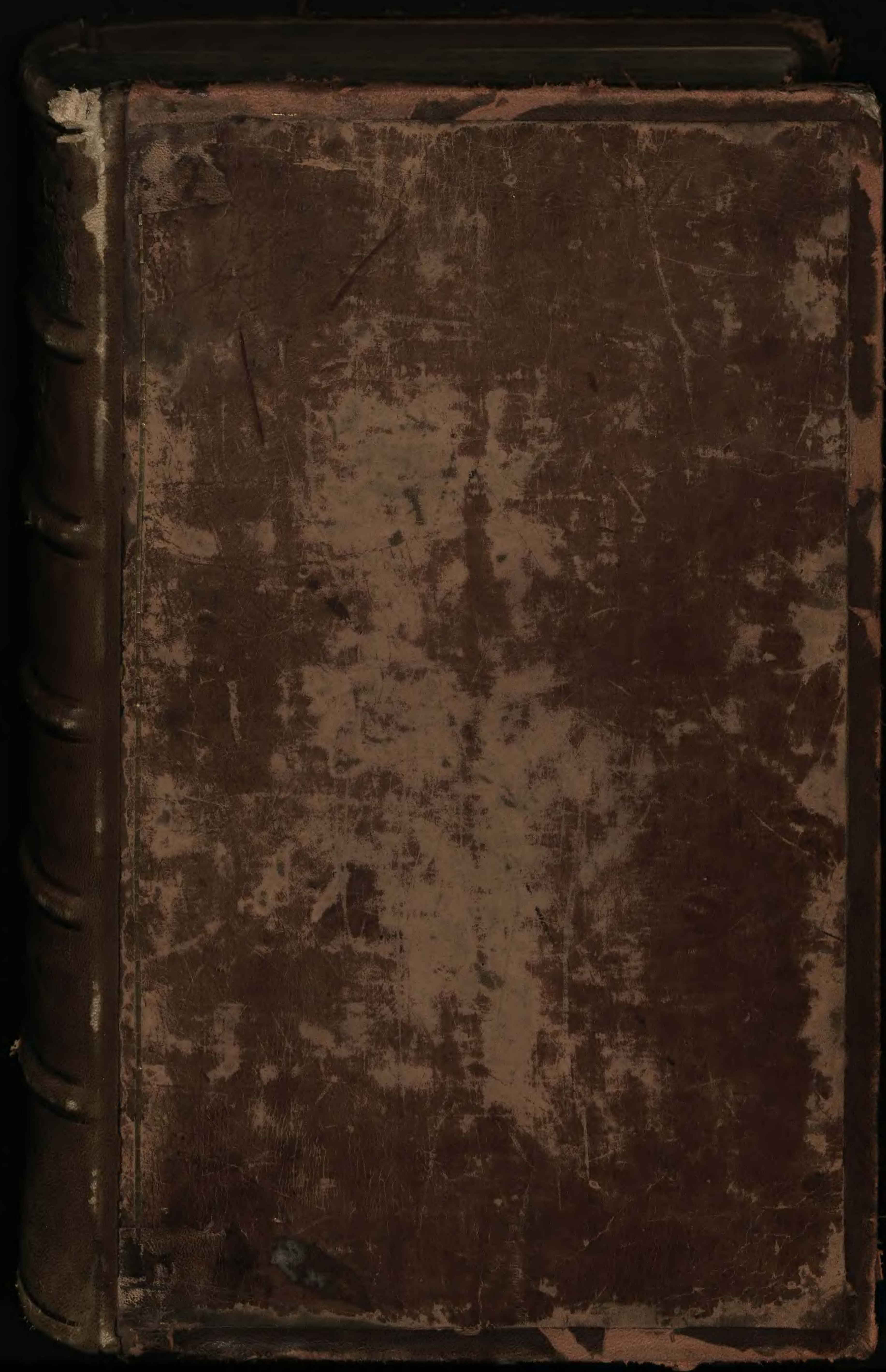

2

IOANNIS DŁVGOSSI
SEV
LONGINI
HISTORIÆ POLONICÆ
TOMVS SECVNDVS.

IOANNIS DŁVGOSSI
SEV
LONGINI
CANONICI QVONDAM CRACOVIENSIS
HISTORIÆ POLONICÆ
LIBER XIII ET VLTIMVS
IN MSCTIS CODICIBVS TANTVM NON OMNIBVS DESIDERATVS, NVNC TANDEM IN LVCEM PVBLICAM PRODVCTVS

EX BIBLIOTHECA

HENRICI L. B. AB HVYSSEN

RVSSORVM CÆSARI A CONSILIIS INTIMIS, BELLICIS ET IVSTITIÆ &c.

ACCEDVNT OB MATERIÆ AFFINITATEM

LIBRI HACTENVS RARISSIMI:

I. VINCENTII KADŁVBKONIS HISTORIA POLONICA CVM COMMENTARIO ANONYMI.

II. STANISLAI SARNICII ANNALES, SEV DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM ET LITVANORVM LIBRI VIII.

III. STANISLAI ORICHOVII, OKSZI, ANNALES POLONICI AB EXCESSV SIGISMVNDII CVM VITA PETRI KMITHÆ.

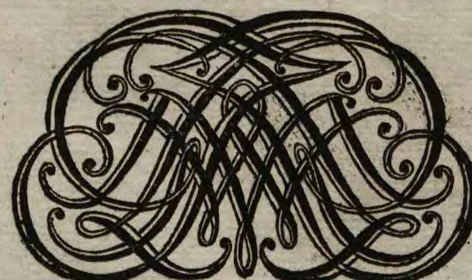
IV. ILLVSTRIVM VIRORVM EPISTOLÆ IN TRES LIBROS DIGESTÆ, OPERA STANISLAI CARNCOVII.

V. STANISLAI SARNICII DESCRIPTIO VETERIS ET NOVÆ POLONIÆ, ITEMQVE RVSSIÆ ET LIVONIÆ.

ADIECTI SVNT INDICES NECESSARII.

TOMVS SECVNDVS.

LIPSIÆ, SVMPTIBVS IO. LVDOV. GLEDITSCHII & MAVR. GEORG. WEIDMANNI
ANNO M DCC XII.

SERENISSIMO
ET
POTENTISSIMO
PRINCIPI AC DOMINO,
DOMINO
AVGVSTO
SECVNDO,
POLONIARVM
REGI,
MAGNO DVCI LITHVANIÆ, RVSSIÆ, PRVSSIÆ, MAZOVIÆ, SAMOGITIÆ, KIOVIÆ, VOLHINIÆ, PODOLIÆ, PODLACHIÆ, LIVONIÆ, SMOLENSKIÆ, SEVERIÆ, CZERNICHOVIÆ ETC.

NEC NON

DVCI SAXONIÆ, IVLIACI, CLIVIÆ, MONTIVM, ANGRIÆ, ET WESTPHALIÆ, SACRI ROMANI IMPERII ARCHI-MARESCHALLO ET ELECTORI, LANDGRAVIO THVRINGIÆ, MARCHIONI MISNIÆ, SVPERIORIS INFERIORISQVE LVSATIÆ, BVRGGRAVIO MAGDEBVRGI, COMITI PRINCIPALI HENNEBERGICO, COMITI MARCÆ, RAVENSBERGÆ ET BARBIÆ, DYNASTÆ IN RAVENSTEIN ET RELIQVA.

REGI AC DOMINO
NOSTRO LONGE CLEMENTISSIMO.

REX
SERENISSIME ATQVE POTENTISSIME

PRINCEPS AC DOMINE
LONGE CLEMENTISSIME.

ANnus nunc elapsus est integer, ex quo MAIESTATI TVÆ REGIÆ principem, qui operæ fecerit pre-

 tium,

tium, rerum Polonicarum Scriptorem Ioannem Dlugoſſum maiore ſui parte tunc primum in lucem publicam impenſis noſtris prolatum offerre atque AVGVSTISSIMO SACRÆ MAIESTATIS TVÆ NOMINI conſecrare ſumus auſi: quem quidem MAIESTAS TVA REGIA vultu excepit tam benigno tamque ſereno, vt peccaturi nobis videamur inſigniter in Clementiam MAIESTATIS TVÆ Regiam, ſi vel minima nunc etiam de gratia TVA Regia dubitatio noſtrum ſubiret animum. In hanc igitur erecti fiduciam reliquam etiam iſtius auctoris particulam in omnibus codicibus, quorum tunc nobis copia ſuppetebat aut notitia, deſideratam & a ſolis Cracouienſibus hactenus inter cimelia rariſſima cuſtoditam SERENISSIMO NOMINI TVO, REX AVGVSTISSIME, ſacram eſſe iubemus. Neque putamus conſilium, quod cepimus, coram SACRA MAIESTATE TVA hic denuo nobis excuſandum eſſe ſollicitius, cum, quod totum dicauimus olim TIBI, eius & pars ex eo iam tempore conſecrata SACRÆ TVÆ MAIESTATI fuiſſe iure meritoque cenſeri debeat: ita vt, quod dudum deſtinatum TIBI, aut potius TVVM omnino fuit, nunc ſolummodo

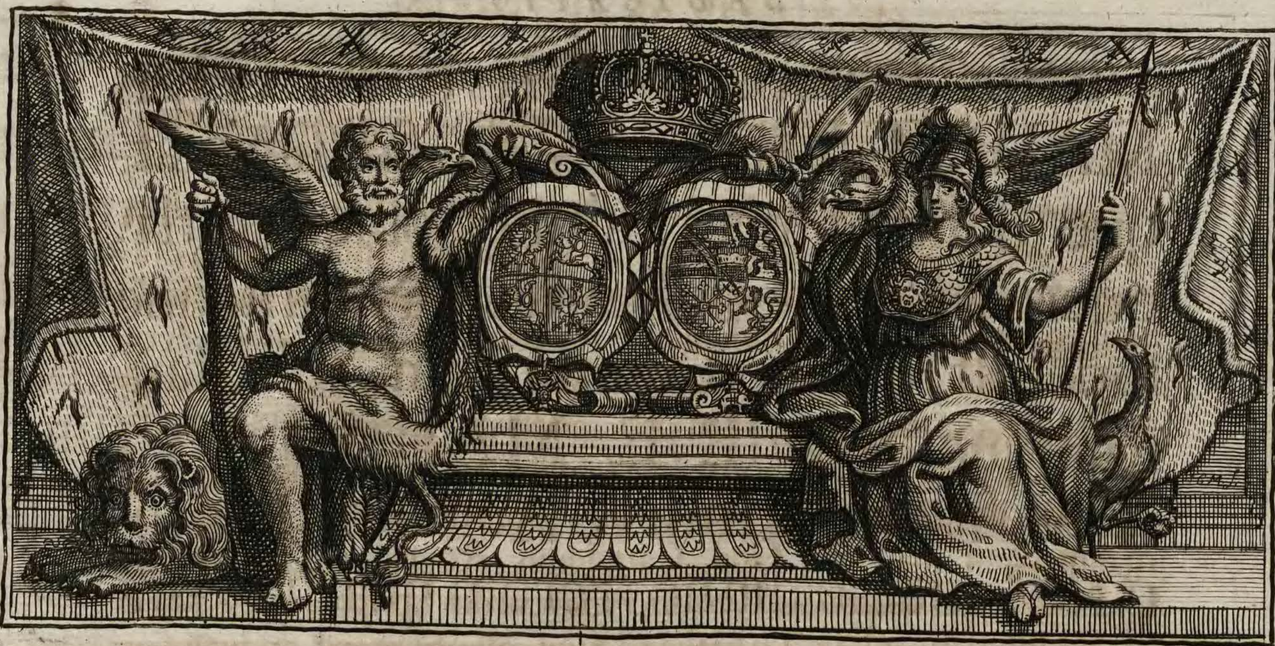
a nobis ſubditis SACRÆ REGIÆ MAIESTATIS TVÆ fidiſſimis atque deuotiſſimis, cultu & obſeruantia, queis par erat, exhibeatur. Nihil itaque ſupereſt, quam vt diuturnum, felix fauſtumque SACRÆ MAIESTATI TVÆ Imperium & Auguſtos, tantoque Principe dignos rerum quarumcunque ſucceſſus voueamus, nosque & noſtros hos, quamuis tenues, pro re publica & litteraria conatus denuo MAIESTATI TVÆ SERENISSIMÆ humillime commendemus

SACRÆ TVÆ MAIESTATIS

REX AVGVSTISSIME

Ciues ſubiectiſſimi & deuotiſſimi

JOH. LVDOVICVS GLEDITSCH
&
MAVRITIVS GEORG. WEIDMANNVS,
Bibliopolæ Lipſienſes.

LECTORI
HISTORICAE REI STVDIOSO
S. D.
IO. GOTTLIEB KRAVSE.

Hiſtoricorum Polonicorum raritas.

Erum a gente Polonica pace belloque geſtarum commentarios qui ſtylo conſignarunt, eorum ſi numerum ineas, pauci quidem illi ſunt, neque cum numeroſo, quem aliæ pleræque gentes producere queunt, Hiſtoricorum exercitu omnino comparandi. Penes hunc etenim populum mos iſte inde ab origine eius inualuit, vt laude digna facere, quam ſua ipſi laudare facta ſatius ducerent, ſtudiaque manſuetiora, neſcio num probando ſatis conſilio, fere aſpernarentur atque negligerent: cumque litterarum ſtudia demum ætate Iagellonum, id eſt, ſi omnem gentis computemus ætatem, admodum ſero attigerint, non potuerunt ea tantum roboris ex eo tempore acquirere, vt viros literatos, qui animum ad ſcribendum inſignia populi ſui facinora applicarent, quod facere plerumque ſolent ex eruditis pauciſſimi, eo numero producerent. Poterant tamen vel in hac etiam ſcriptorum paucitate ſitim vtcunque ſaltem explere Hiſtoriarum cupidi, ſi vel in lucem publicam darentur copioſius, qui monaſteriorum in pluteis, in ſcriniis virorum illuſtrium eruditorumque muſeis cum blattis colluctantur, atque tineis, vel illi, qui publico etiam ſtanno ſunt intra Poloniam exſcripti in tabernis noſtris librariis venum proſtarent frequentius.

tius. Sed iſti negotio cum obſtet officinarum typographicarum per Poloniam, Patronorumque, qui ſumptus in libros excudendos erogent, raritas, huic vero commercii librarii cum Polonis, propter bibliopolarum in tota fere Polonia defectum, difficultas, ſaltem non male de publico mereri operamque hiſtoriarum cultoribus non inutilem nauare videntur, qui diſperſos hinc inde Scriptores bonos atque difficillime reperiundos vni eidemque volumini incluſos lectoribus exhibent vna perluſtrandos. Tentarunt id ſuperiori ætate, vt in colligendis Scriptoribus Hiſpanicis Rob. Belus & Andr. Schottus, in Gallicis Petrus Pithoeus, Marq. Freherus & Quercetani, in Belgicis Wæchelii, in Anglicis Commelini Henr. Sauilius, Guil. Camdenus, Rogerius Tvvysdenus, Io. Fellus, qui ἀνωνύμως Rerum Anglicarum Scriptores ex Theatro Sheldoniano edidit, Th. Galeus & qui Collectionem Londinenſem anno cIↃIↃccvII euulgauit, in Germanicis Sim. Schardius, Io. Piſtorius, Iuſtus Reuberus, Marq. Freherus, Erpoldus Lindenbrogius, Io. Kulpiſius, Chriſtianus Vrſtiſius, Io. Schilterus, Henr. Meibomius & Illuſtr. Leibnitius, in aliis alii; ita in Polonicis etiam nonnulli. *Collectiones.* Quos inter merito ſuo primas tenet *Ioannes Piſtorius Nidanus*, Medicinæ Doctor, Archiater & Conſiliarius Badenſis, poſtea vero quam eiurata religione patria ad caſtra Romanenſium tranſierat Theologiæ Doctor, Canonicus Conſtantienſis & Wratislauienſis, itemque Rudolphi II. Rom. Imp. a conſiliis, vir, niſi hac labe ſeipſum adſperſiſſet, præſtantiſſimus *admirandique*, vt inquit Scioppius, *ingenii & doctrinæ*, colligendis præterea eiusdem argumenti ſcriptoribus inque vſum eruditorum ſimul euulgandis quaſi natus. Edidit is Guagnini, Cromeri, Michouienſis, Herberſteinii aliorumque de rebus Polonorum ſcripta, quæ typis expreſſa ad manus eius peruenerant, vno quidem, ſed in Tomos III. diſtincto volumine; quod *Corpus Hiſtoriæ Polonicæ*, vt librum inſcripſit Piſtorius, Baſileæ per Sebaſtianum Henricpetri anno cIↃIↃLXXXII folii forma excuſum eſt. Piſtorium modico temporis interuallo ſecutus eſt, qui ſub ementito Alexandri Guagnini nomine rerum Polonicarum Tomos III ex auctoribus variis, plerisque tamen a Piſtorio iam editis collectos octo foliorum forma Francofurti apud Io. Wechelum cIↃIↃLXXXIV edidit orbique literato obtruſit *Sigismundus Feyerabendius*, æmulus, vt videtur, Piſtorianæ collectionis, ſed impar congreſſus Achilli. Minus adhuc operæ fecit pretium, qui *Scriptores rerum Polonicarum ex recentioribus præcipuos*, vt habet inſcriptio, *quotquot exſtant latinos in vnum corpus congeſtos & in III. Tomos diſtinctos collectore C. T. L. Sornic. Miſnico* edere ſe finxit Amſtel. cIↃIↃCXCIIX, 4. cum fraudem librarii Gedanenſis ſtatim ſubolfecerint eruditi, qui libris iſtis dudum apud Foerſterum Gedanenſem bibliopolam excuſis nouam modo inſcri-

ſcriptionem iſtam præfixit, prioribus titulis reſectis. Sed Piſtorii qui veſtigia ſequeretur æquis paſſibus, ab ipſo prætermiſſa ſuppleret, poſt collectionem eius in lucem emiſſa ſuperadderet, aut inedita forte quædam etiam in lucem ſimul protraheret, hactenus inuentus eſt nemo. Nos in hoc, quod præ manibus habes, volumine; vt potuimus, ferente ſic occaſione, congeſſimus Scriptores quosdam non infimæ caueæ, magis vt volumini iuſta conſtaret menſura, quam Corpus quoddam Scriptorum Polonicorum colligendi animo. Cum enim Ill. Vir HENRICVS L. B. ab HVYSSEN ex Bibliotheca ſua vulgaſſet anno ſuperiore in Polonia repertam a ſe *Io. Dlugoſſi* Hiſtoriam Polonicam: non tamen integram; maior enim pars libri XII^mi^ deſiderabatur in omnibus manu exaratis codicibus, ſolis Cracouienſibus inſigne hoc cimelium penes ſe cuſtodientibus: non deſtitit Vir Illuſtr. donec bonum ſcriptorem etiam ſic magna ſui parte mutilum publico dediſſet integrum. Nactus itaque, qua valet apud Proceres Polonos gratia & auctoritate, codicem Cracouienſem, auctor fuit bibliopolæ, vt ne diutius pateretur *Dlugoſſi* Hiſtoriam iacere mancam, ſed etiam reliquum eius typis expreſſum in vſum eruditorum luci exponeret publicæ. Accepit conditionem Vir integerrimus atque hæc poſtrema quoque *Dlugoſſi* prelo ſubiecit; communicato tamen per abſentiam Viri Illuſtr. cum eruditis quibusdam aliis conſilio, ſtatuit nonnullos præterea ſcriptores Polonicos illis iungere, vt voluminis prioris alterum hoc æquaret magnitudinem, nec nimia, quæ alioquin futura erat, voluminum inæqualitas opus inſigne deformaret. Horum itaque Scriptorum legendorum & emendandorum etiam, vbi opus id eſſe cenſerem, cum data mihi fuerit prouincia, reddenda mihi nunc eſt coram Lectoribus muneris adminiſtrati ratio. Quo in negotio, ne tædioſa nimis ſint quæ ſum prolaturus, ita me geram, vt cuiuslibet Scriptoris, antequam dicam, quid in eo hac editione præſtitum ſit, vitam, teſtimonia & quæ de reliquis eius ſcriptis ad notitiam meam peruenerint, præmittam: præſertim cum plerique libri ex quibus haurienda ſunt, quæ de Scriptoribus Polonicis notatu digna ſciuntur, non adeo noſtris in oris ſint obuii.

Præſentis Collectionis occaſio.

De IO. DLVGOSSO.

Ac de IOANNE DLVGOSSO pauca quidem monenda ſupereſſe videntur poſt deſcriptionem vitæ eius ſatis copioſam primæ Scriptoris huius editioni præmiſſam atque ſub initium etiam Tomi I. poſtremæ huius ἐκδόσεως noſtræ repetitam. De qua dubitare merito poſſis, quonam ſcriptore ad nos peruenerit. Philippum Callimachum vitam Dlugoſſi tradidiſſe auctor eſt Martinus Cromerus*: quanquam & ipſe de eo ſubdubitare videatur, dum a *Callimacho ſeu a quoquam alio* ſcriptam ait: quem ſequitur Henricus Spondanus.† Hæc tamen de Callimacho auctore, cuiuscunque fuerit, ſententia quo minus mihi probetur, mouet me iudicium de Hiſtoria Dlugoſſi ſub finem iſtius vitæ his verbis prolatum: *Hiſtoriam ſcripſit perpetuam Polonorum ſtylo mundiſſimo & magnifico, cuius veſtigia poſtea nonnulli ſecuti, in ſcriptionibus ſuis abſtergere cœperunt ac reiicere barbariem ſermonis, quæ vsque ad ea tempora in promiſcuo apud omnes erant.* Iam ab exceſſu Dlugoſſi noſtri ad obitum Callimachi XVI. non amplius interceſſerunt anni, intra quos adeo barbariem ſermonis exterminaſſe Polonos, ſcriptores nonnullos cultiori dictionis genere vſos Dlugoſſum eſſe ſecutos, quorum nunc ne memoria quidem vlla ſuperet, mihi non videtur vero ſimile. Sunt qui Felicem Herbultum Dobromilenſem, primum Dlugoſſi editorem, vitæ quoque præfixæ credunt auctorem; quod facere video Actorum Sanctorum Collectores Henſchenium Papebrochiumque* & nonnullos alios: eos tamen, quod pace ipſorum dixerim, ſat validis argumentis deſtitutos eſſe puto. Non me latet Sim. Starouolſcium ſcribere †, *vitam* Dlugoſſi *a Felice Herborto Tomo illius primo per ſe euulgato præfixam* eſſe: ſed hoc non eſt Herbortum auctorem facere. Sane Herbultus in præfatione ad Dlugoſſi Hiſtoriam ne minimum quidem vitæ iſtius a ſe ſcriptæ reliquit veſtigium: & vitam Longini denuo prolixe recenſere, ſi iam Cromerus eam legebat * *diſerte ac diligenter conſcriptam*, quid aliud erat, quam Iliada canere poſt Homerum? Circumſpectius igitur egit politiſſimus, dum viueret, iuuenis Sam. Ioach. Hoppius Magnifici iurisque nuper peritiſſimi Hoppii nepos, ſcribens**: *Io. Dlugoſſi vita Tomo I. Annal. eius Dobromili impreſſorum præmittitur:* & hic ipſe, quem dixi Papebrochius alio loco *** his modo verbis vſus: *Vita eiusdem extat late deducta ante eius Hiſtoriam Polonicam.* Quem autem vita iſthæc agnoſcat parentem, id eſt de quo ab harum rerum intelligentibus edoceri velim. Cromerum eum anteceſſiſſe ex dictis apparet veritati eſſe proximum; Miechouio vero poſteriorem credere quis poſſit non abſurde, quod is fuſe de eo agens † nullam vitæ ipſius a quoquam ſcriptæ mentionem iniiciat.

Quis Scriptor vitæ eius?

*Hiſt. Polon. lib. 29. ad an. 1480.

† Continuat. Baronii ann. 1480. n. 8.

* ad d. IV. Martii ante vitam S. Caſimiri p. 340.

† In Elogiis Centum Script. Polon. Elogio XIV. p. m. 31. Ed. Frftanæ.

*Cromerus vbi ſupra.

** in Schediaſm. deſcript. Hiſt. Polon. Dlugoſſo præmiſſo §. 48. p. 128.

*** Act. Sanct. Maii T. II. ad d. VII. Maii p. 198. n. 3.

† Chronic. Pol. L. 4. c. 72.

De vita eius.

Sed quandoquidem primus nobis de Dlugoſſo ſcriptor putatur Miechouius age ipſum audiamus. Sic vero ille*: *Anno Domini* 1480. *die Veneris*, 29. *Maii vir celebris conditione ac inſignis reputatione* Ioannes Dlugoſz, *ſenior de* Nyedzelno, *Canonicus Cracouienſis diem vitæ clauſit extremum. Erat autem ſtaturæ proceræ, faciei gracilioris & macræ, naſi longi & aquilini, ætatis grandæuioris & prouectæ, vt ipſe de ſe ſcripſit. Sexaginta quinque annorum, moribus probus, virtutibusque fulcitus, induſtria ſagax, ſermone eloquens, inter alia Hiſtoriarum maximus amator & Chronicorum ſcriptor. Huius Æneas Syluius de Picolominibus P. L. deinceps Cardinalis & Papa creatus Pius II. vocatus, meminit, & in Epiſtolis Sbigneo Cardinali tituli S. Priſcæ Epiſcopoque Cracouienſi miſſis magnifice extollit, aſſerendo eum hominem doctisſimum & in promtu habentem eloquentiam* multo

* In Chron. l. c.

multo ſale conditam, quem præter nullus tam clare, tam diſerte tamque prolixe res Polonorum in pace & bello intus & foris geſtarum quoadusque viueret, ſcripſit. Vnde in hoc anno D. 1480. vita & Chronica ipſius finitur. Praeterea ſcripſit diſerto ſtylo Legendam beatiſſimi Stanislai Præſulis Cracouienſis & Patroni Polonorum glorioſi vitamque beatæ Kunigundis coniugis & perpetuo virginis Boleslai Pudici Ducis ac Monarchæ Polonorum in Sandecenſi Cœnobio vita functæ & ſepultæ. Scripſit & Geographiam, imo verius Chorographiam regni Poloniæ, vrbes, caſtra, oppida, flumina, montes atque villagia, cuius ſitus & diſpoſitionis ſint. Scripſit & libros inuentarios prouentuum Cathedralis Eccleſiæ Cracouienſis & cunctarum Eccleſiarum collegiatarum conuentualium & parochialium diœceſis Cracouienſis, ad quem, vel ad quos pertineant, diſtinctius annotando. Item ſcripſit familias, arma & clenodia Nobilitatis Polonorum cum origine & cauſa eorum & alia opera regno Poloniæ frugem & decorem æternum paritura. Erudiebat Præceptor conſtitutus illuſtriſſimos natos Caſimiri III Regis Poloniæ; quibus cum non paucis annis contritis, dum poſtulatus & electus fuiſſet in ſedem Archiepiſcopalem Leopolienſem, obiit antequam conſecraretur, anno, menſe & die, quibus ſupra: in Eccleſia S. Stanislai Kazimiriæ Cracouienſ. de Rupella nominatæ iuxta ſepulchrum beatiſſimi Stanislai tumulatus, cuius Eccleſiam præfatam in Rupella perſonis religioſis Pauli primi Eremitæ & prouiſionibus largis ac priuilegiis ante prouiderat ac dotauerat, Principibus filiis Regiis ipſius diſcipulis cum cætu vniuerſitatis prælatorum ac populorum funus eius ſequentibus & exequias eius cohoneſtantibus; quibus interfui & prædicta omnia vidi. Patet hinc falſos eſſe Voſſium * Cauium, ** Freherum, *** Olearium * & qui eos ſequuntur, cum Długoſſum Epiſcopum aut Archi-Epiſcopum Leopolienſem dicunt; id quod Halleruordius ** circa annum MCCCCLXV factum ait, quod longe deterius eſt; erat enim *non multo ante mortem*, inquit Cromerus, † *deſignatus Archiepiſcopus Leopolienſis; verum antequam ſacris pontificalibus initiaretur, obiit*, vt loquitur Odoricus Raynaldus †† In Frehero quidem eo minus id eſt tolerandum, quod ſequi ſe Sim. Starouolſcium clare profiteatur, qui tamen *nominatum* ſaltem *Archiepiſcopum Leopolienſem* recte ſcribit. Grauiter vero lapſus eſt Io. Gottlieb Olearius cum nuper venerandi parentis ſui *Abacum Patrologicum* faceret locupletiorem atque ſub nomine *Bibliothecæ Scriptorum Eccleſiaſticorum* recudi curaret, aſſerens * vitam iſtam a Io. Herburto de Fulſtin, Regni Polonici Senatore grauiſſimo atque Hiſtoriæ Polonicæ ſcriptore non inficeto fuiſſe exaratam, patremque Ioannem cum filio Felice non obſcure confundens. Tandem dubio quoque non caret, quousque ætatem Longinus protulerit. Auctor quidem vitæ ipſius diſerte tradit eum natum eſſe A. MCCCCXV. mortuumque A. MCCCCLXXX. com-

* de Hiſtor. lat. L. 3. c. 6. p. 565.
** ſ. potius Rob. Gerius in Appendice ad Hiſt. Lit. Scr. Eccl. an. 1465.
*** In Theatro Vir. illuſtr. p. 22.
* In Biblioth. Scr. Eccl. T. I. p. 445.
** Bibl. Curioſ. p. 186.
† Hiſt. Polon. L. 29. a. 1480.
†† Annal. Eccleſ. poſt Baronium To. XIX. a. 1480. num. 45.
* Tomo I. p. 446.

communis eſt Hiſtoricorum ſententia; quod annos vitæ ipſius efficit circiter LXV: ſed Sandiwogius de Ezechel, Præpoſitus Monaſterii Cladawenſis, in Epiſtola, qua gratias egit A. MCCCCLXVI Dlugoſſo, quod vitam S. Stanislai ſibi inſcripſerit, quæ vitæ huic eſt annexa, * dicit ſe *a teneris & circiter a LVI. annis ab ipſo amari.* Hoc ſi pro vero accipiatur, vt iam MCCCCLXVI Longinus vltra LVI. habuerit annos, inde conſequitur eum ſeptuageſimum ad minimum annum viuendo ſuperaſſe. Sed ſi quid coniiciendum, ſcribendum forte erat in iſta Epiſtola XLVI pro LVI. ita vt numeri denarii notam ſcriptor omiſerit; qua adiecta cuncta conuenient aptius.

* Vita S. Stanislai L. III. c. 7. num. 62. in Henſchenii & ſociorum Actis Sanctorum Maii Tom. II ad d. VIII. Maii p. 273.

Elogia DLVGOSSI.

Dlugoſſum plures, vt merebatur vir tantus, laudibus ſunt proſecuti. Nobis ſufficiet paucos ex multis adduxiſſe. Primus in ſcenam prodeat dictus nobis paulo ante Sandiwogius de Ezechel, qui in Epiſtola modo allegata his eum ornat elogiis: ** *Tibi* (Deus) *ſingulariter*, inquit, *inter coætaneos tuos docile ingenium cum ſtudioſitate donauit virtutum; vt in tenera, quam noui ætate tua, inter maturos obuerſatus viros creſceres ſemper moribus & meritis. Conuenit in te ſatius flos ætatis & maturitas mentis vt æquo gradu eloquentia tua & conſcientia pariter incederent. Acceſſit etiam oris veritati caſtitas animi, vt ab ore tuo cana ſemper manarent verba, curſusque annorum vsque ad hos canos laudis tibi & honoris procuraret augmentum ex Dei dono, vnde virtutum omnium ſumitur manifeſta cognitio. --- --- --- Hæc te reſplendere fecit æqualem actionis merito & dictionis eloquio ac ſpecialibus tuam inclinauit mentem, vt oratoriam colendo diligeres artem, quæ vtique apud veteranos Chaldæos, Hebræos & Latinos litterarum omnium humanarum eſt ornamentum. --- --- --- In hac te cenſeo arte ſub noſtris præclarum æuis, vt & ſuauiter ſcias perſuadere animosque audientium orando poſſis mulcere. Verum exiſtimo inter egregios noſtri dictatores ſeculi tu ipſe haberis, qui toto niſu de Italia, vbi Latina eſt ipſius ſcientiæ ſcaturigo, plures libros in eadem magno pretio congregaſti, nec vsque modo deſiſtis colligere: vnde ex tuo dictatu in his ferme oris omnes hauriunt, tuisque vaſis diteſcunt.* De Dlugoſſo quid ſenſerit Æneas Syluius, quid Matthias Miechouius, ſuperius vidimus. Nunc iuuat Martinum Cromerum Hiſtoriæ Polonicæ ſcriptorem cultiſſimum atque præſtantiſſimum audire, qui, * *Neque memoratu dignum quicquam*, inquit, *tum in Polonia, pace per circuitum parta, accidit, præterquam quod* Io. Dlugoſſus *Canonicus Cracouienſis, non multo ante deſignatus Archi-Epiſcopus Leopolienſis viuere pariter & annales Polonicos ſcribere deſiit; Vir nobilis de gente Vienauia, virtute & conſtantia ſumma, eruditione & facundia, vt illis temporibus, non vulgari & induſtria ac dexteritate in rebus gerendis ſingulari præditus. Quas ob res quamuis Cazimirum Regem Sbignei ac deinde rurſus Iacobi Senneniorum ornamentis impenſius ſtudendo, grauiter offendiſſet,* ita

** Vita S. Stanislai l. c. num. 61. in Actis Sanctorum d. l. p. 272.

* Hiſt. Pol. L XXIX. an. 1480.

ita vt ſacerdotiorum fructibus ſpoliaretur, Cracouia a præfecti apparitoribus contumelioſe eiiceretur proſcriptusque de vita periclitaretur: poſtea tamen idem Rex plurimum eius opera in obeundis legationibus maximi momenti atque dignitatis & in erudiendis liberis ſuis vſus eſt: vnde ditatus inſignia reliquit beneficentiæ ſuæ pietatisque monimenta. Sed quoniam extat vita eius ſ. a Philippo Callimacho ſ. a quoquam alio diſerte ac diligenter conſcripta, ſatis ſit obiter hæc paucula de eo perſtrinxiſſe. Cromerum atque Miechouium ſequuntur iisdem fere verbis retentis Odoricus Raynaldus * atque Henricus Spondanus; ** quare verba eorum deſcribere hic ſuperſedemus, miramur tamen Abrahamum Bzouium & ipſum Polonum primarium hunc gentis ſuæ ſcriptorem Annalibus ſuis Eccleſiaſticis inſerere omiſiſſe. Io. Herburtus de Fulſtin nobis ſuperius etiam dictus in Chronico ſuo ſ. Compendio Hiſtoriæ Polonicæ † de noſtro agens ipſa Cromeri verba & apices exſcripſit; quem ducem ſequitur Guil. Caueus * ſeu potius Robertus Gerius eiusdem continuator. Omittimus de induſtria Simonis Okolski, Sim. Starouolſcii & Gerh. Ioannis Voſſii loca, quæ Tomo Hiſtorici noſtri primo in editione hac recentiori nouimus eſſe præfixa: Simonis tamen Starouolſcii ex ipſius Hecatontade Scriptorum Polonicorum non poſſumus non adſcribere verba ibidem prætermiſſa, a quo noſter hoc tulit ** elogium: *Ioannes Dlugoſſus alias Longinus dictus, Io. Dlugoſſi de domo Wieniauia, Præfecti Crocinenſis F. Canonicus Crac. nominatus Archiepiſcopus Leopolienſis, liberorumque Cazimiri Iagellonidis, Regis Poloniæ, præceptor, eo quod in Academia Crac. optimis artibus a fundamentis eſſet eruditus, earumque laureis pro more inſignitus; primus ipſe in ſignum gratitudinis & rei litterariæ incrementum, auctor contubernii Iurisperitorum & fundator extitit. Idemque fatiſcentium Eccleſiarum inſtaurator & Xenodochiorum, pauperumque omnium communis velut pater.* Et poſt pauca: *Vir enim indefeſſæ mentis aciei & diuinæ prope memoriæ fuerat, cui & arguta verborum ac ſententiarum compoſitio non defuit. Præterea pietas ſyncera, deuotio ſumma, contemplatio rerum diuinarum aſſidua: qui & ieiuniis diſciplinisque aſperrimis & orationibus prædicationibusque aſſiduis, & Regiis inſuper negotiis diſtentus, mirum quomodo tantum temporis ſcriptioni lectionique inſumere potuerit. Plura de eo cognoſcere qui exactius volet, legat vitam illius a Felice Herborto Tomo illius primo per ſe euulgato præfixam, & morum caſtitatem, animi demiſſionem, laborem aſſiduum, humanarumque rerum contemptum luculentiſſime in ipſo fuiſſe perſpiciet.* Non attingo nunc alios, ad ſcripta potius eius enarranda pergens.

*Continuat. Annal. Baronii ad an. 1467. n. 6. itemque ad an. 1480. n. 8.
**Annal. Eccleſ. T. XIX. a. 1480. n. 45.
† L. XVII. c. 10. Meminit etiam eius lib. eod. c. 2.
* Hiſt. Lit. Script. Eccl. in Append. an. 1465.
** Elog. & Vitis 100. Script. Pol. n. 14. p. m. 30.

Hiſtoria eius Polonica.

Scripſit Ioannes Dlugoſſus, quæ familiam ducat, *Hiſtoriam Polonicam* in tres Tomos digeſtam, quæ edita primum eſt Dobromili in officina Ioannis Szeligæ, Anno Domini MDCXV. fol. autoritate & ſumtibus, viri omni fere doctrina liberali imbuti, ſi Starouolſcium* audiamus, oratorisq; diſertiſſimi, Felicis Herborti, quem idem Starouolſcius *non modo inter Pramislienſis terræ apices ponendum* putat, *ſed inter totius Roxolaniæ primates, ſi rebus bellicis tam felix, quam ingenio fuiſſet;* qui Dlugoſſi Tomum primum à ſe editum Senatui Veneto inſcripſit. Ipſe vero auctor opus ſuum Zbigneo de Oleſnica S. R. E. Cardinali & Epiſcopo Cracouienſi, cuius plurima in ſe extare beneficia gratus agnoſcebat, cuiusque hortatu ad ſcribendam hiſtoriam acceſſerat, poſt mortem ipſius dedicauit, vt apparet ex his verbis Epiſtolæ dedicatoriæ: *Ego opus præſens meum Paternitati Tuæ iam ex mortalium conuerſatione ſubtracto, & abſenti etiam corpore concreto & mortali exuto dedico, tuo ſuffragio mortali orbandum tutela. Idque eo libentius mea tenuitas aggredietur, quod me ad id in corpore mortali poſitus tua exhortatione, cuius authoritas apud me etiam poſt fata magna eſt, impuliſti.* * *Ex eo autem præcipue veniam* ſe ſperat impetraturum, vt inibi ait, ſi forte non pro rerum maieſtate ſcripſerit, *quod aliis doctis & eruditis viris ſilentibus prior ad ſcribendum conſurrexerit, malens aliquid parum culte parumque concinne, quam nihil ſcripſiſſe.* Vt autem ſe geſſerit in hiſtoria ſcribenda, ipſe his verbis ediſſerit: * *Aetatis ſiquidem ſuperioris tempora aliorum adminiculis; quæ vero in noſtram incidere ætatem, marte, vt aiunt, noſtro; quasdam vero res, quibus vetuſtas fidem certam abrogauerat, aut illas litterarum vnica fidiſſima cuſtodia non perennauerat, ex fama, quæ ſola durabat, ſcrupuloſius ſinceriusque, quam poteram, deſcripſi & quæ per varias Eccleſias & Bibliothecas & alia loca ſparſa erant, curaui colligere & collecta in præſens opus vtcunque deducere. Plura vero, quæ parum concinne parumque vere inſerta fuerant, allatura factis aut dictis pudorem, omiſi.* Quo vero res Polonorum plenius veriusque exponeret, vicinarum etiam aut fœderibus quandoque cum Polonis coniunctarum gentium facta tanto inquiſiuit ſtudio, vt etiam ſenex Ruſſicam linguam addiſcere non dubitaret. *Vnde eam ob rem,* inquit, *cano iam capite ad perdiſcendas litteras Rutenas me ipſum appuleram, quatenus Hiſtoriæ noſtra ſeries certior redderetur.* De cætero videamus quid alii etiam de opere Dlugoſſi ſenſerint. Cromeri verba non repetimus, quibus ſatis reſponſum eſſe videtur ab Illuſtri præfationis ad Tomum huius operis primum auctore. Stanislaus autem Sarnicius in Epiſtola dedicatoria Annalibus ſuis præmiſſa Dlugoſſum, Miechouium Cromerumque contendens inuicem, *Dlugoſſus,* inquit, *materiam nobis ipſam tradidit, Miechouius rudem illam & indigeſtam molem in epitomen redegit, D. Cromerus veluti reginam ornatiſſimam ex thalamo cincinnis verborum & ſententiarum veſtitam, vt decuit tantum virum, in medium produxit.* Io. Herburtus a Fulſtin in Dedicatione Compendii ſui Hiſtoriæ Polonicæ ſcribit: *Poſt eum* (Cadlubcum) *vero ſequuti ſunt Ioannes Dlugoſſus &* Mie-

*Elog. ſcript. Pol. n. 22. p. 43.
* Sic forte legendum.
* Hinc periodum inchoandam puto.

Miechouienſis diligentia & fide in perſcribenda Hiſtoria ſingulari: cæterum non eo ordine ac verborum ſententiarumque grauitate vſi, vt ad externorum optimis literis exculta ingenia purgataſque & teretes aures ſcripta illorum penetrare poſſent. Simon Starouolſcius* hoc de opere iſto tulit iudicium: *Sed & rerum a Polonis geſtarum ipſe primus ſcriptor & illuſtrator, quamuis ante eum Cadlubcus Epiſcopus Crac. ſuis Commentariis connotauerit. Verum quia connotauerit tantum per modum Epiſtolarum aut Dialogi, non ſilo hiſtorico ſeriem rei ſcripſerit, idcirco primas huic noſtro damus, vt qui & circumiacentium populorum fortia, aut ſecus, facta veraci calamo depinxerit. Quare & in lucem prodire haud permittitur, quod pleraque ſine reſpectu ſcripſerit.* Eandem fere, ſed paulo clarius, exprimit ſententiam Dan. Papebrochius,** ita de noſtro ſcribens: *Ioannes Longinus ſ. Dlugoſſus Canonicus Cracouienſis ſcripſit Hiſtoriam Polonicam in duodecim libros diuiſam, cuius ſex priores libri auctoritate & ſumptibus Herbulti Dobromilski anno MDCXV. extant curati. At ne reliqui libri imprimantur, prohibent Poloni, arbitrati in hiſce plurima regni ſui ſecreta prodi.* Henricus Spondanus ait,* Długoſſum *res Polonorum inſigniter deſcripſiſſe, vnde Cromerus non pauca excerpſerit;* additque *haberi etiam eius Commentarium* (nempe MS.) *Romæ in locupletisſima Bibliotheca Vallicellana Patrum Oratorii, quo frequentisſime vſus fuerit Baronius in ſuis Annalibus.* Hæc eadem iisdem fere verbis tradit & alibi † Spondanus. *Laboribus* Długoſſi *ſæpius in annalibus vſum ſe* gratus agnoſcit etiam Odoricus Raynaldus,* qui Baronianos Annales continuauit omnium luculentisſime, ipſius Baronii collectaneis atque ſchedis adiutus. Is autem noſtrum minus recte Dlugoſcum aut Dlugoskium vocat.

Vita S. Stanislai.

Alterum opus Dlugoſſi, quod quidem typis vulgatum eſſe conſtet, eſt *Vita S. Stanislai* Epiſcopi Cracouienſis & martyris, quam auctor anno Chriſti MCCCCLXV. conſcripſit tribuſque libris diſtinxit. Inſcripſit autem hunc librum Sandiwogio de Ezechel (qui ſeipſum Santhkonem de Ezechel vocat) artium & ſacræ Theologiæ magiſtro, monaſteriis & domo Canonicorum Regularium Ordinis S. Auguſtini in Clodawa Gneznenſis Diœceſis Præpoſito, ſuo a teneris amico, & deinde poſt dedicationem etiam factam miracula a S. Stanislao patrata vlterius recenſendo, vsque ad annum MCCCCLXXV. atque ita fere ad obitum ſuum continuauit. Hæc Vita Stanislai impreſſa primum fuit Cracouiæ anno MDXI. atque ſub titulo: *Decus Polonorum* recuſa anno MDCLXVI. cura Stanislai Dobielowicz, Decani Chodolienſis, Parochi Opolienſis, qui ſingulis capitibus ſummatim præfixit compendium & latini idiomatis aſperitatem non nihil caſtigauit, addiditque miracula, quæ in tabulis eccleſiæ Piotrauinenſis fuere reperta. Hanc inueniri etiam apud Laur. Surium in Vitis Sanctorum ab ipſo editis aſſeruerat Card. Baronius in notis ad Martyro-

* Elog. Scr. Polon. n. 14. p. 30. ſq.

** Acta Sanctorum Maii Tom. II. ad d. 7 Maii p. 198.

* Annal. Eccleſ. an. 1467 n. 6.

† l. c. ad an. 1480. n. 8.

* Annal. To. XIX. an. 1480. n. 45.

tyrologium Romanum, quo nomine reprehenditur a Dan. Papebrochio in Actis Sanctorum * Maii. Sed habetur ea ibidem ** *ob nimiam prolixitatem mutato fere ſtylo redacta in compendium per F. Laur. Surium: ita tamen, vt hiſtoriæ integritati nihil detractum ſit*, vt in titulo legitur. Omiſit autem Surius, ſtylo mutato, non modo Prologos, vt ait Voſſius † & qui eum ſequuntur, ſed ipſum librum ſecundum atque tertium ferme integros, cum animus ipſi fuerit ſolummodo vitam Stanislai recenſere, præteritis, quorum ipſum forte puduit, miraculis, qui libris iſtis fuſiſſime & ad nauſeam recenſentur; quod ex collatione vtriusque didicimus. Sed Papebrochius eandem Vitam exhibet integram,* ſeruato auctoris ſtylo, editionem Cracouienſem anni MDXI. plerumque ſecutus. „Nam etſi priorem partem, quæ res in vita geſtas & glorioſum martyrium continet, ex ipſo, vnde facta videtur impreſſio, libro pergameno haberet excerptam & ſigillo venerabilis Capituli Eccleſiæ Cracouienſis Cathedralis communitam, tamen eam cum impreſſis conferens in ea notauit eadem fere omnia ſcriptionum, transpoſitionum, omiſſionum menda, quæ in illo inueniuntur: quorum cauſam in ſtyli nimium diffluentis luxuriam refert, qua in primo tractatu præſertim vſus eſt auctor; quod librariis, quos non exercitatiſſimos habuit, difficilem fecit transſcriptionem. Optat igitur vt inueniatur alicubi ipſiusmet Longini autographum exemplar, vel aliud eius manu emendatum.“ *Interim*, inquit, *exemplaris melioris defectu, curauimus ipſi per coniecturam ſupplere biantes periodos, diſtortas ad ſanum ſenſum redigere, mendoſas caſtigare, ſaluis tamen verbis & ſtylo, quem hac neceſſaria & leuicula correctione non videmur nobis immutaſſe; illibenter alias tantillum quoque diſcedere ſoliti ab originalibus.* De cætero extare eandem Vitam MS. in folio Swednicii in Sileſia in collegio Societatis Ieſu, ex P. Theodoro Moreto eiusdem ſocietatis Wratislauiæ ſacerdote variis libris eruditis editis noto cognouit idem Papebrochius, addens & aliud exemplar MS. in Bibliotheca domus Profeſſæ extare Cracouiæ. Addidit ibidem Papebrochius vetera quædam Acta de Stanislao in MS. reperta, qualia etiam habere ſe ſcripſit Baronius; itemque miracula ex tabulis eccleſiæ Piotrauienſis a Dobielowicio deſcripta. Longino noſtro vſus eſt etiam, qui non ita pridem Vitam Stanislai deſcripſit atque ſub titulo: *Byſſus & Purpura*, typis Clarimontis Czeſtochouienſis edidit anno MDCXCIII. Bartholomæus Sotarenius Ord. S. Pauli primi Eremitæ Presbyter, Wilkowiccium etiam quendam a ſe adhibitum eſſe aſſerens. „Auxerunt, vt ait in præfatione, miraculorum numerum votiuæ tabellæ in Eccleſia Rupellana appenſæ; acta item Monaſterii Rupellani, nec non manuſcriptæ gratiarum Diui Stanislai pandectæ, quas ab eodem monaſterio porrectas habuit. Nec gratias, vt vocat, prætermiſſas voluit

* Loco ſupra citato.

** in Laur. Surii Vitis Sanctorum ad d. 8. Maii p. 99. ſqq. edit. locupletioris Colon. Agripp. 1618.

† de Hiſt. Lat. L. III. c. 6. p m. 565.

* in Actis Sanctorum l. c.

"voluit ex tabellis Petrauinenſibus & Zembocenſibus: ex illis a Do-
"bielouicio Parocho Opolienſi, ex his a Sebaſtiano Piskorski I. V.
"Doctore & Profeſſore Cracouienſi & Velunenſi Canonico, Pleba-
"no Zembocenſi, laudatiſsimo, inquit, æui noſtri Dlugoſſio colle-
ctas." Tandem, ne cui mirum videatur memoriam Stanislai a Su-
rio exhiberi ad d. VIII. Maii, a Bollandianis vero ad eiusdem menſis
diem VII. addimus, factum id eſſe ab his, quod Clemens VIII volue-
rit feſtum huius ſancti celebrari die VII Maii, ad quem diem etiam
primo loco inſcriptus eſt Martyrologio Romano ac vita eius variis
Legendis ſeu Hiſtoriis Sanctorum inſerta.

Reliqua DLVGOSSI ſcripta.

Nunc ad reliqua Dlugoſſi ſcripta progredimur. Scripſiſſe
eum *Vitas Epiſcoporum Plocenſium*, quæ in Operibus poſthumis Sta-
nislai Lubienski, Antw. MDCXLIII. in f. vulgatis exhibeantur, ex
Schediaſmate de Scriptoribus Hiſtoriæ Polonicæ * Tomo I. huius
operis præfixo didicimus; vbi etiam ſtatim additur, eundem &
Poſnanienſium Epiſcoporum ſeriem contexuiſſe, quam a Iacobo
Brzemezkio continuatam ediderit Thomas Treterus, Canonicus
Varmienſis, Brunsbergæ MDCIV, 4. Sed Guil. Caueus † tradit Dlu-
goſſum ſcripſiſſe *Catalogum omnium Epiſcoporum per omnes vniuerſi
Poloniæ regni cathedras ab ipſa cuiusuis fundatione ad ſua vsque
tempora*; cuius operis exemplar MS. avtographum a Mart. Crome-
ro acceptum habuerit Thomas Treterus, (quem falſo Canonicum
Wormatienſem vocat) ex quo *Vitam Epiſcoporum Poſnanienſium
a Iordano Antiſtite ad Vrielem de Gorka Præſulem XLV*[tum] id eſt, ab
anno 966. (non 1466 vt mendoſe ibi legitur) ad an. 1479. cum Ap-
pendice ſua ediderit Treterus loco & anno ſuperius dicto. Poſſe-
mus forte hac de re dare certiora, ſi ad manus nobis eſſet ipſe li-
ber a Tretero editus, ex quo ſua hauſiſſe Caueum coniicimus, vel
etiam Lubienskii opera poſthuma potuiſſent hic loci a nobis repe-
riri. Præter *vitam Stanislai*, de qua ſupra diximus, *Vitam* etiam
"*B. Kunegundis*, coniugis & perpetuo virginis Boleslai Pudici Ducis
"& Monarchæ Polonorum in Sandecenſi Cœnobio vita functæ & ſe-
"pultæ ſcripſiſſe noſtrum auctor eſt Matth. Michouius * & qui Vi-
tam ipſius operi præfixam concinnauit; Sim. Starouolſcius ** vero
addit, *aliorum quoque ſanctorum Hungarorum & Polonorum vitas*,
ab ipſo fuiſſe exaratas, cuius rei fides ſit penes auctorem. Idem
teſtatur noſtrum confeciſſe & *Eccleſiæ Cracouienſis Acta & Benefi-
"ciorum in Diœceſi illa Eccleſiaſticorum ſynopſin*, vbi omnes paroe-
"ciarum immunitates, erectiones & prouentus in certas claſſes dis-
"poſuerit, manuque & ingenio indefatigabili connotauerit. Idem
hoc puto eſſe opus, quod Miechouius * deſcribit his verbis: *Scripſit
& libros inuentarios prouentuum cathedralis Eccleſiæ Cracouienſis
& cunctarum Eccleſiarum collegiatarum conuentualium & parochia-
lium diœceſis Cracouienſis, ad quem vel ad quos pertineant diſtin-*

* §. 3. p. 7.

† ſeu potius Rob. Gerius in Append. ad eius Hiſt. Lit. Scr. Eccl. ad an. 1465.

* loco ſupra cit.

** loc. cit. p. 31. ad marginem.

* loc. cit.

ctius annotandum. Præterea Miechouius etiam meminit conſcri-
ptæ ab ipſo "*Geographiæ* immo verius *Chorographiæ regni Poloniæ*,"
vrbes, caſtra, oppida, flumina, montes atque villagia cuius ſitus &"
diſpoſitionis ſint;" quæ vtrum diuerſa ſint ab iis quæ auctor operi
hiſtorico libro primo inſeruit, (vt quidem videtur) dicant alii qui-
bus iſtam deſcriptionem regni Poloniæ licebit inſpicere. Addit
tandem Miechouius ſcripſiſſe noſtrum quoque "*Familias arma &*"
Clenodia nobilitatis Polonorum cum origine & cauſa eorum & alia"
opera regno Poloniæ frugem & decorem æternum paritura." Quæ
vtiliſſima indefeſſi huius rerum Polonicarum indagatoris ſcripta
optamus, vt proferant ex bibliothecarum angulis in lucem publi-
cam omnia Poloni, magnam ea re non ſolum a ciuibus ſuis, ſed ab
exteris etiam, atque adeo ab vniuerſo orbe litterario gratiam inituri.

Quid in hac editione præſtitum fuerit.

Ad poſtremum dicendum, quid in noua hac Dlugoſſi editione
fuerit præſtitum. Sex itaque libri priores repetiti ſunt iuxta edi-
tionem eorum primam atque vnicam, de qua ſupra dixi; retentis
dedicationibus atque vita auctoris vt ibi habebantur. Tribus
tamen potiſſimum rebus iſta differunt a priori editione. Primo
namque curatum eſt, vt omnia cohærerent aptius, neque inſcriptio-
nibus illis quamplurimis ab inuicem diſcerperentur. Ne tamen &
in his periret aliquid, aut nouæ editioni deeſſet quicquam quod re-
periatur in priori, tituli iſti ad marginem libri collocati ſunt; quo
factum eſt, vt primo ſtatim intuitu in oculos incidat legentium, quid
pagina quauis referatur. Deinde appoſiti ſunt in fronte paginæ
cuiusuis anni ſecundum æram vulgarem, vt temporum rationem
ſemper ante oculos habere poſſet lector. Tandem cuncta loco-
rum aut hominum nomina diuerſo typo diſtincta ſunt a reliquis,
vt omnia facilius ab inquirentibus reperiri queant. Cum reliquis
libris ſex, quos ex Cod. MS. protulit Vir Illuſtris HENRICVS L. B.
ab HVYSSEN, eadem prorſus ratione fuit actum, non in priori ſo-
lum, ſed in hoc poſteriori etiam, quantum ad Dlugoſſum attinet,
volumine: a quo ego quidem manus prorſus abſtinui. Quod ideo
monere volui, vt ſcirent lectores, nihil in edendo toto hoc auctore
mihi, nihil cuiquam ſe debere; omnia vero Viro Illuſtri, quem dixi,
accepta eſſe ferenda. Licet autem ea, quæ hoc volumine poſte-
riori eduntur, ad duodecimum Hiſtoriæ Dlugoſſianæ pertineant li-
brum, tamen Bibliopolæ placuit iſta vocare librum decimum ter-
tium, ne ſcilicet vnum eundemque librum in duobus diuerſis volu-
minibus quærere neceſſe haberent lectores. Commodum tunc
accidit, vt paulo ante (anno nempe MDCCVII.) ductu cele-
berrimi viri Gabrielis Grodekii Prof. P. & Bibliothecarii apud Ge-
danenſes optime meriti Schediaſma de Scriptoribus Hiſtoriæ Polo-
nicæ diligentisſime elaboratum edidiſſet iuuenis politisſimus Sam.
Ioach. Hoppius: quod cum dignum videretur vt iterata editione

harum rerum ſtudioſis notius redderetur atque familiarius, Operi Dlugoſſiano tum præfixum eſt, additionibus tum B. Groddeckii, tum viri nobiliſſimi atque eruditiſſimi Valentini Schlieffii, Patricii Gedanenſis hiſtoriæ litterariæ Patriæ ſuæ peritiſſimi auctum. Qui cum longius abeſſet a loco impreſſionis, non potuit aliter fieri quam vt plures committerentur errores typographici, præſertim in tot nominibus ab vſu noſtrorum hominum prorſus remotis inque titulis librorum Polonicis, cum huius linguæ typothetæ noſtri ad vnum omnes ſint ignari. Miſit itaque vir doctiſſimus, quem vltimo loco laudauimus, ad nos catalogum errorum ſatis amplum cum additionibus non contemnendis, quas Lectoribus non ingratus fore confiſi hic ſubiunximus, mendas typographicas ad calcem Præfationis huius reiecturi. Addi ergo debet:

Additamenta ad Hoppii Schediaſma de Script. Hiſtoriæ Polon.

P. 14. lin. 2. Vide alias ab hoc autore Schediaſma ſub titulo: *La deſcription des contrées du Royaume de Pologne contenuës depuis les confins de la Moſcouie iusques aux limites de la Tranſiluanie, à Rouen 1651, 4.* publicatum Regique Ioan. Caſimiro dedicatum; quod tamen cum hic allegata deſcriptione idem eſſe credo. I. H. S. Beſchreibung der Königreiche Pohlen, inſonderheit Podolien, oder der ſo genanten Ukraine, ſambt einer Land-Karte über dero Situation. Nürnberg 1672, 12. IACOBI SANDRART, Chalcographi Noribergenſis, des Königreichs Pohlen Lands-Staats-und Zeit-Beſchreibung. Sultzbach 1687. 12. cuius pars prima inſertis Tabulis plurimis Geographicis, Regni Poloniæ, Ducatus Lithuaniæ, cæterarumque Prouinciarum Topographiam ſiſtit.

P. 16. l. 43. Poſt WACLAVIO, quod prænomen auctoris iſtius eſt, adde (ſiue WENCESLAO) POTOCKIO.

P. 24. in not. l. 9. adde: IOH. MELESANDRI Schauplatz Polniſcher Tapfferkeit, Sultzbach 1685, 12. qui liber omnium Regum Poloniæ vsque ad Ioannem III. vitas, inſertis quoque eorum effigiebus continet, quas quoque IAC. SANDRART in parte III. allegatæ ſuperius deſcriptionis Poloniæ exhibet.

P. 28. l. 33. Obtentam alias per hunc Generalem 1620. d. 6. Octobr. victoriam MARTINUS BRONIOWSKI Polonice deſcripſit in 4.

l. 41. adde: De qua Confœderatione Leopolienſi communiter dicta peculiaris informatio Polonica extat, in 4.

In Notis lin. 1. Ad Hiſtoriam Stephani ſpectant Epiſtolæ ad eundem Regnique Senatores aliquos ab Auguſto Electore Saxoniæ perſcriptæ, quæ reperiuntur in DAVIDIS PEIFERI Conſiliarii Saxonici *Epiſtolis publico nomine ſcriptis*, nuperque A. 1708. Ienæ in 8. à *M. Fried. Gottbelff Gottero* cum Præfat. *D. Ioh. Franciſci Buddei* publicatis. *ANDR. RECICII Inſtigat. Regni Accuſationis in Chriſtoph. Sborouium Actiones III. Crac. 1585, 4.*

P. 31. In Notis lin. 4. Huc pertinet *IOHANN. DOBROCIESKI Relatio victoriæ contra Turcas 1626. 7. Oct. ad Bialaquerquam per Steph. Chmielecki obtentæ*, Polonice. Leopoli, in 4.

P. 33. ad fin. §. 18. adde: Huc pertinet *Hiſtoria ſiue deſcriptio plurimarum rerum memorabilium, quæ tempore belli Suecici in Regno Poloniæ ab anni 1655. menſe Iulio vsque ad anni 1661. menſem Maium geſtæ ſunt*, edita in lingua Polonica, non tamen addito Autoris nomine aut loco & tempore impreſſionis. 4.

P. 34. l. 31. Eſt hoc Diarium Liber I. *Hiſtoriæ arcanæ.*

P. 35. l. 4. Gallico & 1700. Hagæ Comitum Belgico *idiomate publicatæ:*

lin. 29. Huc refer Carl Chriſtoph Bergmanns Hungariſch-Polniſch-Venetianiſche Kriegs-Thaten wider den Türcken von an. 1400. biß 1687. Franckfurth und Leipzig, 8. in quo libro tum Regum anteceſſorum, tum inprimis Iohannis III. res geſtæ contra Turcas exponuntur.

Lin. 40. adde: In Germanica tamen verſione, quæ ſub tit. des curieuſen und vollkommenen Polniſchen Staats-Manns 1698, 4. prodiit & allegatur infra p. 115. nouum caput, quod agit de electione Regis Auguſti, additum eſt.

P. 36. l. 52. add. tum ſeparatim edita eſt Cracouiæ 1548, 8.

P. 37. l. 10. add. item Cracou. 1548. ſeparatim prodiit.

L. 46. add. & Pataui 1685, 12.

P. 45. l. 47. Solennitates in nuptiis cum Anna Auſtriaca obſeruatas prolixe deſcribit MICHAEL HEBERER von BRETTEN Cancellariæ Palatino-Electoralis Regiſtrator in libro Heidelbergæ ſub tit. *Ægyptiaca Seruitus*, German. 1610, 4. publicato & quidem Libr. IV. c. 4--9.

P. 47. lin. 11. imo in *Plinii Polonici* Tom. I. (qui non addito anno & loco in 12. prodiit & Orationes aliquot Oratorum e Societate Ieſu Polona Vladiſlao IV. & nonnullis Regni Senatoribus ſacras continet) ipſum hoc *Tropæum* ſub KUHNII nomine reperitur.

P. 48. l. 22. & in allegato Tom. I. *Plinii Polonici* item *Manipulo Orat.* Romæ edito habetur.

P. 49. l. 16. quos inter *Kiwockianos* Panegyricos numeratos, (cum eum, quem Vladislao IV. Vilnam ingredienti nomine Academiæ Soc. Ieſu 1634. dedicauit, tum iſtum, quem nomine eiusdem Academiæ eidem Regi ſub titulo *Theatri gloriæ* 1636. conſecrauit) editos nouimus in *Plinii Polonici* Tom. I.

P. 50. lin. 5. qui habetur in *Manipulo Orationum* Romæ publicato.

P. 53. in Notis lin. 4. adde: 17) FRID. MEIBOHMIUS, S. Theol. D. Archi-Presbyter Elbingenſis, Canonicus Gutſtadienſis concionem funebrem Germanicam in exſequiis laudati Regis Elbingæ habitam ſub latino titulo *Principis Magni* publicauit Elbingæ 1649, 4.

P. 63. lin. 41. poſt 1697, 4. add. Polonice, item Latine prodiit Varſauiæ, 4.

P. 79. l. 4. poſt, *à ſecretis* add. (imo ſecundum *Curicke* in Beſchreibung der Stadt Dantzig pag. 128. & 130. primum Secretarii, poſt Syndici Gedanenſis, quod & probatur è Præfat. allegati hic Poëmatis, in qua dicitur illum aliquot annos noſtræ vrbis cauſa in aula Regis Stephani ſubſtitiſſe.)

P. 84. l. 29. Ad profligandum e Pruſſia Guſtauum CASPAR TWARDOWSKI ciues ſuos excitauit carmine Polonico, cui titulum præfixit: *Feriat quiuis cordatus Guſtauum. Leopoli 1629.* fol.

P. 85. l. 26. Quidam amator Patriæ Diſcurſum Polonicum euulgauit, in quo oſtenditur Deum hoc anno æterno opprobrio Regni Polonici copioſum exercitum puniuiſſe. 1648. 4.

P. 88. l. 2. poſt 1657. add. quæ ſeorſim etiam 1657, 12. excuſa eſt.

P. 101. l. 7. Ipſi vero articuli pacis inter illos initæ habentur tum in *Theatro Pacis* Tom. II. p. 221. & in collectione Tractatuum Pacis Gallica T. IV. p. 163. tum ſeparatim prodierunt 1666, 4.

P. 105. l. 17. quæ & in lingua Polonica ſeorſim prodiit f. Deſcripſit alias ANDR. GORKOWSKI legationis ad tractandam pacem cum Aula Turcica Secretarius integram hanc legationem ſubque titulo: *Compendium Legationis Stanislai Malchowski Palatini Poſnanienſis & a Rege & Statibus Pol. conſtituti Plenipotentiarii* in lingua Polonica edidit. fol.

In Notis, lin. vlt. Nec omittenda ſunt 1) *Conſiderationes modernum Reipubl. Polon. Statum & machinationes Suecorum concernentes a Nobili quodam Polono in maiori Polonia conſcriptæ* lat. & germ. Gedani 1675. 4. 2) Copia der bey öffentl. Audienz an den K. in Pohlen vom Königl. Schwediſchen Ambaſſadeur gehaltenen Rede 1676. 4. Cæterum Ioannis III. Hiſtoriam illuſtrant ANDR. CHRYSOST. ZALUSKI t. t. Epiſcopi Kiiouienſis, poſtea Varmienſis *Orationes diuerſis temporibus*

ribus in Comitiis & Senatus-Consiliis Polonico idiomate habitæ & publicatæ Calissii 1702. fol. Omnia vero, quæ sub trium Regum, quorum in hoc §. XL. historia describitur, imperio vsque ad finem anni 1710. memorabilia euenerunt, idem illustris Auctor multa cura complexus est in editis nuper *Epistolarum Historico-Familiarium* Tomis III. Brunsbergæ 1709. 1710. 1711. f. vbi quamplurima ad tempora Interregnorum, Electionum, Comitiorum, bellorum, &c. pertinentia Memorialia, Epistolæ & alia Acta publica inserta sunt. Iungenda tamen his est GRATIANI SEVERINI LIPINSKI Nobilis Prutheni ad Vincentium Constantinum Starodobrski Nobil. Pol. *Epistola, Sicilimenta quædam in laudatarum Epistolarum Zaluskianarum loca nonnulla, terras Prussiæ, speciatim Ciuitatem Gedanensem concernentia exhibens* 1711. & recus. 1712. 4. Cuius continuatio vlterior expectatur.

P. 114. l. 46. prima editio prodiit Leopoli 1630, 4. sub tit. *Apocalypseos*.

l. 50. postea Leopoli 1632. Ex Scriptis *Orichouii* alias *HIERONYMVS BOZDARZOWSKI afflictæ Reipub. Polon. exemplar & solidum auxilium* Polon. descripsit 1625. 4.

lin. 58. *Defensionem titulorum Principum à Republ. in laudis comitialibus concessorum IEREMIAS BIELEIOWSKI* in vernacula adornauit. 1641. 4.

P. 115. l. 18. vt & editio de A. 1654. 4. extat; in vtraque tamen editione antiquiori non titulum *Iuuenalis rediuiui*, sed tantum *Satyrarum ad emendationem morum in Polonia facientium* gerit.

l. 39. quod Schediasma est versio gallici tractatus, quem Mr. de la *BIZARDIERE des Dietes de Pologne pour les elections des Rois* edidit & supr. p. 35. allegatur. In hac tamen versione nouum caput de Electione Regis Augusti accessit.

In Notis l. 6. Status Politicus Regni Pol. formaque Regiminis describitur etiam in IACOBI SANDRART citata superius des Königreichs Pohlen Land-Staats- und Zeit-Beschreibung, P. II. Adiici merentur sequentia in lingua Polonica euulgata Scripta: *Dialogi III. Poloni & Itali de libertatibus & Iuribus Poloniæ* 4. non addito loco aut tempore impresionis. LVCÆ GORNICKI, Capitanei Tykocinensis &c. *Via ad perfectam libertatem*, quem tr. post obitum Auctoris filius ipsius eiusdem nominis, Decanus Varmiensis & Canonicus Wilkensis itemque Sigismundi III. quondam Secretarius publicæ luci exposuit Elbingæ 1650. 4. S. S. (qui forte est *SIMON STAROVOLSIVS*) *Reformatio morum Polonicorum* 4. Eiusdem forte Auctoris & idem etiam Schediasma est, quod quidam nobilis Antiquo-Polonus (*Szlachcic Staro-Polski*) sub titulo *Correctionis nonnullorum morum Polonicorum* 1625 4. publicauit. Non minus, sequens versibus Polonicis scripta Satyra: *Interesse priuatum Poloniam gubernat Reipublicæ cordatus minister* (*Stateczny Sluga*) *sequitur*. 1649. 4. *M. SEBASTIANI MICZYNSKI speculum Regni Poloniæ, graues offensas & ingentes afflictiones, quas à Iudæis patitur, filiis regni exhibens & ad Comitia generalia 1618. propositum* Polonice Cracou. 4. In eadem lingua CHRISTOPH. FRANCISCVS FALIBOGOWSKI discursum de *profusione & superfluo luxu Regni Pol.* Cracou. 1625. 4. edidit.

P. 120. l. 10. Idem *Verum equitem*, adiecta IOH. KOCHANOVII satyra pol. descripsit. 1648. 4.

l. 23. & nuper de eodem morbo CHRISTIANVS de HELWICH, Med. D. Vratislauiensis HONVPHRII BONFIGLI Liburnens. *Tractatum Medico-Physicum cum remediorum methodo* edidit. Accedunt *Excerpta de eod. affectu ex historia morborum Vratislauiensi*. Vratisl. & Lignicii 1712. 4.

P. 122. fin. §. 47. Referri huc quoque potest: SAM. FRID. LAVTERBACH, Fraustadii ad Præsepe Christi Past. Fraustädtisches Zion, d. i. historische Erzehlung desienigen, was sich von A. 1500. biß 1700. im Kirchwesen zu Fraustadt in der Cron Pohlen zugetragen, Leipzig 1711. 8.

P. 123. l. 52. Eiusdem (MARKIEVICII) postea Varmiensis Canonici & Tarnouiensis Præpositi opera Prodiit Paris. 1672, 4. *Informatio summo Pontifici Innocentio XII. de duplici instituto Soc. Iesu data.*

P. 124. l. 22. vt & IACOBI SLIWSKI Plebani Grodzicensis *Defensio spiritualis Plebanorum ratione agrariarum.* Iaroslauiæ 1623. 4.

P. 126. in Notis l. 11. cuius autor fuit ANDR. OLSZOWSKI Archiepisc. Gnesn. & habetur hic tractatus etiam ad calcem Part. I. Tom. I. *Epistolarum historico-famil.* Dn. ZALVSKI.

P. 127. l. 6. *Agenda vel forma ordinis sacrorum in Ecclesiis Reformatorum Regni Pol. & M. D. L.* edita in lingua Polon. Gedan. 1637. 4.

P. 129. l. 1. quam etiam Continuatio I. (erste Fortsetzung) subsecuta est 4. & agit de vita huius Cardinalis etiam der Agent. I. Fonction p. 107. & 2te Fonct. p. 111.

P. 132. l. 1. post *Lithuaniæ* add. prima vice Cracouiæ 1588, secunda Vilnæ 1619. tertia, l. 2. post 1648. add. & denique quarta Vilnæ 1693.

l. 27. Hæc tamen MVLLERI item HENNINGII *Chronica* ad instantiam Regis Polon. Sigismundi III. à Frid. Wilhelmo Duce Saxoniæ in Academia Ienensi prohibita & confiscata fuerunt, vti apparet è laudati principis Saxonici ad pariter laudatum Regem epistola Torgæ 1590. Cal. Febr. data, quæ reperitur in *Dav. Peiferi epistolis* p. 127.

P. 134. l. antepenult. Nuper IOAN. HENR. BOECLERVS V. I. D. & in Vniu. Argent. Iuris Publ. Professor de acquisito & amisso Imperii Romano-Germanici in Liuoniam Iure Disputationem publ. euulgauit, Argent. 1711, 4.

P. 136. l. 38. (quem Dantiscanum fuisse, ipsum vero Chronicon parum accurate, inprimis qua Chronologiam conscriptum esse annotat *Henneberger* in Præfat. iteratæ editionis huius Chronici allegatæ mox p. seq.)

P. 138. l. 17. Nuper quoque *Tractatus de origine & moribus gentis Borussicæ, inprimis veterum, binis Declamationibus Academicis* productus & publici iuris factus (non addito tamen autoris nomine) Francof. ad Oder. 1708. 4.

P. 140. l. 29. Sic quoque IOH. RYWOCKI Soc. Iesu *vitam Simonis Rudrackii Episcopi Varmiensis* scripsit Brunsbergæ 1624. 4.

P. 142. l. 44. Ius Culmense emendatum (quod nouissime vna cum *processu Iuris pro Diœcesi Varmiensi, Constitutionibus Mauritii* (Episc. Varmiens.) *nec non Sigismundi Regis & Alberti Marchionis, IOAN. GEORG. KVNIGK*, I. V. D. Custos, Canonicus & Administrator Episcopatus Varmiens. edidit, cui in fine adduntur *Flores legum*, Autore THOMA DE THOMASETTIS, I. V. D. Brunsberg. 1711. fol.)

P. 144. in Not. l. 4. *IOH. GRODWAGNERI Discursus de pretio pecuniæ moderna, nonnullisque inde orientibus effectibus; addito remedio vel modo diminutionis pretii pecuniæ sine vllius damno* pol. 1632. 4. In eadem lingua exiit *Demonstratio euidentis damni, quod patitur Regnum Polon. ex peregrina moneta, præcipue vero ex moneta Silesiaca* &c. *in Comitiis Regni generalibus 1645. exhibita*. 4.

P. 153. l. antepen. *D. Ioan. Gottl. Molleri* Dec. IX. p. 1388. & *D. Nath. Falckii* Decad. IV. p. 522.

P. 156. l. 5. & Baranovvæ 1628. 8. vbi etiam 1632. 8. ipsa *Confessio Sendomiriensis*, idiomate Polonico scripta, recusa est, cuius prima editio prodiit Cracouiæ 1574.

In Notis lin. 9. Sic & *GEORGIVS TYSKIEWICZ responsionem ad libellum inscriptum:* Patrocinium veritatis *Crac.* 1615. edidit.

P. 157. l. 52. & aliam 1711. ob iterum sublatum à ciuitate malum. f.

P. 158. l. 15. Pariter M. IO. SARTORII t. t. Gymnasii Elb. Rectoris *Oratio Panegyrica ipsis Encæniis Gymnasii Elb. restaurati secularibus anno istius primum Iubilæo 1699. d. 26. Nou. dicta* ibidemque excusa 1701, 4.

lin. 48. vt & eiusdem *Drusidos conseruatæ s. Elbingæ cum vicinis locis Pol. sceptro restitutæ Vladislao IV. gratulantis expressio* stylo Poëtico conscripta, Elb. 1636. fol.

P. 159. l. 4. in latinam linguam quoque sub tit. *Repræsentationis Iuris clari ac liquidi* &c. translata.

In Notis lin. 1. *Informatio breuis, cur Electoris Brandenburgici militis intromissionem ciuitas Elbing. euitare non potuerit.* 1700. f. & 4.

lin. vlt. MICHAEL FRIDEWALD 1591. edidit virulentum libellum contra Elbingenses potissimum, stylo Poëtico conscriptum; sub tit. Ein neues und allen redlichen Leuten, so wieder Recht, ja mit öffentl. Gewalt verfolget und hoch beschweret werden, gantz nützliches Tractätlein. 4.

Scriptores DLVGOSSO adiecti.

Absolutis itaque iis, quæ de Dlugosso eique præfixo schediasmate dicenda videbantur, ad Scriptores ei adiectos procedimus: quos quidem eo collocauimus ordine, vt familiam ducant ii, qui omnem rerum Polonicarum ad suam vsque ætatem fuerunt complexi, hos excipiat factorum vnius Principis scriptor, sequantur Epistolæ varii argumenti, ad eadem tamen tempora pertinentes, agmen denique claudat, quæ prætermitti certas ob rationes non debuit, descriptio locorum in Poloniæ Regno præcipuorum. Primum locum, ætatis etiam rationem habentes, dedimus VINCENTIO KADLUBKONI, quem alii *Vincentium Kadlubek*, vel *Kadlubkonis*, alii *Cadlubcum*, alii, minus recte *Cadlubeum* * & quod mendosius est, *Caulubeum* **, aut etiam *Ioannem Cadlubcum* † vocant. *Vitam & miracula Vincentii Kadlubkonis* singulari libello viginti & octo capitibus descripsit atque in lucem dedit Cracouiæ A. MDCXLII, 4. Simon Starouolscius, qui ridiculis miraculis de plicis, febribus, pestibus ope reliquiarum huius Sancti propulsatis aliisque ineptiis plenus est, vt fidem fecit nobis Vir Clarissimus atque eruditissimus *Io. Sartorius*, Eloquentiæ & Poëseos apud Dantiscanos Professor Publicus; cuius opera ad nos peruenerunt, tum alia præsentis voluminis non pauca, tum ea, quæ ex libro hoc nuspiam apud nos reperiundo proferemus. Egit siquidem Starouolscius capite quarto * istius libri de vita, moribus, probitate atque pietate religiosissimi, vt vocat, Præsulis Vincentii Kadlubkonis, quæ hic attexere non dubitauimus. Fatetur autem Starouolscius ea nona se fuisse conscripta, sed a Ioachimo & Martino Bielskiis, Matthia Vbiszewski & Alberto Tarnouio, ex Chorographis Poloniæ collecta & ab Andrea Schonæo, Academiæ Cracouiensis Rectore, licentia, vt ait, speciali A. MDCXIV in lucem edita. Sic autem ibidem verba fluunt:

De VINC. KADLVBKONIS Vita.

* Angelus Manrique Annal. Cistert. To. III. ad A. 1218. c. 7. n. 1.

** Abr. Bzouius Annal. Eccl. Tom. XIII. a. 1219. n. 6.

† Starouolscius in Catal. Script. Pol. Hecatontadi subiuncto.

*pag. 48. sqq.

"Vir hic dilectus Deo & hominibus in latifundio Karwow nobili "familia de domo Rosarum oriundus, Equitis Poloni Boguchwalii "& matris Bognæ filius fuit; qui ab eisdem parentibus auitæ & "Christianæ religionis ac pietatis, summa cura & studio in timore "Domini educatus, in ipsa iuuentute liberalibus disciplinis est traditus. In quibus ita mirum in modum profecit, vt omnes coætaneos suos acri ingenio & eloquentiæ studio (quo inter omnes illius "æui Polonos maiorem in modum excelluit) superasse videretur. "Tandem ætate maturiori, fontes Sacræ Theologiæ pleno postquam ore delibasset, omnium oculos in se conuertit, ad familiaritatemque magnorum ætate sua virorum, præcipue vero Fulkonis, Epi-

"Episcopi Cracouiensis, accersitur. Is namque permotus "Beati Viri vitæ integritate, Diuinarum humanarumque re"rum peritia, consilii maturitate, agendique dexteritate, "Præpositum Sendomiriensem eum instituit: vbi sane inter "reliquos eius Ecclesiæ Prælatos Vincentius haud aliter atque stella "matutina in medio nebulæ emicuit. Vnde &, Fulkone e viuis ab"eunte, per liberam solius Capituli Ecclesiæ Cathedralis Cracoui"ensis electionem, idem Vincentius ad Episcopatum Cracouiensem, "nemine renitente, Anno Domini MCCVII. eligitur, ac per Inno"centium III. Papam confirmatur: demum per Henricum Archi"episcopum Gnesnensem consecratur. Hic igitur in tanto digni"tatis Pastoralis gradu constitutus officium sibi commissum strenue "aggressus, ab officio pietatis, & cultus diuini cura illud exorsus est. "Etenim non contentus, quod plurimorum egenorum prouisor, "debilium curator, pupillorum Patronus, viduarum & personarum "afflictarum & oppressarum protector indefessus fuerit, quod inge"nia felicia adolescentum fouerit, plurimum liberalitatis plurimis "Ecclesiis, tam ex bonis mensæ Episcopatus sui, quam (quod magis "est) de proprio & hæreditario patrimonio præstitit. Ecclesiæ "namque Kielcensi, pro tunc exiguos prouentus habenti, in hono"rem Beatissimæ Virginis MARIÆ fundatæ, decem præbendas "attribuit & donauit. De bonis vero paternis Conuentui An"dreouiensi, a Ioanne Episcopo Wratislauiense & eius fratre de "Armis Gryphonum erecto & fundato, villas Czernikow & Soy"czow in præsentia Henrici Archiepiscopi Gnesnen. Gedeonis Plo"censis, Ogieri Cruswicensis, Episcoporum in perpetuum dona"uit. Insuper Conuentui Coprzywnicensi duas villas itidem pater"næ hæreditatis, Niekisiałkę & Karwow iure perenni dicauit, ana"themate graui contra nepotes ex fratre suos, scilicet Boguslaum "& Sulislaum, interposito, ne bona præfata Ecclesiæ collata adime"rent. Tantæ autem authoritatis, dum adhuc Præpositum Sen"domiriensem ageret, apud Lesconem Album Monarcham Polo"niæ B. Vincentius est habitus, vt eidem custodia & officium Ora"toris, in reducenda ad Regnum Haliciæ B. Salomea filia eiusdem "Polonorum Monarchæ, delegaretur. Summa itaque cum laude, "spatio decem annorum Ecclesiæ Cracouiensi præsidens, de ea"demque & Regno Poloniæ optime meritus vita sancta monastica "præ opibus Episcopalibus electa, impetrata ab Honorio summo "Pontifice Romano licentia simul atque se Episcopatu Cracouiensi "abdicat, ac Monasterium Andreouiense ordinis Cisterciensis ingre"ditur: susceptoque habitu ac probationis expleto anno, eandem "Regulam profitetur. Vbi sub Regulari disciplina in maxima vitæ "austeritate, obedientia, humilitate, ieiuniis, vigiliis, assiduis oratio"nibus, quinquennio commorans; plurimis cœpit clarere virtutibus

"bus & miraculis. Vnum hic referre licet. Cum quodam tempore fra-
"tres de more Vigilias matutinas canerent, Vir Dei altæ orationi ac
"cœleſtium meditationi intentus, in ſua cella ſe continuit. Quod dum
"Abbas cum fratribus aduertiſſet, ſciſcitari cupiens, quid Beatus
"in cella concluſus ageret, rima per fores conſpicatus, Virum Dei
"immenſo circumfuſum lumine genibus flexum, & extra ſe quaſi
"raptum conſpexit: nihilque horum fratribus indicans, ex viſione
"hac & cæteris donis Beato collatis, ſummopere lætabatur. Tum
"vir Dei ex illa meditatione ad ſe rediens, e cella egreſſus, Abbatem
"ſupplex precatur, vt neglecti diuini officii ſibi veniam daret. Ab-
"bas vero, vtpote quem res ipſa non latebat, culpam hanc facile di-
"miſit & fratribus, ne eidem in aliquo moleſti ſint, mandauit. Volens
"autem Præſul pius gratificari genti Polonæ & egregia ipſius facta
"ab obliuione memoriæ vindicare, *Chronicon Regni Poloniæ* (quod
"nullus ante eum fecerat) alto contextum ſtylo, in modum Dialo-
"gi conſcripſit: opus certe vtiliſſimum, quod his temporibus nu-
"per eſt impreſſum. Tantis igitur ornatus virtutibus & donis,
"ætate matura, pluribus laboribus in vinea Domini ſuperatis, die-
"rum bonorum & operum plenus Sacroſanctis Sacramentis ſum-
"mo cum deſiderio ac deuotione ſuſceptis, lætus animam puram
"in manus Creatoris ſui reddidit anno a ſalutifero Virginis partu
"MCCXXIII. die VIII. Menſis Martii, ſepultus in eodem Monaſterio in
"choro templi ante Altare maius, cum inſculpto Epitaphio in hunc
"modum:

HIC IACET ILLVSTRIS VINCENTIVS KADŁVBKONIS DE VILLA KAR-
"WOW, DE ARMIS ROSARVM, VIR ACRIS INGENII, DIVINA ET HVMA-
"NA LITTERATVRA INSIGNIS, EX PRÆPOSITO SANDOMIRIENSI ANNO DO-
"MINI MCCVIII. PER CAPITVLVM IN PRÆSVLEM CRACOVIENSEM ELECTVS,
"PER INNOCENTIVM III. PAPAM CONFIRMATVS, ET PER HENRICVM AR-
"CHIEPISCOPVM GNESNEN. CONSECRATVS. PRÆSEDIT ANNIS DECEM.
"DEMVM OBTENTA LICENTIA AB HONORIO PAPA RENVNCIANDO EPI-
"SCOPATVI, RELIGIONEM CISTERCIENSIS ORDINIS IN MONASTERIO AN-
"DREOVIENSI PROFITETVR, ATQVE IBI SVB REGVLA IN OBSERVANTIA
"LVSTRO VNO EXACTO, CHRISTO CHRISTI MILES SPIRITVM REDDIDIT,
"ET IN MEDIO CHORI CORPVS EIVS A FRATRIBVS TERRÆ COMMENDA-
"TVR. ANNO DOMINI MCCXXIII. VIII. MARTII.

Fuſius Vincentium noſtrum deſcripſit Angelus Manrique in Annalibus Ciſtertienſibus, quod is *Andræouium inter alia*, vt loquitur,* *illuſtrauerit poſt infulas Monaſticen profeſſus in ea domo, in qua & ſancte vixit obiitque.* Hæc cum ad laudem noſtri non parum faciant, adſcribemus ea, lapſuſque Manriquii ſimul ad oram paginæ notabimus. Sic autem loquitur:** "Vincentius cognomento Cad-
"lubeus,[1] natione Polonus, genere Roſeus, ex præpoſito Eccleſiæ
"Sendomirienſis, Epiſcopus Cracouiæ, vir pietate ac doctrina æque
"præcellens, & cui debet Polonia, quod primus ſuæ gentis hiſtori-
am

* Annal. Ciſtert. To. II. ad an. 1149. c. 9. n. 9. fin.

** Ann. Ciſt. T. IV. ad an. 1218. c. 7.

1 Potius ſcribendum Cadlubeus.

"am texuit, hoc item anno Ciſtercium illuſtrauit, Pontificalibus in-
"fulis ſpretis, vt monachum indueret & renunciata gratia ſui prin-
"cipis, qua præ aliis pollebat, ac ſæculi potentia, diuitiiſque, vt vi-
"tam ageret humilem, ſed quietam, & ſoli Deo vacans, in An-
"dreouienſi Cœnobio, quod ſibi præelegit, conſummaretur. Præ-
"fuerat Cracouienſi Eccleſiæ per annos vndecim,[2] quippe electus
"Anno 1207.[3] cum ea Eccleſia vacaſſet morte Fulconis (Peleam[4]
"alii dicunt) poſtquam ipſo agente & procurante, prima totius Pro-
"uinciæ poſt Metropolitanam ab Innocentio tertio decreta eſſet.
"Martinus mihi Cromerus auctor eſt, Polonicarum rerum Scriptor
"haud contemnendus.[a] *In ſequenti Anno*, ait, (ſcilicet 1207.)
"*Fulco quoque ſiue Pelea*[5] *Cracouienſ. Epiſcopus, Palatini frater vi-*
"*ta exceſſit, qui ſibi & ſucceſſoribus ſuis prærogatiuam loci & ſuf-*
"*fragii ſecundum Archiepiſcopum in Gneſnenſi Prouincia ab Innocen-*
"*tio tertio Pontifice Max. impetrauit. Succeſſit autem ei Magiſter*
"*Vincentius cognomento Cadlubeus,*[6] *Præpoſitus Sendomirienſi gente*
"*Roſeus, vir doctus, vt tunc ferebant tempora, & pius, qui primum Po-*
"*lonorum hiſtoriam gentis ſuæ conſcripſit.*[7] Ita Cromerus.

2. Hiſtoria Polonica collecta ex Bibliotheca Io. Piſtorii & Baſileæ ex-
"cuſa[8] de genere Vincentii ingenioq; & de ipſa electione paulo diffu-
"ſior.[b] *Anno* (ait) *Domini* 1207. *Magiſter Vincentius Kadlubkonis de*
"*Karbo-Vuiuco*[9] *prope Opalhuic, nobilis de domo Koſce, Præpoſitus*
"*Sendomirienſis propter ingenii excellentiam per Capitulum Cracouien-*
"*ſe in Epiſcopum Cracouienſem electus eſt,*[10] *ab Innocentio tertio confir-*
"*matus & ab Henrico Archipræſule Gneſnenſi conſecratus; electus eſt*
"*in epiſcopum, quamuis in Eccleſia Cracouienſi nullam obtineret Præben-*
dam. Hactenus ibi de electo & electione. Geſta in Epiſcopatu clara il-
"luſtriaq; longum eſſet ad vnguem recenſere. Illud compertũ, quam
"primum ſedem poſt Metropolitam impetrauerat Fulco, Vincentiũ
"gloria atq; dotibus condignis non ſolũ repleuiſſe, ſed cumulaſſe. Co-
"lomanum Andreæ Regis Vngarorum filium, vt ad Haliciæ Regnum
"perueniret ex patris teſtamento, egregie iuuit: regno potitum ſole-
"mniter inunxit & coronauit. Nec multo poſt (quod ſupra infulas eſſe
"videri poſſet) e ſolo per vim pulſum audacia æmuli; auctoritate
"potentiaque reſtituit, hoſtibus etiam ipſis reuerendus. Vladiſlais
"Patruo nepoteque inter ſe diffidentibus atque vniuerſas conter-
"minas Prouincias per inteſtina bella lacerantibus, concordiæ &

d pacis

a Rer. Polon. lib. 7.

b Tom. 2. l. 3. c. 32.

2 Decem ſaltem anni numerantur in Epitaphio quod præmiſimus.
3 Anno 1208. electus dicitur in Epitaphio, quamuis varient hic Scriptores.
4 Pelkam vocant Dlugoſſus & Cromerus.
5 Pelka habet editio Cromeri Piſtoriana.
6 Cadlubeus vocatur ibid. ap. Cromer.
7 Addenda adhuc erant ex Cromero verba: *liberis collegii ſacri ſuffragiis creatus, & expetitus, quamuis ipſe in eo collegio non eſſet.*
8 Non hiſtoriam, ſed Corpus hiſtoricorum Polon. collegit Piſtorius; quare allegandus potius erat Matth. Michouius L. 3. c. 32. Chron. Pol. quod habetur in Piſtorii Collectione Tom. II.
9 Lege *de Karuow, vico prope Opatow.*
10 Hac male tranſpoſita, ſequuntur enim ſtatim verba, *quamuis in Eccl. Crac. null. obtin. Præb. ab Innocentio* &c.

“pacis auctor & qui vtriusque firmaret conditiones & confirmandas
“Innocentio præstaret, primus vel inter primos Vincentius fuit. At-
“que hæc pro regno.

3. Nec minora aut pauciora pro sacerdotio aut pro Ecclesia
“sua, atque ex religiosiori fortasse zelo & quæ minus communem
“vtilitatem longiori duratione compensarent. Decem Præben-
“das in Ecclesia Kielcensi fundauit, dotauitque:[11] Diuino cultui
“æternum seruituram Cracouiensem de cœlo fulmine tactam instau-
“rauit decenter, atque vestibus sacris, vasisque quæ ab igne combusta,
“& plura numero & opere illustriora, materiaque, (nulla prorsus
“omittens) subrogauit: quin & distributiones quotidianas, annuis
“ad id reditibus prouisis, pro Canonicis, auxit: quo temporali in-
“cremento velut illecti, frequentiores ad diuina officia concurre-
“rent, sicque ad cœlestia auidius aspirarent. Denique quibus De-
“um promereretur, multa & egregia fecit, quibus se ipsum præsenti-
“bus ingereret, posteris sui memoriam commendaret nulla non fecit
“opera, vti vere magnus, nec sibi soli natus, sed suis omnibus. Atque
“hæc omnia idem qui supra auctor Martinus Cromerus [c] neque
“non & historia Polonica ex diuersis[12] collecta,[d] nonnulla etiam
“Bzouius adnotarunt,[e] in quibus latius videat, quicunque volet.

[c] dicto lib. 7.
[d] l. 3. c. 32.
[e] ad hunc Ann.

4. Mihi inter cunctas Vincentii glorias, vna pro multis [seu ca-
“su factum felicitati tribuas, seu per iudicium zelo & pietati] quod
“magnum illud totius Poloniæ lumen imo & totius orbis S. Iacyn-
“tum [quem sibi in socium & coadiutorem non multo post asciuit
“S. Dominicus] & Discipulum habuit & Canonicatu donauit suæ
“Ecclesiæ [quippe qui ei successit Iuo, Sancti filius, & Iacynti auun-
“culus Cracouiensem Canonicum inuenit, vt in Cromero [f] & aliis
“videri potest,] fatali quadam nostrorum propensione in illud in-
“stitutum, cuius non solum cunabula fouere, sed præuenire datum;
“& quod magis mirandum, præueniri: quippe non tantum pro-
“fessi erga professos erga prædicatores Cistercienses, & erga pro-
“fessuros professuri, etiam cum non cogitabant, profundebantur.
“Ita Dominicum, Oxomensis Didacus, Oxomensi præbenda, cum
“neq; Cistercium cogitasset, neque ille edendum fœtum concepisset,
“ita Iacyntum Vincentius Cracouiensis Cracouiensi donauit, cum
“neuter adhuc de deserendo sæculo, neuter de conuersione deli-
“berasset.

[f] vbi supra.

5. Ergo Vincentius his, & aliis rebus charus, clarusque & Princi-
“pi & clero *cum Basilicæ Cracouiensi* [ait idem Cromerus,[g]] *cuius sup-*
“*pellex vniuersa tacto de cœlo ærario conflagrarat, multa contulisset,*
“*decimasque nonnullas collegio eiusdem Basilicæ in distributiones quo-*
“*tidianas & in lucernam, quæ perpetuo in templo arderet, addixis-*
“*set, Episcopatu se abdicauit, ne quidquam aduersante Principe ac*
dissua-

[g] ibid.

11 Desunt forte quædam, nam hic lucernam perpetuo ardentem, & mox, Basilicam Cracou. indigitare videtur.
12 Id est Miechouius, vt dixi.

dissuadente collegio sacerdotum: & in Andreouiensi Monasterio (or-“
dinis Cisterciensis) *reliquos quinque vitæ annos religiose exegit, cum*“
decem annis episcopus fuisset. Decem, inquam, completis, inceptis“
vndecim, ita Cromerus. Neque aliter historia illa Polonica,[13] cuius“
etiam hic verba libet transscribere.[h] *Idem Vincentius Kadlubkonis*“
Cracouiens. Episcopus habitum & ordinem religionis Cistercii in Mo-“
nasterio Andreouiensi professus, resignato Episcopatu assumsit; &“
ex bono factus optimus, nudus nudum Christum sequutus est Anno“
Domini[14] 1208. Hæc satis nunc de Magistri Vincentii Monachatu“
atque Pontificalis dignitatis resignatione: reliqua eius in tempore“
dicemus.“ Est autem locus, ad quem hic prouocat, eodem Tomo
IV. paulo inferius, * vbi sequentia leguntur: “Hoc item anno ad
superos transierunt duo insignes Pontifices, Vincentius & Guillel-“
mus, quos spretis infulis Cistercium amplexatos, alterum in Polo-“
nia, in Gallia alterum, superioribus annis commemorauimus. Vin-“
centium Cracouiensem olim Episcopum post quinquennium per-“
actum in Monachatu, excepit mors ipsi soli læta & felix: nam An-“
dreouiensibus plane deploranda, qui tanti viri non solum Magi-“
sterium amisissent, verum exempla. De eo in Polonica historia“
ex Bibliotheca Ioannis Pistorii collecta & Basileæ excusa, post in-“
fulas spretas & Monachatum assumtum commemorata, hæc ha-“
bentur scripta. *Nudus nudum Christum sequutus est Anno Domi-*“
ni 1218. & post 5. annos ergastulo carnis solutus in Domino quie-“
uit, octaua die mensis Martii Anno Domini 1223. in Monasterio An-“
drezeouiensi[15] *in medio chori sepultus. Hic dum Cathedram Cra-*“
couiensem regeret, Chronicam Polonorum, quæ incipit: Fratres[16]“
tribus ex causis theatrales odere solennitates; *scripsit, plura de ex-*“
teris, quam Polonorum gestis nodose & inuolute in primis tribus“
libris perstringens. Hic etiam decem Præbendas in Ecclesia Kiel-“
censi fundasse & dotasse asseritur. Hactenus ibi de Vincentii mor-“
te & scriptis. Consonant Mart. Cromerus[i] & Ioan. Herbertus,“
& quotquot res Polonicas scripserunt. Meminit eius inter Scri-“
ptores ordinis Cisterciensis in sua Bibliotheca Phil. Seguinus[k] bien-“
nio tamen ante ponens illius mortem, sicut & Monachatum & ele-“
ctionem in Ecclesiam Cracouiensem. Meminit & Henriquez in Me-“
nologio ad secundum diem Mensis Februarii.“

[h] vbi supra.
[*] ad an. 1223. c. 3. n. 7.
[i] lib. 7.
[k] lit. 5. c. 3.

Neuter tamen ex his scriptoribus inspexisse videtur bina Ioan-
nis Longini de Kadlubkone loca, quæ quidem hic repetere, cum
Tomo præsentis operis primo reperiantur, forte nihil erat necesse,
nisi haberemus ea edita ex MS. a Felice Herbulto ante editionem
Kadlubkonis Dobromilensem, ante scilicet quam Dlugossi Histo-
ria ab ipso in publicum ederetur; quæ differunt ab impressis non
paucis in locis, quæ nos hic typorum diuersitate indicabimus, vt

d 2 ea cum

13 f. potius Miechouius.
14 Scribendum 1218.
15 lege *Andrzeouiensi.*
16 Lege *Tres tribus.*

ea cum impreſſis contendere lectores queant facilius. *Fulco*, inquit Dlugoſſus, † *alias Pelka Cracouienſis Epiſcopus cum annis vno & viginti ſediſſet, vndecima die menſis Septembris moritur & in Eccleſia Cracouienſi ſepelitur, genere nobilis, ſed actionibus nobilior, plures libertates, priuilegia & immunitates Eccleſiæ Cracouienſi apud ſedem Apoſtolicam, & ſignanter, vt Epiſcopus Cracouienſis omnibus aliis Prouinciæ Epiſcopis ac Eccleſiæ Polonicæ loco & voce prior ſit & inprimis* * Gneſnenſi *Archiepiſcopo in conſecrando manum imponat, obtinuit. In locum eius conformi electione Magiſter Vincentius Kadlubkonis de Karvvovv vico prope Opatovv ſito, Præpoſitus Sandomirienſis, cum eſſet genere nobilis de domo & familia* Koſze, *licet aliquam dignitatem aut Præbendam in Cracouienſi Eccleſia non obtineret, propter excellentiam ingenii & doctrinæ, qua pollebat, poſtulatus & ab Innocentio tertio confirmatus. Cui naturæ prægnantis* dotes *& fœcundus vterus præclarum ingenium contulerat, quem* tam *benigno lumine aſtra reſpexerant, vt ſine externæ opis adminiculo condendo corpus* Hiſtoriæ *de Annalibus Polonorum* magnificum perſcriptum *literarum* ſenſu *expreſſerit & literarum ſtudiis decus & ornamenta, mores ingenuos & normam* certam *viuendi* adiecerit: *Et quamuis ad illa vsque tempora Duces & Monarchæ Poloniæ, qui apud Cracouiam principabantur, ad ſuum beneplacitum ſedem Cracouienſem contuliſſent, decedentibus* ipſis *nouos pro ſuo laicali more ſubſtituendo, quidam tamen Prælati & Canonici Cracouienſ. viri elegantes & fortes columnæ huic abuſioni & corruptelæ viriliter reſtiterunt & vnanimiter præfatum Magiſtrum Vincentium in Epiſcopum Cracouien. elegerunt, & electionem eius Innocentio tertio ſummo Pontifici præſentarunt, qui præſentatum* confirmat *& per Henricum Gneſnen. Archiepiſcopum* mandauit *conſecrari. Fuit autem ex Prælatis* Cracouien. *vnus Ioannes Archidiaconus, qui liberam electionem* ipſi a *Capitulo* Cracouienſi *obtinuit.* De morte Kadłubkonis paulo infra * Dlugoſſus ita loquitur: *Vincentius Kadlubkonis olim Cracouien. Epiſcopus, cum annos quinque in ordine Monaſterii Andrzeiouien. religioſe exegiſſet, octaua die menſis Martii laborum ſuorum immarceſcibilem coronam a Chriſto, propter quem omnia derſeruerat, percepturus, carnis ergaſtulo ſolutus eſt & in eodem monaſterio in chori medio ſepultus eſt. Qui dum Epiſcopalem adhuc rexiſſet Cathedram, viuacitate ingenii, qua pollebat,* de *rebus geſtis patriæ diſerto politoque ſtylo [quæ incipit: Tres tribus ex cauſis theatrales odere ſolennitates] edidit Chronicam, quam ſic accurate cogitateque* ſcripſit, *vt ad priſcorum laudem maxime acceſſerit, quos tantopere* admirantur. *Multa de exteris geſtis, plura quam de propriis perſtringens, per varia Hiſtoriarum, quicquid concinnum & aptum Polonis fuit, pulcerrima varietate intexuit. Quæ a multis Polonorum* celebratur *&* legitur, *& ob* raritatem *tam domeſticæ, quam peregrinæ hiſtoriæ & ob elegantiam* ſcripti, *grauitate verborum* lucens *non vulgarium, licet* taxetur *a quam plurimis, quod verboſus fuerit, alienarum Hiſtoriarum diligens, propriarum negligentior ſcriptor.*

† Lib. 6. ad an. 1207. p. 602. nov. edit.

* *primus Gneſnenſis* legitur in noua edit. mendoſe & contra prioris ed. fidem.

* L. 6. ad an. 1223. p. 629. nouæ edit.

Subiungemus hic obſeruationes quasdam ad vitam Kadlubkonis facientes. Ac primo quidem de familia Vincentii dubitatur non immerito, auctoribus in partes diſcedentibus, quorum alii ad *Koſzarum*, alii ad *Rożarum* eum referunt familiam. Quare Simon Okolski † in Orbe Polono litem ſententia ſua terminandam ratus, *De illo*, inquit, *dixit Miechouius & Cromerus in ſua hiſtoria, Dlugoſſus & vltimo Commentator ipſius Hiſtoriæ Dobromili editus 1612.* Kantſcius *in Vitis Archiepiſcoporum & Epiſcoporum Cracou. carmine vitam ipſius expreſſit, ſed armorum dicit fuiſſe Roża. At Dlugoſſus, Miechouius & Commentator in Hiſtoriam ipſius armorum Koſſy ſeu Koſium; errore igitur commiſſo typographi in Cromero pro Koſſeus Roſeus ponitur, ſeu pro Koſæ Roſæ.* Sed gratis hæc ab Okolskio, numero, vt putat, teſtium confiſo, adſtrui, paucis oſtendemus. Et commentator quidem ille Hiſtoriæ Vincentianæ, vt de poſtremo primum dicamus, nullibi, quod ſciam, armorum Kadlubkonis meminit. Quodſi vero is Herbultum editorem, errore ipſi cum Starouolſcio communi, eundem putet cum Commentatore, vel ſic etiam cauſa cadet; cum Herbultus in Epiſtola dedicatoria diſerte eum *perantiquum ex Roſarum familia ſcriptorem* dicat. Sed errorem inde natum puto, quod Herbultus editioni ſuæ ſtatim poſt titulum adiecerit Dlugoſſi teſtimonium, quod ſupra a nobis eſt repetitum, atque ab Okolskio forte pro verbis Commentatoris eſt habitum. Erit itaque Commentator iſte teſtis cum Dlugoſſo idem, aut potius nullus. In Dlugoſſo enim errorem calami agnouerit oportet Herbultus, cum triennio poſt, ipſum Dlugoſſi Tomum I. typis exſcriptum exhibens, locum hunc ita reſtituerit, vt Dlugoſſus etiam teſtaretur Kadlubkonem *de domo & familia Rozæ* fuiſſe. Solus igitur a partibus Okolskii reſtat Miechouius, cuius verba corrumpi potuerunt a librariis æque facile ac Cromeriana; ſaltem facilius, quam loca reliquorum omnium. Quinimo ipſe Sim. Okolski * non multo poſt, ſui quaſi oblitus, in contrariam concedit ſententiam, Vincentiumque ad familiam Roſarum refert, natumque Boguphalo patre, matre Bogna, fratrem habuiſſe ſimiliter Boguphalum dictum & ex fratre iſto nepotes duos Boguslaum & Sulislaum, incertum quo auctore, tradit.

Obſeruationes ad vitam KADŁVBKONIS.

† In gente Pruſſorum Tom. II p. 548.

* Orb. Pol. T. II. in famil. Roza p. 637.

Liberalitatem Vincentii noſtri erga clerum his verbis laudat Dlugoſſus **: *Hic decem Præbendas in Kielcenſi Eccleſia fundaſſe & dotaſſe aſſeritur, decimas quoque manipulares iuxta Czchovv conſiſtentes ab Eccleſia Parochiali in Brzezie abſtractas Capitulo & Eccleſiæ Cracouienſi pro adminiſtratione vini & olei contuliſſe.* Sed

** L. VI. l. c.

 Matth.

† Chron. Pol. L. 3. c. 32.

Matth. Miechouius eadem latius perſequitur † hunc in modum: *Hic vndecim manipulares Decimas & ſeptem pecuniales in villis circa oppidum Czchovv ſitis, ad menſam Epiſcopalem, vel, quod alii adſtruunt, ad Eccleſiam in Brzeze pertinentes, Eccleſiæ Cracouienſi perpetua donatione contulit. Ex quarum introitibus in vino, oleo, luminaribus cæteriſque neceſſitatibus Eccleſia Cracouienſis & Prælati cum Canonicis eam frequentantibus quotidianis diſtributionibus prouidentur. Nomina villarum manipularium decimarum ſunt hæc: Gnoynik, Gothprzidovva, Thymovva, Thvvorkovva, Iurkovv, Vyasd, Opathkovvicze, Luſczlauice, Faſczeſſovva, Conczíska, & Zdanya: Nomina vero pecunialium Brzozovva, Olſzovva, Slona, Byeſznik, Polichta, Poſzna, item de Cazimiria vrbi vicina.*

* Annal. Pol. L. VI. c. 18. ad an. 1222.

Cauſam, cur monachum induerit Vincentius, cæteris omnibus hac in re oculatior ſcil. nobis aperit Stanislaus Sarnicius * de eo ſcribens: *Ærarium Baſilicæ Cracouienſis tactum de cœlo conflagrat: vbi & ſupellex vniuerſa Cadlubci abſumitur. Itaque Epiſcopatu Cracouienſi ſe abdicat aduerſante Principe & diſſuadente collegio ſacerdotum (incompatibile tum fuit, vt annotant, monachum & Epiſcopum eſſe) & in Andreiouienſi monaſterio reliquos quinque ſuæ vitæ annos exegit.* Deſumta hæc absque dubio ſunt ex Cromero, qui tamen non de ſuppellectili Kadlubkonis, ſed Eccleſiæ Cracouienſis loquitur. Fallitur etiam Sarnicius cum hæc ad an. MCCXXII. refert, quæ annis qunique mortem Vincentii, qui an. MCCXXIII. obiit, anteceſſiſſe ipſemet tradit.

* De Hiſt. Lat. L. II. c. 67. p. m. 457.
** De Hiſtoricis Part. II. p. 29.
† Notis ad Voſſ. de hiſt. lat. ad p. 457.
†† Biblioth. Script. Ciſtercienſ. p. 315.
*** Annal. T. XIII. an. 1219. n. 6. edit. 2dæ Colon. 1621.

Quo anno in viuis eſſe deſierit noſter, de eo quidem non conſentire auctores video. Voſſius * & qui eum vbique *κατὰ πόδα* ſequitur Mart. Zeilerus ** obitum eius ad annum MCCXXVI. referunt; Sandius, † Viſchius †† & alii annum MCCXXIV. ſubſtituunt, Abrah. Bzouius *** an. MCCXIX eum obiiſſe putat: ſed hos omnes ſatis refellit, quod ſuperius Vitæ Kadlubkonis ſubiunctum dedimus, ipſius Epitaphium, cui recte adſtipulantur Dlugoſſus, Miechouius, Angelus Manrique & alii, mortem eius anno MCCXXIII. accidiſſe aſſerentes.

* Ciſtertii Bis-tertii Tit. VI. de Ciſtertienſibus Sanctis & beatis p. 240 ſeq.

Num inter Sanctos relatus fuerit à Pontifice Romano Vincentius, non facile dixerim. Sane de eo actum fuiſſe non multis abhinc annis Auguſtin9 Sartorius * refert. *Hoc vnum*, inquit, *inſtar portenti eſt, quod Ciſtercio per publicum ſtatutum omnimodis ſubterfugienti ſuorum Canonizationem pene ab Eccleſia fuerit obtruſa tot Virorum illuſtrium publica Apotheoſis, vt proinde noua experientia verisſimum eſſe videatur, quod honor fugientem ſequitur. Intelligo quidem efficaciter nunc a Sancta Sede petendam procurandamque eſſe beatificationem Serui Dei* Vincentii Kadlubek *Epiſcopi quondam Cracouienſis & Monachi Andræouienſis, quæ eſt domus Ordinis Ciſtercienſis apud Polonos, adeoque hanc Veterum Ciſtercii Patrum legem nunc ex parte euacuandam; At*

At vero ſimul audio, non vnius Ciſtercii eſſe hæc Vota, ſed inſuper, & præcipue popularium, qui ſummis deſideriis cupiunt Magnum hunc Virum pro Patriæ ſplendore atque ſolatio ſpectare colereque inter Sanctos. Non debent vtique Ciſtercii leges eſſe præiudicioſæ fidelibus Populis, quorum pietas inſuper augeri debebat per noſtros. Hoc obiter notare volui, ne puſilli ſcandalum ſumant, ſi audiant, a Ciſtercienſibus olim prohibitum promouere Diuorum Apotheoſes, hodie v. ab iiſdem ſollicitari Vincentii *publicos in Eccleſia honores.* Idem alio loco ** ſcribit: *Iam & Polonica cum glorioſa panegyri in Scenam prodire poſſet magnas dictura laudes Serui Dei* Vincentii Kadlubkonis *ante annos quadringentos & amplius Epiſcopi Cracouienſis, & ſubinde de conſenſu Honorii Papæ III. poſitis infulis in Cœnobio Andreouienſi Monachi Ciſtercienſis; verum nolim ego præuertere Polonorum ampliſſimos plauſus, quos proxime adornaturi ſunt, cum in Vrbe ad Votum ſucceſſerit Viri Dei Beatificatio, quam iam etiam Patres Ordinis vniuerſi in Capitulo Ciſtercii ſuperiore Anno Menſe Maio congregati pro Viribus a Sancta Sede procurandam decreuere. Habebunt deinceps felices & illuſtres reliquiæ vetuſtæ proſapiæ de Roſa, ex qua ſtirpe Vincentius progenitus eſt, habebit Cracouia Andreouiumque, habebunt Sarmaticæ Gentes auguſtiſſimam gloriæ meſſem, quam in cumulatiſſimas laudes veluti in totidem manipulos feliciſſime mox colligent, cum per Romana oracula decreti fuerint Patrono ſuo ſolemnes honores. Poſſem quidem ex ſerie Vitæ, quam Authore Simone Starouolſcio ex Bibliotheca noſtra apud me habeo, poſſem, inquam, exinde glorioſo Præſuli concinnare elogiorum Compendium: ſed, quoniam noua & ampliora ſub hæc Beatificationis tempora a Polonis Scriptoribus expecto, ſuſpendo calamum, ne forte tanto Anſtitite aliquid minus digrum contingat me hic dicere. Id ſolum cum admiratione & reuerentia obſeruo, vix fortaſſis eſſe poſt Deum & Diuam quempiam e Diuorum cætu, cuius auſpiciis & Patrocinio felices indigenæ tot experiantur prodigia, quam per merita Magni Præſulis Vincentii, adeo vt citatus Starouolſcius ſua iam ætate anno nempe* 1642. *præter numeroſa alia & probatiſſima portenta, octo omnino de nomine perſonas recenſeat, quæ ab an.* 1633. *quo ſacra Viri glorioſi lipſana eleuata fuere, Vincentii noſtri inuocatione ad Vitam denuo a mortuis ſint reuocatæ. Norit, credo, Eruditus Lector Stylum Curiæ, qui ad formandas Diuorum Apotheoſes expeditior feſtinat, ſi contingat eum per voces ad vitam reſuſcitatorum efficacius interpellari. Et hæc quidem euenere ſub cultus publici primordia, poſtquam ſcilicet venerandæ exuuiæ e veteri & humili tumulo in ſplendidius celebriusque Mauſolæum ſunt translatæ, inter* 9 *duntaxat annorum non adeo longa ſpacia, vltra quæ tempora nihil notauit Starouolſcius. Quanta, obſecro, nunc amplitudine & numero diſpenſata diuinitus per Vincentii patrocinium beneficia recenſere poſſet Scriptor quiſpiam Starouol-*

** l. c. Tit. XIV. de Archi & Epiſcopis p. 391. ſq.

rouolscio longe posterior, qui superioris Seculi nuperrimum finem attingens omnia singulaque in grandi Volumine esset complexurus, quæ omnipotentis Dei dextera pro Serui sui apud Polonos Populos glorificatione per tot iam annorum periodos sit operata? Expectet igitur mecum optimus Lector de Magnæ Poloniæ Maximo Thaumaturgo maiora volumina & inde suppleat, quod hic interim prætermissum est.

Testimonia de KADLVBKONE.

Laudarunt præter iam adductos Kadlubkonem multi, ex quibus paucos audire sufficiet. Dlugossus in Epistola Dedicatoria: *Res Polonorum,* inquit, *scriptorum iniuria & segnitie ex claritate magnifica ad obscuritatem & angustiam pertractæ, nec, vt decuit, pro iusto atque integro celebratæ, adeo, vt nec a* Vincentio *Cracouiensi Episcopo suæ ætatis scriptore egregio, potuerint præclaro ingenio extolli.* Stanislaus Sarnicius* de eo scribit: *Cadlubkus primus scriptor historiæ Polonorum præmium laborum & eruditionis Episcopatum Cracouiensem consequitur. Fuit autem synchronus Innocentii Papæ, qui decretalium libros promulgauit. Eodem tempore Haliciæ in Podolia, seu Galatiæ Regnum instituitur, cuius Regem idem Kadlubkus primus inaugurat.* Et paulo post:** *Et hoc modo Vincentius Cadlubkus genere Roseus, vir doctus, vt tunc tempora ferebant, electus est a collegio, quamuis ipse præsens non adesset.* Kantscium in Vitis Archiepiscoporum & Episcop. Cracouiens. Vitam Kadlubkonis carmine expressisse auctor est Sim. Okolski, † qui etiam ex eo Versus sequentes recitat:*

* Annal. Polon. L.6.c.17.

** l. c. c. 18. ad an. 1206.

† Orb. Pol. T. II. p. 548.

* l. c. p. 637.

Munere perfunctus bissenis Præsulis annis
Fit Monachus, charum deseruitque gregem.
Officium graue Pastoris ratus: Arrigat aures,
Qui capit intrepida tanta pericla manu.
Conscripsit Regum vitas & gesta suorum,
Hinc Patria æternum nomen ab orbe feret.

Ioach. Pastorius in Floro Polonico † hoc ipsi elogium scripsit: *Huic* (Episcopo Cracou.) *Vincentius Cadlubcus succesfit, vir pro seculi sui genio eruditus, primusque historiæ Polonicæ conditor.* Et in Procemio eiusdem libelli: *Equidem ante Iagellonem,* inquit, *paucissimos hic literis eruditos nouimus: certe vnum tantum, qui facta suorum posteritati tradere aggressus sit, Vincentium Cadlubcum; Virum ob antiquitatem, laboremque a nullo ante tentatum, venerabilem, quanquam alioqui Romanæ facundiæ cultu, seculi sui vitio, minus nitescentem.* Odoricus Raynaldus locum ipsi in Annalibus suis * his verbis reliquit: *Porro defuncto Fulconi Vincentius generis nobilitate (quod Dlugossus subdit) doctrina moribusque præclarus Cracouiensis Episcopus renunciatus est & ab Innocentio Papa confirmatus. Hunc Polonorum Historiam conscripsisse memorant.* Carolus de Visch nostri meminit ** his verbis: *Vincentius cognomento Cadlubæus, natione Polonus, ob raras animi dotes*

† L. 2. c. 12. §. 1.

* Tom. XIII. an. 1207. n. 14.

** Bibl. Cisterc. p. 315. edit. sec.

dotes electus & consecratus Episcopus Cracouiensis &c. Centuriatores Magdeburgenses, ** Abrahamum Bzouium *** atque Io. Herburtum a Fulstin * in testimonium vocare nil attinet, cum ipsissima Cromeri verba repetant. Denique egit etiam de nostro, teste Vischio, Caspar Iongelinus in Purpura S. Bernardi, quæ nobis visa non est: vidimus autem eius Notitiam Abbatiarum Ordinis Cistertiensis, in qua sequentia † habentur: *Anno deinde MCCXIX. Vincentius Cadlubcus, Cracouiensis Episcopus & Historiæ Polonorum conditor relicto Episcopatu vltro in hoc Cœnobio Cistert. habitum assumsit, de quo nos plura in* Theatro Cistertiensi *inter Episcopos Cracouienses.* Theatrũ illud Cisterciense editum non esse puto, cum de Scriptoribus Cistertiensibꝰ Iongelinus multa concesserit Carolo de Visch, quod hic laudat in Elencho Bibliothecæ Cistertiensi præmisso. Neque licuit nobis etiam inspicere Chrysostomi Henriquez Phœnicem reuiuiscentem, in suo Menologio * Cisterciensi quitem nostrum ex Bzouio & Seguino describit. Philippi Seguini Bibliotheca Cisterciana, quam laudat idem Vischius * & fusius describit ** in sua Bibliotheca, neque edita, neque ab auctore ad vmbilicum est perducta; Henriquez tamen eius verba † adducit.

** Centur. XIII. c. 6. p. 627. Adde c. 10. p. 1107.

*** Annal. Tom. XIII. an. 1219 n. 6.

* Comp. Hist. Pol. L.6. c. 5. & 8.

† Lib. IV. p. 47.

* Ad d. 2. Februarii.

* l. c.

** pag. 280.

† l. c.

Historia Polonica KADLVBKONIS.

Scribit idem Vischius * de nostro: *Monasticen professus, reliquos V. vitæ suæ annos religiose peregit; quibus nonnulla egregia exarauit opuscula.* Sed vereor vt fidem inueniat apud lectores cordatos hæc Vischii assertio. Mihi quidem in omnibus istis quos de Kadlubkone legi auctoribus, nihil scriptorum eius præter vnam Historiam illius Polonicam obuenit. Neque etiam adduci possum, vt credam Vincentium Historiam suam in religioso isto secessu suo concinnasse; eam enim a Vincentio adhuc Episcopo Cracouiensi scriptam esse auctores habeo grauissimos Dlugossum & Miechouium **. Hanc Historiam ad Vladislaum Iagellonidem vsque pertingere dixerat Nicolaus de Chvvalkovv Chvvalkovvski in Sylloge Scriptorum de rebus Polonicis ipsius Iuri publico Regni Poloniæ in repetita editione auctiori adiecta, quem idcirco castigat Auctor Exercitationis ad Chvvalkovvii Ius publicum Christophorus Hartknochius, his * vsus verbis: *Vincentius Kadlubko non contexuit historiam Polonicam vsque ad Vladislaum Iagellonidem, vt scribit Dn. Chvvalkovvius, sed tantum ad Casimirum Iustum, qui Sec. XII. Polonis præfuit, vt habet Hartknochius & inspectio ipsa libri ostendit. Nam ex lib. IV. Hist. c. 1. manifestum est, Kadlubkoni munus Historiæ scribendæ esse a Casimiro Iusto iniunctum, vt Commentator eius docet pag. 185. Discere hæc potuisset Auctor noster ex Starouolscii Vitis Episcoporum Cracouiensium, quas citat, si ipsius Kadlubkonis ei non*

* Bibl. Cist. p. 315.

** locis supra adductis.

* pag. 17.

ei non erat copia. Fontem erroris aperire haud erit difficile. Nimirum Commentator Kadlubkonis adiecit quædam in fine Commentariorum de Vladiſlao Iagellonide, ex quibus Commentatoris quidem ætas, non vero Kadlubkonis ipſius, poteſt cognoſci. Obſtupui, cum iſta legerem, ad viri confidentiam. Quæ enim hæc eſt conſecutio? Kadlubkoni hiſtoriæ ſcribendæ munus a Caſimiro Iuſto eſt iniunctum, ergo hiſtoria eius in hoc Principe finitur. Inſpiciendum potius erat libri iſtius caput vltimum, ex quo manifeſtum redditur Kadlubkonem quidem non pertingere ad Wladiſlaum Iagellonidem, qui A. MCCCCXXXIV. atque adeo diu poſt Kadlubkonis obitum ad regnum peruenit, neque tamen etiam in Cazimiro Iuſto ſubſiſtere, qui A. MCXCV. vita exceſſit, ſed ad initia Vladiſlai Laſconogi, qui A. MCCII. principatum obtinuit, narrationis filum produxiſſe. De Commentatore verius pronunciauit Hartknochius: deſinunt enim ea, quæ is in fine adtexuit in anno MCCCCXXXIV, quo Vladiſlaus III. eſt coronatus. Cœcutiit hic Sim. Starouolſcius,* qui Kadlubkonem ab ipſo editore Felice Herbulto *notis ac ſententiis grauiſſimis exornatum eſſe* nugatur: quo quidem errore liberare eum poterat vel leuiſſima libri perluſtratio: quem ipſi non inſpectum eſſe fidem faciunt tum quæ dixi, tum Kadlubkonis ætas † atque adeo ipſum eius nomen,* cum elogia hæc ſcriberet, illi ignorata. Subit itaque mirari qua fronte quidam talia commenta ſecure transſcribant, pro ſuis ſententiis venditent atque iuuenibus vt eximia commendare non erubeſcant. Sunt enim *ſententiæ* iſtæ *grauiſſimæ*, vt nunc patet cuiuis, ex ſummulis atque poëtaſtris emendicatæ, collectæ & conſarcinatæ atque in vniuerſum ita comparatæ, vt iis nihil poſſit eſſe ineptius, nihil putidius. Starouolſcio certe non credet, qui etiam non inſpecto Commentario, ſolam præfationem ab Herbulto additam perlegerit; is ſiquidem ſub finem: *Commentator*, inquit, *iſte quis fuerit, ſcire non poſſumus, poſteriorem tamen fuiſſe facile intelligimus, cum Iagelloniorum meminerit. Nec ouum ouo ſimilius, quod aiunt, eadem ratio & rerum & verborum.*

*Elog. Scr. Polon. n. 22. p. 43.

† Vide mox infra

* Vid. ſupra p. 17.

Num ea primum de Hiſt. Polon. ſit ſcriptum.

Ad laudes libri huius pertinet, imo primaria & fere vnica eſt, quam ei paſſim tribui videmus ab auctoribus, ſcilicet eum omnium, qui de Hiſtoria Polonica fuere conſcripti, primum eſſe atque antiquiſſimum. Hanc tamen ipſi facere dubiam nonnulli fuerunt annifi. Sane vel ipſe Hiſtoriæ Kadlubkonis editor Felix Herbultus hanc fouet ſententiam: ſic enim in præmiſſa libro ad lectorem præfatione loquitur: *Hoc te ſolum moneo, mirari me, quod Cromerus, ſummus reuera Patriæ noſtræ myſtes, illum* (Kadlubkonem) *primum hiſtoriam ſcripſiſſe dicat, cum nos duos priores, Gallum Anonymum & Baskonem cuſtodem Poſnanienſem habeamus, tibique daturi, Deo duce, ſimus.* Eadem chorda oberrat Sim. Starouolſcius * cum dicit: *Scripſerunt ante Cadlubcum adhuc res geſtas Polonorum Gallus Anonymus & Basko Cuſtos Poſnanienſis.* Cum Gallo iſto Anonymo num

* Elog. Scr. Pol. n. 14. p. 31. ad marginem.

num idem ſit quem Długoſſus ** aliquoties ſub nomine Martini Gallici laudat, dicere non habeo, nec etiam an adhuc alicubi inter MS. cuſtodiatur. Stanislaus Sarnicius† certe adhuc videtur eum legiſſe, cum miretur eum S. Stanislai Epiſcopi Cracou. a Boleslao rege occiſi non meminiſſe: ſed quo tempore vixerit Anonymus iſte Gallus, in dubio relinquit. Definiant igitur ætatem eius certius, qui antiquiorem Kadłubkone fuiſſe contendunt. De Baskone autem, cuius Scripta & Annales laudat etiam Długoſſus,* certiora ſunt annotata. Prætulerat eum Kadlubkoni noſtro etiam Hartknochius in Catalogo quorundam Scriptorum Poloniæ, quam ſuæ Reipubl. Poloniæ præmiſit, reprehenſus id eo a Chwalkowio ſupra laudato. Sed cum is nec hoc ſicco, quod aiunt, pede tranſierit in Exercitatione ad Chwalkowii Ius publicum ** ἀνωνύμως edita, hic etiam cauſam dicat ipſe. *Primo*, inquit, *loco Baskonem ponit Iuris publici Auctor, additque antiquiſſimum hunc ſcriptorem Polonicum cenſeri, fortaſſe non ex alio fundamento, quam quod Dn. Hartknochius illud in ſuo Catalogo aſſeruerat. Verum noui Dn. Hartknochium, qui Baskonem ipſe nunquam viderat, nec videre poterat, ſed eum tantum ex aliorum fide citaſſe ſe ingenue confeſſus erat, ſimul ac Reſpubl. Polonica ab ipſo conſcripta prodiiſſet in lucem, hoc ipſum improbaſſe, quoniam interea dum liber imprimitur, ex Chr. Varſeuicii Catalogo Scriptorum Polonicorum didicerat Baskonem an.* MCCCLXX. *ſub Caſimiro M. Hiſtoriam ſuam conſcripſiſſe, cum iam Vincentii Kadlubkonis Chronicon circa confinia Sec. XII. & XIII. editum eſſet.* Poſterior igitur non ſolum eſt Kadlubkone Basko, ſed etiam deperditus ſcriptor, ſi Hartknochium audimus, qui eum inter auctores collocat,* quos Chwalcouius videre non potuerit, quoniam iniuria temporis iam fortaſſis interciderint.

** Hiſt. Pol. L. I. p. 36. fin. & p. 65. ſub init.

† Annal. Pol. L. VI. c. 9.

* l. c. L. VII. p. 751. init.

** pag. id.

* Exercit. ad Chvvalkow. p. 9.

Iudicia de Hiſtoria KADŁVBKONIS.

Iudicia de Hiſtoria Polonica Vinc. Kadlubkonis iam dedimus cum ſupra de Vita & elogiis ipſius auctoris ageremus: Iuuat tamen hic etiam alios quosdam audire. Stanislaus Sarnicius * ait: *Hic primus, cum regeret eccleſiam Cracouienſem, Polonicam Hiſtoriam Gentis ſuæ conſcripſit, quam ita incipit: Tres tribus ex cauſis theatrales odere ſolennitates. Hæc ita non ſine traductione quadam Miechouienſis, vt is, qui elegantiorem ſe ſcriptorem eſſe putabat, refert.* Ego quidem in verbis Miechouii traductionem, vt vocat Sarnicius, nullam video: video autem Miechouium non ob ſcure traduci hoc loco a Sarnicio; qui ſi elegantiorem Miechouio ſcriptorem ſe eſſe putauit, vereor vt quenquam habeat ea in re ſibi conſentientem. Io. Herburtus a Fulſtin in Dedicatione Compendii ſui Hiſtoriæ Polonicæ ad Regem Sigismundum Auguſtum ſcribit: *Primus, quod ego ſciam, Vincentius quidam Cadlubcus rudi ac impolito ſtylo res Polonorum annotauit verius quam deſcripſit.* Simon Starouolſcius * ſcribit, *Cadlubcum res a Polonis geſtas connotaſſe tantum per modum Epiſtolarum aut Dialogi, non filo hiſtorico* ſeriem

* Annal. Pol. L. 6. c. 18. ad an. 1206.

* l. c. p. 31.

seriem rei scripsisse. Carolus de Visch in sua Bibliotheca Scriptorum Cistercienlium* hæc annotauit: *Exarauit Chronicon siue Annales Polonorum, vsque ad sua tempora. Quod opus in Polonia magni solet fieri: vtpote primum, quod completam gentis illius historiam continet.* Augustinus Sartorius etiam superius nobis laudatus ipsum hoc inuidendo fere exornauit † elogio: *Ex Polonia a magno illo patriæ Thaumaturgo B. Vincentio Kadlubkone Crac. olim Episcopo Cisterciensium apud Andreouienses alumno vtrobique sanctissimo (cuius memoria in benedictione commendata iam supra inter Episcopos Tit. XIV.) inclytis Annalibus aucta ornataque est, quod nempe ii literarii Vincentii fœtus primi omnium sint, qui gloriosæ illius gentis Historiam integram exhibeant, quæ alioquin apud alios scriptores per frusta diuisa sparsim legitur.* Qui plura volet, quædam lectu non indigna inueniet in Schediasmate de scriptoribus Historiæ Polonicæ Tomo I. huius operis præfixo* quæ nolumus repetere.

*loco supra cit.

† Cistercii Bis-tertii Tit. XX. de Cistertiens. Doctoribus & Doctis p. 527.

* §. 12. p. 20.

De noua hac editione.

Quamuis autem tanto in pretio sit apud plerosque hæc Vincentii Historia, non dubito tamen fore non paucos, qui eam noua hac editione iudicabunt indignam, cum viderint eam neque sermonis elegantia neque apta rerum compositione nec alia quapiam re nititere. Sed alia nobis mens, quibus abiiciendi non videntur historiarum scriptores quanquam maxime horridi atque inculti, dummodo antiqui. Placet nobis inprimis Io. Pistorii Nidani, viri in re historica exercitatissimi* sententia, qui, *Vapouius vero*, inquit, *Gallus Dlugossus & alii, etsi opus fuisse non videtur, translatis eorum & inclusis in Michouii & Cromeri librum commentationibus, tamen, si vel in publica luce fuissent, vel se nobis obtulissent diligenter multumque perquirentibus, inserti in libro nostro, locum etiam tenerent suum: quanquam eadem, quanquam eodem modo, quanquam non plura scripsissent: quanquam eorum omnia a sexcentis scriptoribus & scripta & melius ornata & commemorata prolixius essent. Nam quod antea monui, habet in historiis antiquitas authoritatem & stimulos ad faciendam fidem multo acriores, quam recentium hominum sermones: quibus si lumen veritatis suæ vetustas non præfert, iacent illi sine authoritate & sine fide neglecti primaque statim condemnati omnium hominum opinione.* Idem absque dubio de Kadlubkone nostro Pistorii fuisset iudicium, si ei Historia eius innotuisset. Sed pro nostro quidem satis egit primus editor Felix Herbultus in præfatione hic etiam denuo adiecta; vbi eis respondet, qui auctorem hunc forte vt perplexum, confusum, fabularum architectum pessimumque dicendi magistrum traducturi sint. Quæ autem de sua editione dicit Herbultus, eadem & de hac noua dicta sibi putent homines delicatuli: qua quidem plurimorum desideriis satisfactum esse non dubitamus. Solent enim, qui studio Historico paulo maiori cum cura incumbunt, vix suis, multo minus aliorum credere oculis atque de scriptoribus iudiciis, maluntque libros

* In Epist. nuncupatoria Corpori Hist. Polon. præmissa.

bros ipsos coram inspicere & vniones, quod aiunt, etiam in fimo quærere, quam scriptoribus antiquissimis laudatisque a plurimis, carere. Quo quidem voto, quantum ad Kadlubkonem nostrum attinet, damnari potuerunt longe paucissimi. Præterquam enim quod vnica hactenus editio anni MDCXII. Dobromili, id est, eo in loco fuit impressa, vnde ad nos libri perferuntur rarissime; etiam in ipsa Polonia liber hic adeo rarus est, vt nonnulli ineditum adhuc esse crediderint, quidam etiam calamo describendum sibi curauerint. Longe plurimum itaque sibi historiarum cultores vniuersos obstrinxisse existimandus est, quem superius laudaui, Vir Nobilissimus atque Eruditissimus, *Valentinus Schliessius*, qui librum hunc rarissimum ex instructissima Bibliotheca sua beneuole nobis concessit. In hoc recudendo nos ita versati sumus, vt in priori ista editione minime nitida mendisque scatente quamplurimis & grauissimis, qui sensum turbarent, emendaremus plurima ita tamen vt auctori relinquerentur sensus sui: nihil enim nobis hic voluimus permittere, quamuis eum in locis quibusdam aperte falsa dicere atque ridiculos committere errores non ignoraremus. Sane quantum in emaculando eo subeundum nobis fuerit molestiæ credent ii, quibus contigerit aliquando priorem oculis usurpare editionem eamque cum nostra hac conferre. Prima statim vox in mendo iacebat, cum liber sic inciperet: *Veteres tribus ex causis*; quod etiam in Commentario ad eum locum non aliter fuerat positum. Sed nos emendauimus libere, cum scribendum *Tres* pro *Veteres* & sequentia Vincentii verba & Dlugossi Miechouiique testimonia euincerent. Fatemur interea, fuisse loca quædam, præcipue L. IV. c. XIV. quibus medicam manum adhibere non potuimus. Addidimus etiam in margine annos; id quod eo magis videbatur esse necessarium, quod eos ab auctore tantum non semper fuisse prætermissos animaduerteremus. Neque Commentatorem abesse voluimus, quamuis labor eius minime nobis placeret: vt nempe nihil omnino superesset, quod lectoribus iustum prioris editionis posset excitare desiderium.

Vita STANISLAI SARNICII.

Alter huius voluminis auctor, qui Polonorum historiam non ab origine gentis modo, sed inde ab initio propemodum rerum omnium repetiit, est STANISLAVS SARNICIVS: de quo tamen breuiores esse cogimur, quod rarior eiusdem apud auctores iniiciatur mentio. Erat autem Lipsia Russiæ, solo gentis suæ hereditario, vt refert ipse,* oriundus ex antiquissima Sarniciorum Chelmensium** familia, qui genus suum ad Sarnecios Plocenses referebant, atque commune cum ipsis stemma, quod *Coruinus* vocatur, habebant. Nam sub exitum Seculi XV. Iacobus Sarnecius, auus nostri, relicta terra Plocensi isthuc se contulerat, Regique Ioanni Alberto gratissimus extiterat, legationibus ad Scythas obeundis ab eo adhibitus, quod linguæ ipsorum probe gnarus esset. Huius ex Ioanne filio

*In Descript. V. & N. Pol. voce *Lipsia.*

** Sim. Okolski in Orbe Pol. T. III. p. 127. in Slepovvroniis.

filio & Eliſabetha Gorzkowska nepos fuit noſter Stanislaus: qui, ſicuti animum omnis doctrinæ melioris cupidum acceperat, ita nihil omiſit, quod ad acquirendam omnium ferme artium atque diſciplinarum notitiam quoquo modo facere poterat. Tirocinium ſtudiorum ſuorum in Academia Regiomontana poſuit, ſumtus ipſi & menſam in arce ſuppeditante Illuſtriſſimo duce Pruſſiæ Alberto Marchione ſeniore; quod ipſe gratus profitetur.* Suorum quoque in ludo litterario comilitonum meminit, † filiorum nempe Andreæ Gorkani & Lucæ Epiſcopi Cuiauienſis nepotum, cum quibus coniuncta opera ſtudiis incubuit ſub præceptore Ioanne Coſmio, viro erudito, qui poſtea Theologus & a concionibus fuit apud Sigismundum Auguſtum Regem Poloniæ anno MDXLII. Neſcio num idem forte, aut ſaltem conſanguineus huius viri docti putandus ſit Theologus pariter & Profeſſor in Academia, vt puto, Cracouienſi Benedictus a Coſmin, cuius mentionem iniicit Starouolſcius.* Idem Starouolſcius tradit** maximam Sarnicio noſtro cum Leonardo Gorecio interceſſiſſe neceſſitudinem, quem habuerit & ſtudiorum domeſticorum ſocium & itineris per præcipuas quasuis Europæ nationes comitem. In his itineribus ſuis, vt vero videtur proximum, cum diuerſarum gentium coram aſpiceret mores & ſacra, eo adductus eſt, vt potiora fidei capita expenderet curatius, mox de dogmatibus aduerſæ partis ſentiret mitius, tandemque plane mutata priore ſententia in reformatorum, quos vocant, caſtra tranſiret. Quo quidem hominibus Pontificis Romani partibus addictis priorisque inſtituti tenacioribus mouit ſtomachum, meruitque hoc Starouolſcii*** elogium, vt *in religione inconſtantem* diceret, *qui ideo minus apud probos & doctos ſit acceptus*, fuiſſe decusque ſeculi ſui non vulgare futurum exiſtimat, ſi ſacras litteras non attigiſſet. Imo Caſp. Cichocius in alloquiis ſuis Oſſicienſibus † acrius & maiori cum indignatione in eum inuehens, eum *apertiſſimum hæreticum* vocat. Sacrarum itaque literarum cum amplexus eſſet ſtudium, atque in eo pro felicitate ingenii ſui, non leues, vt coniicere licet, feciſſet profectus, ſacro muneri admotus eſt* in Eccleſia Niedzuiedenſi, ibique A. MDLXII. Arii Seruetique dogma introducentibus fortiter ſeſe oppoſuit; eo meritus, vt anno ſequenti, in locum Felicis Crucigeri, conſtitueretur primus ſacrorum antiſtes, quem Superattendentem ſ. Seniorem vocant. Inde tamen, neſcio quo fato ductus, *ex Miniſtro Caluiniano*, ſi fides Cichiocio,** *cum faſtidiret ſe miniſtrum vocari, repente eques & cataphractus Polonus factus eſt.* Fatendum interea eſt, me nuſpiam alibi huius rei vel minimum inueniſſe veſtigium, cum Sarnicius quidem in Epiſtola præliminari conqueratur, ſi quid ſibi ſit ingenioli, id in medio laborum Oeconomicorum exaruiſſe; ſed caſtra ſecutum ſe, quod ſciam, nullibi dixit: quod quidem facere non omiſiſſet homo appetens gloriæ. Nam quod ibidem ait, exhauſtum ſe eſſe ſeruitio, quod Reipublicæ impende-

* In deſcript. Polon. voce *Kinsberg.*
† l. c. voce *Gorka.*
*Elog. p. 8. in marg.
** l. c. p. 65.
*** l. c.
† L. I. c. 24. pag. 93.
* Adr. Regenuolſcius Hiſt. Eccl. Prouinc. Slauon. L. 3. c. 15. num. 1. de diſtrictu Cracou. p. 413.
** l. c.

penderit per annos decem, id quidem ego de laboribus litterariis & hiſtoricis iuſſu Stephani Regis ab ipſo ſuſceptis capio, quos labores & impenſas certe non paruas fuiſſe ipſe paulo ante innuerat. Sed eſto! Sarnicium credamus militem, dubium tamen manet, quando militiæ nomen dederit aut quousque armis vacauerit. Ignoratur pariter annus mortis: quanquam eum ad annum MDXCIV. quo fœtus quidam eius in lucem prodiit, ſuperfuiſſe, admodum ſit credibile. Oculi namque cæcutientes, perſpicilla & propemodum orbitas viſus, quam ſe contraxiſſe in Epiſtola præliminari queritur, non inferunt neceſſario, eum iam tum ætate fuiſſe decrepita. Cæterum Simon Starouolſcius † ſcribit, eum *cum externarum rerum, remotiſſimi etiam ſæculi peritum, tum domeſticarum maximopere* fuiſſe *gnarum:* & paulo poſt, *Fuit illi*, inquit, *varium fœcundumque ingenium, quod nullis incluſum ſpaciis per omnes fere diſciplinas liberius euagaretur, eſſetque non vulgare æui noſtri decus, ſi intra profeſſionis litterariæ terminos ſubſtitiſſet ſeque totum hiſce ſtudiis, quibus inprimis natus erat, miſſis ſacris litteris, dedidiſſet.* Adiecit præterea Starouolſcius etiam Io. Iaſcrouicii in Sarnicium noſtrum carmen, non indignum ſane, quod hic etiam legatur:

† l. c.

Sarnicius *mores externos vidit & vrbes,*
Lechiaco regno iam procul eſto timor.
Mille nocendi artes *hoſtis cognouit & aſtus,*
Hos euitandi tradidit ille modum.
Tradidit & raram Campiductoribus *artem,*
Prælia qua tuti fauſta ciere queant.
Ergo Sarnicio *multum Reſpublica debet.*
Sarmati hoſtiles præcauet ille dolos.

De Scriptis etiam Sarnicii optaremus vt licuiſſet nobis plura inuenire. In Epiſtola, quam laudauimus aliquoties, præliminari dicit, "ſe collegiſſe ante decem annos (anno circiter 1577.) *Exem-*" *pla & formulas electionum, Pontificum* nimirum *Romanorum, Impe-*" *ratorum & Ducum Venetorum*, excuſaque typis ad vſum Reipubl." in lucem edidiſſe." Præterea elucubrauit etiam *Commentarios, quibus totam ſcientiam rei militaris in artem redegerat*, quam variis exemplis hiſtoricorum & ſchematis pulcherrimis illuſtrauerat; de quibus ipſe* ſcribit: *Hic liber per me Regiæ Maieſtati fuit traditus, non tamen typis eſt mandatus: quamuis ex Regio mandato a deputatis reuiſus approbatusque & Maieſtatis Regiæ teſtimonio diplomateque ſolenniter comprobatus fuerit. Continebantur enim in eo quædam arcana regni in negotio inſtructionis exercituum, quæ profanare neutiquam conſultum iudicaui. Sed ea quotannis magna cum diligentia adhuc artificioſius illuſtro atque expolio, adhibito conſilio magnorum virorum, qui diu inter ſtrepitus armorum verſati ſunt.* Huius libri copiam

Scripta SARNICII.
* Annal. L. VIII. ad an. 1581.

piam qui sibi fieri volet, sciat eum apud me, dum vixero, & post mortem meam apud hæredes meos futurum, a quibus id facile impetrabit, adhibita tamen quadam sponsione & cautione, ne temere euulgari possit. Et iam pluribus viris illustribus ab ipsis requisitus cum ipse curaui describi. Sane librum ita describit auctor, vt maximam eius apud lectores excitet desiderium, spemque faciat eum longe maiori cura ab ipso, quam reliqua eius scripta, elaboratum fuisse, adeo vt optandum sit, vt ab aliquo nunc post fata auctoris in lucem proferatur. Librum hunc eundem esse cum *libello Campiductoriæ*, quem Starouolscius * dicit monitis militaribus Politicisque refertissimum, quemque auctor in historia sua subinde ** laudat, quod putauerat Vir quidam doctissimus, id quidem difficulter mihi persuadere possum. Nam illum quidem vniuersam rei militaris scientiam complexum esse ipse auctor dicit, idque forte non paruo volumine; hunc auctor libellum vocat, partemque saltem istius artis in eo fuisse traditam titulus prodit. Adhæc & auctor ipse, & Starouolscius ita de hoc loquuntur, vt typis exscriptum eum fuisse credere possis; illum vero in vulgus edere nefas esse putabat auctor. Imo Iascrolauius in carmine superius recitato diserte ab inuicem distinguit *modum euitandi artes hostium, Artemque campiductoriam.* Præterea scripsisse Sarnicium *Triumphum Regis Stephani* carmine heroico, tradit Sim. Starouolscius; * ast non heroico solum, sed vario carminis genere conscriptum eum fuisse, ipsi potius auctori credimus, qui, *Ego vero*, inquit, ** *tradidi ipsi Regi* Triumphum, *hoc est libellum, in quo victori vario poëmatum genere efformaueram & more priscorum Romanorum etiam consecraueram aras, columnas, pyramides & arcus triumphales exemplum cuiusdam Græci authoris in hoc imitatus.* Addit Starouolscius *libellum de eligendo Principe*, de quo aliunde nihil mihi innotuit, nisi is forte fuerit idem cum exemplis & formulis electionum de quibus primo loco dixi. *Topographia* locorum a Stephano Rege Moschis ademtorum, cuius pariter meminit Starouolscius, non alia est, si quid sentio, quam pauca illa folia, quæ auctor suæ Descriptioni Poloniæ adiecit, quæque ad calcem huius voluminis reperiuntur. *Historiam Ecclesiasticam* [quam tamen editam esse non puto] scripsisse nostrum, ex ipsius Annalibus * discimus, vbi cum conuersionis Liuonum ad fidem Christianam, iniecisset mentionem, subiungit: *de qua in nostra Historia rerum Ecclesiasticarum fusius tractatur.* Demum non omittendum est etiam *Volumen Constitutionum Regni*, teste Hartknochio ** typis elegantissimis a nostro vulgatum Cracouiæ A. CIↃIↃXCIV. quod indigitare videtur etiam Simon Okolski † videtur, cum nostrum *Historiæ Regni adnotatorem latino idiomate & Statuti Regni vulgari lingua* vocat.

* l. c.
** L. VI. c. 20 an. 1241. & c. 21. an. 1282. 1283. L. VII. c. 5. an. 1412. c. 10. an. 1514. 1531.
* l. c.
** Annal. L. VIII. an. 1581.
* L. VI. c. 16. fin.
** Exercit. ad Chvvalkovvii Ius Publ. p. 18.
† Orb. Pol. T. III. p. 127.

Super-

Superest, vt nunc etiam de ipsius Annalibus, quos in superioribus de industria omisimus, agatur paulo vberius. Horum Annalium conscribendorum munus auctori ab ipso Stephano Rege iniunctum fuerat: quare is *volens laborem sibi a Regia Maiestate impositum sedulo & gnauiter absoluere*, vt ait in Epistola præliminari, labores & impensas hanc in rem per annos decem fecerat non paruas atque propemodum orbitatem visus contraxerat, ediderat que Cracouiæ iam A. MDLXXXII, 4. *Synopsin Annalium edendorum:* cum interea Rex A. MDLXXXVI. cum luctu omnium bonorum rebus mortalium eximeretur. Ideoque Sarnicius non differendum longius negotium ratus, librum Cracouiæ A. MDLXXXVII. edidit atque Proceribus Polonis quos inter complures ipsum, adhuc viuente Rege, ad subeundum hunc laborem & verbis & litteris suis cohortati fuerant, in conuentu electionis obtulit. Constituerat autem opus hoc suum in Polonicam linguam transferre, vt ipse nos docet; † quod vtrum perfecerit, necne, affirmare non ausim: fecisse tamen valde dubito. Equidem non opus esse videbatur, vt daremus hic rerum in opere illo contentarum compendium; cum tamen ipse auctor *Argumentum Operis* libro, *loco indicis*, præfixerit, *in quo*, vt ait, *vtilitates libri succincte enumerantur*, idque, cum nos ad calcem libro subiiciendum constituissemus, typothetarum incuria plane prætermissum sit, non inique feret lector beneuolus si illud, ne omnino pereat, hic a nobis inseratur. Id autem sic se habet:

De Annalibus SARNICII.

† L. VI. c. 2. circa fin.

I. *Illud peculiare est autori, quod tertia parte chronica Polonorum adauxit, recuperauitque historiam rerum ante aduentum Lechi gestarum in istis regionibus per spacium quatuor monarchiarum, hactenus ab aliis autoribus omissam suppressamque. Recuperatam autem esse hanc scias ex Hebraicis, Chaldaicis, Ægyptiorum, & Latinis historicis: Ex sacro codice videlicet, ex Beroso, Manetone, Metasthene, Herodoto, Xenophonte, Thucydide, autoribus aureæ ætati vicinioribus: & ex Diodoro Siculo, Polybio, Iosepho, Cornelio Tacito, Plinio, Dione, Iornande, Procopio, &c. Ex poëtis, Homero, Vergilio, Ouidio, & aliis posterioribus probatissimis autoribus. Hæc tractantur libro primo, secundo, tertio & quarto.*

II. *De vera origine Gotthorum, Vandalorum, qui cum essent proprie stirpis Sarmatarum, primi vlti sunt iniuriam totius orbis terrarum de victoribus Romanis, & ab his verissime depressio Romani imperii incepta fuit, fere ante 1200. annos: de qua Blondus. Habentur hæc L. IV. c. 5.*

III. *De limitibus veteris Sarmatiæ temporibus Cyri, Darii, Alexandri M. Augusti, Constantini M. cognitio digna nobili Polono & ipso Poloniæ Monarcha. L. III. c. 8. 9. 10. 12. Et de vera origine Polonorum, & quod non aduenæ fuerint, nec inquilini in terra aliena, licet Lechus ad eos venerit a meridie, non ab aquilonari parte, L. IV. c. 14. Et quod hæc terra iam tunc habitata, non deserta fuerit, L. IV.*

f c. 14.

c.14.22. Nec inops ſignati auri & argenti, L.IV. c. 14. L.VI.c.26. Nec barbara, L.VI.c.14. Vrbes habuit & arces, L.IV. c. 14. ſatisque commode habitauit, vt ex Coſmographorum tabulis clare liquet, quorum deſcriptiones certiores ſunt, fueruntque ſemper annotationibus hiſtoricorum, p. 1879. chorographiæ. Hæ & aliæ inueteratæ opiniones pugnantes tamen cum ſuperioribus propoſitionibus vt falſæ & erroneæ confutantur. Sicut enim pertinebant ad infamiam noſtrarum gentium, ſic confictæ fuerunt ab iis, qui decora noſtra & res geſtas ſuis adaptare, & noſtris adimere conati ſunt, L.IV.c.14. Ibidem diſcurſus, vt vocant, qua ratione apud nos poſſent eſſe tam celebres, & tam frequentes vrbes, vt apud Gallos & Italos, ſi id ratio conſtitutæ Reipub. noſtræ pateretur.

IV. *Opinio item noxia de veteri Germania ad Tanaim & Pontum, L. IV. c.5. & de Tranſyluanis Saxonibus, quos reliquias Gotthicæ ſtirpis per errorem quidam fabulantur, refutatur; tecte enim quidam victorias Gotthorum ſuis adſcribunt, L. II.c.4.*

V. *Quod non ad Iſtulam terminabatur olim Germania L. III. c. 8. Nec Germani hic habitarunt ante Conſtantini Magni tempora ad ripas Iſtulæ, vbi eſt vmbilicus Maioris, Minoriſque Poloniæ, vt plerique etiam ex noſtris litteris mandarunt: ſed maximæ Gentes Venedæ (ſtirpis Sarmaticæ): verba ſunt Ptolomæi, & poſt eum Procopii. Imo tota antiquitas non modo ita ſenſit ac ſcribit, ſed etiam ſpectandum tabulis, figuriſque in ipſos oculos incurrentibus exhibuit, L.IV. c.6. Vide & in chorographia noſtra.*

VI. *Occaſio controuerſiæ inter Pontifices & Imperatores Romanos orta de primatu, quæ potiſſimum inualuerat ſub quinque Imperatoribus:* Carolo *Magno, L. V.c.1. Othone Magno, L.VI. c.1. Henrycho Quarto, L.VI.c.9.11. Friderícho Secundo, L.VI.c.20. Ludouico Bauaro: idquod temporibus Lokticonis debet adſcribi. Iſtis temporibus Reges Poloniæ ex Gibelinis facti ſunt Guelphi. Abſque autem huius hiſtoriæ exacta cognitione hiſtoria Polonica de Coronæ acquiſitione, & coronæ ademptione, eiuſdemque recuperatione, & aliis ſexcentis rebus nullatenus intelligi poteſt. Ideo per occaſiones tractatio huius rei hic breuiter inſeritur.*

VII. *Cur ab Imperatoribus potiſſimum Chobrius Rex coronari & axioma regium petere voluit. Contra, quæ cauſa Pontificem Gregorium ſeptimum impulerit, ad abrogandam ei coronam, L. VI. c.5.9.20. Commentum Schafneburgenſis de tributis, & lapſus Guagnini, quaſi olim Polonia Imperio ſeruierit, & tributum pependerit, confutatur, L. VI.c.5.10.fin. & c.11.*

VIII. *Merita noſtrarum Gentium peculiaria erga Rempub. Chriſtianã commemorantur, declaranturq́, L.VII. c.10.an.1512. & de quinq́ regnis inſtitutis ante ducentos annos in iis regionibus, quæ ſeſe extendunt fines dominii* Regum *Poloniæ,* L. *VI.c.20.an.1260. Compendium hiſtoriæ Lituanicæ, & collatio ad illuſtrandas res vtriuſque gentis magnopere*

pere neceſſaria, & de Columnarum Centaurorumque huc aduentu, L. VI.c.20. an.1266.

Adiecta eſt in calce libri tabula chorographica Sarmatiarum non inelegans, abſque qua vir conſularis de finibus regundis, cum Suecorum Rege, Moſcho, Tartaro, & Valacho conſilia agitare & pacta facere non poterit. Gloriari autem nobilem Polonum de latifundiis Sarmatici dominii, nec interim noſſe, qua ſeſe longitudo eius & latitudo extendit, ſub quo climate & parte cœli verſemur habitemuſque: nec noſſe limitaneas metas patriæ ſuæ, quas nos Vroczyska vocamus: ignorare diſtantias locorum celebriorum & portuum, vt Rigæ, Naruæ, Kaczibcy, & Bielogrod: nec noſſe fluminum ortus, vias Scythicas Schliag vocatas, cum turpe tum incommodum plane eſt. Nam nec hiſtoria patria, nec acta Poſtouienſia nouiſſima cum Moſcho intelligi, nec acceſſiones Veliſii, Liuoniæ & aliorum territoriorum ſuperioribus bellis partorum percipi poſſunt abſque adminiculo huius typi, in quo effingendo oculi mei cæcutire & caligine obduci cœperunt. Sed vobis Illuſtres & Mag. Domini Senatores, veſtræque fidei & diſcretioni, vt vocant, labores meos & ſumptus, quos in bonum Reipub. noſtræ ſuſcepi, prouocatus litteris Regiæ Maieſt. & inuitatus priuatim a multis veſtrûm, humillime commendo & offero. Vtque ſtatim vſus huius hiſtoriæ cerni poſſit, Campiductoria ars addi debet: quæ vbi quæri & inueniri debeat, inferius monſtrabitur.

Cenſuræ Annalium SARNICII.

His auctoris ipſius de Annalibus ſuis verbis præmiſſis, nunc etiam aliorum de eodem ſententias audiamus. Caſp. Cichocius in ſuis Alloquiis Oſiecenſibus * ſcribit: *Stanislaus Sarnicius ex Miniſtro Caluiniano, cum faſtidiret ſe Miniſtrum vocari, repente Eques & Cataphractus Polonus factus eſt, qui etiam ſuos Annales, quos de Origine & rebus geſtis Polonorum, quaſi Cromerum illum magnum emendaturus conſcripſit & mendacia ſuis illis præclaris Annalibus & vanis, leuibus ac pene anilibus fabulis infarſit, apertiſſimum ſe prodens hæreticum, quamuis id videbatur velle occuluiſſe.* Hunc Cichocii locum debere me Viro Nobiliſſimo atque Ampliſſimo *Laurentio Gereth*, Reipubl. Gedanenſis a Secretis, in antiquitate Patriæ ſuæ, ſi quis vnquam, verſatiſſimo, publice hic præ me fero; in quo quidem eo maius collatum in me beneficium gratus agnoſco, quod liber ille in vrbe noſtra anxie a me quæſitus prorſus inueniri non potuerit. Sed, vt aperiam, quid ego ſentiam; videtur Cichocius pro auſteritate ingenii ſui, peſſimoque in Sarnicium animo, hæc verba in immerentem euomuiſſe itaque excœcatus, cœcus, quod aiunt, de colore iudicaſſe. Demus Cichocio Sarnicium priorem de religione ſententiam mutaſſe; demus, ex ſacrorum antiſtite cataphractum factum eſſe; demus etiam, quod negare nemo ſuſtinebit, eum hinc inde lapſum, a veritatis tramite aberraſſe: ſed qui poſſit affirmare Cichocius, eum Annales ſuos conſcripſiſſe *quaſi Cromerum illum magnum emendaturus*, ſane non video. Nam quod in Epiſtola præliminari dicit reliquos Hiſto-

* L. I. c. 24. p. 93.

ricos ſua ruinoſo fundamento ſuperſtruxiſſe, ſe vlterius progreſſum
fundamentum ſolidius inueniſſe; id non Cromerum, ſed omnes ante
noſtrum hiſtoricos ferit: quod, locutione paulo duriori, hiſtoriam
deprauatam, a ſe vero redintegratam ſcribit, id minime Cromero de-
rogat, quem pariter atque Miechouienſem cum ſuis annalibus con-
iungendum ſuadet. Si opus ipſum paulo æquiori in auctorem ani-
mo legiſſet Cichocius, vidiſſet noſtrum quidem a ſententia Cromeri
aliquando modeſte diſceſſiſſe, præcipue vbi de limitibus veteris Ger-
maniæ ad Iſtulam *ſcribit; ſæpius tamen eius ſenſus, & quandoque
ipſa verba adoptaſſe;**imo loco non vno eximiis ornaſſe elogiis.† Cæ-
terum nolle ſe notata ab aliis perſequi, ſed tantum ab iis prætermiſſa
ſupplere conſtitutum ſibi eſſe, quotiescunque ſe offerebat occaſio,††
monuit. Alterum accuſationis caput eſt, quod eum *apertiſſimum ſe
prodere hæreticum* dicat Cichocius, *quamuis id videretur velle occu-
luiſſe.* Sed vbi tam aperte prodiderit animi ſui ſenſa Sarnicius, velim
ab actore Cichocio additum eſſe, cum ego in his quidem Annalibus
nihil inuenerim, quod non potuerit etiam ab homine Pontificio, ſal-
tem non nimis ſuperſtitioſo, proficiſci. Huc refero, quæ de traiectu
Stanislai,** de Epiſcopis vxoratis,*** de indulgentia Sigismundi Au-
guſti Regis in tolerandis ſecus circa fidei capita ſentientibus* habet.
Imo hac in re modum ita exceſſit, vt etiam aliquando Romani Pon-
tificis eccleſiam orthodoxam†††& ordines monaſticos contra hære-
ſes, quas futuras ad finem mundi prædixerat Dominus, inſtitutos†
diceret. Qua re noui motum eſſe virum quendam doctum, vt pon-
tificium non inſulſe crederet Sarnicium, ſed πρόσκαιρον, quales tunc
erant plures, vt didicerat ille ex Hartknochio.†† Sane credidiſſem
eadem & ipſe, niſi meliora me docuiſſet Regenuolſcius.** Non erat
itaque cauſa Cichocio, vt adeo in noſtrum debaccharetur, tanquam
in eum, qui hæreſin ſuam apertiſſime proderet: debuerat potius ipſe
a noſtro diſcere de rebus fidei paulo ſaltem moderatius ſcribere, ne
periculum, quod vix, morte interueniente, effugit,***incautus incur-
reret. Subiungimus huic longe diuerſum, eruditum nempe & omni-
no æquiſſimum de auctore noſtro iudicium Viri, quem ſupra lauda-
uimus, eruditiſſimi *Laurentii Gereth*, quod is, amiciſſimo nobis viro
docto Io. Sartorio interprete, ad nos miſit, his vſus de Sarnicio noſtro
verbis: "Diffitendum non eſt, non pauca limam quandam in hiſce
"Annalibus mereri, ægre ceteroqui ſecum cohærentia. Fallitur enim,
"dum *L. II. c.* 4. *p.* 894. *fin. & L. VI. c.* 14. Vincentium Kadlubkonem
"ſynchronum fuiſſe tradit Crivouſti, cum tamen hic An. 1139. ille An.
"1223. vita decederet, interiecto inter vtrumque octoginta quatuor
"annorum ſpatio. Idem *L. VI. c.* 17. affirmat, Kadlubkonem, primum
"ſcriptorem Hiſtoriæ Polonorum, præmium laborum & eruditionis
"Epiſcopatum Cracouienſem conſecutum: mox *cap. ſequenti ad*
"*an* 1206. huius aſſerti oblitus, ita ſcribit: *Hic primus, cum regeret Ec-
cleſi-*

*vt in Deſcr. Pol. p. 1886. & in Annal. L. III. c. 8. ſq.
**vt in Deſcr. Polon. voce *Bialogrod* & alibi ſæpius.
† Vide Epiſtolam prælim. item Deſcr. Pol. voce *Elsberg* & alibi.
†† Annal. L. V. c. 9. L. VI. c. 20. ante an. 1612. L. VII. c. 7. init.
**Deſcr. Pol. voce Piotrauia.
***Annal. L. VI. c. 12. & c. 15. Add. L. VI. c. 18. an. 1226.
* L. VII. c. 11. Add. L. VI. c. 1.
†††L. V. c. 10 an. 859.
† L. VI. c. 18. an. 1206.
†† Hiſt. Eccl. Pruſſ. L. VI. c. 3. n. 2.
** loc. ſup. cit.
***Starouolſcius Elog. n. 79. p. 100.

cleſiam Cracouienſem, Polonicam Hiſtoriam gentis ſuæ conſcripſit &c."
Quo ipſo ſibi contradicit, modo iam Epiſcopum fuiſſe, modo Epi-"
ſcopatum in præmium confecti laboris accepiſſe contendens. Eo-"
dem *c.* 17. *& c.* 18. *an.* 1220. ſtatuit Regis Colomani coniugem, So-"
lomeam nomine, fuiſſe Lechi ſororem, cum huius tamen eſſet filia,"
iuxta *Henning. in Polon. pag.* 289. Idem *cap. eod. an.* 1206. *ſub fin.* mul-"
tis agit de donatione Culmæ & Toruniæ Cruciferis facta, re interea"
nec dum perorata, num Thorunium ante Cruciferos exſtiterit. Con-"
feratur de tota hac controuerſia *Schützius lib. I. pag.* 20. *ſeqq.* Hiſto-"
riam de Hircho milite in ignem coniecto *L. VI. c.* 19. *expedit.* 4. Li-"
thuanis adſcribit, quam tamen Schützius ad A. 1261. Natangenſibus"
paganis, aduerſus Cruciferos rebellantibus, adiudicat. *Cap.* 20. *an.*"
1257. Richardum appellat Regem Angliæ, qui duntaxat Dux erat"
Cornubiæ, Henrici III. Regis Angliæ frater, electus a quibusdam"
Principibus Imperator, contra Alphonſum regem Hiſpaniæ. *Hen-*"
ning. Germ. & Gall. part. I. pag. 144. *in Hiſpan. p.* 42. *in Angl. p.* 95."
Wladislai Epitaphium ſepulchrale, cuius mentio fit *L. VII. c.* 2. *an.*"
1375. hunc in modum legendum: HIC IACET VIR ILLV-"
STRIS ET DEVOTVS DOMINVS WLADISLAVS AL-"
BVS, DVX POLONIÆ, QVONDAM MONACHVS HV-"
IVS MONASTERII, POSTMODVM PER PAPAM DI-"
SPENSATVS IN REGNI SVCCESSIONEM VOCATVS. AR-"
GENTINÆ OBIIT IN REDITV, ANNO MCCCLXXXVIII,"
CVIVS ANIMA SIT IN BENEDICTIONE. Hoc Epita-"
phium cum Illuſtriſſimis Dnn. Firleis αὐτόπτης legit Salomo Neuge-"
bauerus. *Lib. eod. c.* 11. errat Sarnicius, ſcribendo Eliſabetam, Fer-"
dinandi Romanorum, Hungariæ & Bohemiæ Regis filiam, quam Si-"
gismundus Auguſtus duxerat, nulla prole relicta, ſequenti mox an-"
no, qui erat 1545. mortuam fuiſſe; quoniam Eliſabeta hæc nuptias"
celebrauit An. 1543. d. 6 Maii, & deceſſit A. 1545. 15 Iunii, vixitque"
in coniugio annos duos, menſ. 1 dies 10. *Henning. in Lithuan. p.* 326."
Sub fin. c. 5. *eiusd. Libri* magnus in hiſtoria comparet hiatus; cum"
auctor ab An. 1418. ad Annum 1450. & quod excurrit, ſaltum fecerit,"
parum penſi habens, quæ c. 7. monuit, *Annaliſtam proprie decere, vt*"
ſingulis annis aliquid adſcribat &c. *L. VIII. ad an.* 1581. memorat, in"
Comitiis Regni A. 1581. promulgatam fuiſſe ab Eccleſiaſticis Corre-"
ctionem Calendarii, Romam transmiſſam a Gregorio, eius nominis"
XIII. Pontifice Maximo. Guagninus vero *in Deſcript. Polon. p.* 218."
aſſignat An. 1582 diem 4 Octobr. Idem fecit Bielski *pag.* 790. Quin"
ipſe Auctor, ſui oblitus, idem innuit ſupra *L. VI. c.* 20. *an.* 1250.

Alia quoque παροράματα occurrunt in his ipſis Annalibus, in"
noua, ſi quæ expectanda ſit, editione emaculanda, vel ad marginem"
notanda. *Lib. VI. c.* 3. Sigismundus Baro ab Herberſtein, perperam"
auctori dicitur Eberteius. Quem in ſcopulum denuo incidit c. 18."

"dum eundem Baronem ab Herberſtein, nominat Eberſtinum. Idem
"*eodem c.* 3. Cromerum citat vt Epiſcopum Elpergenſem, craſſo ſa-
"tis errore, cum ſubſtituendum fuiſſet nomen Heilsbergenſis, ſeu Var-
"mienſis. L. *VII. c.* 7. *an.* 1457. Carolus Danorum rex, exul &c. ſcri-
"bendum, *Suecorum.* Ibidem, arce Magdeburga potitus, ſcribendum,
"*Mariæburga.* Nec dubitandum, ſubinde næuos quosdam maio-
"res irrepſiſſe, quos emendare prohibet temporis anguſtia. Plane vt
"ex vero ſcriberet B. Hartknochius *in Hiſtor. Polon. pag.* 19. Sarnicium
"in Annalibus ſuis Polonicis caute legendum eſſe. Cuius tamen in-
"duſtria non ita euileſcere apud poſteros debet, vt ob ſubreptitios
"quosdam næuos e cenſu Hiſtoricorum Polonicorum, limatioris iu-
"dicii, proſcribi debeat. Feret ætatem eius labor & recto poſteri-
"tatis iudicio æſtimabitur. Sub eo profecto Principe (Stephano
"ſcilicet Bathoreo) ſcripſerat, qui, Characteris Regii obſeruantiſſi-
"mus, nihil minus concoquere poterat, quam Regiam Maieſtatem in
"perſona ſua deſpici, ſaltem irreuerentius tractari. Quid enim tan-
"to Rege his verbis dignius, queis in Comitiis Thorunenſibus A. 1576.
"celebratis Nuncios, vt vocari ſolent, Terreſtres, Eidem valedictu-
"ros, dimiſit: *Non ſum incola, ſed alienigena: homo liber natus, neque
"ante quam in has terras veni, mihi victus & amictus defuit. Liber-
"tatem ergo meam amo & conſeruabo, Deo volente. Per vos in Regem
"Veſtrum ſum electus; Vobis poſtulantibus & inſtantibus huc veni, per
"vos corona capiti meo impoſita eſt. Sum igitur Rex Veſter, non fictus,
"neque pictus: volo regnare & imperare. Cuſtodes Libertatis veſtræ
"eſtis; non igitur volo vos Pædogogos meos fieri. Cuſtodes igitur ſitis
"ſaltem Libertatum veſtrarum, ne hæc Libertas veſtra in abuſum ver-
"tatur.*

Non paſſus eſt etiam ſuam hic deſiderari ſymbolam V. C. *Io. Sar-
torius*, cuius prolixam in nos voluntatem & miram in curandis ad
nos, quæ ad præſens volumen Gedano accepimus, induſtriam plus
ſimplici vice iam deprædicauimus: cui ſequentia de Sarnicio
ſubmonere viſum eſt: "Auctor Sarmatarum gentem L. I. c. I. 9. 10.
"ab Aſarmoth, filio Iaketan, (frater hic erat Pelegi, vt liquet ex Gen.
"X. 26.) nepote Semi deducit: qui tamen ſui turpiter oblitus,
"hunc ipſum Aſarmoth dicit fuiſſe nepotem Moſoch, filii Iaphet,
"c. 13. quo pacto Sarmatæ non a Semo deſcendent, (quod tamen
"expreſſe contendit *c.* 1.) ſed a Iapheto. Eodem c. 1. & L. II. c. 4.
"Beroſi Babylonii auctoritatem multum extollit, affirmans, iſtis
"duobus teſtibus, Scriptura ſcilicet ac Beroſo, mundum nihil ha-
"bere antiquius. Eundem Beroſum anteponit Ioſepho, Iudai-
"carum rerum Scriptori. Iam vero nemo literatorum hodie re-
"peritur, qui neſciat, Beroſum ab Annio Viterbienſi confictum,
"& luci publicæ eſſe expoſitum. L. *I. c.* 6. ridicule ſatis docet, gen-
"tes meridionales ſcientiam curulem, vt loqui amat, a ſeptentrio-
nali-

nalibus, inprimis Polonis, didiciſſe; quod Itali, docente Gomero,"
[floruit is Seculo XV.] caſtra vel vrbem ex curribus componerent, in-"
deque vrbem ſuo nomine *Vey* appellarent, quod a Polonico voca-"
bulo *Vus*, currum denotante, originem deducat. Inepta omnia. Neq;"
enim vel Itali ad gentes meridionales referendi, ſed occidentales;"
neque inſignes illæ Ciuitates in Africa olim, v. g. Carthago, Alexan-"
dria, Hippo, Vtica, &c. vnquam ex curribus conſtructæ. *Cap.* 9."
ſtatuit, multos Heroes a deuictis gentibus ſua accepiſſe cognomina,"
vt alius quidem audiret Aſiaticus, alius Africanus: Sarmaticum au-"
tem qui ſeſe diceret, nunquam eſſe inuentum. Cuius aſſerti veri-"
tatem nummi veteres, & Inſcriptiones Gruterianæ aperte infrin-"
gunt. *Cap.* 11. *fin.* perridicule ſcribit, Coniugis reginæ Stephani I."
Poloniæ regis inſigne, fuiſſe Serpentem: & exinde concludit, eam"
ab Oſco, Thuſcorum rege, (qui vixerat iuxta ipſum temporibus Io-"
ſuæ ducis) originem & antiquitatem ſuorum Inſignium poſſe oſten-"
dere, ſiquidem huius quoque gentilitium inſigne Serpens fuit. Atqui"
Ioſuæ temporibus ne nomen quidem Thuſcorum, nedum regum"
iſtius gentis vlli Hiſtorico notum. Et quis Inſignium originem ad Io-"
ſuæ vsq; ætatem extendat? *Cap.* 15. ſtatuit Beroſum ſynchronon fuiſſe"
Ezechielis prophetæ, cum tamen *c.* 10. aſſereret, Beroſum ſuam hi-"
ſtoriam ante Moſen complexum fuiſſe: & c. 17. citando Beroſum,"
anteponeret eum Moſi. *L. III. c.* 1. memorat ſe legiſſe priuilegium,"
vt vocat, Alexandri M. genti Sarmaticæ conceſſum: vbi varia hære-"
dum (quos Alexander, ſine prole maſcula deceſſurus, in ſpem im-"
perii deſignauerat) nomina citata legas: contra omnem, quotquot"
ſunt, Hiſtoricorum fidem, vno ore fatentium, Alexandrum nullum"
ſibi ſucceſſorem deſignaſſe; ſed quærentibus amicis, cui relinque-"
ret regnum, reſpondiſſe: Ei, qui eſſet optimus. Conf. *Curt. lib. X.*"
cap. 5. *Cap.* 4. exiſtimat Ouidii poëtæ deſcriptiones, Iulii Cæſaris,"
non Auguſti Temporibus adſcribi debere: craſſo plane in"
Chronologiam errore, quem ipſe Ouidius manifeſte oſtendit *lib. IV.*"
Triſt. Eleg. 10. vbi annum ſuum natalem his verbis diſerte docet:

Sulmo mihi patria eſt, gelidis vberrimus vndis,
Millia qui nouies diſtat ab Vrbe decem.
Editus hinc ego ſum: nec non, vt tempora noris,
Cum cecidit fato Conſul vterque pari.

Quis iſte Conſul vterque? Hirtius nempe, & Panſa, qui ad Muti-
nam pugnantes aduerſus Antonium, a Senatu hoſtem iudicatum, in-
terfecti ſunt ambo. Factum vero id, vt Suetonius obſeruat in vita
Auguſti, poſt Cæſarem in curia Romana confoſſum. Eodem anno
natus etiam Tibullus, qui hoc ipſo carmine, idem ſignificans, vſus eſt
lib. III. Eleg. 5. Natalem primo noſtrum videre parentes, cum ceci-
dit fato Conſul vterque pari. *Cap. eod. p.* 898. non citra ludibrium
inclytæ gentis Polonæ refert, vt vulgo depingi ſolet, habitum, ab anti-
quis-

quiſſimis longe temporibus repetendum eſſe; ſiquidem pictores verum habitum Polonorum penicillo expreſſuri a nigromantis eſſent ſpecialiter edocti, qui arte malignorum ſpirituum, iis veteres Polonos proprio habitu ac forma viſendos demonſtrarint. *Loco citato priori huius capitis* Ouidium mire extollit, vtpote e cuius ſcriptis, ſi quo alio, Sarmatarum ac Getarum indoles penitius ſit dignoſcenda: mox tamen *ſub finem capitis p.* 902. auctoritatem eius eleuat, quod Sarmatas ac Getas barbariei inculat, dicitque eum talia more ſuo effutiiſſe, imo furioſe his gentibus indignatum fuiſſe. *L. III. c.* 10. hiſtoricam fidem fere decoquere videtur, dum ita ſcribit: " *Quare cum agitur de fama & de finibus, non admodum noſtri Scriptores Ptolomæis & Corneliis fidant, alias a ſcopo aberrabunt.* Et tamen Beroſo, futili auctori, multum tribuit; imo, ad Ptolomæi & Taciti auctoritatem ſubinde prouocat, quoties ſuæ cauſæ patrocinatos intelligit. *Cap.* 13. docet Philippum Arabem, primum religionem Chriſtianam cum magna animi humilitate amplexum fuiſſe: quod pugnat cum Hiſtoriæ Auguſtæ Scriptoribus, & videtur ſumptum eſſe e male intellectis Euſebii verbis, qui Philippum Araba non ſimpliciter, ſed iuxta quorundam relationem ſcribit primum ex Imperatoribus fidem Chriſtianam fuiſſe amplexum. *Cap. XIIX. & L. IV. c.* 1. Romanos Imperatores a Sarmatis in eas anguſtias docet redactos fuiſſe, vt eos tributum Sarmatis pendere oporteret: id quod nulla idonea auctoritate ſubnixus ſtatuit. *L. IV. c.* 5. dicit, duodecim vrbes Græciæ de patria Homeri rixatas fuiſſe, cum alii ſaltem ſeptem fuiſſe teſtentur, quarum nomina ſequens continet verſus: Smyrna, Rhodus, Colophon, Salamis, Chios, Argos, Athenæ. *Cap. eod.* Iſtrogetas contendit dictos fuiſſe, qui ad Iſtrum fluuium habitabant, eosque poſtmodum dictos Oſtrogothos; quod aperte falſum ex hiſtoria rerum Suecicarum apparet. *Cap.* 5. *p.* 969. de Adulpho, Gothorum rege, memorat, eum Placidiam Gallam, ſororem Imperatoris Arcadii & Honorii in matrimonium duxiſſe: paucis mox interiectis lineis, hunc Adulphum nominat, nouum generum Imperatorum, Honorii Arcadiique. Idem nomen pagina ſequenti repetit, vbi tamen Arcadium & Honorium affines ſalutat. Sub finem capitis ſcribit, ſuo etiam æuo fuiſſe Reges Romanorum, qui ex gente Gothica originem ſuam traherent: idque inde coniici, quod ſignum aurei velleris pro ſymbolo quodam gererent, ſignificantes ſe ab illis Gothis lineam originis ſuæ ducere, qui deſcendunt ab Amaleshutis, id eſt, raptoribus aurei velleris. Rem Hiſtorico indignam! Nam Maximilianum II. & Rudolphum II. eius ætatis Imperatores, Inſigne aurei velleris non a Gothis, ſed Hiſpaniarum regibus, quibus ſanguinis affinitate iuncti fuere, accepiſſe quis neſcit? *Cap.* 14. mentionem iniicit Seueri Campani, Romani Pontificis, Seculo VI. viuentis: conſtat vero neminem e Pontificibus hoc nomine gauiſum fuiſſe. Ibidem

paulo inferius ſcribit, Lechum pro ſede regia ſibi elegiſſe Gneſnam, cui adiunxit Viſmariam: & tamen *cap.* 15. Viſmariam dicit poſt Lechum a Viſſimiro fuiſſe exſtructam, & a ſuo nomine Viſmariam vocatam. *Cap.* 16. dicit Vandalos ad Rheni ripas conſediſſe, quod factum putat A. 370. Subiungit mox: Sed meminiſſe hic oportet, quod ante hanc expeditionem annis 130. donata fuit eis a Conſtantino M. poſſeſſio Pannoniæ. Id plane abſonum. Oportuiſſet enim id factum fuiſſe A. 240. qua ætate Conſtantinus M. necdum erat in viuis. *Cap.* 18. Cracum principem, Seculo VIII. viuentem, deducit a Tiberio Graccho, Equite Romano, ſupra centum annos ante Chriſtum natum florente, ſed ob leges agrarias in inuidiam populi R. attracto, ac proinde Roma in Sarmatiam commigrante. Sed inſulſe reuera. Iuxta hanc enim denominationem non dicendus eſſet Cracus, ſed Gracchus. *L. VI. c.* 5. de Ottone III. Imperatore adfirmat, eum in numerum diuorum ob inſigne pietatis ſtudium a Pontifice R. relatum fuiſſe: quod eget fide. Sub finem capitis errat, dum Imperium Romanum a Gallis ad Germanos translatum temporibus Ottonis M. adſcribit, dum conſtat, iam ante huius ætatem, ſub Conrado I. id contigiſſe."

His poſſemus & nos addere, quæ nobis in lectione Sarnicii forte ſe obtulerunt monenda, qualia ſunt, quod nimium omnino in rebus hiſtoricis tribuit argumento ab etymo nominis ducto, quod tamen ipſe alia occaſione reiicit*; quod in recenſenda Leſci II. hiſtoria ** prorſus a reliquis abit; quod Kadłubkum inuidiæ inſimulat, vt † qui S. Stanislai trucidati non meminerit, quem tamen is omnino †† celebrat; quod Sigismundum Regem loquentem inducit*, atque filio Sigismundo Auguſto ſalutaria dantem monita, qui tamen per id tempus in Lithuania aberat, vt Orichouius ** teſtatur; quod monſtra nominum ſibi fingit, vt ſunt Carolus *** Narbonenſis, quem Carum Imp. eſſe puto, itemque Honoratius † & alia eiusdem farinæ; quod hinc inde quædam, non abſque nauſea lectoris, iisdem fere verbis †† repetit, & alia complura: ſed cum videam, me iam longius fere proceſſiſſe, quam decuit in Præfatione, nec etiam iſta opera purgari omnino poſſe iſtud augiæ ſtabulum, vela nunc contraho meque ad ea, quæ reſtant, abſoluenda confero.

* Annal. L. IV. c. 5. n. 1 L. V c. 2. fin. ad marg.
** L. V. c. 1.
† L. VI. c 9.
†† Hiſt. Polon. L. II. Epiſt. 21.
* L. VII. c 10. in fine.
** Annali I
*** L. III. c. 18.
† L. IV. c. 4. ad an. 363.
†† Conf. L. VI. c. 24. & c. 26. ad an. 1310.

Quid in noua hac Editione præſtitum.

Antequam autem a Sarnicio diſcedam, dicendum eſt, quid in noua hac editione Sarnicii præſtiterim. Hic cum obſeruarem tot lapſus auctoris & aberrationes etiam typothetarum numero non pauciores, viſum mihi eſt tutiſſimum auctori omnia ſua relinquere, etſi quandoque quam maxime erronea; atque ſola emendare typographorum ſphalmata. Sed dubium ſæpe fuit,

de erroribus quibusdam, in quorum nam ex his habendi forent numero. Sic vbiq; legitur *Syllesii* pro *Silesii*, *Magdeburgũ* pro *Mariæburgum*, *Zaichostia* pro *Zauichostia*, *Myssia* pro *Mysia*, *Erberstinus* pro *Herbersteinius*: quædam etiam indolem linguæ polonicæ redolere videntur, vt *Saffnaburgensis* pro *Schaffnaburgensis*, *Marsalcus* pro *Mareschalcus*; qualia cum sæpius recurrerent, non mutaui, sed pro indicio habui, auctorem ipsum nomina illa ita efferre solitum esse. Præterea annos, vt in superioribus factũ erat, ad marginem posui, &c, quod commodo lectorum conducere posse arbitratus sum, Libros in capita distinxi: quod quidem licere mihi eo magis existimaui, quod auctor ipse singulos libros pro numero Principum in minores partes distinxisset, ita vt præter numeros, quos adscripsi, nihil omnino foret addendum aut mutandum.

STANISLAI ORICHOVII Vita.

Accedimus nunc ad STANISLAVM ORICHOVIVM, Orzechowsky vulgo dictum, de antiquissima Okszíciorum gente oriundum, Equitem Rutenum iurisque paterni Zurowicze in diœcesi Præmisliensi* dominum. Studiorum causa is Wittebergam** adierat, vbi Lutherum audiuit atque Philippum Melanchthonem, inque Græcis pariter atque Latinis litteris insigniter profecit. Inde in Italiam missus a parentibus, celeberrimi illius apud Venetos Oratoris atque Historici Io. Baptistæ Egnacii vsus est institutione: quo duce tantam sibi acquisiuit dicendi facultatem, vt, Starouolscio teste, *Demosthenes Roxolanus, ob dicendi libertatem & sermonis vehementiam appellaretur*. Sane eum *potenti illo suo eloquio* sacerdotibus plurimum nocuisse idem auctor est, *cum ingenio summis quibusque, etiam antiquæ memoriæ Philosophis par fuisset, dicendi vero facultate ipsum Demosthenem aut Periclem exæquaret*. Reuersus tandem ad suos sacrisque ordinibus suasu parentum initiatus, inter Canonicos Cathedralis Ecclesiæ Præmisliensis haud contemnendum locum sortitus, siue sacerdos, vt ait auctor Vitæ Petri Kmithæ, † Decanus Præmisliensis ac Plebanus factus est. Cum autem a puero magnopere Philosophiæ deditus esset, religionemque non fucatam, sed veram & integram, vt fatetur ipse,* priuatim ac publice coleret atque doceret, odium incurrit Episcopi Præmisliensis Ioannis Dziaduski. Hic itaque cum in capitulo, quod vocant, sæpius grauiterque hominem increparet, ægre admodum id tulit Orichouius. Quare cum neque Episcopum, neque cœlibatum sacerdos ferret, de amicorum sententia statuerat, repudiato sacerdotio, quo erat in Ecclesia Præmisliensi per complures annos functus, vxorem ducere e Gynecæo vxoris Petri Kmithæ Sophiam Straszonis filiam: qua de causa etiam a scriptore vitæ Petri Kmithæ anonymo* seruitor Petri Kmithæ, homo seditiosus ac turbulentus vocatur. Episcopus itaque iratus, ipsi aqua & igni interdixit, eoque Orichouium permouit, vt causam ad Comitia Regni Petricouiensia anni MDL. deferret: in quibus tamen nil aliud effecit, quam vt iuberetur Papæ concessionem expectare. Episcopi interim, qui, ne quid detrimenti caperet, edito hoc exemplo, ipsorum auctoritas, verebantur, Kmitham permouerunt vt virginem, de qua diximus, Orichouio negaret. Nihilominus tamen Equites, quibus inuisa erat Episcoporum potentia & inprimis Andr. Gorkanus & Martinus Zborowski, Palatinus Calissiensis cum Io. Chelmio Cracouiensis municipii equite honesto & nobili diligenter egerunt per litteras, vt ille vnicam filiam suam Magdalenam Orichouio in matrimonium daret; id quod etiam A. MDLI. obtinuerunt. Ducta igitur* in matrimonium hoc anno ipsis Bacchanalibus in rure Lsczino, Andreiouio vicino, Magdalena, Orichouius in iudicium vocatur ab Episcopo, & quamuis veniret, non admittitur & pro absenti excommunicatur. Prouocauit quidem ad iudicem superiorem Orichouius, sed adeo nihil efficere potuit, vt etiam Rex lege in eum agere iuberet: tulissetque grauia extremaque omnia reus, nisi Petrus Kmitha rem procrastinasset. Sequenti demum** conuentu anni MDLII. Orichouius, omnium fere Equitum fauore nixus, cum Proceres, Kmitham atque Tarnouium sibi conciliasset, cum Episcopis in gratiam rediit *fideique confessione* illis exhibita, absolutus est atque in priorem locum inter sacerdotes, quod ne sperauerat quidem, restitutus. Latius hæc omnia persequitur ipse Orichouius in Annalibus suis. Traditam esse ab Orichouio fidei confessionem A. MDLXI. Starouolscius* perhibet; quod tamen aliter se habere, ipse Orichouius nos docuit. Quæ deinde fecerit, ex Starouolscio audiamus, qui: *Atque iam ex eo tempore*, inquit, *serio contra hæreticos pro Christi Ecclesia scribere cœpit: disputauitque primum in præsentia Archiepiscopi Gnesnensis Iacobi Vchauicii cum Andrea Fricio Volboriæ; postea Varsauiæ in præsentia Regis Augusti cum Stancaro Mantuano; tum & aliis in pluribus locis, illustrium & doctorum virorum corona assistente, præcipue vero Pinczouiæ atque Præmisliæ, semper Deo fauente cum victoria summaque cum vtilitate fatiscentis tum Ecclesiæ Polonæ.* Hæc homo pontificius pro sectæ studio. Eadem prorsus ratione postrema Orichouii recenset. *Ille vero ipse*, inquit, *a sacerdotio funditus remotus, in media plebe, cor contritum & humiliatum gerens, recompensabat Ecclesiæ fraudata dicto, scripto & facto. Et quamuis multorum in se prouocasset odia, quod reuocato gradu ab æterno præcipitio illorum respexisset se ipsum aliquando & receptui canente Ecclesia collegisset se ex illo ærumnoso sectarum salo feruenter & frequenter impugnans errores ipsorum, licet & stipendiis illis priuatus, quibus ab antesignanis hæreticorum abunde alebatur; lætus attamen & lubens constantem & indefatigabilem animum contra quosuis fidei Romanæ hostes gessit, & vt ipse in typo Chimeræ de se loquitur:*

* Orichouii Dedic. Annal. præmiss.
** Sim. Starouolscius Elog. Scr. Pol. n. 58. p. 78.
† c. 3.
* Annal. III. p. 1509. nou. edit.
** c. 7. sub fin.
* Orichou. Annal. IV.
** Orichov. Annal. V.
* l. c. p. 79.

Pro

Pro Patria, pro Legibus
Proque Religionibus
Auitis atque patriis
Paratum vitam fundere.

Quomodo conciliari debeant Starouolſcii verba cum iis, quæ ſupra de recepto ab ipſo ſacerdotio ex ipſis eius Annalibus attulimus, de eo viderint alii. Sane Simon etiam Okolski refert eum ſacris muniis iterum fuiſſe admotum: ſic enim de eo loquitur:* *Stanislaus, qui repulſis erroribus ex animo & hæreſi in gremium S. matris Eccleſiæ rediit atque Presbyter ordinatus Sereniſſ. Regis Eccleſiaſtes factus, plurimis ſcriptis proficuis Regno, ſtatui nobilium & Eccleſiæ Romanæ æuiternum nomen ſibi atque ſuæ familiæ reliquit.* Fratres germanos noſter habuit duos, vt Sarnicius docet, qui noſtri locum natalem *Lacuchow* ſic † deſcribit: *Spectatæ nobilitatis domicilium Orechouiorum & locus natalis. Tres ſunt fratres, viri ad res magnas nati; eorum frater vterinus eſt Ioannes Sienienius Leopolienſis Caſtellanus.* Horum fratrum alter vocabatur Nicolaus* eratque Notarius, vt ait Sim. Okolski.** Hic memoratur etiam in Vita Kmithæ, † vbi inter alia eius facta in alios iniqua recenſetur, quod *Nicolao Orzechouio ſyluas exciderit, vſum Sani fluminis per vtramque bonorum eius ripam fluentis vi ademerit, matri eius Broniſſiæ, item Kraſicio & aliis eundem fluuium Sanum a bonis eorum auerterit & Piſcatoribus Præmislienſibus certa pecunia locauerit.* Nam etſi Kmitha tandem maximus fieret Orichouii noſtri quidem patronus, tamen & is offenſionum † meminit, ob quas in gratiam cum eo redire neceſſe habebat. Alter ex fratribus Orichouii, Valentinus nomine, erat Iudex terræ Præmislienſis, vt Okolski * teſtatur. Orichouii noſtri lites his verbis deſcribit Ioach. Paſtorius:** *Inde cum Epiſcopis actum, quorum potentiam vt inique pridem ordo equeſtris aſpiciebat, ita apertis ſententiis tum inuadere cœpit: præbita per Orichouium anſa; qui Canonicus Præmislienſis cum eſſet, ab Epiſcopo oppugnati cælibatus cauſa, munere & ditione motus fuerat. Is igitur & affinitatibus potens & gratioſus apud alios tacite eadem molientes publica aura priuatæ cauſſæ tum velificabatur. Nihil tamen in ea re his comitiis ob diſcordiam procerum concludi potuit. Ille audentior factus matrimonii ſacerdotum modo aſſertor, mox exemplum fuit, ducta in vxorem Chelmſcia. Nec Antiſtites remittebant odia, ſed ſtrictis ſubinde in hunc Orichouium gravioribus ſententiis, mox in Oleſnicios quoque, Stadnicios, Oſtrorogios, Laſſouicios aliosque hæreſeos damnatos inſurgebant. His Rex tertiis comitiis Petricouiæ habitis acceſſerat; ſed & Regio decreto ab ordine nobilium tam pertinaciter reclamatum eſt, nullus vt Epiſcoporum exercere poteſtatem ſuam ſuſtineret.*

* Orb. Pol. T. II. p. 341. in Oxszis ſ. Okiciis.
† Deſcript. Polon. in voce Lacuchow.
* Orichovv Annal. IV. p. 1525.
** l. c.
† c. 4.
† Annal. V. p. 1544.
* l. c.
** Flor. Pol. L. III. c. 7. §. 3.

Scripta ORICHOVII.

Scripſit Orichouius quamplurima, vtpote homo diſertiſſimus; ex quibus hæc ad notitiam meam peruenerunt: *Orationes II. de bello*

ſuſcipiendo contra Turcas. Baſil. 1551. *Oratio de lege Cœlibatus contra Siricium, addita Supplicatione ad Iulium III. de approbato matrimonio a ſe inito.* Ibid. an. eod. *Fidei Catholicæ Confeſſio* Colon. 1563, 4. *Oratio pro dignitate Sacerdotali.* Ib. eod. *Chimæra ſ. de Stancari funeſta Regno Poloniæ ſecta.* Ib. eod. *Oratio in funere Sigismundi R. Pol.* habetur Tomo III. Corporis Hiſt. Pol. Piſtorii it. in Volumine Orationum Gratulatoriarum &c. Hanouiæ 1613, 8. excuſo Parte II. inter Orationes funebres; in Collectione ſic dicta Guagniniana p. 613. *Panegyricus nuptialis Regis Pol. Sigismundi Auguſti,* & eiusdem *Panegyricus Io. Chriſtophoro, Comiti Tarnouio dictus,* editi a Gabriele Ioannitio Prof. Reg. Cracouiæ 1605, 4. *Idea Apocalyptica, in qua facies perturbatæ & afflictæ Reipubl. eiusque reſtaurandæ ratio repræſentatur;* quam edidit Blaſius Lipowski, Cracou. 1660. 12. recudi fecit Paul. Ant. Radzinski Varſau. 1696, 8. *Fidelis ſubditus ſ. de Inſtitutione Regia ad Sigism. Auguſtum libri II.* Cracou. 1684, 4. & Varſau. 1696. 4. Reliqua ipſius Scripta, verbis Sim. Starouolſcii * recenſebo. "Scripſit, inquit, multa, & in re ciuili & in noſtrorum ho-" minum laudibus, ſed præcipue tamen in oſores Religionis Chriſtia-" næ, hoc eſt *Quincuncem & Apologiam illius, Chimæram, Mediato-" rem, Fricium, Dialogos, Fidelem ſubditum. Orationes de notis Eccle-" ſiæ. Exequias Tarnouii. Geſta ſui temporis* (nam & Hiſtoricam" attigit) *id eſt, regnantibus apud nos Sigismundo ſeniore & Auguſto" F. Item Panegyrin nuptiarum eiusdem Regis Auguſti & alteram ſui" Polemarchi Ioan. Tarnouii. Orationem pro dignitate Sacerdotali," de præſtantia Legum Polonicarum, in obitum Sigismundi I. Turcicas" tres, pro & contra cœlibatum, pro Eccleſia Chriſti ad Samuelem Ma-" cieiouium Epiſcopum Cracou. Inſtitutionem Principis, Epiſtolas fami-" liares, quarum maxima pars adhuc in obſcuro iacet, & librum de" ſumma Regni.* Audio & alia quædam de Republica autographa" ipſius a quibusdam priuatim cum nominis eius forſan, certe cum" publicæ vtilitatis iactura, detineri. Nobis hæc tantum, quæ retu-" limus, innotuere." Dixerat etiam ſupra Starouolſcius de Epiſtolis Orichouii, quas manuſcriptas aſſeruent viri docti, teſtatusque fuerat, ſe eas vidiſſe Cracouiæ apud Io. Rybcouicium Theologum Profeſſorem.

* l. c. p. 79.

De Annalibus ORICHOVII.

Annales Orichouii, de quibus adhuc aliqua ſunt ſuperaddenda, opus elegans & concinnum, quodque probat ex re & ex vero Starouolſcium de noſtri facundia pronunciaſſe, ſcripti eſſe videntur ab auctore ea mente, vt lites ſuas cum ordine ſacerdotum ſuæ ætatis hominibus pariter atque poſteritati excuſaret. Sane ea ſolummodo tempora hi Annales complectuntur, quibus contentiones iſtæ quam maxime efferbuerant, maximamque horum Annalium partem complectitur iſtarum recenſio. Cum autem Orichouius artes ſuas, quibus vſus eſt contra Epiſcopos, præſertim Annali IV. perquam

candide exponeret, inde primus horum Annalium editor (quem Felicem Herbultum Dobromilenſem fuiſſe Sim. Starouolſcius * memoriæ prodidit) ne forte id in exemplum traheretur ab hominibus male feriatis, prorſus omittenda eſſe conſultius duxit, Lectoremque ſuum hac de re in fronte Annalis iſtius his verbis monuit:

*Elog. Scr. Pol. n. 22. p. 43.

LECTOR. Magnam partem huius quarti Annalis Orichouius in "commemorandis ſuis & Stanislai Stadnicii hæredis olim in Dubiecko "contentionibus cum Ioanne Dziaduski Epiſcopo Præmislenſi con-"ſumſit. Quia vero ea plus Reipublicæ nocere, quam lectorem "docere poſſent, hanc partem conſulto omiſimus. Cum enim no-"bis hoc præcipuum ſtudium ſit, vt in Republ. chariſſima patria no-"ſtra ciues bene ac beate viuant, & Rempub. florentiſſimam con-"ſeruent, quod ſine pace omnium ordinum eſſe non poteſt, adferre "exempla, quæ turbulentis hominibus poſſent eſſe vſui præter men-"tem noſtram & contra communem vtilitatem iudicauimus. Nul-"la enim in mundo gens ita tenax eſt eorum, quæ a maiori-"bus ſuis in vtramque partem geſta cognouit, quam hæc noſtra. "Nec contra manes Orichouii putamus nos delinquere. Scimus "enim, & ex ſcriptis eius poſterioribus, quam hi Annales, & ex ſe-"nibus magnæ autoritatis & amicitiæ cum Orichouio, doluiſſe illi, "quod ad has deuenerit diſcordias. Cumque ſuperuixiſſet vxori, "cuius cauſa hæc machina fabricata ab illo fuit, non modo ſerio re-"diiſſe ad Eccleſiam Catholicam Romanam, contra quam nun-"quam aperte fuit: ſed etiam voluiſſe iterum Sacerdotia amplecti. "Qua de re dum deliberatur, morte, magnus hic vir, ſi intempeſti-"ua Venus illi contra non veniſſet, abſumtus eſt. Non inutilis "certe Reipublicæ eſt cognitio huius contentionis, ſi abſque acer-"bitate referretur; & nos tibi alibi eam proponemus. Minorem "ergo partem Annalis, ſed Reipublicæ longe vtiliorem accipe.

Nos hac minime ducti religione librum iſtum non maluimus mancum habere, quam integrum; ſcientes etiam longe nunc aliam eſſe rerum in Polonia faciem, non putauimus id cuiquam nunc futurum impendio, ſi Orichouium duabus iam editionibus mutilum, hac tertia demum Lectoribus exhiberemus integrum. Factum autem id eſſe beneficio Viri Magnifici atque Ampliſſimi IO. ERNESTI von der LINDE Ciuitatis Gedanenſis ab exceſſu B. Hoppii Præconſulis grauiſſimi, norit Lector: qui partem iſtam Annalis IV. a viro quodam Iurisperitiſſimo ex autographo auctoris, quod in intimiori, vt vocant, Archiuo Cracouienſi cuſtoditur, deſcriptam, editioni huic inſerendam liberaliter nobis conceſſit: cui ob id habemus nos, habebuntq; gratias immortales, qui litteras has amant, vniuerſi. Interim hic Lectores præmonendos eſſe omnino putauimus, quod iſta, quam exhibuimus, Herbulti admonitio in errorem induxerit quamplurimos, atq; adeo ferme omnes. Scilicet, cum in altera editione, quæ Dantiſci A. M DCXLIII, 12. prodiit, etiam repeteretur iſta admonitio, crediderunt fere omnes, qui in eum locum inciderunt, Hartknochius,* Varſeuicius,** B. Hoppius † & alii, qui eos ſequuntur, prætermiſſa ibidem eſſe quædam in editione Gedanenſi, quæ fuerint in Dobromilenſi; quam ſcilicet, vtpote rariſſimam inſpicere ipſam & cum Gedanenſi conferre non potuerant. Nos Dobromilenſem anni MDCXI. editionem, quam eodem cum Kadłubkone compactam volumine vtendam nobis conceſſit, quod denuo grato agnoſcimus animo, Vir Nobiliſſimus atque politiſſimus *Valentinus Schlieffius*, atque Gedanenſem, de qua diximus, contendentes inuicem, deprehendimus hanc longe quidem priori nitidiorem atque emendatiorem, nulla tamen omnino in parte auctiorem: neque etiam, quod credidit B. Hoppius,* Vitam Petri Kmithæ in Gedanenſi demum, ſed iam in Dobromilenſi ab ipſo Herbulto fuiſſe adiectam. Vidimus autem prætermiſſam eſſe a poſteriori editore dedicationem Herbulti neque inutilem, neque inelegantem: quod conſilium cum nobis probaretur minime, eandem nunc denuo Annalibus præfiximus, omiſſis potius Bibliopolæ Gedanenſis dedicatione & præfatione, quibus nihil notatu dignum continetur. In edendo porro hoc auctore ſecuti ſumus editionem Dobromilenſem; ita tamen vt mendas innumeras eiiceremus. Quo in negotio ſemper conſuluimus exemplum Gedanenſe; a cuius tamen lectione, vbi vidimus meliora, diſcedere non fuit nobis religio. Ab initio ſtatim deprehendimus deſiderari titulū Annalis primi dubiumq; eſſe vbi is ſit inchoandus: præterea primam libri periodum, quæ cum ſequenti cohæret arctiſſime, incertum quo conſilio, a reliquo corpore ſeiungi. Quod ne turbaret lectores vlterius, periodos binas priores non interrupta ſerie exhibemus; quæ Auctor præfatur, (vt ipſe dicit) iis Præfationis titulum dedimus, atque vbi in prioribus editionibus inſcriptio de *origine Polonorum* legebatur, ibi Annalem I. atque adeo ipſum librum inchoandum cenſuimus. Addidimus præterea ad marginem argumenta libri & annos in ſingulis paginis. In Annali autē ſexto, cum verba auctoris orationibus ſingulis tantum ad modum titulorum, non ſine incommodo legentium præfigerentur, nos, vt omnia cohærerent aptius, non curauimus ea diſtinguere aliter ab inuicem, quam per uncinulos orationibus adiectos, titulosque orationum ad oram libri reiecimus. In Vita Petri Kmithæ ab anonymo ſcripta annalibusque ſubiuncta nihil mutauimus, niſi quod ſingulis ſectionibus, quibus ab auctore iam additi erant tituli, nomen & numerum capitum adiecimus, vt commodius deinceps allegari poſſent. Denique, ne putet forte aliquis hoc in ſtudio minus exercitatus librū hunc poſt binas eiusdem editiones vbique obuium eſſe, vt noua editione minime fuerit opus, adſcribam ea de re duumvirorum ab ἐμπειρίᾳ βιβλιακῇ præ cæteris celebratiſſimorum Io. Henr. Boeclerus, cui vulgo tribui ſolet Bibliographia politico-curioſa, ita de libro hoc iudicat: *Orichouii Annales de rebus Sigismundi Auguſti plane inſignes & magna prudentia conſcripti*

* In Catal. quorund. Script. Pol. Reipublicæ Polon. præmiſſo.
** in Sylloge ſcript. Pol. Iuri publ. adiecta.
† Sched. de Script. Hiſt. Pol. p. 25.
* l. c.

pti ſunt, ſed variſsime reperiuntur, quod dolendum. Ipſe Senator Regni fuit & rebus ipſis interfuit. Senatorem Regni quidem perperam dicit. Burc. Gotthelff. Struuius in eandem fere * ſententiam: *Inſignes ſunt*, inquit, *atque rariſsimi Stanislai Orichouii Annales Dantiſci* 1643, 12. *quibus hiſtoriam Sigismundi Auguſti magna cum grauitate & iudicio pragmatico deſcribit.*

* Bibl. Hiſt. c.30. § 4.

Scitum Nobilium in opere ipſo omiſſum.

Ad poſtremum doleo in imprimendo hoc opere præualuiſſe rationibus ſolidis aliquando typographi pertinaciam, qua fui adactus vt laborem in me ſuſciperem moleſtiſſimum, reddendi latinis verbis litteras Equitum Polonicorum ad Regem datas, * ſtylo in Polonica etiam lingua ſcriptas impeditiſsimo, ſenſu dubio ſæpius, ac hianti. Cum autem nunc inuentus ſit, qui Polonica quædam typis dare ſe poſſe affirmauit, vt iſti malo quodammodo ſaltem mederemur, curaui Polonica, quæ loco ſuo plane contra auctoris mentem latinis ſunt permutata, hic ſubiicere.

* Annali VI. p. 1592. ſqq.

Nobilitatis Scitum per Generoſum

MARTINVM BRONIOWSKI,

Notarium Terræ Leopolienſis.

Najáſnieyſzy Miłośćiwy Krolu, około tych Artykułow oktoreſmy ſię nie zgodźili z Pány ich Mośćiámi, ták ná Seymie, jáko y tu, oktore Waſzey Krolevvſkiey Mośći jáko to Páná náſzego Miłośćiwego pokornie prośiemy, mielismy iuſz doſyć ſtánowienia y declárácíy z Pány ich Mośćiámi. Nic inſzego te ſtánowienia y declárácye nie przynoſzą, jedno ſzkody, á obćiąźliwośći więcey przymnożenia. Ná ten Artykuł około tego cłá nowego nád práwá á wolnośći, my jáko wierni poddáni W. K. M. to też ábyſmy mogli mieć rychłą executią práwom náſzym y wolnośćiom y przywilejom, zktorych ukroćiło to cło, Pozwoliliſmy byli W. K. M. do żyvvotá to mieć, słyſzelismy odpovviedź W. K. M. á zwłáſzczá od Je° Mośći Páná Krákowſkie°, iż ie W. K. M. raczy mieć przećiw práwom á wolnośćiom náſzym vſtáwione, á W. K. M. przećię niechce ná tym przeſtáć. Abowiem y przez nas y przez Posłow náſzych vſtáwiono ieſt, co ſię vkázuie Státutem tám ſtoi, o tym cle nowym, iż iedno przez W. K. M. y przez rádę vſtáwione, tego odpieramy ſtátutem Krolá Alexándrá świętey pámięci brátá W. K. M. cap. XV. A gdyż to przez W. K. M. y przez rádę tylko, á bez nas y Posłow náſzych, vſtáwiono: á myſmy ná to nie zezwolili, nie powinniſmy go też dáć, áni ma być z nas áni z poddánych náſzych brano, á kto ie vſtáwił, vſtáwił ie ná poddáne ſwoie, á nie ná nas y poddáne náſze, jáko ſię to okazáło z ſtatutu tego, iż tylko przez W. K. M. á przez rádę W. K. M. teżby nie miáło być bráne, tylko od poddánych W. K. M. y od rad, jákoż też to ná tym Seymie blisko przed tym ſtáło ſię, iż W. K. M. z Rádámi raczyli vſtáwić, y uchwalić ná poddáne ſwe, ktore też tylko poddáni W. K. M. á poddáni rad ich Mośći dáją, á my nie powinniſmy dáwáć, jedno według praw, Przywilejow, y wolnośći náſzych. A ten ſtátut nowy de transgreſſoribus, *ſrogi á oſtry, ktory jeſt przez W. K. M. á przez Pány ich Mośći vſtáwiony, przez nas á przez Posłow náſzych, áby był ſkáżon, ná ktory ſtátut my ſámi śiebie y swych poddánych niechcemy wdáwáć, jáko ktory ná nas á przez nas, vſtáwiony jeſt.* Item *Co ſię tycze Metryki, jákoſmy W. K. M. prośili Páná náſzego Miłośćiwego, áby* autentice *nie byłá, jáko y pierwey, áni oną żaden dowod był czynion ſtrony W. K. M. ná dobrá náſze, áni liſty ku ſzkodźie czyiey nie były wydawáne. Co nam W. K. M. przez Páná Posnáńſkiego już to obieczáć raczył, iż ták jákosmy żądáli Metrykę tę W. K. M.* non autenticam *już zoſtáwił, Zácoſmy W. K. M. dźiękowáli. Tu záśię odpowiedźi nam dáne, wyrozumielismy iż tá rzecz o Metrykę do Seymu W. K. M. oddalić ráczył. Co ſię nam zda rzecz być obćiąźliwa powolnym poddánym W. K. M. Zeby tu tá rzecz końcá wźiąć nie miáłá, á może jeſcze wziąć, jákoż juſz byłá wźiętá pierwey słowem á Mśćywym wyrokiem W. K. M. Abowiem gdźieby tá Metryká* autentica *miáła być, byłáby ku obćiąźliwośći praw y Przywilejow náſzych, y wolnośći náſzych, nie prośiemy áby ią W. K. M. ráczył ſkáźić, gdyż ieſt W. K. M. potrzebna, ku rzeczom Pruskiem y Mázowieckiem y ku ſummom Krolewskim, ále iżby iey W. K. M. używáć nie raczył, ták jáko Oćiec y bráćia y ſam W. K. M. przed tym raczyli. Abowiem liſty iednym wydawáją, á drugim nic, jáko ſię miedzy námy ozwáło ich kilká. A co ſię tycze* dignitates & officia regni, *prośilismy áby juſz byly dáne według praw á wolnośći náſzych, ná walnym Seymie, á coby kto nád práwo y nád Przywileie trzymáł, áby puśćił ná ten Artykuł Pánom ich Mośćiom, rádom, Bráćiey náſzey ſtárszey, nád právvá á Przyvvileje náſze pozvvoliliſmy byli, doſtoynośći, vrzędovv, ktore przećivv právvu dźierżą trzymáć do żyvvotá ich Mośći, álbo do podvvyżſzenia vvyżſzego, toſmy byli vczynili, jeslizeby právvá á vvolnośći náſze vv tym: vv czym ſię przećivvko im vkroćiło, á vbliżyło executią vvźięty, áby ich Mość Pánovvie tym chutniey á chćivviey przyczyniáli ſię ku W. K. M. o executią pravv náſzych y ſvvoich. A iż nie znamy áni vvidziemy przyczyny ich Mośćiovv, ato iż právvá náſze executiy nie máią, á przeto gdy ſię nie zſtáłá executia vv rzeczách, y jáko právvá y Przyvvileie náſze obmavviáją, tedy y tey też nie odſtępuiemy.* Item. *Co ſię tycze też przećivvko temu Przyvvilejovvi Władysłávvá Jágiełá.* Quod nemini Ducum, & ex genere Ducali Caſtra & deſcendenti ciuitates pro tempore & in æuum non conferemus. *Krolovva Jey Mość raczy vvykupovváć dobrá W. K. M. Zamki, Miáſtá, á trzymáćby miáłá Jey K. M. áczkolvviek nie návviecznosć, ále do żyvvotá jákoſmy słyſzeli, á vvſzákoż to vvłaśnie przećivv právvom á Przyvvilejom náſzym, iżby Jey K. Mość miáłá trzymáć do żyvvotá, ábovviem nie bez przyczyni ten Artykuł przez przodki náſze v przodkovv W. K. M. ieſt vvysłużon. A ſnadź vvielcy ludźie Páńskie oſoby kśiążętá muśieli ſię byli bárzo ſprzykrzyć przodkom náſzym vv ſąśiedztvvie ſobie rovvnym, á ſnadź z krzyvvdą vvielką z vvielkiem żalem z obćiążlivvośćią opuśćić dobrá, á poniecháć muśieli. Jeden dla przyiáźni, drugi dla niedoſtátku, trzeći dla vvſtydu, álbo iż ſię zyskáć nie ſpodzievvał. A ták prośim pokornemi prożbámi, ták jákoſmy prośili, áby Jey K. M. imienia żadnego vvykupovváć nie raczyłá, á coby raczyłá vvykupić, áby to ſpuſzczono ku ręce W. K. M. było, á W. K. M. ono dźierżeć raczył, y Stároſtę ſvvego ośiádłego jáko indźie mieć. Abovviem zá żyvvotá Jey K. M. mogłyby ſię vvielkie trudnośći dźiáłáć Koronie, co ſię káżdy ſnádnie domyślić może* per alienationem Iuris alicuius perſonæ.

Najáſnieyſzy Miłośćivvy Krolu, jeſt inſzych vviele Artykułovv z Przywileymi, ktore potrzebuią executiy, ktoreſmy davváli ná Seymie, y tu juſz nie máły czás, jáko nic inſzego nie czyniemy jedno piſzemy, á mázemy áż povvagą ſię ſobie declaruiemy. Nagłupſzy álbo namłodſzy by jedno movvić vmiał, náuczyłby ſię tego, czego nam rozumieć niechcą, niechcemy ſię vvdávváć vv tráctaty, á vv odpovviedź dálſząby jeſcze nam káżda rzecz słuſzną odpovviedź mieć mogłá. Jedno tylko my vvierny poddani W. K. M. pokornie prośiemy, żeby právvá y przyvvileie náſze, y vvolnośći vvſzyſtkie, vv cáłośći nam záchovvane á dźierżáne były. Albovviem vvielkie krzyvvdy, gvvałty nam ſię dźieją, przez to vvykrocenie právvá, przez Stároſty, Celniki, y inne vrzędniki W. K. M. y Pánovv Rad W. K. M. vkázniemy, y prośimy: áby ſprávviedlivvość ſię ſſtała, á dáley żeby ſię to nam nie dziáło. A ták prośimy W. K. M. áby W. K. M. raczył nas od tych krzyvvd y vćiſkovv bronić, á nam tego nie dopuśćił czynić nád právvá y wolnośći náſze. Bo práwá náſze obmavviáią, że tákovvym ktorzy przećivvko právvom náſzym co dźierzą y czynią, nie povvinniſmy posłuſzenſtwá. Co ſię tycze ruſzenia poſpolitego, ktore W. K. M. raczył czynić, á my jáko vvierni poddáni W. K. M. posłuſzni vczyniliſmy W. K. M. jáko Pánu náſzemu Miłośćivvemu ktorego Pánem náſzem vvyznavvamy bydź, przeto prośimy áby W. K. M. raczył nam oznaymić, á povviedźieć iesli W. K. M. ma nie przyiaćioły vv źiemi, á raczyſzli ćiągnąć, myſmy davvno gotovvi, y chcęmy ćiągnąć z W. K. M. á pieniądze nam dáć vv Mieśćiech glovvnych povviátnych, czego W. K. M. nie raczył vczynić, á vvſzákoż my jáko povvolni z tego ſię vvymávviáć niechcemy, rádźi chcęmy z W. K. M. ćiągnąć, jesli nam tu W. K. M. pieniądze raczy dáć, vvedług Przyvvileiovv náſzych. Przeto W. K. M. prośiemy, áby nas dźierżeć dáley nie raczył, á czynić to, co W. K. M. raczy. Abovviem nie povvinniſmy leżeć vvedle pravv á Przyvvileiovv náſzych, zá takiemi vtrátámi náſzemi, y tych ná ktorych leżemy gruntách, y prośiemy W. K. M. áby juſz tym rzeczom W. K. M. czynić koniec raczył. Abovviem my juſz amplius *żadnych ziázdovv czynić nie będźiemy, y niechcemy: á przy právvich y Przyvvileiách náſzych ſtać chcemy, vv nivvczem ich nie odſtępovváć.*

Epiſtolæ Virorum Illuſtrium.

Annales Orichouii, ſeu potius annexam illis Vitam Kmithæ proxime excipiunt Epiſtolæ Virorum illuſtrium; in quibus inſignis theſaurus rerum ad hiſtoriam illorum temporum Polonicam continetur. Habentur enim Libro primo Epiſtolæ Summorum Pontificum, Nuncii Apoſtolici, Cardinalium, atque Epiſco-

porum; in secundo litteræ Imperatoris, Regum, Principum & aliæ lectu non indignæ ad Carncouium, in tertio autem Carncouii ad has plerasque Responsiones. Præ cæteris autem scio non ingratas fore lectoribus multas Martini Cromeri principis historiæ Polonicæ scriptoris epistolas, quæ sub finem libri primi leguntur. Quare probandum omnino est Polonorum de hac Epistolarum collectione iudicium, apud quos eam magno semper in pretio fuisse constat. Monuit etiam B. Hoppius, * ex hoc *rarissimo libro multa singularia cognosci posse, quæ ab an. 1564. vsque ad 1577. in Poloniæ regno acciderunt.* Rarissimum autem hunc in ipsa Polonia esse librum, fidem facere potest, quod B. Hartknochius, qui omnia, quæ ad scribendam historiam Ecclesiasticam Prussiæ conducere poterant, vndique magno labore & sumtu conquisiuit, se has Epistolas nuspiam reperire potuisse & sub finem Præfationis suæ, & in ipsa historia ** conqueratur. Subiunxit Epistolis his typographus Orationes Stanislai Hosii, antea ex Bibliotheca Carncouii Cracouiæ MD XCIX, 4. editas, quas eidem cum epistolis his volumini inclusas inuenerat; ex quibus quidem non nisi duæ posteriores ad institum nostrum faciunt. Adiecti sunt epistolis in nostra editione, ob rationes supra dictas, numeri, præfixaque argumenta, quæ tamen non me, sed alium quendam auctorem agnoscere hic publice profiteor. Eidem iniuncta est a bibliopola, cum ego tempore excluderer cura mutandi interpunctiones verborum, quæ mire turbabant sensum in priori editione; cui negotio num recte satisfecerit, penes lectores esto iudicium: mihi enim ne nunc quidem vacat singula sub examen vocare. Id tamen lectores celare non debui, Libro tertio binas epistolas, nescio cuius negligentia, loco suo prætermissas, tandem ad calcem eiusdem libri fuisse positas. Habuerunt itaque duæ illæ epistolæ postremæ in priori editione alium locum, prior nempe decimum nonum; posterior autem octauum & vigesimum. Denique neminem puto mouebunt, quæ Hosius, Carncouius & alii in his epistolis contra Lutherum eiusque sequaces, & contra ciuitates quasdam, pro more eorum qui solidis destituuntur argumentis effutiunt scommata atque maledicta; quæ cum memini derogent, noluimus ea prætermittere, ne mutila dici posset editio nostra.

*Sched. de Scr. Hist. Pol. §. 31. p. 76.

** Hist. Eccles. Pruss. L. 6. c. 3. p. 1085.

Vita STANISLAI CARNCOVII.

Addenda nunc forent etiam quædam de vita Stanislai Carncouii Episcopi primum Wladislauiensis & Pomeraniæ, tum vero Archiepiscopi Gnesnensis, quem alii Czarncouium, quidam etiam Karnkowski vocant: sed cum non habeam de eo, quo iuuari magnopere possint lectores, Elogium saltem, quod illi scripsit Starouolscius * & ex eo ad verbum exscripsit Freherus, huc transferre suffecerit; quod his verbis conceptum est: STANISLAVS
“KARNCOVIVS Vir multiplici præditus eruditione, atque
“inprimis Iuris Pontificii cognitione: in Episcopatu Vladislauiensi
post

* Elog. Scr. Pol. n. 4. p. 12.

post Iacobum Vchanicium constitutus, a fundamentis plane la-“
bantem illam Diœcesim erexerat, templa a hæreticis profanata“
aut spoliata innouauerat, vestibus sacris & imaginibus decenter or-“
nauerat, clerum reformauerat, atque dignitatem eorum auxerat,“
editis in vsum illorum *Constitutionibus Synodalibus Diœcesanis*,“
quibus & *Catecheses lingua vernacula* pro meliore informatione“
addiderat, simulque seminaria & scholas, vbi hæc talia sacris initi-“
andi ordinibus iuuenes, ediscere possent, instituerat, assignatis in“
alimentum ipsorum de mensa sua reditibus annuis. Cumque vir“
& in Politicis rebus prudens & bene versatus esset, id circo multos“
sibi a Repub. impositos labores, multa negotia, multasque lega-“
tiones strenue peregit, atque rerum earum omnium testes, *libros*“
Epistolarum familiarium edidit, tum *Panegyricos nonnullos ac li-*“
brum de iure prouinciali terrarum ciuitatumque Prussiæ. Scripsit“
& *sermones ad Parochos*, *Messiam*, atque *Historiam Interregni*“
post discessum e Polonia Henrici Andegauensis, & *Orationem*“
longe disertissimam, qua eum aduentantem in regnum exceperat,“
tum & *aliam in Comitiis Varsouiensibus in Senatu habitam*, qua“
explicantur Acta legationis Gedanensis. Cumque Regem Ste-“
phanum solus & promulgasset electum & inaugurasset exceptum,“
præter morem auitum & voluntatem dissentientis tum ab electio-“
ne Archiepiscopi Gnesnensis, qui ipse hanc in rem ius & aucto-“
ritatem habet, ideo iste post decessum discordantis, ex Episco-“
po Vladislauiensi in Metropolitanum promotus, meruit & alte-“
rum nobis Regem Serenissimum Sigismundum III. legitima iam“
potestate inungere, Stephano e rebus humanis sublato. Hac igi-“
tur in specula locatus, verbo & exemplo gregem suum verus pa-“
stor pauit plane absque omni reprehensione, vt vult Apostolus.“
Sacris enim tam sancte vir pius quotidie operabatur, vt inter sacri-“
ficandum & lacrymas effunderet frequenter & easdem aliis excu-“
teret, scripseritque annis labentibus, egregium *de Ecclesia vtra-*“
que libellum, tum & alium lingua natiua *Eucharistia* intitulatum,“
cuius dum vixit vehemens assertor enituit. Quem, cum plurimi,“
qui se ab Ecclesia, priuata sui cerebri opinione segregarunt, paulo“
diligentius reuoluissent, confestim ad gregem & gremium illius“
postliminio quasi sunt reuersi, exemplo bono cæteris in socie-“
tatem præclari facti adductis; quos tanti viri vel ipsa auctoritas“
allexerat. Erat enim nomen ipsius propter summam virtutem & eru-“
ditionem tum apud suos, tum exteros summum; eoque magis incla-“
rescebat in dies, quo magis ad doctrinæ singularem opinionem,“
vitæ perpetuam innocentiam adiungeret. Quid hic liberalitatem“
ipsius in egenos? quid munificentiam in religiosos ordines com-“
memorem? quid collegium P.P. Societatis IESV, sumtu opero-“
so Calissii extructum? quid Seminaria Gnesnæ, Vladislauiæ, atque“

"tidem Calissii instituta? quid Iuris Theologiæque Magistros in "eis? nonne & hinc erunt qui compellent, compellenturque intrare? "cum vel ex ipsis scholis tot agmina iuuenum pietate & literis præ-"stantissimorum in singulas Regni prouincias, singulis annis euolent? "o magnum & laudabilem Præsulem; atque vtinam sint, qui se ad "præclaram Præsulis maximi virtutum diuinarum conforment imi-"tationem: dignus vtique hoc sepulchri titulo ac marmoris orna-"mento, quod in æde a se Calissii extructa spectatur, atque etiam "Gnesnæ ante sepulchrum Diui Tutelaris (S. Adalberti) supra fores "Conclauis 20 Capituli legitur.

D. O. M.

"*Æternæ memoriæ inclyti Præsulis & Principis D. Stanislai Karn-"couii, Archiepiscopi Gnesnens. Legati Nati Regni Poloniæ Primatis "Primique Principis, &c.*

"*Quod præstantium salubriumque consiliorum in Ecclesia & Repub. "Dux, Auctor & Moderator semper felicissi. cum exsolutis pie liberaliter "& magnifice suis vtrinque muneribus, erectoque & fundato Calissii "Soc. IESV Gymnasio amplissi. Bursa item Karnkouiana, Seminarioque "Archidiœcesano, felici nihilominus ex honesta lautaque parsimonia "opum prouentu floreret,*

"*Basilicam hanc venerandam Capituli aliorumque Collegiorum eius "sacerdotalium adauctis liberalitate incomparabili censibus illustrio-"rem reddiderit, luculenter sac. indumentis instruxerit, aram maxi-"mam sumtuosi operis iconibus exornauerit, XII. Clericos ad eiusdem "ministerium coëmptis in eorum alimenta iurisque sacri studium fixis "reditibus, instituerit, gratumque in templa complura, cœnobia, procho-"dochiaque beneficen. & in clerum vniuersum paternæ charitatis & "indulgen. memoriam reliquerit,*

"*Capitulum almæ huius Ecclesiæ metropolitanæ Gnesnensis pro æ-"terna eius requie perpetuum singulis mensibus Missæ sacrificium ad "Mausoleum D. Adalberti facien. decreuit, gratique hoc & memoris a-"nimi M. P.*

"*Vixit annos LXXVIII. D. XXIX. sedit in Archiepiscopatu A. XXI. "M. IV. D. V. obiit Louicii VI. idus Iunii Anno Domini M. DC. III. "Calissii in templo Societatis Iesu inter sacrarium aramque maximam "sepultus.*

SARNICII Descriptio Poloniæ.

Deuenimus tandem ad eiusdem, de quo supra diximus STANISLAI SARNICII *Descriptionem Veteris & Nouæ Poloniæ*, quæ ad calcem huius voluminis reiecta est, quamuis prior eius editio Annalibus addita haberetur. Fatemur nos ipsos primum dubitasse, an ea huic volumini foret inserenda, tum quod ea non adeo multum ad Poloniæ notitiam Geographicam conferre videbatur; tum quod præter ea, quæ ab ipso auctore forte perperam sunt dicta, etiam eat credibile, multa ab operis typographicis fuisse peccata, quibus emen-dandis omnino impares nos esse sentiebamus; tum etiam, quod in nostro exemplo prioris editionis deesse quædam putabamus, quæ in aliis eiusdem editionis exemplis haberentur. Sane, quæ præcipue adesse debuerat, & fere necessaria ad libellum intelligendum erat Tabula chorographica s. typus Poloniæ, ad quem in descriptione Liuoniæ, voce *lamna*, prouocat, certorumq; signorum † in ea mentionem facit, hic nullibi apparebat. In fine quoque legebatur vox *Debno*, quæ indicabat, voluisse auctorem adhuc aliqua subiicere: id quod etiam liquet ex ipsa Descriptione Poloniæ, voce *Pinczow*, vbi diserte ait, plura se addidisse *in fine ex professo de insigni Debno*; cuius etiam alibi in hac descriptione* Poloniæ & in ipsis præterea Annalibus** meminit. Huc pertinet, quod alicubi † ad Topographiam ostiorum Borysthenis infra adiectam prouocat, quam tamen hic legere me non memini. Sed ad argumenta duo priora respondere sufficiet, quod voluerimus priorem editionem integram exhibere, ita vt nihil deesset in nostra Sarnicii, quod quidem in illa habebatur: quamuis hanc descriptionem Poloniæ ad finem totius voluminis reponere maluerimus, ne series historiæ interrumperetur. Neque etiam adeo exsanguis est ista scriptio, vt plane nihil inde discere lector possit. Sunt etiam huic auctori notata nonnulla, quæ ab aliis non attinguntur. De tertio securos nos esse iussit Vir Cl. Io. Sartorius, certissimum asserens, nihil deesse, nihil præter ea etiam in aliis, quæ manibus tereret, exemplis haberi; sed auctorem, forte quod Proceres Regni non satisfecissent ipsius exspectationi in remunerandis laboribus eius, quæ habebat in animo, non adiecisse. Nec etiam Tabulam Geographicam libro præfixisse; quam noster confecerat ex annotationibus Ioannis Sienenii Castellani Leopoliensis, a Rege missi, vt omnem inferiorem Russiam perlustraret atque describeret; vt ex epistola ad Regem, libro præmissa patet: quem virum noster * subinde laudat. Dedimus itaque descriptionem hanc Poloniæ atque Russiæ plane ad veterem editionem, vt nihil mutaremus, præterquam quod nomina locorum, de quibus agitur, charactere, vt vocant, Italico expressimus, vt facilius inueniri possent. Cæterum errores auctoris nobis non imputabit æquus lector, a quibus hic se non fuisse immunem ipse † fatetur.

† De cruce picta in voce *Bardenland*; atque alibi de cruce rubra.

* voce *Mons crucis.*

** L. VI. c. 20. an. 1760

† in fine literæ S.

* in vocibus *Monasterziska, Sienno, Szlak* & alibi.

† Voce *Czechovvce* & *Lublinum.*

Denique, vt nihil iure desiderare possent lectores, Indicem a iuuene quodam industrio diligenter confectum huic etiam Volumini subiecimus.

Habes, Lector beneuole, quæ de toto hoc volumine librorumque eidem inclusorum auctoribus dici debere aut posse videbantur. Ne autem ingrati in quenquam fuisse merito dici queamus, amplissimis præconiis extollimus beneficium, Senatus huius vrbis Magnifici, cuius indulgentia licuit nobis libris rarissimis atque pretiosissimis ad hunc laborem ex Bibliotheca publica instructissima

vti

vti liberrime: cuiusque adeo liberalitati debent lectores, si quid ex bonis auctoribus in hac præfatione a nobis prolatum est. Grato quoque agnoscimus animo aliorum Patronorum beneuolentiam, qui ex penu suo librario nobis exhibuerunt, quæcunque vsui nobis esse putauimus. De cætero non dubito contigisse vt aliquando lapsus fuerim, tum in edendis his scriptoribus, tum etiam in hac præfatione; fui namque toto hoc tempore perimpeditus & festinandum sæpius erat magnopere, cum bibliopola vrgeret quotidie & cum præfationem scriberem, non quotidie, non singulis horis, sed singulis ferme horæ quadrantibus. Adhæc homo sum, nihilque humani a me alienum puto. Labuntur sæpe & magni viri & bonus quandoque dormitat Homerus: quidni & ego errasse me fatear? qui non sum adeo mihi suffenus, vt me quacunque in re parem iis existimare ausim, quem & ætas, &, quam inde consequimur, experientia rerum & ingenii mediocritas iis longe reddit inferiorem. Orandi itaque sunt Lectores, vt errores ipsis forte obuios mihi condonare velint, si fuerint leuiores; si grauiores, amice me de illis monere atque cogitare, quod opere in longo fas sit obrepere somnum. Quod si hæc non displicuisse tibi, Lector beneuole, intellexero, dabo operam, vt SIMONIS quoque STAROVOLSCII Ἑκατοντὰς *Scriptorum Polonicorum* Annotationibus nonnullis instructa, cum aliis quibusdam libellis ad historiam Poloniæ literariam facientibus proxime recudatur, *nouaque Scriptorum Polonicorum hactenus ineditorum Collectio* in vsus tuos edatur.

Quod superest, vale, meisque conatibus faue.

SPHAL-

SPHALMATA TYPOGRAPHICA.

in Schediasmate de Script. Hist. Polonicæ primo Dlugossi volumini præfixo occurrentia; de quibus supra p. 13. dictum est.

Pag. 7. in Notis lin. 1. pro *enim* lege *etiam*. lin. 5. pro KAKSK lege Kątski. pag. 14. lin. 1. pro *lie* lege *le*. lin. 2. pro *Rauen* lege *Rouen* pag. 16. lin. 11. pro *Gniardo* lege *Gniazdo* & pro *zkaçd* lege *zkąd*. lin 13. pro *Księnstvva* lege *Księstwa*. lin. 15. pro *inzych* lege *inszych* & pro *naleza, ,zych* lege *należązych*. lin. 16. pro *Ksia,za,t* lege Xiążąt & pro *pocz ratek* lege *początek* lin. ead. pro *swoymaiaç* lege *swoy maią* lin. 18. pro *gentilitiarum* lege *gentilitiorum*. lin. 44. post *Gracouiense* add Cracouiæ. pag 20. lin. 15. post *Nicolai* adde 1658. In Notis lin. 1. pro *Kria,za,t* lege *Kziąząt* lin. 2. pro *drieiow* lege *dzieiow*. lin. 3. pro *dlatych* lege *dła tych* & pro *siz bawa* lege *się bavvą* lin. 4. pro *drukuna* lege *druku na* pag. 24. lin. 21. dele *de* lin. vlt pro *1900*. lege 1600. In Notis lin. 2. pro *Xia, za,tsla,kich* lege *Xiążąt Sląskich* lin. 3. pro *rozodriemaich* lege *rozrodzienia ich* lin. 6. pro *Zodwaga,c* lege *Zodwagą* & pro *Zastazonego* lege *zastażonego* lin. 7. pro *ordobiona* lege *ozdobiona*. pag. 26. lin. 8. pro *Koroni* lege *Koronie*. pag. 27. lin. 27. pro *editus* lege *editis*. pag. 31 lin. 28 in Notis lin. 1. pro *ZSKRYPNEY* lege ZSKRZYPNEY. pag. 37. lin. 7. pro *HOBIVM* lege *HOSIVM*. pag. 39. in not. pro *Pisscorouius* lege PISCOREVIVS. pag. 43. in Notis lin. 10. pro *Moscouitis ex* lege *ex Moscouitis*. pag. 45. In Notis lin. 1. pro *carmen* lege *carmine* lin. 5. pro *lina* lege *bina*. pag. 47. in Notis lin. 7. post *gratulata est* add. Cracou. a. e. 4. lin. 9. pro *Ei.* lege *Equitis* lin. 14. pro *Hdami* lege *Adami* lin. 15. post *Vladislai* add. *carmine Heroico descriptus*: pro *KARVTMAN* lege *KARATAN* lin. 18 pro *&* lege *ex* lin. 22. pro *SIEMECK* lege SIĘMEK. pag. 48 lin. 20. post *1635*. add. *Cracouiæ fol.* pag. 50. In notis lin. 10. post *1633*. add. & 1634. pro *Ruchtamouii* lege *Rachtamouii*. lin. 15. pro MICHOVII lege MICHONII. lin. 17. pro *Ioh.* lege *Daniel.* lin. 23. pro *OBRYVSKI* lege OBRYNSKI. lin. 30. pro *LESNIWOLSKI* lege *LESNIOWOLSKI*. lin. 34. pro SMIESZKOWIE lege SMIESZKOWIC lin. 35. pro *1633*, lege 1634. & add. *dicatum* pag 52. lin. 2. pro *Alexandri* lege *Alexandris* lin. 32. dele *de*. In Notis lin. 6. post *Licentiatus* add. Elbingæ. 4. lin. 11. pro *Iohannes* lege *Matthias*. pag. 55. in Notis lin. 2. pro PARTORIO, lege PASTORIO lin. 4. pro *Baçkowski* lege *Bąkovvski*. pag. 57. lin. vlt. post *Thorunii*. add *duæ*. In Notis lin. 2. pro Korst, lege Horst.. pag. 59. in notis lin. 6. post ZAWISZA add. Notarides M. D. L. & in Acad. Viln. Eloquentiæ Auditor. lin. 8. pro Korst/ lege Horst. pag. 61 lin 22. pro ROLCZYCKI lege KOLCZYCKI lin. 34. pro *veruoso* lege *neruoso*. p. 62. lin. 38. pro *recordationes* lege *recordationis*. lin. 40. pro 1669. lege 1696. pag. 63. lin. 32. post *relatione* add. im *Agenten* lin. vlt. post *introductionem* adde *reliquiarum*. pag. 64. lin. 5. post worden add. Breslau. 4. lin. 29. post *affectato* add. *Varsauiæ* 1697. 8. pag. 65. lin. 17. post: *polonice* add. *vt & latine*. In notis lin. 11. pro PLATOVIVS, lege PLVTOVIVS. pag. 67. lin. 21 pro *hauriri* lege *haurir*. lin. 34. pro *A.* lege 4. pag. 70. lin. 36. pro *Wechocensis* lege *Wąchocensis*. lin. 49. pro GEMBECKI lege GEMBICKI lin. penult. pro 1688. lege 1638. pag. 71. in notis lin. 14. post *Boguslai* adde *Boxæ* lin. 29. pro *e. a 4.* lege *1639. fol.* lin. 33. pro *Baçkovvski* lege *Bąkovvski*. pag. 73. lin. 31. pro *Stanislai* lege *Stanislao* lin. 33 pro *Duci* lege *Duce* lin. 34. pro *Sckaliensis*, lege *Sokaliensis* lin. 39. pro *Rhetoricis* lege *Rhetoricæ*. In notis lin. 2. pro *Regni* lege *Regiæ* lin. 7. pro KOZYWONEGA lege KRZYWONOGA. pag. 74. lin. 28. pro *Rubstinensis* lege *Rabstinensis* lin. 37. post *&c.* add. *Præfecti Elbingæ*. lin. 38. post *concelebrauit* add. *Elb. a. e. 4.* lin. 39. post WASSENBERGIVS add. *ibid. a. e. 4.* lin. 44. post *M. D. L.* add. *exercituum*. pag. 81. lin. 4. post 1595. add. *2. Mart.* pag. 82. lin. 19. post *Sueci* add. *Societ. Ies.* lin. 39. pro *inuestitura* lege *Inuectiua* & add. *contra Rigenses*, pag. 85 §. XXXV. lin. 19. post 1655. lege *Stetini & 1656.* *Helmstadii* pro *sequentique anno* lege, *atque hoc ipso anno*. pag. 87. §. XXXVI. lin. penult. post 1684. 8. add. *& seorsim 1657. 4. & 12. prodiit*. pag. 88. In Not. lin. vlt. pro 1659. lege 1658. pag. 89. in not. lin. 25. post wie adde die. pag 91. in notis lin. 35. pro *Lancicez* lege *Lączicz* lin. 38. post andern add. auß gedachtem Lager dele von & post Lublin add. zu verhindern. pag. 93. in notis lin. 3. pro *Cręstochovva* lege *Częstochovva*. lin. 32. pro *Kary* lege *Kazy*. lin. 34. post auß add. Cracau, darin der Verlauff der Victorie in. lin. 38. pro dritten lege zweiten lin. vlt. post wollen add. 1658. 4. pag. 96 lin. 7. pro (2) lege (3) in Notis lin. 7. pro von lege vor. pag. 100. lin. 4. post *latine* add. & *Belgice*. pag. 102. lin. 5. pro *Chauignac* lege *Chauagnac*. lin. 25. pro 563. lege 576. In Notis lin. 13. pro *c'est* lege *s'est* lin. vltim. post *Poloniæ* add. *lat. & germ.* pag. 103. in notis lin. 13. post *Chocim* add. 1673. 4. lin. 23. pro *Bucracz* lege *Buczacz*. lin. 25. post Entsetzung add. 1683. 4. lin. 28. post 1683. add. gegen Gran. pag. 105. lin. 5. post 1697. add. *d. XXVI. Ianuarii*. lin. 9. pro 787. lege 767. lin. 14. post *Vbi* add. (In den auffgefangenen Brieffen.) pag. 105. In Notis lin. 2. post Graff add. *Wielopolski*. pag. 107. §. XLII. lin. 6. pro

pro *LASK* lege *de LASKO*. pag. 111. lin. 1. pro 1646. lege 1647. pag. 113. lin. 48. pro *Daniæ* lege *Dania*. pag. 114. lin. 28. pro 1678. lege 1578. lin 39. dele *Leopoli* 1630. 4. lin. 49. pro 1684. 4. lege 1584. pag. 115. lin. 26. post *Germania* add. *Lipsiæ* 1702. In notis lin. 2. pro SIENIECK lege SIęMEK. pag. 116. lin. 26. pro *Fragmnentis* lege *Fragmentis* lin. 46. pro *Italico* lege *Italice* pag. 117. lin. 27. pro zur Korst lege zur Horst. pag. 120. lin. 19. pro *Gvvordziec* lege *Gvvozdriec* lin. 20. pro *Kolthumum* lege *Kolthunum*. pag. 121. lin. 46 pro 286 lege 289. pag. 122. §. 48. lin. 4. post *Scriptus &* add. *Cracouiæ primum*. 1615. 4. In Notis lin. 3. pro *Ioh.* lege *Ionæ*. pag. 123. lin. 40. pro 1646. lege 1647. pag. 125. lin. vlt. post *Leodiensi* add. *edidit Colon. Aprippinæ*. 1658. 4. pag. 126. lin. 8. pro *Dziergovvski* lege *Dzierzgovvski*. lin. 15. post *Povvodouii* add. *Canonici & Archi-Presbyteri Cracouiensis*. lin. 33. pro *Fokio* lege *Foxio*. pag. 139. lin. 21. pro *quero* lege *quercu*. lin. 38. post 723. add. & 727. p. 140. In Notis lin. 5. post *&c.* add. Königsberg 1568. 4. pag. 152. in Notis lin. 11. pro *Habaldi* lege *Hubaldi*, pro *Macchinatio* lege *machinatio* lin. 28. pro 4. lege 8. p. 153. in Notis lin. 8. post *eruditam* add. *& Musicæ imprimis peritissimam*. lin. 9. post *suo* add. *p. 498. confer. & p. 438.* pag. 154. §. 58. lin. 11. *pro 1464.* lege *1644.* p. 156. lin. vlt. pro *f.* lege 4. pag. 157. lin. 16. pro *Ioh.* lege *Iacob.* lin. 18. post *Thorunensis* add. (Kern der Thornischen Chronicke) lin. 19. post *sunt.* add. *iam prodierunt 1711. 4.* lin. 23. pro *Sacrum* lege *Sacram* lin. 38. pro *Parem* lege *similis* pro *consignationem* lege *consignatio*. lin. 46. pro **vergifftetes** lege **verpestetes**.

ERRATA EXTANTIORA
in hac præfatione commissa.

Pag. 5. lin. 35. tota periodus *Grauiter vero* vsque ad *confundens*, inseri debuit p. 4. lin. 26. post *Polonicam*. p. 6 l. 9 ad marg. pro *VIII.* lege *VII.* l. 37. ad marg. l. *L. XXIX.* p. 10. l. 9. *qui* l. *quæ* l. 35. leg. *Piotrauinensis* p. 12. l. 1. leg. *annotando*. p. 13. l. 11. leg. *ingratas* l. 14. leg. *Vidi.* p. 16. l. 11. leg. *I Fonction p. 227.* p. 17. l. 30. pro *nona* leg. *non a*. p. 20. l. antepenult. l. *Hæc.* p. 25. l. 23. leg. *annos quinque*. p. 26. l. 28. leg. *dignum*. p. 28. l. 16. leg. *qui in s. Men. Cist. nostrum*. p. 30. l. 10. pro *quam* l. *quem* l. 37. leg. *obscure*. p. 31. l. 23. *Gallus, Długossus*. p. 32. l. 14. pro *qui* l. *quæ*. p. 33. l. 26. dele *fuisse*, l. 27. leg. *vulgare fuisse*, l. 28. leg. *Osiecensibus* l. 37. leg. *Cichocio*. p. 35. l. 5. leg. *maximum*. lin. antepenult. dele *videtur*. A pag. 42. ad 44. vnci-nuli ad marginem male omissi sunt. p. 47. lin. 9. 10. in marg. leg. *Okszis* s. *Oxiciis*. p. 48. l. 12. leg. *facies*. p. 49. l. 4. l. *ea prorsus*. p. 50. l. 42. l. *ea de re iudicia*. p. 55. l. penult. pro *eat* l. *erat*. p. 56. l. 15 leg. *editionem Sarnicum*. l. 16. dele *Sarnicii* P. 57. l. 5. l. *esse posse*.

Sæpius autem positum est *l* simplex pro *ł* virgula notato, quod ex defectu harum litterarum in typographia factum. Sicuti & in Scito Nobilitatis p. 51. adiecto eadem de causa literas *s* & *z* non puncto sed accentu saltem distinguere potuimus.

Ex opere ipso vt colligantur sphalmata, temporis prohibet angustia. Illud saltem monendum, quod in annalibus Orichouii primæ paginæ numeris 1. 2. 3. &c. notatæ sint, pro quibus substitui debent 1478. & sequentes, vt recte respondeant indici.

IOANNES

IOANNIS DŁVGOSSI
SEV
LONGINI
CANONICI CRACOVIENSIS,
HISTORIÆ POLONICÆ
LIBER DECIMVS TERTIVS.

A.C. 1445. *Rumore de Wladislai Regis morte dubio vigente,*

Casu *Wladislai* Regis in *Hungariæ* & *Poloniæ* regnis A fama & rumore in mense Decembre vulgato, diu fides ambigua, in pectoribus *Polonorum Hungarorumque*, mansit. Verum dum circa finem Mensis Decembris aliqui *Poloni*, pauci tamen, fuga salvati, in *Poloniam* revertissent, & rem gestam plene detexissent, credulitas casui data est, & mœror ingens universorum animos occupauit, fletusque & lamenta, cum virorum, tum matronarum suos necessarios, charos, & pignora deplangentium, singulas domos opplebant. Id tamen vnum erat solatio, quod *Wladislaus* Rex, incolumis B esse & vivere nunciabatur: & iam in *Constantinopolim*, iam in *Venetias*, iam in *Valachiam* vel *Transylvaniam*, iam in *Albaniam* & *Rasciam*, illum cum suis secessisse, multorum grauium hominum literæ denunciando testabantur. Quæ res & nouitas sicut grata & desiderata, ita facilius, & acceptabatur & credebatur. Et quoties literæ de vita & sanitate *Wladislai* Regis *Cracouiam* afferebantur, toties gaudio immenso Civitas repleta, pulsu Campanarum, & ignium extructione, lætitiam testabatur. Et sicut invictæ virtutis Regem sciebant, ita eum nullatenus eo prælio occidisse opinabantur. Placuit posthæc languescentibus relationibus, vitam *Wladislai* Regis firmantibus, in *Romaniam*, *Græciam* & *Bulgariam* nuncios, sciscitatum de vita Regis mitti. Missique fuerunt & publicis & privatis expensis, varii Nuncii, & signanter *Ioannes Rzeschowski*, & *Ægidius Suchodolski*. Qui cum Provincias easdem investigando, subodorandoque vitam Regis lustrassent, & nihil certum, aut desideratum de ejus sospitate, retulissent, altior mœror mentes *Polonorum* invasit: cogitantium, differentiumque *ex quam alto fortunæ statu casu Regis deciderint, quam inclytum Regem, in universo orbe famosum & gloriosum, amiserint, quantis debitis obligationibusque Regnum suum, & se involuerint, quanta damna perceperint, quot bella, nullum fructum habitura gesserint, quantos Regni & Urbium Poloniæ ornatus, per Regem Wladislaum conceptos, amiserint, quem denique illo mortuo, habituri essent, æque strenuum, æque prudentem, æque modestum, æque liberalem, æque Regno Poloniæ affectum, Regem.* In hisque querelis & doloribus, menses aliquot absumpti sunt, Casus Regis *Wladislai*, per *Ioannem* de *Syenno* militem, *Casimiro* Duci *Lithuaniæ*, in *Polocensi* tunc regione agenti, consiliariorum Regni *Poloniæ* nomine patefactus, plures in eo mœrores

1445. *mittuntur ex Polonia Nuncii in Græciam, sciscitatum de vita illius.*

De cujus incolumitate cum nihil certi renunciaretur, magnus mœror

Casimirum fratrem suum,

& la-

1445.

& lachrymas, excessum fratris vnici, immodice deplangente, excivit. Luctus ex occisione *Wladislai* Regis & clade, sui exercitus, non in A *Polonia* modo, aut *Pannoniis*, sed per universas regiones Catholicorum, fuit: dolentium tam optimum, & tam sanctum Regem, validum suum scutum & fidei, non *Europæ* solum, sed & *Syriæ* futurum liberatorem, & unicam Christianitatis adversus Barbarorum rabiem, spem, immatura morte sibi ereptum. Eoque amplior in pectoribus nonnullorum dolor mœstitiaque insederat, quod defensore tam animoso, tamque forti & impigro perempto, grassaturum liberius in Regna Catholica, *Turcam*, & sui juris illa facturum ominabantur. Ipse siquidem *Wladislaus* Rex, potentia Domini accinctus, in splendore armorum, ad ejus prælium præliandum, jugiter mentem intenderat: primævæ substantiam suæ juventutis, suave & delectabile ei sacrificium oblaturus, qui se in holocaustum pro nobis morti tradiderat.

ac alios occupat.

Cum autem orbitas in Regno *Poloniæ* vbique appareret, & incerto vagoque ordine omnia volutarentur, scitumque esset *Hungaros*, repudiata spe vitæ Regis, *Ladislaum* filium posthumum *Alberti* Regis, pro Rege sibi assumsisse, conventus pro die *S. Adalberti Siradiæ* indictus est; Quo cum major numerus Prælatorum & Baronum Regni *Poloniæ*, quàm solito convenisset, & de provisione Regni futura tractatus interpositi essent, atque in varias iretur sententias, dum nonnullis placebat, certificationem ampliorem de vita & occasu Regis *Wladislai* expectari, aliis dilationem deliberationis in aliud tempus breve C transferri. Vicit tandem sententia *Sbignei* Episcopi *Cracoviensis*, qui censebat eligendum Regem, eligebatque *Casimirum* Ducem *Lithuaniæ* germanum *Wladislai* Regis: *Nihil se hac electione innovaturum, etiam si Wladislaus Rex annis aliquot in vitam resurgeret* asserens, *dum pro ordine in Regno habendo, non hostis, sed germanus, non extraneus sed naturalis, in locum Regis Wladislai surrogaretur, ut eadem facies & status Regni, sine aliqua variatione, remaneret.* Et quamvis nonnulli ex Primoribus electionem ipsam immaturam, sibique & publice & privatim nocituram, portenderent: ab omni tamen Concilio, juxta sententiam Episcopi *Cracoviensis*, decretum habitum est, & *Casimirus* ipse universali consensu, in D Regem *Poloniæ* electus est, & magna commendatio *Cracoviensi* Episcopo *Sbigneo* attributa. A Regina quoque *Zophia*, quæ etiam in ipsa conventione prius aderat, ipsi Episcopo *Cracoviensi* actæ gratiæ, quod in rebus dubiis, cæteris trepidantibus, certam sententiam, firmantem Regnum, in statu suo dederit. Verum quia in animis omnium *Wladislaus* Rex vivebat, & omnes illum aliquando apparriturum sperabant, visum est electionem, de *Casimiro* Duce *Lithuaniæ*, vigorem quidem habendam, non prosequendam tamen. Sed ipsi Duci, per speciales nuncios, ex ipsa Conventione mittendos, intimandam, & rem integram, ad diem S. *Bartholomæi* Apostoli, asservandam, ut interim plenior certitudo de vitâ vel morte *Wladislai* Regis proveniret, & ut Nuncii ad *Lithuaniam* ituri, rogarent, & requirerent Ducem *Casimirum*, quatenus pro festo S. *Bartholomæi* in Conventionem, *Pyotrkouiæ* institutam, personaliter venire dignaretur: de statu Regni *Poloniæ*, cum Consiliariorum Regni, deliberatione provisurus. De Nunciis deligendis, cum diversitas suborta, longo tempore t ansigi nequiret, Pontificibus nominandi, quos videretur, Nuncios, potestas delegata est. Nominati itaque sunt, quatuor milites, videlicet *Petrus Chrzastowski, Petrus Schamotulski, Petrus Oporowski*, & *Nicolaus Czarnocki*, atque in *Lithuaniam* destinati, injunctumque illis, ut responsionem Ducis *Casimiri* ad Conventionem *Pyotrkoviensem*, pro die S. *Bartholomæi* tenendam, referre non negligant.

Casimirus Dux Lithuaniæ

variantibus primum Procerum sententiis

tandem in Regem Poloniæ nominatur, cæteris Principibus rejectis.

1445.

Et licet apud *Hungaros*, mors *Wladislai* Regis, diu non credita fuerit; Quidam namque, ut invictæ virtutis illum sciebant, sic & nondum mortuum esse rebantur. Quæ res per plures menses, absque novatione, Regnum suspendit. *Laurentio* præterea de *Hedrevara* Palatino *Hungariæ*, acris ingenii, viro, vivere Regem constanter prædicante, & nunc in *Polonia* sospitem esse, nunc intra dies paucos venturum, asserente, placuit tandem Conventum haberi in *Pesth*; illicque Prælati, Baronesque Regni *Hungariæ* convenientes, unanimi voto *Ladislaum*, *Alberti* filium, in Regem eligunt, Vicarios Regni ordinant, decretaque pro communi pace faciunt. Oratores nominant, qui ad *Fredericum Romanorum* Regem, petituri puerum *Ladislaum*, & Coronam materialem, eant, destinantque. Placet tamen in *Poloniam* mitti, investigarique Regem *Wladislaum*, ac certô tempore notitiam expectari. Verum dum Nuntius, in *Poloniam* missus, & matrem Regis *Zophiam* Reginam alloquens, nihil certi de vita Regis reperisset, lapso expectationis terminio, Oratores *Hungarorum*, *Dionysius* Cardinalis & Archiepiscopus *Strigoniensis*, *Ladislaus* de *Gara* Banus, ad Regem *Romanorum Fredericum*, in novam Civitatem perveniunt, *Nicolaus Fristaczki*, etsi designatus fuerat, venire tamen, nescio, qua diffidentia ductus, fastidivit, donec *Vlricus* de *Sumborg* Comes, & *Caspar Szlik* Cancellarius, eum convenientes, venire induxerunt. Petitio Legatorum fuit, *ut quoniam in Conventu Pesthensi, Ladislaum in Regem elegissent, orabant, ut tam puer Ladislaus, quam corona Regni materialis, illis consignaretur, quoniam illis habitis, coronare eum in Alba Regali, & sibi, ut par est, homagia præstare promittebant.* Quibus per *Fredericum Romanorum* Regem responsum est. *Qui semel coronatus sit, eum non esse amplius coronandum: Ladislao, & paterno, & avito, & materno jure, Regnum deberi Hungariæ. Bene tamen fecisse Hungaros, quod verum suum hæredem, & non alium elegerint. Quod in Regno teneatur puer, assentire se velle; quamvis illum & alia Regna, Dominiaque respiciant.*

Legati Hungarorum ad Fredericum Romanorum Regem missi

ut Ladislaum filium posthumum olim Alberti Hungariæ Regis postularent,

1445.

Post plures tractatus, utrinque habitos, nulla concordia secuta est. Nam *Hungari* quoque inter se contendebant, vsque ad probra, quod novam coronationem *Ladislai* expeterent, quæ partem *Ladislai*, quæ unius fuit tenoris & fidei, reprobaret, aliam, quæ fidem mutaverat, justificaret. Tandem cum ultimum responsum, post varios tractatus, postulatum esset, in hanc ferè sententiam, à *Frederico Romanorum* Rege, datum est. *Coronationem novam, quamvis necessaria non esset, unctione tamen omissa, pro pace & unione Regni, permissurum se, velle tamen publicis literis Regni caveri, primam ex hoc nullatenus violari, securitatemque dari, & puerum & coronam posthæc sibi restitui, quos in Posonio*, qui est locus insignis, *tenere vellet, si nomine pueri, cujus est arx, sibi consignaretur. Obligationem*, quam jam *Hungari* petebant, *puerum non abduci, absque voluntate Vicariorum Regni Hungariæ, fieri non decere, cum sibi solum, tanquam proximo Consanguineo, & per matrem, & per alios commendatus ille fuisset.* Promittebat tamen, literisque se firmaturum dicebat, *deficiente puero, nec Coronationem, nec Castrum Posonium alienari, à Regno Hungariæ.* Novitates autem fieri, disuasit magnopere. Nam *Hungari* in defectu Regis, surrogare sibi in Regem, jam Ducem *Burgundiæ*, jam *Georgium Despotum*, jam Comitem *Ciliæ* disponebant. Prædicens eis, *verum Hungariæ Regem Ladislaum esse, nec sine ipso pacem reddi Hungariæ Regno posse.* Sic re infecta *Hungari* recesserunt, quos *Fredericus* Rex extra urbem est comitatus. Cum rogaretur *Nicolaus Fristaczki*, suum Regem visere, qui suo proximus erat itineri. *Nescio adhuc*, inquit, *quem Regem sum habiturus, nec puerum hunc venerabor, nisi prius scivero, eum Dominum meum esse.* *Ioannes* de *Huniad*, Voievoda *Transylvaniensis*, bello *Turcorum* occupatus, huic legationi interesse non potuit. Sed & quamvis D aliquot conflictibus victor evasisset, & quædam Castella obtinuisset, opitulante sibi classe *Eugenii* Papæ, quæ ex *Ponto* per *Istrum*, contra fluminis impetum trajecit, majori tamen mole, quam suæ vires ferre poterant, *Turcorum* obrutus, & bellum & campum deseruit.

re infecta redeunt in patriam,

& Ioannes de Hunniad

Turcorum viribus inferior cedit.

Superveniente S. *Bartholomæi* die, cœpit esse Conventus in *Piotrkow* juxta constitutionem *Siradiensis* Conventionis. Et tam *Zophia* Regina, quam Prælatis & Baronibus Regni *Poloniæ* convenientibus, nuncii, qui in *Lithuaniam* destinati erant, responsum *Casimiri* Ducis retulerunt, non aliud fuisse, quam quod vellet per proprios Nuncios respondere. Hi dum aliquanto tempore expectati, tandem venissent, videlicet *Martinus* Archidiaconus *Vilnensis*, & *Ioannes Nyemierowicz*, in hanc A sententiam responderunt, *Casimirum Ducem de casu, germani sui Wladislai Regis, cladeque exercitus sui, & populi Christiani, plurimum anxium afflictumque esse, nec ad aliqua publica negotia obeunda, virium sibi satis suppetere: Videri sibi immaturum tempus, quo vel de assumendo, vel de gubernando Regno Poloniæ, se deberet ingerere, expectarique opportere longioris temporis transactionem, ut plenior certitudo de vita vel morte Wladislai Regis obveniat. Ad quam habendam*, asserebant *eum, in varias orbis oras, multifarios Nuntios destinasse, Regnum interim Poloniæ per eosdem Vicarios, qui à Rege constituti erant, administrari posse, quod & Rege existente impubere, & tandem absente, etiam Vicariorum cura regebatur.* Ingrata visa est hæc responsio consiliariis Regni *Poloniæ*: nam se multo beniniorem recepturos fuisse arbitrabantur. Indeque in novas deliberationes res producta est. Sed dum neminem, æque utilem & justum successorem *Wladislao* Regi surrogari posse rebantur, placuit ex utroque statu, Nuncios ad illum mitti, & sibi electionem denunciari, rogareque, ut Regnum *Poloniæ* assumere, & ad coronationem venire, Regnumque regere, succisis quibuslibet dilationibus, dignaretur. Nominatique sunt, *Vincentius Gnesnensis* Archiepiscopus, *Sbigneus Cracoviensis*, *Wladislaus Wladislaviensis* Episcopi, *Ioannes* de C *Thaczin*, *Lucas* de *Gorka Posnaniensis*, *Ioannes* de *Lichin Brzestensis*, *Petrus* de *Sprowa Leopoliensis*, Palatini, & *Joannes* de *Konieczpolie* Cancellarius Regni *Poloniæ*.

Vt animum Casimiri Lithuaniæ Ducis dubiũ ad regnum Poloniæ accipiendum impellant,

Primarii in rep. Poloniæ viri, legationis nomine, ad eum in Lithuaniam mittuntur.

Approximante die Sanctæ *Heduigis*, quo constitutum erat, Nuncios in *Lithuaniam* proficisci, omnes per Conventum *Pyotrcoviensem*, præter Episcopum *Wladislaviensem Wladislaum*, qui valetudinem prætendebat adversam, profecti sunt: *Zophia* Regina illos præcedente. Quæ etsi ad eundum nominata non fuerit: ire tamen, materno affectu impulsa, voluit: ad inclinandum animum Ducis *Casimiri*, in consensum, quem jam senserat, *Lithuanorum* multiplici persuasione, & instantia, aversum. Dum D itaque Nuncii Regni præfati, pro die Sanctæ *Heduigis* in *Grodno* convenissent, & per Ducem *Casimirum*, Prælatosque & Barones *Lithuaniæ*, benignè excepti fuissent, legationem Regni, *Vincentius* Archiepiscopus *Gnesnensis* in audientia publica (nullus enim prohibebatur interesse) in hanc ferè sententiam disseruit. *Nomine*, inquit, *Regni Poloniæ, & ejus universi deliberatione & consensu, Serenissime Princeps, ad te missi, id imprimis commemorandum censuimus. Patres nostros Regno Poloniæ, per mortem Casimiri & Ludovici Regum, vacante, non Sigismundum vel Ioannem Lucenburgenses Duces, qui magna, non Vilhelmum Austriæ Ducem, qui majora dominia offerebant, non denique Duces Masouiæ vel Slesiæ Se-*

Legati Poloniæ Regni ad Casimirum Ducem in Lithuaniam pervenientes, legationem ei nomine Regni Poloniæ referunt,

mo-

1446.

movitum & Wladislaum, qui hæredes videbantur: sed pro dilatatione religionis Christianæ patrem tuum, qui cum gentibus idololatris, in culturam veræ fidei transire, terras Lithuaniæ, Samogitiæ, & quascunque alias, sub ditione sua tunc consistentes, Regno Poloniæ perpetuo incorporare, se cum fratribus suis Ducibus Lithuaniæ, pro eo fidejubentibus, obligantem, suscepimus, & illi Illustrissimi sanguinis virginem, in decore nulli secundam, Ludovici Regis Poloniæ & Hungariæ filiam, & unicam Regni Poloniæ hæredem, in matrimonium dedimus, terras Lithuaniæ, & Samogithiæ, Cruciferos de Prussia occupare conantes, juxta ac si nostræ naturales essent, cruore nostro & impensa gravissima, in difficillimo temporum articulo defendimus, & ex Lithuanorum causa, propriam faciendo, bellum illorum, in nos conversum, annis pluribus gessimus. In conditionibus, quibus unica hæres & filia patris tui Heduigis, Frederico Brandeburgensi Marchioni, desponsata fuit, eam providentiam tenuimus, patre tuo, prolem masculinam, in futurum producente, Regni Poloniæ successionem ad filiam, quamvis avito & pristino jure hæredem, non posse devolvi. Agente in humanis patre tuo, publica illi fide spospondimus, unum è duobus fratribus sibi nos in Regno substituturos. Quod opere, morte patris tui secuta, complevimus, & germanum tuum Wladislaum propter jus & respectum primogenituræ, in Regem nostrum, abrogatis quibuslibet impedimentis, quæ interponebantur, assumpsimus, & pro illius honore, promotione & profectu, magnopere institimus. Nec minor nobis de te incessit cura, solicitudine interpositioneque nostra, in Regem Bohemiæ, morte Sigismundi Imperatoris secuta, te eligi, ac ad prosequendam electionem tuam, duos Palatinos, cum forti exercitu, in Bohemiam mitti, non sine gravissimis expensis, procuravimus. Bella deinde pro tuo jure, cum Alberto Romanorum & Hungariæ Rege, & universa Almanorum natione, gessimus, vt germanus tuus Wladislaus, etiam cum potentiis suis, vix quindecimum annum agens, bella pro jure tuo administrando in Slesiam, cum exercitu iuerit personaliter, adeoque electio tua promota, ut bonum finem, nisi Albertus Rex immatura morte diem obiisset, habitura fuerit. Regno insuper Hungariæ vacante, operam navavimus, qua Wladislaus germanus, & Elizabeth Reginæ, & universorum Prælatorum, & Baronum Hungariæ, decreto & assensu, in Regem Hungariæ assumtus & electus est. Atque cum illo personaliter in Hungariam transeundo, gravissimosque sumptus faciendo, multis nos periculis objecimus, totius Christianitatis, quem propterea sequi credebamus, prout nos nec opinio fefellit, nec privato id agentes respectu. Sed nec illa grandi occupatione distenti, tui & Ducatus Lithuaniæ potuimus oblivisci, quin ad providendum statui Ducatus ejusdem, quod verebamur, in intestinam divisionem, nisi celeriter occurrissemus, posse adduci, notabili Baronum Regni & exercitus caterva stipatum, te Regni thesauro procuratum, provisumque, in Lithuaniam, pro illius pace, & gubernatione transmisimus: majores copias, si necessitas expostulasset, transmissuri. Quo effectum est, ut motus omnes tuo adventu in Lithuaniam, parte adversa, obedientiam profitente, conquiescerent. Verum cum germanus tuus Wladislaus, Rex noster, in Turciam cum exercitu Catholico trajiciens, Cæsarem Turcorum, contra opinionem omnium, aliquot præliis fudisset adversis, & castris castellisque exuisset, in eam famam, non sibi solum, sed & tibi, Regnisque & Dominiis suis nativis, quæsitam evaserat, ut reditus suus, ex triumphali bello, omnium ferè Regum Nunciis, & muneribus honoratus, adeò terribilem eum, & inclytum, in conspectu orbis universi, fecerit, & vt Turcorum Imperator, quod monstro par visum est, pacem ab eo quæsitam, ad decennium firmari obtinens, castris fortissimis, à ducentis annis occupatis, in præmium datæ pacis, excesserit, & notabiles captivos à servitute dimiserit. Quo vel uno, fama, potentia, atque opibus auctus, Principem in orbe, si Consiliariorum Regni Poloniæ secutus esset consilia, non haberet secundum. Verum contra fœdus, cum Turcis ictum, temerato juramento de observanda pace præstito, obauditis patriæ consiliis, expeditione secunda, contra Turcos instaurata, in vigilia S. Martini, cum Turcis congressus, licet plurimas eorum copias decernendo fuderit, ab Hungaris tamen, Valachis, Rascianis, Albanis, cæterisque nationibus sui exercitus desertus, ab hostibus captus, aut occisus est. Quam novitatem, non nobis solum, sed universo orbi lugubrem, Serenitati tuæ crebro nunciamus, & ut Serenitas tua in Poloniam veniret, & de statu Regni, in absentia fratris, provideret. Serenitate autem tua, adventum differente, in Conventione Siradiæ celebrata, attentis virtutibus celebris memoriæ parentis tui, & clarissimis triumphis, ejus auspiciis, per nos relatis, te in fratris locum elegimus regnaturum, & nomine totius regni Poloniæ venimus, & electionem de te factam, tuæ Serenitati insinuamus, & publicamus, rogantes Serenitatem tuam, ut pro die Dominico, ante festum S. Nicolai, in Cracoviensem Urbem, in qua Poloniæ Reges coronari consueverunt, personaliter advenire digneris: Diadema, & unctionem Regalem, de manu Pontificum recepturus. In hac autem re tua Serenitas, omnem dilationem, velut Poloniæ Regno perniciosam, rescindat, & nos cum finali & certo responso, remittat. Cum eo enim respectu, legationem hanc, ad te perferre jussi sumus, ut majores ordine natuque, ad te super hac re venturos minime speres. Te enim dissimulante, cogeretur Regnum, de alio sibi Rege, ne prolabatur in varia diuisionum monstra, prouidere. Nec Serenitatem tuam, ab acceptando Regno Poloniæ, spes vana vitæ Wladislai Regis retrahat: Nemo quidem est, qui altius quam

in qua sua in Iagiellonem

& stirpem illius.

studia enumerant

& tandem persuadent acceptationem Regni.

1445.

quam nos, vitam suam expetimus & suspiramus, velut hi, quibus mors sua non solum acerba, sed etiam damnosissima est. Sed transactio anni integri, quo nemo vitæ suæ spectator apparuit, nos eum mortuum magis, quam viuum, credere compellit. Præterea populus noster, dono Dei multus, est indigens Rectore. Etiam si Wladislaus Rex, vel captus sit, vel suapte sponte latet, nemini æque congruum est, suum Thronum, iuxta ac tibi conscendere, & populos Regni Poloniæ, regionesque illi subiectas, gubernare, non sugillationem aliquam, aut ambitionis notam, quæ in te spargi non potest, sed laudem maximam, etiam si Wladislaus redierit, pro conseruata hæreditate sua, & patrio Regno, tibi cum illo communi, quod forte alii possit esse vitio, habiturus. Vnde iterum atque iterum rogamus, ut beneuolum, facilemque te in assumptione Regni Poloniæ, præstes, atque illud pro laude nominis Diuini, consolatione populi Christiani, exterminio Barbarorum, in iustitia & iudicio regendum, assumas.

Casimirus deliberationem suam de Regno Poloniæ acceptando

Audita legatione, Casimirus Dux Lithuaniæ, pluribus diebus, cum suis deliberabundus, priuata consilia tenuit. Et licet omnis intentio sua ad gerendum morem legationi propositæ, acceptandumque Regnum Poloniæ, inclinata esset, retrahebatur tamen hinc suspicione fraternæ vitæ, hinc consiliariorum Lithuaniæ dissuasione, qui per translationem suam, in Poloniæ Regnum redire Vithawdi, aut Sigismundi, fratris sui horrenda tempora, quibus in capita eorum, pro libito sæuitum est, & transmigrare simul cum Casimiro, partam libertatem rebantur. Veniebatque in mentem filius Sigismundi, Michaël Dux, ne is Casimiro succederet, patris necem multiplici nece vlturus. Præter hæc & respectus de Castro Luzko interponebatur, ne illud, iuxta conclusa, Casimirus Regno Poloniæ applicaret: quod Lithuani sui iuris facere nitebantur. His cogitationibus distractos, apparebat illos omni nisu, consilio & autoritate, Ducem Casimirum, ne Regnum Poloniæ acceptaret, retracturos. Nuncii itaque & Consiliarii Regni Poloniæ, hos inter se Lithuanos, voluere intelligentes, tractatus, plures rationes viasque apperiunt, quibus metu concepto soluantur, idque pro summa rerum offerunt, vt nihil cunctentur, nihilque vereantur Ducem Casimirum, pro regendo Regno Poloniæ inducere ad consensum. Daturos se cum illis operam, ut pro futuro magno Lithuaniæ Duce, personam illis, & Ducatui Lithuaniæ vtilem, & gratam eligant. Sin vero reputant statum suum & Ducatus Lithuaniæ, mutatione Ducis Casimiri, periclitari debere, assensuros se, vt Dux Lithuaniæ Casimirus; in Ducatu magno Lithuaniæ præsideat, & alius Princeps in Regni Poloniæ assumatur regimen, vtrique Dominio gratus, concordiam inter vtraque Dominia seruaturus, aut ipse Dux Casimirus, in vtroque Dominio præsideat. Omnes hæ conditiones graues duræque Lithuanis visæ sunt. Nam neque libertatem cæptam, si alius in Lithuaniæ Ducatum succederet, astruebant fore posse diuturnam, neque Ducem Casimirum, vt alius in Regnum Poloniæ, eo neglecto, succederet, æquo animo laturum sciebant, dilationibus res tam ambigua interpositis, suspendenda videbatur, quas Poloni plurimum abhorrebant. Factaque publica protestatione, in Ducis Casimiri & Zophiæ Reginæ, omniumque Lithuanorum Consiliariorum, præsentia, quod satis superque Ducem ipsum Casimirum, de assumenda Regni Poloniæ Corona, variis Nunciis & requisitionibus solicitassent, & quod omni debito suo, si quo sibi iure naturali, Diuino & humano æstimabantur obnoxii, sufficientissime perfuncti essent, discessum animis amaricatis, & irritatis parabant. Interim solicitante Regina Zophia, a Consiliariis Poloniæ, huiuscemodi conclusio, cum magna difficultate, & renitentia, vix accepta est, vt Dux Casimirus, qui tunc super re alta & grandi, neque consentire, neque dissentire voluit, Conuentionem generalem, cum terris Lithuaniæ, & Samogitiæ, ac Russiæ teneat, deliberetque in ea ad plenum, super Regni Poloniæ acceptatione, & deliberationem, responsionemque suam finalem, Prælatis & Baronibus Poloniæ, per Nuncios suos, in Conuentione Pyotrcouiensi, pro die Epiphaniæ, tenenda remittat. Casu vero quo contingeret illum acceptare electionem, obligabat se pro Dominica Carnispriuii Esto michi Cracouiam venturum, nisi forte interim veraces & approbatæ interuenirent, de vita Wladislai Regis Hungariæ & Poloniæ, nouitates. Hac conclusione habita, & literis Ducis Casimiri firmata, Nuncii Regni Poloniæ, muneribus honorati, in Poloniam reuersi, quæ egissent cæteris insinuant, & Conuentio Pyotrcouiensis, pro die Epiphaniæ celebranda decernitur.

in futura Comitia reiicit.

Sub iisdem temporibus pax cum Nicolao Duce Rathiboriensi reformata, & castrum Syewyor per eum interceptum, Sbigneo Episcopo, & suæ Ecclesiæ Cracouiensi restitutum est.

1446.

Festo Epiphaniarum adueniente, generalis Conuentio in Pyotrkow tenta est. Ad quam, cum Prælati & Barones Regni Poloniæ in frequentia copiosa conuenissent, responsionem Casimiri Ducis Lithuaniæ audituri, Venerunt illuc suo nomine, duo Duces Russiæ, videlicet Basilius cognominatus Krasny, & Georgius Syemienowicz Dux de Ostrow, quatuor Boiari Lithuaniæ, Ioannes Nyemierowicz Onacz Capitaneus Brzestensis, Andrusko Dowoynowicz, & Michaël Muntulowicz. Et data audientia vigore literarum Credentialium, id inprimis, longo sermonis schemate, per organum Ducis Basilii, referunt: Ducem Casimirum, non vt Principem a Regno Poloniæ, ad tempus beneplacitum mutuatum & concessum, & pro libito, ad regimen Regni aduocandum, sed vt verum & iustum hæredem Lithuaniæ Ducatum intrasse, & illum pleno iure & Dominio, more prædecessorum suorum

Senatores Regni Poloniæ

1446.

suorum magnorum Ducum Lithuaniæ possedisse, & plenam in eo administrationem hactenus habuisse. Deinde adstruebant, *tali & tanto animo illum esse, vt vltra magnum Ducatum Lithuaniæ, terras & Prouincias amplissimas, & illius diuitias, ac potentiam, nullius eum amplioris Dominii possessio, aut regimen delectaret nec ipse vnquam Regni Poloniæ vellet ambire gubernacula, & solium altius regium conscendere: ratus sibi Ducalem sufficere maiestatem, præsertim dum adhuc germani sui Wladislai, Hungariæ & Poloniæ Regis, mors esset ambigua, & vitam suam pluribus respectibus, quam mortem, magis conueniret sperari*, indignumque deducebat, *Prælatos, & Barones Poloniæ, ad surrogandum alium, in Regni Poloniæ regimen accelerare, & non annis aliquot, certitudinem vitæ, vel mortis Regiæ præstolari: cum electio* B *futuri Regis, ad quam conuenerant præfati Prælati & Barones Poloniæ, in euentum, de se factæ electioni, negati consensus, opus arduum sit, longoque tempore digerendum & limandum, ne celeritatem operis, longam pœnitentiam subsequi contingat. Extare præterea optimam in Regno Poloniæ quietem, & posse Regnum per Vicarios & Præsides regi, quemadmodum in ætate tenera Wladislai Regis, Hungariæ & Poloniæ, & in absentia sua, qua Regno Hungariæ præsidebat, annis pluribus regebatur. Cauendumque Consiliariis Regni Poloniæ summopere, ne ex nimia acceleratione bellorum suboriantur deformitates: cum Dux Casimirus Lithuaniæ, non solum non æquo, sed amaro & modesto animo laturus sit, si solium suum, paternumque Regnum Poloniæ, alius quicunque Princeps, eo inuito & dissentiente, conscenderit.* C Postremo rogabant, *vt temperarent animos, ad electionem Regis futuri, destinatos, nec tam celeriter memoriam & nomen Wladislai Hungariæ & Poloniæ Regis, in cordibus suis exoleuisse, permitterent.* Hæc *Casimiri* Ducis *Lithuaniæ* Legati.

Legatione ac responsione Casimiri Ducis audita,

Legatione, seu magis responsione *Casimiri* Ducis *Lithuaniæ*, per organum suorum Nunciorum audita, & in deliberationem per aliquot tempus posita, cum appareret Ducem *Casimirum, Lithuanorum* consiliis, persuasionibus, & repromissionibus fascinatum esse, & Regni *Poloniæ* clare recusasse regimen, omnium Prælatorum, & Baronum nobiliumque animi, non secus quam vt par erat, ad iu- D stam iram, super indignitate & contemptu conuersi, contemptum contemptu expiando, singuli ad electionem alterius Regis, qualibet mora circumscripta, neque amplius Ducem *Casimirum* nouis legationibus honorandum decernebant, vt tandem intelligeret, quos spernebat. Sed & genitrix sua *Zophia* Regina, quæ etiam illi Conuentioni præsens aderat, quamuis maternis quatiebatur visceribus super filii inconsulta recusatione, quamuis etiam intelligebat, portante altero Regni *Poloniæ* Diadema, deuotionem & studia *Lithuanorum* in illum in-

ira perciti ex contemptione illius sæpe petiti Regis, ad electionem alterius procedunt.

de facile occasura, & ipsum vel veneno, vel ferro aliquoties, & si assertioni plurimorum stan- A dum est, septies iam sibi superioribus diebus, per conspirationem aliquorum destinato, immature periturum, ad eligendum tamen alium Regem Consiliarios processuros animabat. Vt autem electio futuri Regis sancte & legitime proueniret, & in Regium solium vir secundum cor DEI surrogaretur, omnes sibi Diuinitatem propiciandam sanciebant, missarum sacrificiis, in quibus, & Pontifices, & Barones, de manibus celebrantis, Diuinissimum sacramentum Eucharistiæ percipiebant. Pro qua re explenda dum dies constituta aduenisset, omnes certatim Consiliarii ad Ecclesiam conueniunt, & per *Sbigneum, Cracouiensem* Episcopum, missa de S. Spiritu in cantu celebrabatur. In qua, vt con- B stitutum erat, omnes Pontifices, *Gnesnensis* videlicet, *Wladislauiensis, Posnaniensis, Plocensis* & plures Barones, pane cœlesti, per celebrantem porrecto, refecti sunt. Et missa expleta, ad fundenda vota de eligendo futuro Rege concursum est. Antequam vero ad electionem alterius Regis procederetur, animos nonnullorum Consiliariorum pœnitentia subingredi cepit, veritos, ne electio ipsa duos quodammodo simul Reges offenderet, & Ducem *Casimirum*, iam ex electione, superiori tempore celebrata, & ex successione prissina, ius clarissimum habentem, & *Wladislaum Hungariæ* & *Poloniæ* Regem, de cuius vita haud contemnendi rumores tunc afferebantur, irritarent. Plurimis itaque electionem futuram improbantibus, & eiusdem celeritatem, commodis Reipublicæ detrimentum allaturam asserentibus. Primores ex C Consiliariis his, qui electionem ipsam, non tam rationibus, quam vociferationibus damnabant, cedendum rati, supersedendum, a qualibet electione decreuerunt. Ne tamen progressus de eligendo Rege futuro, intermitterentur, alteram Conuentionem pro die Dominico *Lætare*, in eodem oppido *Piotrkow*, generalem constituunt, & ad *Casimirum* Ducem *Lithuaniæ*, noua legatione illum flectendum, duos Barones, *Przedborium* de *Konyeczpole Sandomiriensem*, & *Stiborium Sarleyski* de *Stiborzice Iuniwladislauiensem*, Castellanos, quos constabat, celebrandæ de futuro Rege electioni propensius, quam cæteros aduersatos fuisse, transmittunt. Quorum persuasionibus & monitis, tam publi- D ce quam priuatim proponendis, spes dabatur, Ducis *Casimiri* animum ad consentiendum electioni, factæ de se, inflectendum iri, aut si id minus procederet, eos de cætero, & quoslibet alios, qui electionem alterius suspendere, & impedire vellent, quieturos. Commissumque Legatis est, vt responsionem *Casimiri* Ducis *Lithuaniæ*, eis fiendam, quam celerrime, per veloces Nuncios, ad Seniores Consiliarios transmittant, vt qualitate eius cognita, pleniꝰ conferant, & deliberent, qualem sint de cetero processum, in promouendis Reipublicæ negotiis, habituri. Et his quidem sic compositis, Conuentus dimissus est.

Sed re diligenter expensa,

iterum Legatos ad Casimirum mittunt.

Baro-

1446.

Legati Polonorum,

Barones itaque præfati, *Sandomiriensis* & *Iuniwladislauiensis* Castelli, ex Conuentione *Pyotrcoviensi*, itinere arrepto, in *Lithuaniam* A perveniunt, & adita Ducis *Casimiri* præsentia, verba legationem eorum deprimentia, in hunc modum faciunt. *Iustum quidem, & rationabile fuerat, Poloniæ Regni, Prælatos & Principes ac Barones, post spretas eorum de suscipiendo a te Regno paterno & fraterno, preces & instantias, & præsertim post eam, quæ per organum tuorum Nunciorum in proximè præterita Pyotrcoviensi Conventione, nunciata est responsione, renunciationem tuam expresse continente, de altero Rege sibi perficiendo electionem celebrasse, & nullis de cetero legationibus & instantiis, pro dando consensu, & induendo alio animo, dum res integra est, solicitasse, cum se existiment satis superque debito suo perfunctos esse, & circa te jura Divina & humana custodisse, ut, ultra quam fert Regni eorum honestas,* B *tuum de suscipiendo Regni Poloniæ consensum, implorasse: ad sanandum tamen ægrum animum tuum, vafris & dolosis consiliis inescatum, etiam cum quodam suo pudore, eo se usuros moderamine decreverunt, ut te de dando consensu, novis legationibus, per nos defatigent. Nomine itaque totius Regni Poloniæ, pro superabundanti puritatis & benevolentiæ nostræ cautela, & ut magis propiciam nobis efficiamus Divinitatem, quæ rectarum mentium consuevit esse adjutrix, te & petimus & requirimus, digneris intentionem tuam, dum licet, dumque fas est, & antequam in solium Regni, te potentior, cui te subesse oportebit, conscendat, corrigere, & propositum animi tui, prudentiori via mutare, nec in animum tuum, persuasus malignorum consiliis, inducas, te Regni Poloniæ, si* C *concordi voto substitutus non fueris, solium conscensurum: cum Polonorum mentes, ut cæterarum nationum, neque fluxæ, neque variabiles sunt, sed in custodienda fide semel præstita, solidæ & constantes. Sed & talem Principem, pro Rege futuro repertum iri speramus, cujus conditio, non solum spes tuas inanes, quibus hactenus permulcetur tuus animus, evacuabit & conteret. Sed & insuper te, & statum tuum, in quo nunc es, vehementer infirmabit. Quibus omnibus juxta ac si jam agerentur, patris tui recolentes beneficia affligimur. Et antequam in laqueum, statui tuo periculosum, incidas, avisamus.* Movere, mollireque hæc legatio etiam ferream mentem potuisset, Dux tamen *Casimirus Lithuanicus*, singula, quæ pro D depellendo futuro suo periculo, si *Poloniæ* Regni acceptationem abnueret, leuia ducens, *Lithuanorumque* prudentiam & ingenia, qui sibi contrarium persuadebant, præstantiora, & sibi vtiliora, cum nondum aliorum expertus foret, iudicans, Nunciis Regni *Poloniæ* respondit, *se in priori, & dudum Prælatis, & Baronibus Regni Poloniæ, declarato voto consistere, & fixum esse, neque sceptra Regni Poloniæ, sibi iam aliquoties oblata, suscipere velle, præsertim*

accepto a Casimiro Duce de non acceptando regno Poloniæ tristi responso,

cum de morte fratris sui Wladislai, nondum plena haberetur certitudo, sed sede magni Du- A *catus Lithuaniæ se esse* astruebat *contentum. Si quis tamen, eo inuito, Thronum Regni Poloniæ vellet conscendere, eum se pro hoste habiturum, laboraturumque omnibus suis viribus & potentiis, pro eius deiectione & exterminio.* Ex qua quidem responsione satis constabat, animum *Casimiri Lithuaniæ* Ducis, ad acceptandum Regni *Poloniæ* regimen, non solum facilem & beneuolum, sed etiam procliuum & auidum esse, sed consiliis & persuasionibus *Lithuanorum*, ne mentem suam publicet, quadam dolositate impediri. Multa siquidem *Lithuanos* vereri intellectum est, Duce *Casimiro*, in Regem *Poloniæ* promoto. Sed hæc præcipua erant, ne sibi in magno Ducatu *Lithuaniæ*, filius Ducis magni *Lithuaniæ*, olim *Sigismundi Michaël* succederet, mortem indignam patris sui, vl- B tione debita, puniturus, neue *Lithuani* per futurum Ducem, à Ducis *Casimiri*, quas illis, liberali adolescentia in eos vsus, concesserat, deiicerentur donationibus, aut ne in priorem seruitutem redacti, gustata, & sub diebus Ducis *Casimiri* continuata, priuarentur libertate, vel ne spe, qua ad obtinenda Castra & terras *Lucensem* & *Podoliæ* anhelabant, frustrarentur. Quæ omnia se assecuturos indubiè præsumebant, Duce *Casimiro* apud illos principante; Altero vero in magnum Ducatum succedente, suspicabantur omnem curam *Lucensis* & *Podoliæ* terrarum, Rege *Poloniæ* faciente resistentiam, illum, quo magis in aliis pacificus consisteret, omissurum. Frustrati spe sua *Sandomiriensis* & *Iunivvladislauiensis* Castellani, qui ferocius factum Ducis *Casimiri* prosequeban- C tur, ex *Lithuania* mœsti discedunt, & quali ordine & tenore legationi eorum responsum sit, Prælatos, & Barones Regni *Poloniæ*, per suas literas efficiunt certiores. Monent & ipsi Consiliarios, *ne cunctentur, de cetero, ad futuri Regis electionem procedere, sed ad Conuentionem futuram Pyotrcouiensem, pro Dominica Lætare, se ituros præparent, ad electionem Regis futuri, cum de Duce Casimiro in Regno Poloniæ acceptando, nulla legitima spes relicta sit, processuri.*

ex Lithuania in Poloniam redeunt.

Responsione *Casimiri* Ducis *Lithuaniæ* diuulgata, ex omnibus Regno *Poloniæ* subiectis terris, ad Conuentionem *Pyotrcouiensem*, pro die Dominico *Lætare* institutam, concursum est: ut de substituendo nouo Rege, maturo, D digestoque consilio prouideretur. Quo cum frequens numerus Prælatorum & Baronum, totius nobilitatis *Poloniæ*, velut ad rem præcipuam, & grandem, suaque nouitate celebrem & mirandam, confluxisset, votis omnium diligenti scrutatis indagine, placuit singulis ordiri, & consumare futuri Regis electionem. Quo decreto ab omnibus approbato, & firmato, placuit superiori more, missa de S. Spiritu per Metropolitanum *Gnesnensem* in cantu celebrata, cæteros Pontifices, & Consiliarios,

Casimiro Duce Lithuaniæ difficili in acceptando Poloniæ Regno existente

de ma-

1446.

de manu celebrantis suscipere Eucharistiæ communionem. Qua re in diem alteram, quæ fuit vigesima octava, mensis Martii, dilata, cum A omni solennitate & devotione, per *Vincentium* Archiepiscopum *Gnesnensem*, celebratio missæ, & tam Pontificum, quam Baronum, procuratio expedita, cum magnaque humilitate, silentio & devotione, Consilii locum ingressi, tractatus haberi novi, per eos Prælatos, & Barones, quibus altior de futuro intestino bello inerat formido, sunt interiecti. Ponebatur enim primum in deliberationem, *an jam ad electionem futuri Regis procedendum esset: Duce Casimiro, & ejus priori electione penitus abrogatis, an novis Nunciis de suscipiendo Regni Poloniæ regimine solicitandus nihilominus adhuc esset Dux Casimirus.* Post varios autem tractatus, placuit *ad electionem alterius Regis procedi. Cujus uniformi electione secuta, Casimiro Duci* B *corrigendi remansiones suas, & ad bonam mentem redeundi, facultatem relinqui. Futurum enim esse*, prout evenit, rati, *ut Ducem Casimirum, non solum electio alterius, quam in aliud longius tempus præsumebat differendam, sed etiam ipsius electi qualitas, & conditio irritaret, & ad melius sapiendum impelleret.* Hæc via etsi à maiori parte accepta esset, cum per illam satis ingenue, pro evitando intestino schismate, provideretur: plures tamen illam improbabant, veriti *ex ea plures simultates, & odia, inter electos & eligentes, secutura, studiis & livore partium, enixius unam quam alteram promovere gestientium.* Eo tamen non obstante, juxta sententiam majoris partis placuit ad electionem C procedi. Metropolitanus itaque *Gnesnensis Vincentius*, electionem hujusmodi orsurus, plures Principes & Propinquos, & longius positos commemorando, etiam de vita, moribus & actionibus eorum plura disseruit, comparatioñeque illorum ad invicem facta. *Fredericum* Marchionem *Brandeburgensem*, & propter prudentiam, quæ in eo etiam in annis adolescentiæ relucebat, & quæ tandem successu temporis aucta & amplificata est, tum propter *Polonici* idiomatis peritiam, Dominiorumque suorum vicinitatem, cæteris reprobatis, eligebat: Hunc *Sbigneus Cracoviensis* Episcopus, qui secundo loco sententiam dabat, secutus, *neminem* D *æque utilem, æque idoneum, ad regimen Regni Poloniæ, quam præfatum Marchionem Fredericum* disseruit. *Illum omnibus Principibus Almaniæ prudentiorem, illum continentem, illum modestum, illum Regni Poloniæ alumnum, cui, propriis Principibus neglectis, per priscos Consiliarios, una cum filia olim Wladislai Regis Heduigi, repromissa erat Regni successio. Illum enim futurum, in ædificiis, in locatione urbium, in portuum maris, & terrarum Russiæ & Podoliæ provisione instauratorem. Illum in Regni defensione, contra hostes quoslibet, & signanter contra Ducem Lithuaniæ Casimirum, si hostile quid moliretur, velut eum, cui Magister & Ordo Cruciferorum, de Prussia, parere & favere multiplici respectu cogeretur, strenuum & animosum defensorem.* A *Illum in procuranda pace & ordinatione, ac policie Regni studiosum & solicitum provisorem*, disserebat *fore. Advenisseque Divina propiciatione* astruebat, *tempus, quo Regnum Poloniæ, multis malis moribus, oppressionibus, malo ordine, pejori politia, angariis servituteque Poduodarum, pluribusque aliis abusibus jactatum, gubernatione prouidi Principis, hæc omnia execrantis, ad frugem multiplicis decoris consurgeret, cæterorumque Catholicorum Regnorũ, & terrarum æquaretur splendori. Scire se Regnum Bohemiæ, quamdiu per proprios & naturales administrabatur Principes, tenue & deforme extitisse, sed ex paruo & ignobili nobilitatum per Almanos Principes, in ejus regimen ex Lucenborg accersitos, fuisse. Regnum quoque* B *Poloniæ optimo ordine nobilitandum, & Imperii Romani gubernacula in illud transferenda fore, si Fredericum Marchionem pro Rege assumpserit. Sed & pacis, justitiæ & boni ordinis, omniumque bonarum artium, quibus Regnum institueretur & regularetur, abundantiam per eum proventuram.* Duo posthæc Episcopi *Wladislaus Wadislaviensis* & *Andreas Posnanicensis* vota fundendo, *Gnesnensem, Cracoviensemque* Pontifices secuti sunt, & propter probitates per *Sbigneum Cracoviensem* Episcopum deductas, *Fredericum* Marchionem *Brandeburgensem*, Solio Regio dignissimum judicabant, beatamque fore Rempublicam Regni *Poloniæ*, si illius regimen *Fredericus* nactus esset; *Paulus* deinde *Plocensis*, rogatus sententiam dicere, ita C votum absolvit. *Non placere sibi extraneos, quantumcunque virtuosos Principes ad regimen Regni Poloniæ assumi: cum extent duo Principes Masoviæ, Wladislaus & Boleslaus, satis præstantes & virtuosi, ex antiqua Regum Poloniæ prosapia ducentes originem, qui omnibus, velut fideliores, forensibus debeant præferri, attento, quod singula incumbentia onera Regni, quantumcunque periculosa, fideliter tulerint, & contra quoscunque hostes, arma induerint, iniquum & injustum sibi videri, illis neglectis, alios eligi.* Dum finem dicendi Pontifices fecissent, *Joannes* de *Czizow*, Castellanus *Cracoviensis*, primum electionem *Frederici* D Marchionis, à quatuor Pontificibus factam improbavit. *Ex quo*, inquit, *ad electionem futuri Regis perventum est, extantibus propriis Principibus, non placet aliquo modo Almanum assumi, & hæreditatem, successionemque Masoviæ Principum, aliis, cum eorum injuria, dari. Sed & mores Polonorum regulationesque cum Theutonicis non convenire, & Poloniam magis florentem fore, si per vetustos suos reguletur mores. Neque id attendendum, quod filiæ Wladislai Regis Heduigi maritus, non de propriis, sed extraneis lectus sit: Nulli enim tunc proprii Principes extabant, qui in gradu prohibito filiam Regis non contingerent. Nunc aliud esse tempus, quo*

Re-

1446.

Regnum Poloniæ, Lithuaniæ Principibus olim introductis, ad naturales hæredes redeat, ex duobusque Principibus, *Masouiæ*, Ducem *Boleslaum* A singulari prudentia, prouidentia & factiuitate pollentem, eligebat. Cuius in Regnum successionem Regno *Poloniæ* profuturam, multifarie deduxit, cum *quod Principatus sui & Dominia ad reintegrationem Regni accederent, quæ quibuscunque aliorum Principum terris, propter vicinitatem, & identitatem linguæ, & regionum, censeri deberent potiora*, tum *quod Dux ipse præcipuus esset cultor iustitiæ, & in eos, qui furto & rapto viuere soliti sunt, rigidus animaduersor, Domusque & Curiæ suæ solicitus prouisor, ac morum aui sui Ianussii, qui Ducatum suum tunc sterilem, ad optimam frugem reduxerat, imitator. Futurumque esse, vt Regnum Poloniæ per prouidentiam suam reflorescat. Ioannes* de *Thaczin* Palatinus *Cracouiensis*, pri- B mum, post Castellanum *Cracouiensem*, locum tenens, sententiam suam explicando. *Multorum Principum ea tempestate florentium, vitam & mores* inducens, *neminem tamen pro regimine Regni Poloniæ aptiorem, quam Boleslaum Ducem Masouiæ* astruxit, & ipsum pro suo voto futurum Regem declarauit. *Cuius singulas virtutes enumerans, nullam tamen æque in eo, iuxta ac iustitiam relucentem, Regno Poloniæ, & cuilibet Reipublicæ, necessariam* monstrauit, *animumque in defensionem Dominiorum suorum vastum & ferocem sibi inesse* deducens, *in pluribus quidem, sed in eo maxime, quod potentiis Lithuanorum occurrens, ea peritia disciplinaque militari ordines instruxerat, vt Lithuanos illum* C *formidantes, & futuram illi, si decerneretur, victoriam portendentes, ad æquas pacis conditiones pertraheret.* Palatinus deinde *Posnaniensis, Lucas* de *Gorka*, in commendationem Ducis *Boleslai Masouiæ*, verbis pluribus vsus, illum eligebat: asserens *illum genus Polonorum, vltra alios Principes amaturum.* Hunc *Ioannes* de *Oleschnica* Palatinus *Sandomiriensis* secutus, & *Boleslai virtutem, præcipue in administranda iustitia, Throno dignam Regio*, indicabat. In cæteris Palatinis & Dignitariis, sententiam dicere iussis, diuisa vota erant, in *Boleslaum Masouiæ* Ducem, & *Fredericum* Marchionem *Brandeburgensem*. Maior tamen pars, & præ- D sertim multitudo Nobilium, quæ aderat, concordi acclamatione & voce Ducem *Masouiæ Boleslaum* Regem *Poloniæ* declarabat. Itaque & Pontifices, qui *Fredericum* Marchionem *Brandeburgensem* eligebant, videntes maiorem partem in *Boleslaum* Ducem consensisse, vt fortior esset electio, mutato voto, Ducem *Masouiæ Boleslaum* elegerunt. Cumque nullo dissentiente, ab omnibus Dux *Masouiæ Boleslaus* electus esset. *Vincentius* Archiepiscopus *Gnesnensis*, à cæteris mandato recepto, *Boleslaum* Ducem *Masouiæ*, Regem *Poloniæ* futurum pronunciat, & eius canonicam, iustam & vniformem, vniuersis publicat electionem. Qua secuta, a Clero, *Te DEum laudamus*, à populo

Boleslaus Masouiæ Dux in Conuentione Pyotrcouiensi Rex Poloniæ designatur.

vero *Bogarodzicza*, per cantum, cum magna animorum alacritate, expleta sunt, & dies ille, A in magna celebritate deductus. Altera vero die, *Vincentius* Archiepiscopus *Gnesnensis*, *Andreas Posnaniensis* Episcopus, *Ioannes* de *Czizow* Castellanus *Cracouiensis*, *Lucas* de *Gorka Posnaniensis*, & *Ioannes* de *Oleschnicza Sandomiriensis*, Palatini, electi sunt, totius Regni Nuncii, ad Ducem *Masouiæ Boleslaum*, pro festo Pentecostes, si interim Dux *Lithuaniæ Casimirus* voluntatem suam non correxerit, transituri, & sibi electionem de eo factam insinuaturi, rogaturique, vt electione suscepta, *Cracouiam* pro die sibi beneplacita adueniat, coronationem Regiam accepturus. Aderat huic Conuentioni quidam leuis nuntius *Casimiri*, *Lithuaniæ* Ducis, cum literis missus: exploraturus singula, quæ gererentur. Cui etsi respon- B sales datæ fuissent, non prius tamen inde discessit, donec audiuit *Boleslai* electionem. Qua cognita, tristis abscessit, & Domino suo Duci *Lithuaniæ Casimiro* cuncta, quæ circa vniformem electionem Ducis *Masouiæ Boleslai* gesta erant, ex ordine declarauit. In dierum autem & annorum processu, dum super electione tunc habita, sermo digestior haberetur, audiui ego a viro graui & prudente, *Ioanne* de *Thaczin Cracouiensi* Castellano, sagaciorem Pontifices, & Regno Poloniæ vtiliorem, in eligendo *Frederico* Marchione *Brandeburgensi*, quam se & cæteros in Duce *Masouiæ Boleslao*, viam tenuisse, & magnopere illorum sententiam extulisse, atque si obueniet occasio secuturam fore.

C Certificatus *Casimirus* Dux *Lithuaniæ*, & sui Nuncii oraculo, & plurimorum auisamentis & scripturis, Ducem *Masouiæ Boleslaum* vniformiter in Regem *Poloniæ* electum esse, & in grauem mentis anxietatem collapsus, cœpit non tam ipse, quam omnes sui *Lithuani*, vehementer timere suæ parti, & futurorum suorum periculorum & discriminium, in quæ, si electio *Boleslai*, *Masouiæ* Ducis, sortiretur effectum, casurus erat, sibi ominari successus, *Lithuaniq;* qui alias electionem quamlibet irritaturos, se credebant, & ferociter contra illam loqui insueuerant, singulas suas spes, & machinamenta, recidisse videntes in irritum, per Electionem *Boleslai Masouiæ* Ducis, non tam de bello, *Po-* D *lonis* inferendo, quam de repellendo cogitarunt. Tuncque suis *Polonorum* præstare animaduerterunt ingenia, & in arcto se tardius viderunt conclusos. Nouerant siquidem, Ducem *Michaëlem*, filium olim Ducis magni *Lithuaniæ Sigismundi*, longum in *Masouia* tenuisse domicilium, & velut Ducis *Boleslai*, electi Regis, generum & alumnum, in eius potestate & directione futurum, per quem *Boleslaus* electus. Ciuili bello posset faciliter *Lithuaniam* inuoluere propter *Lithuanorum* fluxas, & in assistentiam Duci *Michaëli* præstandam, procliues mentes, qui Duci *Casimiro* erant infensi, quod Rempublicam eorum, non per se, sed per *Gastoldum*, cui parere indignum iudicabant,

Timor Casimiri Ducis Lithuaniæ & solicitudo ingens, ob designatum Boleslaum Masouiæ Ducem in Regem Poloniæ.

admi-

1446.

administrabat, & in pace atque otio, *Casimirum* Ducem *Lithuaniæ*, vel ad debitam subjectionem humiliatum compellere, vel penitus ex terris *Lithuaniæ* eiicere & debellare, ac Ducem *Michaëlem* surrogare, cuius dominatum, velut sibi pestiferum, abominabantur. Sed & Dux *Casimirus*, qui vicibus aliquot conspirationes eorum, quibus in mortem destinatus erat, se sciebat euasisse, angebatur, quod cum Regno fraterno, & paterno, per alterius surrogationem, sibi etiam vitam augurabatur ademptam. Quam cum ægre in pace seruasset, nullatenus eam se seruaturum iam, naturam *Lithuanorum* expertus, *Boleslao* Rege futuro, partesque Ducis *Michaëlis* promouente, & ipsum sua assistentia, & viribus defendente. Serius itaque quam conditioni suæ & qualitati rei conueniebat, pœnitere sui propositi cœpit, & *Lithuanos* suorum Consiliariorum aurigas corripere, B quod ipsum Regni *Poloniæ* sceptra, sibi cum omni honestate oblata, suscipere auertissent.

Mutationisque animi sui secreta enunciatio Zophiæ matri Reginæ, ac quibusdam Senatoribus Regni Poloniæ.

Itaque primum matri suæ *Zophiæ* Reginæ, deinde paucis quibusdam Baronibus, mutationem suam secretissime intimat. Hortaturque illos, vt rem corrigant, electionem *Masouiæ* Ducis *Boleslai* impediant, & ipsum pessundari, & ex vtroque Dominio eiici non permittant. Nunc se primum sapere cepisse, & in quanto versetur periculo, si Regni *Poloniæ* abnueret gubernacula, serius intellexisse. *Martinus* de *Schadek*, Archidiaconus *Vilnensis*, Vir & ingenio pollens & eloquentia, a longo tempore *Lithuanicis* consiliis interesse solitus, cum aperte non auderet, clanculo tamen *Casimirum Lithuaniæ* Ducem, singulis diebus, ne Regni *Poloniæ* Diadema negligeret, admonebat: maxi- C mum profectum & decus ex acceptatione, ignominiam vero & periculum sui status ex refutatione consecuturus.

Appetebat tempus, quo iuxta Comitia *Pyotrcouiæ* habita, Duci *Masouiæ Boleslao*, electio per Nuncios, ad id designatos, erat intimanda. *Boleslausque* Dux certior de illorum aduentu factus, suscepturos se illos & honoraturos disponebat. Verum interim plures Barones *Cracouienses*, Regalia bona tenentes, vehemens suspicio pauorque cœpit, Ducem *Masouiæ Boleslaum*, pro prudentia sua, occupationem Regalium bonorum, Regno adepto, nullatenus toleraturum, sed variis viis & circumstantiis reintegrationem Regni effecturum. Versaba- D tur igitur iam tunc ante eorum oculos, quod bona Regalia, diuturno tempore possessa, essent amissuri, diminutisque substantiis, etiam statum suum in equorum, familiarium, vestium, & expensarum profusarum, ornatumque vxorum & filiarum, & superba suppellectili, augurabantur diminuendum, abrogaturumque *Boleslaum* Regem futurum largitiones profusas, & singula ad moderamen libramque reducturum ominabantur. Vehemensque illos vrgere cruciatus cepit, quod habita, & habenda, essent prouidentia *Boleslai* Regis futuri amissuri, & in statibus suis magnam diminutionem passuri.

Rursus mutatis Senatorum Regni Poloniæ animus, verentibus nonnullis bona regalia tenentibus, ne eorum reintegratio per Boleslaum repetatur,

Fit ob eam rem etiam *Zophia* Regina, A plures Barones, ad id inclinatos sua sponte, pollicitationibus plurimis solicitante, in *Belsſick* Conuentus. Vbi secretius his, quæ in animo versabantur, digestis, simulque futurum bellum cum *Lithuanis* veriti, ex quo *Lublinensis* terra, & aliæ, illis confrontatæ, desolationem & vastitatem essent passuræ. *Petrum* de *Kurow* Castellanum *Sandecensem* in *Lithuaniam* priuata potestate transmittunt. Is dum verba apud *Lithuaniæ* Ducem *Casimirum*, nomine eorum, a quibus mittebatur, faceret, benignius quam pro more auditus est, faciliusque animus Ducis *Casimiri*, in pluribus tempestatibus iactatus, & multo amplioribus, si *Masouiæ* Ducis, *Boleslai*, in Regem *Poloniæ* Coronatio sequeretur, iactandus, persuasiones & consilia ad eum per *Petrum Kurowski* allata, acceptabat: Vnde commendata Baronum *Cracouiensium*, qui illum miserant, affectione & fide, accepturum se Regni *Poloniæ* regimen, certificatione amplissima intimat. De quo plurimorum animis, eorum præcipue, qui Regalia amissuri erant, exhilaratis, *Cracouiam* pro festo S. *Stanislai* in Maio concurritur, & *Casimiri*, Ducis *Lithuaniæ*, animi mutatio cunctis denunciatur. Quam cum *Sbigneus Cracouiensis* Episcopus, *Ioannes* de *Thęczin Cracouiensis*, *Ioannes* de *Olyeſchnicza Sandomiriensis*, Palatini, *Creslaus* de *Kurozwąki*, Castellanus *Lublinensis*, pluresque alii Barones, & milites, velut priuatam, & quadam leuitate refertam, contemnerent, ad *Boleslaum* Ducem *Masouiæ*, electionis negotium perferendum, publicisque non priuatis pactis, & ordinationibus, parendum censerent, facies intestinæ diuisionis, aliis Baronibus contrarium censentibus, subito orta est. Ad quam, prius quam coalesceret, extinguendam, *Sbigneus* Episcopus *Cracouiensis*, vt Vir erat prudentissimus, a sententia sua, ne Regnum in diuisionem ciuilem verti contingeret, facile discedens, ad Prælatorum & Baronum maioris *Poloniæ* decisionem, vniuersis id probantibus, ortam quæstionem reiecit. Consiliarii autem *maioris Poloniæ*, Conuentu apud *Coło* facto, his auditis, quæ ex parte Consiliariorum *Cracouiensium* referebantur per *Ioannem Pilyeczki*, (hic enim munus huiusce rei sibi assumserat: arbitratus se Reipublicæ multas commoditates effecturum) deliberatione habita, parti, quæ Ducem *Casimirum* in Regem assumendum censebat, *Boleslai Masouiæ* Ducis electione non obstante, morem gerunt, & potestate sibi attributa, Ducem *Lithuaniæ Casimirum*, nouis studiis & nuntiis, pro euitando Ciuili bello, vt Regnum *Poloniæ* acceptet, solicitandum decernunt, festumque S. *Michaëlis*, pro Conuentione generali, in Oppido *Parczow* constituunt. Denunciantque *Casimiro Lithuaniæ* Duci, vt illuc veniat, vel si molestum esset, ex *Brzeſczye Ruthenicali*, in villa *Polubicze*, vel *Lomazi*, velut in loco inter *Parczow* & *Brzeſczye* medio, conuenire, cum Prælatis & Baronibus *Poloniæ*, non negligat.

Casimirus Dux Lithuaniæ ad Regnum accersitur.

1446.

His ita in *Koło* propositis, & legatione, quæ ad *Boleslaum* Ducem *Masouiæ* perferenda erat, A impedita, alia etiam Conuentio pro terris *Cracouiensi*, & Russiæ, in noua ciuitate *Korczin*, pro festo Sanctæ Mariæ Virginis indicitur: vt in præsentia *Zophiæ* Reginæ facilius Decretum in *Koło* cæptum stabiliatur. Ibique conuenientibus Baronibus (neq; enim Pontifex aliquis aderat, sed & *Sbigneum Cracouiensem* Episcopum, ne veniret, aduersa valetudo impediebat) facile vniuersorum consensu, solicitante *Zophia* Regina, & tam precibus quam lachrymis expetente, ne vno filio mortuo, altero à Principatu Regni excluso, orbam illam vtroq; efficiant, animis omnium in misericordiam versis, conclusio *Colensis* accepta est: ea tamen cautela adhibita, vt Duci *Casimiro* acceptationem B Regni, vel differente, vel renuente, *Boleslai* Ducis *Masouiæ* electio, circumscriptis quibuscunque obstaculis, suum sortiatur progressum & effectum, cum illum, spes non ambigua sit, & defensionem pro singulis *Poloniæ* Regni oris oppositurum, & *Lithuanorum* motus, cum robore Regni, & Ducis *Michaëlis* assistentia, qui priuatus, illis parem vel superiorem se præstitisset, facile compressurum.

Casimirus Masouiæ Dux & Belzensis terræ Dominus peste obiit nulla prole relicta.

Quarta decima mensis Septembris, *Casimirus Masouiæ* Dux, & Dominus tunc terræ *Belzensis*, in terra *Chelmensi*, prope villam Miczi, ab epidimia, tunc quam maxime serpente, dum per Oppidum *Kraſſnijſthaw* ex *Masouia* iret in *Belz*, correptus obiit, & in *Plocensi* Ecclesia sepelitur: C nulla prole ex coniuge sua *Heduigi*, filia *Vincentii* de *Schamotuli*, Castellani *Miedzirzecensis* relicta, quam anno eodem, die Solis, vigesima sexta Iunii, celebratis apud oppidum *Thurobin* ex more nuptiis, in consortem acceperat, *Ioanne Chelmensi* Episcopo illos desponsante. Ad artem fabrilem ita naturaliter procliuis & intentus, vt frequenter illam tractando, sagittas, secures, enses, & alia fabrilia opera, manu propria excuderet.

Festo S. *Michaëlis* adueniente, instauratur in Oppido *Parczow* generalis Conuentio, & Prælatis ac Baronibus, in magno numero illuc confluentibus, quid faciendum restaret, consultatur. Plures rumores nunciabantur aduersi, hi præsertim, quod *Lithuanorum* multitudo *Thartaris* permixta, in locum *Parczouiensem* deberet intempesta nocte irrumpere, & Consiliariorum Regni *Poloniæ* spolium patrare cum D captiuitate. Propter quod frequentes excubiæ pro securitate, in locis pluribus sunt institutæ, *Zophia* Regina solicitudine materna in *Brzeſczye Ruthenicali* se contulerat: Ducem *Casimirum* allocutura, ne contumacia solita vsus, cum *Poloniæ* Regno fido & nobili, toties sibi oblato, vitaque per subsecuturum bellum, eripi permitteret. Quem nequicquam mollitum aut mutatum videns, magna angustia mentis tenebatur.

Casimirus Lithuaniæ Dux incertus animi in Regno Poloniæ suscipiendo.

Consiliarii vero Regni *Poloniæ* leuibus nuntiis, Ducem *Casimirum* requirebant, & iuxta intimationem per *Petrum Kurowski*, Castellanum *Sandecensem* factam, A in *Parczow* veniret, de sua in Regnum *Poloniæ* electione consensum præstaturus, aut tractatus, quos vellet, interpositurus. Ille autem, cum iam in *Brzeſczye* in frequenti Consiliariorum *Lithuaniæ* numero aduenisset, renunciat se genitrici suæ *Zophiæ* Reginæ, & aliquorum Baronum Regni *Poloniæ*, de statu Regni tractatus quoslibet non recusaturum. Per *Petrum* vero *Kurowski* aliquam intimationem, vel de suscipiendo *Poloniæ* Regno, vel de tenenda in *Parczow* Conuentione inficiabatur se fecisse. Proinde si quid rei esset, sibi cum illo in *Brzeſczye* descenderent, & tam de sua in Regnum assumptione, quam de eiusmodi stabilimento, quæ opportuna essent, secum transigerent. B Itaque cum pluribus placeret, etiam in *Brzeſczye* ire, & omnia, quæ ad susceptionem Regni, per Ducem *Casimirum* fiendam, conferre possint, experiri. Aliquibus tamen molesta nimis, & magna leuitate redolens, huiusmodi sententia visa est, suspitionem etiam futuri discriminis interponentis, ne si singuli irent, captiuitas eorum pareret Regno irremediabilem ruinam. Verum dum hæc prudens & grauis consultatio, pro impedienda Ducis *Casimiri* assumptione ingeri crederetur, & plures in *Brzeſczye* eundum acclamarent, deferendumque consiliis & desideriis maioris partis decernerent; *Non adducetis*, inquit *Ioannes* de *Thęczin* Palatinus *Cracouiensis*, *vt morem* C *Pilati, ad clamores Iudæorum Christum condemnantis, secutus, & Regni statum, grauitatemque, & caput meum ponam in discrimen.* Quo quidem tam faceto dicto, de transeundo in *Brzeſczye*, sententia abrogata est. *Ioannes* tamen *Leopoliensis* Pontifex, *Andreas Posnaniensis* Episcopus, *Ioannes* de *Czizow* Castellanus *Cracouiensis*, *Lucas* de *Gorka Posnaniensis*, *Ioannes* de *Oleſchnicza Sandomiriensis*, *Petrus* de *Sprowa Leopoliensis*, Palatini, *Ioannes* de *Konieczpolye*, Regni *Poloniæ* Cancellarius, & *Petrus* de *Szczekoczin* Vicecancellarius in *Brzeſczye* transmittuntur: cæteris videlicet *Vincentio Gnesnensi* Archiepiscopo, *Sbigneo Cracouiensi*, *Wladislao Wladislauiensi* Episcopis, *Ioanne* de *Thęczin* Palatino *Cracrouiensi*, & pluribus aliis in *Parczow* remanentibus. His mandatum est, vt honestis modis *Casimirum* Ducem, ad assumendum Regni *Poloniæ* regi- D men inducant, a promissis & pactis quibuslibet abstineant, si quæ à Duce *Casimiro*, & *Lithuanis* deposcerentur.

Parczouiensem Conuentum in Brzeſczie secum abducit, illic de summa rei consultaturus.

Prælatis & Baronibus Regni *Poloniæ*, in Oppido *Brzeſczye* venientibus, per Ducem *Casimirum* benigne exceptis diebus subsequentibus, plures inter eum, & Consiliarios Regni *Poloniæ*, intercesserunt de suscipiendo Regno *Poloniæ* tractatus. Per quos, non aliud, variis cautelis, viis & ingeniis, quam terrarum *Podoliæ*, *Lucensis*, & *Olyeſchko*, pro Ducatu *Lithuaniæ* cessio, quærebatur. Sed & ipse Dux *Casimirus*, con-

Casimirus, vt a Regno Poloniæ Po-

1446.
dolia, Luczko & Olicſchko auerteret, præbet ſe difficilem in Regno Poloniæ ſuſcipiendo.

conſiliis & ingeniis *Lithuanorum* ineſcatus, veteribusque & nouis iuramentis de vniendis terris præfatis, pro Ducatu magno *Lithuaniæ* conſtrictus, non niſi ceſſione, per Regnum *Poloniæ*, de terris huiusmodi ſubſecuta, ſe *Poloniæ* Regni regimen declarabat ſuſcepturum. Miſeram tunc, & languentem & pene labantem Rempublicam Regni *Poloniæ*, quis ſanæ mentis, non dictaret? quæ ad eam neceſſitatem & leuitatem trahi videbatur, vt ſolicitaretur quo pro habendo Rege, latiſſimis & fortiſſimis terris, brachio & ſanguine quæſitis, cederet, quæ per ſuſceptionem, & illius & alterius cuiuscunque Regis, nouarum terrarum additamenta, ſperare debuit ſibi prouentura. Cum autem Conſiliarii Regni *Poloniæ* conditiones, à Duce *Caſimiro* petitas, nullatenus ſe admiſſuros reſpondiſſent, iamque ſinguli reditum in *Praczow*, & exinde ad Ducem *Boleslaum* in *Maſouiam* tranſitum, & probaſſent, & concluſiſſent, aliqui *Poloniæ* Barones, quibus Principatus *Boleſlai*, propter reſtituenda Regalia bona, grauior viſus eſt, ſolicitis ſtudiis, nunc Ducis *Caſimiri*, nunc *Lithuanorum* animos in conſenſum, plurimis pollicitationibus inclinabant. Habiturumque Ducem *Caſimirum* regimen Regni *Poloniæ*, habiturum de donandis & alienandis terris *Lucenſe, Podoliæ, & Olycſko* (morem patris ſecutum, qui illas *Spithkoni* de *Melſthin*, deinde Duci *Swytrigielloni*, ad extremum Duci magno *Withawdo* contulerat) plenam facultatem aſtruebant, ſeque omnem operam ad id impenſuros pollicebantur. Quæ quidem conſilia, tam facile prolata, vt referemus in ſequentibus, magna Regno *Poloniæ* incommoda procurarunt. His perſuaſionibus

Quo tandem ægre aſſumpto,

Dux *Caſimirus* expugnatus, Legatis Regni *Poloniæ* in conſilium accerſitis, cunctationem ſuam de ſuſcipiendo *Poloniæ* Regno pluribus verbis, & ſignanter ſpe vitæ fratris ſui *Wladislai* extenuat & excuſat, & ad extremum, electionem de ſe, ad *Poloniæ* Regnum factam, ad honorem benedictæ Trinitatis, & totius Hierarchiæ cœleſtis acceptat, iuraque Regni *Poloniæ*, & libertates ſe confirmaturum, repromittit, & pro Coronatione ſua diem S. *Ioannis* Baptiſtæ anni futuri conſtituit. Petentibusque Conſiliariis Regni *Poloniæ*, literis patentibus, acceptationem & repromiſſionem ſuam firmauit: quæ *Petro* de *Sczekoczin* Regni *Poloniæ* Vicecancellario traditæ fuerant, in theſaurum Regium *Cracouiam* deferendæ. Ingens poſthæc allacritas animos *Polonorum* cepit, quod & labores eorum ſperatum comprehenderunt brauium, & Dux *Caſimirus* futurus Rex, plurimis commoditatibus, Regnum *Poloniæ* eſſet ampliaturus, & regimiue ſuo plures deformitates correcturus. Aliis alius ſenſus fuit, iam tum ingemiſcentibus, *ſingula præcipitatum & & perditum iri, & malis pluribus Regnum inuolui, & variis peſtibus peſſundari.* In hunc modum rebus compoſitis ex *Brzeſcye*, & ex *Parczow* diſceſſum eſt, & Rex electus *Caſimirus*, villarum *Lomazi*, & *Polubicze*, & aliarum, quas pater & frater ſuus Reges *Poloniæ* pacifice poſſederant, diſcedens ex *Brzeſczie*, abſtrahi à tenuta *Parczow*, & pro tenuta *Brzeſtenſi*, applicari mandauit: primitias regiminis ſui, huiusmodi abſtractione intimans, & quantum in amplitudinem *Lithuaniæ* eſſet, quam in Regni *Poloniæ* propenſior demonſtrans. Scrupuloſius autem vniuerſa rimanti, mens in admirationem quandam, vel &, vt verius loquar, religionem trahi poteſt, quod licet Regno *Poloniæ*, per mortem *Ludouici* primi, vacante, vniuerſorum conſenſu Dux *Semouitus* Rex *Poloniæ* declaratus fuiſſet. Decretum tamen pro eo factum, leui quodam momento fuit abrogatum, & alterius nationis & lingua Princeps, moribus & conuerſatione incognitus, excluſo eo, prælatus eſt. Quod & in *Boleslao* itidem *Maſouiæ* Duce, nepote ſuo, vides contigiſſe. Cuius ſceptra in ipſo pene limine conciderunt, prius paſſa aborſum, quam partum. Iuſto, vt pie credi poteſt, Diuinitatis iudicio, ſceleribus patrum illorum iraſcente, & quæ ſanctum Dei *Stanislaum*, per *Boleslaum* Regem, & quæ in Eccleſiam *Cracouienſem* per *Conradum Maſouiæ* & *Cuiauiæ* Ducem *Cruciferorum* fundatorem, commiſſa nouimus. Stirpemque eorum ne regnaret, reprobante. Nam licet decus & ſplendor Regni *Poloniæ*, occiſione beati viri S. *Stanislai* deformata, mutationem & diſtractionem eiusdem diuturnam effeciſſent, & propiciante Deo, ſceptra Regni *Poloniæ*, primum *Przemislaus*, deinde illo a ſuis occiſo. *Wladislaus Cuiauiæ* Dux, ægre tamen, poſt multa ſecula reſumpſiſſent, mox tamen in *Caſimiro, Wladislai* filio, Principe quidem prudentiſſimo, & Regnum *Poloniæ*, vltra omnes Reges magnificante. ſed alioqui leges Diuinas in Sacerdotis ſubmerſione, vxoris repudiatione, Eccleſiarum oppreſſione præuaricante, iterum vidimus extincta, & illius gubernacula in aliorum ſortem tranſlata eſſe.

duos pagos Lomazi & Polubicze

1446. Lithuaniæ adiungit.

Hungari à Frederico Romanorum Rege Ladislaum ſuum Regem

Miſſis *Hungari* ad *Fredericum Romanorum* Regem, iterum atq; iterum Legatis, expetunt *Ladislaum Alberti* filium, per eos in Regem coronandum, in *Hungariam* mitti. A quo reſponſum accipiunt: *Recte Hungaros egiſſe, qui Regem tandem ſuum aliquando recognouerint Coronatione Ladislaum, qui ſemel coronatus ſit, non indigere. Egere magis illum tutore, nullius tutelam magis ſalutarem ei eſſe, quam Frederici Romanorum Regis & Conſanguinei, & cui ſit à matre commendatus. Expectarent ætatem Regis ſui idoneam, interea per ſe Regnum adminiſtrarent.* Ea reſponſio longas inimicitias inter *Hungaros* & *Fredericum Rom.* Regem conflauit, armisq; Regis repetitio tentata eſt. *Ioannes* de *Huniad Hungariæ* Gubernator, infeſtis copiis *Auſtriam*, vice geminata ingreſſus, quamuis ferro & igne agros vaſtauerit. Regem tamen, & coronam, & quæ repetebat, pro *Hungaria* Caſtella, obtinere non potuit.

armis repetunt.

Exploratum autem & pro certo habitum erat, quod

1446.

quod ſi Dux magnus *Caſimirus*, gubernacula Regni *Poloniæ* ſuſcipere detrectauiſſet, actum erat de ſuo capite atque vita. Eo ſiquidem apud *Lithuanos* principante, petitus eſt ſepties coniuratorum inſidiis, Conſenſu deinde iudicum, & eorum, qui coniurauerant, non minori leuitate facinus occultantium, quam adnitentium, ſeruatus eſt. De quibus ſat erit, vnum attigiſſe. Erat inter coniuratos *Schutha Rutenici* generis & ritus Dux, adoleſcens forma rara, *Caſimiro* Duci magno *Lithuaniæ* dilectus imprimis & acceptus. Cui cum à coniuratis primariæ partes parricidii (quoniam vnice, a Duce magno *Lithuaniæ* dilectus, faciles habebat ad illum ingreſſus) mandatæ fuiſſent, occaſione ſæpius tentata, & tandem offenſa, in venationum loco, militibus venationum munere occupatis, ſolitarium *Caſimirum* magnum Ducem *Lithuaniæ*, ad focum corpus curantem, reperiens, nobilem veſtem, qua tunc *Caſimirus* magnus Dux amiciebatur, ſabellinis pellibus onuſtam, ab eo petit: ſtrangulaturus illum continuò ſi abnuiſſet. Verum cum vltro, quod petebatur, Dux magnus *Lithuaniæ Caſimirus* conceſſiſſet, dono tam magnifico *Suchta* ineſcatus, parricidium in tempus diſtulit diffuſius. Sub quo coniuratione detecta, & ipſe *Suchtha*, & cæteri coniurati, præter indicem, infelici cruore ſunt damnati.

Coniuratio Lithuanorum in Caſimirum Lithuaniæ Ducem, electum regem Poloniæ enunciatur, & coniurati plectuntur.

1447. Eugenio quarto Papa mortuo

Tertia Februarii, *Eugenius* Papa quartus, per Concilium *Baſilienſe* depoſitus, *Romæ* moritur, & in Eccleſia Sancti *Petri* ſepelitur. Venerant autem, eo languente, & propediem morituro, Legati *Romanorum* Regis *Frederici*, & duorum electorum *Maguntinenſis* Archiepiſcopi, & *Frederici* Marchionis *Brandeburgenſis*, videlicet *Aeneas Siluius* de *Senis Italus*, & *Nicolaus* de *Cuſa Almanus*, *Romam*, & prædicto *Eugenio*, in lecto decumbenti, neutralitate, quam in eam diem ſeruauerant ſublata, plenam obedientiam præſtiterunt, nomine *Frederici* Regis *Romanorum*, & prædictorum duorum electorum. Vix Pontificem inuenies, cui plura contingerunt ſecunda & aduerſa, Concilium congregauit, diſſoluit, *Romæ* captus eſt, fugit, rediit, *Marchiam* perdidit, recuperauit *Sigismundo* Cæſari prius bellum intulit, poſt Diadema conceſſit. *Alphonſi Aragonum* Regis prius hoſtis poſt amicus, Vir alti cordis, ſed nullum in eo maius vicium erat, niſi quia ſine menſura fuit, & non quod potuit, ſed quod voluit, aggreſſus eſt, Cuius funere, in eccleſia S. Petri, prope ſacriſtiam ſepulto. Cardinales conuenientes in Conclaui apud Mineruam, *Thomam* de *Sarſena Genuenſem*, tituli ſanctæ *Zuzannæ* Præsbiterum Cardinalem Epiſcopum *Bononienſem*, ſeptima die Menſis Martii, vltimum inter Cardinales & minorem, elegerunt: qui *Nicolaus* quintus vocatus eſt. Hic pater optimus *Thomas*, anno prædicto, qui in Papam electus eſt, promotus fuit in Epiſcopum *Bononienſem*, deinde in ſanctæ *Zuzannæ* Præsbiterum Cardinalem, & poſthæc in Papam, & anno vno omnes illos tam ſubitos, & altos habuit aſcenſus, Clementia Saluatoris, gradus huiusmodi ſibi conferente, quem præuidebat Eccleſiam ſuam multifarie ſciſſam, ſua modeſtia, prudentia, & benignitate vniturum. Origo illi ex *Surſena*, quod *Genuenſium* eſt Oppidum in *Tuſcia*, iuxta *Liguſticum* mare, ex parentibus quidem honeſtis, ſed ſortis humilis, & ignotæ. Iuris Diuini & humani, & totius triuii & quadriuii, peritus. In pauperes, & egeſtate aliqua grauatos, clemens. In adminiſtranda iuſtitia vir optimus.

in locum illius Nicolaus quintus, inter Cardinales vltimus,

1447. Epiſcopus Bononienſis ſufficitur.

Nicolao & Venceslao Rathiborienſibus, Boleslao Theſchnenſi, cum multis terrarum ſuarum Conſiliariis & Nunciis Principum de *Oſzwiaczim Cracouiam*, pro Dominica Quadrageſimæ, venientibus, & factis cum *Sbigneo Cracouienſi* Epiſcopo, *Ioanne* de *Czizow* Caſtellano, *Ioanne* de *Thaczin* Palatino *Cracouienſi*, tractatibus, pax perpetua, cum Regno *Poloniæ* firmata & inſcripta eſt, ſub æquis conditionibus, & parti vtrique accommodis.

Cum Rathiborienſibus, Theſnenſibus & Oſſwiaczimenſibus Ducibus Regnum Poloniæ perpetuam init pacem.

Feria tertia, poſt octauas S. *Stanislai* in Maio, Clauſtrum *Mogila* cum vniuerſo ſuo corpore, exceptis parietibus & teſtudine, igne, qui de balneo exiuit, conflagratum eſt. Quæ conflagratio, peſſimum omen à multis vocata eſt: oppreſſionem eccleſiarum & præſertim Monaſteriorum, quaſi quandam conflagrationem futuram, augurantibus, ſub tempore & regimine *Caſimiri* Ducis *Lithuaniæ*, qui eodem die Regnum *Poloniæ* ingrediebatur, ſæuituram. Quod quidem Vaticinium, *Caſimiro* Rege grauante multipliciter Monaſteria, fuit impletum.

Caſimiro ex Lithuania Regnum Poloniæ ingrediente. Monaſterium Mogila conflagratur.

Sbigneus Epiſcopus *Cracouienſis*, cultum Diuinum in Diœceſi ſua, in diebus ſuis, pro laude nominis Diuini & ſalute animarum aucturus. Ex duabus Eccleſiis Parochialibus, ſcilicet ſanctæ *Margarethæ*, in noua *Sadecz*, & S. *Iacobi* in *Podgrodzye*, quarum vtraque ad collationem, prouiſionem & diſpoſitionem Epiſcopi *Cracouienſis*, pertinebat: fundat nouam Eccleſiam in *Sadecz* Collegiatam, & tres Prælatos videlicet Præpoſitum, Decanum, Archidiaconum, quatuor Canonicos, & octo Vicarios, in ea inſtituit: quos earundem Eccleſiarum prouentibus, & Decimis, dotat ſufficienter, & de huiusmodi Dignitatibus & Prebendis, perſonis optimis & maturis prouidet, creat. Et ex altari, ad collationem Ciuium *Sandecenſium* pertinente, Cuſtodiam: cuius ius patronatus & collationem Conſulibus & Ciuibus *Sandecenſibus* reſeruat.

Ex duabus Eccleſiis parochialibus Collegiata in noua Sandecz, per Sbigneum Epiſcopum Cracouienſem fundatur.

Caſimirus, magnus Dux *Lithuaniæ*, Regni *Poloniæ*, Coronam ſuſcepturus, ex *Lithuania* in *Brzeſczye*, vbi aliquot diebus commoratus, comitantibus illum Principibus Boiaris, & militibus *Lithuaniæ* in *Lublin*, & a *Ioanne* de *Sczekoczin*, tunc *Lublinenſe* Capitaneo, diebus aliquot omnibus neceſſariis ſplendide procuratus, *Sandomiriam* poſt Octauas Corporis Chriſti, tranſiit, ibique diem Dominicum abſumpſit. Vbi illum *Zophia* Regina excepit. Feria

Caſimirus Lithuaniæ Dux acceptaturus Poloniæ Regnum,

1446.

ſecunda *Sandomiria* egreſſus *Pokrzywniczam*, feria tertia in *Połanyecz*, feria quarta *nouam Ciuitatem* peruenit. Quo *Sbigneus* Cardinalis, & Epiſcopus *Cracouienſis*, cum *Ioanne* de *Thączin* Palatino *Cracouienſe* venit ſuæ Serenitati obuiam, & eum excepit. Feria quinta exiuit *noua Ciuitate*, & facto prandio in villa & Curia *Podolani* venit in *Proſchenicze*.

Cracouiam aduenit.

Feria vero ſexta poſt meridiem, intrauit *Cracouiam*, cum magna populi ſolennitate: Omnes enim proceſſiones Vrbis, illi obuiam exiuerant. Item vniuerſitas, cum ſuppoſitis, item *Vincentius* Archiepiſcopus *Gneſnenſis*, *Sbigneus Cracouienſis*, *Andreas Poſnanienſis*, & *Paulus Płocenſis*, Epiſcopi, ſuæ Serenitati iuere obuiam. Et in magna & graui multitudine intrauit vrbem *Cracouienſem*, proceſſionibus omnibus eum præcedentibus. Et aſcendens Caſtrum, intrauit Eccleſiam maiorem S. *Stanislai* adoratisque reliquiis ſanctorum, & poſito quinquaginta florenorum offertorio, recepit ſe ad aulam.

Venerunt item duo Maſouiæ Duces duabus millibus equitum comitati.

Sequenti die videlicet feſto *Ioannis* Baptiſtæ, interuenerunt Dux *Boleslaus* & Dux *Wladislaus Maſouiæ*. Habuit quilibet ſecum in Comitiua mille equites, pulchrum de ſe videntibus præbentes ſpectaculum. Qui in quandam ducebantur admirationem, tantam duos Duces, & tam ornatam militum, quæ etiam Regibus ſufficeret, habuiſſe Comitiuam.

Caſimirus Lithuaniæ Dux in Regem Poloniæ coronatur,

Die Dominico, in craſtino ſancti *Ioannis* Baptiſtæ, omnibus indumentis Pontificialibus, & Cappa Chorali indutus, in aula Regali, in eccleſia Cathedrali *Cracouienſe*, *Caſimirus* Dux *Lithuaniæ* in Regem *Poloniæ*, ante altare S. *Stanislai*, in medio eccleſiæ, per *Vincentium* Archiepiſcopum *Gneſnenſem* coronatus eſt: *Sbigneo Cracouienſe* & *Wladislao Wladislauienſe*, Epiſcopis, latera eius cingentibus. Aliis inſuper Epiſcopis, videlicet *Ioanne Leopolienſe* Archiepiſcopo, *Andrea Poſnanienſe*, *Paulo Plocenſe*, & *Paulo Camenecenſe* Epiſcopis præſentibus. Aderant autem huic Conuentioni, *Zophia* Regina *Poloniæ*, mater ſua, *Wladislaus* & *Boleslaus Maſouiæ*, *Wladislaus* & *Boleslaus Theſchnenſes*, *Venceslaus Ratiborienſis*, & *Venceslaus Oſſwiączimenſis* Duces. Item duo fratres Cruciferi de *Pruſſia*, *Henricus* de *Plawen* de *Elbing* & *Ludouicus* de *Meue*, Commendatores per Magiſtrum *Pruſſiæ Conradum*, miſſi, de *Erlichſauſzen* ad ſolennitatem Coronationis huiusmodi cohoneſtandam. Item Dux *Boleslaus*, *Switrigał*, cum aliquot Principibus *Ruſſiæ*, videlicet *Georgio Syemyonouicz*, *Vaſſilone Olyeſchkouicz*, & *Vaſſilone* dicto *Kraſni*. Item Barones *Lithuaniæ*, *Syenko Gedigultowicz*, *Andreas Syenkouicz*, & plures alii.

& quæ quisque Dignitariorum inſignia Regalia tenebat, ſub infertur.

In ipſa autem coronatione *Ioannes* de *Czizow*, Caſtellanus *Cracouienſis* tenebat in ſcutella aurea coronam, *Ioannes* de *Thączin* Palatinus *Cracouienſis*, ſceptrum, *Lucas* de *Gorka* Palatinus *Poſnanienſis*, Pomum regale, & *Ioannes Glowacz* de *Olyeſchnica* Palatinus *Sandomirienſis*, enſem, qui *Sczerbyecz* dicitur. His enim officiis ex annexione ſuarum Dignitatum & Magiſtratuum vſi id etiam ſuis ſucceſſoribus perenne reliquerunt. Aderant & plures Barones de *Bohemia*, *Morauia* & *Sleſia*, aſpicientes Cerimonias, præfatæ Coronationis, qui *Cracouiam*, vel inuitati, vel ſpontanei, ad ferendum Coronationi *Caſimiri* Regis decus aduenerant. Oblatio omnis, centum florenorum, per *Caſimirum* tunc nouum *Poloniæ* Regem, ad altare, circa quod coronabatur S. *Stanislai*, facta vniuerſitati Vicariorum Cracouienſium, ceſſit ex iure, & more. Improbabant Mathematici multifarie eam Coronationem, quod in die execrabili & peſſima, perfecta ſit, & in hora tunc quando.

Epiſcoporum cum Ducibus Maſouiæ de loco contentio in Throno, ante Prætorium Cracouienſe Regi præparato, vnde propterea re infecta diſceſſum eſt.

Altera Coronationis die, Rex *Caſimirus*, in apparatu Regio, in equo iuit in circulum Ciuitatis *Cracouienſis*, comitantibus eum *Vincentio* Archiepiſcopo *Gneſnenſe*, *Sbigneo Cracouienſe*, *Andrea Poſnanienſe* & *Paulo Plocenſe*, Epiſcopis. Et dum eſſet prope Thronum, ſibi iuxta Prætorium præparatum, Duces *Maſouiæ Wladislaus* & *Boleslaus*, tenere dextram partem lateris *Caſimiri* Regis conati, ac per hoc habere locum ſuperiorem, ſupra Pontifices, nouum ſciſma introducunt. Pontificibus id non ferentibus, ſed incontinenti factis, perprius variis tractatibus, à *Caſimiroque* Rege, in Domos ſuas diſcedentibus. Rex moleſtiſſime eorum diſceſſum ferens, nec thronum ſibi præparatum aſcendit, nec homagium a Ciuibus cepit, ſed gyrato circulo Ciuitatis, ad Caſtrum triſtis rediit. Sequenti vero die Duces *Maſouiæ* magna tenuit pœnitentia, quod Pontifices ex loco primo, & ſuperiori pellere nitebantur: cum in omnibus Conciliis, Conuentionibus & vniuerſitatibus, Pontifices locum eminentiorem capere ſoliti ſunt.

Caſimirus Rex Monaſterium Thinyecz, ad inſolitam penſionem pignoribus captis, cogit. Quapropter eccleſia Cracouienſis ciulatu eorum, qui iniuriam paſſi ſunt, repletur.

Pignoratæ inſuper fuerant, die eodem Monaſterii *Thinyecenſis*, recuſantes dare *Caſimiro* nouo Regi ſtationem inſolitam, aliquot villæ. Ob quam iniuriam, ruſticanæ fæminæ villarum præfatarum, ſua pecora, eis ablata, ſecutæ, flentibus & lamentis vniuerſam Eccleſiam *Cracouienſem*, in re Diuina tunc occupatam, & impleuerant, & turbauerant. Moleſtiſſimaque res plurimis viſa eſt, quod *Caſimirus* Rex talibus iniuriis ſuum Principatum initiauerit.

Caſimirus Rex à Nicolao quinto

Feria quinta poſt Feſtum Viſitationis Sanctæ Mariæ Virginis, habita deliberatione, cum Prælatis & Baronibus Regni ſui *Poloniæ*, in Camera picta *Caſimirus* Rex, cui ex duobus, contendentibus de Papatu, præſtanda eſſet obedientia, an videlicet *Fœlici* Papæ, quinto, per Concilium *Baſilienſe* electo, qui in ſolitudine Ripariæ *Gebenuenſis* Diœceſis, iam à pluribus annis honeſte conuerſabatur, prout eius Serenitatem Oratores Concilii videlicet Magiſter *Marcus Bonifilii*, in Theologia Magiſter, de *Cathalonia*, & *Stanislaus Sobnowski*, Præpoſitus *Tridentinus*, petebant & requirebant, an *Nicolao* Papæ quinto, qui *Romæ* præſidebat, & qui Regem ſolum per literas, de præſtanda obedientia habebat rogatum. Fecit pro *Nicolao* Roma-

1447.

Pontifice Romano, cui obedientiam ſciſmatis tempore præſtitit, tria petit.

Romano declarationem, Prælatorum & Baronum aliquorum, optime pro Republica conſulentium, qui dilationem eſſe ſecuriorem, deducebant, ſuaſione improbata. Quorum ſpretis Conſiliis, declaratio fuit ſecuta, nominatique fuerunt Nuncii, ad Papam *Nicolaum*, ex parte *Caſimiri* Regis, & Regni *Poloniæ* ituri, videlicet *Viſota* de *Gorka*, Præpoſitus *Poſnanienſis*, & *Petrus* de *Schamotuli*. Quibus Rex, de conſilio Baronum ſecularium, tria petenda commiſit. Primo *omnes collationes omnium Beneficiorum iure ordinario ſemper ſaluo.* Secundo *decimam decimæ, per totum Regnum ſuum, ad ſex annos*. Tertio *Denarium ſancti Petri, in annos aliquot percipiendum.*

Caſimirus licentiatis & remuneratis Lithuanis in Nyepolomicze, gratia venationis, procedit.

Principes & Barones *Lithuaniæ*, magnificis, & ſumptuoſis, non ſolum remunerati, ſed ditati, donis in *Lithuaniam* reuertuntur. Quos *Caſimirus* Rex, extra portam conducebat: magnam illis impendens humanitatem, & honorem. Quibus remiſſis, & licentiatis Rex, vadit in *Nyepolomicze*: ſolatia ſua in captione ferarum habiturus, & die Dominico reuertitur *Cracouiam*.

Feria tertia, ante feſtum Sanctæ *Margarethæ*, egreditur *Caſimirus* Rex *Cracouia*, in *maiorem Poloniam* tranſiturus, quem genitrix ſua *Zophia* Regina comitabatur, & facto in *Schłomniki* nocturno, vadit per *Myechow*, *Lyelovv*, *Cząſtochovva*, *Klobuczko*, *Krzepicze*, *Wyelun*, *Siradiam*, *Caliſch* & *Poſnaniam*.

Michael filius olim Sigismundi Lithuaniæ Ducis, miſere interfecti, fruſtra veniam à Caſimiro Poloniæ Rege precatur.

Feria ſecunda in vigilia S. *Iacobi* Rege in *Caliſch* agente, venit ad eum Dux *Michaël Lithuaniæ*, & procumbens obtulit ſe, atque ſubmiſſe deiecit, verbis in mollius ſuppliciter inflexis, ſe & ſua omnia *Caſimiro* Regi promittens, non tam Regis, quam *Lithuanorum* indignationem mitigare contendens, quibus *Caſimirus* Rex morem gerendo, inexorabilem ſe præbebat. Ad pedes Regios precatur veniam, & gratiam, & bonorum paternorum reſtitutionem. At Rex *Caſimirus*, quem tanta rerum conuerſio admonere debuit clementiæ, ſpreuit humi iacentem, nec aliqua ſpe calamitoſum & ſupplicem refouit, ſed factis ſecum aliquibus tractatibus, ſine fine remiſit. Ipſeque Dux *Michaël Caſimiro* Rege inſalutato, ſentiens ſibi *Caſimirum* Regem implacabilem, & demiſſam ſuam humiliationem infructuoſam, diſceſſit.

Poſnania in aduentu Regis Caſimiri tota conflagrat, & diripitur a propriis.

Cum autem *Caſimirus* Rex, ex *Caliſch Poſnaniam* adueniſſet, Ciuitas *Poſnanienſis* caſu incenſa eſt, & tota fere, præter domos muratas, igne conſumpta, & Eccleſia ſanctæ *Mariæ Magdalenæ* exuſta, *Poloni*, *Lithuani* & *Thartari*, qui erant cum *Caſimiro* Rege, ceperunt agere direptiones & ſpolia. Propter quod, plures ex eis erant interfecti, & aliqui, iuſſu *Caſimiri* Regis decollati. Ciuitas ipſa magnos egit luctus & lamenta, cum pro exuſtione, quæ ei acciderat, tum pro ſpoliis, quæ a propriis pertulerat. Sed & *Caſimirus* Rex, per continuos tres dies, caſum tam damnoſum deflebat.

Conradus Epiſcopus Wratiſlauienſis moritur.

Feria quarta in vigilia S. *Laurentii*, *Conradus* Epiſcopus *Wratislauienſis*, in Curia Epiſcopali *Wratislauiæ* moritur, & in Eccleſia *Wratislauienſi* ſepelitur. Tertia quoque dies Septembris, per Capitulum *Wratislauienſe* inſtituitur, & nominatur, pro futuri Pontificis electione. Hic Pontifex erat Dux *Sleſiæ* de *Olyeſchnicza*, & annis prope quadraginta rexit illam eccleſiam. Sed ſub eius regimine, pene tota corruerat. Vnde quadam pœnitudine ductus, ceſſerat tribus annis ante mortem honori & oneri Epiſcopatus, poſtea vero pœnituit, & tam Dignitatem, quam poſſeſſionem, quæ iam per Capitulares, eo reſignante tenebatur, repetiit.

Prima Conuentione generali Piotrcouiæ facta per Caſimirum Regem Poloniæ,

Feria quinta, in vigilia S. *Bartholomæi*, intrauit *Caſimirus* Rex Oppidum *Pyotrkovv*, & tenuit cum Prælatis & Baronibus, atque Nobilibus ſuis in magno numero, illuc conuenientibus, ſeptem diebus generalem Conuentionem. Aderant autem huic Conuentioni, *Vincentius Gneſnenſis* Archiepiſcopus, & Primas, *Sbigneus Cracouienſis*, *Wladislaus Wladislauienſis*, *Andreas Poſnanienſis*, *Paulus Plocenſis*, *Nicolaus Przemislienſis* Epiſcopi, & omnes Palatini, Caſtellani, Dignitarii, & Officiales. Et quoniam per leges a *Caſimiro* ſecundo, Rege *Poloniæ* conditas, non ſufficienter ſingulis emergentibus, erat prouiſum, ſummopereque appoſitio nouorum iurium iudicabatur, opportuna, factæ ſunt in eadem Conuentione, approbantibus & laudantibus vniuerſis, hæ leges & Conſtitutiones.

nonnullæ leges reip. Poloniæ ſalutares feruntur.

Primo *quod frater primogenitus, aut ſenior, non poſſit bona paterna, ratione primogenituræ, aut ſenii diſtrahere aut conſumere, vltra portionem eum concernentem, niſi onus debitorum paternorum id exigeret. In quo nihilominus caſu, debet interuenire, conſilium, conſenſus & voluntas ſeniorum paternorum, & quod bona vendita ſe vltra ſummam debitorum non extendant. Si vero aliquid pecuniæ, debitis ſolutis, reſultauerit, integre & fideliter conſeruetur, inter cæteros fratres diuidenda æqualiter.* Secundo, *quod fluuii Visla, Vartha, Dunayecz, Bug, Dnieſther, Dnyepr, Vislok, Visloka, Pilcza, & alii quicunque in Regno Poloniæ exiſtentes ſint liberi, nullis obſtaculis, aut ſepibus captiuandi, vt omnes homines per eos ire & natare poſſint, cum ſuis rebus venalibus, de quacunque ſpecie vel genere, liberumque habeant, infra & ſupra tranſitum. Si autem alicui complacet, habere obſtaculum, habeat in illo portas, quæ tranſeuntibus pateant, & præbeant ingreſſum, alias in nullo erit obnoxius, qui illud ruperit. Quod ſi aliquis ratione obſtaculi, aut ruptionis, quicquã exegerit, reſtituere cogatur per Capitaneum loci, omnia recepta, & pœna nihilominus Siedmnadzieſtha Polonice vocata irremiſſibiliter exigenda puniatur.* Tertiò *quod Colloquia generalia, & termini, ſine aliqua interruptione, pacis tempore, celebrentur, & iuſtitia adminiſtretur pau-*peribus

1447.

peribus. Teneanturq; omnes Palatini, Castellani, Iudices, & Officiales, illa personaliter frequentare, exceptis duntaxat duobus casibus, si videlicet aliquis fuerit gravi languore oppressus, aut in negotiis Regni destinatus. In quibus nihilominus casibus tenebitur & poterit locum suum, per aliam personam, supplere: contradictione qualibet non obstante. Quarto, *quod quilibet, pro vice prima inculpatus, notatus vel infamatus, de furto, vel spolio, teneatur innocentiam suam, duodecim testibus, viris bonis, & octodecim eligendis, quasi nobilitatem suam probaturus esset, demonstrare. Ei autem tantummodo purgatio debet prodesse, qui semel, bis, & ad maximum, ter culparetur. Quarta autem vice culpatus, debet legibus municipalibus, contra fures æditis multari.* Quinto, *quod nullus, quacunq; lacessitus iniuria, damno vel offensa, belligeret, contra intraneos, aut extraneos, alias omnia damna exinde secuta, in bonis eius, aut capite repetantur.*

Casimirus Rex

Fuit in eadem Conuentione Rex *Casimirus* per omnes Prælatos, & Barones, & nobiles, communi voto rogatus, *vt literas antecessorum suorum Regnicolis concessas firmaret iuramento, & literis.* Item *vt nullas terras, & signanter terras Russiæ, Lucensem & Podoliæ, à Regno Poloniæ alienaret.* Fama enim communis, eum Regni *Poloniæ*, terras *Podoliæ*, velle *Lithuaniæ* Ducatui adiungere, vulgauerat. Iteẽ *vt in Lithuaniam transiturus, aliquos Barones, prudentes, & maturos ex Regno Poloniæ secum assumeret, quorum consilio, facta, Regnum Poloniæ concernentia, gubernaret.* Item *vt indignationem suam Theodorico Buczaczki, Capitaneo Podoliæ*, quam ideo contra eum conceperat, quia Castra terræ *Podoliæ*, videlicet *Myedzibore, Chmyelnik, Karawol*, quæ *Lithuani* nouiter occupata detinebant, cum terrigenis *Podoliæ* recuperauit, *indulgeret. Casimirus* autem Rex, quamuis dixit, se cum Baronibus *Lithuaniæ*, qui tunc erant, velle super petitis deliberare. Deliberatione tamen facta, respondit. *Se nullatenus aliquot petitorum esse facturum, propter iuramentum, primum factum Lithuanis*, contemptisque patriæ precibus, feria quarta in die SS. *Fælicis & Aucti*, nullo in Regno *Poloniæ* posito ordine, in *Lithuaniam* velocissimo cursu, cum magna amaritudine, nausea, & dolore omnium processit: asserens se in *Lithuaniæ* Ducatu, magna habere & ardua negotia disponere & ordinare. Et primum nocturnum in *Opoczno*, alium in *Radom*, tertium in *Kozyenicze*, & quartum in *Lukow* faciens, iter suum in *Lithuaniam* continuauit.

spretis Polonorum precibus, vtpote in Lithuanos propensior, in Lithuaniam

magnis itineribus peruenit.

Nicolaus Nowak in Episcopum Wratislauiensem consecratur.

Feria tertia, ante festum Natiuitatis sanctæ Mariæ Virginis, Prælati & Canonici *Wratislauienses*, celebrato capitulo generali, *Nicolaum* dictum *Nowak*, Decretorum Doctorem, Præpositum & Canonicum *Wratislauiensem*, eligunt vniformiter, in Episcopum *Wratislauiensem*. Hic fuit ortus de villa Ecclesiæ *Wratislauiensis*, prope *Niszam* dicta *noua villa*, & ab inde sortitus fuit cognomen *Nowak*, vir frugi & humilis, prudens & industrius. Electionem autem suam *Vincentius* Archiepiscopus *Gnesnensis*, tanquam Metropolitanus, specialibus, & notabilibus nunciis suis, videlicet *Andrea Schkoda*, & *Iaroslao Kąkolewski* Canonicis *Wratislauiensibus*, rogatus, confirmat, ipseq; postea in ecclesia sua *Wratislauiense*, fuit in Episcopum consecratus, statimque bona Ecclesiæ *Wratislauiensis*, per antecessorem suum *Venceslaum* obligata & distracta, cœpit redimere & instaurare. Consecratus est autem præfatus *Nowak* de mandato præfati *Vincentii* Archiepiscopi *Gnesnensis*, in Ecclesia *Wratislauiense*, per *Ioannem* Episcopum *Naturiensem*, fratrem Ordinis Minorum, *Gnesnensis* Ecclesiæ Suffraganeum, die Solis vigesima secunda Mensis Octobris.

Post discessum *Casimiri* Regis ex Regno *Poloniæ* in *Lithuaniam*, omnes hostes Regni, & signanter *Slesitæ*, grassari contra Regnum, & illud rapinis, & spoliis, captiuationibus, & interfectionibus, Nobilium & Subditorum Regni *Poloniæ*, affligere cæperunt. Duo enim Nobiles de *Wladzin*, fulti subsidio Ducum aliquorum, & nobilium *Slesiæ*, per dolum & fraudem Oppidum *Bądzin* subintrant. Onerauerant enim decem currus hominibus armatis, & illi oppidum, quasi cum aliquibus mercibus, & rebus ingressi, aliis gentibus, quæ erant in campo, securum patefecerunt aditum. Hostes itaq; Oppidum prædictum ingressi, illud spoliant, & spoliatum succendunt, multisq; prædis onusti, & spoliis, sine aliqua offensa redeunt.

Bądzin Oppidum Slesitæ dolo ingressi diripiunt, & incendunt.

Die Dominico sanctæ *Heduigis* habita est Conuentio in Ciuitate *Wyelium* cum Ciuibus de *Wratislauia*, & *Namislow*. Ad quam *Vincentius* Archiepiscopus *Gnesnensis*, *Martinus* de *Sławsko* Palatinus *Calissiensis*, *Ioannes* de *Konyeczpolie* Regni *Poloniæ* Cancellarius, Capitaneus *Siradiensis* descenderant. Et post aliquot tractatus, cum prædictis ciuibus *Wratislauiensibus* & *Namislouiensibus*, qui illuc personaliter aduenerant, habitos, treugas, ad decem annos duraturas conficiunt, literisque inscribunt, & firmant.

Pacem Poloni cum Wratislauiensibus, & Namislouiensibus, ad decennium conficiunt.

Oppidum *Lublin* feria quarta, post festum Sancti *Michaëlis*, Oppidum vero *Zneyno*, feria sexta, post festum sanctæ *Heduigis* casibus fortuitis, adeo igne consumpta sunt, ut nec aliqua domus in illis salua remaneret. Asserunt & anno eodem *Bochnyam*, *Xzyąſt*, *Siradiam*, sed in aliqua sui parte arsisse.

Quædam Oppida in Regno Poloniæ igni ardent.

Secuta, & commissa fuerunt hyeme illa in Regno *Poloniæ* signanter vero circa *Oszini*, & circa *Grabow*, per fures de *Slesia* & *Hungaria*, spolia multa, currus mercatorum pannis

Prædonum externorum,

1447.

optimis onerati, direpti sunt, res notabiles, in Clenodiis, & pecuniis, mercibusque mercatoribus ablatæ. Miles notabilis *Svvantopelkus* de *Zavada* Subpincerna *Cracoviensis*, dum venatum ivisset, feria quarta, ante festum sanctæ *Elisabeth*, per eosdem fures & latrones de *Slesia* interfectus est, & filius suus. Item postea *Nicolaus Bawelna* Subpincerna *Siradiensis*, & alii plures capti sunt, & in *Wladzim* in captivitatem deducti. Nullus tamen tanta mala fortius promovebat, quam proprii Regni *Poloniæ* nobiles, subditi, & terrigenæ, rapto & furto vivere soliti, quorum aliqui in *Wladzim*, in captivitatem deducturi res & homines iverant, & abinde exeundo, tanquam domestici, cum aliis, qui in Regno habitabant, libere bona mercatorum & subditorum Regni *Poloniæ* diripiebant. Videntes enim, ex Regno *Poloniæ*, omnem bonum ordinem, & correctionem malorum exulasse, & in his, qui multa spolia, & furta absente Rege patraverant, nullam vindictam subsecutam fuisse, erexerunt animum propter impunitatem, ad omnia mala, & ex bonis nobilibus fures effecti. Nec inventus est aliquis, ex omnibus Regni *Poloniæ* Baronibus, qui interponeret se ad submovendum tanta spolia & furta. Ubique enim viæ & stratæ completæ erant furibus. Et quamvis Prælati, & Barones Regni *Poloniæ*, eventum tantorum malorum *Casimiro* Regi Nuntiis suis & literis specialibus significassent, & multis persvasionibus peruisionem Regalem invocassent: Suà tamen Serenitas, rebus *Lithuaniæ* intenta, distulit, succurrere provisioni Regni sui. Propter quod hostes invidi, & fures Regni, dissimulatione Regis & Baronum Regni *Poloniæ* cognita, liberius ad omnia desideria grassabantur. Sub eodem siquidem tempore, *Ioannes Kathowski*, bis terram *Wyelunensem* subintrans, multas villas, in ea spoliavit: *Laurentio Zarąba*, Castellano *Siradiense*, & Capitaneo *Wyelunense*, nullam resistentiam, aut defensionem opponente: quamvis idem *Ioannes Kathowski*, occasione privatæ iniuriæ, sibi per eundem *Laurentium Zarąba* factæ, huiusmodi spolia in terra *Wyelunense*, asserebat se commisisse.

& domesticorum in Regno Poloniæ

magna vis & copia viget.

Ioannes de Huniad Gubernator Regni Hungariæ Vladislaum Palatinum Bessarabiæ,

Ioannes de *Huniad* Gubernator Regni *Hungariæ*, collecto non mediocri exercitu, simulans se contra *Turcas*, iturum in *Bessarabiam*, cum *Stanculone*, præfecturus illum *Bessarabis* in Voievodam, *Vlad* Voieuoda expulso, descendit. Subintrans autem clandestine terram *Besserabiæ*, & *Vlad* Voievodam, nullam hostilitatem huiusmodi suspicatum, incautum & securum reperiens, una cum filio interfecit, talique vicissitudine, & retributione dictum *Vlad*, pro eo, quod eum ex conflictu, infœliciter cum *Turcis* prope *Varnam* commisso, fugientem exceperat, & per suos captivatum, relaxaverat, & remuneratum dimiserat, præmiat. *Stanculonem* deinde, quem in Voievodam *Bessarabiæ* reponere promiserat, exoculat, & terram *Bessarabiæ*, sibi vsurpare molitur. Ut autem facilius cogitata perficiat, *Petro* Voievodæ *Moldaviæ*, cui *Vlad*, olim *Bessarabiæ* Voievoda, erat infestus, eo quod *Romano* etiam Voievodæ *Moldaviæ*, filio *Heliæ*, cuius idem *Vlad* germanam habuit in vxorem, de Voievodatu *Moldaviæ* disceptabant, sororem suam germanam, iam annum quinquagesimum provectam, dat in vxorem: spondens illum reponere in terræ *Moldaviæ* pacifica possessione. Mittitque cum eo aliquas gentes suas, ad expellendum *Romanum*, de *Moldaviæ* terra. *Romanus* autem intelligens, contra se *Petrum* Patruum germanum, cum auxilio gentium *Ioannis* de *Huniad* adventare, & maritum sororis suæ, *Vlad*, Voievodam *Bessarabiæ*, à quo magna solebat habere in gentibus subsidia, interfectum, & animos *Valachorum*, probè intelligens erga se, non esse rectos, præcavens sibi in futurum, fugam iniit. Et de terra *Valachorum* fugiens, ad terram *Podoliæ* confugit. Ubi securus existens, *Casimirum* Regem *Poloniæ* tam per literas, quam per Nuncios, tanquam propinquo sibi sangvine iunctum (erant enim ex duabus sororibus geniti) de dando sibi subsidio, multipliciter solicitavit. *Petrus* autem Voievoda, totius terræ *Moldaviæ* apprehensa possessione, dolos *Ioannis Huniad* expertus, nulla cum eo fœdera facere, aut cum Regno *Hungariæ*, iuxta eiusdem *Ioannis* de *Huniad* persvasionem, tenere voluit, sed per literas, & Nuncios, *Casimirum* Regem, Prælatosque & Barones *Poloniæ*, humiliter rogavit, quatenus eum à se non abiicerent, sed tanquam subditum, & homagialem Regni *Poloniæ* tuerentur, offerens se fideliter sacræ Coronæ Regni *Poloniæ*, & Regi *Casimiro* seruiturum.

optime de se meritum, vna cum filio necat.

Petrus Palatinus Valachiæ, Huniadi dolos expertus,

Casimiro Regi Regnoque Poloniæ supplex se subiicit.

Perseverante *Casimiro, Poloniæ* Rege, per tempus hyemale in *Lithuania*, & continuis venationibus insistente, multi ex Boyaris, nobilibus, & communitate *Lithuanorum*, Ducis *Michaëlis* Principatum expetebant, & propterea secretis consiliis ac conspirationibus exquirebant modos, vias & ingenia, quibus Ducem *Michaëlem*, possent in Ducatum magnum *Lithuaniæ* reponere, & illius frui Principatu. Sed nec ipse Dux *Michael* omnes, quos sciebat favere sibi, negligebat inducere muneribus, & promissis, quatenus negotia sua dirigerent, & promoverent. His autem omnibus *Casimirus Poloniæ* Rex cognitis, omnes Boiaros, & Barones *Lithuaniæ*, quos suspicabatur esse Ducis *Michaelis* amicos, de tenutis Castrorum destituebat, & suis fidelibus ea committebat. Majorique industria, & diligentia, struebat modos, per quos posset prædictum Ducem *Michaelem*, in terris tunc *Masoviæ*, apud suos affines, Duces *Masoviæ*, *Wladislaum* & *Boleslaum* delitescentem comprehendere. Solicitavit, & Magistrum *Prussiæ*, fratrem *Conradum*, Nunciis & literis, quatenus in casu, quo idem Dux, *Michael*, per terras Dominio-

Dux Michael, filius olim Sigismundi, Lithuaniæ Ducatum affectans,

1447.

rum ſuorum, vellet latenter fugere, captivare illum, & *Caſimiro* Regi tradere dignaretur. Annuens autem petitioni Regiæ, præfatus A *Conradus Pruſiæ* Magiſter, in omnibus deſertis nemoribus, inter *Maſoviam*, & *Livoniam*, *Pruſiamque* ſitis, per quæ veriſimiliter præſumebat, dictum Ducem *Michaëlem* tranſiturum, poſuit excubias, pro ejusdem Ducis *Michaelis* captivatione. Contigit autem, dum idem Dux *Michael*, ex terris *Maſoviæ*, verſus *Samogithas*, quos ſibi noverat affectos plurimum, per ſylvas, & nemora procederet, metſeptimus, obviavit illi Commendator *Pruthenicus* metnonus, continuam curam de ſua captivitate gerens. Congreſſu autem invicem facto, Commendator vibrato enſe, & capiti ſellæ appoſito, irruit in Ducem *Michaelem*. Sed Dux *Michael*, nudis manibus enſe Com- B mendatoris arrepto, illum ſibi abſtulit, & conatus ſuos eliſit. Senſitque in manibus, non modica vulnera, tandem novem contra ſeptem prævalentibus. Dux *Michael* fugere in paludes, & luta, coactus eſt. Omnes autem ſervitores ſui ſex, per Commendatorem, & ſuos, fuerunt capti. Altera autem die commendator, cum hominibus pedeſtribus, & canibus, dictum Ducem *Michaelem*, longo tempore quæſitum, invenit & comprehendit, & donec vulnera ſua, & ſuorum curata fuerunt, tenuit, poſtea verò illum dimiſit remuneratum. Dimiſſus autem rediit in *Maſoviam*, & exinde in *Sleſiam* devenit, & per Duces *Sleſiæ Conradum Canthner*, & alios *Oleſchnicenſes* C eſt recollectus, & in Caſtris eorum conſervatus. Sed & ibi quoque plures inſidiæ ſibi tendebantur per *Petrum Schaffraniecz** Succamerarium *Cracovienſem* largitione ad id ſubarratum.

a quodam Commendatore in ſylua comprehenſus dimittitur, & primum in Maſouiam, deinde in Sleſiam fugit.

Carolus Rex *Franciæ*, tenta pro danda pace eccleſiæ, & extinguendo ſciſmate in *Lugdano* Dieta, quæ duravit à feſto S. *Jacobi* Apoſtoli, vsque ad diem S. *Lucæ* Evangeliſtæ, ad quam Nuncii *Nicolai* quinti Papæ. Item Nuncii Concilii *Baſilienſis*, item Nuncii *Fœlicis*, gerentis ſe pro Papa, item Nuntii *Romanorum*, *Angliæ*, *Caſtellæ*, *Navariæ*, *Ceciliæ* Regum, item Nuncii Electorum Imperii, & aliqui Electores præſentes, item Nuntii diverſorum Principum, Spiritualium & Secularium, cum plena D poteſtate, item, multi doctores, iuris Divini & humani, fuerunt congregati. Vbi multis tractatibus, pro pace Eccleſiæ habitis, quamvis certa media, pro pacificanda Eccleſia DEI reperiſſent: intelligentes tamen illa ſine *Fœlice* concludi non poſſe, iverunt ad illum in *Gebennas*, inveneruntque animum ejus, ad pacem Eccleſiæ dandam, non ſolum inclinatum, ſed etiam deditiſſimum. Et tandem Spiritu Sancto dictante, idem *Fœlix* in omnia pacis media conſenſit. De quo omnes incredibili læticia erant completi, ſperantes indubiè, per dictum medium, pacem veram & integram, eccleſiæ ſecuturam, cum fidei integritate, authoritatis Eccleſiæ, & generalium Conciliorum conſervatione, ſerenitate conſcientiarum. Statimque ex *Gebennis* iverunt ad Reges ſuos, & A abinde *Romam*, aliquorum Regum prædictorum Oratores, ad *Nicolaum*, quintum Papam, rogaturi, ut ipſe *Nicolaus*, omnia media, ſic concepta, & compacta, ratificaret. Qui ut vir magnæ prudentiæ & ſanctitatis, & nihil amplius quam pacem, & vnionem Eccleſiæ ſummopere deſiderans. Nunciis, & Oratoribus, Regum & Principum prædictorum, benigna audientia præſtita, ferè ſingulas Ordinationes, in *Lugduno* digeſtas approbat, acceptat, & admittit.

Concluſiones de pace Eccleſiæ Lugduni factas

Nicolaus quintus Pontifex Romanus approbat.

1448.

Caſimirus Rex *Poloniæ*, Natalis Domini dies celebravit *Vilnæ*, ubi ad ſuam Serenitatem, Ducis *Moſchovitarum*, item Ducum de *Sye*- B *wior*, item *Tartarorum* Imperatoris, item Communitatis *Novogrodenſis*, item Magiſtrorum, *Pruſſiæ* & *Livoniæ*, Nuncii & Oratores confluxerunt: plurima illi offerentes dona, & congaudentes de ſua in Regnum *Poloniæ* exaltatione. Quos votivè, & prudenter expediens, ad propria remuneratos remiſit. Ex *Vilna* proceſſit in *Brzeſczye*, & ibi ferè totã Quadrageſimam continuavit. Pro Dominica vero Palmarum, *Vilnam* reverſus eſt, & ibi egit dies feſtos Paſchæ, illuc ad ſuam Majeſtatem *Zophia Poloniæ* Regina, genitrix ſua, advenit, & multis ſalubribus, cum eo habitis tractatibus, remunerata, in Regnum *Poloniæ* poſt conductum Paſchæ rediit. Non enim poterat ipſa Regina, cum curia ſua notabili, illic longos ſtare dies, propter nimiam penuriam, atque famem, quæ tunc vehementer C terram *Lithuaniæ*, affligebat.

Caſimiro Regi, nonnulli Principes, de illius ad Regnum Poloniæ exaltatione, muneribus etiam oblatis congratulantur.

Peractis diebus Paſchæ & Pentecoſtes, *Caſimirus Poloniæ* Rex, pro feſto S. Trinitatis, venit in *Brzeſczye Ruthenicale*, deinde per *Parczow*, Sabbato poſt feſtum Corporis Chriſti, intravit Oppidum *Lublin*, ubi *Zophia* Regina *Poloniæ* ei occurrens, ipſum excepit. In quo decim diebus generalem tenuit Conventionem. Convenerant enim illuc, vtriusque Dominii Prælati, Principes, Dignitarii, & Barones, tam videlicet Regni *Poloniæ*, quam Ducatus magni *Lithuaniæ*. De Regno ſi- D quidem venerant, *Vincentius* Archiepiſcopus, & Primas, *Ioannes* Archiepiſcopus *Leopolienſis*, *Sbigneus Cracovienſis*, *Wladislaus Wladislavienſis*, *Andreas Poſnanienſis*, Epiſcopi, *Ioannes* de *Czizow* Caſtellanus & Capitaneus, *Ioannes* de *Thaczin* Palatinus *Cracovienſis*, *Lucas* de *Gorka Poſnanienſis*, *Ioannes* de *Oleſchnicza* *Sandomirienſis*, *Albertus* de *Male Lancicienſis*, *Petrus Odrowaſz Leopolienſis*, *Hriczko Podoliæ*, Palatini, *Przedborius* de *Konyeczpolie Sandomirienſis*, *Creslaus* de *Kurozwaki Lublinenſis*, *Theodoricus Podoliæ*, Caſtellani, & alii multi nobiles, Barones & milites. Ex parte vero magni Ducatus *Lithuaniæ*, advenerant, *Matthias* Epiſcopus *Vilnenſis*, Dux *Georgius Langwinowicz*, Dux *Georgius Syemienowicz*, Dux

Altera Conuentio generalis facta per Caſimirum Regem in Lublin.

1448.

Dux *Vaſillo Kraſſni*, Dux *Oſtrowski*, *Gaſtoldus Vilnenſis*, *Monividus Troconſis* Palatini, *Petrus Montigerdowicz*, Marſſalcus magni Ducatus A *Lithuaniæ*, & alii multi nobiles, & Barones de *Lithuania*. Omnes autem hi de *Lithuania* Conſiliarii, in tentoriis ſuas habebant manſiones, circa fluvium *Biſtrzicza*: *Caſimiro* Rege, in neceſſariis, in abundantia illos tractante. Conventione autem prædicta inſtaurata, & omnibus Conſiliariis utriusque Dominii convenientibus, cœperunt Prælati, Principes, & Boiari, magni Ducatus *Lithuaniæ*, Prælatis, Baronibus, & Dignitariis Regni Poloniæ proponere, *qualiter per inſcriptiones, fœdera, & ligas, inter Regnum Poloniæ ab una, & Ducatum magnum Lithuaniæ, partibus ab altera, ſub divis principibus, Wladislao Rege Poloniæ, & Vithawdo, Duce magno Lithuaniæ, confectas*, nimium gravarentur, *ex his præſertim verbis, vbi* B *prædicti duo Principes, Wladislaus Rex Poloniæ, & Alexander Vithawdus, magnus Lithuaniæ Dux, omnes terras Lithuaniæ, & Ruſſiæ, Regno Poloniæ perpetuo uniendo, in ſuis literis, terras Lithuaniæ, Samogithiæ, & Ruſſiæ, Regno Poloniæ perpetuo, ſcribunt ſe incorporaſſe, univiſſe, & appropriaſſe.* Petentes, *ut verba hujusmodi ex literis inſcriptionum tollerentur, ne verba prædicta, Prælatos, Principes & Baronos Lithuaniæ declararent Regno Poloniæ perpetuo eſſe obnoxios, & quodammodo inferiores & ſubjectos.* Rogabant deinde, *quatenus terra Podoliæ, item Caſtrum Olyeſchko, & Diſtrictus Wiethly, Lopaczin, & Hrodlo eis redderentur,* C *attento, quod Dux magnus Lithuaniæ Withawdus, in diebus ſui regiminis, illa poſſediſſet*, & allegantes *terram Podoliæ, poſt mortem Ducis magni Withawdi, à magno Ducatu Lithuaniæ præter juſtitiam abſtractam fuiſſe.* Prælati verò & Barones *Poloniæ*, per *Caſimirum* Regem rogati, quatenus cum Boiaris *Lithuaniæ*, benignè, & charitative ſe gererent, & modeſte illis, atque amice, ad eorum poſtulationes, reſponderent, talemque viam reperirent, prudentem, quæ eos non exacerbaret, neque moleſtos, atque gravatos efficeret. Habita notabili deliberatione, illud invenerunt medium, quod omnia propoſita Baronum *Lithuaniæ* facile ſolveret, ut videlicet Regnum *Poloniæ*, cum Ducatu D magno *Lithuaniæ*, ſecundum intentionem primorum Principum, *Wladislai Poloniæ* Regis & *Vithawdi*, magni Ducis *Lithuaniæ*, ſub uno Rege, & Principe foret, & utrumque Dominium, de cetero vocatur Regnum *Poloniæ*, titulo magni Ducatus *Lithuaniæ* extincto. Quodque *Lithuaniæ*, *Samogithiæ* & *Ruſſiæ* terræ, quæ nunc Ducatui magno ſubſunt, in eadem ſorte, conditione, iure, priuilegio, & libertate, qua terræ *Cracouienſis*, *Sandomirienſis*, *Lublinenſis*, *Leopolienſis*, *Podoliæ*, & aliæ conſiſtant. A Polonorum itaque Proceribus, quæſtio & interrogatio tunc in *Lithuanos* mota, & propoſita eſt, *an vellent amplius & de cetero ſub uno Rege & Principe, cum illis perpetuo eſſe*: Quoniam, ea quæſtione abſoluta, nulla poſſet A de cetero, neque de privilegiis ſeu fœderibus, neque de terra *Podoliæ*, & Diſtrictibus prædictis, differentia ſuboriri: cum omnia eſſent vnum, neque limitibus aliquibus, velut corpus vnum, poſſent diſterminari, & ſecerni. Tali propoſitione Boiari *Lithuaniæ* requiſiti, deliberatione habita, reſpondent, *ſe cum Regno Poloniæ non recuſare eſſe, ſub vno rectore, & Principe, non in perpetuum quidem, ſed ad illud tempus, quo modernus Caſimirus Rex Poloniæ, & proles, ex radice, & femore ſuo deſcendens, vixerit. Nullatenus autem poſſe in eam conditionem annuere, & conſentire, ut terræ Lithuaniæ taliter Regno Poloniæ vnirentur, & eiusdem conditionis eſſent, qualis ſunt terræ, Cracouienſis,* B *& Siradienſis & aliæ: cum turpe eſſet illis, & titulum Ducatus magni Lithuaniæ ſupprimere, & omnem gloriam, famam, & nomen, in communem Regni Poloniæ titulum infuſum obfuſcare.* Poſtulant igitur, & multis precibus expoſcunt, *vt corrigantur literæ, & terræ Podoliæ cum Diſtrictibus ſupra deſcriptis dentur.* Super qua poſtulatione, tale eis, per Regni *Poloniæ* Proceres, æditur reſponſum. *Non eſt vetuſtate deletum, nec diuturnitate abolitum, ſed recens & publicum vulgare factum, quando Regnum Poloniæ, ſpretis multis excellentiſſimis Principibus Catholicis, qui illius affectabant regimen, Principem veſtrum Wladislaum, olim Regem Poloniæ, tunc Iagyel vocatum, in Dominum & Regem Po-* C *loniæ receperit, quatuor conditionibus, prius per eum firmatis. Prima quidem, vt fidem Catholicam, cum omni ſua gente ſuſciperet. Secunda, vt omnes terras ditioni ſuæ tunc ſubiectas Regno Poloniæ perpetuo appropriaret, & incorporaret. Tertia, vt theſauros omnes, in Regnum Poloniæ induceret. Quarta, vt omnes Catholicos captiuos relaxaret. Eo autem accepto in Regem, illuſtriſſimam illi dederunt pro Conſorte Heduigim, Ludouici Regis Poloniæ & Hungariæ filiam. Qui promiſſionum ſuarum non immemor, omnibus diebus, quibus vixit, tam a propriis, quam a forenſibus, quæſiuit modos, ingenia & conſilia, quibus terras Lithuaniæ Regno Poloniæ perpetuo vniret. Reperit autem modum* D *optimum, vt vos primum ſacro fonte renatos, nobis in Dignitatibus, honoribus, & nobilitate æquauit, & arma, quæ in ſignum nobilitatis detulimus, glutinando nos vobis, deferenda dedit, per multasque inſcriptiones, diuerſis temporibus habitas, Regno Poloniæ, Ducatum magnum Lithuaniæ laudante, conſentiente, & approbante Duce magno Lithuaniæ Withawdo, & vniuerſis antiquis, quorum aliqui adhuc ſuperſunt, Ducibus & Boiaris Lithuaniæ appropriauit, & incorporauit. Non licet igitur nobis aliqua inſcriptionibus prædictis addere, corrigere, vel detrahere, quæ multorum capitum prudentia, ſolertia, & induſtria, cum magnis ſumptibus & expenſis ſunt confectæ, quoniam correctio huiusmodi, & detractio, omnes inſcri-*

in qua de Lithuaniæ Ducatu cum Regno Poloniæ coniungendo diſceptatur,

ac de proprietate terræ Podoliæ, aliisque nonnullis diſtrictibus.

1443.

1448.

ſcriptiones, uniones, & incorporationes viciaret, & prorſus redderet caſſas & inanes. Cæterum ſatis miramur, quod dari ſibi terram Podoliæ, quam nos pro dimidietate Regni noſtri, propter fæcundum ſolum computamus, expetitis: allegantes illam eſſe de Ducatus magni Lithuaniæ proprietate, cum notorium, publicum, & clarum ſit, quod terram prædictam Caſimirus ſecundus Rex Poloniæ, ſub Tartaris conquiſiuit. Et multis illam tenens pacifice temporibus, multa caſtra, videlicet Camyeniecz, Chaczen, Czeczny, Bakuta, Braczlavv, Myedziboze, & alia vel muro, vel lignis conſtruxit. Fuitque terra prædicta, in Regni Poloniæ longa diuturnaque poſſeſſione: quam, morte Caſimiri Regis ſecuta, Rex Poloniæ Ludouicus tenuit; Quo ſublato Wladislaus Iagyel eius poſſeſſor, vt Rex Poloniæ fuit: quam iure ſuo regali Spithkoni de Melſthin, militi ſuo, propter eius ſeruitia & merita, perpetuo in feudum donauit. Et eo mortuo, iterum eam Duci Svvitrigal, fratri ſuo contulit, ad vitæ tempora, de quo apud nos clariſſima teſtimonia ſeruantur. Ex eo vero, quod illam magnus Dux Vithaudus aliquot annis tenuit, nullum ius a vobis poteſt vendicari: cum illam ex donatione Wladislai Regis Poloniæ tenuerit: Duce Svvitrigiellone ex ea fugiente. Quod & moriturus prædictus Dux Vithavvdus recognouit. Et perpendens Wladislaum Regem eſſe perplexum, ne morte ſua ſecuta, terra prædicta, a Regno ſuo Poloniæ abſtraheretur, illico pro omnibus Capitaneis, & terrigenis terræ Podoliæ mittens, omnes ſacramentum præſtare iuſſit, ne poſt mortem ſuam, eandem terram alicui alteri, præterquam Wladislao Regi, aut Regno ſuo Poloniæ, reſignarent. Qui iuſſa præfati Ducis & promiſſa complentes, terram Podoliæ prædictam, morte Vithavvdi, magni Ducis Lithuaniæ, ſecuta, Wladislao Regi Poloniæ ſponte reddiderunt. Nec vnquam ſuper illa, inter nos, & vos, fuit aliqua concertatio, quæſtio & differentia. Sed Regnum Poloniæ, in eius fuit quieta & pacifica poſſeſſione. Sed neque liberalitas Wladislai Regis Poloniæ, in Lithuaniæ Ducem prædictum, magnum Vithavvdum, largitione temporali, prædictæ terræ Podoliæ collata, trahi debet per vos, in alicuius proprietatis vſurpationem, aut debiti neceſſitatem. Si tamen exiſtimatis nos, vobis, occaſione prædictæ terræ Podoliæ, in aliquo iniurios eſſe, offerimus nos bonorum, iuſtorum, & proborum hominum, ſine paſſione, affectu, vel metu iudicantium, ſtare deciſioni & decreto. Et non ſolum ſuper præfata terra Podoliæ, ſed etiam ſuper præfatis Diſtrictibus Olyeſchko, videlicet Lopaczino, Wyethli, & Hrodlo, qui de proprietate, iure & titulo, Regni Poloniæ eſſe dinoſcuntur, & quos Dux magnus olim Lithuaniæ Sigismundus, per literas ſuas patentes, recognoſcit, non eſſe ſuos, neque aliquid iuris proprietatiſue, ſe, aut Ducatum magnum Lithuaniæ, in illis habere, ſimilem vobis offerimus iuris, iuſticiæ & æquitatis conditionem. Quibus auditis Boiari Ducatus magni *Lithuaniæ*, videntes ſe in iuſtitia deficere, deſtiterunt amplius loqui, & interpellare Barones *Poloniæ*, pro terræ *Podoliæ* reſtitutione.

Cum Legatis Polonicis, qui ad Pontificem Romanum Nicolaum quintum, declarandi obedientiæ cauſa, miſſi erant, eiusdem Pontificis Legatus, in Poloniam venit, roſam auream & quaſdam Bullas muneris loco Caſimiro Regi ferens.

Ad hanc Conventionem *Lublinenſem*, redierunt Nuncii *Caſimiri* Regis, alias in Urbem, ad *Nicolaum* quintū Papam, cum obedientia miſſi, videlicet *Viſchota* de *Gorka* Præpoſitus *Poſnanienſis*, & *Petrus* de *Schamotuly*, Caſtellanus *Caliſſienſis*. Cum quibus *Baptiſta* Epiſcopus *Camerienſis*, præfati *Nicolai* Papæ, ad *Caſimirum* Regem, & Regnum *Poloniæ*, cum poteſtate Legati de latere, Nuncius & Orator miſſus advenit. Qui feria quinta in Octava Corporis Chriſti, habita audientia publica, & facta brevi oratione, commendavit plurimum *Caſimirum* Regem, de data obedientia. Deinde loco muneris, præſentavit Regi, ex parte Papæ Roſam auream, penſantem centum aureos. In audientia autem, ſecreta, præſentavit Caſimiro Regi Bullam ſuper nonaginta nominationibus, ſuper tota Provincia *Gneſnenſe*, aliam pro ſubſidio contra Tartaros, exactionem in Clero Provinciæ *Gneſnenſis*, ſuper decem millibus florennorum. Vltimo expoſuit, quod *Nicolaus* quintus Papa, creationem *Sbignei, Cracovienſis* Epiſcopi, factam olim, per *Eugenium* quartam Papam in Cardinalem, pro honore Regis, & Regni *Peloniæ*, innovavit, & confirmavit. De quibus omnibus *Caſimirus* Rex gratias ſummo Pontifici *Romano Nicolao* quinto agens, eundem *Ioannem Baptiſtam* Epiſcopum & Legatum expenſis largis procuravit.

Feria quarta, in die ſancti *Bonifacii*, licenciatis *Caſimirus* Rex Prælatis & Baronibus Regni ſui *Poloniæ*, & Ducatus magni *Lithuaniæ*, diſſolutaque Conventione, ex *Lublin* diſcedit, & per *Vrzadow* & *Zavichoſt*, feria ſexta poſt prandium, venit *Sandomiriam*, ubi ſtetit ad feriam quintam. Fecerat tamen, intra dies illos, deſcenſum in *Przischow* ad venationes. Feria quinta recedens *Sandomiria*, per *Opathow* venit ad ſanctam Crucem, in Calvum montem. Vbi adorato ligno ſanctæ Crucis, per *Sbidlow*, & *Proſchenice*, comitante eum *Zophia* Regina *Poloniæ* genitrice ſua, venit *Cracoviam*, feria quinta, ante feſtum S. *Ioannis* Baptiſtæ. Vbi iam eum *Ioannes Baptiſta*, Nuntius Apoſtolicus diebus aliquot præceſſerat, & fuit, per Prælatos, & Canonicos Eccleſiæ Cathedralis *Cracovienſis*, & omnes Conventuales Eccleſias, ac Cives *Cracovienſes*, qui in mille videlicet equorum Comitiva ſibi exiverant in obvium, ſplendide receptus. Vniverſitas tamen *Cracovienſis*, nullam ei, etiam monita & rogata, voluit facere reverentiam, propter tractatum, quem profitendo veritatem condiderat, & in quo *Baſilienſe* Concilium, rite congregatum, *Eugenium* quartam deponere, & *Fœlicem* eligere potuiſſe, ex ſcripturis pluribus declaravit. Fremebat autem prædictus Epiſcopus *Baptiſta*, contra Vniverſitatem, & niſi prudentiſſimis perſvaſionibus, &

Legatus Nicolai quinti Papæ a Sbigneo Cracovienſe Epiſcopo, & eius Clero Ciuibusque Cracouienſibus, præter Vniverſitatem, quæ Eugenium Papam agnoſcebat, cum ſummo honore excipitur.

1448.

rationibus, per *Sbigneum* Cardinalem, & Epiſcopum *Cracovienſem*, fuiſſet mitigatus, decreverat plures de Univerſitate ſuis privare beneficiis, & eiicere eos de conſenſu *Caſimiri* Regis ex Regno. Ipſe tamen Cardinalis dedit viam, per quam hæc omnia, in pulchro ordine compoſita fuerunt, & reſtricta, & pax *Cracovienſi* ſtudio atque honos ſervatus.

Rathiborienſes & Oſzvviaczimenſes Duces Caſimiro Regi aſſiſtentiam & fidem promittunt.

Caſimiro Poloniæ Rege manſionem ſuam *Cracoviæ*, decemocto diebus continuante, *Nicolaus* & *Venceslaus* Duces *Rathborienſes*, ac *Venceslaus*, & *Janusſius Oſſzwiaczimenſes*, venerant ad ſuam Serenitatem, promittentes, omnem aſſiſtentiam & fidem. Quos *Caſimirus* Rex *Poloniæ* magnifice honoravit, & Regaliter remuneratos, ad propria remiſit.

Boleslaus Dux Theſſnenſis Annam, neptem ex ſorore Zophiæ Reginæ Poloniæ, ducit in vxorem.

Sub idem tempus, *Boleslaus* Dux *Theſchnenſis*, neptem germanam ex ſorore *Zophiæ* Reginæ *Poloniæ*, Virginem *Annam*, Duciſſam *Ruſſiæ*, die Dominico, ante feſtum Viſitationis ſanctæ *Mariæ* Virginis, accepit in vxorem. Cui *Caſimirus Poloniæ* Rex, ex munificentia Regali, pro dote, duo millia florenorum aſſignavit, de theſauro Regni *Poloniæ*. Obligans eum affinitate huiusmodi, ad amicitiam, Regno *Poloniæ* præſtandam arctiorem; qui & ipſe ſua ſponte in Regni *Poloniæ* amplitudinem fervidum habebat, & præproperum ante eam affinitatem, ingenium. *Fœlicem* & beatum ſe publice aſtruens, ſi Ducatus *Sleſiæ*, ſinguli, ad corpus Regni *Poloniæ*, a quo abſtracti, per iniquitatem erant, reddi, & reuniri, in ſuis diebus contigiſſet.

Caſimiro Regi in Ruſſiam iter facienti, mors Romani Palatini Moldauiæ nunciatur.

Feria ſecunda, ante feſtum ſanctæ *Margarethæ*, *Caſimirus* Rex *Poloniæ*, exivit *Cracovia*, in *Wyeliczkam* ad prandium, & ad noctem, & per ſolitas ſtationes ſuas, iter ſuum verſus terras *Ruſſiæ* maturabat. Quo in *Woynicz* agente, ad illum Nuncius allatus eſt, referens ſibi verbo & literis, Voievodam *Moldaviæ Romanum Heliæ* Voievodæ, fratrem amitalem, toxico, dato ſibi a ſuis quibusdam Baronibus, feria tertia, in die Viſitationis ſanctæ *Mariæ* Virginis, diem obiiſſe, ſuper cuius morte compatiens, tanto celerius, in terras *Ruſſiæ* proceſſit, ut terras *Moldaviæ*, ad pacem & bonum ordinem reponeret. Die Dominico poſt feſtum ſanctæ *Margarethæ* intravit *Przemisliam*, deinde procedit verſus *Leopolim*.

In templo Sandomirienſi ſignum Paſſionis Dominicæ & plerique homines ictu fulminis afflantur.

Eadem feria ſecunda, qua Rex *Caſimirus Cracouia*, verſus terras *Ruſſiæ*, fuerat egreſſus, in Eccleſiam beatæ *Mariæ* Virginis *Sandomirienſem*, fulmen aduenit, & tectum medii verticis templi, ex aſpectu pinnaculi linealiter, a ſummo deorſum mouit, & per foramen teſtitudinis ingreſſum faciens, in templi interiora, primum Crucem Paſſionis, in medio Eccleſiæ pendentem, in tenues portiones diſſipavit, & manum ſiniſtram, a iunctura cubiti diſiunxit, ferrum quo Paſſio ſuſtentabatur, frangens, & aliquot quadratos lapides, de muro templi euulſit. Virginem *Magdalenam*, filiam Aduocati de *Lagow*, tunc coram *Petro* Baccalaureo & Viccario facientem confeſſionem, in capitis dextro tempore percutiens, interficit. Eundem vero *Petrum* Baccalaureum in manu ſiniſtra graviter aduſſit, & calceum vnius pedis mirabiliter laniavit. Vnum ex Sanctuariis, in humeris percuſſit. Multi inſuper alii in pedibus aduſti, de templo, aut ducebantur adiuti aut portabantur. Nemo in Eccleſia fuit, qui vel ſubito terrore percuſſus, non corruit, vel obſtupefactus, in obliuionem ſui non venit. Ignis enim fulminis, totam Eccleſiam repleuerat. Qui ſi cum primo impetu, in numero denſiore, per Eccleſiam diſcuriſſet, omnes in Eccleſia poſiti, aut mortui, aut inſanabiliter læſi fuiſſent. Verum impetus materiæ, propter tot reflexiones, & ad tantam diſtantiam deportatas, langvidatus eſt. Sed & ignis ipſius denſitatem tantum ſubtiliaverat, quod illi, qui circa terram diffundebatur, propter materiæ raritatem, non inferebat vſtionis nocumenta. Erat Eccleſia prædicta, plena foetore ſulphureo, & fumo, ex huiusmodi fulminis percuſſione.

Ad Caſimirum Poloniæ Regem delectum militum habentem, pro retinenda Moldauia,

Die Dominico, ante feſtum ſanctæ *Mariæ Magdalenæ*, venit *Caſimirus Poloniæ* Rex *Leopolim*, vbi ſtetit diebus undecim. Intra qvos deliberabat, exercitualiter ire, verſus terras *Moldauiæ*, auiſatus, quod *Petrus* Voieuoda *Moldaviæ*, de ſubſidio, *Ioannis* de *Huniad* Regni *Hungariæ* Gubernatoris, confidens ſuæ Serenitati facere reſiſtentiam, parabat. Vnde omnibus terris *Rusſiæ*, videlicet *Przemislienſi, Leopolienſi, Podoliæ, Chelmenſi*, & *Belzenſi*, mandat ad arma conſurgere, & exercitualiter in *Halicz*, pro die Dominico, poſt feſtum S. *Petri* ad vincula, venire.

Maria coniux Heliæ defuncti, comitata ducentis equis, venit Leopolim.

Ibi venit ad ſuam Serenitatem *Maria* relicta *Heliæ* Voieuodæ, *Moldauiæ*, habens in Comitatu, ducentos eqvos de *Valachis*, qui partem filii ſui *Romani*, dum viueret, ſequebantur, & eo mortuo, ad *Caſimirum Poloniæ* Regem, tanquam principalem declinabant. *Caſimirus* autem Rex conditioni præfatæ *Mariæ*, amitæ ſuæ, compatiens, Oppidum *Colomia* ſibi donat ad manendum. Baronibus vero *Valachiæ*, notabile facit in pecuniis ſubſidium: mandans eis ſecum proficiſci, eorum ſtatui & perſonis prouiſurus.

Exercitus terrarum Ruſſiæ Haliciam ad Caſimirum Regem confluit, & Ioannes Grzimyaczki Regi charus in fluuio Lippa ſubmergitur.

Feria quarta, ante feſtum S. *Petri* ad vincula. *Caſimirus* Rex *Poloniæ*, de *Leopoli* in *Bobrka* egreſſus, feria ſexta poſt feſtum ſancti *Petri*, venit in *Halicz*. Vbi ſtetit quatuor diebus: Exercitu terrarum *Rusſiæ*, illuc ad ſuam Serenitatem confluente. Quo illic ſtante, & venationi auium inſiſtente, familiaris ſuæ Curiæ, *Ioannes Grzimyaczki*, *Polonus* nobilis, ſibi ex diuturno ſeruitio, per totum tempus, quo erat in *Lithuania*, præſtito, ſingulariter charus, volens vadum, in fluuio *Lippa* tentare, ſubito ſubmerſus eſt, & poſt aliquas horas vix repertus: quamuis flumen facilis eſſet vadi, & paruam haberet aquam in alueo, & tandem in Eccleſia parochiali in *Halicz* ſepultus.

1448.

Feria tertia egreſſus *Caſimirus Poloniæ* Rex de *Halicz* per *Buczacz, Iagyelnicza*, & alia loca conſueta, venit in Ciuitatem regalem *Camieniec*, feria ſexta in vigilia S. *Laurentii*, vbi diebus duodecim manſionem ſuam egit. Tanta autem fuit exultatio, omnium terræ *Podoliæ* nobilium, & terrigenarum de Regio aduentu, per quem ſperabant terram *Podoliæ*, ad bonum ordinem & pacem reduci, ut liberaliter Regi, de villis ſuis, duplicem præſtarent ſtationem. Præmiſerat autem *Caſimirus Poloniæ* Rex, de *Iagyelnicza*, duos Barones, videlicet *Petrum Odrowąſz* Palatinum *Leopolienſem*, & *Przedborium* de *Konyeczpole*, Caſtellanum *Sandomirienſem* ad *Petrum* Voieuodam *Moldaviæ*, ut prædictum *Petrum* bonis & honeſtis mediis inducerent, & requirerent, ad præſtandum Regi *Caſimiro* homagium, & ut Ducem *Michaelem*, filium olim *Sigiſmundi*, magni Ducis *Lituaniæ*, quem apud ſe fouebat & ſuſtentabat, ſibi, tanquam hoſtem, præſentaret. Et quamuis ipſe *Petrus* Voieuoda *Moldauiæ*, conſentiebat huiuſmodi homagium facere, & omnem fidelitatem debitam, more ſuorum prædeceſſorum, *Caſimiro* Regi *Poloniæ* præſtare: venire tamen ad præſentiam Regis *Caſimiri* timuit. Suggeſtum enim ſibi fuit, per quoſdam, ex conſilio *Caſimiri* Regis, quod captivitatis, laturus eſſet, ſi adueniret, moleſtias. Igitur miſit ad Regem, nuncios ſuos notabiles, videlicet *Nagon* Baronem, & *Michaelem* Cancellarium, cum aliis duobus Baronibus ſupplicans, vt Rex *Caſimirus* non imputaret ſibi ad culpam, quod venire ad ſuam præſentiam, propter metum non poterat, offerens ſe, dummodo eſſet ſecurus, & homagium, & fidelitatis præſtare iuramentum. Ducem vero *Michaelem*, nullatenus ſe poſſe aut velle Regi *Caſimiro*, præſentare aſtruebat, cum magnum incideret dedecus, ſi Principem innocentem Regiam gratiam, & iuſticiam poſtulantem, qui ad illum confidenter, velut ad amicum, venerat, Regi dederet. Obtulit tamen eundem de cetero in moleſtiam, & nauſeam Regis *Caſimiri*, in ſuis Dominiis, non tenere. Rex autem *Caſimirus*, deliberatione habita, mittit *Petro* Voieuodæ *Moldaviæ* largum ſalvum conductum; aſſecurans eum de omni timore. Dum autem ipſe *Petrus* Voieuoda, huiuſmodi ſaluo conductu aſſecuratus, venire ad præſentiam *Wladiſlai* Regis, in *Camyeniec* diſponeret, & iam in Caſtrum *Choczim* aduenisset, *Caſimirus Poloniæ* Rex, moram temporis ſufferre non valens, & nimio æſtu in *Lithuaniam* redire deſiderans, ne conuentionem, pro die Natiuitatis ſanctæ *Mariæ* Virginis, in *Nouogrodek*, iuxta concluſionem, cum *Lithuanis* habitam, negligeret, ex *Camyeniec*, rebus omnibus, quæ conſumationi erant proximæ, neglectis & omiſſis, feria quarta, ante feſtum ſancti *Bartholomæi* diſceſſit, miſſis quatuor Baronibus, ad *Petrum Moldaviæ* Voieuodam, videlicet *Ioanne* de *Czizow* Caſtellano *Cracouienſi*, *Petro Odrowąſz*, Palatino *Leopolienſi*, *Ioanne* de *Konieczpolye* Regni *Poloniæ* Cancellario, & *Ioanne* de *Pilcza*, cum plena poteſtate. Qui cum illo certis habitis tractatibus, omnia bono ordine concludunt, iuramentum fidelitatis, tam ab eo, quam ſuis omnibus Baronibus, vice & nomine *Caſimiri* Regis, & Coronæ *Poloniæ* exigunt, nouas inſcriptiones, & fædera firmant, per quæ ipſe *Petrus* Voieuoda *Moldaviæ*, *Caſimiro* Regi, & Regno Poloniæ, fidelitatem & obedientiam debitam exhibere, ac pro præſtando homagio, pro tempore & loco beneplacito, iuxta *Caſimiri* Regis ordinationem, & mandatum, venire ſe aſtringit, & obligat. Hac autem concluſione, cum eodem *Petro* Voieuoda *Moldaviæ* habita, exercitus terrarum *Ruſſiæ*, qui in Campeſtribus, circumquaque Ciuitatem *Camyeniecz*, multis diebus, erat commoratus, licentia habita, ad propria regreſſus eſt.

Petrus Palatinus Moldauiæ Caſimiro Poloniæ Regi obedientiam promittit,

Miſerat etiam Dux *Michael*, filius Ducis magni *Lituaniæ* olim *Sigiſmundi*, ſpecialem Nuncium, rogans *Caſimirum Poloniæ* Regem, ut illum in gratiam aſſumere dignaretur. Barones autem Regni *Poloniæ* requirens, ut ſuarum promiſſionum, & iuramenti memores, ad iuſtitiam illum admitterent. Contemptæ autem fuerunt, & ſpretæ huiuſmodi ſuæ preces, & non ſolum ipſe Dux *Michael* ad gratiam exauditionis non admiſſus, ſed etiam firmatis, cum *Petro* Voieuoda *Moldauiæ*, fæderibus, ex *Moldauia*, tanquam hoſtis Regis *Caſimiri* pulſus, ad *Tartaros* barbaros ſe contulit: poſtquam inter Catholicos iuſtitiam & gratiam non reperit.

ob idq; Dux Michael Moldauia eiectus ad Tartaros fugiens ſe contulit.

Venerat etiam, ſtante *Caſimiro Poloniæ* Rege in *Camyeniec*, ad præſentiam ſuæ Maieſtatis. *Tartarorum* Imperatoris nuncius, *Kalina* vocatus, offerens nomine *Tartarorum* Imperatoris ſubſidium exercituale, contra *Petrum* Voieuodam *Moldaviæ*, caſu, quo *Caſimiro* Regi nollet ſubiici & obedire. Hunc Nuncium remuneratum *Caſimirus* Rex, habitis ſecum ſecretis tractatibus, remiſit, & quædam mandata, ignota multis, ad Cæſarem *Tartarorum* illi dedit.

Egreſſus *Caſimirus Poloniæ* Rex, de *Camyeniec*, feria quarta ante feſtum S. Bartholomæi, per *Czarnekunicze*, venit in *Trąbowlam*, feria quinta. Vbi licentiatis omnibus Curienſibus Polonis, quibus certam & notabilem ſummam per Zupparium *Cracouienſem* erogari & diſtribui mandauit. Ex *Trąbowla* feria ſexta, in vigilia S. *Bartholomæi*, properat in *Lithuaniam*, & per *Kozlow, Swizenie*, aliaque conſueta loca, feria ſecunda poſt feſtum S. *Bartholomæi* venit in *Luczko*, vbi ſtetit duobus diebus: ibique venit ad ſuam Serenitatem nuncius, ſignificans *Vincentium* Archiepiſcopum *Gneſnenſem* feria quarta in Vigilia Aſſumptionis ſanctæ *Mariæ* Virginis, in Caſtro Eccleſiæ ſuæ *Vnyeiow*, mortuum eſſe, & expoſt Sabbato proximo, in Eccleſiam *Gneſnenſem*, cum debita honeſtate tumulatum.

Vincentius Archiepiſcopus Gneſnenſis moritur.

1448.

Caſimiro Poloniæ Rege rebus Lithuanicis occupato,

Feria quarta poſt feſtum ſancti *Bartholomæi* exiuit *Caſimirus Poloniæ* Rex de *Luczko*, & per *Pinsko*, pro die Natiuitatis ſanctæ *Mariæ* Virginis, venit in *Nouogrodek*. Vbi ad ſuam Serenitatem, pro tenenda Conuentione, Prælati & Barones *Lithuaniæ* conuenerunt. Cum quibus, habitis tractatibus, ſecretis & ignotis, ad *Grodno*, & ad alia venationum loca proceſſit, & in illis fuit longo tempore immoratus. Miſit tamen exercitum terrarum *Lithuaniæ*, & *Samogitiæ*, contra Ducem magnum *Twerenſem*: cuius gentes quoddam caſtrum, quod fuit pro Rege *Caſimiro* conquiſitum, volentes illud reacquirere vallauerunt. Vix autem quindecim elapſis diebus, poſtquam *Caſimirus Poloniæ* Rex ex *Podolia* diſceſſerat, Imperator *Thartarorum*, cum exercitu venit improuiſe contra illam, & crudeliter eam vaſtans, nulli parcens ſexui vel ætati, magnam multitudinem hominum & pecorum in perpetuam ſeruitutem abduxit. Congeſto tamen *Theodoricus Buczaczki*, Capitaneus *Podoliæ*, aliquali exercitu, in locis arctis & limoſis, cum eis congreſſus, plurimos homines, de poteſtate eorum liberauit. Irruptio autem hæc *Thartarorum*, & terræ præfatæ vaſtatio, quemadmodum literæ præfati *Theodorici Buczacki* Capitanei, & *Petri Odrowąſz*, Palatini *Leopolienſis*, Baronibus Regni *Poloniæ* miſſæ declarabant, non fuit facta, ſine ſingulari ſubornatione eorum, qui prædictam terram *Podoliæ* ſibi nitebantur vſurpare: quoniam & ille Nuncius *Thartarorum Kalina*, qui ad *Caſimirum Poloniæ* Regem, in *Camyeniecz*, paulo ante venerat, etiam in exercitu *Thartarorum*, tunc temporis viſus eſt, & ipſe exercitus *Tartarorum*, dum rediret, circa *Braczlaw* per *Jurſcham* fuit exceptus procuratus & honoratus.

Scythæ in Regnum Poloniæ irruunt.

Die Dominico, in vigilia S. S. *Simonis* & *Iudæ* Apoſtolorum, Prælati & Canonici Eccleſiæ Metropolitanæ *Gneſnenſis*, pro Capitulo generali ad diem huiuſmodi inſtituto, conueniunt. Ad quos *Caſimirus Poloniæ* Rex ex *Lithuania*, *Miklaſch*, Notarium, & *Creslaum Woyſzik* Cubicularium, transmittit: rogans illos, & requirens, vt *Wladislaum* Epiſcopum *Wladislauienſem* in *Gneſnenſem* Archiepiſcopum poſtulent; Certificatus enim Rex literis parentis ſuæ *Zophiæ Poloniæ* Reginæ & Baronum, quod *Sbigneus* Cardinalis, & Epiſcopus *Cracouienſis*, nullatenus poterat, ad ſuſcipiendum regimen eccleſiæ prædictæ induci, *Wladislaum Wladislauienſem* Epiſcopum, iudicauit digniorem, in ſedem Metropolitanam ſuccedere. Placuit autem Prælatis, & Canonicis *Gneſnenſibus*, pro electione futuri Antiſtitis, per viam ſcrutinii procedere, exiſtimantes illam eſſe efficaciorem. Verum votis ſingulorum ſcrutatis, magna diviſio inter eligentes ſuborta eſt, & vnus fuit poſtulatus, tres verò electi. Nouem enim Prælati & Canonici, condeſcendendo votis & precibus Regiis, *Wladislaum Wladislauienſem* Epiſcopum poſtulant, alii octo *Ioannem Gruſczinski* Cuſtodem *Cracouienſem*, duo *Niklinum Chebde*, Præpoſitum *Cruſzwicienſem*, vnus Magiſtrum *Thomam Strąpinski* Theologiæ, & iuris Canonici Doctorem, Canonicum *Gneſnenſem* & *Cracouienſem* eligebant. In craſtino tamen electionis huiuſmodi, *Ioannes Gruſczinski*, veritus, ne Regem *Poloniæ Caſimirum*, cuius erat Notarius, & per quem fuit, ad Eccleſiam Wladislauienſem, *Wladislauienſe* in *Gneſnenſem* promoto, nominatus & deſignatus, offendat, cedit ſuæ electionis iuri, & vota ſua in *Wladislaum Wladislauienſem* Epiſcopum, cum de iure non poterat, de facto transfudit: *Niklino Chebde*, a iure electionis, & ſuis duobus electoribus, *Ioanne* videlicet *Chebde*, & *Nicolao Głąboczki*, ex propoſito nullatenus volentibus cedere. Publicatur itaque *Wladislai Wladislauienſis* Epiſcopi poſtulatio. Sed & *Ioannes Chebde* & *Nicolaus Głąboczki*, ſui electi. *Nikliny Chebde* electionem publicant. Decretumque poſtulationis conficitur. Cui *Wladislaus Wladislauienſis* Epiſcopus, dum ſibi fuiſſet oblatum, tanquam a maiore, & ſaniore, Capituli parte poſtulatus, de Regio fauore non incertus, præbet rogatus congruum conſenſum.

Wladislaus Epiſcopus Wladislauienſis variatis eligentium votis in Archiepiſcopum Gneſnenſem a parte maiore eligitur.

Ioannes de *Huniad*, Regni *Poloniæ* Gubernator, quem largitione, liberalitate, & fauore *Wladislai Hungariæ* & *Poloniæ* Regis, ex paruis minimiſque principiis, ad multum gloriæ & potentiæ, conſtabat emerſiſſe, collecto magno ex *Hungaris*, *Polonis*, *Bohemis*, *Almanis*, aliiſque nationibus, quas largo ſtipendio conduxerat, exercitu, fecit expeditionem contra *Turcas*, & circa feſtum S. *Michael* Archangeli, cum notabilibus Baronibus *Hungariæ*, & exercitu prædicto omni genere, rerum bellicarum, copioſe inſtructo, vadum tranſit *Danubii*. Cœpit autem per medium Deſpoti *Raſciæ*, *Turcorum* Cæſar, pacem petere, offerens pro maiori illius firmitate, totam terram *Bulgariæ*, quam a multis annis ſui prædeceſſores ſubiugatam detinebant, liberam relinquere, & expeditam, notabilemque auri ſoluere quantitatem. Ipſe vero *Ioannes* de Huniad, habito cum *Nicolao Lyaſſoczki* Decano *Cracouienſi*, qui tunc ad tractatum huiuſmodi, rogatus, venit, & aliorum Baronum *Hungariæ* conſilio, & deliberatione, ultra oblata, per *Turcum*, petebat, ut etiam fines *Romaniæ* excederet, & ad ſolum natale in *Nathuliam*, vnde exiuerat, rediret. Quod dum *Turcus* facere negaret, pacis tractatus ruptus eſt, & exercitus Catholicus ſub ductum, prædicti *Ioannis* de *Huniad*, transfretato *Danubio*, verſus terras & Dominica *Turcorum* proceſſit. In eundo autem ad *Turcorum* Dominia, tranſitum fecit, per terras *Raſciæ* & *Albaniæ*, Dominio Deſpoti ſubiectas, quas hoſtili crudelitate non ſpoliis ſolum, ſed etiam cedibus

Hungari, Duce Ioanne de Huniad terras a Turcis occupatas ingreſſi, Raſciamque magna clade afficientes,

1448.

bus & exuſtione fædauit. Indignationem enim & furorem tam Gubernator ipſe, quam exercitus *Hungariæ*, induerat contra Deſpotum, quod requiſitus, perſonaliter, & cum omnibus potentiis, ire contra *Turcos* recuſabat, cum pro iniuriis ſuis, bellum ceptum ſit, & circa recuperanda Dominia ſua, iam in faucibus *Turcorum* conſiſtentia, tam *Wladislaus Hungariæ* & *Poloniæ* Rex, quam notabiles ex *Hungariæ* & *Poloniæ* Baronibus, vitam effuderint in ſuperiori prælio, cum *Turcis* facto. Offerebat quidem præfatus Deſpotus, partem ſui exercitus Gubernatori: quam ipſe dedignabatur ſuſcipere. Incertus ſiquidem Deſpotus, de futuro belli ſucceſſu, ſuadente id ſibi vxore ſua, diuinationibus Phytonis aſſueta, conferre ſe perſonaliter in bellum, & ponere ſuarum gentium vniuerſum exercitum, in dubium euentum, metuebat, non ignarus de *Turcarum* Cæſaris potentia, & exercitus ſui robore & numeroſitate. | Confidens itaque *Ioannes* de *Huniad Hungariæ* Gubernator, in exercitus ſui potentia, & credens ſe poſſe illius brachio, ampliorem potentiam, quam *Turcorum* debellare, in eorum Dominia, pluribus diebus proceſſit: igne, & gladio ſingula conſumens. Et usque ad Campum *Koſſouo* peruenit. Vbi feria quinta, ante feſtum S. *Lucæ* Euangeliſtæ. *Turcorum* Imperator, cum tricentis millibus equitum, & ſexaginta millibus peditum, ſibi occurrit, & prælium per partem vtramque, cum magna animorum conſtantia, committitur. Prima die, videlicet feria quinta, æquo quidem Marte pugnatum eſt: licet per malum regimen, & ordinem *Hungarorum* exercitus, multos nobiles milites amiſerit. Altera vero die, videlicet feria ſexta, *Turci* ſuperiores fuerunt, in omnibus fere certaminibus, & exercitum *Hungarorum* in partes & cuneos diuiſum, multitudine & velut quadam voragine excipiebant, & concludebant, ut nemo quantumcunque fortis, haberet animum pugnandi, ſic concluſus, & in tali diſcrimine poſitus. Nocte ſequenti, de feria ſexta in Sabbatum, *Hungarorum* exercitus, videns ſe confractum & debilitatum, fugam arripuit: paucis ex Polonis & Bohemis in curribus remanentibus, qui Sabbatho, a mane vsque ad meridiem, continuabant certamen, bombardis & baliſtis ſe tutando, ſuperueniente tandem *Turcorum* multitudine, ad extremum victi ſunt, & *Turci*, tam ſpoliis & armis eorum potiti. Quindecim millia ex Catholicis occiſa fuiſſe feruntur, duodecim millia capta. Barones fere omnes *Hungariæ*, aut capti aut occiſi. Inter quos *Emericus Woyde*, *Firlich*, *Thomas* de *Secz*, germanus *Dionyſii* Cardinalis, & Archiepiſcopi *Strigonienſis*, *Franco Banus*, *Emericus* de *Marcellis*, & plures alii deſiderati ſunt. Dux exercitus, *Ioannes* de *Huniad*, Sabbatho ante meridiem, videns ſe omne robur exercitus amiſiſſe, non ſine lachrymarum profluuio ſuos, adhuc certantes, deſerit, & fugere cœpit. Ne autem ex multitudine familiarium, & fidelium ſuorum, qui eum ſequebantur, agnoſceretur, quis & qualis eſſet, veritus ne agmen perſequentium *Turcorum* in ſe conuerteret, omnia armorum inſignia reiecit, familiares omnes licentiat, & ſolus & vnicus, fugæ ſe committit. Quod tamen ſaluationis ſperabat remedium, id exitii, & perpetuæ calamitatis, atque opprobii, niſi fortuna aliter rexiſſet, fuiſſet cauſa. Deſerentibus enim eum familiaribus, a *Turcis* tribus, qui fugientes perſequebantur, comprehenſus eſt. Qui dum veſtimenta, equum, & res atque pecunias, apud eum repertas, æqualiter inter ſe diuiſiſſent, tertius, duobus eius cura & cuſtodia mandata, diſcedit, & alios fugientes inſectatur. Quo abeunte, de Cruce aurea, quam in collo geſtabat, cum reliquiis, tum primum (quoniam latebat ſub camiſia) deprehenſa, inter duos exoritur contentio. Fortunam igitur tentauit extremam experiri, arreptaque framea, vnum occidit, alterum vulnere proſtrauit: potitus eorum & ſuis ſpoliis. Per plures tandem dies errans, in Dominia Deſpoti *Raſciæ* peruenit, & in Caſtrum quoddam Deſpoti fiducialiter ingreſſus, mandato Deſpoti captus eſt, tentusque in captiuitate menſibus tribus, donec vniuerſis Prælatis, & Baronibus *Hungariæ* iuramento corporali, cum ipſo Gubernatore, quædam Caſtra in *Hungaria* Deſpoto dare, & perpetuo donare, permittentibus, dato in obſidem filio, ſolutus eſt. Non ſolum autem caſtra promiſſa non reddidit, ſed & quædam alia, quæ iuris Deſpoti erant, per vim expugnata recepit. *Hungarorum* autem exercitus, qui de prælio fugiebat, magnas commiſſorum in terra *Raſciæ*, eundo in *Turciam*, ſpoliorum & damnorum pœnas dedit. Nam fere omnes, & equis & rebus ſpoliati, plures membris truncati, multi interfecti ſunt. Ita neque fugientibus *Hungaris*, fortuna commodior fuit. Aſſidui enim imbres & fames, laſſitudoque, *Raſciani* inſuper, quos in pugnam eundo, vt præmiſimus, expilauerant, iniuriæ memores, ſpoliis miſeros, pleroſque morte multabant.

a Turcis victi, cæduntur

& fugantur.

Huniadus vero captus, primum a Turcis duobus, quos tandem occidit,

mox à Deſpoto Raſciæ, in vincula conicitur. A quo poſtea & ſacramento, & obſide filio accepto dimittitur.

1449.

Natali Domini anni huius. *Caſimirus Poloniæ* Rex, & dies frequentes apud *Vilnam* celebrato, etiam totum tempus hyemis, quadrageſimæ, veris & æſtatis abſumit in *Lithuania*, venationibus aſſiduis operam dando. Circa feſtum vero Aſſumptionis Sanctæ *Mariæ* Virginis, collecto ex *Lithuanis* & *Ruthenis* exercitu, paucis *Polonis*, duntaxat aulicis accerſitis, iuit contra Ducem *Michaëlem*, aduerſarium ſuum, qui *Stharodub*, *Schewerski*, *Nouogrodek*, & alia caſtra occupauerat, & *Thartarorum* auxilio, terras *Lithuaniæ* infeſtabat, Lithuaniæque exercitum contra illum perprius miſſum, profligauerat, & verterat in fugam. Sentiens autem Dux *Michael Caſimirum Poloniæ* Regem, cum magna potentia aduenire, veritus faciem

1449.

ſuam, fugit. Sed & caſtra occupata, reſignare ſuis mandauit. Itaque *Caſimirus Poloniæ* Rex potitus votis, expulſo præfato *Michaele* Duce, ſoſpes rediit *Vilnam*, & illic, tam æſtatem, quam autumnum tranſegit.

Caſimirus Poloniæ Rex receptis caſtris, quæ Dux Michael auxilio Thartarorũ occupauerat, Vilnam reuertitur.

Amedeus Dux *Sabaudiæ*, qui & *Fœlix* quintus in ſua obedientia nuncupatus, per Concilium *Baſilienſe*, in Papam electus, videns ſibi ſuffragia adhærentium, & obedientiam omnium Regum deficere. Captus etiam humillimis literis *Nicolai* quinti Papæ, quas ſibi manu propria non faſtidiebat ſcribere, inducendo illum ad ceſſionem, omni iuri quod competebat, ſibi in Papatu ceſſit, & publice in Ciuitate ſua *Gebenenſi*, vbi tunc habitabat, in præſentia omnium Cardinalium Prælatorumque ſuæ obedientiæ, & Legatorum *Nicolai* Papæ, & Regum *Franciæ*, *Hiſpaniæ*, *Angliæ* & aliorum, qui eum de ceſſione ſollicitabant, aſcenſa ambona, renunciauit: factis certis capitulis & firmatis. In quibus primum continebatur, *vt Concilium Lugduni fieret, vt quorum de Cardinalibus, ſuis aſſumerentur, in Cardinales, & vt penſio quindecim millium florenorum, de Camera Apoſtolica, ſingulis annis illi ſolueretur.* Hæc *Romæ* veloci nuncio nunciata: magnum attulerat Papæ *Nicolao*, & vniuerſis gaudium. Venerunt, decima ſeptima Menſis Iulii, ad ſuam ſanctitatem, apud *Spoletum* agentem. *Ioannes* Epiſcopus *Pictauienſis* nomine Regis *Franciæ*, cum duobus Comitibus, & Epiſcopus *Gebenenſis*, nomine *Amedei*. Et in publica audientia declarata huiuſmodi vnione, etiam obedientiam plenam præſtitêre. Per huncque modum ſciſma, quod annis prope decem Eccleſiam Dei vexarat, fuit ſublatum, & nonnulli Cardinales *Fœlicis*, pauci tamen admodum, in Cardinalatu retenti ſunt.

Fœlix quintus Papa, per Concilium Baſilienſe electus, iuri ſuo cedit, a Nicolao Papa & nonnullis Regibus & Principibus requiſitus.

Nicolaus Papa quintus, agens tunc in *Spoleto*, Sedecima Menſis Iunii *Wladislaum* Epiſcopum *Wladislauienſem*, in Archiepiſcopum *Gneſnenſem* pronunciat; De Eccleſia vero *Wladislauienſe*, *Nicolao Liaſſoczki* Decano *Cracouienſi* in *Spoleto* præſenti, neglecto *Ioanne Gruſczinski*, pro quo *Caſimirus Poloniæ* Rex, cum conſiliariis ſuis intercedebat, prouidet. Propter quod, motus nonnulli in *Poloniæ* Regno, & partialitates multæ, fuerunt exortæ: cum Rex *Caſimirus*, & aliqui Barones, prouiſioni, de *Lyaſſoczki* factæ, aduerſarentur, licet nonnulli negotia ſua promouiſſent. Non permiſit autem *Caſimirus* Rex dari poſſeſſionem *Wladislauienſis* Eccleſiæ *Nicolao Lyaſſocki*. Sed per Prælatos & Canonicos *Wladislauienſes*, Caſtra & bona Epiſcopalia gubernantur. Magiſter vero *Pruſſiæ Conradus*, parendo Apoſtolicis mandatis, ad poſſeſſionem omnium, quæ Eccleſia *Wladislauienſis* in *Pomerania* obtinet, ipſum admiſerat.

Nicolaus V. Papa de Eccleſia Gneſnenſi Wladislao Wladislauienſi Epiſcopo prouidet, & contra voluntatem Caſimiri Regis, qui Ioannem Gruſcinski promouebat, Wladislauienſem Epiſcopum Nicolaum Liaſſoczki renunciat, cui poſſeſſio negatur.

Prima die menſis Auguſti *Nicolaus* quintus Papa, attendens *Sbigneum* de *Oleſchnicza*, Epiſcopum *Cracouienſem*, per *Eugenium* quartum Papam, & per quintum *Fœlicem*, fuiſſe in Cardinalem promotum. Cognitis ſuis pluribus virtutibus, quas odor famæ optimæ per immenſum diffuderat, ſibi Capellum rubeum, Dignitatis Cardinalatus inſigne, ex *Fabriano*, vbi tunc cum Curia reſidebat, per *Ioannem Dlugoſch* Cuſtodem *Vulicienſem*, & Canonicum *Cracouienſem*, eiusdem *Sbignei* Secretarium, Nunciis & literis Regiis, quibus miſſio huiuſmodi, plus quam biennio, velut maximum ſciſmatum ignem in Regno *Poloniæ* excitura, impediebatur, nequicquam attentis tranſmittit. Qui prima die menſis Octobris, *Cracouiam* veniens, per omnes fere Prælatos & Canonicos *Cracouienſes*, & plures notabiles Barones, qui ſibi in obuium exiuerant, cum lęticia magna, & reuerentia fuit exceptus, & in Caſtrum *Cracouienſe* ad Eccleſiam deductus, vbi præfatus *Sbigneus* Cardinalis, cum Baronibus, *Ioanne* de *Czizow* Caſtellano, *Ioanne* de *Thaczin* Palatino Cracouienſe, *Ioanne* de *Oleſnica* Palatino, *Przedborio* de *Konieczpolie*, Caſtellano *Sandomirienſe*, *Creslao* de *Kurozwaki Lublinenſe*, *Nicolao* de *Zakrzow*, *Viſlicienſe*, *Georgio* de *Branicze Radomienſe*, *Ioanne* de *Bobrek*, *Biecenſe*, Caſtellanis. *Nicolao* de *Brzezye* Regni *Poloniæ* Marſzalco, *Ioanne Granowski* de Picza, nec non Doctoribus, Magiſtris, Scholaribusque totius Vniuerſitatis *Cracouienſis*, & alia infinita multitudine Procerum & nobilium, ac Ciuium, promiſcui ſexus, qui ad huiuſmodi ſpectaculum conuenerant, ſibi ad valuas Eccleſiæ occurrens, ipſum excepit, & in Chorum eiusdem eccleſiæ deducit. Vbi cantu Miſſæ maioris intercepto, præfatus *Ioannes Dlugoſch*, Capellum rubeum, cappam, & baculum argenteum, Dignitatis Cardinalatus inſignia, item literas Apoſtolicas, præfato *Sbigneo* Cardinali præſentat, habita perprius, ad ſuam Promotionem, cunctis certatim admirantibus inſigni Oratione. Literarum autem Apoſtolicarum talis tenor fuit.

Cardinalatus inſignia Sbigneo Epiſcopo Cracouienſi a Nicolao V. Papa, per Ioannem Dlugoſch Canonicum Cracouienſem adferuntur.

Nicolaus Epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei. Dilecto filio Sbigneo, tituli Sanctæ Priſcæ Præſbitero, Cardinali, Salutem & Apoſtolicam benedictionem. Licet annis ſuperioribus fœlicis recordationis, Eugenius quartus Papa, Prædeceſſor noſter, attentis tuis virtutibus, & meritis, de fratrũ ſuorum conſilio, vt moris eſt, in ſancta Romana Eccleſia, te creaſſet Cardinalem, noſque morte eiusdem Eugenii ſecuta, creationem huiuſmodi innouaſſemus, & confirmaſſemus, vt tua bene gerendis Eccleſiæ Dei, rebus, opera vti poſſemus: Capellum tamen, eiusdem Dignitatis inſigne, tibi aliquanto tempore mittere, ex bonis reſpectibus diſtulimus, in finem illum, ut cum ampliori noſtro, & tuo honore, ſublatis ſingulis, quæ miſſionem illius retardarunt, mittere poſſemus. Nunc autem aduenisse tempus idoneum, & aptum, exiſtimantes, quo diſpoſitio noſtra, debitæ conſumationi, per dilectum filium Ioannem Dlugoſch, Canonicum Cracouienſem transmittimus. Munus quidem altum & io-

Literæ Nicolai V. Papæ, quibus Sbigneo Epiſcopo Cracouienſi confert Cardinalatus inſignia.

1449.

insigne, quo non, nisi viri præstantes, & præclari consueuerunt insigniri. Et ideo hortamur te, in visceribus Iesu Christi, quatenus dignitate huiusmodi, in te collata, taliter vtaris, vt ex operibus tuis, honor DEO, fidei Catholicæ, defensio & augmentum, Sedi Apostolicæ reuerentia perueniat, & Dignitas ipsa amplius ex te resplendeat. Tu quoque per actus virtuosos, famæ tuæ, odorem diffundens, in conspectu DEI, & hominum, honore ipso dignior habearis. Datum Fabriani Camerienssis Diœcesis. Anno Incarnationis Dominicæ, Millesimo Quadringentesimo, Quadragesimo, nono. Quarto Calendas Augusti, Pontificatus nostri, anno tertio.

Cardinalatus insignia Sbigneus Cracouiensis Episcopus intra missam accipit,

Præfatus autem *Sbigneus* Cardinalis cum omni humilitate & mansuetudine, in lachrymas resolutus, insignia præfata accipiens Cardinalatus, agens gratias Omnipotenti DEO, & suæ genitrici, totique cœlesti Curiæ, atque *Nicolao* quinto, *Romano* summo Pontifici, dirigendo verba, ad prædictum *Ioannem Dlugosch*, est vsus responsione. Qua expedita, Chorus continuare Missam, alta voce exclamans. *Gratias agimus tibi.* Ibi enim casualiter, intermissus fuit cantus, cæpit; non sine multorum admiratione, qui Diuinæ Ordinationi, cuncta dirigenti, placere actum illum credebant: Postquam in tali loco cantus & desineret, & inciperet. Finita autem missa, quam *Georgius Laodicensis* Episcopus cantauit. Vniuersitas *Cracouiensis*, per organum Magistri *Matthiæ* de *Labischin*, tunc Rectoris, ad conspectum eiusdem Cardinalis veniens, pulcherrimam orationem coram eo habuit; extollendo virtutes suas, quibus in vniuersa Christianitate celebris habitus est, & in fine gratias egit *Ioanni Dlugosch*, quod pro honore Regni, & Ecclesiæ, fideliter rem gessisset, & capellum attulisset. Missa finita, omnibus Prælatis, & Baronibus eum comitantibus, ex Ecclesia, in Curiam suam descendit, & illic omnes Prælatos & Barones, splendide & comiter tractauit.

& Oratio ad eum per Rectorem Vniversitatis Cracouiensis habita.

Ioannes de Huniad Gubernator Hungariæ Czaklonem sororinum suum cum exercitu mittit, contra ciuitates rebelles. Quem conterit Ioannes Giskra,

Circa festum Assumptionis, beatæ Virginis *Mariæ*. *Hungariæ* Gubernator *Ioannes* de *Huniad*, congregato exercitu, versus *Cassouiam*, contra *Bohemos*, & Ciuitates sibi rebelles, illum misit: præposito ei in Capitaneum sororino *Czaklone*. Hic in villa *Sumusch*, prope *Cassouiam* Castra ponens, aliquanto tempore illic perstitit, sine fructu, donec *Ioannes Giskra*, ex *Bohemis* & *Polonis*, ducens collectum exercitum, aduenit, & feria sexta, ante festum Natiuitatis sanctæ *Mariæ* Virginis, mane congressu campestri facto, illum contriuit. Pauci quidem ex *Hungaris* mortui erant, & inter eos, Capitaneus exercitus *Czakiel*, sed multi capti. Castra etiam omnia *Hungarorum*, in quibus fuit præda non mediocris reperta, fuere direpta. Ita *Hungari* nondum anno vno elapso, duplici clade obruti sunt. Hac victoria *Ioannes Giskra* obtenta, *Hungarorum* possessiones vehementer vastat, & fortalicium *Moldaua* erigit.

& Castrum Moldaua erigit.

His malis successibus *Ioannes* de *Huniad* Gubernator *Hungariæ*, commotus, collecto notabili exercitu, in quo etiam fuit non paruus *Polonorum* numerus, contra *Giskram* processit. Sed dum se *Giskra* in Castra cum suis, & fortalicia recepit. Gubernator fortalicium *Moldaua* nouiter erectum, vi capit, & omnibus, *Bohemis* & *Polonis*, quos in eodem fortalicio comprehendit, vtrasque manus & summitatem maiorem nasi truncat, & vnum oculum euelit: reddens illos penitus, & sibi, & aliis inutiles, & horridos: barbaricum & amplius expromens feritatem. A *Moldaua*, subiiciendo, omnia igni & vastitati, per *Viglyesch* in *Kremniczkam*, cum exercitu aduenit: existimans posse, iuxta spem, illi secreto, a Ciuibus de *Kremnicza* datã, illius possessione, & adeptione potiri. Quod *Ioannes Giskra* persentiens, personaliter illuc adueniens, cum gentium suarum caterua, illum opinione sua fefellit, & populares, ac Ciues in fide continuit. Quod vbi Gubernator animaduertit, omnes villas, circumquaque *Kremniczam* sitas, sed & opera lignea subtilia, quibus aurifodinarum aquæ purgabantur, igne consumit, longo tempore, & multis impensis laborata, volens exinde in terram *Scepusiensem*, quoniam ibi *Bohemi* ampliora tenebant præsidia, descendere, & illam ignis voragine redigere in fauillam.

Quod capit Huniadus & in captiuos nimium sæuit.

His malis, quæ in *Hungariæ* Regno agebantur, & agi parabantur. *Zophia Poloniæ* Regina, & *Sbigneus* Cardinalis, & Episcopus *Cracouiensis*, commoti. Conuentione in noua Ciuitate, cum primoribus Baronibus partium *Cracouiensium* habita, ad intercipiendum huiusmodi, tam atrox bellum, quo fere vniuersum Regnum *Hungariæ* feruebat. *Ioannem Zagorzenski* Magistrum Reginalis Curiæ, & *Ioannem Dlugosch* Canonicum *Cracouiensem*, nomine *Casimiri* Regis *Poloniæ*, quamuis tunc absentis, & agentis in *Lithuania*, in *Hungariam* transmittunt. Ea præsertim consideratione moti, quoniam sciebant & sentiebant vicinis Principibus, desolationem Regni *Hungariæ*, quæ per illud bellum, sequebatur intestinum esse, plus gratam quam molestam. Nuncii autem ipsi circa *Kremniczam*, tam *Ioanne* de *Huniad*, Gubernatore Regni *Hungariæ* cum exercitu, quam *Ioanne Giskra*. Sabbato in die S. *Andreæ* Apostoli, reperto, de pace verba faciunt. Et sex diebus continuis laborando, bellum atrox & crudele nimis intercipiunt, & nomine *Casimiri* Regis, & Regni *Poloniæ*, partes ad concordiam & pacem inducunt. Quæ res non solum ipsis *Hungaris*, qui & vastatione patriam, & se bello intempestiuo, liberatos gaudebant, sed & ipsi summo Pontifici *Nicolao* quinto, fuit gratissima. Vnde præfatum Cardinalem *Sbigneum*, quem sciebat, & belli intercepti, & pacis confectæ, autorem fuisse, per literas speciales commendat. & gratias agit, atque de pace Christianorum solicitus, ipsi *Sbigneo* Cardi-

Zophia Regina Poloniæ & Sbigneus Cardinalis & Episcopus Cracouiensis nomine Casimiri Regis, tum in Lithuania agentis. Nuncios mittunt in Hungariam ad intercipiendum ciuile bellum. Qui inter Ioannem de Huniad Gubernatorem, & Ioannem Iskram pacem componunt.

1449.

dinali, Legationis officium, per literas, in *Hungariam* transmittit, vt pacem, si expedierit, præsentialiter illuc adueniens, conficiat. Quarum literarum Apostolicarum, tale fuit exemplum.

Literæ summi Pontificis, quibus Sbigneo Cardinali & Episcopo Cracouiensi gratias agit, pro composita in Hungaria pace.

Nicolaus Episcopus, seruus seruorum Dei. Dilecto filio Sbigneo, tituli Sanctæ Priscæ Præsbitero, Cardinali, & Episcopo Cracouiensi. Salutem & Apostolicam benedictionem. Intelleximus ex literis tuis, quod in Regno Hungariæ, non modica perturbatione bellorum incendiis, nuper exortis, æmulo pacis instigante, dilectos filios, nobiles viros, Ioannem de Huniad, dicti regni Gubernatorem, & ioannem Giskra, qui se dicit Regni Capitaneum, Charissimus in Christo filius noster, Casimirus Rex Poloniæ illustris, totumque Poloniæ regnum, tuo consilio, & exhortatione moti, miserunt illuc, ad restinguendum incendia huiusmodi, suos Oratores, & Nuncios. Qui Dei gratia cooperante, inter partes fœdus, ad certum terminum fecerunt, vt interim possent de concordia, & pace tractare. Cum autem ab intimis cordis nostri desideremus, vt Regnum illud, quod diutius fuit, tanquam scutum fidei, aduersus perfidiam Teucrorum, vires suas potius contra hostes fidei conuertat, quam seipsum aliqua discordia, aut bello conficiat, & consumat. Et propterea existimantes necessarium fore, pro salute Christianorum, vt omnis discordia, inter diffidentes auferatur, & vt pax firmetur, inter eos. Ad hoc autem, iudicantes, aptissimam esse, circumspectionem tuam, propter eius singularem prouidentiam, multaque præclara virtutum dona, quibus pe sonam tuam altissimus insigniuit, exhortamur in Domino circumspectionem tuam, eidem nihilominus iniungentes, quatenus ob Dei reuerenciam, & pro bono Regni illius, ne gladium proprium, in sua viscera conuertat, velis suadere Regi præfato, & etiam proceribus, & Communitatibus Regni sui, vt ad componendam hanc pacem, iterum destinent suos Oratores. Ad quod opus perficiendum, tua quoque sapientia velit accedere, & ibi autoritate nostra, & tanquam noster ad hanc rem missus Legatus, hanc concordiam & pacem, inter partes, tractes, componas & concludas. Proque eius votiua Compositione, omnes Regni Hungariæ Archiepiscopos, Episcopos, Prælatos & Barones, tuis suasionibus, vt tibi sua opera assistant, inducas. Nos enim tibi partes ipsas, ad huiusmodi concordiam, & pacem authoritate nostra, hortandi, monendi, inducendi, & requirendi, illamque tractandi, & eam perpetuo, vel ad tempus firmandi, & concludendi, ac eam sub pœnis, de quibus visum fuerit seruari, mandandi, & faciendi. Fœdera insuper & sufferentias, de nouo ad tempus, firmandi, & concludendi, ad quod tibi videbitur, ac vt ab armis & violentia cessent, per Censuras Ecclesiasticas, de quibus tibi videbitur, mandandi, & cogendi. Inhibendi quoque omnibus & singulis personis, cuiuscunque status, gradus, ordinis, vel conditionis fuerint, sub eisdem Ecclesiasticis Censuris, ne parti, per quam pax impediretur, donet, ad faciendum bellum, aliquod auxilium, consilium, vel fauorem, omniaque alia & singula, agendi, faciendi, mandandi, & exequendi, quæ pro bono pacis huiusmodi, consequendo necessaria cognoueris, seu etiam opportuna, plenam, & liberam autoritate Apostolica, concedimus tenore præsentium facultatem. Datum Romæ, apud S. Petrum. Anno Domini, Millesimo, Quadringentesimo, nono. XIIII. Calendas Aprilis. Pontificatus nostri, anno quarto.

iniungens ei, vt bellum intestinum ibidem curet penitus submoueri.

Ordinato terrarum *Lithuaniæ* statu, *Casimirus* Rex *Poloniæ* ex *Lithuania* processit, & in Regnum suum *Poloniæ* venit, & Conuentionem generalem, generalem omnium terrarum in Oppido *Piotrkow* tenuit. *Sbigneus* autem Cardinalis in insigniis Cardinalatus, vna cum *Zophia Poloniæ* Regina. ante *Kozyenicze*, circa *Vislam*, sibi occurrit. Quem *Casimirus* Rex, cum omni charitate, veneratione & honore excepit, & tractat; congaudens plurimum de sua sublimatione, & honore. Comitabantur autem *Sbigneus* Cardinalis *Casimirum Poloniæ* Regem, vsque in *Radom*, vbi Rex ipsum Conuentioni futuræ *Pyotrcouiensi*, interesse renitentem, multa prece & suasione ad veniendum solicitauit, & induxit. *Casimiro* igitur Rege, pro die S. *Nicolai* in *Pyotrkow* veniente, Prælati, Principes, & Barones Regni sui conueniunt, & super rebus grauibus, faciebant deliberationes. Quibus, in huiusmodi deliberationibus occupatis, *Sbigneus* Cardinalis, magna animorum & fratrum stipatus caterua, superuenit. Audierat enim quosdam Barones, *maioris Poloniæ*, quasdam minas, & iniurias, aduersus se locutos esse. Et cum magna pompa & splendore Curiam ingressus Regiam, ad consilium Regis descendit, *Wladislaus* autem *Gnesnensis* Archiepiscopus timens, ne locũ inferiorem tenere cogeretur, ex loco consilii, vna cũ *Andrea* Episcopo *Posnaniense*, *Luca Posnaniense*, *Alberto Malski Lanciciense* Palatinis, & aliis Dignitariis, *maioris Poloniæ* discessit. Qui male de amplitudine, & promotione ipsius Cardinalis contenti, ad iniuriam quoq; & depressionem, eorum, Dignitatem hanc Pontifici *Cracouiensi* allegabant collatam, vt locum superiorem, & eminentiam Archiepiscopalem, sibi vendicaret, & hac vna, quæ restabat eis excellentia, terræ *maioris Poloniæ* nudarentur pro *Cracouiense*, cum in omnibus aliis primæuitatem, & præcedentiam occupassent. Discedentibus autem Prælatis & Baronibus *maioris Poloniæ*, ex consilio, *Casimirus* Rex nihilo minus Consilium non dissoluit. Sed cum præfato *Sbigneo* Cardinale, & Baronibus partium *Cracouiensium*, *Sandomiriensium*, Russiæ, negocia quæque deliberat, & expedit. Sed & Nuncios *Frederici Romanorum* Regis prædicti, videlicet, *Conradum* Ducem *Coslensem*, & cæteros audit, qui nomine *Romanorum* Regis, petebant, *ne Casimirus Rex Wladislaum Massouiæ Ducem, eiusdem Regis Romanorum, auunculum germanum, in terris & Dominiis terrarum Massouiæ, Rauæ, &* Bel-

Ex tertia generali Conventione Pyotrkoviensi,

primum ambitione Archiepiscopi Gnesnensis, & Sbignei Cracoviensis Episcopi, primum locum habere in Senatu contendentium, turbata,

1449.

Belzenſi, quæ per obitum duorum ſuorum germanorum, Semouiti & Caſimiri, ſine prole virili mortuorum, ſucceſſione legitima, ad Caſimirum Regem deuoluta erant, vexaret, ſed tanquam Principem, Regni ſui Poloniæ fidelem, & ſibi ſtricta conſanguinitate iunctum, liberaliter ipſum huiusmodi terris, vti permitteret. Rex autem *Caſimirus* deliberatione habita, benignum dedit, huic peticioni reſponſum. *Quamuis,* inquit, *terras notabiles, ad me deuolutas, Dux Maſſouiæ Wladislaus teneat; in fauorem tamen Romanorum Regis, & propter merita ipſius Ducis Wladislai, & ſuorum prædeceſſorum, repetere illas, ab eo hactenus differam, vt ſucceſſu temporis, res ipſa poſſet bono ordine tranſigi.* Moleſte autem ferentes *Wladislaus* Archiepiſcopus *Gneſnenſis*, *Andreas Poſnanienſis* Epiſcopus, cum Baronibus partium *maioris Poloniæ*, poſt receſſum ſuum a Conſilio, deliberationes, de rebus grauibus, in ſui abſentia fieri, & *Sbigneum* Cardinalem, in Regis conſilio præſidere, miſſis Nunciis, precibus a *Caſimiro* Rege obtinent, vt priuatum conſilium, cum illis teneat. Rege itaque *Caſimiro* annuente, in *dotem Plebani*, ibi enim hoſpicium Archiepiſcopale erat, & illic partium *Maioris Poloniæ* Barones conuenerant, itum eſt, omnes tamen Barones *Cracouienſium* Partium, *Ioanne* de *Czizow* Caſtellano, *Ioanne* de *Thęczin* Palatino *Cracouienſe*, & *Petro Odrowąſch* Palatino *Leopolienſe*, duntaxat remanentibus, ab huiusmodi priuato conſilio excluduntur. Et excluſione facta, triſti voce, & vultu queruntur Prælati & Barones *maioris Poloniæ, ſe per dignitatem Cardinalatus, Sbigneo Epiſcopo Cracouienſi collatam, depreſſos & vehementer diminutos eſſe*, omnemque culpam *Sbigneo* Cardinali imponunt. Rogant Regem *Caſimirum, ne in opprobrium, & contumeliam eorum, permittat eis hanc iniuriam irrogari.* *Caſimirus* autem *Poloniæ* Rex, huic eorum peticioni, in hunc modum e regione reſpondit, *Precibus & perſuaſionibus ego quondam veſtris motus, non literis ſolum, ſed & Nunciis, Summum Pontificem vexabam, vt Capellum, Sbigneo Epiſcopo Cracouienſi mittere distuliſſet, in eum finem vt diſcordiam, quæ veriſimiliter oriri præſumabatur, bono ordine compoſuiſſem. Verum ex quo Papæ aliter viſum eſt, & Capellus miſſus aſſumptus ſit, & acceptus, non licet mihi contra authoritatem maiorem calcitrare. Neque adeo potens ſum, vt poſſim, ipſi Sbigneo Dignitatem ſuam legitime ſibi collatam, detrahere.* In hanc ſententiam, & a Caſtellano, Palatinoque *Cracouienſe*, item a Palatino *Leopolienſe Petro Odrowąſz*, itum eſt, & pluribus reſpectibus, & euidentiſſimis rationibus perſuaſum Prælatis & Baronibus *maioris Poloniæ, nihil illatum eis iniuriæ eſſe: & quod res hæc, nullo humano ſtudio & ingenio, iuxta eorum conceptus, abrogari aut variari poſſet.* Hac reſponſione audita, maiori dolore accenduntur. Credebant enim ſuæ oppinioni, *Caſimirum* Regem, & hos, qui cum Rege relicti erant, partium *Cracouienſium* Barones, fauere magnopere debuiſſe. Diſſoluitur itaque conſilium huiusmodi priuatum, & Prælati Baroneſque *maioris Poloniæ*, rem ipſam videntes vndique contra ſuum propoſitum firmari, tepidius illam proſequuntur. Barones ſiquidem partium *Cracouienſium* excluſione ſua, a conſilio priuato, plurimum irritati, omnes, quaſi vir vnus, in hoſpicium *Sbignei* Cardinalis conueniunt. Vbi de excluſione ſua, & dedecore, eis per *Maioris Poloniæ* Conſiliarios irrogato: queſti pluribus ſermonibus, contra illos abſentes, tum inuecti ſunt, & concordi, communique conſilio, & voluntate firmant, & concludunt, nullatenus permittere vt aliqua aduerſitas, de cetero *Sbigneo* Cardinali, irrogetur, neque ſine illo res publicæ tractentur. Aſſerentes ſe non ſecus illius autoritate, & dignitate frui velle & gaudere, quam *maioris Poloniæ* ſui *Gneſnenſis* Metropolitani. Hæc & plura alia, priuatim concepta, in præſentia Regis, & Conſiliariorum, *maioris Poloniæ*, non ſine indignationis nota publice effundunt, & niſi deferatur in omnibus *Sbigneo* Cardinali, proteſtantur ſe omnes ex Conuentione diſceſſuros. Miteſcere Conſiliarii, *maioris Poloniæ*, his auditis, & ſenſim de propoſito cedere cæperunt. Ne tamen aliqua pars, quicquam ſuggillationis, aut dedecoris contraxiſſe videatur, precibus apud Cardinalem *Sbigneum* obtentum eſt, quod & *Wladislao* Archiepiſcopo *Gneſnenſe* diſcedente, ex *Pyotrkow* diſceſſit. Poſt quorum abſceſſum, ſuper rebus publicis, & præſertim, ſuper defenſione terrarum *Ruſſiæ* & *Podoliæ*, a *Thartaris*, item ſuper coërtione ſpoliorum, & furtorum, quæ plus ſolito, in *Caſimiri* Regis abſentia graſſari cœperant, multi tractatus ſalubres habiti ſunt. Sed & hæc concluſio capta fuit, vt in ſingulis terris Regni *Poloniæ* Rug & inquiſitio, examenque de furibus, & prædonibus fieret. Hanc concluſionem, plurimum Rei publicæ vtilem, ſed & alias plures, illico *Caſimiri* Regis recuſatio, & reſponſio, facta de confirmandis iuribus Regni infirmauit. Quamprimum enim reſpondit, petente vniuerſa congregatione, *non poſſe in præiudicium, magni Ducatus Lithuaniæ, iura Regni Poloniæ confirmare*, illico conſenſu omnium, concluſa rupta ſunt. Et plurimum irritatis animis omnium, & à Rege *Caſimiro* alienatis & auerſis, ſine aliquo fine diſceſſum eſt, ex Conuentione. Significantque Regi *Caſimiro*, *non poſſe ordinationes ſuas, aut decreta aſſumere, aut aſſumpta exequi. Sed neque obedientiam ſolidam præſtare, donec iura Regni Poloniæ, effectualiter, literis & iuramento firmaſſet.* Conuentione diſſoluta, *Caſimirus* Rex ex *Piotrkow*, vna cum genetrice ſua *Zophia* Regina diſcedens, per *Zarnow*, *Radoſchice*, *Bodzączin*, *Opathow*,

deinde Rege Caſimiro, iura Regni Poloniæ non confirmante, rebus plane infectis diſceditur.

1449.

thow, *Sandomiriam* in die *S. Thomæ* Apoſtoli peruenit, & illic aliquot Septimanis commoratus. Natalis Domini dies, præſente *Sbigneo* Cardinale, & Diuinam rem agente, exegit.

1450.

Exactis in *Sandomiria*, *Caſimirus* Rex, natalis Domini, diebus, per feſta etiam Circumciſionis Domini, & Epiphaniarum, illic eſt moratus. Poſtque *Sandomiria* diſcedens, per *Pokrziwniczam*, *Polaniecz*, *nouam Ciuitatem* venit in *Niepolomicze*. Vbi diebus aliquot in venatione abſumptis, die Dominico ante feſtum Purificationis ſanctæ *Mariæ* Virginis, *Cracouiam* ingreſſus, & cum maxima honeſtate, per proceſſiones, omnium Eccleſiarum exceptus. Manſit autem *Caſimirus* Rex *Cracouiæ*, cum *Zophia* Regina genitrice ſua, non ſolum per Carnis priuii dies ſubſequentes, ſed etiam per tempus medium Quadrageſimæ, negotia Regni publica dirigendo; Intra quod tempus, plures Principes Cometanei, & ſignanter, *Boleslaus* Dux *Maſouiæ*, *Nicolaus* & *Venceslaus*, Duces *Rathiborienſes*, & *Boleslaus Theſnenſis*, ad ſuam Serenitatem conuenerant. Propter quorum præſentiam amplius honorandam, ludi haſtarum, mandante *Caſimiro* Rege, per milites *Poloniæ*, per dies omnes Carnisprivii fuerunt inſtaurati, cum aliis ſpectaculis. Et quia anno proxime tranſacto, certi mercatores *Cracouienſes*, & ſignanter *Nicolaus Wierzinek*, de quinque millibus florenorum in auro prompto, & aliis nobilibus mercantiis fuerant ſpoliati, & ſuſpicio quosdam nobiles vehementer accuſabat, fuit *Caſimirus* Rex, & mercatorum, & Conſulum *Cracouienſium*, non tam precibus, quam fletibus, quæ etiam *Caſimiro* Regi, abunde excutiebant lachrymas, rogatus *quatenus dignaretur, huic tam grandi eorum damno, calamitati, & nimiæ iniuriæ prouidere, ac Regali brachio, cogere raptores ad reſtitucionem, & purgare Regnum ſuum, ab inteſtino prædonum opprobrio.* Motus, vt dignum erat, *Caſimirus* Rex, huiusmodi precibus inſtaurari Rug, in terra *Cracouienſi*, vt furum & prædonum, horum præſertim, qui de ſpolio mercatorum *Cracouienſium*, notati & ſuſpecti iudicio communi erant, perſonæ declararentur, ſummopere expetebat. Propter quod particulari Conuentione indicta, ad quam *Sbigneus* Cardinalis, & fere omnes *Cracouienſium* & *Sandomirienſium* terrarum Barones & Dignitarii, *Cracouiam*, pro Dominica ſecunda Quadrageſimæ, acceſſerant, tam ipſi Cardinali *Sbigneo*, quam maiori parti Baronum, res optima & ſalubris viſa eſt, examen furum, & latronum, alias Rug, pro ipſorum correctione, & exterminio, ſine dilatione practicari: ne lues amplior, prouocata ſceleris impunitate ſequeretur. Pars minor, cuius *Ioannes* de *Thęczin* Palatinus *Cracouienſis* erat, caput, diſſentiebat plurimum, & autoritate ſua, qua apud populares valebat, traxit in ſuam ſententiam plures mortales, eos præſertim, qui, vel quorum ſanguinei notam aliquam, & labem pertimeſcebant. Nec idcirco, a partis maioris ſententia prædictus *Ioannes* Palatinus, creditus eſt diſſenſiſſe, quod vellet furibus & prædonibus ignoſci, aut eorum iniquitatem non detegi, quippe, qui in omni vita ſua viſus eſt, illos & verbis, & opere multifarie odiſſe. Sed quia dolebat Conuentionis generalis *Piotrcouienſis*, recenter tranſactæ decreta, huiusmodi examine, reſcindi, & per conſequens Thronum & Imperium *Caſimiri* Regis firmari: cui idem *Ioannes* Palatinus, non eſſe parendum, & alii omnes cenſuerant, donec iura Regni, nude & ſimpliciter, non interpoſita aliqua difficultate, aut excuſatione, confirmaſſet: is tamen ſuus purus, quantum capi poterat, reſpectus, non ſolum Regem *Caſimirum*, ſed & multos ex Prælatis, Baronibusque offendit, nec ſugillacionem, nec infeſtos ſermones vitare potuit. Ipſo enim, & his qui ſententiam ſuam ſequebantur, reſiſtente. Decretum Regis *Caſimiri* & Baronum, ſuper conficiendo huiusmodi examine, alias Rug interceptum, & dilatum eſt. Ex quo fures & prædones erecto, quem iam ſuffocauerant, animo, graſſari in bonos & domeſticos liberius ceperunt, & punitio *Petri Schafraniecz* Succamerarii *Cracouienſis*, quem *Wyerzinkoni* Conſuli *Cracouienſi*, quinque millia florenorum prope *Secemin* abſtuliſſe, fama vniuerſalis, & teſtimonium euidens vulgauerat, intermiſſa, qui contra timorem animi ſceleris notorii & vulgati, impunitatem adeptus, tetrior, iam non in priuatos Ciues & Regnicolas, quorum aliquos capi noctu, & in *Sleſiam* aut *Morauiam* portari, depactarique, ſorte ſibi impii premii reſeruata, procurauerat. Sed in ipſum quoq; *Caſimirum* Regem, exquirendo vias, quibus illos enecaret, & liberius in quemlibet ſpolia & predas debaccharetur, crudelis eſſe cepit. Nonnulli, & tunc enormium patratores ſcelerum, pecuniarum interueniente ſuffragio, eximebantur à pæna. Et tam ipſi, quam alii, ad eorum exemplar, ſpiritu elationis aſſumpto, in viros iuſtos, pacificos, & modeſtos deſeuiebant, ex impunitateque ſcelerum, aucta eſt malicia delinquentium. Ita quoq; tunc ſe mores habebant, vt nonnulli maiores Conſiliarii protectores ſe exhiberent, in prædonibus publicis, miſericordes, in furibusq; & latronibus. Et dum ſceleratos, & omni pœna atq; ſupplicio dignos, liberant, bonos omnes, perditum ibant. Ignoſcere autem illis ſceleratis hominibus, pia conſideratione, aut compaſſione motos, æquo animo ferendum foret, ni conſtaret miſericordiam ipſam, in publicam perniciem reciſuram. Itaque ſatius fuit, & alioquin tutius, homines improbos, non accuſari, quam dimitti: quoniam dimiſſi, audentius in mortes, & captiuitates inſontium, direptiones, & expilationes fortunarum, & in quæq; alia graſſabantur, gementibus virtuoſis, quod reprobi pro ſuæ perverſitatis operibus, condignis non multabantur ſuppliciis, nemine deinde extante, qui ſce-

Impunitas in Regno Poloniæ furum & prædonum audaciam nimium auxit.

1450.

ſceleratos homines oppprimeret, cœperunt rurſus factiones reuiuiſcere,& ſcelera.

Solicitatus pluribus Nunciis & literis *Caſimirus Poloniæ* Rex,*Alexandri Voieuodæ Moldauiæ*, & Baronum ſibi adhærentium, habita deliberatione,cum Prælatis,&Baronibus ſuis,dum feſtos dies Natalis Domini *Sandomiriæ* ageret, exercitum ex terris *Ruſſiæ*,&*Podoliæ* collectum, contra *Bohdanum*,occupatorem terræ *Moldauiæ*, miſit, qui ſe filium naturalem *Alexandri* olim *Moldauiæ* Voieuodæ,& defunctis liberis legitimis,ad ſe terram *Moldauiæ* pertinere aſſerebat. Cui *Ioannem Olieski* de *Sienno* in Capitaneum præfecit. Qui ſuſcepto exercitu, celeritate ſumma omnia perfecit. Terram *Moldauiæ* ingreditur, *Bohdanum* fugat & eiicit, Caſtris notabilioribus, videlicet *Nyemcz Soczavva*, *Choczim*, illum exuit, & caſtra conquiſita *Ilichnoni* alias *Alexandro* filio *Heliæ* Voieuodæ reſignat, & exercitum, fidei & gubernationi creditum incolumem ad propria reducit. Quamprimum autem Regius exercitus,ex *Moldauia* receſſit, præfatus *Bohdan*, qui ad Montana confugiens,in deſertis, & abditis locis ſe occultabat,audito Regii exercitus receſſu, in *Moldauiam*, collecta prædonum, & latronum manu, quibus poſſeſſiones amplas, rebellantium ſibi, promittebat,rediit: & fideles ſibi obedientiam præſtare, ſed & ipſum *Ilichnonem*,cum matre ſua fugere,in terras *Podoliæ* coegit. Antequam itaque *Caſimirus* Rex *Cracouia* diſcederet, pluribus diebus habuit ſuper hac re deliberationem,*an videlicet nouus exercitus contra Moldauiam,& Bohdanum, mittendus eſſet,& an cura & defenſio Ilichnonis, ſuſcipienda,& continuanda: neglecto Bohdano,qui per nuncios ſuos fidelitatem, obedientiam, & ſubiectionem, ſeque & omnia ſua repromittebat.* Conſultum autem fuit *Caſimiro* Regi,*vt tempus opportunum, ſibi oblatum, non negligeret,ſed terram prædictam Moldauiæ, fæcundam rebus omnibus, ſed & portu ſuo Albo Caſtrenſi,opulentam, perſonaliter cum exercitu aggrederetur. Et Bohdano expulſo,vel capto, Ilichnone vero aliqua ſorte in terris Ruſſiæ contentato, terram ipſam perpetuo Regno Poloniæ vniret & incorporaret.* Verum,quia res hæc laborioſa videbatur,aliam deliberationem *Caſimirus* Rex ſecutus eſt. Hanc videlicet, *vt omnes terræ Ruſſiæ conſurgant, & Ilichnoni ſuffragium ferant, ad propellendum Bohdanum.* Exercitui autem ex ipſis terris colligendo, *Petrum Odrovvaſch* Palatinum *Leopolienſem*,& *Przedborium* de *Konyeczpolie*, Caſtellanum *Sandomirienſem*, & Capitaneum *Przemislienſem*, in Duces & Capitaneos præficit.

Miſſus per Regem Caſimirum Ioannes Oleski de Sienno cum exercitu, fugat Bohdanum, Caſtraque conquiſita Ilichnoni tradit.

Redeunte autem exercitu Bohdan

Ilichnone fugato,

Regi obedientiam promittit.

At Rex denuo contra illum exercitum conſcribit.

Moldauiæ rebus taliter ordinatis, feria ſecunda,poſt Dominicam Lætare,*Caſimirus Poloniæ* Rex egreditur,& per ſolitas ſtationes videlicet *Mſtbovv*, *Czaſtochovva*, *Klobuczko*, *Krzepicze*, *Wyelun*,in *Caliſch* peruenit: Vbi Paſcha Domini celebrauit. Ex *Caliſch*,per ſolita loca *Poſnaniam*, deinde *Gneſnam* tranſiit. Et peragrando partes *maioris Poloniæ*,totam æſtatem conſumpſit. Rege autem *Caſimiro Poſnaniæ* agente, Ciuitas ipſa in aliquot locis incenſa fuit: Studio vt præſumitur, eorum, qui furto vel rapto viuere conſueti ſunt,vt facilius præda Ciuitatis, potiri poſſent. Prouiderant autem ſagaci induſtria Ciues *Poſnanienſes* huic malo. Nam quamprimum ſenſerant *Caſimirum* Regem appropinquare, ad partes *maioris Poloniæ* omnes res,& fortunas ſuas,in alia loca, tuta magis, deduxerant: ſuſpicati id ipſum, quod contigit. Propter quod de rebus ſecuri,flammam erumpentem,ad incendium comprimendum, intenti, faciliter extinxerunt. Ex *maiori* vero *Polonia*,in *Radom*,&*Lublin* tranſiit, & ex *Lublin*, per *Lukovv*,& *Myelniki*, in *Lithuaniam* divertit. Vbi hyemis,& Veris tempus,tractando venationes eſt immoratus.

1450.

Poſnania intrante Rege Caſimiro iterum accenditur.

In Die Aſcenſionis Domini,quæ fuit tredecima menſis Maii,beatus *Bernardinus*,de *Senis*, Ordinis ſancti *Franciſci*,ſeu minorum, de obſeruantia Romæ,in Eccceleſia beati *Petri*,per *Nicolaum* Papam quintum,præſente magna multitudine Prælatorum, & fratrum ſancti *Franciſci*,Cathalogo Sanctorum adſcribitur. Hic tempore *Martini* Papæ quinti, & *Eugenii* Papæ quarti,per omnem *Italiam* diſcurrens, in vicis, & plateis verbum DEI, mira deuotione audientium prædicabat: nomen ſculptum IESVS, ſemper geſtans,& populo oſtendens. Vir miræ ſanctitatis,& in vita, multis prodigiis clareſceret,& vitæ ſuæ exemplo,plurimos,viciorum fæditate obſtinatos molliret. Tres eccleſias Cathedrales *Senenſem*, videlicet *Peruſinam*, & *Vitherbienſem*,ſibi oblatas contempſit. Mortuus *Aquilegiæ* in *Marchia Napuliæ*, ibique ſepultus,in Monaſterio, fratrum minorum, magnis illico cepit coruſcare miraculis. Et antequam canoniſaretur,iam conſenſu omnium ſanctus, & celebris,per totam *Italiam* habebatur,& imaginibus ſuis,non Eccleſiæ ſolum,ſed & cameræ, & vici ornabantur. Comites inſuper ſui, atque diſcipuli,in magna veneratione habebantur,præſertim vir doctiſſimus & inſignis,*Ioannes* de *Capiſtrano*, qui multa viſus eſt oſtendiſſe, virtute Dei & auxiliis ſuffragiiſque beati *Bernardini*, miracula.

Bernardinus Senenſis ſanctorum Cathalogo refertur.

Exercitus *Caſimiri Poloniæ* Regis, in *Moldauiam*, contra *Bohdan* miſſus, pro feſto S. *Ioannis Leopolim* aduenit. Ex Leopoli pedetentim *Camyeniecz* acceſſit. Ibi & gentibus terræ *Podoliæ*, & *Valachis*, qui cum *Ilichnone* circa *Camyeniecz* manebat, auctus eſt. Ex *Camyeniecz* Caſtra mouens, tripartito exercitu cum *Valachis*,*Petrus Odrovvaſch* Palatinus *Leopolienſis* & *Przedborius* de *Konyeczpolye*, Caſtellanus *Sandomirienſis*,cum *Leopolienſis* & *Przemislienſis* terræ nobilibus, & *Theodoricus Buczaczki*, Caſtellanus & Capitaneus terræ *Podoliæ*,cum gentibus *Podoliæ* procedebant. Peruenerant autem, ad Caſtrum *Choczim*, & quod pro *Ilichnone* Voieuoda tenebatur, & ibi

Exercitus Polonorum contra Bohdan pro parte Ilichnonis miſſus

1449.

ibi aliquot diebus commorati, venerunt ad fluuium *Pruth*; Vbi exercitu ordinato (de prope enim ſtationes hoſtium nunciabantur) ſuperatoque fluuio *Pruth*, venit exercitus ad oppidum *Lipowyecz*, ſperans illic *Bohdanum*, & ſuas gentes reperire. Ille autem non in robore exercitus,ſed in dolis & fraude, fiduciam ſuam reponens, ceſſit ex *Lipouiecz*, & in nemora contulit ſe,cum omni exercitu, cepitque Capitaneos Regios, cum nunciis, tum literis rogare,de pace. Omnibus pax melior *viſa eſt*, præſertim cum homine latebris & *ſyluis* aſueto. Treuga itaque firmata, ſeptem dies in tractatu pacis,exercitu ad flumen *Liponiecz* ſtante,abſumpti ſunt,& iuxta certas conditiones & capitula,quibus gubernatio terræ *Valachiæ*, vſque ad quindecimum annum *Ilichnonis*, ſub annuo, ſeptuaginta millium aureorum *Turcorum* cenſu,in manus Regias tradendo, *Bohdano* permittebatur,pax Sabbato,ante feſtum natiuitatis ſanctæ *Mariæ* Virginis inſcribitur & firmatur, & dextræ complexuſque inuicem per reconciliatos iunguntur. Eam pacem etſi *Burgulab*, vnus ex *Valachis*, fidem Regi ſeruans aſtrueret, oſtenderetque in dolo conditam, plus periculi quam officii, propediem excituram,non tamen fides illi habita eſt. Eodem itaque die pace confecta, Regius exercitus,a *Lipouiecz* Caſtra mouet in propria reverſurus. *Bohdan* vero dolum conceptum amplius ferre non valens,ſuis omnibus, ut parati ſint,mandat,& in ſylva poſt villam *Kraſſne* conſiſtente, anguſtam habente, & vnicam viam,inuadere primum currus,& impedimenta Regii exercitus non negligant,facilius poſtea exercitum Regium inuaſuri. Dolum hunc Capitanei Regii exercitus illico agnoſcentes (denunciatus enim erat eis, per prædictum *Burgulabonem*,qui partes pupilli *Ilichnonis* ſtrenue defendebat, idem per notarium *Bohdani*,qui nocte ante ſequente, ad Regium exercitum perfugerat, ſingula quæ *Bohdan* moliebatur,indicans) deliberatione inita, hoſtium præſtolabantur, in loco aduentum, ex curribus pugnam conſerturi. Placuit poſtea currus & impedimenta, celerius per ſyluam traiicere, qui liberior fieret dimicatio futura. Monente autem *Burgulabone*,vt currus,& impedimenta,ſylua,quæ per detruncationem arborum erat exaggerata, omiſſa,per plana traiicerentur,non fuit ei,ſalubriter conſulenti,paritum. Committitur tamen illi curruum,& *Ilichnonis* cura, & currus, cum impedimentis remittuntur,vt ex altera parte ſyluæ conſiſtant, & exercitus præſtolentur aduentum. Tutatur ergo cum ala *Podolienſium* militum *Valachus*,quos ſibi in præſidium aſſumpſerat currus *Burgulab*,& eos,licet non ſine crebra hoſtium *Valachorum* invaſione, per ſyluam, in planum campum deducit. Interim Die Dominico mane, ante feſtum natiuitatis, ſanctæ *Mariæ* Virginis, videlicet,ſexta die Septembris,*Bohdan* cum aliquot millibus *Valachorum*,partes ſuas ſequentium, & aliorum auxiliariorum ſuorum in magna multitudine, in ortu Solis ſuperuenit. Regius autem exercitus,nihil cunctatus,arma induit. Quem *Petrus Odrowaſz* Palatinus,oratione facunda animauit,orans, & conteſtans,*ut nobilitatis ſuæ memores, apriſcorum ſtrenuis, non denegarent actibus, ſed campum,quem calcabant pedibus, aut victoria,aut ſepulchro dedicarent.* Conſternatus erat Regius exercitus, quod & plures contra imperium Ducum ſequendo, currus abſceſſerant, & gentes *Ilichnonis*,ex *Valachis*, qui ſe eis coniunxerant, hoſtium, multitudine viſa,perterritas,& fugere magis, quam pugnare paratas, apertiſſime cognoſcebat. Audendum tamen omnia, & experiendum fortunæ munus, in tam ineffabili neceſſitate ſtatuit. Aciebus itaque ordinatis, & vna ala *Nicolao Porawa Halienſi* Capitaneo, altera *Michaeli Buczaczki* commiſſa,in campo, qui *Kraſnepolye* appellatur,ad torrentem *Kraſzni potok*,prope oppidum *Vaſzlni*, ſignis canere iuſſis, per *Poloniæ* milites, ſub quatuor ſignis, videlicet *Przemislienſe*, *Haliczienſe*, *Sanoczenſe* & *Podoliæ* conſiſtentes, & octo turmas equitum, nonam peditum,habentibus,fit congreſſus. Vna turma equitum hoſtilium tegebat peditem, in quam, cum Regius exercitus, in acie ſtantem incurriſſet, illa retrorſum cedens, peditem oſtendit. Cum quo exercitus Regius confligens, multos milites amiſit. Feruet inter utroſque crudelis pugna,& neq; hac,neque altera parte inclinata, in totum diem dimicatio protenditur. Multi de *Polonis* cadunt, plures tamen de hoſtibus, & campi cadaueribus ſternuntur. *Petrus Odrowaſz*,Palatinus *Leopolienſis*, non Capitanei ſolum, ſed optimi & ſtrenui militis,officia exercens,fortiter pugnabat. Hoſtium exercitus pedeſtrium robore, magis quam equeſtrium valebat. Equeſtribus pro maiori parte deletis, in pedites, *Petrus Odrowaſz* Palatinus, cum *Nicolao Porawa*, *Michaële Buczaczki*, pluribuſque aliis inuehuntur,occidunt,ſternunt, & pedeſtrium molem plurimum debilitant,pugnando tandem, à pedeſtribus cadunt interfecti. Mæror ingens de amiſſis, tam inclitis pugnatoribus, & Capitaneis, exercitum Regium inuadit. Fuiſſetque, & trepidatio non minor, & inclinatio aciei ſubſecuta, niſi *Burgulab*, qui iam ſyluam ſuperauerat, cum gentibus, pro conductione curruum, ſibi adiunctis, veloci doctus Nuncio, Regium exercitum, victoria potiri,ſuperueniſſet. Is,aduentu ſuo hoſtes, cæde noſtrorum militum exultantes, terruit,vt repente terga darent, & fugam capeſſerent. Regius exercitus victoriam quidem,ſed cruentam,amiſſis pluribus militibus inſignibus, retulit. Perſequi tamen fugientes, diuturna fatigatus pugna, non poterat. Sub eius præſentia quoque hoſtium reſiduitas, quæ fugiendo,

in ſylua poſt villam Kraſſne conſiſtente, ex Valachis fidefragis

1449.

mæſtam & cruentam propter Duces occiſos, videlicet Petrum Odrovvaſch & alios

1450.

do, & retrogradendo, exercitum Regium laceſſebat, aut extincta, aut fugata eſt. Plures qui arbores conſcenderant, ſagittis confecti de- A cidebant. In aliqua enim arbore, plures quam ſedecim concidebantur. Præfatus autem *Burgulab*, quatuor diebus fugientes, & diſperſos perſequebatur, & nonniſi quinta die, ad ſtationem exercitus Regii, onuſtus præda ingenti, & captiuis multis, rediit. Ceſſauit pugna circa occaſum Solis, cum in ortu cepiſſet. Hac pugna ædita, exercitus Regius, ad propria eſt reuerſus. Corpora examina *Petri Odrowaſz* Palatini *Leopolienſis*, in *Clara tumba*, *Nicolai Porawa*, & *Michaëlis Buczaczki*, *Leopoli* ſepulturæ mandata ſunt, cum luctu ingenti. Vltra eos quoque *Nicolaus Kluſz*, *Ioannes Nyezwoiowski*, *Ioannes Bieskowski*, *Stanislaus Dauidowski*, *Adam* miles, *Ianuſzius Samek* Ciuis B *Leopolienſis*, fuere deſiderati. *Bohdan* vero fugiens in *Barloth*, oppidum ſe recepit. Maiorque aliquanto ex amiſſis militibus mæror, quam læticia, fuſis hoſtibus fuit. Sed & amplior victoriæ huiuſmodi gloria, quam læticia habita eſt, propter fortes, & inſignes milites, propter eius euentum deſideratos.

Thartari abſente Nobilitate Rutena & Podolienſe, quæ contra Bobdanum progreſſa erat, idoneam occaſionem nacti Ruſſiæ & Podoliæ terras magna vaſtitate & calamitate afficiunt.

Cognito *Thartarorum* Cæſar *Sadachmath*, quod terrarum *Ruſſiæ*, & *Podoliæ* nobiles, terras ipſas egreſſi, vicino bello *Valachico* fuerunt implicati, optimum tempus ratus, quo terras ipſas, a ſuis deſertas, & vacuas inuaderet, congregata omni potentia ſuarum gentium, terras ipſas improuiſe aggreditur, & in aliquot turmas partito exercitu, terras *Podoliæ* & *Ruſſiæ* C vaſtat, & barbarica feritate, homines vtriusque ſexus, cuiuslibet conditionis, paruulis & lactantibus occiſis, in magna multitudine, cum pecoribus, & pecudibus, abducit in perpetuam ſeruitutem. Tunc quoque exercitus ipſe *Tartarorum*, vsque prope *Grodek* graſſatus eſt, & totum Diſtrictum Caſtri *Olieſthko* percurrens, vsque ad terminos terræ *Belzenſis* peruenerat, nec parum abſuit, quin *Wladislaus Maſouiæ*, & *Belzenſis* Dux, venationibus, ſub id tempus deditus, ab illis caperetur. Prouidentia tamen Diuina, ab hoc malo ſeruatus eſt. Geminato malo, mentes hominum concuſſæ erant, hinc ſubita inuaſione *Tartarorum*, hinc ſuorum nobilium, & defenſorum abſentia, vt victoria D cruenta. Tantusque terror corripuerat, vt nullus de patriæ, & ſuæ gentis defenſione, omnes de fuga, & latebris cogitarent. Saciata tunc fuit *Tartarorum* rabies, cæde ſanguinis Chriſtiani ſaciata, captiuitate hominum utriusque ſexus, quos velut beſtias, aut feras pro præda abegit, & pecorum more quosdam venundedit, quosdam ritibus ſuis fædis mancipandos reſeruauit. Quantis tunc credis, Regnum *Poloniæ*, & præſertim terras *Ruſſiæ*, & *Podoliæ* vacaſſe fletibus, & lamentis, quantis querelis, quantis cruciatibus, quantis doloribus, dum intelligerent, terras nobiles perpetuæ ſubiici vaſtitati, dum plures ex illis, a *Valachica* reuerſi expeditione, vxoribus, ſororibus, fratribus, conſanguineis, filiis, filiabus, charis pignori- A bus, Cmethonibus ſuarum villarum ſe conſpicerent ſpoliatos. Non lachrymas ſolum res hæc illis excutiebat, ſed cruentos fletus: meditando vxores, ſorores, & natas ſuas, aut venditas, aut libidine barbarica proſtitutas, aut in aliorum tranſiiſſe concubitus, & amplexus. Accedebat his mæror ingens, quod ſpem defenſionis ſuæ, aut iniuriæ vlciſcendæ, vnicum in malis ſolatium, ſciebant ſibi ademptum: cum ad alia defenſoris animus conuerſus, hæc pro nihilo duceret, nec tot & tantis malis orbitateque ſuorum moueretur.

Ioannes Odrowaſch Archiepiſcopus Leopolienſis audita fratris ſui per Valachos occiſione Petri Odrowaſch Palatini Leopolienſis,

Ioannes Odrowaſz Archiepiſcopus *Leopolienſis*, audita germani ſui *Petri Odrowaſch*, Palatini *Leopolienſis*, per *Valachos*, occiſi, mor- B te, graui dolore contracto, & ipſe moritur, & in Eccleſia *Leopolienſe*, non niſi poſt duos menſes, obtenta abſolutione (nam ſentenciis excommunicationis, autoritate Sedis Apoſtolicæ irretitus fuerat) ſepelitur, dum in Cathedra *Leopolienſe*, annis prope quindecim præſediſſet. In eccleſia maiore *Leopolienſe* ſepultus eſt.

& Nicolaus Liaſſoczki Epiſcopus Wladislauienſis moriuntur.

Feria autem quarta proxima, poſt feſtum Aſſumptionis ſanctæ *Mariæ* Virginis, quæ fuit nona menſis Septembris, *Nicolaus Liaſſoczki*, de Domo *Dolaga* nobilis Epiſcopus *Wladislauienſis*, in eccleſia *Camerinenſe*, in *Italia* in *Marchia Anconitana*, propter peſtem, ex vrbe *Roma* egreſſus, morbo epidimiæ correptus, moritur, & in Eccleſia Cathedrali *Camerinenſi*, C honorifice tumulatur. Vir miræ induſtriæ, & ingenii ſublimis, & præclari, ad omnia genitus, quæcunque agenda incumberent. Doctrinæ & prudentiæ, cultor præcipuus. Qui propter ſuas virtutes, & merita, in toto orbe magnam famam adeo ſortitus eſt, vt ſimile germen in annis multis, *Polonia* non produxerit & difficulter ſit poſtea productura. Sed neque in *Dołazitarum* familia, neque in *Polonorum* gente, ſub illa ætate & tempore, tantam indolem, & tantæ virtutis ſpecimen, extitiſſe, & fulſiſſe in aliquo alio æque crediderim.

Dux Thoſchecenſis caſtrum Syewyor expugnare conatus

Feria tertia, poſt feſtum ſancti *Franciſci*, *Przemislaus* Dux *Thoſchecenſis*, congregata ſui Ducatus potentia totali, & aliquorum prædo- D num contractis viribus, venit clandeſtine contra Caſtrum *Syewior*, Eccleſiæ *Cracouienſis*, & illud omni ingenio, & niſu comprehendere nitebatur. Excluſus autem fuit, cum ignominia ab illo, vt nec foſſas eiusdem, videre admiſſus fuerit. Qui perculſus pudore, ad rapinas ſe conuertit, & terram *Syewierienſem*, in nullo ſibi obnoxiam, in pluribus locis ſpoliauit. Abunde tamen ſibi temeritas ſua refuſa. Na[illegible]ntes *Sbignei* Cardinalis, & Epiſcopi [illegible]*ienſis*, cum terrigenis *Syewierienſibus*, terram *Thoſchecenſem*, vicibus aliquot vaſtare non ceſſarunt, donec fædus interpoſitum eſt, & ſatisfactio damnorum, per Ducem *Przemislaum* exhibita. Adhæc autem ſingulæ facinora, per *Petrum Schaffranyecz* Succamerarium *Cracouienſem*, inductus erat.

in ſe terram ſuam hoſtem concitauit.

1450.

1451.

Natalis Domini diem, & ſequentes, *Caſimirus Poloniæ* Rex, *Vilnæ* egit. Et quamuis Nun- A ciis, & literis Prælatorum, & Baronum Regni *Poloniæ* fuiſſet ſolicitatus, vt venire in Regnum *Poloniæ* dignaretur, ad prouidendum pluribus malis, quæ continue erumpebant: venire tamen diſtulit. Et ad res *Lithuaniæ* ordinandas conuerſus Conuentionem generalem, *Vilnæ*, omnium terrarum *Lithuaniæ* egit. In qua, non inſtinctu proprio, ſed aliquorum Baronum *Lithuaniæ* ordinatione, fuit res, in tractatum, & deliberationem deducta, qualiter terræ *Podoliæ*, & *Luczko*, a corpore Regni *Poloniæ* ſequeſtrarentur. Omnes autem viæ aut iniuſtæ, aut difficiles, viſæ ſunt. Propter quod maior pars & ſanior, imo fere vniuerſi, duobus aut tribus exceptis, omittendam hanc rem cen- B ſuerunt. Ne tamen rem ipſam nude omiſiſſe viderentur, petebant, & apud Prælatos, & Barones Regni *Poloniæ* inſtabant, vt Conuentio cum illis in *Brzeſczye*, pro feſto Sancti *Stanislai* in Maio, ageretur. Sed Prælati & Barones Regni Poloniæ, detrectarunt illam ſuſcipere, cum quod intempeſtiue, tum quod in loco remoto, & inſolito poſita eſſet. Soluta autem Conuentione *Vilnenſi*, *Caſimirus* Rex in terras *Ruſſiæ*, *Lithuaniæ* ſubiectas, *Vitepſko*, videlicet *Smolensko*, & *Poloczko* deſcendit, & illas peragrando, notabile tempus hyemis abſumpſit. Pro media vero Quadrageſima *Vilnam* rediit, illicque Paſcha Domini celebrauit. Poſt fe- C ſtum Paſchæ, in *Grodno* proceſſit. Vbi aliquot Septimanis immoratus, in Regnum *Poloniæ* feliciter aduenit, & per *Lukow*, *Radom*, *Opoczno*, *Sulieyow*, feria ſexta, ante feſtum Pentecoſtes *Piotrcouiam* intrauit.

Rurſus Lithuani de terris Ruſſiæ & Podoliæ, à Regno Poloniæ auellendis inter ſe publicè conſultant.

Ioannes Gruſczinski in Epiſcopum Wladislauienſem. Magiſter verò Gregorius de Sanok, in Archiepiſcopum Leopolienſem conſecrantur.

Ioannes *Gruſczinſki* de *Iuanouicze*, de Domo *Roſæ*, in Epiſcopum *Wladislauienſem*, morte *Nicolai Lyaſſocki* vacantem, a *Nicolao* Papa permotus, & in *Colo*, per *Wladislaum Gneſnenſem* Archiepiſcopum. Magiſter vero *Gregorius* de *Sanok*, in *Leopolienſem* Archiepiſcopum promotus, per *Sbigneum* Cardinalem, & Epiſcopum *Cracouienſem*, die Dominico, intra octauas Corporis Chriſti, in Eccleſia Cathedrali *Cracouienſe* fuere conſecrati.

In Conuentione quarta Piotrcouienſi

In feſto Pentecoſtes, in Oppido *Piotrkow*, D Conuentio tenta eſt. Ad quam *Caſimirus* Rex, & *Zophia* Regina *Poloniæ*, genitrix ſua, *Wladislaus* Archiepiſcopus *Gneſnenſis*, *Ioannes Wladislauienſis*, *Andreas Poſnanienſis*, Epiſcopi, *Ioannes* de *Czizow* Gaſtellanus, & Capitaneus *Cracouienſis*, *Lucas* de *Gorka Poſnanienſis*, *Ioannes* de *Olieſchnicza Sandomirienſis*, *Albertus* de *Male Lancicienſis*, *Iarlandus Siradienſis*, *Kriczko Podoliæ*, Palatini, cum pluribus Caſtellanis venere. *Sbigneus* autem Cardinalis & Epiſcopus *Cracouienſis*, conſulto, & literis Regalibus rogatus, ad eam venire diſtulit, *Ioannem* de *Thaczin*, Palatinum *Cracouienſem* valetudo retraxit. In hac primum Ba- A rones aliqui maioris *Poloniæ* queſti ſunt, *Sbigneum Cardinalem, & Epiſcopum Cracouienſem, eorum Metropolitano Gneſnenſi, primum locum abstuliſſe, & terras ipſas ex illa, quæ vnica eis reſtabat, excellentia deieciſſe.* Culpare deinde Barones Cracouienſes ceperunt, qui illum ſua aſſiſtentia, conſilio & viribus adiuuarent, & in depreſſionem terrarum maiorum *Poloniæ* conſentirent. Tum *Ioannes* de *Czizow* Caſtellanus, & Capitaneus *Cracouienſis*, ſumpta a reliquis informatione, & autoritate dicendi, in hanc ſententiam querentibus reſpondit. *Summa vos, & veſtrum quemlibet, laude, & commendatione decebat viri optimi, honorem dignitatis Cardinalatus, Sbigneo Cracouienſi Epiſcopo, a tribus ſummis Pontificibus de-* B *latum, proſequi, non iniuria, non murmure, non querela, & primum in Deum celebrare gratiarum Actionem, deinde & ipſi Sbigneo Cardinali, & Epiſcopo Cracovienſi, gaudio & gratitudine affici ſingulari, quod ſuis virtutibus, & meritis, Regnum noſtrum ſplendore immenſo, quem noſter Sol, nunquam ante viderat, ornauerat, vt cæteris Regnis Catholicis, vel ſuperiores vel æquales, videamur. Si enim iuſti rerum æſtimatores ſumus, non in vltimis laudum Regni noſtri, promotionem, & amplitudinem hanc numerabimus. Inſtabant enim apud ſummos Pontifices, ſuperiores Reges noſtri, huius Regni Pontificibus pro illa, & ſumptus effundendo maximos, potiri votis nequiuerunt, hanc* C *Deo optimo, noſtro Cracouienſi Pontifici Sbigneo, reſeruante laudem, qui, quod nulli vnquam legitur contigiſſe, a tribus Summis Pontificibus, deſignatus Cardinalis, in faſtigium, tam altæ dignitatis, nullo humano aut Regio adiutus ſuffragio, tractus conſcendit, vt exteras nationes, & vicinos populos fœlicitas hac noſtra, ad inuidiam concitauerit, vt nomen noſtrum apud illas, & celebrius, & formidoloſius ſit. Quæ mentes veſtras caligo detineat? vos ipſi diſcutite. Non caret magno dedecore, nec apud homines prudentes verſatur ſine ſuggillatione noſtra, & communi irriſione hæc fabula, quod in acceptanda, & vtroque brachio complectanda, dignitate ampliſſima tergiuerſamur, & quaſi quadam mordemur & angimur inuidia, vt non falſo memoriæ proditum* D *ſit, cæteras nationes mendacio, ſuperbia, dolo, rapinis, noſtram inuidia abundare. Nihil Gneſnenſi Eccleſiæ, nihil ſuo Metropolitano, detractum eſt, nihil depreſſionis acceſſit, ſuam illa excellentiam, ſuum decus, non amiſit. Neque Gneſnenſis Archiepiscopus, ad iniuriam ſibi imponat, ſi locum inferiorem tenere cogatur. Non illi hæc tantummodo irrefragabilis ſanctio. Sed & Colonienſem, Maguntinenſem, Lugdunenſem, & quoscunque in Catholica Eccleſia Primates ligat, & conſtringit, vt honorare Cardinalatus excellentiam, & ſibi tam loco, quam ſermone deferre teneantur. Ab omni itaque ſcelere, & culpa, nos exiſti-*

1451.

stimamus, puros & innoxios, si virum & Pontificem nostrum, priuato etiam nobis colendum officio, veneramur, eandem venerationem, circumscripto omni livore, & inuidia, Wladislauiensi, Posnaniensi, Plocensi, Przemisliensi, Chelmensi, Episcopis, impensuri, si nostro Cracouiense neglecto Episcopo Sbigneo, aliquis ex illis in dignitatem ipsam euectus fuisset. His sermonibus *Casimirus Poloniæ* Rex, & omnes Prælati, Baronesque qui aderant, calefacti, nihil primum agendum in ipsa Conuentione rati sunt, nisi vt omnis ambiguitas, & tergiuersatio de Cardinalatu tolleretur. Primoribus igitur Prælatis & Baronibus *Casimirus* Rex lectis, vniuersorum approbatione, & consilio decreuit, *vt Sbigneus Cracouiensis Episcopus, ab omnibus teneatur & veneretur, vt Cardinalis. Si autem Wladislaus, Archiepiscopus Gnesnensis, existimat, praeminentiæ suæ Metropolicæ, per promocionem Sbignei Episcopi Cracouiensis, in Cardinalem in aliquo derogari, licet nulla derogatio censeri possit, in hospicio se contineat, dum Sbigneus Cardinalis, in consilio Regis stat, & illic stando de rebus publicis consulat. Si vero locum voluerit tenere inferiorem, quandolibet Consilium Regium accedat: Cardinale tamen se inferiorem non dubitet.* Adiectum insuper est, *vt de cætero Archiepiscopi & Episcopi Poloniæ, nisi Rege consulto, & Consiliariis, pro dignitate Cardinalatus, aut officio legationis non instent.* Hæc constitutio etsi neminem afficiat, aut liget, cum conditores illius, nullam habuerunt condendi, & DEO, summoque Pontifici, scribendi potestatem, vt ridiculum prorsus videatur huiuscemodi legem promulgasse, quæ virtutem conscendere in alta vetet. In ipsius tamen *Sbignei* Cardinalis, amplissimam laudem redundat, quasi ille vnicus Cardinalatus & Legationis fascibus, dignus fuerit, & post illum alius nunquam extabit. Omnes tamen hos funes & nodos, sola virtus vno flatu dissoluet & disrumpet. Vix statuere apud animum meum possum, an perniciosior ipsa ordinatio, an perniciosiori gereretur exemplo; redundans in vniuersi Regni *Poloniæ* dedecus, & iniuriam omnium, qui bene mereri satagunt, tam præsentium, quam futurorum. Item in eadem Conuentione, fuit conclusum, *vt pecunia minuta sine contradictione, recipiatur per vniuersum Regnum, aliis monetis externis reiectis*: pœna in contra facientes graui apposita. Item innouatæ fuerunt *Constitutiones diuæ memoriæ, Casimiri Regis secundi, de ordine Zupparum*, eo quod Barones maiores, contra prohibitionem Constitutionum huiusmodi, passim Zuppas intrabant; Zupparum & earum officium perturbando.

communi omnium consensu sancitum est, vt Sbigneus Cardinalis superiorem locum in Senatu obtineat

& ne quisq; audeat postea Cardinalatus honorem, vel ambire vel suscipere, Rege ac Senatoribus Regni Poloniæ inconsultis.

Conuentione *Pyotrcouiensi* expedita, *Casimirus Poloniæ Rex, per Przedborz, Andrzeiow, Myechow*, transiens, feria quarta in vigilia Sancti *Ioannis* Baptistæ, *Cracouiam*, in magna militum & familiarium multitudine intrauit. Cui *Sbigneus* Cardinalis, & Episcopus *Cracouiensis*, cum pluribus Baronibus, & Canonicis circa *Pradnik* occurrens, ipsum cum honestate excepit, & in Castrum *Cracouiense* deduxit. Altera die, videlicet feria quinta, festum Corporis Christi, actum est; quod in diem S. *Ioannis* Baptistæ ceciderat. Et maiori celebritate, quam antea vnquam celebratum; cohonestante illud *Casimiri* Regis præsentia. *Sbigneus* Cardinalis, & Episcopus *Cracouiensis* Missam cantauit, & Sacramentum Eucharistiæ, per circulum Ciuitatis *Cracouiensis* detulit. *Casimirus* Rex, cum *Zophia* Regina genitrice sua, & omni Baronia, sonante clangore tubarum, sequebatur. Processiones Ecclesiarum parochialium, & Conuentualium, processionem ecclesiæ maioris *Cracouiensis*, vbique comitabantur.

Conuentione Piotrcouiensi absoluta Casimirus Rex Cracouiam intrat.

Vbi festum Corporis Christi magna celebritate absoluitur.

Stetit autem *Casimirus Poloniæ* Rex, a die vigiliæ festi beati *Ioannis* Baptistæ, vsque in feriam sextam, crastinum diem Diuisionis Apostolorum. Sub quo tempore die quolibet, fiebat Regale consilium, & multa proponebantur in deliberationem. Ex quibus etsi multa ponebantur ad conclusionem, pauca tamen executioni mandata sunt. Et licet conclusum fuerit, *vt inquisitio, alias Rug, de furibus fieret*, & omnes huiusmodi conclusionem comprobassent, ac plurimum salutiferam Reipublicæ agnoscerent: Conuenientibus tamen nobilibus & terrigenis ex Cracouiense terra, qui *Cracouiam* literis Regalibus accersebantur, per aliquot primores Barones, impedimenta non mediocria, & iniecta, & subministrata sunt, ne aut ipsi, aut ipsorum fratres, & consanguinei, de furtis, spoliis, & aliis multifariis factis, fuissent notati. Iam enim quidam & notabiles, conscientia scelerum suorum expauefacti, fugerant, & facere resistentiam, si impeterentur, parabant. Inter communitatem autem magnum erat exortum dissidium; quibusdam inquisitionem ipsam tanquam necessariam, & vtilem acclamantibus, quibusdam reclamantibus. Vicit tamen eorũ sententia, qui inquisitionem abnuebant. Sed & Baronibus nec vtilis nec necessaria visa est, cum furto & rapto viuere asuetos, publica vox & fama proderet, & qualibet inquisitione circumscripta, poterat ad executionem iustitiæ, contra eos per Regem procedi. Nescio tamen qua segnitie aut pusillanimitate, vtrumque omissum est, & furibus atque prædonibus animus grassandi in bonos creuit.

Consultatio de inquisitione furum ac prædonum cœpta habita rursus dissoluitur: dum executionem eius impediunt plurimi ex Senatu, ne scelerum suorum pœnas luant.

Agitabantur & aliæ deliberationes, de obsidione fortalicii *Velczin*, quod *Gelcz*, fur & prædo *Slesiæ* insignis, a *Gawin* coëmerat, inferenda. Continuis enim & spoliis, & prædis regnum infestabat. Petebant hanc obsidionem, Barones maioris *Poloniæ*, *Lucas* Palatinus, & Capitaneus *Posnaniensis*. *Nicolaus Skora* Castellanus *Calissiensis*, & *Laurentius Zaraba* Castellanus *Siradiensis*, & Capitaneus *Wielunensis*, qui ad consulendum pro rebus publicis, nomine omnium ex *maiori Polonia* missi. *Cracoviam* advenerant. Solicitabatur etiam rex *Casimirus*, vt Duci *Toschecensi*, qui terram *Syewioriensem*, anno transacto spoliauerat, bellum moueret. Solicitabatur vt *Wlodkonem* de *Skrzin*, & vxorem eius, rapto & furtis operam dantes, & qui nec iuribus, nec imperiis parebant Regalibus, in Castro *Berwalth* obsidione cingeret, facilem enim hæc omnia laborem præ se ferebant, & gloriam, famamque in sublime apud circumiacentes homines promittebant, dum hostes, & quasi quædam pestes generis humani fuissent depulsi, & ignominia toleratarum hactenus iniuriarum, & spoliorum vindicata. Verum *Casimirus* Rex aliis rebus curam iniecerat, nec afflictio & grauamen subditorum eum mouebat.

Oscitantia Casimiri Regis Poloniæ in depellendis, aut vindicandis subditorum iniuriis.

Solicitabatur etiam tunc *Casimirus* Rex *Poloniæ* concordi non prece solum, sed & clamore Prælatorum & Baronum, populique ut iuxta, Privilegia, & immunitates Regni *Poloniæ* confirmaret, more prædecessorum suorum. Non mouit tamen illum vox, & interpellatio, tam iusta & honesta. Ne tamen infensos relinqueret animos, & præcipue popularium, inducias sibi dari expetiit; sub quibus Conuentio generalis, cum *Lithuaniæ* Baronibus ageretur, & omnes differentia, de metis terrarum, inter *Poloniæ* Regnum, & Ducatum magnum *Lithuaniæ* exortæ, illic quietarentur, vt facilius, tunc iura Regni roboraret. Missusque extemplo est *Miklas*, Custos *Cracouiensis* in *Lithuaniam*, cui præceptum est, vt pro die Natiuitatis sanctæ Virginis *Mariæ*, Conuentionem in *Parczow Lithuanis* indicat. *Lithuani* vero die Natiuitatis sanctæ *Mariæ* Virginis reiecta, in diem Sancti *Michaëlis* consentiunt, ne visi essent scitis Regiis paruisse.

Solicitatur Casimirus Rex de iuriũ confirmatione Regni Polon.

Qui prius de metis inter Regnum Poloniæ & Ducatum Lithuaniæ statuendis Conventum cum Lithuanis necessario agendum interponit.

Constitutum insuper tunc fuit, ut ad reprobandum exterminandumque fora Annalia *Wratislaviensis* civitatis, quibus homines Regni *Poloniæ* per impositionem novorum teloneorum, gravabantur, transitus Mercatoribus Regni *Poloniæ* in *Wratislaviam* prohiberentur, & pro die S. *Ioannis* Baptistæ in *Posnania*, pro die sanctæ *Elisabeth* in *Wyelun*, & pro medio Quadragesimæ in *Calisch*, salvis teloneis antiquis, annalia fora frequentarentur. Molestè tulerunt hanc Constitutionem Cracovienses mercatores, vnde petebant eam, ex multis respectibus abrogari. Sed responsum illis fuit, ut paterentur eam, donec experientia melior, vtile à damnoso discuteret. Edictum insuper fuit, vt *Norimbergenses* mercatores ex *Cracovia*, & aliis Regni *Poloniæ* Civitatibus pellerentur: ex eo, quod domesticis & intraneis, omnia lucra, & emolumenta eriperent, & res nobiliores, velut quædam spolia ex regno efferrent, plus vrbi suis mercibus, quam *Iudæi* vsuris, nocituri.

Profectio Wratislaviam mercatoribus Poloniæ interdicitur,

ac Norimbergenses mercatores Cracouia, ac aliis Regni Poloniæ ciuitatibus eiiciuntur.

In crastino Divisionis Apostolorum, feria sexta, *Casimirus Poloniæ* Rex, *Cracovia* egressus est, & per *Wieliczkam*, *Bochnyam* & *Dopczicze*, in novum Civitatem *Korczin*, feria tertia, ante festum sanctæ *Mariæ Magdalenæ* pervenit, illicque particularem Conventionem vocatis nobilibus ex Cracoviensi, Sandomiriensi, & Lublinensi, terris, tenuit: In qua consensu omnium, pro defensione terræ, ne generalem motionem facere contingeret, sex grossos de laneo quolibet dari, & in manus duorum Palatinorum, *Cracoviensis* videlicet & *Sandomiriensis*, & duorum nobilium consignari, non nisi pro ardua necessitate distribuendos, universitas Baronum, & nobilium consensit. Affuit huic Conventioni *Sbigneus* Cardinalis, & Episcopus *Cracoviensis*. Qui opportunitatem nactus temporis, his verbis, *Casimirum* Regem alloquebatur. *Experiris*, inquit, *Serenissime Rex, & vides omnia opera tua & actiones, quacunque diligentia & consilio administratas, pati dispendium & aborsum. Nec sine causa provenit. Aut enim tam tu quam nos, aut tu solus in aliquod facinus prolapsi sumus. Quod quia diluere renuimus, iusto DEI iudicio, omnium actionum fœlix euentus, subtractus nobis est.* Ad quem Rex *Casimirus Sentisne*, inquit, *aut reris aliqua me contagione teneri?* *Sentio*, respondit *Sbigneus* Cardinalis. Tum Rex *Casimirus*. *Pande quæso quæ sit.* Ad quem Cardinalis *Sbigneus*. *Inter mortalium*, inquit, *& præcipue Christianorum actiones, & opera, nihil est, quod æque sit appendendum, & servandum, nisi iuramentum. Id tu, fratre tuo Duce Michaele Lithuaniæ, filio olim Ducis magni Sigismundi, à sorte paterna deiecto & excluso, prævaricatus es, & præuaricaris. Et quod amplius Divinæ Maiestatis oculos offendit, prostrato & supplici, iurique sortis suæ, vt te placabilem reperiret, renuncianti, veniam negasti. Expergiscere obsecro, & fædam hanc labem, quæ & tuæ Serenitatis, & nostras conscientias lædit, meliori consilio dilue. Redde Duci Michaeli, quæ sua sunt, & revoca illum placide, ex Thartarorum, aliorumve barbarorum sedibus, quos sæpius in tuarum terrarum vastationem conduxit. Ad id non solum te movere debet naturalis & Divini iuris sanctio, sed etiam genitoris tui iuramentum. Quod non solum pro se, sed & pro liberis, ac Regno etiam, vna nobiscum, me vidente, præstitit, & conditiones pacis, cum Sigismundo magno, tum Duce Lithuaniæ inscriptas, se illibate pollicitus est servaturum. Verearis Dei vindictam, qua, pro simili transgresione iuramenti Wladislaus Hungariæ & Poloniæ Rex germanus tuus, pœnas dedit.* Ad hæc Rex *Casimirus*, *Nunquam* inquit *rebar, tam acerbum sermonem, ex te audisse. Non est persvasio tam fortis, quæ me stringat, agere quod hortaris.* *Cadendumque est multis mortalibus, antequam*

Sbigneus Cardinalis & Episcopus Cracouiensis, Casimirum Regem in Conuentione particulari publice arguit,

quod Ducem Michaelem supplicem, contra ius & fas non recipit in gratiam.

1451.

Dux Michael, in ſuum recipiatur patrimonium. Ad hæc Cardinalis, manibus in cœlum porrectis. *Ex quo,* inquit, *inexorabilem te ad ea, quæ ſalutis & honoris tui ſunt, publice admonitus, præbes, teſtem, nunc Deum Omnipotentem, & eius cœleſtem Hierarchiam, cœlum quoque & terram, & illorum virtutes, tam meo, quam totius regni nomine, contra te inuoco, illosque conteſtor, quod multifarie te adhortatus ſum, quæ diſpendium animæ tuæ & vindictam prohiberent. Nunc poſteaquam in perniciem & tuæ ſalutis, & honoris pergis, nec præuaricationem iuramenti formidas, ſanguinem innoxium, ſi quis ob id fuſus fuerit, & omnia mala inde ſecutura, non in nos Omnipotens Deus retorqueat, ſed in te, qui & preces, & monita conſiliaque præſ ntia, & repellis & faſtidis.* Huic adhortationi & proteſtationi omnes Barones aſſenſi ſunt, & certatim id ipſum conſulebant, & precabantur licet fruſtra. Fuit & vniuerſorum Prælatorum, & Baronum obnixe ſolicitatus precibus, vt Palatinatum *Leopolienſem*, alicui viro maturo & prudenti conferret, attento, quod plaga illa, cum propter continuum *Tartarorum* inſultum, tum propter diſp^ndia bellorum, crebro accepta, Palatinum prudentem exigeret.

Feria ſexta in craſtino feſti, ſanctæ *Mariæ Magdalenæ*, in die Diuiſionis Apcſtolorum, *Caſimirus Poloniæ* Rex, exiuit de noua Ciuitate, & per *Stobniczam, Schidlow*, venit, in die beati *Iacobi* Apoſtoli, in Monaſterium *Calui* montis ſanctæ Crucis, in modica Comitiua, omnibus Aulicis, ex *Schidlow*, in *Opathow* reverſis. Venerato ligno ſalutari, in conuentum fratrum receptus eſt. Tandem per *Opathow* venit *Sandomiriam* feria tertia poſt feſtum S. *Iacobi* Apoſtoli, & ibi quatuordecim dies continuos manſit. Miranda & nunquam viſa alias fuit, tunc cœli intemperies. Nam diebus quindecim continuis, & totidem noctibus, ſine repauſatione & intermiſſione, pluuia ingens deſcendebat: quæ poſt quindecim dies interpellatim ſuperueniebat, quaſi videres fontes aquarum diſruptos, & maria, & flumina, cum *Neptuno* in Cataclyſmum conſpiraſſe. Non ſolum autem meſſium labor fuit, tunc pluuiam ſuſpenſus, ſed etiam villarum, quæ in locis demiſſis prope alueos fluuiorum conſiſtebant, frumenta, vel abſorpta, vel raptu fluminis, deorſum fuere transportata. Quod idem contingebat in fœno. Propter quod inundatio illa aquarum damna plurima mortalibus intulit, & collectionem frugum, ſeminationemque autumnalem, plurimum retardauit, ſequensque tempus æſtatis, & autumni, plus de humore, & pluuia habuit, quam de ſiccitate aut calore.

Tempeſtatis validæ deſcriptio

ex qua plurima incommoda prouenerunt.

Stante *Poloniæ* Rege *Caſimiro Sandomiriæ*, venit ad ſuam Serenitatem *Dauid*, *Turcorum* Imperatoris filius. Pater ſiquidem ſuus *Muſtapha*, dum eſſet magnæ animoſitatis, & prudentiæ vir, veritus frater ſuus *Omarath*, ne Imperium ſubriperet, eum captum exoculauit. Qui cum vxore, & filiabus, de *Turcia* fugiens, in *Hungariam* peruenit. Ibique a *Sigismundo* Rege recollectus, vitam abſumpſit. Filius autem ſuus prædictus, fide Catholica ſuſcepta, in terris Catholicis fotus, nutritus, & conuerſatus eſt. Et quotieſcunque contingebat Reges *Hungariæ*, in expeditionem ire contra *Turcos*, toties & ipſe fideliter & conſtanter, cum *Turcis*, quos tanquam expulſos, & exules retinebat, bellum pro Catholicis adminiſtrabat. Is literis Imperatoris *Conſtantinopolitani* certior factus, Imperatorem *Turcorum Omarath*, & filium eius, diem obiiſſe, induxit animum in *Turciam* redire: exiſtimans ſolium auitum, & paternum poſſe, fretus amicorum conſilio apprehendere. Itaque rogat *Caſimirum Poloniæ* Regem, ut ei liceat per terras ſuas, verſus *Conſtantinopolim* tranſire. Annuit Rex *Caſimirus* petitioni ſuæ, & remuneratum pecunia, & veſte duplici, etiam ipſi Conductores aſſignauit. Caſſus tamen fuit labor ſuus. *Turci* enim iam de alio Imperatore ſibi prouiderant. Propter quod *Dauid* ipſe rebus ſuis deſperans, per Regnum *Poloniæ*, in *Hungariam* rediit.

Dauid filius Imperatoris Turcarum.

Chriſtianus, degens in Regno Hungariæ

poſt mortem Omarathi Imperium Turcarum

nequicquam ambit, & iterum in Hungariam reuertitur.

Feria ſecunda, in vigilia Sancti *Laurentii*, exiuit *Caſimirus Poloniæ* Rex, *Sandomiria*, & genitrice ſua *Zophia* Regina *Poloniæ*, in nouam Ciuitatem remiſſa, per *Liczeysko Iaroslaw*, venit *Przemisliam*, die Dominico in feſto aſſumptionis ſanctæ *Mariæ* Virginis, & illic ſtetit duodecim diebus, Feria ſecunda, in vigilia ſancti *Bartholomæi* Apoſtoli, exiuit de *Przemislia*, & venit in *Schambor* feria tertia, in die ſancti *Bartholomæi*, ſtetitque ibi diebus tredecim. Illic venerunt ad ſuam Serenitatem, in Pod vvodis, *Ioannes* de *Bobrek*, Caſtellanus *Byecenſis*, & *Ioannes Dlugoſch*, Cuſtos *Viſlicienſis*, & Canonicus *Cracouienſis*, & nomine *Zophiæ* Reginæ, *Sbignei* Cardinalis, & Epiſcopi *Cracouienſis*, *Ioannis* de *Czizow* Caſtellani, & *Ioannis* de *Thaczin*, Palatini *Cracouienſis* propoſitione, in conſilio ſecreto facto, petebant, *vt quoniam Dux Switrigal ex infirmitate, quæ illi contigerat, & ex naturali curſu, proximus erat morti, dignaretur, omnibus aliis curis, quantumque grauibus, ſepoſitis, intendere, & dare ordinem, vt caſtrum Luczko, cum terra ſua, ſuper quo Regnum habet iura clariſſima, & cui Dux magnus Sigismundus, Prælatique & Barones Lithuaniæ, expreſſe, & per ſuas literas patentes, renunciarunt à Regno Poloniæ, non alienaretur, cum propter hoc in Regem aſſumptus eſſet, vt iura Regni, non ſolum tueretur, ſed etiam dilataret, alias certus eſſet, quod in defectum ſuum, Barones Regni Poloniæ velint conſurgere, & iuxta omnes vires prouidere, ne tam nobilis portio abrumperetur à corpore Regni Poloniæ. Si quoque ſua diſſimulacione & conſenſu, caſtrum Luczko occuparetur, per Lithuanos, in Conuentionem Parczouienſem, venire eos nullatenus poſſe. Vnde dignaretur penſare, non eſſe ſibi honeſtum, vt eo præſente Barones belligerarent, & obedientiam ſolitam, illi non præſtarent. Et ne crederet, Prælatos & Barones Regni Poloniæ, aliquid ſibi oneris imponere, quod ſoli ferre nolent. Paratos eos eſſe, ſequi illum, quocunq; vellet ducere. Pro defenſione Caſtri prædicti, tantummodo mentem bonam aſſumeret: cum nulla poſſent interponi obſtacula, dummodo pura mens adeſſet.* *Ioannes* autem de *Koniec'polye* Regni *Poloniæ* Cancellarius, & *Nicolaus* de *Brzezye*, Regni *Poloniæ* Marſalcus, *Iacobus* de *Syenno*, *Cracouienſis*, & *Ioannes Sprowski*, *Sandomirienſis* Præpoſiti, cæterique Conſiliarii Regii, qui præſentes aderant, per organum Cardinalis rogabant, *vt dignaretur Caſimirus Rex, preces matris Reginæ Zophiæ, Prælatorumque & Baronum Regni Poloniæ, audire: cum & ipſi, cum illis ſentirent, & idem precarentur, quod & ipſi Prælati & Barones.* Eodem die Legatio ipſa fuit, coram omnibus Aulicis Regiis, in hoſpicio Præpoſiti *Cracouienſis* congregatis, iterata, & peticio nomine eorum, *Caſimiro* Regi facta, vt dignaretur in admittenda tam iuſta & honeſta peticione eſſe beneuolus. *Caſimirus* autem Rex deliberacione habita, per ſuos nuncios, reſpondendum duxit, & miſſis *Iacobo* de *Syenno*, Præpoſito *Cracouienſi*, & *Bartholomæo Obuliecz* Iudice *Cracouienſi*, rogabat, *ne aliquid de Caſtro Luczko innouarent, neque mouerent. Sed pro die conſtituta, venirent in Parczow, vt illic, & de Lucko, aliisque rebus, quæſtiones placidæ tranſigerentur, Se ita inſtitutum eſſe, vt & de Lucko, & omnibus aliis, plus faueret Regno Poloniæ, quam Lithuaniæ Ducatui. Prouidendum tamen eſſe, ne Ducatus ipſe Lithuaniæ ex obedientia decideret.*

Duce Swvitrigal animam agente Caſimirus Rex a Polonis, & matre per Legatos admonitus, vt terram Lucenſem reſtituat.

1451.

in Parczouienſem Conventum hanc conſultationem reiicit.

Venerant in *Schambor*, pro eodem tempore, relicta *Heliæ* Voieuodæ *Moldauiæ Maria*, *Caſimiri* Regis *Poloniæ* matertera, cum omnibus Baronibus *Valachiæ*, partes filii ſui *Alexandri*, ſequentibus. Hi magnopere rogabant, *vt dignaretur eis ferre auxilium, contra Bohdan, & prohibere ſpolia, quæ in eorum poſſeſſionibus, per Bohdan & ſuos fierent.* Quibus reſponſum eſt, *Regem Caſimirum, velle ad omnia intendere, quæ eorum profectũ reſpiciunt: conſilio Prælatorum, & Baronum habito. Proinde duo ex illis irent ad Conuentionem Parczouienſem: plenius reſponſum ſuper petitis habituri. Interim Regem, Andream Odrowąſz Capitaneum Leopolienſem deputaſſe, qui eos ab inuaſione Bohdan tutabitur.* Reſponſione hac benigna data, etiam vnicuique munera, & donatiua adiecta ſunt. Ita enim tunc eorum pannoſa deiectaq; conditio expoſcebat.

Valachi contra Bohdanum à Polonis petunt auxilia.

Æſtate illa, vir celebris, & venerandus, frater *Ioannes* de *Capiſtrano*, ordinis fratrum minorum de obſeruantia. Genere quidem nobilis, & inclytus, ſed operibus, & gratia diuina glorioſior: Ordinatione Diuina, quæ per eximiam ſuam charitatem, etiam inuitos ſaluare cupit, & de licentia *Nicolai* quinti Papæ, ex *Italia*, in qua annis prope quadraginta, ſemen verbi Dei diffuderat, multosque mortales Chriſto lucrifecerat, egreſſus, primum in *Morauiam* deſcendit, & in *Olomuniec* Menſibus aliquot in Monaſterio fratrum minorum recollectus ſtetit, Omnique die poſita in circulo, ſeu Ciuitatis medio Cathedra (populos enim audientes Eccleſiæ quantumcunque amplæ non capiebant) verbum Dei diligentiſſime per duos interpretes, vnum *Bohemum*, alterum *Almanum* prædicabat. Deducens rationibus & exemplis, *non eſſe de neceſſitate ſalutis, vt populus Laicalis, vteretur Sacramento Euchariſtiæ, ſub vtraque ſpecie.* Prædicationes autem ſuas, ſignis & operibus ſtupendis confirmabat. Nam mortuis vitam, cæcis viſum, multis linguæ vſum, claudis greſſum, paraliticis membrorum ſanitatem ſolo verbo. In nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti conferebat. Et vt vno verbo eius actiones enumerem, plenus hic Spiritu Domini, omnes languores, Spiritu etiam pollens prophetico curabat. Erecta erat, ad ſuum aduentum omnis *Bohemia* & *Morauia*, multa hominum millia, infecta hereſi *Huſſitarum*, in qua erant aliqui eorum nati, & enutriti, damnata & abnegata, viſis ſignis quæ faciebat, Catholicam puritatem profitebantur, *Bohemiæ* & *Morauiæ* Barones, hi præſertim, qui ſectam hæreticam tuebantur, *Ioannem Rokicz inum*, eiusdem hæreſis principalem, defenſorem, ſtringunt, vt cum præfato fratre *Ioanne* de *Capiſtrano*, publicam diſputationem ineat, & ſectam, quam predicebat, defendat, prefatumque *Ioannem* de *Capiſtrano* aut conuincat, aut predicare cohibeat. Aut ſi victus fuerit, ſit illis ſalutis cauſa, vt vnitatem fidei profiteantur. Trepidus, & anxius *Ioannes Rokczyam*, duellum offert, quod hilariſſime frater *Ioannes* de *Capiſtrano* ſuſcipit. Et proinde *Olomuniec* egreſſus, ſecuritatem ſibi præſtantibus Catholicis, quoniam per hæreticos tendebantur ſibi plures inſidiæ, in *Bohemiam* diuertit. Vbi ab *Vlrico* de *Rozemberg* recolligitur. Et omnis populus, etiam hereſi infectus, eius aduentum gratulabundus vidit. Fit indies *Ioannes* de *Rokiczyan* meticuloſior, non vult congreſſum Diſputationis, coram iudicibus eligendis: cum ſe non ignoret ſuccumbere, legem Diuinam, pro iudice eligit: vt facilius ſe diſputationi ſubtrahat. Huic viro *Ioanni* de *Capiſtrano*, tam claro & inſigni, *Sbigneus* Cardinalis *Cracouienſis*, volens humanitatis exhibere officium, ſibi literas ſcribit: rogando, vt ſi a *Bohemis* contemptus fuerit, in *Poloniam* deſcendat. Idem facit *Caſimirus* Rex, Cardinalis *Sbignei* conſiliis perſuaſus. Reſpondit literis ipſis mi-

Ioannes Capiſtranus

Morauis concionatur,

hæreſim Huſſitarum confutans,

& fulget variis miraculis.

1451.

mira benignitate. Quæ vt latius cognoſci poſſint, literas ipſas & earum tenorem inſerui.

Literæ Sbignei Cardinalis & Epiſcopi Cracovienſis, quibus Ioannes Capiſtranus ad reductionem Bohemorum accenditur, & ſi ſpretus ab eis fuerit, in Poloniam accerſitur.

Sbigneus, miſeratione diuina, tituli ſanctæ Priſcæ, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ præsbiter, Cardinalis & Epiſcopus Cracouienſis. Venerando & celeberrimo patri, Domino Ioanni de Capiſtrano Siculo, Ordinis fratrum minorum, beati Franciſci de obſeruantia profeſſo, ſacræque Theologiæ Doctori, eximio hæreticæ prauitatis Inquiſitori generali. Aduentus tuus, Vir venerande, in oras noſtras, non mediocri gaudio animos populorum Slauonicæ linguæ compleuit. Adaugetur enim illis, non doctrina ſolum tuæ charitatis, ſed & ſtupendis operibus, ſpes indubia, quod Bohemorum gens, Slauonum pars nobilis, in varias opiniones & ſuperſtitiones, dudum dogmate nefario prolapſa, tuo ductu, tuis auſpiciis, & meritis, ad Catholicæ fidei puritatem, redibit. Dantur propterea laudes altiſſimo. Summus Pontifex Vicarius eius. Sanctiſſimus Dominus noſter Papa quintus Nicolaus, ore omnium celebratur, quod virum Diuinum, & charitate feruentem, ad reſoluendam aquam tenebroſam, dudum in nubibus aëris condenſatam, de ſalute populi Chriſtiani ſolicitus transmiſerit. Sed & tu ipſe pater, mihi magna commendatione dignus probaris, qui pro dilatione, & incremento fidei ſanctæ, in qua vna ſalus fidelium reportatur, lare natiuo & cognatione propria, velut alter Abraham, deſertis, extera regna, vel potius barbara adiſti: non difficultate itineris, non ignorantia ſermonis, non diuturnitate erroris, non ferocitate plebis ab incæpto reductus. Perge quæſo, homo Dei, calle, quo cæpiſti, & animas Diabolica fraude deceptas Deo noſtro redde. Repete animo ſuperiora tempora, quot militares expeditiones indictæ, quanti exercitus collecti, & theſauri emuncti, quantæ clades cladibus additæ, vt Bohemorum error, velut aliquibus aſſerere placuit, natio deleretur: Et dum animo omnia luſtraueris, intelliges omnes conatus humanos, in caſſum tranſiſſe: operante occulto iudicio Dei, qui palmam reductionis gentis prædictæ, aliis negatam tibi ſeruauit. Hæreſis quidem vetus eſt, & quæ non fallaci, ac doloſa ſolum doctrina, ſed etiam manu armata prodierat, contra Catholicam fidem Chriſti. Sed nihil Deo, cuius cauſam agere crederis, difficile & arduum eſt, in veteri, aut nouo, operari. Si gentem ipſam, prout credula ſpe, ſinguli afficimur, reduxeris, non vnam tantummodo gentem ipſam, ſed & Poloniæ, Sleſiæ & Slauoniæ nationes, perpetuo tibi obligabis, Scito: qui pro identitate idiomatis, quo cum Bohemis iungimur. Salutem illorum, quaſi propriam ſuſpiramus. Hæc tanto principio repetita, quorſum tendant, tu, vt vir prudens, & doctus non ignoras. Currenti enim ſtimulos addo, & properantem accendo. Nam ſi Diuina mente egeris, humanas tamen perſuaſiones contemnere, aut faſtidire non ſoles. Eſt & alia cauſa, cur ad te, facie quidem ignotum, famæ autem notiſſimum, hæc ſcripta mittere inſtitui. Incidit vehemens ſuſpicio mihi, & animus meus ex præteritis præſagiens de futuris, veretur, ne Bohemorum obſtinata pertinacitas, te repellat, monitis tuis ſalutaribus parere contemnat, & ex tanto labore, quo hactenus deſudas, nihil, præter bonæ intentionis fructum, referras. Et proinde charitatem tuam, per paſſionem Domini noſtri Ieſu Chriſti, & per eius terribile tribunal, tuamque, & communem ſalutem deprecor, vt poſtquam Bohemorum reductionem, ſuffragante DEO, conſumaueris, aut ſi ab illis te, & tua dogmata, ſperni ſenſeris, in Regnum Poloniæ, & ad Diecæſin meam Cracouienſem, neglecta ad tempus Italia, venire perſonaliter non graueris. Reperies Regnum fidele, & Catholicum, & quod à ſuſcepta fide, monſtris hæreſeos ſemper caruit. Aduentum tuum perſonalemque viſionem ſumere deſiderans. Si in aliquo opere exiſtimas placere Deo, hoc vnum erit, quod inter prima numerari poterit, ſi huc perſonaliter venire dignaberis. Moueat te deuotio populi, moueat ſalus animarum, moueant preces meæ, quas, fatigando hunc fratrem ſpecialem, tibi ſignifico. Relinques populo huic magnum profectum, corda inflammabis arida & frigentia, tolles abuſus, plantabis virtutum normam, & agrum hunc Dominicum, viciorũ febribus, & ſpinis ſterilem, in vberem & & fæcundam reduces culturam. Arripe laborem hunc, ad quem te & ego, & virtus profeſſioq; tua inuitant, vt non Bohemiæ ſolum reductionis, ſed & Polonicæ ſalutis dicaris author, nomenq; tuum, cum multis & magnis rebus, tum hac præcipuè ſplendidum & glorioſum, mittas ad poſteros, nec viatici tuam charitatem à veniendo huc retrahat defectus. Illum enim, & pro te, & omni tua comitiua polliceor, & iuxta ordinationem tuam, in locum, quem volueris, tuis informatus literis transmittere in occurſum, non negligam. Incolumem te, & mei in orationibus memorem, conſeruet Chriſtus Dominus, amen. Datum Cracouiæ ſecunda die menſis Auguſti. Anno Domini Milleſimo, Quadringenteſimo, quinquageſimo primo.

Ex *Schambor Caſimirus Poloniæ* Rex, feria ſexta ante feſtum Natiuitatis ſanctæ *Mariæ* Virginis exiens, in *Grodek*, deinde in terram *Chelmenſem* deſcendit. Vbi per ſolitas ſtationes immoratus, in *Parczow*, ad tenendam Conventionem, feria ſecunda, in die ſancti *Venceslai* venit. Licet autem Barones & Prælati Regni *Poloniæ*, pro die conſignata, in duodenario numero adueniſſent. *Sbigneus* Cardinalis, & Epiſcopus *Cracouienſis*, *Wladuslaus* Archiepiſcopus *Gneſnenſis*, *Andreas Poſnanienſis*, Epiſcopus, *Ioannes* de *Czizow*, Caſtellanus & Capitaneus *Cracouienſis*, *Lucas* de *Gorka Poſnanienſis*, *Ioannes* de *Olyeſchnicza Sandomirienſis*, *Hrićko, Podoliæ, Ioannes Krethkowski Brzeſtenſis*, Palatini, *Petrus* de *Schamotuli Poſnanienſis*, *Przedborius* de *Konieċpolie Sandomirienſis*, Caſtellani, *Ioannes* de *Konieczpolie*, Regni *Poloniæ* Cancellarius, *Nicolaus* de *Brzezye* Regni *Poloniæ* Marſalcus. Barones autem *Lithuaniæ*, niſi præſtaretur eis ſaluus conductus, recuſarunt venire. Is conſenſu omnium, expreſſe illis denegatus eſt: ne fæderibus communibus aliquid cenſeretur detractum. Formidantibus itaque eis venire, *Caſimirus* Rex eis, prope vsque *Lomazi* exiens obviam, eos in *Parczovv* venire coëgit. *Gaſtoldus* licet eſſet incluſus, in duodenario numero, in *Lithuaniam* rediit. Conſilio inito, *Mathias Vilnenſis* Epiſcopus, nomine Baronum *Lithuaniæ*, commemoratis veteribus contractibus, inſcriptionibus & literis, graues illas, & plurimum inhoneſtas, parti ſuæ adſtruxit: cum in illis ponantur verba hæc. *Iugo ſeruitutis obnoxios*, item *hæc incorporamus, inuiſceramus, appropriamus, & vnimus terras Lithuaniæ, & Ruſſiæ Regno Poloniæ.* Petitque *vt illis caſſatis, nouæ inſcriptiones fiant: cum in priores, Barones Lithuaniæ, ignari contentorum, ſolo iuſſu Principis, conſenſerint. Quodque nouæ, non incorporationem, aut ſubiectionem, terrarum Lithuaniæ, & Ruſſiæ, ſed ſocietatem & ligam, cum Regno Poloniæ contineant.* Petit deinde, *vt terræ Podoliæ & Lucko, item Caſtrum Olyesko, item Wietly, item Ratno, cum ſuis Diſtrictibus, velut ad Ducatum Lithuaniæ pertinentes, eis reddantur: aſſerens illorum omnium poſſeſſionem Ducem Witawdum tenuiſſe.*

Rurſus Lithuanorum temeritatem importunam experiuntur Poloni in terris Ruſſiæ & Podoliæ aliiſque nonnullis repoſcendis, ac caſſandis literis Iagiellonis, & Vithavvdi, de vnione Lithuaniæ, cum Regno Poloniæ confectis.

Reſpondit hic *Sbigneus* Cardinalis, & Epiſcopus *Cracouienſis*, non quidem ſolito acumine, ſed mira modeſtia & benignitate, quoniam vt blande & pacifice, depoſita ſeueritate, eos alloqueretur, per *Caſimirum* Regem erat rogatus. *Stolidi*, inquit, *eſſemus, & deliris ſimiles, ſi inſcriptiones, & fœdera, per duos Principes prudentiſſimos, videlicet, Wladislaum Poloniæ Regem, & Vithavvdum, Ducem magnum Lituaniæ, ſtabilita, caſſari, & retractari conſentiremus: cum in illis, nihil aliud contineatur, quam quod Regno Poloniæ, dum ad regimen eius & ſocietatem matrimonialem nobiliſſimæ Heduigis Reginæ Wladislaus aſſumebatur, fuit repromiſſum. Et ſi præfatæ inſcriptiones, quaſi ſine conſenſu Prælatorum, & Lithuaniæ confectæ, inefficaces ſint, licet de earum efficacia nulla poſſit ambiguitas interponi: cum vicibus plurimis, non ſolum per illos duos Principes, ſed & per alios eis ſuccedentes, videlicet Ducem Sigismundum innouatæ ſint, & confirmationis robur corporali iuramento, per Ducem, & Prælatos Baroneſque præſtito, adiectum, multo fortius, ſi quas nunc confecerimus, arguerentur de inefficatia: cum per poſteritatem veſtram, pari paſſu, in dubium poterint reuocari. Nolite itaque rem impoſſibilem, à nobis exigere, quam nullo colore, aut ingenio ſumus admiſſuri. Terram verò Podoliæ & Diſtrictus, quos nominaſtis, ſed & Caſtrum terramque Lucenſem, nemo dubitat Regni Poloniæ iuris ſemper eſſe & fuiſſe, & Polonos, Tartaris, ex Podolia excluſis, ſuas ſedes illic poſuiſſe, ea tempeſtate, qua nec nomen veſtrum, erat in nationibus nominatum, nec vobis quicquam iuris confert, ſi illam Dux Vithavvdus tenuerit. Largitione enim, & liberalitate Regis noſtri Wladislai, id actum erat, quæ trahi non debet, ad debiti neceſſitatem. Scitum enim eſt, milites Poloniæ, Povvalam Słupovvski, & alios illam gubernaſſe. Deinde Spitkoni de Melſthin, Palatino Cracouienſi, largitione perpetua, cuius adhuc apud nos habentur literæ, donatam eſſe. Quod in prælio, cum Tartaris, per Ducem Vithavvdum infeliciter commiſſo, morte abſumpto, Duci Boleslao Svvitrigal, & poſtea illo fugiente, Duci Withavvdo Lithuaniæ, in tenutam, & gubernationem commiſſam extitiſſe, omnibus Capitaneis, Officialibus & nobilibus, ſacramento adactis, vt terram Podoliæ, & eius caſtra, ſecuta morte Ducis Vithavvdi, Regi & Regno Poloniæ redderent. Quæ omnia ad Diſtrictus, quos petiſtis, vt caſtrum Luczko, quod antiqui Reges Poloniæ poſſidebant, referimus, liberalitate videlicet & gratia, Wladislai Regis, illos Alexandrum Vithavvdum magnum Ducem Lithuaniæ temporaliter tenuiſſe. Cuius morte ſecuta, ad proprietatem Regni Poloniæ redire. Vt tamen omnis, quæ allegari poſſit, per vos tollatur ambiguitas, extant literæ Sigismundi magni Ducis Lithuaniæ veſtris ſigillis munitæ, iuramento corporali, quod tu Vilnenſis Epiſcope in manibus meis præſtabas, firmatæ, in quibus expreſsè, terræ Podoliæ, terræ Lucenſi, & Diſtrictibus prædictis, renunciatis & ceditis. Recognoſcitiſque omnia illa, ad Regnum Poloniæ pertinuiſſe, & pertinere debere.* Monſtrantur deinde, & exhibentur literæ, fidem reſponſioni, & ſermoni præſenti facientes. Quas Barones *Lithuaniæ*, cum oculos eorum & petitionem, tam impertinentem, fortiter verberarent, nec videre nec audire voluerunt, credentes, Regis *Caſimiri* fauore, immenſo, cuncta ſe pro libito conſecuturos. Vnde nec ſequentibus diebus quieſcebant, inſtando importunius, ſuper terræ Podoliæ, & Diſtrictuum reſtitutione literarumque caſſatione. Vt autem ceſſaret eorum importunitas, & querela, obtulerunt Poloniæ Conſiliarii, *velle cum illis, ad iudicium Regum, Principum, Eccleſiaſticorum aut Secularium virorum, fidem Catholicam tenentium, ſuper omnibus differentiis deuenire:* promittentes *in omnibus deciſioni Iudicum eligendorum, ſe parituros. Et dum omnia quieta & integra forent, verbis potius, iure, iuſtitia & arbitrio, de terris & proprietate earum diſceptarent. Quod ſi etiam id non probarent, deciſionem quæſtionis Caſimiro Poloniæ Regi, & magno Duci Lithuaniæ, vtrumque Dominium habenti, æquo iure, pro vtriſque ferre iuſtam ſententiam permitterent, quam fædere ſocietatis, & vnionis disrupto, Poloniam & Lithuaniam funeſto bello inuoluerent.* Sed cum hanc quoque conditionem reſpuerent, ne prorſus viderentur in diſcordia ab inuicem diſceſſiſſe, res in annum integrum contemplatione regis dilata eſt, vt *in eodem loco, pro feſto Sancti Michaëlis teneatur Conuentio, ad quam partis vtriuſque* Præ-

1451.

Prælati & Barones veniant: de terra & Diſtrictibus prædictis, ac literarum reformatione, nouas deliberationes, per quas concordia ſequi poſſet habituri. Tali fine Conuentione expedita, *Caſimirus* Rex, qui verſus *Valachiam*, pro rebus *Valachicis* reformandis, tranſire debuerat, pluribus Prælatis, & Baronibus nequicquam diſvadentibus ex *Parczovv* in *Lithuaniam* ſecesſit. Nec ſibi curæ fuit, mors recens notabilium militum, videlicet *Clementis*, *Wieruſch*, *Nicolai Kapienſki*, & aliorum plurimorum, de terra Wyelunenſe, nobilium, qui cum *Ioanne Gelcz*, prædas in Regno *Poloniæ* agente, prope *Biczinam* congresſi, infœliciter pugnaverant. Pro rebus autem *Valachiæ* componendis, *Ioannem* de *Czizovv* Caſtellanum, & Capitaneum *Cracovienſem*, *Petrum* de *Schamotuli Poſnanienſem*, & *Przedborium* de *Konyecpolie Sandomirienſem* Caſtellanos transmittit.

Feria ſexta ante feſtum ſancti *Dionyſii*, *Caſimirus* Rex *Poloniæ* ex *Parczow* egreſſus in crepuſculo, paucis *Polonis* aſſumptis in *Lithuaniam* per *Brzeſczye*, *Camienyecz*, *Krinki*, & alia loca proceſſit, illicque hyemis & veris tempora, dando venationibus operam, abſumpſit. Feria autem quinta, in die Sancti *Martini*, *Caſimiro* Rege in *Kowno* agente, venit ad ſuam Serenitatem nuncius, nomine *Burgundiæ* Ducis *Philippi*, vir nobilis *Petrus Vasqueſz*: rogans, *vt ſibi & Alphonſo Regi Aragonum, pro conquiſitione terræ ſanctæ, expeditionem paranti, auxilium contra Zoldanum Babyloniæ ferret.* Cui per *Caſimirum* Regem reſponſum eſt. *Bellum ſibi ſine induciis, cum Tartaris, fortiſſimis, & bellicoſis barbaris eſſe. Cui intentus, ſe non poſſe aliis bellis vacare, & Catholica Dominia, ſibi ſubiecta, exponere Tartaris in prædam, cum præſtantior res ſit Tartaros, ne in Catholicos debacchentur, & terras eorum occupent, reprimere, quam Zoldanum, qui diu occupatis contentus, a bello abſtineat laceſſere.* Tali reſponſo accepto, remuneratus magnifice a *Caſimiro* Rege, in *Pruſſiam* contendit: Magiſtrum *Pruſſiæ* & ordinem, pro ſimili ſuffragio, Ducis ſui *Burgundiæ* nomine rogaturus. Caſſa autem & inanis fuit Ducis *Burgundiæ*, tam ampuloſa legatio, ſolam verborum ſpecioſitatem continens, ſed virtute carens, & ab omni effectu & executione longius diſtans.

Philippi Burgundiæ Ducis & Alphonſi Aragonum Regis nomine à Caſimiro Poloniæ Rege,

& Magiſtro Pruſſiæ contra Zoldanum petunt auxilia.

Annus iſte pluribus Regnis & Dominiis peſtem ingeſſit. Sed & in Regno *Poloniæ*, in terris præſertim *maioris Poloniæ*, grauis peſtis inualuerat, quæ multos mortales extinxit. Tota fere Diœceſis *Cracouienſis*, exceptis paucis Oppidis: pura fuit ab illa contagione quod cedebat, præſertim de Ciuitate *Cracouienſe*, in magnum miraculum, quæ nullam infectionem ſenſit, licet illic plurimi homines de regionibus peſte infectis, cauſa conſequendæ gratiæ anni iubilei, aduenirent, & domicilia ſua, vitando peſtem illic ponerent. Opera enim, & interceſſione *Sbignei* Cardinalis, & Epiſcopi *Cracouienſis*, *Nicolaus* quintus Papa annum iubileum, pro vniuerſo Regno *Poloniæ*, & Ducatu magno *Lithuaniæ* conceſſerat, a menſe Decembre, vsque ad finem Auguſti, ea lege, vt quilibet illum mereri volens, in Cracouienſem, aut Gneſnenſem, aut Leopolienſem, aut Vilnenſem eccleſiam, in capſam ad hoc ordinatam, medietatem earum expenſarum, quas in eundo *Romam*, & redeundo, & illic quindecim diebus ſtando, veriſimiliter eſſet expoſiturus, reponeret, & quorum Eccleſias conſignatas, per Ordinarium tribus diebus continue vel interpellatim viſitaret. Ordinauitque idem *Nicolaus*, quintus Papa, vt medietas pecuniarum deponendarum, pro *Caſimiro Poloniæ* Rege cederet, pro defenſione Catholicorum à *Tartaris* conuertenda. Quarta pars *Zophiæ* Reginæ applicaretur neceſſitatibus, quæ Virgines pauperes ſui generis deſponſare conſueuerat. Reliqua pars quarta, ipſi *Nicolao* Papæ conſignaretur ad Eccleſias vrbis reficiendas. Confluebat pro tali conſequenda gratia *Cracouiam* magnus populorum numerus, ſed multo maior cæpit confluere, poſtquam eiusdem *Sbignei* Cardinalis opera, medietas pecuniarum in ſumptus *Romani* itineris exponendarum, ad quartam partem reſtricta erat. Et lapſo Menſe Auguſto, gratia prædicta, cum reſtrictione quartæ partis, ad primam diem Ianuarii prorogata. Tunc enim ſine diſcretione ſexus certatim, ex vniuerſis angulis regni *Poloniæ*, plurimi fideles *Cracouiam*, ad merendam gratiam huiusmodi concurrebant; aliis locis, videlicet *Gneſna*, *Leopoli*, & *Vilna* præteritis & contemtis, quaſi *Cracouia* loci dignitate, aliquid ipſi gratiæ authoritatis adderet, vel virtus gratiæ, ibi eſſet præſtantior. Propter quod in Capſis *Gneſnenſis*, *Leopolienſis*, & *Vilnenſis* Eccleſiarum, parum de pecunia compertum eſt. *Cracouiæ* vero tres Capſæ notabiles, plenæ aureis, mediis, & latis groſſis, minutaque pecunia congeſtæ.

In Polonia peſtilente aura graſſante Cracouienſis Diœceſis paucis exceptis Oppidis, ab hoc malo immunis erat.

Gratia Iubilei Cracouiæ multum pecuniæ collegit.

Rebus *Valachiæ*, quarum componendarum gratia, *Cracouienſis*, *Poſnanienſis* & *Sandomirienſis*, Caſtellani, ex *Parczow* erant miſſi, melius non poterant adhiberi remedium, niſi vt ex authoritate Regia, & decreto, *Bohdan* in gratiam Regiam receptus, cum pro reconciliatione & iuſtificatione ſua, *Cracouiam* ſe venire, & ſubire iudicium obtuliſſet, terræ *Valachiæ*, propter induſtriam ſuam & iuſticiæ adminiſtrationem præſideret, in manus Regias annis ſingulis pro *Alexandro*, filio *Heliæ*, vero hærede quinquaginta millia florenorum repoſiturus, & exceſſurus de Principatu quam primum per ætatem *Alexander* principari potuiſſet. Peruenerant iam Nuncii Regales in *Camyeniecz*, nec longe abfuit, quin & æquas conditiones pacis cum *Bohdano*, qui de aduentu nuntiorum Regalium acceperat, fuiſſet deventum. Interim tamen, quidam *Petrus*, qui ſe ad Voieuodatum *Moldauiæ* aſſerebat ius habere, & *Alexandro* confæderatus, omnia ſecum ex æquo partiturus, explorato tempore, quo *Bohdan*, apud germanum auunculum, eiusdem *Petri*, in villa quadam inuitatus, mero erat ebrius, in nocte intempeſta, cum centum duntaxat *Valachis* adueniens, omnes cuſtodias *Bohdani* fefellit, & *Bohdano* comprehenſo, caput illi abſtulit. Credebat *Alexander* *Petrum* ſecum fideliter acturum. Vnde cum matre ſua, & Baronibus partis ſuæ, vsque in *Soczauam* deſcenderat, Baronesque *Poloniæ* precibus ſuis venire in *Sniathin* obtinuerat. *Petrus* tamen eorum, qui ſibi, *Bohdano* occiſo adhæſerant, conſilium ſecutus, fœderis, cum *Alexandro* initi, oblitus, publicum ſe illi hoſtem profeſſus eſt, & niſi celeriter *Alexander* ex *Valachia* fugiſſet, acta res fuiſſet, eodem tenore, quo & *Bohdano*. Succurſum tamen eſt, ei fugienti, per Barones *Poloniæ*. Quorum adiutus ſuffragio, *Petrum* hoſtem querebat profligare. Sed *Petrus* ſuffragium *Polonorum* veritus, in interiora ſeceſſit. Barones vero *Poloniæ*, cum tempus hybernum omnia exequi prohiberet, in Regnum ſunt reuerſi: certificato *Alexandro*, de mittendo ei in gentibus, quam primum opportunum fuerit, ſubſidio. Portus tamen maris & *Album Caſtrum*, occiſo *Bohdano*, fuit per *Burgulab* pro *Alexandro* comprehenſum, ſed & Caſtrum *Nyemiecz* pro ipſo *Alexandro* tenebatur.

1451.

Bohdanus dolis circumuentus occiditur à Petro,

Alexander vero ab eodem ipſo Petro, fœderum oblito, ex Valachia pellitur.

In *Hungariæ* Regno bellum ex integro, inter *Ioannem* de *Huniad* gubernatorem, & *Ioannem Giskra* de *Brandis*, reſumptum eſt. Nuptiæque, quibus gubernator ſororem germanam viduam tradere *Giskræ* firmauerat, in ſuſpitionem venerant vehementer, quaſi in illis Gubernator *Giskram*, & omnes ſuos eſſet occiſurus. Locat itaque Monaſterium *Lucenſe* *Giskra* gentibus, & apertum ſe hoſtem gubernatori profitetur. Gubernator vero nihil cunctatus, repente, cum multitudine hoſtium, Caſtrum *Lucenſe* obſidione cingit: cum locus debilis ſit, nec arte, nec natura munitus, crebrisque vicibus tentat gentium impetu fortalicium expugnare. Sed cum haberet defenſores prope quingentos, animoſos & ſtrenuos, cum magna ſtrage ſuorum, à conquiſitione fortalicii cogitur deſiſtere. Duplici itaque vallo inter ſepes incluſo, & cophinis terra plenis, fortificato, fortalicium concludit. Sperans pro libito fortalicii, & gentium deditionem. Et licet fortalicii, cum equis & rebus omnibus, perſonis duntaxat exceptis, ſibi oblata eſſet deditio: contempſit tamen illam, aut natura arroganti, & ſuperba, aut perſuaſione diſuadentium deuictus. Suſtinent itaque obſesſi, inter quos *Poloni*, & *Bohemi* erant multiplices, famis, ſitis, vigiliarum, damnorum & vulnerum moleſtias, præſertim cum aqua carerent. Nihil tamen difficile erat, perſuaſis mori. Verebantur enim oculorum & narium, orisque ac manuum detruncationem, ſi deditionem de perſonis feciſſent, *Giskra* interim ſolicitus pro ſuis, qui longo iam tempore obſesſi, fame contabuerant, in Campum, contractis vndique viribus egreditur. *Ioanne Berczal*, *Bohemo*, Tenutario in *Kyeſzmark*, eum deſerente, qui ad Gubernatorem defecerat. Nihil tamen hac defectione, aut multitudine hoſtium, territus, vix cum quatuor millium equitum, & peditum manu, ad hoſtes contendit, qui ſedecim millia armatorum habere æſtimabantur. Feria tertia in Vigilia, natiuitatis ſanctæ *Mariæ* Virginis, ad *Lucenſes* peruenit: extremam belli, pro liberatione ſuorum, initurus fortunam. Nec Gubernator, moram pugnæ facit, decernere & ipſe æſtuat: nihil dubius, ex paucitate hoſtium, & ſuorum multitudine, ſumpta fiducia de triumpho. Vallum itaque, quo exercitus ſuus cinctus erat, paucis pro Caſtrorum cuſtodia, & curruum, multis vero ad excubias obſeſſorum, ne euaderent, relictis, egreſſus, dato ſigno pugnandi, copiam facit. Sed hi, qui obſidebantur, ex deſperatione animo aſſumpto, in eos qui excubabant, animoſe irruunt, & plurimis occiſis, eos in fugam vertunt. Periculo ſuorum Gubernator cognito, & pedites & equites illis mittit in ſuccurſum. Interim prælium inchoatum eſt, & magna pars exercitus Gubernatoris, illos qui ſuis accurrebant in ſuccurſum, credens fugere, pauore nimio conſtricta, quaſi acies eorum, quæ vix tunc pugnare cæperat, confracta eſſet, fugere cœpit, & omnem exercitum Gubernatoris fugam arripere, licet eam diutius Gubernator inhiberet, coegit. Fatigatus erat omnis exercitus *Giskræ*, captiuando, & occidendo, fugientes. Multi mortales occiſi, multi capti. Inter quos & *Ioannes* de *Hedrewara*, Epiſcopus *Agrienſis*, qui ſe huic bello miſcuerat, captus fuit. Caſtris omnibus Gubernatoris potitus *Giskra*, quæ omnia militi in prædam conceſſa ſunt. Ingens theſaurus in illis, multarum nobilium rerum repertus, *Ioannes* de *Huniad* Gubernator, dum ſuorum fugam ſiſtere nequiret, fugam & ipſe iniit, ſeque fuga ſaluauit. Multasque res nobiles, & plurima Clenodia precioſa, à victoribus direpta, amiſit.

Ioannes de Huniad Gubernator Hungariæ, ab exigua manu Ioannis Giskræ

vincitur, & exuitur Caſtris.

1452.

Natalem Domini anni huius, & dies ſequentes, *Caſimirus Poloniæ* Rex *Vilnæ* egit, tenendo illic Conuentionem terrarum *Lithuaniæ*. In qua, de negociis cum Regno *Poloniæ* in diffe rentiam, pro terra *Podoliæ* & Lucenſi, ac diſtrictibus petitis, omnis tractatus abſumptus eſt. In *Opathow* vero pro die Epiphaniæ Conuentio particularis acta. Ad quam Cardinalis, & Epiſcopus *Cracouienſis Sbigneus*, item *Ioannes* Epiſcopus *Wladislauienſis*, *Ioannes* de *Czizow* Caſtellanus, & Capitaneus *Cracouienſis*, *Ioannes* de *Olyeſchnicza*, Palatinus *Sandomirienſis*, & alii plures Barones conuenerant. Res enim caſtri *Luczko*, & languor Ducis *Switrigal*, qui intendebatur eos conuenire coegerat. Deliberatione autem habita, ſcriptum eſt *Caſimiro Poloniæ* Regi, *vt meminerit ſe Regem*

Poloni de caſtro Luczco ſoliciti Comitia celebrant,

1452.

Regem Poloniæ eſſe, & à moribus prædeceſſorum ſuorum non degeneret, neque Caſtrum Luczko, iuris Regni Poloniæ, per Lithuanos, qui eidem Caſtro, corporali præſtito iuramento renunciarunt, occupari permittat. In *Luczkam*, *Nicolaus* de *Panchow*, ſubiudex *Sandomirienſis*, miſſus, qui res ibi verſantes inſpiceret, & tam Duciſſæ *Switrigalonis*, quam Capitanei *Nyemirze* (genere hic nobilis *Ruthenus* erat de domo *Ciphorum*) Ducibusque & Boyaris *Lucenſibus* perſuaderet, fidem Regno *Poloniæ* præſtitam obſeruare, illosque ad cuſtodiam promiſſorum, & terrore, & promiſſis alliceret, ac *Lithuanorum* fidem eis oblatam, ſed ex eo ſolum duntaxat capite, quia illam *Wythawdus*, magnus Dux *Lithuaniæ*, conceſſione *Wladislai Poloniæ* Regis, precario tenuerat, quaſi propriam, ſatis infirmo, & potius nullo iure repetebant.

& in Luczko mittunt,

vt fidem Lucenſium, ſi moreretur Switrygiellus, ſibi confirmarent.

Feria quarta, in craſtino ſanctæ *Priſcæ*, quæ fuit decima nona, menſis Ianuarii, in Oppido *Brzozow* Epiſcopali, *Petrus* de *Chrzaſtow*, Epiſcopus *Przemislienſis*, vir nobilis de Domo *Strzegomya*, ſedecim annis in Pontificatu exactis, moritur, & in eccleſia *Przemislienſe* ſepelitur, qui præfatum Epiſcopatum notabiliter adauxerat. Eius morte *Caſimirus* Rex *Poloniæ*, qui tum in *Lithuania* agebat, audita, Prælatis & Baronibus *Poloniæ* inconſultis, Epiſcopatum prædictum, *Miklaſch* de *Blazeouicze Sleſitæ*, confert: quem velut Secretarium ſuum ſingulari gratia proſequebatur. Quæ res omnium Prælatorum, & Baronum animos, plurimum offendit & contriſtauit. Et licet *Caſimirus* Rex ſcripſiſſet Capitulo *Przemislienſi*, vt præfatum *Miklaſch* elegiſſent, in Epiſcopum, Capitulumque reſpondiſſet, pariturum ſe voluntati Regiæ. Poſtea tamen literis Prælatorum & Baronum acceptis, quibus prohibebantur *Miklaſch* eligere, ne aut Regiam offenſam, aut Prælatorum, & Baronum moleſtiam, inciderent, continuerunt ſe ab omni electione. Notariusque Regius *Nicolaus Smirzinski*, qui & in eccleſiæ *Leopolienſis*, & in eiusdem *Przemislienſis* vacationibus, mandata Regia attulerat, vt bona Capituli, quæ in communi, & in priuato habebant, per Capitaneos regios occuparentur, ni eum quem Rex nominauerat, eligerent, ferendo huiusmodi mandata, in Eccleſiæ *Przemislienſis* grauamen, & præiudicium, in villa *Sopoth*, ſubito ſine Sacramentis extinctus eſt. Omnibus tamen præmiſſis, non attentis, & precibus patriæ neglectis, *Caſimirus* Rex, præfatum *Nicolaum* de *Blazeouicze*, in Epiſcopum *Przemislienſem*, per *Nicolaum* quintum Papam promouit.

Petro Epiſcopo Przemislienſe mortuo,

Nicolaus Sleſita Senatu & capitulo reluctante, per Caſimirum Regem obtruſus, ſufficitur,

& Notarius cum literis eo nomine à Rege miſſus

ſubito moritur.

Feria quinta in die ſanctæ *Scholaſticæ*, quæ fuit decima menſis Februarii, Dux *Boleslaus*, alias *Switrigal* germanus frater, olim *Wladislai* Regis *Poloniæ*, in Caſtro *Luczko* mortuus eſt. Qui in humanis agens, plurima pericula, in ſuum caput comparata, frequentius eluſerat. Agens autem in humanis, & in lecto ægritudinis decumbens, nihil beneficiis, à Regno *Poloniæ*, ſibi impenſis motus, non ignarus per *Lithuanos* Caſtrum *Luczko*, ſibi fuiſſe ereptum, & per *Polonos* reſtitutum, oblitus fœderum, iuramentorum & inſcriptionum, quibus pollicebatur, pro Regno *Poloniæ*, Caſtrum *Luczko* tenere, & in morte ſua illud Regno dimittere. In quem finem, de introitibus Regiis, duo millia marcarum pecuniæ, annui Cenſus, in Oppido *Grodek*, & aliis bonis Regalibus, ſibi inſcripta percipiebat cæco (vt ſolebat) feſtinantique conſilio, ſanæ mentis inops, anima deterius ægrotante, quam corpore, paſſus eſt *Lithuanorum* promiſſionibus, & muneribus frangi. Nec ipſe ſolum, ſed & Capitaneus ſuus *Lucenſis Niemyerza*, Ducesque *Michaël*, & *Iwan Czartoryski*, cæterique Boiari, & nobiles *Lucenſes*, *Lithuanis* Caſtrum *Luczko*, morte ſua ſecuta tradi mandauit: peſſimum exemplum ſuæ fidei, & teſtamentum ignobile relinquens. Venerunt & in vita ſua Dux *Georgius Pinski*, *Radawil*, *Hoſtikouicz*, & *Iurſcha Ruthenus* à *Lithuanis*, apud quos tunc *Caſimirus* Rex agebat, propter ſuſpicionem mortis imminentis Duci *Switrigal*, cum gentibus, ad recipiendum Caſtrum miſſi. Quibus *Niemyerza* Capitaneus, Duces, Boiari, & nobiles *Lucenſes*, mandante Duce *Switrigal*, præſtiterunt iuramentum corporale, quod Caſtrum *Luczkam* fideliter pro *Lithuanis* tenebunt, & quod morte Ducis *Switrigal* ſecuta, illud eis tradent. Manſerunt igitur in *Luczko* gentes *Lithuanorum*, vſque ad Ducis *Switrigal* obitum. Ex morte ſua ſecuta, licet caſum & ruinam, huiusmodi Barones Regni *Poloniæ*, præſertim Primores, releuare & corrigere potuiſſent, diſſimulauerunt tamen, ne facerent *Caſimiro* Regi, nauſeam & faſtidium. Propter quod nullo ferente impedimentum, Caſtrum *Luczko Lithuanis* per *Niemyerzam* reſignatum eſt. Ducis *Switrigal* funus *Vilnam* ex *Luczka* deductum, & in eccleſia Cathedrali ſancti *Stanislai* tumulatum.

Switrigiellus Dux moriens,

oblitus fœderum & fidei,

Lithuanis caſtrum Luczko tradi iubet.

Paulo ante mortem Ducis *Switrigal*, Dux *Michaël*, filius Ducis magni *Sigismundi Lithuaniæ*, qui propter metum *Caſimiri* Regis in *Moſchouiam* fugierat, à veneno ſibi, vt aſſeritur, per Ducem *Moſchouienſem* propinato, intra paucos dies extinctus eſt. Fertur venenum huiusmodi fuiſſe tantæ virtutis, vt eiusdem Ducis *Michaëlis*, teſtam capitis, tanquam gladio acuto, frangeret. Sentiens autem ſibi, præfatus Dux *Michaël*, mortem imminere, cum huiusmodi literis, & mandatis, ad *Caſimirum Poloniæ* Regem, Nuncium transmittit. *Etſi, ſereniſſime Princeps, a patrimonio meo, per te excluſus fuerim, nec vnquam tuam gratiam multiplici humiliatione quæſitam, offerens me de patrimonii iure cedere, inuenire potuerim, & exul atque vagus per nationes barbaras diſcurrendo, veneno & turpiſſima morte extinctus, ſine confeſſione Catholici Præsbiteri*

Cum quo Michaël Dux apud Moſchos veneno extinctus,

petitione humili Caſimiro Regi facta

1452.

biteri & viatico vita exceſſerim, gratiam tuam, quam viuo præſtare noluiſti, ſaltem præſtes mortuo, & cadauer meum, cum corporibus auorum, & patrum meorum, in Vilnenſe Eccleſia ſepeliri, & ſeruari permitte. Annuit *Caſimirus* Rex huic peticioni, & mortem eiusdem Ducis *Michaëlis* amare defleuit. Pœnitebatque illum Prælatorum & Baronum ſuorum *Poloniæ* non audiſſe conſilia, & illi portionem ipſius patrimonii non reddidiſſe. Sub vno itaque tempore, & *Switriegielli*, & *Michaëlis* Ducum, corpora ſepulturæ mandata ſunt, & per *Caſimirum* Regem, iuſta illorum corporibus ſoluta. Inter *Lithuanos* partim mœror, partim alacritas, de morte Ducis *Michaëlis*, erat, cum alii Principem manſuetum, & benignum, Ducisque *Vithawdi* ſanguine genitum, ſibi ſuſpirarent ademptum, alii ſolutos ſe metu gaudebant, propter Patris ſui trucidationem, autoritate & conſilio eorum patratam, & eiusdem Ducis *Michaëlis* perſecutionem, iniuſtam & indignam. Inſimulati ſunt, & de morte Ducis *Michaëlis* nonnulli *Lithuanorum* Primores, quaſi propellendi periculi cupidine, quod ſemper eo viuo impendere ſuis capitibus augurabantur. Ducem præfatum ſummiſſum, & humiliatum, ſe & omnia ſua deditum iri offerentem, eorum inſuper adorantem procumbentis more, Tribunalia, per inſidias, & fraudem veneno ſuſtulerint, ſibi quidem labem, interfecto vero gloriam cumulaturi, quaſi videretur, aliter vinci non poſſe.

tandem Vilnæ ſe obtinet ſepeliri.

In Regno *Poloniæ* magni motus ſuper alienatione Caſtri *Luczko* conſurrexerant. Dolebant quippe omnes boni, tam notabilem portionem & terram vberrimam, à Regno tam fœde & turpiter, ſub præſentia *Caſimiri Poloniæ* Regis detruncari. Vnde aliquot Conuentionibus in *Cracouia*, *Sandomiria*, & *Leopoli*, ob eam rem celebratis, omnium animi irritati, & commoti erant, vt conſurgerent ad arma, & Caſtrum *Luczko*, quanta vi poſſent, oppugnando conquirerent. Nuncius interim Regius *Nicolaus* de *Borziſchouicze*, Magiſter Coquinæ Regalis, ex *Lithuania* aduenit, rogans & requirens, nomine *Caſimiri* Regis, *vt ab armis abſtinerent, & nullum motum exercitualiter, contra Luczko facerent, ſe in breui in Regnum reuerſurum, quæſiturumque vias quibus differentiæ ipſæ emendari poſſent. Si ſecus facerent, multum vereri, ne in Regnum, ex aliqua parte hoſtiles impetus fiant.* Amaris, & irritatis animis hæc ab omnibus audiebatur legatio. Vnde à pluribus ſubclamatum fuit. *Cur & Lithuanos ſimili mandato, ab occupatione Caſtri Luczko, non reſtrinxit.* Ad hæc Nuncius Regius. *Quæſiui*, inquit, *ſimilem quæſtionem à Rege, & accepi reſponſum, Multoties inquit, ſimili mandato terrebam Lithuanos, ſed contempſerunt parere meis imperiis.* Pluribus deinde deliberationibus habitis, concluſum eſt, vt *Ioannes* de *Olyeſchnicza*, Palatinus *Sandomirienſis*, & *Albertus* de *Mnichow*, *Zauichoſtienſis* Caſtellanus irent in *Lithuaniam*, iſtaque à *Caſimiro* Rege peterent. Primum, *ne pateretur, Caſtrum Luczko, turpiter, & fœde, à corpore Regni Poloniæ abſtrahi, & truncari, cum in illo, Regno Poloniæ ius maximum, ex multiplici capite, competat.* Secundum, *vt iura Regni corporali iuramento, & literis confirmet.* Tertium, *vt nominationem factam de perſona Miklaſch, ad Eccleſiam Przemislienſem, reuocat: cum ignominioſum eſſet, Sleſitas propriis & præſtantioribus præferri.* Dum autem cum his mandatis, præfati Barones progrederentur, Conuentio in *Sandomiria*, pro Dominica Oculi, cui & *Zophia Poloniæ* Regina interfuit, habita eſt, & præfati Nuncii, pene ex medio itinere reuocati, ex eo præſertim reſpectu & cauſa, quod Caſtrum *Luczko*, prout *Ioannes* de *Czizow*, Caſtellanus *Sandomirienſis*, & Capitaneus, ſuis literis intimabat, *Caſimiro* Rege mandante, & imperante, fuit reſignatum *Lithuanis*. Inane igitur, & vacuum putebant omnes, ſuper re huiusmodi, aliquid poſſe obtineri precibus: cum in leuioribus rebus preces eorum *Caſimirus* Rex excluderet. Omnium autem ſententiæ in hoc concurrebant, vt Conuentio generalis, pro die ſancti *Vrbani* in *Piotrkow* Oppido fieret, vt in illa reperiri poſſet aliqua via, per quam reſpublica multipliciter oppreſſa, & pene deſolata, & niſi prouideretur amplius opprimenda, de ſuis ærumnis reſpiraret. Concluſum & poſtea fuit propter multorum crebra conſilia & auiſamenta, vt terræ *Sandomirienſis*, *Lublinenſis*, & *Ruſſiæ* exercitualiter conſurgerent, & procederent verſus *Luczko*, Caſtrumque *Wlodzimyerz*, quod metu aduentus Polonorum, fuit per *Lithuanos*, in tertia parte exuſtum, reficeretur, & firmaretur vallis & foſſatis, & forte præſidium *Polonorum* in illo locaretur. Et nihilominus conquiſitio Caſtri *Luczko*, omni modo, via & ingenio tentaretur, præſertim cum Caſtrum ipſum vacuum eſſet, omnibus propugnaculis, & victualium alimentis. Verum quia huiusmodi expeditionem multi, cum ex Baronibus, tum ex nobilibus improbabant, & aliqui metu, aliqui ambitione & ſpe in altiora conſcendendi, nolebant Regi diſplicere, expeditio ipſa per eos, quibus ea res erat quæſtui, impedita, & res omnes publicæ, remanſerunt pænitus deſolatæ & infectæ.

Caſtro Luczko occupato per Lithuanos,

Legati ad Caſimirum Regem mittuntur à Polonis.

Quibus tandem ex itinere reuocatis,

Conuentio Piotrcouiæ indicitur

& conſultatur de Caſtro Luczko recuperando.

Interim *Caſimirus Poloniæ* Rex, auditis rumoribus, qui in Regno *Poloniæ* conſurgebant, intelligens ex pluribus auiſamentis animos *Polonorum* alienatos, à ſe eſſe, magnam indignationem, contra *Sbigneum* Cardinalem & Epiſcopum, *Ioannem* de *Thaczin*, *Cracouienſem*, *Ioannem* de *Olyeſchnicza Sandomirienſem* Palatinos, concipit: hoſtibus & inuidis præfatorum, Cardinalis & Palatinorum, Choleram

Caſimirus Poloniæ Rex, omnes indignationis ſuæ aculeos, in Sbigneum Cardinalem, & Epiſcopum Craco-

1452. uiensem, ac nonnullos alios Senatores Regni strinxit, quod improbis suis conatibus resisterent.

Casimiri Regis, pluribus incentiuis inflammantibus. Mittit itaque Rex *Casimirus Thomam Seczignyewski*, militem, ad Prælatos & Barones Regni *Poloniæ maioris.* Per quem graui querela, contra *Sbigneum* Cardinalem, & Episcopum *Cracouiensem* proponit, *quod Conuentiones particulares Sandomiriæ, cum aliquibus Baronibus, quos sibi attrahere potuit, animando Communitatem contra Regem, tenuerit, quod illum volens facere inuisum eidem communitati suggessit. Omnes introitus Regni Poloniæ, & omnia arma in Lithuaniam deferre, quod sibi obedientiam subtrahi mandauerit, & de Regalibus prouentibus, responderi inhibuerit. Et ne Miklasch Secretarius suus, ad Ecclesiam Przemisliensem eligeretur, prohibitionem fecerit*, vocans Cardinalem in qualibet propositione, *virum superbum & hostem suum.* Hortatur deinde ipse *Seczignyewski, Casimiri* Regis nomine, Prælatos & Barones partium *maioris Poloniæ*, præsertim eos, quos sciebat erga se, & sua opera constantiores, vt ad eum *Sandomiriam*, pro festo Pentecostes adueniant, de ignominia Regia prouisuri. Cæteris enim omnibus Consiliariis, tam Ecclesiasticis, quam Secularibus per largitiones promissionesque ad suam sententiam traductis. *Sbigneum* solum Cardinalem, & Episcopum *Cracouiensem*, suis conatibus obstare videbat: nulla re aut ingenio vincendum. Illumque vnicum fideliter pro ipso & republica Regni consulentem, hostem & vocabat, & tenebat, quam maxime illi infestus: quem potius, perniciem suam, & Regni sui auertentem, & prohibentem, Conseruatorem suum, & fidelem consultorem tenere debuerat.

Legatione huiusmodi, per *Thomam Seczignyewski*, in *maiorem Poloniam* missa, & per ipsum in *Coło* in Conuentione particulari die Dominico, post festum sanctæ *Zophiæ* exposita, damnabat omnium Sentencia *Sbigneum* Cardinalem, & Episcopum *Cracouiensem*, & Barones, qui *Casimiro* Regi obedientiam subtraxissent: ignari omnium quæ agebantur: cum nulla obedientia, subtracta fuerit, aut redditus inhibiti. Sed duntaxat Vicethesaurario & Zuppario scriptum, ne arma iuxta mandatum *Casimiri* Regis *Luckam* mittere auderent. Itaque vbi debebat, meritum & laudem reportare, damnationem referebat. Lætus tamen hac aduersitate, Spiritum maximum concipit, Rex *Casimirus* præterea, ex *Lithuania* discedens, per *Brzesczye, Parczow, Lublin, Zauichosth,* Sabbatho in vigilia Pentecostes, venit *Sandomiriam.* Vbi ad suam Serenitatem *Ioannes* Episcopus *Wladislauiensis*, *Lucas* de *Gorka Posnaniensis, Nicolaus Scharlieyski Brzestensis*, *Boguslaus Iuniwladislauiensis* Palatini, cum aliquibus Baronibus partium *Cracouiensium*, quos specialibus literis acciuerat, conueniunt. Si vero aliqui non vocati, iuxta antiquum morem, pro sua, & Regis *Casimiri* honestate venissent, à consilio Regio, velut suspecti excludebantur. Agit Rex *Casimirus Sandomiriæ* septem dies: intra quos priuata habet consilia, qualiter indignationis suæ aculeum contra *Sbigneum* Cardinalem, & Episcopum *Cracouiensem*, & Palatinos, *Ioannem* de *Thaczin Cracouiensem*, & *Ioannem* de *Olyeschnica Sandomiriensem* extendat. Sed dum nihil culpæ, ex eorum operibus trahi posset, ex *Sandomiria* Sabbato, ante festum sanctæ Trinitatis discedens, per *Pokrziwniczam, nouam Ciuitatem,* feria quarta in vigilia Corporis Christi aduenit: pœnitentibus Baronibus, quod opera *Sbignei Cardinalis* improbassent, ex *noua Ciuitate Cracouiam* diuertit.

1452. Casimirus Poloniæ Rex quærens, nullas tamen inuenit iustas occasiones Sbignei Cardinalis & Episcopi Cracouiensis accusandi.

Ioannes Episcopus *Chelmensis*, nobilis de Domo *Cholyewa*, Theologiæ Magister, & frater ordinis Prædicatorum. Sabbato post Conductum Paschæ, quæ dies fuit vigesima secunda mensis Aprilis, moritur, & sepelitur in Ecclesia *Chelmense.* Post cuius mortem, *Ioanni Kraska*, nobili de domo *Bilina*, per *Nicolaum* Papam quintum prouisum fuit: *Casimiro Poloniæ* Rege instante.

Ioanne Episcopo Chelmensi mortuo, Ioannes Kraska succedit.

Corporis Christi festum *Cracouiæ*, propter *Casimiri Poloniæ* Regis, & *Sbignei* Cardinalis, & Episcopi *Cracouiensis*, multorumque Prælatorum, Ducum, & Baronum, qui ad *Casimirum* Regem conuenerant, præsentiam, cum magna solennitate peractum est. Quo expedito, *Sbigneus* Cardinalis, ac *Ioannes* de *Thaczin Cracouiensis*, & *Ioannes* de *Olyeshnicza Sandomiriensis*, Palatini, in consilium Regium aduenientes, quæruntur amarissime de accusationibus, per *Casimirum* Regem, contra illos propositis: offerunt purgationem, & iustificationem quamlibet. Grauiter se læsos huiusmodi accusationibus asserunt: cum nihil peccauerant, nihil se vereri, quominus iudicium de eis fiat. Et licet omnium par esset amaritudo: Cardinalis tamen acerbius contra Regem inuehitur, quod eum *superbum & hostem suum* vocauerit. Rex vero *Casimirus*, videns se assentatorum consiliis seductum, Cardinalem, & Palatinos sine causa accusasse, paucis verbis, pro sua excusatione vsus, in Conuentione generali, de hoc se acturum respondet. Fit in Conuentione generali deliberatio, & omnibus placet, vt pro festi S. *Bartholomæi* Apostoli teneatur, Decretoque Regis, vt faueret votis Consiliariorum, de *maiori Polonia*, *Siradiam* pro loco Conuentionis eligit: *Piotrkouia*, quam *Cracouienses*, propter situm remotum terrarum *Russiæ* nominabant, exclusa. Non ob id tamen cessauit feruor & zelus Cardinalis, & Palatinorum *Cracouiensis*,

1452. Sbigneus Cardinalis & Episcopus Cracouiensis

& *Sandomiriensis.* Aggrediuntur Regem in consilio Cardinalis verba faciens, *longo prohemio vsus*, obiurgat *Casimirum* Regem, *velut parum vtiliter commodis Regni consulentem.* Asserit *se Regem pluries pro suis transgressionibus, & moribus coarguisse, sed nihil profecisse*, Replicat Regis excessus, *quod iura Regni, annis quinque rogatus, nunquam confirmare consenserit, quod eadem iura, in multis temerauerit, quod Monasteria, & Ecclesias Stationibus insolitis, & equorum locationibus, & vniuersum Regnum Stationibus & Podwodis, afflixerit & grauauerit, quod Episcopatum Przemisliensem externo homini contulerit, quod terras Podoliæ, & Lucensem à Regno Poloniæ abstraxerit, & abalienauerit, quod nationem Polonicam tenui charitate & fauore tractauerit, quod in hodiernum diem, non alios in suo Cubiculo quam Lithuanos continens, Polonos excluserit, quod Regnum Poloniæ, à variis hostibus, prædonibus & latrunculis grauissime laceratum, nunquam defenderit, nec aliquam impensam, pro defensione, & tutela illius fecerit, quod omnes introitus Regni, in Lithuanorum vsus, & amplitudinem conuertit: quod viduarum, orphanorum, & oppressorum, querelas & voces raro audierit. Causas diffidentium, & in necessitatibus suis, Curiam sequentium, non deciderit, quod suis voluptatibus, ociis, balneis, & comessationibus, rep. tendente, continue in perniciem, & ruinam, vacauerit.* Monet deinde illum, *vt aliquando mores huiusmodi, in se reformet, & Diuinam vltionem, tam in se, quam in subditos, non prouocet. Et quoniam*, inquit, *multoties, à me paterne, secrete, & publice monitus, & correctus, emendam, aliquam non exhibuisti, de cætero me à tuo consilio abdico, nolens illud quoquo modo frequentare, ne horum malorum omnium, quæ aguntur, dicar, vel suspicer esse particeps. Nihil tamen de his, quæ causas Monasteriorum, Ecclesiarum, viduarum, orphanorum, concernent, intermittam, quin pro illius meam defensionem, vsque ad sanguinem, & necem opponam.* Sermonem hunc, non solum Cardinalis vox gracilis, & modesta, ad pronunciandum, proportionatim composita, sed etiam lachrymæ, per ora ipsius Cardinalis defluentes ornabant. Audiebatur oratio sua, à circumstantibus, cum magna attentione. Pauci erant, quibus similes lachrymas, non extorsisset. Orsus deinde *Ioannes* de *Thaczin* Palatinus *Cracouiensis* loqui, vt erat vir dextri ingenii, & eloquentiæ suauis, ita in rem eandem, quæ & Cardinalis, pulcherrime disseruit. *Graui*, inquit, *vulnere, à te Serenissime Rex carpimur. Terram Lucensem antiquissimam Regni Poloniæ hæreditatem, abstrahis à nobis. Et cum Lithuaniæ & Russiæ terræ, Regno Poloniæ vnitæ, & inuisceratæ sunt, conaris transferre terras Regni in Lithuaniam: quas nunquam à patre tuo, sed & ab antiquis Regibus conquisitas, optimo iure Regnum Poloniæ possedit legitime. Dudum & ante superiora tempora, quæsiuit Dux Vithawdus, per ingenia, non sua solum, sed etiam forensium, funiculum iurium Regni Poloniæ, quæ super terris Lithuaniæ & Russiæ obtinet disrumpere, & in finem illum coronari se, & creari in nouum Regem Lithuaniæ parabat. Repressa est tamen, sua & omnium aliorum importunitas, & ratione, & armis, & Coronatio inhibita, literæ de coronando interceptæ. Corona vix per fugam in Hungariam relata. Extabant enim tunc Prælati, & Barones quercinæ fortitudinis, qui & patri tuo, quamuis illius fauerent Coronationi, & Vithawdo se animosissime opponebant. Non credas omnium, animos, tuo metu aut largitionibus concidisse. Supersunt plures boni, qui iniurias Regni & perniciem non silebunt. Ego de assentatorum & adulatorum tuorum numero, vnus esse nolo, meque de cætero tuo consilio abdico: certus existens, quod postquam ad plenam, gratia Dei, mentem recurreris, nos, vere tibi consulentes diliges, & pessimos adulatores damnabis.*

Ioannes Thaczinski Palatinus Cracouiensis,

Neque Palatinus *Sandomiriensis*, *Ioannes* de *Olyeschnica*, sibi silendum duxit. *Lustrum*, inquit, *integrum exactum est, Serenissime Rex, ex quo tecum, de iurium Regni Poloniæ confirmatione certamus. Multæ ob id Conuentiones habitæ, multæ impensæ factæ. Et licet tua Serenitas, repromittat multis vicibus finem facere: fit tamen in infinitum processus. Quo id animo, quoue colore fiat, omnes vident: non omnes tamen loqui possunt, vel audent. Omnia hæc, quæ ex Cardinale, & Palatino Cracouiense audisti, laudo. Et quoniam videmus, quod tua Serenitas, Consilia nostra, & spernit, & fastidit, & consilia priuata, malorum hominum sequitur, à consilio tuo me abdico, nolens illud frequentare, donec Serenitas tua reformationem fecerit, ne sanguis pereuntium, de meis requiratur manibus.*

Ioannes Oleschniczki Palatinus Sandomiriensis Casimirum Poloniæ Regem

Et licet fere omnes Consiliarii, huiusmodi sermones probassent, paucis exceptis, irentque submurmurando in præfætorum Cardinalis, & Palatinorum Sententiam, nemo tamen per claram vocem, animi sui intentionem expressit. Tantum priuatis sermonibus *Sbigneum* Cardinalem, velut virum optimum commendando: cœlotenus efferebant: Ordinationem *Casimiri* Regis suique regiminis, modesta & vulgata admonitione corrigentem.

approbante fere cuncto Senatu, publice coarguunt.

1452.

Rege Casimiro Cracouiæ

Venerant ad *Casimirum* Regem *Poloniæ*, *Cracouiam*, plures Duces, in personis propriis, venerant, & aliorum Ducum, & *Wratislauiensium* Ciuium Nuncii: Petebantque omnes audientiam. Rex etsi petentibus audientiam libenter præstitisset: sine Prælatis tamen & Baronibus illam facere videbat, dedecorosum esse. Omnes siquidem Barones partium *Cracouiensium*, Consilium Regis exibant: postquam videbant Cardinalem, & Palatinos, *Cracouiensem* & *Sandomiriensem*, se consilio abdicasse. Fit ob hoc multis diebus, in Ecclesiæ *Cracouiensis* Capitulari deliberatio. In qua fere omnes, recensitis his quæ agebantur, altis suspiriis & lachrymis, quasi iam de republica actum esset, deplorabant. Captatur vnanimis hæc conclusio, omnia ad Conuentionem *Siradiensem*, pro festo S. *Bartholomæi* tenendam, differri. De Ecclesia duntaxat *Przemisliense*, reformatio petenda, ne *Casimirus* Rex, nominationem *Miklasch*, vergentem in notabilem offensam iurium Regni prosequatur, aut Nunciis, vel literis promoueat, donec in Conuentionem *Siradiensem* veniatur, & omnium consensu vulnus huiusmodi, vel suscipi posset, vel rescindi. Et de hoc Consiliarios literis patentibus certificet. Quod si *Casimirus* Rex admittere noluerit, omnes se consilio suo abdicent. Proponitur res, per Organum, *Ioannis* de *Czizow* Castellani, & Capitanei *Cracouiensis*. *Casimirus* Rex, pluribus deliberationibus habitis, paret necessitati, & per literas patentes, promittit nominationem *Miklasch*, non prosequi, donec Conuentio *Siradiensis*, fuerit transacta. Qua quidem differentia decisa, tunc demum Legationes Principum, & Ciuitatum auditæ sunt, & vnicuique responsum congruum factum. Mansit autem *Casimirus* Rex *Cracouiæ*, vno Mense & amplius: negotia Regni pertractando.

Legationes externas audiente.

Thartari Podoliam magna vastitate, cædibusq; afficiunt, & Stogneum Rey, cum vxore & liberis captiuant.

Quo illic stante. *Thartari* feria quinta, ante festum S. *Ioannis* Baptistæ, terras *Podoliæ*, hostiliter intrantes, multa damna faciunt, in occisione populi Christiani, & villas cremando. Castellum quoque Rovv conquirunt, & nobilem *Stogneum Rey* de Domo *Okscha*, cum vxore & liberis in illo captiuant. Terrigenam *Mroczkonem*, cum aliis terrigenis interficiunt, & alios homines in sæuam captiuitatem abducunt. Quod malum ideo asserebatur, accidisse, quoniam Capitaneus *Podoliæ*, *Theodoricus* de *Buczacz*, fingebat se custodiam in campis p fuisse: quæ subitam inuasionem *Thartarorum* pronunciasset. Quod nunquam egisse compertus est.

Cum Rex Casimirus

Die Dominico, ante festum Sanctæ *Margarethæ*, *Casimirus Poloniæ* Rex exiuit *Cracouia*, & per *Myechow*, *Przedborz*, *Malogoscz*, & alia loca solita venit *Lanciciam*, ibique à pluribus Prælatis, & Baronibus, *maioris Poloniæ*, & signanter, à *Wladislao* Archiepiscopo *Gnesnense*, exceptus est. Abinde discedens, in crastino S. *Iacobi* Apostoli, venit *Nieschouiam*. vbi Magistrum *Prussiæ* cum Episcopis, & Commendatoribus, feria quinta, post Festum Sancti *Iacobi* inuitans, magnifico conuiuio, & vestibus Sabellinis, aliisque muneribus honorauit. Altero quoque die, videlicet feria Sexta, Rex ipse *Casimirus*, ab eodem Magistro inuitatus, dissuadentibus omnibus Consiliariis, in *Thorun* descendit, & in Castro prandium, cum Prælatis, ac Baronibus Regni *Poloniæ* habuit. Ibi quoque Magister *Prussiæ* suam Serenitatem, honestis muneribus donauit. Fœdus etiam pacis perpetuæ, inter Regnum *Poloniæ*, & *Prussiam* firmatum, innouatum est, & dissensiones hinc inde, exortæ, sopitæ. Ex *Nieschow*, per stationes consuetas *Casimirus* Rex, venit *Gnesnam*, feria quinta, ante festum Sancti *Petri* ad Vincula. Ibi suæ Serenitati velox nuncius allatus est, significans *Boleslaum* Ducem *Oppoliensem*, & Regno, & Regni *Poloniæ* diffidasse, & proiectis diffidationum literis, eadem die, terras Regni videlicet *Syewioriensem*, in vna parte, & *Wyelunensem* in altera damnificasse, elatus in mente sua propter thesauros, quos ex spoliis Regni conquisiuerat, plures Stipendiarios ex *Bohemia*, & *Morauia*, quorum inuasione, credebat se posse, in bello superiorem, conduxerant.

conuiuiis operam dat,

firmans fœdus cum Prussiæ Magistro,

Boleslaus Oppoliensis Dux fracta fide Syewioriam, & Wyeluniam magna clade afficit.

Dabant quoque illi animum multa, & præsertim disordinationes multæ, in Regno *Poloniæ*, & quod animi Prælatorum & Baronum Regni, non solum erant alienati, à *Casimiro* Rege, sed etiam sibi grauiter infensi. Misera tunc erat Regni *Poloniæ* conditio, cum ab vna parte *Thartarorum* graui inuasione præmeretur, ab altera Dux tenuis, & paruæ potentiæ, non propulsabat bellum (quod illi iuste *Poloni*, si viri non fœminæ fuissent, mouere debuerant) sed inferebat, Rex quoque ipse, in vtram partem claudicans, insimulabatur *Polonis* purus non esse: cum & iura Regni confirmare, in fauorem *Lithuanorum* dissentiret. Audita tamen huiusmodi nouitate, fretus Prælatorum, & Baronum, tunc ad latus suum sedentium, consilio, omnes aulicos suos ad reprimendum inuasionem hostium, in *Wielun*, quamuis esset locus, iam peste Epidimiæ infectus, transmittit, & vniuersum Regnum *Poloniæ* mouet, & consurgere, damnat in bellicam expeditionem. Solusque ex *Gnesna*, in *Siradiam* procedit. Conuentionem generalem, pro festo Sancti *Bartholomæi* Apostoli illic acturus, quoniam omnium Prælatorum & Baronum sententiæ, conformiter recusabant ire in expeditionem, nisi prius Regni iura, in præfata *Siradiensi* conuentione confirmasset.

Quamobrem ad opprimendum hostem Aulicos mittens Rex, expeditionem generalem bellicam indicit, & Siradiam ad Conuentionem properat.

Feria

1452.

Feria quarta in vigilia Sancti *Bartholomæi* Apostoli, Rex *Poloniæ Casimirus*, ex *Calisch* discedens (vbi ad illum *Conradus*, *Oleschnicensis*, & *Wladislaus Theschnensis* venerant, assistentiam, & suffragium, contra Ducem *Oppoliensem Boleslaum*, repromittentes) venit *Siradiam*, ad tenendam generalem Conuentionem. Et licet illic omnes Prælati & Barones Regni *Poloniæ*, paucis valetudinariis exceptis conuenissent. *Sbigneus* tamen Cardinalis, & Episcopus *Cracouiensis*, studiose venire distulit. Cuius absentia omnium corda concussit; cum pro illa tempestate vir integrior, pro republica non putabatur. Vnde & absentiam suam, non solum querelis, sed etiam maledictis improbabant. Venerant ad conuentionem præfatam, *Lithuanorum* Nuncii, videlicet *Andrusko Dowoynowicz*, & *Michaël Montolthouicz*. Hi in Consilium, præsente *Casimiro* Rege introducti, Legationem exponebant inuolutam, quæ magis in *Polonia*, quam *Lithuania* credebatur concepta. Petebant in summa, *vt relinquerentur, circa metas terrarum, & signanter Podoliæ, & Lucensium terras, quas Dux Vithawdus possidebat: cum diminutionem nullatenus vellent admittere.* Et circa id quæsti sunt, *quod Poloni solicitassent Nyemierzam de resignatione Luczko, in præiudicium eorum.* Item *quod vellent cum Regno Poloniæ stare in liga & paritate, & non in aliqua subiectione.* Item, *quod nullatenus vellent esse incorporati, aut subiecti Regni Poloniæ, mallentq; omnes, ad vnum mori, antequam paterentur, se esse Regno incorporatos aut subiectos. Alias vbi denegaretur eis hæc conditio,* protestabantur, *quod vellent alios auxiliatores quærere: ab obedientia Casimiri, non discedendo.* Huic legationi, fastum redolenti, modeste responsum est. *Polonos semper illis, non pro subiectis, sed fratribus, & sociis vsos esse, nec incorporationem illis dedecori esse, sed honori. Terras insuper Podoliæ, & Lucenses, ad Regnum Poloniæ constat pertinuisse, & Ducem Vithawdum, ad vitam concessas, precario illas tenuisse. Regnumq; optimo iure fultum, velle stare, & Casimiri Regis, & cuiuscunque alterius Principis Catholici, iustæ decisioni.*

Rursus Lithuani Podoliam & Luczko importune, in Conuentu Siradiensi petunt,

& incorporationem Regno Poloniæ renuunt.

Confirmatione iurium regni

in annum

Consilio pleno, per dies aliquot, & vsque ad vesperorum horam tento, omnis labor, ad hoc cum summa diligentia impensus est, vt *Casimirus* Rex *Poloniæ* faceret iurium Regni confirmationem. Nec Prælatorum & Baronum solum, sed & *Zophiæ* Reginæ precibus & consiliis, ad id vehementer stringebatur, sed cassi fuerunt omnes conatus: respondente *Casimiro* Rege, *quod nullatenus vellet, aut posset facere huiusmodi confirmationem, iuramento contrario, prius Lithuanis facto, obstante.* Petebatque flexis genibus, vt dilatio in annum fieret, & interim conuentio, inter *Polonos* & *Lithuanos* teneretur, pro differentiis componendis. Verum dum nobiles ex communitate hanc conditionem plurimum improbarent, & grauibus verbis inueherentur, contra Consiliarios, qui tepide rempublicam administrarent. *Casimirus* Rex petiit, vt Consilio publico suspenso, secretum fieret. Quod dum impetrasset, omnibus aliis exclusis, octo Consiliarios conuocat, videlicet *Wladislaum* Archiepiscopum *Gnesnensem*, *Ioannem Wladislauiensem*, & *Andream Posnaniensem*, Episcopos, *Ioannem* de *Czizow* Castellanum, & Capitaneum, *Ioannem* de *Thcczin*, Palatinum, *Cracouienses*, *Lucam* de *Gorka Posnaniensem*, & *Ioannem* de *Olieschnicza Sandomiriensem*, Palatinos, & *Przedborium* de *Koryécpolie* Castellanum *Sandomiriensem*, illisque Sacramento adactis, vt secreto rem teneant, asserit *se nullatenus posse, sine sui capitis periculo, & magni Ducatus Lithuaniæ amissione, iura Regni Poloniæ confirmare. Futurum enim esse, vt si persentirent Lithuani, confirmationem iurium, suo capiti apertas & clandestinas structuros insidias, & à sua obedientia, cum Castris & fortaliciis discessuros.* Rogat ergo, *vt tam suæ saluti, quam honori commodisque consulant, & dilationem in annum vnum patiantur, intra quem adire rex possit Lithuaniam, & Castra fortiora, & præsertim Castrum Luczko redigere in suam potestatem, & ea fidelibus suis commendare, thesaurosque Ducales in Poloniam traducere.* Moti fuerant Consiliarii Conditionibus tam salutiferis, & vtilibus, & omnes dilationem admittendam censebant. Duobus tamen diebus super hac re, inter illos, longa deliberatio habita est: quoniam *Ioannes* de *Olieschnicza* Palatinus *Sandomiriensis*, scrupulum grauem injecerat: Veritus, ne res aliquam calliditatem, & dolum, sub dulci oblatione contineret, nullum insidiosius ratus malum, quam vbi blandiciis credulitas oppugnatur. Itaque decernebat, *vt admitteretur dilatio, si Rex Casimirus inscriberet se anno lapso, confirmationem iurium facturum & obligationem in manus eorum reponeret.* Facileque ab omnibus hæc sentencia accepta est: & in hunc modum cogebatur *Casimirus* Rex inscriptionem facere, & obligationem, quæ in vno scriniola fuit conclusa, & Sigillis omnium octo Consiliariorem sigillata, & in manus *Wladislai Gnesnensis* Archiepiscopi, consignata, & peticio totius Regni, consentientibus vniuersis, suspensa. Hæc tamen omnia tunc erant, & ignota & secreta. Dum hæc in Conuentione prædicta agerentur, exercitus terrarum *maioris Poloniæ*, iam ad arma consurgens, versus terras hostiles campestraliter procedebat. In procedendo autem in propria, & signanter in bona Ecclesiarum grassabatur, clamorque hominum oppressorum, continue ascendebat, nec vlla opponebatur prouisio. Aulici Regii fu-

secreto Regis & Senatus Poloniæ consilio

& obligatione à Rege Casimiro exacta,

contra Boleslaum Ducem Oppoliensem exercitus ducitur.

Qui tandem

1452.

gii fugere ex *Wyelun*, propter peſtem, quæ plures eorum abſumpſerat, coacti ſunt. Peſtis enim valida totam *Sleſiam*, *Wyelunenſem* plagam, *Cracouienſem* vrbem, & multa loca Diœceſis *Cracouienſis*, inuaſerat, multique mortales, per illam extinguebantur. Propter quod omnium Baronum ſententiæ, magis de ineundo fœdere, quam proſequendo bello congruebant. Futurum rati, quod lues exercitum inuadens, diſſolutionem illius turpem efficeret, oblata tunc quoque honeſta occaſio, differendi belli. Nam Dux præfatus *Boleslaus Oppolienſis*, miſit literas, æquitatem expoſcens & pacem. Quæ propter peſtis ſæuitiam, minus cunctanter accepta eſt, & fœdus in vnum annum firmatum, ea conditione, vt partes pro die Circumciſionis Domini, conueniant: damnorum hinc inde illatorum, deciſionem facturæ. Multis tunc *Poloniæ* Regnum premebatur incommodis, peſte, fame, bello. Nam & fruges, illo anno male prouenerant. Hoſtes vero libere terram *Wyelunenſem*, faciendo incendia, & ſpolia intrabant. Exercitus autem Regius, adeo ſegnis, & piger viſus eſt, vt nunquam hoſtilem terram contingeret. Itaque vario premebatur Regnum *Poloniæ* malo, hinc hoſtium, hinc ſuorum vaſtatione, hinc valida peſte, hinc parum bono Regni regimine. Et licet plures viri notabiles, tam Eccleſiaſtici, quam ſeculares, per peſtem fuiſſent extincti, mors tamen *Ioannis* de *Elgoth*, Decretorum Doctoris eximii, Scholaſtici, & Canonici *Cracouienſis*, in ſancti *Bartholomæi* die defuncti, moleſtius lata. Erat enim vir in prudentia, doctrina, & manſuetudine ſingularis, omnium bonarum virtutum officina & ſedes Laciali eloquentia redolens. In componendis ornatiſſimis, & diſertiſſimis literis, pro illa ætate nulli ſecundus. Omnium pauperum orphanorum, miſerabiliumque perſonarum, refugium & portus. Cui ſepulchrum Domini, & caluariæ locum, in *Hieruſalem*, ortum in *Betleem*, baptiſmum in *Iordane*, videre corporeis oculis, datum erat. Nec de facili ſimile germen Domus *Wyeniaua*, ex qua nobilitatis ſuæ traxerat originem, producet.

datis hoſti induciis in annum, propter auram peſtilentem, in patriam, non ſine damno ſuorum rediit.

Ioannes Helgod meritur.

Vt autem terris *Ruſſiæ* & *Podoliæ*, pluribus confractis cladibus, daretur aliqua prouiſio. *Caſimirus* Rex *Poloniæ*, *Ioannem* de *Czizow*, Caſtellanum, & Capitaneum, *Ioannem* de *Thaczin* Palatinum, *Cracouienſes*, velut Capitaneos, cum exercitu, ad faciendam reſiſtentiam, deputat, & transmittit. Dat eis aliquot millia marcarum, quibus & gentes bello exercitatas, ex *Polonia* conducant, & neceſſaria belli prouideant. Accerſitiſque terrigenis *Ruſſiæ* & *Podoliæ*, Voieuodaque *Moldauiæ Alexandro*, & gentibus ſuis, cum Thartaris; ſi inuaſionem fecerint, in nomine Domini congrediantur & confligant.

Exercitus Siradiæ, contra Thartaros decernitur.

His & pluribus aliis, *Caſimirus Poloniæ* Rex, cum Conſiliariis ſuis, in præfata Conuentione compoſitis, die Dominico proximo poſt Feſtum Sancti *Ægidii*, tertia videlicet die Septembris, egreſſus *Siradia*, celeriter & propere per *Schadek*, *Inowlodz*, *Kozyenicze*, intrauit. Ex *Kozyenicze*, in die Natiuitatis ſanctæ *Mariæ* Virginis diſcedens, in *Lithuaniam* profectus eſt: non ignarus, quod iam plagam illam totam *Lithuaniæ* peſtis occupauerat, adeoque peſte graui premebatur, vt homines ambulantes, ſedentes, dormientes, aut comedentes, ſubito correpti extinguerentur. Propter quod *Caſimirus* Rex, *Vilnam*, *Throki* (ibi enim peſtis virus ſuum ampliſſime diffuderat) accedere prohibitus eſt. Sed circa *Grodno* venationibus intentus in ſyluis, & nemoribus, morabatur.

Caſimirus Poloniæ Rex,

ab Oppidis Lithuaniæ aura peſtilente excluſus venationibus intendit.

Sub tempore autem conuentionis *Siradienſis* præfatæ. *Thartarorum* Imperatoris *Sadachmeth* exercitus, terras *Ruſſiæ* inopinate inuaſit, & vſque ad *Leopolim* graſſatus eſt: opportunum tempus ſibi deligens, in quo & Barones abſentes erant, & homines ex latebris prodire, gratia meſſis cogebantur. In loca itaque vacua defenſoribus venientes, communem populum, velut pecora, in ſeruitutem perpetuam, mactando impuberes abigebant. Tuncque nouo genere fraudis, etiam in eos, qui ſe abdiderant, vſi ſunt. Nam fingentes ſe, cum prædis ex terra diſceſſiſſe, ſubito redibant, & incautos occupabant. Hancque doloſitatem quinquies reſumebant: Miles nobilis *Ioannes Kniachnyczki*, Caſtellanus *Halicienſis*, rebus pluribus, & curribus ſuis per *Thartaros* interceptis, parum abfuit, quin eorum manus, per huiuſmodi verſutias, & laqueos euaderet. Reuerſis autem *Thartaris* ad propria. Barones *Lithuaniæ*, inter quos principales tunc erant *Gaſtowdus*, & *Moniuid*, Nuncium ſpecialem *Radiuilonem Hoſtikowicz*, ad Imperatorem *Tartarorum Sadachmet*, cum pluribus muneribus variarum manerierum transmittunt. Qui gratias pro vaſtatione, in terris Regni *Poloniæ* facta agat, & ipſum incitet, & animet, atque deprecetur, vt impreſſiones maiores terris Regni facere non deſiſtat. Fidelis autem Deus, qui populum ſuum tunc dignatus eſt aſpicere, & conſilia *Lithuanorum* praua diſſipare, potentiamque *Tartarorum* conterrere. Quam primum enim præfatus *Radiwil*, ad exercitum *Sadachmeth*, in campeſtribus agentem, acceſſit, illico contra *Sadachmeth*, alius Imperator *Eczigeri* irruit. Et congreſſu facto, acerrime hinc inde pugnando, *Sadachmeth* contritus, & victus eſt, & multi ceciderunt interfecti. Exercitus omnis *Sadachmeth* in poteſtatem *Eczigeri* venit. *Sadachmeth* vero fuga ſe ſaluauit, & in *Lithuaniam* perfugit. Vbi per *Caſimirum Poloniæ* Regem, tunc illic agentem, ex fuga ſuſceptus, & rebus neceſſariis fotus, & recreatus eſt. *Radiwil* vero Nuncius *Lithuanorum*, quia tarde requiſitus, munera victori *Eczigero* præſentare diſtulit, per exercitum eius,

Lithuani miſſis muneribus Thartaro Schadachmeto, agunt gratias quod terras Ruſſiæ inuaſerat, & iterum illum ad idem facinus adhortantur, ſed fruſtra. Nam ab Eczigero Thartaro victus Schadachmetus,

in Lithuaniam fugit.

Legatus Lithuanorum ab Eczigero

1452.

eius, in prædam expoſitus, omnia perdidit, & in morem latronis captus, nudatuſque pluribus opprobriis ſubiacuit. Sed & ipſe *Sadachmet*, tam *Caſimiro*, quam *Lithuanis* ſuſpectus eſſe vehementer cæpit. Qua propter, cum omnibus famulis & filiis, qui ſecum, in *Lithuaniam*, quaſi ad tutum domicilium diuerterant, mandato *Caſimiri* Regis, & *Lithuanorum*, captus eſt, & in vincula coniectus. Quo *Eeziger*, hoſtis ſuus in tenaciori fide contineretur. Ex vinculis autem relaxatus, in *Kowno*, cum omnibus ſuis relegatus eſt: Vbi perpetuum agens exilium, in miſerabili ſenecta & vita degens, quemadmodum miſero homini & barbaro conueniebat, miſerabiliter defunctus eſt.

contumelia afficitur.

Schadachmet tandem in Kowno extrema egeſtate oppreſſus improbitatis ſuæ pœnas dedit.

Fredericus Romanorum Rex, cum ſuſcipiendæ Coronæ Imperialis gratia, *Romam* ſe transferre ſtatuiſſet, ab *Hungaris*, *Bohemis* & *Auſtralibus*, *Ladislaum*, olim *Alberti Hungariæ*, & *Bohemiæ* Regis, filium poſthumum repoſcentibus, conuentus, omnibus poſtulata negauit. Ad *Bohemos* tamen legatione ſpeciali vſus. *Ladislaum in ea ætate eſſe* monſtrat, *quæ nulli vſui adiungi poſſit. Qui ſi Bohemis remittitur, Bohemos illum, apud quos, nullum ærarium eſſe dinoſcitur, ſumptibus, & præſentia ſua grauaturum. Expectarent proinde pubertatem Ladislai Hungaris, in eius remiſſione, ſi in fide perſiſtant præferendi.* Ea legatio cum fauore a *Bohemis* excepta, & *Frederico*, gratiæ actæ, quod *Bohemos* cæteris in dimittendo Rege præferret. *Fredericus* poſt hæc placatis *Bohemis*, *Hungaris* tamen & *Auſtralibus* frementibus, tranſitum verſus vrbem, per *forum Iulii*, *Padwam*, *Bononiam*, & *Senas* faciens, *Mediolanum* attingere, indignum duxit. Vbi alii ſui prædeceſſores Corona ſecunda inſigniri, conſueuerant, ne *Franciſcum* Comitem, qui Ducatum *Mediolanenſem*, poſt mortem *Philippi Mariæ Angeli*, ſine ſuo conſenſu occupauerat, ſuo aduentu honorare, & in Ducatu illo confirmare cogeretur. Dum autem *Senas* perueniſſet, filia Regis *Porthugaliæ*, virgo nobilis & ſpecioſa, & neptis *Alphonſi* Regis *Aragonum*, *Elionora*, eidem *Frederico* Imperatori deſponſata, primum ad portum *Piſanum*, licet pluribus tempeſtatibus maris iactata, deinde *Senas* peruenit. Ex quorum aduentu magna lætitia *Senarum* ciuitas feruebat. A *Senis* Rex *Fredericus*, cum eadem ſponſa ſua progreſſus, feria quarta, quæ erat octaua menſis Martii, venit ad vrbem, habens in Comitiua patruelem ſuum, *Ladislaum Hungariæ* Regem, Ducem *Albertum* germanum, & alios plures Principes. Cui in obuium omnes Cardinales, omnium Regum, Ducum, & communitatum Legati. Senatores & Conſeruatores, ac ſeniores vrbis, venerant. Et cum magna multitudine venit vſque ad portam muri S. *Petri*, & in parua domo, collocatus quieuit. Feria vero quinta, nona menſis Martii, Imperator *Fredericus* intrat, præcedente eum *Ladislao Hungariæ* Rege, vrbem, & perueniens ad *Nicolaum* quintum Papam, qui eum cum Cardinalibus, & multitudine copioſa Prælatorum, in prima porta graduum Sancti *Petri*, expectabat, ſuſceptus eſt à Papa, ad oſculum pedis, & manus & oris, Imperatrix vero, ſolum ad oſculum pedis & manus, & impoſitionem manus in caput, & ſcapulas. Deinde oblationibus ad aram Sancti *Petri* factis, in Palatio Apoſtolico, & cameris ad hoc diſpoſitis, collocantur. Feria vero quinta, ante Dominicam Letare. *Fridericus* Rex, cantante Papa miſſam, indutus Dalmatica, vt Diaconus, ſecunda Corona, qua *Mediolani* coronari debuerat, præſente ſponſa ſua coronatus eſt. Et licet Oratores *Mediolanenſes*, illic præſentes, proteſtarentur de iniuria, plura allegantes pro violatione iuris ſui, & petentes à Papa iuſtitiam. Rexque *Fredericus* reſpondiſſet, quod propter peſtem, & quia comes *Franciſcus* verus Dux non erat, ire illuc non poterat: Papa tamen mandauit eos excludi de Cancellis, aſſerens rigide, quod ſicut poterat transferre Imperium de *Græcis* ad *Alamanos*, ita & fortius illam Coronationem de *Mediolano* in *Romam*. Eodemque die Papa in propria perſona deſponſat *Fredericum* Regem, cum Sponſa ſua, benedicendo aras, & per oſculum amborum ad inuicem, & traditionem annuli. Et audita miſſa, in qua obtulerunt panem & vinum, lumina, & pecunias aureas, diſſoluuntur ſtola, qua erant colligati, eductique ſunt extra Cancellum.

Fredericus Rex Romanorum Imperialis,

Mediolano neglecto in quo Corona ſecunda coronari ſolent Imperatores,

cum ſponſa ſua

Coronæ gratia Romam venit.

Die Dominica Letare Coronatio *Frederici* Regis & conſortis ſuæ in imperatorem peracta eſt in hunc modum. In Capella Eccleſiæ Sancti *Petri* vbi Sanctus *Petrus* dicitur legiſſe miſſam. Imperator induitur, vt Diaconus, & per duos Cardinales Epiſcopos, *Iſidorum Sambinenſem Ruthenum*, & *Franciſcum Albanenſem*, ducitur ad altare, vbi Sanctus *Sylueſter* vnxit *Conſtantinum*, & proſtrato Imperatore, vnus Cardinalium, *Franciſcus Albanenſis*, Epiſcopus & Vice Cancellarius, legit certas orationes, tenendo pedem, ſuper collum eius, qui tenebat ventrem, & faciem ad terram. Et inde ſurgens, flexis genibus, ſtans ante altare, apertis veſtibus vngitur, & reducitur ad Cancellum ſuum. Vbi iterum induitur ſicut Diaconus, poſthæc Imperatrix ducitur, per Regem *Ladislaum*, & Ducem *Albertum* præcedentibus dictis Cardinalibus, ad prædictum altare, & illic oſtenſo ſolum muſculo dextro, infunditur eidem de Chriſmate, & reducitur ad cancellum ſuum. Proceditur in miſſa, quam celebrabat Papa, ſtat Imperator ad dextram Papæ miniſtrans, & ſeruiens cum Cardinalibus Diaconis. Appropinquante tempore celebrationis Euangelii, ſurgit Papa de ſede ſua, venit ad altare ſummum Sancti *Petri*, ducitur Imperatrix, ponitur à Papa, cum certis orationibus Corona Imperialis Imperatori,

Fredericus cum ſponſa ſua in Imperatorem Romæ coronatus (cuius Coronationis progreſſus deſcribitur)

1452.

tori, ſimiliter & Imperatrici, datur ſceptrum & pomum Imperatori, cingit palla illi enſem. Quo cincto ponit Imperator pomum, & tribus vicibus euaginat enſem vibrando, ſecundum orationes, quas Papa dicebat. Canitur Euangelium ſtante Imperatore cum Corona, tenenteque ſceptrum in ſiniſtra, & enſem nudum in dextra. Quo lecto Euangelio, repoſitisque enſe & ſceptro, accipit Euangeliſtam, dat Papæ oſculum Euangelii, Canitur credo, portat Imperator calicem, cum patina oblata & vino, dat manibus Papæ, & his omnibus intereſt Imperatrix. Proceditur in miſſa. Dicto Pax Domini. Papa vadit ad ſedem ſuam communicat. Et poſt ſumptionem ſanguinis, communicat de hoſtia Imperatorem. Qua data, ſuſcipit eum ad oſculum oris. Deinde Imperatricem communicat, & ſuſcipit, ad oſculum manus. Deinde Diaconum & Subdiaconum. Et omnes ducantur ad altare, vt ſuſcipiant oblationem. Finita miſſa Imperatrix recedit in domum ſuam. Imperator ſuper Dalmatica induitur pluuiali, iam ad hoc dedicato per Papam. Poſt equitat Papa, dextra tenet equum Papæ Imperator, tres vel quatuor paſſus. Mandat Papa, vt Imperator equum aſcendat. Fit ita, portat Papa in manu roſam, equitat Imperator, ad ſiniſtram: Papæ aliquantulum poſtpoſitus. Vt autem peruenerunt circa ſepulturam *Remi*, dimiſit Papa Imperatorem: dans ſibi roſam, in ponte *Tyberino*, cingit Imperator vltra trecentos milites. Iuit in illo apparatu ad Sanctum *Ioannem* in *Laterano*, ibi facit prandium, & ad Sanctum *Petrum*, quinta hora noctis reuertitur. Feria ſexta in vigilia Annunciationis Sanctæ *Mariæ* Virginis, Imperator cum conſorte ſua, & Duce *Alberto* fratre, relicto *Romæ Ladiſlao Hungariæ* Rege, iuit in *Neapolim*, ad *Alphonſum* Regem *Aragonum*, cuius res tum florentes erant & multi excellentes honores per Regem *Aragonum* prædictum in *Capua*, in *Gaieta*, in *Neapoli*, & Imperatrici impenſi: Multa & varia dona oblata. Die Feſto Paſchæ, fecit Rex *Aragonum*, pro Imperatore, & Imperatrice grande conuiuium. Et in audiendo miſſam, vbi ad oſtendendam magnificentiam ſuam, poſuerat omnia ornamenta ſuæ Capellæ, per certos Oratores *Barchionenſes*, præſentata fuit Regi *Aragonum*, vna imago Sanctæ *Eulaliæ*, quæ eſt caput & protectrix illius ciuitatis, in ſtatura vnius magnæ virginis, in argento deaurato, tenens in dextra aculeum, vbi fuit martyriſata, & in ſiniſtra titulum. *Veni domine ad nos, & libera nos, quia ſalui erimus.* Feria ſexta poſt Feſtum Paſchæ Imperator, & Imperatrix ex *Neapoli* recedentes, per *Gaietham Romam* reuerſi ſunt. Vbi dum aliquot dies, in tractatibus ſecretis & mutuis cum Papa & Cardinalibus abſumpſiſſent, Imperatrix freto vsque ad portum *Grauarum*, cum ſua

Neopoli Alphonſum Aragonum Regem inuiſit, & ab eo tractatus eſt honorifice & muneratus.

Deinde Romam deſcendens

comitiua vecta eſt, Imperator autem terreſtri itinere, quo venerat, rediit.

1452. in patriam reuertitur.

A In ipſo autem reditu *Roma Frederici Romanorum* Imperatoris, ſæpe *Ladiſlaus* Rex fugam molitus eſt, conſilio Pædagogi fretus, qui poſtea captus, longo tempore vincula ſuſtinuit. Imperatori *Frederico*, in *Florentia* agenti, notabilis legatio Regnorum *Hungariæ*, *Bohemiæ* & Ducatus *Auſtriæ*, cuius *Auguſtinus*, Epiſcopus *Iaurienſis*, erat Princeps, occurrit. Quæ audientia obtenta, in ſumma petit, & requirit, *vt illis Ladiſlaum, eorum Regem & Dominum reſtituat, aut bellum expectet.* Qui dum eorum peticionem ſilentio & receſſu inſperato abſoluiſſet. *Romam* profecti, coram Papa *Niocalo* quinto, & Cardinalibus, graui illum querela obruunt, *quod Principem eorum, ſub ſuo teneret, quaſi vinctum, imperio, nec curaret illum pluries rogatus, reſtituere. Licet Regna & Dominia, ſua intelligeret, pluribus bellis deformata, claudicare.* B Dumque illic nullam tribulationis, & anguſtiarum ſuarum poſſent reperire medellam, ad penates reuerſi, omnem ſpem ad arma conuertunt. *Auſtriaci*, in vnum exercitum glomerati, *nouam ciuitatem*, imo ipſum Imperatorem, qui tunc in ea degebat, obſidione cingunt. Et bombarda maiori admota, ciuitatem adeo fortiſſime concutiunt, & vniuerſa ciuitas, tribus duntaxat ictibus bombardæ in vtraque porta rumperetur. Pugnatum eſt ad portas aliquando in æquo marte. Poſtremo cæſariana acies multitudine ſuperata, terga vertit, atque C in vrbem trepidanter fugit. Parumque abfuit, quin vrbs cum Cæſare caperetur. Ægre hoſtibus repreſſis iactibus Bombardarum & ſaxorum, cæterorumque miſſilium. Quo malo territus *Fredericus* Imperator, miſſis caduceatoribus, *Ladiſlaum Auſtriacis*, interuentu *Caroli* Marchionis *Badenſis*, & *Sigiſmundi* Archiepiſcopi *Salczburgenſis* reſtituit. Qui abinde *Viennam* deductus, ſummis honoribus exceptus eſt. Imperator enim *Fredericus*, qui *Romæ*, & *Neapoli*, Diuinis fere honoribus celebratus eſt, domum reuerſus, à propriis, & domeſticis, contumelia, & confuſione obruitur ſingulari. *Ladiſlaus* Rex deinceps in Comitis *Ciliæ Vlrici* poteſtate fuit, non ſine plurimorum inuidia, æmulatione & liuore.

Ladiſlaus per Hungaros, Bohemos & Auſtriacos, à Frederico Imperatore Romæ redeunte, nequicquam repetitur.

Tandem per Auſtriacos bello extorquetur atque Cæſariana ſuperata.

Stante *Caſimiro Poloniæ* Rege in *Lithuania*. Nuncii ſui, videlicet *Nicolaus Scharlieyski* Palatinus *Brzeſtenſis*, & *Derslaus* de D *Rithwyani*, Capitaneus *Sandomirienſis*, quos *Cracouia*, ad procandum virginem *Elizabeth* filiam olim *Alberti Romanorum* Regis, miſerat, reuertuntur, & *Lithuaniam* adeunt, ſignificantque *Caſimiro* Regi, tam *Ladiſlai Hungariæ* Regis germani Virginis, quam Comitis *Ciliæ Vlrici* & *Ioannis* de *Huniad* Gubernatoris *Hungariæ* & omnium Conſiliariorum *Hun-*

Caſimirus Poloniæ Rex Elizabetha virginis filiæ olim Alberti Romanorum Regis, nuptias ambit.

1452.

Hungariæ & *Auſtriæ*, tuliſſe vltroneum conſenſum, vt matrimonium inter ipſum *Caſimirum* Regem & præfatam Virginem *Eliſabeth*, iungeretur. A Veniunt & cum illis Nuncii duo præfatorum, *Hungariæ* Regis & Comitis *Ciliæ*, *Sigiſmundus Filſchdorph Almanus*, & *Caplerz Bohemus*, ad ſciendum plenam certitudinem & animo, ex ore Regis *Caſimiri*, ſi huiusmodi affinitatem conſumare pergeret, & ad requirendum eum, ſi ad contrahendam affinitatem ipſam, ſuo motu, an Conſiliariorum impreſſione afficeretur, ſimulque ad videndum morum ſuorum conuerſationes, & indolis atque corporis formam & effigurationem. Quibus omnibus in *Grodno*, pro die Sancti *Martini* callide perquiſitis, & perſcrutatis, dum etiam à *Caſimiro* Rege pro finali, & determinato reſponſo accepiſſent, *in omnia, & præſertim in petitum matrimonium, quæ in honorem Dei cederent, & quæ Conſiliarii ſui decernerent, ſe libentiſſime conſenſurum*, læti in *Auſtriam*, procurati omnibus neceſſariis, & abunde variis muneribus honorati, regrediuntur. Remittitur & *Derslaus Rithwyanski*, Capitaneus *Sandomirienſis*, vt voluntatem & diſpoſitionem *Caſimiri* Regis, non ſolum *Ladiſlao Hungariæ* Regi, ſed & Imperatori *Romanorum Frederico* ſignificet, & de die ac loco, quo matrimonii huiusmodi ſolennia tractari, concludique debeant, componat.

Subortum autem eſt eo autumno, contra terram *Cracouienſem*, bellum, quod à *Przemkone Thoſchecenſe* & *Ianuszio Oſſzwyaczimenſe* Ducibus geſtum eſt. Qui licet cum Regno *Poloniæ*, alter pacem perpetuam, alter inducias haberent. Indignati tamen quod *Petro Schaffraniecz* Succamerario *Cracouienſi* coacti fuiſſent, vt ex eorum finibus bellum, inter præfatum *Schaffraniecz*, & *Wlodkonem* de *Berwalth*, motum, pelleretur, ad duorum millium florenorum, ſolutionem ſe obligaſſe, Regno *Poloniæ* diffidant. Et vocatis ſtipendiariis noningentis, tam equeſtribus, quam pedeſtribus, multa ſpolia in Regno committunt, exiſtimantes, per huiusmodi bellum, ſolui ſe à præmiſſa obligatione. Et quoniam de vniuerſa terra *Cracouienſe*, nobiles & terrigenæ, metu peſtis, aufugerant: Caſtrum quoque *Cracouienſe*, pluribus morbo percuſſis, pene vacuum erat, hoſtes libere in omnes villas, & oppida, agendo ſpolia graſſabantur. Vnde opportunitatem huiusmodi, & licentiam nacti, oram illam terræ *Cracouienſis*, verſus *Oſzwyaczim* ſituatam, exponebant quottidie in prædam. Et licet *Caſimiro Poloniæ* Regi, tanta mala, à leuibus hoſtibus illata fuiſſent, per multiplices tamen Nuncios rogatus, diſtulit illis remediare, *Schafranyecz* ipſe, cuius occaſione,

Terra Cracouienſis per Duces vicinos Thoſſeczenſem, & Oſſzwyaczimenſem depopulatur.

Cuius mali

hæc ipſa mala prouenerant, fortalicium *Malecz* adeptus, centum equites, & totidem pedites illic, & caſtro *Badzin* tenebat, quibus vniuerſam terram *Oſſwyaczimenſem*, & *Thoſchecenſem*, cogebat ad tributum. Duces ipſi etſi magnas prædas è Regno agerent, tredecimque currus mercatorum *Cracouienſium Wratislauia* tranſeuntes cepiſſent, in quibus non leui præda potiti ſunt, magno tamen dolore de bello moto torquebantur, cum quod intelligebant viciſſitudinem, ſibi à Regno *Poloniæ* debere rependi, tum quod omnibus bonis, tam ipſi, quam eorum terrigenæ erant priuati, tum quod ſtipendium continue, velut quædam vorago & vſura, augebatur, quod vnde ſoluerent non extabat. Proprio itaque confoſſi gladio, de pace agendum duxerunt, & per duos Arbitros, videlicet *Nicolaum* Ducem *Rathiborienſem*, & *Nicolaum Stop*, Marſchalcum B *Teſchinenſem*, pacem duntaxat cum *Schaffraniecz* tam ſibi quam domui ſuæ, turpem inierunt. Coacti enim ſunt, & omnes captiuos reſtituere, & ſummam duorum millium florenorum, obligatam dare, & pro damnis octingentos florenos, ipſi *Schaffranyecz* ſoluere. Coacti inſuper ſunt, per conditionem pacis, per publicas, & patentes literas profiteri, bellum ſe iniuſte, tam Regno, quam *Schafranyecz* mouiſſe. Quibus ſic compoſitis, & executioni mandatis. Caſtellum *Malecz*, ipſis reſtitutum eſt, & tributa relaxata.

1452. occaſio erat Petrus Schafranyecz.

Turcorum Imperator, cum multitudine exercitus veniens, in opprobrium *Græcorum*, C ædificauit caſtrum inexpugnabile, ad ſex milliaria, à *Conſtantinopoli*, in ſtricto maris, quod ſancti *Georgii* brachium appellatur, vigore cuius nauigatio & tranſitus, niſi de permiſſione *Turcorum* intermiſſa. Et peracto caſtro, poſuerat ſe *Turcus*, cum nauigiis, in latus *Conſtantinopolis*, quod reſpicit mare, opprimendo dictam ciuitatem. Sub illo autem tempore veniebat à *Roma* miſſus, per *Nicolaum* quintum Papam, Legatus de latere, in *Græciam Iſidorus*, Epiſcopus *Sambinenſis* Cardinalis, *Græcus* natione, & Archiepiſcopus *Kiiouienſis*, ſiue *Ruſſiæ*, nec tamen propter Exercitum *Turcorum* audebat appropinquare *Conſtantinopoli*, *Conſtantinopolis* ignaris, quid facerent, nec D valentibus iuuare dictum Cardinalem, qui in naui erat, & quatuor Galeis groſſis de mercantiis in portu *de la Petra*, pertinente ad *Genuenſes*. Venit ergo præfatus Cardinalis ad caſtrum *Rog*, quod Rex *Alphonſus Aragonum*, in opprobrium *Saracenorum*, anno etiam illo perfecerat. Petens vt *Bernardus*, *de villa marina*, Capitaneus Claſſis Regis præfati, veniret cum ſua poteſtate, & iuua-

Turcus forti Caſtro in ſtricto maris conſtructo, Conſtantinopolim obſidet, qua opera.

Capitanei Claſſis Aragonum Regis,

1452.

iuuaret dictam Ciuitatem *Constantinopolitanam*. Qui precibus eiusdem Cardinalis, & necessitate publica *Christianorum*, permotus, illico venit, cum duodecim Galeis suis, & sex Galeatis, id est, Galeis subtilibus bene armatis: dimissa prouisione defensionis, in Castro *Rog*. Et inuentis octo Galeis *Venetorum* ac sumptis prædictis, naue *Genuensium*, & quatuor Galeis, mercantiarum, ab omnibus vnanimiter electus Capitaneus, venit ad locum. Vbi *Turcus*, cum sua potentia erat. Et cum impetu terribili, dictum *Turcum*, & exercitum suum, nihil tale suspicantem, inuadens oppressit, dissipauitque. Et dato suffragio Ciuitati, discurrens, per maria illa, cum suis solum nauigiis, sex Galeatas grossas captiuauit: plenas *Turcis* nobilibus. Alter insuper Imperator *Turcorum*, in Orientis partibus, cum grandi potentia obsidebat *Rhodum*, & iam Magister *Rhodi*, necessitate constrictus, petebat auxilium ab omnibus. Sed alter Imperator *Turcus*, inimicus obsidentis, venit contra obsidentem. Et facta est magna, inter *Turcos* strages, per quam *Rhodi* Insula liberata est. Zoldanus insuper, cum maximo exercitu, quem præparauerat, veniebat ad destruendum castrum *Rog*. Sed quoniam Imperator *Turcorum*, magnus hostis erat Zoldano, propterea irruit in Zoldanum, & fugat exercitum suum, & victor est reuersus. Sicque duplici bello Ciuili, liberata fuerunt *Rhodus* insula, & Castrum *Rog* prædictum.

Rhodus vero & Rog, ciuili bello liberantur, ab obsidione Turcorum.

In Italia bellum ardet ciuile.

Maxima siccitas vniuersam terrebat *Italiam*. Quæ res plures mortales, febribus debilitatos, absumpsit. Accessit omni siccitati grauius, bellum videlicet non quidem externum, sed intestinum & ciuile. Nam *Alphonsus* Rex, *Aragonum*, facta liga cum *Venetis*, graui bello premebat *Florentinos*. *Florentini* vero, facta liga cum *Francisco* Duce *Mediolanense*, & *Genuense* resistebant. Propter quod vniuersa *Italia* premebatur bellis, nec à longo tempore, memoratur *Italia*, tot & tantis bellis collisa esse.

Romæ simul septem filii nascuntur.

Mulier quædam septem filios peperit, vno partu. Quorum cum duo mortui essent, quinque tamen superstites viuebant, & nutriebantur. Resque ipsa & multiplicatio fœtus in admirationem, & vt vulgo aiunt in Religionem veniebat.

Res Hungaricæ, Bohemicæ, Austriacæ, componi non possunt, per Germanicos Principes. Ladislao adhuc impubere existente.

Ad res *Hungaricales*, & *Bohemicales* & *Austriacas* componendas dum dictus dies foret, & omnes ex Germania Principes, statum *Ladislai* Regis firmaturi conuenissent, nihil tamen salubre agi potuit. Cuncta pro arbitrio *Vlrici*, Comitis *Ciliæ*, gerebantur. Et quamuis *Ladislaus* Rex appellaretur, in trium tamen virorum potestate positus, nihil ex se decernebat, *Ioannes Smirziczki*, vnus ex *Bohemiæ* Baronibus, *Ladislao* Regi literis significat, *non alio pacto eum Bohemiam ingressurum, nisi si biceps caput habeat, & vnum Austriæ relinquat, aliud Bohemiæ, credat*. Ea literæ parum prouide ad *Bohemos* remissa. *Ioannes Smirziczki*, velut patriæ proditor, capite damnatus est: vir nobilis, & facundiæ gratia, inter primos acceptus, atq; iussu *Georgii* de *Pozdzyebrath*, decollatus.

1452.

Boleslaus Theschinensis Dux, Regno Poloniæ amicissimus,

Octaua die mensis Octobris, *Boleslaus* Dux *Theschensis* filius *Boleslai*, filii *Przemislai*, in *Theschin* moritur, & ibidem in Monasterio Fratrum Prædicatorum, sepelitur. Regno *Poloniæ* amicissimus. Petens sibi à DEO optimo eam vitam, eamque fœlicitatem concedi, vt non videret prius mortem, donec vniuersam *Slesiæ* regionem videret, ad integritatem, subiectionem, & obedientiam Regis, & Regni *Polonici* rediisse. Reliquit vnum filium *Casimirum* & duas filias *Zophiam* & *Annam* ex *Anna* Ducissa *Russiæ*, filia *Ioannis* alias *Iwan* Ducis de *Byelsko* susceptas. Quarum vna nupsit *Zeganensi* Duci *Ioanni*, ex altera *Victorino*, filio *Georgii Pozdziebracki*, Duci *Monsterbergensi*, *Boleslaum Theschnensem* Ducem, *Nicolous*, qui & *Miklasch* appellabatur, Dux *Rathiboriensis*, filius *Ianussii* secutus. Qui die Veneris tredecima mensis Septembris absumptus in *Ribniki* in Monasterio Sanctimonialium, apud *Rathibor*, Ordinis Prædicatorum sepultus est, duos filios, *Ioannem* & *Venceslaum*, ex prima vxore *Margaretha*, *Clemæ* terrigenæ sui relicta, & vnam filiam *Barbaram*, idem ex secunda vxore *Barbara*, filia *Rokemberg*, Ciuis *Cracouiensis* & *Vilhelmi* ac *Georgii Orienth*, Ciuium *Cracouiensium* relicta, tertium filium *Nicolaum*, qui postea immatura morte diem obiit, in *Cracouiensi* Ecclesia maiori tumulatus, & aliam filiam *Margaretham* relinquens.

& Nicolaus Rathiboriensis, obeunt.

Prodigium mirandum innocentis hominis à capitali pœna liberati Lublini factum.

Penultima mensis Decembris, apud *Lublin* Oppidum *Cracouiensis* diœcesis, ad fluuium *Bistrzicza* situm, humilis sortis, & rusticani generis vir, *Stanislaus* alias *Iwanek*, & ipse ex Scismaticis parentibus *Ruthenis* ortus, & recenter, ad fidem orthodoxam conuersus, seruitutem *Lithuanicam* fugiens, in *Lublin* diuerterat. Is cum apud vnum, ex ciuibus *Lublinensibus* *Swyecz* nomine mercede conductus, seruilia implendo opera in nemus vicinum Oppido, in equis, causa scindendorum lignorum, iuisset, & onerato curru lignis, reuertens, ad tabernam meritoriam villæ *Maczina*, sitim extincturus, descendit. Quo illic stante, rustici iurgati, ex se vnum occidunt, & omne crimen in *Stanislaum*, alias *Iwanek*, innocentem torquent. Qui in *Lublin* diffugiens, à Germano occisi, calente adhuc cadauere, captus, instaurato Ciuili iudicio, in quo *Nicolaus Teschna* Aduocatus præsidebat, neci addictus, & extra muros eductus est. Hunc plerique Ciues *Lublinenses*, & signanter herus suus *Swyecz*, & *Marcus* Consul, ac alii, collatione viritim vsque ad summam septem marcarum facta, liberare innocentem, non tam precio, quam prece instantissime tentauissent, in furorem germanus, Consanguinei occisi, qui glomerati, in Coronæ modum stabant, versi, responderunt. *Non, si de Cœlo Deus personaliter, cum genitrice sua, & Sanctis omnibus, descenderet, & rogarent, se illi indulsuros*. Non tulit tantam blasphemiam rusticorum Deus, & innocentis necem, omni consolatu, & multitudine plebis, ad huiusmodi spectaculum effusa, non secus, quam si migratura Ciuitas foret, spectante supplice, condemnato flexo, oculis in cœlum suspexit, & lachrymis rorantibus, ora fundens. *Tu*, inquit, *omnipotens, scrutator secretorum nosti, quod innocenter pereo: cum nihil horum fecerim, quæ accusatorum meorum conflauit, aduersus me calumniosa impietas*. Tunc lictor postea accessit, & iugulum innocentis feriturus, micantem eleuans, exercitata dextra, mucronem, totis concitat viribus, sed in viro lethali, ad primum tactum stetit. Quem cum rursus marcescentem, iratus carnifex, in secundos impetus torsisset, amplius languitatus dilabitur. Non tamen lictor exterritus, sed furens & non tam plectendo, quam ferro iratus, totas, brachiis distentius retortis, expandit vires. Sed ferro tertio resiliente, & leniter cutem, in locis tribus, quæ gladius attigerat, modico rasuræ, sanguine aspersis, perstringente. Sacramento Trinitatis spiculator exterritus, acinace proiecto, in Cænobium fratrum & sororum Sanctæ *Brigittæ*, sibi vicinum, populo vniuerso, laudes Deo vociferante, & innocentem certatim eripiente diffugit. Evestigioque condemnatus, in Oppidum, tres cruentas lineas, quas acutissimus gladius sulcauerat, secum deferens, & his, qui actum illum non viderunt, fidem faciens incolumis reductus. Et stipe Ciuium adiutus, ad peregrinas regiones abiit: omne residuum vitæ tempus, in obsequiis Diuinis, ob grande beneficium, sibi a Deo præstitum, expensurus.

1453.

Natalis Domini diem anni huius, *Casimirus Poloniæ* Rex, ex venationibus, & lustris syluarum reuersus, in *Throki* tenuit & celebrauit. *Thartari* circa Festum Circumcisionis Domini, in modico exercitu, & quantitate exigua congregati, habentes secum, vt quorundam relatio habuit, adolescentes, & fœminas in comitatu, terram *Lucensem* ingressi, fere omnem, nullo prohibente, aut opponente defensionem peragrantes, captis hominibus vtriusq; sexus, versus *Olyeschko* tenentes viam, vbi etiam aliquos improvisos, captiuauerunt, ad propria, cum ingenti præda hominum & pecorum, reuersi sunt. Captorum autem, & abductorum, numerus fuit nouem millia animarum, quos omnes manus impia *Tartarorum*, inter se partitos, velut pecora vendidit, aut suo spurcissimo cultui appropriauit.

Terram Lucensem Thartari depopulantur, nullo prohibente,

Osszwiaczimia in potestatem Casimiri Poloniæ Regis traditur.

Ad reddendam vicissitudinem huius belli, quod Duces *Ianussius Osswiaczimensis*, & *Przemislaus Thoszecensis*, peste premente Regnum intulerant, consilio & deliberatione Baronum *Poloniæ*, qui Conuentionem in *Lublin* tenebant, *Ioannes Sczekocki* Capitaneus, & *Ioannes Kuropathwa* Succamerarius *Lublinenses*, pro Capitaneis electi, cum gentibus precio conductis transmittuntur. Qui illico Castrum *Oszwiaczim* obsidione cingunt. Et obsidione continuata, facile ad deditionem obsessos coëgissent, nisi Dux *Ianussius Oswiazimensis*, qui obsidionem veritus, ex Castro discesserat *Cracouiam*, pro festo Purificationis Sanctæ *Mariæ* Virginis: & plures Barones (pestis enim iam cessauerat) illic repperiens, scelus suum confessus, veniam humillime postulasset. Cum quo per aliquas conditiones æquas, sufferentiæ pacis factæ sunt. Castro tamen *Osswiaczimense* in potestatem Regis, & Regni *Poloniæ* rradito. Quod *Ioannes Czizowski* Castellanus & Capitaneus *Cracouiensis* accepit in tenutam, non aliter de illo cessurus, donec certæ pecuniarum summæ, pro stipendiariis Regiis expositæ, cum damnis, per eum regno illatis, per Ducem *Oszwiaczimensem* soluerentur, aut ipse Dux, cum terra sua feudum, & homagium Regi, & Regno præstaret. Rexque alteram ex his conditionem eligeret. Ad quem placandum Dux ipse personaliter, se in *Lithuaniam* contulit. Cum germano vero suo Duce *Toszecense*, induciæ ad Festum S. *Iacobi* Apostoli firmatæ, & bellum quamuis iusta stimulabat ira, dilatum, quoniam & niues, & frigus contra illum instaurari bellum non sinebant. Sæpe tamen illas temerare non erubuit, velut homo malæ fidei, & promissi parum constantis. Pendentibusque illis aliquot currus mercatorum de *Cracouia*, ex *Wratislauia* euntes, spoliauit, & familiares suos, qui prædas & furta in Regno agerent transmittebant. Qui faciliter etiam hyeme durante domari potuit. Vacuo tamen existente Regis Ærario, singuli enim prouentus Regii deferebantur in *Lithuaniam*, aut erogabantur in priuata negocia, Baronibusque simultates inter se & odia nutrientibus, nulla cura, aut solicitudo de publica re habebatur.

Wladislao Archiepiscopo Gnesnense mortuo,

Die Dominico Lætare, quæ fuit vndecima mensis Martii, *Wladislaus* Archiepiscopus *Gnesnensis*, hora tertiarum, in patrimonio, in Castro suo *Oporow*, quod ipse, vna cum Ecclesia Parochiali à primis fundamentis cocto latere ædificauerat, ægritudine apoplexiæ laborans, quæ illum dudum ante percusserat, procuratus Sacramentis Ecclesiæ, in optima deuotione moritur, & in Monasterio *Oporouiensi*

1453.

uienſi, fratrum hæremitarum S. *Pauli*, quod ex Eccleſia parochiali fundauerat, die *Veneris*, mortem ſuam ſequente ſepelitur. Et licet Capitulum Eccleſiæ *Gneſnenſis*, miſſis ex gremio ſui duobus Canonicis, reddi ſibi corpus, & ſepeliri more vetuſto prædeceſſorum, in Eccleſia *Gneſnenſe* expediiſſet, fratres tamen & conſanguinei ſui, nullatenus in id annuere voluerunt: aſſerentes ſe mandato, & iuramento, dum ageret in humanis conſtrictos, vt corpus ſuum non alibi, quam in *Oporow* terræ mandarent, & iuſta funeri perſoluerent. Sedit in ſede *Gneſnenſe*, annis quatuor, menſibus duobus. Pro electione futuri Primatis, dies benedictæ Trinitatis, quæ fuit vigeſima ſeptima menſis Maii, indicta, *Iacobus* de *Syenno* Protonotarius Apoſtolicus, & Præpoſitus *Cracouienſis*, & *Iacobus Roth*, Decanus *Gneſnenſis* in *Lithuaniam* ad *Caſimirum Poloniæ* Regem, legati miſſi, vt Capitulo, libera electio futuri Præſulis permitteretur: His reſponſum eſt, *nolle Regem, in hac re quicquam conſtituere, niſi Prælatis & Baronibus, in futura Parczouienſi Conuentione, quindecima die poſt feſtum Pentecoſtes, tenenda conſultis.*

& electionem Caſimiro Rege turbante;

Verum cum dies conſtituta Comitiorum aduenisset, ſuperuenere Nuncii, videlicet *Iacobus Kobilienski*, & *Thomas Secigniewski* ex *Lithuania* a *Caſimiro* Rege miſſi, petentes Capitulum, *vt dilatio electionis fieret.* Quod vbi *non poſſe procedere*, reſponſum eſt, *propter breuitatem exiguam, reſidui temporis. Quo lapſo, & menſibus tribus, à die mortis tranſactis, poteſtas eligendi eripiebatur.* Rogabant Nuncii Regii, & requirebant, *vt nullus alius, niſi Ioannes Sprowski, Præpoſitus Sandomirienſis, & Canonicus Gneſnenſis, Notarius Regius eligeretur.* Adibantque quemlibet ſeorſum, cum literis credentialibus, ſolicitando, vt in nominationem Regis conſentirent. Electione inſtaurata, quam placuit per modum Scrutinii teneri, tredecim Capitulares, ſequendo votum *Caſimiri* Regis *Ioannem Sprowski* de Domo *Odrowaſz* elegerunt.

duo videlicet Sprowski

Reſidui vero vndecim, viri timorati, & Zelatores Diuinæ legis nequicquam peticionibus Regiis moti, Magiſtrum *Thomam Strzapinski* Theologiæ, & Canonum Doctorem, Canonicum *Gneſnenſem* & *Cracouienſem*, de Domo *Pruſſi* nobilem elegerunt.

& Strzapienski eliguntur.

Conclaueque egreſſi, monſtroſam electionem duorum prædicant, & pars partem, probris inſectatur, & odiis. Adeoque furor quidam Capitulares cæpit, vt per eos, qui *Sprowski* elegerant, alius Adminiſtrator *Przeduogius Gradzki*, Præpoſitus *Gneſnenſis* eligeretur. Nec verus Adminiſtrator, communiter ab omnibus electus, *Ioannes Ludkonis* de *Brzezye*, quoniam Magiſtrum *Thomam* elegerat, prodeſſe poſſet amplius parti ſuæ.

1453.

Matthia Vilnenſi

Abſumptus eſt, pro eodem tempore, nona videlicet menſis Maii *Matthias* Epiſcopus *Vilnenſis*, & in Eccleſia *Vilnenſe*, præſentia *Caſimiri* Regis, funus ſuum cohoneſtante, ſepultus. Qui primum *Samogithiæ*, deinde *Vilnenſis* Epiſcopus, vltra quadraginta annos in Pontificatu exegerat. Vir in amplianda fide catholica, inter populos neophytos, optimus & ſingularis, ſuper commiſſum ſibi gregem ſtudioſiſſime inuigilans. Huius pater ex *Liuonia* ortus, continuum habebat incolatum in *Vilna*. Vbi & ipſe *Matthias* Epiſcopus, ab eo productus, natione *Lithuanus* putabatur. Huic ſucceſſit *Nicolaus*, patre *Polono* natus, nobilis de Domo *Wyenyaua*. Abſumptus, & *Paulus* Epiſcopus *Camenecenſis*, in Dominica Iudica, quæ fuit decima octaua menſis Martii, & ſepultus in Eccleſia ſua *Camenecenſe*, Vir miræ benignitatis, qui omnem Subſtantiam ſuam, in vſus pauperum præsbiterorum, ſecum degentium, liberaliter erogabat. Ita in breui tempore tres Pontifices Prouinciæ *Gneſnenſis* ſublati ſunt.

Nicolaus de Domo Wienyaua, & Paulo Camenecenſi, optimis Epiſcopis mortuis

Huic ſucceſſit *Ioannes Labuczki*, nobilis de domo *Zagroba*.

Ioannes Labuczki, armorum Zagroba ſuccedit.

Conſtabat autem præfatum *Matthiam* Epiſcopum *Vilnenſem*, & in vita, & in morte, graui pœnitentia, ſuper his, quæ pro *Lithuanis*, contra *Polonos*, parum vere, parumque iuſte ſuper proprietate, & iure terrarum Lucenſium & *Podoliæ*, priuatim, & publice aduocauerat, qui totius veritatis fuit conſcius ſe multipliciter affeciſſe, expetendo à Deo, dari ſibi ſpacium & locum, in quo male in pectoribus *Lithuanorum*, per eum ſata, meliori veriorique poſſet retractatione reſcindere.

Thartari in Podoliam irrumpentes

Circa Feſtum Paſchæ, quod cadebat, in primam diem Menſis Aprilis, exercitus *Tartarorum*, terras *Podoliæ*, velut omni defenſione vacuas, prædandi animo, & Diſtrictum *Trabowlienſem* ingreſſi ſunt. Dumq; nullo obſtante, paſſim diſcurrendo, multos homines vtriusq; ſexus, & pecora capta, læt9 abduceret, & bifarie diuiſus eſſet. Vir quidam animo & ingenio inſignis, *Ioannes Laſcz*, Tenutarius in *Zinkowiecz*, nobilis de domo *Pomyani*, cum *Ioanne Niemiecz* in *Lethiczow*, & *Maczieiek* in *Miedziboze*, Tenutariis, collecta exigua, equitum & peditum agreſti manu, eos inſequitur.

exiguo Polonorum manu auſpiciis Laſcz

Verum quia, & viribus, & numero, ſe, videbat hoſtibus imparem, aperte decernere veritus, oportunum tempus, ad dimicandum, noctis latebras ratus. *Tartarorum* inſecutus agmen, id quod animo deſtinauerat, omnes ſopori deditos, feria ſecunda, poſt Conductum Paſchæ, in campo *Kraſznow*, prope fluuium *Skucz*, inter *Oſtrog*, & *Zinkowiecz* reperiens, & ſuorum animos exhortatione ſtrenua confirmans, in caſtra irruit. Et nulli

in campo Kraſnow

1453.

nulli parcens conditioni. *Tartarorum* omne illud robur, nihil minus quam tale quid veritum, proſternit cedendoque interficit, ac prædam per *Tartaros* captam libertati reſtituit. Prædam vero omnem hoſtilem, tam pediti, quam equiti diuidit. Tricenti *Tartari*, qui inter tumultum euaſerant, ortum dici expectabant, pugnandi copiam facturi, aut cladem acceptam reſarturi. Quo comperto, *Ioannes Laſcz*, nihil cunctandum ſibi, in fortunæ, quam acceperat, euentu, ratus, videns ſuorum animos, & vires creuiſſe, à recenti clade, ad reliquos exercitus *Tartarorum*, qui haud longe aberant eos ducit. Ibi non nocte ſed interdiu fit congreſſus, DEO autem optimo gubernante, in primis Duces partis vtriusque concurrunt, & *Tartarorum* Duce deuicto & occiſo, reliquus *Tartarorum* exercitus, in trepidationem verſus, paululum impetum *Polonorum* ſuſtinuit. Deinde cum *Poloni* perculſis metu audacius inſtarent, in fugam omnes conuertuntur, nec dimicatio amplius, ſed cædes durabat. *Poloni* duplici conflictu victores, ſuis omnibus recuperatis, læti ad propria reuertuntur, & alacres. *Tartarorum* vero reliquiæ, ex fuga collectæ, dum circa *Braczlaw* aduenisſent à *Braclauienſibus* de eorum clade certificatis, omnes ad vnum obtriti ſunt. Plures captiui in ſignum victoriæ Regi *Caſimiro* præſentati.

omnes fere delentur.

Conſpiratores multi nobiles in Nicolaum quintum Romanum Pontificem, & Cardinales,

Romani per idem tempus, dum eſſent ex anno iubileo, auro multo, ad eos importato, locupletes, priſtinæ ſuæ gloriæ & fortitudinis memores, qua aliquando, non ſolum *Italiæ*, ſed & *Aſiæ*, & *Aphricæ* dominati, iura reddebant, erexerunt animos, in ſpem eiusdem gloriæ, & virtutis, potiundæ & recuperandæ. Conſpirationeque facta, conſtituerant, *Nicolao* Papa quinto, viro bono & ſimplici, omnibusque Cardinalibus, & maioribus Curiæ trucidatis, *Roma* primum, deinde cæteris vrbibus *Italiæ* potiri. Conueniens Dux ad hanc rem maturandam, delectus erat, *Stephanus* de *Porcariis* vtriusque Iuris Doctor, non ſolum nobilitate, doctrina, & eloquentia, ſed etiam aſtu, & ingenio celebris. Cuius quia ingenium ſuſpectum Papæ erat, *Roma* relegatus, *Bononiæ* morabatur: Pro die tamen Epiphaniæ, qui rei perficiendæ conſtitutus erat, tempeſtiue aduenit. Et niſi tractatus conſpirationis, Diuina potius, quam humana induſtria, detectus fuiſſet, trucidatio Papæ ſubſecuta fuiſſet. Cum multa itaque cura & diligentia, præfatus *Stephanus* queſitus, tandem in domo ſororis, in ciſta vna, fœminis vbique obſeſſa, quo magis latere poſſet, repertus eſt, & tormentis adhibitis, facinus ſuum non ſolum confeſſus eſt, ſed etiam conſcios ſceleris detexit. In Caſtro *Angeli*, ſuſpendio iugulatus, triduo populo ſpectaculum præbuit. Quinquaginta *Romani*, quos notauerat capti; de quibus quinque, quorum Conſilio compertum erat Conſpirationem initam, inter quos *Angelus* maximus, cum filio Doctore inſigni, vix duo de viginti annos habente, de *Columnarum* Domo, ante Capitolium, inſpectante vniuerſa *Roma*, & fletu atque eiulatu, per aera reſonante, fœminis præſertim, & his, quorum erant, aut viri, aut filii, aut affines, patibulo vitam finierunt. Summus Pontifex, omnium, taliter damnatorum, bona quælibet, in fiſcum ſuum redegit. Vis magna auri, vetuſto opere ſignati, apud *Angelum* maximum reperta eſt. Qui & ſuis facultatibus *Stephanum* de *Porcariis*, nutriendo, & promouendo huiusmodi conſpirationem releuabat. Creditus eſt a nonnullis *Alphonſus Aragonum* & *Siciliæ* Rex, huiusmodi conſpirationis, non conſcius ſolum, ſed & particeps fuiſſe, & ipſam ſuis callidis ingeniis ſumptibusque adiuuiſſe.

nonnulli pœna capitis Romæ plectuntur.

1453.

Ex *Lithuania Caſimirus Poloniæ* Rex diſceſſum faciens, primum in *Parczow* die Dominico, intra octauas Corporis Chriſti, quæ fuit dies tertia menſis Iunii aduenit. Conuentionem, cum vtriusque partis, Regni videlicet *Poloniæ* & Ducatus magni *Lithuaniæ*, Prælatis & Baronibus, celebraturus. Conuenerant ad Conuentionem iſtam, *Sbigneus* Cardinalis, & Epiſcopus *Cracouienſis*, *Ioannes Wladislauienſis*, & *Andreas Poſnanienſis* Epiſcopi, *Ioannes* de *Czizow*, Caſtellanus & Capitaneus *Cracouienſis*, *Ioannes* de *Thaczin Cracouienſis*, *Lucas* de *Gorka Poſnanienſis*, Palatini, cæterique Dignitarii Regni, in notabili numero. Ex Prælatis vero & Baronibus *Lithuaniæ*, nullus viſus eſt veniſſe. Peruenientes ſiquidem in *Brzeſczye*, ſubſtiterunt illic, nolentes amplius progredi, aſſerentes *ſibi tenſas eſſe per Polonos, quam primum aduenirent, de quo eſſent aliqui Polonorum literis auiſati, mortis inſidias.* Quæ res plurimum Prælatis *Poloniæ* moleſta erat: quoniam videbant, non ſolum impenſas, & fatigas ſuas perditum iri, ſed Regem quoque, & ſe in leuitatem trahi. Vnde & *Caſimirum* Regem multipliciter coarguebant, *cur ſe & eos ad huiuscemodi ignominiam perduxiſſet, & in tempore ſcita Lithuanorum voluntate, ne in vacuum fatigarentur, auiſaſſet.* Venerunt tamen *Lithuanorum* Nuncii, Dux *Georgius Syemienowicz*, Dux *Boriſch*, *Onacz*, *Andreas Zakouicz*, & *Ioannes Nyemierouicz*. Qui in præſentia Regis, & Conſiliariorum duo petebant, *vt terræ Podoliæ, Rathno, Olieſchko & Wyetli, Lithuanis reſtiuerentur, & Ducatus magnus Lithuaniæ, eos haberet fines, quos tempore Ducis magni Withawdi habuit.* Item *vt literæ & inſcriptiones veteres, penitus abrogarentur, & nouæ firmarentur.* His petitionibus, per organum *Sbignei* Cardinalis, & Epiſcopi *Cracouienſis*, reſponſum eſt:

Rurſus Lithuanorum temeritatem in repetendis quibusdam terris Poloni experiuntur.

1453.

est: *Non esse æquum aut iustum literas, inscriptiones, atque ligas, per annos quinquaginta, cum magna maturitate confectas & firmatas, rumpi debere nouarum respectu, cum posteritas Lithuanorum, eadem leuitate, qua & nunc, illas inficiatura, nec terras antiquas Regni Poloniæ, cruore & Brachio, à Barbaris & fidelibus quæsitas, ab eodem Regno sequestrari. Quas etsi Dux magnus Withawdus, habebat in Tenuta, concessione tamen Wladislai Regis, ad vitam facta, id actum erat, quæ trahi non debet, ad perpetuitatis conditionem: cum publicum sit, terram Podoliæ Regem donatione perpetua Spitkoni de Melsthin donasse.* Dumque per *Onacz Lithuanum* replicatio adiecta esset, *terram Podoliæ, in quadraginta millibus, latorum grossorum, per Wladislaum Regem, Duci magno Withawdo inscriptam fore. Ex hac*, inquit Cardinalis, *tua confessione, certum est, ius ad terram Podoliæ Polonis non Lithuanis esse, & ius pecuniarum, Vithawdo mortuo ad Regem reuolutum, & extinctum esse, neque Barones Lithuanos, dignam & iustam æstimationem rerum facere. Nam cum Poloni, propter eos bellum atrox & difficile cum Cruciferis de Prussia suscepissent, & Cruciferos ipsos aliquot præliis secundis fudissent, terras etiam Samogitharum & Sudorum, pro quibus ortum erat bellum, ex faucibus Cruciferorum ereptas, propriis, quæ ad eos remanserunt neglectis, Lithuanis restituissent, pro beneficio amplissimo, occupando terram Lucensem, fœdam iniuriam redderent, ex restitutione terrarum Samogithiæ & Sudorum aucti, ad occupationem terræ Lucensis, callidius aspirarent: Nihil tamen velle, ex proprio arbitrio Polonos agere, & in causa propria decreta facere: Si in literis, vel in terris se Barones Lithuaniæ, quemadmodum asserunt, circumuentos existimant, primum in Regis Casimiri, qui est eorum, & Polonorum communis Dominus, deinde si id displicet, in Papæ, Imperatoris, vel alicuius ex Regibus, & Principibus Catholicis, iustum iudicium, venire non formident. Polonos de omni iure, iuxta pronunciantis arbitrium cessuros, sin minus, non dubitent Polonos, iure & iustitia vsuros, & tempore opportuno, cum adiutorio Dei Omnipotentis, & assistentia sui Regis, suas iniurias prosecuturos:* Nihil, oblatio tam humilis, mouit animos eorum. Scrutabantur tamen, *an in Thartarorum Imperatorem, consentirent Poloni compromittere*, vbi *id Christianis, contumeliosum esse* responsum est. Pene se illa responsione victos & oblatione, nihil amplius ingerendo, confessi sunt. Cum hac & non alia responsione *Lithuani* dimissi, nec aliqua suspensio rerum, vt alias, licet aliqui Consiliarii callide, & vafre nimis, pro illa instabant, admissa est. Scitum enim fuit, per suspensionem, cum *Lithuanis* fiendam, alteram suspensionem Confirmationis iurium *Poloniæ* Regni, literis Regiis, iam in præterita Conuentione *Siradiensi* repromissam, propter quam futura conuentio *Pyotrcouiensis*, pro die Sancti *Ioannis* Baptistæ instituta erat, necessario emersuram.

1453.

Sbigneus Cardinalis & Episcopus Cracouiensis obiurgat Casimirum Regem, Nunciis Ducum Masouiæ petentibus Goniadz & Thikoczin terras, per Lithuanos occupatas redi superbe respondentem.

Nunciis Ducum *Wladislai* & *Boleslai Masouiæ*, terras *Gonyadz*, & *Thikoczin* per *Lithuanos* occupatas, repetentibus, crudum & minax responsum, organo *Casimiri* Regis, Consiliariis inconsultis, datur. Ob quod à Cardinale *Sbigneo* Episcopo *Cracouiense*, Rex ipse correptus est. *Non est*, inquit, *Conditionis Regiæ, acerbis factis aut verbis minacibus grassari: cum & inter apes Rex, nullum aculeum habeat. Principes Masouiæ, ex sanguine Regum Poloniæ descendunt, tibi etiam stricta necessitudine affinitatis iuncti sunt: tam terris & Dominiis, quam milite numeroso insignes. Quorum obedientia & feudo gloriari potes, cum tam potentes, & generosos Duces, pauci Reges orbis feudales habeant. Noli illis pro iusticia, quam à te expetunt, minari bellum. Non aliud, quam fines terrarum suarum, à te repetunt, iniuste occupatos. Quæcunque vis illata illis fuerit, nostra erit, necessique habebimus, arma & dextras nostras pro eis, qui nobiscum vnum corpus sunt, opponere. Proinde omitte hunc animum, nullatenus sinemus Principes Regni nostri, in aliquam conculcationem aut oppressionem, nobis vigentibus perduci.* Hanc reprehensionem, iustam quidem & necessariam, vniuersi ex Consiliariis probabant. Rexque *Casimirus* moderatior, in Legatos *Masouiæ* Ducum esse cœpit. Cardinali *Sbigneo* gratiæ à Consiliariis, & Nuntiis *Masouiæ* Ducum habitæ, quod iustam eorum petitionem & exauditionem dignam monstrauerit.

Casimirus Rex Poloniæ Pruthenos inter se dissidentes per Nuncios eorum rogatus,

Venerant ad ipsam Conuentionem *Parczouiensem* Nuncii *Conradi* Magistri & Ordinis *Prussiæ* ab vna, & Militarium Ciuitatumque totius etiam Populi *Pruthenici*, partibus ab altera. Diffidebant enim vehementer pro quibusdam Constitutionibus, Liga & fœdere contractis, quas Magister & Ordo, quoniam eorum potentiam plurimum, si contra fas & ius agerent, dubitabant rescindere omni conatu nitebantur. Petebat Magister, & Ordo, *ne Casimirus Rex & Regnum Poloniæ releuamen aut assistentiam eis præstaret, & fœderum perpetuæ pacis memor esset.* Petebant militares & populus, *vt Rex haberet eorum iusticiam commendatam, & apud Fredericum Romanorum Imperatorem, coram quo, iudicialem essent contentionem, pro die Sancti Ioannis Baptistæ, inituri, eorum iusticiam promoueret, cum ex ea pax Regni*

1453.

Poloniæ penderet, & ea disrupta, facultas restitueretur, Magistro & Ordini, pacem pro libito rumpendi. Vtrisque responsum est: *Dolere Regem & Regnum, de mutuo dissidio eorum, neutralem se velle gerere, & neque hanc, neque illam partem promouere, præsertim, ex quo contentio earum, in Iudicium Imperatoris deducta erat, cuius decreto, & decisione dirimenda veniret, se, velut Catholicum Principem, non odia aut dissidia nutriturum, sed pro vnione, & pace pristina laboraturum. Viderent, si opera eius ad compositionem vti vellent, animo grato, & facili, se illam præstaturum.*

compositurum se promittit.

Vtraque pars cum gratitudine discessit. Ab eo autem tempore pacis perpetuæ, inter Regnum *Poloniæ* & Magistrum, atque ordinem Crucifericum firmatæ, tranquillitas, cui vtraque pars, nimium confidere videbatur, non secus quam solis serenitas intensa, in bellorum nimbos, sensim cæpit deferuescere repentinos.

Casimirus Rex neque fide Polonorum sancte sibi consulentium, neque fraudibus ac inobedientia Lithuanorum

Solicitatus est & tunc *Casimirus Poloniæ* Rex, vt iuribus Regni *Poloniæ* Confirmationem daret. Orsusque *Sbigneus* Cardinalis, & Episcopus *Cracouiensis* materiam hanc in longum disseruit. *Attendendum*, inquit, *Serenissime Rex, in quanto honore simul & periculo apud Lithuanos verseris: Quorum voluntati deferendo, in hanc diem iura Regni confirmare protelasti. Non te Ducem, non te Regem existimant, proprio viuunt, & singula publica, & priuata regunt negocia suo arbitrio. Nos, qui pro te annis sex graui onere premimur, tuo nihilominus parentes imperio, huc venimus. Illi apud quos, & autumnum & hyemem, partemque veris maiorem exegisti, conduci non poterant, vt venirent. Maiorque illis fructus, de culpa prouenit, quam nobis de virtute. Quorum nonnulli in tuam necem septies conspirauerant: executuri malignum propositum, nisi benignitate superum, nobis conseruatus fuisses. Taceo Suchtam Ducem Ruthenum, quem tam immoderato complexus fueras amore, vt lecto vno & eodem, tecum frequenter cubauerit: qui precio corruptus, occidere te, nisi à coniuratis fuisset proditus, maximo studio, & cura sæpe moliebatur. Consurge aliquando, & excute hunc contemptum. Non metuas Lithuanorum rebellionem, cogemus illos in virtute Dei omnipotentis, ad tui obedientiam atque subiectionem. Polonorum fides studium & assistentia te Dominum Lithuaniæ constituet. Quod si Polonos amiseris, frustra de Lithuanis confidis: qui te modo florentem despiciunt, magis te certe contemnent à nobis desertum, Imperium tuum Poloni, velut naturale perferunt, Lithuani non secus, ac violentum. Consilium ab his salubrius dari scito, qui amant, quam qui metuunt. Si tibi aliquis ex Polonis aliud persuadet, scito illum, infestissimum tibi hostem, falsumque consultorem, & mendacem esse.* In hancque sententiam omnium ab dignitatum ordinibus, itum est tam conformi consiliorum & votationum tenore, vt quilibet aliquid singularis rationis adiiceret, visusque sum mihi Senatui prisco Romano interesse. Rex tamen capite demisso, tellurem oculis intuens, & ab alto pectoris suspiria trahens, & tristitiam vultu præferens, nequicquam persuasus est.

1453.

mouetur, quo minus quam illis magis faueret.

Sabbato ante festum Sancti *Viti*, *Casimirus Poloniæ* Rex, *Parczow* egressus per *Lublin*, *Casimirz*, *Solecz*, *Opoczno*, ad tenendam Conuentionem generalem, in *Piotrkow* die Dominico Sancti *Ioannis* Baptistæ, aduenit. Ad quam & *Zophia* Regina, Prælatique, Barones, & nobiles, in multitudine copiosa aduenerant. Ibi inprimis scriniolum, in quo obligatio Regia de Regni iuribus confirmandis recondita fuit, productum est, & literæ obligationis publicatæ & lectæ. Iuxta quas requirebatur Rex, de iurium confirmatione. Qui die vno ad deliberandum obtento, licet *confirmare iura Regni se beneuolum, & voluntarium* responderet, *ea tamen, vt Rex Poloniæ, non vt Dux Magnus Lithuaniæ confirmaturum* distinxit, *nec in literis confirmationum, titulo Magni Ducatus Lithuaniæ, vti se velle* astruxit, *ne superius iuramentum, Lithuanis præstitum, temerare videretur, aut si suppressio tituli, Magni Ducatus Lithuaniæ, displiceret, se in morem patris & fratris titulo supremi Ducatus Lithuaniæ* obtulit, *vsurum.* Obligatio Regia, etsi fucum quendam æquæ rei videbatur habere: re tamen in consultationem deducta, intellectum est, magno dolo & veneno eam redolere. Quapropter omnium consensu decretum, *vt obligatione Regis, velut sibi & Regno nociua, cum per eam literæ, cum Lithuanis confectæ, in dubium reuocarentur, & maior illis abrogatio, quam confirmatio superinduceretur, reiecta, omni instantia & prece Rex de confirmatione iurium solicitaretur*, quinque dies magna cura, maiori prece in solicitando Rege nequicquam absumpti, & pro qualibet die, vicibus aliquot, varii Prælati, & Barones, ad extremum *Zophia* Regina, *Sbigneusque* Cardinalis, & Episcopus *Cracouiensis* mittebantur, multiplici persuasione vrgendo, ferream mentem, mollire non poterant. Et dum nihil spei restaret, actum est de republica Regni *Poloniæ*, & ruinam eius aduenisse, publica voce deplorabant. Quæsitæ & inductæ Primorum sentenciæ, *quid in tam periculoso, & deformi publico statu agendum esset.* Aliqui, *abrogata Casimiri Regis dominatione, imperioque & obedientia Regi subtracta, substituendum alium Regem* decernebant. Verum cum hæc sententia etsi salutaris, festina tamen & aspera videretur, placuit illam in tempus aptius reseruatam differre. Consilio bipartito, quo facilior, matu-

Ægre tandem Casimirus Rex,

1453.

maturiorque æderetur, pro ſtabilimento Regni, in tam difficili euentu, prouiſio, ita vt primores vnum locum tenerent, nobilitas, A cum mediocribus Baronibus, alterum locum obſeruarent, concordes concluſiones, ab vtrisque æditæ, & ab omnibus acceptatæ ſunt, *vt in defectu, quo Rex plena forma, pleno titulo, confirmare iura Regni recuſaret, Prælati, Principes, Barones, Nobiles, iuramentis, & inſcriptionibus firment, & mutuo obligent ſe, iura & libertates, tam Eccleſiaſticas, quam Seculares, metasque Regni nunquam deſerturos, ſed illas manu tenere, & defendere, ac pro illarum integritate, & conſeruatione reſiſtere ſanguine, factis, & armis. Perſonam vero ad violationem iurium, libertatum, & metarum Regni intendentem, etiam ſi Regali perfulgeret dignitate, omni proſequi caſtigatione, ſtudio & conatu.* B *Vtque Regi adiungerentur quatuor Conſiliarii, ſine quorum conſenſu, nihil ei agere in rebus grauibus liceret, omniaque Regia decreta eis diſſentientibus eſſent irrita. Vt omnes Lithuani relegarentur in Lithuaniam*, quorum faſcinatione, & inſtinctu, compertum erat, *Caſimirum* Regem, animum, de non confirmandis iuribus Regni, obſtinaſſe. *Vt in ſtationibus Regiis, vetus moderamen ſeruaretur, ſimul & in Podwodis, nouis grauaminibus & aliis diariis abrogatis.* Hæ Concluſiones, cum *Caſimiro* Regi, per organum *Sbignei* Cardinalis, C recitatæ eſſent, rogareturque, *vt Ducatu magno Lithuaniæ, altero Duci, ſibi & Regno beneuolo & fideli, in tenutam & commendam dato, ipſe gubernationi Regni Poloniæ operoſius intenderet, cum ſub eius regimine, diuiſo & diſtracto, vtriusque dominii respublica plurimum vacillaret*, dolorem triſtitiamque animi tam verbis quam geſtu, cœpit oſtendere, & maiorem beneuolentiam, petitioni iuſtæ præſtare. Alteraque die, quo res ſecretior fieret, Primoribus aduocatis, & duodecim ex Communitate accerſitis, in Confirmationem iurium conſentiens, in manibus *Sbignei* Cardinalis iuramentum, cum pleno titulo præſtitit, corporale: ſub hac verborum forma: D *Ego Caſimirus, Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, & hæres Ruſſiæ, iuro, ſpondeo, & promitto, ad hæc ſancta Dei Euangelia, quod omnia iura, libertates, priuilegia, literas, immunitates Regni mei Poloniæ Eccleſiaſticas, & Seculares, Eccleſiis, & Regno Poloniæ, Prælatis, & Principibus, Baronibus, Nobilibus, Ciuibus, incolis, & quibuscunque perſonis, cuiuscunque ſtatus, aut conditionis exiſtant, per diuos Principes, Reges, Duces, & quoscunque Dominos, & hæredes Regni Poloniæ, & ſignanter, per Wladislaum genitorem, & Wladislaum Germanum, meos, Reges Poloniæ conceſſas, largitas & donatas, manutenebo, ſeruabo, cuſtodiam, & attendam, in omnibus conditionibus, atque punctis. Et omnia illicite ab eodem Regno alienata, &* A *diſtracta, pro poſſe meo, defendam, & dilatabo, ſic me Deus adiuuet, & hæc ſancta Euangelia.*

& fere decretis ſanctionibusque Polonorum coactus,

iura Regni Polonici omniumque eius ordinum confirmat, iurisiurandi ſacramento, quod hic inſertum eſt.

Exacto huiusmodi iuramento ſubſtiterunt Prælati, & Barones, maiora velle, à Rege exigere, exiſtimantes, animum infirmum, etſi non ratione ſaltim tempore ſanari, attento, quod intellexerant, fidem *Lithuanorum*, erga eum labilem, fluxamque eſſe. In quorum fauorem tam fortem, ſe de non confirmandis iuribus exhibebat agoniſtam. Nouem diebus durauit Conuentio: omni multitudine, cum iam ſingula precio quadruplo aſcenderent, graues ſumptus tolerante.

B Ducibus *Boleslao Oppolienſi*, *Przemmislao Toſchecenſi*, induciæ in biennium, petentibus Nunciis eorum conceſſæ: non enim placuit geri, etiam cum leuibus hoſtibus, bellum. *Caſimiri* Regis animo non ſtabilito, neque ad plenum maturato, & ſanato.

Oppolienſi & Thoschecenſi Ducibus datur in biennium induciæ.

Venerant ad Conuentionem ipſam *Piotrkouienſem*, *Ioannes Sprowski*, à Præpoſito *Gneſnenſe*, & duodecim Canonicis, & Magiſter *Thomas Strapinski* à decem, in Archiepiſcopos *Gneſnenſes* electi: petentes ſuarum electionum conſenſum. *Caſimirus* Rex negato Magiſtro *Thomæ Strząpinski*, quamuis id ſibi Prælati aliquot & Barones, zelum C Dei habentes, diſſuadebant, conſenſum illum transfudit, in *Ioannem Sprowski*, & literas ad Apoſtolicam ſedem neceſſarias, in fauorem *Ioannis Sprowski* dari decreuit. Fatiſſet ſummus Pontifex *Nicolaus*, quintus, in prouidendo magis *Thomæ Strązapinski*: quippe, qui eius doctrinam, & præſtantiam, dudum habebat cognitam, quam *Ioanni Sprowski*. Sed *Thoma* ſuo iuri (ſpoliationem enim & ſuam & ſibi adhærentium verebatur) renuntiante, *Ioannes Sprowski*, à Sede Apoſtolica confirmatus, in anno ſubſequenti, apud Eccleſiam *Gneſnenſem*, conſecratus eſt, per *Ioannem Gruscżinski* Epiſcopum *Wladislauienſem*, die ſexta Ianuarii.

Iuri ſuo Thoma Strzapienski renunciante, Ioannes Sprowski in Archiepiſcopum Gneſnenſem conſecratur.

D Feria tertia in craſtino feſti Viſitationis ſanctæ *Mariæ* Virginis. *Caſimirus Poloniæ* Rex, ex Conuentione *Pyotrkouienſe* diſcedens, vna cum genitrice ſua *Zophia* Regina *Poloniæ*, per *Przedborz*, *Malogoſcz*, *Andrzeiow*, *Visliciam*, *Proſchenicze*, feria ſecunda, ante feſtum ſanctæ *Margarethæ*, quæ fuit nona menſis Iulii, *Cracouiam* intrauit. Vbi per omnes dies, conſilia habita ſunt, de rebus occurrentibus, Rege *Caſimiro* illic commorante, moleſtiſſima nouitas literis & nunciis *Alexandri* Voieuodæ *Moldauiæ* allata eſt. *Conſtantinopolim Græcorum Metropolim, per Imperatorem Turcarum, captam eſſe.* Prædictus ſiquidem *Turcorum* Imperator, anno proxime transacto, congregata ſui Imperii potentia, ad ſtrictum maris, quod brachium *Georgii* appellatur, veniens, duas turres miræ A fortitudinis, ex muro erexit, iterque omnibus mercatoribus in *Græciam*, & ex *Græcia* euntibus aditum interclufit. Periculum ingens, parari ſibi vrbs *Conſtantinopolis* intelligens, ſolicitauit variis Nunciis *Nicolaum* Papam quintum, *Alphonſum* Regem *Siciliæ*, & *Aragonum*, *Venetos*, *Genuenſes*, cæterosque Reges & Chriſtianitatis, vt auxilium ferre, & periculum ſuperimpendens auertere dignarentur, futurum, vt euenit, rati, Vrbem *Conſtantinopolim*, niſi turres, in ſtricto erectæ demoliantur, in poteſtatem *Turcorum* deuenturam. Sed Rex *Aragonum* omnesque Communitates *Italiæ*, propriis bellis intendendo, publico malo occurrere non poterant. *Turcus* itaque innumeris coactis vndique copiis, mirabili apparatu, formidoloſo B cum impetu, cuniculis latentibus, foſſis altiſſime actis, aggere late ædito, ponte, qua *Peram* Oppidum verſus mare, muros alluit, vrbis longitudinis, ad duo millia paſſuum raptim extructo, turribus ligneis eo vsque erectis, vt muros vrbis, qui altiſſimi eſſent, excederent, machinamentorum, tormentorumque multiplici adhibito genere, contra inita fœdera, contra iusiurandum, liberius, & à mari, & à continenti, *Conſtantinopolim* obſidione vexabat. Et videns Patriarcha *Conſtantinopolitanus*, Ciuitatem in arcto eſſe, iuit ſolus, quamuis iam Centenarius eſſet, *Romam* & *Napuliam* ad ſolicitandum C & Papam & Regem *Aragonum* de ſubueniendo. Oſtendens in quanto eſſet periculo vrbs *Conſtantinopolitana*. Interea dum tardius omnia adminiſtrarentur, neque enim Summus Pontifex, neque Reges orbis, poterant concipere ardorem pro defenſione *Græciæ*, attento, quod poſt multos ſumptus, & labores, pro vnione fidei habitos. *Græci* vicibus quinque vnione ſuſcepta in pluribus Conciliis, ad id inſtitutis, & diuerſis temporibus, *Latinos* quinquies feſellerant. *Turcus* vrbem opprimebat. Verum quia tam *Græcorum* Imperator cum ſuis, quam *Venetorum* Præfectus *Ioannes* de *Auria* viriliter reſiſtebant. *Turcus* ſpe potiundæ vrbis, multos conatus, pro eius conquiſitione impendit. Bombardisque & arietibus, tam nocte quam interdiu, quaſſare muros non deſtitit. D Itaque cum muros & turres altas & munitas Ciuitatis ſtrauiſſet, & ſolo æquaſſet, foſſasque Ciuitatis repleuiſſet, vrbem fortem, & nobiliſſimam, tam ſitu, quam munitione, quæ in vniuerſo mundo, ſecundam non habuit, vigeſima nona menſis Maii, poſt quartum, & quinquageſimum diem, poſtquam illam oppugnare cæpit, ſumma vi, & extrema pugna capit: quam *Pauſonius* primus condidit. *Conſtantinus* magnus inſtaurauit, A & in æmulationem antiquæ *Romæ* amplificauit, & magnificauit. In ea *Græcorum* Imperator, & ipſe *Conſtantinus* nomine, in extremo periculo vitæ ſuæ pugnans, obtruncatur, & caput eius lancea infixum, ſpectaculo ferebatur. Mandante enim Imperatore *Græcorum* caput interfecti Imperatoris *Turcorum*, à cadauere iam mortuo fuit abſciſſum, & ſibi præſentatum. Turba ingens trucidata. Templa veri Dei polluta ſunt. Inter quæ nobile opus *Iuſtiniani*, Sanctæ *Zophiæ* vocatum, tetro *Machometis* ritu fædatum eſt. Flamines *Turcorum*, per altaria ſalientes, *Machometi* laudes pronunciabant: verum illum, & ſummum Prophetarum, deſtructorem fidei Chriſtianæ vociferantes. Beatæ *Mariæ* Virginis, matris B Domini, & aliorum ſanctorum imagines deletæ ſunt, altaria diruta, matronæ, puellæ, & ſacræ virgines, ad libidinem raptæ. Saluatoris noſtri ſimulachrum, in cruce pendentis, per deriſionem, atque contemptum, præcedentibus, qui dicerent, *hic eſt Chriſtianorum Deus*, in Caſtra delatum, ſputo, luto, atque omni fæditate iactatum eſt, omnia luctu plena, cæde, cruore, cadaueribus erat cernere. Cædes paſſim virorum, mulierum, & paruulorum, per feritatem barbaricam, fieri cæptæ ſunt. Nulli ætati, ſexui, vel conditioni, diſcurrentibus vndique barbaris parſum eſt, donec Imperator ipſe *Tur*C*corum* cædem prohibuit, ne vrbs tam magna, vacua habitatoribus maneret. Ad Eccleſias deinde diſcurſum eſt, & primum aurea, & argentea vaſa direpta, Imagines Sanctorum in ludibrium expoſitæ, Campanæ nobiles in bombardas conuerſæ. Imperator *Turcorum* per ſe turrim, apud Eccleſiam ſanctæ *Zophiæ* aſcendens, Imaginem paſſionis Domini Ieſu Chriſti, de petra ſculptam, quæ ab vniuerſa Ciuitate videbatur, loco ſuo mouens, deorſum, cum vituperio deiecit: quæ in partes comminuta eſt. Virgines inſuper tam Sanctimoniales, quam Seculares, inceſtatæ, & ludibrio habitæ. Cæteræ mulieres, aut in *Turciam* abductæ cum viris, aut venundatæ. Oſſa & reliquiæ ſanctorum disiecta, & à prophanis hominibus conculcata, aut porcis obiecta. Miſe-D ratus Imperator *Turcorum* venditionem multifariam hominum inſtitit apud *Gerlukam* proditorem, *vt pecuniis ſuis captiuos, ne illos in alienas nationes abduci contingeret, redimeret: ſumpturus ſibi poſtea pecuniam de introitibus Imperialibus.* Qui cum ſemel, & ſecundo, & tertio, maximas ſummas in liberandis captiuis, precibus *Turcorum* Imperatoris conſentiens, & in ſolutione ſu-

Conſtantinopoli per Turcum expugnata & direpta, ſedeque ſua illic poſita Turcus.

1453.

ne futura, ſpem ponens expoſuiſſet, miranti Imperatori *Turcorum*, atque à *Gerluka* quærenti, *vnde tantas ſummas pecuniarum conquiſiuiſſet, quibus multa captiuorum millia liberaſſet.* Dum vero *Gerluka* reſpondente didiciſſet, *hæc omnia ex donatione Imperatoris Græcorum habuiſſe*, decollari illum illico præcepit, cum hac exprobratione. *Si pro tantis beneficiis, iam receptis, proditorem te tui Imperatoris, tam liberalis & benefici, conſtituiſti, quomodo mihi fidelis eſſe poteris pro promiſſis & ſperatis.* Filium verò ſuum, quod *Ioannem* de *Auria*, Præfectum Claſſis *Venetorum*, in dolo occiderat, iuſſit viuum excoriari: Aſſerens *virum tam ſtrenuum & animoſum, ſuam gentem & Ciuitatem defendentem, indigna morte peremptum, quem Imperator ipſe Turcorum, pro ſua probitate & virtute, magis, quam vnam terram appenderet.* *Genuenſium* Ciuitas *Pera*, verita ſimile periculum, miſſis ad *Turcorum* Imperatorem Nunciis, deditionem fecit. Poſtea muri, mænia, & turres Ciuitatis, mandante *Turco* disruptæ ſunt, & ſolo æquatæ. Campanæ ſublatæ, & in bombardas reſolutæ, ſedecim millia florenorum, pro tributo annuo impoſita, vicina inſuper Caſtella, portus, telonea, & poſſeſſiones, *Turcus* iuris ſui fecit. Videns inſuper *Turcorum* Imperator, Vrbem *Conſtantinopolitanam*, ſitu & ſpacio eſſe latam, & protenſam, in duabus eius partibus muris, turribusque & domibus altioribus demolitis, tertiam eius partem, ſitu & munitione firmiorem ſeruauit. Et excluſis *Græcis* & *Catholicis*, præſidium ſuarum gentium illic poſuit, & arcem erexit, ſedem ſui Imperii, quo facilius reſiſtentiam, & defenſionem, contra Chriſtianos, recuperationem facere intendentes, opponeret: illic collocans. Hæc quidem *Conſtantinopolitana* clades, tam miſerabilis, quam miſeranda. *Turcorum* ingens victoria. *Græcorum* extrema ruina. *Latinorum* infamia fuit: per quam vulnerata eſt fides Catholica, confuſa Religio, nomen Chriſti blasphematum, & oppreſſum eſt. Ex duobus Chriſtianitatis oculis, alter erutus, ex duabus manibus altera amputata. Bibliothecis combuſtis & *Græcarum* literarum doctrinis, ſine quibus nemo ſe doctum æſtimabat iri, exterminatis.

Pera Genuenſium Colonia terrore nimio adacta hoſti deditur, & tam Conſtantinopolis quam Peræ muri, in magna parte demoliuntur.

Turcorum genus

Non ſunt autem Turci, vt plerique autumant, ab origine ſua *Aſiani*, *Scytarum* genus eſt. Qui trans *Tanaim*, *Aſiam* verſus, nulla ſtabili ſede, nullis vrbibus, nullis certis, & perpetuis domiciliis, campos patentes vage paſſimque incolere ſoliti ſunt, ex media Barbaria profectum. Quod vltra *Euxinum*, *Pyrrichiosque* montes, ad ſeptemtrionalem Oceanum ſedes habuit. Gens immunda, & ignominioſa, fornicaria, innumeris ſtuprorum generibus. Quæ regnante apud *Franco Pipinos*, montes *Caſpios* exiuit, ac longo itinere ſe in Aſiam recepit, ibique poſthac morata eſt. Et quamuis ſub miti cœlo, & mundiori terra, per tot ſæcula, parum excultam ſe præbuerit: ſapit tamen adhuc multum priſtinæ deformitatis, nec omnem barbariem deterſit. *Conſtantinopoli* expugnata, Principes, Optimatesque captos, crudelis & ſanguinarius Carnifex fæde miſereque iugulans. *Peram* ſubinde è illuſtre regione, vrbis conquiſitæ, ſitum oppidum, opulentiſſimam & claram *Genuenſium* Coloniam, tanta vrbis clade, tam improuiſa calamitate, tam vicino excidio, territam & deiectam perditionem, vt præmiſimus accepit. Eius demollitus, pulcherrimos murus, templa ſpoliari, ſancta violari, reliquum ornatum Ciuitati adimi. Ciues alioquin tetre & indigne vexari permiſit: quibus ad hanc diem, proh ſcelus, nequiter & nefarie dominatur. Audiebantur aſſidue & tritæ querelæ, de tam aſpera, & immani barbarorum crudelitate, in cæde & ſanguine fidelium debacchata, à quibusdam ſuſcepta augebatur, verbis calamitas, futuraque populi Chriſtiani ominabantur pericula. Singulorum erat hæc ſententia, nullam prioribus ſæculis, neque pernicioſiorem vrbi alicui captiuitatem accidiſſe. Erant nonnulli, qui etſi tantæ vrbis ruina ad commiſerationem mouerentur; *Græcos* tamen, propter eorum naturam, mores, vitam, perfidiam, deſidiam, luxum, auariciam, omni ſupplicio iudicabant dignos, quod Catholicorum exercitus, ad recuperandum terram ſanctam, proficiſcentes, calce in farinam mixto, extinguebant, quodque aliquot iam vicibus, fidei catholicæ profeſſionem, in generalibus Conciliis, ſolenniter factam, *Latinis* illudendo abnegabant, & quod in præfata vrbe *Conſtantinopolitana*, publica epheborum, cuiusmodi ſcelus in terris vrbibus igne expiatur, conſtituerant lupanaria. Ob quæ conſtat Pentapolim ſulphure, & igne cœleſti diſperiſſe, & in ſteriles, ac olidas vndas redactam eſſe. In quorum pectoribus tanta inualuerat ignauia & auaricia, vt ne minimum quidem ex auro & argento, quo abundabant, volebant impendere, ad ſuæ vrbis tutelam, vt prædam *Turcis* opulentiorem relinquerent.

& mores Conſtantinopolitanorum deſcribuntur.

Inſtante Conuentione *Wratislauienſe*, *Caſimirus Poloniæ* Rex, legatos ſuos ſolennes illuc transmittit, videlicet *Ioannem Wladislauienſem*, *Andream Poſnanienſem* Epiſcopos, *Ioannem* de *Czizow*, Caſtellanum & Capitaneum, *Ioannem* de *Thęczin* Palatinum, *Cracouienſes*, *Ioannem* de *Konieczpolie* Regni *Poloniæ* Cancellarium, *Derslaum* de *Rithwyani*, Caſtellanum *Roſperienſem*, *Petrum Zaiączek* Succamerarium *Siradienſem*, *Andream Zakowiecz*, Capitaneum in *Połoczko*, & *Ioannem Nyemirowicz*, *Lithuaniæ* Barones. Qui in magna pompa & apparatu, cum mille ducentis equis, feria ſexta, in die *Laurentii*, *Wratislauiam* ingresſi ſunt, & ab Legatis *Ladislai* Regis *Hungariæ*, qui eos aliquot diebus præceſſerant, Ciuibusque *Wratislauienſibus*, cum honore magno excepti. Miſerat enim *Ladislaus* Rex, pro illa Conuentione, *Ioannem* Epiſcopum *Olomuncenſem* *Otonem*, Ducem *Bauariæ*, *Henricum* de *Rozenberg*, *Rupertum* de *Valſche*, *Rupertum* de *Lippa*, *Marsſalcum Bohemiæ*, *Georgium Grawarski* de *Strasnicza*, *Vlricum Eczyngier*, *Rupertum* de *Eborzdorff*, *Stephanum Aloch*, Cancellarium *Auſtriæ*, *Stephanum* de *Wayda*, *Sigismundum Eczingyer*, & *Oſſwaldum Reychow*. Altero die, videlicet Sabbato, in craſtino S. *Laurentii* tractatus cæpti ſunt, & decem diebus integris continuati. Concluſioque matrimonii, inter *Caſimirum Poloniæ* Regem & Illuſtriſſimam Principem *Eliſabeth*, natam, quondam *Alberti*, *Romanorum*, *Hungariæ*, & *Bohemiæ* Regis, facta, & literis hinc inde Regum, *Ladislai Hungariæ*, & *Caſimiri Poloniæ*, firmata. Feriaque Secunda poſt feſtum Aſſumptionis, Sanctæ *Mariæ* Virginis, in Prætorio *Wratislauienſe*, excellenti, & magnæ religionis viro, *Ioanni* de *Capiſtrano*, Orationem diſertam, cuius thema erat. *Hæc eſt dies, quam fecit Dominus, exultemus, & lætemur in ea*, faciente publicata eſt. Conditiones autem, ſub quibus affinitas huiusmodi contracta erat, hæ ſunt. *Vt Caſimirus Rex Poloniæ, præfatam Eliſabeth ſibi vsque in Teſchin, die Dominico poſt feſtum Purificationis ſanctæ Mariæ Virginis adducendam deſponſet, & coronari procuret.* Item *ratione dotis Centum millia florenorum, Ladislaus Rex Hungariæ ſibi ſoluat: nulla Conditione reſtituenda, ſi prior Regina deceſſerit, etiam prole aliqua non habita.* Item *Poloniæ Rex Caſimirus ſibi dotem, & dotalicium in terra Sandomirienſi, Lancicienſique in Oppidis Coło, Opoczno, & Przedecz inſcribat.* Ipſa autem dotis tam ſolennis, & publica obligatio, nunquam habuit aliquem effectum.

Matrimonii Caſimiri Poloniæ Regis, cum Eliſabetha olim Alberti Rom. Regis filia concluſio per Legatos Ladislai Hungariæ, & Caſimiri Poloniæ Regum perficitur & publicatur Wratislauiæ.

Ioannes Capiſtranus ordinis minorum de obſeruantia.

Rebus matrimonii conſumatis, Legati *Poloniæ Cracouiam* reuertuntur, ducentes ſecum in Comitiua *Ioannem* de *Capiſtrano*, fratrem ordinis minorum, virum excellentis ſanctitatis: Et feria tertia, in die ſancti *Auguſtini Cracouiam* ingrediuntur. Itum autem eſt præfato beato viro obuiam, non ſolum ab omnibus Ordinibus, ſed & Sacerdotes vniuerſi Vrbis *Cracouienſis*, cum Magiſtratibus, proceſſionibus ſacris & vexillis, obuiam illi profecti ſunt. Ciuesque mares & fœminæ ſuſcepturi illum, ad duo milliaria gregatim effluxerant. Obuiam illi effuſa fere vniuerſa ciuitate, *Caſimirus* quoque Rex cum *Zophia* Regina, genitrice ſua, & *Sbigneus* Cardinalis, & Epiſcopus *Cracouienſis*, cum magno numero totius militiæ & Cleri, in Campo ante *Clepars*, eum excipiunt, & cum magno triumpho in Ciuitatem introducunt. Magna fuit de eius aduentu Cleri, & populi exultatio, vnde & omnis ſexus, in obuiam ſui fuit effuſus. Pro manſione ſua domus *Georgii Sworcz*, in Circulo *Cracouienſi*, conſignata eſt, & circa Eccleſiam *Adalberti* thronus factus, in quo quolibet die, antequam intenſa frigora aduenirent, lecta miſſa verbum Dei, in latino more ſuo, ſpacio duarum horarum, populo vulgari audiente, & nullam nauſeam ſumente, prædicauit: ea prudentia, eloquentia, atque doctrina præditus, vt mente atque lingua cœleſti loqui videretur. Prædicatioque ſua, aliis duabus horis, in vulgari reſumpta eſt. Sic quatuor horis continuis, quolibet die durauit prædicatio. Vbi vero gelua, & niues adueniunt, in Eccleſiam ſanctæ *Mariæ* Virginis, prope ſacrarium, thronus collocatus eſt, & pro die qualibet predicatio, primum in latina, deinde in vulgari lingua continuata. Manſit autem in Ciuitate *Cracouienſi*, à die ſancti *Auguſtini*, vsque ad quindecimum diem, menſis Maii, ſub quo tempore magnam multitudinem, infirmorum, cæcorum, claudorum, aridorum, & aliis languoribus oppreſſorum, inſpectante populo curauit. Propter quod vniuerſum Regnum *Poloniæ*, ſed & de vicinis Prouinciis, maxima hominum multitudo, & ad curandas neceſſitates, & infirmitates ſuas, & ad videndum verbum Dei confluebant. Centum & amplius perſonæ, ſacram Religionem ſuam ingreſſæ ſunt.

ſancti Bernhardini, ſumma omnium ordinum lætitia, Cracouiæ excipitur.

Concionatur ibidem,

& curat infirmos.

Sbigneus Cardinalis, & Epiſcopus *Cracouienſis*, locum in *Stradomia*, pro Conuentu & Monaſterio fratrum *Ioannis Campiſtrani*, de obſeruantia in area germani ſui, *Ioannis* de *Olieſchnicza* Palatini *Sandomirienſis* erexit, Et conſtructa Eccleſia lignea, illam in die Natiuitatis ſanctæ *Mariæ* Virginis, in honorem ſancti *Bernhardini*, omnibus proceſſionibus totius vrbis, ipſum Cardinalem, & fratres conducentibus, conſecrauit: quæ poſt biennium ſumptibus eiusdem Cardinalis,

Sbigneus Cardinalis, & Epiſcopus Cracouienſis Monaſterium & templum diuo Bernardino ſacrum in Stradomia fundat.

H 3 coctili

1453.

coctili muro ornata est. Tanta fuit Ciuitatis *Cracouiensis* & vniuersi populi *Polonici*, charitas erga illum, vt egredientem, & personis propriis, & vberibus lachrimis, omnes ordines, & omnis status honores, ad longissimum spacium extra portam, aliqui ad duo milliaria prosequerentur. In id Monasterium, atque ordinem, temporis processu, *Ioannes Melschtinski*, adolescens magnarum opum ingressus, vitam arctissimam egit. Quod eo magis mirari dignum fuit, quia nobiliter, & longe aliter educatus, ad extremam se egestatem & patientiam, locupleti calcata hereditate, coëgerat. Vnus solus ex Diuitibus Euangelicam perfectionem sortitus. Cuius Conuersionem plurimi admirati, laudabant Dominum, quod in tantis diuitiis, tamque clari generis, & viridis adhuc ætatis adolescens, subito, omni vitæ temporalis vanitate calcata, ascendere desiderauit, ad æternæ vitæ fastigia.

Quod Ioannes Melschtinski, summo loco natus adolescens, religionem illam professus ornat.

Feria tertia ante festum Natiuitatis sanctæ *Mariæ* Virginis, *Casimirus Poloniæ* Rex, *Cracouia* egressus, per *Nouam Ciuitatem*, *Sandomiriam*, *Lublin*, *Hrubieschow*, in *Lithuaniam* iit, & venationes exercere cæpit. Immoratus est in venationibus, authumni & hyemis tempus. Sub eius absentia *Ianussius* Dux *Osswiaczimensis*, considerans Barones Regni *Poloniæ*, per plura loca distractos esse, congregata aliquali potentia, Castrum *Osszwiaczimense*, quod tunc per *Ioannem Kuropathira* Succamerarium *Lublinensem*, pro Rege *Casimiro* & Regno *Poloniæ* tenebatur, obsidione cingit, Monasterio fratrum Prædicatorum incastellato. Verum cum ab huiusmodi obsidione, cum ignominia & iactura suorum repulsus fuisset. Castrum antiquum, & per olim patrem suum vocatum *Volek*, ruinatum, reformat & reficit, in eoque ponit præsidium. Quod non solum terram *Osswiaczimensem*, sed & confinia Regni spoliat & infestat, Barones itaque Regni, tarde tamen, postquam hostium est firmatum præsidium, *Cracouiam* conueniunt, & per Aulicos Regis, atque familiares, bellum gerere instituunt. Summa itaque totius belli *Ioanni* de *Thaczin* Palatino *Cracouiensi* Commissa. Obsidetur castrum *Volek*, mensibus aliquot, & per notabiles Regni Barones, & adolescentes, videlicet præfatum Palatinum *Cracouiensem*, *Ioannem Tarnowski*, *Ioannem Rytbwianski*, Capitaneum *Sandomiriensem*, *Creslaum* de *Kurozwaki Lublinensem*, *Ioannem* de *Bobrek Byecensem* Castellanos, *Ioannem Kuropathwa*, *Petrum Schafraniecz* Succamerarium *Cracouiensem*, *Andream* de *Syenno*, *Ioannem Melschtinski*, & alios. Et poterat intra dies aliquot faciliter conquiri, sed parua, vel nulla diligentia interponebatur pro conquirendo, periculosum existimante. Duce belli *Cracouiense* Palatino, tot insignes iuuenes, pro conquisitione castri, natura loci plurimum muniti, morti exponere. Intra itaque tempus obsidionis, tractatus de pace habiti sunt, & pax eo respectu conclusa, quoniam indignum iudicabant. *Poloni* enim Castro conquisito, Ducem *Ianussium* patrimonio suo violenter spoliari. Dantur ergo *Ianussio* Duci *Osswiaczimensi* ex pacto viginti millia latorum grossorum, pro terra *Osswiaczimensi* & cessio per eum fit terræ perpetua, & ad Regni *Poloniæ* corpus, vnde olim exciderat, reuertitur. Literæ publicæ de Contractu venditionis & emptionis conficiuntur, & in thesaurum Regium *Cracouiæ* reponuntur.

Ioannes Osswyaczimensis Dux

ab Osswyaczimia repulsus in Castro Voleck restaurato collocat præsidium: quo Regni Poloniæ fines turbat.

Sed à Polonis, ad pacis conditiones compulsus, Ducatu Osswiaczimensi accedit: acceptis venditionis nomine viginti millibus latorum grossorum.

In die Dominico, festo sancti *Simonis* & *Iudæ* Apostolorum. *Ladislaus Hungariæ* Rex, & Dux *Austriæ*, in Regem *Bohemiæ Pragæ*, per *Dionisium* Cardinalem & Archiepiscopum *Strigoniensem* coronatur. Coronatione autem peracta, confirmat iura eorum, & consuetudines, & præsertim, *vt quilibet habeat liberum arbitrium, quomodo velit sub vna vel vtraque specie communicare.* Sed hæc confirmatio, multos bonos Catholicos offendit, *Bohemi* in Regis sumptus, suorum quisque Censuum, tertiam partem contulere, ex eaque pecunia Coronationis solennia peracta sunt, supportata Curiæ onera, & nonnulla bona regia, à pignore redempta. Quamuis autem non paruo tempore, Rex *Ladislaus Pragæ* manserit: nunquam tamen hæreticorum Ecclesias, licet instanter rogatus, intrauit, neque eorum sacris interesse dignum duxit. Propter quod, molesta nimis Regis mansio in *Bohemia* hereticis erat. Quorum ritus damnati, & ab eo, & ab vniuersis, ad eum confluentibus, contemnebantur, & frequens eorum, qui peste hereseos infecti erant, ad puritatem Ecclesiasticæ veritatis, accedebat numerus.

Ladislaus in Regem Bohemiæ Pragæ coronatus, permittit Bohemis alteram aut vtramque speciem Sacramenti percipere, non tamen ipse vnquam interest hæreticorum sacris, quamuis à singulis tertiam prouentuum partem haberet.

Hungariæ Regnum per id tempus, *Ioannes* de *Huniad*, & omnes fere arces Regias atque introitus, in potestate habuit, illique soli à pedestribus, atque equestribus Copiis parebatur: Id dum primores Regis *Ladislai* Consiliarii, signanter *Vlricus Ciliæ* Comes, molestius ferret, criminari *Ioannem*, & inuisum Regi facere moliebatur: asserens *illum, cupidine Regni incensum, de Rege vi vel veneno enecando, animum intendisse.* Propter quod Comes ipse sæpius in Caput *Ioannis*, Rege non abnuente comparabat insidias. Sed cum arcanum sileri non posset, *Ioannes* de cassibus, sibi tensis, certior-factus, omnes conatus Comitis vel declinauit, vel elusit.

Ioanni Huniado per Vlricum Ciliæ Comitem tenduntur insidiæ.

Sub

1453.

Sub huius anni spacio, bellum grauissimum, & tanto durius, quanto insperatius, inter *Ludouicum* Magistrum, Commendatores, ordinemque Cruciferorum, ab vna & militares, Nobiles, & Ciues *Prussiæ*, partibus ex altera, subortum est, & tanta atrocitate gestum, vt militaribus, Nobilibus & Ciuibus, quasi ex composito in prædictos Cruciferos consurgentibus, ex omnibus Castris, Ciuitatibus, & fortaliciis, illos per expugnationem eiicerent. Et direptis bonis, longo tempore quæsitis, in solo castro *Marienborg*, illos includerent. Tam subitam autem *Pruthenicæ* Oræ mutationem, etiam Cometarum apparitiones, & non nulla prodigia præcesserant. *Michaël* enim de *Perlibog*, *Saxo* genere, arte Balistarius, & Ordine Crucifer, retulit se præsentem fuisse, quod vno anno, ante inchoatum bellum, in die Purificationis sanctæ *Mariæ* Virginis, in *Marienburgense* Castro, fratribus ordinis laicis, ex more, pro sumendo viatico, ad altare accedentibus, omnes hostiæ, quæ per celebrantem præparatæ & consecratæ fuerant pro Communicantibus, subito disparuisse. Pro qua re prodigiosa, fratres ordinis laici, non in religionem, sed in choleram versi, sacerdotes sui ordinis, qui rem agebant diuinam, deducebant infatuatos. Nec prodigii miraculo deterriti, ad ecclesiam parochialem vrbicam, ex castro fremendo progressi, illic corpore Dominico se procurarunt cibari.

Belli ciuilis apud Pruthenos orti præsaga prodigia.

1454.

Venationibus multorum dierum, *Casimirus Poloniæ* Rex exactis, dum magnam multitudinem ferarum cepisset, & in *Poloniam*, pro solennitate nuptiarum, transmisisset. Vilnam pro diebus Natiuitatis Christi venit. Quos cum illic peregisset in Regnum *Poloniæ* rediit. Et *Sandomiriam*, conuenientibus ad eum certis Prælatis, & Baronibus, pro capiendis consiliis super imminentibus periculis, & negociis, sabbato, ante diem sanctorum *Fabiani*, & *Sebastiani* martyrum aduenit. Tres dies in expediendis rebus publicis absumpti sunt, sub quibus deliberacione habita, Nunciis militarium, & Ciuium Prussiæ, videlicet, *Gabrieli* à *Bayssen* & Magistro Ciuium *Prussiæ* de *Gedano* deditionem quinquaginta Sex Ciuitatum, quas notabiliores habet *Prussia*, subiectionem, & obedientiam plenam offerentibus, responsum, *vt Cracouiam, post Festum sanctæ Mariæ Virginis Purificationis, Nuncios cum plena potestate mitterent: efficax se illis responsum ad petita daturum.*

Quinquaginta sex Primariæ Pruthenæ Ciuitates per tæsæ belli ciuilis, missis Sandomiriam, ad Casimirum Poloniæ Regem Legatis vltro deditionem offerunt.

Feria quarta, in crastino sancti *Vincentii*, *Casimirus Poloniæ* Rex *Sandomiria* egrediens, per *nouam ciuitatem*, & *Proschewice*, *Cracouiam*, Sabbato in die Conuersionis sancti *Pauli* Apostoli ingreditur, & curam omnem adhibet, vt futura nuptiarum, iuxta Regalem magnificentiam, celebretur solennitas, *Ioannem* de *Czizow* Castellanum & Capitaneum, *Ioannem* de *Taczin* Palatinum *Cracouiensem*, cum vxoribus, *Stanislaum* de *Ostrorog* Palatinum *Calissiensem*, *Petrum* de *Schamotuli*, Castellanum *Posnaniensem*, & *Ioannem Fœlix* de *Tharnow*, cum vxore, ad excipiendum nouam Coniugem Virginem *Elisabeth*, filiam *Alberti*, *Romanorum*, *Hungariæ* & *Bohemiæ* Regis, versus *Thessin*, pro die Purificationis *Mariæ* Virginis, adiunctis aliquibus ingenuis adolescentibus, Curiæ suæ, ad satisfaciendum pactis conditis *Wratislauiæ*, duo millia, ad minus equestrium facientia transmittit. Nec ab Austriacis pactis minus paritum est. Venit namque & ipsa Virgo *Elisabeth* regina, in decentia & pompa Regali, in *Theschin*, in die Purificationis sanctæ *Mariæ* Virginis, vt etiam Barones *Poloniæ*, vna hora præueniret. Comitabantur eam Barones, & Matronæ *Bohemiæ*, *Austriæ*, & *Morauiæ*. videlicet *Henricus* de *Rozenberg*, *Ladislaus* de *Huniad*, filius *Ioannis* gubernatoris *Hungariæ*, Comitis *Bistricensis*, *Henricus* de *Vulsche*, *Libterstein*, *Zoleniek*, *Konopnicki*, *Sigismundus Eczingyer* noningentorum equorum Comitiuam habentes. Item vxor Comitis de *Schuniborg*, & *Ioannis* de *Thouaczow* & aliæ. Duobus diebus in *Thessin* pausatum est, & virgo Regia *Elisabeth*, in potestatem Baronum *Poloniæ* tradita. Plures exinde *Austriam* remissi. Ex *Theszin* per *Pczinam*, *Osswiaczim*, & *Skauinam*, itum est. Poterat *Cracouiæ* feria quinta, in crastino festi Sanctæ *Dorotheæ*, fieri ingressus. Sed Regis ordinatione, tribus diebus in *Skauina*, substitit noua sponsa, cum Comitiua sua, non sine eorum, qui Reginam comitabantur amaritudine, verentibus, ne pœnitentia subiret aliqua, animum Regis, matrimonii fœdus rescindendi. Sed dilationis causa, alia extabat: quoniam apparatus pro splendore magnificentiæ Regiæ, ad obuiandum, nouæ sponsæ, nondum erant perfecti.

1454.

certos Barones, cum vxoribus eorum ad excipiendam Elisabeth sponsam suam Theschinum vsque transmittit:

quam Cracouiam deducunt.

Frigoris autem & hyemis in sextam Februarii mensis diem protelata, obuenerat eo anno austeritas, profundissimeque niues, cunctas obstruxerant semitas. Pabulationes etiam, non domesticis tantum, sed & feris syluestribus abstulerant: Multique equorum periere greges, & plerique vici, apud *Podoliæ* oram, pondere niuium absorpti.

Hyemis & niuium austeritas nimia.

Sabbatho in die sanctæ *Appolloniæ*. *Casimirus* Rex *Poloniæ*, tertiarum hora, cum *Zophia* Regina genitrice sua, item cum *Ioanne* Archiepiscopo *Gnesnense* & Primate, *Georgio Leopoliense* Archiepiscopo, *Ioanne Wladislauiense*, *Andrea Posnaniense*, *Nicolao Przemisliense* Episcopis & multi-

Elisabeth sponsa Casimiri Poloniæ Regis, per ipsum Regem ac Senatum,

Casimirus

1454.

multitudine Baronum & Procerum *Poloniæ*, item cum Ducibus, *Venceslao Rathiborienſe*, *Venceslao* & *Ioanne Oſſwiączimenſibus*, in obuium egreſſus, nouam ſponſam ſuam virginem Reginam *Eliſabeth* ſuſcipit fronte leta, & hilari. Magnificus fuit, & plurimum ſpectatus, tunc *Caſimirus* Rex, in ſplendore apparatuum ſuorum, quoniam ſella, frenum, ſtrepe, & indumenta, præter equos, ſtaminibus de ſerico villoſo, cum filis auro textis coopertos, quadraginta millibus florenorum æſtimabantur. Æmulati ſunt, & nonnulli Barones *Poloniæ*, hunc ſplendorem, qui & ſe ipſos & familiares, & equos, ſplendidis ornamentis, auro & purpura ſuperbis veſtierant. Non fauit tamen cœleſtis intemperies Regio egreſſui, ſed à mane vſque ad veſperam largos dedit Cœlum imbres. Propter quod ſuppellex veſtimentorum nobilium, aqua pluuiali balneata, pro maiori parte fuit corrupta. Itum eſt cum Proceſſionibus omnium Eccleſiarum, & omnium ſtatuum, & ordinum, Reginæ nouæ in obuium, ſed nemo poterat loca ſua tenere, pluuia inundante, coactique ſunt, omnes celerius, in tecta redire. Dextris datis, Virgo *Eliſabeth*, à *Zophia* Regina in vehiculum ſuſcepta eſt, & cum clangore tubarum in Caſtrum *Cracouienſe*, circa horam veſperorum (nec enim propter preſſuram celerius rediri potuit) deducta, & à *Sbigneo* Cardinale & Epiſcopo *Cracouienſe*, Prælatisque & Canonicis Eccleſiæ Cathedralis *Cracouienſis*, in foribus eiusdem Eccleſiæ ſuſcepta. Adoratione & oblatione in templo facta, in Regiam deducta eſt.

reliquosque omnes ordines,

Cracouiam ſplendide deducitur.

Sequenti Dominico die ſanctæ *Scholaſticæ*, magna, inter Barones *Cracouienſes*, & *maioris Poloniæ* altercatio, an *Sbigneus* Cardinalis, & Epiſcopus *Cracouienſis*, an *Ioannes* Archiepiſcopus *Gneſnenſis*, *Caſimirum Poloniæ* Regem, cum virgine *Eliſabeth*, noua nupta deſponſaret, ſuborta eſt: quæ diem prope ad meridiem perduxit. Cardinalis iure cogebat hoſpicii, neminem fas eſſe in Diœceſi & Eccleſia ſua, ſacramentorum agere adminiſtrationem. Archiepiſcopus verò iure Metropolico refellebat. Maior tamen & ſanior pars Cardinalem, iure ſuperiorem eſſe clamitabat. Et dum differentia ipſa faciliter eo die decidi non poterat, placuit, vt pro dirimenda queſtione, in poſterum, ſummus conſuleretur Pontifex: venerandus interim *Ioannes* de *Capiſtrano*, ordinis minorum frater, ſedis Apoſtolicæ nuncius, opus deſponſationis expediret. Qui accerſitus ad Regium Conſilium, ſicut nullum ius Archiepiſcopo *Gneſnenſi*, ita omne Cardinali, & Epiſcopo *Cracouienſi*, in adminiſtrandis ſacramentis, in Eccleſia *Cracouienſe*, euidentiſſimis rationibus deduxit. Nec aliter Sacramentum copulæ ſe adminiſtraturum ſpoſpondit, niſi, ſi id Cardinalis, & Epiſcopus *Cracouienſis Sbigneus* permittendo ratum habuerit. A Cardinalis ſub hac altercatione, ad aram Diuina agebat. Quibus expletis, Pontificibus *Poloniæ* aſtantibus, Pontificalibus indutis, tam *Caſimirus* Rex, quam *Eliſabeth* virgo Regina, ad contrahendum matrimonium, acceſſit. Frater *Ioannes* de *Capiſtrano*, cum magna humilitate proſtratus, licentiam à Cardinale, deſponſandi Regem, & Reginam obtinuit. Qua obtenta, dum rite deſponſationem ipſam peragere non poſſet, velut *Polonici*, & *Theutonici* idiomatis ignarus, coactus eſt Cardinalis, officium deſponſationis, qui vtramque linguam nouerat conficere. Qua confecta *Ioannes* Archiepiſcopus *Gneſnenſis*, ad Altare accedens, miſſam de Spiritu, cum torrenti feſtinatione, propter B tempus adueſperaſcens, in cantu egit, & præfatam virginem *Eliſabeth*, in Reginam *Poloniæ* vnxit & coronauit. Dies octo ſequentes celebres in choreis & ludis habiti ſunt. & omnes Barones *Hungariæ*, *Bohemiæ*, & *Auſtriæ*, omnibus neceſſariis, per dies illos tractati, feria ſecunda, poſt ſanctæ *Iulianæ*, magnificis, & regalibus donis, vna cum matronis, quæ nouam reginam comitabantur remunerati, gratiarum actionibus mirum in modum Regi *Caſimiro* actis, in propria reuerſi ſunt.

Poſt longas altercationes Cardinalis Sbignei, & Ioannis Archiepiſcopi Gneſnenſis deſponſationis facultatem Caſimiri Regis, & Eliſabeth Reginæ datam ſibi. Capiſtranus, ignarus linguæ Polonicæ, ac Germanicæ, in Sbigneum Cardinalem refert. quam cum Cardinalis abſoluiſſet, Archiepiſcopus Eliſabeth coronat in Reginam.

1454.

Feria quarta, ante feſtum, beati *Petri*, ad Cathedram, Legati Militarium & Ciuitatum *Pruſſiæ*, in numero frequenti *Cracouiam* adC ueniunt. Quibus in Curiam introductis, *Ioannes* de *Bayſſen* miles, coram Regia maieſtate & Conſiliariis legationem exponit. *Superioribus*, inquit, *annis*, *Sereniſſime Rex*, *protaui*, *aui*, *& patres noſtri*, *& tandem nos*, *quanta*, *& quam indigna*, *fœda*, *& execranda*, *à Magiſtro*, *& Ordine Cruciferorum Pruſſiæ*, *perpeſſi ſumus*, *nec tuam excellentiam*, *nec tuos Conſiliarios*, *ſed nec*, *vicinas nobis nationes putamus ignorare*. *Pauca tamen ex multis commemorare cogimur*, *vt magnitudo iniuriæ*, *patientiæque noſtræ poſſit dinoſci*. *Primum quidem Magiſter*, *& Ordo ipſe*, *fragili*, *& fluxa fide vſi*, *terram Pomera*D*niæ per ſcelus & iniquitatem à Regno Poloniæ abſtraxerunt*. *Deinde rupto fœdere*, *quod per Caſimirum Regem Poloniæ ictum erat*, *ſola libidine occupandi terras Regni tui permoti*, *arma iutulerunt*, *& terram Dobrzinenſem primum*, *deinde Cuiauiæ iuris ſui facere conati ſunt*. *Sed cum clade magna*, *per genitorem tuum*, *victi eſſent*, *& Caſtra*, *Ciuitatesque Pruſſiæ paucis exceptis*, *in ditionem ſuam conceſſiſſent*, *fœdus iterum*, *à genitore tuo*, *multatis tamen perprius Caſtro & Diſtrictu Nieſchouienſi*, *centum ſexagenarum latorum groſſorum millibus*, *clementia Regali*, *illis*, *cum Caſtris*, *& ciuitatibus redditum eſt*.

Legati Nobilium, & Ciuium Pruthenorum, iugum Magiſtri, & Ordinis Cruciferorum excutere cupientium facta cum lachrimis iniuriarum à Magiſtro & Ordine acceptarum, enumeratione,

Quo

1454.

Quo haud longo poſt tempore, *per eos præuaricato*, *coacti ſunt armis genitoris tui*, *pacem petere*. *Quam cum diu pati nequiuiſſent*, *cum hoſte Regni*, *& patris tui*, *Boleslao Switrigal*, *iungere nouas amicitias*, *ruptoque federe*, *hoſtilibus armis*, *patre tuo bello cum Switrigal occupato*, *terram Dobrzinenſem*, *& Cuiauiæ*, *flammis dederunt*. *Sed cum ſcelus ſuum*, *clade exercitus ſui*, *& ex poſt victrici exercitu tuo*, *terras eorum igne*, *& gladio vaſtante*, *Deumque fœderum violatorum*, *vindicem ſupereſſe recognoſcere*, *tandem coacti fuiſſent*, *quartum fœdus* (*quod niſi nos reſtitiſſemus*, *celerius quam priora violandum erat*) *iureiurando ſancitum eſt*. *In ipſis autem bellis*, *per annos*, *cum Regno tuo continuatis*, *quot orbitates in parentibus*, *liberis*, *ſociis*, *& neceſſariis*, *quot Ciuitatum notabilium exuſtiones*, *villarum perpetuas deſolationes*, *quanta coniugum* B *& familiarium noſtrarum ſtupra*, *quantas fortunarum noſtrarum amiſſiones*, *experti ſumus*, *veſtigia recentia*, *clamore valido inſinuant*. *Sed hæc omnia*, *non tam nobis moleſta ſunt*, *quod illa pertulimus*, *ſed quod bella ipſa*, *quæ*, *velut iniuſta*, *execrabamur*, *ruptis federibus*, *ſuſcipere & gerere*, *ac noſtris*, *ac noſtrorum capitibus expiare Magiſtro*, *& Ordine*, *qui nunquam nobiſcum rem integram communicati ſunt*, *in arce fortiori recluſis*, *& noſtras clades magis ſpectantibus*, *quam releuantibus cogebamur*. *In tot autem*, *& tantis malis*, *ſi quando foris hoſtis deerat*, *maior intus imminebat*. *Commendatoribus & tenutariis Caſtrorum*, C *turpe non erat*, *bona noſtra*, *nulla cauſa præcedente*, *nullo ſeruato iuris ordine*, *occupare*, *Coniuges in virorum*, *& filias in parentum conſpectibus abſtrahere*, *& ſuas ſatiare libidines*. *Et tam graues querentibus iniurias*, *non iuſtitiæ adminiſtratio*, *ſed ſeua capitum truncatio*, *& bonorum ablatio parabatur*. *Tantis malis preſſi*, *certam vnionem & ligam*, *qua à tot preſſuris*, *tuti eſſe poſſemus iniuimus*. *Hæc*, *velut omnem iuſticiam*, *& æquitatem reddens*, *a duobus Magiſtris*, *Paulo & Conrado*, *non ſolum tolerata*, *ſed etiam admiſſa eſt*. *Verum cum illam præſens Magiſter Ludouicus*, *priuato*, *prauoque ſeductus con*D*ſilio*, *reſcindere & penitus abrogare conatus eſſet*, *& queſtio noſtra communiter*, *ad cognitionem Frederici Romanorum Imperatoris deducta fuiſſet*, *reiectis noſtris rationibus fortisſimis*, *iuſtificationem noſtram*, *clarisſime deducentibus*. *Sententia ipſius Imperatoris*, *liga noſtra iuſta caſſata*, *pro maiori noſtra calamitate*, *damnati ſumus in ſexingentis millibus florenorum*, *vt Magiſtro*, *& Ordini perpetui ſerui*, *perinde ac ſi precio empti eſſemus decernerentur*. *Quo decreto obtento*, *minabantur in nos ſeuire*. *Sed nec tunc Procuratores Magiſtri*, *& Ordinis quieuerunt*, *ſed inſtabant*, *vt tricentos ex nobis capite plecterent*. *Quæ quidem tam* A *iniuſta & tam iniqua cæſarea nos impulit ſententia*, *vt obedientia Magiſtro & Ordini ſubtracta*, *hoſtilia illis inferemus arma*. *Exiſtimantes non viris ſolum*, *ſed & fœminis fœdum & intolerabile*, *ad tantam obnoxietatem detrudi*. *Nec defuit Diuina propiciatio*, *fauens noſtro propoſito*, *armis noſtris*, *viginti & amplius caſtra fortia*, *intra dies viginti*, *ſubacta ſunt*, *videlicet* Thorun *nouum & vetus*, Gdansk, Elbing, Grudzancz, Elzburg, Golub, Kovvalye, Gnyevv, Svvyecze, Papovv, Tucholia, Holand, Krolovvgrod, Radzim, Brandeborg, Nidborg, Prusmorg, Morak, Brodnicza, Chelm, Dzialdovv, Ragneth, Oſterod, Brathian, *& ſub no*B*ſtra poteſtate tenentur*. *Itaque cum ſacra Maieſtas tua Regia*, *quod publicum*, *notoriumque eſt*, *& quod etiam Magiſter & Ordo ſuis profitentur literis*, *ſit Ordinis ipſius Patronus*, *fundatorque & dotator*, *terræque Pomeraniæ*, *Chelmenſis & Michalouienſis*, *ſint impreſſione violenta*, *à corpore Regnique tui abſtracta*, *oratum ad tuam Maieſtatem venimus*, *vt nos in perpetuos tuos Regnique tui ſeruos*, *ſubditos*, *ſubiectos*, *& fideles aſſumas*, *& ad corpus Regni tui*, *vnde quondam excideramus*, *redeuntes*, *non ſpernas*. *In fidem*, *gubernationem*, *& regimen tuum*, *ſponte venimus*, *tibi nos*, *coniuges*, *liberos* C *& neceſſarios noſtros*, *tibi ciuitates*, *villas*, *& oppida*, *tibi Caſtra*, *per nos conquiſita*, *& in poſt conquirenda*, *dedimus*. *Supereſt*, *vt precibus noſtris*, *& eorum*, *quorum vice*, *& nomine huc venimus*, *motus*, *in fidem tuam venientes*, *non abiicias*. *Aut tui*, *ſi deditionem accipis*, *aut hoſtium*, *ſi deſeris*, *ſimus oportet*: *Conquiſitis caſtris reſiduis*, *hoſtibusque in totum deletis*, *& ſummotis*. *Quod propediem ſpondet virtus*, *fortitudoque tua*. *Sub cuius auſpiciis*, *præteritam atque præſentem fœlicitatem adepti ſumus*, *Continens imperium*, *à mari Leonino*, *vſque ad occidentale habebis*. *Non* D *Te fœdus*, *non iuſiurandum*, *quod pepigiſti cum illis*, *in quo & nos*, *velut pars maior*, *continemur*, *moueat*. *Dum illud Magiſter & Ordo*, *iam ſecuri Ciues de Thoczno percutiendo*, *iam cum Lithuanis nouas ligas*, *& fœdera*, *contra te*, *& regnum tuum iungendo preuaricati ſunt*. *Non turpe illis fuit*, *terras tuas*, *& Regni tui*, *partim fraudibus*, *& dolis*, *partim vi & armis conquirere*, *& conquiſitas*, *tantopere detinere*: *licet Summi Pontifices*, *illas tuas*, *& Regni tui ſemper fuiſſe pluribus ſententiis declarando*, *cenſuris Eccleſiaſticis*, *quarum apud illos rigor ſemper fuit contemptui*; *reſtituendas cogerent*. *Tu turpe iudicabis terras ipſas*, *ad ſuum corpus*, *& na-*

deditionem Regi offerunt, petentes ſe Regno incorporari.

1454.

naturam reuerſas, accipere, & illas Regno tuo annectere, & vnire. Extat in terris ipſis Eccleſiæ Romanæ tributum, à Regibus Polonorum, Principi Apoſtolorum Petro collatum, quod terras ipſas, ſi euidentiſſima alia ſilerent teſtimonia, tuas eſſe clamitabit. Moueant te preces noſtræ, moueant lachrymæ, & non noſtræ ſolum, ſed & horum, qui reditum noſtrum, inter metum, ſpemque ſuſpenſi, obſeruant, gaudium aut merorem, de tua reſponſione habituri. Atque ſic lachrimis obortis, in conſilii veſtibulo procubuerunt: deditionem verbalem, geſtus etiam officio teſtati. Facile erat, Orationem apud fauentes, æquis auribus excipi: nemo illam, niſi gratus audiuit. Extemplo, per veriſimilem prudentum hominum coniecturam, apparuit, res *Polonicas*, & *Pruthenicas*, bello inuoluendas fore: Peritis aſtrorum, id maxime cenſentibus futurum, qui a motu cœleſtium corporum, inter mortales ferebant naſci litigia, & a motu ſuperiorum corporum, plerique in coniectura induſtrii, bellum *Pruthenicum*, tam atrox & ſubitum interpretabantur, exortum.

Licet variantibus ſententiis Conſiliariorum Regni Poloniæ

Legatione huiusmodi ad conſilium reiecta, cum ſententiæ Conſiliariorum variaſſent, *Sbigneus* enim Cardinalis, & Epiſcopus *Cracouienſis*, in cuius ſententiam pauci ibant, ſummopere diſuadebat, contra fædus, & iusiurandum, deditionem accipiendam eſſe. Cæteri omnes Eccleſiaſtici, & Seculares conſentiebant, nec occaſionem recuperandi terras Regni *Poloniæ* abſtractas, negligendam decernebant. *Ioannes* de *Czizovv*, Caſtellanus, & Capitaneus *Cracouienſis*, acceptandæ deditionis terrarum *Pruſſiæ*, primarius author fuit, *deditionemque ipſam, non aſpernandam, ſed acceptandam* cenſuit: *multiplici, tam ratione, quam reſpectu, iniquum fore & damnoſum Reipublicæ* dictitans, *id, quod votis omnibus expetendum erat, vltro oblatum, faſtidire, nec ſemper licere, quod nunc licet, nec ſæpe ac diu talem, ac tantam occaſionem manere.* Iuxta cuius perſuaſionem murmur obortum, etiam diffidentes, ad conſenſum pertraxit. Statutumque eſt id, quod plures cenſuerant. Et quamvis *Sbigneus* Cardinalis & Epiſcopus *Cracouienſis*, *Ioannes Wladislauienſis* Epiſcopus, nonnulliq; alii diſſuaderent. *Ioannes* de *Thaczin* Palatinus *Cracouienſis*, & ceteri differri rem expeterent: ſecundum conſultationem, tamen *Ioannis* de *Czizovv*, Caſtellani, & Capitanei *Cracouienſis*, & aliorum decretum fit. Quindecim & amplius dies in conſultando abſumpti, vt etiam iuniores ad conſilium adhiberentur. Placuit nonnullis, rem ad Conuentionem generalem differri, & præcipue *Ioanni* de *Thaczin*, Palatino *Cracouienſi*, & interim *Lithuaniæ* Barones conſuli, *Pruthenorum* Legati, mentione de differendo audita, iterum venerant oratum, *ne qua dilatio fieret. Alioqui, ſi crederent Regem Caſimirum, de ſua ditione, minus ſolicitum eſſe (quod iam omni iure honeſtateque in reſtituendis terris his, quorum erant, ſatis perfuncti eſſent) Principes finitimos quæſituros, qui deditionem eorum gratius celeriusque ſuſciperent.* Apparebat eos in *Bohemiam* extemplo ituros ad *Bohemiæ* Regem *Ladislaum*, per quem, & ſuos de deditione, per eos acceptanda, iam ſpes Legatis *Pruſſiæ* facta erat. Is reſpectus perpulit *Caſimirum* Regem, & Conſiliarios *Poloniæ*, vt dilatione qualibet circumſcripta, ſine cunctatione deditio acciperetur.

deditionem tamen Pruſſiæ Caſimirus Rex acceptat,

Interim & de *Pruſia*, noua certa nunciabantur, *cum militaribus & populo Prutenico fortunam ſtare, & reſiduas Ciuitates, atque Caſtra, aut conquiſita eſſe, aut ſponte in deditionem veniſſe.* Commendator de *Brodnicza* obſidionem perferens, dum ſe ad extrema deductum videret, turpe putans a propriis vinci, accerſito *Iohanne* de *Koſzielecz*, Palatino *Iunivvladislavienſi*, & Capitaneo *Dobrzinenſi*, caſtrum *Brodnića* eidem tradit. Magiſter & Cruciferi, cum ſuis adhærentibus, ad vnum angulum redacti, non niſi Caſtrum *Marienburg*, & *Schtum* obtinebant: quod etiam faciliter poſſe conquiri, *Prutenorum* Legati, ſi celerius dimitterentur, aſtruebat. Erant & nonnulli ex Polonorum Conſiliariis, qui in tanto rerum *Pruthenarum* proſperitatis fluxu, tam cæcam fortunam habuere, quam maxime ſuſpectam. Mutationemque ipſius, & refluxum, propediem contingere reformidabant: veluti, quam pro ſua conditione nouerant, nullam rem ſine inuidia mortalibus gratificari conſueuiſſe. Miſſus etiam fuit ex parte Magiſtri, & Ordinis Theſaurarius maior, pro ſolennitate nuptiarum. Cui per Magiſtrum & Ordinem ſecrete mandatum erat, *vt quinquaginta millibus florenorum, quæ ſecum ferebat, in Regem & Conſiliarios diſtributis, & ſi id magnitudinem periculi viderit poſtulare, etiam Magiſtrum, & Ordinem, ad homagium, Regi, & ſuis ſucceſſoribus, præſtandum obliget, deditionemque Nobilium, & Ciuitatum Pruſiæ, accipere Regem auertat.* His omnibus tam ſalubribus mandatis, neglectis Theſaurarius præfatus, obtenta licentia, & intelligens Regis, & Conſiliariorum animos, ad acceptandam deditionem militarium, & ciuium *Pruſſiæ*, procliues eſſe, feſtine *Cracouia* diſcedit, & directiori curſu, in *Sleſiam*, & tandem *Miſſnam*, & *Saxoniam* contendit: quinquaginta millibus florenorum, gentes, ad defenſionem Magiſtri & Ordinis, illic mercaturus. Prius tamen, quam *Cracouia* diſcederet, intelligens *Caſimirum* Regem *Pruthenicam* deditionem acceptaſſe, ſeminarium Zizaniæ inſeruit. Erat ſiquidem ſub hoc tempore *Petrus Szafranyecz*, Succamerarius *Cracouienſis*, ex Baronibus vnus, *Caſimiro* Regi, propter ſuas factiones plurimum inuiſus,

& Petrus Szafraniecz

1454.

dolis nulli verſutorum ſecundus, furum, & ſicariorum fotor, & ſocius, fallendi artifex argutus, mendaciis elegantiæ ducens proprios, & ſibi fidentes circumuenire, venumque mercenariis, emptoribus, circumuentos exponere, promptus ad conſpirandum, vehemens ad audendum, cautus, & fallax ad diſſimulandum. Hunc Theſaurarius Crucifer aggreditur, auroque dato, & ampliori promiſſo, ineſcatum, velut efficaciſſimum, ad nocendum Regi & Regno, ad prodeſſendum ſibi, & ordini, inſtrumentum. Ciuile bellum, quo facilius diſtineret extrinſecum, pellicit excitaturum. Et quo ſecretius flagitium meditatum, velaretur, noctu, rem paucis conſciis conficiunt. Quæ fraus, etſi Regem, Conſiliariosque non latuerit, in conſilium tamen delata, ſuppreſſa eſt. Alii enim incredibilem rem, ſcelus ſuum tecturi, rebantur. Pars etſi verum nouerat: in tali tamen tempore, hominis temerariam audaciam, leniri magis, quam exaſperari ſuadebant. Quo pacto inter bonos & malos, non poterat celebrari iuſtum diſcrimen.

per Theſaurarium Magiſtri & Ordinis Pruſſiæ, ad excitandum in Regno ciuile bellum, largitione inducitur

Fatis itaque iam Ordinem Cruciferorum appetentibus, deditio publice & ſolenniter *Pruſſiæ* accepta eſt. Et Legati fidelitatis, ſubiectionis, & obedientiæ præſtiterunt iuramenta, *Ioanne* Archiepiſcopo *Gneſnenſe*, iuramenta huiusmodi in præſentia *Caſimiri* Regis, & Conſiliariorum *Poloniæ* exigente. Et vt Nobiles, & Ciuitates *Pruſſiæ* agnoſcerent, cum Ducibus, & Magiſtratibus ſuis, mutatam etiam eſſe fortunam, tributum vniuerſale, quod plurimum eos premebat, dictum *Funthczol*, item datiam annalem, vocatam *Porcus*, alias *Narzaſch*, quæ vna ex illis vetuſtis *Polonicalibus* conſuetudinibus remanſerat, in totum relaxat. Teloneis in terra, & mari, quomodolibet imponendis, ſe & ſuos ſucceſſores, Reges *Poloniæ*, abdicat, mercibus, naufragio demerſis, renunciat; decernens eas Dominis, quorum fuerant ante Naufragium, aut eorum proximioribus reſtitui. Omnium inſuper iurium, libertatum, conſuetudinum & prærogativarum Regni *Poloniæ*, & ſignanter, ad communem electionem, cuiuslibet Regis *Poloniæ*, communionem, & participationem eis donat, & attribuit. Quatuor Palatinatus in *Thorun*, *Elbiang*, *Krolowgrod*, & *Gdansk*, creat: dotando illos, notabilibus prouentibus. Quorum *Elbingenſem*, confert *Stiborio* de *Bayſſen*, *Gabrieli* de *Bayſſen Chelmnenſem*, ſiue *Thorunienſem*, *Ioanni* de *Bayſſen Gdanenſem*, & *Auguſtino* de *Scheue Kinsbergenſem*. Et hos omnes ceteroſque Legatos, Regalibus ornat donis, & veſtimentis. In hunc modum *Pruſſiæ*, *Pomeraniæ*, & *Chelmenſes* terræ, in obedientiam & corpus Regni *Poloniæ* reuerſæ, in formam Prouinciarum redactæ ſunt. Parum autem duratura, nec in ſua ſerie perſeueratura, à prudentibus credebatur tam non lenta Regis *Poloniæ*, & ſuorum fœlicitas. Ac ne rerum, tam inſignium, obliterari poſſit memoria, copiam literarum, ſub quibus deditio, & facta, & accepta eſt, inſerui.

Legati Pruthenorum ſubiectionis, & obedientiæ Regi & Regno Poloniæ præſtant iuramentum. Quibus Rex certa grauamina relaxat

& participationem omnium libertatum Regni attribuit.

Literæ Caſimiri Poloniæ Regis, acceptam per Regem, & Regnum Poloniæ Pruthenorum ſpontaneam deditionem teſtantes.

Caſimirus Dei gratia Rex Poloniæ, magnus Dux Lithuaniæ, & hæres Ruſſiæ. Ad perpetuam rei memoriam, Benignitas Regalis excellentiæ noſtræ, qua illi propicia inſpirat Diuinitas, & naturalis, originalis iuſticia, etſi vniuerſos, iuſtum præſidium noſtrum, & tutelam expetentes, in ſinum ſuæ miſeracionis ſuſcipit, & protectionis: ad illorum tamen profectus, defenſionem, & commoda inclinatur vberius, qui erga nos, & regnum noſtrum, tam feruido cordis feruntur affectu, vt calamitates, oppreſſioneſque ſuas, hactenus illis, regentium tyrannide, multifarie illatas, non per alterius, niſi per noſtram dexteram, credant facilius reſcindi, nec cuiuſpiam throno, quam noſtro; a quo priſcis temporibus illicita alienatione exciderant, non tam ſuperbo, & amaro, quam iniuſto, renunciando imperio, iuſtius poſſe, & regi & contineri. Talium ſiquidem firma conſtantia, fideſque ſyncera, non ſolum laudum dignis præconiis attolli, verum etiam Regalibus meretur, & debet beneficiis compenſari. Significamus itaque vniuerſis, tam præſentibus quam futuris, qualiter, etſi Magnificorum, Strenuorum, Nobilium, & prudentium Militarium, videlicet terrigenarum Ciuium, & vniuerſæ Communitatis terrarum Pruſſiæ, Culmenſis, Pomeraniæ & Michalouienſis, crebris precibus, & legationibus, ſuperioribus temporibus fuiſſemus rogati, quatenus ipſos, in eorum iuribus, libertatibus, immunitatibus, & priuilegiis inſiſtentes, & ſignanter in vnione & liga, per ipſos rite & ſincere inita, & condita, per Magiſtrumque, & Ordinem Pruſſiæ admiſſa, ad cuius eneruationem, & violationem Magiſter & Ordo variis viis, coloribus & violentiis, hactenus vſus eſt, in quorum firmitate, vel collapſum, fœdus pacis perpetuo, cum Magiſtro & Ordine Cruciferorum ſanctæ Mariæ de Pruſſia, per germanum noſtrum, diuæ memoriæ Sereniſſimum Principem Wladislaum Poloniæ, & Hungariæ Regem firmatum, dependet, vel eximium, & quod præfatus Magiſter, & Ordo, liga & vnione eorum demolita dirumpere fœdera, novaque bella nobis & Regno noſtro inferre deſtinabant, ipſoſque Militares & Ciues iniuſta ſecum gerere bella impellebant, manutenere, & defenſare dignaremur, aſſerentes ſe iugum oppreſſionum, calamitatum, & grauaminum, hactenus a Magiſtro, & Ordine, ceruicibus eorum, violenta tyrannide innixum, & præfatæ ligæ & vnionis rupturam nullatenus, niſi proviſio noſtra, qui ordinis illius fundator, dotator & patronus ſumus, celeriter interuenerit, toleraturos. Nos tamen nullum eorum calamitati præſtandum, cenſuimus tunc ſuffragium. Sed parti vtrique reconciliationi perſuaſimus eſſe inſiſtendum: ne alere oriens incendium videremur. Verum cum temporis proceſſu differentia partium adeo cre-

crescens invalescere, vt militares, terrigenæ, & Ciues terrarum prædictarum, spe extrema destituti, & iniuriarum magnitudine pressi, violentis Dominis, iura, & priuilegia, immunitatesque eorum, pro libito frangentibus, nullatenus sibi de cetero parendum duxerunt. Sed legibus Diuinis, & humanis innixi, quæ iniustis Dominis, scelus & nephas agentibus, nullatenus parendum decernunt, obedientia, & obiectione Magistro & Ordini subtracta, nosque per Magnificos, & spectabiles milites, Prudentesque viros, Ioannem de Bayssen, Augustinum de Scheve, Gabrielem de Bayssen, Nicolaum de Valkovo, Iudicem Derschoviensem, Laurentium Zacretas Culmensem, Rudgerum de Birken Thorunensem, Laurentium Pilgum Elbingensem, Proconsules, Ioannem Kaul Brunsbergensem, Georgium Swach, Krologrodiensem, Nicolaum Rodeman, de Knipaw, Vilhelmum Iordan, Militem, & Ioannem Maydeburg, Gdanensem, Consules, Legatos & nuncios suos, cum pleno mandato, & legatione ad nos transmissos, imo vero legationibus, & precibus solicitarent, quatenus, non iam tantum eorum defensioni, quantum gubernationi, & regimini insistere, deditionemque eorum, subiectionem, fidelitatem, & perpetuam obiectionem, quam nobis suo & omnium Militarium terrigenarum, Ciuium & incolarum totius vniuersitatis, terrarum prædictarum, nominibus, obtulerunt, suscipere, velut legitimus, iustus & verus Dominus, & hæres terrarum prædictarum, ac terras præfatas, ad naturam & sortem suam redeuntes Regno Poloniæ, a cuius corpore, noua & recenti memoria, contra ius fasque sequestratæ fuerant, incorporare, inuiscerare, reunire, appropriare, atque consociare & consolidare dignaremur, alterius Principatum, & deditionem, si regimen, si imperium, non tam per eos, nobis delatum, quam redditum, abiici contingeret, quæsituri. Nos superiora cogitantes, & animo reuoluentes, tempora, quibus nonnulla ex terris prædictis, per Reges & Principes Poloniæ, iure legitimo, & hereditario possessæ, tandem prædecessori nostro Wladislao Regi Poloniæ, bello cum finitimis, & infidelibus occupato, vi & armis per Magistrum, & Ordinem Prussiæ abstracta, nunquam iuris, & proprietatis Regni nostri Poloniæ, esse desierant: quemadmodum aliquæ sententiæ diffinitiuæ, Sedis Apostolicæ Delegatorum, terras ipsas Regno Poloniæ adiudicantium, infallibili concludunt argumento. Reuoluentes insuper Magistrum & ordinem Prussiæ, a Prædecessoribus nostris, quondam Poloniæ Principibus, & Dominis, ad impugnationem infidelium, accersitis, institutum, & dotatum, magis fidelium, & præsertim horum, quorum beneficio instituti, dotatique erant, quam barbarorum, & infidelium, impugnationi, contra quos indefesse se militaturos patentibus literis astrinxerant, vacauisse, terrasque eorum vsurpasse, nec contra professionem religionis suæ, contra infideles, aut Thartaros, aut Turcos, Catholica Regna, & Dominia infestantes, quamuis crebro fuisset expetitum eorum auxilium, militasse. Sed & insuper Reges Poloniæ, cum Thartaris, aliisque infidelibus, bella gerentes, a tergo inuasos, a gerendo bello in præsens, & in posterum infidelibus auertisset, suspitionem belli, ab illis imminentis, veritus, potentiis distractis, & contra illorum insidias relictis, vacare infidelium impugnationi, nullatenus, sicut expediebat Christianæ fidei potuisse. Quam insuper fragili & fluxa fide, erga charissimum nostrum genitorem, Dominum olim Wladislaum Poloniæ Regem fuerunt: quater per illos rupta violataque sibi fœdera, toties per illos illata arma, quibus Regnum Poloniæ, in suam redigere ditionem destinauerant: nisi cladibus multiplicibus domiti, obrutique fuissent. Nec illis vnquam voluntatem, nos & Regnum Poloniæ lacessendi, sed facultatem defuisse, petita per illos a Consilio Basiliense, & Sede Apostolica, de rumpendo fœdere, vltro cum Regno Poloniæ sancito, licentia demonstrat. Silentio tegere non possumus, iniuriam Magistri, & Ordinis Prussiæ, in exigenda a mercatoribus, subditisque nostris datia, Pfunthczol: quæ licet ex fœdere exigi, a nostris transmarinisque mercatoribus, non debebat: si Prussiæ mercatores ab illa solui quoquomodo contigisset: continuata tamen fuit pluribus annis, huiusmodi in nostris transmarinisque mercatoribus exactio: Prussiæ mercatoribus, illius obtinentibus, in notabili parte relaxationem. Portiones insuper, & sortes terrarum, regni nostri Poloniæ, & magni Ducatus Lithuaniæ, priscis temporibus, per Magistrum & Ordinem occupatæ, non solum nobis, & Regno Poloniæ, & Ducatui magno Lithuaniæ, iuxta fœderis ordinationem. Magister & Ordo Prussiæ, restituit, sed insuper, plura & ampliora occupauit. Accedit tristis, horrendæque tyrannidis memoria Ciuium de Thoczno, qui in præterito bello, in fidem patris nostri concesserant, sæua cædes, & trucidatio; quorum à se defectionem, nedum ferro, aut mucrone, sed nec aliquo leui verbo, aut memoria, nullo vnquam tempore, se iuramento corporali, & literis repromiserunt multaturos, per fœdus vltimo cum illis ictum: quod huiusmodi execrando scelere, publice violarunt. Quo non contenti, multatorem Vitum Morschyer, ex eo, quod nauigiis, per flumen Visla, in coronam merces deuexerat, capitali damnauerunt sententia, ne memorabilis sui facti, exemplum, cæteros in sequelam similem traheret, sed potius sæua multatio, quoslibet deterrendo, profectum regni nostri aboleret. His itaque & pluribus aliis euidentibus legitimisque respectibus, persuasi, admoniti, & inducti, communicato, cum Prælatis, Principibus, Baronibus, cæterisque fidelibus Regni, Ducatuum & Dominiorum nostrorum consilio, ac de eorum expreßa voluntate, approbatione, ratificatione, & consensu, ne-

ne Diuinæ voluntati, quæ hereditatem nostram, occupatione illicita soluendam, nobisque reddendam, pia miseracione censuit, videamur resistere, & calamitosis, afflictisque subditis nostris, opem nostram implorantibus, deeße, veritique, ne Dominia, sortes, terras, & hereditates nostras, alius illicitus occupator, tyrannusque, ex quo nobis hostilitas maior consurgeret, inuadat, ad honorem Omnipotentis Dei, eiusque genitricis sanctæ Mariæ Virginis, sancti Adalberti martyris, sancti Stanislai Prothomartyris Poloniæ, & totius Hierarchiæ cœlestis, præfatorum militarium, ciuitatum, terrigenarum, & omnium incolarum terrarum Prusiæ, Culmensis, Pomeraniæ & Michalouiensis, in terra, marique sitarum, beneuolam, & spontaneam deditionem, regimen, tutelam, gubernationem, subiectionem, obedientiam, accepimus, assumpsimusque, & tenore præsentium, non per errorem, aut improuide, sed de certa nostra scientia & voluntate, in Dei nomine aßumimus, & acceptamus, terras prædictas & Dominia prædicta, Regno Poloniæ reintegramus, reunimus, inuisceramus, & incorporamus, ac vsum participationemque omnium honorum, iurium, libertatum, & prærogatiuarum, quibus Prælati, Barones, & Nobiles regni Poloniæ, hactenus potiti sunt, & signanter, & futurorum Regum Poloniæ, quotiescunque, super illorum electione, & coronatione fieri deliberationem contingeret, electionem & coronationem admittimus, annectimus, & includimus. Promittentes pro nobis heredibus, & succeßoribus nostris, ac vniuerso Regno Poloniæ, quod prædictas terras, & Dominia, atque Prælatos, Barones, Militares, Nobiles, Ciues, oppidanos, & cuiuscunque status, conditionis, & præeminentiæ homines existant, hactenus in illis commorantes, & in posterum commoraturos, fauore, gratia, beneuolentia, & affectione Regali prosequemur, & contra quascunque aduersitates, & impugnationes quorumcunque hominum, illis præstabimus, velut fidelibus & subditis nostris Regalem assistentiam & defensam. Nec illos aut terras prædictas, à corpore, & integritate, Regni nostri Poloniæ alienari, sequestrari, scindi, aut amoueri, patiemur. Promittentes insuper pro nobis, & hæredibus, nostris successoribus, quod præfatos Nobiles, Barones, & Ciues, atque singulos incolas terrarum nostrarum prædictarum Prusiæ, in iuribus, libertatibus, literis, & immunitatibus eorum, quæ à Principibus, Regibus & Dominis, prædictarum terrarum, obtinent, obseruabimus, fouebimus, & defenderimus, nec vnquam ea violabimus, aut præuaricabimur, aut præuaricari, aut violari quomodolibet permittemus. Si autem alicui ciuitati, vel priuatæ personæ Priuilegium amissum fuerit, aliud de consilio Consiliariorum terrarum illarum gratiose dabimus, & largiemur, dummodo in hæreditatis, & bonorum illorum, quorum à nobis petetur, literalis innouatio, petens fuerit, in pacifica, & continua possessione, & præscriptionem habente. Vt autem nostræ liberalitatis, æquitatis, & iustitiæ dextram, in his subiectionis eorum, & nostræ acceptationis, fœlicibus, dante Domino primitiis sentiant in vniuersos, & quemlibet eorum effusam, & in mutatione Principum, mutatam etiam, & sublatam deprehendant oppressionem, datiam, quæ in vulgari Pfunthczol dicitur, item omnia telonea in aquis & terra, noua aut antiqua obseruantia, in terris duntaxat Prussiæ, quomodolibet constituta, item in terra Pomeraniæ exactionem, siue Datiam, quæ porcus alias Narzasch, veteri institutione Ducum Poloniæ vocabatur: Regia munificentia tollimus, abrogamus, & deponimus, ac solutionem illarum perpetuis temporibus resoluimus, dimittimus, & relaxamus, nullo vnquam tempore, per nos, aut Succeßores nostros Reges Poloniæ, ex quacunque causa, aut occasione instituendam, aut imponendam. Item licet Magister, & Ordo, tempore occupacionis terrarum prædictarum, omnia bona, & merces, quarumcunq; manerierum. Diuina permissione, naufragium in mari passorum, velut propria ex naufragio, quasi iuris sui facta occupabant: Nos tamen, qui rex Catholicus sumus, & sortem huiusmodi, naturali & diuino iure, Sedis Apostolicæ damnatam decreto, velut crudelem & iniustam execramus, pollicemur, quod res & bona, cuiuscunque ponderis, aut valoris existant, earum personarum, quæ maris naufragio periclitabuntur, nunquam per nos, aut officiales nostros, velut nostras, aut iuris nostri factas, petemus aut requiremus. Sed illas, absque aliqua diminucione, per eos, quorum ante naufragium fuerant, aut per illorum propinquiores demonstratione euidenti propinquitatem probantibus, colligendas, & in vsus conuertendas, beneplacitos decernimus, contratriæ consuetudini, aut iuri, vel potius corruptelæ, pro nobis, & successoribus nostris renunciando, nisi forte nullus bonorum huiusmodi extaret, iustus hæres, & successor. Quoniam in casu tali, bona ex naufragio habita, nostræ potestati volumus subiacere. Item omnes militares, Nobiles, Ciues, & incolas terrarum prædictarum, in ius, Conditionem, & proprietatem Regni Poloniæ translatos, & inuisceratos, hac etiam prosequimur prærogatiua, quod Dignitates, & Officia, hactenus illic consistentia, & in posterum constituenda. Item Castra, & tenutas Ciuitatum, & locorum, in terris prædictis, nulli extraneo, aut forensi, sed proprio indigenæ, iuxta obseruantiam, aliarum terrarum Regni nostri conferemus Item omnes causas notabiles, dictas terras concernentes, cum communi consilio Consiliariorū prædictarū terrarum tractabimus, & termiabimus, diffiniemus. Item terras prædictas, sub nostro regimine, & Regni nostri Poloniæ corpore consistentes, in suis antiquis gadibus, limitibus, & terminis conseruabimus, tuebimur, & defendemus, nec terminos, & gades terrarum ipsarum, in aliquo dimi-

1451.

nui, vel periclitari, vel diuidi, a limitibus regni vti partes indiuiduas, nullatenus patiemur. Item cum terræ ipsæ, & homines, ipsas incolentes, variis hactenus legibus, siue iuribus, videlicet Magdeburgensi, & Culmensi, Polonicali hæreditario, & Pruthenico, in decidendis eorum quibusuis questionibus, & administratione iustitiæ vtebantur, quod etiam illis, sub nostro Principatu, & regimine, volumus firmum esse, & perenne: ea licentia attributa, vt liceat vnicuique de vno iure, in aliud, sine tamen præiudicio aliorum, quo voluerit transmigrare. Item, cum monetæ, iustam & fidelem libram, pondusque habentis, cussio, terram quamlibet vehementer, & nobilitet, & fæcundet, volumus, vt in quatuor locis terrarum prædictarum, videlicet Thorun, Elbing, Kinsberg, & Gdansk, bello præsente durante, fidelis, & iusta, imaginem nostram, & inscriptionem, tituli nostri continens, cudatur, moneta, præfatorum militarium, ciuium, terrarum prædictarum, impensis. Pace autem Domino suffragante, habita, tantum in Thorun, & Gdansk, sine præiudicio Priuilegii Torunensis Ciuitas, Regalibus nostris cudatur impensis: prouisio tamen, quod moneta ipsa, in pondere & grano, libraque debita, nullatenus minuatur: Item, quia nos pro bene gerendis rebus, nostrorum Dominiorum, in varia sæpe loca, & a terris prædictis distantia, necesse est facere descensum. Ne igitur, per nostram absentiam terræ ipsæ aliquod possint contrahere periculum, vel periclitationem, Nobilem Ioannem de Bayssen, pro illarum tuitione, & legalitate eorum, fide & merito confisi ad nostræ duntaxat beneplacitum voluntatis, ac cum consilio, Consiliariorum terræ prædictæ deputamus. Ad quem, sub nostri absentia, super quolibet defectu & euentu, habeatur recursus, prouidentia, prouisione, authoritate, & decreto illius, supplendus, & emendandus. Item Mercatoribus, terrarum prædictarum Prussiæ, in Regnum Ducatus, & Dominia nostra, venientibus, hanc prærogatiuam & libertatem, de cetero volumus obseruare, vt quoties illos, in quæcunque loca, Ciuitates, & Oppida Regni, & Dominiorum nostrorum, venire cum mercibus eorum, cuiuscunque speciei, & maneriei existant, contigerit, licitum eis erit huiusmodi merces in loca, testudines, cameras, aut tecta, quatum illis libera præstari debet arendatio, deponere, & pro suo arbitrio exponere venum, stratasque omnes, versus Hungariam, Russiam, Moraviam, Slesiam, Austriam, Saxoniam, Valachiam, liberas habeant: depositis tamen teloneis, & stratis antiquis Ciuitatum, Regni & Dominiorum nostrorum semper saluis.

Literæ terrigenarum Prussiæ renunciationem fidei, subiectionis & obedientiæ, Magistro & Ordini Cruciferorum subtractam in Prussia, & Regi Regnoque Poloniæ addictam testantes.

1454.

In nomine Domini, amen. Ad perpetuam rei memoriam. Legum diuinarum, humanarumque saluberrimæ sanctiones, instituta, & decreta, quoslibet feudales, & subditos, iugum subiectionis, & obedientiæ permittunt excutere, & in sortem, regimenque iustorum Dominorum se conferre, & Rectorum, & Principantium temeritas, frænis laxatis licentiæ, deuia, & obruta graditur, & manus nou solum iniquas ad irrogandas iniurias, sed etiam ad effundendum sanguinem innocentum, cruenta immoderataque audacia porrigens, quasi apud Dominum vltionum, omnis vindicta ratio conquieuerit, debacchatur. Sed neque ad culpam contumeliamque, iustus rerum æstimator retorqueat, sed potius ad prouidentiæ argumentum, si onere oppressionum subditi impulsi, opportuno iustoque mutationis remedio, superbum, iniustum, atque auarum abrogent imperium, & in ditionem, potestatemque alterius transmigrent, conditione, & varietate actionum & temporum, facultatem illis administrante. Proinde nos Prælati, Barones, Militares, nobiles, Ciues, Oppidani, & incolæ, videlicet terrarum Prussiæ, Culmensis, Pomeraniæ, & Michalouiensis, Status Ecclesiastici, & Sæcularis, Significamus tenore præsentium, vniuersis, & singulis, tam præsentibus quam futuris. Qualiter etsi temporibus superioribus, proaui, aui, & genitores nostri, & tandem nos ipsi, graues innumerabilesque a Magistro, & Ordine Prussiæ, pertulissemus, oppressiones, dum non solum Magister, sed & sui Commendatores, in nos desæuiendo, plerosque ex nobis, nullo iure seruato, capitibus plecterent, alios proscriberent, alios bonis temporalibus multarent. Et quod dictu quoque nefas est. Coniuges & filias nostratium, stupris, & adulteriis violentis viciarent. In quosdam ex nobis, vt trucidaremur, & venundaremur, caperemur, & depactaremur, facultatem conferendo. Totque recognoscere cogeremur, & profiteri Dominos, superbe auareque nobis imperitantes, quot terra Prussiæ gessit Commendatores, cum vnusquisque illorum, plenam principandi & imperandi, apud se consistere arbitrabatur potestatem. Quæ quidem inflati licentia obliti professionis suæ, qua contra infideles militare spoponderant, nulla offensa, aut iniuria prouocati, in Reges, Principesque Poloniæ, quorum beneficio accersiti, ad impugnationem infidelium, dotatique & instituti fuerant, arma conuertebant. Fœdere primo, cum Domino Casimiro, deinde cum Domino Wladislao, Regibus Poloniæ, quater per illos firmato, & toties violato, Regni Poloniæ terras, nisi cladibus domiti fuissent, decreuerant occupare, cogentes nos, ad gerendum secum iniusta bella, licet nobiscum nunquam rem ingratam comunicati fuissent: cum illos ad illa obeunda, alienos fines occupandi, fomes aut liuor, fastusque, non iusta causa vrgeret. In quibus, clades, orbitates, fortunarumque & rerum nostrarum periclitaciones illic exceptas, tanto maiori amaritudine prosequimur, quanto constat nos, imperio nostrorum Præsidum, coactos, non solum corporum, & rerum, sed etiam animarum nostrarum, per iniustas acies sæpius distraxisse, discrimen, & capitibus nostris omne scelus, iniusti belli expiasse, Magistro & Ordine, nostras clades magis ex arce spectantibus, quam releuantibus. Verum cum tot mala, nullo, termino aut spacio videremus finiri: atque nobis, posterisque nostris,

1454.

nostris, maiores calamitates, orbitates, parari, Magistro & ordine Prussiæ, ad rumpendum, cum Rege, & Regno Poloniæ, vltimo corporali interposito iuramento, a quo se absolui Consilii Basiliensis, & summi Pontificis authoritate, multiplici instantia expetebant, per cassum, fœdus & bella, de nouo gerenda aspirante, conanteque ligam nostram & vnionem dissolvere, omnem iustitiam, æquitatemque redolentem. Non quæ illis potestatem iustam adimeret, sed quæ iniusta illos bella suscipere, & in nos, absque iure & demerito, vacuo vti mucrone, nosque fortunis & rebus nostris spoliare prohiberet. Hanc, cum annis pluribus per nos, Magistri & Ordinis consensu, ac Imperialibus Priuilegiis, & Confirmationibus, desuper dotati, habuissemus in vsu, obseruantia, & praxi, tanto ardore, & cura, & solicitudine, pro illius perpetua abolitione, certatim non erubuerunt insistere, vt nos, velut Ethnicos, hæreticosque, coram summo Pontifice assererent, & deinde ad Imperiale traherent Tribunal. Non quo per abrogationem, violationemque huiusmodi nostræ vnionis & ligæ, aliquid Commodi aut profectus capesserent. Sed vt eo liberius, obstante illis nemine, execranda bella Regi & Regno Poloniæ, cæterisque finitimis, nostris tandem ceruicibus, vt sæpe alias accidebat, expianda mouerent. Licet autem coram Tribunali Cæsareo comparendi, nulla nos conditio arctaret, vel potestas: cum Imperiali ditioni, nunquam nos, remur esse subiectos: vt tamen nihil restaret, quo nostra argui posset iustitia & pura intentio, quam in his ad pacem reconciliationemque cum Magistro & Ordine gerebamus accusari. Tribunal huiusmodi accessimus, & anno prope vno exacto, cum personarum nostrarum amplissimo discrimine, in querelis, propositionibusque, & replicationibus, versati sumus. Et licet causam pluribus iustificationibus fundatam haberemus, tantus tamen fauor, Magistro & Ordini, in pronuncianda Imperiali sententia, habitus est, vt liga & vnio nostra huiusmodi, pro qua omne certamen fuit exortum, inhibitione Cæsaris, per nos tanquam arbitrio, iure facta, reiecta cassaretur: Magistro nihilominus & Ordine posthæc instantibus, vt in sexingentis florenorum millibus, Magistro & Ordini soluendis, & adeo Magistro, & Ordini obnoxii fuisse & fore, iuxta ac precio empti essemus, noua Cæsarea sententia damnaremur. Vigore cuius, ad tricentorum ex nobis principalium, capitalem trucidationem processuros se, & vltionem quamlibet, de nobis, velut seruis empticiis & obnoxiis sumpturos, terrore publico & clamore disponebant. Quæ quidem Cæsarea sententia, & eiusdem Magistri, & Ordinis Prussiæ instantia, vltioque in nos extendenda, adeo nobis indigna, prout erat visa est, vt non viris modo, sed etiam fæminis, non Catholicis, sed Scythis, fædum, & intolerabile esset, ad tantam obnoxietatem, calamitatemque detrudi. Tot igitur & tantis, pluribusque aliis quas (vt nostro consulamus honori) silentii tegimus velamine, oppressionibus, grauaminibus, atque iniuriis lacessiti, præsertim, cum illas videremus in infinitum trahi, & nouo genere crescere, & augeri, superbo, auaro, & iniusto prefati Magistri & Ordinis Dominio, autoritate & suffragio, naturalis & humanæ legis renunciauimus: omnem obedientiam, fidem, subiectionem, illis, & cuilibet eorum subtrahendo. Verum cum Regem & Coronam Poloniæ, præfati Ordinis patronum, fundatorem, & dotatorem, ac terras prædictas, videlicet Prussiæ, Culmensis, Pomeraniæ & Michalouiensis, a corpore & proprietate Regni Poloniæ, præter iustitiam, & æquitatem, per vim & arma alienatas constat extitisse, prisco nostro capiti, & primeuo corpori, a quo excideramus, postquam iuris nostri esse cæpimus, illico nos reuniendos, reintegrandosque censuimus, quo amplius posset liquere renunciationem, & subtractionem obedientiæ Magistro & Ordini, excutiendo tyrannicum iugum, & superbum, auarumque præsidium per nos factam, non solum vendicationem libertatis, sed iustum principatum, Imperium, & solium quæsiuisse: In hunc itaque morem, ad Serenissimum Principem Dominum Casimirum Poloniæ Regem, magnum ducem Lithuaniæ, & hæredem Russiæ, & Coronam Poloniæ, in quos iure diuino & humano, præfatarum terrarum hæreditatem & omnimodam successionem comperimus deuolutam, solennes nostros Nuncios videlicet Magnificos, Nobiles, & prudentes Dominos, Ioannem de Bayssen, Augustinum de Szevve, Gabrielem de Bayssen, Nicolaum de Vorctan, Iudicem Derschouiensem, Laurentium Zakrzicz de Culmensi, Rudgerum de Birken, Thorunensem, Laurentium Pilgrun, Elbingensem, Proconsules, cum plena facultate transmisimus, ac suæ Maiestati, & in suum Regale Thronum, solium, ditionem, & potestatem, terras prædictas Prussiæ, Culmensem, Pomeraniæ & Michalouiensem, & quascunque alias annexas in terra vel mari consistentes, personas nostras, Castra, fortalitia, Ciuitates, Oppida, Villas, res, fortunas, quæ hactenus in nostra potestate sunt, & in futurum erunt, dedimus & subiecimus, & præsentibus voluntarie, & spontanee, perpetuo damus, & subiicimus. Ipsumque Casimirum Regem Poloniæ, pro vnico, iusto, legitimo Domino & hærede suscipimus, recipimus, & acceptamus, ac nos & terras prædictas in ius, sortem, proprietatem, & titulum Coronæ Poloniæ, reintegramus, reunimus, incorporamus, & inuisceramus, omnium Priuilegiorum, libertatum, & prærogatiuarum Regni Poloniæ, vsum & participationem, & signanter communem cum aliis Regnicolis, futurorum regum electionem, & Coronationem habituri. Ipsamque deditionem, subiectionem, susceptionem, & obedientiam, iterum atque iterum profitemur, atque innouamus, Subiicientes nos, terrasque prædictas, in perpetuam præfati Domini Regis, & suorum succes-

1454.

ceſſorum, & Regni Polonia, ditionem, gubernationem, protectionem, fidem, poteſtatem, imperium, & regimen. Promittentes pro nobis, hæredibus, & ſucceſſoribus noſtris, ſub fide, & honore, atque onere præſtiti, per nos iuramenti, quod præfato, Illuſtriſſimo Principi, Domino Caſimiro, Poloniæ Regi, eiusque ſucceſſoribus Poloniæ Regibus, velut fideles & ſubiecti, quemadmodum cæteri incolæ eiusdem regni, parebimus, auſcultabimus, & obediemus, fideliter & conſtanter, perpetuo in æuum, Iuribus noſtris ſemper ſaluis. In ipſiusque Domini Regis, & ſuorum ſucceſſorum Poloniæ Regum, ditione, poteſtate, gubernatione, ſubiectione, imperio, & regimine, ab hac hora, & in perpetuum ſemper perdurabimus, & conſiſtemus, nec vllo tempore, nos a Corona Poloniæ, cuius ſumus indiuiduum, ſcindi, ſequeſtrari, aut alienari permittemus, aut conſentiemus. Promittentes, præfato Domino Caſimiro Regi, & ſuis ſucceſſoribus Regibus Poloniæ, in omnibus fœlicibus, & aduerſis, & quibuscunque caſibus, ope, præſidio, conſilio, & auxilio, fideliter contra quoscunque eorum hoſtes, & aduerſarios, & quascunque perſonas Eccleſiaſticas, vel Seculares, quæcunque præfulgeant dignitate, Communitates, Vniuerſitates, & ſignanter contra Magiſtrum, & Ordinem quondam Pruſſiæ, Almaniæ, Liuoniæ, fideliter animo, & rebus, & eum effectu aſſiſtere, & bonum, vtile, commodum, & honeſtum, eiusdem Domini Caſimiri Regis Poloniæ, & ſuorum Succeſſorum Regum Poloniæ, iuxta vires & potentias noſtras extremas, efficere, dirigere, & procurare, nec vnquam quibuscunque colore, arte, neceſſitate, caſu, opportunitate, vel ingenio, præfatum Dominum Caſimirum Regem, & ſuos Succeſſores Reges Poloniæ, & Coronam Poloniæ deſerere, aut in præiudicium, læſuram, vel offenſam, præſentis ſubiectionis, & deditionis noſtræ, cum Magiſtro & Ordine, & Magiſtris Almaniæ, & Liuoniæ, aliquos tractatus, reconciliationes, inſcriptiones, amicitias, fœdera, colloquia vel ſermones, absque eiusdem Domini Regis Poloniæ licentia ſpeciali vel conſenſu inire, vel per quascunque ſummiſſas perſonas, directe vel indirecte, palam vel clandeſtine, absque dolo vel fraude ſub fide & honore. Cui quidem Sereniſſimo Principi, cum primum ingreſſus fuerit terras Pruſſiæ, ad ſuam requiſitionem, plenam præſtabimus, præſtareque adſtringimur, fidelitatis, Subiectionis, & obedientiæ perpetuæ, corporali interpoſito iuramento homagium.

Legatis Pruthenorum existentibus Cracouiæ, & deditionem facientibus, quatuor arces principales a Pruthenis demoliuntur. & Marienburgum obſidetur.

Legatis *Pruſſiæ* in propria reuerſis, cum maxima gratulatione, & gaudio occurſum eſt, & magna læticia omnium ciuitatum, concluſio, & conſumatio, per *Caſimirum Poloniæ* Regem accepta, celebrata eſt. Illis autem apud Regem *Cracouiæ* commorantibus, quatuor Caſtra principalia, videlicet *Thorun nouum*, *Gdansk*, *Elbing*, & *Kinzberg*, per ciues demolita ſunt. Quorum demolitio, non ſolum *Caſimiro* Regi & ſuis Conſiliariis, ſed & Nobilibus *Pruſſiæ*, non parum diſplicuit, & exercitus proprius, ſtipendio ex *Bohemis* & *Polonis* conductus, ex templo ad *Marienburg* ducitur, & Caſtrum illud obſidione vallatur. *Choynicza* interim Oppidum, deditionem abnuens, *Plawienski*, cum mille equitibus Magiſtro, & Cruciferis, in auxilium veniente, accepit. Contra quem *Nicolaus Sarlieiski*, Palatinus *Iuniwladislauienſis*, cum mille ducentis equitibus, & ſeptingentis peditibus veniens, in caſtris *Tucholya*, & *Stuchow*, nomine Regio in manus ſuas traditis, conſedit. Et ipſum *Plawienski* particularibus congreſſionibus ſæpe fudit, & populationem agrorum prohibuit, *Andrea* Epiſcopo *Poſnanienſi*, & *Ioanni* de *Konieczpolie*, Regni *Poloniæ* Cancellario, feria ſecunda Paſchæ, in *Thorun*, per omnes Nobiles, & Ciuitates *Pruſſiæ*, in perſona Regis, homagium factum eſt. Epiſcopi *Prusſiæ*, in Regis aduentum reſeruati, & poſthæc maior vis bombardarum & hominum ad continuendam obſidionem Caſtri *Marienburg* acceſſit.

Nouam Marchiam Fredericus Brandeburgenſis Marchio per deditionem accepit.

Sub hoc etiam tempore, *Fredericus* Marchio *Brandeburgenſis*, deditam ſibi *nouam Marchiam* accipit: *Caſimiro Poloniæ* Rege magis diſſimulante, quam approbante. Ita non ſolum in *Prusſia*, ſed & in *Marchia*, & in quibuslibet orbis regionibus, vniuerſæ vrbes, vici, atque Oppida, tectis atque communione excludebant Cruciferos: violentum eorum atque ſuperbum dominium, peroſi. Cum ſiquidem florere res Cruciferorum viderentur, fœlicesque ſe & beatos exiſtimarent, nec perpenderent, ſuum nefandum facinus, quo ſuorum conditorum, fundatorumque terras *Pomeraniæ*, *Chelmenſem* & *Michalouienſem* detinerent occupatas, conuertit fortuna orbem ſuum, & inſuſpicabili caſu & tempore autoritatem eorum proſtrauit & ſtatum.

Feria ſecunda in vigilia Annunciationis, ſanctæ *Mariæ* virginis, rebus publicis & priuatis in ordinem repoſitis, *Ioanne Luthkonis* de *Brzezye* Iuris vtriusque Doctore inſigni, Canonico *Gneſnenſe*, ad *Nicolaum* Papam quintum, *Romam*, & ad *Fredericum Romanorum* Imperatorem, Conuentum Electorum. & Principum *Almaniæ*, apud *Ratisbonam*, pro die ſancti *Georgii* agentem, & *Nicolao Chrzaſtowski* Tribuno *Cracouienſe*, ad Regem *Hungariæ*, & *Bohemiæ*, *Ladislaum Pragam*, ad contradicendum querelis, ſi quæ à Cruciferis proponerentur, transmiſſis.

Caſimirus Rex in Synodo Brzeſtenſi

Cracouia Caſimirus Rex egreditur, matre, & conſorte *Cracouiæ* relictis, & per *Visliciam*, *Sandomiriam*, & *Lublin*, pro die Dominica Iudica, in *Brzeſczie Ruthenicale*, ad agendum Conventionem, cum *Lithuanis* inſtitutam, comitantibus eum, *Ioanne* de *Czizow*, Caſtellano

1454.

& Capitaneo, *Ioanne* de *Thaczin* Palatino *Cracouienſe*, & *Petro* Regni *Poloniæ* Vice-Cancellario, peruenit.

imperans Lithuanis, vt & Liuones transire in Pruſſiam, ad ferendum auxilium Cruciferis, volentes prohiberent, & æſtate proxima ipſi expeditionem pararent, ſi opus fuerit. ad aliam Conventionem Lanciciam reuertitur. In Conuentione Lancicienſi, de multis quidem aliis,

Vbi *Lithuaniæ* Baronibus expoſito, *Pruſſiam* in ſuam & Regni *Poloniæ* ditionem conceſſiſſe, imperat illis, *vt gentibus Liuoniæ, in ſubſidium Magiſtro, & Cruciferis Pruſſiæ, tranſire volentibus, tranſitum prohibeant, & præcludant, & ſi neceſſarium fuerit, pro æſtate inſtante, exercitualiter venire in ſubſidium ſint parati.* His confectis *Sandomiriam* regreditur, & ibi feſtos dies Paſchæ, matre, & conſorte, ad eum venientibus agit. Quibus transactis, *Sandomiria* egreſſus, in Conuentionem *Lancicienſem*, pro prima die Menſis Maii inſtitutam, comitante eum vtraque Regina, tranſiit.

Adueniente, ſanctorum *Philippi* & *Iacobi* Apoſtolorum, die, conuentio generalis, in *Lancicia* teneri cæpta eſt, & ad diem octauum continuata. Et cum *Caſimirus* Rex *Poloniæ*, ad eam præſencialiter veniſſet, ſinguli etiam Prælati, præſertim *Poloniæ maioris*, ad illum venerunt. Cardinalis & Epiſcopus *Cracouienſis Sbigneus*, ſtudioſe illi intereſſe, noluit, ne res *Pruſſiæ*, quas à principio non probauerat, temporis proceſſu, promouere cogeretur. De terris *Cracouienſe*, & *Ruſſiæ* præter *Ioannem*, de *Czizow*, Caſtellanum, Capitaneumque, & *Ioannem* de *Taczin* Palatinum, *Cracouienſes*, nullus ibi interfuit. Aucta tamen fuit Conuentio, præſentia *Wladislai* & *Boleslai Maſouiæ* Ducum, qui magna militum caterua ſtipati, illic ſplendide acceſſerant.

de rebus autem Pruſſiæ plurima tractantur.

Acta eſt in primis deliberatio, ſuper rebus *Pruſſiæ*, ad quas promouendas, *Gabriel* de *Bayſſen*, Palatinus *Culmenſis*, cum aliquibus ciuibus *Prusſiæ* aduenerat. Et vnanimi voto, decretum eſt, *vt Rex Caſimirus, in Prusſiam iret, & manſione ſua in Thorun firmata, omnes aulicos ſuos, & terras Cracouienſem & Dobrzinenſem ad continuandam obſidionem Caſtrorum Marienborg, Schtum, & Oppidi Choynicza transmitteret, atque die Dominico, in craſtino Vrbani, homagium à nobilitate, & populo Pruthenico acciperet.* Auditi ſunt poſthæc nuncii, *Frederici* Marchionis *Brandeburgenſis*, *Barthoſius Viſſemburg*, & *Clemens* cuſtos *Lubucenſis*, petentes, *vt Caſimirus Rex, illum in poſſesſione nouæ Marchiæ, quam occupauerat: non impediret.* Auditi & Nuncii Ducis *Stolpenſis*, qui petebat, *vt Rex adiuuaret eum, ad repetendam nouam Marchiam, ſibi hæreditario iure debitam, offerens maiorum ſuorum more homagium, & in ſubſidium cuiuslibet belli, duo equitum millia, & pro bello præſenti, etiam præſentiam ſuam.* Vtrique indeterminata reſponſio data eſt: *Non poſſe Regem quicquam decernere, duobus amicis, vnam terram petentibus: quam & Rex Bohemiæ Ladislaus repetit, velut ſuam.* Ad hanc etiam conuentionem, *Nicolaus Chrzaſtowski Praga*, à Rege *Bohemiæ Ladislao* rediit: qui *ſe propriis Nuntiis daturum poſtulationi Regiæ reſponſum* reſpondit: Eo *Pragæ* agente. *Albertus* Marchio *Brandeburgenſis*, germanus *Frederici*, cum Cruciferis affuit, & nomine Magiſtri, & Ordinis *Prusſiæ*, terrarum *Prusſiæ*, deditionem Regi *Bohemiæ* exhibuit: quærelas ingeminans, contra Nobiles, & ciues *Prusſiæ* quod contra proprios Dominos, rebellionem temerariam, ſpoliando illos terris, & Caſtris, attentaſſent. Exortum ſubinferens ignem, quo *Polonicum*, & *Almanicum* idiomata, perpetuo inter ſe odiorum ſtridore flagrarent, poſtquam *Poloni Prusſiam* iuris ſui facere conarentur, quæ erat *Theutonici* ſanguinis, perpetuum horreum, quo omnes Principes, Comites, & Nobiles, extrema paſſi, faciliter in priorem, & aliquando maiorem fortunam, ingreſſu religionis reſurgebant. Suggeſtum etiam *Chrzaſtowski* per aliquos *Bohemos* principaliores, vt quingentis millibus florenorum, *Poloniæ* Rex acceptis, quorum totidem *Bohemiæ* Regi offerebatur, de iure, & poſſeſſione *Prusſiæ* excederet, & perpetuo *Prusſiam* recipiendo, decem millia florenorum annuatim tributariam haberet. Ducibus *Maſouiæ*, *Wladislao* & *Boleslao*, nullum conueniens reſponſum, terras ſuas per *Lithuanos* occupatas, repetentibus, datum, & non ſine moleſtia, amaritudineque ampliori, ex Conuentione *Lancicienſi* diſceſſum: quamuis ambo, ad res *Pruthenicas* promouendas perſonale auxilium, cum omnibus ſuis potentiis, ſi *Caſimirus Poloniæ* Rex, ſuper terris per *Lithuanos* occupatis, iuſticiam ſe adminiſtraturum polliceretur, offerrent laturos.

Ex *Lancicia* in *Prusſiam* itum eſt, & multitudo magna militum & adoleſcentum Regem comitabatur. Aderat *Ioannes Wladislauienſis*, & *Andreas Poſnanienſis*, Epiſcopi, *Ioannes* de *Thaczin Cracouienſis*, *Lucas* de *Gorka Poſnanienſis*, *Stanislaus* de *Oſtrorog Calisſienſis*, *Petrus* de *Oporow Wladislauienſis*, *Nicolaus Scharlieyski Brzeſtenſis*, Palatini, *Petrus* de *Schamotuli*, *Poſnanienſis*, *Petrus* de *Gay*, *Calisſienſis*, Caſtellani, *Ioannes* de *Konieczpolye*, Cancellarius, *Petrus* de *Sczekoczin* Vice-Cancellarius Regni *Poloniæ*, & multi alii Dignitarii. Tanta autem erat cum *Caſimiro* Rege numeroſitas gentium, vt duodecim turmas inſignes, quarum ſex præibant Regem, ſex ſubſequebantur, facerent. Itaque *Caſimirus* Rex cum magna gloria, & admiratione hominum, primum *Thorun*, feria quinta, ante diem ſancti *Vrbani* ingreſſus, ab vniuerſo Clero, Nobilitate, & populo, ac ab vniuerſis Ordinibus, cum magna leticia, & pompa ſuſceptus, & omnibus neceſſariis procuratus. Feria tertia, ante feſtum Aſcenſionis Domini. *Caſimirus Poloniæ* Rex, thalamum, & ſolium, in Circulo *Thorunenſis* Ciuitatis, ad id conſtructum, & exornatum conſcendens,

Homagium præſtant publice terræ

1454. Pruſſiæ, in foro Thorunenſi.

dens, indutus cappa, & Diademate Regali veſtitus, vniuerſis inſigniis Regalibus, Pomo, ſceptro, & enſe ornatus, aſſiſtentibus ſibi Prælatis, & Baronibus *Poloniæ*, homagium a terra *Culmenſi*, *Gabriele* de *Bayſſen* Palatino, cum nobilibus, & Senioribus, Ciuitatum *Chelm*, & *Thorun*, banderium & ſigna, quibus vti terra *Culmenſis* conſueuit, ferentibus, & in ſignum ſubiectionis, & deditionis, illud pedibus Regiis ſubſternentibus, ac corporale iuramentum, de fidelitate, obedientia, & ſubiectione, perpetuo cuſtodienda, præſtantibus, homagio ſuſcepto, in Eccleſiam Parochialem S. *Ioannis*, *Caſimirus* Rex tranſiit. Vbi tanta fuit preſſura, vt vix Rex ipſe Eccleſiam prædictam, attingere potuerit. Oblatione ad altare maius, iuxta decentiam Regalem facta, & *Te Deum laudamus* hymno, à Clero, & populo cantato, dies ille in leticia & hilaritate vniuerſæ plebis, abſumptus eſt.

Stante *Caſimiro Poloniæ* Rege in *Thorun*, venerunt ad ſuam Serenitatem nuncii *Ladislai Hungariæ* & *Bohemiæ* Regis, videlicet, *Ioannes Perſtenski*, & *Zdenick Koſthka*, & legationem orſi. *Moleſte ferre Ladislaum Regem* aſſerebant, *quod terram Pruſſiæ Caſimirus Rex, eo inconſulto in deditionem accepiſſet, cum aliud ſe facturum per Rozembarski, & Zdenyek, a nuptiis reverſos, intimaſſet.* Petentes *vt Rex Caſimirus Pragam legatos ſuos, cum plena facultate, celerius tranſmitteret, ad tractandum & concludendum, cum Rege Ladislao, ſuper terris Pruſſiæ, noua fœdera, profectum vtrique Regno afferentia: & interim a vexatione Caſtrorum Marienburg, & Schtum, & Oppidi Choynicza, Caſimirus Rex ſe contineret: cum Regi Ladislao diſpliceret Cruciferorum depreſſio, qui ordinis eorum extabat dotator & Patronus.* Mirabatur Rex *Caſimirus*, cum ſuis omnibus, de legatione affinis, & ſanguinei ſui, tam cruda, & indigeſta, nec Regi *Ladislao*, velut puero, qui per ætatem res librare non poſſet, de hac legatione, ſed *Georgio* de *Poſdziebrad*, & quibusdam *Bohemis*, qui hæreſim *Viclephiſticam* tenebant, per Cruciferos donis, & promiſſionibus ineſcatis, ſuccenſebat. Gentisque præfatæ, & temeritatem, & arrogantiam tacitus irridebat, quæ propriis cladibus, & diuiſionibus non attentis, ſibi, & Regno ſuo, belli paciſque iura dare, æquum cenſebat. Itaque eo ſolo, reſponſione purgato, *quod Caſimirus Rex nunquam per Rozembarski & Zdenyek, aliquam intimationem, de non accipienda terræ Pruſſiæ deditione, Rege Ladislao inconſulto fecerit, reſponſurum ſe ad cætera, per proprios Legatos Regi Ladislao* reſpondet, *quo magis liquere poſſit, Regem Bohemiæ Cruciferorum Ordinis, in terris Pruſſiæ, nunquam dotatorem, ſed Reges & Principes Poloniæ fuiſſe.* Conſternati mente *Bohemiæ* Regis nuntii, quod dolos *Girzikonis* detegendos intelligerent, blande, & mite loqui cæperunt, & per ſummiſſas perſonas Regi ſuggerere, *vt Res Pruthenicas, quo cæperat ordine, viriliter proſequeretur.* Petebant tamen *ſibi præſtari licentiam, vt curru aſcenſo poſſent in Marienburg Caſtrum adire Magiſtrum*, pecunias, vt ſuſpicio erat, promiſſas, ibi recepturi. Sed hæc licentia ipſis expreſſe negata eſt. Muneribus itaque inſignibus, tam a *Caſimiro* Rege, quam ab *Eliſabeth* regina acceptis, dum *Pragam* Nuncii, reſponſo allato rediiſſent. Rex *Ladislaus*, & Conſiliarii *Bohemiæ*, ſed & ipſe *Girzik*, *Pozdziebraczky*, ineptam legationem, affini ſuo Regi *Poloniæ Caſimiro*, ſe miſiſſe dolens, illico eam, miſſo celerrimo Nuncio, & fideli, *Ioanne Rabſchtin* correxit. Rogans *Caſimirum* Regem, ne *Legatione priore, ſine ſuo ſcitu miſſa, moueretur. Fauere ſibi de terris Pruſſiæ, fauere de ſucceſſibus fœlicibus*, multifarie deducebat. *Nunquam ſe acturum aliquid* repromittens, *quo ex parte ſua, a proſecutione rerum Pruſſiæ debeat auocari.* Hac legatione *Caſimirus* Rex motus, quo maiorem cum *Ladislao* Rege habeat intelligentiam, *Ioannem* de *Thaczin* Palatinum *Cracouienſem*, & *Petrum* de *Schamotuli*, Caſtellanum *Poſnanienſem*, mittendos *Pragam*, ad Regem *Ladislaum* decreuit. Conſpectam in *Thorun*, *Ioannes* de *Rabſchtin*, Regis *Caſimiri* militiam, reuerſus in *Bohemiam* vulgauit: *dementiſſimum hominem* aſtruens, *qui Regi Poloniæ, de propriis familiaribus, & Aulicis electiſſimis, & exercitatiſſimis, tantam militiam habenti, omnibus reliquis hominibus, in terris Regni Poloniæ, & Dominiis Lithuaniæ, Ruſſiæ & Valachiæ, adhuc quieſcentibus, vellet pro recuperatione terrarum Pruſſiæ, quorum omnia Caſtra, & Oppida, præter tria, in Regia conſiſterent poteſtate, vellet aduerſari.* Multoſque *Bohemos*, in ſubſidium Cruciferis ituros, huiusmodi relatione, & perterruit, & auertit.

1454. Ladislaus Hungariæ & Bohemiæ Rex Legatos iterum, ad Caſimirum Poloniæ Regem mittit, qui legationem priorem, eiusdem Ladislai nomine, eo inſcio, de non proſequendo negocio rerum Pruſſiæ factam, cuius eum valde puduit. Conſiliariorum ſuorum culpæ tribuerent.

Feria quarta, ante feſtum Pentecoſtes. *Caſimirus* Rex *Poloniæ* ex *Thorun* diſcedens, venit pro feſto Pentecoſtes in *Elbing*. Vbi ſua ſerenitas, cum magno honore, pompa, & gloria, ab vniuerſis Ordinibus, ſuſcepta eſt, & feria ſecunda Pentecoſtes, in Solio, ad Prætorium præparato, *Caſimirus* Rex Regalibus omnibus indutus, homagium a tribus Epiſcopis, eorumque Capitulis, *Arnoldo* videlicet *Culmenſe*, *Caſparo Poſnanienſe*, & *Nicolao Sambienſe*. Item a Capitulo Eccleſiæ *Varmienſis* (illius enim Præſul *Franciſcus*, cum Magiſtro Cruciferorum, & cæteris de ordine, conclusus in *Marienburg* obſidione tenebatur) item a *Stiborio* Palatino, Nobilibuſque Diſtrictibus *Elbingenſis*, item a ciuibus *Elbingenſibus* præſtito, de cuſtodienda fide, & obedientia, in poſterum, corporali iuramento ſuſcepit. Poſt cuius præſtitionem, præfati Epiſcopi *Culmenſis*, *Pomeſnanienſis* & *Sambienſis*, cum ſuis Capitulis, qui ad illud vſque tempus Ordinis Cruciferorum habitum deferebant, exuto & deiecto habitu, communem induere veſtem. Petentes

Homagium Elbingi Caſimiro Regi præſtatur a tribus Epiſcopis & Capitulo Varmienſe.

Epiſcopi, reiecto habitu Crucifero, ad habitum Canonicorum, ſancti Auguſtini redeunt.

1454.

ſe per Regem Caſimirum, ad obſeruantiam Ordinis, & habitus ſancti Auguſtini Canonicorum Regularium reſtituti, quam Magiſtro impellente, & cogente, ſumpto Crucifero habitu (nec enim aliquis aliter in Epiſcopum, aut Canonicum promotus fuiſſet) reiecerant. Ad Ciuitatem vero *Kinsberg* alias *Krolowgrod*, ſuum aduentum, feruentiſſime deſiderantem, & expetentem, deſcendere non valens. *Ioannem* de *Konieczpolye*, Regni *Poloniæ* Cancellarium, transmittit. Cui in *Kinsberg* venienti, maximus honos, non minus, quam ipſi Regi delatus eſt, & homagium in ſolio, ad id præparato, cum iuramentis corporalibus præſtitum.

Ioanni de Konieczpolie a Rege Caſimiro transmiſſo Kinsbergenſes præſtant homagium.

Rex *Poloniæ Caſimirus*, ex *Elbing* honoratus, & muneratus multifarie, per caſtra, & Ciuitates ſuas, in *Thorun* rediit. Vbi Ciuibus *Gedanenſibus*, *Elbingenſibus*, *Thorunenſibus*, *Kinzbergenſibus*, liberaliſſimas donationes, Villarum, molendinorum, & aliorum introituum fecit: *Gedanenſium* præcipue Ciuitati. Cui & cenſum, ſeptingentarum marcarum, ex Ciuitate prouenientem indulſit, & omnia molendina Ciuitatis, cum inſula, & villis omnibus, in ea conſiſtentibus, tredecim duntaxat villis, & duabus Curiis, pro ſe reſeruatis donauit. Ea tamen conditione appoſita, *vt ſingulis annis Ciuitas ſoluat Regi, duo florennorum millia, & quatuor diebus, ipſum, & curiam ſuam, omnibus neceſſariis procuret: ac in locum caſtri, per eam demoliti, Curiam Regiam, de lateris coctis, ſumptuque notabili, ac magnifico ædificet.* Ad faciendam autem, tam liberalem donationem, Ciuitati *Gedanenſi*, *Caſimirum* Regem, non ſolum liberaliſſima impenſa, quam in adminiſtrando bello, & tenendis Stipendiariis, contra Magiſtrum, & Cruciferos faciebat, induxit, ſed & literæ *Meſthvvin*, & *Samborii* Ducum *Poloniæ*, & *Pomeraniæ*, quibus molendina, & inſulam ipſam, Ciuitati *Gedanenſi*, donabant, permouere. Stabat autem *Caſimirus* Rex in *Thorun*, adminiſtrando res ſingulas, præſertim quæ erant, pro continuandis, obſidionibus Caſtrorum, *Marienburg*, *Schtum*, & Oppidi *Choynicza*, neceſſariæ, & de ſingulis neceſſariis prouidendo. Ambæ vero Reginæ, *Zophia* mater, & *Eliſabeth* coniunx, ſtabant in *Nyeſchoua* Caſtro, & crebris vicibus, ad ſolennitates chorearum, in *Thorun* deſcendebant. Sed & *Caſimirum* Regem occupatio, & apparatus ludorum cæperat, & per dies, non feriatos tantum, ſed & ſeruiles, intra belli locum, & tempora, animum, velut in pace media, remittebat: parum memor, quas res gerendas ſuſcepiſſet.

Caſimirus Rex Thoruniam redit, vbi Ciuitatibus Pruſſiæ, plurima donat & remittit,

& quaſi iam debellatum eſſet, operam dat choreis.

In die beatæ *Margarethæ*, *Caſimirus Poloniæ* Rex, in Oppido *Grudzanz* cum omnibus Prælatis, Baronibus, ac Ciuitatibus Pruſſiæ, generalem agit Conuentionem, eo præſertim reſpectu, ut, *Bohemos* Stipendiarios, Caſtrum *Marienburg* obſidentes, qui homines credebantur ambiguæ fidei, expeditos ſolutione licentiaret, quoniam nobiles, & Ciuitates *Pruſſiæ*, ante aduentum Regis in *Pruſſiam*, veriti, ne ad hoſtes Cruciferos deficerent, de altiſſimo, cum eis ſtipendio, pro quolibet videlicet equo, pro Quartuali anni, viginti ſex florenos dando, conuenerant. Quo euenit, ut ſine aliquo profectu, in obſidione *Marienburg* ſtando, maximum auri meruerant, ſine opera aliqua, numerum, & vſura continue aſcendebat. Itaque in conuentione ipſa, de hoc imprimis, prouiſum eſt, *vt exactione in qualibet capita impoſita, meritum ſtipendium, Bohemis licentiatis perſolueretur.* Item *vt Caſtra Eccleſiarum & Epiſcoporum, durante bello, nobilibus Pruſſiæ traderentur. Vt ex nobilibus, & Ciuitatibus, ſedecim in Conſilium regis conſignarentur, qui ſuper omnibus occurrentibus, cum Rege prouiderent.* His itaque ordinatis, in *Bohemorum* licentiatorum locum, aulicos ſuos Rex *Caſimirus*, in obſidionem Caſtri *Marienburg*, Præfecto eis *Ioanne*, de *Sczekoczin*, Capitaneo *Lublinenſe*, in Ducem, & Capitaneum transmittit. Ipſe vero cum *Ioanne Wladislauienſe*, *Andrea Poſnanienſe* Epiſcopis, *Ioanne* de *Koryeczpolie* Cancellario, *Petro* de *Sczekoczin*, Vicecancellario Regni *Poloniæ*, aliiſque Baronibus, *Thorun* regreditur. Nuncios ex *Radisbonenſe*, quæ per *Fredericum* Imperatorem *Romanorum*, pro feſto ſancti Philippi indicta erat, Diæta, ad eum tranſeuntes, auditurus.

Bohemis ſtipendio perſoluto dimiſſis,

Marienburgum ab Aulicis Regiis obſidetur,

atque Rex Thoruniam redit. Nuncios Romanorum Imperatoris auditurus.

In *Thorun Caſimiro Poloniæ* Rege, reuerſo, Nuntii ex *Ratisbonenſe* Diæta, nomine ſummi Pontificis *Nicolai* quinti Papæ, *Frederici* Imperatoris & Electorum imperii, *Philippi Burgundiæ*, *Ludouici Bauariæ*, Ducum, *Alberti* Marchionis *Brandeburgenſis*, quinque numero aduenerunt, videlicet *Ioannes Volroth*, *Petrus Burgundius*, *Chriſtophorus Bauarus*, *Iacobus* Decretorum Doctor, Prouincialis, Ordinis Canonicorum Regularium *Auguſtini* & Prior Ordinis Prædicatorum de *Ratisbona*. His feria ſecunda, poſt feſtum *Iacobi* Apoſtoli, in prætorio Ciuitatis *Thorunenſis*, vbi *Caſimirus* Rex, manſionem tenebat, data audientia, *Iacobus* Doctor Prouincialis, *breui oratione Caſimirum Regem, de multiplicibus donis Dei, & virtutibus, ſupra omnes Reges, & Principes orbis, efferens, tres virtutes præcipuas, ipſum neceſſario habere* diſſeruit, *Iuſtitiam*, *Clementiam*, *& Strenuitatem.* Petens nomine totius *Ratisbonenſis* Conuentus, *terras Pruſſiæ Magiſtro & Ordini Cruciferorum, veteribus illarum poſſeſſoribus, reſtitui, vigore iuſticiæ: errata eorum ignoſci, ratione clementiæ, pro recuperatione Vrbis Conſtantinopolitanæ, cum alius Principibus Catholicis conſurgere, ratione ſtrenuitatis*, ſubinferens *Principes Eccleſiaſticos, & ſeculares, ve-*

Legati Papæ, Imperatoris, & Electorum Imperii, à Caſimiro Rege petunt terras Pruſſiæ, Cruciferis reſtitui, errata eorum ignoſci, & pro recuperatione Conſtantinopolis, vna cum

be-

1454.

Aliis Catholicis consurgi. Ad quorum legationem, in futuram Germanorum Diætam, responsum Casimirus reiicit.

hementer turbatos esse, de subactione Prussiæ & aliam Diætam, pro festo Michaelis in Noremberga, aut Francofordia, prope Rhenum constituisse ad prouidendum rebus fidei, & Caserorum. *Casimirus* Rex deliberatione sumpta, etsi efficacem, digestamque congessisset responsionem, vt tamen *Almanos*, bellum sibi inferre molientes, diutius in spe destineret, leuitate etiam Nuntiorum pensata, *missurum se in Diætam Norembergensem, pro festo S. Michaelis tenendam, speciales Nuntios, coram Imperatore, & Principibus, qui illic aderunt, iustitiam, clementiam, & strenuitatem suam demonstraturus*, respondit. Quo responso accepto, Nuncii ipsi petebant, *se ad Magistrum, & Ordinem in Marienburg, & Schtum, Castrorum ac Oppidi Choynicza, solui*, sed dum id nullatenus fieri posse accepissent, remunerati a *Casimiro* Rege, vestibus Sabellinis, reuertuntur. Admonebatur tunc *Casimirus* Rex, a *Sbigneo* Cardinale, & Episcopo *Cracouiense*, per Nuntium, *quatenus cœptis Prussiæ rebus, solicitius incumberet, & si in aciem prodeundum foret, sine veteranis, & Aulicis, non se pugnæ committeret: cladem potius quam victoriam, si sine exercitatis militibus decerneret, procul dubio relaturus.* Cardinalis siquidem præfatus, etsi bellorum *Prussiæ* non probabat initia, suscepta tamen non deserebat.

Feria sexta, in vigilia sancti *Laurentii*. Commendatores aliquot numero. Cruciferi plures de Ordine, & Nobiles aliqui *Prussiæ*, qui castrum *Schtum* Mensibus sex defendebant, propter panis, & cereuisiæ defectum, hydropidi & dissenteria pressi, pestibusque, ex quibus quinquaginta eorum, centum & quinquaginta remanentibus, & eandem sortem expectantibus, morte absumpti erant, non valentes vltra ægritudines ipsas perferre, obsessis opitulante nullo, Castrum *Schtum Casimiro Poloniæ* Regi tradunt, & omnes incolumes, cum rebus propriis, bombardis, cum pulueribus, sagittis, & aliis propugnaculis, in Castro remanentibus, abire, quoniam ita pactum erat, permittuntur. Quorum non nisi quinquaginta abierunt in *Marienburgum*. Ex quorum aduentu, magnus gemitus, & luctus, subsecutus est. Macie enim confecti, imaginem mortis ferentes, exhausti fame & tabe, luridineque aduenerant. Centum alii, inter quos erant Cruciferi, ad *Casimirum* Regem se contulerunt. Sabbato autem, post festum Assumptionis sanctæ *Mariæ* Virginis, inter obsidentes, gentes videlicet Regias, & obsessas gentes Magistri, circa *Marienburg*, magna dimicatio coorta, maximam fecit in Magistri gentibus stragem. Editaque fuisset & amplior, nisi puluis fugientes texisset. Captus tamen per Magistri gentes tunc fuit, vir animosus, *Ioannes Koth*, de *Dabno*, & intra triduum, ex vulneribus mortuus. Qui in *Thorun* relatus, in Ecclesia S. *Ioannis* Baptistæ sepultus est. Strages ipsa *Masouitas*, & *Bohemos* transfugas, præter quos, nullos alios Magister Stipendiarios habuit, vehementer perterruit, & cum hac infœlicitate pressi, tum quod *Masouitarum* Principalis Capitaneus *Miczovvski*, pro scorto cum *Bohemis* disceptans, miserabiliter occisus erat, mittunt ad *Casimirum* Regem, petentes sibi ignosci, & promittentes, fidem fractam, melioribus actionibus se reformaturos. Nauis insuper a *Gedanensibus* præparata per *Vislam*, omni vacua Gubernatore, dimissa est versus pontem, flammam ante ignibus adultam, præseferens, ea causa instructa, quatenus pontem consumeret. Nec res caruisset effectu. Ignis enim pice, sulphure, & cæteris incendii nutrimentis, in vniuersum diffundebatur pontem: Singulam enim compositionem depasturus, nisi hostilis multitudo, ex Castro decurrens, & certatim aquas superiacens, impetum grassantis incendii extinxisset.

Castro Schtum Polonis dedito

Marienburgum fortiter oppugnatur.

Inter hæc rumor, a veritate non abhorrens, ad Regem *Poloniæ Casimirum* allatus est, *exercitum in Almaniæ partibus, diligentia, studio, & impensis, Magistri Almaniæ*, qui pro auro, ad id opus habendo, fere vniuersos sui Ordinis redditus, aut vendiderat, aut distraxerat, *& Prussiæ Thesaurarii, ex Cracouia, cum quinquaginta millibus florenorum digressi, comparari.* Diu tamen rumor ipse, pro ficto habitus est, sed continua auisamenta exploratorum in *Almaniam* missorum, & amicorum scripta, relationesque fecerunt de rumore fidem. Propter quod terris duntaxat, *maioris Poloniæ*, ut versus *Moyniczam* exercitualiter procederent, mandatum est. Sed gentes illæ, etsi Regio mandato parendo procederent: in transeundo tamen, in bona Ecclesiarum, & Monasteriorum, villarum, & decimarum, crudelitatem expromebant, vt ne hostes quidem, etiam *Scythæ*, aut barbari, simili vterentur conditione. Spoliis complebant omnia, & singula redigebant, in desolationem, & vastitatem. Rapientes etiam, nec temperantes se a violatione, & spoliis fœminarum. Pro qua re, clamor & fletus, spoliatorum, & iniuriam passorum, & lachrymæ viduarum, & orphanorum, ad Tribunal Dei, vindictam expetendo ascendebant. Ventum est igitur, in locum designatum, ad villam *Czerekvviczam*, Archiepiscopi *Gnesnensis*, duobus milliaribus a *Choynicza* sitam, quæ per gentes Regias obsidionem ferebat, licet illic exercitus Regius, vtpote, in rerum magna copia constitutus, magis voluptatibus, & petulantiæ, quam expugnationi vacasset. Et hostium aduentus, vicinus, & propinquus, denunciatus est, quem ex *Almanis, Slesitis*,

1454.

Bohemis collectum, in Oppidum *nouæ Marchiæ Schibelken*, quod adhuc partes Cruciferorum sequebatur, aduenisse, certum erat. Horum duces præcipui erant, *Rudolphus* Dux *Zeganensis*, & *Bernhardus Schumborski Bohemus*, octo millia armatorum equitum, & peditum vix explebant. *Casimirus* Rex, de aduentu hostium certus (de quibus non solum a propriis certificabatur, sed a *Frederico* etiam *Brandeburgensi* Marchione, qui eis contra fœdus pactum, & promissum, Regi factum in *Francofordia*, transitum per fluuium *Odram* præstitit, & quod scelus Nuntiis ad Regem in *Thorun* missis purgabat) cum paucis aulicis suis (omnes enim ad obsidionem *Marienborg*, Aulicos suos dudum transmiserat) ex *Thorun* descendit: vbi longum tempus, cum *Bohemis*, stipendio conductis, qui meruerant, & pecunias meritas exposcebant, in tractatibus, & ordinationibus faciendis, absumpserat. Monebat & tunc literis, & nuntiis, *Sbigneus* Cardinalis, & Episcopus *Cracouiensis*, *Casimirum* Regem, *ne sine aulicis, & exercitatis militibus, pugnam committeret, Aulicosque soluta Marienburgense obsidione, deduceret in certamen. Futurum enim esse, vt victor, obsidionis interuallum, & dispendium, facile compenset, victus vero, habita amittat, & soluere cogatur obsessa.* Verum fortuna, aliqua calamitate subactura Regem, Cardinalis aduersabatur, & *Ioannis* de *Konieczpolye*, Regni *Poloniæ* Cancellarii, qui contrarium fortissime suadebat, blandiebatur consiliis. Multa præterea nunciabantur signa futuræ in Regem cladis, tam à religiosis viris, & fœminis, quam ab astrorum peritis, omnia tamen pro formidinis, leuitatis & ignauiæ, velamentis habita, non secus, quam falsa oracula, repudiata. Præfatus siquidem *Ioannes* Cancellarius, & contra Cardinalis, & multorum aliorum consultationem, author fuisse scitus est, non accersendi eorum Militum, qui *Marienborg* obsidebant, auxilii, licet ipsi *Ægidio Suchodolski* misso, magnopere non se deseri, sed ad certamen adhiberi flagitassent. Tanta fiducia, & ardore capiendi, vel expugnandi Castri, captus, vt Regem exercitumque omnem, grandi clade, periculoque inuolueret, saluberrimaque Cardinalis consilia, neque Regem, neque Consiliarios suscipere, & exequi pateretur. Feria quinta deinde, ante festum Exaltationis sanctæ Crucis, in *Czerecwiczam* venit, exercitusque *maioris Poloniæ*, palantes, & distractos reperiens, adunauit. Qui veteris militaris disciplinæ, obedientiæ, & reuerentiæ, erga Reges, & Rempublicam, quam patres eorum exhibebant, obliti, cum in deliciis, voluptatibus, comessationibus, & ociis nutriti, adoleuissent, in contentionem versi. Confirmationem iurium Regni, & largitionem nouorum, nec aliter in ordines aut pugnam ituros, exposcebant. Et dum eorum importunitatem, confirmatis, Rex antiquis iuribus, sanasset: Sabbato in die Exaltationis sanctæ Crucis, Rex ordinauit exercitum, & eo in septem turmas diuiso, atque *Lucæ* de *Gorka*, *Posnaniensi*, *Stanislao* de *Ostrorog Calissiensi*, *Nicolao Sarlieysky Iuniwladislauiensi*, Palatinis, & *Derslao* de *Rithwyani*, Castellano *Rosperiensi*, ducendum, atque regendum, sibi id munus magnopere, cæteris expertis, & in disciplina militari bene peritis, omissis, deposcentibus, tradidit: qui non modo cætera, sed ne locum quidem, quo copias in hostem ducerent, aut in quo satis tute concurrerent, aptusne videretur, an iniquus, licet sub conspectu foret, expediebant. Ipsi siquidem, pugnæ ordinandæ studio, pro extendenda nominis sui, & gloriæ fama illecti, licet struendarum acierum, parum gnari, munus Ducale, quod se gessisse, clade secuta, inficiati sunt, aliis peritis neglectis, assumpserant, ad Martialia opera ardentiores, quam naturæ, moribusque eorum, & viribus conueniret. A plerisque autem disciplinæ militaris peritis, moniti, nihil quod salutare foret, in animum admittebant. Sed & priuatis contendebant odiis, satisque apparebat, nihil in commune consulendo, prouidendoque singula per discordiam, & alterutrius contemptum, ignauiamque neglecturos. Vnde non immerito ipsos, totius illius cladis, subsecutæ, pulsabat, tangebatq; inuidia. Feria secunda, ante diem S. *Lamperti*, mouit à *Czerekwicza*, & applicuit ad *Choyniczam*, quoniam illic certum erat hostes, pro liberanda obsidione, aduenire debere: trepidis & inuitis *Polonorum* cohortibus, illuc transeuntibus, quasi iam imminens exitium præsagirent, pauorque iam & pigricies, in quorundam vultibus, eminere notabatur. Tristabatur tamen Rex, videns gentes, parum obedire scientes, & paucos veteranos, fere omnes tyrones, neque bellis, neque pugnis assuetos, & male armis vestitos. Vnde pro Aulicis suis, & exercitu, qui *Marienborg* obsidebat, & pro gentibus, quæ erant, cum *Ioanne Czarnkowski*, Castellano *Gnesnense* & *Ioanne Vedelski*, numerum quinque millibus explentem, mittere, nec sine illis decernere, in animum induxerat. Sed dum à certis exploratoribus, & præcursoribus, hostium paucitas conspecta, & Regi, atq; Consiliariis relata fuisset, à Rege, qui in proposito fixus erat, nec sine Aulicis, ciendam pugnam, per Consiliarios *maioris Poloniæ*, maximis precibus ægre victus est, vt pugnam committere consentiret, *Bohemis nequaquam prælium committere, sed hostes libere ciuitatem ingredi Choyniczam permittere* censentibus. *Futurum enim esse, vt noui cum veteribus in-*

Poloni inobedientia militum

& imperitia Ducum

cluſi hoſtes, ſine certamine, & ſanguinis effuſione vincerentur, Regique, & exercitui ſuo continua auctio, defectio hoſtibus, & tabes ex fame accederet. Hocque conſilio, tanquam vafro, & callido repudiato, decernere Rex ſtatuit. Exploratores, vel potius Speculatores, partis vtriusque, dum fortuito in ſe incidunt, graui pugna, & dira commiſſa inter ſe, *Poloni* cruciferos propellunt. Quæ primitiæ belli, *Polonis* victoriam, non tamen absque incruento ancipitique certamine portendebant. Feria itaque quarta, in craſtino ſancti *Lamperti*, in campo ante oppidum *Choynicza*, integratis, inſtauratisque aciebus, ſtabat exercitus integra die, præſtolando, cum magno deſiderio, & alacritate, pugnam, à mane vsque ad veſperorum horam. Circa vero veſperorum horam, hoſtium exercitus, in tres tantummodo cuneos diuiſus, apparere cæpit. Qui viſo exercitu Regio, & eius multidine, magno pauore correptus eſt, & non de pugna, ſed de fuga, aut honeſta deditione cogitabat. Corripuit, & idem metus, *Caſimiri Poloniæ* Regis, dum hoſtilem aduentare, vidiſſet, exercitum: cum pauci milites exercitati, pene omnes tyrones fuerint, vt eſt fere omnibus hominibus naturaliter inſitum, trepidare, dum ad conflictum ventum eſt, cæperunt. Verum ea formido à peritis ducibus, facile leniri ſummoverique potuiſſet, ſi ante dimicationem, vidiſſe hoſtem, & agnoſcere exercitum ſuum, conſueviſſent. Sed his omnibus neglectis, in locum iniquum, & limoſum, raris diſtinctum ordinibus, deducere exercitum: non inuaſis, nec turbatis, per leuis armaturæ homines, hoſtilibus cuneis, licet ſibi id munus, *Albertus Koſſka Bohemus*, magnopere dari expetiſſet: cum magna pars exiſtat victoriæ diſturbare hoſtem prius, quam dimices. Verum temeritati fuere omnia, ab indoctis & imperitis ducibus permiſſa. Ex nouitate ſiquidem hoſtium, & hoſtilium armorum, quos velut tyrones, nunquam in conſpectu habuerant, *Polonorum* milites territi, non debebant ſubito, & non, niſi poſt aliquot dies, in aciem produci, vt videndi conſuetudine leniti, pauorem dimicandi poſuiſſent. Ducibus tamen vtriusque exercitus, ſuos animantibus, acies congrediuntur. Et fortuna exercitui Regio fauere cæperat, multique de hoſtibus cadebant, & omnes acies hoſtiles primæ, ad extremum confractæ, & contritæ, omnesque hoſtium duces, inter quos, & *Baltazar*, Dux *Zeganenſis* cæſi, & principalis Dux *Bernhardus Schumborski* captus. Hoſtes deinde glomerati, in *Polonos* disiunctos, & diſparſos, acrius inſtare, obterrereque rarefactos cuneos, aut in fugam vertere cæperunt. Tunc demum Duces Ordinum, qui nec iniquitatem loci, licet propinquam, nec quoduis aliud adminiculum præuiderant, trepidare, & concurſare, cohortesque in pugnam, timide licet, ſubducere nitebantur. Omnia tamen in irritum recidebant. Quod plerumque in rebus accidit, quæ in ipſo negocio, temerario conſilio expediuntur. Interim vero feruente pugna, exercitus Regius, qui partes tenebat vltimas, quodam ſubito terrore perculſus, & haud dubiam victoriam, per ſtoliditatem deſerens, nulla neceſſitate impellente, terga vertit, & à paucis, in omnes terror diffuſus, in ignominioſam fugam, cæteros traxit. Deſertis itaque aciebus, deſertis ſignis, & locis, paſſim fuga cæpta eſt, & hoſtibus conceſſa victoria. *Caſimirus* Rex quantum poterat, cum magna diligentia, & ſolicitudine, reſtituere pugnam, & reuocare fugientes, tentabat. Sed difficile erat, metu perculſis, reddere animum. Parumque abſuit, quod Rex in manibus hoſtium, non venit, obſtinato enim animo, perſeuerabat in pugna, reſtituendo prælium, niſi hi, quibus eius cuſtodia fuerat commiſſa, vi illum reluctantem abſtraxiſſent, & fugere compuliſſent. Sexaginta de Regio exercitu, vix deſiderati ſunt. Inter quos hi fuere principales. *Petrus* de *Sczekoczin*, Regni *Poloniæ* Vicecancellarius, *Nicolaus* de *Mokrsko*, Vexillifer *Sandomirienſis*, *Ioannes Ridzinski*, *Ioannes Zauisza* de *Roznow*, in *Coło* Capitaneus, *Zauiſſii* nigri, militis inſignis, filius vnicus ſuperſtes, Pauci admodum, videlicet tricenti triginta, quibus metu potior fuerat pudor, capti. Sed & nonnulli ex eis, non tam in loco certaminis comprehenſi, ſed ex fuga, quaſi meliori conſilio, à ſe ipſis reuocati, ſua ſponte captiuitati ſe, ne illis deeſſet honos dedidere. Pernicioſi in vtroque, quod & fugam ſimulatione velabant, & magno apud proprios, & hoſtes patebant ludibrio. Detrahebatur itaque etiam bonis militibus, quod ſe ſoli ex fuga retrahentes, captiuitati voluntariæ, addixerunt, & tam in ſtrenuos, quam timidos infamia vulgabatur. Inter quos hi fuerunt primi, *Lucas* de *Gorka Poſnanienſis*, *Nicolaus Sarlycyski*, *Iuniwladislauienſis*, Palatini, *Ioannes Fœlix Tharnowski*, *Ioannes* & *Nicolaus Rithwienſczi*, *Ægydius Suchodolski*, *Ioannes Melſthinski*, *Sandiuogius Lasſinski*, Succamerarius *Sandomirienſis*, *Petrus Strükowski*, Caſtellanus *Inowlodzenſis*, *Bartoſſius Ogrodzienski*. Ibi illa fortuna, quæ tot fauoribus Regem *Caſimirum* & *Polonos* efferrens, ſemper ſuſpectiſſima fuerat, circumacta, & mutata eſt. Nec diutius quam ſui mores ſunt, ſuo progreſſui indulſit, Caſtris Regiis, & totius exercitus curribus, quorum ad minus erant quatuor millia, in quibus multæ fortunæ erant, hoſtes potiti, & Oppidum *Choynicza*, obſidione ſolutum eſt. Notabiles Barones, & milites inſignes

partam ab initio victoriam apud oppidum Choynicza, in hoſtem Cruciferum referunt cum ignominia & clade ſua ingenti.

Poloniæ, inter quos erant aliqui, diuiſam Regis *Hiſpaniæ* ferentes, quos honeſtatis cauſa ſileo, vt eorum, & publico pudori, conſulam, elegerunt tunc potius fugere turpiter, quam in prælio honeſte mori, vel capi. Et ut fit, in certamine, parum fœliciter geſto, etiam ad inſignes milites obtrectationis infamia, quaſi ignauiter pugnaſſent, peruenerat. Alternabat tunc fortuna vices ſuas, & rerum ſtatum, exiguis verſabat momentis. Nam in primitiis pugnæ Rex euaſerat ſuperior, in proceſſu vero prælii, ſorte mutata inferior, vt vinceretur ab his, quos vicerat. Nec mirum, obrepſerat enim apud Regem, & *Polonos*, in proſperis audacia, & inconſulta temeritas, quæ omnia incauta, & neglecta, eo certamine adminiſtranda, ex nimia ſui præſumptione fecerat. *Ioannes* de *Konieczpolye* Regni *Poloniæ* Cancellarius, plurimum incuſabatur, quod & author primarius fuerat deditionis *Pruthenicæ*, & dum præliandum foret, non accerſendi eorum militum, qui *Marienborg* obſidebant, auxilii. Creditum eſt a pluribus, plagam, & cladem huiusmodi, Regi *Caſimiro*, *Poloniſque*, propter eorum iniquitatem accidiſſe, quoniam in bellum procedendo, hoſtiles, & plusquam hoſtiles, faciebant in propriis, & domeſticis, & præſertim bonis, & hominibus Eccleſiæ, prædas, & crudelitates. Neque in committenda pugna, auxilium e cœlo poſtulabant: propria virtute credentes vincere. Libertates inſuper in fidei ſanctæ dedecus, per Regem, & Conſiliarios, conceſſæ *Iudæis*, pro quibus a *Sbigneo* Cardinale, & Epiſcopo *Cracouienſe*, & fratre *Ioanne* de *Capiſtrano*, diuo homine, *Caſimirus* Rex publice argutus, & correptus, illas reuocare diſtulit, prouocauerunt iram Dei in Regem & populum. Vitia inſuper alia multa, præda, furta, & rapinæ, quæ nulla animaduerſione plectebantur, adeo promeruerunt vltionem diuinam, vt magna multitudo *Polonorum*, ante hoſtium paucitatem corrueret. Et ſuperbia, iniquitas, & auaritia Polonorum, clade tam turpi, & inſigni, a iuſto feriretur Deo. Clade huiusmodi Nunciis & literis delata, vniuerſos *Polonos*, tantus dolor, tantaque amaritudo corripuit, vt non niſi luctibus, & fletibus vacarent: cum ſimilis ruina, a tam tenui, & debili hoſte, nunquam in annalibus, Regno & populo *Polonico* legitur accidiſſe. Tum primum *Poloni*, licet tarde, intelligere cæperunt, quod benignitas Dei, quæ omnis immunditiæ, atque iniquitatis, execratrix eſt, iuſta clade obrui illos permiſit: cuius inclinationem & iudicium, per impietatis facinora prouocantes, non hoſtium viribus, ſed ſuis ſceleribus corruerunt. Meritoque & Rex & omnis Præſidium cœtus, confuſioni & ruinæ ſubiacuit, partamque victoriæ gloriam amiſit, qui facinora impunita dereliquit. Cladesque illa *Polonorum* imputabatur demeritis, qui in id bellum procedendo, expilationibus Eccleſiarum & agreſtium, ſtuprationi virginum, ceterisque id genus concuſſionibus intendendo, facinorum ſuorum, clamoribus, indignationem diuinam, prouocare non deſtiterunt, quam tunc maxime propitiare debuerant. Itaque ex infœlicitate quadam magis, quam *Polonorum* ignauia *Choynicenſem* cladem conſtat proueniſſe, vt pote, qui deletis hoſtium, tam Ducibus quam copiis, tenendo victoriam in manibus, victis illam tradiderunt. Magna iucunditas apud Magiſtrum, & Commendatores in *Marienborg* obſeſſos, poſtquam illis victoriæ, apud *Chyniczam* partæ, Nuncius allatus erat, exorta eſt, quam pulſu aſſiduo campanarum teſtabantur. Non omnium tamen Cruciferorum pectora, victoriæ huiusmodi, & nouitatis, demulcebat dulcedo. Fuere enim, qui ſe poſt illam, non pugnam, ſed ærumnam, maius naufragium, maiusq; periculum, quæſiuiſſe quererentur. Propter quod, & multi ſibi per diſceſſionem, & renunciationem ordinis conſulebant. Neque in ſua ominatione, falſi facti ſunt. Adeo enim Diuinitate ſibi propiciante, *Caſimirus Poloniæ* Rex, caſum ſuum vltus eſt poſterioribus præliis, adeo Cruciferos afflixit, vt vnam illam ſuam victoriam, iuxta atque ruinam deplorarent. Victoriamque ſuam de *Polonis* relatam, non finem belli, ſed cauſam maioribus bellis, & occaſionem delendi ordinis fore exortam, & illo prælio quæſitam fuiſſe. Marſſalcus inſuper Crucifericus *Ioannes*, Vir inter Cruciferos prudens, & ſagaciſſimus, triſtem vultum, audita ſuorum victoria, & triſtiorem, quam ante geſſit: *Vereri ſe* inquiens, *ne ille triumphus perinde, ac vanus euadat; plus detrimenti victoribus, quam victis allaturus. Pauidum ſe aſtruens, atque tremulum, ignorantem in quem finem relatæ, per Cruciferos victoriæ, invidiam fortuna conuertat, & poſt proſperitatis munus, mutationis aduerſæ oſtendat refluxum.*

Dux *Maſouiæ Boleslaus*, decima die Menſis Septembris, in curia ſua & villa *Oppinagora*, religioſe, & deuote mortuus, & in *Varſchouienſe* Collegiata Eccleſia ſepultus. Morte ſua cladem huiusmodi venturam portendebat. Fleuit illum *Caſimirus Poloniæ* Rex, & Primores luctu magno, quoniam inter Principes orbis, prudens, induſtrius, modeſtus, ac religioſus, & deuotus, cenſebatur. Quatuor filios, videlicet *Conradum*, *Caſimirum*, *Boleslaum*, *Ianusſiumque*, & duas filias, *Annam* & *Zophiam*, reliquit: quatuor filii dudum abſumpti erant, duobus nomina *Boleslaus*, duobus *Ianusſius*.

Boleslaus Maſouiæ Dux moritur, quatuor filiis & duabus filiabus relictis.

Rex *Poloniæ Caſimirus*, cum paucis venit *Bidgoſtiam*, mœrens, & fortunam ſuam increpans, ſero, ac nequicquam laudans, probansque *Sbignei* Cardinalis, & Epiſcopi *Cracouienſis*, ne ſine Aulicis decerneret, conſilia, ibique diebus aliquot conſumptis, tranſiit in *Nyeſcheuam*.

1454.

Vbi ad eum omnes Principales Ciuitates, *Prusſiæ* venerunt: rogantes ſuppliciter, *ne casu illo frangeretur, ſed vt celerius instauraret exercitum:* offerentes *omnia bona ſua, pro correctione caſus huiusmodi ſe largituros, & à fidelitate ſua nunquam, vsque ad mortem diſceſſuros.* Rex *Caſimirus* collaudatis ciuibus, aſſerit *ſe, clade illa magis irritatum, quam fractum, & in breui, cum Dei adiutorio, prouiſurum, vt hoſtilis lætitia, de victoria ſuſcepta, non poſſet eſſe diuturna.* Et quoniam caſtra *Prusſiæ*, debili manu tenebantur, per terrigenas *Prusſiæ*, veritus Rex, ne in Cruciferorum venirent poteſtatem, quoniam iam caſtrum *Schtum*, nouiter magna cura, & labore quæſitum, & caſtrum *Prusmorg*, propter paucitatem hominum familiarium, *Ioannes* de *Bayſſen*, qui *Schtum*, & *Gabrielis* de *Bayſſen*, Palatinorum, qui *Prusmorg*, tenebant, ad Cruciferos defecerant, mandat Rex aulicis ſuis, vt obſidionem Caſtri *Marienburg* ſoluant, & ad ſe veniant. Quibus venientibus, Caſtra *Prusſiæ*, ad tenendum committit, & illis præſidia neceſſaria ſuper imponit. Vniuerſis vero terris Regni *Poloniæ*, *Leopolienſe* duntaxat, & *Podoliæ* excepta, celeriter ad arma conſurgere imperat. Cui mandato, illico paritum eſt, & cum omni feſtinatione & celeritate, vniuerſum Regnum conſurrexit, magnoque animo, quilibet illuc properabat, vnus alterum exhortando, ad communem ignominiam detergendam. Quamuis enim, hybernum, & gelidum tempus aduentaret, præſtare tamen viſum eſt, omnes difficultates perpeti, quam contumeliam, & cladem, ad *Choyniczam* acceptam, vtcunque inexpiatam, relinquere, ne hoſtibus foret diuturnior lætitia, & vt *Caſimirus* Rex, maiorem, clarioremque, reparato exercitu, ſe cunctis oſtenderet, de clade recenter accepta, terribiliorem. *Polonorum* tamen animos, grandis afflictio, & triſticia, qualis poterat, pro tam infœlicis pugnæ, ad *Choyniczam* habitæ, ſignificatione prouenire, longo tempore detinuit; metientium, quantam fortunæ varietatem, ſub patre & filio viderant.

Soluta Marienburgi obſidione Caſtra Prutbenorum præſidiis Polonorum firmantur, & bellum contra Cruciferos indicitur.

Hoſtes diebus aliquot, apud *Choyniczam* commorati, verſus *Czczow* proceſſere, cinxeruntque obſidione *Czczow*, quæ deditionem ſponte fecit, & eius exemplum Oppidum *Gnyew* ſecutum eſt. Magiſter Interea opportunitatem temporis nactus, ſolicitat Pontifices, Nobiles, Ciuitates, literis & Nunciis, vt mutato propoſito, redirent ad ſuam obedientiam: *Caſimiro* Rege *Poloniæ* deſerto. Promittens illis, omnium præteritarum culparum perpetuam obliuionem. Sed cum omnes, Pontifices, Nobiles, Ciuitatesque ſolidam fidem, obedientiam, & conſtantiam promiſſam fortiſſime cuſtodirent, ſolus *Nicolaus* Epiſcopus *Zambienſis*, alias de *Quidzin*, repertus eſt, qui iure iurando fracto, cum Caſtris, & Civitatibus ſuis *Caſimirum* Regem deſeruit, & ad Magiſtrum in *Marienburg* venit. Quem Magiſter, vt meruerat, omnibus ſuis, & Eccleſiæ quæ ſecum ferebat, fortunis, clenodiis, & rebus ſpoliauit. Exercitus hoſtilis, oppidis *Czczow*, & *Gnyew*, in ſuam poteſtatem redactis, tranſito flumine *Vista*, in *Marienburg* deuenit, illicque degendo, oſtenderunt ſe victoria illa, & tempore, neſcire vti hoſtes, & ſecum captiuos, illuc deductos, Magiſtro præſentant, ac a Magiſtro meritum per plures iam menſes ſtipendium petunt. Magiſter vero nullum penitus Ærarium habens, de ſpoliis Epiſcopi *Zambienſis*, & de pecunia hinc inde cum graui difficultate, mutuata, conflatis etiam imaginibus ſanctorum, crucibus, & calicibus, dudum in theſauro conditis, non niſi cuilibet perſonæ ſex groſſos largitur. Fingitque *ſe omnem theſaurum Prusſiæ, in Rhenum traduxiſſe*, & optat cum magnis precibus, *vt ſolutionem ſuorum Stipendiorum, in aliquod tempus differri patiantur.* Stipendiarii hac reſponſione offenſi, non enim ſolummodo plenas arcas theſauris, ſed etiam plenas turres, rebantur reperire. Diſſimulato tamen dolore, poſt varias altercationes, ad eam concluſionem perueniunt, *vt pro vniuerſo ſtipendio, ſoluant illis, pro tempore Carnispriuii, quadraginta millia florenorum, aut Caſtrum Marienburg, cum cæteris Caſtris, & Ciuitatibus eorum ditionis, ipſis ad plenum reſignent.*

Thſczovv, & Gnyevv Cruciferis ſe dedunt.

Epiſcopus vero Zambienſis à Polonis deficiens,

Magiſtro Cruciferorum laborante difficultate rei nummariæ, omnibus bonis exuitur, vt ſtipendium ſoluatur militi.

Captiui interea *Polonorum*, inhumane, & crudeliter apud caſtrum *Marienborg* aſſeruabantur. Et plures numero, aut fame tabefacti, aut carceris ſqualore anxiati, dietim moriebantur, neque aliqua compaſſionis tangebatur cura, quin etiam in abſumptos ſæuiebant, negando illis ſepulturam, & ſingulos qui obierant, equis tractos, in flumen *Visla* proiiciebant. In quo Cruciferorum apparuit, cruenta ſæuicia, quod in eos, quos cæperant, ſuperbos ſe, & inhumanos gererent. Miſſis autem in omnes *Almanorum* terras, Nunciis, & literis, triumphum ſuum, quantus fuerit, ex frequenti captiuorum nomine, & numero, oſtendunt, multoque pleniorem, & vberiorem Cladem *Caſimiri* Regis, quam, vt erat, latius atque inflatius perſcribunt. Et quo gratior fieret denunciatio, adfingebant Regem *Caſimirum* necatum, ſeque illius amictu potitos eſſe, vt de ſuis Succeſſibus homines inſolentes ſolent prædicare.

Cruciferorum ſæuicia in captiuos

& de relato triumpho faſtus.

Rex *Poloniæ Caſimirus*, *Pruſſiæ* Nobilibus, & Ciuitatibus, in propria, cum bona ſpe, licentiatis, ex *Nyeſchovv* in *Brzeſczye* diuertit. Ibi, ad illum Pontifices, *Gneſnenſis*, *Wladislauienſis*, & *Poſnanienſis*, ac plures Barones adueniunt, & ſuper rebus male geſtis, vt celerius erigi, reformarique poſſint, plures dies in conſulendo abſumunt. *Sbigneus* Cardinalis, & Epiſcopus *Cracouienſis*, quoniam perſonaliter adeſſe nequibat, per literas, & Nuncios hortatur

1454.

Æger Regis Caſimiri animus, à Senatu erectus, in bellum Pruthenicum accenditur.

tur *Caſimirum* Regem, *vt ſpem bonam reſumeret, cladisque Choyniczenſis, tam m moriam, quam ignominiam obliteraret. Proprium eſſe ignauorum*, oſtendens, *trepidare offenſionibus: e contra vero, virorum fortium, meliora etiam, poſt res infœliciter geſtas, ſperare, & victorem poſſe effici faciliter, ex victo, ſi ſe geſſerit perſeueranter, cum iterum variauerit fortuna regreſſum.* Nec Cardinalis tantum, ſed & cæteri, omnes Conſiliarii, nihil *Choyniczenſe* clade territi, ſummæ, rerum ſuarum, proſperum, ex multis reſpectibus, & ex eo maxime, quod Ciuitates omnes *Pruſſiæ*, & principales, fidem, clade ſecuta, non mutauerant, ominabantur, portendi euentum. Plus etenim conſtabat ignominiæ, quam cladis ad *Choyniczam*, acceptum: præſentia *Caſimiri* Regis augente ignominiam. Interim ei *Ioannes* de *Thaczin*, Palatinus *Cracouienſis*, & *Petrus* de *Schamotuli*, Caſtellanus *Poſnanienſis*, qui *Pragam*, ad *Ladislaum Hungariæ*, & *Bohemiæ* Regem, miſſi erant, de clade Regia, ſpeciali Nuncio, in *Praga* auiſati, mœſtiſſimos vultus ferentes, aduenerant. Et licet omnia eis commiſſa, iuxta vota ordinaſſent, & tam cum Rege *Ladislao* concluſionem captaſſent, vt pro feſto S. *Nicolai*, ambo Reges *Wratislaviæ*, aut præſencialiter, aut per Nuncios conuenirent, & fœdus aliud iungerent, quo caueretur, vt Reges ſibi inuicem, contra quoſcunque hoſtes, Chriſtianos, & barbaros, pro omni tempore præſidium ferrent, omnia tameu hæc, inſipida erant animis ſuperiori clade afflictis. *Caſimirus* tamen Rex, æquanimiter Dei digitum, & toleranti animo ſufferens, nec altitudinem mentis ſuæ, ex caſu ſecuto, in aliquo deflectens, in hoſtium Cruciferorum oppreſſionem, & exterminium, potentiæ ſuæ concitavit, dexteram, & ad eripiendum illis triumphi, quo in omnes gentes gloriabantur, materiam, fortiſſimo militum, & frequenti ſuccinctus robore proceſſit: decernendique copiam fecit, provocans, apparente nullo, ſiquis dimicare auderet.

& Legati interea à Ladislao Hungariæ Rege redeunt.

Stante *Caſimiro Poloniæ* Rege in *Brzesczye*, venit ad ſuam Serenitatem Magiſter Studii *Cracouienſis*, *Sandigouius*, alias *Sandek*, Theologiæ Doctor *Pariſienſis*, Canonicus *Gneſnenſis*, *Polonus* natione, nobilis genere, de familia & Domo *Chorabitarum*, raræ vir religionis, & deuotionis, maximi vero amoris in Deum. Hic cum cognouiſſet, *Caſimirum* Regem, & ſuum exercitum, infœliciter ad *Choyniczam* pugnaſſe, aſſiduis aliquot noctibus, cilicio indutus, & pronus, ante imaginem paſſionis Chriſti, quam ſecum *Pariſiis* detulerat, cadens in terram, ſingultibus, & lachrymis profundis, deprecabatur Deum, *quatenus illi reuelaret, ob quam culpam, Caſimirum Regem Poloniæ, ſuamque gentem, iuſtum bellum agentem, coram paucis hoſtibus corruere permiſit.* Atque illi per noctem eiulanti, reuelatum eſt, *ob enormia ſcelera Regis magis, quam populi, cladem illam accidiſſe. Conſurgeret itaque, & Poloniæ Regem Caſimirum, perſonaliter adeat, illique facinora ſua grauia, tunc eidem Sandkoni, ad liquidum reuelata, exprobret; reformationem rerum ſuarum habiturus, ſi præuaricationes ſuas, digna pœnitentia correxerit.* Amictus itaque hiſpida ſtola, & pede diſcalceato, in *Brzeſczye* venit, & ſub audientia *Caſimiri* Regis, & multitudine populi, ſermone in vulgari habito, in arcem Regem ſecutus, ſecretam dicendi audientiam, omnibus excluſis, obtinuit: In qua Rege ſurgere, & ſtare, interim dum legationem Diuinam, ediceret, ſic orſus. *Ego, te, inquit Dominus, cum eſſes, natu maior, & in omnium oculis contemptus, ex paruo magnum feci, & primo in Ducem Lithuaniæ, deinde in Regem Poloniæ erexi, de ſeptiformi nece, in caput tuum comparata liberaui, ſplendido coniugio ornaui. Pruſſiæ & Pomeraniæ oram, tuæ ditioni ſubiugaui, glorioſum te Orbi vniuerſo feci, vltra omnes Poloniæ Reges, te extuli, tu tamen ſceleribus grauiſſimis, me ad iracundiam prouocaſti, flagella mea poſuiſti in ludibrium, nec in diem hanc voluiſti conuerti, ad patrem caſtigantem.* Exprobrauitque illi teterrima vicia, in ſpecie ab illo commiſſa. Denuntians, *niſi ceſſaret, caſurum, in grauem Dei vltionem, nec vllum opus ſuum proſperari poſſe, ſtirpemque ſuam, quantumcunque multiplicatam, & multiplicandam, occaſuram.*

Sandiuogius Theologus, Canonicus Gneſnenſis, vir religioſus, cauſas cladis Choyniczenſis, Caſimiro Regi, à Deo iuſſus enarrat.

Exercitibus terrarum Regni *Poloniæ*, ad villam *Opoki* (ibi enim deſignatus erat illis locus) conuenientibus, à quibus in transeundo, non ab omnibus tamen, nullum genus iniuriæ, in rapinis, & ſpoliis, omiſſum eſt. *Caſimirus* Rex, de *Brzeſczye* mouit, & in *Opoki*, quindecim diebus, & amplius abſumptis, ſub quibus gentium, & Regni ſui, & aliquorum Stipendiariorum, ex *Bohemia*, *Morauia*, & Sleſia accerſitorum, præſtolabatur aduentum. Quibus ad plenum confluentibus, motis Caſtris, ad *Nieſchewa* peruenit, & ibi omnem exercitum ſuum (de cuius magnitudine, & numeroſitate, *Pruſſiæ* Nobiles, & Ciuitates, magna admiracione, & leticia perfuſi erant) per pontes, in nauibus ſituatos, per fluuium *Visla* traducit, iuribus tamen Regni, predeceſſorum ſuorum perprius confirmatis, & aliquibus libertatibus, & prærogatiuis, de nouo adiectis. Venerunt autem illuc *Ladislai*, Regis *Hungariæ*, & *Bohemiæ*, Nuncii, videlicet *Zdeniek Konopnicki*, & *Ioannes Rabſthin*, Petentes *Caſimirum* Regem, *vt pro decidenda controverſia, occaſione terrarum, Ciuitatum, & caſtrorum, inter Regem Bohemiæ ab vna, & Marchiones Miſſnenſes, partibus ab altera, ſuper qua in eum, ab vtraque parte eſt compromiſſum. Wratislauiam pro Feſto S. Nicolai venire, & vtriusque partis iuribus & allegationibus cognitis, ſententiam pronunciare dignaretur.*

Dux Rex Caſimirus, cum exercitu Iſtulam traieciſſet. Legati Regis Hungariæ & Bohemiæ Ladislai ad ipſum veniunt, petentes, vt Arbiter, pro certis terris, inter ipſum, & Marchiones

1454. Miſnenſes electus, Wratislauiam veniret. Verum Caſimirus, bello Pruthenico occupatus Nuncios ſuos mittit.

His reſponſum eſt: *Non poſſe Caſimirum Regem, propria cauſa deſerta, alienæ intendere. Miſſurum tamen Legatos notabiles, qui ſuam perſonam repræſentent.* Hoc reſponſo ædito, *Ioannem* Archiepiſcopum *Gneſnenſem*, *Creslaum* de *Kurozwąki*, Caſtellanum *Lublinenſem*, & *Ioannem Luthkonis* vtriusque Iuris Doctorem, Palatii Apoſtolici Auditorem, Archidiaconum *Gneſnenſem*, *Wratislauiam* transmittit. Inutilis tamen fuit eorum aduentus, licet & per *Ladislaum* Regem, & per Clerum, ac populum, magnus fuit illis honos exhibitus: quoniam Marchiones *Miſſnenſes*, explorato, quod *Caſimirus Poloniæ* Rex, perſonaliter non veniebat: diſtulerunt venire, *non in Legatos Regis Poloniæ, ſed in ipſum Regem*, aſſerentes *ſe compromiſiſſe.* Ne tamen in totum res eſſet infecta, nouum compromiſſum, ab ipſis partibus in Regem *Poloniæ*, celebratum eſt, & dies S. *Iacobi* Apoſtoli, ad audiendum pronunciationem ſententiæ inſtituta. Petebant inſuper Nuncii Regis *Bohemiæ*, *vt Caſimirus Rex, armis omiſſis, ſuper terris Pruſſiæ, in Regem Bohemiæ, compromitteret: cum & Magiſter Pruſſiæ, plenum ſuper hoc iam mandatum feciſſet.* Super quo illis reſponſum eſt. *Non abnuere Caſimirum Regem, ſui affinis Regis Bohemiæ, arbitramentum, dum modo illum certificet, in tractanda, & decidenda cauſa, Almanicis Conſiliariis excluſis, Bohemorum tantummodo ſe conſiliis vſurum.*

Exercitus Caſimiri Poloniæ Regis tendens in Pruſſiam

Feria quinta, poſt feſtum ſanctæ *Catharinæ*, mouit *Caſimirus Poloniæ* Rex, a Stationibus, prope *Thorun* diebus aliquot habitis, & venit in *Chelmza*. Abinde continuando tranſitum, per aliquot ſtatiua, peruenit feria ſexta, in die S. *Luciæ*, ad fluuium *Oſſa*, inter *Radzim* Regium, & *Laſſin* hoſtium, Oppida, fluentem. Et licet hoſtes molendinum ex muro factum, in prædicto fluuio *Oſſa*, gentibus firmauerant, volentes tranſitum exercitui regio prohibere, quam primum tamen velites, & præcurſores Regii venerunt, hoſtes deſerto molendino fugierunt. Rex *Caſimirus* tranſito fluuio *Oſſa*, vnum milliare ab Oppido in ſilua Caſtra poſuit, vt facilius exercitus ſuus, pro ignibus ligna, & pro ſe, & pro equis poſſit habere commeatus. Tanta autem fuit in Caſtris regiis, curruum multitudo, vt vltimum agmen, vix die altera, ad ſtationes poſſit pertingere. Nam & aëris intemperies, & terræ reſolutio & lubricitas, magnum prebebant, tanto exercitui impedimentum, ad celerius tranſeundum. Eo autem reſpectu, *Caſimirus* Rex cum tam frequenti exercitu, ſub tempore hybernali, profectus eſt, vt aut cum hoſte decerneret, acceptamque, apud *Choyniczam*, reſcinderet ignominiam, aut, ſi detrectarent pugnam hoſtes, timoris confeſſione, hoſtilis, Militarium, & Ciuium *Pruſſiæ* animos contineret in fide. Quæ quidem expeditio, nutantes, & dubias Ciuitates, in fide continuit, iam in defectionem ſpectantes.

Oſſam flumen traiicit.

1454. Duo Oppida Episcopi Zambienſis capta, in prædam militi dantur, & incenduntur. Hoſtis vero nullam pugnandi copiam facit.

A die Sanctæ *Luciæ*, vsque ad octauas feſti Epiphaniorum, in ſylua, ad *Laſſin*, continuata ſtatiua habita ſunt: neque enim vlterius progredi placuit, ne hoſtes in *Laſſin* incluſi, commeatus, qui largiſſime ad exercitum ducebantur interciperent. Sub illo tempore, duo Oppida, Epiſcopi *Zambienſis*, *Biſſowwerder* & *Niekisſiałka*, nequicquam hoſtibus, in eo concluſis, reſiſtere valentibus, conquiſita ſunt, & præda omnis militi conceſſa. Ciuitates ambæ combuſtæ, captiui plures, & notabiles, *Caſimiro* Regi dati. Nulla autem res, quantumcunque aduerſa, & indigna, hoſtes, & eorum Stipendiarios, ad pugnam potuit pellicere. Vniuerſali enim, & concordi decreto ſanxerant, *aſtu potius & ingenio, particularibusque congresſibus, tum tamen vincendi facultas, ex loco & tempore ſuppeteret, vtendum aduerſus Polonos eſſe, quam iuſta acie dimicandum, quod victi, priorem obſcurarent victoriam, & non facile, poſſent ſuum reparare caſum, & excidium, Polonis vero diuerſa ſors ſit. Nam ſi vincant, intolerabiles fore, nec quieturos, ante plene conſecutam victoriam. Si vincantur, facile ſupplementum ex nouis, & recentibus militibus, vtpote qui gente abundent & ſumptu, habituros.*

1455.

Tanto, vt præmiſſum eſt, tempore, in Statiuis, in ſylua, ante Oppidum *Laſſin*, abſumpto, quoniam Oppidum ipſum, exercituali impetu expugnare non placuit, ne in vilis Oppidi conquiſitione, aliqui inſignes milites caderent, & pacis tractatus, aliquoties, per Nuncios Magiſtri, & Cruciferorum, ex *Marienborg* miſſos, ad plenam concluſionem, peruenire non poſſent (cauebatur enim, ne ſi treuga, cuiuscunque temporis, Magiſtro & Cruciferis, iuxta eorum peticionem concederetur, animi aliquarum Ciuitatum *Pruſſiæ*, in fide Regia fluxi, & teneri, in totum auerterentur) hyemsque validiſſima, niuibus, etiam illam augentibus, exercitum *Caſimiri* Regis premeret, & iam in circuitu aliquot ad miliaria commeatus conſumpti, reperiri non poſſent, ſoluitque Rex campum, & exercitum feria tercia, poſt Octauas Epiphaniæ licentiat. Principes militiæ legit, bello diſtribuit loca, quibus quisque præeſſet, quæ munia ſinguli, quos ordines, quid muneris exequantur. Tribusq; Capitaneis in Terris *Pruſſiæ*, cum notabili, & valido ſtipendiariorum, numero, relictis, *Andream* de *Thączin*, terræ *Culmenſi*, *Petrum* de *Schamotuly*, Caſtellanum *Poſnanienſem*, terræ *Pomeraniæ*, & *Ioannem Colda Bohemum*, terræ *Pruſſiæ* inferiori præficit. Cæteri milites *Poloni*, & *Bohemi*, quibus caſtra, in gubernationem commiſſa ſunt, his tribus Capitaneis, parere iuſſi, Caſtrum & Oppidum *Dzialdow*, in confiniis *Maſouiæ* ſitum, quoniam non putabatur, ex longitate ſitus debere, in rebellionem aſpirare, in fide *Slawkonis*, de *Wierzborg*, Vexiliferi *Dzialdouienſis*, cuius Rex integritati plurimum confidebat, dimiſſum. Sed is, Rege diſcedente ex *Pruſſia*, iuramenti & fidei oblitus, nulla cogente neceſſitate, Magiſtro & Cruciferis illa tradit. Ex eo autem tempore, inter *Polonos*, & Cruciferos, pulcherrima contentionis materia ſuborta eſt. Nam quantum *Poloni*, veniſſe cum maximis, & frequentibus copiis, & vim hoſtilem, in terra *Pruſſiæ*, ne diuturna foret relati triumphi lætitia, ponebant in gloria compresſiſſe, tantum Cruciferi, ad pudorem illorum, & ad ſuam leuandam, refellendamque ignominiam, circa vnius oppidi ignobilis muros, longo tempore *Polonos* verſatos, cæpto irrito diſceſſiſſe depromebant.

Dimiſſo Regis Poloniæ Caſimiri exercitu, propter tempeſtatem hyemis, poſitisque in terris Pruſſiæ præſidiis.

Oppidum Dzialdow,

1455. fraude Slawkonis de Wierzbowo, vltro Cruciferis deditur.

Licentiato exercitu, qui circa *Thorun Viſlam*, ſpiſſa glacie congelatam, pluribus itineribus tranſiit, & tanta velocitate Penates repetiit, vt omnem famam diſſoluti campi præceſſerit, Rex *Caſimirus*, factis pluribus Ordinationibus, in *Thorun*, & *Nyeſchoua*, rebus etiam *Pruſſiæ*, vtcunque poterat, in bono ordine conſtitutis, per *Brzeſczyc* in *Lanciciam*, vbi Prælatorum & Baronum aliquorum tenuit Conuentum, & vbi militibus ſuis *Pruſſiæ* Caſtra tenentibus, ſtipendium ſoluebat, feria quinta, ante feſtum Purificationis ſanctæ *Mariæ* Virginis peruenit, & ibi aliquot dies, in expeditione rerum occurentium moratus, ad exigendum, de quolibet laneo, vnum fertonem, in Regno *Poloniæ*, pro ſubſidio belli *Pruthenici*, in Caſtris, ante *Laſſin* habitis, per Exercitum Regni promiſſum, collectores transmittit. Sed tardius omnia, pro neceſſitate indigentium fiebant, numiſma nouum, in mediis groſſis, in monetaque communi, in vrbe Regia *Cracouienſe* cudendum decernunt: quo facilius impenſæ ex ærario, pro bello continuando ſufficerent. Rex ipſe, maiori parte conſilii ſui improbante, quo ſe occupationibus, plus ſolito, eum vexantibus, ſubduceret, cum *Eliſabeth* regina conſorte ſua, quæ ex *Siradienſe* Caſtro, in quo tempore belli *Pruthenici*, manebat, ad eum in *Lanciciam* aduenerat, remiſſis omnibus fere aulicis ſuis *Polonis*, die Dominico, Purificationis ſanctæ *Mariæ* virginis, ex *Lancicia*, vbi tunc, pro ferendo Regi charitatiuo ſubſidio prouincialis Sinodus habita eſt, egreſſus, in *Lithuaniam* proceſſit, & plures motus, ſtudio *Gaſthowdi* excitatos, compeſcuit, & animos *Lithuanorum*, nouis rebus ſtudentes, a propoſito auertit. In *Lithuaniaque* tempus omne veris, moratus, multorum Principum Nuncios, cum precioſis muneribus, ad eum venientes accipiebat. Sed & Imperator *Tartarorum Ecziger*, miſſis Nunciis, de clade ad *Choyniczam* accepta, compaſſus, omnium potentiarum ſuarum, quaſcunque haberet vires, in euentum futuri congreſſus cum Cruciferis in *Pruſſia*, ſe proprio ſuo capite adducturum, aut neceſſitate aliqua ineuitabili interueniente, per filium ſuum miſſurum, & obtulit, & reſpondit. *Lithuani* quoque de ferendo exercituali ſubſidio, contra Magiſtrum & Ordinem, correcta priori voluntate, fidem præſtant.

Caſimirus Rex, & fertonem, ex ſingulis laneis promiſſum, a Polonis exigit,

& in Lithuaniam profectus, & Lithuanos rebus nouis ſtudentes in officio continet, & Tartarorum Nuncios contra Cruciferos auxilia promittentes excipit.

Quieuiſſe videbantur horribiles motus bellorum, & clade, apud *Choinicam* accepta, per viciſſitudinariam reciprocationem, correcta. Per ſingularia enim certamina, ſæpius inita, in quibus *Poloni*, ſemper extabant victores, animi *Polonorum*, euentum alacrioris fortunæ, in dies præſtolabantur. Sed paulo minor turbatio, quam quæ apud *Choyniczam* acciderat, in morte *Sbignei* Cardinalis, & Epiſcopi *Cracouienſis*, ſubito coorta eſt. Qui regresſione fœlici ex campo *Caſimiri* Regis, & ſui exercitus comperta, ex *Cracouienſe* urbe, in qua ad prouidendum ſingulis emergentibus, durante bello *Pruthenico* præſentialiter morabatur, verſus *Sandomiriam*, & illic in arctiori abſtinentia, iuxta conſuetudinem, diutius obſeruatam, dies Quadrageſimæ abſumeret, proceſſit, & fere omnem Quadrageſimam illic, deditus obſecrationibus, & miſſis exegit. Dum vero diem Dominicum Palmarum, & eius officium diurnum, pariter & nocturnum, ſolenniter, & cum voce ſonora expleuiſſet, & ad veſperam, in chriſmandis hominibus vacaret, in craſtino vero, videlicet feria ſecunda, in funere *Ioannis* de *Konieccpolie* Regni *Poloniæ* Cancellarii, miſſam mortuorum, in Pontificalibus decantaſſet, reuerſus de Eccleſia, in grabatum ſe proiecit, & febribus vexatus, grauiſſimum cæpit habere, & præcluſum anhelitum, & cruorem flegmate mixtum proiicere. Et dum tam ipſe, quam ſui familiares, omnes illum grauedinem fortem, naturam ſuam ſuperaturam exiſtimaſſent. Phyſicusque, *Sbigneo* Cardinale, iam fruſtra conſenciente, incidendam venam ad phlebotomiam perſuaderet, feria tertia poſt Ramis palmarum, quæ erat, prima dies menſis Aprilis, ſub tempore, quo Domini noſtri paſſio, in Eccleſia *Sandomirienſi* pronunciabatur, generoſum ſuum illum ſpiritum, cuiuslibet potentiæ mundanæ, contra fidem, aut libertatem Eccleſiaſticam, aut iuſtitiam ſe extollentem contemptorem, ad ſydereas manſiones, angelico miniſterio deuehendum, emiſit. Cuius morte, in Regno *Poloniæ* vulgata, vniuerſos Ordines, & homines vtriusque ſtatus, tantus mæror & luctus occupauit, vt illum, non ſolum, tanquam Eccleſiæ Cardinalem, Pontificem, & Columnam, & verum Apoſtolicum ſucceſſorem, ſed veluti parentem & liberatorem patriæ, & defenſorem, atque aduocatum, vberrimis lachrymis certatim luge-

Sbigneus Cardinalis, & Epiſcopus Cracouienſis moritur,

1455.

gerent, & actum de republica, actum de ſe, & ſua libertate, pignoribus, & fortunis, publicis fletibus, lamentabantur. Nec mirum, erat enim ille, velut ſydus clariſſimum, quo Sol noſter, nihil vidit fulgentius, neque in poſterum eſt viſurus, illuſtrans, non ſolum Regni *Poloniæ* & Eccleſiæ *Cracouienſis* ſplendorem, ſed etiam Cardinem *Romanæ* Eccleſiæ, inſigniens ſua perſona, & nobilitans. Taliſque tunc Pontifex, defenſor, patronus, & pater patriæ eſt ablatus, Regno *Polonico*, qualem (vt auguror) ſecula nulla reſtituent. Quo in defendenda fide Catholica, & libertate Eccleſiaſtica, nemo animoſior, in pronunciando, & decernendo iuſto iudicio, & defendendo paupere, & pupillo, nemo conſtantior, in alendo egeno, peregrino ſuſcipiendo, ære alieno oppreſſo, relevando, nemo profuſior, in dilatando honore, & amplitudine patriæ, nemo vigilantior. Corpus ſuum *Sandomiria*, *Cracouiam* adductum, feria quarta poſt feſtum Paſchæ, quæ fuit, nona menſis Aprilis, eccleſiaſticæ ſepulturæ, in vrna ærea, per eum, dum viueret, ordinata, in Chori medio, Cathedralis Eccleſiæ *Cracouienſis*, traditum, & ſibi adeo omnia iuſtiſſima lege, a Clero, & populo perſoluta ſunt, vt Corpus Summi Pontificis, Cæſareum, aut Regium, plus honeſtatis, & celebritatis, non eſſet accepturum. Capelli tres rubei, ad ſepulchrum ſuum ſuſpenſi, deſignant illum, a tribus ſummis Pontificibus, *Eugenio* quarto, *Fœlice* quinto, & *Nicolao* quinto, ſacræ *Romanæ* Eccleſiæ Cardinalem, ter, quod nemini, priſcorum legitur contigiſſe, declaratum. Præceſſerat autem *Sbigneum* Cardinalem, & Epiſcopum *Cracouienſem*, diebus octo, *Nicolaus* Papa quintus, & dimiſſis in manibus Cardinalium, mille millibus, & ducentis millibus florenorum, pro vrbis *Conſtantinopolitanæ*, de manibus *Turcorum* liberatione, deuotisſime & religioſe, vti Pontifici *Romano*, dignum, & conueniens erat, die vigeſima quinta menſis Martii obiit.

item & Nicolaus Papa quintus.

In cuius locum *Alphonſus* Cardinalis, tunc quatuor coronatorum. Epiſcopus *Valentinus* vir ſenex, & decrepitus, ſed iuris vtriusque interpres copioſisſimus, miranda concordia Cardinalium, per electionem Canonicam, octaua die, menſis Aprilis, in Conclaui, in Palatio *S. Petri* habitam ſuccesſit, & *Calixtus* tertius, voluit appellari, vigeſima menſis Aprilis coronatus

Cui concordi electione Cardinalium Caliſtius tertius ſuccedit.

Exegit autem *Sbigneus* Cardinalis in vita, annos ſexaginta ſex, in Pontificatu *Cracouienſe*, triginta duos, in Cardinalatu vero ſedecim. Pro eligendo autem futuro pontifice *Cracovienſe*, dies vigeſima quinta menſis Maii, in diem Dominicum Pentecoſtes, cadens, deſignata eſt. Teſtamentum ſuum, in quo omnes theſauros ſuos, non neceſſariis, aut propinquis, ſed ſtudentibus, egenis, Monaſteriis, Eccleſiis, & miſerabilibus perſonis, diſtribui ordinauit, executioni debitæ mandatum. Nunquam illum conſtat hæreticis pepercisse, ſed omni ſtudio, aut ad eorum reductionem, aut deiectionem, extirpationemve adeo inſudaſſe, vt non ſecus illum hæretici, quam aliquod fulmen pertimeſcerent, & hoſtili odio, hoſtes Eccleſiæ, ipſum quoque inſequerentur, velut hoſtem. Ciuilis, & benignus homo, in hoſpites officioſisſimus, moribus generoſis, rara in ſingulos gratia, ad omnem aduerſitatis impetum, ſcutum rationis, & patientiæ indeſinenter opponebat.

1455.

Nondum hybernalia tempora tranſacta erant, cum Magiſter, & Ordo Cruciferorum, gentes ſuas interim contrahit, & ex *Marienborg*, cum tribus duntaxat millibus hominum, verſus *Thorun* procedit, ſpe potiundæ veteris Ciuitatis *Thorunenſis*, illectus. Duo enim Ciues *Thorunenſes* de principalibus, videlicet *Elbingus*, *Geleniovvsky*, vna cum *Andrea Thorunenſe* Plebano, conſpiratione, ad cuius etiam notitiam, duodecim fratres Ordinis Prædicatorum aſciuerant, facta de tradenda Ciuitate *Thorun*, per eoſdem fratres Prædicatores & per literas, quas præfatus *Andreas* Plebanus ſcribebat, tradimentum componunt, & certam diem, ad perficiendam rem conſtituunt. Redundaſſetque huius conſpirationis ſeries, ad vniuerſæ Ciuitatis periculum, ni Ciuitatis *Thorunenſis* apparitor, quadraginta florenis a *Bernhardo Schumborski*, tunc in *Thorun*, velut captiuo, agente, ſubarratus, de tribus fæminis, ſimilem fraudem molientibus, & ad portas Ciuitatis, adulterinas claues, ſeris cera expresſis parantibus, ad quas *Bernhardus* apparitorem, ſolicitando eas de re maturanda, mittere ſolitus erat, rem aperuiſſet. Et licet mulieres ad portas, prout index detulerat comprehenſæ, vltimo ſupplicio extinctæ fuerint, appareretque, manifeſtam in Ciuitatem proditionem exiſtere: per quas tamen Perſonas, aut quo tempore, vel ordine, huiusmodi proditio conflari deberet, nullis ſignis, aut ſuſpitionibus poterat deprehendi, donec Magiſtro generali, cum exercitu, ad diem compoſitam in *Thorun* venienti, *Elbingus* vnus ex proditoribus, qui ægritudine pedum, & alia varia valetudine impeditus, nusquam ſolitus erat egredi Ciuitate, extra portas procesſit. Magiſtro periculum, in quod iam duo aroldi, & plures Equeſtris ordinis viri, à Magiſtro, velut ad quietam Ciuitatem præmiſſi, inciderunt, denunciaturus, ab omnibus conſpectus ſuſpicionem omnium in ſe vertit, & comprehenſus, conſcios proditionis, tormentis vrgentibus expreſſit. Et illico illi proditores duo, literas Magiſtri, illis ſæpius ſcriptas, in teſtimonium ſui ſceleris, in manibus in altum, quo ab omnibus conſpici poſſent, erectis, in forum producti, primum capite truncati ſunt, deinde cadauera exanima, in quatuor

Proditoribus veteris Thorunii extremo ſupplicio affectis,

1455.

partes diuiſa, portioneſque ad portas Civitatis ſuſpenſæ. Plurimique alii *Thorunenſes* Oppidani, aut gladio occiſi, aut vndis ſuffocati, & Ciuitas vtraque ſentina proditorum purgata. Cum itaque in nullo proſperatus Magiſter, ſe illuſum animaduertiſſet (*Andreas* enim de *Thaczin* Capitaneus *Culmenſis*, Ciues *nouæ Thorun*, qui ſibi ambiguæ fidei videbantur, in *Veterem Thorun* transferrens *nouam Thorun* ſuis gentibus, ne quid fraudis Ciues moliri poſſint, locat, & omne periculum, ſi quod erat conflatum, tali prouiſione, & ſua prudentia auertit) regrediendo à *Thorun*, in *Marienburg*, plures villas igne vaſtauit. Poterant tunc Regiæ gentes, multo eo ſuperiores, ad iuſtum deſcendere, cum Magiſtro certamen, ſed non perſoluta ſtipendia, quemlibet intra parietes continebant.

Magiſter fruſtratus ſpe,

Marienburgum cum exercitu redit, gentibus Regiis, ob non ſoluta ſtipendia, intra parietes ſe continentibus.

Immunes erant partes inferiores *Pruſſiæ*, à belli ſtridore, ibique belli vicini contagio peruenit. Duo enim Oppida *Kinzberg*, ad rebellionem inclinata, Magiſtro, & ſuis portas aperiunt, & ſe in poteſtatem eius dedunt, tertium, quod appellatur *Knipolth*, in fide Regia permanens, gentibus, ex *Gdansk* miſſis, adiutum eſt. Reliqua duo rebellia, bombardis, & tormentis adeo concuſſit, & terruit, vt plures domus ruinarentur. Hæc auerſio, duorum Oppidorum à fide Regia, Cruciferorum ſtipendiarios, qui fallacibus verbis Magiſtri, in illam diem ſuſpenſi, executionem de occupandis caſtris Magiſtri, differebant, meliori ſpe reffecit: Suggerente Magiſtro, quod omnes Ciuitates, exemplum illorum duorum oppidorum eſſent ſecuturæ. Interim & *Ioannes Colda*, Oppidum *Dzyaldow*, ſimulato nomine Commendatoris *Elbingenſis*, ingreſſus, multos ſtipendiarios Cruciferorum, & populum Oppidi interfecit. Et captis potioribus, numero ſeptuaginta, illud incendit. Intra dies quindecim, quatuor vicibus particulari congreſſu, dimicatum, & toties de Cruciferis, per gentes Regias, triumphatum eſt: & multi ex ordine, & ſtipendiariis interfecti, ducenti capti ſunt, & ſpolia, militibus diſtributa.

Duo Oppida inferioris Pruſſiæ deduntur Cruciferis, tertium in fide Caſimiri Regis perſiſtit.

Ioannes vero Kolda oppidum Dzyaldow Cruciferorum ſtratagemate captũ incendit.

Solicitatus pluribus euentibus, Nunciis & monitis *Caſimirus Poloniæ* Rex, pacificata *Lithuania*, ex illa diſceſſit, & ad conſulendum rebus terrarum *Pruſſiæ*, Conuentionem generalem in *Piotrkow*, pro die Aſcenſionis Domini inſtituit. Ad quam cum *Zophia* genetrice, & *Eliſabeth* Conſorte, Sabbato, poſt feſtum Aſcenſionis Chriſti aduenit. Et conuenientibus Prælatis, & Baronibus Regni *Poloniæ*, *ſuper bello contra Cruciferos continuando, & ſolutione ſtipendiariis fienda*, primum deliberatio cæpta eſt. Inſtabant enim Capitanei, Nobiles, & Ciuitates *Pruſſiæ*, qui ad Conuentionem ipſam perſonaliter aduenerant, vt potentiæ nouarum gentium illis in præſidium, & Ciuitati *Knipholth*, alias *Krolowgrod*, quæ per gentes Magiſtri, quarum Commendator *Elbingenſis Henricus* & *Balthaſar* Dux *Zeganenſis*, erant Capitanei, obſidebatur, in liberationem mitterentur, quoniam ſtipendiarii Regii, deficiente ſolutione, ſolos muros Ciuitatum, aut Caſtrorum deffendere contenti, nullatenus in campum procedere, aut cum hoſtibus decernere, volebat. Et quoniam Conſiliariis Regni, motio vniuerſarum terrarum Regni, ad bellum *Pruthenicum*, ea æſtate gerendum, ſumptuoſa & onerosa nimis, imo nec neceſſaria videbatur, præſertim hoſtium paucitate penſata: quibus faciliter, per Stipendiarios Regios reſiſtentia opponi poterat: cum eſſent & numero & robore ſuperiores, dummodo ſolutio illis præſtaretur. Concluſum eſt, *expeditionem terrarum Regni, pro maiori neceſſitate reſeruari, & pro pecuniis habendis, ſoluere de vniuerſis laneis fertones*. Hæc concluſio, cum placida magis, quam vtilis videretur, accepta eſt, & ſub hac ſpe Capitanei, Nobileſque, & Ciuitates *Pruſſiæ* remiſſæ, & pro ſoluendis fertonibus, particulares Conuentiones, in ſingulis terris decretæ, & altera Conuentio generalis, pro feſto S. *Ioannis* Baptiſtæ, in *Piotrkovv* inſtituta: quo melius omnibus defectibus & nouis emergentibus prouideri, & expeditio generalis, ſi neceſſitas cogeret, inſtaurari posſit. In terris *maioris Poloniæ*, quoniam vicino, & pene domeſtico, malo vrgebantur, fertonum ſolutio, vniuerſali conſenſu, decreta, & tandem exigi cæpta eſt. In terris vero *Cracouienſibus* plures reſiſtentiæ, de ſoluendo oppoſitæ, nec in ſolutionem fertonum Nobiles trahi poterant, niſi ea conditio admitteretur, *vt bona Regalia, quocunque modo tenentes, omnium introituum ſaluerent medietatem*. Per quam quidem conditionem, magis de terris *Cracouienſibus* fertones ſperare, quam habere licebat: cum Tenutarii bonarum Regalium *nullatenus ſe in hanc conditionem, velut ſibi onerosam, & grauem*, aſtruebant *conſenſuros*.

1455.

De fertonum ex ſingulis laneis contributione in Conuentione Piotrcouienſi diſceptatur, tandem vt ſoluantur concluſum, & expeditiô Regni, ad bellum Pruſſiæ pro maiori neceſſitate reſeruatur.

Vigeſima quinta menſis maii die, quæ in diem Pentecoſtes, & S. *Vrbani* cadebat, pro electione futuri Pontificis *Cracouienſis*. Viginti octo in numero pro celebranda huiusmodi electione congregati, peracta maiori miſſa, in qua vnusquisque eorum ſacramento Diuiniſſimæ Euchariſtiæ fuit procuratus, Conclaue ingreſſi, Venerabilem virum Magiſtrum *Thomam* de *Strzapino* Sacræ Theologiæ, & Juris Doctorem, Canonicum *Cracovienſem*, & Regni *Poloniæ* Vicecancellarium, per viam inſpirationis, concorditer elegerunt. Pro quo eligendo, *Caſimirus Poloniæ* Rex, Prælatique & Barones, ex Conuentione *Piotrcovienſi*, pro feſto Aſcenſionis Domini habita, ſpecialibus Nunciis, videlicet, *Ioanne* de *Bobrek*, Caſtellano *Biecenſe*, & *Alberto Zichlinski* Secretario Regio, intercedebant, licet ipſa interceſſio, ad eligendam perſonam ſuam,

Thoma Strzapienski in Epiſcopum Cracouienſem electo,

1455.

ſuam, apud eligentes, nullum patrocinium afferebat. Hanc electionem duo prodigia, quæ clementia Saluatoris, vertat in melius, viciis hominum, diuinam vltionem prouocantibus, *Cracouiæ* ſecuta ſunt. Nam & in die electionis hora veſperorum, campana optima *Sbiſchek* vocata, dulcem ædens ſonum, quam *Sbigneus* Cardinalis, & Epiſcopus *Cracouienſis*, ſuis impenſis effecerat, ſuumque illi nomen, in benedictione indiderat, à loco ſuo mota, cecidit, & caſu ſuo, partes ſuperiores, auriculares confregit. Pro memoria tamen illius, clariſſimi Præſulis, & Cardinalis, renouanda, cum ex confractione eiusmodi, reddita eſt inutilis, impenſis Eccleſiæ, noua fuſione reintegrata eſt. Aliud die ſequenti, veſperorum hora, ignis ex domo *Thomæ Lorificis*, tunc *Cracouienſis* Conſulis, ædi beati *Petri* proxima, erupit. Et dum primordium, leui vel pene nulla interceptione negligeretur reſtingui. (omnes enim fere Mechanici ad auem ſagittandam, cæteri homines ad ſpectaculum, extra vrbem, ad locum ſolitum deſcenderant.) Flamma cæpit augeri in immenſum, quam etiam ventus validiſſimus ab Aquilone, in ipſa incendii hora ſuperueniens, in plures partes detulit, & dilatauit, & aſper ipſe incumbens, ſubito promouebat incendium Septentrio. Sed & in quibusdam domibus, quæ ab igne corrupta erant, bombardici pulueres, adeo ignis auxerunt virtutem, vt flamma horrendiſſima vnumquemque a defenſione arceret. Propter quod defenſione omiſſa, ad res & fortunas, in tutum deportandas, diſcurſum eſt, & centum, & amplius domus in Caſtrenſi, & Canonicali plateis, & quatuor ædes ſacræ, videlicet ſanctorum *Petri*, *Andreæ*, *Martini*, & *Mariæ Magdalenæ*. Collegium inſuper nobile Caniſtarum arſère. Duæ duntaxat domus Canonicales, vna quæ erat Magiſtri *Nicolai Spicziner* Cantoris, altera *Ioannis Dlugoſch*, Canonici *Cracouienſis* ægre defenſæ. Sed & in caſtrum quoque *Cracouienſe*, vento carbones viuos deferente, manauerat incendium, ſed ſolicitudine continua ſuppreſſum eſt. Plures hoc incendio periere mortales ſexus vtriusque, qui vel fortunas ſuas igni eripiebant, aut ſe cum illis, in celariis abdiderant, triſte ſpectaculum etiam hoſtilibus oculis. Creditum eſt a plerisque tam crudele incendium, ob iniuriam nominis Diuini, in libertatibus *Iudæis* conceſſis, irrogatam accidiſſe, cum & *Iudæi Cracouienſes*, apud *Thomam*, ſua conſeruabant potiora depoſita, de cuius domo primum ignis erupit. Ambo ipſa prodigia, iudicata ſunt à ſapientibus hominibus, perniciem futuram Eccleſiæ Cathedrali *Cracouienſi*, & perſonis eius, portendere, & perſecutionis flammam, quæ obeunte præfato *Thoma Strzapienski* electo, *Cracouienſe*, Prælatis, & Canonicis *Cracouienſibus*, illata eſt, ſecuturam.

campana in pulſu

loco ſuo mota cecidit

& magna pars Ciuitatis Cracouienſis, & Caniſtarum Collegium conflagrat.

Sed nec *Gneſnenſis* Ciuitas, pro illa tempeſtate caruit. Duabus ſiquidem vicibus, fulmen in Eccleſiam maiorem irrupit. Et prima quidem vice, poſt diem S. *Stanislai* in Maio, globus deauratus, in pinnaculo templi conſiſtens, vi fulminis ictus, & in terram deiectus eſt. Altera vero vice, feria ſexta, poſt feſtum Corporis Chriſti, ſuperuenientibus terrificis, tonitru, & corruſcationibus, fulmen in idem pinnaculum templi, ictum ſuum repetens, in Sacriſtiam ſe intulit. Et ibi globo pinnaculi, qui ibidem ſeruabatur, percuſſo, fouea, ad modum mitræ circulariter in terra, quæ cemento per totam ſacriſtiam eſt ſuperpoſita, euulſa, in turrim eiusdem Eccleſiæ, vim ſuam dirigens, hominem, quem ibi repperit, veſtibus in eo exuſtis, & pilis in corpore, crinibusque in capite crematis interfecit. Per totam æſtatem, in variis locis, corruſcationes, fulmina, & tonitrua horrenda, ſine tamen damnorum ſubſecutione habita ſunt, & iumentorum, anno eodem, interitus, & caritas annonæ erat.

1455.

Globus deauratus, fulmine de Eccleſia Gneſnenſe deiicitur, & in deiectum, repetens ſuum ictum,

fulmen hominem interficit in Eccleſia.

Feria tertia, in die ſancti *Ioannis* Baptiſtæ, in Oppido *Pyotrkow*, iterum Conuentio generalis habita eſt. In qua de rebus *Pruſſiæ*, multæ habitæ deliberationes, & tractatus, & viæ plures exquiſitæ, quibus pecuniæ Stipendiariis ſoluerentur. Sed dum potior, & celerior inueniri, niſi fertonum ſolutio, non potuiſſet, etiam à terris *Cracouienſibus*, in eorum ſolutionem conſenſum eſt. Nouum interea mendax, plurium Nunciorum, teſtimonio & literis confirmatum erupit. *Gentes Regias hoſtilem exercitum, qui Krolowgrod obſidebat, fudiſſe, & Ciuitatem obſidione liberaſſe, & maximum captiuorum numerum, in ſuam poteſtatem redegiſſe.* Hæc nouitas ab omnibus credita, dum falſe vulgata, veri vicem obtinuiſſet, animos *Caſimiri* Regis, & Conſiliariorum exhilaratos, auertit, ne de ſoluenda obſidione Ciuitatis *Krolowgrod*, & vniuerſi exercitus Regni, in terrarum *Pruſſiæ* defenſam perductione, curam intenderent. Itaque ex Conuentione illa, expeditione generali non indicta, diſceſſum eſt, omnibus exiſtimantibus, victoria illa, in qua ſeptem millia hoſtium cæſa referebantur, in *Pruſſia*, debellatum. Eaque rerum conditio, quæ vera erat, mouebat Regem, & Conſiliarios, vt ab expeditione indicenda, pro illa æſtate abſtineret: quoniam Magiſter, & ſui Cruciferi, dum in ſolutione, quæ ad milliones iam excreuerat, ſuis ſtipendiariis deficerent, de Caſtro *Marienborg*, & cæteris Caſtris, & Ciuitatibus, in fide eorum conſiſtentibus, eiecti erant, & omnis facultas diſponendarum rerum eis ablata, in ſtipendiarios, & eorum Capitaneos, ſumma rerum, & omnis diſpoſitio traducta, qui & ipſi non ſolum ære, ſed etiam victualibus inopes, ſolicitabant Regem quatenus eorum ſtipendia perſolueret, & tam Caſtrum *Marienborg*, quam alia Caſtra, & munitiones, in ſuam reciperet di-

Dedita Ciuitate Knipolth hoſtibus. Poloni generalem expeditionem in Pruſſiam indicunt, & de fertonandis feronibus conueniunt,

Marienburg & cætera Caſtra ob non ſolutionem ſtipendii eiectis Cruciferis, per ſtipendiarios occupata,

1455.

ditionem. Ex Conuentione *Pyotrcouienſi*, *Caſimirus* egreſſus, *Ioannem* Epiſcopum *Wladislauienſem*, & *Ioannem* de *Rithwyani* Capitaneum *Sandomirienſem*, in *Pruſſiam* mittit, cum hoſtilibus ſtipendiariis ſuper caſtrum *Marienburg*, & aliarum munitionum, deditione, pacturos. Qui etſi in *Grudzancz* conueniſſent, & beneuolos ſe, recepta pecunia, Caſtrorum omnium deditionem facturos obtuliſſent. *Theutonicorum* tamen pars, ne concluſio huiusce rei tunc fieret, obſtitit, & impediuit. Interim vero Ciuitas *Knipholth* grauius obſideri, & fames vehementius vrgere obſeſſos cæpit. Nam & duæ Ciuitates, ei contiguæ, quæ deditionem, pro Magiſtro, & Cruciferis fecerant, & exercitus hoſtilis, ne aliquid ad obſeſſos importari poſſet, ſolicitudine extrema prohibebant, alueumque fluminis *Pregor*, qui Ciuitatem medius præterfluit, tignis, & roboribus, ne aliquid furtim importari obſeſſis poſſet, obſtruxerant, rati: vt erat, non alio genere pugnationis, obſeſſos ad deditionem, niſi fame cogi poſſe. Intelligens *Caſimirus* Rex, obſeſſos, in arcto eſſe. Nunciis & literis Capitaneos ſolicitat, vt celerius Ciuitati ſuccurrant. Et quo ad id proniores eſſent, aliquot millia florenorum, inter ſtipendiarios, diuidenda transmittit. Paritum eſt illico a Capitaneis iuſſis Regiis, & Copiæ, ex præſidiis contractæ, iuſtum exercitum effecerant; qui ad hoſtes, ab obſidione deterrendos procedebat. Verum antequam Regius exercitus adueniſſet, Ciues extrema deſperatione, ferendi ſibi auxilii adducti, (neque enim Nuncii, denunciaturi illis, ferendum auxilium, ad eos peruenire poterant, quin & vnus, cæteris audacior, fluuio Ciuitatem natando ingreſſurus, ab hoſtili exercitu, certatim in eum ſagittas mittentibus, extinctus eſt) inito pacto cum hoſtibus, Ciuitatem dedunt, & non Magiſtro, aut Ordini, ſed Duci *Zeganenſi*, *Balthaſaro*, fidelitatem repromittunt. Et abinde progresſi, aliquot oppida inferiorum partium, hoſtes per deditionem accipiunt. Nouitas de deditione Ciuitatis *Kinsberg*, ad Regem *Caſimirum* perlata, magnam illi intulit mentis amaritudinem, veritum, ne cæteræ Ciuitates principaliores, ad ſimilem deditionem animum inclinarent, cum & de Ciuitate *Gdansk*, & *Thorun*, rumor vulgatus erat, eos ad deditionem ſpectare, huncque rumorem Magiſter, per literas ſuas, vicinis Principibus, & terris *Almaniæ*, inflatius, quam verius diffundebat. Propter quod *Fredericus* Marchio *Brandeburgenſis*, in *Polonia* alitus, qui alias literis, & Nunciis Regiis, ſolicitatus, ſecum conuenire differebat, conuerſam ſuo totali fauore fortunam in partes Magiſtri, ex deditione Ciuitatis *Kinsberg* exiſtimans, in *Pruſſiam* ſe contulit, & cum Magiſtto in *Gnyew* conuenit: partes ſuas, tractatu pacis, & officio Mediatoris, quod ſibi aſſerebat, quo minus

quo minus dederentur Regi Alemanni impediunt.

Caſimiro Poloniæ Regi ſuſpectior eſſet, per *Fredericum Romanorum* Imperatorem demandatum adiuturus. Rex interea *Caſimirus*, maiora pericula horum, quæ euenerant, veritus, æſtate iam licet deficiente, expeditionem bellicam, vniuerſo Regno *Poloniæ*, in *Pruſſiam*, contra Magiſtrum & ordinem indicit. Ciuitates vero *Pruſſiæ* principales, vt fidei promiſſæ ſibi meminerint, Nunciis ſolicitat. Illæ nullatenus hæſitandum, de conſtantia ſua remandant, & plures viros ſuarum Ciuitatum inſignes, ad fauendum partibus Magiſtri, & Ordinis procliuos, ſecuri percutiunt, Regemque *Caſimirum* orant, vt cum exercitu celerius adueniat, nihil ſe de priori fide, in quamcunque partem feriat fortuna, diminuturos.

1454.

Exercitus interea hoſtilis, nihil ſibi cunctandum ratus, apud oppidum *Fridlanth*, quod & ipſum in partibus inferioribus *Pruſſiæ* ſitum eſt, applicat. Id per vnum, ex ſtipendiariis Regiis, *Bohemum* genere, *Skubyeta* nomine tenebatur. Is ſtratagemate vſus, ſimulato metu, hoſtes maximo impetu ad muros vsque Ciuitatis penetrare, & animum illis creſcere, ac plures ad muros, priorum viſa incolumitate, venire permittit. Deinde locis omnibus completis, ipſe cum ſuis exiliens, hoſtes vbique conglobatos, iam bombardis & fiſtulis, iam ſagittis, & ſaxis, ſuperne ferit, vt in breui ſpacio quingenti cæſi, centum captiui, intra muros remanerent. Cæteri magno metu perculſi, fuga ad Caſtra redierunt, quæ & ipſa ægre defenſa ſunt, gentibus Regiis ex Oppido erumpentibus, & cæde, & captiuatione in tergis hoſtium hærentibus. Nec longe abfuit, quin & hoſtiles ſtationes interciperentur. In hac clade plures inſignes hoſtium ſtipendiarii perempti ſunt.

Apud oppidũ Fridland

multi hoſtium ſtratagemate vnius Bohemi cæduntur.

Seditio Ciuitatis *Kinsberg*, quam aliqui Ciues eius, non neceſſitate aliqua ſubacti, ſed quod pœnitentia animos ſubeunte, dominationem Regiam excutere quærebant, feciſſe rebantur, impulit *Caſimirum Poloniæ* Regem ad faciendam omnium gentium ſuarum, ſecundam expeditionem in *Pruſſiam*. Deſinente itaque iam æſtate, & autumno, qui in Regione *Poloniæ*, frigidus, humidus, & imbroſus eſſe conſueuit, milites ex vniuerſis Prouinciis Regno *Poloniæ* ſubiectis, procedere in campum iubentur, multis & ferè omnibus de intempeſtiua vocatione gentium *Caſimirum* Regem carpentibus, cum pro illo tempore in campum exire iubebantur, quando ex illo in hyberna merito forent deducendi. Paritum tamen eſt Regiis imperiis: licet in parendo, tanta fuerit varietas, vt cum aliquarum terrarum exercitus, pro indicta die conueniſſet, cogeretur tamen alios exercitus lentiſſimo gradu procedentes, præſtolari ſex hebdoma-

Exercitus Polonici in Pruſſiam ten-

1455.

...dentis inobedientia, & damna ab eo suis illata.

madis. Neque enim mandata regia pro tunc, ponebant, in aliqua æstimatione, vel pauore, sed vnusquisque id agebat, ad quod vel necessitate, vel egestate, vel impetu animi ferebatur: ita vt in progrediendo in *Prussiam*, Regalia, & Ecclesiastica bona, crudelissime vastarentur. Decimæ quoque exponerentur in prædam, sine aliquo diuinæ vltionis respectu. Exercitus autem, qui primo conuenerat, passim ex agris *Cracouiensis* terræ, frumenta ad statiua, quasi illic hybernaturus, conuehebat, speciemque magnorum aceruorum confecerat. Quæ omnia ex loco illo digrediens, ne aliis possent esse in vsum incendit. Vt hoc quoque tali facto, quali & quanta erga patriam charitate, erga Regem reuerentia, & in bello disciplina militari fungeretur ostenderet.

Casimirus Poloniæ Rex interim, dum exercitus conueniebat, morabatur in *Brzesczye*. Vbi ad illum legationes singulæ ex *Prussia* facilius perferebantur. Et Ciuitates principales *Prussiæ*, missis Nunciis, quali ordine bellum gerendum foret, cum Prælatis, & Baronibus *Poloniæ*, quorum frequentia ad Regem conuenerat, consultabant. Vna tamen res, non solutum militibus, mercede conductis, stipendium, omnia disturbabat: quoniam & milites, qui ordines ducebant, ex Castris, & præsidiis in *Brzesczye* veniebant, & Regem maledictis lacessebant, transitionemque ad hostem, & deditionem locorum, quæ tenebant, in hostilem potestatem minabantur. Quibus rebus *Casimirus* Rex, & Consiliarii, non secus vt par erat, moti, de conquirenda pecunia, in stipendiarios, partienda, plures dies nequicquam profectuose deliberabant. Et quoniam via, de soluendis fertonibus, ex quolibet laneo parum prospere anno præterito successerat, ad res, & Clenodia Ecclesiarum, ne respublica pessundaretur, intentio omnium directa est. Consentientibus itaque *Ioanne Sprowski* Archiepiscopo *Gnesnense*, *Ioanne Wladislauiense*, *Andrea Posnaniense* Episcopis, & de restituendis rebus, & Clenodiis Ecclesiæ, cautionem à Rege, & Consiliariis accipientibus. Ecclesiæ trium Diœcesum *Gnesnensis*, *Wladislauiensis*, & *Posnaniensis* suis charissimis vasis, & Clenodiis, cultui Diuino ad honorem Omnipotentis Dei & sanctorum eius, largitione fidelium dicatis, nudatæ sunt: quamuis extarent adhuc frequentissima, & valida remedia, nec eo malignitatis fuerit ventum, vt sacris debuerit vis inferri, vt templa, & superum ossa nudari, vt donaria Regum, Pontificum, cæterorumque Christi fidelium, in vsum stipendii conflari, singulis vtriusque sexus fidelibus, nudationem huiusmodi, non tam querelis, & vocibus, quam lachrymis prosequentibus, & Pontifices præfatos, de celeri, & leui consensu publice incusantibus. Rebus autem & vasis ab Ecclesia, per officiales, ad id constitutos, detractis, plus pudoris, quam alacritatis exinde, in animis Regis, & Consiliariorum insedit: reputantibus singulis quantam ignominiam apud Deum & homines, tenui illo spolio (quippe argentum Ecclesiarum, non nisi ad sex millia florenorum æstimatum est) contraxissent. Sola Ecclesia *Cracouiensis*, & sua *Diœcesis*, illud malum audiuit magis, quam sensit, vel quia longior distantia illam excepit, vel quia, quod magis verisimile est, alieno spolio inspecto, nullatenus sciebatur, imperata factura: præsertim cum & Pontifex eius, *Thomas Strzapinski*, cum Capitulo, & Clero suo, a deliberatione illa aberat, & Conclusionem tam fædam, dedecorantem nomen Regis, & Regni, & vtrique notam perpetuæ ignominiæ inurentem abhorrebat.

Casimirus Rex thesauris trium Diœcesum videlicet Gnesnensis, Wladislauiensis, & Posnaniensis, ex omnibus templis acceptis

Perfecto autem huiusmodi spolio, *Casimirus* Rex in bellum, cum exercitibus suis in *Prussiam* processit, & *Vislam* circa *Thorun*, facto, vti superiore anno, ex nauibus ponte, transiuit: Conscientia patrati in Ecclesias spolii continue vexatus, intelligens se irritasse Deum, cuius præsidio, cum in singulis, tum maxime in belli actionibus, sperare debuerat, se vsurum.

contra Pruthenos ducit exercitum, ac Istula superato

Fredericus interea *Brandeburgensis* Marchio, apud Magistrum Ordinis in *Marienburg* diebus pluribus commoratus, tandem Regem in *Bidgostia* accedens, & *plura de sua fide, & beneuolentia, in Regnum Poloniæ differens*, supplicat Regi, *vt illo se dignetur honore, Arbitrum esse, sibi componendæ pacis liceret.* Quo obtento, ad Magistrum regressus, precatur Regem, per literas, & Nuncios, *secum conuenire*, asserens *se afferre, eas conditiones pacis, quæ rebus eius, maximum profectum essent allaturæ quæque tanti essent, vt Rex se nunquam apud Deum rebatur, meruisse illas.* Credulus Rex *Casimirus*, tam crassis promissis, neque enim tantus vir aliud, quam veritas haberet, creditus est nunciasse, curam gerendi belli, quod mox credebat finiri, intermittit, & circa *Thorun* aliquot dierum statiua facit, nunciosque notabiles, *Ioannem* Episcopum *Wladislauiensem*, Cancellarium Regni *Poloniæ*, *Ioannem* de *Thaczin Cracouiensem*, *Petrum* de *Oporow Lanciciensem*, Palatinos, & *Hincza* de *Rogow* Castellanum *Siradiensem*, cum *Frederico Brandeburgense* Marchione, conuenturos & in pacem, sub æquis conditionibus consensuros, transmittit.

promissis Marchionis Brandeburgensis illectus,

de pace cum Cruciferis ineunda.

Qui cum propè *nouam Ciuitatem*, in villa *Kosczielyecz* cum Marchione *Brandeburgense*, & Nunciis Magistri, & Ordinis, conuenissent, rati conditiones æquas, & sibi placidas, se audituros. Nuncii Magistri, & Ordinis, licentia dicendi facta, petunt, *vt Casimirus Poloniæ Rex, ex terris Magistri & Ordinis, exercitum suum, deducat, nec illas vastari sinat. Castra quoque, & Ciuitates, suam obedientiam professas, Magistro, & Ordini restituat. Si quid quæstionis, sibi cum Magistro, & Ordine esset, in Summum Pontificem, Imperatorem, aut Ele-*

1455.

ctores Imperii, aut aliquos Reges, & Principes Catholicos illum esse compromissurum. Nuncii Regii, conuenienti ædito responso, & de iustitia causæ Regiæ, largo sermone habito, in *Fredericum* Marchionem *Brandeburgensem*, grauius quo possunt inuehunt, *quod illos suis amplissimis promissis, ad illa ludibria pertraxisset, nec se ad disceptandum, sed ad audiendum, conditiones æquas, ab eo pollicitas, venisse* astruebant. Qui purgare obiecta aggressus, ne nihil prorsus, ex promissis attulisse videretur, *in præmium pacis componendæ, Magistrum, & Ordinem, de terris duabus Chelmense videlicet, & Michalouiense, cum solutione impensæ, in bellum illud factæ*, offert *cessurum.* Asserens *illas conditiones, sibi iustas videri.* Priuatimque multiplici ratione, Nunciis Regiis persuadet, *ne cunctentur oblata suscipere, nec in vnum tempus, conentur terras singulas Prussiæ, sui iuris facere, sed morem Sapientum sequi, his quæ dantur, in ditionem plenam redactis, Stipendiariis Magistri, pace composita, discedentibus, & Magistro ac Ordine egestate grauatis, & præsenti bello afflictis, nec resistentiam opponere valentibus, occasionem, de redigendo residuo, in tempus magis aptum & propicium reseruare.*

frustra agit per Nuncios.

Nuncii Regii consilia *Frederici* Marchionis, velut ea, quibus manifestæ fraudes inerant, aspernati, à colloquio discedunt, nec de cetero promissis Marchionis, fides habita est, sed nec quicquam de pace agere, licet pluribus Nunciis, & literis se id syncere facturum repromisisset, amplius permissus est. Videns itaque omnes conatus suos, ad irritum recidisse, Regique *Casimiro*, & Consiliariis suis, se inuisum, & suspectum fore, obtentis à Rege *Casimiro* conductoribus, quingentis, qui secum ad militandum venerant, cum Magistro, & Ordine remanentibus, ad propria rediit.

Destitutus à pacis spe *Casimirus Poloniæ* Rex, motis à *Thorun* exercitibus, versus *Ossa* fluuium procedit, Oppida *Gnyew*, & *Tczow*, in potestate hostili consistentia, pro vno tempore obsessurus, & ripa *Vislæ* expugnatis Oppidis, in suam potestatem redacta, hostibus multas difficultates ingesturus. Simulque *Gdanensibus* Ciuibus, multas commoditates præbiturus, qui à gentibus Magistri, in illis duobus oppidis consistentibus, terrestri itinere merces, & commeatus deferre, aut inferre prohibebantur. Offerebaturque non mediocris spes Oppida præfata conquirendi, eo quod *Gdanenses*, tantam se bombardarum, & puluerum sufficientiam largituros profitebantur, vt vtriusque Oppidi muri, solo tenus demolirentur. Ac deliberatione confestim variata, Rex iisdem locis, & statiuis, quibus anno superiore iuerat, ad *Lassin* Oppidum peruenit. Et illud prætergressus, quo facilius obsidendi illud hostibus suspitionẽ adimeret, altera die retrogradu itinere illud obsedit, & plures hebdomadas in expugnatione vnius vilis oppidi, cæteris oppidis, quæ expugnari, aut deditionem facere sperabantur neglectis, hæsit: Cœlestibus iras in *Polonos*, pro ademptione vasorum Dei, vertentibus, & illam ipsis dementiam infundentibus.

Relictis oppidis Thsczow & Gnyew ad Lassin oppidum expugnandum

Casimirus Rex ducit exercitum.

Et licet Oppidum præfatum, nec situ nec munitione, ad conquirendum difficile fuerit, & a principio obsidionis, paucas gentes, pro sui defensione habuerit: quia tamen in exercitu Regio, omnia neglecta, & soluta erant, quadringenti equites, de hostilibus præsidiis Oppidum ingressi, animos obsessorum, ad deditionem spectantes erexerunt. Et Oppidum egregie defendentes, cum parua manu, *Polonorum* excubias sæpius submouebant. Bombarda denique maior, qua muri quassati, notabilem oppidi partem nudauerant confracta est. Imberque, niue mixtus descendens, quem atrox frigus subsequebatur, lubricum gradum discurrendi, per aggeres, & fossata, quantumcunque audaci militi effecerat. Indignumque videbatur, propter conquisitionem, tam parui oppidi, milites in discrimen adduci debere, quamuis illius conquisitionem, non milites solum, sed etiam aurigæ indecorum, si irrito cæpto abscederetur, rati, recusante Rege, & Consiliariis non fauentibus deposcebant. Interim & plures aliæ difficultates, sed inter alias, cui difficile resisti potest, fames in equis alendis, exercitum premere cæpit. Nam in regione, & à proprio, & hostili exercitu, diuturno bello afflicta, nusquam pabula, pro equis, quibus exercitus Regius plurimum tunc valebat, reperiebantur, frumentis, quæ æstas produxerat, in munitiones deductis. Villarum quoq; habitatores, cubilibus suis desertis, quidam in *Russiam*, & *Poloniam*, cæteri in *Almaniam*, & in cæteras regiones, prout quemque ferebat sors, dilapsi, vacuas terras *Prussiæ*, pro maiori parte effecerant. Cogebaturque exercitus Regius, quod & ipsum quoque difficile inuentu erat, paleis & tuguriis detractis, aut graminibus in campis, aut aruis relictis, equorum famem sustentare. Auenæ venditionem in Castris, etsi plures inferebant, assequi tamen illam, non nisi pauci, quibus ampliores erant opes, poterant. Cæterorum equi adeo fame tabescebant, vt quarta pars de equis illius exercitus perierit. Propter quod *Casimirus* Rex, sero se consilia sibi dispendiosa elegisse, pœnitens, soluta obsidione, ex ignobili vico, famosum, & insigne effecit, quod bis se obsidionem tanti Regis, cum omnibus suis copiis, illud obsidentis, tolerasse, & toties aduersus illum triumphasse, poterit apud posteros, non sine ignominia tanti Regis, & exercitus, abunde gloriari.

Vnde infecta re postea cum summo dedecore discedit.

Tanta autem & iusta ira, & desperatione, Ciuitates, & incolæ *Prussiæ*, ob indebitam, & inhumanam suarum villarum, & ædium spoliationem, direptionem, & incensionem, expeditione illa per Regium exercitum, sine aliqua coertione, & vl-

1455. vltione, passim factam agebantur, vt iterum Magistrum, & Cruciferos, quamuis merito sibi inuisos, & infestos, rerum *Prussiæ* fieri dominos optarent.

Casimiro Rege bello Pruthenico occupato Irzik Stbosz de Olbrachczicze Morauus, & Ioannes Swieborowski Polonus

Agente Rege *Pruthenicum* bellum, & obsidione Oppidi *Lasfin* occupato. *Irzik Stosch* de *Olbrachczicze*, Morauus, & *Ioannes Swieborowski, Polonus*, qui propter priuatas, & prætensas iniurias, hostem se Regni *Poloniæ* agebat, opportunum tempus, ad inuadendum Regnum *Poloniæ*, militibus, & gentibus vacuum, factum, rati, cum equestribus, & pedestribus Copiis vndecunque poterant, contractis, sed & pluribus voluntariis, Ducum *Slesiæ* subditis, spe spoliorum solicitatis Regnum *Poloniæ*, circa Oppida *Ilkusch*, & *Slawkow* inuadunt. Et octoginta equis quibus in montibus *Ilkussiensibus*, plumbum gignentibus, aqua pellebatur, receptis, oppido *Slawkow*, contra quod priuatæ vltionis ardor instigabat, eo, quod *Nicolaus Gunya*, fortalicii *Slawkouiensis*, Tenutarius, & Aduocatus, *Ioannem Swyeborowski*, pridem equis, & armis exuerat, cremato, tumultuario more, veriti infecutionem, cum præda reuertuntur. Et quoniam parum prospere illis spes eorum successerat, in aliam Regni oram, videlicet terram *Wyelunensem* conuersi, in fortalicium *Kapino*, veste agresti, quo dolum facilius tegerent, amicti, adeunt, seque censum ex agris debitum, attulisse mentiti, intromittuntur. Et primis portas consecutis, cæteri ex propinquis latibulis superveniunt, & fortalicium occupant, & militem *Wyerzbyætam*, eius Dominum captiuant. Qua nouitate cognita *Burgrabius Wyelunensis*, vniversos ex villis homines, festine collectos, ad *Kapino* ducit, & illud cæpit obsidere, prohibereque, ne hostes fortalicium victualibus munirent. Sed & *Ioannes Gnesnensis* Archiepiscopus, & *Ioannes Wladislauiensis* Episcopus, tunc in *Vnyeiow* agentes, familiam ad augendum vires obsidentium, transmittunt, ciuitates vicinæ, & plura etiam ignobilia oppida, quasi ad commune incendium restinguendum accurrunt. Rex quoque nouitate ad eum perlata, *Stanislaum de Ostrorog* Palatinum *Calisiensem*, & *Ioannem Zaraba* Capitaneum *Wyelunensem*, cum certis gentibus laturos obsidentibus, auxilia, transmittit. Qui postquam illuc venissent, licet hostes ad extrema deducti, aut fame contabescere, aut plenam deditionem facere cogerentur, veriti tamen, ne *Irzik Stosch* cum gentibus, prout fama vulgauerat, ad ferendum obsessis subsidium, superueniret, & bellum in longius hyemali præsertim tempore traheretur, fortalicium ab hostibus liberare contenti, hostes eum rebus omnibus, quibus potiri poterant, emittunt. Discedens *Casimirus Poloniæ* Rex, feria quarta, post festum Omnium Sanctorum, cum omnibus Copiis, ab obsidione oppidi *Lassin*, in *Grudzacz* peruenit. Ibique diebus aliquot stantia habens, *qualiter bellum deinceps gerendum, & quibus impensis, deficiente Regio ærario, sustinendum esset* consultabat. Et damnatis veterum Baronum, & Dignitariorum consiliis, quasi successus non lætos habentibus, quidam iuniores, ex communitate, ad formandum reipublicæ statum lecti. Qui consilium ingressi, petente Rege, vt prouisio sibi, de tenendo statu & continuando bello, fieret, decernunt, constituuntque, *vt ex omnibus terris Regni, Spiritualium, & Regii Cmethones de laneo duos, nobilium vero vnum fertones. Spirituales quoque & singulæ Ecclesiasticæ personæ, medietatem omnium prouentuum, de beneficiis suis soluant. Rex in Thorun, cum omni curia sua hybernet, & frequenti militum numero: motus omnes, si quos hostes facere molirentur compressurus, & laborantibus auxilia laturus. Ciuitatesque si quæ desciscere vellent, in fide retenturus.* A *Grudzacz* in *Thorun* itum est, & exercitus, qui nec per pontem, ex nauibus factum (quoniam is versus *Tczow*, consilio traducendi illic exercitus, postea retractato demissus fuerat) nec nauigiis, quæ nec tantæ multitudini suppetebant, nec congelacione prohibente amnis, passum liberum dabat, transfretari poterat, in varia itinera, versus *Masouiam*, ad quærendum, quibus in locis aptius superare *Vislam* posset, diuisus. Plures tamen circa *Thorun* nauibus transuecti, graui mercede naulum pendere cogebantur. Decreta popularia, magis quam Regia, ad *Grudzancz* scita, voce Præconis in foris, & ciuitatibus *Cracouiensibus*, nomine, & edicto Regio denunciabantur. Imperabaturque omnibus Ecclesiasticis personis, & medietatis, de singulis prouentibus veri valoris, & duorum fertonum, de quolibet laneo, sub districtis pœnis solutio. Apparebatque nouorum Consiliariorum, improba deformitas, & rusticana temeritas. Regio etiam nomini inurens notam, quæ Ministris Dei, non precaria prece, sed imperiosa authoritate, velut quibusdam empticiis seruis, & mancipiis, tributa imponebat, & exigere satagebat. Oblitaque propriarum virium, aliis leges, constitutiones, & decreta imponendi, & exequendi, æquum censebat. Rex pluribus diebus in *Thorun* commoratus, intra quos, *Ioanne* Episcopo *Wladislauiense* & *Ioanne* de *Czizow*, Castellano *Cracouiense*, in *Grudzancz* remissis, de concordia noui tractatus, nouæque viæ, ex quibus nulla conclusio elici poterat, terebantur. Postulantibus stipendiariis partis aduersæ, pro quolibet stipendiario equite, ducentos florenos, & Castri *Marienborg*, omniumque aliorum, quæ suæ potestatis fecerant, offerentibus resignationem. Ex *Thorun* discedens, in *Brzesczye*, & *Lanciciam* venit.

Ilkussia prædis abactis,

& Slawkow incenso,

fortalicium Kapino dolo

capiunt,

vnde per pactionem cum rebus suis à Polonis emittuntur.

Casimirus Rex

1455. *iuuenum consilio*

nouis & grauibus tributis Spiritualibus & Secularibus imperatis.

Thorunia in Brzesczye, & Lanciciam peruenit.

Alexander, filius *Stephani Valachiæ* Voieuodatu, brachio & assistentia *Casimiri Poloniæ* Regis, potitus, petulantiæ, & nimiæ libidini, atque ebrietati deditus, veneno ab his, quorum vxores, filiasque stuprasse asserebatur, extinctus est. In cuius locum, *Petrus* quidam Valachus, qui filius Naturalis *Alexandri*, quondam Voievodæ *Valachiæ* dicebatur, surrogatus est. Quem etsi *Casimirus* Rex, à Voieuodatu excludere, & quendam *Lithuanum* instituere, nitebatur, bellis tamen *Prussiæ* eum distinentibus, cogitata non valens perficere. *Petrique* præfati, crebris precibus, & legationibus expugnatus, eum in Voieuodatu *Valachiæ* confirmat.

Alexandro Palatino

1455. *Valachiæ à suis extincto, Petrus sufficitur*

& confirmatur à Casimiro.

Sadachmath insuper *Thartarorum* Imperator, ab alio Imperatore *Thartarorum* Eczigero campestraliter prostratus, & deuictus, in *Kiiouiam* cum nouem filiis, & pluribus vxoribus, Principibusque & Curiensibus suis aufugit. Ad quem *Andreas Odrowasz* Palatinus, & Capitaneus *Leopoliensis*, iussu Regio, *Kiiouiam* vsque aduenians, ipsum filiosque, & Principes suos, licet renitentes, & resistentes, in Castro *Kiiouiense*, dissimulante *Simeone* Duce *Kiiouiense*, captivat, cæteraque multitudo *Tartarorum*, quæ Imperatorem sequebatur, & in Ciuitate degendo, multa & horrenda grauamina *Kiiouiensibus* inferebat, comperta captiuitate *Sadachmath*, ab Oppidanis *Kiiouiensibus* trucidata est. Rex tamen *Casimirus*, ne *Lithuanis* displiceret, quorum etiam, in aliud tempus, magis profectibus, & commodis, quam *Polonorum* fauebat, captivum *Sadachmath*, de Castro *Kiiow*, *Leopolim*, prout ordinatum erat, deduci prohibens, eum in *Lithuaniam* duci, & in *Vilno*, velut captivum, cum vxore, & filiis teneri ordinat. Hæc res plurimorum *Polonorum* animos affligebat, aperte omnibus palpantibus, Regem *Casimirum* amplitudini, & paci *Lituanorum*, plus quam *Polonorum*, propensiori cura fauere. Tentus autem fuit præfatus *Sadachmath Thartarorum* Cæsar, cum filiis, per *Casimirum Polonorum* Regem in Castris *Lithuaniæ*, sub diligenti custodia, annis pluribus.

Sadachmath Scytha, ab Eczigero Thartaro victus, cum filiis, & vxoribus Kiiouiam perfugit, vbi cum suis iussu Regis captiui, per Andream Odrowasz captus,

Vilnæ in vincula conicitur.

Regnum *Hungariæ*, etsi pro anno illo, bellis externis, aliquantulum quietatum erat, pestis tamen grauissima, quæ etiam *Austriam*, & *Carinthiam* peruaserat, illud premebat. *Poloniæ* vero Regnum, præter bella in *Prussiæ* gesta, etiam defectus annonæ affligebat. Nam anno eodem frumenta quæque male creuerant, & hæc ipsa per armigeros, in bellum progredientes, consumpta sunt.

In Hungaria, Austria & Carinthia pestis, in Polonia annonæ caritas.

Feria quarta, ante diem sanctæ *Luciæ*, *Wladislaus Masouiæ*, & *Plocensis* Princeps, ex ægritudine Ethica, quæ Principibus *Masouiæ* est hæreditaria, in Curia sua Oppidoque *Wyedczwyedza*, prope *Sochaczow*, relictis filiis duobus, *Semouito* & *Wladislao*, ex filia *Kanthner* Ducis *Olyeschnicensis*, *Anna* susceptos, moritur, & in *Plocensi* Ecclesia sepelitur. Princeps fortis viribus, & habens optima naturalia, si illa, potatione superflua, interdum non debilitasset. Nulla alia virtute, quam iusticia insignior. *Masouia* ex tunc per fœminas Ducissas regi cæpit, omnibus Senioribus Principibus, in sexu virili absumptis. Consensu tamen, & electione omnium *Masouiæ* Baronum, *Paulus* de *Gizicze* Episcopus *Plocensis*, in patrem & Rectorem *Masouiæ*, donec Principes debitam ætatem attingerent, surrogatus est. Qui potestate sibi tradita vsus Seniorum Baronum consilio, grauissimas, & onerosas consuetudines, & obseruantias, quibus in illum diem *Masouia*, in administratione iudiciorum, & exactione pœnarum præmebatur, vix barbaris tolerandas, non sine nominis sui amplissima laude, & merito, abrogauit, & extinxit: quasdam ære proprio redemit.

Wladislao Duce Masouiæ mortuo, filiisque duobus impuberibus relictis

1455. *summa potestas penes fœminas consistit, donec Paulus de Gizicze Episcopus Plocensis, Gubernator constitutus, Ducatum nimis grauatum releuaret.*

Tertia Octobris Mensis die. Monasteria fratrum minorum S. *Francisci* de obseruantia, in *Posnania*, *Kosczyan*, *Wschowa*, & *Kobilino*, per Consulatus, & Ciues earundem Ciuitatum, fundata sunt, & sub breui tempore muris instaurata, atque ædificiis. Apud *Posnaniam*, extra muros Ciuitatis supra fluuium *Varthan*, sub titulo, & Ordine sancti *Bernhardini*.

Posnaniæ, in Kosczyan, Kobilino & Wschowa, Monasteria Bernardinorum fundantur.

1456. Natali Christi, *Casimirus* Rex *Poloniæ*, cum conforte sua *Elisabeth Lanciciæ* exacto, venit in *Piotrkow*, ibique generalem Conuentionem feria tertia in die Epiphaniarum Domini tenuit. Vbi conuenientibus, omnibus Prælatis, & Baronibus Regni, antequam ad aliquas publicas res ordinandas procederetur, Conclusiones per quosdam Nobiles, per Communitatem electos, de soluendis duobus fertonibus de laneis Spiritualium, & Regiorum, & medietate bonorum Ecclesiasticorum decretæ, querentibus Pontificibus, de sua iniuria, grauamine, & oppressione, & de indignitate huiusmodi decretorum, omnibus vno voto assentientibus, cum magna eorum, qui ea condiderant, ignominia, & vituperio, retractatæ sunt. Deinde ad Res *Prussiæ*, quæ magis vrgebant, expediendas, processum. Post multos variosque tractatus, decretum, vt expeditio generalis, statim post festum Pentecostes mouenda, & tota æstate, in terris *Prussiæ* continuanda, fieret, & pacis nihilominus media, quæ Cruciferorum stipendiarii offerebant, tentarentur, præsertim, cum per illa captivorum partis Regis, quorum tunc principales, ad conuentionem venerant, & non tam precibus, quam lachrymis, se solui precabantur, liberatio offerebatur. Et quoniam ad Conditiones pacis, sine summis pecuniarum grauibus, quas Stipendiarii Cruciferorum pro damnis, & seruitiis, deposcebant, nullatenus deueniendum, omnes rebantur, conclusum & decretum fuit, vt in euentum futuræ pacis, medietas omnium Censuum, tam de bonis Ecclesiarum Cathedralium, consentientibus Pontificibus, quam de bonis Regiis, & militum solueretur, & Consiliarii, ad tractandam pacem, quam *Ioannes* Episcopus *Wladislauiensis*, in *Gdansk* agens, posse sequi, sub æquis conditionibus, astruebat, mitterentur. Conuentione autem præ-

Dum de bello Pruthenico Piotrcouiæ consultatur,

& medietas Censuum annui tam Spiritualium, quam Regis & Secularium militum decernitur, pro subsidio belli,

1456.

ſeu firmanda pace, Caſtrum Brathian hoſtibus vltro deditur, accepta pecunia.

præfata durante, Caſtrum fortiſſimum, in terra *Culmenſe Brathian*, quod Rex *Caſimirus Ioanni Trzeska* dederat in tenutam, per familiares eiuſdem *Trzeſczæ*, qui tunc abſens, in Conuentionem *Pyotrkouienſem* aduenerat, nulla cogente neceſſitate, hoſtibus deditum, & proditum, & pecunia receptà, venditum eſt. Quæ res animos Regis, & Conſiliariorum nunciata, plurimum turbauit, & afflixit.

Ex Conuentione *Pyotrcouienſe*, *Caſimirus Poloniæ* Rex *Cracouiam* proceſſit, & illic cum *Zophia* genitrice, & *Eliſabeth* Conſorte ſua, tempus carnis priuii, & tempus quadrageſimæ exegit. Intra quos dies, & hoſtes, ad *Brodniczam* clandeſtine, irrumpere ſatagentes (præſcitus enim fuerat, eorum clandeſtinus, & nocturnus aduentus) cæſi, & pluribus particularibus præliis, in variis locis commiſſis, ſuperati, Centum notabiles ex hoſtibus capti ſunt.

Prutheni cæduntur,

& Thomas Strzapinski in Epiſcopum Cracouienſem conſecratur.

Vigeſima quinta menſis Ianuarii, tunc in Dominicam Septuageſimæ cadente *Thomas Strzapinski* Electus *Cracouienſis*, conſecrationem in Eccleſia *Bodzaczinenſe*, per *Andream* Epiſcopum *Poſnanienſem*, ſibi impenſam accepit.

Petro Wratislauienſe Epiſcopo mortuo,

Sexta die menſis Februarii, *Petrus* Epiſcopus *Wratislauienſis*, poſt noctis medium, in Ciuitate *Wratislauienſe* moritur, & nona Februarii in Eccleſia *Wratislauienſi* ſepultus. Cuius morte ſecuta, Prælati, & Canonici *Wratislauienſes*, octaua die menſis Martii, pro electione futuri Epiſcopi, indicta conuenientes *Iodocum* de *Rozemberg*, fratrem ordinis ſancti *Ioannis Hyeroſolimitani*, cum Cruce Priorem, Præpoſitum *Pragenſem*, ordinis prædicti, ætatis, quam culmen Pontificale requirit, pacientem defectum, in Epiſcopum elegerunt. Cuius electio, tandem fuit per *Calixtum* tertium, *Romæ*, nona menſis Iunii confirmata. Ad quem eligendum Capitulum *Wratislauienſe*, ea traxit conſideratio, quod & genitor eiuſdem *Iodoci* Electi, *Vlricus* de *Rozemberg*, Regni *Bohemiæ* principalis Baro, fidelis ſemper, cæteris in hæreſim *Viclephiſticam* ſemper prolapſis, & *Romanæ* Eccleſiæ deuotus, cum filiis domoque ſua permanſit, & Rex *Bohemiæ Ladislaus*, per nuncios & literas, vt eligeretur ſtudioſe interceſſit.

Iodocus de Rozemberg, frater ordinis S. Ioannis Hieroſolymitani, in locum illius ſufficitur.

Agente *Caſimiro Poloniæ* Rege *Cracouiæ*, ſubita tempeſtas, in tranquillo coorta eſt. Conſulatus enim *Cracouienſis*, *Nicolaum* de *Thurza*, præsbiterum, gerentem ſe, pro Scholaſtico *Cracouienſe*, & patruelem eius germanum *Nicolaum* de *Gnoynik* Clericum, gerentem ſe pro Canonico *Cracouienſe* (vterque enim illorum ſub viuis, & veteribus poſſeſſoribus, beneficia ipſa impetrauerat) de furto, in florenis & flaminibus axamenſicis commiſſo, vehementer ſuſpectos, dum conſcientia vrgente, ex monaſterio S. *Franciſci* diffugerent, feria ſecunda, in craſtino Dominicæ Inuocauit, quæ fuit quindecima dies Februarii, comprehenſos, & in prætorium perductos, eculei pœna examinatos, furtumque quo egerint modo, & quos arbitros, conſorteſque habuerint, locum etiam, in quo res ſublatas abdiderint, confeſſos, ſequenti nocte, nequicquam Capituli *Cracouienſis*, & Vicarii in Spiritualibus, qui eos ſibi tradi, adminiſtraturi cuilibet querenti, de illis iuſtitiam expoſcebant, inſtantia permoti, publico intra muros Ciuitatis, portæ ſcilicet S. *Floriani* proximos, percuſſit mucrone, illicque eorum cadauera condidit. Pro quo flagitio vniuerſale, in Ciuitatem *Cracouienſem* & Oppidum *Cazimyerz*, eiuſque ſuburbia, latum interdictum, & Conſules ſinguli, excommunicationis ſententia perculſi. Durauitque Interdictum huiuſmodi ſacro Quadrageſimali tempore, per dies plures, vſque ad Dominicam Iudica, quouſque Epiſcopus *Cracouienſis Thomas Strzapinski*, Regiis precibus, & omnium Baronum, tunc præſentium, interceſſione placatus, & ſatisfactione, trecentorum florenorum, à Conſulibus *Cracouienſibus* accepta, ſuſtulit interdictum, quoniam & qualitas temporis, & præſentia *Caſimiri* Regis, multorumque Principum, & hoſpitum, qui ad baptiſmum noui filii Regis inuitati, conueniebant, non ſinebat Interdictum huiuſmodi, ampliori extenſione produci. Truncatio autem præfata, ferebatur, & credebatur, magis ex iuſſione *Caſimiri* Regis, quam ex temeritate Conſulum *Cracouienſium* prouenisse.

Duob9 Thurzonibus, altero Presbitero, altero clerico,

ob furtum,

capitali ſupplicio affectis, Cracouiæ, Cracouienſibus, & Caſimirienſibus ſacris interdicitur.

Feria ſecunda poſt Dominicam Oculi, quæ fuit prima dies menſis Martii poſt tertiam horam noctis, *Eliſabeth* Regina *Poloniæ*, pulcherrimum infantem enixa eſt, corpore & membris optime diſpoſitum, & proportionatum. Cui Aſtronomorum iudicio, figura cœli, & ſituatio Planetarum, in hora natiuitatis ſuæ proueniens, fœliciſſimos ſucceſſus, & multarum gentium & Regnorum Principatum portendebat. Qui tandem in octaua feſtiuitatis Paſchalis, per *Thomam* Epiſcopum *Cracouienſem* ſacro fonte renouatus eſt, & nomen illi auitum aptatum & impoſitum *Wladislaus*.

Wladislaus Caſimiro Regi primogenitus ex Eliſabeth, naſcitur filius.

Sabbato ante feſtum ſancti *Adalberti*, *Caſimirus Poloniæ* Rex, rebus publicis ordinatis, & compoſitis, *Cracouia*, cum Conſorte ſua *Eliſabeth* egreditur, & in terras *maioris Poloniæ* profectus, in illis totam commoratus eſt æſtatem: expeditione nihilominus vniuerſo Regno *Poloniæ*, indicta verſus *Pruſſiam*, eo, quod plures Principes *Almaniæ*, & ſignanter *Fredericus* Marchio *Brandeburgenſis*, laturi Cruciferis auxilium, a pluribus, quod tamen poſtea, in figmentum verſum eſt, nunciabantur. Interpoſiti autem fue-

1456.

fuerunt, plures tractatus cum ſtipendiariis partis aduerſæ pro pace, & pluribus diebus, variiſque temporibus, & locis, per *Ioannem Wladislauienſem* Epiſcopum, & aliquot Sæculares Barones, Nobileſque & Ciues *Pruſſiæ* conditiones, ſub quibus pax perpetua confici deberet, cum *Vlrico Czirvvonka* aliiſque Præfectis partis aduerſæ, ventilabantur: Cogebaturque *Caſimirus* Rex in *Thorun* pro feſto Sanctæ *Magdalenæ*, vbi concluſio tractatuum huiuſmodi captari debuerat, aduenire, ſine cuius præſentia, vtraque pars arbitrabatur fiendas concluſiones, nihil roboris habituras. Quindecim itaque diebus, in *Thorun Caſimirus* Rex commoratus, intelligenſque animos Nobilium, & Ciuitatum, ſuperiore bello plurimum attritos, ad pacem inſtaurandam accenſos eſſe, in conditiones pacis conſenſit, quibus cauebatur, *quod Rex quadringenta triginta ſeptem millia florenorum Vlrico Czirvvonka, & ſtipendiariis Cruciferorum, pro merito ſtipendio, & damnis perpeſſis, intra ſemeſtre tempus ſolveret*: quamvis eæ Conditiones eſſent ſibi oneroſæ, & iudicio multorum impoſſibiles: qui huiuſmodi tractatus, & Concluſiones damnabant, quod ſine Magiſtro & Ordine, qui præcipui in hac re exiſtimantur, fierent: *Habiturus facta ſolutione Caſtri Marienborg, & omnium Caſtrorum, & Ciuitatum, quæ in poteſtate hoſtili conſiſtebant, plenam reſignationem, & captiuorum ſuorum militum relaxationem.* Et concluſione quidem huiuſmodi peracta, tenebat ſolicitudo *Caſimirum* Regem, vnde tanti auri moles proueniret. Et licet Nobiles, & Ciuitates *Pruſſiæ*, dimidium ſummæ repromiſſæ ſe ſoluturos obtuliſſent, exactionem quoque, pro colligenda huiuſmodi ſumma cuilibet ſexui, & conditioni impoſuiſſent, de ſoluendo tamen reſiduo, ampliſſima cura reſtabat, præſertim, cum & proprii Stipendiarii, quibus non minorem ſummam Rex debebat, vrgebant. Conuentionem itaque generalem Rex pro feſto Natiuitatis ſanctæ Mariæ Virginis in Pyotrkow indicit: petiturus in ea, & ab Eccleſiaſticis, & Sæcularibus omnium Cenſuum medietatem, quo facilius vtriſque ſtipendiariis ſatisfactio impendi poſſet. Interim vero ex *Thorun* diſcedens, per *Racziąſch* & *Caliſch*, in *Wyelun* peruenit, conuenturus cum *Boleslao* Duce *Oppolienſe*, & centum millium florenorum mutuum, obligata ſibi terra *Wyelunenſe*, petiturus, quoniam per *Andream* Epiſcopum, & *Petrum* de *Schamotuli* Caſtellanum, *Poſnanienſes* Regiós Nuncios ſolicitatus erat. Qui etſi ad *Caſimirum* Regem in *Wyelun* venire repromiſiſſet, poſtea tamen variato propoſito, valetudinarium ſe ſimulans, conuenire cum Rege non poſſe renunciauit. Itaq; illa ſpe Rex deluſus, perſuadebatur ab his, qui cum *Vlrico Czirvvonka* fœdus inibant, Baronibus, & ſanctuariis, & vaſis omnium Eccleſiarum, in Regno conſiſtentium,

Caſtro Marienburg cæteriſque Caſtris hoſtilibus ab hoſtium militibus ex pactis emendo. Prutheni dimidium petitæ ſummæ, videlicet 437. florenos, Caſimiro Regi promittunt. De reliqua vero dimidia parte,

habenda conſultatur,

Rex manus iniiceret, confecta pace, ea Eccleſiis in eodem pondere redditurus. Rex tamen ex ſuperiori vaſorum Eccleſiæ receptione, pœnitentiam, & afflictionem animi geſtans, ſe continuit, & ex *Wyelun* verſus *Siradiam* pro feſto Aſſumptionis ſanctæ *Mariæ* Virginis, vbi & illius feſti agebat octauas, procedens, rei huiuſmodi integram deliberationem futuræ Conuentioni *Pyotrcouienſi* reſeruauit.

Deſignatum tempus & annus æſtaſque aduenerant, in quibus vigore receſſuum per Imperatorem *Fredericum*, in crebris locis, conuentionibus celebratis, ad quas & Nuncii, Summi Pontificis, & Regnum accedere non negligebant, expeditio ſeu tranſitus debebat practari contra *Turcum*, & pro recuperatione *Conſtantinopolis*, omnes conatus impendi. Crux enim mandato & autoritate Apoſtolica, per varios Prædicatores, in vniuerſis Regionibus Catholicis prædicabatur, & apparatus, pro futura expeditione, per Reges & Principes fieri vulgabantur. Vbi tamen tempus aduenit, neminem Regum aut Principum ſcitum eſt proceſſiſſe, ſingulis, Summi Pontificis, & Imperatoris *Frederici* actiones, & diligentiam in rebus fidei inſpectantibus. Et Summus quidem Pontifex, claſſem ſuis ſumptibus, magna cura, maximaq; diligentia præparabat. Legatum autem de latere *Ioannem* tituli ſancti Angeli Diaconum, Cardinalem, ad *Germaniam*, *Hungariam*, & *Poloniam*, locaque *Turco* vicina, prædicaturum, & alios Crucem, & excitaturum Imperatorem *Fredericum*, & Reges *Hungariæ*, & *Poloniæ*, in bellum barbaricum transmittit. Qui etſi diligentiam ſibi poſſibilem, circa prædictos, Imperatorem & Reges impendiſſet. Imperator tamen *Fredericus*, tenuitatem Imperii, & diſſenſiones Principum *Almaniæ*, & quædam alia interponebat. *Caſimirus* vero *Poloniæ* Rex, non ſolum bello *Tartarico*, quod æque periculoſum toti Chriſtianitati, vt *Turcorum* cenſeri debet, ſed & proprio, & domeſtico, cum Cruciferis, ſe occupatum reſpondit. In hunc modum rebus fidei, cum & cæteri Reges, priuatis bellis, & actionibus diſtinerentur, vacillantibus, omnipotentis clementia, virtutem ſuæ fortitudinis demonſtrauit, quæ non in paruis, aut ſtudio humano promotis, auxilium ſui fauoris ſolet accommodare. Sed potius, in quibus humanam ſpem ad meliora non videt accedere. *Turcorum* namque Imperator, in Chriſtianitatis regionibus, armari contra ſe militiam, & plurimos ad bellum præparari, & ab exploratoribus, & ex fama cognoſcens, maiori audacia, quam conueniebat, prouocatus, non repellere, ſed inferre bellum conſtituit, & anticipationem in qualibet re, optimam ratus, Regnum *Hungariæ*, quod, cæteris in circuitu ſuo debilitatis, & contritis, poſſe verebatur ſibi bellum inferre, inuaſit, ac

1456.

Chriſtianorum Regibus turpiter ceſſantibus,

1456.

Turcæ apud Thaurinum obſeſſum.

ac contractis Dominorum ſuorum potentiis, *Albam Regalem Raſciæ*, *Thaurinum* vocauere priſci, ad confluentes *Sauum*, *Danubiumque* ſitum, obſedit: ratus, vt erat, eo conquiſito, liberius ſe in Regnum *Hungariæ* graſſaturum, & potentiam *Hungarorum* debilitaturum. Quo quidem malo, ad ſuperiores clades, quas a *Turco* Chriſtianitas, & Regnum *Hungariæ* pertulit, addito, magnam formidinem *Hungariæ* Rex, & omnes ſui induerant, ſi Caſtrum tam fortisſimum, & inſigne, portus, & introitus ad Regnum, caperetur. Et Rex quidem *Hungariæ Ladislaus*, per ætatem huic malo mederi non poterat. Legatus tamen Apoſtolicus *Ioannes* Cardinalis, & Venerandus Pater *Ioannes Capiſtranus*, vir ſingularis Sanctitatis, de quo in ſuperioribus fecimus mentionem, Conſiliarios Regni *Hungariæ*, & ſignanter *Ioannem de Huniad*, Gubernatorem Regni eiusdem, ad ferendum obſeſſis ſuffragium, omnibus perſuaſionibus, precibus, & lachrymis, impellebant. Et *Ioannes* quidem de *Huniad* in tot & tantis rerum difficultatibus, quæ Regnum *Hungariæ* potentia *Turcorum*, premebant, magis ad meliorem ſpem, quam ad deſperationem conuerſus, expeditionem contra *Turcos* intrepide ſuſcipit, & Patrem *Ioannem* de *Capiſtrano*, cum aliquibus Cruce ſignatis, qui *Budam* laturi auxilium fidelibus, ex *Polonia* & *Bohemia* conuenerant, in nauibus transmiſit: data eis inſtructione, vt quam celerrime poſſent, *Albæ Regali* applicantes, obſeſſis præſidium ferrent, ſimulq; animos a deſperatione erigerent. Tredecim enim hebdomadis a *Turco* obſeſſis, & centum bombardis, miræ magnitudinis, vndecim turribus, & omnibus muris, continua interdiu, & nocte conquaſſatione, ſolo proſtratis, omnes difficultates ſuccreuerant, & aut de excidio futuro, aut de deditione cogitabant. Solus vero cum exercitu ex *Hungaris* & Cruce ſignatis, *Polonis*, *Bohemis*, & *Almanis* collecto, terreſtri itinere pergebat, ſperans Claſſem Apoſtolicam, & Regis *Aragonum*, dudum repromiſſam, *Conſtantinopolim* obſeſſuram, & *Turcum Albæ Regalis* obſidionem ſoluturum. Et pater ſiquidem *Capiſtranus Ioannes*, voluntate diuina, cum octingentis duntaxat armigeris, quorum præcipua pars fuit de gente *Polonica*, ex mechanicis, & ruralibus, rudi, incompta, & agreſti gente collecta, ad Caſtrum prædictum, per *Turcum* obſeſſum, peruenit, & cum magna difficultate, & aliquot aquaticis certaminibus, cum & in *Danubio*, qui Caſtrum alluit, naues conſiſterent *Turcorum*, Caſtrum ingreditur, & deiectos obſeſſorum animos, quorum maior pars vulneribus, aut continuis vigiliis, confecti erant, ad bene ſperandum erexit, denuncians propediem exercitum Chriſtianorum aduenturum, & obſidionem ſoluturum. *Turcus* vero exercitum Chriſtianorum intelligens, & fratrem *Ioannem Capiſtranum*, ad reprimendum ſuas impugnationes, Caſtrum ſubintraſſe, fertur ad ſuos dixiſſe. *niſi intra triduum expugnatio illius ſequeretur, nunquam ſe illo potiturum.* Muris enim & turribus, vna duntaxat excepta, proſtratis, recipere ſe Caſtrum pro libito meditabatur. Per ingreſſum autem nouarum gentium, a ſpe decidens, vniuerſumque exercitum in turmas diuidens, expugnationi illius in aqua & terra fortisſime, ſine vlla pauſa, aut requie, tam die quam nocte inſiſtebat, recentem feſſis & laborantibus ſubmittendo. Nec minore vi, a militibus per patrem *Capiſtranum* introductis, impugnantibus reſiſtebatur *Turcis*, adeo, ut eorum turmas certatim, ad Caſtrum per foramina, arietibus bombardarum patefacta, irruentes, trina vice ſupra vires agentes negotium, & nocte atque interdiu ſumma contentione pugnantes expellerent. Tertia autem impugnationis die quæ in feſtum S. *Iacobi* Apoſtoli cadebat, *Turcis* impugnatione Caſtri occupatis, & pugna inter obſidentes, & obſeſſos, feruente duobus diebus, totidemque noctibus, circa impugnationem Caſtri conſtantiſſime, *Turco* feſſis nouos & recentes ſubſtituente, certatum eſt. Vtroque itaque exercitu certamini inſiſtente, diu in die beatæ *Mariæ Magdalenæ*, anceps prælium fuit. *Turci* ſiquidem multitudine vincebant, Catholicum vero exercitum, neceſſitas, & difficultas extrema, rerum omnium efficacisſimum duramentum. Sed ante omnia patris *Ioannis* de *Capiſtrano* & ſuorum exhortationes, ad reſiſtendum *Turcis* animabant. Accurrens enim pater *Ioannes Capiſtranus*, ſpe & triumphi, & martyrii potiundi, ad pugnantium cuneos, & Victoriam certisſimam de cœlo repromittens, ſingulos quosque animabat, docens *victoriam, non in multitudine, nec in plurimorum manibus eſſe, ſed ſpem & Confidentiam Chriſti militum, præualere oportere, contra totius barbarici exercitus quantitatem.* Quoties autem pater *Capiſtranus* Catholicum exercitum à multitudine *Turcorum* premi & vinci videbat, toties altiſſima voce, cum fratrum ſuorum caterua, porrectis in cœlum manibus, vociferando clamabat IESVS. Et quoties nomen Ieſus clamore exercitus repeti contingebat, toties *Turcorum* exercitus cadendo, velut exercitus *Amalech*, & cadebat, & ſuccumbebat. Tantus enim tremor, & formido, exercitum *Turcorum*, audito nomine Ieſus inuadebat, vt velut attoniti, pugna remiſſa, & manibus collapſis, ſe exercitui Catholico libere, & ſine aliquali reſiſtentia cædendos præberent. Interim & minor *Turcorum* Dux, per bombardam cæſus, ſubito exſpirauit: in quo omnis machina belli adminiſtrandi conſiſtebat. Quo effectum eſt, vt *Turci* extrema deſperatione adducti victoria Catholicis tradita, in fugam cum ſuo Imperatore verterentur. Et tumidus ille Imperator *Turcorum*, inſuperabilis antea creditus, & terror gentium appellatus, acie victus, & Caſtris exutus eſt. Quibus fugientibus, & metu, qui fugientibus ineſſe ſolet

Capiſtrani precibus.

1456.

memorabili clade afficiuntur, & vrbs obſidione liberatur.

perculſis, exercitus Chriſtianorum illis inſtitit, & viginti quatuor millia, & in prælio, & in fuga de exercitu eorum peremit. *Turcorum* Imperator, dum fugientes retinere non poſſe videbat, in fugam & ipſe lapſus, cum gemitu & eiulatu grandi, quod tantam cladem, & ignominioſam cædem, in victore multarum gentium exercitu accepiſſet, primum ad oppidum *Zophiam*, vbi inſignes Barones ſui exercitus propterea quod male pugnaſſent, & fugam capeſſendo, alios in fugam traxiſſent, gladio percuſſit, exinde in *Adrinopolim*, fugiendo peruenit. Catholicus exercitus Caſtris *Turcorum*, & omni præda, quam ſecum *Turci* vehebant, ſed & centum inſignibus bombardis, ſexagintaque quatuor galeis, ac multitudine captiuorum, quibus feſſæ manus pepercerant, glorioſe potitus, actiones in Deum, qui illi de potentiſſimo hoſte, in paucis contulit victoriam, celebrat, gloriante patre *Ioanne Capiſtrano*, cum bubulcis paſtoribus, & ruralibus, non gentibus militaribus, pugnaces diu *Turcos*, virtute altiſſimi contriuiſſe. Hac victoria ſecuta, ruinatas turres & muros, *Ioannes* de *Hunyad* Gubernator, de conſilio patris *Ioannis Capiſtrani*, inſtaurare cæpit, victoremque exercitum *Budam* reduxit; ſupplementum nouorum, & horum militum ordinaturus: ominatus *Turcorum* Imperatorem, pro detergenda clade, & ignominia accepta, celeriter cum nouis copiis aduenturum.

Cometæ apparitio.

Nec ſilentio tranſeundum eſt, quod feria quarta poſt diem ſancti *Viti*, Cometes in Regno *Poloniæ* apparuit, qui Sole occidente, inter occidentem, & ſeptentrionem exortus, tota nocte, vsque ad Solis ortum, videntibus apparebat, dirigens facem, ſed Cometam ſuperiorem, verſus Septentrionem, & in auroræ ſpacio, verſus Orientem. In aurora etenim ad Orientem approximabat. Quantitatis vero non excellentis, ſed mediocris. Et curſum ſuum menſe vno exegit. Ex cuius apparitione, quidam peſtem, aut bellum futurum, quidam Regum, & Principum mortem, & effectus moleſtos in fame, & caritate annonæ, quidam caſum, & cladem *Turcorum*, quam ſecutam præmiſi augurabantur. Maioresque effectus, prædictum Cometem, in *Pruſſia*, & *Lithuania*, & aliquibus partibus *maioris Poloniæ*, eo, quod proximior illis regionibus, quam cæteris, in ſuo curſu videbatur, operaturum, & effectus ſuos circa principium menſis Nouembris, iniciaturum prædicebant. Tanta autem pluuiarum moles, integræ æſtatis ſpacio deſcendebat, vt vniuerſæ fruges, circa maiores fluuios conſiſtentes, inundatione perirent. In aliis locis, pro maiori parte, ad interitum redigerentur. Propter quod, ſalubri conſilio expeditio æſtate illa, in *Pruſſiam* dilata eſt: quæ & difficultates plurimas belligerantibus, & domeſticis, iacturas nimias attuliſſet. Sed nec ſola *Polonia* apparitione Cometis territa eſt, *Romæ* etiam, & in *Italia*, pro eodem tempore idem, vel alius Cometes apparuit. Quo deſinente, & vrbem, & *Italiam* grauisſima peſtis, qua multi conſumpti ſunt, mortales inuaſit. In terris quoque *Cracouienſibus* circa *Croſſno*, & *Rimanovv*, lenta peſtis in autumno graſſabatur. Pro eodem tempore *Ioannes* de *Hunyad* Regni *Hungariæ* Gubernator morte abſumptus eſt. Vir in armis, & adminiſtratione bellorum, eorum præcipue, quæ contra *Turcos*, pro Catholicis gerebat, celebris, & magni precii. Cuius mors, non ſolum Regno *Hungariæ*, ſed & vniuerſo Catholico orbi, pro illa tempeſtate damnoſa fuit: cum nemo inter Principes & Barones *Hungariæ* extaret, qui animoſius bellum contra *Turcos* gereret. Duos filios dereliquit. Quorum vnus maior natu, patris opera æmulatus, paterno theſauro in milites abunde erogato, non ſpernendumque colligens exercitum, *Ladislao* Regi *Hungariæ*, qui *Vlrici* Comitis *Ciliæ* gubernatione regebatur. Caſtra *Hungariæ*, quæ ex obitu patris, in ſuam ditionem reciderant, reſignare, aperta rebellione, renuebat, fauentibus eius propoſito, maiore parte *Hungariæ* Baronum, & verentibus, ne *Almanis* gubernanda committantur.

Mors Ioannis de Hunyad

ac eius filii maioris natu Ladislao Regi Hungariæ reſiſtentia in reſignandis Caſtris.

Feria ſecunda, ante feſtum ſancti *Ægidii*, agente *Caſimiro Poloniæ* Rege *Lanciciæ*, venerunt tres *Lithuanorum* Nuncii, *Theophilus*, *Nicolaus Niemirowicz*, & *Oſtaphiey*, & nomine Prælatorum & Baronum, totiusq; Communitatis *Lithuaniæ*, audientia obtenta, etiam, quorum erant Nuncii, per legationem ſcabroſe expoſitam, declararunt. Petebant enim imprimis, *vt Caſimirus Rex in Lithuaniam rediret*, deinde, *vt terram Podoliæ cum cæteris cohærentiis, Ducatui magno Lithuaniæ redderet: quemadmodum corporali pollicitus eſt iuramento, tranſiturus ex Lithuania, in Poloniam, pro ſuſcipiendo Regali diademate. Quod ſi facere detrectaret, non amplius ſe eam iniuriam toleraturos, ſed armis terram Podoliæ, & cætera, a Ducatu magno Lithuaniæ diſtracta recuperaturos.* Vltimo, *vt Rex attenderet, conſilio Polonorum, fratrem ſuum Wladislaum, Hungariæ, & Poloniæ Regem, interiiſſe: Seque in periculum capitis, Diuina miſeratione euitatum, perductum fuiſſe. Rediretque in Lithuaniam, ſecuram & beatam vitam, absque curis habiturus.* Huic legationi, tam temerariæ & ſuperbæ, nihil tunc reſponſum eſt. Conſtabat enim *Lithuanos*, cum Cruciferis de *Pruſſia*, quædam fœdera, recenter, & clandeſtine iunxiſſe, & noua amicitia ineſcatos, animos tam ſuperbos induiſſe. Nuncii tamen per *Caſimirum* Regem remunerati, remisſi ſunt: denunciante Rege, ſe per proprios Nuncios reſponſurum. Sed & *Lithuania*, inteſtina diuiſio exorta ſciebatur. *Moniuidus* enim Regiarum partiū homo, cum Cancellario, & aliis de genere ſuo, his omnibus, quæ contra Regem, & *Poloniæ* Regnum, *Lithuaniæ* agitabantur, reſiſtebat, nec conuentionibus, &

Lithuani initis fœderibus ſecretis cum Pruthenis, & ſuperbam legationem ad Regem Caſimirum mittunt,

1456.

& conſiliis communibus intereſſe volebat. Alterius factionis princeps erat *Gaſthavvdus*, & *Georgius* Dux *Oſtrovvski*: qui nouum Ducem magnum creare adorſi, ſtudebant animos popularium, ad ſe traducere, & *Senkonem Oleſchkovvic*, Ducem *Kiiouiæ*, cui *Gaſtavvdus* filiam deſponderat, in Ducem *Lithuaniæ* conſtituere. Quam rem *Olyechno*, inter paucos *Caſimiro* Regi charus, & per eum ex humili ſorte in altam erectus, multipliciter cum *Gaſthavvdo* promouebat. Flagrabant inſuper tunc *Lithuani*, occupatæ *Lucenſis* terræ, & *Podoliæ* occupandæ deſiderio, ſpem & fiduciam illis augebat, *Caſimiri* Regis, quam plus Ducalis affectio, a puero innutrita, & ſi rumori ſtandum eſt, iure iurando firmata. Inuitabat, & occaſio belli *Pruthenici*, quo *Poloni* occupati, Regni ſui propinqua, & remota latera, nudauerant, facili negotio inuaſioni obnoxia.

& nouis rebus ſtudent.

Ex *Lancicia Caſimirus Poloniæ* Rex procedens, venit in *Pyotrcouiam* ſabbato in vigilia Natiuitatis Beatæ *Mariæ* Virginis, Conuentionem generalem illic acturus. Quæ ob eam cauſam præcipue fuit inſtituta, vt prouideretur, per quem modum ſolutio fieret ſtipendiariis Cruciferorum, & etiam propriis. Iam enim *Ioannes* Epiſcopus *Wladislauienſis*, *Lucas* de *Gorka Poſnanienſis*, *Stanislaus Oſtrorog Caliſſienſis*, Palatini, *Petrus de Schamotuli*, Caſtellanus *Poſnanienſis*, & *Andreas* de *Thaczin*, Capitaneus *Culmenſis*, pacis tractatores, cum *Vlrico Czervvonka*, & aliis Præfectis copiarum partis aduerſæ, pacem integra æſtate, in variis locis, & diebus practicatam concluſerant. Per quam cauebatur, *pro quolibet equite, duobus pedeſtribus, pro vno equite computatis ſeptuaginta ſeptem florenos, Caſimirum Regem dare debere, & pro feſto Natiuitatis S. Mariæ Virginis, viginti quinq; millia florenorum, reſiduum vero vsq; ad feſtum Epiphaniarum, in hunc modum ſoluturum. Solutioneque facta, & Caſtrum Marienburg, & omnes munitiones occupatas, cum captiuorum relaxatione, Czirvvonkam Regi dimiſſurum.* Conſtabatque quod ſex millibus equorum, duobus peditibus pro vno equite computatis, ad quadringenta ſeptuaginta ſex millia ſummam aſcenſuram. Cuius ſe medietatem, Nobiles, & Ciuitates *Pruſſiæ* ſoluturos obtulerant. Re igitur in deliberationem poſita, & pluribus diebus ventilata, cum alii pacem, cum ſtipendiariis concluſam, non probarent, eo, quod Magiſtro & ordine, non interueniente, ſtabilis, & diuturna eſſe non poſſet. Aliis, conditiones pacis, graues, & oneroſæ videbantur. Appareretq; pro ſoluenda ſumma repromiſſa, facultates non ſufficere, præſertim in terminis, tam compendioſis, & coarctatis. Iamque feſtum Natiuitatis, Sanctæ *Mariæ* virginis, primus terminus tranſierat, in quo prima ſolutio neglecta fuerat, *Boleslao* Duce *Oppolienſe*, qui ſe de triginta, & amplius millibus florenorum mutuum *Caſimiro* Regi, facturum repromiſerat: ſponſionem ſuam in fauorem Cruciferorum, precibus & literis eorum deuictus, pluribus figmentis variante. Metusque apud plures erat *Czirvvonkan*, ob negligentiam ſolutionis primæ rathæ, fædus percuſſum, non ſeruaturum. Ad quam rem, ex integro renouandam, miſſi fuerunt ad eum, *Ioannes Czarnkovvski*, Caſtellanus *Gneſnenſis*, & *Stiborius Chełmski*, Succamerarius *Poſnanienſis*, Regem *Caſimirum*, de non ſolutione primæ rathæ, iuſtis rationibus excuſaturi, & numerum equorum, qui adhuc incertus erat, reſcituri: eo quod Dux *Zaganenſis Balthaſar*, etiam cum *Almanis*, & *Sleſitis*, a *Czirvvonka*, diſſentiebat, ſed & ab alia parte, ſi pace concluſa damnata, bellum ex integro geri oporteret, magis duræ difficultates oriebantur, cum æſtas ſuperior continuis imbribus traducta, ne dum bella geri, ſed nec arua ſeri permittebat. Multique ſtipendiarii Regii, & ſignanter duo Duces *Oſſvvyaczimenſes*, *Ianuſſius* & *Przemislaus*, & *Ioannes Colda* non valentes dilatam ſtipendiorum ſuorum ſolutionem amplius ferre, diſceſſerant. Cæterique Capitanei, & Caſtrorum *Pruſſiæ* Tenutarii, deſerturos ſe Caſtra, & abituros inde, ni prouiſio tempeſtiua illis fieret, denunciabant: omniumque vna erat intentio, factis in Regno *Poloniæ*, nouis præſidiis, Regem *Caſimirum*, vaſtatione, & concrematione Regni, ad ſolutionem impulſurum. Accedebant Ciuitatum *Pruſſiæ* fluxa fragiliſque fides, quarum aliquæ euidentibus argumentis, eo, quod per proprios ſtipendiarios, exquiſitis grauaminibus vexabantur, & in *Gdansk*, ſtipendiarii Regii, ob neglectam ſolutionem, ſuburbia exuſſerant, & ad ſeditionem, ac ad rebellionem ſpectabant, expleturi illam, ſi pax concluſa non procederet. Dum itaque hæ difficultates oculis omnium obſeruarentur, & mæror pectora ſingulorum, quaſi iam de Republica actum eſſet, perfunderet, neque in prouidentia factiuitateque proprii Regis, & Principis, aliquid ſpei relictum viderent, cuius etiam negligentia, & torpore, plurima labefactata, non dubitabant. Pontifices opportunitatem loquendi nacti. *Accidiſſe præſentia, & ſuperiora mala, propter iniquitates, & ſcelera, & ſignanter propter auaritiam & ſuperbiam oppreſſionemque pauperum*, efficaciſſime deducebant, *& dum in mandatis legibusque ſuis contemnitur Deus, proſperari hoſtium arma, resque Polonicas ſenſim diffluere*, oſtendebant, ſuadebantque, *abiiciendas præuaricationes ſingulas, & in humilitate placandum Deum, & priores fælicitates, correctis, & contritis indubie reſtituturum.* Et quoniam *Thomas Cracouienſis* Epiſcopus, vt vir magnæ prudentiæ, & literaturæ, ſcrupuloſius, diffuſiusque materiam ipſam pertractans diſſeruit, *acceptationemque primum Bohemiæ, deinde Hungariæ Regnorum, contrarios effectus, cum exhauſtione publici & priuati ærarii, & interitu multarum inſignium perſonarum proueniſſe, ſibique acceptationem terrarum Pruſſiæ*

1456.

nunquam placuiſſe, veritum ne in irritum, conatus & impenſa recidant, multorum perculſa erant corda, dolentium, iniuſtum bellum hactenus geſſiſſe. Magiſter vero *Sandiuogius* de *Czechel*, Profeſſor Theologiæ Canonicus *Gneſnenſis*, genere nobilis, de ſtirpe & familia *Corab*, vir diuinarum ac humanarum literarum peritus, & modeſtiæ, atque religionis ſingularis, Regem & *Polonicum* populum, iuſtiſſimum bellum Cruciferis intuliſſe, & inferre deducebat: aſſerens *Cruciferos, terrarum Pruſſiæ, nunquam fuiſſe veros Dominos, ſed violentes poſſeſſores, & à Principibus Poloniæ in ſuffragium, contra barbaras nationes, euocatos, proprios fundatores, & Patronos, crebris bellis afflixiſſe, & ex eorum hæreditariis terris, partim dolis, & fraudibus, partim bello eos eieciſſe, Regemque acceptando, deditionem terrarum Pruſſiæ, ſancte & optime egiſſe, & denuo acceptandam deditionem, ſi facta, non fuiſſet, conſulere & ſuadere vniuerſos debere, nec clades, ante Choyniczam accepta, ex iniuſta acceptatione Pruſſiæ terræ proueniſſe credenda eſt, ſed ex ingratitudine beneficiorum Dei multiplicium, & inſolenti ſuperbia euentuum fœlicisſimorum exorta. Qui cum pro vno tempore, & ſplendidum Coniugium, & deditionem plenam, terrarum Prusſiæ Regi contuliſſet, non eſt in aliquo per Regem, & per populum ſuum honorificatus, cum & filii Iſraël, quamuis mandante Deo, & Iudam Ducem dante, & vindicandum vxorem Leuithæ, per Gabaonitas, in explenda libidine ſuffocatam, contra tribum Beniamin procedendo, geminata ſtrage, & deuictione, propter præcedentes transgresſiones, & ſcelera, vsque ad numerum, quadraginta quatuor millium, fuerunt profligati, & poſt ieiunium, & humiliationem, extiterunt victores, vt & vrbes Beniamitarum diſrumperent, & vniuerſam tribum Beniamin, etiam impuberibus, & mulieribus non parcendo, præter ſexagintos viros, delerent.* His & illos clamores Demoſthenis adiungens, quibus plenum exultabat apud Athenas Theatrum, eos, qui in Marathone, in Artemiſio, in Salamina, pro patria ceciderant, ſingulari extollentis commendatione. *At ego*, inquit Epiſcopus *Cracouienſis, non aſſeuero iniuſtam nos cauſam habere paratus in conſpectu cuiuscunque Catholici Concilii, eam oſtendere iuſtisſimam, ſed induco ſcelera noſtra, & animos, ac euentus fœlices, conſumationemque cæptarum rerum, nobis ademiſſe, & nos multis grauisſimis incommodis inuoluiſſe.* Quibus argumentationibus finitis, ad prouiſionem, qua moles ſuper impendentium rerum reſolui poſſet, ventum eſt: Et poſt multos varioſque tractatus, concluſio capta eſt, *ut de ſingulis bonis, tam Regalibus, quam Nobilium, tamque Eccleſiaſticorum, quam ſæcularium, etiam de Officiis, & Dignitatibus, omnium cenſuum, pro anno tunc currente, daretur vera medietas. Ciuitates & Oppida, à qualibet marca bonorum ſuorum mobilium & immobilium, duos groſſos, Cmethones, & homines iuri dediti, de quolibet capite vtriusque ſexus vnum groſſum contribuant, Nobiles, Cmethones, non habentes, mediam marcam perſoluant.* Hæc concluſio, & à Prælatis, Baronibus, Nobilibus, & vniuerſa communitate terrarum *maioris Poloniæ* accepta eſt. Barones vero terrarum *Cracouienſium*, & *Rusſiæ*, etſi pro ſe quisque conſentiebat, Communitatem tamen ad id obligare, cum res noua grauisque eſſet, nullo modo audebant: Vnde aliam Conuentionem, in noua Ciuitate *Korczin*, pro die ſanctæ *Heduigis* agi placuit, præſertim propter terras *Rusſiæ*, ex quibus notabile ſuffragium, ſi in huiusmodi Concluſionem conſentirent, erat prouenturum. Petebatur poſthac magna inſtantia, ab Epiſcopis, & Clero, omnium Decimarum vera medietas, & verus valor. Ad quod nemo erat, qui flecti poſſet. Et non ſolum dura, ſed & impoſſibilis, hæc conditio tam Epiſcopis, quam Capitulis eorum, quæ ad hoc vocatæ conuenerant, videbatur. Quatuor itaque diebus in altercationibus conſumptis, medietas taxæ Papalis, in ſubſidium huiusmodi oblata eſt, ex ſingulis beneficiis. Epiſcopi tamen vltro medietatem Cenſuum, ac etiam medietatem Decimarum pecunialium ſe daturos obtulerunt, præter Epiſcopum *Cracouienſem*, qui nihilominus, ad medietatem Cenſuum, tertiam partem, quarta ſibi duntaxat remanente, adiecit. Et his taliter compoſitis, vaſa aurea & argentea ab Epiſcopo, & Capitulo, Diœceſique *Cracouienſi* petebantur, non in conflationem, vt ſuperiora, ſed in commodationem, quatenus obligari poſſent, & tandem pecuniis ſuffragiorum redimi. Epiſcopus autem *Cracouienſis*, etſi diu conſtanter ſe id facturum negaſſet: fatigatus tamen multis inſtantiis, *non poſſe ſe aliquid, in tam grandi materia decernere, ſine plena deliberatione ſui Capituli*, reſpondit, & rem omnem ad Capitulum, quod in feſto S. *Stanislai* agi ſolet, reiicit: hacque occaſione Rex *Caſimirus*, qui ex *Pyotrkow* in *Lithuaniam* ire diſpoſuerat, conſiliis Baronum impulſus, *Cracouiam*, non ſine ſingulari faſtidio, diuertit, commodationem vaſorum Eccleſiæ *Cracouienſis*, & conſenſum ad ſuffragium de terris *Cracouienſibus*, & *Rusſiæ*, in conuentione nouæ Ciuitatis, pro die ſanctæ *Heduigis*, ſua præſentia, & ſolicitudine, facilius obtenturus. Tunc quoque, Conſiliariis *Maioris Poloniæ* conſulentibus & inſtantibus, *Ioannes* Epiſcopus *Wladislauienſis*, in partibus *maioris Poloniæ*, quo res *Prusſiæ* fœlicius dirigi poſſent, Gubernator deſignatus eſt, & cura negotiorum *Prusſiæ*, cæterarumque publicarum rerum partium illarum, ſibi mandata. Quibus peractis, Conuentio

Indicitur ingens & graue tributum omnes Regni Poloniæ Ordines, pro Marienburgo, cæterisq; Pruſſiæ Caſtris à Czirwonka emendis ſtipendioque hoſtium militi perſoluendo, quod ad quadringenta ſeptuaginta ſex millia excreuerat.

1456. uentio illa, quæ quindecim durabat diebus, ſoluta eſt.

Feria quarta, in die ſancti *Matthæi* Euangeliſtæ, *Caſimirus* Rex *Poloniæ* ex *Pyotrkow* diſcedens, *Cracouiam* die Dominico, ante feſtum S. *Stanislai* eſt ingreſſus, & feria quarta in die S. *Michaëlis*, locum Capitularem adiens, expoſitis reipublicæ neceſſitatibus & anguſtiis, cœpit non tam precibns, quam lachrymis rogare, vt tam maioris, quam omnium Eccleſiarum, vaſa & Clenodia aurea, & argentea, quatenus ea ſibi impignorare liceret, commodarentur: promittens eorum plenam & ſaluam reſtitutionem. Qua quidem peticione per *Thomam Strzapinski* & ſuum Capitulum digeſta, etſi anguſtiæ in vtralibet parte occurrerent, indignum tamen, & quodammodo impoſſibile, in commodationem vaſorum, ex qua multi fletus & gemitus ſecuturi eſſent, & indignatio Diuina, vnusquisque iudicabat: ne tamen rempublicam periclitari contingeret, tam Epiſcopus, quam cæteri Abbates, & Canonici, *ſummam ſex millium florenorum ſe fideiuſſuros apud eos mercatores, qui Regi facturi erant mutuum*, obtulerunt, *gratiusque mercatores cautionem, quam vaſa Eccleſiæ, pro pignore ſuſcepturos, vt eo modo, & reipublicæ fieret prouiſio, & Diuinitas vaſorum alienatione non irritaretur.* De commodatione vero vaſorum Dei, Regi reſponſum eſt, *vt omnem opem, curamq; Rex omitteret: prius ſe exilium, mortemque, & quæque extrema Epiſcopus, & Capitulares ſubituros, quam vaſa Dei commodaturos*, aperte denunciabat: euidentisſimis rationibus eos ſtringentibus, *cum in vaſis ſortis Diuinæ nulla eſſet eis relicta poteſtas diſponendi, & præſertim, ne mortuornm, quorum deuotione largita erant, intentionem fraudarent, viuisq; ſcandalo eſſent.* Plus gratitudinis, quam modeſtiæ hæc reſponſio Epiſcopi, & Capitularium, tam apud Regem, quam Conſiliarios habuit, quippe, & ipſi, paucis exceptis, amare ferebant, Eccleſiam *Cracouienſem* ſuis ornamentis nudari. Vnde non ſolum vlterior Regis, & Conſiliariorum, ſuper commodatione quieuit inſtantia, ſed etiam Epiſcopo, & Capitularibus gratiæ pro reſponſo, & defectui Reipublicæ prouidenti, & commodationem ſacrorum vaſorum refellenti, à Rege *Caſimiro* & vniuerſis actæ ſunt.

Thomas Strzapinski Epiſcopus Cracouienſis cum ſuis Canonicis ſacrorum vaſorum commodationem Caſimiro Regi petenti, conſtanter denegat, ſed cautionem fideiuſſoriam ſe facturum ad mutuum ſex millium florenorum cum Abbatibus promittit.

Seditio Thorunii

Sub idem tempus Ciuitas *Thorun* inteſtinis agitata motibus, & ſtudio aliquorum de communitate, ad rebellionem publice verſa, Conſulibus non ſolum Claues portarum, ſed etiam gubernationem rerum, abſtulerat, facilius in deditionem Magiſtri & Ordinis tranſitura. Sed *Gdanenſes* periculo comperto, accerſitis gentibus ex propinquis, præſidiis Regiis aduenerunt. Et ducentis ex communitate comprehenſis, ſeptuagintaque in die ſancti *Michaëlis*, qui ſeditionis erant authores, publico gladio cæſis, non ſolum *Thorunienſium*, ſed & aliarum quoque Ciuitatum motus compreſſerunt. Caſtigatisque factionum capitibus, cæteris parſum eſt.

plexis defectionis authoribus ſeptuaginta componitur.

Feria ſecunda ante feſtum ſanctæ *Heduigis*, *Caſimirus* Rex *Poloniæ Cracouia* egreſſus, in *Nyepolomicze* deſcendit. Ab inde pro die ſanctæ *Heduigis* nouam Ciuitatem *Korczin* aduenit, frequentemque Prælatorum, & Baronum *Cracouienſium* & *Ruſſiæ* terrarum, numerum ibidem reperiens, decem diebus Conuentum celebrauit. Plures enim reſiſtentiæ de ferendo ſubſidio in mediis Cenſibus interpoſitæ: Conuentionem illam, ad tam diuturnum tempus extraxerant, capta tandem eſt, finaliter concluſio, qualificatione rerum, pro ea tempeſtate penſata, *vt medietas Cenſuum, de ſingulis bonis Regiis, & terreſtribus, pro rebus Pruſſiæ expediendis, & in poſterum bene gerendis, tam de terris Cracouienſibus, quam Ruſſiæ, vsq; ad feſtum S. Nicolai conferatur, poteſtate Regi interdicta, ne aliquid de pecuniis colligendis mandet, aut diſponat.* Ea etiam conditione appoſita, *vt Cmethones ſinguli de laneo vnum fertonem, pro ſorte medietatis, ſuos Dominos reuelare teneantur.* Epiſcopo *Cracouienſi Thoma*, *Gregorio* de *Branicze*, Caſtellano *Radomienſi*, *Ioanne* de *Rythwiani* Capitaneo *Sandomirienſi*, *Andrea* de *Thaczin*, *Ioanne* de *Melſthin*, & aliis de Communitate lectis, poteſtas eis diſponendarum pecuniarum, commiſſa eſt: non in alios tamen vſus, niſi in publicos, & præſertim *Pruſſiæ*, & terræ *Oſſwyaczimenſis* ſolutionem. In ſolutione vero negligentes, pro conſtituto tempore, pro prima videlicet negligentia pignoratio de quatuor bobus, pro ſecunda intromiſſio totius villæ, non prius, niſi duplum ſolueret, reddenda pœna, quo celerior ſolutio perueniret, adiecta.

Poteſtas diſponendi de tributo quibusdam Senatoribus Regni committitur.

Miſſi ſunt ex Conuentione illa, nouæ Ciuitatis *Korczin*, *Ioannes* de *Taczin* Palatinus *Cracouienſis*, *Ioannes Olyeſki*, de *Syenno*, & *Wnuczek* in *Podoliam*. Quibus fuit iniunctum, vt à Capitaneo *Podoliæ*, ſeu *Camenecenſe*, cæterisq; Caſtrorum *Podoliæ* Capitaneis, noua exigant iuramenta, de tenendis pro Regno *Poloniæ* fideliter Caſtris, & ad ordinandum, vt Caſtra ipſa, cum in ædificiis, tum in victualibus, aduerſus quoslibet hoſtes & ſignanter *Lithuanos* ſint ſufficienter prouiſa. Petebatur etiam tunc à Rege *Caſimiro*, generalis conuentionis ſuper iuſticia cuilibet querenti adminiſtranda, celebratio, & vt in ea, de quibusdam differentiis, quæ inter Eccleſiam, & laicos interuenire ſolent, poneretur deciſio. Sed celebrationem eius in Regis de *Lithuania* aduentum, placuit differri. Sancitum etiam tunc fuit, ne terram *Oſſwiaczimenſem* Rex quoquomodo alicui donet, alienet, obliget vel inſcribat: Agebatur ſimilis, apud partes *maioris Poloniæ* in *Colo*, pro die Sanctorum *Simonis* & *Iudæ* Apoſtolorum, Conuentio. Præ-

Mittuntur Nuncii in Podoliam ad exigendum noua iuramenta à Capitaneis, de tenendis pro Regno Poloniæ Caſtris,

& de non alienanda terra Oſſwyaczimenſi Et conſtitutio.

1456. Prælatis, Baronibusque partium illarum conuenientibus, concluſio Conuentionis *Pyotrcouienſis*, de ſoluendis mediis cenſibus, pro rebus *Pruſſiæ* innouata, & diſpoſitio rerum prædictarum *Pruſſiæ*, ſolutioq; & expeditio ſtipendiariorũ *Pruſſiæ Ioanni* Epiſcopo *Wladislauienſi* Gubernatori, collectis pecuniis mandata.

Sabbato ante feſtum ſanctorum *Simonis* & *Iudæ* Apoſtolorum. *Caſimirus* Rex *Poloniæ*, ex noua Ciuitate *Korczin*, cum *Eliſabeth* Regina diſcedens, per *Sandomiriam*, *Lublin*, & alia conſueta loca, in *Lithuaniam* proceſſit, & feria ſecunda, ante feſtum ſancti *Martini*, ad fluuium *Narew* perueniens, ab Epiſcopo *Vilnenſe*, & Boiaris *Lithuaniæ*, cateruatim illic congregatis, ſuſceptus eſt.

Rex Caſimirus cum Elizabeth Regina in Lithuaniam proficiſcitur.

Tranſitus autem Regius in *Lithuaniam*, quem vniuerſi Conſiliarii, nec ſuaſu, nec prece inhibere poterant, attulit rebus publicis, & ſignanter *Pruthenicis*, quarum conſumatio propter abſentiam *Caſimiri* Regis differebatur plurima diſpendia, & impedimenta. In *Gdanenſe* enim Ciuitate, ab illis, qui partes, Magiſtri clandeſtine ſequebantur, vulgatum erat *Caſimirum Regem, de rebus Pruthenicis, non facere æſtimationem, aut curam, & ex Lithuania difficulter, & tarde rediturum.* Conſurgente autem ſeditione, *Martino Coga*, homine parum noto, ſed induſtrio, & partes Magiſtri, & Ordinis, variis negotiis promouente, facile populares Ciuitatis *Gdanenſis*, in ſuam pellicit opinionem. Depoſitisque antiquis Conſulibus, ſe, & eos, qui eadem ſecum ſentiebant, in Conſules procurat creari. Timebaturque grauis ſeditio, cum prudentiores, nihil his territi, ad diſceſſionem trahi non poterant. Neque enim conſilium vnum, nec voluntas vna, inter populares fuerat, ſed diſſenſionis veluti quidam morbus, iam horum, iam illorum pectora perſuadebat, resq; in ſeditionē ſpectare cœperat, niſi *Vlricus Czirwonka*, audita nouitate, aduenisſet, & tam principalibus, quam popularibus aduocatis, longo & prudenti ſermone concionatus, *ne iuramenta Caſimiro Regi facta, noua præuaricatione fœdarent*, monuiſſet: aſtruens *illos, diſceſſione ſua, non rebus Regiis, quibus Caſtro Marienborg in ſuam ditionem redacto, longa periclitatio, non poſſet accedere diſpendium, ſed nihilominus ſuis perpetuam infamiam, & poſteritati ſuæ, perpetuum dedecus inuſturos.* Tantumque concionatio *Czirwoncze* apud *Gdanenſes* valuit, vt ex admodum triſti, & deformi die, lætus, reunitis & conciliatis vniuerſorum animis, proueniret. Miſſique ex templo à *Gdanenſibus*, in *Lithuaniam* Nuncii, ad Regem *Caſimirum*, *vt celerius adueniat, & defenſioni eorum, pacificationiq; terrarum Pruſſiæ, iuxta ea, quæ cum Czirwonka conuenta ſunt, intendat*: offerentes *ſe in pactorum complementum, omnem peccuniæ defectum ſuppleturos.*

Czirwonka ſeditione Gedanenſium & Ioannis Czarnkowski compreſſa

Ab eoque tempore *Vlricus Czirwonka*, ſtudioſiſſimus rerum Regiarum factus eſt ſolicitator, aduocatusque & patronus, maiori diligentia illas promouens, quam ante turbauerat. Miſſoque ad Conſiliarios *maioris Poloniæ*, qui tunc apud *Colo* ſecundum Conuentum agebant, ſpeciali Nuncio, carpebat illos vehementer, *quod cum fortuna illis ſerenior proueniret, ſegniter res, celeritatem expetentes, adminiſtrarent, & neſcirent oportunitate temporis vti. Conſurgerent tandem, & ad conſumationem pactorum, ſero licet intenderent, præteritarum transgreſſionum memoriam, de facili ſe obliteraturum.* His verbis Conſiliarii *maioris Poloniæ* calefacti, *Ioannem* Epiſcopum *Wladislauienſem*, *Petrum Caliſſienſem*, & *Ioannem Gneſnenſem* Caſtellanos, in *Thorun* conuenturos cum *Cziruonka* tranſmittunt. Qui in die ſanctorum *Fabiani* & *Sebaſtiani* conuenientes, ſingula negocia, quæ pro infectis habebantur, in hunc modum componunt. Tradunt ſiquidem *Cziruoncza* Viginti quinque millia florenorum, ex terris *maioris Poloniæ* illic conducta. Cui iam per *Gdanenſes*, quadraginta aureorum millia tradita erant, eo pacto, vt ad feſtum Paſchæ, reſidua protelletur ſolutio. Pro illoque tempore, dimiſſio Caſtri *Marienburg*, & relaxatio captiuorum expleatur, atque cum ſingulis aliis Caſtris & munitionibus, hoſtibus treugas, ad Dominicam Reminiſcere duraturas, indicunt. Ad Regem quoque *Caſimirum*, in *Lithuaniam* plures delegant Nuncios, & inter alios *Nicolaum Sarlieyski*, Palatinum *Brzeſtenſem*, perſuaſuros, *vt quam celerrime redeat, rebus Pruthenicis, aduentu ſuo, maximum adiumentum, & abſentia maximam infectionem præbiturus.* Non quieuerat autem *Martini Coga* ciuis *Gdanenſis* doloſa machinatio, ſed aſſiduam ſeditionem moliebatur, in tantum audaciæ progreſſus, vt totius Ciuitatis, tam adminiſtratio, quam ſtatus, ex illius penderet arbitrio. Verum, ne latius, inclinatis ſemel ad Cruciferorum partem nonnullis *Gdanenſium* animis, ſerperet defectio, *Ioannes Czarnkowski*, Caſtellanus *Gneſnenſis*, in *Gdansk* aduenit, ſub cuius præſentia Conſules antiqui, & ſignanter *Rinoldus Menderoff*, & *Ioannes Lindaw*, audacia reſumpta, *Martinum Coga* capite truncant. Quo necato, omnis, quæ ſenſim gliſcebat, quieuit ſeditio.

ab eiſdem ex pacto Polonorum quadraginta aureorum millia, à maioribq autem Polonis XXV millia florenorum accipit: reliquum poſt aliquod tempus accepturus, vt Marienborg & alia Pruſſiæ Caſtra reſignet Poloniæ Regi.

Sub idem tempus, circa feſtum ſanctæ *Heduigis*, in *Hungariæ* Regno *Ioanne* de *Huniad* Gubernatore Regni eiuſdem, peſtilentico morbo, ſeptima die menſis Auguſti abſumpto, pater venerandus *Ioannes* de *Capiſtrano*, qui, vt in ſuperioribus declarauimus, magnum ea æſtate defendendo, cum Cruce ſignatis, Caſtrum *Albam Regalem*, ex *Turcis*, qui cum omnibus Copiis, illud impugnabant, triumphum retulerat, cœpit de mor-

Ioanne de Huniad Gubernatore Regni Hungariæ mortuo Ioannes quoque Capiſtranus

1456.

dolens mortem illius

de morte eiusdem Gubernatoris affligi vehementer, dolens tam prouidum, & factiuum Ducem subtractum esse, cuius operam, ad reliquam contra *Turcos*, quam in æstate futura paraturum sese per Crucesignatos, non dubitabat expeditionem, sibi multum accommodam, & profuturam intelligebat, calculi, iliumque pressura, febribus quottidianis, & dissenteriæ languore, correptus est; Tanta autem mentis afflictione, pro rebus fidei angustiabatur, quod velut alter beatissimus *Augustinus*, ad extremam horam perueniens, vigesima tertia die mensis Octobris, adeo lente & suauiter, iuxta ac si se sopori daret, in oppido *Hungariæ Vlak*, Christo Spiritum reddidit, & in Ecclesia Conuentuali sanctæ *Mariæ*, Ordinis sancti *Francisci*, in præfato oppido *Vlak* accepit sepulturam, cum iam annum vitæ septuagesimum vnum, in ordine, & continua, diligentissimaque verbi Dei disseminatione quadragesimum exegisset. Corpus suum post mortem adeo iucundum, clarumque apparebat, vt non exanime, sed viuum putaretur. Multique mortales sunt testati, per merita ipsius, tunc beneficia sanitatum, à variis languoribus se accepisse. Prius autem quam Spiritum Domino redderet, die integro visus est, amaras lachrymas vbertim effudisse. Rogatus autem instantius, à fratrum suorum comitatu, quorum aliquos ex nomine mortem suam præcessuros, aliquos vero (quemadmodum impletum est) subsecuturos, signauerat, *quidnam tam profundus fletus suus sibi haberet*, respondit, *tam ingentia mala se vidisse, quæ Catholicis, ob eorum scelera, necesse est contingere: quæ ob sui magnitudinem, nemo librariorum posset in cute bouina exarare.*

moritur, & Vlaci oppido Hungariæ sepelitur.

Dum autem *Hungariæ* Rex *Ladislaus*, versus *Album Regalem* cum insigni exercitu, de proprio milite, & Crucesignatis comparato, procederet, quoslibet motus, si qui per *Turcos*, ex morte *Ioannis* de *Hunyad Hungariæ* Gubernatoris animatos, fierent, compressurus. Interim nunciatum est *Turcos quietos consistere, & nihil de inferendo bello, apud illos cogitari.* Rex tamen *Ladislaus* versus *Albam Regalem*, destituto filio Gubernatoris *Ladislao*, vt eius potentia Regi, & Comiti *Ciliæ Vlrico* suscepta, diminueretur, id efficiente *Vlrico* Comite, qui in aliis Castrorum *Hungariæ* cessionibus, *Hungarorum* corda, committendo illa *Almanis* vel forensibus, quam maxime vulnerauerat, in Tenutam, *Ladislaus* autem filius Gubernatoris, horum omnium, quæ contra illum gerebantur non ignarus, simulque de nece Comitis *Ciliæ*, quæ fere omnium Baronum *Hungariæ*, consilio & assensu dudum composita, sibique mandata erat, qualiter illam conficere posset, plurima secum voluens, pellicit Regem *Ladislaum*, & comitem *Vlricum* in dolo, vt exercitu vniuerso, qui sub ductu Comitis *Vlrici* militabat, consistere iusso, cum paucis, nauali itinere per *Danubium Albam Regalem* descenderet, astruens tantæ multitudini in terra, à proprio milite, & ab hoste vexata, victualia nullatenus suffectura. Dum autem *Albam Regalem* peruentum esset, altero die filius Gubernatoris *Ladislaus*, destinata animo exequitur, & Comitem *Ciliæ Vlricum*, ex Capella, post Diuinorum audientiam, egressum, ad portam, quasi quædam secreta secum tractaturus, eductum, cum armatis, quos sub gradibus occultauerat, inuadens, Rege *Ladislao* spectante, & nullum auunculo, quod similem sortem pertimesceret, ferente auxilium, obtruncat: simile scelus in Regem *Ladislaum*, nisi saniori consilio, auersus & inhibitus fuisset, commissurus. Rex tamen *Ladislaus* prouidentia *Bohemorum*, & *Almanorum*, qui curam illius gerebant, in Camera obfirmatus, quadriduum illic, donec furor filii Gubernatoris quiesceret, exegit. Exinde vero data securitate eductus, ex *Alba Regali Budam* venit: nihil habens liberi iuris, aut arbitrii, sed singula iuxta ordinationem *Ladislai* filii Gubernatoris agens, instituens, atque decernens. Cadauer Comitis *Vlrici*, in *Ciliam* relatum, iusto honore tumulatum est, & graue bellum inter *Ciliæ* Comitatum, & *Hungariæ* Regnum, eousque exortum est, vt *Cilienses* collecto exercitu, inuaderent, regnum *Hungariæ*, & Castrum *Theben* conquirerent, per continuam expugnationem. Qua quiescente Comitatus *Ciliæ*, *Frederico* Imperatori, deditus est.

Ladislaus Hunyadi, Ioannis Gubernatoris Hungariæ filius, spectante Ladislao Rege suo Hungariæ, Vlricum Ciliæ Comitem occidit.

Vnde bella inter Hungariam, & Ciliam, quæ postea venit in potestatem Romanorum Imperatoris Frederici, orta sunt.

Ad has etiam domesticas clades, epidimiæ morbus, & *Budam*, & fere omnes *Hungariæ* oras peruasit. Sed & Regni *Poloniæ* regionem, circa *Krosnam*, *Zmigrod*, *Strzifzow*, & *Rimanow*, pestis similis, ex contagione, aliquanto tempore affligebat.

Pestis in Hungaria & Polonia.

In *Napulia* tantus terræ tremor, sabbato ante festum sancti *Andreæ* Apostoli accidit, vt *Romæ* audiretur, pluraque Castra & Castella, & signanter Ciuitas *Ascopolis*, ruinarentur. Subuersorum autem, ex terræ motu Castrorum, & Castellorum loca, vndæ superingrediebantur.

Terræ motus ingens in Napulia.

1457.

Die prima mensis Ianuarii, beatus *Offmandus* Episcopus *Elberiensis*, de Regno *Angliæ*, qui à trecentis & quinquaginta annis iacens in puluere miraculis coruscabat, per *Calixtum* Papam tertium, *Romæ* in Ecclesia sancti

Sanctus Offmandus Elberiensis Episcopus canonisatur.

1457.

sancti *Petri*, canonisatus est, & Cathalogo Sanctorum adscriptus.

Casimirus Poloniæ Rex

Casimirus Poloniæ Rex, dum in *Lithuania* omne tempus hyemis exigeret, plura negocia *Lithuaniæ* componebat. *Lithuanos* quoque rebus nouis studentes, & de substitutione alterius, magni Ducis *Lithuaniæ*, varios & crebros, agitantes sermones, compescuit. Conuentione autem generali *Vilnæ*, pro die natiuitatis Christi celebrata, & singulis Boiaris conuenientibus. Rex dicendi opportunitatem nactus, grauissime *Lithuanos*, de cruda legatione, fatuitatem, & superbiam, in se redolente, ad se *Lanciciam* perlata, corripit & obiurgat. Quam cum omnes vniuersali acclamatione, inficiarentur se intimasse, sed nec de illa quicquam sciuisse, aut consensisse, deposcerentque authores tam fædæ, & superbæ legationis, ad pœnam, omnis culpa in *Gasthawdum* relata, quasi ille vnicus fuisset, eius conflator. Qui cum se purgare de legationis temeritate iussus fuisset, in seditionem rem verti, & aliquod grauius periculum exoriri, Rex metuens, Conuentum dissoluit, sequentibusque diebus Rex more suo, scismata, & nouarum rerum motus, non punitione, aut coërtione merita sedat, sed tractatibus beneuolis, largitionibus, & benignitate, ex quibus gens illa plus furoris & audaciæ expost ructandæ, quam curæ, & sanæ mentis concepit. Nunciis quoque ex *Polonia*, & *Prussia*, ad eum venientibus remuneratis. *Carnis priuii dies in Radom, & Conuentum Consiliariorum in Pyotrkow, pro Dominica prima Quadragesimæ, celebraturum, & exinde in Prussiam se diuersurum* respondit. In hunc modum iubet literis, & Nunciis Consiliarios, vt conuenire, pro die instituta *Pyotrcouiam* non negligant.

redargutis Lithuanis

& seditione ac nouarum rerum studio, non pœna sed largitione composito, in Poloniam, deinde in Prussiam se recursurum promittit.

Paritum est iussionibus Regiis, & plerique Consiliarii, non tamen in frequenti numero, pro Dominica Oculi *Petricouiam* conuenerant. Rex tamen *Casimirus* tardius aduenit *Petricouiam*, non nisi videlicet feria quarta, post Dominicam Oculi, cum vtraque Regina, *Zophia* videlicet matre, & *Elisabeth* Consorte, prohibente illum fluuio *Visla*, tunc vehementius, quam cuiusquam ferebat memoria, inflato aquis. Et pluribus rebus conclusis, & decretis, iterum alium Conuentum, in *Colo* pro Dominica Letare tenuit. Vbi ordinabatur, *vt Castra Sluchow, Swyecze & Tucholya, non stipendiariis, cum ærarium Regis exhaustum esset, sed propriis gentibus locarentur, vt Oppidum Choynicza, grauiori inedia, & rerum omnium importatione, premeretur.* Ex *Colo* *Casimirus* Rex transiit in *Brzesczye*, exinde per *Radzieiow Wladislauiam* iuniorem venit, feria tertia post Dominicam Iudica *Bidgosthiam*.

Casimirus Rex Poloniæ pluribus rebus in Conuentione Pyotrcouiensi compositis ad alium Conuentum in Kolo accelerat, de rebus Prussiæ consulturus.

Sub eo autem tempore Rex *Hungariæ Ladislaus*, assistentiam primorum Consiliariorum *Hungariæ*, *Ladislaum* filium olim *Ioannis* de *Hunyad*, Gubernatoris *Hungariæ*, *Vlrici* Comitis *Ciliæ* interfectorem, & germanum eius *Matthiam*, item *Ioannem* Episcopum *Varadiensem*, item *Czanczilaztaw*, *Rosgon Sebastianum*, & plures commensales, necessarios, & amicos Gubernatoris captiuat. Et *Ladislao* filio Gubernatoris capite *Budæ* obtruncato, germanum suum *Matthiam*, cum cæteris in ergastulis obseruabat. *Ioannes Varadiensis* Episcopus, *Dionysio Strigoniensi* Cardinali, & Archiepiscopo, traditur iudicandus. Qua nouitate, mater filiorum Gubernatoris perculsa, non ad muliebres recurrit fletus, duobus pene vno die orbata filiis, sed ad arma. Ærarioque viri, pluribus annis congesto, incrassato, aperto, plura millia ex *Polonis*, *Bohemis*, *Hungaris*, cæterisque nationibus, conducit. Quarum partem, ad multorum *Castrorum*, quæ post obitum viri, in ditione sua consistebant, reliquit custodiam, cum altera vero residuitate, iustum etiam, & copiosum conficit exercitum, & bellum *Ladislao* Regi *Hungariæ* infert, & singula, quæ potestatis Regiæ nouerat, omni genere hostili vastat, adeoque vehementer grassatur, vt nisi Rex celerius ex *Bohemia*, & *Austria* gentes quam celerius aduocasset, obsessura illum *Budæ* videbatur. Gentibus autem Regiis venientibus, instauratum fuit magis, quam interceptum bellum, & aliquot conflictus vtrinque habiti. In quibus iam hæc altera pars victoriam occupabat, furorque & animorum, & belli continue intumescebat, multique mortales, præsertim ex *Polonis*, in graui multitudine, matris filiorum Gubernatoris augebant. Miseraque erat Regni *Hungariæ* conditio, quod nunquam superioribus annis, tam crudeli, & tyrannico bello premebatur. Illud enim, quod tunc gerebatur, omnia transacta excedebat. Vastitatem autem ampliorem, Regni eiusdem Primores pertimescentes, simulque ampliora mala veriti, quoniam & mater filiorum Gubernatoris, maximum quidem, & pessimum, sed suæ conditioni, conueniens facinus, introductionem videlicet *Turcorum* in *Hungariam*, & aliquorum Castrorum eisdem traditionem, ausura, à certis nunciabatur, de pace agendum, omisso bello decernunt. Et tractatibus aliquot interpositis, pacem sub certis conditionibus componunt. Quibus cauebatur, *vt Rex Ladislaus, filium Gubernatoris Matthiam, cum cæteris omnibus captiuis, sibi reconciliatos, soluat. Mater filiorum Gubernatoris, Regi de certis castris cedat.* In hunc modum pace composita, & posita in executionem, ingens bellum extinctum est.

Ladislaus Hungariæ Rex altero filio Hunyadi occiso, altero cum multis amicorum in vincula coniecto, matris filiorum casum vlciscentis,

graue bellum in se excitat:

quod tandem pace vtrinque interposita sedatur.

N 3 Stante

1457.

Summa pecuniarum mercenario militi Cruciferorum pro cessione Marienburgi promissa,

Stante autem *Casimiro* Rege in *Bidgostia*. *Gnesnensis* Archiepiscopus, & *Wladislauiensis*, ac *Posnaniensis* Episcopi, pluresque Barones, Consiliarii, militesque & adolescentes ingenui, de vniuerso Regno *Poloniæ*, in armis, & apparatibus pulcherrimis, ad illum confluxerunt. *Prussiam*, cum illo, ad recipiendam Castri *Marienburg* possessionem, quæ pro die Paschæ, promissa erat, processuri. Interim autem in *Thorun* solutio Stipendiariis de *Marienburg*, per *Andream* de *Thaczin*, *Ioannem* de *Rythwiani*, *Ioannem Dlugosch Cracouienses*, & Magistrum *Iacobum* de *Schadek Sandomiriensem*, Canonicos, nomine Regni *Poloniæ*, & terrarum *Cracouiensium* præbebatur. Quæ cum illic expleri non posset (non enim stipendiarii *Marienburgenses*, ad tam longum spacium, ad recipiendam solutionem, præsertim, cum illis in *Gdansk* promissa esset, poterant induci) coacti sunt Commissarii *Cracouienses*, ex *Thorun* descendere nauibus in *Gdansk* per aquam. Cum quibus, & *Vlricus Czeruonka*, habitis cum Rege *Casimiro* in *Bidgostia*, pluribus, & secretis tractatibus, facta *Pruthenica* firmantibus, & *Ioannes Sapienski* Iudex *Posnaniensis*, cui pecuniæ *maioris Poloniæ* terrarum creditæ fuerunt, descendebant. Et quoniam finalis terminus solutionis perficiendæ, in festo Paschæ, in cuius vigilia vix Commissarii Regni cum pecuniis, aduersantibus vndis, & ventis, aduenire potuerant in *Gdansk*, labebatur, pluraque soluenda restabant, quam quæ fuerant soluta. Et verisimile erat, & *Almanos* vniuersos, & aliquos ex *Bohemis*, lapso festo Paschæ solutionem, per lapsum temporis infectam, refutaturos. *Vlricus Czerwonka*, cum *Ioanne Rithwyenski* in *Marienburg* descendens, inducias, ad quindecim dies protelandas obtinuit. Sed cum hæ quoque faciliter transituræ viderentur, vlteriores etiam concessæ sunt. Sub quibus tam ex parte Regis, & Regni, quam ex parte Nobilium, & Ciuitatum *Prussiæ*, centum sexaginta millia stipendiariis *Marienburgensibus* persoluta.

præter triginta millia florenorum soluitur.

Verum, cum vltra soluta restarent, adhuc triginta millia florenorum, soluenda, quoniam nec ex *Polonia*, nec ex *Prussia* conuenta summa fuerat allata, quæ etiam vltra iustum, in duodecim millibus florenorum excreuerat, stipendiariis *Marienburgensibus* & equorum, & damnorum numerum excessiuum ponentibus. Tantam autem summam pro complenda solutione, iuxta qualificationem negociorum, impossibile erat sub breui tempore conquirere, vehemens dolor & anxietas *Petrum* de *Gay Calissiensem*, *Ioannem* de *Czarnkow Gnesnensem*, Castellanos, *Andream* de *Thaczin*, *Ioannem* de *Ritwiani*, *Ioannem Dlugosch*, & Magistrum *Iacobum*, Canonicos *Cracouienses*, Commissarios Regni, cepit, ne ob defectum triginta millium florenorum, omnia data in perditum & ruinam reciderent, & iuxta spem *Almanorum*, non sine magno, & perpetuo dedecore, fabula, & infamia Regis, & Regni, sequeretur infectio negocii, principalis & accessorii, nec iam de retinendis terris *Prussiæ*, quam de defendendis aliis *Poloniæ* terris insederat animis cura. *Almanis* ad vastationem *Poloniæ* suapte sponte incensis, etiam hoc casu Regio magis, quam clade ante *Choyniczam* accepta, inflammandis. Verebatur & diuisio Regni intestina, propter parum prouidam ordinationem, cum *Marienburgensibus* Stipendiariis factam, & pecuniarum, ad solutionem tam arduæ rei collectarum, distractionem. Verebatur & *Prussiæ* Ciuitatum defectio, verebantur & plura alia, quæ vt fit in talibus rebus, pauor & suspicio suggerit, verisimili argumento concludebant euentura. In hac igitur difficultate, & pene desperatione, Commissarii Regni, animos non remittunt: Sed à *Gdanensibus* Ciuibus & Communitate *supplementum pecuniarum* petunt; *certificationem de soluendo offerentes*, exponuntque, *multiplicia mala, eos pro maiori parte contingentia, in defectu solutionis emersura*. Et quo magis animos eorum flectere possent, *imaginem argenteam Dominæ nostræ virginis benedictæ Mariæ, & imaginem similem, beatæ Barbaræ, ossa continentem, quam primum Rex possessionem Marienburg nactus fuerit, se apud eos pro vade deposituros* repromittunt: *non prius repetendam, donec illis plena solutio fuerit impensa*. Tam periculo, quam promisso *Gdanenses* moti, *supplementum pecuniarum se facturos* repromittunt, ad priores conditiones, de soluendo eis datas, ea apposita, *vt Casimirus Rex, quam celeriter Gdansk adueniat, pauida, ambigua, claudicantia, & infidelia, aliquorum Gdanensium corda, suo aduentu sanaturus*: astruendo *triginta millium florenorum deficientium mutuationem, nulla alia re quam Regio aduentu, celerius secuturam*.

Quos non prius Gedanenses mutuo dandos promittunt, quam Rex Casimirus propter intestinos motus componendos Gedanum veniat.

Commissarii autem deposita desperatione & mœrore, plures Nuncios ad Regem fatigant, & quantum periculum si celerrime non aduenerit, sibi & regno immineat, declarant, orantque & obsecrant, vt nocti non parcendo, *Gdansk* adueniat; consumationem fœlicem & optatam suarum rerum habiturus.

Casimirus Poloniæ Rex denunciatione sibi facta, non secus quam par erat motus, cum in *Bidgostia* tres hebdomadas exegisset. Sub quibus Castrum *Sluchow* extrema fame, hostibus ex *Choynicza*, quamlibet importationem prohibentibus, fessum & pene perditum, missa victualium copia, refecit, feria tertia, post conductum Paschæ, exercitibus ordinatis, versus *Gdansk* processit, & in *Swyeczie* perueniens, duobus diebus, illic quieuit. Ex *Swyecze* vero feria quinta in *Nowe*, feria sexta in *Stargad*, sabbato in villa quadam, vno miliari distante à *Gdansk*, nocturnauit.

1457.

Casimirus Rex cum suo Comitatu Gedanum veniens, à Carolo Rege Sueciæ, à suis pulso, qui Gedanum ante peruenerat, & à Gedanensibus honorifice excipitur.

Die autem Dominica Sanctorum *Philippi* & *Iacobi*, Apostolorum, tertiarum hora, *Gdansk* ingressuro, primum *Carolus Sueciæ* Rex, qui recenter, à suis expulsus, illuc se contulerat, cum omnia familia sua, pedibus (nauigio enim *Gdansk* aduenerat) exiuit. Processiones deinde omnium Ecclesiarum, item omnium personarum, ordinum, & statuum, conditio atque sexus, ad vltimum lapidem, visuri, desideratum Regem, in ornamentis præstantioribus, & fulgentibus egressi. Pulcherrimus enim, gloriosus & magnificus, Regius, in tantam vrbem ingressus, tanta militum caterua, tanta præcedentium, & subsequentium multitudine spectabilis & decorus, prælianti accinctus munimine, vt multarum gentium, & nationum animi, quarum illic, velut in Ciuitate maritima, & mercibus celebri, & opulenta, consueuit esse grandis congeries, & signanter *Bohemorum*, & *Almanorum*, qui ad huiusmodi spectaculum contemplandum, & ad videndum suppelectilem exercitus Regii conuenerant, non in admirationem tantum, quantum in stuporem verterentur. Et Rex quidem *Casimirus*, omnibus sibi obuiam egressis turmis, fauorabilem & benignum se præbuit, singulosque status & ordines, hilari tam vultu, quam gestu exceptioneque tractauit. Ad *Carolum* autem *Sueciæ* Regem, ab equo exiliens, & descendens, ipsum, non vt exulem, sed sibi parem excepit, & equo Regio, ad id præparato, locatum associauit. Miroque & mirando omnium fauore, per plateas vrbis, quæ ad cohonestandum ingressum suum, variis ludis, & spectaculis, erant refertæ, incedens, ad sanctæ *Mariæ* Ecclesiam, peruenit. Et illic descendens, gratiarum actiones in Deum & sanctos, pro incolumi suo, & sui exercitus, egit, aduentu. Et obligatione, iuxta munificentiam Regiam facta, licenciato *Sueciæ* Rege *Carolo*, in Prætorium, locum sibi pro hospitio præparatum, diuertit. Diesque ille in magna leticia & tripudiis, à *Gdanensibus* absumptus est. Ingenti multitudinis fauore, exceptus Rex erat, & in decus aduentus sui, plures numero ludi instaurati, & spectacula, & quibus aliis leticia effusa soleat ostendi. In sequentibus vero gladiatoria, & hastiludiorum opera, quam celerrime, per milites Regios, spectante populo vniuerso, & à laboribus suis auerso, ædebantur. Habuit autem *Casimirus* Rex secum *Ioannem* Episcopum *Wladislauiensem*, *Ianussium* Ducem *Osswyaczimensem*, *Luthconem* de *Brzezye*, Protonotarium Apostolicum, & Regni *Poloniæ* Vicecancellarium, *Stanislaum* de *Ostrorog Calissiensem*, *Derslaum* de *Rythwiani Siradiensem*, *Stiborium Sarlicyski Iuniwladislauiensem*, *Ioannem* de *Krethkow Brzestensem*, Palatinos, *Hinczam* de *Rogow Siradiensem*, *Ioannem* de *Labischino Wladislauiensem*, Castellanos, *Andream*, & *Ioannem* de *Thaczin*, filios *Ioannis* Palatini *Cracouiensis*, *Andream* de *Olyeschnicza* filium *Ioannis* Palatini *Sandomiriensis*, *Ioannem* de *Sczekoczin* Capitaneum *Lublinensem*, *Petrum* de *Kurozwaki*, filium *Creslai*, Castellani *Lublinensis*, *Creslaum Woyschik* Succamerarium *Cracouiensem*, *Ioannem & Ioannem Swidwas*, de *Schamotuli*, *Iacobum Dabienski* Subpincernam *Cracouiensem*, *Eustachium* de *Sprowa*, germanum *Ioannis* Archiepiscopi *Gnesnensis*, *Ioannem* de *Brzezye*, *Ioannem Cobilienski* Dapiferum *Cracouiensem*, *Iacobum Slupowski*, *Ioannem Gorski*, *Ioannem Kosczielyecki*, *Nicolaum*, & *Sbigneum Czaykas* de *Iauor*, *Ioannem Lyubiessowski*, *Casparum Lyesczinski*, *Albertum Kosthka* de *Posthupicze*, *Ioannem Stawatha*, *Ioannem Colda* Bohemos, pluresque alios Barones, militares, & adolescentes ingenuos, quorum alius alium in armorum, & equitum genere excellere contendebat. Habebat & peditum aliquot turmas, qui suis ordinibus Regem sequebantur armati. Æstimatusque est Rex *Casimirus* sex millia gentium, tam in pedite, quam in equestri milite secum habuisse.

Aduentus Regius in *Gdansk*, sicut res regni *Poloniæ* plurimum auxit, firmauit, & correxit, ita Magistri & Cruciferorum partes, plurimum debilitauit, & infecit. Nam ampliori ardore congerebantur pecuniæ per *Gdanenses*, Rege instigante, & Consiliariis, ad explendam residuam solutionem. Propter quod *Almani*, & aliqui *Bohemi*, qui partibus Magistri fauebant, ad dolos recurrunt. Et *Vlrico Czeruonka*, tunc absente, & apud Regem in *Gdansk* agente, facto in *Marienborg* rumore, altius Castrum *Marienborg* occupant, & redigunt in suam potestatem, asserentes se pactis fecisse satis, & Regem in solutione, pro constituto tempore, defecisse, nec velle amplius concedere aliquas dilationes. Qua quidem nouitate, & ad *Czeruonkam* in *Gdansk*, & ad *Bohemos* principales, qui tunc in *Tczow* manebant, perlata, omnes continuo aduolant, & *Bohemi* quidem, quia porta non intromittebantur, nauigiis ad Castrum intrant, & rumorem sedant, *Czeruonka* acceptis à Rege decem & octo florenorum millibus, liberius in *Marienborg* ingreditur. Et correptis *Nicolao Volsdorf*, *Frisdman*, *Panczerz*, *Fricz*, & *Vissek*, quos nouerat illius turbationis fuisse authores, eis primum debitum persoluit, & de Castro altiore, secedere coegit, asserens *eos inique agere, & crudeli vicissitudine, benignitati Regiæ respondere. Qui cum & Castrum Marienborg, & captiuos, & multorum millium summam, in eorum fidem*

1457. *fidem & probitatem posuissent, non essent veriti tantum facinus, & tradimentum, in optimo, & modesto Rege admittere, & propter exigui A temporis moram, perpetuam sibi, & cæteris innocentibus infamiam comparare.* Rex autem *Casimirus*, Nuncio *Cziruonczæ*, de dispulsione periculi, quod iam imminebat, certior factus, cum residuitate pecuniæ, *Ioannem* de *Czarnkow* Castellanum *Gnesnensem*, *Andream* de *Thaczin*, *Ioannem* de *Rythwiani*, *Ioannem Dlugosch*, *Stiborium* de *Bayssen*, *Vilhelmum* Consulem *Gdanensem* iungens illis nonnullos Ciues *Gdanenses* ex communitate, ad explendum cæptum negotium affectos in *Marienburg* transmittit. Qui illic tribus hebdomadis morati (multi enim interponebantur, noui nodi, & difficultates, sed & aliqui ex B *Bohemis*, & *Almanis*, numerum equorum & damnorum, plus iusto augebant: cum aliam pecuniam haberent in sua potestate, ex quo, & principali summæ duodecim millia addebantur) rem tamen omnem pro voto expediunt. Sed nec tunc *Almanorum* odium quieuit, qui principaliora sanctuaria ex Ecclesia maiori Castri *Marienburgensis*, videlicet crucem argenteam, notabilem portionem ligni vitæ habentem, imaginem beatæ *Mariæ* Virginis argenteam deauratam, Caput S. *Barbaræ*, & imaginem ac alia, clandestino noctis tempore, paucis conscijs depromunt, & currui ad hoc præparato, includunt: In *Almaniæ* oras secum ista deportaturi. Qua re *Ioanni* de *Czarnkow*, *Andreæ* de *Thaczin*, *Stiborio* de *Bayssen*, patefacta, illico *Polonis* omnibus, qui C iam tunc ex condicto, Castrum *Marienburg* ingressi, & *Almanis*, & *Bohemis*, superiores numero & robore, arma induere iussis, fauente etiam magis, quam adiuuante *Vlrico Czeruonka*, celerrime accurrunt, & sanctuaria de potestate *Almanorum*, videlicet *Andreæ Gwald*, ex *Austria* is erat, eripiunt, & in Ecclesiam deponunt, quæ postea *Bohemi*, & *Almani*, pluribus legationibus, ad Regem factis, repetere conati, minime potuerunt. Magister autem *Prussiæ Ludouicus*, qui vsque ad diem illam in *Marienborg* habitatione consueta, morabatur, omni sua domestica suppellectili perprius in *Prusmorg* transmissa, quo & ipse, si permissus fuisset descendere cogitabat, ex *Marienborg* in *Tczow*, comitantibus eum *Almannis* & *Bo*- D *hemis* discessit. In ipso etiam suo discessu minus vibrata, *Polonis*, & *Gdanensibus* minitans, & intra breuiusculum spacium, se tantam iniuriam correcturum, & vlturum, amplis & inflatis verbis significans, asserens *Regem Poloniæ non habere tot lebetes, & caldaria, qui sufficerent ad alendum eum exercitum, quem contra Poloniam ex Almania adducturus esset in breui.* Hisque verbis, passione magis animi, quam libra rationis perlatis, è Castro *Marienborg*, & eius possessione, cum omni familia sua, flens & eiulans discedebat, fortunam su-

Ex Castro Marienborg, Polonis tradito. Ludouicus Magister Prussiæ minitans, & eiulans discedit.

am increpans, & *Vlricum Czeruonkam* cæterosque *Bohemos*, & *Almanos*, stipendiarios suos culpans, quod eorum factione, & proditione esset de terra *Prussiæ* & Castro *Marienborg* eiectus.

Pentecostes festo *Casimirus Poloniæ* Rex, celebrato in *Gdansk*, dum iam ex denunciatione *Vlrici Czeruonka*, & Baronum *Poloniæ* intellexisset, de Castro *Marienburg* Magistrum, & Stipendiarios descendisse, feria tertia Pentecostes cum gentibus suis ex *Gdansk* egressus. Vbi per Ciues, per quinque hebdomadas fuit sufficienter necessariis procuratus, feria quarta Pentecostes, quæ fuit octaua dies mensis Iunii, tertiarum hora in *Marienborg* peruenit, & Castrum *Marienborg* fœliciter intrauit. Quod vbi per *Vlricum Czeruonkam*, & cæteros *Bohemos*, & *Almanos* principaliores, fuit resignatum, vbi etiam captiui, tam Regii quam Cruciferorum, in *Choynicensi* clade, & postea in particularibus congressibus capti, fuerunt, dimissi, & liberati, & signa seu banderia, ante *Choyniczam* capta, simul, cum Castro *Marienborg* reddita, in maxima lætitia, & hilaritate dies ille, & sequentes absumpti sunt. Nec immerito, cum constabat die illa, per Castri *Marienborg* apprehensionem fœdam cladem ante *Choyniczam* receptam, correctam esse, & captiuos ad libertatem rediisse, causamque Regis, & Regni *Poloniæ* instauratam, Magistri vero & Cruciferorum depressam, & deiectam fuisse, animosque omnium rebellium, inuidorum, & hostilium, & horum præcipue, qui partes Magistri, & Cruciferorum ex *Almania* iuuare nitebantur, & omnem spem, restaurandi Ordinis concidisse. In *Cracouiam* autem nouitas ipsa, ad vtramque Reginam, & Consiliarios illic præsentes, veloci nuncio perlata, suspensa, & formidolosa, fraudem per stipendiarios committendam, expauescentia, corda adeo reficit, vt pulsibus campanarum, & focorum per vniuersam vrbem extructione, magnitudinem lætitiæ testarentur. *Bohemi* autem & *Almani* præfati, dum in *Tczow* fuissent, aliquot diebus commorati, resignatis Regi *Casimiro Gitawa*, & *Tczow* oppidis (non enim plura loca hi, quibus solutio facta est, habuere in sua potestate, cæteri autem, persuadentibus *Bernhardo Schumborski*, & Commendatore *Elbingense* detrectauere obseruare conuenta) feria secunda, ante festum S. *Viti*, ex *Tczow*, vna cum Magistro Cruciferorum, conducentibus eos exeuntes, sine omni læsione & impedimento, in oras suas diuertunt. Et quamuis propensiora, cumulatioraque dona, quam meritus erat, *Vlricus Cziruonka* tribui sibi æquum censeret. Milites vero *Prussiæ* immoderata eum cupisse refellerent. *Casimirus* tamen Rex, volens *Vlrici Cziruonka*, fidem, & constantiam præmiare sibi. Castra *Swyecze*, *Golub*, *Prusmorque*, *Kowalyow*, & *Gnyew* cum Oppidis & villis, ex antiquo

Casimirus Poloniæ Rex Marienburgum ingreditur. Vlrici Czeruonczæ fidem exergat se pre.

1457. antiquo ad illa pertinentibus, ad suum beneplacitum donat, & sibi in illis quinquaginta sex millia florenorum largitur, & inscribit. A Castrique *Swyecze*, & *Golub* sibi realem tunc dat possessionem. Libet in præsenti facto, occulta Dei iudicia, & illius opera mirari. Qui cum Reges, & Principes *Poloniæ* hæreditate earum terrarum, videlicet *Pomeraniæ*, & *Culmensis*, promerentibus id eorum viciis, permisisset per hostes leues, & per eos, in suffragium sui, contra barbaros accitos, eiici & expelli, & in cæteris terris Regni, & equidem multipliciter affligi & vexari. Tandem Regno *Poloniæ*, & populo eius repropiciatus, dudum ablatas terras mirabilius, quam abstulerat, reddidit: declarans nubilum indignationis suæ, contra gentem *Polonicam* quieuisse, & hostes illius Cruciferos, de terris, per eos occupatis, exclusum fuisse: qui eas ad hoc vnum videbantur possedisse, vt eas *Polonis* redderent, post locationem multarum Ciuitatum, B Castrorum, & villarum, & instaurationem, ad repellendam alluuionem aquarum, aggerum meliorum. Quis insuper non miretur optimum Deum, in contrariis successibus, contrarios effectus produxisse. Nam cum *Wladislao* Regi, genitori moderni *Casimiri* Regis, reportare de Magistro, & Ordine, in magno prælio, in die Diuisionis Apostolorum, insignem, & multis memorandam seculis victoriam, vniuersasque *Prussiæ* terras, sibi subiicere concessisset: Castri tamen *Marienborg*, quod pene vnicum Ordini restabat, & quod C post quindecim dies, si cæptam obsidionem continuasset, sibi resignabatur, non poterat habere possessionem. De quo postea singula ad ordinis ditionem sunt redacta. Filio autem Regis *Wladislai Casimiro* moderno Rege, per cladem, apud *Choyniczam* acceptam, castigato, illud eidem Castrum, patri negatum, habere, & in plenam ditionem, & possessionem, redigere concessit, vt in ambiguo videatur relictum, pater, ne post triumphum, à Castro penitus secretus, an filius, post cladem Castro potitus, fœlicior existimandus sit: cum neutri potuit contingere, vtriusque boni largitio.

Situm amplissimis muneribus honestat.

In terris *Cracouiensibus*, sub eodem tempore, grandis bellorum stridor, ex leui, & facile, si Primoribus aliquod studium fuisset, sedabili procella, coortus est, qui multifarias calamitates, & damna, oris illis subministrauit. Quædam enim gentium colluuies, ex *Bohemis*, *Polonis*, & *Slesitis*, quibus in *Prussia* stipendium solutum non erat, & quarum Ductores, *Kawka*, homo obscuræ sortis, & *Swyeborowski*, duo fratres iamdudum Regno *Poloniæ*, occasione debitorum, quæ se illis soluturum, *Wladislaus Hungariæ* Rex spoponderat, infesti, monte, qui *Zebracze* vocatur, prope *Osswyaczim* sito, incastellato, plurima damna Regno *Poloniæ* præsertim in terra *Osswyaczimense*, exustione, & rapina cœpit irrogare. Cuius insolentiam, centum equis rescindibilem, dum Præsides sua dissimulatione, & incuria, magis nutriuissent, quam compressissent, adeo illorum, pluribus ob non solutum in *Prussia* stipendium, ad eos dietim confluentibus, creuit congeries, vt loco *Zebracze* non contenti, oppidum *Mislimicze*, & montem Castro *Dobczicze* propinquum, vocatum *Vapiennagora*, nullis prohibentibus incastellarent. In quorum etiam consortium *Ianussius*, quondam Dux *Osswyaczimensis*, concessit, non quod aliqua iniuria, aut debito Regnum *Poloniæ*, esset sibi obnoxium, sed quod sperabat, talium auxiliatorum contubernio, ad restituendam sibi terram *Osswyaczimensem*, pro qua iustum, & plenum pretium acceperat, Regem, & Regnum *Poloniæ*, compulsum iri. Crebrescentibus itaque spoliis, & incendiis, præsidium militum in Castro *Osswyaczim* positum est, quod tantisper arceret hostium ingressum, ad spolia Regni, quousque ex terris *Cracouiensi*, *Sandomiriensi*, & *Lublinensi*, quibus expeditio, iam ad id, licet multis contrarium suadentibus, indicta erat, gentes conuenirent. Interim casus, vsque ad amissionem Castri *Osswyaczim* penetrans, quem in cautelam futurorum inserere huic operi placuit, ex leui (vt fit) accidit momento. Est Castro *Osswyaczimensi*, ex coctis lateribus turris, satis in altum, & spissum porrecta. Quæ cum Castro, ab omni parte immineat, facile vniuersum Castrum in suam ditionem, redacturus esset, quisquis illius sortiretur potestatem. In hanc, tum octo captiui, per milites Regios comprehensi, depositi fuissent, per funem, quo illis cibi mittebantur, non retractum, sed continue dependentem, summitatem turris conscendunt, & aliquot hominibus, negligentius custodias obseruantibus comprehensis, omnes ex turri præcipitant, & Regiis militibus, non formidinem solum, sed & desperationem, cum illos ad turrim accedere festinantes, lapidibus, telisque, dum ipsi ab omni inuasione, & ictu, tuti existerent superne obruebant. Quo nouo hostes cognito, maxima spe potiundi Castri concepta, parabant hominum cateruam, quæ illuc accederet, & occupantibus turrim, aucto numero (facile enim quosque leuare ad se funibus poterant) præsidium ferret. Castrumque vniuersum, in suam ditionem redigeret, præsertim, cum turris occupata, omnium necessariorum, ad futuros casus, per Regios milites, & *Ioannem Sinowiecz*, illius tunc Capitaneum, esset fulcimento prouisa. Nec hostes, spes illa fefellisset, nisi celeriter *Ioannes Sinouiecz*, Capitaneus, sano vsus consilio, cum his, qui turrim occupabant, quique de auxilio, per suos ferendo, incerti erant, pacto inito, eos liberos, cum restitutione equorum, & armorum, quæ dum capiebantur, amiserant, datis etiam ducentis flore-

Regnum Poloniæ Præfectorum negligentia à manu latronum. Collecto iusto exercitu, infestatur, & Castrum Osswyaczim captiuorum opera turri, præcipitatis custodibus, occupata in magnum periculum adducitur.

1457.

florenis, ſe promiſiſſet dimiſſuros. In hunc morem, dum pactorum eis promiſſorum, accepto complemento, ad ſuos redirent. *Catherina Włodkoua, Włodkonis* de *Skrzin* vxor, quæ pro illa tempeſtate, arma, bellaque tractabat, dum etiam tunc in *Oſſwyaczim*, perſonaliter conſiſteret, miſſis gentibus ſuis, omnes illos octo, poſitis diſſidiis, trucidari diſpoſuit, & quodcunque illis in equis, armis, & auro datum fuit, auferri. Ita caſtrum *Oſſwyaczim*, in diebus paucis, pene perditum & ſeruatum eſt. Armigeri autem & Nobiles terrarum *Cracouienſis, Sandomirienſis*, & *Lublinenſis*, & ſi illis tempeſtiue, & ante feſtum S. *Ioannis* Baptiſtæ egreſſus in bellum mandatus fuiſſet, pluresque illorum, principales etiam, ſpecialibus literis & Nunciis denunciantibus, in quanto periculo reſpublica verſaretur, auiſati fuiſſent, nequicquam moti, magis oſtentui & fabulæ, quam compasſioni ſingula nunciata reputabant, multis tandem comminationibus Regiis, & Nunciis pulſati, non niſi circa feſtum Aſſumptionis ſanctæ *Mariæ* Virginis egresſi, tardisſimo greſſu demoliendo quasque Eccleſiarum & Monaſteriorum, villas, poſſesſiones, & decimas, incedebant. Nec frugibus omnis generis, quæ in horrea iam collectæ erant, aut pecoribus, quæ remittebant in propria, aut venalitati exponebant, contenti, ſed etiam rapacibus manibus, quæque interiora perſcrutantes, omni genere iniuriæ & rapinæ, in proprios ſunt vſi, vt non ad hoſtile, ſed ciuile, & domeſticum bellum, eos credères conſurrexiſſe. Non deerat tamen vltio Diuina, quæ pro tam crudeli ſpolio, in eos, qui ſorti ſuæ dicati ſunt, correſpondentem, retribueret viciſſitudinem: Nam dum exercitus *Polonicus*, tot ſpoliis propriorum inſignitus, ad Oppidum *Mislimicze*, in quo hoſtes ſe concluſerant, obſidendum conueniſſet, & turpe videretur, longo tempore, numeroſo exercitui, qui ad ſexaginta millia poterat æſtimari, vni vico magis, quam oppido, nec arte, nec natura munito, aſſidere, impetum contra oppidum facit, & illud viriliter oppugnare cœpit. Quo iam pene expugnato, dum hoſtes ſe magna voce dedidiſſe ſucclamaſſent, repente adueniunt. Qui iuſſu primorum Baronum, eos ab expugnatione, & oppidi occupatione, dum iam hoſtes, non niſi proiectione panis, & luti, telis, & propugnaculis deficientibus, vterentur, ſegregant, & abducunt, & victoriam de hoſtibus, non ſine interitu notabilium perſonarum multarum (quadraginta enim Nobiles terrigenæ, cum pluribus aliis minus inſignibus deſiderati ſunt, centum vulnerati) iam adeptam, propriis eripiunt, & hoſtibus concedunt. Hoſtes autem tanto metu liberati, nocte ſequenti, & ampliora valla iaciunt, & lapides, diruta Eccleſia, pro defendiculo conquirunt. Quamobrem rumor magnus in exercitu in craſtinum, & deinceps coortus, fecit pauidos & ſuſpectos, dum aliqui ex illis ex nomine, & certis euidentibus coniecturis, de proditione inſimularentur. Itaque dum ſuſpicionem in dies gliſcentem, & plurima damna, quæ hoſtes exercitui, ad pabulandum eunti, inferebant, de quo nulla à Primoribus interponebatur prouiſio, ſuccreſcere viderent, obſidionem, nulla cogente necesſitate, ſoluunt, & exercitum, non ſine grauiſſimis damnis collectum, circa feſtum ſancti *Matthæi* ad propria remittunt, vt pene ridiculum monſtroſumque extiterit, exercitum tam copioſum, & grandem, multo maiorem in rapinarum, & ſpoliorum propriæ terræ moram, quam in oppugnatione vnius vilis vici, & defenſione in hoſtes feciſſe, Deo, vt arbitror, *Polonos*, propter eorum vicioſos exceſſus, rapinas, prædas, & ſpolia, tali dedecore puniente. Exercitu autem *Polonico*, ad propria diſcedente, creuit hoſtibus & animus, & ad ſpoliandum Regnum *Poloniæ*, ardor, libereque quæq; peragrantes, tam ſpoliis, quam incendiis villarum, & oppidorum abutebantur. Sed & Dux olim *Oſſwyaczimenſis Ianuſſius*, collecta hoſtili manu verſus oppidum *Klobuczko*, in feſto ſanctæ *Heduigis* deſcendens, illud ſpoliatum igne conſumpſit, ſpoliaque illius & villarum vicinarum ſecum trahens, nullam reſiſtentiam paſſus, diſcesſit. Et quamuis durante circa *Mislimicze* exercitu, & obſidione, hoſtes æquas pacis conditiones ſæpius obtuliſſent, & pro ſtipendio in *Pruſſia* emerito, non dimidiam ſolum, ſed etiam minorem partem ſe recepturos in placitorum diebus, mediatore *Conrado* Duce *Olyeſchnicenſe*, qui bellum illud, ne contagione ſua ad interiora *Sleſiæ* ſerperet, prouidebat, paciſcerentur: obſidione tamen ſoluta, in ſuperbiam elati, vniuerſum ſibi ſolui ſtipendium depoſcebant. Quapropter Barones *Poloniæ* pacis tractatu infecto, rurſus ad opponendam defenſionem hoſtibus conuerſi, munera belli, taliter inter ſe partiti ſunt, vt *Ioannes* de *Czizow* Caſtellanus *Cracouienſis* in *Skauina*, *Ioannes* de *Thaczin* de *Ilkuſch*, *Przedborius* de *Konyecpolie* Caſtellanus *Sandomirienſis* in *Lelow* cum gentibus, & terrigenis terrarum, obſeruent, contra hoſtes excubias, & vaſtationem Regni prohiberent. Et quod de fodinarum ſalis introitibus, quorum omnem diſpoſitionem ditioni ſuæ ſubegerant, cuilibet equeſtri, militare in locis prædictis volenti, ſi tamen haberet arma competentia, duodecim groſſi *Polonicales*, ſingulis ſeptimanis pro donatiuo largirentur, facto Decreto, vt fodina ſalis vtraq; in ſoluendis debitis Cenſibus, & quibuscunque introitibus, ſolutione duntaxat Pſalteriſtis, & Caſtri *Cracouienſis* Burgrabiis circumſcripta, eſſet ab omnibus feriata: quo facilius eius introitus, & onera præſentis belli, cum cæteri prouentus Regii deeſſent, poſſet ſufficere.

1457.

Heduigis filia Caſimiro Regi nata.

Die Mercurii, vigeſima prima menſis Septembris, Completorii hora. *Eliſabeth Poloniæ* iunior Regina, apud *Cracouiam* agens, fœmineam prolem parit. Quæ in baptiſmo, in *Cracouienſe* Eccleſia ſuſcepto. *Heduigis* nomen accepit.

Bartholomæus Buczaczki, & Ioannes Laſcz

In beati *Ægidii* Confeſſoris Iouis die, noua terris *Ruſſiæ* amaritudo, acceſſit. Nam dum Capitaneus *Podoliæ, Bartholomæus Buczaczki*, verſus *Potilicz*, cum *Ioanne Laſcz*, Succamerario *Podoliæ*, viro in armis ſtrenuo, familiaribus tantummodo continuis ſtipatus, pergeret, nec quicquam de hoſtibus penſi haberet, ſubito nunciatur ſibi *Tartarorum* agmen, haud longe conſiſtere, & prædandi gratia illuc aduenïſſe. Qui continuo, ruſticanis hominibus, ex villagiis proximis, operam ſuam ad id ſponte & deuote offerentibus accerſitis, nocte ſequenti ſtationem *Tartarorum*, in qua plures, quam in altera viderat focos, quo facilius, cum paucis plures vincat, inuadit: exiſtimans illa, velut principali profligata, reſiduam, in qua non niſi plebem, & impedimenta ſuſpicabatur eſſe, in fugam conuerti. Et illam quidem ſtationem inuadens, cum ibi tantummodo vulgus promiſcuum, præter ſuam opinionem offendiſſet, faciliter dimicans proſternit. Et omnibus fere interfectis (pauci enim beneficio noctis fugierant) ſe iam credebat plenarium victorem, ſed illuceſcente die, alia ſtatio *Tartarorum*, in qua primi *Tartarorum* pugnatores, militesque erant, quæ nocte illa fugiſſe ſe ſimulabat, apparuit. Quam ſi ſubito, iuxta conſilium *Lascz* Succamerarii, in bellis *Tartaricis* plurimum exercitati, *Bartholomæus Buczacki*, antequam paucitas *Polonorum* à *Tartaris* conſpecta eſſet, inuaſiſſet, proueniſſet Diuino fauore, ſperata victoria. Cunctante autem *Bartholomæo Buczaczki*, *Tartari* id quod erat, tenuem exercitum *Polonorum* rati, illum inſuper ex agreſtium fuga, plurimum inermen videntes, turmis ſuis, in circuli modum ambiunt, & in omnes partes telis corripiunt. *Bartholomæus Buczaczki*, ſero conſilii à *Laſczone* præſtiti, pœnitens, nihil tamen periculo mortis motus, in hoſtes cum *Laſcz*, & familiaribus ſuis, animoſe irruit, & omnes quosque obuios deuicit & proſternit. *Tartarorum* tamen abundante multitudine, & ab illis ſæptus vndique, vt ſibi generique ſuo dignum erat, cum ſuis omnibus cadit interfectus, hoſtibus non incruentam victoriam relinquens, dum vltima deſperatione confectus, acerrime pugnans, plures proſtrauiſſet. *Tartari* etſi victoriam ſibi ceſſiſſe viderent: multa tamen ſtrage ſuorum perculſi, veriti etiam, ne illos fatigatos, nouus & recens hoſtilis inuaderet exercitus, celeriori quo poſſunt paſſu diffugiunt, ab omni præda & ſpolio abſtinentes, ſatis ſpoliorum ſe habere rati, ſi incolumes in propria reuertiſſent. Spectatam vſque ad crudeliſſimam mortem *Bartholomæi Buczaczki*, & *Ioannis Laſcz*, ideo retuli fidem & virtutem, vt conſtantia illorum, in omni futuri temporis perennitate, ſingulari laude, cum aliorum incitamento, non careat.

in acie cadunt: non incruentam Scytis relinquentes victoriam.

Sed neque in *Pruſſia* benigniorem ſe *Caſimiro* Regi, & genti ſuæ præbuit fortuna. Nam licet Rex oppidum *Gnyew*, quod vnicum, inter oppida, quæ *Viſtulæ* imminent, in hoſtium poteſtate remanſerat, circa feſtum Viſitationis ſanctæ *Mariæ* Virginis, per Aulicos ſuos, obſidione terreſtri cinxiſſet, *Gdanenſesque* naualia auxilia præbuiſſent, atque Rex ex *Marienborg* feria tertia, ante feſtum Natiuitatis ſanctæ *Mariæ* virginis diſcedens, & Caſtrum *Marienborg Vlrico Czeruonczæ* dans in tenutam, in ſupplementum militum, & Aulicorum *Gnyew* obſidentium, cum quibus in *Poloniam* redibat, ſufficientem gentium, quæ & pecunia conductæ, & ex *maiori Polonia* transmiſſæ erant, exercitum pro continuanda obſidione, reliquiſſet, obſeſſique deficientibus victualibus, fame dietim morerentur. Spes etiam haud incerta reſtabat, intra dies ſeptem, Ciuitatem dedi oportere, exercitus tamen Regius propriæ voluntati ſtudens, & neque obedientiam, neque diſciplinam militarem obſeruans, *Prandothæ Liubyeſchowski* Capitanei, nequicquam lachrymoſis precibus inhibitus diſceſſit, & obſidionem ſoluit. Pluresque labores & impenſas, propter ſeptem dierum interuallum, quod perferre non poterat, recidere coegit in irritum. Seceſſionem autem ipſam, *Ioannes Cromno* de *Ruszdorff*, terrigena de terra *Wſchouenſi*, de Domo *Kothwicz*, auro per Capitaneum loci *Gnyew*, *Fricz* vocatum, vt aſſeritur corruptus, cæteris perſuaſis, effecit. Propter quod, decreto Regis & Baronum, capite damnatus, interiit, *Dobrzinenſes* quoque milites, dum cum hoſtibus, numero octingentis, exercitatis, & arma portantibus, vaſtationem terræ *Dobrzinenſis* prohibere volentes, pauci cum multis (erant enim tantummodo quadringenti, inter quos maior pars agreſtium) confligunt, vincuntur, & plures aut occiduntur, aut captiuantur, & terra *Dobrzinenſis* ab hoſtibus ex *Dzyaldow* deſcendentibus ſubiicitur, partim incendiis, partim homagiis. Alius quoque exercitus Regius ex *Bohemis* ſtipendiariis congregatus, ſoluere volens Oppidi *Sepelben*, in partibus ſuperioribus ſiti, obſidionem, cum hoſtibus confligens, eandem fortunam expertus, ſuccubuit & aliquot notabiles *Bohemi* capti.

Autor ſoluendæ obſidionis oppidi Gnyew, Ioannes Kromno de Domo Kothwicz, per Capitaneum Gnyeuenſem Fricz auro corruptus, Decreto Regis & Baronum plectitur. Dobrzinenſis terra ſubiicitur, ab hoſtibus, & ſtipendiarii Regii vincuntur.

His ſucceſſibus dum hoſtibus animus, præſertim Regio diſceſſu auctus eſt, depreſſos erigunt animos, & ad occupandum Caſtrum, & oppidum *Marienborg* omnes conatus & ſtudia conuertunt, inuitantibus & animantibus ad hoc illos proditoribus nonnullis terrigenis, qui in Caſtro morabantur, & Ciuibus *Marien-*

1457.

rienburgenſibus, quibus *Caſimirus* Rex in ingreſſu ſuo in *Marienborg*, licet contrarium *Gdanenſes*, cæteræque Ciuitates ſuaſiſſent, precibus *Vlrici Czeruonka* deuictus, ne interfecti, aut exiliati fuiſſent pepercerat. Itaque feria quinta ſancti *Michaëlis* die, *Bernhardus Schumborski*, ad oppidum *Marienborg* nocte veniens, à proditoribus intromiſſus, omnes turres, & munitiones Ciuitatis, in ſuam redigit poteſtatem, præſidiumque militum Regiorum in lectis decumbentium, nihilque minus quam irruptionem illorum verentium, aut captiuat, aut obtruncat. Nonnulli proditione comperta, ad Caſtrum refugientes, *Vlricum Czeruonkam*, & eos qui in Caſtro erant, faciunt de tradimento certiores. Quo effectum eſt, vt & hoſtes, qui iam in foſſata, Caſtrum ab oppido diuidentia, irruperant, lapidibus obruti, depellerentur, & proditoribus terrigenis, qui in Caſtro morabantur, omnis facultas de adimplendo, quod conceperant, adempta. Die illuceſcente, & cæteris ſubſequentibus diebus, ictibus bombardarum Oppidum *Marienborg*, & omnes illius plateæ, adeo concuſſum eſt, vt nemo poſſet innocue in circulo & platea apparere. Vnus quoque ex proditoribus, bombarda, dum in oppido obequitat, ictus, temeritatis ſuæ ſoluit pœnam. Quapropter hoſtes in Oppido incluſi, ne à fulmine bombardarum obterrerentur, de vna in aliam domum, ruptis parietibus, diſponebant introitus. Sed neque illa cautela, illis præſtitit incolumitatem, dum dietim plures promiſcui, à proiectione bombardarum expirarent. Veriti autem hoſtes, ne ex Caſtro contra illos fieret irruptio, foſſam cum vallo, quo poſſunt altiorem, ordinarunt. *Bernhardusque Schumborski* fauentem ſibi fortunam proſequi exæſtuans, octingentos equites per fluuium *Iſtulam*, qui in illo paſſu *Nogath* vocatur, nauibus verſus *Zolawam* traducit, vt ſibi vniuerſam *Zolauam* faciat tributariam, & homagialem. Fuiſſetque id, quod moliebatur, aſſecutus, niſi *Prandotha Lyubyeſchowski*, qui adhuc oppidi *Gnyew*, obſidionem, cum *Gdanenſibus*, & exercitus Regii reliquiis, audita proditoria occupatione, oppidi *Marienborg* ſuccurrendum Caſtro *Marienborg*, optimum ſalubreque ratus, in *Zolauam* & ipſe cum gentibus ſuis, vix ad quadringentos æſtimatis, de aduentu *Bernhardi Sumborski* ignarus, adueniſſet. Et licet pauor exercitum *Ioannis Liubyeſchowski* inuaſiſſet, & refugere plures ad naues, quibus ex *Gdansk* fuerunt aduecti, tentauiſſent: *Prandotha* tamen *Liubyeſchowski* acrius ſe in transfugam, quam in hoſtem, vibrato tunc gladio vſurum minitante, eos à fuga compeſcuit, & vt maximo animo, quem deſperatio afferre ſolet, in extremo, eſſent, induxit. Pauci tamen qui refugierant à *Gdanenſibus* capite cæſi ſunt. Ingenio autem *Prandothæ Liubyeszowski*, exercitus ſuus ſe ad aggerem, qui *Thama* vocatur, collocat, & in caſtelli ſpeciem currus opponit. *Bernhardus* autem *Sumborski*, *Prandotam Liubyeſchowski*, & gentes, quæ cum illo erant, prædam ſuam, propter paucitatem eorum ratus, ipſos incunctanter inuadit. In ipſo autem pugnæ inicio, quadringenti armati ex *Stargard Prandothæ Liubyeszowski* venerunt in ſuccurſum. Propter quod acerrime ab vtriſque & concurſum, & pugnatum eſt. Et dum *Bernhardus*, prima & altera vice repulſus, plures ex ſuis amiſiſſet, in vehementem furorem actus, quod eos, quos victos credidit, videbat victores, omni niſu, potentiaque virium ſuarum glomeratus, tergum exercitus *Prandothæ Liubyeſzowski*, quod illic faciliorem irruptionem credebat, tam forti impetu inuadit, vt currus obſtantes proſterneret, & viam ſuis aperiret. Sed dum exercitus *Prandothæ Liubyeſchowski*, cognito periculo, non minori animo reſiſteret, octoginta haſtariis de exercitu *Bernhardi* occiſis, ipſo etiam vulnerato *Bernhardo*, fugatur, pelliturque omnis eius exercitus, reſiduitas, & in oppidum *Neytich* refugit, & oppidum illud communire cæpit: incolis & aliis agreſtibus, quæque neceſſaria in lignis, & pabulis, certatim conferentibus. Sed dum animaduerteret locum, nec arte nec natura munitum, ad oppidum *Marienborg* refugit, & ripas *Viſlæ*, ponte ligneo, geminata vice, coniungere parabat, vt faciliorem haberet in *Zolauam* deſcenſum, omnes tamen ſui conatus, per *Gdanenſes*, *Viſlam* obſeruantes, eliſi ſunt. Comperto autem Magiſter *Pruſſiæ* oppidi *Marienborg* per ſuos interceptione, illic quaſi triumphans, & gratulabundus aduenit; ſperans etiam *Cziruonkam*, & eos, qui Caſtrum tenebant, ob inopiam victualium, ad deditionem poſſe pellici. *Culmenſis* præterea Ciuitas, ſub iiſdem temporibus, dolo vnius *Bohemi*, vocati *Moraua*, qui per omne bellum, ſtipendium Regium merebatur, & accepta vxore, domicilium ſibi in *Chelm*, Rege fauente, & fortunas ſuas promouente, *Bernardo* prodita acceptaque eſt. Is enim, cum aliquibus tenuis ſortis Ciuibus conſpirans, hoſtibus nocte intempeſta, portam aperuit, & reliquos Ciues fidos, multitudine hoſtium territos, quamuis illis ſuperiores facile eſſe potuiſſent, fugere, omnibus bonis derelictis, homo proditorius & infidus coëgit. Oppidum etiam *Gilaua*, dum Regius Capitaneus *Biſtram Sleſita*, ab hoſtibus, in quos inermis ex Ciuitate proſilierat, interfectus eſſet, & gentes ſuæ in hoſtilia loca prædatum iuiſſent, paucis, qui remanſerant, excluſis, portas gentibus Regiis claudunt, & hoſtile præſidium, in pauco tamen numero, quod facile poſtea eiicere poſſent,

Marienburgo,

Chelmno,

& Gilaua oppidis, per proditionem ſuorum, Caſimirus Rex amiſſis,

1457.

poſſent, accipiunt. Nihil tamen Rex de diligentia, quamuis cætera, tam infida ſibi & ſuſpecta exiſtimare poterat, remiſit: ſed exercitu ſex millium hominum tam in equeſtri, quam in pedeſtri milite, optime armis indutum, ex terris *maioris Poloniæ* lectum, verſus *Marienborg*, præfecto eis pro Ductore *Stiborio* de *Chelm maioris Poloniæ* Capitaneo, transmittit. Tantum autem actalem exercitum *maioris Poloniæ* nobilium & Ciuium, iuxta quantitatem bonorum expediuit ſolicitudo, & conſenſus. Conuentum enim erat inter illos, vt qui centum marcas Annui Cenſus haberet, vnam lanceam, bene fulcitam expediret. Ciuitates vero, pedeſtres mitterent. Qua concordia effectum eſt, vt notabilis exercitus, & ad omnia promptus, facilis & expeditus, ſub breui tempore, ad explendam ingruentem neceſſitatem conflaretur. Recenſito Rex huiuſmodi exercitu *Bidgoſtiæ*, data inſtructione Capitaneo, & aliis ordinum Ductoribus, animato etiam vniuerſo exercitu, illum licentiat. Qui per terram *Pomeraniæ*, ſuperato flumine *Viſla*, circa oppidum *Tczow*, in Caſtrum *Marienborg*, incolumis peruenit, & omne periculum, quod Caſtro *Marienburgenſi*, & *Vlrico Czeruonczæ*, ſuiſque in Caſtro concluſis, imminebat, diſpulit, ac hoſtium ferociam, de ſucceſſuum fœlicitate gloriantem & exultantem, potenter perdomuit, Caſtrumque *Marienburgenſe* ſufficienti victualium prouiſione muniuit.

ſex millia hominum bene armatorum mittit, præficiens illis in Capitaneum, Stiborium de Chelm, & niſi Czeruonka & Liubyeſchowski conatibus Bernhardi Schumborski vi obſtitiſſent, & Caſtrum Marienborg & Zolauam occupaſſet.

Ex *Bidgoſthia Caſimirus Poloniæ* Rex diſcedens, pro feſto ſanctæ *Catherinæ*, *Pyotrcouiam* peruenit, & illic generalem tenuit Conuentionem. Vbi ad ſuam Serenitatem, tam mater, quam coniunx peruenerunt. Et quamuis Prælati, & Barones ex terris *maioris Poloniæ* illic conueniſſent; ex terris tamen *Cracouienſibus*, duo ſolum, videlicet *Thomas* Epiſcopus, & *Ioannes* de *Czizow* Caſtellanus, *Cracouienſes*, veniunt: cæteris ad cuſtodiam metarum, ne per hoſtes amplius infeſtarentur, remanentibus. Et in ipſa quidem Conuentione, etſi de his, qui ob non ſolutum eis in *Pruſſia* emeritum ſtipendium, Regnum ex tribus locis, per eos incaſtellatis, videlicet *Miſlimicze*, *Zebracze*, & *Vapienna gora* infeſtabant, multa fuiſſent dicta ventilataque, & cunctis Cmethonibus imponere fertones, ex quibus ſolutio proueniret, placuiſſet, omnis tamen concluſio huiuſce rei, in conuentionem in *Colo* priuatim tenendam, dilata eſt. Rege autem *Caſimiro* in prædicta Conuentione *Pyotrcouienſe* ſtante, triſtis illi & ſuæ conſorti Nuncius allatus eſt. *Ladislaum videlicet Hungariæ, & Bohemiæ Regem, ac Ducem Auſtriæ, in Praga tunc agentem*, cui iam filia *Caroli* Regis *Franciæ*, virgo *Magdalena*, in matrimonium fuerat deſponſata, & qui ad ſolennitates nuptiarum futurarum, *Pragæ* celebrandarum, *Caſimirum* Regem *Poloniæ*, per ſolennes Nuncios inuitauerat, *in die beatæ Ceciliæ, ſubito infirmatum eſſe, & in die beati Clementis, ex morbis, etiam tunc latentibus, diem obiiſſe, ac in die beatæ Catherinæ, in Eccleſia Pragenſi, in ſepulchro Protaui ſui Caroli Imperatoris Romanorum ſepultum, & nouam nuptam ex medio itinere reuerſam eſſe.* Quæ nouitas maximo dolore pectus Regium, ſimulque ſuæ conſortis concuſſit, & omnis Regia luctu & fletibus plena, triſte præbebat, etiam his, ad quos non pertinebat, ſpectaculum. Dolebant enim ſe tam optimo conſanguineo & affine orbatos, ſimulque gemebant omnem prolem maſculinam illius optimi Regis *Alberti* extinctam.

Regi Caſimiro de rebus ſui Regni conſultanti, Piotrcouiæ triſte Nuncium de morte Ladislai Hungariæ & Bohemiæ Regis adfertur. Cuius etiam morte audita ſponſa ſua Magdalena, filia Regis Franciæ Caroli, ex itinere ad eum ſuſcepto reuertitur.

De morte autem *Ladislai Hungariæ* & *Bohemiæ* Regis, ac Ducis *Auſtriæ* varii ferebantur rumores. Et licet illum nonnulli ex peſte, diem obiiſſe aſtruerent; vulgatiori tamen, & craſſiori ſermone, in annos etiam plures perducto, *Georgius* de *Pozdziebrath*, qui ſummam rerum *Bohemicarum*, cui multis annis præerat, amare, & cum ſingultibus, & lachrymis, Rege *Ladislao*, in *Bohemiam* veniente, ſcitus erat dimiſiſſe, de morte ſua, quaſi illam veneno procuraſſet, à notabilibus & grauibus inſimulabatur. Idque quam maxime publica tenebat opinio. Occumbente autem prefato Rege *Ladislao*, *Georgius* ipſe ſummæ rerum *Bohemicarum* præſidere cæpit, & ſe in Regem *Bohemiæ* erigere, in animum induxit. Inſimulabatur, & de morte *Ladislai* Regis *Ioanna*, *Georgii Poſdzyebracki* vxor, quod eam in pomo, Regi dato, veneno interlito effecerit: omniſque culpa in *Ioannam* præfatam retorquebatur, quaſi Sellæ Regiæ, pro ſe & viro auida, veluti altera *Tanaquil*, adoleſcentem optimum ſuſtuliſſet.

Georgius Poszdiebraczki & ſua vxor, Ioanna, inſimulantur de Ladislai Hungariæ & Bohemiæ Regis morte, quaſi eam procuraſſet ſpe regnandi concepta.

Ex *Pyotrkow Caſimirus Poloniæ* Rex diſcedens, per ſolita loca verſus *Sandomiriam* iuit, & conſorte illic cum parte impedimentorum relicta, venit in nouam Ciuitatem *Korczin*. Et die dominico, poſt feſtum ſanctæ *Luciæ*, terrarum *Cracouienſium*, & *Ruſſiæ*, tenuit aliam conuentionem, ad quam etiam *Ioannes* Epiſcopus *Wladislauienſis*, & Cancellarius Regni, *Stanislaus* de *Oſtrorog Caliſſienſis*, & *Petrus* de *Oporow Lancieienſis*, Palatini, a terris *maioris Poloniæ* miſſi, aduenerant. Ibi, cum diebus aliquot, continua Regni *Poloniæ* periclitatio & ruina, ſenſim, dietimque ex malo regimine tam Regis, quam ſuorum officialium, longo latoque ſermone deducta fuiſſet. Rexque ipſe coram de inutili Regni adminiſtratione, & de eius continua diſtractione, publico ſermone carperetur: prouiſio tamen ad ſubmouendum tantum malum ſtabilis & efficax reperiri non poterat: cum Rex in adminiſtratorem, & gubernatorem Regni, prout

Caſimirus Rex Poloniæ in Conuentione Korczinenſi malæ adminiſtrationis arguitur, Gubernatorque efflagitatur,

1457. quibusdam complacuerat, aliquem surrogari, omni morte amarius ducebat. Itaque illa tempestate aliud sanciri, concludique non potuit, A nisi vt fertones per vniuersumRegnum, ad soluenda stipendia *Pruthenica* his, qui regnum lacessebant, imponerentur, & vt *Cracouiæ* poneretur Capitaneus, introitibus Regalibus prouisus: qui contra subitos insultus hostium, cum ducentis familiaribus suis, & aliis auxiliariis occurreret. Quæ conclusio illico effectui mandata est, & fertonum exactio collectoribus commissa. *Ioanne* autem de *Czizow* Castellano *Cracouiense*, à Capitaneatu *Cracouiense*, quem decem & septem annis rexerat, qui & ipse vacationem petebat, destituto. *Nicolaus Pyeniazek* de *Vithouicze* Capitaneus *Cracouiensis*, aucto sibi salario, quo maiorem familiam tenere posset, creatus est. B

fertones indicuntur Capitaneo Cracouiensi Nicolao Pienyazek, qui Ioanni de Czizow in Capitaneatu successerat, census augetur.

Venceslaus Rathiboriensis Dux, filius *Ianussii*, vltima die mensis Octobris, apud *Rathiboriam* vita excedens, in Monasterio sanctimonialium in *Rathibor*, ordinis Prædicatorum, sepelitur, vnum filium *Ianussium* & tres filias *Catharinam*, *Helenam* & *Annam* ex *Margaretha* filia *Vincentii*, de *Schamotuli*, Castellani *Myedzirzecensis*, & relicta *Casimiri Masouiæ* Ducis susceptos, relinquens. Processu autem temporis, *Catharina Wladislao* de *Damoborz* Castellano *Naklensi*, *Helena Ioanni* de *Ostrorog*, Decretorum Doctori, Castellano *Myedzirzecensi* nupsit.

Venzeslaus Rathiboriensis Dux moritur vnum filium & tres filias relinquens.

Puerorum ingens turba, de diuersis regionibus coadunata, & spiritu sancto vt præsumebatur, instincta, peregrinationem longam, ad C S. *Michaëlem* magno zelo, ad mare *Britanicum*, laborioso conatu, in sexu vtroque arripuit. Et licet parentes illos in ædibus thalamisque, ne ad illam proficiscerentur detinendo, concluderent: omnium tamen obliti, per fenestras, foramina, & cancellos, deorsum se præcipitabant, & inuitis parentibus pergebant. Quod apud plerosque fuit horridum, & prodigii loco, & qui verebantur illos malo agitari spiritu, & ad peregrinationem insolitam, nunquam alias vulgatam, statum tenerum, & fragilem, per quietem visionibus quibusdam, illis apparentibus, impelli, Commotio tamen illa, pauco durauit tempore.

Pueri vtriusque sexus, nescitur quo Spiritu acti

inuitis parentibus peregrinationem nouam incœptant.

1458. Solennitatem Natalis Christi anni præfati, *Casimirus Poloniæ* Rex in noua ciuitate cum Matre sua *Zophia* Regina seniore, Prælatisque D & Baronibus, primoribus, celebrauit. Neque enim expeditio, rerum publicarum infra dies, festum Christi præcedentes, prouenire poterat, sed cogebantur ad illas, in diebus festum Christi subsequentibus, vacare: Rebus autem publicis, bono ordine compositis, *Osswyazimensisque* terræ nobilibus, qui per hostes plurimum attriti, depressique erant, congrua prouisione & largitione erectis, *Casimirus* Rex *Cracouiam*, feria quinta in crastino Innocentum, aduenit. Sub cuius præsentia, dum hostes clandestinis itineribus ex locis incastellatis *Zebracze* & *Vapienna gora*, Oppidum *Mislimicze* aggressi, incendissent, missi extemplo Aulici Regii, aliquos ex illis comprehendunt, aliquos occidunt, cæteri in syluarum latibula dilabuntur, & præda omnis illis erepta.

1458. Oppidum Mislimicze opera latronum incenditur.

Feria quarta, ante festum Epiphaniarum diem. *Casimirus Poloniæ* Rex *Cracouia* egressus, *Sandomiriam* contendit. Et illic Epiphaniæ die celebrato, solutisque & actis exequiis, in salutem, decus, & memoriam *Ladislai Hungariæ*, & *Bohemiæ* Regis, in *Lithuaniam* cum Consorte *Elisabeth* transiit, & illic tempus omne hyemis exegit. Et quanquam prope abscissa res notabatur, tamen non ab re esse & Regi, & Consiliariis, visum est, vt ad vtrumque Regnum *Hungariæ*, videlicet & *Bohemiæ*, Legati mitterentur. Iuerunt itaque ad *Hungaros*, *Creslaus Voyssik*, Succamerarius *Cracouiensis*, ad *Bohemos* vero *Nicolaus Chrząstowski* Tribunus *Cracouiensis*. Admonituri vtrosque, vt meminerint, nulli alii, quam *Casimiro* Regi, & filiis suis, in Regnis ius competere. Ab vtrisque tamen parum æquis auditi auribus, cum vtrique in alios mentem iniecissent.

Casimirus Poloniæ Rex

Legatos in Hungariam & Bohemiam mittit, qui eos sui iuris in vtroque Regno admonerent.

Die Dominico S. *Vincentii*, Regni *Hungariæ* Prælati, Barones, & Nobiles, celebrato apud *Budam*, pro eligendo Rege Conuentu, ad quem ex omni ordine frequens numerus *Hungarorum* conuenerat. *Matthiam* filium olim *Ioannis* de *Hunyad* Gubernatoris *Hungariæ*, in tredecimo ætatis constitutum nondum ex captiuitate, qua apud *Georgium* de *Posdzyebrath*, Gubernatorem *Bohemiæ* detinebatur, solutum, nullo discrepante, in Regem, & *Michaëlem Zuladin*, auunculum suum germanum, qui cum quinque millibus gentium, stipendio conductarum, quarum maior pars ex *Polonis* erat, aduenerat; motus, si qui, pro alterius, quam nepotis sui *Matthiæ* electione, consurgerent, armis oppressurus, in Gubernatorem Regni *Hungariæ* eligunt. Et quo solidius electio huiusmodi procederet, pro liberatione electi Regis congeruntur quinquaginta aureorum millia, & castrum *Budense*, per *Ladislaum* de *Gara*, Palatinum *Hungariæ*. Castrum vero *Vischegrad* per *Nicolaum Frysthaczki*, Palatinum *Transyluaniæ*, in potestatem *Michaëlis Zuladin*, resignatur. Ad fluenta quoque *Danubii*, patibuli terror, funem & asciam continens, erectus, eos qui *Matthiæ* in Regem, & *Michaëlis Zuladin* in Gubernatorem, electioni contrauenirent puniturus. *Fredericus* Romanorum Imperator, & *Austriæ* Dux, aut discordem, aut ineptam electionem veritus, persuadere *Hungaris*, & literis, & nunciis, conatus est, *quatenus in eligendo futuro Rege, omnem in Casimirum Poloniæ Regem, cui propter vxorem Regni Hungariæ,*

Matthiam Huniadi filium tredecim annorum in captiuitate apud Georgium Posdzyebraczki, in Bohemia detentum, Hungari sibi in Regem, & auunculum eius Zuladin in Gubernatorem eligunt,

Frederici Imperatoris Romanorum persuasione reiecta, qua illos hortabatur, vt Casimi-

1458. *debebatur successio, respectum verterent, omnem aliam electionem, etiam si illam de se, aut fratre Alberto Austriæ Duce, & quocunque alio* A *Hungariam Principe, celebrari contingeret, ad irritum, non sine profluuio sanguinis Christiani, & Regni totius Hungariæ, collisione, recisuram.* Hungari tamen nihil eorum, de quibus saluberrime admonebantur, pensi habentes, non solum iniustam, sed etiam infamem sibi electionem, conficere non sunt veriti, vt satis mirandum sit *Hungaros*, eo dementiæ progressos, hominem obscuræ stirpis, nulla adhuc probitatis dantem signa, & captiuum, seruumque, nondum liberatione eius ordinata, cuius germanum *Ladislaum*, vix vno anno exacto, B parentando *Vlrici*, *Ciliæ* Comitis, sanguini, in cuius necem se conspirasse, per huiusmodi electionem declararunt, occiderant, spreta illustri propagine, pronis, & concordibus votis, quod raro apud gentem illam contigisse, quis meminerit, pro Rege elegisse, & gubernacula Regni auunculo suo mandasse.

rum Poloniæ Regem, cui in ratione consortis suæ Elizabeth successio debebatur, eligerent.

Sed nec *Bohemis* sanior mens, quam *Hungaris* inerat, siue fato id accidebat, siue cœlestium dispositio rectum auferebat. Celebrato enim apud *Pragam*, pro quatuor temporibus Cinerum Conuentu, Baronibus & Ciuitatum Nunciis præsentibus. *Georgius Pozdzyebraczki* Gubernator *Bohemiæ*, vir alioqui nobilis, & in administrandis publicis Regni C prouidus, & idoneus, sed in fide recta, sequendo errores, *Viclephisticos*, ab Ecclesia damnatos, plurimum deprauatus, & erroneus, factione conspiratione que eorum, qui vetusta hæresi *Viclephistica* infecti erant, cæteris Baronibus fidelibus aut corruptis, aut metu expressis, sequentibus magis quam probantibus, in Regem *Bohemiæ*, feria quinta ante Dominicam Oculi, quæ secunda dies fuit mensis Martii, eligitur, contempta Christianissimi Regis *Franciæ Caroli* oblatione, qui per solennes Oratores suos tunc *Pragæ* præsentes, *affinis & filii sui Ladislai Regis immatura morte se vehementer afflictum* declarans, hortabatur *Bohemos*, *quatenus vnum ex filiis suis in Regis mortui, surrogarent, locum, offerens eorum beneuolentiam liberalissimo pacto* D *repensurum, quod nunquam illis de cetero esset prouenturum:* & quod illis (si non fuissent stolidis mentibus, & deprauatis hæresi) omni quærendum, & optandum conatu erat & studio, *restitutione, videlicet Comitatus Lucemburgensis, per Ducem Burgundiæ occupati, & omnium bonorum, tam Ecclesiasticorum, quam Regalium, in quibuscunque summis obligatorum, redemptione, non tam pro sui filii, in crastinum forsitan, post expletas oblationes morituri, Principatu, quam pro bono Christianitatis.* Et ne quid huiusmodi peticione includeretur, à iusticia alienum, etiam id adiectum est. *Scire se Regem Franciæ, neminem in Regno Bohemiæ, nisi Casimirum Regem Poloniæ, ratione Con-* A *sortis suæ, ius habere, idque sibi saluum fieri, & velle & debere: etiam Regis Franciæ petitione, per Bohemiæ Barones admissa. Regis enim Poloniæ, filio, si illum in Regno Bohemiæ regnare decerneret, filiam suam, si vero Rex Poloniæ, proprio filio neglecto, mallet filiam in Bohemia regnare, se filium illi iuncturum, & oblatas conditiones impleturum* spopondebat. Hac itaque saluberrima, & sibi & toti Christianitati oblatione, pro qua Rex ipse *Franciæ* Christianissimus, maximum meretur laudis præconium, contempta, Marchionis insuper *Missnensis*, qui alteram, & seniorem Regis *La-* B *dislai* sororem, habebat consortem, per notabilem legationem, ne in iure suo postergaretur, admonentis, precibus repulsis, *Bohemorum* Proceres veriti, ne perfidum, & profanum ritum deserere, ne Ecclesiastica, & Regalia bona, longo tempore, per eos occupata resignare, ne viciosis moribus abdicare se, sub Principatu noui Regis, cogerentur, personam pro substituendo Rege, quamuis bonis & timoratis Baronibus, & in recta fide nunquam titubantibus, id quam maxime perosis, talem quæsiuerunt repereruntque, qui eorum detestando ritui, moribus, & vitæ, conueniret. Tuncque manifesta, in Regis *Ladislai* necem, conspiratio detecta est, & pro comperto habi- C tum, quod Rex ipse, & adolescens ingenuus, veneno, in pomo sibi, *Gyerzikonis Posdzyebraczki*, vt asseritur, calliditate, & dolo propinato, quod & illum infestum suo ritui plurimum videbat, & se sibi successurum in Regno *Bohemiæ* portendebat, fuerit sublatus.

Georgius Posdzyebraczki

scismaticus

neglecto Casimiro Poloniæ Rege & conditionibus honestis Regis Franciæ Caroli

in Regem Bohemiæ eligitur.

Insimulatus est *Vlricus Eczinger Australis* Baro, & præcipuus Regis *Ladislai* Consiliarius, quasi & ipse cum *Gyerzikone Posdzyebraczki*, & *Matthia* filio *Ioannis* de *Hunyad*, Electo *Hungariæ*, conspirationis de venenando *Ladislao* Rege *Hungariæ*, & *Bohemiæ*, conscius fuerit, & quod practica ipsa, per tres Gubernatores prædictos, notabili tempore, fabricata fuerit, & tandem per *Gierzikonem Posdzyebracki* executioni mandata. Vnde & ipse *Vlricus Eczinger*, per *Albertum* Ducem D *Austriæ*, germanum *Frederici* Imperatoris, & Consules *Viennenses* captus, adhibitis tormentis, singulas calliditates, tractatus, & ingenia, quibus venenatio huiusmodi per eos practibatur detexisse assertus est. Pro magno id certe, apud orbem Catholicum habitum monstro, vt duo insignes populi, duoque Regna, *Hungariæ* videlicet, & *Bohemiæ*, quasi ex composito, ad insaniam versa, spretis heredibus, Catholicisque Principibus, id dementiæ assumerent, vt vnum ephebum, alterum hæreticum, vtrumque obscuræ sortis hominem, sibi pro Rege deuouerent. *Gyerzikonem* enim constabat, etsi in gubernando *Bohemico* Regno solertem & decorum, pestifero

Vlricus Eczinger Australis Baro Regis Ladislai Consiliarius,

per Albertum Austriæ Ducem, & Viennenses captus, vi tormentorum omnes calliditates venenationis, de qua & ipse insimulabatur, Regis Ladislai detegit.

1458.

fero tamen & hæreticali dogmate dudum putrefactum, ad quod inſimulatio, de venenato Rege illuſtri *Ladislao* acceſſerat. Id quoque A mouebat & ſcandaliſabat plurimos, quod *Gyerzik* ipſe, cognomento *Snopek*, à parentibus hæreſeos in perfidia ortus, cum lacte matris, virus hauſerat erroris, hoſtiliorem ſe & infeſtiorem Orthodoxæ religioni & eius cultoribus, quemadmodum proceſſu temporis contigit, monſtrare debuiſſet. Ad acceptandum, vel potius occupandum, *Bohemiæ* Regnum, animos *Gyerzikoni* faciebat, præter naturalem inſitam cupidinem Regni, *Caſimirum Poloniæ* Regem, bello *Pruthenico* implicitum eſſe, filios quoque illius, quibus iuſta Regni *Bohemici* debebatur ſucceſſio, nondum ætatem debitam attigiſſe, fauor popularium, & præſertim hæreticorum, auaritia *Bohemorum*, quorum principales auro dato faſcinauerat, B vulgatus, in vnum ſolum *Ioannem Rozemberski*, decem & ſeptem millia aureos effudiſſe.

Sleſitis

Sleſiæ Principes, & Ciuitates electione *Georgii* in *Bohemiæ* Regem ſibi nunciata, graui eam, vt par erat, ferre cœperunt animo, cum quod ad electionem Regis vocati non fuerant, tum quod non ſolum natu & conditione minori, ſed hæretico etiam homini, parere cogerentur, duos agunt Conuentus. Et primum quidem in *Lyegnicza*, feria ſecunda poſt Dominicam Iudica, alterum *Wratislauiæ*, pro die S. *Adalberti*, vbi & ſe contemptos, & hominem ſibi indignum prælatum, pluribus ſermonibus, & ingeminationibus accuſationem queruntur. Et quamuis in *Lyegniczenſi*, *Theodoricus Humlowski* & in *Wratislauienſi Zdenyek Conopniczki* Diœtis, nomine *Georgii Posdzyebraczki* miſſi, lenire dolorem exacerbatorum C Principum & Ciuitatum *Sleſiæ*, & eorum animos ad conſenſum electionis, & in obedientiam *Georgii* inclinare, pluribus mediis, oblationibus, & perſuaſionibus tentauiſſent: pari tamen voto & vnanimi, *Iodocus* Epiſcopus cum Capitulo & Clero *Wratislauienſi*, vniuerſique Principes, & Ciuitates *Sleſiæ* eam captarunt concluſionem, *malle omnia extrema ſubire & perpeti, quam hæretico parere regi.* Ne tamen patriam *Sleſiæ* bellis, à *Georgio* mouendis inuoluerent, & Nunciis inſignibus *Arneſti* Marchionis *Miſnenſis* ius, quod ſibi in terris *Sleſiæ*, ratione Conſortis, competebat, D ſeruari, & nulli alteri, niſi ſibi, obedientiam præſtari, poſtulantibus, & *Zdenkoni Conopnicki* ſuſpenſiuum reſponſum datum, *velle Epiſcopum, Principes, & Ciuitates, altiori calculo, & deliberatione de iure, & Marchionis Miſſnenſis, & Georgii, facere ſcrutinium, & indaginem, & tandem reſponſionem facere limitatam.* Vt tamen ad omnes caſus parati exiſterent, decernunt, & cuilibet Principi, Ciuitatique numerum armatorum, in pedite, & equite imponunt. In eoque omnes conueniunt, vt quilibet habens in facultatibus mille florenos, vnum peditem ſalariet & teneat, mutuoque auxilio Principes, & Ciuitates, quamlibet A hoſtilitatem ſuperuenientem excipiant. *Morauiæ* Ciuitates exemplum *Sleſitarum* ſecutæ, principatum *Georgii* expreſſe abnuunt: licet Barones *Morauiæ*, pro comperto habuerint, in illius regimen conſenſiſſe. Eo tamen non obſtante, die Dominico poſt feſtum S. *Georgii*, quæ fuit vltima dies menſis Aprilis, *Georgius* per *Auguſtinum* Epiſcopum *Iaurienſem*, aſſiſtentibus ſibi *Vincentio Vacienſe* Epiſcopo, & *Prothaſio* Electo *Olomuncenſe* (eos enim duos *Iaurienſem*, & *Vacienſem* Epiſcopos, cæteris execrantibus, *Hungari* venire illic iuſſerant) in Regem. *Ioanna* vero conſors, in Reginam *Bohemiæ* coronatur. *Matthiæ* autem, in *Hungariæ* Regem Electi, Coronatio in annos plures, protelata eſt. In plures vero an- B nos, & tempora, Coronatione vtriuſque ſecuta, nunquam *Matthiam Hungariæ*, aut *Georgium*, pro *Bohemiæ* Rege ſcribi aut nominari placuit: ne filiorum *Caſimiri Poloniæ* Regis iuſta & hæreditaria, in vtrumque Regnum ſucceſſio, pro præiudicato poſſet cenſeri.

& Morauiæ inuitis

Georgius Georgius Posdzyebratus in Regem

& Ioanna vxor ſua in Reginam Bohemiæ coronatur.

Præterita hyeme, pauca in rebus *Pruthenicis* innouata ſunt. Quamuis enim exercitus terrarum *maioris Poloniæ*, de ſex millibus armatorum in Caſtrum *Marienborg*, ac Ciuitatem *Gdansk*, & *Elbing*, præſidiorumque Regiorum auxilia illic conueniſſent, expugnationi tamen Oppidi *Marienborg*, in quo, hoſtes ſe pluribus vallis, & ſubterraneis ſpecubus, firmauerant, non intendebant: importationem victualium tantummodo prohibere contenti. A qua illos auertere hoſtes cupien- C tes, nimio rigore frigoris *Visla* congelato, in *Zolauam*, quaſi eam incendiis demolituri, in quatuor millibus deſcenderant armatorum, & aliquot villis incenſis, gentes Regias, vt de *Marienborg* Caſtro egrederentur, & ſecum decernerent, prouocabant, vt interim importatio victualium, Oppido *Marienborg*, fame laboranti proueniret. Gentes tamen Regiæ, licet eſſent robore ſuperiores *Cziruonka*, & *Stiborio Chełmski* Capitaneo prohibentibus, & verentibus fraudem, & dolum, à pugna ſe continebant, & præſertim ne importatio victualium Oppidanis proueniret, cum ſpes haud ambigua fuerit, Oppidanos & hoſtes D illic incluſos, ſola fame confici, & ſedendo, ad deditionem impelli. Et quamuis crebris vicibus, & Magiſter *Pruſſiæ*, & *Bernardus Schumborski*, ſubuenire laborantibus fame tentaſſent: id tamen nullo pacto, gentibus Regiis, qui omnes paſſus, & omnia itinera, atque loca occupauerant, prohibentibus, efficere potuerunt. Ad alia denique ingenia hoſtes conuerſi, exercitum verſus *Thorun* deducunt, & feria quarta, poſt Dominicam Palmarum, partem ſuburbanorum Ciuitatis *Thorunenſis* exurunt. Quam rem *Thorunenſes* alto animo, quo minor hoſtibus cæderet leticia

Poloni pugnandi copiam hoſti non faciunt, ne ad oppidum Marienburgum inferendo commeatui viam aperiant.

1458.

cia ferentes, etiam reſidua ſuburbana ſunt demoliti.

Feria ſecunda, in die Sanctorum, *Philippi* A & *Iacobi* Apoſtolorum, *Caſimirus* Rex *Poloniæ* ex *Lithuania*, cum Conſorte ſua *Eliſabeth* Regina aduenienſ, generalem tenuit in *Pyotrkow* Conuentionem, ad quam, & *Zophia* ſenior Regina, genitrix *Caſimiri* aduenerat. Quo *Vlrico Cziruonka*, Capitaneo in *Marienborg*, & pluribus aliis Regiis in *Pruſſia* Capitaneis, aduenientibus, & faciem, ordinemque rerum *Pruſſiæ* declarantibus, expeditio generalis, totius Regni *Poloniæ* indicta, decretaque eſt, & dies S. *Viti*, locusque *Gnyewkow*, omnibus copiis ad veniendum conſignata. Hoſtibus autem ex *Mislimicze Vapienna gora* & *Zebracze*, pro emerito ſtipendio in *Pruſſia*, Regnum *Poloniæ* infeſtantibus, ſolutio, ex fertonibus totius Regni, & Ciuitatum exa- B ctione, iuxta ordinationem, & modificationem, per *Nicolaum* de *Brzezye*, Regni *Poloniæ* Marſchalcum, *Nicolaum Pyeniązek Cracouienſem*, & *Ioannem Sinowyecz*, *Oſſwyączimenſem*, Capitaneos, concluſam decreta. Ad quam conficiendam, *Ioannes* de *Czizow*, Caſtellanus *Cracouienſis*, Cracouiam miſſus, quatenus expeditio *Pruthenica* cumulatius ageretur. Venerat ad Conuentionem ipſam *Ioannes Giskra* ex *Hungaria*, & obtenta audientia, multo longoque ſermone perſuadere *Caſimiro* Regi, & Conſiliariis *Poloniæ* niſus eſt, *quatenus Regnum Hungariæ, ratione Conſortis ſuæ Eliſabeth Reginæ, ad eum pertinens, occupari, detinerique per Matthiam de Hunyad Electum, non ſineret, ſed cum potenti exer-* C *citu ſuorum fidelium, illud quoque celerius intraret, plenam poſſeſſionem illius, ſub breui tempore habiturus, operam ſuam, & fidem, qua partes Ladislai, olim Regis Hungariæ adiuuerat, in Caſimirum Regem, Conſortemque ſuam & prolem de cetero translaturos.* Subiungens *plures Barones Hungariæ ſibi adhæſuros. Caſtraque in Hungaria quamplurima, quæ per ipſum, aut ſuos tenerentur, extare, quæ in ditionem Regis Caſimiri, vna cum Ciuitatibus ſingulis Regni Hungariæ, in obedientiam ſuam procliue & deuote, eo in Hungariam adueniente, ſponte acceſſura ſunt.* Super qua re, dum longa fuiſſet habita deliberatio, tandem ei, per organum *Ioannis* de *Thęczin* Palatini *Cracouienſis*, in hanc ſen- D tenciam, reſponſum eſt. *Gratum quidem, vir ſpectabilis, habemus tuæ propoſitum diligentiæ, qui ſynceram fidem, nulla vacillatione permixtam, quam præterito tempore, vxoris noſtræ, germano, illuſtriſſimo Ladislao, Hungariæ & Bohemiæ Regi, exhibuiſti, in nos conferendo, ad apprehendendam Regni Hungariæ poſſeſſionem, nos inducis, & animas, pro qua re fideque tua, & deuotione, meritus es, vt te ſingulari fauore, & beneficentia proſequamur. Et quamuis pro morte Ladislai Hungariæ & Bohemiæ Regis, affinis noſtri, plures dolores, & anxietates perferrimus, in* A *eo tamen magis affligimur, & cruciamur, quod illum fama communi referente, quæ vniuerſam Chriſtianitatem complet, audimus veneno extinctum: De quo non aliis magis, quam Baronibus Bohemiæ, quibus ipſe ſe in totum, propriis etiam Auſtralibus prætermiſſis, permiſerat, negligentius vitam ſuam prouidentibus ſuccenſemus. Petere autem Regni Hungariæ poſſesſionem, quamuis multiplici iure nobis debitam, duo nos vetant. Primum noſtra modeſtia, qua de Regno Poloniæ & aliis Dominiis, in qua iure paterno ſuccesſimus, contenti, à cæteris vellemus auertere appetitum, præſertim penſata fide Prælatorum, Principum, Baronum, & ſubditorum noſtrorum, quibus coram te agimus gratias, & in poſterum acturi ſumus, qui & Parentem meum, germanumque* B *& me, magna integritatis ſuæ coluerunt, coluntque deuotione, & in eum ſtatum, in quo me vides, conduxerunt. Alterum bellum Pruthenicum, quod pro recuperandis naturalibus Regni Poloniæ terris, per Magiſtrum & Ordinem Cruciferorum, per longa ſecula occupatis, gerendum iuſtisſima, ex cauſa ſuſcepi, quodque nullatenus poſſum deſerere. Non ob id tamen aliquis autumet, me ius vacantium Regnorum, quod mihi & Conſorti meæ, natisque competit, quod & Chriſtianisſimus Rex Franciæ, in legatione ſua, ad Bohemos facta, non tacuit, neglectum velle iri. Quin ſi Prælati, & Barones Regni Hungariæ, ſententiam ſuam, meliori ordinatione, non correxerint, opportunitate* C *temporis nacta, & bello Pruthenico, fœliciter dante Domino, perfecto, ea agam, quæ & Diuinitas, iuſtas cauſas adiuuans, inſpirauerit, & tu cum cæteris fidelibus meis conſulueris.* Ad hæc *Ioannes Giskra, ſi*, inquit, *bellum Pruthenicum tuæ Maieſtati obſtaculo eſt, ſi permittis in Pruſſiam vado, illud, qua potero arte (omnes enim Bohemi, qui in altera militant parte, familiares mei ſunt) cum tuo tamen, & regni tui profectu, extincturus.* Annuit Rex deſiderio ſuo, & prouiſum viatico, in *Pruſſiam* ire iubet; præſertim, cum & per plures alias intermedias perſonas, ſpes haud dubia facta fuerit Regi, Magiſtrum & Ordinem ſummo æſtu concordiam flagitare. Qui- D bus ſic peractis *Caſimirus* Rex, cum Conſorte ſua, verſus *Caliſch* proceſſit, ea, quæ pro futuro bello, in *Pruſſia* gerendo, neceſſaria ſunt expediturus. *Ioannes* autem *Giskra*, ſub conductu & viatico Regio, in *Pruſſiam* perueniens, varios de pace tractatus, cum Magiſtro, & Ordine, *Bernhardo Schumborski*, cæteriſque partis aduerſæ ſtipendiariis, nullum profectum afferentibus, agitare cæpit. Magnos enim magis, quam vtiles Magiſter & Ordo, ſuique ſtipendiarii, habebant ſpiritus, ſucceſſuum fælicitate aſſumptos, qui illis rectum & ſanum conſilium auferebant.

Caſimirum Poloniæ Regem contra Pruſſiam bellum decernentem Pyotrcouiæ

Ioannes Iskra Hungariæ Baro, ad proſequendum in Regno Hungariæ ius ſuum incitat.

Quem Caſimirus Rex in Pruſſiam belli extinguendi gratia ablegat.

1458.

Exercitus Polonorum in Pruſſiam tendens Caſtrum Papow per aurigas interceptum incendit.

Succedente tempore, dum tractatus *Ioannis Giskræ*, pacem non afferrent. *Caſimirus* Rex, Copiis omnium terrarum, ad illum in *Gnyewkow* congregatis, in terras *Pruſſiæ* procedit. Et circa *Thorun*, ponte ex nauibus conſtructo, *Viſla* amne ſuperato, ad Caſtrum *Papow*, quod hoſtes fraude, depulſo Regio præſidio, interceperant & ex quo *Thorunenſes*, variis afficiebant incommodis, feria ſexta, in vigilia ſanctæ *Mariæ Magdalenæ*, peruenit. Nemo erat qui illius expugnationem tentandam conſuleret. Altis enim muris, & profundis, aquoſisq; foſſatis vndique cinctum, ſpem expugnationis non faciebat. Famuli tamen militum, & agaſones, ac aurigæ nobilium, nullo hortante, ad id, vel commoniti, neque aliquo ſigno aut imperio accepto, ſed ſuapte ſponte glomeratim, & quaſi ex compoſito, ad muros Caſtri accurrunt, & pertinaci diligentia, muros ſuffodere cœperunt. Quorum auſum omnis exercitus comprobans, armis correptis, bombardisque appoſitis, impugnationem cæptam inſtaurauit. Erant autem omnes, ad illius conquiſitionem, tanto ſtudio incenſi, vt defenſoribus Caſtri, in muris conſiſtendi, & defenſionem opponendi, omnem prohiberent imbre miſſilium, quoslibet feriendo, poteſtatem. Qui cum ſe extrema paſſuros non dubitarent, vociferatione magna miſerationem precabantur. Ex authoritate itaque *Caſimiri* Regis, & Baronum, *Petrus* de *Schamotuli* Caſtellanus *Poſnanienſis* (is enim creatus erat, per Regem, Princeps militiæ) accurrens, hoſtes ex Caſtro, quod iam *Polonorum* milites, porta effracta, intrauerant, ne ab iratis militibus trucidarentur, per alteram minorem portam, educit. Ex qua re tantam bilem milites *Poloniæ* hauſerant, vt expugnatione Caſtri intermiſſa, *Petrum* de *Schamotuli*, Principem militiæ, & cum captiuis, niſi alteram viam tenens, eorum conatus fefelliſſet, occidendum ſtatuerent. Cecidit tunc inſignis adoleſcens *Sbigneus Czayca* de *Iawor*, de Domo *Dabno*, pixide caput rumpente, & cum illo duo *Dobrzicki Polonus*, & *Dauid Bohemus* Ductor curruum. Sed & vulnerati plures extabant, quibus, quia ſubductis captiuis parentari non poterat, omnis exercitus in Regem fremebat, & Barones. Iuſtæ quoque iræ, alia iuſtior acceſſit. Nonnulli ſiquidem Barones, Caſtrum videntes expugnatum, familiam immittunt, promptuariaque & cellaria, omnium victualium, abundantia referta, occupant, & ne cætera multitudo, ex illis participaret, prohibent. Duplici itaque iniuria, permota multitudo, antequam victualium è Caſtro fieret exportatio, faces Caſtro iniicit, igneque graſſante, non victualia tantummodo, quibus notabilis pars exercitus, refici poterat, ſed & hi, qui ea diutius occupare præſumpſerant, conflagrauere. Rex *Caſimirus*, tribus diebus ſtatiua illic tenuit, ſub quibus Caſtrum prædictum, cum muris, & ædificiis ſuis, Rege mandante dirutum, & ſolo æquatum eſt. Adiunctus inſuper in ea expeditione *Petro* de *Schamotuli*, Caſtellano *Poſnanienſi*, ad regendum exercitum Regium, & in Capitaneum exercituum, præfectus fuerat *Petrus Schafffranyecz*, de *Pieskoua Skała*, ſuccamerarius *Cracouienſis*. Idque vtrum, ad auertendum hominem à perfidia, per eum cum Cruciferis inita, factum ſit, an vt inuiſus ſuſpectusque Magiſtro, & Ordini redderetur. Cur vtrumque affirmem non habeo.

1458.

Feria ſecunda, in vigilia ſancti *Iacobi* Apoſtoli, *Caſimirus* Rex *Poloniæ*, motis exercitibus, & aciebus ordinatis, à *Papow* diſcedens, verſus *Chełm* Ciuitatem procedebat. Ad cuius defenſionem, & *Bernhardus Schumborski*, & cæteri omnes Cruciferorum Duces, illuc confluxerant, expugnationem illius, omni niſu prohibituri. Nimis enim ſpacioſa eſt, neq; loci ſitu, neque natura munitum, facilem expugnationem ſui, niſi multitudine defenſorum muniretur, præ ſe ferens. Reliquit autem illam Rex inexpugnatam, & iuxta illam agens iter, hoſtibus ſe in illa continentibus, & nullam eruptionem facientibus, verſus *Oſſam* fluuium proceſſit. Quo ſuperato ad *Lasſin* oppidum aduenit. Id impetu primo à militibus capi poterat, nullos enim tunc habebat defenſores, ſed periculum, caſumq; militum Rex veritus, illius expugnationem vetuit fieri, non ſine militum dolore, & ſtomachatione. Abinde Rex verſus *Marienborg*, Caſtrum, exercitum ducebat, cum ſubito ſibi nunciatur *Bernhardus Schumborski, cum ſuis copiis ex Chełm egreſſum, verſus Schtum tendere.* Id auiſamentum dum tardius Rex vulgaſſet, milites *Polonorum* more impacientes, inſequi illum ſtatuunt. Et *Bernhardus* quidem in tanta mora, facile quo tendebat perueniſſet, ſed vniuerſa fere nocte, tanto viæ detinebatur errore, vt parum abſuerit, ne in exercitum Regium errabundus incideret. Periculum itaque imminens, volens declinare, ordines ſuarum copiarum diſſoluit, & vt quisque ſibi proſpiceret per fugam mandauit. Plures itaque ex ſuis per *Polonos* occiſi, plures capti. Ipſe tamen equos mutando, pluribus clenodiis, & pecuniis, quas ſecum deferebat, amiſſis, militibus *Polonorum*, circa ſpolia occupatis, ſe parum diligenter perſequentibus, in *nouam ciuitatem*, quindecim miliarium eo die confecto, itinere, perſequentium manus effugit. Ex eo autem tempore victus, reparare ſe nunquam deinceps poterat. Abiectisque armis, fuga turpi mortem euadens, ex hoſte ſupplicem ſe præſtitit, ex triumphatore fugitiuum. Et quamuis ſimulaſſet audaciam, apud plerosque caſus ſui ignaros, ſpeciem magnanimitatis prætexens, vt ſupra erumnam, irrogatam, mentem habere videretur, animum tamen ſolicitudine, & anxietate turpis fugæ, diſtringebat.

Bernhardus Schumborski, & præſidium Culmam deductum amittit, & ipſe turpiſſi- ga vix ſaluti ſuæ conſuluit, à Polonis inſecutus.

Feria

1458.

Feria quinta in die S. *Laurentii*, *Caſimirus Poloniæ* Rex, ad *Marienborg* perueniens, Oppidum, quod fraude Oppidanorum defecerat, obſidione vallauit. Breuis enim & facilis oppidi prædicti exiſtimabatur, ſperabaturque expugnatio. Venerunt illuc & *Gdanenſes*, & *Elbingenſes* ciues, & populo, & bombardis, telisque & aliis neceſſariis pro expugnando Oppido bene fulciti, Bombardisque admotis, turres, & muri Ciuitatis, primum ex Caſtro ſuperne, deinde terra, à quacunque percuſſione crebra, feriebantur. Interponebantur autem mediatore *Ioanne Giskra*, plures tractatus pacis. Et licet magna vafricies, dolique, quibus hoſtes Regem & Conſiliarios per huiusmodi tractatus, ne ad vlteriora, exercitum recentem promoueret, diſtinerent, ſuſpenderentque probe noſcitarentur: permiſit tamen Rex, ſe tractatibus huiusmodi, ſpe pacis, in hebdomadas plures ludificari: Dum autem conquiſitio oppidi *Marienborg*, ſecus quam ſperatum eſt procederet, optimo, ſanoque conſilio perſuadetur Regi, vt oppidum, ædificatis turribus, & propugnaculis, ſepibusque, quæ intra octo dies, & celerius poterant prouenire, in Coronæ modum cingeret, & relictis illic *Gdanenſibus*, *Elbingenſibusque*, qui ad militiam huiusmodi, & obſidionem continuandam, pronos ſe offerebant, ad terras inferiores, & ad caſtrum *Kinsberg*, alias *Krolowgrod*, cum potentia ſuorum exercituum pergeret: hoſtiles poſſeſſiones igne vaſtando, & præfatæ Ciuitatis *Kinsberg*, cæterarumque Ciuitatum deditionem, accipiendo, quam ſe indubie Regi facturas, ſi illuc cum exercitu accederet, miſſis crebris Nunciis ſignificabant. Probabatur id conſilium, ab omnibus, ſed ſpes potiundi oppidi *Marienborg*, per conquiſitionem, tractatusque de pace concludenda, ſaluberrimum conceptum damnabat. Interim & Oppidi *Nowe* in terra *Pomeraniæ* defectio, nunciata eſt, quod Regiis Stipendiariis illuc deſcendentibus, certificato Rege, quod propriis viribus ſibi proſpicerent, & Ciuitatem Regi ſeruarent, hoſtile præſidium accepit. Exercitus inſuper Regius, pluribus incommodis, Rege & Conſiliariis, nulla remedia prouidentibus, ex longa & diuturna mora, odore videlicet, & pabuli egeſtate, affligi cæpit. Si quidem omnibus victualium neceſſariis, in circuitu, à frequenti erercitu conſumptis, fames primum equos, deinde homines macerare cœpit, pluresque mendicantium turbæ in Caſtris conſpectæ, nec Regem nec Conſiliarios, ad prouiſionem flectere potuerunt. Magno itaque equorum interitu ſecuto, languor, peſtis ſpeciem præſeferens hominibus, cum ex fame, tum ex contagione, inuectus eſt. Sed neque hoc incommodo Rex & Conſiliarii moueri poterant. Agmine ergo facto, ſæpe milites, & ad tabernaculum Regium, vbi conſilium agebatur, irrumpebant: petitionibus plurimis obſecrando Regem, Conſiliariosque, *ne tam nobilem, & fortem exercitum, proprio ſumptu militantem, inutili, & ridicula, ſibique infami ſeſſione, ad internitionem vsque conficeret. Paratos ſe eſſe, muris Oppidi Marienborg ruinatis, foſſisque repletis, & impugnare oppidum, & obſidione ſoluta, ſequi, quocunque duceret.* Fatigareque Regem prece multa, *ne tempus æſtiuum, fauoremque auræ, eorum propoſito, plurimum fauentem, perditum iri, ſineret.* Rex autem *Caſimirus*, *conſiliis ſe ſuper his prouiſurum*, reſpondebat. Prouiſio tamen huiusmodi, Conſiliariis diſcordantibus, non proueniebat, aliis quidem impugnationem Oppidi ſemidiruti probantibus, aliis ne ſtrages militum proueniret, diſſuadentibus. Creſcebat ex his, aliisque multis, obſeſſis audacia, quoniam neque more militari, vigiliæ ducebantur, vti cuique libebat, à cuſtodia bombardarum aberat. Eruptioneque hoſtes facta, quatuor bombardas Regias exterminare auſi ſunt. Propter quod, exercitus in arma conſurgens, iam ad impugnandum Oppidum ſuapte ſponte, & iniuſſu Regis deſcendebat, ſed illico Regis, & Conſiliariorum mandato, receptui ſignum datum eſt. Quod exercitus moleſte ferens, ſæpe clandeſtinis conſpirationibus impugnandum Oppidum concludebat. Sed regio mandato, concluſio huiusmodi diſſoluebatur, militesque ne vrbem aggrederentur, prohibebantur. *Ioannes* de *Bayſſen*, *Pruſſiæ* Gubernator, vir ſolertis, & perſpicacis ingenii, frequentibus *Caſimirum* Regem, & Conſiliarios pulſabat monitis, *vt robore tam validisſimi*, quem coram oſtentabat, *exercitus, & blanda facie vteretur temporis. Nec ſineret per deſidiam, res ſuas collapſum, & exercitus vires, & potentiam, elanguitatam iri. Idque animo, & intellectu metiretur, & proſpiceret, nullum diem naturalem labi, in qua exercitus Regius, tam frequens, vt erat, & numeroſus, centum millia florenorum, referendo ſingula, ſine quorum vſu eſſe non poſſit, ad iuſtam ſtateram abſumere, non poſſet conuinci. Prouideret itaque & tot ſumptus, qui ab exercitu ſuo, tot diebus aguntur, euacuatum, & incaſſum iri non ſineret.* Omnia tamen & ſua, & aliorum ſaluberrima conſilia in aſpernationem trahebantur. *Ioannes Luthek* Regni *Poloniæ* Vicecancellarius, quaſi clandeſtinis conſiliis Regem, à profectibus rerum publicarum abſtraheret, inſimulatus, parum abfuit ne violaretur niſi ſibi fuga conſuluiſſet.

Polonicus exercitus in obſidione Oppidi Marienborg, inertia & languore, peſtis ſpeciem præ ſe ferente, turpiter

imprudentia Caſimiri Regis & Senatus conſumitur.

In ſuſpitionem tam diuturna obſeſſio, impugnan-

pugnandique prohibitio, apud militum animos, verti cæpit, pluresque Barones ambitus rei inſimulati ſunt. Aliqui inſuper clandeſtine obſeſſos frequentantes, capti, & quis illuc eos cum mandatis, & inſtructionibus miſiſſet, profeſſi publice, ſuſpitionem huiusmodi vehementer auxerunt. Audiebatur præterea, hoſtilis ex muris vociferatio, impugnationem auro ſuam redemiſſe. Flagitare itaque, crebrioribus vicibus Regem, milites adeuntes, miſſionem cæperunt: tabem non equorum ſolum, quæ & ipſa miſeranda, & grauis erat, ſed & hominum oſtentantes. Orare inſuper ſupplici & continua prece, adiectis interdum probris, Regem, & Conſiliarios, non deſiſtere, vt ad obſeſſos impugnandum permitterentur accedere. *Satius ſecum agi* demonſtrando, *ſi in expugnando oppido, vi hoſtili quam fame aut morbo occiderent.* Concludebatur ad hos rumores militum, impugnatio, ſed ſubſequenti die retractabatur. Quam ob rem militum animi magis, ob indignam belli adminiſtrationem, quam ob famem tabeſcebant. Extractum eſt, nouem hebdomadarum tempus in huiusmodi obſidione, ſine fructu aliquo, omnis tamen Regio & Diſtrictus *Chelmenſis*, interim incendiis abſumpta eſt, paſſimque & propriis, & hoſtilibus poſſeſſionibus, flammæ à *Polonis*, & *Tartaris*, quorum quadringenti tunc cum Rege militabant, iniiciebantur. Poſt multos deinde tractatus, ſuper conficienda pace tentos, induciæ ad diem beatæ *Margarethæ*, mediante *Ioanne Giſkra* concluſæ, & firmatæ ſunt.

Factis induciis

Ea tamen modificatæ concluſione, *vt interim Oppidi Marienborg, apud Ioannem Giſkra conſiſtat poſſeſſio, ſedecim in Chelm, pro medio quadrageſimæ locentur, in pari numero, pro parte vtraque arbitri: bellum deciſione ſua extincturi. Quæ ſi conformis ſequi non poſſet, Albertus Auſtriæ Dux, à parte vtraque, ſuperarbiter electus. Quo renuente, Ioannes Giſkra, in vicem eius ſurrogatus eſt, cuius decreto, pars vtraque ſe ſtaturam aſtrinxit.* Morari diutius Rex in obſidionis loco, donec literarum, ſuper concluſis robur perueniret, decreuerat, vniuerſus tamen exercitus, ſiue prædam, multiplici ſuo incommodo Oppidi ſemidiruti *Marienburgenſis*, per inducias eripi dolens, ſiue: quod famem ſuam, & equorum, non poterat diutius tolerare, præſertim cum diſceſſio, ſibi à Rege amplius, quam vicibus viginti fuiſſet promiſſa, nunquam præſtita, feria ſecunda, ante feſtum S. *Franciſci*, iniuſſu Regis & Conſiliariorum, Caſtris motis, & his quæ relicturus erat incenſis, diſcedebat. Iam enim ad famem, imbrium, pluuiarumque algor, acceſſerat. Quem dum Rex reuocare fruſtra tentaſſet, & ipſe exercitum ſequi cogebatur, Caſtro *Marienborg* in manus *Stiborii Chelmski* commiſſo, & *Vlrico Cziruonka* deſtituto.

exercitus Polonicus inuito Rege ac Senatu, ab inſidione Oppidi Marienburgenſis diſcedit,

Conſulebatur inſuper Regi, vt in Caſtro *Marienborg*, reſidentiam faceret perſonalem, multaque per Ciues *Gdanenſes*, qui ea æſtate proſperrima in pelago fortuna vſi ſunt, de hoſtibus, & piratarum nauibus aliquoties, triumphauerant, in ſubſidium offerebantur, quibus quatuor millia militum conduci poſſent. Rex tamen deſiderio videndi *Poloniam*, & liberos, parentemque & coniugem, ad remanendum non poterat induci. Diſceſſionem autem exercitus, iniuſſu ſuo factam, adeo Rex moleſte tulit, vt vouerat *ſe nunquam, cum tam inobedienti milite bella geſturum.* Exercitus vero regimine ſuo grauatus, pari execratione ſe deuoueret, *nunquam ſuo ductu, & auſpiciis ſine donatiuo militaturum.* Nusquam in aliquo ſuperiori bello, plus iacturæ acceptum, ſeptingenti homines fame & peſte extincti, ſeptem equorum millia fame tabefacta, ſed nec minus ignominiæ. Inſultabant enim hoſtibus obſidentibus obſeſſi, non armis modo, vt milites, ſed vel ipſas ſues roſtris, oppidum, quod dimittebatur inexpugnatum, expugnare potuiſſe. Inſultabant, & plures alii vicini *Polonorum* ſegniciei, quod bellum potius ſuſtinerent, quam inferrent. Diſceſſionem autem exercitus, & motum Caſtrorum & omnem culpam in *Ioannem Naſthyan* de *Oſtrowcze*, de Domo *bipennium*, congerebant ſinguli, quod eius currus primi ad iter ſe accinxiſſent, ipſeque diſceſſionis autor fuiſſet primarius.

non ſine ſua ignominia & inſultatione hoſtium.

In primis ſtatiuis, quæ Rex *Poloniæ Caſimirus* poſt diſceſſionem à *Marienborg* habuit, circa *Schtum*, *Bernhardus Schumborski*, & Commendator maior *Elbingenſis*, ad illum conuenerunt, ſtipulationeque manuum, quæ concluſa fuerunt, ſeruaturos ſe obligarunt. Inde Rex, & exercitus lento paſſu (vix enim animalia attrita fame mouebantur) ad *Thorun* rediit, vbi per pontem, ex nauibus compactũ, exercitus transuectus, in propria ferebatur. Rex autem per *Lanciciam*, vbi ad eum Prælati & Barones *maioris Poloniæ*, in frequenti numero conuenerant, tranſitum faciens, feria ſecunda, ante feſtum omnium Sanctorum *Cracouiam* peruenit. Vbi honore omnium proceſſionum exceptus, die Dominico, poſt feſtum omnium Sanctorum, filium ſecundum, quem *Eliſabeth* Regina, feria quinta in die S. *Franciſci*, alias die Iouis tercia menſis Octobris, in diluculo in aurora progenuerat. *Caſimirus* ei nomen imponens, per *Thomam Cracouienſem* Epiſcopum baptiſari procurauit, ſolennitatem baptiſmalium, eo, & ſubſequentibus diebus celebrantibus. Poſtea vero diſpoſitioni, rerum

Caſimirus Rex concluſa, ſtipulatione manuum, cum Bernhardo Schumborski & Commendatore Elbingenſi, firmans,

Cracouiam redit

& baptiſmalia filio ſuo Caſimiro celebrat.

publicarum inuacabat, prouidendo: vt ſtipendiariis, qui anno transacto Regnum vexauerant, vndecim millium florenorum, pro feſto S. *Martini* promiſſa obueniret ſolutio, quæ & tunc iuxta repromiſſum, fuerunt illis perſoluta.

Tentæ inſuper ſunt pro feſto ſancti *Andreæ* particulares Conuentiones, Rege *Caſimiro* abſente, & *Cracouiæ* agente. In quibus id primum in deliberationem ponebatur, *ne militares crebris expeditionibus, & ſuffragiis, quæ ex ſuis introitibus pro re publica conferre cogebantur, penitus exhaurirentur.* Adueniunt & tunc *Albertus Koſthka*, & *Bâczek Puklicza*, à *Georgio* Rege *Bohemiæ* miſſi, & *Caſimiro* Regi *Poloniæ* legationem exponunt, cuius hæc ſumma fuit. *Nouiſſe Georgium & noſſe, ad Caſimirum Poloniæ Regem, prolemque ſuam, poſt mortem Ladiſlai, Bohemiæ regnum recidiſſe, & tandem ex morte Georgii deuoluendum fore, poſuiſſeque Georgium ordinem, vt ex filiis ſuis, iam propterea emancipatis, nemo ſibi in Regno Bohemiæ ſuccedat, ſed Caſimiro Poloniæ Regi, & proli ſuæ ſeruetur Regnum. Non ignorare inſuper Georgium, ſe ſtirpis Regiæ non eſſe, neque illam velle vendicare. Quod ſi Diadema, imponi ſibi permiſerit, bono animo & reſpectu, id feciſſe. Baronum Bohemiæ victus precibus, orareque, vt ſecum amico more, Caſimirus Poloniæ Rex viuat, & magis illum adiutorem rerum ſuarum, quam hoſtem ſola beneuolentia efficiat, omnibus enim copiis, viribusque, iturum illum perſonaliter in Pruſſiam, & adniſurum, vt integram pacificamque poſſeſſionem illius, exterminatis inde Cruciferis, Rex Caſimirus habeat. Sed & Sleſiæ latrocinia caſtigaturum, vt ne minima offenſa Regno Poloniæ exinde proueniat.* Cui legationi etiam preces perſuaſionesque priuatæ, per vtrumque Legatum adiectæ. *Caſimirus Poloniæ* Rex, generali potius, quam ſingulari ſcommate, in reſponſione danda, vtendum ratus. *Gratam ſibi inprimis* aſſeruit *veritatis & ſui iuris eſſe, recognitionem, præſertim, ſi virtus verbis data fuerit, ſe ſemper eo animo fuiſſe, vt cum Regno Bohemiæ, amicitiam fouere malluerit, quam bellum. Scire ſe nullum in Bohemos commiſiſſe ſcelus, propter quod, à iure Regni Bohemiæ, ſibi & proli ſuæ competenti, excludi debeat, ſed & iniuriam ſuam, æquo animo hactenus toleraſſe: ſi quæ fides, aut amicitia, ab eis ſibi præſtita fuerit, eam ſe merito officio repenſurum. Noſſe inſuper probe Diuinam & humanam legem, ingeniis & calliditatibus humanis collidi poſſe, euacuari non poſſe: Georgium Regem bene feciſſe, ſi Regnum Bohemiæ, bono reſpectu vſurpatum, non filiis, ſed iuſtis hæredibus, & ſucceſſoribus tradendum curauerit.*

Legatio Regis Bohemiæ Georgii ad Caſimirum Regem Poloniæ, in negocio ſuccedendi deinceps ad Regem Bohemiæ, ſtirpis Caſimiri, & non Georgii,

& obligatio eiusdem Georgii, ad ferenda auxilia Caſimiro.

Calixto Papæ

Sexta menſis Auguſti. *Calixtus* Papa tertius, vir grandæuus, moritur, & in Eccleſia beati *Petri*, tam miſerabiliter, & pannoſe ſepelitur. Vt corpus ſepulturæ mandandum, non niſi quatuor præsbiteri, cum totidem cereis comitarentur, omnibus nepotibus, amicis, & familiaribus, & neceſſariis ſuis, quos extulerat, promouerat, ditauerat, & quod maiorem admirationem parit, ipſis etiam Cardinalibus, quorum aliquos ea dignitate inſigniuerat, à funeris officio auerſis. Succeſſit autem ſibi *Æneas* de *Senis Picolhomineus*, tituli Sanctæ *Sabinæ*, Præsbiter Cardinalis, Epiſcopus *Senenſis*, natione *Italus*, in arte Poëtica, & Oratoria, plurimum eruditus, qui *Pius ſecundus* vocatus eſt. Hic primum *Fœlicis* quinti Papæ cum *Eugenio* quarto, de Papatu contendentis, expoſt *Frederici* Imperatoris Secretarius, tandem per *Calixtum* Papam tertium, & ſuum immediatum præceſſorem Cardinalis creatus, ſummum Pontificatum ſorte (*Ioannes* enim Cardinalis *Rotomagenſis*, paribus votis ſecum concurrerat) eſt adeptus, Vir paruæ ſtaturæ, ſed magni ingenii. In *Almanos* propenſum fauorem gerens, in *Polonos* parum propitius. Qui in Cardinalatus dignitate conſiſtens, ſtilo ſuo, quo plurimum valuit, corpus hiſtoriæ *Bohemicæ* contexens, ſingula glorioſa, & heroica de *Polonis*, in *Bohemorum* Chronica notata, ſilentio pretermiſit. Ignominioſa vero & genus *Polonorum* dedecorantia, plus iuſto extulit. Vir eloquens, orator, & poëta laureatus. Qui in Concilio *Baſilienſi*, priuatus, exiſtens, à *Fœlice* quinto Papa, in Secretarium aſſumptus, ædidit tractatum de *poteſtate Concilii & Eccleſiæ*, concludens fortiſſimis rationibus, Concilium eſſe ſupra Papam. Quem poſtea factus Papa retractauit, & alterum de *ſuperioritate Papæ* ædidit. Caput beati *Andreæ* Apoſtoli, poſtquam *Conſtantinopolis* à *Turcorum* cæſare *Machometo* capta eſt, in vrbem ſua opera intulit. Ad ipſumque *Turcorum* Cæſarem *Machometh*, inuitans illum ad fidei Chriſtianæ ſuſceptionem, multis rationibus, multis perſuaſionibus, ſpecialem & pulchrum tractatum ſcripſit.

Pius ſecundus ſuccedit.

Libellum à ſe priuato ſcriptum, de Concilii authoritate Pontifex factus retractat. Caput diui Andreæ Conſtantinopoli Romam defert, ac Turcum, conſcripto libello, ad Chriſtum inuitat.

Premebatur eo anno bellis *Hungariæ* inteſtinis, quæ illi à *Polonis*, & *Bohemis*, ſuperioribus annis illic degentibus, inferebantur. In omnibus tamen conflictibus, *Hungari* ſecundo fortunæ fauore vſi, victoria contra *Nicolaum Comorowski*, & *Thelephum* potiti, *Ioannes Giſkra*, & *Petrum Rathkowyecz*, certis caſtris, & munitionibus exuerunt. Dieque Dominico Pentecoſtes, circa *Pothok* oppidum *Hungariæ* cum *Thelepho* congreſſi, omnes eius copias profligarunt. Vbi notabiles ex *Polonia* adoleſcentes, prope ſexingenti, aduerſis cecidere vulneribus. Pulcherrima dixiſſem morte, ſi pro patria cecidiſſent. Preſſit etiam *Georgius*

In Hungaria

1458. *orgius Bohemiæ* Rex *Auſtriam* bello. Dum enim gentes ſuæ, duplici bello perpeſſo, turpiter ab *Alberto Auſtriæ* Duce profligatæ A refugiſſent, perſonaliter ipſe cum forti exercitu, conducta quædam *Polonorum* habens ſecum auxilia, in *Auſtriam* venit, eamque aliquanto tempore igne, cædibus, & ſpoliis vaſtauit. Nec prius deſtitit, donec certis pactis factis, per quæ illi *Vlricus Eczinger* de venenatione regis *Ladislai* inſimulatus, &, vt aliquorum ferebat relatio, confeſſus, cum certa peccuniæ quantitate, & *Auſtriæ* Ducatus, ex morte *Ladislai* Regis, vacans, *Frederico* Imperatori, iu cuius ſuggeſtionem & favorem, bellum gerebatur, redditus eſt. Multa eo bello, Eccleſiis, & miniſtris earum, imaginibusque Sanctorum, per *Bohemos* probra contumelioſa illata ſunt. Circa feſtum autem S. *Martini*, *Henricus* de *Lyppa* Marſchalcus *Bohemiæ*, cum mille ſexingentis hominibus, *Auſtriam* inuadens, ab *Auſtralibus* B vsque ad internitionem profligatus eſt. Ab eoque tempore *Auſtrales* audacia ſumpta, adeo igne, ſpoliis, & cædibus, in *Bohemiam* & *Morauiam* graſſati vt *Georgio* Rege nequicquam ferente opem, vicos ſingulos & ſuburbana principalium Ciuitatum in *Morauia* videlicet *Olomuncz*, *Brunæ*, & aliarum adurerent. Neque enim tanti fuit *Bohemica* potentia quanti ferebatur. Compertum ſiquidem fuit, quod & pudet ſcribere. *Georgium* non niſi duobus equitum, & ſedecim peditum millibus, ex proprio, & mercenario milite, bellum contra *Auſtrales* egiſſe, ſæpiusque ſuorum paucitate conſpecta, ne C ab Auſtralibus opprimeretur, grandi pauore timuiſſe.

1459. Natali Chriſti *Caſimirus Poloniæ* Rex vna cum Conſorte ſua *Eliſabeth* Regina, *Cracouia* feria tercia poſt feſtum ſancti *Thomæ* Apoſtoli egreſſus, *Sandomiriæ* celebrauit. Quo peracto ad tenendam Conuentionem generalem feria ſecunda ante feſtum *S. Marcelli*, *Pyotrcouiam* venit, & ſub frequenti Prælatorum, Baronum, & nobilium numero, diebus tredecim Conuentum illic tenuit, exquirendo varias vias, quibus *Prutbenicum* bellum, compoſitione, aut armis promoueri poſſit. Ad difficultatem enim grandem ſingula reciderant: nobilitate vniuerſa, D tam pecuniaria, quam perſonalia ſuffragia conferre, propter male adminiſtratum præterita æſtate bellum, abnuente. Aduenerant & illuc militarium, & Ciuium ex *Pruſſia*, quinque Nuncii, & hi ad conſilium introducti, declarant Regi *Caſimiro*, per organum *Ramſcb* militis, qui legationis illius erat princeps, *Magiſtrum Cruciferorum per literas, in terras Almaniæ directas, vulgaſſe, quod ſingulas terras, quas ante motum bellum habuerat, deciſione Arbitrorum eſſet certitudinaliter rehabiturus. Alium quoque diſſeminaſſe rumorem, quod non ſolum priores terras Pruſſiæ, ſed omnes regiones, terras & regna, vsque ad Syriam, & terram ſanctam* A *eſſet ipſe, & ordo ſuus, iuxta vaticinium, dudum æditum, poſſeſſurus. Quibus rumoribus Almaniæ Principes, & homines, qui rebus ſuis velut perditis, & collapſis auxiliari deſtiterant, in ſpem erigit, & eos, qui in fide Regia continentur, terret, & auertit. Tenuiſſe inſuper Gubernatorem Pruſſiæ, Ioannem de Bayſſen cum militaribus, & Ciuitatibus in Elbing Conuentionem, & nouis iuramentis, pactis, & inſcriptionibus fidem ſemel Regi promiſſam, firmaſſe, & innouaſſe, eamque conſtantiam induiſſe, vt omnia extrema prius ſubire, & experiri malluit, quam ditioni Magiſtri & Ordinis ſubeſſe. Orare Regem prouideret, ne aut arbitrorum, aut ſuperarbitri deciſione eos à ſuo iuſto & legitimo ſcindi permitteret imperio: ſciſſionem huiusmodi nullatenus tolle*B*raturos.* His primum gratiæ actæ ſunt, quod tam pura fide & conſtantia pacta & iuramenta cuſtodirent. Certificatique deinde amplis verbis Regem, eos nullo pacto, aut conditione deſerturum, Digeſtum inſuper fuit longo tractatu, *an in futuro arbitramento in Chelm, aut Bidgoſtia tenendo, ſub conditionibus per Magiſtrum, & Ordinem oblatis, pax componi deberet.* Offerebat enim Magiſter & Ordo, *centum millia florenorum pro damnis.* Item *ſingulis annis, perpetuis temporibus, tributum viginti millium florenorum.* Item *pro quolibet bello duorum banderiorum ſeruitutem.* Item *homagium & fidelitatis iuramentum, per quemlibet Magiſtrum præ*C*ſtandum.* Ita tamen, *quod omnium terrarum, quas ante bellum habuerat, ſibi plena fieret redditio.* Videbatur hæc oblatio quibusdam Conſiliariis ampla ſatis & bona, maiusque emolumentum, & Regi & Regno, quam ſi rex terras ipſas proprias haberet allatura. Verum dum pericula, quibus militares, & Ciues *Prutbenici*, fidem Regis ſecuti, & crudelitatis, quam Magiſter & Ordo in Ciuibus de *Thoſczno*, tempore belli *Choynicenſis*, Regi deditis, & pace reformata Magiſtro & Ordini reſtitutis, egerant. Altera quoque, quam in Ciues de *Krolowgrod* alias *Kinsberg*, quibus omnem impunitatem, D dum illis, Rege deſerto, Ciuitatis obſeſſæ deditionem facere conſenſerant, pollicebantur, monſtrauerant, fuiſſet recenſita, Sanguis quoque innocentum amicorum, & ſociorum fuſus, fundendusque ante oculos Regis, & Conſiliariorum obuerſaretur, *quamlibet Magiſtri & Ordinis oblationem, ea etiam qua offerebatur, ampliorem, ſociis, & Ciuibus deſertis, pernicioſam & deteſtabilem eſſe* decernebant, *nec in aliquas pacis conditiones condeſcendendum, niſi quas Pruthenici milites, & Ciues probarent.* Minoris partis ſententia erat,

In Conuentione Piotrcouienſi

variatis ſententiis

1459. *perſeuerandum in bello eſſe, & recuperandum ablata, nec deſerendos militares, & Ciues Pruſſiæ, fidem ſuam ſequentes. Satiusque* A *fuiſſe multo, non moueri bellum, nec præberi fædus, quam omitti motum, & in periculum extremum detrudi ſuſceptos, omnemque ſpem ad rehabendum terras occupatas claudi, turpibus conſultationibus, ac ſentenciis, Regni Poloniæ, omnem gloriam, & expectationem, de recuperandis occupatis terris ſubuerſum iri. Nunquam fore, vt Prutheni ſe Polonorum permittant fidei, ſi tam ſacro ſanctæ ſuſcepti, abiectos ſe viderint. Nunquam Regem & Regnum habiturum recuperandi occupatas à Cruciferis terras occaſionem, ſi eam, quæ tum eſſet prætermiſiſſet. Nunquam aliter tutam pacem fore, minusque ſuccenſendum militibus, qui per fugam ad Choyniczam pugnam omiſerint, quam Regi, & Conſiliariis ſubditos fideles omittentibus, quod illos vis hoſtilis fugere compelle*B*bat, Rex & Conſiliarii, nulla vi preſſi, quod ferociter ſpoponderant, leuiter omittunt. Nondum ad extrema, viros, equos, arma, ſumptus, commeatus, habentibus ventum eſſe. Quo ſi veniretur, tum Prutheni accerſenti, auiſandique, vt ſibi prouideant, & non pecorum more deſerendi. Nimis delicatos Polonos eſſe, & patriæ charitatis parum memores, ſi ob detrimenta leuiter ferenda, & Pruthenos prodiderint, & quæ iuris Polonici, terræ ſunt Regni, illis ſe perpetuo abdicauerint.* Et quamuis Regis animus inclinatior ad pacem fuerit, illumque maior pars Conſiliariorum ſecuta fuerit, eorum præſertim, qui enixius deditionem *Prutbenicam* acceptandam ſuperiori tempore concludebant, ſed ad conſultationem tam fidam partis minoris, quæ maiori, & ratione, & pietate nitebatur, & Rex & cæteri ſuas ſentencias re- C tractando, dirrigunt: intelligentes non finiri bellum, nec hoſtes amoueri, ſi deſiſterent, ſed maius exoriri, & tam Cruciferos, quam alios ad ſe impugnandum inuitari. Ea ſententia ſtabilita, & ab omnibus laudata Arbitris, qui pro parte Regis in futura Dicœta, pro Dominica Lætare, tenenda arbitrio præeſſent, quique cauſam Regis aduocarent, iuſtificarent, proponerent, deſignatis, rebusque aliis Regni ordinatis, diſſoluto Conuentu, die Dominico ante feſtum Purificationis ſanctæ *Mariæ*, quod in Septuageſimam eo anno cadebat, ex *Pyotrkow* diſcedens, in *Lithuaniam* quo iam *Eliſabeth* Reginam præmiſerat, per D *Opoczno*, *Radom*, *Liublyn*, *Parczow*, & *Brzesczye*, ac reſiduum hyemis, verisque tempus illic exegit. Gerendi belli qualitas, & conditio ad terreſtres, & particulares Conuentiones reiecta eſt, quatenus Communitas nobilium, quæ & in militiam ire & ſubſidia pecuniaria conferre detrectabat, ad ſaniorem mentem reduci poſſit, ne hoſte ingraueſcente, & ſociis periclitatis & amiſſis, ſuo maiori diſpendio cogatur bellum repellere, quam nunc inferre.

Bellum tandem, reiectis conditionibus pacis, per Magiſtrum oblatis decernitur in Pruthenos

A Dominica Lætare ſuperueniente. *Thomas Cracouienſis*, *Ioannes Wladislauienſis*, Epiſcopi, *Stanislaus* de *Oſtrorog Caliſſienſis*, *Stiborius Elbingenſis*, *Ioannes Gdanenſes* Palatini, & *Ioannes* de *Syenno* Caſtellanus *Leopolienſis*, Magiſtri quoque Ciuium de *Gdansk*, *Thorun*, & *Elbing*, tempeſtiue in *Nyeſchow*, & *Torun* ſuperueniunt, pro parte Regis & Regni *Poloniæ* arbitrium expedituri. Tardius pars Magiſtri, propter ſubitam diſſolutionem aquarum, & niuium, ac fluuiorum, qui non, niſi nauibus, tranſiri poterant, inflationem, in *Chelm* ſuperuenit. In qua hi fuêre principales, *Nicolaus* Epiſcopus *Culmenſis* de *Liuonia*, duo Commendatores de *Almania*, *Elbingenſis* olim Commendator, vocatus *Henricus Plawienski*, magnus Com- B mendator *Bernhardus Schumborski*, Nuncii *Frederici Bauariæ*, *Frederici Saxoniæ*, & *Frederici Brandeburgenſis*, Electorum Imperii, Ducum. Præmiſerat autem *Caſimirus Poloniæ* Rex, *Vincentium Kyelbaſſa*, Notarium, ad *Ludouicum* Ordinis Magiſtrum, *vt propter maiorem ſecuritatem, & rerum fertilitatem, ex Chelm in Nyeſchow ſuæ partis Arbitri conuenirent: faciliorem rebus tractandis concluſionem reperturi.* Verum Magiſter *requiſitioni Regiæ in nullo ſe delaturum*, reſpondit, *neque locum deſignatum mutaturum.* Ea ſuperba Magiſtri reſponſio, nihil mouit Arbitros Regis, ſed hebdomadis tribus fatigando in *Chelm* Nuncios, inſtabant, vt pars Magiſtri ad illos in *Nyeſchtuam*, aut *Bidgoſthiam* deſcendiſſet. Quod cum nullatenus, obtinere poſſent, *Cracouienſi* & C *Wladislauienſi* Epiſcopis, in *Nieſſewa* relictis, in *Chelm* ire conſenſerunt: dummodo ſaluus conductus illis plenarius concederetur. Is etſi præſtitus fuiſſet, plures tamen vicioſos defectus continebat. Quibus nihilipenſis, altero nuncio fatigato, vt plenior ſaluus conductus præſtaretur, omnes Arbitri Regis, Pontificibus exceptis, & *Ioanne Długoſch* Canonico *Cracouienſi*, qui cauſam Regis, & Regni aduocandam, defendendamque coram duodecim Arbitris ſuſceperat, nauali itinere feria ſecunda Paſchæ in *Chelm* proceſſerunt, communes ſecuritatis literas, in debita forma, partem Magiſtri, eis, nullatenus dubitanti- D bus, negaturam. His in *Solyecz* nocturnantibus, velox, quem in *Chelm* fatigauerant, Nuncius allatus, deferens literas, quibus pars Magiſtri denunciabat *ſe nullas alias ſaluiconductus literas, præter eas, quas deſtinauerat, truncas & defectuoſas conceſſurum.* Itaque ex *Solyecz* in *Nyeſchewa*, & *Thorun* reditum eſt: Magnã bilem omnibus de parte Magiſtri contra *Henricum Plawyenski* euomentibus, quod is autor fuit, plenam ſecuritatem Arbitris Regiis non concedendi. Feria

Literis ſalui conductus Arbitris Polonorum à Cruciferis denegatis arbitrium pacis, vtrinque tractandæ, reſcinditur.

1459.

Thomas Cracouienſis Epiſcopus iuſtitiam Caſimiri Poloniæ Regis in negotio Pruthenico publice Thorunii declarat, & bellum iuſte eum mouiſſe demonſtrat: allegationibus eorum, quibus nituntur, iure confutatis.

Feria ſexta Paſchæ in *Thorun*, in prætorii loco, omnibus militaribus, & Ciuitatibus, quorum tunc frequens confluxerat numerus, iuſticia *Caſimiri* Regis & Regni *Poloniæ*, per organum *Thomæ Cracouienſis* Epiſcopi, multifario, & ſentencioſo ſermone declarata eſt. Qui omnibus, quibus Cruciferi ſe tuuntur commemoratis, eorum omnes allegationes, ex Canonibus & legibus, iureque naturali, Diuino, & humano confutauit, & Regem atque Regnum *Poloniæ*, iuſtum bellum mouiſſe, & mouere Cruciferis, clariſſime monſtrauit: *Se virum grandæuum, & Pontificem, atque iuris Diuini, & humani Magiſtrum, in ea fide moriturum:* Magnum in ſingulis *Pruthenicalium* terrarum hominibus, ſermo ſuus fructum effecit, pluribusque fletum reſoluit, & omnium, in eam vsque diem, pectora vacillantia ſtabiliuit, & ſanauit. Deciſione itaque arbitraria, ex huiusmodi cauſa abrogata, amplior deciſio ad ſuperarbitrum partium. *Albertum Auſtriæ* Ducem, reiecta eſt: qui & *Caſimiri Poloniæ* Regis, & *Ludouici* Magiſtri Nunciis ſolicitatus, onus Superarbitri *Almanorum* Principum ineſcatus conſiliis, & promiſſis, ſusceperat.

Lucas Slupeczki Rauitha

Præuaricationibus & transgreſſionibus nefariis, & deteſtabilibus, Armiger, & miles *Cracouienſis* Diœceſis, *Lucas* de *Slupcza*, terrigena *Sandomirienſis*, tempore diuturno in omne ſcelus violentiæ, concuſſionis, & iniuriæ, in Colonos ſuarum villarum, & in vicinos, ſibi & ſuis villis confines, nobiles, & plebeios, ad reſiſtendum ſibi languidos, graſſabatur. Erat autem ſtirpe nobilis, de Domo, & familia *Rauitharum* genus ducens. Cuius parens *Groth* de *Slupcza*, dum ob ſcelus homicidii (Militem enim inſignem, *Ioannem Oſſolinski* Caſtellanum *Vislicienſem*, de Domo *Bipennium*, bona & villam Eccleſiæ & Præbendæ *Sandomirienſis* dictam *Dwyekozi*, violenter, & ſtudioſe irruens, cuius agrum ſibi *Groth* vſurpabat, nomine & vice filii ſui *Ioannis*, tunc eiusdem Præbendæ Canonici, defendentem, in fundo Villæ *Dwyekozi* necauerat) ob aliaque facinora, in Regnum & patriam commiſſa, bannitus. Caſtrum quoque ſuum *Conari*, à *Wladislao Poloniæ* Rege ſecundo expugnatum, & in perpetuam ſuæ iniquitatis vltionem disruptum foret, hunc non ſolum bonorum, ſed & ſcelerum reliquerat hæreditarium ſucceſſorem: in quo parentis ſui *Grothonis*, quamuis mortui, viuebat tamen impietas. In conſpectu itaque *Wladislai* tertii, deinde etiam *Caſimiri* tertii, ſibi ſuccedentis, *Poloniæ* Regum, & ſuorum Satraparum, propter actiones ſuas violentas, habebatur ipſe *Lucas* odioſus ſuis quoque concuſſionibus, in exitium & necem ſe procendentibus, reſiſtere audebat nemo, ab omnipotente Deo dilatus longo tempore ad vindictam, vt pro tarditate durius feriretur. Itaque eum nobile, accipiendo *Sbigneam*, filiam *Sbignei*, de *Brzezye*, Regni *Poloniæ* Marſchalci, ſortitus fuiſſet coniugium, filiosque procreaſſet & filias, & ſubſtantia ſua ex ſpoliis inopum, in bobus, equis, ouibus, cæterisque armentis, creuiſſet in terra, blandiebaturque ſibi, in delictis ſuis, vt pullus onagri laſciuiens, & incraſſatus, impinguatus, dilatatus, indurabatur cor eius, quia non ſtatim percutiebatur, ſed differebatur ad pœnam. Contra cuius impietates, in caput eius relatura ſupplicia Diuinitas conſurrexit, tradens illum in interitum Sathanæ, vt plagis ſuis afflictus, à ſordibus ſuis quandoque reſipiſceret, & propiciationem quereret Diuinæ pietatis. Anno itaque Domini Milleſimo, quadringenteſimo, quinquageſimo, nono, die vigeſima octaua menſis Decembris, inuaſit illum Spiritus nequam, & permittente Deo, graui tortura exagitabat eum. Nec vxor ſua filiusque ſuus *Ioannes*, cæterique cognati, ſeruitores, & neceſſarii, terrores dæmonum poterant ferre, ſed in alias fugiebant domos, perculſi furore nimio: Ipſum vero dæmonium liberius, illis fugientibus, verberabat. Voces quidem Dæmonum inſultantium, & exprobrantium illi facinora ſua, & ſonitus verberum, à circumſtantibus audiebantur, nemo tamen loquens, ſed nec verberans videbatur. Quo malo, & ipſe *Lucas*, & Coniunx, atque filius, cæterique neceſſarii, attoniti, quippe, qui & ipſi aſſidua formidine, & vigilia adeo torrebantur, vt nec ſomnum capere poſſent, mittunt, & *Ioannem Warſſi Cazymierski* ſacerdotem, præpoſitum *Chelmenſem*, quod & eiusdem generis, & familiæ eſſet, & energuminos exorciſmis curare intrepide ſolitus erat, accerſunt. Sperabant enim expulſo per eum, iuxta atque à cæteris, dæmone, plenam liberationem illum conſecuturum. Is, cum & proximi, & fratris calamitate permotus, aduenisset, in dæmonis expulſionem, ieiuniis, & orationibus totus ferebatur, frequenterque omnibus ab ægro diffugientibus, ſolus cum illo remanebat: nihili pendens ſtrepitus, & fragores horribiles dæmonum, quos plus ſolito cadentibus tenebris commouebant, diſpellebatque virtute exorciſmorum ab ægro exagitationes, verbera, & flagella, quibus à dæmone cruciabatur, leuiusque paſſionem dæmonicam ferebat. Nec dæmon tacitus eripi ſibi ſuum mancipium in quod ſæuiendi acceperat poteſtatem, querebatur, ſed vociferans, quod minus in *Luca* explebat verberationis, ſe ſignificat expleturum, pœna aliorum. Nec verbis minatoriis defuit effectus. Puerum enim duodecim annorum, qui ægro miniſtrare conſueuerat, cum ſolitarium in ſtuba, cuius furnus iam incenſus fuerat, offendiſſet, arreptum & contortum, caput eius in foramen furni, flammam cientis, valde anguſtum incluſit. Cumque caſus hic omnes lateret, odore ad vniuerſos pertingente, & ſingulorum nares implente, intellectum eſt ocioſum non

propter ſcelera & rapinas,

1459.

eſſe, quod tantam oliditatem, ad vniuerſorum palatum infudiſſet. Dæmonisque opus aliquod, vt erat, portendi, autumabant. Tandem diſcurſione per omnes ædes Curiæ facta, reperiunt puerum furni foramini incluſum, cuius caput igni torrebatur. Hunc & ex igne & foramine conati extrahere, diu, nequicquam luctati, tandem ſumma vi adniſi, exanimem, teſta capitis, in dimidia parte diſrupta, ægre extrahunt. Nimia admiratione capti, quali arte, exiguo foramini, capite multo anguſtius dæmon puerum incluſiſſet. Qui etiam nec miniſtris præfati *Ioannis Cazymierski* pepercit, ſed illos luto, pice, & ſtercore ſuffundebat: Omnes tamen has & plurimas moleſtias Dæmonis, *Ioannes Caſimyerski* æquo animo ſex hebdomadis ferebat, omni ſtudio intendens, ad præfati ægri curationem. Ducebatque cum eo noctes inſomnes, quoniam ſub illis æger durius à Dæmone, quam interdiu, torquebatur. Perſuadebat ergo lucida interualla habenti, *ſi iniuſte & per vim rapta reſtitueret, ad bonam illum valetudinem facile rediturum.* Longo & aſſiduo ſermone in auribus ægri diſſerens, *luſtrari illum à peccatorum labe, & vnicuique ablata reddi oportere, & ſic illam conſequi gratiam liberationis. Pro re certiſſima habiturus, quod nequam Spiritus, vt mundetur à culpis, ſibi in conflatorium datus ſit. A vexatione procul dubio ceſſaturus, ſi poſt pœnitentiæ dignos fructus conflator, non repererit, quod abſtergat.* His perſuaſionibus *Lucas* de *Slupczo*, & vt pœnas dæmonis euaderet, motus, pollicetur ſe omnia, quæ ſuis & alienis ſubditis abſtulerat, ad integrum reſarturum. Ad quam rem exequendam, cum dies dicta fuiſſet, & ſpoliationem paſſi accerſiti, ad tollendum ſua veniſſent, boum, vaccarum, ouium, equorum, cæterorumque pecorum, & armentorum, iuſſu *Lucæ* grex appulſus eſt, & Procuratoribus, factoribusque, & villicis, diſtrictius à *Luca* mandatum, vt omni metu circumſcripto, recognitione fideli facta, purum ſepararent ab impuro, & hæreditarium à violento. Id cum illi impigre exequendo, inter pecora & armenta, perperam, & per iniuriam ablata, & quæ iuris *Lucæ* erant, iuſtum feciſſent ſequeſtrum, apparuit omnem illum boum, equorum, ouium, & armentorum gregem alienum, & propriis atque finitimis Colonis, per vim aut calumnioſe fuiſſe ereptum, & diuturno tempore iam detentum, præter duas macillentas vaccas, vnum bouem, & quinque oues, quas duntaxat ſequeſtratores ad *Lucam* pertinere affirmabant. Stabant autem ſpolium, & iniuriam paſſi à longe, ſpe bona pleni, quaſi extemplo ſua animalia recepturi. Id *Lucas Slupeczki* cum vidiſſet, ægre atque grauiter ferens, ſe tanta poſſeſſione fructuque ſpoliari, inhibente dæmone, quo agebatur, ſentenciam ſui promiſſi, paſſione eum tunc deſerente, retractat, & hominibus ſingulis, qui ad tollenda ſua venerant, graui opprobrio, & improperio minaci inflicto, mandat tolli ſequeſtrum, & omnia pecora, & armenta confundi, & in Curiæ ſuæ caulas reduci. Cuius obſtinata duritia *Ioannes Caſimyerski* Præpoſitus *Chelmenſis* animaduerſa, & intelligens illum ſorti ſuæ deſtinatum, nec Æthiopem pellem ſuam depoſiturum, eo deſerto, in domum ſuam abiit, nec appoſuit vltra, quamuis ſolicitatus, ad illum reuerti. Vixit autem *Lucas Slupeczki* poſt hanc plagam, & paſſionem prope annis duodecim. Intra quos, certis temporibus, non tamen continuis, reſciſiori & lentiori flagello, quam ante agebatur. Non tamen per tam ſpacioſum, & extenſum tempus, ad percutientem ſe curauit reuerti, nec attendebat ſe, obumbrante dæmone eius ſenſus, ad diſtrictum Dei iudicium peruenturum. Itaque cum pacientiam & longanimitatem Dei, per tot annos, duxiſſet in abuſum, anno Domini Milleſimo, Quadringenteſimo, Septuageſimo primo, die Mercurii, decima octaua menſis Iunii, facta confeſſione, ſumpto viatico, nulli tamen eorum, quos rapinis concuſſerat, ſubſtantia reformata, filio *Ioanni* & Coniugi *Sbigneæ* illam demandans, expirat. Huius funus dum apud Monaſterium S. *Iacobi* fratrum Prædicatorum extra muros *Sandomirienſes*, ſepultum fuiſſet, horrendis ſtrepitibus, terroribus, & infeſtationibus clamoroſis dæmoniacis, per noctes ſingulas, Eccleſia, & Monaſterium complebantur, adeo vt Eccleſia, & monaſterium, continenti incendio putarentur flagrare, & vicini finitimi ad extinguendam flammam facto concurſu, oſtiis Eccleſiæ clauſis repertis, quid portenti interceſſiſſet, per rimas exploraturi, viderunt ex ſepulchro *Lucæ Slupeczki* igneam columnam conſurgere, & in vniuerſam Eccleſiam, flamma ſua, quaſi illam deuoratura, graſſari: Fratres inſuper Monaſterii, ad ſoluendum matutinale officium, frequentibus terroribus acti, nunquam audebant conſurgere, cogebanturque per plures menſes ab ingreſſu Eccleſiæ, ſub nocturnali tempore abſtinere. Quodam inſuper tempore, prior Monaſterii *Andreas Ribka*, dum ab officio deſtitutus, nouo Priore *Nicolao* de *Sandomiria*, cum cæteris fratribus in ſtuba remanente, ad quieſcendum abſque comite, lucernam ardentem præferens, in manibus, in dormitorium tranſiſſet, facies *Lucæ Slupeczki* tota ardens, & ignea, cum magno ſonitu & fragore, illum tranſeuntem cæpit conſectari, vociferans, *Monache, redde equum meum, quem in funeralibus meis ſuſtuliſti.* Qua viſione, & voce frater *Ribka* attonitus, cecidit ſemianimis in terram. Vbi cum, Spiritu coanguſtato, & incluſo, per horæ ſpacium vnius iacuiſſet, à Priore & fratribus, omnium, quæ circa *Ribkam* agebantur, ignaris, superuenientibus, reperitur,

annis vero quatuordecem exagitatus

tandem moritur.

1459.

& pro mortuo habitus, in ſtubam cum mœrore deportatur. Vbi cum poſt multum tempus, ſpiritum & memoriam reſumpſiſſet, A Priori & fratribus ſuis ex ordine caſum ſuum enarrauit. Alio inſuper tempore *Lucas* ipſe *Slupeczki*, ad ſacrarium, in quo vnus fratrum, clauſus dormiebat, ſub intempeſta nocte accedens, triplicem ædidit ad oſtia pulſum. Sacriſtiano autem quærente, *quisnam eſſet, aut qua de cauſa pulſaret. Ego ſum*, inquit, *Slupeczki Lucas, Vade quæſo, à me monitus, ad Conſortem olim meam Sbigneam, & ad filium Ioannem, requiſiturus vtrumque, vt ſingula quæ pauperibus abſtuli, de ſubſtantia à me illis relicta, quanto celerius reſtituant, ſupplicia horrendiſſima, quæ patior, ſi ſecus egerint, inciſuri.* Sacriſtianus autem plagam, quam ſibi loquens minabatur, niſi ſua mandata ad coniugem & filium deferret, euitaturus trucem, denun- B ciationem, ſibi demandatam, ad vxorem & filium deportauit, reſtitutionemq; ablatorum perſuaſit. Quæ pro deliramento accepta eſt, vt verificarentur patrum ſanctorum monita & ſcripta. Per quos memoriæ proditum eſt, poſt mortem diuitis, litem inter neceſſarios, dæmones, ranas conſurgere, ſuper derelictis, allegantibus neceſſariis, non eſſe aliquem curam habere de anima, aut de corpore, ſed ſolum de terrena ſubſtantia, vt illis integra remaneat. Dæmonibus, vt animam ſolam tollant; ranis, vt cadauere ad veſcendum potiantur. Sub hisque conditionibus pax componitur, inter diſſidentes, vt filiis & conſanguineis, terrena cedat ſubſtantia, C ranis cadauer, dæmonibus anima. Cuius contentionis euidentem figuram, in teſtamento veteri, conſtat præceſſiſſe, Dicente Rege *Sodomorum* ad *Abraham. Da mihi animas, cætera tibi tolle.* Moroſiorem forſan me geſſi, in referendo caſu tam tetro & terribili, quam ſat fuit: *Polonorum* Proceres ab inſita eis rapina, & concuſſione, auerſurus, dum animaduerterunt ſui generis, atque gentis Satrapam *Lucam Slupeczki*, quamuis pœna gehennali, dum viueret, à dæmonibus tortum, vitam ſuam per annos tredecim, ſalutari pœnitentia non emendaſſe, reformationem vero iniuſte ablatorum, neque filium, neque vxorem, quamuis in vita & poſt mortem demandatam, curæ habuiſſe. D

Venti validiſſimi & inundatio aquarum damna & chariſtiam producunt.

In Dominica Lætare, & tribus diebus ſequentibus, validiſſimus flatus Borealis venti ſuperuenit, vt robuſtiſſimas turres, domos, & arbores, a ſuis fundamentis ruinando deiiceret. Fruges hyemales, præſertim ſiligneæ, à niuium multitudine depaſtæ. Inundatio aquarum duobus menſibus continue durans, annonæ cariſtiam effecit.

In *Hungaria* noui motus. Quidam enim Barones, quorum Princeps *Nicolaus Friſthaczki*, erat. *Matthia* reiecto, *Fredericum* Imperatorem, & *Auſtriæ* Ducem, in Regem aſſumunt. Qui electioni à paucis de ſe factæ A conſentiens, totam *Hungariam*, nouo & ciuili bellorum fremitu inuoluit. Omnis tamen motus, exinde coortus. *Frederico* Imperatore impenſam quamlibet, ad proſecutionem negocii facere faſtidiente breui refriguit. Exercitibus tamen vtriusque Regis inuicem conuenientibus, fit atrox, & crudelis hinc inde pugna. Et quamuis dimicationem ipſam præſentia *Matthiæ Hungariæ* Regis adiuuaret plurimum. Præſens enim, & ſpectator pugnæ atque adhortator militum aderat, & labantem pugnam feſſis nouos ſubſtituendo, in locis aliquot reſtituiſſet. Ad extremum Cæſarianis militibus, bellum, *Frederici* nomine, adminiſtrantibus, victoria ceſſit. *Hungari*, & eorum auxiliares, magna clade obruti, & fere omnibus aut ca- B ptis, aut interfectis, omnis exercitus *Matthiæ Hungariæ* Regis deletus. Rex ipſe *Matthias*, ornamentis Regiis, ne proderetur abiectis, cum paucis fugiendo, perſequentium manus, & captiuitatem euaſit. Et *Budam* perueniens, meticuloſitate, & puſillanimitate ingenti, renunciare, cedere Regno, in animo ſuo firmauerat, & *Frederico* Cæſari victori, ſupplicem ſe facere deſtinabat, rogaturus illum, vt de iure *Hungariæ* Regni vniuerſo excedens, liceret ſibi circa patrimonium tantummodo, & hæreditates, & Caſtra à patre quæſita, remanere. Ab hoc autem propoſito *Michaëlis Zeladin* auunculi ſui, amicorumque aliorum conſi- C liis, puſillanimem animum ſuum, meliora ſperare iubentibus, ægre reuocatum, miſſis Nunciis notabilibus, Eccleſiaſticis, & Secularibus, *Viennam* pacem, cum *Frederico* Cæſare, ſub his conditionibus, perpetuam componit, *vt Cæſar Fredericus, titulo Regni Hungariæ, ſibi & ſuis ſucceſſoribus, retento materialem Coronam Hungariæ Regni, ab Eliſabeth Regina Hungariæ, Alberti olim Hungariæ Regis relicta, apud illum in manus fideles depoſita reddat. De adminiſtratione quoque Regni Hungariæ, ad vitam duntaxat Matthiæ cedat: poſt mortem Matthiæ, etiam ſi pignus ſuſceperit Matthias, ſibi ſucceſſurus. Pro reſtitutioneque coronæ Hungariæ, Matthias Rex Frederico Cæſari, octoginta aureorum* D *millia ſoluat, & de ſucceſſione Regni Hungariæ, morte ſua ſecuta, per ſuas literas, & omnium Conſiliariorum, & per corporale ſacramentum, operis effectu per Regem, & Conſiliarios præſtandum, Cæſarem certiorem faciat.* Sub his conditionibus dum pax, earum complemento ſecuto, conueniſſet, *Matthias Hungariæ* Rex, etiam à Cæſare in filium ſuſceptus, tum primum ſe coronari in *Alba Regali*, Corona huiusmodi obtinuit, & contra omnem ſpem ſuam, Regno *Hungariæ* potitus, hæredibus etiam, filius *Cazymiri* Regis *Poloniæ* extantibus, inſo-

Matthias à Frederico Romanorum Imperatore victus,

tandem pacis conditionibus ſecutis Rex Hungariæ creatur.

1459.

1459.

lentius ſe erga Cæſarem *Fredericum*, erga *Michaëlem Zeladin* auunculum ſuum, quem proceſſu temporis in miſerabilem captiuitatem coniecerat, gerere cœpit.

Feſto Paſchæ lapſo, *Caſimirus Poloniæ* Rex ex *Lithuania* reuerti cæpit, & feria quarta in vigilia corporis Chriſti, *Radom*, excipiente eum illic *Zophia* genitrice ſua ſuperuenit. Feria ſecunda ex *Radom* diſcedens, in terras *maioris Poloniæ* diuertit. Agebantur interim particulares Conuentiones, ſuper expeditione bellica, Cruciferis in *Pruſſia* inferenda. Et Baronibus quidem *maioris Poloniæ*, qui in *Colo* conuenerant, viſum eſt expeditionem inſtaurari, aut ſaltem militibus, iuxta facultatum poſſeſſiones expediendis, bellum geri. *Cracouienſes* negarunt, aut militiæ aut bellis vacare, donec deformata, & collapſa erigerentur, & res publica, quæ peſſimo ordine, & Regis *Caſimiri* facilitate, B pene perierat, reformaretur. Vnde petebant Conuentionem generalem in *Pyotrkow*, pro die ſanctorum *Petri* & *Pauli* Apoſtolorum, teneri. Eam rem adeo moleſte *Caſimirus* Rex tulit, vt precibus *Craconienſium* Baronum repudiatis, & Conuentionem teneri negaret, & Barones pleroſque, quaſi regimen regni erepturi ſibi forent, aſſentatoribus ſuſpitionem augentibus, pro hoſtibus duceret. Habiti proinde ſunt particulares in terris *Cracouienſibus* Conuentus. In quibus dum *Cracouienſes* pertinatius perſeuerandum in propoſito cenſuiſſent. Conuentio generalis pro die ſancti *Ægidii* in *Pyotrkow* indicta eſt. Ne tamen *Pruſſiæ* res periclitatum iri contingeret, a *maioris Poloniæ* terris, collatione bonorum facta, vt is, qui centum marcas redditus haberet, lanceam vnam mitteret, & ciuitates, Oppidaque Regia, pedites, iuxta facultatem mitterent, exercitus congeſtus eſt, & in *Pruſſiam*, induciis, quæ labente ſanctæ *Margarethæ* die, expirabant, miſſus. Nihil tamen memorabile illic egit, neque ad expugnationem hoſtilium munitionum intendit, ne duntaxat hoſtes in Regios graſſarentur, hinc & inde gyrando, prouidit. Poſtremo in *Thorun* ſe recepit: vexationem quam *Bernhardus Schumborski*, & hoſtes ex *Chelmno Thorunenſibus* inferebant, prohibiturus. Exindeque, cum iam tempus hyemis appeteret, iniuſſu Regis, & Baronum, dum nemo eſſet, qui diſcuſſuros caſtigaret, in domos defluxit. Milites Regii in inferiori terra præſidia Ca- D ſtrorum & Ciuitatum obtinentes, etſi particularem, inſignem tamen de *Ludouico* Magiſtro *Pruſſiæ*, retulerunt triumphum. Nec multum abfuit, quin & ipſe Magiſter *Ludouicus* caperetur. Ducenti & amplius equeſtres capti, totidem & plures interfecti, ſpoliorum maior, quam pro numero, copia. In ſingulos Regios milites viginti millium aureorum numerus ſpolium diuiſum.

Polonis non ſatis concordibus

aliquis tamen exercitus in Pruſſiam mittitur.

Qui nulla re memorabili edita

domos redeunt.

Præſidia tamen Caſtrorum Regia, inſignem referunt ex Ludouico Pruſſiæ Magiſtro triumphum.

Oppidum *Lubow*, quod partium Regiarum A in eam diem erat, ne in blado ſuo ab hoſtibus pateretur detrimentum, in partes Magiſtri conceſſit, & præſidium ſuſcepit ſuum. Agitabantur & pro pace, aut pacis induciis, inter *Caſimirum Poloniæ* Regem, & Ordinem plures tractatus. Dumque ſpes de firmanda treuga, per *Henricum Plawyenski* facta fuiſſet, miſſique vsque in *Marienborg* duo Barones, *Stanislaus Oſthrorog* Palatinus *Caliſſienſis*, & *Ioannes Czarnkowsky* Caſtellanus *Gneſnenſis*. Ii quamuis cum Magiſtro, & *Henrico Plawiensky* plures agitaſſent tractatus: non tamen pacis modus, aut eius induciæ, *Bernhardo Schumborski*, & ſtipendiariis partis aduerſæ, illam inficientibus, poterat dari. Propter quod Magiſter & *Plawiensky* inuerecunde renunciarunt Regi, *omnem ſibi à ſtipendiariis poteſtatem ereptam, neque in ſuo arbitrio, pacis aut belli ius conſiſtere. Agi proinde dignaretur clementia, & tam ſibi, quam* B *Ordini, ne prorſus interiret proſpicere.* Plures naues onerariæ, frumentum & ligna in *Gdansk* portantes, induciis temeratis à *Fricz*, qui in *Gnyew* præerat, captæ fuere, dum ad *Gnyew* appuliſſent. Quarum reſtitutionem Rege expetente, à Magiſtro *Pruſſiæ*, reſponſum æditum eſt, *Friczonem, ſua temeritate vſum, prædam illam feciſſe, ſuumque imperium, ſi reſtitutionem mandare vellet, pro nihilo habiturum.* Ita ſub pace, & eius induciis, plus detrimenti ab hoſtibus, quam ſub bello acceptum eſt, hoſtibus ad dolos & fraudes ſe conuertentibus, poſtquam ſe in iuribus vidiſſent aſſidue deficere.

Lubow oppidum ad Cruciferos deficit,

inducias vero toties tentatas

mercenarius miles Cruciferorum diſturbat.

C Feria ſexta in die ſancti *Bartholomæi* Apoſtoli, *Caſimiro Poloniæ* Rege *Lanciciæ* agente, Conſules & Primores Ciuitatis *Wratislauienſis*, venerunt. Qui tam ſuo, quam totius Ciuitatis ſuæ & *Namislouienſium* nomine, qui ſoli in fide cum *Wratislauienſibus* ſtabant, petebant, *vt quoniam Ladislao Hungariæ & Bohemiæ Rege mortuo, vtriusque Regni ius ad ipſum recidiſſet. Ipſi quoque ea mente ſtabiliti eſſent, vt Georgium Pozdzyebraczki, vt hominem hæreticum, & iniuſtum, Regnique Bohemiæ occupatorem, nullatenus pro Rege habituri forent, dignaretur perſonaliter venire, aut mittere, & Wratislauienſis, & Namislouienſis Ciuitatis, ſuſcipere plenam poſſeſſionem, & regimen.* Iam enim præfatum *Georgium Pozdzyebraczki*, *Bohemiæ* aſſertum Regem audierant in armis D eſſe, & omnes *Sleſiæ* Principes, eos etiam, qui ſecum alias ſentiebant, imperium ſuum acceptaſſe, & ſecum vna pro ſui aut deſolatione, aut expugnatione aduentaſſe. His à *Caſimiro* Rege commendatis, quod in tempore tam periculoſo & aſpero, ſoli, quod iuſtum & ſanctum eſſet, & facerent, & ſentirent, reſponſum eſt. *Deditionem quidem eorum gratam ſibi fore, ſe tamen & res ſuas ita qualificatum, & Pruthenico bello implicatum eſſe, vt eam nullatenus poſſit ſuſcipere. Redirent proinde, & Rege Caſimi-*

Wratislauienſes & Namislouienſes Georgium Bohemiæ Regem non agnoſcunt:

Quamuis eorum deditio à Polonia

1459.

ro non ſit accepta.

tam ſibi, quam ſuis Ciuitatibus, vtcunque poſſent, proſpicerent: Id vnum tamen cauerent, ne fidei Catholicæ, deprauarent puritatem. Eo reſponſo, Wratislauienſes, & Namislouienſes, quamuis ſibi moleſto, magis ſoliditati, quam perculſi. Sciebant enim, Caſimirum Regem Poloniæ ſyncerum ſibi reſponſum ædidiſſe, Georgio, Ciuitati ſuæ imminenti, reſiſtentiam parabant.

Die ſancti Ægidii, qui in Sabbatum cadebat, adueniente, cum Caſimirus Poloniæ Rex, & frequens Prælatorum, & Baronum Poloniæ numerus, in Pyotrkow aduenisset. Cracouienſium terrarum Nuncii, quorum Ioannes Rythwienski Capitaneus Sandomirienſis, Ioannes Tharnowski, & Ioannes Melſtinski, capita & Principes erant, cum ad propinquum conſtitiſſent, negarunt ſe locum, ſine Regis & Conſiliariorum ſecuritate, intraturos. Aulici enim & familiares Regii, & plerique Barones, de quibus Rex fidebat, Regio iuſſu conſtricti, in armis erant, & in frequentiori, quam vnquam agmine, illuc conuenerant. Iniectus enim erat Caſimiro Regi ſcrupulus, deſtitutionem ſuam, velut praue Regnum adminiſtrantis, nonnullos Barones moliri. Ea res, cum & inſoliti, & pernicioſi eſſet exempli, non ſine amaritudine, & irritatione animorum, vt malum, quod ſerpebat, reſcindi poſſet, admiſſa eſt, & Nuncii Cracouienſium terrarum, armis & ipſi veſtiti, adueniunt, quaſi cerneres, non domeſticos fratres, & amicos, ſed hoſtes & forenſes, conueniſſe, Rege autem Caſimiro, Conſiliariiſque, & magna multitudine, locum conſilii ingreſſis, Ioannes Rythuienski, Capitaneus Sandomirienſis in lingua & animo promptus, non pro Cracouienſibus tantummodo terris, ſed pro vniuerſo regno, in hunc modum diſſeruit.

Ioannis Rithwyenski Nuncii dicendi libertas in Caſimirum Regem coram tota Conuentione Piotrcouienſi ex vtraque parte armatis conſiſtentibus.

Indigna, inquit, ſors, Sereniſſime Rex, & notoria calamitas, in quam te feriente prolapſi ſumus, & niſi propiciatio Diuina, genus noſtrum inſpexerit, vſque ad interitum, & perniciem, prolapſuri ſumus, nos impulit, vt præſentem Conuentum, depoſceremus agi, publicarum rerum à te tuiſque Conſiliariis reformationem, & ſtabilimentum petituri. Qui licet ægre conceſſus fuerit, antequam tamen conueniret terræ Chelmenſis nobiles, Sigismundus de Lathiczyn, & Wyerzbyatha de Schennicza, qui & ipſi nobiſcum Cauſam agunt, per Præfectum tuum Ioannem Kuropathwa, violati, & captiuitate, atque vulneribus affecti ſunt. Sed & nos cæteros, qui cauſam publicam, Prælatis, & Baronibus diſſimulantibus, agimus: exoſos, & inuiſos habes, tuos ſemper appellas hoſtes. Cuius rei gratia, tantam hominum copiam in armis conuenire iusſiſti. Nos vero ingenue profitemur, tuos ſubditos, ſubiectos, & amiciſſimos eſſe. Sed ingemiſcimus, miramur, & querimur, te infeſtum nobis, & Regno noſtro hoſtem eſſe, qui terram Regni inſignem Lucenſem, & villas, numero plures, prope Brzeſczye conſiſtentes, à Regno Poloniæ alienaſti, & ditioni Lithuanorum adieciſti, nobiſque pulſis & excluſis, terram notabilem, & villagia ipſa, iniuſtis Dominus conceſſiſti. Neque his contentus, conaris & æſtuas, vt & terram Podoliæ, à Regno ſequeſtres, & Lithuanis ſubiicias. Pro gratoque munere accipis, ſi Lithuani Caſtra, poſſeſſiones, munitiones, in terra ipſa Podoliæ, & alias à Polonis ſurripiant. Qui à Ducibus Maſouiæ, tuis & Regni Poloniæ feudalibus & vaſallis, Ducatibuſque eorum, duos Diſtrictus Gonyacz videlicet, & Vagrowyecz per vim & iniuriam ereptos, Lithuaniæ Ducatui applicaſti. Sed & ipſos Lithuanos, Regno Poloniæ feudales, & ſubiectos, in tam ſuperbam mentem erexiſti, vt neque arma contra hoſtes noſtros communes Cruciferos, ferre, neque imperiis tuis obedire vellint. Cuſſione leuiſſimæ, & iniuſtæ monetæ, quaſi quodam vulgari incendio, nos conſumis, furum, prædonum, raptorum, cæterorumque maleficorum, & eorum præſertim, qui monetam falſificant, malitiam graſſari ſinis. Neque in hoſtes, Regnum deuorantes, neque in ſceleratos animum aduertis. Bona Regalia, & introitus, inutiliter conſumis. Vectigalibus, & ſtationibus Regnum adeo exhauris, & oneras, vt perpetuam Ciuitatum, & Villarum, videamus deſolationem. Viduarum, pupillorum, & oppreſſorum, querelis, & fletibus non moueris, vt adminiſtratio quoque iuſticiæ, ſub tuo regimine perierit. Armis, equis, auro & argento, & quibusque precioſis Lithuaniam exornas, Poloniam nudas; cum tam genitor tuus, quam frater tuus Wladislaus Hungariæ, & Poloniæ Rex, quam etiam tu ipſe, omnia decora, omnia ornamenta, omnes denique honores, & plurima beneficia, à Polonia accepiſtis. Et cum genitor tuus, vnius Diſtrictus exigui eſſet in Lithuania Dux, poſtea fauore Polonorum & Regni Poloniæ, & totius Ducatus Lithuaniæ Dominus effectus fuerit. Et ignotus, obſcurus, atque gentilis, per Polonos, in noticiam totius Chriſtianitatis, & in fidei lumen, atque claritatem ampliſſimam peruenerit. Lithuaniæ inſuper, & Samogithiæ terras, à Cruciferis occupatas, brachio Polonorum ereptas, Lithuanis reddiderit, & victores ſuos armis Polonicis vicerit. Quo in longæua ætate abſumpto, fratrem tuum Wladislaum, non in Poloniæ tantum, ſed & in Hungariæ Regnum proueximus. Quo fœlici, & glorioſa morte obeunte, te, & Corona Regali, & ſplendido matrimonio, inſigniuimus. Bella cum Cruciferis agentem, non armis ſolum, & corporibus, ſed & ære noſtro, & ſingulis ſubſtantiis in eam diem adiuuimus: Propter quod magno dolore affligamur, & conficimur, poſtquam pro tot noſtris, in genitorem, & germanum tuum, & poſtremo in te ornamentis, honoribus, excellentiis,

1459.

tiis, & decoris præſtitis, Lithuanicam gentem, nihil de te, patreque tuo meritam, & ſi verum oportet fateri, patri & tibi parum fidam, nobis anteponis, & iniuriis, oppreſſionibus, & grauaminibus, nos vexas, conficis, & vſque ad perniciem conſumis. Oratum igitur venimus, & oramus, vt terram Lucenſem, & villas Parczouienſes, terræ inſuper Podoliæ portionem, per te nobis iniuſte adempta, reſtituas, monetam tenuem, futilem, & Regno damnoſam, cudere deſinas, oneroſas ſtationes, & vectigalia ſubducas, Petentibus iuſticiam, & patrocinium tuum, te exorabilem, & benignum præſtes, & pro defenſione Regni, depoſita ſegnicie, te animoſum, & Virum oſtentes. Regemque Poloniæ, imo parentem te memineris, non vitricum. Id ſi impetramus, obedienter & iuſſionibus tuis parebimus, & pro tuis Regnique neceſſitatibus liberaliter ſubſtantias noſtras conferemus, & pro vtilitatibus excubabimus. Sin minus, neque de priuatis noſtris poſſeſſionibus quicquam collaturos, neque in militiam, niſi donatiuo accepto, nos, certus ſis ituros. Magno fauore ſingulorum Ioannes Rythwienski auditus eſt, veriſſimaque illum dixiſſe, iuſtiſſima deprecatum fuiſſe, omnis concio, etſi non aſſertione ſermonis (plerique enim iram Regis verebantur) ſilentii tamen aut laudis confeſſione fatebatur.

Purgat ſe Rex Caſimirus de ſuperioribus obiectis. Cui idem Ioannes Rythwyenski conuenientem facit replicationem.

Huic propoſitioni, & querelæ, Caſimirus Poloniæ Rex reſponſurus, primum, quod terra Lucenſis, Villæ Parczouienſes, & portio Terræ Podoliæ, non à ſe, ſed à Lithuanis occupata, & poſſeſſa ſit, purgare niſus eſt, ſed conuenienter ſibi a Ioanne Rythwienski, audiuit replicatum. Non alium, quam ipſum Ducem magnum Lithuaniæ eſſe, & ex ſuo arbitrio & iuſſu, & Lucenſem terram & cætera, quæ Lithuani occupaſſent, pendere. Sed nec Lithuanos Lucenſem terram, niſi eo iubente, & permittente, occupaſſe: quam, eo Rege Poloniæ non extante, nunquam occupare auſuros. Monetæ deinde cuſſionem, à Conſiliariis ſibi deduxit eſſe permiſſam, ab eaque ſe ceſſaturum affirmauit. Stationibus vero, & vectigalibus, non aliis ſe vti, quam pater ſuus vtebatur. Et Polonos iuxta ac Lithuanos diligere. Omnibusque petentibus, iuſticiam adminiſtrare. Defenſionem Regni ſibi quidem curæ eſſe. Sed ærario Regni obligato, & deficiente, nulli rei ſatis proſpicere poſſe reſpondit. Agerent vt bona Regalia ſibi redderentur: opportune ſe ſingulis Regni neceſſitatibus, prouiſurum.

De rebus Pruthenicis ſit conſultatio

Ad res deinde Pruthenicas, quoniam militarium, & Ciuitatum Pruſſiæ, Legati illis conſuli vrgebant, omnis cura conuerſa. Et Stiborio de Chełm, à Caſtri Marienborg tenuta deſtituto, gubernatio illius Ioanni Koſcielyeczki Palatino Iuniwladislauienſi, de armis Powala, & Prandothæ Lyubieſchowski, de armis Wyeniawa, commiſſa. Pleriſque armigeris, qui in Pruſſia militabant, pecunia per Regem ſoluta, nonnullis promiſſa. Ad cuius ſolutionem perficiendam, ſex groſſorum ſolutio cuilibet laneo impoſita: quam Cracouienſes Barones, & Nobiles non acceptarunt, donec pro feſto ſanctæ Catherinæ particularem in noua Ciuitate Conuentum agerent.

& ſtipendium militi ex indictione ſex groſſorum ſoluitur.

Pontifices inſuper cum Clero obtulerunt ſe aliquam modeſtam ſubuentionem facturos, ad præſtandam nouo Papæ Pio ſecundo, qui altero anno electus fuerat, obedientiam, & ad intereſſendum congregationi Mantuanæ. Præfatus enim Papa Pius, recuperationi vrbis Conſtantinopolis prouiſurus, Roma die Lunæ vigeſima ſecunda menſis Ianuarii diſcedens, & Mantuam ſe conferens, quid facto opus eſſet, vocatis Regibus, & Principibus Catholicis, conſultabat. Iacobus de Syenno Apoſtolicus protonotarius, & Gneſnenſis, Cracouienſiſque Eccleſiæ Præpoſitus, in Mantuam miſſus. Cui ſpecialiter commiſſum, vt res Pruthenicas, contra Cruciferos, & ad cautelam pro Ciuitatibus Pruſſiæ excommunicationem generalem, per Calixtum Papam latam, tolli obtineat.

Legatus ad Papam Pium ſecundum Mantuam mittitur in rebus Pruthenicis.

Circa ſancti Michaëlis feſtum, Ciues & Oppidani, de Oppido Paſchenhein, in inferioribus partibus Pruſſiæ ſito, quod partium Regiarum erat, à Magiſtro Pruſſiæ Ludouico de Erlichuſſen, de deditione Oppidi, ſibi facienda, & expulſione Præſidii Regii, crebris Nunciis, & adhortationibus, promiſſiſque ſollicitati, rem cum Michaële de Sromotny, Oppidi, & Præſidii Capitaneo communicant, quo annuente, deditio ab Oppidanis promittitur. Cumque ad diem compoſitam, exercitus Magiſtri, in quo quingenti equites, & omne robur militiæ ſuæ erat, Oppidum poſſeſſuri aduenissent, Michaël Capitaneus, qui & ipſe, ad diem ipſam, frequentem militum Regiorum numerum acciuerat, trecentos, tantummodo præſtantiores, & inſigniores intromittit, ducentos ante portam ſtare iusſit, ne ſi vniuerſi ingreſſi forent, res ad periculum recidiſſet. Trecentis autem intrantibus, portæ clauduntur, & omnes reſiſtere auſi, occiduntur. Cæteri cum armis, equiſque comprehenſi. Duo germani Słwyenſczi, Georgius & Ioannes, qui partes Magiſtri, & Ordinis, enixius in eam diem adiuuerant, vulnerati. Item vnus Commendator, & plures alii occiſi. Milites Regii, magna præda potiti.

Cruciferica militiæ robur in Oppido Paſchenhein, Polonorum ſtratagemate occiditur.

Georgius Poſdzyebraczki, pro Rege Bohemiæ ſe gerens, dum in Sleſiam cum exercitu aduenisset, à Ducibus Sleſiæ omnibus, Zeganenſibus duntaxat exceptis, cæteri enim fluxam ſe habuiſſe fidem, & fœdera, de non ſuſcipiendo Georgio, cum Wratislauienſibus inita, demonſtrarunt temeraſſe.

1459. Item & à Ciuitatibus ſuſceptus eſt. Sola *Wratiſlauienſis* Ciuitas, & *Namiſlouienſis* illi adhærens, hominis, per hæreſim *Viclephiſticam* deprauati, imperium peroſa, illum ſuſcipere contradixit. Cuius expugnationem, dum ſibi impoſſibilem videret, multis Oppidis, vicis, villis, quæ *Wratiſlauienſium* iuris erant, exuſtis, ſpoliatis, & direptis, in *Pſyepolye*, & pluribus aliis locis, poſitis præſidiis, in *Bohemiam* redibat. Præſidia autem huiusmodi, & *Bohemorum*, & Ducum *Sleſiæ* gentes obſeruabant, continuoque ſtudio, qualiter *Wratiſlauienſes* ad deditionem impellere poſſent conſultabant. *Wratiſlauienſes* è contra eorum molitiones, & præſidia, nihil pendere, & impetus frangere gentium, quas precio conduxerant, robore non ceſſabant. *Georgii* & Ducum *Sleſiæ* milites ex præſidiis glomerati, triumphalem gloriam quæſituri, ad occupandum Monaſterium S. *Vincentii*, extra *Wratiſlauiam* ſitum, deſcendunt, occupato Monaſterio, ex loci propinquitate amplius *Wratiſlauienſes* oppreſſuri. *Wratiſlauienſes*, de eorum aduentu non ignari, poſitis in locis plerisq; inſidiis, obuiam illis eunt. Et congreſſu inito, dū hi, qui in inſidiis latebant, proſiliiſſent, & *Georgii* gentes, & à tergo & à fronte vrgerentur, paruo negocio vincuntur. Cæſi plures ſunt; alii viui venere in manus *Wratiſlauienſium*, nonnulli in flumine *Odra* ſuffocati, pauci fuga elapſi. Hac clade exercitus *Georgii*, qui reſiduus in *Pſyepolye* fuerat, perculſus, concito gradu in *Bohemiam* diffugit. *Wratiſlauienſes* nullo illos de cetero laceſſire audente, & præſidium in *Pſyepolye*, & Villas Ducum, Nobiliumque *Sleſiæ* flammis exurunt. Vicinis quoque *Sleſiæ* Ducibus inducias petentibus, reſpondent, *nullas ſe cum doloſis, & infidis vicinis inducias inituros.* Itaque incendiis continuis, *Sleſiæ* Principatus, *Georgio Poſdzyebracki*, ſuis deditis ferre, auxilium negligente, vexabantur. Fracti tandem Ducum precibus, inducias ad feſtum Circumciſionis Domini, conficiunt. Interim duo Summi Pontificis *Pii* Papæ Nuncii, videlicet *Hyeronimus Cretenſis* Archiepiſcopus, & *Franciſcus* Decretorum Doctor, natione *Hiſpanus*, in fauorem *Georgii Bohemiæ* Regis miſſi, *Wratiſlauiam* adueniunt, perſuadentque *Wratiſlauienſibus, Georgium Regem Bohemiæ Papæ obedientem fore, & pro vnienda Bohemia, eiiciendisque erroribus, intentum eſſe, nec indignum, cui obedientia, velut Regi, communionem Eccleſiæ Catholicæ habenti, ab eis præſtetur*, *Wratiſlauienſes*, pacis auidi, conditionibus nonnullis *ne eorum rebellio vnquam eis detrimento foret*, & *ne Capitaneus illis, quem non probarent, conſtitueretur*, appoſitis, *in Georgii obedientiam, obtenta pace in triennium, ſi Georgium interim fidelem, & Catholicum eſſe conſtiterit*, obtulerunt *ſe ituros.* Satis induſtrioſa vſi ſolertia, quoniam neq; hæretico Regi obedire cautum rebantur, neque reluctari ſine periculo, poſtquam vniuerſum Regnum *Bohemiæ*, ſingulique *Sleſiæ* Duces, in ſuam obedientiam conceſſiſſent.

Wratiſlauienſes, Romani Pontificis adhortatione, Georgii Bohemiæ Regis, quem clade ingenti affecerant, imperium ſuſcepturos ſe promittunt: acceptis in triennium induciis, & conditionibus certis adiectis.

In feſto ſancti *Nicolai* Confeſſoris, generalis Conuentio in *Pyotrkow* habita eſt. In quam, cum *Caſimirus* Rex *Poloniæ*, cum frequenti Prælatorum & Baronum numero adueniſſet, viginti perſonas ex Primoribus eligi, qui cæteris omnibus excluſis, res publicas tractarent, & ſtabilirent, placuit. Ibi primum *Caſimirus* Rex *Poloniæ* Rex, de duodecim articulis, quibus reipublicæ partes peſſundabat, argutus eſt. Qui ad ſingulos conuenienti dato reſponſo, ſe de cetero non ab his ſolum, ſed & aliis quibuscunque reipublicæ perniciem afferentibus, temperaturum ſpopondit. Ad prouidendum rebus *Pruthenicis*, quæ eodem anno à militibus Regiis proſpere magis quam vnquam geſtæ ſunt, vectigalia mercatoribus & ciuibus, cæterisque lucra ſectantibus, in annum tantummodo impoſita. Fertones ex ſingulis laneis decreti, & octaua pars cenſuum Regi pro ſoluendis Stipendiariis, per Eccleſiaſticos, & Sæculares promiſſa. Quo quidem decreto, animi omnium in *Pruſſia* militantium, adeo exhilarati ſunt, vt in ſpem futuræ ſolutionis, & prorogaturos ſe terminos emeriti ſtipendii, & viuacius, quo poſſent de cetero militaturos vltro offerrent.

Rex Caſimirus arguitur.

tandem vectigal ferioneſque indicuntur, & octaua pars Cenſus annui à Sacerdotibus promittitur in militiam Pruthenicam.

Iacobus de *Syenno* Protonotarius Apoſtolicus, *Gneſnenſis*, & *Cracouienſis* Præpoſitus, à *Caſimiro Poloniæ* Rege, ad *Pium* ſecundum Papam, miſſus, dum illum *Mantuæ*, Conuentum Regum, & Principum, pro bello *Turco* indicendo, & *Conſtantinopolis* recuperatione agentem, offendiſſet, obedientiam illi nomine Regis, & Regni, vt iuſſus erat præſtitit: eo primum per tractatus intermedios extracto, quod Papa Militares & Ciues *Pruſſiæ*, quos ſub Cenſuris in Magiſtri, & Ordinis obedientiam redire iuſſerat, abſoluit, & in quantum indigerent, pro abſolutis declarauit. Et quamuis ſe verbis Regi & Regno fauere aſtrueret, Cruciferorum tamen partem, quam maxime promouebat. *Almanicæ* nationi, apud quam, in Curia *Frederici* Imperatoris longo tempore conuerſatus fuerat, adeo deditus, vt etiam omnes alios, de quo illi Collegium Cardinalium, & Principum, Regumque Oratores, plurimum ſuccenſebant, negligeret: omnem ſuam fiduciam reponens, quod *Almanorum* potentia, & *Turcus Europa* pelli, & *Conſtantinopolis* recuperari deberet. Maximo inſuper ſtudio, & cura prefati *Iacobi* de *Syenno*, Regii Nuncii, laboratum & certatum eſt, vt Ordo Cruciferorum de *Pruſſia*, penitus inde tolleretur, ne Reges Catholicos, quibus confinis eſt, domeſtico bello inuolueret, & transferetur ad Inſulā *Tenedum*, vt illic, iuxta ſuæ profeſſionem regulæ, militiæ in barbaros vacans, *Turcos* bello laceſſeret. Translationem autem huiusmodi, non ſolum

Iniquus animus in Polonos, & aequus in Almanos Pii Papæ ſecundi,

1459. *Iacobus* de *Syenno* Regius Nuncius, ſed etiam omnium Regum, & Principum Oratores, feruidiſſime promouebant, & rogabant Apoſtolicum ſolicitis ſtudiis, vt translatio ipſa, & Eccleſiæ Dei, & Chriſtianorum paci neceſſaria, ſolis *Almanis* in aduerſum nitentibus, vniuerſali conſenſu decerneretur. Papa tamen Cruciferorum partem, maxime adiuuante, decretum huiusmodi tunc obtineri non potuit. Decretum autem in eo Conuentu fuit, *ne cui à proceſſibus, & mandatis Apoſtolicis, ad futurum Concilium impune appellare liceret*, Reſpondendo Summus Pontifex *Pius* ſecundus, Oratoris Regis *Iacobi* de *Syenno*, Præpoſiti *Gneſnenſis* & *Cracouienſis* venuſtæ orationi, per quam obedientiam, nomine Regis, & Regni *Poloniæ* publice præſtabat, *Caſimirum Poloniæ* Regem de potentia Ciuitatis *Gdanenſis*, quæ quadraginta millia militum armare poſſet, ſuæ ditioni parentis, præteritis vniuerſis, aliis Regiis virtutibus, potentiisque, commendauit. Innuens illa vafra commendatione, alia illum commendatione, magis propria, magisque antiqua indignum. De annuentiaque, & ſpeciali conſenſu Papæ, vt quibusdam aſſerere placuit, & ſubordinatione in eodem Conſiſtorio, Cruciferorum, Procurator, & ipſe habitu & religione Crucifer, aſſurgens, orationem in *Caſimirum Poloniæ* Regem, & eius Oratorem, *Iacobum* de *Syenno*, parum honeſtam, & vt plerique ſenſere, ab ipſo *Pio* Papa formatam, pronunciauit: Carpens *Cæſimirum Poloniæ* Regem, quod ſibi *Pruſſiam*, & eius titulum, contra ius fasque in præiudicium, & Summi Pontificis, & *Romanæ* Eccleſiæ, & Imperii, & Ordinis, Oratore Regio *Iacobo* de *Syenno*, nihil opponente, carpebat.

ad quem fruſtra laboratur de Cruciferorum ex Pruſſia in Inſulam Tenedum translatione.

1460. Integro fere biennio. *Caſimirus Poloniæ* Rex, per inſignes & graues perſonas, crebro ſolicitatus, quatenus cum *Georgio Poſdzyebraczki*, qui poſt mortem *Ladislai*, *Hungariæ* Regis, & *Auſtriæ* Ducis, in *Bohemiæ* Regem, per factionem Baronum, ſpe, precio, aut precibus corruptorum, vt nonnullorum aſſertio habebat, ſuffectus erat, ligam & amicitiæ vinculum iniret, & *Caſimirus Poloniæ* Rex, ex bonis reſpectibus, ligam ipſam cunctando differret. *Przemiſlaus Theſchnenſis* Dux, fœderis prædicti inter Reges cæteris *Bohemiæ*, & *Morauiæ* Baronibus, qui id munus ſummopere depoſcebant, reſilientibus, tractator, pro Circumciſionis Domini die, in *Bythomienſi* Oppido Diætam tenendam, concludit; vt in ea communes Conſiliarii conuenientes, & obſtacula difficultatesque tam ortas, quam orituras diſſoluerent, & de conditionibus quibus fœdus inter Reges ſanciri, componique deberet, primum concordarent. In eam itaque Diætam, dum *Caſimirus Poloniæ* Rex, *Stanislaum* de *Oſtrorog* Palatinum *Caliſſienſem*, *Nicolaum Pyeniązek* de *Vithouice* Succamerarium, & Capitaneum *Cracouienſem*, & *Ioannem Dlugoſch* Cuſtodem *Viſlicienſem*, & Canonicum *Cracouienſem*, cum certis inſtructionibus transmiſiſſet. Affuerunt & ex parte Regis *Bohemiæ Georgii*, *Przemislaus* Dux *Theſchnenſis* prædictus, *Zdenyek Conopniczki*, de *Schtenbarg*, ſupremus *Pragenſis* Burgrabius, & *Ioannes Zaymacz* de *Kunſthat*, Regis *Georgii* Patruelis. Inter quos, dum ad tractatus mutuos ventum eſſet. Nunciique *Caſimiri Polonorum* Regis, quemadmodum par erat ſingulas obſtantias, & eam primum, *vt ius ſucceſſionis, & hæreditarium Reginæ Polonorum Eliſabeth, ad Regnum Bohemiæ, auitum, paternum, & fraternum, non aboleretur*, iuſtum ſolui cenſerent, *Bohemici* Nuncii, etſi id parumper refellerent, & *nedum fœminam, ſed neque maſculum, poſſe in Regno Bohemiæ hæreditare* aſtruerent: negabant tamen *ſe, ſuper ea, aut quacunque alia obſtantia decidenda. Sed tantummodo ad ineundam amicitiam atque ligam, à Rege ſuo mandata accepiſſe pro eo, quod Dux Theſchnenſis Przemislaus, vtrarumque partium Mediator, nulla obſtantiarum huiusmodi, aut aliarum facta mentione, amicitiæ tantummodo fœdus commemorans, ſuperficietenus rem abſoluiſſet.* Inſtabant itaque *Bohemici* Nuncii, *breuem aliam Diætam indici, in qua perſonaliter Reges fœdus ſanciturі conuenirent. Quò habito, maximus profectus vtrique Regno, Pruthenici belli finem p ouenire. Furta quoque & clandeſtinas inuaſiones, ex Sleſia poſſe conquieſcere* amplo ſermone monſtrabant, abnuentibus Nunciis *Polonicis*, & *nondum maturam perſonalem conuentionem Regum*, euidentibus rationibus, docentibus, *cum & conditiones, quibus fœdus, int r Reges, & Regna f riendum eſſet, limari, ſtabilirique, & ſup r damnis, à Ducibus Sleſiæ, & ſignanter à Duce Bolkone illatis, ius dici primum, etiam ſi alia conſopita eſſent oporteat.* Ea tandem concluſio, ab vtrisque capta eſt, *vt in eodem Bythomienſi Oppido, in feſto ſancti Ioannis Baptiſtæ, Conſiliarii Regni vtriusque, conditiones fœderis moderaturi. Diætam teneant, & illic quo Reges perſonaliter conuenturi, fœdusque firmaturi eſſent conſtituant.*

De fœdere inter Caſimirum Poloniæ & Georgium Bohemiæ Reges incundo tractatur.

Huius anni Natiuitatis Chriſti diem, cum ſubſequentibus, *Caſimirus Poloniæ* Rex apud *Cracouiam* exegit. Die autem Iouis, vigeſima ſeptima menſis Decembris, in die beati *Ioannis* Euangeliſtæ, filius illi tertius apud *Cracouiam* ex *Eliſabeth* Regina, hora duodecima natus eſt, qui in die Dominico ſubſequenti in *Cracouienſi* Eccleſia, per *Georgium Laodicenſem* Epiſcopum, ſuffraganeum *Cracouienſem* baptiſatus, *Ioannes Albertus*, nomen binonimum accepit.

Ioannes Albertus Caſimiro Regi filius naſcitur.

Sabbato intra Epiphaniarū octauā, venerunt *Cracouiam*, ad *Caſimirum Poloniæ* Regem, *Vlhelmg* Comes in *Tierſthan*, *Georgius* de *Lapide* Can-

1460.

Cancellarius, & *Venceslaus Cuſſel* Camerarius, per *Albertum* Archiducem *Auſtriæ*, in pulchra Comitiua deſtinati. His, cum die Solis ſubſequenti, audientia data fuiſſet, *commemoratis pluribus officiis, quibus Albertus Archidux præfatus, in Caſimirum Poloniæ Regem vti ſolitus eſt, offerebant illum, ad omnem fatigam, impenſam, & laborem, per quam poſſet inter Caſimirum Poloniæ Regem, & Cruciferos, pax & concordia perpetua firmari.* Quod vt facilius ſequi poſſet, perſuadebant, *vt Rex Caſimirus in Ducem Albertum, de nouo omnino compromitteret, nihilque dubitaret, cauſam ſuam credere, fideli amico, commodũ ſuum, & filiorum ſuorum, potius quam damnũ, ſemper zelanti, per arbitramentum huiusmodi, dante Domino effecturum.* His reſponſum eſt *compromiſſum ſimile, in Sigismundum tunc Romanorum, & Hungariæ Regem, in cauſa eadem Cruciferorum, per Wlatislaum Regem, patrem regis moderni, factum, horrenda bella & Chriſtiani ſanguinis profluuia, atque inter Reges tam deteſtanda odia exciuiſſe, vt vnus alterius capiti, famæ, & Principatibus, vsque ad mortem inſidiari non deſtiterit: Vereri igitur Poloniæ Regem, ne ex optimo & charo amico, infeſtum ſibi hoſtem conſtituat, ſi per pronunciationem iniuſtam, terras naturales Regi & Regno, quod conſtabat Sigismundum Regem feciſſe Romanorum abiudicauerit. Vereri ne in alteram muſcipulam cadat. Proinde, placere quidem Regi Poloniæ, vt Archidux Albertus Arbiter ſit, non omnem, ſed modificatam habens poteſtatem, & vt pro medio quadrageſimæ Wratislauiam, aut alio die competenti, deſcendat: Et partibus auditis, in fori modum componere tentet. Et ſi quidem difficiliora, & principaliora, concordata per eum fuerint, non abnuiturum Poloniæ Regem, vt ſuper minus difficilibus & acceſſoriis, in Archiducem compromittat.* Eo accepto Nuncii reſponſo gratulabundi (quilibet enim eorum, quatuor nobiles veſtes de Sabellinis, aut mardurinis pellibus, donatione Regis induerat) in *Auſtriam* reuertuntur. Quibus diſcedentibus, *Ludouici Bauariæ* Ducis, qui Reginam *Poloniæ Eliſabeth* propinqua linea contingebat, Nuncius, miles *Barthfoldus Eympach* aduenit, & interpoſitionem pro pace, inter Regem & Cruciferos offerens, & fœdus ſecum feriri petens. Et fœdus quidem tunc, quoniam iuſtum & honeſtum petere rebatur, cum Duce ictum eſt: de interpoſitione gratiæ habitæ, neque recuſaturum fuiſſe Regem, tam fidum arbitrum, ſi id munus *Alberto* Duci *Auſtriæ* non demandaſſet. Sed & Nuncii Apoſtolici, *Hyeronimus Cretenſis* Archiepiſcopus natione *Venetus*, & *Franciſcus* de *Tholeto* ſacræ Theologiæ Doctor, Archidiaconus de *Aſtigia*, natione *Hiſpanus*, dum per plures fatigas, & tractatus, bellum, inter *Georgium*, pro *Bohemiæ* Rege ſe gerentem, & *Wratislauienſes* Ciues, hactenus geſtum, ea conditione extinxiſſent, *vt per triennium Wratislauienſes iuris ſui, in ſingulis eſſent. Lapſo vero triennio, Georgio, vt Regi, ſi ſe fidelem, & Romanæ Eccleſiæ obedientem, errore veteri abrogato,* vt in ſuperioribus præmiſimus, *præſtiterit, parerent.* Ad extinguendum quoque bellum *Pruthenicum*, iuxta mandatum, quod à ſummo Pontifice acceperant, ſe in *Poloniæ* Regnum ituros, diſponebant. Regemque *Caſimirum* ſolicitabant, de ſecuritatis conductu. Sed is illos, ad ſe (iam enim quales viri eſſent, didicerat. *Venetus* enim ex mercatura, nouiter in ſacerdotium tranſlatus, etiam apud ſuos, propter quoddam ſcelus, cenſebatur infamis. *Hiſpanus* vero, plurimis ante annis *Romæ* cauſas Cruciferorum promouebat ſiue adiuuabat) venire, velut ſuæ parti ſuſpectos, vetuit. Pro ſummi tamen Pontificis, & eorum honeſtate, *Ducem Auſtriæ Albertum, arbitramentum, futuræ inter ſe, & Cruciferos, concordiæ præoccupaſſe. Se inſuper in remotas Ruſſiæ, & Valachiæ partes, ad prouidendum rebus tam fidei, quam Regni ſui, publicis, diſceſſurum*, reſcripſit. Quo reſponſo habito, præfati Apoſtolici Nuncii, in *Italiam Senas*, vbi ſe Papa, Conuentione *Mantuana* abſoluta, contulerat, ex *Wratislauia* remearunt.

Caſimirus Poloniæ Rex Nunciis Romani Pontificis Pii ſecundi, ad ſe non admiſſis. Albertum Auſtriæ Ducem Arbitrum accipit: gratia pacis inter ſe & Cruciferos in Pruſſia componendæ.

Paranti *Caſimiro Poloniæ* Regi ex *Cracouia* in *Ruthenicalem* oram diſcedere, duo triſtes afferuntur Nuncii. Et vnus quidem denunciabat *Caſtrum & oppidum Valcz, negligentius à ſuo Tenutario, Ioanne Vedelſki* (Saxo hic genere erat, in obſequiis tamen *Poloniæ* Regum adoleuerat) *cuſtoditum, per Caſparum Noſthwicz Sleſitam, qui in parte Cruciferorum verſabatur, eſſe interceptum.* Quod *maioris Poloniæ*, militibus Rex obſidere illico mandauit. Sed illi licet iuſſionibus paruiſſent, non conquiſito Caſtro, ſoluunt obſidionem, nulla eos premente neceſſitate. Alter vero *Borziwoy de Skrzyn, Polonus, de Cygnorum Domo, montem Turza, fortem ſitu & natura, prope Dobczicze, in terris Cracouienſibus ſitum incaſtellaſſe, & hoſtilia tam ex illo, quam ex Zywiecz agere.* Et Rex quidem rebus *Pruſſiæ*, quarum etiam prouiſio nullatenus negligenda erat, prouiſurus. *Cracouia*, in qua duos cum dimidio menſes abſumpſerat, Sabbato ante Dominicam Reminiſcere, quæ fuit octaua dies Menſis Martii, receſſit. *Nicolaum* tamen *Pyeniazek* de *Vithouicze*, Succamerarium, & Capitaneum *Cracouienſem*, & *Petrum Comorowski*, ad obſidendum montem *Turza* & *Zywiecz* cum Aulicis ſuis, & *Sciricenſibus* terrigenis, miſit: Et mons quidem *Turza*, feria quinta ante Dominicam Palmarum, conquiſitus, & exuſtus eſt, & præda omnis militi conceſſa. Abinde vero verſus *Ziwy-*

Caſtrum & Oppidum Valcz amittitur:

Terra Oſwiaczim monte Turza

1460.

Ziwyecz proceſſum eſt, & arctius fortalicium illud obſideri cæptum. Quod poſt vnum menſem, forti militum brachio, quinque tamen deſideratis, & quinquaginta vulneratis, ſabbato in die Inuentionis ſanctæ Crucis obtentum eſt, & regio *Oſſwyaczimenſis* à furibus, & prædonibus erepta & purgata eſt.

& Ziuiec in poteſtatem Regis Caſimiri redactis, à fece & manu latronum purgatur.

Ruſſiæ terris peragratis, pro Dominica Ramis palmarum, *Caſimirus Poloniæ* Rex in *Brzeſczye Ruthenicale* venit, & octo illic diebus, cum *Lithuaniæ* Primoribus, tam Conuentum, quam Conſilium tenuit. Intra quos, infectas, *Lithuanorum* fere omnium mentes, & ad mouendum *Poloniæ* Regno bellum procliues, auertit & ſanauit, quo facilius terram Regni *Podoliam* occupare poſſent aſſerentium: *nullum tempus aptius, ad inferendum Polonis à ſe bellum, affuturum, quam dum bello Pruthenico diſtenti eſſent.* Ex *Brzeſczye*, feria ſecunda, ante feſtum ſanctorum *Philippi* & *Iacobi* Apoſtolorum, *Sandomiriam* venit. Vbi Rege de progreſſu futuri belli *Pruthenici*, cum Prælatis, & Baronibus conſultanti, plures literæ Ducum *Sleſiæ* allatæ ſunt, denunciantes, *Georgium Regem Bohemiæ, contra Poloniæ Regnum, bellum magno fremitu, & apparatu indixiſſe, propter quarundam Bohemiæ Ciuitatum notabilium exuſtionem, quæ* incenſoribus captiuis comprehenſis, *ordinatione Regis Caſimiri, & Eliſabeth Reginæ Conſortis ſuæ, attentata fuiſſe*, falſò licet, narrabatur. Nihil hac denunciatione *Caſimirus* Rex, & ſui Conſiliarii moti, bellum & inferendum contra *Pruſſiam*, & reſiſtendum contra *Bohemum* parabant. Creſcebatque militibus animus, pro tam notoria iniuria, & calumnia, in Regem & Reginam commentata, quam vix de vno impoſtore, & nebulone credere fas erat, facilem ſe victoriam de *Bohemis*, propiciatione diuina, arbitrantibus obtenturos. Ad *Tartarorum* Imperatorem *Eczigeri*, & ad *Valachiæ* Voieuodam *Stephanum* Nuncii miſſi, *vt cum potentiis ſuis, ſi quod cum Bohemis bellum agendum eſſet, auxilium Regi Caſimiro ferrent.* Coniecturatum autem fuit, à prudentibus, & ſolertibus viris, coniectura efficaci, & probabili, quod *Pruſſiæ* Magiſter *Ludouicus*, & Ordo, & *Bernhardus Schumborski*, cum ſuæ partis *Almanicis*, & *Bohemicis* ſtipendiariis, callidiſſimo & doloſo ingenio, incendia, quæ *Bohemico* inferebantur Regno, fuerant commentati; Videntes enim ſe ad extrema redactos, & propediem ad maiora redigendos, magno incenſoribus, Vice & nomine Regis, & Reginæ *Poloniæ*, dato ſalario, vrbium vicorumque *Bohemiæ* procurauerant incendia, ea ſpe & intentione, vt *Georgio* Rege, & *Bohemis*, ex confeſſione incendiariorum irritatis, & in bellum contra *Poloniæ* Regnum, ob iſtiuſmodi iniuriam conſurgentibus, bellum *Pruthenicum* quieſceret, aut ſaltem retardationem & interceptionem acciperet.

Polonis à Bohemis indictum eſſe bellum nunciatur, ob quasdam Ciuitates, quaſi iuſſu Poloniæ Regis Caſimiri incenſas.

In maiorem *Poloniam* ex *Sandomiria*, *Caſimirus Poloniæ* Rex iturus, feria quarta in vigilia ſancti *Stanislai* in Maio diſcedens, per *Opathow*, viſitato monaſterio ſanctæ Crucis, in caluo monte, per *Opoczno* cæteraque loca, *Lanciciam* venit. Vbi Prælatorum, & Baronum *maioris Poloniæ* tribus hebdomadis Conuentum tenuit. Sub quibus plures prouiſiones, & *de traducendo exercitu in Pruſſiam*, & *de obſidendo Caſtro Valcz, in metis Saxoniæ ſito, quod ab hoſtibus interceptum tenebatur*, fecit. Miſit & ex *Lancitia* in *Bohemiam* duos milites, *Iacobum Dąbienski*, & *Albertum Gorski*, ſuam & Conſortis ſuæ Reginæ *Eliſabeth*, famam callide, vafre, & falſe, de procurata exuſtione Ciuitatum *Bohemiæ* inſimulatam, etiam duello & pugna, licet miſſio ipſa, pleriſque diſpliceret Conſiliariis, purgaturos, non tam *Georgii Bohemiæ* Regis gratia, ſed ne incendiorum huiusmodi commentata calumnia, *Caſimiro* Regi, & *Eliſabeth* Reginæ, apud improbos, & ignaros, ſugillationem adferret. Qui *Pragam* aduenientes, à *Georgio Bohemiæ* Rege benignius tractati, quam ſuſcepti ſunt. Deinde, cum famam *Poloniæ* Regis, & Reginæ, plurimo ſermone, data audientia, purgarent, & duellum aſſertoribus offerrent: aſtruentes *Caſimirum Poloniæ Regem, & ſuam Conſortem Eliſabeth, non extra noxam modo, ſed etiam extra noxæ ſuſpitionem, fore, Habere Regem Poloniæ, & gladios & arma, cæteraque generis bellorum, quibus proſequeretur, non licitamine, neque clanculo, ſed propalam, ſuas hoſtilitates. Si quis aliud refellere audeat, ſe Regis ſui, & Reginæ, innocentiam duello oſtenſuros*, Rex ipſe *Bohemiæ Georgius*, *famæ huiusmodi, velut fictæ & mendaci nunquam ſe credidiſſe, ſed eam,* vt erat, *ab inuidis conflatam, ſemper pro falſa tenuiſſe:* omnibus Baronibus *Bohemiæ* certatim in eius ſentenciam ſermones multifarios fundentibus. Deducens *Iacobum Dąbienski*, & *Albertum Gorski* muneratosque dimittens, etiam Conuentionem per Barones vtriusque Regni, communiter, in feſto Sancti *Martini* agendam, condixit, militibus *Poloniæ* ſuſcipientibus: excuſans ſe, quod propter ortam ſimultatem, Barones ad diem tranſactam ſancti *Ioannis* Baptiſtæ non miſerat.

Caſimirus Rex Calumniam apud Georgium Regem Bohemiæ purgat per Legatos.

Si quis duellum offerentes de non incenſis ſuo iuſſu Ciuitatibus Bohemiæ.

Oppidum interea *Marienborg*, quod per gentes Regias obſidione premebatur, dum quatuor prope menſibus obſidionem toleraſſet, tandem tredecima menſis Auguſti, veritum irruptionem per ſpecus ſubterraneos, quæ iam maturata erat. Famem enim adhuc in ſex menſes poterat tolerare, in manus *Ioannis Koſczyelieczki*, Palatini *Wladislauienſis*, & Capitanei *Marienburgenſis* deditum eſt. In deditos nihil ſæuitum. Sed *Ioanne Bluma*, & duobus aliis Ciuibus, qui tradimenti cauſa,

Oppidum Marienburg capitur à Polonis

1460. causa, capta erant, in quatuor partes dismembratis. Stipendiariis vero Magistri, illic militantibus, in vincula coniectis, cæteræ omni A multitudini parsum est. Sub eodem tempore *Bernhardus Schumborski*, ex *Morauia* aduenit: ducens secum ex *Bohemis*, & *Almanis*, non contemnendam cohortem, ad tria millia in equitibus & peditibus æstimatam. Quæ cum vsque *Francfordiam* supra *Odram*, vbi hostile erat receptaculum, *Frederico Brandeburgense* Marchione, fortunæ *Polonorum* inuidente, aduenisset, deditione *Marienburg* audita, Duce deserto, retrorsum abiit: præter quingentos, quos *Bernhardus* vanis promissionibus, & figmentis ægre retinuit. Obsidebatur & tunc à gentibus regiis Castrum & Oppidum *Valcz*. Fama quoque vulgatum erat, illuc primum *Bernhardum*, cum copiis peruenturum, & obsessis liberationem daturum. Dux exercitus Regii *Iacobus Dąbienski*, Castellanus *Malogostensis*, de Domo *Odrowąsz* B obsidione soluta, in locum æquum, cum *Bernhardo* conflicturus, secessit, magnaque spe exercitus tenebatur, certaminis futuri. Sed *Bernhardus*, calliditate vsus, obliquam viam tenens, & nocte vna, atque interdiu, duodecim milliaria superans, exercitum Regium, & Ducem fallens, *Choyniczam*, centum equis amissis peruenit. Quo cognito hostes, ex *Valcz* magna trepidacione Castro deserto, atque incenso, *Bernhardum* secuti sunt. Sed neque illos *Iacobus Dąbienski*, persequi valuit: cum nocte discessionem fecissent. Inque vterque hostis de manibus emissus, *Bernhardus* ex *Choynicza*, maioribus copiis auctus, versus *Gdansk* processit. Et insidiis collocatis, *Gdanensium* munitionem, vno miliari C ante *Gdansk* sitam, & præsidio militum firmam, lacessere cœpit. *Gdanenses*, non præuisis insidiis, tumultuario more, sine ordine, sine lege, dum ex *Gdansk* incompositi decurrunt, in insidias incidunt, sexaginta cæsi, ducenti capti, inter quos duo viri Consulares numerabantur: Ea clades hostium animos erexit, occasionemque dedit *Gdanensibus* carpendi Regem, quod *Bernhardum* profligare tardasset. Oppidum insuper *Gołub*, Ciuium tradimento, *Bernhardo* traditum est: in quo plures *Dobrzinenses* terræ nobiles capti, & fortunæ eorum illic conditæ, ab hostibus interceptæ. Castrum quod, ab *Vlrico Czirnonka*, & suo Burgrabio *Puschkarz*, pro Rege *Casimiro* tenebatur, oppido superimminens, & gentibus, & fulcimentis necessariis, per Regem refectum est. Ab eo autem tempore, *Pruthenicæ* res in euidentem vacillationem, conuersæ sunt, & terra *Dobrzinensis* hostibus, pendebat tributa. Dux quoque *Stetinensis Ericus*, fœderatus, Regi propinquus, & affinis, in quem & eius insigniores familiares, Rex, dum apud illum in *Calisch* pridem ageret, Regalia dona effuderat, nullo verbo

Gedanenses per hostem affliguntur.

Oppidum Golub hosti proditur.

Ericus Stetinensis Dux cum nonnullis aliis Oppidis ad hostem deficit.

læsus, nulla iniuria offensus, fide temerata, & fædere, duas Ciuitates suæ fidei, à Rege A commendatas, videlicet *Lemberg*, & *Bythow*, hostibus sponte tradidit: Tertia *Puczkow* qua à Rege *Sueciæ* in pecuniis, *Poloniæ* Regi mutuatis tenebatur, intercepta. Veniebant ad *Ericum Stetinensem* Ducem, primum Ciues, deinde coniugatæ, & matronæ, vltimo Virgines, & pueri, de *Lemberg*, & flexis genibus, eo adorato, *ne se, & oppidum eorum Lemberg Cruciferis proderet: ne illos à corpore Regni distraheret*, plus fletibus, quam vocibus orabant: offerentes *collatione pecuniaria facta, se tredecim suos captiuos*, gratia quorum illud tradimentum se fingebat facturum, *redempturos*: Sed nulla re animus suus, siue largitione, siue spe corruptus, poterat peruinci. Oppidum insuper *Byelani*, quia non ferebatur obsessis subsidium, item B altera Ciuitas, & vicina *Barthelsteyn*, hostibus se dedit. Oppidum *Kwidzin*, per gentes regias occupatum, nocte spoliatum, & exustum est. *Varmiensis* Ciuitas, quæ à *Paulo Legendorff Varmiense* Episcopo, Rege de ea cedente, tenebatur, à Regiis, & hostilibus Stipendiariis, nocte inuasa, conquisita, & direpta. Vbi tantæ opes repertæ, vt cuilibet capiti, ducenti floreni cederent. Duobus maximis præliis hostes per gentes Regias, quæ in Monasterio *Paradisiensi* morabantur fusi. In vtroque certamine, multi de hostibus desiderati, plures capti.

In nocte die sancti *Martini*, quæ in feriam cadebat tertiam, Castrum superius *Swyecze*, quod nomine Regio ab *Vlrico Cziruonka*, & eius Burgrabio *Puschkarz* tenebatur, vnius C *Pruthenі*, qui in illo tenebatur, fraude ab hostibus centum numero, per casses, in supremum tractos, occupatum. Sed periculo intellecto, milites *Cuiauienses*, & *Bidgostienses*, item *Gdanenses* Ciues, qui nauibus in *Thorun* venerant, item *Thorunenses* Ciues, certatim adueniunt, & tam terra, quam aqua hostes in superiori Castro circumsidentes, oppugnant, & continua cum illis gerunt certamina. Castrumque *Swyecze* de manibus hostium potenter eripiunt.

Castrum Swieczie proditum hosti

gentes Regiæ recuperant

Pro die sanctæ *Catharinæ*, in feriam tertiam cadente, Diæta in Oppido *Bythomiensi*, per *Ioannem* de *Thaczin*, Castellanum *Cra-* D *couiensem*, *Stanislaum* de *Osthrorog*, Palatinum *Calissiensem*, *Ioannem Luthkonis*, Regni *Poloniæ* Vicecancellarium, *Nicolaum Pyeniązek* de *Vithouicze*, Succamerarium, & Capitaneum *Cracouiensem*, & *Ioannem Dlugosch*, Canonicum *Cracouiensem*, cum Nunciis *Georgii Bohemiæ* Regis, videlicet *Zdenkone Conopnićky* de *Stenbarg*, supremo Burgrabio *Pragensi*, *Gwilhelmo Rozembarski*, de *Rabye*, & *Ioanne Niczymski* tenta est. Vbi post plures tractatus, sex diebus agitatos, fœdus inter Reges, æquis conditionibus sancitum,

Fœdus ictum inter Casimirum Poloniæ & Georgium Bohemiæ, Reges, per communes eorum Nuncios.

1460. citum, & conclusum est, *vt videlicet Reges, puram & inuiolabilem amicitiam inter se obseruent, nec vnus aduersetur alteri, per se aut* A *gentes suas, nec ferat subsidium cuicunque personæ Ecclesiasticæ, aut mundanæ, solo Romano Pontifice excepto.* Et *vt Reges personaliter, post vnum annum, in festo Circumcisionis Domini, aut si impedimentum legitimum interueniret, tum prima die Maii, in maiori Glogouia conueniant: fœdus conclusum personaliter icturi.*

Turcis Hungariam igne & spoliis vastantibus, Matthias Rex Hungariæ in Georgium Bohemiæ Regem compromittit, in causa Ioannis Giskræ.

Hungariæ Rex *Matthias*, conquisitis plurimis Castris, & munitionibus, quæ à *Ioanne Giskra*, aut sub suo nomine, tenebantur, à Castris *Scharisch*, & *Richnawa*, quæ obsidebat. Nunciis *Bohemiæ* Regis *Georgii* instantibus, discessionem fecit: Castris, quæ obsidebantur, primum in *Ladislai* de *Paloncz Hungari*, & *Alberti Kostka Bohemi*, manus B resignatis, compromisit in *Bohemiæ* Regem, obligantem *se, pro die Circumcisionis Domini, venturum in Oppidum Tranczyn; inter eumque & Giskram finalem pronunciaturum decisionem.* Hostilis exercitus *Turcorum* in Regnum *Hungariæ*, pro eodem tempore ingressus, vt minus cunctanter in conditiones huiusmodi *Matthias Hungariæ* Rex consentiret, effecit. Qui auunculo eius *Michaële Zeladin* profligato, vsque ad *Sermiensem* Prouinciam cædibus, & spoliis grassati sunt.

Thomas Strzapinski Episcopus Cracouiensis moritur.

Vigesima secunda mensis Septembris. *Thomas Cracouiensis* Episcopus, in quo memoriæ naturalis tanta erat tenacitas, vt quæ semel in pectus descenderant, in promptu haberet. Qua propter Bibliam metricam à C fratre *Petro* de *Mellico*, compositam, cursu velocissimo, ita vt nullo vnquam tempore, in serie eius falleretur, reddebat, lustro tantummodo vno, in Pontificatu exacto, in Castro suo *Iłza*, ter sacratissimo procuratus viatico, moritur: postquam sexta mensis eiusdem, languorem paralysis, & deinde calculi incurrisset. Vltima vero Mensis Septembris, in Ecclesia *Cracouiensi*, prope Ostium Sacristiæ sepelitur, vir magnæ deuotionis, & religionis. Reliquit *Cracouiensi* Ecclesiæ, Calicem aureum, duas pelues argenteas, duos calices deauratos, Cassulam axamenti rubei cum auro, & humerale margaretis contextum, Infulam paruam, valoris D centum florenorum, & quadringentas marcas pro anniuersario, Ecclesiæ Collegiatæ *Louiciensi*: mille videlicet florenos, pro fundandis mansionariis, Theologicales libros in Ecclesias, *Gnesnensem*, *Posnaniensem*, *Vnieiouiensem*, & *Louicensem*, Canonicales in Vniuersitatem *Cracouiensem* distribuit. Biduo Nuncii Capitulares, *Paulus* de *Głowna* Decanus, & *Ioannes Tarnowski* Canonicus *Cracouienses*, ad *Casimirum* Regem, in *Lithuaniam* missi, orabant, *ne per gratiam*

Regiam, cuiquam Pontificatus tribueretur, Cracouiensis, sed illius functio Spiritus sancti A *permitteretur substitutioni, & consilio.* Iussioni etenim Regis, atque fauori Conscientiæ, & legum libertas perlata est. Præfatus autem *Thomas* Episcopus *Cracouiensis*, in omni sui Pontificatus vita, cum cæteros Pontifices *Polonicæ* Ecclesiæ, & nonnullos Ecclesiasticos viros, monstruoso quodam abusu, in contumeliam Iesu Christi purpura illusi, purpureas vestes, saturatas murice, & ostro superbas, colorum rutilantium, gestare videret, fuscam ipse, & humilem gessit. Rogabat autem in electionis die, requirebat, & mandabat *Casimirus* Rex *Poloniæ*, per nuncios suos *Albertum* de *Zyblin*, Præpositum *Calissiensem*, & *Stanislaum Visliczki* Gladiferum *Cracouiensem*, vt nemo alius, in B *Cracouiensem* Episcopum, quam *Ioannes Wladislauiensis* Episcopus, postularetur: cum forsan indignum visum est, corpus *Cracouiensis* Ecclesiæ, licet in eo fuerint tunc spectatæ virtutis viri, vt ex illo ad moderamen *Cracouiensis* Ecclesiæ aliquis assumeretur.

Cui vt Ioannes Wladislauiensis Episcopus succedat Rex Capitulares per Nuncios requirit.

Festo Conceptionis sanctæ *Mariæ* Virginis, ad eligendum futurum Episcopum designato, adueniente, post processiones, obsecrationes, abstinentias & ieiunia, quæ apud Diœcesim *Cracouiensem* fuere indicta, *Ioannes Luthkonis* de *Brzezye*, vtriusque iuris Doctor, Archidiaconus *Gnesnensis*, Canonicus *Cracouiensis*, & Regni *Poloniæ* Vicecancellarius, à viginti duobus Prælatis, & Ca- C nonicis electus est. *Ioannes* Episcopus *Wladislauiensis*, tantummodo à tribus præsentibus, à tribus vero absentibus, quamuis Rex *Casimirus*, efficaces requisitiones per *Albertum Zychlinski*, Præpositum *Calissiensem*, & *Stanislaum Visliczki*, Gladiferum *Cracouiensem* interposuerit postulatus. Duobus autem prædictis, videlicet *Ioanne* Episcopo *Wladislauiense*, & *Ioanne* de *Brzezye*, Vicecancellario, in Conuentione generali *Pyotrcouiensi*, pro die sancti *Nicolai* habita, graui concertatione altercantibus, *Ioannes* de *Brzezye* electus, Vicecancellarius Regni, dum sibi, & suis exiliatio, & bonorum occupatio, cæterique terrores iniicerentur, à iure ele- D ctionis, Regia & Consiliariorum interpositione, vt *Wladislauiensis* Episcopus, in *Cracouiensem*, Vicecancellarius vero in *Wladislauiensem*, promoueantur, cedere coactus est. Iamque *Ioanne* Episcopo *Wladislauiense*, plenam certitudinem, de acceptione Episcopatus *Cracouiensis* tenente, summus Pontifex Papa, *Pius* secundus, *Iacobo* de *Syenno*, filio *Dobeslai* de *Olesnica* Palatini *Sandomiriensis* Apostolico Protonotario, *Gnesnensi*, & *Cracouiensi* Præposito, *Sbignei* olim Cardinalis, & Episcopi *Cracouiensis*

Trium summæ autoritatis virorum de Cracouiensi Episcopatu contentio, videlicet inter Ioannem Wladislauiensem, nominatum Regium, & Ioannem de Brzezye Vicecancellarium Regni, ac Iacobum de Syenno, prouisum Apostolicum.

1460.

uienſis, fratri germano patrueli, de Domo *Dabno*, cui ob ſuorum meritorum præſtantiam, *Thomas* Epiſcopus *Cracouienſis*, de A Epiſcopatu duxerat cedendum. Procuratoresque pro ceſſione conſtituerat, Regiis Nunciis, & Aduocatis, nequicquam impedire valentibus, de Epiſcopatu præfato *Cracouienſi*, de poteſtatis plenitudine, in ſancti *Chriſogonis* die, anticipando Capitularium electionem diebus quindecim, vt caſſando illam, & omnia ex eo ſecuta, & ſecutura prouidit: Cui quoque & ipſe *Sbigneus* Cardinalis, de eodem *Cracouienſi* Epiſcopatu, niſi morte ſubtractus fuiſſet, cedere ſtatuerat. Contentio itaque minime apto tempore, cum *Pruthenicum* bellum, feruet, non ſine reipublicæ pernicie, inter tres: Prouiſum videlicet Apoſtolicum, Nominatum Regium, & Capitularem Electum, erupit.

Poſt mortem Boleslai Opolienſis Ducis,

Vigeſima menſis Maii, *Boleslaus Oppolienſis* Dux, filius *Boleslai*, praue ſentiens in fide & religione Chriſtiana, multa in Deum, & Eccleſias Dei, quas de temporalibus bonis ſpoliauerat, impietate multa, inſuper & in homines ſubditosque tyrannide, inſignis, nec confeſſione, ab annis pluribus, per illum intermiſſa, neque ſalutari viatico percepto, nulla prole relicta, vtpote, qui vxore legitima *Eliſabeth* de *Pilcza*, ex qua vnicum filium *Venceslaum*, immature mortuum ſuſceperat, repudiata, filia *Adæ Geſſ* de *Cuiauia*, *Heduigi* pro concubina vtebatur, apud *minorem Glogouiam* moritur, & in Eccleſia *Glogouienſi* Collegiata, ex qua, occupatis bonis, Canonicos eiecerat, ſepelitur. Cui frater ſuus germanus *Nicolaus*, ſimplicis, & recti vir ingenii, ſucceſſit. Sed illico graui bello à *Ianuſſio* olim *Oſſwyaczimenſi* Duce, laceſſitus, qui *Oppolienſis* Ducatus ſucceſſionem, ſibi aſſerebat, ratione auiæ ſuæ, licet præter veritatem, deberi, ſolutis mille videlicet florenis, quos communes arbitri ſoluendos decreuerant, pacificatus eſt, ampliſſimo vexatus damno: cum ducentarum & amplius villarum hoſtilem conflagrationem pertulerit. Petebat & *Georgius Bohemiæ* Rex, *Oppolienſis* Ducatus, velut ad ſe, ratione feudi, deuoluti poſſeſſionem. Ceſſit tandem peticioni, *Opauienſis* Oppidi medietate, & villarum, ad illam ſpectantium, quam *Boleslaus* Dux *Oppolienſis*, pro quadraginta millibus florenis coëmerat, item Caſtri, & Oppidi *Czigenholcz* reſignatione, à *Nicolao* Duce *Oppolienſe*, item aliquot ſcutellarum, de auro fabricatarum, donatione contentatus.

contentio de Ducatu oritur inter fratrem ſuum Nicolaum & Ianuſſium olim Oſſwiaczimenſem Ducem, nec non Regem Bohemiæ Georgium.

1461.

Feſto Natalis Chriſti, *Caſimirus Poloniæ* Rex apud *Lanciciam* exacto, in *Brzeſczye Cuiauienſe*, ſe cum omni transfert Curia, & militia: *Cuiauienſem* terram, & eius confinia, ab inuaſione hoſtium defenſurus, cum militibus *maioris Poloniæ*, qui in Campeſtribus armati morabantur, hyems enim valida erat, & *Viſlam* permeabilem ſuo frigore fecerat. Moleſte autem ferens, contra ſuum Nominatum, *Ioannem Wladislauienſem* Epiſcopum, alterum iure Apoſtolico, *Iacobum Syennenski*, pro Eccleſia *Cracouienſi* prouiſum eſſe. Diætam in Oppido *Pyotrkow*, pro die Dominico Septuageſimæ inſtituit. Quam tandem in *Brzeſczye* transponit: diſceſſionem militum *maioris Poloniæ*, ex terra *Cuiauienſi*, ſi ipſe in Conuentionem *Pyotrcouienſem* procederet, veritus. Vbi *Gneſnenſe* Archiepiſcopo *Ioanne*, ex valetudine aduerſa abſente, paucis autem admodum, ex *maiori Polonia* Conſiliariis, paucioribus, ex terris *Cracouienſibus*, præſentibus, *quid agendum ſit in Cracouienſis Eccleſiæ cauſa*, deliberat. B Doctoresque vniuerſitatis *Cracouienſis*, & Capitula Cathedralium Eccleſiarum, ad iuſſum ſuum illic aduenientes, *quid facto opus ſit*, conſultat. Suadentibus autem concordi ſentencia omnibus doctis & peritis, *quatenus Caſimirus Rex, ius electi, Ioannis de Brzezye, Regni Poloniæ Vicecancellarii, ſuis Nunciis, ſuaque intercuſſione promoueat, & prouiſionem Iacobi Syennenski reſcindi poſtulet: facilius poſt electo vincente ius patronatus Regium retenturus.* Doctorum & peritorum conſultatione neglecta virorum, ad ſummum quidem Pontificem Nuncios, *Ioannem* C de *Rythwiani Sandomirienſem* Capitaneum, & *Ioannem* de *Raczyaſch*, Canonicum *Cracouienſem*, Decretorum Doctorem, transmittendos decreuit, non ius electionis Vicecancellarii, ſed ius nominationis, *Ioannis* Epiſcopi *Wladislauienſis* proſecuturos. Repudiatis deinde humilibus precibus, *Iacobi Syennenski*, Prouiſi Apoſtolici, quibus ſe ad poſſeſſionem *Cracouienſis* Eccleſiæ admitti, per ſolennes ſuos Nuncios, *Andream* de *Thaczin Ioannem* de *Melſthyn*, *Ioannem Raphaël* de *Tharnow*, Canonicum *Cracouienſem*, *Andream* de *Olieſchnica*, *Iacobum Birowo*, & *Iocobum Birowo* altera iam vice admitti, pe- D tabat, præfatum *Iacobum Syennenski*, & omnes ſuos fratres, amicos, conſanguineos, fautores, & adhærentes, proſcribit & exiliat: omnibus illum fouentibus, receptantibus, & conſilio, fauore, auxilioque adiuuantibus: Captiuis pœnam, & bonorum confiſcationem, publica Præconis voce interminatus. Circa deinde tempus Carnis priuii, ex *Brzeſczye* diſcedens, & verſus *Lithuaniam* tendens, in *Radom* Oppidum, ad genitricem ſuam *Zophiam* Reginam, venit. Grauiſſime quoque *Iacobo Syennenski* infenſus, quod illuc, per eum accerſitus non venerat, honeſta excuſatione prætenſa, magis extrema veritus

Caſimirus Rex contra eruditorum ſententias Epiſcopum Wladislauienſem Ioannem ad Epiſcopatum Cracouienſem nititur obtrudere,

& Iacobo Sienyenski, prouiſo Apoſtolico, & ſuis proſcripto.

1461.

ritus, quam quæ contra illum, & ſuos ædita erant, proſcriptionis decretum contra illum, in vrbibus Regni inſignioribus, innouat: A Sed & duos Canonicos *Cracouienſes*, *Ioannem Dlugoſch* ſeniorem, & *Ioannem Dlugoſch* iuniorem, quod partes *Iacobi Syennenski* Apoſtolici prouiſi, enixius adiuuabant, bannit, & proſcribit. *Paulum* de *Glowno* Decanum *Cracouienſem*, præfati *Iacobi Syennenski*, apud ſedem Apoſtolicam dirigentem negocia, ſui Decanatus *Cracouienſis*, priuat poſſeſſione. Mandat deinde *Cracouienſi* Capitulo. *Vt præfatum Ioannem Epiſcopum Wladislauienſem, in Cracouienſem Epiſcopum acceptent, & ſibi, in omnibus pareant: omnium bonorum Epiſcopalium poſſeſſione aſſignata.* Quo renuente *Ioannes* de *Rythwyani Sandomirienſis* Capitaneus, Caſtrum *Ilza*, quod tunc *Iacobo Grocholski* deſtituto, Rege mandante, à *Ioanne Woyſſik*, *Cracouienſe* Cuſtode tenebatur, occupat, & occupatum Factoribus *Ioannis* Epiſcopi *Wladislauienſis* tradit, Burgrabio eiusdem Caſtri *Raczlawski*, ſibi illius deditionem, ſpontanee faciente. Ad quod *Ioannis* de *Pniow* Archidiaconi, & adminiſtratoris *Cracouienſis*, etiam tunc præſentis interueniſſe conſenſum, & mandatum, grauium virorum relatio vulgauerat. Ab eo itaque tempore, & Caſtrum *Ilzenſe*, & Claues, *Kunouienſis*, & *Zlotenſis*, cum villis, & Decimis, per *Petrum* & *Stanislaum* de *Kurozwaki*, nomine *Ioannis* Epiſcopi *Wladislauienſis* detinebantur occupata, non ſine hominum pauperum C oppreſſione & grauium exactione tributorum.

Ex *Radom Caſimirus Poloniæ* Rex in *Lithuaniam* cum *Eliſabeth* Regina, Coniuge ſua diuertit. Vbi Quadrageſimali tempore exacto, pro die feſto Paſchæ *Vilnæ* Conuentum, terrarum *Lithuaniæ* & *Pruſſiæ* tenuit. A quo vniformi ſentencia rogatus, *quatenus, vel in Lithuania perſonaliter, & aſſidue reſideret, vel Simonem Olielkowicz, Ducem Kiiouienſem, illis pro Duce magno Lithuaniæ conſtitueret.* Petitione ea, in aliud tempus, velut ſibi pernicioſa & moleſta, ſuſpenſa, Regnum *Poloniæ* ingrediebatur, & intelligens *Iacobum Syennenski*, Prouiſum D Apoſtolicum, omnimoda poteſtate Pontificali, fulcitum eſſe, feria quinta, ante feſtum Pentecoſtes, quæ fuit vigeſima prima menſis Maii, *Sandomiriam* ingreſſus: Conuentum illic ad prouidendum de obſtaculo, agere inſtituit. Conſiliariis vero, qui accerſiti fuerant, varias excuſationes ſuæ abſentiæ allegantibus. *Caſimirus* Rex, feſto Pentecoſtes, apud *Sandomiriam* exacto, feria quarta, vigeſima ſeptima Maii, *Sandomiria* diſcedens, *Cracouiam* ire cœpit, & futuri belli A contra *Pruſſiam* agendi, progreſſum & ordinem, & cauſam Eccleſiæ *Cracouienſis* multiplici differentia, & diſſenſione, propter trium contendentium rixas, vexatam, diffiniturus: aliquantis diebus apud *Nyepolomicze*, captioni ferarum dans operam, feria ſecunda, ante feſtum corporis Chriſti, die videlicet prima menſis Iunii, *Cracouienſem* vrbem fœliciter intrauit. Intelligens autem *Iacobum Syennenski* die transacta, feſto S. Trinitatis, in Epiſcopum *Cracouienſem*, apud Caſtrum *Pinczouienſem* conſecratum eſſe, noua anxietate, nouoque dolore exacerbatus, duxit agendum de pacificatione, & quiete *Cracouienſis* Eccleſiæ, & præfati *Iacobi Syennenski*, repulſa: *Ioanne* Epiſcopo *Wladislauienſe*, illum ad pleraque B parum Regio officio conuenientia inſtigante. Et primum quidem *Georgium Laodicenſem* Epiſcopum, Sedis *Cracouienſis* Suffraganeum, fratrem ordinis minorum, virum raræ religionis, & ſanctitatis, quod præfato *Iacobo Syennenski*, cum aliis duobus Epiſcopis Eccleſiarum, videlicet *Gneſnenſis* & *Wratislauienſis*, Suffraganeis, conſecrationis munus impendit, *Cracouia* mandauit expelli & banniri. Qui inde, non ſine multorum mortalium, charo affectu illum diligentium, gemitu, diſgreſſus, in *Oppolienſi* Oppido, Monaſterio ſui ordinis receptus, gradum fixit, illicque in magna charitate hominum, ob religionem illum colentium, C degens, mortuus, in eccleſia Minorum requieſcit. Prælatos deinde, & Canonicos *Cracouienſes*, *appellationi, quam Ioannes Luthek Vicecancellarius, à Prouiſione Iacobi Syennenski Epiſcopi, interpoſuerat, adhærere, iusque ſuum Regium defendere, & caſtra Epiſcopatus Cracouienſis, non niſi ei, qui cum ſuo Regio conſenſu Epiſcopus Cracouienſis fieret, reſignare*, polliceri iureiurando aſtrinxit. *Proceſſus inſuper, mandata & literas Iacobi Syennenski Epiſcopi acceptare, aut illis vel quibuscunque promouentibus rem, parere* prohibuit: *confiſcationem bonorum Eccleſiaſticorum, & bannitionem ſingulis minatus.* Executionemque ſui decreti *Nicolao Pyeniazek* de *Vithouice* D Succamerario, & Capitaneo *Cracouienſi* delegauit: nullo ex Prælatis, & Canonicis *Cracouienſibus*, mutire audente. Ad Summum quoque Pontificem *Pium* ſecundum Nuncios, videlicet *Ioannem Rythwianski*, Capitaneum *Sandomirienſem*, *Matthiam* de *Raczyaſch* Canonicum *Wladislauienſem*, Decretorum Doctorem, dudum decretos, tum primum mittit: rogaturos, præſentatis Regiis, & magnificis muneribus, *quatenus ſuam*

Multi Iacobo adhærentes proſcribuntur,

& executio contra illos facienda, per Regem Nicolao Pyeniazek Capitaneo Cracouienſi mandatur.

Interim Legati Caſimiri Regis ad

proui-

1461.

Pontificem Romanum mittuntur, vt prouiſionem ſuam Iacobo Sienienski factam ad Epiſcopatum Cracouienſem reſcindat: eius conſecratione non obſtante.

prouiſionem, de Iacobo Syennenski, & Cracouienſi Eccleſia factam, reſcindat, Ioanni Gruſczynski, Epiſcopo Wladislauienſi, de Cracouienſe eccleſia. Ioanni vero Luthek, Regni Poloniæ Vicecancellario, de Wladislauienſe prouideat. Vbi id minus dignum cenſeret, ſaltem Iacobum Syennenski in Wladislauienſem transferret. Ioanne Gruſczynski ad Cracouienſem promoto. Nunciis quoque prefatis, mandatum eſt, ad Imperatorem *Romanorum Fredericum*, apud *Viennam* ſe continentem, & *Georgium Bohemiæ* Regem deſcendere, cauſisque itineris expoſitis, precari Reges, quatenus Legationi Regiæ, ſua interceſſione atque ope ſuffragentur.

Cum in Pruſſiam Caſimirus Rex traduceret exercitum

In Cruciferos eo anno de *Prusſia* expeditionem acturus, *Caſimirus Poloniæ* Rex, ſabbato poſt feſtum ſancti *Ioannis* Baptiſtæ, quæ fuit vigeſima ſeptima menſis Iunii, *Cracouia* egreſſus eſt, & per *Myechow, Przedbon, Pyotrkow, Lanciciam*, primum in *Brzeſczye*, deinde *Iuniwladislauiam* contendit, & illic copias gentium ſuarum, non niſi circa Aſſumptionis ſanctæ *Mariæ* Virginis feſtum, ad eum conuenientes, anxius præſtolabatur, duobus Oppidis, videlicet *Sempepel* & *Roſthembarg*, & tercio Caſtro *Morag*, à Cruciferis obſeſſis, eius interpellantibus auxilium. Verum etſi *Caſimirus Poloniæ* Rex, obſeſſis bene ſperare iuſſis, auxilium ſe propediem polliceretur laturum: obſeſſis tamen omnes celeritas tardior viſa.

præſidium Regium in obſidentes erumpens, de Sempepel

Quapropter Regio non præſtolato ſuccurſu, gentes Regiæ, quæ apud *Sempepel* in præſidio erant, facto agmine, animis mori, vel viuere deſtinatis, irruunt in obſidentes. Magnaque cæde ædita, fugere compulſos, Caſtris omnibus eorum potiuntur, ſoluunt obſidionem; quæ poſt paucos dies maiori vi, maiorique exercitu reintegrata eſt.

& Koſtenberg,

Alterius oppidi *Roſtembarg*, Ciuium Magiſter, doloſo pacto cum *Prusſiæ* Magiſtro per internuncios acto, quaſi illi traditurus Ciuitatem, diem conſtituerat, & h[illegible]am tradimenti. Quo adueniente, nihil doli Magiſter ſuſpicatus, deditionem accepturus, aduenerat, & ante portam Oppidi, à Ciuium Magiſtro exceptus, ingredi Ciuitatem diſponebat. Vnus tamen ex ſuis militibus *Sliwienski*, dolum illico coniectans, gladio Magiſtro Ciuium transfoſſo, Magiſtrum ne in paratum ſibi laqueum incideret, auertit: præcipitique fuga, cætera obſidio, & illius Oppidi, & caſtri *Morag* ſoluta eſt.

nec non de Caſtro Morag ſe obſidione liberat.

Gentes deinde Regiæ, quæ in præſidiis Caſtrorum, & Ciuitatum inferiorum partium morabantur, aliquali exercitu, cuius *Ioannes Skalski Bohemus* Dux erat, in terram quæ *Zemlanth* appellatur, cum Ciuibus *Elbingenſibus*, nauali itinere deſcendunt, & pluribus locis, atque villagiis depopulatis, & exuſtis, prædas etiam pecorum & ſpoliorum, magnam ſupellectilem inde abducunt.

1461.

Andreas Thaczinski

Caſimiro Poloniæ Rege in *Pruthenicam* expeditionem profecto, & iam tunc apud *Iuniwladislauiam* agente, Ciuitatem *Cracouienſem*, caſus nefandiſſimus cepit: longo æuo inter illam & militares: præcipue tamen Domum *Bipennium*, execranda odia, ſimultateſque ingeſturus. Die ſiquidem Iouis, ſedecima Iulii menſis, miles inſignis, *Andreas* de *Thaczin*, quod parum tempeſtiue, parumque legaliter arma illi, in bellum profecturo, *Clemens* armifex parauerat, iratus *Clementem* verberat, leuiter & obiurgat durius reſpondentem. Qui ad Conſules in Prætorium profectus, quod cæſus grauiter fuerit, in *Andream Thaczinski*, querebatur. Reuertenti autem ex Prætorio, ante ædem *Nicolai Kridlar* Regum ſculptas imagines in ſe habentem. *Andreas Thaczinski*, cum præfato *Nicolao Cridlar*, & *Valthero Kiezlink* Conſulibus *Cracouienſibus*, contubernium agens, occurrebat. In quem *Clemens* armifex grauiter, quod ſe cæcidiſſet inuectus, *melius multo ſe illum breui cæſurum* manu protenſa, ſiue id rabies, ex bili concepta, ſiue ſpes de vindicando, per Conſules præſtita ingerebat, minabatur. Eam comminationem *Andreas* de *Thaczin*, parum modeſte ferens, craſſiora in *Clementem*, per ſe & familiares ſuos verbera ingeminat. Quæ res ad Conſulatum, & per *Clementem* Armificem, & eos, qui coram aderant, *Nicolaum Cridlar*, & *Valtherum Kyzlink*, delata, indigniſſime accepta eſt. Omniumque Conſulum animi in bilem, plus quam iuſtam, & neceſſariam, commoti, non tam de ſedanda, ſenſim iam apud Mechanicos, cæteroſque populares gliſcente ſeditione, quam de accendenda, agitabant. Omnium itaque valuarum portis, quam firmiſſime obſeratis, ad *Eliſabeth Poloniæ* iuniorem Reginam, rem deferunt. Qua vadio octoginta millium marcarum interpoſito, *vtroſque pacificos eſſe iubens, in diem alteram* (iam enim hora diei tarda, vigeſima videlicet ſecunda appetebat) *ſe cauſam ipſam deciſuram* reſpondebat. Eo reſponſo Reginæ, quamuis concinno, & limato. Conſules offenſi magis, quam quietati, in prætorium deſcendentes, quos in arce retineri, donec *Andreas Thaczinski*, in arcem rediret, nonnulli ſano conſilio, ſed à Regina ſpreto, perſuadebant, armatos ex omnibus vrbis ædibus adeſſe in prætorium iubent. Conuenit itaque illico armatorum numerus: Conſulari ædicto pariturus. Monebatur interim *Andreas Thaczinki*, & à Reginæ *Eliſabeth* nunciis, & ab amicis, certatim illi adhærentibus, illumque comitantibus, *quatenus furiæ populari cedens, ex Ciuitate*, in qua libere, ciuibus

1461.

inſpectantibus, & id grauiter, & iniquo animo ferentibus, deambulabat, *disgreſſus, in arcem ſe reciperet.* Qui ſalutari conſilio, ne meticuloſus putaretur, obaudito, ad domum *Nicolai Kiezlink*, quæ in media platea quæ fraterna appellatur, ſita eſt, cum fratribus, amicis, & neceſſariis ſe ocludens, reſiſtere illic cuilibet impetui ciuili deſtinabat.

furente populo Cracouiæ

Signum deinde, ſiue Conſulum ſiue eorum, qui in Prætorium conuenerant, mandato, pulſata apud ſanctam *Mariam* in partem vnam campana, datum, orientem ſeditionem, quam Conſulatus ipſe, ſi quid ſenſus, ſi quid maturitatis, ſi quid prudentiæ, & grauitatis, ſi quid deinde humanitatis, & Ciuitatis, in eo fuerat, merito cenſebatur extincturus, vehementius commouit. Omneſque armati, ſed & vniuerſum vulgus promiſcuum, quod operibus derelictis concurrebat, non furia tantummodo, ſed etiam ebrietate refertum, in necem *Andreæ Thaczinski*, certatim & tumultuarie ferebantur. Motaque ſemel & in ſedicionem incenſa multitudo, & frequens hominum colluuies, variæ conditionis, variæque artis, dum illam frenaret nemo, modum ſeruare non potuit. Quo *Andreas Taczinski* viſo, fragilem ædem in qua conſtiterat, ad reſiſtendum tantæ multitudini ratus, in monaſterium ſancti *Franciſci*, *Nicolao Seczigniewski*, *Spithkone Melſchtinski*, *Ioanne* filio ſuo, & paucis quibuſdam familiaribus, illum comitantibus refugit: in turrimque Monaſterii ſe recipit, incolumitatem habiturus, ſi illic conſtitiſſet, ſed iam ſorti ſuæ deſtinatus, & turrim quoque ſibi parum munimenti præſtare credens, ex illa ſe, comitibus in ea remanentibus, & nequicquam illum retinere valentibus, euoluit, in Sacriſtia ſe occultauit:

in ecclcleſia S. Franciſci,

filio ſuo *Ioanne*, in gaſam Monaſterio vicinam, & furnum mulieris viduæ diuertente. Sed Monaſterii foribus violenter perfractis, poſt longam diſquiſitionem, dum eum in Sacriſtiam deſcendiſſe, coniectatum eſt, Sacriſtiæ fores diſruptæ, & *Andreas Thaczinski* illic, *Ioanne Doizwon*, qui ducentos florenos, conſeruandæ rei gratia, ab eo acceperat, vt facilius aurum, fidei ſuæ commendatum, apud eum remaneret, illum proditorie, demonſtrante, repertus, ab irruente rabida & furioſa multitudine, ante corporis Chriſti præſentiam, in Monſtrantia locatam nefarie inuaſus.

ante diuiniſſimum Eucharistiæ ſacramentum, occiditur, & cadauer per canale, ad Prætorium fœde trahitur.

Teſta capitis (diu enim reſtiterat) rupta, & cerebro effuſo, occiſus eſt. In cadauer quoque mortuum ſæuitum: quod de eccleſia vsque ad Prætorium per plateæ canale, luto oblitum, tractum, pluribus pugionibus, in ſingulis pene locis, confoderant, barbamque & capitis crines aduſſerant. Biduo corpus, in prætorio habitum, tertia demum die ad Eccleſiam ſancti *Adalberti* illatum, quarta amicis redditum, & in magna *Xyaſch* ſepulturæ, iuſto quidem honore, ſed lamentis referto, mandatum. *Ioannes* Filius vnicus *Andreæ Thaczinski*, cum à populo, in patris odium ad necem quereretur, per ædem *Ioannis Dlugoſch* Canonicalem acialem, & arci viciniorem effugit.

Nicolao Seczigniowski & Spithkone Melſchtinski nequicquam reſiſtentibus.

Ad quintam, & amplius horam noctis, turris expugnatio, *Nicolao Seczignyewski*, & *Spithkone Melſtinski*, eorumque familiaribus animoſe reſiſtentibus, tentata, altera demum die, cum vulgus nihilominus eos nocte, & interdiu obſideret, ex turri in Prætorium, pacti, quod incolumes eos eſſe ſinerent, deducti, & tercia die reconciliatione cum Conſulatu, & popularibus habita, dimiſſi ſunt. Inſecturus caſus, tam horrendus *Pruthenicam* expeditionem videbatur, militibus *Cracouienſibus*, & *Sand mirienſibus* in vltionem facinoris ſe vltro deuouentibus, expeditione omiſſa. Rege tamen per crebros Nuncios, ad *Ioannem* de *Thaczin* Caſtellanum *Cracouienſem* vltum iri ſcelus pollicente, deſtinatos, infectio conquieuit.

Alexander filius Caſimiro Regi naſcitur.

Die Mercurii, quinta menſis Auguſti, apud *Cracouiam Eliſabeth* Regina iunior, quartum filium enixa eſt. Qui apud *Cracouienſem* Eccleſiam à *Ioanne Pnyowski* Archidiacono, & adminiſtratore *Cracouienſe*, baptiſatus, *Alexander* vocitatus eſt: tenui ſolennitate baptiſteriorum, propter abſentiam Regis *Caſimiri*, & caſum, ſuper nece *Andreæ Thaczinski* interuenientem celebrata.

Caſimirus Rex

Regiorum exercituum Copiis, in feſto Aſſumptionis ſanctæ *Mariæ* Virginis ad Oppidum *Iuniwladislauienſe*, tarde & ſegniter nimis aduenientibus. Iam enim hoſtium munitiones, Ciuitates & præſidia, herbas, & frumenta validam perniciem, ſi ab exercitu Regio depaſta forent hoſtibus illatura, tuto inuexerant. Sed neque in tanto numero, tantaque multitudine, quanta conſueuerant milites conuenerunt: magna parte militum, aut egeſtate laborante, aut in domibus remanente. *Caſimirus Polonorum* Rex, quanam parte ad hoſtes exercitum duceret, cunctabundus, ſiue ingeniorum tenuitas, ſiue aliquod latens numen, faciebat, deliberabat, quamuis dudum omnium communi ſentencia ſtabilitum erat, Regem in inferiores partes *Prusſiæ* proceſſurum, & regione *Zemlanth*, ex qua Cruciferi, eorumque milites reficiebantur, præda & incendiis vexata, depopulataque etiam Caſtrorum & Oppidorum, *Morag*, *Sempepel* & *Roſtemburg*, obſidionem ſoluturum.

contra decretum ſui Senatus

in aliam partem Pruſſiæ

Ea tamen deliberatione, quamuis ſibi & ſuæ cauſæ plurimum ſalutari neglecta, omiſſo itinere verſus *Thorun*, vbi illi ad transfretandum exercitum, pons ex nauibus cura *Thorunienſium* paratus erat, conſilio nonnullorum Baronum, qui à Cruciferis largitione corrupti ferebantur, id maxime ſuadentium,

1461. tium, in *Pomeraniæ* terram, verſus *Frydlanth*, & *Choyncicżam* Oppida, quod præſidiis nuda, facile in deditionem ventura fingebantur. Abinde verſus *Stetinenſem* oram, infidam *Erici Stetinenſis* Ducis, defectionem vlturus, Omnibus militaribus, & Ciuitatibus *Pruſſiæ*, qui partium Regiarum erant, progreſſum ſuum, velut quandam peſtem, vehementer carpentibus, ire pergit. Caſtra, & oppida, *Morag*, *Sempepel*, & *Roſtemburg*, à gentibus Cruciferorum maiori fiducia obſideri cæpta, ludibriumque ab obſidentibus de obſeſſis habitum, denunciantibus illis, *ſe non ferro, ſed auro effeciſſe, quod ad ſoluendam eorum obſidionem, Poloniæ Regem non eſſent viſuri.* Clauſæ erant in Regis exercitu ad iocos, ad riſus, ad ſolatia militarium, & ob indignam *Andreæ Thaczinski* recentem necem, & ob belli, quod tunc gerebatur, parum ſenſatam adminiſtrationem aures & corda totius fere exercitus, nutantia ſingula, ſibique infœliciter prouentura, ſub auſpiciis parum fœlicis Regis ominabantur. Periti quoque rerum militarium, *maxime Regem & eos, quorum conſilio vtebatur, deliquiſſe* aſtruebant, *quod hoſtiles muniones adire mallet, quorum incerta & periculoſa, futura foret expugnatio, quam ſuis laborantibus certam opem ferre, & obſidionem, diutius ſperatam ſoluere. Minusque fidei apud ſuos, plus dedecoris apud hoſtes, propterea habiturus eſſet.* Quod, quam fideliter, quam probe, & ſyncere aſſererent, etiam rei, vt in ſequentibus narrabimus, probauit effectus. Mandato deinde Regio, in quartis ſtatiuis, poſtquam à *Iuniwladislauia* diſceſſum eſt, apud flumen, & vicum *Kamyen*, exercitus *Polonicus* ordinatus, & in ſigna tantummodo Regia ſeu terreſtria, diſtributus eſt. Nemo enim ex omnibus *Poloniæ* Baronibus, ſigna ſeu banderia, propria, in ea expeditione, ereхiſſe viſus eſt, præter *Derslaum* de *Rythwiani* Palatinum *Sandomirienſem*, & *Euſtachium* de *Sproua*, Caſtellanum *Radomirienſem*, *Ioannis Gneſnenſis* Archiepiſcopi germanum. *Caſimirus* Rex, dum conſulto ſignum principale, & primarium, aquilam albam extendere, & propter paucitatem exercitus, & vt etiam cætera ſigna militum numero refertiora eſſent diſtuliſſet, moleſte ferens id à Primoribus, & inſignioribus militum, qui ſub illo militare conſueuerant. Erigere quoque ſibi proprium banderium, omni ſigno carens, niſi Rex erigere illis albam aquilam feſtinaſſet, concluſerunt. Biduo deinde Barones in Principes militiæ ad regendum vniuerſum exercitum, videlicet *Petrus* de *Schamotuli*, Caſtellanus *Poſnanienſis*, & Capitaneus *maioris Poloniæ*, *Ioannes Zaremba*, Caſtellanus *Siradienſis*, & Capitaneus *Wyelunenſis*, aliis id munus detrectantibus, ſinguli vero Duces, ad ſingula ſigna creati ſunt. Quintis Caſtris, apud tabernaculum Regium per vniuerſum omnium terrarum exercitum, propoſita eſt querela, cum graui indignatione, contra Conſules, & Ciues *Cracouienſes*, ſuper crudeli & indigna nece *Andreæ* de *Thaczin*, per organum *Ioannis Maior* de *Tharnow*, Caſtellani *Sandecenſis*, Vltioque fremente, & deplorante vniuerſo exercitu, & ſe in illo violatum eſſe querente, maxima cum vociferatione expedita. Poſt terſas lachrymas, quas & Regi & Conſiliariis commiſeratio excuſſerat, ſilentio indicto reſpondit *Caſimirus* Rex, *ſe de occiſione Andreæ Thaczinski, non ſecus, quam alicuius ex propinquis ſuis, anxium & afflictum exiſtere, neque vnquam necem ſuam ſecus, quam ſibi & Regno pernicioſam, quamuis aliter à nonnullis inſimulatum iri ſe non ignoret, doluiſſe; Et ſi illum Pruthenica non diſtineret expeditio, dudum iam ſcelus nefandum, digna vltione vindicaſſe.* *Se* deinde *magnopere* aſtruit *diſcruciari, quod omnes peſſimos caſus quosque & euentus, omnia pericula, omnes infœlices ſucceſſus, in ſui regiminis temporibus, transgreſſionibus forte ſuis, id cauſantibus videt incidiſſe. Quam primum tamen Pruthenica expeditione obita, in Regnum redierit, nulli rei primum ſe* pollicetur, *quam de vlciſcenda eius morte vacaturum.* Satisfactum ſuis ratus, exercitus deſideriis, gratiis actis Regi *Caſimiro*, in papiliones ſe recepit.

non ſatis fœliciter exercitum ducit,

& milites necem Andreæ Thaczinski expetunt vltum iri.

Ordinato in hunc modum exercitu, *Caſimirus Poloniæ* Rex, cuneum vnum ex *Polonorum*, *Lithuanorum*, & *Tartarorum* militibus, ſibi retinens, in *Pomeraniam* procedebat. Et tranſitum per regionem *Nauklenſem* faciens, eam quamuis propriam, quod hoſtibus in *Choyniczam* grauia tributa ad quinquaginta Marcarum extimata, millia, annis ſingulis ponderet, conflagratione ignis deleuit, acerbiore vaſtationis, & incendiorum genere in propria, quam in hoſtilia tecta vſus. Tandem feria tercia in craſtino ſancti *Bartholomei* Apoſtoli, vigeſima quinta menſis Auguſti, ad *Fridlandum* perueniens, ipſam obſidione coartat. Octaua demum die, dum ad illius expugnationem, vniuerſus exercitus conſurgeret, iuſſu Regio, exercitus, obſeſſi extrema veriti, ſi conquiſitio fieret, miſſis Caduceatoribus, pacti *ne quid hoſtile paterentur, vtque liceret his, qui in præſidio erant, cum ſingulis rebus egredi*, Oppidum Regi dedunt, quod Rex in tenutam *Wlodkoni Nauklenſi* Capitaneo, præſidio impoſito committit.

Nauklenſis regio quamuis propria à Rege Caſimire vaſtatur,

& Fridland conquiritur.

Motis ab Oppido *Fridlanth Caſimirus* Rex *Poloniæ* Caſtris, verſus *Choynicam*, ſtatiua illic ad quartale miliaris ab Oppido, diebus quindecim tenuit, nulla extante neceſſitate, & non ſine grandi totius exercitus incommodo: cum pabulatores frumentum paſſim, & ſine ordine, atque excubiis egreſſi, ab hoſtibus, aut caperentur, aut trucidarentur, Milites nonnulli voluntarii, etiam iniuſſu Regis, ne nihil agere viderentur, *Tartarorum* globo,

1461. globo, qui ſexingentos pugnatores tantummodo habere exiſtimatus eſt, aſſumpto, in terram *Stetinenſem*, Ducis *Erici*, facto deſcenſu, eam ſpoliis, & incendiis vaſtant. Minorique *Stetin* Oppido, cæteriſque oppidis expugnatis, ingenti præda potiuntur. Quam cum in Caſtra Regia referrent, gentes Ducis *Erici* Saxones, in magna multitudine, eos inuadunt. Vbi congreſſu inito, *Saxones* graui cæde confliguntur, pluresque ex illis capti, Regi oblati, & præda omnis in Caſtra adducta, & venundata eſt. Ea clade, eoque damno, *Zophia Erici* Ducis conſors perculſa, in Caſtra Regia, vigeſima ſecunda menſis Septembris peruenit. Apud Regemque verba faciens, *coniugem ſuum Ericum Stetinenſem Ducem, graui in Regem ſcelere, grauique perfidia* profitetur *deliquiſſe. Se quoque perfidiæ ipſius expertem, & à thoro ſuo diebus plurimis abſtinuiſſe, & natos communes in conſpectum perductos, patris, vt illos enecaret, ne in ludibrium humanum vitæ reliquæ ſupereſſent, obſecraſſe.* Orat deinde *vt Caſimirus Rex magnitudine clementiæ ſuæ, non tam Erico Duci, quam ſibi, & natis ſuis, ex cuius ſanguine trahunt originem, propiciatus, perfidiam indulgeat, & ſcelus remittat.* Pollicens *ſe, & virum ſuum, fideliter, & enixe cauſam Regis contra Cruciferos, de cetero adiuturos.* Æquis auribus, tam à Rege, quam à Conſiliariis, quod & facundia, præſtaret, & forma, in petendaque venia, ſubmiſſe ſe gereret, audita eſt, & poſt plures tractatus, in ea re habitos, poſt exprobrata quoque in Ducem *Ericum*, collata beneficia, perfidiæ facinus, ea conditione parſum eſt, *vt Dux Ericus, præteritæ perfidiæ culpam, ſynceritate fidei erga Regem, & Regnum, ingeminans, expiet.* Ad quod ſe præfatus *Ericus*, & iureiurando, & noua ſponſione, tam literali, quam verbali aſtrinxit. Ferunt *Caſimirum Poloniæ* Regem, Duciſſæ præfatæ, ſolertiam, & formam, animo & cogitatione voluentem, ſæpius non tacitum pœnituiſſe, quod procatam ſibi ſponſam ſortitus non fuerit: cum raræ venuſtati, qua pollebat, etiam auri granolis, quantitas, ab *Erico Datiæ* ſeniore Rege ſibi, velut nepti, in morte præſtita, & terrarum *Stetinenſium* deuolutio, dotem haud ſpernendam conficiens, acceſſiſſet. Eam tamen pœnitudinem, quoties animum Regium ſubibat charitas, & modeſtia ſponſæ ſuæ *Eliſabeth*, ex alto ſanguine Cæſarum ſatæ, & prole quinaria iam ſuſcepta, Regnorum quoque & terrarum, iuſta & legitima deuolutio, ad illum, & natos ſuos Diuinitate propicia peruentura diſpellebat.

Ericus Dux Stetinenſis per milites Polonos, iniuſſu Regis, incendiis & ſpoliis afflictus,

per vxorem pacem & veniam defectionis ſuæ ad hoſtes ſceleri impetrat.

Foris *Caſimiro* Rege *Poloniæ* materiale tractante bellum, ſpirituale intus erupit. *Iacobus* enim *Syennenski Cracouienſis* Epiſcopus, qui à Rege exiliatus & bannitus, in *Pincouienſem* arcem ſe receperat, horrendo pœnali monitorio, à ſummo Pontifice *Pio* ſecundo, ſub plumbo emanato. Adminiſtratorem & capitulares *Cracouienſes* primum. Deinde *Ioannem Luthkonis* de *Brzezye* Vicecancellarium Regni, pro Electo *Cracouienſi* ſe gerentem, vt ſibi obediant, poſſeſſionemque bonorum Epiſcopalium conſignent. Item *Ioannem* Epiſcopum *Wladislauienſem*, vt illum in poſſeſſionem Epiſcopatus *Cracouienſis* admittat, nec eum infeſtet, & occupata reſtituat. Ad extremum, *Ioannem* Archiepiſcopum *Gneſnenſem* Prouinciali honore, quantum ad *Cracouienſem* Eccleſiam, priuat, & *Cracouienſem* Eccleſiam, ab illius ſubiectione, in perpetuum abſoluit. Cæteros omnes grauibus Cenſuris, excommunicationibus, inhabilitationis, priuationis, interdicti, & degradationis ſentenciis, irretit. De qua re, cum magnus rumor, per omnem Diæceſim *Cracouienſem*, & per Regnum *Poloniæ* manaſſet, & non facile malo imminenti mederi poſſet: cum hinc metus Regius, hinc vrgeret conſcientia, & iuriſperiti, parendum Apoſtolicis mandatis, non parentes in ſentencias inciſuros, cenſerent, à Capitularibus *Cracouienſibus*, *Caſimirus* Rex, miſſo *Ioanne Rzeſchowski*, Canonico *Cracouienſe*, in equis velocibus, qui illum in Statiuis, apud *Choyniczam* habitis, offendit, conſultus eſt. Qua nouitate Rex, ad magnam choleram prouocatus, *Petrum Kurowski Lublinenſem*, & *Dobeslaum Kmitha Woynicenſem*, Caſtellanos, è Caſtris verſus *Cracouiam* transmittens. Adminiſtratorem & Capitulares, à monitorio pœnali prouocare, bona vero omnium, monitorio parentium, occupari, parentes quoque & parituros *Cracouia*, & aliis eorum ſedibus propelli. Caſtrum vero *Pynczouienſe*, vna cum *Iacobo Syennenski* Epiſcopo, obſidione vallari iubet. Capitulares *Cracouienſes*, pro voto Regio, ad Papam appellantes, ea conditione appoſita, *vt ſi oppreſſione Cleri cognita*, quam in appellatione, non ſine ignominia Regiæ dignitatis, deducebant, *parere ſuo monitorio iuberet, parituros ſe* offerebant. *Pauli* Decani, *Ioannis* Senioris *Dlugoſch*, *Derslai Krzizanowski*, *Nicolai Plebani* in *Proſchcuicze*, *Demetrii* de *Senno*, Præpoſiti *Schambimirienſis*, bona Dignitatum, & Præbendarum, Canonicorum *Cracouienſium*. Item *Ioannis Rogalya*, Scholaſtici *Scarbimirienſis*, per *Nicolaum Pyeniazek* de *Vithouicze* Succamerarium, & Capitaneum *Cracouienſem*, quod hi cæteris appellatione ſe tuentibus, à profanatione abſtinebant, occupantur, & diſtrahuntur, Præpoſituræ etiam *Gneſnenſis* poſſeſſio, Regio iuſſu, aufertur, *Iacobo* Epiſcopo *Cracouienſi*, per *Petrum* de *Schamotuli*, Capitaneum *maioris Polo-*

Contentiones de Epiſcopatu Cracouienſi, tribus ad eum habere ſe ius prætendentibus,

& multorum Sacerdotum publicæ & amaræ proſcriptiones: Nicolao Pieniazek Capitaneo Cracouienſi Caſimiri Regis ex parte, faciente executionem.

1461.

Poloniæ, quam postea *Lucas Posnaniensis* Palatinus, pro filio occupauit. Præfatus insuper *Derslaus Krzizanowski* Præpositus *Visliciensis*, & Canonicus *Cracouiensis*, ex æde sua Canonicali, in platea Legati sita, per familiares Capitanei *Cracouiensis*, *Cracouia* egredi compulsus. Superpilitio & dalmutio, vt dinosceretur, se vestiens, comitante eum lectorum turba, item *Nicolaus Bogdan*, *Ioannis* Senioris *Dlugosch*, item *Ioannes Bialek*, *Lelouiensis* Plebani, Canonicales Vicarii, item *Martinus Rincza* Mansionarius, in superpiliciis, ex media Ecclesiæ processione, per *Nicolaum Pyeniazek* Capitaneum extracti, & extra portas Ciuitatis educti, regressu eis interdicto, vulgo communi ingemiscente & illachrymante, cum nonnulli Ecclesiastici iucundarentur, depulsi sunt. Item *Bartholomeus* in *Modlibozicze*, *Matthias* in *Pthanow*, *Nicolaus* in *Tczow*, *Michaël* in *Wyerzbicza*, Plebani, singuli singulis rebus exuti, & spoliati sunt. *Ioanni* de *Brzeznycza*, nobili Præsbitero, tenutario *Kyelcensi*, tenuta *Kyelcensis*, item *Matthiæ* de *Bug* Præposito *Sandecensi*, Villicatio *Sandecensis*, per *Nicolaum Pyeniazek*, Capitaneum *Cracouiensem*, ereptæ. *Casimirus* Rex, dum à timoratis viris, de ea sæuicia in Ministros Dei, neque citatos, neque conuictos, deprompta argueretur, omnis truculentiæ molem, in *Ioannem Wladislauiensem* Episcopum, retorquebat: asserens eum ad illius nutum, & libitum, se ignorante, & parum conscio, patratam. *Iacobus Syennienski Cracouiensis* Episcopus, ne occasione sui, patria intestino laboraret bello, quod indubie ab vniuersis rebatur, secuturum, si Castrum *Pynczow* obsideretur, ex Castro præfato descendens, in *Thaczin*, ad *Ioannem* de *Thaczin*, Castellanum *Cracouiensem*, fidelem suum, & suæ causæ suffragatorem, se conferens. *Romam* abinde discedere, rebusque suis, in præsentia Oratorum Regis *Casimiri*, *Ioannis Rythuienski*, & Magistri *Matthiæ Raczynski*, prouidere destinabat. Sed ab adolescente ingenuo, parem pro ea tempestate suæ legalitatis, non habente, *Ioanne Melsthinski* exceptus est: licet & publicatio bonorum, exilium, mors, proponeretur receptatori, & vna cum *Ioanne* seniore *Dlugosch* Canonico *Cracouiensi*, cui varias insidias constabat instructas, anno plus quam integro, in Castro *Melstin*, omnibus necessariis, liberaliter, splendide, & iucunde tractatus, fotusque est: appellatione Capitulari non obstante. Nemo virorum timoratorum, & peritorum, Diuinis se miscere audens, profanationis, & irregularitatis labe se pollui abhorrebat. Quapropter missæ maiores, cæteræque res Diuinæ, Prælatis, & Canonicis *Cracouiensibus*, illaqueatum se iri irregularitate verentibus, & a Diuinis abstibus, per Vicarios, ægre tamen explebantur. Plerique enim ex illis viri timorati, quamuis mors, & exiliatio proponeretur, nullatenus ad rem Diuinam exequendam, induci poterant. Arguebatur & *Ioannes* Episcopus *Wladislauiensis*, à plerisque timoratis viris, quod tantam sæuiciam in viros Ecclesiasticos, nulli facinori obnoxios, non sine memorabili scandalo, in multa scandala traducendi depromeret. At ipse omnem culpam, in *Ioannem Luthkonis* Vicecancellarium Regni, quod omnium foret artifex, commentator, & suggestor, quæ agebantur malorum, retorquebat.

Statiua ad *Choyniczam Casimiro* Rege, in dies quindecim producente, militum animos grauis, sed iusta indignatio, incessit: querentium *se ad torporem non militiam, ad ludibrium non ad bellum, ductos esse, eaque expeditione, longo grauius se ipsos grandi impensa & fatiga, quam hostes contudisse.* Sed & a pueris grandi vociferatione, Consilium Regium carpentibus, plus quam indigna vox, & exprobratio exaudiebatur, nocte interdiu, vulgari lingua *Zła rada.* Rex ipse *Casimirus*, quo gradum verteret, satis anxiebatur, cum & autumnus appeteret, & cœli intemperies pluuiam, niue mixtam, diebus aliquot producens, exercitum suum adeo fatigaret, vt nonnulli vi algoris extinguerentur, & pudor non subueniendi obsessis, ad quod vnum, indicta erat expeditio, pectus Regium lacesseret. Sero tandem consilii recordatus, quod sibi *Cracouiæ* agenti, *Ioannes Thaczinski*, Castellanus *Cracouiensis* prædixerat, *quatenus ea æstate, generali expeditione terrarum suarum omissa, fertonibus ab vniuerso Regno receptis, bellum per mercenarios milites administraret*, omnem processum expeditionis præsentis damnabat. Subuentionem tandem pecuniariam, ab vniuerso exercitu, qua duo millia pugnatorum, ad dissoluendum Castrorum & Oppidorum, in terra inferiori laborantium, obsidionem, conduci possent, eo pacto, vt à quolibet milite, centum marcas in annuis redditibus habente, quinque marcæ conferrerentur, expetere cæpit. Quod cum pene omnes milites, maioribus Baronibus magnopere detrectantibus, & onus dandi variis ingeniis excutientibus, impleuissent: duo millia pugnatorum, præposito eis *Petro Dunin*, de *Prawkoff*, Succamerario *Sandomiriense*, de *Cygnorum* genere, in Capitaneum, plerisque Baronibus de soluendo Stipendio, fidem militibus dantibus, in terras inferiores transmittuntur.

Casimirus Rex militum indignatione & clamoribus puerorum compulsus, soluit exercitum, indicto delectu mercenario.

Cui Dunin Capitaneum præposuit ad ferendum Ciuitatibus obsessis auxilium.

Sub eo autem tempore intestina seditio, in exercitu Regis *Casimiri*, sensim contra *Petrum* de *Schamotuli*, Castellanum *Posnaniensem*, à militibus *maioris Poloniæ* concitata, quod

Contra Petrum de Schamotuli ab admini-

1461.

strationem Capitaneatus cum Castellania Posnaniensi, ingentem seditionem in exercitu ortam, Rex licentiato exercitu sedat.

quod Capitaneatum *maioris Poloniæ*, Magistratum Castellaniæ *Posnaniensis* gerens, contra iura communia, & seuere, & auare administraret, pene vniuersum exercitum, in arma commouerat. *Petro* vero de *Schamotuli*, cum fratribus, & necessariis, ad dimicandum ex Castris, in magna multitudine contra seditionis authores egresso. *Casimirus* Rex grassantem seditionem militum, absque armis restricturus, solerti vsus consilio, in die sancti *Michaëlis*, à statiuis *Choyniczensibus*, discessione facta, exercitu illum vsque in *Bidgosthiam*, comitante peruenit. Vbi exercitu licentiato, & in propria digresso, apud *Bidgosthiam*, diebus aliquot rebus necessariis, & præcipue transmissioni militum, in terras inferiores, nauando operam, quieuit. Sed & *Tartarorum* cuneo donatiuum largitus, redire eum in *Lithuaniam* iussit. Vt vero in partes inferiores, cum aliis *Polonorum* pugnatoribus mitterentur (quod vnum à Rege per Consiliarios ingenti studio petebatur, & ipsi *Tartari* pronos se exhiberent) nullo pacto poterat obtineri. Sex tantummodo hebdomadis, in ea expeditione, grandi instaurato sumptu, & exiguo gesta fructu, immoratus est. Nullumque ea expeditio belli finem afferre, nihilque ad pacem conducere visa est.

Zophia senior Poloniæ Regina parens Casimiri Regis

Zophia Poloniæ Regina senior, *Wladislai Lithuani Poloniæ* Regis relicta, ex nimia sacietate molonum, febri acuta contracta, omnes medicinas perosa, rata morbum superaturam naturam. Ad extremum ægritudine inualescente, tacta paralysi, in Castro *Cracouiensi*, die lunæ vigesima prima Septembris die, hora vesperorum, omnibus sacramentis religiose perfuncta, moritur, & diebus octo, apud Ecclesiam sancti *Michaëlis*, donec Rex *Casimirus* filius suus, consuleretur, & opportuna in tempus funeris compararentur, asseruata, die lunæ vigesima octaua mensis Septembris, apud maiorem *Cracouiensem* Ecclesiam, in capella sanctæ Trinitatis, quam, à fundamentis quadrata petra erexerat, & octenario ministrorum numero, Clenodiisque & indumentis Regiis, splendide dotauerat, celebri apparatu, & honore funeris, sepelitur, vno & quadraginta exactis annis, ex quo *Wladislao* Regi coniugio iuncta, in *Poloniæ* Regnum aduenerat. Fœmina raræ liberalitatis, & in Ecclesias, & in miserabiles personas benefica; præsertim tamen in *Cracouiensem* Ecclesiam, cui ornatum & capam, margaritis grauem, & auro insignem, cæteraque clenodia contulerat. Cordis alti & magnifici, sed in bilem proni, atque versatilis: profusius, quam ampla dos sua ferre poterat, expendere, largiri, & vestiri solita. Multorum ære alieno vita excedens, & *Casimiro* Regi filio, illius solutionem demandans, extitit irretita, Benignum fortunæ fauorem, per omnem fere ætatem, præter tempus exiguum, quo criminationem pertulit, experta. In Catholicum ritum, quamuis à *Ruthenis* & schismaticis parentibus oriunda extiterit, deuotissima. Carmine infra scripto nomen eius celebratum extat.

moritur, & in sacello sanctæ Trinitatis, quod fundauerat & dotauerat, in Ecclesia Cracouiensi sepelitur.

Epitaphium Zophiæ Poloniæ Reginæ.

Sanguine claro Ducum Russiæ, clarissima quondam
Laudibus ipsa meis gloria summa fui,
Iuncta Polonorum Diuino fædere, Regi
Contraxi populos in mea vota meos.
His nati vixere duo, duo fulmina belli
Iustitia clarus, clarus vterque fide.
Alter enim multis insignis ad astra triumphis
Prosiluit, Christi fortiter arma tenens.
Quem si facta virum seruassent, robore Martis
Turcorum rabies iam lacerata foret.
Alter vt ingratos expellat finibus hostes,
Horrida pro patria fortis in arma furit.
Ast ego delicto iuuenis viduata marito
Turturis exemplo, fœdera nulla tuli.
Cunctorum tandem senio confecta dolore,
Anno milleno, quadrigeno, sexies, deno
His vno adiuncto, in sacro Matthæi festo
Occubui: locus hic corpora nostra tegit.
Quem, celebrem petra, dotisque raro fulgore
Institui, laudes, Trinitati æuo canendas
Condidi: vt fieret laus peræterna mihi
Reddite, qui legitis Christo pia vota Zophiæ
Dicere ne tædeat, spiritus astra petat.

Absumptis apud *Bidgostiam Casimirus Poloniæ* Rex, diebus luctus super matris obitu, tardius illi patefacto, funera iusta persoluens, & generalem Conuentum, apud nouam Ciuitatem *Korczyn*, pro die sancti *Nicolai* indicens, *Lanciciam* discedit, & illic atque in Pysdri, Conin, cæterisque oppidis Regiis, tempus autumni absumit. *Petrus Dunin* de *Prawkow*, Succamerarius *Sandomiriensis*, cum exercitu duorum millium pugnatorum, obsessis apud inferiores partes Castris, & Oppidis opem laturus, primum in *Swyeczie* peruenit, & obsidentibus Castri, superiorem partem, quam dudum hostes interceperant, se iungens, breui obsessos, ad deditionem, miseranda macie tabefactos, coëgit. Exinde, dum suorum paucitate pensata, ad hostium multitudinem, quos etiam agrestium, ex diuturno bello pugnare assuetæ cateruæ comitabantur, ducere veritus, cunctatius rem gereret, & fortioris exercitus supplementum sibi mitti postularet. Castrum insigne *Morag*, cum Oppido, per *Ioannem* filium *Stiborii*, Palatini *Gdanensis*, nulla necessitate cogente, item oppida *Rostemburg* & *Sempepel*, item Oppidum *Byeliawy*, quod vno anno obsidionem pertulerat, per Præsides Regios res & salutem pactos, Magistro deduntur. Oppidum *Brumzberg*, Episcopi *Varmiensis*, quod *Ioannes Skalski Bohemus*, singularis pro-

Petrus Dunin de Prawkow Castro Swieczie recuperato, dum deinceps negligentius & timidius rem gerit, efficit, vt multa Oppida & Castra Cruciferis proderentur.

1461.

probitatis, & fidelitatis miles tenebat, præſidio Regio, per iniuriam eiecto, in ſuam ſe vendicans poteſtatem, *Paulum* Epiſcopum *Varmienſem*, recepit. Id dum *Ioannes Skalski*, ſub opaca nocte, muros conſcendens recuperare nititur, parum abſuit, quin in Oppidanorum manus, pluribus ſuorum rem ſegniter & timide agentibus, veniret. Nonnulli tamen ex gentibus Regiis, qui illuc aduenerant, & ſignanter *Ioannes Noſal* de *Turza*, adoleſcens probatæ audaciæ, de *Cancrorum* Domo, qui primas capiendi oppidi enixe nauauerat partes, deſerti à ſuis, per Oppidanos obtriti ſunt. His ſucceſſibus Oppidani in *Fridlanth* permoti, cum vicibus aliquot præſidium Regium, eiicere tentauiſſent, ad extremum opportunitatem nacti, hoſtium globo, vna porta in diluculo intromiſſo, milites Regios, aut in muris, aut in ædibus conſiſtentes occupant, & miſerabiliter magna ex parte, paucis vitæ reſeruatis trucidant. Omnis quoque expeditionis tranſactæ fructus, tenuis quidem, & exiguus in perniciem conuerſus eſt, Oppidum *Brodnicza* in *Culmenſi* terra, dum negligeretur, à *Nicolao* de *Koſcyeliecz* Palatino *Iuniwladislauienſe*, & filio ſuo, *Ioanne* Succamerario, aſſeruaretur, hoſtibus nocte in illud, per foſſata aquea, nullo prohibente, ſed nec vigilante quidem, irrumpentibus, interceptum: Vniuerſoque hoſtium robore in *Brodnicza* confluente, arx propugnaculis in circuitu, ne aliquid in illam importari poſſet, conſtructis, obſideri cæpta. Cui taliter anguſtiatæ, & tam defenſoribus, quam victualibus parum fulcitæ. *Petrus Dunin*, Capitaneus Regius, Succamerarius *Sandomirienſis*, ſuccurrens, per medias hoſtium ſtationes, aliquot de ſuis deſideratis, & victualia, paruo tamen ſuffectura tempore, & milites immiſit, occupationemque arcis ægre prohibuit. Ciues de Oppido *Fridlanth*, apud inferiores partes in *Pruſſia* ſito, dum proditio per eos, contra præſidium Regium, ſæpius tentata, ſecus cederet, militibus inſidias, eorum deprehendentibus, & authores proditionis, capite plectentibus, muro Ciuitatis, qui ab ædibus tegebatur, pro maiori parte effracto, *Henricum Plawienski* Cruciferum, cum gentibus, nocte immittunt, & ducentos quinquaginta, Regii præſidii milites, in lectis trucidant, Oppidum *Sthargard*, à tribus Conſulibus, hoſtibus proditum eſt. Apud *Gdanenſes* quoque & *Thorunenſes* vrbes, tumultus nonnulli, & inclinatio ad Cruciferos fieri cæpta. Per practicam ſiquidem *Friczonis* & *Caſparis Noſthwicz*, quam clandeſtine per *Martinum Suellæ* Priorem, natione *Gdanenſem*, & *Dauid Ruger*, natione *Thorunenſem*, fratres Ordinis *Carthuſienſis*, de Paradiſo, ſolis tantummodo duobus ciuibus *Gdanenſibus*, *Nicolao Iunther* Sutore, & *Hermanno Zambek* conſciis, Ciuitas *Gdanenſis*, hoſtibus prodi debuerat, quod ſi ad conſtitutum diem, hoſtes aduenniſſent, omnis eorum multitudo, inſidiis, per *Gdanenſes* ordinatis, qui iam ſuum periculum agnouerant, fuiſſet intercepta. *Carthuſienſes*, dum negarent, propria manu de tradimento conuicti, & in carcerem officialis *Gdanenſis* truſi, nec prius dimiſſi, niſi per propriæ manus demonſtrationem, facinus ſuum recognouiſſent. Aduenientibus autem Viſitatoribus, ducebantur perpetuis carceribus tradendi: Sed per *Fricz*, & gentes ſuas, circa *Puczki* fuerunt de manu inſidiatorum erepti. Abinde vero *Martinus* Prior ad Magiſtrum *Pruſſiæ* in *Kinzberg* ſe conferens. *Dauid* vero verſus *Lubing* diuertens, vterque per apoſtaſiam ſe ſubtraxit.

Gedanum etiam ac Thorunium proditorum audacia penetraret.

Caſimirus Rex de Caſtro Brodnicza ſolicitus.

Caſtrum *Brodnicza*, cum cura, & vigilia hoſtium immenſa, conſtaret in coronæ modum ſeptum eſſe, & ſedendo, propter paucitatem victualium, expugnari poſſe, nihil tamen ſalutare, pro illius defenſione, quamuis periculum imminens, Regem & Conſiliarios non lateret, prouidebatur. *Petrus* enim *Dunin* cum gentibus ſuis parum validus erat, qui exponeretur hoſti, *Brodniczam* tuto, & in oppido, & in baſtis, obſidenti. Vniuerſalem autem expeditionem Regni, hybernum tempus prohibebat. Rex itaque *Caſimirus*, ſatis triſtis & gemebundus, autumno apud *maiorem Poloniam* exacto, feria tertia ante feſtum ſanctæ *Eliſabeth*, in *Schadek* perueniens, exinde per *Volborz*, *Chaczini*, cæteraque ſolita loca, pro die Dominico ſancti *Nicolai*, ad tenendam conuentionem, nouam Ciuitatem *Korczin* peruenit. Vbi multifarias legationes nonnullorum Principum, primum autem Legati *Eczigeri* Imperatoris *Thartarorum*, qui dudum aduenerant, & apud *Radom* continebantur, auditi ſunt. Qui camelo vno, puniceo panno veſtito, item aliquot inſignibus purpuris, Regi *Caſimiro* præſentatis, offerebant *Cæſarem ad omnes expeditiones & bella, cum quibuscunque hoſtibus gerenda, auxilia Regi laturum. Cum Regeque & omnibus terris, Dominiorum ſuorum, ſynceram pacem ſeruaturum, & omnia in amici fidelis morem geſturum, nec impetiturum Podoliam, nec expugnaturum Camyeniecz, quod Lithuani crebro ab eo, per multifarios Nuncios depoſcebant.* Commendata Cæſaris deuotione, erga ſe *Caſimirus* Rex, reſpondit. *Cæſarem ſolerter, in abnuendo precationes temerarias Lithuanorum, egiſſe: cum nihil iuris Lithuanis, in Podoliæ terras competat, & ſe, velut Dominii vtriusque Principem, litigium, iure potius quam armis, dirempturum. Expetereque, vt*

in audiendis variis legationibus tempus terit, in Conuentione nouæ Ciuitatis Korczin.

1461.

in ea deuotione, & ſynceritate Cæſar conſiſtens ad ferendum Regi, gentium ſubſidia, dum auiſatus fuerit ſe præparet. Remiſſisque Cæſari Regiis donis, & muneratis nunciis, atque licentiatis, *Borzutha* Marſchalcus, & *Ienik Bohemorum* regis nuncii audiebantur. Hi rogabant, *vt Rex Caſimirus iuxta conuenta, cum Georgio Rege Bohemiæ, in Glogouia maiori, pro prima die menſis Maii, conueniat. Item ſuper omnibus differentiis, cum Cruciferorum Ordine & Magiſtro, qui ſe in omnibus iudicio, & decreto Regis Bohemiæ Georgii, ſtaturum aſtrinxit, in Regem æquum & gratum iudicium, ſibi quoque, & Regno propicium, compromittat. Vtrique rei Poloniæ* Rex *Caſimirus*, *ſe per proprios Nuncios reſponſurum*, reſpondit. *Frederici* deinde Marchionis *Brandeburgenſis*, vnicus quidam Nuncius, ſed ſenſatus, auditus eſt. Is rogabat, *ne quid Caſimirus Rex de eo, ſuggeſtione praua narratum, vel narrandum, crederet, neu hoſtem ſe illi monſtraret: Se eo animo ſemper fuiſſe, erga Regem, & Regnum Poloniæ, vt nihil illi, niſi fœlix, & fauſtum optaret. Et ſi qua hoſtes aut inuidi, contra illum commentarentur, ſe omnibus iuſta purgatione ſatisfacturum. Sique Regi Caſimiro cum Cruciferis pax placeret, neminem eo, fidelius pacem, æquis conditionibus tractaturum.* In danda reſponſione compluribus iniuriis, quæ Regno à Marchione illata fuere, commemoratis *Caſimirus* Rex, *nihilominus, quamuis multipliciter vexatus à Frederico Marchione irritatusque, nunquam tamen illi hoſtilia*, dixit *ſe retuliſſe. Sed neque cum hoſtibus ſuis Bohemiæ Rege, & Ludouico Bauariæ Duce, quamuis id ab eo crebrius fuiſſet expetitum, ſenſiſſe. Si quoque Bohemiæ Rex Georgius deſinat, qui id præoccupauit munus, licere Marchioni Brandeburgenſi Frederico, compoſitionem pacis, cum Cruciferis intendere.*

Conſules Cracouienſes, ob necem Andreæ Thaczinski, bis Korczinium citati,

Feria quarta poſt feſtum ſancti *Nicolai*, ſuper indigna *Andreæ Thaczinski* nece, Rege *Caſimiro* in iudicio præſidente, iudicium ventilabatur. Et Conſulibus *Cracouienſibus*, in eum diem, ad inſtantiam *Ioannis Thaczinſki* Caſtellani *Cracouienſis*, germani, & *Ioannis Rabſchtinski*, filii, occiſi, citatis: quamuis plerique eorum in nouam Ciuitatem aduenerant, conſulto parere negligentibus, *Ioannes Oraczewski*, genere hic *Srzenyawa* nobilis erat, Conſulum abſentiam excuſans, & literas ſecundi *Caſimiri Poloniæ* Regis, quibus illos, & quemlibet eorum, non niſi *Cracouiæ*, coram ſe reſponſuros priuilegiat, producens, dum Procuratorium mandatum non monſtraret, pœnam trium marcarum incurriſſe, decretus eſt. Quam cum e veſtigio non ſolueret, in carcerem duci iuſſus, prope, niſi Rex ſubueniſſet, diſcerptus eſſet. Alter deinde terminus peremptorius Conſulibus *Cracouienſibus*, ad octauam, ad reſpondendum aſſignatus. Sed cum neque in illo comparerent, ad punitionem capitis, & ſolutionem vadii, octoginta millium, Actoribus petentibus, condemnantur. Pluribus deinde diebus *Caſimirus* Rex, publicis rebus prouiſurus, conſilium agitans, & ſe atque ærarium ſuum exhauſtum, bello *Pruthenico* monſtrans, obtinuit, vt iterum tributum Ciuitatibus, & Colonis fertones indicerentur.

dum abſunt, Priuilegia opponentes, eorum Procurator Oraczowski, marcis tribus,

& ipſi octoginta millibus multantur.

Tributumq́ & fertones indicuntur.

Sabbato ante feſtum ſancti *Thomæ*. *Caſimirus Poloniæ* Rex, ex noua ciuitate *Corczin* diſcedens, feria ſecunda *Cracouiam* intrauit. In cuius præſentia & conſpectu, ædes *Ioannis Dlugoſch* Canonicales, per *Stanislaum*, & *Dobeslaum*, de *Iurozwaki* effracta, & omnibus rebus nudata eſt. Quærelaque ſuper his, ad *Caſimirum* Regem delata, ſurdis (vt aiunt) auribus excepta, eſt. *Maioribus enim contumeliis, & probris, quam his, quæ perferret, Ioannem Dlugoſch*, quod iuſtitiam *Iacobi Syennenski* Epiſcopi *Cracouienſis*, enixius promouebat, *dignum* reſpondebat.

Ioannis Longini Canonici Cracouienſis ædes effringunt Kurozwaczci.

Apud *Ruſſiam*, *Bohemiam*, *Podoliam*, & *Lithuaniam*, res eo anno quietæ, apud *Hungariam* prædonibus expulſis, aut magna ex parte trucidatis, pax redire, cura *Emerici Dyak* cœpit. Qui induſtria & factiuitate intra *Hungaros* pollens, ex admodum tenui homine, in celebrem euaſerat.

Pax in Ruſſia, Bohemia, Podolia, Lithuania & Hungaria eo anno viguit.

1462.

Natali Dominico, *Caſimirus* Rex *Polonorum*, apud Eccleſiam *Cracouienſem* celebrato, proceſſum iudiciarium, contra Conſules, & Ciues *Cracouienſes*, *Ioanne* de *Thaczin*, Caſtellano *Cracouienſe*, maximaque militarium turba, inſtante, reſumit. Qui dum tercia Citatione vocati, in Caſtrum *Cracouienſe*, ſub ſaluo Regis conductu, ad terminum feria tertia, in vigilia Epiphaniæ veniſſent. Petebant *ſe in eorum iuribus & Priuilegiis ſeruari, & iudicium de ſe non in arce, ſed in vrbe, non coram Rege, neque iure Polonico, ſed coram Aduocato, & iure Maydeburgenſi fieri.* Sed cum per Regem & Barones, in iudicio præſidentes, interlocutum fuiſſet, *eos hanc conditionem, in primo nouæ Ciuitatis termino, neglexiſſe*, Priuilegiaque eorum tunc lecta, eam illis prærogatiuam non conferebant, condemnantur, ad vadium, & ad capitis pœnam. Illisque ex Caſtro recedentibus, pignoratio, & executio ſententiæ decreta. Sabbato deinde intra octauas Epiphaniarum, *Nicolaus Skora* de *Gay*, Caſtellanus *Caliſſienſis*, & *Nicolaus Pyeniazek* de *Vithouice*, Succamerarius & Capitaneus *Cracouienſis*, à Rege *Caſimiro* miſſi, in prætorium, ſentenciam executuri, adueniunt: & Conſu-

1462.

les, ac communitatem ſimul congregatos, reperientes, quatuor ex Conſulibus, videlicet *Conradum Lang, Stanislaum Leymither, Iaroslaum Scharlyey*, & *Martinum Belze*. Item ex communitate, *Ioannem Theſchnar, Ioannem Volphram*, pellificem, *Albertum* Pictorem, *Nicolaum Scharlang* Calcarificem, & *Nicolaum* Magiſtrum Lictorum, ad pœnam depoſcunt. Qui, vt reliquum corpus Ciuitatis, ſaluum fieret, dediti ſunt; Et ea quidem die in Prætorio aſſeruati, altera vero mane in Caſtrum deducti, & in turris partem demiſſiorem, truſi ſunt. Vbi quinque diebus commorati, ſacra confeſſione, ſacroque perfuncti viatico, die Veneris, quindecima menſis Ianuarii, ad ædem *Andreæ Taczinski*, quæ ſancti *Michaëlis* Baſilicæ proxima eſt, perducti, *Petro* de *Vaſchumuthow*, Iudice *Sandomirienſe*, decernente, ſex tantummodo ex deditis, videlicet *Conradus Lang* & *Stanislaus Leymither*, *Iaroslaus Scharlyey, Albertus* Pictor, *Nicolaus Scharlang*, & *Nicolaus* Lictorum Magiſter, *Ioanne Rabſchtinski*, filio *Andreæ Taczinski*, per iuramentum corporale, & iudicio Ragali delatum, de occiſione genitoris ſui illos conuincente, publico gladio, in Caſtro *Cracouienſi*, ſub turri, quæ *Thincienſis* appellatur, ad euitandam ſeditionem, ſi in Ciuitatis circulo executio iuſtitiæ fieret, damnati ſunt, & in eccleſia S. *Mariæ* ante Sacrarium in vno tumulo, non ſine vniuerſæ Ciuitatis, grandi comploratu, & lamento, ſepulti. Tres reſidui, videlicet *Martinus Belze*, cum pro eo vniuerſitas fratrum minorum de ſancto *Bernhardino*, magis fletibus, quam precibus obſecraret, item *Ioannes Theſchnar*, & *Ioannes Volphram*, *Ioanni Rabſtinski*, iuxta ac condemnati, in poteſtatem traditi, altera die in *Rabſchtin* deducti, primum quidem in tetro carcere, deinde, vbi ira defluxit, in honeſta cuſtodia, habiti ſunt. Interceſſiones variæ factæ pro *Iaroslao Scharlyey*, à grauibus perſonis, vt in captiuorum potius quam occidendorum transferretur ſortem. Innocentiam eius iudicio veriſimili aſtruentibus. Sed neque *Eliſabeth* Reginæ perſonalis, ad exorandum *Ioannem Rabſchtinski*, vsque in domum ſuam acceſſio, quadrare quicquam valuerunt. Magna ſiquidem ſupplicii ſumendi auiditate, magna hauriendi ſanguinis Conſularis ſiti, & *Ioannis Rabſchtinski*, & amicorum ſuorum animi incenſi, preces *Eliſabet* Reginæ aſpernabantur. Fuiſſet acrius in *Clementem* Armificem, velut principalem necis *Andreæ Taczinski* excitatorem, & *Ioannem Doizwon*, qui in illius necem, quem celare ſpoponderat, à ſe aliis in Sacriſtia proditum, ferocius graſſabatur: Sed vterque poſt patratum facinus, illico effugerat. Conſulatus *Wratislauienſis Clementem*, ad ſe perfugientem, exprobrato illi teterrimo ſeditionis ſcelere, de Ciuitate deiecit. Qui in *Zeganum* ſe conferens, ab immenſa pectoris, & ſpiritus anxietate, vexatus, & attritus, diem obiit. *Nicolaus Cridlyar* vir Conſularis, depoſci ad capitis pœnam veritus, in *Melſtbin* ſe contulerat. Pro quo à nonnullis de Conſulatu, quaſi nocens, & timidus, parum iuſte carptus eſt. Suffragiis tamen *Iacobi Syennenski, Cracouienſis* Epiſcopi, & *Ioannis Melſchtinski*, ne culparetur, neue depoſceretur ereptus, haud paucos poſt dies, a Lethargico morbo, ex transacto pauore concepto inuaſus, aliquot hebdomadis ab eo vexatus eſt. Sed clementia tandem Diuina ſolutus.

De occiſoribus Andreæ Thaczinski ſupplicium ſumitur.

Quarta die menſis Ianuarii, Semouitus, maior natu *Wladislai Plocenſis*, & *Maſouiæ* Ducis, filius, in villa, & Curia ſua Ducali *Sanniki*, immatura morte defunctus, in *Plocenſe* Eccleſia ſepelitur. Senſere nonnulli falſe, an vere neſcitur, illum fuiſſe veneno ſublatum.

Semouitus maior natu filius Wladislai Plocenſis & Maſouiæ Ducis moritur.

Sedecima die menſis Ianuarii, *Ioannes Rytbwienski* Capitaneus *Sandomirienſis*, & Magiſter *Matthias* de *Raczyaſch*, Decretorum Doctor, Canonicus *Wladislauienſis*, à *Caſimiro Poloniæ* Rege, & Conſiliariis, magna ſpe præſtolati (præmiſſo etenim veloci Nuncio, omnia ſe pro nutu Regis, in cauſa Epiſcopatus *Cracouienſis*, ordinaſſe vulgauerant) ex vrbe reuerſi, *Cracouiam* adueniunt, tribus prope Menſibus *Romæ* immorati, quod Papa *Pius* ſecundus, ex vrbe *Tiburtum* diſcedens, & ſe Nunciis Regiis apud vrbem opperiri iubens, tardius *Romam* aduenerat. Qui *Caſimiro* Regi in Conſiliariorum, & *Ioannis Wladislauienſis* Epiſcopi, cuius ſumptibus legationem obibant, præſentia, relationem facturi, exhibuerunt duas bullas Apoſtolicas, vnam, qua *Iacobo Cracouienſi* Epiſcopo, adminiſtrandi auferebatur, & *Ioanni Pnyowski* Archidiacono *Cracouienſi* conferebatur facultas, donec Apoſtolicus Legatus in *Poloniam* veniat, alteram, qua Papa Regi *Caſimiro*, *ſe omnia pro voto ſuo, quantum cum Deo poterit, facturum, & legatum miſſurum* pollicetur, *Hyeronimum videlicet Archiepiſcopum Cretenſem, ad inſpiciendum criminationes, & defectus, Iacobi Epiſcopi Cracouienſis, Prouiſi ſui, per nuncios Regios obiectas, & ad demendum litem Cracouienſis Eccleſiæ, multipliciter vexatæ, volens, vt eiuſdem Legati pareatur ordinationi.* In aduentuque Legati, conſecuturum Regem ſingula, quæ à Papa per eos expetierat, certo certius repromittunt. Præfati enim Regii Nuncii, variis probris, & criminationibus in *Iacobum Cracouienſem* Epiſcopum vſi, *virum illum ambitionis notoriæ, Regi, Clero & populo ingratum, ſediciones cientem, cum propinquus ſuus Andreas Thaczinski, occupare Epiſcopatum Cracouienſem contendens, populari indignatione necatus fuerit, & corpus in plateis diuiſum. Ob ſeditiones quoque ſuas, multi de Regno proſcripti, Renunciationem inſuper, à Thoma Epiſcopo agoniſante, extorſiſſe* deducebant. Magnificentius his, in auribus Papæ, & Cardinalium iactatis, quam verius, & à factoribus *Iacobi* Epiſcopi *Cracouienſis*, *Demetrio* de *Syenno* Præpoſito *Scarbimirienſe*, germano Epiſcopali, & *Antonio* de *Forliuio* Decretorum Doctore, ad purum dilutis, noua arte Nuncii Regii Prouiſionem *Iacobi* Epiſcopi, inficere conati, literas prædicti *Iacobi* Epiſcopi, *Caſimiro* Regi, ex Conuentu *Mantuano* ſcriptas, originaliter producunt, quibus auiſabat Regem, *Papæ Pio, almanicæ nationi vehementer affecto, & Legatis ſuis, quos mittebat, in Pruthenica cauſa, fidendum non eſſe*, magnoque ſuaſu aſtruunt, *Iacobum Epiſcopum his literis, deuocionem Regis in Papam, alienatum iri contendiſſe, & talem Iacobi Epiſcopi, infidam mentem non ferendam, à Papa multari oportere.* Maximum has literas Oratores Regii, ſuæ exauditionis neruum rati, infamatum, fuſcatumque cum legationis authoritate, tum accuſationis, forti quidem ſed parum Regi, parum ſibi, iuſto genero, *Iacobum* Epiſcopum, à ſede *Cracouienſi*, deiiciendum iri poſſe crediderant: de quo ſæpius non taciti gloriabantur. Verum Summus Pontifex, etſi, vt Nuncii Regii futurum rebantur, non parum delatione huiusmodi irritatus fuerit, & *Iacobo* Epiſcopo infenſus: tempus tamen, locum, & cauſam delationis, ſolerter penſans, facile *Iacobo* Epiſcopo, humano quidem ſed pio in Regem, & Patriam errore prolapſo, ſingula, quæ didicerat, perſcribenti, ignouit: ne *Iacobum* deiiciendo, & *Ioanni* Epiſcopo *Wladislauienſi*, de *Cracouienſi* Eccleſia prouidendo, *Romanæ* Eccleſiæ, authoritate peſſundata, non ſuæ poteſtatis diſpenſator, ſed alienæ tantummodo voluntatis, nudus haberetur miniſter. Plurimæ tunc in *Caſimirum Poloniæ* Regem à grauibus, & ſenſatis viris exaudiebantur ſuggillationes, quod Oratorem ſuum, quem paulo ante mirificis laudibus extulerat, ornaueratque, pro fide ſynceriſſima, premianda magis, quam prodenda, in pœnam deferebat: Segniores in poſterum Nuncios, ſeruosque, dum huiusmodi egregium facinus iratus propalat, habiturus. Rex *Caſimirus* Oratorum ſuorum relatione audita, *altam ſpem ſuam in irritum recidiſſe, & Oratores ſuos, quamuis operioſius ſe omnia pro libito Regis effeciſſe, affirmantes, nihil ſolidum, nihil efficax, retuliſſe, grauesque ſumptus, & munera perditum eſſe*, querebatur. Nihil tamen de ſuperiori ſeueritate remittens, quam illum *Ioannes* de *Thaczin*, Caſtellanus *Cracouienſis* deponere, neque deinceps blanda & vna repromittentibus fidere, ſagaci ſuggeſtione ſuadebat, etiam *Ioannem Melſchtinski* requirit, per *Petrum Braniczki*, & *Ioannem Gorski*, ne hoſtem ſuum, & Regni, *Iacobum Cracouienſem* Epiſcopum, in arce *Melſchtinenſi* foueat. *Ioanne Melſchtinski* reſpondente. *Hoſtem cenſeri non poſſe, qui quiete viuens ac modeſte, Regis ſe gratiam, nullo ſcelere inquinatus, adepturum non deſperat, nihil indignum, arduum, aut difficile, à Rege hactenus, præter ſolam iuſticiam deprecatus.*

Iacobum Syennenski, apud Pontificem Romanum, nituntur in odium adducere, vt Epiſcopatu Cracouienſi ſpolietur,

ingensque ipſius Regis odium in eundem.

Periculo, quod Caſtro *Brodnicenſi* renunciatum, crebro Regi eſt imminere, *Caſimirum Poloniæ* Regem impulſum, ex *Cracouia* diſceſſum maturante, caterua vero Stipendiariorum, emeriti ſtipendii, ſolutionem depoſcentium, illum diſtinente, duo Barones, *Gabriel* de *Bayſſen*, Palatinus *Culmenſis*, & *Ottho Machwicz*, item duo *Gdanenſium* conſules, *Philippus Biſchoph*, & *Ioannes Marburg*, nomine militarium, & Ciuitatum *Pruſſiæ*, miſſi, *Cracouiam* adueniunt. Et expoſito Regi in quantis periculis, atque diſcrimine, res *Pruthenicæ* verſentur, rogant illum, *vt conſurgant ad tuitionem, correctionemque illarum, præſertim tamen ad ſoluendam obſidionem Brodnicenſis Caſtri, cuius amiſſio, maximam rebus ſuis iacturam, defenſio vero, decus & ſtabilimentum, allatura foret. In terrisque Pruſſiæ, cum robore militum, & gentium ſuarum obſeruando, apud Caſtrum Marienburg domicilium ponat: ſe pro ſalariandis & manutenendis militibus ſuis, ſi Pruſſiam perſonali præſentia defendere, & in Marienburg reſidentiam figere, voluerit, medietatem tributi, & aliorum ſuorum introituum, theſauros quoque in eam diem congeſtos, & poſtremo, omnes fortunas ſuas effuſuros.* Tam humana, & liberali legatione *Caſimirus* Rex permotus, miſſis ad *Georgium Bohemiæ* Regem, duobus Baronibus, *Stanislao Oſtrorog* Palatino *Caliſſienſe*, & *Ioanne Tharnowski*, Caſtellano *Sandecenſe*, *ſe cum illo, apud Glogouiam, pro quindecima die Menſis Maii, conuenturum arbitrioque ſuo ſuper rebus Pruthenicis, dum tamen ſe terras naturales, Chelmenſem videlicet, Pomeraniæ, & Michalouienſem, Regi Caſimiro polliceatur adiudicaturum* reſpondit. A Conſilibus deinde, & communitate Ciuitatis *Cracouienſis*, tributi ſolutione crebrius expetita, nec obtenta (recenti enim priuilegio ſe tuebantur, quo Rex *Caſimirus* Ciues *Cracouienſes* anno vno, quo tributi ſolutio exigebatur elapſo, nunquam ſe vexaturum aſtrinxerat) decima die Menſis Februarii ex *Cracouia*, cum *Eliſabeth* Regina, cui tunc omnia Caſtra & Ciuitates, poſſeſſiones, & villas, à *Zophia* Regina in dote habitas, priori dote, quod ære magno tenebantur, circum-

1462. circumſcripta, in dotem dat & inſcribit. Et cum primogenito *Wladislao*, primum tum equitature applicato, tributi tamen exactione, *Nicolao Pyeniazek*, Succamerario, & Capitaneo *Cracouienſi*, demandata, diſcedit: multis florenorum millibus, ſalariando milites & ſtipendiarios, erogatis, & per *Myechow*, *Malogoſcz*, *Przedborz* tranſitum faciens in *Lanciciam*, aliqualem illic moram facturus, peruenit. Quamuis autem *Caſimirus* Rex, *Petro Dunin* Succamerario *Sandomirienſi*, exercitui, quem ducebat, plures ex Aulicis ſuis, item nonnullos ſtipendiarios, de nouo conductos, item gentes apud *Ioannem Koſczyelieczki* Palatinum *Brzeſtenſem*, militantes, adieciſſet, exercitusque Regius, huiusmodi ſupplemento auctus, verſus *Brodniczam*, laturus illi ſubſidium proceſſiſſet: cum hoſtibus tamen, qui ſe in oppidum, ex omnibus præſidiis conglobauerant, propter ſui paucitatem, & hoſtium multitudinem, dimicare veritus, nulla re memorabili tentata, retroceſſit. Ea deſperatione milites, qui in *Brodnicenſi* præſidio erant adducti, nondum ipſi extrema perpeſſi, cum hoſtibus de vita, & rebus pacti, illis Caſtrum *Brodnicza*, decima octaua die menſis Februarii produnt potius quam dedunt. Nemo ex *Polonis* erat, quem Caſtri tam fortis & nobilis, execranda deditio, graui mærore non torſiſſet, fortunamque ſuam & Regis ſui, ſegniter & cunctanter omnia agentis, quam aduerſa & parum propicia illis eſſe cæpiſſet, metiebantur. Poterat enim *Caſimirus Poloniæ* Rex, ſi oppidum *Brodnicza* forti obſidione tempeſtiue, quod illi crebrius, à diſciplinæ militaris gnaris ſuggerebatur, cinxiſſet, hoſtium ſuorum omne robur, ſedendo confeciſſe, & ſola obſidione vnius oppidi, de quo & apud hoſtes, ingens habebatur pauor, & admiratio, de vniuerſis hoſtibus, absque dimicatione, & bello, fortuna hanc illi optimam offerente occaſionem, triumphaſſe. Verum diuæ fortunæ munus negligens, fœlicitatem, quam ſibi obtinere potuit, ad hoſtes transmigrare permiſit. Hoſtes enim *Brodnicenſi* Caſtro & oppido potiti, non ſecus, quam ſi debellatum eſſet, & arcem *Marienborg* lætati cæpiſſent, ſingula ſibi deinceps proſpere ceſſura ominabantur, omnem etiam pacis mentionem, cuius hactenus ante obtentam *Brodniczam*, auidi fuerant, peroſi. In his autem fortunæ varietatibus, *Caſimirus Poloniæ* Rex, firmis viribus medium occupans, neque à proſpero flatu eius correptus eſt, neque à triſti oppreſſus.

Caſtro Brodnicza per præſidium Caſimiri Regis dedito,

melius ſperant hoſtes

Nondum luctus diebus, ſuper immatura, ſpectabilis adoleſcentis, *Semouiti* Ducis *Maſouiæ* & Plocenſis, morte, expirantibus, reſiduus filius *Wladislai Maſouiæ* Ducis *Wladislaus*, apud *Rauam*, die Saturni, ſexta die menſis Februarii, immature decedit. *Gothardus* vero de *Ribna*, Caſtellanus *Sochaczouienſis*, nobilis de Domo *Wyerzboua*, alias *Radwan*, quaſi vtrumque Ducem veneno ſuſtuliſſet, inſimulatus eſt, quod auferre illi villam *Ribna* diſponebat, & apud maiorem Eccleſiam *Plocenſem* tumulatus, non exiguam ſuper Principatibus auitis, & paternis, à ſe hactenus poſſeſſis, *Plocenſi* videlicet, & *Belzenſi*, diſceptationis materiam competitoribus reliquit. Hinc enim *Caſimirus Poloniæ* Rex, iure illos depoſcebat feudi. Hinc *Conradus*, *Caſimirus*, *Boleslaus*, *Ianuſſius*, filii *Boleslai*, olim *Maſouiæ*, & *Varſchouienſis* Ducis, ex vna ſtirpe cum mortuis procedentes, in quarta tamen linea conſtituti, hinc defunctorum Ducum matertera *Catharina*, Ducis *Michaëlis Lithuaniæ* relicta, hinc *Theſchnenſes* Duces, *Venceslaus*, & *Przemislaus*, ex altera matertera *Offka* geniti, hinc *Margaretha* Ducis *Conradi Canthner Olyeſchnicenſis* Conſors, & *Semouiti* Ducis *Maſouiæ* vnica filia, defunctorum Ducum ſoror patruelis germana, iure ſucceſſionis. Et *Belzenſes* quidem milites, *Andrea Odrowaſch*, Palatino & Capitaneo *Leopolienſe*, *Ioanne Kuropathwa*, Succamerario *Lublinenſe*, & Capitaneo *Chelmenſe*, Regiis Nunciis, de præſtanda obedientia, requiſiti, quod terra *Belzenſis*, non ſucceſſione, ſed donatione *Wladislai* ſecundi *Polonorum* Regis, *Maſouiæ* Ducibus prouenerat, futura Competitorum litigia, nihil ad ſe pertinere, rati, miſſis ad *Caſimirum* Regem quatuor Baronibus, videlicet *Czambario* de *Likoſſin*, Succamerario *Belzenſe*, *Ioanne Matdrzik* de *Chodziwancze*, *Dobeslao Biſthowski*, nobili de Domo, & familia *Nyeczuia* & *Swantoslao Labunski*, Caſtrum & terram *Belzenſem Caſimiro* dedunt Regi. Quam Rex *Ioanni Lyasnowski*, qui Capitaneus illius fuerat hactenus, tradit in tenutam. *Plocenſibus*, apud quos *Paulus* Epiſcopus *Plocenſis*, & eius ſentencia, plurimum valebat, longe alius ſenſus, alia voluntas erat, qui & *Caſimiro* Regi, propter parum vtilem adminiſtrationem Regni, non affecti, & eadem Ducum *Maſouiæ* proſapia, Principatum *Plocenſem*, ſummopere ſatagentes continuari, primum *Catharinam*, Ducis *Michaëlis Lithuaniæ* relictam, in Caſtrum *Plocenſe* admittunt. Sed cum muliebris conditio ſucceſſorem (ſterilis enim fuerat) non derelictura, maius illis diſſidium, quam profectum allatura, videretur, ea amota & aliquibus hæreditatibus prouiſa. Duce *Varſcheuienſe Conrado*, qui inter fratres maior natu erat, accerſito, Caſtrum illi *Plocenſe*, & terram dedunt, ſubiectionemque faciunt. Seiunxerat ſe ab hac deditione, & ſubiectione, *Rawa*, & *Goſtinin* Caſtra, quæ à *Grothone Czeſnik*, de *noua Ciuitate* ſupra *Pilczam*, poſt Ducum *Plocenſium* obitum poſſeſſa, etſi quadam neutralitate tenerentur, donec Prælatorum, & Baronum, tam Regni *Poloniæ*, quam Ducatus *Maſouiæ*, æqua deciſione, quis iuſtior Principatus *Plocenſis*, ſucceſſor cenſeri deberet, decerneretur. In partem tamen Regiam, conſtabat ea procliuiora eſſe. Quapropter Duciſſa *Catharina*, *Michaëlis* relicta, cum nonnullis *Plocenſibus* Baronibus, gentibusque ex *Ploczko*, *Rawam* adueniens. Caſtra ipſa occupare, vi aut deditione voluntaria moliebatur. Sed dum a *Grothone Czeſnik*, & militibus, cum illo ſentientibus, deditio ſpontanea negaretur, visque repulſa, & aliquot ex familia Duciſſæ occiſi eſſent, vlteriori Caſtrorum prædictorum, expugnatione omiſſa (quoniam & Regii Nuncii, qui aduenientes denunciabant, vt à vi & armis Duciſſa abſtineret, pauorem illi non mediocrem incuſſerant) *Ploczkam* rediit. *Caſimirus* autem *Polonorum* Rex, ad *Plocenſem* Ducatum conſequendum aſpirans, in *Lowicz* cum Prælatis & Baronibus Regni, pro vigeſima prima die Menſis Marcii aduenit. Per nunciosque tam Eccleſiaſticos, quam ſeculares *Ioannem Wladislauienſem*, *Andream Poſnanienſem*, Epiſcopos; *Lucam Poſnanienſem*, *Petrum Lancicienſem*, Palatinos, *Ioannem Tharnowski*, Caſtellanum *Sandecenſem*, in *Ploczkam* deſtinatos, apud *Plocenſes* egit, *vt ſibi Caſtro Plocenſi, aliisque munitionibus eiusdem ſortis redditis, fides & ſubiectio per Plocenſes præſtaretur, cum nemo illo ſuperior, cenſeri poſſet iure*, hoc ipſum etiam literis & Priuilegiis illuſtrando. *Sed quid in aduerſum nitantur Plocenſes, parum probe ſuo honori conſulturos.* Purgantibus *Plocenſibus* ſuum facinus, & *nihil ſe aut indignum, aut inofficioſum egiſſe* aſtruentibus. Diæta apud *Lancicienſe* oppidum, ad ſedandum huiusmodi diſſidium, pro ſecunda die menſis Maii, per partem vtramque accepta eſt. In quam, cum *Caſimirus Poloniæ* Rex, & Conſiliarii ſui, præſente *Barbara*, *Boleslai* Ducis *Varſcheuienſis* relicta, cum *Vincentio* de *Gizicze*, *Maſouiæ*, Marſalco, & paucis aliis Conſiliariis (Epiſcopo *Plocenſe*, & Primoribus *Maſouiæ*, venire negligentibus) aduenisſet. *Nicolaus* de *Myrzeniecz*, Decretorum Doctor, Canonicus *Plocenſis*, verba pro Ducibus *Maſouiæ* faciens, petiit *per Caſimirum Regem, literas, & munimenta, ſuper ſucceſſionis, in Principatum Plocenſem, iure monſtrari*. *Caſimirus* autem Rex, moleſte ferens *Plocenſes*, natu maiores, in præſentem Conuentum, eis expetentibus inſtitutum, non veniſſe, & fœminam, cum qua nihil tranſigi, transactum vero infirmari poſſe, miſiſſe: ad hæc inſuper, productionem iurium, pro exploranda magis cauſæ conditione, quam dirimenda quæſtione flagitatum, *nihil ſe acturum, cum ea paucitate, quæ aduenisſet*, reſpondit. Alium quoque diem, apud *Pyotrcouiam*, pro feſto ſancti *Martini* conſtituit: in *Plocenſem* Epiſcopum, & Barones grauiter inuectus, quod ſe vero, & naturali Domino deſerto, *Varſchouienſes* Duces, cauſa non deciſa, *Ploczkam* admiſiſſent. Ad illumque principales ex *Plocenſibus* venire iuſſit. Vbi tandem Duciſſa *Barbara*, & Baronibus ſecum præſentibus, ſecum quam ſperauerant, rem incidiſſe dolentibus, non ſine quadam cunctatione accepta, conuentus dimiſſus eſt.

Regno Poloniæ Ducatus Belzenſis accedit.

De Plocenſi vero controuertitur.

Vigeſima ſeptima menſis Aprilis die Martis, *Cracouienſis* Ciuitas, alteram calamitatem, altera nec dum tranſacta, perferrens, igne immenſo arſit, qui ex interioribus Monaſterii Prædicatorum ſanctæ Trinitatis, Alchimiæ opera certis fratribus laborantibus, ex leuiſſimis iniciis ortus, tectum Eccleſiæ ſubita celeritate corripiens, & abſorbens, in proximas plateas, poteſtate irrevocabili deſcuire cepit. Iateque manante incendio, & nulla humana ope, reſtringi valente, Monaſterium & ædem ſancti *Franciſci*, item Curiam Epiſcopalem, item Caſtrenſem, Argentariorum, lixarum, Legati, Fraternitatis, Columbarum, Piſtorum, & *Iudæorum*, plateas, comburit. Fereque media pars Ciuitatis igne horrendo, abſumpta eſt, & vsque in horam noctis ſecundam, cum hora veſperorum cepiſſet, continuato. Plaga in & vix ducentis florenorum millibus inſtauranda, cum ſuperiore collata, vehementer Deum, præuaricationibus humanis, iratum eſſe monſtrabat. A nonnullis, ob indignam Epiſcopalem, ſacerdotialemque exiliationem, propulſionem, ſpoliationem, & verberationem, à pleriſque ob indignam *Andreæ Thaczinski* necem, Diuinisſimo ſacramento inhonorato patratam, & ædis beati *Franciſci* violationem, accidiſſe credita. Caſtri deinde & oppidi *Lancicienſis* conflagratio, ex Caſtro habens ortum, vigeſima tertia die menſis Maii ſecuta eſt.

Cracouiæ magna pars,

mox deinde Lanciciæ cum arce conflagrat,

Duo monſtra, anno nondum revoluto, apud *Cracouiam* accidiſſe, michi viſa ſunt, *Andreæ Thaczinski* occiſio voluntaria, & conflagratio vrbis violenta. Illam, cum inhibere ſingulis licuiſſet, ſinguli ad patrandum eam, maluerunt graſſari. Hanc, cum reſtringere cuncti conarentur, omnibus tamen a flammigero vomitu, adimebatur facultas, vt ſatis mirandum ſit, prioris qualitatem facinoris, caſum ſubſequentem relatione oppoſita compenſaſſe.

Conuentu *Lancicienſi* tranſacto. *Caſimirus Polonorum* Rex, in Oppidum *Glogovv* tendens, (iam enim Nuncii ſui, facto in *Georgium. Bohemiæ* Regem, ſuper rebus *Pruthenicis*, explorata primum mente eius, Compromiſſo plenario redierant) quarta die, menſis Maii in *Colo* ex *Lancicia*, abinde vero in *Wichovva*, quindecima Maii die, frequenti caterua peruenit, comitantibus videlicet illum *Ioanne Gneſnenſe* Archiepiſco-

T

1462.

piſcopo, *Ioanne Wladiſlauienſe*, *Andrea Poſnanienſe*, Epiſcopis, *Ioanne* Caſtellano *Cracouienſe*, *Luca Poſnanienſe* Palatino, aliiſque Dignitariis & Militibus ex *Polonia*, *Lithuania*, & *Pruſſia*, accerſitis. Iam enim Rex *Bohemiæ Georgius*, die Veneris, quarta decima menſis Maii, in *Glogouiam*, *Iodoco Wratislauienſe*, *Prothaſio Olomuncenſe* Epiſcopis, *Conrado* nigro, & *Conrado* albo *Olyeſchnicenſibus*, *Henrico Glogouienſe*, & *Ianuſſio Zeganenſe*, Ducibus, cæteraque *Bohemorum* multitudine ſtipatus, peruenerat. Conſtantibus autem *Zdenkone Conopniczki* Burgrabio *Pragenſe*, & *Wilhelmo Zaiącz*, à Rege *Bohemiæ Georgio*, ad conducendum Regem *Caſimirum* miſſis. *Caſimirus Polonorum* Rex deliberatione omiſſa, qua voluebatur, an ſatius foret Conſiliarios vtriuſq; Regis, pro dirigendis rebus, perprius conuenire, quam Reges, & quæ illum apud *Wſchowam*, tribus diebus diſtinebat, die Martis, decima octaua menſis Maii, ex *Wſchova* egreſſus, gentibus ſuis in ſex agmina diſpartitis, in pulcherrimo, maximoque tam apparatu, quam ſplendore, quinque agminibus præcedentibus, *Caſimiro* Rege, cum Prælatis, & Baronibus, in ſexto ſubſequente, à *Georgio Bohemiæ* Rege, Epiſcopiſque, Principibus & Baronibus ſuis, ad vnum miliare, dum *Glogouiam* appropinquaſſet, illi occurrentibus, & in equis ſeſe mutuo ſalutantibus, exceptus, atque in arcem *Glogouienſem*, *Bohemiæ* Rege, in Prætorii æde hoſpitato, deductus eſt.

Caſimirus Poloniæ, & Georgius Bohemiæ Reges Glogouiæ congreſſi,

Rex *Bohemiæ Georgius* tam apparatu & numero, roboreque gentium, *Caſimirum* Regem ſuperare magnopere exæſtuans, quo potentiæ ſuæ fama, apud *Almaniæ* Principes celebrior foret, ad Conuentionem *Glogouienſem* venturus, maiores quo poterat Copias, ſolita vanitate contraxerat: ſpem illius *Alberto Koſthka* demulcente. Sed *Polonorum* robur, armorumque, gemmarum, equorum, auri, argentique ideam, & tantos apparatus, quantos nunquam fuerat arbitratus, offendens, & aſſeruans, minora ſibi, quam oculis cerneret, *Konopniczki Zdenkonem*, miratus eſt, prædixiſſe: Atque ad *Albertum Koſthka*, vires & fortunam *Polonici* regis, apud aures eius extenuare ſolitum, conuerſus, & non parum illi pro mendacio iratus, vinci ſe omnifariam, & plus quam triplicato numero cernens excedi. *Quantum probe* (inquit) *mentiri tantum, & aſſentari geſtiens mihi, non ſatis ad liquidum Polonorum, licet apud illos diutius moratus es, potentiam æſtimaſti.* Altera die per Conſiliariorum duntaxat, vtriuſque Regis, tractatus, abſumpta, tercia in epulis, & hilaritate traducta. *Polonorum* enim Rex *Caſimirus Bohemicum* Regem, & omnes ſuos, prandio ſumptuoſo, magnifico, & ſplendido tractauerat: *Bohemiæ* Rege, dum etiam in hoc genere, vinci metuit: nullam reddente vicem: Nouem diebus deinceps conſiliis vacatum eſt, & fædus inter Reges, ad mortem tantummodo vtriuſque duraturum, ſub conditionibus, apud *Bythomienſem* Diætam digeſtis, ſancitum eſt.

fædꝰ feriunt,

Quibus has adiicere, quo fœdus honeſtius, validiuſque eſſet, placuit, *vt Turco terras, & Dominia Regni Poloniæ inuadente, Bohemiæ Rex, auxilium Regno & Regi Poloniæ, omnibus potenciis ferat: par ſuffragium, ſi Bohemia inuaſa à Turco fuerit, à Poloniæ Rege habiturus. Vt ſuper Caſtris Oſſwiąćim, Volek, Zathor, Zywiecz, Syewior, Berwalth, Poloniæ Regem, Bohemicus non inquietet, & ſuper dote, Regi Poloniæ, à Ladisiao Hungariæ, & Bohemiæ olim Rege, inſcripta, Bohemiæ Regem, dum viuit, Polonicus non admoneat. Vt Diæta ſi eam inter Reges teneri contigerit, in ciuitate Regni Poloniæ fiat.* Super rebus *Pruthenicis*, gratia quarum militares, & Ciues *Pruſiæ*, cum *Caſimiro Poloniæ* Rege, *Glogouiam* acceſſerant, nulla ordinatio habita eſt, quod Magiſter & ordo Cruciferorum, iuxta ſponſionem Regi *Georgio* factam, venire fefellerant: Caſtri & Oppidi *Brodnicenſis* conquiſitione, pacis deſiderium in eis variante. Miſſis tamen literis, petebant rem in ſancti *Iacobi* diem differri, quod apud vtrumque Regem, pro ludibrio acceptum eſt. *Ludouicus Bauariæ* Dux, miſſis in Diætam huiuſmodi Nunciis, *Poloniæ* Regem *Caſimirum*, de inferendo *Frederico* Marchioni *Brandeburgenſi*, bello, precabatur: offerens ſe omnibus potentiis ſuis, contra Cruciferos, auxilia Regi *Poloniæ* laturum.

& Bauariæ Dux contra Marchionem Brandeburgenſem Regem Poloniæ ſolicitat.

Datis ad inuicem muneribus, *Caſimirus Poloniæ*, & *Georgius Bohemiæ* Reges, *Glogouia*, penultima menſis Maii diſcedunt, & *Bohemico* diuertente in *Luſatiam*, tunc enim primum illius conſecutus eſt poſeſſionem *Frederico* Marchione *Brandeburgenſe*, de ea excedente, Polonicus Poſnaniam peruenit. Quo illic tribus diebus immorante, hoſtes ex *Choynicza*, vſque in regionem, quæ *Paluky* cognominari conſueuit, graſſati, ſex villis exuſtis, *Matthiam Slupski*, cum aliis aliquot militaribus, in Curiis eorum captiuant. De quo malo, *Wladislaus* Caſtellanus, & Capitaneus *Naklenſis*, quaſi eo inſtigante, & ſuffragante patratum fuerit, a pleriſque inſimulatus eſt: cuius pro eodem tempore gentes, numero quadringenti, apud *Saxones* prædas agentes, hoſtibus ex *Choynicza Saxones* adiuuantibus, profligatæ ſunt, & paucioribus euadentibus, plures deſiderati. *Poſnania Caſimirus* Rex diſcedens, pro feſto Viſitationis ſanctæ *Mariæ* virginis, *Iunivvladislauiam* venit, & Aulicos ſuos, adiuncta illis agreſtium, falces geſtantium, grandi caterua, verſus *Chelmno* deſtinauit, a quibꝰ omnia in circuitu blada, ne profectui hoſtium accederent, ſuccíſa ſunt.

Reges Poloniæ, & Bohemiæ Glogouia diſcedunt,

& Paluki vaſtatur ab hoſtibus.

Pro feſto ſancti *Ioannis* Baptiſtæ die, ſecundus Iubilei apud *Wratislauienſes* agebatur annus, *Wratislauienſium* enim Ciuium, fidei zelum & ſynceritatem, quod *Georgium Bohemiæ* Re-

1462.

Regem, hæreſis labe inquinatum ſuſcipere, extrema etiam perprius toleraturi, detrectauerant: ſummus Pontifex Papa *Pius* ſecundus *Georgio Bohemiæ* Rege (quod crebra pollicitatione Papæ firmauerat) non abdicante errores, premiaturus, in annos quinque Iubilæi gratiam à primis duntaxat veſperis, pro die ſancti *Ioannis* Baptiſtæ, ad ſecundas duraturam, conceſſit: ordinans, vt pecuniæ pro arbitrio, conſequi indulgentiam volentium, in capſas reponendæ, duabus partibus, in ædificationes Eccleſiarum, hoſpitalium, & pontium, ſuſtentationemque egenorum, reſeruatis, pars tertia Collectori Apoſtolico, in ædificationem Baſilicæ ſancti *Petri* de vrbe, conuertenda, conſignaretur. Propinquitate itaque loci, & facilitate impenſæ Chriſti fideles permoti, in multitudine adeo frequenti *Wratislauiam*, ex regionibus vicinis, præcipue tamen ex *Poloniæ* regno conuenerant, vt vicis, & plateis repletis, ſine preſſura non pateretur cuiquam inceſſus.

Summus Pontifex Pius ſecundus Wratislauienſes pro fidelitate in eccleſiam indulgentiis onerat,

Ioannes, cognominatus *Kraska*, Epiſcopus *Chelmenſis*, de Domo *Bilinarum*, cum in ſabbato Paſchæ ſacris ordinibus, in oppido *Kraſſniſthaw*, celebratis, in *Rubyeſchow* Paſcha Domini, quod tunc in vndecimam, menſis Aprilis cadebat diem, & duos dies ſequentes incolumis, & alacer exegiſſet, quarto die ægritudine correptus, Sacramentis omnibus procuratus, & vltimæ voluntatis diſpoſitione expleta, in Sabbato ante Conductum Paſchæ, quæ fuit decima ſeptima dies menſis Aprilis, annis decem in Pontificatu *Chelmenſi* exactis, apud *Kumowo*, vicum ſui Epiſcopatus, infirmitate corripitur. Qua tandem inualeſcente, ex Cubili in poſticum Curiæ egreſſus, per ſomnum moritur, & in Eccleſiam ſuam *Chelmenſem* relatus, in ea ſepelitur: Vir manſueti ingenii, pacificus, & modeſtus, obeſſus corpore, & craſſus, capite caluus, priapo magnus.

Ioannes Kraska Epiſcopus Chelmenſis

moritur.

Vafris ſuis pollicitationibus, quibus & Summum Pontificem, *Pium* ſecundum & Imperatorem *Romanorum Fredericum*, cæteroſque Principes, ad fauendum ſibi *Georgius Bohemiæ* Rex deuinxerat, ſatisfacturus, *Procopium Rabſchten*, Cancellarium *Bohemiæ*, *Fantinum* de *Raguſio*, Decretorum Doctorem, genere *Dalmatam*, & *Albertum Koſthka*, ad *Pium* Papam transmittit. Qui Papa apud *Romam* offenſo, & in publico Conſiſtorio data audientia, duo exponunt. Præſtant enim Papæ, & Apoſtolicæ Sedi, nomine Regis *Bohemiæ*, *Georgii* obedientiam, & vſum Communionis Euchariſtiæ, ſub vtraque ſpecie, Regno *Bohemiæ*, & Marchionatui *Morauiæ*, petunt concedi, iuxta *Baſilienſis* Concilii compactata, quorum etiam tunc producebant exempla. Summus autem Pontifex *Pius* ſecundus, cum primum doloſis promiſſionibus, *Georgii* Regis circumuentum ſe deprehendens, in altera publica audientia, die Mercurii vltima menſis Martii tenta, irritatum ſe potius, præſtatione huiuſmodi obedientiæ, quam placatum oſtendens, reſpondet, *obedientiam inſufficientem fore, niſi tollantur omnes noui ritus, & reducantur omnia, ad priſtinam formam viuendi, & indignam, quæ à Romano Pontifice debeat acceptari.* Ad ſecundum vero petitionis articulum reſponſurus. *Communionem vtriuſque ſpeciei, ad laicalem populum, & ex ſcripturis ſacris, & Decretis duorum conciliorum generalium, Conſtantienſis videlicet, & Baſilienſis*, deduxit *eſſe erroneam, nec neceſſariam ad ſalutem, compactata vero Baſilienſis Concilii nihil pro eorum deſiderio, conducere* monſtrauit: *cum illa communio Calicis, vſum illius tantummodo habentibus, & vnionem recipientibus Eccleſiaſticam permiſſa ſit: Quam conditionem Bohemiæ ſacerdotes violando pueros, & dementes, ſub vtraque ſpecie communicando, & reſiſtentes variis modis compellendo, non fuerunt eius capaces.* Concludendo autem decreuit *ſacerdotes Bohemorum, abſque vlla pietate, populum laicalem, ad communionem calicis admittendo, plurimum deſipere, plebem decipere, & grauiter peccare, dignoſque graui animaduerſione. Et niſi reſipuerint, ſe ac populum, eos ſequentem perditum iri. Multas inſuper nationes, & Regna, & præſertim Bohemis vicina, videlicet Polonos, Almanos, Hungaros, & plurimos ex Bohemis & Morauis, qui vſum calicis execrantur, & horrent, ſi à Pontifice concederetur, vehementer ſcandaliſari, & Bohemis perpetuo infeſtos reddi, nec deſiſterent Bohemos, vſum calicis practicantes, quemadmodum, in eam diem faciunt, nominare & tenere hæreticos, etiamſi nulla Apoſtolica extarent mandata.* Repellendo tandem eorum petitionem, dixit *eos fumum quendam & inanis gloriæ ventum quærere, & animarum ſuarum damnationem potius, quam ſalutem optare.* Hortatus poſtremo illos, *vt non pluris eſſe velint, quam illi duo diſcipuli euntes in Emaus, qui Dominum in fractione panis cognouerunt, nec plus ſapere, quam ſapiebant patres eorum, in Chriſto mortui, ſub vna ſpecie communicando, & vt ſe reliquæ conforment Chriſtianitati: pro turpi parte habituri, quæ à ſuo diſcrepabit vniuerſo.* Eam reſponſionem cum Oratores *Georgii* Regis retuliſſent. Rex generalem Conuentum, tam *Viclephiſtarum*, quam Eccleſiaſticorum, apud *Pragam* pro die Martis ſancti *Laurentii* indicit. Quo cum *Iodocus Wratislauienſis*, *Prothaſiuſque Olomuncenſis* Epiſcopi, cum Catholicorum Baronum caterua acceſſiſſent, plures *Iodoco Wratislauienſi* Epiſcopo, à *Viclephiſtis*, quorum maior quam pro numero multitudo conuenerat, contumeliæ illatæ ſunt, & in portis hoſpicii ſui libelli famoſi affixi. Reſponſione autem Apoſtolica audita, *Georgius* Rex, tum primum virus ſuum, quod in eam diem occultauerat, euomens, declarat *ſe, gratificante Viclephiſtarum turba, ritum communio*nis

Georgius Bohemiæ Rex ſimulatione Religionis confirmato prius ſibi Regno.

1462.

nis vtriusque ſpeciei, in quo genitor ſuus obierat, & ipſe nutritus fuerat, cum Conſorte ſua, liberis vniuerſiſque Principatibus, & Dominiis ſuis, vsq; ad cerebri effuſionem, tenturum, obſeruaturum, & defenſurum, & nullatenus, quoad hoc Apoſtolicis monitis pariturum. Eamque declarationem, iubet Præconali voce in *Pragenſi* Ciuitate vulgari. Pontificibus autem & Catholicis, qui aderant, nihil in aduerſum, ne extrema pati cogerentur, mutire audentibus, vnus ex Oratoribus Regiis *Fantinus Dalmata*, qui à primordio promotionis *Georgii* in Regem, Procuratoris vice nomineque Regio in Curia *Romana* fungebatur, zelo fidei incenſus, pluribus ſalibus publice in Regem inuectus, *non conuenire Regiæ excellentiæ*, aſtruit, *vt contra Eccleſiam, à qua ipſam excellentiam accepit, contemptis eius mandatis, & inſtructionibus, calcitret, & nomen Regium labe hæreſis, & mendacii reatu, polluat. Sæpius enim ſuo iuſſu, ad puritatem fidei, ipſum rediturum, & cæteros reducturum, Papæ reſpondiſſe. Sed & grandes hoſtilitates, & odia ſibi, & apud Romanum Pontificem, & apud Reges & Principes, quos multiplici ſpe, & expectatione feſellerat, conſlaturus.* Hæc cum *Fantinus* libera fronte & voce *Procopio Rabſchten*, Cancellario illius, aliqua ex parte adiuuante ſermonem ceciniſſet, Rex in magnam bilem verſus, altera die apud Pontifices, & Barones Catholicos, grauem queſtionem de *Fantino* facit, *quod parum honeſto Regem in publico carpſiſſet ſermone*: petens *in illum eorum decreto, ſi quid penſi, ſacroſancta Regia in pectoribus eorum valeret maieſtas, animaduerti.* Sed cum Pontifices & Barones Catholici, *Fantinum* purgarent, & *nihil illum indigne, nihil inhoneſte, ſed ſingula fideliter, & quemadmodum homini Catholico, conueniens erat, dixiſſe* aſtruerent. Rex in vehementem iram excandeſcens, tam *Fantinum*, quam *Procopium Rabſten* capit. Et *Procopium* quidem, Regina intercedente, in alteram diem ſoluit. *Fantinum* vero ex Curia ſua, in prætorium *Pragenſe* deductum, die tercia ex *Praga* in *Carſthen* Caſtrum deportatum, captiuitati includit, & anno prope medio tentum relaxat. Lætis auribus id facinus *Wratislauienſis* excepit Ciuitas, plurimum commendationis apud vniuerſam Chriſtianitatem habitura, quod Principibus & Ciuibus *Bohemiæ, Sleſiæ, Morauiæ*, in obedientiam *Georgii Bohemiæ* Regis ruentibus, nonnullis vero Principibus *Almaniæ*, affinitatem cum illis iungentibus, ſola curuare genua detrectans, ſolerter in futurum, non tam ſibi quam fidei, & religioni Orthodoxæ proſpexerit. Perſecutionis quoque tempus, quod ceperat, non cenſebatur nouum, ſed memoriam quodammodo renouabat antiquam, plures animas, ſub peſtifera pace, quam ſub bello iugulaturum. Aſtuta enim verſutia Regis, largitione inſuper, fauore, ſpe, & promiſſis, plures ex *Bohemis* illecti, Catholicæ veritatis, puritate relicta, hæreticæ impietatis ſorbebant fecem. Deprauati vero ſecta hæreſis, in ſuo peruerſo dogmate confirmabantur. Accedebat & Conſortis *Georgii* callida vafricies, non tam ſibi, coniugio, quam erroribus, & ritu prophano coniuncta, quæ & ipſa peſtifera dogmata hæreſis radicare, & diffundere non deſiſtebat. *Georgiusque* ipſe Rex, verum ſe filium, verum hæredem, *Boczkonis* hæretici primarii tunc & vsque in mortem monſtrauit.

Hußianam hæreſim profitetur & defendit.

Ceptam ſuperiori anno ſeueritatem, *Caſimirus Poloniæ* Rex in *Iacobum Cracouienſem* Epiſcopum, cæterasque Eccleſiaſticas perſonas, quæ ad profanandum induci, & cum Rege, ſuoque nominato *Ioanne Wladislauienſi* Epiſcopo ſentire turpe putabant, ingeminaturus, magis inſtigatione Conſiliariorum, quam arbitrio proprio, videlicet. *Ioannis Wladislauienſis* Epiſcopi, *Ioannis Lutek* Vicecancellarii, *Ioannis* de *Picza Cracouienſis*, *Lucæ* de *Gorka Poſnanienſis*, Palatinorum, *Stanislai Oſtrorog* Palatini *Caliſſienſis*, & *Ioannis Rytwienski*, Marſchalci Regni, & Capitanei *Sandomirienſis*, quod ſe anno transacto, Diuinam veritus irritare maieſtatem, facturum negauerat, ad occupandas decimas, cenſum ſoli Deo, præſtari debitum, animum intendit, & *Stanislao Vatrobka* de *Strzelcze* de Domo *Okſza*, miniſterium occupationis, quod ſibi à Rege demandabatur, execrante, *Iacobus Obulyecz* de *Gory*, Subpincerna *Cracouienſis*, de Domo *Odrowąſz*, illud acceptans, decimas beneficiorum præfati *Iacobi* Epiſcopi, in Præpoſitura *Cracouienſi*, item decimas beneficiorum *Pauli* Decani, *Derslai* de *Krzizanowicze*. Præpoſiti *Vislicienſis*, *Ioannis Dlugoſch* ſenioris, *Nicolai* & *Demetrii* de *Syenno*, *Ioannis Dlugoſch* iunioris Canonicorum *Cracouienſium*, item *Rogalyæ* Scholaſtici *Scarbimirienſis*, occupat, & diſtrahit. Ipſo autem miniſterium huiusmodi exequente, feria quarta in die ſancti *Bartholomæi*, in *Proſchevicze*, & plerisque aliis locis, ſole vrgente ad occiduum, imago Crucifixi rubra primum, deinde pallida, ad extremum nigra, gladium habens exertum, in aere apparuit, & horis plus quam duabus, ab occidente in meridiem tendendo, magnum ſpectantibus miraculum præbuit. Teſta inſuper beati *Stanislai* aliquoties ſudaſſe & dum à *Ioanne* Archidiacono & Adminiſtratore in proceſſione portata ſiccaretur, non deſtitiſſe ſudorem emittere viſa eſt. Quibus prodigiis perſecutionis Eccleſiæ *Cracouienſis*, & ſuorum miniſtrorum magnitudo, ſignari æſtimabatur.

Caſimirus Rex decimas quorundam vi occupat. propterea prodigia ſecuta ſunt.

Sub idem quoque tempus, *Borziwoy* de *Skrzin* ex *Bithcza*, & *Wlodek* filius *Wlodkonis*, ex *Lethawa*, Caſtris, cum mille videlicet hominibus, rapto viuere aſſuetis, in Regnum *Poloniæ* aduenientes, in terra *Oſſwiaczimenſi*, *Petram*, ſitu & natura firmiſſimum, quam fluuius, *Sota* abluit prope *Wolek* & *Zariſitam*, ſpoliato oppido *Zari* incaſtellant: *Bukowieczque* appellant, & fere vniuerſam *Oſſwiaczimenſem* terram, flammis & ſpoliis deuaſtant. *Nicolao Pyeniązek* Succamerario, & Capitaneo *Cracouienſi*, cum gentibus de *Sciricenſi* regione, & aliis precio conductis, etiam reſiſtente, ne in vlteriora graſſentur. Ampliori tandem ſtipendiariorum numero conducto, *Petra* & fortalicium prædictum, à *Nicolao Pyeniazek* Capitaneo *Cracouienſe*, feria quarta poſt feſtum ſancti *Matthæi* Apoſtoli, obſidione coartata eſt. Et *Petro Komorovvski*, cum gentibus propriis, ex *Hungaria*, & *Przeczlao* de *Dmoſchicze* ex *Scepuſio* aduenientibus, hoſtibus prædatio, & pabulatio prohibita eſt. Fame autem grauisſima premente obſeſſos, dum a *Borzivvoy*, *in Oſthravva* conſiſtente, nullus præſtaretur ſuccurſus, munitionis, quam *Bukovvyecz* appellauerant, & omnium armorum, ſuppellectiliumque deditionem feria quarta, in vigilia ſanctorum *Simonis* & *Iudæ* Apoſtolorum, facere compulſi, vitam tantummodo, & veſtimenta paciſcuntur.

Prædones Duce Borziwoy & Wlodkone expugnatis aliquot oppidis in Oſſwiaczimenſi terra Petram natura munitum locum, cui Bukowiecz nomen dedere primum occupant & muniunt, mox deinde amittunt.

1462.

Aliquot hebdomadis apud *Cracouienſem* regionem, *Caſimirus* Rex *Poloniæ* immoratus, in *Thorun* diuertit. Vbi a Ciuibus *Thorunenſibus* expenſis procuratus, & æſtatis, & autumni tempus, vna cum *Eliſabeth* Regina, quæ in Caſtro *Nyeſchouienſi* immorabatur, exegit: genteſque, quæ ſub *Petro Tunin*, Succamerario *Sandomirienſi* militabant, & nonnullos aulicos ſuos, ad ferendum remedium *Ioanni Skalski*, & ſuis, in Caſtro *Varmienſi* a Magiſtro & ſuis obſesſis, & ad vaſtandum vicos, & villas in terra *Pomeraniæ*, circa oppida *Puczki*, *Sthargard*, *Bithovv*, & *Lemberg*, quæ in ditionem Cruciferorum conceſſerant transmittit. *Bernhardus* interim *Sumborski*, apud *Chtn* Oppidum agens. *Caſimirum* Regem, propter propinquitatem laceſſiturus, impoſitis in naues militibus, eos verſus *Nyeſchovam* transmittit. De quorum aduentu Rex auiſatus, nihil quod ſalubre foret prouidendum duxit. Itaque hoſtes fluuio *Visla* vecti, in crepuſculo, quemadmodum deſtinauerant, ad *Nyeſchouam* perueniunt. Iam oppidum *Nyeſchoua* eo anno, iuſſu *Caſimiri* Regis, vt fides *Thorunenſibus* promiſſa ſeruaretur, diſſolutum, & ex veteri loco motum, in ſuperiorem *Vislæ* ripam translatum, vnam tantummodo plateam, ad *Vislam* ſpectantem, habebat relictam. Hanc hoſtes ex nauibus egreſſi, & aliquanto tempore, inter Regis Aulicos conuerſati, dum nonnulli damna, quæ in comprehendendis, hominibus & equis inferre tentauerant, non ſuccederent, iam prope lucanum tempus incendunt, maioremque, quam pro effectu, & Regi in Caſtro *Nyeſchevva* quieſcenti, & ſuis terrorem incutiunt, ſtatimque in naues diffugiunt. Pauore diſcuſſo aulici Regii & *Thartarorum* caterua, equis velocisſime conſcenſis, hoſtes inſectantur. Qui, etſi vndarum latitudine ſe ſperarent euaſuros: fluuii tamen profunditatem ſectari coacti, & ad alterum littus ſæpius appulſi, a gentibus Regiis ſagittis, ad vnum fere omnes, ſex tantummodo exceptis, confecti ſunt, duabusque tantummodo nauibus, cum ſauciis, & occiſis euadentibus, cæteræ a gentibus Regiis comprehenſæ ſunt.

Nyeſchouam oppidum incendunt hoſtes, nec impune tamen.

Exercitus Regius ex proprio & mercenario milite conductus, dum in terras *Pruſſiæ* aduenisset, Duce *Petro Dunin* Succamerario *Sandomirienſe* laturus auxilium his, qui in *Varmienſi* munitione, de Eccleſia Cathedrali incaſtellata hebdomadis aliquot obſidebantur, & cum Magiſtro *Pruſſiæ* eiusque exercitu, *Varmiam* obſidente, fortunam belli experiri decreuiſſet, aciebus ordinatis, quaſi in conſpectu hoſtis foret, procedebat. Iamque haud procul a *Varmienſi* munitione ſtatiua figens, in diem alteram, cum hoſte dimicaturus, arma expediebat. Magiſter autem Cruciferorum *Ludouicus*, ſi decerneret, vinci metuens, cum exercitum ſuum maiori ex parte agreſtium colluuie noſſet refertum, & ſi clades ſibi accideret, ſciret ſe a Ciuitatibus, quæ illi parebant, excludendum, obſidione ſoluta, fugit mag s quam diſceſſit. Caſtraque omnibus commeatibus plena, reliquit. In quæ exercitus Regius ingreſſus, ea dirupit, populationemque, & exuſtionem agrorum, & vicorum hoſtilium, latius, quo potuit extendit.

Ludouicus Cruciferorum Magiſter, ne faceret copiam pugnæ. Varmiæ obſidionem ſoluit, fugitque Caſtris opulentis in prædam hoſti relictis.

Sub idem tempus, *Gdanenſium* exercitus, terram *Semlanth*, in eam vſque diem intactam, & multo pecore refertam, Colonis abſentibus, & in exercitu Magiſtri militantibus, freto ingreſſus, omnibus fortunis, & quadrupedibus ſpoliatam incendit, ſpoliaque ſingula in *Gdansk* retulit. Cuius conflagratione ad exercitum Magiſtri perlata, agreſtium copiæ, nulla arte, & ingenio inhiberi poterant: quin e veſtigio de Caſtris, vxoribus & pignoribus ſubuenturi diffugerent.

Terra Semlanth opulenta & diues ferro & igne vaſtatur per Gedanenſes.

Obſidione munitionis *Varmienſis* depulſa, & terra *Pruſſiæ*, pro magna parte, circa *Milimlyn*, & *Syekierka* vaſtata, *Petrus Dunin* Succamerarius *Sandomirienſis*, cum Magiſtrum ad pugnam elicere non poſſet, in terram *Pomeranicam* exercitum ducit, *Gdanenſibus*, qui ab hoſtibus, ex vicinis præſidiis vehementibus afficiebantur incommodis, auxilia prebiturus, hoſteſque qui ad *Gdanenſium* vſque graſſabantur ſuburbia, repreſſurus. *Gdanenſium* autem vrbem prætergreſſus, in agros, & vicos hoſtiles, flammis & ſpoliis ſæuiebat. Iamque adeo proceſſerat, vt ad extrema terræ *Pomeraniæ* perueniens, etiam ea loca, quæ Oceano & ſtagnis, lacubusque incluſa erant, vreret. Ad fremitum vſque ea populatio hoſtes impulerat, & militibus ex omnibus fere præſidiis deductis, nonnullis vero ex *Sleſia*, in ſupplementum clanculo per literas, & nuncios accerſitis, *Friczone Ravvnekke Auſtrali*, & *Ca-*

1462.

Caſparo Noſthvvicz Sleſita, Ducibus, exercitum de pedite, & equite, ad quinque millia pugnatorum habentem, adiunctis etiam nonnullis agreſtibus, arma ferre, & dimicare aſſuetis, conficiunt: illumque ad locorum anguſtias, per quas exercitui Regio redeundum erat, deducunt. Exercitum Regium, qui vix dimidium illius, quot hoſtes habuerat, robore & numero, iniquitateque locorum, facili (vt rebantur) negocio ſuperaturi. *Petrus Dunin* Dux exercitus Regii, hoſtes aduerſum ſe congregari exploratum habens, variis Nunciis *Caſimirum Poloniæ* Regem, quatenus illi forti, & nouo exercitu ſubueniret, denunciato periculo in quo eſſet. Quem ex Aulicis propriis, Duce *Alberto Gorski* comparatum, Rex illico mittendum curauit. De quorum aduentu, hoſtes certiores facti, opprimere illum prius, quam cum altero exercitu Regio coniungeretur, in paſsibus fluminis *Viſlæ* ſtatuerant: faciliorem dimicationem cum *Petro Dunin*, & ſuis Copiis, ſi *Albertum Gorski*, & ſuas Copias oppreſſiſſent, habituri, ſed cum *Albertus Gorski* auiſatus de periculo, ab hoſtibus comparato, inſidioſos paſſus declinans, obliquis paſsibus & itineribus traducto exercitu, *Iſtulam* ſuperaſſet, *Fricz Ravvnekke*, & *Caſpar Noſthvvicz*, hoſtiles Duces, quam celerrime ad Caſtra ſua redeuntes, decernere in diem alterum, cum *Petro Dunin*, coniunctionem exercituum, anticipaturi, conſtituunt: Caſtraque eo die verſus exercitum *Petri Dunin* promouent. Robore exercitus hoſtilis ſibi denunciato, ab exploratoribus, & de craſtina dimicatione *Petrus Dunin* perterritus, periculum ingens, propter exercitus ſui paucitatem, veritus, fallere hoſtes ſeceſsione nocturna, & iungere ſe exercitui *Alberti Gorski* diſponebat. Quod cum efficere nequiret (hoſtes enim itinera omnia, arborum detruncatione ſepiuerant) colloquium cum hoſtibus nonnulli ex Regiis militibus poſcendum ſuadebant. Sed cum hæc conditio turpis cenſeretur, ferro iter aperiendum, cæteri impellebant. Qua ſentencia ob omnibus comprobata, *Petrus Dunin* exercitum, ad hoſtium Caſtra ducit, & prope Oppidum *Puczki* hoſtes offendens, die Veneris, decima ſeptima menſis Septembris, cum illis confligit. Equite autem peditem velans, non prius illum quam ad congreſſum veniretur detexit. *Fricz Ravvnekke*, & *Caſper Noſthvvicz* hoſtium Duces, maxima ſpe ſuos in id præliũ animauerant, & *Caſparo Noſthvvicz* autore, eo ſe pacto conſtrinxerat, *vt potius mortem oppeterent, quam fugerent. Et ſi quis profugeret, Poloniæ Regis ex tunc fieret captiuus, nec ſecus quam captus in Regiam captiuitatem ſe ſiſtere teneretur.* Ab vtraque itaque parte, maximo animorum ardore, maximaque vincendi ſpe prælium initum eſt. Vbi in ipſo congreſsionis acierum articulo, *Paulus Iasſienski* (Aulicus his Regius erat, de Domo *Gozdaua*) in hoſtium iam protenſas

Poloni parua manu

imparem Prutbenorum exercitum

tum apud Puczki

lanceas per tranſuerſum velociſſime impingens, & lanceas hoſtiles diſpellens, omnes ictus eorum fruſtrauit. Qua propter milites Regii, in prima locati acie, facile hoſtium primos ordines, deiectis his, qui eos ducebant, & in terram vsque proſtratis, perfringunt. Nihil hoſtes, eo vulnere permoti, in pugnam ruunt. Certamine quoque a parte vtraque inſtaurato, tribus & amplius horis acerrime pluribus hinc inde cadentibus, decertatum eſt, donec vterque exercitus fatigatus, quaſi ex compoſito pugna omiſſa, in currus, quos vtraque pars pro Caſtris reliquerat ſe recepit. Vbi paululum immoratus, non ad pugnam, ſed ad perſequendum hoſtem (debellatum enim vterque exercitus, pro victo alterum ſeceſſiſſe credebat) regrediebatur. Illic maior quam pro numero, temerarie magis, quam ſtrenue, alteris in alteros ruentibus, cædes ædita eſt. Et *Friczone Ravvnekke*, Capitaneo Crucifericæ partis ſauciato, hoſtilis acies introcedere coacta, deterriori loco eſſe cœpit. Multitudine tamen freta, propelli ad plenum non potuit, ſed in pugna, ad horæ vnius ſpacium, fortiſſime dimicans, à *Polonorum* peditatu, in latus ſuum dextrum, per baliſtarum ſagittas, incurrente, pluribus vulneribus confecta, ſuſtinere impetum *Polonicum*, hinc equitis, a fronte, illinc peditis à latere non valens, in fugam ſe vertit. Collecto deinde equite, & pedite, per fugam primam hinc & hinc ſparſo, verbiſque ad inſtaurandam pugnam animato, ad tentandum de integro certamen *Fricz Ravvnekke* rediit. Sed primis, & his, qui in acie conſtiterant, obritis, ipſo quoque *Fricz* occiſo, facile cæteri, pecudum more agebantur. Erant inter hoſtium agmina milites, pluribus bellis exercitati, qui non honoris tantummodo, ſed & pacti, ante pugnam initi, memores, capi maluerunt, quam fugere. *Caſpar Noſthvvicz*, alter hoſtilis partis Capitaneus, & qui author pacti, de non fugiendo fuerat, primus in fugam ſe recipiens, plures exemplum ſuum ſecutos, in fugam concitauit. Peditum copiæ, quibus etiam hoſtilis refertus erat exercitus, parum remedii ponentes in fuga, quippe, quæ ab equitatu *Polonico*, facile conſequerentur, & nonnulli equites ad currus, pro caſtris relictos diuertunt: quorum vnum latus tegebat ſtagnum, frons vero verubus, præacutis, & partim ferro, partim igne duratis conſepta erat, pugnamque bombardarum fulmine, & proiectione, ac ſagittarum emiſſione, reintegrant. *Poloni* ſi ſpatium hoſtibus, metu perculſis, ad recolligendum ſe, darent, victoriam ſuam, & illius diei ſudores, recidere rati in irritum, audaciſſime equis concitatis, in veruum ſpicula inuehuntur. Multiſque equis, vſque ad interemptionem confoſſis, verubuſque confractis, Caſtris, & curribus potiuntur hoſtilibus, & plures ex hoſtibus reſiſtere, tunc etiam auſos, trucidant, aliquos, qui ſe vndis crediderant, præter paucos

1462.

cos nandi peritos, ſuffocant, reliquos comprehendunt, triumphoque ad extremum potiuntur. Sed dum hæc Caſtrorum expugnatio ageretur, fere omnis eques fugiens, amiſſus eſt, præter turmam vnam, quæ in ſyluam, denſis arboribus a ſe ſeptam, inciderat. Illa enim impediente, effugere non valens, venire in captiuitatem *Polonicam* coacta eſt. Ducentis curribus, & quindecim bombardis, ac omni Caſtrorum armatura, *Poloni* potiti ſunt. Cæſa eo prælio, duo hoſtium millia, ſexingenti capti referuntur. Ex *Polonis* nemo, præter *Hectorem Chodorski*, de Domo *aceruorum*, ex ordine militum deſideratus, & Centum alii, ſine nomine tam ex equite, quam pedite. Non tamen cæteris incruenta fuit, victoria, quippe, inter quos rarus poterat, non niſi, ſaucius reperiri. Sed & Ductor exercitus *Petrus Dunin*, in palma, graui, non tamen lethali vulnere, & in femore, violatis impetu bombardæ armis, aliquantulum concuſſus tribus diebus, in prælii loco ſtatiua habita ſunt. Intra quos, alter Regius exercitus, Duce *Alberto Gorski*, aduenit, & victorem exercitum, aut curantem viua corpora, aut humantem extincta, offendens ſe illi coniunxit. *Stolpenſis* Dux *Ericus*, qui *Caſimiro* Rege deſerto, cuius neptem prope germanam habebat in Coniugio, in partem Crucifericam, nulla prouocatus iniuria, biennio prope exacto, tranſierat, & qui per eandem Coniungem ſe Regi pridem reconciliauerat, fidem iterum frangens, Cruciferico exercitui, cum ſexingentis equitibus, in auxilium veniebat, ſed a fugientibus de clade ſuorum edoctus, & ipſe ad propria, citato agmine perfugit: pluribus tamen de ſuis per gentes Regias, aut captis, aut occiſis. *Caſpar Noſthvvicz* & reliqui fugaces, literis eorum, qui in Regiam venere captiuitatem monentur, vt pacti memores, ſe in captiuitatem *Polonorum* Regi repræſentent. *Caſimirus* Rex, milites, qui enixius in eiuſmodi congreſſu pugnauerant, honoraturus. *Petrum Dunin*, Succamerarium *Sandomirienſem*, Capitaneum exercitus, de Domo *Cygnorum*, *Paulum Iaſſyenski*, quem in ſuperioribus nominaui, *Venceslaum Nyeborski*, *Nicolaum Vilkanovvski*, de Domo *Pravvditarum*, *Tomkonem* de Domo *Odrevvąſch*, *Ioannem Dlugoſch* de Domo *Wyeniaua*, & alios triginta decoris inſigniis militaribus inſigniuit. Fœlicibus auſpiciis dies hæc decima ſeptima menſis ſeptembris prouenerat: eo ſiquidem die in tribus aliis locis, videlicet, circa villam *Iaſſyeniecz* in *Maſouia* per *Nicolaum* de *Poderaiovv* Capitaneum *Plocenſem*, item circa *Svvyecze*, per gentes *Wlodkonis ex Nakyel*, item circa fluuium *Piſch* hoſtes, qui ex *Chelmno*, *Golub* & *Brodnicza* egreſſi, ſpolia in *Maſouiæ* Ducatu, & alibi, agebant, graui cæde conflicti ſunt.

um alibi fundunt fugantque.

Nec multo poſt, videlicet vigeſima octaua menſis Octobris, *Vlricus Czerwonka*, per *Caſimirum Poloniæ* Regem, ab iniuſta captiuitate, quam apud *Georgium Bohemiæ* Regem, plus quam biennio pertulerat, ſolutus ex Caſtro Regio *Golub*, duodecim ſatellitibus ſuis, quos *Mikoſch* Bohemus, ducebat in oppidum *Golub*, quod hoſtium frequenti tenebatur præſidio, in nocte opaca, ſilenter ex Caſtro intromiſſis, ac vigilibus occiſis, portas illi aperientibus, cum gentibus ingreſſus, oppidum, fraude Ciuium interceptum, recuperat, & hoſtile præſidium partim necat, partim captiuat. Nonnullos, qui in duas turres fugerant, igne adhibito extrahit. Defectionis quoque authoribus, ſecuri percuſſis, oppidum in Regiam vendicat poteſtatem, multis ſpoliis hoſtilibus potitus. Victoria autem apud *Puczki* cum cæteris conſequentibus obtenta, rurſum in *Caſimirum Poloniæ* Regem, plurimorum intra *Pruſſiam* conuerſa ſunt ſtudia, renouataque belli negocia. Per illam enim & cladem apud *Choyniczam* acceptam, magna ex parte conſtabat deterſam eſſe, & Crucifericam obſcuratam victoriam, & illius gloriam ſequenti clade defloratam. Ab eo ſiquidem tempore Cruciferi, primum terreſtri prælio apud *Puczki*, & mox apud *Elbingam* nauali victi, declinare & ad ruinam tendere cœperunt.

Vlricus Czirvvonca captiuitate Georgii Bohemiæ Regis, opera Caſimiri Poloniæ Regis, ſolutus, Oppidum Golub fraude ciuiũ amiſſum, Caſimiro recuperat.

1462.

Quinta die menſis Septembris, *Ioannes Gneſnenſis* Archiepiſcopus, Synodum prouincialem, apud oppidum *Caliſch*, ſuper ſubſidio *Caſimiro Poloniæ* Regi, & militibus terræ *Dobrzinenſis*, per hoſtes expulſis, & grauatis, ferendo, celebrat. Ad quam, cum non niſi duo Epiſcopi Prouinciales, *Ioannes Wladislauienſis*, *Andreas Poſnanienſis*, & tercius Adminiſtrator Eccleſiæ *Cracouienſis*, *Ioannes Pniewski*, cum ſuis Capitularibus, & pauci quidam Abbates, conueniſſent (alios enim Epiſcopos, ſub ditione exterorum Principum conſiſtentes, vocari non placuit) poſt varios tractatus, ſuper peticione Regia, quam etiam tunc per Nuncios reſumebat, habitos, ſubſidium charitatiuum decretum eſt, & in *Gneſnenſi* Diœceſi viginti groſſi à marca, in *Cracouienſi* vero, ſex groſſi, juxta taxam veterem inſtituti. Rogatus illic Archiepiſcopus *Gneſnenſis* Ioannes, à Prælatis, & Canonicis *Cracouienſibus*, ſpolium Regio mandato paſſis, ut proceſſus contra occupatores decernerentur, abnuendo peticioni, illos ad Adminiſtratorem *Cracouienſem*, qui & ipſe, ob metum Regium allegabatur Cenſuras negauiſſe, remittebat. Ita vtroque non ſuccurrente, ſpolia liberius continuabantur.

Viginti groſſos Gneſnenſis, ſex Cracouienſis Diœceſis, â marca contribuunt Caſimiro Poloniæ Regi, & militibus terræ Dobrzinenſis.

Quinta feria, in die ſancti *Martini*, generalis Conuentio *Piotrcouiæ* tenta eſt. Ad quam *Caſimiro Poloniæ* Rege ex *Thorun*, per *Przedecz*, *Klodauam*, & Lancitiam veniente frequens etiam Prælatorum, & Baronum, *maioris Poloniæ*, numerus, Baronibus *Cracouienſibus* fere omnibus detrectantibus, eam accedere, illuc confluxit. Venerunt & Dux

Con-

1462.

Maſouiæ & Olyeſchnicenſe Ducibus

Conradus Maſouiæ, cum genetrice ſua *Barbara, Boleslai* relicta, & matertera ſua *Catherina, Michaëlis Lithuaniæ* Ducis, relicta, *Paulo* A *Plocenſe* Epiſcopo, Baronumque & militarium *Maſouiæ*, multitudine graui, ad octingentos equites æſtimata, comitatus. Item *Conradus* niger *Olyeſchnizenſis* Dux, cum ſuis Conſiliariis, vterque Ducatum *Maſouiæ Plocenſem*, ex morte *Semouiti*, & *Wladislai*, filiorum olim *Maſouiæ* Ducis *Wladislai*, Ducum, petiturus, *Conradus* quidem niger Dux *Olyeſchniczenſis*, ratione Conſortis ſuæ *Margarethæ*, filiæ vnicæ *Semouiti*, *Conradus* vero *Maſouiæ* Dux iure ſucceſſionis, cum *Caſimirus Poloniæ* Rex, etiam eum ad ſe, & Regnum ſuum *Poloniæ*, iure feudi devolutum aſtrueret. Omnibus autem de ſuo iure vehementer confidentibus, etiam ſtudia ſua partes ad B vincendum intenderant. *Caſimirus Poloniæ* Rex à Prælatis, & Baronibus ſuis, & a tribus Canonum doctoribus, *Ioanne* de *Dąbrowka*, *Nicolao* de *Caliſch*, & *Iocobo* de *Schadek*, quos ad Diœtam aсciuerat, edoctus, ſe cæteris Competitoribus iure potiorem eſſe, iudicio diſſidium dirimi malebat. Locatisque *Staniſlao* de *Oſtrorog*, Palatino *Caliſſienſe*, pro Iudice, *Grothone Cazymirski* pro Subiudice, cæteris vero Palatinis, & Caſtellanis pro Aſſeſſoribus adhibitis, tredecima menſis Nouembris die iudicium inſtaurat. Et tribus Procuratoribus creatis, *Ioanne Rythwienski* Regni *Poloniæ* Marſchalco, Capitaneo *Sandomirienſi*, *Iacobo* de *Schadek*, & *Ioanne* de *O*C*ſtrorog*, Decretorum Doctoribus querelam apud Iudices, per organum *Ioannis Rythwienski* Marſſalci, contra Conradum *Maſouiæ* Ducem, tunc cum genitrice ſua, & Conſiliariis *Maſouiæ*, præſentem, deponit, *quod Plocenſem terram & Diſtrictus illi ſubiectos, ad eum & Regnum ſuum, feudi iure deuolutam, occupaſſet*: Petens *eum ad redditionem compelli, & ius feudi, ſi à quoquam inficiaretur*, offerens *ſe probaturum*. Duci *Maſouiæ Conrado* & ſuis, omnis concertatio per viam iuris, præſertim coram Iudicibus, per Regem datis, ſuſpectior duriorque viſa eſt. Propter quod petebat rem, non iudicio, ſed placitatione, per communes Conſiliarios componi. D Subinferens *ſe, non ad ſubeundum iudicium, ſed deciſionem communium Baronum, in Diœtam acceſſiſſe*. Cum autem hæc conditio, à *Caſimiro* Rege ſibi negaretur, per *Nicolaum*, de *Mirzenicze*, Canonicum *Plocenſem*, *Swantoslaum* de *Woyczieſchino*, Archidiaconum *Varſchouienſem*, in Eccleſia *Poſnanienſi*, & *Paulum*, Decretorum Doctores, quos cauſæ ſuæ adhibuerat, non quidem reſpondendo Regiæ querelæ, ſed contradicendo, refellebat. Aſtruens *Duces, & Ducatus Maſouiæ, â Caſimiro ſecundo, Polonorum Rege, per literas*, quas oſtentabant originaliter, *ſolutos eſſe, & feudum extinctum, & damnatum*. *Iacobo* autem de *Schadek* Doctore, Procuratore Regio, oppoſitionem allegatam extenuante, & A allegante, *Caſimirum ſecundum Poloniæ Regem, ſolutionem ipſam facere, & tam inſignem Ducatum, â corpore Regni, ſcindere & libertare, cum præiudicio notabili Regni non potuiſſe: cum omnis notabilis & enormis alienatio, ſit cuilibet Regi, ne Regnum, per ademptionem partium diffluere contingat, iure quolibet interdicta. Caſimiri inſuper ſecundi, Regis, Privilegium, actu contrario, per Semouitum, Caſimirum, Ianuſſium, & Wladislaum, Maſouiæ Duces, præſtito Regi Poloniæ Wladislao homagio, penitus, licet in ſe nullum fuerit, emarcuiſſe*, Ducis *Maſouiæ Conradi* Procurator, Doctor *Nakel*, allegationem Doctoris *Iacobi* confutaturus, *alienationem quidem notabi*B*lem, facere Regem non poſſe*, aſſenſus eſt, *ſed ſolutionem feudi, à Caſimiro ſecundo Rege de Ducatibus Maſouiæ factam, notabilem non poſſe cenſeri*. Quæ reſponſio parum ſenſata, Contionem totam in murmur commouit, vno quoque perſtrepente. *Procuratorem Ducalem, ſe ſua reſponſione damnaſſe: nemine ignorante Ducatum Maſouiæ, portionem Regni grandem eſſe*. Sedato murmure à *Nicolao Boglowski* Palatino *Varſchouienſe*, nomine *Caſimiri* Regis, contra Iudices, à Rege locatos, exceptum eſt. *Quod parum idonei eſſent, Cauſam, Regem contingentem, cuius ſubditi eſſent, iudicare*. Petebatque propter *Craconienſium* Baronum abſentiam, in cauſa, C non procedi. Sed cum hæc exceptio repelleretur. *Conradus Maſouiæ* Dux, cum ſuis omnibus, ex æde, in qua iudicium huiusmodi agebatur, ſe feſtinus proripuit, & nocte inſequenti, relictis aliquibus, qui Regem ſecum manſuetius agere inducerent, aut ſi minus, â ſuorum Iudicum Decreto prouocarent, in *Maſouiam* diſceſſit. Iudices autem Cauſæ, cum *Conradum* Ducem *Maſouiæ*, pro non paritione contumacem decreuiſſent, in diem octauam illum, & Procuratores ſuos euocarunt. Quo nec per ſe, nec per Procuratores, parente, petentibus Procuratoribus Regiis, vigeſima menſis Nouembris die, diffinitiuam ſententiam proferunt: per quam Re D gi, & Regno *Poloniæ*, *Plocenſem* Ducatum adiudicant, & illum in poſſesſionem Ducatus præfati, mittendum, decernunt. Cumque ab illa Procuratores *Conradi, Maſouiæ* Ducis, ad Summum Pontificem, vel ad eum, qui ſciret, poſſet, & vellet *Conrado* Duci *Maſouiæ*, iuſtitiam adminiſtrare, prouocaſſent, & à Iudicibus appellatione inſinuata, apoſtolos petiſſent, refutatorii tantummodo illis conceſſi ſunt. Competitor alter *Conradus* niger *Olyeſchnicenſis* Dux, pro iure Conſortis ſuæ *Margarethæ*, videns principalem competitorem, *Conradum Maſouiæ* Ducem, parum in cauſa ſua, proſperatum fuiſſe, nihil agendum duxit, nullaque via iuris, aut facti tentata, in pro-

1462.

reiectâ

Plocenſis Ducatus, Caſimiro Regi & Regno Poloniæ adiudicatur.

1462.

propria, à *Caſimiro* Rege, ducentis florenis, & duplici veſte, de ſabellinis pellibus, remuneratus, omne ius, quod ſibi & ſuæ conſorti A *Margarethæ* competebat, in *Caſimirum Poloniæ* Regem, & ſuum regnum transfuſurum ſe pollicens, regreſſus eſt. In Barones *Cracouienſes*, quod venire ad conuentionem neglexerant, aliqui ex Conſiliariis iram exacuendo Regis, inuecti ſunt, quod ſine illis ad cætera reipublicæ prouidenda concludendaque negocia, procedi non liceat.

Legatus Papæ miſſus,

Maturanti *Caſimiro Poloniæ* Regi, ex Diæta *Pyotrcouienſi*, in *Lithuaniam* diſceſſum (*Lithuanis* enim certo certius ſpoponderat ſe, conuentu *Pyotrcouienſi* concluſo, illuc quam celerius venturum, Reginamque *Eliſabeth* in *Radom* cum impedimentis ſubſecuturus propediem præmiſerat) denunciatum eſt *Hyeronimum Cretenſem* Archiepiſcopum, Apoſtolicum Legatum, integro fere anno præſtolatum aduenire. Hic etſi à Papa *Pio* ſecundo, ad ſedandam turbationem in *Cracouienſi* Eccleſia exortam, & bellum *Pruthenicum* extinguendum, miſſus: tempeſtiue ex vrbe exiuiſſet: in componenda tamen pace inter *Fredericum Romanorum* Imperatorem, & *Matthiam Hungariæ* Regem, atque *Ioannem Giskram*, quæ æquis conditionibus ſecuta eſt, item inter eundem Imperatorem *Fredericum*, & germanum ſuum *Albertum Auſtriæ* Ducem, quam conficere non valuit, item in reſcindendis quibusdam motibus per Imperii Electores, & *Almaniæ* Principes, contra *Frederi*C*cum* Imperatorem, ſenſim gliſcentibus, anno prope vno, apud *Germanos*, & *Pannonios* verſatus, Regnum *Poloniæ* adire non potuit. Tardius itaque venientem, *Caſimirus* Rex auidius excepit. Cui *Pyotrcouiam* feria ſexta in craſtino ſanctæ *Catharinæ* ingredienti, ab omnibus Prælatis, & Baronibus *Poloniæ* obuiam itum eſt. Qui Sabbato ſubſequenti, audientiam nactus, ſuo more *enarratis obſtantiis, & quali affectione, quanto amore, feratur Papa Pius in Caſimirum Regem, & Regnum ſuum Poloniæ, quod Chriſtianitatis ſcutum ſit, & brachio ſuo illud â Tartaris protegendo, cenſeatur Chriſtianæ fidei, murus & antemurale*, differens, *ad tria ſe principaliter*, com D memorauit *miſſum, ad pacificandam, videlicet Cracouienſem Eccleſiam, ad bellum Pruthenicum intercipiendum, & ad animandum Regem in bellum, Turco inferendum*. Et cauſam quidem Eccleſiæ *Cracouienſis*, in tempus aliud differens, *pacem cum Magiſtro, & Ordine Cruciferorum, armis depoſitis, vt feratius, cumulatiusque bellum cum Turco agi poſſet*, multiplici ratione perſuaſit, in eaque re perſuadenda tempus haud breue abſumpſit. Altera die videlicet Dominico, honore menſæ, â *Caſimiro* Rege exceptus, reliquum diei illius, ſed & ſequentem integram diem, in colloquiis ſecretis, cum Rege, *Ioanne* tantummodo *Gneſnenſi* Archiepiſcopo, pro interprete adhibito, abſumpſit: in quibus omni A conatu, virtute, & niſu, iuxta quod â Summo Pontifice inſtructus fuerat: *Iacobum Cracouienſem* Epiſcopum, laborauit efficere pacificum, multisque euidentibus rationibus, ad eius pacificationem, & ad emolliendum animum Regium, vſus, certificat, *prouiſionem Iacobi Cracouienſis Epiſcopi, etiam per Summum Pontificem, eo diſſentiente, reſcindi non poſſe*. Non tenuit *Caſimirus* Rex Choleram, hac denunciatione audita, ſpes enim ſuas impleturum legatum Apoſtolicum adueniſſe crediderat. Sed & dolore altæ ſuæ ſpei, ad irritum cadentis, & ira incenſus *ſatius Regnum Poloniæ perditum iri, quam Iacobum ad poßeſſionem Epiſcopatus Cracouienſis admittere* B deduxit, Legato vero replicante, *minus fore iacturæ, ſi etiam tria Regna depereant, quam Sedes Apoſtolica iura ſua confundat*, cum magna animorũ hinc inde exacerbatione diſceſſum eſt, & ira Regia cum improperiis, in *Ioannem Rythwienski* verſa eſt, qui ſe capitis adiiciebat periculo, ſi ſecus, quam ipſe prædixerat, rem verti contingeret. Feria tercia, modeſtiori ſermone Rex vſus, eam cum Legato concluſionem captat, vt alia in *Pyotrkow*, pro ſedecima die menſis Ianuarii teneatur conuentio, ad quam *Iacobus Cracouienſis* vocetur Epiſcopus, & adminiſtrator cum capitularibus, & illic agatur de pace, Rex interim *Caſimirus*, nouo & veloci Nuncio, ad Diætam C *Pyotrcouienſem* reuerſuro. Papam precibus conueniat, *vt ſi Iacobi Epiſcopi Cracouienſis prouiſionem caſſare non dignetur, ſaltem illum ad Wladislauienſem transferrat*. Familiaris Legati *Nicolaus Merboth*, Canonicus *Wratislauienſis*, cum Regiis, & Legati literis, tranſlationem huiusmodi ſuadentibus, extemplo miſſus, & *Iacobus Cracouienſis* Epiſcopus, literis Legati dato ei in equos triginta ſalvo conductu, accerſitus eſt.

fruſtra nititur Iacobum Syenienski Epiſcopum Cracouienſem, in gratiam Caſimiri Regis reponere.

Ducatus *Plocenſis* & *Cracouienſis* Eccleſiæ, rebus eo ordine, vt præmiſimus ordinatis, *Hyeronimoque Cretenſi* Archiepiſcopo, Legato Apoſtolico in *Brzeſczye*, ad practicandum pacem *Pruthenicam* diuertente, *Caſimirus* D Rex ad *Rawam*, & *Goſthinin* caſtra, quæ pro eo tenebantur, comitantibus eum *Ioanne Gneſnenſe* Archiepiſcopo, & *Ioanne Wladislauienſe* Epiſcopo, pluribusque militaribus, ſabbato in die ſanctæ *Barbaræ*, ex *Pyotrkow* diſcedens, proceſſit, & in die ſancti *Nicolai*, *Rauam* perueniens, Caſtri *Rauenſis* â *Grothone Czeſſznik*, deinde in *Goſthinin* progrediens, â *Nicolao Kuczienski*, ſibi traditam poſſeſſionem, â militaribus quoque Diſtrictus vtriusque fidelitatis recipit iuramentum. Fide autem *Grothonis Czeſznik*, & *Nicolai Kuczienski* donatione perpetua, aliquarum villarum munerata, etiam ea Caſtra, quæ Regi tradiderant, dat illis ad vitam, in tenutam. *Ioan*-

Caſimirus Rex Rawæ & Goſtinin Caſtrorum Ploczenſium poſſeſſionem recipiens, & iuramentum fidelitatis ab vtroque Diſtrictu exigit,

1462.

& marcam auri annuam, ex bonis Lovvicz ſolvi ſolitam Archiepiſcopo Gneſnenſi condonat.

anne quoque Archiepiſcopo *Gneſnenſi* rogante, marcam auri, quam *Gneſnenſes* Archiepiſcopi, Ducibus *Maſouiæ*, ratione *Louiczenſis* Dominii, ſoluere, & apud *Sochaczovv* reponere, obligabantur, perpetuo remittit & indulget.

Fredericus Imperator Romanorum in arce Viennenſi, a Ciuibus Viennenſibus obſeſſus,

Viennenſes, a *Frederico Romanorum* Imperatore requiſiti, de dandis ſibi ſex florenorum millibus, ad conducendum mercenarios milites, quibus & Ciuitas, & patria tueri, & emerita ſtipendia militibus, qui illa infeſtabant, exolui posſint, dum quatuor, ex Conſulatu, ferentes excuſationis tenorem, ad Imperatorem, in Caſtro *Viennenſi* agentem, transmiſiſſent, & *Fredericus* Imperator, tam illos quatuor, quam alios duos, dum primi non compararent, deſtinatos, in vincula conieciſſet, in ſeditionem verſa Ciuitas, illum in Caſtro *Viennenſi*, ſabbato in craſtino ſanctæ *Heduigis*, vsque ad feſtum Conceptionis ſanctæ *Mariæ* Virginis, obſidere cæpit. *Albertum* quoque Ducem, germanum Imperatoris, cum viginti nauibus *Danubio* venientem, excipiens, omnium rerum poteſtatem illi fecit. *Georgius* interim *Bohemiæ* Rex, nomen ſuum, & conditionem amplificaturus, ſuis velociter in arma coactis, primum in *Cornborg*, deinde *Danubio* nauibus illic ſuperato, *Cloſternburg* applicuit. Feria deinde ſexta, in craſtino ſanctæ *Catharinæ Viennam* latenter accedens, Imperatorem *Fredericum*, de obſidione erepturus, gentes in ſuburbia *Viennenſia* miſit, quæ ad inſidias, dudum præparatas (capto enim Regis exploratore, illum ea die præſciuerant) præcipitatæ, mille numero perierant. Filius Regius *Victorinus*, oppidum *Eczinſsdorf*, conquirere volens quingentos de ſuis amiſit. Ea clade ſecuta, pax his conditionibus conuenit, *Viennenſes*, filium Imperatoris *Maximilianum* acceperunt in Dominum, cuius Curator Dux *Albertus* conſtitutus, Imperator *Fredericus*, ad ſua abire permiſſus, bellumque atrox æquo & pulchro medio ſublatum extinctumque eſt. A deo inſtabilis eſt humanæ fœlicitatis conditio, qua hactenus *Fredericus* Imperator ſplendeſcere videbatur. Qui etſi infamia intactus, inuidia tamen, gloriam ſuam moleſte ferentium, vrgebatur, fuſcatus: maximum etenim, & quod in ætate qualibet poteſt æſtimari, fortunæ ludibrium *Frederico* Imperatori conſtat factum fuiſſe. Qui & Imperator, & Auguſtus, primum in obſidionis anguſtias, periculoſe toleratas, detruſus, deinde clade ſuorum perculſus defenſorum, ad extremum a poſſeſſione *Viennæ* excedere coactus eſt.

tandem ſub certis conditionibus dimittitur.

Literæ Ducis Pomeraniæ, quibus thelonei libertatem, in terris ſuis Elbingenſibus concedit.

In nomine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis amen. Samborius Dei gratia Dux Pomeraniæ, Vniuerſis Chriſti fidelibus, præſentem paginam inſpecturis, Salutem in Domino. Notum eſſe cupimus, tam præſentibus, quam futuris, quod nos Ciuitati Elbingenſi, propter ſeruicia ſpecialia, quibus nobis ſæpius parata fuit, contulimus in perpetuum talem telonei libertatem, quod vnusquisque Ciuium prædictæ Ciuitatis, per totum Dominium noſtrum, tranſeat, tam in terra, quam in aqua, absque omni telonei exactione. Vt autem hoc factum a poſteris ratum maneat, & inconcuſſum, præſens ſcriptum noſtri Sigilli munimine roborauimus, ad Cautelam. Datum in Dirſſoue anno Domini. Milleſimo, Ducenteſimo, quinquageſimo quinto, decimo ſeptimo Calendas Iunii.

Alterius Ducis Pomeraniæ ſimilis libertas, Elbingenſibus, de non ſoluendis teloneis conceſſa.

In nomine Domini amen. Memoriæ obliuio nouercatur, & longinquitate temporis geſtorum ſeries obſcuratur, niſi viuacibus literarum indiciis propaletur. Quare præſentium, & futurorum indagine declaramus, quod nos Veſimirus Dei gratia Dux Pomeraniæ, reſpectis fidelibus ſeruitiis Ciuium de Elbingo, quæ patri noſtro ſimul & nobis ſæpisſime impenderunt, contulimus eisdem pro quadam peccuniæ ſumma, omnimodam libertatem, tam in aquis, quam in aliis partibus noſtris, quæ ad noſtrum ſpectant Dominium, videlicet terram noſtram intrandi, transeundi, merces ſuas vendendi, & emendi, quascunque voluerint, & nihilominus ad ſuas Prouincias, vnde veniunt redeundi, ſine omni exactione telonei, & ſolutione. Adiicientes autem ipſis Burgenſibus, de noſtra liberalitate, ne aliquis hominum noſtrorum ipſos Burgenſes, ſi aliquis ipſorum, a latere noſtri Dominii, tempeſtate agitante (quod abſit) naufragium pertulerit, grauare præſumat, in corpore, ſiue in rebus aliis quibuscunque, nec etiam aliquam ſummæ peccuniam extorquere audeat, in tali periculo à Burgenſibus prædictis. Volumus inſuper & inhibemus, vt nullus omnino noſtrorum ſucceſſorum, ſeu officialium noſtrorum, hanc noſtram rationabilem donationem, & factum infringere audeat, vel ei auſum temerario contraire. Teſtes autem donationis ſunt, dominus Henricus Abbas de Polpelin, dominus Vislaus Eccleſiæ Caminenſis Cuſtos, dominus Svvencza, Palatinus Danenſis, Dominus Paulus Palatinus Svveczenſis, dominus Andreas Caſtellanus Danenſis, dominus Stanislaus Caſtellanus Svveczenſis, Dominus Meslaus Succamerarius Danenſis, & alii quam plures viri fide digni. Vt autem hæc noſtra donatio, omni æuo inuiolabilis perſeueret, hanc paginam noſtri Sigilli munimine contulimus roboratam. Actum & datum in Gdansk, per manus domini Theodorici, Capellani Curiæ & Notarii. Anno Domini, Milleſimo Ducenteſimo nonageſimo tertio.

Confirmatio tertii Ducis literarum præſcriptarum

In nomine Domini, amen. Dum viuunt literæ viuit & actio literis commiſſa, cuius aſſertio nutrit memoriam, & roborata ſuſcipit incrementa. Nos igitur ſecundus Przemislaus, Dei gratia Dux maioris Poloniæ, no-

1462.

Elbingenſibus, de non ſoluendis in Pomerania theloneis, conceſſarum.

notum eſſe volumus vniuerſis, tam præſentibus, quam futuris, præſentem paginam inſpecturis, quod dilectus patruus noſter, magnificus dominus Princeps, Veſimirus Dei gratia Dux Pomeraniæ inſpectis fidelibus ſeruitiis Ciuium de Elbingo, quæ ſibi ſapisſime fideliter impenderunt, & adhuc impendere non omittunt, contulit eisdem Ciuibus, omnimodam libertatem, tam inaquis, quam in aliis partibus ſuis, quæ ſpectant ad Dominium ipſius, videlicet terram ſuam intrandi, tranſeundi, mercesque ſuas vendendi, & emendi ibidem, quascunque voluerint, & nihilominus ad Prouincias ſuas, vnde veniunt, redeundi, ſine omni exactione telonei & ſolutione. Adiiciens ipſis Burgenſibus, de ipſius patrui, mera liberalitate, ne aliquis hominum ipſius, ipſos Burgenſes, ſi aliquis ipſorum, à latere ſui Dominii, tempeſtate agitante (quod abſit) naufragium pateretur, grauare præſumat, in corpore ſiue in rebus aliis quibuscunque, nec etiam aliquam ſummam peccuniæ, audeat extorquere, in tali periculo a Burgenſibus ſupradictis. Inſuper Voluntatis ipſius eſt, & inhibet, vt nullus omnino ſuorum ſucceſſorum, ſeu Officialium ſuorum, rationabilem donationem, per ipſum factam, infringere audeat, vel ei auſu temerario contraire. Præterea nos, memoratos ſupra ciues Elbingenſes, cupientes omni noſtra proſequi gratia, qua poſſumus, & fauore, iam annotatam, libertatis donationem, quam ipſis inclytus Princeps, dominus Veſimirus, patruus noſter, dux Pomeranorum, vt ſupra habetur, contulit, habito maturo Baronum conſilio præſentibus confirmamus. Volentes inuiolabiliter, tempore procedenti, per nos, & noſtros ſucceſſores, dictam libertatis plenitudinem obſeruari. In cuius rei teſtimonium, præſens ſcriptum noſtri Sigilli munimine, fecimus roborari. Præſentibus his teſtibus, videlicet Domino Ruthigero Abbate de Olivva, Domino Henrico Abbate de Polpelin, fratre Gerhardo de Cholbach, fratre Conrado, Roze dicto fratribus Ordinis, domus Theutonicæ, Domino Paulo Palatino Svveczenſe, domino Svvencza, Palatino Danenſe, domino Andrea Caſtellano Danenſe, domino Stanislao, Caſtellano Svveczenſe, domino Alberto, Caſtellano de Buthin, domino Boguslao, Caſtellano de Vſthe, & Succamerario Poſnanienſe, domino Kelkone, Caſtellano de Santhok, & Domino Svventhemiro Caſtellano de Bechavv, & aliis quamplurimis fide dignis. Actum & datum in Dayrzich, in die beati Calixti Papæ, & Martyris. Anno Domini, Milleſimo, ducenteſimo nonageſimo quarto, per manus Domini Henrici Capellani Curiæ.

Similis confirmatio quarti Ducis literarum præinſertarum, Elbingenſibus de non ſolutione in Dominiis Pomeraniæ telonei conceſſarum.

In nomine Domini amen. Quoniam facta mortalium obliuionem inducunt, vel morte intercepta (ſicut experientia docuit) ſolent annullari, ſi non fuerint legitimo virorum ac proborum teſtimonio roborata. Eapropter nos Wladislaus Dei gratia Dominus Regni Poloniæ, Dux Pomeraniæ, Lanciciæ, Cuiauiæ, & Siradiæ, notum eſſe volumus vniuerſis, tam præſentibus, quam futuris, præſentem paginam inſpecturis, quod Magnifici Principes, ſcilicet Veſimirus Dei gratia, Dux Pomeraniæ, & eadem Dei gratia, Dux maioris Poloniæ Przemislaus, & Dominus eiusdem Pomeraniæ, inſpectis fidelibus ſeruitiis Ciuium de Elbingo, quæ eis ſæpiſſime, fideliter impenderant, contulerunt eisdem Ciuibus de Elbingo omnimodam libertatem tam in aquis, quam in aliis partibus, quæ ſpectant ad eorum Dominium, videlicet terras eorum intrandi, transeundi, merces vendendi, & emendi ibidem, quascunque voluerint, & nihilominus partes quas vellint, ſine omni exactione telonei, & ſolutione redeundi. Inſuper adiicientes de ipſorum mera liberalitate, ſi prædicti Ciues ad latus ipſorum dictorum Dominiorum, hoc eſt ad littus Pomeraniæ, tempeſtate agitante (quod abſit) naufragando, peruenire contigerit, nullus omnino ſubditus fidelis, memoratos Ciues grauare præſumat in corpore ſiue in rebus aliis quibuscunque, nec etiam aliquam ſummam pecuniæ, audeat extorquere in tali periculo. Deinde etiam voluntatis ipſorum eſt, vt nullus ominino ſucceſſorum eorum, aut officialium ipſorum, rationabilem donationem, per ipſos factam, infringere audeat, vel auſu temerario contraire. Præterea nos Wladislaus Dei gratia, nunc Dominus Regni Poloniæ &c. memoratos Ciues de Elbingo, cupientes omni noſtra proſequi gratia, qua poſſumus & fauore, iam annotatam libertatis donationem, quam inclyti Principes fœlicis memoriæ, anteceſſores noſtri, ſuperius nominatis ciuibus contulerunt, habito Baronum noſtrorum maturo conſilio, præſentibus confirmamus, volentes, vt per nos & noſtros poſteros, inuiolabiliter obſeruetur, eam Sigillorum noſtrorum munimine roborando. Actum & datum in Danczk, in octaua Epiphaniæ Domini. Præſentibus his teſtibus, fratre Rudigero dicto, Abbate de Olivva, fratre Henrico dicto, Abbate de Polpelin, & Domino Svvencz, Caſtellano de Stholpen, Domino Adamo Caſtellano de Svvattz Comite, Matthia iudice Comite Kelchone Caſtellano Gneſnenſe Comite, Alberto dicto Gaska Denſthvvalna Domino Rudigero Vicecancellario Cuiavienſe, qui tenet Sigillum Dei, Domino Theslao Succamerario Pomeraniæ, ſub anno incarnationis Domini Milleſimo, Ducenteſimo, nonageſimo, octauo.

1463

Die Solis XVII. die menſis Ianuarii adueniente, Diæta *Pyotrcouienſis* agi cæpta eſt. Ad quam, dum *Caſimirus Poloniæ* Rex, ex Oppido *Radom*, in qua Natalis Chriſti dies, cum Regina *Eliſabeth*, conſorte ſua, exegerat, & Conſiliarii, tractatum de ſtatu vtroque Eccleſiaſtico, videlicet & Sæculari conueniſſent, *Ioanne* duntaxat de *Thaczin*, Caſtellano *Cracovienſe*, venire detrectante, cauſas tamen abſentiæ, per literas declarante. *Hieronymus* quoque *Cretenſis* Archi-Epiſcopus & Apoſtolicus Orator, ex *Cuiauienſi* Brz-

1463.

Brzeſczye,in quo hebdomadis aliquot,immoratus, & non vltra progreſſus,Magiſtrum Cruciferorum *Ludouicum* , Ordinemq; ſuum & Militares *Pruſſiæ*, Ciuesque *Gdanenſes*, *Elbingenſes*,& *Thorunenſes* literis & Nunciis ſolicitauerat de pace,tempeſtiue reuerſus, vt prouiſus Apoſtolicus *Iacobus* de *Syenno*, *Cracouienſis* Epiſcopus,ad poſſeſſionem,rerum Epiſcopalium admitteretur, de poteſtate, & præeminentia Summi Pontificis, & quod Eccleſiarum Cathedralium,apud illum ſolum conſiſtat ordinatio, per Scripturas & exempla diſeruit, multa inſuper de fauore, charitate, & beneuolentia Papæ *Pii*, in Regem & Regnum *Poloniæ* commemorauit. Aduenit interim *Iacobus Cracouienſis* Epiſcopus, non niſi triginta equos, in ſua, fratrum & amicorum, comitatiua habere permiſſus. Sub cuius præſentia, Apoſtolicus Legatus *Hieronymus* ferocius corripiendo interdum & Regem, & Conſiliarios, pacem ſuam ſolicitauit. Verum, cum per dies plures omnes ſui conatus,& labores recidiſſent in irritum,& ex Conſiliariis inueniretur nemo, qui factum & Iuſticiam *Iacobi Cracouienſis* Epiſcopi releuandam auderet, maior quoque turbatio *Cracouienſis* Eccleſiæ,& perſonarum ſubſequi,Rege a propoſito recedere nolente,timeretur,pacis ſuæ & ſuorum *Iacobus Cracouienſis* Epiſcopus,qui in eam diem, affligebantur ſpoliis, conſulturus, & velut legitimus pater & Pontifex,calamitatem filiorum, quorum indies multiplicatur Sectio, & colliſio, per clementiam auerſurus, *Wladislauienſi* eccleſia, quæ ei offerebatur, & pluribus aliis conditionibus repudiatis, de conſilio, & aſſenſu Legati Apoſtolici, cedendum Regiæ maieſtatis voluntati duxit, & audientia, ſub præſentia Legati & Conſiliariorum frequentia, obtenta, primum *de facinoribus, quæ illi ab Oratoribus Regiis, apud Summum Pontificem obiiciebantur multa differens, purum ſe & minime de illis reum eſſe monſtraret, & ſi quis quid ſibi opponere velit, non alium ſe iudicem, quam Caſimirum Regem præſentem,quamuis ſibi infeſtum,& iratum,& Legatum Apoſtolicum, Gneſnenſemque Archiepiſcopum Ioannem,habere velle*, dixit. *Et dum virum innoxium nemo accuſaret, admitti ſe ad poſſeſſionem rerum Epiſcopalium* flexis genibus expetiit. Subinferens *plures ante ſe Epiſcopos in Polonicis Eccleſiis*,quos & per nomen & per genus expreſſit, *absque iuris Regii offenſa per ſolam Apoſtolicam prouiſionem præfuiſſe*. Sed dum hanc ſibi conditionem negari videret, in hunc modum orſus, ad Regem verba facit. *Quando* inquit, *Rex illuſtrisſime,nec Apoſtolico moueris ſuffragio, nec mea humili ſupplicatione placaris, audes quoque cum conſiliariis tuis, excluſionis meæ, de Sede mea, dedecus, in conſcientiam & animam tuam aſſumere. Ioanni quoque Wladislauienſi Epiſcopo, de ſua ſede parum contento,meam,ad quam diuina & humana vocatione promotus ſum, dulceſcit occupare, non aduerſabor amplius brachio tuo, maloque Pontificatum Cracouienſem,etſi legitime mihi quæſitum, deponere, quam cum virorum Eccleſiaſticorum, qui nihil deliquerunt vexatione gerere: ſciens iuſtum Deum, vnicuique noſtrum, opus ſuum repenſurum*, oborto deinde lachrymarum imbre,quæ plurimos auditores in fletum reſoluerant, *ceſſurum ſe de ſede ſua, & illam in Papæ manibus reſignaturum* promittit. Procuratoresque ad renunciandum conſtituit, duabus tamen conditionibus ſibi ſeruatis & impletis, *vt omnes ſibi ſoluantur expenſæ,& ſumptus, vtque pro ſtatu Pontificali, quem linquere, niſi per mortem poterat, ſibi de Cracouienſis Epiſcopatus, menſa fiat prouiſio*. In hunc modum Vir alioquin innocens, qui biennio, cum ſuis adhærentibus, ſpolia grauia & bannitionem pertulerat, ſponſam ſuam legitimam, *Cracouienſem* eccleſiam, relinquere coactus eſt, & in reconciliationis gratiam, cum *Ioanne Melſthinski*, *Andrea Olyeſchniczki*, & *Ioanne Dlugoſch* ſeniore & iuniore, ac *Demetrio* de *Syenno*, Canonicis *Cracouienſibus*,qui illi in omni agone,in finem vsq; aſtiterant admiſſus,& beneficiorum, quæ ex tunc,ſub ea conditione vt non repetantur ablata, reddita poſſeſſio, nouique Nuncii *Romam* transmiſſi, ſupplicaturi ſummo Pontifici,vt *Ioanne Wladislauienſe* Epiſcopo,in *Cracouienſem* translato, *Ioanni* de *Brzezye*, Regni *Poloniæ* Vicecancellario de *Wladislauienſe* fieret prouiſio. Sub hoc modo,poſt plures procellas, & turbines, tranquillitas revocata eſt *Cracouienſi* eccleſiæ. Non deerant & tunc inter Barones viri timorati, qui dicebant *Iacobi Cracouienſis* Epiſcopi, grauamen, pudorem & lachrymas, Deum non poſt multum tempus inſpecturum, nec illum certitudo optimi iuris ſui erexit, nec depresſit violentatio, nobilitate ſua, moribus, Epiſcopatu dignus, hoc tamen vno, quia contempſit,dignior.

Iacobus de Syenno Epiſcopus Cracouienſis videns in cauſa ſua Legatum Apoſtolicum nihil apud Regem interpoſitione pro ſe facta proficere, *iuri & litis occaſione Epiſcopatus Cracouienſis ſub certis conditionibus cedit.*

Affuerunt & in hac *Pyotrcouienſi* conuentione, *Conradi* & germanorum ſuorum Ducum *Maſouiæ* Nuncii, *Nicolaus Boglyewski*, Palatinus *Varſchouienſis*, *Vincentius*, de *Gizicze* Marſchalcus, *Nicolaus* de *Myrzeniecz*, & *Nicolaus Małek* Decretorum Doctores,petentes, ne *Caſimirus Poloniæ Rex, Ducatum Plocenſem, ad Conradum,* & *fratres ſuos deuolutum, appropriare ſibi contenderet, quemque appropriauerat redderet, & de iure feudi, coram non ſuſpectis iudicibus videlicet aut Frederico Brandeburgenſe Marchione, aut Alberto Auſtriæ, aut Ludouico Bauariæ Ducibus experiretur*. His reſponſum eſt, *nolle Caſimirum Regem ponere cauſam ſuam, in manibus peregrinorum iudicum: cum æque iuſtos, & legum peritos, habeat proprios. Neque cauſam ſemel deciſam reuocare in dubium. Duces quoque Maſouiæ, parum ſolerter agere nitentes, Caſimirum Regem prece & inſtantia ſua, a Ducatus Plocenſis ſubmouere poſſeſſione: non ſibi ſed Margarethæ, filiæ Semouiti Maſouiæ Ducis, & conſorti Conradi Canthner Olyeſchnicenſis Ducis, ſi feudi ius quieuerit, quæſiturus*.

Conradus Maſouiæ Dux, cum fratribus, Regem Caſimirum de Plocenſi Ducatu ſolicitat per Nuncios.

Ve-

1463.

Rurſus Lithuani Podoliam, Belziam, Olyesko & Rathno repetunt.

Venerunt & Lithuanorum Nuncii *Thethphil* & *Kuczek*, petentes *vt illis terra Podoliæ, item terræ Belzenſis, item Diſtrictus Olyeſchko, & Kathno redderentur, ne profluuia Chriſtiani ſanguinis, bello conſurgente proueniret*. Ad quam legationem diffidationis ſpeciem redolentem, placuit propriis Nunciis reſponderi, extemploque decreti nuncii, *Stanislaus* de *Oſthrorog* Palatinus *Caliſſienſis*, & *Ioannes Rithwyenski*, Regni *Poloniæ* Marſchalcus, in *Lithuaniam* pro die Dominico Ramispalmarum, ad Conuentum generalem illic tenendum ituri, qui petitionem Lithuanicam,nihil æquitatis,aut iuris habentem,refellant, *terrasque & Diſtrictus per Lithuanos petitos, ad ius, proprietatem, & Dominium Regni Poloniæ, dudum & ſemper pertinuiſſe, Lithuanosque nihil iuris in eis habuiſſe* doceant.

His & aliis pluribus rebus publicis eo ordine compoſitis, expeditione quoque generali contra *Pruſſiam*, conſenſu vniuerſali pronunciata,& decreta,Capitaneis quoque & armigeris in *Pruſſia* militantibus, per donatiuum ſalariatis. *Caſimirus* Rex *Poloniæ* in *Radom*, vbi *Eliſabeth* Reginam reliquerat, redit ex *Pyotrkow*, vigeſima nona menſis Ianuarii, egreſſus,& abinde cum eadem *Eliſabeth* Regina in *Lithuaniam* diuertit,diesque quadrageſimæ illic egit. Apoſtolicus Legatus *Hieronymus Cretenſis* Archiepiſcopus, à *Ludouico* Cruciferorum Magiſtro, & ordine, crebris Nunciis,& literis,vt ad ſe veniret,rogatus,ex *Piotrkow* datis per Regem armigeris, qui illum conducerent,in *Pruſſiam* per *Maſouiæ* oram petiit, & vsque *Kinsberg* vbi *Ludouicus* Magiſter morabatur peruenit: bellum *Pruthenicum*, pace perpetua, aut induciis, compoſiturus, vt vires ſuas *Poloniæ* Rex in *Turcorum Mahumetum*, qui etiam eo anno *Macillena* inſula conquiſita, maximum *Græcorum* gregem captiuum duxerat, cum cæteris Catholicis Regibus conuerteret: præſertim cum & *Pruſſiæ* Magiſter, & ordo Cruciferorum, propter clades recenter à militia Regis,in ſe ſuisque,eo anno transacto, ſuſceptas,ad ſuſcipiendam pacem ferebantur, flagrauiſſe. Gentes ſiquidem *Pauli Varmienſis* Epiſcopi, qui iureiurando Regi præſtito, in Magiſtri & Ordinis partes tranſierat, dum oppidum *Varmunth* partium Regiarum, auxilio Aulicorum Magiſtri fretæ, proditorie ſub noctis caligine occupare tentant, eodem proditore,qui ſpem hoſtibus oppidi dedendi fecerat, prodente à *Ioanne Skalski*, pro maiori parte oppidum, intrare permiſſi, ad vnum omnes, qui intrauerant,aut capiuntur, aut trucidantur. Plures qui fraude viſa,diffugierant, in lacubus oppido vicinis, fragiles glacies ingreſſi, ſuffocantur. Trecenti inſuper equites, qui ex *Brodnicza* in terram *Dobrzinenſem* prædatum deſcenderant, ab *Vlrico Czeruonka*, ex *Golub* prius egreſſo,quam gentes Regiæ mouerentur, quæ in præſidio apud *Brzeſczye*, *Petro Dunin* Succamerario *Sandomirienſi* & capitaneo, morabantur apud oppidum *Skape*, duodecima die menſis Ianuarii, profligatæ ſunt & paucis euadentibus, octoginta capti, cæteri cæſi.

Legatus ſummi Pontificis Pacis componendæ cauſa à Magiſtro Cruciferorum accerſitur.

Hoſtium in Pruſſia occiſores,

& gentes Regiæ ſub Dunin militantes ductu, cæduntur.

Verſabatur,& Caſtrum *Słochow*, ſuperioribus annis,in magno periculo, & parum abſuit, quin in hoſtium veniret ditionem. *Iurga* ſiquidem de *Zruczewo*, ſcultetus, nobilis de Domo *Bipennium Polonus*, cum illud, velut Burgrabius, à *Wlodkone* Caſtellano & Capitaneo *Naklenſe* adminiſtrandum accepiſſet, fraudem,& in patriam,& in Dominum ſuum molitus,omnibus his,quos in facinus fraudis pellicere non poterat, ſub ſpecie hoſtes laceſſendi, & ſpolia ex eorum terris agendi, exire iuſſis, Caſtrum occupat, fraudisque ſuæ facinus, fictione an verè parum conſtabat, coloraturus, aſſerit *ſe literas, ſui Domini Wladislai Nakielski intercepiſſe, in quibus Caſtrenſibus ſua mandabatur captiuatio, & in turrim truſio, propterea caſtri occupationem iuſtè patrauiſſe*. Tentabat *Caſimirus Poloniæ* Rex, dum in terra *Pomeraniæ* apud *Fridlanth* ageret, præfatum *Iurgam* ſibi reconciliare, qui ab occupationis caſtri tempore, ſcitus fuerat cum hoſtibus ſenſiſſe,& datis notabilibus obſidibus,cum aliter venire detrectaret, omne ſe facinus præſenti indulſurum, ſi caſtrum redderet, promittebat. Verum mens ægra, & ſpectans in auaritiam & turpe lucrum, nulla poterat Regis clementia aut facilitate ſanari. Satellites deinde ſui, qui ex parte maiori terrigenæ *Pomeranici* erant, moleſtè ferentes fortunas ſuas augeri, conſpiratione inita,eum capiunt, & in fundum turris detruſum. Caſtrum in ſuam ditionem redactum, nomine *Caſimiri* Regis gubernant. Ex quibus duodecim,ſecuritate data, *Wladislaus Naklenſis* Capitaneus,cepit,& horrendo mortis genere,palis infixos,enecauit.

Iurga de Rzuczeuo ſcultetus de Domo Bipennium, Caſtri Słochouienſis Burgrabius excluſis his, qui ſecum diſſentiebant. Caſtrum ipſe cum paucis occupat.

Poſtea turri à ſuis incluſus, Caſtrum Regi deditur & occupatores illius plectuntur.

Die Iouis, vigeſima ſeptima menſis Ianuarii die,apud oppidum *Pultowsko*, *Paulus Plocenſis* Epiſcopus, dum viginti tres annos in Pontificatu exegiſſet, à ſcabie,quæ diutius illi inhæſerat,vexatus, diuiniſſimo Euchariſtiæ ſumpto viatico, moritur, & in eccleſia ſanctæ *Mariæ* collegiata,in *Pultowsko*,quam fundauerat,murisque erexerat, ſepelitur: inſigne litigium inter *Caſimirum Poloniæ* Regem & *Conradum* fratresque ſuos, *Maſouiæ* Duces, ſuper iure conſentiendi relinquens. Capitulum *Plocenſe*, *Nicolao* de *Myrzeniecz* Decretorum Doctore in Adminiſtratorem aſſumpto, & ſexta die menſis Martii pro eligendo futuro Pontifice indicta, quamuis literas *Caſimiri Poloniæ* Regis accepiſſet,ne ad electionem, niſi per prius voluntate ſua cognita procederet (præficere enim Eccleſiæ illi & ſuaſponte, & plurimorum Conſiliariorum impulſu, *Iacobum* de *Syenno* Epiſcopum *Cracouienſem* æſtuabat.) Nunciisque Regiis *Martino Wroczimowski* milite, & *Iacobo Handa* Notario, ad diem electionis *Ploczkam* venientibus,& vt præfatum *Iacobum* de

Paulus Plocenſis Epiſcopus moritur, & in eccleſia Pulthouienſi,quam erexerat, ſepelitur.

in cuius locũ Rex Iacobum de Syenno nominat.

1463.

Capitulum vero Plocenſe eligit Stiborium Gizizcki.

de *Syenno Cracouienſem* Epiſcopum elegiſſent, monentibus, *Stiborium* de *Gozazicze* Canonicum *Plocenſem*, de Domo *Pruſſi*, admonitione A Regia ſpreta Capitulares per viam compromiſſi eligunt, facto in tres, compromiſſo, videlicet *Paulum* de *Oſtralaka*, Decretorum Doctorem, *Petrum* de *Radzimino*, & ipſum *Stiborium* de *Gozazicze*.

Derslao de *Rithwyani*, Palatino *Sandomirienſe*, & *Iacobo* de *Dabno* Regni *Poloniæ* Vicetheſaurario, *Cracouiam* in nonam menſis Martii diem, pro componendo grandi litigio, quod inter *Ioannem* de *Tęczin* Caſtellanum *Cracouienſem* & Conſules *Cracouienſes*, pro quadraginta millibus florenorum, in quibus illos, vadii occaſione, iudicialiter conſtabat eſſe condemnatos, iuſſu Regio aduenientibus, caſſo labore omnis mediatio pluribus diebus tentata, B *Ioanne* Caſtellano, octo millia florenorum, quoniam de tanto ſibi ſpes fuerat facta, exigente. Conſulibus vero, non niſi ſex millia dare ſe ſubmittentibus. *Iacobi* deinde *Cracouienſis* Epiſcopi interuentu, *Ioannes* Caſtellanus *Cracouienſis* placatus, duobus millibus remiſſis, ſex tantummodo millia florenorum, & ducentos florenos, in certis terminis ſibi ſoluenda, cum nepote ſuo *Ioanne Rabſtinski*, acceptat, & cum Conſulibus, Ciuitateque *Cracouienſi*, reconciliatione inita, fratricidii ſcelus illis remittit, Captiuosque *Martinum Belſſ*, Conſulem, *Ioannem Theſchnar*, & *Ioannem Volfram*, Ciues *Cracouienſes*, quos in *Rabſtin* anno vno, & hebdomadis octo tenuerat, C diſſoluens libertate donat.

Thacinski Ioannes à Conſulibus Cracouienſibus nomine mulctæ, accipit pro nece parentis 6200 florenos, reliquo condonato & captiuis Ciuibus dimiſſis.

Crethenſis Archiepiſcopus & Apoſtolicus Legatus *Hieronymus* in *Kinsberg* perueniens, & illic *Ludouicum* Magiſtrum, & aliquos de ordine Cruciferos, cum his, qui apud eos militabant, offendens, plura cum illis de pace conficienda, non tam precibus, quam fletibus vniuerſæ ciuitatis *Kinsberg*, & ſignanter matronarum & Virginum, quæ ſe fame & inedia contabuiſſe, & ni pax reddatur, perituras vociferabantur, exoratus diſſeruit: Ordini & cauſæ Crucifericæ ſe amiciſſimum, prout erat, demonſtrans. Magiſtrum & Ordinem, omnesque militares ſuæ partis, qui illuc in frequenti numero conuenerant, de conſtantia laudans, & ad D perſeuerantiam, multiplici perſuaſione animans. *Caſimirum* tamen Regem, ferocius tamen Conſiliarios ſuos, de iniquitate cauſæ carpens, gentemque *Polonicam* periculoſam, & metus Dei ignaram aſſeuerabat. Quæ iniquitas, & dolus, in Legato Apoſtolico, iam tunc communi rumore vulgata, latius poſtea binis literis ſuis, quas Magiſtro Cruciferico mittebat, interceptis, illuſtrata eſt. Magiſtro itaque Cruciferico, & ſuis animatis, & in ſpes nouas, & magnas magis, quam vtiles, erectis per viam, qua venerat, in *Poloniam* redit, ducens ſecum Nuncios Cruciferícos, *Plebanum* de *Kinsberg*, vnum Doctorem, & vnum Cruciferum, Magiſtro & ordini pollicitus, *aut ſe pacem perpetuam ordinaturum, aut ſi perpetua prouenire* A *non poſſet, inducias in annos duodecim confecturum*. Ob eamque rem Diætam in *Brzeſczye Cuiauienſi*, ad diem primam menſis Maii indicit. Ad quam cum iuſſu Regis, *Ioannes Wladislauienſis*, *Andreas* de *Bnin Poſnanienſis*, Epiſcopi, *Stanislaus* de *Oſtrorog Caliſſienſis*, *Petrus* de *Oporow Lanciciensis*, *Nicolaus* de *Koſſzielyecz Brzeſtenſis*, Palatini, item *Sandiuogius* de *Czehel*, Præpoſitus fratrum Regularium, ordinis ſancti *Auguſtini* de *Klodawa*, *Ioannes* de *Dabrowka*, *Iacobus* de *Schadek*, *Mathias* de *Raczyaſch* Doctores diuini & humani iuris, cauſam Regis & Regni per literas & iura, quas & quæ ſecum detulerant, fulciturii, acceſſiſſent, antequam ad tractandum, de pace ventum eſſet, B acerba inter Legatum Apoſtolicum & Conſiliarios Regios Doctoresque, qui conuenerant, de interdicto, quod in præſentia Ciuium *Gdanenſium*, *Thorunenſium*, & *Elbingenſium*, illuc venturorum, Legatus ſeruandum decernebat, contentio ſuborta, rem omnem & pacis tractatum irritat. Doctoribus Regiis Legati cauſas & rationes confutantibus & refellentibus. Quibus deinde *Gdanenſibus*, *Elbingenſibus* & *Thorunenſibus* in Diætam huiusmodi *Brzeſtenſem*, quamuis illos non admitti Legatus Apoſtolicus expetiiſſet, venientibus, Stipendiarii Regii, iam plurimum Legato infenſi, facto in Eccleſias concurſu, campanas ſonare, & *Te Deum laudamus* cantare cæperunt: Clericis ſe C ab hoc munere retrahentibus, ſpecie quidem exultandi, quod ſub iisdem diebus *Ioannes Skalski*, oppidum hoſtile *Swiatha Syekierka* in *Pruſia* intercipiens, ſpoliatum incenderat, & plures illis captiuos, & ſpolia tulerat, reuera autem mandata Legati contemnendo. Eo opprobrio Legatus irritatus, queritur, non ſe tantummodo ſed etiam Summum Pontificem confuſum, & contumelioſe tractatum. In altiorem quoque bilem accenditur, dum diebus ſequentibus, res Diuinæ in Baſilicis, contra ſuam prohibitionem, in præſentia Ciuium *Gdanenſium*, *Elbingenſium*, & *Thorunenſium*, agerentur. Conſiliarii etiam Regii in Legatum, per organum *Stanislai* de *Oſthrorog*, Palatini *Caliſſienſis*, grauius inuecti, *non pacem illum, pro qua à ſummo Pontifice conficienda miſſus fuerat, ſed ignem & gladium iecisse* D differebant. In huncque modum rebus turbatis, pacis tractatum, pro quo Diæta indicta erat, omittens, petebat ſe Legatus *Cracouiam* remitti circa *Cracouienſem* Eccleſiam, cuius erat Adminiſtrator, ſub tempore, quo *Caſimirus* Rex ex *Lithuania* in *Poloniam* rediret, manſurus. Sed cum quoque conditio hæc, ſibi, à Conſiliariis Regiis, denegata fuiſſet, non iam iraſci, ſed fremere in conſiliarios, præcipue tamen in *Ioannem Wladislauienſem* Epiſcopum, vehementius cæpit. Et ex *Brzeſczye* ſe feſtine euoluens, *Wratislauiam* diuertit, & illic

Legatus Apoſtolicus cum Magiſtro & Ordine Cruciferorum, in Pruſſia, de pace cum Caſimiro Rege firmanda agit.

Conuentio neque in Brzeſczye, in abſentia Regis, tunc in Lituania agentis indicta, eo cum Nunciis Cruciferorum venit.

Quorum cauſæ fautor cognitus, licet rationes pro parte illorum adducta per Doctores Regios confutatæ eſſent,

à Conſiliariis Poloniæ contumelioſe tractatus, Wratislauiam diſcedere cogitur.

1463.

Qui de re hac cum Rege expoſtulans, & ſyncerum ſe offerens

manſionem menſibus aliquot continuans, ad Regem *Caſimirum* literas dedit, quibus ſe parum honeſte apud *Brzeſczye* tractatum, & A pene violatum, omnem culpam in *Ioannem Wladislauienſem* Epiſcopum retorquens, querebatur, offerens *ſe, poſt multiplices contumelioſas iniurias, ſi ingratum Regi non erit, & locus ſecurus dabitur, cum Cruciferi omnem locum ditionis Regiæ, poſtquam apud Brzeſczye parum fuiſſent tuti, haberent ſuſpectum, pro pace fideliter laboraturum.* Non tamen poſt has literas ſe continuit, ſed homines vtriusque ſexus ex *Pomerania*, & *Pruſſia Wratislauiam*, pro die ſancti *Ioannis* Baptiſtæ, ad merendum indulgentiam, anni iubilei venientes, in ſuum cubile introductos, vt *Poloniæ* Rege deſerto, in obedientiam Magiſtri *Pruſſiæ* & ordinis tam perſuaſione, quam terrore admo- B nuit. Mulieribus quoque, quæ viros in obedientiam Magiſtri & Ordinis pellicere non poſſent, connubia eorum deſerere iniunxit. Sed & Summi Pontificis aures querelis, de *Ioanne Wladislauienſe* Epiſcopo, carpens illum, & multipharie accuſans impleuit. Tum quoque primum etiam ab inuidis & obtrectatoribus compertum, & intellectum eſt, & multorum ſermonibus celebratum, quam fidelis, ſyncera, & efficax, *Iacobi* de *Sienno Cracouienſis* Epiſcopi, fuerat perſuaſio, qui illum in cauſa *Pruſſiæ*, nullatenus in Arbitrum aſſumendum monuit, & quam fidei ſuæ parum probe, dum literæ illius ad irritandum Papæ & Legati animos, fuiſſent originaliter oſtenſæ, fuerit re- C ſponſum.

nihilominus perſeuerat in dolo

Poloniæ Rege *Caſimiro* apud *Lithuaniam*, cum conſorte ſua *Eliſabeth* Regina, tempus veris commorante, multorum vicinorum Principum legationes, ad illum fuere perlatæ. Nec Regni *Poloniæ* Nuncii, *Stanislaus* de *Oſtrorog* Palatinus *Caliſſienſis*, & *Ioannes* de *Rithwyani* Regni *Poloniæ* Marſchalcus, negligendum duxerunt. Sed in Regis præſentia iure clariſſimo, quod Regno *Poloniæ*, in terris *Podoliæ*, *Belzenſi*, *Olyeſchko*, & *Ruthno* competit, oſtenſo, etiam inſtantiam *Lithuanicam*, ſuper terris prædictis, efficacibus demonſtrationibus confutarunt, Rege deinde mediante, inter vtrosq; placuit placitationis diem, ſuper huius- D modi differentia aſſumi, & in Oppido *Parczow*, pro die ſancti *Michaëlis*, aut feſto Purificationis ſanctæ *Mariæ* Virginis, conuentionem mutuam teneri. Affuerunt & Ciuium de *Caffa* Nuncii, qui expoſito periculo, in quo eorum Ciuitas, ſi à *Turco* inuaſa foret, verſaretur, rogarunt, vt permiſſione Regis, liceret eis, donatiuum in *Polonos* diſtribuere, & pro tuenda ciuitate *Caffenſi*, à *Turco*, gentes *Polonicas* in *Caffam* tranſire. Rege autem *Caſimiro* annuente, quingenti milites ex terris *Ruſſiæ*, omnes *Polonici* generis, per *Galeaczer*, Ciuem & Nobilem *Caffenſem*, mercede, de qua inter illos & *Galeaczer* conuenerat, conducti, in *Caffam* leuo ſidere procedebant. In oppidum autem *Braczlaw*, quod in ditione tunc *Lithuanorum*, per *Michaëlem Czartoryski Ruthenum* A tenebatur, peruenientes, contentione cum oppidanis exorta, vnum ex oppidanis interimunt, oppidumque (grauiorem enim oppidanorum in ſe verebantur inuaſionem) incendunt. Quos inde progreſſos, *Michaël Czartoryski*, ſuorum Ciuium & Oppidi conflagrationem, vltum iri ſatagens, quater illos inuadens & totiens ab illis victus, & fugatus, cauſas maiores pro ſuis, qui ceciderant, incurrens, dolis & inſidiis rem committit, & ad fluuium *Bug*, pluribus agreſtibus, ſibi parentibus coactis, fluuium, quem *Poloni* declinare non poterant, truncis arboribus complet, & *Polonos*, ſuperare fluuium volentes, B quaſi rete comprehenſos, crudeliter, plus quam barbarice, omnes paſſim, quinque tantummodo diffugientibus ciue *Caffenſi Galeaczer*, & ſeptem de ſuis vitæ reſeruatis, occidit, & ſpoliis atque fortunis, ad triginta millia æſtimatis, potitur.

Lithuanis & Polonis, communis Conuentus in Parczow indicitur.

Quingenti Poloni, Caffenſibus auxilio miſſi contra Turcã

in fluuio Bug à Michaële Czartoryski dolis irretiti conciduntur.

Pruthenicam expeditionem, in eum annum, quamuis nonnullis Conſiliariis improbantibus, *Caſimirus Poloniæ* Rex acturus, *Lithuanica* ora relicta, in *Poloniam* rediit, & feria quinta, ante feſtum ſanctæ Trinitatis, quæ fuit ſecunda dies Menſis Iunii, in *Radom* venit, ſeptimaque Iunii, abinde diſcedens, in *Lanciciam* diuertit, armarique omnes, & procedere in bellum iuſſit. C Sed dum Conſiliariis, tam Eccleſiaſticis quam Sæcularibus, quæ ad Regem *Lanciciam* confluxerant, parum eo anno vtilis expeditio videretur. Frequentia inſuper, murmura militarium, querentium *ſe non ad bella, ſed in depactiones, trahi*, & contra quosdam Conſiliarios, huiusmodi depactationes ſuadentes, frementium perſonarent voces, conuentionem generalem, in noua Ciuitate *Korczin*, pro die quinta menſis Iulii indictam, illuc perſonaliter adueniens, diebus octo tenuit. In qua, expeditione in aliud tempus reiecta, vniuerſale ſubſidium, de ſingulis laneis, molendinis, & tabernis, per ſex groſſos, pro die ſancti *Bartholomæi* ſoluendos, & in milites, D qui apud *Pruſſiam* merebantur conferre, pacis quoque tractatum cum Magiſtro & ordine reſumere, per medium Legati Apoſtolici placuit. Pro quo, ex *Wratislauia* reducendo *Ioannes Rythwienski*, Regni *Poloniæ* Marſſalcus (ſi tamen illum affectum, quem in Cruciferorum cauſam oſtendebat, depoſuiſſe compertus fuerit) defatigatus eſt. Generalis inſuper Diæta pro die ſanctæ *Heduigis* apud *Pyotrkow*, ad prouidendum rebus Regni inſtituta. Feria tercia, ante feſtum ſanctæ *Margarethæ*, Rex *noua Ciuitate* egreſſus, venatoriam apud *Nyepolomicze*, diebus aliquot exercuit, *Cracouiam* vero die Veneris ſedecima menſis Iulii ingreſſus, ſedecim diebus illic ſtetit,

Expeditione in Pruſiam indicta,

de pace tamen interim acturi,

1463.

tit, & poſtea ſecunda die Auguſti *Cracouia* egreſſus, per ſolita loca, in oram *maioris Poloniæ* diuertit. *Ioanne* de *Rithwyani*, Regni *Poloniæ* Marſchalco, & *Iacobo* de *Schadek* Canonico *Sandomirienſe*, ad *Hieronymum Cretenſem* Archiepiſcopum, Apoſtolicum Legatum *Wratislauiam* (illic enim tunc agebat) tranſmiſſis, qui hortarentur illum, & requirerent, *vt ſententias excommunicationis, quas contra Militares & Ciues Pruthenicos innouauerat reuocaret: cum ſummus Pontifex, in Conuentu Mantuano, illas dudum ſuſtuliſſet, & generalitas cenſurarum in Pruthenicos populos non vocatos, nec conuictos, prolata, neminem in ſpecie, & nomine afficeret: vt quoque neutralem ſe, in tractanda pace Pruthenica præſtaret, cum ex literis ſuis Magiſtro Pruſiæ ſcriptis, & per Regios homines interceptis, ſibique oſtendendis, virum ſe partialem monſtraſſet, & parum ſyncere, officium legationis exercuiſſet.* Cum itaque Præfati Nuncii Regii *Wratislauiam* applicuiſſent, à *Wratislauienſibus* magnus illis honos impenſus eſt. Legatus vero Apoſtolicus *Hieronymus*, Legatione Regia audita, intelligens actus ſuos patefactos, rubore perfuſus, ſatis erubuit, plerasque etiam carptiones ſuas, & à Nunciis Regiis ingeſtas, vel ſilentio abſoluit, vel inficiatione diluit. Super principali autem negocio, reſponſum ædens, aſtruxit *ſibi & ſuo honori, non conuenire, vt latas ſentescias in Pruthenicos populos reuocaret*, obtulit tamen *ſe omnes cenſuras pacis durante tractatu*, quem ſi ſynceriſſime, & amiciſſime, non vt *Italus*, *Gallus* aut *Almanus*, ſed vt *Polonus* acturum, repromittebat, *ſublaturum.* Nunciis autem Regiis conditionem oblatam improbantibus, & auiſamentum, quod de ſuis moribus, *Iacobus* de *Syenno Mantua* perſcripſerat, impletum eſſe & verificatum deducentibus, in moleſtia, & amaricatione animorum diſceſſum hinc inde ex Wratislauia faciunt.

Legati Polonorum.

Wratislauiam veniunt, vnde exprobrata Legato Pontificis fraude,

infecto negocio domum redeunt.

Militarium & Ciuium *Pruſſiæ*, *Gdanenſium* tamen præcipue & *Thorunenſium*, quod eorum ab his, qui *Gnyew* detinebant, claſſica per *Vislam* impediebatur nauigatio, *Caſimirus Poloniæ* Rex, multipliciter ſolicitatus, inſtantia & querela, exercitum de mercenariis militibus collectum, ad obſidendum Caſtrum & oppidum *Gnyew*, quod à quingentorum militum egregia tuebatur manu transmittit. Et quamuis militibus Regiis, obſidionem exequentibus, *Gdanenſium* Copiæ, tam terreſtres, quam nauales in auxilium perueniſſent: fiebant tamen, ab obſeſſis crebræ in obſidentes particularium certaminum excuſſiones, nec militibus Regiis, obſidentibus ſpes reſtabat, *Gnyew* per vim, propter ſitum loci, ſed per famem, & inopiam rerum, expugnandi. Propter quod ſæpibus & propugnaculis, argilla circumlitis, obſeſſis nequicquam impedientibus, caſtrum & oppidum conſepta ſunt, & omnis importatio rerum, ac irruptio hoſtilis prohibita.

Caſtrum & oppidum Gnyew per gentes Regias obſidetur.

Sub hoc autem rerum progreſſu, *Gdanenſis* vrbs in arduum, niſi miſeratione diuina ſeruaretur, traiiciebatur periculum. Duodecim ſiquidem ex Communitate, haud contemnendi ciues, per practicam, inductionem atque perſuaſionem *Matthiæ Szimman*, Licentiati in decretis, natione *Gdanenſis* & *Gregorii Goch* Ciuis *Gdanenſis*, conſpiratione facta, Ciuitatem in manus Magiſtri tradere concluſerant. Verum dum præfatus *Mathias Szimman* Licentiatus, de intromittendo Magiſtro, & opprimendis his, qui Regi fauerent, cum pluribus ſibi idoneis collocutus, vires aſſidue propoſito ſuo adiiceret, effecit, vt propalaretur. Nam ad ipſam rem conficiendam, cum dies tredecima menſis Iulii inſtituta foret, & Magiſter Crucifericus, non longe cum mille quingentis equeſtribus abeſſet, coniuratique inſigni militum forenſium, qui ſub ſpecie merces ferentium, nauali itinere per pelagus Ciuitatem, in numero & quantitate notabili, ingreſſi fuerant, qui *Sokewkindrowie* vocantur, præſidio tutarentur, vno ex coniuratis proditionem prodente, Coniuratis in prætorium, ſub ſpecie conſultandi pro republica venire iuſſis, & captis, coniuratio, & ingens totius Ciuitatis periclitatio, facile oppreſſa eſt, & Coniurati facinus ſuum profiteri coacti, gladio cum nonnullis auxiliatoribus, percusſi, cæteri vndis ſuffocati, aut pænas diuturnas, carceris coacti perferre. *Mathias Szimman*, captus, circumfuſo vndique pauore, ita obtorpuit, vt nec dicere, quod in rem eſſet, nec audire poſſet, nec inops modo conſilii, ſed nec mentis compos foret. Deinde in vincula carceris, officialis *Gdanenſis* truſus, & illinc ad petitionem *Ioannis* Epiſcopi *Wladislauienſis* exceptus, in Magiſtri ſe obſequia & Contubernium contulit. Difficile ſiquidem dictu eſt, quantum homines *Pruthenicam* oram habitantes, ad nouandum res ſint procliui. Morboque quodam eos peruadente, neque vna voluntas, neque vnum manet popularibus conſilium. Interdum enim *Caſimiro Poloniæ* Regi fauebant, interdum partes Cruciferica, ſibi exiſtimabant potiores. Callidoque & vafro vſi ingenio, in varias ſtrages, pericula & difficultates, ſe ipſos coniiciebant.

Gedanum Ciuitas periclitatur.

tandem proditores in partes Magiſtri prodiuntes puniti.

Clandeſtino tradimento, ſpei Magiſtri Cruciferici, Ciuitatis *Gdanenſis* non reſpondente, in apertam hoſtilitatem conuerſus, viginti naues apud *Kinsberg* armat. Et magis præſtantibus militibus, impoſitis, verſus *Gnyew* ad opprimendum Claſſem Regiam transmittit. Sed *Gdanenſium* claſſe, in quam milites Regii, futurum auerſurum periculum, conſcenderant, decima octaua die menſis Auguſti, vno milliari ab oppido *Elbing*, in duodecim nauibus tantummodo occurrente certamen nauale durum geritur, inter vtroſque tandem nauibus aliquot Cruciferis, victis, & confractis, plena de hoſtibus relata eſt victoria, & mille deſiderati, ſexingenti cum nauibus, & vniuerſis armis, & fortunis comprehenſi, in *Gdansk* deducuntur. Obſidio *Gnyeuenſium* durius agi cœpta. Aduenit & poſt hæc *Liuonitarum* Claſsis, priorem ſuorum caſum correctura. Sed hæc quoque à Regiis militibus, ex præſidiis *Nidborg*, *Paſſenhein*, & *Vormith* coadunatis, auxilio inſuper, *Elbingenſium* freti, ſeptima octobris die, in Pelago, prope *Elbingum*, deuicta eſt. Et pluribus *Liuonibus* occiſis, duæ naues groſſæ, & ducenti *Liuonithæ*, cum centum equis, & plurimis fortunis interceptæ. Sub tempore autem, quo nauale prælium, prope *Elbing* inter gentes Regis & Magiſtri gerebatur. *Henricus* de *Plavven*, Commendator *Elbingenſis*, & *Bernhardus* de *Schumborg*, cum exercitu in *Zolauam* aduenerant: Claſſem ſuam, ſi vinceret, itinere terreſtri, pro diſſoluenda obſidione *Gnyevv* conducturi. Cui obſtaculum ingeſturus, *Stiborius* de *Bayſſen*, Gubernator *Pruſſiæ*, cum altero exercitu, decernente parato, obuius ſtabat. Clade tandem ſuorum, à veloci Nuncio audita, vterque feſtinanti fuga abiit.

Cruciferi Liuones, in auxilium Magiſtro Pruſſiæ venientes, in certamine nauali per gentes Regias vincuntur.

obidque grauius Gnyevv obſidetur.

Vacationi, vexationique diuturnæ *Cracouienſis* Eccleſiæ, triennium prope protelatæ, Summus Pontifex *Pius* ſecundus, finem impoſiturus, cum conſtaret *Iacobum* de *Syenno Cracouienſem* Epiſcopum, vexationi Eccleſiaſticæ, & perſonarum compaſſum, Pontificiale diadema gerere nolle, ſed potius in humilitate frangere ſuperbiam, & alteram verberanti ſe offerre maxillam, Regis inſuper interceſſionibus, morem geſturus, renunciatione, *Iacobi* de *Syenno Cracouienſis* Epiſcopi admiſſa, die Lunæ ſexta menſis Iulii, *Ioannem Wladislauienſem* Epiſcopum in *Cracouienſem* transfert Eccleſiam. *Ioanni* vero *Luthkonis* de *Brzezye* Regni Poloniæ vicecancellario, de Eccleſia *Wladislauienſe* prouidet, & tam prouiſionem ſuam Apoſtolicam de *Iacobo Syennenſki*, quam electionem Capitularem, & Canonicam, de *Ioanne Luthkonis* factam, temerat & confundit, & *Ioannem Wladislauienſem* Epiſcopum, de ſuo prouiſo Apoſtolico, & Electo Capitulari, triumphare permittit: ea tamen conditione oppoſita, vt *Iacobus* de *Syenno*, olim legitimus *Cracouienſis* Paſtor, & Epiſcopus, duo millia florenorum, pro penſione annua ad vitam, in Epiſcopatu *Cracouienſi*, & omnium decimarum, & introitum, ex claue *Sandecenſi* retineat. Et quatuor millia, pro ſumptibus & impenſis habeat ſoluta. De quo factores *Ioannis Wladislauienſis* Epiſcopi, coacti ſunt in curia *Romana* ad ſoluendum dare campſores, & de penſione annua ſoluenda corporale, nomine *Ioannis* Epiſcopi, præſtare iuramentum. Et quamuis *Iacobo Syennenski Plocenſis* Eccleſia, multipliciter, per Summum Pontificem, & Cardinales oblata fuiſſet, detrectauit tamen, multipharie rogatus, illam ſuſcipere: mallens opprobrium ſuæ deiectionis in humilitate perferre, quam *Stiborium* Electum *Plocenſem* in ſuo iure impedire. Magisque pendens, duorum millium Clauis *Sandecenſis* penſionem, quam & eum, a quo deiectus fuerat, *Cracouienſem*, & quemcunque alium *Poloniæ* Eccleſiæ Pontificatum. Intelligens Pontificatum, violentia quæſitum, nec ſibi, nec cuiquam alteri, poſſe ſalutarem fieri, ſed nec diuturnum. Spretus ab eo Pontificalis honor, & per humiliationem depoſitus, glorioſiorem illum, quam ſi vniuerſali conſenſu ipſum adeptus foret, reddidit. Pro quo facto, haud immeritam laudem a pluribus tulit. Sedit annis duobus, menſibus ſex, diebus tredecim, ex patre *Dobeslao* Palatino *Sandomirienſe*, & matre *Dorothea*, filia *Demetrii* de *Gorai* Regni *Poloniæ* vicetheſaurarii.

Ioanne Wladislauienſe Epiſcopo ad Cracouienſem eccleſiam translato, Ioanne vero de Brzezie Regni Vicecancellario de Wladislauienſi prouiſo, per Pium Papam eccleſiæ Cracouienſi pax redditur, penſione annua Iacobo de Syenno ad vitam aſſignata.

Qua obtenta Epiſcopatui Plocenſi, ad quem a Rege nominatus fuerat, renunciauit.

In primordio æſtatis huius anni, *Mahumeth Turcorum* Cæſar, maximo & forti collecto exercitu, ex gentibus, & nationibus, quas ſibi ſubiecerat, in cuius collectione, propoſitum ſui animi, tam callide tamque tenaciter ſeruauit, vt nemo ex amicis, & conſiliariis ſuis, ad aperiendum, quid moliretur, illum pellicere potuit, primum Inſulam *Lesbum* cepit, deinde in Regnum *Boſnæ* linguagii *Slauonici*, cuius indigenæ ſectam *Iacobitarum*, a Catholica eccleſia damnatam, ſeruantes, profitentur ſe Chriſtianos, quod nullius, quantumcunque perſpicaciſſimi poterat coniectaturi ſuſpicio, aduenit, & incautos adeo oppreſſit, vt fama victoriæ eius, famam belli præueniret: Omnes autem arces, & Ciuitates Regni eiusdem, quantumcunque arte & natura munitas, facili negotio cepit, & in ſuam redigens celerrime ditionem, ſex tantummodo Caſtris, quæ fortiora conſpexerat, ſeruatis, & valido præſidio illis impoſito, cætera omnia tam Caſtra quam Oppida comminuit. Cæpit & Regem *Boſnæ* in Caſtro *Iaycze* fortisſimo, qui ſalutem pactus ſe ſe dederat cum patruo ſuo, *Mahumetes*, ipſe humano ſaguine Inſaciabilis. In quo tantam auri & argenti, quorum Metallorum *Boſna* ferax eſt, molem reperit, vt humanis ſenſibus, parum credibile videretur. Et theſauros quidem ſibi ſeruauit, aut in milites diſtribuit. Regem vero *Boſnæ* (homines vtriusque ſexus, ad centum millia æſtimatis, generis

Turcus Boſnenſibus per vim captus.

Regem eorum,

1463.

quod theſauris defenſam ſibi non parauit necat.

Boſnenſis, in captiuitatem deducens, triginta millia ex illis, quod iuuenili pollerent robore in *Ianczaros* redegit) nudum, terræ infixum, prius tamen increpatum, quod tam ineſtimabili præditus auro & theſauro, in ſui auxilium gentes non conduxiſſet, ſagittis militum obrui, & necari iusſit. *Hungariæ* Rex *Mathias*, cuius Coniunx filia *Bohemiæ* Regis, ex puerperio, fatis abſumpta eſt, occupationem Regni *Boſnæ* moleſte ferens, quinque arces, & *Turcorum* in illis, præſidium expugnans, *Emericum Diak*, qui expugnationis prædictæ fuerat author, hominem magnæ factiuitatis, magnarumque opum Regem *Boſnenſem* conſtituit. Arcem vero *Iaycze*, quam ſeptem millia egregie tuebantur, longa obſidione macerans, tandem per deditionem recepit.

Matthias vero Hungariæ Rex aliquot Caſtris, rurſus in ſuam ditionem redactis, Regem Boſnenſem creat.

Sub tempore autem illo, quo hæc *Boſnenſis* Regni fiebat per *Turcum* conquiſitio, miſit præfatus *Mahumeth*, *Turcorum* Cæſar, quatuor gentium millia, ex omni ſuo exercitu de principalioribus electa, ad Regnum *Hungariæ* depopulandum. Qui populatione latius extenſa, decem & ſeptem animarum, vtriusque ſexus, ex *Hungaris* millia, cætera præda neglecta in captiuitatem ducebat. Senſit tam ingentem perniciem ſuorum, & cladem, qui tunc apud *Futak* & *Zaslon* futuram inuaſionem Regni ſui a *Turcis* veritus, cum omni exercitu agebat ſtatiua. *Matthias Hungariæ* Rex, quingentos equeſtres, qui apud illum militabant ex *Polonis*, quorum *Fœlix* de *Panyovv*, genere *Godzyemba*, & *Ioannes* albus de *Srzeczkovv*, genere *Dolivva*, erant Ductores, ſeptingentos equeſtres ex *Hungaris*, quorum *Sokolipether* Ductor erat, ad prohibendum populationem transmittit. Qui etſi excutere prædam, & congredi cum *Turcis* tentauiſſent, facile tamen pauci, ab ingenti *Turcorum* multitudine deterriti, in oppidum munitum, quod ſanctus *Georgius* appellatur, nulla congresſione facta, ſe ante hoſtes recipiunt. Vrgebat *Polonos* ingens dolor, mirumque in modum quatiebantur, pro abductione Catholicorum, illorum præcordia. Quapropter, omnes ad vnum deſtinarunt, aut mori aut vincere. Veſpere itaque facto, & tenebris iam exortis, arma ſumunt: faciliorem ſe de *Turcorum* multitudine rati, ſub caligine, quam ſub lumine, victoriam obtenturos. Quos cum vidiſſent *Hungari*, obſtinata audacia, ad euidens periculum parari, deſertis commilitonibus ſuis, omnes ad Caſtra Regia ſecedunt. Solus *Pannonicus* Dux *Sokolipeter*, deſerere ſocios, pro gente, pro Regno, pro focis ſuis pugnaturos, turpiſſimum, vt erat ducens, ipſos cum familiaribus ſuis, ſedecim tantummodo comitabatur. Iam *Turcorum* exercitus, ſimul cum captiuorum præda, ad fluenta *Sauæ*, nulla pauſa facta, inuaſionem veritus, peruenerat, nauesque quibus ſuperaret *Sauam* frequentibus Nunciis transmisſis, ſibi in alteram ripam adduci depoſcebat. Interim *Polonus* adueniens, illum animoſe nocte, octaua menſis Iunii die inuadit. Sed cum *Turcus* fretus multitudine, nouos pro deſideratis, & ſauciis ſubmitteret. *Polonus* paucitate ſua probe nota, ingeniis magis, quam viribus vtens, quinquies pugnam inſiliendo in hoſtem, confertiſſime conſeruit, & quinquies poſt defatigationem nimiam, vt vegetatior iterum fieret, remiſit. Vniuerſa autem nocte, pugnando abſumpta, dum terris redditus foret dies. *Turcus* tum primum dinoſcens, a quam parua manu, ſtragem ingentem pertuliſſet, rubore inſuper nimio, quod ante tenuem hoſtem, plura ſtadia retrogradando, ſeceſſiſſet: cohortari ſe & appropinquari, atque in duas turmas, quarum una a fronte, altera a tergo *Poloniam* vrgeret, diuidere, ad re integrandam pugnam, cæpit. Stabat inter hæc captiuorum ex *Hungaris*, marium, fœminarum, & paruulorum frequens turba, variis locis aſſignata, & ne illa poſſet excutere, *Polono*que auxilium ferre, a *Turcis*, ſcrupuloſius id prohibentibus, cuſtodita, magis vincendi ſuos, quam *Panonios* crediderat, quam in ſpe ſoluendi tabefacta *Polonus* itaque, ne vndique a *Turco* circumueniretur, nihil cunctandum ratus, cantum paterno ritu, & voce ſonora, precando a Chriſto domino victoriam, præſtari, ſuſtulit. Tum quoque primum frequens ille captiuorum numerus, non *Hungarum*, ſed *Polonum* illic adeſſe intelligens, deliberatione ſua melius ſperare cæpit. Sublato & a *Turcorum* exercitu, valido clamore, quo ſe a tam immani barbarorum manu defendi precabatur, vterque congreditur exercitus, & durisſima cæde feruente, *Polonus*, quoniam haſtas in ſuperioribus dimicationibus contriuerat, gladiis, & misſilibus ſagittarum vtebatur, ex quibus, multi *Turcorum* facile emortui, cæteri pauore perculſi, omiſſa pugna, ad naues, quas adueniſſe, in ſui tranſnatationem, conſpexerant, diffugiunt. Et quoniam in *Polonos* non poterant, in captiuos ſæuiendo, rabie barbarica, plures obtruncant. Sequebatur *Polonus* fugientes, & inſtando metu perculſis, cædem maiorem, quam pro numero ædidit. Vbi vero ad naues ventum eſt, equis deſertis, naues glomeratim, *Polono* in tergis hærente inſiliunt. Quæ cum à ripa præproperè ſoluiſſent, ſingulæ ferè, pondere nimio prægrauatæ, ſub conſpectu *Poloni*, in fundum perierunt demerſæ. Solus Baſſa, *Turcorum* exercitus Dux, quoniam prior naues fugiendo intrauerat, euaſit. Spectabat ex loco paludinoſo, ſylueſtri, & iniquo, *Raſcianorum* cohors pugnam, & *Turcos*, quod ſæpe numero alias contingere ſolebat, vincere rata, iungere ſe *Turcis*, prædarum, ſpoliorum, & captiuorum, potiundi gratia, parabat. Verum *Polonis* ceſſiſſe victoriam, videns, deſertis *Turcis*, in quorum partem ſeceſſerat. *Polonis*, circa quos ſtetit victoria, ſe iunxit, & fugientes *Turcos* perſequi, ſtragemque ingentem ædere cæpit: quibus tamen non ſecus, quam ab initio, ſi in periculum aduenisſent, *Polonus* de prædis, & ſpoliis, Captiuisque participare permiſit. *Hungariæ* Rex *Matthias*, dum *Polonorum* exercitum in ſtatiua ſua, & incolumem, & victorem, frequentem multiplicia manubia, & maximam *Turcorum* captiuorum, *Hungarorum* quoque, quos de *Turcorum* captiuitate ſoluerat, multitudinem, contraque omnem ſpem ſuam (periiſſe enim *Polonos*, ſimul & Ducem *Hungarorum Sokolipether*, & a *Turcorum* maximo & forti exercitu contritos fuiſſe, extrema internitione crediderat) reuerſum videret, gaudio exhilaratus eſt immenſo, & in laudem *Polonorum* & *Sokolipether Hungari*, concionatus, ſingulos ſpecialibus præmiis donauit. *Hungaros* autem, qui ſocios deſeruerant, periculi metu, plurimum obiurgatos, vniuerſo *Hungarico* inſpectante, exercitu, capitibus eorum braccis impoſitis, & vultibus velatis, extra Caſtra, non niſi poſt triduum reuerſuros, cauſa ignominiæ, vt cæteris forent in exemplum, propulit.

Turcorum multitudinem, Hungariam vaſtantem, & agentem prædas

paucitas Polonorum

ab Hungaris deſerta,

funditfugatque,

1463.

ac prædam eripit. Propter quod Poloni a Rege Hungariæ Matthia,

præmio & honore. Hungari vero ignominia, & dedecore afficiuntur.

Generalis Diæta apud *Pyotrcouiam*, ſabbato in die ſanctæ *Heduigis* agi cæpta eſt. Ad quam *Caſimirus* Rex *Poloniæ*, ex *Brzeſczye*, in qua rebus *Pruthenicis* prouidendo, aliquantisper ſteterat, die Dominico, decima ſeptima Octobris, cum Conſorte ſua *Eliſabeth* Regina aduenit. Cauſa *Maſouiæ*, & *Plocenſis* ducatuum, credebatur non parum, & temporis, & negotii habitura. Citatus enim ad illam fuit, *Conradus* cum fratribus ſuis, *Varſchouienſi*, & *Maſouiæ* Ducibus, iuſtitiam per iudicium accepturus. Sed is, misſis ſuo more, *Nicolao Boglevvski* Palatino *Varſchouienſi*, *Vincentio Giciczki* Marſchalko *Maſouiæ*, & *Nicolao* de *Mirzenyecz* Decretorum Doctore, Canonico *Plocenſi*, petebat *cauſam, datis ab vtraque parte Arbitris, Compoſitione potius, quam iuſtitia tranſigi.* Quod aliquoties tentatum, dum ſecus quam ſpes ferebat, cesſiſſet, petebat *neutrales iudices adhiberi: Aut conditionibus, & meritis cauſæ conſcriptis, ad aliquam Italiæ vniuerſitatem rem deferri, & deciſionem illius, pro ſententia perpetua haberi.* Sed dum neque pro ea oblatione vniforme decretum, accipi poſſet, Ducalibus Nunciis, vera infirmitate citatos, Duces oppreſſos eſſe allegantibus, in Conuentionem generalem de proximo celebrandam, terminus, dilatus, & continuatus eſt. Duci altero, *Conrado* nigro, *Coslenſi* & *Olyeſchnicenſi*, qui perſonaliter adueniens, nomine Conſortis ſuæ *Margarethæ*, filiæ olim *Semouiti*, Ducis *Maſouiæ*, Ducatus vacationem petebat, adminiſtratio oblata, Iudicii collocandi, ex Baronibus Regni, qui pro veteri conſuetudine, ex iure præſidere in eo ſoliti ſunt. Moleſte id detulit *Conradus* Dux, & *periculoſum ſibi* reſpondit. *Cauſam in Conſiliariorum Regis, cum quo iure decertandum erat, manibus deponere*: Conſiliariis *Poloniæ* refellentibus, *Regi ſuo Poloniæ, qui ſuperiorem non recognoſcit, non conuenire, vt quisquam alius illum, quam ſui Barones, quoties iudicato eſt opus, diiudicent*, ſtomachatus deinde, & grauatum ſe quærens, diſcesſit.

de Plocenſi Ducatu inter Competitores ambigitur.

Apoſtolico Legato *Hieronymo*, *Crethenſi* Archiepiſcopo, per *Balthaſar* Doctorem, & Secretarium ſuum *Ioannem*, ad pacem *Pruthenicam*, pro qua principaliter, à Summo Pontifice ſe miſſum commemorabat, expetenti, per *Iacobum* de *Schadek*, Decretorum Doctorem Canonicum *Sandomirienſem*, & *Ioannem Sapyenski*, ad eum *Wratislauiam* miſſos, reſponſum eſt. *Eauere Regem ſibi de eo honore, & ſorte, dummodo ſingulos militares & Ciues Prusſiæ, ſuæ ditioni ſubiectos, neque vitet, neque excommunicatos cenſeat, & id nitatur, atque efficere omni conatu ſatagat, vt terræ naturales Poloniæ Regni, Pomeraniæ, Chelmenſis & Michalouienſis a Cruciferis quondam per vim, & iniquitatem occupatæ, in perpetua poſſesſione Regni remaneant. Super terra Prusſiæ & damnis ſumptibusque hinc inde factis, poteſtas arbitrandi, apud illum conſiſtat. Ad pacem tractandam, Poſnanienſis Ciuitatis locum eligat. Si hæc detrectauerit, intelligat ſe, velut ſuſpectum, repudiatum iri.* Qui cum hæc illi denunciata a Regiis Nunciis fuiſſent, in ſingulas conditiones conſentiens, *Prusſiæ populos ſentire atque aſſerere excommunicatos non fuiſſe, ſibi illicitum* reſpondit. Atque propterea repudiatus ex *Wratislauia* diſcedens, negotiis ſingulis, pro quibus miſſus fuerat, infectis *Romam* rediit. Ciuitati maritimæ *Lubeg*, quæ in *Polonico Bukovvyecz* (ſortis enim aliquando *Polonicalis* erat) appellatur, per *Ioannem* Notarium ſuum, ad intercipiendum bellum *Pruthenicum*, & ad componendam, æquis conditionibus pacem, ſe admitti petenti, & mandatum plenarium, Magiſtri & Ordinis Cruciferorum oſtentanti, poteſtas facta eſt rem aggrediendi conſignatusque *Bidgoſtienſis* oppidi locus pro Rege, *Chelmenſis* pro Magiſtro, tempus feſti Pentecoſtes, licet Ciuitas venire in *Elbingum* Regem ſupplicauerit, ne Magiſter *Kinsberg* egredi cogeretur.

Legatus Apoſtolicus

nulla pace inter Caſimirum Regem, & Cruciferos, confecta, Romam rediit.

Ciuitas vero Lubek per Nuncium ſuum mandatum Magiſtri & Ordinis plenarium oſtendans intercipiendi bellum Prutenicum facultatem a Rege obtinet.

Petitio *Iacobi Syennenski*, olim Epiſcopi *Cracouienſis*, qui ad penſionis Clauis *Sandecenſis* poſſesſionem, per ſedem Apoſtolicam ſibi factæ, per *Ioannem* de *Melſchtin* & *Andream* de Sy-

Iacobo Siennenski de Epiſcopatu Cracouienſi penſio denegatur.

1463.

Syenno germanum ſuum ſe admitti depoſcebat. Conſiliariis nequicquam improbantibus, reiecta eſt: allegante Rege *Poloniæ Caſimiro*, *ſcindi Epiſcopatum Cracouienſem non conuenire.* Hinc & appellatio a proceſſibus penſionis eiusdem, quibus *Ioannes* Epiſcopus *Cracouienſis* monebatur, per præfatum *Ioannem* Epiſcopum *Cracouienſem* interpoſita: allegante *ſe in huiusmodi penſionem, ſibi & Eccleſiæ ſuæ grauem, neque per ſe, neque per Procuratores conſenſiſſe.* Appellationi ſuæ per Capitulares *Cracouienſes* adhæſum. *Iacoboque Syenenski* compoſitio, ſecum acta, parum ſyncere ſeruata, neceſſitasque impoſita, vt ſummum Pontificem, adire perſonaliter cogeretur.

Holand oppidum, per proditionem a Cruciferis fere captum,

Sub Conuentionis *Pyotrcouienſis* tempore, gentibus Regiis ex præſidio oppidi *Holanth* prædatum egreſſis, Oppidani portas claudunt, & Magiſtro Cruciferico, per celerem Nuncium auiſato, gentes ſuas quarum *Henricus Plawyenski* ductor fuerat, in oppidum recipiunt. Arx tamen a reliquo Gentium Regiarum præſidio, & porta, ad Caſtrum ſpectans, & duæ turres, portæ proximiores ſeruatæ. Quod vbi *Petro Dunin*, Succamerario *Sandomirienſi*, & Capitaneo gentium Regiarum, quæ *Gnyevv* obſidebant, nunciatum eſt, ad obſidionem vrgendam in propugnaculis, pedite relicto, eques fere omnis effuſus, *Holanth* oppidum obſidere cæpit. Qui, quoniam nocte illuc (ita enim doctus erat) peruenerat, ſpeciem multo maiorem exercitus, quam pro numero præbuit. Itaque toto oppido trepidatum, ne porta, quæ facultatis ſuæ erat irruens, *Henricum Plavvyenski*, & ſuos occupans, fœde proſterneret. Oppido itaque *Henricus Plavvenski*, in aliquot locis incenſo, inde ſe cum omnibus ſuis tumultuarie euoluens, diffugit. Gentes Regiæ, oppidum illico ingreſſæ, & flammam graſſantem reſtingunt, & oppido facile potiti, in eos, qui proditionis fuerunt capita, animaduerſionem exercent.

per gentes Regias recuperatur, & proditores illius plectuntur.

Pluribus ſalubribus decretis. *Caſimirus* Rex, apud Diætam *Pyotrcouienſem* ſancitis, *Ioanne* de *Tnczin* Caſtellano *Cracouienſe*, *Derslao* de *Rythvviani*, *Sandomirienſe*, & *Andrea Odrovvaſz*, *Leopolienſe*, Palatinis, in *Podoliam* tranſmiſſis, vt eorum ope & opera, arx & Ciuitas *Camyeniecz*, ſolueretur de obligatione pecuniali. *Theodorico* olim *Buczaczki* inſcripta, & muris quanto firmioribus poſſet, aduerſus *Turcarum* vires, quæ ſuſpitionem, & metum, non mediocrem iniecerant, reficeretur, tutiorque ad omnem caſum & inuaſionem conſiſteret. Et quoniam ex ærario Regio, quod nullum ea tempeſtate fuerat, impenſa ad fabricam & redemptionem huiusmodi dari non poterat, per militares *Podoliæ*, de quolibet laneo, & Cmethone, vnam bouem ſe præſtare obligantes, liberaliter collata eſt, Rex ex *Pyotrcouia*, apud quam diebus decem & octo ſteterat, verſus *Poſnaniam*, & *Caliſch* contendit, & aliquot hebdomadas, illic commoratus, die dominico, ante feſtum ſanctæ *Luciæ Radom* venit, abindeque in *Lithuaniam* proceſſurus, feria tertia, in die ſanctæ *Luciæ* per *Iedlnam*, *Kozyenicze*, cæteraque loca disceſſit.

Arx & Ciuitas Camenecenſis & obligatione pecuniali ſoluitur, & muris reficitur.

1464.

Obſidione Caſtri & oppidi *Gnyevv*, in annum alterum producta, & omni belli mole ad illorum conquiſitionem conuerſa, expectatio ingens tam *Polonos*, quam Cruciferos tenuit, in quem finem longæ obſidionis res foret caſſura. Militibus Regiis obſidentibus illa potius, quam oppugnantibus. Eiicere tandem obſeſſi contenderant ſeruitia & plebes, quas præ inopia conſtabat famem non toleraturas, obſidentibus illas, retrudentibus ad obſeſſos. Conceſſere interim plurimi in arcem, quaſi locum fortioris præſidii. Sed cum illic commeatus vix ad quindecimum diem notarentur ſuffecturi, obſeſſis inſuper opitularetur nemo, arcis & oppidi deditio per Commendatorem magnum, *Vlricum Eyzenovven* & *Nicolaum Viſcembach Bauarum*, qui obſeſſis præerant, feria ſecunda in die ſancti *Stephani* Prothomartyris, in manus *Petri Dunin Sandomirienſis* Succamerarii, & Capitanei exercitus Regii, ea conditione, *vt obſeſſis ſaluis abire, & quatuordecim quadrigis tantummodo res ſuas educere, liceret*, facta eſt. Iniecta enim erat obſeſſis formido, ne vi captis, inferrent victores extrema. Quadringenti quoque milites Crucifericæ partis, cum ſuo Duce magno Commendatore, vsque in *Kinsberg*, ad Magiſtrum incolumes deducti. Ciues omnes clementia *Polonorum* ſeruati. Magiſter tantummodo Ciuium, cum vno conſule, eiecti, quod hi procliuiores in partem Cruciferícam notabantur. Conceſſa tamen licentia, vt intra menſem bona immobilia venundari liceret, Arx *Thomconi*, Ciuitas *Gothardo* commiſſa. Militibus ſtipendium ſolutum. *Ioannes Skalski Bohemus*, vnus ex Capitaneis, partium Regiarum, oppido magno *Holſchtin*, per ingreſſum clandeſtinum potitus, ſingulis ſpoliatum rebus, incendit.

Oppidum & Caſtrum Gnyevv

At Olſchtin capit Polonus.

Oppidum ſuæ ditionis atque Epiſcopatus, *Caminenſis* Epiſcopus in *Pomerania Heymingus*, vocatum *Kolberg*, recuperaturus (multo enim tempore rebellionem aduerſus eum præſtiterat) quingentos habens in propria gente armatos. Cui *Iurgilibell Sleſita* vnus, ex Capitaneis Cruciferícis, cum gentibus ſuis, de terris inferioribus, item cum gentibus, de *Choynicza*, quæ numerum Septingentorum equorum explebant, in auxilium aduenerat, ad Oppidum præfatum *Kolberg*, clandeſtinis itineribus, noctu, illud

1464.

interceptūrus, acceſſit. Nec ſpes illum fefelliſſet, niſi Ciues de *Kolberg* beneficio Ciuium *Gdanenſium*, de periculo, in illos comparato, auiſati, introductis gentibus, precio conductis, omnem potentiam Epiſcopalem, quam ante murum & antemurale conſcendere permiſerant, crudeliter obtriuiſſent, & cæteros, qui euaſerant, inſecuti, aut occidiſſent, aut captivaſſent. Accidiſſe ſuis tam triſtem ſortem, Cruciferici milites, qui obſidionem in *Gnievv* tolerauerant, nec taciti quidem lætabantur, quod nouas Ciuitates conquirere, quam dudum quæſitis, & ſibi, ferre ſuffragia maluiſſent. Milites Cruciferici, in præſidio oppidi *Fridlant* conſtituti, dum ad extremam ſe indignarentur, propter non ſoluta ſtipendia perueniſſe egeſtatem, oppido *Fridlanth* tyrannice ſpoliato, & incenſo, diſcedunt. *Bernhardo Schumborski* obſidionem ſuorum Caſtrorum vehementer pertimeſcenti, & propter hoc fœdus ſibi præſtari a *Caſimiro* Rege expetenti (nouerat enim vires Magiſtri exangues eſſe) fœdus his conditionibus conceſſum eſt, *vt oppidum Chelmenſe, & Caſtrum antiquum, item Caſtrum & oppidum Brodnicza, absque impeditione Regiæ partis teneat: Regi omnia, bello finito, & terra Pruthenica conquiſita, recepta competenti mercede, redditurus. Interim ab omni hoſtilitate in Regem, & ſuos, ſe contineat, Regios milites, mercatores & quoſcunque ſubditos, in ſuas tenutas receptet, & foueat, Cruciferis propulſis.*

Oppidani Kolbergenſes hoſtem magna clade afficiunt.

Oppidum Fridlanth à milite ſuo ſpoliatum inceditur.

Bernardo Schumborski certis conditionibus pax conceditur.

Caſimirus Polonorum Rex in *Lithuaniæ* Ducatum, cum Conſorte ſua *Eliſabeth* Regina, adueniens, dies feſtos Natalis Chriſti, apud *Grodno* egit, & nonnullos *Lithuaniæ* Barones, nouis rebus ſtudentes, compeſcuit. Diætam inſuper *Parczouienſem* pro die Purificationis (quoniam veriſimile inter *Poloniæ* & *Lithuanos* ſeminarium alicuius litis aut odii excitura, pro terris *Podoliæ* & *Luczko*, quas vtrinque repetebant videbatur) in diem Natiuitatis ſanctæ *Mariæ* virginis tranſpoſuit. Spectatores ſe quidem *Lithuani* in eam diem *Pruthenici* belli, magis quam adiutores præbuerant, nec conditionibus iuſtis, quibus illis aliqua pars *Pruſſiæ* terræ in *Samogithiam* ſpectans, per Regem & Regnum debebatur, pellici poterant, ad auxilia, *Polonis* contra Cruciferos ferenda, & quonam belli *Pruthenici*, decennio iam continuato, res euaſuræ forent, quieti vsque in id tempus opperiebantur, rati ex diſcrimine, tam *Polonicarum*, quam Crucifericarum rerum, ſuis accedere profectum. Nec vltra dilationibus vſuri, bellum *Polonis* inferre interim, dum *Pruthenico* diſtinerentur, concludebant, niſi Rex eos ab huiusmodi propoſito deterruiſſet. Quo facto in *Lithuania* hyemis, & veris tempore perſeuerans, plurium principum legationes audiebat. Sub cuius præſentia *Georgius* Epiſcopus *Myednicenſis*, ſiue *Samogithiæ*, genere *Lithuanus*, de *Vilna* Ciuitate ortus, die Saturni, vigeſima quinta menſis Februarii, procedendo *Vilnam*, in itinere, dum vix trium milliarium reſtaret iter, moritur, & relatus, in Eccleſia ſua *Miednicenſi* ſepelitur. Cui *Matthias* de *Topolya*, *Lanciciita*, genere *Polonus*, de Domo *Povvala*, ſuccedit.

Iniquum Lithuanorum in Polonos animum Rex Caſimirus auertit.

Lithuano Polonus in Epiſcopatum Miednicenſem ſuccedit.

Exacto autem *Caſimirus* Rex, apud *Ruthenicale Brzeſczye* feſto Paſchæ in *Poloniam* rediit, & *Cracouiam* vigeſima Aprilis menſis die, intrauit, duplicem ſortem, parum gratam & blandam, expertus. Vnam, quod Summus tunc *Romanorum* Pontifex, *Pius* ſecundus Papa Chriſtianitatis, quæ à *Turcorum* Cæſare *Machumete*, poſt *Conſtantinopolitani* & *Trapeſuntini* Imperiorum, miſeram interemptionem, & cladem, grauiter opprimebatur, opprobrium, & grauamen auerſurus, generalem expeditionem contra illum, eo anno inſtituit. Et *Philippi Burgundiorum* Duce, quamuis veterano & ſene, & *Venetiarum* Duce *Chriſtophoro Mauro*, Claſſe. *Matthia* verò *Hungariæ* Rege exercitu terreſtri, illum adiuuante, perſonaliter in expeditionem huiusmodi ire decreuit, omnibusque rem huiusmodi adiuuantibus, anni Iubilei, donauit gratiam. Quæ, cum etiam Apoſtolico, apud *Cracouiam* fuiſſet vulgata præcepto, & plura ex *Polonis* hominum millia, Crucem, contra *Turcos*, pugnaturi, aſſumpſiſſent: feria tertia Paſchæ, quæ in tertiam menſis Aprilis cadebat diem, conſpiratione facta, in *Iudæos* & eorum domos, ad veſperam irruunt, & tam illis, quam Synagoga Iudaica confractis, ſubſtantias eorum vniuerſas diripiunt. Triginta inſuper *Iudæos* de ſexu vtroque trucidant, cum ſe cætera multitudo *Iudæorum* in ædem *Ioannis* de *Theczyn* Caſtellani *Cracouienſis*, habitationibus eorum contiguam recepiſſent. Et cum in craſtinum ampliori ſeditione gliſcente, omnis illa *Iudæorum* caterua apud domum *Ioannis* de *Theczyn*, a Cruciferis, trucidationem eorum vehementer ſitientibus, fuiſſet inuaſa, vix tandem, & ægre per armigeros, *Ioannis Cracouienſis* Epiſcopi, *Iacobi* de *Dąbno* Vicethesaurarii Regni *Poloniæ*, & Capitanei, Conſulumque & Ciuium *Cracouienſium*, defenſa, & in arcem *Cracouienſem* deducta eſt. Inuaſiſſet eadem ſors, cæteros *Iudæos*, in aliis oppidis, & vrbibus apud *Poloniam* habitantes, niſi in arces, & loca tutiora diffugiſſent. Conſulatus *Cracouienſis*, ob ſtragem *Iudaicam*, quod illam non auertiſſet correptus, pecunia etiam trium millium florenorum, inquiſitus eſt: quem nec inclemente verbo (nihil enim occaſionis ad ſtragem contulerat) carpere oportuiſſet. Alteram quod *Ioannes Gneſnenſis* Archiepiſcopus, vir pro ea tempeſtate reipublicæ & vtilis, & neceſſarius, cum aliquandiu ſcabie, quam ab adoleſcentia pertulit, vexatus languiſſet, die Saturni quarta decima Menſis Aprilis, in Curia ſua apud *Vnyelow*, diem obiit, in Eccleſia *Gneſnenſi*, in Choro ante maius altare, ſub vrna ærea, eiusdem menſis, vigeſima die ſe-

Pius ſecundus, Pontifex Romanus, contra Turcam generalem expeditionem indicit:

adiutoribus gratiam Iubilei concedens.

Ad quam cum & Polonorum plura millia ſe cruce ſignaſſent, conſpiracione facta, Cracouiæ Iudæos pene omnes bonis, triginta vero etiam vita, ſpoliant.

Ioannes Archiepiſcopus Gneſnenſis moritur.

1464.

ſepultus, annis decem, menſibus quatuor, in Pontificio exactis. Donauit eccleſiæ *Gneſnenſi*, duas pelues argenteas pulcherrimas. Tiaram Pontificialem, margaritis intextam, tres partes *Vincentii* ſpeculi Hiſtorialis, cæteros omnes theſauros *Euſtachio* fratri germano, Caſtellano *Radomienſi* reliquit. Murauit ex cocto latere Capellam in Eccleſia *Gneſnenſi*, in parte ſeptemtrionali, & eandem de bonis menſæ Archiepiſcopalis dotauit.

IoanniGrußczynski Epiſcopo Cracouienſi tum primum literæ ſacræ Roma allatæ.

IoannesGruſczynski Cracouienſis Epiſcopus, etſi dudum, videlicet ſexta menſis Iunii die, anni præcedentis, in *Cracouienſem* ſedem, *Iacobo Siennenski* cedente, fuiſſet pronunciatus: propter tardam tamen literarum Sacræ expeditionem, non niſi vigeſima menſis Martii die *Cracouiam* adueniens, honore proceſſionum omnium exceptus, ſe Epiſcopum *Cracouienſem* gerere cæpit.

Cui Ioannes Luthkonis ſuccedens in Epiſcopum Wladislauienſem conſecratur.

Ioannes Luthkonis de *Brzezye*, in eadem ſexta Iunii die, in Epiſcopum *Wladislauienſem* promotus, die Dominico Lætare, quæ fuit, quarta menſis Martii, in Epiſcopum apud Eccleſiam ſanctæ *Mariæ Lancicienſem*, per *Andream Bninski* Epiſcopum *Poſnanienſem* conſecratus, ſedem ſuam *Wladislauienſem* ex tunc obtinuit.

In Conuentu Korczinenſi Caſimirus Rex, expeditionem bellicam in Pruſſia antea decretam, retractat, & pro ſalariandis militibus fertones imponit.

Moratus aliquot diebus, *Caſimirus Poloniæ* Rex, apud *Cracouiam*, in nouam ciuitatem *Korczyn* tranſiens. Conuentum illic terrarum *Cracouienſis*, *Sandomirienſis* & *Ruſſiæ*, die Dominico ante feſtum Sanctorum *Philippi* & *Iacobi* Apoſtolorum, diebus aliquot tenuit. Vbi expeditionem generalem, quæ in *Prusſiam*, fuit dudum, in generali *Piotrcouienſi* Diæta decreta, retractat: quoniam grauis nimis & onerosa, pro ea æſtate cenſebatur. Fertonesque per vniuerſum Regnum, laneis, molendinis, ad ſoluendum mercenarios milites, apud *Pruſſiam* militantes, impoſiti. Moleſta plurimum ea retractatio, & conſiliariis, *maioris Poloniæ*, & militibus, ciuibusque *Pruſſiæ* videbatur, quoniam bellum per illam trahi, quod ea finitum iri ſperauerant, querebantur. Ex nouæ Ciuitatis conuentu. *Caſimirus* Rex *Cracouiam* reuertens, metus nonnullos ex *Morauia*, & *Pannonia* gliſcentes, quos nonnulli latrunculi ſuſcitare moliebantur, compeſcuit. Sub cuius præſentia frequens crucesignatorum numerus, duntaxat ex terris Dominiorum ſuorum congregatus ad duodecim æſtimatus millia, pulcherrimo armorum apparatu in *Turcorum* exterminium *Cracouia* proceſſit.

Caſimiro Regi filia naſcitur.

Regina *Eliſabeth* Conſors *Caſimiri Poloniæ* Regis, ſexta die menſis Maii, hora prima noctis filiam effudit. Quæ die ſolis quarta decima menſis Iunii in *Cracouienſi* Eccleſia, per *Ioannem Cracouienſem* Epiſcopum baptiſata. *Zophia* nomen accepit. Ludi deinde in decus nouæ filiæ habiti, & præmia victoribus propoſita, atque data ſunt.

1464. Caſimirus Rex de rebus Pruthenicis conſilium capit.

Vigeſima menſis Iunii die, *Caſimirus Poloniæ* Rex, *Cracouia* ſolicitantibus illum *maioris Poloniæ* Conſiliariis, egreſſus, celeri curſu per *Michow*, *Pyotrcouiam* & *Lanciciam* peruenit, in *Colo*, & die Dominico ſancti *Ioannis* Baptiſtæ, Conuentum habuit, expeditionem contra *Pruſſiam*, ſaltem ex militibus terrarum *maioris Poloniæ*, inſtauraturus. Sed cum illi quoque propter *Cracouienſium* militum abſentiam, ſumere arma detrectarent, fertones æque terris eorum impoſiti, ſancitumque, *vt Rex, eo anno, bellum contra Cruciferos, tantummodo per Aulicos, & mercenarios milites agat.* Ea autem belli in eum annum dilatio, militares, & Ciues *Pruthenicos*, grandi moleſtia perculit, ingeminabanturque per nonnullos detrectatores murmura, *quod ignauia, imperitiaque Polonorum, res Pruthenicæ ſegniter, ridiculoſeque gererentur, ſuſtinerentque potius bellum quam inferrent.* Ex *Coło* Rex diſcedens, peruenit in *Brzeſczye*. Vbi vsque ad diem Lunæ, poſt feſtum exaltationis ſanctæ Crucis, quæ fuit decima ſeptima menſis ſeptembris dies, ſub frequentia Conſiliariorum, ſecum illic morantium ſtetit, prouidendo rebus *Pruthenicis*, quæ armis, & arbitrio agebantur. Iam ſiquidem Epiſcopus *Lubucenſis*, *Arnoldus* cum duobus Canonicis ſuæ *Lubucenſis* eccleſiæ, videlicet *Alberto* de *Rechen*, *Coſtocenſe*, *Alberto Cromendnik Ripenſe*, Archidiaconis. Item Ciues de *Lubeg*, *Henricus Kaſthorp*, Proconſul, *Henricus Liperode*, Camerarius, & *Henricus Hachten* Legum Doctor, Conſules *Lubucenſes*, Ciues de *Lubeg*, in quos tam à Rege *Poloniæ Caſimiro*, quam à Cruciferis compromiſſum fuit, pacem tractaturi, licet tardius, quam pro prima die menſis Maii, quemadmodum conſtitutum fuerat, aduenerant in *Thorun* ex *Gdansk*, itinere terreſtri vecti, dum illic claſſe adnauigaſſent.

tandem aduenientibus Ciuibus Lubucenſibus arbitris vtrinque aſſumptis

Traxerant inſuper ſecum quinque aliarum ciuitatum de *Anſa*, videlicet de *Coſtok*, de *Viſſnar*, de *Luneburg*, de *Riga*, & de *Darbath*, conſules, videlicet *Stephanum Slorff*, *Coſthocenſem*, *Vlricum Malchin Viſſnarienſem*, *Conradum Schelepepar Lunenburgenſem*, *Ioannem Stolrap*, & *Conradum Barthiman*, *Rigenſes*, *Gothfridum Vanſchede*, & *Henricum Beringhow Darbathenſes*, Conſules, faciliorem conſumationem pacis rati, ſi illorum quoque præſentia adiuuarentur. Et quamuis præfati *Lubucenſes* Arbitri, ad conſtitutam diem, primam videlicet menſis Maii, venire *Bidgoſthiam* neglexiſſent, Regiis Conſiliariis præſentibus, & tempeſtiue venientibus, delatum tamen fuit eorum conditioni. Cruciferica tamen pars, plurimum culpata & carpta, quæ nec miſerat, nec venerat. Oſtenſurus autem *Caſimirus* Rex, clariſſimam ſuam iuſtitiam, coram præfatis *Lubucenſibus* arbitris, duos Doctores, *Ioannem* de *Dąbrowka*, Canonicum ſancti *Floriani*, & *Iacobum* de *Schadek*, *Sandomirienſem* Canonicum, item *Ioannem Dlugoſch* ſeniorem, Canonicum *Cracouienſem* transmiſit.

1464.

Miſit & Conſiliarios, *Ioannem Wladislauienſem* Epiſcopum, Regni *Poloniæ* Vicecancellarium, *Lucam* de *Gorka Poſnanienſem*, *Stanislaum* de *Oſtrorog*, *Caliſienſem*, *Sandiuogium* de *Lanſchenicze*, *Siradienſem*, *Petrum* de *Oporow Lancicienſem*, *Nicolaum* de *Koſczyeliecz*, *Brzeſtenſem*, *Ioannem* de *Koſczyelyecz Iuniwladislauienſem*, *Stiborium* de *Bayſſen*, *Elbingenſem*, & *Pruſſiæ* Gubernatorem, *Gabrielem* de *Bayſſen*, *Chelmenſem*, Palatinos, *Hinczam* de *Rogow Sandomirienſem*, *Nicolaum* de *Czarnkow Gneſnenſem*, Caſtellanos. Item militares *Prusſiæ Otham Mahuicz*, *Mathiam Tołbk*, *Nicolaum Pilawski*, *Nicolaum Dzyalowski*. Item Magiſtros Ciuium, & Conſules trium Ciuitatum, videlicet *Conradum Thendek*, *Rudigerum* de *Birgen*, *Mathiam Theſchnar*, & *Ioannem Kowſchen*, *Thorunenſes*. Item *Auguſtinum Tirgarth*, Plebanum *Gdanenſem*, Licentiatum in decretis, *Reynoldum Nideroff*, *Ioannem Mandeburg*, *Ioannem Augerinum*, *Ioannem Lindow*, *Gdanenſes*, item, *Ioannem Vedler*, & *Henricum Bilanth*, *Elbingenſes*, pacem ordinaturos, & ſub æquis conditionibus pacem perpetuam concluſuros. *Pruſſiæ* quoque Magiſter, *Ludouicus* de *Herlychhaußen*, ſuos Conſiliarios mittendum curauit: videlicet *Iodocum* Epiſcopum *Oſilienſem* ex *Liuonia*, ordine Crucifericum, *Henricum Riewſche*, de *Plawen*, olim *Elbingenſem* Commendatorem, *Gothardum Mollingrade*, Marſchalcum *Liuoniæ*, *Georgium* Comitem *Hennebergenſem*, *Andream Peper*, Decanum *Derbathenſem*, *Ioannem Vmbeler*, *Nicolaum Thechant*, Decanum *Pomeſanienſem*, Decretorum Doctores, *Vilhelmum* de *Eppingyen Oſtherodenſem*, *Vihelmum Schumdil*, *Oſtherodenſem* in *Liuonia* Commendatores, *Henricum* de *Kinsberg Gilauienſem*, *Ludouicum* de *Helbin Lubauienſem* Tenutarios, *Georgium Stemholth*, *Nicolaum Cromer*, antiquæ Ciuitatis *Kinsberg*, item *Ioannem Veltußen*, & *Henricum* de *Richnern*, Ciuitatis *Reualienſis*, de *Liuonia* Conſules.

in Thorun iudicio arbitrario cum Cruciferis de Pruſia contendit.

Partibus itaque prædictis, apud *Thorun* conuenientibus, propoſitio primum pro parte *Caſimiri* Regis, & Regni *Poloniæ* coram Arbitris, per organum vnius ex Doctoribus, *Iacobi* de *Schadek*, ſub præſentia omnium Conſiliariorum Regiorum, die Martis, tertia menſis Iulii, in prætorio *Thorunenſi*, facta eſt: in quindecim articulos diuiſa. Quorum primus continebat, *quod terræ Pomeraniæ*, *Culmenſis*, *& Michalouienſis locatæ, & poſſeſſæ ſunt, per linguam, & genus Polonicum, quod Ciuitatibus, montibus, fluuiis, & locis nomina impoſuit, priusquam Ordo Crucifericus eſſet in rerum natura.* Secundus *quod terras prædictas, primus parens, & princeps Polonorum Lech, & ſui nepotes, in plurimas ætates populauit, & poſſedit, & terræ prædictæ fuerunt ſemper ſub Monarchia Polonica.* Tertius *quod terræ prædictæ, & terra Pruſſiæ, ſitæ & locatæ ſunt intra limites Monarchiæ, & Regni Poloniæ.* Quartus, *quod Reges & Principes Poloniæ, poſſidebant terras prædictas vsque ad tempus ſpolii, cum omni Dominio, mero & mixto creando, & conferendo officia & Magiſtratus.* Quintus, *quod Reges & Principes Poloniæ, fundauerunt in terris prædictis, Eccleſias Cathedrales, & Collegiatas, Conuentuales, & Parochiales, videlicet Wladislauienſem, Chelmenſem, Camenenſem, & plura Monaſteria, de quo habentur originalia Priuilegia.* Sextus, *quod omnes terræ prædictæ, ſoluunt denarium ſancti Petri, quemadmodum cæteræ terræ, ſub Monarchia Regni Poloniæ conſtitutæ.* Septimus & octauus, *quod de terris prædictis Magiſter, & Ordo Crucifericus per violentiam ſpoliauit Regem & Regnum Poloniæ.* Nonus, & Decimus, *quod authoritate duorum Summorum Pontificum, videlicet Ioannis vigeſimi ſecundi, & Benedicti duodecimi, latæ ſunt, duæ ſententiæ diffinitiuæ, quæ in iudicatam rem tranſiuerunt, per iudices Apoſtolicos, quibus terræ prædictæ, Regi & Regno Poloniæ adiudicantur.* Vndecimus, *quod Pruſſiæ terra, & terræ maritimæ, eidem adhærentes, intra fines Regni Poloniæ conſiſtebant, & eidem Regno pendebant datias, ſeruitia & tributa.* Duodecimus, *quod Magiſter Crucifericus, occupata terra Pruſſiæ, non ſolum recuſauit ſoluere ſolita tributa, ſed etiam Regnum Poloniæ, & per ſe & mercenarios milites vaſtabat, eo præſertim tempore, dum Rex Poloniæ, bellis, contra barbaros ſuſceptis, occupabatur.* Tredecimus, *quod milites & Ciues, & quique ſubdicti terrarum prædictarum, non valentes ferre tyrannicum, ſuperbum & vſurpatum Imperium Magiſtri, & ſui Ordinis, redierunt ad legitimum, & naturale, Diuino & humano iure, authoritatem illis ſubminiſtrante.* Quartus decimus, *quod Magiſter Crucifericus, modernus Ludouicus de Herlichhaußen, ſubditos terrarum prædictarum in ditionem iuſtam, & naturalem reuerſos, multipliciter bellis vexauit, & impugnauit, Regemque Poloniæ, in poſſesſione terrarum prædictarum impediuit.* Quintus decimus, *quod ius vetus, & originarium, quod Rex Poloniæ in terra Pruſſiæ habuit, aucturus, & illuſtraturus, apud Stipendiarios Magiſtri, & Ordinis Cruciferorum plenam ad vendendum poteſtatem, à Magiſtro & Ordine conceſſam habentes, pro quadringentis ſexagenis latorum groſſorum millibus, auro & argento parato, emit & comparauit ipſaque emptione tam alti precii, ius ſibi legitimum quæſiuit.* Reſponſum fuit poſt triduum articulis Regiis, per Crucifericam partem, ſed debiliter & languide. Nonnulli quoque articuli, pro parte Magiſtri & Ordinis propoſiti. Sed per Doctores & procuratores Regios, intra triduum aliud, ſolennes replicationes, quæ & reſponſa Cruciferorum confutabant, & articulos, reproductæ ſunt.

Quo

1464.

Quo facto, rogatu Arbitrorum, omiſſis exceptionibus, & replicationibus partis vtriusque, ad pacis tractatum, deſcenſum eſt. Vno quoque menſe, & dimidio ad conficiendum, ſuper æquis conditionibus, ab Arbitris laboratum, adeo varia ſpe partem vtramque peruadente, vt ſe nonnunquam pacificandas, nonnunquam in arma retrudendas, exiſtimarent.

Cauſæ quibꝰ tractatio pacis per Lubucenſes arbitros, vtrinq; aſſumptos inter Regem, & Regnum Poloniæ ac Magiſtrum & Ordinem Crucifericũ conficienda, diſſipata ſit.

Valuiſſent tam longi pro pace tractatus, partis vtriusque pectoribus, quam maxime in illam inclinatis, quoniam & *Caſimirus* Rex *Poloniæ* & ſui omnes, *ſeruandum non delendum Ordinem Crucifericum, & terras Pruſiæ inferiores, Elbingenſe terra & Marienburgenſe Caſtro, cum ſuis diſtrictibus, & pertinentiis exceptis, Ordini relinquendas* annnuebant, pars quoque Crucifericа, *terris Pomeraniæ, Chelmenſi, Michalouienſi & Elbingenſi, cum ſuis Diſtrictibus, perpetuo cedere & renunciare. Caſtrum vero Marienborg, cum ſuis Diſtrictibus, in Regia tenuta & poteſtate, in annos triginta conſiſtere, vt ſub illis, iure vel concordia, cui cederet perpetuo, ordinaretur*, conſentiebat. Verum Principes *Almaniæ*, & ſignanter *Fridericus* Marchio *Brandeburgenſis*, cum germanis ſuis, *Alberto* & *Ioanne*, item Marchiones *Miſnenſes*, bili & liuore exagitati, quod pax *Pruthenica*, per *Lubucenſes*, eis neglectis, confici deberet, frequentibus Nunciis Cruciferos, qui pacem apud *Thorun* tractabant, monebant, *ne in dedecus & opprobrium omnium Almaniæ Principum conſumari pacem per Arbitros Lubucenſes, conſentirent. Almaniæ potius Principibus hunc honorem reſeruarent. Si ſecus agerent, pro iniuſta ignominiæ nota, ſcirent ſe per Principes Almaniæ, ex vniuerſis locis, & domibus Almaniæ exterminandos.* Accedebat & Ciuitatis *Thorunenſis* repromiſſa, per nonnullos Ciues, eius proditio, quam *Henricus Plawienski*, clandeſtina pactione, manendo in *Thorun* confecerat. Cuius ſpes adeo illum mulcebat, vt *Thorunenſi* Ciuitate in ſuam ditionem redacta, facile ſe totam *Pruſiam* recuperaturum exiſtimaret. Iniectæ inſuper fuerunt duæ conditiones, vna per partem Regiam, altera per partem Crucifericam. Nam & Rex *Poloniæ* cum ſuis, non aliter pacem perpetuam, volebat concludi, niſi *vt Magiſter & Ordo Crucifericus, in terris Pruſiæ, perpetuo fierent, Regi & Regno Poloniæ homagiales & ſubiecti:* aſſerens *non aliter pacem poſſe ratam conſiſtere futuram.* Et Magiſter & Ordo deposcebant, *vt Caſimirus Poloniæ Rex, omnibus his, qui apud Ordinem, per annos vndecim militauerant, ſtipendiariis duntaxat eis, qui præſidia munitionum, quæ in partem Regis cederent obſeruabant, ſtipendium, & plures milliones aſcenſurum perſolueret;* aſſerens *ſe ad ſoluendum inopem eſſe.* Vtraque itaque parte alterius poſtulata abhorrente, Principibus inſuper *Almaniæ* impedimentum, quod retuli, iniicientibus: re infecta poſt multos ſumptus, fatigas, & labores, non ſine *Lubucenſium* grandi ſtomachatione, & acerbitate, qui ſibi gloriam, & meritum finiendi *Pruthenici* per Arbitrium ſuum, belli, ereptum iri dolebant, ex *Thorun* diſceſſum eſt. In ipſo autem diſceſſionis articulo, produxerunt *Lubucenſes* quatuor, *Wladislai* primi, *Poloniæ* Regis, literas originales, primam *Samborii*, ſecundam *Meſthwini*, Ducum *Pomeraniæ*, tertiam *Przemislai* primi Ducis & poſtea Regis *Poloniæ*, quartam *Wladislai* primi, *Poloniæ* Regis, quibus in Ciuitate *Gdansk* ædem *Lubucenſi* ciuitati, multis nobilitatam libertatibus, habere, & per totam *Pomeraniam*, liberos eos, à teloneis quibuslibet, concedunt, petentes illas confirmari. Quæ exhibitio, iuſtiſſimam habere Regem cauſam, iuſtiſſimumque bellum, monſtrauit. Itaque etſi tunc pax perpetua prouenire occulto Dei iudicio, non potuit: ex deductione tamen iuſtitiæ Regiæ, & ex literis per *Lubucenſes* exhibitis, omnium militarium & Ciuium *Pruſiæ* animi, in fide confirmati. Clariſſime quoque tunc cognitum, & intellectum eſt, tam à propriis, quam à forenſibus, *Pomeraniæ* terras, veteres Regum & Principum *Poloniæ* terras, & per iniquitatem & iniuſtitiam à Cruciferis occupatas fuiſſe. Id ne cui videatur incredibile, & memoriæ poſſit ſuccurrere, eas copias veras, ex originalibus ſumptas, huic operi noſtro ſuperius inſeruimus.

Pace infecta

Diſſipato pacis tractatu, *Lubucenſes* per vndas, & pelagus in *Lubek*, quam grauiſſima Epidimia conſtrictam, & omnes pene ſuos reperierunt extinctos. *Caſimirus Poloniæ* Rex, apud *Brzeſczye* agens, ſpe pacis omiſſa, omnem curam ad belli apparatum intendit, & virum maioris animi, quam conſilii *Thomconem*, ad obſidendum oppidum *Nowe*, cum peditatu tranſmiſit. Sed cum is, iniuſſu Regis, equitatu, qui ex *Gnyew*, & ex aliis locis, ſub ductu *Petri Dunin*, Succamerarii *Sandomirienſis*, venturus prope horam erat, non expectato ſabbato, vigeſima octaua Menſis Iulii, circumualaſſet, hoſtes, ſua paucitate viſa, ex omnibus præſidiis glomerati, poſt triduum, in illum à tergo, & à fronte irruunt, & multitudine freti, facile illum & ſuos profligunt, & fugere ignominioſe compellunt. Centum & amplius fuere gladio, & vndis deſiderati, quoniam hoſtes, etiam ætatem infirmam, pueros videlicet, quibus barbarus parcere conſueuit, trucidabant. Proueniſſet amplior in peditatu Regio clades, ſed naues Regiæ in *Viſla* ſtantes, ſeruauerunt reliquias. Fuit *Thomek* ipſe, de hoſtili inuaſione tempeſtiue auiſatus. Sed tamen agens, & hoſtilem manum nihili pendens, Cladem ipſam, quam hoſtes pro ſumma vulgauerant, victoria admiſit.

Caſimirus Rex ad obſidendum oppidum Nowe peditatum, Duce Thomkone tranſmittit, qui ab hoſtibus ob paucitatem ſuorum confligitur.

In eadem vigeſima octaua, menſis Iulii, die.

1464.

Adam Vilkanovvski, Tenutarius Caſtri Sadlovv, ex Maſouia prædam ducentes ſternit. Caſimirus vero Rex

Adam Vilkanovvski, Tenutarius Regius in *Nidborg* cum gentibus Regiis, ex præſidiis *Sarnovv* & *Nidborg* deductis. *Ioannem Skop, & Limbacher*, tenutarios Caſtri *Sadlovv*, magnam prædam ex *Maſonia* ducentes, ante Caſtrum *Sadlovv* profligauit. Et pluribus cæſis, cæteros cæpit, & fugere compulit. Cladem autem ſui peditatus, apud *Novve* acceptam, *Caſimirus* Rex correcturus, (prædictum enim oppidum, quod ſe per fraudem contribuerat hoſtibus, primum placebat, aggredi, vt nauigatio *Viſlæ*, qui prope fluit mænia, eſſet libera Regiis, hoſtibus vero inhibita, Faciliusque hoſtes, ad pacem cogi poſſent, dum non ſupereſſet locus, circa quem tuto poſſent *Viſlam* traiicere, in propinquo extabat copia materiæ, ad extruendos aggeres, & cætera opera) *Petrum Dunin*, Succamerarium *Sandomirienſem*, cum mercenariis, & *Pruthenicis* militibus. *Ioannem* vero *Synovvietz* de *Koczina*, & *Paulum Iaſyenski*, cum Aulicis, ad obſidendum *Novve* tranſmittit. Itaque oppidum *Novve* a *Petro Dunin*, ſexta die menſis Auguſti, ab Aulicis vero Regiis tredecima, obſideri cæptum eſt, & proceſſu temporis, turribus ſeu baſtis ac ſepibus in circuitum coanguſtatum. Et licet hoſtes, plures principes, pro ferendo gentium ſubſidio ſolicitaſſent, nec impetrare quicquam valuiſſent, licet inſuper ex omnibus præſidiis peditatu, & equitatu deducto, qualiter obſidionem *Novve*, item obſidionem *Puczki*, quæ & ipſa a *Gdanenſibus*, terra, & mari, tota illa æſtate, obſidebatur, item obſidionem Caſtri *Sadlovv*, quod a *Conrado Maſouiæ* Duce, & gente ſua, decima octaua die menſis Septembris, obſideri cæptum eſt ſoluerent, varios tractatus detorquerent: viribus tamen ſuæ & Regiæ partis penſatis, non ſe manifeſto committere periculo, ſed ex inſidiis laceſſere obſidentes, cenſuerunt.

Petrum Dunin cum mercenariis & Pruthenicis militibus, ac aulicis ſuis ad obſidendum denuo Novve tranſmittit.

Tractatus de pace nequicquam reintegratur.

Inſtabant poſt hæc *Henricus* de *Plavven* & alii Cruciferi ſolicitabantque magna inſtantia militares, & Ciues *Pruſſiæ*, vt pacis tractatus reſumeretur, quoniam & a ſtipendiariis & ſubditis ſuæ partis increpati, quod pacem in *Thorun*, ſub conditionibus per Regem oblatis, non acceptaſſent, de periculo ſtatus ſui, formidabant. Denunciantibus eis & ſubditis, ſe, etiam ipſis renitentibus, & inuitis, pacem confecturos. Miſſus ob id & ob alias res, cum *Gdanenſibus* conficiendas, fuit in *Gdansk Ioannes Dlugoſch*, Canonicus *Cracouienſis*, & Conuentum cum Gubernatore *Pruſſiæ*, & *Gdanenſibus*, *Elbingenſibus* ac *Thorunenſibus*, apud *Marienborg* aliquot diebus tenuit. Verum quia loca illa peſtis grauis inuaſerat, diſcedere cæpto irrito, coactus eſt. Habiti poſtea fuerunt, & apud Schtum, & in campo prope *Marienborg*, de pace concludenda tractatus. Cruciferis in conditiones, quæ eis apud *Thorun* offerebantur devouentibus ſe conſenſuros. Propter quod deposcebatur Rex, vt in *Marienborg* de latere ſuos Conſiliarios, pacem tractaturos, tranſmitteret; Peſte tamen dietim apud *Pruſſiam* inualeſcente, & plures abſumente mortales, neque placitare de pace, neque aliquem mitti ad notorium periculum, placuit.

Capitulum Gneſnenſe Ioannem Gruſczinski Epiſcopum Cracouienſem R. P. Cancellarium Archiepiſcopum eligit. Rex vero Ioannem Luthkonis Epiſcopum Wladislauienſem Vicecancellarium Regni, Cracouienſem, & Iacobum de Sienno olim Epiſcopum Cracouienſem ad Wladislauienſem eccleſias, nominat epiſcopos.

Gneſnenſes Capitulares, tertia die menſis Iulii, adueniente ad eligendum nouum Antiſtitem, *Ioannem Gruſczynski*, Epiſcopum *Cracouienſem*, & Regni *Poloniæ* Cancellarium, pro quo *Caſimirus Poloniæ* Rex, literis & Nunciis, videlicet *Nicolao Skora* Caſtellano *Calisſienſe*, & *Emerico* de *Oporovv* Cantore *Wladislauienſi*, & vtriusque iuris Doctore, intercedebat, concorditer poſtularunt. Quam poſtulationem Rex, petentibus illum apud *Brzeſczye* Capitularibus, admiſit, & *Ioannem Luthkonis* Epiſcopum *Wladislauienſem*, & Regni *Poloniæ* Vicecancellarium, ad *Cracouienſem*. *Iacobum* vero de *Syenno*, olim *Cracouienſem* Epiſcopum ad *Wladislauienſem*, Eccleſias nominauit. *Conrado Maſouiæ* Duce, cum genitrice ſua *Barbara*, pro die ſancti *Bartholomei*, & Conrado nigro *Olyeſthnicenſi* Duce, pro feſto Natiuitatis ſanctæ *Mariæ*, in *Brzeſczye*, ad *Caſimirum* Regem venientibus, & pro ſe *Belzenſem*, *Goſthinenſem*, & *Ravvenſem*, terras expetentibus, dum res amicabili compoſitione tranſigi non poſſet, in Diætam *Pyotrcouienſem* pro die ſanctæ *Heduigis* eſt dilata.

Paulus Grabovvski in Epiſcopum Chelmenſem conſecratur.

Vigeſima nona Menſis Iulii, die Solis, in *Brzeſczye Cuiauienſi*, *Paulus Grabovvski*, ad eccleſiam *Chelmenſem* confirmatus per *Ioannem Cracouienſem* Epiſcopum conſecratur, in eccleſia parochiali *Brzeſtenſi*, Nobilis de domo & ſtirpe *Povvala*. Qui propter tenuitatem Epiſcopatus, eccleſiam Parochialem, in *Cuiauienſi Brzeſczye*, vsque ad mortem, diſpenſante ſecum ſummo Pontifice *Pio* ſecundo, qui illum ad petitionem, & nominationem *Caſimiri Poloniæ* Regis in Pontificatum, promouerat, detinebat.

Pio ſecundo Papa mortuo,

Pius Papa ſecundus, dum in *Ancona* ageret, quam de menſe Iulio proſecuturus expeditionem & paſſagium contra *Turcam*, intrauerat, quarta decima menſis Auguſti, moritur, & relatus *Romam* in eccleſia ſancti *Petri* ſepelitur dum annos ſex in ſummo Pontificio exegiſſet. In cuius locum, Cardinales conclaue apud ſanctum *Petrum* ingreſſi, *Petrum* tituli ſancti *Marci*, Præsbiterum Cardinalem genere *Venetum*, *Eugenii* olim quarti ex ſorore nepotem, vnanimiter Papam eligunt; qui *Paulus* ſecundus appellatus eſt, in die Exaltationis ſanctæ Crucis, in eccleſia ſancti *Petri* conſecratus.

Paulus ſecundus ſuccedit.

Serpente dietim in Oppidum *Brzeſczye* infectione. *Caſimirus Poloniæ* Rex inde diſcedens, *Clodauam* venit. Vbi cum Regina *Eliſabeth*

1464.

aliquot hebdomadis, immoratus, per *Lanciciam* in *Pyotrkovv*, in die sanctæ *Heduigis* aduenit. Vbi & Diætam generalem, diebus quin- A decim tenuit: sub quibus negotium, Ducatum *Masouiæ* contingens, tam cum *Conrado Varschouiense*, quam *Conrado Olyeschnicense* Ducibus, qui ambo personaliter aduenerant, ventilatum est. Post plurimos autem tractatus, in ea ipsa re interpositos, dum causa transactione amicabili, quæ frequentius tentata est, consumari nequiret, transactio vero iudicialis, plurimis dura & molesta videretur, bellum etiam domesticum, quod proprio Principi, si pro Rege & Regno pronunciatum foret, in expugnationem Castri & Ciuitatis *Plocensis*, mouendum foret secum trahens. Cum *Conrado* quidem *Varschouiense*, in Diætam vsque aliam generalem cum *Conrado* vero *Olyeschnicense*, ad fe- B stum Pentecostes, dilatione suspensa est. Ad quam etiam faciendam pestis impellebat, in pluribus locis, *maioris Poloniæ*, videlicet *Posnania*, *Varschouia*, & aliis circumiacentibus, prociter sæuiens, in *Pyotrcouiensi* vero oppido, iam tunc aliquantulum gliscens, ex aduentu tam nonnullorum Consiliariorum, ex locis infectis Conuenientium, quam Curiensium, ex obsidione oppidi *Novve* redeuntium: Vbi pestis valida, quæ terras, *Pomeraniæ*, *Culmensem*, & *Prussiæ* premebat, illos vexauerat. Sed nec consultum videbatur, plurima bella assumere, *Pruthenico* bello nondum quietato, quod peste Epidimica, quæ regionem illam eo anno satis dire affligebat, non obstante, assidue gereba- C tur, Oppidique *Novve*, Aulicis Regiis discedentibus, dum illud bastis & sepibus coangustiassent, per gentes Regis mercenarias, quarum *Tomyecz*, & *Gothardus* fuerunt capita, continuabatur obsidio. Oppidi vero *Puczki*, quod per *Gdanenses* viginti sex hebdomadis, item fortalicii *Sadlovv*, quod a duce *Conrado Varschouiense*, & nonnullis Regiis gentibus, sibi adiunctis, obsidebatur, votiua expugnatio prouenerat per deditionem.

Oppidi Novve continuatur per Polonos obsidio. Puczki vero & Sadlovv Castra deduntur.

Ex *Pyotrcouiense* Diæta, in aliam *Parczouiensem* pro die sancti *Martini* tenendam, cum Baronibus *Lithuaniæ* itum est. Ad quam etsi *Casimirus Poloniæ* Rex, in frequenti Consiliariorum, tam ecclesiasticorum quam secularium nu- D mero aduenisset. *Lithuanus* tamen, qui & ipsi in *Brzesczye Rutenicale* aduenerant, venire in *Parczovv* detrectantibus, apud Villagium *Lomazy*, partialis quidam Conuentus, vtrorumque Consiliariorum, Rege *Casimiro* præsente habitus est. In quo, cum nihil omnino, de terris *Podoliæ*, & terra *Lucensi*, quarum alteram *Lithuani*, alteram *Poloni* suam iure affirmabant, agi posset, cum propter loci ineptiam, tum propter aeris intemperiem, res in annum vnum dilata est. Rex quoque *Casimirus*, cum Consorte sua *Elisabeth* Regina, processit in *Lithuaniam*: liberiorem illic acturus incolatum, cum tamen & *Vilnam*, pestifer aër, contagione vnius

Dum Poloni & Lithuani altercationibus tempus terunt

chlamidis, ex *Liuonia*, quæ & ipsa peste premebatur, delatus, inuaserat. Sub eo autem *Parczo-* A *viensis* Diætæ tempore, *Henricus Plavvyenski*, cum nonnullis armigeris partis suæ adunatus, clam noctu reuersus *Thorun*, Ciuitatem intercepturus, aduenerat, & per eam partem, quæ insuspicabilis fuerat, a parte videlicet meridionali, versus *Nyeschouiam*, vbi Piscatorum consistunt domicilia, antemuralibus impune & latenter, vt etiam omnes vigiles falleret, transcensis, scalas ad principaliores muros ceperat applicare. Deuentura res videbatur, in magnum discrimen, nisi interim tempus diluculi, superueniens, insidias, quæ Ciuitati immiuebant, detexisset. Quorum magnitudine vigiles commoti, denunciato periculo, Ciuitatem vniuersam commouerunt in arma. Hostes B quoque vigilantium & pulsantium deterriti rumore, discedere, cepto irrito, & fugere scalis relictis, coacti sunt. Maior tamen, quam pro numero trepidatio, apud *Thorunenses* fuit, paucis admodum ad repellendum hostes insistentibus, reliquis vero metu compressis, iam iamque spectantibus in fugam, nonnullis in absconsionem. Post paucos denique dies, dum hostibus Oppidi *Thorunensis* tentata interceptio, parum prospere cessisset. Castrum *Czarnoschin* in *Masouia*, quod per gentes *Conradi Varschouiensis* Ducis, improuide seruabatur, intercipiunt. Quod illico a gentibus eiusdem Ducis, ne victualibus refici posset, obsidione vallatum est. Obsessi autem periculum Capi- C tis, si arx conquireretur veriti, arcem, vitam tantummodo pacti, & fortunas dedunt.

Thorunium pene in manus hostium venit.

& Castrum Czarnoschin perditum, rursus hostibus eripitur.

Quarto decimo Calendas Nouembris, alias decima nona mensis Octobris, nouus summus Pontifex *Paulus* secundus, *Casimiri Poloniæ* Regis literis & Nunciis pulsatus, *Ioanni Grusczinski* Episcopo *Cracouiensi* de *Gnesnense* Ecclesia, ad quam fuit conformiter postulatus, prouidet. *Ioannem* vero *Luthkonis Wladislauiensem* Episcopum ad *Cracouiensem* ecclesiam transfert. *Iacobum* autem de *Syenno* in vniuersali ecclesia, Episcopum, ad *Wladislauiensem* Ecclesiam promouet, beneficiis, quæ obtinebat, videlicet Præpositura *Gnesnensi* & *Cracouiensi*, in ampliorem prouisionem, sibi reseruatis. Se- D dit autem *Ioannes Grusczinski*, in *Cracouiensi* Ecclesia, anno vno, mensibus quatuor, diebus vndecim. Quem tum primum ingens pœnitudo habuit, quod propter paucorum dierum, quibus in *Cracouiensi* ecclesia præfuit, accessionem, longam litem & periculosam, pluribusque perniciosam, texuisset. In cuius locum *Ioannes Luthkonis* succedens, die Veneris, septima mensis Decembris, *Cracouiæ*, omnium Ecclesiarum processionis, honore exceptus est. Nobilis de Domo *Dolivva*, & Villa *Brzezye*, prope *Calisch* sita, ex patre *Luthkone*, iudice *Calissiensi*, & matre *Dorothea*.

Papa Ioanni Grusczinski Episcopo Cracouiensi Archiepiscopatu Gnesnense prouidet, & Ioannem Luthkonis Wladislauiensem, ad Cracouiensem transfert. Iacobum vero de Syenno promouet ad Wladislauiensem.

Quinta mensis Nouembris die *Margaretha*, filia *Vincentii* de *Schamotuli* Castellani *Myedzirzensis*, *Casimiri Masouiæ* Ducis primum, deinde *Vincentii*, *Rathiboriensis* Ducis relicta, in *Rathibor* moritur, & in Monasterio Sanctimonialium Ordinis Prædicatorum sepelitur.

Schamotulska vxor Rathiboriensis Ducis moritur.

1464.

Grandem iniuriam, grandiaque spolia, *Casimirus Poloniæ* Rex, ab *Emerico Diak* Gubernatore *Hungariæ*, eo anno passus, ad inferendum *Hungaris* bellum, bello grauiori *Turcorum* occupatis, pellici nulla ratione potuit, quamuis exacerbatus esset, quod *Scepusiensis*, & omnis *Polonorum* Regi, subditus ager, diripitur, ferroque & igne, in plerisque locis vastaretur.

Casimirus Rex iniuriam a Gubernatore Hungariæ illatam contemnit:

1465.

Saluatoris nostri diem natalem, *Casimirus Poloniæ* Rex, cum Consorte sua *Elisabeth* Regina, cum diebus subsequentibus, apud *Grodno* tenuit; Neque enim propter pestem, quæ grassabatur in *Lithuania*, *Vilnensem* Ciuita- B tem, aut alia cultiora loca, poterat adire. Ex *Grodno* autem discedens, in *Govvno* se contulit, vbi non mediocre tempus hyemis exegit. In sextum mensem Oppidi *Novve* iam tendebatur obsidio, dum *Casspar Nostvvicz Slesita* genere, & qui se in Oppido *Choynicza*, gerebat pro præside, sexingentos equestres, & quadringentes pedestres, exigua mercede, sed ampla placitatione, ex *Almaniæ* partibus, in *Choynic͡zam* conducit: illic spondens largius donatiuum se præstiturum, quatenus eorum brachio, *Novve* obsidionem tolleret. Qui ab Hyemis asperitate, quæ solito rigidior prouenerat, itinerando, & arma in corporibus ferendo, vehementer violati, in *Choynuzam* peruenientes, C plures aut oppetebant mortem, aut diuturno conficiebantur languore, cæteri, quibus integrior vigor remanserat, cognoscentes se a *Caspar Nosthvvicz* ludificatos, remearunt ad propria. Ad quorum repressionem, si accedere obsidentes perrexissent, ex omnibus Regiæ partis *Pruthenicis*, partibus, vel præsidiis milites, a Ciuitate quoque *Gdansk* pedestrium & equestrium agmen, conuenerant: cum hostibus manum & prælium conserturi. Obsessi itaque apud *Novve*, intelligentes suos rigore brumali confectos esse, plerosque discessisse, reliquos in seditionem contra *Casparum Nosthvvicz*, quod illos fefellerat, exarsisse, cum iam & alimoniæ inopia illos incesserat, & frangi D facile murum, si paululum adniterentur, obsidentes, arbitrabantur, die Veneris, prima mensis Februarii, Magistro Crucifero *Ludouico*, nequicquam prohibente, & pollicente se in tempore obsessis laturum subsidium, deditionem spontaneam pacti vitam & fortunas, Capitaneis obsessionis, videlicet *Thomkoni*, & *Iassyenski*, faciunt, oppidumque tradunt. Quod extunc *Ioannes Iassyenski*, in tenutam accepit, sub annuo salario, mille sexingentorum florenorum per *Casimirum* Regem, quotannis dando, illud administraturus Atque præfata die, iam Sole infuso iuxta conuentum, cum frequenti Regio præsidio, oppidum intrauit, &

Oppidum Novve Polonis deditur.

tam militibus Magistri Cruciferici, quorum primarii hi duo, *Ioannes Meyssnar*, & *Albertus* A *Woyth*, fuerant, quique obsidionem tolerauerant, & nonnullis oppidanis, defectionis & proditionis in Regem authoribus, periculo capitis se adiiciendos, præfigurantibus, in quinquaginta tribus quadrigis recedendi, versus *Stargard*, & *Qvvidzin*, licentiam permisit.

1465.

Disponebat post hæc Magister Crucifericus, cum aliqua suorum militum manu, quam ex præsidiis deduxerat, dum fluuius *Visla*, glaciatus consisteret, *Zolavvam* exurere: emolimenta Castro *Marienborg*, & commeatus ademptu- rus. Verum intelligens gentes Regias ad *Marienborg* auxiliis etiam *Gdanensium* auctas, conuenisse, flagrareque decernendi studio ex *noua Ciuitate* in qua consistebat, remissis militibus B ad prædia in *Kinsberg*, retrorsum abiit. Ad deditionem autem extemplo faciendam, tam milites, quam Oppidanos de *Novv Gdanensium* inclinauit, legatio reddens illos certiores *veniabile fore, quicquid esset ab his commissum, si modo in reliquum, positis armis, sibi confiderent. Sin minus scirent non tam sibi, quam coniugibus, pignoribus, & quibuscunque charis suis, extrema, capta vel expugnata vrbe imminere.* Ne autem stipendiarii Magistri hyemis tempus defluere sinerent, sine fructu, altera vice apud *Stargard*, secretius quo possunt, conueniunt, & exinde, quoniam *Visla* adhuc glaciatus erat, minorem *Zolauam*, quæ a *Gdanensibus*, pro Rege tenebatur ingressi, illam pro maiori parte exurunt, C frumenta, pecora, victualia & singula, quæ raptim congerere poterant, prædam in *Stargard* inferunt: Obsidionis quam sibi propediem a gentibus Regiis imminere formidabant, difficultates & molestias facilius, prouisi tot commeatibus, toleraturi.

Cruciferici Zolavvam exurunt, & in Stbargard conuehunt prædam:

Iacobus de *Syenno Wladislauiensis* Episcopus, *Roma* reuersus, *Cracouiam* primum adueniens, & exinde in patrimonium suum diuertens, non nisi die Veneris, vigesima prima mensis Martii, *Wladislauiam* aduenit. Vbi a Clero & populo omni honore & gratitudine susceptus, aduentus sui, & ingressionis suæ primitias, donando Ecclesiæ suæ *Wladislauiensi* Cappam Choralem de adamasco, auro intex- D to, circumferentiis intextis nobiliter adornatam, item Casulam adamasci alterius rubei, auro similiter intexti, item duas Dalmaticas eiusdem adamasci, & alias duas Kythaicæ brunathicæ, ad mille florenos æstimata honestat. Post dies vero octo, noua molestia illi iniecta est. Nam *Mikyesch*, *Vlrici Czeruonka*, qui nuper diem obierat, ex Castro *Golub* Capitaneus, descensu facto cum militibus armigeris, & his præsertim, qui se querebantur in stipendiis, apud *Novve* emeritis, non solutos, montem *Dobrzinensem*, qui *Vislæ* supereminet, & in quo quondã arx Regia habebatur incastellat. In Specie quidem *Plocensibus*, & *Masouitis* nociturus, reuera autem & *Masouiæ*, & *Cuiauiæ*,

Iacobus de Syenno Episcopatum Wladislauiensem ingressus,

1465.

omnem oram, item omnia nauigia ſurſum & deorſum cum mercibus,per alueum *Viſlæ* tranſeuntia, in ſuam ditionem & tributum redacturus, Coëgit itaque *Iacobus Wladislauienſis* Epiſcopus, magnitudine periculi penſata, primum in *Brzeſczye*, pro die Dominica Iudica, quæ erat vltima menſis Martii, Conſiliarios. Deinde *Wladislauiam* conuenere, Et *Mikyeſchone* cum Senioribus accerſito, & *Wladislauiam* veniente, cum *Nicolao* de *Koſczyeliecz* Brzeſtenſe, *Ioanne* de *Koſczyeliecz Iuniwladislauienſe*, Palatinis, & aliis terræ *Cuiauienſis* Baronibus,per tractatus varios, diebus aliquot factos, ſolerti oſtenſione & perſuaſione, illum de loco incaſtellato,datis ſibi centum quinquaginta florenis, cedere inducit, & ingens periculum paruo auro diſpellit. Quod niſi prouidus Pontifex feſtinanter auertiſſet, fuiſſet eccleſia ſua *Wladislauienſis* omnibus Sanctuariis, calicibus, clenodiis, Prælati vero & Eccleſiaſtici *Wladislauienſes* omnibus fortunis, in die Veneris ſancto, qui dies, pro huiusmodi exequendo facinore conſtitutus fuerat, ſpoliati & captiuitati addicti. Caſtrum præfatum, ne iterum hoſtes eo potirentur, *Nicolao Dziatinski* militi, datum in tenutam, pecunia quoque & ſumptus adiecta ſunt. Conſtabat enim hoſtes, qui in *noua Ciuitate Pruſſiæ* prope *Brathian* agebant, præſidium quod montem præfatum incaſtellare neglexiſſent, mutua primum contentione refellendo culpam alter in alterum, deinde ſtrage, vsque quo, quo duodecim ex illis cæde mutua deſiderarentur, graui & vulgata ſeditione litigaſſe.

paruo auro ingens periculum a ſe & ſuis auertit.

Vno periculo ex *Wladislauienſi* Eccleſia depulſo, aliud in *Gneſnenſi* conſurgit. Ductores enim ordinum & capita ſtipendiorum Regiorum *Thomyecz*, *Ioannes Laſſyeski*, *Nicolaus Chorcz*, *Nicolaus Bukowski*, & alii plures numero, qui mille numerum, equitum, præter pedites explebant *Lyabisſin* oppidum ingresſi, *Gneſnenſem* Eccleſiam & monaſterium *Trzemeſchno* machinabantur, ob non ſolutum eis ſtipendium incaſtellare. Quo rumore latius vulgato, & vaſa, clenodiaque *Gneſnenſis* eccleſiæ, in Caſtrum *Vnietouienſe*, deducta ſunt, & vniuerſi Prælati & Canonici *Gneſnenſes* ab eccleſia diffugierunt. *Andreas* tandem Epiſcopus *Poſnanienſis* incendium commune extincturus. Conuentum apud *Gneſnam*, cum Conſiliariis habuit, & præfatos ſtipendiarios blandius alloquendo, datis illis mille florenis, quorum ducentos, de propriis largitus eſt, machinationes illorum vsque in fœlicem Regis ex *Lithuania* reditum, ſuſpendit.

Eccleſiæ Gneſnenſi & Trzemeſchnenſi imminens a ſtipendiariis Regiis periculum. Andreas Poſnanienſis Epiſcopus datis mille florenis auuertit.

Affligebat *Pannonicum* Regnum, tam ſpoliis quam incendiis, ſocietas quædam, & colluuies gentium armatarum, quæ ſe fratres appellabant, paucos aliarum ntaionum habentes homines, quam *Polonos*. Cuius *Fœlix* quidam *Polonus*, & nobilis genere, primarius Capitaneus habebatur. Hæc ob non ſoluta per Regem *Hungaricum* ſtipendia, aliquot locis incaſtellatis, *Hungaros* longe lateque tributis & depopulatione premebat, & pro quolibet Quartuali anni, frequens & notabile accipiebat ab *Hungaris* vectigal. *Pannonici* autem Regis Capitaneus *Stephanus* in *Kyeſſmark* tenutarius, & *Emerici Diak* Gubernatoris *Hungariæ* germanus, dum aliquot præliis per præfatam ſocietatem fuſus eſſet, magna cholera excandeſcens, dum in præfatam ſocietatem ſæuire non poſſet, tredecim Ciuitates terræ *Scepuſienſis* ad Regnum & Regem *Poloniæ* pertinentes, primum hoſtiliter ſpoliando attriuit, deinde ſeptem millia florenorum illos dare compulit. Vindicandam eam temeritatem plurimi *Polonorum*, & inprimis *Przeclaus* Capitaneus in *Lyubovvka*, & *Scepuſienſes*, deinde præfata fratrum ſocietas æſtuabat. *Iacobo* tamen *Dabinski*, Vicetheſaurario Regni *Poloniæ* & Capitaneo *Cracouienſi*, cæterisque Regni *Poloniæ* Conſiliariis, prohibentibus, ne cum vicino & amico Regno, ob vnius inſenſati hominis temeritatem, bellum gereretur: cum a barbarico & *Turcorum* bello ſufficienter vexaretur, Rege inſuper *Pannonico Matthia*, per literas & nuncios petente conuentum, & ſi per ſuos paci communi derogatum eſſet, ſatisfactionem offerente, omnis motus & ſtridor bellicus conquieuit, & induciæ interpoſitæ. Diætaque ad reformandum res, per præfatum *Stephanum* deformatas, apud *Bardiouienſe* oppidum condicta eſt.

Miles Polonus, ob non ſolutum ſtipendium Hungariam incommodo afficit, & Stephanus Hungarus Kyepſchmarci Tenutarius, Scepuſium ſpoliat: extortis ſeptem millibus florenorum.

1465.

Moldauiæ ſuperioris Principe, *Vlado* nomine, per *Matthiam Hungariæ* Regem, quaſi cum *Turco* contra illum ſentiret, & clandeſtinis illum iuuaret contra *Pannonios* ſuffragiis, capto, & in carcere ſuperioribus annis macerato, alter germanus eiusdem *Vladi*, *Radul* nomine, ad *Turcorum* Cæſarem *Machumethem* ſe conferens, feudalem & tributarium ſe illi præſtitit, & præfatam maiorem *Moldauiam*, ab illo regendam, ſub tributo ſuſcepit. Oppidumque *Kilia* cum arce ſuper *Danubii* littus ſitum, quod, *Græci Lycoſtomos* appellant, natura, ſitu, & arte munitum, quod per deditionem ſpontaneam, *Hungaris* excluſis, ipſe *Radul* occupauerat, pro *Turco* tenebat. Vaſtationem terræ *Valachiæ Stephanus*, Palatinus *Valachiæ*, ex tam propinqua vicinitate, per *Turcum* fiendam, veritus, in tributum *Turci* & ipſe quamuis Regis, & Regni *Poloniæ* Vaſallus & feudalis, *Caſimiro* Rege nequicquam per literas & Nuncios prohibente, conceſſerat, & tributum quotannis *Turco* reddebat. Tunc vero ipſe *Stephanus* Palatinus *Valachiæ*, intelligeus animos Ciuium de *Kilia*, in *Caſimiri Poloniæ* Regis ditionem & obedientiam procliuos, & plurimum affectos, apud præfatum *Caſimirum Poloniæ* Regem literis neceſſariis ad Ciues, de *Kilia* obtentis, & intelligentia de Ciuitate dedenda cum illis habita, dierum octo, cum forti exercitu *Kiliam* peruenit, & permiſſu

Vlado Moldauo, per Matthiam Hungariæ Regem capto, Radul illius germanus, Moldauiam cum Cilia, Turco ſubiicit. Stephanus vero contra Turcum

1465.

Ciuium, ne proditionis viderentur rei, porta vna ſubſerrata, Ciuitatem præfatam ſub noctis medio comprehendit, duos arcis Capitaneos qui forte ad nuptiarum ſelennitatem inuitati, delicatius epulati ſunt, vnum cepit, alter vero, etſi in arcem effugiſſet: terrore tamen mortis, quæ ſibi dum arx interciperetur, imminebat, & ſpe vitæ & munerum percullus, arcem in poteſtatem *Stephani* tradit. Maxima, his auditis *Turcorum* Cæſar, frangebatur moleſtia & ira, animumque Cæſaris, ſuapte furore plenum, *Radui* præſentia ſua incendebat, & celeriter *Stephani* perfidiam vlciſcendam admonebat, qui nunquam fidus fuiſſet Cæſari, & ſub prætextu tributi, *Polonorum* ſeruiebat Regi, eius quoque conſilio & mandato *Kiliam* interceperat. Itaque *Turcus* armari exercitum, contra *Valachiam* iuſſerat, & *Stephanus* omnibus, tam militaribus, quam agreſtibus, ita vt ſolæ fæminæ & pueri in ædibus remanerent, in arma coactis, obuiam illi procedebat: mori cum ſuis vniuerſis, aut vincere paratus. Imperator itaque *Turcorum*, qui alias Nuncium eiusdem *Stephani*, poſt interceptam *Kiliam*, cum tributo & muneribus ad ſe miſſum, & pro interceptione *Kiliæ*, aliquas ſatisfactiones aſſerentem, captiuauerat, & potentiam Regis *Polonorum* expaueſcens, & cum homine mori parato, periculoſum decernere reputans, & Nuncium *Stephani*, quem tenebat, honoratum remiſit, & excuſationes de interceptione *Kiliæ* ad Satisfactionem accepit.

ob interceptam Ciliam ſibi minitantem militem armat & educit.

Septima menſis Aprilis, Oppidum *Stradomia*, vrbi *Cracouienſi* contiguum ab igne, quem mulier, coctis panibus parum prouide ſervauerat, in nocte cum Eccleſia ſanctæ *Heduigis*, & hoſpitali conflagrauit. Monaſterium ſancti *Bernardini*, cum Eccleſia, propiciatione Diuina, & fratrum deuota inuocatione ſeruatum eſt. Sub eodem tempore *Klodavva*. *Vartha* in *maiori Polonia* arſere.

Stradomia, Klodavva, Vartha quoque ardent.

Hybernum & Quadrageſimale tempus *Caſimirus Poloniæ* Rex apud *Lithuaniæ* oram demoratus, feſto Paſchæ apud *Grodno* exacto, venit in *Brzeſczye*. Et *Eliſabeth* Regina *Poloniæ* in *nouam Ciuitatem Korczin* cum impedimentis remiſſa, ipſe cum paucis *Leopolim* contendit. Vbi in Dominica Conductus Paſchæ perueniens, & frequentem ex terris *Pruſſiæ* & *Podoliæ* Baronum & Militarium conuentum offendens, querelas multiplices & atroces, contra *Andream Odrovvaſz*, nuper defunctum, Palatinum & Capitaneum *Leopolienſem* ſub præſentia *Georgii* Archiepiſcopi *Leopolienſis*, *Ioannis Cracouienſis*, *Ioannis Camenecenſis* Epiſcoporum, *Ioannis* de *Ruthvviany*, Regni *Poloniæ* Marſchalci, audiuit, nulli tamen querentium adminiſtrata iuſtitia, contra fratrem ſuum *Ioannem*, qui ſibi in bonis ſucceſſerat, & qui trecentis citationibus impetebatur. Neque enim prolixitas, querelarum, & magnitudo tam facinorum, quam iniuriarum, in longo tempore expeditionem ſuſcepiſſet, cum ad alia Rex feſtinaret, præfatum *Ioannem Odrovvaſch* de Caſtris *Leopoli*, *Zidaczovv*, *Schambor*, & aliis amouendum, & in locum ſuum, virum aliquem modeſtum, & adminiſtratione iuſticiæ pollentem ſubſtituendum decreuit. Quod vt facilius Rex efficeret, conſenſu vnanimi terrarum *Leopolienſis*, *Podoliæ*, *Halicienſis*, & *Belzenſis*, de vniuerſis laneis, fertones, de ſingulis vero præfatarum terrarum habitatoribus, proprios focos & familiam, habentibus boues, decreti ſunt, ad ſoluendas pecunias, in dictis Caſtris quomodolibet per Regem inſcriptas. Decretumque in executionem poſitum: vendito boum, ad viginti millia ſe extendentium *Ioanni Rzeſchovvski* canonico *Cracouienſi*, & Capitaneo *nouæ Ciuitatis* mandata. Qui in hac re operoſe agens & fideliter, venditis bobus, terras *Leopolienſem*, & *Zidaczouienſem*, & Caſtrum *Gliniani* viginti millibus a præfato *Ioanne Odrovvaſch* liberauit.

1465.

Ioannes Odrovvaſz propter fratris mortui vim & rapinam Caſtris Leopoli, Zidaczovv & Gliniani amouetur.

Rebus *Ruſſiæ* curſim, & perfunctorie expeditis. *Caſimirus Poloniæ* Rex ad Conuentionem generalem, pro die duodecima Menſis Maii apud *nouam Ciuitatem Korczin* inſtitutam, properanter in equis Podwodorum die Lunæ ſexta Maii aduenit: quam diebus quindecim tenuit. Non ſolum enim ad illam Conſiliarii partium *Cracouienſis* & *Ruſſiæ*, & duo Epiſcopi, *Ioannes Cracouienſis*, & *Iacobus Wladislauienſis*, ſed & Conſiliarii quatuor *maioris Poloniæ*, cum plena poteſtate aliorum deſtinati, videlicet *Lucas* de *Gorka Poſnanienſis*, *Stanislaus* de *Oſtrorog Caliſſienſis*, *Petrus* de *Oporovv Lancicienſis*, Palatini, & *Stiborius Chelmski* Succamerarius *Poſnanienſis* conuenerant: illic poſt plures tractatus ad prouidendum, rebus *Pruſſiæ* digeſtos, decretum eſt, *vt noui fertones inſtituantur, & vsque ad diem ſanctæ Margarethæ ſoluantur. Ciuitates & oppida, tam Regia, quam eccleſiaſtica, quam militaria, nullo excepto, exactionem quatuor groſſorum ab vna marca perſoluat, atque his pecuniis, & emerita ſoluantur ſtipendiariorum obſequia, & bellum Pruthenicum continuetur.* His adiectum eſt, *vt terræ maioris Poloniæ conſurgerent ad arma, & Choynicam obſidione vallarent, vallatamque ſepirent, & diſcederent. Stipendiariique Regii illam continuarent. In quo caſu, terræ maioris Poloniæ, non ſoluerent, niſi ſex groſſos in ſtipendiarios, qui Choynicenſem obſidionem continuarent, conuertendos.*

Comitia habentur, in quibus de bello Pruthenico, & de obſidenda Choynicza conſultatur.

Feria ſexta poſt feſtum ſanctæ *Zophiæ*. *Caſimirus Poloniæ* Rex *noua Ciuitate* egreſſus, iuit in *Nyepolomicze*, & aliquot diebus illic exactis. Feria quarta ante Pentecoſtes,

1465.

quæ erat dies vigeſima nona Maii, intrauit *Cracouiam*. Ante cuius ingreſſum, die Solis, vigeſima ſexta Maii, intra prædicationem ad populum, Clypeus Monaſterii ſancti *Franciſci*, inter chorum & corpus Eccleſiæ conſiſtens decidit. Poſt quem turris altiſſima, eiuſdem Monaſterii, à *Boleslao* pudico, Duce *Cracouienſe* Magnifico ſumptu ædificata, quoniam & eidem clypeo, adhærebat, & pro magna parte innitebatur, & per incendium, quod vrbs *Cracouienſis*, vigeſima ſeptima menſis Aprilis die pertulerat, languidata fuerat, ſolotenus decidens corruit: Neminem tamen ex hominibus lædens, & columnas, ac teſtudinem in corpore ac Choro, pro aliqua parte concuſſit.

Clypeus cum turri ſacræ ædis diui Franciſci decidit.

Venerunt autem ad *Caſimirum Poloniæ* Regem *Cracouiam*, *Gabriel* de *Bayſſen* Palatinus *Chelmenſis*, *Ioannes Kyewſzen*, Magiſter Ciuium *Thorunenſium*, *Georgius Belk*, *Gdanenſis*, & *Ioannes Elbingenſis*, Conſules, exponentes ſuæ Maieſtati, quod prima die menſis Maii tenuiſſent Conuentum in loco, qui dicitur *Neria*, cum militaribus & Ciuibus partem Magiſtri ſecutis. Quorum Magiſter Ciuium de *Kinsberg* erat principalis. In quo Conuentu, poſt multos tractatus, nomine Magiſtri & Ordinis, conſentiebant, & ſummopere deprecabantur, *vt iuxta conditiones, anno transacto in Thorun, Magiſtro & Ordini oblatas, pacis perpetuæ celebraretur conſumatio, & vt Magiſter & Ordo fieret perpetuus Regis, & Regni Polonici Princeps, Conſiliarius & Feudalis.* Eam petitionem dum *Stiborius* de *Bayſſen* Gubernator *Prusſiæ*, qui illuc perſonaliter aduenerat, de conſilio militarium, & Ciuitatum, qui ſecum erant repudiaſſet, aſſerens *ſe pacis conditiones, per Lubucenſes oblatas, penitus ignorare. Sed nec conuenire conditioni temporis, vt pax perpetua, his articulis, quibus anno præterito tractabatur concluderetur: Cum Rex poſtea, renuentibus bonam pacem Magiſtro, & Ordine multos ſumptus, pericula, & impenſas, ſubiiſſet*, inſtare vehementius pars Magiſtri cæpit, *ne ſpe pacis perpetuæ vacuos à ſe remitterent. Ita ſe ſtabilitos eſſe, vt nullam æquam conditionem, pro conſequenda pace faſtidiant. Nihil illis, niſi corpora, belli diuturnitas, reliqua feciſſe.* Petebantque in ſumma, *vt pax æquis conditionibus, ſi minus tolerabilius, concederetur: cum omnium ad pacem habendam, inclinatæ, & fixæ ſint ſententiæ.* Quærente deinde *Stiborio* Gubernatore, *an ad conficiendam pacem, Magiſtri & Ordinis haberent mandatum*, reſponderunt, *ſe quidem pro vice illa, mandatum non habere, curare tamen velle, vt pleno fultiantur mandato.* Et dum *Stiborius* Gubernator iterum adieciſſet, *nihil ſe in tanta re iniuſſu Regis Poloniæ, facere auſuros*, inſtabant, *vt celerius adirent Regem, & poteſtate, de tractanda pace obtenta, ſecum iterum conuenirent.* Orabant itaque præfati Nuncii, *Caſimirum Poloniæ* Regem, vt placitandi illis de pace poteſtatem permitteret. Super qua re deliberatione habita, data eſt Gubernatori, & cæteris militaribus, & Ciuibus partium Regiarum plena poteſtas, *vt ſpem quidem Magiſtro, & Ordini, & ſuæ parti, de pace habenda perpetua, ſub æquis conditionibus, faciant, diem & locum ad conſignendam pacem conſignent. Conſumationem tamen pacis, Conſiliariis, à Rege mittendis reſeruent.* Grati ea reſponſione Nuncii *Pruthenici*, honoratique à Rege veſtibus Sabellinis, & mardurinis, in pluribus quoque ſuarum neceſſitatum, auditi petitionibus, rediêre.

Legatis Cruciferorum obnixe petentibus

ſpes pacis ex parte Caſimiri Poloniæ Regis promittitur.

Die Solis, in feſtum ſanctæ Trinitatis cadente, nona die menſis Maii, ſub miſſa maiori. *Eliſabeth Poloniæ* Regina in Caſtro *Cracouienſi*, filiam partu ſeptimo effudit. Quæ in altero die Solis, ſedecima Maii, in Eccleſia *Cracouienſi* per *Ioannem Cracouienſem*, & *Iacobum Wladislauienſem*, Epiſcopos in præſentia *Przemislai Theſchnenſis*, *Ianusſii Rathiborienſis*, *Przemkonis Thoſchecenſis*, *Venceslai Zathorienſis*, *Ianusſii Gliuicenſis*, & *Ioannis Ribnicenſis* Ducum baptizata, *Eliſabeth* vocata eſt. Quæ apud *Sandomiriam*, eadem die, qua orta fuerat, anno ſubſequenti occidens, apud *Cracouienſem* eccleſiam, ſepulturam in tumulo materteræ ſuæ Heduigis accepit.

Filia Eliſabeth Caſimiro Regi nata mox moritur.

Caſimirus Polonorum Rex, multorum Principum, ſed & illorum, quos paulo ante nominaui, legationibus auditis, & benigniter expeditis largitus, inſuper in ſtipendiarios, qui ex omni *Pruſſia* conuenerant, donatiuum inſigne, ad plura millia marcarum ſe extendens, die Veneris quinta menſis Iulii, *Cracouia* diſcedens, & per *Myechow*, *Andrzeyow*, *Pyotrkow* tranſitum faciens, *Lanciciam* die vndecima menſis Iulii aduenit. Vbi cum Conſiliariis, qui aduenerant, rebus plurimis publicis compoſitis, & ſtipendiariis, in *Prusſiam* ituris expeditis, in *Caliſch* diuertit. Vbi & Diætam pro feſto S. *Iacobi* Apoſtoli, in diem Iouis vigeſimam ſextam menſis Iulii cadentem, cum *Conrado Canthner*, nigro Duce *Olyeſchnicenſe* tenuit. In qua pro terris, *Plocenſi*, *Belzenſi*, *Sochaczouienſi*, *Rauenſi*, & *Goſthinenſi*, quas nomine vxoris ſuæ *Margarethæ*, filiæ olim *Semouiti* Ducis *Maſouiæ*, petebat ſibi reddi, licet diebus octo, variis tractatibus, aſſidue fuiſſet placitatum: nulla tamen concluſio finalis, propter varietatem voluntatum ſubſequi potuit. Ad quam reſcindendam aliam Diætam, in eodem loco, pro die S. *Michaëlis*, proxime ſubſecutura agi, parte vtraque conſentiente, placuit. Ea tamen conditione ſeruata, *vt duo Conſiliarii, Bohemiæ Regis Georgii, à parte vtraque mitti obtinendi, Diæta interſint: partes ipſas æquis conditionibus concordaturi.* Miſſus ex templo *Sbigneus* de *Gora*, Caſtellanus *Malogoſthenſis* in *Bohemiam* facile a *Bohemiæ* Rege, quod quæſiuit, obtinuit.

Stipendium dat militanti Caſimirus Rex,

& de terris Maſouiæ cum Duce Olieſchnycenſe

1465.

concordaturum ſe ſpem facit.

Caſimirus Rex ex *Caliſch* tertia menſis Auguſti egreſſus per *Sthauiſſin*, & *Conin*, in *Brzeſczye* octaua Auguſti, rebus *Pruſſiæ* prouiſurus, peruenit. Vbi illam poſt triduum, moleſta excepit denunciatio, à plurimis intimata, quod videlicet *Wladislaus* de *Damoborz*, Caſtellanus & Capitaneus *Naklenſis*, altis quidem, ſed confictis & ſimultaneis promiſſionibus, quinquaginta equites, quorum capita erant, *Nicolaus Pyothrowski*, *Jacobus Kreſſa*, & *Ioannes Bukowski*, qui apud Regem annis pluribus militauerant, & quorum opera, in variis conflictibus, & conquiſitionibus ciuitatum hoſtilium Rex fœliciter vſus fuerat, auertiſſet, & ad bellum Regi, & Regno *Poloniæ*, ſecum vna pro emeritis ſtipendiis, inferendum, dato tenui, videlicet medii floreni, donatiuo, licet Rex, cuilibet tres florenos, in parato auro offerret, ſtabiliſſet. Diſtinuit hæc res *Caſimirum* Regem magna anxietate, quod & inteſtinum ſubeundum bellum, & ab externo *Pruthenicoque* ceſſandum, hoſtes, quoque ſingulos in *Pruſſia*, de diſſenſione ciuili, conſtabat magno gaudio, exultaſſe, magnoſque animos ſumpſiſſe. Propter quod frequenti Pontificum, & Conſiliariorum in *Brzeſczye*, coacto, numero, omnis cura ad tollendum vel opprimendum bellum, eiuſmodi nauata. Mittebantur autem, ad præfatum *Wlodkonem* & gentes, ab eo auerſas, crebri Nuncii, ipſos à propoſito, blandis & æquis conditionibus auerſuri, denunciaturi illis *veniabile poſſe fieri, quicquid in Regem & Regnum deliquerunt, ſi modo poſitis armis in militiam, & Ordines redirent.* Sed cum omnes conatus recciderent in irritum, bellum, velut hoſtes, in infeſtos, decretum, & in aliquot locis, & præſertim in *Znena* oppido Archiepiſcopali, forti locato, ad reſiſtendum illis, præſidio, parabat ſe *Caſimirus* Rex propediem ad procedendum in bellum: obſeſſuris illos in vtroque videlicet *Nakyel* & *Damoborz* præſidio, non prius obſidionem, niſi illis expugnatis, aut deditis, ſoluturus. Terruit hæc res *Wlodkonem*, & omnes ſuos, grauiſſimumque iudicabant & amittere, quæ meruerant, & in hoſtium reputari numero, illicoque de pace duxerunt, miſſis vltro ad Regem Nunciis, agendum. Ad quam componendam *Caſimirus* Rex, cum Conſiliariis omnibus *Iuniwladislauiam* deſcendit. Vbi dum *Wlodek* præfatus, cum principalioribus adueniſſet, de perfidia, & hoſtilitate in Regem proprium & rempublicam, tam diro & crudeli ſermone argutus, & increpatus eſt, vt ante Thronum Regium in terram cum omnibus ſequacibus corruens, *veniam ſibi humiliter præſtari, & facinora ſua obliterari*, flens, & eiulans expeteret: pollicens *ſe auſus tam temerarios, nunquam amplius commiſſurum*, cui deprecanti, facile *Caſimirus Poloniæ* Rex, clementia ignouit Regia, & ipſum fauori ſuo, & participationi conſilii reſtituit. Diſtributis vero in Stipendiarios milites præfatos pecuniis, ipſos in *Pruſſiam* ad obſidendum oppidum *Sthargard* præfecto illis *Paulo Iaſſyenski*, milite de Domo *Gosdouitharum*, in Capitaneum tranſmiſit. Turbatio tamen ipſa, per ipſum *Wlodkonem* cauſata, multis rebus in *Pruſſia*, ex rumore diuulgato, infectis, magnam confuſionem attulerat.

Wladislaum de Damoborz Caſtellanum & Capitaneũ Naklenſem, cum cæteris, qui ob non ſolutum ſtipendium, emeritum ſe patriæ hoſtes profeſſi ſunt,

accipit in gratiam Caſimirus Rex, & exercitum mittit in Prusſiam ad obſidendum Sthargard.

Solicitatus *Caſimirus Poloniæ* Rex per *Stiborium* de *Bayſſen*, & militares ac Ciues *Pruſſiæ*, eorumq; Nuncium *Hieronymum* præsbiterum, quatenus ad Diætam in *Nerga*, pro pace perpetua tenendam, pacis tractatores transmitteret, omnibus Eccleſiaſticis, & Secularibus Conſiliariis, ire illuc, & ob longitudinem viæ, & peſtis ſæuientis periculum, quæ omnia loca terræ inferioris peruaſerat, ſe ab huiuſmodi munere ſubtrahentibus. *Iacobum* de *Schadek* Decretorum Doctorem, & *Ioannem Dlugoſch* ſeniorem, Canonicos *Cracouienſes*, illuc tranſmittit, quamuis conſtabat *Pruſſiæ* Magiſtrum *Ludouicum*, ea æſtate proſpera fortuna vſum, pacem æquis conditionibus abnuiturum. Nam & quinta decima menſis Iulii die, milites & nobiles *Maſouiæ*, dum de ſua multitudine, & hoſtium paucitate confidentes ante *Cziechanow* incautius, cum *Mazikone* de *Dzialdow* Capitaneo, conſerunt manus, quem aliquando habentes captiuum, inconſulto Rege, amicitiorem illum ſibi effecturi, liberaliter ſoluerunt, in inſidias lapſi, grandem cladem, multis deſideratis, ſed multo pluribus captis, pertulerant. Naueſque *Gdanenſium* & *Thorunenſium* multis fortunis onuſtæ, prope *Quiedzin* in *Visla*, diffugientibus ab eis *Batharum* conductoribus per inſidias hoſtiles, ſub frondibus arborum, tredecima menſis eiuſdem Iulii captæ, multaque præda Hoſtes potiti ſunt. Vltima inſuper Iulii, milites & nobiles *Pruſſiæ*, in præſidio oppidi *Tſczow* demorati, & fœlici hactenus in congreſſione cum hoſtibus fortuna vſi, dum in equitatum hoſtium, ante valuas *Thſczow* animoſius irruunt, à peditibus, quos equites texerant, iuuaſi, ſex deſiderati, octoginta vero capti ſunt. Vigeſima tertia denique die Saturni, menſis Auguſti, dum ex Regio Caſtro *Gnyew* quinquaginta quinque ſatellites, *Thomcone* Capitaneo *Gnyeuenſi* abſente, prædatum egreſſi, villas amicorum diriperent, per hoſtes ex *Sthargard* in excedenti numero deſcendentes, quos de paucitate *Gnyewenſium* & numero, coloni ſpoliati effecerant, ante portas oppidi *Gnyew* illos opperientes, facili negocio fuſi, atque ad vnum omnes capti ſunt. Altera vero die, *Ioannes* de *Szal*, Capitaneus de *Stargard*, interceptis literis oppidanorum de *Gnyew*, petentium ſibi a *Gdanenſibus* mitti auxilia, ac denunciantibus, & arcem

Cladibus vltro citroq; in locis diuerſis acceptis

&

1465.

& Ciuitatem vacuam defensoribus esse, cum omnibus copiis, ad Castrum *Gnyew* accedens, illud comprehendere, pluribus horis impugnans nitebatur. Sed *Martinus Brenski*, vnus ex militaribus *Prusiæ*, cum paucis illud egregie defendit, & plures hostium lapidibus obruendo, aut vulnerauit, aut extinxit, adeo vt desiderati, & vulnerati in aliquot quadrigis traherentur. Quo periculo comperto, vt ex *Marienburg*, sexaginta equites, & ex *Gdansk* septuaginta pedites transmissi, in *Gnyew* adueniunt. Disparem aliquantum fortunam, *Henricus Stolpensis* Dux partium Regiarum adiutor habuit: qui hostes ex *Choynicza*, *Bithow*, *Lemberg*, *Stargard*, in trecentis equitibus, terram suam prædatum ingressos, die Saturni decima mensis per Aulicos & agrestes paucis notabilioribus captis, deleuit potius quam profligauit, includens captos in carcerem, nec prius soluturus, donec illi *Bitow*, & *Lemberg* Castra redderentur. Vltima die mensis Augusti, quemadmodum inter partes conuenerat in *Nerga* villa, inter mare & lacum, quem fluuius *Visla*, ingressurus mare conficit, sita Diæta habita est. Ad quam *Stiborius* de *Bayssen* Gubernator *Prusiæ*, *Gabriel* Palatinus *Chelmensis*, *Iacobus* de *Schadek*, *Ioannes Dlugosch* Canonici *Cracouienses*, item Consules Ciuitatum *Gdanensis*, *Thorunensis*, & *Elbingensis*, pro parte Regia, pro parte vero Cruciferica, *Gerhardus Molingrade*, Marschalcus *Liuoniæ*, *Lubertus* de *Forschein*, Commendator de *Goldin*, *Liuonia*, cum aliis duobus Cruciferis, flagronibus *Prussiæ* de *Balga*, & *Ragnetha*, cum paucis quibusdam militaribus & Ciuibus de *Kinsberg* aduenerant, *Vilhelmo Schindel* Commendatore *Ostherodensi* de *Liuonia*, per pestem morte intercepto. Cæpit autem pars Cruciferica, euidentibus ambagibus, & venenis, in tractanda pace vti. *Matthia* siquidem *Buchse* milite, & *Georgio Stenepeth*, Magistro, Ciuium de *Kinsberg*, qui in superioribus Diætis, æquas conditiones ad pacem afferebant, & Cruciferos, ad illas suscipiendas magnopere, denunciato periculo, si abnuerent, coegerant, peste absumptis, apparebat Cruciferos, nihil salubre ad pacem allaturos. Itaque in primordio tractatuum, per organum *Stephani* præsbiteri, olim *Elbingensis* Plebani, longo sermone pax Cruciferica vsa, persuadere parti Regiæ cæpit, sub præsentia *Pauli Legendorff* Electi & confirmati *Varmiensis*, quem parti vtrique pro mediatore, quo facilius, partes confirmari possent, habere placuit, *quatenus facietate belli aliquando expleti, pacem cogitarent, secessionemq; à Rege Poloniæ ad Magistrum & Ordinem facerent, nec paterentur terras, genus, & linguagium Almanicum à Rege, & gente Slauonica subpeditatum iri. Si quoque ipsis colliberet, non abnuere Magistrum & Ordinem, vt Poloniæ Regi, de aliqua terrarum fieret cessio.* Refellentibus autem Gubernatore & Consiliariis Regiis conditionem tam callidam, & *prius se mortem, & omnia extrema passuros, quam Regem & Regnum Poloniæ deserturos*, vnanimi vociferatione astruentibus, pars Cruciferica iterum offerre cæpit, *quatenus militares & Ciues Prussiæ gubernationem Ordinis pro medietate, assumerent, fratres in Prussiam, pro medietate, ex terris Prusiæ oriundis assumerentur. Moderno quoque Magistro Ludouico obeunte, Pruthenicus frater in Magistrum, quo absumpto, Almanicus, per vices alternatas perpetuo succederent.* Qua oblatione repudiata, offerre itidem sustinuit, *vt milites & Ciues Prusiæ, singula Castra & Ciuitates in ditionem suam perpetuam reciperent, Crucem tantummodo, & habitum assumerent, & Magistro Ordinis nihilominus obedirent.* Sed cum hæc conditio à parte Regia irrideretur, & intelligerent animos partis Regiæ constantes, & infractos esse, conditiones æquiores cæpit proponere, offerrens primum *terras Chelmensem, & Michalouiensem cum Ciuitatibus Gdanensi, & Elbingensi.* Qua conditione non accepta, *medietatem terræ Pomeraniæ*, in secunda oblatione, interea vero *totam Pomeraniæ, terram integram, & subiectionem Prusiæ, & Liuoniæ* offerebat, petens *vt castrum Marienborg & tota Prusia, sola Ciuitate Elbingensi, cum suo veteri Districtu excepta circa Magistrum & Ordinem remaneret*, exhibens se, *nihilominus* pars Cruciferica, *notabilem summam, non pro vice vna, sed in annos aliquot distribuendam soluturam.* Sed dum hæc quoque oblatio, multis sermonibus, à parte Regia repudiata, improbaretur, allegante parte Regia, *quod Rex sexcentis millibus sexagenarum grossorum latorum, Castrum Marienborg, & vniuersam terram Prusiæ à Stipendiariis Crucifericis, mandatum sufficiens, de vendendo à Magistro & Ordine, per patentes literas habentibus, coëmisset, nec tam immensam summam conueniret simpliciter remittere*, re infecta, post quinque dies in tractatibus absumptos, ex *Nerga* discessum est. Petente deinde *Gerhardo* Marschalco *Liuoniæ*, alia diæta in mensem vnum, *Ludouico* vero Magistro *Prussiæ*, longiore expetente, in alterum mensem in *Nerga*, aut inter *Marienburg*, & *Schtum* in Campestribus tenenda, ea tamen conditione per regios Nuncios, per expressum interposita, assumpta est, *vt Magister omnem spem, de rehabendo Castro Marienburg omittat.* Sub quo tempore, dum nuncii regii, *Gabriel* de *Bayssen*, *Iacobus* de *Schadek* & *Ioannes Dlugosch* in *M*[illegible]*rienburg*, constitutam diem, Mensibus duc[illegible]s præstolarentur. Magister *Ludouicus*, C[illegible]uentu suorum omnium fratrum, militarium, stipendiariorum, & Ciuium, in *Kinsberg* habito, cum requisitæ fuissent omnium voluntates, & omnes concorditer suaderent, *terras quidem Pomeraniæ, Chelmensem, Michalouiensem, & Elbingensem Regi & Regno Poloniæ integraliter restituere. Castrum vero Marienborg & vniuersam terræ Prusiæ, pro Ordine retinere.* Magister *Prusiæ*, militarium de *Zemlyand*, & Ciuium de *Kinsberg*, habens fidem multipliciter suspectam (infecto enim pacis negocio, quod se illis, afflictionem suam apud illum deplorantibus, etiamsi de omnibus cedendum foret, confecturum repromittebat, capere illum & omnes suos, atque de Castris, & Ciuitatibus excludere per initam conspirationem concluserant) accersito in *Kinsberg* stipendiariorum partis suæ frequenti numero, Militares & Ciues *Kinsbergenses*, subsidium pecuniarium, sibi facere detrectantes, ad se in arcem venire iussos, die Veneris, quarta mensis Octobris, ad solutionem tributi compellit, & viginti sex ex eis potiores captiuat. Stipendiariisque suis per præsidia seruandos, & depactandos, distribuit. Quorum sex potiores in processu dierum, gladio damnat. *Se quoque Diætam aliquam pro pace tenere non posse, postquam omnis spes de rehabendo Castro Marienburg sibi subtracta esset*, respondit.

Poloni cum Cruciferis ad tractandam pacem Nergam conueniunt,

& primario Kinsbergensium Ciues a Magistro securi percutiuntur.

Antequam autem ex Diæta, quæ in *Nerga*, pro prima die Mensis Augusti tenebatur, discessum esset, venit exercitus Regius, sub ductu *Pauli Iassienski*, in *Pomeraniam*, & suadentibus Consiliiariis *Prusiæ*, Oppidum *Sthargard*, ad comprimendum equitum impetum, & ferocitatem hostium, qui in frequentiori numero, sub ductu *Ioannis* de *Zal* & *Hoyerz*, præsidium obseruantes, & suburbana Oppidi *Gdanensis*, & arces regias *Gnyevv*, *Thsczovv*, & *Nevve* vigesima prima mensis septembris die, duabus tantummodo bastis collocatis obsidere cæpit: Sub qua obsidione, dum obsessis, quoniam fere pares numero obsidentibus fuerant, liber ex Oppido pateret nocte & interdiu egressus die Martis, decima octaua Octobris sexaginta equites ex *Sthargard* clanculo egressi, eos, qui intus remanserant, quasi hostes simultanee sub vesperum lacessebant. Cuius pugnæ specie (nam ex Ciuitate hostes egressi, pugnam cum propriis, ex condicto, quasi cum hostibus conferebant) *Paulus Iassyenski* in equo obequitans, doli omnis, qui struebatur, sibi expers, admiratus, mittit vnum de suis, interrogaturum qui essent. At illi, cum respondissent *se Thsczouienses esse, ex captis aliquot hostibus, ex terris hostilibus aduenissent. Paulus Iassyenski* vafræ eorum responsioni credens, congratulabundus, eis se miscuit, & illico ab eis, cum duobus satellitibus suis, qui illum associabant videlicet *Laurentio Shrank*, & *Petro Schorcz* capitur, & in *Sthargard*, deducitur captiuus. De cuius captiuitate hostes magnam exceperant exultationem, vt Campanis & tympanis, longo resonarent tempore: credentes omnem ad se deinceps victoriam Duce exercitus capto migraturam. Sed illico in locum eius *Gotthardus* de Domo *Tarnavva* successit, & hostes, vano gaudio exultantes compescuit.

Iassyenski Ductor gentium Regiarum

stratagemate hostili,

cum duobus familiaribus, circa Sthargard, capitur.

Saturni die vigesima prima mensis Septembris, ad *Casimirum Poloniæ* Regem, apud *Iunivvladislauiam* agentem, venerunt Nuncii *Henrici* Ducis *Stolpensis* & Episcopi *Camyenenensis*, & omnium militarium ac Ciuium terræ *Stolpensis*, videlicet frater Ordinis sancti *Ioannis* Commendator de *Slavvno*, *Ioannes Pareben*, Magister Ciuium, in *Sthargard*, & *Matthias Hunterzberg* de *Rabstin*, miles, petentes innouari & suppleri fœdera, dudum inter regnum *Poloniæ* & Ducatum *Stolpensem*, inita, & filios Ducis *Henrici* in contubernium filiorum Regis assumi. Hos *Casimirus* Rex benigne tractatos & remuneratos, beneque de omnibus, quæ petierant, sperare iussos, remisit, habita consultatione cum frequentiori Consiliariorum numero, fauorabile responsum æditurus.

Stholpenses fœdera cum Polonis innouare intendunt.

Ex *Iunivvladislauia* autem in *Calisch*, pro die sancti *Michaëlis* reuersurus, Diætam alteram, cum *Conrado* nigro Duce *Olieschnicense* tenuit, Et post varias difficultates, vsque ad infectionem rei procedentes, ad supplicationem, & interuentionem *Iodoci* Episcopi *Wratislauiensis*, *Vilhelmi* iunioris de *Risemberg* & *Rabii* milites, qui ex parte *Bohemiæ* Regis, ad mediandum inter partes destinati aduenerant, hanc conclusionem finalem captauit, *vt videlicet Margaretha, Semouiti, olim Ducis Masouiæ, filia, & Consors suus præfatus Conradus Dux Oliefschnizensis, omni iuri in terris Masouiæ & Belzensi sibi competenti, cedat & renunciet, & post mortem Annæ, relictæ olim Wladislai Masouiæ Ducis, Conradus ipse dotem ad se deuoluendam, repetat nunquam. Casimirus autem Rex, præfatæ Margarethæ Ducissæ, & Consorti suo Conrado Duci Olyeschnicensi, viginti aureorum millia, intra annos quatuor danda, primo anno pro festo S. Iacobi, quinque millia, in aliis residuis annis tribus, quindecim, millia soluat.* Ex *Calisch Casimirus* Rex, *Posnaniam* veniens, & plures dies illic agens, *Conradum* Ducem *Olieschnicensem*, cum Consorte sua Ducissa *Margaretha*, ad se venientem, & tam per literas patentes, quam voce viua, iuri, proprietati, & titulo terrarum *Masouiæ*, & *Belzensis*, renunciantem, plurimis donis honoratos, ad propria remittit: illuc veniunt ad *Casimirum* Regem Nuncii militarium *Prusiæ*, *Gabriel* de *Bayssen*, Palatinus *Chelmensis*, *Ioannes* de *Bayssen*, filius *Stiborii* Gubernatoris *Prusiæ*, & *Nicolaus Pilavvski*. Petentes *vt Castrum Marienburg potestati & regimini, Gubernatoris, & militarium Prusiæ committat, plenioremque confidentiam, quam hactenus de ipsis habeat.* His responsum est, *non posse Regem, nisi in Conuentione generali, tenenda, quam*

Conradus Olyeschnicensis Dux

viginti millium aureorum promissione a Casimiro Rege obtenta.

Ducatibus Plocensi & Belzensi renunciat.

1465.

quamprimum peſtis, in pluribus locis graſſans, quieuerit, reſpondere. Nec conuenire, vt abſque conſilio Ciuitatum Pruſſiæ, de Caſtro Marienburgenſi, debeat quicquam diſponi, quorum opera maiori ex parte, Caſtri præfati prouenit coëmptio. Ex *Poſnania* autem Rex *Poloniæ Caſimirus*, die Veneris, quindecima menſis Nouembris egreſſus, pro die beatæ *Eliſabeth*, in *Colo* aduenit. Vbi conuentu per dies quinque abſoluto, die Solis in nocte, luna luceſcente, *Lanciciam* aduenit, & exinde per *Radom*, & *Kozyenicze* in *Lithuaniam* proceſſit, illicque tempus hyemis exegit.

Poloni obſidentes Sthargard non minus obſidentur ipſi ab hoſtibus,

Die lunæ, ſedecima menſis Decembris, hoſtes apud *Sthargard* obſeſſi, itinera omnia, ne quid ad *Polonos* importari poſſit infeſtabant. Ex hoc obſidentium durior magis, quam obſeſſorum conditio reddebatur, fameſque haud dubia, in Caſtris *Polonorum* imminebat. Quam auerſurus *Gotardus* Capitaneus, ne res ad magis extremas difficultates & anguſtias perueniret, cum præſtantioribus militibus in *Tſczovv*, ad expediendum commeatus abiit. At cum illis, ſpes & animi, ex captiuitate *Pauli Iaſſyenski Laurentii Srank*, & *Petri Schorcz* creuiſſent, intelligentes ſe plures, quam qui obſidebant, eſſe,

in numero ſuperioribus

& viribus adeo ſuperiores, vt repugnare & vincere apti eſſent, etiam in Campeſtri certamine, omnibus auxiliariis ex vniuerſis præſidiis accerſitis, inuadere ipſi obſidentes conſtituunt. Comperto deinde, per transfugam *Gdanenſium*, quod *Gothardus* Capitaneus gentium Regiarum, cum præſtantioribus armigeris verſus *Tsczovv*, ad conducendum commeatus pro exercitu, diſceſſiſſet, trecentis equeſtribus, campeſtria obſeruantibus, gentes Regias, in duabus baſtis conſiſtentes, eruptione facta, in frequenti peditum multitudine glomerati, inuadunt, pluribuſque horis illos impugnant, non leui ſed extrema impugnatione: rati ſua multitudine, paucitatem *Polonorum* facile victuros, cum ex ſeptem præſidiis, videlicet *Choynicza, Fridlanth, Hamersthen, Bithovv, Lemberg, Oſſyek*, & *Kiſchovv*, ad confudendum gentes regias conueniſſent, donec multis cæſis, & pluribus multo lethaliter vulneratis, refugere in Oppidum ſunt compulſi.

& ſtrages vtrinque æditur.

Stans enim *Polonus* intra ſtationes, mænia ſua egregie tuebatur, non equitatu, ſed nec peditatu emiſſo. Mirificumque accendebatur, inter vtroſque certamen, adeo, ut hoſtes magna multitudine freti, tabulata *Polonorum* iam conſcenderent, & *Poloni* ſuccĭſis ab imo tabulatis, illos deiicerent, & in tantam experientiam venirent, vt hoſtes ter repulſi, ter fortunam experturi, *Polonos* inuaderent, & vix quarto repulſi, reſilirent. Qua propter non parua interfectorum & vulneratorum, in parte hoſtili, congeries ſecuta eſt: aliquot plauſtris in Oppidum *Polonis* non prohibentibus ad funerandum relata. Quamvis autem poſt hoſtilem repulſam, hoſtes ad opprimendum *Polonos* conſtaret omni conatu, ſtudio, cura & ingenio adnixos (Nam *Polonos* longius a Caſtris, lignatum aut pabulatum, egreſſos, illico excipiebat hoſtis & repentino incurſu, frequentius vexabat illorum Caſtra. Solis quoque mulierculis, nocturna victualium importatione, *Polonos* reficientibus adempto fere omnium rerum vſu libero, iuſtius *Poloni* obſidentes, obſidebantur ab obſeſſis.) Subſiſtere tamen, & obſidionem continuare, etiam in tanta rerum penuria, & iniquitate, *Polonis* placuit: inita ratione, vt quod viribus deerat, perſeuerantia, quæreretur. Itaque quoties occaſio ſuberat, prælium æque pari impetu, quam perſeuerantia committebatur ab hoſte. Nec *Polonus* ſegnior fuit: tribuente neceſſitate vires.

1465.

Antiocenus Patriarcha, *Ludouicus* de *Bononia*, frater Ordinis Minorum, in Comitiua duodecim equitum, per ſummum Pontificem *Paulum* ſecundum, & *Fredericum* Imperatorem, & *Auſtriæ* Ducem, ad *Tartarorum* Imperatorem Eczigeri, pro obeunda legatione miſſus, ſuperatis *Pannoniorum* terris in *Strigii*, & abinde per *Ruſſiæ* terras, Regno *Poloniæ* ſubiectus ſub conductu *Caſimiri Poloniæ* Regis, tranſitum agens, decima menſis Auguſti die, ad præfatum *Eczigeri* Imperatorem, & ſuum exercitum, ſtatiua (vt moris illi genti eſt) in Campeſtribus, ſupra fluuium *Elze* agentem peruenit, qui paucis ante diebus, alterum Imperatorem *Tartarorum Chczimachmeth*, vltro *Volham* fluuium, habentem Imperium, maxima ſtrage vtrinque ædita, profligauerat, & omnibus terris, Caſtris, Ciuitatibus, gentibus, vxoribus, & omni ditiſſima ſuppellectili, potitus fuerat.

Pontifex Romanus, & Imperator Fridericus, Eczigeri Scytham in arma contra Turcum per Antiocenum ſolicitant.

Apud quem comiter & benigne, & plusquam conueniret barbaro Regi, ſuſceptus, exhibitis bullis & oblatis, quæ ſecum detulerat muneribus, in vim legationis exponit. *Quales & quantas ſtrages & clades, Machumetus Turcorum Cæſar, abſque vlla cauſa Chriſtianis intulerit, quam copioſum ſanguinem frequentius Catholicum fuderit, & fundere nusquam ceſſauerit, quanta regna, regiones, & imperia, diſpulſis & exterminatis Catholicis, per vim & tyrannidem occupauerit:* rogans, *vt compaſſus tot malis, quæ generi humano, ab eodem Machumethe inferuntur, ſua perſuaſione, atque denunciatione, ab effuſione ſanguinis, & occupatione terrarum Chriſtianorum, illum coërceat. Quod ſi ſalubres ſuos monitus audire contempſerit, bellum illi inferre, & ad eius exterminium, vires potentiarum ſuarum conferre, non poſtponat: habiturus ab omnipotente ſuffragium, & a ſummo Pontifice Paulo, & Imperatore Romanorum Frederico, ſumptus neceſſarios in id bellum.* *Eczigeri* autem *Tartarorum* Imperator, plurimum ſuper huiusmodi legatione exhilaratus, rem in deliberationem detulit, & poſt hebdomatas aliquot, ex ſtatiuis campeſtribus, in Caſtrum ſuæ ditionis firmiſſimum *Kercher* appellatum, adueniens, præfato Patriarchæ *Ludouico*, reſpondendo, *dolere ſe primum de cladibus, quæ Chriſtianis per Turcum*

1465.

inferantur, & de occupationibus terrarum, fideli compasſione deduxit. *Denunciationem autem, ad Turcum mittere, ne de cetero Chriſtianos bello impetat, aut terras eorum occupet, neque ſuæ ditioni, neque qualitati temporis conuenire. Denunciaturum autem ſe illi ex templo, ad illum Nunciis mittendis, vt a bello, tam Valachiæ, quam Regno Hungariæ inferendo, abſtineat. Bellum autem, an debeat nec ne Turco inferre, non in ſua tantummodo, ſed & in Caſimiri Poloniæ Regis, quem dudum in fratris, & Domini coleret loco, voluntate conſiſtere: nec licere ſibi, eo inconſulto, & re ſecum ad integrum non communicata, in vtramuis partem, quicquam dare reſponſi, ſed omne arbitrium, a ſe mouendi Turco belli, Caſimiro Regi permittere.*

Qui ſe omnia acturum ex arbitrio Caſimiri Regis promittit.

Et ne quicquam ſimultatis, huic æſtimaret ineſſe reſponſo, iret ad Caſimirum Poloniæ Regem, & literas, reſponſionem & voluntatem ſuam, ſed & literas ſuas raſas ſecum ferret, ab eoque mouendi in Turcum belli, decretum peteret, ſe illius permittens ordinationi, ex tunc in ſinguiis ſtaturum. Protinusque, & ſcriptas literas, quibus id de ſe *Caſimiro* Regi promittebat, & alias raſas ſigno ſuo ſignatas, quibus *Turco* diffidatio, & bellum intimaretur, Patriarchæ tradidit.

Caſimirus Rex ſentenciam Eczigeri Imperatoris Thartarorum, per Ludouicum Patriarcham Antiocenum Legatum Apoſtolicum, ab eo venientem, de bello per ipſum Turco inferendo, ſibi expoſitam in deliberationem & comitia futura reiicit.

Lætus hoc reſponſo Petriarcha, ex *Tartaria* diſcedens, & *Caſimirum Poloniæ* regem apud *Vilnam* in *Lithuania* offendens, reſponſionem *Eczigeri Tartarorum* Imperatoris, ſibi inſinuat: rogans, *vt Catholicis, Catholicus ipſe princeps, poſtquam in eum omnis Tartarorum, relata eſſet poteſtas, ſuccurreret, & opportunitatem, tam collatæ poteſtatis, quam temporis non negligeret.* Abunde quoque ſe *intelligeret fœlicem, poſtquam tam neceſſarii & Chriſtiano populo vtilis belli, in ſe videret recidiſſe arbitria: ingratitudinem in Deum, & homines monſtraturus, ſi ſe huius rei neglectorem geſſerit.* Reſpondit autem *Caſimirus* Rex *ſe quidem dudum ſtragem & exterminium Turci optauiſſe & optaturum ſemper fore, velut communis & priuati hoſtis, qui ſuæ ditionis terris occupandis inhiat. Velle tamen rem ad Prælatos, & Conſiliarios Regni Poloniæ, & ad Diætam Pyotrcouienſem, pro ſedecima die menſis Martii tenendam, referre, atque ex eorum ſententia reſpondere.* Tulit in acceptum Patriarcha *Antiocenus*, huiusmodi reſponſionem, atque a *Caſimiro* Rege pulcherrimis ornatus muneribus, *Cracouiam* quindecima Februarii peruenit: abinde ad ſummum Pontificem & Imperatorem *Romanorum* nunciaturus illi ſingula, quæ apud *Eczigeri Tartarorum* Imperatorem, & *Caſimirum* Regem geſſerat, rediit.

1466.

Manſionis ſuæ tempore. *Caſimirus Poloniæ* Rex, pro diebus hyemis, apud *Lithuanicam* oram ſtabilito, etiam ſacratos illic natalicii Saluatoris noſtri dies, vna cum Conſorte ſua Regina *Eliſabeth*, apud *Vilnam* exegit: rebus *Lithuanicis* prouidendo, & nonnunquam pertractando ferarum venationes. Principumque orientalium & aquilonarium audiendo legationes. Contigit interim cauſa & caſus horrendus & immanis, cuius magnitudo & raritas, impulit me ad ſcribendum, cui par a tempore ſuſceptæ a *Polonis* ſacræ fidei, per ſimilitudinem, exemplum non reor apud eos contigiſſe. Et quanquam ſpeciem præfati facinoris ſilere magis & ſupprimere quam proloqui delectet: in fauorem tamen iuſtitiæ, & in ſceleris enormisſimi, execrationem, mandabo illud literis, & annalibus.

1466.

Iacobus Boglevvski quieſcens in lecto

Lunæ enim die ſexta menſis Ianuarii in Epiphaniarum feſtum cadente, *Iacobus Boglyevvski*, de Domo *Kozlyerogi*, miles inſignis, dum in villa ſua ex fortalicio *Lanczeſſyce*, apud *Maſouiam* ſito, in lecto quieſceret, procurante vxore ſua *Dorothea*, filia *Ioannis Rogalya*, de *Suchoczin* olim Palatini *Varſchouienſis*, quam tenerrimo, & plus quam maritali diligebat affectu, & cuius eſſe facta publica & vulgaria, ſolus ipſe, quamvis frequentius ſibi a fide dignis relata, credere: ſed nec inſidias mortis, de quibus auiſabatur, cauere renuebat,

manu quidem Ioannis Peniazek Archidiaconi Gneſnenſis, & Lancicienſis Decani, dolis vero vxoris ſuæ

manibus quidem *Ioannis Pyeniaczek* de *Vithouicze*, præsbiteri Archidiaconi *Gneſnenſis*, & Decani *Lancicienſis*, filii vero *Nicolai* de *Vithouicze* Succamerarii *Cracouienſis* quamuis eiusdem eſſent genealogiæ, & armorum, tres haſtas pro inſigni, & proclama Ielitha deferentium, adiuuantibns illum *Iacobo Adæ Iaſczyechowski*, de domo *Bylina*, Notario & familiari domeſtico præfati *Iacobi Boglyewski*, & duobus familiaribus ſuis, *Plihta*, & *Komaski*, in conſpectu præfatæ *Dorotheæ*, cum qua idem *Ioannes Pyeniazek*, ſtupri conſuetudinem ferebatur habuiſſe, miſerabiliter quieſcens, & in malis ſibi comparatis indormiens, lanceis, gladiis, & ſecuribus, occiſus eſt, & in plurimas partes, ita vt altera die, conditio eius, non poſſet dinoſci, fruſtatim cæſus, atque ſectus eſt.

minutim conciditur.

Quamuis autem die altera illuceſcente, germanus *Iacobi* militis occiſi, *Nicolaus Boglyevvski*, Palatinus *Varſchouienſis*, adueniens, cum magna multitudine vicinorum militum, ſponte, ad deplangendum huiusmodi ſcelus, confluentium, præfatam infœlicem fœminam *Dorotheam*, dicti *Iacobi* occiſi relictam, & pediſequam eius, omnium actionum fædarum Dominæ ſuæ conſciam, dictumque *Iacobum* notarium & familiarem, qui primus ſecuri Domini ſui caput diuiſerat (*Ioanne Pyeniazek* Archidiacono, cum duobus familiaribus ſuis, *Plichta*, & *Komaski* nocte illa, per viginti prope miliaria, verſus *Lanciciam*, vt facilius ſcelus poſſent inficiari, diffugientibus) captiuaſſet, & iudicium contra illos inſtauraſſet, damnationiſque ſentencia & ex confeſſione facinoris, & ex literis, manu *Ioannis Pienyaczek* Archidiaconi, præfatæ fœminæ *Dorotheæ* ſcriptis, & apud ipſam repertis, quibus omnis ordo interfectionis præfati *Iacobi* militis compoſitus ſignificabatur, deberet proferri: *Nicolaus* tamen *Boglyevvski*, Palatinus præfatus, pietatis commiſeratione, & precibus fratrum minorum, de obſeruantia ex Monaſterio ſancti *Bernardini* de *Varſchouia*,

1466.

uia, incolumitatem fæminis ſaltem dari ſupplicantibus, motus: præfatam *Dorotheam*, & pediſequam eius virginem, a damnatione, quæ A viuæ in terram infodi debuerant, abſoluit. Prædictum vero *Iacobum* notarium, ſententia Iudicum damnatum, extractis viuo viſceribus, in quatuor partes, vociferantem, ne quis ſuo extemplo, amore mulierum ſeducatur improbo, ſcindi mandauit.

Die Lunæ vigeſima menſis Ianuarii. *Ioannes Gruſczinski* Archiepiſcopus *Gneſnenſis*, in oppido *Lancicienſi* Prouinciali, tenuit Synodum. In quam cum tam ipſe, quam *Iacobus Wladislauienſis*, *Andreas Poſnanienſis*, perſonaliter, *Ioannes* vero *Cracouienſis*, Epiſcopi, per Procuratores videlicet *Ioannem Dlugoſch* ſeniorem, *Iacobum* de *Schadek*, & *Stanislaum* de *Kobilino*, Decretorum Doctores, cum Ca- B pitulis ſuis conueniſſent, tribus diebus de ſubueniendo *Caſimiro Poloniæ* Regi, & reipublicæ, petentibus & inſtantibus Nunciis, videlicet *Sandiuogio* de *Lanſenicze*, Palatino *Siradienſi*, & *Michaële Lyaſſocki*, Capitaneo *Lancicienſi*, tractatus habiti ſunt, & tandem vniformi concluſione conſenſum, vt *Gneſnenſis*, *Wladislauienſis*, & *Poſnanienſis*, Eccleſiæ, & Diœceſes, cum ſuis Pontificibus, & clero, per vnum fertonem a marca, taxæ ſolitæ. *Cracouienſis* vero Pontifex & Clerus, qui taxas habent exceſſiuas, ſex groſſos a marca, pro releuanda republica, contribuendo, ſubuentionem faciant.

Clerici Gneſnenſis, Wladislauienſis, Poſnanienſisque Diœceſis per fertonem ab vna marca. Cracouienſis vero per groſſos ſex, Caſimiro Regi & Reip. contribuunt in Synodo Lancicienſi.

Deprompta eſt quoque in eadem Synodo C *Lancicienſi*, organo *Sandiuogii* de *Lanſchenicze*, Palatini *Siradienſis*, nomine *Nicolai Bolyevvski*, Palatini *Varſthouienſis*, & omnium fratrum Domus ſuæ, funeſta querela contra *Ioannem Pyeniązek*, Archidiaconum *Gneſnenſem*, ſuper nece crudeli, *Iacobo Boglyevvski*, in Domo ſua irrogata; quam multi Eccleſiaſtici, publicis deplorabant lachrymis, & literæ originales, manu eiusdem *Ioannis Pyeniazek*, quibus occiſio præfati *Iacobi* ſignificabatur, oſtenſæ, & per multos recognitæ, totiusque Synodi concordi voto decretum, *vt Ioannes Gneſnenſis Archiepiſcopus, proceſſu iudiciario ſummarie contra Ioannem Pyeniązek inſtaurato, ſi per depoſitiones teſtium, facinus allegatum* D *Ioannem Pyeniązek patraſſe compererit, & beneficiis illum priuet habitis & habendis, & perpetuo carceri, acturum illic pœnitentiam ſui reatus, includat: vt priuatione & damnatione ſua, placetur Deus, effuſurus iram ſuam in Sacerdotum Principes, ſi non fuerit placatus, & vt tollatur ſcandalum, propterea inter militares, & populares, propter conditiones, facinus adiuuantes, exortum, & Pyeniazek ipſe, in arctam tradendus pœnitentiam, ſaluus fiat.* Huic conſultationi & decreto Synodali, cum & ipſe *Ioannes Gneſnenſis* Archiepiſcopus, aſſenſus fuiſſet, & decretum probaſſet: debitæ tamen illud mandare executioni diſſimulauit, facinusque horrendum Clericale, & ſcandalum in ſua Diœceſi, & Polonica Eccleſia, ſub ſui regiminis tempore, impune graſſari permiſit.

Facinus Ioannis Pyeniązek Archidiaconi Gneſnenſis, & Decani Lancicienſis in occiſione Boglevvski patratum Synodus Lancicienſis puniendum decernit:

Archiepiſcopus tamen nullam facit decreti executionem.

1466.

Februarii menſis prima die, & ſequentibus diebus, *Liuonitharum* gentes, quæ ſeptingentorum equitum, & peditum explebant numerum per Magiſtrum *Liuoniæ*, *Ioannem* de *Menyede*, dictum *Oſthovv*, expeditæ, terreſtri itinere, quoniam nauali mari, ventis & hyeme prohibentibus, non poterant in *Samogithiam*, exinde in *Pruſſiam* tranſituræ, & obſeſſis, apud *Stargard* auxilium laturæ, adueniunt. *Samogithæ* autem eorum aduentu comperto, de quo dudum erant Nunciis & literis, *Caſimiri Poloniæ* Regis, & magni Ducis *Lithuaniæ*, auiſati, contra illas egreſſi, ipſas inciſis arboribus circumſepiunt, & pluribus diebus, illas obſeruabant, B incluſas, donec *Liuonithæ* fame excruciati, verſus mare procederent, vbi in foueas, quas dudum ante *Samogithæ* effoderant, & ſarmentis contexerant, cadendo in manus *Samogitharum*, ſine prælio & Marte, viui venirent. Quos omnes, præter duos tantummodo vitæ reſeruatos, gens *Samogithica* necauit: ſpoliis eorum, equis & pluribus concupiſcibilibus, potita. Cæteri vero qui fouearum laqueos euaſerant: dum auidius, mortem euaſuri, lacum, quem fluuius miſcendo ſe equori, conficit, glacie tunc gelatum, tranſilire properant, glaciebus diſruptis abſcorbentur. Relatione autem duorum præfatorum captiuorum ex *Liuonia*, indicatum C eſt, quod paulo ante, quam hæc clades contingeret: quadraginta naues, quæ militibus ex *Rheno* onuſtæ, ſubſidio Cruciferis in *Pruſſiam* proceſſerant, vi tempeſtatis confractæ, perierunt.

Liuones Cruciferis Pruſſiæ ſubſidio miſſi

inſidiis Samogitarum, duobus tantummodo exceptis, pereunt

Vndecima die menſis Februarii, *Paulus Legendorff* Electus, & confirmatus *Varmienſis*, qui ſe temporibus, retroactis, neutraliter, quatenus bona Eccleſiæ magis pacifica remanerent, geſſerat, videns Magiſtrum Ordinis *Ludouicum*, & Commendatores ſuos, inaffectos eſſe ad pacem, depoſita neutralitate, præfatum *Ludouicum* Magiſtrum, & Ordinem ſuum, improperata eis eorum ad pacem duricia, per literas diffidat. Gentes quoque Re- D gias ex *Paſſenhen*, *Nidborg* & *Vormith*, & Capitaneos earum, videlicet *Adam Wilkanovvski*, *Georgium Tvvorkovvski*, & *Ioannem Zak* accerſiit: & illos in *Reſſel*, *Brunsberg*, *Elsberg*, *Zeburg*, *Vartemburg*, *Biſovvſthen*, magnum *Holſten*, & *Freumborg*, arces, & Ciuitates intromiſit. Ipſos quoque ingrediendi illas, hoſteſque ex illis impugnandi, plenam poteſtatem fecit. Qua nouitate *Ludouicus* Magiſter intellecta, quantum res ipſa ſibi nocitura ſit, ſilendo vberrime oſtendit. Et miſſis duplicibus literis, dum adhuc *Caſimirus* Rex *Poloniæ*, ex *Lithuania* ageret, ad *Lithuaniæ* Barones, pacem precari, & de pace, tum primum, quam alias oſtentui habuit, agere cæpit, precationemque ipſam, *Caſimiro* Rege, ex *Lithuania* recedente, miſſis

Paulus Epiſcopus Varmienſis

vltro ſe atque ſua dedens Caſimiro Regi

Magiſtrum compulit, ad petendum pacem.

1466.

ad Barones *Lithuaniæ*, ſpecialibus Nunciis repetiit. Sed & *Paulum Varmienſem* Electum, & confirmatum, quamuis hoſtem, vt A ſe pro pace conficienda interponeret, multipliciter, antequam durioribus inuolueretur, expetiit. Propter quod, ad *Paulum* Electum, *Ioannes Sapyenski*, reſciturus, ſi Magiſter æquas conditiones, ad pacem afferat, fuit deſtinatus: ne in placitationem pacis ſimultaneæ conſentiendo, ludibrium Rex fieret.

Die Solis quarta decima menſis Martii, in Dominicam Lætare, Quadrageſimæ cadente, generalis Conuentio Regni *Polonici*, dudum inſtituta, teneri cæpta eſt, ad quam *Caſimirus Poloniæ* Rex, intemperie aëris, & aquarum reſolutione, nequicquam obſtante, tempeſtiue & celeri equitatu, eadem quarta B decima Martii die, *Eliſabeth* Regina, apud *Radom* relicta aduenit. In craſtino vero magnus Conſiliariorum Eccleſiaſtici, & Secularis ſtatus, item Militarium Ciuiumque frequens numerus confluxit. Tractata eſt autem inprimis cauſa cum *Conrado Maſouiæ* Duce, & genitrice ſua *Anna*, & matertera ſua *Catharina*, perſonaliter illic præſentibus, ſuper terris *Plocenſi*, *Viſſnenſi*, *Sochaczouienſi*, & aliis, quas occupant, & per dies ſeptem, ad liquidum digeſta. Vbi declaratum fuit, *ſiue ius feudi, ſiue ius ſucceſſionis, Duces Maſouiæ, in terris Belzenſi, Plocenſi, Viſſnenſi, Rauenſi, Goſthinenſi, Sochaczouienſi allegent, non ipſos, ſed Caſimirum Poloniæ Re-* C *gem contingere.* Omiſſo autem Duces *Maſouiæ* tunc ſucceſſionis iure, quod in aliis Conuentionibus, pro ſe quam maxime allegabant, cum ſcirent illud plenarie, per ceſſionem, & renunciationem, *Margarethæ* filiæ *Semouiti*, hæredis vnicæ Ducatuum *Maſouiæ*, Conſortis *Conradi* nigri Ducis *Olyeſchnicenſis*, in *Caſimirum* Regem, & Regnum ſuum *Poloniæ* recidiſſe, *iure feudi*, in quo ſe alias negabant extitiſſe, *deuolutionem* petebant *terrarum*. Sed cum id quoque conſtitutum eſſet, ad petitiones verſi, petebant *ſibi ex fauore & gratia, terras omnes Maſouiæ relinqui. Terra vero ſola Belzenſi Regem potiri.* Negauit id *Caſimirus* Rex, aſſerens *id* D *æquum non eſſe, vt terras, quæ ad illum legitimo iure reciderant, & pro quarum pacificatione, viginti millia aureorum Margarethæ Duciſſæ conſorti Conradi nigri Ducis Olyeſchnicenſis ſoluebat, deberet aliis donare. Offerebat ſe tamen terram Viſſnenſem, pro bono pacis Ducibus Maſouiæ, ſi de Plocenſi excederent, donaturum.* Sed cum oblatio ipſa, neque Duci *Maſouiæ*, *Conrado*, neque Conſiliariis ſuis grata eſſet, (ad magnam enim deputabant ignominiam, Cathedram Epiſcopalem & arcem *Plocenſem*, ſibi ademptum iri) cauſæ ipſius proceſſus, in aliam Diætam generalem Regni dilatus, & inſcriptus eſt.

Conradus Maſouiæ Dux, Plocenſem cæteraſque terras, à Caſimiro Rege Poloniæ repetit.

1466.

Tunc quoque per *Nicolaum Boglyewski*, Palatinum *Varſchouienſem* de occiſione germani ſui *Iacobi*, contra *Ioannem Pienyązek* Archidiaconum *Gneſnenſem*, audiente, & præſente patre, *Nicolao Pienyązek*, Succamerario *Cracouienſi*, ſed nihil præter lachrymas opponente, ingeminata eſt, & vniuerſorum concordi decreto concluſum eſt, *vt Ioannes Pyeniązek Archidiaconus captiuatus per Regios Capitaneos, repræſentetur Gneſnenſi Archiepiſcopo Ioanni: recludendus carceribus, ad pœnitentiam. Dorothea vero, olim Iacobi Boglyewski conſors, & pediſequa eius, non obſtante libertate eis conceſſa, capiantur, & pro enormitate ſceleris multentur.* Minus etenim crimine, licet teterrimo, quam abſolutione deliquiſſe, indicatum eſt. Et ob id adultera corripi, & puniri iuſſa eſt, vna, & cum pediſſequa. B Quarum rerum priusquam fieret executio, *Dorothea* relicta, ad hoſtile in *Pruſſiam* præſidium *Dzialdow*, tutioni ſe *Bohemi Mązik* committens aufugit, & *Ioannes Pienyązek*, apud cognatos latitando, manus comprehenſorum euaſit. Archidiaconatu tamen *Gneſnenſi*, & Decanatu *Lancicienſi*, per ſedem Apoſtolicam priuatus eſt. Creditum eſt à nonnullis, & illi, & propter ſua propria, & ob paterna ſcelera, quibus Capitaneatui *Cracouienſi* præſidendo, durante ſciſmate Eccleſiæ *Cracouienſis*, Sacerdotio, in perſona & rebus, vim, probra, & ſpolia inferebat, qui & ipſe, quod nunquam venturum ſperauerat, de Capitaneatu *Cracouienſi* fuit deſtitutus, & tam ipſe quam filius, qui Sacerdo- C tium vexauerant, plagis pluribus percuſſi. Lentus quidem, ſed certiſſimus humanarum præuaricationum vindex Deus, magno deterrendi cæteros exemplo, in caput decernentium, & exequentium Dei miniſtrorum exiliationes, expulſioneſque immeritas regeſſit, vt iuſtiſſimo expiarent ſupplicio, quod per iniquas adinuentiones aut intulerant, aut inferri mandauerant, Sacerdotio, ab omni labe, vacuo, & alieno.

Nicolaws Boglewski Palatinus Varſchouienſis, fratris ſui Iacobi Boglewski, interfectorem Ioannem Pienyązek Archidiaconum Gneſnenſem præſente patre accuſat.

Ad res deinde *Pruthenicas*, ad quas promouendas, *Gabriel* de *Bayſſen* Palatinus *Culmenſis*, *Nicolaus Pilawski*, *Ioannes* de *Bayſſen*, filius Gubernatoris, & Ciuitatum *Thorun*, *Gdansk* & *Elbing*, Nuncii aduenerant omnis cura verſa. Pro quibus bene gerendis ſancitum, D *vt Caſimirus Rex, cum Eccleſiaſticis & Secularibus Conſiliariis, & cum aliquot millibus gentium, equeſtrium & pedeſtrium in Pruſſiam vadat, & in Marienburg habitationem ſuam firmet, hoſtibus impreſſionem & bellum. Subditis vero, & auxiliaribus, animum & releuamen præſtiturus.* Quod vt facilius perficere poſſit, *fertones ex agris, & molendinis, & nobilibus, Cmethones non habentibus, exactio vero duorum groſſorum, & Cziſſa ad vnum annum duratura, item ſubſidium contributionis Eccleſiaſticæ*, ſibi decreta ſunt. Qua concluſione ab omnibus approbata & accepta, conuentio *Pyotrcouienſis*, quæ diebus quindecim durauit, ſoluta eſt, & *Caſimirus* Rex, vt facilius & melius

Tributum in bellum Prutbenicum decernitur, & vt Rex Caſimirus Marienburgi habitet.

1466.

lius rebus *Pruthenicis* prouideret, versus *Lancitiam* & *Brzesczye* ex *Piotrkow* processit, & apud *Lanciciam* Pascha Domini, cum Conthorali sua egit.

Melschak oppidum, concisis Cruciferis Ioannes Skalski ex parte Regis Casimiri intercipit,

Die Veneris, decima mensis Aprilis, *Ioannes Skalski* partium Regiarum apud *Prussiam* maior Capitaneus, & in *Frumborg* tenutarius, coadunatis sibi ex aliis præsidiis Regiis, frequenti equite atque pedite, *Melschak* oppidum partium Crucifericarum, clam nocte ingressus, intercipit, & multis fortunis, quas illuc agrestes ad tutandum inuexerant, atque oppido potitus, sexaginta hostium armigeros, præsidium illic obseruantes (nox enim pauidiores hostes faciebat) captiuat. Agebant tunc apud *Kinsberg* hostium principales Capitanei & Ductores ordinum, moram, quippe vocati, à Crucifero Magistro *Ludouico*, vt terram *Sambiensem*, in quam Classis *Gdanensis*, populatura illam, ingressura erat, tutarentur, illuc conuenerant. Quæ nouitas super interceptione *Melschak* intellecta, non secus quam par erat, & Magistrum & suos turbauit, obsidionis enim instar, capta à Regiis gentibus, *Melschak*, intelligebat se apud *Kinsberg* pressum iri. Et proinde *Henricum* de *Plawen*, quinta die post interceptionem (ratus milites regios ex *Melschak*, in præsidia solita defluxisse, & *Melschak* in languidato numero reliquisse) cum tribus millibus equestrium, & pedestrium in *Melschag* mittit. Qui in *Melschak* aduenientes, à media nocte, vsque ad meridiei horam, in quatuor partibus oppidum aggressi, illud adeo forti inuasione impugnabant, vt vna porta disrupta, recuperaturos se, quod amiserant existimabant. Sed vtrisque pro victoria adnitentibus, hostium ducenti, in disrupta porta, supernè cæsi, cæteri vulnerati, & nonnulli capti. *Henricus* de *Plawen*, Commendator olim *Elbingensis*, magna ira & dolore perculsus, quod & eo prohibente, impugnationem oppidi aggressi fuerant, & plures, quam pro numero, Regiis militibus saluis, ciciderant, grauiter vulneratos, ad Castrum *Holand* spe impletos, quod illud facile interciperent, & temerariam cladem apud *Melschak* acceptam, meliori victoria corrigerent, ducit. Sed fortuna cum loco mutata non est, Multo enim plures circa *Holand*, dum temerè simulantes se pauidos, & quasi resistere non ausos, milites Regios oppugnant, ciciderant, quam circa *Melschak*, occiderant. Ita Magister *Prussiæ Ludouicus*, vnum dispendium satagens, rescindere, altero, æque magno, obrutus geminum pertulit.

& castrum Holand Regium defensum.

Ioannes Iassienski Castrum Osszyek pro Casimiro Rege capit, & hostes in succursum Castro venientes profligat.

Ioannes Iassyenski, Capitaneus Regii præsidii in *Nowe*, constructo in faucibus Castelli *Osszyek*, quod ab hostibus tenebatur, propugnaculo, alias *Basta*, graui obsidione eos, qui *Ossyek* tenuerant premebat. Quibus succursuri ex *Choynicza*, & *Stargard* hostes adueniunt. Sed cum *Ioanne Iassyenski* congressi, profligantur. Ex quibus in certaminis loco plures fuere desiderati, cæteri apud villam *Czarnilyasz* extincti & sepulti, armis, equis, bombardis, hostium quæ fugiendo deseruerant, Regii milites potiti. Visa autem hi, qui castellum *Ossyek* obseruabant, suorum clade, Castello *Ossyek* incenso, & Capitanei sui cadauere, qui à gentibus Regiis fuerat per impugnationem interfectus, derelicto, vndis se credentes, mortis & captiuitatis euasere pericula, Regii milites Castri *Ossyek*, incendio facile restricto, etiam Castello facilius potiti sunt. Sub idem tempus, gentes Regiæ ex *Ressel*, cum hostili præsidio, ex *Varthemburg* congressæ, pluribus necatis, cæteros aut comprehendunt aut in fugam vertunt.

Elisabeth filia Casimiri Regis moritur.

Die Veneris in crastino Ascensionis Domini, *Elisabeth* iunior filia *Casimiri Poloniæ* Regis, pluribus ægritudinibus debilitata, in arce *nouæ Civitatis Korczin* diem obiit. Cuius corpusculum *Cracouiam* relatum, in sepulchro *Annæ* Reginæ conditum est.

De sua Marienburgum profectione Casimirus Rex consultat,

Decima octaua mensis Maii, *Casimirus Poloniæ* Rex in *Brzesczye Cuiauiense* adueniens, dies Pentecostes, & festum Corporis Christi, illic exegit: assidua cum *Ioanne Gnesnense* Archiepiscopo, *Iacobo Wladislauiense* Episcopo, Palatinis quoque & consiliariis *maioris Poloniæ*, qui cum sua Maiestate immorabantur, de suo in *Marienburg* & in *Prussiam* progressu, agens consilia, legationes nonnullas confecit, & legationibus respondit. Et quoniam intelligebat se ante diem sancti *Ioannis* Baptistæ in *Marienburg* venire, iuxta constitutum non posse, frumentorum in hostili agro conculcationem, priusquam in vrbes importari possent effecturus, à suorum vero conculcatione hostes coërciturus. *Adam Vilkanowski* Capitaneum in *Nidborg* cum quingentis equitibus, mercato conductis, in *Nidborg* præmittit: iubens illum, vt cum *Ioanne Skalski*, in *Frumborg* & *Ioanne Zak* in *Vormith*, Capitaneis, illis quoque Regiis gentibus, quæ in *Passenhen* morabantur, & hostilia conculcaret, & propria tutaretur. Recensens insuper Legato Apostolico *Rudolpho* Episcopo *Lauantino*, apud *Wratislauiam* residenti, qui nomine Sedis Apostolicæ, obtulerat se, specialiter eo missus, & iussus, pro pace, inter se & Cruciferos, fidelem operam, nauaturum, non satis plene respondisse, *Ioannem Dlugosch* Seniorem Canonicum *Cracouiensem* ad illum transmittit. Qui *Wratislauiam* adueniens, verba apud Legatum omnibus arbitris exclusis, die Saturni, vigesima prima mensis Iunii facit. Et *Regem quidem Casimirum, optime ad acceptandam cum Cruciferis pacem qualificatum* differit: *quamuis & armis, & fortuna superiorem. Vereri tamen se ne & ipse Hieronymi Archiepiscopi Cretensis, à Papa Pio secundo, ad eandem rem conficiendam missi, aemuletur naturam, mores, & itinera. Qui quamuis non se aliter, quam si filius Regius foret, pro pace admissurum depromeret, ad Magistrum tamen Prussiæ Ludouicum in Kinsberg, permissu & conductu Regio veniens calice aureo ab eo corruptus, disparem se, & verum Cretensem gerere, atque in Diæta Brzestensi, pro pace instituta, quod primum, veluti pacis conclusionem infecturum, vitare debuerat, occupans, Militares & Ciues Prussiæ pro excommunicatis & interdictis habere, causamque Magistri, contra Regem aduocare cæpit: iubens seruari tunc interdictum, in Casimiri Regis dedecus & ignominiam, vel contumeliam, & solus ipse dissoluendæ pacis causas subministrans: cum potius euacuare debuerat materiam, homo callidus, & vafer, versutusque, quamuis eius actiones, parum sanas, nonnulli prudentiam vocitarent, qui bellum, quod extinguere venerat, accendit: quod finire se iactabat, in eam diem produxit: quieturum, nisi ipse præstitisset alimentum. Quicquid enim post eius discessum, vltro citroque sanguinis fusum, fundendumq́; est, quicquid telorum hinc inde volitat, quicquid irarum serpit, id totum ex illo, optimo non pacis, sed belli sequestro & accensore, scaturiuit in Sedem Apostolicam, quæ, ex suis operibus plus contumeliæ, quam honoris retulit, & in Cruciferos, quos maiori bello, vt literis eorum deprehensis, cognitum est, inuoluit, magis quam in Regem impius. Non recusaturum itaque Casimirum Regem, illum mediatorem, & Legatum Apostolicum, pro bello Pruthenico rescindendo suscipere, gratumque sibi in oras has aduentum suum fore, nec vlli quam sibi amplius de honore finiendi belli, & pacis conficiendæ fauere. Nosse tamen se & certificatum iri ante omnia velle, sequi & ipse vellet nec ne Crethensis Archiepiscopi, in eam diem fumantes ineptias.*

& ad Legatum Apostolicum Wratislauiam mittit, admonens: ne perfidiam Cretensis Archiepiscopi itidem Legati Apostolici, in conficienda cum Cruciferis pace imitetur.

1466.

Commendata *Rudolphus* Apostolicus Legatus, *Casimiri* Regis solertia respondit. *Factiones omnes Hieronymi Crethensis Archiepiscopi, quibus in re Pruthenica vsus est, & illis maiores, deterioresque probe sensisse, precarique mentem à Deo præstari sibi, qua illarum inemulator existeret, confecisse se parum inter Fredericum Romanorum Imperatorem, & Regem Pannonicum Mathiam* commemorabat, *& ab omni excusisse munere, licet sibi offerretur munus. Ab Imperatoreq́; incusatum, quod Almanus pro Hungaris contra Almanos plus fauerit. Gessisse insuper adolescentiam & virilem ætatem, cum omni integritate & absque omni corruptelæ labe, & iam in diebus suis profecisse. Non tempori & ætati dignitatique suæ nunc conuenire, vt quod adolescens fastidiebat amplectetur senex. Se præterea à moderno summo Pontifice Paulo secundo admonitum esse, vt pacem Pruthenicam aggressurus conficere, osorem se non sectatorem munerum ostenderet.* Proinde certum reddebat Regem *Casimirum* & Nuncium Regium *Ioannem Dlugosch, nihil se minus, quam dona sectaturum, nihil magis quam offensionem partium euitaturum. Non habiturum milites & Ciues Prussiæ pro excommunicatis, remque Diuinam coram illis syncerè acturum. Daturumque breui suæ puritatis, si res in praxim venerit, experientiam, & non verbis, vt Crethensis, sed effectibus se vsurum.* Cum hac responsione *Ioannes* ex *Wratislauia* in *Brzesczye* reuersus, & *Casimirum* Regem & Consiliarios bona spe, de practicanda syncere a Legato, *Pruthenica* pace, impleuit, animosque nonnullorum consiliariorum, Legati aduentum, iuxta ac pestem execrantium, mutauit.

Magister Prussiæ

Ingenti anxietate & dolore, super oppidi *Melschak* interceptione, & suorum qui ciciderant ad illud interemptione, *Ludouicus* Magister *Prussiæ* excruciatus, omnem sui pectoris, & suorum bilem & indignationem, in *Paulum Varmiensem* Electum & confirmatum, quasi ex suæ discessionis culpa, hæc omnia illi accidissent, vertit: publice quæstus, *plura se ab illo, quā à Casimiro Poloniæ Rege, cum quo tot annis bellū gesserat, dispendia passum esse.* Quapropter iras, in eum conceptas, continere non valens, in principio mensis Iunii, cum sexingentis equitibus, & totidem peditibus in campum progressus, habens in suo comitatu *Henricum Plavyenski* Commendatorem olim *Elbingensem Gerardum Melingrade Liuoniæ* Marschalcum, *Georgium Sliwienski*, & plures alios suarum partium auxiliarios, omnium frumentum sata, vix dum in culmos pubescentia, circumcirca oppida Episcopi *Varmiensis*, videlicet *Brunsberg*, *Vormith*, *Elsberg*, *Ressel*, *Guthstad*, *Melszak* aut succidit, aut conculcat, & quod passurus ipse à gentibus Regiis fuerat pati Regias coegit. Ex quo secuta est à Ciuibus Ciuitatum prædictarum magna in *Paulum* Electum *Varmiensem* irritatio animorum, quærentium *se ex adhæsione sua, regi facta, vastatum & perditum iri: qui sub neutralitatis vmbra, nisi præcipitatio Pauli Electi causam præstitisset, latere incolumes poterant*, adeoque grauius iusto, frumentorum præfatorum destructionem ferebant, vt plerasque Ciuitates, nisi gentes Regiæ illas ingredi præoccupassent, deditionem Magistro facturas constaret, causa auertendæ suarum segetum conculcionis, *Paulum* quoque Electum *Varmiensem* satis puduit, quod & suorum criminationes, & probra pertulerit, & sui ac suorum defensionem iuxta constitutum à Regiis militibus, non accepit. Nutabant enim *Adam Vilkanowski*, *Ioannes Skalski*, *Ioannes Zak*, Capitanei Regiarum copiarum, nec tute posse se cum Magistro & suis decernere calculabant, cum propter Ciuium ambiguam & suspectam fidem plures & præsidium Ciuitatum relinquendo, tam equitatum suum, quam peditatum reddunt diminutiorem. Literis tamen & nunciis Regiis, ob huiusmodi nutationem carpti, tardiuscule processerunt in campum, cum quanto maioribus poterant Copiis, rem fortunæ, quam primum opportunitas daretur, commissuri. Verum *Ludouicus* Magister periculum ingens in summa rerum suarum, si congressione vinceretur, veritus, in oppidum ditionis suæ *Bartensthein*, cum omnibus suis, se recepit. Quapropter gentes Regiæ non faciente Magistro pugnandi co-

omnia fere frumenta conculcans Diœcesis Varmiensis,

hostem Polonum in se

1466.

copiam, liberius & ipſæ conculcatione in frumenta, & igne in tecta hoſtilia ſæuiebant.

ac ſua etiam, vertit.

Caſimirus Rex acerbiore Pruthenorum ſuæ partis legatione commotus,

Duobus prope menſibus, *Caſimiro Poloniæ* Rege apud *Brzeſczye* immorante, *Stiborius* de *Bayſſen*, Gubernator *Pruſſiæ*, *Gabriel* de *Bayſſen* Palatinus *Chelmenſis* cum pluribus militaribus, & Ciuitatum *Thorunenſis*, *Elbingenſis*, & *Gdanenſis* Nunciis adueniunt, & de pluribus ſuis oppreſſionibus, grauaminibus, & extrema egeſtate queſti, orant *vt Rex celerius, cum fortitudine copiarum ſuarum adueniat, belloque admodum diuturno, quo ſe & omnia ſua, aut deletos, aut exinanitos, & ad exiguum numerum, exiguamque ſubſtantiam redactos, aſtruebant, quandoque finem imponat. Futurum enim eſſe, vt ſi iuxta condictum, cum copiis aduenerit, & Magiſtrum cum Kinsbergenſi oppido obſidione vallauerit, & aliquot Ciuitates hoſtiles iuxta pactum, ſecreto cum Gubernatore ictum, in ſuam poteſtatem deditam, & pacem æquis conditionibus conſecutum iri.* Orabant deinde, ingeminando, ſuperiores preces, *vt & Caſtrum Marienburgenſe, & cætera Caſtra atque Ciuitates, ditioni ſuæ in Pomerania, & Pruſſia, eorum poteſtati permittat: Parum enim conuenire ſuæ fidei atque honori, vt ipſis neglectis Præfecti exteri in arcibus Regiis præſideant. Et ſegniter illas adminiſtrando, neque agris ſerendis, neque hoſtibus pellendis, dent operam. Superbeque ſibi & indigne qui intrinſeciores, & magis fidi Regi eſſe debuerant, imperitent, aſſidueque fiſcum Regis, paratum æs expetendo, nihil ipſi prouidendo, rodant. Mirari ſe habere Regem tam inexhauſtum ærarium, quod tantæ rapacitati ſufficiat. Conuenire vt poſt tam diuturnam moram, & ipſorum miſerabilis ſtatus, & ſui ærarii, nullatenus in tam effuſam largitionem ſuffecturi, Rex rationem habeat, ſe diutius, quod hactenus tollerauerunt, toleraturos non eſſe, ſed ſibi vtrumque, ſi aſpernatum iri preces ſuas viderint, prouiſuros.* In hanc autem aſperam legationem, etiam geſtus, & vox aliquanto, quam apud conſpectum Regis conueniebat tetrior, ipſam exaſperans, à *Stiborio* de *Bayſſen* Gubernatore, legationis Principe, & *Gabriele* germano ſuo Palatino *Chelmenſe* ædebatur. *Caſimirus* autem *Poloniæ* Rex, etſi cum omnibus Conſiliariis, indigne ferebat, aſpera ſe legatione altera vice iam peti, ab his, in quorum liberationem, amplificationem, & defenſam, plurimum ſanguinis & ærarii effuderat, ius ſuccenſendi, atque iurgandi, in aliud tempus aptius differens, militaribus & ciuibus *Pruſſiæ*, benigne pro tempore reſpondet. Aliaque animo, alia ore voluens, edicit *ſe in Marienburg, quam primum conuenerint, tempeſtiue aduenturum, & tam de Caſtro Marienburg, quam cæteris, iuxta eorum conſilia opportune prouiſurum. Neglectum transacta mora, non ſibi aut ſuis, ſed tempori imputari debere:* cuius cariſtia magna ac propemodum ſine exemplo, tam voluntarios, quam mercenarios milites, ſecum in Marienburg tranſituros (penuria enim panis & pabuli plus ſolito vbique inualuerat) venire prohibebat. Aſſiduus quippe in anni transacti autumno, imbrium deſcenſus inebriatis nimia humiditate terræ viſceribus, frumentorum vniuerſi grani abortiuos proiecit, potius quam ædidit fœtus. Ea ſpe Legatos impletos principalioribus donatis, remittens, & ipſe noua die menſis Iulii ex *Brzeſczye* egreſſus, *Iuniwladislauiam* decima Iulii peruenit: egreſſione ſua milites, ad accelerandum, poſt ſe tranſitum, tractaturus.

qua Caſtra & Oppida ſuæ fidei committi poſtulabant,

Marienburgum proficiſcitur.

Henrici Stholpenſis Ducis ad Caſimirum Poloniæ Regem vafra legatio: ſubſidia promittens contra Cruciferos.

Duo Nuncii *Henrici Stholpenſis* Ducis, *Henricus Schonebeken* præsbiter & *Nicolaus Maſſowey* miles, ad *Caſimirum Poloniæ* Regem apud *Iuniwladislauiam* offenſum adueniunt. Summa legationis eorum hæc erat. *Ducem Henricum Regio aduentu exhilaratum, cum omnibus potentiis ſuis in armis eſſe: laturum Regi, ſiue in Marienburg, ſiue quocunque alias ierit perſonalia auxilia, ſi & Rex in perſona iuerit, ſin minus. Copias ſuas, Copiis Regiis, in omnem vſum coniuncturus. Orare tamen, vt ſi Choyniczam, aut aliud oppidum hoſtile obſidendum Rex duxerit, donec conquirat, perſeueret: ne conſurgente exercitu Regio, ipſe & ſui apud hoſtes irritatos reddatur odibilior.* Quærebant deinde, *quid beneplaciti Regii foret, & an hoſtibus Choyniczam detinentibus ſoluere Dux Henricus octo millia florenorum, cum captiuis eorum, & poſſesſionem ab eis Lemberg & Bitow, iuxta compactata, cum ad id ſuorum ſubiectorum, qui aurum contulerunt, ſtringatur prece, accipere ne an continere ſe debeat, aſtruentes continentiam, ſi per Regem optabitur, non poſſe fieri niſi abſciſſam.* Adiiciebat poſtremo in fine, quaſi ſermone perfunctorio, *vt tribuatur illi poteſtas, per Regem, de oppidis Stargard, Choynicza, & quibuſuis aliis arcibus, vel oppidis, in hoſtium ditione conſiſtentibus pactandi, & in ſuam illas facultatem, datis pecuniis, quod propediem fieri ſperaret, traducendi, & traductas, in ſua proprietate retinendi: Saluo Regis & Regni obſequio & feudo.* Tulit & hanc legationem *Caſimirus* Rex, cum ſuis omnibus ſatis indigne, vafram eam, & callidam, vt erat ratus, *Henricum Stholpenſem* Ducem, de vniuerſa *Pomerania* occupanda, & in ſuam proprietatem, permittente ſe vendicanda, ſpem & ambitionem complexum, Nunciis nihil certi reſpondendo iniungit, *vt Ducem Henricum ad ſe poſt dies quindecim Bidgoſthiam, perſonaliter venire ordinent: de ſingulis, quæ poſtulauerat, amico more cum Rege transacturum. Interim tamen ſummopere caueat, ne hoſtibus pactum, in reddendo captiuos, & aurum, ſeruet: diſpendium potius non reſtituturam, munitionum Lemberg, & Bitow toleret, hoſtilem animum in Regem monſtraturus,*

1466.

ſi ſecus egerit. Verebatur ſiquidem *Caſimirus Poloniæ* Rex, & Conſiliarii ſui, ne auro, a Duce *Stolpenſi* eis reddendo, nouas ex *Almania* copias, ſolutionem huiusmodi iam dudum in locis certis opperientes, hoſtes compararent, & in *Pruſſiam* adducerent progreſſum rerum Regiarum, votiue prouenientium auerſuri, & propterea tam ſtricta prohibitione, ne ſoluerentur aurum & captiui, Nuncios Ducis *Stolpenſis* & Ducem *Stolpenſem* onerauit.

Caſtrum Slochovv

per Martinum Siczouicz ſubditum Henrici Ducis Stolpenſis,

Altero poſtea Lunæ die, videlicet vigeſima ſecunda, Menſis Iulii, *Caſimirus Poloniæ* rex *Iuniwladislauia*, comitantibus eum Nunciis Ducis *Stolpenſis* egreſſus, *Bidgoſtiam* (iam enim haud contemnendæ copiæ ad illum conuenerant) vigeſima tertia die menſis Iulii peruenit. Vbi illi velox quidem, ſed parum lætus nuncius allatus eſt, *Caſtrum ſuum inſigne Slochovv, ſub Georgio Dabrovvski eius Capitaneo, per Martinum Siczouicz, & eius germanos, Ioannem & Petrum, de Stolpenſi Ducatu, interceptum eſſe.* Præfatus ſiquidem *Martinus Siczouicz*, in Domo ſua, ab ipſo Georgio *Dabrovvski*, & ſuis de *Slochovv* captus, & in vinculis tentus, cum inter ſuos opibus cenſeretur excellere, ad ſummam notabilem, pro liberatione ſua ſoluendum, artabatur. Cuius ſolutionem eluſurus, multa ſe comitate, & beneuolentia *Georgio Dabrovvski* inſinuauerat. A quo indulgentius, quam ſors captiui ferret, habitus eſt, & frequentius in Domum repreſentaturus ſe viceuerſa remiſſus: Duce *Stolpenſe Henrico*, vel inſtigante, vel permittente, incertum eſt, occupare Caſtrum *Stochovv*, videns illud parum vigilanter cuſtodiri, in animum inducit. Et quo id facilius perficiat, offert ſe ad repræſentationis diem, quatuor farinæ currus, pro Caſtro *Stochovv*, quod Cariſtia frumenti laborabat. *Georgio Dabrovvski* accceptante adducturum. Itaque ad conſtitutum diem, farinam in quadrigis adducens, cuilibet quadrigæ quatuor expeditos pedites adiungens, Caſtrum *Slochovv* ingreſſus, & cum Saxonibus, qui in obſequiis *Georgii* in Caſtro morabantur, proditionem pactus, facile occupauit. *Georgiumque Dabrovvski* Capitaneum, & principaliores captos, fundo turris retruſit. Turbatus *Caſimirus Poloniæ* Rex hoc nouo, cum ſuis omnibus, primum vafriciem petitionis *Henrici* Ducis *Stolpenſis*, qua ſe ad redemptionem oppidorum *Stargard*, & *Choynicæ*, & aliarum munitionum terræ *Pomeraniæ*, admitti perſeueranter expetebat, intelligere cæpit, & Caſtri *Slochoff* interceptionem, ſub generalitate petitionis latuiſſe. Accerſitisque Ducalibus Nunciis (nondum enim *Bidgoſthia* receſſerant) *non recte ſecum per Ducem Stolpenſem Henricum agi, neque Henricum Ducem, ſua linquiſſe callide ingenia* deducit: *cum Caſtrum Regium, a ſuis potioribus ſubditis ſit interceptum.* Turbatos ſe Nuncii, & mæſtos oſtendunt, adniſurosque, vt quam primum reddatur Regi compromittunt, veriti vt reor, ne pro eorum doloſa legatione, aliquid in eos extremius Rex conſuleret. Mittit & ad *Henricum Stolpenſem* Ducem, Rex *Ioannem Marczinkovvski*, Capitaneum in *Drachim*, queſturum hanc iniuriam, reſtitutionemque Caſtri depoſciturum. Mittit & ad *Martinum Siczouicz*, *Iacobum* Czelbolcz, velut fecialem: pluribus verbis, quibus *Martinum Siczouicz* conuenire debeat, inſtructum, vt Caſtrum interceptum reſtituat: Veniunt ad illum *Caſpar Noſthvvicz*; *Ioannes* de *Zal*, Capitanei *Choynicenſes*, Caſtrum *Slochovv* ab eo, certa pecuniæ quantitate, in promptu danda empturi. Venit & *Diniſch Frederici* Marchionis *Brandeburgenſis* præcipuus Conſiliarius, in quadraginta equorum comitatu, aſtu & ſolertia, quibus pollebat, facile ſe credens in Conſortem Caſtri aſſumendum, & *Martinum* procedente tempore, ex illius poſſesſione detruſurum. Sed *Martinus Siczouicz*, Saxonica verſutia & ipſe refertus, & Regio Nuncio blandius reſpondens, offert *ſe, non pro alio, quam pro Poloniæ Rege idemptitatem, cum ſuo Duce Stholpenſi habente, Caſtrum ſeruaturum Stochouienſe*, cum bonaque ſpe remittens, in aliud tempus venire iusſit. *Diniſch* vero *nullatenus egere auxilio, ſatisque ſe virium habere, ad Caſtri cuſtodiam & defenſam* reſpondit.

dolo intercipitur, & captiuatur Georgius Dabrovvski Capitaneus illius.

Perpendens *Caſimirus* Rex *Poloniæ* a *Martino Syczouicz*, ambiguis reſponſis, ſe deludi frequenti coacto conſilio, quid in tam periculoſo caſu agere expediat, conſultat, multumque ſecum, & cum Conſiliariis, ſecretisſimo conſilio voluit, in *Marienburg* ne, an alibi ire pergeret, tumque primum, quod dudum animo tacitus voluebat, propoſitum ſuum aperit, vt tranſitu in *Marienburg* omiſſo, *Choyniczam*, portum & ingreſſum hoſtilem vniuerſæ defectionis, & omnis belli hactenus durantis, & ni conquiratur, duraturi, caput petat. Cuius rei ſuperiori bello, vtilis & neceſſaria, tentata potius, quam executa occaſio fuerat, & non ſine publica pernicie intermiſſa, cui tanto tempore ſua temeritas impunita fuit, obſidione forti claudenda, auferendique ea obſidione hoſtibus frequentes, qui ex *Polonia* redduntur annis ſingulis, tam quæſtus quam commeatus, conterendo fruges, quarum *Choynicenſes* gloriantur vbertate, hoſtibus venturis omnis opportunitas, & ſpes adimenda. Terrendus & *Martinus Siczouicz*, Caſtri *Stochovv* interceptor, qui & ipſa *Choynicza* obſeſſa, iam ſe obſeſſum iri putabit tandem & in Clade *Choynicenſi* obſesſis & dedecus tunc acceptum, ſi aliud non vrgeret, abolendum de frontibus. Probant omnes Conſiliarii, multifariis, ſuffragiis, hanc regis ſententiam. Soli militares & Ciues *Pruſſiæ*, qui illuc ad conſultandum acciti fuerant, auerſionem a *Marienburg* & tranſitum in *Choyniczam*, & decretum Conuentionis *Pyotrkouienſis* & pollicitationem Regis, frequentius factam, temerarie improbant. Verum cum illis maior vtilitas ex obſidio-

Omiſſa in Marienburg ex certis rationibus Caſimirus Rex profectione ſua,

1466.

dione *Choynicze*, quam transitu in *Marienburg* deducta fuisset, allegantibus Consiliariis Regni *Poloniæ, transitum Regium in Marienburg parui commodi, maximi vero dispendii fore, & ob caristiam commeatuum tam Regem, quam milites, nullo memorabili opere ædito, ex Prusia dilapsuros, & si perseuerare illic velint, non aliam quam Kinsbergensis Ciuitatis obsidionem acturos, latus quoque terrarum maioris Poloniæ, hostibus Choyniczam tenentibus, nudum, vt in illas igne & spoliis quantum velint, grassari possint, relicturos. Verum ex Choynicza obsessa, plurima commoda Regi, dispendia & terrorem hostibus proventura, & si illam expugnari contigerit, vniuersam Prussiam de cetero clausam, & obsessam teneri, & facilius in pacem, & in Cruciferorum expulsionem, si pacem aspernabuntur, recepta Choynicza, posse peruenire, & maxime Castri Slochovv restitutionem. Ob quod vnum rehabendum, si cætera non vrgerent, etiam Marienburgensis transitus negligendus fuerat*, facile etiam ab ipsis tantorum commodorum ratio suscepta est. Omni itaque respectu, omnique conatu, *Casimirus* Rex, iuxta id saluberrimum decretum, quod non tam ratione prudentius, quam euentu & fortuna, illud prosperiori comprobante, fuit fœlicius, ad obsidionem *Choynicæ*, animum intendens, primum copias mercenariorum militum, quorum ductor erat *Fœlix* de *Panyovv*, alias *Sczeszni*, sexingentorum equitum militum explentium, ad maturandum, & inchoandum obsidionem *Choyniczæ* præmittit. Qui propter maiorem hostilem numerum, in Oppido consistentem, obsidionem principiare non ausi, in *Tucholya* se receperunt, donec *Casimirus* Rex hostium multitudine intellecta, copias aulicorum, præficiens eis in Capitaneos *Petrum Dunin* Succamerarium *Sandomiriensem*, & *Ioannem Sinovvyecz* transmisit. Die itaque Veneris vigesima quinta mensis Iulii, exercitus Regius, sub ductu præfatorum *Petri Dunin*, & *Ioannis Sinovvyecz*, quem *Ioannis* Archiepiscopi *Gnesnensis*, & *Iacobi Wladislauiensis* Episcopi, *Lucæ Posnaniensis, Sandiuogii Siradiensis*, Palatinorum, *Petri* de *Gay Calissiensis* Castellani, *Ioannis* de *Rythvvyani*, Regni *Poloniæ* Marsalci, familiares coauxerant *Bidgosthia* egressus, & Copiis *Fœlicis*, mercenariorum Capitanei coniunctus, vigesima octaua die Iulii *Choyniczam* perueniens, eam obsidione, in vna tantummodo parte *Bidgosthiam* versus, spectante, obsidere cæpit. Res primum *Choynicensibus* parum credibilis & ludibriosa visa est. Dum vero sepibus, & fossatis, contra ac ipsi rati, se circumduci viderent, vanæ existimationi, vera successit, Bombardisque & operibus machinarum, tam frequenti proiectione, & ad dimicandum prouocatione, vsi sunt, vt nec nocte, nec interdiu quiescere obsidentes sinerent, pluresque in dies de exercitu Regis, aut desiderabantur, aut vulnerabantur. Ducibus copiarum nulla castigatione suos, ne se pugnæ insererent, valentibus auertere: pudore quodam concitatis *Polonis*, quod maior inesset animus ad certandum obsessis, quam obsidentibus: studio pugnæ incensi, præcipitanter interdum ferebantur. Transmisit post hæc *Casimirus* Rex exercitum ex *Lithuanis*, & *Tartaris* comparatum, cuius *Iwaschko Chodkowicz* erat Ductor, ad augendam *Choynicæ* obsidionem, ad subitas obsessorum ex oppido eruptiones arcendas, opportunum. In furiam autem quantam & desperationem hostes, qui obsidebantur, versi, sagittis veneno interlitis, *Polonos* appetebant, pluresque ex thoxico moriebantur. Non tamen ea clades, quamuis crudelis & barbara constantiam *Polonorum* minuit. Sed non secus atque amentes & cæci, morte nihili pensa, in periculosas sagittas ruebant.

exercitum gentium suarum ad obsidendum Choyniczam transmittit.

Vigesima tertia die mensis Julii, hostes apud *Sthargard* longo tempore per gentes Regias obsessi, quamuis pro minori medietate, oppidum sepibus negligentius à *Polonis* absolutum esset, desperatione concepta, fame insuper excruciante coacti, ne in Polonorum manus viui venirent, haud ignari, quam languidos nacti essent in *Choynicza* propediē obsidenda defensores, sub mediæ noctis caligine, adeo silenti agmine, vt etiam obsidentes fallerent, egressi, relictis bombardis, & quibuslibet operibus, relictis & captiuis, senem, & terciam iam obsidionem secum tolerantem, *Vlricum Eyssenowen*, magnum olim Commendatorem secum ducentes ex *Sthargard* diffugiunt. Et equitatus quidem in plures se turmas diuidens, celeri cursu *Choyniczam* contendit, parumque abfuit, quin in manus *Fœlicis* de *Panyow* obsidionem *Choyniczæ*, iam tunc tentantis, incideret. Peditatus vero, retrorsum se egit, & in Ecclesiam *Santhir*, supra *Vislam* sitam, ab *Henrico Plawienski*, ad impediendum nauigationem, & cogendum agrestes de maiori insula, ad tributa, incastellatam, diuertit. Poterant vniuersæ illæ hostiles copiæ deleri, si *Polonus* fugientes & pauidos insequi perseuerasset. Sed & equi apud *Polonos* ex fame lassiores, & noctis obscuritas, persequendi opportunitatem ademerant. Altero die, vrbs ab oppidanis, defectionis insontibus (authores enim defectionis remanere non ausi, vna cum hostibus perfugerant) *Gothardo* de *Radlin*, Capitaneo gentium Regiarum dedita est. Cuius deditionem, quamuis vltima necessitate expressam, aspernari non placuit, quo ad cætera belli munera ea æstate agenda, vacari posset licentius. *Casimirus Poloniæ* Rex, huius deditionis Nuncio, dum exercitum, *Choyniczam* obsessurum, extra portam *Bidgosthiensem* lustrando conduceret, accepto, laudes primum Deo in templo exoluit, deinde omnes has copias, quæ euicerant *Sthargard*, paucis pro custodia oppidi, cum *Gothardo* Capitaneo relictis, ad vrgendum *Choyniczæ* obsidionem misit. Quibus aduenientibus, à sex prope millibus gentium Regiarum *Choynicza* obsessa, maioribus difficultatibus vrgeri cæpit.

Sthargard deditur.

acrius Choynicza obsidetur a Polonis.

Op-

1466.

Castrum Slochow paulo ante per Martinum Siczouicz interceptum

Oppidi *Sthargard* deditionem, castri etiam *Slochow* recuperatio (cuius interceptio Cruciferorum animos plurimum erexerat, gloriantibus se Cruciferis, quasi *Slochow* in eorum potestate consisteret, plus ex adeptione *Sluchow* percepturos boni, quam ex amissione *Sthargard* passuros mali) secuta est. Die namque Martis, antepenultima mensis Iulii, quadraginta equites, ex Castro Regio, per *Ioannem* Palatinum *Wladislauiensem* dicti castri Capitaneum transmissi ad *Slochow*, fortunam recuperandi Castri, aut si id non procederet, aliquid rapiendi, tentaturi, aduentabant. Quos *Martinus Siczouicz* aduenire, a longe aspiciens cum suis omnibus Saxonibus, nullum veritus Castri discrimen, si illud vacuum relinqueret, contra illos, extra vltimam Castri portam prosiliit a proposito illos deterriturus. Erant in castro duo Sacerdotes, *Pomerani* genere, & Scholæ Magister, cum aliquot Clericis. Qui molestius ferentes *Casimirum Poloniæ* Regem, fraude *Saxonica*, castro suo naturali *Slochovv* fraudatum esse, & animaduertentes *Martinum Siczovvicz* cum *Petro* & *Ioanne* germanis, familiaribusque vniuersis ad opponendum, resistentiam peditibus egressum esse, claudunt portam castri superioris, & fracto ostio, turris carceralis, *Georgium Dabrovvski*, cum sedecim suis comitibus submissis velociter ferarum cassibus, vsque in fundum carceris, extrahunt. Castroque superiori potiti, in *Saxones* saxa superne iaciunt. Qui tam subito periculo & casu consternati, & quid primum agerent, peditesne propellerent, aut superius castrum repetere tentarent, ignari, conscensis quoque celerrime *Georgii Dabrovvski* & suorum, quos occupauerant, equis, seminudi, & discalceati, de inferiori Castro se euoluentes in *Stholpensem* regionem, Duci suo *Henrico*, qui de Castri *Slochovv* interceptione, & adeptione gloriabundus, parum sane exultauerat, casum suum narrando, diffugiunt. *Georgius Dabrovvski*, vtroque castro potitus. *Casimiro* Regi, per vnum ex his, qui secum carcerales tolerauerant angustias, nouum id significat. Quem *Casimirus* Rex & Sacerdotes, Clericosque recuperati castri *Slochovv* authores, nouis vestibus honoratos munerat. Oppida illico *Fridlanth* & *Emersthen*, obedienter se Regi dedunt, Capitaneosque & gentes illius, hostilibus eiectis, suscipiunt: quæ ob nimiam Seueritatem truculentiamque *Wladislai* Castellani *Naklensis*, credebantur a Rege desciuisse. Hæ res apud Magistrum & Cruciferos, hostesq; denunciatæ in summā rerū illos desperationē traxere, & discrimen, castroq; *Slochovv*, quod Marienburgo par destinabant, in ditionem *Casimiri Poloniæ* Regis concedente, nihil sibi boni poterant amplius ominari.

opera Clericorum, in potestatem Polonorum rursus venit,

& oppida Fridlanth & Emersthen dedunturilli.

Die Veneris prima mensis Augusti, venit ad *Casimirum Poloniæ* Regem *Bidgosthiam Bernardus* de *Schumborg*, Capitaneus in *Chelm*, & *Brodnicza*, obtentaque audientia, nomine *Ludouici* Magistri *Prussiæ* & Ordinis, pro Caduceatore ad Regem missus, ad placitandum de pace petebat colloquium, colloquii quoque diem & locum. Magister siquidem Crucifericus, obsideri & impugnari *Choyniczam* fortius in dies, & *Slochovv* recuperatum, oppidaque *Emersthen, Fridlanth* & *Sthargard*, Regi dedita intelligens, Commendatoribus, omnibus & partis suæ Militibus, etiam mercenariis in *Kinsberg* conuocatis, quid facto opus esset, consulit, primus ipse sentenciam edisserens, magnopere pacem suadebat. *Nosse se* ait *probe Polonorum Spiritus, nosse animos ingentes, iam diu iras pro ademptis sibi terris Pomeraniæ & Chelmensi in pectore voluentes, nec quieturos nisi recuperent.* Cæterorum omnium eo inclinabant sententiæ & preces, vt pax si posset, æquis, si minus, tolerabilibus conditionibus acciperetur. Angebant enim tam Magistrum, quam omnes suos, curæ ingentes, in vniuersum euentum summæ belli, distentum, hostibus terra marique vrgentibus, Ciuitatum suarum *Prusiæ* ne ad *Polonos* deficerent, magno fluctuabat pauore. Iam enim plerasque senserat nouandi res habere cupidinem. His etiam & alia anxietas non mediocris accesserat; quoniam omnes *Almaniæ* Principes, a se & auxilio sibi ferendo, desciuisse cognouerat, qui & ipsi propriis bellis intenti, suffragium suum, quamuis frequentibus legationibus fatigati, nisi verbotenus illis præstabant: fauorem illis intelligentes fortunæ non adesse. Distinebat & *Casimirum Poloniæ* Regem & Consiliarios, quale *Bernhardo Schumborski* colloquium, ad pacem conficiendam petenti, daret responsum. Nam & abnuere tam supplicem petitionem pro pace, ad quam se Rex & apud Legatum Apostolicum *Rudolphum* Episcopum *Lauantinum*, literis & Nuncio, & apud alios Reges & Principes Catholicos, beneuolum exhibebat, & decori Regio, & feliciter rebus gerendis, ne irritaretur Diuinitas, videbatur non conducere, neque Militares, & Ciuitates *Prusiæ*, diem & locum colloquii, ipsis inconsultis dando, negligere, & ex *Bidgosthia*, priusquam *Choyniczam* dedi vel expugnari contingeret, ad locum & diem placitandi, discedere, & opportunitatem propellendi suos ab obsidione *Choyniczæ Almaniæ* Principibus, de ipsa obsidione frementibus, præbere: cum succurrendi suis, si qua necessitas, ex aduentu hostium ingrueret, in *Bidgosthia*, maxima ratione se locarit. Concludit inter hæc absque militarium & Ciuium *Prusiæ* consilio & assensu, neque colloquium, neque diem & locum colloquii dare, *Bernhardumque Sumborski* moleste id ferentem, cum ambiguo responso, certum post quindenam daturus remittit. Verum *Bernhardo* discedente, scrupulus magnus iniectus est, ne ea supplex *Bernardi* submissio, Militaribus & ciuitatibus *Prus-*

Cruciferi angustis rebus suis, vt solent à Casimiro Rege pacem petunt,

mutuo prius ea de re consilio habito.

Aa 2

siæ,

ſiæ, aduerſum nitentibus, perinde ac vana euaderet, & concluſa exequi pergit, eo reſpectu, vt Militares & Ciues *Pruſſiæ* inficiandi, quod concluſum eſt, licentiam non haberent. Mittuntur itaque & ad *Bernardum Schumborski*, & ad Militares Ciuesque *Pruſſiæ*, *Ioannes Dlugoſch* Senior Canonicus *Cracouienſis*, *Sepinski Ioannes* cum altero, diem & locum colloquii concluſuri, apud alteros, Regem & Conſiliarios, quod tranſitui *Marienburgenſi*, velut parum utili, obſidionem *Choynicza* prætulerint, excuſaturi, & diem atque locum colloquii, quem concluſerint ſignificaturi. Hi dum apud *Swyecze*, quarta die menſis Auguſti, cum *Bernhardo Schumborski* conueniſſent, diem natiuitatis Dominæ noſtræ beatæ *Mariæ* Virginis, & locum Ciuitatis *Thorunenſis*, pro *Caſimiro* Rege *Poloniæ*, *Chelm* pro *Ludouico* Magiſtro *Pruſſiæ*, pro pacis verò vtriusque partis tractatoribus, intercapedinem mediam inter *Thorun* & *Chelm* diſtantem (*Swyecze* enim & *Elbing*, ad quæ *Bernhardus Schumborski* trahebat, videbantur Regi *Caſimiro* parum accommoda) conſtituunt. Et concluſione *Caſimiro* Regi, per literas ſignificata, quatenus celerius, ſpeciali Nuncio *Rudolphum* Apoſtolicum Legatum, ad diem conſtitutum venire hortaretur, ipſi *Marienburgum* contendunt, & Militaribus, Ciuitatibusque *Pruſſiæ* ad eos confluentibus, ſub præſentia *Stiborii* de *Bayſſen* Gubernatoris *Pruſſiæ*, cauſas obſeſſæ *Choynicza*, & neglecti in *Marienburg* tranſitus, concluſionemque diei & loci, pro pace colloquii factam, exponunt: iubendo illos hujusmodi colloquio intereſſe. Commendata eſt ab omnibus *Caſimiri Poloniæ* Regis & Conſiliariorum præſentia, lætabanturque admodum & *Choyniczam* obſeſſam & caſtrum *Slochow* recuperatum eſſe: exhibentes ſe obedientes Diætæ futuræ, pro pace apud *Thorun* tenendæ, intereſſe. Solus *Stiborius* de *Bayſſen Pruſſiæ* Gubernator, rem probare non videbatur dolens, apud plerasque Ciuitates *Pruſſiæ*, quæ deditionem, *Caſimiro Poloniæ* Rege veniente in *Marienburg*, repromiſerant, fidem ſuam non reſpondiſſe. Sed cum à Nunciis Regiis inſtructus eſſet *Choynicza* obſidionem, & futuram Deo propitio conquiſitionem, omnibus Ciuitatibus *Pruſſiæ* præſtare, & ipſe ſua ſententia retractata, in Regis *Poloniæ* & Conſiliariorum ſententiam tranſiit.

Georgii Bohemiæ Regis Copiæ ad expugnandum Wratislauiam miſſæ

Sub idem tempus, *Georgius Bohemiæ* Rex, collecto ex pedite, & equite exercitu, vix mille numerum explente, præfecto illi *Stiborio* de *Towaczow* in Capitaneum, ad obſidendum *Wratislauiam* illum tranſmittit, dum eos, qui ſe fratres vocant, & qui ex *Auſtria* pulſi fuerant, vt ſecum vna contra *Wratislauienſes* irent, pellicere non potuit. Erat autem omnis ille exercitus pannoſus, & tenuis, & ex colluuie veſpillonum, & præda viuere aſſuetorum collectus. Erat & inter eos *Ioannes Buriian*, *Puklicza* minor de *Sthenberg*, *Puklicza Vilhelmi* nepos, non nullique alii, qui *Caſimirum Poloniæ* Regem, ſibi falſo debitorem, nonnullarum ſummarum aſtruxerant. His morem geſturus, vel quoniam ita à *Bohemiæ* Rege *Georgio* iuſſus erat, *Stiborius Thowaczowski*, primum ad *Poloniam* applicat, & nulla diffidatione præmiſſa, oppidum & Monaſterium *Czaſtachoua*, cum aliquot villis ſpoliat. Poterat Capitaneus *Cracouienſis Iacobus Dąbienski* Regni *Poloniæ* Vicetheſaurarius, quem Rex *Caſimirus*, ad Cuſtodiam Regni, & partium *Cracouienſium* reliquerat, facillimè opprimere illum, utpote, qui de illius aduentu, non ab exploratoribus modo didicerat, ſed & à nonnullis *Morauis* & *Sleſitis* oppreſſionem ſuam affectantibus, qui copias gentium, pro ſua obtritione ſuffecturas, ex propriis & mercenariis collegerat. Sed eas *Przeczlao* de *Demoſchice* Capitaneo *Scepuſienſi* committens, vt ſolus ipſe in *Oſſwyączim* conſiſtens, terrori hoſtibus foret, pulcherrimi triumphi palmam neglexit. *Przeczlaus* autem ſe magis cunctatorem, quam perſecutorem agens, præda *Cząſtochouienſi* lætum *Thowaczowski*, & facile in villa *Dornyowicze*, apud quam, egreſſus de *Czaſtochoua*, nocturnabat, etiam robore centum equitum, oppreſſibilem (ſoporati enim ex itinere fatiga & Baccho omnes ſui, velut ligati occumbebant) ſi quis fuiſſet, qui inuaderet, inuadere diſtulit. Propter quod *Stiborius* ipſe nullam repreſſionem ſentiens, liberius verſus *Namislouiam*, cum præda Polonica contendit. Et *Wratislauiam* obſidere peroſus, *Namislouiam*, diebus quindecim obſedit. Verum cum ſenſiſſet, non *Wratislauienſes* tantummodo, ſed & *Polonorum* copias congregari, (rogatus enim à *Wratislauienſibus* Capitaneus *Cracouienſis*, *Iacobus Dąbienski*, ſuas illis coniungere copias fuerat pollicitus.) *Namislouienſi* Diſtrictu ſpoliato, congreſſum veritus, verſus *Velczin* ſe receperat. Abinde vero cum præda rapta, ſuperato apud oppidum *Chrapkouicze*, fluuio *Odra*, in *Morauiam* rediit. *Wratislauiam* ideo obſidere non auſus, quoniam *Fredericus Brandeburgenſis* Marchio, in auxilium illi, iuxta pollicitationem *Georgio Bohemiæ* Regi factam non veniebat. Miſit illico *Caſimirus* Rex, his cognitis ad *Georgium Bohemiæ* Regem, tunc in *Kloczko*, pro die Sancti *Iacobi* Apoſtoli, conuentum agentem. Fecialem ſuum *Nicolaum Grzimala*, Iudicem Curiæ. Miſit & Capitaneus *Cracouienſis*, *Iacobus Dąbienski*, alium, *Simonem* Notarium, vterque de violentia & rapina, per *Stiborium Thowaczowski*, contra fœdus *Glogouiæ* initum, irrogata queſtus, accepit reſponſum. *Nihil ſuo iuſſu, ſed iure Buriiam Puklicza, actum per Thowaczowski eſſe. Proinde aut Poloniæ Rex refundat, in quibus Buriano Puklicza eſt obnoxius, aut ſi obnoxietatem abnuit, arbitrio ſuo deciſionem quæſtionis, aut ſaltem Baronum communium permittat.* Miſſo deinde *Caſimirus Poloniæ* Rex, *Sbigneo* de *Gora*, Caſtellano *Malogoſthenſi*, vsque in *Pragam* non Regis *Bohemiæ*, ſed communium Baronum, acceptat arbitrium.

Czaſtochouam & villas circum circa iacentes ſpoliant: Ioanne Burziian Bohemo inſtigatore & authore

Diesque ob eam rem, pro feſto Sancti *Andreæ* Apoſtoli venturo, in *Bithom* dicta eſt: ob graſſantem peſtem vsque in diem Sanctæ Trinitatis, anni ſubſequentis poſtea prorogata. Quæ etiam poſt nouos motus, iuſto Dei iudicio, contra *Georgium Bohemiæ* Regem, per bellum ciuile, à Catholicis *Bohemis* exortum, abrupta eſt.

Die Solis decima ſeptima menſis Auguſti. *Henricus* Dux *Stholpenſis* in comitiua, centum equorum *Bidgoſtiam*, ad *Caſimirum Poloniæ* Regem aduenit: Vbi audientia obtenta innouari ſecum vetera fœdera, ſupplici inſtantia expetiit. Quod cum beneuolo animo obtinuiſſet, obtulit *cum ſuis omnibus copiis, ſi Rex aut ſui, Choyniczam obſidentes, à quoquam inuaderentur, ſe Regem adiuturum*, obtulit ſe deinde, *quoad liberet Regi, pecunias, pro Bithow, & Lemberg hoſtibus dandas, retenturum.* Obtulit ſe poſtremo, *Caſparum Noſthwicz, Ioannem de Zal, & Hoyerz, Capitaneos Choynicenſis oppidi, ad deditionẽ, extemplo Regi faciendam, de Choynicza, facili negotio pelliciturum. Rogans vt filium ſuum natu maiorem, Caſimirus Rex filiis ſuis ſeruiturum coniungeret.* Actæ ſunt, & à Rege, & â Conſiliariis Duci *Stholpenſi* gratiæ, & filius ſuus applicandus Regiorum filiorum, obſequio & contubernio acceptus. Adiectumque in reſponſionis tenore, *oblationem Ducis Stolpenſis, non nouam ſed vſitatam eſſe, mens verò, vt noua cum opere ſit, & oblationi ipſorum conueniat, id plurimum referre.* Quo nouam etiam mentem repromittente, ſex pulcherrimis veſtibus, pellibus ſubductis, peccuniis & equis in ſe ſuosque erogatis, donatus, & omnibus procuratus neceſſariis, quarta die, ex quo ad Regem venerat, *Bidgoſthia* recedens, *Choyniczam* peruenit. Vbi non per ſe, ſed per *Diniſch*, & Cancellarium ſuum cum Capitaneis *Choynicenſibus*, colloquium perfunctoriè agens, & deditionem magis inficiens, quam promouens, iniquiori in loco cauſam Regis relinquens, quam ſi illam promouendam non accepiſſet, in ſuum ſe recepit Principatum. Vbi quieſcere non valens, *Henricum Schonebeke* Præsbyterum, *Choyniczam*, breui oblitus promiſſorum, Regi factorum, ad Capitaneos hoſtiles, de dedenda, non Regi, ſed ſibi accepta pecunia â ſe in promptu danda, pacturum tranſmittit. Is tamen â Capitaneis Regiis, *Petro Dunin*, & *Ioanne Sinowyecz*, obiurgationem & repulſam paſſus, cum dedecore rediit. *Choyniczam* intrare propter ſimultates, & dolos, quibus vti Dux *Stholpenſis* inſueuerat, non permiſſus.

Henrici Ducis Stholpenſis perfidus animus, & ſimulata in Polonos amicitia, per Capitaneos gentium Regiarum deprehenſa.

Poſtquam itaque ex magna ſpe, *Caſimirus Poloniæ* Rex, de dedenda *Henrici* Ducis *Stolpenſis* opera, *Choynicza*, decidit (non enim Capitanei tantummodo *Choynicenſes Caſpar Noſthwycz, Ioannes* de *Zal* & *Ioannes Hoierz*, ſed & cæteri ferè omnes, præter paucos *Almanos*, in præſidiis *Choynicza, Bithow* & *Lemberg* demorantes, *Sleſitæ*, omnes deditionem ſpontaneam, Regi *Poloniæ Caſimiro* fiendam, fuerant peroſi, minaciter & ferociter, de deſtituenda, in tempus diuturnum obſidione, loquebantur, magis inimice, quam Cruciferi, & *Almani*, cum quibus bellabatur, *Polonis* infeſti, ne *Poloniæ* Regnum, cuius ſe vtero genitos meminerant ſublimius *Bohemico*, cui ſe perperam addixerant, non ſine ſua contumelia relata, de Cruciferis victoria, emineret. Neque enim alterius gentis, aut regionis, tam prona contra *Polonos*, quam *Sleſitarum*, ad inuidiam ſunt ingenia, quod Regnum *Polonicum*, proſperatum iri dolent, vel quod generis proprii, atque linguæ, apoſtatarum more, magis quam alieni, bonum profectum oderint) maxima *Caſimirũ Poloniæ* Regem & Conſiliarios eius, ſecum *Bidgoſthiæ* demorantes, habebat cura intentos ad hoc vnum, ne *Choynicza* obſidio recideret, ad irritum, expugnationem illius, non tam ignominiam cladis, apud illam acceptæ, obliteraturi quam quod porta, qua Cruciferis aduentare ſolebant, ex *Almaniæ* terris exercitualia auxilia, clauſa & obſerata, egregiorumque militum manu ſubmota, quæ & illam tuebatur, & animos cruciferis, eorumque adhærentibus, faciebat, liberior potiundæ *Pruſſiæ* facultas ſequeretur. Vnde & omnium Ciuitatum, Villarumque & oppidorum *maioris Poloniæ* & *Cuiauiæ* terris, operarios & ruſticos, cum quadrigis & foſſoriis, cæterisque inſtrumentis, conuenire ad *Choyniczam*, graui edicto iusſit: ſepibus foſſatis, & vallis oppidum, quanto celerius, obſtricturos. Paritumque eſt illico imperanti; & magna vis, frequensque numerus quadrigarum, & operariorum conueniens, ſepium in vna parte oppidi, & foſſatarum opus impigre exequebatur, obſeſſis magnum terrorem incutiens, quibus ante ſepium ædificatio, tardius à militibus abſoluta, audaciam præſtabat. Agreſtibus autem laborantibus, nec Milites feriati ſtabant, quippe & ipſi ad opus expediendum, nunquam operam intermittebant. Accedebat & omnium rerum, auenæ præſertim & potus, grandis cariſtia, quæ illos & equos eorum, maxima maceratione vexabat. Tolerabilior quippe fuit oppugnatio apud *Gniew* & *Nowe*, quam *Sthargard* & *Choynicza*. Non quod & apud has excitandas ſepes lignorum in propinquo copia deeſſet, ſed quod apud illos, præterfluebat *Visla*, amnis ad omnia victualia, & quæque alia, comparanda, opportunus.

Choyniczam vallo & foſſa cingit Polonus.

Tempore, quo *Thorunienſis* Diæta, pro pace tractanda inſtituta, teneri debebat, appetente, *Caſimirus* Rex, relicta *Bidgoſthia*, menſibus prope duobus, in illa peſte epidimiæ, quæ & *Cracouiæ*, & in pluribus Regni *Poloniæ* locis inualuerat, illam quoque peruadente moratus, die Saturni, ſexta menſis Septembris, comitantibus illum *Ioanne Gneſnenſe* Archiepiſcopo, *Iacobo Wladislauienſe* Epiſcopo, *Luca Poſnanienſe*, *Stanislao* de *Oſtrorog*, *Caliſſienſe*, *Sandiuogio* de *Lanzenicze Siradienſe*, *Petro* de *Oporow Lancicienſe*, *Ioanne* de *Koſczyeliecz*, *Iuniwladislaui-*

Thorunii de pace, eiusque conditionibus inter Caſimirum Poloniæ Regem & Ludouicum Magiſtrum & ordinem Pruſſiæ, tractatur:

1466.

lauienſe,Palatinis, pluribusque aliis Eccleſiaſticis,& SecularibusDignitariis,in *Nieſchouam* peruenit. Et altera die, ſeptima videlicet Septembris,honore magno, & gaudio populari immenſo *Thorun* intrauit. Quo etiam die, ſub veſperam, *Rudolphus* Epiſcopus *Lauentinus*, Legatus Apoſtolicus, *Wratislauia* veniens, *Lucam* Conſularem *Wratislauienſem* ſecum ducens, honore proceſsionum exceptus, ingrediebatur. Is in die NatiuitatisDominæ noſtræ, ſequenti, in Minorum eccleſia, officium miſſæ ſolenniter, ſub conſpectu *Caſimiri Poloniæ* Regis, Prælatorumque, Baronum, & populi, exegit, & in craſtinum a Rege *Caſimiro*, & conſiliariis, in prætorii loco, auditus, pulchro ſermone, & ſuam per ſummum Pontificem miſſionem, & operam fidam, pro conſumatione pacis *Pruthenicæ* excluſo omni ambitu, odio, & fauore interponendam diſſeruit: Regem *Caſimirum*, ad pacem magnopere cohortans, & pacem longo ſermone ſuadens. Quem Rex, reſpondendo certum reddidit, *vt quamuis victoriam in manibus habeat: pacem ſe tamen non abnuere, daturus vniuerſis documentum euidentiſſimum, bella, quæ gerenda iuſte ſuſceperat, modeſte ſe finiturum, atque æquis uſurum conditionibus, quamuis non parum ſibi auſcultet fortuna, & ſuperiorem ſe, & pene iam victorem norit. Nec aliud, quam naturales terras, per vim & iniuriam ſibi & Regno ereptas, & aliquam Pruſſiæ portionem, in ſignum tituli & dominii (quamuis ſe vniuerſam Pruſſiam propediem habiturum conſideret) petiturum.* Tardius poſthæc *Ludouicus* Magiſter *Pruſſiæ*, cum ſuis in *Chelm* aduenit: ratus *Rudolphum* Legatum Apoſtolicum, iuxta literas primas, ſibi directas, propter obſidionem *Namislouienſis* oppidi, & belli *Wratislauienſis*, a *Gregorio* Rege *Bohemiæ* moti, ad Diætam *Thorunenſem* (quas tandem ſecundis, ſerius Magiſtro redditis correxerat) non venturum, multifarie a ſubditis ſuis, viaticum etiam (tanta pannoſitas habebat Magiſtrum *Pruſſiæ*) conferentibus, quatenus ſine pacis concluſione, non rediret, rogatus. Et quoniam *Chelmza* ad conueniendum vtrique parti, locus electus, parum, propter diuturnam deſolationem ſuam, aptus videbatur, tum apud *Nieſzovvam*, per *Iacobum Wladislauienſem*, & *Paulum Varmienſem*, Epiſcopos, qui conſecrationis munus, die Solis, quarta decima menſis Septembris, a *Iacobo Wladislauienſe* Epiſcopo, in Eccleſia Sancti *Ioannis* Baptiſtæ Parochiali, ſub præſentia *Caſimiri* Regis, ſibi impenſum acceptat. Item *Lucam Poſnanienſem*, *Stanislaum* de *Oſtrorog Caliſſienſem*, *Sandiuogium* de *Lanzenicze Siradienſem*, Palatinos, *Stiborium* de *Bayſſen* Gubernatorem *Pruſſiæ*, *Gabrielem* de *Bayſſen* Palatinum *Chelmenſem*, *Ioannem* de *Ritvvyani* Regni *Poloniæ* Marſchalcum, *Iacobum* de *Schadek*, Decretorum Doctorem *Ioannem Dlugoſch* Seniorem Canonicos *Cracouienſes*, *Thorunenſes*, *Elbingenſes*, & *Gdanenſes* conſulares, pro parte Regis *Caſimiri* miſſos, & per *Gerardum Molingrade*, *Liuoniæ* Magiſtrum *VlricumKinsberg*, Capitaneum in *Ilavva*, *Ioannem Vinthekler*, Decretorum Doctorem, *Georgium Slivvyenski*, *Ioannem Fomlar*, & *Michaëlem Cromer*, Conſules de *Kinsberg*, pro parte Magiſtri *Ludouici* directos, pacis tractatus, *Rudolpho* Apoſtolico Legato mediante, ſub tribus papilionibus, in eam rem diſpoſitis, gerebatur. Cauente Rege *Caſimiro*, ne ſi apud *Thorunium* pacis tractatus fieret, ſeminarium fraudis, quod in ſuperioribus Diætis hoſtes iniecerant, etiam in hac miſceretur. Sub hoc quoq; tempore hoſtes in *Santhir* conſiſtentes, per *Petrum Rambielinski* Burgrabium *Marienburgenſem*, & *Thonczonem* partim cæſi, partim fugati, & Eccleſia concremata eſt.

Rudolpho Epiſcopo Lauentino, & Sedis Apoſtolicæ Legato mediante.

Singulis fere diebus inter obſidentes & obſeſſos, apud *Choyniczam* certaminibus feruentibus, die Solis quarta decima menſis Septembris hoſtes, quaſi fortunam extremam tentaturi, ſub hora tertiarum in frequenti numero, ex oppido ebulientes, pugnam cæperunt conſerere. Qui a Regiis victi militibus, & in oppidum ſecedere coacti, paulo poſt, *Polonis* prandentibus, maiori conatu, maiorique fremitu, pugnam reſumunt. In qua, dum horis aliquot, neutra parte referente pedem, pluribus tamen hinc inde, aut cadentibus, aut vulneratis, tandem *Choynicenſes*, iterum victi, terga vertunt, & *Polono* fugientibus inſtante, multi trucidati, nonnulli inſuper in oppidum refugientes, portis clauſis, ne & *Poloni* ſimul irrumperent, aut cæſi, aut capti, aut in foſſata, aquis plena, præcipitati ſunt. Tanta tunc clade fuerunt attriti, vt in dies aliquot, obſeratis portis, feriatum ſilentium agerent. *Poloni* interim geminas longe lateque ſepes & foſſas, ſub hoſtium oculis inter infeſta illorum tela, ſub humidisſimo & pluuiali imbre, omnem ſubſidiorum ſpem, & importunitatem adempturi circumducebant. Quindecima deinde dies menſis Septembris, milites Regii, ſub noctis caligine, frequenti ignitarum ſagittarum proiectione, in oppidum uſi, obſesſis nequicquam ope magna in extinctionem adnitentibus (*Choynicenſia* enim tecta conſtant ex culmis) oppidum incendunt. Ex quo quarta pars oppidi, cum commeatibus & ſubſtantiis conflagrauit: conflagraturum vniuerſum, ſi modica vis venti illud infeſtare perſeueraſſet. Sub tempore autem huiusmodi conflagrationis, tantus obſeſſos pauor peruaſerat, & formidinis cura omniũ pectora, ne illa inflammatione abſumerentur, & viui in poteſtatem *Polonorum* venirent, vrgebat, vt flexis genibus, precarentur reſcindi incendium: deuouentes ſe quam primum de deditione oppidi pacturos, quod & in craſtinum diem (victa tum demum ſuæ pertinacitatis, qua vti conſueuerant, ferocia) executi ſunt.

Poloni Choyniczam obſidentes, eruptione in ſe hoſtium, non ſine eorum clade bis reuerti coacti.

tandem oppidum ſuccendunt.

Lenta

1466.

Lenta tamen fuit tunc eorum pactatio, vt adumbrarent, non ſe illam vltima neceſſitate impulſos iniiſſe, donec parte media oppidi ſepita, exercitus Regius, in partem ſe alteram ſepienda tranſpoſuit. Ab inflammationis ſiquidem die, maior *Polonis* cæpit eſſe, ad præmendam obſidione *Choyniczam*, & ad incendendum iterum eius tecta pertinatia, quam obſeſſis pro illius defenſione. Quæ inflammatio niſi interueniſſet, non prius, quam conſumptis victualibus, ipſa videlicet famis neceſſitate, & non aliter traditum iri *Choyniczam* ſibi deſtinabant. Tunc enim & captiuitatis ludibrium, & fortunarum amisſionem veriti, dum renunciatum eis eſſet, nullam, inferenda obſesſis ope, ſpem habendam eſſe, *Vlricum Byſſenowen*, magnum commendatorem, *Ioannem* de *Zal*, & nonnullos alios, de oppido dedendo, Nuncios, ad Capitaneos Regios mittunt. Quæ deditio, conditionibus deditionis compoſitis, quibus cauebatur, *vt obſeſſis incolumibus, cum fortunis & rebus omnibus propriis, relictis omnibus machinis & operibus abire liceat, in Regem Poloniæ, regnumque ſuum pro Cruciferis nunquam machinari hoſtilia*, ſolutis hinc inde, a parte vtraque captiuis, vbi etiam liberatio *Pauli Iaſſyenski*, *Petri Schorcz*, & *Laurentii Schrank*, quos in dura carceris captiuitate vinculis alligatos, vſque ad obſidionem *Choyniczæ*, detinuerant, ſecuta eſt. Die autem Solis vigeſima octaua menſis Septembris, in manus Capitaneorum Regiorum, oppidum machinas, bombardas & quælibet opera dedunt. Et in continenti aſcenſis equis, magna multitudine lachrymarum ſuffuſi, in caput *Almaniæ* Principum, qui eis promiſſa non tulerant auxilia, imprecati hoſtilia, offerentes ſe etiam in eorum exterminium, voluntaria ſuffragia, ſi quis illos impetere contendat, laturos, oppido excedunt. Et in verticem propinquiorem pergendo, aliquandiu verſi fronte in oppidum, ſuæ mutabilitatem fortunæ ſpectaculo, vrbem execrati, tandem tuto, conducentibus eos militibus Regiis, in *Lemberg* perueniunt. De qua, & *Bithow*, poſt dies quindecim *Henrico* Duci *Stolpenſi*, receptis ab eo octo millibus florenorum, & relaxatis de pacto captiuis eorum Nobilibus, quos in frequenti numero, dimicando ceperat, excedunt, in propriaque, & in varias oras dilabuntur. *Caſimirus* autem Rex, deditionis *Choyniczæ*, nouitate accepta, in hymnos & ſupplicationes diuinas prorupit, & oppidanis *Ioannem Puſchkarz* (inſignem enim & pro *Choyniczæ* & pro *Sthargard* conquiſitione, conſtabat illum nauaſſe operam) pro Capitaneo præfecit. Exercitus omnis tam ex Aulicis, quam ex mercenariis militibus à *Choynicza*, victor ad *Caſimirum* Regem in *Thorun* reuerſus, vſque quo pacis durabant tractatus cum Rege manſit: ad veram meritorum æſtimationem, à *Caſimiro* Rege præmiatus.

& hoſtibus ex pacto incolumibus cum fortunis dimiſſis, per deditionem capiunt, & Paulum Iaſſienski cum ſociis olim captum liberum dimittunt.

Choynicza dedita, Cruciferos apud *Nyeſchowam*, de pace placitantes, magnus mæror affecerat, denunciationemque illius confictam, & ad terrendum ſe ſimulatam, donec Magiſtri literis certiores effecti, tenuerant. Nec dubium, quin recepta *Choynicza*, animos Cruciferorum, ad pacis, æquis conditionibus, ſubeundæ, reſpectum inclinatura videbatur. Stimulabant autem *Caſimirum Poloniæ* Regem, & Conſiliarios viris grauibus, & nonnullis exteris Principibus, id quoque ſuadentibus, iuſta in *Choyniczam*, quatenus deleretur, ira, in nullam vnquam Ciuitatem, pro defectione, hoſtiumque receptione, & belli, prope in annos tredecim productione, iuſtius deponendam. Eius enim abrogatione, notam acceptæ cladis ſublatum iri, & ſuis occiſis, parentare ſuggerebant. Non potuit tamen Rex Clemens induci, vt etiam in maxime noxios, & defectionis authores animaduerteret, aut ruinis incendiiſque, in tecta innocua ſæuiret: indignanter ferentibus pleriſque ei Ciuitati parſum eſſe, quæ ſua defectione amplius deliquerat, quam vt ei debeat clementia Regia ignoſci. Infeſtius enim in Regem, & Regnum *Poloniæ*, quam Cruciferi debacchata eſt.

Caſimirus Rex non ſine multorum indignatione adduci non poteſt, vt dedita Choynicza penitus comburatur.

Liuoniæ Marſzalcus *Molingrade*, & ſui complices, auditis conditionibus, quæ per partem Regiam, pro pacis perpetuæ confectione, petebantur, ad *Ludouicum* Magiſtrum *Pruſſiæ* ſuoſque Conſiliarios, in *Chelm* reuerſi, expoſitis ex ordine ſingulis tractatibus, quæ conditiones acceptandæ, quæque refutandæ forent conſultant, pacemque ſub quibuſcunque *Caſimiro Poloniæ* Regi placent conditionibus accipere concludunt, haud ignari, quantum ſibi virium ad omnia *Choynicza* euicta decesſiſſet. Veriti inſuper, ne circa ſe quoque in *Pruſſia* omnia ruerent, qui probe noſſent ciuium ſuorum animos, & ſtipendiarios ſuos, ad exiguum numerum redactos, & hos ipſos in ſeditionem, & rebellionem, contra ſe ſpectare, ob non ſolutum illis annis multis ſtipendium, ac in omnem ſeditionem defectionemque, quam primum occaſio ſubeſſet, ſerpturos. Victricia inſuper *Polonorum* arma veriti, cumulatiori ordine in *Pruſſiam* deferri, & ſe ac ſuum ordinem deſciſcentibus Ciuitatibus, quarum ſingulas, conſtabat ad defectionem inclinatas, exterminatum iri, validiorem occupaturi gratiam, ſe Regi & Regno *Poloniæ* vnire & dedere perpetuo, ſero quidem, ſed prudentisſimo conſilio, conſtituunt: meliorem fortunam, conditionem, & Statum, dediti, quam hoſtes habituri. Rogatus autem *Rudolphus* Apoſtolicus Legatus, eorum ſpeciali Nuncio, & literis ad ipſos in *Chelm* proceſſit.

Cui

1466.

Cui *Casimirus Poloniæ Vincentium Kyelbassa*, Cancellarium *Posnaniensem*, Secretarium suum, sufficienter de admittendis, & reiiciendis conditionibus instructum, adiunxit: facilius illic in absciſsiori numero, super omnibus pacis mediis, quam in *Thorun* transacturos. Plusquam gratus fuit, Magistro & suis, *Rudolphi* Legati, & *Vincentii Kielbasza* in *Chelm* aduentus, & per dies aliquot de principalioribus pacis capitulis, extitit concordatum. *Rudolphus* enim Apostolicus Legatus, ad componendum *Pruthenicum* bellum, totis viribus incubuerat, maximaque illi, dum suaderet à Magistro & Cruciferis, pro conditione sua, quod & *Almanus*, & Apostolicus Legatus esset, habebatur fides, vt *Poloniæ* Regem *Casimirum*, *Pruthenico* bello extincto, ad suscipiendum *Bohemicum*, quemadmodum in sequentibus narrabimus, posset facilius pellicere. Compendinata deinde apud *Chelm* pacis conclusione, *Rudolpho* Legato Apostolico, & secum vna *Vincentio Kyelbasza* in *Thorun* reuertente, post factam, per eum conclusionis, de pace habitæ, relationem, nonnullis Consiliariis conclusio ipsa, parum habere videbatur, Militaribus, & Ciuibus *Prusiæ* firmitatis & crassitudinis, neque illam posse fieri diuturnam, *Pruthenici* Milites & Ciues (fere enim omnes, per eius conditiones in sortem & ditionem Magistri & Ordinis redierant) astruebant, nouaque grauedo & molestia, apud *Rudolphi* Legati, & aliorum, pacem summopere optantium pectus incessit. Aduenit post hæc *Ludouicus Prusiæ* Magister, *Henricus Plauienski* Hospitalarius, *Gerardus* Marszalcus *Liuoniæ*, *Guilhelmus* de *Epingen*, Commendator de *Osterode*, *Vlricus Kinsberg* in *Ilawa* Capitaneus, *Georgius Sliwinski*, *Bernardus Schumborski*, Milites, & plures alii partium Crucifericarum, de terra *Sambiensi*, & *Prusiæ* milites, nobiles, & terrigenæ, & Ciues in *Thorun*. Cum quibus per plures dies, *Rudolpho* Apostolico Legato, mediante, plures tractatus, sub diuersis, qui exiles putabantur, articulis, studiis partium, in magnam extimationem versi, habiti sunt, omnique difficultatum succissa radice, in summam pacis perpetuæ, deuentum est.

De pace perpetua inter Cruciferos & Polonos opera Rudolphi Episcopi Lauantini, & Apostolici Legati, conuenit.

Quam cum nonnulli, pauci tamen admodum *Poloniæ* Consiliarii, omnes tamen fere Militares *Prusiæ*, *Paulus Varmiensis* Episcopus, & *Prussiæ* Ciues carperent, floccique facerent, molestius ferentes, quam sat erat, *Prusiæ* Magistrum, & Ordinem, in omnem fere dominatum terræ *Prusiæ*, à qua facile, si Rex, post conquisitam *Choyniczam*, enixius bello instando, *Kinsberg* obsidione vallasset, repellendus fuerat admissum. Durius tamen ob id à Pontificibus, cæterisque consiliariis *Poloniæ* coarguti sunt: differentibus, *ne, quod omnibus votis expetendum fuerat, & vltro offertur, fastidirent, nec occasionem, quæ suberat negligerent: non semper licere, quod nunc licet. Acceptandamque non aspernandam, tam fauorabilis fortunæ oblacionem, in stultorum computandi ordine, si quod superiori tempore, per arma & sanguinem, grauemque mortem petitum est, oblatum impediant suscipere*, tandem & ipsi sanioris maiorisque partis sententiam æmulati, in pacis conditiones, studio *Rudolphi* Legati Apostolici & limatas & digestas consentiunt. Qui caste sincereque in partem vtramque, duobus propè mensibus versatus, fructum est amplissimum suæ missionis consecutus: summa fide, probitate, continentia, puritate, modestissimisque moribus, partis vtriusque beneuolentiam & extimationem obtinuit. Talem se in pace conficienda, talem in dirimendis difficultatibus, talem in dissoluendis, nodosis disceptationibus, talem insuper, in admonendo & persuadendo gessit, parti vtrique integritate gratissima, vt ad rem ipsam optimo fine componendam, diuinam illi affulsisse gratiam, non secus, quam pacis angelo mirarentur vniuersi. Gratias illi reddendo ingentes, quod bellum atrox horrendum, & diuturnum, consilio saluberrimo, integritate admiranda, & virtute eximia, incendia & sanguinis humani profluuia restrinxerit, disiunctissimosque populos, odiis prope maioribus certantes, quam viribus, ad pulcherrimam & conformem idemptitatem reduxerit, & solito consociauerit fœdere atque glutinio. Quem dum gratificationis studium, prorsus abdicasse partes viderant, facilius illius persuasiones acceptabant. Sed & pax ipsa *Casimirum* Regem mulcebat, qui etsi se arbitraretur & iure & victoriis superiorem, in meliori tamen sua fortuna videns de pace agi, atque in secundis rebus, satius quam in aduersis, sapere solertissimum ducens, pacem acceptat. Eo à Rege & Consiliariis credita solidior, quo æquioribus conditionibus, Legato Apostolico dictante, composita est. Eo insuper, ad componendum notatus feruere ardore, vt quamuis pestis epidimica, etiam in *Thorun* irrepsisset, & plures ex militibus suis, & interioribus consiliariis, cæterisque mortalibus, singulis diebus, caderent. *Sandiuogius* insuper de *Lanzenicze* Palatinus *Siradiensis*, posteaquam à peste inuasus, tertia die ceciderat, *Ioannes Gnesnensis* Archiepiscopus periclitatus ægre euaserat: non se tamen torsit, quin quamuis suadentibus fugam Consiliariis, donec pax omnis ad extremum perfecta fuit, subsistere in *Thorun* perseuerauit, suoque huiusmodi mirabili duramento, Prælatos & Consiliarios fugam, pauore mortis assidue grassantis meditantes, ne abirent, circa se continuit, virumque se heroicum, luem pestis nihilipendendo, monstrauit.

Vi-

1466.

Hostis per milites Masouiæ profligitur.

Vigesima quinta mensis Septembris, hostes ex monte *Hitzko* quem *Wkra* abluit, prope *Szarnovv* incastellato, dum in *Masouia*, in numero quadraginta equitum spolia agerent, à *Dadzibog* de *Goladkovv*, genere *Iunoscha*, & Aulicis Ducis *Masouiæ Conradi*, profligati sunt. Mons ipse, qui a *Mischka*, & trecentis suis complicibus tenebatur, expugnatus, omnesque, qui illum tutabantur, a militibus *Masouiæ*, aut occisi, aut capti.

Pax perpetua

Die Solis, decima nona mensis Octobris, pace perpetua in vniuersis articulis, conditionibus, atque punctis, per dies plures digesta, limata, concordata, & in Priuilegium perpetui fœderis, sub latino idiomate cum subscriptione manus propriæ *Rudolphi* Legati Apostolici, & trium Notariorum publicorum Sigillis, insuper *Casimiri Poloniæ* Regis & *Ludouici* Magistri Ordinis *Prusiæ*, Prælatorum quoque & Consiliariorum partis vtriusque, redacta, atque roborata, apud domum *Gyeldæ*, *Thorunensis*, vterque cum suis, Rex videlicet *Casimirus*, & Magister *Ludouicus*, in magna multitudine personaliter conuenit. Et post mutuas exceptiones, salutationes, & amplexus, tum primum a Rege in Magistrum, & vicissitudinarie factas, silentio indicto, *Rudolphus* Episcopus *Lauentinus*, Legatus Apostolicus, pacem inter *Casimirum Poloniæ* Regem, suosque ex vna, & *Ludouicum Prusiæ* Magistrum, & Ordinem suosque ex altera, partibus, fœliciter initam, consumatam, & conclusam publicat, & primum idiomate *Almanico*, cum *Polonicum* ignorauit deinde per organum *Vincentii Kyelbassa*, Secretarii, in *Polonico*, singulos eius articulos ex ordine enarrat. Quibus a parte vtraque confessis, & approbatis, primum *Casimirus Poloniæ* Rex, deinde *Ludouicus* Magister *Prusiæ*, flexis genibus, in *Rudolphi* Legati Apostolici manibus, super lignum Crucis viuificæ, iureiurando se astrinxit, pacem conclusam in omnibus clausulis, conditionibus, atque punctis, custoditurum. Idem fecerunt, *Ioannes Gnesnensis* Archiepiscopus, *Iacobus Wladislauiensis*, *Paulus Varmiensis* Episcopi, omnesque tam Regii, quam Magistri Consiliarii, Palatini, Commendatores, Officiales & Dignitarii, atque Ciues. Itum est deinde ex *Gyelda*, in sanctæ *Mariæ*, fratrum minorum Basilicam, & hymnus. *Te Deum laudamus*, cantatus, Missaque in honorem benedictæ Trinitatis, *Rudolpho* Legato rem Diuinam explente, & sub præsentia *Casimiri* Regis & *Ludouici* Magistri, solenniter acta. Magister cum omnibus suis honore mensæ a Rege exceptus, & splendide tractatus, diesque illa in magno gaudio, iucunditate, & exultatione absumpta est.

vltro citroque iureiurando firmata: inter Polonos atque Cruciferos Thorunii consumatur.

Illo plane die, quantum omnipotens Deus, cum gente & natione *Polonica*, misericordiam suam mirificauerit, ostendit, dum & Prouincias insignes a Regno *Poloniæ*, diuturno tempore scissas, & alienatas restituit, & hostem infestum pacatum & vnitum reddidit. De iratis beneuolos, de suspectis placatos, de austeris mites, de hostibus amicos, & vnitos, fecit. Bella tumentia sedauit, pacificauit oram *Pruthenicam*, *Pomeranicam*, & *Dobrzinensem*, cæde & Ciuili sanguine madente. Nulla in parte orbis, tam diu Ciuilis Cruoris rabies debacchata, fines sui propagauit imperii, & plurimis illud, apud longe & prope positos populos, nobilitauit, & extulit præconiis, adeo, vt plerique *Almaniæ*, & Cometanei Principes & populi super tam magnifica Regni *Polonici* Sublimatione, singulari torquerentur inuidia, & pacis calumniarentur conditiones. *Wratislauiensis* tamen populus, & Ciuitas, haud mediocrem fidem, gratitudinem, & deuotionem, in *Casimirum* Regem, & Regnum *Poloniæ* tunc monstrauit. Quæ, pacis conclusæ nouitate, ad se literis *Rudolphi* Apostolici Legati perlata, laudes Domino, per singulas ædes sacras, alto clamore, cum pulsu campanarum, cecinit, & in noctem sequentem ignibus extructis frequentius effusa, læticia gaudioque carmina iubilauit. Maiorem ob id apud *Georgium Bohemiæ* Regem, liuoris & indignationis contractura sarcinam, quem diuersum dolor, liuor, ira, mæror, quod se repudiato & neglecto, *Polonorum* Regis gratulabatur successibus, distrahebant, præcipiti, in alieno occupando Regno, gradiens via, & stabilem religionis nostræ ortodoxæ deserens ordinem, peregrina & erronea sectatus dogmata, lætos non habiturus exitus, prosperitatis suæ velocem cursum, quamuis, vt plerique rebantur, iniucundum, & noxium, & excelsam suæ potentiæ machinam, repentino atque insperato tandem fine, amissurus. Illo insuper die, Diuinitas consuetudinem suam ostendit, quæ non amouere initio pericula, sed multiplicare permisit. At tum demum confractis pene & exterminatis omnibus rebus, opem tulit, ac præter omnem spem, mirabili suæ prouidentiæ benignitate, bellum atrox, & in annum prorogatum tredecimum, extinxit: in ipso necessitatis articulo, cum bella plus solito intimuissent, & bellantium rabies, crudelia quæque & extrema moliretur, magnitudinem virtutis suæ indicans, & mortalium tolerantiam clementer exercens. Vicitque tunc, licet multis sæculis caligine suffusa veritas, & id, quod Cruciferi multis ingeniis, coloribus, & astu, ambiguum fecerant, vtrius populi *Pomeraniæ*, *Chelmensis* & *Michalouiensis* terræ forent, illustratum est, terræque ipsæ, pro quibus annis Centum quinquaginta certebatur, iuris Regni *Polonici*, vt erant declaratæ. Quarum recuperatione, *Casimirus Poloniæ* rex contentus, morigerum se Apostolico Legato *Rudolpho*, circa pacis confectionem gessit, ad cætera: ostendens se victoria non insoleuisse, & bello tam diu-

Terræ, Pomeraniæ, Chelmensis, & Michalouiensis, Regno Poloniæ,

1466.

diuturno, non, nisi quæ sua erant, quæsiuisse. In hac autem re, Diuinum numen mortalibus quibusque, aliena per iniuriam occupantibus, formidandum est, quod iniustos rerum alienarum inuasores, dum se magis tutos crediderint, solet vlcisci seuerius. *Marienburgense* autem Castrum, ideo in sua ditione *Casimirus* Rex consistere, & perpetuo Regno *Polonico* applicare voluit: veritus, vna cum Consiliariis, ne situs bonitate, & murorum magnitudine, ac robore, in potentiam formidabilem, sibique periculosam euaderet, & ex Castri tam celebris ditione, ac nomine, Ordo, quandoque, opportunitate conspecta, superbiret: Succisurus eo pacto ab ordine omnem hostilitatis atq; rebellionis occasionem, materiamque, vt fideles illos subditos, & adiutores perpetuos haberet: quos annis multis hostes infestos pertulerat. *Culmensis* insuper Ecclesia, suæ matrici, & metropoli *Gnesnensi* ecclesiæ reunita est, quæ a *Leschkonis* albi, *Cracouiensis*, *Sandomiriensis* & *Pomeraniæ* Ducis, ac *Polonorum* Monarchæ, vsque ad tempora moderni Regis *Casimiri* tertii, per annos circiter ducentos, ab Ecclesia *Polonica* abstracta, *Liuonicæ*, *Rigensi*, in rerum natura, dum *Chelmensis* fundaretur, nondum extanti, per longa, non terrarum modo, sed & marium spacia adiecta fuerat. Quo quidem callido & vafro ingenio, *Carolus* quartus *Romanorum* Imperator & Rex *Bohemiæ* in abstrahenda a *Gnesnense* Prouincia, Diœcesi *Wratislauiensi*, quasi quodam nouo præstigio visus est vti, vt iuxta ac Dominium abstraxerat, ita & Diœcesim appropriando nouo Archiepiscopatui *Pragensi* abstraheret, nisi eius molitiones *Casimiri* secundi, *Poloniæ* Regis, scrupulosa cura represissent. Conatus est insuper Magister *Prusiæ*, & Ordo Cruciferorum, denarii sancti *Petri*, in Diœcesi *Chelmensi*, vetustam redditionem, negata per annos quatuordecim, sedi Apostolicæ debita eius solutione, & tolerando totidem annis censuras, extinguere ius vetus, & liquidum, quod terras & regiones Regni *Poloniæ* quoties vsurpantur, iniuste detineri clamitat: existimantibus callidis coniectoribus, quod ius Regno *Polonico* & Prouinciæ *Gnesnensi* in terra & ecclesia *Chelmensi* competens, tot tantisque adumbrationibus tollere, & perpetuo obliterare potuissent.

& Archiepiscopatui Gnesnensi Diœcesis Chelmensis accedit.

Illo quoque die, beatæ *Brigittæ*, *Scotiæ* Reginæ, in secundo reuelationum libro, Capitulo decimo nono, versus finem, constat, verificata esse: quorum & exemplar subnectimus. *Ostendi tibi supra de apibus, quæ habent triplex bonum, de apiastro suo, Dico tibi nunc, quod tales apes, deberent esse illi Cruciferi, quos in illis finibus Christianorum posui, sed iam pugnant contra me, nam de animabus non curant, non patiuntur corporibus conuersorum ad fidem Catholicam, & ad me de errore. Opprimunt enim eos laboribus, priuant libertatibus, in fide eos non instruunt. Sacramentis priuant, & cum maiori dolore mittunt eos ad infernum, quam si starent in suo consueto paganismo. Etiam non ob aliud pugnant, nisi ut dilatent superbiam, & augeant cupiditatem suam. Ideo venit eis tempus, quo confringentur dentes eorum, manus dextra mutilabitur, & subneruabitur, dexter pes eorum, vt viuant, & se ipsos cognoscant, amen.* Ad prophetiam autem beatæ *Brigittæ*, etiam cœlestis numinis accedebat ostentum. Stella enim, vt in superioribus præmisimus, crinita per biennium exorta, quæ & bellum atrox diuturnumque, & Cruciferorum ex terris, quas occupauerant, portendebat amotionem.

Vaticinium diuæ Brigittæ, Sueciæ Reginæ, de exterminio Cruciferorū.

Conditionum autem perpetuæ pacis *Pruthenicæ* Summa a me abscissius, quo poteram compendinata, hæc est, *vt cessantibus omnibus bellis, rancoribus & infamits, Rex & Regnum Poloniæ, terras suas naturales, Chelmensem, Michalouiensem & Pomeraniæ, iuxta veteres limites, cum omni integritate habeat. Magister & Ordo de illis, & earum iure, quomodolibet competenti, perpetue & in æuum, tribus villis duntaxat in Nerga exceptis, quas de speciali gratia Casimirus Rex Magistro & Ordini, ex terra Pomeraniæ, propter commodiorem piscaturam in Hab, venatione sibi totius Nergiæ reseruata largitus est.* Item *Castra & oppida Marienburg, Schtum, & Cristburg, item Ciuitatem Elbing nouam, & veterem, cum suo districtu, & oppido Tolkmith, & suo districtu, & officio Valdapht, & sex villis Castri Holand, & omnibus militibus vasallis, ad Regem & Regnum Poloniæ, perpetuo pertineant, & Magister & Ordo perpetuo illis renuncient*, item *quod tota terra Prusiæ cum suis Castris, Ciuitatibus, oppidis, militibus, & villis, (Marienburgensi, & Elbingensi Castris, oppidis & districtibus, exceptis)* & *cum iure patronatus, & ditione Episcopatuum Pomesaniensis, & Zambiensis, Magistro & Ordini perpetuo remaneat, in illorumque iure & dominio perpetuo consistat.* Item *quod piscaturarum Reuvtel, medietas cedat, Regi, & Regno, medietas Ordini & Magistro.* Item *quod Ludouicus Magister & quilibet suus successor Magister Prusiæ, sit Princeps & Consiliarius perpetuus Regni Poloniæ, & Commendatores principaliores, a Magistro pro tempore deputandi, sint Regni eiusdem Consiliarii, in Regis & Regni Poloniæ protectionem, subiectionem, & defensionem, perpetuo duraturam, assumpti, & ab eis affectione Regia tractandi, honorandi, & diligendi, & in iuribus eorum conseruandi. Tenebiturque quilibet Magister de nouo in Magisterium assumptus, Regi Poloniæ, cuilibet pro tempore, post sex Menses, in die assumptionis se personaliter repræsentare, & tam pro se, quam Commendatoribus, & terris Prusiæ præstare Regi & Regno Poloniæ iuramentum, de obseruanda præsenti perpetua pace, & nunquam petenda absolutione, aut relaxatione iuramenti, nec concessa, aut concedenda vti: in sinistra Regum Poloniæ habiturus locum primarium & sessionem.* Item, *quod Magister & Ordo, ac terra Prusiæ, & quæcunque aliæ per Magistrum*, & *Ordinem, sub barbaris conquirendæ, sint perpetuo Regi & Regno Poloniæ connexæ, iunctæ, vnitæ, & inuisceratæ, ita ut sint cum Regno Poloniæ vnum & indiuiduum corpus, vna gens, vnus populus in amicitia, fœdere, & vnione: nullum alium, quam Reges Poloniæ, præter summum Pontificem, pro Capite, & superiore recognituri. Laturi insuper illis contra omnes auxilia hostes, & nunquam illos in prosperis aut aduersis deserturi, nec sine eorum speciali scientia & consensu, celebraturi fœdera, aut bella Catholicis moturi.* Item *quod Chelmensis ecclesia ad suam matricem & primitialem Ecclesiam Gnesnensem redeat, & illi reuniatur: ex regulari in secularem transferenda, in ditione Regis & Regni Poloniæ perpetuo duratura.* Item *quod Ecclesia Varmiensis, cum suo Capitulo & omnibus Castris & Ciuitatibus, ditionem & ius Regis Regnique Poloniæ, perpetuo transeat: renunciantibus illis Magistro & Ordine.* Item *quod ad ecclesiam Chelmensem præfatam promoueatur Secretarius Regius Vincentius Kielbassa: habiturus & Pomesaniensem in commendam, ad vitam: Eius morte secuta, ad regularitatem & ditionem Magistri reditura.* Item *quod Castra, Ciuitates, oppida, Villæ, & quælibet loca Ecclesiastica reddantur per partem vtramque, eorum ecclesiis. Soluantur hinc inde omnes captiui, Stratæ veterem habeant vsum. Abstineatur ab omni impositione, omnium teloneorum, & depositoriorum. Ad Ordinem sanctæ Mariæ Theutonicorum prædictum, etiam de subditis Regni Poloniæ personæ assumantur, capaces ordinis, ita tamen, quod non excedatur medietas, & in distribuendis Commendariis, & officiis, Ordinis habeatur etiam ad illos respectus. Magister eligatur idoneus, absque demerito, & sine scientia Regis, & Regni Poloniæ, non amouendus.* Item, *quod Rex, Regnum, Magister & Ordo, ad nullam Ecclesiasticam potestatem, vel mundanam recurret, & præsentis pacis solutionem petet, nec vtetur impetrata, vel motu proprio concessa.* Item *Castrum, Ciuitas, oppidum, munitio, in terris Regiis, Pomeraniæ, Chelmensi, Michalouiensi, quomodolibet intercepta, vel Magistro tradita, debet Regi & Regno Poloniæ restitui, aut cum assistentia Magistri expugnari, & e conuerso reddi.* Item *quod Castra, Ciuitates, ad Regem, & Regnum Poloniæ, & vice reciproca, ad Magistrum & Ordinem, ex fœdere pertinentes, in festo sancti Ioannis Baptistæ cuilibet partium debent consignari, & reddi, & Ciuium & subditorum, omnis hostilitas, & rebellio perpetuo obliterari vitæque eorum, & fortunis securitas, plena haberi. Et quod omnes donationes, venditiones, & alienationes, hinc inde in bonis quibuslibet, in partem alteram cedendi, sub bello factæ, debeant cassum & retractatum iri. Omnes profugi & exules, militares duntaxat, & nobiles, ad bona sua reuerti, de illis pro beneplacito dispposituri, & omnis bonorum eorum alienatio irritari. Ciues vero exiliati, & profugi, in omnia æque bona, domos & agros, restitui, quæ non essent vendita, ante præsentis Diætæ inchoationem. Pro venditis quoque, licebit eis dare precium expositum, per emptorem.* Item *quod pacem ipsam omnes Episcopi, Duces, Palatini, Dignitarii, Commendatores, Militares, Ciues Regni Poloniæ, & Prusiæ, iurabunt seruare: renunciando omnibus exceptionibus iuris & facti.* Item, *quod Casimirus Poloniæ Rex, & Ludouicus Prusiæ Magister, etsi firmam, ratamque pacem præsentem, vel ex eo crediderint, quod a Legato Apostolico, Rudolpho Episcopo Lauantino, tractata, ordinata, approbata, & confirmata sit: pro maiori tamen eius subsistentia, & robore, per suos Oratores instabunt, vt præsens pax, fœdus & vnio, vltronee per partem vtramque celebrata, confirmetur, per Summum Pontificem, specialibus bullis, adiecta pœna Censurarum in transgressorem cum suppletione omnium defectuum, quacunque authoritate firmatorum, & specialiter cum cassatione allegationis, quæ prætendi quomodolibet possit: cum & in Diætam vtraque pars sponte venerit, & concordiam, fœdus, & vnionem inierit vltronee, & initam, in singulis conditionibus & articulis, speciali & expressa voluntate emologauerit.* Sic bellum in quatuordecim annos protractum, spe omnium propter cunctationem solam Principis in rebus omnibus, serius finitum est.

Articuli seu conditiones initæ pacis perpetuæ

inter Casimirum Regem Poloniæ, & Ludouicum Magistrum Prusiæ.

1466.

Tali itaque, quem, vt præscripsimus, modo, ordine, & fœdere, Prusia vniuersa, postquam *Polonos* vario Marte, multoque cruore, & sudore, annis prope tredecim, exercuisset, *Polonico* Regno vnita atque dedita est. Cæpitque ex tunc area Regni *Polonici* diffusis oris protendi, & nominis sui illustre præconium dilatari, salubri consilio, salubri arte, & magis Diuina quam humana prouidentia, victores victis, & nigræ Crucis osores, cultoribus illius permixti, ac post cruenta & sanguinaria bella, viribus copiarum, & ingeniis Callidis, terra marique gesta, post grauia odia, quæ annis tredecim sanguis fusus, vix explere potuerat, pax optima, solida, terra marique composita est. Cuius compositionis maximam partem laudis, atque æstimationis, *Rudolphus* Episcopus *Lauantinus*,

Apo-

1466.

Apoſtolicus Legatus tulit: quoniam illo authore, atque agente, ab infeſtis armis, quæ magnam turbationem Catholicis tantopere A attulerant, fuit diſceſſum. Qui priusquam *Wratislauia* ad *Thorunenſem* Diætam egrederetur, oraculo deuotæ & religioſæ *Veronicæ* Virginis, de *Cracouia* ortæ, ſed circa *Wratislauienſem*, multis iam annis demorantis, Eccleſiam, & frequentes habentis reuelationes, ad liquidum edoctus, pacem *Pruthenicam* à ſe confectam iri: quemadmodum eidem *Veronicæ* per viſionem, qua in conſpectu altiſſimi Legatus ipſe viſus eſt, ab ea conſiſtere, & acinacem ab vtraque parte acutum confringere, *Pruthenicum* bellum confringendum, ab eo Angelo interpretante monſtratum eſt. Et quamuis pax præfata, & ipſa ſui natura, & optimis æquisque conditionibus, ſuis læta eſſet, deſidera- B bilis cunctis, & iucunda, vniuerſi quoque viri, pacifici & timorati, *Caſimirum Poloniæ* Regem, & Conſiliarios ſuos, *Rudolphum* Apoſtolicum Legatum, cæterosque authores illius, ſummis laudibus ad cœlum efferrent: *Georgius* tamen *Bohemiæ* Rex dolore ingenti, cadentis ſuæ ad irritum ſpei, angebatur, quippe qui *Polonos Pruthenico* bello, in multo longius tempus diſtineri, atque exhauſtum iri optauerat, & per diſſidentias cum Cruciferis, mutuaque bella, Regnum *Bohemiæ*, ſibi & filiis male quæſitum, & quærendum, diuturnum fore crediderat. Qui, cum illam primum, ex rumore ſonoro & precipiti, confectam audiſſet, diu credere renuit, ne indolendum ſibi vehementius foret, ſi cre- C deret: aſſerens *ingeniis ſuis abunde prouidiſſe, ne pacem Pruthenicam confectam iri, & irarum atque bellorum flammas, largo hactenus cruoris mutui imbre productas, lenteſcere contingeret.* Dum vero contra, ac ipſe ratus, pacis *Pruthenicæ*, multorum relationibus, atque literis glorioſius confirmaretur exitus, ſtomachans & indignans, ac liuore ſeſe excrucians, *ſtabilem & diuturnam fieri non poſſe*, apud ſuorum aures deducebat, *& ex impedimento, per Cæſarem, & Electores Imperii, Almaniæque Principes dando, vel ex eo ſolo, quod mercenarii milites, in parte vtraque, in emerito ſtipendio negligendi, illam infecturi forent.* Eoque vno reſpectu ſe & ſecum ſentientes, in communi anxietate & liuo- D re, quam maxime ſolabatur. *Lithuanis* quoque ipſa pax ſciebatur parum grata, moleſtius ferentibus, quod *Polonos* bellis *Pruthenicis* occupatos facultatem nocendi nacti, bello pulſare, pro conferenda eis *Podolia*, & iure ac proprietate terræ *Lucenſis*, quæ *Volhinenſis* antiquitus dicebatur, abdicanda, omiſerint, & quod tempus expectatum amiſerint, quæ *Polonos* & *Pruſſiæ* acceſſione, atque potentia auctos, & cæteris impedimentis vacuos, tam opportune iam aggredi non poſſent. Torſere denique ſe nonnulli Proceres *Poloniæ*, ex pacis præfatæ proſpero atque inopinato euentu, cum, quod illis non adhibitis, fœdus ictum, deputabant ignominiæ, tum, quod republica bello exonerata, & ea, quæ emungere ſolebant, rapturi non eſſent, & quæ detinebant Regalia, Rege pecuniarum abundantiam conſecuto, amiſſuri. Nitebantur etiam per cæcam inuidiam, qui pacem tractauerant, & confecerant, non ſine manifeſto & euidenti, propter peſtem aſſidue graſſantem, periculo, quod ſoli illa non aſſequebantur, honores corrumpere & premia: aſtruendo *potuiſſe confici pacem meliorem, pacisque condiciones feraciores, ſi præcipitatio non interueniſſet, & rem integram, ad Conuentionem generalem in Pyotrkow tenendam, dilatum iri placuiſſet.* Ignari rerum humanarum, quæ fluxæ ac mobiles, in aduerſa ſæpe, quoties moderatio & æquitas illas non rexerit: Diuino nutu vertuntur: cum potius clementiſſimo Deo gratiæ immenſæ ab vniuerſis agendæ forent, quod ad pacem, æquis conditionibus ineundam, parti vtrique, animos mentemque tribuerit. Mercenariis insuper militibus, pax ipſa cordi non erat, pacisque non probabat capitula: qui veluti belli inſtrumenta, ſub pace, minus ſe penſum iri, & precium ſuæ æſtimationis & militiæ, ea ſecuta, ſciebant caſurum. De hac autem pace & victoria, *Polonis* neque ſuperbiendum, neque gloriandum eſt, vtpote, quæ non eorum viribus, induſtria aut merito, ſed ſola peruenit propiciatione Diuina. Venerandumque ipſis, & aſſidue glorificandum nomen Diuinum, fortunæque expaueſcenda mutabilitas, & id maxime, & ante omnia intelligendum, ſentiendumque *Dominia & regiones facile amitti, quas contigerit, aut occupari per iniuriam, aut iure & iuſtitia non adminiſtrari.*

Veronica virgo vates, Legatum Apoſtolicum Rudolphum pacem inter Polonos, & Cruciferos confecturum, Georgio Bohemiæ Regi prædicit.

Et quibusdam ex Polono Senatu

ac militibus, atque externis pax ipſa non placet.

Honoraturus *Caſimirus Poloniæ* Rex *Rudolphum* Apoſtolicum Legatum, ſuum iam ex *Thorun* in *Wratislauiam* appropinquantem diſceſſum & labores, quos in conficienda pace menſibus prope duobus pertulerat, præmiaturus, quatuor illi argenteas ſcutellas, & duas pelues, quadringentos florenos in auro, quatuor pocula deaurata, veſtes multiplices Sabellinas, & mardurinas, purpura nobili contextas, equos pulcherrimos, & nonnulla alia magnifica dona iuxta meritum transmittit. Quæ pater ille, ſua illa celebri modeſtia ſuſcipere aſpernatus, ne ſibi probro haberetur, humiliter à *Caſimiro* Rege expetiit, maius ſe donum ex recuſatione, quam & natura ſua, & Sedes prohibet Apoſtolica, quam ſuſceptione ratus, ab ipſa Sede & Regis promotione, ſeruato cultu modeſtiæ, adepturum. Et quamuis ab inſignibus, & grauibus viris, itidem & à *Caſimiro* Rege ad illum deſtinatis, vt ex donis ipſis, ſaltem aliqua grata accipere in animum induceret, iterum atque iterum, cum multipliciter vexaretur, aſpernatus eſt omnia & petitionis frequentem inſtantiam, & petentium

Rudolphus Legatus Apoſtolicus

innata modeſtia, ampliſſima dona Regis Caſimiri renuit.

1466.

dignitatem, manus ſuas, ab omni munere inceſtas ſeruauit. Extendit & in Magiſtrum *Pruſſiæ Ludouicum* ſuosque omnes *Caſimirus* A *Poloniæ* Rex ſuæ munificentiæ dextram, & veſtibus triplicibus Sabellinis, valde optimis, Magiſtrum veſtiens, dat inſuper pro viatico, trecentos florenos, duos ſcutellas, & duas pelues argenteas, duos pulcherrimos equos. In *Henricum* vero *Plavienski* Hoſpitalarium, *Gerhardum Molingrade* Marſzalcum *Liuoniæ*, *Vilhelmum* de *Epingen*, Commendatorem de *Oſterode*, *Vlricum* de *Kinsberg* in *Ilawa* tenutarium, duplicia veſtimenta Sabellina, & mardurina, florenos, & equos contulit. In *Bernhardum* denique de *Schumborg*, Capitaneum *Chelmenſem*, *Georgium Sliwienski*, milites, qui cum Magiſtro *Ludouico* aduenerant, ſimplicia Sabellina. In duos vero B fratres Cruciferos Magiſtro & Cubiculo aſſiſtentes ſuo, qui appellantur Compani, mardurina diſtribuit: non computatis his, quæ in Magiſtrum & omnes ſuos, dum apud *Thorunenſem* diætam ſtaret, per omne tempus contulerat. Nec his omnibus Rex optimus contentus, nimia egeſtate & pauperie *Ludouici* Magiſtri cognita, quo ſibi & Regno illum & Ordinem ſuum fideliorem efficeret, quindecim millibus florenorum eum donat, quibus ſuis ſtipendiariis facilius ſoluat, & recedentibus mercenariis ex *Pruſſia* militibus, amœnitas pacis robuſtius vbique conſurgat. Qua quidem liberalitate *Ludouicum* Magiſtrum *Pruſſiæ*, C & omnes ſuos adeo Rex deuinxit, vt pro cuſtodiendo pacis fœdere, impenſius etiam quam exigebatur, operam ſuam nauaturos repromitterent: pœnitentia graui afflicti, quod *Frederici* Imperatoris Ducis *Auſtriæ* & Electorum Imperii, vanis promiſſis deluſi, in pacem perpetuam dudum ante, cum Rege & Regno *Poloniæ* venire tardauerint, nec vnquam alias priuatim, & publice ordo Crucifericus, *Polonico* Regno fuit coniunctior.

Magiſter vero Ludouicus

cum ſuis principalioribus

honoratur illis.

Delegati poſthæc Nuncii, ad Summum Pontificem, *Paulum* ſecundum in Vrbem à *Caſimiro Poloniæ* Rege, videlicet *Vincentius Kielbaſſa*, ad Eccleſiam *Chelmenſem* D nominatus & *Ioannes Oſtrorog*, Iuris vtriusque Doctor, Caſtellanus *Myedzirzecenſis*, à Magiſtro vero *Pruſſiæ Ludouico*, *Ioannes Vinkeler* Decretorum Doctor, ſub vna comitiua ituri, & poſt præſtitam præſtandamque obedientiam, actas quoque in Papam gratiarum actiones, pro bello diuturno, opera ſui Legati *Rudolphi* ſummoto, confirmationem fœderis, de certa ſcientia, æquo tenore petituri. Quibus quoque & hoc iniunctum eſt, vt *Rudolphum* Epiſcopum *Lauantinum* in Cardinalem, pro ſuo merito, enarratis ſuis virtutibus, & exactiſſima, quam in procuranda pace *Pruthenica* egit, cura, creari ſummo conatu exoptent & procurent. Quem *Caſimirus Poloniæ* Rex, dona ſua abnuentem, in perpetuum ipſo acceptante, delegit Conſiliarium, & ducentos florenos in Zuppis *Cracouienſibus*, pro annuo ſalario illi deputauit.

Legati Romam pro confirmando fœdere inter Polonum & Cruciferum icto, mittuntur.

Petituri etiam vt Rudolphus author pacis Pruthenicæ

in Cardinalem creetur.

Cui ducentos florenos Caſimirus Rex annui ſalarii in Zuppis aſſignauit.

Orditurus autem apud *Caſimirum Poloniæ* Regem rem fidei, & *Bohemicam*, (concretæ enim erant) *Rudolphus* Epiſcopus *Lauantinus*, Apoſtolicus Legatus, gratia quarum principaliter, ad intercipiendum bellum *Pruthenicum*, omni conatu æſtuauerat, petita à *Caſimiro* Rege audientia, in *Ioannis Gneſnenſis* Archiepiſcopi, *Iacobi Wladislauienſis* Epiſcopi, *Lucæ Poſnanienſis*, *Ioannis* de *Rythwiani*, Regni *Poloniæ* Marſzalci, præſentia, *Caſimirum* Regem nomine Summi Pontificis, *Pauli* ſecundi, orat, rogat, requirit, & hortatur, *ne ſacræ fidei rem in Regno Bohemico ab improbo & callido hæretico Georgio Poſdziebraczki, diutius in opprobrium totius orthodoxæ fidei conculcatum iri, & Regnum illud contra ius fasque detineri, ab eius iniuſto occupatore, qui variis dolis, & vt fertur, etiam per venena, nobiliſſimo inter Principes adoleſcente, Ladislao Hungariæ & Bohemiæ Rege, enecato, quæſiuerat, detineri ſinat: eo maxime attento, quod Regnum illud pene eiusdem linguagii & nationis cum ſuo Polonico ſit, & nulli alteri, quam ſibi, ratione conſortis Reginæ Eliſabeth, Regni illius ex patre, auo & protauo, vnicæ hæredis, & filiis ſuis, quos Dei dono frequentes in ſpem Regni eiusdem progenuit, debeatur.* Addidit præterea *eſſe in Regno illo plures inſignes Barones, fideles, & orthodoxos, eſſe & plures numero Ciuitates, præſertim vero Wratislauienſem, eſſe, & Sleſiæ Principes, dominatum ſuum, & ſuſceptionem Regni Bohemiæ magnopere expetentes, & qui eſſent, non ſecus quam pernicioſam peſtem Georgium deſerturi. Conſurgeret itaque, & Regnum illud primum pro Dei honore, & fidei ſanctæ exaltatione, deinde pro iure, ſibi debito, & gentis, ac linguagii idemptitate, à monſtris hæreſeos, ac detentione iniqua, ſolueret: amplificaturus eo ipſo præmium ſibi apud Deum, & nomen apud poſteros. Quod ſi forte regni Poloniæ, & cæterorum ſuorum principatuum, cura & charitas eum à ſuſcipiendo diſtinerent, aut daret ſaltem pro Rege Bohemiæ filium ſuum Wladislaum natu maiorem, aut, ſi id quoque moleſtum eſſet, ſecundo genitum Caſimirum, aut tertio genitum Albertum, & ad extremum, vltimo tunc genitum Alexandrum, tutiſſimam Regni ſedem, apud Wratislauiam, donec cætera in ditionem accederent, habiturus, ſiue ſolus præſidere vellet, ſiue filium aliquem inſtituere mallet.* Neque enim

Caſimirus Rex nomine Summi Pontificis rogatur,

vt Regnum Bohemiæ pro ſe ipſo,

vel aliquo filio ſuſcipiat,

1466. *enim fas ducunt cæteri Principes, suscipiendi Regni Bohemici, & exterminandæ hæresis, sub Georgio plurimum virus suum diffundentis, Casimiro Poloniæ Rege, filiisque suis superstitibus, regimen assumere, Casimirumque Poloniæ Regem, aut aliquem filium suum, & non alium, tam summus Pontifex, & Collegium Cardinalium, quam omnes Reges, & Principes orbis, iustum & legitimum, ad assumendum Regni illius Diadema, destinant, facile Diuinitate propicia, & pestiferum ritum, & iniquam Georgii dominationem, obtriturum. Ad quam rem operosius expediendam, & summi Pontificis præstabuntur fauores amplissimi, & pecuniaria auxilia, & totius Slesiæ, ac Lusatiæ ego ipse plenam possessionem polliceor.* Breui *Casimirus Poloniæ* Rex cum suis deliberatione capta, respondit Legato Apostolico, *Legationis suæ seriem, continere ardua, nec super illa angustia temporis, & ab ipso, & Consiliariis suis, rerum Pruthenicalium expeditione fessis, & in recessum, ob grassantem in Thorun Pestem, festinantibus, posse quicquam bene transigi. Proinde ad Diætam Pyotrcouiensem, circa Principium mensis Maii, ab eo & frequentiori Consiliariorum numero tenendam, personaliter veniret: responsionem suæ legationis illic, fauente Domino, accepturus.*

Georgium Regem hæreticum, ac vna hæresim inde extirpaturo.

Omnibus apud *Thorunensem* Diætam, propicia Diuinitate, rite expeditis, mercenariis etiam militibus, sui stipendii solutionem, in diem vsque beati *Ioannis* Baptistæ, prolongantibus, *Rudolpho* Apostolico Legato *Wratislauiam*, *Ludouico* vero Magistro, cum omnibus suis in *Prussiam* diuertentibus, *Casimirus Poloniæ* Rex, die Martis vigesima octaua mensis Octobris, de *Thorun Nyeschowam* egressus, per *Raczyasch Viskithi*, & loca villarum abstracta, vitando auram infectam, die Solis octaua mensis Nouembris, in *Kozyenicze* peruenit. Vbi extunc ordinandis, expediendisque plurimis rebus, nonnunquam etiam tractandis venationibus, intentus, vsque ad vigesimam nonam diem mensis Ianuarii, cum Consorte sua Regina *Elisabeth*, mansit. Sub idem autem tempus, mercenarii milites, tam Magistri, quam Regii, ne sui stipendii solutionem, sufferendo cassas ferias, viderentur agere, grege de duobus millibus, in vnum coacto, Duce *Ioanne Srank*, iniussu Regis, & Magistri, in *Stholpensem* terram, quæ ab *Henrico Stholpense* Duce tenebatur, transeuntes, oppidum *Pelcznicza* occupant, & omne tempus hiemis illic agunt: Regiis iussibus, non attentis, qui illos inde discedere, per *Ioannem Riczerz* Cubicularium suum, geminata voce, & iussionis efficaciam, iteratio testaretur. Interceptum & tunc fuit Castrum Regium *Drabim*, sub *Ioanne Marczinkowski Cassubita*, per vnum ex *Stholpensibus*, cuius erat *Pelcznicza*. Qua propter concordatum fuit, vt *Polonus* cederet de *Pelcznicza*, *Saxo* de *Drabim*. Et in hunc modum pax reintegrata est, inter *Sbrank* & Ducem *Stolpensem*, qui personaliter *Schrankum* & suos in *Pelcznicza*, cum quatuor millibus cinxerat.

Mercenarius miles otii impatiens

Pelcniczam oppidum Stholpensis Ducis occupat.

Quod Castru Drabim Polonis restituto, illico reddit

Vndecima die mensis Nouembris, apud *Norembergam* generalis Diæta à *Frederico Romanorum* Imperatore instituta, ad prouidendum rebus fidei, & Catholicorum contra *Turcas*, in Catholicorum exterminium, & terrarum eorundem occupationem, assidue grassantes, habita est. Ad quam licet summus Pontifex, *Paulus* secundus, Legatum suum *Fantinum*, Auditorem, & Imperator *Romanorum* Oratorem suum, misissent, venisset insuper frequens numerus Principum *Almaniæ*, & quadraginta quatuor Ciuitatum, & Communitatum Nuncii comparuissent, variique tractatus, ingenia, ad reprimendam *Turci* sæuiciam, sudassent, singulis suam operam, in opus tam necessarium, pollicentibus, Duce tamen idoneo, qui onus in se susciperet, & susceptum gereret, non extante, omnis illa solicitudo, perinde ac radice non subnixa, euanuit. Nuncii *Bohemiæ* Regis *Georgii*, *Albertus Kostka* & *Benedictus Rithimiler*, licet in apparatu ducentorum & sexaginta equorum numero, in Diætam huiusmodi, venissent: *Fantino* tamen Legato Apostolico, *Georgium* præfatum, pro non Rege, sed hæretico, à Summo Pontifice deposito, priuato, damnato, censurato, & interdicto æstimante, neque fuerunt auditi, neque in Colloquium, aut in consessum admissi sunt, sed per omne tempus Diætæ præfatæ conuersatione orthodoxorum eis negata, magno ludibrio habiti, licet Regem suum, cum omnibus *Bohemiæ* potentiis in *Turcorum* bellum, callido satis ingenio, non quod præstare possent, sed vt æstimationem Regis sui, apud ignaros efferrent, & facinus suæ hæresis adumbrarent, obtulissent. Qui deinde subnectendo petebant, *ne Rex eorum Georgius denunciaretur, vt priuatus, damnatus, & hæreticus. Sed Diæta altera instituta, in fidei causa daretur sibi audientia, & defensionis facultas.* Ad hanc autem ignominiam *Georgio* præfato, & suis alia accessit pernicies. *Ioannes Rokiczian*, *Bohemicæ* hæresis vertex, dolosus auriga, & scelestus artifex, subita paralysi apud *Pragam* percussus, loquendi vsum amiserat. Iustissimo Dei iudicio id perpessus, vt qui pestifera lingua plurimos in errorem & damnationem, scorpionis more lingendo, & virus infundendo, traxerat, in lingua ipse viuens adhuc mutilationis sentiret tormentum.

Synodus Norembergæ fit, frustra pro reprimendis insultibus Turcarum.

Vnde Legati Georgii Bohemiæ Regis vt hæretici turpiter excluduntur.

Ioannes Rokiczyana paralysi percussus.

Circa medietatem Mensis Augusti, *Tartarorum* Imperator *Eczigeri* absumptus est, & vt nonnulli ferunt, à suis venenatus. Qui sub omni tempore sui Imperii, pacem

Eczigeri Thartarorum Imperator moritur.

1466. optimam cum Regno *Poloniæ*, & terris *Prussiæ*, custodiuit & tenuit: humanus, ciuilisque, & bene agendi cupidus. Qui & suis potentiis Christianos contra *Turcum*, dummodo *Casimirus Poloniæ* Rex id sibi imperasset, enixius se iuuaturum obtulerat, & *Thartaros* à prædis & rapinis abstrahens, agros colere, mechanicas artes agere, & elaborato, aut mercato coëgerat viuere. In *Polonos*, qui frequenter apud illum agebant militiam, quod enixius in certaminibus, pro eo susceptis, operam suam pro victoria nauassent, & in omnes Christianos vndecunque ad se venientes, & in suo commorantes imperio, adeo humanus, ciuilis, & liberalis, vt nequaquam barbaro homini, & in ritibus *Mahumeticis* educato, quamuis nihil attinet mores natione perpendi, conuenire videbatur, maiori Christianorum, quam suo damno extinctus est.

Polonorum & aliorum Christianorum amicus.

Tempus apud *Polonos*, non in anni tantummodo præsentis, sed & transactorum, omni genere maliciæ, quodammodo fæcundum erat: siue ex diuturnitate vigentium assidue bellorum, siue ex cœlestium inclementia proueniens. Capillum enim aduersantem frangere, & in circinos cogere, ad muliebres blanditias amictum expolire. Cæsariem peplis, foris & domi, nocte & interdiu obuoluere, mollicie corporis cum fœminis certare, capillo ex Cæsarie permisso illas vincere, pectoris loca fasciis splendoris, quod alias vix fœminis permittebatur, obuoluere, illorum temporum grande extabat specimen, & peruersorum nequicia, per dissolutam impunitatis licentiam, supra solitum excrescente. Sic in annis illis scelerum diluuium inundauit, vt omnes facinorum terminos, & metas transcendisse videretur. Plerique nullam habendo patrimoniorum æstimationem, effuso censu, in furta dilabebantur & rapinas. In nonnullis enim *Polonis*, notabatur auarus, tener & degener animus, iustissimis obluctans imperiis, & de ordine religionis Christianæ, & quod omnia superat facinora, de legibus Diuinis, & Ecclesiasticis male existimans, non se malebat, & præuaricationes suas emendare, sed superiores. Ex superiorum suorum factis, virtutibus, aut imaginibus superbiens, loquebatur grandia, totus tumebat, quasi alta & heroica ipsemet fecisset, & sine cultu virtuosæ actionis, semper se in anteriora, ridiculus *Thrasonis* imitator extendebat. Itaque vt non de singularibus personis, sed de vniuersis iustius scribam. Leges Diuinas, & scita, contemnendo irridemus, & floccifacimus, nec satis scripturarum comminationibus credimus, nec Diuina imperia aperto pectore haurimus, leuissimæque venturæ vitæ, & saluationi perpetuæ, iuxta ac semper hic victuri, insistimus, neque ad mortem, & rerum omnium consumationem aspicimus, portum, vt nunquam recusandum, ita aliquando ingrediendum optimos insuper nos, & iustos, nostro, vel assentatorum, infatuati iudicio, rati existere, mutari & corrigi, dum tempus est negligimus. In conferendis Magistratibus, & officiis, venalitas & mercatura, mutuas tunc exagitabant vices, nec plus honorato aut sensato, sed plus eroganti, Magistratus contingebant. Diuinam euacuare nonnulli, vt suum statuerent authoritatem, nitebantur: morituri, ob id scelus sine liberis, aut degeneres, & ignauos illos relicturi, in se finaliter aut in sobole puniendi. Multos denique eum statum, per vim & iniuriam Diuinam & humanam cepisse, qui diuturnus esse sine rerum mutatione non posset. Nec operiuntur cum tremore diebus ac noctibus, quas in solatiis deducunt, quod reddituri sunt tandem districtam, die nouissimo, de minimo quadrante rationem. Quod non ex alio reor prouenire, quam quod non statim flagellum Omnipotentis Dei appropinquat eorum tabernaculis, nec cum hominibus verberari merentur aut flagellari, sed cum dæmonibus ipsis.

Deprauati mores Polonorum recensentur.

Annus hic apud *Polonos*, plurimum insignis & memorabilis, in quo, bellum *Pruthenicum*, annis prope tredecim, assiduo vigente Marte, extinctum est, & æquis conditionibus, firmata pace, terræ naturales, *Michalouiensis* videlicet *Chelmensis*, & *Pomeraniæ*, Regno *Poloniæ* restitutæ, *Prussia* cæpit esse subiecta & vnita, Epidimiæ peste, regiones *Poloniæ* fere vniuersæ, ora tamen *Pruthenica*, *Pomeraniæ*, *Russiæ* & *Masouiæ*, excepta, quam grauiter vexatæ, & fere per vniuersum *Poloniæ* Regnum, in vicis, vrbibus, atque villis, discursione mirabili, dum nonnullas villas præteriret, cæteras inficeret, per nota & ignota Capita, late vis morbi peruagata est. Tractus enim cæli infectior pestem, longo durantem tempore, non quidem omnia peruadentem loca, sed hinc & hinc, & primum in vrbes, deinde in vicos, & rura se diffundentem, causabat humiditate, & inopia frugum. Singulis enim Mensibus, frequentes descendebant imbres. Insuper & hyeme calida, & fere sine exemplo, cuius caliditas pestem vehementius promouebat, & vsque in dies Quadragesimales produxerat, sub quibus propiciatione Diuina, quieuit lues. Opportunus & ipse annus, ad rescindendum bellum *Pruthenicum*, nec reconciliationis tempus aptius, eandem referens astrorum reuolutionem, sub quibus bellorum stridor cæperat: & Astronomorum iudicio, nisi præsenti, rescissum fuisset bellum, in multos futuros producendum. Accedit his, quod ex Dominio suo, annis multis, super mortales continuato, Saturnus, discordiarum, bellorum, rixarum, & pestium sator, excessit, & Ioui, benigno Planetæ, Dominium reliquit.

Pestilens aura cum imbrium frequenti descensione, vehemens in Polonia grassatur: quam & hyemis nimia caliditas promouet.

Nec apud *Polonos* solum, sed & apud *Bohemos*, is annus insignem se *Georgii Posdzyebraczki* Regis *Bohemiæ*, depositione, priuatione perpetua, per summum Pontificem *Paulum* secundum fa-

Georgius Posdziebraczki hæreticus declaratus,

1466.

facta, præſtitit. Vbi enim ad liquidum, quod doloſa ſimulatione celatum iri ſudauerat, cognitum deprehenſumq; eſt, qualis, & quam vaſra, quamque adulterina, iuramenti ſui, in Coronacione, de tenenda fide ortodoxa, præſtiti, ſeries extiterit, ex qua profeſſionis, & operis effectus, fœdus & ſceleratus erupit, præfatus ſummus Pontifex, *Paulus* ſecundus, præfatum *Georgium Poſdziebraczki*, omni honore Regio, Ducali, vt & tanquam hæreticum relapſum, vigeſima tertia die menſis Decembris, *Romæ* priuauit, & omnes ſubditos Regni *Bohemiæ*, ab eius obedientia, & iurisdictione abſoluit, ac ipſum, & filios ſuos ac poſteros, ad conſequendas quaslibet dignitates & honores, inhabilitauit.

per ſummum Pontificem Paulum ſecundum, Regno Bohemiæ abdicatur.

1467.

Lætatur huius operis author, quod eo viuente, Pruſſia Regno ſit Poloniæ vnita. Exoptans, vt Sleſiæ quoq; Slupſenſis & Stholpenſis oræ Polonis accedant.

Cepit & me ſcribentem præſentia annalia, non mediocris, ſuper bello *Prutenico* finito, & reſtitutis terris abſtractis, dudum: *Pruſſia* quoque Regno vnita, voluptas, vtpote, qui moleſtius tuleram *Polonicum* Regnum à variis nationibus & populis laceratum in eam diem fuiſſe, fortunatum me, & cæteros coætaneos meos, ratus, quibus reintegrationem ipſam, poſt tot ſecula videre contigit: crediturus fortunatiorem, ſi *Sleſiæ*, *Slupſenſem*, & *Stolpenſem* oras, in quibus tres Epiſcopatus, à *Boleslao* magno, *Polonorum* primo Rege, & patre ſuo *Myeczslao* fundati, *Wratislauienſis* videlicet, *Lubucenſis* & *Camenenſis* conſiſtunt, reddi quoque & reuniri Regno *Poloniæ* per clementiam diuinam, me inſpectante contingeret. Lætior enim ex hinc diſcederem, & in ſomno meo ſuauius, molliusque quieſcendo accumberem.

Sigismundus filius Caſimiro Regi Poloniæ in Kozinicze naſcitur.

In rure villæ *Kozyenicze*, in *Radomienſi*, ſupra *Vislam* conſiſtente, diſtrictu, *Caſimirus Poloniæ* Rex, huius anni Saluatoris natalem, cum Regina *Eliſabeth*, egit diem: propter epidimiæ peſtem facilius deuitandam. Die autem Iouis, prima menſis Ianuarii, ſub noctis medio, in diem ſuccedentem, quintus filius, ſe octaua proles, *Caſimiro* Regi, per *Eliſabeth* Reginam apud *Kozyenicze* productus eſt: fonte baptiſmi, à *Ioanne Cracouienſi* Epiſcopo, ſub præſentia nonnullorum Baronum, in loco eodem regeneratus eſt: geminati aui, *Romanorum* videlicet Imperatoris, & alterius magni Ducis *Lithuaniæ*, *Sigismundi* cognominationem ſortitus.

Georgius à Regno Bohemiæ depoſitus per Legatum ſuum à Rege Caſimiro exquirit, an fœdera ſecum inita ſit reſeruaturus.

Caſimiro autem Rege feria quinta ante feſtum Purificationis ſanctæ *Mariæ* virginis, ex *Kozyenicze* in terras *Lithuaniæ* proceſſuro, *Paulus* Præpoſitus Monaſterii *Scheradenſis* in *Praga*, ſacri Ordinis Dominici *Hieroſolymitani*, de rubea Cruce, à Rege *Bohemiæ Georgio*, miſſus aduenit: Id in ſummam literis & voce à *Caſimiro* petens, *vt Clericos ſuæ ditionis, rumores diſſeminantes, quibus Caſimirus Poloniæ Rex Wratislauienſes in ſuam protectionem ſuſcepturus ſignificabatur, cohiberet, certioremque Georgium Bohemiæ Regem faceret, obſeruare velit ne an non fœdera, ſecum Glogouiæ inita.* Iam ſiquidem præfatus *Georgius* cognouerat, ſe à Summo Pontifice *Paulo* ſecundo, ſolenni proceſſu inſtaurato, à Regno *Bohemiæ* depoſitum, & vt hæreticum relapſum, damnatum & omni priuatum honore habito & habendo. Iam ſenſerat Legatum Apoſtolicum *Rudolphum* Epiſcopum *Lauantinum*, de ſuſcipiendo Regno *Bohemico*, *Caſimirum* Regem magna cura & conatu, Summi Pontificis nomine, ſolicitaſſe, & omnium Catholicorum, tam Baronum, quam Ciuium, & agreſtium, in Regno *Bohemiæ* conſiſtentium, quorum *Zdenyek Conopniczki* de *Sterbarg*, Burgrabius *Pragenſis* erat Princeps, animos à ſe alienatos eſſe in bellum, illi publice mouendum, ſpectare. Propter quod *Caſimiri* Regis, vafra ſatis, & callida legatione, palpabat, explorabatque mentem. Literis inſuper ſatis prolixis, & *Caſimiro* Regi, & pluribus aliis Catholicis Regibus deſtinatis, proceſſum depoſitionis, per Papam factum, infectum. Cauſam vero ſuam iuſtificatum iri, contendebat. In quibus degenere & indecora vafricie, dum ſe purgare & nobilitare exæſtuat, maiori fuſcamento denigrat: nonnullorum ſuorum Conſiliariorum, & ſignanter, *Gregorii* de *Hamberg*, temeritatem, & inſaniam ſuam caſſis nutrientium præconiis, ad veſanam mentem pertractus. Depoſitionis autem ſuæ literarum Apoſtolicarum tenor talis extat.

Depoſitionis à Regno Bohemiæ Georgii Poſdziebraczki literarum ſummi Pontificis Pauli ſecundi exemplum.

Paulus Epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam Saluator noſter Ieſus Chriſtus, vitis vera, & pater eius agricola, diſcipulos cæterosque fideles ſuos, in illis, inſtituens inquit. Si quis in me non manſerit, mittetur foras & areſcet. Cuius ſummi Doctoris & Magiſtri doctrinam imitantes, & eius mandata exequentes, nos, qui, licet immeriti, ipſius vicem gerimus in terris, palmitem, iam diu aridum & ab ipſa vera vite, quæ eſt Chriſtus Saluator noſter, à ſe ipſo preciſum in vinea Domini Sabaoth, Georgium alias Girzikum de Cunſtath, & Poſzdzyebrat, Regni Bohemiæ occupatorem, amplius ferre & inſpicere non valentes, fama publica nobis ipſius Georgii hæreſes & blaſpemias, & ſacrilegia referente. Cauſam inquiſitionis, ſuper his denunciatis exceſſibus. Venerabilibus, fratribus noſtris Viſarioni Tuſculenſi, Ioanni Portuenſi, & in ipſius Ioannis abſentia, Guilerino, Hoſtienſi, Epiſcopis, ac Bernardo tituli S. Sabinæ præsbitero, ſacro Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus, ex certa noſtra ſcientia commiſimus, examinandam & ſucceſſiue coram ipſis, legitime conſtituto proceſſu, citatione etiam perſonali decreta, cum prolixiori quam expediens fuerit, ex benignitate præfixione termini, ad comparendum, & ſe de prædictis criminibus, de quibus infamatus, & denunciatus fuerat, coram præfatis iudicibus excuſandum, & ipſius non comparentis accuſata contumacia, ac ipſo ex noſtra, & Apoſtolicæ ſedis Clementia & pacientia, ſi forte reſipiſceret, & ad cor rediret, etiam poſt lapſum, dicti prolixioris termini præfixi, de mandato noſtro expectato, ſernatis terminis, & prolixiori cautela iudiciaria

1467.

quam ipſorum criminum euidentia & qualitas exigeret, & in ipſis terminis, ſingulis citationibus emiſſis, examinatis etiam diligenter, per alterum ex dictis delegatis iudicibus, teſtibus fide dignis, & ipſorum teſtimoniis, & atteſtationibus fideliter in ſcriptum redactis, & eorum omnium, quæ deducta, & probata ſunt in proceſſu, ab ipſis à nobis delegatis iudicibus, habita in præſentia, quum plurium doctiſſimorum, Venerabilium fratrum Archiepiſcoporum, Epiſcoporum, & aliorum Diuini & humani iuris doctrina & experientia peritorum, plenaria relatione, & ſuper his matura diſcuſſione, comperimus, præfatum Georgium Irzikum, fuiſſe & eſſe hæreticum pertinacem, euidentem, & in deterius ſemper prolabentem, hæreticorum fautorem, hæreſiumque in generali Concilio Conſtantienſi damnatarum, defenſorem blasphemum, periurum, Ipſumque in dictis iam diu damnatis hæreſibus natum, nutritum, & educatum, Catholicorum in Regno Bohemiæ perſecutorem, & vt talem, notorie & publice, à Chriſti fidelibus, ibidem & alibi exiſtentibus, habitum, & pro tali ſeipſum publice profitentem. Idcirco nos, quibus ex officio curæ Paſtoralis, hoc præcipue onus humeris incumbit, ab his delegatis, & aliis quibuscunque iudicibus, Cauſam ipſam ad nos harum ſerie aduocantes, de Venerabilium fratrum noſtrorum, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalium, & Archiepiſcoporum, & Epiſcoporum, aliorumque Diuini & humani iuris Magiſtrorum, nobis in his aſſiſtentium, vnanimi conſilio, & aſſenſu, præfatum Georgium alias Irzikum, hæreticum pertinacem, hæreticorum fautorem, ac hæreſum iam damnatarum defenſorem, periurum, ſacrilegum, fuiſſe & eſſe. Ipſumque dignitate Regia, Marchionali, Ducali, aut quauis alia, ſi qua præfulgeat, boniſque omnibus ac temporalibus, dominiis & iuribus, priuatum, & ab ipſis ammouendum, omnes & ſingulas pœnas & cenſuras, à iure contra relapſos in hæreſim, periurium, ac fautores, & defenſores eorum, incurriſſe, in nomine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis, Apoſtolica autoritate, tenore præſentium, decernimus, pronunciamus, & declaramus. Ac ipſum ab huiusmodi Dignitatibus, Dominiis & bonis, priuamus, & ammouemus, poſterosque ſuos, filios, & liberos, inhabilitamus, & inhabiles fore declaramus, & à dicti Regni, Marchionatus, Ducatus, & cuiuscunque Dignitatis ſuſceptione vel electione. Abſoluentes omnes, & ſingulos Barones Ciues & Subditos dicti Regni, quoscunque, ab omni ſubiectionis, homagii & fidelitatis iuramento, vinculo & obligatione, quacunque. Actum Romæ in publico conſiſtorio, vigeſima tertia die menſis Decembris. Anno Domini Milleſimo Quadringenteſimo Sexageſimo Sexto.

Ludouicus Pruſſiæ Magiſter moritur.

Die Saturni quarta menſis Aprilis, alias Sabbato, ante conductum Paſchæ, *Ludouicus* de *Erlichauſſen*, *Pruſſiæ* Magiſter vigeſimus nonus, ſtabilitis & compoſitis pulchro ordine Commendariis, & officiis ordinis, & in ipſas commendarias, & officia fratribus ex ordine, qui ſedato bello ſuperſtites fuerant, ſuffectis, *Pomerania*, & *Chelmenſi* ac *Michalouienſi* terris, in corpus Regni *Poloniæ* redeuntibus, nouas commendarias, & officia in terra *Pruſſiæ*, nouamque ſedem pro Magiſtro apud *Kinsberg* creari & erigi oportebat, tactus infirmitate, quæ diebus quindecim illum maceraait, omnibus ſacramentis potitus, Catholice & religioſe apud *Kinsberg* moritur, & in Eccleſia *Sambienſi* ſepelitur, cum annos decem & octo in Magiſtratu exegiſſet. Vir modeſtus, & linguæ latinæ aliquantulum gnarus. In Bachum tamen & Venerem, parum aſſerebatur temperatus. Miro affectionis amore, in *Caſimirum Poloniæ* Regem, propter præſtitam ſibi à Rege in *Thorun* liberalitatem, & beneuolentiam, ardens, adeo, vt frequentius languens ingeminaret, *non ob aliud magis ſe propter imminentem è vita exceſſum, afflictum iri, niſi, quia diutius benignitate Regia, frui non valeret.*

non ſine teſtatione amoris in Caſimirum Poloniæ Regem ſui.

Cui etiam grabato decumbenti, *Caſimirus Poloniæ* Rex, pulcherrima & inſignia munera, per *Stanislaum Visliczki* tranſmiſerat. Quæ, cum maius vitæ deſiderium in eo accendiſſent, ſuprema ad *Caſimirum* Regem mandata dedit. *Et tu*, inquit, *Rex perpetua ſuperum fœlicitate floreas, ego, ex confecto fœdere, pacem ordini meo relicturus, abunde, cæteris lætus, hoc vno torqueor, quod præcipiti morte ſubducendus, diutius tua bonitate defungi non poſſum. Moribundus autem Ordinem ſuum, in tuam defenſionem dedo.*

Die Solis tertia menſis Maii Diæta *Pyotrcouienſis* agi cæpta eſt, ad quam *Caſimirus Poloniæ* Rex ex *Lithuania* (in qua, vt in ſuperioribus oſtendimus, tempus hyemis abſumpſit) per *Drochiczin* & *Radom* (Regina *Eliſabeth* cum pignoribus & impedimentis, in *nouam Ciuitatem Korczin* remiſſa) aduenit. Et conſiliariis tardius aduenientibus, in Legationibus audiendis, aliquot dies abſumpti. Aduenerant etenim ex parte Cruciferorum, de *Pruſſia* Ordinis, *Henricus* de *Plawen*, Hoſpitalarius ſupremus, & *Conradus* de *Lichtenhaym*, Aduocatus in *Schtum*.

Acceptis & datis literis pacis inter ſe & Cruciferos factæ.

Qui literas ſuper pace perpetua in *Thorun* confecta, Sigillis Magiſtri, commendatorum, ordinis Militarium, & Ciuium *Pruſſiæ*, plenas, reuerſales Regis & Regni *Poloniæ*, ſub ſimili plenitudine Sigillorum exacturi, attulerant. Sub quorum præſentia, à Prælatis, Baronibus, & Ciuibus *Polonici* Regni, qui in *Thorun* adeſſe non poterant, iuriſiurandi religio, de pace tenenda, præſtita eſt. Venerant & Militares Ciuesque *Pomeraniæ*, *Chelmenſes*, & *Elbingenſes*, apud quos etiam, *Caſimirus Poloniæ* Rex, Statu rerum permutato,

Caſimirus

1467.

Rex nouos creat in Pruſſia Magiſtratus.

tato, mutare officia, & nouos Dignitarios inſtituere, inductus eſt. Creatoque Palatinatu, & Caſtellanatu apud *Marienburg*, qui alias in *Elbing* creati fuerant, Palatinatum *Marienburgenſem Stiborio* de *Bayſſen*, qui ſe tunc Gubernatoris officio abdicauit: Caſtellanatum vero *Fabiano* de *Maal*, contulit. In Palatinatum autem *Gdanenſem*, *Otham Machwicz*, in Caſtellanatum vero *Nicolaum Pilawski* ſuffecit. Contulit & Caſtellanatum *Chelmenſem*, *Ludouico* de *Morthangyen*, in Palatinatu vero *Gabriel* de *Bayſſen* erat adhuc ſuperſtes.

Nurduwlad Thartarorum Imperator, exemplo Patris ſui Eczigeri vita functi, amicum ſe fore Caſimiro Regi & Regno Poloniæ declarat.

Aduenerat & noui Imperatoris *Thartarorum* vocati *Nurduwlad*, qui patri ſuo *Eczigero* in Imperio ſucceſſerat, *Pyotrcouiam* Nuncius. Qui *Eczigeri* morte commemorata, *hunc in Imperium, omnium Principum & Vlanorum vnanimi conſenſu, ſublimatum, cæteriſque fratribus prælatum* deduxit; offerens *illum in pari liga, amicitia & fœdere, iuxta ac pater ſuus Eczigeri manſerat, cum Caſimiro Rege & Regno Poloniæ, & Principatibus ſuis manſurum, & hoſtes & amicos Regios & regni, pro hoſtibus & amicis propriis habiturum, & contra quemlibet hoſtem, fidelia ſeruicia, Regi & Regno laturum.* Huic reſponſum eſt, *Caſimirum Regem & Regnum Poloniæ, de morte Eczigeri ſincere doluiſſe, & dolere. De filii vero ſui, in Solium paternum & Imperium ſubſtitutione lætari conuenire: exiſtimantibus illum, paternos mores, virtutes & veſtigia ſectaturum, & fœdus & amicitiam Regis & Regni Poloniæ, non ſecus, imo & enixius quam genitorem, cuſtoditurum. Regem vero & Regnum Poloniæ, eius auxiliis, ſi res vnquam poſtulauerit, vſurum.*

Militibus, qui in Pruſſia militauerant,

Ad res denique publicas expediendas & milites, qui annis tredecim apud *Pruſſiam* meruerunt, ſoluendos, qui in frequenti numero cum coniugibus & pueris, pannoſi *Pyotrcouiam* aduenerant, gratia quorum Diæta ipſa principaliter noſcitabatur inſtituta, omnis conuerſio facta eſt, pluresque dies in inueſtigando modo, per quem ſolui milites, cum ærarium nullum extaret, & priuatorum ſumptus, ſuperioribus annis, exinaniti, & inopes eſſent abſumpti, adeo, vt Diæta ipſa in dies decem & ſeptem protenderetur. Et quoniam in Conuentionibus particularibus, apud *nouam Ciuitatem Korczin* & *Srzoda*, decima octaua die menſis Aprilis tentis, de ferendo ſubſidio, maiori militum parte renitente, ſtatui non poterat quicquam, Conſiliarii quoque maiores, à decernendo ſuffragio crediderant ſatius abſtinendum, ne irritatis militum animis, qui collaturi erant ſuffragium, rem infectam iri contigiſſet. Inſtitutæ itaque ſunt nouæ conuentiones, vna pro militibus *maioris Poloniæ* in *Colo*, pro die ſancti *Iacobi* Apoſtoli, altera pro militibus *Cracouienſibus*, pro feſto ſancti *Laurentii*, in *noua Ciuitate Korczin*, quatenus ex *Colenſi* in *nouæ Ciuitatis*. Cui ſolus *Caſimirus* Rex præeſſe rogatus eſt, veniretur. In ſingulos deinde ſtipendiarios, duo aurei collati ſunt, quatuor intra Menſem polliciti, quo æquius reſidui ſtipendii dilationem tolerarent.

pars ſtipendii per Caſimirum Regem ſoluitur.

Wladislaus de Domaborz Caſtellanus & Capitaneus Naklenſis, de Domo Bipennium, capite plectitur ob ſeditiones & bella inteſtina, quibus Rempolonam frequenter exturbabat.

Wladislao de *Domaborz*, Caſtellano & Capitaneo *Naklenſi*, imperatum eſt, quatenus fideiuſſores daret, ne ſeditionibus & bello inteſtino rempublicam turbaret. Solicitauerat enim ſtipendiariorum animos, quod & poſtea libere profeſſus eſt, vt ex *Nakyel* & *Domaborz*, veteribus ſuæ poſſeſſionis Caſtris, ex *Wągrowiecz* quoque & *Pakoſch*, de nouo incaſtellandis, bellum ſecum vna, qui ſibi *Caſimirum Poloniæ* Regem in multis deberi, propter bellum, ſuperioribus annis in Cruciferos geſtum aſtruebat, Regno *Poloniæ* inferrent. Pace denique perpetua, vbique parta, ipſe in armis erat, & *Sluchow* Caſtrum fraude intercipere vel vi expugnare adortus, quoniam ſecus ceſſerat, *Sluchouienſem* regionem pecore, *Naklenſem*, tributo impoſito, pecunia, multauit. Is cum, diſſuadentibus ſibi neceſſariis, dare vades negaret, tredecima die menſis Maii captus, & *Petro* de *Schamotuli*, Caſtellano, & Capitaneo *Poſnanienſi* traditus, ac deinde in *Caliſch* ab eo ductus, quatuordecima die menſis Maii, publico gladio, truncatus eſt, & gliſcens ſeditio extincta. Singulorum enim iudicio, ſi ſolutus foret, non dubitabatur ad ſua ingenia reuerſurus. Cæſum illum iuſtiſſimo iure lætabantur fere omnes, quod & ſuperiori tempore *Sluchouienſes* milites, ad eum, data ſecuritate venientes palo infixerat, pleroſque tormento, ex Caſtro proiecerat. *Gneſnenſes* etiam milites ſpoliis afflixerat, ſed & furtiuam multarum monetarum officinam aſſerebatur fabricaſſe. Non genus illi tunc ſuffragatum eſt, neque maiorum imagines, ex Domo ſiquidem *Bipennium* trahens originem. *Matthiam Iuniwladislauienſem* Palatinum parentem habuerat, ſed nec ſplendidum Coniugium, quod cum filia *Venceslai* Ducis *Rathiborienſis* nactus erat. Quod ſi eadem iuſtitia in cæteros extenderetur malignos, benigniori oculo Deus *Polonicum* Regnum, & eius rempublicam intueretur.

Ioannes Rzeſchowski Canonicus Cracouienſis & Capitaneus nouæ Ciuitatis à prædonibus capitur & ſpoliatur.

Captus eſt ſub eodem die, quo & Caſtellanus *Naklenſis*, *Ioannes Rzeſowski* Canonicus *Cracouienſis*, & Capitaneus *nouæ Ciuitatis*, dum ex *Pyotrkow*, à *Caſimiro Poloniæ* Rege, *nouam Ciuitatem* rediret, à veſpillonibus & furibus ſtratas infeſtantibus, & multis pecuniis, veſtibus & Clenodiis Regiis & ſuis exutus. *Ioannes Nyemiecz*, propter furta proſcriptus, habens coadiutores, plures, furto & rapi-

1467.

quorum capita erant, Ioannes Niemiec, & Ioannes Włoſczowski, de domo Trzaski, alias Roch, tandem liberatur.

rapina viuere aſſuetos, ex Regno, inter quos *Ioannes Wloſczowski*, de genere & Domo *Trzaski*, qui *Roch* deferunt, huius facinoris, aſſerebatur patrator. Captus tamen, ex manibus ducentium ſe, media die, circa villam *Konopiska*, prope *Czaſtochowam*, ſuffragio Diuino, & ſanctæ *Mariæ* Virginis, ac ſancti *Stanislai* patrocinio, quibus ſe frequenti oratione deuouerat, incolumnis, eodem fere, quo Caſtellanus *Naklenſis*, truncatus eſt die, euaſit: & qui vno die capti fuerant, vno die etiam pertulerunt deſtinata ſibi à Deo ſtipendia, vnus liberationis, alter truncationis.

Legationes & Georgii Regis, & Senatus Bohemici, partis ſuæ, Caſimirus Poloniæ Rex audit, petentis, vt fœdera, cum Regno Bohemiæ, Glogouiæ icta, ſeruet.

Aduenerat, & in Diætam ipſam *Pyotrcouienſem*, *Georgii* de *Poſzdziebrat*, pro *Bohemiæ* Rege ſe gerentis, Nuncius, *Ioannes Hiczinski* de *Sumberg Morauiæ* Baro. Qui obtenta audientia, orabat, *vt Caſimirus Poloniæ Rex fœdera, apud Glogouiam inita, Bohemis & Regi eorum ſeruaret, neque fauorem rebellantibus ſibi Baronibus, & Wratislauienſibus impenderet, ne ſe bellis eorum, factiſque miſceret. Si quibus iniuriis, damnis, prædiſque Poloniæ Rex ex Dominiis ſuis laceſſitus ſit, curare velle, vt hæc ſingula propediem, tam reſtitutionem, quam reformationem accipiant, & omnis tam hoſtilitatis, quam inuaſionis ſuccidatur reſpectus.* Huic reſponſum eſt *Caſimirum Poloniæ Regem fœdera apud Glogouiam icta ſyncere in eam diem ſeruaſſe, à Regno vero Bohemiæ, & ſuis, frequentius violata fore. Non abnuere tamen Caſimirum Poloniæ Regem, ſtare fœderibus, ſi à Bohemis quoque, & eorum Rege, fuerint cuſtodita, & ſpoliatis, atque læſis, debita ſatisfactio impenſa.* Lætus hoc reſponſo *Ioannes Hiczinski* ad Dominum ſuum *Georgium* aſſertum *Bohemiæ* Regem, redit: frequenti pollicitatione affirmans, *ſe ſingula pro voto Regis Poloniæ impleturum, & vniuerſas transgreſſiones extemplo correcturum.* Multis ſiquidem & variis circumdatus bellis, & maioribus ſe circumdandum veritus, bellum, ſibi à *Poloniæ* Rege mouendum, non ſecus, quam extremam ſtatus ſui perniciem, exhorrebat, facile oppreſſurus cæteros, ſi duntaxat *Poloniæ* Rex quietus illi foret.

Quod ſe facturum Caſimirus reſpondet, dummodo idem faciat ipſe, & læſis ſatisfactionem impendat.

Conuentione *Pyotrcouienſi* diſſoluta, Conſiliariiſque in ædes proprias redeuntibus, dum *Caſimirus Poloniæ* Rex, expeditioni ſtipendiariorum militum intentus, apud *Pyotrcouiam* conſiſteret. Nuncius Baronum *Bohemiæ*, fidem Catholicam tenentium, quorum *Zdenko Conopniczki* de *Stembarg* Princeps erat, cum literis illi allatus eſt. Quibus rogabatur obnixius, *ne Rex ipſe Caſimirus in Regno Chriſtiano Slauonici generis, quod nulli alteri, quam ſibi, & natis ſuis, iure multiplici debetur. Georgium hæreticum hominem principari, & infideles graſſari, ac opprimere ſineret, ferretque ipſis laborantibus auxilium*, quorum ſex Caſtra *Georgius* ipſe *Posdzyebraczki*, obſidione coartauerat. His reſcriptum eſt, *abſceſſiſſe ſingulos conſiliarios ex Pyotrkow, nec poſſe ſuper re nodoſa, non niſi illis accitis & conſultis, decerni quicquam.* Cauebat ſiquidem *Caſimirus* Rex, ne ſe quoquo modo bello *Bohemico*, quod *Pruthenico* ſublato exarſerat, miſceret, quodque magnis vtrinque tam viribus, quam odii gerebatur, & aut dilationibus, aut ambiguis reſponſis, ad partem vſus vtramque, exitum rerum *Bohemicarum*, in quem finem caſuræ forent, tacitus opperiebatur.

Nuncius Bohemorum Catholicorũ, quorum Zdenko Konopniczki de Stenborg Princeps erat. Caſimirum rogat Regem, ne in Regno Bohemiæ, ſibi & natis ſuis iure debito, Georgium hæreticum principari patiatur.

Contra quem iam Wratislauienſes in campum exercitu emiſſo, loca illi parentia vaſtabant.

Iam enim *Wratislauienſes* in armis erant, collectumque *Rudolpho* Legato Apoſtolico, ex mercenario milite, & vrbano populo, exercitum, in campeſtria deduxerant, atque cum illo loca, in *Sleſia*, *Irzikoni* parentia, quo illum facilius deſtinerent, & ab obſidione Caſtrorum in *Bohemia* diſtraherent, vaſtabant, expugnabantque munitiones, & præſidia. Flagrabat & *Bohemia* inteſtino bello, cedibuſque, igne & ſpoliis ſeſe impetebat *Budzyeieuicze* primum poſt *Praga* Oppidum, quinque Conſulibus capite cæſis, in partem Catholicorum acceſſerat.

Singulis, quæ apud *Pyotrcouiam* agenda erant, *Caſimirus Poloniæ* Rex, bono ordine compoſitis, feria ſecunda in craſtino ſanctæ Trinitatis, quæ fuit decima octaua menſis Maii, exiuit de *Pyotrkow*, & per *Przedborz*, & *Chączini* feria quarta in Vigilia corporis Chriſti peruenit, ac inde in *nouam Ciuitatem Corczin*, vbi diebus quindecim exactis, in *Nyepolomicze* tranſiit, & exinde *Cracouiam* Sabbato ante feſtum Sanctorum, *Petri* & *Pauli* Apoſtolorum, quæ fuit dies Saturni, vigeſima quarta menſis Iunii, cum Conſorte ſua *Eliſabeth* Regina intrauit. Interim autem dum *Wratislauienſes* Oppido & Caſtro *Frankſten*, per expugnationem potiti, in illo ſe incluſiſſent. *Georgii Posdzyebraczki* exercitus aduenit. Quem *Wratislauienſes* facile (ſuperiores enim & robore & numero erant) ſi decernere non cunctaſſent, profligaſſent. Verum propter literas indemnitatis, confligere cunctati, creuit hoſtium robur. Nam & *Vilhelmus Miſſnenſis*, & *Thuringiæ* Dux mille equites. *Albertus* vero *Brandeburgenſis* Marchio quingentos (vterque enim propter affinitatem contractam, qua ſummo Pontifice per literas & Nuncios prohibente, filias ſuas filiis *Irzikonis* matrimonialiter coniunxerat) pro auxiliis tranſmiſerat. Propter quod *Wratislauienſes*, non auſi confligere, prope iuſtam obſidionem apud *Frankſchten* tolerabant. Ad quam ſoluendam *Wratislauienſis* Ciuitas, nouum comparabat exercitum. Verum ſub iiſdem temporibus, ſedicio ſub noctis medio, quindecima die menſis Iunii, inter milites *Wratislauienſes* apud *Frankſchten*, ferociſſima coorta eſt. Qua hoſtes excitati, Oppidum per ſcalas & muros irrumpentes, in obuios quoſque debacchantur. Et euadente omni fere *Wratislauienſi* equitatu, pedites omnes, qui quatuor millia pugnatorum faciebant, per *Bohemos* cæſi, aut capti, & tam

Milites Wratislauienſium oppidum & Caſtrum Frankſchten quod acquiſiuerant, amittunt, & inde ob ſeditionem per gentes Irzikonis, auxiliis externis auctas, eiiciuntur cum cæde ſuorum.

1467.

tam Ciuitate quam arce, & omnibus spoliis, & præsertim sexingentis machinis & operibus, quarum vna cæteris præstabat, *Bohemi* potiti A sunt.

Nuncii Casimiri Regis à summo Pontifice, cum ambiguis responsis de fœdere cum Cruciferis per Polonos icto, confirmando, domum redeunt.

Stante autem *Casimiro* Rege *Poloniæ* in *Nyepolomicze*, Regii Nuncii *Vincentius Kyelbassa*, & *Ioannes Osthrorog*, nulla re, pro qua fatigabantur, votiue disposita, redierunt. Summus enim Pontifex *Paulus* secundus, suspensiua responsione vtens, & pacis *Pruthenicæ* confirmationem, pro qua petebatur, & Censurarum contra militares & Ciues *Prussiæ*, latarum, sublationem, in quam iam ordo Crucifericus consenserat, *Rudolpho* Episcopo *Lauantino*, se commissurum respondebat. Promotus tamen fuit præfatus *Vincentius Kyelbassa*, dum *Romæ* ageret, die Mercurii, octaua mensis Aprilis in Episcopum *Culmensem*, alias *Thorunensem*, & Ecclesia *Culmensis* de regulari in ca- B pite & in membris in sæcularem, iuxta capitula pacis perpetuæ per Papam translata, Ecclesiæque Metropolitanæ *Gnesnensi* reddita. Ipse quoque *Vincentius Kyelbassa*, in Episcopum *Chelmensem*, *Romæ* in Parochiali Ecclesia sanctæ *Luciæ*, per *Ioannem* Episcopum *Brixiensem*, Vicarium Vrbis, die Solis decima octaua mensis Aprilis consecratus. Cui & tunc administratio Ecclesiæ *Pomesaniensis*, ad vitam fuit commissa.

Romæ vero agens Vincentius Kielbassa, vnus ex Nunciis in Episcopum Culmensem, promotus est, & consecratus. Et translata ecclesia Culmensis de regulari in sæcularem Gnesnensi Metropolitanæ restituta.

Sabbato, ante festum sanctorum, *Petri* & *Pauli* Apostolorum, quæ fuit dies Saturni, vigesima septima mensis Iunii. *Casimirus Poloniæ* Rex, ex *Niepolomicze*, cum Consorte sua *Elisabeth* Regina, *Cracouiam* intrauit, ad quem secunda die mensis Iulii venerunt, *Helias* Plebanus, de *noua Domo*, Ecclesiæ *Luthomisliensis* Administrator, vice & nomine Baronum *Bohemiæ* Catholicorum, quorum Princeps *Zdenko Konopniczki* de *Stenbarg* erat, & *Ioannes Offman* Licentiatus in Decretis, nomine *Rudolphi* Episcopi *Lauantini*, Legati Apostolici, & *Lucas* Consul *Wratislauiensis*, nomine Ciuitatis *Wratislauiensis* missi. Qui audientiam sortiti, petebant, *vt Casimirus Poloniæ Rex Bohemiæ Regnum, sibi iure iusto, naturali & legitimo, & proli suæ, ratione consortis Elisabeth debitum, à quo Georgius de Posdzyebrat, sentencia summi Pontificis Pauli secundi, depositus erat, vigore electionis de ipso, aut eo renuente, de filio suo, per Barones Catholicos,* D cuius originale producebat decretum, *factæ, acceptaret*, & plures causas, propter quas *Georgius* à Regno *Bohemiæ* depositus sit, subnectens, sed has præcipue, *quod fidei & religioni Christianæ, hostis infestissimus, & hæreticus, relapsus sit, ac Ladislaum Hungariæ & Bohemiæ Regem, tunc Dominum suum veneno sustulerit.* Venit deinde feria tertia post festum sancti *Iacobi* Apostoli, quæ fuit dies Martis, vigesima octaua mensis Iulii, *Rudolphus* Episcopus *Lauantinus*, Apostolicus Legatus honore omnium processionum, & oratione organo *Ioannis Dlugosch* senioris, Canonici *Cracouiensis* pronunciata, dum *Cracouiam* ingrederetur, exceptus. Quem frater *Gabriel* de *Verona*, ordinis minorum hæreticæ prauitatis generalis Inquisitor & *Petrus Ereleus*, Decanus *Aquensis*, *Leodicensis* Diœcesis, Cubicularius Apostolicus, ex vrbe missi præcesserant: euitato maximo periculo, quod *Georgius* de *Posdzyebrath* illis, mandando vnumquemque trucidari, & promittendo, quatuor florenorum millia percussoribus, struxerat. Hi omnes, die Sabbati prima mensis Augusti, data audientia, variis dolis, iniquitatibus, astutiis, fraudibus, & mendaciis, quibus Ecclesiam Dei & summos Pontifices, *Georgius* de *Posdzyebrat*, circumvenit, fefellit, & decepit, enarratis, producto electionis decreto, petebant, *Pauli* secundi, Summi Pontificis nomine, *vt Casimirus Poloniæ Rex, iuxta vnanimem electionem de eo Iglauiæ, per Barones Bohemiæ, de mandato Summi Pontificis celebratam, Regnum Bohemiæ, per se vel per filium suscipiat: auxilia pro consequenda victoria, & Papæ, & Imperatoris, & omnium Principum Almaniæ item principum Slesiæ, item omnium Catholicorum Baronum Bohemiæ, Morauiæ, & Lusatiæ, qui Georgio Posdziebracki, ad imperium Papæ deserto, Principatum Casimiri Poloniæ Regis ardentissime desiderant, habiturus.* Rogabant deinde, *vt Casimirus Poloniæ Rex, Georgium de Posdzyebrath, neque nominaret Regem, neque teneret. Sed relapsum hæreticum, & Censuras, contra eum decretas, exequi. Crucemque & passagium prædicari in* C *Regno Poloniæ, & Dominiis ei subiectis permitteret.*

Electio Casimiri Poloniæ Regis aut eius filii ad Regnum Bohemiæ per Bohemiæ Proceres Casimiro offertur,

Pauli ac Summi Pontificis Pauli secundi, ad hoc ipsum per Rudolphum Legatum admonicio accedit.

Produxit & tunc *Rudolphus* Episcopus *Lauantinus*, Legatus Apostolicus, duas Apostolicas bullas. In quarum vna, sibi pacis *Pruthenicæ* Confirmatio, in altera Censurarum, & interdicti, contra militares, & Ciues *Prussiæ*, per *Romanos* Pontifices, quod ab obedientia Magistri, & Ordinis desciuerant, latarum, condicionaliter, si videlicet *Casimirus Poloniæ* Rex, per se vel per filium Regnum *Bohemiæ*, susciperet, aut suscipientem, effectualiter adiuuaret, mandabatur sublatio. Tulit moleste *Casimirus Poloniæ* Rex, & Consiliarii conditionem, in literis Apostolicis appositam. Intelligens ex illa & pacis *Pruthenicæ* ordinem turbatum iri, & se in bellum *Bohemicum*, vixdum *Pruthenico* perfunctum trahi. Quem tamen consilio permisit. De qua vt maturior captari posset deliberatio. Conuentionem generalem, pro die sancti *Laurentii* apud *nouam Ciuitatem Korczin* indictam, attendens loca vicina peste epidimiæ infecta esse, *Cracouiam* transtulit. Vbi & Consiliarios *maioris Poloniæ* ad illam venientes accedere

Confirmationem Pacis Pruthenicæ & absolutionem à censuris contra Pruthenos, qui à Magistro desciuerant, emanatis inscriptis producit; eam, eo quod illa Regnum Bohemiæ acceptare stringebatur, ægre fert Casimirus Rex.

1467.

dere iussit. Qui, cum diutius præstolati, tredecima die mensis Augusti aduenissent, & super acceptando Regno *Bohemiæ* assiduum A teneretur, prope mense vno consilium. Nec satis constaret, quali responso vtendum esset, per quod, nec *Casimirus* Rex, nec filii sui, à iure Regni *Bohemiæ*, exciderent, nec in manifestum belli, quod in acceptatione facienda imminebat, veniretur discrimen, tandem die Veneris, vigesima octaua mensis Augusti, *Casimirus* Rex tali responso vsus est. *Agere se gratias immensas, Summo Pontifici, agere Baronibus Bohemiæ, de oblatione Regni Bohemici, siue iure Diuino & humano, debiti*, respondit. *Verum non conuenire sibi, neque rei, tam graui, vt absque Prælatorum, Principum, & Baronum Regni sui, qui ad prosequendam Regni Bohemici susceptionem, laturi sunt auxilia, possit plenaria responsio dari. Sed diætam generalem oportere institui, & deliberatione apud illam sumpta, quod vniuersi comprobauerint, responderi.*

Et responsum de acceptando Regno Bohemico dandum, in Conuentionem generalem reiicit.

Obtulit deinde se *Casimirus Poloniæ* Rex Nuncios notabiles extemplo missurum, videlicet *Stanislaum Osthrorog*, Palatinum *Calissiensem*, *Iacobum* de *Dabnó* Regni *Poloniæ* Vicethesaurarium, Capitaneum *Cracouiensem* & *Ioannem Dlugosch* seniorem Canonicum *Cracouiensem*, ad intercipiendum stridores belli *Bohemici*, & ad suadendum *Georgio*, vt ad vnitatem fidei reuersus, se summo Pontifici humiliet: exoptans, vt interim, neque publicatio censurarum contra *Georgium* fieret, neque prædicatio Crucis: C quo innocentius & liberius Nuncii designati, Regia mandata exequi apud *Georgium*, nihil opponere habentem, possent. Cum eo responso Legatus Apostolicus *Rudolphus Wratislauiam*, *Petrus* vero *Ereleus*, Decanus *Aquensis*, *Romam*, adiuncto illi *Ioanne Sapienski* milite, qui pacis *Pruthenicæ* Confirmationem, & Censurarum sublationem solicitaret, remissi, & Nuncii designati in *Bohemiam*, sunt profecti.

Mittit Casimirus Rex Nuncios ad Georgium in Bohemiam ad intercipiendum bellum Bohemicum, & suadendum Georgio, vt ad vnitatem fidei reuertatur, & ne censuræ contra eum publicentur obtinet.

In *Prussiam* autem quoniam ire *Casimirus Poloniæ* Rex, personaliter, licet arduitas frequens negociorum, suam præsentiam magnopere efflagitaret, non poterat. *Iacobus Wratislauiensis*, *Vincentius Chelmensis* Episcopi, & *Ioannes Kosczyelieczki*, Pala- D tinus *Iuniwladislauiensis* transmissi, & singulas res, quæstionesque curaturi, & Ciuitates, ad ferendum subsidium pecuniarium, quo debitorum nexus & stipendia solui possent, pertracturi. Iam siquidem stipendiarii Regii, qui annis tredecim apud *Prussiam* militauerant, beneuolentia *Casimiri* Regis deuincti, eam conditionem acceperant, vt cuilibet equiti, pro merito stipendio, & pro singulis damnis, octo floreni in annos singulos, pediti vero medietas solueretur. Et calculo cum illis ex conditione facto, ducenta septuaginta aureorum millia, compertus est, *Casimirus* Rex illis debere. Quorum etiam solutio in semis & biennium protelata.

In Prussiam Casimirus Rex ire nequiens certos Barones mittit, obtenturus à Ciuibus pecuniarium subsidium pro stipendiis militibus soluendis,

quib9 270000 millia aureorum debebantur.

Die Saturni, antepenultima die, mensis Augusti, *Rudolphus* Episcopus *Lauantinus*, Legatus Apostolicus, tristis, & vultu atque habitu, tristitiam præferens, quoniam acceptatio Regni *Bohemiæ* secus, quam ipse rebatur cesserat. Ciuitate *Cracouiense*, egressus, in *Wratislauiam* rediit, filiorum Regiorum sortem parum prosperam increpans, & tam *Casimirum Poloniæ* Regem, quam Consiliarios carpens, quod parum prudenter filiis ipsis, & Regno *Poloniæ* in futurum prospexissent.

Rudolphus Legatus Apostolicus ob non acceptionem Regni Bohemici, ad quam Regem Poloniæ Casimirum inducebat, tristis Wratislauiam Cracouia redit.

Penultima die mensis Septembris, *Nicolaus* Episcopus *Vilnensis*, paralytica valetu- B dine, aliquando tempore vexatus, Nobilis *Polonus* de Domo *Wyenyawadum* annos prope quatuordecim, sedisset, moritur, & in *Vilnensi* ecclesia sepelitur. Cui *Ioannes Iaczowicz* Ciuilis *Vilnensis Lithuanus* Episcopus *Lucensis*, per translationem succedit. In *Luczensem* vero *Martinus*, dictus *Krzeczeuicz*, genere *Lithuanus*, nobilis de Domo *Gryphonum*, prouisus per Papam *Paulum* secundum, succedit.

Nicolao Polono Episcopo Vilnensi mortuo. Ioannes Ioczowicz Lithuanus Episcopus Lucensis, huic vero ad Luczensem Martinus Krzeczouicz Lithuanus succedit.

Die Iouis, vigesima sexta, mensis Iulii, *Paulus Legendorff*, Episcopus *Varmiensis*, apud *Brunsberg*, vt communis ferebat opi- C nio, de veneno moritur: in *Thorunensi* Diæta, quæ pro pace anno superiore acta est, toxicatus. Ab illo enim tempore languidatus, incolumitatem resumere non potuit. Sed & morte sua secuta, corpus exanime inflatum, & in latere, & in pede crepuit: in Ecclesia Parochiali in *Brunsberg* sepultus. Capitulares electione indicta, feria secunda, in die sancti *Laurentii*, *Nicolaum Thungen*, Ciuilis generis, de *Vormith* ortum, Decanum *Varmiensem*, & literarum Apostolicarum Scriptorem, *Romæ* pro tunc agentem, eligunt. *Casimirus* vero *Poloniæ* Rex electionem huiusmodi parum probans. *Vincentium Kyelbaska* Episcopum *Chelmensem*, Consiliariis Ecclesiasticis, & Secularibus id probantibus, suadentibusque no- D minauit. *Ioanni* quoque *Sapyenski*, Nuncio suo, in vrbem ituro, dat in mandatis quatenus illum ad Sedem *Varmiensem* transferri obtineat.

Paulus Legendorff Episcopus Varmiensis perit veneno, & sepelitur in ecclesia parochiali Brusbergensi, post cuius mortem Capitulum Nicolaũ Thungen eligit. Casimirus vero Rex Vincentium Kyelbassa Episcopum Culmensem nominat.

Iacobus Wladislauiensis, & *Vincentius Chelmensis*, Episcopi, cum *Ioanne* Palatino *Iuniwladislauiense*, in *Prussiam* ad petendum, pro exoluendis stipendiariis, pecuniale subsidium, & ad decidendum nonnullas quæstiones missi: *Casimirus* vero *Poloniæ* Rex, tribus mensibus apud *Cracouiam* commoratus, notabiles summas auro & mercibus in stipendiarios

Partem stipendii emeriti militibus Casimirus Rex soluit, & partem se soluturum, ad cer-

1467. [...]tum tempus inſcribit.

rios diſtribuit, reſiduas vero in biennium, à feſto Chriſti computandum, anno vno & altero ſoluendas, ad ducenta millia aureorum A florenorum, præter erogata, ſe extendentes inſcripſit.

Ioannes Dlugoſch liberis Caſimiri Regis præceptor deſignatur.

Die Iouis, prima menſis Octobris. *Caſimirus Poloniæ* Rex *Cracouia* egreſſus, *Ioanne Dlugoſch* ſeniore Canonico *Cracouienſi*, filiis ſuis in Directorem, & Magiſtrum præfecto, per loca indirecta, & abſtracta, peſtiferam fugiendo auram, in *Lithuaniam* ſe cum *Eliſabeth* Regina tranſtulit, & illic omne tempus autumni, hyemis & veris, manſit. Filii quoque Regii, ob ſuſpitionem peſtis, *Cracouia* educti, apud *Thinicienſe* Monaſterium, vsque ad diem ſanctæ *Apoloniæ* virginis, immorabantur. Conſulebatur inſuper *Caſimiro Poloniæ* Regi, à notabilibus Con- B ſiliariis, vt ad *Varmienſem* Eccleſiam *Rudolphum* potius Apoſtolicum Legatum, id poſtulantem, quam *Vincentium Kyelbaſzka* promoueret: plurimis malis, quæ poſt ſecuta ſunt, occaſionem adempturus.

Legatorum Caſimiri Poloniæ Regis anthoritate

Regis *Poloniæ Caſimiri* Nuncii, *Stanislaus Oſthrorog* Palatinus *Caliſſienſis*, *Iacobus* de *Dabno* Regni *Poloniæ* Vicetheſaurarius, & Capitaneus *Cracouienſis* & *Ioannes* ſenior *Dlugoſch*, Canonicus *Cracouienſis Pragam* vigeſima prima die menſis Octobris ingreſſi, altera die legationem, apud aures *Georgii* & ſuorum, non ſolum ſenatu ſpectante, ſed & plebe, ornate & grauiter exponunt. Cuius hæc ſumma erat, C *vt pareret ipſe, & gens ſua, in ſingulis Romano Pontifici, & ſublato inueterati diſſidii errore, Regibus & Principibus Catholicis ſe in ritu & religione conformaret, nec aliter crederet ſibi, & Bohemiæ Regno tranquillitatem prouenturam. Reſcinderet item bellum, quod cum Principibus, Baronibus, & Ciuitatibus Catholicis gerit, obſidionem quoque arcis Konopiſcze*, quoniam itam altera *Sternberg*, priusquam *Pragam* Nuncii Regii attigiſſent, fame & neceſſitate preſſa, in ditionem ſuam conceſſerat, *diſſolueret, & in vnionem atque pacem rediret.* Plus *Georgio*, quam ſuis purpuratis, hæc D oratio diſplicebat. Catholica enim illi audire inſueto, ferotior aliquanto oratio Legatorum Regis *Poloniæ*, viſa eſt, quam quæ deberet, apud ſuas aures exponi. Murmur quoque apud vulgum ſuboriebatur, nonnullis, pro varietate ingeniorum, legationem Regis *Poloniæ* cælotenus efferentibus, nonnullis improbantibus, quod illis denunciatio ipſa, nomine Regis *Poloniæ* propoſita, in rebus, fidem, & ritum tangentibus, ius atque legem præſcriberet. Frequenti deinde Legatorum Regis *Poloniæ* ſermone, pectus *Georgii* durum, callidum, & difficillimum, forti & iuſta perſuaſione emolitum eſt. Ædendo enim reſponſum, totum ſe Regi *Poloniæ*, & eius deciſioni, atque arbitrio in his, quæ ad quietandum Re- A gnum *Bohemiæ* ſpectant, permittebat: aſtruens *priſcos Bohemiæ Reges, honorem tantum nulli vnquam Regi, ſed nec Imperatori detuliſſe. In his vero quæ religionem contingunt*, deducebat ſe, licet fallaciter, *compactata obſeruaſſe, nec ex obedientia Papæ vnquam excidiſſe, aut compactatis contraiſſe: correcturum ſe omnia* aſtruens, *quæ in compactata deliquerit.* Verum quoniam reſponſum ſuum conditione de Caſtro *Konopiſcze*, ſibi dedendo, conſtrinxerat, leui voluptate à Nunciis Regiis, ſuſceptum eſt.

1467. inter Catholicos Bohemiæ Proceres,

Qui ne partem alteram neglexiſſe viderentur, in *Itauam*, tribus de viginti miliaribus à *Praga* diſtantem ſe conferunt. Vbi apud B *Zdenkonem Konopniczki*, Burgrabium ſupremum *Pragenſem*, & *Ioannem* de *Haſſemburg*, Iudicem Regni *Bohemiæ*, quos ſolos duos illic tantummodo offenderat, mandata Regia exponunt, pacemque multipliciter perſuadent. *Caſimirum Poloniæ Regem* edocent *impeditum, quod ex iuſtis & neceſſariis cauſis non poſſit Regnum Bohemiæ per ſe, nec per filium, hactenus ſuſcipere, nec bellum Bohemicum in ſe, quod nondum reſpirauerat, transferre.* Duo autem Barones prædicti, non abnuebant *ſe, cauſam ſuam, dummodo, & cæteri ſocietatis ſuæ Principes & Barones, conuentum apud Wratislauiam, pro die ſanctæ Luciæ* C *habendo, id probarent, in poteſtatem Poloniæ Regis depoſituros*, aſtruentes: *nullum inter Reges orbis extare, cui fidentius, quam Polonorum Regi, Principi Chriſtianiſſimo, illam committerent.* Addebant & ipſi exceptionem, ſingula elidentem, *vt videlicet arx Konopiſcze foret libera, cætera quoque bona eis, & cæteris Catholicis ablata redderentur.* Decem enim & octo arces & Ciuitates ac munitiones ea æſtate *Georgius* ſub Catholicis conquiſiuerat. *Arce autem Konopiſcze, vel non ſoluta, vel expugnata, nullam reſtare de pace ſpem, ſed nec de fœdere locum.*

atque Regem Georgium,

Cum denique Nuncii D Regii *Itauia Pragam* revertiſſent, & operas ſuas, quamuis fideles, à parte vtraque viderent duris conditionibus circumlitas, magnopere contendere cæperunt, vt *Georgium* a propoſito occupandi Caſtri *Konopiſcze* detraherent, vt malum ingens, quod ex deditione ſequi verebantur auerterent. Et quamuis *Georgius* iniquum aſſeueraret, & parum ſibi honeſtum, vt hoſtilis arx, & eius obſidio, propediem in poteſtatem ſuam prouentura, & pro qua conquirenda copioſius ſanguis certatim fuſus eſt, & plurimæ impenſæ emunctæ, ſolo ſermonum vapore & fumo, de manu ſua deberet reſcindi: videns tamen animos Legatorum *Poloniæ* Regis infractos, & Caſtrum *Konopiſcze*

1467. Sublato bello, fœdus ictum eſt certis ſub conditionibus.

piſcze (quod apud plerosque durum videbatur & impoſſibile) obſidione ſoluit, & fœdus ad diem conuerſionis ſancti *Pauli* du- A raturum, firmatum Legatorum literis, accepit. Eius hæ erant conditiones, *vt fœdere durante, omnia ceſſent homagia & vituperia, captiui, ad ſponſionem, dimiſſionem habeant. Caſtrum Konopiſcze obſidionem non tolleret, ſed nec propugnacula violet, aut plura victualia, quam quæ pro tempore fœderis ſufficerent, inferat: ſubiturum, lapſa treuga, cum eisdem perſonis & rebus, quæ fuerant in illo, obſidionem, ſi in Diæta Wratislauienſi, pro die ſanctæ Luciæ tenenda, induciæ vlteriores ſecutæ, & in Poloniæ Regem, per partem Baronum, iuxta ac per Georgium, compromiſſum non fuerit. Parem quoque* B *conditionem Caſtrum Oſzwald in Luſatia, à parte Catholicorum obſeruabit. Catholicis autem in Poloniæ Regem compromittentibus, induciæ à die Cinerum, in annum vnum duraturæ, de nouo à Nunciis Regiis inſcribi debeant, & pro die Circumciſionis anni futuri, diffinitiua per Poloniæ Regem, absque renunciatione pronunciari. Nuncii quoque Georgii, ad roborandum prædicta, in Kloczko mitti.* Honorauerat autem *Georgius*, Regis *Poloniæ* Nuncios, donis magnificis in auro & equis, omnia tamen ab illis ſpreta, & *Georgio* remiſſa ſunt: ne puriſſima eorum actio, aliqua ſugillatione incruſtari vel leniter potuiſſet. Pro quare, & à *Georgio*, & à Catholicis, hæreticisque maxima illis laus, & commendatio tribuebatur, virtusque illorum ex huiusmodi C continentia, & apud proprios, & apud exteros plurima fama & gloria præluxit.

Legati Caſimiri Poloniæ Regis Wratiſlauiam Praga diuertentes, diuerſis vrgentur perſuaſionibus, vt nomine Caſimiri vel filii ſui Regnum Bohemiæ accceptent.

Die ſanctæ *Luciæ* adueniente, dum & *Caſimiri Poloniæ* Regis Nuncii, *Stanislaus Oſtrorog* Palatinus *Caliſſienſis*, *Iacobus* de *Dabno* Vicetheſaurarius Regni *Poloniæ*, & *Ioannes Dlugoſch* ſenior, Canonicus *Cracouienſis*, à *Zdenkone Konopniczki*, cæterisque Baronibus *Bohemiæ*, precibus deuicti, *Wratislauiam* adueniſſent, & apud Pontifices, Principes, Barones, & Ciues Catholicorum videlicet *Rudolphum* Apoſtolicum Le- D gatum, *Prothaſium Olomuncenſem*, Epiſcopum, *Nicolaum Oppolienſem*, *Henricum Glogouienſem*, *Balthaſarum Zeganenſem*, Duces, *Zdenkonem Konopniczki*, *Ioannem* & *Vlricum* de *Haſſenburg*, *Swantoslaum Swanberg*, *Henricum Hradeczki*, cæterosque *Bohemiæ*, *Morauiæ*, *Sleſiæ* & *Luſatiæ*, Barones, legationem Regiam, quam apud *Itauiam* expoſuerant, repetiſſent, omnium concordi inſtantia, diebus pluribus vrgebantur, *vt Regnum Bohemiæ, nomine Regis ſui Caſimiri, acceptarent, vel de acceptando, certos eos redderent, iuuarentque catholicos, pro conſequendo Regno, qui vice geminata, in ſpem dubiam conſequendi Regni, annis ſuperioribus hæreticos adiuuerant: conſecuto Regno Bohemiæ, quod propediem ſperandum foret. Auſtriam etiam, Hungariæ & Romanorum Regna, facile in poteſtatem Regis Poloniæ, & filiorum ſuorum acceſſura. Meminerint inſuper, quinque filios Regem Poloniæ, non in vnius Regni ſed in plurimorum Regnorum ſpem, generaſſe. Cauerent, ne intra vnius Regni fines, tot Principes concluderent, & hæreditate iuſta illos per negligentiam priuarent: Bellum Ciuile inter parietes, proprios dum exterum detrectant, accepturi*, Regis *Poloniæ Caſimiri* Nunciis ad ſingula modeſte reſpondentibus, & legitima excuſatione Regem ſuum, de non acceptatione Regni *Bohemici*, purgantibus, impetebantur rurſum, *vt ſaltem primogenitus Regis Poloniæ Caſimiri, illis, cum mille tantummodo equitibus traderetur: qui Coronatione apud Wratislauiam de manibus Rudolphi Legati Apoſtolici ſuſcepta, ſummæ rerum prouideret.*

Quod cum facere renuunt Nuncii proprii id ipſum petituri ad Caſimirum deſignantur.

Sed cum Legati Regii, *id quoque non apud ſe, ſed apud Poloniæ Regem quærendum eſſe* oſtenderent. Nuncii, ad *Caſimirum Poloniæ* Regem, id petituri decreti ſunt. Legati vero Regii, ab vniuerſo *Wratislauienſi* conuentu, rogati, *Pragam* iterum reuertuntur: pacis inducias, cum *Georgio*, ad feſtum ſancti *Adalberti* ordinaturi. Quibus etſi, omnis ille *Wratislauienſis* conuentus, elegantia dona in argento & equis miſiſſet: eadem tamen modeſtia apud *Wra*- C *tislauiam*, qua & in *Praga*, vſi, ad acceptandum illa, nulla ratione poterant induci, maximam & ſingularem laudem, ob id ab vniuerſis conſecuti: ſatis ſe munerum accepiſſe rati, ſi eis authoribus, ab armis tam infeſtis foret diſceſſum.

In negocio Bohemico, nulli Catholicorum Bohemorum, placet fieri compromiſſum in Caſimirum Poloniæ Regem.

Nemini autem Catholicorum ſatis placuit, compromiſſo, in *Caſimirum Poloniæ* Regem, facto, exortum diſſidium finiri. Non quod de Rege *Poloniæ* ambiguitas eſſet, ſed quod oporteret, ad id conſenſum ſummi Pontificis, cuius iuſſione bellum cæ- D ptum erat, adhiberi. Veniebat, & in conſiderationem, quod *Georgius* rebus ſuis magis mendaciis, & fallacia, quam æquitate, & iuſticia, conſulere cenſuerit, nec vſurum eum decreti conditionibus.

Pax tamen temporanea, per illius Nuncios, Pragam reuerſos componitur.

Pragam autem Nuncii *Caſimiri Poloniæ* Regis reuerſi, licet plures difficultates, pars vtraque interpoſuerit: pacem tamen, ad Diem Aſcenſionis Domini duraturam conficiunt. Qua firmata, *Georgius* miſſo filio ſuo Victorino, cum gentibus, *Fredericum Romanorum* Imperatorem, & *Auſtriam*, graui bello vexare cæpit.

Henricus Dux Glogo-

Die Martis, vndecima menſis Nouembris, *Henricus* Dux *Glogouienſis*, alias *Kozucho-*

1467.

...uienſis moritur & ſepelitur in Kozuchow. Henricum, filium vnum, filias vero duas relinquens.

zuchouienſis apud *Kozuchow* moritur, & in Eccleſia Parochiali, *Kozuchow* ſepelitur, vnicum relinquens filium, *Henricum* ſui nominis, & duas filias *Annam* & *Eliſabeth*, ex *Anna* filia *Conradi*, Ducis *Olieſchnicenſis*, ſuſceptas. Quarum *Anna* nupſit *Ioanni Rozembarski*, Baroni de *Bohemia*, *Eliſabeth* vero virgo extitit.

Iodoco Epiſcopo Wratislauienſi mortuo,

Die Martis, quindecima Menſis Decembris in aurora. *Iodocus*, Epiſcopus *Wratislauienſis*, frater ordinis ſancti *Ioannis* ſepulchri, ſancti *Hieroſolymitani*, vir eloquentiæ & literaturæ, atque prudentiæ, ſingularis, ſtaturæ altæ, grandibus oculis, ac capite, corpore vero craſſus, nobilis de domo *Rozembergenſium* ex *Bohemia*, rubeam roſam, in campo albo deferentium, dum in Pontificatu annos decem, menſes ſex exegiſſet, in oppido ſuo *Niſſa*, & in curia per ipſum ſplendide ædificata, religioſe & deuote, omnibus ſacramentis rite procuratus, ex calculo & crapula moritur. Et dum *Wratislauiam* relatus eſſet, Baronibus *Bohemiæ*, qui ad conuentum *Wratislauienſem* conueniebant, commitantibus illum, commune *Wratislauienſe*, pro eo, quia *Ioannem* Præpoſitum *Wratislauienſem* ceperat, aliquanto, ne intromitteretur, donec Præpoſitus in libertatem euaderet, obſtitit. Inductus vero, in eccleſia maiori in Choro, iuſta funeri, Baronibus *Poloniæ*, & *Bohemiæ*, ac Prælatis, & Canonicis *Wratislauienſibus*, illi perſoluentibus, ſepelitur. Die vero ſanctorum, *Fabiani* & *Sebaſtiani*, pro eligendo futuro Pontifice indicta, *Rudolphus* Epiſcopus *Lauantinus*, Sedis Apoſtolicæ, tunc apud *Wratislauiam* Legatus, per viginti Capitulares in Capitulo electus, concordi voto, via ſcrutinii, poſtulatus eſt: precibus & perſuaſionibus, Nunciorum *Caſimiri* Regis *Poloniæ*, & omnium Baronum *Bohemiæ*, *Wratislauiæ* præſentium, expugnatos. In Pontificem enim futurum, *Przemislaum* Ducem *Opauiæ*, Decanum ſanctæ Crucis, & Canonicum *Wratislauienſem*, eligere animis deſtinauerant. Cuius poſtulationem *Paulus* ſecundus *Romæ*, die Lunæ, vigeſima quinta menſis Aprilis confirmauit, & annatam plenarie indulſit: Gratiſſimum habens, quod Nuncii, ab eo in pacificationem Prouinciarum miſſi, in Pontifices depoſcerentur. Vir manſueti, periti, & religioſi ingenii, Decretorum Doctor, genere nobilis, ex oppido *Rukkerſchayn Moguntinæ* Diœceſis, de Domo & familia, quæ pro ſuperiori parte clypei, medietatem ſtellæ ſepticornutæ, in inferiori vero parte roſam albam in rubeo campo, & in medio planiciem albam defert. Ex patre *Henrico*, & matre *Catharina* ortus. Cuius genitor clarus inter *Rinenſes* habebatur. In anno vigeſimo quarto ætatis, Auditor Rotæ, breui poſt, Auditor Cameræ, factus: duorum ſummorum Pontificum, *Pii* ſecundi, & *Pauli* ſecundi Referendarius, deinde Pontifex *Lauantinus*.

Rudolphus Epiſcopus Lauantinus, & Legatus Apoſtolicus, ad petitionem Legatorum Regis Poloniæ, & Baronum Bohemiæ, per Capitulum Wratislauienſe, concorditer in Epiſcopum eligitur.

Nicolaus Labunski, Epiſcopus Camenecenſis moritur.

Nicolaus Labunski, *Camenecenſis* Epiſcopus in *Podolia*, cum Cathedræ Pontificali, annis prope quatuordecim præſediſſet, tredecima die menſis Octobris in Caſtro Eccleſiæ ſuæ *Czarnekozyenicze*, de peſte epidimiæ moritur, & in *Camenecenſi* eccleſia ſepelitur, vir nobilis de Domo *Zagroba*. Cui ſuccedit in Pontificatu *Nicolaus Prochniczki*, Canonicus *Przemislienſis*, genere nobilis de Domo & familia *Ciphorum*, quamuis *Nicolaus Gołabek*, nobilis de genere *Gryphonum*, ad illam primum nominatus fuiſſet, ſed à furibus, dum ex *Sarzina* in *Lanzensko* iter faceret, prius quam promoueretur, occiſus erat.

Cui ſuccedit Nicolaus Prochniczki Canonicus Przemislienſis.

Deſtinati ad curandas res *Pruthenicas* Nuncii, *Iacobus Wladislauienſis*, *Vincentius Kyelbaſſa Culmenſis*, Epiſcopi, *Ioannes* de *Koſczielyecz* Palatinus *Iuniwladislauienſis*, & Capitaneus in *Marienborg*, cum aliquot Conuentus in *Gdansk*, *Elbing*, & *Marienburg*, cum militaribus & Ciuitatibus, quibus & *Henricus* de *Plawen* Hoſpitalarius Ordinis, & locum tenens Magiſtri, cum cæteris commentatoribus, & fratribus, ordinis interfuiſſet. Stipendiarii quoque, qui apud ordinem militabant, emerita ſtipendia, ſibi ſolui, importune exigerent. *Henricus* vero de *Plawen*, & commendatores, reddi ſibi, ad ſoluendum ſtipendiariis quindecim millia, apud *Thorun*, circa pactum perpetuæ pacis, promiſſa requirerent. *Gdanenſes* vero & *Elbingenſes*, à Nunciis Regiis petiti, conferre huiusmodi, quindecim millia, ære ſe alieno & egeſtate grauatos, allegando, detrectarent. Iamque res iterum, ſtipendiariis Ordinis, ob negatam ſolutionem, furentibus, ad bellum ſpectare videretur, neceſſe quoque haberet Rex, iuxta feudus, tueri Ordinem, ſi à ſtipendiariis laceſſeretur, magna tandem Nunciorum Regiorum ſolicitudine & induſtria, *Gedanenſes*, *Elbingenſes*, & *Thorunenſes*, ad dandum duodecim millia florenorum, ſex quidem pro feſto Purificationis, ſanctæ *Mariæ* Virginis, alia vero ſex reſidua, in duabus, poſt feſtum Paſchæ hebdomadis, ſe, licet ægre ſubmittunt, ac ſic & Ordini ſponſio impleta eſt, & Stipendiarii Ordinis ſoluti, & bellum ſerpens extinctum eſt.

Animis mercenariorum in ſeditionem ſpectantibus Gedanenſes, Elbingenſes, & Thorunenſes, duodecim millia florenorum & ægre iam plene exhauſti promittunt.

Tribus de Voieuodatu *Moldauiæ*, videlicet, *Stephano*, *Petro*, & *Berenden*, annis aliquot contendentibus, & ſe de proſapia Principum *Moldauiæ*, & ſignan-

1467.

Stephanus Palatinus Valachiæ

ter *Alexandri*, deſcendiſſe, differentibus. *Stephanus*, quoniam aſtu, factiuitate, ingenio & ſolertia, vigebat, facile, duobus aliis excluſis, apud *Valachos* obtinuit Principatum. Quos etiam ſua ſeueritate & iuſticia, nullum ſcelus, patiens eſſe inultum, pronos & obedientes, in omne ſuum imperium effecerat. Et non militares modo & nobiles, ſed & agreſtes, in arma cogerat: docens quemlibet patriæ defenſionem tueri. Si quem agreſtem comperiſſet, non habere ſagittas, arcum, aut glaudium, aut in expeditionem calcariatum non accurriſſe, abſque vlla commiſeratione capite damnabat. Hunc etiam *Caſimirus Poloniæ* Rex, Præſidem *Valachis* fecit: neglectis aliis duobus *Petro* & *Berenden*, qui ad illum, vt in ſuperioribus narrauimus, pollicendo plurima, ſi Rex illos, in ſedem *Valachicam* reſtitueret, confugerant. *Matthias* itaque *Hungariæ* Rex, qui *Berenden* ex *Polonia* diſceſſionem facientem ſuſceperat, & reſtituere illum in Principatum *Valachiæ* ſpoponderat, moleſte ferens, à *Stephano* in ditione *Caſimiri* Regis conſiſtente, ſe deſertum & contemptum iri, congregato forti exercitu, *Berenden* habens in comitatu, & reſtiturus illum in ſedem *Valachicam*, *Stephano* propulſato, iusque Principatus *Valachiæ* Regi, & Regno *Poloniæ* erepturus circa medium menſis Octobris, cum proprio & mercenario milite *Pannonias* egreſſus, *Ioanni Giskra* de *Brandisz Bohemo*, ordinacione exercitus & cura commiſſa, *Valachiam* ingreditur, & alpibus, ſiluisque, quas vulgo *Płonini* appellant, ſuperatis, aduenit in *Chotruſz*. Quo exuſto, & in prædam dato, ibat de prope alpes vsque in *Bakow*, *Romanowtarg*, & *Nymietz*. Quæ omnia, & villas vicinas exurens, omnem terram poſſeſſam, & vtilem, cæde, igne, & gladio, nulli parcendo ætati, conditioni vel ſexui, vaſtabat. Et quamuis *Stephanus* Voieuoda *Valachiæ*, cum gentibus & potentiis ſuis circa *Chotrucz* illi occurriſſet, potentiam tamen ſuam (habebat enim *Matthias Hungariæ* Rex, in exercitu ſuo circiter quadraginta millia) ſed & ſuorum infida ingenia veritus, ob tyrannidem illi infenſa, quod Primores fere omnes ſuſtulerat, in totius pugnæ diſcrimen venire non ſuſtinuit, ſed illum ex locis occultis inſidioſis vehementer, per dies quadraginta laceſſiuit, pabulationemque & vaſtationem longiorem compreſſit. Cum autem *Matthias Pannonicus* Rex, in oppidum *Banya* deueniſſet, & vallis, foſſatis, atque quadrigis, oppidum (irruptionem enim hoſtilem verebatur) communiſſet. *Stephanus* Voieuoda, qui ſe & exercitum ſuum, inter duos fluuios *Moldauam* & *Samuſch*, locauerat, tempus oportunum ratus, quo cum paucis contra multos, congredi poſſet, equis & ſarcinis, apud ſtatiua relictis, pedeſter & expeditus in *Banya* aduenit. Et præmiſſis, qui oppidum in aliquot locis incenderent, flamma erumpente, in *Pannonios* prima veſpera, quindecima die menſis Decembris irruit, & certamen vario Marte, vsque in diluculum extraxit. Pluribus autem ex *Hungaris* cadentibus pluribus flamma deuoratis, Rex ipſe *Mathias*, ne viuus in poteſtatem *Valachicam* veniret, tribus vulneribus, non tamen lethalibus, ſaucius, in lectica, ex loco certaminis elatus eſt. Pars maior exercitus dum in *Alpes* aduenisſet, & arboribus præciſis, obſtructum offendiſſet iter, quadrigis & aliis impedimentis crematis, quingentis vero bombardis in ſabulum, ne hoſtes illis potirentur, immerſis, fuga ſe ſaluauit: Beneficio vnius ex *Valachis*, ne *Hungariæ* Rex aut caperetur, aut deſideraretur, effectum: Quem *Stephanus* Voieuoda dolo comperto, capite truncauit. Decem millia eo prælio ex *Hungaris* occiſa referuntur, ſigna militaria aliquot capta, & ad *Caſimirum Poloniæ* Regem, in *Vilna* agentem, in ſignum victoriæ per Nuncios *Stephani* Voieuodæ delata. *Stephanus* ipſe & ſuus exercitus, magnis ſpoliis, tabernaculis, curribus, & bombardis potitus. Effugierunt autem cum Rege vna, fere omnes *Hungariæ* Barones videlicet *Ioannes Lanthsloër*, *Quinque Eccleſienſis* Epiſcopus, *Michaël Oſſak* de *Gruth* Regni *Hungariæ* Palatinus, *Iob* de *Gara*, *Ladislaus* de *Caniſcha*, *Ludouicus* de *Valkew*, *Andreas Cuper*, *Ioannes Giskra* de *Brandisz*, *Hardulath*, & alii quam plurimi. Solus *Ioannes* de *Daroch* Voieuoda *Tranſyluanus*, ex maioribus, cum ſuo vniuerſo comitatu, qui ad quatuor millia pugnatorum æſtimabatur habuiſſe, occiſus, & vsque ad internitionem deletus eſt. In *Pannonias* autem *Matthias Hungariæ* Rex reuerſus, *Henricum Diak* Gubernatorem ſibi reconciliat. *Tranſyluanienſes* autem militares, & ciues, quod ab eo diſceſſiſſent, & *Ioanni* comiti ſe adiunxiſſent, in quadringentis millibus florenis, quæ in auro parato, dare coacti ſunt, multat. Ex qua pecunia nouum cæpit & grandem, ex forenſibus, magis quam propriis, apparare exercitum: in quo nullatenus *Poloni* ſe militaturos aſtruebant, ſi Regnum *Poloniæ* aut eius feudales, & ſignanter *Valachiæ* oram, vellet inuadere. Illam enim ſuſpicione communi, pro detergenda ignominia, petere credebatur. Quapropter *Stephanus Moldauiæ*

Per Caſimirum Regem deſignatus.

Matthiam Hungariæ Regem, Berenden in Palatinum ſubſtituere conantem

profligat.

Regi quidem inflictis tribus vulneribus, exercitu vero illius occiſo.

1467.

1467.

dauiæ Voieuoda, frequentibus Nunciis, & literis, de ferendo sibi auxilio, *Casimirum Poloniæ* Regem interpellabat.

Pestilens aura

Annus hic in omnes ferre regiones, Regno *Poloniæ* subiectas, sed in regionem præcipue *maioris Poloniæ*, *Massouiæ*, *Russiæ*, & *Podoliæ*, sed & in partem *Slesiæ*, pestiferum epidimiæ virus, vsque in Ianuarium mensem diffundens, multos mortales extinxit, & plures villas & oppida in solitudinem redegit. Annonæ insuper caritas, regiones *Polonicas* peruaserat, peruasura amplius, nisi plures homines, pestilentia absumpsisset. Eam insuper multitudo murium adiuuabat, qui siue ex hyeme callida & sicca, nullas niues, & paucos imbres fundente, siue ex Constellatione cœlesti, adeo ebuliuerant, vt frugibus, quæ in horreis condebantur, demolitis, in agros decurrerent, & hyemalia frumenta, in superficie & radice delerent.

atque fames, in plerisque Regni Poloniæ & Slesiæ partibus, acerbe grassatur.

Duobus autem malis prædictis, pernicies tertia, æque mala, in *Cracouiensi* duntaxat & *Sandomiriensi* terris, accesserat. Nam nonnulli Nobiles adolescentes ex insignibus parentibus orti, quorum *Ioannes Pyeniazek* olim Archidiaconus *Gnesnensis*, primarius habebatur, absentia *Iacobi* de *Dąbno* Capitanei *Cracouiensis*, eis subministrante audaciam, frequentibus furtis, & spoliis, regiones ipsas non in mercatoribus solum, sed & in militaribus, affligebant. Patrimoniis enim suis, nonnulli corrosis, & effusis, suppellectilem tamen fulgidam & raram, in equis & vestibus ac familiaribus, ne aliis contemptibiliores, & inferiores, censeri possent, habere conati in varia furtorum facinora dilabebantur. Parens *Ioannis Pyeniązek* Præsbiteri, *Nicolaus Pyeniązek* Succamerarius *Cracouiensis*, filii turpitudinem, ne ad se quoque & genus suum, & cæteros natos penetraret, resciffurus (sciebat enim illum, in omnia facinora, etiam dictu nefanda, & in blasphemias in Deum, & in profundum facinorum delapsum esse, & amplius delabendum) blanda vocatione ad se accersitum, vincit, & vinctum *Ioanni* Episcopo *Cracouiensi* tradidit. Virum se bonum & misericordem agens patrem; filium satagens, per arctam licet pœnitentiam, saluum non perditum iri, & à generi suo notam turpitudinis aboleri. A *Ioanne* autem Episcopo *Cracouiense* in carceres, apud Castrum *Itza* trusus, facinora sua annis tribus, mensibus sex in tetro carcere, & fundo obscuro turris expiabat. Captiuitas autem præfati *Ioannis Pyeniązek*, & Capitanei *Cracouiensis Iacobi* de *Dąbno* ex *Bohemia* reditus, singulos fures terruit, & audaciam eorum restrinxit. Minabatur enim se præfatus *Iacobus* Capitaneus vnumquemque furum, nobilitate eorum non obstante, in patibulum acturum.

Ioannes Pienyazek olim Archidiaconus Gnesnensis,

per patrem suum captus, Episcopo Cracouiensi carceri coniiciendus, ob patratum homicidium traditur.

1468.

Natali Domini nostri die, cum sequentibus, *Casimirus Poloniæ* Rex, cum *Elisabeth* Regina, apud *Vilnam* celebrato, etiam reliquam partem hyemis, & principium veris, in *Lithuanica* ora exegit, aut legationes expediendo Principum, aut interdum tractando venationes. Pro diebus autem carnis priuii, *Henricus* de *Plawen*, Hospitalarius Ordinis Cruciferici, vices Magistri generalis tenens, cum commendatore de *Ragnetha*, vsque *Vilnam*, personaliter Regem *Casimirum* adiuuerat, & benigne susceptus, benigneque habitus, & tractatus, dies plures *Vilnæ* absumpsit. Sub quibus liberiorem audientiam nactus, negocia Ordinis, quæ promouenda susceperat, votiue expediuit. Secreta delatione Ciues *Gedanenses* apud Regem insimulans, quasi eius ditione reiecta, in *Ioannis Burgundiæ* Ducis obedientiam, super quo copiæ literarum, per eos Duci *Burgundiæ* scriptarum ostendebantur, forent concessuri. Sed eam criminacionem *Gdanenses* magnum sui nominis, vt erat, dedecus rati, & extenuare & purgare non negligebant. Pluribus deinde donis, tam ipse *Henricus Plawienski*, quam Comes suus Commendator de *Ragnetha*, à *Casimiro* Rege honoratus, in *Prussiam* rediit. Rumor de *Gdanensium* defectione, apud plures regiones vulgatus, apud nonnullos principes & Ciuitates, qui *Polonorum* fœlicitati inuidebant, hilaritatem causauit: quasi rebus nouatis, nouum etiam ordiri deberet apud *Prussiam* bellum. Sed *Gdanenses* frequentibus literis & Nunciis, ad *Casimirum* Regem missis, ostenderunt se efficaci testimonio & documento, *non solum in culpa criminationis non esse, sed & nec notam noxæ vnquam meditatos fuisse, & puro atque eodem tenore, in obedientia & fide Casimiri Regis, & Regni Poloniæ perseuerasse, & perseueraturos esse: rogantes fidem suam, non ex falsis relationibus, sed ex fidelissimis eorum actibus pensatum iri.*

Gedanenses defectionis accusati ad Ioannem Burgundiæ Ducem, per Henricum Plawienski secreto accusati.

se diligenter coram Casimiro Rege, & sufficienter purgant.

Linquens *Casimirus Poloniæ* Rex *Lithuanicam* oram in Regnum suum *Poloniæ* regrediebatur, & *Sandomiriam* quidem, pro Dominica Iudica, quæ fuit dies Solis, tertia mensis Aprilis, perueniens, aliquot diebus illic substitit, & cum Consiliariis suis, qui illic ad suam excellentiam confluxerant, pluribus rebus publicis expeditionem dabat.

Casimirus Rex ex Lithuania

1468.

Diuertens posthæc *Sandomiria*, itineribus solitis, Dominico Ramispalmarum, apud *nouam ciuitatem Korczin*, exacto, feria quarta ante festum Paschæ, quæ fuit dies Mercurii, tredecima mensis Aprilis, *Cracouiam* cum Consorte sua *Elisabeth* Regina aduenit, & rebus tantummodo salutaribus (altera enim die, duodecim pauperum, quos amictu induerat, pedes lauit, altera viaticum sumpsit) vacare cæpit, & dies Paschæ in arce *Cracouiense* solenniter egit.

cum consorte sua Elisabeth Regina Cracouiam aduenienss, duodecim pauperes, lotis eorum pedibus, nouis vestit indumentis.

Die Martis octaua mensis Aprilis, *Prothasius Olomuncensis* Episcopus *Cracouiam* aduenit. Qui die tertia audientia obtenta, *priuato officio, ad Casimirum Poloniæ Regem se venisse primum, & à Matthia Hungariæ Rege, Posonio egressum esse*, commemorans *præfatum Matthiam Hungariæ Regem, fidei causam pro Catholicis Bohemis, contra Georgium de Posdzyebrath, & sibi adhærentes hæreticos, mandato quidem Apostolico, sua vero admonitione & persuasione, inductum, suscepisse, & specialibus se literis*, quas originaliter producebat, *in bellum huiusmodi deuouisse, & iam cum copiis insignibus, ex equite & pedite collectis, in armis esse. Turcorum cæsarem, Nuncios ad illum cum donis amplissimis Agriam vsque misisse, & Nuncios reuersales, Hungariæ Regem, quorum Ioannes Giskra princeps erat, cum vicissitudinariis donis, ad conficiendum triennalem treugam, Turco remisisse. Fredericum deinde Romanorum Imperatorem, singularem exercitum, contra Irzikonem instaurasse, auxilia Hungariæ Regi præstiturum. Magnam deinde multitudinem, ex variis regionibus, Crucem, quæ contra Georgium practicabatur, voluntarie assumpsisse, & propediem in subsidium Pannonico Regi Matthiæ venturam fore. Zdenkonem Konopniczki, Catholicorum Bohemorum Capitaneum, cum cæteris Bohemicis Baronibus, & suffragiis, iam in exercitu Regis Hungariæ consistere quem multifarie, non exercitatis solum gentibus, verum & bombardis, tormentis, equis, armis, quadrigis, & peritis Ducibus*, deducebat *fulcitum esse: eo maxime flagrante desiderio, vt sibi daretur opportunitas cum Georgio decernendi.* Rogans obnixius *Casimirum* Regem, *vt omni cunctatione omissa, cum suis potentiis consurgeret, & Regnum Bohemiæ, sibi & suis filiis, oblatum, ac hæreditario iure sibi debitum, à tyrannide Irzikonis, summi Pontificis, & tot Catholicorum Regum, & Principum, fretus auxiliis, solueret, & in Catholicorum ritum vendicaret: certus Mathiam Hungariæ Regem in suum, & filiorum suorum fauorem, quo celerius Bohemiæ Regnum illis accedat, arma induisse. Multiplex dispendium & dedecus in se & filiis incursurus, si per desidiam Thronum Regni Bohemiæ, alium prehendere permiserit.* Secretiori deinde audientia, ad quam non nisi quinque Consiliarii adhibiti fuere petita. *Mathiam Hungariæ* Regem, de pluribus virtutibus, magna laude efferens, suadebat persuasione multiplici, *vt Casimirus Poloniæ Rex data ei filia seniore Heduigi, filio vero Frederici, Romanorum Imperatoris Maximiliano, iuniore Zophia, in Consortes, affinitatem insignem, & Regnis vtilem, ac necessariam cum vtroque, qui strictissimo fœdere sibi inuicem colligati sunt, iungeret: magno metu vtrumque liberaturus, cum vterque ea distineatur suspicione, ne Poloniæ Rex, Bohemiæ Regnum adeptus, vnum ex Pannonia, alterum vero ex Austria, iure filiorum naturali deturbet. Assumeret proinde Casimirus Poloniæ Rex ac meliorem duceret, certam per filias, in Hungariæ Regnum & Austriam, quam speratam per filios successionem, nec pluris penderet, hæreditare filios quam filias: æque ex filiabus ac filiis, nepotes in Dominiis prædictis habiturus, insignibusque filias locaturus viris, quæ ad alios nihilominus transituræ sunt, & incertum, an ad æque insignes viros. Cogitaret insuper, non facile se Mathiam ex Pannoniæ, nec Fredericum ex Austriæ possessione, in quibus vterque, magna se solidauit firmitate, detracturum. Sed sciret vtrumque aliorum quæsiturum affinitates, & auxilia, quibus se tutiores, si qua vis ingruerit, efficiant, si se spretum iri aduerterint. Fœdere potius, quam armis, rem gerendam persuadens: plures fructus omnis hostilitatis suspicione exclusa, habiturum: cum vterque Regum, per fœdus cauere contentus sit, vt prole eorum non extante, filii Casimiri Regis, in omnia Pannonica Dominia, & Australica, succedant. Nec in eam solum conditionem, sed & in quamcunque aliam possibilem, & Casimiro Regi beneplacitam Fredericum & Matthiam Regis, vltro consensuros. Hungaricis postremo consiliariis, id curæ esse* monstrauit, *ne inter Regna Poloniæ & Hungariæ, fœdus amicitiæ sinant senescere, sed nouis illud funiculis studeant roborare: quibus nihil gratius accidere posset, quam affinitatem huiusmodi, etiam si Primores, Polo-*

Prothasius Olomuncensis Episcopus Casimiro Poloniæ Regi, Mathiam Hungariæ Regem, contra Georgiũ Bohemum delectum habere narrat,

& affinitatem cum Mathia & Frederico Imperatore iungendam suadet,

niæ

1468.

ac quid ea in re retulerit responsi

niæ Rex Cracouiam conuenire iubeat, confectum iri. Consilio frequentiori aduocato, & redigesta Olomuncensi Episcopo A responsum est. Casimirum Poloniæ Regem, non abiecisse Regnum Bohemiæ, sibi à Papa, & Baronibus oblatum, sed deliberationem suam, ex optimis respectibus, in Diætam generalem, cuius pro die sancti Bartholomæi Apostolici appropinquabat celebratio, suspendisse. Ea non habita, & Principum & Consiliariorum suorum voluntate, non requisita nihil illum posse, in re tam grandi, in alteram partem responsi ædere, nec tempori præfinito, & suorum consilio præiudicare. Si quis interim Regnum Bohemiæ, ad illum & filios eius multiplici iure pertinens, occupare contenderit: iniuriam suam in iusti Dei & fidelium suorum defensam commissurum, adnisurumque maxime, ne ei occupatio violenta, possit ei esse diuturna. Mathiam insuper Regem Hungariæ communi fœdere Regnorum primum neglecto, deinde temerato, pluribus damnis, & hostilitate Regnum Poloniæ affecisse, vice geminata, terram Scepusiensem prædasse, recenter insuper feudalem regionem Regni Poloniæ, & eius Principem Stephanum Moldauiæ diffidatione non præmissa, bello, & incendiis affecisse. Nec Casimiri Regis Poloniæ conuenire conditioni, vt tam notabilibus iniuriis neglectis, ex hoste generum legat. Si Pannonico Regi & Consiliariis suis cordi est, Casimiri Regis Poloniæ affinitas, intelligat non posse super ea quicquam agi, donec communium Regnorum Consiliariorum iudicio, Conuentu habito, singula ablata, reformata extiterint, & animorum irritatio succissa. Ea responsione Prothasius Episcopus Olomuncensis accepta, donis insignibus à Casimiro Rege honoratus, in Hungariam molestus (magis enim super affinitate arbitrabatur, se votiuum responsum accepturum) regressus est.

Fredericus filius sextus Casimiro Regi nascitur.

Die Iouis, vigesima septima mensis Aprilis, post horam sedecimam, Elisabeth Regina in Castro Cracouiensi sextum filium, nonam vero prolem, parturiit. Qui in Ecclesia Cracouiensi, à Ioanne Cracouiensi Episcopo, ipso die Solis, octaua mensis Maii baptisatus, ad multiplices preces Prothasii Olomuncensis Episcopi, illum leuantis de sacro fonte, Fredericus appellatus est.

Legati Casimiri Poloniæ

Regis ad petitionem Georgii Bohemiæ Regis,

Altero die, postquam Prothasius Olomuncensis Episcopus, ex Cracouia disgrediebatur. Nuncius Georgii de Posdzyebrath, Bohemiæ Regis, Albertus Kostka de A Postupicze, aduenit. Qui sedecima mensis Maii die, à Casimiro Poloniæ Rege, sub frequentia Consiliariorum auditus, oratione extensa, acta Georgii iustificans, & depositionem illius, à sede Apostolica factam extenuans, magnas in Casimirum Poloniæ Regem gratias, nomine Georgii, & Regni Bohemiæ cumulabat, quod in opportuno tempore Nuncios misisset insignes, qui exortum intercepissent bellum, & Regnum Bohemiæ grandi damno soluissent, syncere inter vtrasque partes versatos, commemorans, se fiducialiter in Casimiri Poloniæ Regis potestatem, causam suam deposuisse. Nunc quoque quamuis induciis, à Nunciis Regiis confectis, B & ad diem Ascensionis Domini duraturis, minus syncere à parte aduersa, seruatæ sint, intrepide depositurum. Orans enixe & suppliciter Casimirum Regem, ne tenorem beneuolentiæ erga Georgium Bohemiæ Regem ceptum, remittat. Sed missis nouis Nunciis, bellum atrox, quod à Mathia Rege in Bohemia geritur, intercipiat. Summoque Pontifici Paulo secundo, & Ecclesiæ Romanæ, illum reconciliet: cum Georgius data in loco competenti, ad quem ipse personaliter, accedere possit, audientia, se de singulis obiectis, purgaturum, & vniuersa, in quibus in sedem Romanam, & contra depa- C ctata, deliquisset, emendaturum vltro offerat, & beneuolentiæ magis, quam armis, in his, quæ ad fidem, & religionem, pertinent, cessurum. Georgium præterea prædictum, in eam qualificationem omnium Baronum, Ciuium, & Subditorum Bohemiæ, sibi parentium, prece, consilio, & persuasione, pertractum esse deduxit, & ita rem consumasse, vt filiis propriis exclusis, non alium, quam filium Casimiri Poloniæ Regis, in Bohemiæ Regnum ordinauerit, & disposuerit, se cessurum. Non quidem iure hæreditario, quod in successione Regni Bohemiæ propter libertates, eidem Regno datas, locum vendicare non possit. Sed D sola Bohemorum in Regem Casimirum, & filios eius affectione & fauore. Mitteret proinde Casimirus Poloniæ Rex, Legatos in Diætam Regni Bohemiæ, futuram: sponsionem Georgii, & suorum, de succedendo filio, publice & solenniter accepturos. Huic tam amicæ in verbis legationi, quam constabat magna necessitate expressam. Georgium, vt in sequentibus narrabimus, intimasse, altera die responsum est. Amico animo, Casimirum Poloniæ Regem, & in Georgium & in Bohemiæ Regnum,

pro bello Ciuili intercipiendo, & vsum fuisse, & pro necessitate præsenti, vsurum esse, & eosdem vel alios Nuncios, A si tamen illis præstabitur securitas, ad extinguendum bellum, missurum. Georgium & Bohemos solerter agere, & suæ reipublicæ optime consulturos fore, si pro Rege Bohemiæ, non alium quam filium Poloniæ Regis assumpserint, in quem iusta illius cedit successio: multas commoditates, si perfecta fuerit, multa bella, si neglecta, secum latura. Interpositionem quoque de reconciliando Georgio, summo Pontifici & Ecclesiæ, Casimirum Poloniæ Regem, syncero animo non recusaturum fore, si tamen Georgius, certa suæ puritatis in fidem Catholicam, monimenta de se dederit, & facta errorum abdicatione, B non (quemadmodum hactenus fecisse visus est) Papam, & Principes orthodoxos iactauerit. Alacer hoc responso Albertus Kostka, in Bohemiam, Regiis pulcherrimis donis, sibi in hospitium transmissis, neglectis, vt virtutem & modestiam Nunciorum Regis Poloniæ Casimiri, Pragæ & Wratislauiæ ostensam, & per ora virum celebratam, æmularetur, regressus est: maximo pauore liberatus. Verebatur enim ne robore fortissimo militum suorum & gentium, Casimirus Rex Poloniæ nudum aliquod latus Regni Bohemiæ inuaderet, & graui bello, à Rege Hungariæ Mathia, Regno Bohemiæ, & sibi moto, C quod nunc expedire pergam, grauior hostis Polonus accederet.

Pro intercipiendo bello ex Hungaria illi impendente mittendi decernuntur.

Nuncii pro intercipiendo bello Bohemico, priores, præter Ioannem Dlugosz seniorem Canonicum Cracouiensem, cui fas non erat, legationem eam perferre, & in cuius locum Nicolaus Skop, Castellanus Osswyaczimensis surrogatus est, decreti sunt.

Victorinus filius Georgii Posdziebraczki Austriam graui bello vexans,

Hebdomadis aliquot, Victorino, filio Georgii Posdzyebraczki, Austriæ bellum graue, vt in superioribus commemorauimus, licet belli causæ non extarent, inferenti, & ex Monasterio Pulgyer, ex quo Sanctimoniales eiecerat, & illud in arcis modum mu- D niuerat, omnem oram Austriæ, vsque ad Danubium, prædis, spoliis, & igne, ita vt omnis agricultura, & mercatio conquiesceret, vexanti, aliquando tandem Fredericus Romanorum Imperator, & Austriæ Dux, suorum clamoribus & querelis expergefactus, collectum ex mercenariis militibus exercitum, pro expugnando & deiiciendo Victorino, & eius præsidio mittit. Quod Victorinus præsentiens, & tardum auxilium in patris aduentu ponens, vno die, priusquam Cæsareus exercitus ad illum per- A tingeret, locatis in præsidio, qui illud ab Australibus tutarentur, quingentis militibus, solus ipse, præsidio relicto, Henrico germano, qui cum aliquantis copiis, ne ab hoste insecutus caperetur, sibi laturus auxilium, se coniungens, in Morauiam, ad Castrum Spelberg, quod Brunnæ imminet, secedens, grandi se periculo euoluit.

inde recedere in Morauiam per Exercitum Frederici Romanorum Imperatoris & Austriæ Ducis cogitur.

Captiuari tunc Victorinus ab exercitu Cæsaris, qui magnam partem Cruciferorum habebat, poterat, sed saluti fuit Kiercher miles, qui illius liberationem procurauit. Cæsariani autem milites, quorum Graffnekkar, Sueuus genere, Dux erat, Monasterium præfatum accedentes, quassatis per bombardas propugnacu- B lis, & muris, illud animose conquirunt. Et paucis Bohemis, præsidii defensoribus, vitæ reseruatis, cæteros omnes necant. Nec expugnare præsidium contenti, traducto in Morauiam exercitu, Georgio & suis bellum inferunt. Quorum paucitate Victorinus perspecta, gentibus ex Bohemia auctus, illos inuasurus, aduenit. Parumque abfuit quin illos occupaturus videretur, nisi illos Znoyma Ciuitas, contra induciarium fœdus, ad se intromissos, tutasset.

Matthias Hungariæ,

Matthias interim Hungariæ Rex vetus odium, quod in Georgium, ob depactationem, qua illi, vindicaturus se in libertatem, se- C ptuaginta millia florenorum vno die persoluerat, & quod per affinitatem (filiam enim Georgii in vxorem acceperat) credebatur extinctum. Frederici quoque Romanorum Imperatoris, confœderati sui, frequentibus Nunciis, ipsum ad id exhortantis, iniuriam satagens vltum iri, requisitionibus insuper Apostolicis, & precibus Prothasii Olomuncensis Episcopi, ac Zdenkonis Conopniczki, cæterorumque Bohemiæ Catholicorum Baronum, qui à Georgio opprimebantur, persuasus, exercitum ex mercenario milite, Polono, Bohemo, & Hungaro, collectum, curribus, bombardis, cæterisque bellicis apparatibus, sufficienter instructum, in Austri- D am personaliter promoueret. Et circa oppidum Austriæ Lawy, prope flumen Dia, in loco paludinoso, & aquis septo, illum locat: Morauiæ & Bohemiæ exinde bellum illaturus, Zdenkonem Konopniczki, cum trecentis equitibus, & Cæsarianos milites, pluresque alios Polonorum & Bohemorum belli peritos, habens secum, ex quorum sententia, singula in bellum huiusmodi subministrabantur.

& Georgius

Georgius

1468.

Bohemiæ Reges contra ſe cum exercitibus pugnaturi procedunt, & poſitis non longe vtrinque Caſtris

gius Poſdziebracki, nihil *Matthiæ Hungariæ* Regis hoſtilitate, & aduentu deterritus, ſuos & ipſe in arma cogens, exercitu haud mediocri, qui tamen plus pedite ex agreſtibus, quam equite ex milite refertus erat, ſatis celeriter & propere comparato, ſolus illi, quamuis grandi & exceſſiuo preſſus abdomine, præſtito Ducatu, ad *Lawi* venit, & haud longe à ſtatiuis *Pannonicis*, *Matthiam* Regem *Hungariæ*, & ſuum exercitum pabulatione prohibiturus, ſua ponens, quadrigis & vallo communiuit. Quapropter quatuor & amplius hebdomadis, in tam propinquis Caſtris, vterque exercitus conſidens, neuter in dimicationem (*Hungaricus* enim peditatum *Bohemicum*, *Bohemicus* equitatum *Hungaricum* verebatur) venit. *Bohemicus* tamen munitionem propinquam *Marthnicz*, in qua præſidium ex frequenti milite *Hungarus* locauerat, *Hungarico* exercitu inſpectante, & nequicquam ferente opem, per deditionem, violentam conquiſitionem deditione facta, præſidii milites auerſuri, conquirit. Agitabantur poſt hæc per dies multos, de pace tractatus plurimi, & iam pax triennalis inter vtrumque conuenerat. Quæ mox, *Georgio* Caſtra, fortalicia, & bona, anno transacto conquiſita, iuſtis dominis, cedere recuſante, parte autem *Bohemiæ* Baronum, & ſignanter *Zdenkone Konopniczki*, qui plura amiſerat, abſque hac conditione, quamlibet pacem detrectante, fuit infecta.

de pace nequicquam tractatus fiunt. Georgio ablata Bohemis Catholicis reſtituere nolente.

Georgius ex ſtatiuis in Poſdzyebrath ſe recipiens, filium Victorinum apud oppidum Morauiæ Trzebiczow Hungarum laceſſiturus relinquit. Quo Hungarus incenſo, Victorinum inde fugientem in Monaſterio oppido imminente dura obſidione arctat.

Fame deinde *Bohemum* premente, & equis plurimis, in ſuo exercitu labefactatis, aut mortuis (liberam enim pabulationem, exercitus *Hungaricus* magna ex parte illi ademerat) leuat *Bohemus Georgius* campum & nullo laceſſente, nec inuadere audente, in *Bohemiam* rediit, & in Caſtro *Poſdzyebrath* ſe locat, filium tamen *Victorinum*, cum inſigni parte equitatus, apud oppidum *Morauiæ Trzebiczow*, ſuæ ditionis, ſitu & munitione firmum, *Hungarum* laceſſiturum, reliquit. Mouit & illico *Matthias Hungariæ* Rex ſua Caſtra, & oppido *Trzebicof* illa applicat. Pro illius autem conquiſitione, omnem operam nauaturus, ſuburbana incendit. Ex quo incendium vento validiſſimo ignem promouente, oppidum corripuit, & latius manare cæpit. Propter quod duplex periculum, incendii, & captiuitatis *Victorinus* euitaturus, cum duobus millibus, & quingentis equitibus, ſe propere euoluit, & in Monaſterium, quod expulſis Monachis, diu ante ab hæreticis, incaſtellatum fuerat, oppido *Trzebiczow* imminens, ſe recepit. Ingens multitudo hominum, equorum, & armorum, conflagrauit eo incendio, adeo, vt nihil vorax flamma, à cruenda clade diſtaret. *Hungariæ* Rex *Matthias*, milla quingentis captiuis, qui ſequi *Victorinum*, igne & hoſtibus præoccupati, non poterant, potitus, *Victorinum* in Monaſterio obſidere, & triplici ſepe, prædam certam illum cum ſuis ratus, cingere cæpit: fame premente, in ſuam ditionem illum cum omnibus, non ambiens, propediem venturum. Sed *Victorinus*, turpe ſe & ſuos, dedere ratus, obſidionem, quamuis multiplici fame premente, carnes equorum, abſque ſalis condimento coctas, manducans, & lympham cum ſuis omnibus bibens, in dies plures traxit. Sub quibus, per quotidianas dimicationes, multi mortalium hinc inde cadebant.

Victorino Poſdziebraczki Henricus germanus.

Superuenit interim *Henricus*, alter filiorum *Georgii*, cum nouo *Bohemorum* ſuæ partis exercitu, quadrigis circumdato, & fratrem obſidione ſoluturus, in tam propinquo ſpacio ab exercitu *Hungarico* ſe locat, vt bombardæ, in alterutrum exercitum, facile pertingerent. Ex aduentu autem *Henrici*, plures difficultates, *Matthiæ Hungariæ* Regi, & ſuis illico creuerunt. Nam & frequentiores dietim oriebantur hinc inde particulares dimicationes, & ſepium conſumatio intermiſſa, pabulatio quoque & victualium importatio, magna ex parte impedita. Iam enim in circuitu cunctis vaſtatis, ab vtroque exercitu, non niſi, in lex miliaria & amplius, pabulationem, ab *Hungarico* præcipue exercitu, in quo frequentior eques erat, oportebat extendi. Hæc quoque non niſi laborioſe & periculoſe, propter inſidias hinc inde ſtructas, poterat prouenire. Quapropter vterque exercitus, magna iactura, in equis tabefactis ex fame, ſuſcepta, ipſe quoque inedia laborans, carne deficientium, equorum grandem eſuriem ſuſtentabat: floreno enim vno, panes tantummodo quatuor à ditioribus emebantur. Aduenerat & Catholicis in auxilium, *Bauariæ* Dux *Otho*, habens ſecum *Sueuos*, & *Suiceros*, cruce ſignatos, *Dobeslaus Swamberg*, *Henricus Hradeczki*, & *Burzianus*. Sed ii quoque per *Ioannem Rozemberski*, qui Catholicum ſe gerens, partes tamen *Georgii* hæreticorum, enixius adiuuabat: & per *Michaëlem*, de *Mychalyecz* cæteroſque *Bohemiæ*, partis *Georgii* Barones, & *Pragenſes*, *Thaboritasque* fuere profligati. *Victorinus* interim perpendens, quod nec per

Catholicis vero Dux Bauariæ Otho cum aliis in auxilium venit.

1468.

Victorinus obſidione preſſus,

tractatus, quos, perſonaliter petito colloquio, cum Rege *Hungariæ*, interponebat, & in quibus Rex *Hungariæ* conditionem, per *Victorinum*, de tradendo caſtro *Spelberg*, ſi illum cum paucis ſuis abire permitteret, oblatam, reſpuens. *Victorinum* cum ſuis omnibus in deditionem expoſcebat. Sed nec per aduentum fratris ſui *Henrici*, liberatio ſua & ſuorum poterat prouenire, extremis ſe circumdatum videns, in periculoſam deſperationem verſus, extrema inſuper aggredi, cogente neceſſitate auſus eſt. Nocte diem Pentecoſtes antecedente, quæ fuit quinta menſis Iunii, cum mille trecentis equitibus, qui omnes animos, aut ad vincendum, aut ad moriendum deſtinauerant: ex arce (pro præſidio tamen illius, quingentos pedites relinquens) egreſſus, & hoſtilem cuſtodiam, quatuor millia armatorum habentem, diſrumpens, obſidentium manus euadens, in propria Caſtra *Henrici* confugit, & magna ſui ſpe *Hungariæ* Regem, & ſuos, ineſcatos fefellit. Magnum inſuper auſum ſuis ex fuga huiuſmodi præbens, *Hungaricum* exercitum, in maiores difficultates coniecit. Et poſt paucos dies, *Hungariæ* Rege, non perſequente, ad patris Caſtra, qui in *Polna*, quatuor miliaribus à *Trzebiczow* diſtante, & *Victorinus* & *Henricus* cum exercitu peruenit. Arx *Trzebiczow* illis diſcedentibus, Regi *Hungariæ*, eo pacto dedita, *vt liceret omnibus incolumibus, medietate armorum, & equorum relicta, diſcedere.* Tam ingentem autem cladem *Irzik*, circa *Trzebiczow*, in viris, armis, & equis pertulerat, vt nunquam ſe potuerit, præmente illum hominum & ſumptuum penuria reparare. *Ioannes* deinde *Rozemberski*, eo deſerto, Catholicis ſe iunxit, & *Michaële* de *Michalyecz*, *Procopio Rabſchten* Cancellario Regni, & *Ioanne Thirczka*, morte abſumptis, *Zdenkone* vero *Koſthka*, circa oppidum *Mogilnicza*, *Georgii* copias ducente, proſtrato, fugatoque, & ex vulnere mortuo. Tenebant autem vtrique exercitus, longo tempore, in campeſtribus ſtatiua, explorando congrediendi opportunitatem. Et licet dimicationum particularium, aliquando gerebantur præludia: in vniuerſæ tamen congreſſionis ſortem, nunquam vtraque pars venit. Clandeſtine deinde *Georgius*, per *Albertum Koſthkam*, cum *Matthia Hungariæ* Rege conuenturum ſe pactauerat, fuiſſet quoque reconciliatio ex huiuſmodi priuato Conuentu ſubſecuta, niſi Conſiliarii *Hungariæ*, periculo intellecto, Regem ſuum in *Olomunc* reuocando, ingens periculum, quod Catholicis, ex ea reconciliatione imminebat, auertiſſent.

tandem per vim nactus viam,

ad patrem cum germano fugit.

non ſine afflictione & conciſione rerum Georgii ingenti.

Superuenerunt interea *Caſimiri Poloniæ* Regis Nuncii, *Stanislaus Oſthrorog* Palatinus *Caliſſienſis*, *Iacobus* de *Dabno* Regni *Poloniæ* Theſaurarius, & *Nicolaus Skop*, Caſtellanus *Oſſwyaczimenſis*. Et primum *Irzikone*, apud *Pragam* offenſo, (pluribus enim diebus apud *Polna*, deinde apud pontem commoratus, & in pactis clandeſtine cum *Hungariæ* Rege *Matthia* deluſus, diſſoluto, ob famem magnam exercitu, *Pragam* redierat,) multifarie illi, vt ſe Summo Pontifici reconciliet, errores relinquat, nomine *Poloniæ* Regis ſuadent. Tentant inſuper, vt de Regno *Poloniæ*, alicui ex filiis *Poloniæ* Regis cedat. Ille ceſſionem Regni, interim dum viueret abnuens: à Conſiliariis ſuis perſuaſus, *non filiis ſuis, ſed Poloniæ Regis, Bohemiæ Regnum ſe relicturum* pollicetur, *idque iureiurando & literis firmaturum. Orans, vt Oratores Poloniæ Regis, induciis bellum intercipiant, audientiamque apud Papam ordinent.* Illi *Olomuncz* adeunt, quo & *Hungariæ* Rex *Matthias*, cum omnibus Conſiliariis, copiiſque, & duo Legati Apoſtolici, videlicet *Laurentius Ferarienſis*, & *Rudolphus Wratislauienſis* Epiſcopi, conuenerant. Vbi parum æquis auribus, pacem aut inducias perſuadendo, auditi, re infecta, & animis multorum, & præcipue Legatorum, bellum contra *Irzikonem*, aut geri, aut finiri exoptantium, offenſis, caſſo labore reuertuntur. Caſtra duo *Spilberg* ſupra *Brunnam*, & *Hradziſcze* ſupra *Olomuncz*, diutius obſeſſa, famem non tolerando, Regi *Hungariæ* deduntur. Deditur & caſtrum *Konopiſcze*, *Irzikoni* fame vrgente, cui victualia *Zdenyek* inferre ſæpius tentando, obſtantibus propugnaculis, non poterat. *Wratislauienſes* quoque *Frankſchten* conquirunt, ruinantque oppidum: *Bohemis* ex *Szambicze* diffugientibus. Ita omnia circa *Irzikonem* ruebant, fatalemque illum annum habuit.

Legati Caſimiri Poloniæ Regis ſuadent Irzikoni Bohemo, vt ſe Summo Pontifici humiliet: erroribus relictis. Is tandem à Rege perſuaſus vno ex filiis Caſimiri, Regnum Bohemiæ ſe relicturum poſt mortem ſuam promittit.

Pacem tamen Legatis Caſimiri, nequicquam eam obtinere nitentibus, ab Hungaro habere nequit, & aliquot caſtra amittit. Konopiſcze vero conquirit.

Hebdomadis decem, *Caſimirus Poloniæ* Rex, apud *Cracouienſem* vrbem exactis, certificatis per *Ioannem Sapyenski* militem, qui nuper *Romæ* nulla re, pro qua fatigabatur, apud *Paulum* ſecundum Summum Pontificem obtenta, redierat. *Pomeranis*, & *Pruthenis*, de ſuo propinquo aduentu, illum enixius depoſcentibus. Miſſis quoque *Dobeslao Biſchowski*, Caſtellano *Belzenſe*, & *Stanislao* de *Thaczin*, *Ioannis* Caſtellani *Cracouienſis* filio, in *Valachiam*, qui animo bono, *Stephanum* Voieuodam

Caſimirus Poloniæ Rex

Nuncios ad Stephanum

1468.

Palatinum Valachiæ mittit: diem præſtando homagio dicturos, auxiliaque contra hoſtē quemlibet promiſſuros. Ipſe vero petit ſubſidium pecuniale, indictis Conuentionibus.

uodam *Moldauiæ* eſſe iuberent, in omnia neceſſitatis ſuæ articulo, contra *Matthiam Hungariæ* Regem, & quemlibet alium hoſtem, auxilia *Caſimiri* Regis experturum; de præſtando quoque *Caſimiro Poloniæ* Regi, & ſuo Regno, per *Stephanum* Voieuodam, homagio, diem & locum dicerent, Sabbato in craſtino ſancti *Ioannis* Baptiſtæ *Cracouiæ*, cum Conſorte ſua Regina *Eliſabeth* egreditur. Et *Visliciam* perueniens, Diætam illic tenuit: depoſcens pro ſoluendis ſtipendiariis ſibi ſuffragium decerni. Qua re ad deliberationem reiecta, quamuis ſinguli militares, & nobiles, reipublicæ, neceſſitate calculata ſubueniendum decernerent. Concluſionis tamen decretum, in Diætam generalem *Piotrcouienſem*, ne abſque militibus *maioris Poloniæ*, in rem arduam præpropere aſſenſiſſe viderentur, differebant.

Ad quæ Nuncii diſtrictuum omnium leguntur.

Ex omnibus deinde Diſtrictibus, duos legunt Nuncios: poteſtatem ad conſentiendum in modeſtum ſubſidium habituros. Die Veneris, prima menſis Iulii, *Caſimirus* rex *Viſlicia* egreſſus, per *Chaczini* cæteraque loca in *Colo* peruenit. Vbi aliam conuentionem, pro die ſanctæ *Margarethæ*, cum Militaribus terrarum *maioris Poloniæ*, par ab illis depoſcens ſuffragium, tenuit. Ibi quoque res, in alteram diætam, octo diebus, ante ſancti *Michaëlis* feſtum, in eodem loco tenendam, extracta eſt.

Ex *Colo Caſimirus Poloniæ* Rex, per ſolita loca *Bidgoſthiam* proceſſit, vbi diebus aliquot ex actis, *Ioanne* Archiepiſcopo *Gneſnenſi* (valetudinarius enim erat, & paralytica ægritudine in latere ſiniſtro, dum apud *Bidgoſthiam* foret, percuſſus) in propria remiſſo, ipſe cum cæteris Prælatis, & Baronibus, atque Militibus Regni, in *Pruſſiam* proceſſit. Tertia die menſis Auguſti, *Bidgoſthia* egreſſus, *Eliſabeth* Regina licentiata, & *Nyeſzouiam* remiſſa, per *Nowe*, *Gnyew*, *Stargard*, feria quinta in craſtino ſancti *Laurentii*, tertiarum hora, cum magna gloria, & in populi ſui maxima multitudine, Ciuitatem ſuam Regiam *Gdansk* ingreditur: proceſſione duorum Epiſcoporum, *Iacobi Wladiſlauienſis*, & *Vincentii Culmenſis*, atque omnium Eccleſiarum, plauſuque & iubilo omnium *Gdanenſis* Ciuitatis populorum; obuiam illi ad vnum miliare euntium, exceptus eſt, omnium victualium prouiſione abunde adminiſtratus. Tenuit autem pro die ſancti *Bartholomæi* Apoſtoli, vnam Diætam in *Gdansk*, alteram pro die Dominico poſt feſtum ſancti *Ægidii* in *Marienborg*.

Imbrium magna vis vbique decidit, adeo vt Stradomia vsque ad muros Ciuitatis Cracouienſis inundata ſit.

Sub quo tempore, dum tertia menſis Auguſti die, luna in domo Martis fuiſſet eclipſata, vis magna imbrium, nunquam antea viſa, quæ mortales, eorumque ſegetes & pecora, multis affecit incommodis, ſecuta eſt, adeo intenſa, vt oppidum *Stradomia*, cum ſuis eccleſiis, & domibus, alta inundatione compleret, & vsque ad muros prope *Cracouienſes* graſſaretur: aquas inundationes, piſcinarum, adiuuante ruptura. Interponebantur autem Rege ſtante in *Gdansk*, per dies triginta, per Conſiliarios Regis, varii tractatus, & ſuffragium pecuniale, pro ſoluendis ſtipendiariis, a Ciuitate *Gdanenſi*, in ſumma notabili, petebatur. Quæ cum recuſata fuiſſet, allegantibus *Gdanenſibus*, ſe ære alieno in noningentis millibus teneri.

Tributum pro ſoluendis ſtipendiis impendi dicitur Ciuitatibus Pruſſiæ.

Cziſſa annos octo, per vniuerſas terras, & ditionis Regiæ Ciuitates, ad ſoluendum debita Regis *Caſimiri*, & Ciuitatum conſenſu communi inſtituta eſt: ea conditione, vt per annos quatuor primos, *Caſimirus* Rex, illius tres partes habeat, quartam Ciuitatibus tribus principalibus, *Gdansk*, *Thorun*, & *Elbing*, relinquat. In reſiduis vero quatuor annis, tres principales Ciuitates prædictæ, omnem pecuniam, in eorum Ciuitatibus ex Cziſſa prouenientem pro ſe tollant: omnium aliarum Ciuitatum & oppidorum Cziſſæ, pecunia in vſum Regium cedente.

& tres Diſtrictus obligati Regi reſtituuntur.

Reddidit & tunc Ciuitas *Gdanenſis* Regi *Caſimiro* tres Diſtrictus, *Gdansk*, *Puczki*, & *Thſczow*: liberum faciens Regem de ſummis, in quibus illos fecerat *Gdanenſibus* obnoxios, ſe quoque abſolutam iri, impetrans, de triginta florenorum millibus: ad quæ per annos quindecim, bello durante, ſingulis annis, duo retinenda millia, ſoluenda obligabatur. Fecit & mutuum *Caſimiro* Regi, de quinque millibus, in ſolutione Cziſſæ illa repetitura: Cuius ſumma pro parte Regia, ad quindecim millia florenorum aſcenſura credebatur.

Caſimiri Regis cum pro ſoluendis mercibus Gdanenſibus per Anglicos occupatis ob rapta per Criſtinum Daciæ Regem Anglicorum nauigia, Gdanum tendentia.

Feruebat & tunc inter *Criſtinum Daciæ*, & *Carolum Sueciæ*, Reges graue bellum: contagione ſua etiam *Gdanenſi* Ciuitate Regiæ incommodum afferens. *Criſtinus* enim *Daciæ* Rex, propria ad largiendum militibus non habens, *Anglicorum* nauigia cum mercibus, ad ducenta florenorum millia æſtimatis, in *Gdansk* tendentia, rapuit, illiſque donatiuum militibus perſoluit. *Anglici* vero, cum in *Daciæ* Regem ſæuire non poſſent, in *Gdanenſes* ſæuitiam vertunt, & omnes merces eorum, apud ſe conſiſtentes occupant, & areſtant. Ad quas ſoluendas, *Caſimiri Poloniæ* Regis ſudabat labor & intentio. Agebatur, & inter *Fredericum* Marchionem *Brandeburgenſem*, & *Henricum Stholpenſem* Ducem, rigidum bellorum diſſidium. Supplicabatque *Henricus Stholpenſis* Dux

1468.

Caſimiro Poloniæ Regi, primum per Nuncios, deinde per Conſortem ſuam *Zophiam*, vsque in *Gdansk*, miſſos, vt ſibi laboranti, memor fœderis, auxilium contra *Fredericum* Marchionem ferret: Potentior enim illo erat, propter auxilia, quæ ſibi Dux *Miſſnenſis*, Duces de *Mikyelburg*, Epiſcopus *Maydburgenſis*, & Dux de *Brunſzwik* tulerant. Sin parum fœdus duceret, homagium & ſubiectionem ſe facturum exhibebat.

Et eiusdem Caſimiri ſtudium, pro intercipiendo bello inter Marchionem Brandeburgenſem & Ducem Stolpenſem exorto.

Diſſoluiſſe autem *Fredericum* Marchionem *Brandeburgenſem* campum, *Caſimirus Poloniæ* Rex intelligens, duos Barones illuc mittit, *Sbigneum Bank* de alto monte, Caſtellanum *Roſpergenſem*, & *Stiborium Chelmski*, Iudicem *Poſnanienſem*: bellum æquis conditionibus, ſin minus tollerabilibus, ad extremum induciis, intercepturos.

Pluribus iudiciis factis, & rebus variis compoſitis, ex *Gdansk* feria quinta in die Natiuitatis ſanctæ *Mariæ*, diſcedens, feria ſexta in craſtino *Marienburg* aduenit. Illicque, prope menſem, tenendo alium Conuentum, moratus. *Henricum* de *Plawen* Magiſtri generalis vicem tenentem, cum Marſzalco & Commendatoribus ad illum venientem,

Nidborg oppidum, muneratis etiam Cruciferis, Caſimirus Rex reſtituit. Hortans illos, vt Magiſtrum eligere diutius non differant.

benigno vultu excipiens, auditis, & magna ex parte impletis, eorum petitionibus, & neceſſitatibus illos remuneratos, & optime de ſe contentos, datis illis quinque millibus florenorum, & oppido *Nidborg*, quod in eam diem, à Præfecto Regio tenebatur: redditoremiſit, hortatus illos, vt ſucceſſorem Magiſtro celerius deligerent. Cuius electionem tantopere propter *Almaniæ* & *Liuoniæ* Magiſtrorum, qui de iure habent electioni intereſſe, abſentiam, purgabant ſe diſtuliſſe: Quibus & tunc, ad illorum preces, ſaluus conductus conceſſus eſt, pro acceleranda ipſa electione.

Duo Cometes apparent.

Apparuit & tunc Cometes, circa finem vrſæ, & in temone, inter orientem & ſeptentrionem conſiſtens. Quo poſt dies quindecim, quibus curſum ſuum continuauit, deſinente, alius mox in occidente, priore ſplendidior, & facem largiorem portendens apparere cæpit. Qui etiam curſum ſuum, aliis quindecim diebus explebat. Quorum apparitio, plurimorum hominum mentem perterruit. Iam tunc aliquod malum, peſtis, famis, & regionum mutationis, vel obitus Principum, annunciantium. Non à doctis enim tantummodo viris, ſed & à vulgo ſtellæ crinitæ poteſtatibus ſummis, aut regionibus exitium putantur portendere.

Conſilium Cruciferorum de acceptando Bohemiæ Regno Caſimirus exquirit.

Conſulti Commendatores, & Ordo, per *Caſimirum Poloniæ* Regem, de Regni *Bohemiæ* acceptatione, ſuaſerunt illius acceptationem, ſi abſque bello prouenire poterit, ſin minus abſtinendum: ne illius acceptatio vires & opes *Polonici* Regni extenuet.

Sub tempore, quo Diæta Elbingi quotannis ob iuſtitiæ adminiſtrationem habenda inſtituta fuerat, Gerhardus de Melligrade, Marſchalcatu ſuis, quod Polonis eſſet affectus, deponitur.

Inſtituta eſt & tunc Diæta in *Elbingo*, pro die Purificationis ſanctæ *Mariæ* virginis, quotannis tenenda, vt duodecim perſonæ, pro parte Regis & Regni *Poloniæ*, & aliæ duodecim pro parte Magiſtri, & Ordinis *Pruſſiæ* locandæ, ſingulas cauſas, querelas, & quæſtiones, vtrinque definiant. Sub eodem tempore *Liuoniæ* Magiſter, & ſui Commendatores, *Gerhardum* de *Melligrade*, Marſchalcum *Liuoniæ* ab officio Marſchalcatus, ablatis omnibus Caſtris deponunt, quod eſſet vir vegetioris ingenii, *Pruthenico*, & *Liuonico*, pro ſua factiuitate, dignus Magiſterio, & qui *Liuoniæ* à ad pacem *Pruthenicam*, ardentius operam ſuam nauauerat, remque apud *Liuonitas*, vt & ipſi in Regiam ditionem concederent, verſabat. Ob quæ, ſibi illud malum *Liuonitæ* inſimulabantur parauiſſe.

Caſimirus vero Rex nouis Magiſtratibus in Pruſſia creatis,

Creat deinde priori creationi innitendo, *Caſimirus Poloniæ* Rex in *Pomerania*, ac in *Chelmenſi* & *Elbingenſi* terris, nouos Magiſtratus, Dignitates & officia, videlicet Palatinatum *Marienburgenſem*, quem *Stiborio* de *Bayſſen*, Palatinatum *Culmenſem*, & hunc *Gabrieli* de *Bayſſen*, Palatinatum *Pomeraniæ*, alias *Gdanenſem*, quem *Othæ Machwitz*, Caſtellanatum *Culmenſem*, quem *Ludouico* de *Mortangen*, Caſtellanatum *Gdanenſem* ſeu *Pomeraniæ*, quem *Nicolao Pilyawski*, caſtellanatum *Elbingenſem*, quem *Fabiano* de *Legendorff* Succamerariatum *Pruſſiæ*, quem *Ioanni* de *Bayſſen*, Succamerariatum *Gdanenſem*, quem *Heykoni* alias *Hugoni* de *Smolang*, Succamerariatum *Schlogouienſem*, quem *Georgio* de *Drabowa*, contulit. Iudicium *Chelmenſe*, cuius Iudicem de *Thargouiſcze*, Iudicium *Marienburgenſe*, cuius Iudicem *Paulum* de *Vnſcheyn*, Iudicium *Thſczouienſe*, cuius Iudicem *Ioannem Reyman*, Iudicium *Swecenſe*, cuius Iudicem *Nicolaum Kawyeczniki*, Iudicium *Stochouienſe*, cuius Iudicem *Martinum Sleſze*, Iudicium *Gdanenſe*, cuius Iudicem *Chriſtophorum* de *Woynari*, conſtituit. Hiſque & aliis pluribus rebus compoſitis, & terrarum *Pomeraniæ*, & *Chelmenſis* ordinato ſtatu, ex *Marienburg*, Feria quarta in die ſancti *Venceslai* diſcedens, & per *Grudzancz* in *Thorun*, terreſtri itinere feria ſexta in die ſancti *Hieronymi* venit. Vbi aliquot diebus pauſatis, per Oram *Cuiauienſem* & *Lancicienſem*, Die Dominico ſancti *Dionyſii* in *Pyothrkow* cum conſorte ſua *Eliſabeth* Regina, aduenit.

Piotrcouiam reuertit.

Conuentione generali *Pyotrcouienſi*, pro die Solis nona menſis Octobris, per aduentum

1468.

Vxor olim Wladislai de Domaborz Caſtellani & Capitanei Naklenſis iniuſtam viri ſui necem queritur.

tum *Caſimiri*, *Poloniæ* Regis, Prælatorumque & Baronum inſtaurata, dies aliquot in querela, per relictam olim *Wladislai* de *Domaborz* Caſtellani & Capitanei *Naklenſis* propoſita: adiuuantibus illam pluribus Baronibus & Conſiliariis, quibus ſtricta cognatio fuerat, abſumpti ſunt: quaſi iniuſte fuerit occiſus. Et licet ſinguli Conſiliarii, occiſionem ſuam damnarent, verbis, plerisque aliud mente, quam ore gerentibus: nemo tamen, qua vltione facinus ſuæ decapitationis plectendum foret, ſententiam dixit. Caſtellanus autem *Poſnanienſis Petrus* de *Schamotuli*, qui vel publico vel priuato incenſus odio, illum præter ſententiam Regis aſſerebatur damnauiſſe, præſenti ſe Conuentioni ſtudioſe ſubtraxerat, nec quicquam lege communi in abſentem poterat decerni non citatum. Itaque poſt multas fatigas, quibus cognatio ſua ſudare viſa eſt, citationem contra *Petrum Schamotulski*, Caſtellanum *Poſnanienſem*, in qua dies illi, pro futura Diæta generali *Pyotrcouienſi* dicebabatur, recepit, & omnis interea motus quieuit, & querela.

Rudolphus Epiſcopus Wratislauienſis Legatus Apoſtolicus à Caſimiro Rege permitti petit crucem in Regno Poloniæ contra Georgium Bohemum prædicari.

Auditus eſt poſt hæc *Balthaſar*, Canonicus *Wratislauienſis*, qui, à *Rudolpho Wratislauienſe* Epiſcopo, & Sedis Apoſtolicæ Legato, miſſus, petebat, *vt Caſimirus Poloniæ Rex, cenſuras & crucem, contra Georgium Poſdzyebraczki, in Dominiis ſuis prædicari permitteret.* Auditus etiam, & frater *Paulus*, Præpoſitus *Sderadenſis*, in *Praga*, Ordinis ſancti ſepulchri *Hieroſolimitani*, *a Georgio Poſdzyebraczki* miſſus. Qui iuſtitia *Irzikonis*, qua fultus eſt, contra rebelles, & humili ſummiſſione, qua erga Papam vſus eſt, ad extenſum commemorata, ſubintulit. *Res Irzikonis, à ſuæ fœlicitatis curſu, retardatas & infectas fuiſſe per inducias, quas Irzik, motus precibus Poloniæ Regis, per Nuncios anno transacto factis, conceſſerat. Rogans Poloniæ Regem, ne pateretur Regnum amicum, & ſui idiomatis Slauonici, conculcatum & direptum iri. Sed ferret illi auxilia, ac ſummum Pontificem Paulum ſecundum, faceret ſibi reconciliatum: redditurum enim ſe omnium, quæ egit, rationem, ſi ſibi concedatur licentia: Et ſingulis, quæ Summus Pontifex iuſſerit, obedienter pariturum.* Vtrique Nuncio & *Rudolphi* Legati, & *Irzikonis* reſponſum eſt. *Nuncios notabiles ad Summum Pontificem miſſurum, Caſimirum Regem Poloniæ. Qui in vrbem eundo, deſcendent ad Legatum Rudolphum Wratislauiam, & ad Irzikonem Poſdzyebraczki in Pragam: intentionem Caſimiri Poloniæ Regis, vtrique in eo negocio enodaturi:* Nominati autem ad id fuerant, Nuncii, *Iacobus Dabienski*, Regni *Poloniæ* Vicetheſaurarius, & *Capitaneus Cracouienſis*, & *Paulus* de *Glowna*, Decanus *Cracouienſis*.

Georgius vero poſtulat à Polono ſe conciliari Papæ.

Quo in negocio Nuncii per Caſimi-[rum ...] nantur Romam ituri.

Conuerſi deinde erant, tam *Caſimirus* Rex *Poloniæ*, quam Conſiliarii ad quærendam viam, qua ſtipendia militibus poſſent perſolui: ob quam vnam cauſam Conuentio ipſa fuerat inſtituta. Verum Nunciis ex parte Militarium & Nobilium miſſis, allegantibus, ſe, nullum mandatum, ad conſentiendum in aliquot ſubſidium, accepiſſe. Ea allegatione, ſingulis turbatis, cum nihil præſentes decernere poſſent, duæ Conuentiones, vna in *Colo*, pro terris *maioris Poloniæ*, pro die ſancti *Nicolai*, altera pro die Conceptionis ſanctæ *Mariæ* Virginis, in *noua ciuitate Korczin*: quatenus in illis conſenſus Militarium, de ferendo pecuniario ſubſidio, poſſet obtineri. Duæ & alteræ Conuentiones, in eiſdem locis, pro die ſancti *Viti*, pro decidendis differentiis, inter Spirituales, & Seculares exortis, inſtitutæ.

Nunciis nobiliū in Conuentione ad id inſtituta, allegantibus, nullum ſe mandatum à ſuis accepiſſe ad conſentiendum in ſuffragium pecuniale petitum pro ſtipendiariis ſalariandis, alii Conuentus ad id ipſum, vt veniant, plenis cum mandatis indicuntur.

Feria ſexta, ante feſtum ſanctorum, *Simonis* & *Iudæ* Apoſtolorum, ex Diæta *Pyotrcouienſi*, *Caſimirus Poloniæ* Rex diſcedens, per *Opeczno* & *Skrzin* venit in *Radom* & deinde in *Iedlnam* ſe conferrens, illic plus, quam vno menſe, venationibus vacabat. Exinde pro die Conceptionis ſanctæ *Mariæ* Virginis, in *nouæ ciuitatis Korczin* Conuentionem venit: viſitato & adorato ligno viuificæ crucis in Monaſterio *Calui montis*. Vbi conuenientibus *Ioanne Cracouienſe*, *Iacobo Wladislauienſe*, Epiſcopis, & Conſiliariis ac Militibus, terrarum *Cracouienſium*, & *Ruſſiæ*, præter *Ioannem* de *Thaczin* Caſtellanum, & *Ioannem* de *Pilcza* Palatinum *Cracouienſes*, quos valetudo retraxerat, poſt multos & varios, deferendo *Caſimiro* Regi, pro ſoluendis ſtipendiariis ſuffragio, tractatus, dum ſinguli, & Barones, & militares, de proprio cenſu, pro quo a Rege rogabantur, nihil vellent, allegando ſuas egeſtates & defectus conferre: Vix tandem cum magna difficultate in Cmethonibus fertones, Nunciis etiam *maioris Poloniæ* terrarum conſentientibus, decreti, eà tamen conditione, vt medietatem fertonis, videlicet ſex groſſos, hæres & dominus villæ ſoluat, alios reſiduos ſex groſſos Cmetholaneum retinens, pendat. Rarus tamen ex militaribus eam conditionem ſeruauit. Sed omne onus ſolutionis in Cmethones redactum: qui & ipſi maxima pauperie, propter frumenta, quæ æſtate transacta, ob imbres cadentes, ſteriliter prouenerant, & imbres ipſi, fere omnem in autumno impediuerat ſationem preſſi, ægre illam adimplebant. *Caſimirus Poloniæ* Rex

Caſimiro Rege venationibus intento.

1468.

rebus publicis, in præfato Conuentu *nouæ Ciuitatis Korczin* perfunctus, *Cracouiam*, pro diebus Natiuitatis Chriſti, qui inſtabant, venire diſtulit: vexationes ſtipendiariorum, quibus pro feſtis Chriſti, ſolutio fuerat pollicita, & quorum iam multitudo *Cracouiam*, diem conſtitutam anticipando, conuenerat, euaſurus. Sed apud *nouam ciuitatem Corczin*, vna cum conſorte ſua *Eliſabeth* Regina, natalicium Chriſti egit. Annus hic, pluribus caſibus raris, & effuſione ampla ſanguinis Chriſtiani, inſignis. Nam in ſingulis fere Regnis & regionibus, multiplicitate imbrium cauſante, & ea, quæ in frugibus prouenerant fuêre corrupta, & omnium frugum ſatio hyemalis impedita: ex quo in plerisque regionibus annonæ caritas ſubſecuta eſt.

Miles mercenarius Cracouiæ expectat ſtipendiorum emeritorum ſolutionem.

Matthias Hungariæ Rex,

In *Valachiæ* regionem, dum illam *Matthias Hungariæ* Rex, a proprietate Regni *Poloniæ* abſtracturus, ſuæ ditionis facere conaretur, clade ingenti, à *Stephano* Voieuoda *Valachiæ*, vt præſcripſimus, obrutus, plurimis de ſuis deſideratis, in Regnum *Hungariæ* trepidus refugit. Mox autem *Valachiam* cladem, nouo bello correcturus. *Irzikoni*, damnato, & depoſito à Regno *Bohemiæ* Regi, bellum inferens, circa oppidum *Trzebiczow*, & alios multos partis *Irzikonis*, igne & gladio extinxit, multos etiam ex ſuis deſiderauit.

Valachicam cladem correcturus, Bohemiam igne & ferro vaſtat.

Leodium deficiens à Duce Burgundiorum

Burgundiorum Dux *Carolus*, defectionem *Laodii*, nobilis vrbis, quæ ſuos Præfectos aut extinxerat, aut expulerat, vlturus, in illius expugnatione, quam per dies tres, noctes duas, quadraginta millibus de ſuis amiſſis, conquirens, omnes puberes & impuberes, mares & fœminas, nulli parcens ſexui vel ætati, occidit, & Ciuitatem, ac omnes munitiones, & domos eius, Solo æquando ruinauit, habitationemque illius mortalibus interdixit.

Solo æquatur.

1469

Exactis apud *nouam ciuitatem Korczin*, *Caſimirus* Rex *Poloniæ* natalis Domini diebus, in *Nyepolomicze* deſcendit. Et ferarum multitudine capta ac primum in filios, deinde in Epiſcopos, *Cracouienſem* & *Wladislauienſem*, Barones, & Conſiliarios, Capitulum, Vniuerſitatem, ac Conſulatum *Cracouienſem* diſtributa, feria quinta in vigilia Epiphaniarum cum *Eliſabeth* Regina conſorte ſua, fœliciter *Cracouienſem* vrbem intrauit, à filiis ſuis quatuor, *Wladislao*, *Caſimiro*, *Alberto*, & *Alexandro*, oratione pulcherrima, per organum *Wladislai* primogeniti & natu maioris, pronunciata, exceptus. Stetit autem *Cracouiæ*, hebdomadis tribus, ſub quibus à Stipendiariis, qui ad percipiendum promiſſam eis ſolutionem conuenerant, induciis vsque in diem Paſchæ, vt fertones decreti, interim colligi poſſent, impetratis, in ſingula eorum capita, ſingulos florenos ad rationem debiti computandos, diſtribuit.

Wladislaus filiorum natu maximus, Regem Poloniæ Caſimirum, Cracouiam venientem, fratrum ſuorum natu minorum, nomine oratiuncula excipit.

Vbi Rex ipſe, datis ſtipendiariis ſingulis florenis, reliqui ſtipendii militum ſolutio in diem Paſchæ proximum reiicitur.

1469.

Cracouiam autem die Solis antepenultima menſis Ianuarii, *Caſimirus Poloniæ* Rex linquens, in terras *Ruſſiæ*, cum conſorte ſua *Eliſabeth* Regina, per ſolita loca & ſtationes proceſſit, & apud *Przemisliam* carnis priuio exacto, *Leopolim* concedens. Quadrageſimæ tempus illic manſit, homagium & fidelitatis corporale iuramentum, *Stephano* Voieuoda *Moldauiæ*, quod ſe per frequentes Nuncios & literas præſtiturum obtulerat, recepturus. At ille variis cauſis & impedimentis, & ſignanter, ne illo Prouincia egrediente, *Turci* illam, *Hungari*, vel *Beſſarabi* occuparent, allegatis, venire per notabiles Nuncios, videlicet. *Ioannem Muſſilo*, Palatinum *Podoliæ*, & *Spitkonem* de *Iaroslaw* Succamerarium *Przemislienſem*, ad eum vsque miſſos, accerſitus diſtulit. Et verbo quidem hoſtilem inuaſionem, pro ſui excuſatione opponebat, rè vera autem captiuitatem verebatur: quam ſe incurſurum, ex nonnullorum Conſiliariorum Regiorum auiſamento, ſi veniret formidabat. Ne tamen *Caſimirum Poloniæ* Regem in iuſtam indignationem prouocaret, in manibus Nunciorum præfatorum, *Muſſilonis* & *Spitkonis*, homagium ſacramentumque fidelitatis præſtitit: iureiurando ſe conſtringens, ad præſentiam *Caſimiri Poloniæ* Regis in *Kamyeniecz*, *Coloniam* vel *Snyathin*, dummodo duobus menſibus prius ante auiſaretur, & ſolenne ac publicum homagium præſtiturum. Aduenerant illuc etiam Imperatoris noui *Thartarorum Mengligeren* Nuncii: Cæſarem ſuum *Caſimiro* Regi commendantes, & contra quemlibet hoſtem offerentes auxilia. Filium *Eczygeri* natu maiorem *Nardulab* expellunt, & fratrem eius *Mengligeren* ſubſtituunt: quem ægre illis *Caphenſes*, apud quos tunc hoſpitabatur, colliſionem ingentem *Tartarici* Imperii veriti reſtituerant.

Stephanus Valachiæ Voieuoda ſacramento præſtito pollicetur præſentem ſe Caſimiro Regi ſolennè homagium præſtiturum.

Tartarorum vero Imperatoris Mengligeren Nuncii auxilia offerunt.

Romanorum Imperator *Fredericus*, quingentos equos, in Comitatu habens, per *Forum Iulii* & *Venetias*, vbi illi magnus à *Venetis* impenſus eſt honos, *Romam*, in vigilia noctis Natiuitatis Chriſti, quinta hora, *Paulo* ſecundo Papa, iam tunc matutinum in eccleſia ſancti *Petri* agente, ſoluendi voti gratia, quod, dum à germano *Alberto Viennæ* obſideretur, vouerat, aduenit, Expleto matutino, cum *Paulo* Papa primum

Frederico Romanorum Imperatore, voti reddendi cauſa Romam profecto,

1469.

primum pranſus in Palatio Papali quieuit. Celebritati miſſæ, quæ in veſperum tendebatur, in Imperialibus, *Paulo* Papæ, rem diuinam exequenti, aſſiſtens, Euangelium, *Exiit edictum*, ex more legit. Quindecim dies, apud vrbem commoratus, ſub quibus cum *Paulo* Papa, & Cardinalibus, Conſiſtoria ſecreta agens, in veſperam extrahebat. In quibus vulgatum eſt illum, duorum Regnorum, *Hungariæ* & *Bohemiæ* ſucceſſionem pro ſe & filio ſuo *Maximiliano* Confirmationem petiſſe, & ne *Pruthenica* pax confirmaretur. Summo Pontifice dilationibus vſo, magnopere deſudante. Dum autem ex vrbe, quam plurimis donis, per Papam, *Venetos*, Ducem *Mediolani*, cæterasque *Italiæ* communitates, & Ciuitates, onuſtus, regrederetur familiaris ſuus *Bamkkircher* à *Matthia* Rege *Hungariæ*, cui iturus *Romam* Imperator tutelam commiſerat, *Auſtriæ*, & quem filiali & honore & nomine compellabat, ſubornatus, aliquot arces & Ciuitates munitas, fraude, neglectum ſe in emerito ſtipendio allegans, intercipit, & in *Iudæos*, quos Imperator ſpeciali dignabatur fauore ſæuiciam exercens, omnes trucidat, fortunasque eorum, longo tempore, in quiete quæſitas, diripit, hisque gentes aduerſus Imperatorem conducit. Verum cum Imperator non ſecus, quam par erat, pro tam indigna iniuria motus, in *Bamkkircher*, & alios rebelles, videlicet *Groſſinker*, *Sigismundum Groſſ*, & *Ioannem Viskowyeckz*, qui ſe illi coniunxerant, pararet exercitum, *Hungariæ* Rex *Matthias*, clandeſtinam hoſtilitatem amplius tegere, non valens, gentes ſuas illi in auxilium transmittit: *Auſtriam* vniuerſam ſuæ ditioni ſubacturus. Ex filio crudelem priuignum, & ex amico hoſtem infeſtum ſe conſtituens. Ex quo & *Auſtriæ*, & *Stiriæ*, *Carinthiæque* partes, grauibus cladibus, & bellis, fuêre inuolutæ. Rediit tamen poſtea *Hungariæ* Rex cum Imperatore in gratiam, & fidelibus auxiliis illum iuuare cæpit, verum paruo tempore in fide perſeuerauit.

atque ſucceſſionem Hungariæ & Bohemiæ Regnorum pro ſe & filio Maximiliano à Papa petente.

Bamkircher familiaris illius, arcibus aliquot in Auſtria ex ſubornacione Matthiæ Hungariæ Regis, interceptis, Iudæisque cæſis ac ſpoliatis, bellum Imperatori facit

ab Hungaro adiutus.

Sub primo Veris tempore, *Matthias Hungariæ* Rex, exercitum, ex decem millibus equitum, mercede conductum habens, cum iam omnem fere *Morauiam* ſuæ ditionis feciſſet, in *Bohemiam* verſus montes *Kutne* venit, feratioresque agros & vicos, edacibus incendiis, per ſedecim millia in longum, & in latum, ad quadraginta villas, cum pecoribus, iumentis, & hominibus, in cinerem & fauillam redegit, nonnullaque fortalicia, diruit, & euertit. Quæ res tantum pauorem hæreticis incuſſit, vt ſucclamarent, *ſupremum diem, & malorum imminere: cum nulla hominum memoria in Bohemia tam ſæua calamitas, audita fuerit.* Habebat *Georgius Poſdzyebraczki*, haud longe in pratis Monaſterii *Syedliecz* ſuum exercitum, ad quinque millia equitum, & decem & octo millia peditum, æſtimatum: congredi tamen, ne vna dimicatione conflictus, perpetua cum ſuis omnibus obrueretur clade, non auſus aperto Marte, ſimulque ſuorum dolos & callida ingenia, ne ab illis proderetur, veritus, quos in diuerſas voluntates eſſe dilapſos agnouerat, per *Albertum Koſthkam*, Internunciuum ſuum, *Matthiæ Hungariæ* Regis, colloquium expetiit. Quo impetrato, dum apud villam *Orſchicza* conueniſſent, omnibus arbitris excluſis. Socer ſic ad generum fertur locutus. *Cur me mi nate tanta atrocitate inſectaris, quid me vita ac Regno priuare contendis, quod tantum meum in te facinus, qui multiſariis beneficiis à me te exornatum inficiari non potes. Ex captiuo te in Regnum ampliſſimum remiſi liberum, filiam meam tuo conubio iunxi, omni te honore & affectione proſecutus.* *Summi*, inquit Pannonius, *Pontificis, & Cæſaris actus iusſu, non priuato odio, bellum in te gero. Hæretica enim infectus labe, per ſummum Pontificem, velut putridum membrum in fide, omni honore & dignitate Regia priuatus, in Catholicos amplius debaccharis, adeo, vt neceſſe fuit, Chriſti Vicarium in te Principes concitare, Regium Thronum præter ſpem adeptus, religionem te Chriſtianam, non hæreſes conueniebat promouere.* *At ego* reſpondit Bohemus, *nunquam ſummo Pontifici obedire tergiuerſatus ſum, neque me hinc, ſine recta fide, migraturum ſpero, Proinde accerſe Legatos, ſpondeo tibi eorum pariturum me iuſſis, & Fidei ſatisfacturum præſcriptis.*

Cum Matthias Hungariæ Rex Morauiam fere omnem ſibi ſubieciſſet atque Bohemiam crudeliter vaſtaſſet.

Georgius ad eum colloquium expoſcens admittitur.

In hanc ſponſionem bello inter *Matthiam Hungariæ* Regem, & *Irzikonem* ſuſpenſo, quarta die Aprilis, ad placitandum de pace conſtituitur. Qua adueniente, cum duo Legati, *Laurentius Ferarienſis*, & *Rudolphus Wratislauienſis*, & fere omnes inſigniores *Hungariæ* Pontifices, Baronesque in *Olomuncz* accerſiti, ad Regem conueniſſent, cæpit, Socer, qui & ipſe in propinquo apud *Sthenbarg* agebat, cum genero ſuo, apud villam, inter *Olumuncz*, & *Stembarg* mediam, conuenire. Et omnibus arbitris remotis, frequenti & diuturno tempore agere de pace. Neque enim tutum vterque ducebat, licet vtriusque copiæ haud procul diſtarent, belli experiri fortunam: cum *Pannonius* ſuperaret equite, *Bohemus* in pedite triplo excederet, perpetuam vterque ſui perniciem, & deiectionem ſecuturam ratus, quisquis ab altero vinceretur. Suſpecta illico res, tam clandeſtine agitata, *Pannoniis* Conſiliariis eſſe cæpit, Legatis ſuſpectior. Vnde & taciti *ſe, & fidem Orthodoxam, & Sedem Apoſtolicam, à Pannonio proditam*, mœſti & corde conſternati, *ad ludibrium quoque ſe accitos*, querebantur. Superuenerant & in *Olomuncenſem* Conuentum, Oratores *Caſimiri Poloniæ* Regis in vrbem deſtinati, videlicet *Iacobus Dabyenski*, Regni *Poloniæ* Vicetheſaurarius, & *Paulus* de *Glowina*, Decanus *Cracouienſis*, & *Hungariæ* Regem *Matthiam* & *Georgium*, ne quam concluſionem inirent, quam *Poloniæ* Rex pro præiudicato ferret auerſuri. Gratus fuit ſingulis Legatis, præſertim Apoſtolicis, eorum aduentus, opperirique illos exitum rerum hortabantur. Sed dum concluſio pacis, ex doloſa induſtria protraheretur in longum, Oratores *Poloniæ* Regis *Caſimiri*, ab Apoſtolicis Legatis, ne tam pernicioſæ cunctationi intereſſent, admoniti *Romam* petiêre.

Hungariæ & Bohemiæ Reges de pace in Olomuncz agunt tractatus

Quos nuncii Poloniæ Regis Romam deſtinati admonent, ne aliquid in præiudicium Regis Poloniæ concludant.

1469.

Olomunyeckz flagrat incendio.

Ciuitas inter hæc *Olomuncenſis* fortuito, inſolentia ludentium, in alea in præſentia Regis nocte incenſa, in ſui medietate graue incendium, graueque ſpolium pertulit: dum nonſolum incenſæ domus, ſed etiam integre per vim à gentibus Regiis depilarentur: infauſtum fatum ſuo ardore illo portendens & ſpolio.

Poſt varios deinde tractatus, non niſi induciæ, ad diem circumciſionis duraturæ, concluſæ ſunt, & literis firmatæ. Tum demum *Matthias* Rex *Hungariæ*, à duobus Epiſcopis, *Rudolpho Wratislauienſe*, & *Prothaſio Olomuncenſe*, & aliquot Baronibus *Bohemiæ*, videlicet, *Ioanne Rozemberski*, *Zdenkone Konopnitzki*, *Ioanne* & *Vlrico Zayacz*, de *Koſzthi*, *Swyatoſlao Swambergo*, *Henrico* de *Hradecz*, & *Burziano*, in *Bohemiæ* Regem, die Mercurii, tertia menſis Maii electus, electionem de ſe factam, omni deliberatione circumſcripta, acceptans, *Olomuncz* egreſſus, *Wratislauiam* à Ciuibus & Ducibus *Sleſiæ*, ſumpturus homagium, die Veneris vigeſima ſexta menſis Maii, aduenit. Vbi cum magna gratitudine, & pompa, & proceſſionum honore ſuſceptus eſt, ac tertia deinde die, à Ciuibus homagio publico accepto, etiam fere omnes Duces *Sleſiæ*, iam cenſuris, iam promiſſis, iam terroribus, ad præſtandum ſibi homagium conduxit. Comitabatur enim eum illuc *Laurentius Ferarienſis*, Epiſcopus, Apoſtolicus Legatus. Comitabatur & *Ioannes Lauantinus* Epiſcopus, ab Imperatore *Frederico*, cum vno comite deſtinatus. Archiepiſcopus præterea *Strigonienſis Ioannes*, cum *Agrienſi* Epiſcopo, & nonnullis *Hungariæ* Proceribus aderant. Quorum præſentia ad homagium, illi à Ducibus *Sleſiæ* præſtandum, conducebat. *Fredericus* deinde Marchio *Brandeburgenſis*, dum inuitatus *Wratislauiam* aduenîſſet, de duobus à *Matthia Hungariæ* Rege rogatus, *vt videlicet illi vocem pro imperio daret.* Quod ſe facile Marchio, facturum reſpondit, item, *vt ſecum fœdus, contra quemlibet hominem iungeret.* Quod ille plane negauit: aſſerens *non conuenire ſuæ conditioni, in Poloniæ Regem, ob cuius præcipue reſpectum, fœdus illud petebatur, arma ſumi: cum ſui Principatus Regno Poloniæ cohærentes, ſub breui tempore, & prius, quam illi à Rege Hungariæ poſſet ſuccurri, totalem inciderent vaſtationem.* Abiens poſt hæc *Matthias Hungariæ* Rex verſus *Lyegniczam*, & *Swidniczam*, homagium ab illis & cæteris *Sleſiæ* & *Luſatiæ* Ciuitatibus accepit, & *Wratislauiam* reuerſus, diebus aliquot illic commoratus, atque haſtiludia, nouis quottidie vacando, vt publice ferebatur, nuptiis, proſpectans: donaque in plures largiens, quinta die menſis Iulii *Wratislauia* egreſſus, *Brunnam*, Conuentum illic acturus, & deinde *Auſtriam* contendit; laturus Cæſari, ab eo inuitatus auxilium: cuius pulcherrimæ & validæ gentes, ex *Auſtralibus*, *Miſſnenſibus*, *Bauaris*, *Sueuis*, donatiuo collectæ, à *Bramkkircher* & *Groſſonibus*, graui cæde, pridem fuere conflictæ, aut ſaltem bellum illud pacatione aliqua compoſiturus, quatenus ſi bellum cum Rege *Poloniæ* immineat facilius gentes ex *Almanis*, ceſſante bello poſſet conducere.

Hungariæ Rex Matthias in Regem Bohemiæ electus

homagia à Ciuitatibus & Ducibus Sleſiæ exigit,

& alia in rem ſuam facientia procurat.

Ex *Leopoli Caſimirus Poloniæ* Rex, poſt feſta Paſchalia, die Martis vndecima menſis Aprilis egreſſus, iisdem itineribus, quibus illuc ierat, vſus, die Iouis vigeſima ſepti-

Caſimirus Rex Leopoli Cracouiam veniens,

à Caſimiro ſecundo genito, vulgari oratione excipitur.

Vbi ſtipendiorum partem ſoluit militibus, reſiduum poſtea ſoluturus.

1469. ſeptima Aprilis, *Cracouiam* aduenit: honore proceſſionum, & oratione in vulgari *Polonico*, per organum ſecundo geniti A ſui *Caſimiri* diſerte pronunciata, exceptus. Vbi Conſiliariis *Cracouienſium* terrarum, ad illum confluentibus, hebdomadis octo ſtetit. Sub quibus milites, qui apud *Pruſſiam* meruerant, in centum quadraginta millibus florenorum, dato pro medietate auri, panno, de pecunia fertonum, per Cmethones datorum, & Ciuili exactione, pro rata prima perſoluit, & dilationem longiorem, ad ſoluendam alteram & reſiduam partem, quæ ad annum integrum, à feſto Natiuitatis Chriſti venturo, tenderetur, obtinuit.

Legatis Polonorum apud Caſimirum Poloniæ Regem exponentibus,

quod ob eius cunctationem, Matthiam Hungariæ, in ſuum Regem elegerint, & petentibus, vt cum illo fœdus ineat,

Veniunt ad *Caſimirum Poloniæ* Regem *Cracouiam*, ſedecima die menſis Iunii, B *Prothaſii Olomuncenſis*, *Rudolphi Wratislauienſis*, *Epiſcoporum*, *Zdenkonis Conophniczki*, & *Ioannis Rozembarski*, cæterorumque *Bohemiæ* & *Morauiæ* Baronum Catholicorum, Nuncii, videlicet *Ioannes Zayacz*, de *Koſthi*, Regni *Bohemiæ* Cancellarius, & *Dobeslaus Czarnohorski*. Qui audientiam nacti, primum facinus ſuum, quod *Poloniæ* Rege, & filiis ſuis, quos primum in *Bohemiæ* Regem elegerant, deſertis, *Matthiam Hungariæ* Regem, pro Rege elegiſſent, pluribus cauſis cunctationem Regi *Caſimiro* obiiciendo, & plures clades, quibus a *Irzikone Poſdziebraczki* premebantur, allegando, diluebant. Rogabant deinde, *vt parti eorum Rex Polonicus fauorem daret, hæreticis ſubtraheret. Fieri enim poſſe, Poloniæ Rege Catholicis ferente auxilium, vt hæreſis Bohemica facile finem accipiat: cum ſit iam pro maiori parte attrita.* Rogabant inſuper, *vt cum Rege eorum Matthia, amice ſe gereret: plura commoda oſtendendo, ex eorum amicitia rebus fidei & Regnorum prouentura, ſeque & cæteros Bohemiæ Proceres omnigene adniſuros, vt inter Reges, ſtabilis amicitia, proueniat.* *Caſimirus Poloniæ* Rex, quamuis variationem electionis de ſe & filiis, ad Regnum *Bohemiæ* factam, & in *Matthiam Hungariæ* Regem translatam, D moleſte ferret, probeque noſſet, vt *Wratislauienſis* & *Luſacenſis* Ciuitatum, ſed & omnium *Sleſiæ* Ducum, qui in *Matthiæ Hungariæ* Regis obedientiam tranſiuerant, pectora terroris ſui metu peruaſiſſe, futurum & graue bellum à *Poloniæ* Rege & filiis ſuis eis inferendum, iam tunc ominantium, id inſuper metientium, quod ſera in *Hungariæ* Rege, *Turcorum* bello & aliis implicato, illis ſpes foret: Nuncios tamen benigne habitos, etiam veſtibus pelliceis donauit. Ne quid tamen rebus ſuis, occaſioni Regni *Bohemiæ* agendis, præſcriberet, & legationem amicam flocci feciſſe videretur. Reſpondit *ſe deliberacione Conſiliariorum, quorum tunc copiam non haberet, ſumpta, legationi eorum tempeſtiue reſponſurum.* Subibat tunc *Bohemorum* animos pænitudo, ſuper electione, de *Matthia Hungariæ* Rege facta. Nec *Ioannes Zayacz* vnus ex Nunciis, continere ſe poterat, qui filiis Regiis conſpectis, & eorum familiari commercio vſus, *dolere ſe* cum Lachrimis ait, *quod electio à filiis Regiis, veris Regni Bohemiæ hæredibus, in Matthiam Hungariæ Regem translata ſit. Seque in illam, non ex ſuo ingenio, ſed aliorum perſuaſione pertractum magis, quam ſpontaneum conſenſiſſe.* Illis autem nondum *Cracouia* excedentibus, venit rumor à vero non abhorrens, *Georgium Poſdzyebraczki*, pro Rege *Bohemiæ* ſe tunc adhuc gerentem, & omnes partis ſuæ Barones, tam Catholicos, quam peſte hæreſeos infectos, Nunciis *Caſimiri* Regis *Stanislao Marſchalkowicz* de *Brzezye*, & *Georgio Lubranski*, quos ſciſcitatum ad illum, ſub quibus conditionibus, pacem cum Rege *Hungariæ Mathia* confeciſſet, miſerat, præſentibus, filium *Caſimiri* Regis natu maiorem *Wladislaum* in *Bohemiæ* Regem, maxima gratitudine, conclamaſſe & delegiſſe. Lætior hoc rumore *Ioannes Zayacz*, quam moleſtior, ſuadebet, C *ſi Georgius Poſdzyebraczki, fallere ſolitus, de Praga & Karſten, effectualiter excederet, electionem illam abnuendam non eſſe. Poſſe enim conditionibus, & præcipue connubio filiæ Regiæ, à proſequendo iure Regni Bohemiæ, Matthiam Hungariæ Regem auerti.* Electionem autem illam ſe viuente, ideo *Georgius Poſdzyebracki*, etiam filiis ſuis, *Victorino*, *Henrico*, & *Hincone*, præſentibus, quibus ſucceſſionem Regni maluiſſet deſtinaſſe, ſcitus eſt feciſſe: quoniam & *Matthias Hungariæ* Rex clandeſtina pacta, quæ ſecum fecerat, & hoc præcipue vnum, gratia cuius in cætera ſe trahi permiſerat. Vt *Georgio* & ſuis omnibus, vſum communionis vtriusque ſpeciei, retinere liceret, confirmarique illum *Mathias Hungariæ* Rex à ſummo Pontifice *Georgio* & *Bohemis* obtineret, improbantibus Legatis Apoſtolicis, & pacta illa execrantibus, denunciauit ſe non poſſe implere, ex quo vno, cætera ruptum iri. Euenitque, vt pace firmata, ad irritum recidente, bellum inter ſocerum & generum grauiore odio, quam

1469. interim Nuncius aduenit, filium Caſimiri Wladislaum Bohemiæ Regem creatum & nominatum eſſe tam voce communi quam etiam ipſius Georgii Poſdziebraczki.

1469. quam ſi nunquam interueniſſet, reintegratum.

Stephanus Voieuoda Moldauiæ Tranſyluaniam vaſtat,

& Petrum competitorem ſuum dolo interceptum occidit.

Stephanus Voieuoda *Moldauiæ*, iniuri- A am ſuam vltum iri ſatagens, dum *Mathias Hungariæ* Rex, apud *Wratislauiam* ageret, terram *Tranſyluanienſem*, cum mille octogentis equitibus tantummodo ingresſus & rapido curſu, quaſi quædam tempeſtas, ſingula cæde & igne vaſtans, plura crudelia egit, & onuſtus præda rediit. Miſſis quoque tunc ad *Petrum* literis & muneribus, ſub nomine *Valachiæ* Baronum, vt veniret & Principatum *Valachiæ* acciperet, præfatum aduerſarium ſuum *Petrum* in Voieuodatu, qui patrem ſuum occiderat, & quem *Hungariæ* Rex *Matthias*, contra *Stephanum* fouebat, viuum intercipit, ac ad ſe vſque perductum, capite truncauit.

Legati Georgii Bohemiæ Regis,

electionem de Wladislao factam, ad Regnum Bohemicum, eiusque conditiones apud Caſimirum Poloniæ Regem narrant.

Die Lunæ decima nona menſis Iunii, *Caſimirus Poloniæ* Rex *Cracouia* egreſſus, per *nouam ciuitatem Korczin* verſus *Radom* contendit, vbi pro die *Petri* & *Pauli* Apoſtolorum, priuatum Conuentum Conſiliariorum egit: de defenſione Regni, ſi aliqua ſubita vis, ab *Hungariæ* Rege ingrueret, prouiſurus. Illuc ad eum Nuncii *Georgii Poſdzyebraczki*, & *Bohemorum*, diutius expectati, videlicet *Stiborius Thouaczowski*, *Benedictus Vatnuller*, & *Paulus* Præpoſitus *Zderadenſis*, aduenerunt. Hi extenſiori ſermone vſi, per *Benedicti* organum, cuius facundiæ non conditioni à *Stiborio Thowaczowski* delatum eſt, in repetendo legationes & reſponſiones ſingulas inter C Reges *Poloniæ*, *Hungariæ* & *Bohemiæ*, quomodo libet actas. Ad extremum declararunt, *Georgium & ſuos omnes, rerum qualitate, & Georgii imbecillitate, & craſſitudine prouemente, perſuaſa, filium natu maiorem Wladislaum, Caſimiri Poloniæ Regis, in Bohemiæ Regem concorditer delegiſſe, ea tamen conditione, vt Georgius ſceptra Bohemica ad mortem teneat. Polonicus Rex illum à qualibet hoſtilitate defendat, audientiam ſibi à Summo Pontifice impetret, & ſi impetrare nequiuerit, illum in nulla neceſſitate deſerat, nec prius niſi morte ſua ſecuta, filius Caſimiri Poloniæ Regis, ſibi in Regnum ſuccedens, Coniugem ſuam Ioannam in iure dotis, & filios ſuos in iure Principatuum, Barones ſingulos in Magiſtratibus repulſis, & damnatis hii, in quos Hungariæ Rex Matthias, Magiſtratus Bohemiæ contulerat, conſeruet & diſtracta reſtauret.* His ſuapte natura grandibus, vna alia conditio grandior, & quæ ſingulas alias fœdabat, clandeſtina ſubordinatione adiungebatur, *vt videlicet filius Caſimiri Poloniæ Regis Wladislaus, in Regem Bohemiæ promouendus & coronandus, fi- A liam Georgii Ludimillam, vndecim annorum ſibi deſponſet: firmaturus huiusmodi conubio Regnum ſuum, electionem vero ſuam & omnia inde ſecuta, rupturus, ſi abnuerit.* Nulli enim ſatis præter paucos, hæc placebat conditio, vt Princeps nobilis, hæreticæ ſe miſceret fœminæ vtriusque parentis abdomen faſtidiendum redoliturae: Cum autem Conſiliariorum ſententiæ non congruerent, & ad euidens periculum, tam hæreſis, quam belli filium Regium pars maior mitti non probaret, pauci ſub oblatis conditionibus acceptandum *Bohemicum* Regnum cenſerent, in Pontifices quoque & eccleſiaſticos fremitus à laicis fieret, quod in præſentia præfatorum Nunciorum, teneri interdictum decreuiſſent, licet illud poſt- B ea metu periculi, *Ioannes* videlicet *Gneſnenſis* Archiepiſcopus, *Ioannes Cracouienſis*, & *Iacobus Wladislauienſis*, Epiſcopi, temeraſſent, noui Nuncii, videlicet *Ioannes Tharnowski Wojnicenſis*, & *Stanislaus Vatrobka Sandecenſis* Caſtellani in *Bohemiam* ituri, & conditiones graues, & eam præcipue, quæ matrimonium continebat, abrogaturi deſtinantur. Conuentio inſuper generalis, apud *Pyotrcouiam* pro feſto vndecim millium virginum, pro conditione rerum & temporis, his & rebus prouiſura, inſtituta eſt. Legatique Regii ex vrbe, *Bohemia*, & Diæta *Hungaricali*, pro die Natiuitatis ſanctæ *Mariæ* virginis apud *Podolinum* & *Kyeſchmark* celebrata, reuer- C tuntur.

1469. A quo noui nuncii conditiones intollerabiles, & præſertim ne filia Georgii Ludimilla hæreſi infecta, Wladislao in matrimonium iungatur abrogaturi.

In Pruſſiam, quæ in ſuſpitionem defectionis adducta ferebatur, Caſimirus Poloniæ Rex Nuncios mittit, nouos motus compoſituros.

Duo Epiſcopi, *Iacobus Wladislauienſis*, *Vincentius Chelmenſis*, & *Petrus Dunin* Succamerarius *Sandomirienſis*, in *Pruſſiam* delegantur, iuſtum iudicium exhibituri, quærulantibus, & motus ſingulos qui orituri referebantur, oppreſſuri. Inſimulabatur enim Ordo *Pruthenicus*, *Frederici Romanorum* Imperatoris, & *Matthiæ Hungariæ* Regis ſuggeſtu, rupto fœdere, in bellum ſpectare. *Caſimirus* vero *Poloniæ* Rex, die Iouis vigeſima menſis Iulii ex *Radom* egreſſus, per *Lubli-* D *nenſem* & *Chelmenſem* terras, in *Luczko* prima die menſis Auguſti deſcendit. Et abinde *Lituaniam* petens, conuentionem in *Grodno* pro die Natiuitatis ſanctæ *Mariæ* Virginis feria tercia celebrauit. In reuerſione *Bohemorum* ex *Radom*, interdictum Eccleſiaſticum apud *Cracouiam* tentum, *Cracouienſe* Capitulum, errorem, quem Pontifices in *Radom* admiſerant, correxit.

Sub *Mathia Hungariæ* Regis in *Morauiam*, *Matthia* aduen-

1469.

Hungariæ Rege Wratislauia discedente, Victorinus Georgii Posdziebraczki filius, à militibus eius dolo affinis sui capitur.

aduentu, bellum quod paululum, ipso *Wratislauiæ* degente, quieuerat, iterum cæptum est. Etenim, quædam munitiones ab Rege *Mathia* obsessæ sunt. Quas dum expugnare contendit *Victorinus Georgii Posdziebraczki* filius cum mille equitibus in oppidum *Veszele* venit (Partium enim suarum erat, & ab *Henrico Lipski* Marszalco *Bohemiæ*, genero *Irzikonis* tenebatur) idque assecuratus etiam à præfato *Lipski*, sororis marito: iam tunc in Partes *Hungariæ* Regis spectante. Quem illic consistentem *Hungariæ* Rex exercitu admoto circumuallat. Ac oppido in locis aliquot ex pacto incenso, dum *Victorinus*, negato sibi ab affine *Lipski* Castri, quod oppido imminet, introitu, angustiatum se videns, de oppido erumpere nititur, a gentibus *Hungariæ* Regis, in ipsa eruptione, non sine suorum clade, captiuatur, octingenti de suis aut occisi, aut flammis in oppido exusti, aut aquis suffocati. Corpore *Victorini Hungariæ* Rex, quod vnum solum longo tempore quærebat, cum vnus solus ille patris strenuo gereret bella, potitus, ipsum in *Buda*, male ferentibus *Bohemicis* partis suæ Baronibus, quod *Pannonicam* fidem *Bohemicæ* præponeret, quo illic tutior esset transduxit. *Irzik* autem captiuitate filii audita non secus quam par erat, motus, exercitu non paruo ex militibus, ciuibus, & agrestibus congregato. Castra tria *Ioannis Zayącz* de *Kostki*, in quorum vno ipse cum filio admodum paruulo parens erat, dura obsidione constringit, & singula in expugnationem eorum, ferotius administrando, *Ioannem Zayącz* capere liberaturus illo filium contendit. Sed *Ioanne Zayącz* euadente, Castra eius fortius obsidebantur. Sub iisdem diebus, *Stephanus* Voieuoda *Moldauiæ*, misso exercitu, in Regnum *Hungariæ*, cuius *Philippus Pop* ductor erat, terram *Transyluaniensem* vastando, vsque ad riuulum depopulatur: vbi duobus præliis *Hungaris* illum opprimere satagentibus, victor exercitum, onustum præda, in *Valachiam* traducit. Exercitus interim ex *Wratislauiensibus*, *Lusatiensibus* & sex ciuitatibus *Slesiæ*, assidua prece *Ioannis Zayącz* pro suorum castrorum liberanda obsidione, iussu etiam *Matthiæ Hungariæ* Regis, collectus, in *Bohemiam* processurus, apud *Zithauiam* conuenit. Sed præsentiens *Bohemos* hæreticos conuenisse, & pactione cum his, qui obsidebantur inita, de dedendis castris, nisi sub certo tempore, illis feratur defensio, in multitudine quadrigarum montes, *Slesiam* à *Bohemia* disterminantes, superasse, pauidus in sua dilapsus est. Quo cognito *Bohemorum* exercitus, ex Ciuibus tantummodo & agrestibus, in duorum tantummodo millium numero, quorum maior pars peditatus erat, aggregatus, *Zithauiam* oppugnans, post trinum insultum, igne molendinum obtinuit, & centum Ciuibus *Zithauiensibus* molendini defensoribus, captiuatis, duodecim trucidauit. Deinde circa *Laubin Slesiam* ingressus, duos habens Duces, *Samuelem Pragensem* & *Ioannem Czyarni Hradecensem*, Ciues, omnem regionem circa montes impune, nullo ferente auxilium, quamuis *Hungariæ* Rex frequentibus imploraretur Nunciis, igne, cædibus, & spoliis populatur: Et quamuis à militaribus *Slesiæ* rogatus, rura & ædificia ab igne tantummodo, & non à spoliis redimenti potestatem fecerit, & duodecim millia florenorum à redimentibus emunxerit: bona tamen & rura Ecclesiastica (vehementius spiritualibus, quam secularibus, offensus, & callido ingenio odium inter illos serturus, nullo pacto absolui permittens) igne singula deleuit. Adeoque metus tam imbecillis manus cunctos peruaserat, vt *Wratislauienses* obsidionis timore, intra muros trepidarent. Parumque a grandi seditione abfuit: vulgo omni, omnem incensæ & depopulatæ regionis culpam in Episcopum *Wratislauiensem Rudolphum* & *Ioannem* Præpositum & Consulatum retorquente quod *Mathiæ Hungariæ* Regis, acceptandi, & in suam obedientiam transeundi, authores fuerunt. Mittit & *Matthias* Rex *Hungariæ* ad *Przemislaum Thesznensem*, *Vinceslaum Ribnicensem*, Duces, auri mille florenos, pro conducendo milite: iubens, vt cæteros Duces *Slesiæ* cogendo in arma, Opauiam, ex qua altera ora *Slesiæ* vehementius à Præfecto *Irzikonis Ierka*, infestabatur, obsidione cingerent. At illi de duobus præfatis Ducibus, quod ipsis quoque aurum non mittebatur, zelo concepto, mandatis Regiis irrisis, contumaces se monstrauerunt. Exercitus interea *Bohemicus*, omni præda, in *Bohemiam* in pecore, cæteraque suppellectili relata, maioribus viribus auctus, sub ductu *Henrici* filii *Georgii Posdzyebraczki* in *Morauiam* oppidum *Hradiscze*, quod à gentibus *Hungariæ* Regis, longo tempore obsidebatur, liberaturus aduenit, & in vicina quæque Regni *Hungariæ* circumcirca *Threnczin*, cæpit spoliis & incendiis grassari. Agebat tunc *Matthias Hungariæ* Rex, cum Primoribus *Pannoniæ* apud *Posonium* Conuentum, expostulans sibi, comulatiori auro, contra *Bohemos*, succursum iri. At *Hungari* assiduis tributis grauati, tyrannidem quoque eius, quoniam plerisque Castra, & substantias abstulerat, simul quoque & petulantiam perosi, de expellando eo, variis studiis consultabant. Igitur dum populatio-

1469.

Sed dum, ut suis laborantibus succurreret, ex Hungaria in Bohemiam aduenit, ab Georgio profligatus, cum paucis in Hungariam perfugit:

nem *Bohemicam Matthias* Rex persentiens, primum in *Tarnaviam*, deinde in *Hungaricum Brod* accurrit, & exercitu, qui tria millia pugnatorum implebat, contracto, contra *Bohemos* in expugnatione suorum, qui *Hradiscze* per propugnacula obsidebant, occupatos, personaliter aduenit, & die Martis vltima mensis Octobris, cum *Henrico Irzikonis* filio, & exercitu ejus congressus, victusque succumbit, ac trepidus, cum tribus tantummodo fugæ comitibus, in *Hungaricum Brod* perfugit, sed nec illic audens consistere, in *Skaliczam* se recepit. *Bohemi* insignibus tam spoliis quam captiuis potiti, inter quos erant *Johannes* Comes de *Besnik*, *Georgius* filius *Zdenkonis Conopniczki*, *Dobeslaus Czarnochorski*, oppidum *Hradiscze* longa obsidione per gentes *Mathiæ Hungariæ* Regis angustiatum & fatigatum, aliquibus propugnaculis expugnatis, solvere non poterant, & ab eo tempore animis resumptis, superiores etiam successibus esse cæperunt. Desciuitque magna pars Baronum *Bohemiæ* Catholicorum, à Rege *Hungariæ*, videlicet *Burzyan Swanthoslaus Swamberg*, & se *Irzikoni* coniunxit. *Joannes* autem *Rozemberski*, & *Joannes* ac *Vlricus Zayacz*, quoniam publice descire fas non putauerant, induciis vnius anni sibi duxerunt providendum.

Voluntates in se suorum simul cum fortuna commutans.

Nuncii Poloniæ Regis frustra fatigam & sumptus bis faciunt, ad communem Conuentum, cum Hungaris constitutum proficiscentes: Hungaris in locum condictum & diem non benientibus.

Nuncii *Casimiri* Regis & Regni *Poloniæ*, videlicet *Joannes Cracoviensis* Episcopus, *Ioannes* de *Thaczin* Castellanus *Cracoviensis*, *Derslaus* de *Rithwyani Sandomiriensis*, *Stanislaus* de *Ostrorog Calisiensis*, Palatini & *Ioannes Dlugosch* Senior Canonicus *Cracouiensis*, quamuis ad Diætam, inter Regna *Poloniæ* & *Hungariæ*, pro festo Sanctæ *Mariæ* virginis tenendam, & per Nuncios graves frequenter condictatam, & conuentam, in *Podolyniecz* advenissent, ac sumptus magnos & fatigas fecissent: *Hungariæ* tamen Prælatis, & Baronibus studiose, & ex proposito venire, moribus & levitatibus Regis sui offensis, dedignantibus, *Polonici* Nuncii, bis sub vnum annum, de agenda Diæta, illusi, frementes & indignabundi, quod nec illis evacuatio Diætæ intimata fuerit, revertuntur.

Thartari prædam ex Lithuania agunt,

Casimiro Poloniæ Rege, apud oram *Lithuanicam*, cum *Elisabeth* Regina consorte sua agente, frequens *Tartarorum* exercitus, ex fugitiuis, prædonibus & exulibus, quos sua lingua *Kozakos* appellant, collectus, sub ductu *Manyak* Cæsaris, vltra *Volhin*, terras Regni *Poloniæ* trifariam partitus irrupit. Et vna quidem pars, Districtus *Wlodomiriensis*, *Krzemeneczensis*, *Kuzminensis*, *Czudoviensis* & *Zithomiriensis* graui captura hominum, ad decem millia æstimata, expleta, in propria, nihil læsionis passi, cum captiuis divertunt. *Lithuanos*, qui ad congrediendum cum eis expediti fuerant, defensionem non facientibus, suæ paucitatis, & illorum multitudinis respectu, & agrestibus, cæterisque mortalibus, fugam & diuerticula non facientibus, in paludinosa, saltuosa, & abdita loca, ob diuturnam pacem, & frequentem *Tartarorum*, perprius illis factam denunciationem, ad irritum recidentem. Altera vero pars, cum versus *Trabowlya* cursum direxisset, cognito *Polonorum* exercitu, in propinquo statiua agere, raptis tantummodo quadraginta hominibus, festinato cursu, ne sequeretur abiit. *Casimirus* enim *Poloniæ* Rex de *Tartarorum* præfatorum irruptione, à Cæsare *Tartarico Cziswolhano*, *Megligeren*, filio *Eczigeri*, amico & confœderato suo, tempestiue veloci Nuncio auisatus, omnes suos, tam de *Poloniæ* Regno, quam de *Lituaniæ* Ducatu, tempestiua missione in arma coegerat. Quapropter singulæ terræ *Russiæ*, Regni *Poloniæ*, sub Ductu *Raphaëlis Iaroslawski Leopoliensis*, & *Pauli Iaszienski*, *Belzensis*, *Chelmensisque* Capitaneorum, exercitu congesto, ad *Trabowlia* congregatæ, aduentum *Tartarorum*, decernere cum illis paratæ, obseruabant. Residua autem *Tartarorum* pars in *Valachiam* diuertens, bis à *Valachis*, locorum iniquitate adiutis, profligata est. Tertia tamen congressione victrix mancipia mortalium plura cepit. Filium vero, Cæsaris sui, *Manyąk* viuum à *Valachis* captum, amisit: quem processu dierum *Manyak*, minis recuperare posse ratus. Centum Legatis ad *Stephanum* Vojeuodam *Moldaviæ* missis, superbè illi denunciat, ni filium suum libertati reddat, aut quicquam in eum grauius consulat, graui vltione illum multaturum. Sed *Stephanus* Vojeuoda, ingentis spiritus vir, ea legatione irritatus, quæ forsitan alium terruisset, exprobrata fraude *Manyak*, quod indiffidato bellum ei intulisset, filium suum, sub Legatorum conspectu, in quatuor portiones dismembravit, omnes verò Legatos vno duntaxat excepto, cui naso abscisso, & ad *Manyak* remisso, vt factum illi, nunciaret, in palis suffixit, suorum sic vltus est manes.

in Poloniam, propter exercitum paratum, descendere non ausi.

Valachiam etiam populantur: filio Cæsaris sui amisso.

Quem, à patre minaciter repetitum.

Stephanus Vojeuoda in quatuor partes iubet diuidi: Legatis, vno tantum excepto, qui nunciandæ rei super esset, palo infixis.

Legati Casimiri Poloniæ Regis

Legati Regii, *Iacobus Wladislaviensis*, & *Ioannes Kyelbaszka Culmensis*, Episcopi, ac *Petrus Dunin* Succamerarius *Sandomiriensis*, in *Pomeraniam* primum, deinde in *Prussiam* ingressi, apud *Gdansk*, & posteà apud *Elbingum*, conventus agunt. *Stiborio* de *Bayssen* Palatino *Elbingensi*, ne se amplius pro Gubernatore *Prussiæ* gerat, interdicunt, villas quas in *Zolava* obtinebat, sibi adimunt, & castro *Marienburg* reuniunt villas. Districtuum, *Gdanensis*, *Thsczoviensis*, & *Puczkoviensis* eis suadentibus per *Gdanenses*, quibus à Rege, *Poloniæ Casimiro* in certis summis obligatæ fuerant ultro redditas, partim in militares *Pomeraniæ* & *Prussiæ*, qui fidem non mutauerant dis-

1469.

LacumDruzno Elbingenſibus auferunt, & tributum indicunt, ac pleraque alia conficiunt negotia.

diſtribuunt, partim in Regium fiſcum reſervant. *Elbingenſibus* lacum *Druzno* auferunt, multiplicitate piſcium fœcundum, & caſtro *Marienburgenſi* annectunt. Eisdemque *Elbingenſibus* tributum, ſingulis annis pro *Poloniæ* Rege,& Regno pendendum, duo millia Hungaricalium aureorum,ultro ab eis acceptatum conſtituunt, jura querentibus reddunt, privatos Conventus ſingulis diſtrictibus interdicunt. Rogati clandeſtinis precibus, ab *Henrico Plawyenski*, locum tenente Magiſtri, & a Marſczalco, ut *Caſimirus* Rex ordini de proprietate caſtri *Marienborg*, & terrarum *Pomeraniæ*, *Chelmenſis*, & *Elbingenſis* tributo annuo, per Ordinem dependendo, impoſito, excederet, *Rem tam grandem non conuenire*, reſpondent, *ſuo, ſed ſolius Regis arbitrio.*

Admoniti quoque tunc, ne paterentur diutius vacare Magiſterium, die Veneris vigeſima menſis Octobris, apud *Kinsberg* Capitulo generali celebrato, ſub præſentia Commendatorum a Magiſtro Almaniæ *** miſſorum, Henricum de *Plawen* Magiſtri in *Pruſſia* locum tenentem in Magiſterium, ſemis ſupra biennium vacans, concorditer eligunt.

Henricus de Plawen Magiſter creatur Pruſſiæ.

Vigeſima prima die menſis Octobris appetente. *Caſimirus* Rex *Poloniæ* ex *Lithuanica* regione tempeſtive reuertens, Regina *Eliſabet* Conſorte ſua cum impedimentis apud *Radom* relicta, die Lunæ vigeſima ſecunda Octobris, *Pyotrcouiam* ingreſſus eſt: generalem Diætam Regni acturus. Ad quam cum *Ioannes Gneſnenſis*, *Ioannes Cracouienſis*, *Iacobus Wladislauienſis*, *Andreas Poſnanienſis*, *Vincentius Culmenſis*, *Paulus Chelmenſis*, Pontifices, *Conradus Maſſouiæ* Dux, cæterique Palatini, & Magiſtratus Regni *Poloniæ*, in frequenti numero conueniſſent, *Ioannem* tamen de *Thaczin* Caſtellanum, & *Ioannem* de *Pilcza* Palatinum *Cracovienſes*, adverſa valetudo diſtinuit, pluribus diebus non niſi in reddenda juſtitia querulantibus, vacatum eſt. Relatio quoque *Iacobi* de *Dabno*, Cancellarii Regni *Poloniæ* & Capitanei *Cracouienſis*,& *Pauli* de *Vaſchoſche* Decani Cracouienſis, ab vrbe reuerſorum, de rebus â ſe *Romæ* geſtis audiebatur: Qui cum Oratoribus, *Matthiæ* Hungariæ Regis, & *Zdenkone Konopniczki*, cæterorumque *Bohemiæ* Baronum, qui *Matthiæ* partes ſequebantur, *Romæ* offenſis, ac confirmationem Regni *Bohemiæ*, & miſſionem Coronæ depoſcentibus, frequenti iurgio, in ſummi Pontificis, & Cardinalium audientia, ſuper Regni *Bohemiæ* iure habito, contendentes, tumidas illorum rationes ſe refellere fratre *Gabriele* de *Verona*, Ordinis Minorum, enixius partes Regis *Hungariæ* adiuuante referebant. Petiiſſe inſuper Regis *Poloniæ* Oratores pacis *Pruthenicæ* confirmationem, & de eccleſia *Varmienſi*, pro perſona *Vincentii Kielbaſza Culmenſis* Epiſcopi, proviſionem, & accuſationem de Rege *Poloniæ*, quaſi favendo hæreticis, neque cenſuras contra illos, neque prædicationem Crucis admitteret purgaſſe. Ancipiti vero reſponſo *Paulum* Papam vtroſque expedientem, reſpondiſſe, *ſe ad inſpiciendum iura & merita vtriusque, Epiſcopum aliquem pro Legato miſſurum. Et Caſimirus Poloniæ Rex inſtructionibus, & ordinationibus ſuis legitimis auſcultauerit, pollicitum eſſe Papam ſingulis petitionibus Regiis condeſcenſurum.* Sic oratores Regii, qui vulgaverant ſe omnia pro voto expediviſſe,non niſi ſpem,& eam ipſam ambiguam pro re oſtendebant.

Legationis apud Summum Pontificem nomine Regis & Regni Poloniæ habitæ in negocio Bohemico & Pruthenico relatio in Conventione Piotrcouienſi fit, per nuncios Roma reuerſos.

Legati Bohemorum.

Secunda poſt hæc menſis Octobris, die Iovis, *Pyotrcouiam*, Regni *Bohemici* Nuncii, ingrediuntur, in Comitiva ducentorum equorum, videlicet *Vilhelmus* de *Riſchemberg*, & de *Rabye*, Camerarius Regni *Bohemiæ*, *Ioannes* de *Thowaczow*, & de Boleslaw, *Albertus* de *Kotowroth*, & de Besdwſchic, *Stawutha* de *Chelm* & de *Rozemberg*, Benedictus de *Vaythmieli*, Burgrabius Caſtri *Korsthin*, frater *Paulus* præpoſitus *Zderadenſis*, & *Henricus* de *Smirczic*, item Nuncii, *veteris* & *nouæ Pragæ*, videlicet *Nicolaus* de *Schulyeuicz*, & *Vintenberg*, *Martinus* Borzek de *Hradek*, *Czenko* de Barchow, *Boguſzius* de *Drahobudzicz*, item Nuncii *Zathecz* & *Pontenſis* Civitatum. Hi cum in ſecreto conſilio, die Iouis, quinta menſis Octobris, auditi fuiſſent, prioribus articulis, quos in *Radom* attulerant, enunciatis, id etiam ſingularius addiderunt, *vt Georgius Posdzyebraczki, plenum titulum ac Dominium Regni* Bohemiæ, *vsque in diem obitus obtineat. Filius vero Poloniæ Regis Wladislaus, non niſi eo mortuo ſuccedat, & pro qualibet ingruenti neceſſitate, ſuis copiis Irzikonem iuuet. In eam ſe fidem dare paratos eſſe & accipere.* Cum autem conditiones per eos propoſitæ, parum æquæ, parumque tolerabiles viderentur, reſponſum his per *Poloniæ* Regem eſt, *omnia ſe ex arbitrio Summi Pontificis, & nihil eius iniuſſu, in acceptatione Regni* Bohemiæ *acturum. Proinde* adiecit *ſe velle opperiri eius Legatum, & poſthac rebus Regni* Bohemiæ *reſponſurum, & prouiſurum negociis.* Donatos autem ſingulos veſtibus Sabellinis & mardurinis, phialis,& equis,& per omne tempus,quo *Pyotrcouiæ* ſtabant, omnibus abunde procuratos neceſſariis, licet Eccleſiaſtico, propter eorum præſentiam ſervato interdicto, mœſtos quidem & moleſtos (lætius enim ſe rebantur reſponſum accepturos) remiſit. Qui etſi deſtinaſſent rectiori via in *Bohemiam* reverti,:viſuri tamen filios *Caſimiri Poloniæ* Regis *Cracouiam* diuertunt. Ibi quoque ſub eorum præſentia, tento per dies aliquot interdicto, allocuti filios Regios, & primogeniti *Wladislai* prudenti reſponſione, & animoſa ædificati ſuperatis inſidiis, quas illis *Matthias* Hungariæ Rex inſtruxerat, in *Bohemiam* revertuntur.

Regnum Bohemiæ filio Caſimiri Regis Wladislao ita offerunt, ut non prius Irzikoni, niſi eo mortuo ſuccedat. Interim Gero Irzikonem ſuis auxiliis in omni neceſſitate iuuet.

1469.

Novi Nuncii in *Bohemiam*, videlicet *Stanislaus Vatrobka Sandecenſis*, *Nicolaus Skop Oſzwyaczimenſis*, Caſtellani, ad Imperatorem *Romanorum Fredericum*, *Stanislaus Visliczki* ad *Pannoniorum* Proceres, *Ioannes Vatrobka* Canonicus *Cracouienſis* in *Valachiam*, *Ioannes* de *Ritwyani* Regni *Poloniæ* Marſzalcus ad *Tartarorum* Cæſarem *Zbobrowski* leguntur.

Fridericus Marchio Brandeburgenſis, & Henricus Stolpenſis Dux miſſis Nunciis rem omnem Caſimiro decidendi, occaſione feudi per Marchionem â Duce requiſiti, committunt.

Aduenerant etiam ad præfatam Diætam *Pyotrcouienſem*, *Frederici* Marchionis *Brandeburgenſis* Nuncii, ab vna, videlicet *Fredericus* Epiſcopus *Lubecenſis*, *Nicolaus Pful* miles, *Laurentius* de *Schauimberg*, *Ioannes* Magiſter Curiæ, *Sigismundus* de *Rothemburg* Advocatus in *Kotus*, *Albertus Kliczink* Canonicus *Maydeburgenſis*,& *Henrici Stolpenſis* Ducis ab altera, partibus, vnicus Nuncius, ſed callidus & vafer, *Dionyſius* de *Oſthen* miles: Staturi ſuper omnibus differentiis, inter eos per bellum & arma dudum, occaſione feudi, quod *Fredericus* Marchio *Brandeburgenſis* ab *Henrico* Duce *Stolpenſi* requirebat, exortis, *Caſimiri* Regis *Poloniæ* iuridico decreto, aut amicabili arbitrio. CumqueOratores *Friderici* Marchionis, plures ſcripturas & priuilegia *Romanorum* Imperatorum & Regum, quibus feudum huiusmodi ſtabiliebatur produxiſſent, & *Dionyſius* miles conſtanter illa refelleret: aſſerens *feudum terrarum Stolpenſium, nulli Principum, ſed ſoli tantummodo Regi in Regno Poloniæ, â quo terræ Stolpenſes primarie manarunt, conuenire*: res, ob illius nodoſitatem, & ancipites probationes, in tempus diuturnius producta eſt: Vt interim *Cracouienſis* Vniuerſitatis Doctores, viſis vtriusque partis iuribus, iuſtum decretum Regem docerent ædere. Procati ſunt & tunc Nuncii *Brandeburgenſes*, filiam minorem, filio *Alberti Brandeburgenſis*, ſecundi matrimonii, decenni & impuberi. Quibus etſi ſpes bona de hac ré facta fuerit: concluſio tamen in alium diem dilata. Procurauit & hos omnes Nuncios *Caſimirus Poloniæ* Rex ſingulis victualium copiis, & veſtibus nobilibus donatos remiſit. Iungens illis *Stiborium Chelmski* de *Ponyecz* Iudicem *Poſnanienſem*, qui Principes disſidentes, aut per viam fori componeret, aut bellum eorum ſufferentia ſuſpenderet.

Fridericus inſuper affinitatem cum Caſimiro nequicquam expetit, Rege utrumque negocium in aliud tempus differente.

Henricus de Plawen Magiſter Pruſſiæ.

In fine autem huiusmodi Diætæ *Pyotrcouienſis*. *Henricus* de *Plawen Pruſſiæ* Magiſter nouus generalis, cum duobus ſui Ordinis fratribus, videlicet *Gich* Commendatore de *Brandeburg*, & *Martino Gyebſadel Comno* *Pyotrcouiam* aduenit, comiter á *Caſimiro* Rege habitus. Et fœderi perpetuæ ſatisfaciens, iusiurandum corporale, de fidelitate & ſubiectione *Poloniæ* Regibus præſtanda, in manibus *Ioannis* Epiſcopi *Cracouienſis*, ſub frequentia Conſiliariorum, prima die menſis Decembris præſtitit: ad locum primum ſiniſtræ manus Regis, ad omnia arcana Regni admiſſus. Prudenti modeſtia & inſtinctu, ſingula Regni negocia, ad conſultandum propoſita diſſeruit. Et notabilibus muneribus a Caſimiro Rege donatus, in propria rediit. *Caſimirus* autem Rex ſex hebdomatis in Diæta *Pyotrcouienſi* exactis, ſecunda die Decembris inde egreſſus,& in *Radom* perveniens in *Lithuaniam* cum *Eliſabeth* Regina conſorte ſua tranſiit.

Sacramentum fidelitatis Caſimiro Poloniæ Regi præſtat.

Magiſter Pruſſiæ Henricus Plawienski

Die Solis, vltima menſis Decembris, *Henricus* de *Plawen* Magiſter generalis *Pruſſiæ*, dum ex Diæta *Pyotrcouienſi* reuerſus, apud *Morag* ageret, inter prandendum ſubito apoplexia percuſſus, â tabula in terram prolapſus eſt. Et loquendi organis concluſis, die Martis ſecunda menſis Januarii moritur, & in *Kinsberg* reductus, illic die Veneris, quinta Ianuarii ſepelitur. Poſt cuius mortem Henricus de *Richtenburg* magnus Commendator, ad tenendum locum Magiſtri, donec iuſtus eligeretur Magiſter, ſuffectus eſt. Mortem autem *Pruſſiæ* Magiſtri Henrici, etiam mors *Bernardi* de *Schumborg*, poſt dies quinque ſecuta eſt: veneno muliebri, vt plerique putauerant, procurata. Qui in *Chelm* ſub tam magna obiit egeſtate, vt funeri ſuo nulla iuſta ſoluta ſint, & vt vulgo aiunt, mortuo rogus,& lectus funereus defuit.

& Bernardus Schumborski moriuntur.

Sub anni huius extremum tempus, cum hyems validior nivibus concreta, paludes, ſtagna rigore magno glaciaſſet, *Turcorum* ingens exercitus, terras *Hungarorum*, & *Slauonum* inuadens, vsque ad *Ciliæ* regionem, *Croatis* tranſitum eorum non impedientibus, nec *Hungariæ* Rege *Mathia*, depopulatus eſt. Sed nec Imperator *Romanorum Fredericus*, cuius regiones magna ex parte vaſtabat, aliquam opponebat reſiſtentiam. Ex quo factum eſt, vt prope viginti millia animarum de Chriſtianis barbaries aut trucidauit, aut in miſerabilem ſeruitutem ſecum traduxit, & incurſiones poſtea aliquot in easdem terras innouauit: nullo mortalium reſiſtentiam opponente.

Hungariam & Auſtriam Turcæ impunè vaſtant: nemine illis reſiſtente.

1470.

Caſimirus Rex Poloniæ Poloczko, Vitepsko & Smolensko inuiſit,

Natalicii Domini diebus, *Caſimirus Poloniæ* Rex apud *Grodno* exactis, in *Throki* & *Vilnam* tranſiit, vbi parumper moratus, ad viſendum ſuos Principatus *Poloczko*, *Vithewsko*, & *Smolyensko*, quos iam annis prope ſedecim non viderat, vna cum *Eliſabeth* Regina, Conſorte ſua, tranſiit: vniuerſis fere Proceribus & maioribus Lithuaniæ illum comitantibus, in numero frequenti. Quibus peragratis, & *Lithuanicarum* rerum compoſito ſtatu in *Lublin* pro Dominica Iudica, deinde feria ſexta ante Dominicam Palmarum, quæ tunc fuit tredecima menſis Aprilis, *Sandomiriam* aduenit, ibique Paſcha Domini celebrauit. Ex *Sandomiria* in *nouam ciuitatem Korczin* tranſiit, illic ad eum Nuncius & Orator Apoſtolicus *Alexander* Electus & Confirmatus *Forlinienſis*, vir non tam ætate, quam prudentia & modeſtia inſignis, venit. Id inprimis expoſcens, vt *Caſimirus Rex* Poloniæ *in Georgium* Posdziebraczki, *hæreticum, & eccleſiæ Romanæ rebellem conſurgeret, & tam illum quam Complices ſuos,* dele-

tandem Korczinum tranſit. Vbi contra Georgium Posdzyebraczki hæreticum per Legatum Summi Pon-

1470.

tificis inſti- gatur, & vt affinitatem cumMatthia Hungariæ Rege contra- hat, horta- tur.

*deleret de terra.*Item, *vt cum Matthia Hungariæ Rege fœdus & affinitatem per filiam iungeret.* Nam etſi Pontifex maximus Papa *Paulus* ſecundus, filiis *Poloniæ* Regis, de *Bohemiæ* Regno faueret plus, quam cuiquam alteri: fas tamen ſibi ademptum dixit, vt *Hungariæ* Regem, optime de ſe & Eccleſia *Romana* meritum, qui toties *Bohemiam* cladibus contundiſſet, ſimpliciter à iure Regni *Bohemiæ* reſcinderet. Subintulit & Papam eius fervoris ad *Caſimirum Poloniæ* Regem fore, vt ſi res exigeret, deſcendere ad hæreticum *Irzikonem*, pro bene gerendis rebus *Poloniæ* Regis, in mandatis a Summo Pontifice accepiſſet. Cum omni autem benignitate & gratia Orator ipſe Apoſtolicus *Alexander*, a Rege *Poloniæ Caſimiro*, & filiis ſuis, habitus eſt. Qui illum in primo *Cracoviam* adventu, geminata quilibet exceperunt oratione, ita ornata & diſerta, ut eorum docile ingenium miratus, fletibus ora rigauerit: conteſtans *ſe* B *nunquam, tam benigne eruditos, & tam ingenuè conſtitutos pueros vidiſſe.*

Raphaelis Lieſczinski Frederici Imperatoris Romanorum Legati

Venit etiam in *nouam ciuitatem Korczin*, ad *Caſimirum Poloniæ* Regem imperialis Nuncius *Raphaël Lieſczinski*, genere *Polonus* miles, de ſtirpe familiaque *Wyenyawa*, in pulchra Comitiua, annis pluribus in obſequiis Cæſareis, & familiaritate commoratus, & ob fidei atque virtutis ſpecimen Cæſari inter paucos charus, magnis periculis ægrè evitatis, quæ ſibi *Hungariæ* Rex *Matthias*, in omnibus fere paſſibus & locis, tetenderat, & ob quæ nemo ex *Auſtralibus* Baronibus, legationem ipſam aſſumere volebat. Differens in ſumma, quod *Fredericus Romanorum* Imperator, licet ſe amicisſimum *Matthiæ Hungariæ* Regi annis ſuperioribus C geſſiſſet, & res ſuas pro adipiſcendo *Bohemico* Regno parum ducens, Nunciis & literis apud Sedem Apoſtolicam promouere perſonali etiam tranſitu in urbe, ſubinferendo in *Caſimirum Poloniæ* Regem, & filios eius, quasdam obtrectationes, & dedecora adiuuiſſet: Conventu tamen perſonali pro die Purificationis Sanctæ *Mariæ* virginis in *Vienna* facto, in quo amicitia ipſa, per filiam Imperatoris *Cunegundim*, in vxorem *Hungariæ* Regi dandam debebat ſtabiliri, & in quo *Hungariæ* Regi ceſſionem iuris Regni *Hungariæ*, & tituli, reſtitutionem octoginta millium florenorum, quibus coronam materialem *Hungariæ* Regni ab eo redimerat, item reſtitutionem nonnullorum Regni *Hungariæ* caſtrorum, in quibus Cæſar Septuaginta millia D florenorum inſcripta habebat, item reſtitutionem Caſtrorum, quæ Cæſar ab hoſte ſibi infeſto *Bamkircher* oppugnatione abſtulerat, & vt Imperator pro damnis eidem *Bamkircher* quadraginta millia aureorum ſupperadderet, petebat, adeo vtriuſque animi irritati & offenſi ſunt, vt *Matthias Hungariæ* Rex, inſalutato Cæſare, ex *Vienna* tumultuariè mane per *Danubium* vectus diſceſſit. dedignatus etiam paululum aduentum opperiri Cæſaris, qui illum A eques cum ſuis, humanitatem oſtenſurus, abeuntem fugabat: irritatus etiam priuato dedecore, quod eum in ſingulari haſtiludio *Raphael Lyeſczinski* miles Cæſareus præfatus, in publico ſpectaculo haſtis ludendo, in fronte vulnerauerat. Is *Raphaël* nomine Cæſareo verba faciens, commemorata legatione *Stanislai Viſliczki*, aſtruebat *Cæſarem, quanquam a multis Regibus, & Principibus Catholicis, in fœdus, amicitiam & affinitatem, peteretur, fœdus tamen, affinitatem & amicitiam Caſimiri Poloniæ Regis, omniū Regum & Principum affinitatibus, & fœderibus, ex multis reſpectibus prætuliſſe.* Proinde inſtabat, *vt Poloniæ Rex Caſimirus mitteret Conſiliarios ad Cæſarem, pleno mandato ſuffultos, fœdus & amicitiam noua liga confirmaturos.* Subiecit & idem Orator, *quatenus Rex Poloniæ caueret ſibi a Rege Hungariæ Matthia, & periculo ſuo Cæſareo attento, nunquam in fœdus & fidem ſecum veniret: dolis, aſtutiis, ingeniis, ſi ſecus ageret, illaqueandus.* Auditus eſt Cæſareus is Nuncius benignè, & liberalibus donis onuſtus remiſſus. Remisſi ſunt & cum eo duo Palatini, *Derslaus* de *Rythwiani Sandomirienſis*, & *Stanislaus* de *Oſtrorog Caliſſienſis.* His mandatum, vt ſub æquis conditionibus, fœdus cum *Frederico* Imperatore *Romanorum*, affinitatemq; activè & paſſivè iungant, dando videlicet filiam *Poloniæ* Regis Imperatori, ſi expetierit, aut *Maximiliano* ſuo vnico filio, & recipiendo filiam ſuam *Cunegundim Wlatislao* filio *Poloniæ* Regis primogenito, vt quoq; Cæſar pro conſequendis Regnis *Hungariæ* & *Bohemiæ* filios *Caſimiri* Regis fideliter adiuuet, & de omni iure dictorum Regnorum excedat.

perſuaſione.

Nuncios cauſa fœderis & affinitatis contrahendæ mittit.

Ad *Georgium* inſuper *Poſdzyebraczki*, à *Caſimiro* Rege *Poloniæ* duo alii Nuncii, videlicet *Iacobus Dabyenski*, Regni *Poloniæ* Cancellarius, & *Stanislaus Schidlowieczki*, Caſtellanus *Zarnouienſis*, in *Bohemiam* miſſi, perſuaſuri illi, vt primogenito Regio *Wladislao* de Regno *Bohemiæ* excedat, & eum ſe viuente coronari permittat. His etiam mandatum eſt, vt eos Barones catholicos, qui partes *Matthiæ Hungariæ* Regis ſequuntur, adeant, & perſuadeant reconciliationem, poſtquam res armis, iam longo tempore geſta, parum proſpere ceſſerat. Sed & *Georgius* ea tempeſtate ſuperior armis videbatur. Comparato enim vno exercitu, qui octo millia peditum habebat, & duo millia equitum, & cuius Ductor erat *Grabanya Bohemus*, curribusq; incluſo, mittit illum contra *Matthiam Hungariæ* Regem, in *Morauiam*. Sed cum is propter paucitatem ſui exercitus (plures enim mercenarii milites ab eo, ob tyrannidem deſciverant) decernere non auderet, exercitus ipſe ad *Irzikonis* ſtativa reuerſus, ſoluere longam obſidionem, oppidi *Hradiscze* aggreſſus, tribus propugnaculis expugnatis, oppidanis fame laborantibus, victualium copia illata in *Hungariam* verſus *Tarnouiam* procedere diſponebat. Sed Rege *Hungariæ Matthia* cum ſuo exercitu, ex mer-

Legati Caſimiri ad Irzikonem mittuntur, Coronationem Wladislao Poloniæ Regis filio obtenturi, & reconciliationem Irzikoni cum Matthia Hungariæ Rege, qui armis superior videbatur eſſe, perſuaſuri.

mercenariis militibus collecto, quem aliquorum Ducum & Ciuitatum *Sleſiæ*, & *Luſatiæ* gentes auxerant ſuperuenientes, vnus alterum clade obruere ex opportunitate occaſionis aut loci i A niquitate nitebatur: Vtrumque tamen ab altero fortuna ſeruauit incolumem, quoniam nec *Hungariæ Rex Mathias* inuadere *Irzikonem*, propter falcatos currus, nec *Irzik* ſequi *Hungariæ* Regem in loca ardua & iniqua poterat.

Georgius Posdziebraczki Matthiam Hungariæ Regem, nec ad Duellum, nec ad vniuerſalem dimicationem elicere poteſt:

Obtulit tandem per Nuncios & literas *Georgius Posdzyebraczki Matthiæ Hungariæ* Regi, conditionem geminatam pugnæ, *quatenus aut ſecum, vtroque exercitu inſpectante, pugna priuata contenderet, aut diem locumque pugnæ, quemcunque vellet, aſſumeret.* Quo vtrumque detrectante, *Georgius* ad vaſtandum *Sleſiam* iturum ſe diſponebat. Quem *Hungariæ* Rex *Matthias* diſtenturus ſolo equitatu contentus, in *Bohemiam* concito gradu procedens, plurimas villas, circa montes B *Kuthnos*, & in circuitu flammis deleuit. Sed dum & a fronte nouo exercitu, per *Ioannem Irzikonis* conſortem comparato, & à tergo per *Irzikonem* & eius exercitum, qui illum alio quidem, verum compendioſiori itinere inſequebatur, omnifariam conflicturus, vrgeretur, ſylvæ inſuper ad regrediendum, ſtipitibus ſuccifis, à *Bohemis* magno ſtudio clauderentur.

ſoluere tamen illum exercitum & campum auxilio Ioannæ vxoris ſuæ adiutus compulit.

Matthias Hungariæ Rex & ſibi & ſuis metuens, tumultuario itinere & concito gradu ex *Bohemia* ſe euoluens, plures de ſuis, qui agmen feſſis equis ſequi non poterant, hoſti trucidandos reliquit, ad ſuoſque reuerſus, exercitum & campum ſoluens, milites in præſidia locorum remiſit, nec eo anno, ærarii obſtante defectu, exercitum comparare potuit.

Sleſiam ob exhauſtum ærarium ſtipendiariis vacuam, Georgius Posdzyebraczki vaſtat, nemine oppo- nente reſi- ſtentiam,

Wratislauienſis inſuper Ciuitas, cæteræque *Sleſiæ* & *Luſaciæ* Ciuitates, diuturno exhauſtæ bello, nec habentes, vnde deinceps donatiuum militibus ſoluerent, ſtipendiarios à ſe remittunt. Quod *Georgius Posdzyebraczki* perpendens quatuor millia equitum & peditum, quorum erat Ductor *Vilczek Vanyek*, in *Sleſiam* immiſit. Qui oppida *Lyeſznicza*, in Ducatu *Opolienſi*, & fortalicio *Liubyeſchowi* incaſtellatis, trans amnem etiam *Odra* alio Caſtello, e regione *Liubieſchowi* erecto, ponte amnem iunxerunt, omnem *Sleſiam*, nemine defenſionem opponente, aut grauibus tributis depactabant, aut flammis urebant. Fumabant villæ, fumabant oppida mœniis non munita. Sed & ſuburbana munitorum igne torrebantur. Dum autem pro repellendo tanto malo, neque conſilium neque ſpes ſubeſſet, miſſi ad *Hungariæ* Regem *Matthiam* Ducum & Ciuitatum *Sleſiæ* Nuncii, quorum *Ioannes Lanthſlaer*, Canonicus *Wratislauienſis* erat Princeps. Qui grandi malo, quo *Sleſia* & *Luſatia* à *Irzikone Pozdzyebraczki* attereretur, oſtenſo, defenſionem, aut licentiam pactandi cum *Irzikone Pozdzyebraczki* de pace aut ſufferentia deposcerent. Et neutro obtento, extremam & imminentem internitionem ſuam, quin ſibi vtcunque prouiderent, laturos non eſſe nunciarent.

ſed nec Hungariæ Rege ferente imploratum auxilium.

1469.

Caſimirus Rex Stephanum Voieuodam Moldauiæ fidelitatis ſacramentum præſtiturum fruſtra Leopoli expectat.

Undecim hebdomadis *Caſimirus Poloniæ* Rex apud *nouam Ciuitatem* abſumptis, die A Veneris tredecima menſis Iulii exinde egreſſus per *Tharnow*, *Pilzno*, *Robczicze*, *Przemiſt*, in *Ruſſiam* proceſſit. Et *Leopolim* perveniens, nouem hebdomadis, prope tria millia militum ſecum habens, illic in cariſtia omnium victualium demoratus: *Stephanum* Voieuodam *Valachiæ*, qui ſe illi pro feſto Aſſumptionis ſanctæ *Mariæ* virginis in *Camyenyecz* Ciuitate Regia pactus fuerat præſtare homagium, fruſtra opperiebatur: Bello etiam finitimo cum *Radulone* Voieuoda *Beſſarabiæ* occupatus, licet pluribus Nunciis Regiis, inter quos & *Ioannes* Palatinus *Podoliæ* ad illum fatigabatur, requiſitus, venire diſtulit: aſſerens *periculum vbi & ſuæ terræ notorium, ſi abſcederet, bello atroci per pacem vel inducias non compoſito imminere.* B Rex *Caſimirus*, etſi illum veriſimilia loqui videbat, à calliditate tamen ingenii excuſationem prodire, & nulli illum partium, *Hungaro* videlicet, *Turco*, & ſibi fidum ratus, omnifariè homagium ab illo exigere feſtinabat: denuncians *illum ſi aliter ageret, non pro feudali, ſed pro hoſte habiturum.* Ille prioribus Nunciis, *Stanczulone* videlicet & *Iuſzko Puſthelnik*, qui ad *nouam Ciuitatem* venerant, misſis, ſummiſſa oratione placabat *Poloniæ* Regem & Conſiliarios, ſuæ vafriciei quam maxime infenſos. Mittitque per illos nouam inſcriptionem ſuo & ſuorum Baronum ſigillis munitam. In qua, iureiurando aſtringit ſe, pro prima die menſis Maii, anni ſequentis homagium Regi *Caſimiro*, abſque cuiuslibet difficultatis interpoſitione, C præſtiturum: petens vt Rex bellum inter illū, & *Beſſarabum Radul*, pace vel induciis extinguat. Rex autem *Caſimirus* ad cætera publica negocia Regni expedienda feſtinans, ea conditione pollicitationem ſuam noua inſcriptione reformandam ſuſcipit, & pro arbitrio Regio, quandocunque homagium præſtet, ſex menſibus ante auiſandus. Sed & Nuncios, qui pacem inter eum & *Beſſarabum* conficiant, veritus, ne *Beſſarabus Turci* auxilio implorato ſuperior contra illum euaderet, mittit.

Leopoli Caſimirus Rex egreſſus Korczinum deinde Piotrcouiam venit,

Sabbato in die ſancti *Mauritii Caſimirus Poloniæ* Rex *Leopoli* diſcedens, per *Betz*, *Lublin*, & *Sandomiriam*, *Eliſabeth* Regina conſorte ſua ex *Lublin* in *Radom* remiſſa in *nouam ciuitatem Korczin*, die Solis, quarta decima D menſis Octobris venit. Ubi cum Baronibus & Militibus terrarum *Cracouienſium* celebrato Conuentu, animos eorum ad ferendum pecuniale ſuffragium, pro exoluendis ſtipendiariis, oratione ſua inclinauit. Exinde in generalem Diætam *Piotrcouienſem* pro feſto ſanctorum *Simonis* & *Iudæ* Apoſtolorum tenendam aduenit. Et primum de inſtituto principali ſubſidio, videlicet pecuniali, pro ſoluendis ſtipendiariis, ferendo, rogationem apud Conſiliarios milites egit. Magnæ in rem hanc continuo ingeſtæ ſunt difficultates, quod & *Caſimirus* Rex, plusquam

1470.

plusquam viginti tribus annis apud *Polonos* imperans, iura Regni Sigillo maiestatis in fauorem *Lithuanorum* confirmare detrectabat. Sed & *maioris Poloniæ* milites in Diætam A ipsam generalem, sed neque in alias, quæ ante generalem tenebantur, venire ex industria omiserant, absentia sua detrectationem subsidii auersuri. Accedebat militum terrarum *Russiæ* rogatio, qui non aliter se ad ferendum subsidium consensuros affirmabant, donec terrarum *Russiæ* a *Tartaris* legitima & efficax institueretur defensio. Quarum rerum inuolutio, & difficultas, Conuentionis progressum in dies extraxit triginta. Tandem *Casimiro* Rege necessitate parente, & iura Regni, maiestatis Sigillo, quod primum tunc ostendi permisit, confirmare pollicente, fertones de vniuersis laneis Regni, infra festum Purificationis Sanctæ *Mariæ* virginis solvendi, decreti. Ecclesiasticorum etiam subsidium tunc petitum, pollicitum B magis quam decretum. Exactiones insuper in omnes Ciuitates Regni institutæ. A Stipendiariis quibus solutio facienda erat, terminus vlterior petitus & obtentus.

tributumque á suis elicit: Iuribus prius vix tandem confirmatis.

Legatum Apostolicum Alexandrum Casimirus Rex expetit: rogans vt summus Pontifex in iure Regni Bohemiæ, non alium, quam filium suum confirmet.

Summi Pontificis *Pauli* secundi Oratori, *Alexandro Forliuiensi* Episcopo, in Diætam ipsam *Pyotrcouiensem* accersito, benigneq; tractato, & excellentibus remunerato donis, responsum est: *ut Pontificem maximum, reuersus, rogaret, quo firmare in iure Regni Bohemiæ, non alios, quam filios Regios, prout hactenus egit, dignaretur, neque se ab hac sententia detrahi permitteret, vsque ad Oratorum Regiorum aduentum: quos se Rex post paucos dies missurum astruxit, noua mandata, atque instructiones in his & aliis rebus laturos.* Nouus etiam *Prussiæ* Magister, C *Henricus* de *Richtemburg*, pro die Sancti *Michaëlis*, apud *Kinsberg*, Comitiis institutis, concorditer electus, in Diætam præfatam, decima septima mensis Novembris, die Saturni, personaliter veniens, occursu septingentorum equorum, magno honore exceptus est, magnaque benignitate habitus. Sequenti Mercurii, vigesima mensis Nouembris die, Consilium Regium ingressus, in præsentia Legati Apostolici *Alexandri, Forliniensis* Episcopi, & omnium consiliariorum Regni *Poloniæ*, debitæ fidelitatis, & subiectionis, quod ex inito fœdere facere tenebatur, corporale præstitit Sacramentum. Preciosis & ipse a Rege *Poloniæ*, *Casimiro*, datis onustus, cum suis præceptoribus donis, in propria lætus remeauit.

Et fidelitatis sacramentum ab Henrico de Richtemberg nouo Prussiæ Magistro exigit.

Masouiæ Ducum, restitutionem quarundam terrarum exposcentium, Causam Casimirus Rex ne quicquam audit: Duci-

Masouiæ Ducibus, *Conrado*, *Casimiro*, *Boleslao*, & *Ianussio*, restitutionem *Rawæ*, & *Gostbinin* flagitantibus, fauorose inprimis responsum, *vt si Ducatum Płocensem & Viszneńsem obtinere velint, donatione noua, velut legitimum, & successione geminata, ad Regem & Regnum Poloniæ deuolutum, petant, nouaque grassiori inscriptione, se & terras possessas, & possidendas feudales recognoscant, & viginti millia florenorum, quæ Casimirus Rex Conrado Olyeschnicensi Duci, & Consorti suæ Margarethæ filiæ Semouiti Massouiæ Ducis, auro parato, ius redimendo, quod erat, successionis, exoluit, dent.* Verum cum A Duces *Masouiæ*, parum sano vsi consilio, has conditiones vtilissimas sibi non probarent, in aliam Diætam generalem reiecti sunt.

1470. *bus conditiones oblatas accipere renuentibus.*

Nuncii ad Papam *Paulum* secundũ missi sunt, per *Casimirum Poloniæ* Regem, *Michaël* Abbas *Calvi montis* sanctæ crucis, & *Jacobus Dabyenski*, Regni *Poloniæ* Cancellarius, & Capitaneus *Cracouiensis*. His vt in eundo *Pragam* descendant, mandatum est, illecturi *Irzikonem Pozdzyebraczki* & suos, vt erroribus abdicatis, summisse se erga sedem Apostolicam gerant, & de assumendo primogenito Regio *Wladislao* in Regem *Bohemiæ*, decretum non varient: quod illos, promissionibus *Matthiæ* Regis *Hungariæ*, inescatos, propediem violaturos, & in ditionem Regis *Hungariæ* concessuros, fama B non vulgaris prodiderat, vtque vrbem ingressi, Confirmationem Regni *Bohemiæ*, pro filio Regio *Wladislao*, & pacis *Prutheniceæ* pro Regno *Poloniæ* peterent.

Nuncios Casimirus Rex ad Irzikonem & Papam mittit:

Confirmationem suo filio Wladislao in Regno Bohemiæ obtenturos.

His & aliis plurimis reipublicæ negociis expeditis, *Casimirus* Rex *Poloniæ* cum consorte sua Regina *Elisabeth*, votum, quod ea languente grauius emiserat, soluturus. *Posnaniam* in Monasterium Corporis Christi transit. Ibique *Derslaum* de Rithwyani *Sandomiriensem*, & *Stanislaum Ostrorog Calissiensem*, Palatinos, a Cæsare *Frederico*, fœdus tantummodo ictum afferentes, offendit: Quod quia parum æquis conditionibus constabat scriptum, non probauit: veritus illius tenore ius filiorum suorum, in *Hungariæ*, & *Bohemiæ* Regnis, C infectum iri, cum in fœdere Cæsareo, quo se *Hungariæ* Regem titulabat, cautum erat, ne alter in alterius occupationem Regnorum aspiraret. Ex *Posnania* in *Coło*, vbi Conuentus militarium *maioris Poloniæ* agebatur diuertit. Illicque vacillantes, ad consensum de dandis fertonibus induxit. Abinde in *Radom*, festa Christi ibi exacturus, venit.

Casimirus Rex cum Elisabeth Regina, soluendi voti gratia, Ecclesiam corporis Christi Posnaniæ visitat.

Ibique Legatis qui ab Imperatore reuertebantur offensis fœdus oblatum improbat.

Anno eo absumptus est *Matthias Miednicensis*, alias *Samogithiæ* Episcopus, vigesima quarta mensis Aprilis die, & in *Myednicensi* ecclesia sepultus: cum annis viginti in ea sedisset. Successit autem in *Myednicensem Bartholomeus Swirenkowicz*, genere *Lithuanus*, originarius quidem & plebei ordinis homo, sed virtuosus.

Matthiæ Myednicensi Episcopo mortuo Bartholomeus Swirenkouic succedit.

D Die Veneris, tredecima mensis Julii, *Mahumeth Turcorum* Cæsar, grandi potentia suorum congregata, *Eubeam Græciæ* insulam, quæ tunc a Dominio *Venetorum* tenebatur, hostiliter inuasit, & Ciuitatem illius famosam *Nigropontium* obsidens, licet ab egregia *Venetorum* manu strenue defenderetur, tribus diebus & totidem noctibus impugnans, triginta millibus de suis amissis, cepit. Et puberibus hominibus interfectis, qui ad nouem millia æstimati sunt, impuberes captiuos *Con-*

Turcæ Eubeam insulam hostiliter inuasit Ciuitatem illius Nigropontum, nobilem & opulentam, non sine suorum nece

1470. *diruunt, & multos cædunt ac abducunt captiuos.*

Constantinopolim duxit: ritui suo spurcissimo illos adiuncturus. Ciuitatem vero nobilem *Nigropontum*, & opulentam, solo dirutam æquauit. Quæ clades, non secus A quam *Bizantina*, fatalis Catholicis visa est: nauigationem Catholicorum in periculum vertens, & pluribus Ciuitatibus, atque Regnis, & præsertim *Italico*, discrimen portendens. Quod Pontifex maximus *Paulus* secundus auersurus, Catholicos Reges & Principes, ad inferendum *Turco* bellum, Nunciis & literis incitabat, Auri, & argenti, gemmarum, cæterarumque manerierum quantitas maxima & stupenda illic reperta: non repressura solum *Turcum* ab obsidione *Nigropontis*, si in militem fuisset erogata, sed etiam ex *Europa* eiectura.

Vndecima die mensis octobris *Turcorum* Exercitus, in satis debili & paruo nu- B mero congregatus, per Alpes & nemora furtiuis itineribus *Hungariæ* Regnum, & partem eam, quæ *Transylvaniensis* appellatur, omnibus præ nimio terrore, & subito ingressu diffugientibus, nec vllam resistentiam opponentibus, ingressus, vsque ad *Zagrabiam*, & *Carvatiam* libere grassatus, patratis multis spoliis, & cædibus, decem millia captivorum vtriusque sexus, in miserabilem captivitatem deduxit. Quo malo inescatus, vice iterum geminata, circa festum Nativitatis Christi, *Pannonicam* oram, nullo opem miseris ferente, quamuis *Pannonicus* Rex *Matthias*, sub diebus ipsis, qui- C bus hæc gerebantur, præsens fuerit, vastavit.

Transylvaniam primum deinde Pannoniam Turcus vastat, & multos captiuos abducit,

nullo opponente resistentiam,

Matthia Hungariæ Rege, apud *Budam* agente, & Summi Pontificis *Pauli* secundi, & Ducis, atque Dominii *Venetorum*, illum adiere Nuncii: Qui clade ad *Nigropontum* á *Turcis* illata, exposita, rogabant illum monebantque, *ut suo milite Marte, atque auspicio, bellum cum Turco gerendum assumeret, gentesque quam frequentiores posset, in sui auxilium donativo acciret: offerentes se, pro re bene gerenda, grandi illum pecunia, quæ ad rem sufficeret, iuuaturos: omnes Pannonicorum Reges ante se supergressurus, suo quidem periculo, sed ære alieno, pro consequenda victoria, cum publica pro vni- D uersa christianitate, tum priuata Pannonico Regno, miserabiliter á Turco oppresso pugnaturus.* Re huiuscemodi ad consilium reiecta, atque digesta, respondet *Matthias Hungariæ* Rex, *assumpturum se Turcorum belli onus, si ad conditiones oblatas Veneti quoque ex Dalmatiæ Regno, excederent, quod armis detinebant. Pannonicoque Regno illius vacuam facerent possessionem.* Eo responso Legati perculsi, re magis infecta, quam conclusa, *Venetias* parum gratum referentes responsum, rediere. A Pontifice autem maximo *Paulo* secundo instante, vt *Matthiæ Hungariæ* Regi, id bellum mandaretur, resistebant *Veneti*: summa vi adnitendo, vt potius *Casimiro Poloniæ* Regi, fortibus rationibus, sententiam suam adiuuando, legaretur. Cauebant enim, velut oculati viri, & futura habentes quasi præsentia in prospectu, ne *Hungariæ* Rex *Matthias*, auro eorum, in eam euaderet potentiam, quæ ipsis quoque fieret pestifera & periculosa.

Matthias Hungariæ Rex ad bellum Turcicum per Summum Pontificem & Venetos exhortatus.

Dalmatiam sibi á Venetis reddi poscit.

1470.

1471.

In *Radom* oppido, *Casimirus Poloniæ* Rex, cum Consorte sua *Elisabeth* Regina, natalicio Domini celebrato, in *Lithuaniam* processit. Ibique venationibus operam dando, tempus reliquum hyemis, & partem veris absumpsit, & hebdomadis aliquot, apud *Grodno*, deinde apud *Throki* moratus, in Sabbato Palmarum advenit *Vilnam*, ibique Pascha Domini celebravit. Et cum in *Lithuaniam* procederet, *Simeon Kiiouiensis* Dux, *Olyelkonis* filius, diem obiit. Et moriturum se intelligens, Nuncios ad *Casimirum Poloniæ* Regem misit: fidei suæ, Ducatum, Consortem, ac duo pignora, maris & fœminæ, ex ea suscepta, committens, ac eqvum & arcum, quibus cum *Tartaris*, præliis secundis bellare solitus erat, donans. *Lithuani*, ut Ducatus ipse, juxta ac cæteri *Rutenici*, in formam redigeretur Provinciæ, summe ex optantes, pervicerunt *Ca-* C *simirum* Regem, ut *Kiiouiensibus*, *Martinum Gasthawdi* in Capitaneum præficeret. Id adeó anxiè & molestè *Kiiouienses* tulere, quod & alterius ritus, & illis par esset, & succedere *Michaëlem Simeonis* germanum, qui tunc apud *Novogrodenses* Præfectus Regius erat, exoptarent, ut illum vice geminata non admissum, remitterent: asserendo *se ad vnum morituros, & alium sibi Principem quæsituros, priusquam Lithuano parerent, & capita sua illi subjicerent.* Rogabantque Regem, ut aliquem Principem *Græci* ritus, sin minus *Latini*, & si placeret, aliquem ex filiis illis præficeret. Hæc quoque contentio diutius Regem apud *Lithuaniam* detinuit, verentem, ne si re infecta ex *Lithuania* discederet, motibus novis *Lithuanicus* Ducatus, se absente, execrantibus D se mutuo *Lithuanis* & *Ruthenis*, & ob disparitatem cultus, & ob indignitatem suæ conditionis & habitus, quod *Lithuani*, olim *Kiiouiensibus* pendere tributa soliti, sibi imperarent. Tandem tamen *Kiiouienses*, arma Regis veriti, *Martinum Gastawdi* pro Capitaneo susceperunt.

Simeon Kiiouiensis Dux moriens vxoris ac liberorum tutelam Poloniæ Regi relinquit,

Kiiouienses Lithuanum per Regem ipsis præfectum aspernantibus.

Consurrexerant & quidam contra *Lithuanos* ex *Livonia* motus *Livoniæ* Magistro *** mortuo, & sedecim villæ *Lithuanicæ* â *Livoni-*

Liuonum & Lithuanorum contentiones

tis

1471.

poſt mortem Magiſtri Liuoniæ ſecutæ, comprimuntur opera noui Magiſtri Liuoniæ.

tis vaſtatæ. Sed hi in locum demortui nouo Magiſtro **** ſurrogato, quietati ſunt. Hic enim miſſis, ad *Caſimirum Poloniæ* Regem in *Thtoki* Nunciis, videlicet *Frederico Valtbuſz* de *Herſze Rigenſi Heduardo Lappey* de *Ruer* in *Dimcborgk* Commendatoribus, *Leonardo Rotbaſze* de *Gendzyel* Decretorum Doctore, & *Henrico Vogeller*, laceratam pacem, ſubſtantia eorum, qui violati fuere reformata, integrum reſtituit.

Regis *Poloniæ Caſimiri* Nuncii, *Iacobus Wladislauienſis* Epiſcopus, *Stanislaus* de *Oſtrorog Caliſſienſis*, & *Joannes* de *Koſczyeliecz*, *Juni wladislavienſis*, Palatini, in *Pruſſiam* deſtinati, cum & in *Marienburg*, & in *Gdansk*, & in *Elbing* Conventus tenuiſſent, ius dicendo querentibus, & exortas diſcordias reſcindendo: ut pro ſoluendis ſtipendiariis, pecuniario ſubſidio Rex iuuaretur. Id cum omnes, egeſtate allegata, abnuerent, in *Cziſſam* tamen pro Rege, in omnibus Civitatibus, vſque ad diem Sancti *Michaëlis* tolerandam conſenſerunt. Fecerunt & in *Kinsberg* ad *Pruſſiæ* Magiſtrum *Henricum* deſcenſum: a Magiſtro præfato, benigne & comiter vbique habiti: exortas inter eum, & ſtipendiarios ſuos, nondum ſolutos, diſcordias ſedauerunt.

Pruthenì negato Caſimiro Regi Stipendio. Czyſſam concedunt.

Sleſiæ res & priuato, & publico bello,

In *Sleſia*, funeſto Marte res ſingulæ gerebantur. Nam & ex Caſtro *Ploczko* præſidium *Irzikonis*, & cæteris, quæ nominauimus ſupra, locis plurimis, *Wratislavienſes*, & vniuerſam *Sleſiam*, afficiebant ſpoliis, cædibus, & incendiis, & Duces, *Przemislaus Theſchnenſis*, *Venceslaus Rathiborienſis*, & *Januſſius Gliuicenſis* ab vna, & *Venceslaus Ribnicenſis*, partibus ab altera, priuato & plus quam ciuili bello, ſe mutuo conſumebant. Accesſit ad hæc, amplior pernicies, mala nouæ monetæ, per *Matthiam Hungariæ* Regem in *Wratislauia*, in latis grosſis deformata cusſio, quæ vilem ligam modicello argento æri ſuperinducto, retinens, *Miſſnenſem* monetam in latis grosſis, qua tunc *Sleſitæ* vtebantur, geminato pondere potiorem, eneruabat; cum inopes & agreſtes, duos *Miſſnenſes* graues, pro vno vili *Wratislauienſi* dare cogerentur. Ea res adeo peſtifera viſa eſt, vt frequenter a vulgo ſeditiones in Conſules *Wratislauienſes* orirentur. Caperetque omnes ſera pœnitudo, quod in ditionem *Matthiæ Hungariæ* Regis, conceſſerint: querentes ſe & bello, & moneta peſſundatos.

ac vilis monetæ, per Matthiam Hungariæ Regem, cuſſione attritæ.

Matthias Hungariæ Rex rebus ſuis timens,

Matthias Hungariæ Rex, *Bohemicum* bellum, contra ſpem ſuam videns extractum iri, & veritus tam ipſe, quam ſuæ partes *Bohemi*, ne primo genito *Caſimiri Poloniæ* Regis *Wladislao*, in *Bohemiæ* Regem aſſumpto, quod propediem *Georgius Poſzdzyebraczki*, & omnes ſuæ obedientiæ *Bohemi*, effecturos ſe confidebant, non minus inſuper *Hungaros* pertimeſcens, qui ob atrocitates ſuas & ſpolia, ad *Poloniæ* Regem deficere, & vni ex filiis ſuis, quemcunque illis daret, Regnum *Pannoniorum* tradere, non tam clandeſtinis, quam apertis coniurationibus, magnopere ſatagebant. Cuius defectionis, *Joannes Strigonienſis* Archiepiſcopus, & *Joannes Quinque eccleſienſis* Epiſcopus, principes erant, ne validiori bello a fronte & a tergo per *Polonos* & *Bohemos* impeteretur, conciliandos ſibi *Bohemos*, qui partes *Irzikonis* ſequebantur, quocunque pacto. Sed & *Irzikonem* ipſum, ſine quo res ipſa confici non poterat, inſtituit: procellam grauem, contra ſe exortam, & exoriendam, ſedaturus. Et plurimos *Bohemorum* auro corruptos, in ſuam partem perlicit. *Irzikoni* inſuper Regnum *Bohemiæ* ad vitam integrum permittit. Filium ſuum *Victorinum*, quem apud oppidum *Veſzele* ceperat eo anno, in libertatem emiſſum, totius *Sleſiæ*, aut *Moraviæ*, pollicetur ſe creare Marchionem, ſibi in Regno *Bohemiæ*, & cæteros fratres ſuos, ſi pignus ipſe non reliquerit ſucceſſurum.

Georgio ſerio conciliare

ſub conditionibus Caſimiri Poloniæ Regi ferentibus diſcrimen in iure Regni Bohemiæ, inſtituit.

Tenetur ob id, permittente *Irzikone*, Conventus, ab vtraque parte in *Polna*. Quo cum *Prothaſius* Epiſcopus *Olomuncenſis*, *Zdenko Konopniczki*, *Albertus Koſtka*, & cæteri factionis *Matthiæ* Regis *Hungariæ*, cum *Bohemis*, partem *Irzikonis* ſequentibus, quorum hi erunt principes, *Vilhelmus Rabi*, *Petrus Dulinyecz*, & *Byenyaſſius Weythmilner*, conveniſſent, commemoratis cladibus, in Regno *Bohemiæ*, ſtridentibus, orabant, *vt aliquando communi patriæ conſulerent, & ne Caſimiri Poloniæ Regis, primogenito VVladislao aſſumpto, funeſtiori Marte vaſtandum, illam exponerent, ac ſub conditionibus, Poloniæ Regi, & ſuo primogenito oblatis, Matthiam Hungariæ Regem, morte Irzikonis ſecuta, ſibi aſſumerent potentem, prudentem, & divitem Regem, gratiam Papæ, & permiſſionem compactorum Baſilienſium, facilius illis, quam Poloniæ Regem impetraturum.* Movit hæc oratio, ad *Pragenſem* Conventum relata, & *Irzikonem* & ſuos, & propenſius in partem *Hungariæ*, quam *Poloniæ* Regis, tot promisſionibus, & largitionibus ineſcati, cæperant ſpectare. Eo maximè permoti, quod quieturum Regnum ſuum a bellorum ſtridore, *Hungaro* ſuſcepto, rebantur. Jamque *Irzik* fratrem *Paulum* Præpoſitum *Zderadenſem*, ad *Caſimirum Poloniæ* Regem, in *Lithuaniam* pro diluendo concepto facinore, transmiſerat, vt rebus ſuis quam opportune ſciret provideret, ſe ſuorum clamore & cladibus conſtrictum, ad ſubueniendum illis languidum eſſe. Fuiſſetque res in Conuentu *Pragenſi*, in die Sancti *Valentini* tento, pro *Hungaro* concluſa, niſi *Iacobus Dabienski*, Regni *Poloniæ* Cancellarius, *Romam* cum *Michaële*, Abbate Sanctæ crucis de *monte Caluariæ*, miſſus, mature *Pragam* ſuperueniſſet: qui illos graui oratione, quod tam faciles ad ſua promiſſa, & pacta reſcindenda eſſent, arguens, rem

Et res fuiſſet concluſa, niſi Nuncii Caſimiri Romam miſſi obſtitiſſent.

1471.

rem omnem integram, vsque ad ſuum ex vrbe reditum, extrahi ægre obtinuit: deſiderantibus *Bohemis*, quocunque pacto clades ſuas & bellum ciuile finiri.

Georgius Pozdziebraczki Pragæ moritur, & exenteratus in eccleſia ſancti Venceslai inter ſepulchra Regum Bohemiæ ſepelitur. Cuius mortem Paulo ante præceſſerat Præceptor ſuus Ioannes Rokicziana.

Vix dum *Iacobo Dabyenski* Regni *Poloniæ* Cancellario, & Collega ſuo *Michaële*, Abbate ſanctæ crucis de *Caluo monte*, *Bohemiam* egresſis, *Georgius Poſdzyebraczki*, morbo & inflatura pedum tam enormi, vt etiam ex pedibus in corpus tranſcenderit, grauatus, apud *Pragam* in Curia Regia die Veneris, vigeſima ſecunda menſis Martii, diem obiit. Quem Præceptor & eruditor ſuus ſceleſtus, & *Bohemici* populi erroneus ſeductor, *Ioannes* de *Rokiczyana*, quindecim ante diebus præceſſerat: fatis coniungendi, quos ſcelus & error coniunxerat. Cadauer *Irzikonis*, ne fætore horrorem, & peſtem mortalibus inureret, altero die exenteratum, Epar pro dimidietate corruptum, & in felle, lapillum, ouo columbino ſimilem, & abdomen, quantitati palmæ par, habuiſſe compertum eſt; quod in ſubſequentibus diebus, in Eccleſia maiori ſancti *Venceslai*, inter ſepulchra Regum *Bohemiæ*, debili pompa conditum eſt: ex eo maxime à ſuis deſideratus, quod in ſanguine humano fundendo, non agebat ſe præcipitem.

Audita Morte Irzikonis Matthias Hungariæ Rex, celerrime ex Przesburg Bernam cum copiis ſuis venit: ratus ſe facile Bohemiæ Regnum occupaturum. Quo tamen potiri nequiuit: ob ſciſſionem Bohemorum: diuerſos ſibi Principes eligere cupientium.

Irzikonis Poſdzyebraczki morte *Matthias Hungariæ* Rex, veloci Nuncio dum apud *Przesburg* ageret, cognita, ratus ſe extemplo *Bohemiæ* Regnum, pacifice obtenturum, maturius, quam conſtituerat, ex *Przesburg* mouit, & cum Copiis omnibus (nouem millia pugnatorum habere creditus eſt) *Bernam* peruenit: præmiſſo *Zdenkone Conopniczki*, in oppidum *Bohemiæ Budzieſchowicze*, cum equitatu duorum millium, qui & *Bohemis* ſuaderet, & renitentes, ad recipiendum illum, vi cogeret. *Bohemi* nihil cladibus ſuperioribus moti, in plures factiones ſe ſciderant. Quidam enim in *Caſimirum Poloniæ* Regem ſpectabant, quidam in Cæſarem, quidam in *Hungarum*, quidam in *Henricum*, *Irzikonis* filium, & hi maxime, quibus hæretica labes potior, Catholica puritate videbatur: veriti Chriſtiano Rege imperante, peſtem ſuam hæreſeos, exterminatum iri: quem *Albertus Brandeburgenſis* Marchio, quod filiam ſuam, habebat pro conſorte, enixe adiuuabat, quidam in *Franciæ* Regem *Ludouicum*, qui ſe Eccleſiaſtica & Regalia, ex pignore liberaturum offerebat, quidam in *Albertum* Marchionem *Miſſnenſem*, quod erat vicinus Princeps, & filiam demortui *Irzikonis Poſdzyebraczki*, in matrimonio habebat, quidam in *Ludouicum Bauariæ* Ducem, quod locuples in theſauris ferebatur: Stabat interim *Matthias Hungariæ* Rex apud *Bernam*: quietis conditionibus, non iam armis Regnum *Bohemiæ* obtenturus: plures ex *Bohemiæ* Proceribus, magno precio corrumpens. Qui ſacra fame auri ineſcati, ad partem ſuam accedebant.

Pro eligendo Rege, Bohemi Pragæ Conuentum agunt, in præſentia Alberti Marchionis Miſnenſis Regnum ambientis.

Tenebantur ad eligendum nouum Regem, plures apud *Pragam* Conuentus. Et *Albertus Miſnenſis* Marchio, quo magis ſuæ prodeſſet parti *Pragam* ſe perſonaliter contulerat: habens in comitatu quinque millia armatorum: Specie quidem iuuandi *Bohemos*, ſi illis ab *Hungaro* impresſio, in eligendo Rege fieret, re autem vera, quocunque pacto Regnum conſequendi. *Poloniæ* interim Rex *Caſimirus*, *Cracouiam* ex *Lithuania*, die Solis duodecima menſis Maii, adueniens, tribus Nunciis, videlicet *Paulo Balicki*, *Martino Wroczymowsky*, & *Dobeslao Kurozwaczki*, interpellatum, *Pragam* transmisſis, & ſuperiorum temporum qualitatibus commemoratis, monebat illos, vt pollicitationibus ſuis multifariis, darent virtutem, & primogenitum ſuum *Wladislaum*, ſibi pro Rege aſſumerent. Agebatur iam vltimus per *Bohemos*, ad eligendum nouum Regem, apud montes *Kutnos* Conuentus. Ad quem vtriusque factionis Proceres, quaſi illic faciliorem concordiam habituri, *Alberto* Marchione *Miſnenſe* apud *Pragam* cum ſuis copiis remanente, conuenerant. Ad quem, cum & *Hungariæ* Rex *Matthias*, Speciales Nuncios, videlicet *Ioannem Agrienſem* Epiſcopum, & *Czupur* Palatinum Tranſyluanienſem, præteritas ſuas crudelitates, in *Bohemos* actas, diluens, & multa illis beneficia ſe præſtiturum repromittens, transmiſiſſet, opportune quoque & *Dobeslaus Kurozwaczki*, *Poloniæ* Regis Nuncius, aduenit. Qui cum multa gratia, quamuis *Zdenkone Conopniczki* multipliciter impediente, auditus, omnium corda, animosque in *Caſimirum Poloniæ* Regem & filios ſuos conuertit, & mutabilis fauor vulgi ſe circumegit. Extemplo enim *Matthia* Hungariæ Rege, quem veluti quandam peſtem, & notorium Tyrannum, *Hungaris* grauem, ſibi grauiorem futurum execrabantur, & cæteris Regni competitoribus reiectis, & repudiatis, omnis ille cœtus *Wladislaum Caſimiri* Regis primogenitum, concorditer in *Bohemiæ* Regem, feria ſecunda poſt feſtum ſancti *Vrbani*, hora duodecima, quæ fuit dies Lunæ vigeſima ſeptima menſis Maii, acclamauit, & elegit, præter tres Barones, videlicet *Ioannem Rozemberski*, *Zdenkonem Conopniczki*, & *Henricum Hradeczki*; qui partem *Matthiæ Hungariæ* Regis ſequebantur.

Quo Pragæ relicto cum apud montes Kuthnos vltimum agerent Conuentum, illicque Matthiæ Hungariæ Regis adeſſent Nuncii, Competitoribus reiectis, omnes & fere præter tres Barones Wladislaum primogenitum Caſimiri Poloniæ Regis, per Nuncios eius admoniti in Regem Bohemiæ vnanimi voto, eligunt.

Hic dum ex alta ſpe ſe præcipitatum agnouit, in furorem verſus, igne, cæde, cæteraque id genus crudelitate, in *Bohemos* adeo debacchari cæpit, vt etiam ingenuas matronas captas, coram trucidari mandaret. Fortalicia & arces expugnatas dirueret, & in deditos captiuosque aut deuictos ſæuiret.

Proceres Hungariæ

Bohemiæ Proceres, nihil huiusmodi tyrannide *Matthiæ Hungariæ* Regis permoti, factum electionis ſuæ proſecuturi, *Stiborium* Nuncios

1471.

Cracouiam mittunt: ſignificaturos Regi Caſimiro, primogenitum ſuum Wladiſlaum in Regem Bohemiæ eſſe electum.

Thowaczowski Capitaneum *Morauiæ*, *Ioannem Thowaczowski*, *Henricum Smirziczki*, *Nicolaum* de *Lanthſchen*. Notarium tabularum, fratrem *Paulum* ordinis ſepulchri *Hieroſolymitani*, Præpoſitum *Zderadenſem*, *Bernhardum Byerka*, de *Naſzile*, Capitaneum *Opauienſem*, *Benedictum* de *Oſtromirze*, item vtriuſque Ciuitatis, veteris videlicet & nouæ *Pragenſis* Nuncios *Cracouiam* transmittunt. Qui *Cracouiam* die Solis, nona menſis Iunii ingreſſi, & die Iouis tredecima Iunii auditi, plurimis beneficiis, quæ in illos & Regnum *Bohemiæ*, *Caſimirus Poloniæ* Rex contulerat, diffuſe commemoratis, ſignificant, *ſe filium ſuum primogenitum Wladiſlaum, in Bohemiæ Regem mira & vniformi concordia, præter ſuam, & omnium aliorum ſpem, ſingulis competitoribus abiectis, elegiſſe: rogantes humiliter, vt Regnum Bohemiæ, & electionem de ſe ad illud factam, Wladiſlaus primogenitus ſuus ſuſcipiat, & pro ſuſcipiendo Regio Diademate, defendendoque Regno, quanto celerius Pragam procedat.* Articulis deinde, ſub quibus oblatio huiuſmodi fiebat, debito ordine, altero die limatis, & nonnullis abſciſſis, die ſancti *Viti*, patroni primarii Regni *Bohemiæ*, quæ fuit dies Saturni, quindecima menſis Iunii, primogenitus *Caſimiri* Regis *W... iſlaus*, electioni ſuæ præfatæ in Cubili Regio picto, ſecretum præbet aſſenſum: quem die Solis, ſubſequenti, ſedecima Iunii, in Conclaui maiori *Cracouienſi*, intra officia Diuina, quæ tunc de Octauis Corporis Chriſti agebantur, Legationem ſuam Oratoribus *Bohemiæ*, repetentibus, *Wladiſlaus* electus voce ſonora, & in oratione pulcherrima, & adeo diſerta, vt etiam plurimis excuteret lachrymas, diffuſius & craſſius *Polonica* lingua, & ſub præſentia Parentis ſui glorioſiſſimi, *Caſimiri* Regis *Poloniæ*, *Ioannis* Archiepiſcopi *Gneſnenſis*, *Iacobi* Epiſcopi *Wladiſlauienſis*, Baronum quoque, & Procerum, militum, & Nobilium, ac plebis multitudine copioſa, innouauit, Regnumque *Bohemiæ* ad honorem Omnipotentis Dei, augmentum fidei chriſtianæ, & decus linguagii *Slauonici*, publico conſenſu acceptat: pollicens incauta ſponſione per literas ſingula debita Regni *Bohemiæ*, quæ tenuis & moderati numeri crediderat, ſingulis ſe reformaturum.

Quam electionem Wladiſlaus ipſe acceptat.

incaute pollicens debita omnia Regni Bohemiæ ſe ſoluturum.

Wladiſlao Regnum Bohemiæ acceptante, Albertus Marchio Miſſnenſis, triſtis ſpe decidit. Ortaque contentione inter

Ea acceptatio, cum apud Regni *Bohemiæ* Proceres percrebuiſſet, *Albertus* Marchio *Miſſnenſis*, qui apud montes *Kuthnos*, cum exercitibus ſuis, omnibus interim, à *Bohemis* ſpe optima ineſcatus, detinebatur, vt *Wladiſlao* filio, *Caſimiri Poloniæ*, Regis electionem de ſe factam, ſuſcipere detrectante, ſuccederet, omni ſpe fruſtratus, triſtis diſcedit. Prius tamen, quam ex montibus *Kuthnis* diſcederet, contentione inter milites ſuos, & montium foſſores, pro leui cauſa exorta, ingens periculum ſibi & ſuis, vulgo communi ad necem ſuam & ſuorum certatim concurrente, videns imminere, vnam foſſam ex argenti fodinis, incendens, ex grandi ſe periculo, aliquot notabilibus ſuis militibus deſideratis, erupit, in *Miſſnamque* trepidus conceſſit, graues ſumptus ſuos, gemens perditum iri. Quos etſi *Bohemorum* Proceres, aſtruebant futurum *Bohemiæ* Regem *Wladiſlaum* ſibi refuſurum, incendio tamen montium *Kuthnorum* offenſi, etiam ab hac ſpe illum deiiciunt, *plus illum intuliſſe mali* aſtruentes *incendio, quam ſubſidio boni.*

ſuos & foſſores Kutnenſes, ſe & ſuos periculo liberans, Bohemos magno damno afficit.

Wladiſlaus electus ad Regnum Bohemiæ

Die Iouis vigeſima quinta menſis Iulii, *Wladiſlaus Bohemiæ* Rex electus, *Cracouia* egrediens, verſus *Bohemiam* ire cæpit. Et facto primo nocturno in *Skauina*, altero die in *Oſwyączim* conducente illum *Caſimiro Poloniæ* Rege, parente ſuo peruenit. Vbi tribus diebus, vt interim ſui congregarentur, commoratus, die Lunæ, vigeſima nona Iulii, *Oſſwyączim* linquens, genitore ſuo, circa villam *Charmazi* valedicto, aciebus, & curribus ordinatis, procedens, duodecimis caſtris in *Kloczko* peruenit. Erant autem in Comitatu ſuo tres Epiſcopi, *Nicolaus Camenecenſis*, *Vincentius Culmenſis*, & *Paulus Laodicenſis*, item ſex *Sleſiæ* Duces *Przemiſlaus Thoſchecenſis*, *Venceſlaus Ribnicenſis*, *Ioannes Rathiborienſis*, *Caſimirus Theſchnenſis*, *Ioannes Gliuicienſis*, & *Ioannes Zathorienſis*, item Barones Regni *Poloniæ*, *Stanislaus* de *Oſtrorog Caliſſienſis*, *Nicolaus* de *Kuthno Lancicienſis*, Palatini, *Ioannes* ſenior *Dlugoſz*, Canonicus *Cracouienſis*, *Paulus Iaſzienski*, Dapifer *Sandomirienſis*, *Belzenſiſque* & *Chelmenſis* Capitaneus, Ductor exercitus, *Ioannes Sinowyecz* Magiſter Curiæ, item hi milites *Petrus*, & *Dobeslaus* de *Kurozwaki*, *Ioannes Tharnowski*, *Thomas Trambczinski* Vicetheſaurarius, *Ianuſſius Dlugoſch* Magiſter Coquinæ, Magiſter *Paulus Gaskowicz*, Medicinæ Doctor, *Nicolaus Grabski*, *Petrus Kmitha*, & alii quam plures. Continebat autem ipſe exercitus, equitum ſeptem millia & peditum duo millia, hominum exercitatorum, & peritorum ad pugnam. Habente autem *Wladiſlao* Rege, ſtatiua circa oppidum *Kloczko* die Saturni tertia menſis Auguſti, literas diffidationis *Zdenkonis Konopniczki*, *Nicolai Czupur*, Voieuodæ *Tranſyluanienſis*, & *Francz* de *Hayn*, & plurimorum *Polonorum*, *Bohemorum*, *Hungarorum*, & *Sleſitarum*, qui apud illos in Caſtris, *Matthiæ Hungariæ* Regis, prope oppidum *Morauiæ Lipnik* poſitis, militabant, *Wladiſlaus Bohemiæ* electus Rex, accepit. Quibus nihil deterritus iter ſuum, ſpeculatoribus, vbique præmiſſis continuauit. Hoſtes enim, qui ſuperbe diffidauerant, pauore perculſi, ſibi ipſi diffidentes (magna enim inter illos erat Ciuium & Mechanicorum colluuies) propriis

cum notabili exercitu Cracouia egreſſus, ſtatiua circa Kloczko ponens, literas diffidationum à gentibus Matthiæ Regis Hungariæ accipit.

1471.

priis Caſtris egredi, ne dum pugnam conſerere dubitabant.

Cum autem die Saturni, feſto ſancti *Laurentii*, *Sleſiæ* locis, & periculis hoſtilibus ſuperatis, montem, oppido *Kloczko* imminentem, & locum, in quo paſſio Chriſti, ex lapide fabricata eſt, & qui *Sleſiam* ſeu *Poloniam* à *Bohemia*, iuxta aſſertionem *Bohemorum* confictam, diſterminat (verus enim & legitimus limes *Polonos* à *Bohemis*, non mons ipſe, ſed ſylua *Hercynia* poſt *Klocko* ſita, diſterminat) Rex *Wladiſlaus Bohemiæ* Electus perueniſſet, ab *Henrico* de *Kunſthath Frankſtinenſe* Duce, filio olim *Georgii* Regis, item à Baronibus, item à Militibus, item à Ciuitatibus Regni *Bohemiæ*, deinde à proceſſionibus eccleſiarum, & Clero atque populo oppidi *Kloczko*, ſpecialibus orationibus, quibus modeſte & prudenter reſpondebat, exceptus eſt. Vbi de conſeruandis iuribus, atque priuilegiis Regni *Bohemiæ* præſtitit: in manibus Baronum, Militum, & Ciuium, corporale iuramentum. Biduo autem in caſtro *Kloczko* commoratus, octauis Caſtris per campeſtria gradiens *Pragã*, die Lunæ, decima nona menſis Auguſti perueniens, honore ſummo omnium proceſſionũ & omnium ordinum, atque ſtatuum, pedibus illi, ad ſeptimum lapidem, obuiam euntium, exceptus eſt, & vsque in Regiam deductus. Die tandem Iouis, vigeſima prima menſis Auguſti, in Eccleſia Metropolitana *Pragenſe*, per *Nicolaum* Epiſcopum *Camyenecenſem*, alias *Podoliæ*, aſſiſtentibus ſibi *Paulo Laodicenſi*, & *Vincentio Culmenſi*, Epiſcopis, cum ingenti fauore, & læticia, Ducum, Baronum, Procerum, Militum, Ciuium, & vniuerſæ communitatis Regni *Bohemiæ*, ſolennibus Nunciis, *Alberti*, & *Arneſti* Marchionum *Miſſnenſium*, & *Alberti* Marchionis *Brandeburgenſis*, præſentibus, in Regem *Bohemiæ*, fœliciter coronatus, vnctus, & diuiniſſimo Euchariſtiæ ſacramento, ſub vna tantummodo ſpecie, religioſe ac deuotiſſime procuratus eſt, & omnis dies illa, in magna læticia totius populi expenſa. Sequentes autem dies, vt debita, per *Irzikonem*, tricenta millia florenorum, in bello & pace contracta, ſoluerentur, abſumpti, & omne onus debitorum in *Wladiſlaum* Regem retortum.

Wladiſlaus electus Rex à Proceribus Bohemiæ in Kloczko excipitur.

Quibus præſtat de obſeruandis eorum iuribus iuramentum.

Indeque Pragam perueniens

in Regem Bohemiæ coronatur.

Sex hebdomadis, *Wladiſlaus Bohemiæ* Rex, apud *Pragam* exacto, numero, iuit in montes *Kuthnos*, & poſſeſſionem illorum, quam hactenus *Henricus* Dux, filius olim *Georgii* in tenutam vſurpabat, potenter apprehendit. *Benedictumque Veythmilner*, Burgrabium Caſtri *Caroliſthen*, Magiſtrum monetæ conſtituit. Egit & pro die ſancti *Galli*, generalem in *Praga* Diætam, in qua Caſtrum *Caroliſthen*, ſuæ Maieſtati reſignatum, *Henrico* Duci *Posdzyebraczki*, & *Benedicto* militi *Veythmilner*, in tenutam committit. *Stanislaum* deinde *Oſtrorog Caliſſienſem*, *Nicolaum* de *Kuthno*, *Lancicienſem*, Palatinos, *Ioannem Dlugoſch* ſeniorem Canonicum *Cracouienſem*, & Aulicos omnes *Caſimiri Poloniæ* Regis, a ſe in *Poloniam* remiſit: Monitus ab illis frequentiſſime, vt fidei Catholicæ puritatem cuſtodiens, vnionem etiam illius efficeret, Eccleſiaſtica & Regalia bona, nullatenus inſcriberet, à veneno publice & priuatim caueret: quod ſibi a pluribus ferebatur comparatum. In hac autem Regni *Bohemiæ* adeptione, mirari mihi benignitatem Dei contigit, erga *Polonorum* genus. Ex quibus, & in eundo, & in redeundo, nemo captus eſt, nemo læſus, nemo deſideratus, nemo violatus. Exercitus enim *Wladiſlai Bohemiæ* Regis, quem *Gliwicz*, cum nouis gentibus, de exercitu *Hungarico* diſcedentibus, duplicauerat, adeo ordinate, pro omni tempore incidebat, vt omnibus, illius proceſſum explorantibus, cederet in admirationem, hoſtibus vero in magnum terrorem. Reſponſio inſuper, quam *Wladiſlaus Bohemiæ* Rex, *Hungaris*, *Polonis*, & *Bohemis*, illum, dum ſtatiua apud *Kloczko* oppidum ageret, diffidantibus, per ſpecialem Nuncium, vsque ad caſtra *Lipnik*, transmiſerat, magnam in ſingulis formauerat varietatem. Rex quoque *Hungariæ Matthias* illa viſa, fertur, ad ſuos dixiſſe, *hominem quidem illam ſed ſpiritu cœleſti dictaſſe.*

Wladiſlaus Bohemiæ Rex montium Kuthnenſium poſſeſſionem ab Henrico Irzikonis filio accipit: dato illi & Benedicto Weythmilner, caſtro Caroliſthen, ſibi ab ipſo Benedicto reſignato, in tenutam, Polonoſque in Regnum paternum remittit.

Dum ea, quæ præſcripſimus, apud *Bohemiam* gererentur. *Hungari* Regem ſuum *Matthiam*, propter ſpolia, quæ Regno eorum, *Bohemicum* conquirens, intulerat, & exterminium, quod *Turcus* in *Hungariam*, *Matthia* Rege, defenſionem eorum negligente, patrauerat, & propter fœditates plurimas, quas illis irrogauerat, peroſi, frequentibus Nunciis, *Caſimirum Poloniæ* Regem fatigant, vt illis ſecundo genitum *Caſimirum* pro Rege, cum gentibus armatorum tranſmittat: offerentes *ſe omnes ſumptus, in bellum præbituros. Sin id facere detrectaret*, minabantur, *ſe à Turco quæſituros auxilia, & barbaro potius, quam turpi Regi tyranno & violento, & cui violenter Regnum erat quæſitum, parituros.* *Caſimirus* autem *Poloniæ* Rex, etſi ſibi res ardua & multis periculis referta videbatur: *Hungarorum* tamen diuturna prece, & oblatione craſſa, & locupleti, & ſignanter *Ioannis* Archiepiſcopi *Strigonienſis*, *Ioannis* Epiſcopi *Quinque Eccleſienſis*, & *Reynaldi* de *Rozgon*, peruictus, ſecundo genitum ſuum *Caſimirum* adoleſcentem ingenuum, raræ indolis, & memorabilis Mineruæ, plerisque Conſiliariis *Poloniæ*, Regno potius natiuo illum reſeruari fortiſſime, quam extero largiri ſuadentibus, in *Hungariam*, cum duodecim millibus equitum & peditum, inter quos erant mille *Tartari*, transmittit. Erant autem in exercitu ſuo hi præcipue Barones, *Derslaus* de *Rithwyani*, Palatinus & Capitaneus *Sandomirienſis*, Io-

Caſimirus ſecundo genitus, Poloniæ Regis Caſimiri filius, ad preces Senatus Hungarici tyrannidem Matthiæ Regis

1471.

ſui peroſi, ad Regnum Hungariæ occupandum mittitur.

annes de *Tharnow Woynicenſis*, *Staniſlaus Vatrobka* de *Strzelcze Sandecenſis*, *Staniſlaus* de *Schidlowyecz*, Magiſter Curiæ, & *Zarnouienſis* Caſtellani, Magiſter *Ioannes* de *Lyathoszino*, Decretorum Doctor, *Staniſlaus* de *Kurozwqki*, Canonicus *Cracouienſis*, *Petrus Dunin* de *Prawkouicze*, Succamerarius *Sandomirienſis*, Dux exercitus, *Spithko* de *Melſthin*, *Andreas* de *Olyeſchnicza*, *Ioannes* de *Czizow*, & alii milites, nobiles & inſignes. Omnis inſuper exercitus, qui *Bohemiæ* Regem *Wladiſlaum*, in *Pragam* conduxerat, officio ſuo perfunctus, mandato *Poloniæ* Regis *Caſimiri*, ſub ductu *Pauli Iaſſyenski*, Dapiferi *Sandomirienſis*, & *Belzenſis Chelmenſisque* Capitanei, per *Morauiam* reductus, & *Sleſiam*. *Caſimiro* ſecundo genito, *Caſimiri Poloniæ* Regis ſe coniungebat.

Matthias Hungariæ Rex,

Senſit hoc tempeſtiue, *Matthias Hungariæ* Rex, quippe, nonnulli Prælati & Canonici *Strigonienſes* (Archiepiſcopus ſiquidem *Strigonienſis Ioannes*, vitam & mores *Matthiæ* Regis execratus, omnium eorum, quæ in *Matthiam* decoquebantur, cum *Ioanne* Epiſcopo *Quinque eccleſienſe* erat princeps) illum de periculis ſingulis, in eum comparatis, auiſatum fecerant, ex *Berna* celeriter mouens, *Budam* venit. Et maiori periculo, quam rebatur, cognito, omnium ſuarum gentium ex *Bohemia* & *Morauia*, copias ad ſe accerſiit.

Hungarorum animos à ſe auerſos, ſibi conciliat,

Conuentus etiam aliquot in *Buda* indicit. In quorum vno per plures corruptelas, & promiſſiones pleroſque de maioribus, ſibi infeſtos, ad ſe pertraxit, & reconciliauit. Ex quo, & cæterorum animum, vt eſt natura gentis illius, ad varietatem procliua. Sed & Archiepiſcopi *Strigonienſis*, & Epiſcopi *Quinque eccleſienſis*, qui erant Duces aliorum, & Capitanei, propter tardum *Caſimiri* Principis, in *Hungariam* aduentum mutare cæpit.

& Caſimirus vocatus in Regnum Hungariæ, tarde iter ſuum continuans, à nonnullis Ciuitatibus accipitur, à nonnullis etiam non admittitur.

Caſimirus Princeps, ſecundo genitus Regius, die Mercurii, ſecunda menſis Octobris, comitante eum *Caſimiro Poloniæ* Rege *Cracouia* egreſſus, in *Sandecz* peruenit. Vbi à genitore ſuo valedictus, per *Liubowlya*, & *Podolinum* iter faciens, aliquantulum ibi ſubſtitit: Deinde cum *Caſſouiam* non mitteretur (iam enim illam *Nicolaus Czupur*, Voieuoda *Tranſyluanienſis*, & *Emericus Diak*, Comes *Scepuſienſis*, cum gentibus *Matthiæ* Regis, in quibus maior pars erat *Polonorum*, occupauerat) prætergreſſus, per *Agriam* & *Czixow* in *Othwan* oppidum, die Veneris, octaua menſis Nouembris, ſaluus & incolumis peruenit, & Caſtra ſua fælicia (*Peczki* enim oppidum, expulſis & translatis *Budam* oppidanis, *Matthias* Rex, ne eo *Caſimirus* Princeps potiretur, præſidio gentium, omnium mercede conductarum muniuerat) in *Othwan* poſuit. Ibi aliquanto tempore commoratus lignorum defectu preſſus, ad Monaſterium, & oppidum *Szak*, ſupra fluuium *Ren* caſtra transpoſuit, vbi illi materia & victualium & combuſtibilium ſuppetebat. Abinde mouens, in *Nitriam* venit, & tam in arcem, quam in Ciuitatem iuſſu *Ioannis* Archiepiſcopi *Strigonienſis*, qui *Nitrienſem* Epiſcopatum habebat in commenda, ſuſceptus eſt. Vbi primum *Ioannis Quinque eccleſienſis* Epiſcopus ad eum venit, in ducentis equis, & paucis diebus commoratus, *Strigonium*, vnde venerat, rediit.

1471.

Hungari mutata fide contra Caſimirum Ducem, Matthiæ Hungariæ Regi adhærent.

Sub omni autem tempore belli, quod eo anno apud *Pannonios* per *Caſimirum* Principem geſtum eſt, nemo ex Baronibus *Hungariæ* ad *Caſimirum* Principem venit, nemo ſe ei coniunxit qui alias deprecabantur pro illo mori. Sed omnes fide variata, *Matthiæ* Regi ferebant auxilia. Qui ne meticuloſe, apud *Budam*, quæ à veteribus vocatur *Zambria*, à monte *Zambrio*, videretur deliteſcere, exercitum, & ipſe ſuum, de proprio, & mercenario milite comparatum, ad ſedecim millia æſtimatum, in quo magna pars erat agreſtium, in campeſtria, ſpeciem decernendi cum hoſte ſuis oſtendens, eduxit, & Caſtra, ad tria milliaria, ab exercitu *Caſimiri* Principis, poſuit.

Confligere tamen cum eo poſtponentes bona authorum defectionis à ſe ipſo vaſtat.

Villas & poſſeſſiones, *Ioannis Strigonienſis* Archiepiſcopi, & *Ioannis Quinque eccleſienſis* Epiſcopi, iratus eis, quod belli erant authores, vaſtabat. In conflictum tamen, quem omnis *Polonicus* exercitus deſiderabat (fraudem enim ſuorum magis, quam arma hoſtilia verebatur) non veniens, diſſipato & licentiato, in propria *Hungarico* exercitu, cum mercenario tantummodo milite *Budam* rediit.

Paulo ſecundo Papa mortuo

Die Saturni, vigeſima menſis Iulii, *Paulus* Papa ſecundus in camera ſua ſecreta, in Palatio ſancti *Petri*, apoplexia ſubito inuaſus, priusquam cæptam confeſſionem finiret, moritur, & in Eccleſia ſancti *Petri* ſepelitur: cum ſediſſet annos ſex, menſes decem, dies decem. Soluentes autem Cardinales iuſta ſuo funeri, Conclaue apud ſanctum *Petrum* in Palatio ingreſſi, quarta die ab ingreſſu, die videlicet Veneris, nona menſis Auguſti, *Franciſcum* de *Szawona*, fratrem & generalem Ordinis minorum Theologiæ Profeſſorem, tituli ſancti *Petri* ad vincula Præsbiterum Cardinalem, in Papam concorditer eligunt.

Sixtus quartus ſuccedit.

Sixtumque quartum appellant, natione *Genuenſem*. Qui die Solis, vigeſima quarta menſis eiusdem Auguſti, in Papam apud ſanctum *Petrum* conſecratus eſt, & Coronationem ſuam, atque aſſumptionem in Papatum, *Caſimiro Poloniæ* Regi ſpecialibus inſinuauit literis.

Nuncium ſuum Tilmanum Slecht

Decretorum Doctorem,

Ad intercipiendum *Pannonicum* bellum, quod parari, & nondum geri, inter Reges, *Caſimirum Poloniæ*, & *Matthiam Hungariæ*, *Sixtus* quartus Papa audiuerat, *Tilmanum Slecht*, Decretorum Doctorem, Canonicum *Colonienſem*, cubicularium ſuum domeſticum, ad *Caſimirum Poloniæ* Regem transmiſit.

1471.

Pacem inter Caſimirum Poloniæ & Matthiam Hungariæ Reges compoſiturum Sixtus quartus Papa mittit.

Qui octaua Nouembris *Cracouiam* adueniens, & altera die audientiam habens. Perſuadebat *Caſimiro Poloniæ* Regi, vt armis depoſitis pacem complecteretur, per viam æquitatis & concordiæ facilius illam, quam per arma habiturus. Annuit *Caſimirus* Rex, huic perſuaſioni, & præfatum *Tilmanum* Apoſtolicum Nuncium, adiuncto ei ſuo Regio Nuncio, *Ioanne Vatrobka*, Canonico *Cracouienſi*, & Præpoſito ſancti *Michaëlis*, ad filium ſuum *Caſimirum*, & ad Barones Regni *Hungariæ*, transmiſit. Significans *ſe pacem per Conſiliarios vtriusque Regni Poloniæ videlicet & Hungariæ, ſub præſentia etiam Legati Apoſtolici, in loco idoneo, iuxta morem fœderum, tractandam, & equis conditionibus componendam, nolle abnuere.*

Caſimirus Princeps à ſuo milite inter hoſtes in Hungaria relictus,

Interim *Almanicus* exercitus, qui apud *Caſimirum* Principem merebatur, termino merendi expirante, dum donatiuum deficeret, diſceſſionem fecit. Quem plures numero Aulici, *Caſimiri Poloniæ* Regis, quamuis rerum omnium abundantia ſuppeteret, ſecuti, *Caſimirum* Principem, in medio hoſtium deſerunt, & in domos reuerſi, à Rege & Conſiliariis cognatis male viſi, multiplices pertulerunt correptiones & opprobria. Quæ res negocia *Caſimiri* Principis plurimum indifficultauit & corrupit.

retrocedit cum damno rerum ſuarū, ac ſui ipſius periculo.

Caſimiro enim cum reſiduo exercitu, in *Nitriam* caſtrum & oppidum, quod illi per *Ioannem Strigonienſem* Archiepiſcopum apertum fuit, vt præmiſimus, concidente, dum *Mathias Hungariæ* Rex cum nouo exercitu *Nitriæ* appropinquaret: circumuallaturus illum, ne cogeretur obſidionis perferre vituperium, ex *Nitria*, feria quinta, in die ſancti *Stephani* Prothomartyris, nocte, cum Aulicis, *Paulo Iaſſyenski*, cum quatuor millibus armatorum, pro defenſione *Nitriæ* relicto, egreſſus, tam præcipiti curſu, nullo perſequente, in *Gilawa* Caſtrum ſuarum partium peruenit, vt ſexaginta quadrigas, illum ſequentes, nulla cuſtodia relicta, ab agreſtibus intercipi permiſerit. Nominabo autem animoſos milites, videlicet *Ioannem Tharnowski Woynicenſem*, *Staniſlaum Vatrobkam Sandecenſem*, *Staniſlaum Schidlowieczki Zarnouienſem*, Caſtellanos, *Paulum Iaſyenski*, *Spitkonem* de *Melſtin*, & *Sbigneum* de *Thaczin*, qui perſeuerandum in *Hungaria* ſuadebant. Cæterorum puſillanimum, & priusquam hoſtem viderent, fugam meditantium, nec nomina quidam attingam.

Stiborio Plocenſe Epiſcopo mortuo,

Die Saturni, quarta menſis Maii, *Stiborius* Epiſcopus *Plocenſis*, de Domo & familia, quæ *Pruſſi* appellatur, cum annis ſeptem, menſibus etiam ſeptem, & diem vnum ſediſſet, apud oppidum *Pultowsko* moritur, & in Eccleſia *Plocenſi* tumulatur, vir alioquin bonus, ſed bili plus, quam conueniret Pontifici, indulgens.

à Capitulo tres eliguntur,

Capitulum autem *Plocenſe*, die electionis, pro feſto ſanctæ Trinitatis, quod fuit die Solis nona menſis Iunii, inſtituta, per viam ſcrutinii, triformem, & monſtroſam celebrauit electionem. Maior enim & ſanior pars de duodecim votis *Stiborium* de *Byelsko* Archidiaconum *Plocenſem*, minor *Caſimirum* principem, filium *Boleslai* Ducis *Maſouiæ*, & *Varſchouiæ*, Canonicum *Plocenſem*, in Diaconatus ordine conſtitutum, de ſex votis, tertia *Emericum*, alias *Andream* de *Oporow*, vtriusque iuris Doctorem, Archidiaconum *Gneſnenſem*, & Canonicum *Plocenſem*, pro quo & *Caſimirus Poloniæ* Rex, velut patronus, miſſo ſpeciali Nuncio *Nicolao Chrzaſtowski* milite, vexillifero *Cracouienſi*, intercedebat, ſex etiam vota ſortitum, elegit.

Stiborio tamen electo, de iure ſuo Caſimiro cedente,

Stiborius autem Archidiaconus *Plocenſis*, qui potior in iure credebatur, de genere, & nobilitate *Proporzecz* minis peruictus & precibus, de iure ſuo *Caſimiro* Principi ceſſit. Sed vt idem *Andreas Oporowski* faceret, *Caſimirus* Princeps apud *Poloniæ* Regem *Caſimirum* miſſis Nunciis, obtinere non potuit, & controuerſia de iure electionis *Romam* deuoluta.

& per Papam

Et licet tam *Paulus* Papa ſecundus, dum viueret, & ſuccedens ſibi *Sixtus*, quartus Papa, formalem voluntatem habuiſſent *Andream Oporowski*, pro quo *Caſimirus Poloniæ* Rex intercedebat, ad *Plocenſem* eccleſiam promouere, triplicibus tamen literis *Frederici Romanorum* Imperatoris, manu propria ſubſcriptis, pro *Caſimiro* Duce *Maſouiæ* intercedentibus, *Sixtus* Papa permotus, *Caſimiro* Duci *Maſouiæ*, quamuis minorenni, & in anno decimo octauo ætatis conſtituto, de *Plocenſi* Eccleſia, die Lunæ, ſedecima, menſis Nouembris, *Andreæ* vero *Oporowski*, vt *Poloniæ* Regi placuiſſe videretur, de eccleſia *Varmienſi*, *Nicolao Tungen*, dudum ad illam promoto, & conſecrato, ad *Camenecenſem* translato, eadem die prouidet: qui *Romæ* ſuſcepit conſecrationem,

Andrea Oporowski ad Varmienſem (translato inde ad Camyeniecenſem Nicolao Thungen)

Caſimirus vero *Plocenſi* prouiſus, ex patre *Boleslao* Duce *Maſouiæ*, matre vero *Barbara Ruſſiæ* Duciſſa, literis Apoſtolicis non expeditis, nec annatam à ſuo ſolicitatore *Nicolao Mniſchewski*, Canonico *Cracouienſe* promiſſam, ſoluens, adminiſtrare in ſpiritualibus, & temporalibus cæpit, annisque quatuor, abſque conſecrationis munere, & Pontificali ordine adminiſtrauit: ſufficere ratus bonorum temporalium, ſibi abſque ordine vſum pacificum.

promoto, Boleslaus Epiſcopus Plocenſis minorennis licet, renunciatur reiecta pro Andrea petitione Poloniæ Regis.

Anno tandem, Milleſimo, quadringenteſimo, ſeptuageſimo, quinto, Magiſter,

Mat-

1471.

Matthias Słuchowyecz, Decretorum Doctor, Canonicus *Plocenſis*, in vrbem miſſus, ſingulos defectus à *Nicolao Mniſzewski* admiſſos ſuppleuit, & literis Apoſtolicis expeditis, ab *Andrea Poſnanienſi* Epiſcopo, in Eccleſia *Pultbowsko* ipſe *Caſimirus* die Solis, decima menſis Septembris, conſecrationem accepit. Et qui ad regendum alios in Pontificem *Plocenſem* aſſumptus fuerat, ipſe à quodam tenui, & ignotæ ſortis homine, *Ioanne* alias *Ianyecz* Sculteto laico de *Moſchczina* regebatur, ſingula ad illius arbitrium, quem cæco amore diligebat, adminiſtrans. Dum autem vacatione *Plocenſis* eccleſiæ, ex morte *Stiborii* præfati Epiſcopi accidente. Capitulum *Plocenſe*, ex more, Magiſtratum *Nicolaum* de *Myrzenyecz*, Decretorum, & Legum Doctorem, Canonicum *Plocenſem* in Adminiſtratorem, concordibus vocibus elegiſſet: ordinante Duce *Caſimiro* electo præfato, & ſua factione, de adminiſtratione, quaſi ſuſpectus, eiectus eſt, & in eius locum Magiſter *Matthias* de *Othoczno*, Canonicus *Plocenſis* ſuffectus. Qui cum paucis diebus alterius occupaſſet ſuggeſtum, morbo epilepſiæ tactus, expirat: documentum non multæ ambitionis futurus, & Doctor *Nicolaus* de *Myrzenyecz* ſuam recuperat adminiſtrationem.

Ioanne Luthkonis mortuo.

Die Mercurii, vigeſima prima menſis Maii *Ioannes Luthkonis* de *Brzezye* Epiſcopus *Cracouienſis*, in conſilio Regno *Cracouiæ* reſidens, propter nimiam indignationem, & choleram, qua tunc agitabatur apoplexia percuſſus, & aliorum manibus ex Regia elatus, vſu loquendi ex tunc amiſſo, ſolo olei ſacramento, cum ad cætera parum eſſet idoneus, accepto, die Veneris vigeſima quarta menſis Maii in Curia Epiſcopali *Cracouiæ*, diem obiit: cum annos ſex, menſes ſex, dies viginti duos, in Sede *Cracouienſi* ſediſſet, & in Eccleſiæ *Cracouienſis* choro tumulatus, Viſiuam habens debilem & luſcam. In ſingulis agendis, cunctator præcipuus, & plurimum ambiens. In eo præſertim, quod perfidiam *Iudaicam Magdalenæ*, *Georgii Morſchtin* conſortis, nobiliter in ſe & filiis vulgatam, & plures ſeducentem, & ſcandaliſantem, reſcindere diſſimulauerit, frequentius à viris timoratis, & Zelum Dei habentibus, admonitus. Cautelosſus in factis & moribus, ſingula adumbrare geſtiens, laudis humanæ, & vulgaris auræ auidus, ad ſumptus faciendos profuſus. Æri alieno adeo obnoxius, vt impenſa funeri, niſi illam Capitulum *Cracouienſe* liberaliter præſtitiſſet, defuerit. Propter quod, nec aureum Calicem, ex Statuto & iuramento debitum, longam ſibi portendens vitam, Eccleſiæ *Cracouienſi* reliquit, caſtitate & pudicitia inſignis, Manſionarium in eccleſiæ ſanctæ *Mariæ Sandomirienſi*, *Ioanne* ſeniore *Dlugoſch*, Canonico *Cracouienſi*, inſtante fundator. In pauperes & egenos benignus, Mediocris ſtaturæ vir, faciem habens oblongam, in mento coartatam. Capitulum *Cracouienſe*, in die Aſſumptionis ſanctæ *Mariæ* virginis, electione futuri Pontificis inſtituta, *Ioannem Rzeſchowski*, Regni *Poloniæ* Vicetheſaurarium, ſcholaſticum *Sandomirienſem*, & Canonicum *Cracouienſem*, per compromiſſum, factum, in *Ioannem Pniowski*, Archidiaconum, *Ioannem* de *Dąbrowka*, & *Stanislaum* de *Kobilino*, Decretorum Doctores, *Cracouienſes*, ſciſma abhorrens, elegit. Qui *Romam* miſſis Nunciis, videlicet *Adam* de *Dąbrowa*, Decano *Poſnanienſi*, & Canonico *Cracouienſi*, *Arnolpho* de *Mirzeniecz*, Decretorum Doctore, Canonico *Plocenſi* & *Marcziſſio* de *Wroczimouice* milite, confirmationem ſuam die Mercurii, tredecima menſis Nouembris, a ſummo Pontifice *Sixto* quarto, nullo impediente obtinuit, & deinde die Solis, vigeſima nona menſis Ianuarii, in anno ſubſequenti, videlicet Milleſimo, quadringenteſimo, ſeptuageſimo, ſecundo, ſub præſentia *Caſimiri Poloniæ* Regis per *Iacobum* de *Syenno Wladislauienſem* Epiſcopum, aſſiſtentibus ſibi *Paulo Chelmenſi*, & *Antonio Naturienſi* Epiſcopis, vir nobilis, de Domo & familia *Polukoſza*, caput Aſininum pro inſigni deferens, ex patre *Ioanne*, & matre *Anna*, ac ex vico *Przibiſchowka*, *Przemislienſis* Diœceſis, ortum ducens, citra ſexageſimum ætatis ſuæ tunc agens annum, in Eccleſia *Cracouienſi* in Pontificem *Cracouienſem*, conſecratus eſt.

Ioannes Rzeſchowski Regni Poloniæ Vicecancellarius in Epiſcopum Cracouienſem ſufficitur, nullo impediente.

Turcæ Carniolam, ter ingreſſi, populantur & nemine reſiſtente, multa millia captiuorum in ſeruitutem perpetuam abducunt.

Turcorum Cæſaris *Machumeti* Satrapa *Iſabek*, alias *Iſaac Boſznæ* Regnum tunc detinens, cum quindecim millibus equitum ex *Boſſna* per *Croatiam*, ſiue *Liburniam*, in *Carniolam* transgreſſus, inopinatam excurſionem ingerens, & omnia ferro & igne vaſtans, tribus menſibus illic abſque omni reprehenſione libere immoratus, viginti millia hominum, pecorum ritu in perpetuam ſeruitutem detrudenda abegit. *Frederico Romanorum* Imperatore, & *Auſtriæ* Duce, nullam ſuper his prouiſionem adhibente. Nulla denique mora facta, captiuis Catholicorum in arces, & Ciuitates ditionis ſuæ conductis, per eandem viam, qua venerat in *Carniolam*, cum decem millibus *Turcorum* regreſſus, & vſque in *Laybacum*, caput *Carniolæ* graſſatus, alia rurſus viginti millia animarum catolicarum in ſeruitutẽ impune abduxit. Cum vero ſenſiſſet *Fredericum Romanorum* Imperatorem, apud *Ratisbonam*, cum electoribus, & Principibus Almaniæ agere Conuentum, prioribus incurſionibus ineſcatus, abſentia etiam *Frederici* Imperatoris, tunc in remotis agentis, ſibi ſubminiſtrante vires & auſus, cum quindecim millibus equitum, mirabili celeritate per *Croatiam*, in craſtino Pentecoſtes, circa occaſum Solis, vſque ad portas & mænia *Lyaibaci* venit. Cepiſſetque tunc *Laibacum*, niſi incenſione villarum, quarum fumus

1471.

mus ex muris conſpectus eſt ſe prodidiſſet. Poſtridiè vero copias partitus, partem vnam per Alpes, qui *Carniolam* à *Stiria* diuidunt, in vallem illam præclaram *Sawæ*, vſque ad *Ciliam* transmiſit, & triginta millia animarum capta abduxit: alteram per *Sauum* in *Illyricum*, tertiam per *Tranſyluaniam*, vltra *Danubium*; cladibus omnia complens, egit. In menſe autem Auguſto ſequente Marchiam *Slauoniæ*, & in Calendis Nouembris *Iſtriam*, & *Carſos*, vſque ad portas oppidi *Goriciæ*, funeſta ſtrage, omnia fædando, vaſtauit.

1472.

Caſimiro Duce, nulla re memorabili acta, ex Hungaria cedente, & in Dobczicze deuertente.

Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, anni præſentis natalem, & dies ſequentes. *Caſimirus Poloniæ* Rex cum Conſorte ſua Regina *Eliſabeth*, apud *Cracouiam*, turbationibus multifariis, in illum aſſidue graſſantibus, egit. Nam & *Caſimirus* Princeps, ſecundo genitus ſuus, aliquot dies, apud *Gilauiam*, & deinde in *Rozemberg* apud *Petrum Komorowski*, qui de Caſtris ſuis omnibus, quæ obtinebat, in *Hungaria*, videlicet *Rikawa*, *Rozemberg*, *Orawa*, & *Hradek*, ceſſurum ſe offerebat, immoratus, in *Poloniæ* Regnum, nulla re memorabili, apud *Hungariam* geſta, de quo in *Derslaum* de *Ritwiani*, Palatinum, & Capitaneum *Sandomirienſem*, omnis referebatur ab vniuerſis culpa, per *Mislimicze* rediit, & patre ordinante, in caſtro *Dobczicze* conſedit. Et *Paulus Iaſyenski*, aliquot particularibus pugnis, cum exercitu *Hungariæ* Regis *Matthiæ*, qui illum apud *Nitriam* obſederat, egregie factis, mediante *Quinque eccleſienſe* Epiſcopo *Ioanne*, per pacta & conditiones, ita vt *Nitra* in poteſtate *Caſimiri* Principis, remaneret, relictis trecentis armatis in illa, pacem in quindecim dies confecta, verſus *Turcz*, quatuor millia armatorum habens in Comitatu, ex *Nitria* diſceſſit: non ſine Baronum *Hungariæ*, etiam eorum, qui cum Rege *Hungariæ Matthia* militabant, & qui clade & morte illum obrui optabant perturbatione. Quem *Matthias Hungariæ* Rex, pacto diſrupto, inſequi pergit: Facile ſperans illum, quod ſuperior eſſet, in gentibus oppreſſurum. Sed comperto *Pauli Iaſyenski*, & ſui exercitus forti propoſito, ad vltimum videlicet caſum, acie ad confligendum inſtructa, aduentum ſuum opperiri, mutato propoſito, retrorſum abiit: pluribus *Polonis*, qui apud illum, parum honoris, ſed potius auri cupidi, militabant, execrantibus eum, quod contra pacta faceret conflictum. Creditur autem exercitum *Polonicum*, parum proſperam fortunam, ideo in *Pannoniis*, tunc aſſecutum fuiſſe, quoniam in eundo neque ſacris peporcit, neque humanis, ſed Eccleſias Dei, & eorum miniſtros, ſpoliis & verberibus, Matronas vero & Virgines, ac puerperas, ſtupris, & contumeliis, vſque ad extinctionem, affecit: Ducibus exercitus, rem tam fædam, ac tolerantibus, aut non caſtigantibus, nec vllam adhibentibus coërtionem. Erat & alia turbationis, *Caſimiri Poloniæ* Regis cauſa, quod pro rebus *Bohemicis* & *Hungaricis* bene gerendis, ærario ſuo omni expilato, & Regiis prouentibus fere ſingulis obligatis, in fundum debitorum, & defectuum multifariorum veniens, rempublicam Regni ſui orbam & exanguem adeo effecerat, vt victus etiam quotidianus ſibi & filiis ſuis deeſſet. Incaſtellaverant autem gentes *Caſimiri* Principis, quorum principalia loca in *Hungaria*, videlicet *Gilauiam*, *Thurcz*, *Michalow*, & *Vbyena*, ſed à gentibus *Matthiæ Hungariæ* Regis, aliquot hebdomatis obſeſſi, dum de ſuffragio illis, per *Caſimirum Poloniæ* Regem ferendo, deſperaſſent, pacti libertatem, res, equos, & arma, præſidia præfata dediderant. Quintum præſidium, oppidum, videlicet *Stropkow*, quod *Nicolaus* de *Peren*, in poteſtatem *Poloniæ* Regis tradiderat, & in quo Rex egregios milites, quorum Ductor erat *Ioannes Byali* locauerat, loca multifarie munito, in periculum obſidionis non venerat: probe exiſtimante *Matthia* Rege *Hungariæ*, ſi obſidere illud pergeret, ſuccurſum ſuis *Poloniæ* Regem *Caſimirum*, propter propinquitatem loci, laturum. Inflatus ea fœlicitate *Matthias Hungariæ* Rex, plura figmenta de ſuis tropheis, quaſi exercitum *Caſimiri* Principis, de quindecim millibus, acie profligaſſet, & pluribus clenodiis & vaſis precioſis ſpoliatum, de *Pannonia* turpiter eieciſſet. Summo Pontifici, & pluribus Regibus, & Principibus Orbis, gloriam de potentia ſuæ virtutis præſcripſit. *Ioannem* quoque *Strigonienſem* Archiepiſcopum, data illi ſecuritate, per ſe & ſuos Conſiliarios, ſacramento firmata, contra iuſiurandum, dum verſus *Budam* procederet, cepit, & variis turpibuſque minis & illuſionibus vſus, ligari illum ad mediaſtinum, & ſagittas contra illum à barbaris ſimultanee iaci, niſi caſtra Archiepiſcopalia redderet, ſe inſpectante ordinauit. Sed cum officiales Archiepiſcopales, dicto Archiepiſcopi, Caſtra tradi iubentis, non parerent. Caſtra, *Strigonium*, *Nitriam*, *Brzezniczam*, *Czyepliczam*, *Sando* & *Trzeviſcze*, obſidione languida, circumuallat. Quorum tandem aliqua ſibi fuerunt dedita, ea conditione, vt à *Ioanne* Agrienſe Epiſcopo, ad fideles manus tenerentur, ne *Polonus* illis potiretur. Morte vero Archiepiſcopi ſecuta, qui paralyticus, ex metu fuerat, vndis enim illum aliquoties mergere parabat rex, diris tormentis afflictum, in ditionem Regis reditura. *Ioannes* etiam interim, *Quinque eccleſienſis* Epiſcopus, dolore tribulationum preſſus, diem obiit, vel vt quibuſdam placuit, veneno intoxicatus.

Matthias Hungariæ Rex per literas apud exteros Princepes, quaſi exercitum Caſimiri de Pannonia eieciſſet, gloriatur & Archiepiſcopum Strigonienſem contra ſacramenti fidem captiuat.

Miles mercenarius, qui in Hungaria

Armigeri tam equites, quam pedites, qui apud *Pannonias* militauerant, in *Poloniam* reuertentes, dum ſtipendia illis tardius ſoluerentur, ob ærarii defectum, in bona

1472.

1472.

militabat, & publice & priuatim impune grassatur præsertim in bona spiritualium, propter stipendium sibi non solutum.

bona Ecclesiastica, Diœcesis præsertim *Cracouiensis*, sæue & crudeliter, deinde in quoslibet obuios, grassari cæperunt libere, & absque vlla reprehensione, adeo quoque impunitate eos inescante, eorum truculentia ascenderat, vt quingentas villas Ecclesiasticorum, per suas prædas & spolia, graui pernicie damnarent. *Casimirus Poloniæ* Rex, ad rescindenda tanta mala, aliquod remedium adhibiturus, Diæta generali apud *Piotrcouiam*, pro die Dominica Iudica, quæ fuit dies Solis, quindecima mensis Martii, indicta, illuc ex *Cracouia* descendit. Sub quo tempore *Casimirus* Princeps, secundo genitus Regis ex *Dobczicze*, die Iouis decima nona mensis Martii, *Cracouiam*, non sine profundo mærore & pudore, quod res suæ *Pannonicæ*, secus quam sperauerat cesserant, rediit. Et quamuis in Diæta *Piotrcouiensi* diebus quindecim agitatum fuit, de subsidio, pro soluendis stipendiariis, faciendo: nulla tamen efficax conclusio, ob disparitatem votorum, captari potuit. Quapropter omnis conclusio ad Diætas particulares, in *noua ciuitate Korczin*, & *Coło* tenendas, reiecta fuit. Ex *Pyotrkow*, *Casimirus Poloniæ* Rex die Mercurii, prima mensis Aprilis, post festum Paschæ, immediate sequente, discedens, in *nouam Ciuitatem*, die Solis, quinta Mensis Aprilis venit. Baronesque & milites, qui illuc conuenerant, de ferendo sibi pecuniario subsidio, magna prece & instantia solicitauit. Qui reipublicæ necessitate, diebus aliquot, ad dandum, de quolibet possesso laneo, vnum fertonem consenserunt. Idem fecerunt, & Barones *maioris Poloniæ*, Diæta apud oppidum *Coło* tenta. Clerus quoque omnis, quatuor Diœcesum, *Gnesnensis* videlicet, *Cracouiensis*, & *Wladislauiensis*, *Posnaniensisque*, notabile tunc contulit subsidium, dando taxæ medietatem, præter Clerum *Cracouiensem*. Qui ob taxæ grauitatem, nouem scotos à marca soluit. Sub omni autem tempore, quo Stipendiariis impendebatur solutio, non deerant plures ex eis, qui itinera publica obsidendo, quoslibet expilabant. Quibus etiam se nonnulli terrigenæ iunxerant, & sub illorum colore prædas agebant. Sed ab hominibus, suas iniurias propellentibus, plures fuerunt necati, submersi, & vario genere mortis, Rege *Casimiro* vtrumque malum dissimulante, extincti.

Tandem Tributum singuli fere ordines conferunt, Casimiro Principe interea Cracouiam ex Dobczicze non sine pudore ingresso.

Cometes apparuit.

In principio mensis Ianuarii, anni præsentis, Cometes magnus, & qui appellatur ab Astronomis Dominus Ascoën, de sublimatione, & complexione Mercurii, paruus in stella, maximus in cauda, participans in natura & proprietate Saturni, in Regno *Poloniæ*, & aliis Regnis, & in vniuerso fere orbe apparuit, & duobus continuis mensibus in Cenit *Europæ* apparuit, Generatus iuxta opinionem astronomorum in Regno *Hungariæ*, & in Cenit illius Regni inuentus. Qui etiam supra Cenit, Regni *Poloniæ* vno die stetit: Sub tribus annis immediate se sequentibus, effectus suos producturus. Prodigium malum Regibus, Principibus, & aliis illustribus & magnificis personis, cæteris vero mortalibus inferioris conditionis, anxietates, metus, commotiones, turbationes, fraudes, deceptiones, combustiones, populationes, & deuastationes, tempestates, grandines, tonitrua, fulgura, & terræ motum, in aliquibus partibus, ægritudines longas, cronicas, siccas, & acutas, vomitus fortes, frenesim, epidimiæ pestem, dolores, & tremores febrium, aborsum mulierum prægnantium significans. Motus eius fuit valde inordinatus & mirabilis, interdum à meridie versus Septemtrionem, interdum à septemtrione in occidentem & meridiem progrediens. Cauda etiam sua, diuersas mundi respiciens partes. Quæ effectus suos sensim producens, & immature, primum in *Morauia* & *Hungaria*, deinde in *Cracouiensi* vrbe, & locis atque oppidis, circumvicinis, epidimiæ morbum diffudit. Quo, qui afficiebantur, nullo antidoto medicinali suffragante, paucissimis exceptis, cadebant. Serpsit & postea in *Bohemiam*, *Austriam*, *Carinthiam*, *Stiriamque*, & multam *Pragensibus*, ac *Viennensibus* Ciuibus, *Bohemiæque* Regno, & Ducatui *Austriæ* induxit orbitatem.

Cuius effectus recensentur.

Filia Elisabeth Casimiro Regi Poloniæ nascitur.

Die Solis tredecima mensis Maii in meridie, apud *Cracouiensem* arcem *Elisabeth Poloniæ* Regina, quintam filiam, decimam vero prolem effudit. Quæ à *Ioanne Rzeszowski Cracouiense* Episcopo baptisata, *Elisabeth* nomen accepit.

De pace Poloni cum Hungaris vltro citroque agunt.

Stanislaus Vatrobka Castellanus *Sandecensis*, nomine Consiliariorum Regni *Poloniæ*, pro quietatione, inter Regna *Poloniæ* & *Hungariæ*, belli exorti, ad Consiliarios Regni *Hungariæ*, destinatus, quinque hebdomadis per *Matthiam Hungariæ* Regem apud *Budam*, quamuis reniteretur, fuit retentus. Conclusa autem annali pace, cum vno ex Baronibus *Hungariæ*. *Nimphor* nomine sciscitatum misso, an *Casimirus* Rex *Poloniæ*, & Consiliarii sui pacem ipsam obseruare vellent, reuersus, dum induciarum conditiones, neque à *Polonico*, neque à *Bohemico* Rege, & vtriusque Regni Consiliariis, satis probarentur, pax tantummodo in diem sancti *Ioannis* Baptistæ, ea conditione accepta est, vt Consiliarii trium Regnorum, Poloniæ, videlicet, *Hungariæ*, & *Bohemiæ*, pro eodem die sancti *Ioannis* baptistæ, in *Olomuncz*, conueniant, & perpetuam pacem, inter Reges & Regna, aut saltem temporalem, sub æquis conditionibus firment. Omnibus etenim belligeratio inter Regna ipsa videbatur periculosa & molesta, propter *Turcorum* Cæsaris *Machumeti*, qui magna parte Regni *Hungariæ* occupata, iam non tantummodo *Pannoniis*, quantum

Machumetus vero Imperator Turcarum

1472.

Taurinum obsidere parat,

tum *Austriæ*, *Italiæ*, *Stiriæ*, *Carinthiæ*, minabatur atrox bellum. Qui etiam magnum comparabat exercitum: primo æstatis tempore *Albam Regiam* in *Rascia*, quam *Taurinum* vocauere priores, per terram, & per vndas obsidendo, expugnaturus. Quam rem satis terribilem & periculosam, sola miseratio Diuina, humanum præsidium intelligens defuturum, auertit. Venit enim alter *Turcorum* Cæsar ex *Perside* & *inferiori Armenia*, vocatus *Hussenkaszen* (qui ex homine obscuro, & vix per se ipsum noto, in virum maximum euadens, frequentibus victoriis, tenui manu obtentis, plures sibi regiones subiecerat) contra eum ac filium suum *Mahumeth*, solus enim in casum vniuersæ dimicationis venire, ne æstimatio sua, in aduersa fortuna lentesceret, metuebat, graui clade pugnauit. At filius Cæsaris, & ipse *Turcorum* Cæsar *Mahumeth*, cladis suæ ruinam, & ignominiam reparaturus, maiori multitudine collecta, iterum contra *Huschenkassen*, cum quadringentis millibus equitum, & magna multitudine peditum, venit. Qui auxilia *Caramanni*, & *Thartarorum* Cæsaris, consanguineorum suorum, habens, omnem *Turcorum* exercitum, miserabili strage deleuit, & Ciuitatem in *Asia Trapesuntum* inuadens, quam Imperator *Turcorum Mahumeth*, ante annos aliquot occupauerat, Imperatore *Trapesuntino Græco*, socio eiusdem *Huschenkassen* occiso, cum toto *Trapesuntino* Imperio cæpit, & socii sui neci immeritæ parentauit. Exinde mirabili celeritate, Ciuitatem *Sinapolim*, in *Natulia* expugnatam, obtinuit, & versus *Galliopolim*, obsessurus eam, inuocato *Venetorum* auxilio, ire pergit: Nuncios solennes, ad *Casimirum Poloniæ* regem, circa medium mensis Iulii *Cracouiam* ingressos fauores suos & subsidia, contra *Mahumeth*, *Turcorum* Imperatorem expetens, mittit: qui sibi non fuere denegati. Quæ omnia *Mahumeth* sentiens, & parari sibi ruinam videns, Zoldani *Babiloniæ* auxilio, ne quicquam frustra petito, omnes Ciuitates suas, & præsertim maritimas, munire cepit.

nisi per Cæsarem Persidis Hussenkaschen,

maxima clade esset affectus,

Bellum in Prussia indignatione Nicolai Thungen, quod de Varmiensi Pontificatu in Kamienyecensem translatus, & Stiborii de Bayzen, quod a gubernatione depositus sit, ortum,

Nicolaus Thungen, dolore ingenti perculsus, & in bilem abominandam versus, quod à *Sixto* Papa, ex *Varmiense* Ecclesia, in *Camyenyecensem*, fuerat translatus, perniciosam suam intentionem, quod parum fœlices successus, *Casimirus* Rex *Poloniæ*, ex *Hungaria* retulerat, & *Stiborio* de *Bayssen*, quod à gubernatione *Prussiæ* illum *Casimirus* Rex *Poloniæ* amouisset, & nonnullis aliis Militaribus, ac Ciuibus *Prussiæ*, qui moleste ferebant Pontificatus, & Magistratus *Prussiæ*, in *Polonos* demandari, spe multa mulcentibus, ad arma conductis mercede quingentis armigeris, & pluribus agrestibus, pollicitatione magna solicitatis, consurgit, & primum oppidum *Brunsberg*, portas oppidi oppidanis sibi vltro & contra iusiurandum, *Casimiro Poloniæ* Regi præstitum, aperientibus, deinde oppidum *Guthsthath* capit, Ecclesiam deinde *Frumborg* incastellatam, & Castrum *Reszel*, vi, non sine occisione multorum mortalium expugnat, & aliquot milites Regios, videlicet *Albertum Vincentii Kielbassa* Episcopi *Culmensis* germanum, *Petrum Schorcz*, *Laurentium Srank*, *Ioannem Slowak*, diris vinculis, & carceri includit. Ciuitate deinde *Elsberg* se illi dedente, Castrum vallat, vna cum Ciuitate *Szeburg*. Et dum arcem *Elsberg*, & oppidum *Szeburg*, per oppugnationem, aliquoties tentatam, conquirere nititur, plus quam quingentos homines, qui per illum, mero & cereuisia inebriati, arcis oppugnationem aggrediebantur, temere amittit. Id bellum, ne amplius serperet, missis in *Prussiam Iacobo Wladislauiense* Episcopo, & *Nicolao Lanciciense* Palatino, conditionibus sublatum est: arce *Elsberg* oppido *Szeburg*, in manus militarium *Casimiro* Regi fidelium, traditis, donec Sanctissimus Pontifex, vnum ex contendentibus, verum Episcopum *Varmiensem* declararet.

per Nuncios Casimiri Poloniæ Regis supprimitur.

Marcus Cardinalis, Legatus summi Pontificis Sixti quarti

Sub hac tempore *Marcus*, natione *Venetus*, tituli sancti *Marci* præsbiter Cardinalis, & Patriarcha *Aquilegiensis*, ad *Casimirum Poloniæ* Regem, à *Sixto* Papa quarto missus, *Cracouiam* die Saturni, quarta mensis Iulii, aduenit: à *Casimiro Poloniæ* Rege, obuiam illi personaliter *Wyeliczkam* versus, cum *Casimiro* filio, & Comitiua insigni procedente, & à processionibus omnium Ecclesiarum, magno honore, à tribus filiis Regiis, *Casimiro*, *Alberto*, *Alexandroque*, tribus pulcherrimis Orationibus, ius suum naturale, quantum ad *Bohemiæ*, & *Hungariæ* Regna, deducentibus, altero vero die splendido prandio exceptus est, & audientia illi die sequenti concessa, commemoratis perniciosis discriminibus, quæ *Turcus* Catholicis Regnis, assidue impendens, inferre consueuit, pacem cum *Matthia Hungariæ* Rege, multipliciter persuasit, obsecrans Regem *Casimirum*, vt quæ armis quæsiturus erat, per conditiones susciperet, & cum cæteris Catholicis Regibus, in *Turcum* ad arma prodiret. Ad quam pacem facilius obtinendam, inducias annales, & Conuentum, pro die sancti *Michaëlis* in *Nissa* Consiliariorum ex tribus Regnis magnopere suadebat. Quæ singula, cum *Casimirus Poloniæ* Rex, Catholicum se ostendens Principem, liberaliter annuisset, Cardinalis ipse, fratrem *Leonardum* de *Perusio* ordinis Prædicatorum, Magistrum Palatii Apostolici, *Budam* ad *Matthiam Hungariæ* Regem, destinauit: pares induciarum literas, quarum exemplar ferebat, relaturum. At ille putans, *Casimirum Poloniæ* Regem, & in ærario, & in milite mutilatum esse, morte etiam *Ioannis* Archiepiscopi *Strigoniensis*,

inducias & pacem cum Matthia Hungariæ Rege, Casimiro Regi Poloniæ persuadet,

1472.

Ioannis Quinque ecclesiensis Episcopi, & *Reynaldi* de *Wronow* militis, qui partes *Casimiri Poloniæ* Regis enixissime prosequebantur, quos ferebatur veneno sustulisse, & captiuitatem *Czupur* Palatini *Transyluanienfis*, & *Arnesti* Thesaurarii sui, pecunias ab eis exacturus, insolentior factus, inducias, quas alias magnopere petiuerat, abnuebat: quam tandem sumere persuasus, superbis & amplis verbis, se quidem efferens. *Poloniæ* vero Regem *Casimirum* carpens, in illius scriptura vti non erubuit. Sed nec Duci *Victorino* terminum, ad statuendum se in captiuitatem concedere, qui se sibi aut Centum florenorum millia, pro die sancti *Martini* soluturum, aut de arcibus in *Bohemia* habitis, cessurum, in dolo sposponderat, credens se hac via *Wladislaum*, *Bohemiæ* Regem, a Regno exclusurum, quem etiam nouerat, quam paruæ factiuitatis, rarique & hebetis sermonis Rex esset, parum *Bohemis* gratum esse: confidens etiam in amplitudine pecuniarum, quas per tyrannidem à subditis emungebat, superiorem se armis & gentibus futurum, confidens & in gentibus, ex colluuione collectis, qui se fratres intitulabant, quas *Frederico* Imperatori nociturus, aliquali suffragio obligatos, in *Austriam* transmiserat, & quæ exinde fœde fuerant eiectæ. Verum *Casimirus Poloniæ* Rex, turpes inducias *Hungariæ* Regis *Matthiæ*, quas *Ioannes Thininensis* Episcopus, cum *Leonardo* de *Perusio*, Magistro Palatii Apostolici, *Cracouiam*, *Casimiro Poloniæ* Rege absente attulerat, perosus, reiecisset, tractatibus pacis disruptis, re infecta, *Thininensis* Episcopus rediit.

quam deinde turpi conditione oblatam, ab Hungaro reiicit Polonus.

Quindecem mensibus, *Casimirus Poloniæ* Rex *Cracouiæ* assidue exactis, tandem serpente in *Cracouia* epidimiæ peste, die Iouis vigesima mensis Augusti, *Cracouia* egreditur, Cardinale sancti *Marci*, *Cracouiæ* relicto, & in *Nyepolomicze*, vna cum consorte sua Regina *Elisabeth*, & omnibus natis transgrediens. Paucis illic absumptis diebus, die Mercurii, vigesima sexta mensis Augusti, in *nouam Ciuitatem Korczin* intrat. Ibi ad illum *Marcus* Cardinalis, & Apostolicus Legatus, die Solis, tredecima mensis Septembris aduenit. Vbi frequentibus tractatibus, de pace aut eius induciis, habitis, *Casimirum Poloniæ* Regem, ad omnem æquam pacem procliuum offendens, die Iouis, decima septima mensis Septembris, *noua ciuitate Korczin* discedens, in *Sadecz* diuertit: nouis studiis & laboribus, æquam pacem inter *Hungariæ* & *Poloniæ* Reges, confecturus.

Marcus Cardinalis Legatus Apostolicus Casimirum Poloniæ Regem adit: pacem inter eum & Matthiam Hungariæ Regem æquis conditionibq compositurus.

Casimirus Poloniæ Rex, octo hebdomadis, apud *nouam ciuitatem Korczin*, exactis, sub quibus, pro die sancti *Michaëlis*, habita terrarum *Cracouiensium* Conuentione, pro soluendis residuis stipendiariorum debitis, qui spoliis, prædis, furtis, & omnifario maleficiorum genere, & signanter bona Ecclesiastica, & decimas diripiendo, Regnum premebant, ægre subsidio per sex grossos, de laneo dandos, obtento, ad agendam Diætam generalem, pro die omnium Sanctorum in *Pyotrkow*, ex *noua Ciuitate Korczin*, feria secunda ante festum Sanctorum *Simonis* & *Iudæ* Apostolorum, processit.

Tributum à suis pro soluendis diis, Regno Poloniæ stipendiariis varia damna inferentibus ægre impetrat.

In decem millium Militum festo, quod in diem Lunæ, vigesimam secundam mensis Iunii, cadebat, *Ioannes Dlugosz* senior, Canonicus *Cracouiensis*, ex Ecclesia parochiali sanctorum *Michaëlis* Archangeli & *Stanislai* martyris in rupella, *Ioanne* à *Sobyen* eius Plebano, duabus Præbendis, satis ventrosis, videlicet *Sandomiriensi*, & *Kielczensi* contentato, conuentualem, per *Ioannem Rzeszowski* Episcopum *Cracouiensem*, creari, & Monasterium fratrum hæremitarum beati *Pauli*, primi hæremitæ Regulam sancti *Augustini* profitentium, quod hi vitæ vtriusque, actiuæ videlicet & contemplatiuæ, vtendo exercitio, maximo forent ecclesiæ Dei profectui, fundari obtinuit: ratus, vt est, eratque, locum illum sacro sanctum, beatissimi *Stanislai*, martyris magnifici, cruore sacratum, negligentius hactenus habitum, per Diuinæ laudis, in horis diurnis, & nocturnis, concentum, & per virorum religiosorum sanctimoniam, prouidentiam & industriam, in frugem vberiorem, & saluberrimam, pro amplitudine laudis Diuinæ, & salute populi Christiani, propiciante clementia altissimi euasurum. Prouentibus etiam illius Ecclesiæ, præfatus *Ioannes Dlugosch*, Altaris sanctæ crucis, in eadem Ecclesia siti, prouentus, *Stanislao Byeczki*, eius Altarista, per aliud beneficium contentato, adiecit. Cuius primarius fuit, Prior, frater *Iacobus* de *Bogumilow* Prouincialis tunc *Poloniæ*, in ordine præfato, vir relucens singulari sanctimonia & probitate, rarissimo se munere beatum, fœlicitatumque glorians, quod ipsum & ordinem suum tam illustrem, & celeberrimum locum, quod aliis omnibus ordinibus, tanto tempore, datum non erat, hæreditarie præoccupare contigisset. Cui etiam medietatem Census *Barkracht* in Zuppa *Wyelicensi*, apud *Spithkonem* de *Melstin* coëmens, perpetuo consensu Regio accedente, adiecit præfatus *Ioannes Dlugosch*, Canonicus *Cracouiensis*.

Monasterium in rupella, Casimiria cæde diui Stanislai celebre, Ioannes senior Longinus Canonicus Cracouiensis fundat.

Omnium sanctorum solennitate adueniente, cum *Casimirus* Rex *Poloniæ*, *Elisabeth* Regina consorte sua apud Monasterium dimissa, *Pyotrcouiam* aduenisset, frequens consiliariorum numerus illic confluens, nihil sibi antiquius agendum ducens, à Rege, vt Magistratus primarii, qui per biennium iam vacauerant, distribuerentur obtinuit: quorum distributio multorum animos, quasi in parum dignos, eis neglectis, collati essent, à Rege alienauit. *Bohemiæ* Regis nuncii *Wladislai*, videlicet *Slawutha*, *Benedictus Weythmilner*, & *Ioannes* dictus *Marschalcus*, ciuis *Pragensis*, subsidium pecuniale, & in gentibus petentes, auditi, & *Ioannes Zyelienski*, cum quingentis armigeris e vestigio destinatus, apud montes *Kuthnos*, quos *Hungariæ* Rex *Matthias* inuasurus ferebatur, destructionem eorum, & occupationem prohibiturus, consedit. Decem quoque millia nummorum aureorum, *Wladislao Bohemiæ* Regi decreta, subsidium sex grossorum, de quolibet laneo à militibus, & à Clero *Gnesnensis*, *Wladislauiensis* & *Posnaniensis* Ecclesiarum per fertonem à marca, à Rege *Casimiro* petitum est. Sed in priuatos Conuentus dilata responsio.

Casimirus Rex generalem Conuentum in Pyotrkow celebrat, & filio suo Wladislao Regi Bohemiæ auxilia contra Matthiam Regem mittit.

1472.

Sub eo tempore *Marcus* Cardinalis, & Legatus Apostolicus, *Wratislauiam* transiit. Vbi degens, Diætam generalem apud *Nissam*, pro die Purificationis, sanctæ *Mariæ* Virginis, inter Reges, *Poloniæ*, *Hungariæ*, & *Bohemiæ*, personaliter illi interfuturus, & pacem inter tria Regna confecturus instituit. Sed dum *Matthias Hungariæ* Rex, arrogantius se gerens, successibus fœlicibus eleuatus, & signanter, quod cum *Frederico* Cæsare, per *Laurentium Ferariensem* Episcopum Apostolicum Legatum, reconciliatus, in gratiam redierat, susceptis omnibus pacis conditionibus, quas illi Cæsar proposuerat, neque Prælatos & Barones *Hungariæ* (sciens eorum animos à se alienos esse) Prælatis & Baronibus *Poloniæ*, iam ex nomine designatis, numero & conditione pares, sed quosdam leues & callidos homines, pacem infecturos magis quam confecturos, & signanter *Albertum Kosthka Bohemum*, labe hæreseos *Bohemicæ* pollutum, cuius consiliis in singulis agendis vtebatur, mittere disponeret, appareretque illum, ita mentionem, de pace cum *Casimiro Poloniæ* Rege, facere, quasi bellum futurum esset, & omnia responsa dare adeo ambigue, vt futuro tempori inniterentur, quippe, qui *accepturum se* dicebat *inducias*, *missurum Oratores*, *nescio quos*, *ad Diætam*, *demonstraturum*, *in Conuentu non oportere de Victorino Duce meminisse*, cæteraque id genus plurima, ex quibus nulla conclusio liquida poterat elici. Diætam præfatam *Niszensem*, *Casimirus Poloniæ* Rex & sui detrectabant. In huncque modum Cardinalis & Apostolicus Legatus præfatus *Marcus*, qui se argutum & religiosum videri satagebat, nulla re memorabili in Regno *Poloniæ* gesta, apud *Wratislauiam* se inutiliter continebat. Sed nec in alia Regna Apostolici Legati fuêre fortunatiores, vi quadam syderum impediti, Cardinalis enim Episcopus *Hostiensis*, *Bessarion Nicenus*, ad *Gallias* Legatus, à *Francorum* Rege minime susceptus, nec ad interiora Regni admissus, ab ipsis finibus in vrbem rediit. Vicecancellarius Cardinalis, in *Cathelonia* Regi suo *Ferdinando* rebellanti, nihil composuit, frustraque laborauit, Cardinalis *Reatinus*, ab omnibus *Italis*, qui compositurus eorum simultates, & odia aduenerat, spretus.

Diæta Nissnensis per Marcum Legatum Apostolicum, ob pacem inter Casimirum Poloniæ, & Matthiam Hungariæ Reges componendam, instituta dilabitur.

Ex *Pyotrcouiensi* Diæta, *Casimirus Poloniæ* Rex, vota sua & deuotionem in Deum expleturus, *Posnaniam* diuertit. Exinde adorata *Posnaniæ* Diuinissimo Sacramento, *Thorun*, reliquias belli intestini partium illarum, quod *Nicolaus Thungen*, pro Episcopatu *Varmiensi*, consciis, & consentientibus sibi Militaribus, & Ciuitatibus *Pomeraniæ*, & *Prussiæ*, qui grauiter sibi *Vincentium Kielbasza*, & quemlibet alium *Polonum*, dari Episcopum ferebant *Varmiensem*, sedaturus, cum Prælatis, & Consiliariis Regni *Poloniæ*, aduenit. Quo, cum & primores partium illarum confluxissent, multis tractatibus, per hebdomadas quatuor interpositis, nulla conclusio elici poterat, *Varmiensis* flagitantibus Militaribus, & Ciuitatibus *Prussiæ*, vt omnes arces, non nisi indigenis, *Casimiro* Regi beneplacitis, & fidem sibi, atque Regno *Poloniæ* seruaturis committerentur. Id etsi *Casimirus* Rex, non abnueret se facturum: collationem tamen pecuniæ ab eis exigebat, quâ posset militibus, ea tenentibus, debita persoluere, & stipendia emerita. *Nicolaus* insuper *Thungen*, ad præsentiam *Casimiri* Regis venire formidans, Nunciis missis, ad iura Episcopatus *Varmiensis*, omnem subiectionem, deuotionem, & fidelitatem repromittens, admitti se obsecrabat. Sed facile ab hac petitione repulsus à Rege *Casimiro*, propter interpositam conditionem, vt Apostolicæ declarationi staretur, quieuit. Nulla igitur captata conclusione, res *Pruthenicæ*, in aliud tempus, festum videlicet Pentecostes sunt dilatæ.

Casimirus Rex Piotrconia egressus Monasterium corporis Christi Posnaniæ visitat. Indeque Thoruniam transit: bellum ob translationem Nicolai Thungen, de sede Episcopatus Varmiensis ad Camyenecensem exortum sedaturus.

Casimiro autem *Poloniæ* Rege in *Thorun* agente, venerunt ad illum duo Nuncii, Doctor videlicet vnus, & alter miles, Regis *Daciæ Christierni*. Qui sororem *Alberti* Marchionis *Brandeburgensis*, neptem germanam ex sorore, efferendo illam vehementer, de virtutum splendore, nobilitate sanguinis, summa dotis, Copia affinium acciperet

Casimirus Rex Thorunii, Legatos Regis Daciæ Cristini audit: Coniugem nobilem filio suo Wla-

1472.

...dislao Regi Bohemiæ offerentes.

peret in Conſortem, Ducum *Miſſnenſium*, Marchionum *Brandeburgenſium*, & *Mantuani*, item Cardinalis *Mantuani*, item multorum *Italiæ* Procerum amicitiam habiturus. Hæc perſuaſio oblatioque, etſi grate accepta fuerit: ad Regem tamen *Bohemiæ Wladislaum*, & ſuos ſuſpenſa & dilata eſt, vt eius, cuius principaliter intereſt, exploretur voluntas & intentio.

Syriam & partem Italiæ Turcæ populantur

Æſtate anni præſentis, *Turcorum* exercitus ex *Boſſna* adunatus & egreſſus, per *Illyricum*, omnia circa *Sauum* fluuium, & *Marchiam Slauonitanam*, vaſtauit. In menſe vero Septembre, in terras Patriarchatus *Aquilegienſis* à *Venetis* occupatas, deſcendens, & vsque ad Caſtellum ſancti *Danielis*, excurſiones in *foro Iulii* faciens, citra duodecim millia hominum, non ſecus quam pecora, in perpetuam ſeruitutem abegit. In menſe deinde Nouembre, apud *Goriciam*, & per totam *Iſtriam*, mirabili clade, in ſexum vtrumque ſæuiendo, ferro & igne ſingula complebant: nullo Rege, nullo Principe reſiſtentiam pro Catholicis opponente.

nullo reſiſtentiam opponente.

Matthias Hungariæ Rex

Affligebatur inſuper bello inteſtino, ab exercitu Acephalo ex colluuie variarum nationum qui ſe *fratres* appellabant, collecto, *Auſtriæ* Ducatus, quem *Matthias Hungariæ* Rex, dato illi donatiuo, & opem pollicitus liberationis ſi obſideretur, contra *Fredericum* Imperatorem *Romanorum* ſubornauerat, & qui cum nonnullis *Auſtriæ* Baronibus, dominationem Cæſaris execrantibus, item cum filio *Bankkircher*, cuius patrem Imperator necauerat, qui & ipſe hoſtis infeſtus Cæſari erat, intelligentiam habebat. Quo malo *Fredericus* Imperator anguſtiatus, mediante *Laurentio Ferarienſe* Epiſcopo Apoſtolicæ ſedis Legato, cum *Matthia* Rege *Hungariæ*, ſub his conditionibus, fœdus pepigit. *Vt Imperator illi, pro feſto ſancti Georgii, Bohemici Regni confirmando Regalia, pro Imperii Electore & Pincerna illum teneat.* Item *conditionem, qua ſe illi Hungarus, nunquam vxorem ducturum, quo facilius Regni Hungariæ recideret in Cæſarem ſucceſſio, obligauerat, ſoluat. Hungarus contra Auſtriam tyrannide & hoſtilitate fratrum, eius auſpiciis illam affligentium liberet.* Minus cunctanter ab *Hungaro* quam à Cæſare id fœdus ictum eſt, qui nimio dolore & ſtomachatione, ad bellum contra *Caſimirum Poloniæ* Regem & filium eius *Wladislaum Bohemiæ*, Reges, æſtuans, cæteros omnes ſibi conciliabat hoſtes, fortius contra illos innixurus. Quorum alterum, *Bohemiæ* videlicet Regem ex *Bohemia*, alterum vero, nempe *Poloniæ* Regem, ſuapte caluum, amplius ſe decaluaturum, nec tacitus

icto fœdere cum Frederico Imperatore Romanorum, quem ad id bello in Auſtria geſto compulerat,

quidem, ſed iactabundus apud ſuorum aſſentatorum prurientes aures deſtinabat. Liberata itaque *Auſtria* à tyrannide Acephali exercitus, omnes conatus ſuos, curas & ſtudia, ad id vnum conuerterat, tributaque grauia per vim à *Pannoniis* exigendo, ad nocendum *Poloniæ*, & *Bohemiæ* Regibus, ſe totus cum mercenario milite armabat. *Caſimiro Poloniæ* Rege, per præſidium, apud *Sthropkow* locatum, frequens & numeroſum, cuius *Iannes Bially* Dux erat, illum & *Pannonios* grauiter premente.

1471.

in bellum Polonicum & Bohemicum totus ſpectat: nec Caſimiro Rege cunctante.

1473.

Caſimirus Rex Poloniæ

Sacrum Saluatoris, ac Domini noſtri Ieſu Chriſti, anni illius natalicium & dies ſequentes, *Caſimirus Poloniæ* Rex, apud *Thorun* peregit, & exinde, per *Goſtinin*, *Sochaczow*, & *Varſchouiam*, cum Conſorte ſua *Eliſabeth* Regina, in *Grodno* pro Feſto Purificationis ſanctæ *Mariæ* Virginis perueniens, quindecim dies illic abſumpſit. Ex *Grodno* vero per *Berſchthi*, cæteraſque Ducales curias in *Throki* pro carniſpriuio, *Vilnam* vero pro Quadrageſima peruenit, & conuentu frequenti illic pro medio Quadrageſimæ habito, ſubuentionem ſibi generalem de vniuerſis magni Ducatus *Lithuaniæ* terris, a quolibet arato ſex groſſos latos *Pragenſes* dari obtinuit. Frequentibus vero Nunciis, & literis Cardinalis ſancti *Marci* rogatus, Diætam pro pace in *Niſſa*, pro feſto ſancti *Matthiæ* Apoſtoli, agi (licet id nonnullorum Conſiliariorum improbaret diſſuaſio) aſtruente Cardinale, non leues ſed graues perſonas, ex parte *Matthiæ Hungariæ* Regis, illuc venturas, conſenſit. Ad quam, licet nouem perſonas ex Conſiliariis ituras, nominaſſet: non niſi tamen ſex, videlicet *Ioannes Gneſnenſis* Archiepiſcopus, *Ioannes Cracouienſis*, *Iacobus Wladislauienſis* Epiſcopi, *Stanislaus* de *Oſtrorog* Palatinus *Caliſſienſis*, *Ioannes Dlugoſch* ſenior, & Magiſter *Iacobus* de *Schadek*, Decretorum Doctor, Canonici *Cracouienſes*, tardiuſcule, ob tardam ſignificationem venêre: tres tamen, videlicet *Derslaus* de *Rythwyani Cracouienſis*, *Lucas* de *Gorka Poſnanienſis*, Palatini, & *Ioannes* de *Rithwiany* Regni *Poloniæ* Marſchalcus, ſiue valetudine, ſiue alia cauſa, venire detrectauerant. De quo, & tardo aliorum aduentu, Cardinalis Legatus, & *Pannonici* Nuncii, videlicet *Gabriel Colocenſis* Archiepiſcopus, *Gabriel Albenſis*, *Albertus Veſpermienſis*, Epiſcopi, *Michaël Orſchak* de *Guth*, Palatinus *Hungariæ*, *Stephanus* de *Bathor*, Iudex Curiæ *Emericus* de *Paloncz* Agaſonum Magiſter, *Albertus Koſthka* de *Poſtupicze*, Comes, de *Komarno*, *Wladislaus* de *Gara* Protonotarius Apoſtolicus, Præpoſitus *Budenſis*, & *Volfangus* de *Eremburg*, vtriuſque iuris Doctor, Cantor *Albenſis*, qui hebdomadis tribus aduentum eorum apud *Niſſam* opperiebantur, grauiter ſuccenſebant.

tributum Polonis indicit.

Bohe-

1473.

Bohemiæ Rex *Wladislaus*, qui & ipſe nouem Oratores, pro parte ſua mittere debuerat, vnum tantummodo *Byeniaſzium Weythmilner*, Capitaneum in *Karlichten* (tardiſſime enim ſibi Diætæ ipſius celebratio innotuerat) transmiſit, Cardinalis Legatus, vtrorumque aduentu exhilaratus, magnopere ſatagebat ſperabatque, ſe concordiam inter Reges, aut conditionibus, aut parentela, confecturum. Exigebat enim à *Caſimiri Poloniæ* Regis oratoribus, vt filia Regia *Heduigis Matthiæ Hungariæ* Regi, data pro dote terra *Scepuſienſi*, & *Morauia*, deſponſaretur. Id cum conſtanter à *Polonicis* Oratoribus negaretur, ſuper inſufficientia quoque mandatorum, vtrinque difficultas iniecta eſſet, tractatus rerum principalium, vsque ad conductum Paſchæ, qui in vigeſimam quartam menſis Aprilis cadebat, protractus eſt. *Hungariæ* Rex *Matthias*, vt ſuæ parti quam maxime prodeſſet, *Victorinum* Ducem *Monſterbergenſem*, à captiuitate eo pacto ſoluens, vt illum pro *Bohemiæ* Rege recognoſcens, Oppidum etiam *Colin*, in ſuam traderet poteſtatem. In quod *Hungariæ* Rex extemplo mille equites, & octingentos pedites transmiſit, poſſeſſione montium *Cuthnorum*, ex loci propinquitate, *Wladislaum* Regem *Bohemiæ*, primum ſpoliaturus, deinde ob egeſtatem Regno pulſurus, quorum Duces erant *Vilhelmus Perſtenski*, & *Ioannes Catharzinski*, ſe ipſum vero, cum quatuor millibus gentium armatarum, apud *Brunam* depoſuit: exitum *Miſſnenſis* Diætæ opperiturus. Solicitans grandi auro, & grandiori promiſſo, omnes *Bohemos*, *Wladislao* Regi fidos, & pleroſque peruincens ad defectionem. Iuſſione inſuper eius, *Victorinus Monſterbergenſis*, *Przemislaus Theſchnenſis*, *Ioannes Rathiborienſis*, perſonaliter, cæterique *Sleſiæ* Duces, videlicet *Nicolaus Oppolienſis*, & alii, item Epiſcopus *Wratislauienſis Rudolphus*, item Ciuitates *Wratislauienſis*, *Swidnicenſisque*, & aliæ, exercitu collecto, *Venceslai Ribnicenſis* Ducis, ob eius fera facta & inſolentias, quæ in vicinos ſibi Principes, velut demens & furioſus, diffundebat, circumſident caſtra, & omni vi illa expugnare, per tres menſes contendunt. Sed vno tantummodo *Ribniki* expugnato, admoto ad oppidum *Zarki* exercitu, cum illud *Ioannes Creſa Polonus* egregie defenderet, ac magnam ſtragem aſſidue ageret in obſidentes, *Iacobus Dabienski* Regni *Poloniæ* Cancellarius, & Capitaneus *Cracouienſis*, cui per *Caſimirum Poloniæ* Regem, demandata erat obſeſſorum munitionum tam defenſio, quam euictio, in Caſtra Ducum præfatorum obſidentium deſcendens, terrore plurimo in obſidentes iniecto, ea ab obſidione pactis, in

Sub tempore vero Niſſnenſis Conuentus, Matthias Hungariæ Rex Victorinum ex captiuitate ſoluit,

& Wladislai Bohemiæ Regis Senatum ad defectionem ſolicitat, ac Duces Ciuitateſque Sleſiæ ad bellum ciet.

libertatem vendicauit, ita, vt oppidum *Zarki* obſeſſum, parte vtraque probante. In *Iacobi Dabienski*, *Ribniki* autem expugnatum, in iunioris *Kropacz* qui terrigena, & ſubditus Ducis *Ribnicenſis* erat traderetur poteſtatem. Hæc tam fortia, tamque opportuna machinamenta, per vniuerſam hyemem *Matthias Hungariæ* Rex comparata, pro quaſſanda *Polonia* & *Bohemia*, quaſi vtramque extemplo, pro ſuo libito vaſtaturus, diffundebat, omnique ſtudio apparatum agebat ad bellum, preſſurus *Poloniam* à fronte & à tergo. Ex eo maxime *Caſimiro Poloniæ* Regi iratus, quod gentes ſuæ in oppido *Hungarico Stropkow*, in frequenti numero conſiſtentes, omnem oram *Hungaricam*, vsque ad trans *Caſzouiam*, tributis & homagiationibus inuoluerant. Cui cum ſumptus, ad tam ingens bellum non ſuppeditarent, tributa ab *Hungaris*, odio capitali illum, propter tyrannidem execrantibus, aconitumque quod ſecus ceſſerat, ingerentibus, per vim extorquebat.

1473.

Exiguus apud partem alteram, *Poloniæ* videlicet Regem *Caſimirum*, habebatur reſpectus, & apparatus ad bellum. Sed iactabatur in ſtipendiarios fiducia, quos, bona eccleſiaſtica, in Diæceſi præſertim *Cracouienſi*, anno cum dimidio deuorantes, ad hoc vnum, cum nonnullis Conſiliariis diſſimulando, non coërcebat Rex, vt eſſent, quos hoſti ſuo *Matthiæ* Regi *Hungariæ* venienti opponeret. Eadem, & tetrior, apud *Wladislaum Bohemiæ* Regem, in *Bohemia* rerum publicarum erat imago, quippe cum plures, & primores Barones, Militeſque triginta millia ſe pro Rege ſoluturos, *Victorino*, *Henrico* & *Hinconi*, filiis olim *Irzikonis Poſzdzyebraczki*, & aliis, ſtricta cauiſſent obligatione, & *Fredericus* Imperator *Romanorum*, de triginta duobus millibus, quæ pro dote *Eliſabeth Poloniæ* Reginæ obligabatur, frequenter repromiſiſſet, ad tempus, de quo finaliter Regem *Bohemiæ* certificauerat, non reſpondiſſet, fide iuſſores Regii fortunas ſuas & bona diſtrahere coacti, Regem improperiis inceſſendo, neque ad expeditiones ire, neque Regi parere, curabant, donec ſortem Regiam omnes miſerati, collatione in capita colonorum & ciuium facta, debitum huiuſmodi pendiſſent. *Poloniæ* inſuper Rex *Caſimirus*, neceſſitati *Wladislai* Regis & Regni *Bohemiæ* ſuccurſurus, decem illi aureorum millia transmiſit. Quibus Caſtrum *Hradek* alias *Krziuoklyethi*, bona habens inſignia, ab *Henrico* Duce filio *Irzikonis*, redemptum eſt, & in ſortem Regiam translatum.

Wladislaus Bohemiæ Rex difficultate æris alieni preſſus,

& à ſuis tributum, & à patre Caſimiro Poloniæ Rege decem aureorum millia aufert.

Menſe prope vno cum dimidio, apud *Niſ-*

In Pruſſia

1473.

Pace ad tempus facta, rurſus pro pace, inter Poloniæ, Bohemiæ, & Hungariæ, Reges tractanda, ægre licet per Legatum Apoſtolicum Diæta Opauiæ indicitur.

Niſſam exacto, dum & tempus in altercationibus & iurgiis fruſtra tereretur, & pars vtraque iuri ſuo innixa, nullatenus ſe de iure Regni *Bohemiæ* aſſereret ceſſuram. Apoſtolicus Legatus Cardinalis *Marcus*, nunc obſecrationibus, nunc precibus, nunc lachrymis, partes omnes, ad pacem inclinare magnopere ſatagebat, ne Regibus bello Ciuili occupatis, nudum *Hungariæ, Italiæ*, & *Dalmatiæ*, latus, *Turcorum* rabies, ampliori feritate laceraret. Eo tandem deprecante, exhortante, & mediante, pax ſub his conuenit conditionibus, *vt altera pro feſto Aſſumptionis ſanctæ Mariæ virginis, in oppido Opauienſi, ageretur Diæta, cui Legatus & Cardinalis intereſſet, pro pace, per communes Regnorum Conſiliarios, concludenda: venirentque ad illam pro parte Caſimiri Regis Poloniæ, & totidem pro parte Matthiæ Hungariæ Regis octo, ſex vero pro parte eiusdem Regis ex Bohemia, & ſex pro parte Bohemiæ Regis Wladislai, Conſiliarii, Reges vero ipſi in propinquo conſiſterent, Poloniæ videlicet Rex in Oſſwyaczim, Hungariæ in Olomuncz, Bohemiæ in Kloczko.* Quibus diſcordantibus, *Carolus Burgundiæ* Dux, aſſumebatur in Arbitrum: quo moriente, aut renuente, *Francorum* Rex deligebatur. In cuius firmitatem tam *Wladislao Bohemiæ*, quam *Matthiæ Hungariæ* Regi, imponebatur neceſſitas, *vt quilibet ſuæ partis Bohemos, à nexu iuramenti, & obedientiæ, ſolueret: liberius & Principi, cui adiudicaretur Bohemiæ Regnum, poſt ſententiam parituros.* Addebatur, *vt & ſuper damnis, inter Regna Hungariæ & Poloniæ commiſſis, iidem Arbitri decernerent, & pax perpetua iam inter illa intelligeretur reſtaurata, captiui vtrinque ſoluti. Ex Stropkow, Caſimiri Poloniæ Regis præſidium deduceretur.* Quibus omnibus à tribus Regibus præfatis, tarde tamen & ægre paritum eſt: arbitramentum enim, contra ſe pronunciandum, ſinguli execrabantur, & miſſis ad *Burgundiæ* Ducem Nunciis, conciliare illum ſuæ parti quisque ſtudebat.

Caſimirus Rex conditionibus Conuentus, in Nyſſa habiti, ex vno Legatorum ſuorum intellectis, minusque probatis,

Quadrageſimali tempore apud *Lithuaniam*, Paſchali vero celebritate apud *Brzeſczye*, *Caſimirus Poloniæ* Rex exacto, dum pro Conductu Paſchæ, in *Lublin* aduenisset, *Bartholomæus Kielbaſſa*, Canonicus *Poſnanienſis*, ex *Niſſa* à conſiliariis miſſus, ſingula illi & Baronibus, ſecum præſentibus, illic acta, & concluſa, expoſuit. Quæ, cum omnes vehementer reprehenderent, aſtruentes, deformes, & inhoneſtas conditiones, Oratores Regios, parum prouide acceptaſſe, & multifarie illis propterea ſuccenſerent, minus tamen *Caſimiro* Regi, vires ſuas, facultatem ac potentiam metienti, quam purpuratis ſuis, concluſiones illæ diſplicebant, inſtituto ob id generali, apud *Pyotrcouiam*, pro die ſanctorum *Philippi* & *Iacobi* Apoſtolorum, Conuentu, cum primores, ex *maioris Poloniæ* terris, nulli vero ex *Cracouienſi*, & *Ruſſiæ*, infenſi *Caſimiro* Regi, ob diſtributas, ſe neglectis, Dignitates, aduenisſent, pro placandis eorum animis, altera Diæta in Oppido *Radom*, pro feſto Pentecoſtes, indicta eſt. Ad quam, cum vniuerſi conueniſſent, quatuor integris hebdomadis illic *Caſimirus* Rex in aſſiduis tractatibus, & conſiliis commoratus, exulceratione animorum ſanata, bilem etiam trium Procerum, *Dobeslai* videlicet *Kmithæ Lublinenſis*, *Ioannis Tharnowski Voynicenſis*, & *Stanislai Vatrobka Sandecenſis*, Caſtellanorum, hi enim plus cæteris iratiores erant, compeſcuit.

1473. Conuentum propterea Piotrcouiæ inſtituit. Quo cum non omnes Conſiliarii Regi infenſi veniſſent, alius pro placandis illis Radomiæ indicitur.

Conditionibus Diætæ Niſſnenſis acceptis per Hungarum & Bohemum, & ipſe Caſimirus Rex ſatisfaciens

Concluſionibus deinde *Niſſnenſibus*, ibidem *Caſimirus Poloniæ* Rex, cum Conſiliariis ſuis, altius digeſtis, dum ex *Albricio, Sokolowski, Wladislai Bohemiæ* Regis Nuncio, agnouiſſet, *Bohemorum* vtramque factionem, habita in oppido *Bieniaſchow*, pro die Aſcenſionis Domini, Diæta, illas laudaſſe, & vtrumque Regem, *Wladislaum* videlicet *Bohemiæ*, & *Matthiam Hungariæ* illas acceptaſſe, & ab obedientia, atque iuramentis, ſubditos, & feudales ſoluiſſe (licet ſolutioni ipſi, Ciuitates *Bohemicæ*, partem *Bohemiæ* Regis ſequentes, fuiſſent aliquandiu refragatæ) & ipſe illas acceptauit, munitionemque *Stropkow*, hæredi illius naturali, *Nicolao* de *Peren*, ſolutis militibus, qui in eius fuerant præſidio, reddidit. Conſiliarios octo, ad Diætam *Opauienſem* ituros, deſignauit. Ad *Pruſſiæ* Barones, vt æquo animo abſentiam ſuam ferrent, ratione reddita, intimauit. Ad Cæſarem *Fredericum*, qui eum à pacis conditionibus auertendo, in bellum multipliciter, contra *Matthiam Hungariæ* Regem, inducebat, *Adam* Decanum *Poſnanienſem* transmiſit, ſignificans *ſe tribus exercitibus, videlicet proprio vno, item altero Stephani Voieuodæ Valachiæ, item tertio Regis Bohemiæ Wladislai, Hungarum inuaſurum, ſi & ipſe certificando Regem factis, de aſſiſtentia, non nudis verbis, quibus hactenus vſus eſt, illum lactauiſſe, Wladislaum Bohemiæ Regem, titulo ſuo iuſto, legitimo & naturali, ipſe & ſui Electores, tenebit & nominabit Regem Bohemiæ, quod hactenus differebat, feudumque ab illo, velut Electore Imperii, traditis ſibi inſignibus, ſuſcipiet, & in propria perſona cum Electoribus & Principibus Almaniæ, contra illum, à quarta parte, conſurget: faciliter ſe de hoſte ſuo infeſtiſſimo, & qui illum, & naturali hæreditate Auſtriæ Ducatu, & acquiſito imperio Romanorum, omnibus ingeniis & conatibus, ſpoliare niti*-

præſidium de Stropkow deducit, & ad aliam Diætam, Opauiæ pro concludenda pace occaſione Regni Bohemici inſtitutam, & ad Fridericum Cæſarem Nuncios mittit: petens vt Wladislaum iam tandem pro Rege Bohemiæ habeat, & vna bellum Matthiæ Hungariæ Regi, tanquam communi hoſti, inferat.

1473.

-tur, adiutore Poloniæ Rege Caſimiro, vindicaturus, & peſtem, vniuerſis nociuam, aut oppreſſurus, aut ex Hungaria, Hungaris ipſis, illum capitali odio execrantibus, eiecturus. Vt quoque triginta millia & quatuor, ab annis viginti, Caſimiro Poloniæ Regi, pro dote debita, & frequentiſſime per ipſum ſolui promiſſa, occaſione quorum, dum ad præfinitum tempus Bohemiæ Regi non ſoluerentur, Rex ipſe Bohemiæ in ſtatu ſuo periclitabatur, ipſi Regi celerius ſoluat: cum etiam de propriis in tanta neceſſitate, tam clariſſimo fratri, & conſanguineo ſuo, debeat elargiri. His & aliis pluribus negotiis confectis, *Caſimirus Poloniæ* Rex apud *Caluum montem*, crucis viuificæ ligno adorato, per *nouam ciuitatem Korczin*, *Cracouiam* tranſiit, Diætæ futuræ *Opauienſi* præparamenta ordinaturus.

Epiſcopo Kiiouienſe Clemente mortuo.

Die Saturni tredecima menſis Iunii *Clemens* Epiſcopus *Kiiouienſis*, omnibus ſacramentis apud *Kiiouiam* religioſe procuratus, annis viginti duobus in Pontificatu exactis, moritur, & in Eccleſia ſua *Kiiouienſi* ſepelitur. Vir quidem obſcuri & plebei honoris, ſed notæ probitatis. Cui ſucceſſit *Albertus Narburthouicz* natione *Lithuanus*, de Domo *bipennium*.

Albertus Narburthouicz ſuccedit.

Iuxta concluſionem Diætæ Niſſnenſis Reges Poloniæ & Bohemiæ, in loca deſignata.

Aſſumptionis ſanctæ *Mariæ* virginis feſto, quod in diem Dominicum cadebat, proximante, frequens Prælatorum, Procerum, Militum, Baronum, Aulicorum numerus, ex *Poloniæ* Regno & magno Ducatu *Lithuaniæ*, ad numerum ſex millium æſtimatus exercitus, inter quos erant milli *Tartari*, ad *Caſimirum Poloniæ* Regem *Cracouiam* conuenit, quibus omnibus donatiuum *Caſimirus* Rex erogauit: Regem in *Oſſwyaczim*, & quo neceſſitas poſceret conducturus, Conſiliarii inſuper Regii octo, videlicet *Ioannes Cracouienſis*, *Iacobus Wladislauienſis*, Epiſcopi, *Lucas* de *Gorka Poſnanienſis*, *Stanislaus* de *Oſtrorog*, Palatini, *Dobeslaus Kmitha* de *Viſnicze*, Caſtellanus *Lublinenſis*, *Ioannes* de *Rithwiani*, Regni *Poloniæ* Marſchalcus, *Sbigneus* de *Olieſznicza*, Regni *Poloniæ* Vicecancellarius, & *Ioannes Dlugoſch* ſenior Canonicus *Cracouienſis*, *Cracouia*, in apparatu ſplendido egreſſi, tempeſtiue *Opauiam* perueniunt, & *Marcum* Cardinalem ſancti *Marci*, Apoſtolicum Legatum, qui Diæta, apud *Auguſtam* per *Fredericum Romanorum* Imperatorem, pro prima die Septembris indicta, licet illam iuſſione Apoſtolica iubebatur adire, neglecta, item *Albertum Veſpermienſem* Epiſcopum, & *Albertum Koſtkam*, *Matthiæ Hungariæ* Regis, duos tantummodo nuncios, iam *Opauiam* ingreſſos, offendunt. Veniunt & *Wladislai Bohemiæ* Regis Nuncii, videlicet *Henricus* de *Poſdzyebrat*, Dux *Monſterbergenſis*, *Vilhelmus* de *Rizemburg* & de *Rabye*, Camerarius Regni *Bohemiæ*, *Girzmanus* de *Rathaie*, *Nicolaus Switaczek* dictus Marſchalcus de *Lausthen*, *Byeniaſſius Veytmilner*, Capitaneus in *Karliſthen*, Magiſter monetæ, & *Samuel*, Succamerarius Regni *Bohemiæ*, in quorum Comitiua, *Stiborius Thowaczowski*, Regni *Bohemiæ* Cancellarius, *Boruta* miles, *Bohota Rahabski* iunior, *Bernardus Berka*, *Vilczek Vanyek*, & *Petrus Duſiniecz* de *Oſtromicze*: pro conſultatione deſtinati. Rex ipſe *Bohemiæ Wladislaus*, concluſionibus *Niſſnenſibus*, ſatisfacturus, apud *Kloczko*, cum frequentia aliorum ſuorum conſiliariorum degebat: quorum tanta erga illum, ſed & aliorum ſubditorum ſuorum poſt Diætam *Niſſnenſem*, erat deuinctio, & charitas, & præſertim dum illum, viderent probitate immenſa fulgentem, pro pace Regni *Bohemiæ*, & iuris ſui, de Regno *Bohemiæ* renunciationem, de quo omnes tenebat magna admiratio, & quæque alia, etiam difficiliora, facturum, vt prius quæque extrema, ipſam etiam mortem, ſubire, quam illum deſerere, in animum induxiſſent. Hanc autem *Wladislai Bohemiæ* Regis probitatem adiuuabat illuſtrabatque *Pannonici* Regis *Matthiæ*, erga *Bohemos*, ſuæ partis, vehemens ſuſpicio: qui illorum erga ſe fluxam fidem dinoſcens, & præſertim dum illos à fidelitatis & iurisiurandi ſacramento, in euentum futuræ ſentenciæ in *Opauia* per arbitros, aut per *Burgundiæ* Ducem, & *Franciæ* Regem ferendæ abſoluiſſet, nouum iusiurandum, arctius priore, ab illis exigebat. Quibus recuſantibus, primores eorum & ſignanter *Zdenkonem Konopniczki*, in capitis pœnam, ſi in manus ſuas deueniret, deſtinabat: non obſcure illos viros perfidos, & fraudulentos compellans, ſæpe numero ab illis deceptum, & niſi aliter proſpiceret, amplius decipiendum ſe querebatur: Denuncians *Caſimiro Poloniæ* Regi, per *Stiborium Thowaczowski*, quem ex infeſto hoſte, datis illi, quatuor millibus florenorum pacificum effecerat, & per *Ioannem Dlugoſch* ſeniorem Canonicum *Cracouienſem*, *nullatenus ſe & cauſam ſuam, in manibus eorum, quorum fraude deceptus ſit, Bohemicos* Barones ſuæ partis notans *depoſiturum*. Qui quidem ſermo, adeo animos *Bohemorum* ſuæ factionis auertit, alienauitque ab eo vt nec dicto ſuo parere, nec in Diætam *Opauienſem* ire, nec illum accedere, etiam literis Cardinalis Legati perſuaſi, nullatenus poterant induci. Iamque tunc in *Wladislai Bohemiæ* Regis ditionem concedere ſecreto conſenſu decernebant. Baronibus itaque, *Bohemiæ*, per *Matthiam Hungariæ* Regem deſignatis, ad Diætam *Opauienſem* accedere detrectantibus, & cauſam abſentiæ, in Regem proprium deiicientibus, *Zdenkonem* etiam *Konopniczki*, per lite-

Nuncii vero eorum Opauiam, pro pace conſtituenda, intrant.

1473. Hungariæ vero Rex Senatoribus ſuarum partium parum fidens arbitrium eorum reiicit.

1473.

literas, Cardinali Legato directas, *Albertum Kostka* de *Postupicze* accusante, quod illum venenare statuisset, *Polonici* & *Bohemici* Consiliarii, apud *Opauiam* constituti, lætis animis exultabant, *Matthiæ* Rege *Hungariæ* conclusiones *Nissnenses* non implente, Reges suos, videlicet *Casimirum Poloniæ* & *Wladislaum Bohemiæ*, ad nullum amplius arbitramentum, *Burgundiæ* Ducis, aut *Franciæ* Regis, obligari: Absentiam etiam Consiliariorum Regis *Hungariæ*, qui tribus Hebdomadis venire tardauerunt, apud aures Cardinalis Apostolici Legati, quottidie accusabant.

Ad Diætam Opauiensem, Matthia Hungariæ Rege, Nuncios mittere cunctante,

Serum nimis Oratorum, *Matthiæ Hungariæ* Regis, in *Opauiam* aduentum, etsi Cardinalis *Marcus* Legatus Apostolicus, varia excusatione, purgare in animis Oratorum, *Casimiri Poloniæ* & *Wladislai Bohemiæ*, Regum, molestius eum ferentibus, contendisset, nouasq; quottidie rationes, ad leniendos animos fastidiosos, & discessionem parantes, afferret: parum tamen Cardinalis Legati, rationes quadrabant, qui probe noscebatur, in partem *Matthiæ Hungariæ* Regis, studio propensiori procliuus, ceperat insuper Oratores, *Poloniæ* & *Bohemiæ* Regum, verisimilis suspicionis coniectura, Oratores *Hungariæ* Regis, dum intra dies viginti neque venerant, neque factores suos *Opauiam* miserant, nunquam esse venturos. Perspicax autem erat hæc & non inanis suspicio. Nam *Polonorum* quatuor millia stipendiariorum, paululum quam *Opauiensis* Diæta, debebat iniciari, qui se *fratres* nominabant, siue sua sponte, siue, quod magis crediderant, per *Casimirum Poloniæ* Regem & Consiliarios, persuasi, & leui auro suggesti. Sub Ducibus *Ioanne Byali*, *Ioanne Barzi*, *Ioanne Vilk*, *Petro Barczkowski*, & *Ioanne Suchodolski*, ex *Polonia* egressi, duos montes in *Hungaria*, vnum videlicet *Modragora*, alterum *Bukowyecz*, non longe à *Cassouia* incastellant.

gentes Polonorum Castrum Stropkow deditione acquirũt, & Hungaros in magna parte ad pendendum tributa cogunt.

Sthropkow vero fortalicium, *Nicolaus* de *Peren*, *Hungariæ* Baro, tyrannidem *Matthiæ Hungariæ* Regis timens, illis accersitis, sponte tradit. Ex quibus illi, sub breui temporis interuallo, magnam partem Regni *Hungariæ*, ad præstandum sibi tributa, igne & gladio cogunt.

Quo malo Hungarus perculsus,

Eo malo *Matthias Hungariæ* Rex perculsus, statuerat, Diæta *Opauiensi*, penitus omissa, incumbere ad eorum internitionem, gentesque & ex propriis, & externis, magno studio conquirebat. Verum cum de forensibus, paucos conquisisset, de propriis vero parum fideret, bellico apparatu, in *fratres Cassouienses*, omisso, Legatos suos

Nuncios tandem pacem confecturos Opauiam mittit.

Opauiam per conditiones pacis, bellum vel extincturus, vel suspensurus, transmittit, videlicet *Gabrielem* Archiepiscopum *Cotocensem*, *Gabrielem* Episcopum *Albensem*, *Michaëlem Orschak*, Palatinum Regni *Hungariæ*, *Georgium* Comitem de *Pesznik*, *Stephanum* de *Bathor*, Iudicem Curiæ, *Vlricum Groffinker*, Australem, venerat & *Rudolphus*, Episcopus *Wratislauiensis*, cum tribus Consulibus ex *Wratislauia*, venerant & aliquot nobiles ex *Lusatia*, partes Regis adiuturi. Dies posthæc plures in succensendo & iurgando absumpti: *Polonis* & *Bohemis* culpantibus *Hungaros*, quod tarde venissent, nec Barones *Bohemicos* suæ partis, post tantam tarditatem adduxissent. *Hungaris* vero respondentibus, quod bello intestino, à *Polonis* subministrato, occupati. Castris & locis suis prouidendo, non poterant venire: & *Polonos* requirentibus, vt pacta, percussa in *Nissa*, seruando, fratres ex *Hungaria* deducerent, *Polonis* refellentibus fratres, ob priuatam iniuriam, arma in *Hungaros* priuatim sumpsisse. *Poloniæque* Regem *Casimirum*, extra omnem noxam violati fœderis esse.

Post varios tractatus,

His tandem Communes Consiliarii Regum prædictorum omissis, placuit deputatos in numero truncato, ex tribus Regnis, in duodenaria videlicet sorte, Cardinali Legato Apostolico excluso, conuenire: pacem perpetuam tractaturos. Hi, cum apud Minores conclaue ingressi, post plures tractatus, vsque ad vesperam, ab exordio diei habitos, casso labore sudassent, restrictiori numero, videlicet octonario, vti placuit. Sed cum is quoque non magis, quam prior, commoditatis attulisset, castigatior adhibitus est, & rei summa duobus, videlicet *Gabrieli* Episcopo *Albensi*, & *Henrico* Duci *Monstherbergensi* permissa. Ab illis quoque nulla re memorabili conclusa, omnes conatus, tot virorum, tantorumque sumptuum, reciderunt finaliter in irritum.

tandem ex Opauia infecta pace,

Inescatus siquidem, vel potius certificatus, *Mathias Hungariæ* Rex, per *Ioannem* Archiepiscopum *Gnesnensem*, & *Byeniassium Veythmilner*, quod illi filia, *Casimiri* Regis *Poloniæ*, *Heduigis*, natu maior, in Consortem, cum terris *Morauia*, *Slesia*, *Lusatia*, *Scepusiensis*, & *Valachia*, deberet tradi (quamuis se vterque hanc oblationem fecisse graui execratione inficiaretur) graues conditiones ad pacem proponebat.

Quod Matthias Hungariæ Rex duras conditiones proponeret,

Quarum prima hæc erat, *vt Wladislaus Bohemiæ Rex, Matthiam Hungariæ Regem in patrem, ille ipsum in filium, adoptaret, Regimen Regni Bohemiæ, circa Hungarum consisteret præsentem, qui offerebat se illud debitis omnibus exoneraturum. Quo ex Bohemia recedente, regeret Wladislaus, & non nisi morte Matthiæ Regis, sine liberis secuta, Wladislaus plenarie Regno Bohemiæ potiretur.* Secunda, *vt medietas sumptuum, in bellum Bohemicum per ipsum impensorum, qui se asserebat tres milliones in illud effudisse, quindecim videlicet centena millium, sibi per Wla-*

1473.

dislaum Bohemiæ Regem soluerentur, aut auro non extante, Morauia, Slesia, & Lusatia partitis in quamlibet Prouinciam summis, indictis quindecim centenis millibus inscriberentur: reseruata Regi Bohemiæ potestate, dictas Prouincias quandocunque liberet, redimendi. Tertia, *vt Matthiæ Regi Hungariæ filia Casimiri Regis Poloniæ Heduigis, desponsaretur, cum inscriptione debiti, & Prouinciarum præfatarum. Qui si sine prole decederet, medietas debiti intelligeretur extincta, & medietas Regno Hungariæ solueretur. Quod si Regina, prole non relicta moreretur, quinque centena mortua intelligerentur: ad millionem Rex Wladislaus Bohemiæ teneretur.*

disceditur.

Polonorum & *Bohemorum* Legati conditiones oblatas, ex ingeniis callidis, & vafris ac dolosis, prodire intelligentes, re infecta discedunt. Eo, vel maxime exhilarati, quod Baronibus *Bohemiæ*, pro parte *Matthiæ* Regis *Hungariæ*, ad Diætam *Opauiensem* venire detrectantibus, deuolutio amplior in Arbitrum, mira Dei prouidentia, erat penitus abolita & succisa. Addebatur & quarta conditio, *vt vterque Rex terras, in quarum possessione erat, pacifice possideret.* *Poloniæ* & *Bohemiæ* Oratores rogati, à Cardinale Apostolico Legato & *Hungariæ* Regis Oratoribus, quam viam offerrent, ad conclusionem pacis, proposuerant viam iustissimam, & honestissimam, offerendo se *Matthiæ* Regi *Hungariæ*, si de *Morauia*, *Slesia*, *Lusatia* excederet, auxilia magnifica contra *Turcum* laturos. Sed dum hæc quoque oblatio ab *Hungaris* spreta esset, re principali reiecta, ea tantummodo conclusio inter *Polonos* & *Hungaros* tunc accepta, atque stipulata est, *vt Regna Poloniæ & Hungariæ fœdera sua vetusta custodiant, & pacifica inter se consistant.* Instabant deinde, magno conatu *Hungari*, vt Cardinalis Legatus Apostolicus, velut æquus partibus Iudex, declararet causam, super Regno *Bohemiæ* & *Burgundiorum* Ducem, deuolutam esse. Sed *Polonis* & *Bohemis*, conatus eorum fortibus rationibus elidentibus. Cardinalis quamuis foret in partem *Hungari* propensior, se continuit, & tristior, quam pro causa & tempore, lachrymis etiam interdum indulgens, offerens tamen se pro omni loco & tempore, pro pace Regum & Regnorum, fideliter laboraturum, in Comitiua *Hungarorum* versus *Przesburg* contendit, vrbem exinde remeaturus.

Stridore bellorum in *Bohemia* per inducias quiescente, rumor vulgaris, vbique diffusus, disseminabatur, veneni virus *Wladislao Bohemiæ* Regi comparatum esse. Hunc etsi singuli horrerent, Regiæque timerent vehementer valetudini: non tamen diligenter inuestigando, deprehendere poterant authorem tanti mali. Erupit tandem, prodente quodam homine, *Rutheno* genere, &

Georgius Luczki Bohemus, qui Matthiæ Regis Hungariæ auro corruptus Wladislao Bohemiæ Regi venenum parauerat,

Georgius Luczki Bohemus lingua, apud montes *Kuthnos*, mandato Regio, captus (illic enim tenuem & inopem aliena stipe ducens vitam, cum Coniuge & liberis degebat) confessus est, à *Matthia Hungariæ* Rege, viginti millibus florenorum, quorum duo acceperat, se per praxim & tractatum *Alberti Kostka*, ad patrandum tam abominabile scelus, subornatum esse, confirmabat. Id venenum in domo sua in *Kutnis*, in pixide stannea repertum, quod ipsemet *Luczki*, vsque in *Venetias* se defatigans, præsente præfato *Rutheno* indice: pro ducentis quinquaginta florenis emerat, tam potenti rabie refertum, & non esum, non potatum, neque litum, sed in hominem tantummodo vaporatum aut insufflatum, quemlibet mortalem facile perimebat: quo se & ipse *Georgius Luczki*, beneficia *Wladislai Bohemiæ* Regis in multis expertus, vt digna morte interiret, petebat extingui. Dabatur & coniectura perspicax, ex prodigo *Georgii Luczki* sumptu, qui ex inope factus diues, non solum viuebat opipare, sed & necessariis aurum mutuabat.

carceri inclusus,

Hic in castrum *Karlisten*, vt illic tutius seruaretur, deductus, & carceri horrido inclusus, vt scelestos dolos *Matthiæ* Regis *Hungariæ*, coram *Frederico Romanorum* Imperatore, aut saltem Nunciis ab eo mittendis, depromeret, sumpto veneno, ne veritatem testari cogeretur, mortem sibi consciuit.

se ipsum veneno perimit.

Turcæ ab Hussenkaschen, Persidis & inferioris Armeniæ Cæsare, profligantur.

Die Iouis decima mensis Augusti, *Hussenkaschen*, Persidis & inferioris *Armeniæ* Cæsar, pluribus victoriis illustris, instigante, & supplicante vxore sua *Catharina*, filia Imperatoris *Trapesuntini*, in fauorem & defensionem Christianorum, cum *Mahumeth Turcorum* Cæsare, in *Natulia*, solo *Turcorum* natiuo, prope *Euphratem* fluuium, & circa oppidum *Harsursan*, hora nonarum confligit. Et quamuis *Turcus* omnium suorum Principatuum gentes, in casum vniuersæ dimicationis, adeo, vt solæ fœminæ, senes, & impuberes, in ædibus remanerent, coadunasset: prælio tamen conserto, cessit *Huschenkaschen* victoria. In quo de *Turcorum* exercitu cæsa sunt quinquaginta sex millia bellatorum, & centum quinquaginta *** Habens autem *Hussenkaschen* quadraginta quatuor millia exercitatorum, quorum vnum filius eius maior *Vgurlimben*, alterum minor filius *Dzmal*, tertium *Baiandur*, magnus Satrapa, quartum ipse, ducebant. *Turcum* cum copiis centum quinquaginta millibus, in curribus & bombardis pugnantem circumdedit, & profligauit, & nox superueniens pugnam diremit, ac *Turco* spacium euadendi in *Constantinopolim* dedit. In ea pugna filius *Huszenkaschen Dzmal*, & decem millia de exercitu suo occisa. Omnes autem sui Proceres & Optimates, qui capti fuerant, seruati sunt, numero triginta quinque. Inter quos erat *Kaschmurath* magnus & potens Princeps. Apud

1473. *Matthiæ Hungariæ Regis exercitus in Austria extinctus.*

Austriam quoque exercitus *Matthiæ Hungariæ* Regis, qui se *fratres* appellabat, clade à Barone *Austriæ Eczinger* profligatus, partim A farina & sale, quibus calx mixta erat, extinctus, in pane. Reliquiæ autem eorum, desertis præsidiis in *Pannonias* ad *Hungarum* effugerant. Alius item exercitus *Turcorum*, qui *Bossnam* occupauerat, *Carinthiam* & *Styriam*, hostiliter ingressus, fere totam depopulatus est: infinitam hominum vtriusque sexus, & puerorum multitudinem, in captiuitatem, nullo repugnante, abigens. Districtus etiam *Msczenyecz*, prope *Kiiow*, à *Tartaris* tunc vastatus est, & septingentæ animæ in captiuitatem abductæ.

Turcæ Carinthiam, & Stiriam populantur,

Tartari apud Kiiouiam prædas agunt.

Decani *Posnaniensis Adæ, Frederico* Imperatori *Romanorum*, qui illum in *Almania* apud Ciuitatem *Gaden* offendit, plusquam B gratus fuit aduentus, & suæ legationis series. Metuebat enim, ne concordia inter *Casimirum Poloniæ, Matthiam Hungariæ*, & *Wladislaum Bohemiæ* Reges, iuxta recessus *Nissnenses*, Imperatori optime notos, secuta, totis viribus contra eum *Hungariæ* Rex incumberet. Solita tamen vafricie vsus, magna spe, *Adam* Decano *Posnaniense*, per se & suos officiales, perque *Albertum* Marchionem *Brandeburgensem* impleto, nullum, ad legationem *Casimiri* Regis *Poloniæ*, per præfatum *Adam* Decanum *Posnaniensem*, responsum ædens, vtrique Regi, videlicet *Poloniæ* C & *Bohemiæ*, per eundem *Adam* Decanum *Pasnaniensem*, denunciat, *quatenus, pro Diæta generali, per ipsum in ciuitate Augustensi, pro prima die mensis Septembris indicta, suos notabiles, cum pleno mandato, ad stabiliendum noua fædera, transmittant Legatos*, pollicens *se in Diæta illa, finalem declarationem, vna cum Electoribus singulis, pro Wladislao Rege Bohemiæ facturū*. Inescatus hac denunciatione vterque Rex, & existimantes se in Diæta præfata, cæsareo suffragio, de *Hungariæ* Rege, qui & ipse, illuc suos destinauerat Oratores, facile triumphaturos notabiles Legatos, in Diætam *Augustensem*, transmittunt. Et *Poloniæ* quidem Rex *Casimirus* mittit *Paulum Iassyenski*, Subdapiferum *Sandomiriensem*, Capitaneum *Chelmensem* & *Belzensem*, & *Stanislaum* de *Kurozwaki*, Canonicum *Cracouiensem*. *Bohemiæ* vero Rex *Wladislaus*, *Burzianum* supremum Cubicularium, *Byeniaszium Kotowroth* de *Lipschten*, & *Iodocum* Secretarium. Qui cum in locum Diætæ tenderent, intelligentes nec *Fredericum Romanorum* Imperatorem, nec Electores, ad Diætam constitutam, in *Augustam* venturos, in *Alberti* Marchionis *Brandeburgensis* regionem, in oppidum *Tuldesberg* declinarunt. Ibique hebdomadis plusquam viginti fuerant immorati. Imperator siquidem *Romanorum Fredericus*, priuata malens curare, quam publica, in *Rhenum* diuertit, &

Legati Poloniæ, Bohemiæ & Hungariæ Regum inuitati à Frederico Imperatore, pro pace componenda in negocio Bohemico,

frustra ad Conuentum Augustæ indictum procedunt.

Imperatore ad Carolum Burgundiæ

cum *Carolo Burgundiæ* Duce *Treueri* conuenit. Vbi post longos & varios tractatus, A super desponsatione filiæ Ducis *Burgundiæ*, pro filio Imperatoris *Maximiliano*, habitos, quarta decima mensis Nouembris, *Fredericus* Imperator *Romanorum*, non sine præiudicio & iactura Principum *Almaniæ*, & totius nationis *Germanicæ*, *Carolum Burgundiæ* Ducem *Romanorum* Regem creari, eligi, & in *Aquisgrano* coronari permittit: consignans sibi pro corpore & fundo *Romanorum*, Regni *Leodium*, & Episcopatum de *Vtrich*. In cuius beneficii recompensam, *Burgundiæ* Dux solenne homagium, iuxta ac Rex *Romanorum*, Imperatori *Frederico*, in *Treueri* præstat, & filiam suam, quæ *Wladislao Bohemiæ* Regi procabatur, filio Cæsareo B *Maximiliano* desponsat, & iure dotis sibi centum aureorum millia, & omnia Dominia, quæ in *Sueuorum* gente, & quæ in *Elsacensi* regione, partim obligata, partim vendita, à Duce *Austriæ Sigismundo*, & à Domo *Austriæ*, obtinebat, assignat, ea conditione interposita, *vt omnia illa Dominia, & omne dotale munus, in Austriæ domo, perpetuo remaneant, etiamsi filius Cæsareus, ex filia Ducis Burgundiæ, nullum pignus suscipiat*. At mihi conditiones huius connubii reuoluenti, p[illegible]ximum indecorum videtur, titulum *Romanorum* Regni & authoritatem, ex *Germanis* in *Gallos*, C ob priuatum quæstum translatum esse, & Catholici orbis Cæsarem, quasi nihil melius successori suo præstare posset, possessiones Deo dicatas condonasse. Ob quas res, vereor, & Regnum & connubium, in multifarios casus & infortunia, iusto Dei iudicio, casurum.

1473. *Ducem diuertente.*

Quem in Regem Romanorum eligi permittens,

in filiam eius procante Wladislao Bohemiæ Rege, Maximiliano filio à suo desponsat sub certis conditionibus.

Sub breui deinde interuallo temporis, *Fredericus Romanorum* Imperator cognito, quia *Carolus Burgundiæ* Dux, in conditionibus sibi ab Imperatore datis, confœderatum suum *Matthiam Hungariæ* Regem relinquere nullatenus consentiebat, omnem contractum rescindens, ex *Treueri* discessit. Cuius recessu, *Carolus Burgundiæ* Dux, se confusum pluri- D mum dolens, magnos concepit ignes: assidue voluens, vt se de Cæsare vindicaret.

Affinitatis ratio inter Fredericum Romanorum Imperatorem, & Carolum Burgundiæ Ducem inita, dissoluitur.

Cæsar *Fredericus*, perditis multis sumptibus, & tempore longo inaniter in *Rheno* expenso, non nisi pro Dominica Septuagesimæ, anni proxime sequentis, quæ in tredecimam mensis Februarii diem ex anno cadebat, venit in oppidum Imperiale *Rothemberg*. Vbi Oratores *Casimiri Poloniæ*, & *Wladislai Bohemiæ* Regum, qui tanto tempore, per *Albertum Marchionem Brandeburgensem*, omnibus necessariis abunde & splendide tractabantur, in Comitiua Regis *Daciæ*, & præfati *Alberti* Marchionis, venerunt. A quo benigne suscepti, & *Norembergam* deducti, quo & Cardinalis sancti *Marci*, Patriarcha *Aquilegiensis*, & Legatus Apostolicus, Electoresque

1473. *Wladislaus per Fredericum Imperatorem Romanorum Bohemiæ legitimus Rex & Elector Imperii renunciatur. Matthia Hungariæ Rege reprobato.*

que Imperii, & frequentes *Almaniæ* Principes, conuenerant. Ibi Cæsar beneuolum se & amicissimum *Poloniæ* & *Bohemiæ* Regibus A præbens, & promissa sua effectu complens, de consilio Electorum & Principum suorum *Wladislaum* primogenitum *Casimiri Poloniæ* Regis, virum iustum, naturalem & legitimum *Bohemiæ* Regem pronunciat, diffinit, & decernit. Illumque ad Electoratus officium, *Matthia Hungariæ* Rege reporbato, admittit. Tempus vero ad præstandum sibi feudum, tanquam ab Electore, in sua potestate reliquit. Fœdus deinde nouum scribit, & init, vt omnes tres Reges, cum omnibus potentiis, contra *Matthiam Hungariæ* Regem, simul consurgant, & pestem vniuersæ christianitati nociuam exterminent, non prius terminis *Hungariæ* B excessuri, donec destinata perfecerint. Oratores Regii, non nisi circa festum Paschæ, ad *Casimirum Poloniæ* Regem, in *Lanciciam*, reuersi sunt: plurimum fœlices & magna laude digni, quibus & res maximas conficere tributum est, & ex regionibus peste epidimiæ infectis, in quibus periculosissime versabantur, redire incolumes.

Contra quem & fœdus exterminaturi illum ineunt.

Ioanne Grusczinski misere & turpiter mortuo

Die Veneris, octaua mensis Octobris, *Ioannes Grusczinski* Archiepiscopus *Gnesnensis*, vocationi Regis *Poloniæ Casimiri* parendo, *Cracouiam* dum venisset, paucis illic immoratus diebus, quamuis diem præcedentem, & vesperam, vsque in horam secundam, cum necessariis, lætus & iucundus absumpsisset, C post horam tertiam noctis, subito languore inuasus, ad extremum vero valido furore correptus, & in amentiam versus, familiaribus salubria monita, & Euangelicas lectiones, cæterasque exorcisationes, quasi energuminum curaturi, ne quicquam adhibentibus, adeo per noctem illam agitabatur, quousque spiritum in Domo Abbatis *Thinyecensis*, in qua hospitabatur, inconfessus & inuiaticatus, & omnis rationis expers, exhalaret: scandalosam & lubricam vitam, in tribus Pontificatibus ducens, inter Clericos & vulgum, & eos præsertim, quorum Antistes erat, plurimum infamis, vtpote qui nullius quantumcunque enormis patrati sceleris, nec remorsu, D nec conscientia, nec admonitione, omnia sibi ducens pro licito, tangebatur. Talem mortem sortitus, qualem vitam duxerat. Iustissima id consecutus lege, vt qui viuendo obliuiscebatur Dei, moriendo, iuxta beati *Augustini* sentenciam, obliuisceretur sui. Creditum insuper est à nonnullis, tam terribili morte illum obiisse, quod post mortem *Thomæ Strząpienski*, Episcopi *Cracouiensis*, ecclesiam legitimo eius Episcopo, *Iacob* de *Syenno*, potestate Regia & seculari, per vim & iniuriam, exiliato primum, deinde, excluso,

adiuuante illum *Ioanne Luthkonis* de *Brzezye*, Regni *Poloniæ* Vicecancellario, qui sibi in A *Wladislauiensi*, deinde in *Cracouiensi* ecclesiis, successurum (vti contingit) se sperabat, prauo ingressu occupauerat. Quapropter non sine admiratione multorum contigit, vt quorum, ad vexandam *Cracouiensem* ecclesiam, & eius legitimum sponsum, mens erat vna, par quoque foret obitus. Apud *Cracouiensem* enim vrbem, ambo Sacramentis Ecclesiasticis non perfuncti, subito morbo, & ære alieno obnoxii, obierunt: Documentum maximum mortalibus futuri, ne sedes Pontificales praua ambitione introeant. Rixa illico, furor, & contentio, inter germanos Archiepiscopales, *Bartholomæum* Castellanum *Calissiensem* ex vna, & *Nicolaum Koszmider*, Pincernam *Siradiensem*, partibus ab B altera, pro bonis oppidi *Kozmin*, & villis ad illud pertinentibus, exorta est, quæ Archiepiscopus viuens, grandi pecunia, apud *Hinczam* de *Rogow* Castellanum *Sandomiriensem*, pro *Bartholomæo* fratre, spreto & neglecto *Nicolao*, coëmerat, & *Nicolaus Koszmider* ea surripuerat, æquam sibi eorum, non secus, quam patrimonii, contra iura Regni *Polonici*, vendicaturus portionem. Funus Archiepiscopale, prosequente illud extra vrbem *Casimiro* Rege, & vniuersis processionibus vrbis, à nonnullis familiaribus suis, paucis tamen admodum, *Gnesnam* delatum est. Prælatis, & Canonicis *Gnesnensibus*, processionis honorem illi impendere dedignantibus, C in *Gnesnensi* ecclesia parum iustis funeriis, & sepultura humatum. Nec immerito, plurimas enim & enormes, viuens Ecclesiæ *Gnesnensi* intulerat alienationes, tam in decimis, quam in villis. Administratore ad sedem vacantem *Vriele* de *Gorka*, Præposito *Gnesnensi*, & Regni *Poloniæ* Cancellario, electo, Comitiorum insuper die, festo videlicet sancti *Ioannis* Euangelistæ, ad eligendum nouum Pontificem instituto, adueniente, *Iacobus* de *Syenno* Episcopus *Wladislauiensis*, vniformiter à Prælatis, & Canonicis *Gnesnensibus*, quem Rex *Poloniæ Casimirus*, dudum designauerat, & quem *Lucas* de *Gorka* Palatinus *Posnaniensis*, *Ioannes* de *Rythwiani*, Re- D gni *Poloniæ* Marschalcus, *Sbigneus* de *Olyeschnicza* Regni *Poloniæ* Vicecancellarius, Scholasticus *Cracouiensis*, & *Matthias Mossinski*, Capitaneus *maioris Poloniæ*, nomine Regio *Gnesnam* missi, deligi expetebant, postulatus est. Ea tamen postulatio, parum vel nihil sibi contulit iuris vel momenti. Summus enim Pontifex *Sixtus* Papa quartus, literis Regiis rogatus, *Iacobum* de *Syenno*, anticipando Prælatorum & Canonicorum *Gnesnensium* electionem decem & septem diebus, die Veneris, decima mensis Decembris in *Gnesnensem* Archiepiscopum,

1473. *Ioannes de Syenno Episcopus Wladislauiensis in Archiepiscopatum Gnesnensem,*

1473. *Sbigneum vero de Olyeschnicza*, Regni *Poloniæ* Vicecancellarium, pro quo etiam *Casimirus* Rex, scriptis suis intercedebat, die A Mercurii, vndecima Decembris, in Episcopum *Wladislauiensem*, Capitularem electionem prohibens, atque irritans, pronunciauit: non sine Capitularium *Gnesnensium* graui indignatione. Qui pronunciationem ipsam, à *Iacobo Wladislauiensi* Episcopo, & suis fautoribus obtentam, priusquam ad postulationem eius procederetur, præsenserant. Sedit autem *Ioannes Gruszczinsky* in sede Metropolitana, annis nouem, minus decem diebus. In fratres germanos, in *Bartholomæum* tamen, Castellanum *Calissiensem*, enixius lasciuus, quibus studio ardenti Ecclesiastica, & Secularia, Dominia, Magistratus, & beneficia procurabat. Hic, in fauorem *Cracouiensis* Ecclesiæ, in villa capitulari *Rzgow* ecclesiam parochialem, sub titulo *sancti Stanislai martyris* erexit, eique de mensa Archiepiscopali, consensu Capitularium accedente, decimam manipularem in villa *Rakowska wolya*, in dotem perpetuam donauit. Fratrum minorum de obseruantia, in oppido *Lowicz*, Monasterium constituit. Decimas noualium, de quadraginta laneis, in bonis *Pabianicensibus*, Capitulo *Cracouiensi*, item ecclesiæ *Sandomiriensi*, decimas manipulares in villis *Pothworow*, *Pothworowska wolya*, alias *Kozyakali*, *Kassow*, *Kassowska wolya*, *Dlugi*, *Dluska wolya*, *Guthow Guthowska wolya*, & *Czarnoczin*, in claue *Langonicensi* consistentes donatione perpetua donauit & inscripsit.

Sbigneus vero de Olieschnicza in Wladislauiensem succedit.

Continuabant gentes *Polonicæ*, quæ se fratres appellant, in duobus montibus, vt supra diximus, *Modra* videlicet *Gora*, & *Bukowyecz*, quos in *Hungaria* incastellauerant, suum incolatum. Augebanturque indies, & tam incendiis, quam prædis, & homagiationibus, in *Hungariæ* Regnicolas grassabantur. Quam rem detestabilem, cum omnes prudentes abominarentur: non deerant tamen hi, qui illam, vt pote suo ingenio, suoque suggestu conflatam, magnis laudibus gloriabundi efferrent. Verum etsi communes Regnorum Barones, rem huiusmodi, veluti pestiferam, & bellum atrox inter Regna creaturam, dissoluere æstuassent, & conuentui apud *Kyesmarg* diem dixissent. *Matthias* tamen *Hungariæ* Rex, paruam spem in placitationibus reponens, collecto ex mercenariis, & *Hungaris*, *Polonis*, *Bohemis*, *Australibus*, & *Slesitis*, milite, qui non nisi mille ducentos armatos explebat, primum ad montem, qui *Modra* appellatur, circa festum sancti *Nicolai*, hibernale tempus nihili pendens, venit, bombardisque raræ magnitudinis admotis, facile illum defensoribus, qui pauci in eo remanserant, fatigatis, cum Rex in fauciatorum locum integros submitteret, & solus cohortator adesset, expugnat. Et Præfecto eius montis *Ioanne Suchodolski*, de armis *Iaminæ*, vel euadente, vel ex composito dimisso, cæteri omnes in captiuitatem venere. In hac oppugnatione *Nicolaus Czupur*, Voieuoda *Transsyluaniensis*, qui magnum in *Polonos* hostilem animum fertur gessisse, ac frequentius ingeminasse, *non se pœnas inferni, si tantummodo cladem Polonorum vidisset, recusaturum*, obiit.

Matthias Hungariæ Rex, Modragora quam gentes, quæ se fratres appellant, sub auspicio & ductu Polonorum incastellauerant, & prædas multas in Hungaria agebant,

1473. expugnat, & Præfecto e lapso, milites Polonos captiuat.

Eo mente *Modragora* conquisito, & præsidio illi imposito *Matthias* Rex *Hungariæ*, ad alium, qui appellatur *Bukowyecz*, transit, & exercitum ducit. Ibi expugnatio, quod in saxoso, arduo, & abscisso loco, mons situs est, & arte multis propugnaculis munitus, singulis insuper victualibus, quæ obsessis ad vnius anni spacium affatim sufficerent, optime prouisus, difficilior videbatur, manus etiam egregia trecentorum militum illum tuebatur. Verum *Henricus Barzi*, cum duobus fratribus germanis, videlicet *Petro* & *Nicolao*, nobilis de armis *Ciphorum*, montis præfati præfectus, iam pridem à *Mathia Hungariæ* Rege, duobus florenorum millibus corruptus, & montem & milites prodidisse, & *Mathia Hungariæ* Rege, munitionem audacissime oppugnante, bombardas, balistas, & sagittas, cæteraque defendicula, aut occuluisse, aut obseruauisse, proditionem vero excusaturus, vt incolumibus militibus, cum singulis tantummodo vestimentis, armis & equis relictis, abire liceret, pepigisse, montemque dedisse, vniuersaliter insimulabatur: Cuius deditione, parum contentus Rex *Mathias* in maiorem contumeliam deditorum, & suam ampliorem laudem, omnia arma ad se in Castra ferre, & sibi præsentare iussit, nec, enixius à nonnullis rogatus, vt illis gladios saltem relinqueret, deprecari potuit, quin etiam in dedecus amplius eorum, fustem in manus tradens, ferre illos, cum hac obiurgatione iussit. *Ite*, inquit, *in Poloniam baculati, non milites, sed Regis vestri insignes proditores, indigni, qui ferro succingi debeatis.* Præstantiores insuper eorum, ne vnquam contra se militarent, iureiurando astrinxit. Fraudem hanc *Ioannes Vilk* armiger Regius, natione hic *Pomeranus*, sed vir egregius bello & audacia erat, non ferens, apud Oppidum *Krossno* in *Ioannem Suchodolski* irruens, ipsum in suo hospicio gladio transfodit. Cuius rei gratia, dum sententiam damnationis capitis, per *Nicolaum Pyeniazek* Succamerarium *Cracouiensem*, & Tenutarium *Krosznensem*, quod vi hominem indamnatum occiderat, excepisset. Rex *Poloniæ Casimirus*, misso veloci Nuncio, illum ex morte eripuit, *Henricum* vero *Barzi*, & fratres eius, cæterosque authores turpis deditionis captiuauit. Adeo enim turpem A deditionem scriptura firmatam fecerant, vt se neque pro Rege suo *Poloniæ*, neque pro patria Regno *Poloniæ*, vnquam contra *Matthiam Hungariæ* Regem militaturos, sub fide & honore, iureiurando, literis & sigillis, graui & execranda pollicitatione inscriberent.

Bukowiecz, quod montem arte & natura munitum, omnibusque necessariis pro toleranda obsidione prouisum, Henricus Barzi, Matthiæ Hungariæ Regi

turpissimis dedit conditionibus.

Annus hic fuit insignis, in omni *Europa*, & vniuerso Regno *Poloniæ*, sydere solari plus solito efferuescente, & nullas dante pluuias, Comete stella, quæ præcesserat, causante caumata, & penuriam aquarum, adeo vt perennes aquæ verterentur in aridam, & flumina *Poloniæ* principalia, vbique fuerunt permeabilia. Non solum enim circa *Cra-* B *couiam*, *Sandomiriam*, *Varschouiam*, *Ploczkam*, sed & circa *Thorun*, *Visla* erat vadabilis. Fumabant in vniuersis *Poloniæ* Regibus, syluæ, borræ, arbusta, saltus, irremediabili igne, nec ante rescindi flamma poterat, donec ignis etiam radicem arborum voraret. Ex quo vbique fragor ruentium saltuum audiebatur. Apum quoque & aluearioum arbores plurimæ deletæ, segetes exterminatæ siccitate. Et quadrupedum, quæ herbam simul cum sabulo carpebant, stomachum limo implente, mortalitas secuta. Incendia insuper crebra, in *Poloniæ* Regno, plus solito prouenerant. Nam & *Cracouiensis* ciuitas, dum Martis die vigesima sexta mensis Iulii, incendio in Stradomia exorto, cum ecclesiis & Monasteriis S. *Heduigis*, sancti *Bernhardini*, flagrasset, altera etiam die apud sanctimoniales, sancti *Andreæ* igne consurgente, platea canonicalis, item Castrensis, & Monasterium sancti *Andreæ* cum ecclesia flamma consumpsit. Arx etiam *Cracouiensis* ægre defensa. Arserunt & oppida *Wieliczka*, *Conin*, *Belz*, *Chelm*, *Lubomlya*, item ecclesia *Lanciciensis*, cum omnibus curiis Archiepiscopali & Canonicalibus, item Monasterium *Claratumba*, alias *Mogila*, cum omnibus officinis, oppidum *Sandomiriense*, licet frequenter incenderetur, studiosa tamen cura incolarum defensum est. Præsumptum D est *Hungariæ* Regem *Matthiam*, missis incensoribus *Polonis*, & aliquibus religiosis, auro corruptis, huiusmodi incendia effecisse.

Feruore & nimia siccitate annus insignis, item multorum locorum in Polonia conflagratione.

1474. Natalem & ortum Domini nostri Iesu Christi, & dies plures antecedentes, & subsequentes, *Casimirus Poloniæ* Rex apud *Visliciam* oppidum, cum consorte sua *Elisabeth* Regina, egit. Illuc namque ex *Cracouia* (quoniam *noua Ciuitas Korczin* peste epidimiæ infecta extabat) diuertens, aliquos Conuentus in ea, & in *Opatowiecz* tenuit: Subueniri sibi pecuniario subsidio, à militibus, ad manutenendum stipendiarios, pro reprimendo bello, quod indubie ab *Hungaro* incumbere annunciabatur, expostulans. Verum etsi in huiusmodi Conuentibus plura vtilia fuissent decreta, & signanter, vt quilibet miles, militem studiose, & ex proposito occidens, pœnam captiuitatis vnius anni, in fundum turris detrusus, perferret, & pro capite casualis homicidii, centum videlicet & viginti marcas lueret: ad rescindendum audaciam militum, qui increuerant. Item vt milites, iuxta quantitatem bonorum hæreditariorum, in bello quolibet militarent. Vniuersi etiam ad perfunctoriam militiam, nullo metu eos coercente, cum Regem leui penderent, se restrinxerant. Item vt sex grossi, de laneo quolibet possesso Regi soluerentur pro subuentione. Omnia tamen hæc, & plura alia sana consilia, atque scita, per cunctationem Regiam, militumque inobedientiam non ponebantur in executionem.

Tributum pro bello, in quod Hungarus spectabat, reprimendo, Casimirus Rex à suis expetit. Legemque contra homicidas, & vt pro bonorum hæreditariorum qualitate militetur, constituit.

Interim *Matthias Hungariæ* Rex, hostis infestus *Casimiro* Regi, & Regno *Poloniæ*, effectus, quoniam frequenter ab eo affinitas, & amicitia postulata, & tentata, secus cesserat, sex millia armatorum clandestine per syluas, *Poloniam* ab *Hungaria* disterminantes, sub duce *Thoma Tharczi*, *Hungaro*, hærede de castro *Siedmilipi*, in Regnum *Poloniæ* mittit. Qui, quo amplius C *Polonos* falleret (etiam nec tum curam aliquam aut custodiam sui faciebant: quamuis plurima de aduentu hostium ex *Hungaria* accepissent auisamenta) per turmas ingressi, & nocte intempesta oppidum *Zmigrod*, cum scalis aggressi, nullo negocio, oppidanis secure dormientibus, conquirunt. Arcem deinde bombardis quassatam, muro subruto, per deditionem accipiunt, & in vtraque receptaculum & nidum sibi constituunt: oppido & arce nouis fossis & aggeribus, cæterisque propugnaculis, per se & agrestes, quos homagiauerant, communitis, siluis quoque præsidio forti pedestrium, ne concludi arborum dece- D ptione possent, prouisis, in singulas partes in longum & in latum discurrendo impune, oppida *Iaszyel*, *Brzosthek*, *Koluczicze*, *Fristhad*, *Dabowdzyal*, *Duklya*, & villas prope ducentas, incendio consumunt. Oppidum insuper *Pilzno*, populosum ea tempestate, & in diuitiis opulentum, prohibente Rege, ne se pactione, datis quadringentis florenis, ab hoste redimeret, incensum & solo æquatum: populus vtriusque sexus præfatorum oppidorum, impuberibus & senibus interfectis, in *Hungariam* Captiuus ductus, Oppidum *Kroszno* obsidione vallatum,

Irritatus negata affinitate Hungariæ Rex Matthias, Duce Tharczi, militibus missis, nocte Zmigrod oppidum & Castrum capit. Ibique receptaculo sui instituto exurit & vastat Montana: pluribus oppidis & villis prope ducentis incensis. Inter quæ & Pilznam, tunc oppidum diues & populosum,

in

1474. in ſpem proditorum, qui illius portas iam hoſtibus aperuerant, item & Caſtrum *Golyeſch*, ab hoſtibus nocte integra impugnata, à *Polonorum* militibus egregie defenſa ſunt. *Caſimirus Poloniæ* Rex tot malis permotus, vniuerſas terras ad arma conſurgere mandat. Verum illæ multorum annorum pace, deliciis, & mollicie languidati, hybernali inſuper tempore eos qualificante, tardiſſime in eam expeditionem conſurgendo, villas Eccleſiaſticas deuorare contenti, excluſis earum colonis, ſub tectis eorum longo tempore deliteſcebant, & interim hoſtes libere, nullo repugnante, ad prædas, cædes & incendia circumquaque graſſabantur. Caſtrum etiam Epiſcopi *Cracouienſis Muſchina*, ab altero exercitu *Matthiæ* Regis *Hungariæ*, ob paucitatem defendentium, pacto deditum eſt.

& Caſtrum Muſchina deditum Polonis reſiſtentiam opponere cunctantibus.

Priusquam autem bellum præfatum ſerpere cœpiſſet, Prælati & Barones *Hungariæ*, gliſcens malum ſedaturi, miſſis ad Prælatos & Barones *Poloniæ* frequentibus Nunciis, Conuentum deprecabantur. Quo impetrato, deſignati fuerunt ad illum per *Matthiam Hungariæ* Regem, qui conſtanter, ſed vafre, negabat ſe agro *Polonico* bellum intuliſſe, *Gabriel Tranſyluanienſis*, *Oſzwaldus Zagabienſis*, Epiſcopi, *Emericus Diak* de *Zapola*, Comes *Scepuſienſis*, *Ioannes Pancratius*, Palatinus *Tranſyluanienſis*, *Georgius Quinque eccleſienſis*, & *Caſpar Scepuſienſis*, Præpoſiti. Deputauit & *Caſimirus Poloniæ* Rex, ſuos, videlicet *Iacobum* Archiepiſcopum *Gneſnenſem*, *Ioannem* Epiſcopum *Cracouienſem*, *Dobeslaum Kmitha* Caſtellanum *Lublinenſem*, & *Ioannem* de *Rithwyani*, Regni *Poloniæ* Marſchalcum. Sed dum *Pannonici* Oratores in *Lubocza*, vbi & *Matthias Hungariæ* Rex erat, & *Polonici* in *Sandecz* ſtando, de ſaluis conductibus, & eorum inefficacia, iurgando tempus tererent, multa mala, cædes, & incendia ſecuta ſunt, inſidiæque ſuſpectæ, Conuentum noſtrorum cum *Pannoniis* impediebant, quibus Barones *Poloniæ* nectendos, vulgus fabulabatur. Interdum omnibus pariter, interdum ſoli Marſchalco, hoc malum minabatur. Sub quo tempore *Matthias Hungariæ* Rex, vnum ex Legatis ſuis, *Oſzwaldum* Epiſcopum *Zagrabienſem*, & pleroſque de his, qui in ſuo exercitu ducebant ordines, quaſi cum *Polonis* ſentirent, in *Lubocza* captiuauit. Tandem dum apud antiquam villam *Hungariæ* apud *Schramouicze Poloni* ex more conueniſſent, pax perpetua inter Regna reformata eſt, die Lunæ vigeſima prima menſis Februarii, captiui redditi, caſtra interrepta, videlicet *Zmigrod* & *Muſchina* reſtituta, damna hinc inde compenſata, cum *Wladislao* Rege *Bohemiæ*, & Regno, triennalis treuga inſcripta. *Polonicus* exercitus, tyrannide ſæua, in ædes ſacras, & bona Eccleſiaſticorum debacchatus, nulla re memorabili geſta, ad proprios Penates, onuſtas habens ex præda pauperum Quadrigas, rediit.

Poſt varias altercationes

tandem pax perpetua inter Matthiam Hungariæ, & Caſimirum Poloniæ Reges, eorumque Regna firmatur. Cum Wladislao vero Bohemiæ Rege induciæ triennales concluduntur.

In *Vislicienſi* oppido, *Caſimiro Poloniæ* Rege ſtante, venerunt ad illum *Stephani* Voieuodæ *Valachiæ* Nuncii notabiles, ſabbato poſt Epiphaniæ octauas, *Stephanus Thurkulacz*, & alii, per quos denunciabat, Voieuodam *Beſſarabiæ Radulonem*, hoſtem ſuum, *Turcorum* etiam ſubſidio auctum, ſe profligaſſe, vxoremque ſuam & duas filias, & omnem Theſaurum in caſtro *Dabrouicza*, in quo *Radul* confugerat, & inde clam effugerat, abſtuliſſe, & maiorem partem ſuorum Dominiorum poſſediſſe. In quorum omnium teſtificationem, viginti octo banderia, hoſti detracta, *Caſimiro* Regi die Solis, ſexta decima menſis Ianuarii præſentauit. Sed denunciationem tantæ denunciationis, & læticiæ, ſuperueniens poſt triduum Nuncius alter fœdauit, referens *Caſimiro* Regi, *Radulonem Beſſarabiæ* Voieuodam, auxiliantibus ſibi *Turcis*, & *Beſſarabiam* recuperaſſe, & Præfectos caſtrorum, quos *Stephanus* inſtituerat, Caſtris conquiſitis trucidaſſe, & agrum *Valachicum* in magna parte igne populaſſe: petens, vt *Stephanum* Voieuodam, rebus ſuis diffidentem, *Polonici* exercitus auxilio reficeret. Miſſus itaque extemplo, ad illius ſuffragium, *Podolienſis* terræ, ſub Duce *Michaële Buczaczki*, Capitaneo *Snyathinenſi*, exercitus, miſſi & alii duo Oratores, *Dobeslaus Biſzowski* Caſtellanus *Belzenſis*, & *Ægidius Suchodolski*, qui vtrumque Voieuodam, æquis conditionibus pacem accipere inducerent. Sin minus, induciis bellum ſuſpenderent; quo facilius Voieuoda *Moldauiæ Stephanus*, *Caſimiro* Regi *Poloniæ*, contra *Hungarum* auxiliaretur. Sed hi, *Stephano* Voieuoda *Moldauiæ*, apud Curiam *Waſzwli* offenſo, mandatis Regiis expoſitis, quæ illi fuerunt gratiſſima, intelligunt illius mentem ad pacem cum *Radulone* ineundam qualificatam non eſſe, non quod æquas conditiones acceptare nollet; ſed quoniam *Radul Turcorum* manibus, omnibus Caſtris ſuis conſignatis, ex eorum arbitrio & nutu dependens, nihil ex ſuo agere poterat, aut audebat, in alieno iure conſiſtens, *Stephanus* Voieuoda, cum omnium gentium ſuarum copiis, apud præfatam curiam *Waſzwli*, nulla arte, aut naturali ſitu, munitam, cum vxore & filio filiaque conſiſtens, ne *Turci* cum *Radulone* terras ſuas irrumperent, forti reſiſtentia prouidebat: vxorem & filiam *Radulonis* detinens, apud *Sochaczouiam*, in captiuitate.

Stephano Voieuoda Moldauiæ per Nuncios Caſimiro Poloniæ Regi denunciante, quod Radulonem Palatinum Beſſarabiæ, auxilio Turcorū auctum, profligaſſet, & duas filias cum vxore illius captiuaſſet, ſuperuenit alter Nuncius, Beſſarabum ſua recuperaſſe, & Valachiam vaſtaſſe nuncians. Mittitur itaque à Rege Caſimiro Valacho ſubſidium, vna cum Oratoribus pacem inter ipſos Palatinos compoſituris.

Recedens ex *Vislicza Caſimirus Poloniæ* Rex, primum in *nouam Ciuitatem Korczin*, deinde in *Opathowyecz*, confluentiam exercituum ſuorum illic opperiturus, conceſſit. Vbi die Solis, ſexta Menſis Februarii, venerunt ad ſuam Serenitatem, duo *Venetorum* Oratores, videlicet *Paulus* dictus *Omnibene*, & *Antonius*, qui dono non contemnendo, Stamine Adamaſcino, aureis filis per totum intexto, Regi *Caſimiro* oblato, petita amicitia, & beneuolentia Regis, alter petebat ſe *Capham*, vt exinde *Huſzenkaſchen* adiret, res Catholicorum apud illum promoturus, alter *Moskwam*, quædam negocia ſummi Pontificis, illic apud Principem *Moſchouiæ* acturus. Vtrique mos geſtus, & comites ſecuritatis, conceſſi. Venit & ſub eo tempore *Catherinus Zeno Venetus*, vir induſtrius & nobilis, ad *Caſimirum Poloniæ* Regem, ab *Huſſenkaſchen Perſarum* Rege, cum legatione & literis, in *Chaldaico* ſcriptis, miſſus. Summa legationis & literarum hæc erat. *Vt Caſimirus Poloniæ Rex, contra Machumeth Turcarum Cæſarem, hoſtem fidei Chriſtianæ, à ſe aliquoties victum, cum cæteris Catholicis Regibus & Principibus, primo vere conſurgat: certus exiſtens ipſum Huſzenkaſchen, cum decem centenis millibus armatorum, pro Turci exterminio venturum.* Similem quoque legationem idem *Catherinus Zeno*, qui apud *ipſum Huſzenkaſchen* trienio Legatus *Venetorum* morabatur, & præſens erat, quando *Huſſenkaſchen Turcorum* Cæſarem, apud oppidum *Herſurſan*, in die ſancti *Laurentii* profligauit, ad ſummum Pontificem, item ad Reges *Franciæ*, *Napuliæ*, & *Hungariæ*, item ad Dominium *Venetorum* habuit. Quem *Caſimirus Poloniæ* Rex, honoratum & donatum, in *Hungariam* deduci procurauit. Habuit etiam idem ſecretiſſimam ad *Caſimirum Poloniæ* Regem legationem. *Habet*, inquit, *Cæſar Huſſenkaſchen, pulcherrimas duas filias, ex Catharina Trapenſuntini Imperatoris filia ſuſceptas, harum tibi maiorem natu offert vnam deſponſare filio, baptiſmo Chriſti per prius abluendam. Dotem vero cum ea offert omne Græcorum Imperium, non prius per te ſuſcipiendum, donec & Conſtantinopolim, & omnem Græciam tibi pacificam, & à Turco liberatam, effecerit. Offert inſuper contra Hungariæ Regem Matthiam, omnes ſuos ſumptus & potentiam, pacificum te & filios tuos, in Pannonico, & Bohemico, Regnis, quæ Matthias occupare iniuſte nititur, effecturus.* Hæc tam amiciſſima oblatio, nihil penſi habere, apud *Caſimirum Poloniæ* Regem, viſa eſt, nec aliud ad illam reſpondit, niſi *per proprios Nuncios ſe Huſſenkaſchen reſponſurum.*

Venetorum duo Nuncii alter ad Huſſenkaſchen Perſarum Regem, alter ad Ducem Moſchouiæ eunt.

Huſſenkaſchen vero per ſuum Nuncium Caſimirum, & alios Catholicos Principes, contra Turcam ad bellum ſolicitat: offerens ſe & ipſe cum potentia ſua venturum.

Hebdomadis aliquot *Caſimirus* Rex *Poloniæ*, ſtatiua apud *Opathouiecz* agens aduentum exercitus ſui, qui pigre ægreque, torporem & ſegniciem in vultu & factis præferens, procedebat, item aduentum *Tartarorum* ex *Lithuania* opperiebatur: At exercitus *Polonicus*, in villis & bonis Eccleſiaſticis ſe includens, adire Regem *Caſimirum*, licet frequentibus Nunciis requiſitus Regiis, cunctabatur, grandi & hoſtili tyrannide bona Eccleſiaſtica vaſtare, diripere, & funditus delere, contentus, nullam repreſſionem hoſtibus, aſſidua in ſpolia graſſantibus, adhibebat. Nonnulli etiam in domibus ſedendo, vicina bona eccleſiaſtica, & Cmethonum eorum, in ædes & Curias inferebant. Ad ſanctimoniales quoque in *Busko* plerique, & ſignanter *Iacobus Snopkowski*, de Domo *Rawa*, *Nicolaus Suchodolski* de Domo *Ianina*, & *Albertus Mantowski*, de Domo *Sulima* de terra *Lublinenſi*, irruperant, & ipſas multis ſpoliis & iniuriis affecerant, adeo, vt addubitabatur, plura ne mala hoſtes an proprii Regno *Poloniæ* inferrent. *Caſimirus* inſuper Rex, quoniam mala huiusmodi nulla animaduerſione caſtigabat, pluraque millia ſtipendiariorum habens, ocioſus apud *Opathowyecz* ſedebat, & ſuggillabatur â propriis, & ab hoſtibus ludibrio habebatur. In *maiori* inſuper *Polonia*, omnia bona Eccleſiaſtica, milites, quamuis nec dum domo egreſſi, vaſtabant, ſpoliabant, & diripiebant.

Milites Poloni bona eccleſiarum ſpoliant ac vaſtant

grauius quam hoſtes Caſimiro Rege nullam animaduerſionem faciente.

Pace perpetua, apud *antiquam villam*, & *Schramouicze*, ſiue reformata ſiue confecta, *Caſimirus Poloniæ* Rex exercitu licenciato, & ſtipendiariis ſolutis, in quos magna vis, nequicquam expenſa eſt, quoniam & ſtipendiariorum numerum non contemnendum *Stiborius Thowaczewski*, Regni *Bohemiæ* Cancellarius adduxerat, & ipſe perſonaliter cum ſuis in auxilium Regi *Caſimiro* venerat, in *nouam ciuitatem Korczin* venit, & caſtra *Zmigrod* & oppidum ac *Muſzſchina* ab *Hungaris*, Dominis eorum, iuxta fœdus ictum reſignata. Multi tamen ex *Raſcianis* & *Hungaris*, dum reſignato præſidio *Zmigrod*, in *Hungariam* reuerterentur, ab agreſtibus in ſyluis violati, & obtruncati ſunt: inſimulati, quod pace confecta, nouis ſpoliis in *Polonos* fuiſſent graſſati. Hæc autem pacis inter Reges confectio, Primoribus terræ *Tranſyluanienſis*, qui vſque ad *Caſimirum Poloniæ* Regem in *Opathowyecz* venerant, ſe & terram *Tranſyluanienſem*, & omnia ſua *Caſimiro* Regi dedentes, amaras excuſſit lachrymas, & anxietates immenſas. Spe enim pleni aduenerant, auxilia gentibus & pecuniis laturi *Caſimiro* Regi, ſi in bello contra *Hungarum*, infeſtum illis tyrannum, perſeuerandum duxiſſet.

Pace inter Polonum & Hungarum confecta exercitus dimittuntur

cum dolore Tranſyluanienſium: qui ad Caſimirum Poloniæ Regem ſe & ſua illi dedentes, fruſtra venerant.

Bello

1474.

Petrus Komorowski, ſeptem arcibus, quas in Hungaria acquiſiuerat, amiſſis acceptisque octo millibus florenorum, à Matthia Hungariæ Rege, in Poloniã rediit.

Bello *Polonico Matthias Hungariæ* Rex exoneratus, in *Petrum Komorowski*, genere *Polonum*, de nobilitate *Ciphorum*, quod ſibi ſemper videbatur, inviſus & ſuſpectus, & ad nouandum res, ad bella quoque inteſtina, in *Hungaria* excitanda (multos enim habebat in *Hungaria*, qui ſecum ſentiebant) procliuus, & quod ſecundo genitum *Caſimirum* Principem, Regis *Poloniæ Caſimiri* enixe, dum *Pannoniis* relictis, in *Poloniam* reuertebatur, omnifariam adiuuaret, Caſtrisque & Commeatibus exciperet, omnesque arces ſuæ poteſtatis quas in *Hungaria* obtinebat, traditurum ſe vltro, *Caſimiro* ſecundo genito offerret, arma mouit. Et fortaliciis *Rozemberg, Hradek, Sobinyecz, veteri caſtro*, & *ſancti Mikluſch*, acceptis, quæ ſibi iuſſione *Petri Komorowski* aperiebantur, quaſi amico & Regi, caſtra *Likaua*, & *Oraua* vallauit: expugnaturus ea, quacunque arte, dolo, & ingenio. Quæ tandem *Matthiæ* Regi fuere (nullos enim, quamuis in arduis & excelſis montibus ſita, defenſores habebant) pacto dedita, *Petrus* enim *Komorowski*, qui ſe cum vxore & paucis in *Oraua* concluſerat, veritus, ne viuus in *Matthiæ* Regis poteſtatem veniret, receptis, à *Matthia* Rege, octo tantum millibus florenorum, caſtrum *Oraua* dedidit, & cum omni ſuppellectili in *Poloniam* ſe reduxit: eadem facilitate, ſeptem Caſtris inſignibus, apud *Hungariam* amiſſis, qua illa quæſierat.

Inter Henricum Poſdziebraczki Koſlenſem & Monſterbergenſem, ac Venceslaum Ribnicenſem, ardet bellum, & oppidum Plczina Ducis Ribnicenſis, à Bielikone, per Matthiam Regem Hungariæ, Ribnicenſi Duci in auxilium, vt petebat, quem poſtea repudiauit, miſſo, obſeſſum pacto, vt liceret Venceslao Duci Ribnicenſi adire Matthiam Hungariæ Regem, & obtinere veniam, reconciliationem & Plczinæ reſtitutionem, dedita.

Exarſit interim ſubito aliud bellum in vicinia. *Henricus* enim *Poſzdzyebraczki* Dux *Koslenſis*, & *Monſterbergenſis*, pluribus ſpoliis, & iniuriis, à *Venceslao* Duce *Ribnicenſe*, præter demeritum læſus, non valens ſua, & ſuorum ferre damna, oppidum *Plczina* obſidione vallat, propugnaculis coarctat. At *Matthias Hungariæ* Rex bellum contra *Caſimirum Poloniæ* & *Wladislaum Bohemiæ*, Reges, arte & ingenio concitaturus, à *Venceslao Ribnicenſi* Duce, ad defendendum ſe, tanquam Ducem partis ſuæ, imploratus, *Ioannem Byelik Sleſitam*, cum duobus millibus gentium, ſibi in ſubſidium transmittit. Sed interim *Venceslaus Ribnicenſis* Dux, pœnitentia acta, quod ſe infido Regi in tutelam tradidiſſet, *Bielikonem* in *Plczina* venientem, iuxta promiſſa non ſuſcipit. Sed *Plczina* locata & prouiſa, in *Oſſwyaczim* ad *Iacobum Dabienski*, Palatinum *Sandomirienſem*, & Capitaneum *Cracouienſem*, iuxta atque fidele diuerticulum, ſe contulit: *Byelik* autem ſe deluſum videns, propugnacula tamen à gentibus Ducis *Henrici*, ob metum ſui aduentus deſerta, intrat, *Plczinamque* obſidere non ſecus, quam hoſtis, cæpit. Cui cum auxiliaretur nemo, & defenſores carerent propugnaculis, quibus hoſtes arcere & propellere poſſent, *Plczina Byelikoni* eo pacto, *vt liceret Venceslao Duci Ribnicenſi adire Matthiam Hungariæ Regem, & obtinere veniam, reconciliationem & Plczinæ reſtitutionem*, dedita. Ex qua, cum gentes *Byelikonis*, in numero trecentarum perſonarum, in *Oſzwyaczimenſi* terra agerent prædas, à gentibus Regiis profligatæ ſunt, & omnis præda erepta, centum capti, reliqui aut deſiderati, aut fugati.

Cuius gentes prædas in Oſſwyaczimenſi terra agentes, per milites Caſimiri profligantur.

Ioannes Zeganenſis Dux magna clade ſpoliisque & incendiis, non ſine tamen ſuo malo, maiorem Poloniam afficit: authore & inſtigatore Matthia Hungariæ Rege.

Exarſit & aliud in *Poloniam maiorem* bellum. *Matthias* enim *Hungariæ* Rex, omnifariam *Caſimirum* Regem, & Regnum *Poloniæ* laceſſiturus, *Ioannem Zeganenſem* Ducem, data pecunia, quantumcunque is petebat, in id bellum ſubornat: quem ſuapte ſponte, & furiæ fratricidales, germanum enim proprium *Henricum*, conquiſito ſub eo *Zegano*, impius occiderat, & dementia naturalis, qua agitabatur, qui omnem patrimonii ſui ſortem, Ducatum *Zeganenſem*, Marchionibus *Miſſnenſibus* nuper vendiderat, impellebat. Is, collecta quatuor millium manu ex militaribus *Sleſiæ*, inter quos erant cerdones, ſutores, farctores, cæterique mechanici, ex *Wratislauia* illum ſecuti, & *Wratislauienſium* bombardis, iuſſu *Matthiæ* Regis *Hungariæ*, ſibi traditis, adiutus, *Odra*, apud *Stinauiaz*, vado quodam, & per pontem ſuperato, *Caſimiro* Rege *Poloniæ* cunctante, & rem, vt vanam, licet ſibi per ſuos amicos denunciabatur, vt ſui moris eſt, contemnente, in oram *Wſchouenſem*, quaſi propriam, contra *Poloniæ* Regem proſecuturus iniuriam, irrupit, & oppidum *Wſchoua*, certus de proditione, vehementer ab omnibus partibus impugnare cœpit. Sub quo tempore, licet proditores ab eo ſubornati, oppidum *Wſchoua*, in locis duodecim incendiſſent: prouidentia tamen Ciuium, incendium extinctum eſt, & hoſtes à muris ſtrenue, cum magna ſua clade, & ignominia repulſi. Quo dolore permoti, nec audentes vlterius progredi, conſumptis igne Territorii *Wſchouenſis*, optimis & pulchre ædificatis villis, ad tabernam, quæ *Czartoua* dicitur, ſe reduxerunt, medio milliari a *Glogouia*. In qua caſtris poſitis, excurſiones in *Poloniam* faciebant, & prædas in caſtra referebant, omnibus militaribus *maioris Poloniæ*, in metum & cunctationem verſis, præter ſolum *Petrum Guniczki* genere nobilem de Familia *Pruſſi*, qui ſolus & vnicus, cum triginta familiaribus, in trecentos hoſtes, ſpolia agentes, irruens, & omnem illam multitudinem, cum ſua paucitate proſternens, in reliquum exercitum hoſtilem, qui in curribus ſe continebat, parum prouide irruens, concluſus quadrigis, & ab hoſtibus vndique circumuentus, glorioſam & notabilem mortem, paucis de ſuis euadentibus, oppetiit. Proceſſu deinde dierum, dum *Ioannes* Dux *Zeganenſis*, munitionem, vocatum *Kopanicza*

1474.

nicza oppugnaret, temere flammis, quæ fortalicium vorabant, ſe ingerens, adeo vſtus, vt vix per ſuos ereptus, & in caſtra ſit ſemianimis reportatus, nunquam deinceps priorem valetudinem, recuperare potuit. Sed & omnis exercitus ſuus, Ducis ſui caſu, adeo perterritus eſt, vt repentino metu actus, non ſecus, quam lethargicus, ageretur. Et in fugam ſe proripiens, ſubitoque in loca varia diffugiens, diſſolutus eſt. *Maioris Poloniæ* Barones, & milites, quorum *Lucas* de *Gorka Poſnanienſis*, *Stanislaus* de *Oſtrorog Caliſſienſis*, Palatini, & *Matthias* de *Moſzyn*, Capitaneus *maioris Poloniæ*, erant principales ductores, cum exercitum de duodecim millibus adunaſſent, & plures hebdomadas circa oppidum *Caſthen* & *Wſchowa* caſtra tenuiſſent, non tamen hoſtibus, ſub eorum præſentia, villas Regni *Poloniæ* adeo, vt fauillæ in eorum vultus reciderent, longe lateque cremantibus, fecerunt aliquam reſiſtentiam, vel oppoſitionem. Tanta eorum erat puſillanimitas, vt ſexingentæ conſumptæ ſunt, & prædæ ingentes abactæ. Inſimulabanturque Primores exercitus, clandeſtina cum hoſte habere commercia: poſtquam vbique eorum villis ab hoſte parcebatur. Sed & in exercitu *Polonico* ſtuprationes virginum & matronarum, quas propriis eripiebant Colonis, deſolationes & ſpoliationes Eccleſiaſticorum bonorum, cæteraque enormia ſcelera, nemine prohibente, committebantur. Ex quo nimirum factum eſt, vt exercitus ille, pluribus ſceleribus fœdatus, nulla re memorabili geſta, propriis non alienis, aut hoſtilibus, vaſtatis, in pœnates proprios, ridendus à ſingulis, non hoſtilia, ſed propria ſpolia referens, reuerteretur. Culpa omnis in *Lucam* de *Gorka Poſnanienſem*, *Stanislaum* de *Oſtrorog Caliſſienſem*, Palatinos, cæterosque primores Barones referebatur.

Nicolaus Thungen

Caſtra Elsburg, & Scheburg, totumque Epiſcopatum Varmienſem ſibi ademptũ occupat.

Sub eodem tempore *Nicolaus Thungen*, fauentibus ſibi Militaribus & Ciuitatibus *Pruſſiæ*, & ſignanter nonnullis ex oppido *Gdansk* Conſulibus, Tenutariisque Caſtrorum, *Elsberg* & *Scheburg*, corruptis, præfata duo caſtra reſidua *Elsberg* & *Scheburg*, fraude & dolo, quamuis ea Ciues ad fideles manus vsque ad deciſionem Papæ ſeruanda & cuſtodienda ſuſceperant, in ſuam redegit ditionem, totumque Epiſcopatum *Varmienſem*, & eius Caſtra & ciuitates ex tunc occupauit, tuendo ſe à cenſuris, per *Andream Oporowski*, verum & vnicum *Varmienſem* Epiſcopum, & Prouiſum Apoſtolicum, per ſubterfugia appellationum, vt eius temeritas, & audacia, ac contumacia, priorem Regni *Poloniæ* nitorem, de *Pruſſia* habitum, interpellando fuſcaret, *Caſimirus Poloniæ* Rex, etiam hoc vulnus curaturus, ex *maiori Polonia* in *Pruſſiæ* oram deſcendens, apud *Thorun* egit conuentum. Cuius præſentiam *Nicolaus Thungen* pertimeſcens, ex Caſtris nusquam diſcedere, nec ad Conuentum *Thorunenſem*, etiam ſub ſaluo conductu Regio, venire auſus. *Caſimirus* vero Rex epidimiæ morbum, qui iam ſerpere notabiliter apud *Thorun* & in vicinis cœperat, quique poſtea vehementius ſe & illic, & in *Maſouiæ* oppidis, & vicis plerisque diffuderat, vt dignum erat, perhorreſcens, paucis illic compoſitis diſceſſit, & pro die ſancti *Viti* apud *Piotrcouiam* Conuentionem Regni generalem tenuit.

Caſimirus Rex Poloniæ Wladislao filio Regi Bohemiæ, & viginti quatuor aureorum millia, & gentium auxilia contra Matthiam Hungariæ Regem mittit.

In qua auditis Nunciis filii ſui *Wladislai Bohemiæ* Regis, videlicet *Stiborio Towaczowski*, *Bernardo Byerka*, & *Alberico Sokolowski*, qui & neceſſitates, defectusque quamplurimos Regis & Regni *Bohemiæ* exponebant, & aſſiduo grauique bello ſe à *Matthia Hungariæ* Rege, per oppugnationem caſtrorum & ciuitatum in *Morauia* premi aſtruebant: petentes ſibi auro & gentibus, ſubuentum iri. Audita itaque earundem neceſſitatum ingeminatione, per *Ioannem Rupowski* Magiſtrum curiæ facta, viginti quatuor millia aureorum, ad ſoluendum debita, filio ſuo miſit. Vniuerſo vero Regno *Poloniæ* generalem expeditionem, non filio tantum Regi *Bohemiæ*, & Regno, ſed & *Frederico Romanorum* Imperatori, contra *Matthiam Hungariæ* Regem, qui vniuerſam *Auſtriam* cædibus, flammis, & ſpoliis compleuerat, ſed & Imperatore Conuentum, apud *Auguſtam* agente, ſuburbia *Auguſtæ* incenderat, nemine eum proſequente aut repellente, auxilia armorum laturus.

Caſimiro Poloniæ Rege, delectum contra Regem Hungariæ Mathiam habente.

Conſummatis rebus publicis, apud *Pyotrcouienſem* Diætam, cum magis libuiſſet, variatis ſententiis, arma per ipſos tractare, vniuerſis, quam collatione pecuniali facta, belli negocia in ſtipendiarios transfundere, ne ocio deliteſcentia corpora, in molliciem & ignauiam ſoluerentur. *Caſimirus Poloniæ* Rex, creato in *Lublinenſi* terra nouo Palatinatu, creſcente illa Prouincia & latius ſe diffundente, *Pyotrcouia* egreſſus, imperata vniuerſis terris Regni ſui expeditione, & vt ſinguli pro feſto aſſumptionis glorioſiſſimæ virginis *Mariæ*, apud oppidum *Mſtow* exercitualiter conuenirent, euocatis etiam in hanc expeditionem *Lithuaniæ* Boiaris, Aulicis & *Thartaris*, ſolus ipſe ad oppidum *nouæ Ciuitatis* diuertit: de neceſſitatibus futuri belli prouiſurus. Interim illi triſtis Nuncius, quinque vicibus *Martini Gaſtolthouicz*, Capitanei *Kiiouienſis*, allatus eſt, ſignificans *Tartarorum exercitus, iniuſſu ſui Cæſaris, ſub Duce Aydor, filio Eczigeri, congregatos adueniſſe: terras Regni, & Ducatus magni Lithuaniæ, hoſtili animo irrupturos: petens ſibi ad eorum repreſſionem, quam ſe vltronee exhibebat effecturum, gentibus & pecuniis ſubueniri.* At *Caſimirus* Rex *Poloniæ*, vt ſemper erat animi ad diſſimulandum & negligendum proni, denunciationi tam periculoſæ

1474.

culoſæ fidem non adhibens, illam pro ocioſa duxit, vt non ſolum *Martino Gaſtolthouicz* auxilia poſtulata non mitteret, ſed nec *Podoliæ* & *Ruſſiæ* terras, vt ſibi à *Tartarorum* inuaſione, fuga & latitatu conſulerent, præmuniret. Itaque & militibus & agreſtibus, in terris ſecure quieſcentibus, & domeſtico labore meſſura videlicet frugum, occupatis, ſub præfati *Aydor* filii *Eczigeri* ductu, *Tartarorum* vilis & contemnendus exercitus, vix ſeptem millia gentium male armatarum habere exiſtimatus, repente in terras *Podoliæ* & *Ruſſiæ*, circa feſtum ſancti *Ioannis* Baptiſtæ irruit, & cladem ingentem circa *Camienyecz*, *Halicz*, *Glinyani*, *Dunaiow*, *Gołegori*, *Zberaſzicze*, igne, cæde, & omni vaſtationis genere egit. Cuius tanta, ſceleribus Deum prouocantibus, ferebatur magnitudo fuiſſe, vt per centum milliaria in longum, per triginta vero in latum fuerit, nemine defenſionem opponente, protenſa. Multa millia vtriuſque ſexus hominum, non ſolum de agreſtibus, ſed & de nobilibus, propter inſperatum eorum aduentum, quem nec *Caſimirus Poloniæ* Rex, licet tempeſtiue, vt præmiſimus, quinque denunciationibus auiſatus, nec Capitaneus *Kiiouienſis Martinus Gaſtolthouicz*, curauit notificare, in perpetuam ſeruitutem ſunt deducta, & venundata. *Podoliæ* regio in ſingulis fere ſuis locis, ab homine vſque ad pecus, deſolata, gemitus & ploratus in ea, & aliis *Ruſſiæ* locis, ſuorum charorum mortes & abductiones, ab his, qui reſidui erant, deplangentium, & ſuos Principes atque rectores execrantium, vſque ad altiſſimi pertingens thronum, audiebatur. Interim iuſta forſitan efferuens rabie, vt niterentur ſibi de alio Principe prouidere, videntes, ſe non ſolum ab ope, ſed etiam omni ſpe deſtitutos. *Gregorius Leopolienſis* Eccleſiæ Antiſtes, ſeipſum & ſuos nonnullos mercatores, qui à facie *Tartarorum* diffugierant, in oppido ſuo & arce Archiepiſcopali *Dunaiow* ægre tutatus eſt. *Swinka* miles fortalicium ſuum *Pomorzani*, egregie, non niſi cum ſex perſonis, defendit. Alia munitio *Lithwinow*, *Michaële Buczacki* conſiſtere in ea non auſo, à *Thartaris* incenſa, caſtrum *Zberaſz*, ab illis expugnatum, Duciſſa capta, Dux ipſe, *Iwan* nomine, videns arcis expugnationem, & coniugis ſuæ captiuitatem, *Samſonis* animo induto, in quo ipſe cum ſuis omnibus, & plurimis *Thartarorum*, iam arcem & turres eius poſſidentibus, duobus tamen filiis, & duabus filiabus euadentibus, incendio conflagrauit. Captus fuit filius ſuus natu minor, ſed vnus ex *Ruthenis* agreſtibus, dum iam ad *Thartarorum* duceretur exercitum captiuus, captiuatore virili animo occiſo, captiuum eripuit. De cuius occiſione maximus illico fuit in caſtris *Thartarorum* (erat enim vnus ex Primoribus) gemitus & vlulatus. Inſequebantur illos gentes terrarum, *Podoliæ*, *Leopolienſis*, & *Belzenſis*, cum ſuis Capitaneis, *Paulo* videlicet *Iaſzienski* Regni *Poloniæ* Vicetheſaurario, *Belzenſi*, *Raphaele*, *Iaroslawski*, Capitaneis, in non contemnendum exercitum coactæ, vltra *Camyeniecz*. Sed *Thartaris* id ſuſpicantibus, de ſuis quoque viribus diffidentibus, & ob id peruicaci tranſitu diffugientibus, occidendo ſenes & imbecilles, adeo, vt cadaueribus iter conſtratum eſſet, & fœtor atque horror perſequentes inuaderet. Caſſus fuit omnis inueſtigantium labor, præſertim poſtquam *Lithuanicum* exercitum, cuius Dux *Czarthoriyski*, & *Martinus Gaſtolthouicz*, Capitaneus *Kiiouienſis*, fuerunt Ductores, in propria *Polonis* non expectatis, dilapſum eſſe, & pleroſque *Poloniæ* milites formidine percullos conſtabat. Inſimulabantur inſuper *Lithuaniæ* Barones, eam cladem, miſſo *Glinski Rutheno* Duce, cum muneribus ad *Thartaros*, terris *Ruſſiæ* & *Podoliæ* procuraſſe, & *Tartaris* dum reuerterentur, omnem beneuolentiam præſtitiſſe. De quo etiam illos *Tartarorum* Imperator publice & notorie inſimulabat.

Thartari ex Regno ingentes prædas agunt,

Idque vt fertur authoribus Lithuanis.

Emerſit illico & aliud æque grande malum, par quoque calamitas. *Turcorum* enim Cæſar *Mahumeth* omnes arces & munitiones in *Beſſarabia*, & *Montania*, tradente ſibi vltronee *Beſſarabiæ* Voieuoda *Radulone*, occupans, & in ſuam poteſtatem redigens, in tantam ſubito arrogantiam ſe extulit, vt Nunciis ad *Stephanum* Voieuodam *Valachiæ* miſſis, imperioſe illum requireret, *quatenus illi Byalogrodum & Kiliam reſignaret, tributum quoque neglectum, in præſens, & in futurum exolueret, pro hoſte illum, ſi ſecus ageret, habiturus. Sciturus quoque illum propediem venturum, & loca ipſa potenter, eo inuito, conquiſiturum.*

Turca arcibus Beſſarabiæ acceptis,

ad Stephanum Palatinum Valachiæ ſuperbum mittit Nuncium.

Rex *Poloniæ Caſimirus*, ad bellum contra *Hungariæ* Regem *Matthiam* gerendum in *Sleſia*, ſingulis conatibus incumbens, die Veneris, duodecima menſis Auguſti, ex noua ciuitate egreſſus, ad oppidum *Mſthow*, Campum congregaturus, aduenit. Vbi primum, deinde ad *Czaſtochowa*, & *Klobuczko*, ad extremum circa vicum *Denkow*, ad fluuium *Iſthwarta*, ſtatiua habuit, per ſex hebdomadas, opperiendo aduentum gentium ſuarum, quæ ægre, & pro ſuo quiſque arbitrio, tarde procedebant, & frugibus illic, & in circuitu vbique deuoratis, villiſque propriis per focos exterminatis, tempus omne optimum autumni inaniter abſumpſit. Acceſſerat & altera retardationis cauſa, quod plerique milites de exercitu terrarum *Cracouienſium*, quorum *Stanislaus*, *Nicolaus*, & *Ioannes* de *Thaczin*, germani, item *Spithek* de *Melſthin*, item *Ioannes Rabſthinski* de

Caſimirus Poloniæ Rex cum ſuo exercitu contra Matthiam Hungariæ Regem procedit.

1474.

Kraſznik, erant capita, in militiam externam abſque donatiuo ire recuſabant. Quorum pertinacia à *Caſimiro* Rege, non niſi poſt multos dies, partim obiurgationibus, partim lenimentis & perſuaſionibus, (commota enim multitudo non obſeruabat modum) tandem ægre ſanata, vigeſima ſexta menſis Septembris exercitum ſuum, *Lithuanis* & *Thartaris* illum augentibus, ad ſexaginta millia pugnatorum æſtimatum, in terras hoſtiles permouit. Et primum terram *Opolienſem* diffidationum literis præmiſſis, duobus oppidis *Kruczborg*, & *Biczina* conquiſitis, & præſidio militum illic relicto, Ducem *Opolienſem Nicolaum*, & reſiduum eius Principatum, vaſtatione igne & gladio, ac omni hoſtili genere obterere cœpit: quod & is recenter boues quam plurimos mercatoribus *Poloniæ* abſtulerat, & fecialibus ad ſe miſſis, illos reſtituere detrectabat. Frater inſuper ſuus germanus, in cuius Principatus *Nicolaus*, eo abeunte, ſucceſſerat, in oppido *Kruczborg* mercatores concluſos, ad millia marcarum æſtimatos, exuerat. Ibat itaque *Caſimirus Poloniæ* Rex, ſingula per circuitum igne & gladio conſumens. Et *Odra* apud *Chraplowicze* vado ſuperato, (tenues enim tunc habebat vndas) cum hoſte *Matthia Hungariæ* Rege, qui cum ſex millibus armatorum *Wratislauiam* ingreſſus, *Poloniæ* Regis *Caſimiri* illic opperiebatur aduentum, decernere æſtuabat. Sed magis id fieri placebat, quam expediebat, quomodo fieret: hoſte non faciente copiam pugnæ, & cum ſuis ſe intra muros continente.

& Sleſiam igne & gladio vaſtans, aliquot oppida conquirit.

Venerunt interim ad *Caſimirum Poloniæ* Regem Nuncii *Matthiæ Hungariæ*, & *Wladislai Bohemiæ* Regum, videlicet *Zdenyek Kopniczki*, *Vilhelmus Rabi*, *Venceslaus Czarnohorski*, petentes, vt bellum cœptum triennalibus induciis ſuſpenderet. His reſponſum eſt, Rege *Bohemiæ Wladislao* adueniente, & non aliter de pace, & de induciis agi poſſe. Spiritus deinde diſcordiæ intrauit Caſtra *Poloniæ* Regis, & Conſiliariorum eius. Proceres enim terrarum maiorum *Poloniæ* ſatius exiſtimabant, *Wratislauienſi* ciuitati non appropinquare, ne hoſti ad inuadendum terras Regni, *Sleſiæ* vicinas, nudando illas, præberetur occaſio: id aliis terrarum *Cracouienſium* improbantibus. In qua iurgatione aliquod diebus nequicquam abſumptis, ad oppidum *Oppolye* peruentum eſt. Quod etſi facile expugnari potuit: *Caſimirus* tamen Rex ſuorum militum veritus diſcrimen, in euentum vniuerſalis dimicationis integros illos ſeruaturus, inſultum contra *Oppolye* fieri prohibuit. Abinde vero motis Statiuis, ad oppida *Bregam* & *Olauiam*, inexpugnata ea relinquens, venit. Vbi ad ſuam ſerenitatem Marchionis *Miſſnenſis Arneſti*, bellum intercepturi, Oratores, videlicet *Vilhelmus*, Comes & Dominus in *Herumberg*, *Hudoldus* de *Gliwicz*, ſuperior Marſchalcus *Miſſnenſis*, *Theodoricus* de *Storunberg*, Magiſter Curiæ, & *Ioannes Szwek* Cancellarius *Miſſnenſis*, explorato perprius apud *Wratislauiam Matthiæ Hungariæ* Regis animo, accedunt, paciſque tractatum ſub induciarum typo & vmbra ordiuntur. *Caſimiro Poloniæ* Rege à pacis Conſiliis non abhorrente.

Matthias Hungariæ Rex triennales inducias fruſtra petit.

Caſimiroque in vlteriora Sleſiæ progrediente, Arneſti Marchionis Miſſnenſis veniunt ad eum Nuncii, bellum intercepturi æquis conditionibus.

Interim *Matthias Hungariæ* Rex, poſtquam aperto Marte ob paucitatem ſuorum nequibat, dolis vſurus, omnem equitatum, & peditatũ, de octo millibus, clam nocte in crepuſculo *Wratislauiæ* emittit: *Caſimiri* Regis *Polonici* exercitum, ſub ſecuritate induciarum conſiſtentem, à latere, vt ſi poſſent in tranſitu fluminis *Niſſæ*, aut ſi id minus procederet, pabulatores eius inuaſurum. Is tota nocte illa procedens, in Solis ortu, die Mercurii, duodecima Octobris, pabulatores exercitus *Polonici*, qui tunc adhuc prope *Olauiam* habebat ſtatiua, iuxta villam *Sramouicze*, inuadunt, facileque illos fundunt. Quibus, cum tumultuarii milites, & *Thartarorum* cateruæ, ſubito tuliſſent opem, grandis inſtauratur pugna *Polonorum* pabulatoribus ex fuga in prælium reuerſis. Quare apud *Poloniæ* Regem nunciata, banderium maius, quod Aulici, & *Lithuanorum* exercitus, ſub ductu *Pauli Iaſſyenski*, Regni *Poloniæ* Vicetheſaurarii, laturum auxilium, præmittit: extemplo & ipſe cum omni reliquo exercitu ſubſecuturus. Quod cum hoſtilis vidiſſet exercitus, terrore nimio exagitatus, terga vertens, in fugam ſe dedit: præſidio aliarum cohortium in inſidiis locatarum audaciam & pugnam reſumpturus. Verum cum hi, qui in inſidiis erant, ſuos fugere vidiſſent, incredibili terrore correpti, turpiter, hoſte non viſo, fugere cœperant, neque fuga ſemel cœpta, niſi *Wratulauiam* ingreſſi, ſiſti poterat. Cædebanturque paſſim, & fugientes, & reſiſtere auſi hoſtes, atque capiebantur. Eratque deſideratorum mille, captorum inſignium ſexaginta, numerus. Poteratque tunc omnis exercitus hoſtilis, & omnis potentia *Matthiæ Hungariæ* Regis deleri, ſi *Polonorum* milites hoſtes, ſuapte ſponte, & languide, abſque ordine fugientes, inſequi perſeueraſſent. Incredibileque dictu eſt, quam fœlix, fauſta, & glorioſa dies illa *Caſimiro* Regi, & militibus *Polonorum* fuiſſet, ſi collata à Deo proſperitate vti ſciuiſſent. Verum *Ioannes* de *Rithwyani*, Regni *Poloniæ Marſzalcus*, Caſtellanus *Sandomirienſis*, vniuerſi exercitus *Polonici* Dux, veritus, ne *Poloni* præcipitarentur in inſidias, ardentes *Polonorum* animos, & a perſequendo, & a pugna reuocauit. De quo poſtea à pleriſque, quaſi id egiſſet auro *Hungarico* corruptus, grauiter & vulgate fictene an vere, in partem vtramque dicere non auſim, inſimulabatur. Erat ſiquidem Marſchalcus ipſe ad pacis negocia

Caſimirus Rex Poloniæ haud exiguam manum Exercitus Matthiæ Hungariæ Regis, ad dolos ſe vertentis, apud Olauiam concidit, fugatque & captiuat plurimos.

Et niſi Ioannes de Rithwiani vniuerſi exercitus Polonici Dux obſtitiſſet, omnis potentia Hungari tum temporis deleretur.

1474.

gocia non inutilis, belli vero parum peritus, & ob id cunctator in singulis. Res vero tunc non tam consultandi, quam agendi celeritatem flagitabant. Nec sub eius ductu & auspiciis res belli *Polonici* prosperabantur.

Oratores *Arnesti* Marchionis *Missnensis* satis diu, an *Casimiro Poloniæ* Regi cessisset tam subita victoria, de tam potenti Rege *Hungariæ Matthia*, ambigebant. Cum vero captiuos notabiles, inter quos erat *Vilhelmus Persthenski, Petrus Hugwicz, Paulus Carwath*, & alios sexaginta, in Castra *Poloniæ* Regis duci vidissent, nec mora, in stuporem versi. *Nunc*, inquiunt, *coram videmus, aliis nunciantibus, nisi visus fidem faceret, discretituri, quanto fauore Poloniæ Regem & populum eius prosequatur Diuinitas*. Paucis posthæc diebus in *Polonico* exercitu commorati, dum attenderent intempestiuum tempus ad pacem componendam esse, benigne à *Casimiro Poloniæ* Rege habiti, insuper & munerati, re infecta *Missnam* reuertuntur. Id etiam gratiæ & muneris à *Casimiro Poloniæ* Rege obsecrando consecuti, quod Ducatum *Zeganensem*, quem Marchio ipse à Duce *Ioanne* coëmerat, vrere & vastare supersedit.

Oratores Arnesti Marchionis Missnensis à Rege Casimiro honeste habiti, pace inter Reges non confecta discedunt: victoriam Casimiri admirantes.

Die Lunæ vigesima quarta Mensis Octobris, *Casimiro Poloniæ* Rege adhuc statiua circa *Olauiam* habente, *Wladislaus Bohemiæ* Rex cum insigni suo exercitu, in quo maior pars erat peditum, tantopere expectatus, & in cuius auxilium omne illud bellum agebatur, aduenit: cum magna gratulatione parentis, & *Polonici* exercitus, exceptus, ad viginti millia armatorum habere æstimatus. Exinde paucis diebus in consultando absumptis, & *Wratislauiam* coniunctis exercitibus itum est, & *Wratislauia* ab vna parte obsideri cœpta. Egressus *Wratislauia* cum suis omnibus *Matthias Hungariæ* Rex, dum exercitus *Polonicus* & *Bohemicus* iuxta *Wratislauiam* incedebat, sub silentio ociosus speculabatur. Quem cum vidisset viris, armis, & equis, ac quantitate conspicuum, capillos è capite decerpebat, clamans se & vociferans *infœlicem & miserum, ad quem exterminandum tot gentes, & tam exercitatæ conuenissent: quarum brachio, si illas sibi habere contigisset, facile se* aiebat *totum orbem, sub suum iugum missurum*. Locatis itaque castris particularia fiebant inter obsidentes & obsessos certamina, quæ harcze vocamus.

Wladislai Bohemiæ Regis exercitus cum Casimiri Poloniæ Regis coniunctus,

Wratislauiam obsidens,

magnum terrorem Matthiæ Hungariæ Regi & Wratislauiensibus incussit.

Hungariæ Rex *Matthias* in *Wratislauiensi* Ciuitate consistere parum tutum sibi, ne quandoque interciperetur ab obsidentibus, ratus, circa monasterium sancti *Vincentii* se locauit, omnemque iuxta locum, in castelli modum, vallis, fossatis, palisque communiuit: & pabulationem & excursionem in *Poloniæ* Regnum, ad vastandum illud, tutiorem habiturus. Suadebatur autem vtrique *Casimiro Poloniæ*, & *Wladislao Bohemiæ* Regi, à belli peritis, vt in oppido *Olyeschnicza*, quibus ea potestas à *Margareta*, relicta *Conradi* nigri permittebatur, aliquot millia militum pro præsidio locarent, pabulationem hostilem prohibituri, vt aggerem, quo ex alueo suo veteri traductus est, & impulsus ad *Wratislauiam Odra*, rumperent, & veteri alueo redderent: *Wratislauienses* magno præsidio vndarum, & molendinis, nudaturi, famamque suæ potentiæ bellicæ, in singulas gentes per circuitum, & in multas ætates, non sine amplissima laude diffusuri, cum rupturam ipsam facile non per milites, sed per aurigas, biduo aut triduo efficerent, vt in partem alteram *Wratislauiæ* exercitus Regis *Poloniæ*, relicto præsidio exercitui *Bohemico*, se translocaret, amboque nocte & interdiu, ad sepiendum *Wratislauiam*, operas intenderent, aut vrbis conquisitionem, aut pacem, æquis conditionibus effecturi. Neque finerent tam fortem & validum exercitum ocio marcescere & diffluere. Id consilium omni ex parte & genere solers & saluberrimum, & quo salus & consummatio totius illius belli includeretur, Regibus nequicquam meliora & vtiliora eligere dinoscentibus, Consiliarii vnius improbatione exsufflatum est, Consiliariusque, quoniam in eo cardo singularum agendarum rerum versabatur, notorie insimulabatur, quasi auro à *Matthia Hungariæ* Rege & *Wratislauiensibus* corruptus, salubria & vtilia consilia eneruare studuerit.

Parum securum ratus Matthias Hungariæ Rex Wratislauiæ obsidionem Poloniæ ac Bohemiæ Regum tolerare, se extra eam circa Monasterium S. Vincentii locat, & locum fortiter munit. Casimirus vero & Wladislaus consilium de Wratislauia conquirenda inquirit.

Exercitus post hæc *Polonicus* & *Bohemicus*, longe lateque regionem *Slesiæ* igne, præda, & gladio populabatur, sed & populationem ipsam, & pabulationem agebat, absque ordine & absque Duce. Quapropter per omne obsidionis tempus multi *Polonorum*, dum pabulatum aut populatum irent, à *Polonis*, qui apud *Hungariæ* Regem *Matthiam* contra naturalem Regem & patriam militabant, quorum hi fuerunt primores, *Iacobus Pyeniazek, Kruzlowski* de *Odrowasz, Nicolaus Pyeniazek Vithowski*, & *Petrus Pyeniazek, Marczynowski* de *Ielitha, Ioannes Lyasocki* de *Dolaga, Stanislaus Zborzenski* de *Cygnis, Ioannes Ganrath* de *Sulima, Petrus Groth* de *Raba, Petrus Ludonski* de *Lodzya, Martinus Lopaczki, Ioannes Ternka* de *Syarza*, domibus, familiis & Clenodiis, tantam multitudinem pabulatorũ, propter noticiã *Polonici* idiomatis, dolose intercipiebãt, vt omnes turres, & omnia ergastula *Wratislauiensia*, captiuis *Polonorũ* impleta fuerint.

Pabulatores plurimi Polonorum à Polonis nonnullis in exercitu Matthiæ Hungariæ Regis contra Casimirum Regem suum militantibus dolo intercipiuntur.

Emerserunt & alia duo in exercitu *Polonorum* & *Bohemiæ* Regum mala, Epidimiæ videlicet pestis, quæ in omni *Slesia* exorta, in exercitum Regum penetrauerat, ex contagione, & fames ac cereuisiæ, quam, incendendo molendina, soli sibi *Poloni*, cum singulis vsque ad nauseam abundare potuissent, sua improuidentia effecerant. Iacebant præterea aliquot curruum apud *Wyelun* onerata victualibus millia, quæ sola dissimulatione Rex, & discordia Ducum, non curauit misso equitatu & peditatu conducere: omnium sufficientiam habiturus. Malebatque vt sui fame tabescerent,

Exercitus Polonicus sine vlla disciplina viuens, fame, peste,

1474.

rent, aut ære grandi care emendo cereuisiam & panem, quæ ex *Bohemia* importabantur, se euiscerarent. Hinc effectum est, quod lue & inedia multi assidue in castris Regum absumebantur mortales, nemine ferente opem, nemine prouidente, nihilque consulebatur in medium: consiliariis pro suo arbitrio omnia agentibus, quorum plerique neque ad consilium poterant cogi. Et si quid statuebatur, nemo inueniebatur, qui vellet exequi obedienter mandata. Insoleuerat admodum *Polonicus* exercitus ab eo tempore, quo se *Bohemico* coniunxit, cum ante id fuerit castigatior, dum iussu Regis & Ducum tres notabiles *Poloni*, qui Ecclesias despoliauerant, Diuinissimumque sacramentum ex ecclesiis abstulerant, vniuerso spectante exercitu, fuerunt publico igne cremati. Tunc vero execrandas in Deum & ecclesias patrantes prædas, & in omne nefas resoluti, cum abominationes eorum puniret nemo, subito vindex gladius Diuinæ vltionis aduenit, & in castris Regum, casuali exorto igne, vorax flamma, quam subito exortus augebat turbo & ventus vehemens, multos mortales, plurimos equos, quingentos currus, cum omnibus facultatibus & victualibus, tanto exercitu nequicquam ferente opem, absumsit. Repertæque sunt in quadrigis semiustis pixides, diuinissimum Eucharistiæ sacramentum continentes. Et intellectum est ignem Dei fuisse, ignemque tabernacula eorum, qui scelere abominando tenebantur, deuorasse.

& igne diuinitus immisso, quod in ecclesias & diuinissimum sacramentũ sæuiret, grauiter premitur.

Videns autem *Matthias Hungariæ* Rex, vtrunque Regem, *Casimirum Poloniæ* & *Wladislaum Bohemiæ*, cum tot gentibus ociosum esse, timiditate, quæ eum inuaserat, deposita, gentes suas in terminos terræ *Wyelunensis* & *maioris Poloniæ*, intelligens latera illa nuda esse, transmittit: Quæ oras illas frequentibus incendiis, Rege *Poloniæ Casimiro* prope adstante, & nullam ferente opem suis, vastabant. Agrestes quoque, qui prope *Boleslawyecz* congredi cum eis ausi fuerant, *Ioanne Vazik* Notario territorii *Siradiensis* Duce eorum tunc absente, facile ab illis obtriti. Irruerant & gentes *Nicolai* Ducis *Oppoliensis* in oppidum *Klobuczko*, sed ab Oppidanis & agrestibus oræ illius magna clade deuicti. *Caspar* insuper *Zak* de nobilitate, quæ aquilam albam in campo rubeo, cum capite gallinæ, & quæ se *Trach* nominat, pro insigni portat, & *Melchior Leber*, cæterique homines *Henrici* Ducis *Kozuchouiensis*, & terrigenæ *Glogouienses* scientes castrum *Poloniæ Myedzirzecz* (annis enim aliquot is *Casper* in *Petri* de *Schamotuli* Castellani *Posnaniensis*, qui illud tenebat, morabatur obsequiis) negligenter asseruari, gentibus à *Matthiæ Hungariæ* Rege impetratis, *Sandiuogio* insuper *Zidowski* Burgrabio de *Myedzirzecz* (*Nalaczitha* hic genere erat) oppidum primum *Myedzirzecz* nocte intempesta conscenso, & incenso, arcem etiam, nulla necessitate impellente, à *Sandiuogio* deditam, auro, vt asserebatur corrupto, intercipit, & omnem illam oram, vsque ad *Posnaniensem* ciuitatem, incendiis, spoliis & prædis affligit. Et quamuis processu dierum, bello per inducias intercepto, bona hæreditaria *Sandiuogii Zidowski*, traditoris patriæ, ad duo millia æstimata, *Casimirus* Rex *Poloniæ Fœlici* de *Panyow*, stipendiario suo, perpetuo contulisset. Castrum tamen *Myedzirzecz Andreæ Schamotulski*, quod iustissime ad se deuolutum retinere debuerat, instigantibus eum duobus, quibus Rex fidebat, Consiliariis, auro ab *Andrea* corruptis, eidem *Andreæ Schamotulski* restituit.

Terræ maioris Poloniæ ab Hungaro & Slesiæ Ducibus vastantur, Casimiro Rege nullam resistentiam faciente.

Castrum etiam Miedzirzecz per Sbigneum Zidowski Burgrabium proditur. Cuius bona Casimirus Rex Fœlici de Panyow stipendiario suo perpetuo concedit, & Andreæ Schamotulski Castrum Myedzirzecz recuperatum restituit.

Grassantibus duabus pestibus, fame videlicet & epidimia, in exercitus Regios, quibus tertia dissenteria acesserat, coacti sunt ambo Reges, quamuis auram habebant suauem, & dulcem, siccitate & calore temperatam, ad fœdera, quæ ab illis à *Matthia Hungariæ* Rege expetebantur, gentibus eorum vociferantibus, respicere. De quibus vt facilius conueniretur, placuit communibus Consiliariis, & Baronibus, Reges personalem facere in campestribus conuentum. Id etsi pauci probarent mortales, hostes infestos, non sedatis differentiis, Conuentus agere: feria tamen tertia ante festum sancti *Clementis*, quæ fuit vigesima prima mensis Nouembris, duo tantum Reges, *Casimirus Poloniæ*, & *Mathias Hungariæ*, duos Consiliarios quilibet habens, Rex *Poloniæ Sbigneum* Episcopum *Wladislauiensem*, Regni *Poloniæ* Vicecancellarium, & *Ioannem Rithwyensky* Regni *Poloniæ* Marschalcum, *Hungariæ* Rex, *Gabrielem* Episcopum *Albanensem*, & *Zdenkonem Conopnicki*, in vultuum hilaritate; altera vero die, omnes tres Reges, conuenerunt. In secunda autem Conuentione offensio animorum, inter *Wladislaum Bohemicum*, & *Mathiam Hungaricum*, Reges, secuta est: dum alter alteri vultum hostilem & infestum, dextris etiam, auersis oculis, iunctis, ostendebat. Positis autem tabernaculis, quilibet Regum cum suis seorsum consultabat. Verum cum eo die, propter breuitatem temporis, nedum calculari negocia grandia, & debite digeri, sed vix perfunctorie commemorari possent, placuit Consiliarios *Wratislauiam*, ad tractandum de conditionibus fœderum, transmitti. Missique sunt itaque, aliis recusantibus, *Iacobus Dabyenski Sandomiriensis, Stanislaus Ostrorog Calissiensis, Nicolaus* de *Kutno Lanciciensis*, Palatini, *Andreas Roza*, præpositus *Lanciciensis*, & Collector Apostolicus, cum Nunciis *Wladislai Bohemiæ* Regis, videlicet *Vilhelmo Rabi, Byeniaszio Libschtenski, Petro Dulinyecz* & *Samuele*, Succamerario *Bohemiæ*, qui aliquot diebus, cum *Rudolpho Wratislauiensi, Gabriele Albense*, Episcopis, *Zdenkone Konopniczki, Vilhelmo Czarnohorski*

Casimirus Poloniæ, Matthias Hungariæ, & Wladislaus Bohemiæ, Reges, necessitate famis, epidimiæ & Dysenteriæ, exercitus impetente, coacti, primum personaliter conueniunt, tandem per Consiliarios suos ad sesqui alterum annum fœdus

1474.

Sub certis conditionibus ineunt,

horski, habitis tractatibus, fœdus in annum, cum dimidio duraturum, concluserunt sub his conditionibus, *vt castra & oppida, hinc inde, siue in Polonia, siue in Slesia occupata,* A *dimittantur suis antiquis possessoribus, vt captiui omnes hinc inde soluantur.* *Nioclaus* insuper *Thungen*, in parte Regis *Hungariæ*, ad fœdera huiusmodi inclusus est, quo tradimentum suum & perfidia, in proprium Regem & naturalem, latius, quod hactenus latuit, emicuit: Monebatur *Mathias Hungariæ* Rex, ex induciis conclusis, à Baronibus *Poloniæ*, vt fœdera ipse custodiret scrupulosius. Non Regi & gentibus *Poloniæ* imponeret necessitatem iusta arma induendi, ad vlciscendum violatorum pactorum iniuriam. Hoc autem fœdus minus cunctanter à *Casimiro Poloniæ*, & *Wladislao Bohemiæ* Regibus acceptum est, verentibus Re- B gibus, ne niuibus & frigoribus superuenientibus, bello non suspenso, recedere ex hostili terra premente necessitate cogerentur. Fœdere itaque concluso, & *Slesia* ferme vniuersa exusta & depopulata. *Poloniæ* & *Bohemiæ* Reges, datis inter se dextris, & muneribus, ad propria, nulla re memorabili gesta, discedunt. Nec mirum, dum enim singuli imperare, vt eorum staretur consiliis, gestiunt, documento fuere inutile esse bello. Tendendo enim quisque ad sua consilia, cum *Cracouiensibus* Baronibus aliud, aliud vero *maioris Poloniæ* videretur, aperuerunt occasionem hosti regnum *Poloniæ* inuadendi, & ludibria, de tam numeroso & forti exercitu, C ferendi, in quo maxima iactura in hominibus, in armis & equis, cæteraque suppellectili, non virtute hostium, quæ tenuis & languida erat, nec ignauia exercitus, qui ad omnia periculosa aggredienda se exhibebat vltroneum. sed discordia Ducum, vtinam non auaritia etiam Consiliariorum accepta est. Sed & principalium Ductorum, ne tantus & talis exercitus, aut aggerem rumperet fluminis, guttulumque in veteres alueum detruderet, *Wratislauiam*, cæterasque *Slesiæ* Ciuitates expugnaret, & aliquid egregium efficeret. Qui sacra auri fame à *Mathia* Rege *Pannonico*, & *Wratislauiensibus*, insimulabantur notoriis indiciis inescati. Inescationis quoque eiusmodi, vel potius corruptionis olida fama, longo tempore, in animis *Polonorum* eo ipso scelere exulceratis, durauit. D

postremo nulla re memorabili gesta, ad propria veniunt.

Bohemico Bello Casimirus Rex functus,

Bello *Slesitico*, in quo illud ludibrium, casus dederat an fortuna, magis numerosiores viros Ecclesiasticos vidimus præsentes affuisse, parum fœlicibus auspiciis terminato (aderant enim illic *Sbigneus Wladislauiensis* Episcopus, & Regni *Poloniæ* Vicecancellarius, *Vriel* de *Gorka Gnesnensis* & *Posnaniensis* Præpositus, Regni *Poloniæ* Cancellarius, *Andreas Roza Lancicienses* Præpositus, & Canonicus *Cracouiensis*, sedisque Apostolicæ collector, *Iacobus* de *Konyeczpolie*, Præpositus sancti *Floriani*, *Stanislaus* de *Kurozwaki* Canonicus *Cracouiensis*, *Creslaus* de *Kurozwaki*, A Plebanus in *Bochnia*, & alii plures Ecclesiastici, & Seculares, Religiosique) *Casimirus* Rex *Poloniæ* ex statiuis ante *Wratislauiam* inutiliter habitis cum suo exercitu discedens, apud *Goram*, *Odram*, iam tunc aquis per imbres inflatum, non sine periclitatione debilium quadrigarum, de quibus nulla fiebat prouisio, superat. Atque exinde licenciatis exercitibus, per *Posnaniam* transitum faciens, in *Lanciciam* deuenit. Vbi ad illum *Ludouici* senioris, & *Georgii* iunioris, Ducum *Bauariæ*, qui omni tempore belli apud *Wyelun*, licet peste Epidimiæ infectum, sumptibus Regiis procurati, illius opperiebantur aduentum, venerunt Oratores, filiam Regiam *Heduigim*, natu B inter alias filias maiorem, filio præfati Ducis *Ludouici Georgio* procaturi, videlicet, *Henricus* Episcopus *Ratisponensis*, *Fredericus* de *Holfensten* Comes, *Fredericus Mawerkyercher*, Iuris vtriusque Doctor, Præpositus *Echingensis*, *Theserus* de *Frawuhon* Miles, miles Curiæ Regalis. Quorum supplicationem *Casimirus Poloniæ* Rex cum audisset, & de nonnullis conditionibus, qualificantibus & formantibus matrimonium, cum illis concordasset. Natalis Christi festo appetente, traxit eos secum in *Radom*. Vbi residuis articulis concordatis, die Iouis penultima mensis Decembris, præfatam filiam suam *Heduigim*, triginta duo millia aureorum intra annos quinque soluendorum pro dote secum laturam, iu- C niori Duci *Bauariæ Georgio*, vnico patris sui filio, annos tres & viginti habenti, pro festo sancti *Michaëlis* tradendam sibi, desponsat. Quam rem, cum *Matthias Hungariæ* Rex intellexisset, in mœrorē & lachrymas versus, apud *Polonos*, secum militantes, pluribus verbis, se à Rege *Poloniæ Casimiro* spretum querebatur: minitans se omni hostilitate, quam hactenus perfunctorie exercebat, contemptum sui expiaturum. Vnde & confestim omni cunctatione rescissa matrimonium cum filia *Ferdinandi Napuliæ* Regis, missis Oratoribus, consummauit.

Casimirus filiam suam Heduigim Georgio Bauariæ Duci desponsat.

Matthias vero Hungariæ Rex eo nomine contemptum se à Casimiro Rege arbitratus, minitatur hanc iniuriam à se vltum iri, filiamque Napuliæ Regis ducit in vxorem.

Venceslaus Theschnensis Dux, homo deuo- D tus & religiosus, nulla prole relicta (*Ludouici* enim Ducis *Lyegnicensis* relictam, & filiam *Frederici* Marchionis *Brandeburgensis*, annosam matronam, duxerat in vxorem) in *Byelsko* moritur & in *Theszim* apud Prædicatores sepelitur, anxietate nimia afflictus, quod germanum suum *Przemislaum Theschnensem* Ducem, ne cum *Matthia Hungariæ* Rege contra *Casimirum Poloniæ* & *Wladislaum Bohemiæ* Reges, Consanguineos suos propinquos, sentiret, ne quoque donatiuū, tria videlicet millia quingentos florenos, ab ipso *Matthia Hungariæ* Rege acciperet, genus suum fœdaturus, magnis studiis laborans, reuocare non poterat.

Venceslaus Theschnensis Dux, nulla prole relicta moritur ex anxietate, quod germanum suum Przemislaum cum Matthia Hungariæ Rege sentientem contra Poloniæ & Bohemiæ Reges non potuit à bello reuocare.

Die

1474.

Nicolaus de Blazeiouicze Episcopus, erector Chori Przemisliensis Ecclesiæ, moritur,

Die Mercurii, vigesima prima mensis Decembris, *Nicolaus* Episcopus *Przemisliensis*, ex familia *Odrowąsz*, & ex villa *Blazeiouicze*, A in Ducatu *Rathiboriensi* consistente, ortum ducens, apud oppidum sui Episcopatus *Brzozow*, dum eo die rem Diuinam, intelligens se languidum, per se explesset, lectum ingressus, per soporem moritur, & *Przemisliam* reductus, in ecclesia cathedrali, cuius ipse suis sumptibus chorum ex materia quadratorum lapidum, Ecclesia *Ruthenica* in arce *Przemisliensi* dissoluta, pulchra fabrica erexerat, sepelitur. Sedit annis viginti tribus, vir modestus, & in re diuina explenda assiduus. In regimine Pontificali peruigil excubitor. In aduersitatibus patiens, quæ illi à militibus bona Episcopatus iniustis limitibus occupare niten- B tibus inferebantur. Capitulares *Przemislienses*, etsi pro electione futuri Pontificis diem vigesimam octauam mensis Martii dixissent: per *Casimirum* tamen *Poloniæ* Regem & Nuncium eius *Spithkonem* de *Iaroslaw*, Palatinum *Leopoliensem*, prohibiti, continuerunt se ab omni electione. Itaque sedes *Przemisliensis* aliquanto tempore, & vsque ad annum Domini Millesimum, Quadringentesimum, Septuagesimum septimum, vacauit. Sub omni illo tempore ab Administratoribus ordinata, & gubernata, donec *Andreæ* de *Oporow* Episcopo *Varmiensi*, ad intercessionem *Casimiri Poloniæ* Regis per *Sixtum* Papam quartum, quo fortius *Nicolao Thungen* intru- C so *Varmiensi* posset resistere, commendata est.

& Capitularibus electio futuri Pontificis inhibetur per Casimirum Regem.

Tandem successu temporis, Andreæ de Oporow Varmiensi Episcopo in Commendā Ecclesia Przemisliensis conceditur.

Natalis Christi dies cum *Casimirus Poloniæ* Rex cum Regina *Elisabeth* consorte sua exegisset, cum Oratoribus & Procis *Ludouici* & *Georgii* Ducum *Bauariæ*, sub præsentia *Iacobi Gnesnensis* Archiepiscopi, *Sbignei Wladislauiensis* Episcopi, *Dobeslai Kmitha* Palatini *Lublinensis*, *Ioannis* de *Rithwyani*, castellani *Sandomiriensis*, & Regni *Poloniæ* Marszalci, *Vrielis* de *Gorka* Regni *Poloniæ* Cancellarii, fœdere matrimonii icto, & inscripto, ipsis Oratoribus munifice muneratis, & in propria remissis, die Saturni, vltima mensis Decembris, ex *Radom* D discedens, & primum nocturnum apud *Kozynicze* faciens, in *Lithuaniam*, cum paucis *Polonis* Aulicis, duobus tamen filiis *Casimiro* & *Alberto*, quos ex schola *Ioannis Dlugosch*, Canonici *Cracouiensis*, tum primum emancipauerat, pergit. Et primum apud *Grodno*, deinde apud *Bersti*, subsistens, illicque venationibus vacans, pro Dominica Iudica, quæ fuit duodecima mensis Martii, *Vilnam* peruenit, illicque Pascha, & dies subsequentes, publica negocia *Lithuaniæ* Ducatus curando, & Legationibus Principum respondendo, celebrauit.

1475.

Contractu matrimonii cum Oratoribus Bauariæ Ducum inscripto, ipsisque remissis, Casimirus Rex pergit in Lithuaniam.

Turcas, Valachiam in-

Die Martis, decima septima mensis Ianuarii, *Stephanus* Voieuoda *Moldauiæ*, exercitum *Mahumeti Turcorum* Cæsaris, centum & viginti millia pugnatorum habentem. A Cui & *Bessarabi*, quorum regionem primum ingressus illam sibi subiecerat, ferebant auxilia, *Valachiam* populantem, circa palum *Rakowyecz* & fluuium *Berlad*, proprio Marte, quinque tantum millibus *Siculorum*, quorum terram ab *Hungariæ* Regno abstractam in suam ditionem redegerat, magna clade, sed non incruenta suorum victoria, fudit. Acies enim omnes suæ primæ, in quibus & *Siculi* in fronte erant, à *Turcis* obtritæ, periculum ingens fecerant, donec ipsi corpore proprio, in *Turcorum* acies, de victoria exultantes, medius se iniecit, & omnes cateruas *Turcorum*, mirabili Dei potentia, B vix quadraginta habens millia pugnatorum, in quibus maior pars erat agrestium, prostrauit. Nec in superbiam aliquam ex hac victoria elatus, diebus quatuor continuis ieiunium in pane & aqua egit. Per vniuersam quoque terram suam bannum edixit, ne quis auderet sibi, sed soli Deo, illam victoriam appropriare: cum iudicio omnium die illius victoria ex vno eo stetit, ipseque triumphi eius laudem fere solus & vnus tulit. Omnis exercitus suus ex præda *Turcorum*, auro, & argento, purpuris & equis, cæteraque nobili suppellectili, ditatus est vehementer, & arcis *Bessarabiæ*, quæ ab eo ad *Turcum* defecerant, omnes illi C redditæ. Plurimi agrestes ex peditum numero in equitum & peditum numerum militum translati. Paucissimis ex *Turcis* salus per fugam poterat quæri. Nam etsi qui fugiendo ad *Danubium* vsque peruenissent, illic à *Valachis*, recentiores equos habentibus, fere omnes aut trucidati, aut vndis fuere suffocati. *Turcorum* equos, sed & ipsos *Turcos*, macies torserat, omnem enim regionem *Valachiæ*, per quam *Turci* ituri erant, longe ante *Stephanus* Voieuoda dederat in flammam: quæ res maximi sibi fuit ad victoriam momenti. Omnes fere *Turcorum* captiuos, præter principaliores, quos D reseruauit, palis suffixit. Occisorum cadauera cremauit, ossium tamen illorum extant aliquot acerui, tam insignem victoriam in ætatem diuturnam testaturi.

1475.

magna multitudine populantes, Stephanus Voieuoda Moldauiæ, congressu pugnæ inito, fortiter vicit.

Præclaramque victoriam ex hoste relatam soli Deo publico edicto adscribit.

Quatuor *Turcorum* Duces principaliores, & triginta sex signa militaria manubiasque nobiles, *Stephanus Moldauiæ* Voieuoda, *Casimiro* Regi *Poloniæ* in *Lithuaniam*, per notabiles & primores suæ regionis Barones transmittit: contestans eum ne se desereret, neu tam fidelem seruum, tamque fortem athletam, periclitatum iri sineret, sed gentibus suis armis & pecuniis, cæteraque suppellectili bellica, contra *Turcorum* Cæsarem, cladem suorum vlcisci, omni conatu frementem adiuuaret:

Manubias ex Turcis relatas Stephanus Poloniæ Regi, & summo Pontifici mittit: petens auxilia contra Turcam, cladem suo-

1475.

rum corrigere parantem, & Casimiro homagium se præstiturum obtulit.

varet: Dignareturque appropinquare, in terras *Russiæ*, homagium, quod hactenus præstare distulerat, ab eo recepturus. *Casimirus* autem Rex *Poloniæ* ex hac fœlicissima nouitate, sibi & Regno, vniuersæque Christianitati plurimum proficua, vti dignum erat, exhilaratus, gratiarum actiones, maximis hostiis & sacrificiis, in clementissimum Deum celebrauit; offerens se *Stephano* Voieuodæ in suis per eum desideratis liberaliter & proprie subuenturum. Nec iniuria, videbat enim fortem hostem, & nouum aduersarium, cuius potentiam tunc vniuersus formidabat orbis, robore exiguo, & ipsius Voieuodæ *Stephani* auspiciis, notabiliter contritum esse: qui in profundam pompam elatus, omnium vicinorum Regnorum ditionem facile sibi destinabat, qui Ducibus exercitus, taliter conflicti, ea mandata dederat, vt *Valachiæ* terra subacta, & *Stephano* Voieuoda per barbariam ad se pertracto, apud *Camyeniecz* hybernaret in *Podolia*: primo vere iuxta *Leopolim* transituri in *Pannonias*, & se alteri suo exercitui, in quo & ipse affuturus erat, coniuncturi. Misit etiam ipse *Stephanus* Voieuoda, summo Pontifici *Romano Sixto* quarto, aliquos captiuos, & signa hosti erepta, suæ sanctitatis deposcens auxilia, ad reliquam rabiem *Turci* contundendam.

Manubiis à Valacho Matthias Rex Hungariæ acceptis, vendicans sibi victoriam de Turcis, per Valachū obtentam, falso scribit Papæ, Cæsari & aliis Principibus, se, per gentes suas, Ductore Stephano Valacho, exercitum Turcicū profligasse.

Misit etiam ipse *Stephanus* Voieuoda, *Matthiæ Hungariæ* Regi pares manubias, ipsum quoque trahens in suum auxilium. At ille omnem huiusmodi triumphi pompam, sibi vsurpans, suamque propriam ducens, scripsit Papæ & Cæsari, scripsit & aliis Regibus & Principibus orbis, sublimi iactantia, insignem se *Turcorum* exercitum, per gentes suas, quarum *Stephanus* Voieuoda *Moldauiæ* Ductor erat, deleuisse: vanitate solita & impunita alienos sibi titulos vendicaturus, cum perspicuum & in vtroque Regno *Poloniæ* & *Hungariæ* vulgatum fuerit, eum ipsum *Stephanum Valachiæ* Voieuodam, quem *Matthias Hungariæ* Rex suum & suarum gentium Ducem nominat, paulo ante, sex millia *Hungarorum*, terram *Valachiæ*, ex præcepto Regis *Matthiæ* vastantium, *Magerbalasch* Duce eorum ægre sibi per fugam consulente, vsque ad internitionem prostrauisse.

Missis donis Turco Stephanus queritur, se à quibusdam Turcorum latrunculis inuasum fuisse: nuncians se de eis re obtinuisse victoriam, & petens, vt qui per

Nec his legationibus *Stephanus* Voieuoda *Moldauiæ* ad amicos contentus, ad ipsum quoque infestissimum hostem suum *Mahumeth Turcorum* Cæsarem, insignem legationem, dona non mediocria ferentem, mittit. Queritur *se à quibusdam Turcorum latrunculis & exulibus, temerarie, & præter scientiam Cæsaris, cum superbiam, fraudem, & hostilitatem tam inhumanam, in suo pectore suspicari fas non sit, lacessitum esse, illamque omnem furum & exiliatorum manum, in manu Dei potenti, qui causæ iustiori semper adstat, confecisse. Petebat, vt reliquiæ huiusmodi latrunculorum, si quæ in Dominia sua refugissent, sibi traderentur, pari supplicio cum cæteris pœnas meritas soluturi.*

aufugerunt, At sibi restituantur puniendi. Cæsar ius Nuncios Turcus ipse captiuat. Tandemque spoliatos remittit.

Cæsar legatione huiusmodi exasperatus magis, quam lenitus, legatos, iure gentium violato, corripiens, aliquandiu in ergastulo habuit, postmodum vero omni substantia spoliatos, pedites & pene nudos in *Valachiam* remisit. Per quos *Stephanus* præfatus Voieuoda certior effectus, furoris contra eum concepti, & quod Cæsar *Turcorum* grandes contra illum copias, vnda & terris transituras, in quibus & illum proprio capite prædicant affuturum, comparat, intrepidus illum, confisus in diuino auxilio opperiebatur: O virum admirabilem, heroicis Ducibus, quos tantopere admiramur, nihilo inferiorem: qui sub nostra ætate tam magnificam victoriam, inter Principes mundi primus, ex *Turco* retulit. Meo iudicio dignissimus, cui totius mundi Principatus & imperium, & præcipue munus Imperatoris & Ducis contra *Turcum*, communi Christianorum consilio, consensu & decreto, aliis Regibus & Principibus Catholicis in desidiam & voluptates, aut in bella ciuilia resolutis, committeretur.

Casimiro Rege in Poloniam cum exercitu digresso, in amicum ...

Hungariæ Rex *Matthias* quam primum *Casimirum Poloniæ* Regem, cum suis exercitibus, de finibus *Slesiæ* accepit egressum, in suos, & præsertim in *Wratislauienses*, apud quos aliquanto tempore immoratus est, debacchari, sæuire, substantiasque ditiorum expilare cœpit. Captiuauit & *Nicolaum Merbothi*, Decretorum Doctorem, Canonicum *Wratislauiensem*, virum egregium, eloquentiæ studio clarum, & quasi cum *Casimiro Poloniæ* Rege sensisset, diebus tribus & viginti, in obsoletis ergastulis damnatorum torsit hominem innocentem, & qui eius primarium in *Wratislauiam* ingressum luculenta oratione exceperat. Permisit & omnes stipendiarios suos in bona agrestium, quæ *Polonorum* manus non absumserant, per plures hebdomadas grassari, & reliquias miserabiles *Slesiæ* consumi, *Wratislauia* egressus, induciarum fœdere contra ius gentium violato, tres munitiones in *Morauia*, videlicet *Odri*, *Straschitze*, & *Hradek*, fraude, & auro licitatis defensoribus, conquirit. Quartam *Forthesten* in *Slesia*, obsidere cum cœpisset, à Curiensibus *Bohemiæ* Regis *Wladislai* fere repulsus est. Circa egressum autem eius ex *Wratislauia*, non solum puellæ sed & maritatæ, relictis liberis & parentibus, in eorum dedecus, totiusque ciuitatis *Wratislauiensis* vituperium, per Regem & nonnullis ex Primoribus abductæ sunt: Parentum substantia direpta. Scripsit & ex *Wratislauia* Rex ipse, ad summum Pontificem, Cæsarem, Regesque & Principes diuersos, extensas literas: potentiam exercituum

quem & filium suum Wladislaum Bohemiæ

1475.

Regem Matthias Hungariæ Rex delere se potuisse, nisi illis vt Catholicis Catholicus & ipse pepercisset, scriptis literis denunciat, pluri maque facinora in Duces Slesiæ, licet sibi quasi victori assentantes,

Casimiri Poloniæ & *VVladislai Bohemiæ*, Regum, multipliciter extenuans, suam vero altissime efferens, astruens *exercitum hostilem, fame, peste, dyssenteria & igne vexatum esse, & montes grauidos murem peperisse: facile a se delendum, nisi illi miseratione catholica pepercisset.* Chartis triumphans: cum omnes scirent, armis *Polonicis* de ipso fuisse triumphatum. Egit & pro die penultima mensis Februarii apud *Rathiboriam* Ducum *Slesiæ*, cui & *Rudolphus* Episcopus *VVratislauiensis* adesse coactus est, Conuentum, nouaque ab illis iurisiurandi sacramenta & inscriptiones, de fide sibi seruanda, exegit. Ipsisque Ducibus *Slesiæ*, & cæteris purpuratis, solita vanitate actus suos inflantibus, & quod eos, a duobus potentibus Regibus, *Casimiro Poloniæ* & *Wladislao Bohemiæ* inuasione defendisset, per organum *Przemislai* Ducis *Theszensis*, sibi gratias, assentando magis, quam ex animo agentibus, superba arrogantia respondit. *Potentiam Regum illorum parui semper æstimauisse, & ad vincendum illos, satis semper animi & virium sibi fuisse.* Non intelligens Rex vanitati deditus, clade apud villagium *Swanowicze* accepta, & obsidione bimestri, quam in *VVratislauia* pertulit, & vniuersæ *Slesiæ* dira, per ignem & gladium, cæteraque id genus vastatione, hanc suam arrogantiam fuisse damnatam.

& alios etiam exercens,

Ex *Rathibor* in *Morauiam*, *Olomuncz* videlicet & *Brunnam* diuertit: trahens secum *Ianussium Gliuicensem* Ducem, quem ad conuentum illum venientem, opposito sibi furticinii, & prædocinii titulo, ceperat, in vinculaque coniecerat: libertatem illi pollicendo, si de *Gliuicze* excessisset. Quam, cum Regi dedere illuc vinctus adductus, iussisset, responsum ex muro a suis est. *Non se Duci suo, nisi in libertatem vendicato, parituros.* Itaque cum Rex ex hac spe decidisset, in arctiores illum catenas coniecit. Disponebat & *Przemislaum Theszensem* Ducem vallare. Sed intelligens præsidium gentium non paucarum ex *Cracouia* sibi missum esse, mutauit propositum. Non prius tamen *Ianussium* Ducem *Gliuicensem* a catenis absoluit, donec illi mediam partem *Gliuiczæ*, ad se pertinentē dedit. Deditio tamen nihil illi suffragata, captum enim vice altera, annis aliquot in ergastulis habuit. Cum insuper idem *Matthias Hungariæ* Rex accepisset filiolum Ducis *Henrici Monstherbergensis*, filii olim *Georgii* Regis *Bohemiæ*, diem suum obiisse. Cui virgo *Barbara*, filia *Conradi* nigri, a *Conrado* patruo suo, Duce albo, desponsata fuerat, ipsum de omnibus castris, fortaliciis, quæ ratione dotis possidebat, videlicet *Bithom*, *Swyrklienyecz*, *Kozlye*, *Olyeschnicza*, *VVolow*, & aliis exuit, & virginem *Barbaram*, filiam *Conradi*, in suam potestatem traducere nitebatur: *Venceslaum* etiam Ducem *Kibnicensem*, qui & fatuus appellatus est, capiens, fortalicio & oppido *Plczina* & tandem captiuitate diuturna, multauit.

aliquot castra contra fœdus ictum conquirit.

Consentiente vtroque Rege. *VVladislao* videlicet *Bohemiæ*, & *Matthia Hungariæ*, Barones omnium terrarum Regi *Bohemiæ*, de vtraque factione, apud *Pragam*, duodecima die mensis Februarii agunt conuentum. In quo odiorum liuore deposito, cum de Republica Regni sui ad conformitatem traducenda, multiplices egissent tractatus, tandem has ædiderunt conclusiones, *vt videlicet VVladislaus Bohemiæ Rex, vniuersam Bohemiam, cum vtroque Lusaciæ, & duobus Ducatibus Slesiæ Swidnicensi, & Iauriensi, Matthias Hungariæ Rex, omnem Morauiam, cum residua Slesia, habeant. Si Hungarus non suscepto pignore, prior obierit, vniuersa ad Regem verum VVladislaum simpliciter reuoluerentur. Si vero suscepto pignore obierit, ducenta millia florenorum dabuntur filiis suis, & de omnibus tenebuntur excedere. Et eadem vicissitudo in Rege Bohemiæ VVladislao obseruabitur. Eo tamen excepto, vt Episcopus Olomuncensis, & Marschalcatus Bohemiæ, ad solum Bohemiæ Regem respiciant.* Acta est & postea apud *Brunnam*, *Matthia Hungariæ* Rege præsente simul, in qua vniuersalis pax Regni *Bohemiæ*, differentia Regum, de Regno contendentium, sancita & stabilita, & *Stiborio Thobaczowski*, Regni *Bohemiæ* Cancellario, ab vtroque Rege onus Capitaneatus *Morauiæ* datum: vt prouideret, ne quid detrimenti respublica, quantum ad pacem spectat, pateretur. Laudabanturque conclusiones *Pragenses*, & Barones factionis vtriusque probabant: vt iuxta illas de pace inter Reges conueniret. Verum *Matthias* Rex *Hungariæ*, in ipsa *Brunensi* Diæta, notabiliter nutare cœpit. Et Baronibus *Bohemiæ*, illum de obseruantia conclusionum requirentibus respondit, absque consensu summi Pontificis, & consilio nonnullorum Principum, qui partes suas adiuuabant, non sibi licere illas acceptare. Itaque re in ambiguitate reiecta, Diæta alia pro festo sancti *Iacobi* Apostoli, apud *Prisburg* indicta est: quæ nullum habuit, *Matthiæ* Regis *Hungariæ* vafriciem singulis scientibus, effectum.

Conditiones de Regno Bohemiæ per Matthiam & VVladislaū Reges possidendo, Pragæ captas & Brunnæ perfectas, per Regni vtriusque senatum, Matthias ipse inficit.

Casimiro Poloniæ Rege in *Lithuania* stante, Nuncius satis insignis *Isaac*, genere *Græcus*, de *Trapesunda*, sed secta *Mahumetus*, ab *Hussenkaszen*, in duodecim equis, ad eum venit: rogans, *vt primo vere dignaretur cum cæteris Regibus Catholicis, contra Turcorum Cæsarem consurgere, & sibi cum trecentis millibus, contra Turcum consurrecturo, auxilio esse, bestiamque illam exterminio dare: cum iam vis eius in magna parte elanguerit, omnibus suis melioribus pugnatoribus, in clade Valachica, deletis.* Hunc, cum *Casimirus* Rex benigne tractasset, & magnificis donis, illum honorasset, spe optima impletum, *Cracouiam*, quam videre cupide desiderabat, remittit. In qua cum mense vno immoratus fuisset, ad *Matthiam Hungariæ* Regem in *Brunnam*, deinde ad summum Pontifi-

Legatus Hussenkaschen Imperatoris Perfidis auxilium contra Turcam implorat a Casimiro Poloniæ Rege.

Tandem ad Matthiam Hungariæ Regem, & summum Pontificem id ipsum pe-

1475. iturus procedit.

cem, *Venetos*, cæteroſque Chriſtianitatis Reges & Principes tranſiit: ſimilem legationem apud illos obiturus.

Cracouia ardet igne.

Die Veneris vltima menſis Martii, hora octaua noctis, in *Cracouienſi* vrbe ignis de braſeatorio *Ioannis Gehan* erumpens, omnes domos, a porta noua, vſque ad portam ſancti *Nicolai*, centum numero, inter quas & caſtellum *Tarnouienſium*, item duas turres ciuitatis optimas, & cum bombardis, item domos Altariſtarum beatæ virginis, & Manſionariorum ſanctæ *Barbaræ*, ſua potenti flamma, quam magna multitudo frequenter tentando nequicquam reſtringere poterat, vorauit.

Caſimirus Rex pro auxilio contra Turcam a Stephano Voieuoda Moldauiæ petitus,

Stephanus Voieuoda *Moldauiæ*, vigilantiſſimo ſtudio explorans aſſidue, & omnium actionum, quas *Mahumeth Turcarum* Cæſar, contra illum comparabat, & moliebatur, progreſſum, & pro comperto ab exploratoribus habens, *Turcum* apud *Adrianopolim* agere, & omnium ſuarum cogere illic exercitum potentiarum, multiplicibus & variis nunciis, vnos alteros præuenientibus, *Caſimirum Poloniæ* Regem, apud *Lithuaniam* agentem, ſolicitat, & magnitudine periculi, quod capiti ſuo & ſuis impendebat, demonſtrata, petebat ſibi quam celerrime ſuccurſum a Rege & militibus ſuis iri. Eaſdemque petitiones, ad Barones *Ruſſiæ*, frequentibus Nunciis & literis reſumebat. Summa hæc petitioins erat, *vt Rex duo millia peditum, ad tuendum Byalogrodum & Kiliam, mitteret, Ruſſiæ terras in armis eſſe, & circa Camyeniecz ſtatiua agere iuberet. Solus ipſe Rex ad ſuccurrendum ſibi, cum reliquo Regni Poloniæ exercitu aptatus ſubſequeretur. Ipſum illud aſſumſiſſe propoſitum, vt nullatenus vniuerſali dimicationi, contra tam fortem, & numeroſum hoſtem, ſe committat: ſed cedendo cum ſuis vſque ad Camyeniecz, hoſtem vallat, & diſtineat.* Petebat poſtremo Regem, *vt ſibi & ſuis, in neceſſitatis articulo, ad Camyeniecz, liber ingreſſus pateret.* Quamuis autem *Lithuaniæ* Barones ſuaderent maxime, vt Rex quam celerrime, *Poloniæ* & *Lithuaniæ*, ac omnes terras moueret, *Turco* occurſurus. Se ea mente præditos eſſe, vt malint contra *Turcum* pro focis *Valachicis*, quam *Lithuanicis* duellare, omnemque ſuam operam vltro pollicerentur. In id bellum fictum magis quam verum, per *Stephanum* Voieuodam, ſe *Caſimirus* Rex trahi credens, optimum, & ſufficiens tempus, cunctationi deditus & otio, inaniter apud *Lithuaniam* abſumens, & nonniſi circa feſta Pentecoſtes, ex *Lithuania* mouens, feſto corporis Chriſti apud *Grodno* exacto, per *Brzeſczye*, die Lunæ, quinta menſis Iunii, in *Lublin* aduenit. Vbi etſi per dies quindecim, per omnes *Poloniæ* Conſiliarios fuiſſet ſupplicatus & ſuaſus, *ne tam inſignem & illuſtrem ſui Regni Principem & athletam, Stephanum Voieuodam deſereret, ſed cum omnibus potentiis conſurgens, non tam ſibi, quam vniuerſæ Chriſtianitati opem ferret: vno bello, & Turcorum, & Thartarorum bellum, non ſine ſui nominis celebritate perpetua, confecturus.* Rex tamen *Caſimirus*, defectuoſum ſe, & in ærario, & in gentibus allegando, ſperans illud bellum ſimultaneum, & ad irritum recidendum, rem adeo extrahebat, vt Primores Conſiliarii, & ſignanter *Derslaus* de *Rythwiani* Palatinus *Cracouienſis*, & *Ioannes* de *Rythwiani* Caſtellanus *Sandomirienſis*, & Regni *Poloniæ* Marſzalcus (vtrumque enim Magiſtratum, contra ſcita & laudabiles conſuetudines Regni, tunc aliis eſurientibus obtinebat) & plures alii in Regem mordacius inuehendo, exprobrarent *primum genitoris, deinde Germani ſui, poſtremo ſuo inordinato, & negligentiſſimo regimine, nobile Poloniæ Regnum, nobiliter a Caſimiro ſecundo inſtitutum, ad extremum interitum & ruinam tractum eſſe: Ampliori interitui, niſi ſe de torpore excuſſerit, moreſque ſui regiminis correxerit, propediem traducendum. Qui etiam inter Regnum Poloniæ, & Principatum Lithuaniæ, quæ vnire debuerat, ablata Lucenſi tota, & Podoliæ parte terrarum, a Regno Poloniæ, & in poteſtatem Lithuanicam tranſlata, mucronem horrendum inter vnitos populos, cognatas acies, morte ſua ſecuta, collidendos, ſciens volenſque ſeruerit. Qui videns ſibi & Regno ſuo ab oriente & occidente, auſtro & aquilone, impendere bella, puſillanimem ſe & ocioſum monſtrat. Ni ſibi aliter conſulat, aut in locum ſuum alium ſurroget, quam celerrime per ſuam deſidiam, & turpe regimen, etiam hoſte externo non accedente, periturus.* Hæ inuectiuæ, etſi a ſingulis Conſiliariis certatim probarentur, Regem tamen *Caſimirum*, moribus ſuis deditum, non mouebant, neque ad meliora inclinabant. Capta eſt itaque in tam periculoſo malo tenuis & languida deliberatio, & *Marcziſzius* Vexillifer de *Wroczimouicze* Subdapifer *Cracouienſis* linguæ *Turcarum* peritus, quam Ephebus, exiſtens in captiuitate didicerat, captus in prælio, infeliciter per *Wladislaum Hungariæ* & *Poloniæ* Regem commiſſo, ad *Turcum* a *Caſimiro* Rege mittitur, rogaturus & moniturus illum, *ne terram Valachiæ, quæ inſignis portio Regni Poloniæ eſt, bello infeſtet, neue Caſimiro Regi neceſſitatem imponat, arma contra illum induendi: quæ hactenus, quamuis a multis Principibus Catholicis rogatus, ſolicitatuſque, induere diſtulerat, Stephanum Voieuodam Valachiæ ſui iuris & poteſtatis eſſe. Et ſi in aliquo deliquit contra Turcorum Cæſarem, offerre illum ad debitam iuſtitiæ ſatisfactionem. Deponeret tantummodo arma & de iuſtitiæ oblatione con-*

1475.

& a proprio Senatu inertiæ grauiter accuſatus,

mittit ad Turcam Legatum, vt potius tranſactione, quam bello, cum Stephano decernat.

ten-

1475.

tentus, amicum non laceſſeret, diemque & tempus diceret, ad quem communes Conſiliarii conuenirent, differentiam diſcordiamque amica tranſactione potius, quam cruento, iniquo & incerto bello finituri.

Die Martis vigeſima menſis Iunii, *Caſimirus Poloniæ* Rex ex *Lublin* egreſſus, cum in *Zauichoſt* vigeſima Iunii perueniſſet, certus illi Nuncius cum literis, a *Matthia* de *Lomza* Notario ſuo Regio, ex *Byalogrod*, quem Rex *Caſimirus* ad *Thartarorum* Cæſarem *Menglingeren* cum certis mandatis deſtinauerat, allatus eſt, ſignificans, quod *Turcorum* Cæſar *Mahumeth*, ab *Adrianopoli* ſoluens exercitus, ad *Capham*, inſignem & famoſam *Genuenſium* ciuitatem, quæ ſe ab eius exitio per annos tres viginti, ex quo *Conſtantinopolis* capta erat, muris & fortiſſimis & altiſſimis munire non ceſſauerat, cum forti & numeroſa manu, nauali & terreſtri itinere peruenit, ipſamque ſexta die menſis Iunii cum *Tartarici* exercitus auxilio, qui vnam partem obſidendo & impugnando mœnibus repulſus fuerat, ſexta die per fraudem primorum ciuium, genere *Italicorum*, quam annis quinque, aliis ignorantibus, a *Turco* maximo auro corrupti, practicauerant, dedentibus ſe Primoribus, cepit. Et ciuitate potitus, continuo traditores, cum vxoribus, pignoribus, & omni familia coniectis, ad claſſem ſuam deportauit. Vulgo communi pepercit, & in ciuitate illum degere permiſit, medietate omnium ſubſtantiarum ablata. Quem tamen proceſſu temporis inde remouens, in perpetuam captiuitatem ſuſtulit, & non niſi *Turcos* illic locauit. *Tartarorum* etiam Imperatorem *Mengligeren*, qui tunc caſualiter apud *Capham* agebat, cum duobus germanis cepit, & tam illos quam inſigniores *Caphenſium Conſtantinopolin* captiuos deduxit. Omnes inſuper arces, quamuis altisſimæ & munitisſimæ, quæ in circuitu *Caphæ* fuerant, & ad *Capham* pertinebant, capta *Capha* in deditionem *Turci* venere. Singuli Nuncii & exploratores *Stephani* Voieuodæ, & vniuerſi mercatores *Valachiæ*, numero centum ſexaginta, apud *Capham* reperti, iuſſu *Turci*, gladio percusſi ſunt. Clades maxima, & cruentus gladius, in vniuerſos ordines & ætates deſæuiebat. Nec ſatis virium in me eſt, vt crudelitates innumeras quas vltionis diuinæ vindex gladius, ob immanisſima *Caphenſium* ſcelera, a barbaris illa die fieri permiſit, poſſem ad plenum deſcribere.

Theodoſia alias Capha, tribus & viginti annis ſe defendens,

Proditione ſuorum, auro corruptorum, Turcis traditur, & proditores cum pignoribus atque aliis,

nec non Menglingeren Imperator Tartarorum & duo illius germani captiuantur,

& exploratores Stephani Voieuodæ Moldauiæ gladio percutiuntur.

Capham captam Turcus munit,

Turcorum Cæſar tam inſigni victoria elatus, & *Caphæ* quam plurimum iratus, quod in ea a Catholicorum Regum & Principum Nunciis, ad parandum & inferendum ſibi bellum, liberi fiebant conuentus, ipſam & mœnia eius longo tempore muniuit. Poſtea vero *Byalogrodo Valachiæ*, terris & vndis, acceſſione *Thartaricarum* virium auctus, imminere cœpit. Tum primum *Caſimirus Poloniæ* Rex denunciationi fideli *Stephani* Voieuodæ *Valachiæ* creditum dedit, & quatuor diebus apud *Sandomiriam* immoratus, in *nouam ciuitatem Korczin* venit, illicque pro die ſecunda menſis Iulii, cum primoribus Conſiliariis, tam Eccleſiaſticis, quam Secularibus, conuentum, tardisſime licet, tenuit: non tam iam *Stephano* Voieuodæ *Valachiæ*, terræque illius, quam terrarum *Podoliæ* & *Ruſſiæ* ſuccurſurus. *Stephanus* enim Voieuoda *Valachiæ*, dum neque a *Caſimiro Poloniæ* Rege, frequentibus Nunciis ſolicitato, neque a *Matthia* Rege *Hungariæ*, quem ad ferendum ſibi præſidium per *Stanczulonem* ſolicitauerat, ſperata auxilia accepiſſet, & imparem ſe cum *Turco* ad dimicandum noſſet, prudenti conſilio vſus, Caſtris ſuis vtcunque prouiſis & locatis, in montes, ſyluas, & cauernas, & ſe & populum ſuum condidit: tempori commodiori, in quo, *Turco* diſcedente, propriam recuperare poſſet, ſe & gentem ſuam ſeruaturus. Septuaginta magnarum nauium claſſe maximarum opum moles, captiuorum quoque & præſertim traditorum frequens numerus, in *Conſtantinopolim Turco* traducebatur. Erat inter illas nauis vna, centum quinquaginta epheborum adoleſcentum cohortem, ex omni genere ciuium *Caphæ*, venuſtate præſtantium, pro gratisſimo munere, ad caſtrandum, vel abutendum, vehens. In qua cum ad regendum *Græcus* quidam ſubſtitutus eſſet, *Turcis* id non ſentientibus, a reliqua claſſe ſe abſtrahens, duodecim *Turcis*, qui erant in naui, ſub dolo, pro aqua dulci emisſis, reſiduis duodecim occiſis, ad portum *Kiliæ* nauem appulit, & tam centum quinquaginta iuuenes, aut caſtrationi aut lupanari deſtinatos, quam ditisſimam ſuppellectilem *Stephano* Voieuodæ *Valachiæ* tradidit. Qua re *Stephanus* ſupra modum exhilaratus, ſpem recuperandæ *Caphæ*, ſuapte ſponte magnam, in animum induxit.

1475. & contra Byalogrodũ Valachiæ procedens

nauim centũ quinquaginta epheborũ,

a claſſe Turcorum ſeductam, Græcus quidam

Stephano Voieuodæ Valachiæ tradit.

Incredibilem Viſtulæ exſiccationem mira inundatio ſecuta eſt.

Die Lunæ, vigeſima quarta menſis Iulii, & per tres ſequentes continuos dies, apud *Cracouiam* & in circuitu eius, imbribus nocte & interdiu magna mole deſcendentibus, horrenda & nunquam viſa inundatio, in flumine *Iſtula Cracouiæ* ſecuta eſt. Operuerant enim vndæ *Caſimiriam*, *Stradomiam*, & omnia ſuburbia eorum. In eccleſiis ſancti *Bernardini* & ſanctæ *Agnetis*, vſque ad altaria aqua exundabat. Pontem maiorem, quo *Caſimiria Cracouiæ* iungitur, & cæteros omnes pontes, circa *Caſimiriam*, ſed & pleraſque domos in *Caſimiria* fregit & euertit, hortorumque fru-

1475.

ctus circumquaque *Cracouiam* infecit: fœtorem poſt ſe pernicioſum relinquens, quo plerique mortales abſumti, aut morbis languidati, nonnulli turgentia guttura ex aquæ potatione nacti. Et quamuis aqua ipſa plurima intuliſſet in frugibus damna; maxima tamen fuit in Regno *Poloniæ* vilitas anno illo annonæ. Et cum alias in ſingulis pene fluminibus deſiderarentur aquæ, tunc primum vſque ad faſtigium atque perniciem creuerant. Triennio enim prope integro, apparitionem Cometarum ſecuto, non ſolum cœleſtes defuere aquæ, ſed terra quoque *Polonica* ingenito humore egens, vix ad perennes ſuffecit amnes, adeo vt *Iſtula* fluuius (quod reor poſteros falſum me ſcripſiſſe credituros) fuerit apud *Thorun* tam pediti, quam equiti permeabilis, & apud *Plocenſem* ciuitatem *Iſtula* ipſe exigua deſtituebat nauigia.

Matthias Hungariæ Rex per Nuncium Apoſtolicum ad Fredericum Romanorum Imperatorem pro intercipiendo bello, quod cum Carolo Burgundiæ Duce gerebat, miſſum, fruſtro ſolicitat pro inſignis Bohemici Regni: offerens illi auxilia contra prædictum Carolum, licet ſuum confœderatum.

Non refriguerat, ſed inflammabatur aſſidue *Matthiæ Hungariæ* Regis hoſtilis & vafricioſa cura. Qui arma intelligens ſibi tenuem attuliſſe profectum, ad ingenia & dolos ſe conuertens, per *Alexandrum* Epiſcopum *Forlinienſem*, Apoſtolicum Nuncium, ad *Fredericum* Cæſarem, ad intercipiendum bellum funeſtum, quod inter Cæſarem & *Carolum Burgundiæ* Ducem agebatur, a *Sixto* Papa miſſum, ſolicitat Cæſarem, vt ſibi Regni *Bohemiæ* conſentiat tradere Regalia inſignia, offerens ſe cum omnibus potentiis ſibi contra *Burgundiæ* Ducem, quamuis ſecum confœderatum, auxilia laturum, & aliquot decem millia aureorum dono a ſummo Pontifice impetraturum. Verum Cæſar *Fredericus*, verſutiam *Hungari* dudum comptam habens, tantam oblationem repudians, & intelligens *Hungari* amplitudinem, ſi procederet, in ſuum periculum redundaturam, Nunciis *Bohemiæ* Regis *Wladislai*, Regalia dudum promiſſa flagitantibus, reſpondet, aut in *Lipſk*, aut in *Berlyn*, ſi illic duo Reges, *Poloniæ* videlicet *Caſimirus*, & *Bohemiæ Wladislaus*, conuenire ſecum velint, ſi minus in *Freyſchtath* ciuitate, decem octo miliaribus a *Praga* diſtante, in ſuo ex *Rheno* in *Auſtriam* deſcenſu, ſe inſignia daturum. Peſtiferum ſibi & imperio ratus, quicquid bonitatis *Hungaro* impenderet.

Quæ ſe daturum Wladislao promittit.

Mittit cum muneribus Matthias Hungariæ Rex Legatos ad Stephanum Voieuodam Moldauiæ, vt eum ſibi reconciliet, & a Rege Regnoque Poloniæ auertat.

Mittit & præfatus *Matthias Hungariæ* Rex ad *Stephanum* Voieuodam *Moldauiæ* tres notabiles Nuncios cum muneribus: conciliaturus eum ſibi, & a Regno Regeque *Poloniæ* auerſurus, videlicet *Dominicum* Præpoſitum *Albenſem*, *Caſparum* de *Othwan* & *Michaëlem* de *Peſth*: pollicens ſibi contra *Turcum* defenſionem. Id etſi *Stephanus* Voieuoda *Valachiæ*, potentiam *Turci* perhorreſcens, pro magno ſuſcepiſſet: percuſſis tamen cum *Matthia Hungariæ* Rege certis fœderibus, nullatenus induci, vel frangi potuit, vt ſe a Regno *Poloniæ* ſcinderet, aut ſe illi hoſtem

1475.

(quod maxime *Hungarus* moliebatur) declararet. *Poloniæ* tamen Rex *Caſimirus*, cauens ſibi & Regno ſuo in poſterum, *Stephani* fluxam fidem timens, ſtrictius illum ſibi obligaturus, *Stanislaum Vatrobka* de *Strzelce* Palatinum *Belzenſem* & *Andream* de *Borziſchowicze* Præpoſitum *Lancicienſem*, Canonicumque *Cracouienſem*, in *Valachiam* pro feſto Natiuitatis ſanctæ *Mariæ* Virginis transmittit, qui noua a *Stephano* feudi & obedientiæ exegerunt ſacramenta.

Cuius fluxam fidem Caſimirus Rex cernens, per Legatos ſuos nouum ſacramentum fidei, & obedientiæ ab eo exigit.

Caſimirus Rex ad Diætam Hungaricam, ſuper differentiis terrarum Ruſſiæ & Valachiæ per communes Regnorum conſiliarios decidendas, fruſtra mittit:

Caſimirus Poloniæ Rex ſex hebdomadis apud *nouam ciuitatem Korczin* exactis, *Cracouiam* die octaua menſis Auguſti venit, & tam Conſiliarios ſuos in Diætam *Hungaricalem*, pro feſto Natiuitatis Sanctæ *Mariæ*, in locis conſuetis tenendam, videlicet *Sramouicze* & *noua villa*, ſuper differentia terrarum *Ruſſiæ* & *Valachiæ*, per communes Regnorum Barones, decidenda, videlicet *Ioannem Cracouienſem*, *Sbigneum Wladislauienſem*, Epiſcopos, & Regni *Poloniæ* Vicecancellarium *Dobeslaum Kmitha* de *Visznicze Lublinenſem*, *Spitkonem* de *Iaroslaw*, *Leopolienſem*, Palatinos, *Ioannem* de *Rithwyani*, Caſtellanum *Sandomirienſem*, & Regni *Poloniæ* Marſzalcum, *Ioannem Dlugoſch* Seniorem, Magiſtrum *Iacobum* de *Schadek*, *Ioannem Liathoſchinski*, & *Arnolphum* de *Mirzenyecz*, Decretorum Doctores, Canonicos *Cracouienſes* transmiſit. Qui cum tempeſtiue in *nouam Sandecz* aducniſſent, & *Hungarorum* illic opperirentur aduentum. *Matthias Hungariæ* Rex literas *Caſimiro* Regi *Poloniæ*, & illis miſit: ſignificans ſe *Turcorum* bello impeditum, Diætam aliam pro feſto S. *Martini* conſtituiſſe, quam *Caſimirus Poloniæ* Rex faſtidiuit ſuſcipere.

Matthia ſe bello Turcorum impeditum eſſe allegante.

Locuſtæ ingenti magna multitudine ad inſtar exercitus tendentes Regnum Poloniæ depopulantur.

Sub huius temporis tempeſtate inauditum nouum in *Siradienſi*, *Lancicienſi* & *Maſouiæ* Regionibus emerſit. Locuſtæ enim ad longitudinem vnius digiti humani, capita ad inſtar veſpertilionum habentes apparuerunt: quæ ex *Pannoniis* ferebantur per *Morauiam* & *Sleſiam* prodiiſſe, circa *Siradiam* primum viſæ, & abinde per *Lyuthomirsko*, inter *Lanciciam* & *Pyatek* progreſſæ, in *Maſouia* itinere aſſiduo graſſabantur. Longitudo congregationis earum, trium miliarium, & latitudo vnius cum medio miliarium erat. Volabant ordinatis aciebus ad inſtar bellantium, & interdum præliantium more cognatæ illæ acies mutuo congrediebantur. Et vna quaſi Duce ſurgente, cæteræ ordinibus ſubſequebantur. Loca frugum & arborum, in quæ cadebant, deuorabant, nihil præter terram & fimum ſordidum relinquentes. Denſitatem earum vix Sol penetrare potuit. Si in ſyluas declinabant, arbores ſatis robuſtæ, mole earum preſſæ, in terram retorquebantur. Interdum pellebantur a locorum incolis, &

1475.

& vi repulſæ, in alia ſecedebant loca: volatu ſuo frigidam ingerendo vmbram. Omen aliquod pernicioſum terris, per quas faciebant tranſitum, præſagiendo.

Virgo Heduigis, filia Caſimiri Regis Poloniæ Georgio Bauariæ duci deſponſata,

Caſimirus Poloniæ Rex, ordinatis ſingulis, quæ ad pompam dotis & nuptiarum pro filia *Heduigi*, *Georgio* Duci *Bauariæ* deſponſata, in maximo ſplendore & abundantia eſſe credidit, & quæ centum millium florenorum ſummam excedere videbantur, ſabbato in die Exaltationis ſanctæ crucis, *Cracouia* cum Regina *Eliſabeth* conſorte ſua egreſſus, per *Myechow*, *Andrzeiow*, *Piotrkow*, *Pabiianicze*, cæteraque loca, *Poſnaniam* aduenit. Quo illic ſtante noui Nuncii Ducum *Bauariæ*, patris *Ludouici* videlicet, & *Georgii* Ducum *Bauariæ* aduenere: petentes, vt ſponſa promiſſa celerius duceretur. Itaque die Lunæ decima menſis Octobris illuſtrisſima virgo *Heduigis* Regia filia, conducentibus illam parentibus, germanis & multitudine copioſa, ex *Poſnania* ſalva & incolumis cum omni comitiua, videlicet *Stanislao* de *Oſtrorog Caliſſienſe*, *Nicolao* de *Kuthno*, *Lancicienſe*, Palatinis, *Dobeslao* de *Kurozwaki*, Caſtellano *Roſpergenſe*, *Ioanne* de *Koczina* Succamerario, *Sbigneo* de *Thaczin* Gladifero, *Cracouienſibus*, *Ioanne* de *Czizow*, *Stanislao* de *Brzezye* Magiſtro coquinæ, *Alberto Moniwid*, *Ioanne Tarnowski*, *Ianuſſio Dlugoſch* de *Nyeſchkow* Subpincerna, & pluribus aliis Aulicis, item *Anna* relicta *Boleslai* Ducis *Theſchnenſis*, *Dorothea* de *Syenno*, relicta *Ioannis* de *Koniecpolye*, Regni *Poloniæ* olim Cancellarii, cæteriſque matronis nobilibus, ſplendide comitata, primum in *Vitemberg*, vbi a Baronibus & gentibus *Bauariæ* Ducis ſuſcepta eſt. Dein in *Lanczuth*, per vnum & amplius milliare, pannis conſtrata via, ab armatis hominibus, in parte vtraque iter ambientibus, ſponſo ſuo *Georgio* Duce *Bauariæ* in ſingulari ſplendore illi occurrente, & poſthæc a *Frederico Romanorum* Imperatore, qui cum mille equitum turma, ad ſeptimum vt aiunt lapidem, cum *Colonienſi* Archiepiſcopo, *Alberto* Marchione *Brandeburgenſi*, *Ioanne* Duce de *Mench*, & aliis *Almaniæ* Principibus, occurrit, & in *Lanczuth* deduxit. Vbi eadem die fœdus matrimonii fuit impletum, & per plures dies ludi varii agebantur. Derogauit huic tam celebri ſolennitati ſolus *Wladislaus Bohemiæ* Rex, qui & a Cæſare certificatus & inuitatus, qui ſe illic ſibi Regalia daturum promiſerat, & a Ducibus *Bauariæ* enixius rogatus, venire leuo ſydere, quamuis genitor ſuus *Caſimirus Poloniæ* Rex ſumtus neceſſarios ſibi miſiſſet, diſtulit: omnibus amicis, & præſertim Cæſari illum vocanti, grauem inferens anxietatem & dolorem, hoſtibus vero fabulam & riſum. Qua-

ducitur in Lanczuth, & nuptiæ cum ſummo gaudio præſente Frederico Romanorum Imperatore, celebrantur.

Quibus Wladislaus Bohemiæ Rex germanus virginis ſæpius inuitatus, non ſine decore, & rerum ſuarum iactura deeſt.

1475.

propter Cæſar fertur ad Principes dixiſſe, *Bohemiæ Regem ſedendo ad epulas refectionem neglexiſſe: qui & rebus ſuis, alieno ære & ſumtu uſus, poterat optime prouidiſſe, & ſororis nuptiis maximum decus adieciſſe.*

Expeditionem filiæ *Heduigis Caſimirus Poloniæ* Rex perfunctus, ære tamen alieno multipliciter grauatus, ex *Poſnania* in *Pisdri* & *Konyn* egreſſus, *Siradiam* pro feſto ſancti *Martini* aduenit, & Conuentum illic Conſiliariorum tenuit: ſperans vniuerſale ſubſidium, pro ſoluendo ære contracto, ab vniuerſo Regno ſe obtenturum: Cuius in eroganda ampla pro filia dote fuerat effuſio. Ibi cum pauci & infrequentes Conſiliarii *maioris* duntaxat *Poloniæ* conueniſſent, & in ſubſidium pecuniale de quolibet laneo per duodecim groſſos dando, conditionaliter. Si & in quantum Conſiliarii terrarum *Cracouienſis* & *Ruſſiæ* id probarent annuerentque, conſenſum rogati dediſſent. Conſiliarii *Cracouienſes* & *Ruſſiæ* nullatenus ad conuentum illum, ſed neque ad alterum, pro die ſancti *Nicolai* inſtitutum, non ignari ad quam exoſum & faſtidioſum ſingulis onus trahebantur, venire ſolicitati, voluerunt. Itaque ſpe Regia recidente ad irritum *Caſimirus* Rex *Poloniæ* ex *Siradia* in *Pisdri* reuerſus, aliquot hebdomadarum illic exegit moram. Deinde ex *Pisdri* diſcedens in *Colo* venit, ibique natalis Chriſti diem cum coniunge ſua *Eliſabeth* Regina egit. Vbi ad illum Barones & milites, matrones & virgines, qui & quæ filiam ſuam in *Lanczuth* comitabantur, honeſtis muneribus a Ducibus *Bauariæ* honorati, reuerſi ſunt, & peſte epidimiæ, quæ tunc & *Bauariam* & *Almaniam* vaſtabat, infecti, plerique ex eis, & ſignanter *Ioannes Czizowski* & *Albertus Moniwidt*, nullo relicto ſucceſſore, in *Colo* mortui, magnum *Caſimiro* Regi, ne infectio in cæteros & in ſe ſerperet, iniecerunt metum.

Non poteſt Caſimirus Rex tributum petitum a Conſiliariis minoris Poloniæ a maioris ea in re diſſentientibus.

Deductores Heduigis Bauariæ Duciſſæ reuertuntur ad Regem Caſimirum, infecti nonnullis peſte abſumptis.

In ciuitate *Tridentina*, quæ verſus Aquilonem ſita, *Italiam* a *Germania*, fluuio *Laniſo* interlabente, diſterminat, ad proprietatem pertinens Epiſcopi *Tridentini*, *Iudæi* in ciuitate ipſa habitantes, quorum Duces erant *Angelus*, *Thobias* & *Samuel*, puerum inſignem, *Simonem* nomine, ex pauperrimis parentibus, *Andrea* & *Maria*, die Veneris ſexto Calendas Decembris, anno ab ortu Saluatoris noſtri Milleſimo, quadringenteſimo, ſeptuageſimo ſecundo, in eadem ciuitate *Tridentina*, pontificante *Ioanne Hinderbach*, genitum, & nondum viginti octo menſes natum, adeo formoſum, vt portio in eo a decore vacaret nulla, die Iouis vndecimo calendas Aprilis, ante fores ædis paternæ ludentem, clandeſtine per *Thobiam Iudæum*, precio & promiſſis oneratum, corripiunt, & in atrio Syna-

Puer Chriſtianus a Iudæis necatur.

1475.

nagogæ, vniuersis congregatis, viuis carnibus
pueri in vultu, & in his, quæ inter cauillam,
& cruris musculum interiacent, laceratis, A
puerum in crucis modum extensum, corpus
illud sacrum certatim acubus duris & den-
sis a vertice vsque ad plantas cum hac expro-
bratione confodiunt: *iuxta hunc, atque Iesum,*
Christianorum Deum, qui nihil est, trucidemus,
taliter inimici nostri Christiani confundantur in
æternum: & oculos in cœlum attollentem, &
quasi superos in sui martyrii testimonium in-
uocantem, extinguunt, ac in vinariis cadis ab-
scondunt. Verum cum vidissent puerum ex-
quisita indagine quæri, Episcopo *Tridentino,*
loci Domino, adito, significant, subter domum
suam vndas fluuii detulisse cadauer pueri, & a
craticula retentum illic consistere. Id An-
tistes per Prætorem *Ioannem* de *Salis*, & Præ-
fectum suum *Iacobum* de *Sporo*, ex gurgite
leuatum, in Basilica diui *Petri* collocauit, &
continuo stupendis miraculis clementissimus
Dominus adeo illud mirificauit, vt turbæ
languentium ad eius inuocationem sospita-
tem consecutæ, & præsertim peregrini ex va-
riis regionibus *Romam*, causa anni iubilei gra-
tiam consequendi, qui a *Sixto* Papa quarto in-
stitutus erat, ibant, illuc glomeratæ percurre-
rent. *Iudæorum* omne genus, tam mares, quam
fœminæ, captum est: ex quibus authores faci-
noris, variis enecati cruciatibus, sanguini in-
nocenti parentarunt. Duo autem ex eorum
numero, videlicet *Iacobus* Episcopus & Do-
ctor, & alter *Iacob Ochman*, per fugam elapsi, C
in *Poloniam* deuenere, & qui sibi orbem ob-
struxerant, apud *Poloniam* reperere diuerso-
rium, mansitque vnus in *Lublin*, alter in *Rub-*
ieschow, *Iacobus Ochman*, quamuis Pontifices,
& alii Ecclesiastici, solicitassent frequentibus
precibus & consiliis *Casimirum* Regem, ne tam
pestiferos homicidas in suis Principatibus de-
gere pateretur.

repertus tandem diligenti inquisitione & sepultus fulgit miraculis,

& Iudæi necis authores plectuntur: duobus in Poloniæ Regnum fugientibus, & ab omni supplicio alienis.

In æstatis huius anni fine, *Matthias Hunga-*
riæ Rex, dato militibus liberali in auro stipen-
dio, quod *Hungariæ* Regnum, facta collecta,
proniter in id bellum contulerat, cum maxi-
mo machinarum, curruum, & bombardarum
apparatu, habens decem millia pugnatorum, D
tam equitum, quam peditum, contra *Turcam*
processit: significans summo Pontifici *Sixto*
& pluribus Catholicis Regibus, se *Turcorum*
Cæsarem, metu suo constrictum, fugientem,
persecuturum. Gloriationis autem suæ futi-
lem retulit fructum. Nam ad confluentiam
Danubii & *Sawæ* cum tanto exercitu perue-
niens, & in ripa *Sawæ* ad *Pannonicam* regio-
nem contingentem *baschtam* seu munitio-
nem a *Turco* erectam, quam quinque millium
Turcorum manus egregie tuebantur, cum of-
fendisset, non vltra progredi ausus, ne a fronte
per *Turcos*, qui & ipsi numerosum illi, vix in
distantia trium miliarium, opposuerant exer-
citum, & a tergo concluderetur, illic substitit,

Turcum persecuturus Matthias Hungariæ Rex contra illum procedit: significans literis summo Pontifici, & aliis Catholicis Principibus, quasi metu sui fugeret. Quem tamen persequi non audens, fortalicium ab eo in finibus Hungariæ erectũ

& *baschtam* propugnaculum hostile præfa-
tum non sine suorum cruenta clade conqui-
rens, & singulos *Turcos*, illam defendentes, in-
terimens, nulla alia re memorabili gesta *Bu-*
dam reuersus, *Fredericum* Cæsarem, missis ad
eum solennibus Nunciis, cuius prouinciæ, *Ca-*
rinthia & *Stiria*, per *Turcos Bosznam* obti-
nentes vastabantur, Regalia sibi dari, multis
dolo oblationibus vtens, petebat.

expugnat, & Regni Bohemiæ Regalia sibi dari ab Imperatore expetit.

Interim autem *Turcorum* exercitus, in ma-
gna multitudine ingressus in Regnum *Hunga-*
riæ, illud, nemine resistentiam faciente, ferali
clade afflixit, & vsque ad *Varadinum* grassa-
tus. Ciuitatem etiam *Varadiensem*, sexta die
mensis Februarii, & vniuersam *Varadiensem*
regionem, cæde & igne vastauit. Arx *Varadi-*
ensis ægre defensa. Captiua autem ducens
B multa millia Christianorum, præda etiam in-
genti onustus, in propria diuertit. Locusta-
rum etiam infinita multitudo, singula consu-
mens & deuorans genimina, præter folia vi-
nearum, *Hungariam* affligebat; cladem super
cladem coaceruante in eum annum in *Panno-*
nicam gentem diuina vltione.

Turcæ Regnum Hungariæ nemine resistente vastant, & captiuorum multitudinem abducunt. Locustæ etiam Hungariis officiunt.

1476.

Natalicio Christi, & diebus sequentibus,
Casimirus Poloniæ Rex in *Colo* exactis, pro
Festo Purificationis sanctæ *Mariæ* Virginis in
Sochaczow, habens in Comitiua haud con-
temnendas gentes, aduenit. Sequebantur
enim illum *Iacobus Gnesnensis* Archiepiscopus,
Sbigneus Wladislauiensis, & Regni *Poloniæ* Vi-
cecancellarius, *Andreas Posnaniensis*, *Andreas*
Varmiensis, Episcopi, Barones quoque Pro-
ceres, & Milites quam plures: Castrum &
terram *Sochaczouiensem* ex resignatione *An-*
næ, relictæ olim *Wladislai* Ducis *Masouiæ*,
iuxta pacta & conditiones apud *Colo* recen-
ter conclusas, recepturus. Quod dum Du-
ces *Masouiæ* persensissent, duo illuc, videlicet
Ianussius & *Boleslaus*, cum gentibus suis, an-
ticipando aduentum Regium in *Sochaczow*,
arcem quacunque arte & conditione occupa-
turi, & Regem ab ea exclusuri, cum omnes
milites *Sochaczouiensium* illis fauerent, &
Regis execrarentur Principatum, perueni-
unt. Verum arcem a familiaribus Archie-
D piscopi *Gnesnensis Iacobi* reperientes iam pos-
sessam, in oppido cum suis subsistunt. De
quibus omnibus *Casimirus Poloniæ* Rex cer-
tior effectus, qui diem Purificationis sanctæ
Mariæ virginis apud *Lowicz* absumere de-
creuerat, consurgens ex *Lowicz*, & nocte iter a-
gens, dum adhuc tenebræ essent in *Sochaczow*
peruenit. Et re diuina apud *Sochaczo-*
uiensem ecclesiam expleta, per *Annam*
Ducissam in castrum perductus est, &
arcis illi totiusque terræ *Sochaczouien-*
sis data possesio. Apud quem in castro
constitutum, Duces *Masouiæ*, *Ianussius* & *Bo-*
leslaus, per se & consiliarios suos, longo
sermone agebant, supplicando, ne eo-
rum terras naturales, successione legitima
ad

Ianussio & Boleslao Masouiæ ducibus nequicquam resistentibus, Casimirus Poloniæ Rex Castri & terræ Sochaczouiensis

1476.

eos deuolutas, sibi appropriare Rex nite-
retur. Quibus Rex ipse, proprio organo re-
spondens, deduxit terras *Masouiæ* singulas, A
& terram *Sochaczouiensem*, ex morte Ducis
Wladislai, ad eum iustissime, & ratione feudi,
& ratione emtionis, a vera hærede *Margare-*
tha, filia *Semouiti*, & consorte *Conradi* Nigri
Ducis *Olyeschniczensis*, facta, fuisse deuo-
lutas, & Duces *Varschouienses*, nihil in eis
habere iuris, tituli aut proprietatis. Quo
responso audito Duces præfati, *Ianussius* &
Boleslaus ad propria remearunt. Ex eoque
tempore cœpit illam Rex *Poloniæ Casimi-*
rus & Regnum pacifice in Prouinciæ mo-
dum, possidere.

legitimam possessionem accipit.

Ex *Sochaczow Casimirus Poloniæ* Rex, cum
Elisabeth Regina consorte sua, & Curia, per
Gosthinin in *Brzesczye Cuiauiense* peruenit: B
habens stipendiariorum, mercede conducto-
rum, duo millia, satagens mature, cum ro-
bore Aulicorum & stipendiariorum in *Prus-*
siam ingredi, & res *Prussiæ* per absentiam
suam indifficultatas, & inuolutas, compo-
nere, *Nicolaum* quoque *Thungen*, arroganter
se in spem auxilii, per *Matthiam Hungariæ*
Regem sibi ferendi, gerentem, cuius se sub-
iectum, & adhærentem, per publicas literas
declarauerat, de sede *Varmiense*, & castris
eius, deiiceret. Sed cum consiliarii ex ter-
ris *Cracouiensibus*, quos Rex asciuerat, tar-
diuscule venirent, coactus est Rex cum con-
siliariis *maioris Poloniæ*, tempestiue ad illum
venientibus, in *Przesczye* subsistere diutius, C
adeo, vt argentum omne datum stipendiariis,
& tempus, ad quod mercati erant, efflueret.

Casimiro Regi in Prussiã eunti, vt Nicolaum Thungen de sede Episcopatus Varmiensis deiiceret.

Matthias interim *Hungariæ* Rex scribebat
Casimiro Poloniæ Regi, monens, vt fœde-
rum & sufferentiarum memor, subiectum
suum, & commendatum, *Nicolaum Thun-*
gen, quietum esse sineret. Nam cum poten-
tia & armis nequiret, conabitur se chartis illi
subuenturum.

Matthias Hungariæ Rex scribit, ne sibi Thungen subiectũ contra icta fœdera vexet.

Elisabeth sub idem tempus, *Poloniæ* Regi-
na, cum esset ex *Casimiro Poloniæ* Rege fœ-
cundata, & tempus pariendi proximum senti-
ret, ex *Brzesczye*, *Casimiro* Rege illic remanen-
te, in castrum *Nyeschowa* descendit. Et die
duodecima mensis Martii, hora vesperorum, D
filiam quintam, prolem vero vndecimam par-
turiuit. Cui fonte baptismatis renascenti,
Anna nomen datum est, per *Vincentium Ki-*
elbassa Episcopum *Culmensem*, in ecclesia pa-
rochiali in *Nyeschowa* baptismum eius exe-
quente.

Anna filia quinta Casimiro Regi nascitur.

Hebdomadis aliquot in oppido *Brzesczye*,
Nyeschowo & *Thorun*, *Casimirus Poloniæ* Rex,
inaniter consumptis, defluxo tempore, ad
quod aliqua millia stipendiariorum, nulli ne-
gocio operam dantium, sed ocio & voluptate
torpentium, mercede conduxerat, iterum il-
los in tempus longius conduxit, & ociose a-
pud præfata oppida tempus triuit. Consilia-
rios *Cracouienses* opperiendo, qui tarde & pi-
gre, & in pauco numero, ad eum conuenerant: A
consiliariis *maioris Poloniæ* tempestiue adue-
nientibus. Sub quo tempore, venit ad illum,
Magistri *Prussiæ* Marschalcus *Vlricus*, apud
Thoruniam agentem, atque ad persuadendum
composito sermone, rumorem de perfidia
Magistri, & Ordinis sui, erga Regem & Re-
gnum *Poloniæ* patranda, vulgatum, purgare
nisus, etiam ad subeundum duellum, cum
quolibet insimulationis huiusmodi autho-
re, se obtulit: Subiiciens Magistrum velut
Consiliarium & Principem Regis obedien-
ter singula facturum, & in potestate Regis fu-
turum.

Casimirus Rex cum mercenariis militibus operiendo Cracouienses, inaniter tempus in Brzesczye terit, & illos in tempus aliud conducit, illicque audit Magistri Prussiæ Nuncium.

Tardius quam res exigebat Consiliariis
Regiis, Ecclesiasticis & Secularibus conueni-
B entibus. *Casimirus Poloniæ* Rex ex *Thorun*
mouens, duos filios, natu maiores, videlicet
Casimirum & *Albertum*, item quatuor Pontifi-
ces, videlicet *Iacobum Gnesnensem* Archiepi-
scopum, *Sbigneum Wladislauiensem* & Regni
Poloniæ Vicecancellarium, *Andream Varmi-*
ensem & *Vincentium Culmensem*, Episcopos,
item *Stanislaum* de *Ostrorog Posnaniensem*,
Nicolaum de *Kuthno Lanciciensem*, *Nicolaum*
de *Rosczyeliecz Iuniwladislauiensem*, Palatinos,
Ioannem de *Rithwiani*, Regni *Poloniæ* Marszal-
cum, & *Sandomiriensem*, *Ioannem Amor* de
Tharnow, *Woynicensem*, Castellanos, & alios
Consiliarios, multitudinemque Aulicorum, &
mercede conductorum militum, habens in suo
C comitatu, in oppidum & castrum suum Regi-
um *Marienborg*, magno cum splendore, Die
Iouis vigesima quinta mensis Aprilis intrauit.
Vbi ad illum singuli Palatini, castellani, officia-
les, & militares, singulæ quoque ciuitates
Prussiæ conuenerunt. Venit & post dies octo,
Henricus de *Richtemburg*, Magister *Prussiæ*,
cum aliquot Commendatoribus, feria videli-
cet secunda, post festum sanctæ *Zophiæ*, & per
duos Pontifices, *Sbigneum Wladislauiensem*,
Andream Varmiensem, item aliquot Palatinos,
item omnes Aulicos Regios, ante ingressum,
dimidio miliario, celebriter exceptus, & vs-
que ad locum hospitii conductus. Altera in-
super die, honore mensæ splendide & donis
D magnifice & ipse & sui commendatores hono-
ratus est. Postea dicendi licentia in tertium
diem obtenta, resumtis singulis, quæ per *Vlri-*
cum Marszalcum, Nuncium suum, *Casimiro*
Regi perorauerat. *Verum & fidelem se Regis*
& Regni Principem, Consiliarium, & subie-
ctum, multis rationibus profitebatur. Nec
unquam se verbo, facto, consilio aut consen-
su, pacis inscriptioni, & sacramenti iura-
mento, contrauenisse, aut quomodolibet con-
trauenturum esse. Spondens se etiam, cum
noui iurisiurandi interpositione, in vniuersis
conditionibus, & articulis, pacem cum suo
ordine custoditurum. In deiectionem quo-
que Nicolai Thungen, auxilia & con-
silia

Marienburgum tandem Casimirus Rex ingreditur. Apud quem Henricus de Richtemburg, Magister Prussiæ

1476.

silia opportuna, quæ ab eo per *Casimirum* Regem expetebantur, *communicato cum suis consilio, daturum.* Culpatus vero a *Casimiro* Rege, quod Nuncios *Matthiæ Hungariæ* Regis ad se admisisset, & cum illis clandestinos tractatus, in damnum Regis, & Regni Poloniæ habuisset, non est probe inficiatus, *Matthiæ Hungariæ Regis, apud se fuisse Nuncios, sed eorum improbæ legationi, rupturam fœderis studiose requirenti, expressum repudium dedisse.* A Rege tandem *Casimiro* ex *Marienburg* ad sua, in *Krolowgrod*, quasi promissa Regi impleturus, discedens, per *Othonem Machwicz* Palatinum *Gdanensem*, & *Stanislaum* de *Kurozwaki*, Canonicum *Cracouiensem* & *VVladislauiensem*, ad eum missos, de ferendo contra *Nicolaum Thungen* auxilio, & consilio, dilationibus variis interpositis, per omne tempus, quo *Casimirus* Rex in *Prussia* stetit, rem omnem extraxit, nec vllam efficaciam aut virtutem verbis & promissis suis dedit.

præsens suspicionem defectionis purgans,

auxilium contra Nicolaum Thungen promissum negat.

Gliscebat sub hoc tempore, inter Consiliarios, & commune *Gdanense* seditio, Clericis quibusdam eiusdem oppidi grauatis, iure *Theutonico* in eorum patrimoniis iniqua sentencia, ad sedem Apostolicam, de consensu Regio, recurrentibus, & iniuriatores suos, qui Consulares erant, sententia interdicti, quam Ordinarius *VVladislauiensis* admiserat, quibus commune fauebat, percellentibus. Sed illam quoque *Casimirus Poloniæ* Rex, missis illuc *Iacobo Gnesnensi* Archiepiscopo, & *Ioanne* de *Rythwiani*, Regni *Poloniæ* Marszalco, honesto moderamine extinxit.

Ortam Gedani seditionem

Casimirus Rex missis duobus Consiliariis extinxit.

Habita est tandem, post multas dilationes, & circuitus, Diæta generalis in oppido *Belbing*, in deiectionem *Nicolai Thungen* instituta, ad quam licet multi Consiliarii Regii, Ecclesiastici & Seculares, præter *Iacobum Gnesnensem* Archiepiscopum, singuli quoque militares, & Ciues *Prussiæ* conuenissent, & Magister *Prussiæ*, promissione temerata, ad illam venire detrectasset: per plures tamen dies, & frequentes tractatus, in Diæta illa, & nonnullis aliis, ad id institutis, Consularibus *Gdanensibus*, formaliter & aperte destitutionem, & deiectionem *Nicolai Thungen*, impedientibus, nulla conclusio efficax sequi potuit. Tunc quoque notatum est *Gdanenses* Consules, fluxam & parum synceram erga *Casimirum* Regem ostendisse fidem, qui & hostem infestum Regis *Nicolaum Thungen* tutabantur, & pecuniale subsidium, a *Casimiro* Rege expetitum, aliis omnibus militaribus, & ciuitatibus *Prussiæ*, vltro consentientibus, soli denegarunt.

In deiectionem Nicolai Thungen, de Episcopatu Varmiensi, & in subsidium pecuniale, a Casimiro Poloniæ Rege expetitum, soli Gedanenses nullo modo consentire volunt.

Pannoniorum Rex *Matthias*, cum *Casimiro Poloniæ* & *VVladislao Bohemiæ*, Regibus, ac *Turcorum* Cæsare, bello per sufferentias suspenso, ad res familiares, animum conuertens, *Rudolphum VVratislauiensem*, *Ioannem Varadinensem* Episcopos, item *Ioannem Oppoliensem*, *Ianussium Ratiboriensem*, *Hinconem Monsterbergensem*, Duces, in comitiua sexingentorum equitum, in *Napuliam* mittit: qui *Ferdinandi Napuliæ* Regis filiam naturalem, studiis tamen & literis eruditam, nomine *Beatricem*, fœdere matrimoniali, a summo Pontifice *Sixto* sibi desponsatam, & centum millia aureorum pro dote secum laturam, adducerent: pro die Sancti *Galli* apud *Budam* diem constituens nuptiarum. Ad *Poloniæ* quoque Regem *Casimirum*, in *Prussia* adhuc agentem, Nuncium *Casparum* Præpositum *Scepusiensem* mittit: ad solennitatem nuptiarum, pro die constituto, inuitans. Siue studio Regem *Poloniæ* sibi conciliandi, siue (quod magis creditum est) contemtum sui expiandi: quasi nobilius & splendidius matrimonium, quam filiæ *Poloniæ* Regis connubium, pro qua annis pluribus superuacue instabat, sortitus sit. Cui responsum est, *de amica inuitatione Regem Regi gratias agere, Barbaricorum tamen bellorum expectatione, quæ illi, & regno suo Poloniæ, & a Tartarorum, & a Turcorum Cæsare, explorato sciebat imminere. Nec vno quidem diei articulo, regiones suas & Principatus, deserere posse.*

Matthias Hungariæ Rex,

1476.

ducens sibi filiam naturalem Beatricem Ferdinandi Regis Napuliæ in vxorem Casimirum Poloniæ Regem frustra inuitat ad Nuptias.

Dum hæc in *Prussia* aguntur, *Mahumeth Turcorum* Cæsar, odio implacabili contra *Stephanum* Voieuodam *Moldauiæ* fremens, quod & illi tributum denegasset, *Kiliam* quoque, quam veteres *Clitomastum* vocauere, suis præsidiis deiectis, sibi vsurpasset, & exercitum suum anno transacto, centum viginti millia continentem, clade ingenti, circa palum *Rakowyecz*, & fluuium *Berlad*, deleuisset, omnibus suis potentiis, apud oppidum *Zophia* coactis, contra illum hostiliter ire cœpit. *Alexandro*, cuidam *Valacho*, qui se germanum asserebat *Stephani*, expugnatam *Valachiam*, & arces eius, sub tributo commissurus. Procedenti autem *Turcorum* Cæsari, in maximo & graui apparatu tam hominum, quam Camelorum, & bombardarum in id bellum. *Martinus Chorazicz* de *VVroczimouice* miles, & Nuncius *Casimiri Poloniæ* Regis dudum ad *Turcum* legationem obire iussus, sed variis obstaculis impeditus, & præsertim, quod *Stephano* Voieuodæ *Valachiæ*, parum honesta, parumque (vt erat) vtilis videbatur legatio, apud *Varnam* oppidum *Bulgariæ*, fortuito obuians, facta potestate dicendi, vigesima secunda mensis Maii, amicitiis veteribus, quas inter se Reges *Poloniæ*, & *Turcorum* Cæsares habuerant, commemoratis, rogabat & requirebat, *ne Stephanum Voieuodam Valachiæ, tanquam feudalem Regis & Regni Poloniæ, bello inuadere contenderet, neu que Casimiro Poloniæ Regi necessitatem imponeret, iusta arma contra se induendi.* At *Turcorum* Cæsar *Mahumeth*, cum duobus tan-

Turco apud Varnam reperto, summis viribus in Valachiam tendente, Martinus Chorazicz de VVroczimouicze, nomine Casimiri Regis, abeo nequicquam petit, ne Stephano Voienodæ Valachiæ, feudali Poloniæ Regis & Regni, bellum inferret.

1476.

tantummodo Consiliariis, qui Baschæ in vulgari eorum appellantur, legatione audita, & veste ex nobilissimis pellibus Sabellinis, in circumferentiis singulis & fimbriis, margaritis & lapidibus preciosis, intexta, pro munere sibi missa, gratanter accepta, breuiter se absoluens, respondit. *Non abnuiturum se requisitioni, Regis Poloniæ Casimiri, pro veteri necessitate, morem gesturum, si Nuncius ipse Regius, apud Adrianopolim illum offendisset, & quamuis post sumtus ingentes, a bello contra Valachiam, quieturum fuisse: Non licere autem iam sibi, in hostili pene limine constituto: Sponsionem suam Bessarabiæ Voieuodæ & Tartarorum Cæsari, qui illum in id bellum suis legationibus & precibus pertraxerant, & accenderant, factam temerare. Non recusaturum tamen, temperaturumque se a bello, si Stephanus Voieuoda, tributum retentum & futurum, sibi pendere, Kiliam quoque ad Bessarabiæ Principatum pertinentem & captiuos singulos restituere, consentiret.* Hæc cum Nuncio Regio, *Martino Chorazicz*, conditiones pacis, parum æquæ, parumque honestæ, ut erant, viderentur, nullo pacto, per *Stephanum* Voieuodam *Valachiæ* acceptandæ, negotio infecto, & Cæsare *Turcorum* iam apud *Danubium* cum omni exercitu constituto, & *Danubium* nauibus superante, quinque quoque pontes, ad quamlibet necessitatem ingruentem necessarios, in *Danubio* extruente, *Stephano*que Voieuoda de omnibus, quæ viderat, & audierat, certificato, ad *Casimirum Poloniæ* Regem, adhuc in *Marienburg* se continentem, peruenit, & bellum ingens, a *Turcorum* Cæsare, non tam *Stephano* Voieuodæ & terris suis, quam Regi & Regno *Poloniæ* motum, non ex auditu, sed ex certa scientia & visu, & suis Consiliariis, singula quoq; apud *Turcorum* Cæsarem gesta, & responsum, figmento magis, quam veritate refertum, denunciat: Sub idem quoque tempus *Thartarorum* numerosus exercitus, *Turco* laturus auxilia, in *Valachiam* intrauit, & eam prius, quam *Turcus*, cladibus & vastationibus affligere cœpit.

Turco respondente,

iam id sibi facere non licere, in limine hostili constituto,

Nihil prorsus *Stephanus* Voieuoda *Valachiæ*, duorum fortissimorum hostium. *Tartarorum* videlicet & *Turcorum*, qui pene sub vno tempore (quoniam pro diuerso periculum veriti, non audebant) dispartitis tamen exercitibus, *Valachiam* intrauerant, deterritus, sed mira & incredibili animositate cor gerens, iucundum & indefessum, omnibus frumentis & victualibus, ne hosti cederent in pabulum, igne consumtis, in *Thartarorum* exercitum, quorum vires multo magis, quam *Turcorum*, verebatur, intrepidus irruit. Et suffragio diuino fretus, magna clade illum contriuit atq; deleuit. Tantoque ardore fugientes, persecutus est, vt plures occiderit in fuga, quam in pugna. Quo terrore fugientes perculsi, non arma tantummodo, quo ad fugiendum promtiores forent, sed & arcus & pharetras, sellas & amictus, vt saltem inermes & nudi effugerent, proiicie-

Thartarorum exercitum, Valachiam vastantem, & Turco auxilia ferentem, Stephanus Voieuoda

Profligat fugatque, & fugientes persequitur intrepidus.

bant, & in fluuium *Dnyper*, non secus, quam furiosi insiliebant.

Ferocius deinde *Stephanus* Voieuoda *Valachiæ*, *Tartarica* victoria inescatus contra *Turcum* irrumpebat, & plures ex *Turcis*, qui primo *Danubium* nauibus superabant, confecit. In particularibus quoque congressibus, per se & suos *Turcos* inuadens ex syluis, in quas se & suos profunde condiderant, præsertim cum frumendatum irent, victor & superior euadebat. Singulosque captiuos *Turcorum*, nullo respectu conditionis, aut ætatis habito, aut viuos excoriabat, aut in palos figebat, donec *Turcus*, multitudine abundans, exercitu dispartito, illum & a fronte & a tergo circumdedit. Et nec sic quidem tunc aliquo pauore circumdatum, sed pugnam vltro appetentem, strenuissimeque cum suis pugnantem *Turcus* vicit, & non amplius, quam ducentos de suis prostrauit. Cæteri fere omnes sui aduersis vulneribus consternati. Sed & ipse *Stephanus* Voieuoda, ad futura se reseruans, & meliora, quo quemque sors ferebat, fugierunt. Non tamen *Turco* incruenta fuit victoria. Tanta enim animositate, a *Stephano* Voieuoda, & suis pugnatum est, vt de *Turcis* triginta prope millia cecidisse referantur. Claudicare cœperat erga *Stephanum* Voieuodam *Valachiæ* suorum fides, fereque illum omnes *Valachi* deseruisse videbantur. At ille nihil hac clade, aut vulnere motus, iterum se ad nouas pugnas, & prælia, quibus poterat modis, reparabat. *Casimiro* quoque Regi *Poloniæ* per frequentes & assiduos Nuncios supplicabat, vt duodecim gentium millia sibi in auxilium mittere non retardaret, certificans Regem, adiutorio gentium habito, se de *Valachia Turcum* turpiter fugaturum.

Turcus non incruenta de Valachis strenue pugnantibus potitus victoria, Valachiam igne & cæde vastat.

Pestis interim & fames, duo intolerabilia mala, in exercitum *Turci* irrepserant, multique quottidie geminata lue de *Turcis* absumebantur. Vnum erat *Turco* & suis leuamen, quod *Bessarabus* Voieuoda *Moldauiæ*, cuius occasione & gratia *Turcus* in id descenderat bellum, omnibus gentibus suis, victualibus quoque, & cætera quaque re, *Turcum* in qualibet necessitate adiuuabat. Vehementerque *Bessaraborum* exexcitus, linguam & mores eosdem cum *Valachis* habens, & terræ eorum secreta & interiora dinoscens, *Valachos* magis quam *Turcos* affligebat. Cæsar *Turcorum* incertus & fluctuans, quid amplius ageret, flammis, incendiis & depopulationibus *Valachiam* conterebat: ex quibus illi, & suo exercitui maior crescebat fames. Totaque fere *Valachia* depopulata, & in flammam data, etiam in *Podoliam* vertit manus, & aliqua illius ignobilia oppida & vicos igne absumpsit.

In Turcico exercitu pestis, & ex incendiis fames, quam tamen Bessarabus Moldauiæ Voieuoda, in cuius fauorem bellum gerebatur, victualibus leuat, & Podolia vastatur.

Soczawam deinde & *Choczim* arces expugnare aliquanto tempore *Turcus* aggressus, clade ingenti, circa vtramque arcem suscepta, turpiter resilire & alia moliri coactus est. Pote-

A Castris Soczaua & Choczin Turcus repulsus,

1476.

turpiter secedit, qui facile potuit vinci, si Rex Casimirus Stephano Voieuodæ Valachiæ auxilium peditum tulisset.

terat tunc quidem *Turcus*, cum omni potentia sua, quasi fera in cassibus deprehensa, clade magna, & per potentiam *Casimiri Poloniæ* Regis, & suarum gentium, obrui & funesta *Valachiæ* vastatio, in illum retorqueri. Sed dum nemo esset, qui vincere hostem & iniquitate locorum, & fame pesteque fractum, vellet (siue occupatio illa fuerit, siue cunctatio Regis, & suorum, nam pusillanimitatem suspicari turpe iudico) bellua illa e manibus elapsa est, & perpetua gloria Regis & *Polonorum* neglecta. Ad quem vincendum, sola potentia Regis *Casimiri*, quam secum ex Aulicis, & mercede conductis militibus, habebat in *Prussia*, sufficiebat. Vbi nihil aliud tam memorabile gestum, & institutum est in fauorem militarium, quam quod veteri lege iuris *Sredensis* abolita, sexus fœmineus, virili deficiente, in parentum hæreditates, in morem iuris terrestris *Polonici* succederet.

Consternatione plurima de *Turcorum* in *Valachiam* hostili ingressu, & de cladibus incendiisque, per eos commissis, peiora ominans, committi *Casimirus Poloniæ* Rex, non secus, quam par erat, cum Consiliariis, secumque præsentibus, singulis fere diebus, nouis & recentibus Nunciis alia super alia mala, quæ diætim accidebant, nunciantibus, commotus, rebus *Prussiæ* infectis magis, quam reformatis (nec enim illas reformare pertinacia *Gdanensium*, qui *Nicolao Tungen* fauebant, sinebat) ex *Marienburg* sorore sua *Elisabeth*, Ducis *Stolpensis Henrici* relicta, honorata eximiis insignibus, & filio suo *Bogusalo* balteo militari, suis quoque Proceribus initiatis, per quam plurima fraudum & dolositatum commenta, quæ per *Matthiam Hungariæ* Regem contra se & statum suum, atque Regnum *Poloniæ*, cum Magistro & Ordine Cruciferorum ac plerisque mortalibus agitabantur, elucidata, ad liquidum agnoscens, ad *Nieschouiam* aduenit. Vbi illum *Elisabeth* Regina, per totum tempus moræ suæ in *Marienburg* opperiebatur. Et exinde feria quarta post festum sancti *Laurentii*, quæ fuit quarta decima dies mensis Augusti, *Piotrcouiam* aduenit & conuentum illic generalem, rebus *Valachicis* prouisurus, tenuit.

Et Polonorum in auxilium Stephano a Casimiro Poloniæ Rege, contra Turcam missorum, aduentu,

Consurgunt itaque omnes terræ *Russiæ*, videlicet *Przemisliensis, Leopoliensis, Podoliæ, Belzensis, Chelmensis*, iussu suo regio ad arma, & circa oppidum *Camyenec*, sub ductu *Pauli Iassyenski* Regni *Poloniæ* Vicethesaurarii, ac Capitanei *Belzensis*, & *Chelmensis*, campestria tenent, in omni necessitate, *Stephano* Voieuodæ *Valachiæ*, cui etiam & *Valachi*, a fide sua alienati & auersi, constantia sua & animositate perspecta, operas suas enixius, quam vnquam, intenderant, auxilia contra *Turcum* laturæ. Sed cassus fuit & ridiculosus, onerosusque terrarum *Russiæ*, ad meditullia *Podoliæ*, ingressus. Pluribus enim hebdomadis, in locis variis *Podoliæ* statiua habentes, proprios turbabant & deuorabant, non *Turcum*, maiores hostilitates, maioresque prædas, diebus singulis agendo in Ciues, quam in hostes. Et licet *Stephanus* Voieuoda *Valachiæ* illos, variis literis & Nunciis, ad succurrendum sibi solicitasset: clades suas, & oppressiones suæ gentis declarans, & torporem illis contumeliosis verbis exprobrans: non tamen illos trahere potuit ad aliquam subuentionem, qui aduentum *Casimiri Poloniæ* Regis, cum maximis copiis, quem illis frequentibus denunciabat literis & Nunciis, opperiebantur, neque progredi contra hostem, Rege inexpectato, neque redire iniussu Regis, honestum rati, in vnis statiuis consistebant. Interim classis *Turci*, quæ & supplementum militum, & machinamenta varia, ad conquirendas arces & vrbes, vehebat. Diuina prodente clementia, fluctibus pelagi, & tempestate deleta est. Quo Nuncio *Turcus* conterritus, cum & *Poloniæ* Regem sibi sentiret in dies imminere, *Valachia* relicta *Constantinopolim* rediit.

1476.

& classe cum bellicis tormentis amissa tempestate maris, Turca exterritus, tandem Valachiam deseruit.

Reuersionem autem *Turcæ*, *Matthias Hungariæ* Rex, in suam laudem traducens, metu processus sui illum, scriptis suis, vulgauit non reuertisse, sed fugisse. Quapropter & Papa quartus *Sixtus*, & *Ferdinandus Napuliæ* Rex, & omnes Principes, & Communitates *Italiæ*, præter solum *Mediolani* Ducem, qui se ludificari non permisit, collatione facta, ducenta millia aureorum ad conterendum *Turcum*, sibi transmittunt: qui illis & victoriam de *Turco*, & illius perpetuum repromittebat exterminium.

Discessionem Turcorum ex Valachia Mathias Hungariæ Rex, dimissis circum circa literis, sibi adscribens ducenta millia aureorum a Pontifice Romano, ac quibusdam Ciuitatibus Italiæ emungit. Turca interim affecta cladibus Carniola, Carinthia, & parte Stiriæ, quinque etiam propugnacula ad Istri ripas, iuxta Smiderouicam sita, Matthiæ Hungariæ Regis.

Sed interim copiosus *Turci* exercitus, ex *Bosnæ* Regno, insperate & subito, sexta decima mensis Octobris adueniens, omnem *Carneolam*, *Carinthiam*, & partem *Stiriæ*, graui clade (præsidiis in propria, quoniam illis conuenta merces non soluebatur, dilapsis) populatus est, *Salczburgensem*que, & *Bambergensem* Episcopatus, graui afflictione vexauit, & vsque ad montes *Italiæ* grassatus est. Multasque animarum Catholicarum cateruas in perpetuam seruitutem tunc abduxit, nemine resistente. Eo autem facinore non contentus, ad expugnandum quinque propugnacula fortissima, in littore *Istri*, in parte inferioris Castri *Smiderow*, a *Matthia Hungariæ* Rege ex lignis fabricata, & præsidio quinque millium militum munita, ne obsidio castri *Smiderovv*, quam primo veris tempore facere intendebat, impediretur, gentes suas transmittit. Quæ nihil vel parum moratæ, propugnacula quatuor per vim, quintum per deditionem, conquirunt. *Turcus* ipse solus, cum potentiori exercitu consistebat in propinquo. Vbi gens sua, propter asperitatem hyemis, habebat focos, suis, si *Matthias* Rex *Hungariæ* illos inuadere perseuerasset, celerrimum auxilium laturus. Quibus magis Papa *Sixtus*, Principesque & Communitates *Italiæ* cognitis, tum se primum a *Matthia*, *Hungariæ* Rege, & a socero eius, *Ferdinando Napuliæ* Rege, magis intellexerunt circumuentos, qui iam filiam suam *Beatricem*, *Frederici* Imperatoris *Romanorum* denunciatione non obstante, *Matthiæ Hungariæ* Regi locauerat, & in fauorem Generi collectam huiusmodi cogebat, non tam *Italiæ*, quam *Hungariæ* Regi profuturam. Quæ in *Hungariam* adducta, & feria quinta in die S. *Lucæ* Apostoli *Albam Regalem* deducta, coronata die Dominico sequenti, thoro Regio iuncta est.

1476.

Is vero Beatricem filiam Ferdinandi Napuliæ Regis, vxorem sibi adductam, in Reginam Hungariæ coronari procurat.

Peractis Comitiis, ad exquirenda consilia Turco resistendi institutis,

Dum apud *Pyotrcouiensem* Diætam, tribus hebdomadis, nequicquam fuisset immoratum (nam exquisitis sententiis, licet fuisset per plures dies certatim disputatum: non tamen comprehendi poterat aliqua via, per quam potuisset hosti tam infesto & potenti, potentior resistentia, æstate iam ad hyberna declinante, & regionibus *Podolia* & *Valachia* & a proprio milite & hostili quassatis, fructuose opponi) discedens tamen *Casimirus* Rex *Poloniæ*, ex Diæta *Piotrcouiense*, per solitas stationes, in *Radom* se contulit. Et exinde visitato Monasterio *calui montis*, & ligno viuificæ crucis suppliciter adorato, in Diætam particularem *nouæ ciuitatis Korczin*, a Proceribus *Cracouiensium* orarum, pro die sancti *Matthæi* Euangelistæ tentam, venit. In qua, per quindecim dies, cum Consiliariis, & militibus, subsidium pecuniale per quatuor grossos de quolibet laneo, in defensionem terrarum *Russiæ*, quod & oræ *maioris Poloniæ*, se indilate collaturas, si in illud oræ *Cracouienses* consentirent, obtinuit. Quod quidem subsidium, a *Cracouiensibus* oris illico solutum, oris *maioris Poloniæ*, propter differentiam militum, non implentibus sponsionem, quod ægre ferrent. Capitaneatus *maioris Poloniæ* a *Matthia* de *Dmoschin*, Palatino *Calissiense*, contra leges teneri. Ex Diæta autem *nouæ ciuitatis Korczin*, *Casimirus* Rex per *Sandomiriam*, & loca solita gradiens, peruenit in *Lublin*, vbi illius ex *Radom* adueniens *Elisabeth* Regina opperiebatur aduentum.

tandem Casimirus Rex Belziam venit, cum Turco congressurus, si in vlteriora Regni grassaretur.

Itaque diebus quinque immoratus, in terram *Chelmensem*, & in loca *Krasnisthavv*, *Hrubyeschovv*, deinde in *Belz* processit. Vbi quindecim diebus immoratus, speciem resistendi hosti *Turco*, si in vlteriora Regni, ex *Valachia* grassaretur, ostendit. Sed ex causis, quas perscripsimus, *Turco* in propria diuertente. *Casimirus* & ipse *Poloniæ* Rex, voti sui compos effectus, in *Lithuaniam* concessit, & magnam partem autummi & veris, totamque hyemem illic agens, venationes assidue tractabat, captata temporis opportunitate, quoniam copiosæ niues terram operuerant: assidua etiam & intensa gelua terram premebant. Et propter tam sæuam hyemis intemperiem, multi mortales venationibus intendendo, aut extincti cadebant, aut in nasis & naribus truncabantur.

Quo ex Valachia discedente, & Casimirus Rex rediit in Lithuaniam, & venationibus licet horrida hyeme existente dat operam.

Fredericus Romanorum Imperator, suis Australibus rebellibus domitis, cum Matthia Hungariæ Rege sentientibus, ruptis induciis in triennium ictis, eidem Matthiæ cum auxilio Wladislai Regis Bohemiæ parat bellum:

Fredericus sub idem tempus, *Romanorum* Imperator & Dux *Austriæ* suspicatus vastationem *Turcorum*, per subordinationem *Matthiæ Hungariæ* Regis, erupisse, dolore nimio permotus sufferentiis pacis, quarum fœdus apud *Wratislauiam* in triennium ictum erat, reiectis, propriorum, & mercenariorum militum facto delectu, rebelles suos *Australes*, & eorum arces, qui cum *Matthia Hungariæ* Rege habebant confœderationem & ligam, & aliquot castra fortia, & præsertim *Grosinkier*, qui aliorum rebellium erat Princeps, aut per oppugnationem, aut per deditionem conquirit. Cui etiam huiusmodi bellem agenti *Wladislaus Bohemiæ* Rex, disrupta & ipse pace, ad beneplacitum *Frederici* Cæsaris, quatuor millia suorum *Bohemorum*, equitum & peditum, quorum *Burzian* Capitaneus erat, transmisit, & quorum auxilio *Fredericus* Imperator & plures victorias de hostibus, & de eorum arcibus conquisitiones referebat. Summa autem intensioris contra *Matthiam Hungariæ* Regem, gerendi ab Imperatore belli, in proximam æstatem differebatur.

Casimirum Poloniæ Regem ad ipsum exhortans

Sub quo quidem tempore *Fredericus* imperator, *Casimiri Poloniæ* Regis, misso ad illum, vsque in *Lithuaniam*, *Raphaële Lyesczinski*, milite *Polono* aulico suo, item *Wladislai Bohemiæ* Regis, item Electorum Imperii, item Principum *Almaniæ*, personale auxilium inuocabat. Et ne vetera *Poloniæ* & *Hungariæ* fœdera essent obstaculo, *Ioannes Baksisloër*, natione *Wratislauiensis*, Archiepiscopus *Strigoniensis*, qui tyrannidem *Matthiæ Hungariæ* Regis fugiens, in *Austria* apud Imperatorem *Fredericum* exulabat, *Poloniæ* Regi *Casimiro*, per *Andream Oporovvski* Episcopum *Varmiensem* intimauit (quem *Poloniæ* Rex ex Diæta *Pyotrcouiensi* ad Cæsarem *Fredericum* transmiserat, rogando illum, ne se, bella *Tartarica* & *Turcorum* agentem, in bella sua traheret) æquissimo animo, si *Hungariam Poloniæ* Rex a tergo inuaderet, Proceres *Hungariæ* laturos.

non inuito Hungarico Senatu,

vnus Senator Polonicus consilia suorum Regi Hungariæ prodit.

Detexit etiam idem *Strigoniensis* Archiepiscopus *Ioannes*, per eundem *Andream* Episcopum *Varmiensem*, *Casimiro Poloniæ* Regi, personam & nomen vnius Baronis *Poloniæ*, ex Consiliariis Regis principalioribus, qui cum insimulare nonnullarum innocentium personarum (quoniam in illum nulla suspicio cadebat, & cadere poterat) *Hungariæ* Regi *Matthiæ*, singula consilia & decreta Regis *Poloniæ*, & singulas sentencias suorum Consiliariorum, perscribebat.

Matthias Hungariæ Rex rebus suis consulturus,

cum Henrico de Richtenburg Magi-

Videns autem *Matthias Hungariæ* Rex, & ab Imperatore *Romanorum Frederico*, & Coadiutoribus suis *Casimiro Poloniæ*, & *Wladislao Bohemiæ* Regibus, item a *Turcorum* Cæsare, angustiatum se esse, veritus quoque amplius, se angustiandum iri, præsertim cum de propriis gentibus *Hungaris*, oppido illi infestis, magna illum & assidua cura & suspicio distineret, vtcunque sibi & suo statui consulturus, ad versuta & callida se vertit consilia, & cum Magistro *Prussiæ Henrico* de *Richtenburg*, suoque ordine, & per Nuncios a Magistro & Ordine, ad solennitatem suarum nuptiarum, *Budæ*, cum no-

1476.

...stro Prussiæ, inscio Casimiro Rege Poloniæ ferit clandestinum fœdus.

noua sponsa *Beatrice*, *Ferdinandi Napuliæ* Regis filia, clandestinum fœdus, dudum quidem per Internuncios decoctum, de violanda perpetua pace, & bello Regi, & Regno *Poloniæ* mouendo, conclusione finali consumat, & pro conducendis mercenariis militibus, in subsidium Ordinis & Magistri, quatuordecim millia florenorum, in manibus Consulum, in prætorio *Wratislauiensi* reponit.

A Duce vero Theschnense Przemislao, aut sumptus propter se factos repetit, aut ex Ducatu eum discedere iubet.

Przemislaum Theschnensem Ducem requirit, (qui licet stricta consanguinitate *Casimiro Poloniæ* Regi, ex sorore enim amitali germana genitus, coniunctus erat, partes tamen *Matthiæ Hungariæ* Regis, fratre propinquo *Wladislao Bohemiæ* Rege deserto, enixius quam conueniebat sequebatur) vt pro damnis & sumptibus in *Slesia* apud *Wratislauiam*, & postea in fauorem, & ordinationem rerum suarum factis, auro numerato sibi satisfaceret, aut perpetuo excederet de terra & arce *Thesznensi*. Quo ille nuncio deterritus, inopsque consilii quid ageret, & serius dolos *Matthiæ Pannonici* Regis perpendens, ad *Wladislaum Bohemiæ* Regem se contulit: eius se subiicens, quam ille tunc quoque aspernatus est, ditioni, & defensioni. Tribus quoque Nunciis, *Petrum Komorovvski* cum filio *Alexandro*, ad se accersitum, induxit, vt castris, *Oravva*, *Likavva*, *Skauina*, sancto *Nicolao Rozemberg* & aliis dolo interceptis, sibi restitutis, in *Bervvald*, *Zivvyecz*, & *Seebslari*, castrorum, illum mitteret possessionem.

Draculam Bessarabiæ Palatinum, ex vinculis dimissum, Matthias Rex Hungariæ cum Stephano Voieuoda Valachiæ, contra Bessarabos communiter gerere iubet bellum. In quo Draculum fraude serui occiditur sui.

Restituit idem ipse *Matthias, Hungariæ* Rex, & *Wladislaum Draculam*, Voieuodam *Bessarabiæ*, annis prope duodecim in captiuitate tentum, & eum cum *Stephano* Voieuoda *Moldauiæ*, gentibus communibus, contra *Bessarabiam*, & Præfectum eius *Thotrusch*, à Cæsare *Turcorum* relictum, gerere bellum iussit: quo illum sibi contra *Poloniæ* Regem *Casimirum* strictius conciliaret. Qui etsi primo prælio *Bessarabos* fudissent, & castra omnia *Bessarabiæ* in suam redegissent potestatem: in altero tamen prælio, *Bessarabi*, *Turcorum* auxiliis adiuti, vtrunque fusum, de *Bessarabia* expulerunt. Quam tandem postea *Thotrusch Turcorum* Cæsaris Præfectus, repetiit, & in suam redegit potestatem. In ea tamen expeditione *Dracula* fraude serui sui occubuit.

Carolus Burgundiorum Dux

Carolus Burgundiorum Dux, & *Matthiæ Hungariæ* Regis (pares enim animos & mores a natura sortiti erant) confœderatus, & ob id *Polonis* infestus, cladium suarum ignominiam, quæ illi nondum biennio elapso, a *Svvitensibus*, tenui robore secum certantibus, acciderant, vlturus. Duci quoque *Lothoringiæ Ludouico* quam maxime iratus, quod illum oppidum *Nusch* obsidentem, contra *Fredericum Romanorum* Imperatorem non iuuerat, frequenti suorum & mercenariorum militum delectu habito, habens pugnatorum quadraginta millia, & credens se Ducem *Lothoringiæ*, & omnem *Svvitbensium* manum, non solum profligatum, sed insuper omne eorum genus & nomen exterminatum iri, in arma consurgit, & omnem *Lotoringiæ* facile occupat Principatum. Residuam quoque Ducis *Lotoringiæ* Ciuitatem dictam *Nansenia*, dum graui premeret obsidione, venit Dux *Lotoringiæ Ludouicus*, cum gentibus Ducis *Austriæ Sigismundi* & *Svvithensium* & aliis confœderatis, contra eum, nonnisi decem millia suarum gentium habens ipsum profligauit. Vbi superatus, & graui cæde cum suis obrutus, ad extremum, ne tam forti & numeroso suorum exercitui superesset, occisus in fuga a quodam ex suis *Burgundionibus*, qui tyrannidem suam, & iniustorum bellorum multiplicationem execrabantur, & apud cænosam paludem, non nisi die tertia repertus. Manibus *Leodiensium* Ciuium interfectorum pœnas dedit: quorum excidium effecerat, pro eo, quod germanus suus, non legitimus, ad ecclesiam *Leodiensem* per Papam *Pium*, contra verum Electum, prouisus non admittebatur. In oppido *Nause*, ante quod pugnatum est, sepultus. Victoriæ illius diei & pugnæ omnis gloria apud *Ludouicum* Ducem *Lothoringiæ*, quem a ii titulabant *Brunszvvicensem*, & apud *Svvithenses* permansit.

1476. fuso suo exercitu a Ludouico Lotharingiæ, alias Brunsvvicense Duce & Svvithensibus, in gentibus multo superior, & ipse in fuga a quodam suo milite occiditur.

Adultera mulier,

Cladi tam memorabili aliud atrox & horrendum facinus subnectam. *Mediolanensium* Dux *Geleatius*, quandam ex ciuibus suis, nobili & magna domo ortam, non inuitus, pulchritudine formæ captus, adamauit. Cui maritus, ex spectabili quoque genere & domo antiqua, vel facilitate, vel Principis metu, vxoris amorem inconcessum tolerauit. Eius germanus generosioris animi, id moleste ferens, fratrem crebrius, vt vxoris famæ, & domui ipsorum honestati, consuleret, admonebat. Sed cum is mortis metum, sibi a Principe irrogandæ, opponeret, ille, gradatim Euangelicam doctrinam impleturus, glotem adiit, illamque ob generis sui nobilitatem, honestatemque, in familiam suam, genus & domum, adscitam esse, sperans illud domui eorum decori fore, commemorauit. Verum iam vulgatissimum esse, atque per ora plebis volitare, eam insano Principis amore deditam atque captam esse. Monebat deinde eam, vt consuleret suæ, atque vtriusque Parentelæ honestati. Mulier, vt fit, capta a crimine, correptionem leuiri indigne ferens, rem Principi detexit. Qui indignatione percitus, & ira, non audens ciuem nobili genere ortum aperte perdere, calumniatores ei subordinauit. A quibus in iudicium vocatus, & de calumniosis viciis conuictus, per Principem morti addictus est. Frater id amarius, quam vxoris facinus ferens, statim fratricidii scelus in Principe vlcisci destinauit. Sed cum non facile sibi ad Principem aditus præstaretur, locum & tempus obseruauit. Et cum in die sancti *Stephani* Prothomartyris, in celeberrimo, amplissimo & ornatissimo, diuo *Ambrosio* dicato, *Mediolanensi* templo, quod ad instar sanctæ *Zophiæ Constantinopolitanæ*, ingenti structura fabricatum est, diuinis interesset, ciuis ille speciem legationis, & Nuncii præ se ferens, & manu literas tenens, Principem adiit: stipatoribus Ducalibus longius stantibus, & non suspicantibus aliquod malum. Cui facinora sua exprobrans, atque inter loquendum sicam, quam veste occuluerat, eximens, Principem pluribus vulneribus circa præcordia confodit. Eiulante deinde Duce, sui prosilierunt, atque ciuem membratim frustratimque concidunt. Dux in diem tertium viuens, facto testamento, quo suos hæredes Senatui *Venetorum* commendauit, mortem fœdam obiit. Mulier, lubricitati suæ indulgens, tres simul viros insignes, virum, leuirum, & adulterum contradidit. Sub eodem quoque tempore, Marchio *Ferrariensis Hercules*, naturalis & illegitimus à fratre legitimo *Nicolao*, cum fauore & auxilio aliquorum Ciuium *Ferrariensium* & Ducis *Mediolani* inuasus, fratrem inuadentem vincens, captiuat, & capite obtruncat: Annus hic insignis, sed maxime fatalis Ducibus.

virum suum inprimis a Duce Mediolani Geleatio, mœcho suo, falso calumniatum & damnatum,

1476. deinde Ducem ipsum adulterum in ecclesia Mediolanensi, sub specie legationis à leuiro aditum & confossum, postremo etiam leuirum à stipatoribus Ducis occisi, minutim concisum, vno fere tempore perdidit,

1477. Casimirus Rex Poloniæ Frederici Rom. Imperatoris & Wladislai Bohemiæ Regis, atq; rumoribus certis permotus, ad Conuentionem Piotrcouiensem procedit: de bello Matthiæ Regi Hungariæ inferendo consulturus

Huius anni natalem Domini diem, qui in diem Mercurii cadebat, & sequentes, *Casimirus Poloniæ* Rex, apud *Vilnam*, cum *Elisabeth* Regina, & cum duobus filiis, *Casimiro* & *Alberto*, tempus quoque Carnispriuii, & dies Quadragesimales, in *Throki* exegit. Legatione autem *Frederici* Cæsaris *Romanorum*, per *Raphaëlem Liesczinski* militem, & *Wladislai Bohemiæ* Regis filii sui, vt contra *Matthiam Hungariæ* Regem tempestiuius consurgeret, & communibus viribus aduersus illum gereret bellum, rumoribus etiam, quibus *Matthias Hungariæ* Rex, *Poloniæ* Regnum inuasurus, non vulgarem stipendiariorum aggregauerat in *Slesia* manum, percitus, ex *Lithuania*, rebus illic vtcunque compositis, prius quam animo destinauerat, mouens, in *Lublin*, feria quarta, ante festum Paschæ, quæ fuit secunda dies Mensis Aprilis, venit, & Pascha Domini illic celebrauit. Tandem post dies octo exinde recedens, *Pyotrcouiam* post conductum Paschæ, tredecima Aprilis aduenit: generalem Diætam diu indictam celebraturus, & rebus publicis prouisurus.

Georgius Archiepiscopus Leopoliensis in cubiculo suo pronus, in crucis modum terræ prostratus exanimis reperitur.

Vigesima nona die mensis Ianuarii. *Georgius Leopoliensis* Archiepiscopus, vir doctrinæ singularis, & in studiis humanitatis apprime eruditus, cum annos prope triginta in Pontificatu exegisset, & notabiliter, coëmtis aliquot villis, consensu Regio obtento, Archiepiscopatum *Leopoliensem* auxisset, apud oppidum *Rohatin*, suæ ditionis, agens, nullumque dolorem sentiens, in crucis modum, in cubiculo suo, in terram facietenus prostratus, inconfessus & inuiaticatus, exanimis repertus est, & *Leopolim* exinde reductus, in sua *Leopoliensi* Ecclesia sepultus. Vir Musis amicissimus, & tam in prosa *Pierica*, quam carmine, cæterisque humanitatis studiis, in declamationibus quoque ad populum, memorabilis. Cuius vita à *Philippo Calimacho*, *Italo Florentino*, egregie descripta est. Vacuitque sedes *Leopoliensis* ecclesiæ annis plus quam duobus. Morbone, incertum est, extinctus, an veneno à fœminis propinato, in quas intemperate se agebat.

Przemislaus Theschnensis Dux mœrore, quod illum Matthias Hungariæ Rex affligebat, moritur.

Vndecima mensis Martii, *Przemislaus Theschnensis* Dux, tristitia & mœrore, vt aiunt, confectus magis quam morbo, in arce *Thesznensi* diem obiit, quod *Matthias Hungariæ* Rex, cum quo sentiebat, & contra *Casimirum Poloniæ*, & contra *Wladislaum Bohemiæ* Reges (quamuis illis stricta consanguinitate, vtpote ex sorore amitali germana *Offka Casimiri* Regis *Poloniæ* genitus, coniunctus) illum de dimittenda arce & ciuitate *Thesznense*, aut de soluendis sumptibus in bellum *Slesiticum*, & eius liberationem expensis, & tribus millibus florenorum, quingentisq; florenis, eidem Duci gratuito donatis, graui molestatione requirebat. In monasterio autem fratrum Prædicatorum in *Theszin* sepultus est: vnam tantummodo filiam *Hedwigim*, ex *Anna Boleslai* Ducis *Varschouiensis* filia, susceptam, relinquens superstitem. Qui moriens nepotem suum germanum *Casimirum*, filium *Boleslai* germani, testamento reliquit omnium Principatuum suorum hæredem, quos Principatus, *Praga* adueniens (in obsequiis enim *Wladislai Bohemiæ* Regis agebat) *Mathia Hungariæ* Rege nequicquam obstante, & ad suam trahente, iure feudali, ditionem, est consecutus.

relicto hærede Casimiro Nepote suo ex fratre Boleslao, qui Ducatum Theschensem est assecutus: ne quicquam iure feudi sibi vendicante Matthia Rege Hungariæ,

Præfatus siquidem *Mathias Hungariæ* Rex, transmissis primo Vere in *Slesiam* quinque stipendiariorum millibus *Glogouiam maiorem*, *Goram*, *Swidniczam* & *Iawor*, cæterasque *Slesiæ* ciuitates intercipere, & occupare nitebatur. Verum, cum tantum exercitum & nulla ciuitas *Slesiæ* susciperet. Sed nec *Wratislauia* portis clausis, perniciem suam, si ingrederetur, verita, magnusque omnium victualium & pabulorum illum defectus affligeret, in bilem quandam & furorem conuersus, plus, quam hostiliter, sæuire in eos, quibus laturus erat auxilium, cœpit: depopulando agros, & villas, sacrasq; ædes & templa incendendo, imbellem sexum trucidando, virgines, mulieres, puerperasq; spoliando atq; deflorando. Superuenit & ex *Bohemia*, sub ductu *Ioannis Thouacowski*, quattuor millia gentium expeditarum habens, à *Wladislao Bohemiæ* Rege destinatus exercitus, quem *Hungaricus* veritus (decernere enim cum illo quam primum æstuabat) ex *Slesia* tumultuarie in *Hungariam* spoliis onustus suorũ rediit. *Swidnicenses* & *Iarienses*, ne alteram super alteram à *Bohemis* cogerentur, sub idem tempus, experiri vastationem, & cladem, paci suæ quam optime, cum *Ioanne Wladislao.*

cuius exercitus, timore militum Wladislai Bohemiæ Regis, ex Slesia discedit. Swidnicenses vero, & Taurienses deduntur

1477.

ne Thowaczowski, inito fœdere, consuluerunt, festo sancti *Bartholomæi* Apostoli elapso, *Wladislao Bohemiæ* Regi, deditione repromissa. A Factitasset hoc ipsum & omnis *Slesia*, ob clementes & ingenuos mores *Bohemo* affecta, ob truculentos vero *Hungaros* perosa, si diutius *Bohemiæ* Regis *Wladislai* apud eos immoratus fuisset exercitus: quem *Bohemiæ* Rex ad se reuocare coactus est. *Fredericum* Cæsarem contra suos, in *Austria* rebelles, à *Matthia Hungariæ* Rege subornatos, cui iampridem quatuor millia equitum & peditum sub ductu *Ioannis Burzyan* transmiserat, personali auxilio, & frequentiori, nouoque exercitu adiuturus. Electoratusque Imperii insignia, siue Regalia, â Cæsare suscepturus, pro quibus & *Hungariæ* Rex *Matthias* multipliciter, vindicando sibi *Bohemiæ* Regnum, non tam per se, quam per sumi B Pontificis & Cardinalium suffragia, instabat.

Id ipsumque reliqua factura fuisset Slesia, nisi Wladislaus ipse exercitum suum ex Slesia deduxisset Imperatori Romanorum opem laturus.

Generali Diæta apud *Pyotrcouiam*, pro tredecima die mensis Aprilis instituta, adueniente, id primum agere placuit, vt *Romanorum* Imperatori *Frederico*, & pro fœdere secum inito, & in fauorem *Wladislai Bohemiæ* Regis, quo celerius consequeretur Regalia, subsidium de quatuor millibus mitteretur exercituale. Et quamuis id factu optimum, omnium Consiliariorum probarent sententiæ, magis tamen, vt id fieret, quam quomodo impleretur, reperiebatur: propriis militibus tam remotam expeditionem recusantibus, collationem vero æris, qua mercenarii milites stipendiarii, ærario Regio nullo extante, possint magnopere execrantibus. Itaq; C & Nuncio *Bohemiæ* Regis *Wladislai*, *Ioanni Rupowski*, Magistro Curiæ Regiæ, in huiusmodi *Pyotrcouiensi* Diæta & postea *Raphaëli Liescinski*, militi & Nuncio Cæsareo, subsidium huiusmodi efflagitantibus, nullum efficax responsum dari potuit: opposita excusatione, quod *Casimirus Poloniæ* Rex, propriis, & maxime barbaricis bellis, contra *Tartaros* & *Turcos*, ac Cruciferos, item *Petrum Komorowski*, quæ nunciabantur imminere, intentus, exteris vacare non posset. Ad leniendum quoque animos, deposcentium, *Andreas Oporowski* Episcopus *Varmiensis*, ad Cæsarem, *Ioannes* vero *Drzewiczki* Notarius Regius, ad *Wladislaum Bohemiæ* Regem, spem pro re vtrique ostensuri, destinati. D Æquiori animo *Bohemiæ* Rex, eam excusationem, quam Cæsar suscepit: quod & morigerari illum parenti oportuit, & tria millia florenorum à patre sibi destinata, excepit.

Auxilium Frederico Romanorum Imperatori per Raphaëlem Liescinski petitum, & Wladislao Bohemiæ Regi à Rege Poloniæ Casimiro domesticis bellis implicato denegatur.

Non remiserant inter hæc Cruciferi de *Prussia*, pro renouando, contra Regnum & Regem *Poloniæ Casimirum*, bello, animos, sed clandestinis tractatibus illud summopere gerere operis effectu exæstuant. Faciebat eis spes & animos, *Matthias Hungariæ* Rex: qui ad id bellum gerendum, omnem impensam suam pollicitus, & operam, eos animabat & instigabat. Discurrebantq; frequentius Commendatores ex *Prussia* in *Hungariam*, ad *Hungariæ* Regem *Matthiam*, conficiendo hinc inde pacta cum Rege, modosque & fœdera, per quæ ille ipsos in suam assume- A bat protectionem & defensam. Faciebant autem transitum ex *Prussia* in *Hungariam*, per Regnum *Poloniæ*, in habitu dissimulato, quos *Nicolaus Komorowski*, de domo *Ciphorum*, *Polonus*, Regi *Hungariæ*, post spolium castrorum in eum patratum, reconciliatus, in perfidiam, & rebellionem; & ipse contra Regem *Casimirum* & Regnum *Poloniæ* spectans, à *Matthia Hungariæ* Rege, cui se iam totus addixerat, per se & per suos conducebat. Faciebant etiam eis animos aliqui ex militaribus & ciuibus *Prussiæ*, & signanter *Stiborius Marienburgensis*, *Ludouicus Chelmensis*, Palatini, *Philippus Bischow* Consul *Gdanensis*, qui ampliores largitiones & libertates, quam quæ erant illis satis amplæ à *Casimiro* Re- B ge *Poloniæ* concessæ, ambientes, simulabant se, idque Cruciferis significabant, in eorum ditionem, iurisiurandi funiculo temerato, transituros. Id cum primum rumore vulgatum, dein certis indiciis patefactum fuisset, literæ quoque Cruciferorum, quibus perniciosa eorum voluntas detegebatur, interceptæ, Rex *Casimirus*, magnitudine periculi motus, vt singuli tam fideles, quam perfidi, continerentur in fide, *Petrum Dunin*, Castellanum *Siradiensem* & Capitaneum *Lanciciensem*, cum sexingentis equitibus, & peditibus quadringentis, adiungens ei *Ioannem Byali* in subsidium in *Marienburg* transmittit: primiciis bellorum, quas propediem Cruciferi asserebantur excituri occursurum, C donec Rex *Casimirus* cum ampliori, si id necessitas exigeret, subsequeretur exercitu. Solicitati insuper fuerunt *Masouiæ* Duces, *Casimirus*, *Boleslaus* & *Ianuissius*, tam à *Matthia Hungariæ* Rege, quam à Cruciferis, vt cum eis sentire, & contra *Casimirum* Regem & Regnum *Poloniæ* fœdus cum illis iungere vellent. Conuentusque aliquot Ducum *Masouiæ*, cum Cruciferis ob eam rem habiti. Procliuique erant Ducum *Masouiæ*, cum suis Consiliariis, ad tam perniciosum fœdus consentiendum animi, nisi illos metus Regis & Regni *Poloniæ*, paucorumq; Consiliariorum *Masouiæ* spectata virtus, à nefario opere reuocasset. Militares insuper & ciues *Prussiæ*, scelesto proposito Cruciferorum ad liquidum D cognito, Diæta apud *Marienburg*, vltima die mensis Iunii celebrata, firmissime coniurant, à ditione & obedientia Regis & Regni *Poloniæ*, nunquam se descituros: memores grauissimarũ iniuriarum, quæ sub Magistro & ordine pertulerant, & respiciendo ad beatitudinem, felicitatemque, qua sub Rege & Regno *Poloniæ* pollebant. Vnde & in Diæta huiusmodi, quam primum bellum ingrueret, singuli milites se arma sumpturos, singulæ vero ciuitates, se armatorum certum numerum daturos, singuli quoq; agrestes quatuor, quintum expediturum decernunt, deuouentque. Militares etiã & ciuitates sub ordine consistentes, speciali conuentu habito, decernunt, temeritatem Cruciferorum, si bellum con-

Cruciferi de Prussia, contra Casimirum & Regnum Poloniæ arma resumere intenti, cum Matthia Rege Hungariæ, varis promissis ab eo illecti, fœdus clam feriunt,

1477.

& ad illud assumendum Duces Masouiæ nequicquam solicitant.

1477.

contra Regem & Regnum *Poloniæ* grassati fuerint, nullatenus secuturos.

Celebrauit & Ordo Crucifericus, in *Kinsberg*, A quarta die mensis Augusti, generale Capitulum, & sub præsentia Commendatorum, qui de *Rheno* ad electionem conuenerant, fratrem *Martinum Truksės*, Commendatorem *Osterodensem*, nouiter *Roma* reuersum, in Magistrum generalem eligunt. Qui & ipse, quamuis credebatur vir prudens, & modestus, furere cœpit, rescribens consulibus *Gdanensibus*, ligam & fœdus cum *Matthia Hungariæ* Rege ictum, rescindere magnopere suadentibus, fœdus illud necessitate pressum, violante Rege *Poloniæ* suas inscriptiones, & nihil de his, quæ Ordini præmiserat, obseruante, pro Dei honore & Ordinis terrarumque suarum vastatione, confecisse. Abstinuit tamen ab omni B hostilitate illa æstate, & bello, intelligens se vanis promissis à *Matthia Hungariæ* Rege delusum esse, qui tunc bello contra *Fredericum* Cæsarem *Romanorum* in *Austria* gesto occupatus erat, intelligens etiam *Casimirum Poloniæ* Regem, cum omnibus suarum terrarum subditis, si quid mouere vellet, in arma paratum esse, intelligens & proprios subditos à se ad *Poloniæ* Regem defecturos. Concussus etiam cæsareis literis, quibus illi contra Regem & Regnum *Poloniæ* belligerare sub pœnis grauibus interdicebat.

Martinus Truksės, Commendator Osterodensis, in Magistrum Prussiæ generalem ab ordine electus, ad bellũ Casimiro Regi & Regno Poloniæ inferendum spectat.

Negociis publicis apud Diætam generalem *Pyotrcouiensem* ordinatis, & Castellania *Cracouiensis*, quæ summus Magistratus apud *Polonos* C est, ex morte *Ioannis* de *Pilcza* vacans, in *Derslaum* de *Rithwyani*, *Cracouiensem* Palatinum, collata est. Ipse item Palatinatus *Cracouiensis*, in *Ioannem* de *Rithwyani* Castellanum *Sandomiriensem*, & Regni *Poloniæ* Marszalcum à *Casimiro* Rege, postquam ex *Pyotrcouia* in *nouam ciuitatem Korcim* aduenit, & alterum conuentum illic, mense vno tenuit, collatus est. Pro quo fremitus ingens in Regem *Casimirum*, & in *Ioannem* de *Rithwyani*, à singulis statibus coortus, maximis sugillationibus vtrumque carpebat, rem perniciosam, contra ius fasque geri, facto, & sequela plurimum nocituram. Tres quoque Magistratus ab vno occupari indignabantur, instabantque id scelus nunquam alias in D republica *Polonorum* practicatum, rescindi. Quo non impetrato, in Conuentus & Senatum ad consulendum nullo pacto accedere placuit.

Casimirus Rex Poloniæ, omnibus indignantibus confert Magistratus, contra leges Regni, cum fremitu omnium.

Nicolaus interim *Komorowski*, à *Matthia Hungariæ* Rege, & ipse, iuxta ac Cruciferi, pluribus largitionibus, maioribus promissis subornatus erat in rebellionem, assidueque de eius rebellione & hostilitate, non vulgares, sed veri afferebantur rumores, qui pectora singulorum conquassabant, quod ex tribus castris, quæ collata sibi à Rege *Poloniæ Casimiro* tenebat, videlicet *Berwald*, *Sephliari*, & *Ziwyecz*, *Hungariæ* Regno cometaneis, facile in offensam Regni *Poloniæ* grassari, facileque fodinarum salis introitus destruere potuisset. Missi ad illum plerique Nuncii, ægrum animum, & in proditio- A nem rebellionemque spectantem, sanare non poterant. Missi postremo duo Palatini, *Spitko* de *Iaroslaw Leopoliensis*, & *Ioannes Vatrobka* de *Strzelcze Belzensis*, qui solutionem pecuniariam, quas in castris præfatis habebat inscriptas, & omnium damnorum, si quæ propter Regem & Regnum *Poloniæ* pertulerat, & arbitrium iustorum Iudicum, communiter à *Casimiro* Rege, & ab ipso eligendorum offerrent. Sed nec tam æquissimæ oblationi acquieuit. Iniecerat hæc res, & *Casimiro* Regi & Consiliariis *Poloniæ* maximam curam, ne per callidi hostis, *Matthiæ* videlicet *Hungariæ* Regis, commenta, Regnum *Polonicum* duobus bellis, hinc à Cruciferis, hinc à præfato *Nicolao Ko-* B *morowski*, premeretur. Itaque quam celerrime *Iacobus Dabienski*, Palatinus *Sandomiriensis*, & Capitaneus *Cracouiensis* à *Casimiro* Rege missus, exercitu de propriis & mercenariis gentibus comparato, consurgit, & castra præfata obsidione cingit, illaque sub septem hebdomadarum spacio, bombardis maximis quatiens, conquirit. Sub quo quidem tempore, *Casimirus Poloniæ* Rex, ex *noua ciuitate Korczin* egressus, *Cracouiam* aduenit, & illic quatuor mensibus mansit; defensionem *Iacobo Dabienski* Palatino *Sandomiriensi*, & Capitaneo *Cracouiensi*, contra impressionem quamlibet, quæ ferebatur ex *Hungaria* superuentura, celerrime oppositurus, *Berwald* castrum, deditione secuta, quam- C uis spissum, & optimum murum, situm insuper munitum habuisset, iussu Regis *Casimiri*, vsque ad solum ruinatum est. *Ziwyecz* incendio deletum, *Sephlari Marco Ratholdi*, quod pecunias à Rege habebat in eo inscriptas, restitutum. *Nicolaus* ipse *Komorowski*, plerisque Consiliariis pro eo intercedentibus, ad præsentiam Regis *Casimiri* admissus, prodicionem suam extenuare nitebatur. Sed cum Rex singula refelleret, & ad miserationem nihilominus propter priora sua fidelia obsequia, in necessitatis articulo, Regi & Regno *Poloniæ* præstita, flexus esset, possessionesque aliquas, in terra *Chelmensi*, consignare illi consensisset, ille arrogantius, quam proditori & victo conueniebat, vsus, mi- D sericordiam Regis contempsit, & furore concepto, ex *Cracouia* se euoluens, atque in *Hungariam*, *Budamque* ambiens, vindicare suam deiectionem, apud aures *Matthiæ Hungariæ* Regis, illo ipsum simulatis promissionibus ludificante frequentius expetebat. Quo viso in *Poloniam* reuersus, per fortissimas intercessiones delicto suo expiato Regi *Casimiro* reconciliatus, oppidum *Krasnisthaw*, in *Chelmensi* terra, donari sibi à Rege in eorum, quæ amiserat, vicissitudinem, ægre obtinuit.

Nicolaus Komorowski à Matthia Hungariæ Rege per proditionem corruptus

1477.

Castris, quæ tenebat, per Iacobum Dabienski deiicitur

& in Hungariam fugatur spreta satisfactione à Casimiro Rege Poloniæ oblata. Tandem ipse reuersus, oppido Krasnisthaw accepto in recompensam amissorum, in gratiam apud Casimirum reponitur.

Bohemiæ Rex *Wladislaus*, fortius auxilium *Frederico* Cæsari, vltra id, quod Duce *Burzian* ante festa Paschæ transmiserat, contra *Mathiam Hungariæ* Regem laturus, qui arma

Wladislaus Bohemiæ Rex, gentibus Matthiæ

1477.

Hungariæ Regis apud montes Kuthnos profligatis, laturus Frederico Romanorum Imperatori contra Hungarum auxilium, perſonaliter cum maiori exercitu, quam antea per Burziian transmiſerat, Viennam venit: à Cæſare & Vniuerſitate honorifice excipitur.

arma aſſidue conquirebat, accumulabatque, contra Cæſarem *Fredericum*, circa conductum Paſchæ, cum notabili exercitu, ex pedite & equite collecto, ex *Bohemia* egreſſus, profligatis per prius gentibus, circa montes *Kuthnos*, quas in *Bohemiam Matthias Hungariæ* Rex immiſerat, ad diſtinendum eum, vaſtata etiam per *Ioannem Thowaczowski* ora *Swidnicenſi*, in *Auſtriam* venit, certificatus per Cæſarem, de Regalibus, quam primum venerit, illi conſignandis. Gratiſſimus fuit *Frederico* Cæſari eius, velut parum ſperatus, & valde neceſſarius aduentus. Vnde, adhuc longe poſitum, perſonali obuiatione excepit, & cum gratulatione nimia, & ſolennitate, vniuerſis ſtatibus, & vniuerſa ciuitate *Viennenſi*, ad excipiendum illum effuſis, *Viennam* introduxit. Veniebat & Vniuerſitas *Viennenſis*, cum Doctoribus, Magiſtris, & Scholaribus, in obuium *Wladislao* Regi *Bohemiæ* Rectorque Regem latina & diſerta oratione excepit. Cui viciſſitudinarium Rex ædendo reſponſum, ad ſingulos illuſtriores orationis locos, limate & tam ornate, reſpondit, vt ſingulos, in ſui admirationem conuerteret, & plerosque ad fletum certatim celebrantes eius indolem, ingenium, & doctrinam.

Fredericus Imperator Romanorum inſignia Regni Bohemiæ Wladislao confert, Summo Pontifice Sixto quarto repugnante, & pro Matthia Hungariæ Rege agente.

Quamuis autem *Sixtus* Papa quartus, *Fredericum* Cæſarem, crebris literis & Nunciis obſecrando ſolicitaſſet, vt potius in *Matthiam Hungariæ* Regem conferret Regalia *Bohemiæ* Regni, quam in *Wladislaum*, aut ſaltem à conferendis in vtrumque abſtineret. Cæſar tamen, in ſentencia ſui animi iuxta quam reſponderat, perſeuerans, altera die aduentus *Wladislai* Regis in *Viennam*, feria videlicet tertia, poſt feſtum ſancti *Viti*, ſub magna præſentia populi, in eccleſia ſancti *Stephani*, Imperialibus indutus, Regalia *Wladislao* Regi contulit *Bohemiæ*, & tradendo vexilla *Bohemica*, ipſum de Pincernatu Imperiali inueſtiuit, pluribusque diebus menſæ honore, & omnium victualium & neceſſariorum procuratione illum tractauit, inſignibusque extulit muneribus; non minoribus officiis, à *Bohemiæ* Rege *Wladislao*, & ipſe cultus. Hæc autem Regalium, per Cæſarem *Fredericum*, in *Wladislaum Bohemiæ* Regem collatio, omnes rebelles & imperium ſuum detrectantes, in *Morauia*, *Sleſia* & *Luſatia*, deterruit, vt ſinguli, non de reſiſtentia, ſed de deditione cogitarent. Cruciferos etiam, & Ordinem de *Pruſſia* adeo concuſſit, vt iam actum de ſe & ſuo Ordine exiſtimarent. *Matthias* vero *Hungariæ* Rex, in eam bilem excanduit, vt ſingula quæque extrema, ipſam quoque mortem, ſe perpeſſurum, aut ignominiam ipſam ſe vlturum, *Poloniæ* Regi *Caſimiro*, aliisque Regibus & Principibus, per literas inſinuaret. Sed & apud *Romam*, moleſtia ſingularis, metu ſubſecuto, pectora plurimorum Cardinalium, *Matthiæ Hungariæ* Regi fauentium, peruaſerat. Miſſisque *Sixtus* Papa, ad Cæſarem *Fredericum* literis, illum de actu illo corripiebat.

1477.

Matthias Hungariæ Rex

Facibus vltionis, *Matthias Hungariæ* Rex, in *Fredericum Romanorum* Imperatorem exæſtuans, quod & anni vnius inducias, quas *Sixtus* Papa quartus, inter ipſum ab vna, & *Fredericum* Cæſarem, duosque Reges, *Caſimirum Poloniæ*, & *Wladislaum Bohemiæ*, ex altera partibus, per literas conſtituebat, abnuerat, & quod in *Wladislaum Bohemiæ* Regem potius, quam in ſe Regalia Regni *Bohemiæ* contulerat, & quod peticionem ſuam repudiatam doleret, qua per *Neapolitanum* Archiepiſcopum inſtabat, vt de titulo & iure regni *Hungariæ* literis reſtitutis cederet, & ſibi Regalia de nouo conferret. Itaque tempore opportuno ſeruato, quo videlicet & *Wladislaus Bohemiæ* Rex, ſuſceptis in *Vienna* Regalibus, cum vtroque ſuo exercitu, longa iam militia feſſo, & egeſtate grauato, in *Bohemiam* remeabat, & Imperator *Fredericus* (ſiue nullitas ærarii, ſiue vana ſpes, non intendandi ſibi ab *Hungaro* belli, in cauſa fuit: tenacitatem enim & triſtitiam, quam plerique in eo accuſabant, in pectore ſuo ego ſuſpicari non poteram) ſtipendiarios milites, ab *Hungaro* illico aſſumtos, remiſerat,

tempore opportuno nacto

congeſto *Matthias* Rex *Hungariæ* ex mercenariis militibus grandi exercitu, & maximas bombardas ſecum vehens, ſuperato deinde apud *Prisburg Danubio*, vniuerſis quidem Conſiliariis *Hungariæ*, à tam impio bello, nequicquam illum auertere ſtudentibus, nihil neque *Turcorum* inuaſione, quorum ſub Duce *B ſza* quinque tantummodo millia, haud longe a ſtatiuis ſuis in *Hungariam* ingreſſi, in conſpectu fere ſuo populabantur, neque Procerum & Baronum *Hungariæ*, eorum præſertim, qui à *Turcis* miſerabiliter vaſtabantur, opem ſuam implorantium, vociferatione & clamoribus motus. Sed nouam inſuper nuptam in ſuæ crudelitatis, & fortitudinis, ampliorem iactantiam, ſecum ducens, patriæ precibus & conſiliis contemtis, & Catholicorum defenſione neglecta, in *Auſtriam*, defenſoribus vacuam, irruit, & rebellium *Auſtralium*, quorum principalis *Lichterſternayr* erat, ad ſuum aduentum vires & animum reſumentium, exercitui, magis ex agreſte, quam legitimo milite, collecto, ſe coniungit.

totam Auſtriam vaſtat,

Interpellatus autem *Matthias* Rex, à Regina *Hungariæ Beatrice*, conſorte ſua, vt expugnationem arcis alicuius vel oppidi, nunquam ab ea viſam, ſibi ſpectare liceret, ad oppidum *Hamburg*, nec natura nec arte munitum, expugnandum exercitum admouit. Ibi triplici impetu, ab impugnatoribus, magno ſtudio circumquaque oppidum facto, totiesque ſuperne ab obſeſſis, ſtrenue oppidum defendentibus, repulſo, & magna impugnantium clades, *Matthia* Rege milites ad nauandum operam adhortante, & Regina ſpectante, & ſalus oppido, & fœminæ leuitati ſacietas ſanguinariæ cædis, ſucceſſit. Graſſari

& Hamburg fruſtra obſidens, petente Regina Conſorte ſua ſpectaculum expugnationis,

multos amittit,

ex-

1477.

exhinc repulſus cœpit in cætera loca, vrendo illa & ſpoliando, ignobilioraque expugnando oppida. Quapropter plurimum *Auſtrales*, ne bonorum ſuorum, nullo opem ferente, incenſione ſecuta, ſuapte ſponte & ipſi in Cæſarem irati, & offenſi, ne in egeſtate corruerent, arces ſuas & oppida *Matthiæ Hungariæ* Regi dedebant. Omnem tandem *Auſtriam*, a montibus *Pannonicis*, vsque ad montes *Bauariæ*, peruagatus, omnia fere caſtra, oppidula & pagos, præter pauca, dedentibus ſe vltro illarum poſſeſſionibus, ne incendia ſuarum villarum ferre cogerentur, ſuæ ditionis fecit.

Tandem Viennam obſidet,

Ad *Viennam* tandem exercitu admoto, terra & vndis illam obſidere & premere cœpit: habens non exiguam ſpem de eius deditione, propter nonnullorum Ciuium *Viennenſium*, ſpem ſuam clandeſtine mulcentium, pollicitationes. Id periculum Imperator *Fredericus* auerſurus, & *Viennenſes* ſingulos, eos præſertim, quos fluxæ nouerat intentionis, in fide retenturus. Comitem *Haug*, virum induſtrioſum, ſibi fidisſimum, cum quinque millibus pugnatorum pro defenſione *Viennæ* præpoſuit. Qui plures eruptiones ex ciuitate in obſidentes faciens, multifariis cladibus illos affligebat: tantum habens captiuorum numerum, vt maximo numero eorum vndis ſuffocato, aut fame extincto, ergaſtulorum illos latitudo non caperet.

vnde repulſus Kremzam cingit.

Ad *Kremzam* autem accedens, dum illam audacius impugnat, pluribus notabilibus corruentibus, fœde ab illa repulſus eſt. *Groſinkier* apud *Brug* præſidium Cæſareum agens, frequentibus periculis & damnis, nocte & interdiu affligebat. Imperator interim *Fredericus* amicorum ſingulorum, & præſertim *Caſimiri Poloniæ*, & *Wladislai Bohemiæ* Regum, per frequentes literas & Nuncios expetebat opem. Et *Poloniæ* quidem Rex *Caſimirus*, cum iam & hyemis ſuperueniſſet intemperies, & *Poloni* in tam longam militiam detrectarent procedere, conſanguineo ſuo & confœderato tum anxiato & afflicto ſubuenturus, per *Andream Roſam* de *Dvvorziſchouicze*, Præpoſitum *Lancicienſem*, & Canonicum *Gracouienſem*, decem aureorum millia transmiſit, quæ ab illo acceptata non ſunt, veluti ab eo, qui iam totus in pacem & compoſitionem, cum *Matthia* Rege *Hungariæ* ineundam, ſpectabat.

Fredericus Imperator Romanorum fœdus cum Rege Hungariæ Matthia primum nequicquam tractat.

Tentata eſt via pacis & per Apoſtolicos, & per *Venetorum* Nuncios, & plures alios viros graues, per Pontifices etiam & Conſiliarios *Hungariæ*, inter Cæſarem *Fredericum*, qui tunc in oppido ſuo *Slegii* degebat, & inter *Hungarorum* Regem *Matthiam*, qui apud *Cornberg* cum matre & vxore manebat & incendium illic caſuale, ſed periculoſum, conflagratis multis ſumptuoſis clenodiis pertulerat. Quam pacem Cæſar aſtu pertrahebat, quo *Hungarum* maioribus damnis diſtineret, aliquas pacis conditiones, ab eo petitas, annuens, aliquas detrectans. Petebat autem *Matthias Hungariæ* Rex, a *Frederico* Cæſare, Regni *Bohemiæ* Regalia, quaſi data ſemel *Wladislao* Regi poſſent, ab illo ablata, ſibi conferri. Petebat & ceſſionem iuris *Hungarici* & tam literarum, quam octoginta millia florenorum, reſtitutionem: offerens ſe omnia caſtra & oppida in *Auſtria* conquiſita (oneroſa enim plurimum ſibi erant ad tenendum) dimiſſurum. Maior deinde horum omnium nexus inter illos interuenit. Nam neque Cæſar induci potuit, vt *Ioannem Lichterſterner*, & aliquos *Auſtrales*, qui in ſuam obedientiam redire recuſabant, ditionis propriæ aut *Hungariæ* eſſe ſineret, vel aurum, vel Regalia, vel Regni *Hungariæ* ius cũ ſua perpetua ignominia, ſibi conſignaret. At *Matthias Hungariæ* Rex adnitebatur, vt *Ioannes Basloer*, *Strigonienſis* Archiepiſcopus, & *Groſinker*, ſub tutela Cæſaris remanerent, qui *Hungari* dominatum execrabantur. Propter quod labor diebus triginta continuatus, magnis ſumptibus, recidit in irritum. Et gelubus atque niuibus cadentibus coactus eſt in *Budam* remeare.

1477.

tandem illud turpibus conditionibus hic deſcriptis ferit,

Reſumptis poſtea pacis tractatibus, pax ſub turpibus conditionibus concluſa eſt, videlicet, *vt Fredericus Cæſar, a iure & titulo Regni Hungariæ perpetuo cedat, & ſe abdicet. Altera Regalia ſuper regno Bohemiæ Matthiæ Regi det, & centum octoginta florenorum millia eidem ſoluat, & Hungariæ Rex Matthias interim caſtra & ciuitates in Auſtriæ conquiſitas teneat. Ambo viciſſitudinario auxilio ſe contra omnem hominem iuuent: ſolo Papa, & Rege Siciliæ exceptis.* Et licet *Fredericus* Cæſar duas conditiones impleuiſſet, a iure & titulo Regni *Hungariæ* recedendo, & dando altera Regni *Bohemiæ* Regalia: Centum tamen octoginta millium ſolutionem, quam in *Auſtrales* reiiciebat, *Auſtralibus* id onus horrentibus, & dominatum *Hungari* æquo animo ferentibus, implere non potuit.

conceſſis etiam eidem Regalibus Regni Bohemiæ, quæ iam Wladislao conceſſerat.

Stephanus Voieuoda Valachiæ Radulonem filium Vlad Draculæ a Turco in Beſſarabia conſtitutum captiuat, & Beſſarabia potitus, Turcorum regionem vicinam depopulatur.

Magni vir animi *Stephanus* Voieuoda *Valachiæ*, inſtaurata ex agreſtibus in ſupplementum eorum, qui in clade *Turcorum* ceciderant, militia, ne ocioſe ſedens ſegniter elangueſceret, circa ſancti *Martini* diem *Beſſarabiam* cum exercitu ingreſſus. Præſidem eius *Radulonem* filium *Vlad Draculæ*, a *Turco* conſtitutum, tradentibus ſibi vltro illum ciuibus de *Braszow*, captiuat. Et omni *Beſſarabia* in ſuam poteſtatem redacta, eiectis de illa *Turcis*, plerisque trucidatis, & conſtituto in illa vice ſua Præfecto, *Czipuliſza* nomine, ipſam ſui iuris facit. Hoſtilem quoque *Turcorum* regionem *Thotruſz* ingreſſus, illam incendit, & magna emolumenta, quæ ex ſale, cuius illic ferax eſt prouentus, *Turco* cedere ſolebant, eneruauit.

Caſimirique Regis Poloniæ contra Turcum implorat auxilium.

Caſimiri quoque Regis ſuffragia inuocat, non dubitans his, quæ præmiſi, irritatum *Turcum*, in magnam choleram contra illum exarſurum.

In-

1477.

Turca exploratoribus Iudæis significantibus cognito bello, quod inter Cæsarem & Hungarum agebatur, Forum Iulii irrumpens deuastat,

Intestino bello, quod inter *Fredericum* Cæsarem, & *Hungariæ* Regem *Matthiam* funesto Marte agebatur, *Turcæ* cognito (nihil enim illos, quicquid vbique terrarum agebatur, *Iudæis* explorantibus, & *Turcorum* Cæsari mensibus singulis, per literas significantibus, latere poterat) cum triginta millibus armatorum, *Forum Iulii* hostiliter, circa festum sancti *Michaëlis* ingressi, omnem illius regionem, vsque ad *Cumanum* alias *Kingilianum*, ad nouem milliaria, a *Teruisio*, depopulati sunt. Triaque millia stipendiariorum, quos *Veneti* circa angusta, & clausuras *Alpium*, transitum *Turcorum* prohibituri, locauerant, facta impugnatione, & conquisitione loci, trucidarunt, omnemque sexum, iuxta ac pecora, captiuantes, impuberibus & senibus occisis, puberes, nullo ferente auxilium, in perpetuam captiuitatem abegerunt. Parturientibus proh dolor! tam horrendas calamitates, Catholicorum Regum & Principum discordiis, quæ *Turcis* animos & prosperitatem subministrabant. Non pepercerunt etiam tunc nostris Basilicis, sed illas ignibus, incendiisque, & ruinis tradebant, singulaque dabant diuina & humana exterminio.

& multos captiuos inde impune abducit.

Casimirus Rex ne quicquam subsidium pecuniale a suis petit.

Tempore longo, a quarta die videlicet mensis Iulii, vsque ad vigesimam septimam Nouembris, *Casimirus Poloniæ* Rex, apud *Cracouiam* immoratus discessit Et particulari, in *noua ciuitate Korczyn* acta, cum terris *Cracouiensibus* & *Russiæ*, Diæta, cum nullum subsidium, a se petitum impetrasset, alia Diæta in eodem loco, pro Dominica Lætare, quæ in diem primam mensis Martii cadebat, instituta. In qua ægre sibi decreti fuere fertones. Ex *Korczino* versus *Radom*, visitato Monasterio *sanctæ crucis*, *Caluimontis* aduenit, illicque mansionem suam, vsque ad festa Christi, continuauit.

Tandem alia Diæta ob eam rem Korczinii instituta, ægre illud obtinet.

Boleslai & Conradi Ducum Masouiæ vanitas in vxoribus ducendis & repudiandis cum dedecore eorum.

Boleslaus Masouiæ Dux, cœco amore *Annæ* virginis *Hunovvska*, filiæ olim *Pauli* de *Hunovv*, Palatini *Belzensis*, de domo *Pravvditarum*, correptus, ipsam accepit vigesima mensis Iulii die in vxorem. Celebratisque nuptiis, cum a fratribus & Baronibus propriis, pluribus improperiis lacesseretur, eadem facilitate, qua duxerat, repudiata, fratrem germanum *Conradum* in eligenda vxore secutus, qui obscuræ sortis ex *Cracouia*, matronem *Magdalenam*, vxorem *Simonis*, filiam *Stanislai Stavvroth*, amore eius infascinatus, a viro abstractam, legitimo sibi copulauerat, & aliquot eius annis infami vtebatur contubernio. Qua obeunte, funeriis illi Ducalibus celebratis, aliam æque sortis fœminam, filiam *Alexii*, thoro suo copulauit & facinoris prioris fœditatem, qua se euacuare poterat, ingeminauit.

1478.

Festo Natiuitatis Christi, & diebus sequentibus, *Casimirus Poloniæ* Rex, apud oppidum Regium *Radom*, cum *Elisabeth* Regina consorte, & duobus filiis, *Casimiro* & *Alberto*, duabusque filiabus, *Zophia* & *Elisabeth* exactis, ad conuentionem generalem *Pyotrcouiensem*, quæ pro duodecima die mensis Ianuarii instituta erat, *Elisabeth* Regina, & cæteris impedimentis, apud *Radom* relictis, solo tantummodo *Casimiro* secundo genito assumpto, transiit, & in die constituta illuc venit. Pluribusque diebus, Consiliariis pigre venientibus, vacuus & anxius rebus publicis consulere nescius, stetit. Quibus in aliquali numero, non in pleno tamen (plerique enim valetudinarii aberant) conuenientibus, varii interponebantur, ad promouendum res Reipublicæ, tractatus, Consiliariis vero satis exquisitis, defectus æris, & sumtuum obstabat. Placebat singulis, vt in tam exangui reipublicæ egestate, instituerentur dandi per Cmethones fertones. Quorum cum institutionem, plerique militares recusarent, nulla certa conclusio captari potuit, & res ipsa in conuentus particulares dilata. In quibus, etsi vniuersæ terræ Regni *Poloniæ*, fertonum institutionem laudassent. Soli *Posnanienses* milites, quorum Dux & auriga, *Albertus Gorski*, Castellanus *Landensis*, & Capitaneus in *Wschovva* cum filiis *Lucæ* de *Gorka*, Palatini olim *Posnaniensis*, de domo *Lodzya*, *Ioannes*, alias *Ivvan* de *Obichovv*, Iudex *Calisiensis*, de domo *Wyenia-vva*, & *Ioannes Czarnkovvski* de domo *Nałacz*, cum aliquot aliis iuuenibus, erat, in Conuentu illos dare detrectarunt: & in Rempublicam patriæ, & in Regem suum, a quo exaltati fuerunt, & ditati, crudeles.

Nulla re certa in Conuentione Piotrcouiensi de solutione fertonum, obstantibus nonnullis de maiori Polonia, conclusa, in Conuentus particulares reiicitur.

Non paruit etiam in Diæta illa *Pyotrcouiensi*, Magister *Prussiæ*, *Martinus Thresser*, recenter in Magistrum *Prussiæ* electus: licet fuerit speciali Nuncio Regio, *Stanislao Visliczki*, Canonico *Vislicensi* vt veniret, & debitum fidelitatis iuramentum præstaret, requisitus. Sed nec per literas & Nuncios, iuxta ac sponderat, Regiæ requisitioni respondit: iam tunc totus, in bellum, Regno *Poloniæ* mouendum, intentus. Ita re nulla memorabili gesta, ex Diæta *Piotrcouiensi*, *Casimirus Poloniæ* Rex, in *Lanciciam* venit. Vbi *Hungariæ* Baronum, secretus Nuncius, allatus est. Qui sola Regina *Elisabeth* conscia, & interpretante, rogabat auditus. Vt *Casimirus Poloniæ* Rex iterum consurgeret, & Regnum *Hungariæ* inuaderet: singulos *Hungaros* extemplo a *Matthia* Rege, ad illum defecturos. Huic legationi, nihil certi responsum est, ne in nouum bellum veniretur, præsertim cum *Hungari*, priores pollicitationes irritas fecissent, nec seruassent fidem.

Nouiter electus Magister Prussiæ, Martinus Thresser vocatus, præstare homagium Casimiro Poloniæ Regi totus spectans in bellum detrectat.

Et Hungari frustra petunt a Casimiro Regni Hungarici inuasionem, deficere a Matthia Rege volentes.

Ex *Lancicia* in *Brzesczye Cuiauiense*, *Elisabeth*, Regina, consorte sua, in *Radom* remissa, *Casimirus Poloniæ* Rex diuertit, tenuitque illic, præsentibus *Iacobo Gnesnensi* Archiepiscopo, *Sbigneo Wladislauiensi* Episcopo, & aliquot Palatinis, cum Baronibus, militaribus & ciuibus *Prussiæ*, pro festo Purificationis sanctæ *Mariæ* Virginis conuentum. Ad quem Magister *Prussiæ Martinus*, dum per Nuncium, & per Notarium Regis *Ioannem Choienski*, intelligeret, se etiam vocandum, ex *Kinsberg* propere versus *Ragnetham* abiit, ibique se occultauit.

Rege Casimiro tenente in Brzesczye Conuentum

Magister Prussiæ ad illum se vocandum intelligens se occultat.

Rex *Casimirus* rebus *Prussiæ* stabilitis, etsi bellum à Magistro *Prussiæ* immineret, compositis & prouisis, animisque omnium confirmatis, destituto *Ioanne Kosczyelieczki* à *Marienburgensis* castri tenuta, & castro ipso in gubernatione *Petri Dunin* de *Prawkouicze*, Castellani *Siradiensis*, commisso, *Sbigneum* etiam *Wladislauiensem* Episcopum terris *Prussiæ* in Gubernatorem præficit: ad quem in subitis necessitatibus haberetur recursus. Qui officium suum conuersurus in profectum, Diætam generalem in *Grudzancz*, feria tertia post Conductum Paschæ, quæ fuit vltima dies mensis Martii, instituit. Ad quam, cum vniuersi, dicto Gubernatoris sui parendo, ex terris *Pomeraniæ*, *Chelmense* & *Michalouiense*, ac Districtibus *Marienborg*, *Schtum* & *Kyerzberg*, in frequenti numero, tam Barones & militares, quàm ciues conuenissent, vltroneè se nouo sacramento, *Casimiro* Regi & Regno *Poloniæ* synceriter parituros, nec vnquam fidem suam variaturos, obligarunt.

Rex destituto Ioanne Kosczielyeczki, de Castro Marienburg illud Petro Dunin committit. Gubernator Prussiæ, à Rege constitutus, Episcopus Wladislauiensis Sbigneus, nouum fidelitatis Sacramentum à militibus, & Ciuib9 Prussiæ, nomine Poloniæ Regis exigit.

Ioannes Sapienski Poloniæ miles, & *Boiarski Pomeraniæ* miles, ex *Torun* vero, *Elbing* & *Gdansk*, tres ex Consulatu, ad *Martinum* Magistrum *Prussiæ* & Ordinem missi sunt; requisituri, vt iuxta fœdus, sacramento firmatum, fœdera in singulis suis conditionibus obseruent: commemoraturique, quod Magister primæ legationi Regiæ, licet promiserit, tanto tempore non responderit, & quod secundos Nuncios Regios ad se non admisit, & vt deputet locum ipsemet in Regno *Poloniæ* & tempus, ad quem irrecusabiliter veniat: fidelitatis iuramentum prædecessorum suorum more Maiestati Regiæ præstiturus.

Nuncii mittuntur ad Magistrum Prussiæ, vt ipsemet locum & tempus ad præstandum fidelitatis Regi Poloniæ sacramentū constituat.

Brzesczye Cuiauiensi relicta, ad aliam rursus *Brzesczye Ruthenicalem Casimirus Poloniæ* Rex ocyus se contulit, & cum *Lithuaniæ* Consiliariis aliam illic Diætam, pro die Ramispalmarum, quæ fuit quindecima mensis Martii, (neque enim prægnantes necessitates, à dorso relictæ, descendere illum *Vilnaz*, & ad interiora *Lithuaniæ* patiebantur) celebrauit, rebusque plurimis *Lithuanicis* illic stando prouidit. Et licet tunc *Lithuaniæ* Barones instarent magno studio & conatu, quatenus illis alterum ex filiis, tunc secum præsentibus, *Casimirum* videlicet vel *Albertum*, in suum Vicarium substitueret: precationes tamen eorum, licet alter ex filiis, *Albertus*, lachrymando tacitus illas adiuuaret, & patrios ante diem suspiraret in annos, multipliciter exe-cratus, respondit, *se viuente, gubernacula Ducatus Lithuaniæ nullo pacto se alteri commissurum.*

Lithuanis magno studio instantibus, vt illis pro Duce aliquis filiorū Poloniæ Regis Casimiri daretur, & Alberto vno ex filiis id ipsum tacite lachrymis adiuuante, Casimirg abnuit.

Casimiro Poloniæ Rege in *Brzesczye Ruthenicali* agente, venit ad illum Cæsaris *Turcorum Mahumeti* Nuncius, *Turcisanus* nomine, *Tartarorum* etiam Nuncio comitatus. Qui magnæ importantiæ muneribus, videlicet scutellis, & vasis argenteis, staminibusque axamenticis, adamascenis, & purpureis, auro & murice intextis, præsentatis, propria etiam non vulgaria munera adiiciens, data licentia dicendi, retulit. *Cæsarem Turcorum, ad omnem amicitiam & pacem, cum Casimiro Poloniæ Rege, Regnoque suo & Principatibus, seruandam, firmandam & inscribendam, optime dispositum & qualificatum esse, orareque Casimirum Regem, vt Nunciis vicissitudinarie missis pax & amicitia firmetur & inscribatur inter eos, & habeatur pro graui communi hoste, quicunque alterum ex eis inuaserit.* Adiuuabat hanc *Turci* legationem, etiam per speciales literas ingeminatam, *Thartarorum* Cæsaris *Nardulab*, vt cum Rege *Poloniæ Casimiro* fœdus & amicitiam iungeret, Nuncius: asserens *Tartarorum* Cæsarem induxisse ad eam *Turcum*. Ambobus Nunciis *Casimirus* Rex *Poloniæ* magnifice remuneratis, responsum illis est. *Gratum esse Casimirum Regem, suscepturumque singula, quæ voce & sermone offerebat, de beneuolentia, amicitia & fœdere Turcorum Cæsaris, eamque non abnuiturum. Et missis Nunciis latius se super his responsurum.* Quibus sic expeditis, & rebus *Lithuaniæ* ordinatis, discessit *Casimirus Poloniæ* Rex ex *Brzesczye Ruthenicali*, & venit in *Lublin*. Vbi aliquot diebus consumtis, per *Radom*, *Opoczno*, cæteraque loca venit in *Pyotrkow*, conuentionemque generalem, dudum indictam, illic pro festo Pentecostes, quod in decimam diem Maii cadebat, cum omnibus terris tenuit.

Turcorum Cæsar Mahumeth, per Imperatorem Thartarorum Nardulab inductus, amicitiam & fœdg Casimiri Poloniæ Regis ab eo non abhorrentis per Nuncium suum petit.

Interim dum hæc transigerentur, pro Dominica Ramispalmarum, quæ eo anno in quindecimam mensis Martii diem cadebat, conuentio specialis pro pace inter *Matthiam Hungariæ*, & *Wladislaum Bohemiæ*, Reges, ad pacificandum *Bohemiæ* Regnum, agi in *Brunna* cœpta est. Ad quam, cum ex parte *Matthiæ Hungariæ* Regis, *Ioannes Varadiensis*, *Prothasius Olomuncensis*, *Rudolphus Wratislauiensis*, *Hinko* de *Poszdzyebrath*, Dux *Monsterbergensis*, *Stephanus Transyluanensis* Voieuoda, cum aliis *Hungaris*. Ex parte vero *Wladislai Bohemiæ* Regis, *Henricus* de *Posdzyebrat*, Dux *Monsterbergensis*, *Ioannes Rupowski* Magister Curiæ, *Byeniaszius Weytmilner*, Capitaneus in *Karlisten*, *Petrus Dulinyecz*, cum aliis, tanquam arbitri, & *Stiborius* Re-

Pax inter Matthiam Hungariæ, & Wladislaum Bohemiæ Reges, Regnaq; eorum per arbitros communes

1478.

Regni *Bohemiæ* Cancellarius, & Capitaneus *Morauiæ*, tanquam ſuperarbiter ab vtraque parte electi, conueniſſent & longo tempore litis materiam digeſſiſſent, pax tandem inter Reges &Regna ſub his conditionibus concluſa eſt, *vt Wladislaus primogenitus Caſimiri Poloniæ Regis, tanquam hæres naturalis Regnum Bohemiæ poſſideat, & omnes Barones, & militares, caſtra & ciuitates, quæ in Bohemia conſiſtunt, illi de cætero pareant. Matthias vero Hungariæ Rex illum de cætero Bohemiæ Regem titulet & ſcribat, & pro filio illum, & ipſe eum pro patre teneat. Et ipſe Matthias Hungariæ Rex Morauiam, Sleſiam, & vtramque Luſatiam, in ſua ditione habeat, donec ſibi quadringenta millia florenorum, pro vna die, per Wladislaum Regem & Regnum Bohemiæ, perſoluta fuerint: abſoluendi Bohemi à ſolutione huiusmodi ſummæ, ſi Wladislao Bohemiæ Rege mortuo, Matthiam Hungariæ ſibi in Regem aſſumpſerint, Olomuncenſis Epiſcopus, & Dubski Marſſzalcus Regni Bohemiæ, vt cum officiis ſuis, quamuis in Morauia conſiſtentes, ad ſolum Bohemiæ Regem Wladislaum haberent reſpectum, per conditiones pacis.* Arbitrantur hanc pacem, ſub aliis & his conditionibus concluſam, vt & per vtrumque Regem cuſtodiri, promiſſam. Quam, ſi quis cum ea, quæ in Campo, ante *Wratislauiam*, ſub æquiſſimis conditionibus offerebatur, quibus *Matthias Hungariæ* Rex *ſe omnem Morauiam, Sleſiam, Luſaciam & omne ius & titulum Regni Bohemiæ, ſponte dimiſſurum, & Caſimirum Poloniæ Regem ampliſſimis donis honoraturum, eique, ſi cum data filia Heduigi in Conſortem, in generum adoptaret, perpetuo ſeruiturum*, comparare iuſte velit, reperiret profecto, pro honeſtiſſima pace, quam *Caſimirus Poloniæ* Rex tunc, cum beneplacitis ſibi conditionibus, & omnium ſuorum hoſtium deiectione & confuſione, Regnique ſui *Poloniæ* excellenti gloria & amplitudine dare poterat, turpem nunc & fœdam (quod *Eliſabethæ* Reginæ, Conſortis ſuæ, voluntati auſcultaret, filiam ſuam originario homini tradi moleſte ferenti, nec aduertenti, omnes nedum homines, ſed & Reges ex ſtercore erectos eſſe) pacem accepiſſe: dedecorantem & ſuam, filiique ſui, & vtriusque Regni *Polonici* & *Bohemici*, & honeſtatem & authoritatem. Gaudebat vniuerſa *Bohemia*, *Sleſia*, *Morauia* & *Luſatia*, de huiusmodi pace, quamuis oneroſas conditiones ſecum traheret, ex eoque maxime exhilareſcebant, quod videbant ſibi virum, & naturalem & manſuetum Regem redditum eſſe, & illegitimo, violento, atque tyranno, cuius propter ſpolia & truculentiam execrabantur Principatum, ſe liberatos eſſe. Vnde collationem ſe argenti vltro facturos diſponebant: quadringentos aureos *Matthiæ Hungariæ* Regi, quo citius ex ſua ditione deciderent, ſoluturi.

firmata conditionibus hic inſertis,

cum dedecore Regum, & Regnorum Poloniæ ac Bohemiæ,

ac gaudio Bohemorum

Matthiæ Imperium execrantium, & Wladislai expoſcentium.

Sub hoc tempore, *Wladislai Bohemiæ* Regis exercitus cuius *Burzian* Baro Capitaneus erat, apud monaſterium *Thocziſchow* agens, à gentibus *Matthiæ Hungariæ* Regis, in *Pilſzno* præſidium tenentibus, cuius *Planky-berk Auſtralis* erat Capitaneus, dum pabulationes conaretur & incendia ac populationes prohibere, contritus eſt, & magna clade obrutus. Et quadringentis occiſis, octingenti in manus hoſtiles cum equis & ſpoliis viui venêre. Aliud quoque accidens, æque malum ſuperuenit. *Varadienſis* enim Epiſcopus *Ioannes*, & *Stephanus Tranſyluanienſis* Voieuoda, habendo in ſuo comitatu *Hinconem* Ducem *Monſterbergenſem*, confecta pace, in *Kadan* oppidum *Bohemiæ*, ex *Olomuncz* ad limina quatuordecim Adiutorum, qui ibidem feruntur clareſcere miraculis, deſcenderant, abinde *Pragam* reuerſi, dum familiares eorum ſacramentum, ab hæreticis confectum, tunc proceſſionaliter conductum, honorare detrectant, animantibus ſacedotibus populum communem, plerique ex *Hungaris* violati ſunt. Et *Varadienſis* Epiſcopus *Ioannes*, & *Tranſyluanienſis* Voieuoda *Stephanus*, niſi celeriter Dux *Hinco* accurriſſet cum ciuibus de *noua Praga*, omnes ad vnum fuiſſent turpiter occiſi. Hanc nouitatem Rex *Bohemiæ Wladislaus* moleſte ferens, Nuncios *Matthiæ Hungariæ* Regis, ad ſe in *Kutnos* montes venientes, plurimum honoratos & muneratos, de iniuriis eis illatis placauit. Mouerunt hi duo caſus *Matthiam Hungariæ* Regem fecereque elatum. *Henricus* quoque *Monſterbergenſis* Dux, cum Conciliator pacis eſſet, illum aſſiduis inſuſurrationibus ad bellum incendebat: timens in pace ſuam æſtimationem diminutum iri: non fauente fortuna *Bohemis* de pace, & iuſtiſſimo Deo oſtendente, quod nondum fuerant facinora *Bohemorum*, plures errores practicantium, abſterſa. Itaque pace reiecta, pro qua reintegranda *Rudolphus* Epiſcopus *Wratislauienſis*, quamuis homo ſenex & decrepitus, ab vniuerſis Ciuibus *Wratislauienſibus* rogatus & inſtigatus, iterum ſe *Budam* ad *Matthiam Hungariæ* Regem inexorabilem fatigauerat, bellum ex integro reſumi cœptum eſt, & ipſe *Matthias Hungariæ* Rex, per publicas ſuas literas, *Wratislauienſi* Epiſcopo, & Capitaneo, ac Ciuibus, cæterisque ſuis officialibus ſcriptas, inſtigante ad id illum fratre *Gabriele* de *Verona*, Epiſcopo *Agrienſe*, nuper in Cardinalem promoto, omnem concluſionem pacis reuocauit: aſſerens tractatores illius, vel potius fingens, nullum à ſe mandatum, ad concludendam illam, habuiſſe. Sed neque abſque ſcientia Papæ, & ſui Legati, fratris *Gabrielis* Cardinalis, & Epiſcopi *Agrienſis*, deducebat ſe in pacem quamlibet poſſe conſentire: indignatione magna ardens, quod per conditiones illius pacis *Wladislaus Bohemiæ* Rex verus & legitimus declarabatur.

Pace firmata exercitus Wladislai Bohemiæ Regis pabulationem & vaſtationem prohibere ſatagens, à gentibus Matthiæ Hungariæ Regis in Pilzno præſidium tenentibus profligatur. Et Hungarici Nuncii, dum ſacramentum ab hæreticis Pragæ confectum honorare detrectant, à vulgo inſtigatione ſacerdotum animato violantur. Ob id itaque pace reiecta, in bellum Rex Hungariæ ſpectare cœperat.

In-

1478.

Inſimulabat inſuper ipſe *Matthias Hungariæ* Rex, virum innocentem & ſimplicem, *Poloniæ* Regem *Caſimirum*, quaſi illum veneno extinguere conatus fuiſſet. Quapropter ipſe *Caſimirus Poloniæ* Rex per vnum ex Conſularibus viris de *Wratislauia* fuit ſecrete auiſatus, vt ſibi a duobus venenatoribus, per *Matthiam Hungariæ* Regem clandeſtine in Curiam ſuam, videlicet a *Byeniaskone Auſtrali*, & *Nerbergo*, natione *Nurembergenſi*, ſubmisſis, pro omni loco, die & tempore ac momento caueat.

Venenatores in Caſimirum Regem Poloniæ Matthias Rex Hungariæ ſubornat.

In *Bohemia* autem per præſidium apud *Pilzno* locatum extendebantur populationes, flammæ, & incendia, late & pasſim, nemine reſiſtentiam opponente, donec a *Wladislao Bohemiæ* Rege tractatores pacis, & pro parte *Matthiæ Hungariæ* Regis, datos, *Matthiam Hungariæ* Regem frequentibus probris & conuiciis de violatione fœderum carpentibus, pax inter Reges, & Regna, primum ad feſtum ſancti *Iacobi* Apoſtoli, & exinde ad feſtum S. *Michaëlis* Archangeli, ſtabilita eſt, & varii tractatus ad formandam pacem interpoſiti. Quæ tandem concluſa, & literis vtriusque Regis firmata eſt, ſub his conditionibus. *Vt vterque ſe Bohemiæ Regem ſcribat. Apud Wladislaum vniuerſa Bohemia integre, & Electoriatus, & Epiſcopatus Olomuncenſis, & Marſzalcatus, apud Matthiam vero, Morauia, Sleſia & Luſatia & ſex ciuitates remaneant. Si prius Matthias diem obierit, Wladislaus teneatur Regno Hungariæ quadringenta millia florenorum ſoluere, & Morauiam, Sleſiam, Luſatiam rehabere, & hæres perpetuus Regni Bohemiæ exiſtere. Si vero pignore non ſuſcepto exceſſerit, Matthias in Regnum Bohemiæ ſuccedet & Regnum Bohemiæ erit liberum a quadringentorum millium florenorum ſolutione.*

Iterum de pace intermiſſa, aliis conditionibus inter Matthiam Hungariæ Regem Bohemiam per præſidium ſuum in Pilzno locatum vaſtantem, & inter Wladislaum Regem Bohemiæ conuenit.

In feſto Pentecoſtes, quod celebrabatur decima die menſis Maii, acta eſt conuentio generalis apud *Piotrcouiam*. Ad quam cum Conſiliarii aduenisſent, poſt multos & varios tractatus, *Caſimirus Poloniæ* Rex, fertones ſibi ab vniuerſo Regno, ad necesſitates impendentes, expediendas, ſolui ægre in eum annum obtinuit, in quo adhuc annonæ vilitas continue aſcendebat. Item ad multiplicem inſtantiam Baronum *maioris Poloniæ* decretum eſt, vt fodina ſalis, ad cohibendum importationem Salis *Miſnenſis*, ſiue *Saxonici*, in *maiori Polonia*, apud villam ſiue locum, qui *Pinka* dicitur, aperiretur, & regimen illius ſub vno perpetuis temporibus Zuppario *Cracouienſi* conſiſteret, ne vna alteram abſorberet. *Wladislao Bohemiæ* Regi, Nunciis ſuis flagitantibus, decem millia florenorum, in ſuffragium contra hoſtes miſſa ſunt.

Tributum a ſuis Caſimirus Rex Poloniæ ægre exigit,

& decem millia florenorum Wladislao Regi Bohemiæ in auxilium contra hoſtes mittit.

Ad ſummum Pontificem *Sixtum* quartum, *Ioannes Golubski* Decretorum Doctor, Canonicus *Poſnanienſis*, de inſania & inſolentia *Balthaſaris* de *Piſcia*, Nuncii ſui, apud *Wratislauiam* reſidentis, quod *Wladislaum Bohemiæ* Regem, vt hæreticum, *Caſimirum* vero *Poloniæ* Regem, vt fautorem hæreſis, & omnes fautores eorum, excommunicatos & interdictos, publicis, & ſtultis ſuis denunciaret proceſſibus, queſturus, & vltionem expoſtulaturus. Rogaturus quoque *Sixtum* Papam, quatenus prouiſiones, & collationes beneficiorum, & cathedralium Eccleſiarum, ad inſtar & formam decretorum Concilii *Baſilienſis*, reſtringeret. Iuſta quidem petitio, ſed intempeſtiua: tenues habitura profectus.

Ad Pontificem Romanum Caſimirus Rex Nuncium mittit: accuſaturum Apoſtolicum Legatum, quod ſe vt hæreſis fautorem, Wladislaum vero Bohemiæ Regem vt hæreticum excommunicatum declarauit.

Ex *Pyotrcouia Caſimirus Poloniæ* Rex diſcedens, in *Radom*, vbi illum *Eliſabeth* Regina opperiebatur, processit. Et aliquot hebdomadis illic commoratus, *Sandomiriam* venit. Vbi illo immorante, *Eliſabeth* Regina, quindecima die menſis Iulii, vterum grauidatum ſoluens, filiam ſextam, prolem vero duodecimam, æquatura filias maribus, enixa eſt. Quæ a *Ioanne Rzeſchowski* Epiſcopo *Wratislauienſe*, in eccleſia ſanctæ *Mariæ Sandomirienſi* baptiſata, *Barbara* nomen accepit. Diebus autem purgationis exactis, *Caſimirus Poloniæ* Rex ex *Sandomiria*, Sabbato ante feſtum Natiuitatis ſanctæ *Mariæ* Virginis, egreſſus, *nouam ciuitatem Korczin* tranſiit. Vbi publicarum rerum expeditioni vacans, vsque ad duos menſes manſit.

Eliſabeth Regina Poloniæ duodecimam prolem, filiam vero ſextam Barbaram Caſimiro Regi parit.

Pruſſiæ recens Magiſter *Martinus Trukſes*, totus iam cum ordine ſuo in rebellionem & bellum, contra *Caſimirum* Regem, & Regnum *Poloniæ*, *Hungariæ* Rege *Matthia* nouos & magnos ſpiritus, fictos tamen & ſimulatos magis, quam fideles ſibi ſuggerente, proſpectans, dum ad certa loca, ſibi per *Caſimirum* Regem deſignata, ad præſtandum, tanquam nouus Magiſter, fidelitatis & homagii iuramentum, venire contempſiſſet, rebellionisque monſtraſſet vultum, bellum quoque Regi & Regno *Poloniæ* mouendum clandeſtine cum fratribus Ordinis (cum omnes ſubditi ſui, tam militares, quam ciues, magnopere illud execrabantur) decoquebatur. Vnde & duas Ciuitates in terra *Chelmenſi*, videlicet *Brodniczam*, & *Chelm*, & arcem veterem, quæ regiæ ditionis erant, datis pecuniis *Ioanni Schumborski*, fratri *Bernardi*, & eius ſatellitibus, quas ſe aſſerebant ſub tempore belli meruiſſe, quas ſe *Caſimirus Poloniæ* Rex offerebat daturum, & quarum nobilem portionem præfatus *Ioannes Schumborski*, ſexingentos videlicet florenos, a *Caſimiro* Rege mendax & ganeo acceperat, inique occupauit: opportuna iam loca, pro inferendo *Caſimiro* Regi & ſuis bello, habiturus. In campumque cum iuſto exercitu, in quo tamen maior pars agreſtium erat, ſub tempore, de quo inter ipſum & *Matthiam Hungariæ* Regem conuenerat, processit, & pluribus diebus circa *Oſtherod* ſtatiua tenuit: Sed cum a *Matthia Hungariæ* Rege ſe vidiſſet deluſum, qui nec vnum pedeſtrem in eius auxilium miſit, ſed intra *Budam*,

Magiſter Pruſſiæ, hoſtis Caſimiro Poloniæ Regi ex profeſſo

Brodniczam & Chelm datis Ioanni Schumborski pecuniis, olim belli tempore meritis, quarum partem non contemnendam a Caſimiro Rege acceperat, & aciem in campum fruſtra educit: dum promiſſum a Matthia Rege

1478.

Hungariæ auxilium nullum adeſſet.

dam, ſolatiis & choreis vacans, ac crapulis ſe continuit, cum magno rubore, & ignominia, campum ſoluere, & in tecta redire, cum ſuis A omnibus, compulſus eſt. Omneſque ſuæ gentes, quas in præfatis locis poſuerat, dilapſæ fuga, eo tamen propoſito, vt auxilio *Hungariæ* Regis *Matthiæ* adueniente campum reſumeret. Tanta fiducia, ſiue verius pompa, fretus, vt gloriaretur ſe, facili impendio, abſque gladio & armis, omnes terras ſibi abſtractas reſumpturum. Ponebatque maximam ſpem, non ſolum in *Matthiæ Hungariæ* Regis præſidio, ſed etiam in aliquarum ciuitatum ficti-li pollicitatione, quas ad ſe ſperabat moto bello extemplo defecturas, & in Principibus, Proceribusque *Almaniæ*, qui ſe in eius auxilium, moto quam primum bello, pollicebantur venturos.

Familia de Pacis, ægre ferens domum de Medicis longo tempore Florentiæ gubernaculis præſidere, conſpiratione facta,

Die Solis vigeſima ſexta Menſis Aprilis, apud *Florentinam* Ciuitatem, domus & factio de *Pacis*, cuius Principes & capita erant *Franciſcus* & *Iacobus* de *Pacis*, grauiter & iniquo ferentes animo, alteram factionem de *Medicis*, cuius *Laurentius* & *Iulianus*, fratres germani, erant Duces, longo tempore in *Florentia* habere dominatum, contra illam conſpirant, & fulti auxilio *Hieronymi* Comitis, *Sixti* quarti tunc Papæ nepotis, & Cardinalis *Gabrielis* ſancti *Georgii*, ad velum aureum, filii eiusdem Comitis, & *Franciſci* Archiepiſcopi *Piſani*, in ecclesia ſub diuinis, in eos irruentes, *Iulianum* de *Medicis*, vno ictu interimunt, *Laurentius* al- C ter de *Medicis*, familiari eius ipſum brachio protegente, graui vulnere accepto, ægre ſaluatus eſt.

in eam in ecclesia Diuinis intentam, irruit.

Ob idque in ſeditione Archiepiſcopus Piſanus

Archiepiſcopus *Piſanus Franciſcus* parti ſuæ ſubuenturus, ad Prætorium accurrens, octo ciuitatis Præſides, illic conſiſtentes, aut capere aut occidere nitebatur. Sed communitate tumultuante, & in factione domus de *Pacis*, & auxiliariorum eius, inter quos & *Iacobus Poggii*, Oratoris famoſi filius, Orator & ipſe non vulgaris computabatur, magna ira excandeſcente, capitur Archiepiſcopus *Piſanus*, & facinus ſuum ore & propria apodixa confeſſus, ſuſpenditur, & ex prætorio præcipitatur, in parteſque conciditur minutas.

ſuſpenditur, & præcipitatus ex Prætorio fruſtatim conciditur,

Ambo fratres *Franciſcus* & *Iacobus* de *Pacis*, & alii prope trecenti, qui cum illis con- D ſpirauerant, occiduntur. Cardinalis *Gabriel* captiuatur, & in carcerem truditur, ſeditio maxima paſſim in ſingulos, qui erant de factione *Pacis*, exercetur.

factioque de Pacis, ac multi alii inſignes, aut occiduntur, aut captiuantur.

Poſt plurimos conatus, Cardinalis *Gabriel* cum magna difficultate dimiſſus, *Romam* rediit. *Sixtus* Papa, in quem huius cladis omnis congerebatur culpa, terribiliſſimas contra *Florentiam* fulminat cenſuras, & pœnas, ob necem *Franciſci* Archiepiſcopi *Piſani*, & ſupponit illam interdicto, & *Laurentium* de *Medicis* inhabilitat & priuat omni honore, vſque in quartam generationem. Oritur ab hoc ingens bellum, & vniuerſa *Italia* in propria viſcera arma conuertit, ciuileſque,

Vnde ciuile bellum in vniuerſa Italia ortum.

ſtridente funeſto Marte, aguntur clades. Summus enim Pontifex *Sixtus* Reges, *Napuliæ Ferdinandum*, *Hungariæ Matthiam*, & *Senenſium* commune, *Florentini*, *Franciæ* Regem, *Venetos*, Ducem *Mediolanenſem*, *Bononienſem* in ſuam ſocietatem aſciſcunt. Frequentes inter partes interponuntur particulares conflictus, & vilipenſis cenſuris, maximæ in Papam correptiones congerebantur.

1478.

Cladibus & bellis ciuilibus, quæ in *Italia* gerebantur, Cæſar *Turcorum Mahumeth* exhilaratus, tempus opportunum ſibi præbitum non negligendum ratus, ingentem exercitum, circa feſtum ſancti *Laurentii*, ex *Boſſna* in *Carinthiam* transmittit. Qui, nullo obſtaculo offenſus, omnem *Carinthiam* ab oppido *Malburgetha*, vſque ad Villacum, & prope *Hracz*, B celeriter transcurrens, cædibus, incendiis, rapinis & captiuitate barbarica, cuncta fœdauit. Et prope *Salczburgam* graſſatus, cum ad fluuium *Drawa* perueniſſet, mille trecentos homines, reſiſtentiam illi pro ponte facientes, occidit. Et niſi pons diſruptus, & *Drawa* vndis inflatus impediuiſſet, in vlteriora multo proceſſiſſet. Neque enim clauſuræ Alpium, neque concaua Piciarum, illis obſtabant. Quo factum eſt, vt magna multitudo captiuorum a *Turcis*, in perpetuam ſeruitutem tunc fuit nemine ferente opem, & terrore maximo animos ſingulorum occupante, depulſa.

Turcorum Cæſar Mahumeth opportunitatem temporis ex bello Italico nactus, ingenti exercitu Carinthiam miſſo, eam miſera clad[e]

& captiuorum abductione affligit, nemine opitulante.

Thartarorum ſub idem tempus exercitus, C famem ſuam & inediam, quæ in eorum regione plurimum inualuerat, ſedaturus, ad fines *Podoliæ* perueniens, terras *Podoliæ* inuadere moliebatur. Sed comperto, quod *Polonorum* exercitus, ex omnibus *Ruſſiæ* terris collectus, ſub ductu *Spithkonis* de *Iaroslaw Leopolienſis*, & *Ioannis Odrawaſz Podoliæ*, Palatinorum, conſiſtens, eorum opperiebatur aduentum, dimicare cum illis paratus, retroceſſit, & reditum ſimulans, in atra ſylua recondidit. Poſtquam vero ſenſit *Polonicum* ad propria dilapſum eſſe, ex ſaltu, in quo per dies plures delituerat, clandeſtine egreſſus, ad oppidum *Braczlaw*, quod tunc a Duce *Czartoriyski* tenebatur, nocte peruenit, & illud, in arcem diffugientibus oppidanis, ſpoliauit & incendit, regionemque il- D lam circumquaque ſpoliis, & incendiis, & captiuitate mortalium affecit, parumque abfuit, quin & arcem in *Braczlaw* caperent.

Thartari oppidum Braclau ſpoliant, incendunt, Podoliam vaſturi niſi Spitko de Iaroslau Leopolienſis, & Ioannes Odrowaſz Podoliæ, Palatini exercitu collecto obſtitiſſent.

Euidentibus ſignis, rebellionem contra iusiurandum & fœdus ſancitum *Martino Threslar*, *Pruſſiæ* Magiſtro, cum ordine ſuo maturante, & *Matthiam Hungariæ* Regem in ſuam protectionem pellicente, *Caſimirus Poloniæ* Rex id intelligens, exercitu de mercenariis militibus comparato, in *Pruſſiam* ſub ductu *Ioannis Byali*, & *Ioannis Zieliezinski*, ad conterendum contumaciam *Nicolai Thungen*, qui *Varmienſem* occupabat Epiſcopatum, mandans, ne Magiſtro *Pruſſiæ*, & eius terris, aliquam vim inferrent, transmittit. At Magiſter *Pruſſiæ* succurren-

Caſimirus Poloniæ Rex exercitu in Pruſſiam miſſo, contra Nicolaum Thungen, occupare Epiſcopatum Varmienſem nitentem

1478.

rendum *Nicolao Thungen* ratus, in campum cum ſuis, & *Nicolao Thungen* egreditur pugnaturus. Sed cum *Ioannes Byali* A celeriter procedens, vellet cum eo manum conſerere, ipſe diſſoluto exercitu, cuius maior pars ex agreſtibus erat, & veritus ſuam & ſuorum cladem, nec videns, auxilia ſibi per *Matthiam Hungariæ* Regem pollicita, procedere, in arces refugit, Epiſcopatusque *Varmienſis* igne & gladio vaſtabatur. Mittit & *Caſimirus Poloniæ* Rex, *Stanislaum Vatrobka* de *Strzelcze*, Palatinum *Belzenſem*, ad *Matthiam Hungariæ* Regem, hortans, *ne contra fœdus Poloniæ & Hungariæ Regnorum, dudum ictum, & recenter innouatum, de Principe & Conſiliario Regni Poloniæ & terris Pruſſiæ, ſe intromittat. Non minus enim Caſimiro Poloniæ Regi Pruſſiam, quam Cra-* B *couiam, curæ eſſe.* At Rex *Hungariæ Matthias*, ſpiritu elato reſpondit. *Non eſſe honeſtum ſibi confœderatos ſuos* (Magiſtrum *Pruſſiæ* notans & *Nicolaum Thungen*) *relinquere.* Rogareque *Poloniæ* Regem *Caſimirum*, per *Wladislaum*, *antiquæ Budæ* Præpoſitum, cœpit, *vt ſi pacis auidus ſit, bellum Pruthenicum interrumpat. Daturum ſe congruos modos, quibus nullatenus ſe teneri fœdere, Magiſtro Pruſſiæ in ſcripto doceat, & Magiſtrum & ordinem, ad obedientiam Poloniæ Regis reuerti, cogat.*

Matthiæ Hungariæ Regi per Nuncios denunciat, ne quid admittat contrarium ictis fœderibus.

Hanc quoque viam *Poloniæ* Rex *Caſimirus* experturus, alios Nuncios, *Ioannem* videlicet *Dlugoſch*, Canonicum *Cracouienſem* & *Stanislaum Marſzalkovicz*, ad illum deſtinat, non abnuens *ſe à* C *Pruſſia amoturum bellum, ſi modos illos ſynceros cognouerit: cum gentes Hungariæ Regis, pro comperto habeat, Sleſiam, ſub ductu Zielyoni ingreſſos eſſe, ſub ſpecie ferendi auxilii Ioanni Duci Zeganenſi, contra Albertum Marchionem Brandeburgenſem, facilius exinde, & cumulatiori Marte, in Pruſſiam traiecturas. Reſponſionemque ſuam Palatino Vatrobcze datam, contrario facto variaſſe.* Qui cum *Matthiam Hungariæ* Regem apud *Budam* non offendiſſent, in *Viſchegrado* illum conueniunt. Quorum legatione audita, negat *ſe Hungariæ Rex modos ſcire, aut id Poloniæ Regi intimaſſe, quibus Magiſtrum* D *Pruſſiæ, ordinemque, & Nicolaum Thungen, Regi Caſimiro conciliaret, nec licere ſibi Magiſtrum Pruſſiæ, & Ordinem, & Thungen relinquere: etiamſi ſibi de Pannonico Regno excedendum foret: quorum, mandante ſede Apoſtolica,* aſſerebat *ſe ſuſcepiſſe curam.* Deluſos ſe & Regem *Poloniæ Caſimirum*, Nuncii *Polonici*, per Oratorem *Matthiæ* Regis *Hungariæ*, *Wladislaum* Præpoſitum *antiquæ Budæ*, intelligentes, quid vltra agerent, quo gradum verterent, non habebant. Compertum habebant, præfatum *Matthiam Hungariæ* Regem, quatuor exercitus, inuaſuros *Poloniæ*

Cuius hoſtilem animum erga Regem

Regnum ferro & igne, in quatuor partibus ordinaſſe, & quatuor illis Duces, videlicet A *Victorinum* Ducem *Monſterbergenſem*, filium *Georgii Poſdzyebraczki*, *Ioannem Byelik*, *Ioannem Siroczinski* & *Tharczi Thomam Hungarum* præfeciſſe, ſtareque in armis paratos, ad Regnum *Poloniæ* irrumpendum. Quintum, de ſeptem millibus armatorum, cuius *Zielyoni Bohemus* erat Ductor, vt *Pomeraniam* & *Pruſſiam*, quacunque via & arte poſſet, irrumpat, & Magiſtrum *Pruſſiæ*, & Ordinem, atque *Thungen* tueatur, & vt terras *Pomeraniæ*, reſtituat, mandaſſe. Qualificatione itaque rerum & ſtatu, & ſui Regis conditione, & temporis ratione penſata, impendens periculum à patria auerſuri, cum *Matthia Pannonico* Rege, pactum conficiunt, B non tam pulchrum, quam neceſſarium, *vt videlicet recedatur vtrobique, vſque ad feſtum Purificationis ſanctæ Mariæ, ab armis, & pro die illa agatur in Olomuncz Diæta, in qua per Reges Hungariæ & Bohemiæ & eorum Conſiliarios Poloniæque Regis, illûc mittendos, tractetur benigna vtrorumque reconciliatio, & iuſtus, vel ſaltem æquus finis, differentiæ rerum imponatur. Arces & loca in Epiſcopatu Varmienſi, armis quæſita, Poloniæ Rex, intra inducias, cum ſuis pertinentiis, teneat. Coacta ad homagium in libertatem ſoluat. Gentibus ſuis Epiſcopatum Varmienſem, relictis tamen quæ pro tuitione caſtrorum, ab eo quæſitorum, ſufficiant, exar-* C *met.*

& Regnum Poloniæ cum agnouiſſent,

iniuſſu Caſimiri Regis, cum illo fœdus neceſſarium, licet minus honeſtum ad diem certam feriunt.

Moleſtæ erant hæ induciarum conditiones, & *Caſimiro Poloniæ* Regi, & ſuis: minus tamen Regi, quam Conſiliariis. Carpebantque ſermonibus Nuncios, quod in illas conſenſerant conditiones, parum attendentes, quod bellum in *Pruſſia*, ob ærarii Regii defectum, amplius trahi, militibus diſceſſum facientibus, non poterat, nec facile arces, & ciuitates Epiſcopatus *Varmienſis*, arte & natura munitæ, conquiri. Paritum eſt in omnibus fere concluſionibus, per Nuncios *Poloniæ* Regis *Caſimiri*, cum *Matthia Hungariæ* Rege ictis, & Magiſter *Pruſſiæ* & Ordo, non impetebatur bello, *Varmienſis* tamen Epiſcopatus, & bello quatie- D batur & armis, & aliquot arces & loca ſub *Thungen* conquiſita, Magiſter *Pruſſiæ Martinus*, & *Nicolaus Thungen*, bellum formidabilius veriti (iam enim copias *Matthiæ* Regis *Hungariæ*, quas *Zielioni* ducebat, ipſis auxilia laturas, à *Ioanne* Marchione *Brandeburgenſe* vſque ad internitionem bis contritas ſenſerant) tractare de pacis conditionibus, aut æquis aut tolerabilibus, cum *Sbigneo* Epiſcopo *Wladislauienſe*, *Paulo Iaſzyenski*, Regni *Poloniæ* Vicetheſaurario, & *Petro Dunin*, Caſtellano *Siradienſi*, & Capitaneo *Marienburgenſe*, Præfectis Regis, cœperant. A quo officio illos fœdus, cum *Matthia Hungariæ* Re-

1478.

Rege per Nuncios *Caſimiri Poloniæ* Regis ictum auertit: veritos, ne *Hungariæ* Regis contra ſe accenderent indignationem.

Vincentius Kielbaska Epiſcopus Culmenſis, & Eccleſiæ Pomeſanienſis ſeu Quidzinenſis perpetuus Adminiſtrator, moritur, & in eccleſia Culmenſi ſepelitur.

Die Iouis duodecima menſis Nouembris, *Vincentius Kielbaſſa*, Epiſcopus *Culmenſis* & Eccleſiæ *Pomeſanienſis*, alias *Quidzinenſis*, perpetuus Adminiſtrator, cum annis decem, menſibus ſeptem, diebus quatuor, in ſede Pontificali *Culmenſi* ſediſſet, & plurima illius & *Varmienſis* Eccleſiæ nobilia clenodia, viuendo liberali & magnifico ſumptu, diſtraxiſſet, apud *Lubawa*, Caſtrum Eccleſiæ, morbo paralytico abſumptus, moritur & in Eccleſia *Culmenſe*, quindecima die menſis eiuſdem ſepelitur. Vir nobilis, de Domo & familia *Nałącz*, ſtaturæ iuſtæ, pilo glauco, parum ſubrufus, ex patre *Pełka*, alias *Fulcone*, & Matre *Margaretha*, ortus.

1479.

Caſimirus Rex

Solennitatum natalicii Chriſti dies, cum *Caſimirus Poloniæ* Rex apud Eccleſiam *Cracouienſem*, cum conſorte ſua *Eliſabeth* Regina, exegiſſet, feria tertia inter octauas Epiphaniarum, quæ fuit duodecima dies menſis Ianuarii, *Cracouia* egreſſus, ad tenendam conuentionem generalem *Piotrcouienſem*, pro octaua Epiphaniarum, quæ fuit tredecima Ianuarii, tardiuſcule per *Miechow*, *Andrzeiow* & *Przedborz* iuit. Vbi illi Regis *Hungariæ Matthiæ* Nuncius *Iaroslaus Czarnohorski* allatus eſt. Petens, *vt Diætam pro feſto Purificationis ſanctæ Mariæ virginis, apud Olomuncz indictam, in diem ſecundam menſis Maii differret*, obſecrans inſuper, *vt illi perſonaliter dignetur intereſſe: multas commoditates & profectus, ex ſua perſonali præſentia, & ſibi Regnoque ſuo Poloniæ, filioque ſuo Wladislao Bohemiæ Regi, ſed & facilem pacis Pruthenicam reformationem, effecturus. Dando etiam illi facultatem, vt ſi locus & dies parum grata Regi Poloniæ forent, pro ſuo libito, quæ conducerent, eligeret. Interim quoque bellum Pruſſiæ cum Thungen actum ſuſpenderet.*

Diætæ, per Nuncium Matthiæ Hungariæ Regis nomine petitæ, in Olomuncz tenendæ

Et quamuis ſuſpenſio grauis & diſpendioſa nonnullis Conſiliariis videretur, habendo tamen reſpectum ad munificas conditiones, ad quas ſe *Pannonicus* Rex *Matthias*, & per *Ioannem Dlugoſch*, Canonicum *Cracouienſem*, & *Stanislaum Marſalcovicz*, priores Nuncios Regios, & per *Stanislaum Czarnohorski*, exhibebat, miſſis ad *Matthiam Hungariæ* Regem Nunciis, videlicet *Raphaële Iaroslawski*, Regni *Poloniæ* Marſchalco, *Paulo Iaſſyenski*, Regni *Poloniæ* Vicetheſaurario, & *Andrea Roſa*, Præpoſito *Lancicienſi*, denunciat *gratam ſibi eſſe ſuam amiciſſimam oblationem, nec recuſare conuentum, ſi foret neceſſarius. Magiſtro vero Pruſſiæ omnem culpam ſuam, quamuis grandem, ignoſciturum, & Nicolao Thungen alium Epiſcopatum daturum, Regis Hungariæ contemplatione.*

aſſentit.

Et filia *Zophia* virgine, quæ ſecum ſexingentorum equorum comitiuam de Baronibus & militibus habebat, quorum *Andreas Oporowski Varmienſis* Epiſcopus, *Matthias* de *Dmoszin*, Palatinus *Lancicienſis*, & Capitaneus *maioris Poloniæ*, *Nicolaus* de *Kuthno*, Palatinus *Poſnanienſis*, *Petrus Kurozwączki*, Marſchalcus Curiæ, *Ioannes Sapienski*, Magiſter Curiæ, *Ioannes Łąka* Vicetheſaurarius, *Ianusſius Dlugoſch*, Magiſter coquinæ, *Ioannes Wronowski* ſubpincerna, erant principales, in *Francfordia*, cum ſplendido apparatu (dudum enim illam *Frederico*, filio iuniori *Ioannis* Marchionis *Brandeburgenſis* deſponſauerat) transmiſſa, ipſe de *Piotrcouia*, omnibus negociis publicis expeditis, egreſſus *Lanciciam*, cum *Eliſabeth* Regina conſorte ſua diuertit. Poſtea vero Diætæ, apud *Coło* habitæ, interfuit. Vbi iuxta, ac in cæteris Diætis, particulariter habitis, Ciſſa illi ab omnibus ciuitatibus Regiis, Eccleſiaſticis & Militarium decreta eſt. Ex *Coło* in *Radom*, abinde vero in *Lublin*, *Brzeſczye*, & poſtea in *Lithuaniam* proceſſit. Apud *Francfordiam* virginis *Zophiæ* Regiæ filiæ, nuptiæ in magna egeſtate, die Solis, quarta decima menſis Februarii, actæ, adeo, vt Aulicis Regiis nulla darentur victualia, & Regii Conſiliarii, atque milites, cæterique officiales Regii, qui cum noua ſponſa aduenerant, tenuibus, & pene nullis honorati donis.

Cziſſaque in Regno ſuo Poloniæ indicta, filiam Zophiam Frederico Marchioni Brandeburgenſi deſponſatam Francfordiam mittit. Vbi in egeſtate nimia, & inopia rerum Fredericus nuptias celebrat.

Die Martis, quarta menſis Ianuarii, *Andreas Bninski*, cum annis duobus & quadraginta, menſibus ſex, in Sede *Poſnanienſi* vixiſſet, plenus operibus bonis, & eleemoſynis, cum magno Cleri & populi *Poſnanienſis* deſiderio moritur, apud *Poſnaniam*, non aliqua quaſſatus ægritudine, ſed naturali quiete & ſomno abſumptus, & in Eccleſia *Poſnanienſi*, in capella S. *Andreæ*, quam ipſe, ab aliis fabricatam, inſigni ſuppellectili & dote ornauerat, ſub vrna ærea ſepelitur.

Andreas Bninski Poſnanienſis Epiſcopus vir pius, magno omnium deſiderio Poſnaniæ moritur & ſepelitur.

Secutus eſt *Andream Bninski*, Epiſcopum *Poſnanienſem*, *Paulus Grabowski Chelmenſis* Epiſcopus, decima octaua die menſis Februarii, apud *Skyerbieſchow* oppidum Epiſcopale, dolore calculi, cuius frequenti vexatione torquebatur, mortuus, & in Eccleſia ſua *Chelmenſi* ſepultus, cum annis quatuordecim, menſibus ſeptem, in ea ſediſſet. Vir humanus & frugi, ſtaturæ mediocris, caluiciatum habens caput, expendere plura, quam potis erat, ſolitus. Singulos fere mortales *Polonos* ſtirpe ſibi & cognatione coniunctos aſtruebat. In ſumptus profuſus plus, quam ſorti ſuæ & conduceret, & conueniret.

Paulus Grabowski Epiſcopus Chelmenſis Poloniæ amiciſſimus calculo moritur & in eccleſia Chelmenſi ſepelitur.

Non ſecuta conuentione *Olomuncenſi*, pro feſto Purificationis ſanctæ *Mariæ* Virginis, inter *Caſimirum Poloniæ*, *Matthiam Hungariæ*, & *Wladislaum Bohemiæ*, Reges, ad concordandum conſtituta, bellum nihilominus a gentibus *Caſimiri Poloniæ* Regis, contra *Nicolaum Thungen*, in Epiſcopatu *Varmienſi* continuabatur. Feſto Purificationis elapſo, vt fœderi, cum *Matthia Hungariæ* Rege concluſo, ſatisfieret. Interim vero totus ille Epiſcopatus per ignem, & prædas, deſolatus eſt, & omnes ciuitates eius & arces, per gentes Regias, conquiſitæ, & in poteſtatem Regiam redactæ, præter caſtrum & ciuitatem *Elsberg*, quæ & ipſa a Regio exercitu, ab vtraque parte Ciuitatis, obſidebatur.

Dum tempore elapſo,

1479.

Diætæ Olomuncenſi conſtituto, gentes Caſimiri Regis omnes arces & Ciuitates Epiſcopatus Varmienſis, præter Elsberg, conquiſiſſent, & Elsberg, in quo Thungen Nicolaus fuerat, obſediſſent. Matthias Rex, quo minus ferret Thungen auxiliũ a Turco Hungariam vaſtante impeditur.

Moleſta erat *Matthiæ* Regi *Hungariæ* hæc obſeſſio, iam enim res pene ad euerſionem, & conquiſitionem, Caſtri & ciuitatis peruenerat. Rex quoque *Hungariæ Matthias*, cum omni conatu, & ſtudio, conabatur *Pruſſiæ* Magiſtro & ordini, & *Nicolao Thungen*, tanquam iuſſus a ſummo Pontifice ſubuenire, & gentes Regias ex campo depellere. *Turcus* tamen illi obſtabat, qui Regnum *Hungariæ* vexabat frequenti vaſtatione.

Italia, Papa authore, & interno & externo feruet bello, adeo vt Veneti cogantur, Turco Scutaliam Ciuitatem inſignem, cũ aliis finitimis Ciuitatibus, pacto dare.

Italiæ quoque Principes mutuo gladio ſe collidebant: huius colliſionis *Sixtus* Papa erat vertex & princeps, quem adiuuabant *Ferdinandus Napuliæ*, & *Matthias Hungariæ*, Reges, & *Senenſium* communitas. Pars autem altera erat *Florentinorum* & *Venetorum*, contra quos Papa *Sixtus* inutile agebat bellum, hos adiuuabat Rex *Franciæ* & Dux *Mediolani*, & multa mala regio *Italiæ* tunc tolerabat, adeo, vt *Veneti* cogerentur cum *Turcis* ſub iniquis conditionibus pacem inire, & ciuitatem *Scutaliam* inſignem, quam tanto tempore, non ſine clade maxima *Turcorum*, defenderant, cum aliis aliquot ciuitatibus cometaneis, pacto & fœdere *Turcis* dare.

Magiſtro & Ordini ac Nicolao Thungen, Matthias Hungariæ Rex a Caſimiro Rege inducias obtinet,

Miſſis aliquot Nunciis ſpecialibus, *Matthias Hungariæ* Rex, ad *Caſimirum Poloniæ* Regem, obtinuit inducias dari *Nicolao Thungen*, & Magiſtrum & Ordinem non impugnari. Quæ vt firmiora forent, miſit *Poloniæ* Rex *Caſimirus* tres Nuncios ad *Matthiam Hungariæ* Regem *Budam* vſque, videlicet *Raphaëlem* de *Iaroslaw*, Regni *Poloniæ* Marſzalcum, *Paulum Iaſſienski*, Regni *Poloniæ* Vicetheſaurarium, & *Andream Roſa*, de *Borzislauicze*, Præpoſitum *Lancicienſem* & Canonicum *Cracouienſem*. Gratus fuit *Matthiæ* Regi *Hungariæ* eorum aduentus, grateque & fauoroſe a Rege *Hungariæ* excepti ſunt, & tractati, & Regia munificentia donati. Et poſt plures tractatus inter eos habitos, ſuffragio Prælatorum, & Baronum *Hungariæ* accedente, qui bellum illud inter Reges agi, moleſte ferebant, tanquam vicinos, & ſeipſos contra quoslibet hoſtes adiuuantes, ad has conditiones pacis deuenerunt, vt videlicet agatur conuentio generalis in *Siradia*, pro feſto Pentecoſtes, quod tunc cadebat in vigeſimam nonam diem menſis Maii. Ad quam *Matthias* Rex *Hungariæ* teneretur mittere duos Pontifices & ſi poſſet commode, *Gabrielem* Cardinalem Epiſcopum *Agrienſem*. Ille enim feruentior erat ad pacem componendam, propter *Italiæ* pacificationem, & duos Barones de corpore Regni. Tenebatur & Magiſter *Pruſſiæ* cum Ordine, & plena poteſtate, & *Nicolaus Thungen*, per Regnum *Hungariæ* accerſendi, venire perſonaliter, & vtriusque Regni Prælatorum & Baronum tenerentur ambo ſtare reconciliationi, & præſertim *Nicolaus Thungen*, de quo talis facta erat concluſio, vt, vel duos Epiſcopatus, videlicet *Colmenſem* & *Pomeſanienſem*, morte domini *Vincentii Kyelbaſſa* tunc vacantes, pro ſua contentatione ſuſciperet, & de *Varmienſi Andreæ Oporowski*, ſuo vero Pontifici, cederet: attenta totius Epiſcopatus deſolatione, vel *Caſimiro Poloniæ* Regi, omnem impenſam, ad bellum contra illum factam, ſolueret. Sub his conditionibus induciæ cum *Nicolao Thungen* initæ ſunt, & a bello ceſſatum. De obſidione quoque arcis & ciuitatis *Elsberg*, ex quibus *Nicolaus Thungen*, metu captiuitatis & proditione ductus, ad Magiſtrum *Pruſſiæ Martinum*, non habens vbi requieſceret pes eius, diffugerat.

& conuentio ad pacem tractandam, inter Regem Caſimirum & Cruciferos Siradiæ pro Pentecoſtes feſto indicitur.

A conuentione autem *Piotrcouienſi*, in qua conſenſus omnium Prælatorum, & Baronum *Poloniæ*, *Caſimiro* Rege petente, ad recipiendum Czyſſam in omnibus Ciuitatibus, Eccleſiaſticis, & Militaribus, ſibi fuit per Proceres *Cracouienſes* & *Ruſſiæ* præſtitus, tenuit *Caſimirus*, Rex in *Lancicia* Conuentum. Vbi etiam a Proceribus *maioris Poloniæ*, de danda Cziſſa, conſenſum obtinuit. Relicta autem *Lancicia*, iuit *Caſimirus* Rex in *Radom*, & ibi cum *Eliſabeth* Regina conſorte ſua, manſionem ſatis longam, vſque ad tempora Pentecoſtes, expediendo cauſas Regni publicas, continuabat.

Proceres maioris Poloniæ in Cziſſam Caſimiro Regi dandam conſentiunt.

Feſto Pentecoſtes adueniente, Prælati & Barones *Poloniæ*, videlicet *Iacobus Gneſnenſis*, Archiepiſcopus, *Ioannes Cracouienſis*, *Sbigneus Wladislauienſis* & *Andreas Varmienſis*, Epiſcopi, *Vriel Poſnanienſis* Electus, *Iacobus* Caſtellanus & Capitaneus *Cracouienſis*, frequensque Prælatorum & Baronum numerus, ad Diætam *Siradienſem* conuenerunt.

Ad Diætam Siradienſem pro tractanda pace conſtitutam, Proceres conueniunt.

Capitulares *Poſnanienſes*, Pontifice ſuo, *Andrea* de *Bnin*, orbati, *Vriele* de *Gorka*, Præpoſito *Gneſnenſe*, & *Poſnanienſe*, & Canonico *Cracouienſe*, in Adminiſtratorem aſſumpto, in Dominica Lætare, quæ fuit dies ſancti *Benedicti*, & vigeſima prima menſis Martii, ad Comitia futuri Epiſcopi *Poſnanienſis* peragenda conſtituta, in frequenti numero conſtituti, præſente *Iacobo* de *Sienno*, *Gneſnenſe* Archiepiſcopo, qui diſcordes eligentium animos, & vacillantes (plerique enim eorum, ad poſtulandum *Stanislaum* de *Kurozwąki*, Regni *Poloniæ* Vi-

Vriel de Gorka Regni Poloniæ Cancellarius,

Iacobo de Syenno Archiepiſcopo Gneſnenſe præſente, &

1479. vota Capitularium concordante in Episcopũ Poſnanienſem eligitur.

cecancellarium animos inclinauerant) & animauit & concordauit, præfatum *Vrielem* Adminiſtratorem, & ſedis Apoſtolicæ collectorem, ac Regni *Poloniæ* Cancellarium, concorditer in Epiſcopum eligunt: nobilem de Domo *Lodzya* ex patre *Luca* de *Gorca*, Palatino *Poſnanienſe*, & Matre *Catharina*, filia *Dobrogoſtii* de *Schamotuli*, Caſtellani *Poſnanienſis*: quamuis iam fuerit dudum ante, in conuentione generali *Piotrcouienſi*, pro octaua Epiphaniarum, quæ fuit tredecima menſis Ianuarii, tenta, per *Caſimirum Poloniæ* Regem, iure ſuo Regio, in *Poſnanienſem* Epiſcopum publice deſignatus. Cui etiam Rex ipſe, ad petitionem *Lucæ* de *Gorka*, Palatini *Poſnanienſis*, parentis ſui, literas expectatiuas patentes, pro conſequendo huiusmodi *Poſnanienſi* Epiſcopatu, ante annos aliquot, aſſerebatur conceſſiſſe. Vir gracilis, nigris oculis, ſtatura mediocri, criſpatam habens cæſariem. In conſanguineorũ promotionem procliuus, epilepſiæ, & aliis ægritudinibꝰ ſubiectus. Qui miſſo ad *Sixtum* Papã quartum, *Nicolao Sebaſtiani* Canonico *Poſnanienſe*, & aliis, electionẽ ſuam, die vigeſima ſexta menſes Maii, confirmari obtinuit, annoq; eodẽ per *Iacobũ* Archiepiſcopũ *Gneſnenſem* conſecratur.

Nuncios Regis Poloniæ apud Matthiam Hungariæ Regem exponunt legationem in Crucifero-rum negotio.

Oratores Regis *Poloniæ Caſimiri*, *Raphaël Iaroslawski*, Marſchalcus, *Paulus Iaſſyenski* Vicetheſaurarius, & *Andreas Roſa*, *Lancicienſis* Præpoſitus, dum *Matthiam Hungariæ* Regem, apud *Budam* offendiſſent, verba legationis apud illum faciunt. Aſſerunt *non conuenire ſuo ſtatui, & conditioni, vt bellum contra amicum, & vicinum Regem, pro Cruciferorum Magiſtro, & ſubdito, & homagiali Regis, & pro Nicolao Thungen rebelli, aſſumat. Expetuntque, vt vtroque deſerto, vetuſta iura & fœdera, inter Regna facta, cuſtodiat. Hungariæ* vero Rex *Matthias*, reſpondendo legationi. Multa de non obſeruatione induciarum, & violatione *Thungen Nicolai*, & eius Epiſcopatus *Varmienſis*, queſtus eſt. Poſt multos tandem tractatus, in re ipſa habitos, concluſum eſt, *vt pro die Pentecoſtes, apud Siradiam teneatur generalis Diæta: ad quam Conſiliarii vtriusque Regni conueniant, iniurias & Magiſtri Pruſſiæ, & Nicolai Thungen*, quas ſupra verum, ſupraque iuſtum extollebat, *aut diſcuſſuri, aut æquis conditionibus extincturi. Ad quam & Pruſſiæ Magiſter, & Nicolaus Thungen, teneantur perſonaliter aduenire: indicium Baronum communiũ Regnorum ſubituri, & vt interim recederetur vtrobiq; ab armis*. Terruit hæc conditio *Pruſſiæ* Magiſtrum, & *Nicolaum Thungen*, & niſi militares *Pruſſiæ* vtrumque impuliſſent, Diætæ *Matthiæ Hungariæ* Regis, nullatenus paruiſſent. Venerunt tandem ambo *Siradiam*, ſub ſaluo tamen Regio conductu, pro feſto Pentecoſtes. Vbi etiam Conſiliarii Regni *Poloniæ* plerique, Rege *Poloniæ Caſimiro* cum aliis apud *Piotrcouiam* conſiſtente, conuenerant. Rex vero *Hungariæ* *Matthias*, dum nec ipſe veniret, valetudine ſe excuſans, nec conſiliarios mitteret, ſero facti ſui & ſtultitiæ Magiſter *Pruſſiæ* & *Nicolaus Thungen* pœnitens, feroque ſe a *Matthia Hungariæ* Rege ludificatum perpendens, Sabbato poſt octauas corporis Chriſti, poſt longam moram, in *Siradia* fruſtra habitam, vterque ad *Caſimirum Poloniæ* Regem *Pyotrcouiam*, aduenit: Regem *Poloniæ Caſimirum*, ſua grandi iniquitate & culpa iratum, conciliaturi. Frequens tunc numerus, circa *Poloniæ* Regem *Caſimirum*, Conſiliariorum Regni *Poloniæ* erat, videlicet *Iacobus Gneſnenſis* Archiepiſcopus, *Ioannes Rzeſchowski Cracouienſis*, *Sbigneus Wladislauienſis*, *Vriel* electus & confirmatus, *Poſnanienſis*, *Nicolaus Camenecenſis* Epiſcopi, *Iacobus* de *Dabno*, Caſtellanus & Capitaneus *Cracouienſis*, *Matthias* de *Dmoſſin*, Palatinus, & Capitaneus *Poſnanienſis*, *Ioannes* de *Tharnow Sandomirienſis*, *Spitko* de *Iaroslaw*, *Leopolienſis*, *Ioannes Zaremba*, *Caliſſienſis*, *Nicolaus* de *Kutno Lancicienſis*, *Ioannes Odrowaz Podoliæ*, Palatini, *Ioannes* de *Tharnow Woynicenſis*, *Ioannes* de *Oſtroroe Poſnanienſis*, *Dobeslaus* de *Kurozwaki Roſpergenſis*, *Andreas* de *Thaczin Sandecenſis*, *Ioannes* de *Pycza Byecenſis*, *Stanislaus* de *Schidlowiecz Radomienſis*, Caſtellani, *Raphaël Iaroslawski* Marſchalcus, *Paulus* Vicetheſaurarius, *Stanislaus* de *Kurozwaki*, Vicecancellarius Regni *Poloniæ*, & plures alii. Vacabant enim tunc plures Dignitates, & ſperabant multi altiores Magiſtratus ſe tunc conſecuturos. Venerant etiam Militares, Palatini, Barones, & Ciues *Pruſſiæ*: quorum principalis erat *Nicolaus*, filius *Stiborii* de *Bayſſen*, Palatini *Marienburgenſis*, & Magiſtri ciuitatum, *Thorun*, *Elbing* & *Gdansk*. Et quamuis ſex hebdomadis varii tractatus pro reconciliatione *Pruſſiæ*, Magiſtri & Ordinis, fuiſſent interpoſiti, nulla tamen concluſio efficax & finalis ſequi poterat: temeraria & vana ſpe Magiſtrum & Ordinem mulcente, quam illi literæ, & Nuncii Regis *Hungariæ Matthiæ* offerebant, quaſi extemplo Legati, & Conſiliarii Regis *Hungariæ* aduenturi: diſſidium debuerant tollere, & ea conditione interpoſita, vt *Matthias Hungariæ* Rex, *Morauia*, *Sleſia* & *Luſatia*, *Wladislao* Regi *Bohemiæ* reſignata, libere *Caſimirum Poloniæ* Regem, ad cedendum de omnibus terris *Pruſſiæ*, & de omni ſubiectione Magiſtri & ordinis, poſſet & deberet coarctare. Magiſtrum quoq; & Ordinem Cruciferorum, & in priſcam libertatem, & ſtatum, & in pacificam poſſeſſionem omnium terrarum Regno *Poloniæ* vnitarum, reducere. Tam vanam autem, & deliram ſpem Magiſtri & Ordinis, licet ſinguli irriderent, & flocci facerent: Magiſter tamen *Pruſſiæ*, pro ſuo inſano cerebro, in ea perdurabat, non attendens *Hungariæ* Regem *Matthiam*, vafro conſilio, tempus ea ſpe extrahere, vt interim rebus ſuis, cum Rege concluſis *Bohemiæ*, in Diæta *Olomuncenſi*, quam tunc perſonaliter Reges ambo pro feſto Viſitationis ſanctæ *Mariæ* virginis agebant, prouidiſſet.

& Siradiæ conuentionẽ communium Baronum cũ eo conſtituunt ad pacẽ cum Cruciferis tractandam.

Ad quam

1479. cum nec ipſe Hungarus veniret, nec Conſiliarios ſuos mitteret, Magiſter Pruſſiæ ab eo deluſus, ad Caſimirum Regem Poloniæ ſtudio & amore pacis peruenit.

quam mox Matthiæ Regis Hungariæ literis illectus reſpuit.

1479.

Itaque *Caſimirus Poloniæ* Rex ſano vſus conſilio, petentibus duobus Nunciis *Matthiæ Hungariæ* Regis, videlicet *Ioanne Byelik*, & *Zwolski*, in ſuſpenſionem belli, & dilationem ampliorem, cum *Pruſſiæ* Magiſtro & Ordine conſenſit. *Nicolaum* vero *Thungen* proſtratum & humiliatum, facinus quoque ſuum multiplici lachrymarum effuſione recognoſcentem, ad gratiam, iuramento fidelitatis ab illo, & Prælatis, & Canonicis *Varmienſibus*, ſecum præſentibus, ſuſcepto, & præſtito tunc, & in caſtro *Marienburgenſi*, in præſentia Palatinorum, Militarium & Ciuium, vice altera ſolenniter præſtando, & cum Vaſallis ſuæ Eccleſiæ & omnibus Capitularibus admiſit, & ad *Varmienſis* Eccleſiæ poſſeſſionem illum reſtituit: eo reformato, & ſaluo, quod Prælati, & Canonici *Varmienſes*, in qualibet dictæ Eccleſiæ vacatione, non debebunt eligere, niſi perſonam, Regi *Poloniæ* gratam, in Epiſcopum. Grauiter & animo iniquo *Matthias Hungariæ* Rex, reconciliationem huiusmodi ferens. *Nicolaum Thungen* per literas obiurgat: minitans illi depoſitionem, quod eo, vt tenebatur, deſerto, in *Caſimiri Regis Poloniæ* ditionem conceſſerat.

Nicolaus vero Thungen, pacem ſupplex a Caſimiro impetrat, & Epiſcopatus Varmienſis reſtitutionem & nouum fidelitatis Sacramentum præſtat.

Aduenerat etiam in præfatam Diætam *Pyotrcouienſem* ſiue Conuentum, *Nicolaus Prochnicki*, Epiſcopus *Camenecenſis*, ex *Podolia*: Archiepiſcopatum *Leopolienſem*, ex morte *Georgii*, ſui vltimi Pontificis, anno vno ſupra ſemis iam tunc vacantem, ad quem obtinendum aliquorum Eccleſiaſticorum, Aulicorum, aſpirabat ambitio, a *Caſimiro Poloniæ* Rege precario & ipſe obtenturus. Eſu autem anguillæ parum bene elixæ in itinere læſo, & vitiato ſtomacho *Pyotrcouiam* adueniens, diſtributis in ſuffragatores ſui propoſiti muneribus, in febrim incidit. Qua ſenſim ingraueſcente, die Lunæ, vigeſima prima menſis Iunii, in diuerſorio ſuo, extra muros *Piotrcouienſes*, præter ſuam & familiorum ſuorum ſpem, non prouiſa domo ſua nec diſpoſita, exactis in Pontificatu *Camenecenſi* vndecim annis, moritur, & in monaſterio *Vithouienſi*, Ordinis Præmonſtratenſis, *Pyotrcouienſi* oppido vicino, altero die, videlicet Martis, vigeſima ſecunda Iunii ſepelitur. Poſt cuius mortem *Caſimirus Poloniæ* Rex *Camenecenſem* Epiſcopatum more & iure ſuo Regio, in Notarium ſuum Regium, *Matthiam* de *Lomza*, Plebanum in *Busko*, Canonicum *Leopolienſem*, genere nobilem de armis & cognatione *Rauitharum*, virum ſenſatum, factiuum, & eloquentem, mediæ ſtaturæ, capillo nigro ex patre † † † & *Anna* matre genitum, quo facilius arcis & oppidi *Camenecenſis* poſſit prouenire muralis fabrica, & fortificatio, contulit.

Nicolao Prochniczki Camenecenſi Epiſcopo

Pyotrcouiæ

mortuo, & in monaſterio Vthoui en ſi ſepulto,

Matthias de Lomza Notarius Regius in Epiſcopatu illi ſuccedit.

Florentini, quorum Princeps *Laurentius* de *Medicis*, & auro multo, ab eis affluente, & aſſiſtentia *Franciæ* Regis, *Venetorum*, & Ducis *Mediolani*, animoſiores contumacioresque effecti, contra ſummum Pontificem *Sixtum* quartum, indignatione dura concepta, bellum ex integro contra illum inſtaurant, & de caſtellis quinquaginta notabilibus, ad ius *Romanæ* Eccleſiæ pertinentibus, illum, intra paucos dies deiiciunt, ſuæque ſubiiciunt ditioni. Acceſſit ad hæc vulnus crudelius. *Veneti* enim inito perpetuo fœdere, cum *Turcorum* Cæſare, ciuitatem illi *Scutaram* in *Albania*, quam multo & ſuorum Ciuium armigerorum ſanguine, multoq; auro, longo tempore defenderant, cum ſuo & totius Chriſtianitatis dedecore, & malo totius *Italiæ* tradunt. Legatus *Turci*, ad continuam reſidentiam, in *Venetias* ſuſceptus eſt, incredibilis honor & dignitas ſibi exhibebatur: iam portus ad *Italiam* patentiſſimus eſt. In Conſiſtorio publico, dum *Genuenſium* communitas *Romano* Pontifici obedientiam feciſſet. Oratores Regis *Franciæ*, multa maximaque contra *Sixtum Romanum* Pontificem proferebant, publice dicentes, *quod vbi pacis autor eſſe deberet, illic eſſet belli totiusque mali fomes, & incentiuum, quodque concilium generale quam maxime fugeret*, & alia multa, quæ vehementer pungebant. Verum *Romanus* Pontifex ſatis argute illis reſpondit dicens. *Quod dicitis me diſſenſionis eſſe autorem, a veritate eſt alienum. Scitis, quod dum inducias petiiſtis, conſenſimus vobis. Optaſtis cenſuras omnes ſuſpendi; ſuſpendimus & relaxauimus. Arma, vt poſuiſſemus, & milites reuocaremus, petiiſtis, obtemperando votis veſtris, poſuimus, & reuocauimus. Quottidie mercatores Florentinos, in vrbe noſtra conſouemus, ſuas mercantias exerceri patimur. Vltra hæc omnia, ſemper paratiſſimi fuimus & ſumus, vos in gratiam & gremium paternum ſuſcipere, cum honeſtate ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, Concilium generale etiam non fugimus, quin imo vehementer deſideramus. Hinc eſt, quod diuerſos Legatos, etiam fratres noſtros, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales, ad omnes Principes maiores mittimus, vt ſedatis bellis inteſtinis, & eis inter ſe ad fraternam vnitatem reductis, vnanimiter, fortiſſimo, & ſæuiſſimo Turco, validiſſime reſiſtere poſſimus. Mittitur Legatus de latere, ad Matthiam Hungariæ, Wladislaum Bohemiæ, Caſimirum Poloniæ, Reges, eorumque Regna, Ioannes de Aragonia, filius Regis Siciliæ, Hungariæ Regis germanus, qui inauditas, Legatis concedi ſolitas, habet facultates. Tantas enim habet, vt non de latere, verum cum vtroque latere Romani Pontificis proficiſci dicatur.*

1479. Florentini quinquaginta Caſtella Summo Pontifici vi adimunt. Veneti autem Turco Scutara Ciuitate Albaniæ data perpetuum fœdus ineunt, & Genuenſes præſtant obedientiam Romano Pontifici, quem belli domeſtici autorem Rex Franciæ per Legatum arguit.

Hebdomadis pluribus in *Pyotrcouienſi* Diæta *Caſimirus*, *Poloniæ* Rex, commmoratus, miſſis ad *Matthiam Hungariæ* Regem, *Pauli Iaſſienski*, Caſtellano Sandomirienſi, & *Ioannem* de *Bayſ-*

1479.

Bayſſen, Caſtellano Marienburgenſi, Diætam Siradienſem, pro die ſancti Bartholomæi Apoſtoli, agi, iuxta petitiones Matthiæ Hungariæ Regis per Byelik, & Zvvolski, factas, & bellum interim, cum Magiſtro Pruſſiæ & Ordine ſuſpendi, conſentiens. Ex Piotrcouia, die Mercurii vigeſima octaua menſis Iulii recedit. Martino Treslar, Pruſiæ Magiſtro, in Pyotrcouia remanente, & Diætam Siradienſem illic præſtolante. Et in Radom ipſe Rex, vbi illum Eliſabeth Poloniæ Regina, per omne tempus moræ ſuæ in Pyotrcouia, opperiebatur, diuertit. Neque enim metu ſuorum Pruſſiæ Magiſter concuſſus, ſine pace, ad propria audebat recedere.

Magiſter Pruſiæ Martinus Treslar, ſine pace ad ſuos redire non audens, Diætam Siradienſem Pyotrcouiæ opperitur.

Agebatur ſub iiſdem temporibus Olomuncenſis Diæta. Ad quam primum Matthias Hungariæ Rex, longo tempore expectatus, habens ſecum in Comitiua Simeonem, Napuliæ Regis Ferdinandi filium, & conſortem ſuam Beatricem, eiuſdem Ferdinandi Regis filiam, die Veneris ſecunda menſis Iulii, Wladislaus vero Bohemiæ Rex, die Martis, tredecima eiuſdem menſis Iulii, habens ſecum mille quingentos equos, aduenerunt. Vbi habitis per aliquot dies amicabilibus tractatibus, die Solis, in feſto ſancti Iacobi Apoſtoli, hora noctis prima, pax perpetua, inter Reges concluſa, & firmata eſt: ſub conditionibus priorum fœderum, vt videlicet Wladislaus Rex Bohemiam habeat vniuerſam. Matthias Hungariæ Rex, vniuerſam Morauiam, Sleſiam, Luſatiam vsque ad exolutionem quadringentorum millium florenorum, poſt mortem Matthiæ Hungariæ Regis Regno Hungariæ fiendam. Magno de hac pace erant exhilarati gaudio, & præſertim Prothaſius, Olomuncenſis Epiſcopus, item Barones de Rozemberg & Stemberg, & alii ſinguli Bohemi, qui a ſubiectione Matthiæ Regis Hungariæ abſoluti, in ditionem Wladislai Bohemiæ Regis conceſſerunt, omnibus fere maioribus, & primoribus Morauiæ, Sleſiæ & Luſatiæ, imo & inferioribus, ſingulari moleſtia, quod nacti forent auarum & ſuperbum Dominum, conturbatis. Diſceſſit autem vterque Rex, die Veneris, penultima menſis Iulii ex Olomuncz ad propria, datis inter ſe muneribus magnificis. Sub quo quidem vniuerſo tempore Wladislaus Bohemiæ Rex & ſui omnes, ſplendide, opipare, & abundanter in ſingulis fuerunt prouiſi & tractati, Hungariæ Regis Matthiæ munificentia & liberalitate.

Pax perpetua inter Matthiam Hungariæ & Wladislaum Bohemiæ Reges, præſentes Olomunciæ firmatur ſub conditionibus hic inſertis.

Proceſſit tandem Caſimirus Poloniæ Rex, & venit in nouam ciuitatem Korczin, vbi illum, & Martinus Truxes, Magiſter Pruſſiæ, cum ſuis ſecutus eſt. Ibique aduentum Oratorum, Matthiæ Hungariæ Regis, pluribus hebdomadibus opperiebantur: qui tardiuſcule, nam nonniſi ſecunda die menſis Octobris aduenerunt in nouam ciuitatem Korczin, Stephanus videlicet, Comes Scepuſienſis Hungarus, & Venceslaus Beczkovvski de Czarnigrod, Bohemus. Et negligentia ſui Regis Matthiæ excuſata, quod bello barbarico cum Turcis occupatus eſſet, celerius miſſi non erant, diebus decem, pro reconciliatione Magiſtri Pruſſiæ, & ſui Ordinis, apud Caſimirum Poloniæ Regem & Conſiliarios ſuos, in frequenti tunc numero congregatos, fideles ſuas operas nauabant. Exhibebat enim ſe magiſter Pruſſiæ, cum ſuis, grauem & difficilem, ad præſtandum Caſimiro Regi, & Regno ſuo Poloniæ, debitæ fidelitatis & ſubiectionis iuramentum: aſtruens, quod Deo & homini (notans per hominem Hungariæ Regem Matthiam) contrariam feciſſet pollicitationem, nec ſe ad iuſiurandum per illos decem dies induci patiebatur. Reconciliationis quoque ſpes, non ſine amaritudine & dolore, & quadam deſperatione, recidebat ad irritum. De quo ſui omnes, & fratres de Ordine, & militares & ciues, qui ſecum aduenerant, multipliciter excruciabantur: deſtructionem ſuam videntes imminere, ad reconciliationem efficiendam, operas etiam ſuas intenderant. Erant autem hi, Ioannes de Tuphen, magnus Commendator, Stephanus Steyberg, Oſterodenſis Commendator, frater Ioannes de Leſſen, Cancellarius Magiſtri, Canonicus, & Electus Pomeſanienſis, Fabianus Decretorum Doctor, Canonicus Wratislauienſis (quem Matthias Hungariæ Rex, vt Magiſtri & Ordinis parti conſultando prodeſſet, peritus enim iuris, & practicus antiquus habebatur, ſuis ſumptibus transmiſerat) frater Matthias Zebeburger, frater Kilianus Guttenberger, frater Fredericus Gebeſchatel, Idurman, alias Adrianus, Notarius Magiſtri, idem Conradus de Egyelſztin, Daniel de Kunhein, Iudex Brandeburgenſis, Ambroſius Pervvanth, Nicolaus Kavvther, Ioannes Proyke, Donatus Weythner, militares, Georgius Malſchak, Paulus Hor, Nicolaus Kieyſchelin, Conſules & Ciues de Kinsberg. Et quamuis Magiſter Pruſſiæ Martinus cum ſuis, iniurias graues & enormes, a Caſimiro Poloniæ Rege, ſe accepiſſe allegaſſent: Propter quas, licitum ſibi putabant, fœdus pacis perpetuæ temerare: articuli tamen grauaminis per eos in ſcriptis dati, poſt reſponſionem Regiam, ad illos factam, in grauem illos confuſionem, & ludibrium adduxerant, palpantibus Oratoribus Regis Hungariæ, illos tenues, & paleas eſſe, denunciauerunt. Itaque Nuncii Regis Hungariæ denunciant, & Fabianus Doctor, & Conſiliarius Magiſtro, Ordini, & ſuis, ne de cetero aliquam ſpem, in ſubſidio & defenſione Matthiæ Regis Hungariæ, bello barbarico, cæteriſq; bellis, occupati, reponerent certi quoq; eſſent, ipſum Regem Hungariæ, propter patentem iniuſticiam, & iniquitatẽ, ipſos & cauſam eorum deſerturum. Hac itaque denunciatione Magiſter Pruſſiæ Martinus & ſuorum partim precibus, partim terroribus, victus, implere iuſiurandum, Regi Poloniæ Caſimiro reconciliari, & fœdus pacis perpetuæ, quod violauerat reformare conſenſit. Itaque die Saturni, nona menſis Octobris, in feſto videlicet ſancti Dionyſii & ſociorum eius,

Magiſter Pruſſiæ Martinus Truxes partim ſuorum precibus victus, partim denunciationibus Matthiæ Hungariæ Regis deterritus,

1479.

in arce nouæ ciuitatis, & in ſtuba maiori, præfatus Martinus Truxes, Magiſter Pruſſiæ, Commendatores, Milites, & Ciues, poſt multos tractatus, & difficultates, quas, iurabat, dicens Magiſter, ſe pellem ex corpore prius exuturum, & in portiones minutas diſmembrari illud paſſurum, quam id, quod iubebatur, facturum, omni pertinacia depoſita, fecit & præſtitit Caſimiro Regi, & Regno Poloniæ, debitæ fidelitatis & ſubiectionis ſacramentum corporale, cum ſuis omnibus, quos ſuperius deſcripſimus, in manibus Ioannis Epiſcopi Cracouienſis, ſub præſentia Conſiliariorum Regni Poloniæ, tam Eccleſiaſticorum, quam Secularium, & etiam Oratorum Matthiæ Regis Hungariæ, aſtante magna præſentia, & multitudine militum, & Procerum Regni Poloniæ. Præſtiterunt & tunc Barones Regni Poloniæ, ad vacantes Magiſtratus recenter aſſumpti, iuramentum, de ſeruando fœdere pacis perpetuæ: quod etiam omnes ſuos fratres, milites, Ciues, & ſubditos, qui nondum iurauerant, in Pruſſiæ terra Conuentu indicto, ſub præſentia Oratorum Regiorum, præſtituros Magiſter Pruſiæ, & Caſtra, & Ciuitates, Chelm & Brodnicam, & vetus Caſtrum, pro quibus redimendis Caſimirus Poloniæ Rex, octo millia florenorum, dono illi dedit, ſe à feſto ſancti Martini proxime venturo reſignaturum aſtrinxit. Damna autem ſub tempore belli, cum Nicolao Thungen Epiſcopo Varmienſe, geſti, vtrinque facta, per quatuor Regios, & quatuor Magiſtri & Ordinis Arbitros, & nonum Superarbitrum, ab vtraque parte electum, quibus data eſt pro vtraque parte plena poteſtas, ſub tempore competenti, decident. Quibus omnibus peractis, Caſimirus Poloniæ Rex, ab Oratoribus Matthiæ Regis Hungariæ exoratus, Magiſtro Pruſſiæ & Ordini ac ſubditis eius, omnem culpam rebellionis, & pertinaciæ, quomodolibet contractam, liberaliter & gratioſe indulſit, ipſumque dextra data, in amplexum ſuſcepit. Datiſque tam Magiſtro, & omnibus ſuis, quam etiam Oratoribus Matthiæ Hungariæ Regis, quos ſupra nominauimus, optimis, & inſignibus ſabellinis, & mardurinis, ex purpura & oſtro contextis, ſtolis, equis, cæteriſque muneribus cum lætitia immenſa vtrorumque, duodecima die menſis Octobris, receſſus ex noua ciuitate factus eſt tam Magiſtri & ſuorum, quam Oratorum, Matthiæ Regis Hungariæ: qui omnibus neceſſariis, per Caſimirum Regem, ſplendide & opipare fuere procurati. Affuerunt etiam huic actioni Pomeraniæ, & Chelmenſes, Pruſiæque Barones, ſub obedientia Regia conſtituti, videlicet Ludouicus de Morthung Chelmenſis, Fabianus de Mgow Gdanenſis, Palatini, Nicolaus Bayſſen, Caſtellanus Gdanenſis, Fabianus de Merken, Henricus alias Iendriſchek, milites, Hannus Vinkiendorff, Hanus Schewle Gdanenſes, Ioannes Scharor, Hermannus Helwad Thorunenſes, Balczemſthorm, & Matthias Bretelnik, Elbingenſes Conſules, vniuerſiſque dies illa pulcherrimum ſpectaculum præbuit. Vultus etiam Pruſiæ Magiſtri & fratrum de ordine, ac ſubditorum ſuorum exhilarauit: amplius etiam eorum, qui in ædibus, vel laribus propriis, remanſerant, exhilaratura. Me quoque iuuabat actui iuriſiurandi duplici, Magiſtri videlicet Ludouici de Herlichchaſſen, qui primus fœdus pacis perpetuæ, cum Caſimiro Rege, & Regno Poloniæ, confecerat, & huic, qui quartus poſt illum, fœdus violauerat, interfuiſſe. Coactuſque eſt reſtituere, literas fœderis, Regi Hungariæ Matthiæ, quod cum eo pepigerat, & ſuas ab illo repetere, quæ in manus Rudolphi Wratislauienſis Epiſcopi, per Ioannem Varadienſem Epiſcopum, nomine Hungariæ Regis, ex parte vero Martini Pruſiæ Magiſtri, per duos fratres Ordinis, apud Wratislauiam, ſub præſentia Ioannis Lyaſoczki, Scholaſtici Gneſnenſis, Notarii & Nuncii Regii pro feſto Purificationis ſanctæ Mariæ, repoſitæ, & prius, quam ab aliquo alio viderentur, inciſæ: prouidente Rudolpho Wratislauienſe Epiſcopo, ne nouus bellorum inter partes illaberetur ſtridor. Parum enim lotæ erant, in circumciſis, & indignis verbis depromtæ. Ex quibus omnibus facile intelligis, vilem & damnatam conditionem mortalium, qui non aliter ad debitam trahi poſſunt obedientiam, niſi dum intelligunt, amplius iam ſe non poſſe aduerſus ſuperioris calcaneum calcitrare.

ægrè licet, ſe cum ſuis omnibus, Caſimiro Regi & Regno Poloniæ ſubiicit, & nouum fidelitatis iuramentum præſtat.

Cui Caſimirus omnem culpam indignationemq; ad petitionẽ Oratorum Hungariæ Regis condonat

literæque icti cum Hungaro fœderis vltro citroque reſtituuntur.

Exortum eſt illico, bello Pruthenico extincto, ciuile bellum ex gentibus Regiis, quorum colluuies erat, ex Bohemis, Morauis & Sleſitis, mercenario ære in Pruſia militantibus, Pruſiam, adhuc feruentem bello deſerentibus, dum in ſtipendio emerito, pro quo ſoluendo, conſentiente vniuerſo Regno, fertones Cmethonibus, exactiones vero ciuitatibus & oppidis, & ſuffragia Eccleſiaſticis, impoſita erant, ad tempora arcta, ſolui non poſſent, ſpoliis, prædis, violationibus & ſtuprationibus, ac quibuslibet calamitatibus, plures villas, oppidaque & ſignanter ad ditionem Spiritualium & Monaſteriorum pertinentia, obruebant. Quapropter gemitus, & vociferatio pauperum hominum, à ſtipendiariis oppreſſorum, vbique audiebatur, quæ vsque ad Thronum altiſſimi Dei aſcendebat, tam contra Eccleſiaſticos, quam Sæculares, durum iudicium diuinum ſubiituros, qui abrogato vetuſto more patriæ, quo iuſta bella, proprio milite agebantur, peregrinos milites, deſtitutis Aulicis & propriis militibus, illud gerere, & vniuerſum Regnum inteſtino bello inuoluere, ſatius ducebant.

Miles ob non ſolutum emeritum in Pruſia ſtipendium, bona, præſertim vero ſpiritualium ſpoliat.

Feria quarta ante feſtum ſancti Galli, alias die Mercurii, quarta decima menſis Octobris, Turcorum exercitus maximus, ad centum millia æſtimatus, quos etiam Beſſarabi adiuuabant, in terram ſeptem Caſtrenſem, circa oppidum

Iackſchicz, Paulus Xiacz & Batheyſtwan ductores exercitus Hungarici

1479. audacissimi dum cum Turcis in septem castra irrumpentibus

dum *Sobinow*, quod *Teuthonici* vocant *Korn*, ingressus, quinque Capitaneos, quos ipsi vocant *Baschas* (ex quo etiam potest æstimari *Turcorum* multitudo) *Hungari* vero tres tantummodo Capitaneos, habebant, videlicet *Batheystwan* vnum, secundum *Paulum Xyacz* Hungarum, nobilem quidem genere, sed diuitiis tenuem, & tertium *Iaxicz*, genere *Rascianum*, virum audacissimum, & in armis magni pretii: qui diuisos habebant exercitus, & longe tunc à se erant, quando ex necessitate (*Turcis* irrumpentibus) *Batheystwan* coactus est, cum suo exercitu inire pugnant. Is videns imparem se hostibus esse, iurauerat, flexis genibus, mori potius, quam fugere. Feruebat pugna horis fere tribus, & abundante multitudine *Turcorum*, *Hungarus* cœpit referre pedem, fugaque à ciuibus *septem Castrensibus*, quorum quatuor millia numerabantur, cœpta est: quos vix *Batheystwan* increpatos potuit sistere. Interim vero dum *Hungari* reintegrata pugna ad prælium reuerterentur, subuenerunt duo Capitanei, partis *Hungarorum* præfati, *Xiacz Pauel*, & *Iaxicz* sub quorum ductu omnes Aulici Regii, & noningenti *Rasciani* erant: solicitati frequentibus Nunciis *Batheystwan*, et dimissa fronte hostili, in latus studiose irruerunt, magnamque stragem fecerunt in *Turcis*, & in fugam eos verterunt. Nec amplius fuit pugna, sed clades & barbarorum fuga. Multique *Turci* deleti sunt, & extincti, notabiles autem quinquaginta capti: malebat enim *Hungarus* occidere, quam captiuare. Maxima de hac victoria, in Regno *Hungariæ* habebatur exultatio, & iucunditas; quamuis *Hungaris* cesserit victoria non incruenta. *Berystwan* enim vnus ex Capitaneis, grauiter vulneratus est, licet non lethaliter. Duo alii Capitanei exercitus, *Xyacz Pawel*, & *Iaxicz*, multi quoque de *Hungaris* militibus & aulicis, pectore aduerso cecidere. Fuissentque *Turci* superiores, nisi præfati duo Capitanei, *Xyacz Pawel*, & *Iaxicz*, tempestiue aduenientes, & latus hostile inuadentes, illud acerrime contriuissent.

fortissime manus conferunt,

excepto Batheystwan, licet in acie aduerso pectore ceciderint: præclaram tamen victoriam de Turcis referunt.

Casimirus Rex Poloniæ

Casimirus Poloniæ Rex, rebus *Polonici* Regni compositis, & expeditione stipendiariorum, *Ioanni* Episcopo *Cracouiensi*, *Iacobo* de *Dabno*, Castellano & Capitaneo *Cracouiensi*, & *Paulo* *Iasyenski*, Castellano *Siradiensi*, commissa, die Mercurii, sedecima mensis Nouembris, alias feria quarta, ante festum S. *Elisabeth*, ex *noua ciuitate Korczin*, visitato etiam Monasterio *sanctæ crucis*, in *Lithuaniam*, cum omni curia sua, se contulit. In qua tempus hyemis, veris, & æstatis, venationibus vacando, consumpsit: placitando cum *Moschouitarum* Ducibus, videlicet natu maiori *Iwano* & *Borziwogio*, *Andreæ*, & pro regionibus, quas Ducatui *Lithuaniæ*, Duces præfati *Moschouienses*, Rege *Casimiro* absente, per iniuriam, vt asserebatur, abstulerant. Senior enim natu Dux *Iwan*, magni animi, & factiuitatis erat vir. Qui etiam excusso iugo *Thartarico*, vendicauerat se in libertatem, cum omnibus suis Principatibus, & terris, & iugum seruitutis, quo vniuersa *Moskwa*, à temporibus diuturnis, etiam à tempore *Alexandri Vithawdi*, magni Ducis *Lithuaniæ* premebatur, reiecit: quod adeo perniciosum fuit, durum & detestabile, vt Nunciis Cæsaris *Tartarorum*, nec Nunciis modo, sed etiam Nunciis, quantumcunque sordidis, & vilibus, in Curiam Principis, maioris natu, pro exigendo tributo, aut alia necessitate ordinanda, *Moskwam* accedentibus, Dux ipse *Moskwensis*, in equis sedentibus, pedes occurreret: poculum lactis equini supplex porrigeret, & cadentis lactis, per iubam equi, guttas, ore lamberet, lectorique *Thartaro*, legenti *Tartarorum* imperatoris literas, in *Ruthenicum* versas, vestem, pellibus Sabellinis subductam, quæ putaretur optima, pedibus supponeret, & tam ipse Dux *Moskwensis*, quam omnes alii inferiores Duces, & Boiari, Proceresque sui, genibus flexis, literas Cæsaris *Thartarorum* audire, abominabili deuotione, & in omne auxilium *Thartaro*, contra quoslibet Catholicos ire, cogerentur. Affligebat ingentis spiritus virum *Nowogrod*, terrarum *Russiæ*, & latissima & ditissima, quam sui iuris suæque ditionis, astruebat ademptam. Fremebatque animo, quod alioquin gens muliebris & effœminata, infinitis diuitiis, magis aliquando, quam *Venetorum* Imperium onusta, suum imperium fastidiret, & sibi pro libito, quos vellet, Duces & Ciliarchas, ad arbitrium Episcopi senioris & populi, constitueret, & destitueret. Quam cum à *Casimiro Poloniæ* Rege, & magno Duce *Lithuaniæ*, desertam neglectamque, quamuis sibi annis singulis centum millia Ciclorum penderet, offendisset, protinus illam in ditionem suam redegit. Veritus deinde, ne terra marique, inæstimabilibus etiam diuitiis per multas ætates aucta, aliquando in rebellionem verteretur, illuc multo milite proprio & mercenario stipatus, celato animi sui proposito accessit. Pontificeque inæstimabili thesauro auri & argenti, multaque nobilissima suppellectili, qui a pluribus centenis annorum, per vnumquemque Episcopum, alteri succedentem, & relinquebatur, & condebatur, spoliato, & trecentis Ciuibus, natu maioribus, ditioribusque capite damnatis, ac bonis eorum & thesauris Ducali potestati infiscatis, omnem Ciuitatem, & Ciues reliquos, duabus partibus auri, argenti, & lapidum preciosorum, cæteraque suppellectili tertia parte cuilibet relicta, in quam constabat plus, quam decem *Venetias*, in thesauris possidere, depilauit, & quod dictum quoque apud posteros parum erit credibile, trecentos currus auro tantummodo & argento, margaritis, lapidibus pretiosis, & raris, cæterisque id genus vnionibus, vsque ad os refertos, ante se, de spoliis *Nouogrodensium*, egit.

cum Moschis tractat de pace,

1479. qui iugo duro Tartarorum excusso,

Nouogrodenses potentes diuitiis,

imperio etiam suo subiiciunt,

& opibus maioris æstimationis quam credibile est

De

1479.

De suppellectili vero nobilissima pellium, purpurarum, pannorum, variarum manerierum, post se innumeros currus egit. Hac igitur diuitiarum mole auctus, singulis gentibus per circuitum erat terribilis. Nonnullisque regionibus, Ducatum magnum *Lithuaniæ* exuens, cæteris imminebat. Contra quem dum *Lithuani* conarentur insurgere, auertebat illos *Casimirus* Rex *Poloniæ*: dissuadens prudenter & modestè, *ne tyrones ipsi non procurato sibi perprius exercitatorum militum ex Polonia auxilio, tentarent confligere cum Duce, pluribus victoriis & opibus aucto. Paruamque in Ruthenis suæ ditionis, suique Ducatus, spem ponerent, quos sibi propter disparitatem ritus, suapte sponte infestos, nossent, nec tam pro victoria Lithuanorum, quam pro ruina, si dimicatio cum Moskwensibus fieret, adnisuros.* Vera prædicere visus, & annunciare, æquis auribus à sensatis, & prudentibus audiebatur.

exuunt,

Lithuaniæque magnam partem adimunt.

1480.

Celebritatem sanctam natiuitatis redemptoris nostri Domini IESV CHRISTI, ex venationum locis, Serenissimus Dominus, *Casimirus Poloniæ* Rex & Dux magnus *Lithuaniæ* reuersus, in quibus longo tempore immoratus fuerat, apud *Grodno* cum diebus sequentibus, cum Coniuge sua *Elisabeth* Regina & tribus filiis, *Casimiro*, *Alberto* & *Alexandro*, totaque Curia exegit. Post hæc, pro tempore Quadragesimæ, in *Lithuaniam* diuertens apud *Throki* aliquanto tempore mansit. Et inde egressus, Pascha Domini, cum hebdomadis sequentibus, in Cathedrali *Vilnense* Ecclesia celebrauit. Ibique mansionem suam, longo satis tempore, licet à Consiliariis *Poloniæ* frequentibus literis & Nunciis, quatenus ad Regnum rediret, accerseretur, continuauit: distinentibus eum *Lithuanis* & importune deposcentibus, ne illos desereret, aut ex filiis vnum, quod illi durum & molestum erat, surrogaret.

Casimirus Rex diutius quam Senatus Polonus vellet in Lithuania moratur.

1480.

Multas interim *Germanicas* regiones, propinquas quoque & remotas, fama, non temere exorta, peruaserat, *Hungariæ* Regem *Matthiam* in oleo oliuæ, ex *Venetiis* ad vendendum illato *Budam*, aconitatum esse. Quæ tanto facilius apud vicinas nationes credita est, quanto ardentius interitus illius, à singulis, sed & à propriis *Hungaris* poscebatur: quos anno quolibet tributo quadruplici, sub colore, vt robustius *Turco* resisteret, reuera autem, Catholicorum, & præsertim *Romanorum* Imperatoris *Frederici*, quem ad iniuriam irrogandam opportuniorem videbat, & cuius Imperialem sedem sibi vsurpare nitebatur, derogabat. Premebatur siquidem podagrica sæua, & atroci infirmitate, à qua contra spem & votum mortalium, peritia Æsculapiorum, facile fuit liberatus. Nec dum curatio ad integrum prouenerat, auro in mercenarios, equestres & pedites, quod *Pannonius* in suam defensionem contulerat, erogato, mittit exercitum, ex variis gentibus permixtum, sub ductu *Tarczi Thomæ Hungari*, *Austriamque* inuadit, & oppidum *Rakemburg* situ & arte forte, stratis per tormenta muris, expugnat. Admouet deinde ad arcem & oppidum *Gracz*, in æditiore loco situm, exercitum, & illud tormentis quatire cœpit. Sub id deinde tempus *Sixtus* Papa quartus, *Florentinis* petentibus pacem dedit: multatis perprius aliquot insignibus Castris, & Ciuitatibus & *Romanæ* Ecclesiæ sorti & proprietati perpetuo insertis.

contra spem omnium ex morbo conualescens Matthias Hungariæ Rex Austriam inuadit

Pontifex interim Romanus Florentinis petentibus pacem concedit.

Finis Annalium IOANNIS DLVGOSCH Senioris Canonici Cracouiensis.

Laus sit DEO!

Quantum laboris author huius operis in colligendis & scribendis Annalibus adhibuerit, declarat,

Post diuturnos & longos labores, post varia ingenia & meditationes, post transitus & itinera, quos & quæ faciebam, quærendo Annalia, & propria & aliena, post contumelias, & oblocutiones, post varias detractiones, & carptiones, cœpit me non mediocris voluptas, quamuis inter graues ægritudines, in grabato decumbentem, quoad ad finem præsentis operis peruenerim. In quo, etsi magis pro honore Dei & vtilitate patriæ, quam fretus ingenio, progredi vlterius voluerim, intelligens, quemadmodum in principio libri præfatus sum, rem omissam ab omnibus esse, fatis tamen prohibeor, suspicorque coniectura vehementi, sua tela dissoluturas *Parcas*. Iam enim per clementiam diuinam, ad communem omnium hominum ætatis nostræ periodum perueni: sexaginta enim quinque annos cursu meo transcurri, & meridianis horis transitis, ad ipsam vesperam humanæ mortalitatis, ad ipsumque æui cubile perueni: Regiam Solis ingressurus, & per gratiam æterni Imperatoris, speculum illud solare splendidissimum, quod illuminat omnem hominem, venientem in hunc mundum, visurus, æuoque sempiterno, cum sanctis omnibus fruiturus. Profiteor autem in hoc opere, vt dudum professus sum, non omnia me solida scripsisse, sed caduca, sed fragilia, sed tenera: aliorum relatione, aut mea aut aliorum suggestione deprompta, & per aspera dumeta, substrata, aut in aliorum codicellis & chartis reperta, aut ab aliis audita; credibile ducens, quod pro vero asserebatur: Orans singulos, vt per alios pinguiorem Mineruam & dicendi peritiam sortitos, errorum nostrorum, & deformitatum rescindantur næui. Si quid autem incondite & inculte dictum legerint, vel si totum ita scriptum fore perspexerint, doctrinæ dent operam, linguæ meæ, & imperitiæ veniam. In tanta enim rerum copiositate, & varietate, Angelicum esset, singula ad liquidum, & ad rei veritatem perducere. Neque nos Euangelia, neque Epistolas Canonicas

scri-

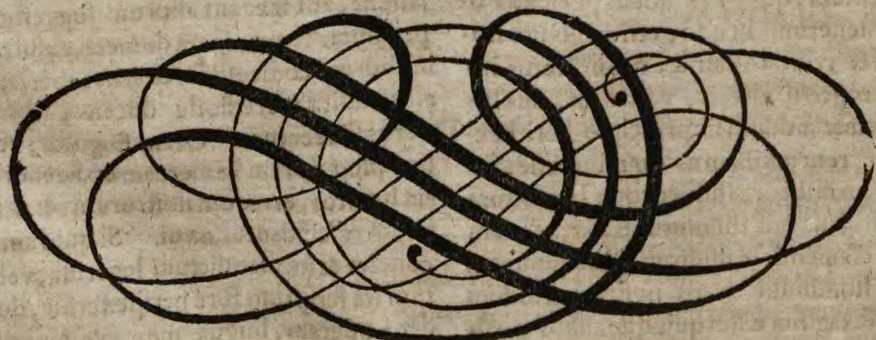
1480.

ſcripſimus, vt ſanctiſſimi Apoſtoli, ſed pro exercitatione noſtri ingenii, ſcripſimus res humanas variabiles, & fluxas, quarum rerum veritatis A periculum, ne noſtræ conſcientiæ puritatem in aliquo exulceremus, in nos aſſumimus. Et licet infirmitatum noſtrarum cruciatus, plus, quam per annum integrum tenderetur: ſub omni tamen debilitatum & dolorum curſu, ſignare tempora, & deſcribere ſingula geſta fœlicia & aduerſa, vtcunque per dolores & anguſtias licuit, curauimus. Hoc autem conſecutum mihi in concluſione & fine operis mei, præfari finaliter liceat, quod pleroſque Catholicos viros videmus conſecutos. Nam cum per omne tempus vitæ meæ ſupplici, & aſſidua oratione mea, clementiſſimum obſecrarem Dominum, vt me per ſuam gratiam non prius hinc tolleret, donec ab omnibus facinoribus, propitiatione ſua, & ab omnibus reatibus euacuaret, & omnes ſordes meas, per tolerabiles ægritudines extergeret, aduenisſe tempus reor, in quo, non meo merito, ſed fauore ſuo & propiciatione, ſuæ viſitationis ventilabro, ſpero me defecatum. Adiicere & hoc liceat, quod in hoc opere conti- B nuus & aſſiduus ſcripturæ operam dedi, non ſolum articulis meis, ſed & meorum librariorum, & per annos prope viginti quinque, vt pernox & perdius, ad hoc opus ſumma cura, ſummoque ſtudio, & diligentia incumberem, & cæteris neglectis, ad hoc vnum promouendum, aſſidue lucubrarem. Comperta autem alia & alia, & tertia, & quarta, & quinta & ſexta veritate, rarus ſexternus poteſt in hoc Codice, comperto errore meo, deprehendi, quem de cæteris non ſuſtulerim, vſque ad ſextam, & ſeptimam vicem, in aliamque formam non verterim: ne cuiquam in ſcandalum vel errorem forem, in vita, vel poſt mortem. Immenſas autem gratias ago, infinitasque & immortales, ſanctæ & immortali Trinitati, Patri & Filio, & Spiritui Sancto, & Dei genitrici, excellentiſſimæ Virgini *Mariæ*, ſanctæ Theotocos, & omnibus Angelis, Patriarchis, Prophetis, Apoſtolis, Martyribus, Confeſſoribus, Virginibus, omnibusq; cœleſtium virtutum ordinibus, præſertim tam beato *Michaëli* Archangelo, vtrique *Ioanni* Patriarchæ & Apoſtolo, beato *Stanislao*, *Venceslao*, *Adalberto*, *Floriano*, *Heduigi*, Patronis Regni *Poloniæ* glorioſis & beato *Vincentio* Martyri famoſo, & beatis Virginibus & Electis, *Annæ*, *Mariæ Magdalenæ*, *Dorotheæ*, *Margarethæ*, *Barbaræ*, & beatis Confeſſoribus, *Hieronymo*, *Auguſtino*, *Ambroſio*, *Gregorio*, *Baſilio*, *Benedicto*, & omnis ſanctis, quorum ſuffragiis & auxiliis, & interceſſione, credo me librum præſentem ſcripſiſſe & dictaſſe. Rogans & obſecrans denique omnes Eccleſiaſticos viros, Regulares & Seculares, Venerandos & Egregios viros, Doctores, Profeſſores, Magiſtros, Studentes, Scribas, in qualibet facultate alumnæ noſtræ, Vniuerſitatis ſtudii *Cracouienſis* generalis, vt & ipſi & quilibet eorum pro ſua virili ætate, morte mea ſecuta, Annalia præſentia, continuent, & illa defluere deficereque non permittant. Quin imo Doctores, Magiſtros, Profeſſores, Collegiatos, deprecor, obteſtor, & adiuro, vt vna collegiatura, de melioribus ſegregata, etiam Magiſtrum præcipuum, ſtudiorum & literarum humanitatis peritum, illi iungant: qui ab omnibus operibus laboribusque & occupationibus vacans, Annalibus tantummodo ſe occupet, illa cogitet, illa amet, illis ſe oblectet, de illis tractet, de illis nocte dieque ſecum, & cum aliis loquatur. Commoditati quoque, vtilitati & decori patriæ, plus tamen honori Dei, & veritati prouideat. Supplicans cuilibet hanc Chronicam legenti vel lecturo, vt pro me, omnium peccatorum primo & vltimo, vnum *pater noſter*, & vnum *Aue Maria* flexis genibus, cum deuotione dignetur exorare: vt Dominus noſter IESVS CHRISTVS, intactæ virginis infans, per omnes ſuos cruciatus, pro me & illo, & quolibet mortali, mira charitate toleratos, dignetur me à tormentis liberare perpetuis, & temporalibus, & ad viſionem me perducere Trinitatis ſuæ benedictæ.

Cui eſt honor & gloria, nunc & ſemper, per infinita Secula Seculorum, Amen.

Deinde Deo optimo maximas gratias de hoc abſoluto opere agit,

& ne hoc ſuum opus intereat, imo, vt renideatur, & continuetur, omnes, præſertim vero Vniuerſitatis Cracouienſis ſtudioſos orat & obteſtatur.

VINCEN-

VINCENTII KADŁVBKONIS

EPISCOPI CRACOVIENSIS

HISTORIA POLONICA,

IVXTA EDITIONEM EXCVSAM

DOBROMILI,

IN

OFFICINA IOANNIS SZELIGAE,

ANNO DOMINI M DC XII.

Pp DEDI-

DEDICATIO PRIORIS EDITORIS.

SVPERILLVSTRI, VENERANDO,

Summè Nobili & præſtabilis ſapientiæ Domino

HIERONYMO OSOLINSKI,

SODALIVM SACRORVM KOPRZYWNICENSIVM PRÆSIDI.

RATIONEM non exiſtimo reddendam eſſe nobis, cur lucem *Kadłubkoni* & luci *Kadłubkonem* demus. Quis enim eſt Patriæ, quæ omnes charitates complectitur, ita non amans, vt non libenter & ſciat maiores noſtros multis ante ſeculis res præclaras geſſiſſe, & legat ante quadringentos amplius annos fuiſſe viros ſumma virtute & dignitate præditos, qui eas literis mandarint. Habent hoc ſingulare omnes liberi homines, vt optimi quique & facere & dicere velint, nec minus ſua ab aliis bene facta laudari, quam ipſi aliorum prædicare ſtudeant. Nec ſatis ſciò, annon eadem fata ſint libertatis & literarum. Video Aſſyrios, Medos & Perſas nec libertatem nec literas guſtaſſe, ideoque torrentis inſtar magni, ſed turbidi. Hellada admiror, ſummum in vtroque ſtudium, ſummum in vtroque ſplendorem, ſimul vtriusque caſum & occaſum. Romam, cuius nomen terris fatale regendis credebant, qui id capiebant, ante oculos habeo: quid doctius? quid liberius? at cum eripuit vitam *Pompeio Iulius*, illi *Brutus* abſtulit, hunc *Octauianus*, ſimulque illorum Martem & Palladem terra obruit: Illico res Curiæ rudiores, deteriores imperii: imbellia & impolitia vrbem, & ab illa orbem occuparunt. Francia, quo aliis Europæ oris francior, eo literarum cupidior. Superba Celtiberia mirum, vt ad omnem ſeruitutem comparata, ita politas has & politicas Deas ad ſe non aduocat; & illas amplectitur, quas magis glorioſum eſt non noſſe. Sol Veneta Reſpublica perfecti regiminis idea, diuinarum humanarumque ſcientiarum officina, Sol in ſolo, ſolum in cœlo, ſplendet in vtroque; ſummos magiſtratus non niſi ſummi in literis viri poſſident: ideoque illorum imperii eos, quos mundi, terminos putamus & optamus. In Germania non minus hoc apparet, quæ diſcerpta in partes non germanas, vbi libere viuit, præclara ingenia alit; vbi ſeruit, humi ſerpit. Muſulmanni ſummo ſtudio ſtudia amplectuntur; ſed illarum ſcientiarum, quas Ægyptus genuit, Aſtrorum & quæ ab aſtris: morum & honeſtatis ratio incognita illis plane: hinc fit, vt omnia metu, cæde, perfidia, plena ſint apud illos. LECHIA noſtra inclyta, Diuûm domus, DIAE LIBERTATIS templum altiſono cardine ſeptum, non diuerſa à ſibi ſimilibus, ſemper libertatem & literas ſecuta, non ſemper aſſecuta. Exempla in numerato. Quo æuo vel docti, vel doctorum amantes (quamuis hoc ſeiungi nequit, quiæ enim ignoti cupido eſſe poteſt?) publicæ rei præerant, res Patriæ meliores, nec minima mutatio ſine publico damno fuit. Hæc quia videri poterunt in *Kadłubkone*, quidni gratum eum fore exiſtimem? & virum magnum nunquam antea viſum palam nunc cernere & cognoſcere, quidni iucundum ſiet? Senatorem ampliſſimum optime conſtituta Repub. ſe magiſtratu abdicaſſe & otio non otioſo deditum res patrias æternitati conſecraſſe, quidni admiratione dignum ſiet? Alios duos præterea ſummos viros cum optimo poſt homines natos CAZIMIRO principe ſuauiſſime viuentes, iiſdem ſtudiis occupatos fuiſſe, quidni vniuerſo orbi exemplum eſſe poſſit?

Eum tuo Nomini Superilluſtri plane deberi exiſtimo. Nam cui iuſtius aut potius? Antiquiſſimæ Starzarum familiæ Viro, perantiquum ex Roſarum familia Scriptorem: virum Eccleſiaſticum in ſummo honore conſtitutum, tibi Eccleſiaſtico in Patria digno ſummis honoribus: (O amantiſſimum Patriæ virum, qui vt ſcribere quietius poſſet, Epiſcopam Cracouienſ. reliquit, (O aureum ſeculum!) & ſe clauſtro mancipauit, tibi, cui nihil eſſe Patria charius vniuerſa Reſpub. eſt perſuaſa: denique hominem optimum, tibi, quo nihil maius meliusue terris, fata donauere, bonique Dii. Quid? quod is ipſe CAZIMIRVS autor *Kadłubkoni* ſcriptionis fuit, qui hoc tuum clauſtrum & inſtituit, & clauſit? Sed ſatin'? Minime. Patere, obſecro, te hic veris depingi coloribus, vt ſciat omnis poſteritas, quare tu à nobis lectus & electus es, cui grauiſſimum & vetuſtiſſimũ autorem dono demus. Quos tu non amicorum modo cauſa, ſed quorumuis opem implorantium labores fers? quos tu ſumtus generis humani plane cauſa facis? quid præſtantius tuo diuino iudicio orbis iudicare poteſt, qui maximas totius regni lites domi tuæ diſcernis, qui finium regundorum difficultates ſummas breuiſſimo tempore determinas? Summus honor erat Romæ, imo honorum omnium cumulus, in ætate ſenili de iure, quod vocabant, reſpondere & in arbitrum frequenter eligi. Quid tibi honorum deeſſe poteſt, qui virili hac ætate ampliſſimæ huic Reip. fere vtrumque præſtas? Tanquam ſacram anchoram rebus dubiis te miſer deſiderat; certiorem tripode dubius te exoptat: iucundiorem ipſa iucunditate quisque amplectitur. Quid? omnibus officiis, qua grauibus, qua amœnis perfunctus, quid agis, cum te larem ad tuum confers, cum in te deſcendis, cum tecum habitas, cum, inquam, arcanam illam *Periandri* Corinthiorum ſapientis principis meditationem, in qua ille totum eſſe poſitum veriſſime dixit, ſuſcipis? Eam meditationem, de qua Africanus dixit, nunquam ſe minus ſolum, quam cum ſolus. Hoc idem diuinus *Plato* reſpexit: Si tyrannorum, inquit, mentes recludantur, facile videre eſt ianuas tyrannorum, ſplendent marmore: nec difficile eſt agnoſcere illos, nitent auro: iucundum eſt aſpicere, in fronte gemmæ, in vultu hilaritas: ſed hæc omnia nihili ſunt, ſi monſtra illa cernere daretur, quæ in pectoribus alunt: Externa itaque tua ſatis omnibus placent; nam vbique Prudentia, grauitas, lepos, rariſſimi comites. Sed multa homines ſimulare, multa diſſimulare poſſunt, ſciunt. Sed hoc quærimus, quid agis, cum nihil agis, aut verius, cum nihil agere videris; cum ſemotis arbitris, parietibus tuis te includis? Ludicra fortaſſe aliqua aut inania, vel, quæ nunc tempora ſunt, inhoneſta, mentem tuam occupant? tum demum Pæana gentis noſtræ BOGAROTZICA tibi concinitur, tum demum te quieti tradis. Heus tu, cum ego te ſatis bene noram antea, tamen tum primum te noſſe cœpi, tunc ego cor meum tibi mancipio obſtrinxi, tunc mihi venit in mentem, o ſi benignum Numen ope eiusdem ſacroſanctæ BOGAROTZICE te Reipublicæ admouere vellet; qualem & quantum, DEVS bone, nobis Senatorem dares! At quo tempore? Si fines Reip. aſpicis, vbique aut bellum, aut præparatio belli, aut infida Pax; ſi ipſam, graues Principum amicitiæ & arma & ignes ſupoſiti cineri doloſo. Hæc tuo ſaluberrimo conſilio iuuares, autoritate fulcires, opinione virtutis tuæ conſeruares. Vale.

Tuus.

D. D.

PRÆFATIO PRIORIS EDITORIS.

LECTOR. Iam *Kadłubkonem* puto ſatis noſti; nunc vt ipſius mores noueris, non oderis, adloquendus mihi es. Latinitas non probatur, inquis? Sane & mihi. Cui cum eruendus eſſet ex antiquiſſimis iiſque vitioſiſſimis exemplaribus, vix credas quantum moleſtiæ ſuſceperimus. Sed quid vis? Vitium *Kadłubkonis* non eſt, ætatis eſt. Pone tibi præ oculis omnes omnium gentium circa annum Chriſti milleſimum ſcriptores; ſtatues noſtrum inter illos Tullium eſſe. Vide etiam quanti apud *Długoſſum* ſit ipſius eloquentia. Reuera illi ingenium non defuit & arguta verborum ac ſententiarum compoſitio; loquebatur illa lingua, qua tunc omnes, elegantiſſime. Sed quid prohibet, vt te meam artem doceam? Nunquam ego ad illum legendum accedebam ſine amuleto, nec recedebam ſine antidoto. At quo? *Cicerone*. Idem tibi liberum eſt. Certe niſi *Leonem* Decimum Pontificem Maximum, & *Franciſcum* Primum Galliæ Regem benignum literis numen dediſſet, (o principes dignos meliore fortuna!) & nunc in iiſdem tenebris vixiſſemus. Quid præterea? Adfert hiſtorias quaſdam incertas, confuſas, perplexas, quas nos, vt bona fide purum putum, quod aiunt, tibi daremus, nec attingere voluimus; quamuis aliter ſe rem habere ſciremus. Forte aut lapſus memoria, aut librariorum, quod facilius credo, ignorantia. Sed cum certo ſciam omnia noſtra nobis, natura duce, placere, etiamſi incultiora ſint, aliorum cultisſimis; nec puto eſſe hominem tam inſanum, qui ne poma Polonica edat, velit, deſerta libertate patria in Hiſpania ſeruire, vt ibi pomo granatis veſcatur. Longus hac in re non ero; hoc te ſolum moneo: mirari me, quod *Cromerus* ſummus reuera Patriæ noſtræ myſtes illum primum hiſtoriam ſcripſiſſe dicat, cum nos duos priores Gallum Anonymum, & *Baskonem* cuſtodem Poznanienſem habeamus, tibique daturi, Deo duce, ſimus. Non ægre ego fero ſtylum; errores alios, amore patriæ ardens, condono: ſed hoc mihi dolet, quod meminit aliorum ante ſe ſcriptorum, & eos non nominat; viros præterea maximos de libertate præclare differentes introducit, nominibus illorum ſuppreſſis. Commentator iſte quis fuerit, ſcire non poſſumus, poſteriorem tamen fuiſſe facile intelligimus, cum *Iagelloniorum* meminerit. Non ouum ouo ſimilius, quod aiunt, eadem ratio & rerum & verborum. Tamen nec hoc terruit me, vt labore non paruo, ſumtu non vulgari eos tibi darem, quod & te à legendis & ediſcendis illis, ſi ſapis, non terrebit. Vale.

VINCENTII KADŁVBEK, EPISCOPI CRACOVIENSIS, HISTORIA POLONICA, IN EAMQVE COMMENTARIVS.

Egenti mihi illas Illustris Epistolas *Cassiodori*, non parum disertas, *Theodorici* Regis, Reip. zelatoris, occurrit eloquium seu Eulogium, quod vigorose perstrepit, fausto suo proposito, per suum Oratorem *Cassiodorum*, lib. Variarum secundo Epistola 35. sub his verbis redactum: *Acerbum est, nimis nostris temporibus antiquorum facta decrescere, qui ornatum Vrbium quotidie desideramus augere.* Quod cum memori mente digessissem, dignum fore reputaui, amore patriæ exemplo veterum, qui, secundum *Valerium Maximum* lib. 2. cap. 10. de institutis antiquis, magna charitate Patriæ tenebantur, pro nostri Regni Poloniæ inuictissimi incremento non modico, gesta vetustissima memoratu digna ab ipso exordio, in chronica *Vincentiana* verissime contenta, pro posse repetere, virtutesque ac vitia, verum etiam victorias cælitus Poloniæ concessas, ad modernorum notitias reducere: vt ad studia bonorum actuum prouocarentur vota ipsorum, & Polonorum inuitarentur corda sequentium. Succedaneorum enim omnimodæ strenuitatis experimenta, omnimoda honestatis insignia, ex Maiorum factis exemplaribus, veluti ex quibusdam speculis dignoscuntur resultare, teste *Ioanne Polycrato* in Prologo libri primi sic inquiente: *Exempla maiorum, quæ sunt incitamenta & fomenta virtutis, nullum omnimode exigerent aut seruarent, nisi pia sollicitudo scriptorum & singularis diligentia eadem ad posteros transmisisset. Quis enim Alexandros sciret, aut Cæsares? Quis Stoicos aut Peripateticos miraretur? nisi eos insignirent monimenta Scriptorum. Quis Apostolorum & Prophetarum amplexanda imitaretur vestigia? nisi ea posteritati diuinæ literæ consecrassent. Arcus triumphales tunc profuerunt illustribus viris ad gloriam, cum ex quibus causis & quorum sint, impressa docet inscriptio. Nullus enim vnquam constanti gloria claruit, nisi ex suo, vel scripto alieno.* Cui alludit *Petrus de Vineis* Epistola prima, sic inquiens: *Illos felices describit antiquitas, quibus ex alieno præstatur cautela periculo. Sta'9 namque sequentis paratur ex principio præcedentis. Vt impressionem cera recipit ex sigillo, sic humanæ vitæ formatur moralitas exemplo.* Sane animaduertens, quod deceat omnes grataner impendere laborem Reipub. & vtilitates eius respicere, ipsosque suos decet incolas de augmento suæ patriæ cogitare, quoniam teste *Cassiodoro* libro primo, epistola vigesima prima: *Vnicuique patria sua charior est, quam supra omnia saluam fore quærimus, vbi ab ipsis incunabulis commoramur.* Et merito: quoniam secundum *Tullium* libro de officiis I. *cum omnia ratione lustraueris, omnium societatum nulla est gratior, nulla charior, quam ea quæ cum Republ. vni-*

cuique nostrum est. Chari sunt parentes, chari liberi, familiares & propinqui; sed omnes omnium charitates patria complexa est, pro qua quis bonus non dubitet mortem oppetere, si ei sit profutura. Ab ipsa enim patria, iuxta Venerabilem *Philippum de Pargamo*, in regiminis speculo parte V. præcepto XVIII. *multiplex nobis præparatur vtilitas. Parit enim nobis necessaria ad vitæ corporalis sustentationem alimenta; videlicet, quibus pascimur, indumenta quibus tegimur, habitacula, quibus ab imbribus, ventis, æstu & frigore tutelamur. Tribuit insuper nobis Patria vitæ necessaria, ad humani generis conseruationem; in Patria enim crescimus & multiplicamur, & genus humanum conseruamus. Largitur etiam nobis Patria vitæ necessaria ad vitæ moralis eruditionem; vt puta doctores, Rectores, iudices, per quos in bonis moribus informamur, in scientiis erudimur, & vitiis naturæ humanæ infestis refrenamur.* Ideo *Cato* adscribit, dicens: *Pugna pro Patria non solum armis bellicis, verum etiam gestorum ipsius Patriæ commendationibus veridicis.* Quod quidem indubitanter potest quis ad effectum producere, dum Chronicarum seriem ad notitiam singulorum gestiat promulgare. De numero quarum aspectibus nostris offert se Chronica *Vincentiana* inter cæteras præcipua, in historiis verissima, in serie verborum prædiserta, aureas patriæ nostræ Poloniæ columnas, veras Patrum nostrorum effigies originaliter edisserens, ac tumultus belli diuina luce ordinatos scalatim enucleans. Circa cuius initium quædam generalia pro specialium notitia declarabo contenta. Si bene vis scire librum, prius ista require. Vtilitas, titulus, intentio, pars Sophiæ, quatuor causas rem totam perficientes.

Vtilitas coincidit cum causa finali scientiæ huius libri. Titulus autem sicuti aliquotiens in principio istius Chronicæ reperi, ponitur iste: *CHRONICA de gestis Principum Poloniæ; quam Lector sciat esse editam a* Matthæo *quondam Cracouiensi Episcopo, in qua per modum Dialogi in colloquendo cum* Ioanne *Archiepiscopo Gneznensi tres libros ediderunt, quartum autem addidit* Vincentius *Cracouiensis Episcopus.*

Dicitur primo in titulo: CHRONICA, quo nomine vtuntur multi a *Chronos* græce, quod est *Tempus* latine, inde *Chronicus, chronica, chronicum*, & temporalis vel terrenus vel antiquus, & hæc *Chronica, arum*, scilicet tempora, vel temporum series, vel ordo, vel scripta, vbi tempora continentur, vel facta diuersorum temporum. Et corripitur.

Dicitur: *De gestis Poloniæ.* Vnde Polonia regnum speciosissimum a polo Arctico nominatur, quod in sequentia de S. Stanislao canitur: *Vt res gesta protestatur, verax nomine eloquatur. A polo Polonia.* Dicitur etiam Polonia a Castro *Pole*, quod in finibus Pomeraniæ situm fuerat antiquitus. Dicitur etiam Polonia alio nomine VANDALIA, a Vandalo primogenito *Negnonis*, qui ex nomine suo fluuium, qui nunc *Wisla* vulgariter nuncupatur *Vandalum* censuit appellari: nam & mons, de quo fluuius prædictus oritur, ab eiusdem nomine vocatur. Hic *Negno* de stirpe *IAPHET* processerat. Eatenus Poloni sunt de stirpe *IAPHET*, qui fuit filius *Noe*. Cui cum Pater benediceret, hoc spiritu Dei instigante intonuit: *Dilatet Dominus Iaphet, & habitet in tabernaculis Sem, sitque Canaan seruus eius*, Genes. 9. Hic *Iaphet* inter filios quos genuit, vnum habuit, cui nomen erat *IAWIN* quem Poloni vocant *IAN*, Rutheni vero *IWAN*. *Iawin* genuit *Alamphilarem*, *Alamphilares* genuit *Alay*, *Alay* autem genuit *Anchisen*, *Anchises* autem genuit *Æneam*, *Æneas* autem genuit *Ascanium*, *Ascanius* autem genuit *Almum*, *Almus*, qui primus Europam intrauit, genuit *Negnonem*, *Negno* autem quatuor filios genuit, cuius primogenitus fuit *Vandalus*, a quo Vandalitæ sunt nuncupati. Secundum computationem verisimilem fuit circa tempora sancti *Ioseph*, filii *Iacob* Patriarchæ. Sic enim *Ioseph* a computatione *Noe* fuit in tredecima generatione; sic & *Vandalus* per aliam lineam descendendo. Hic *Vandalus* multos habuit filios, qui generationibus suis vltra quartam partem Europæ per regiones & regna semen suum multiplicando, possederunt. videlicet Russiam vsque ad Orientem, Pomeraniam, Sueciam, Cassubiam, Sarbiam, quæ nunc Saxonia dicitur, Bohemiam Morauiam, Stiriam, Carinthiam, Carneolam, Sclauoniam quæ nunc Dalmatica dicitur, Croatiam, Pannoniam, quæ nunc Vngaria nuncupatur, Bulgariam, & alias quamplures terras, quarum multitudo propter prolixitatem in quadam alia Chronica Poloniæ subdetur. Quæ gentes in regna multa & fortia post modum excreuerunt, & multas tandem nationes exterminantes, earum regiones sibimet vendicarunt. Sic etiam reperitur in Chronicis Romanorum, quorum regnorum omnium *POLONIA* terrarum maxima mater exstitit & Domina; de cuius dicetur postea ampliori claritudine. Dicitur etiam Polonia Vandalia a *Vanda* filia *Graci*, a qua successu temporis Vandalitæ sunt nuncupati; & de hoc manifeste habetur in Chronica præsenti. Polonia etiam *Lechia* nuncupatur, a qua Lechitæ suam sumpserunt originem, quæ a *Lech* seniore filio *Annonis* nomen accepit. *ANNON* enim legitur tres filios habuisse, *Lech*, *Rusz*, & *Czech*, de quo satis clare ponitur in Chronica Polonorum; verisimile tamen est, quod isti sibi inuicem succedentes, famamque post mortem suam habere gestientes, prouinciam suam suo intitulabant vocabulo. Sic etiam patet in titulatione Ierusalem, quod olim vocabatur Salem, deinde Iebus & tandem Ierusalem.

Dicitur in titulo: *PER MODUM DIALOGI*, vnde dialogus penultima correpta idem

est

eſt quod ſermo dualis, videlicet qui verſatur inter duos & dicitur a *dia* quod eſt duo, & *logos*, ſermo, i.e. duorum ſermo.

Dicitur in titulo: A MATTHÆO & ibi tangitur Auctor huius libri & operis. Secundum autem alios (& videtur verius) ponitur iſte titulus: CHRONICA VINCENTIANA, de geſtis illuſtr. Principum ac Regum Poloniæ.

Dicitur in titulo: VINCENTIANA; aiunt enim quidam *Vincentium* quondam Epiſcopum Crakouienſem huius operis eſſe autorem. Qui cum fuiſſet verus cultor humilitatis, nomen ſuum ſubticuit. Secundum vero alios iſte ponitur titulus: *CHRONICA de geſtis illuſtrium Principum & Regum Poloniæ, per* Ioannem *Gneznenſem Archiepiſcopum &* Matthæum *Cracou. Epiſcopum per modum dialogi edita.* Et hoc eſt verum luculenter quoad primos tres libros, quos ipſi loquentes inter ſe per modum dialogi ſcripto tenus ediderunt. Reputo ego inter cætera verius, vt poteſt colligi proceſſu iſtius totalis libri & ſucceſſu temporum, quod Autores præſentis totalis operis fuerunt tres inſignes viri: *Ioannes* Archiepiſcopus, *Matthæus* & *Vincentius* Cracouienſes Epiſcopi. Primi duo quoad primos libros tres in edendo: *Vincentius* vero, quoad formam in redigendo: ipſe vero ſolus *Vincentius*, quoad quartum librum in componendo. Ea enim geſta, quæ ipſi retroactis in ſuis ſcripſerunt temporibus, *Vincentius* in hanc formam poſuit, & procœmium præmiſit, motus inſtantia ac votis Ducis *Cazimiri.* De geſtis vero ſuis temporibus occurrentibus quartum librum compleuit, & illis tribus primis libris adiecit. De Autore autem huius Operis non eſt pertinaciter diſputandum, cum ſecundum intentionem Venerabilis *Senecæ* libro quarto de virtutibus Cardinalibus: *Non audientem debet mouere dicentis autoritas, cum non quis, ſed quid & quomodo dicatur, eſt propenſius attendendum. Veritas* ſecundum *Damaſcenum, à quocunque proferatur, a Spiritu S. originaliter deriuatur.* Et in iſtis præmiſſis titulis non debet poni hoc verbum: INCIPIT ſecundum *Remigium*, ideo, quia titulus non eſt aliud quam nomen libri; hoc autem, verbum *incipit*, non eſt de eſſentia alicuius nominis. Cum enim quæritur: Quomodo iſta Chronica intitulatur? male reddetur: *Incipit Chronica*, ſed debet reſponderi ſimpliciter: *Chronica de geſtis* &c.

INTENTIO eſt, dicta & facta memoratu digna priſcorum Polonorum in ſcriptis ſeriatim redigere, & Polonos ſuccedentes ſeu ſuccedaneos ad res militares, ſtrenuos, virtuoſos & honeſtos prouocare. Subordinatur autem notitia præſentis Operis parti Philoſophiæ Ethicæ ſeu morali; propter hoc enim veterum exempla ſtrenua & honeſta referuntur, vt poſtea ipſi ſuorum veſtigia ſequantur, iuxta illud *Catonis:*

Multorum cum facta ſenex & dicta recenſes,
Fac tibi ſuccurrant iuuenis quæ feceris ipſe.

Teſte enim *Ioanne Polycrato* in Prologo libri ſecundi *omnia cedunt in vſum ſapienti, habentque materiam virtutis exercendæ, quæcunque dicuntur aut fiunt; euentus laudabiles & ad virtutem animum addunt. Quicunque ad beatitudinem proficit, manu virtutem apprehendit; plenam enim nobis dant fiduciam præterita de futuris*, teſte eorum *Petro de Vineis* parte quarta, Epiſtola LXXV.

CAVSAM autem materialem proprie dictam notitia præſentis operis non habet, cum ſit ſimplex qualitas in anima: habet tamen cauſam materialem improprie dictam, quæ dicitur materia circa quam, & eſt: Geſta memoratu digna illuſtrium Principum & Regum Poloniæ.

CAVSA vero finalis tractatus eſt Diuiſio totalis libri in quatuor libros partiales. Cauſa vero formalis tractandi eſt modus agendi proſaicus. Scripſit autem Autor opus præſens proſaice potius quam metrice ideo, quia, quamuis metrum delectat, tamen quia breuiter & imperfecte hiſtoriam explanat, igitur potius hiſtorias proſaico ſermone Autor voluit perfecte deſcribere, quam eas metrico ſtylo ſtudiisque imperfectis dictare. Vnde *Policratus* in Prologo libri quarti: *Non ſolent*, inquit, *ad vnguem grandia ſine mora luſtrari. Nec facile eſt, Prouinciarum longitudinem & latitudinem in momento transcurrere. Sic res magna ſuccincte quidem a ſapiente proponitur, ſed nunquam perfecte ſub anguſtia ſermonis nimia explanatur.* De cauſa efficiente ſeu Hiſtoriographo vel Chronographo dictum eſt in primo titulo. Cauſa autem efficiens mouens fuit illuſtriſſimus Princeps *Cazimirus*, Zelator Reipublicæ Regni Poloniæ peroptimus, qui pro ſuo tempore bonum Regni Poloniæ per veterum geſtorum relationem ſtuduit permouere, & in futurum id ipſum pro poſſe ſuo adaugere.

Cauſa autem finalis intenſiua eſt cognitio geſtorum illuſtrium Principum & Regum Poloniæ; extrinſeca vero eſt finis propter quem quis ſtudet iſti Chronicæ, vt propter vrbanitatem & eloquentiam, vel propter ſcientiam, per quam poſſit vitia repudiare & amplecti virtutes, per quas valeat deuenire in beatitudinem, iuxta illud Pſalmo 118. *Omnis conſummationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis.* Et iſte eſt finis optimus, teſte *Gregorio Nazianzeno* in principio ſui Apologi, ſic inquiente: *Optimus ordo eſt, vt totius verbi vel operis a Deo nobis origo & in Deum conſummatio referatur.* Non diutius hunc protraham Prologum, quoniam ſcribitur 2. Mach: 2. *Stultum eſt ante materiam efflui, in ipſa autem materia ſuccingi.* Et merito; quoniam teſte *Franciſco Florentino* Poëta laureato, in procemio primi libri, de remediis vtriusque fortunæ: *Longior Præfatio libellum præueniens non aliud quam prægrande caput premit corpus exiguum. Nihil eſt enim ſine menſura ac partium proportione formoſum.* Ideo ad textam iam eſt accedendum.

VIN-

VINCENTII KADŁVBEK DE GESTIS POLONORVM

LIBER I.

PRÆFATIO.

TRes tribus ex cauſis theatrales oderunt Solennitates. Primi nomen *Codrus*, ſecundi *Alcibiades*, tertii *Diogenes*. *Codrus* quia pauper & pannoſus habitu: ſecundus quia ſpecie præinſignis. Tertius quia & morum venuſtate conſpicuus, & animi erat grauitate fœcundus. Primus, ne ridiculam per ſe pauperiem omnium exponeret riſui. Secundus, ne formæ exciperet in ſe periculum. Tertius, ne caſtiſſimam prudentiæ Maieſtatem ſcurrili proſtitueret inceſtui: maluit enim *Codrus* aliorum ſibi ſubtrahere ſpectacula, quam de ſe aliis præbere ſpectaculum. Quia nullum eſt inter purpuras & pannoſitates ſodalitii fœdus. Elegit & *Alcibiades* potius domi diliteſcere inglorius, quam formæ diſpendio de forma gloriari; quia nihil tam naturaliter eſt conſpicuum, quod lippientes oculos non faſcinaret inuidiæ. Rurſus cenſuit *Diogenes* vulgi conſortia dedignari propter prudentiam: quia ſatius eſt in ſolitudine venerari, quam familiaritate contemni. Et huius quidem pagellæ rudis macies, ieiuna ruditas; ab *Alcibiadis* eſt curioſitate ſecura. Superſtitioſus eſt enim faſcium timor, nec habet deſpectus quod de formæ exiſtimatione perdat. Sed nec *Diogenis* nos licet diuina vrget ſententia, quibus nec ſtillantis guttulam gratiolæ prudentia indulſit. *Codri* duntaxat territamur imagine; cum publicis aſſidentium expoſita inſidiis noſtra ſit tenuitas, nec etiam pannoſum, quo pudori conſuleret, habeat amiculum. Non enim adoleſcentularum inter Muſas collaſciuire choris; ſed ſacri Senatus tenemur ſuggeſtui aſſiſtere; non vmbratiles paluſtrium cannarum arundines, ſed aureas patriæ columnas; non puppas fictiles; ſed veras patrum effigies; de ſinu obliuionis; de ebore antiquiſſimo iubemur excidere; imo diuæ lampades lucis in arce regia arcemur appendere; & bellicis inter hæc tumultibus inſudare. Sed aliud eſt, quod in circumſpectione, præcipiti quadam oſtentationis libidine; quod quæſtus eſurie præſumitur, & aliud quod imperatrix obſequelæ neceſſitas infligit. Non enim ea me ſcribendi præſumtio exagitat, non ea gloriolæ inſtimulat ambitio; non lucelli rabies inflammat; vt poſt totiens expertas pelagi delicias, poſt totiens enatata laborum naufragia; rurſus in eiſdem delectet ſyrtibus naufragari. Non niſi namque aſini palato pro lactucis ſapit carduus; nec niſi prorſus inſipiens ſuauitate capitur inſipida: ſed iniuſta eſt iuſtæ præceptionis declinatio. Intellexit nimirum ſtrenuiſſimus omnimodæ ſtrenuitatis experimenta; omnimoda honeſtatis inſignia, ex maiorum exemplaribus velut ex quibusdam ſpeculis reſultare. Certius ſiquidem iter capitur; duce præuio, luce præambula, ac venuſtior eſt effigies morum, quam venuſtas præfigurat exemplaris. Auitarum itaque virtutum poſteris dilargiens participium, mihi ſcriptori, calamo fragili, ac ſi arundineo; humeris pigmæi onus impoſuit Atlantis. Non alia forte perſuaſus ratione, niſi quod auri rutilantia, gemmarum nitor, artificis ruditate non vileſcit: ſicut & ſidera teterrimis Æthiopum demonſtrata digitis non nigreſcunt: nec ſubtilis eſſe artificis, ſi ferrum purgatur à rubigine; ſi aurum eliquatur à ſcoria. Quia igitur ſtultum eſt luctari cum onere; quod declinari non poteſt, enitar pro viribus; dummodo me talium conſectetur comitiua, qui huius auſpicium itineris dulci corculo confoueant, qui & caſum in præcipiti & lapſum non mirentur in lubrico; quorum aggratulatione ſocia, nec onus ſit oneri, nec diſpendium videatur diſpendio. In via enim iucunda ſocietas eſt viæ vehiculum. Illud denique apud omnes precor eſſe impetratum; ne omnibus paſſim de nobis detur iudicium, ſed eis duntaxat, quos ingenii elegantia vel vrbanitatis commendat claritudo; ne cui nos prius liceat deſpicere, quam perdiligentiſſime perſpexiſſe. Non enim ſapit Zinziber niſi maſticatum: nec eſt aliquid, quod in tranſitu delectet: ſed eſt inciuile re imperfecta de re iudicare. Qui ergo parce laudat, parcius vituperet.

COMMENTARIVS.

ISTE liber, cuius Subiectum eſt, geſta illuſtrium Principum & Regum Poloniæ, principali ſua diuiſione, diuiditur in duas partes, ſcilicet, in Prologum ſeu Procemium, & partem executiuam, quæ incipit ibi. *Fuit quondam in hac Repub.* Prologus ſeu Procemium in tres partes principales diuiditur. Secundum quidem Procemium iuxta Philoſophum in ſua Poëtica tria debet facere: Debet enim Auditores reddere dociles per materiæ facilitatem, beneuolos, & attentos. Primo igitur autor in iſto Prologo reddit Auditores dociles per materiæ facilitatem. Secundo beneuolos per materiæ dignitatem, ibi: *Non enim adoleſcentularum.* Tertio, Attentos per materiæ arduitatem ſeu neceſſitatem, ibi: *Sed aliud quidem in circumſpectione præcipiti.*

Circa literam notandum eſt: *Tres tribus ex cauſis*, &c. Senſus eſt: Tres Philoſophi oderunt theatrales ludos ſeu ſpectacula & ſolennitates ex tribus cauſis. Quorum primus fuit *Codrus*, qui odio habuit ſpectaculorum ludos, propter tres cauſas. Prima eſt, quia fuit pannoſus, lacer

ha-

habitu,de quo meminit pauper *Henricus* lib. I. Secunda causa: ne sic paupertatem suam omnium hominum exponeret ridiculo. Tertio *Codrus* elegit sibi subtrahere spectacula,ne aliis de se sic præbuisset despicabile spectaculum. Vnde si expers vestis nuptialis, de quo Matthæi 22. fuisset *Codrum* imitatus,non fuisset in tenebras exteriores missus: sed quia lacer venit ad conuiuiorum delectationes, ideo tanquam despectus & differens ab aliis,missus est in tenebras exteriores. Secundus *Alcibiades* dedignabatur ludos theatrales propter tres causas. Prima causa, quia speciosus & pulcher valde extitit,sic quod quasi omnes fœminæ rapiebantur eius pulchritudine,de quo refert *Valer. Max.* lib. I. *de Prodigiis* capite penultimo, *quod miserabilẽ exitum suum,haud fallaci nocturna imagine speculatus est: quo enim pallio amicæ suæ dormiens opertum se videret,eodem interfectus, insepultus iacens,conspectus est.* Secunda fuit causa,ne sua speciositate quempiam scandalizaret. Tertio *Alcibiades* elegit domi manere inglorie,quam formæ dispendio, id est, cum damno formæ gloriari. Tertius vero *Diogenes* refutauit theatrales solennitates etiam propter tres rationes. Primo,quia moribus & virtutibus extitit plenus,& grauitate animi copiosus: leuium enim est spectacula intueri. Secunda ratio: ne prudentiam per spectacula aliquatenus prostitueret scurrili incestui, hoc est, confusioni. Tertia ratio: quia homines in theatro existentes non sunt digni,vt ipsis tales, qualis fuit *Diogenes*,conuersentur. In theatris enim viri prudentes contemnuntur,& vesani honorantur.

NON ENIM ADOLESCENTVLARVM &c. Hæc est secunda Pars Prologi: in qua autor reddit auditores beneuolos per materiæ dignitatem. Si illustris Princeps CAZIMIRVS *Vincentium* quondam Episcopum Cracouiens. induxisset, vt præsens opus compilasset, & in compilando solas Poëtarum voluptates ad lasciuiam prouocantes recitasset, *Vincentius* in hoc ipsum exaudire non debuisset, quod sua petitio non fuisset licita: Non enim Viris Catholicis licet in voluptatibus Poëticis ad lasciuiam prouocantibus se exercere, & tempus vitæ concessum Pœnitentiæ in negotiis vilibus & vanis consumere. Sic etiam,si princeps CAZIMIRVS *Vincentio* permisisset,vt præsens opus compilasset,negotiaq; ignobilia,obscura & plebeia in eo dictasset, *Vincentius* ipsum & in hoc non debuisset exaudire; quia sua petitio siue intentio porrecta de vanitate ac superstitione fuisset suspecta. Cæterum,si supplicatio Principis CAZIMIRI prætendisset, vt *Vincentius* aliqua figmenta dictasset,in his etiam *Vincentius* ad exaudiendum Principem CAZIMIRVM non fuisset obligatus,quia satis hoc adhuc sapit curiositatem. Quia vero illustris Princeps CAZIMIRVS suggessit *Vincentio*,vt imagines Patrum,tanquam Patriæ aureas columnas à radice obliuionis & ignorantiæ de ebore & osse Elephantico antiquissimo excidisset, ac perenni munitione posteris scripturæ testimonio reliquisset,ipsasque veluti lucernas diuinæ gratiæ inclyto regno Poloniæ appendisset, per tumultuum bellicorum relationem ad posterorumq; animationem,idcirco *Vincentius* ipsius petitioni,tanquam dignæ ac iustæ,acquieuit,huncque librum,in quo gesta memoratu digna referuntur, sic compilauit. Et hoc claret,quod Autor per literam præsentem reddit auditores beneuolos per materiæ dignitatem.

SED ALIVD EST &c. Tertia pars Prologi, in qua Autor reddit auditores attentos per materiæ arduitatem seu necessitatem. Primo ponit quadruplicem modum scribendi. Secundo,causam ineuitabilem ad scribendum ipsum impellentem,cum hoc labori se huic subiiciens, cum cautela, ibi: *SED INIVSTA EST* &c. Tertio captat beneuolentiam singulorum, precando de se cautum iudicium,ibi: *ILLVD DENIQVE APVD OMNES PRECOR* &c. vt videlicet,non omnes late & indifferenter de isto opere habeant iudicare,sed solum illi, qui ingenii subtilitate ac excellentia sunt decorati,faciei que elegantia existant illustrati; nec mox, viso tenore literæ, habeat quis statim præsens opus contemnere, sed prius stylum exacte perpendere. Cum enim exacte sic stylum perpenderit,vrbanitatem in hoc opere inuenire poterit; sicut patet per simile in Zinzibere,quod cum masticatur,sapor in eo inuenitur, si vero masticatum non fuerit, saporem nullum diffundit. Secundum simile: in motu enim delectatio non habetur,nisi ad quietem,quæ est terminus motus,perueniatur. Qui ergo in præsenti opere de ipso aliquod iudicium præferat,inhumanus & iniust9 fieret,quia nihil baptizatur, nisi prius fuerit genitum. Præsens ergo opus, qui non vult laudare, non debet vituperare; quia reprehensibilis est nimia laudatio ac etiam immoderata vituperatio; illa quidem adulatione,hæc autem malignitate suspecta est.

EPISTOLA I.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

De Immensitate Regni Poloniæ,& de Victoria ex finitimis eius marinis & transmarinis nationibus obtenta.

Fuit quondam in hac Repub. virtus,quam velut quædam cœli luminaria non scripturæ quidem membranulis,sed clarissimis gestorũ radiis,Patres conscripti illustrauere. Non enim plebei Aborigines,non vendicariæ illis principatæ sunt potestates; sed principes succedanei, quorũ strenuitas licet nube ignorantiæ obducta videatur, mira tamen rutilantia tot seculorum tempestatibus extingui non potuit. Memini quidem collocutionis mutuæ virorum illustrium, quorum tanto fidelior est recordatio, quanto celebrior viget autoritas. Disputabant *Ioannes* & *Matthæ9* ambo grandæui,ambo sententiis graues,de huius Reip. origine,progressu & consumatione. Cum *Ioannes*,quæso,inquit,

mi *Matthæe*,sub quonam conceptam existimabimus nostrarum constitutionum infantiam? Nos enim hodierni sumus, nec vlla hesternitatis est in nobis cana scientia. *Matthæus*: Scis, quia in antiquis est sapientia & in multo tempore prudentia, me vero in hac parte infantulum fateor, vt etiam vtrum huius instantis simplex aliqua præcesserit portiuncula, prorsus non nouerim; quod tamen per veridicam maiorum narrationem condidici, non silebo. Narrabat itaque grandis natu quidam infandissimæ numerositatis manum quondam hic viguisse, vt tanti Regni immensitas vix vnius ab eis iugeris æstimatione censeretur. Ideo illos non dominandi ambitus,non habendi vrgebat libido,sed adultæ robur animositatis exercebat, vt præter magnanimitatem nihil magnum æstimarent, vt suorum accessiones virtutum nullis vsque in terminis limitarent: nec enim virtutes dignarentur limitum ergastulis includi. Hi etiam trans finitimorum fines suæ titulis victoriæ asculpserunt. Non solum enim cismarinas vndique nationes, sed etiam *Danomalchicas* insulas coniecerant ditioni, quarum non inualidas legiones prius naualibus fudere præliis, deinde intimis insularum præcordiis infusi, omnem clientulam subiiciunt nationem, Rege quoque ipsorum *Camito* in vincula coniecto. Quibus duorum data est optio, vel vectigales perpetuo recognoscant pensiones, vel cum mulieribus indifferentes habitu comas muliebriter promittant; argumentum scilicet imbecillitatis fœmineæ. Illi dum altercantur de altero,vtrumque suscipere coguntur: minor tamen erat obsequelæ recognitio, quam ignominiæ cauterium. Prudentius enim famæ consulitur quam parantur diuitiæ: diuitiæ siquidem in infamia possessæ nomen diuitiarum demerentur. Huius vero *Camiti* nepos auitam vlcisci volens iniuriam in ipsos transtulit vltionem. Extorquere non poterat: quia enim *Daci* prius cum *Polonis*, deinde cum Bastarnis male pugnauerant, ad vltionem segnitiei capturi somnum capita loco pedum ponere iussu Regis coacti sunt, & ministeria vxoribus, quæ viris antea fieri solebant, facere: donec ignominiam bello conceptam delerent.

COMMENTARIVS.

Ista est pars executiua huius operis, in qua iam autor in prologo, sua intentione præmissa, eandem prosequitur intentionem gesta inclyta Regni Poloniæ describendo; & diuiditur hoc opus in quatuor libros partiales. Primus liber in tot partes diuiditur, quot in eo epistolæ continentur. Circa literam est notandum, secundum *Isidorum* decimo nono libro *Etymologiarum*: quod Respublica est sicut quoddam corpus, quod diuino munere animatur & regitur. Et hoc est quod tangit *Alimandus* in *Chronicis* lib. XI. quibus assentit *Polycratus* Lib. I. c. 2. sic inquiens: *Respublica est corpus quoddam, quod diuini muneris beneficio animatur, & summæ æquitatis agitur nutu,& regitur quodam moderamine rationis. Princeps capitis in Republ. obtinet locum, verum subiectus DEO, & his qui vices illius agunt in terris, quemadmodum & in humano corpore ab anima vegetatur caput & regitur. Cordis locum Senatus obtinet, à quo bonorum ac malorum operum procedunt initia. Oculorum, aurium & linguæ officia sibi vendicant iudices & Præsides Prouinciarum ac oratores, officiales & milites manibus cooperantur. Qui semper assistunt principi, lateribus assimilantur. Quæstores & Comites rerum priuatarum ad ventris & intestinorum referuntur imaginem. Pedibus vero solum iugiter inhærentibus Agricolæ cooptantur.*

EPISTOLA II. MATTHAEI

Episcopi Cracouiensis.

De multis conflictibus Polonorum & triumphis ex Gallis & Romanis.

FAma est, *Gallos* pene totius orbis tunc regna occupasse,quorum multa millia multis hæ manus strauere conflictibus: reliquos diu afflictos, ad sodalitii fœdus compulere; vt si quid eis aut sorte aut virtute apud exteros accessisset, æqua vtrisque obtingeret portio. *Gallis* itaque vniuersa cessit Græcia; istorum vero hinc vsque Parthiam, isthinc vsque Vngariam, illinc vsque Carinthiam creuit accessio. Vbi post multos cum Romanis conflictus, post multorum multa bellorum discrimina vrbes occupant, præfectos constituunt, quendam nomine *Gracum* principem creant. Sed tandem illius gentis luxu segniter dissoluti,mulierum paulatim emolliti lasciuia,priores quidem veneno extinguuntur, cæteri iugo indigenarum substernuntur, sicque omnium armis inuicti paucorum segnitie vincuntur.

COMMENTARIVS.

Notandum est: *Gallus* est quidam fluuius Phrygiæ, de quo homines potantes ebrii & vesani efficiuntur. Inde Gallica est regio. Et sunt tres Galliæ: Comata, Togata & Braccata. Gallia comata est Lombardia: Gallia togata est Burgundia: Gallia vero braccata est Teutonia, à longis braccis. Et ideo per Gallos hic intelliguntur Germani seu Theutones.

Item notandum, quod fœdus, id est, pactum vel pax, quæ fit inter dimicantes, fuit ex quadam consuetudine pacem facientium, quod tenebant porcam inter se, & ipsam porcam percutiebant & turpiter interficiebant; quasi sic occidatur ille, qui à pace resiliret. Et ideo dictum est fœdus à porca fœda, id est, turpiter occisa.

EPISTOLA III. IOANNIS

Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua confirmantur gesta in prædicta Epistola contenta.

NIhil hic fictum, nihil simulatum, sed quicquid asseris verum ac serium ex antiqua

præsumitur historia. *Galli* enim, vt ait *Trogus*, cum eos patria non caperet, trecenta millia ad sedes nouas quærendas miserunt, ac ex eis portio in Italia consedit, & Romam captam incendit. Alia per strages barbarorum penetrans in Pannonia consedit, vbi victis Pannonis cum finitimis multa bella gesserunt. Verisimile igitur ac certo certius est, cum hac gente eos concertasse. Non enim sine collisione conquiescunt continuo fluctus oppositi, nec diu vicinari sustinet Leo cum Tigride. Quippe

Non bene torrentes ripa voluuntur eadem,
Quos rapit opposito turbine vis eadem.

COMMENTARIVS.

Notandum est, quod historia dicitur visio vel cognitio. Antiquitus enim nullus scribebat Historiam, nisi qui interfuisset, & ea quæ scribenda essent, vidisset. Et dicitur ab *Histeron*, quod est videre vel cognoscere: quia diu præterita ad nostram notitiam & memoriam reducit. Est enim historia res gesta, à memoria hominum propter vetustatem remota. Et inde historiographus & historiographia, id est, Descriptio historiæ.

Item notandum, quod à barba dicitur barbarus, & est crudelis, incultus, austerus, stolidus; id est nomen crudelitatis. Vnde olim omnes gentes dictæ sunt barbaræ præter Græcos & Latinos.

Item. Pannonia secundum quosdam est mater & origo omnium Slauorum & earum nationum. *Pan* enim, secundum Slauorum ex Græco interpretationem, totum habens dicitur, vnde in Slauonico *Pan* dicitur Dominus, seu totum habens.

Item circa istas duas epistolas notandum est: quod alias Principem Polonia Regem habere non curauit vsque ad tempora Regis Assueri Hester mariti, qui regnauit ab India vsque Æthiopiam super centum & viginti septem prouincias; cuius tempore trecenta millia Gallorum ad quærendum nouas habitationes exiuerunt, Romamque captam incenderunt, & cætera pene totius orbis regna occuparunt. Quod Poloni audientes copiosum contra Gallos exercitum & Capitaneum seu Principem constituerunt, & sic prædictos Gallos deuicerunt.

EPISTOLA IV. MATHAEI
Episcopi Cracouiens.

De primi Regis videlicet Graci principis Regni Poloniæ Legislatoris felici promotione, ac Graci filii iunioris nefaria successione.

Ex tunc nonnulli dominatiuam ligurire cœperunt portiunculam, vnde à Carinthia rediens *Gracus*, vt erat sententiosò beatus sermonum agmine, omnes in concionem vocat, omnium ora in se conuertit, omnium venatur fauorem, omnium sibi conciliat obsequia. Ait, ridiculum esse pecus mutilum, hominem sine capite, acephalum. Idem esse corpus exanime, idem sine luce lampadem, idem mundum sine Sole, quod sine Rege imperium. Aliam siquidem animositatis suggerit industriam; lux rerum illustrat circumspectionem, Sol denique radios munificentiarum, beneficos & omnes docet expandi, quibus velut quibusdam gemmis Regii diadema capiti quam decentissime condecorat, vt in fronte magnanimitas, in occipite circumspectio, in lateribus altrinsecus largæ strenuitatis Carbunculus præfulgeat. Se non Regem, sed Regni socium pollicetur; si se diligant. Non sibi, sed toti natum se credere mundo. Proinde Rex ab omnibus consalutatur, iura instituit, leges promulgat. Sic ergo nostri ciuilis iuris nata est conceptio seu concepta natiuitas. Nam ante hunc seruituti ancillari libertas & æquitas pedissequari iussa est iniuriæ, eratque iustitia, quæ plurimum prodesset ei, qui plurimum posset. Licet autem iustitiæ rigor non statim cœperit imperare, ex tunc tamen violentæ defuit subesse potestati; & dicta est iustitia, quæ plurimum prodest ei, qui minimum potest. Igitur Polonia florentissimis aucta per *Gracum* successibus, statuit prolem eius Regni successione dignissimam, nisi alterum filiorum eius fratricidii fœdasset piaculum. Erat enim in cuiusdam scopuli anfractibus monstrum atrocitatis immanissimæ, quod quidam *Olophagum* dici putant. Huius voracitati singulis hebdomadis secundum supputationem certus numerus armentorum debebatur; quæ nisi agricolæ quasi quasdam victimas obtulissent, humanis totidem capitibus à monstro plecterentur. Quam *Gracus* non ferens perniciem, vt erat clementior filius erga patriam, quam pater erga filios, clam filiis accitis dirigit propositum, pandit consilium. *Inimica*, inquit, *sunt ignauia virtuti, canitiei deliramentum, iuuentuti segnities: Non enim est virtus, quæ ignauia est; non canities quæ delira; non iuuentus quæ segnis; imo fugienda est, etiam vbi nulla est exercendæ animositatis occasio. Porro sponte se ingerentem gloriam quis vnquam declinauerit, nisi prorsus inglorius? At vero defensa ciuium salus æternales transcendit triumphos: nec enim propriæ indulgendum est saluti, quotiens de communi agitur discrimine. Vos itaque, vos, nostra præcordia, quorum vtrumque nostris educauimus virtutibus, vos in monstri necem armari conuenit: vos in eius congressum præponi addecet, non exponi; vtpote nostræ vitæ dimidium, quibus huius regni debetur successio.* Ad hæc illi: *Imo priuignali, Pater, odio videremur intoxicati, si tantæ munus gloriæ inuidisses; penes te sit iubendi autoritas, in nobis subsequendi necessitas.* Sæpe igitur apertam virorum audaciam, sæpius nudos nequicquam experti virium conatus, industriæ tandem niti coguntur suffragio. Corrigia enim armentorum accensa, plena sulfure, loco solito pro

pro armentis collocantur. Quæ dum auidissime glutit Olophagus, exhalantibus flammis intro suffocatur. Moxque iunior, tam victoriæ quam regni non quasi consortem, sed æmulum fratrem occupat ac trucidat. Cuius funus crocodilinis prosequitur lacrymis; à monstro mentitur occisum; à patre tam gratulanter quasi victor accipitur. Sæpe namque mœror funeris gaudio vincitur victoriæ. Sic iunior *Gracus* paterno succedit imperio, hæres nefarius. Sed diutius fratricidio fuit sordidus, quam imperio insignis. Nam post, dolo deprehenso, piaculi deputatur supplicio, exilii perpetuitate damnatur.

COMMENTARIVS.

Crocodilus animal quadrupes, dicitur à *Crocus*, quia croceum habet colorem, & est in longitudine viginti cubitorum. Et dum ad tergum lapidibus percutitur non sentit propter sui nimiam duritiem, & in aquis nocte, & in die humi requiescit. Vel crocodilus, quia *Crocos* & *dilus*, id est victus; vnde versus:

Herba Crocus, dilus, metus, venit hinc Crocodilus:
Nam croceis maculis variatur, & est metuendus.

EPISTOLA V. IOANNIS
Archiepiscopi Gnesnensis.

Confirmans gesta in præcedenti epistola contenta.

Nec enim lex iustior vlla est, quam necis artifices arte perire sua. Sed tam degenerem non sperabam surculum, de tam generosa vitis propagine: Sæpe tamen vua detumescit in acinum, sæpe oleum vertitur in amurcam, sæpe aurum degenerat in scoriam. Quid igitur miri, si tristes habet tristis ambitio fines? quæ quanto est felicior, tanto miserior; quanto florentissimis vberior successibus, tanto atrocioribus proximior insidiis; quanto imperiosius aliis imperare studet, tanto subiectius aliorum seruituti adiicitur. Ambitionis enim est, omnes omnium ambire angulos, omnium auriculas lambere, ad omnium scabellum prosterni, donec, quod appetit, vtrinque assequatur. Sunt quatuor cupiditatis filiæ; Opum ingluuies, honorum ambitio, inanis gloriæ captatio, libidinis prurigo. Inter has natione cœlesti superbit ambitio: ideo humilium dedignata tuguria, superborum ac sublimium colla propria virtute calcauit. Quæ quantas in se habet delicias, prunis carbonibus subaccensis, mucrone subappenso, *Dionysius* familiari suo quam familiarissime demonstrauit. Sed numquid immortalia *Graci* beneficia sic emori debuerunt, vt nullum tanti patris superfit insigne?

COMMENTARIVS.

Causam reddit, quod iunior *Gracus* fratricida à dominio Regni Poloniæ iuste est alienatus. Et primo ponuntur prouerbia: secundo admirationes motuum: tertio eorundem remedium. Videlicet *Gracus* iunior iuste perpetuitate exilii damnatus, supplicioque deputatus à dominioque regni Poloniæ alienatus, ideo, quod ex ambitione fratrem occidit & iugulauit; ergo merito à regno, a quo per mortem fratrem deiecit, ipsemet cum turpitudine corruit. Quem enim fratri parauit laqueum, ipsemet in eum incidit, secundum *Guidonium* parte secunda, Prouerbiorum 10. *Si iniuste leuaberis, mox iuste cades & his seruies, qui tibi seruierunt.*

NOTANDVM. Iste *Gracus* primus Rex Poloniæ ante Christi incarnationem annis plus quam quadringentis floruit, & ante *Alexandrum* Macedonem annis pene centum.

EPISTOLA VI. MATHAEI
Episcopi Cracouiensis.

De successu ac dominio Vandæ Reginæ, filiæ senioris Graci, & sororis germanæ Graci iunioris.

Imo in scopulo Olophagi mox fundata est vrbs insignis *Gracouia*, vt æterna *Gracus* viueret memoria. Nec prius ab exequialibus cessatum est obsequiis, quam muri vrbis consummatione clauderentur; quam quidam à crocitatione coruorum, qui eo tempore ad cadauer monstri aduolarant, *Cracouiam* dixerunt. Tantus autem amor demortui Principis Senatum, Proceres, vulgus omne deuinxerat, vt vnicam eius virgunculam, cuius nomen *Vanda*, Patris imperio surrogarent. Quæ tam elegantia formæ, quam omnimoda gratiarum venustate omnibus adeo præstabat, vt non largam sed prodigam in eius dotibus naturam existimares. Nam & prudentum consultissimi eius stupebant consiliis, & hostium atrocissimi eius mansuescebant aspectu. Vnde quidam Alemannorum tyrannus, dum proposito huius gentis populandæ grassaretur, dum quasi vacans rapere molitur imperium; inaudita quadam virtute prius vincitur, quam armis. Omnis enim exercitus eius, mox vt Reginam ex aduerso vidit, velut quodam Solis radio repente percellitur, omnes velut quodam iussu numinis animos hostiles exuti a prælio diuertunt. Asserunt Sacrilegium a se declinari non prælium; non hominem se vereri, transhumanam in homine reuereri Maiestatem. Quorum Rex, incertum est, amoris an indignationis, an vtriusque sauciatus languore, ait: Vanda *mari*, Vanda *terræ, aëri* Vanda *imperat, diis immortalibus* Vanda *pro suis victimet, & ego pro vobis, o mei Proceres, solennem inferis hostiam deuoueo, vt tam vestra, quam vestrorum successionum perpetuitas sub fœmineo consenescat imperio.* Dixit, & exerto incumbens mucroni exspirauit,

Vitaq; cum gemitu fugit indignata sub auras.

Ab hac *Vandalum* flumen dicitur nomen sortitum, quod eius Regni centrum exstiterit. Hinc homines sunt *Vandali* dicti, qui eius suffuere imperiis. Quæ, quia omnium spre-

uerat connubia, imo quia prætulit connubio cœlibatum, ſine ſucceſſore deceſſit, diuque poſt ipſam ſine Rege claudicauit imperium.

COMMENTARIVS.

VANDA in Dominum & Reginam Regni Poloniæ & Polonos eſt aſſumta, propter patris ſui *Graci* glorioſa & inclyta merita. De eius ineffabili pulchritudine, cum quidam Rex imo Tyrannus Alemannorum audiuiſſet, in matrimonii legalitatem ipſam habere poſtulauit; quam cum nec precibus, nec muneribus ad ſuum connubium acclinare potuiſſet, minis hoſtilibus, & exercituum ſuorum inſultibus ipſam ad ſua vota flecti cupiens, atque ſperans, congregatis nouis exercitibus, terræ Lechitarum appropinquans, eosdem hoſtiliter inuadere conabatur. Cuius potentiæ *Vanda* cum ſuis occurrit exercitibus. Quam Rex præfatus cum ſuis turmis ferociſſimis cernens aduenisse, conſternatus fugam dedit, fugiendoque, Diis ſuis immolando, gladio vibrato inſiliit. *Vanda* vero dextris Alemannorum fidelitatis & omagii receptis ad propria gloria cum ingenti rediens, ſeipſam pro tam magnifica gloria & proſperis ſucceſſibus Diis victimans, in Wislam ſponte ſiliens, humanæ naturæ debitum ſoluit, & ad inferorum limina deſcendit: vnde idem fluuius a *Vanda* ſic in eo victimata, nomen *Vandalus* accepit, a quo etiam omnes Poloni *Vandalitæ* ſunt nominati ſeu appellati.

Circa literam notandum: Poloni memoriam ſempiternam *Graci* habere geſtientes, Ciuitatem nobilem & famoſam circa inferiorem rupem fundauerunt, quam a nomine ipſius *Graci Gracouiam* intitularunt, nec prius obſequialibus ceſſauerunt, niſi ipſam muris clauſerunt. Quam tamen alii *Cracouiam* vocauerunt, propter coruorum multitudinem, qui tunc ad Cadauer Draconis occiſi aduolauerunt. Quam ciuitatem *Alexander* Magnus fertur deſtruxiſſe, & ſale conſperſiſſe. Quæ quidem Ciuitas ſub monticulo *Wauielnica* dicto, nunc autem *Skalka* vulgariter, fuit fundata. Vnde *Gracus* in monte maiori & ſuperiori, tunc *Wawel* appellato, Caſtrum ædificauit, quod ſuo nomine *Grac* intitulauit. Poloni vero in ipſius memoriam, retro montem minorem Wauielnica dictum Ciuitatem magnam & famoſam erexerunt, quam ſuo nomine *Gracouiam* nuncuparunt. Cuius *Graci* corpus in loco eminenti, in monte, quem hodie tenet Eccleſia ſancti Benedicti, ſepelierunt. *Vandam* vero ſic Diis immolatam, & ex aquis a Diis emerſam, verſus *Mogilam* in alio monte tumulauerunt.

EPISTOLA VII. IOANNIS

Archiepiſcopi Gneſnenſis.

Approbans prædicta per ſimile & per rationem.

Aſſyriorum Regina *Semiramis*, immaturo filio Regnum credere non audens, ſe filium ſimulat, ſexumque mentita, Regno viri Æthiopiam adiicit, Indis bellum infert; quo præter illam & *Alexandrum* Magnum nemo vnquam intrauit. Multæ quoque aliæ non modo fœminas, ſed etiam viros, virtutibus anteceſſere. Ideoque non tam in fœmina virilem admiror induſtriam, quam in viris fidei ſpectatæ conſtantiam. Licet namque bonis videatur moribus diſſonum, fœminam Principibus imperare; pietati tamen viſum eſt, & paternis prolem iuuari meritis, & mortuorum apud poſteros non mori beneficia. Cuius virtutis ſpecies etiam Siculis exhibita eſt tyrannis. *Anaxillaus* enim Rex Siciliæ decedens, paruulorum tutelam probatiſſimæ fidei ſeruo *Micalo* committit. Tantusque Regis amor apud omnes fuit, vt parere ſeruo, quam deſerere filios Regis mallent, ſuæque obliti dignitatis, Reginæ per ſeruum miniſtrari dignitatem, Principes paterentur. Quid autem in huiusce noſtri tempuſculi tempeſtate? Fides non parit fidem; ſed ſi concipit, prius abortit quam pariat; prius exſpirat partus, quam ſpirare incipiat. Si ad fidei pia vbera gemina pendent, viperam catuli ſugunt perfidi, a quibus non modo amici, ſed & Domini plus dolo coluntur, quam fide. Negotiatio enim eſt, non amicitia, quæ ad commoditates accedit.

COMMENTARIVS.

Regina Aſſyriorum *Semiramis* propter filii ſui immaturitatem & iuuentutem, fingens ſe fore maſculum, Æthiopiam Regno ac dominio viri ſui adiunxit, bellumque contra Indos faciens, Indiam potenter intrauit: vbi tamen præter *Alexandrum* M. Macedonem & præter eandem Reginam nemo intrare voluit. Et hoc eſt argumentum a ſimili. Quoad rationem autem ſic arguit: Illæ mulieres, quæ viros in virtute ac induſtria præcedunt, merito debent regnare. Sed multæ mulieres ſunt huiusmodi, Ergo &c. Nota: quia homines intellectu & ratione vigentes natura ſunt rectores & domini aliorum I. Politic. Multæ etiam mulieres viros in virtute præceſſerunt. *Iſis* enim Regina Ægyptiorum Ægyptiacas inuenit literas, vt ponit *Iſidorus* lib. I. Ethicorum. Cammentorum Nympha, alio nomine *Lycoſtrates*, literas Italicas tradidit ſeu latinas: & *Regina*, ſoror *Tubal*, artes Mechanicas adinuenit: *Clitre* quoque atq; Tiburtina aliæque Sibyllæ futura multiplici ratione deſcripſerunt: prout narrat *Lactant.* 10. libro Sybillarum. Rurſus, *Lybia* ſua virtute & ſapientia glorioſiſſime regnauit; ita, quod meruit, vt ſuo nomine regnum nuncuparetur. *Almathæa*, quæ alio nomine dicta *Derphebes*, virgo fuit inclyta, & annis longæua, referentibus Poëtis, ſua virginitate dignitatem & diuinitatem obtinuit; Vaticinia quoque plurima ſcripſit in Babylone, iuxta locum vbi dicunt ſuum feciſſe oraculum. Quod quidem oraculum vsque in hodiernum diem intuentibus inducit admirationem. De hac refertur,

fertur, quod per plurima ſecula vixit, & *Tarquinio Priſco* nouem libros, quos ediderat, attulit, de quibus tres ipſa combuſſit, & reliquos Romæ cum magna diligentia ſeruare fecit. *Merepeſta* etiam ſua ſapientia & fortitudine Regna obtinuit, mammillamque dextram abſtulit, ne in ſagittationum exercitio impediretur. Inſuper *Iacob* per conſilium ſuæ matris *Rebeccæ* Patris benedictionem adeptus eſt, & ſuper fratres eius dominatum. Cæterum *Iuditha* ciuitatem de manibus *Holofernis* liberauit: & *Abigail Naabel* ab ira *Dauid* liberauit, quem ipſe *Dauid* occidere volebat. Amplius *Heſter* Iudæos cum *Mardocheo* in Regno *Aſſueri* Regis ſublimauit. Demum *Iabel Zezaram* occidit, *Canaan* humiliauit, & *Iſraël* plurimum exaltauit. Ergo.

Circa literam eſt notandum: Secundum *Tullium* in Rhetorica &c. *Prima pietas eſt virtus, per quam ſanguine iunctis & patriæ beneuolis officium & diligens cultus tribuitur.* Veteres ergo Poloni magna pietate extitiſſe approbantur; quia his qui patriæ beneficia exhibuerunt honorem & venerationem, nedum in perſonis eorum, verum etiam in ipſorum poſteris, vt puta, in filiis & filiabus tribuerunt. Mortuo autem *Graco* in memoriam ſempiternam Ciuitatem ab ipſius nomine nuncupatam vulgariter *Cracouiam* appellatam erexerunt, filiumque in Regem præfecerunt: quo parricida comperto, filiam dicti *Graci Vandam* nomine, in Reginam adoptarunt, cui ex pietate non modica obſequia ſua, quanquam fœminæ, præſtiterunt. Quod pietatis opus & Siculi in paruulis *Anaxillai* exhibuerunt. Nam dicto Rege Siciliæ *Anaxillao* decedente paruulos ſuos militi ſuo cuidam fideliſſimo nomine *Micalo* in tutelam regnique adminiſtrationem eidem committente; Princeps vero ac totus Senatus Regni prædicti ſuæ immemores dignitatis, ex pietate, quam erga Dominum Regem *Anaxillaum* geſſerunt, per ſeruum *Micalum* ſic per Regem deputatum Regni adminiſtrationem ac gubernationem fieri admiſerunt, ipſumque ſibi paſſi ſunt principari. Sed proh dolor! moderni Poloni vix inueniuntur tantæ pietatis & probatæ fidei: plus enim attendunt vtilitatem, quam pietatem, tam diuque in ipſis amicitia & fides durat, quamdiu vtilitas & emolumentum perſeuerat. Talis enim amicitia, qua quis quem diligit, propter ſuum vtile & profectum, non amicitia, ſed mercatura dici quædam meretur.

EPISTOLA VIII. MATHAEI

Epiſcopi Cracouienſis.

De Polonorum triumpho ex Magna Alexandro.

Huius quoque Reipublicæ adminiſtratio humilibus nonnunquam & incertis ceſſit perſonis, nulla prorſus vel vulgi vel procerum ſugillante inuidia, vtpote quorum glorioſis etiam hodie gloriari delectat inſignibus. Nam cum famoſus ille *Alexander*, cuius nuper meminiſti, vectigales ab eis exigere penſiones tentaret, aiunt legatis: *Legati eſtis tantum, an alias regii cenſus quæſtores?* Qui reſpondent: *Et legati ſumus, & quæſtores.* Ad hæc illi: *Prius ergo*, inquiunt, *intemerata Legatis exhibenda eſt religio, vt magnifice ſuſceptos magnificis veneremur donariis; quæſtoribus deinde quæſtus exſoluatur cenſualis: debetur enim Cæſari, quod Cæſaris eſt, debetur, ne læſæ criminemur Maieſtatis.* Legatorum itaque præcipui prius viui exoſſantur, deinde cutes eorum corporibus exutæ partim auro, partim alga ſarcinantur viliſſima, humanaque pelle ſed inhumane veſtitum metallum cum hac remittitur epiſtola: *Regi Regum Alexandro rerum imperatrix Polonia: Male aliis imperat, qui ſibimet imperare non didicit. Neque enim gloria dignus eſt triumphali, de quo pompa cupiditatum triumphat. Tuæ ſiquidem ſitis nullum eſt refrigerium, nullum temperamentum: imo quia nusquam eſt tuæ cupiditatis modus, vbique tuæ mendicat paupertatis tenuitas. Licet tamen inſatiabilem tuæ voracitatis abyſſum mundus ſatiare non poſſit, tuorum ſaltem vtcunque refocillabimus eſuriem. Nec te lateat, locum apud nos non eſſe loculis: ideo præſentia Xeniola fideliſſimis tuorum capſidilibus commiſſa. Polonos autem animi virtute, corporis duritie, non opibus ſcito cenſeri. Non eſſe igitur ipſis vnde tanti Regis vel tantæ belluæ rapidiſſima poſſit expleri ingluuies. Abundare tamen eos vere theſauris iuuentutis non dubites, quibus anima non ſopiri, ſed tecum prorſus poſſit extingui auiditas.* *Ocius*, inquit Alexander, *ocius ad nos vsque protrahantur tanti commentores flagitii: exquiſitiſſimis ocius plectantur ſuppliciis imo ſtirpitus eos eradicari conuenit, ne aliis, auſum pariat temeritatis impunitas.* Quotquot igitur ad propulſandas proficiſcuntur iniurias, prælio commiſſo aut cadunt, aut occidunt; inter quos Regis quidam vinculis mancipantur. His auditis *Alexander. Multum*, inquit, *ſibi adiicit virtus laceſſita: hinc tandem dignum eſt, vt meæ indignationis virga viſitentur.* Perinfinitis itaque hoſtium copiis vndique verſum Poloniam irrepentibus ipſe, præambula Pannoniorum obſequela, per poſticum ingreditur Morauiæ; alas exercituum expandit, victoriaque Cracouiæ ac Sileſiæ ſubactis prouinciis, perpetui operis mœnia ſolo proſternit, redigit in fauillas, ſulco diſciſſas vrbes iubet ſale conſpargi. Hinc dum vlteriores aggreditur prouincias, omnium armis inuictus ſimplicis aſtu homuncioli conficitur. Omnibus enim de ſalute deſperantibus quidam aurificii arte præditus galearum & clypeorum formas ex quouis ligno ſeu ſubere præcipit effingi, quarum quasdam lithargyrio, alias felle ſuperliniuit, easq; ex oppoſito Solis, quo magis reſplendeant, in celſo montis erigit cacumine. Quibus

Argyraſpidæ, inuictus *Alexandri* exercitus, viſis, acies ordinatiſſimas eminere ſuſpicantur. Itaque præcipites è caſtris euolant, paſſim diſcurrunt, hoſtes hinc inde quæritant, quos putant diffugio dilapſos. Illas namque armorum vmbras, ille ingenii artifex dudum flammis iniecerat, ne vllum doli deprehendi poſſit veſtigium. Iuſſerat non paruam robuſtorum manum in inſidiis deliteſcere. Proinde prima diſcurrentium portio incaute in inſidias incidit, occupatur, proſternitur, occiſorumque armis victores induſiantur, ſe *Argyraſpidarum* ſocios ſimulant, & quotquot ex *Argyraſpidis* eis iunguntur, in ore gladii abſorbentur, ne vnus quidem ex eis remanſit. Cuius fiducia ſucceſſus, ſub eadem *Argyraſpidarum* ſimulatione *Alexandri* caſtra ingrediuntur, inſignia præferentes victoriæ. Credunt Alexandritæ ſuos de hoſtibus triumphaſſe: eminus præſalutant, venientes gratulantur, affauent quaſi ſociorum triumpho. Sed inermes à Polonis obruuntur, & improuiſi inter prælia Argyraspidata Lechitæ ſigna proclamant. Nunciatur Regi non hoſtium impetum, ſed inter ſuos ſeditionis eſſe tumultum. Quem cum increbreſcere videret, non ſedari, hoſtiles turmas coadunat ſuis, ſe credens *Argyraſpidis* ferre ſubſidium. Sic in ſeditionem verſi plures mutuis quam hoſtilibus concidere vulneribus. Vix tandem dolo deprehenſo cum perpaucis *Alexander* euaſit inglorius. Sic ceſſauit exactor, quieuitque tributum.

COMMENTARIVS.

Poſt deceſſum *Vandæ* multis annis, fere centum, Poloni Rege caruerunt, ſed tantum Woieuodam & duodecim gubernatores eligebant, vsque ad tempora Regis *Alexandri*. Qui cum fere vniuerſum mundum ſibi ſubiugaſſet, Poloniam ſibi ſubiicere attentauit & ipſam tributariam facere. Eius Poloni nuncios occiderunt, & ipſummet *Alexandrum* plus per induſtriam, quam per fortitudinem à finibus ſuis ignominioſe eiecerunt: ſic quod ipſe vix cum paucis turpiter euaſit.

Circa literam notandum, quod Poloni perpenſa cupiditate Magni *Alexandri* dominari ipſum ſibi non admiſerunt, quoniam ipſum vitioſum cognouerunt. Vitioſus enim non eſt dignus vt imperaret & aliis dominaretur, niſi primum vitia a ſe remoueat, & virtutibus inſiſtat. Vnde *Tullius* in Paradoxis, paradoxo quinto: *Laudetur*, inquit, *imperator, aut etiam appelletur, aut hoc nomine dignus putetur. Quomodo aut cui tandem imperabit, qui non poteſt cupiditatibus ſuis imperare? Refrenet primum libidines, ſpernat voluptates, iracundiam caueat, auaritiam coërceat, cæteras autem labes repellat, tunc incipiat aliis imperare.* Bene ergo Poloni *Alexandro* ſcripſerunt: *Male aliis imperat, qui ſibimet imperare non didicit; neque gloria dignus eſt triumphali, de quo pompa cupiditatum triumphat.* Sicut enim liberalitate in principibus nihil eſt glorioſius, ſic auaritia ſeu cupiditate nihil eſt deterius, vt inquit *Tullius* lib. I. de officiis.

EPISTOLA IX. IOANNIS

Archiepiſcopi Gneſnenſis.

Confirmans præmiſſa in præcedenti Epiſtola.

Rem miram, ſed fidei plenam. Eſt enim liber epiſtolarum *Alexandri* ducentas pene continens epiſtolas, in quarum una ſcribit *Ariſtoteli* in hunc modum: *Ne de noſtro ſtatu ſemper ſollicitum dubia diſtineat hæſitatio, noueris, nos apud Lechitas peramplisſime proſperari. Eſt autem vrbs famoſa Lechitarum, ſeptentrionali Pannoniæ lateri coniunctiſſima, quam Caranthas dicunt, plus viris quam opibus, plus arte quam ſitu munitiſſima: de hac & contiguis pro voto triumphauimus.* In ea vero, quam reſcribit *Ariſtoteles*, ſic habetur: *Fama eſt de* Caranthis *Lechitarum te cum tuis triumphaſſe; ſed hæc gloria triumphi tuis vtinam titulis nunquam acceſſerit. Ex quo enim tributum ignominiæ tuorum infuſum eſt inteſtinis, ex quo Lechiticos expertus es Argyraſpidas, tui rutilantia ſolis apud multos deferbuit, imo tui viſum eſt imperii mutaſſe diadema, quod vere verum fatear, de quibusnam hoc dicatur, niſi tuæ narrationis beneficio vsque hodie non intellexeram?* Sed ſtupenda prorſus virorum audacia non laceſſita, non adeo vlla re læſa, ab *Alexandro Caranthrum* ciuitas, cui dum alia ciuitates aperirent aditum, prima *Caranthas* clauſit ab eo portas. Cui ſcripſit *Alexander*: *Si ſapitis, valebitis; ſin autem, non.* Illi autem ſanguinei non inſpecta reuerentia nuncios eius cruci affixerunt. Nec vero minus tam ſubtile viri mirandum artificium, quo tam aduertens ingeniorum artifex potuit circumſcribi. Non minus etiam diſſimiliter *Darii* copias idem *Alexander* eluſit; quas dum ſuas longè videret diſpares, iuſſit alligari ramos caudis & cornibus boum, vt etiam ſyluæ ipſum comitari viderentur.

COMMENTARIVS.

Refert duas epiſtolas, quarum prima eſt *Alexandri* ad *Ariſtotelem* de ſuo felici ſucceſſu. Secunda eſt *Ariſtotelis* viceuerſa ad *Alexandrum* reſponſiua, de ſuæ poteſtatis diminutione ac ſui imperii & dominii ceſſione. Poſtquam enim *Alexander* per Polonos ſic pudoroſe fuit deuictus, amplius à vaſtatione dominiorum ceſſauit, & vsque ad mortem in pace quieuit; quia ipſum nulla gens propter deiectionem ſui, ſicut prius formidauit, imo contemtui habuit; miraturque *Ioannes* de tam ingenti Polonorum fortitudine & audacia, per quam plus, quam per *Caranthrum* confuſa eſt, ſic *Alexandri* claritudo. Miratur inſuper de hoc, quod *Alexander* ſic propulſus eſt per Polonorum induſtriam, cum non modica confuſione extra Poloniæ confinia.

Sic enim ipſum *Leszko* ingenioſe ſuperauit, quem-

quemadmodum ipſe *Darium* Imperatorem per aſtum ſimilem eluſit, dum etiam cornibus & caudis ramos fecit alligari, vt ipſum ſyluæ cernerentur concomitari. Quod *Darius* videns *Alexandro* ſe ſubiecit & tributarium fecit.

Notandum. *Sanguinus, ni*, eſt quædam parua arbor cuius fructus & cortex eſt ſanguinei coloris; vnde *Sanguinetum, ti*, locus vbi abundant Sanguini; vnde etiam *ſanguinium, nii*, id eſt, ſignum Pacis. De Sanguine enim ſcriptum: Factum in ſignum pacis mittebatur.

EPISTOLA X. MATHÆI

Epiſcopi Cracouienſis.

De Leſzkonis in Principem Sublimatione.

IDeo ille tam ſaluberrimæ artis Magiſter Patriæ, quam ſaluauerat, Princeps conſtituitur, nec multarum poſt virtutum coadiutus meritis, Regiæ dignitatis celſitudine inſignitur, eſtque dictus *Leſzko*, id eſt, aſtutus; eo quod aſtu plures hoſtium confecerit, quam viribus.

COMMENTARIVS.

Leſzko in Principem creatus & in Regem ſublimatus propter ſua merita, quibus Patriam induſtrie ſaluauit, & ab hoſte protexit per ſuam artem ſaluberrimam.

Notandum, quod quemadmodum Regnum Romanorum & aliarum gentium regna non ſemper principes genere aut nobiles ſeu inſignes rexerunt, vt *Veſpaſianus, Adrianus*, & plures alii, de quibus refert *Franciſcus* Poëta lib. 2. cap. vlt. qui non clari ſtirpe extiterunt, & tamen eximie Rempub. rexerunt: ſic etiam & Regno Poloniæ non ſemper Principes, vel de clara ſtirpe exiſtentes, ſed aliquando de ſtirpe humili, virtute tamen inſigniti, præfuerunt. De numero quorum fuit *Leſzko* primus, qui pro eo, quod ſolerter ſaluat Poloniam de manu forti, imo inuicta *Alexandri* Magni, in Principem fuit electus; & demum meritis ſibi amplioribus cooperantibus in Regem fuit coronatus. Et merito: Nihil enim ſic ad dignitates promouet, & attollit, ſicut virtus. *Per illam enim*, ſecundum *Franciſcum* lib. 2. cap. vlt. *tute ad ſupremos gradus aſcenditur, cuius colle deſerto, ſciunt ſe Reges in tumulo ſtare.* Vnde & *Alexander* Macedo hortulanum virtute inſignitum in Aſia Regem fecit, & fuit ex ſuis actibus laudatus.

EPISTOLA XI. IOANNIS

Archiepiſcopi Gneſnenſis.

De Recommendatione Polonorum.

NEmo fontium ſcaturigines in imo ſtupet; nemo cedros in conuallibus admiratur: ſed nec ego admiratione dignam duco in humili virtutem. Omnium enim eſt nutrix virtutum humilitas. Sed eas in humilibus ſæpius reprimi ſolere, quam repræmiari. Quippe quod virtus humilis Sol apud Antipodes, rutilare tamen non deſinit apud eos, quos animi generoſitas non relinquit. Vnde enim Zoſtenes, licet ignobilis, Dux factus eſt Macedonum? Hic enim Gallos exultante victoria compeſcuit, hic Macedoniam ab eorum populatione defendit; ob quæ beneficia multis nobilibus Regnum Macedoniæ affectantibus, ignobilis ipſe præponitur. Qui cum Rex ab exercitu appellatur, ipſe milites non in nomine Regis, ſed in nomine Ducis iurare compellit. Quo in facto inuidiam potentiæ declinauit, non apicem dignitatis depreſſit.

COMMENTARIVS.

Poloni recommendati fiunt pro eo, quod exigentibus *Leſzkonis*, licet plebeii, quia aurifabri, beneficiis & virtutum laudabilium meritis, primo in principem, deinde in Regem ipſum præfecerunt. Quanquam etiam apud nonnullos virtutes in plebeiis non præmiantur, ſed ſupprimuntur; apud enim probos & virtuoſos ſemper præmio virtutis dignificantur & præmiantur. Quales eo facto procul dubio fuerunt veteres Poloni, qui virtutes *Leſzkonis* aurifabri induſtrii, benefici & virtuoſi, dignis præmiis dotauerunt, cum ipſum in Regem præfecerunt. Sic etiam Macedones *Zoſtenem* plebeium propter ſua beneficia, quibus Gallos vincens compeſcuit, & Macedoniam à depopulatione defendit, in principem elegerunt, & multis aliis nobilibus non ita meritis præoptauerunt. Qui ſic dignitate inſignitus regia, humilis extitit; non enim ſe Regem, ſed principem appellari fecit: & propter hoc multorum inuidiam euaſit, & gloriam ſuam plurimum adauxit. Quod autem plebeii virtuoſi perhibentur, multis exemplis hac in litera deducitur. Quoniam ſcaturigines fontium in locis decliuibus oriuntur, & cedri in vallibus generantur: ſic & virtutes in plebeiis & humilibus fomentantur, quia humilitas eſt ſeminarium omnium virtutum.

Notandum. Cedrus eſt arbor, quam Græci *Cedron* vocant, eo, quod eſt ardentis humoris, & eſt imputribilis. Et ſecundum *Iſidorum*, eſt iucundi odoris & diu durans, nunquam à tinea vel teredine, id eſt, lignorum verme extenuatur. Et naſcitur in Creta, Africa, & Syria, & retinet virorem ſuum ſemper, & odor ſuus fugat ſerpentes & omnia venenata.

Item. *Antipes, dis*, eſt populus ſubterraneus, contra nos habens pedes, vt quidam putant. *Antipedos* etiam eſt genus monſtri in Lybia, plantas habens verſus crura, & octenos digitos in plantis.

EPISTOLA XII.

MATHAEI Epiſcopi Cracouienſis.

De Leſzkonis ſecundi in Regem Poloniæ mirabili ſublimatione.

FUit & alius poſt hunc eiusdem nominis princeps, ſed alio pacto *Leſzko* nuncupatus.

A.C. 804.

tus. Orbata namque Rege Polonia, dum de Regis ſucceſſione contenderet, ſeditionis pene obruitur tempeſtate, ſingulis primorum tyrannidem occupare ambientibus; diuque non ſine prælio & periculo ea conflictione agitati, eligendi tamen cenſuram Principis, priuatorum deferunt arbitrio; vtpote, quorum inſuſpecta videtur ſimplicitas, & à quibus relegata eſt omnis ambitio; ſeque iureiurando vtrique obſtringunt: Eligentes quidem, ne fauore perſonali declinent; ne de via emolumenti exorbitent; ne atrocioris metu potentiæ diſtorqueantur, ab eo, quod publicis perſpexerint commodis expedire; reliqui vero, ne cui ab eligentium liceat arbitrio diſcedere. Et quoniam non facile ſe offert diſcordantium votorum concordia, multis quidem deliberatum, ſed perpauculis reſponſum. Vitis, inquiunt, propagatiſſima petulantibus & maculoſis equorum coriis exteratur. Vitis hoc regnum eſt: equi effrænes veſtra elatio; in qua quot affectionum ſunt contrarietates, tot maculæ. Eligatur ergo ſtadium, figatur meta, & cuius equus maculis diſtinctior primus omnium metam contigerit, eum Regem debere cenſeri. Conniuent ſinguli, affauent vniuerſi, ſtat fixa omnium ſententia; ſed executio procraſtinatur ſententiæ. Videre horum ſtudia, illorum ſolertiam per exercitamina currentium, vota diuerſorum. Porro expertiſſimæ agilitatis plerisque ſudantibus, quidam occulta ingenii nititur verſutia, artis ope fretus Vulcaniæ. Omnem namque ſtadii planiciem ferreis conſerit exigonis, modica intercapedinis ſemita, cautis annotationibus diſtincta; vt dum alios clam exigonorum concurſu præpediret, ipſe per ſemitam expeditior curſus brauio potiretur. Sed dolus, arsque doli: vincitur arte, dolo. Duo enim fortuna tenues, conditione humillimi iuuenes, de peditum celeritate altercantur; tanta pignoris quantitate ſe obligant, vt victus celeriorem nunquam niſi Regis nomine audeat ſalutare. Cumque inuicem colludio vacarent, Decet, inquiunt, vt pro noſtræ coronæ victoria in campo Regii certaminis decertemus. Hic in primo conſiſtunt ac ſubſidunt impetu, aculeis oſſe tenus plantas confixi. Qui poſt longam exigonorum admirationem aſtum coniiciunt, dolum ſemitæ deprehendunt, & diligenter quærunt inſidias, omni prorſus diſſimulata notitia. Et quia, vt aſſolet, inſperatæ appetitum rei ſæpe ſuggerit occaſio, vterque ambitum concipit, vterque ſuam ſecum verſat induſtriam. Adeſt dies edicti, conſedit ſacri Senatus reuerentia, aſtat ſpectata procerum venuſtas, iuuenum arridet vernantia, inter cæteros imo præ cæteris ille doli magiſter, ſemitæ fidit ſubſidio, ſed & curſorum alter ſpe non citerior, qui omnem equi calcem ferreo muniuerat ſubtegmine. Nam reliquus longe à turba non ſolum exceptus, ſed etiam auerſus tacita meditatur ſuſpiria. Primo itaque & iterato ac tertio dato ſigno, omnes ex directo proſiliunt, ille tranſuerſo rapitur curſu, non ſine quodam vulgi ridiculo. Cumque omnes exigonorum inuoluuntur periculis, ille longi anfractus emerſo intuitu, metæ tandem accelerat, quam ſocius eius ante ipſum occupat, & Rex omine infauſtiſſimo ſalutatur. Læſa enim vniuerſitas, vt equi vidit ferramina, eum dixit doli eſſe autorem. Et quia dolus nulli patrocinatur, vltimis affectus ſuppliciis membratim diſcerpitur. Ille vero vulgo ridiculus, iudicio Magiſtratus regnum adipiſcitur.

COMMENTARIVS.

Poſtquam primus *Leſzko* ſine prole deceſſit, inter Regnicolas Lechitarum multa diſturbia fuerunt ſuſcitata, pro eo, quod multi nobilium Dominium Regni Poloniæ volebant occupare. Nobilibus tandem & communitate conuenientibus extitit diffinitum arbitrio eligentium, vt quicunque in equo prior ad ſtatuam accurreret, ſiue ad metam, hic Rex ab omnibus haberetur. Vnus autem gubernacula ambiens regni, arte fabrili, campi latitudinem per quem curſus ſubiri debuit, ferreis exigonis caute ſuppleuit: vna tamen ſemita, per quam ſolus incederet, vacua dimiſſa. Duo tandem iuuenes agiles, ad ſtatuam ſe currere obligant, vt victus præcurſorem ſemper Regem nominaret. Cumque ad metam per campum curſui deputatum currerent, ſtatim exigonis eum occulte conſpargunt. Adueniente itaque die deputato, quo equeſtres deberent currere, ille doloſus ſemitam, quam non ſparſerat, attentat. Vnus vero iuuenum curſorum prius aculeis offenſorum calces equi ſui adeo ſic muniuerat, quod aculeis ferreis lædi minime potuiſſet. Alius vero non valens currere cum equeſtribus in plano, non ſine populi vehementi ridiculo, curſu rapitur per anfractus campi tranſuerſos; qui tandem metæ appropinquat, quem ſocius ſuus curſor prius pedeſter, iam vero equeſter præambulat; vnde & Rex ab omnibus nominatur. Hi autem quorum equi ab exigonis fuerant læſi, conſiderantes equum præcurrentis babata integra in calcibus habere, dolum eius cognouerunt, quem *Leſzkonem*, id eſt, doloſum appellauerunt, & tandem ſententia per ipſum data membratim diſcerpitur: & ille pedeſter deriſus per vulgum, currens per anfractus, loco ſui per Proceres Regni & vniuerſitatem populi in Regem aſſumitur, & Rex ab omnibus ſalutatur, *Leſzkoque* ſecundus, nomine *Leſzkonis* ſupplicio traditi ob omnibus nuncupatur.

Nota circa literam. *Stadium, dii,* eſt octaua pars milliaris, qua vtuntur Græci in metiendis viarum ſpatiis auctore *Hercule.* Qui dum eſſet fortiſſimus & nimii caloris, fertur vno anhelitu centum viginti quinque paſſus potuiſſe currere; & quia ibi finem currendi fecit, ſtadium a ſtando ideo nuncupatum eſt.

EPISTOLA XIII.

IOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis.

Qua approbatur Epiſtola antecedens, de mirabili Leſzkonis in Regem electione.

SI latet, ars prodeſt; confert deprehenſa pudorem.
Alter honoris onus fert ſæpius, alter honorem.

Sed ô Regem transfelicem! qui dum creatur, momento fit perpetuus, perpetuo momentaneus. O magnæ Vigilantiæ principem, cuius oculus ſomnium in principatu non vidit. Sed malim certe, vt ridiculo ſim ſerius, quam ſerio ridiculus. Non ſine cachinno quidem, hinnitu tamen equi *Darius* Regnum adquirit. *Stratonis* quoque, licet à multis deriſa, profuit ſubtilitas. Serui namque Tyrorum factioſe conſpirant, dominos cum liberis omnes occidunt, lares dominorum occupant, Regem inter ſe creare intendunt, eum ſcilicet, qui Solem orientem primus vidiſſet. Vnus ex ſeruis domino ſuo iam ſeni & filio ſuo paruulo pepercerat. A quo ſeruus informatus, cum omnes in vnum campum proceſſiſſent, cæteris orientem ſpectantibus, plus occidentem intuetur. Aliis ridiculum, nonnullis videri furor, Solis ortum in occidenti quærere. Vt autem primo dieſcere cœpit, hic primus fulgorem Solis in ſummo faſtigio ciuitatis oſtendit. Tunc intellectum eſt, quantum ſeruilibus dominorum ingenia præſtarent. Itaque dominum eius *Stratonem* Regem creant, poſt quem & filium, deinde ad nepotes eius regnum deuoluitur. Adeo ſub quodam ſimplicitatis palliolo elegit deliteſcere prudentia, cum ſemper ſit inimica virtuti oſtentatio.

COMMENTARIVS.

Leſzkonis electio, quod fuit mirabilis, confirmatur per duo ſimilia. Primum. Quia *Darius* fuit ridiculoſe ſcil. per equi hinnitum in Regem electus. Secundum. Quia *Strato* fuit in Regem fortunate electus: Seruum enim ſuum, qui ſibi & filio ſuo à morte pepercerat, qualiter Solem orientem prius omnium videret, edocuit. Sic etiam non eſt mirum, quod *Leſzko* ſecundus per curſum pedeſtrem in Regem eſt ſublimatus. Sapienter enim egit, quia artem ſuam & aſtutiam occultauit. Cuius ſocius in babatis equi integris aſtum ſuum publicauit. Quare *Leſzko* eius dignitate regia inſignitur, qua temporibus vitæ ſuæ & in filiis ſuis & nepotibus potitur: Socius vero eius eadem die, qua creatur in Regem, ignominioſe deiicitur, ac membratim diſcerpitur. Vbi tantæ felicitatis extitit, quod, dum creatus eſt in Regem, momento fit perpetuus, & perpetuo momentaneus. Ironice ergo magnæ vigilantiæ fuit, quia oculus ſuus ipſo regnante ſomnum non cognouit. Melius ergo *Leſzkoni* enenit ex ridiculo, quam illi ex ſerio. *Leſzko* enim deridetur, ſed tandem in Regem electus perpetuatur; hic vero in Regem eligitur, ſed cito turpiter deiicitur. Honorem *Leſzko* ſuſcipit, pro quo iſte aſtute laborauit: & merito; quia iſte aſtum ſuum prodidit, propter quod ei nocuit: *Leſzko* vero abdidit, id eſt, occultauit, ideo ſibi profuit. Aſtutia enim occulta prodeſt, cognita nocet, nec vnquam mala fides & fraus vtilis fuit.

Circa literam notandum. *Trogus Pompeius* ſcribit Lib. XVIII. hoc modo. *Cum ſerui Tyrorum dominos occiderent, domos & vxores eorum inuaſerunt, vnus ex ſeruis miſertus eſt domini ſui. Et cum illi ſerui vellent ex ſe illum Regem eſſe, qui primus Solem orientem vidiſſet, ille ſeruus ad dominum ſuum* Stratonem *detulit, qui eum informat, vt cum in campum proceſſiſſent, cæteris orientem ſpectantibus, ſolus occidentem intueretur. Et cum dies aduentare cœpit, fulgorem Solis in ſummo faſtigio ciuitatis oſtendit. Et quia non ſeruilis ingenii ratio viſa eſt, requirentibus autorem, de domino confitetur: & tunc intellectum eſt, quantum dominorum ingenia ſeruilibus præſtarent. Illi ergo ſerui,* Stratoni *ac filio ſuo conceſſa venia,* Stratonem *in Regem creauerunt; poſt quem ad filium eius, deinde ad nepotes regnum eſt translatum. Et quia celebre fuit facinus ſeruorum toti orbi; ideo* Alexander *magnus, vltor publicæ ſecuritatis, omnes qui prælio ſuperfuerunt, ſcilicet, quando eos expugnauit, ob memoriam veteris cædis crucibus affixit, eorum vrbe expugnata, genus tantum* Stratonis *inuiolatum ſeruauit, regnumque ſtirpi eius reſtituit.*

EPISTOLA XIV.

MATHAEI Epiſcopi Cracouienſis.

De Leſzkonis ſecundi dominio ac regimine, eiusque moribus in eodem dominio obſeruatis.

HVic vero tantum animoſitatis exercendæ fuit ſtadium, vt plerisque hoſtium robuſtiſſimis ſingulares indixerit conflictus; â quibus non ſolum vitam, ſed & regna & fortunas extorſit. Cui dum hoſtis deerat exiſtens, ſuos aut contra ſe, aut inuicem dimicaturos primus inuitabat. Tantaque illi fuit prodigalitas in omnes, vt ſibi mallet ex virtute naſci egeſtatem, quam ex tenacitate abundantiam; vt ſe prius egere pateretur, quam egenis denegare ſubſidia, vel bene merentibus non dependere ſtipendia. Nec defuit illi ſoror honeſtatis, amica prudentiæ, Sobrietas. Huius enim menſæ, huius conuiuii hæc habita eſt circumſpectio, vt nec vltra, quam natura iuſſit, nec citra, quam honeſtas imperauit, aut exigi liceret,

ceret, aut impendi. Solertior illi cura, plus animi placere dotibus, quam corporis. In quo illud inter cætera emicuit humilitatis inſigne: quotieſcunque namque regalibus eum inſigniri, regia, vt aſſolet, popoſciſſet dignitas, originariæ non immemor conditionis, in habitu ſordido prius oneſtram conſcendit, regalem ornatum ſcabello pedum ſuperponens. Subinde regiis decuſatus inſignibus, ſcabello inſedit, illis extremæ paupertatis panniculis in ſupremo oneſtræ ſuggeſtu reuerentiſſime collocatis.

COMMENTARIVS.

Leſzko iſte ſecundus, quanquam ex ſtirpe humili proceſſiſſet, magis tamen virtutum titulo clareſcebat. Quadruplici autem virtute præcipua in litera recommendatur. Primo in fortitudine. Fortis enim adeo extitit, quod multos hoſtes ſuos licet fortiſſimos ſuperauit, à quibus regna & bona temporalia recepit; & dum hoſtibus caruit, cum ſuis regnicolis actus militares exercuit. Secundo commendatur de liberalitate. Maluit enim deficere ex liberalitate, imo verius prodigalitate, quam abundare ex auaritia ſeu cupiditate. Præelegit enim per ſe pati defectum, quam mendicantibus non exhibere profectus, & ſeruis non perſoluere ſalaria & ipſorum quæſtus. Tertio recommendatur de ſobrietate. Sobrius enim fuit, quoniam in ſua menſa vel conuiuiis nec plus nec minus patuit, quam honeſtas exigit; ſic quod ſemper ſibi cura & ſollicitudo fuit, vt plus virtutibus animi claruiſſet, quam virtus corporis ſplenduiſſet. Quarto recommendatur de humilitate, præ cæteris enim virtutibus humilitatis virtute erat inſignitus: Nam quando in Regia Maieſtate debuit reſidere, prius indutus veſtibus vilibus oneſtram conſcendit. Deinde induebatur veſtimentis regalibus, iuxta ſe tantum veſtibus vilibus ſuſpenſis & collocatis in memoriam ſtatus prioris, in ſignum vero humilitatis.

EPISTOLA XV.

JOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis.

In qua referuntur plura laudabilia de Leſzkone ſecundo.

ET hoc ſane perdocuit Regem plus humilitate decorum, quam purpura conſpicuum, imo nec hominem cenſeri, nedum principem, quem ab aliis non ſecernit humilitas. Vnde Græcis diu fuit ſolenne, vt qua hora ſufficiebatur imperator, in exciſo locaretur mauſoleo, priusquam in imperiali throno aſſediſſet. Cuidam etiam Regum inter Epulas aſtans, crebro ſuggerebat paruulus dicens: *ſcire tu moras*, quod interpretaretur: *Domine tu morieris*, quaſi vtrique diceretur: Principem te elegerunt, noli extolli, ſed eſto quaſi vnus ex ipſis. Memento, quia cinis es, & in cinerem reuerteris. Sic te ſtare putes, ſi ſtans cecidiſſe vereris. Sic re virtutes, ſi res virtute mereris.

COMMENTARIVS.

Humilitas Regi permaxime eſt neceſſaria. Plus enim humilitas Regem decorat, quam purpura clarificat. Imo nedum princeps, ſed nec homo iuſte appellatur, qui non humilitate decoratur. Ideo Græci, quando Regem creabant, ipſum ad humilitatem inducendo primum in ſepulchro collocabant. Apud eosdem Græcos conſuetudo erat, quod Rege in conuiuio reſidente, puer clamabat: *Rex tu morieris*, per quæ verba ipſum ad memoriam mortis inducebat, & ad humilitatem habendam excitabat. Mortis enim memoria facit hominem ſe contemnere & humilem ſemper eſſe.

circa literam notandum. Princeps ſuperbus nomine Principis cenſeri non meretur. Etenim patet de *Nebuchodonoſor*, qui dum eleuatus in ſuperbiam fuit, corruit, ſenſum perdidit, & tanquam brutum cum feris vixit: humiliatus tamen poſtmodum in Regnum reſtitutus fuit. Eatenus Reges & Principes, qui debent eſſe præ cæteris clari, debent ſuperbiam maxime deuitare, quæ eſt mater omnis obſcuritatis & humilitatem proſequi, quæ eſt origo omnium virtutum. Vnde *Franciſcus* lib. I. cap. 4. *Fundamentum veræ*, inquit, *virtutis eſt humilitas, nec tanta claritas vlla eſt, quam elatio non obſcureſcat: Ille qui clariſſimus creatus eſt, ſeque ipſum efferens, non obſcurus tantum, ſed princeps fieri meruit tenebrarum. Mutatus eſt enim ex angelo in diabolum; quod ſi illi accidit, quid alii de ſe ſperent?*

Item notandum iuxta *Tullium* lib. I. de officiis & *Boëtium* de Conſol. Largitas facit Reges famoſos & claros, ideo refert *Polycratus* lib. 4. cap. 14. quod *Titus Veſpaſiani* filius, ratione liberalitatis factus fuit amabilis atque ſui Patris auaritiam tanta liberalitate curauit, vt tota eius complacentia in largiendo foret, quod vltra poſſe dona committebat. Qui dum redargueretur, dicebat: *Nemo a facie Principis debet recedere triſtis.* Vnde cum quodam die nihil contuliſſet, ait: *O amici mei, totam hanc diem perdidi.*

EPISTOLA XVI.

MATHAEI, Epiſcopi Cracouienſis.

De tertii Leſzkonis Regimine.

A.C. 810.

HVius item filius non tam patris imperio, quam paternis multa adiecit virtutibus. Qui *Iulium Cæſarem tribus* fudit præliis, qui *Craſſum* apud Parthos cum omnibus copiis deleuit: cuius ori aurum infundens, *Aurum*, inquit, *ſitiſti, Aurum bibe.* Nam & Getis & Parthis ac Transparthanis regionibus imperauit. Huic tandem *Iulius* iure affinitatis gaudet fœderari; ſororem nomine *Iuliam* eius matrimonio ſociat, eique iure dotis a fratre BAVA-

BAVARIA, donationis vero propter nuptias à viro Sambienſis condonata eſt Prouincia. Hæc geminas fundauit vrbes, quarum vnam à nomine fratris *Iulius*, quæ nunc *Labuſz*, aliam a proprio vocabulo *Iulin* iuſſit appellari, quæ nunc *Lublin* nuncupatur. Quoniam etiam *Iulius* hoc ex pacto Romanorum Senatus in ſe conflauerat inuidiam, qui quaſi hoſtis, non quaſi ciuis, Romani propagationem artauit imperii, hoſtium illectus amplexibus; & quos magis decuiſſet ſeruire, docuiſſet imperare: ea quæ nomine dotis dederat, a ſorore nititur extorquere. Qua ex cauſa ſoror eius paſſa eſt repudium, paruulo filio, cui nomen *Pompilius* apud virum relicto. Pellex autem eius, quæ præſentem etiam æmulata fuit Reginam, loco Reginæ ſuccedit. Hæc odio æmulæ ab amoris auſpicio, quo Regem deuinxerat, prædictarum Vrbium nomina transmutauit. Ex hac & aliis thoris minus legitimis, viginti filios perhibetur *Leſzko* ſuſcepiſſe, quibus totidem principatus aſſignauit, quibusdam ducatus, aliis Comitias ſeu Marchias, nonnullis regna diſtribuens. *Pompilium* vero iure primogenituræ Regem omnium ſtatuit: cuius nutu, non Slauiæ duntaxat monarchia, ſed etiam finitimorum gubernata ſunt imperia. In cuius deuotiſſimis obſequiis fratrum turba pio viſa eſt contendiſſe certamine, quem tanta reuerentia, tanta coluere dulcedine, vt etiam paruulum eius filium paterni nominis *Pompilium* ſuffecerunt: nulla prorſus detractione, nullo liuoris zelo diſtorti.

COMMENTARIVS.

Leſzko ſecundus eſt mortuus clarens inſignibus virtutibus, vnico filio *Leſzkone* nuncupato, derelicto. Cuius ſiquidem *Leſzkonis Iulius Cæſar* Romanorum, Regna Slauorum ſuo ſubiicere contendens imperio, etiam fines Lechitarum inuaſit. Cui præfatus *Leſzko* cum ſuis Lechitis reſiſtens pro viribus fortiſſimis ter cum ipſo conflictum habuit, quibus ipſum ſuperauit & maximam gentem ipſius proſtrauit. Et de iſto refert *Valerius* libro de vita Cæſaris. Hic etiam *Leſzko* quendam Tyrannum *Craſſum* Regem Pruthorum in Pruſſia prælio commiſſo deuicit, omnibus ipſum bonis expilauit, aurumque liquatum in os eius infundi fecit, dicens: *Aurum ſitiſti, aurum bibe.* Hic inſuper *Leſzko*, GETIS, id eſt, PRVTHENIS & PARTHIS, id eſt, RVTHENIS & aliis Regionibus, vsque ad orientem poſt Ruthenos imperauit. Videns igitur Cæſar *Iulius Leſzkonis* potentiam, fœderauit ſecum amicitiam, ſororem enim ſuam *Iuliam* in Slauiæ partibus exiſtens, tradidit ſibi in vxorem, terramque Bauariæ loco dotis ſibi aſſignauit. *Leſzko* vero *Iuliæ* pro donatione, loco deuirginationis terram Sambienſem ſibi tradidit. Hæc *Iulia* duas ciuitates fortiſſimas de voluntate ſui mariti conſtruxerat, quarum nomen vni fratris *Iulius*, quæ nunc *Lubuſz* in Saxonia, alii vero *Iulin*, quod nunc *Lublin* dicitur, impoſuit. Hæc *Iulia* quando filium cum viro ſuo *Leſzkone* genuiſſet, & fratri ſuo *Cæſari* nunciaſſet, *Iulius Cæſar* cum adhuc in Slauiæ partibus moram faceret, de ortu nepotis lætus effectus, *Pompilius* nomen ſibi impoſuit. Cum autem *Iulius* de Slauia cum Lechitarum gente ipſum concomitante Romam rediiſſet, & Lechitæ ipſo ſic conducto, ad propria reueniſſent, Romani *Iulio* multum moleſti extiterunt, pro eo, quod Bauariam imperio ſubiectam Romano, ditioni Lechitarum ſubdidiſſet. Ipſe timore ductus donationem de Bauaria per ipſum factam reuocat, propter quod *Iulia* ſoror ſua à *Leſzkone* Rege Lechitarum repudium fuit paſſa, *Pompilio* filio paruulo apud *Leſzkonem* derelicto. *Leſzko* igitur vxore ſua legitima repudiata, de aliis vxoribus ſeu concubinis viginti filios genuit, quibus Terras maritimas, Ducatus & Prouincias aſſignauit; quorum nomina ſunt iſta. *Boleslaus, Cazimirus, Wladislaus, Wratislaus, Oddo, Baruinus, Przybyslaus, Przemislaus, Iaxa, Siemianus, Semouitus, Semomislaus, Bogdalus, Spiczignieuus, Spiczimirus, Zbigneus, Sobeslaus, Wiſſimirus, Czeſemirus* & *Vislaus.* Ex his aliqui caſtra & ciuitates, quas fundauerunt, ſuis nominibus intitulauerunt. Quibus pater iuxta mare ſeptentrionale, vsque ad Veſtphaliam, Saxoniam, Bauariam, Duringiam, ſingulis ſingulos principatus aſſignauit. *Pompilium* vero primogenitum in Regem omnium conſtituit, atque coronari iuſſit. Terræ autem prædictorum principum fuerunt iſtæ. *Boleslai* Pomeraniæ inferior, *Cazimiri* Caſſubia, *Wladislai* pars Vngariæ, quæ inter fluuios Ciſſam, Dacubium & Maclianam conſiſtit. *Iaxæ* Serbia, *Wratislai* Rama, *Przybyslai*, *Oddonis* Ditvvonia, *Przemislai* Zgorzelicia, quæ nunc Teutonice Brandenburg appellatur, & cæteri cæteras terras & diſtrictus in Slauia & Carinthia, quæ circa fluuios Orbeam, Odram, Bilanam doloſam, Vtram, Brzecznicam, Varnam, Haluiam, Sprovvnam, Hylam, Drzevvnam & circa alios dominio perpetuo poſſederunt; quorum duo *Vislaus* caſtrum dictum *Miedzyboze*, & *Sobeslaus* aliud Caſtrum, *Dalen* dictum, quod *Dalemburg* Teutonice appellatur, *Czeſemirus* autem partem *Ditwoniæ*, quæ nunc *Olſacia* dicitur, & *Viſimirus* Caſtrum *Valen* dictum in ripa maris ſeptentrionalis, vbi nunc ciuitas nomine ſuo *Wiſſimiria* ſita eſt, fundauit. Fuerunt etiam Caſtra principaliora principum prædictorum verſus occidentem & mare ſeptentrionale vt *Brzemia* dictum, inde, quia pondus inimicorum, vt puta Veſtphalorum,

lorum & Frizonum & aliarum nationum sufferebat, sæpius ipsos inuadendo, eisque resistendo. Item Castrum *Lyma*, quod nunc *Limburg* appellatur: dicitur namque *Lyma*, quia petra latissima in medio camporum erupit. Vnde sicut Slaui splendorem Lunæ in nocte lucentis Lunam appellant; sic Castrum prædictum in camporum planicie splendens, *Lunam* appellant. Fuit etiam ibi ciuitas maxima, quæ *Baruik* vocatur; consuetudinis enim Slauorum, ciuitates vicos appellare. Vicus enim in Slauonico proprie dicitur ciuitas in qua forum exercetur. Nunc aliquando dicunt, transeamus ad ciuitatem, sed Vandalus ad *Wick*: & sic *Bawik* à fluuio, qui ibi fluit à vico, sic & *Szleguik* a *Sledz*, qui in Slauonico halec dicitur. Item castrum *Pierszyn*, quod Castrum quidem Imperator sub rege Slauorum per fraudem accepit, & cuidam nobili *Micloni* nuncupato de *Dolewo*, aliis de *Dalemburg*, fertur donasse, & ipsum in comitem Seruiensinensem creasse. Quod castrum postea idem Imperator fraudulenter à filiis *Miclonis* accepit. Iste enim *Miclo* castrum quoddam in palude circa villam *Lubow* prope *Wismariam* ædificauit. Quod castrum Slaui olim *Lubeck* nomine villæ, theutonice vero ab ipso *Miclone Mickelburg* nominabant. Vnde ad præsens Princeps illius loci Miclonensis appellatur; Latine vero à camporum magnitudine Magnum Pole nuncupatur. Item castrum *Gilow*, item *Rostock* à desolatione aquarum, item castrum *Verla*, item *Szwanow*, item *Ostrow*, item *Trzebieszow*, *Wologost*, *Czasni*, *Wolyniecz* & castra circa mare septentrionale sita fuisse scribuntur, quæ Poloni possederunt. Alia vero Castra Duces Saxoniæ, Marchiones Brandeburgenses, Duces Stetinenses possident; quibusdam tamen ex ipsis nouis nominibus, antiquis mutatis, quædam vero iuxta priorem impositionem nominantur.

Item notandum. Ex chronicis Romanorum elicitur, quod tempore huius *Leszkonis* CHRISTVS de virgine Maria in Bethleem est natus. *Iulio* enim mortuo, *Octauianus* nepos suus sibi successit, sub quo Christus natus est. Imperante autem *Nerone* Romanorum principe, qui sanctum Petrum & Paulum Apostolos occidit, *Leszko* felicissimus Regum Lechitarum in senectute carnis exsoluit debitum.

EPISTOLA XVII.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua Prouerbium commune ad concordiam viginti fratrum. Post obitum Leszkonis, Pompilium, nemine contradicente, in Regem præfecerunt.

A. C. 815. *RAra auis in terris fratrum concordia Phœnix.*

Rarior, vt socia nauiget aula rate.

Ex lacu enim vaporans inuidiæ horrendum tempestatis naufragium, Regni socios inuoluit. Sed beata plusquam fraterna societas, apud quam plus pietatis valet religio, quam ambitus principandi persuadent. Cuius felicitatis gloria super omnes emicuit proles *Crocinii*. Hic siquidem *Crocinius*, cum Rex esset Arabum, septingentos filios, dictu pene incredibile, ex pellicibus susceperat. Quorum fiducia ex sanguinibus finitimorum magnum nomen comparauit, imo inuictissimos Regum insigni felicitate perdomuit. Quorum vtinam successibus nostri consentient Pompiliadæ.

COMMENTARIVS.

Peractis deuoti *Leszkonis* Tertii funeralibus, inter viginti ipsius filios tanta fuit concordia, vt filium eius *Pompilium* fratrem suum sine contradictione, ac quauis inuidia in Regem præfecerunt. Cum tamen concordia fratrum est auis rara in terris, Phœnice rarior, domus vero Regia concors & amica, nauigans in rate est rarissima, ideo quia propter inuidiam mutuam socii Regni non possunt esse amici: quilibet enim vult principari & nollet substerni: vbi igitur societas fraterna beata, imo plus quam beata censeri videtur & meretur. Hoc autem inter fratres habetur, cum plus reuerentia pietatis, quam desiderium dominandi intenditur, quod fuit in fratribus, filiis *Leszkonis* viginti quatuor.

Notandum. Phœnix est auis Arabiæ, de qua dicit *Amb.* in Examerion: Phœnix quoque auis in locis Arabiæ perhibetur degere, atque ea vsque ad annos quingentos longæue procedit, quæ cum sibi finem vitæ adesse aduertit, facit sibi thecam de thure & myrrha atque ex humore carnis vermis exurgit paulatim atque adolescit, ac processu statuti temporis induit alarum remigia, atque in prioris auis speciem formamque reparatur.

EPISTOLA XVIII.

MATHAEI Episcopi Cracouiensis.

De Principatu nepotis Leszkonis.

ELoquar an sileam? pudor est aperire pudorem;

Postulat in facie menda colore tegi.

Nam quali dignum putas memoria ignobile generis dehonestamentum, enorme pudoris prodigium? Ille siquidem meritorum regratiator beneficus, ille, inquam, Regum minor *Pompilius*, eximius cuiusdam Veneficæ debriatus illecebris, odiis gratiam, amicitias insidiis, cruore pietatem, fidem perfidia, tyrannide obsequia recompensans.

Cui mulierum procacissima hosce sæpe supplantabat verborum flosculos: “Non est tranquillitati plurimum confidendum, quia intensior Solis serenitas in nimbos sæpius deferuescit repentinos, nec minus te tibi aggratulari conuenit, quasi iam portum securitatis teneas, qui nec dum fluctuum accessiones attigeris. Non vides prominentes vndique scopulos tuis comminari periculis? Beatum quidem te Regni facit sublimitas, securum pollicetur tui sanguinis murus inexpugnabilis. Dura loquor, sed vera tamen. Nec beatum dico, nec securum. Nulla est beatitudo, quæ suis languet viribus: nulla securitas, quæ suarum partium laborat fractione. Porro quot patruos habes, tot huius Regni minuta, tot quietis insidias. Dicunt enim decoratissimas orationes, volunt autem gloriam: nam sub rosa spinæ pungitiuum, sub graminis vernantia coluber delitescit. Patronos se asserunt non Patruos, non Patronos tantum, sed & Patres. Sentisne hæc, atque animo illabuntur tuo? Putas illos nuda nuncupatione delectari. Patruelitas certe nepotibus, Pupillis Patronatus, Filiationi paternitas poscit imperare: Hoc illorum imperium. Non vocali superficie signant, sed rerum priuilegiis ostendunt, nec vt illis imperares, te Regem creauerunt, sed vt interim quasi pendente imperio, quiuis illorum opportunitatem imperandi nanciscatur. Sæpe namque pro tempore qualescunque inserunt stipites, vt surculus inseratur vtilior. Nec vero Regis te dignantur nomine, sed aut ludum te dicunt fortunæ, aut sui cuiusdam figmenti creaturam. Adde, quam crebro auitas tibi exprobrant virtutes, vt hostibus expositum certius extinguant, non vt virtutibus exerceant; postremo te puerum esse nec quicquam nisi ludere oportere. Illi quidem quibusdam nugis velut seniorum te occupant consiliis; non vt prudentiorem reddant consulendo, sed vt occasiones contra te aucupentur cauillando, aut vt saltem tuæ vota iuuentutis retardent. Senes prorsus ridiculi, qui cum ipsi iuuenescant, adolescentes tamen quærunt decrepitos. Elige igitur seruus malis esse, an liber? tuus velis esse an alienus? semel beatus an semper miser? Scindi certe conuenit venam sanguinis prouidentiore sanitatis consilio. Non enim libera est vitis propagatio, nisi etiam rescindantur veri palmites, nisi falce omnino propagines amputentur.“ His & similibus ille persuasus, eadem iubente magistra se in lectum languoris ficte coniicit, amicos quasi consolandi gratia, seu consulendi necessitate iubet acciri; quibus & causam & diem sui obitus, quasi diuinitus relatum secretius insinuat, singulis quasi singulare secretum instillans: “De regni successore constituere vos conuenit, me mea fata vocant, cui satis fuerit remedii; vt sicut vestro regnauit munere, sic vestro videar immortalis beneficio. Mori namque omnino mihi non videar, si vestra erga me viderim studia, si meas vobiscum concelebrauerim exequias. Nam quid ab eo sperauerim, qui, quod mortuo debet, viuenti negauerit?“ Audires hinc veras, hinc fictas lamentationum voces, hinc suspiria, inde singultus, hinc planctus lugubres, inde horribiles vlulatus; hinc tunsio pectorum, inde palmarum sonat complosio, hinc torrentes manant riui lachrymarum, inde vix semitinctæ madent palpebræ; lacerant crinem virgines, matronæ vultum, habitum annosæ; auget omnium lamenta reginæ simulatricis eiulatus, quæ nunc virum, nunc singulos procerum luctuose amplexa, nescio qua dulci amaritudine, an amara dixerim dulcedine demulcet, vt iam non simulatis, sed lachrymosissimis omnes concutiantur singultibus; adeo vt ad lamentabiles illius modulationes fama sit imagines æreas fuisse lamentatas, & ad lacrymas eius statuas lacrymis manasse. Post funebres itaque superstitiones, quas etiam hodie in funeribus exercet gentilitas, lautissimis epularum excipiuntur delitiis, quos mero aliquantisper à mœrore solutos, Rex vt sese viserent postulat, & vicaria populorum adhortatione coram ipso blande consolentur; ex iucunda ipsorum confessione sui languoris nasci remedium, suæque vitæ extrema gaudio potius finiri, quam luctu occupari. “Quid, ait, ô Regina, quid mœstis mades fletibus? quid mœrore consumeris? viduitatem times? His certe viis ianuam viduitatis non es ingressura, imo in tot mei sanguinis superstitibus me semper puta superstitem; nunc patruorum præcipuos, amicissimorum intimos exhortatos esse velim, quorum velut siderum radiis recreor obtutibus, vt apud ipsos in te nostri viuat recordatio; vtpote, quoniam nostræ salutis reliquum, nostræ animæ nouerint esse dimidium.“ Iurant illi, se viuos prius velle sepeliri, quam eius inficiari beneficia. “Surrigatur, inquit Rex, poculum, surrigar & ego, vt omnes consalueri iubeam, vt valedictiuo inuicem fœderemur osculo, vt ex hoc diuo nectare me præsorbitante singuli delibent.“ Erat autem aureum poculum Reginæ ingenio artificiosissime elaboratum, in quo quantumlibet exiguus liquor ad summum inundabat, & cum vix esset crater semidimidius, liquore sursum velut vaporaliter suspenso plenus videbatur. Idem oris seu narium spiritu af-

 flatus

flatus leuiore descendebat, sicut in bullientibus ollis ignea virtute contingit, donec certo fundo, certa quantitate consedisset. Eadem virtus Calciapario dicitur inesse. Huic tam insigni potus lethiferi eiusdem arte Pincernæ conditus infunditur, quem qui post Regem bibiturus erat, ori eius Regi applicari iubetur, ne quid sinistre possit, quasi Regem prægustante epotari. Credebatur namque non solum anhelitu decrescere, quicquid arte exundauerat. Quicquid vero potionis veræ ac pestiferæ fuit insusum, Rege exosculato, epotare iussus est, qui Regi poculum applicuerat. Sic elusos, sic intoxicatos secedere rogat, ex amica eorum collocutione insperatam asserens sibi quietem somni surrepere. Ebrii creduntur viri, quos veneni virus aut titubare cogit, aut humi prosternit; quorum vitam citra eiusdem noctis canticinium dolore extorsit. Quorum funeribus etiam sepulturam ille Tyrannorum atrocissimus denegat; probans cœlesti extinctos vltione, qui nepotem, qui Regem ex hesternis exequiis sepelire intenderint, eamque sub prætextu religionis impietatem statuerint, planctu seu fletu repentino, maleficorum interitu, desperata salutis gratia, multisque aliis argumentis detectam. At vero his occidentibus Patriæ sideribus omne decus occidit, & omnis Polonorum gloria in favillam collapsa extabuit. Illud namque illud mundi opprobrium, illa virtutum pestis, ille omnium spurcissimus illi scorti impudentissime gremio infusus luxu & ignauia totus dissoluitur. Nihil omnino beatius æstimat, quam voluptatibus effluere. Eratque illi hæc sententia celeberrima: Vngamur vnguentis optimis, repleamur vino, carpamus florem ne marcescat. Hic primus in fuga, postremus in prælio semper fuit, in periculis timidissimus sicubi metus fuisset afflatus: in virtutum vero acies hostis audacissimus, quas nunquam oppugnare destitit. In omnibus flagitiorum armis exercitatissimus, nullos prorsus haud expertus conatus, quos virtuti nosset contrarios, choros celebrius fœmineos, quam cætus coluit viriles. Igitur ob huiusce meritorum insignia, peste inaudita elanguit. Ex cadauerum namque corruptela, quæ inhumata iusserat abiici, mures insolitæ quantitatis nati sunt, qui eum trans stagna, trans paludes, trans flumina, trans etiam igneos rogos tam diu insectarunt, donec cum vxore ac duobus filiis turri eminentissime inclusos morsibus absumsere.

COMMENTARIVS.

Leszkone Tertio mortuo, filius eius primogenitus senior *Pompilius* successit. Quem *Pompilium* fratres sui viginti superius nominati promtissimis fuerunt prosecuti obsequiis, quod amore suo fraterno sauciati, cognoscentes ipsum languescere, festino cursu ad eundem visitandum *Kruszwiciam* concurrerunt, vbi ipsum mortuum inuenientes, filium eius *Pompilium*, nepotem autem ipsorum in Regem extulerunt. Quo in Regem coronato aliquandiu cum eo commorantes, omagia sibi præstiterunt, ac ad propria deinceps redierunt. Qui *Pompilius* iunior flagitiosissimus fuit. Plus enim choreas virginum, quam bella attentauit, & impudentissimo luxuriæ fluxu & ignauia dissolutus, primus in fuga, postremus in bello extitit. In omnibus flagitiosis conatibus exercitatissimus, tyrannide suorum fidelissima patruorum obsequia repensat. Ad suggestionem enim suæ vxoris impudicæ patruis suis, odio gratiam, insidiis amicitiam, crudelitate pietatem immaniter demonstrauit, qui se languidum & morti appropinquantem simulans, patruos conuocat, quos affatibus mellifluis simulatæ ægritudinis quiescendo demulcens, seque viuere non posse pronuncians, vt de Rege, qui sibi succederet, pertractarent, hortatur atque deposcit; quos postremo in potu valedictionis eis per suam vxorem propinato crudelissime mortificat. Quorum corpora Tyrannus potius quam Rex inhumata veluti diuinitus percussa iussit permanere, inquiens: quod hi herum, hi nepotem, hi regem hesternis exequiis sepelire viuum intenderunt. Iste *Pompilius* pessimus cognominabatur *Koszysko*, ex eo, quia paucos pilos & longos in capite habebat. *Koszysko* enim scopa dicitur. Vnde nec scelus ita nefandum in patruos commissum permansit inultum. Putredine enim cadauerum suorum patruorum per ipsum intoxicatorum, quos inhumatos permanere iusserat, mures inconsuetæ magnitudinis procreati, præfatum *Pompilium* inuaserunt, ita quod nec ferro nec fustibus, nec aqua, nec igne, nec aliqua celsitudine aut clausura poterant prohiberi, quando ipsum inuadebant, mordebant insequentes. Qui tandem ad quandam turrim altissimam in Castro *Kruszwiciensi* sitam fugiens, cum vxore sua ac duobus filiis per dictos mures comestus & diem vitæ viliter clausit extremum.

Circa literam notandum. Principes debent sibi cauere à fœtore libidinis & luxuriæ, & onere gulæ & intemperantiæ. Dicit enim Scriptura; *Rex non habeat plures vxores, quæ alliciant animum eius.* In quo prohibetur libido luxuriæ & gulæ, quæ ei est annexa. Princeps enim debet esse Deo acceptus & gratus, in se honestus & ordinatus, suis amabilis & venerandus, hostibus terrificus

ficus & horrendus, quæ omnia libido aufert. Amor enim mulierum eneruauit potentiam *Samsonis*, infatuauit sapientiam *Salomonis*, fœdauit sanctimoniam *Dauid* Regis. Nullum enim imperium durabile, nullus Principatus stabilis, quando regnat in Principe libido luxuriæ. Vnde imperium Romanum exhaustum ac diuisum est *Nerone* imperante, cuius gula omnia deuorauit, maculauit libido, exhausit auaritia, fœdauit ignauia, luxuria cum superbia exinaniuit, vt refert *Polycratus*, libro quinto, capite 11. Nec mirum. Quando enim Princeps in libidinibus relaxatur, subditi licentius præcipitantur. Vnde *Gregorius* S. Moralium super 10. Vol. Iob, primo bibentibus vinum in domo fratris primogeniti &c. *Cum*, inquit, *amores voluptati deseruiunt, moribus lasciuiæ fræna laxantur.* Vnde *Herodianus* concionans coram Augusto & loquens de Antonio, sic narrat *Egesippus* lib. I. *Ille non victus est viribus tuis, sed magis victus est moribus suis. Vicit eum Cleopatra vxor, vicit eum Ægyptius amor, luxuria victus est; quia maluit vinci cum* Cleopatra, *quam sine ea vincere; vicit eum mulier infestior suis aduersariis.* Et de ista luxuria ac de nocumentis suis loquitur *Valerius* dicens: *Vollusiensium erat vrbs opulenta, moribus & legibus ordinata: postquam vero in luxuriam prolapsa est, in profundum turpitudinum decidit, vt seruorum insolentissimæ dominationi subiaceret.*

EPISTOLA XIX.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

Per quam confirmat in simili, & merito, quod mors inaudita accidit Pompilio, ex suo scelere nefario.

SIc Abdelitæ propter ranarum multitudinem patriam liquere: sic Philistini propter extalium corrosionem cum hamis & muneribus aureis arcam filiis Israël remiserunt. Huic ergo pro singulari flagitio singulare inflictum est flagitium. Vnde beatus semper esse voluit, semel factum est, vt semper esset miser. Hoc enim fœminea peractum est prudentia; hic fructus viros sequitur vxorios; hæc messis creberrime innascitur crebris mulierum contuberniis, quod in libro legit experientiæ, vir muliere corruptior *Sardanapalus*. Hunc namque *Arbactus* præfectus eius, cum inter scortorum greges muliebri habitu & lasciuo, aut pensa virginibus vidisset dispensantem; *Indignum* est, inquit, *viros ei parere, qui se fœminam esse malit, quam virum.* Ergo à suis ei bellum infertur, qui victus extructa pira, & se & diuitias suas in incendium mittit, hoc solum imitatus virum. *Arbactus* vero imperio potitur laude potius quam vituperio dignior, qui non principandi appetiit potestatem, sed miserabilem patriæ ruinam miserantibus humeris potius suffulsit.

COMMENTARIVS.

Abdelitæ propter multitudinem ranarum patriam dimiserunt, & Philistini propter corrosionem extalium arcam filiis Israël receptam cum hamis & muneribus aureis remiserunt. Sic merito *Pompilius*, quia Patruos suos toxico morti tradidit, & eos insepultos turpiter proiici fecit, vili morte & inaudita a muribus de patruorum corporibus generatis interiit. Et quemadmodum *Sardanapalus* mulierum contuberniis ac illecebris deditus, per incendium suum obiit, vt refert Venerabilis *Ægidius* lib. I. parte 2. cap. 16. sic & *Pompilius*, qui erat multis suæ veneficæ concupiscentiis illectus, merito turpiter occubuit, quoniam iuxta demeritum pro singulari peccato singulare Deus infligit supplicium; iuxta illud Deut. 25. Pro mensura peccati erit plagarum modus. Et Apocalyps. 18. Quantum abundauit in deliciis, tantum date ei tormentum & luctum.

VINCENTII KADŁVBEK DE GESTIS POLONORVM

LIBER II.

QVi quidem liber, in quo scilicet nouorum Regum ac Principum Regni Poloniæ noua nunciatur successio, diuiditur in duas partes: scilicet in Prologum, & Executionem. Executio incipit ibi: RADICE ITAQVE POMPILII: Prologus diuiditur in duos epistolas Procemiales.

EPISTOLA I. PROOEMIALIS

MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

In qua modum procedendi, & cur similes historias interserat, proponit.

SEd sinuosis longius euagari non conuenit anfractibus, vt propositi & suscepti cursus itineris debito carpantur compendio. Nemo tamen id nostræ imputauerit tentationi, quod quædam ex aliorum historiis principali inseruntur seriei, quæ ex industria iubentur non præteriri: tum quia similia gaudent similibus, tum quia identitas mater est societatis; vt etiam non omnino desit, in quo sese Lector exerceat. Nam quis vuas? quis ficus

A.C. 842.

815.

ficus ſemitæ altrinſecus appenſas, imo in ſua ſponte palato ſe ingerentes prorſus intactas prætereat? Addecet ergo talium hilareſcere guſtu, non opere ſarcinari. Libet autem, vt ex integro tui vaſculo promtuarii animæ ſitienti aliud iucundius proponatur.

COMMENTARIVS.

Se & *Ioannem* Archiepiſcopum excuſat, de inſertione ſimilium hiſtoriarum principalibus accommodatarum; imo aſſerit, quod propter ipſorum abundantiam eas hic compelluntur neceſſario ponere, vt lector in hoc opere habeat ſe in aliquo exercitare, & per ſimilia geſta ſimilia cognoſcere, ac in ipſis plus delectari quam grauari.

EPISTOLA II. PROOEMIALIS

IOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis.

In qua Mathæum, quod ipſum in hiſtoriarum poſitione non ſpreuit, gratiarum actionibus proſequitur.

IMo pronus regratiandi proſternor obſequio, quod meæ tenuitatis aceſam non faſtidis acredinem. Et mihi quidem non eſſet pigrum, quod poſteris foret neceſſarium, niſi detractans æmulato meo quoddam ori obiiceret ſilentii repagulum. Dicunt enim, haud facile deprehenditur mentiens in his, quæ nemo nouit; nec facile falſitatem vitare poteſt, qui de ignotis multa præſumit. Procul vero procul abſiſtat a viro fallaci aſſertio, ne modicum fermenti totam maſſam corrumpat. Quippe verus homo falſus fieri per falſa meretur. Sic homo fit pictus, non homo, ſic fit homo.

COMMENTARIVS.

Mathæo & *Ioanni* geſta regni Poloniæ conſcribentibus nonnulli detrahebant æmuli dicentes: Non facile inuenitur mentiens, quæ quis non nouit, nec facile falſitatem vitat, qui de ignotis metam præſumit. Iſti tamen viri excellentiſſimi, quia hæc, quæ ſcripſerunt in veris ſcriptis, licet forte non ita promte ordinate & diſerte redactis inueniunt: ideo ipſi nullam falſitatem veritati miſcuerunt. Quare ipſis iniurioſe inferebantur inuidiæ, detractiones, ac caninæ mordicationes. Hæc autem talia, vt præſumitur, faciebant, qui honorem Regni & incrementum non diligebant.

EPISTOLA III.

MATHAEI Epiſcopi Cracouienſis.

In qua noua ſucceſſio Regum ac Principum Regni Poloniæ deſcribitur.

A.C. 842.

RAdice itaque *Pompilii* ſtirpitus exciſa, noua Principum initiatur ſucceſſio. Quorum celſitudo tanto porrectior, tanto creuit ſublimior quanto ſtipes dignoſcitur fuiſſe depreſſior. Humillimi namque agricolæ filius *Semouit* nomine ſtrenuitatem induit, adoleſcit induſtria, virtutibus parentatur. Qui ſuis, non ſuorum ſuffultus meritis, primus magiſter creatur militiæ, tandem Regia fungitur Maieſtate, quod de ipſo pene ab ipſius infantiæ crepundiis aſſerunt præſagium. Fuit enim quidam pauperculus incola Kruſzvvicienſis, cui nomen *Piaſt*, & coniugi nomen *Rzepica*, ambo natura infimi, rebus exigui, exiſtimatione nulli, ſed purioris vitæ ſtudio ſublimes, æſtuque miſericordiæ adeo feruentiſſimi, vt eorum ſubſtantiola in ſe plerumque hoſpitalitatis nonnunquam ageretur impendio. Quis non miretur? quis non ſtupeat? vel augmento quid minui, vel diminutione augeri? Idem enim eſt, vel candore nigreſcere, vel nigredine candidari. Rem tam exilem, rem pene nullam larga creſcere fecit dapſilitas. A ianua namque *Pompilii* pulſi duo puſilli hoſpites, horum ſubingredi non dedignantur tuguria, quos domeſtici affectuoſe amplexos diſcumbere iubent, a quibus extremæ venia paupertatis poſtulata, obſoniolum braxati modicillum liquoris apponunt: orant, ne quid, ne quantum, ne a quibus, ſed qualiter & quo exhibeatur affectu, conſiderent. Velle, inquiunt, nobis adiacet, poſſe non ſuppetit. Hæc pro initiando paruuli Cæſarie & pro delibandis tonſuræ primitiis, de ſpicis cadentibus compilata veſtris vtinam deſideriis acceſſerint. Quibus etſi dulcis deſit ſapor, ſaporoſa tamen affectionis non deſit dulcedo. Ad hæc illi: Affectus veſter operi veſtro nomen imponit: Nam quantum quis intendit, tantum facit, nec poteſt eſſe inſipidum, quod ſale charitatis conditur, quod fauo cordis inſtillatur.

Quid gratum? quid dulce? pium? quid grata Voluntas?
Nam paleas operis aurea mens operit.

Quibus confidentibus augeri liquor videbatur, epulæ excreſcere, adeo vt vndique mutuata vaſorum capacitas non ſufficeret receptui, quæ ne imminui quidem potuere longiſſimis quam plurimorum conuiuarum hauſtibus, quos eo cum Proceribus, cum Rege *Pompilio* iuſſerat hoſpites corrogari. Sub tanta igitur tantorum frequentia, *Semouit* ab hoſpitibus tonſuratur, & futuri Regis feſtiuitas miraculi conſecratur præſagio; qui velut inter mortuos cineres gloriæ ſcintillam, non ſolum ſuſcitauit, ſed immortales Poloniæ titulos Zodiacæis pene ſignis inſeruit. Hic enim non modo eas, quæ Pompiliana deſeruerat ignauia, nationes reuocauit, ſed & alias aliis intactas regiones ſuo coniecit imperio. Quibus Decanos, Quinquagenarios, Centuriones, Collegiatos, Tribunos, Chiliarchas, Magiſtros militum, Vrbium præfectos, primipilarios præſides, omneſque omnino poteſtates inſtituit.

COMMENTARIVS.

842.

Stirpe *Pompilii* dicto *Koſzyſko* radicitus euulſa, Proceres Regni Poloniæ ad vrbem Kruſzvvicienſem, quæ pro tunc inter vrbes maior & famoſior, ac capitularis appellabatur,

842.

tur, conuenientes, cœperunt de futuri Regis electione tractatum facere. Et quamuis aliquem de filiis intoxicatorum Principum eligere diſpoſuiſſent, tamen diuerſis in diuerſos ſua vota dirigentibus, in vnum ex ipſis non poterant concordare, proprium plus, quam bonum commune prætendentes. Decreuerunt itaque, aliquem infimæ & modicæ cognationis eligere, ſtrenuum tamen & ex Lechitarum propagatum propagine. Fuit itaque quidam pauper agricola nomine *Piaſt*, & nomen vxoris eius *Rzepica* in vrbe Kruſzwicienſi morantes, qui alias tempore *Pompilii* Regis *Koſzyſkonis* duos ſuſceperunt hoſpites, qui creduntur fuiſſe angeli, ſecundum autem quoſdam Ioannes & Paulus Martyres putabantur eſſe, quos ianitores præfati *Pompilii* Regis, a ianua eiuſdem ipſis ingreſſum prohibentes, repulerunt. Qui cum apud ipſum hoſpitem conſediſſent, paratur illis refectio in cibo & potu, ex magno cordis affectu. Qui viſo ipſorum cordis magno deſiderio, & affectuoſa intentione, impetrauerunt à Domino, vt tam epulæ, quam pocula adaucta & multiplicata ſint in tanta copia, quod ea multiplicitas vaſorum apud vicinos corrogatorum non poterat ſuſcipere. Qui hoſpites iuſſerant & Regem *Pompilium*, vna cum ſuis proceribus ad conuiuium corrogare: in quo quidem conuiuio filium ſuum *Semouitum* in crinibus totonderunt, & in Magiſtrum militiæ creauerunt. Mortuo autem *Pompilio*, Proceribus in Cruſzvviciam conuenientibus, ac de electione Regis tractantibus, duo hoſpites præfati ad dictum *Piaſt* redierunt, quem & miraculoſe in Regem eligi fecerunt. Nam cum tantæ multitudini inopinate ad electionem Regis collectæ potagia defeciſſent, at *Piaſt* in domo ſua modicum cereuiſiæ pro ſe ac ſua familia braxauerat; in tantum liquor cereuiſiæ abundabat, quod omnibus proceribus ac toti populo ſufficientiam dedit. Quo viſo proceres miraculo memoratum *Piaſt* in ſuum Regem vnanimiter elegerunt. Qui ob hoc *Piaſt* eſt nuncupatus, quia fuit ſtatura breuis, ſed robuſtus corpore ac decorus aſpectu. *Piaſt* igitur regalibus decorandus inſigniis, ex *Rzepica* coniuge ſua filium vnicum ſuſcepit, quem poſt annos primitiæ *Semouit* appellauit, qui quatuordecimo ſuæ ætatis anno patri ſucceſſit in Regno.

EPISTOLA IV.

IOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis.

In qua dicta de electione plebeiorum videlicet Piaſt & filii ſui Semouit confirmantur.

NOn eſt minimum in humanis rebus minima negligere. Sæpe namque de agreſtium fruteculis cedrina ſurgit Proceritas; ſæpius Margaretæ inter arenarum deliteſcunt minutias, ſub cinere maximo viget virtus ſcintillarum, generoſa quoque magnanimitas; nec turritas ſemper vrbes inhabitat, nec pauperum prorſus aſpernatur tuguria.

Nobilitatur enim ſæpe palmes, palmite vi a,
Nobilitat fontem fonte redemta ſitis.

Nam vt nota de *Dauid*, de *Saule* & *Ioroboa* ſeruo *Salomonis*, aliiſque quam plurimis, exempla prætercam; *Gordius* conductis arans bobus, omnium genere auium circumuolitatur. Quærit augurium. Cui virgo eximiæ pulchritudinis, quæ illi caſu occurrit, Regnum portendi reſpondit, pollicetur que ſe tam matrimonii quam ſpei ſociam. Inter Phryges oritur ſeditio: docent oracula Rege diſcordantibus opus eſſe. Rurſus de perſona Regis quærentibus, Regem iubentur obſeruare, quem primum in templum Iouis cum plauſtro euntem reperiſſent. Obuiat illis *Gordius*, ſtatim eum Regem conſalutant. Ille plauſtrum quo aduectus erat, templo conſecrauit.

COMMENTARIVS.

Non eſt mirum, quod *Piaſt* & filius ſuus *Semouit*, quamuis plebeii & pauperes in Reges Poloniæ fuerunt electi, quoniam & *Saul*, de quo habetur 1 Regum 16. ac *Gordius* arator, pauperes & humiles exſtiterunt, & tamen olim eximii Reges fuerunt. Et ratio eſt: Melius enim de agreſtium fruteculis cedri magnæ oriuntur, inter arenas margaretæ occultantur, ac in cineribus ignes confouentur, nobileſque non ſemper habitant in ciuitatibus, ſed ſæpe in tuguriis agreſtium. Poſſibile eſt ergo ignobilitatem generis, nobilitari opere virtutis, ſicut palmes ex vite procedens nobilitat arborem, ſic & aqua fontis ſitim extinguens, nobilitat ipſum fontem. Non eſt ergo æquum, in rebus humanis rem minimam & exilem omnino deſpicere.

EPISTOLA V.

MATHAEI Epiſcopi Cracouienſis.

In qua quatuor perſonas nominatim enumerat de humili genere, quæ in Reges fuerant ſublimatæ.

DE hoc antiqua cecinere oracula: Si quis Gordii iugera ſoluiſſet, eum tota Aſia regnaturum vtique. Capta enim vrbe Magnus *Alexander*, iugum plauſtri requiſiuit, & capita coriamentorum, ſciſſis nodis inuenit. *Agathocles* quoque patre figulo natus, forma tamen & pulchritudine corporis egregius, Regi Siculorum *Dionyſio* ſuccedit. Rex item Aſiæ *Ariſtonicus* de Cythariſtæ filia ſuſceptus etiam Romanos prælio fudit. At quid vero intereſt, vt quis *Datomio* exprobrauerit, quod operam locare ad puteos exhauriendos, hortoſque irrigandos conſueuit? Hic tamen inſignis fuit præ cæteris Rex Sidoniæ ab *Alexandro* conſtitu-

842.

tus multis ſpretis nobilibus, ne generis id dantis beneficium putaretur. Idem *Alexander* ex gregario milite virtutis cauſa *Ptolomæum* prouexerat, qui poſt eum Ægyptum, Africam, Aſiam, Lybiæque partem obtinuit. Romani denique tales Reges habuerunt, quorum nominibus erubeſcant, aut paſtores Aboriginum, aut auſpices Sabinorum, aut exules Corinthiorum, aut ſeruos vernasque Tuſcorum, aut lupæ nutricios. Fruſtra igitur mihi degeneres de alti generis vmbra gloriantur, fruſtra de gigante natus puſillus de gigantæa ſuperbit quantitate. De roſeto ſiquidem & roſa naſcitur & ſpinæ pungitiuum. Ignoras eiusdem eſſe vitis, vinum & acinum; neſcis eiusdem venæ aurum & ſcoriam. Galeam conſtat in grano concipi, & granum in palea, imo tales eſſe debere Principes, qui cum paupertate nolunt habere commercium; quia difficile eſt ei reuereri virtutes, qui ſemper proſpera vſus eſt fortuna. Vnde cuidam a ſapiente dictum eſt: Semper te puta miſerum, quia nunquam fuiſti miſer.

COMMENTARIVS.

Illi principes ſunt Reipubl. accommodi, qui paupertates & miſerias vitæ ſunt experti. De quorum commoditate & ſublimitate refert late *Franciſcus* lib. 2. cap. vltimo.

EPISTOLA VI.

IOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis.

In qua dicta præcedentis Epiſtolæ confirmantur & quæſtio ex præcedentibus mouetur.

ERrare eos penitus fateor, qui aureum nobilitatis thronum in lumbis fingunt non in pectore. Cur non nobilis, virtus quem ſua nobilitat? ſic curſu nuperrimo quendam offendi ſcrupulum, quem tuo munere rogo eximi. Nam vt ex ipſo gentilitatis ritu præſumitur: ſi ſuperſtitioſa ſunt tonſuræ libamina, cur ſuperiore miraculo videntur conſecrata. Cur fidelibus non ſolum non ſunt inhibita, ſed celeberrima hodie deuotione ſolennia? Quodſi ſeria, ſi vllius eſt myſterii talium inſtitutio, cur ab eis, qui ſe incunabulis prudentiæ natos aſſerunt, cachinno ridiculo excipiuntur?

COMMENTARIVS.

Conſuetudo tonſuræ proceſſit ex ſuperſtitioſo gentilium more. Quare Chriſti fideles in hoc Gentiles nedum ſequuntur, ſed tonſuram pro magna reuerentia venerantur: & ſic, vt præſumitur, tonſura eſt alicuius vtilitatis & Sacramenti. Quare illi, vt puta Græci, qui dicunt, ſe ſapientes tonſuram ridiculis ſuis deteſtando aſpernantur, prolixoque crine ornantur.

Circa literam notandum. Ex Epiſtola præſenti ac præcedenti duplex nobilitas poteſt elici. Quædam naturalis, quæ ex Genealogia patrum, auorum & antiquarum diuitiarum conſurgit, & ſic filii dominorum in bona paterna ſuccedentes nobilitate naturali dicuntur nobiles. De qua nobilitate Philoſophus lib. 5. Politicorum dicit: *Ingenuitas eſt naturalis nobilitas. Diuitiæ antiquatæ & nobiles videntur, quibus exiſtunt progenitorum virtus & diuitiæ.* Et idem ſecundo Rheticorum. *Nobilitas*, inquit, *eſt honorabilis progenitorum.* Et iſta nobilitas eſt ſecundum quid & non vera. Vnde *Alanus* in planctu:

Quid tibi nobilitas, quid clarum nomen auorum,
Si ſeruus vitiis factus es ipſe tuis?

Et pauper *Henricus*:

Non præſigne genus, nec clarum nomen auorum,
Sed probitas vera Nobilitate viget.

Et ratio, quia Nobilitas non naſcendo quæritur, ſed viuendo. Parentes enim niſi aliquid laude dignum egiſſent, nunquam nobiles fuiſſent. Origo enim omnium vna, eſt vnus parens humani generis, vnus fons, qui viciſſim modo turbidus, modo nitidus ad vnumquemque peruenit. Talis igitur Nobilitas quodam modo eſt aliena, alieno autem gloriari ridiculoſa eſt iactantia. Ille vero gloriatur de alieno, qui nobilitatem auorum reputat in ſemetipſo. Auorum enim merita nepotum degenerantium ſunt notæ. Alia eſt nobilitas formalis quæ, ſecundum *Senecam*, libro de moribus, eſt generoſitas animi ex operatione virtutum reſultans. Et hæc eſt vera nobilitas. Vnde *Caſſiodorus* lib. 10. Epiſtola 12. *Vere*, inquit, *dicitur nobilis, à quo probitas actionum non recedit.*

EPISTOLA VII.

MATHAEI Epiſcopi Cracouienſis.

In qua reſpondet ad quæſtionem ſibi propoſitam.

TEmerarium eſt, de incertis temerariam præcipitare ſententiam. Vnde tui, ſi prudentes eſſent, diſcere potius didiciſſent incognita, quam deridere ignorata. Nec enim de ea loquor, cuius initium à Nazaræis imitatur Eccleſia, quoniam tondelæ rationem paucos ignorare puto. Sed ſi cauſam inſtitutionis noueris, nec ſuperſtitioſam, nec ridiculam noſtri tondelam ritus agnoſces. Inſtituta ergo eſt huiuſce forma, & formæ ſolennitas, vt per eam adoptio haberet robur, ex qua propagatur quædam legalis cognatio, ſicut ex Baptiſmo ſeu confirmatione ſpirituali. Sunt autem adoptionis duæ ſpecies. Arrogatio & ſimplex adoptio. Arrogantur, qui ſui iuris ſunt. Simpliciter adoptati dicuntur filii familias, qui in ſacris parentum ſunt. Et prius quidem adoptandi modus prior fiebat principali reſcripto, ſecundus vero imperio Magiſtratus. Nunc etiam non expetito principali oraculo celebratur apud noſtros adoptio, dummodo legitima non defuerint teſtium inſtrumenta. Huius autem adoptionis cognationum, quæ per artificium iuris ciuilis eſt introducta, tanta religio, vt nec matrimonii prætextu poſſit violari. Sicut namque Spirituales filii, ſic adoptiui non poſſunt iungi naturalibus, nec altero eorum emancipato. Vnde *Nicolaus*: *Inter fratres ob filios Spirituales, non poteſt eſſe legale coniungium. Vnde quidem nec inter eos, quos adoptio iungit, matrimonia contrahi leges permittunt.* Hinc in Digeſtis, titulo de Ritu Nuptiarum: *Per adoptionem quæſita fraternitas, quousque impedit nuptias, donec maneat adoptio. Ideoque quam pater meus adoptauit & emancipauit, potero ducere vxorem.* Similiter in Inſtitution. titulo de nuptiis. *Si qua per adoptionem ſoror tibi eſſe cœpit; quamdiu quidem conſtat adoptio, ſane inter te & eam, nuptiæ conſiſtere non poſſunt. Cum vero per emancipationem diſſoluta ſit adoptio, poteris eam in vxorem ducere.* Quodſi in filiam vel neptem aliquam adoptauero, potero emancipatam ducere? minime; vt habetur eodem titulo. Itaque eam, quæ tibi per adoptionem filia eſſe cœperit, vel neptis, non poteris vxorem ducere, quamuis eam emancipaueris. In hac vero tonſione ſolenni, ambæ plerumque ſpecies adoptionis concurrunt. Nam qui tondetur incipit eſſe tondentis nepos per ſimplicem adoptionem, mater vero eius fit ſoror adoptiua per arrogationem. Non erit ergo celebre hoc adoptionis genus, quod tam legitima & cauſa procedit & ratione. Ideone dignum deteſtatione putabimus, quod hunc ritum & concepit & peperit gentilitas? Talium vero ſunt emtio, locatio, mancipiorum obligatio & alii bonæ fidei contractus. Nam quod in quarto Codicis latam de adoptione & arrogatione ſanctionem reſeruari iubet Imperator, nec vlterius eſſe deferendas, pro illis dictum eſt, qui ſuos manſeres adoptant, & libidinem illicitam quodam legis palliant colore, quod intelliges, ſi illum locum diligentius diſcuſſeris. Caueamus autem mouere talia, quibus ipſi vtuntur; irreligioſum enim eſt, ea non venerari, quæ non inſtituit, quæ deuota maiorum veneratur religio.

COMMENTARIVS.

Tonſura apud Chriſti fideles eſt inſtituta in ſignum & robur adoptionis legalis. Sicut enim ex baptiſmo & confirmatione fit cognatio ſpiritualis, ſic ex tonſura ſolenni fit cognatio legalis. Adoptionis duæ ſunt ſpecies. Arrogatio & ſimplex adoptio. Arrogatio eſt, quando ille, qui non habet parentem, ſeu etiam qui emancipatus eſt, tranſit cum rebus ſuis in poteſtatem arrogantis; & debet fieri autoritate Principis: Adoptio vero eſt, quando adoptatus eſt in poteſtate Patris, nec tranſit cum rebus ſuis in poteſtatem adoptantis; & debet fieri imperio Magiſtratus. Et ſic adoptio eſt perſonæ extraneæ in filium vel nepotem.

Circa literam notandum. Cognatio eſt triplex: carnalis, quæ dicitur Conſanguineitas; ſic Maria virgo fuit cognata Helizabet. Spiritualis, quæ dicitur Compaternitas. Legalis quæ dicitur Adoptio. Et iſta habent tres ſpecies. Prima eſt Aſcendentium & Deſcendentium, quæ attenditur inter Patrem adoptantem & filium vel filiam, & iſte indiſtincte impedit matrimonium; quoniam Pater non poteſt contrahere cum filia: vel nepte adoptiua, ipſa etiam emancipata. Secunda eſt collateralium, ſcilicet inter filium naturalem & adoptiuum. Tertia eſt quaſi legalis Adfinitas, ſcilicet, inter Patrem adoptantem & vxorem filii adoptiui, & e contra.

EPISTOLA VIII.

IOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis.

In qua monet Mathæum Epiſcopum Cracouienſem, vt citius deſcribat aliorum Regum & Principum geſta, ſucceſſus & tempora.

IAm velut quadam hæſitationis ſoluta compede, celeriuſcule ſolito curſitare libet, quo & greſſus rapit liberior & via delectat expeditior.

EPISTOLA X.

MATHAEI Epiſcopi Cracouienſis.

In qua declarat præclarum ſucceſſum & merita Leſzkonis, quarti filii Semouit & Zemomyſt Leſzkonis filii.

SEmouito itaque filius eius *Leſzko*, *Leſczkoni* vero filius eius *Zemomyſt* ſuccedit, quorum vtrumque animi generoſitas, robur corporis, felices ad omnia ſucceſſus adeo redegere inſignes, vt omnium pene Regum virtutes ſuis anteceſſerunt virtutibus. De *Zemomyſt* autem ille famoſus *Mieſzko* cæcus gignitur, cæcus ſeptennio educatur; qui anni exitu ſeptimi diuinitus illuſtratur, viſuque recepto, ætatem vicit induſtria. Sed tantiſper lumine caſſus ratione cæcutire viſus eſt, quod ſeptem ſcortis pellicum, quas coniuges nuncupabat, nocturnales variare vices conſueuerat. His tandem repudiatis de Bohemia quandam *Dambrowkam* nomine matrimonio copulat, cuius felici conſortio, glacies infidelitatis diſſoluitur & noſtrorum labruſca gentilium in veræ vitis palmites transmigrat. Huic enim Catholicæ fidei amantiſſimæ non prius nubere collibuit,

A.C. 897. A.C. 931. A.C. 966.

966.

quam vniuerſum Regnum Poloniæ cum ipſo Rege Chriſtianæ Profeſſionis ſuſcepiſſet characterem. Didicerat namque, quod diſpar cultus vnum erat impedimentum matrimonii. Primus itaque Polonorum Rex *Miesko* gratiam baptiſmi ſuſcepit.

COMMENTARIVS.

Semouito regnante, natus fuit ei filius cui nomen *Leſzko*, qui Patris veſtigia ſequens in omnibus virtutibus exiſtens præinſignis in ſtatu adoleſcentiæ filium procreauit, cui nomen *Zemomyſl* impoſuit, quod interpretatur, terras præcogitans. Nam cum eodem filio terras dominio ſuo ſubiectas in pace gubernauit; ſic, quod a nullo regnorum vicinorum moleſtias aliquas pertulit, ſed pace tranquilla omnes nationes ditioni ſuæ ſubditæ, felicibus gaudebant ſucceſſionibus. *Zemomyſl* autem de vxore ſua genuit filium, qui cæcus natus per ſeptem annos cæcus educatur. Quod Poloni cernentes, & quod alium filium intra ſeptem annos Rex *Zemomyſl* non procreaſſet, turbati ſunt, & dicebant: Ecce iam in regno *Mieſzko* id eſt confuſio ſeu turbatio. Sciebant enim quod poſt deceſſum *Koſzyskonis*, quem mures deuorauerunt, multæ commotiones in Regno Poloniæ fuerunt exortæ; quas iterum valde formidabant, & ob hoc filium Regis cæcum *Mieſzkonem* nominauerunt. *Zemomyſl* autem Anno Domini 915. prout Annales Poloniæ narrant, Patri ſuo *Leſzkoni* quarto in Regno ſucceſſit Poloniæ. Anno vero Domini 931. Mieszkonem filium ſuum prædictum progenuit. Qui *Mieſzko* ſeptimo ætatis ſuæ anno diuinitus lumine oculorum accepto, tandem Anno Domini 966. cum ſua tota gente Lechitica diuina gratia diſponente ac *Dambrowka* ſorore S. *Venceslai* & filia Ducis *Wratislauienſis*, vt creditur, quam *Mieſzko* cupiebat ducere in vxorem ſibi, ſacrum baptiſma ſuſcepit. De qua Anno 967. filium genuit, cui nomen Boleslaus in ſacro baptiſmate imponi fecit. Anno vero 958. *Iordanum* in Epiſcopum Poloniæ & Præpoſitum Cracouienſem ordinare procurauit. Tunc Eccleſiæ & Epiſcopatus cæteri in Polonia per *Dombrowkam* diſpoſiti, ex quibus diſcitur, quod hæc Regina maxime Catholica fuit & magni meriti apud Deum. Fidem enim in Poloniam apportauit, nec zelo DEI connubia ſua *Mieſzko* non baptizato habere voluit, niſi prius ipſe cum ſua gente fidem ſuſcepit. Sciuit enim tanquam vera Catholica, quod diſpar cultus vnum eſt impedimentum, quod impedit matrimonium contrahendum & dirimit contractum.

EPISTOLA X.

IOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis.

Approbans dicta Epiſtolæ præcedentis.

OMnium omnino hic primus Regum fuit, ac Sereniſſimus, per quem huic patriæ noui iubar ſideris eſt infuſum, per quem fons gratiæ Baptiſmi ad noſtri vsque ſeculi tempus manauit; cuius geſta non tam in cortice ſunt dulcia, quam ſacro interius veneranda myſterio. Illius enim cæcitas noſtra fuit priuatio, quos veri luminis orbauerat carentia. Nam quid illius pueritiæ ſeptennium, quoniam noſtræ inſipientiæ, noſtri erroris vniuerſitatem æſtimabis. Septenarius enim ob multas cauſas vniuerſitati deſeruit. Vnde non dico tibi dimittendi ſepties, ſed ſeptuageſies ſepties; id eſt, vniuerſam transgreſſionem. Similiter lauare ſepties, id eſt vniuerſaliter de vniuerſis, & mundaberis. Et in Tobia. Ego ſum Raphaël de ſeptem Spiritibus vnus, id eſt de vniuerſitate Angelorum. Ille igitur ſeptem annis infantiæ, nos vniuerſo noſtræ obſtinationis tempore caligauimus. Illi anni fine ſeptimi viſus reſtituitur; nos in quos fines ſeculorum deuenerunt, ſeptiformis lux gratiæ oritur. Vxor tandem illi copulatur; & nos vniter vnius, id eſt Eccleſiæ amplexibus fœderamur. Dictus vero eſt *Mieſzko*, id eſt turbatio, quia cæco naſcente, parentes turbati ſunt, vel myſtice: quia ab ipſo initiata videntur belli ſpiritualis apud nos ſeminaria. Per illum enim inſeminatum eſt bellum bonum, vt rumperetur pax mala, aut forte, vt ait Evangelium: Non omnes chordæ in cithara reſonant, nec quotquot in Myſticis ponuntur, Myſticum habent intellectum.

COMMENTARIVS.

Circa literam notandum. Duplex eſt Pax, ſcilicet, bona & mala. Mala eſt duplex: Periculoſæ malitiæ, hanc habet homo cum Diabolo eius ſuggeſtionibus conſentiendo. De qua Sapientiæ 14. Et non ſuffecerat curaſſe eos contra DEI ſcientiam, ſed in magno viuentes & neſcientes bello, tot & tum me pacem appellant. Secunda pax mala eſt, doloſæ amicitiæ. Hanc habet impius cum proximo, Hieremiæ exemplo, capite 9. Vnusquisque ſe a proximo cuſtodiat. Sic etiam Pax bona eſt triplex. Prima eſt affectuoſæ concordiæ, hanc habet iuſtus cum iuſto. Ad Epheſ. 3. Solliciti ſeruare vnitatem Spiritus in vinculo Pacis. Secunda eſt virtuoſæ iuſtitiæ, hanc habet homo cum DEO, ſuis mandatis obediendo, Iſaiæ 48. vtinam attendiſſet mandata mea, facta fuiſſet ſicut fluuius pax tua. Tertia eſt delitioſæ gloriæ. Hanc habent

966.

habent ſancti æterna in gloria conuiuendo. Iſa. 3. Sedebit Populus meus in pulchritudine pacis, & Sap. 3. Iuſtorum animæ in manu Dei ſunt, illi autem ſunt in pace &c. Notandum. Lechitæ olim ob zelum in Deum & verbum Chriſti extrahebant gladios dum Euangelium legebatur.

EPISTOLA XI.

MATHAEI Epiſcopi Cracouienſis.

De ſucceſſu pii Boleslai, filii Mieſzkonis cæci.

A.C. 1000.

POrro de tam generoſo ſtipite ſurculus vegetatior, palma erupit fœcundior *Mieſzkonides Boleslaus*. Qui adhuc tenellas fidei primitias, adhuc in cunis vagientem Eccleſiam tam tenero amplexu, tam adulta fouit teneritate, vt geminam metropolim inſtitueret, & debitas ſuffraganeorum Diœceſes vtrique deputauit, ipſarumque Diœceſium diſtinctiones certis limitibus inſculpſit. Nihil enim eſt quod lumine clariore præfulgeat, quam recta fides in principe. Nihil eſt quod tam nequeat occaſui ſubiacere, quam vera religio. Vnde ad cumulum religionis Patrem Sanctitatis ac Patronum Sanctum *Adalbertum* infinitis Bohemorum iniuriis actum, deuotiſſime ſuſcipit, reuerentiam exhibet, omni ſtudio veneratur. Quem Sanctus ad plurima paucis informat: Digna, inquit, vox eſt, Maieſtate regnantis legibus alligatum principem ſe profiteri, adeo de autoritate iuris principum pendet autoritas. Ius vero diuinum humano præiudicat. Lex namque Domini irreprehenſibilis, lex immaculata conuertens animas. Omnium igitur, fili, quæ agis, è diuinæ ſpeculo iuſtitiæ formam mutuare; nam reuera omni maius eſt imperio, legibus Eccleſiæ omnem ſubmittere Principatum. Tam fidelem Eruditionis formam non infidelis ille auditor cordis ſacrario impingit, tam ſe quam ſuos religionis ſcabello ſubſternens, omnium de ſe à iuris non aſſentatoribus erigens cenſuram. Et ne vllius poſſit circumſpectionis argui, ne vllum in eo locum vlla inueniret leuitas, altis prudentum gaudebat occupari conſiliis. Duodecim namque elegerat ſummi conſilii viros, quorum ſacra iugiter ſugebat vbera: de quorum pectoribus velut quibusdam diuis fontibus omnimoda virtutum eliciebat rudimenta. Hinc delinquentium culpas & diſtricte nouerat parcere & pie reſerare. Nam nec ſine vltione fuit pius, nec ſine pietate diſtrictus. Adde ex iuſtitia & manſuetudine, quaſi electri purioris cuiusdam temperati rutilabat in illo Serenitas, vt nec rigor eſſet rigidus, nec manſuetudo deſolata.

1000.

Tanta illi alienæ calamitatis fuit compaſſio, vt prius alienis quam propriis occurreret incommodis, & in cauſis oppreſſorum non iudicem ſe geſſit, ſed Patronum. Si quid tamen ſeuerius iuſta in aliquem exegiſſet ſententia, modicellæ precis interuentu expiabat, nonnunquam etiam à ſæuiendo delinitus quietis amplexibus quietus manſueſcebat. Quid plura? illi nihil defuit, quod naturæ amicum, quod virtuti aſſonum, quod honeſtati fuiſſet conſentaneum. Ideo Imperator *Otto* ruffus, deſiderio experiendi ea, quæ fama de *Boleslao* diffuderat, Poloniam ingreditur, quaſi Beato Martyri *Adalberto* votiuam exhibiturus reuerentiam. Qui omnibus diligenter circumſpectis: *Fruſtra*, inquit, *fruſtratorios de hoc viro ſuſpicabar diuulgari rumuſculos; fruſtra famam loquacitatis criminabar, quam nunc potius mutam dixerim & elinguem, inuidam ac tenacem, quæ plura, quæ maiora ſepelit ſilentio, quam tuba veritatis præconetur. Vnde hunc noſtri amiciſſimum imperii non in partem vocari ſollicitudinis, ſed plenitudine addecet poteſtatis gloriari; vtpote in quo ipſa poteſtatum plenitudo gloriatur; non tam excelſis honoris gradibus, quam illius excellentia ſublimis.* Imperiale itaque diadema detrahens, capiti *Boleslai* non ſine reuerentia imponit. Suo ergo diademate caput illius conuenuſtat. Et licet argenteas officinas, auream ſupellectilem, officioſiſſimos etiam officialium ornatus, licet omnia duceret admiranda; ipſius tamen virtutes non ſatis potuit admirari; quas dum velut in quendam ſphæræ glomicellum in hunc ſolum & vidit & inuidit congeſtas.

COMMENTARIVS.

Boleslaus prius dictus magnus & animoſus, qui Polonice *Chobri* nuncupatur, terminos Lechitarum ab aliis deperditos ſtrenue recuperauerat, & ſex Cathedrales Eccleſias: Poſnanienſem quam primo fundauerat, in cuius medio Eccleſiæ tumulatus quieſcit; Gneſnenſem, poſt Maſouienſem, quæ nunc Plocenſis dicitur, Cracouienſem, Wratislauienſem & Lubiecienſem, Kuiauienſem, quæ nunc Wladislauienſis nuncupatur, fundat, & multa monaſteria conſtruxit & dotauit. Ipſe quoddam tributum in Polonia, quod *Straza* dicitur, ſtatuiſſe fertur ita; quod quilibet de aratro vnam menſuram ſiliginis & aliam auenæ ad Regis granarium ſingulis annis penſitabat, militibus pro Republica certantibus duntaxat exceptis; & hoc poſtea tributum currente tempore in

Salarium duorum groſſorum eſt conuerſum. Ideo illud tributum *Stroza* dicebatur, quia hominibus in Caſtrorum cuſtodia degentibus, & præcipue in extremitate regni exiſtentibus ad vſum ducebatur. Nam Rex præfatus *Boleslaus* cum metas Poloniæ in *Kyow*, quod eſt Metropolis Ruſſiæ, in Ciſſam & Danubium, fluuios Vngarorum ac Carinthiæ, & Zulavvam fluuium verſus partes Thuringiæ ad mare Septentrionale ſtatuiſſet, vtiliter recuperando per ſuos progenitores deperdita, ædificauit caſtra plurima in extremitate Regni Poloniæ, pro conſeruatione Regnicolarum & reſiſtentia inimicorum; & præcipue in ripis fluuiorum *Zulawa*, in quibus ſtatuas ferreas pro metis poſuit, & *Albea*, vltra quam Albeam verſus Veſtualiam quoddam Caſtrum dictum *Brzemia* ædificauit, cui de hoc nomen impoſuit, quia omne terrarum onus ſiue pondus dicitur in vulgari. Hinc *Boleslao* gladius dicitur fuiſſe datus per Angelum, in quo omnes ſuos aduerſarios cum DEI adiutorio vincebat, qui gladius vſque ad præſens in armario Theſauri Cracouienſis conſeruatur, quem Reges Poloniæ ad bella euntes deferre, & ſemper triumphare de ſuis hoſtibus conſueuerunt. Obiit autem dictus *Boleslaus* Anno Domini 1026. in Caſtro Poſnanienſi, ibique in medio Eccleſiæ maioris tumulatus feliciter requieſcit. Gladius autem præfatus per Angelum de cœlo *Boleslao* datus *Sczyrbic* appellatur, pro eo, quia admonitione Angeli Ruſſiam veniens portam auream, qua Caſtrum *Kyow* claudebatur, cum eodem percuſſit; ex qua percuſſione gladius modicam læſionem ſuſcepit, quæ læſura in Polonico *Sczyrbic* vocatur, & ideo gladius ille *Sczyrbic* nuncupatur. Huius tempore *Otto* Imperator Tertius dictus *Ruffus* gratia viſitandi limina S. *Adalberti*, quem in vita valde dilexerat, Poloniam intrauit, quem *Boleslaus* honorifice ſuſcepit & magnifice tractauit. Ipſe vicem in bono rependens, *Boleslaum* conſortem Imperii ordinauit, ſibique cum magna reuerentia diadema impoſuit, & *Mieſzkoni* filio ſuo ſororem ſuam conſobrinam in vxorem deſponſauit, & pro munere Beati Mauritii lanceam & clauum Domini *Boleslao* donauit. *Boleslaus* autem *Ottoni* brachium S. *Adalberti* Martyris in ſignum mutuæ dilectionis & ob reuerentiam dignitatis Imperialis inter cætera donauit & condonauit, & hoc anno Domini 1001. Licet hoc etiam habetur in CHRONICA Romanorum, vbi dicitur, quod tempore ſecundi Imperatoris *Ottonis* S. *Adalbertus* natione Bohemus floruit. Hic primum Epiſcopus Pragenſis, poſt reuelante Deo Pannoniam veniens primum Regem Vngarorum ſcilicet S. *Stephanum* cum multis aliis baptizauit. Deinde Poloniam veniens & eosdem in fide confirmans in Pruſſiam venit, & ibidem prædicando Martyrio coronatur. Et in ſequenti CHRONICA Romanorum ponitur, *Otto* tertius viſitans locum *in Polonia, vbi ſanctus martyr ADALBERTVS* in Gneſna quieſcebat, accepto brachio ipſius Romam eſt reuerſus, locans illud in inſula in Eccleſia, in qua modo dicitur quieſcere S. *Bartholomæus* Apoſtolus. Exinde elicitur, quod Sanctus *Adalbertus* Polonos ad fidem Catholicam non conuertit, ſed eos fideles inueniens, notitiamque ſingularem cum *Boleslao* habens, in Regno Poloniæ Archiepiſcopus fuit, tanquam nouellos in fide roborauit & ipſis ſic verbo & exemplo roboratis, verſus Pruſſiam augendo fidem Catholicam proceſſit, & ibidem Martyrium ſuſcepit; & vt habetur in CHRONICIS Annalibus Poloniæ S. *Adalbertus*, poſtquam fides Catholica in Poloniam per *Dambrowkam* allata quaſi 30. annis viguit, in Poloniam venit; imo prius fides Catholica in Polonia claruit, quam ipſe in Epiſcopum Pragenſem conſecratus fuit. Fides enim Catholica anno Domini 966. Poloniam introiuit, ipſe vero S. Adalbertus Anno Domini 987. in Epiſcopum ordinatus extitit, Anno vero Domini 997. Martyrium ſuſcepit.

EPISTOLA XII.

IOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis.

In qua roborat dicta de laudibus Boleslai.

NVnc tandem viri bona laudaſti: omnia enim, quæ precio nitent, aliena ſunt, omnia fortunæ bona ſunt, non noſtra, meas tamen putauerim gemmas, quæ in pectoris naſcuntur armario. Vnde quidam ad Philoſophum ingreſſus fuliginoſe ſitum manſiunculæ, ſupellectilis ariditatem, ipſum vero habitu pannoſum, vultu ſquallidum, macie videt horribilem; naſum in rugas contrahit, omnia illi imperat, de omnibus illum obiurgat. Cui ſapiens: *In aliena*, inquit, *manſione me hodie occupatum inueniſti; meam craſtino ſi libet contemplare lautiſſimo excipiendus apparatu.* At ille: *Actum puta.* Die vero condicto inducit illum Philoſophus in ædem quandam, in qua forte tunc quorundam prædiuitum ſodalitium erat futurum. *Hic*, inquit, *habito; hic noſtræ ſplendor ſupellectilis, non ille ſqualor heſternus.* Locat illum ſella eminentiore, amictu exornans purpureo: vernulas enim, vaſa,

veſtimenta, a domino domus corrogauerat; apponit diſcum argenteum vacuum, & alterum cicutis partim integris, partim conciſis refertum, dicens: *Veſcere ſodes.* Reſpondit ille: *Quodnam veſcar? hoc inane, id horribile.* Cui Philoſophus: *Tam plenæ, tam ſapidæ ſunt prudentibus diuitum deliciæ.* Offert illi duo pocula, vnum aureum, alterum fictile, fel in aureo, nectar in fictili. *Hoc*, inquit, *eſt, quod in diuitis fulgore admiraris, id in pauperis ſqualore faſtidis. Æſtima quid eligendum putes, in auri ſuperbia fellis acrimoniam, an fauum in fictili nectareum.* Deinde iubet ex induſtria ſellam, cui ille inſidebat, clam ſuccidi, à qua lapſus, de laterum queritur læſione. Tum nonnullis cachinno diffluentibus, ait prædictus: *Nihil hoc noui; talis enim eſt natura ſublimium, vt quo fuerint excelſiora, eo magis ad ruinam prona. Familiare autem eſt ſublimibus familiares habere caſus. Et ideo collaterales illis eſſe debere laterum moleſtias, omnibus quod detractis induuiis ab aula eiicitur, afficitur contumeliis, flagris conciditur.* Aperit illi omnia aliena, docet alienis vti poſſe, abuti non debere, iucundioresque in paupertatis diuerſorio, quam in domibus Regum eſſe delicias. Iucunda enim res eſt, læta paupertas: Sed Paupertas non eſt, ſi læta eſt. *Qui ergo*, inquit, *noſtram domum intrauerit, nos potius miretur, quam noſtram ſuppellectilem.*

COMMENTARIVS.

Omnia bona fortunæ ſunt aliena. Bona autem mea ſunt virtutes animum decorantes, de quibus homo merito debet laudari: quia ſecundum *Tullium* in Paradoxis, Parad. vltimo. *Quantum vnusquisque particeps eſt boni, tantum & laudabilis: de bonis autem alienis nullus debet laudari.* Et hoc Dominus *Ioannes* declarat per exemplum in litera. In quo exemplo habetur quomodo quidam quendam iuuenem corripuit, qui bona exteriora laude digna ſolum reputauit, & Dominum ex domo laudare voluit.

Circa literam notandum: Cicuta eſt herba nociua, â recus dicta, quaſi recuta, quia ſuccus eius nocet oculis, vel quia in toxico nocendi modos habet occultos.

EPISTOLA XIII.

MATHÆI Epiſcopi Cracouienſis.

De amplioribus laudibus magni Boleslai.

VEreor autem, ne *Boleslai* facta aſſequi non poſſim, quibus & elinguis fit diſertiſſimorum & laudatiſſimorum eloquentia obmuteſcit. Huius namque vniuerſa ſupellex aut animi dotibus viguit, aut in armorum ſtrenuitate reſplenduit. Quibus Seleuciam, Pomeraniam, Pruſſiam, Ruſſiam, Morauiam, Bohemiam ſuæ ſubiiciens ditioni, ſuis poſteris reliquit vectigales; in vrbe Pragenſi ſecundariam ſibi ſedem regni conſtituens. Hunnos ſeu Vngaros, Croacios & Mardos gentem validam ſuo mancipauit imperio; imo & Saxones indomitos adeo domuit, vt in Sala flumine columnam fixerit ferream, quaſi quibusdam gradibus ſui fines imperii ab oriente occidenteque diſterminans. Nam ab oriente in aureis Kyovviæ valuis alteram metarum impegit, vbi mucronis ictu creberrimo vrbe capta velut quodam boiice ſignum in aurea Ciuitatis porta excidit; vbi quendam ſui ſanguinis Regem creat; ipſo Ruthenorum Rege non prælii quidem ſed ſolo ignauiæ metu profligato. Nam cum illi *Boleslaus* venire nunciatur, vt erat magis piſcationum intentiſſimus, hamum cum regno abiicit, dicens: Eius hamo ſumus intercepti, qui Silueos prendere non didicit. Quo vix dicto in fugam tremebundus conuertitur, fuga tutior, quam prælii congreſſu felicior. *Boleslao* ſiquidem triumphum de hoſtibus poſt felicem reportante, ac toto pene illius exercitu defluxo, iſte fugiens tam vitis quam viribus collectis à tergo ſurrexit, ratus aut incautum inſidiis inuoluere, aut prouidum obruere multitudine. Quibus eminus ille viſis ait: *O ſocii puluis pecorum calcibus excuſſus, exiuit à caſtris, illi temulentiſſimi & deſides ante occaſum occidunt, ante impetum ſuccumbunt. Arcendi tamen ſunt volatiles muſcarum aculei, quia etiam contra ignauos moleſta eſt torpedo, turpis eſt ignauia. Nec nos moueant inexercitatæ plebis centuplati exercitus, quia in paucioribus via liberior & circumſpectior ſtrenuitas, nec multo eſt glorioſior vincens multitudo, quam victa paucitas. Igitur quia cum ſarcinis faciliter nemo enatat, abiici conuenit prædæ occupamina. Iucundius enim eſt victoriæ iucundari titulis, quam prædociniis imprægnari.* Adhæc illi animo inquiunt deſideranti: *Mora eſt ipſa celeritas; cui ergo vacat, hoſtium capita computet legionum, noſtri enſes interim capitum ſupputent minutias.* Conſertiſſimas itaque penetrant acies, ferrea ferro demetunt papauera, nec ſanata eſt inſatiabilis Leonum rabies, donec extrema rotata ſunt cadauera, donec Buk flumen cruoris concretum eſt coagulo non anguſto. Rurſus decurſo tempore *Boleslaus* Ruſſiam, Rutheni Poloniam hoſtiliter ingredi geſtiunt, & interiectu quodam fluminis, quod regna limitabat, caſtra ex oppoſito metantur. Cum barbarus ille non diſiecta, quam deſpecta Polonorum paucitate, ſuorumque numeroſitate recenſita, quodam excellentiæ faſtu ſupra ſe capitur, neminem præ ſe hominem ducit, & inanis captioſus gloriæ, glorio-

1000. glorioſo mandat *Boleslao* : *Aper ſecluſus eſt ab indagine, ſus in volutabro deprehenſa, noſtrorum caſſibus inuoluitur, quam neceſſe eſt noſtrorum exercitamina catulorum experiri & luctuoſum de ſe præbere ſpectaculum.* Cui ille : *Vir vanus in ſuperbia erigitur & quaſi pullus onagri ſe liberum natum putat; me aprum, me ſuem vocat: nec fallitur. Hic namque ſingularis Aper illum forſitan depoſcet. Sus itaque robuſtorum fœcundiſſima, diuino vtinam vtique opitulamine ſic illos canes exerceat, vt illorum ſanguine debrietur. Sed armis dimicandum puto, non verbis.* Interea vtriusque partis clientuli ſe mutuis prouocant contumeliis, vicariis laceſſunt iniuriis. Tum caſtrorum latrunculi caſtra hoſtium irrepunt, quorum quosdam obruunt quosdam diffugio impellunt. Qua re cognita *Boleslaus* acies ordinat, Caſtra mouet, claſſicum iubet inſtrepi clamorem, hoſtes inſectatur, de omnibus triumphat. Nam & Rex cum primis procerum capti, canum inſtar copulæ inuexi pertrahuntur; non iniuria, vtpote quos ſuos princeps catulos nuncupauerat. Quod tamen egregius victor ægre tulit: *Miſerum*, inquit, *eſt, miſeris inſultare, quia nihil tibi de aliquo fortuna promittit, quod alii de te promittere non poſſit.*

COMMENTARIVS.

Virtutes animi & fortitudo Magni *Boleslai* ſic claruere, quod eloquentia diſertiſſimorum & commendabilium oratorum merita ſua & virtutes enarrare non poſſunt. Sic enim ſtrenuiſſimus exſtitit, quoniam Sileſiam, Pomeraniam, Ruſſiam, Morauiam, Bohemiam ſuæ ditioni ſubiiciens ſuis ſuccedaneis reliquit tributarios, ac ſubiugales. Hungaros etiam & Croatios pariterque Mardos, nec non Saxones ſuo dominio ſubegit. Vnde ita late regnauit, quod vnam ferream metam in Zulawa fluuio Saxoniæ poſuit; aliam vero in aureis oſtiis Kyowiæ gladio Sczerbis inflixit, vbi ſuum conſanguineum in Regem creauit; Rege ipſorum Ruthenorum de terra propulſato. Circa quod notandum, duos triumphos ipſum *Boleslaum* contra Regem Ruthenorum obtinuiſſe. Primus fuit dum Ruthenis profligatis & Rege Ruſſiæ creato ad propria cum præda magna remeat. Secundus, dum Ruthenus in Polonia vindicare intendens, circa fluuium regna limitantem penitus profligatur, & ipſe captus more canum cum aliis copulatus fuiſſet.

Circa literam notandum. Claſſicum eſt cornu vel tuba vel aliud inſtrumentum cauſa conuocandi factum. Claſſicum etiam dicitur ſignum bellicum, vel ſonus tubæ. Inde *Romulus* cum Remp. inſtituiſſet, Romanos in duas partes diuiſit, ſcilicet in nobiles & ignobiles, & vtramque partem claſſem appellauit, à quibusdam claſſicis, quia tam iſti, quam illi ſuum ſignum habebant.

EPISTOLA XIV.

IOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis.

In qua quod merito magnus Boleslaus ex Regno Ruthenorum triumphabat, per ſimile probat.

EXitus iactantiæ, caſus eſt; finis humilitatis in gloria. Nihil enim diſplicentius, nihil DEO ingratius, quam ceruicoſus arrogantiæ tumor, qui multos ſubuertit, qui nonnullos vertit in belluas. Idem faſtus *Darii* copias nimbis obruit & grandine. Nam *Alexandro* bellum contra *Darium* geſtiente, mittit ei *Darius* tria munuſcula; pilam, qua ludunt pueri; ſcuticam, qua corripiuntur; & aureos, cum hac epiſtola. *DARIVS Rex Regum & conſanguineus Deorum, ALEXANDRO Famulo ſuo ſalutem. Puer es adhuc, reuertere ad Parentes, qui famuli mei ſunt. Pilam miſi tibi vt ludas, cum adhuc puer es: ſcuticam, quia adhuc correctione eges; aureos, quia ſcio te indigere. Et ego ſi vellem, totam terram, quæ vsque ad tuos pedes eſt, poſſem talibus conſternere: & cum puer ſis, non eſt tecum confligendum armis.* Ad hæc *ALEXANDER Regi Regum & conſanguineo Deorum DARIO. Munera quæ miſiſti, longe aliter interpretor. Pila rotunditas ſpondet mihi imperium orbis. In ſcutica tentula, quibus te cum tuis vincam. Intelligo in aureis, quod omnis tuorum prodetur mihi ciuium poſſeſſio: & oportet armis pugnare, non verbis.* Cumque congregaſſet *Darius* infinitos exercitus, facta eſt tanta grando cum niuibus in exercitu *Darii*, quod putares Deum contra quem confligeret. Qui curru deſiliens, cui cum vxore ac liberis inſidebat, vix beneficio noctis euaſit. Vxorem vero & liberos eius cum pluribus cepit *Alexander*, quos in regali habuit reuerentia, mortuos autem, qui audacter pugnauerant, magnifice ſepeliuit. Sic namque ſapiens vicit, vt victorem nemo ſentiat. Sic *Philippus* Rex tacita hac lætitia dolorem hoſtium temperauit, vt neque apud ſuos victor exultaſſe, neque apud victos inſultaſſe videretur.

COMMENTARIVS.

Simile ad *Boleslai* triumphos applicatum. *Alexandro* enim contra *Darium* bellante, quia *Darius* ſuperbiam induerat, ideo per *Alexandrum* deuictus erat merito, quemadmodum clare patet in litera. Et etiam in Chronica *Alexandri*. Similiter accidit inter Regem Poloniæ *Wladislaum* & Cruciferos de Pruſſia Anno Domini 1410. Cruciferi enim ſuperbia afflati, *Wladislao* Regi Poloniæ cum *Alexandro*, alias *Vithoudo*, magno duce Lithuaniæ fratre ſuo duos gladios cruentos ante congreſſum miſerunt, quibus ipſos necare intenderunt. Ipſi vero gladiis humiliter acceptis in auxi-

1000. lium Deo aſſumto, Magiſtrum generalem cum Marſchalcone ac Commendatoribus ac aliis ipſorum complicibus centum millia, triginta millia & quadringentos occiderunt; quorum reſidui capti Cracouiam vincti & catenis ligati non pauci ſunt appulſi, vinculaque grandia ipſimet ſuſtulerunt, quibus Polonos cruciare voluerunt. Hoc inflixit eis ſuperbia, quæ meretur caſum & non ſublimia.

EPISTOLA XV.

MATHAEI Epiſcopi Cracouienſis.

In qua deſcribit dominia duorum Regum, ſcilicet Mieſzkonis filii Boleslai Magni, & Caſimiri filii Mieſzkonis.

A.C. 1027. IAm ſecundis vero *Boleslai* ſucceſſibus filius eius *Mieſzko* ſecundus non tam ſecundo ſucceſſit auſpicio. Quia enim voluit eſſe contentus gloria, quam ne attingere quidem, nedum tranſcendere quis poterat; nec ciuibus tam glorioſus, nec hoſtibus adeo viſus eſt terribilis. Nam ſiqua cum quibusdam geſſit prælia, neceſſitatis ea fuiſſe conſtat, non virtutis: coacta, non voluntaria. Non quod nulla illi ſtrenuitas, ſed quia diligentior conſeruandi ratio, quam acquirendi inerat libido. Satis enim abſurdum putabat, cum in habendo certus haberi modus debeat, acquiſitioni tamen modum non ponere. Tamen etſi quæ vllius in bonis occupati concedatur auctoritas, ab omni tamen iure aliena eſt iuris alieni occupatio. Hic igitur ex imperiali *Ottonis* Tertii ſorore, inſignem genuit *Caſimirum*, de quo diuerſimodæ ſeries texitur hiſtoriæ. Dicunt enim quidam, quod poſt *Mieſzkonis* deceſſum, vxor eius filio adhuc immaturo regnum tradere non auſa, Regni ſuſcepit gubernacula. Quæ quia æquo violentior viſa eſt, imo quia Patriæ indigetibus, quantumlibet primis, quoslibet inquilinos & ſuorum lixas Theutonorum præponere cœpit, a ciuibus profligata in exilio conſenuit, paruulo *Caſimiro* ſub fideli procerum tutela reſeruato. Qui dum in virile pene robur euaſerat, immerita exhæredationis pœna mulctatur. Timentes enim Proceres, ne maternas in ipſis proſequatur iniurias, ipſum quoque non diſpari exilio propulſant. Aliis aliter viſum. Aiunt enim huius matrem paruuli in partu exſpiraſſe, ipſum vero inter ipſa crepundia alterum Herculem nouercales expertum delitias. Pater enim, vt aſſolet, nunc pueri exoſculans oſcillum, nunc tenerum demulcens pectuſculum, crebris anhelat flammis, tacitis ſcinditur ſuſpiriis, lacrymoſis effluit imbribus, mortuæ licet vxoris cineres viuos geſtat in pectore. Vultus enim filii ſpeculum eſt matris eius: quod nouercæ aduertens verſutia, dolos verſat, inſtruit inſidias, puero necem intentat, ne pellex in ſe mortua in prole videatur ſuperſtes, ne non ſua ſoboles Regni tandem ſuc-

1027. ceſſione potiatur. Secreto igitur quendam Secretarium lenocinatiuis conſcribit ſermunculis, ſponſionum circumuenit blanditiis aureis, perſuadet donatiuis, vt puerum exponat. Efficaciſſima enim eſt beneuolentiarum conciliatrix pecunia; nec eſt, quod non peroret, qui auro allegatiuas & ponderat & inaurat ſententias. Vir tamen tam Deo, quam prudentia plenus, vt illum a morte redimat, in eius mortem verbotenus conſenſit: quem ſub occiſionis ſimulatione tollens, cuidam cœnobio committit alendum. Poſt modicillum vero tempuſculi decedit pater, proſcribitur nouerca, Regnum deſtituitur, patria deſolatur, ſeditionantur ciues, graſſantur hoſtes, vrbes, municipia, domeſticis exuta præſidiis ab extraneis occupantur, diſſipatione diſſipatur terra, direptione prædatur. Cæterum ille fidelis non immemor depoſiti, quibusdam huius Reipublicæ amiciſſimis de puero ſuggerit, in quo vnicum tantæ deſolationis ſolatium, ſingulare tantæ cladis remedium diuino ait prouiſum munere, non ſua ſeruatum induſtria. Erat autem robuſtorum collecta manus, quæ vnius tantum oppidi tuta præſidio contra omnium aſſultus hoſtium, iam non regnum, ſed exiles regni reliquias defenſabat. Horum igitur ſtudio patriæ reſtitutus *Caſimirus*, patriam ab hoſtibus eripit, vendicarias ab vndique poteſtates eradicat, à ſingulis circumquaque Prouinciis principes abigit abortiuos, & debitas reuocat obſequelas. A.C. 1041. Cumque omnes gratulatiſſimi ad illius nomen concurrerent, cum omnes eius adorarent maieſtatem, ſola Mazouiorum Prouincia non ſolum illi non affauet, ſed atrociſſime bellum infligit, quam quidam de ſordido famulitii genere auo originario, ſed vir & facundus & ſtrenuus, nomine *Moslaus*, principandi ambitione occupauerat, decem exercitatiſſimorum cuſpidariorum contra *Caſimirum* armat exercitus, exceptis ſagittariis, baliſtis, bipennalibus, ſpatariis, imo infinitiſſimis tam equitum copiis, quam peditum, qui eo ſpe queſtus illecti confluxerant, fortunam ſecuti non hominem. Quibus omnibus confectis a *Caſimiro* non minores virorum rurſus vires inſtaurat, quatuor maritimorum acies, totidem Geticas, nec non Dacorum ac Ruthenorum larga adſciſcens ſuffragia; quos nulla occiſio, nulla remoratur difficultas, non vt amico morem gerant, ſed vt hoſticam odii rabiem, vt antiquam inuidiæ ſitim cruore Polonorum expleant. Sed quoniam à voto procul ſæpe hominum vota recedunt, nec ſemper feriat, quocunque minabitur arcus, res illorum in contrarium, atque ſperauerant, relabitur. Omnes enim velut leuem ſtupæ fauillam noſter ventilat vnicornis, omnes *Caſimirus* turbine occiſionis quaſi procella fulguris inuoluit. Ambitionis autem ille Princeps ad Ge-

tas transfugit vbi celſiore dignitatis gradu ſublimatur. Getæ namque non parua ſuorum cæde ſaucii, omnes in illum cauſam conferunt, omnium in eo necem vlciſcuntur, quem poſt multa demum ſupplicia eminentiſſimo affigunt patibulo, dicentes: *Alta petiſti, alta tene*; ne ſcilicet affectatæ faſtigium celſitudinis vel morienti deforet.

COMMENTARIVS.

Mortuo magno *Boleslao* Anno Domini 1027. filius eius *Mieſzko* ſecundus eidem in Regno ſuccedit, qui ſolum ſibi & non Reipublicæ vacat. Tempore enim ſuo nationes externæ ab obedientia ſua receſſerunt, & deſidiam ſuam conſiderantes tributa Patri ſuo conſueta dari, ſoluere denegarunt, imo caſtra fortiſſima per *Boleslaum* patrem ſuum in ciuitatibus regni & præcipue in Albea conſtructa, Præfecti eorundem ſibi vendicarunt, & ſuis poſteris ipſa poſſidenda reliquerunt. Iſte *Mieſzko* de ſorore germana Imperatoris *Ottonis* Tertii genuit filios, videlicet *Boleslaum* & *Caſimirum*. Quo, ſcilicet *Mieſzkone*, Anno Domini 1033. mortuo, *Boleslaus* filius eius primogenitus eidem ſucceſſit, qui matri ſuæ multa opprobria intulit. Cuius opprobria mater ſua ferre non valens, recepto filio ſuo *Caſimiro* paruulo Saxoniam verſus Brunſvvik ad ſuum patrimonium remeat, ibique puerum *Caſimirum* literis imbuendum diſponens, Monaſterium Sanctimonialium intrauit. *Boleslaus* autem propter ſæuitiam & immanitatem ſcelerum, quam exercuit diademate regio inſignitus, vitam male terminauit, propter quod nec in numero Poloniæ Regum numeratur. Poſt cuius obitum multæ commotiones & bella, tam intranea quam extranea in Poloniæ Regno ſunt exorta. Cum autem Regnum Poloniæ fere annihilatum fuiſſet per bella redactum, verſus Saxoniam ad Reginam pro ſuo *Caſimiro* Poloni iter arripiunt. A qua cum didiciſſent, qualiter ipſum *Caſimirum* verſus Pariſios ſtudio artium liberalium deſtinaſſet, in quo ſtudio ſtans & conſiderans ordinem Sancti Benedicti in Monaſterium Cluniacenſe ingreſſus fuit & ordinem ſuſcepit. Ipſi feſtine properantes ipſum inuenerunt iam Diaconum ordinatum. Conſilio autem Abbatis habito, Romam venerunt, & Domino Papæ *Benedicto IX.* obnixe ſupplicauerunt, quatenus ipſis eorum principem reſtitui mandaret, & diſpenſaret, vt vxorem ducere poſſit, ne Regnum Poloniæ careret hærede. Quorum dicta Apoſtolicus vir compatiens exaudiuit affectu & genti Polonicæ carenti Principe, Ducem *Caſimirum*, qui in Saxonia *Carolus* & in monaſterio *Lampertus* fuerat nominatus, ad tenendum regni gubernacula exire de monaſterio conceſſit, ſed & vxorem ducere vt poſſit, miſericorditer diſpenſauit. Ratione cuius diſpenſationis Dux *Caſimirus* cum gente ſua Polonica pro luminariis S. Petri & fabrica Eccleſiæ eiusdem denarium de quolibet capite ſe ſoluturos perpetuò ſe obligauerunt. Hic *Caſimirus* de monaſterio Saxoniam ad ſuam genitricem & ad Duces Saxoniæ auunculos ſuos veniens, cum ingenti gaudio eſt receptus, qui ſibi non modicam armatam militiam aſſociantes, ipſum in Regnum Poloniæ deduxerunt. Qui multæ probitatis audacia viriliter aſſumta, hoſtibus hinc inde fugatis, Regnum Poloniæ poſſedit in pace, duxitque vxorem filiam Romani Principis Ruſſiæ, nomine *Dobroleyca*, alias *Mariam* dictam, ex qua genuit quatuor filios, *Boleslaum* largum & bellicoſum, interfectorem S. *Stanislai*, *Wladislaum* primum, *Mieſzkonem* tertium, & *Odonem* primum. Iſte Odo & *Mieſzko* ſine prole deceſſerunt. Huic *Caſimiro* eodem tempore licet tota gens Polonica ac Slauonica grato aſſurgens animo ipſum in ſuum Regem accepiſſent, ſola ſibi Maſouia reſiſtere non expauit, prout latius patet ex litera.

EPISTOLA XVI.

IOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis.

De miris Caſimiri virtutibus.

HIc Hercle verus Hercules Alcidæ virtutibus nullo fuit inferior. Nam de illo etſi multa vera, plura tamen fabuloſa docentur narratione: huic vero viuaces meritorum ſuffragantur tituli. In quem Nouercæ ac Medeæ truculentia colubrum iniecit inuidiæ, anguem ambitionis concitauit, fel draconum exſpuit, virus euomuit vipereum, quem tot monſtrorum generibus proſtituit, quot in eius regno ſcandala peperit, quot hoſtium expoſuit periculis? Nam quid eo monſtro putes monſtroſius, quod cum natura ſit mutilum, ſit capite amputato non ſolum corniger ſed petulans cornupeta? Quid ea tetrius bellua, quæ cum non poſſit alienum, propria cauda proprium caput excerebrat?

Aſperius nihil eſt humili, cum ſurgit in altum.
Cum premit indigno libera colla pede.

Vnde Scythis pecuniarum interuentu Regem ex ſeruo creaturis Regina ipſorum *Tomyris* matronarum primas ad ſe corrogat; cum quibus ſuæ viduitatis queruloſæ defletis anguſtiis, non tam ſuam, quam illarum ſibi moleſtam ait depreſſionem: non tam ſuæ deiectionis lædi periculo, quam ſeruili elatione perurgeri petit: non vt ſuarum adeò miſeriarum, quam ſui, quam liberorum, quam ſuæ illas libertatis miſereantur. Inter quos ætatis quædam grandæuæ: *In re,* inquit, *per ſe lacrymoſa conſilio opus eſt non lacrymis, quia nec flammis flamma extinguitur, nec mærore mæror exuitur.* Iubet ergo abiectos ancillarum filios purpureis adornari paludamentis,

& currum quo Reges vectari conſueuerunt, conſcendere, faleratiſſimis alios aſturconibus aſſidere, adoleſcentes vero ingenuos, ac diuæ formæ virgines ſordidis loramentis, inſtar boum, currui connecti. Reginam quoque cum paruulo filio, & ſe ipſas funereis deformatas induuiis ad eundem currum eodem pacto applicari, ſicque verberiunculis ad trahendum eas pellentibus in concionem procedunt. Vbi coram magiſtratu prouolutæ, eos qui ad hoc enormitatis eas impulerant, non inſimulat iniuriarum, ſed læſæ Maieſtatis iudicium petiuit. Nec vero ſuam, nec ſacri Senatus, ſed totius Reipubl. hanc eſſe querelam, non ſingularem vnius læſionem, ſed commune vniuerſitatis incommodum, non leuem ſane, non breuem, ſed mortalem huius vulneris languorem; cuius autores non ſeruos, ſed ipſos ſeruorum dominos arguunt & conuincunt, qui ſuam & ſuorum generoſitatem, non modo venalem ſeruis exponant, ſed ipſo venalitatis veneno ipſam libertatem extinguunt.

Turpe viris, non eſſe viros, ſeruos trabeari,
Turpe teri ludeo candida colla iugo.

Tota igitur mouetur & conſtrepit concio, vt ſeruus ille iam non regno, ſed vltimo expetatur ſupplicio; Reginæ autem filius, licet pene infantulus, Rex conſtituitur. Ex tunc ſolenne fuit apud Scythas fœminas concionibus acciri, Rege quoque Macedonum procul agente, inquilinus eius *Ipander* ſordidiſſimi cerdonis filius arcem occupat, Regia ſeſe iubet nuncupatione venerari. Cuius in fauorem vt populus eſſet propenſior, cenſuales relaxat penſiones, amputat tributa, omne exactionis onus ait ſe Rege ſopitum: nec defuit illi credulæ multitudinis ſimplicitas. Ad eius itaque confauoraneos Rex primo cum hac mittit ſententia: *Ficus radice euulſæ, aureis licet funiculis ſi carientiſſimo appendantur ſtipiti, florere poſſunt, annon?* Secundo cum hac: *Sicci à fonte riuuli, bibulo licet pleni ſabulo, inundabunt alueis, aut non?* Tertio cum hàc: *Ad ſingulos oſcinum hiatus pullus hians hirundinis a murilego educabitur, an non?* Nouiſſime, humanam ſine capite mittit effigiem & ex auro & gemmis artificioſiſſime expolitam, & aſini caput coronatum cum hoc ſcripto: *Hæc imago veſtra generoſitas gemmis virtutum diſtincta. Caput hoc Rex veſter eſt. Aſinus enim inſeſſor, ſeruus coronatus.* Si ergo hæc membra huic bene conueniunt, bene vobis cum Rege veſtro conueniat; ſin aliter ſit, aliter. His itaque perſuaſi Regem regno conciliant, qui *Ipandrum* in eadem arce catenis vinctum fame extinguit, naturæ arguens deſertorem naturalibus non indigere adminiculis. Cui lapidem pro cibo iniiciens miniſter aiebat:

Ne pete, quos natura vetat transſcendere, fines.

Item cinerem pro potu ſpargens:

Ne pete quod iſto pondere non trutines.

Naturam transſcendiſti, nullum tibi cum natura commercium.

COMMENTARIVS.

Caſimirus Herculi Alcidæ dicto comparatur. Qui *Hercules*, quamuis virtutibus miris claruit, *Caſimirus* tamen in eo dictis virtutibus inferior non extitit. Ideo, quia *Herculis* virtutes fabuloſe prædicantur; *Caſimirus* vero recentibus hiſtoriis in rei veritate virtutibus inſignitus, clarus declaratur.

Maslaus item reprehenditur. Qui motus inuidia, inflatus ſuperbia, iracundia concitatus, rabie repletus *Caſimiro* Regi ac domino proprio ſe oppoſuit, ac ſecum bella gerere præſumſit. Vnde ipſe tanquam beſtia peſſima, non potens amputare caput alienum, geſtiebat amputare caput proprium, abigendo a Regno *Caſimirum*.

Reprehenduntur quoque Mazouitani exemplo Scytharum ac Macedonum, qui ſpreto Rege proprio, nobili & illuſtri, ſibi *Maslaum* ignobilem & plebeium in Regem aſſumſerunt, quibus quid accidit, & *Maslao* & Scythis & Macedonibus ab ipſorum regibus vindicatis latius ponunt in litera.

EPISTOLA XVII.

MATHAEI Epiſcopi Cracouienſis.

De Succeſſibus & dominiis Boleslai primogeniti Caſimiri.

A. C. 1068.

NEc vero minus inaudita poſt obitum *Caſimiri* ſeruorum peſtis ebulliit, quam, ne narrationis ordo â vero diſcrepet ordine, non indebito loco attingemus. Igitur *Caſimiro* filius eius *Boleslaus* ſuccedit: cui largitatis cognomen antonomaſica priuilegiatum eſt excellentia. Qui ſine largitate nullam æſtimabat hominis liberalitatem, aut egere non poſſe, niſi cum dandi non ſuppetit occaſio. Sic inquiebat largitas petitionibus & velocior & tardior: velocior, ne ſit petitionum tarda præſtolatrix, prius enim dari conuenit, quam peti, ne cuiuscunque petitione noſtra nobis exprobretur tenacitas, ne gratiæ beneficium ſine gratia impendatur: nec enim gratis obtinuit, quod quis precario impetrauit: tardior eſſe debet, ne celerius euolet, ſerius euaneſcat largitio. Quia ideo celeritas illi non congruit, vt len-

1068. tissimas etiam petitiones effugiat, nunc illas occupat, nunc ab illis gaudet occupari. Hic dum die quadam vectigales iubet dispensare thesauros, præstantissima quæque, munificentissimè dispargit. Quidam nunc exilem suæ tenuitatem fortunæ, nunc Regiæ Splendorem opulentiæ commentiens gemebundus infremit suspiriis tacitis, murmurat labellulis:

Sola beans alios, soli mihi gratia Solis
Alget lucente Sole, solus tenebras patior,
Solus ego sub Sole tuo solatia vera
Demerui solum demeruisse pudet.

Rex proinde causa suspiriorum intellecta sinuosissime amictum chlamydis suæ detrahit, quam illius humeris deferens. *Tolle*, inquit, *auri quantum libet, tuisque viribus metalli quantitatem compensa. Maluimus* B *enim te tuam inualetudinem causari, quam nostræ liberalitatis videri angustias.* Tunc ille sinum vestis tergentissimæ insarcinans psallebat:

Nemo stupet, si stipa perit, leuitate fauillæ;
Semina non pereunt tua, quæ metit iste, vel ille.
Semine Dapsilitas largo pluit aurea famæ,
Falx in messe sonat, plus das mihi, plus metis a me.
Non locus hic loculis, non venter hydropicus arcæ,
Te premit imo nitet tua copia cordis in arce.
Omnia large tuo fauus imbuit ora sapore,
Nec sine me laus tanta meo morietur in ore.

Hæc dum sui oblitus canit. Dum autem pondus attollere conatur, pondere oppressus expirat.

COMMENTARIVS.

Hic *Boleslaus* largus in dando beneficia modum tenuit, nec non festinus, nec tardus in dando fuit. Non tardus, quia prius, inquit, conuenit dari, quam peti; ideo ne præuentio petitionis fiat in dante signum tenacitatis seu parcitatis. Hic idem *Boleslaus* largus citus fuit in dando munere, ne munus ingrate a recuperante retineatur; cuius liberalitatis habes exemplum in litera de quodam paupere.

Circa literam notandum. Tria sunt, in quibus Rex debet alios excedere: Scilicet potentia, virtute & beneuolentia. Debet enim Rex esse potens, virtuosus, & beneficus. Si enim Rex cupit vt ametur a populo, debet esse beneficus. Populus enim non percipit nisi bona sensibilia. Videns ergo Regem beneficum & liberalem, nimis mouetur in ipsius amorem. Reges enim liberales maxime sunt amabiles. *Boleslaus* igitur volens se amabilem reddere his, qui in 1068. regno suo fuere, liberalitati insistebat & suis A subditis maxima dona condonabat.

EPISTOLA XVIII.
IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.
In qua inuehit contra vitium auaritiæ.

N*Escio quem blandus flos rerum spirat odorem;*
Si possis recte si non quocunque modo rem.

Ab insano autem non distat, qui pecuniam vitæ præfert, non vitam pecuniæ. Quod vecordiæ genus quendam adeo deuinxerat, vt dum ambiguis in mari iactatur fluctibus, dum alii metu naufragii pretiosissima etiam supellectile nauem exonerant, se suis alligatum sarcinis in præceps mitti iubet, B potiorem adstruens in morte opulentiam, quam in vita egestatem. Nec vero absimilis opum incubus habendi auidissimus apud Regem Arabum erat, in quem innumeras opum facultates Regis munificentia congessit; Ætnam tamen cupiditatis non extinxit. Nam hic thesaurariam productus in penum, dum inæstimabiles sibi gemmas conspiceret, velut improuiso traiectus fulmine totus diriguit, morboque creditus languere repentino efferri iubetur. Cuius in gemmis omnis erat gemitus habendi gemmas. Causa denique doloris comperta gemmarum exquisitissimas Rex illi offert, quas ne cui præter ipsum assidere liceat, glutire nititur & meatu spiritus præcluso suffocatur. Non sic ille, non sic, qui, vt curarum nutrices semel amputaret, suas opes in vnam massam conflat, C in profluentem præcipitat: *pessimæ*, inquiens, *ite pessimæ diuitiæ, perdam vos, ne perdar a vobis.* Minor enim est rerum quam corporis iactura:

Damna mouent rerum plus lædunt damna dierum.
Quisque potest rebus succurrere nemo diebus.

COMMENTARIVS.

Vitium auaritia est præcipue in illis, qui pecuniam plus quam vitam propriam diliD gunt. Qui certe à fatuis non differunt, eo quod minus magis bono anteponunt. Ideo quia secundum Philosophum in Regiminis speculo parte 9. præcepto 18. dicitur: *Auaritia est bonæ famæ denigratiua, proprii subiecti destructiua, & multi timoris causatiua.*

EPISTOLA XIX.
MATHÆI Episcopi Cracouiensis.
De gloriosis laudibus largi Boleslai.

A*Deo* perfunctoria *Boleslao* visa est opum gloria, vt nihil in eis iucundum putaret,

1068. putaret, præter dandi facultatem. Quarum potissimam ait custodiam, saccum pertusum, omnique omnino indignum principatu, qui A se rerum sacciparium esse malit, quam Principem. Vnde Russiæ partibus, imperiose peragratis opibus illarum capi dedignatur, solo victoriæ triumpho contentus, donec auitorum limites signorum in valuis Kyowiensibus reformaret, ab omnium sopita rebellione, quendam sui suffraganeum Imperii Regem constituit. Qui vt coram suis appareret gloriosior, Regi supplicat *Boleslao*, vt cum sui dignatione occursus amplectatur, auri talenta secundum numerum passuum accepturus. Indignatur à se peti *Boleslaus*, quod Regiæ celsitudini non competat absurdumque videri Maiestatem ad quæstus inclinari, absurB dius esse gratiam venalitate censeri; precibus tamen victus nec pretio, factum ita spondet, gratiæ argumentum venienti exhibet. Quare Regis barbam venientis apprehendit, quam diuellicans crebertime concutit. *Hoc*, inquit, *est tremendum caput, quod vos contremiscere conuenit.* Item itemque vehementius concutiens ait:

Hic vir, hic est, nostro, quem nos dignamur honore.

Aspicis quantum gratiæ in *Boleslai* conspectu auri gratia meruit. Vngariam hinc adire parat, qui primos illi aditus C armis obstruere contendunt, sed corpora illorum plus impedimento fuere ingressuris, quam arma. Nam cruentus ianitor ensis ianuas introitus & aperiendo clausit, & claudendo aperuit. Trunci nobiles cadauerum gladio prostrati etiam vias fecere inuias, vt non sine difficultate transmeandi pateret facultas. Videns autem Rex Vngariæ *Salomon*, tam sibi, quam suis prælii imminere discrimen, prælium deprecatur, pacis offert conciliamina, centum millia talentorum. Cui *Boleslaus*. *Polonos* inquit, *aurum habere non delectat, sed habentibus aurum imperare;* D *turpiusque esse pretio vinci quam prælio succumbere: nec regibus conueuire institoria taxare commercia, quibus armis opus est, non opibus.* Victus itaque *Salomon*, tam bello, quam regno excessit; cuius in locum alumnus Poloniæ *Wladislaus* nomine *Boleslai* sufficitur. Accidit interea instructissimas Austrensium & Bohemorum acies in campestribus Poloniæ castra metari. Quos Rex impiger a tergo præcipitans, omnem redeundi adimit facultatem. Cumque incautos occupare potuisset: *Absit*, ait, *ne nostræ titulus victoriæ quodam insidiarum latrocinio fumescat.* Sese præsto nunciat, non improuidos esse iubet; crastino secum co- 1068. minus confligturus. At vero ille Bohemi A cus *Leo* mox à leonis feritate desistens, vulpina induitur astutia: *Indignum est*, inquit, *vt tanti Regis ad tam exiguos inclinetur indignatio, quin potius in suorum tranquillitate castrorum, crastinum à Bohemicis præstolari non dedignetur obsequium.* Noctis ergo Clypeo protecti fugam ineunt pro prælio. Quos trans Morauiæ fines insectatus, aper dente consequitur fulmineo, non ætati parcens, non generi, non conditioni, omnes aut morti mancipat, aut vinculis. Rursus Pomeranis e confinio Poloniæ prædam ac manubias agentibus, præceps aduolat *Boleslaus*, prædones spatiosi fluminis interiectu B iam securos conspicatur, & rapidissimo inhæsitanter insiliens torrenti, *Amor*, inquit, *catulorum feras venabulis impingit.* Exclamant singuli:

Occupet extremum scabies, mihi turpe relinqui.

Multi ergo armorum pressi mole fluctibus inuoluuntur, perpauci vix enatant, & licet inermes de armata hostium multitudine triumphant. Fuit autem hic belligerandi tam studiosus, vt rarus in aula, continuus in castris, rarus in patria, semper apud hostes degeret. Quæ res Reipub. quantum commodi attulit, tantum ingessit disC criminis; quantum in se honesti habuit exercitaminis, tantum in fide peperit insolentiæ. Rege siquidem perdiutissime nunc Ruthenicis, nunc vero pene Trans-Parthanis immorante regionibus, vxores ac filias dominorum serui ad sua vota inflectunt, quasdam expectatione maritorum fessas, alteras desperatione deceptas, vi nonnullas ad seruiles amplexus protractas, dominicos occupant lares, firmant municipia; Dominos non solum arcent reuersuros, sed & reuersis bellum infligunt, quos pro singulari temeritate singularibus Domini perdidere suppliciis vix expugnatos. Sed & fœminæ, quæ vltro serD uis consenserant pœnas iustæ sunt pendere non immeritas, atrocissimum & vnicum ausæ facinus, nulli prorsus flagitio conferendum.

COMMENTARIVS.

Antecedens epistola in quinque diuiditur partes. In primis quatuor partibus describit triumphos ex Ruthenis, Vngaris, Bohemis, Morauis, Australibus, Theutonicis obtentos. In quinta parte narrat actus bellicosos *Boleslai*, qui quantum Reipub. Regni Poloniæ fuerunt profuturi ex parte vna, tantum attulerunt incommodi & damni parte ex altera. Vxores enim Dominorum in expediti-

tionibus cum Rege existentium viros sibi alios duxerunt, cum quibus & dominica possederunt, quos postmodum hæredes cum magnis periculis à bonis hæreditariis ac suis vxoribus repulerunt. Pro quo est notandum. Post decessum *Casimiri* Monachi, *Boleslaus* largus seu bellicosus vel efferus filius eius senior & primogenitus Anno Domini 1038. eidem in regno successit. Hic fuit liberalissimus, nullam hominis reputans maiorem virtutem, quam liberalitatis excellentiam. Diademate verò regio insignitus, cœpit cogitare, qualiter Magni *Boleslai* sui proaui strenuitatem posset induere, & terminos Poloniæ, quos præfatus Magnus *Boleslaus* statuerat, recuperare, quæ successores Reges Poloniæ vsque ad sua tempora amiserant: sic, quod terras Russiæ potenter ingressus, ad Castrum Kyow multis præliis cum Principibus Russiæ commissis, omnibusque ex ipsis prostratis vsque peruenit. Quibus Principibus sic superatis ad alios fines Russiæ se transtulit, ibique plures annos vixit, Castra & municipia Ruthenorum fortiter expugnando, totiusque Russiæ partibus peragratis, ac omnibus rebellionibus sopitis, & Rege prælio occiso, quendam ex nobilibus suis, qui Russiæ præesset Principibus, nomine suo constituit. Post hoc Vngariam adiit, volens metas Regni Poloniæ in Danubio ac Cissaua nec non Moraua fluuiis rehahere. Cui Rex *Salomon* Vngariæ cum suo exercitu in montanis Russiæ ac Vngariæ occurrit, ad suum regnum volens prohibere ingressum: sed plurimis de suo exercitu primo progressu prostratis, ad castra profugit, se in ipsis concludendo, pacem precatur, centum millia talentorum auri offerens *Boleslao*, vt ab impugnatione sui desisteret. Cui Rex *Boleslaus* respondit, *Polonos aurum habere non delectat, sed habentibus aurum imperare. Turpius enim* ait *vinci pretio, quam prælio.* Victum itaque se Rex *Salomon* cognoscens, tam bello, quam parte sui regni inter fluuios prædictos consistente cessit, felicem se reputans in alia parte Regni vltra Danubium posse manere. Interea vero *Leo* Rex Bohemorum cum Morauis & Australibus fines Poloniæ inuadens, ipsos crudeliter deuastabat. Quod Rex *Boleslaus* intelligens, ad ipsum festino cursu properat, quem licet inopinate à tergo potuisset inuadere, noluit tamen, dicens: *Absit, ne titulus nostræ victoriæ quodam latrocinio insidiarum infametur.* Indicauit igitur *Leoni* vt se promtificaret, & bellum cum *Boleslao* campestre committeret. *Leo* vero tanquam vulpes dolosa, *Boleslao* Regi intimat, indignum se asserens cum tam paucis tam magnifico Regi velle resistere, sed obnixe petit, vt sua obsequia cum tributis accipere dignaretur. Sed hæc intimans fugam nocte iniuit, nusquam in loco Regem *Boleslaum* præstolari præsumsit. Quem Rex *Boleslaus* studiose per fines Morauiæ insequitur, & insecutum nulli parcens, omnes aut morte trucidat, aut vinculis constrinxit. Tempore autem, quo in terris Bohemorum, Morauorum & Australium Rex *Boleslaus* deuastando moraretur, Prutheni & aliæ gentes Paganicæ de reditu *Boleslai* dubitantes, Pomeraniam hostiliter inuadunt. Quod cum ad noticiam *Boleslao* peruenisset, Bohemorum ac præmissarum terrarum impugnatione dimissa, ad propria conuolat, & hostes in Pomerania reperiens inuasit; quos fugientes per quendam fluuium grandem insequitur, ibique non pauci de suis non ab hostibus, sed armorum pondere pressi in profundum merguntur. Et sic tunc fugati sunt hostes. Sed quia septimus annus ab exitu illorum ad prælia, iam finem dabat, in quibus septem annis tam *Boleslaus* quam Proceres sui vxores & pueros non viderant, interea vxores & filias ipsorum serui ad sua vota flectunt, municipia muniunt, & domos occupant dominorum. Comperta igitur fama tantæ perditionis & nefarii sceleris nobiles, qui cum Rege in expeditionibus fuerant, zelo nimio excitati, etiam Rege prohibente, ad propria sunt reuersi, seruosque de suis domiciliis tandem cum magno labore repulerunt; quibus expugnatis pro demeritis supplicia addiderunt. Vxores autem suas velut præuaricantes & adulteras pœnis diuersis crudeliter extinxerunt.

EPISTOLA XX.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua inuehit contra incontinentiam Dominorum Regni Poloniæ.

SCythæ quindecim annis in Asia morati vix vxorum flagitatione reuocantur, nunciantibus, ni redeant sobolem à finitimis quæsituras, sicut quondam fecerunt Amazones; item trina expeditione in Asiam, cum annis octo à coniugibus abfuissent, seruili bello domini propulsantur. Nam coniuges eorum longa ex præstolatione fessæ seruis pecorariis nubunt, qui reuersos post victoriam dominos, quasi alienos prohibent; sed supplicia crucibus luunt. Mulieres quoque malè sibi consciæ, quædam ferro, quædam suspendio vitam finiunt, vt has vel illos nec pœna dissimiles nec dispares fecerit sceleris immanitas, quos Mœchia necat, facinus quos inquinat, æquat: quosdam vero tantæ

animositatis intueor, vt non minus turpe putauerint viros constantia destitui, quam fœminas pudicitiæ pati dispendia. Vnde Spartani cum in obsidione hostium annis decem damna paterentur & fœcunditatem vxorum viris absentibus nullam esse, iuuenes remittunt, eisque omnium fœminarum permittunt promiscuos concubitus, ne Respublica præsidii successione orbaretur. Ex his nati Parthani vocantur. Tanti apud istos odium hostium, tanti amor patriæ, tanti fuit iuris iurandi religio. Execratione namque sese obstrinxerant, nolle reuerti, donec vrbem hostium expugnassent. Sic pietas istorum & turpis & irreligiosa fuit religio, quia nihil temerius, nihil sordidius, quam iura matrimonii non modo non coli, sed confundi.

Hæc speciem pietas impietatis habet.

Igitur & virtus hic quædam fuit & macula non defuit virtutis.

COMMENTARIVS.

Circa literam notandum. Bonum est consuetudines Patriæ reseruare, quia per hoc multa mala possunt euitari. Si enim Amazones opera virorum exercere non dimisissent ex consuetudine, nunquam domi manentes vitia adulterii incurrissent, quæ tamen meruerunt, quia pecoraneos in viros adoptauerunt. Vnde secundum *Isidorum* 8. Ethic. *Tria sunt genera consuetudinum bellum gerendi, scilicet Scytharum, vbi fœminæ & viri in pugnam simul transeunt; Amazonum, vbi solæ fœminæ pugnant.* Vnde sic refert *Guido* in historia Troiana: *Mozonia est regio orientalis in qua solæ fœminæ degunt. In capite autem huius regionis est insula, in qua viri morantur, & singulis annis fœminæ in Martio ad viros descendunt; cum quibus tribus mensibus commorantur, sic quod plures ex eis imprægnentur, & domum ad tecta sua reuertuntur. Et dum nascitur masculus inter eos per triennium educatur, & postea ad viros transmittitur: fœmella autem inter eos conseruatur. Hæ autem fœminæ non nisi bellicis artibus insudando se exercent. Quarum Regina Pentesilea cum decem millibus virginum in subsidium Regi* Priamo *dicitur aduenisse.* Tertius modus bellandi est Romanorum, aliarumque gentium, vtpote Polonorum consuetudo est, quod ibi soli mares pugnant eorumque vxores bonæ & honestæ ipsos, cum magnis lamentis in domibus degentes expectant. Aliæ in lectis non iacent, aliæ carnes non manducant!, varie secundum varios modos fidelitatem obseruantes se castigant.

EPISTOLA XXI.

MATHAEI Episcopi Cracouiensis.

In qua describit multiplicem Boleslai truculentiam.

EX tunc in oleastrum olea & fatuus versus est in absinthium. Intermisso namque studio virtutum *Boleslaus*, in suos bellum ab hostibus transtulit. Fingit illos non iniurias in plebe vlcisci, sed regiam in rege prosequi maiestatem. Nam plebe remota Rex quid erit? Ait, non placere sibi viros vxorios, quibus plus causa placeat fœminea, quam Principis obsequela. Queritur non se tam apud hostes desertum, quam vltro hostibus expositum. Proinde præcipuos capitis accersit, & quos aperte non potest, insidiis aggreditur. Mulieres quoque quibus mariti pepercerant tanta sectatus est immanitate, vt ad earum vbera catulos applicare non horruit, infantulis abiectis, quibus etiam hostis pepercisset. Astruebat enim extirpari oportere scortorum scandala, non foueri. Quem sacerrimus Cracouiensium Pontifex *Stanislaus* ab hac truculentia cum reuocare non posset, prius illi regni comminatur excidium, tandem anathematis gladium intentat. At ille, vt erat in arcum versus prauum, immaniore induitur vesania; quia lignorum tortuosa facilius frangi possunt quam dirigi. Itaque prope aram, inter infulas, non ordinis, non loci, non temporis inspecta reuerentia, corripi iubet Antistitem. Ad quem satellites atrocissimi quotiens irruere intentant, totiens prostrati mansuescunt; quos Tyrannus indignatissime obiurgans, ipse manus iniicit sacrilegas. Ipse sponsum è gremio sponsæ, pastorem ab ouili abstrahit. Ipse patrem inter filiæ amplexus & filium in maternis pene visceribus obtruncat. O luctuosum, ô transfunebre funeris spectaculum! Sanctum profanus, pium sceleratus, Præsulem sacrilegus, cruentissimus innoxium membratim discerpit, singulos artus perminutissime dissecans, quasi à singulis membrorum partibus pœna exigi debuisset. Totus autem stupore, totus quadam horripilatione dirigui, vt vix mente concipere, nedum lingua, nedum calamo possim exprimere hoc in Sancto Saluatoris magnalia. Succumbit enim dicentis intellectus, intellectui sermo, & rem vt est, verba non explicant. E quatuor namque mundi partibus quatuor aduolare visæ sunt aquilæ, quæ sublimius locum passionis circinando, vultures, aliasque sanguipetas alites à contactu martyris abegerunt. Cuius in custodelæ reuerentia peruigiles diem nocti & noctem diei continuant. Noctem appellem an diem? Diem potius dixerim, quam noctem? Hæc enim altera nox est, de qua scriptum est: *Et nox vt dies illuminabitur.* Miræ siquidem rutilantiæ tot in singulis locis diuæ fulsere lampa-

lampades, quot ſacri corporis diſperſa ſunt minuta. Vt ipſum cœlum ornatum ſuam terræ gloriam videatur inuidiſſe, quoniam quorundam decore ſiderum, & quibusdam putares Solis radiis diſtinctam. Hac vero miraculi alacritate animati, ac zelo deuotionis quidam Patrum accenſi, ſparſas membrorum minutias colligere geſtiunt; pedetentim accedunt, corpus integerrimum etiam ſine cicatricum notamine reperiunt, tollunt, aſportant, apud minorem S. Michaëlis baſilicam diuis conditum aromatibus recondunt. Vnde vsque ad translationis diem, cuius cauſam ipſe non ignoras, iugis dictarum ſplendor lampadum non deſiit. Quo facto, truculentiſſimus ille exterritus, non minus Patriæ, quam Patribus inviſus in Vngariam ſecedit. Quem non malitiæ conſcientia facit humilem, ſed ſceleris audacia reddit contumacem. Rege namque Vngariæ *Wladislao*, cuius nuperrime præmemineram, deuotam illi exhibente reuerentiam, imo pedeſtri veneratione occurrente, *Boleslaus* tanto ſuper ſe faſtu rapitur, vt digno illum oſculo dignari contemſerit. *Iſte*, inquit, *noſtrarum opus eſt manuum: non autem competit opifici, vt ſuam colat aut veneretur creaturam, nec decet, vt vir fortis vel exulatu miſerior vel caſu videatur deiectior.* Qui licet ægre diſſimulat, tamen *Wladislaus* ne fortunæ dicatur fuiſſe ſocius, non amicus, vereri ſe ait, ne ſibi quis minus vere improperet, quod quidam verba tractant amicitiæ, non opera; quod occaſiones quærit, qui vult diſcedere ab amico. Perimpium enim eſt, eum in aduerſis obiurgari, quem in proſperitate colueris, quia proſperitas amicos comparat, neceſſitas examinat. Itaque arrogantiæ ſupercilium non ſolum patienter tolerat, ſed perbenigne amplectitur, officioſiſſime excipit, omni ſtudet illi placere obſequela: omnem ſiquidem ſacri legis ſuſpicionem ille aſtutiſſimus à ſe adeo remouerat, vt non modo non ſacrilegus, ſed ſacerrimus ſacrilegorum vltor apud nonnullos cenſeretur. Nam quod mulieres ingenuæ ſeruili proſtitutæ ſunt inceſtui, quod coniugalis tam ſpurce inquinata eſt religio, quod factio ſeruorum in dominos conſpirata, quod tot capita ſuppliciis expoſita, quod Regis denique coniuratum eſt excidium, in ſanctum refudit Antiſtitem. Aſſeruit illum proditionis originem, totius mali radicem. Hæc, ait, omnia ex illa exitiali vena manaſſe. Et flagitioſiſſimus in vtroque, qui cuius vitam ſuſtulit, cum auferre non poſſit famam, contendit incruſtare, & quem rebus non poteſt, verbis proſequitur: Pontificem illum non Pontificem, paſtorem vocat non paſtorem: Præſulem à preſſura, non præſulem: Epiſcopum ab opibus, non Epiſcopum: ex ſpeculatore non ſpeculatorem fuiſſe: & quod pudor dici erubeſcit, ex rerum ſcrutatore rerum ſcortatorem. Ideoque illum aliorum libidini fræna laxaſſe, quia ſociis eiusdem criminis deeſt accuſator. Quid plura? omnem eius diſciplinam, omnium fuiſſe diſciplinam. *Quid ergo*, inquit, *admiſſum, ſi regni dedecus, ſi patriæ prodigium, ſi religionis ſubmotum eſt ſcandalum, ſi publicum Reipub. extinctum eſt incendium?* His licet figmentis apud ignaros aliquantisper derogatum ſit martyri, non tamen Sanctitatis abrogari potuit auctoritas. Sub nube namque Sol plerumque deliteſcit, nube nunquam extinguitur. Non multo poſt vero inaudito correptus languore *Boleslaus*, mortem ſibi conſciuit. Sed & vnicus filius eius *Mieſzko* in primo pubertatis flore veneno emarcuit. Sic tota *Boleslai* domus Sancto pœnas *Stanislao* exoluit. Quia ſicut nullum bonum irremuneratum, ſic nullum malum impunitum.

COMMENTARIVS.

Notandæ ſex partes epiſtolæ deſcribentis multiplicem truculentiam *Boleslai*, quam primo exercuit in Nobiles Regni Poloniæ, qui eo derelicto in expeditione propter ſcandala vxorum ad propria redierunt. Secundo deſcribit truculentiam, quam exercuit in fœminas, quæ ſuperuixerant per ſuorum indulgentiam maritorum. Tertio deſcribit truculentiam ipſius quam fecit in S. *Stanislaum* Epiſcopum Cracouienſem. Quarto deſcribit ineffabilia DEI mirabilia, quæ circa corpus S. *Stanislai* occiſi acciderant. Quinto deſcribit exulatum & fugam *Boleslai*, ſuperbiamque ipſius, quam *Wladislao* Regi Vngariæ oſtendit in eo, quod reuerenter ipſum excipere renuit. Sexto Excuſationes *Boleslai* deſcribit. Vltimo oſtendit, quomodo *Boleslaus* propter tam nefandum ſcelus excuſabilis eſſe diu non potuit.

EPISTOLA XXII.

IOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis.

De Boleslai virtutum exordio, intermiſſione & Extinctione.

PRudentis eſt rerum exitus metiri, quia cuius finis bonus eſt, ipſum quoque bonum. Nihil enim prodeſt in Pampinos germinare ſurculum, niſi proſit botros palmitis maturitate decerpi. Hic ſiquidem homo ab initio pretioſum ieciſſe viſus eſt virtutis fundamentum: Sed terra ſabuloſa dehiſcente, opus omne, quod in abyſſum corruit, illud in auras euanuit. Nam quod ſtrenuitatis in illo fuit, profundo flagitiorum inuoluitur; quod liberalitatis erat, vento ambitionis exflatur. Ambi-

Ambitioſos enim liberales eſſe oportet. Cumque ſapiens in principio ſermonis accuſator ſit ſui ipſius, cum bonarū ſit mentium, ibi culpam agnoſcere, vbi culpa non eſt: in iſto abyſſus abyſſum inuocat in voce cataractarum ſuarum, qui cor ſuum declinauit in verba malitiæ ad excuſandas excuſationes in peccatis. Iuſtum enim eſt, vt qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc. Sed vtinam a *Saule* ſaltem didiciſſet ad citharæ ſonum curare vulnera cordis ſui. Vtinam corde dulcedinem cordis, quam auriculis attentius attigiſſet. Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates. Et iterum dixi: Confitebor, & tu remiſiſti. Dic enim homo iniquitates, vt iuſtificeris.

Vis abolere nefas, aperi ſcelus, indica culpam.
Exuit & culpam lachrymoſa profeſſio culpæ.
Culpa ſepulta reum produ, rea prodita ſoluit.
Clauſa cutis virus nutrit, aperta fugat.

COMMENTARIVS.

Notandum. Deus, qui non vult mortem peccatoris, eſt peccatori miſericors in eo, quia non ſtatim vt peccat, peccatorem interimit, ſed ipſum expedit, vt ſe cognoſcat, & pœnitentiam agat. Sic *Boleslao* Deus fecit. Non enim ipſum ſtatim puniuit, vt S. *Stanislaum* interemit, ſed ſibi vitam procraſtinauit, ipſoque Vngariam veniente beneficia ſibi exhibuit quia *Wladislaus* Rex ipſum benignisſime excepit. Ipſe ſe tamen cognoſcere noluit, pœnitentiamque agre minime curauit: & ideo in malitia manens, factus amens, ſeipſum interemit. Quanquam etiam nonnulli adſtruant, quod *Boleslaus* pœnitentiam fertur egiſſe. De conſilio enim *Wladislai* Regis Vngariæ Papam adiit, cui nefas ſuum expoſuit. A quo ſuſcepta pœnitentia, monaſterium quoddam in finibus Vngariæ verſus Auſtriam & Carinthiam ſubiit: & completa pœnitentia in domino obdormiuit. In cuius ſepulcro eſt Epitaphium hoc modo: HIC IACET BOLESLAVS REX POLONIÆ OCCISOR S. STANISLAI EPISCOPI CRACOVIENSIS. Apud nos tamen talia non famantur, nec diuulgantur populo, ne facilitas veniæ faceret incentiuum delinquenti.

EPISTOLA XXIII.

MATHÆI Epiſcopi Cracouienſis.

De pii & primi Wladislai ſucceſſibus, ac ipſius illuſtribus & virtuoſis actibus.

A. C. 1082. PRoxime autem regnauit frater *Boleslai* minor Caſimirides *Wladisaus*, non minus ſtrenuitate militiæ illuſtris, quam religionis deuotione inſignis. Cui de humana nihil æſtimatum eſt felicitate defuiſſe, hoc excepto, quod vxore ſterili diu ſollicitum prolis legitimæ anxiabat carentia. Qua ex re mœſtiſſimus cum ab homine conſolari non poſſet, diuino tandem releuatur ſolatio; quaſi enim cœleſti eruditus oraculo, *Francone* Antiſtite ſuggerente, auream inſtituit effigiem, quam cum Regiæ celſitudinis donatiuo beato Ægidio in Prouinciam delegauit, propoſitum delegantis hac exponente epiſtola.

Patrum Reuerendiſſimis cœnobii Wladislaus.

Dei gratia Rex Poloniæ, & coniunx regina Iuditha *filialis reuerentiæ deuotionem. Etſi vlla poſſit eſſe, perfecta eſſe nō potuit humana ſelicitas. Nemo enim tam felix eſt, qui non cum aliqua ſuæ felicitatis parte rixetur. Et nos quidem de noſtri generoſitate ſanguinis, de corporis aut animi elegantia, de dignitatis ſollicitudine, de famæ gloria, & de omnimoda copia omnium gloriari non oportet. Non expedit enim. Sed illud nos humile lacrymari conuenit, quod inter florentiſſimos rerum ſucceſſus, quidam notabilis mœroris ſtimulus datus eſt nobis, qui nos colaphizat, ſobolis infœcunda ſterilitas, quæ non ſolum paternum tollit ſolatium, ſed & graue quoddam ingerit orbitatis opprobrium. Proinde coram vobis, Patres ſanctiſſimi, noſtra proſternitur deuotio, vt hoc ſterilitatis infortunium veſtrorum meritorum tollat interuentus. Non enim eſt impoſſibile apud Deum vllum verbum.*

Tanta vtriusque Regum coniugum deuotione intellecta, ſacer ille conuentus triduanum orationibus continuauit ieiunium, cum hac Pſalmodia, ac primum conſtantiore vigilantia.

Spes vtriusque ſpei & fauus & ſapor eſuriei,
Creſcit ſæpe tuo nectare noſtra ſitis.
Nux nuce noſtra caret, Cedrus virentior aret,
Flos alit examen, flos ſine flore tamen.
Anime cur hæres, tribulis datus eſt rubus hæres,
Corna parit Cornus cur ſine ſtipite ſummus?
Anime ne ſoboles, ne deſit maſcula proles,
Vota precesque notes anime, namque potes.

Nec dum vero Cœnobitarum expleta fuit oratio, cum Regina de conceptu iocundatur, nondum legati redeunt & Reginæ fœcunditas prædicatur. Oritur namque ſidus rutilantisſimum, aurea exſculpitur columna, tertius naſcitur *Boleslaus*, cuius ex partu languore ſuſcepto mater fatis eſt intercepta, fuitque gaudium mœrore temperatum & mœror gaudio dulcoratus. In quo pater didiciſſe potuit, coniunx eſſe maluerit, an pater. Sed ne diu moleſta illi eſſet iugalis viduitas, Regis Vngariæ *Salomonis* relictæ Tertii *Henrici* Imperatoris ſorori coniugatur, de qua tres tantum ſuscepit filios. Et licet iam grandæuus corpore, noluit tamen ignauia torpere. Sed tamen hoſtium vndique rebellionibus militarem crebrius

1082.

brius exercitabat industriam. Et cum plerique consulerent, parcendum esse ætati, respondebat: *Animus mihi de senectute controuersiam facit, hunc ait florem esse suum. Nam cum decrementa sentiam in corpore, in animo non sentio. Aurum antiquitate probari, virtutes senio augeri non minui; omniumque rerum exercitamina virtutis esse non ætatis.* Robusta igitur manu maritimas occupat Prouincias, quibus vt rebellandi amputaret facultatem tutissima illorum municipia concremari iubet; præfectis ibi propriis constitutis. Sed quia ceruix indomita, dorsum petulans, iugum detrectat, onus non sustinet; omnes Polonorum præfectos Pomerani hos excutiunt, illos interimunt, Qua ex re animosior *Wladislaus* seueriore dignos animaduersione reuisit. Quorum populosiores sinus depopulatus, cum præstantissima eorum supellectile reuertitur. Cumque iam pene in portu securitatis victores sibi blandiuntur, improuisæ Pomeranorum prosiliunt insidiæ, initur prælium luctuoso vtrinque dispendio, cædes hora diei tertia initiatur, vix noctis dirimitur caligine. Poloni tamen hostium dilapsis reliquiis campum victoriæ obtinuerunt; quos illic diutius immorari vetuit Dominicæ resurrectionis religio, licet quadragesimalium tempus feriarum minus religiose coluerunt. Vnde aliquantisper Poloni felicibus caruere successibus, vt etiam minima contra ipsos visa sunt dimicare. Cum enim vrbem *Nakiel* obsidione cinxissent, quædam delusiones phantasticæ nocturnæ, quædam vmbræ vniuersos adeo territabant exercitus, vt hostium agitari crederentur assultibus. Ideo a castris armati eminus excubantes vmbras hostium insectantur, sæpe non hostes ictus inanes ventis incutiunt stridentibus. Sic in cassum labor impensus est & impensa. Quod factum non hebetes tantum animos hostium exacuit, sed domesticos in *Wladislaum* erexit carduos, & femoris eius ensem in ipsum exercuit. Erat enim illi naturalis quidam, sed illegitimus filius: nam ex scorto susceptus; qui ob materni notam pudoris, vel ut nouercales declinaret, insidias in latebris exilii perdiutissime delituit. Qua ex causa *Zbigneus* est nuncupatus. Hic Achitophel consilio ducis, videlicet Bohemiæ *Venceslai* in paternum subordinatur excidium, vltro licet se ipsam omnibus insuadeat ambitio. Auget illi fiduciam pater decrepitus, frater immaturus; affluunt flagitii comites, sceleris incentiua, transfugæ atrocissimi: quorum quosdam inuidia *Setegii* alios truculentia faceret extorres. Iste siquidem *Setegius* cum Poloniæ Princeps esset, militiæ non satis æquabiliter pensa Reipublicæ dispensabat, qui non quid rectum, non quid virtus postulauerit, sed quid iusserit pecunia; non quantum quis meruerit, sed quantum dare potuisset, inspexit. Plures ergo huius odio, quam exulis amore vltroneum elegerunt exilium.

Et primus Sileucianæ Præses Prouinciæ, cui nomen *Magnus*, huiusce conuenitur pactione. Nimis crudelis, nimis miser est, quam non solum depressæ sed amissæ libertatis non miseret, nec filius est, qui materni calamitates doloris sine dolore dissimulat. Neminem siquidem latet, quod monstrum, quæ bellua omnem patriæ sinum occupauerat, quoniam laceros vngues intimis omnium impegerat præcordiis vultur edacissimus, solus matris non vt materna sugens vbera. E quibus cum lac emulgere non potest, elicit sanguinem; qui cæteros velut abortiuos, aut procul omnino abigit, aut fastuoso supprimit potentatu. Quid? quod apex omnis, quid? quod decus omne sub illo prostat, & in quæstu pro meretrice sedet? Quis enim expediuit Psittaco suum Aue? Quis omnes docuit Maiestatis archimetricas conari rationes? Magister artis, ingenii largitor *Setegius*; qui fasces, qui dignitatum gradus, qui graduum omnes minutias in artem redegit calculandi; qui tanti molem imperii in trutina venalitatis appendit. Proinde maturius tantæ pesti, tantæ cladi occurrendum. Cui enim ferendum est publica pernicies, publicæ honestatis opprobrium? At vero nutrix deliramenti ætas est decrepita, & ad omnia imbecillis infantiæ teneritudo. Ideoque nec Regi nec Reginæ infantulo id oneris competere, cum neuter consilio, neuter viribus vel sit vel videatur idoneus. Nec enim annosa quercus affluens carie in fabricæ columnam erigitur; nec lentisci virgulto, ruina maceriæ suffulcitur. Talem igitur & explorari & implorari conuenit, talem votis omnium expetendum; in quo & rebus afflictis extet solatium & micantis firmamentum gloriæ solidetur. Cuius tam pereximiæ felicitatis superexcellentem te *Magne* autorem existima, si consavoraneum ad nos animum inclinaueris; si Regis primogenitum *Zbigneum* in id propositi continueris; quem si perfecte nosse velis fidelissimum naturæ ac virtutis consule testimonium, quæ in illo dulci altercatione contendunt, vt incertum sit, natura virtutem, an virtus naturam antecellat. Itaque diu *Magnus* secum deliberat, deinde consanguineis deliberatum immurmurat & insuadet consilium, quod cuncti incunctanter amplectuntur, & Wratislauiæ principem *Zbigneum* constituunt. Quia vero id sine Patris conniuentia perfectum est, moneri pater non potuit, Regina & *Setegio* flammas indignationis aggerentibus. Ideo se coæquiuocum nominis Regem, Vngariæ, Morauiæ, ac Bohemorum Principes, nec non alias Thibianeorum copias in Sileucios contrahunt, quibus vnde imminebat excidium, inde accumulatior creuit gloria. Constantissime namque illorum resistente constantia, seu vrgente potius instantia; fœdus coactus est pacisci cum filio atque in ipso concordiæ vestibulo, in ipso pene pacis primordio expirauit.

1082.

uit. Nam vt filialem erga se pater experiretur animum, extremæ valetudinis languorem simulat, filium quasi quoddam fati solatium acciri iubet. Verum ille vera cordis, non dissimulata lætitia, morbum incessu vultuque fatetur. Quippe qualis vultus erit, talia corda gerit. Cum enim humanum sit etiam alienæ calamitati compati, nullum in isto intellectum est vel fictum compassionis iudicium; imo in tympanis, tibiis, symphonistarum choris & diuersis histrionum præstigiis mœrentem aulam ingreditur pompatice, vt ipse arrogantiæ fastus de ipso præconari videatur:

Filius enim ante diem paternos suspirat in annos.

Cognoscit quidem Pater egregii affectum filii, sed paterne ignoscit, & omnes imprudentiæ arguit, qui scilicet de tam prudenti facto durius opinati sunt; ait illum ex industria in rebus iucundissimis non iniucundum patri attulisse solatium. Nec enim flamma flammis extinguitur, nec mœrore mœror exuitur, præsertim cum hilaritate medentis æger nonnunquam hilarescat. Vt autem illius tumorem superbiæ, si omnino explodere non posset, aliquatenus subuerteret, fiduciales illi alas amputat, robustissima illius caute soluit præsidia. Nam primos Sileuciorum, quos viribus ab illo sequestrare non potuit, arte subducit. Vnde grassantius in Patris iniuriam consurgit: Wratislauia enim transfugit, excedens Kruszwiciam se recipit, sex Kruszvvicienſium acies instruit, Pomeranorum non parua venatur & impetrat subsidia, cum suo patre congreditur, dimicat, succumbit, & carceris ergastulo mancipatur. Hic tanta hostium prosternitur infinitas, vt non solum vrbis sed campestrium amplitudo lacuum impleta sit profunditas; adeo vt omnem inibi natatilis esum longa successione temporis nonnulli horruerunt.

COMMENTARIVS.

Diuiditur Epistola ista, in duas partes principales. In prima describitur suæ sterilitatis opprobrium, & eiusdem opprobrii remedium. In secundo describuntur actus ipsius Wladislai illustres. Circa primam partem notandum. Fortuna humana nulli potest ad plenum prouenire. Aliquis enim est, qui abundat sufficientia pecuniarum, tamen sibi deficit generis nobilitas. Alter autem est nobilis, sibi deficit pecuniarum facultas, in tantum, quod mallet esse ignobilis, quam nobilis. Alter vero est, qui habet vtrumque, sed deflet vitam cælibem, quia viuit sine vxore & liberis, habens bona pro vxore & non potest: Alius autem habet vxorem & omnia bona prædicta: caret tamen hærede, & prole. Alius vero habet omnia prædicta, deplorat tamen delicta filiorum & filiarum. Ideo nullus potest cum sua fortuna concordare, quando in aliquo ab ipsa discordet & opprobria patiatur. Inter quæ opprobria prolis carentia Wladislaum Regem anxiabat.

Secundo notandum, orationis puræ magnam esse virtutem, velut enim fidelis nuncius mandatum peragit & penetrat, quo caro non pertingit, & maxime si humilis casta & perseuerans fuerit. Vacua enim tunc non redibit. Hoc animaduertens *Franco* Episcopus Cracou. *Wladislao* Regi consuluit, vt ad Abbatem vna cum suis fratribus Monasterii S. *Ægidii* pro obtinenda prole Masculina humiliter ac deuote veniens; & B. *Ægidio* dona offerens, concurreret. Vnde vero huius sanctæ Vniuersitatis, Monachorum prolem masculinam *Wladislao* Regi Polonorum expoposcit. Et ideo *Wladislaus* piissimus pro tam munere insigni ad honorem S. *Ægidii*, Ecclesiam eiusdem in Cracouia fundauit, & eam præbendis ac bonis temporalibus dotauit. Hinc etiam ad honorem S. *Wenceslai* Martyris gloriosi olim Principis Bohemiæ Ecclesiam Cathedralem in Castro Cracou. primus fundauit, in qua viginti quatuor Canonicos instituit, & præbendis magnificentia regali condonat. Qui Anno Domini 1102. de hac luce migrauit: cui *Boleslaus* Krzyvvoustus filius suus legitimus per preces monachorum obtentus successit. Circa secundam partem est notandum, secundum *Senecam* ad Lucullum Epist. 17. *Quemadmodum vitia non sunt in rebus sed in animo; sic virtutes non sunt in rebus, sed in animo.* Actus ergo fortitudinis non dependent ex parte corporis, sed ex parte animi. *Wladislaus* ergo, quanquam grandæuus fuit corpore, tamen vigorosus fuit mente: quo vigore & militares actus exercuit, & rebelliones hostium compescuit, & præcipue partium maritimarum & Pomeranorum. Et merito: Teste enim *Tullio* de Senect. c. 4. *Arma senectutis sunt, artes, exercitationesque virtutum. Nihil enim est iucundius senectute stipata studiis virtutum.*

Item notandum: Bonum est, vt Rex & Princeps habeat officiales Regni & sui Dominii iustos, vnicuique quod suum est pro suis meritis reddentes. Sic enim & Rex à suis subditis diligitur, & regnum in facultatibus & regnicolis adaugetur. Secus si contingat, regnum in magna pericula perueniet; sicut tempore pii *Wladislai* hoc accidit. Propter enim *Setegii* Principis militiæ mores, imbecillitatem & iniustitiam plures de Regno exulauerunt, & deinde adhærentes *Sbigneo* Regi in contrarium extiterunt; quod nunquam fecissent, si *Setegius* æqualitatem & iustitiam in distribuendis pensis Reipub. in omnes habuisset, & non suos quæstus ac pecuniam inspexisset.

EPISTOLA XXIV.

IOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis.

In qua præcedentem epiſtolam ſimilibus comprobat.

Difficile eſt vt bono peragantur exitu, quæ malo inchoata ſunt principio. Vix enim quod ab initio temporis non valet, tractu temporis conualeſcit: etſi nonnunquam in bonos vſus verſum deſinat eſſe vitioſum. Nam quæ ſalicto plantæ inſeritur, ſalicti ſapit radicem; vnde iſte neſcio quid inolitæ in ſe circumſerens originis, non modo diſciplina proteruior, ſed paterna ſit correptione arrogantior. Eſt autem arrogantia quædam ſuperbiæ ſpecies, qua quis præ ſe neminem ducit hominem. Hinc omnis arrogans odioſus quæ peſtis ſacrilega nonnullos peperit parricidas; qui quibus hoſtes pepercerant, patribus non pepercere. Nonne enim Bactrianorum regem *Eutrandem* filius iam Regni ſocius non ſolum occidit; ſed & non diſſimulato parricidio velut hoſtem non patrem occidiſſet, per ſanguinem eius currum egit, & corpus abiici inſepultum iuſſit. Nonne Rex Solgobriorum *Naudes* patrem in aula obtruncat? cuius etiam ſanguinem lingere non horruit, quaſi nouo lethi experimento probans, non minus eſſe dulcem guſtu paternum cruorem, quam aſpectu. Iſte ne ſolus videretur flagitio ſuſpectus, adoleſcentes ingenuos muneribus inuitat, & in patris occiſionem informat: non impune tamen. Nam cum huius parricidæ adhuc patre incolumi ad regnum ſuſpenſum, & procerum præcipuos ſtudioſius inclinaret, reſpondent: facturos, dum paternam non deſerat prudentiam. Quibus ille: Quænam eſt illa? modicis per inquam præſtolare. Appelli iubeas duos greges, balantum vnum, alterum caprarum, & ſeorſim arietem & hircum; vtrius, inquiunt, gregum ducem eligas? At ille: Balantum. vter grex potior? reſpondet Balantum. Et illi: inſcrutabilis eſt tui patris induſtria, & non poteris ad eam. Ille namque cum ſciret ſimilitudinem amiciſſimam eſſe naturæ, non prius nos dilexit, quam illi eſſemus etiam parricidio conformes. Et ſic nos capris conformat parricidii olocitas. Quibus ergo placere velis, ſimilem fieri te oportet. Proinde curſu citatiſſimo patrem adiit, pugione confodit, Regnum petit, ſed proprio iudicio a regno arcetur. Aiunt enim: quia ducem balantum elegiſti & potiorem iudicaſti hirco arietem. Recte quidem: ſed cur tam repente ex ariete factus es hircus? hæc igitur feras, quæ hircina olacitate capiuntur. Nos deinceps nec eſſe capros petulantes, nec hirco ſubeſſe delectat. Is eorum exitus, qui ſanctiſſima patrum munia ea colunt reuerentia. Taceo de illo, qui etſi non occiderat, quia tamen per eum non ſtetit, quo minus occideret crinibus æmulo fugiente. *Abſtracus* miſerabiles in ilice pendens pœnas parricidii excepit. *Malei* quoq; Carthaginenſium principis filium prætereo, *Cortolonem*, qui ad patrem exulantem ornatus purpura & infulis faſtuoſe venit; quem pater quia coram exulibus ſe habitu felicitatis iactauerat, cum ornatu ſuo in altiſſimam crucem Ciuitatis conſpectu configi iuſſit; ſtatuens exemplum, ne quis paternis miſeriis poſt hoc illudat. Qua ex re liquide proſpicis, cuius gratiæ ſit apud alios arrogantiæ faſtus, quem tanto pater dignum cenſuit piaculo. Attamen huius exceſſit medicina modum: nec enim debuit ipſo grauior fuiſſe vulnere vulneris curatio.

COMMENTARIVS.

Notandum ſecundum *Philippam de Pergamo*, parte vlt. præcepto 45. Hominem anguſtiatum & infelicem, nullos debet ſubſannare & irridere. Eccl. 4. Non verearis proximum tuum in caſu ſuo: quoniam cum ſcientia vel dignitate, vel poteſtate temporalis felicitatis proximum tuum excedas, non tamen ipſum irrideas. Ideo, quia quamuis ipſum per felicitatem ventuoſam excedas, te forte ipſe per felicitatis interioris beatitudinem excedit. Qui autem peccat tali ſubſannatione, dignus eſt correctione & diſciplina; correctio autem eſt ſpecies iuſtitiæ. Ideo non debet eſſe maior pœna, quam culpa; alias enim non eſſet correctio, ſed crudelitas; quæ ſecundum *Senecam* Lib. 2. de Clementia, eſt atrocitas animi in pœnis exigendis. Subſannatio enim vel deriſio patris vel matris, morte puniebatur in veteri lege. Prouerb. 10. Populi qui ſubſannat Patrem, & qui deſpicit partum matris ſuæ, confodiant eum corui de torrentibus & comedent eum filii aquilæ.

EPISTOLA XXV.

MATHÆI Epiſcopi Cracouienſ.

De amplioribus laudibus Regis Wladislai & ſucceſſoris ſui Boleslai.

A. C. 1102.

Quanto autem ille in patrem atrocior, tanto in illum pater fuit pietate propenſior, quem non ſolum carcere, ſed & paterna poteſtate emancipat, cohæredem inſtituit, certam illi ab hærede legitimo regni portionem determinat. Igitur *Boleslaus* licet adoleſcentulus, maturis illum virtutibus anticipat, grauiſſima morum venuſtate antecellit, vt ætas vlterior in mente adoleſcentis non immerito ſuam admiraretur canitiem, vt viros conſulares canis albicantibus reſparſos verticem ad eius conſilia putares infantiſſimos. Quod quantum apud prudentes gloriæ, tantum illi apud mores improbos peperit inuidiæ, quia virtus ſeſe diligit, aſpernatur contraria. *Setegius* namque certis inſtructus prognoſticis ſuæ in illo declinationem verſutiæ luxiſſe fertur. Ecce hic poſitus eſt in ruinam multorum & tuam ipſius *Setegi* animam pertranſibit gloria gladii. Itaque factionem contrahit ſeditionis, elicit ſcintillam odii, flammas conflat inter Patrem & filios, diſcordiæ fouet incentiua; quæ *Boleslaus* non tantum ſedat, ſed & ſementiuam malorum eradicat originem. *Setegio* enim proſcriptioni expoſito, partes regni diſſidentes conciliat, & quas ſeditionis occaſione occupauerat Prouincias patri reſtituit. Non minus in paternam pius religionem, in patriæ quoque commoda propenſus; tantum enim virtuti, tantum paternæ deuotioni dependit, vt in aurea lamina nomen Patris inſculpſerit, quam aurea catena in pectus dependere iuſſit; vt quaſi patre ſemper præſente filialis iugum diſciplinæ, paternæ memoriam reuerentiæ, fugam vitiorum, virtutum cuſtodelam vbique ſecum circumferret, lamina crebro ſuggerente. Sic loquere tanquam Pater audiat, ſic age tanquam Pater videat. Turpe ſiquidem eſt ſub Patris aſpectu aut agi turpia aut dici ſcurrilia. Tanta itaque ſe illi reuerentia aſtrinxit, vt non patrem coli, ſed numen crederes adorari. Quod pietatis illi non defuit etiam patre fatis intercepto, quem, vt aiunt, in veſte atra integro luxit quinquennio. Et quoniam Virtus eſt habitus mentis bene conſtitutæ, habitus vero eſt qualitas difficile mobilis. Quod quid filiationis patri debuerat in fratrem transtulit, vt non minus ſinceritate deuota cuſtodiret fraternæ intemeritatis arcanum, licet illũ ſuo noſſet inſidiari calcaneo. Nam vt e multis pauca perſtringam, imo vt ex paucis multa coniectes; robuſtum Pomerani iuxta *Zantok* exſtruxerant municipium, quod Zanthocenſium imminebat excidio. Quod cum expugnare contendit *Sbigneus* ignominioſe abigitur. *Boleslaus* vero non ſolum illud ſolo adæquat, ſed Miedzyrzecz & alias illorum vrbes euincit. Rurſus *Sbigneo* muliebriter illacrymante, Parthi Poloniæ fines populantur, quos trans flumina tandem conſequitur *Boleslaus*, & hoſtes paſſim fundens, captiuos ſuos enſe redimunt & prædones in prædæ prædam conuertit. Quæ adoleſcentis tyrocinia cis annos aucta pubertatis, animo *Sbignei* fomitem iniecere inuidiæ. Vnde fraternis arrogatus intereſſe & præeſſe nuptiis, quæ putas ſponſalia, quæ ſolatia, quæ ſodalitia, quos denique paranymphos architriclinari ſtuduit? Bohemiam ſuſcitat, inſtruit rabiem, vt *Boleslao* connubialibus feriante ceremoniis regnum eius graſſantius deprædentur. Sed nouus illos ſponſus vino cruoris inebriat; qui vt acrius hoſtilem compeſcat audaciam, tres delectorum turmas in Morauiam deſtinat. Hi dum infinitas prædiciniorum agunt manubias, ducem Morauiæ *Swatopelk* a tergo conſpicantur. Nec liquido claret; vtrumne tigridem orbatio catulorum vrgeat ſtimulantius, an Leones prædæ auiditas vrgentius inſtimulat. Lugendus tamen vtrinque conflictus, vix multo vtrorumque ſcinditur diſcrimine. Hic militiæ princeps *Wislaus* manu mutilatur. Pro qua ob virtutis inſigne, auream illi *Boleslaus* reſtituit. Quod æmulorum liuor & maxime non fraterna fratris mordacitas in ridiculi parabolam conuertit.

COMMENTARIVS.

Epiſtola præcedens in tres diuiditur partes. In prima deſcribit pietatem Regis *Wladislai*, qua motus non ſolum *Sbigneum* de carceris ergaſtulo ſoluit, ſed etiam bona largiens ipſum emancipauit, hæredem fecit, certamque illi partem regni ab hærede legitimo videlicet ipſo *Boleslao* aſſignauit, licet *Sbigneus* apud Patrem ſuum hæc nunquam meruerat.

In ſecunda parte proſequitur de laudibus virtuoſis regis *Boleslai*, quibus licet adoleſcentulus ipſum *Sbigneum* ætate maiorem excellebat, & in admirationem multos viros deducebat. In qua quidem morum grauitate ſicut apud prudentes & bonos magnæ titulus gloriæ ſibi creuit, ſic apud inſipientes & pranos magnus ſibi cumulus inuidiæ redundauit. Ideo quia virtus diligit ſibi ſimilia, aſpernatur autem contraria.

In tertia parte deſcribit actus ſtrenuos *Boleslai*. Primo per ſe aduerſus Pomeranos, ſecundo aduerſus Ruthenos, tertio Bohemos, & quarto per Proceres ſuos aduerſus Morauos; inter quos *Wislaus* alias *Zeleslaus* princeps militiæ manu mutilatur, pro qua ſibi manus aurea per *Boleslaum* datur.

Circa primum eſt notandum. Nemo adeo ferus eſt, qui non manſueſcere poſſit, ſecundum *Horatium* in Epiſt. *Si modo culturæ patientem commodet aurem.* Hic tamen ſecundum *Iacobum* in Zophilogio parte 8. cap. 7. *Quanto quis in gradu eſt ſublimior, tanto ad miſericordiam & ad clementiam exiſtere debet promtior.* iuxta illud *Ouidii* 4. Triſt.

Quanto quis maior tanto placidior iræ;
Et faciles motus mens generoſa capit.

Rex igitur *Wladislaus* & conditione ſua regali erga *Sbigneum* filium ſuum naturalem, pium ſe exiſtimans, nedum pro ſuis demeritis ergaſtulo carceris liberatum emancipauit, ſed & partem Regni Ducatum videlicet Siradienſem, ſecundum quandam Chronicam & terram Glogouiæ aſſignauit, in hoc ſequens veterum exempla Regum, qui clementes & pii exſtiterunt.

Circa ſecundam partem notandum, ſecundum *Franciſcum* in Proœmio I. libro. Habet hoc proprium virtus, vt in amorem ſui bonos eligat, in ſtuporem malos. Cui conſonat *Tullius* libro de amicitia, dicens: *Nihil virtute amabilius, nihil magis allicit ad diligendum, quam virtus. Nam propter virtutem & probitatem etiam eos, quos nunquam vidimus, quodammodo diligimus.* Et merito, quia omnia bonum appetunt. 1. Ethic.

Circa tertiam partem notandum. *Boleslaus Krzywouſty*, de cuius nuptiarum ſolennitate hic tangitur, duxerat in vxorem filiam Ducis Halicienſ. de qua genuit *Wladislaum* ſecundum & vnam filiam, vt habetur in alia Chronica Polonorum.

EPISTOLA XXVI.

IOANNIS Archiepiſc. Gneſnenſis.

In qua præcedentis epiſtolæ materiam continuat.

NIhil adeo bene fit vel dicitur, quod non poſſit deprauari. Nam quid in lingua luſciniæ? Amœnitas. Quid in lingua ſerpentum? Sibilus. Quid in lingua canum? Latratus. Vnde cum dictum eſt ſapienti: Male de te loquuntur homines. Et ille: Non quod debent faciunt, ſed quod ſolent. Glorioſum vero viro eſt forti, corpore mancum, virtute videri ambimanum, quod illum virum non latuit, qui multis in prælio fuſis ab hoſte tandem greſſu ſubuernatur, à conſociis deplangitur; quorum ille planctum ridiculo excipit, iucundum ſibi gratulans acceſſiſſe hac in re commercium, vt ſinguli paſſus virtutum ſint monimenta, non claudicandi opprobrium. Suam alii vnde libet mendicent gloriam, ego meam corporis cicatricibus inſculpſi. Quidam enim, inquit, etſi claudicare videantur, non claudicant, ſed vel virtutes computant, vel earum incrementa meditantur.

COMMENTARIVS.

Epiſtola hæc continet partes duas. In prima *Sbigneum* reprehendit virtualiter, qui *Wislaum* de opere virtuoſo per vitium deriſionis ſubſannauit, & opus eius bonum & virtuoſum, quia forte per ſuam deriſionem & detractionem deprauare voluit.

In ſecunda *Wislai* fortitudinem ſubiungit, qui manu priuatus in bello, propter bonum Reipub. *Sbignei* detractionem patienter tulit, & maluit eſſe ambimanus in virtute & mancus in corpore, quam ambimanus in corpore & mancus in virtute, quod probat cuiusdam fortis familiaris exemplo in litera poſito.

Circa primam partem aduertendum eſt: Tripliciter bona quæ fiunt vel dicuntur per aduerſarios deprauantur. Primo adulatione, quæ blanditur cum pernicie, iuxta illud Iſaiæ c. 3. (Popule meus, qui te beatum dicunt, ipſi te deceperunt.) Et hæc ſignificatur, per amœnitatem luſciniæ, id eſt, Philomelæ: & hoc ſignificatur per ſerpentum ſibilum. Serpens enim eſt animal proditioſum, in ſilentio mordet, tortuoſe incedit, & terram comedit. Sic detractor & proditor: illos enim mordet retro, qui dum ſunt præſentes, adiuuare alias & venerari ſe ſimulat, nec detrahit, niſi vbi detractor timet, dum videt eum, cui detrahit. Tortuoſe etiam incedit, dum incipit a laude eius, cui vult detrahere. Rectitudinem etiam ſimulat intentionis, dicens: Se hoc non dicere animo detrahendi. Vt ei fides adhibeatur, dicit ſe eum diligere cui detrahit. Terram etiam comedit, quia quod infimum eſt in homine verſat in ore. Tertio diſſenſionem & calumniam Eccl. I. calumnia turbat hominem ſapientem & ſignificatur per canis latratum. Hæc omnia fiunt per linguam, quæ ſecundum Iacobum in Canonica cap. 3. eſt inquietum malum, plena veneno mortifero: ideo quia peccata linguæ ſunt 24. vt patet in ſumma de vitiis.

Circa ſecundam partem aduertendum eſt, ſecundum *Macrobium* lib. I. Fortis animi eſt, ſupra periculi metum agere, nihilq; niſi turpia timere, fortiter aduerſa tolerare velut proſpera. Eſt enim fortitudo rerum magnarum appetitio, rerum humilium contemtio & laborum cum vtilitate perpenſio, quæ inquam perpenſio eſt ſtabilis, quod hominem inſuperabilem facit. Inde Seneca: *Facilius eſt gentem, quam virum fortem debellare.* Hæc autem fortitudo viguit in *Wislao* & in aliis fortibus viris multis, de quibus narrat in litera.

EPISTOLA XXVII.

MATTHÆI Epiſcopi Cracouienſis.

De amplioribus Regis Boleslai tertii dicti Krzywouſty, ſucceſſibus & glorioſis actibus.

TAnta vero Boleslai vndique fama percrebuit, vt omnes illius animoſitatem hoſtes obſtupeſcerint, vt Martis alumnus, Tygridis filius, Leonis rabies, Draco flammiuomus, ignis, ictus fulminis ſeu quouis alio feritatis vocabulo à diuerſis nuncuparetur. Tantus illi animus, tantus belligerandi amor inerat, vt grauiorem putauerit otii torpedinem, quam morbi languorem. Nec minus illum domeſticæ fratris exercuere inſidiæ, quam hoſtis extraneus. Qui cum fraternæ virtutis odio, cum inſpecto nocendi deſiderio amorem ſimulat, fidei conſtantiam paciſcitur, iuriſiurandi execratione ſe inuicem obſtringunt, neutrum ſine altero de pace vel hoſtilitate cum quibuſpiam decernere, vtrumque alteri ſalubritate conſilii, auxiliorum promtitudine, quam fideliſſime ſuppetere. Quorum animo illud imprimis vnanimiter inſedit, vt maritimas occuparent prouincias, vt Pomeranorum retundatur improbitas. Itaque locum, tempus, modumque contrahendi, ordinandi & educendi cohortes eligunt. Quod in ipſo pene deliberandi auſpicio proditionis ille princeps Pomeranis fertur prodidiſſe. Nam nec ſponſioni condictæ præſtitit nec ſuam aut ſuorum copiam collibito exhibuit. Imo fratris paratiſſimos tam amicos quam obſequiales, occulta perſuaſione a propoſito diſtorſit. Interterea Pomeranorum latrunculi Poloniæ conterminia manu valida inſiliunt, flammas iniiciunt, prædas abigunt. Igitur *Boleslaus* nihil tale ſuſpicatus, intrepidus tamen cum paucis aduolat, hoſtes aggreditur: quantus furor! quanta temeritas! octuaginta duntaxat viri cum tribus millibus committuntur. Sed quid hi ſunt inter tantos? non fruſtratur tamen ſpicarum manipulis, exiguus licet igniculus inuoluitur; cæduntur quidem & cædi malunt, quam cedere Boleslaidæ; ſed hoſtium ſtrages decuplatur, nec ceſſat Leo rabidus turmas transgyrare, cuneos perſcindere, donec genitalibus fuſis, eius aſturco procubuit. Tandem demum plures pedeſtri proſternens conflictu e campo certaminis non declinauit, ſed virtute indefeſſa fuit hoſtibus hoſtis infeſtior. Nec vero ſacri comes Palatii *Scarbimirus* inſtat ſegnius, tanto acrior, quanto cruentior. Erat enim dextro lumine tenebratus. Sui quoque victores per omnia hoſtes cædunt & ſternunt, quorum quidam non victi, ſed vincendo fatigati inter ſtratorum cateruas hoſtium obdormiſcunt.

COMMENTARIVS.

In hac Epiſtola facit tria. Primo deſcribit fortitudinem *Boleslai*, ex quo inerat illi amor belligerandi, propter quod & hoſtes ſui coram eo obſtupebant. Vnde & filium Martis, qui eſt Deus belli, filium Tygridis, qui eſt ferox & velox. Leonem, qui audacium Princeps, ſeu fulmen ipſum vocabant. Secundo deſcribit inſidias, traditiones ac fraudes per *Sbigneum* confratrem ſuum *Boleslao* factas; quibus fraudibus ſponſiones fœderatas rupit & iuſiurandum inter ipſos factum minime tenere curauit. Imo fœderibus non obſtantibus amicitiæ, in malum fratris ſui inſidioſe ac prodicioſe laborauit: nec aliquod ſecum dictamen factum ad effectum deduxit, amicoſque vbilibet ac defenſores promtos in ſuum periculum non modicum ſibi deſtruxit. Tertio ſubiungit triumphum, quem cum ſuis octoginta contra Pomeranorum tria millia obtinuit: in quo aſturco ſeu dextrarius ſibi interiit, & *Scarbimirus* comes oculum dextrum amiſit.

Circa primum eſt aduertendum. *Boleslaus* ita fortis extitit, quod animus belligerandi totus ſibi affuit, vt grauiorem putaret otii torpedinem, quam morbi dolorem. Et ratio eſt, quia ſecundum *Senecam* ad Lucillum in vna epiſtola, *in omni morbo ſunt grauia tria: metus mortis, dolor corporis & intermiſſio voluptatum.* *Otium vero* ſecundum *Senecam* ad Lucil. Epiſt. 68. *eſt viui hominis ſepultura*, quæ eſt peior quam illa tria. Circa ſecundum notandum. Domeſticæ inimicitiæ peiores ſunt quam extraneæ inſidiæ. Vnde *Boëtius*: *Nulla Peſtis efficacior ad nocendum, quam familiaris inimicus.* Quia inimicus extraneus habet ſe ſicut inimicus loquax, domeſticus autem ſicut tacens.

EPISTOLA XXVIII.

IOANNIS Archiepiſc. Gneſnenſ.

In qua virtualiter commendat Regem Boleslaum de amore Patriæ.

QVod amore patriæ ſuſcipitur, amor eſt non furor, virtus non temeritas. Fortis enim eſt vt mors dilectio; quæ quanto eſt meticuloſior, tanto audacior. Nihil namque audacius in arma ciues prouocat, quam ciuilis timor diſcriminis: hoc eſt, quod *Solon* Athenienſes exhortatus ait: *Non minus timidos vos eſſe velim quam audaces, quia timor circumſpectionem ſuggerit, & circumſpectio parit confidentiam, & confidentia gignit audaciam, qua homo ſæpe fit ſeipſo animoſior.* Quid igitur *Machabæum* cum octingentis viris contra viginti duo millia Bacchidis illius viri impulit, vt ſui oblitus, ſuorum potius meminerit quam vitæ? Amor patriæ. Quid quod *Saulides* in iugeris dimidii perexiguo ſpatiolo viginti viris cæſis tot Philiſtinorum legiones, ſolo comite armigero, & impegit & confudit? Aut vnde tantum animi *Eleazaro*, vt ſalubrius cedentibus aliis ſuffoſſi ruina Elephantis obteri elegerit? Quid trecentos Spartanorum contra Perſas animauerat, vt quingenta hoſtium millia non horruerint? Vnde compluribus tanta moriendi voluntas? Amor patriæ. Nam vt alios ſine inuidia prætercam, ſuperexcellentem audi *Codri* virtutem. Dorenſes enim contra Athenienſes præliaturi oraculum conſulunt. Quibus reſpondetur: Si hoſtium occiderint regem ipſi vincerentur. Quo cognito Rex Athenienſis *Codrus*, permutat habitum, pannoſus caſtra hoſtium ingreditur, militem ex induſtria falce vulnerat & à vulnerato occiditur. Hoſtes corpore cognito ſine prælio diſcedunt. Sic virtus Regis propriæ diſcrimine mortis patriæ ſalutem mercatur. Non eſt ergo alienum a virtute, priuato incommodo Rempub. ſaluare.

COMMENTARIVS.

Boleslaus tertius ſic patriam dilexit, quod cum octoginta viris tria millia hoſtium inuadens proſtrauit. Exemplo primo *Iudæ Machabæi*, de quo habetur 1. Machab. 9. qui amore legis diuinæ & patriæ cum octingentis viris, Bachidem cum viginti duobus millibus inuaſit & vicit. Secundo exemplo Spartanorum. Nam, vt refert *Valerius* libro vltimo, *Leonides* nobilis Spartanus cum trecentis ciuibus pugnat contra regem Perſarum pro libertate Patriæ. Quos alacri animo eſt allocutus dicens: *Sic prandete commilitones mei, tanquam*

quam apud inferos cœnaturi. Cui omnes paruerunt intrepidi; denunciauit enim eis, nihil restare nisi mortem, & animat eos ad omnia patienter pro patria sustinenda. Tertio exemplo *Ionathæ* filii *Saulis*, de quo habetur 1. Reg. 14. qui cum adolescente armigero suo viginti viros in media parte iugeris prostrauit & reliquam multitudinem hinc inde disparsit. Quarto exemplo *Eleazari*, de quo habetur 1. Machab. vlt. Hic enim vt liberaret populum suum, & acquireret sibi nomen æternum, visa vna bestia vltra alias eminente, in qua esset rex; cucurrit ad eam audacter in medio legionum interficiens à dextris & à sinistris. Et cadebant ab eo huc & illuc, & subiit pedes elephantis supponensque se eidem, & occidit eum; qui cadens super *Eleazarum* ipsum oppressit, & mortuus est illic. Qui videntes virtutem Regis, & impetum exercitus eius, diuerterunt à prælio. Quinto exemplo *Codri* Regis Atheniensium, de quo refert *Valerius* lib. 5. Cum enim Dorenses cum Atheniensibus fuissent bella commissuri, acceperant responsum à Diis, quod illi essent victores futuri, quorum Rex occideretur. *Codrus* hoc audiens, salutemque Reipub. & patriæ præ se ferens, in habitu pauperis ad hostes transiit, & ipsos iurgiis prouocando, militem studiose falce vulnerauit, & à vulnerato est occisus.

Circa literam est notandum secundum *Tullium* lib. I. de offic. *Omnium Societatum nulla est charior, nulla gratior, quam ea quæ est cum Repub. Vnicuique nostrum chari parentes, chari liberi, chari familiares & propinqui: Sed omnium charitates patria vna complexa est, pro qua quis bonus non dubitet mortem oppetere, si sit ei profuturus.* Imo & pro ea dulciter moritur. Plurimi ergo sunt inuenti, qui vitam pro patria dulciter fuderunt. Et ratio est; quia bonum patriæ excedit omnia bona singularia. *Parit enim nobis necessaria ad vitæ corporalis sustentationem, ad humani generis conseruationem, ad vitæ moralis eruditionem,* secundum *Philippum de Pergamo.*

EPISTOLA XXIX.

MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De vlterioribus laudibus & actibus bellicis Boleslai Regis.

RVmore tandem prælii diffusius perstrepente, fit ad principem suorum vndique concursus: nec desunt qui proteruum, qui incircumspectum ac præcipitem dicant, quod inconsulto animi calore tanto sese periculo ingesserit, nec decere ducem examinis vspiam euolare sine examine. Aliis egregie, animose actum videri cœlo tenus efferendum, aiunt, cotem esse debere Principem, qui suos exacuat, non obtundat, & inter hostium cadauera equi cadauer inspectantes; *ecce,* inquiunt, *ecce ille*

Alexandri *Bucephalus, quem Rex Indorum Porus occidit, quemque inter hostes per caudam ad suos* Alexander *pertraxit.* Sed & comiti *Scarbimiro* effossi luminis à patre *Alexandri* mutuantur solatium, qualiter *Philippo* Montanam vrbem oppugnante sagitta de muris iacta regis dextrum oculum effoderit; quo vulnere nec segnior in bellum, nec iracundior in hostes, nec moderatus tantum sed etiam mitis aduersus victos fuit. *Boleslaus* vero torrentis instar spumantiore impetu rapitur, fit obice torrentior, fit correptione animosior; cumque vltum ire auidus parat, *Sbignei* rursus dolo acciti Bohemi præ foribus nunciantur. Vtrum ergo eligendum? Vetus insectandus hostis, an nouo occurrendum? At hoc tutius, illud honestius; neutrum tamen negligit fidelis Machabæorum imitator. Nam & quos Pomeraniam destinat, de Pomeranis victoriam referunt, & ipse de Bohemicorum millibus triumphat. Sic & iniuriam propulsat, & patriam conseruat. Est autem oppidum *Kozle* finibus conterminum Bohemiæ, quod non ab hoste, sed præsidum incuria igne neglecto concrematur. Veretur *Boleslaus*, ne ab hostibus muniendum occupetur: illo itaque ocius accelerat, fratris ope subsidiari postulat, cunctanti scribit: *Nimis delicatus est, qui honorem appetit sine onere. Nam etsi honesta sit, certe onusta est principandi solertia; & nos quidem eiusdem horti pariter capimus delitias, sed modo dispari hortum excolimus; cum ratio exigat, vt quem vtilitas delectat, difficultas non terreat. Decebat enim in publicis administrationibus, in Reipub. patrociniis eum principari præcipue, qui primogenituræ præeminet principatu. Quodsi laboris sarcinam declinare potius eligis, meorum saltem ac meis confaue laboribus, quos omnium commodis intellexeris accommodatas. Penes itaque te iubendi autoritas, penes me sit obsequendi promtitudo. Turpe enim est luctari cum onere quod semel susceperis.* Adhæc ille finistimus interpres stomachatur, consternatur, legatos vinculis conuincit, occasiones contra se quæri queritur: Pomeranos, Bohemos, Morauos & Lemmanorum Duces in fratrem suscitat, vt illum à regno exterminent. Horret his auditis *Boleslaus*, & hæsitat, quos prius expectet, aut quos prius impetat hostes. Non imprudenter tamen prudentum secutus consilia Bohemicos sibi conciliat, fœdus ferit, fratri simul & dolos & vires amputat. Verum ille Parthico plusquam Parthus fugam eligit potius, & *Marii* exemplo in Mazouiæ carectis delitescit; quem *Boleslaus* omnibus eius municipiis interceptis vrgentissime insectatur, donec humillime prouolutus, vix optimatum tandem impetrat interuentu, vt miles saltem fratris non Regni cohæres æstimetur. Illud quoque satisdatione pollicetur, ne quas *Boleslao* suspectas munitiones ac nouas erigat, aut dirutas resarciat. Sed nec

nec tunc insolitæ fomes perfidiæ in illo sopiri potuit, nedum extingui. Non enim est facile a consuetudine reuocari, cum sit consuetudo altera natura. Itaque sub amoris prætextu tendit laqueos, fodit pedicas, torquet pendilia, casses facit, hamos inescat, armenta toxicat & omne dolositatis artificium experitur. Nouissime fellis acerbitatem, virus euomit pestiferum. Nam *Boleslao* in maritimam profecturo, cooperator ille diligens qua consueuit opera fratrem coadiuuat. Impietas enim sacrilega sacramento fidem, naturam priuat pietate, fratri suorum subtrahit adminiculum, hostium subsidio se ipsum impendit. Qui vti dolum tegeret, mutat arma, gregarium militem se simulat, fratris castra ingreditur, quibus noctu exploratis cum hostibus impetum facit. Erat interea *Boleslaus* extra castra suorum, diligenter explorans excubias. A tergo igitur hostes occupat, quibus fusis magister doli casu deiecta cassіde deprehenditur, capitur, coram magistratu Maiestatis insimulatur: *Ciuium castra cum hoste impegisti.* At ille: *Non inficior me cum hostibus imo ante hostes ingressum, quia impetum facturos præcurrere contendi.* Cumque rei & facti atrocitatem tota stupet concio, quidam Principis dignitati satrapa proximus exorditur.

> *Eloquar, an sileam? dolor siluisse dolorem:*
> *Vulnus enim geminat vulnere spina latens.*

Sed etsi omnis lingua sileat, sua tamen hominis de homine non silent studia. Hic siquidem non incallidus homo, quo dolum tegat, habitum dissimulat, Regni ambitione se raptim ad hostes recipit, hostibus in excidium Patriæ subordinatis castra Ciuium noctu irrumpit, vt regni extincto lumine & tyrannidem occupet, & tyrannidem exerceat. Porro sub habitu ficto cum hostibus *Sbigneus* castra ciuilia conuenit. Mihi vt cum aduersario, quo animo id fecerit, induxerit ne illos, feceritne cum illis impetum, id in controuersia verti videtur. Et primo huius naturam hominis ante oculos ponendam; secundo, quæ illi disciplinæ fuerint studia, contemplari libet; tertii, quæ in ciues vel erga hostes affectio demonstrandum. His enim digestis, nec parua quidem dubitatio remorari potest condonationem. Huius itaque naturam nullum habere cum virtute consortium liquide constabit, si origo examinantius attenditur. Non enim facile planta conualescit, cuius radicem vermis in ipso plantationis exordio cauteriat: Imo qui salici surculus inseritur, salicti insequetur saporem; & ex Pegaso conceptus Burdunculus matris asinariam exprimit ruditatem, non Pegasi prosapiam. Nam quid adulterinæ palmes propaginis propinare potest, nisi acerbissimum labruscæ propaginis stuporem? Pestilens enim est succus radicis pestiferæ. Fama est leænam quandoque commisceri cum pardo, vnde Vnciam nasci dicunt; qua deprehensa Leo inuidia motus, cum Lupa commiscetur, hinc nascitur Leoxipus, qui vulgo lupus rabidus dicitur. Quam ergo aut iacere aut concipere sementem virtutis potest scorti seminarium, sed garrula ocellorum lasciuia, nonnihil suspicionis affert, & ipsa Slasantis linguæ teneritudo, nescio quæ tenero supplantat verba palato; sic mellificant fel dulce, Sirenes pyxide vipereum virus, in ore fauum. Est enim eadem istius natura, quæ basilisci, quæ cicutæ, quæ olophagi, quæ cerastis: nam & Basiliscus serenitate visus enecat & extinguit; Cicuta quo dulcior, eo nocendi efficacior; olophagus nunquam crudelior, quam cum simplicitate blanditur columbina. Cerastes vero quadam in cornibus maiestate Regem sese gerit reptilium. Horum non natura, sed deliramenta naturæ, sed virus atrocissimum huic perditissimo tam pertinaciter inhærere, vt ea nec relinquere velit, nec possit. Quarum testimonia rerum ex ante actis hac luce clarius enitescunt, quæ quasi vobis non incognita prætereo; quia in re per se perspicua tempus terere nihil agentis est. Accedit adhæc egregiorum morum educatrix disciplina, ad cuius perfectionem nunc Theutones, nunc Praganorum perfectissimos continuis sudoribus vix tandem hic est assecutus. Quem latet Ambitio, fastus, cursusque furoris Theutonici? gerit hunc talis intus hic atque foris. Aut quis ignorat, quæ Praganæ sit Ethicæ præceptio? sis blandus, fili, pariter & insidiosus, quia nihil facilius, quam sub medici specie animam ægrotantis excludere. Gratiam finge in odio, non odium in gratia; quia

> *tuta frequensque via est per amici fallere nomen.*

Vtilitate cole amicitiam, non fide; quia quod est sine succo radix, quod sine fructu folium, hoc sine vtilitate amicitia. Plura semper promittere promittas, quam præstare velis, quia multa promissio paucos obligat, multos exhilarat. Hinc est, quod in isto

> *Non fructus florem sequitur, non germen aristam.*
> Ponderis in trutina pondere cuncta carent.

Si ergo vicinus diues cupiditates irritat, si delicatus socius paulatim eneruat & emollit: si a conuictu mores formantur, cui mirum videatur, hunc talem talia prosumsisse? At vero acrius illum arguit, acrius exercita in Patriam atrocitas, cui tamen etsi aut occasio aut facultas quandoque defuerit, nocendi certe animus nunquam defuit. Cuius rei argumenta sunt non

„tam vincula, quam carceris ergaſtulum, cru-
„entisſima temeritas, factio ſacrilega in pater-
„nam toties reuerentiam conſpirata. Nec
„enim ipſi neſcitis, quoniam non modo ciuilis,
„ſed & fraterni ſitentiisſimus ſanguinis ſem-
„per extiterit. Nam quid totiens etiam ho-
„ſtium in nos exceptæ vires, quid affinitates,
„quid ſodalitia, quid tam verſuta totiens verſa-
„ta cum hoſtibus loquuntur ingenia, ne ſingu-
„lare cuiusquam, ſed publicum Reip. diſcri-
„men. Cui cum imperare ingenioſus non
„posſit, perdere contendit. Quid denique
„huius facti, de quo nunc agitur, circumſtan-
„tiis expresſius?

Scis, quem pileolo pileat iſte dolum.

„Hoſtes antecedit, arma ingerit, ſed inuita-
„ta. Scis, cur antecedit; vt ſi vincat, animaſſe
„ſe hoſtes, glorietur, ſi vincatur, nuncii iacti-
„tet cautelam. Rurſus cur arma ingerit? vt
„vincat. cur mutata? vt ſi vincatur delite-
„ſcat; vt quorumlibet fati vergat alea, vtro-
„libet cadente non deſit alterum aut vincen-
„di fiducia, aut mentiendi induſtria. Eſt ne
„ergo, quo ille vel tenui tam nudum facinus
„operiet vllius ratiunculæ panniculus? Vir-
„tutem allegabis? at in iſto nec ſimia fin-
„gi poteſt Virtutis. Dotes naturæ? at illa
„huic non modo non amica, ſed infeſta.
„Quid ergo? Fraterna, inquis, religio, Ci-
„uium amplexus, patriæ ſalus, publicæ de-
„nique honeſtatis iuſtitia, quem adeo deſpe-
„tatum modicum labi, ne dum in tam hor-
„rendum flagitii piaculum incurrere patian-
„tur? At hominum hic omnium ſemper fuit
„hoſtis atrocisſimus. Ad naturalem itaque
„perniciem ſi oculus rationis flectitur, ſi ola-
„cisſimam huius morum corruptelam, cuius
„fœtore omnis aër inficitur, veſtræ diſcretio-
„nis nares non poſtponant cognoſcere, ſi atro-
„cior malignandi pertinacia, quæ iſti nun-
„quam defuit, in lance appendatur examinis,
„ſi omne circumſtantiarum pondus illum ob-
„ruit, nec omnino excogitari pro illo posſit
„vel emendicatum patrocinii ſuffragium, non
„eſt qui neget locum maleficii fuiſſe, imo quia
„multiplex funiculus difficile rumpitur, quia
„multiplici monſtrum hoc & vincitur catena,
„& vincitur, non video quod ingenium, quis
„Protheus vel calculum damnationis transfi-
„guret, vel nodum ſupplicii diſſoluat. Nam ſi
„ab humanitate derelictus homo lætam, quod
„abſit, referat ſententiam, nulla res nusquam
„aut huic mederi poterit incommodo, aut er-
„ratum corrigere: nec enim poſt incendii fa-
„uillam ſuccurritur incendio, nec poſt nau-
„fragium naufragio conſulitur, præſertim cum
„voluntario ac deliberato facinori nulla ſit
„vſpiam expectatio veniæ. Imprudentiæ
„vero ſeu necesſitudini etiam iuſtam depre-
„cationem eſſe paratam. Lex enim iubet, re-
„misſionem veniæ crimina niſi ſemel com-
miſſa non habere. Vix hic verba finierat,
cum omnis pene Concio cuſpides in *Sbigneum*
attollit, exclamant: Non modo illum confi-
gi, ſed morſibus debere amarisſimis diſcerpi.
Quorum vix tandem ſedato tumultu, iuris non
imperitus quidam inquit *eſt, vt mulcta ſenten-
tiam anticipet. Nos vero in quenquam ſenten-
tiam ferre non poſſumus, niſi aut conuictum aut
ſponte confeſſum. Vnde Imperator* Conſtantius,
Iudex, *ait*, criminoſum iudicans, non ante
ſententiam proferat, quam aut res ipſe confi-
teatur, aut per innocentes teſtes conuincatur.
Audiſtis in ipſa litis conteſtatione reum excepiſſe.
Fateor, *inquit*, me cum hoſtibus, imo ante ho-
ſtes caſtra ingreſſum, nec impetum feci, ſed
impetum facturos prænunciare contendi.
*Exceptionis autem, ſi rationis robore nitatur,
audientiæ copiam negari iure non oportet. Ra-
tio ergo exigit, vt qui excipit conſtructiuas exce-
ptionis rationes non ſileat.* Sbigneus: Rem,“
Patres conſcripti, ſpectandam eſſe non homi-“
nem, quia facti cauſas ponderare conuenit,“
non hominis ventilari naturam. Principa-“
li etenim edicto in concionem profectus ho-“
ſtes caſu illabor, potentisſimis hoſtium in-“
ſidiis conſiſto, declinandi facultas veſtigia“
nulla, retrorſum vires experiri vetat virium“
diſparitas. Nam quod poſſe putas acinum“
torcularis prælo ſubimpreſſum? Quid er-“
go? Noctis & induſtriæ mox inſtructus“
oraculo arma mitto, collegam illorum ſi-“
mulo, in vos impetum facturos præſentio, &“
ſenſim erepens ab hoſtibus, vt rem ciuibus“
detegam, hoſtes e veſtigio ſubſequentes an-“
tevolo, arma imminere clamito. Sed in“
ipſis caſtrorum initiis, hinc ab hoſtibus, il-“
linc a ciuibus quaſi hoſtis occupor: Ciuem“
autem ad ciues licet confugere; ciuile opor-“
tere non celare diſcrimen, quis inficiari“
audeat? Sed malignandi non intercesſiſſe“
animum primo demonſtrari conuenit: de-“
inde non aliud quam facinus iure fieri de-“
buiſſe. Supremo; in quibus pars aduerſa“
ſuæ robur allegationis ædificat & exſtruit,“
nihil ſubeſſe roboris euidentisſime declara-“
bo. Non eſt ratio, quæ nos in vos, nos &“
in noſtræ Reipub. perniciem inducere po-“
tuerit. Vipereum non humanum eſt, ma-“
ternum aluum concutere. Nam nec ea,“
de qua magis videtur, quam aduerſarius al-“
legat ambitus cauſa, ſtare poteſt. Nam“
ſi eſt, imo quia eſt ambitio vehemens ho-“
norum appetitus, quod quis ambit, ne-“
ceſſario appetit: Si appetit, deſiderio am-“
plectitur. Quo ergo pacto quis prudens e-“
ius rei ſuſpiret interitum, quam ſummi“
voto deſiderii fore mallet perpetuam?“
Cuncta etenim quæ vel modica fauoris“
hominem ſuauitate alliciunt, perteneri fo-“
uentur amplexu. Eum vero ea permaxi-“
me delectant, quorum dulcedine natura nos“
concepit, peperit, aluit, fouit, edu-“
ca-

„cauit. Si enim a nido hirundo murilegum,
„ſi fucum ab alueo fauigera vermiculus, ſi a
„formicinio denique arcet formica, incen-
„dium; quo animo filius aut materno gre-
„mio flammas iniiciet, aut in ſacerrima
„patrum præcordia cruentos hoſtium gladios
„exacuet? Non eſt certe humanum, id ferita-
„tis hominum cuilibet atrocisſimo imputare.
„Eſt enim homo animal manſuetum natura.
„Si ergo pollicitus ſum me oſtenſurum, non
„interueniſſe rationem, qua inducti Reipub.
„machinaremur exitium, & ſi ambitionem
„quam præcipuam in nos cauſam conferunt,
„ſed & ipſam rerum & humanitatis naturam,
„animum malignandi pati non potuiſſe docui,
„non eſt dubium, quando confiteantur male-
„ficio locum non fuiſſe. Nec vero aliud quam
„gesſimus aut fieri decuit, aut eligi oportuit.
„Item quid decentius, quam quod pietate ac-
„cedentius, quam quod omnium neceſſario
„ſalus poſtulabat? Aut certe disſimulari de-
„buit præſcitus hoſtium incurſus, aut detegi.
„Si disſimulari, habitum non iniuria transfi-
„gurandum duxi, ne ab hoſtibus index depre-
„henderer: ſi detegi; quam officioſisſi-
„me hoſtes antecurri, ne inſuſpicatus ho-
„ſtis irremediabilem vulneris iacturam infli-
„geret: præuiſa enim iacula minus feriunt.
„Neque enim negligenter ferre potui, non
„tam vicini, quam domeſtici parietis incen-
„dium negligere. Namque cum posſis per-
„turbare aduerſarios, non aliud eſt quam fa-
„uere; cum quibus quia viribus nequeo, ar-
„te confligo. Quippe dolus an virtus, quis in
„hoſtes requiret? Nihil enim rationi familia-
„rius, nihil iuri magis conſentaneum, quam
„vim vi repellere, ac inſidias inſidiis eludere;
„quia tam leges diuinæ, quam humanæ bonum
„dolum admittunt. Sed illud nos in ſuſpe-
„ctionem trahere videtur, quod pene vna cum
„hoſte caſtra ingredimur; ſed neminem iudi-
„cari conuenit ſuſpicionis arbitrio. Nam
„hoc partim imprudentiæ conuenit imputari.
„Imprudentes enim ab hoſtibus intercepti cur-
„ſu citatiore peruertere nequimus. Lege ve-
„ro cautum eſt: Negotium gerentes alienum,
„non interueniente ſpeciali pacto, caſum for-
„tuitum præſtare non compelluntur. Nam
„quod adſtruere conantur noſtram naturam
„non habere cum virtute conſortium, propoſi-
„to non attinet: nec enim de natura nobis con-
„trouerſia fuit, ſed de facti qualitate. Socii
„enim *Licofrontis* modo Sophiſtico ad ea non
„incallide illabuntur, circa quæ idonei vide-
„antur argumentorum. Sed aſpicis ipſos ip-
„ſorum gladio incumbere. Nam ſi ad inſer-
„tionem inſpicitur, natura cuncta generoſita-
„tem ſurculi ſequuntur, non ſilueſtrem trunci
„aut radicis propaginem. Cumque non ha-
„beant, quid in medium proferant, conſpicuas
„naturæ dotes has cauſantur: illas brutorum
„obruteſcere iubent, & quorum in ſe fortaſſe
virus gerunt, in alios transfundunt. Arri-“
det proh dolor! effrons imprudentia,“
impudentis linguæ procacitas, limpidisſi-“
mam honeſtatis fontem illambere, quem latet“
imperio, fama, virtutis odore, flore, Lem-“
maniades moribus anteferre?“

*Quos animi probitas probat, auget, nonne
Pragitas?*
*Cui primis meritis par gloria, nonne Pragitis?
Virtutumque ſitis cui ſoli? ſola Pragitis.*

Elicingo magiſtra diſciplina,

*Tam fructus florem ſequitur, tam germen
ariſtam:
Ponderis in trutina ſingula pondus habent.*

Cæterum quid paternæ nobis ſeueritatis vin-“
cula obiectant, & carceres? Candentis flos“
opinionis nec læditur, nec marceſcit. Nam“
ſi iudex ſeuerior circa ſententiam infamiam“
ex his non irrogat, paterna quomodo corre-“
ptio infamem conſtituet; Audi legem: Infa-“
mia detrimentum minime tibi affertur, ob“
id ſolum, quod in carcerem coniectus es, vel“
vincula tibi iuſſu legitimi iudicis iniecta ſunt.“
Rurſus cum non cauſa cognita dictum eſt“
Sycophantis, ſed ad poſtulatum Patroni in-“
terlocutione iudicis rurſum ſit, nequaquam“
hoc infamiam irrogat. Amplius nullam exi-“
ſtimationis infamiam auunculus tuus perti-“
meſcat, ictibus fuſtium ſubiectus ob crimen“
habita quæſtione, ſi ſententia non præcesſit“
ignominiæ maculam irrogans. Iam vero cæ-“
tera ſilentio dignius quam reſponſione confu-“
tantur. Miramur tamen tantum aduerſariis“
indulgeri, vt non vindicariæ ſtatim ſeueritati“
ſubiaceant, qui plus iurgiis deberi putant,“
quam iuri; plus feris conuitiorum argutiis,“
quam vere arguere contendunt. Nam ſi“
quis, inquit lex, adeo procax fuit, vt non ra-“
tione, ſed probris putet eſſe certandum, opi-“
nionis ſuæ imminutionem patietur. Nec“
enim, ait, conniuentia commodanda ſunt, vt“
quisquam negotio derelicto in aduerſarii ſui“
contumeliam aut palam pergat, aut ſubdole.“
Quod ſi fecerit, duas auri libras publicis ra-“
tionibus præſtabit. Luce ergo clarius per“
locum a maiori liquet, & cauſam & maleficii“
locum defuiſſe, nec ipſam rerum aut homi-“
num naturam conſentire maleficio potuiſſe.“
Illud ergo demonſtrandum eſt, quod non“
aliud aut pietas poſtulare, aut ratio potuit“
exigere; quod factum disſimulatum officio-“
ſe detectum, non negligenter accuratum.“
Sed imprudentiæ caſum non obeſſe debere“
allegatum eſt; imo ſuo aduerſarius enſe con-“
foſſus expirauit. Nec paterna nos infa-“
mat correptio, vt omnes omnino partis ad-“
uerſæ paleæ in auras exſufflatæ ac triplex“
ille funiculus non hebete rationum con-“
ciſus nouacula. Sit ergo pro nobis Pie-“
tas, ratio & iura confligunt, ſi aduerſa-“
rios ob contumeliæ probra & infamiæ lex“
arguit & ad mulcta pœnam exigit. Non“
vi-

„Non video quoque ingenium, quis Pro-„teus vel noſtræ calculum abſolutionis transfi-„guret, vel nodum ſupplicii amputet illis aut „diſſoluat. Commiſereri tamen conuenit, „quia nihil aliud tam peculiare eſt imperiali „maieſtati, quam humanitas, per quam ſola „Dei ſeruatur imitatio. Igitur

Sit piger ad pœnam princeps, ad præmia velox,
Quo plus iuſtitiæ, plus pietatis habet.

„Quid ergo, mi *Ioannes*, abſoluendum cenſe-„am, an non? Nam vt ego coniicio:

Quidlibet incerti certum ſit in ore diſerti.

COMMENTARIVS.

Epiſtolæ huius partes ſunt ſeptem. In prima parte deſcribit, quomodo Rex *Boleslaus*, poſt triumphum cum octuaginta ſuis Polonis contra millia Pomeranorum obtentum a quibusdam Polonis ad ipſum concurrentibus corripitur, pro eo, quod inconſulte feciſſet, quia de tanta multitudine inimicorum cum ita paucis ſuis ſe inieciſſet; a quibusdam vero a ſigno naturali commendatur. *Scarbimirus* etiam comes, qui dextrum oculum in eodem prælio amiſerat, exemplo *Philippi* Patris *Alexandri* conſolatur. Ex qua quidem primorum procerum correptione aliorum etiam, ut puto, commendatione *Boleslaus* ad inſequendum Pomeranos iam proſtratos fortior efficitur; & cum ad vlciſcendum de his apparatur, Bohemi fraude *Sbignei* vocati præ foribus nunciantur. Propter quod ipſe *Boleslaus* quaſi perplectitur, an videlicet Pomerani eſſent inſequendi, vel Bohemi a finibus regni propellendi. Inſequi enim Pomeranos eſſet tutius, propellere vero Bohemos honeſtius. *Boleslaus* neutrum negligens *Scarbimirum* comitem inſequi Pomeranos deſtinat, & ſolus de Bohemorum multis millibus triumphat: & ſic iniuriantes Patriæ propulſat, & ipſam Patriam in pace ſaluat.

In ſecunda parte petitionem Regis *Boleslai Sbigneo* pro ſubſidio ſibi ferendo, merito recitat. Qua *Sbigneus* audita & finiſtre interpretata nuncios *Boleslai* vinculat, & in excidium ipſius Pomeranos, Bohemos, Morauos & Lemmianos Teutonicos ſuſcitat. *Boleslaus* ſane fretus conſilio, Bohemis ac aliis gentibus contra ſe ſuſcitatis pacificatis & ad pacem redactis contra *Sbigneum* invehitur: qui fugam pro conflictu more Ruthenico elegit, & exemplo *Marii* conſulis Romani in carectis Mazouiæ ſe abſcondit. Quem Boleslaus captis eius municipiis, ciuitatibus & caſtris inſequitur & comprehendit: qui comprehenſus ad pedes *Boleslai* prouolutus vix per preces optimatum promouetur, quod miles de cætero *Boleslai*, & non cohæres efficitur, cum cautione fide iuſſoria pollicetur, quod inimicorum ciuitates, vel caſtra non debent noua erigere, aut confracta reædificare, ſine conſenſu ſpeciali Regis *Boleslai*.

In tertia parte relapſum *Sbignei* deſcribit, qui ex conſueta ſua perfidia, *Boleslao* aduerſus partes maritimas præliante, amicos ſibi deuinxit, hoſtibus ſe iunxit, & aduerſus fratrem ſuum *Boleslaum* prius explorationes nocturnales, deinde impetum cum inimicis fecit. Quem *Boleslaus* captiuauit, & magiſtratui accuſauit.

In quarta parte deſcribitur cuiusdam ſatrapæ contra *Sbigneum* captum & ſe excuſantem inuectiua.

In quinta parte ponitur cuiusdam iurisperiti interlocutio ac ipſius *Sbignei* a morte ſubita defenſio. Niſi enim hic Iurisperitus fuiſſet interlocutus, mox *Sbigneus* fuiſſet nedum interemtus, ſed etiam diris morſibus fruſtatim diſcerptus.

In ſexta parte ponitur *Sbignei* defenſiua Reſponſio, ac contra replicationes Satrapæ ſigillata duplicatio.

In ſeptima parte quærit, an *Sbigneus* iſta ſua poſita reſponſione diſerta ſatis excuſatiua debent mitti & abſolui, vel non: dicit tamen, quod ſibi videtur, ex iſta reſponſione *Sbignei* factum licet in ſe ſit incertum, quia tamen diſcrete deducitur, certum videri.

EPISTOLA XXX.

IOANNIS Archiepiſc. Gneſnenſ.

In qua reſpondet ad dubium quæſtionis motæ in fine præcedentis Epiſtolæ.

NEſcis quod mors & vita eſt in manibus linguæ. Nec enim ignoras aut geminum *Hermetis* colubrum aut ſomniferum *Mercurii* caduceum. Nam qui ambigua cauſarum facta dirimunt, lapſa erigunt, fatigata reparant: non minus prouident humano generi, quam ſi præliis ac vulneribus patriam parentesque ſaluarent. Vnde Imperator: *reſtituendæ*, inquit, *ſunt clariſſimis eloquentiæ luminibus ſexaginta auri libræ. Nam omnibus reddetur, quod pro voto omnium priuatis indulgetur.* Quis autem ego, aut quando in bicipiti ſaltem ſomniaui Parnaſſo vllam iuris ſcintillam, vt iudicialem a me calculum exigere debeas, cum ipſis iudicibus magis, quam partibus terribile ſit iudicium. Si litigatores quidem ſub hominibus, ipſi autem Deo inſpectore adhibito cauſas proferunt trutinandas, ſciturі, quod non magis alios iudicant, quam ipſi iudicantur: facile tamen ex vtrinque allegatis definitiua eligitur ſententia; ſi ex vtroque latere nihil ex contingentibus fuerit omiſſum. Conſtat quidem, neminem condemnari poſſe, ſuſpicionis arbitrio, niſi valida ſit, nec elidi poſſit. Conſtat caſum improuiſum præſtari non debere. Nam tutoribus

ſiue curatoribus caſus fortuitos, aduerſus quos caueri non potuit, imputari non oportet; nec eſſe infamem ob carcerem & vincula, ſeu ob patris moleſtiam. Ea vero quæ pater teſtamento filios increpans ſcripſit, infames quidem filios iure non faciunt, ſed apud bonos & graues opinionem eius, qui patri diſplicuit, onerant. Lex tamen de re militari hanc litem decidit: *Miles*, inquit, *ſine licentia Magiſtratus, etiam ſi ſe bene geſſerit, puniendus eſt, præſertim cum iſte dolum & culpam præſtare non poſſit, quia à procuratore dolum & omnem culpam præſtari debere iuris declarat autoritas.* Minime ergo quis miretur, ſi torrens *Sbignei* ſuccumbit facundia, cui iudicii triſtitia cum pœnæ intimatione occurrit; quia medicus non ſemper ſanabit, nec orator ſemper perſuadebit; ſed ſi nihil ex contingentibus omiſit, ſufficiens dicetur habere propoſitum. Hæc autem dixerim ſine melioris præiudicio ſententiæ.

COMMENTARIVS.

Circa literam notandum. *Iupiter* plures habuit filios, priuignos *Iunonis*; *Iuno* autem nullum dilexit, niſi *Mercurium*, quem & propriis vberibus lactauit. Hic *Mercurius* fuit filius *Maiæ* concubinæ *Iouis*, tandem medicinæ expertiſſimus. Hic habuit virgam nomine caduceum, cum qua animas ab inferis educebat, & contra reducebat; & cum eadem ſomnum fugabat, & iterum dabat; cum eadem virga diſcordiam, eadem faciebat etiam pacem & ſomnum; inde Caduceator Legatus pacis inter aliquos.

Secundo notandum ſecundum *Perſium*, Parnaſſus eſt mons, in quo fons Caballinus. qui mons etiam dicitur Helicon, habens duo capita ſeu Promontoria, in quibus habitabant duo Dii, ſcilicet, *Apollo* & *Bacchus*, qui Poëtis præſidebant. Iuxta ergo illum fontem Caballinum in monte Parnaſſo ſeu Heliconis Muſæ habitabant, quæ ſcientias Poëtis miniſtrabant, ſi de illo fonte biberint.

EPISTOLA XXXI.

MATHÆI Epiſcopi Cracouienſis.

De Sententia Procerum promulgata aduerſus Sbigneum.

SAne hoc ipſum cenſuræ Magiſtratui placuiſſe ipſa rei euidentia, & iudicati executio demonſtrat. Nam ciuium ille hoſtis atrociſſimus, ciuis Reipub. inutilis, Cræſana plectitur ſententia, perpetuo proſcribitur exilio. Non enim hæres eſſe debuit filius Ancillæ cum filio liberæ, quia ſic filii quoque Galaad, quos ex legitima ſuſceperat, dixerunt ad Iephte: Hæres in domo patris noſtri non eris, quia ex adultera natus es, & eiecerant eum licet meritorum excellentia polleret.

COMMENTARIVS.

Circa literam notandum, de hoc, quod dicit textus Cræſana plectitur ſententia. Venerabilis Boëtius 2. de conſol. par. 2. meminit dicens: Neſciebas *Crœſum* Regem Lydorum, *Cyro* Regi paulo ante formidabilem mox deinde miſerandi rogi flammis traditum miſſo cœlitus imbre defenſum, vbi talis tangitur hiſtoria. Cum *Crœſus* Rex Lydorum eſſet pugnaturus contra regem Perſarum *Cyrum*, ipſe conſulit Apollinem, de ſucceſſu pugnæ, qui reſpondit, cum hoc verſiculo Regi *Crœſo*:

Crœſus perdet Alim, transgreſſus plurima regna.

Alim autem eſt quidam fluuius. Quem verſiculum *Crœſus* ſic intellexit, quod *Crœſus* transgreſſus Alim fluuium perdet, deſtruet plurima regna ipſius *Cyri*. Apollo ſic intellexit: *Crœſus* transgreſſus Alim amittet plurima regna ſua: & hoc contigit. Nam ipſe transgreſſus Alim, victus eſt à *Cyro* & in ignem poſitus; ſed tanta inundatio pluuiæ facta fuit, quod ignis fuit extinctus, & euaſit. De quo dum multum gloriabatur dixit filia ſua nomine *Iaua*: ô pater expecta vltimum diem, ante quam non eſt gaudendum. Quâdam autem vice vidit *Crœſus* in ſomnio, quod eſſet ſuper altam arborem Iupiter cum rigabat & Phœbus ſiccabat; quod ſomnium dum retuliſſet filiæ ſuæ, illa reſpondit: Capieris à *Cyro* rege & ſuſpenſum ibi Iupiter id eſt pluuia te rigabit, & Phœbus, id eſt, Sol te ſiccabit; vt & contigit.

EPISTOLA XXXII.

IOANNIS Archiepiſc. Gneſnenſis.

Super materia præcedentis Epiſtolæ.

CVius illegitima Propagatio huic minime obeſſe potuit, ſi alias ad melioris vitæ frugem accommodatiore opera ſtuduiſſet, vt idem *Iephtæ* ob inſigniorum gratiæ ſtudia iudex eſſe meruit in Iſraël. *Iero* quoque ex ancilla natus quaſi dehoneſtamentum generis à patre exponitur, ſed humanæ opis egentem apes congeſto circa iacentem melle multis diebus aluerunt. Huic aruſpices regnum portendi canebant, ideoque Pater paruulum cum ſpe regni inſtituit: Huic adoleſcenti primo tyrocinio aquila in clypeo noctua in haſtam conſedit; quorum altero regia celſitudo, reliquo generis humilitas figurata eſt. *Sbigneo* ergo, non tam Natalium ſuſpicio, quam flagitiorum obfuere piacula. Nec enim foueri debet in plantario carduus, nedum aſpis in gremio.

1102.

COMMENTARIVS.

In ea Epiſtola duo facit. Primo deſtruit rationem Domini *Matthæi*, quem aſſignat, & exemplo probat ſuper hæreditatione, videlicet quod *Sbigneus* merito fuit exhæreditatus, quia fuit ſpurius, vt quod illa cauſa non eſt ſufficiens. Secundo idem confirmando adducit exemplum de *Ierone*, de quo etiam ſcribit *Polycratus* Lib. I. c. 13. *Iero ſummus poſtea Siciliæ fuit Magiſtratus, quod virtute promeruerit à patre nobiliſſimo viro expoſitus, eo quod de ancilla ſuſceptus, dehoneſtamentum generis videbatur, & quaſi probroſa clari ſanguinis macula. Sed paruulum & indigentem opis humanæ, apes circa eum melle congeſto plurimis aluere diebus, & ſic conſilio aruſpicum ei regnum portendi canentium, à patre agnitus, recollectus, & diligenter inſtitutus eſt.*

1102.

Cum igitur quis vixerit virtuoſe quanquam genitus fuerit ſpurioſe, non contrahit infamiam. Verbi gratia, & *Alexander* Macedo ſpurius fuit, & tamen Rex eximius extitit. *Conſtantinus* ex concubina genitus fuit, & tamen præelectus fratribus ad imperium venit. Similiter *Perſes* Macedo, *Iugurtha*, magni Reges extiterunt, quanquam ſpecioſe nati non fuerunt.

VINCENTII KADŁVBEK DE GESTIS POLONORVM

LIBER III.

PROOEMIALIS

EPISTOLA I.

MATHÆI Epiſcopi Cracouienſis.

De imperfectione naturæ humanæ.

QVia igitur nemo niſi ſapiens ſibi diſplicere poteſt, cum & ſimiæ ſua non informis videatur deformitas, vereor ne plus iſto nobiſmet placere ſtudeamus, timeo ne nimis ad inuicem aſſentemur, ne dum inepte nobis arrideremus, ineptior in nos diſplicendi ſubſannet occaſio: etenim adulatione fatuitas, condictione fauetur prudentia. Amica tamen & diſcreta fit increpatio, quæ nunc errata pie corrigat, nunc increpando ignoſcat, non præceps oblatret & impudica mordacitas, quæ nodum quærat in ſcirpo, & fiſſuram in integro. Quanto potius tam ſuæ, quam noſtræ humanitatis meminerim, nihilque in humana eſſe circumſpectione perfectum. Vnde quotiens *Zeuxis* præſtantiſſimam voluit hominis exprimere naturam, tot ſemicirculis incluſit, quot laborare defectibus intellexit. Qui ſemicirculorum cauſam interrogatus, reſpondit: Quia in homine ipſa imperfectione nihil eſt perfectius. *Calliſthenes* quoque quærente diſcipulo, quanto tempore perfectionem diſciplinæ aſſequi poſſit, dat illi in dextram myrteum virgultum & ſiniſtram laminam vitream, quæ ſemper ipſe in quendam typum geſtare conſueuerat, & ait: *Cum hæc lamina ſcopulis alliſa concruſtari non poterit, tum hoc myrteum ſua proceritate aplanon attigerit, tunc demum perfectionem ſpera. Interim perfectus eris, ſi te hic perfectum eſſe non poſſe cognoueris.*

COMMENTARIVS.

In hoc tertio libro deſcribuntur laudes *Boleslai* regis & ſuorum filiorum, videlicet *Wladislai* & *Boleslai* ſucceſſorum, & diuiditur in tot partes, quot in eo ponuntur epiſtolæ. Quarum primæ duæ ſunt Procemiales. Prima *Matthæi* Epiſcopi Cracouienſis, ſecunda vero *Ioannis* Archiepiſcopi Gneſnenſis.

Circa literam primæ Epiſtolæ aduertendum ſecundum *Tullium*, de fine Bonorum & malorum lib. 5. *omne animal diligit ſe ipſum.* Vnde dicit *Seneca* de beneficiis lib. 2. *Dabo egenti, non vt ipſe egeam. Succurram perituro, non vt ipſe peream.* Vnde & homines magis diligunt opera propria, quam aliena, ſecundum Philoſophum 4. Ethic. Et exinde venit, quod homo opera propria magis bona extollit, ſuper opera aliena; multo magis bona propria, propter quod homo ſui ipſius malus eſt iudex, quia oculus non videt ſeipſum. Ideo & ſimia videtur ſibi pulchra, & quilibet homo ſibi ipſi non diſplicet, niſi homo ſapiens defectus ſuos perpendens ſibi diſplicet & Deo placet.

Secundo notandum. Correctio fraterna debet eſſe diſcreta, affabilis & pia. Inde *Seneca* in libro de Irâ. *Corrigendus eſt,* inquit, *qui peccat, & admonitione & vi, & molliter & aſpere, meliorque tam ſibi, quam aliis faciendus, non ſine caſtigatione, ſed ſine ira.*

Tertio aduertendum eſt. Quamuis omnia animalia certos habeant defectus, homo autem non certos, ſed infinitos defectus patitur, quod Deus ſibi conſtituit, vt ſe humiliet, ad quam humilitatem perueniat, cum ſe imperfectum & defectibus plenum cognouerit, vt dicit *Anshelmus* in libro de ſimilitudinibus; Et tunc perfectus erit.

PRO-

1102.

PROOEMIALIS

EPISTOLA II.

IOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis.

Præcedentis Epiſtolæ expreſſa corroborans.

ASſentior; nam in meis exiguis licet viribus aliorum vires experior, qui ſub his, quos proferre cogor, clientelis & ſudore totus effluo, & anhelus totus ſuccumbo; noſtri tamen dimidiatrix oneris tua ſocietas ſudorem ſiccat; robur ſuggerit, ac transmeandi auget fiduciam.

COMMENTARIVS.

In hac Epiſtola mutuam & beneuolam, ſeu placentem ipſis dictationem præbent de ſe, aliis derogando occaſionem. Ex eo, quia pro B ſuis ſcriptis licet exiguis & ab aliis receptis geſtis Domino *Matthæo* accommodis Dominus *Matthæus* adſcribit Domino *Ioanni* laboris dimidium, animando ipſum ad continuandum & amplius proſequendum.

EPISTOLA III.

MATHÆI Epiſcopi Cracouienſis.

In qua deſcribit virtutes & geſta Regis Boleslai, poſt exulationem fratris ſui Sbignei.

IGitur peſte ſeditionis excuſſa, hoſte patriæ profligato, ſereniſſimum *Boleslai* ſidus rutilantiores virtutum radios expandit. Peram- C pliſſimis enim Pomeranorum municipiis his adactis, illis vltro ſeſe dedentibus Albentes reſiſtere contendunt; quos vrbi famoſiſſimæ, quæ eſt Pomeraniæ centrum, incluſos obſidione cingit, & obſeſſis duo ſcuta oſtentans, vnum album, rubrum alterum: *Vtrumlibet*, inquit, *eligitis?* At illi: *Album, quia hoc in ſe pacis blanditur candorem, illud terribilem cruoris minatur aſperginem.* Ciuibus ille: *Sane, ſi ergo Albam vultis eſſe albam, deditione candidetur. Sin autem nouum illi nomen inſcribet cruor, non alba ſed cruenta nuncupabitur.* Pertinaciore illi reſpondent contumacia: *Imo & alba & cruenta vocetur; vt albam prædicet noſtræ ſucceſſus victoriæ, cruentam vero tuo-* D *rum præconetur occidio.* Adhæc *Boleslaus*: *Pape! Proceres audent iſti Plagioxipi etiam probris contendere: rideo, quod talpa lyncem, quod limax tygridem, quod aquilam in conflictum prouocet Scarabeus. Sed armis viri, non verbis, opere opus eſt, non querela.* Proinde ante omnes euolat vallum aggeris, impetu tranſilit præcipiti. Inauditam audi viri audaciam. Non hoſtium multitudo, non tantus armorum fragor, non vis telorum terret illum, non ſaxorum moles obterit. Primus valuarum poſticum perfringit, primus vrbem ingreditur, tot millium cohortes has cædit, illas ceſſim diffugere cogit; omnes denique velut quodam terrore maieſtatis perculſi, armis abiectis proni procidunt, non ſibi ſed paruulis A ignoſci poſtulant, illorum non ſuam necem deprecantur. Aiunt ſeſe crucibus magis quam venia digniſſimos. Cumque nec ætati eſſe indulgendum, nec ſexui præcipuorum iuberet, ſententia indulgentiſſima; tamen principis clementiſſima omnibus parcit, omnibus ignoſcit. Iuſtiorem enim eſſe cenſuit piam humanitatis indulgentiam, quam diſtrictam iuſtitiæ vltionem. Quæ res non modicum illi etiam apud hoſtes fauorem peperit. Sua etenim ſponte tam Cholbregenſium quam aliæ maritimorum prouinciæ, & cuncti prouinciarum præſides, non ceruicoſi vt quondam, ſed obnixis occurrunt ceruicibus & illius ſeſe obſequelæ humillime proſternunt.

1102.

COMMENTARIVS.

Primo deſcribit triumphos aduerſus Pomeranos obtentos; Secundo ſubiungit *Boleslai* clementiam, poſt victoriam Pomeranis exhibitam, qua viſa ſinguli humiliter ſe ſubdiderunt ſuæ ditioni.

Circa ſecundum eſt aduertendum, nullam rem magis Regi aut principi quam clementiam eſſe neceſſariam. Et de hoc exemplum ponit *Seneca* lib. I. de clementia: *Rex apum ſine aculeo eſt. Voluit enim eum natura nec ſæuum eſſe, nec vltionem petere, telumque detraxit, & iram eius inermem reliquit.* Et merito. Thronus enim regis roboratur clementia, Prov. 2. Miſericordia & veritas cuſtodiunt regem, & roboratur clementia thronus eius. Vnde & *ex Regis clementia plura bona poſſunt prodire quam ex eius iuſtitia*, vt inquit *Philippus de Pergamo* Parte 2. cap. 8. Quod aduertens Rex *Boleslaus* ſuperatis maluit eis clementer parcere, quam in eos rigorem iuſtitiæ exercere. Quam clementiam alii maritimi dum cognouerunt, ſe ipſos *Boleslao* humillime ſubdiderunt. Similiter refert *Philippus de Pergamo* Part. 7. præc. 5. quomodo quidam Rex cum quandam ciuitatem obſederat & eam expugnare non poſſet, cogitauit, ſe ſaltem ipſam poſſe habere clementia & pietate. Fecit ergo machinas eleuari & intus pomum aureum ſatis ponderoſum poni & in ciuitatem proiici. In cuius ſuprema ſuperficie erat ſcriptum: *Detur amico Regis.* Sed nemo id auſus fuit eleuare timens, ne haberetur ſuſpectus de traditione. Fecit igitur Rex proiici & ſecundum pomum & tertium & quartum, quouſque ciues clementiam & beneficentiam agnoſcunt, ianuas ciuitatis aperiunt, & ipſum in Regem ſuum ſuſceperunt.

Secundo notandum ſecundum *Ægidium* libro de regimine Principum parte 3. cap. 13. dupliciter pugna in bello committitur, ſcilicet cæſim & punctim. Cæſim fit cum brachiorum extenſione, vt percutiendo cum gla-

gladio. Punctim autem fit cum brachiorum extruſione, vt cum haſta vel telo. Modus autem pugnandi punctim melior eſt, quam modus pugnandi cæſim propter quinque rationes. Scilicet exhibitione armorum, ex reſiſtentia oſſium, ex prouidentia vulnerum, ex fatigatione membrorum, & ex retractione percutientium.

Tertio notandum. Melior eſt pietas & clementia, quam vltio iuſtitiæ. Vnde *Franciſcus* Lib. 1. cap. 19. *Multos*, inquit, *clementia honeſtauit, vltio nullum. Et nihil tam neceſſarium inter mortales, nihil tam gratum, quam venia. Nemo eſt enim qui non peccat, nemo cui non miſericordia opus ſit: qua negata quis tam multos criminum & culparum exterminabit modos?*

EPISTOLA IV.

IOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis.

In qua Regis Boleslai veram iuſtitiam virtualiter commendat.

NEmo tamen miſericors, niſi iuſtus: nemo iuſtus niſi miſericors. Nam iuſtitia ſine miſericordia crudelitas; & miſericordia ſine iuſtitia fatuitas eſt.

Mitibus eſt mitis capris leo, tygribus aſper.

Sed permira huius Leonis animoſitas, qui Leones ipſos non modo in Capras, ſed in meticuloſos vertit lepuſculos, non ſecus ac *Alexander*, qui Ambrorum & Sicambrorum octuaginta millia peditum, & ſexaginta millia equitum confecit, qui vrbis murum primus conſcendit, & vacuam æſtimans, ſolus inſilit, hoſtibus ambitur, ſolus contra tot millia præliatur, dictu incredibile, vt ſolus tot legionum turmas occiderit & fugauerit. Hic vbi ſe obrui multitudine videt, trunco prope murum ſtatim ſe applicat: cuius præſidio tectus, tam diu turmas irruentes ſuſtinuit, donec periculo cognito amici ad eum deſiliunt. Tandem muris deiectis omnis exercitus ſubuenit, tunc ſagitta ſub mamma traiectus, cum ſanguinis fluxu deficeret, genu flexo, tam diu præliatus eſt, donec vulneris autorem occidit: & quanto vincendis aſperior, tanto victis fuit clementior.

COMMENTARIVS.

Circa literam eſt aduertendum ſecundum *Senecam*, lib. 2. de clementia. Miſericordia eſt ægritudo animi, ob alienarum miſeriarum ſpeciem, ſeu triſtitia de alienis malis. Veritas enim ſecundum rigorem procedit, ſed miſericordia hunc rigorem ſeorſim mittit, remunerans ſupra meritum, vel puniens contra condignum. Hæc Regibus & principibus maxime eſt neceſſaria, iuxta illud *Caſſiodori* lib. 2. Epiſt. 9. Benigni quippe principis eſt, ad clementiæ commodum tranſilire terminos æquitatum; quoniam ſola eſt miſericordia, cui omnes virtutes honorabiliter cedere non recuſant. Vnde ipſa temperat iuſtitiam, quoniam, ſecundum *Senecam*, inde formula vitæ. Cum inimicum tuum habueris in tua poteſtate, vindictam puta vindicare poſſe. Scito enim magnum genus eſſe vindictæ, ignoſcere: per hoc enim amicos multos ſibi conciliant Reges & Principes, & inimicos ad conciliationem aduocant. Vnde refert *Seneca* lib. 1. de clementia, de quodam, qui ſingulis diebus laborauit, qualiter vindictam de ſuo hoſte habere poſſit, cum ipſum vincere non valuit, à ſua vxore conſilium petiit. Quæ reſpondit: *Fac more medicorum, qui dum vident, quod vna medela non proficit, contrarium tribuunt: ſic tu cum potentia tentaſti & hucusque nihil perfeciſti, tenta ergo cum clementia, forte perficies:* quod & fecit, & amicum ſibi fideliſſimum obtinuit. Si vero de reconciliatione ſpes non habetur, tunc malitia hominum per miſericordiam non releuetur, ne ex prætextu clementiæ delictorum impuritas augeatur. Quia ſecundum *Ambroſium* facilitas veniæ incentiuum tribuit delinquendi.

EPISTOLA V.

MATHÆI Epiſcopi Cracouienſis.

De amplioribus Boleslai victoriis & triumphis, nec non actibus bellicis, quos occaſione amicitiæ Regis Vngariæ Colomanni vulgariter nuncupati exercuit.

IMperator interea quintus *Henricus* Vngariam ingreditur; cuius copiis Rex Vngariæ *Colomannus* ſe longe videns diſparem, *Boleslai* poſ it fulciri ſubſidio, hacce delegata epiſtola:

Inuictiſſimo Polonorum ac Maritimorum Monarchæ Boleslao, Colomannus *Vngarorum Rex.*

Quicquid amiciſſimorum intimo ratio ſuadet, honeſtas poſtulat, vt communi conuenienter ſuccurratur incendio.

Nam tua res agitur, paries dum proximus ardet.

Nec ob aliud Lemmanorum locuſtæ vsque ad nos irrepſere, quoniam vt noſtris, quod abſit, depaſtis vineis, veſtris facilius inſiliant oliuetis. Quia ergo res experta experimentis non indiget, non in nobis amicitiam, ſed amicitiæ vires in hoſtibus nos conuenit experiri. Etenim nocte ſcintillat, nocte radiat, verę amicitiæ carbunculus. Tum *Boleslaus: In mentem*, inquit, *veniunt illi familiares Pythagoræ, qui moriendi pro inuicem pio contendere certamine. Quorum dum neuter ſibi parcit pro altero, parcitur vtrisque.* Pragitarum ergo vrbes aggreditur, proſternit, populatur, a quorum & adminiculis & ſtudio prælia intellexit in Vngaros conflata. Sic ab amico in ſe hoſtem diſtorquet, vias occupat, redeuntes præſtolatur intrepide, confligit, victorioſe triumphat. Porro liuor inuidiæ, tantum

Boleslai gloriam, tanti ſplendorem triumphi, non ferens, diſcoloribus famam decolorat plumis, falſis inebriat rumorculis; quæ per maritimam diſſulcans, Polonos mentitur cecidiſſe & hoſtium vinculis *Boleslaum* coniectum. Huius figmenti & autor & Magiſter fuit *Gnieuomir*, cui plurimum facundiæ, nihil inerat fidei. Cuius vitæ *Boleslaus* in Albenſium obſidione pepercit, quem de ſacro fonte ſuſcepit, honoribus extulit, ſuffulſit opibus, Maritimæ præſidem conſtituit. Iſte inquam, huius commenti dolo, Pomeranis defectionem perſuaſit, & Præſules *Boleslai* ab omnibus præſidiis & municipiis excusſit.

COMMENTARIVS.

Huius Epiſtolæ tres partes. In prima refert ſupplicationem *Colomanni* regis Vngariæ porrectam *Boleslao* Regi Poloniæ pro ſubſidio ſibi debendo, in qua petit, ſe a potentia imperatoris *Henrici* Quarti protegi ac defenſari; cui ipſe ſolus propter inæqualitatem reſiſtere non valuit.

In ſecunda, *Boleslai* certamina ac victorias ſubiungit, quas *Boleslaus* primo aduerſus Bohemos, qui cauſa ſeditionis inter Vngaros & imperatorem fuerunt, deinde contra Lemmanos vna cum Imperatore *Henrico* Quarto obtinuit.

Tertio deſcribit *Gnieuomiri* præſidis Pomeraniæ perfidiam ac ipſius maximam magnitudinem; qui ductus liuore inuidiæ *Boleslaum* vna cum ſuis Polonis diffamauit. Polonos enim cecidiſſe & *Boleslaum* vinculis coniectum ab hoſtibus per totam Pomeraniam pasſim promulgauit, ac Capitaneos *Boleslai* maritimos a caſtris & ciuitatibus deſtituit & expulit, omnibus ab obedientia *Boleslai* reuocatis & hoc pro beneficiis *Boleslao* retribuit; qui ſibi in occidione Albenſium indulſit, de ſacro fonte baptiſmatis illum leuauit, & maritimæ Prouinciæ Capitaneum generalem conſtituit.

Circa primam notandum ſecundum Philoſophum: Amicitia eſt mutua beneuolentia. Et habet tres affectus ſeu operationes, ſcilicet Concordiam, beneuolentiam & beneficentiam. Amici enim inter ſe ſunt concordes, beneuoli & benefici. Concordia conſiſtit in morum aſſimilatione, Beneuolentia in voluntatũ vnione, Beneficentia in bonorum condonatione. Vnde ſecundum *Philippi de Pergamo* in ſpeculo regiminis part. IV. cap 17. *Amicitia eſt morum aſſimilatiua, voluntatum vnitiua, & bonorum communicatiua.* Primo inquam, amicitia eſt morum aſſimilatiua, iuxta illud *Senecæ* ad Lucilium, Epiſtola 9. *Quomodo*, inquit, *amicus cito ſit ſecurus; Paria*, inquit, *faciamus.* Et ſubdit: *Ego tibi monſtrabo amatorium hoc medicamentum ſine berba. Si vis amari, ama.* Verus enim amor aſſimilat amantem amato. Vnde *Hugo de S. Victore: Scito*, inquit, *anima mea, quod quicquid diligis, in eius ſimilitudinem transformaris.* Ideo quidam interrogatus: quid eſſet verus amicus; reſpondit: *Alter ego.* Et idem dicit *Seneca* in libro de moribus. Vnde *Tullius* in Rhetoricis *Amicitia*, inquit, *eſt Voluntas paritatem ſemper prætendens.* Secundo amicitia eſt voluntatum vnitiua. Amicorum enim eſt idem velle, idem nolle. Vnde *Tullius* libro de Amicitia: *Cum*, inquit, *amicus amico cor ſuum præbet, ea vis eſt amicitiæ, vt vnus quaſi fiat animus ex pluribus.* In amicitia igitur debet eſſe communicatio cordium. Tertio eſt amicitia bonorum communicatiua: Veri enim amici cuncta ad inuicem communicant. Ideo cum *Socrati* diceretur de quodam paupere, qui cuidam diuiti amicus erat: *Cur ille diues, iſte pauper?* Reſpondit: *Amicus non eſt, quia fortunæ particeps non eſt.* Vnde *Valer. Max.* lib. 4. cap. 7. *Sinceræ*, inquit, *fidei amici præcipue in aduerſis rebus cognoſcuntur; in quibus quicquid præſtatur tutum, a conſtanti beneuolentia proficiſcitur.*

Circa ſecundum eſt aduertendum: *Fulgentius* oſtendens verum amicum, deſcribit ipſum ad modum iuuenis, nudatum caput habentis; in fronte ſcriptum: *Hyems & æſtas*: circa cor: *Longe & prope*; in veſtimentorum fimbris: *Mors & vita & fortuna.* Iuuenis denotat, quod verus amicus nunquam mutatur, ſed ſemper permanet; caput diſcoopertum, quod verus amicus palliare nequit; hyems & æſtas circa cor deſignat, quod verus amor in aduerſitate & proſperitate perſeuerat, & diuelli non poteſt.

EPISTOLA VI.

IOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis.

In qua inuehit contra perfidiam & ingratitudinem Gnieuomiri, pro beneficiis, a Boleslao ſibi exhibitis.

VEre ſapientis verbum, poſitis iuxta ſe contrariis, & maiora & minora eſſe perſpicua. Quantum enim diſtat ortus ab occidente, quantum lux a tenebris, tantum iſte a familiaribus *Pythagoræ*. Nam vt infidelitatis notam in huiusmodi homine nemo notauerit, cum talium fides ſit ipſa perfidia; ſaltem ingratitudinis debuit periculum horruiſſe, quia ingratitudine nihil ingratius, quæ etiam emancipatos remancipat; potuit paternæ traditionis meminiſſe, accepti beneficii non eſſe immemor.

COMMENTARIVS.

Perfidia ipſius *Gnieuomir* in eo claret, quia terram Pomeraniæ, quam ſibi fidenter ad regendum commendat *Boleslaus*, ab obedientia ſua per ſua mendacia conficta reuocauit. In-

Ingratitudo vero eius in eo oſtenditur, quia beneficia a *Boleslao* recepta nedum negauit vel disſimulauit, ſed non reddidit, imo ſibi multa mala intulit, quia ipſum diffamauit, & gentem maritimam a ſua obedientia reuocauit. Pro quo eſt aduertendum ſecundum *Philippum de Pergamo*, part. V. præc. V. Inter cætera quæ ſunt Deo & hominibus gratioſa, ſeu quæ hominem reddunt Deo & hominibus gratioſum & acceptum, eſt Gratitudo; ad quam Gratitudinem inducit hominem quæuis creatura. Nam conſtat, quod mundus propter hominem eſt factus, & ſibi ſeruit in omnibus ſuis partibus. Homini enim ſeruiunt omnia quatuor elementa, miniſtrantia ſibi abunde vitæ neceſſaria. Seruiunt ſibi omnes motus cœli, motus Solis, ortus & occaſus. Sed proh dolor! homo de his beneficiis eſt ingratus, imo cæteris animalibus eſt ingratior, & Deo & hominibus merito inde odioſor. Animalia enim bruta recognoſcunt beneficia, vt refert *Philippus de Pergamo*, parte V. præc. 5. Quondam beſtia crudelisſima, ut quædam narrat hiſtoria, olim in quadam ſpelunca iuxta S. *Macharium* habitat, quæ dum cœcos filios peperiſſet, eos ad S. Virum adducens, rogabat ſigno quo poterat, vt lumen filiis daret. Quod ſanctus vir aduertens filios cruce ſignauit & eos ad lumen adduxit. At illa cum filiis ad ſpeluncam rediit, beneficiorum ingrata non fuit, ſed ad memoriam ea reuocans, omnes pelles ouium, quas ei dudum adſportauerat, ad ſanctum virum attulit, & eas omnes ad pedes dimiſit, damna amplius non fecit. De ſecundo legitur in hiſtoria de ſeptem philoſophis, quomodo quidam miles habebat quendam leporarium. Eo tempore fiebat quidam ludus Romæ, ad quem omnes Romani currebant. Fuit autem ad eundem miles prædictus & vxor ſua aſcendit ſuper tectum, videre talem ludum, dimiſſo leporario in domo & puero. Exiuit autem de crepatura muri, vbi puer erat, ſerpens terribilis cupiens deuorare puerum. Canis hoc videns, ſerpenti ſe oppoſuit, & prælium cum eo, & volutationes multas in camera fecit; ita quod cuna ſe euertit, & cadens puer ſub ea coopertus, illæſus permanſit. Poſt multa vero certamina, canis ſerpentem occidit, quamuis vereficatus ac ſatis vulneratus. Rediens Dominus, & videns canem ſanguinolentum, credidit, quod ipſe puerum ſuum comediſſet, & ſic eum occidit, poſt modum ad cunam iuit, & ipſa eleuata, filium ſuum ſanum inuenit, reſpiciensque in camera, vidit ſerpentem mortuum & cogitauit, quod canis interfecerat ſerpentem, qui volebat deuorare puerum. Dominus item de interfectione canis multum doluit, quia amicum magnum perdidit. Ex his patet, quod iſte *Gnieuomir* ingratior ac deterior canibus ac beſtiis fuit.

EPISTOLA VII.

MATHÆI Epiſcopi Cracouienſis.

In qua oſtendit, quid Gnieuomirus pro ſua ingratitudine ac perfidia a Boleslao reportauit.

MEminit quidem ſed ſero, ſed coactus. Peramplisſimis enim rurſus inſtauratis copiis *Boleslaus* non circa inutiles prædociniorum occupatus ſarcinulas ſed in accesſibiles maritimorum vrbes, has occupat, illas euertit; plurimum tamen diſpendii circa *Wielun* oppidum impendit, in quo ille *Gnieuomir*, quia de venia deſperauerat, plus cæteris reſiſtit. Cumque illi ſpes indulgentiæ, ſi dedere ſe velit, promittitur: *Maior eſt*, inquit, *iniquitas mea, quam vt veniam mereri poſſim; & ſatius eſt mortis iugum, quam ſeruitutis; glorioſiusque vitam exponi vulneribus, quam dedi ſuppliciis.* Quanto ergo pertinacius obſiſtit, tanto crudeliores in ſe animos ac vires prouocat, tanto crebrioribus illiditur aſſultibus. Qui tandem improbe deditioni ſubactus fuſte capitalem excipit ſententiam. Alii omnes in ore gladii abſorbentur.

COMMENTARIVS.

Gnieuomirus in oppido Wielun maritimæ Prouinciæ obſeſſus, expugnatus, & tandem captus viliter baculo, pro ſuis demeritis perfidiæ, detractionis & ingratitudinis eſt decollatus, omnesque complices ſui perierunt in ore gladii.

Pro quo eſt notandum: *Gnieuomiri* ſuperbia, per quam lapſus fuit in ingratitudinem, facile colligitur ex litera hiſtoriæ. Dabatur enim ſibi gratia & venia, ſi ſe humiliare ac ſubiicere voluiſſet; ipſe vero gratiam renuens in deſperationem recidit. Maluit mori quam viuere, ideo ſuperbuit: Dicit enim *Gregorius* 23. Moralium: Cæteris deſpectis ſingularem apparere & ſuperbire. Merito ergo vili morte interiit.

EPISTOLA IIX.

IOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis.

In qua commendat fortitudinem & Animoſitatem regis Boleslai, & ad fidem Catholicam Pomeranos reducit.

LAudo Animoſitatem, truculentiam non laudo, niſi forte zelo iuſtitiæ factum ſit, nō odii animo, vel typo ſuperbiæ. Non eſt ex officio hominem interficere, nec eſt reus homicidii miles, qui poteſtati obediens hominem occidit. Laudatur *Phinees*, qui cum Madianita confodit Hebræum, & *Matathias* idololatram & *Moyſes* cum Leuitis per medium caſtrorum tranſiens manum conſecrabat in ſanguine propinquiorum. Imo

quandoque peccatum videtur, non occidere, vt quia *Saul* victis Philiſtæis, *Agag* regi pepercerat, ait Dominus ad *Samuelem*: pœnitet me feciſſe *Saul* regem; Sed forte in *Saule* non tam indulgentia Domino diſplicuit, quam præceptionis diuinæ transgresſio. Vnde a *Samuele* illi dictum eſt: Peccaſti; neſcis quia genus ariolandi eſt, nolle obedire. Verum non hoc nobis ad conſequentiam trahendum, quia priuilegia paucorum generalem legem non faciunt.

COMMENTARIVS.

Circa literam eſt aduertendum: Primo, quod fortitudo eſt virtus laudabilis. Vnde *Iacobus* in Zophilario lib. 1. parte 3. cap. 14. *Fortitudo* inquit, *eſt virtus, qua cæteræ virtutes ſolidantur, roborantur & moderantur, ſine qua virtutes cæteræ nullæ ſunt.* Vnde dicit ibidem; *Omnes virtutes ſine virtute ſunt, ſi fortitudo comes non fuerit.* Secundo habetur ex litera, quod crudelitas eſt vituperabilis, niſi fuerit amore iuſtitiæ. Tertio aduertendum ſecundum *Polycratum* lib. 1. cap. 12. Arioli ſunt, qui circa aras nefarias preces; aut execrata ſacrificia faciunt. In quorum ceruicibus eſt manus Domini, dicente Propheta. Ariolos & vagos non patiamini viuere.

EPISTOLA IX.

MATHÆI Epiſcopi Cracouienſis.

De virtutibus & laudibus Venerabilium Pontificum, Alexandri & Simonis; totius Mazouienſis Prouinciæ.

HIc nimirum domus Domini zelus aureo inſcribendus calamo, *Simeonem* & *Alexandrum* Plocenſium Antiſtites armauerat, qui vtrosque hoſtes peruigili ſolertia ſtudioſisſime ab arce Dominica, arcere ſatagebant. Sicut enim nec minimum loci vel temporis punctum ab inuiſibilium tutum eſt inſidiis; ſic Mazouienſibus viſibilium nunquam defuit hoſtium incurſus. Nunc Pruſſis, nunc Pomeranis, nunc vtrisque hinc aperte, illinc ſubdole irrepentibus, quod non modicum illis, non modo animoſitatis, ſed & induſtriæ ſuggerit promtitudinem; vſus enim reddit magiſtratum, & ferrum non tam hebes, quam etiam ſcabroſum ſine asſiduitate exercendi efficitur. Ideoque Mazouiam & conſiliis eſſe ſtrenuisſimam, & vernantisſima militiæ florere Maieſtate. Inter quos *Alexandrum*, ſumma dignum admiratione duco, qui tam diuerſis ac ſummis rebus ſufficere potuerit. Nam noſtri ecce gigantes geniti ſub aquis, & qui habitant cum eis. Res mira, idem agnus & Leo, idem Lupus & dux gregis, idem præſul & miles, ſimul armatus & deuotus, vt inter iuges armorum excubias, nihil quod ſuum eſt deuotionis neglexerit, Ambroſianæ non immemor ſententiæ: *Arma Epiſcopi lacrymæ ſunt & orationes.* Magnus in præliis *Alexander*, in diuinis maior obſequiis. Nam vt extructas ob eo Baſilicas cuiuslibet inuidia ſilentio ſepeliat, ſub modio tamen lucerna abſcondi non poteſt, nedum ciuitas ſuper montem ſita. Indeuotus enim quo pacto æſtimabitur, qui tam conſpicuum Beatæ Mariæ Virginis templum a primis initiat fundamentis & conſummat, cum pater Salomonis ne templum ædificet, a Domino prohibetur? Res ergo ipſa declarat, quam dilecta illi fuerunt tabernacula Domini virtutum: ipſa operis elegantia, formæ feſtiuitas, dulcisſimo illum cordis palato indeſinenter oſtendit maſticaſſe: Domine, dilexi decorem domus tuæ: Quam non tantum intrinſecis ac ſpiritualibus locupletauit ſtudiis; ſed etiam armis communiuit materialibus, neceſſariis vndique ſeptam præſidiis, vt lectulum Salomonis & ſexaginta ex fortisſimis filiorum Iſraël intrinſecus, & trecenti ex electisſimis loricatorum; extrinſecus cuſtodirent, vt vere dici poſſit: Pulchra es & decora filia Hieruſalem, terribilis, vt caſtrorum acies ordinata. Contigit autem *Boleslao*, & vniuerſæ pene militiæ procul agentibus cruentisſimæ prædationis impetu Mazouiam Pomeranos irrumpere, qui tota pene populata Prouincia, luctuoſas ſurripiunt ſarcinas, lamentabiles abigunt manubias. Concurrunt Mazouienſium perpauculi, conſequuntur, ſtat hoſtis arena maris numeroſior. Nam congreſſum paucitas non præſumit, multitudo contemnit. Iſtis videtur temerarium, illis inglorium; cumque iſti fugam, receſſum illi meditantur. Adeſt Antiſtes *Simon* inſeitis & infulis Pontificalium inſignis, non tam luctu, quam precum & ſuffragiorum deuotione, miſerabile ſpectaculum conſequutus. Qui eminus exclamat: *Imo in vno tantum, filioli, ſpes eſt vincendi, non in multis eſt victoria, nec mortis metuendum eſt diſcrimen, maxime cum pro ſalute agitur proximorum: quia mors corporis hominem non extinguit, ſed ad præmium virtutis admittit.* Quo dicto ſuos pugnæ, ſeſe orationi committit, nec ceſſat donec omnes illa prædonum numeroſitas ſuccubuit, paucis admodum fuga elapſis. Sic omni ſuorum excuſſa præda, ſic hoſtibus proſtratis, lætum cum ſuis reuehit tropæum. Imo poſtridie, vel amplius infelicis, imo felicis belli reliquiæ cæcorum inſtar palpitant, quos a fœminis aſſerunt & comprehenſos & in vincula coniectos.

COMMENTARIVS.

Hæc Epiſtola diuiditur in tres partes. In prima *Alexandrum* & *Simonem* Epiſcopos

pos Plocenſes ex amore memoratu digno Eccleſiæ commendat, qui Eccleſiam Dei tam ab hoſtibus viſibilibus, quam inuiſibilibus protegere velut veri paſtores ſatagebant.

In ſecunda parte deſcendit ad Dominum *Alexandrum* Plocenſem Epiſcopum ſpecialiter recommendandum, de ſuo erga Eccleſiam Dei amore, quam protegebat manuali fortitudine, ac ſua deuota oratione. Qui dum fortitudinem corporalem exercebat, orationes ſuas nihilominus non negligebat, ſed deuotiſſime complebat, cum quibus pro omnibus ſuis apud omnipotentem intercedebat. Quam quidem deuotionem in effectum deduxit, dum Eccleſiam ſolennem S. Mariæ Annunciationis, in Caſtro Plocenſi extruxit & cuſtodibus tutelauit, pluresque alias Eccleſias in honorem omnipotentis Dei erexit & dotauit.

In tertia parte deſcendit iterum ad Dominum *Simonem* alterum Epiſcopum Plocenſem commendando de ſua fiduciali deuotione, ac erga eandem Eccleſiam Dei ſincero amore.

Circa primum eſt aduertendum ſecundum venerabilem *Ægidium* de regimine Principum lib. 3. part. 3. cap. 2. *Ad opus bellandi duo ſunt neceſſaria, ſtrenuitas & prudentia: quæ conſiſtunt in hoc, quod homines bellantes debent eſſe ex regione media, nec nimis Soli propinqua, nec nimis a Sole remota; tales enim homines, tam prudentia, quam animoſitate participant.*

Circa ſecundum notandum: Dominus *Alexander* Eccleſiæ S. Mariæ in Caſtro Plocenſ. fundator, aliarumque plurium Eccleſiarum erector & ditator, *David* Regem in hoc exceſſit, quia Regi *Dauid* denegata eſt a Domino ædificatio templi, 2. Paral. 28. *Alexandro* autem Plocenſ Epiſcopo, nedum vnius templi ædificatio, ſed etiam aliorum plurium templorum, extructio eſt conceſſa, vt dicit litera.

EPISTOLA X.

IOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis.

In qua Alexandrum & Simonem Epiſcopos Plocenſes in virtutibus comparat.

MAgnus quidem *Alexander*, ſed maior vt video *Simon Alexandro*, qui Patriarchæ & legislatoris in ſe virtutem expreſſit. Nec enim neſcis *Moyſe* orante cantamus Amalechitas confectos. Qui cum laſſas manus dimitteret, conualeſcebat Amalech, & cum erectas manus ſuſtineret, vincebat Iſraël. Nec ignoras, quod *Abraham Loth* cum animalibus & omnium profeſſione hoſtibus interemtis eripuit. Quibus ex factis intelligis non minimum prodeſſe, aut merita prælatorum aut proximorum ſuffragia, quorum exemplationibus inſtruimur quid Deo quis noſtrum debeat, quid ſibi, quid proximo.

COMMENTARIVS.

Circa literam notandum: Quod merita Prælatorum ſunt valde proficua ſubditis ipſorum. Ratio: quia talia merita Prælatorum tuentur ſubditos à nociuis, vt puta ſuggeſtionibus Dæmonum, vel verſutiis hæreticorum, ac oppreſſionibus inimicorum.

Secundo notandum: Quod proximorum ſuffragia, proximis ſunt valde vtilia. Ratio eſt, quia ſæpe ſuffragiis proximorum impetratur venia peccatorum, & deletio pœnarum.

EPISTOLA XI.

MATHÆI Epiſcopi Cracouienſis.

De Virtutibus & meritis memoratu dignis, Venerabilis Patris Martini Archiepiſcopi Gneſnenſis.

VAlde peccamus, ſi aliorum bene geſta non laudamus. Sed nihil mercedis agimus, ſi ea in quantum poſſumus non imitamur. Nam cui non inuidus videar, ſi auream huius hominis regiæ columnam, ſi Patrem Reuerendiſſimũ ex tuis anteceſſoribus quendam mutis labiis ſuppreſſero. Erat enim eiusdem Sanctæ Gneſnenſis Eccleſiæ, cui tu præſides, Archipontifex *Martinus*, cuius nutu, cuius arbitrio, totus huius Reipubl. cardo vertebatur. Huic percrebro Pomerani iuges tendere inſidias, nunc toxicatis poculis, nunc iugulo, ſeu quauis nece clandeſtinata: quia illis ritum inhibet idololatriæ, tum quia decimas & primitias ab eis exigit, tum vt eo ſublato Regni ſimul & conſilii caput amputent. Cumque diu doloſam nequitiam effudiſſent, machinamina euentuum cuncta vir prudens induſtria declinabat. Diuinis tandem intentum obſequiis in Spicimirenſi oraculo comprehendere geſtiunt. Clamor attollitur, hoſtium impetus nunciatur in ipſis proaſciis. Quid ergo? Fugiendum? At ſtridens mucro coruſcat in ianuis. Bellandum? At nulla facultas, nullum adminiculum viribus tremulis, viris imbecillibus. Supplicandum? Sed quando cruentos luporum ictus agni balatus placauit? Verum vt erat ſurſum contemplatione porrectus, ſic & corpore in altum attollitur. Cuiusdam enim ſcalæ beneficio conſcendens inter laquearia deliteſcit.

Sic ſeni vires, pedibus timor addidit alas.

Illi cateruati irrumpunt, ſacris non parcunt, ſancta diripiunt, quendam *Diocetem*, qui ſtupore totus diriguerat, proſtratum ſecus aram conſpicantur, Archipræſulem rati comprehendunt: non ſine tripudio aſportant, nec modo illum decimis ac primitiis abrenunciare iubent, ſed omnibus catholicæ fidei deierare muneribus. Immenſitatem inſuper metalli appendere ac pacis perpetuitatem arctatur polliceri. Cuius dum vita huiusmodi taxatur commercio, nihil horum annuit. Erat enim vir Deo plenus, fiduciam habens in Domino, non tam propriis præſumens meritis, quam de Antiſtidis ſuffragiis, cuius virtutes diligentem diſciplinam latere non poterant. Præſul autem lacrymarum torrentem pronus immergitur, & ſanctuarium profanatum, & ſancta manu contrectari ſacrilega luctuoſe deplangit. Qui etiam deuotiſſimam complexus precum deuotionem, triduanam continuat inediam, necdum e ſanctuario Pater venerabilis greſſum dimouerat, cum, qui ſoluit compeditos Dominus vltionem libere egit. Quadam enim repentina tam ipſi, quam coniuges & paruuli eorum correpti ſunt veſania; vt ſeſe inuicem nunc ferro, nunc ſaxis, aut ſtipite expeterent & ſuorum chariſſimos non modo vt incognitos, ſed vt hoſtes à ſuis domiciliis perſequialiter expulſarent. Qui dum alios contingere nequeunt, proprios artus aut vngulis diſſecant, aut dentibus demordicant. Qua peſte non ſine prodigioſo rugitu, non ſine horrenda iactatione plerique illorum expirant, tamque diu vexati ſunt, donec ſupplicii cauſa intellecta & Sancta Sanctorum cum omni ſuppellectili Pontifici remittuntur. Et quanquam à *Diocete* popoſcerant pecuniæ quantitatem, violatæ multam immunitatis pollicentur. Sed & Catholicæ characterem fidei reuerentius profitentur, & Eccleſiaſticis ſeſe muneribus obſtringunt.

COMMENTARIVS.

Circa literam primo eſt aduertendum: Quanquam viri boni & virtuoſi laudibus priuatis non egeant ſecundum *Valer.* lib. 4. Virtuoſos tamen parce & diſcrete congruit laudare, iuxta illud *Caſſiodori* lib. II. epiſt. 25. Conuenienter namque honorum præſtat augmentum, probitas accommodationem, nec decet differri, quæ frequenter efficacem contingunt approbari. Cui conſonat *Tullius* in Paradoxis Parad. 2. *Vt quisquis*, inquit, *boni particeps eſt, ita & laudabilis, neque enim vllum bonum eſt, de qua is, qui habet, honeſte non poſſit laudari*; & merito. Teſte enim *Ouidio* lib. de Ponto.

Excitat auditor ſtudium, laudataque virtus
Creſcit, & immenſum gloria calcar habet.

Secundo aduertendum eſt: Pomerani Domino *Martino* Archiepiſcopo Gneſnenſi propterea inſidiabantur, & in mortem ſuam machinabantur; Primo, quia ipſos à traditionibus gentilitiis, vt puta idololatria, abducebat, & ad colendum Deum ritu chriſtianico erudiebat, & hoc ex officio boni Paſtoris faciebat. Secundo quia ab eis decimas exegit, quas ſibi Dominus in ſignum venerabilis Dominii reſeruauit, & ſuis Seruitoribus deputauit. Vnde ex hoc elicitur, quod decimæ ſunt dandæ fideliter atque grate. Et hoc autoritate veteris & noui teſtamenti approbatur. Dandæ ergo ſunt decimæ, primo ex eo, quia per fidelem dationem earum, datur abundantia fructuum, Malach. 3. Secundo, quia per dationem Decimarum conſequemur redemtionem peccatorum. Tertio retributionem æternorum præmiorum. Quarto dando quis decimas conſequitur abundantiam fructuum.

EPISTOLA XII.

IOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis.

In qua Dominum Martinum ſuum Prædeceſſorem de Prudentia in periculis vitæ habita commendat.

ARcam pene fœderis & raptam ab Allophalis & ſuperna quoque reſtitutam vltione retuliſti; longe tamen hic alius Pontifex ab illo *Heli*, qui cadens e ſella fractis cruribus extinctus eſt. Nec vituperandum puto, quod quaſi meticuloſus, quaſi mercenarius, non quaſi paſtor videns lupos ſeſe ſubtraxerit. Immundum enim eſt animal, quod tametſi ruminat, ſciſſam tamen vngulam non habet, quæ eſt diſcretio ſanctorum animalium. Nam pedes eorum, pedes recti, planta pedis, planta vituli; pugillatoriæ ſiquidem peritis non magis impetendi, quam cedendi vtilis eſt induſtria. Quod in ſe Dominus prædocuit; in quem dum Iudæi tollerent lapides, ipſe tranſiens per medium illorum ibat. Aut quis certe mortis metu non trepidet, cum ipſa vita vsque ad mortem paueat & tædeat; eo quod cautius vitæ prouidendum, quo vberior ex aliquo fructus decerpitur: ad quid ſterilis enim ficulnea terram occupat? Hoc eſt, quod Apoſtolus optat, Anathema fieri pro fratribus à Chriſto; omiſit enim melius, vt fratribus expedientius prouideret. Et licet platanis miricam videar inſerere; dicam tamen; nec enim floſculus varia inſculptus tugredine auri rutilantiæ diſconuenit. Erant enim in eâdẽ naui Philoſophus & ſcurra. Oboritur tempeſtas, omnes cæca inuoluuntur caligine, ſtrident fluctus, rugiunt procellæ, nauis nunc abyſſo fit proxima in præceps dehiſcentibus vndis, nunc celſis vicinior nubibus, ſæuo raptante turbine. Quid hic putas cuilibet animi fuiſſe, ipſo etiam nauclero de ſalute deſperante? Ducit alta Philoſophus in altum ſuſpiria mortis, vt crebro conſueuerat, crebrius meditatur anguſtias, trepidat, ne poſt exitum vitam degat confragoſam: nec enim corporis mortem veritus eſt, quam eſſe vitæ ianuam cenſebat. Scurra inter hæc metum non modo diſſimulat, ſed quodam lætitiæ vel vecordiæ dicam & hiſtrionico membrorum geſtu & fractæ modulamine vocis depromit & cachinno concutitur, oloris exemplo miſera inuitans miſerioris vitæ ſolatia. Quid plura? omnis tandem ceſſat quaſſatio, redit aura clementior. Aggratulantibus aliis inuicem ſcurra virum contumeliis afficit laceſſitque: *O tu*, inquit, *larua Philoſophe, qui habitum au-*

1102.

audes præſumere ſapientum, qui nec vmbram geris prudentiæ. Sapiens enim eſt, vt ſapientibus placeat, in quem nullus cadit affectus. Ego nec triſtor, nec metuo, ac in te cor exangue, fugit mæror, pauor occupat. A me ergo, a me, a prudente diſce prudentiam, in quem, vt vidiſti, mediis in periculis nulla cecidit mentis trepidatio. Cui Philoſophus: *Dudum*, inquit, *tua tecum ſcurrilitas inuoluit naufragium, dudum immaniſſimæ ſtoliditatis cætus te cum tuis abſorbuit. Nihil ergo perditus timere potuit pro perditis, nihil ſcurrra vereri debuit pro vita ſcurræ. Pauendum fuit Philoſopho pro vita Philoſophi.* Fortius ergo Pontifici pro vita Pontificis.

COMMENTARIVS.

Circa primam partem Epiſtolæ aduertendum eſt, ſicut habetur 1. Reg. 4. Certantibus Iſraël cum Philiſtæis absque arca, cæſa ſunt quaſi quatuor millia virorum ex Iſraël, & reliquus populus eſt reuerſus ad caſtra. Iterum accipiente Iſraël ſecum arcam, iniit cum Philiſtæis prælium, pugnauitque & cæſus eſt iterum Iſraël, itaque ceciderunt tria millia peditum, & Arca Domini capta eſt, duoque filii *Heli*, *Ophni* & *Pinehas*, ſunt mortui. Cumque vir ex *Beniamin* ibi veniſſet & *Heli* ſedenti ſuper ſellam nunciaſſet & inter cætera Arcam, quod eſſet capta, nunciaſſet, *Heli* cecidit e ſella retrorſum, & fractis cruribus mortuus eſt. Prudentius vero Dominus *Martinus* Archiepiſcopus Gneſnenſis egit; qui cum per mortem ſuam prodeſſe omnibus ſe non ſenſit, non ex mollitia, ſed ex diſcretione abſtraxit & in poſterum communi bono conſeruauit.

Circa ſecundum notandum: Paſtor non ſemper tenetur animam ſuam ponere perſecutione ſe offerente. Circa quod aduertendum eſt: Dupliciter ſe offert perſecutio; vno modo in populo, & ſic paſtor debet animam ſuam ponere pro eo, Ioann. 10. Alio modo perſecutio offert ſe in ſua perſona, ſic quod perſecutio populo non indicitur, ſed ipſe Paſtor ſolus quæritur, & ſic non debet vitam ſuam ponere, ſed aliquando cedere, vt Chriſtus fecit, Ioan. 8. aliquando fugere, ſicut fugit Paulus, 2. Cor. 11.

EPISTOLA XIII.

MATHÆI Epiſcopi Cracouienſis.

Beneuolentiam mutuam Ioannis & Matthæi, & quæſtiones duas propoſitas in ſe continens.

GRatulor impendio; quia non eſt penes te mutui redhibitio minor, aut tardior commodato; ſed puſillum quæſo ſuperroga, & runcemen quidem meum retrogreſſum compedit, & impedit progreſſum, vel diſſolue, vel rumpe. Ecce enim a *Diocete* quæſtionibus exigebatur metallum, & alia cum iurisiurandi religione. Id ſi coactus perſtitiſſet, teneretur an non? Et hæc ſponſio ſuppliciis extorta, obligat, an non?

COMMENTARIVS.

Quæſtiones duas mouet. Prima eſt iſta: An Archidiaconus quæſtionibus tortus ſic promiſiſſet cum iuramento pecuniam tenere ad ipſius ſolutionem. Secunda quæſtio: Vtrum aliquis tormentis tortus promittens pecuniam teneatur ad ipſius ſolutionem.

Circa literam notandum: Eſt quoddam artificium ſeu inſtrumentum lignarii recuruum, qua cauantur tabulæ domus, vt vna alteri connectatur. Iſa. 43. Artifex lignarius extendit, non iam format id in permica, & deriuatur à runcare, quod ſignificat herbas euellere.

EPISTOLA XIV.

IOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis.

In qua dupliciter ſoluit quæſtiones in præcedenti Epiſtola motas.

HO, ho, non ridere poſſum. Sub ſarcina gemis & vepres vltro ingrederis. Veruntamen in malis promiſſis reſcinde fidem, in turpi voto muta decretum. Iniqua eſt promiſſio, quæ ſcelere adimpletur: ad omnem ergo ſponſionem, quam vel ſcelus vel etiam ſcandalum concomitatur, omnino non teneor. Sponſio vero pecuniaria obligat, niſi iuſtus metus interceſſerit. Iuſtus autem metus non eſt, vbi mortis metus non eſt, vel cruciatus corporis, vel id quod pro his, habetur, de quo habetur. Quod metus cauſa fit, ratum non habetur. Vnde Treuerenſis & eius Præpoſitus à prædonibus capti dare coguntur & iurare ne repetant. Cumque repetere trepidant, metu periurii abſoluit eos Apoſtolicus & mandat, vt prædones perſequantur, & Eccleſiæ bona repetant. Eſt autem vbi nec iuſti metus prætextu reſcindi poteſt obligatio, puta Chriſtianæ fidem religionis, cum quiſpiam etiam coactus ſuſceperit, tenere tenetur. Quamuis nemo ſit cogendus ad id, quod inutiliter cogitur, quamuis coacta ſeruitia Deus aſpernetur, quamuis non ſit beneficium, quod ingeritur recuſanti, nec ſacrificium, quod exprimitur inuito, ſæpe tamen inuitis beneficia præſtantur.

COMMENTARIVS.

Notandum eſt ſecundum Beatum *Thomam* 2. ſecundæ qu. 89. Iuramenti, quod quis coacte facit, duplex eſt obligatio; vna, qua obligatur homini, cui aliquid promittit, & talis obligatio tollitur per coactionem: quia ille qui vim intulit, hoc meretur, vt ei promiſſum non ſoluatur, vel non ſeruetur. Alia autem eſt obligatio, qua quis Deo obligatur, vt impleat, quod per nomen eius promiſit. Et talis obligatio in foro conſcientiæ non tollitur: quia magis debet quis damnum temporale ſuſtinere, quam iuramentum violare; ſaltem ſi eſt de re licita. Tamen ſecundum *Raymundum* quis ſic iurauit, poteſt ab epiſcopo petere, vt cogat iſtum à iuramento abſoluere. Si vero hoc impetrare non poteſt, ſoluat & poſtea repetat, quia licet iurauerit ſoluere, non iurauit non repetere. Quodſi etiam iurauit non repetere, denunciet Eccleſiæ ſecundum formam Eccleſiaſticam, vt eum compellat ad reſtitutionem: Si videlicet iurauit, quod non denunciaret, tale iuramentum eſt illicitum, ideo non eſt obſeruandum.

EPISTOLA XV.

MATHÆI Epiſcopi Cracouienſis.

De Boleslai miraculoſo triumpho, ex Pomeranis penes Ciuitatem Nakiel obtento; & de conductu Angelico nutu Dei ordinato.

A.C. 1113.

NOn iniuſte ergo *Boleslai* ſeueritas in ſacrilegos idololatras incanduit, non iniuſte vltionem adiecit vltioni. Vix enim illa Sacrilegii vltrix peſtis quieuerat, cum nec ſacræ fidei reuerentiam, nec pollicitis vllam tenuere fidem. Non timent impudici Apoſtatæ ſalutem fugere, nec abhorrent canes perſordidi ad vomitum reuerti. Omne itaque ſuorum robur vndique contrahit, omnes omnium & acuit vires & ponderat. Surgunt caſtra contra Maritimam, & diuinam agi cauſam non humanam primipilarius antecurrens prædocuit. Eſt enim beati viri Kruſzwiciæ Baſilica, in cuius pinnaculo quidam inæſtimabilis habitu formæ viſus eſt adoleſcens, cuius inedicibilis, vt aiunt, ſplendor non modo vrbem, ſed vrbis quæque præaſcia illuſtrabant. Hic eo deſiliens, cum aureo pilo turmas eminus antecedit, ne paucis claram nominis virtutem cernentibus & rei tantæ myſterium tanta veneratione ſtupentibus, donec ad vrbem Nakiel pilum quod geſtabat, quaſi vibrans diſparuit. Hac ergo animatus fiducia *Boleslaus* obſidionibus vrbem includit, fundibulis circumvolat, tormentis concutit, arietibus pulſat, aſſultibus impedit, nihil roboris non attentat, nihil ingenii non expertum relinquit. Vident ſuos vrbani, imo rareſcere ſentiunt ſeſe, virtutibus deſtitui; qui dum virtute nequeunt, dolo tuti contendunt, treugas deliberandi orant & impetrant, ſuis interea intimant, & inſidias parant, incautos occupent, vincula præſto habeant, quibus quos velint vinciant. Cumque ſit poſt laborem quies gratiſſima, omnes pene quieti Boleslaidæ indulgent, quam & laborum ſuadent diſpendia & præſens Beati Laurentii iubet Veneratio. Improuiſa ergo de veprium denſetis proſiliunt agmina; cauerant enim ne ſtrepitu calcis aut hinnitu caballorum proderentur inſidiæ & omni ſpe fugæ amputata, non minus pro ſalute quam pro victoria pugnarent. Quorum numeroſitas trans numerum locuſtarum omne planum operit; impetere tamen trepidant, præcautas enim intelligunt excubiis inſidias. Proinde conſertim præporrectis vndique cuſpidibus velut in quodam circulo prælium præſtolantes conſiſtunt. Tunc *Boleslaus* vultu ſereniſſimo, mente tranquilla: *Capreas*, inquit, *Proceres video noſtris non inuiſas leunculis. Nam quis moleſtos æſtimet aquilis murilegos, tygribus cornipetos. Si quid tamen virium habent, nota vobis illorum ignauia, noſtri virtute primipilarii, & hodierni gloria martyris omne illud colliqueſcet, cum cauſa iuſtior & animet exanimes, & meticuloſiſſimis pariat audaciam.* Quo dicto hinc ipſe aſſilit, inde militiæ princeps irruit *Scarbimirus*; aut leonibus famem animoſitas, fames animoſitatem irritat. Damis vero terror metum incutit, metus terrorem centuplat, & vtrumque plus altero, plus & exanimat, plus & eneruat. Dedignatur Leonum generoſitas gregis imbecillis ſanguinem lingere, ſola cadauerum ſtrage delectantur. Turpe putant Lechitæ hoſtium occidione intermiſſa ſpoliis occupari ſacrilegis. Quid ergo linguis omnium loquar? Nec tantæ cædis modum verbis aſſequar? quia numerum occiſorum non aliter ſcire potes, quam ſi arenas maris aut cœli ſtellas miſeris in calculum. Super quo ſi vacat allegoriſtas conſule ſiue Abaciſtas, quos calculandi agitat ſolertia. Huius rei fidem etiam hodie adſtruunt aggeres inſtar montium ex inhumatis oſſibus aceruati. Multa inſuper millia ſuis vincta loramentis in Poloniæ colonias tranſuecta. Ex tunc ergo & *Nakiel* & aliæ quam plures illorum vrbes huic regno acceſſere.

COMMENTARIVS.

Anno Domini 1113. *Boleslaus* Nakiel & alia caſtra, nec non ciuitates Pomeranorum obtinuit. Et ſic accidit: Rege, *Boleslao* extra confinia regni demorante ac pro tuitione regni laborante, tandem ad propria redeunte, regnicolæ ſibi occurrentes nuntiant qualiter Pomerani rem nefariam aduerſus venerabilem *Martinum* attentaſſent. Quod Rex præclariſſimus intelligens, licet grauiter ſuſcepiſſet, tamen motu animi ſui prudenter temperans vltionem ad tempus ſuſpendit; ſed modico temporis interuallo, modeſte progrediens ad ciuitatem Kruſzwicienſem cum ſuis agminibus fortiſſimis vlterius verſus Pomeraniam procedere cupiens peruenit, prout latius in litera patet.

EPI-

EPISTOLA XVI.

IOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis.

In qua oſtendit quod miniſterio Angelico Boleslaus Nakiel obſedit & de ipſius tutoribus triumpho.

REx Ammonitarum *Timotheus* contra Machabæos conflicturus acies ordinat. Tum iuuenes permiri & vultus & ſplendoris, vnus à dextris, inde alter apparet à ſiniſtris, & tres iſtis non diſſimiles flammas iaciunt in caſtra *Timothei.* Quibus viſis exercitus terga vertit, non ſine ſuorum periculo; quorum viginti duo millia dum fugere geſtiunt, ſuccumbunt. Quem ergo aut illum *Boleslai* præcurſorem, aut hos Machabæi iuuenes æſtimare potes niſi ſummæ, niſi ſuperexcellentis omnipotentis miniſtros? Adeo illi ſuorum cura eſt, vt pro illis viſibiliter nonnunquam cœleſtibus pugnet virtutibus; à Domino fit hoc, & eſt mirabile in oculis noſtris.

COMMENTARIVS.

Circa literam notandum: Domino ſemper eſt cura de ſuis. Vnde nec eo volente poteſt cadere capillus ipſis de capite, veritate atteſtante: ſæpiusque oculo intuente corporali pugnat Deus pro ſuis virtute cœleſti. Vnde volente Rege *Sennacherib*, Rege Aſſyriorum, opprimere Regem Iſraël *Ezechiam* & Ieruſalem Ciuitatem ſanctam; egreſſus Angelus Domini percuſſit in caſtris Aſſyriorum centum octuaginta quinq; millia vt habetur 4. Reg. 19. Similiter *Ioſue* pugnante cum Gabaonitis, miſit Dominus ſuper Gabaonitas lapides magnos de cœlo, & mortui ſunt multo plures lapidibus, quam quos percuſſerunt gladiis filii Iſraël; vt habetur Ioſue 10. Et de his, quomodo Dominus pugnat pro ſuis, innumerabilis eſt exemplorum copia, de quibus plura ponuntur in libris Regum Paralipomenon & Machabæorum.

EPISTOLA XVII.

MATHÆI Epiſcopi Cracouienſis.

In qua per modum quæſtionis miratur de eo, quod dæmones, dum ſuas idololatras à ſuis inimicis eripuerunt, miracula ſimilia fecerunt.

EGo vero non tam hæc miror, quia non aliena ſunt iuſtis iuſtorum conſortia & Angelicæ vitæ hominibus etiam viſibilia non deſunt Angelorum adminicula. Sed peruehementiſſime ſtupeo, infamis etiam idololatris huiuſce prodigia obtingere. *Brennus* enim Dux Gallorum victa Macedonia, templa ſpolians Apollinis: *Locupletes*, inquit, *Deos largiri hominibus oportere; eos nullis opibus egere, qui eas omnibus largiri ſolent.* Templum itaque Delphis quod erat in Parnaſſo aſſilit, & habebat electa peditum ſeptuaginta millia, Delphi non niſi quatuor millia: repente omnes templorum Antiſtites, & ipſe vates cum inſignibus & infulis in primam pugnantium aciem concurrunt, adueniſſe Deum clamant, eumque ſe vidiſſe, cuius dum opem implorant, iuuenem inſignis pulchritudinis & duas virgines comites armatas e propinquis Dianæ & Mineruæ ædibus occurrere conſpicantur. Mox terræ motu portio montis abrupta Gallorum ſtrauit exercitum, conſertiſſimi cunei vulneribus diſſipantur; inſequitur tempeſtas, quæ grandine & frigore ſaucios abſumit. Dux ipſe *Brennus* dolorem vulnerum non ferens pugione vitam finiuit. Quis ergo talia nec miretur, in talibus nec ſtupeat?

COMMENTARIVS.

Circa literam eſt aduertendum: Primo qui exercitum Romanorum apud fluuium Albam confecit, ipſamque Romam irrupit, cepit, & cæſis patribus & ſubacta Italia inuaſit Græciam, vaſtans omnia vniuerſisque terribilis vsque ad Delphum Apollinis templum, quod ſitum eſt in monte Parnaſſo, proceſſit atque manſit triumphator ſemper inuictus, donec inſurgere auſus eſt in Deos, ipſum Apollinis Delphicum inuadens templum, ipſiusque Apollinis appetens ſpolia, ſcurriliter iocans ait: Locupletes Deos largiri hominibus vt latius patet in litera.

Secundo eſt notandum: Quod boni bonis aſſociantur & conuerſantur, ſecundum illud Eccleſiaſtis 4. Cum ſancto ſanctus eris. Vnde Deus omnium conditor omnes ſenſus, vt puta aures, oculos, omnia quaſi membra, venas & neruos & oſſa plurificauit, vt quod vnum non poſſet, aliud ſuppleret, & virtus ſingulorum fortior redderetur, dum altero vniretur. Nullum enim in humano corpore membrum, quod altero non egeat: vt cor membrum nobiliſſimum, niſi ei de aëre pulmo ſubueniret, viuere non poſſet, nec etiam pulmo aërem reſpiraret, niſi ei viceuerſa cor vitam & motum influeret. Et ſimiliter de aliis.

Tertio notandum: Quod Angeli hominibus viſibiliter ſuffragantur & adminiculantur. Dan. 10. Alius angelus cuſtodit Hebræos, alius cuſtodit Perſas, alii cuſtodiunt Reges & Principes & Principatus, alli ſimplices homines, vt Angeli. Cuilibet enim homini vnus angelus ad cuſtodiam & miniſterium eſt deputatus. Et quamuis Angeli ſint incorporei, non habentes corpora ſibi vnita, tamen aliquando aſſumunt corpora ad implendum miniſterium ſibi commiſſum. In quibus corporibus apparent hominibus & obſequuntur, ſicut patet in prædictis exemplis, & completo miniſterio euaneſcunt, videlicet *Tobiæ* exemplo.

EPISTOLA XVIII.

IOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis.

In qua ad quæſtionem admiratiue in præcedenti Epiſtola propoſitam reſpondet.

STupere te non ſtupeo, quia Dæmonum aſtutia nedum cogitari quidem, nedum eloqui, ſine quadam ſtuporis horripilatione non poteſt. Sed mirari te miror, cum noueris principes tenebrarum & in Angelos lucis transfiguratos & lucis opera perſæpe mentitos, vt in aureis poculis inſuſpectius miſceant aconita. Num Magi *Pharaonis*, num *Simon Magus* a mente excidit? Quid illi qui dixerunt: *Venimus tibi noſtrum autori præbere fulgorem*? Quid ille, qui Diuinam mentitus Maieſtatem, *quid vis*, inquit, *a me tibi dari Autori*? Innumerabilis eſt exemplorum copia, ſed ſummopere nobis prouidendum eſt, neue Labyrinthum Dædali texere, vel turrim arguamur Gigantæam; quinimo diligentius carpe inſtitutum.

COMMENTARIVS.

Notandum, Dæmones ſuos idololatras ab inimicis ſuis protegunt & circa hæc miracula faciunt; quod prouenit ex Dæmonum aſtutia, ex inexplicabili, quam erga homines habet inimicitia. Talis enim dæmonum eſt fraus & doloſitas, quod nedum eloqui, ſed nec mente poteſt excogitari, qui quos poſſident, adiuuant, vt eos in poſterum perfidia ac malitia fortificent. Vnde & ipſi in Angelos lucis transfigurantur, & lucis opera mentiuntur. Et patet in illuſionibus, quas fecerunt *Antonio*, de quibus late in vita ſua. Et homines quos occupant faciunt exanimes, videlicet de *Simone Mago*, qui ſe Deum faciebat, de quo habetur in vita Sanctorum Petri & Pauli Apoſtolorum. Similiter *Ioannes* & *Mambres* Magi Pharaonis amentes fecerunt, de quibus habetur Gen. 7.

Circa primum eſt notandum ſecundum *Ioannem Polycratum* lib. 6. cap. 17. Non moueat quenquam in templo viſum eſſe Apollinem adductum, inuicti audaciam coërcendi, delendique exercitum, qui, permittente Deo, exigentibus culpis, multas deleuerat nationes, cum etiam certum ſit aëreas poteſtates plurimum nequitiæ ſuæ exercere in illis, qui ſanæ fidei experti ſunt, & religionis ignari, eis namque gratia ſubtrahitur, daturque malignis ſpiritibus licentia nocendi, cum niſi Domino permittente omnino nocere non poſſunt.

Secundo notandum, quod aſtutia dæmonum ad homines decipiendos nedum eloqui: ſed nec poteſt excogitari. Vnde habetur in tractatu de fide, quod diabolus ſic malum iugiter machinatur, argute loquitur, artificioſe ſuggerit, callide decipit, inſidioſe inflat, venenatas cogitationes inflammat, mouet, bellat, nutrit odia, deſideria carnis inſtigat, peccandi occaſionem parit, & mille nocendi artibus corda hominum pulſat. Vnde *S. Antonius* cum quadam vice in ſpiritu raptus eſſet, totum mundum laqueis ſeſe connectentibus plenum vidit, & ait: *O quis iſtos euadet?* & audiuit: *Humilitas.* Ideo diabolus ſerpens dicitur propter eius callidam decipiendi aſtutiam.

EPISTOLA XIX.

MATHÆI Epiſcopi Cracouienſis.

De Boleslai triumpho ex Imperatore Henrico Quarto obtento.

VTlibet, adhuc ergo vulnerum non detumuerat liuor, nondum ſiccatæ corporis erant aſpergines; cum furoris impetus Lemmanici Poloniæ limitibus irrepſiſſe nunciantur. Tunc *Boleslaus*: *Hoc*, inquit, *viri plus virtum, plus animi adiicit, quam incutiat terroris. Nam ſi meticuloſi ſunt, meticuloſum quis timeat? ſi animoſi, exanimis eſt, quem animoſus non animat? Quippe virtus virtutem ſuſcitat, & animoſitas animoſitatem exercet. Statuæ ſcilicet Gigantææ. Quid enim ſtat carethum humile? Cacuminatas vero pinus ſua ipſa deiecit proceritas; plus enim habent ponderis ad ruinam, quo cæteris ſunt altiora. Multitudinis ſunt infinitæ. Certe non indebiles ſunt, qui multitudine armantur, de ſe namque parum confidit, qui multorum eget conſortio. Eſto tamen, ferrei ſint roboris. Gratulor: aſperam enim non leuem eſſe conuenit cotem virtutis. Nonne in vobis noui? Noui vtique in vobis robuſti ſilicem pectoris, qui quanto crebrius ferro incutitur, tot præliorum retro tranſacta inſignia, tot veſtra inſculpti manu victoriarum tituli, quot huius tam recentis gloria triumphi. Quid denique tam glorioſa veſtrorum cruditas vulnerum? Aureis vos in hoſtes non tam vrgent ſtimulis, quam Griphonteis ad volandum alis attollunt. Cruentus enim leonum rictibus minus audacter occurrunt perexigua reptilium. Nam & læſione ferior & vulnere ſæpe fit atrocior. Sed modeſtius viri; frenis, vt video, magis opus eſt quam calcaribus. Militaris enim ante omnia vos in omnibus non tam ſtrenuitatis meminiſſe conuenit, quam diſciplinæ.* Omnes etenim adeo belli furore anhelabant, vt nec vulnuſculum ex conflictu, nec anguſtiolam ex vulneribus paſſi viderentur. Iam vero Imperator *Henricus* ſuſceptæ non immemor iniuriæ, Bythomienſe municipium multis conatibus attentauerat; quod quoniam & viris tutum, & ſitu vidit pene inacceſſibile, circa vrbem *Glogow* copias explicat, ciues improuiſos obſidionibus cingit, & quaſi quibusdam torcularibus includit, obſides extorquet, deditionis diem conſtituit. Suas interim *Boleslao* & exponunt, & deplangunt anguſtias; obſides præſtitos, non tam dedendi animo quam differendi remedio. Quibus reſcribit *Boleslaus*: *Imo nihil ignarius, nihil mitius vermiculoſo fauigena, vterque tamen iſte ab alueo, ille a fucmio arcet veſpadios.*

1113.

Potius itaque obsidibus quam libertate carendum. Tutius enim est paucorum saluti non parcere, quam pusillanimitatis ignauia plurimos in discrimen adducere. Huius mandati Glogouienses informantur fiducia, vires colligunt, vrbem hi muniunt, ruinas illi resarciunt.

Sed Cæsaris castra inde ciues, illinc *Boleslaus* continuis sollicitant incursibus. Nam qui castrorum inuigilant excubiis, qui Poloniæ sinus explorant, qui Boleslaidis vndelibet tendunt insidias, qui prædocinia gaudent aucupari, seu qui vitæ vspiam venantur stipendia, omnes vel vinculis coniecti *Boleslao* exhibentur, vel mortis mulctantur dispendio. At Cæsar fragoso vrbem turbine inuoluit, mobilibus tormentorum circumtonat, nimbis telorum obruere contendit, saxea tempestate grandinat, fulminibus ignium coruscat, quæ illi aut industriæ studio declinant, aut in Cæsaris damna retorquent. O vere viriles! ô ferreos animos! ô transmiræ viros constantiæ! quos nec auri splendor demulcet, nec Imperatoriæ numen inclinat Maiestatis. Non hostium terret illos impetus, non laborum frangit asperitas, non ipsa paruulorum pietas emollit. Quia enim patres obliti filiorum acerrime rebellant, nunc machinis eorum paruuli alligantur, & saxis ac spiculis parentum exponuntur, nunc omni tormentorum genere paterno sub aspectu territantur, sed in cassum. Stat enim inconcusso fixa robore patrum sententia: tutius esse patres prole defungi, quam patria ciues exui; & honestius libertati quam liberis consulitur. Frustratis igitur viribus, arte nimis indigna in Sileucii Prouinciam signa surgunt bellica, sed omine infaustissimo & aliter fausto. Illa enim, illa Sileuciana strenuitas, quæ clarissimis vbique triumphis enituit, quod magno quondam *Alexandro* tributum non soluit, eadem & Lemmano. Qui ægre ferentes tantum hostem suæ incumbere Prouinciæ, orant *Boleslaum* ne prælium differat, quia mora trahit in se periculum; & satius esset semel cadere, quam semper pendere: Agat intrepide; modum aiunt indubitatæ reperiisse victoriæ. Mandat igitur Imperatori Boleslaus Rex, paratus sit ad prælium & differens suæ testis est ignauiæ; Tributum exigis, (exigebat enim cruentum in crastino tributum) præstolare. Nam quid a quo exigere debeas, meo cras munere condisces. Vt ergo primum dies illuxit, præcurrunt hinc inde velites, vt numero, sic animositate dispares. Ex aduerso acies consistit; & quantum Lemmanos auget numerositas, tanto Polonos animosior acuit audacia. Interea Sileuciorum non pauca manus a tergo prosilit, non paucos ex hostibus in se conuertunt, fugam ex industria simulant, a terminis illos eliciunt, longius prouocant, in prouocatos reflectuntur & obliquato cuspidum vibramine, præporrectas illorum lanceas simul repellunt & feriunt. Quibus prostratis aduolant alii subsidio & occiduntur: rursus alii item itemque alii, donec omnes pene extremorum exercitus conuertuntur. Vnde non tam mediæ, quam primæ turbantur acies, quæ cum tumultus causam ignorant, suos fugere non persequi autumant & fere diffugio dilabuntur; quos hinc pudor inde *Boleslaus* consistere impellit. Vt ergo erant, primæ Pragitarum phalanges, primo congressu succumbunt, deinde illæ Gigantææ Lemmanorum legiones, hæc a *Boleslao*, illæ a Sileuciis prosternuntur; alii cursu dubio inter pugnantium acies incerti quid agant, quibus ferant auxilium, cateruatim hac illac reptant; nonnulli toxicatis Plancorum sagittis depereunt. Quibus primipilatiæ Imperatoris cohortes in pedestre coguntur descendere certamen, caballis in ipso ictu virtute toxici cadentibus. Sic gloriosus Dominus gloriose magnificatus est; Equum enim & ascensorem proiecit in mare. Exiles tamen & confractas eorum reliquias, mœsta recollegit Lemmania: qui vitam Cæsaris pro munere & fugam coluere pro triumpho. Superest argumento loci appellatio, ad quem tanta canum confluxerat numerositas, qui tanto cadauerum esu in quandam feritatem prorupere lymphaticam, vt nullis illo pateret commeatus. Ideoque caninum Campestre locus ille nuncupatur.

COMMENTARIVS.

Hæc Epistola in tres diuiditur partes. Primo, suos Polonos adhuc aliquos vulneribus sauciatos in prælio Naklensi multifarie animat ad prælium. Secundo, suos ciues Glogouienses per imperatorem obsessos, admonet ad resistendum, quod vtique Glogouienses fecerunt, imo resistendo nec liberis suis pepercerunt. Tertio refert prælii commissi modum, & gloriosum triumphum. Quod quidem prælium commissum est prope Wratislauiam in campo, qui modo Campus caninus appellatur, Anno Domini 1110. Quæ omnia latius patent ex ipsius historiæ litera.

EPISTOLA XX.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua probat per simile mirabile in præcedenti epistola relatum.

SIc ex Ambrorum & Sicambrorum illa cæde, quam non longe ante memini, omnes etiam permansuetæ bestiæ humanum sanguinem sitire didicerant, vt non modo latratiles, quorum natura sua sponte fera est, sed & cati soricibus omissis in homines vltro procurrerent. Ex eorum quoque cruore fama est ad talparum quantitatem formicas ebullisse,

1113.

quæ domiciliorum penetralibus infusæ, non minorem illis cladem inflixere, quam *Alexander*. Quorum vix tandem pauci herbæ cuiusdam beneficio seruantur, quæ *Alexandro* per somnium contra toxicatos Abigei sagittas monstrata. Hanc istis *Alexander* contra formicas ostendit.

COMMENTARIVS.

De occisione Ambrorum & Sicambrorum nedum canes, sed etiam mures & formicæ humanum sanguinem bibebant; & post modum homines inuadebant, ac ipsis mortem inferebant. Sic etiam illi canes sanguinem humanum dulcem consuescentes bibere, & carnes dulces vorare, mordebant homines; sic, quod dudum illuc nemo ausus erat iter arripere, nisi per *Boleslaum* regem super morte illorum canum prouisione facta. Sicut & *Alexander* suis Ambris & Sicambris remedium cuiusdam herbæ præbuit, cuius beneficio a clade formicarum instar talparum ex corporibus generatarum, vnusquisque residuorum licet paucorum se conseruaret.

EPISTOLA XXI.

MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De dispositione ac crebra ordinatione Ducatus Bohemiæ per Boleslaum Regem Poloniæ, ac dedicatione Terræ Russiæ, per Petrum Comitem de Lausz strenuissimum.

POrro Ducem Bohemiæ *Zeth* indilato impetu a Regno exterminat, quem quondam a suis propulsatum, humanissimo *Boleslaus* excepit amplexu, piis ablactauit vberibus, quem prius Olomucensium Principem, demum Pragitis ducem constituit: Tantas autem vices, tanti beneficii retribuit, vt cum in se maleficio diffideret, Imperatoriam in *Boleslaum* hostilitatem exasperat, sed suæ fructum perfidiæ non infideliter demessuit. Quidam enim ex suis de consueta illum obiurgans perfidia, pugione transfigit, Cuius in locum Dux *Borzywoy* munere *Boleslai* sufficitur, quem suorum quoque prodidit inuidia, imo fraterna perdidit ambitio. Ideoque rursus in Bohemiam regreditur *Boleslaus*, cruentum fratricidam expulit, & minorem eius fratrem Principatu insigniuit. Quod illi apud Lemmanos plurimum conflauit inuidiæ, quod imperatoriam sibi vindicaret quasi maiestatem, cum in regnis contiguis arbitratu proprio, quos mallet potenter deiiceret, quos mallet excellenter sublimaret. Et iam pene cuncta finitimorum regna suo coniecerat imperio, iam etiam transfinitimos, vel gratiæ serenitate, vel quadam stuporis reuerentia deuinxerat, vt qua vix *Boleslai* nomen attigisset, numen eius coleretur. Non deerant tamen garrula quorundam suspiria, tacitæ loquacitatis singultus, plerique magistri subiectionem detrectantes, quorum præcipuus, vt erat fortunæ impatientissimus, alienæ Russiæ Princeps *Wladarides*, conuenit singulos, sollicitat vniuersos, omnes iubet suæ ingenuitatis meminisse; docet, quam sit infame tituli genus seruitutis cauterium: adiicit, minus miserum esse nasci seruum, quam fieri, cum sit illud inclementia naturæ, istud naufragium ignauiæ, cui perfacile quis innatat, sed non sine difficultate emergit, multoque honestius esse mortis compendium, quam confragosæ vitæ dispendia. Eligant ergo, vestem debere rumpi, an iugulum. Ex occupationibus itaque *Boleslai* tempus defectionis paulatim aucupantur. Omes vnanimiter ab illo desciscunt, omnes in illum conspirant, omnes quasi commune incendium *Boleslai* gloriam extinctum ire sacramento astringunt. Sed flabris concitari flamma immensior potest, non sopiri. Tam inuicti siquidem columna roboris, tantis licet impacta vndique fragoribus, ne concuti quidem potuit, nedum conuelli. Senatum tamen consulit, viribusne huic malo potius occurrendum, an alios ingenii quadam industria, & a quo prius ordiendum? Cunctisq; quod opus facto videatur, tacite percontantibus, quidam alti sanguinis Princeps & Principis dignitati proximus vir magnanimitatis generosæ, tam strenuissimus manu, quam pectore industrius, ille famæ celeberrimæ *Petrus Wlostides* hæsitationis nodum non rumpit, non scindit, sed salubriter dissoluit. *Non insipienter*, inquit, *a sapiente dictum est: Sapientiam clamitare in plateis. Facillimum enim est homini viam nosse prudentiæ, si se ipsum homo ante cognouerit. En siquidem in homine duo sunt; scilicet, anima & corpus. Ad quid Anima? industriæ saniori: ad quid Corpus? Virtutum vehiculo. Tolle alterutrum, hominem interimis. Quemlibet ergo vel solo virium conatu, vel ingeniosa duntaxat sine viribus nitentem versutia non modo mancum, sed omnino nullum existimo. Non enim ala sine altera sufficit in volatu; non rota sine reliquis vtilis est in biga; nec vero stante stipite in ramusculis decet occupari. Quod quanto facile tanto minus conducibile, imo ad radicem ponenda est securis, ab ipso seditionis capite initiandum: siccato enim fonte riuuli facilius euanescunt. Ipsum ergo* Wladiridam *ante omnes appetendum; & licet inaccessibilis nostri videatur consilii difficultas, leonum rugitu constrepente in ianuis Boleslai*, (multi enim nostrorum erant iam illius corrupti donariis) *sperandus tamen est salutaris exitus etiam in difficillimis. Non solum enim semitam, non solum viam virtus inuenit in inuio, sed & regia strata vbique animositati substernuntur. Malo ergo successum vobis deesse, quam experimenta virtutis. Etenim virtute, vel etiam vltimo in mortem proficisci præclarum.* Proinde suorum dilectorum cum assueta manu

1113. Rusſiam ingreditur, titulum transfugæ ſimulat, principis truculentiam ſe ferre non poſſe ait, iniuriis actum queritur, dulciores aſſerit A viro forti exilii anguſtias, quam domeſticas delitias. Aggratulatur *Wladarides* tanti ſibi viri acceſſiſſe vires, gratulatur & ſuis quaſi diuinitus miſſo tanti commilitonis ſodalitio. Actum dicunt de *Boleslao*, actum de Lechitis. Et quoniam gloria principum eſt, celare verbum; nulli *Petrus* verbum detegit ſuorum ante rem. Quibus exilii cauſas percrebro quærentibus: *Non eſt*, inquit, *partus vitalis, nec vtile conſilium, ſi ante diem prodeat in lucem.*

Non bene, non tute teneris auis euolat alis: Icareum per me, cur iteretur iter?

Simul itaque & propoſitum aperit & ingreditur inſtitutum; extemplo inter conuiuas, inter epulas occupat *Wladaridem*, crinibus abſtrahit a menſa, humi proſternit, proſtratum vincit, vinctam aquila gallinam aſportat, non ſine multa pullorum cæde. Vmbras vrget, pro maternis alis pluribus amplexis; principali tamen decuſſatum ornatu præinſigne præſtimonii munus *Boleslao* præſentat. Sic ſeditionis caput amputat, ſic ſuæ ſalutis diſpendio patriæ ſalutem mercatur, ſic omne *Boleslai* Regnum tranquillitati conciliat. Cui *Boleslaus* in Senatus facie feſtino regratiandi aſſurgit amplexu, offert, ingerit omnia, omnino recuſanti etiam præſtantiorum potiſſima; tum quia magnanimitas quantumlibet magnis capi dedignatur, tum ne commercium quæſiſſe videretur non virtutem.

COMMENTARIVS.

Epiſtolæ huius duæ partes. In prima crebram Ducatus Bohemiæ per *Boleslaum* Regem Poloniæ diſpoſitionem & ordinationem deſcripſit. In ſecunda Terræ Ruſſiæ reductionem, ipſiusque ad regimen Poloniæ vnionem, per *Petrum* ſuum comitem de *Xiaſz* deducit, prout omnia latius in litera ponuntur.

Notandum ſecundum Philoſophum 4. Ethicorum, & venerabilem *Ægidium* de Regimine Principum lib. 2. part. 1. cap. 3. ſpectat ad magna, nimium eſſe plangitum, nec bo- D norum exteriorum deprecatiuum. Magnanimus enim parum aſpicit exteriora bona, & multum appreciatur virtutum opera. *Petrus* igitur tanquam verus magnanimus, dedignabatur a Rege *Boleslao* munera & bona exteriora, tanquam bona minima, & voluit eſſe contentus in magnanimitate, tanquam in bono excellenti & precio incomparabili. Magnanimus enim eſt ſicut bonus Tetragonus, qui nunquam deiicitur. Similiter ſi honoratur, etſi magna infortunia ſibi occurrunt, non deiicitur. Similiter ſi honoratur, & magna ſibi fortuna eueniat, non extollitur, nec pecuniis, nec aliis muneribus vincitur; quia maxime in actibus virtutis, propter quam ſingula facit, delectatur; quia ſecundum *Senecam* lib. de A Clementia, *Recte factorum*, id eſt, virtuoſorum, *verus fructus in ipſis eſt, nec vllum pretium illi condignum extra ipſos inuenitur.*

Circa vocabula notandum. Icaria, riæ, Inſula. Item ſecundum *Iſidorum* 15. Etymologiarum. Templum eſt generale; pro locis enim quibuscunque magnis, antiqui templa dicebant, & dicta ſunt templa, quaſi tecta ampla; ſed & locus deſignatus ad orientem ad contemplationem templum dicebatur; cuius erant quatuor partes, ſcilicet antica ad orientem, poſtica ad occaſum, ſiniſtra ad ſeptemtrionem, dextra ad meridiem. Quod autem dicitur templum, quaſi Dei platea. Hic autem in præſenti litera *ex templo* dicendum B eſt, & non *ex timplo*; tractum eſt enim ex conſuetudine antiquorum, quibus reſponſa dabantur in templis. Quo officio peracto Sacerdos clamabat ad populum clara voce: *Ex templo*, id eſt, ite de templo. Et quia voce audita ſtatim exibant: inde vſus inoleuit, quod extemplo valet tantum, ſicut ſtatim vel confeſtim.

EPISTOLA XXII.

IOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis.

Super materia præcedentis epiſtolæ.

NOuerat vt video vir prudens in dandis accipiendisque muneribus, etſi deſit C commercium, vmbram commercii non deeſſe. Virtus autem venalitate cenſeri non poteſt: quod ſi poſſet, non haberet emtorem. Quia vt ſcientiæ ſic virtutis nulla eſt æſtimatio; ideo promtum non eſt huius virtuti ſimile aſſignari. Legiſſe me tamen memini, cum Babylonii a *Dario* deceſſiſſent, nec eſſet ſpes recuperandi, *Zopyrus* ſe verberibus afficit, naſum, aures, labia ſibi præcidit. *Dario* ſoli conſilium pandit, transfugæ titulo Babylonem adit, de *Darii* crudelitate fingit querelas, iubet illos ex domeſticis exemplum capere, quid ſit hoſtibus cauendum. Nota eius nobilitas & virtus; Dux conſtituitur, multa in paucis prælia ſecunda facit, *Perſis* vltro ce- D dentibus: tandem & vniuerſum ſibi creditum exercitum & vrbem *Dario* tradit. Sed hoc eſt ſimile, per multum difficile. Nam in *Zopyro* ſimulatio fallaciæ, in *Petro* ſimulatio cautelæ. At illa prohibetur, iſta permittitur. Illa enim de dolo malo nata, iſta de dolo bono profecta, quam crebro audis admitti. Cum enim iuſtus bellum ſuſcepit, vtrum aperte pugnet, an ex inſidiis, nihil ad iuſtitiam intereſt. In *Petro* ergo adeps & nucleus, in *Zopyro* cortex fuit & palea Virtutis.

COMMENTARIVS.

In hac Epiſtola facit tria. Primo induſtriam

1113. ſtriam *Boleslaum* Regem Poloniæ de liberalitate commendat. Secundo induſtriam ſtrenui *Petri* Comitis *Boleslai* per ſimile declarat. A *Zopyrus* enim miles ſtrenuus, *Darii* Babylonis ſimile fecit, & ipſos cum ipſorum ciuitate *Dario* tradidit. Tertio dolum ſimilium oſtendit. Quanquam enim vterque ſimulationem finxit, tamen *Petri* ſimulatio eſt cauteloſa, & proceſſit ex dolo bono, quem admittunt tam ſacra Scriptura quam noſtra Canonica. Cum enim princeps bellum ſuſcepit, licet ſibi vti inſidiis & dolis bonis; *Zopyri* vero ſimulatio fuit fallax & fraudulenta, proceſſitque ex dolo malo, quæ prohibetur & nullatenus permittitur.

Circa primum aduertendum ſecundum venerabilem *Ægidium* lib. de regimine Principum 2. part. 2. cap. 18. *Decet Reges & Principes plurimum eſſe retributiuos; quia quanto ſunt in altiori gradu quam filii, tanto in* B *operibus virtutum & in retributionibus debent ſuperare alios.* Et ſecundum eundem cap. 18. *In retributionibus Reges & Principes debent tria attendere: ſcilicet, quomodo dent gratiam, cui dent, & quantum dent.* Attendens igitur Rex *Boleslaus*, tanquam vir ſciens & prudens, quod in *Petro* Comite ſuo, pro ſua magnanimitate, quæ ſecundum *Senecam* cum ſit virtus, caret pretio.

Circa ſecundum, Hiſtoriale patet in textu. Circa autem tertium notandum, mota ita quæſtione, vtrum in bello iuſto licitum ſit vti inſidioſis ſimulationibus, vt puta: ſimulare C fugam, timorem, audaciam, vel aliquid ſimile. Huic quæſito breuiſſime reſpondet S. *Thomas* 2. ſecundæ Quæſt. 40. dicens: Quod inſidioſæ ſimulationes ordinantur ad fallendum. Poteſt autem aliquis ex dicto vel facto alterius falli dupliciter. Primo ex eo, quod dicitur ei amicus; vel non ſeruatur promiſſum, & iſtud ſemper eſt illicitum & nullus debet fallere hoſtes: ſunt enim hæc iura bellorum & fœdera, & etiam inter ipſos obſeruanda, vt dicit *Ambroſius* in lib. de officiis. Secundo, poteſt aliquis falli ex dicto & facto noſtro, quia ei propoſitum vel intentum noſtrum non aperuimus. Hoc autem facere ſemper non tenemur, quia in doctrina ſacra D multa occultantur, maxime infidelibus, ne ea irrideant, iuxta illud Matthæi 10. Nolite ſanctum dare canibus. Vnde multo magis ſunt occultanda ea, quæ portamus ad impugnandum inimicos.

EPISTOLA XXIII.

MATHÆI Epiſcopi Cracouienſis.

De Proditione vrbis Wislicenſis.

A.C. 1136. VTinam *Boleslao* Zopyri nota fuiſſet notitia! Et nota quidem fuit, ſed ſero; ſatius tamen ſero diſcitur prudentia, quam nunquam. Nam huius *Wladarii* filius in ſe parcus, in Patrem prodigus, omnes priuatæ ſupellectilis ac fiſci theſauros in eius redemtionem appendit, 1136. præponderare docens religionem pietati, pietatem diuitiis; ſed paterno peramplisſime ſaucius vulnere, cum aperta non poſſet remediari vltione, in hoſtem dolore, in medio dolum comminiſcitur. Quendam ſiquidem Pannoniorum tam ſanguine, quam dignitate inſignem promiſſis attentat muneribus, allicit, auro perſuadet, non abſimilis fugæ ſeu transfugii fictionem ſubornat. Hic non tam veras quam veriſimiles ſui cauſas exulatus non incallide componit. Hanc dat inter præcipuas: quod ſemper huius Reipublicæ amantiſſimus coadiutor exſtiterit: quia ſuæ machinamenta gentis vel extenuare ſtuduerit vel declinare docuerit. Adiicit æmulos calumniandi ſtudio contra ſe incendiſſe, & fictis ac hoſtilibus inſtru- B mentis ob ſacræ crimen Maieſtatis in ſe latam capitis ſententiam. Malle ſe malum declinare immeritum, quam innoxium caput indebitæ noxæ ſubmittere. Aſtruit Pannoniam ſeſe Polonorum ditioni ſubacturum. Igitur non vt transfugam, ſed quaſi ſuæ patriæ geminum excipit *Boleslaus* glorioſa Wislicenſium vrbe, vrbis præfectum conſtituit. Non ſiccis oculis, corde amariſſimo, vix paucula nedum ſingula, vix eſingultire queo. Miſerum pecuale tygridi cruentiſſimæ, lupo caularum præſidium committitur. Principis enim nactus abſentiam *Leodaridem* clam accit, accelerare iubet, ne mora trahat in ſe periculum. Hoſtes itaque præ foribus imminere præconan- C tur; principali edicto imperat, qui extra vrbem delituerit reum eſſe Maieſtatis, omni ſupellectili fiſco acceſſura, tuendam eſſe omnibus & vrbis & populi ſalutem. Proinde incluſas muris legiones, cruentis leonum rictibus infundit, teterrimis prædonum votis deuouet, in quorum cruore, quam inhumane debachata ſit impia barbaries, piget meminiſſe. Ex templo *Leodarides* tot animarum, tanto ſanguine plus irritata, quam ſatiata rabie, reuertitur. Illum autem, proditionis patrem, perditionis filium, alumnum perfidiæ primo quidem excellentiſſimis munerum veneratur primitiis, quadam gratiarum actionis pompa inebriat, vernantiſſimis collaſciuit amplexibus, ac præ- D celſæ dignitatis apice ſublimat. Cæterum proditore nihil in ſiniſtrum ſuſpicante, vt improuiſum iaculum grauius feriat, vt celſior gradus celſius præcipitet, eodem pene momenti puncto & extollit & deiicit & deiectum orbat lumine, lingua priuat, genitalibusque enervat. Abſit, inquiens, ne de radice colubri, ne de prodigio perfidiæ, prodigium propagetur.

COMMENTARIVS.

Epiſtolæ huius ſunt tres partes. In prima deſcribit, quomodo *Leodarides*, vt vindictam in *Boleslao* rege Poloniæ acciperet, ſub dolo, in quo vindicare ſe non potuit fortitudine, quendam Vngarum conuenit, qui fraude Boles-

1136.

leslaum circumuenit, vt & vrbis famosissimæ Wisliciensis præfectus esse meruit. Secundo Proditionem eiusdem ciuitatis describit ac lugubrem vltionem a Barbaris seu à Paganis illatam fidelibus condolet, tangit. Tertio repræmiationem illius Vngari proditoris subiungit, ac eiusdem repræmiationis causam annectit.

Pro quorum confirmatione notandum: In regno Lechitarum a vetustissimis temporibus erat vrbs famosissima, murorum altitudine circumsepta, nomine *Wislicia*, cuius princeps adhuc tempore Paganismi fuit *Vislaus* decorus, qui ex hac stirpe exierat oriundus. Huic vrbi munitissimæ Rex *Boleslaus* illum Pannonium exulem putatiuum, quem non vt profugum, sed vt pure alumnum benigne susceperat, & charitatiuo modo pertractans, Præfecturæ officio instituerat. Principis ergo *Boleslai* Pannonius ille nacta absentia, qui ad interiora regni descendens, regalia negotia dispositurus moram faciebat, *Leodaridem* Principem Russiæ festine accelerare iubet, absentiam diutinam nuncians *Boleslai*. Hostes itaque Wisliciæ appropinquant, & appropinquasse nunciantur. Imperat denique proditor ille, vt omnes belligeri & cuiusuis status homines, vtriusque sexus, ad vrbem tuendam confluant, ac se & sua conseruent, ne vt rei crimine læsæ Maiestatis notentur, & bona immobilia & mobilia Regio fisco ascribantur. Omnibus vero populis tam salutis conseruandæ, quam vrbis tuendæ gratia in vrbe conclusis proditor perditus valuas aperit, populumque Christianum paganicæ nationi feriendum exposuit. Sicque Anno Domini 1136. Idus Februarii, Wislicia destructa & Christianus sanguis multum profunditur. In cuius quidem populi occisione & sanguinis effusione, *Leodarides* non humaniter debriatus, sic impie sæuit, quod eius crudelis sæuitia, plus humano cruore irritata, quam rabie sacrata existens, ad propria reuertitur sine omni læsione. Illum autem Pannonium perfidi proditoris filium vtroque lumine priuat, linguam præcisam eneruat, genitaliaque resecat, ne de radice colubri & de perfido perfidum quid pestilens nascatur. Naturale enim est simile ex simili generari, secundum Philosophum 2. de Anima.

Secundo est aduertendum. Quod bonum est prudentiam discere & in prudentia erudiri, & præcipue Regi & Principi & cuiuis præsidere gestienti; & merito. Teste enim *Polycrato* lib. 6. cap. 22. sine prudentia non modo Respub. non procedit, sed nec minima domus consistit. Vnde in commendatione *Vlyssis* *Homerus* in omnibus illi docet prudentiam affuisse, quam more Poëtico Mineruam nuncupauit, qua adiutrice demeauit ad inferos: Scyllam nauigauit, intrepidus Charybdin transiuit, non detentus est; ad Lemethones accessit, nec remansit; Syrenes audiuit, nec accessit. *Ioseph* etiam non diuitiarum multitudine sed per prudentiam obtinuit, vt dominaretur in omni terra Ægyptiis. Gen. 42. Ideo iuuenes non debent esse duces, quia non constat eos esse prudentes, vt dicitur 3. Ethicorum. Nam prudentia fecit rationes dominari, vt inquit *Polycratus* lib. 7. *Ratione*, inquit, *viguerunt, quam diu literati fuerunt, sed ex quo virtus literarum in eis languet, ex tunc manus arefacta infirmata est & cecidit Principatus.* Quoniam Sapientia ait: Per me Reges regnant. Prouerb. 8. Et hinc est quod *Aristoteles* in secretis secretorum præcepit *Alexandro*, vt studia in suis ciuitatibus haberet, vt sui homines haberent prudentiam & literarum scientiam. Subiungens: *In hoc tuum honorabitur imperium, decorabitur totum Regnum & illuminabitur curia, Annales & gesta regalia melius commendabuntur memoriæ. Quis enim Regnum decorum sublimabit? Quis eorum gesta per totum orbem vtiliter affirmabit, nisi proles Sapientum, qui præter modum dilexerunt scientias, & propter illas ad summum fastigii gradum conscendere meruerunt.*

EPISTOLA XXIV.

IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

Super præcedentis Epistolæ materia.

SPonsor fidelis repræmiatur, circumspectus, qui & amico morem gessit, & fidem pollicitis, nec proditoriæ messis frugem neglexit. Nec enim decet proditores titulo proditionali esse conspicuos, quos tristissimum est, ac periniquum præmio perfidiæ prosperari. Vnde *Alexander* eos, qui *Darium* in eius operam vel gratiam occiderunt, extremis iussit interire suppliciis. A cognatis enim suis prius aureis vincitur compedibus; qui vt *Alexandro* placeant, *Darium* vita priuant; quibus *Darius* & regna dederat & vitam. Sed *Antigonus* eiusdem *Alexandri* Argyraspides perfidiæ munus e vestigio rependit, qui cum sui ducis *Herminii* contemnunt imperia, ab *Antigono* superantur, nec solum gloriam tot bellorum cum coniugibus & liberis, sed & præmia longe partæ militiæ perdiderunt; quæ vt saltem perfidia repararent, Ducem vinctum *Antigono* exponunt pacta omnium suorum restitutione. Hic protensa cum catena manu: *Cernitis*, inquit, *milites ornamenta ducis vestri, quæ mihi non hostium quisquam imposuit; quod vos me ex victore victo victum, ex imperatore fecistis captiuum. Dii periuriorum vindices dent vobis tales duces, quales vos vestris ducibus dedistis: Deuorent vos arma vestra, quibus plures vestros, quam hostium duces absumsistis.* Sed miseros non decent conuitia; vinctusque cepit ad *Antigoni* castra procedere, quem *A*[illegible] custodibus assignauit transactioni, fidem suam non amputat; omnibus quidem omnia restituit, sed

1136.

tamen restitutis illos orbis domitores suis sub hasta distribuit, perfidiæ cauterio frontibus impresso. Cuius quis apud prudentes fuerit exitus, ex his vides; quamuis lucifuga hæc inter volucrum reges sub luce volitat, plausu discolore, quam nonnulli hodie non modo non reprimunt, sed virtute profligata præmiis inuitant. Quia vero manibus occisorum visus est parentasse, quia de atrocissimo Polonorum proditore suscepit supplicium, potuit *Leodarides* iram *Boleslai* aliquatenus demulsisse. Omnis enim animositas, licet inexorabilis, ad multam tamen vindictam mansuescit.

COMMENTARIVS.

In hac epistola facit tria. Primo *Leodaridem* commendat ex merito, quia illi proditori Vngaro condignum præmium exsoluit; pro admirabili enim seruitio, iuxta promissa, beneficia honorum & munerum impendit, & pro proditione, iuxta sua demerita, oculis excæcauit, lingua priuauit, & genitalia resecauit. Secundo rationem præmii subiungit, quia non decet proditores titulo proditionis esse conspicuos, imo tristissimum est ac periniquum, proditores ac inimicos præmio perfidiæ prosperari. Et hoc probat exemplo duplici. Primum exemplum ponitur in historia *Alexandri*. In vltimo enim bello quod *Alexander* gessit cum *Dario* Rege Persarum, *Darius* se in fugam conuertit, & in ciuitatem Persepolim fugere voluit; quem duo consanguinei scilicet *Bisso* & *Crisolanes* consilium inter se facientes comprehenderunt, & ipsum catenis ligauerunt, vulnerauerunt & semiuiuum in campo reliquerunt. Qui, licet ipsis supplicauerat, ipsi tamen minime pietate moti sibi parcere voluerunt, imo eo relicto recesserunt, *Alexandroque* supplicauerunt. Quod audiens *Alexander*, quia *Darius* à suis propinquis compedibus est constrictus, persequi eos statuit, & ipsemet cum sex millibus equitum prosequens eos, inuenit *Darium* in itinere solum derelictum, & magnis vulneribus afflictum: quem cum vidisset, misericordia motus de equo descendit, & exuens se chlamyde ipsum cooperuit & amplexatus est vulnera eius, cœpitque amare flere & dicere: *Surge, Domine Dari, surge, & sicut aliquando fuisti Dominus totius imperii tui, sic esto & nunc & recipe Diadema Persarum, estoque gloriosus sicut aliquando fuisti. Iuro enim tibi per potentissimos Deos, quod veraciter abrenuntio Imperio tuo, & opto frui tecum cibariis tuis, sicut filius cum patre suo, quia nullus imperator debet gaudere de tristitia alterius, cum ab eo fortuna recesserit. Dic mihi, Domine* Dari, *qui fuerunt interfectores tui, vt vindictam in eis de te exerceam.* Hæc cum plorando dixit, *Darius* extendens manus suas, amplexatus est eum & osculans illius manus & pectus dixit ei: *Fili* Alexander, *non eleuetur obsecro mens tua in superbiam, propter victoriam quam habes, & si operatus fueris tot mira, quod Dii operati sunt, & manus tuas vsque ad cœlum extenderis, semper recordare nouissima tua, quia fatalis gloria non est data soli Imperatori, sed cui eam prouidentia fati concesserit. Intuere me qualis hesterna die fui & qualis sum modo, quia miserrime humiliatus sum vsque ad pulueres, qui fui fere Dominus totius mundi, & nunc memetipsum in potestate non habeo; sepeliantque me benignissime manus tuæ, veniant ad exsequias meas Persæ & Macedones & à modo regnum Persarum atque Macedonum efficiatur regnum vnum. Sit tibi commendata* Ptiagone *mater mea, vt tibi sit in memoriam matris tuæ, & in ea sit pietas vxoris tuæ:* Inxonem *filiam meam tibi accipias in vxorem, quia ex bonis parentibus nati filii decet vt in vnum iungantur.* Cum ergo hoc vidissent interfectores *Darii*, turbati sunt, nihilque dixerunt ad *Alexandrum*, volentes cognoscere voluntatem eius. *Alexander* itaque reuersus Persepolim mirabatur de ipsius miris structuris, & ibi sedens pro tribunali misit literas sub Maiestatis suæ sigillo, vt quælibet terra suis vteretur iuribus. Demum præcepit omnibus dicens: *Viri Persæ, audite, qui ex vobis fuerunt interfectores* Darii *hostis nostri, ad nos veniant, vt videam illos, & eis honorem condignum rependam. Nihil dubitent, ad me veniant, quia seruitium nobis fecerunt occidendo inimicum meum. Per Deos potentissimos iuro & per dilectissimam matrem meam* Olympiadem, *& per salutem eius, quia præclarissimos eos faciam atque potentissimos.* Tunc omnis Persarum populus siluit, iniquissimique homicidæ *Darii* astiterunt, & voluntarie coram eo dixerunt; *Maxime Imperator, nos sumus.* Tunc præcepit eos ligatos apprehendi & duci super sepulchrum *Darii*, & decollari. Illi autem cœperunt clamare & dicere. *Maxime Imperator, tu iurasti iureiurando nobis per potentissimos tuos & matrem tuam* Olympiadem, *quod velis nos facere præclarissimos atque omnipotentissimos pro nece hostis tui.* Quibus *Alexander*: *Non me decuerat vobis loqui propter populum qui circumstabat aliter quam dixi. Nam manifestatio vestra nullatenus fieri potuisset, nisi tale iuramentum fecissem: Cogitatio enim animi mei talis fuit ab initio, vt quicunque homicida illius inueniretur statim decollaretur. Nam qui proprium Dominum, imo & suum proximum occidunt, alieno quid facerent?* Hæc dicente *Alexandro* Persæ cœperunt vociferare, benedicentes *Alexandrum*.

Secundum exemplum est de *Antigono* & *Herminio* Principibus & *Alexandri* Argyraspidis; quomodo Argyraspidæ pro sua perfidia cauterio frontibus impresso sunt puniti, vt hoc exemplum patet late in litera.

In tertia huius Epistolæ parte duas causas ponit. Primam, quia manibus occisorum

1136. rum poſt multam ſtragem per *Boleslaum* in Ruthenis commiſſam *Leodarides* parentauit, hoc eſt, ſacrificauit. Id eſt, quia *Boleslaus* ſe extemplo in Ruthenis vindicauit. Secundam cauſam: quia ipſemet *Leodarides* illum Vngarum proditorem Polonorum crudeliter puniuit. Iſtæ cauſæ poterant mouiſſe *Boleslai* animum ſuper *Leodaride* ad miſerandum, quia omnis animoſitas cum viderit vindictam, mouetur ad miſericordiam.

EPISTOLA XXV.

MATHÆI Epiſcopi Cracouienſis.

De vltione ac vindicta Ruthenis per Regem Boleslaum illata.

IMo, vti erat iniuriarum indignantiſſimus in dilatas *Leodaridæ* pœnas intorſit; qui non arte, non dolo, ſed iuſto fulminis impetu apro frendentius ad ipſum vſque hoſtem Rusſiam penetrat. Vnde ille male ſibi conſcius quadam repente ſibi metamorphoſi in capream ſeſe transfigurat, luſtra nemorum inſilit, inter ſaltus & lucos ferarum deliteſcit. Quo non reperto Boleslaidæ truculentius cruentantur, amarius inter deſertos greges deſæuiunt, quam leones, quam tygrides partu orbatæ: Non enim ipſis gregum ducibus, non feris indulgent nec fœtui, adeo totius gregis, non tam cruore, quam in ſtrage gloriantur; non vrbibus, non burgis, non municipiis, non pagis parcitur; nec ætas vlli patrocinatur aut ſexus infirmior; nullum dignitatum ſublimitas, nullum ſanguis generoſior à calice ſanguinis redemit. Obnixe ſupplicat ſuperba auri rutilantia, fruſtra preces accumulat toga prætexta; cyclus purpuram, ſeu ſtragulam antecellit: Calcepaſius Carbunculum, Carbunculus Topaſium. Topaſius lacrymis inundans; *quid tu,* inquit, *miſer ô vicine? quid tu miſer Amathyſte gemis inter gemmas? vides quibus, quantis non parcunt. Qui mihi non parcit, tibi quomodo parcet?* Adeo vindex gladius, hæc ore patulo abſorbet, illa voragine flammarum infavillat. Nam torrenti, dum in curſu eſt, fruſtra plumas obiicis & furenti gladio fruſtra ſupplicatur. Sic vltione centuplata *Leodarides* & fidelis ille Pannonius doli ac perfidiæ non immeritas *Boleslao* pœnas pendere.

COMMENTARIVS.

Pro iſtorum, quæ in epiſtola continentur fortiori confirmatione iuxta intentionem alterius Polonorum Chronicæ eſt aduertendum. *Boleslaus* prout erat iniuriarum vltor atrociſſimus, audita tali proditione, ac gentis ſuæ non modica læſione, mox Ruſſiam ingreditur, *Leodaridem* iubet perquirere. Sed *Leodarides* male ſibi conſcius repente vt capra ſylueſtris luſtra nemorum penetrat, inter ſaltus & lucos ferarum ſe occultat. Quo non inuento Boleslaidæ leonibus truculentiores in populum Ruthenicum grauiter deſæuiunt, non Caſtris non ciuitatibus etiam parcunt, nec vlli ætati aut ſexui aut generoſitati aut nobilitati ſuffragia conferre geſtiunt, quoniam omnem qui reperitur viuere non permittunt. Sic *Boleslaus* in *Leodaride* facta centuplata vltione, ad propria reuertitur cum honore.

EPISTOLA XXVI.

IOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis.

In qua reprobat Regem Boleslaum de facili credulitate.

CAueat ergo prudens vir, omni credere ſpiritui. Nam vtrumque vitium & omni credere & nulli: ſed alterum tutius, reliquum honeſtius. Etenim credulitas incircumſpectionem, incircumſpectio negligentiam, negligentia parit ignauiam, ignauia proximo gradu conſanguinea fatuitatis eſt, quæ ſoror eſt fœditatum, mater diſcriminum. Vnde quibusdam prudentum docentibus, nihil ſciri præter hoc ipſum, *nihil debere credi;* quod circumſpectius corrigens *Eudemius: Non nihil,* inquit, *ſed pene nulli debere credi; præter, ſi quis hoc ipſum dicat, pene nulli debere credi; eſſe tamen vbi nec ſemper nihil, nec ſemper nulli.*

COMMENTARIVS.

Circa literam notandum: Ad Prudentiæ virtutem ſpectat, non facile credere, ex eo, quia prudentia animum omni credulitati retrahendum inducit. *Viri enim prudentis eſt* (vt ait *Seneca* de 4. Virtutibus) *prius examinare conſilia, & non cito facili credulitate ad falſa prolabi: quia qui cito credit, leuis eſt corde.* Vnde ſecundum eundem *Senecam* ad Lucil. epiſt. 3. *Quædam enim amicis committenda ſunt, quædam etiam legitimorum conſcientiam reformidant, neutrum ergo faciendum eſt, vtrumque enim vitium eſt, & omnibus credere, & nullis. Tutius tamen eſt nulli credere, plurimum enim credulitas fallit:* idem ait Seneca. Inde legitur de *Ottone* Imperatore, qui (vt refert *Philippus de Pergamo* part. 5. præc. 35.) credens accuſationibus vxoris quendam militem iniuſte occidit. Comperto autem proceſſu, quod fuiſſet iniuſte accuſatus, multum de eius offenſa & morte doluit, ita quod vxorem ſuam, quæ minus iuſte militem accuſauerat, comburi fecit, & ſeipſum vxori militis interfecti in manus totaliter dedit. Non ergo immerito dicit *Cato*: *Nil temere credas.*

EPISTOLA XXVII.

MATHÆI Epiſcopi Cracouienſis.

De Vngarorum perfidia, teſtamento Boleslai ac ſucceſſione ſui primogeniti Wladislai.

1136. OMnium inuictiſſimus fuit *Boleslaus*; quem tamen arma vincere non potuerunt, ſola ſemel vicit credulitas. Quendam enim ſtirpis regiæ à Rege Pannoniorum adactum exilio; ſolito *Boleslaus* excipit & exhibet affectum, ac non modo patriæ, ſed & regno reſtituere parat. Quo intellecto Pannonii, dolo credulum circumſcribunt. Rege ſiquidem dolum ſubornante; Primatum primi ex parte Senatus ac vniuerſi Magiſtratus legatorum vices gerunt. Primo aſſerunt, omne regnum deuotis gratiarum obſequiis ad ſcabellum *Boleslai* prouolui; qui ſereniſſimum ipſorum lumen, quod vnicum Pannoniæ remedium, tam ſereno amplexu collegerit. Secundo vultu deiecto pronis ceruicibus querelas, callidiſſima commenta aſtutia, deplangunt; & inexorabiles odii cauſas in Regem conferunt. Tertio ſubſidiari orant, vt regem propulſent; exulem reſtituant; nec multo laborandum ſubſidio, ſuas illi copias inſtituto pene ſuppetere. Vtramque tamen Maieſtatem & *Boleslai* & exulis flagrantiſſime ſuſpirant; vt hæc examen colligat, abarceat illa veſpadium. His ergo Princeps perſuaſus cum paucioribus propoſito Pannoniam ingreditur; occurrunt illis Pannoniorum cateruæ; multa ſucceſſiue accreſcunt millia. Omnes exulem Regis homine conſalutant, omnes paulatim trans poſtremas acies relabuntur. Rem tacito *Boleslaus* conjectat, *Wſzeborium* accerſit; qui princeps erat militiæ. *Suſpicaris,* inquit, *Wſzebori quod ſuſpicor?* Qui reſpondit. *Quidnam ſuſpicor? Cernis,* ait, *omnes pene in caudam relabi, quorum cauſa hic agitur.* At ille: *Cur metum aut inſidias illorum, aut vtrumque diſſimulem?* Cui *Boleslaus*: *Quid ergo? Non eſt mora libera, nobis turpe viris non eſſe viros: Qui præuenit in tempore, præualet in cauſa: Ictu qui præuenit ictum, victoriam anticipat.* At ille: *Pernota nobis huius aleæ conditio, damno negligitur iactus anterior.* Tum vero quidam alti vir conſilii:

Tam ſubito ſubitos non competit eſſe peritos,
Difficiles aditus quisque ſubit ſubitus.

Furentis enim ſuum in ſe telum conuertere: Sed cum operæ pretium, nec vnde lac ſperamus tuis vnguibus ſanguinem vltro emulgeas, ne dubium adhuc amicum hoſtem indubitatum reddideris. Dum hæc inuicem altercantur, immenſas eminus cum Rege turmas conſpicantur: Aiunt Pannonii Regi nouo adminicula ſuorum accedere, multorumque multa veneratione Regiam debere coli Maieſtatem. Quid plura? Concurrunt acies, & pila minantur pilis. Geminus Boleslaidas hoſtis vrget; hic a tergo, ille a ſyncipite. *Eia viri,* clamat *Boleslaus, vt bene pugnetur, bene pugnans effecit hoſtis, vnus quinque fugauit, mille duodecim millia; &* exerto mucrone, quem gruem vocant; *Diditir,* inquit, *grus noſter, ampliora cruoris flumina e ferreis elicere ſcapulis & ſiccare.* Igitur non ægidos multitia, non callum thoracas, non loricas trilix, non chalybs defendit galeas, non ingenii robur, nullum roboris ingenium; inſtar fauillæ cuncta ventilat. Quorumlibet quantumlibet corpora, dictu incredibile, quotquot vno pertingit vibramine, non ſcindit, ſed transuolat; adeo vt quosdam illæſos putares; donec aut ſuo pondere, aut aliorum impulſu, in diuerſa ſciſſim dilabuntur. Audies cæſorum capita, neſcio quid horrendum rotatim circuiendo balbutire horrens; capitibus multorum truncatis cadauera præ concepto impetu concurrere videres; non paucos loripedes, mancos, ſemiuiuos, plus vulnerum intendere anguſtiæ, quam prælio. Nec vero minus acriter inſtat animoſus *Wſzeborius*, qui ſuos non minus viribus, non minus manu animat, quam verbis. *Virilius,* inquit, *commilitones, virilius dies in ſplendoribus exorta gloriæ, in gloria fulget ſemper educata virtutis, ſerenior eſt meridie, nec ſcit occaſum. Arctamur? Virtus vtique in arcto vires colligit, in arcto explicat, in arcto experitur. Premimur? Palmæ ſtipes eo ſurgit procerior, quo ſub grauiori mole radix gemit depreſſior. Concutimur? ſic augetur conſtantia. Exploratum enim eſt columnas concuſſione ſtabiliri & paleas a grano ſecerni. Alterimur, altriminum enim eſt hæc natura, vt integra minus oxedinis habeant; crebrius altrita ſentiri acriora. Sed cur nam fuga? Fallor viri, non fugitur, ſed hoſtis inſectatur. Orſum omnes orſum; vincimus collegæ, non vincimur.* Fugiebat enim quidam non paruus aut honoribus aut genere, ſed animo degener, eius nomen verbo *Demoſthenes*, opere *Therſites*. Per hunc, proh dolor! filii effreni intendentes arcum, mittentes ſagittas, conuerſi ſunt in die belli; cuius ignauia, cuius fuga, non tam victoriam victorioſe ademit *Boleslao*, quam titulum victoriæ nube quadam obduxit; aut vt verius dicam, Sole Solem illuſtrauit. Nam ad hunc vſque diem inæſtimabilis *Boleslai* virtus tametſi crebro audita fuit, non adeo tamen credita Pannoniis. Cuius dum aſturco, labore ignoro an vulnere, ſuccumbit, pedeſter non ſegnior conflictu dimicat & proſternit: quem nonnulli hoſtium quaſi fulminis impetum ſtudio declinant. Tandem non victus ſed vincendo fatigatus tot millibus cæſis à prælio diuertit; quem originarius quidam ſuo equifero ſuppeditans: *Memento,* inquit, *mei Domine, cum veneris in Regnum tuum*, ſileat ergo Pannonia, ſuæ fraudis illam pudeat meminiſſe, nec victi nomen iactitet, ne ignominioſo fruſtra glorietur triumpho, quem tot ſuorum cruore militum cernit purpurari, quem tot capitum diſpendio mercamur. Miſerum enim eſt circumſcriptionis ſolatium, quod pluris emeris & minoris emiſſe mentiris, aut quod prælio plus confinxeris;

1136.

inutile fuiſſe æſtimare ſatius æſtimo, ſæpius circumſcribi, quam ſemel mentiri. At vero non indignis illum fugæ principem donariis donat *Boleslaus*. Nec enim irrepræmiatam disſimulare virtutem, aut impunitam voluit negligere ignauiam. Tribus illum donat muneribus, colo, penſo & leporum pellicea. Colus fœminam, penſum verſutum, lepus meticuloſum ſignat. Quibus ille intellectis in oratorio proprio campanæ loramento ſuſpenſus, miſerum permiſere ſpiritum exhalat, & ſic in colo patibulum, in penſo laqueum, in lepore fugam ſpiritus intelligo. Illum autem illum originarium ob libertatis inſigne ſeruitute emancipat, emancipatum locupletat, locupletem equeſtrium prætexta nobilitat. Nihil itaque *Boleslao* vel induſtriæ defuit aut virtutis, ſi credulitati parcius laxaſſet habenas. Cuicunque prudentiam duæ reſerant oſtiariæ innocentia & confidentia, quia etiam purior conſcientiæ radius nihil intro de ſe ſuſpicit, nihil extra ſuſpicatur, & animus generoſior res etiam imposſibiles ad posſibilem redigit facultatem. Vnde nihil timens, omnia præſumens ſurrepit credulitas, quia innocens omni credit verbo, ſed honeſto. Nec enim de ea loquor credulitatis ſpecie, quam delatio parturit, lactat aſſentatio; hæc ſiquidem humano capiti ceruicem pingit equinam & aſininas excreſcere iubet auriculas. Quæ peſtis licet regia, licet omni compta venuſtate, ſiquando ad huius fores principis tranſitauit, mox procul abſiſtere iuſſa eſt perturpi confuſa repudio. Ad ſummum itaque de ſummo *Boleslao* id accipe: Alter *Alexander*, alter *Cato*, *Tullius* alter, non minor *Alcida*, ſed agilior hic vir *Achille*. Qui dum fatale munus iam a ſe exigi ſentiret, teſtamentales mandat conſcribi codicillos, in quibus & auitarum vices virtutum, & regni ſucceſſionem quatuor filiis legat, certos tetrarchiarum limites diſterminans, eatenus, vt penes maiorem natu & Cracouienſis prouinciæ Principatus & autoritas reſideret principandi; de quo ſiquid humanitus obtigiſſet ſemper ætatis maioritas, & primogenituræ ratio litem ſucceſſionis decideret. Suggeritur ei de quinto filio adhuc infantulo, cur illius non meminerit, cur nulla illum legatorum portione ſubſcripſerit? Quibus ille: *Imo*, inquit, *longius præmemini & legam.* Stupentibus illis quænam, quanta posſit eſſe portio inter quartas, quidam neſcitur ioculariter an ſerio, ſubintulit: *Non cernitis quatuor tetrarchis, quadrigam tetrarchiæ fabricatam; ſic iſti paruulo quintæ in quadriga rotæ legatur ſucceſſio.* Cum de inofficioſo teſtamento pater arguitur, ait: *In pupilla oculi video quatuor ex hac lacryma manare flumina, & fluctibus collidi oppoſitis; quorum quædam in ipſa ſui vehementisſima inundatione repente ſiccantur. Continuo ex aurea ſitula fons aromatum erumpens eorundem alueos fluminum gemmis præſtantibus ad ſummum inundat. Ceſſat ergo inofficioſi querela; æquum enim eſt, partes pupillares tutoribus debere mandari, non pupillis. Iam vero iam ingredi iubeor, quo nemo ſine ſaluberrimo accingitur viatico.* Salutari ergo ſumto antidoto, felicem functus eſt diem princeps felicisſimus, pater felicior: de quo incertum eſt pacis ſerenitate proſperior, an belli fuerit glorioſior triumphis. Succedit ergo patri *Wladislaus*, tam primogenituræ priuilegio inſignis, quam regni ſucceſſione ſublimis, ſed ambitioſus altero, reliquo faſtuoſus. Qui eo triſtius imperauit, quo iucundius vxoriis indulſit amplexibus. Non enim facile de vxore triumphatur, quæ ſemel triumphaſſe permittitur. Nec enim viciſſe contenta eſt victricis animoſitas, niſi quæque inuictisſimorum colla ſuis ſuppeditet imperiis. Vocat ergo virum ſemiprincipem, imo ſemiuirum, qui quarta vnius iugeris contentus portiuncula, tot plusquam principes muliebriter ſuſtineat. Quia vero ſine difficultate perorat, qui imperat promtiſſime, viri animum inclinat. Itaque princeps in ſe humanisſimus vxoris atrocitate ab humanitate deſciſcit. Nam fraterna exuta pietate hoſtibus animos induit, & fraterculos adhuc impuberes cruentisſima rabie inſectatur, eorumque vrbibus occupatis, ipſos exhæreditare inſtituit; qui prona ſupplicatione proſtrati, numen muliebre inexorabile placare ſtudent & plus lacrymis, quam linguæ beneficio perorare contendunt. Sed Erebi millies manſueſceris inferias, quam fœmineam ſemel exoraueris truculentiam.

A.C. 1140.

COMMENTARIVS.

Epiſtola in tres diuiditur partes. In prima Vngarorum perfidia deſcribitur; in ſecunda mors & teſtamentum Boleslai; in tertia ſucceſſus ſui primogeniti *Wladislai*. Et pro iſtorum omnium fortiori confiliatione, iuxta intentionem alterius Polonorum Chronicæ eſt aduertendum: Poſt huiusmodi ſæuam *Boleslai* vltionem, Ruthenis, vt præmiſſum eſt, aſperrime inflictam, Ruthenorum princeps aliarum circumiacentium Prouinciarum Principum communicato conſilio, cum aliter ipſis populoſitas adeſſe minime videretur, quæ potentiæ *Boleslai* reſiſtere poſſet, Halicienſem Regem, Regis *Boleslai* generum de Regno eiiciunt. Qui ad regnum ſoceri ſui *Boleslai* confugiens apud ipſum cum vxore aliquamdiu fuerat commoratus. Ruthenorum ergo Princeps inuaſionem *Boleslai*, quem ut fulguris impetum abhorrebant, transferunt aliter, dolum credulo intermiſcent, vt quem armis vincere non poſſunt, ſaltem credulitate vincant. Poſt omnium ergo Principū ſibi adhærentium ac barbaricæ gentis multitudinem armatorum

ſtudioſe primitus recollectam, Primatum primos ex parte totius Regni Halicienſis Procerum ac vniuerſitatis ad *Boleslai* præſentiam in legatione dirigunt, offerentes ſe ipſos cum natis ipſorum & omne regnum deuotis obſequiis, ad *Boleslai* ſcabellum prouolui, ſi Regem ipſorum fraterno collegerit amplexu. Pannonii quoque Halicienſi regno contigui, & de Ruthenorum aſtutia non ignari, querelas, callidisſima aſtutia commendatas deplangunt, ſubſidiari deprecantes vt Regem propulſatum regno reſtituat, ſuasque illi copias armatorum ſubſidio promittunt: vtramque tamen Maieſtatem & *Boleslai* & exulis flagrantisſimis precibus exoptant. Talibus igitur perſuaſionibus deceptus Princeps *Boleslaus*, Halicienſem Prouinciam paruo exercitu ingreditur. Cui quædam Pannoniorum cateruæ & demum Ruthenorum amici in mira numeroſitate confecti alternatim ſuccreſcunt, Regem exulem honorabili voce ſuſcipiunt, & *Boleslaum* conſalutant; omnes tamen ſucceſſiue in poſtremas acies relabuntur. *Boleslaus* itaque rem tacite conſiderat, quam Principi militiæ *Wſzeborio* apponere feſtinat. *Suſpicaris*, inquit, *Wſzebori, quod ſuſpicor?* Qui reſpondit: *Quid ſuſpicaris?* Qui ait: *Cernisne omnes hos pene in caudam relabi, quorum cauſa hic itur. Quid ergo? Non eſt mora libera: Nobis turpe viris non eſſe viros.* At ille:

Tam ſubito ſubitos non competit eſſe peritos,
Difficiles aditus quisque ſubit ſubitus.

Dum hoc illi inuicem altercarentur, ecce innumeras Ruthenorum & Barbaricas turmas eminus venire proſpicantur. Sic itaque concurrunt acies & pila minantur pilis. Geminus *Boleslai* exercitum vrget hoſtis, vnus a tergo, alter a ſyncipite fortiter impugnans. Clamat igitur *Boleslaus*: *Eia Viri eia, pugnare nam conuenit, non ſegniter a prælio diuerti.* Quidam autem vir Boleslaides magnus genere, ſed degener animo & paruus, fugam de prælio init; cuius ignominioſa fuga non tam victoriam victorioſo *Boleslao* ademit, quam titulum victoriæ, quaſi quadam nube obduxit: aut vt verius dicam, Sole Solem illuſtrauit. Nam huc vsque ad hunc diem etſi crebro *Boleslai* virtus tam inæſtimabilis audita fuit, non tamen Pannoniis audita, & Ruthenorum gentibus notabiliter extitit inaudite manifeſta. Cuius equus tam labore quam vulnere, dum fatigatus ſuccumbit, *Boleslaus* pedeſter cum hoſtibus confligit, dimicat & proſternit, quem quidam originarius de proprio equo prolapſus illū conſcendere facit. Et tandem *Boleslaidæ* non victi ſed vincendo fatigati, funeſto a prælio diuertunt, prout latius in textu patet.

Circa primam partem huius epiſtolæ eſt aduertendum: Quanquam *Boleslaus* de pluribus poſſet commendari, vt de incredibili fortitudine corporali, præcipue tamen de duobus commendatur, videlicet de prudentia ingeniali, & de virtute morali. Vnde dicit textus, quod nihil *Boleslao* induſtriæ defuit, aut virtutis. Vnde ipſe vnicuique retribuebat iuxta merita & demerita; merita virtutum non dimiſit irrepræmiata. Vnde illum, qui ipſum ſuo equifero ſuppeditauit ſeu promouit, ſeruituti emancipauit, emancipatum locupletauit, locupletem militem cinxit. Demerita etiam non dimiſit impunita, ideo illum profugum tribus, colo videlicet, penſo & pellicea leporis, in ſignum ipſius ignauiæ condonauit. Vnum tamen ſibi defuit, quia nimis creditiuus fuit, quæ nimia credulitas ipſum decepit. Hanc autem credulitatem in ipſo cauſauit primo ipſius innocentia, quia ſicut in ſe innocens & fidelis fuit, ſic eandem innocentiam & fidelitatem fieri in omnibus exiſtimauit: ſecundo confidentia, quia generoſus animus etiam res imposſibiles redigit ad posſibilitatem & facilitatem. Credulitati tamen delatoriæ vel adulatoriæ ipſe *Boleslaus* aurem non appoſuit, ſed eam penitus a ſe cum ad eum veniebat repudiabat. Et merito. Non enim omni ſpiritui credendum, 1. Ioan. 4.

Circa quod eſt aduertendum ſecundum *Philipp. de Pergamo* part. 7. documento 24. Quanquam perſonis grauibus dicta vel facta referentibus, minime eſt credendum. Primo laudatoribus ſeu adulatoribus. Vnde *Cato*: *Cum te aliquis laudat, iudex tuus eſſe memento.* Secundo non eſt credendum ſimulatoribus & callidis. Vnde *Cato*: *qui ſimulat verbis, nec corde eſt fidus amicus.* Tertio non eſt credendum blanditoribus. Vnde *Cato*:

Noli homines nimium blando ſermone probare,
Fiſtula dulce canit, volucrem dum decipit auceps.

Quarto non eſt credendum detractoribus & bilinguibus, Vnde 1. Ioan. 3. omnis qui detrahit fratri ſuo homicida eſt. Quinto minime eſt credendum inimicis. Eccl. 12. Non credas inimico tuo in æternum.

EPISTOLA XXVIII.
IOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis.

In qua confirmat mulieris truculentiam ſæuiorem eſſe omni ſeueritate.

QVidam ſapienti natus filius: *gratum*, inquit, *munus ac beneficium naturæ; ſed caueri iubeo, ne vnquam lac ſugat, niſi ab vberibus atrocisſimæ belluarum.* Dicit ei: *Quærenda ne eſt lupa? Ait: Minime. Nunquid Leæna? Non. Tygris? Abſit. Olophagus? Nequaquam. Quod ergo animantium eſt omnium atrocisſimum?* Reſpondit: *Quod omnium manſuetisſimum eſt*, fœminam ſignans. Eſt enim omnis manſuetudo fœminea omnium ſeueritate truculentior, omnium truculentia ſeuerior.

COMMENTARIVS.

Circa literam eſt aduertendum. In libro de animalibus dicitur; In omni genere Animalium fœminæ ſunt molliores, quam maſculi, præter vrſam & Leopardam. Mulieris tamen ira eſt maxima & periculoſiſſima. Eccleſiaſt. 15. Non eſt caput ſuper caput colubri, & non eſt ira ſuper iram mulieris. Audax enim eſt ad omnia quæcunque amat vel odit fœmina; & artificioſa cum nocere intendit. Quod tali probatur exemplo: *Philip. de Pergamo* parte 8. documento 22. Quædam mulier cum eſſet in magna tribulatione & turbatione cum marito, & ipſum valde odio haberet, quandam contra eum cogitauit malitiam, vt ab eo ſeparari poſſet. Tandem quadam vice dedit ei potationem ex quibusdam herbis venenoſis confectam; qua aſſumta non tamen ebrius videbatur, ſed velut inſanus iacebat in lecto, huc atque illuc volutabatur ſpumans, nec ſolum rationem amiſerat, ſed etiam loquelam. Vxor concurrit ad monachos, clamans & eiulans: *Domini*, inquit illa, *per Deum veritatis, maritus meus moritur, iam amiſit loquelam, nihil petebat niſi fieri monachus, dum adhuc loqueretur. Nolo quod propter me ſalus animæ impediatur. Vnde promittere volo caſtitatem quamdiu ipſe viuet, etiamſi Deus ipſum vellet reſtituere ſanitati. Sed pro Deo cito veniatis & cucullo induatis eundem, quia proximus eſt morti.* Tantum penes eos inſtitit, quod dicti monachi aduenerunt & eum totonderunt & magnam coronam ei fecerunt. Mane autem facto cum euigilaſſet & ebrietas tranſiſſet, & ſuum caput tetigiſſet, & ſe decapillatum taliter inueniſſet, & monachalem habitum ſe indutum reperiſſet, de his non modicum mirabatur. Et cum ab vxore quæſiuiſſet, quid hoc eſt, quis eum ſic præparaſſet, illa quaſi flendo clamabat: *Marite chariſſime, non recordaris tui, qualiter in iſta infirmitate factus es monachus? Nihil aliud petebas, quando dolorem vehementiſſimum ſuſtinebas. Chariſſime ergo pro ſalute animæ tuæ promiſi caſtitatem, videlicet me ſolam manere & quaſi viduam deſolatam.* Cumque ille vellet ſe monachum denegare, & velle ſe manere cum ea, ſicut prius de iure debebat, illa: *Nullo modo volo. Ego votum meum iure peto, tu es monachus. Nolit Deus quod monachus iuxta latus meum iaceat. Miſer nonne erubeſceres, ſi tuum votum non compleres. Si ad ſeculum redires, totus mundus de vocaret apoſtatam.* Et ille miſer tum propter pudorem, cum propter mulctam Monaſterium eſt ingreſſus, eique domum cum ſupellectilibus dimiſit. Sed ne longo diſpendio te ſuſpendam, lege aureolum *Theophraſti* & Medeam *Iaſonis*, & vix modica inuenies mulieri impoſſibilia.

EPISTOLA XXIX.

MATHÆI Epiſcopi Cracouienſis.

De Diſcordiis & conflictibus crebris inter Wladislaum Boleslai primogenitum, & fratres ſuos pupillos, Boleslaum & Mieſzkonem.

O infauſta belli conditio! quem paterna colunt reuerentia, hoſtem ſuſtinent, a quo patrocinium ſe parari debuit, prælium infligitur. Veruntamen ex ipſo vulnere nata eſt vulneris curatio. Ob importabile namque vulneris eiusdem iugum, ob inexorabiles odii cauſas Archipontifex *Iacobus* cum Procerum præcipuis ad pupillos defecerunt: qui ſub principe militiæ cuius non longe præmemini, *Wſzeborio* ſæpius non improſpere contra *Wladislaum* conflixerunt. Horum freti conſilio, non iam lacrymis indulgent pupilli, ſed armorum ſtudiis animoſius inſiſtunt. Eſt enim omnium artium vbique Magiſtra, eſt rudium ſemper eruditiua neceſſitas. Proinde ſuorum aliquantisper minus fidens *Wladislaus*, exterorum turmas contrahit, quos illi manu perpaucula fudere, vt fama ſit eorum cruore flumen Pilciæ, iuxta quod conflictum eſt, ripas altius inundaſſe. Rurſus ergo numeroſiores imo innumeras barbarorum legiones quasdam prece allicit, quasdam pretio conciliat, nonnullas poteſtatis cogit imperatu, omnes in fraternum graſſari iubet excidium. Quid faciat agniculus rabidis vndique luporum circumſeptus excubiis? Nam quod fugæ conſilium, quod conſilii beneficium, quod beneficii tandem remedium, vbi tanti vndiq; ſtuporis atrocitas, & iam omnibus pene dirutis aut præſidiatis illorum municipiis? Iam quaſi voti compos circa Poſnanienſ. vrbem, quæ ſola reſtabat ſub eorum præſidio, in quam ſuas, in quam Libianeorum congeſſerat copias, iam obſidionum omne ingenium, omne robur explicuerat per gyrum, tanto ſecurior, quanto milite copioſior. Delituerant interea pupilli ex induſtria, cum paucis quidem, ſed armorum exercitatiſſimis, vrbi ſecretius deliberantes ſubſidium. Inter quos *Mieſzko*, vt erat & animo promtior & ſermone torrentior: *Satius*, inquit, *viri rebus quam verbis rerum conſulitur anguſtiæ. Nam & ſecuri via ſecura eſt in inuio, & ſtrata publica in dumetis. Nonne planum eſt falci iter in carecto? Nec ſtrictus erit enſi curſus in deſtricto? Quis imbelle ſcabrorum vulgus, quis ſalices locuſtas horruerit? Libeat quæſo tam fortunæ munus, quam virtutis robur experiri.* His dictis paulatim in hoſtem procedunt, ſenſim ſurrepunt, excubias hoſtium procul a caſtris occupant, in vincula coniiciunt, ſecreta caſtrorum fateri iubent; agnoſcunt, nil ſuſpicari & inter epulas laſciua ſecuritate torpere. Sed ciues eminentiſſime ſcuto e muris exerto, euidens opportu-

nitatis argumentum ſuggerebant. Adhuc ergo erant eſcæ in ore ipſorum, & ira Dei aſcendit ſuper eos. Epulantibus inſiliunt, incautos obruunt, ſtupidos obtruncant, erumpunt valuis patulis vrbani, euolant ex vrbe præſidiarii, cateruas hoſtium hinc inde ventilant, tardiusculos premunt, ſpiculantur fugientes & quaſi leones inter caprarum greges paſſim debriantur. Cæterum eis, qui fuga niſi ſunt proſperari, longe miſerior occurrit calamitas. Nam cui forſitan gladii ſeueritas peperciſſet, inundans vndarum impetus non pepercit. Nec enim pauciores torrens profluentis fluctibus inuoluit, quam fulmen enſis abſorbuit; adeo vt pleraque illius reptilia fluminis cruore cadauerum aſſerantur ſuffocata. Nec abſimiliter in hoc prælio *Wladislao* ſucceſſit, quam naufrago inſtitori, qui vix nudus emerſit naufragio. Munitiſſime tamen præſidiatis vrbibus, imperatoriam adit ſerenitatem, cuius erat ſorore vxorius, à quo ſubſidiari ſupplicat, & quæ emendare nequit, emendicare ſtudet ſuffragia. Cracouiam interim vaſtis obſidionibus vallant, non iam pupilli, ſed principum ſtrenuiſſimi, *Boleslaus* & *Mieſzko*, illamque tygridem, quæ vrbis defenſabat præſidia, deditioni accedere iubent; quæ vix vrbe tandem excuſſa & opibus virum ſequi compellitur, quo cum in exilii calamitatibus contabuit.

COMMENTARIVS.

Hæc Epiſtola diuiditur in duas partes principales, ſecundum duo bella præcipua inter ipſos commiſſa, in quorum vtroque pupilli triumphales extitere. Pro quorum fortiori confirmatione iuxta intentionem alterius Chronicæ Polonorum eſt aduertendum. *Wladislaus Boleslai* primogenitus non motus fratrum lacrymis nec Poloniæ procerum precibus inſtantiſſimis, exercitum fortem tam de Ruſſia, quam de aliis circumuicinis partibus congregat. Et primo *Henricum* de Sendomirienſi deinde *Boleslaum* de Mazouienſi ac de aliis terris fugam inire compellit, & eorum dominiis pene omnibus improbe occupatis, ipſos omnimode exhæreditare proponit, cum quo *Wſzeborius* Princeps militiæ vice pupillorum ſæpius non improſpere conflixit. Cuius facti confidentia Princeps, paruuli lacrymas omittunt, & armorum ſtudiis animoſius inſiſtunt. Proinde *Wladislaus* de ſuis minime confidens, extraneorum turmas attrahit nationum, quas in fraternum iubet graſſari excidium; qui tandem de nulla virtutis potentia amplius præſumentes ad Poſnanienſem vrbem, quæ ſola iam reſtabat præſidio, cum fratre *Mieſzkone* conflixerunt, circa quam *Wladislaus* omne robur ſui exercitus explicuit, & obſidionis ingenium animoſe geſſit, tanto ſecurior, quanto militiæ, ſeu milite copioſior exiſtens. Et dum à quanto tempore *Wladislaus* in obſidione Ciuitatis Poſnanienſis moram facit in terris Poloniæ per barbaricam gentem ſui exercitus necem crudeliſſime inferendo, *Iacobus* Archiepiſcopus Gneſnenſis ad ſtationes exercituum accedens, papilionem ſeu tentorium *Wladislai* in ſuo curru paruulo intrauit, ipſumque ſub obteſtatione diuinæ vindictæ obiurgando monuit, vt à fratrum perſecutione ceſſaret, & ſuper effuſione chriſtiani ſanguinis, ſtupratione virginum ac violatione matronarum, quæ inceſſanter barbarica gens ſui exercitus nefarie exercebat, clementer compatiens, ad propria placatis fratribus ſtudeat declinare. Qui dum more Pharaonis corde indurato ſacri Præſulis monitionibus parere contempſit, ipſum Archipræſulem veluti contemtorem, & Chriſtianæ fidei inimicum, ibidem mox anathematis vinculo innodauit. Quo facto currum de papilione exire faciens, ſtaturam papilionis ſeu tentorii caſu inopinato vector currus cum curru confregit, quæ cadens cum parte tentorii *Wladislaum* fere oppreſſit, præſagium futuri mali *Wladislao* demonſtrans. Nec ob hoc Archiepiſcopo fuerat indignatus: ſed caſum huiusmodi fortuitum ſuſtinuit patienter, propter quod dubium non eſt, prolem ſuam partem Regni Poloniæ poſt ipſius deceſſum poſſediſſe. Denique Sandomiritæ, Mazouitæ & Kuiauitæ & Poloni Dominos ſuos pupillos feruentiſſimo affectu inſecuti, frequenter *Wladislai* exercitui parunt inſidias, incautos trucidant, capiunt & in vincula coniiciunt, & tandem cum pupillis induſtrioſe deliberantes ſtationes *Wladislai* caute inuadere deliberant. Ita ſigno de tunc caſtri extrinſecus dato latentibus, in ſtationes *Wladislai* vno momento, & hi de caſtro, & hi de latibulis irruere non paueſcunt. Interea quidam pabulans miles ſtrenuus quosdam de caſtris *Wladislai* occupat, atque capit pabulantes, vt patet latius in textu.

EPISTOLA XXX.

IOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis.

In qua per naturale exemplum declarat Wladislai interitum condignum.

EST quoddam volucrum genus, quos nonnulli *Vranices*, alii vero *Seponas* vocant. Earum eſt natura, vt omnium oſcinum, etiam ſuæ naturæ, niſi tempore conceptus, dedignentur conſortia, & quot pullos quælibet educatura eſt, tot nidos in diuerſarum cedrorum cacuminibus ædificat, & in ſingulis ſingula oua ponit. Vnde *Sepona*, quaſi ſeorſim ponens dicitur. Alias volucrum ad conandum cogit, ſicut cuculus carucam. Porro pulli ſimul naſcuntur & euolant, imo ſtupendæ pernicitatis volatu montium & arborum ſuperant ſuprema, & celſis emenſis nubibus, quia in humili aſpernantur quieſcere, ſub ipſius ætheris puritate, alto in con-

1140.

confinio ſoporantur. Vnde *vranices*, id eſt cœleſtes dicuntur. *Vranos* enim græce, *cælum* latine. Sæpe vento prohibente, ad ima non poſſunt deſcendere: & ſic inſtar fulicarum in aëre fame diſpereunt. Sic ſua iſtum Sepona, hoc eſt, vxor transfigurauit in Seponam, qui dum cedros occupare ſtuduit, alienas in auras vranices euanuit. Qui turbine ambitionis obſtante, ad ſe redire non potuit, & fame id eſt concupiſcentia alienorum interiit. Sæpe ſiquidem carentia proprii appetitum gignit alieni. Vnde lucra ſectantes acceſſoria non modo ſua, ſed & ſeipſos nonnulli perdidere. Illius transmarini vulturis exemplo, qui dum vmbram pede captat, in gurgite, aſpergine gurgitis madefactus ſimul præda executitur, & vita. Hoc eſt quod filiis Iſraël præcipitur, quod ſi quenquam ſibi regem crearent, non alienigenam ſed contribulem, qui opum pondera non multiplicaret, qui terminos terræ propriæ vel alienæ non mutaret. Non enim procul eſt vt leges transſcendat, qui metas terrarum transmutat. Longe itaque ſatius eſt malle defungi proprio, quam inſidiari alieno.

COMMENTARIVS.

In hac Epiſtola ſunt tres partes. Circa primam notandum eſt, ſecundum *Philippum de Pergamo* in ſpeculo regiminis parte 5. præcepto 54. Duplex concupiſcentia in ſcripturis reperitur: Prima eſt virtuoſa, quæ dicitur actus voluntatis, de qua Sap. 6. Concupiſcentia ad regnum perducit æternum & perpetuum. Alia eſt concupiſcentia vitioſa, quæ eſt actus ſenſualitatis. Et illa triplex reperitur. Prima eſt honornm & hæc prohibetur. Secunda poteſtatis quæ abhorretur. Tertia diuitiarum; & illa eſt duplex. Prima conſiſtit in acquirendo, & hæc proprie dicitur cupiditas, & prohibetur: Secunda conſiſtit in retinendo, & iſta dicitur auaritia, quæ etiam prohibetur, & Deus offenditur, & proximo iniuria infertur, & omni malo ſeminarium præſtatur 1. ad Tim. 6. Radix omnium malorum eſt cupiditas, quam quidem appetentes à fide errauerunt, & inſeruerunt ſe doloribus multis.

Circa ſecundam aduertendum. Dicit textus: *Appetitus alieni facit carentiam proprii. Ideo quia lucra ſectantes acceſſoria non modo ſua ſed & ſeipſos nonnulli perdidere.* Dicitur enim 1. Ethic. Quod propter diuitias multi pereunt, & hoc maxime contingit ambitioſis, qui ambientes principatum alienum, & ipſis principari inuidentes, principatum proprium amittunt & mortem meruerunt. Exemplo Saulis, de quo habetur 1. Regum vltimo.

Circa tertiam notandum. Habetur Deuter. vltimo. Dixit Moyſes Iſraëli: Cum ingreſſus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, & poſſederis eam, habitaueriſque in illa, & dixeris: Conſtituam ſuper me Regem, ſicut habent omnes per circuitum nationes, eum conſtitues, quem Dominus Deus tuus elegerit de medio tuorum, non poteris alterius gentis hominem regem facere, qui non ſit frater tuus. Cumque fuerit conſtitutus, non multiplicabit ſibi equos, vt habetur in textu. Ex quo tres conditiones inſinuantur. Prima, quod homines non aſſumant ſibi regem alienigenum ſeu extraneum, ſed hæredem & ſuccedentem per hæreditariam innationem. Et hoc etiam venerabilis *Ægidius* de regimine Principum 3. part. 2. cap. vlt. intendit & triplici via oſtendit. Prima ſumitur ex parte Regis, ſecunda filii, tertia populi. Primum ſic patet: quia Rex conſiderat, quod filius ſuus in regimen Regni ſuccedat. Secundum patet ſic: Filii in vices Patrum ſuccedentes non inflantur neque elati efficiuntur vt in tyrannidem conuertantur. Tertium patet ſic: quia populi facilius filio Regis, quam vni extraneo obediunt ex conſuetudine, quæ eſt altera natura. Secunda conditio. Quod Rex opum pondera non multiplicet, ſecundum *Polycrat*. lib. 4. cap. 5. *Et aurum ſibi Reges theſauriſant, cum ex calumnia queſtum, de paupertatib9 aliorum abundantiam, de rapinis diuitias quærunt, & ſingularem ſibi beatitudinem in calamitatem multorum ſtatuunt.* Tertia conditio: Quod Reges terminos terræ propriæ vel alienæ non mutent. Non enim decet, ſecundum *Ægidium* lib. 3. part. 2. cap. 9. Regem per vſurpationem & iniuſtitiam dilatare ſuum dominium. Nam vt dicitur in Polit. *Durabilius eſt regnare ſuper paucos, quam ſuper multos, quod maxime verum eſt, ſi huiusmodi multitudo ciuilis potentiæ acquiſita ſit per vſurpationem & iniuſtitiam.*

EPISTOLA XXXI.

MATHÆI Epiſcopi Cracouienſis.

De Succeſſibus Boleslai Criſpi Fratris Wladislai.

A. C. 1146.

HVius religionem ſententiæ pene ſuperſtitioſe coluit frater & ſucceſſor *Wladislai Boleslaus*. Nam etſi familiare ſit Adæ filiis lucra ſectari, conſultius tamen iſte ſibi conſuluit cupiditatum cauſas amputare, quam occaſiones ambitus aucupari. Igitur ſuæ Dignitatis primitias erga fratres plus quam fraterno conſecrat affectu. Non ea tantum deferens, quæ ratio ſucceſſionis poſtulaſſet, ſed impertinentes quoque Prouincias, ſacra indultione collargiens *Mieſzko* videlicet & *Henrico*. Nam *Caſimirum*, vtpote adoleſcentulum, quaſi filium familias in domo ſua aliquantiſper habuit, non vt vlli gratiam participii prorſus inuideret; ſed ne tenellum vitis palmitem ſine paxilli adminiculo vento leuitatis exponeret. Nemo enim ex inſipientibus ſibi eſt relinquendus, quia quod eſt flammæ oleum, hoc adoleſcenti libertas. Vnde qui-

1146.

dam: Byſſinas, inquit, infantiæ faſcias natura texuit, aureas adoleſcentiæ catenas prudentia fabricauit. At vero *Wladislaus* ſui non immemor, cum ſufficientem ſeſe vlciſcendi non haberet facultatem Regem Pragitarum vtcunque ſibi conciliat, cuius ope ruſſi flammas Draconis contra *Boleslaum* ſollicitat, cauſam affinitatis pro ſe cogentiſſimam ſanguinis rationem pro vxore & liberis apud Imperatoriæ culmen Maieſtatis allegat; præſertim cum in ipſo ſit aſylum refugii, portus naufragantium, deſolationis ſolatium, vnicum deſperationis remedium, totius denique calamitatis ſubſidium. Proinde non tam allegationibus perſuaſiuis, quam importunis illius ineptiis proceſſus Imperator *Boleslaum* crebris legatorum interpellationibus fatigat, vt fratrem non regno, ſed patrimonii conſortio reſtituat. Qui quanto pertinacius monitis parere detractat, tanto acrius animoſitatem in ſe Imperatoris exaſperat: quia nec impune contra ſtimulum calcitratur, nec ſecure contra torrentis impetum nauigatur. Igitur omne imperii robur in vnum virum coniurat: manus omnium contra *Boleslaum*, manus *Boleslai* contra omnes. Bicorne illi Diadema proponitur, aut regno cedat, aut campeſtrem belli conflictum non declinet. Sed vtrumque vir induſtrius de die in diem procraſtinans, ſine bello confligit, ſine prælio triumphat. Amputat enim ac intercludit omnia vndique verſum pabulorum ſubſidia. Vnde in caſtris hoſtium paulatim increbeſcente rerum inedia, illud inuictiſſimarum robur legionum, illæ famoſiſſimorum phalanges virorum famis peſte contabuerunt. Non parui denique temporis interiectu, exule vltimum functo diem, non minus inſiſtit Imperator; ſed precibus non armis inſtat, ſed gratia, vt ſicut in fratre delinquente diſtrictus exſtitit, ſic in reliquiis eius non impius appareat, vt ſaltem ipſius orphanorum ipſum miſereat. Nec enim æquum eſt paternæ acerbitatem vuæ gingiuas filiorum obſtupeſcere. Quia vero natura pietatis eſt imperatrix & pietas gratiæ collactea, *Boleslaus*, qui ab Imperatore vinci non potuit, naturæ non dedignatur obedire imperio & gratuito amplexu fraternos ab exilio excipit (quorum nomina adultioris *Boleslaus*, minoris *Leſzko* ſiue *Mieſzko Loripes*, minimi *Conradus*) eosque ſacra Silecuii donat Prouincia, tam ob gratiæ inſigne, quam ob orbitatis ſolatium. Nam tertium nomine *Conradum* cuidam cœnobio conieecerat neſcio propria profeſſio an paterna deuotio. Quia vero quaſdam illius Prouinciæ vrbes, ad abundantiorem cautelam donationem exceperat; multorum ea res malorum peperit occaſionem, & fouit incentiuum pœnæ. Siquidem in ipſo ingreſſus veſtibulo non donationis, non beneficii titulo, ſed hæredibus vtpote legitimis ſucceſſione legitima dictam ſibi acceſſiſſe Prouinciam aſſerunt Wladislaidæ; imo ad ſimilitudinem poſtliminio reuerſorum iure poſtliminii reſtitutionem petunt. Submouetur illorum intentio transactionis exceptione. *Renunciaſtis*, inquit Princeps, *hac in parte iuri veſtro, cum ſit iuris exploratiſſimi, omnibus licere, quæ pro ſe indulta ſunt, renunciare.* Probationem illi exceptionis non exigunt, ſed replicant: *Renunciaſſe nos fatemur, ſed exſpoliatos, ſed coactos, ideoque ius reſtitutionis nobis competere; qua pendente nolunt pendere, ſed expoliatorum iure poſcunt reſtitui, ne quod ius non patitur, inuiti agere cogantur.* Vrgentioribus interea occupato Principe, occupant illi municipia, arte muniunt, roborant præſidiis; quod pius princeps æquanimiter tulit, aſſerens nihil honoribus, nihil vtilitati Reipubl. hac in re detractum, ſi quæ ſunt aliena reddantur. Nam frondium, inquit, robur eſt gloria ſtipitis, & robur ſtipitis gloria frondium. Sed non deſunt artifices, quorum ingenio quorum arte lux in fumum degenerat, Sol furneſcit in tenebras. Hi per crebro candentes admouent ſuggeſtionum prunas. *Non vides*, inquit, *prima Nepotum auſpicia, iam nunc iure patriſſare geſtiunt. Nam quid de radice paliuri, niſi ſpinacius? Quando ſine aculeis naſcitur ericius? Cognati ſaporis eſſe conſtat lupinum cor, & lupini cordis brodium.* Quibus ille non mouetur quidem; nec enim ſuæ plantationis ſurculos eradicare ſtuduiſſet; ſed vt conſulentibus morem gerere videretur, motum animi ſimulat, nec qualia poteſt, ſed qualia cogitur illis prælia infligit. Quouis autem animo geſta fuerint, non vulgaria credas Wladislaidas taxaſſe commercia, qui totiens tot principum conatus non ſolum exſufflauere, ſed in paruo probatæ militiæ glomicello, de tot exercitatiſſimorum millibus perſæpe numero triumphauerunt. Sic leonis catuli tygridum atrocitatem nonnunquam examinant. Præcipuum vero induſtriæ ſtudium in populandis Getarum prouinciis *Boleslaus* impendit, quos non tam perſonis, quam animabus conſtat eſſe infeſtos. Quorum quibusdam vix tandem poſt multa bellorum diſcrimina ſubactis, hoc edicto iuſſit promulgari, vt qui Chriſtianæ characterem religionis elegiſſet, abſolutiſſima donatus libertate, nullum in perſonis, nullum in fortunis pateretur diſpendium: qui autem ſacrilegum gentilitatis ritum deſerere neglexiſſet, vltimo capitis infortunio indilate plecteretur. Sed ad modicum parens vapor illorum religio fuit; tanto videlicet breuior, quanto coactior. Mox etenim fallax illa ranunculorum lubricitas in apoſtaſiæ reſilit gurgitem, inclytis idololatriæ ſordibus obſcurius immergitur. Quod ſcelus quanto ſegnius, quanto interpellantius propulſatum eſt, tanto grauiori Poloniam adegit diſcrimine. Sufficere ſiquidem ſibi arbitratus eſt *Boleslaus*, ſi quod Prin-

Principis eſt, dependetur Principi; licet quod Dei eſt, denegetur Deo. Non enim vlla exigitur apoſtatici vltio piaculi; dummodo ſalua ſit tributalium reuerentia penſionum. Sed qui ſalutis fidem, qui ſalutare fidei reſcindere fœdus animo horruit, coactæ ſeruitutis pactum qua obſecro deuotione cuſtodiuit? Omnis namque ſeruitus in ſacro miſerabilis eſt, in purpura miſerabilior; nec ſolum tributa non dependunt, ſed contingentia quæque occupant, occupata dirumpunt, dirupta luporum inſtar aſportant. Vnde factum eſt, vt quem zelus Dei molliter torpentem non mouit, durior ſaltem tribulationis ictus ſtertentem excitaret. Itaque in globum coacta exercitatiſſimorum numeroſitate Geticas parat irrumpere Prouincias, nulla prorſus arte munitas, ſed ſitu inacceſſibiles. Eſt autem lucus in ipſo transmeatus veſtibulo, deſertis vndique conſertus rapſalibus, in quo limoſi abyſſus bituminis ſub quadam graminis vernantia deliteſcit. Aſſerunt exploratores ac Duces exercituum, tranſeundum lucum exploratiſſimum reperiſſe compendium: erant ſiquidem & hoſtium corrupti donatiuis & amicorum inſidiis ſubinſtructi: ac omnium electiſſimorum primæ certatim ruunt acies per anguſtum ſemitæ limitem, cum ex inſidiis altrinſecus hoſtes ebulliunt, nec veneratis, vt alias aſſolent, iaculantur ſpiculis, ſed quaſi cuiusdam torcularis impreſſos prælio, cominus confodiunt, ipſis vltro in cuſpides more aprorum, his vlciſcendi animo, illis ſuccurrendi ſtudio ruentibus. Maiorque numeroſitas proprii mole impetus occidit, quam occidione corruit; nonnullos armorum preſſos pondere dehiſcentis abyſſi profundum abſorbuit; quidam ramalium nexibus ac veprium intercepti obtruncantur, omnes repentinæ caligo mortis inuoluit. Sic arte proditoria ceciderunt arma bellica, ſic bello imbecilli virtus inclytorum emarcuit; quorum nomina, perſonas, generoſitatem, proſapiam, dignitates, ſtrenuitatem, induſtriam, fortunas, vt ſuperficietenus quidem curſim attingere, nec dum diſſerendo exequi omnis diſertiſſimorum ſufficeret facundia; quos lamentationum varietates à diuerſis diuerſimode deploratæ, vsque hodie lugubriter deplangunt. Ex tunc tam in ſemet, quam in filiis bellici *Boleslaum* deſeruere ſucceſſus; quorum natu maior paterni duntaxat hæres nominis, obitum patris obitu ſuo anteceſſit. Minor vero, cuius nomen *Leſzko* Mazouienſem, & Cuiauienſem Prouincias huius legati teſtamento hæreditat. Leſzko *filius meus Mazouiæ, ſimul & Cuiauiæ vnicus in ſolidum hæres eſto. Frater meus* Caſimirus *pupillares gerens interea vices, non tutorio procuret officio, ſed paterno foueat amplexu.* De Leſzkone *ſi quid humanitus obtigerit, idem frater meus* Cazimirus *earundem Prouinciarum vnicus in ſolidum hæres eſto.* Iam ſiquidem emancipatus *Cazimirus* fratris demortui *Henrici*, non abſimili teſtamento Principatui ſucceſſerat. Diſceſſit autem *Boleslaus* ætate matura, non deuexa, & appoſitus ad numerum Patrum ſuorum.

COMMENTARIVS.

Hæc Epiſtola diuiditur in ſex principales partes. In prima deſcribit *Boleslai* pietatem erga fratres ſuos, *Mieſzkonem* videlicet & *Henricum* & *Cazimirum* exhibitam; quibus non ſolum partes hæreditarios teſtamentaliter per patrem ipſis aſſignatas tribuit, ſed terras alias ad eos non ſpectantes hæreditarie condonauit. *Cazimirum* vero, qui infantulus fuit, quaſi filium nutriuit, & nutriri commiſit, & partem hæreditatis ſuæ & dominii vsque ad ætatem maturam conſeruauit.

In ſecunda parte induſtrium triumphum *Boleslai* aduerſus fratrem ſuum *Wladuslaum* & omnem fortitudinem Imperatoriam contra *Boleslaum* in vnum collectam oſtendit; in quo dictus *Boleslaus* ſine prælio mirabili modo conflixit & abſque bello triumphat.

In tertia parte eiusdem *Boleslai* naturalem pietatem explicat, qua pietate naturali, mortuo fratre ſuo *Wladulao* exule, motus *Boleslaus*, filios dicti fratris ſui mortui *Boleslaum* videlicet, *Mieſzkonem* loripedem, *Conradumque* ad ſe aduocat & grate excipit; quibus prouinciam Sileuciam gratioſe ad conſolationem orbitatis certis cum ciuitatibus ſibi exceptis condonauit. Minimus vero ipſorum, videlicet *Conradus*, forte paterna ductus deuotione, Monaſterium ſubintrat.

In quarta parte diſcordias & bella inter præfatos filios *Wladislai* exulis, videlicet *Boleslaum* & *Mieſzkonem* loripedem parte ex vna, & *Boleslaum* Regem Poloniæ parte ex altera proſequitur. Quapropter dictarum ciuitatum in Sileucia, ad abundantiorem cautelam per *Boleslaum* exceptarum, à poſſeſſione nepotum ortum habuerunt. Quas ipſi habere geſtientes, prædictas diſcordias & bella *Boleslao* crebrius inflixerunt, & tandem ipſas ciuitates exceptas, *Boleslao* circa magis ardua occupato, obtinuerunt.

In quinta parte *Boleslai* diligentiam præcipuam circa Getarum ſeu Pruthenorum ſubiugationem determinat; quos *Boleslaus* poſt multa bella cum eis commiſſa ſubiugauit, & ad fidem catholicam conuertit. Qui in ritum paganicum cito poſt hoc recidiuantes, *Boleslao* in ſuo regno multa mala infidelium oppreſſione ac rapinarum more luporum direptione & aſportatione fecerunt. Contra quos iterum dum *Boleslaus* bella mouit, per fraudes & dolos ipſorum miſerabiliter ſuccubuit, & ideo ab illo tempore *Boleslaus* bellare ceſſauit. Et merito. *Boleslaus* enim gentibus recidiuis in ſua perfidia dimiſſis, voluit duntaxat tributo gaudere, & non fidem Catholicam pro diuino honore dilatare.

In ſexta parte deſcribit *Boleslai* obitum, & ſuo filio *Leſzkoni*, ac fratri proprio minimo, videlicet *Cazimiro*, cuius ipſe *Boleslaus* tutor fuit, teſtamentum factum.

Circa quod aduertendum eſt, ſecundum intentionem Philoſophi 2. Rhetoricorum, & venerabilem *Ægidium* lib. de Regimine Principum, 1. part. 4. cap. 2. *Sex ſunt mores Iuuenum vituperabiles. Sunt enim iuuenes ventibiles, in agendis modum non habentes, paſſionum ſecutores, creditiui, contumelioſi, & mendaces.* Primo, inquam, ſunt ventibiles. & merito. Anima enim ſequitur complexiones corporum. Sicut igitur in corporibus iuuenum humores ſunt in magno motu, ſic ipſi habent voluntates, & concupiſcentias valde ventibiles. Secundo iuuenes ſunt modum non habentes; omnia enim faciunt valde. Vnde dicitur Rhetoricorum 2. quod iuuenes amant valde, oderunt valde. Hoc autem ideo eſt, quia ſunt acutæ iræ & habent vehementes concupiſcentias iræ. Iuuenes igitur, quia magis viuunt paſſione, quam ratione, ideo bonum eſt, ne libertati propriæ committantur, ſed potius frenis & catenis habenarum ſeu obedientiæ compeſcantur. Ideo *Boleslaus Cazimiro* iuueni tanquam inſipienti & paſſionum inſecutori, ventibili & modum in ſuis actionibus non habenti Regni partem non tribuit, nec ipſum libertati propriæ commiſit, ſed ipſum ſub obedientiæ ſuæ manibus fouit & educauit. Iuueni enim libertas eſt nociua & obedientia proficua.

EPISTOLA XXXII.

IOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis.

In qua ſuper materia totius operis nonnulla refert.

PAr erat non abſimile nos tibi debere conuiuii apparatum & aliquo appetitus fomentario hoc etiam inconditi ſaporem obſonii palato perſuadere. Sed & te ſomnus vrget & nos naturæ dormitionis hora premit; imo tantus in me ſopor ſomni irruit, vt citra gratiarum actionem linguæ officium amputetur. Ideoque, quod ſupereſt, erratorum venia, ineptiarum indulſione à conuiuis expetita obdormiſcamus in Domino.

COMMENTARIVS.

In hac epiſtola facit tria. Primo ſuum morem ſolitum à principio huius operis hucvsque obſeruatum exponit. Hunc enim modum hi Patres venerabiles ſeruauerunt, quod ambo ſuper eadem materia dictauerant. *Mathæus* materiam principalem diſſeruit, & *Ioannes* geſta ſimilia adduxit, vt magis lucide explanaſſent rem geſtam per ſimilem materiam ad propoſitum adductam. Secundo cauſam adiicit ſe retrahentem, ſcilicet fatigationem nimiam virium, quæ & officium linguæ ſibi impediuit, & gratiarum actiones referre ipſum non ſiuit. Tertio de erratis veniam ac indulgentiam à legentibus hoc opus petit, & demum huic operi finem imponit, dicens: obdormiſcamus in Domino, per ſecula ſeculorum, Amen.

VINCENTII KADŁVBEK DE GESTIS POLONORVM

LIBER IV.

CAPVT I.

PROOEMIALE.

De Munere periculoſo & difficili in conſcribendis Regum & Reipublicæ geſtis.

ADerat autem quidam vernaculus atramentarium geſtans cum calamo, ac fumantem demum gerens faculam. Hic vniuerſas conuiuii penſiones fideliſſime compendio cautionis annotauit. Cuius ſupputatione ſolertius diſpecta præſes epulantium, ait: *Euge frugi, euge vernacule, qui tam cautionandi cales induſtria, vt nihil de commiſſo tuæ diſpenſationi ſtipendio aut deperire ſinas, aut in ſinu obliuionis relabi permittas; res ad præſens poſtulat & ratio exigit, rationalitatis officio te debere inſigniri. Eſto deinceps vnicus ac ſingularis huius Reipubl. rationalis. Quicquid igitur inſtantis propoſiti perſonis, dignitatibus, officiis, negotiis, æſtimaueris concedere, tuo munere diſpenſetur, tuis cautionibus annotetur.* Totus diriguit ille clientulus tanta rerum propulſus maieſtate, imparemque ſeſe obteſtans cauſas vndique ſubterfugii aucupatur. Qui vix tandem imperio magiſtratus effractus: *Arctor*, inquit, *nimis, nec vlla eſt mihi hac in re deſperatio diſplicendi. Nam hinc veritas odium parit, indignatio minatur ſupplicium. Nam quis horrentes quæſo tubulos nudo pede impingere non horruit?* Quodſi aliquid aut fauore, aut metu ex cognitionibus furtim ſuppreſſero, fraudati cenſus non effugio cauterium. Sed longe aliud meſſoris eſt munus, aliud officium agricolæ: ſpinetis occupetur agricola; noſtri ſudoris eſt ſpicas, licet ſparſas, vnam in meſſem colligere.

COMMENTARIVS.

Iſtius quarti libri de reliquis geſtis illuſtrium Principum ac Regum inclytiſſimi Regni Poloniæ proprie Autor fuit *Vincentius Kadłubek* Epiſcopus Cracouienſis. In quo libro non per modum dialogi vt in libris tribus præcedentibus progreditur, ſed modo ſimplo ma-

1146.

materias gestorum differendo exequitur. Non ergo per Epistolas in hoc libro per Dominum *Vincentium* gesta Regni Poloniæ disseruntur, sed per capitula explanantur. Ideo Princeps *Cazimirus* committendo Domino *Vincentio* Rationalitatis officium appellat ipsum Rationalem huius Regni Poloniæ singularem ac vnicum; videlicet in præsenti procœmio. Et diuiditur iste liber in tot partes, quot in eo gesta Regni Poloniæ personalia & memoratu digna Dominus *Vincentius* describit: quorum omnium ordo & numerus in processu patebit. Præcipue autem iste liber diuiditur in duas partes, scil. in partem procœmialem & executiuam. Executiua incipit ibi: *Defuncto itaque Boleslao &c.* Procœmium autem diuiditur in quatuor partes personales.

In prima parte Dominus *Vincentius* autor huius operis, causa humilitatis nomen suum subticendo, refert se fuisse fidelissimum ac studiosissimum conscriptorem ac notarium gestorum Regni Poloniæ.

In secunda parte refert item Dominus *Vincentius*, Rationalitatis officium sibi per Principem *Cazimirum* commissum propter suæ fidelitatis & industriæ chirographum. Deinceps enim *Cazimirus* visa Domini *Vincentii* Episcopi Cracouiensis diligenti ac studiosa breuique ac vtili Negotiorum Regni Poloniæ conscriptione, qua nihil deperire sinebat, aut obliuioni tradi permittebat, sed singula gesta Dignitatum, officiorum, negotiorumque conferebat, prece multa dicto Domino *Vincentio* supplicauit, quatenus illa gesta sic scriptis redacta ordine collegisset & gestis in tribus libris præcedentibus adiungeret.

In tertia parte Dominus *Vincentius* causas allegat, & assignat, quæ ipsum ab hoc officio scribendi potuissent excusare. Quarum prima fuit insufficientia *Vincentii* ad hoc officium excelsum peragendum. Istam causam ipse ratione humilitatis suæ allegat. Dum enim *Vincentius* attenta difficultate in gestorum regni conscriptione plurimum pertimuit ac dissimilem seu insufficientem se reputans ad officium Rationalitatis tam excelsum possidendum & peragendum causam subterfugii quæsiuit, qui tandem vix imperio optimatum regni Poloniæ deuinctus & compulsus cum displicentia non modica hoc opus chronicographicum est aggressus. Secunda causa excusans, quam allegauit, fuit displicentia non modica ex gestorum Regni veridica conscriptione. Cum enim in scribendo gesta regni veritas mera refertur, plures concitantur in odium & concitati in odium scribenti & vera gesta referenti minantur supplicium. Teste enim *Terentio* in Andria, hoc tempore

Obsequium amicos veritas odium parit;

quem allegat *Tullius* lib. de Amicitia, & subiungit dicens: *Molesta est veritas, siquidem ex ea nascitur odium, quod est amicitiæ venenum.* Si vero chronicographus ex timore aut fauore veritatem inficiatur, dignus est velut fur & latro, vt cauterio furum plectatur.

In quarta parte procœmii causam ponit, quæ ipsum ad opus exercendum alliciat; scilicet facilitas gestorum dispersorum in vnum colligendi. Non enim hic Dominus *Vincentius* aliquid dicit se adinuenisse, sed solum gesta hinc inde sparsim conscripta in vnum librum ordinate reposuisse. Facilius enim est parata colligere, quam aliqua ex proprio ingenio inuenire. Multa enim sunt, quæ per doctrinationem habemus, modica vero quæ per inuentionem acquirimus.

Circa literam præsentem & epistolam præcedentem est aduertendum: opus præsens chronicorum conuiuii nomine transsumtiue nuncupatur. Vnde secundum *Polycratum* lib. 8. cap. 10. ad Philippum de Pergamo part. 5. præc. 46. *triplex reperitur conuiuium, scilicet plebeium seu vulgare, ciuile, & philosophicum.* Primum conuiuium est quod non temperatur philosophi arbitrio, & sæpe prodigalitatis aut auaritiæ nota est. In his homines se poculis ingurgitant & distendunt, & donec horexim rabidam excutiant, aliquid festiuitatis aut amicitiæ credunt esse subtractum. Ad tale conuiuium homo non habet properare, quia non solum fit gratia refectionis, sed aliquando causa perditionis. Tale enim conuiuium parauit *Absalon* fratri suo Amon, in quo eum interfecit, 2. Reg. & similiter *Boleslaus* Beato *Venceslao*, & in tali conuiuio *Herodes* decollauit *Ioannem* Baptistam. In isto conuiuio vrgent vanitas & voluptas, ideo sine graui peccato sæpe non contingit. Secundum conuiuium est ciuile, & hoc est medium inter Philosophicum & Plebeium, & secundum *Polycratum* vt supra: *Ciuiliter conuiuari est hilari vultu, larga manu, diligenti officio conuiuium emanare*, id est, dulcorare, & quod in vsum suppetit, habita ratione personarum, loci & temporis, singulis dispensare non ex tristitia, nec ex necessitate, cum hilarem datorem & Deus diligat. Maxime enim secundum *Polycratum in hoc conuiuio amœnitas & vultus hilaritas exigitur.* Quicquid enim in olla fuerit, & in mensa splendet insipidum & insulsum est, si non hilaris vultus saporem augeat charitatis. Vnde *Æsopus:*

In tenui mensa satis est immensa voluptas,
Nobilitat viles frons generosa dapes;
Commendat cibos, conditque clementia vultus,
Conuiuam satiat plus dape frontis olor.

Tertium conuiuium est Philosophicum, & hoc omnino est castigatum & suis regulis limitatum. Sobrium enim est & omni luxuria priuatum. Non enim tale conuiuium impedit societatem, non reuocat memoriam rerum gestarum, non excutit, nec aliquis a quo-

1146.

cunque virtutis officio retardatur. Qui enim versantur in talibus conuiuiis, possunt nulla cibi potusque impediente molestia suis officiis insistere. Et merito. *Philosophia enim secundum Alphorabium* lib. de diuisione Philosophiæ, *est humanarum diuinarumque rerum cognitio cum studio bene viuendi coniuncta. Ipsa enim est, quæ vniuersis præscribit modum, vnde & nihil recte procedit, nisi seipsa rebus asserat, quod verbis docet. Quid enim prodest, verbis, manibus ventilare in scholis virtutis officia, si non actibus ex vita solidentur?* Opus ergo Chronicorum & conscriptio gestorum regni in notitiam futurorum nomine conuiuii ciuilis & Philosophici nuncupatur pluribus ex causis. Primo, quia secundum *Polycrat.* lib. 8. c. 10. *sicut in conuiuiis, hoc est in iucundo conuiuantium cœtu omnia debent esse nuda & in amore & in fide nihil debet esse absconditum, sed si fieri posset, oculos in pectora sua inuicem e mutuo transferrent conspectu: sic negotia in Chronicis digesta debent esse nuda & manifesta, fideliter ex charitatiuo affectu expressa.* Secundo, sicut *in conuiuiis* iuxta *Valerium Maximum* lib. 2. cap. 2. de institutis, *Antiqui maiores natu ad tibias egregia superiorum opera carmine comprehensa pangebant; vt ad ea imitanda iuuenum virtutem alacriorem redderent*: sic in gestis chronicorum priscorum virtutes & gesta referuntur, vt succedanei ad virtutes & gesta laudabilia similiter facienda prouocentur. Tertio quia secundum eundem *Valer.* lib. 2. c. 1. *Conuiuium solenne maiores instituerunt, cui præter cognatos & affines, nemo interponebatur*; sic in chronica solum gesta regni principaliter debent explanari: quanquam & gesta possunt adduci aliorum, deseruientia tamen ad principale propositum. Quarto, quia sicut in conuiuiis homines debent esse modesti & pauci loquaces, iuxta illud *Catonis:*

Inter conuiuas fac sis sermone modestus,
ne dicare loquax, dum vis vrbanus haberi;

sic gesta in chronicis contenta debent compendioso & vrbano sermone comprehendi & perstringi, sicut se *Vincentius* fecisse attestatur in principio huius Procœmii. Quinto iuxta *Polycrat.* lib. 8. cap. 10. *In conuiuiis obseruandum est, vt instituendæ familiæ & domus regendæ cura & seruilis obsequii moderatio vni alicui demandetur, ne quid ineptum & intemperatum appareat, ne quid stupendum aut erubescendum emergat.* Sic & gesta cum per chronicas explanantur vni alicui perito & consulto conscribi demandantur, per quem officia, dignitates & negotia singularum personarum commodissime describuntur. Et hoc perhibetur fecisse strenuissimus Principum *Cazimirus*, filius *Boleslai Krzywousty*, Princeps Poloniæ, qui Præses epulantium in litera appellatur, de cuius vita in libro præsenti tractabitur. Ipse enim visa diligenti gestorum conscriptione Domini *Vincentii Kadlubkonis* Episcopi Cracouiensis, commisit sibi tanquam perito literato & consulto officium Rationalitatis vt eadem gesta conscriberet, & vnicuique quod suum est, dispensando attribueret, vt textus procœmii attestatur.

Secundo notandum circa hoc quod dicit textus, *Vix tandem Imperio Magistratus effractus &c.* Hoc Imperium Magistratus id est Principis *Cazimiri* & optimatum suorum fuit deuota supplicatio ipsorum, quæ magistratus petitio habetur pro imperio.

CAPVT II.
EXECVTIVVM.

In quo Vincentius prosequitur gesta & negotia Regni Poloniæ.

A.C. 1174.

DEfuncto itaque *Boleslao* successit frater eius tertius *Mieszko*, qui sicut erat natu fratri proximus, sic non interpellata Regni successione continuus. Astupebant illi contingentes Prouinciæ, adfauebat vndique remotissimorum Principum sublimitas, assurgebat omnis dignitatum gloria, arridebat omnium fortunarum elegantia; nunquam illi aut votorum successus aut bellorum defuere triumphi; in omnibus par beatissimis, si qua tamen dici potest caducorum beatitudo, super omnia beatorum vota transscenderat. In vtroque sexu numerosæ prolis substantia & masculina quidem prole omnibus terribilis, fœminea vero cunctis gratiosus, vtrorumque affinitatibus quamplures mundi partes deuinxerat. Dux Bohemorum *Boleslaus* gener eius, Dux Lotharingiæ *Fridericus* Imperatoris nepos eius, Marchio *Dedonides* gener eius, Dux Maritimæ *Boguslaus*, Ducis eiusdem filius gener eius, Dux Galitiæ socer filii, Dux Pomeraniæ socer alterius, Dux Rugianæ socer tertii. Nam quidam filiorum eius inconiugati decesserunt. Sunt autem nomina filiorum eius, *Odo, Stephanus, Boleslaus, Mieszko, Wladislaus*, quorum duos videlicet *Odonem* & *Stephanum* ex filia Regis Vngarorum, reliquos ex filia Regis Ruthenorum susceperat. Quid amplius? Nihil prorsus illi visum est humanæ felicitatis ad cumulum defuisse; quamuis nemo tam sit felix, qui non cum aliqua suæ felicitatis parte rixetur. Accessit ad hæc, imo super hæc tantæ celsitudinis apex summa Regum exæquans fastigia. Sed summum sæpe infortunium summa parit prosperitas; præsertim cum omnis gloria quo sublimior est, eo ad lapsum procliuior. Iste siquidem tot prærogatiuorum fretus priuilegio, cuiusdam, proh dolor! securitatis insolentia, in quendam incircumspectionis torporem prolabitur, cum nulla sit in summo tranquillitas. Quodsi illa est, breuiuscula est; ipsa sui serenitate proximum pronunciat tempestatis naufragium. Surrexere siquidem viri Belial, viri pestilentes, persequentes pietatem, subuertentes iudicium, nihil æquum iudicantes,

niſi quod impium, nihil pium conſulentes, niſi quod iniquum. Audi conſilium. *Non eſt*, inquiunt, *Princeps, qui meticuloſus eſt: porro quis eo meticuloſior, qui etiam timet, ne timeatur. Si ergo imperare vis, timeri te oportet, non timere.* Rurſus: *Devote coli Princeps conuenit, non faſtuoſe contemni: vbi autem eſt deuotio, ibi reuerentia; vbi reuerentia ibi timor. Eſt enim reuerentia cum pauore mixta dilectio. Ergo timore ſublato, nullus deuotioni, nullus reuerentiæ locus relinquitur. Quapropter, ne populus inſoleſcat, inſtanter cauſæ inſolentiæ amputandæ. Ideoq; in fortunis eos mulctari oportet non rerum luxu diſſolui. Eſt namque nouerca reuerentiæ mater contemtus rerum laſciuia.* O prudens prudentum Conſultatio! Nec enim abſimili perſuaſus conſilio *Salomonis* filius Iſraëlitarum conſultationi reſpondit: *Minimus digitus meus groſſior eſt dorſo Patris mei. Meus pater cecidit vos virgis, ego cædam vos ſcorpionibus.* Quo terrore ſciſſæ ſunt à tribu Iuda & Beniamin decem tribus & creauerunt regem ſibi ſeruum eius Ieroboam. Cognitis ergo conſiliis conſequens eſt vt agnoſcas eorundem iudicia. Vrſum in nemore occidiſti? O quam piaculare flagitium perpetraſti! ſacram enim indaginis immunitatem perfregiſti. Non irrationabiliter tamen allegas ab eadem fera mellifices tuos demembratos, quosdam penitus extinctos, abſorpta mellificia, greges armentorum interemtos. Sed ponatur, omnem omnino eadem ſpirante beſtia, hominum ſecuritatem exſpiraſſe; ſunt quidem hæc vltione digna, ſed non ſine poteſtatis autoritate abs te vlciſcenda. Non enim neſcimus, quid in propriarum vltores iniuriarum iura cenſeant. Contemta itaque iuris dignitas, iudiciariæ indignationem ſeueritatis habet vltricem. Nec diſpari paſſu inſtantis atrocitatis ſceleris ambulat cum crimine læſæ Maieſtatis. Non eſt ergo quod ſeptuaginta mulcta talentorum hoc in caſu remoretur, cum omnium ſimilium in eo, quod ſimilia, idem ſit iudicium. Alius aduenam ſeu peregrinum obſequio ſuſcepit. Trahitur in ius Plagii; accerſitur hic aduena. Seruus eſt aut ingenuus? Si liber eſt; qua fronte liberum caput ſeruituti mancipaſti? Nec enim inficiari potes, quod tui luce clarius declarat calliditas ingenii; reum te euidentiſſime conuincit ipſa rei euidentia. Si ſeruus eſt, alienum poſſides mancipium, nec iuſto titulo, nec bona fide, cum neutrum probare poſſis; eas namque inſtrumentorum ſeu atteſtationum rationes, quas aſſeris, noſtri diſciplina temporis non patitur. Igitur plagii conuictus, nomine pœnæ ſeptuaginta compone. Amplius: Iudæum ſcholares caſu percuſſerunt; iidem pœnæ ab eisdem iudicibus tanquam ſacrilegi adiiciuntur. Vicinum pecus penes te profeſſus es, abigeatus conuinceris; infer fiſco ſeptuaginta. Sed humaniſſime tecum agitur, ſi numerata pecunia poſſis abſolui, cum ad pondus fiſci exploratiſſimo debeas iure in metallum potius condemnari. Æſtimat ille minus oneroſum, numerata exonerari quantitate, quam inſtantiſſime prouiſam offert, numerat, gratiam abolitionis poſtulat. Inſpicit theſauriſta, conſiderat apocrypharius, conſternatur, proclamat: *Papæ! Vnde tam repente vobis tam nouus hiſtrio ridiculo nos proſtituit; nebulo prorſus ridiculus, qui ſquaminis ac paleis æris cuiusdam abiectiſſimi nos circumuenire contendit.* Quibus ille: *Nonne currentis monetæ mulctam debeo?* Dicunt ei: *Sane vtique numiſma principis numera, non paleam.* At ille: *Trapezitarum eſt ea culpa, non mea.* Aiunt illi: *Caue ſtultiloquio profundius impingas; Trapezitas ne nominaueris, ne falſarii numiſmatum temet ipſum condemnes, quia beſtia, quæ montem tetigerit, grandinabitur.* Quibus ille: *Infixus ſum in limo profundi, & non eſt ſubſtantia: obſecro tamen, quid me iubetis facere?* Suffocant eum; *Redde quod debes.* Reſpondit: *quidnam reddam? Numeratum debeo; numerare contemnitis?* Habebant autem ſolidos aliquos ex argenti venâ puriore nuperrimi numiſmatis & recenter eorum arte fabrefacti. Illud vnum & vnicum inſtantis eſſe temporis numiſma & aſſerunt & exigunt: *Ea vero, qua te abſolui æſtimas, exautoratam eſſe monetam & iam pridem abiectam non dubites.* Non deeſt illis malitiæ ſocietas callide ſubornata; iurant omnes, imo peierant numiſmate non modo reorum quosdam abſolutos, ſed plurima militum depenſa ſtipendia. Quid tandem? Tortoribus mancipatur, catenis conſtringitur, ergaſtulo includitur, quicquid eſt in perſonis, quicquid in fortunis aut prædiis fiſco deputatur. Qui ad extremam aſſis exenteratus vnciolam, imo ad extremum vnciolæ minutum quæſtionibus diſtrictiſſime perurgetur, ſe eſſe ſoluendo confiteri. Fama eſt etiam emeritos ſacri miniſtros altaris inter iſtorum faſcinas pædagogorum & inter ipſa ærepondia exſpiraſſe. Iſti ſunt tui Iudices, iſti ſunt tui Conſules Craconia. De his dictum puta: Conſilium ſua de re iniqui eſt toxicum in pyxide medicantis; iudicium in lingua impii eſt gladius in manu furioſi. Multa præterea ſilentio prætereo, quia non tam vera, quam ab æmulis conficta exiſtimo. Nec enim ſuper Principes prudentia præditus princeps hæc aut ignorare aut diſſimulare potuiſſet, ſciens quod latentes proreta ſcopulos periculoſe ignorat, prominentes vero periculoſius diſſimulat. Enimuero tam craſſa tam ſupina ignorantia in virum tam probatæ circumſpectionis cadere quomodo potuit, præſertim cum oppreſſorum vndique lacrymoſior vt aiunt eiulatus querulofis perſtrepit vagitibus, ſanctiſſimo Cracouienſium antiſtite, cuius nomen aureo inſculpendum eſt calamo, *Getkone* tuba exhortationis iugiter præconante ac maleficos crebrius à maleficii pertinacia dehortante? Nec enim negligere aut ſilentio ſepelire pius paſtor quievit tam ærumnoſam ſui cladem gregis, abſque ſuæ ſalutis diſpendio. Hic matronam ex induſtria quandam habitu lugubri, vultu mœſtiore præſidis conſiſtorio eminus aſſiſtere iubet, vt quod ſibi accuſationis competere putauit, intrepide proponat. Quæ accedens & pro matronali reuerentia conquieuiſcens ait: Habebam ego ancilla tua, Domine, gregem tonſorum non mediocrem. Huic paſcendo filius meus mercenarios conduxit, quorum negligentia grex totus luporum ſæuis morſibus occubuit. Ait præſes: *Quisnam eſt filius tuus?* Qui reſpondit: *Ego ſeruus tuus ſum, & filius ancillæ tuæ. Qui ſunt mercenarii?* Reſpondent: *Præſto ſumus: audientiæ copiam expetimus.* Tum præſes: *Quantum libet.* At illi: *Gregem ſub noſtra fuiſſe cuſtodela non inficiamur; ſed per nos deperiſſe non iniuria diffitemur. Huius namque matronæ priuignus, quem fruſtra filium vocat, venandi auidiſſimus canes non tam atroces quam rabidos vbique ſecum circumducit, quorum rabies non ſolum a nobis, ſed a viris illuſtribus creberrime illi eſt exprobrata. Iſtorum canum turba gregem ſecus viam paſcentem inſilit, lacerat, nobis nequicquam vociferantibus ſternit & interimit.* At contra, iuuenis lupos aſſerit eſſe in cauſa: *Caſu*, inquit, *conſpicor lupos gregi cominus imminentes, canes copulis denudari iubeo, lupos cum canibus per opaca nemorum vna vobiſcum inſector, reuerſa interim pars luporum gregem deſertum fundit & exanimat. Veſtræ igitur id eſſe negligentiæ, qui gregem deſeruiſtis, non meæ culpæ, qui lupos abegi, omnibus eſt perſpicuum.* Adhæc Præſes: *Vtriusque quidem partis veriſimillima narratio eſt, ſed neutra deciſiuam ſententiæ rationem, ſeu rationis robur allegat. Neutra enim teſtibus aut aliis munitur adminiculis; viderentur quidem Mercenarii innoxii, quia nemo cogitur caſum præſtare fortuitum, niſi aliquid ſpecialius conuenerit. Sed quia culpam ſeu dolum præſtare non poſſunt, nec exceptionem quam de canibus proponunt, fidem afferunt, æſtimationi gregis quis neget obnoxios? Videtur nobis iuſta ſententia*, Proceres reſpondent, *quid aliud ſententiari poſſit non videmus.* At ille: *Imo diuerſum quidem ratio iuris imperat. Nam quod iſtis probandum erat, ex aduerſarii confeſſione liquide conſtat. Rabidos namque a ſe foueri canes diffiteri nequit, cum illud ſit omnibus euidentiſſimum; ſed ex ſua iuſſione ſecus gregem denodatos non inficiatur in iure. Quid aliud quæſo cruenta latrantum fecerat atrocitas, inter balatus innocentulos, cum ſit omnis rabies innocentiæ inimica? Cum itaque tam valida ſit præſumtio, ut nec probatione contrarii, nec alia præſumptione poſſit elidi, ſtandum eſt præſumtioni; nec enim eius fabellæ, quam de lupis inepte allegat, vel exilem proponere valet aſſertiunculam. Proinde qui damni occaſionem dedit, damnum nouercæ ſeu matri reſarciat; eius exemplo, cuius bos cornupeta, ſeu caballus calcitroſior quempiam damnificet.* Hæc placet ſententia: acclamant omnes: *Placet.*

COMMENTARIVS.

Capitulum hoc diuiditur in quatuor principales partes. In prima parte, *Mieſzkonis* tertii filii *Boleslai Krzywouſty*, ſenis vulgariter nuncupati, in inclyta ſucceſſione poſt deceſſum ſui fratris ſenioris *Boleslai Criſpi* deſcribit, & ſucceſſus ſuos proſperos in votis, amicitiis ac triumphis vtiliter depromit, beatumque beatitudine humana, ſi talis aliqua eſt in hac vitâ & præcipue in prole maſculina & fœminea aſtruit, ex qua ſibi partes mundi plurimas in amicitiam confœderauit & dignitates ac beatitudines vniuerſorum Regum exceſſit & ſuperauit.

In ſecunda parte oſtendit, quomodo hæc ſumma proſperitas forte occaſio extitit, quod poſtmodum iſte *Mieſzko* ſenex, propter inſtigationem tantum ſuorum paucorum conſiliariorum ac officialium, ad Tyrannidem multiplicem ſe conuertit. Propter quam tyrannidem finalem nedum à patria, verum etiam a regno eſt propulſus & in perpetuum profligatus. *Cazimirus* vero frater eius minimus, ille, cui pater portionem teſtamentaliter non delegauerat, & *Boleslaus Criſpus* frater eius ipſum tenerrime fouerat, in Principem Cracouienſem per multas preces eſt receptus, & iuxta Prophetiam Patris ſui *Boleslai Krzywouſty* Dominus totius Poloniæ factus.

Hic enim *Mieſzko* dictus ſenex ob grauitatem morum, propter omnium proſperum ſucceſſum, torpore incircumſpectionum ſe reſoluit, ac nefariis animum ſuum inclinauit ipſosque in eorum periniquis conſiliis auſcultauit, in tyrannidem inſuper proſiliit, ſuos regnicolas calumniis ſpoliauit, inhumaniterque oppreſſit. Quas calumnioſas ac tyrannicas oppreſſiones ferre non potentes, præmiſſis *Getkonis* Epiſcopi Cracouienſis piis ac paternis hortamentis; quas tum ſequi renuit, ipſum *Mieſzkonem* de regno eiecerunt & fratrem ſuum *Cazimirum* Ducem tunc Sandomirienſem in Principem Cracouienſ. ac totius Poloniæ Dominum receperunt. De numero iſtarum tyrannidum quinque in litera ſpecialiter exprimuntur. Quarum prima, quæ ibi tangitur: *Vrſum in nemore occidiſti*, &c. eſt iſta. Tunc enim in Polonia ſyluis ac nemoribus, nec non feris in abundantia exiſtentibus, liberum erat vnicuique feras venari, & præcipue feras nociuas euellere & occidere, vt puta vrſos, qui mellificia & aluearios deuorabant & euacuabant, mellifices vero alios dilaniabant, alios mortificabant, gregesq; pecorum ſæpius interimebant. *Mieſzko* igitur ſuis regnicolis malignando & tyrannidem in eis exercendo ſi quem cognouit, quod vrſum ſibi nocentem oc-

occidit, ipſum mulcta ſeptuaginta talentorum argenti pœnauit, & easdem ab ipſo rigoroſe extorſit, dicens : *Grauiter peccaſti, violentiam enim mihi vrſum occidendo feciſti, ac facta violentia theſaurum meum tibi vſurpaſti. Et quanquam tibi nocumenta intulit, non tamen debuiſti autoritate propria in vrſo te vindicare, ſed auxilium principis implorare. Ideo quod me Principem contemſeris, pro illo facto merite punieris; hoc enim crimen proximum eſt læſæ Maieſtatis.*

Secunda tyrannis calumnioſa, quæ ibi tangitur: *Alius aduenam ſeu peregrinum obſequio ſuſcepit*; &c. fuit de homine ad ſeruiendum ſuſcepta. Si enim quiſpiam regnicolarum hominem pauperem ad ſeruiendum ſibi ſuſcepit & ordinauit, per officiales eiusdem *Mieſzkonis* ad iudicium eſt tractus & examinatus: An ille homo per ipſum ad ſeruitium ſuſceptus eſſet liber vel ſeruus? Si reſpondit: *liber*; punitus mulcta ſeptuaginta talentorum argenti, quia liberum hominem ſeruituti mancipauit, & ſic crimen plagii incurrit. Eſt enim plagium crimen, quod quis committit, quando liberum hominem ſcienter vendit vel emit. Si vero reſpondit: *Seruus eſt, vel ſeruilis, conditionis eſt*; eadem pœna ſeptuaginta argenti talentorum punitus, quia alienum ſeruum nec bono titulo, nec bona fide ſibi ad poſſidendum vendicauit, & ſic etiam crimen plagii incurrit. Et ſi talis ad probandum ſe obtulit, quod talem ſeruum bono titulo & bona fide poſſedit, dicti officiales probationes ſuas non admiſerunt, ſed ſimpliciter ipſum ſic tyrannice ac minus iuſte punierunt. Tertia tyrannis calumnioſa, quæ tangitur in litera ibi: *Amplius Iudæum Scholares caſu percuſſerunt* &c. fuit illata Scholaribus. Vno enim tempore ſcholares Iudæum ex caſu percuſſerant, qui ſcholares per eosdem officiales ad iudices ſunt citati & veluti ſcelerati grauiter ſunt puniti. Et ſi propter defectum ſolutionis non poterant ipſos punire in ære, tanto grauius punierunt eos in corpore. Quarta tyrannis calumnioſa, quæ tangitur ibi in litera: *Vicinum pecus* &c. inferebatur omnibus qui pecora vel pecudes errantes vicinorum invenientes conſeruabant & retinebant, quousque Dominus legitimus ipſorum conſtaret, & ſic ad ſe eadem reciperet. Tales pecorum conſeruatores dum iudices & officiales iniqui *Mieſzkonis* Principis ſciebant, ipſos adaccerſitos reos criminis Abigeatus aſſerebant, & ſic eos mulcta ſeptuaginta talentorum argenti puniebant, quos non ſolum in poſſeſſionibus & in pecuniis, verum etiam in corpore acerrime punierunt. Quinta tyrannis & crudelitas, quæ tangitur ibi : *Fama eſt etiam emeritos* &c. inferebatur miniſtris ſacri Altaris, hoc eſt Sacerdotibus. Officiales enim iniqui domos ſacerdotum latenter ſubintrabant, & ſic ipſos ſacerdotes in lectis dormientes ipſorum lectiſterniis ſuffocabant, & quicquid reperiebaet de pecuniis & poſſeſſionibus, ſibi auferebant. Ecce quanta malitia iſtorum officialium fuit, qui nedum in laicis verum etiam in clericis ac ſacerdotibus tyrannidem exercuerunt, tam etiam nobiles, quam plebeios tyrannice oppreſſerunt. Quorum malitiam quia *Mieſzko* ad pia *Getkonis* hortamenta non compeſcuit, neque caſtigauit, ideo merito a principatu eiectus & expulſus fuit. Dicit enim *Polycr.* lib. 8. c. 21. *Finis tyrannorum eſt confuſio ad interitum, ſi in malitia perſeuerant, nec reuocantur ad veniam. Nam & ipſis flagello paratur incendium, cum in correctionem ſic proceſſerint filiorum.*

In tertia parte capituli, plurimum tyrannidum ac malitiarum per eosdem officiales *Mieſzkonis* principis factarum a poſitione & narratione ſe excuſat, quia æſtimat talia facta magis conficta & excogitata, quam in rei veritate ad executionem deducta. Primo ex eo, quia non eſt veriſimile quod tales malitias, ac alias plures tyrannides, imo deteriores, quæ referebantur de *Mieſzkone* ac ſuis officialibus, idem *Mieſzko* princeps prudens aliosque principes excedens in prudentia, in ſuo Dominio fieri & exerceri permiſiſſet, aut diſſimulare vel ignorare potuiſſet; eo quod tales tyrannides ac malitiæ latere non potuiſſent, vergebantque in ſui Dominii vilipendium & decrementum, fuiſſetque in ipſa craſſæ ignorantiæ indicium, cui tamen dictabat ratio, quæ ſemper deprecatur ad optima. Secundo ex eo, quia tales tyrannides & innumeroſas oppreſſiones populi Dei lacrymantes & in cœlum pro vindicta Dei clamantes, venerabilis Pater *Getko* Epiſcopus Cracouienſis, pater pius & pater verus, fieri nullatenus permiſiſſet, qui aſſidue prædicabat & maleficos a maleficiis ipſorum paterne reuocabat. Sicut & has tyrannides, quæ referuntur in litera, non ſuſtulit, ſed ipſum *Mieſzkonem* velut alter *Nathan* propheta *Dauidem* pro ſuis ſceleribus ac tyrannidibus crebris exhortationibus monere ſtuduit, vt animi feritatem erga Regnicolas deponeret, terram velut matrem filius, non vt filius nouercam, fauoribus gratuitis confoueret; hortabaturque vt officiales rabidos compeſcuiſſet, qui modis diſciplinæ penitus abiectæ in populo regni ſæuire debacchabantur, laceratoque grege ipſius cruore debriabantur.

In quarta parte operam ſtudioſam venerabilis Patris *Getkonis* Epiſcopi Cracouienſ. ponit; quam quidem operam idem *Getko* erga ſuum gregem paſcendum habuit, *Mieſzkonem*que parabolice ſeu fabuloſe de malitia ſuorum officialium ac oppreſſione Regnicolarum caſtigauit. Ex qua parabola ſeu fabula idem *Mieſzko* contra ſe ipſum ſententiam tulit ac promulgauit, ut litera ſatis clare deducit.

Cir-

Circa primam partem iſtius capitis aduertendum: Iſte *Mieſzko* ob grauitatem morum ſenex appellatus, Anno Domini 1145. Abbatiam Landenſem ordinis Ciſtercienſium adhuc in iuuenili ætate exiſtens fundauit & eundem de ſuis bonis ſufficienter donauit. In Calisz vero Eccleſiam in honorem S. Pauli de lapidibus dolatis fundauit & conſtruxit; in qua Præpoſitum & aliquot Præbendarios inſtitnit & dotauit. Eccleſiæ quoque Gneſnenſis partem externam cum plumbo tegere fecit. Hic *Boleslao Criſpo* in regno ſucceſſit in omnibus par beatiſſimis fuit; ſi quæ tamen dici poteſt caducorum beatitudo.

Circa ſecundam partem aduertendum, quod ſæpe in Principio Dominii magna fortunia ſunt infortuniorum in fine eiusdem Dominii fomenta atque ſeminaria. Vnde *Franciſcus* lib. I c. 16. *In Regno*, inquit, *a fortuna inchoato incertum principium & finis incertior. Nonne vides, vt res hominum turbinum more voluuntur, & quietum mare tempeſtas turbida, lucidum mane nubilum veſper inſequatur? Vt inter initia planum iter in confragoſum deſinit: ſic proſperas inſolentias, improuiſas calamitates & lætiſſimæ curſum vitæ inceſta mors claudit, & ſæpe primordio diſſimillimus finis eſt. Vide igitur vbi deſinas: vita omnis a fine deſcribitur & in finem. Plane ſenties qui principium non ſenſiſti.* Secundo notandum, ad bonum principium ſpectat prudentia, cuius filia eſt cautio, ideo oportet principem eſſe cautum. *Eſt enim cautio*, ſecundum *Philipp. de Pergamo* in Regiminis ſpeculo part. 5. præc. 31. *Virtus per quam inſtruimur, qualiter bonum a malo, verum a falſo diſcernere valemus.* Hæc autem inſtructio diſcernendi ſeu valor maxime poteſt a bonis conſiliariis haberi. Ad quos quidem *conſiliarios*, ſecundum eundem *Philippum* vt ſupra, *tria requiruntur, quæ debent habere, & tria quæ debent cauere. Debet namque bonus conſiliarius habere Sapientiam ipſum dirigentem.* Vnde *Ambroſius*: Quis ſe committit ei, quem non putat plus ſapere, quam ipſe ſapiat? Neceſſe enim eſt vt præſtantior ſit, a quo conſilium petitur, quam ille qui petit. *Secundo debet habere iuſtitiam ipſum roborantem, vt ſcilicet non timore vel captiuitate in conſiliis dandis moueatur.* Vnde Eccleſ. 38. Ante omne actum Concilium ſtabile: Illi enim ſunt ſtabiles & firmi conſiliarii, qui ſunt amatores veritatis. Mali vero conſiliarii ſunt, qui proponunt commodum temporale & proprium vtilitati communi, vel factum hominis facto Dei. De quo ſapiens: A malo conſiliario ſerua animam tuam. *Tertio. Conſiliarius debet habere experientiam ipſum cautelantem.* Debet enim eſſe experientia multiplici perſpicax & induſtria. Et ideo merito eliguntur ſenes conſiliarii ſecundum D. *Ambroſium* Homil. I. in Exaëmer. quia ſenectus eſt in conſiliis vtilior. *Tria etiam ſunt a bono conſiliario vitanda. Primo feſtinantia ſubita.* Ideo conſiderandum eſt diu, quod faciendum eſt ſemel, quia dicit *Seneca: Diu delibera, cito fac. Secundo vitanda eſt ira, quia impedit animum, ne poſſit cernere verum, vt dicit Cato*: vnde *Gregorius* in Regeſtro: *Ira*, inquit, *ſi ſemel mentem poſſidere cœperit, iuſtum eſſe deputat. Tertio vitanda eſt crudelitas. Nunquam enim eſt vtile, quod crudele*, inquit *Tullius* de officiis cap. II.

Circa tertiam partem notandum: Duplex eſt ignorantia. Quædam voluntaria, quædam non voluntaria. Ignorantia voluntaria eſt duplex: quædam formalis, alia virtualis. Ignorantia formalis quæ dicitur, affectata eſt, quam quis habet de agibilibus, volens non ſcire Dominium eorum vt liberius peccet: Sicut adulter non vult ſcire grauitatem adulterii, vt peccet liberius. Ignorantia virtualis fit quatuor modis. Primo, quando quis vult aliquid, quod ſequitur impedimentum rationis. Secundo, quando vult aliquid, quod non tollit vſum rationis, ſed ſolum ex propria proteruia vult eſſe ſui capitis. Tertio, quando vult aliquid, quod non tollit vſum rationis, ſed ſolum impedit ab illo, quod deberet ſcire. Vt ſi quis deberet præcepta diuina audire, & illo tempore vellet inſiſtere ludis, ille ignoraret tali ignorantia. Quarto, quando aliquis non affectat ignorare, ſed propter ſui mobilitatem & pigritiam non facit tantum, quantum poteſt & debet facere. Et illi duo vltimi modi dicuntur ignorantia neglecta, & vocatur ab aliis negligentia craſſa & ſupina.

Circa vltimam partem ſciendum: Quando partes litigantes deficiunt in probatione, tunc ſtandum eſt præſuppoſitione, vt de hoc late habetur in iure Canonico. Et hoc etiam legitur feciſſe *Mieſzko*, qui ex præſuppoſitione tulit ſententiam dicens: *Qui damni occaſionem dedit, damnum nouercæ reſarciat*, innixus diuinæ legi de boue cornupeta ſeu caballo qui, ſi alicui damnum intulit, ad damnum ſoluendum poſſeſſor eius obligabatur, vt de hoc habetur Exod. 17.

CAPVT III.

In quo Epiſcopus Cracouienſis Getko Regem Mieſzkonem monet & corripit cum ſuo periculo.

TVm demum Deo plenus Antiſtes pleniore nacta dicendi opportunitate ait: *Diuinum ad modum, Præſes glorioſe, ſententiaſti oraculum, Diuinæ conſtitutionis promulgaſti ſententiam. Eatenus, cum tuas habere robur conſtitutiones noueris, ſi tuis ipſe conſtitutionibus vlla contrarietate non deroges. Audi obſecro, quorſum reſpiciat, quam ipſe tuliſti ſententiam? Tuum de te patienter excipe iudicium. Hac Matrona Cracouienſis eſt*

Pro-

Prouincia, tu nisi dissimulare velis, eius filius. Grex tonsarum est Populus Prouinciæ. Huic pascendo non pastores, sed hostes instituisti, qui ea, quæ sua sunt, non quæ gregis, quærunt. Vnde merito non iam filius, sed priuignus appellaris: Priuignali enim hostilitate induitur, qui calamitatis maternæ non miseretur. Tu canes rabidos, id est officiales truculentissimos, non in copula districtionis circumducis sed disciplinæ iussione solutos, passim vtique finis debacchari. Hi atrocitate cruenta, morsibus virulentis in gregem penitus confractum incessanter deseuiunt: nec aliud sentire videntur, quam vt gregis lacero iugulo & gregis cruore debrientur. Tuam igitur violasti sententiam; quia in quo alium iudicas, te ipsum condemnas. Vnde verendum nobis est districtioris Iudicii examen districtius. Nam Sanctus Dauid non opprimi, sed numerari iusserat populum, diuinæ tamen indignationis offensam incurrit, quam nihilominus eiusdem contritiunculæ momento prorsus expiauit. Dic ergo, fili, dic vna cum Dauid: Ego sum qui peccaui, ego inique egi. Dic iniquitates tuas, vt iustificeris; alioquin dum securis ponetur ad radicem, absportabere, quod absit, sicut gallus gallinaceus. Sed silici frustra inseritur oliuæ surculus, nec eget sal infictuatum imbre prudentiæ. Maiores namque odii causas in Præsulem præses concitat, asserens talia, non zelo pietatis de se prolata, sed inuidiæ typo de principe ablatrata. Nec enim dolore caret, seu prurigine, quantumlibet lenissimus contactus. Vnde tam de Præsule, quam de aliis vltum ire parat, quasi de Principe durius aliquid fuissent opinati. Et præsuli quidem occultius proscriptionis meditatur excidium, aliis vero finitum capitis infortunium, aut cuiuslibet mutilationis dispendium. Sed frustra iacitur rete ante oculos pennatorum. Nam Antistes omni sapientiæ probatur industria, & ipse illius declinat machinamenta, & alios declinare docet: nec minus paternæ admonitionis instat proposito, non animo nocendi, vt illi autumant, sed studio corrigendi. Nulla enim est apud perfectos in malo mutui redhibitio.

COMMENTARIVS.

Capitulum hoc in duas diuiditur partes: In prima parte ponitur *Getkonis* paterna correctio, in secunda parte *Mieszkonis* obduratio, ac in pœnis conuersio.

Circa primam partem quatuor facit. Primo Venerabilis Pater *Getko*, volens vt *Mieszko* ab eo paternam suscepisset correptionem, captat ab eo beneuolentiam, commendando ipsum Deo, quod protulerit iustam ac diuinam institutionis sententiam, de qua habetur Exodi 21.

Secundo captata beneuolentia præmittit vnum documentum principi necessarium, qui gestit, vt suæ constitutiones habeant robur, & per alios deducantur in effectum, scilicet vt iura Regni & constitutiones suas teneant, conseruent, & custodiant. Tertio, fabulosam parabolam applicat ad propositum & *Mieszkonem* castigat de truculentia & tyrannide suorum officialium, quos vt abiiciat & compescat, sententiam, quam ipsemet tulit, allegat more Prophetæ *Nathan*, vt habetur 3. Regum 12. Quarto, vt *Mieszka* tantocius suos officiales truculentos compescat, grauitatem sui sceleris a minori ostendit. Maius enim fuit scelus *Mieszkonis* quò opprimebat populum, quam *Dauid* Regis qui fecit computari ipsum.

Circa secundam partem tria facit. Primo *Mieszkonis* obdurationem ac in peius conuersationem ponit, qui sui patris monita paterna renuit & tam in eo quam in Regnicolis vltionem sumere cogitauit. Secundo ponit Præsulis *Getkonis* industriam, qua sibi a tyrannide *Mieszkonis* cauit & regnicolas cauere auisauit. Tertio ponit eiusdem Præsulis in corrigendo paternæ monitionis perseuerantiam, quia homines perfecti non reddunt malum pro malo. Vnde ad Rom. 12. Nulli malum pro malo reddentes. Circa quod aduertendum secundum *Cassiodorum*: Sex sunt gradus Retributionis: tres pertinentes ad malos. Primus non reddere bonum pro bono, sicut Nabal Dauid 1. Reg. 25. Secundus, reddere malum pro malo, sicut Ioab Abner. 2. Reg 3. Tertius reddere malum pro bono, sicut Iudæi Christo. Alii tres gradus pertinent ad bonos. Primus est reddere bonum pro bono, sicut Iatrice Sauli 1. Reg. vltimo. Secundus non reddere malum pro malo, sicut Dauid Sauli 1. Reg. 24. Tertius, reddere bonum pro malo, sicut Elizeus militibus Syriæ, 4. Reg. 6. Quorum de numero fuit *Getko*; quem etsi *Mieszko* persequi non cessabat, ipse tamen *Mieszkonem* paterna correctione castigare non dimittebat, imo magis & magis perseueranter instabat, vt tyrannidem ab eo remouisset, & animam eius ad viam salutis reduxisset. Ideo *Getko* capta dicendi opportunitate, *Mieszkonem* paterne corripuit, ac disciplinauit. Hæc autem virtus, puta disciplina secundum *Philippum de Pergamo* suscipienda est patienter propter tria. Primo propter castigationis dilectionem. Heb. 12. qui est filius, quem non corripit pater. Secundo propter peccatorũ correctionem; tertio propter tentationis deiectionem. Scribitur enim de lapidibus; quod si maritus ponat magnetem sub capite vxoris dormientis, poterit experiri an sit adultera vel fidelis. Si adultera, statim se eiiciet de lecto, ac si manu hominis exportata esset. Si fidelis conuertet se dormiendo ad virum & deosculabit ipsum. Sic moraliter anima, quæ est fidelis sponsa Christi, suscipit patienter correctionem: quæ vero est adultera, tenetur corrigi. Similiter Princeps, qui gratuite suscipit paternam correptionem in principatu obtinet diutinationem; qui vero correptionem aspernatur, eiicitur, vt *Mieszkoni* accidit.

CAPVT IV.

De consilio per optimates Cracouienses contra tyrannides præmissas Mieszkonis facto.

SEd ad vocem sapienter cantantis aspis obsurdescit & ad tonantis cœli minas quasi contra cœlum pugnaturus in setas ericius exhorrescit, imo tanquam in proprii iugulum capitis coniurassent, tanquam vltro in Principis factionarentur excidium, pressuras iniuriis augent, & iniurias pressuris accumulant. Quæ res inexorabiles odii causas in principem congessit. Nam deliramentum capitis membra sæpe luunt, membrorumque lapsus in capite nonnunquam redundant; quasi enim consentire videtur, qui cum prohibere possit, non prohibet. Proinde primi Prouincialium & Consulares viri secreta secum deliberatione disceptant. *Turpe*, inquiunt, *est factiosos videri, sed turpius ignauos existere. Indignum est ingenuitatem ancillari, longe indignius reginam Prouinciarum inter scorta prostitui. Durum quidem tot calamitatibus premi, sed durius in tanti Maiestatem Principis impingere. Estne vllum remedium, rebus tam confractis, ampullis vitreis inter malleum constitutis & incudem?*

COMMENTARIVS.

Capitulum hoc in tres diuiditur partes. In prima effectum ex correctione procedentem facit. Nam aliqui ex correctione emendantur: alii vero ex correctione deteriorantur. In secunda parte ponit, quomodo *Mieszko* cum suis officialibus à consularibus paternam correctionem venerabilis Patris *Getkonis* non sunt secuti, sed in deteriora sunt prolapsi. Post *Getkonis* enim paternam correctionem oppressiones iniuriis adauxerunt, & iniurias oppressionibus accumulauerunt. Et inde est quod causas inexorabiles odii, quod ad pacem exorari seu nullis precibus flecti potest, apud Regnicolas contra Principem *Mieszkonem* coaceruauerunt. In tertia parte consilium optimatum Cracouiensium ponit, in quo tria grauia & tria grauiora disceptantur contra deliberantes, & sibi mutuo in abdito consulentes remedium quæsierant. Circa primam partem aduertendum. Qui corrigitur aliquando ex correctione emendatur, sicut *Pollenius*, de quo refert *Polycrat.* lib. 8. c. 9. Hic enim cum e conuiuio, non post occasum Solis sed post ortum surrexisset, domumque rediens *Xenocratis* philosophi patentem ianuam vidisset, vino grauiter delibutus, serto caput redimitus, perlucida veste amictus, scholam eius intrauit, nec contentus tam deformi introitu consedit. Quem *Xenocrates*, cum conspiceret, omissa re, quam differebat, de modestia ac temperantia loqui cœpit, cuius grauitate sermonis resipiscere coactus. Aliquando vero hic, qui corrigitur, per correctionem deterioratur, sicut *Alexander*, quem cum *Callisthenes* discipulus *Aristotelis* ab eo missus exultantem obiurgaret, & mores eius componeret, ipse eundem *Callisthenem* occidit, vt refert *Polycr.* lib. 8. c. 14. Sic etiam fecit *Mieszko* cum suis officialibus, & Iudicibus, quia ad correctionem sui Præsulis *Getkonis* maiorem vesaniam induerunt, ac in deteriora deciderunt. Circa secundam partem notandum secundum *Polycr.* lib. 3. c. 13. Consentientes esse, qui notum errorem, reticent, aut corrigere cum possent, dissimulant. Ideo eorundem malorum participes existunt.

CAPVT V.

In quo remedium in capitulo præcedenti quæsitum, videlicet Mieszkone de Regno Poloniæ proscripto per electionem Cazimiri Ducis Sendomiriensis ad effectum deducitur.

TVm quidam virorum Illustrium præinsignis: *Est*, inquit, *non procul hinc oliua quædam generosioris inter ligna fructifera propaginis, frondibus amœnissimis propagatior, virore perpetuo festiuior, olei non tam stillans irriguum, quam speciosis vndique balsami profluentibus inundans, qui omnibus est notissimus, cunctis tamen est incognitus, omnibus domesticus, cunctis peregrinus, fructus elegantior omni gemmarum præstantia. Nec enim latere vos arbitror, quæ aut quantæ sint* Cazimiri *virtutes, quæ fama virtutum omnium pigmentaria suauitate redolens, omnem odoraminum fragrantiam transcendens. Nam extrinsecis ipsius corporis dotibus occupari non conuenit, quæ ipsa sui venustate intuentium obtutus quasi quibusdam Solis radiis perstringunt. Supergenerosissima enim tam formæ quam lineamentorum elegantia mediocriter staturam transcendens, mediocrium ipsa staturæ proceritas, blandus ille aspectus, quadam tamen Reuerentiæ Maiestate conspicuus, pudicus semper sermo, quadam tamen acrimoniæ festiuitate conditus. Cui vero tam inscrutabile pectoris armarium, præstantissimum cordis thesaurum, tam inæstimabilem animi supellectilem aut natura fundauit aut gratia stabiliuit? Incertum est, vtrum in illo natura gratiam vincat, an gratia naturam: adeo sororia inuicem altercatione colludunt, vt vtraque vincere studeat alteram, neutra tamen alteri munus inuideat victoriæ. Nam Politicis illum virtutibus natura ornauit, purgatoriis vero gratiæ diligentia expoliuit. Quicquid enim ad naturalem seu Politicam iustitiam, temperantiam, fortitudinem, prudentiamue spectare dignoscitur, & verbo præceptionis aperit, & operis exemplo demonstrat. Nemo siquidem, vnicuique quod suum est, fidelius dispensare nouit, nec in aliquo vnquam infallibilius viguit, aut æquitatis virtus, aut indignationum ratio. Nam quod querulantium strepi-*

strepitu nonnunquam offenditur, quod causidicorum importunitates ægre fert, duo sunt in causa: odium scilicet calumniæ, & amor concordiæ. Vnde multis ob calumniam sæpe impressum est in fronte cauterium, multi naso, lingua, nonnulli capillati, ad insigne videlicet confusionis perpetuæ. E contra concordes gratiæ amplexu, ad pacis perpetuitatem inuitat: quorum alterum opus est iustitiæ, reliquum vis temperantiæ. Est enim iustitia calumniarum vltrix, temperantia concordiarum imperatrix, quæ quanti sit penes hunc, eius probat modestia, astruit mansuetudo, docet humilitas. Qui suæ interdum quasi oblitus dignitatis, minimorum sese ingerit & contemperat consortio. Non lenitatis prurigine, sed beneficio virtutis, liberalitatis studio limites temperantiæ penitus excedit. Nec enim, vt plerisque moris est, aut inhiat acquirendis, aut incubat acquisitis: sed instar Tagi fluuii, quo largius effluit, eo vberius arenis inundat. Est enim auro præstantior liberalitatis largitio. Iam vero dotes fortitudinis eius licet attingere. Iugis illi laboris exercitatio; raro nisi seriis, nunquam nisi honestis intenta. Est enim vita strenuorum semper actuosa, est ignauiæ torpor ipsa quiete tædiosus. Cui quoties extrinsecæ desunt bellorum occupationes, venandi exercetur studiis, quia non paruum est virtutis seminarium otii declinatio, nec minima seriorum excitamina vir fortis interdum elicit ex ludicris. An ignoratis Regem Ponti Mithridatem cuius futuram celsitudinem etiam cœlestia signa prædixerunt. Nam & eo, quo genitus anno, & eo, quo regnare cœpit, stella Cometes per vtrumque tempus illuxit quadraginta diebus, vt cœlum omne flagrare videretur; quæ in ortu siue in occasu quatuor horas consumebat, per quod probatur sextam cœli partem magnitudine occupasse. Puer insidiis tutorum, veneno vinci non poterat; venandi studium elegit, quo septem annis neque vrbis, neque ruris tecto vsus est, sed per siluas diuersis montibus regionum pernoctabat, ignaris omnibus, quibus in locis mansitaret. Quibus rebus & insidias vitauit, & corpus ad omnem patientiam durauit, hinc de augendo deinde regno cogitauit. Itaque Scythas inuictos perdomuit, qui ducem Magni Alexandri cum triginta millibus deleuerunt; qui Cyrum Regem Persarum cum ducentis millibus trucidarunt; qui Philippum Regem Macedonum ceperunt; Pontumque & Asiam occupat: inde Asia explorata Bithyniam transscendens opportuna quæque victoriæ suæ meditatur. Quia vero virum fortem, non tam robur corporis, quam animi commendat integritas, non minus pectoris monstra, quam nemorum bestias studet Cazimirus domuisse. Eius quanta sit magnanimitas, quanta constantia, quæ animositas, quæ in ipso etiam animositatis torrente patientia, non est promtum expedire. Audire vultis ridiculum, sed insigne patientiæ exemplum: Quidam ad aleæ duellum hunc principem sollicitat, congrediuntur, confligunt; iacet in medio pignus victoriæ, argenti quantitas immensa. Vacillat aliquantisper belli fatum, & fluctuat in talorum ambiguo. Pavet ille, suspirat, ac trepidat, totus inter spem ac timorem, stupidus totus, exanimis. Tandem iactus fatum duelli dirimit, & calculum victoriæ Principi sententiat. Tum lusor quadam doloris correptus vesania, pugnum exerit, contorquet summo vibramine, maxillæ Principis incutit, & noctis beneficio de manibus circumstantium elapsus in fugam conuertitur: qui vix tandem repertus consistorio præsentatur, & a cunctis reus vtpote Maiestatis carptim dismembrandus appetitur. Quo de se nihil nisi crudele mortis ludibrium præstolante, ait Princeps: Ne moueatur, Proceres, vestra grauitas, quia leuitatis est, causis ex leuibus indignari. Digna enim non est eius indignatio, cuius animus intra se tranquillior causas indignandi non ponderat; imo iniquum est examen cuius trutina iactatur in turbine. Quid indignatione dignum? quid quæso indignum pauper Ioannes admisit? (hoc enim erat nomen eius) Quid si fortunæ tecum causetur iudicium? Nonne certa est, quæ in causa non dispari causam pauperis supprimit, & potentis potentiam extollit. Iniqua in vtroque, crudelis in paupere, adulatrix in potente. Non iniuria ergo vltionem iniuriæ, quam a fortuna extorquere non potuit, a filio fortunæ vt potuit, exegit, quin, vt verius loquar, lucrum lucro addidit, & fortunam in me vicit munere. Illa nummos, quibus abundabam contulit, iste aureum prudentiæ gestamen, quo Principes carere non debent fabricauit: quia meminisse me docuit, periculosum esse Principi ludibriis intendere, periculosius etiam in nummis lubrico fortunæ submitti. Prudentia enim principandum est principibus non fortuna. Grates ergo ingentes Ioanni, cuius gratia nihil modo leuitati, nihil casibus vltro fortuitis de me vlterius promitto. Sic iniuriator ille Principis amplexibus excipitur & Principatus, quam largissime donariis afficitur. Omnia in viro forti, tam patientiæ constantia, quam prudentiæ industria; qui acceptæ probri iniuriæ non solum æquanimiter fert, sed gratanter ignoscit. Non imprudenter excusat, gratia rependit, muneribus repræmiat. Sed vnde hæ omnes omnium virtutum filiæ? omnis earum familia? Quicquid operis, quicquid officii exerceant, ad prudentiæ refertur iudicium. Verbi gratia: Gestat patientia, quæ est filia fortitudinis, tres in eadem sarcina massas: massam languoris, massam laboris, massam contumeliarum seu iniuriarum. Quam videns prudentia: Quid, inquit, fers, filia? Ad quam illa

illa gemens sub onere: Accelera mater: exonera turgentem, ad te sarcinam tua soror hanc proferri iussit. Cui prudentia: Agnosco meæ sororis delicias, consueta nosco munuscula; sibi nos ancillari iubet, tibi tamen ô patientia compatimur. Sustine modicillum, faciam, quod hortaris. Rudes itaque massas mittit in caminum desideriorum, conflat, excoquit, examinat, & in laminas producens ductiles, miro artificio aureos effingit ornatus. Sic prudentiæ magisterio ex obiecta infortuniorum materia fabrefiunt virtutum insignia. Claret hoc in filio prudentiæ, de quo mihi sermo est. Qui cum sit princeps consilii strenuus, prodigus, prouidus, cautus, circumspectus, cum vndique prudentiæ fulciatur industria, inter simpliciores tamen simplicissimus videri studet, tum vt arrogantiæ periculum declinet, tum ne humilitatis deserat vestigia, tum vt de simplicitatis palea vberius eliciat grana sapientiæ. Prudens enim virtutis fructum in conscientia metit, minus perfectus in ostentatione. Vnde Liuius: prudentia nihil simplicius, simplicitate nihil prudentius. Nam quis nescit commessationum assiduitatem virtutibus esse inimicam. Nec enim sicaria, nomen & speciem liberalitatis mentita, virtutes inuitat, inebriat, intoxicat. Ex industria tamen sub quodam simplicitatis vmbraculo, conuiuiorum celebritates non solum non declinat, sed celeberrimos ac prodigos crebrius instaurat apparatus, causas ob multas. Quarum prima est, vt quod sibi virtutis desit, ex infatuatis aliorum sensibus condiscat. Est enim prudentia experimentum fatuitatis, sicut fatuitas cos est virtutis. Stulto siquidem in stultitia deprehenso sapiens sapientior erit. Secunda causa est, vt aliorum de se agnoscat iudicia. Liber enim dicitur Bacchus, & liberam de hominibus promulgat sententiam. Tertio vt secretius contra se fabricata machinamenta, quæ a sobriis elicere nequit, ab ebriis extorqueat. Furtim enim ebrietas animi sacrarium irrepit, & patentius sobrietatis arcanum. Nemo prudens nectar infundit vasa rimosa, quo totum effluit. Ideoque vir sapiens operæ precium habet, eorum non imprudenter experiri prudentiam, quibus penitiora consiliorum arcana committit. Infusus namque liquor sine difficultate rimas inuenit in fictili. Postremo diligi maluit pius princeps quam timeri. Amore siquidem Regem suum examen apum sequitur, non timore. Gratia autem conciliandæ gratiæ, quin communis est apud omnes conuiuendi ratio, conuiuiorum honestati pro tempore indulget. Eatenus tamen, vt nihil ebrietati de se licere permittat, vtpote quem sæpe comes indiuidua non deserat animi sobrietas. Scitis quo pacto stipatur interim literatissimorum lateribus altrinsecus, quorum tam sobrietas, quam scientia, paucis est incognita. Cum his nunc sanctorum exempla Patrum, nunc virorum gesta illustrium vicaria relatione retractat. Interdum organicis præcinens aut succinens concentibus, cœlestis meditatur harmoniæ dulcedinem; theologicis nonnunquam exercetur inquisitionibus, vtramque partem quæstionis vtrinque argutissimis vrgens rationibus, rerum subtilium indagator sagacissimus. Si ergo quisquam delator ex inuidia temulentum asseris Cazimirum temulentorum consortio, cur prudentem non adstruis iugi prudentum exercitio? Habes liuor edax, quo doleas, etsi reperire non queas quod carpas. Nunquam enim hæc oliua sine fructu fuit, quem vel foueret gratia, vel carperet inuidia. Proinde sub huius vmbra nos auram quietis captare conuenit, vt eius oleo nostri tumor doloris salubriter fomentatus detumescat. Alioquin illa filii Gedeonis nos arguet Parabola, qua docetur, qualiter ligna regem creatura ficum vel oleam, vt eis imperarent, hortata sunt; quibus abnuentibus carduum elegerunt, à quo ignis egressus omnia penè absumsit.

COMMENTARIVS.

Capitulum hoc diuiditur in tres partes principales. In prima parte recommendationem Principis Cazimiri ponit, laude dignam, per quendam virum præinsignem factam; quia ipsum commendando primo etiam præmittit corporis formositatem staturæque mediocris commoditatem. Et merito, vt ait Ægidius de regimine Principum: Omnes gaudent habere Principes pulchros & formosos. In secunda parte commendat ipsum Cazimirum idem vir præinsignis virtutibus Politicis ac purgatoriis redimitum, quæ in eo reflorebant, vt dubium extitit, an virtutes Politicæ Purgatorias excellerent, vel viceuersa, Purgatoriæ Politicas superent. In ipso tamen illæ virtutes sic refulgentes sub inuicem non inuidebant, sed se mutuo coadiuuabant & promouebant. Et primo ipsum ostendit virtutibus Politicis fulcitum, vt puta Iustitia, Temperantia, Fortitudine & Prudentia. Hæ enim sunt quatuor columnæ, quibus thronus Principis roboratur. Inter quas quatuor virtutes primo ipsum commendat de iustitia, quæ in ipso verissime viguit, & in hac similem quempiam sibi non habuit. Qua quidem suffultus iustitia, pluribus calumniosis cauterium in fronte impressit, multis linguam, nasum copulauit, eo quod iustitia est vltrix calumniarum. Secundo commendat ipsum de secunda virtute Politica seu cardinali, scilicet temperantia, qua insignitus multos concordes fecit. Quasi enim suæ oblitus dignitatis, pluries suorum inferiorum consortio mansuetudine, modestia & humilitate adhibita multos concordauit, & ad pacis perpetuitatem reduxit, quia temperantia est imperatrix concordiarum. Et quan-

quanquam ſic adornatus extitit temperantia, adornatior tamen fuit liberalitate, cui natura ab infantia modum dandi & abundandi non poſuit. Tertio commendat ipſum de tertia virtute Politica, ſcilicet fortitudine, quæ fuit ſemper in vtili ac neceſſaria nec non honeſta exercitatione. Etſi bellis non intendebat Dominum ſuum tuendo, quia forte non opus erat; tamen venationibus occupabatur, ocium ſeu torporem ignauiæ deuitando, exercitaminaque vtilia ac neceſſaria, in his venationibus ſibi eliciendo, more Regis Ponti *Mithridatis*, qui ſeptem annis morabatur in nemoribus & ſiluis, vt patet in litera. Et non ſolum præfatus vir præinſignis commendat ipſum in genere de fortitudine, ſed etiam de qualibet ſua ſpecie, vtputa magnitudine, conſtantia, animoſitate & patientia. Præſertim in ipſo tamen commendat patientiam refloruiſſe; quam in effectu oſtendit, cum circa ludum aleæ per quendam militem maxillatus fuit *Ioannem*, vt etiam patet in litera. Quarto commendat ipſum de prudentia, quæ in ipſo cum ſuis ſpeciebus, videlicet prouidentia, ratione, cautione, circumſpectione ſic refloruit, quod omnes alias virtutes direxit & gubernauit, vt exemplum in litera deducitur. Quinto commendat ipſum virtutibus purgatoriis redimitum, vt puta fide, ſpe, charitate. Viris enim literatiſſimis ſobrietate ac ſcientia refulgentibus ſe ſemper ſtipabat, ac tractatus ſaluberrimos ad honorem Dei & ſalutem ſuam ſpectantes tractauit, & in diuinorum meditatione ſæpe pro loco & tempore permanſit. In tertia parte præmiſſa hac multiplici recommendatione animos omnium Regnicolorum admonet atque hortatur, quatenus viſis ſuis virtutibus principatu dignis ipſum in Principem Cracouienſ. ac Dominii totius Poloniæ ſuſcipiant, ſi geſtiant *Mieſzkonis* tyrannidibus truculentis obuiare, & in dulcedine pacis tempora ſua deducere, minas tranſumtiue ſubiungendo, vt patet in litera.

Circa primam partem aduertendum. Quid vir præinſignis, de quo loquitur in litera, præmiſſa *Cazimiri* pulchritudine & formoſitate ſtaturæque mediocris commoditate addit decorem ipſius in geſtibus eius corporis; & primo in aſpectu. Dicit enim *Ægid.* lib. 1. de regimine Princip. 2. par. 2. cap. 10. *Eos qui principari debent & dominari, etiam ab ipſa infantia ſunt admonendi de modo viuendi, vt mature ſe habeant circa eleuationem oculorum & videndi modum, vt non habeant oculos vagabundos: nam ex hoc iudicantur leues corde, paruifici & puſillanimes.* Vnde talia de *Cazimiro* non ſunt prædicata, ſed quod blandus & iucundus erat illi aſpectus quadam tamen reuerentia ac maieſtate conſpicuus. Secundo ſuperaddit decorem eius in ſermone; ſecundum enim *Ægid.* vti ſupra, homines in ſermone peccare tripliciter, ſcilicet loquentes laſciua, falſa & impræmeditata, quæ in *Cazimiro* non ſunt reperta.

Circa ſecundam partem eſt aduertendum iuxta venerab. *Aegid.* de regimine Principum, tam *Macrobius* quam *Plotinus* quatuor gradus virtutum diſtinguunt. Nam quædam ſunt Virtutes Politices, quædam Purgatoriæ, quædam purgati animi, & quædam exemplares. Exemplares virtutes ſunt in ipſo Deo; Virtutes Politicæ ſunt acquiſitæ, per quas homines tantum ſe habent in rebus humanis, vt Prudentia, Iuſtitia, Fortitudo, & Temperantia: Virtutes vero purgatoriæ & purgati animi ſunt, per quas quis tantum ſe habet ad diuina. Nam aliqui ſunt tendentes in diuinam ſimilitudinem; & tales dicuntur habere virtutes purgatorias. Aliqui vero ſunt iam aſſecuti illam ſimilitudinem & tales dicuntur Virtutes purgati animi. Princeps igitur *Cazimirus* his de virtutibus Politicis & Purgatoriis eſt recommendatus, ex quo colligitur multiplicibus bonis fulcitus fuiſſe. Fuit enim perſeuerans, quia modica tentatione imminente non cecidit. Fuit etiam continens, quia non ſolum modica tentatione ſuper ipſum cadente non cecidit, ſed etiam contra fratris fortes paſſiones ſe oppoſuit, & petit. Fuit ſemper temperatus, quia in benefaciendo delectabatur. Fuit etiam & Heroicus, id eſt, valde bonus, quia contemplationi diuinæ intendebat.

Secundo notandum. Virorum ſtrenuorum vita debet eſſe laborioſa, iuxta illud *Senecæ* ad Lucillum Epiſt. 31. *Generoſos*, inquit, *animos labor nutrit.*

Tertio aduertendum. Quanquam expediat cuilibet ludos alearum fugere, maxime tamen conuenit hos Principibus ſummopere deuitare propter peccata plurima tales ludos comitantia. Ideo dicit *Seneca* lib. I. c. 5. *Aleator quanto in arte doctior, tanto nequior.* Nihil enim eſt, quod tam hominem deformet & dehoneſtet, ſicut ludus aleæ.

Quinto notandum, ſecundum *Ægid.* vti ſupra: *Prudentia*, inquam, *eſt virtutum moralium directiua.* Virtutes enim morales ſe inclinant in finem ſibi conuenientem, vt temperantia inclinat ad ſobrietatem. Sed ſufficit inclinari ad finem debitum temperantiæ, nec in finem aliarum virtutum moralium, niſi ſciamus, quomodo poſſimus conſequi talem finem, quod fit per prudentiam. Ideo *Prudentia*, ſecundum *Ægid.* *eſt bona qualitas mentis directiua in finem virtutum moralium*; quomodo etiam Prudentia eſt virtutum intellectualium præceptiua, vt ibi require.

Quinto

Quinto notandum. *Ioannes Valenſis* in tractatu de quatuor virtutibus Cardinalibus, quatuor ſpecies Patientiæ ponit, tamen Dominus *Vincentius* tres ipſius Patientiæ ſpecies diſtinguit, ſcilicet Patientia contumeliarum & iniuriarum. Sexto notandum, ſecundum Diuum *Hieronym.* ſuper Ozeam. *Prudentia abſque ſimplicitate malitia eſt, & ſimplicitas abſque prudentia ſtultitia nominatur*; hæ enim virtutes ſic ſe ad inuicem habent, quod vna alteram temperat; & hoc Saluator in Evangelio imminebat vel innuebat dicens. Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ. Eatenus vir *Cazimirus* prudentiſſimus ſimplicitate exſtitit decoratus, qua quidem ſimplicitate nihil fuit in eo prudentius, & prudentia nihil ſimplicius, vt dicit textus. Sciendum eſt ſeptimo, circa hæc commendat *Cazimirum* de vera conditione prælati, qua ipſe floruit, in eo quod maluit diligi, quam timeri. Quomodo autem faciendum hoc ſit, docet *Ægidius.* Debet enim Princeps tria in ſe habere, vt a populo ametur; ſcilicet, quod ſit beneficus & liberalis, magnanimus ſeu fortis, iuſtus ſeu æqualis. Vulgus enim non percipit, ſenſualia niſi ſint bona. Octauo ſciendum: Commendat *Cazimirum* de Indultione Conuiuiorum. *Cazimirus* enim honeſtis conuiuiis aliquando inhiauit, per quæ ſibi multorum gratiam conciliauit; nunquam tamen in his ebrietatem incurrit, ſed ſemper ſobrietate pullulauit more *Traiani*, de quo *Polycratus* lib. 5. cap. 8. Nono aduertendum: Commeſſatio nimia eſt virtutibus inimica. Vnde *Hieron.* in Canon. Diſtinct. 44. *Ventris ingluuies ad luxuriam facile prouocat, & omne bonum opus diſſoluit.* Vnde venter & genitalia ſunt ſibi vicina & ex vicinitate membrorum confœderatio integratur vitiorum, quod pulchre probatur figuratiue 1. Reg. vlt. in Regno Nabuchodonoſor.

Circa vocabula aduertendum, *Sobrietas*, ſecundum *Ægid.* vti ſupra, *eſt virtus reprimens nutrimentales delectationes.* Eſt autem hæc virtus Prælatis præcipue principibus neceſſaria. Primo propter dignitatem officii; ſecundo propter ſubtilitatem iudicii; tertio propter vtilitatem Chriſti. 1. Timoth. 2. quarto propter expectationem præmii. Ex quibus elicitur. Quod etſi *Caſimirus* conuiuia ciuilia celebrauit, in eo tamen geſtus Philoſophicorum conuiuiorum geſſit. Nam ſcientificorum virorum conſortium habuit, cum quibus ſalutaria documenta & ſanctorum exempla pertractauit & ad Muſicorum cantum, meditatione diuinorum ſe occupauit, iuxta ergo legem diuinam ſe rexit.

NOTA.

Getko Epiſcopus Cracouienſis, à Lucio Papa tertio petiit corpus S. Floriani, & impetrato eo Eccleſiam S. Floriani in Kleparz fundauit; Cazimirus iuſtus nuncupatus.

Idem Cazimirus Monaſteria in Sulcziow, Ploczko, & Koprzywnica fundauit.

CAPVT VI.

De Cazimiri nuncupati Iuſti, Ducis Sandomirienſis in Principem Cracouienſ. ac Dominium totius Poloniæ ſuſceptione.

A. C. 1178.

HIs itaque omnes perſuaſi, tum *Caſimiri* fauore, tum adipiſcendæ ſtudio libertatis, *Cazimirum* ſuſpirant, conueniunt, erant, ſollicitant, vt ſi Regni dignitate non capitur, miſericordiæ ſupplicatione inflectatur; ſi regnare non appetit, miſereri non contemnat. Ad quos ille: *Antiqua*, inquit, *imo antiquata penes nos eſt huius tentationis cauillatio. Nec enim tam repente à noſtra potuit excidiſſe memoria, qualiter primi Principum, Aiax & famoſus ille Suatoslaus, cuius glorioſa hodie viget proſperitas, & cuncti pene proceres me licet renitentem ad idem regnum pertrahebant, vt propulſato piiſſimo principe, fratre noſtro Boleslao, infauſta vendicatione ſecurius imperarem. Sed malui fraternæ pietatis amplexum omnium præferre imperio. Nam qui fratrem odit, ſui homicida eſt, quia fraternum in ſe cor amputat, propriis ſemetipſum præcordiis exenterat. Quoniam igitur tunc puer innocentiæ fonte laui pedes meos, quomodo in ſanguine rurſus fraterno inquinabo illos? O! quam egregii ad principatum gradus; in me homicidium, in fratre fratricidium, in fratricidio parricidii temeritas. Quo namque pacto in eius exterminium conſurgam, qui me plus quam fraterna fouerit teneritudine, quem plus quam filiali deuotione ſemper coluerim? Periniquum prorſus eſt iniquis proſperari commerciis.* Inſtant illi: *Sane*, inquiunt, *Princeps Sereniſſime, Boleslai parendum erat pietati, quia tunc nulla honeſtas cauſæ interceſſit, ſolo factionis impetu contra illum perſtrepente. Nunc alia ratio pactum reformat, cum omnes extrema vrget neceſſitas: quibus niſi tua ſuccurrat miſeratio, niſi tam obſtrangulatæ Reipub. relaxetur per te ſpiriculum, ſuffocari neceſſe eſt, cum nulla ſit aliorſum transmigrandi facultas.* Vix, itaque tam creberrimis inſtantiarum

1178.

tiarum importunitatibus, quam amicissimorum impulsus consiliis, Cracouiam cum perpaucis adit cauens, ne violenta magis ipsius occupatio videatur, quam vltronea ciuium electio. Occurrunt illi alacritate indicibili exercitus numerosi cateruatim, vndique turmæ profluunt, exultant, gratulantur; Saluatorem proclamant, aduenisse. Omnis illum ætas amplectitur: omnis adorat concio, dignitas omnis veneratur. Valuæ quoque Ciuitatis licet inuictissimis instructæ præsidiis, vltro patefiunt, vltro ab arce desiliunt, quos *Mieszko* vrbis præsidio præfecerat, cunctique prona ceruice scabello *Cazimiri* aduoluuntur. Omnium itaque concurrunt vota omnium coniurant studia & princeps ab omnibus adoratur.

COMMENTARIVS.

Capitulum hoc in quatuor diuiditur partes principales. In prima parte ponitur omnium Cracouitarum ac Regnicolarum in *Cazimirum* mentis directio. Qui persuasi commendatione præcedenti cuiusdam præinsignis viri, tum fauore *Cazimiri*, tum studio adipiscendæ libertatis, & euitandæ tyrannidis *Mieszkonis*, intentiones suas in *Cazimirum* direxerunt, ac ipsi studiose supplicauerunt, vt si Regni culmen non ambiat, nec regnare appetat, petitioni tamen ipsorum benigne annuens, misereri non contemnat.

In secunda parte ponitur *Cazimiri* ad petita ipsorum responsiua excusatio, quæ procedebat ex fraternæ charitatis spontaneo præcordio. Quemadmodum etenim prius eiusdem Regni principatum sub fratre suo *Boleslao Crispo*, per eosdem Regnicolas petitus renuit accipere; sic vniformiter sub *Mieszkone* recusat idem regnum suscipere fraterna suffultus charitate. Quam quidem fraternam charitatem si abiiceret, ipsemet sui homicida fieret, in fratre fratricida, & contra in fratricidio parricida, vt litera deducit.

In tertia parte ponitur regnicolarum instantior supplicatio, causæque ac necessitatis legitimæ per eosdem allegatio.

In quarta parte ponit Regnicolarum importunas instantias, ac amicorum rationes consultiuas *Cazimiri* consensus, ac in Cracouiam cautus iucundusque nec non felix ingressus; quo omnes ipsum in Dominum susceperunt, & constantissime pro illo se morituros corporali mediante iuramento vnanimiter spoponderunt.

Circa primam partem notandum. Duplex causa in litera tangitur, qua regnicolæ sunt moti pro susceptione *Cazimiri*. Prima est fauor regnicolarum erga *Cazimirum*. Cum enim *Cazimirus* Regnicolis fuit sic multipliciter virtutibus Politicis & purgatoriis commendatus, mox animis eorum fuit amicabiliter affectus. Et merito. Teste enim *Tullio* lib. de Amicitia, *Nihil est virtute amabilius; nihil quod magis alliciat ad diligendum. Nam propter virtutem & probitatem est, quos nunquam vidimus, quodammodo diligimus.* Secunda causa est affectus libertatis adipiscendæ.

Quilibet enim homo libertate afficitur. Vnde secundum *Polycrat.* lib. 7. cap. 17. *nemo est, qui non gaudeat libertate, & qui vires, quibus eam tueatur, non optet.*

Circa secundam partem aduertendum, *Cazimirus* excusando se de regni susceptione allegat & præfert charitatis fraternæ amplexum, ne per eiusdem regni susceptionem incurrat eiusdem fraternæ charitatis contrarium, videlicet odium perpessimum charitatis fraternæ atque Dei expulsum. Consistit enim fraterna charitas iuxta *Hugonem* in Paradiso animæ, in quatuor; vt puta, si quis proximo tanquam sibimet bonum in anima, bonum in corpore, bonum in honore, bonum in rebus exterioribus cupit prouenire. Si ergo aliquis in aliquo istorum quatuor deficit, charitas in eo non est, sed odium, & hic sui ipsius homicida est, quia scribitur 1. Ioan. 3. Omnis qui odit fratrem suum homicida est. Quia ergo sub altero principatum ambire non est charitate roboratum, ideo digne *Cazimirus* principatum renuit, nec ipsum sub fratre suo *Mieszkone* accipere attentauit.

Circa tertium est aduertendum. Sæpius quæ fieri non debent, multoties vtilitatis ac necessitatis aut honestatis causa legitima interueniente licite admittuntur, salua affectus bonitate. Vnde *Polycrat.* lib. I. c. 4. *Causa*, inquit, *actum poterit decorare, si aut necessitate subsistat, aut ingenii vtilitate, aut honeste splendescat, cum ex affectu mentis tota valeat Substantia operis colorari. Affectus enim operi nomen imponit.* Ergo iure *Cazimirus* non debuit principatum Cracouiensem & dominium totius Poloniæ acceptare, causa tamen legitima nunc interueniente, scilicet regni salute, potuit hoc facere.

Circa quartam partem aduertendum. Secundum *Petrum Blesens.* Epistola 32. *Ea est lex amicitiæ & conditio charitatis, vt amici intimi in necessitatibus suos interiores affectus exteriori opere prosequantur*, eo quod secundum *Tullium* libro de amicitia: *Amicorum est idem velle.* Sic ergo *Cazimirus* legitur fecisse, qui ex se principatum Cracouiensem, nec non totius Poloniæ renuit accipere, votis inuictus amicorum eundem principatum tandem curauit suscipere. Non est enim dolus qui seruit fidei & militat charitati. Secus autem est, si Domini Poloni fidem & sacramentum Religionis sibi spopondissent, quia ibidem subiungit *Polycratus* dicens: *Hoc tamen cauendum docent historiæ,*

historiæ, ne quis illius moliatur interitum, cui fidei & sacramenti religione tenetur astrictus. Nam & Sedechias ob neglectam fidei religionem legitur captus & exoculatus; & subiungit: *Sed nec veneni, licet videam ab infidelibus alioquin vsurpatum, vllo vnquam iure indultam lego licentiam; non quod tyrannos de medio tollendos esse non credam, sed sine honestatis religionisque dispendio.* Magna igitur pietate Domini Poloni tam erga Patriam quam erga Principem *Mieszkonem* tenebantur, quia & Patriæ Salutem reddiderunt, & principem profligatum de regno non occiderunt, vt scilicet reatum suum cognouisset, & pro peccatis pœnitentiam congruam egisset, animamque suam in via salutis posuisset. Impletum est ergo in eo dictum *Polycrati*, quod scribit libro 1. cap. 21. dicens. *Finis tyrannorum est confusio, & ipsis flabello paratur incendium, cum ad correctionem processerint tyrannice filiorum.*

CAPVT VII.

De Mieszkonis Proscriptione, ac ipsius de Regno mirabili eiectione.

His imperterritus *Mieszko* summæ magnanimitatis Princeps suorum consilia, fidem, animos & robur explorat. Sed sero; quia neglecto diu languori non facile succurritur. Nec est in maris fundo consultatio naufragii. Eodem namque momento, quo iurisiurandi religione illi sese obstrinxerant, pro illo constantissime morituros, & fidei obliuiscuntur & Principis. Sed & charissimi eius, tantorum prorsus beneficiorum immemores ab eo dilabuntur. Inter quos Dux *Odo*, cuius primogenitus, hostis atrocissimus proprii radicem stipitis eradicare contendit, in proprium verticem flammas congerit. In patris excidium pertinacissimus, non vt quendam Bactrianensem, quod absit, imitetur parricidam; sed vt nouercæ filios, quibus pater post se successionem spoponderat, à regno arceret. Regem siquidem Bactrianorum *Eucratidem*, cuius supra meminimus, filius iam Regni socius a Patre factus ambitu interfecit; qui quasi hostem iam patrem occidisset, per sanguinem eius currum egit & corpus inhumatum abiici iussit; sed non sine vltione. Huius enim parricidæ vnicus paruulus aui morte anxiatur, anxius ignaris custodibus nemus ingreditur, dolorem anxietatis morsibus ferarum optat finire. Qui diebus aliquot per lustra vagabundus fungis & radicibus laboranti stomacho succurrit. Nouissime cuiusdam gustu radicis pestiferæ in languorem prosternitur; quo fatigatus quasi animam exhalaturus oscitare cœpit. Oscitantis ori serpens illabitur, cognita forsitan suæ pestilentiæ radice illectus. Hic introreptans herbas crudas indigestas, ad os stomachi reuocat, & ad vomitum impellit. Pater interea venatibus indulgens diutissime quæsitum ac desperatum, sic tandem vomitantem invenit: qui cum rugitu per adolescentulum prouoluitur, lacrymas effundit, ad os moribundi os applicat, & hiantem osculis fatigat. Illico serpens osculantis labio morsum impingit; quo læsus pater ac territus, repente resiliit, & serpentem vix cum parte labii abstrahit & obterit, paruulumque semianimem ad suos reportat; & in breui redditur sanitati adolescens, omni veneno euomito. Patrem ex vulnere serpentis infusum virus in vesaniam vertit, qua sæuissime agitatus, cum alios oppetere non posset, linguam, labia mordicatim sibi detruncans absorbet; sic propria membra dimordicans vix tandem exspirauit. Agnoscisne hic diuinitatem vltricem? Nam adolescentis pietatem idem serpens medendo remunerat, & parricidii nefas parricidam occidendo vlciscitur; quorum ex altero pensandum, quantum gratiæ mereatur filialis deuotio, ex reliquo autem, quantum supplicii timere debeat contemta parentum religio. Igitur *Mieszko* non tam fraternis eiicitur armis, quam suorum perfidia, qui pene ab omnibus desertus patria simul excidit & regno. Finitimo vero cum tribus contentum filiis oppidulo, circumdederunt illum vndique infortuniorum agmina. Nam gener eius *Sobeslaus* principum strenuissimus a Regno Bohemorum profligatur; alter gener dux Saxonum & Bauariæ ab hostibus circumquaque impetitur: imo a quibuscunque solatium sperari debuerat, propriis adeo necessitatibus vrgentur, vt nec modicillum subsidii polliceri possent. Omnes quoque maritimorum præsides non solum obsequelis renunciant, sed hostilitatis arma in illum capessunt; omnes *Cazimiri* gaudent subesse imperio.

COMMENTARIVS.

Circa literam aduertendum, secundum Philosophum in Ethic. Filii parentibus non possunt æquiualens reddere, nec possunt eis sufficienter recompensare; ratione triplicis boni ab ipsis recepti scilicet nutrimenti, doctrinæ, seu naturalis educationis, & informationis. Ratione quoque ad tria filii parentibus obligantur, scilicet ad reuerentiam, vitæ necessaria, & obedientiam. Vnde Eccl. 7. Honora Patrem tuum & gemitus matris tuæ ne obliuiscaris. Hæc reuerentia fieri debet tripliciter; scilicet ore, corde, & corpore. Primo corde, vt ipsos de toto corde diligant, super omnia post Deum. Dicit enim *August.* super Cantic. *Ordinauit in me charitatem; amor parentum est præponendus amori filiorum.* Secundo ore, vt nec diris nec asperis verbis cum ipsis contendant, sed blandis verbis ipsis respondeant, & ipsorum reprehensiones patienter & humi-

humiliter sufferant, iuxta illud *Catonis*. Patientia vince parentes, quod est contra illos, qui parentibus maledicunt, & ex hoc diuinam maledictionem incurrunt. Exod. 2. Qui maledixerit Patri vel matri, morte moriatur. Tertio corpore, vt si debiles sunt corporaliter, quod portentur & eis manualiter seruiatur. Eccl. 3. Fili suscipe senectam patris tui & ne despexeris eum in vita illius. Ad hanc reuerentiam sic exhibendam inducunt nos nedum sacra Scriptura, sed etiam natura & acerba pœna; naturaliter enim secundum *Polycr.* lib. 5. cap. 4. Parentes veneramur. Et hoc tali exemplo deducitur, quod scribit *Phil. de Pergamo* part. 5. præc. 52. "Quidam Paterfamilias de vxore sua adultera tres filios videbatur habere, quorum solus vnus ei fuit legitimus; quem dum scire cupiebat ab vxore, non potuit exquirere. Moriens tamen illum hæredem constituit, qui suus legitimus filius extitit. Cum vero quilibet diceret se legitimum hæredem, trahuntur ad iudicium. Iudex autem protulit, vt quilibet eorum in corpus Patris defuncti iaceret sagittam, & qui melius percuteret, in medio cadaueris hæreditatem perciperet. Cumque eorum duo sagittis valde percussissent, qui verus erat filius dicit, se nunquam percussisse patrem suum, & si quando cæteri percuterent, non dimitteret nefas, & hæc dicens flebat. Iudex iudicauit eum esse verum filium & per consequens hæredem, quia natura ad hoc faciendum compellit eundem." Ad reuerentiam etiam parentibus exhibendam debet nos inducere pœna acerba, quam multoties infert Deus parentes maledicentibus. Vnde *August.* de Ciuit. Dei refert, quod quædam nobilis mulier de *Gezariad* habuit tres filias & septem filios. Quæ cum nuper defuncto suo viro tristaretur, & tunc a filiis commolestaretur maledixit, qui in vesaniam ac tremorem membrorum sunt conuersi, & ob suam nobilitatem ciuium aspectum non ferentes per mundum vagabantur: quorum pœna cunctorum videntium terrebat aspectum. Duo autem ex ipsis, *Paulus* & *Paladias*, cum intrauerunt Ecclesiam S. Stephani ob merita ipsius sunt curati. Illi autem, qui parentibus reuerentiam non exhibent, sed eos maledicunt, aut manus violentas iniiciunt, timeant ne executionem DEI grauem incurrant.

CAPVT VIII.

De ordinatione Poloniæ per Cazimirum, ac de ipsius totali gubernationis adoptione.

CVi dum omnes vrbes, Prouinciæ ac municipia sine bello gratulanter patefiunt; Sileuciana visa est rebellare Prouincia. Cuius principatum *Mieszko* Wladislaides, fratre abacto Duce *Boleslao*, rapuerat. Hanc non minimis extortam conatibus *Boleslao Cazimirus* restituit; sed & fratris eius strenuitatem, eiusdem videlicet *Mieszkonis*, quorundam largitione oppidorum obstringit, fratremque ipsorum *Conradum* Glogouiensis Marchiæ principem fecit; *Odonem* vero Posnaniensi principatu insignit. *Leszkoni* autem prouincias paterno relictas testamento confirmat. Præsidi earundem omnibus prædito virtutibus Principi *Sironi* eius curam committit: Eiusdem *Sironis* nepoti *Samborio* Gdanensi Marchia instituto, quendam quoque cui nomen *Boguslaus* seu *Beodorius* maritimis ducem constituit. Nam Gnesnensem Prouinciam, quæ est omnium apud Lechitas metropolis, cum suffraganeis vndique municipiis proprii principatus corpori connectit. Sed & Russiæ nonnullos, iubet accedere Prouincias, Przemisliensem cum oppidis contingentibus, Wladimiriensem cum Ducatus integritate, Brzesczie cum omnium suorum incolatu, Drohiczin cum suorum vniuersitate. Sic itaque *Cazimirus* fit monarcha Lechiæ, sic quatuor fratrum *Wladislai*, *Boleslai*, *Mieszkonis*, *Henrici* quarti Principatus in solum *Cazimirum* confluxerunt, sicut pater longe prædixerat, de quatuor loquens fluminibus, per quæ quatuor Monarchias figurat, per alueos quatuor Principatus, *Cazimirum* per auream situlam, virtutes eius per fontem aromatum significans. Igitur seruitutis loramenta dirupit, & exactoria iuga dissipat, dissoluit tributa, vectigalia relaxat, onus non tam alleuiat, quam penitus exonerat, angarias ac perangarias expiare iubet.

COMMENTARIVS.

In hoc capitulo ostendit: Primo, quomodo Sileuciam rebellantem subegit sibi, & inter fratres scilicet *Boleslaum Longum*, *Mieszkonem Loripedem*, & *Conradum* filios *Wladislai* exulis distribuit.

Secundo. Quomodo Posnaniens. Principatum *Odoni* primogenito *Mieszkonis* senis assignat & donauit.

Tertio. Quomodo *Leszkoni* & nepoti suo, filio *Boleslai Crispi* Mazowiam & Kuiavviam testamentaliter sibi per fratrem, & auum assignata donauit, & literis testimonialibus confirmauit; cui propter iuuentutem tutorem quendam nobilem *Sironem* dedit.

Quarto. quomodo *Samborium* eiusdem *Sironis* nepotem, Gdanensi Marchiæ præsidem fecit.

Quinto, quomodo *Boguslaum* Marchiæ inferioris ducem constituit; Gnesnensem vero Prouinciam cum suis suffraganeis ciuitatibus ac Cracouia, Siradia, Lencicia, Sendomiria, Lublin, nec nonnullis Russiæ Prouinciis, scilicet Przemisliensi, Wladimiriensi, Brzestensi, Drohicensi, cum castris, municipiis & oppidis ac earum appendiis suo annectit imperio. Sic itaque *Cazimirus* fuit Monarcha Lechiæ secundum Prophetiam sui patris *Boleslai*,

factam in agone mortis suæ, vt habitum est de hoc, lib. 3. Epistola 27.

Vltimo ostendit, quomodo patriam liberauit & oppressiones, seu quæuis grauamina, a suis regnicolis relaxauit & omnino amouit.

CAPVT IX.

De Regni Poloniæ Constitutionibus ac antiquis consuetudinibus earundemque cassationibus.

FVit autem huic genti ex antiquo persolenne & quasi consuetudinis autoritate approbatum, vt quisque potentum, quorsumlibet pompatice vergens, pauperum non tantum paleam, fœnum, stipulam, sed annonam horreis ac tuguriis perfractis prædatiue diriperet, nec tantum depascenda, quantum caballis pes conculcanda profunderet. Erat & aliud non absimili temeritate antiquatum. Quotiens a potente aliquid vel exilis legatiunculæ ad quemlibet esset instanter perferendum, iussi sunt satellites veredis pauperum insilire & vnius horæ momento infinitissima stadiorum millia cursu citatissimo transuolare. Quæ res multis multo fuit periculo, quorundam caballis irremedibiliter eneruatis, quorundam penitus extinctis, nonnullis, cum probati essent, irreuocabiliter abductis: vnde latrociniorum, nonnunquam homicidiorum obrepsit occasio non modica. Fuit præter hæc a principibus pertinaciter vsurpatum, vt bona decedentia Pontificum quasi quodam prædocinio diriperent, aut a principali fisco inferrent: quod quia diuini iuris est, nullius in bonis est. Quod autem nullius in bonis est, occupanti conceditur. Sed Deus non irridetur, nec irrideri debet vllius phantasiæ riticulo. Igitur ne talia de cætero fiant, iubet æquitatis Princeps sub anathematis interminatione inhiberi. Addunt sacris institutis infulati octo sacri Antistites, *Sbislaus Gnesnens.* Archiepiscopus, *Getko* Cracouiensis, *Siroslaus* Wratislauiensis, *Cherubin* Posnaniensis, *Lupus* Plocensis, *Onolphus* Kuiauiensis, *Conradus* Pomesaniensis, *Gaudentius* Lubucerum. Est autem octenarius primus solidorum numerorum inter pares & numerus beatitudinum, quod signat solidas esse debere constitutiones & beatos fore ipsorum cultores. Omnes itaque vna voce pronunciant:

Qui pauperum Annonam aut vi aut quolibet ingenio acceperit, aut accipi iusserit, anathema sit.

Qui legationis occasione cuiuslibet angariauerit, aut angariari iusserit quadrupedem, anathema sit; excepto vno casu, quando videlicet hostes alicui Prouinciæ imminere nunciantur: Nulla est enim iniuria, si tunc vtcunque saluti Patriæ consulitur.

Rursus, qui demortui bona Præsulis inuaserit, aut inuadi iusserit, siue Princeps ille fuerit, seu qualibet illustris persona, seu quæuis officialium sine omni exceptione anathema sit. Sed & quia spoliatum susceperit Pontificium sine sublatorum integra restitutione aut certa restitutionis sponsione, tanquam sacrilegii eiusdem consentaneus, eiusdem innodetur anathematis participio.

Approbant vniuersi & cunctis gratissimas asserunt sacrarum prohibitionum sanctiones, quibus intemerata ex eo accedit perennitas, quod Apostolico *Alexandri* III. priuilegio roboratur: diuino cuius oraculo principatus *Cazimiri* confirmatur, ne paterna illi voluntas vllum pariat præiudicium, qua cautum fuerat, vt penes maiorem natu principandi resideret autoritas, vt in principatu litem successionis ratio primogenituræ dirimeret.

COMMENTARIVS.

Capitulum hoc diuiditur in duas partes principales. In prima consuetudines malæ antiquitus in Regno Poloniæ solitæ ponuntur. In secunda parte ad instantiam *Cazimiri* principis præclarissimi per Archiepiscopum Gnesnensem *Sbislaum* cum suis septem suffraganeis dictæ consuetudines singulatim cassantur, & sub excommunicationis pœna prohibentur, nec non per omnes, tanquam sacræ & omnibus vtiles constitutiones approbantur, & *Alexandri* Papæ tertii priuilegio roborantur. Qui tertius *Alexander Cazimirum* in Principem Poloniæ sic electum confirmat non obstante Patris dispositione, qua cautum fuerat, lib. 3. epist. 26. quod senior semper fratris Principatum & regnum obtinere debeat. Informatus enim fuit per regnicolas Dominus Apostolicus de *Mieszkonis* multiplicibus tyrannidibus, ob quas ipsum a principatu sic abiectum non reuocauit, sed *Cazimirum* electum confirmauit, & gratiose roborauit.

Circa literam est notandum, secundum *Boëtium & Ioannem de Sacro Busto* in tractatu de radicum extractione, triplex est numerus, scilicet linealis, superficialis, & solitus. Linealis est, qui consideratur penes vnicum processum, scilicet non habens respectum adductionum numeri in numerum. Sed superficialis est, qui prouenit ex ductu numeri in numerum semel, etsi eiusdem numerum in semet ipsum, vt bis duo sunt quatuor, fit numerus quadratus; numerus vero solidus est, qui prouenit ex duplici ductu numeri in numerum, & si eiusdem numeri in eundem numerum vel suum quadratum fit numerus cubicus. Et sic corpus solidum dicitur firmum & numerus beatitudinum, de quibus Matth. 5. sic istæ constitutiones ab octo episcopis factæ fuerunt firmæ quia a regnicolis acceptæ & priuilegiis *Alexandri* Papæ roboratæ.

CAPVT X.

De Mieszkonis senis supplicatione Cazimiro porrecta, pro sui ad principatum restitutione.

FRater interea fratrem obnixa supplicatione fatigat, non interpellata precum instantia sollicitat. Ponit illi ante oculos tremulæ senectutis defectus, luctuosum nurus eiulatum, funebria nepotum lamenta, crebros nepotum singultus, quibus melius esset occisis gladio, quam interimi fame, cuiusdam ergastuli angustiis inclusis. Satiusque agit finitiuo semel intercipi articulo, quam guttatim infortuniis destillare. Meminisse illum rogat, qua teneritudinis dulcedine apud ipsos eius fota sit adolescentia, quo studio, quo amplexu educata iuuentus, quo demum fauore, qua solertia, quibus, nisi dissimulare velit, eorū beneficiis, non solum patrimonii primitias, sed & principandi fuerit assecutus auspicia, quam filiales quoque, quam deuotæ, quam intimis erga ipsos semper feruentes præcordiis affectiones extiterint. *Vbinam*, inquit, *illa tam gratuita sponsionum vbertas? vbi tam intemerabilis illa fidei perennitas? Si vlla igitur adhuc superest tantæ scintilla dulcedinis, si viuit vlla tot gratiarum scintillula, summo nobis erit beneficio patriæ restitutio. Minus enim miserum est, domestico teri iugo, quam exilii calamitatibus tabescere. Imperandi siquidem onus & Regiæ celsitudo Maiestatis viris decrepitis, viribus imbecillibus non conuenit. Nam nec lentisci virgultum, nec stipitis annositas carientis molibus congruit fulciendis; imo prouidentius agi cum hac Republica non potuit. Cui non peregrinus, non barbarus, non prædo quispiam insultat, sed princeps imperat legitimus: cuius incunctanter imperium factio proditionalis, naturalium odio Principum hostibus prostituere intendebat, eodem forsitan proditionis ingenio circa te militatura. Tutius ergo est, & magis honestati consentaneum, te tuorum fulcire nepotum obsequiis, quam stipari proditorum insidiis. Alioquin illud verendum est Sapientis:* Væ soli, quia si ceciderit, non habet sublevamen.

COMMENTARIVS.

Miesźko senex cum iam exilii tædio fuisset affectus, humili qua potuit *Cazimiro* prece supplicauit, vt ipsum non principatui, sed tantum paternæ ditioni restituere dignaretur. Cuius preces vt facilius *Cazimirus* dignaretur exaudire, allegat sibi tum propriæ personæ miserabile senium, tum nurus flebilem eiulatum, tum etiam lamenta nepotum ac beneficia in ætate tenera eidem *Cazimiro* per ipsum exhibita, atque erga ipsum Regnicolarum proditionalem industriam, vt sic timens citius ipsum assumat. Denique sapientis dictum adducit Eccl. 4. vt in textu.

CAPVT XI.

In quo Cazimirus petitionem fratris sui examinat, & exauditione dignam iudicat.

AD hæc *Cazimirus: Ingratitudo*, inquit, *est accepti dissimulatio beneficii, cuius comites sunt repræmiationes, odium & arrogantiæ supercilium. Quorum societas aut societatis contagium nunquam nobis in animo fuit; imo fateor, ac semper fateri velim, fratris ac nurus me immortalibus obnoxium beneficiis. Nec iniusta enim est eorum postulatio, quæ non nisi debitam patrimonii restitutionem continet. Nam principatum forsitan repetendi nullum illi ius competit, quia priuilegium meretur amittere, qui concessa sibi abutitur potestate; si tamen pertinaciter abusum fuisse constiterit. Expedit enim Reipub. ne quis re sua male vtatur. Quod autem ab efficacissima hæreditatis portione illum retardare videatur: prorsus non video.* Suboritur exinde murmur & increbescit seditionis tumultus inter Proceres. Aiunt enim: *En! quod verebamur, accidit. Raro coruus coruum exoculat: Raro frater fratrem stirpitus exterminat. Nostrum hic agitur discrimen, nostrum euidentissime periculum. Huius enim restitutio nostrum est exterminium; quia non differet, cum tempus acceperit, atrocissimam iniuriarum vltionem exercere, imo truculentissimam vltionis tyrannidem. Geminus profecto nobis hostis imminet, &* Mieszko *propter suas*, Cazimirus *propter fratris iniurias. Quid ergo? Eodem certe surculo amputari conuenit, eiusdem surculos propaginis. Frustra enim exstirpatur cardium interea socia manente radice.* Intellecto autem *Cazimirus*, tam discriminosæ seditionis exitum ad se deuolui, asserit, non animo restituendi fratrem hæc a se dicta, sed studio experiendi animos ipsorum, acceptissimamque sibi esse eorum erga se constantiam.

COMMENTARIVS.

Circa literam aduertendum est secundum *Franciscum* lib. I. cap. 91. *Duo sunt beneficentiæ vulnera, Exprobratio largientis & recipientis obliuio, vtraque mater ingratitudinis est beneficii nouerca.* Illa ingratitudinem parit in altero; hæc in se, & hæc quæ parit ingratitudinem in altero, fit quatuor modis. Primo iuxta *Senecam* de benef. *Ingratus est, qui se accepisse negat, quod accepit, ingratus qui dissimulat, ingratus qui non reddidit.* Secundo: quia obliuiosus nunquam videtur esse gratus, quia non permisisset labi beneficium de memoria. Vnde *Cato: Accepti beneficii memor esto.* Tertio: quia obliuio præcludit viam redeundi ad gratitudinis virtutem.

Secundo notandum secundum *Cassiodorum* lib. 9. Var. Epist. 19. *Rerum causæ semper in semine sunt, quia illam læsio remedetur, cuius origo non tollitur.* Et hinc est, quod domini Poloni, cum viderent fauorem *Cazimiri* pro *Mieszkonis* reuocatione, timentes de periculis ex hoc euenturis, cogitabant etiam *Cazimirum* de Regno eiicere, quia sublata Causa aufertur & effectus. Ipse enim dictorum periculorum ipsis imminentium causa fuisset, per hoc, quod *Mieszkonem* ad Regnum Poloniæ admisisset.

CAPVT XII.

De modis per Mieszkonem quæsitis, quibus potuisset Cazimirum à Principatu Poloniæ destituere.

AT vero *Mieszko* ad Imperatoria conuertitur suffragia, querulose coram Imperatoris *Friderici* Senatu deplangit, hoc modo: *Nullo actore, nullo iudice, nullis attestationibus, aut instrumentorum adminiculis, non citatum, non conuictum, non confessum, exui primogenituræ priuilegio, Principatus destitui prærogatiua, patrimonii denique possessione per vim excuti & arceri. Cui non iuris allegatio, non dicendi acrimonia, non amicorum interuentus, non precum instantia, non sponsionum fides patrocinari potuit. Cazimiri* licet absentis virtutibus in contrarium allegantibus. Nam nec Polonis eligendi Principem posse adimi potestatem, quia nihil interest, inutilem habeant, an nullum, neque *Cazimirum* sola virtutum inuidia debere destingi principatu Imperatorius apex sententiat. Sic *Mieszko*, vnde sperauerat solatium, retulit infortunium; qui nondum sui penitus oblitus etsi minus honestum, salutare tamen reperit consilium. Cuidam enim suorum quondam quæstori per maritimam vectigalium filiam matrimonio copulat. Cuius ope non obsequiam quidem, sed amicitiam ac fauorem maritimorum assequitur. Horum fiducia cum aliquantulis armatorum nocte surrepit, Metropolin diluculo circumsiliit, expugnat, victor ingreditur. Qua perfidiata, omnes patrimoniales, quam breuiuscule munitiones, eadem pene facilitate, qua perdiderat, recuperat, fratre, vt aiunt, occultiorem illi recuperandi opportunitatem suggerente. Quia verominorum successu spes maiorum sæpe contenditur, venit illi animus principatum repetendi; diuque inter ipsos nunc verbis, nunc armis altercatur. Sed *Mieszko* longe viribus inferior, plus ingenio, plus arte contenderat. Nam quoties intentius arma videt imminere, iurat patrimonium sibi sufficere, deierat Principatum. Cum autem arcus belli remittitur, ait: Coacta iuramenta robur non habere. Interdum illa nititur industria, de qua legitur apud *Demosthenem*: Lupi cum pastoribus de inimicitiis iurgantur. Ad quos pastores: *Cur nobis molesti estis?* Dicunt lupi: Quia cum inimicis nostris fœdus pepigistis. Si ergo de pacis perpetuitate nobiscum paciscivultis, hostes nostros, id est, canes abigite. Similiter cum canibus paciscuntur, vt ab eorum hostibus, scilicet a pastoribus abscedant pacem cum ipsis habituri. Quo facto in stragem gregis liberius debacchantur. Ait itaque *Mieszko* ad fratrem: *Nescis Wladislaidem Boleslaum hostem nobis communem? Hic namque nostram Lemmanis venundare gestit libertatem, quatenus aliorum tributis suam aliquantisper apud illos alleuiet seruitutem. Hic semper insidiatur nostro calcaneo; Tum vt paternarum à nobis iniuriarum exigat vltionem, tum vt nobis radicitus euulsis, vacantem, quod absit, solus occupet Principatum. Hinc est, quod cautius inter nos aut seminat discordias, aut seminatorum fouet incentiuum. Hunc igitur si deseris, cedo querelæ ac omni primogenituræ iuri omnino renuncio.* Quem dum *Cazimiri* repudiat credulitas, astus *Mieszkonis* mox in amicitiarum sibi iura compaginat. Huius consilio filium gratiæ reformat, Lemmanorum principes ac Procerum præcipuos rursus circumuolat, per quos ab imperatore venia contra *Cazimirum* impetrata, plurimos sibi conciliat & in fratris corrogat excidium. Quorum primi dum in eminentiore cuiusdam aulæ suggestu de *Cazimiri* exterminio deliberant & coniurant, omnem illis consultandi seu nocendi facultatem repentinus amputat interitus. Aula namque licet roboris perpetui, nulla vi, nulla turbine impacta, sed occulto numinis iudicio repente conuulsa pene omnes obterit, quosdam exanimat. Sic inimicorum eius animositas emarcuit. Nec mirum, cum eius innocentiam eodem fere miraculo Dominus clarescere voluit, quo matris suæ partum dedicauit. Romani siquidem, ad propagandam suæ gloriæ perpetuitatem, quoddam templū in honorem Apollinis exstruxerant, non minus admirabile artificio, quam robore. De quo consulentibus oraculum, quamdiu permanere seu stare debeat, respondetur: *donec Virgo pariat.* Qui hoc arbitrantes in perpetuum obtingere non posse, vtpote de natura impossibile, vocarunt illud templum Apollinis æternum. Sed eo momento, quo Beata Virgo peperit, æternitatis illa fabrica vltro collapsa est, & redacta in cinerem. Vides igitur, *Cazimire*, quid Creatori, quid eius matri debeas, qui te non tam defensare, quam irradiare tanto dignati sunt miraculo.

COMMENTARIVS.

Capitulum hoc in tres diuiditur partes secundum tres astus siue modos. Primus modus fundabatur super Imperatoris coërcitione. *Mieszko* enim cernens beneficium restitutionis in fratre *Cazimiro* non esse, ad Imperatorē *Fridericum* primum confugit, sibique suæ destitutionis modum minus iustum reposuit, suffragiaque super sua restitutione postulauit.

Secundus modus fundabatur super amicorum sibi per affinitatem conquisitione. Cum enim *Mieszko* apud Imperatorem suffragia non obtinuit, ad quendam *Boleslaum* olim per maritimam Prouinciam Quæstorem, quem iam *Cazimirus* Iudicem inferiorem Pomeraniæ creauerat, se conuertit. Cui filiam suam matrimonialiter copulat, amicitiam maritimorum exinde non modicam sibi adoptans &c. vt in textu patet.

1178.

Tertius modus: *Mieszkonis* astus fuit Poëticus, vbi fingit hominem loqui cum brutis. Hic inquam modus fundatur super amicorum à *Cazimiro* distractione, & eorundem in sui amicitiam confœderatione; per quod *Cazimiri* potestas videbatur diminui, & facultas *Mieszkonis* augeri, vt in textu patet.

Circa literam sciendum secundum *Iacobum* in Zophilogio par. 2. cap. 4. Duplices sunt fabulæ. Quædam sunt Æsopicæ, quæ fingunt animalia muta loqui. Aliæ sunt Lybistieæ, quæ fingunt homines loqui cum brutis, & de hoc ponitur exemplum in litera.

CAPVT XIII.

De alio dolo aduersus Cazimirum per Mieszkonem senem facto.

NOn minus tamen inuicti robur culminis subuernare nititur insidians æmulatio. Eiusdem namque arte ingenii fidelissimorum illi latera subducuntur, qua *Boleslaus* paulo ante desciuerat. Ex alieno etenim infortunio æmuli eius propriæ fortunæ aucupantur auspicia. Æger siquidem, imo ægrotatiuus erat Mazouiæ Princeps *Leszko*; sed probata suorum strenuitate robustissima, quibus vt æstimaret subductis modicillum roboris superesse *Cazimiro*. Aiunt ergo: inter ipsum & fratrem intemeratissimum fœderis pignus reperisse vnicum duntaxat; fratri non abnuat campestrium Kuiauiam Prouinciolam, quæ *Leszkone* decedente cognationis ratione illi competeret: *Leszkonis* enim erat, cuius languorem non principatus deinceps deceat, sed miserioris qualecunque vitæ solatium. Hoc pacto iniisse vniuersæ controuersiæ intrant finem. Cæterum *Cazimirus* deliberatoriis responsum iudiciis suspendit. Interim illi *Leszkonis* Procuratorem, ac militiæ Principem, cuius prouidentia totus illius regebatur Principatus, secreta collocutione conueniunt, rem quasi ratam à *Cazimiro* habere detegunt; mentiuntur *Cazimirum* ægrotantis nepotis possessione fœdera fratris mercari: *Delibera*, inquiunt, *quid eligas? Nam si consentis, quod absit, conditione pupilli seu adulti contra ius deteriore facta, te ipsum ipso iure a tutela seu cura submoues. Si autem renuis, inextricabili hostilitatis labyrintho te apud* Cazimirum *inuoluis. Nam* Mieszko *tam iniqua horret taxare commercia eius. Si sapis, patrocinio tutus eris de vtroque.* Igitur *Leszko* suasu procuratoris cum vniuersitate sui potentatus in patrocinia *Mieszkonis* transmigrat, & *Mieszkonidem* permiræ tam industriæ, quam elegantiæ iuuenem *Mieszkonem* sui successorem Principatus testamento instituit. Sed iuuenis, expectationis victus tædio & suimet impatiens principem sese mox gerere cœpit. Quod *Leszko*, licet æger, ægre ferens ad *Cazimiri* pedes pœnitentia reductus, pronus aduoluitur: *Peccaui*, inquiens, *Pater in cœlum & coram te, nec sum dignus vocari filius tuus, fac me sicut vnum ex mercenariis tuis.* Quem princeps humanissimus cum lacrymis exosculans, excessum defectionis ignoscit. Nam & mulier, vt ait lex, breui reuersa, nec creditur diuertisse. Tum *Leszko* paterni religionem testamenti pia veneratione confirmans propriæ quoque testationis robur adiicit, quo *Cazimirum* ex integro sibi successorem pronunciat, quod supremæ voluntatis arbitrium die supremo concludit. Vnde nimirum priore testamento, seu codicillo, nihil egisse visus est, quia prius legatum virtute posterioris expirat. Nec enim creditur consensus, nisi duret consensus.

COMMENTARIVS.

Mieszko senex inimicos *Cazimiri* subordinauit, qui se seruituti fidelissimæ *Cazimiri* præstiterunt. Quam fidelitatem astruentes *Cazimiro* consuluerunt, vt Kuiauiam *Leszkonis* Ducis Mazouiæ sui nepotis, tunc ægrotantis fratri suo *Mieszkoni* seni iam Ducatum Gnesnens. occupanti litem redimendo traderet: Qua donatione facta amplius inter eos quæuis controuersia & pax sempiterna perduraret. Super qua dum *Cazimirus* deliberat, illi mentientes *Sironi Leszkonis* tutori, hæc quasi rata referunt, eidemque *Sironi* consulunt, vt si vellet & *Leszkonis* obtinere tutoriam & *Cazimiri* non timere inimicitiam ad *Mieszkonis* se deberet conuertere tutelam. Cui, dum ipsorum consilium *Leszkoni* consulit, vt ad *Mieszkonis* tutelam committat, Kuiauiam à se abstrahere per *Cazimirum* non permittit. *Leszko* igitur cum consilio *Sironis* sui tutoris sequitur intentionem *Mieszkonis*, *Mieszkoni* se committit, & filio *Mieszkonis* iuueni, *Mieszkoni*, Mazouiam & Kuiauiam post sui decessum testamentaliter tradit. Qui *Mieszko* ductus ambitione victusque expectationis diutinatione adhuc *Leszkone* viuente cœpit se principem gerere. De quo *Leszko* dolens, dolum inter se & *Cazimirum* seminatum reperit. Pœnitentia igitur ductus ad *Cazimirum* recurrit, & gloria ipsius obtenta *Mieszkonem* eiicit, *Cazimirumque* suum patruum successorem legitimum Ducatus Mazouiæ & Kuiauiæ facit. Et hoc vltimo die vitæ suæ in morte conclusit, iuxta testamentum per Patrem suum *Boleslaum* conditum, vt habetur supra lib. 3. epist. 31. Et sic per testamentum posterius priori derogauit: meliorisq; roboris prius testamentum effecit. Constitutio enim posterior derogat priori, & testamentum quod fit in morte, efficacissimum est, & omnibus derogat.

CAPVT XIV.

De Cazimiri miranda ac stupenda victoria per bellum admiratione dignum obtenta.

SIc fratrum non sopita sed aliquantisper interpellata discordia, hostem natura afferens otii torporem, ad exteriora sese applicat virtus *Cazimiri* patriæ dedignata limitari ergastulo. Qui Russiam ingressus primam Brestensiam vrbem aggreditur, tam viris, quam

A. C. 1182.

1182.

quam arte ac loci situ munitissimam obsidionum vndique arctat angustiis; quam sororis suæ primogenito à fratribus per errorem eiecto restituere instituit, matre ob clandestinas odii causas filium non esse mentiente, sed prolis desperatione suppositum. Quæ res etsi veritati præiudicium non pariat, apud plurimos tamen eius opinionem grauare visa est; vnde ciues, indignum asserentes quendam spurium Principibus debere principari, acerrime rebellant: sed & exercituum duces plurimum in illo scandalizantur. Cuius occasione seditionis fremitus constrepit & in sacri Palatii Principem, summæ virtutis virum, *Nicolaum* attollitur. Indignatur enim eius vesania non consilio, tanti maiestatem Principis in id insipientiæ desipuisse, vt manseri cuiusdam contra filios causam, non nepotes, elegerit assumere, vt vilis lucelli gratia Lechitarum gloriam tantam discriminosis tam sordidis prostituerit commerciis. Nec desunt, qui pertinacissime astruant illum cum hostibus de prodendo exercitu pepigisse. At vero vir fortis ac industrius quædam illorum prudenter dicta exterminat, quædam æquanimus tolerat, nonnulla dissimulat, ne seditionarius magis videatur communis coadiutor propositi. Aduolat interea quidam velitum, qui non pauca hostium agmina, non pronunciat quidem, sed cominus imminere indicat & deiurat. Adest namque Dux Belziæ *Vseuoldus*, cum principibus Laodomiriensium, cum Haliciensium præcipuis; cum electis Tibianorum turmis, cum Parthorum millibus vrbis subsidio. Videre videor prominentium nemus lancearum, illa Barbarica Beltarum insignia, illam armorum rutilantiam, ordinatissimas agminum acies, adeoque modestos, adeoque tranquillos, acierum processus, vt immobiliter moueri videantur; quatenus castris obsidentium sensim irrumpant, aut instructione prælii disciplina gloriam victoriæ nanciscantur. Quorum occursui mox belli classicum insonare iubet *Cazimirus* arma capessit, Bucephalo impiger insilit, in hostem non suffucatum intrepidus ac impauidus progreditur suorum quibusdam obsidionis studio intentis, nonnullis in vrbis exploratione occupatis & aliis causis passim vndique disparsis. Stupenda prorsus audacia, ne dixerim temeritate, in manu tam perpaucula, suis pene omnibus ignaris, cum tot hostium millibus pene solus congredi non formidat, cum partitarum nimbi sagittarum grandine densius; horrentibus vndique stridonibus, occurrant. *Non difficulter*, inquit, *socii vesparum examina dissipat Vesparius; imo solus Grifalionis aspectus imbecilles miseriunculorum turmas diuentilat.* Findentis igitur instar fulminis, prima partis aduersæ acie fusa, muros armorum ferreos cuspide transcerebrat, ense dissecat, hostes quasi agni fœtum humi prosternit. O rem non minus fidei quam stuporis plenam! Non illum tantus robustorum impetus obruit, non tanta incurrentium moles obterit, non tanta mucronum acies transuerberat; non tam densa telorum spicula confringunt, non torquentium pressura torculariùm exanimat, sed frendenti nefrendo persimillimus, quos canum assequitur, quosque propria rabies impellit, dente transuolat fulmineo. Qui non victus nec vincendo fatigatus, frementes in se fluctus hos excipit, illos modo scopuli retundit & obterit, cuius allisione omnis procellarum rugitus, omne pyraticum robur colliquescit. Quippe vincit conflictu lapis ollam, quo icta,

Quæ cum rupe gerit prælia testa perit.

Tum demum longius perstrepente belli discrimine successim accelerant *Cazimiridæ*, propriæ sidus gloriæ quasi iam extinctum lugent. Qui victricis viso aquilæ signo, per medios cadauerum strages gratulabundi penetrant, tantoque victoriosius instant, quanto hostis suo cadit ictu. Petra stat inuicta, feriens feritur olla; quod gloriosius conspicantur Principem triumphasse; adeo vt de tot millibus hostium, vix Pegasi agilitate solus illorum Princeps euaserit. Omnes autem satur cruoris gladius absorbuit, aut inundatior fugientes vndarum torrens inuoluit, aut victor supplicantes vinculis mancipat iuxta prognosticon auguris ipsorum. Qui pridie, quando bellum essent ingressuri, super belli exitu ab eis consultus, lugubre fore portendi exitium, in extispicisiculantibus fuerat auguratus. Quod illi hostibus portendi non sibi arbitrantes in id discriminis prolabuntur, eodem nimirum auolandi scelere, quo Saul Samuelem à Pythonissa resuscitatum consuluerat, Israël inclyti & arma bellica in montibus Gelboë ceciderunt. Sic tam vrbe potitus, quam victoria, quem proposuerat Principem instituit. Sed modico tempusculi interiectu, Princeps institutus veneno à suis propinato extinguitur. Extincti Prouincia fratri eius Duci Laodomiriæ *Romano*, ratione obsequelæ indulgetur a *Cazimiro*.

COMMENTARIVS.

Bellum hoc *Cazimiri* sic accidit. *Boleslaus Krzywousty* duas vxores legitur habuisse. Primam filiam cuiusdam Principis *Vonscii*, inter Nobiles Ruthenorum, de qua *Wladislaum* exulem, & vnicam filiam generauit. Post cuius decessum *Henrici* quarti Imperatoris Romanorum sororem sibi in vxorem sociauit; de qua quatuor filios, scilicet *Boleslaum Crispum*, *Mieszkonem* senem, *Henricum* primum & *Cazimirum* suscepit. Illam filiam de Ruthena genitam *Boleslaus Colomanno* Regis Hungarorum filio matrimonialiter copulat: cui nomine dotis Castellaniam Gelusensem assignat: & Rex Vngariæ ratione donationis nuptiarum vxori filii sui terram Przemisliens. donat: Et nihilominus eundem *Colomannum* Rex *Boleslaus*, vna cum Rege Vngarorum, Haliciensibus in Regem præfecerunt. Quæ filia *Boleslai*

1182.

cum eodem *Colomano* Rege Halicienſium vnum filium habuit. Defuncto autem dicto, *Boleslaus Criſpus* frater Reginæ Halicienſis prædictæ, ipſam cuidam Principi Ruſſiæ tradiderat in vxorem, de qua plures filios procreauit in Halicienſi regno exiſtens. Et dum ille primogenitus nepos Regis Pannoniorum Regnum Halicienſe a fratribus ſuis & a vitrico poſtulauit ſibi reſtitui, ad ipſum pertinens ratione primogenituræ & ex paterna ſucceſſione, mater eius ad iuſſum viri, vt creditur, negabat ipſum filium eſſe ſuum, aſſerens ſuppoſitum gratia complacendi viro ſuo primo: & ob hoc ſucceſſio ſibi in Regno Halicienſi negabatur. Qui primogenitus ad auunculum ſuum *Cazimirum* recurrit, & ſuas ſibi inimicitias & confuſiones expoſuit. *Cazimirus* igitur auunculus eius dictis ſororis incredulus nepotem ſuum regno reſtitui curauit, propter hoc bellum, de quo agitur, mouit: etiam vt omni naturæ contrarium & deſtructiuum euitaſſet & Dominium Regni Poloniæ dilataſſet. Ad quod quidē bellum, Anno Domini 1182. proficiſcens, primo Brzeſtenſem Ciuitatem eſt aggreſſus, circa quam quosdam obſides, quosdam vero exploratores relinquens, alios autem hinc inde provt expedire videbatur dirigens, ſolus cum perpaucis Haliciam procedere voluit. Cui *Vſeuoldus* Dux Belziæ cum Principibus Laodomirenſibus, & Primatibus Halicienſibus electorumque Tibianeorum & Parthorum in mirabilibus turmis occurrit, bellumque campeſtre, de ſua multitudine confidens, cum *Cazimiro* geſſit. Quorum primas acies *Cazimirus* impetuoſe ad inſtar fulminis transuerberauit, vt litera deducit, & tandem de omnibus feliciter triumphat. Quod inquam bellum Cazimiricum prædictis Principibus ſe perſimile habuit, ſicut bellum ollæ cum lapide. Quanquam enim lapis ſit paruulus, tamen magnam ollam concutit, & ſolus manet illæſus. Sic *Cazimirus* locum & morem lapidis gerens Ruthenos locum & morem ollæ gerentes occidit & penitus ſuperauit, & in nihilum redegit, vt clare litera deducit. Poſt quorum victoriam Vrbi Przemislienſi ac Regno Halicienſi primogenitum ſororis ſuæ eiectum eisdem præfecit, & Dominum ipſorum inſtituit. Qui poſt *Cazimiri* receſſum auunculi ſui veneno, a ſuis ſibi propinato eſt extinctus. Poſt cuius mortem *Cazimirus Andreæ* dicto Romano, Principi Laodomiriæ fratri eiusdem primogeniti, ſuo ſimiliter nepoti, Regnum Haliciæ ratione obſequelæ contulit, & donauit.

Circa literam aduertendum. Duplex cauſa in principio tangitur literæ, quare *Cazimirus* contra Ruthenos bellum mouerat, & ad ipſos ſic expugnandos conſurrexerat. Prima, propter torporem ocii deuitandum. Vnde *Polycr.* lib. I. cap. 8. *Exercitatio ſiquidem parit & alit, præſtabitque quietis gratiam, quæ otii continuatione, & quodam inertiæ ſuæ marcore perimitur. Vtrumq; in deſideriis eſt omnibus ocioſis, cum & omnis ocioſitas inimica ſit animæ, & de domicilio omnia ſtudia virtutis dimittat.* Secunda cauſa, propter virtutem exercendam; *Virtus enim*, ſecundum *Guidonium*, *terminis non clanditur, quæ ſi terminis non clauderetur, iam virtus cenſeri non meretur.* Virtus ergo *Cazimiri* patriæ limitibus dedignata limitari ad exteriora ſeſe explicat, vt litera docet.

Secundo notandum, Deut. 18. Si ſurrexerit in medio Propheta, aut qui dicit ſe ſomnium vidiſſe, & prædixerit ſignum atque portentum, & veniret quod locutus eſt; Non audias Prophetam aut ſomniatorem. Ex qua lege diuina plane habetur, quod illa, quæ ab auguribus ſeu diuinatoribus dicuntur, non ſic accipienda ſunt, vt fiant, quæ præcipiuntur ab eis, aut quæ coluntur ab eis, quia non ſecundum Deum talia dicunt, vt fiant, ſed magis ſecundum Diabolum mendacem & deceptorem. Vnde ibidem inquit Dominus: Ariolos & Magos ne patiaris viuere.

CAPVT XV.

In quo Cazimirus Laodomiro fugato, Romanum Principem Regem Halicienſem inſtituit.

Quem ob meritorum inſignia, Regno quoque Halicienſium *Cazimiri* liberalitas inſignit, Rege ipſorum *Laodomiro* in exilio profligato, qui a *Bela* Pannoniorum Rege reſtitutionis implorat ſubſidium. Illico Rex non tam exulantis commiſeratione, quam Regni ambitu Regem ſubſtitutum propulſat, Regnum occupat, filium inſtituit exulem, ne ſit impedimento vinctum ergaſtulo in Vngaria includit. Qui cuſtodia muneribus illecta clanculum tandem elabitur, & vix demum per plurima iactatus laborum diſpendia in ipſo confragoſioris vita periculo, vt ſyrtis vertebatur, portum ſalutis reperit. Vnde conceptus eſt languor, inde natum eſt languoris remedium. Hic ſiquidem quodam temeritatis impetu limites *Cazimiri* cum latrunculis quondam irrepſerat, & raptas illuſtrium fœminas trans vltima Barbarorum exterminia iure prædocinii diſtraxerat: defloratos taceo virginum floſculos, quosdam etiam immaturos, proſtratam ſileo matronarum pudicitiam, ſanctuarium profanatum, ſacrificii miniſtros inter ſacra in ſacris infulis à cornu altaris pertractos, ſacerrimi fœdatam religionem temporis, imo Reginæ cœlorum ignominiam. Sacro Aſſumtionis die tam execrabile flagitium ſacrilega non horruit; irreuerendiſſime calcare reuerentiam eius tanta impietas; quam ob cauſam idem ſceleris auctor in exilium eſt à *Cazimiro* actus. Non iniuria igitur ſeueriorem eius indignationem trepidare debuit, in cuius maieſtatem curſu tam temerario impegit: quia tamen ad piiſſimum *Cazimiri* numen ſupplex confugit, deſperatæ licet veniæ, ſucceſſus illi non defuit. Non ſolum enim temeritatis indultioni, ſed & conſolatricis beneficium gratiæ, apud ſacrum Principis oraculum aſſequitur. A principali namque ſerenitate miſſus

1182.

eſt Palatii Princeps *Nicolaus* ille famoſiſſimus, & filium Regis, quod cunctis videbatur orientalibus impoſſibile, cum omnibus Pannoniorum pompis, ac poteſtatibus potenter eradicat & exulem Regno reſtituit. Sic manus eadem huic vulnus opemque tulit. Vnde cuncta orientalium regna tantus horror concuſſit, vt omnes ad *Cazimiri* nutum plus quam tremulum folium contremiſcerent.

COMMENTARIVS.

Cum poſt mortem primogeniti ſororis *Cazimiri*, *Cazimirus Romanum* Principem Laodomirienſ. fratrem eius, nepotem ſuum, Regem Halicienſem inſtituit, *Laodomirus Romanum* de eodem Regno expulit. Quo audito *Cazimirus* potenter Ruſſiam ingrediens, *Laodomirum* de Regno Halicienſ. fugam inire coëgit. Quo fugato *Romanum* viceuerſa ſororis ſuæ filium de ſecundo viro genitum Haliciorum Regem inſtituit, & ſubacta Ruſſia ad propria feliciter remeauit. *Laodomirus* vero a Rege Pannoniorum reſtitutionis implorat auxilium. Rex vero Pannoniorum *Bela Laodomiro* minime compatiens, ſed potius Regnum Halicienſ. ambiens *Romanum* eiecit, Regnum vero Halicienſ. occupauit & filium ſuum regem in Regno eodem conſtituit: *Laodomirum* vero exulem, ne filio ſuo noceret, victum ergaſtulo includit. Qui carceris ſqualoribus nimium anguſtiatus, cuſtodibus munera promittens captiuitatem euadit, & ad partes Ruſſiæ furtim rediens, bonis tantum patrimonialibus contentus fuit. Quadam tamen temeritatis audacia aſſumta limites Regni Poloniæ cum quibusdam latrunculis inuadens raptas illuſtrium fœminas & vaſa ſacrilega intra barbarorum regiones vltimas tranſtulit, vt latius in litera patet.

CAPVT XVI.

In quo, quomodo Cracouitæ derelicto Cazimiro Mieſzkonem ſenem in Principem ſuſceperunt, & quomodo idem Cazimirus Principatum Cracouienſem & totius Pol. Regni recuperauit, oſtendit.

A.C. 1191.

Porro tam ſuperexcellentis gloria tituli, quantum ille gratiæ concepit, tantum peperit inuidiæ. Quidam enim, quod in ſe virtutis aſſequi nequeunt, in aliis inſectantur. Adeoque infremuit olim conceptæ ſeditionis virus, vt ſeptuaginta ſatrapæ in huius columnæ coniurauerint excidium. Cuius quaſi cuiusdam Solis occaſu, ſuas æſtimant vmbras poſſe clareſcere. In quem ne gratis, ne ſine cauſa factionari videantur, cum nec veras, nec veriſimiles habeant rationes, quasdam nugaces, ſecundum non cauſam vt cauſam, congerūt. Ineptias allegant; per ipſum omne huius Regni decus peſſundatum, omne decoris firmamentum eneruatum aſſerunt, Regis Pannoniorum fœdere ſoluto, prorſus huius Regni ſecuritatem expiraſſe aiunt; Gallicienſis hoſtis reſtitutione omnem Lechitarum gloriam declinaſſe, quem potius deceret patibulo ſuffigi, quam Regno ſublimari. Addunt, illius faſtum arrogantiæ a nemine ferri debere, qui Senatus non inſpecta reuerentia, qui celſiorum non tam ſuperata, quam ſuppreſſa celſitudine ac deiecta ſuam cœlotenus efferre contumaciam minime erubeſcat. Cæterum ſpectata illius erga Rempub. diligentia, experta fidei conſtantia, probatiſſima ſtrenuitas & omnibus non incognita innocentiæ virtus omnia illorum figmenta in auras exuflant, ſolo vtpote inuidiæ fremitu conflata, nec aliquo probabilitatis pondere ſubnixa. Nihilominus tamen, quod vi nequeunt, dolo peragere inſiſtunt. Nouerant enim ſtante *Cazimiro* illum cadere non poſſe. Vnde ſubtilius aggreſſi propoſitum, clam in *Cazimirum* proditione conſpirata ipſum conſpirationis caput Cracouienſium præſidem ſub quadam defectionis occaſione ad *Mieſzkonem* transmigrare iubent, aptum proditionis tempus cautius aucupantis. Itaq; remotioribus Principe occupationibus intento, nece interemtum fingunt, varias necis cauſas ſimulant, cum *Mieſzkone* præſidem aduolare ſuggerunt, vrbem amicis exhauſtam *Cazimiri* occupare intendunt. Cui præſidium Venerabilis Cracouienſ. Antiſtes *Fulco* cum paucis amiciſſimorū anticipat, quo conſtantiſſime proditoribus rebellante, proditorium tandem flagitium perpetratur. Traditur ciuitas, produntur municipia; faſces, præfecturas, tribunatus, conſulare decus ac Senatorias Dignitates, omnesq; magiſtratuum poteſtates, proditionalia monſtra vſurpant. At vero ſidus, occidiſſe quod mentiti ſunt, ea tempeſtatis caligine rutilantius emicuit. Nam etſi vir fortis quandoque langueat viribus, nunquam tabeſcit virtute; duabus etenim ab oriente accitis aquilis, edaces arcet vultures *Cazimirus*, & coruos abigit perfidiæ.

Audito ſiquidem *Cazimirum* reuixiſſe, imo cum Duce Laodomiriæ *Romano* & Principe Belziæ *Vſeuoldo* cominus imminente, noctis compendio fugam ineunt Mieſzkonidæ: quibus inuicti Bohemorum Ducis *Conradi* copias occurrere fame crebro intentans nonnihil formidinis incuſſerat. Hic enim tantus ac tantæ Virtutis princeps fuit, vt eis nutu Romani cardo verteretur Imperii, vtpote quem victorioſus Romanorum Imperator *Fridericus* in atrociſſimum Dominici ſepulcri hoſtem Zoldanū proficiſcens, Imperialis coadiutorem celſitudinis filio ſuo Regi *Henrico* præ cæteris Principibus deputauerit. Qui cum eſſet frater iugalis *Cazimiri*, nullo pacto amiciſſimorum intimi aut negligere debuit, aut diſſimulare potuit iniurias. Quo tantum pro neceſſariis Imperii detentionibus perplexo, nec fictas nectente moras, *Cazimirus* Cracouiam intrepidus adit, quam eo, quo obſidionibus cingit, momento recuperat. Non vides clementiſſimam, *Cazimire*, Numinis præſentiam? En vrbem tot electorum tuentur præſidia, omnibus adminiculorum ſtudiis inſtructiſſimam, omnium copiarum inundatione

1191.

vberrimam, omnes roboris exercitatisſimi, omnes coniurati, omnes animoſitate frendentes, omnes vnanimiter in necem proni, omnes vna in *Cazimiri* perniciem armati. Auget illis robur hinc Mieſzkonides præſidiorum Princeps; inde conſiliorum ille artifex vrbis præfectus; ſtimulat illum regni ambitus, armat iſtos pugio malitiæ, omnibus rebellandi ſuggerit animum penes *Cazimirum* veniæ deſperatio. Tum vero lixarum quidam quaſi quodam leuitatis exercitio è caſtris obſidionum euolans vallum tranſilit, aggerem ſuperat, muroque annixus exerit tuniculam, Vrbis imitatur incendium: ſubito ingens ab excubiis clamor attollitur vociferantibus vndique vrbem flagrare incendio. Vbi nunc illa, ô viri, ſtrenuitas? Vbi tam nuper feruens animoſitas? Vbi plus quam leonum frendens illa atrocitas? Omnes repente attoniti, omnes tanquam fulminis ictu percusſi, tanquam flammarum denſisſima inuoluti caligine, cum nihil omnino agatur periculi, vltro in manus hoſtium e muris præcipites iactantur, nonnulli valuis patulis paſſim in vincula proſiliunt. Ingenioſus ille artis magiſter e Baſilica, in quam ſe tremebundus coniecerat, ſemiuiuus protrahitur, aquilarum auiditati exponitur, quarum vnguibus in Ruſſiam, inde in Pannoniam per miſeras exilii vices defertur; quod ſanctiſſimus olim *Getko* ſpiritu prædixerat Prophetico. *Alioquin abſorptabere*, inquit, *ſicut gallus gallinaceus, qui nido matrem arcet, a nido pullos fouens alienos.*

COMMENTARIVS.

Capitulum hoc diuiditur in quatuor partes principales. In prima oſtendit, quomodo Cracouitæ ducti inuidia, comitem *Nicolaum* virtutibus relucentem conabantur de Regno fallaciter eiicere. In ſecunda parte oſtendit, quomodo nedum *Nicolaum*, ſed etiam & *Cazimirum* nitebantur à Regno alienare. In tertia parte oſtendit, quomodo *Cazimirus* Principatum & Regnum nutu Dominico acquiſiuit, & in principem traditionis Prophetia adimpleta fuit. De quo ſatis euidenter in textu.

Circa literam notandum: Quanquam ſecundum Philoſophum 2. Ethic. & *Tullium* in Rhetor. Virtus ſit habitus, quo quis bonus exiſtit & opus ſuum bonum reddit; imo ſecundum *Polycr.* lib. 3. c. 9. *Virtus eſt quaſi quidam radius ſolaris, in vſum omnibus datus, qui omnia, quo attingit, charitate ſua facit eximia.* Nihilominus tamen ſecundum *Iacobum* in Zophilagio parte III. c. 1. *Ipſius virtutis comes eſt inuidia.* Africano ſiquidem induſtria dedit virtutem, virtus gloriam, & gloria æmulos comparauit. Vnde dicit textus: *Quidam* vtpote inuidi, *hoc quod in ſe aſſequi virtutis nequeunt, in aliis inſectantur.* Quapropter ſi inuidi haberent oculos & aures, in omnibus ciuitatibus, de omnibus felicitatibus, torquerentur. Quot enim ſunt felicium gaudia, tot inuidorum gemitus & lamenta. Narrat *Valer. Max.* lib. 7. Quod cum *Fabius* Regem *Antiochum* claſſibus priuaret. Sed per hoc quid ſibi profuit? Nunquam melius fuiſſet, ex quo Victor erat, ſi pactum proſpere tenuiſſet. Hoc tamen inuidia fieri non permiſit, quæ nullum bonum permittere poteſt; ſicut nec Dominos Cracov. permiſit virtutibus *Nicolai* Comitis fauere, ſed eos inflammat virtutes eius odio habere. Qua quidem inuidia ſtimulati, nedum dictum *Nicolaum* perſequi & de regno eiicere ſunt conati, ſed & principem ipſorum Sereniſſimum *Cazimirum* alienare, & *Mieſzkonem* tyrannum aſſumere ſunt impulſi.

CAPVT XVII.

In quo oſtendit, quid Cazimirus fecerat cum his, quos vrbe acquiſita cum toto Regno in captiuitatem acceperat.

NAm Nepotem cum omni ſuorum Vniuerſitate captiuitate emancipat, commeatibus inſtruit, fratri quaſi peculiare munus remittit, vrbe ac municipiis, quæ frater occupauerat, receptis. Plurimum vero liberandis profuit viri clarisſimi oratio præinſignis *Petri* Archiantiſtitis. Cum enim omnibus pene fixa ſtaret ſententia, vel exiliis diſtrahi, vel ergaſtulis captiuos debere includi, aut exquiſitis exponi expluuiis, aut certe tolli ſeditionum ſeminaria. *Non ſic*, inquit Petrus, *filioli, non ſic. Iniquum eſt, vt iura Pietatis impia vendicet ſeueritas; præſertim cum ſit honeſtior beneficii exhibitio, quam vltionis occaſio. Audire quæſo libeat præclara huiusce honeſtatis inſignia. Victorioſus Rex Epirotarum* Pyrrhus *victis Romanis ducentos captiuos milites gratis Romam remiſit, vt cognita viri virtute liberalitatem eius agnoſcerent. Magnus* Alexander *cum rege* Poro *congreditur, vincit,* Porus *capitur, qui victum ſe adeo doluit, vt cum veniam ab hoſte accepiſſet, nec cibum ſumere voluit, nec vulnera curari paſſus eſt. Quem* Alexander *ob virtutis honorem in regnum incolumem remiſit. Decet enim, vt vir fortis & animoſitate vigeat & pietate non langueat. Heraclienſium quoque non minus pietas fuit, quorum agros dum aduecti Athenienſes populantur, omnes naues repentino tempeſtatis turbine diſpereunt. Itaq; cum nec à mari nec à terra cum tam pauca manu reuerti poſſent, Heraclienſes eos cum vincere aut omnino extinguere potuiſſent, communitos beneficiis adminiculorum remittunt; vt quos habuerant hoſtes, redderent amicos. Si non ſapit forſitan veſtro palato ſylueſtris labruſca, & gentilitatis acerbitas, inſipidum tamen eſſe nequit ſancti exemplum* Helizei. *Rex namq; Syriæ ſæpe in conclaui ſecreto diſponebatur contra Regem Iſraël. Quod* Helizeus *per Spiritum Domini videns reuelabat Regi Iſraël. Sic eo docente capti ſunt multi exploratores. Quo Rex Syriæ agnito iratus miſit exercitum ad obſidendam*

dam Dotagim ciuitatem, in qua habitabat Elizeus, *vt captus adduceretur. Mane autem facto puer* Helizei, *filius, vt quibusdam placet, Sunamittis, quem ſuſcitauerat, videns milites circa ciuitatem, ſtupidus venit ad* Helizeum, *dicens:* Pater, obſeſſa eſt ciuitas a Syris. Cui Helizeus: Noli timere, quia plures nobiſcum ſunt. *Et puer:* Nequaquam Domine. *Tunc orauit* Helizeus *ad Dominum, vt aperiret oculos pueri; quo orante, vidit puer currus ignitos, & milites in montibus multo plures quam eſſet Syri, & ait:* Vera ſunt Domine, quæ dicis. *Iterum orauit* Helizeus, *vt hoſtes cæcitate Dominus percuteret, non vt viderent, ſed quadam inſenſibilitatis ſpecie, quæ dicitur accisia ſiue adocchia, qua percuſſi ſunt Sodomitæ, Angelis hoſpitantibus apud* Loth. *Ad quos egreſſus* Helizeus *dixit:* Quem quæritis? *Et illi non cognoſcentes eum, dixerunt:* Nihil aliud niſi Helizeum. *Et ille:* Sequimini me, & inuenietis eum. *Illi autem ſequentes venerunt ad Samariam. Qui cum eſſent in medio Ciuitatis, nec cognoſcerent, vbi eſſent, orabat rurſum* Helizeus, *vt aperirentur oculi eorum; & videntes ſe in medio Ciuitatis inter hoſtes, timuerunt valde. Dixit igitur* Ioram *Rex Iſraël ad Prophetam:* Interficiemus eos? *Qui ait:* Nequaquam. Nec enim tu adduxiſti eos in arcu & gladio, ſed Dominus in potentia ſua. Imo detur eis ad comedendum & remittantur, quod & factum eſt eis. *Viros quoque captiuos non abſimili cæcitatis caligine Dominus inuoluit, illacrymante plusquam Propheta, cum omnium Eccleſiæ ſuæ de inſtitutione, ſacro Gracouienſium Antiſtite. Quis enim non cæcus euidenter iſtorum cæcitatem non videat? quibus illic flagrare viſa ſunt incendia, vbi nulla prorſus erant incendiorum veſtigia. Eorum ergo captiuitas diuini muneris eſt, non veſtræ humanæ virtutis. Ideoque pium diuinitatis munus, pietate repræmiari conuenit, non cruenta impietatis vltione.* Omnes itaque cum omnium ſuorum incolumitate pius *Cazimirus* remittit. Quæ res *Mieſzkonis* animum tanto deinceps erga fratrem amore deuinxit, vt omnium omnino iniuriarum oblitus, fraternis gratularetur confoueri amplexibus. Vidit enim *Vincentius*, qui ſcripſit hæc, & ſcimus, quia verum eſt teſtimonium eius, non credula ſolum & fidiſſima inter illos colloquia inuicem, ſed iucunda & præcordialiſſimæ plena dilectionis conuiuiorum ſolennia. Fuit autem huius Autor concordiæ ac funiculus, imo aurea catena, vir omnium virtutum, omni ſcientiæ, omni ſapientiæ quadratus induſtria, omnium morum venuſtate conſpicuus, non minus proſapiæ, quam animi generoſitate præinſignis idem *Petrus* Archipontifex. Cuius, etſi me rupero, merita dictis non aſſequar.

Quippe aplanon axe tero ſcribens Cato paruus Homero.

Eſt Petra namque Petri celſior arce metri.
Pſallant centrimetro, tot vatum ſecula Petro,
Claudicat omne metrum, non capit omne Petrum.
Vis bene noſſe virum cœli circumſpice gyrum
Diſpice quosque ſolo, ſolus hic absque dolo.
Nectare fons plenus, ſol ſidere blandus amœnus
Sidere nectareus, nectare ſidereus.
Non bene te noſcis, bona ſiqua forinſeca poſcis,
Omnibus omniſluo diues in orbe tuo.
Te genus extollit, beat ordo, potentia dicat,
Nobilius virtus te tua nobilitat.

COMMENTARIVS.

In hoc Capitulo *Cazimiri* clementia erga captiuos deſcribitur. Cuius quidem tantæ clementiæ autor fuit venerabilis, omni induſtria, virtutum, ſapientiæ & ſcientiæ imbutus & ſuffultus, omni venuſtate proſapiæ & generoſitatis præclarus *Petrus* Archiepiſcopus, Sanctæ Gneſnenſis Eccleſiæ, qui ſtudioſiſſime ſuppliciter Regem exorauit, quatenus in eisdem captiuis non vltionem faceret, ſed pietatem oſtenderet. Vt autem præfatus vir præinſignis petitionem ſuam poſſet effectuare, animumque illuſtriſſimi *Cazimiri* ad eandem petitionem exaudiendam flectere & ad clementiam declinare, adducit ſibi ſimilia geſta & exempla, tum per ſcripturam Poeticam, tum etiam per ſcripturum ſacram exhibita. Primum exemplum de clementia Regis erga *Porum* oſtenſa. Secundum de clementia erga Romanos exhibita. Tertium de Heraclienſium pietate & clementia. Quartum de pietate *Ioram* Regis Iſraël, 4. Reg. 6. vt patet in textu. Vnde in oratione iſta ponit tres concluſiones. Prima eſt iſta: *Melior eſt pietas quam ſeueritas.* Circa quam notandum ſecundum *Valenſem*: *Siue enim ſeueritas pro vitio truculentiæ ſumatur, eſt vitium clementiæ oppoſitum: ſiue ſeueritas capiatur pro virtute, vtique pietas potior eſt quam ſeueritas.*

Secunda Concluſio eſt iſta: *Melius eſt inimico bene facere, quam in ipſo vindicare.* Circa quod ſic patet. Cautius enim homo facit parcendo, quam iniuriam debito ſupplicio coërcendo. *In conſtituendis enim pœnis* ſecundum *Senecam* lib. 2. de clementia, *tutius eſt plura proponere, ne vna finitio rem comprehendat, & vt ita dicam formula excidat. Hinc eſt quod ſapiens parcit, conſulit & corripit & recte facit. Aliquem verbis tantum admonebit, pœna non afficiet, ætatem eius emendabilem intuens.*

Tertia concluſio: *Vir fortis non ſolum debet animoſitate vigere, ſed etiam pietate pollere.* Circa quod aduertendum: Si enim in eo eſt animoſitas absque pietate, non animoſus,

1191.

moſus, ſed crudelis cenſetur. Sicut enim iuſtitia ſine miſericordia crudelitas, & miſericordia ſine iuſtitia fatuitas; ſic animoſitas ſine pietate crudelitas, & pietas ſine animoſitate mollities eſt.

CAPVT XVIII.

De Concordia Polonorum & Vngarorum.

REgis quoque Pannoniorum fœdera idem, qui eadem diſſoluiſſe arguebatur, Palatii Princeps *Nicolaus* cum ſemper memorato Cracouienſium Præſule *Fulcone* ad perfectum redintegrant, iuxta Sanctorum inſtituta, Regis videlicet beati *Stephani* & Sanctiſſimi Polonorum Patroni *Adalberti*, communiter debere coli vtriusque regni amicitias, communiter alterius hoſtilitates inſectari, communes fore proſperitatum ſucceſſus, ad indirimentes neceſſitatum ſuccurſus.

COMMENTARIVS.

Nicolaus Princeps militiæ illuſtriſſimi *Cazimiri* & Venerabilis *Fulco* Epiſcopus Cracouienſis, viri excellentes, profunditate ſuffulti conſilii, Reges videlicet Vngariæ & Poloniæ ad certum locum comportare ſtuduerunt. Et ipſis ſic conductis pacem inter ipſos firmauerunt perpetuam, ipſamque ex aſſenſu vtriusque partis, munimentis ſub pœna anathematis roborauerunt. Quam etſi quæ pars infringere præſumeret, Omnipotentis Dei & Sanctorum *Adalberti* & *Stephani* Patronorum indignationem incurreret. Caueant ergo Domini Vngari & ſimiliter Domini Poloni dictam pacem iuxta inſtituta Sanctorum Patronorum vtriusque Regni factam & per multa tempora obſeruatam infringere aut quouis modo violare, ne indignationem Dei aut Sanctorum dictorum Patronorum incurrant, deſolationemque ſuorum faciant; quoniam vicinos contra vicinos pugnare malum eſt: ſed potius vna pars alteram fauoribus atque auxiliis, fideque integra proſequatur, & ab æmulis ſinceriter tueatur.

CAPVT XIX.

De eo, quomodo Cazimirus Pollexianos ditioni ſuæ ſubegit & vitæ ſuæ terminum clauſit.

COmpos itaque Regni *Cazimirus*, certus amicorum, ſed incertus amicitiarum, Gethicos magnanimiter ſudores aggreditur. Quorum contiguis pernimium afflictis & per creberrima vix adactis prælia, in Pollexianorum ceruicoſam feritatem animoſus accingitur, nullius hactenus bello vel virtute attentatam. Glorioſo enim *Cazimiro* viſum eſt inglorium, paterna videri gloria contentum. Sunt autem Pollexiani Getharum ſeu Pruſſorum genus, gens atrociſſima, omnium ferarum immanitate truculentior, propter vaſtiſſimas intercapedines, propter concretiſſimas nemorum denſitates, propter bituminata inacceſſibilia paluſtria. Horumque latrunculos quidem Ruthenorum Drohicinenſis Princeps fouore clanculo conſueuerat, qui primos indignationis excipit aculeos. Vrbs ſiquidem, quæ ſui caput eſt principatus, quam *Drohyczyn* vocant, incluſis obſidionum perurgetur anguſtiis, non tam deditionis legibus accedere, quam perpetuæ ſeruitutis conditioni ſubeſſe. Illa ſubinde incommeabili eremi vaſtitate trium naturalium dierum curſu citatiſſimo vix emenſa, iubet quarto antelucano Catholicus Princeps omnem exercitum ſalutaris hoſtiæ ante omnia ſacramento confoueri, ſacri miniſtro ſacrificii viro Reuerendo Plocenſium Antiſtite. Dicebat enim contra Soladimiſtas, contra ſacræ profeſſionis hoſtes, contra ſpurciſſimos idololatras pugnaturos, plus in armis fidei confidere, quam in materialis armaturæ fiducia. Itaque intrepidi bellum quærunt; diu quæſitum nusquam reperiunt, cunctis hoſtium in delubris ac ſpeluncis deliteſcentibus, non tam timoris puſillanimitate, quam cautelæ induſtria. Sicut enim in arte exercitatiſſimi, ſed in plano nulli, plus arte quam viribus, plus audaces temeritate, quam animi virtute. Quibus non repertis, ne nihil agere viderentur, operoſiorem populationem dant operam Lechitæ, fana, burgos, pagos, celſas ædium fabricas, cum ſpicariis horrea flammis inuoluunt; quia municipiorum nullus apud illos vſus: eosdem enim vrbium habent muros, quos & feræ. Horum princeps *Pollexius* dolo ad *Cazimirum* accedit, victum ſe fatetur, miſereri ſuorum poſtulat, famulitio ſuſcipi obſecrat, tributaria ſeſe obſequela obſtringit. In fidei pignus vades aliquot ſeu obſides exhibet, plures exhibiturum pollicetur. Exercitus obſidum ſecuritate ſoluuntur, Pollexiani proſtrati interim nemore omnem remeatum præcludunt, pactioni renunciant. Aiunt obſidum ſalutem non debere ferre libertatis impedimentũ, ſatiusque eſſe filiorum vita defungi, quam patrum libertate deſtitui, quos profecto mors honeſtior honeſtioribus eſt inuectura natalibus. Eſt enim omnium Getharum communis dementia exutas corpore animas naſcituris denuo infundi corporibus; quosdam etiam brutorum aſſumtione corporum bruteſcere, quos inſtantis quoque facti ſubtilitas à brutorum ruditate non ſecernit. Nam quis vnquam grex hædorum ſecum lupos caulis incluſerit? Quæ talpa tam cæcutiens proprio murilegum cauo inſerare ſtuduit? Quæ vnquam noctua loramentorum fuit ſollicita? Quibus implumes pullorum ſuorum nidos aquilæ commodarent? O perbruta ſimplicitas, quæ manſuetam natura leonum generoſitatem quadam ſæuiendi neceſſitate aſtringis. Eadem namque arte capitonem Regem ſuum proditurі propter ingluuiem gobiunculi diſpereunt. Etenim capitonis deleti pæne voracitate, ipſum delere intendunt; à Siluris & auxilium & conſilium implorant. Reſponderunt Siluri: ſimili ſeſe proprii tyranni peſte laborare;

1191.

re; lupum enim in regem creauerant; procraſtinari tamen, ſed celari placet deliberationis inducias. Cætus interim prædæ auiditatem ſecutus, proprio ſeſe impetu in arentia ſabula propellit, repenteque reſilientibus vndis vires in arido explicare tanta bellua non poterat, ab exiguis reptilibus & appetitur & extinguitur. Quæ res & viam & audaciam videtur ſuggeſſiſſe conſilii. Quendam enim ſinum nullius omnino profunditatis, latitudinis aliquantæ, ſed in maris contiguitate anguſtiſſimum explorant & eligunt; aiunt aptiſſimum eſſe perdendorum Regum ſuorum propoſito, vtpote qui innumeras roſorum capiat legiones & regibus omnium virium amputet fiduciam. Neque gobiones aut ſiluros minimis eſſe minores reptilibus; neque lupum ſiue capitonem cæto grandiores. Illic vniuerſorum congeſta infirmitate, vtrumque Regum concilio corrogant, quos aliquantiſper quaſi renitentes crebris incurſibus ſollicitant. Proinde lupus vtpote proteruior intro irrumpit, capitoni remeatum obſtruit. Sic imbellis illa piſciculorum plebicula aut lupi dente diſcerpitur, aut capitonis faucibus abſorbetur. Non minus ergo fatua Pollexianorum fuit prudentia, quam gobionum ſimplicitas. In arcto enim conſtituti Cazimiridæ graſſantius in hoſtes deſæuiunt, animoſius gobiunculos dentibus cuſpidum proſcindunt, aut enſium ac flammarum faucibus abſorbent, donec omnium pene conflagrata prouincia, tam Princeps illorum, quam Magiſtratuum poteſtates ad *Cazimiri* ſcabellum pronis ceruicibus proſternuntur, tam ſuam quam reliquorum ſalutem deprecantes. Ad quorum calamitates Sereniſſimi Principis pietas mox animi compaſſionem inclinat, donisque nomine obſequelæ ac tributorum cautione ſuſcepta, cum triumpho ad propria reuertitur; vbi non ſui victus corpore, ſed ſuorum perſuaſus laſſitudine aliquantisper otio indulget. Fuit autem ſemper illi ſolenne, ſanctorum venerari ſolennia: vnde cum beati *Floriani* diem, nunc in diuinis officiis, nunc in orationibus, nunc in gratiarum actionibus totum Domino impendiſſet, ſolennes in craſtinum Principibus ac ſatrapis & primis Regni epulas inſtituit. Suggerunt illis multa ſuper epulas lætitiam. Primo de hoſtibus vndique triumphus, ſecundo poſt tanta bellorum diſcrimina Principis incolumitas, tertio tam propria quam amicorum ſecurior tranquillitas, quarto & rerum & temporum feſtiuior amœnitas. Nec deerat omnibus deliciis ſuauior Sereniſſima Principis alacritas, omnibus exultandi animos exultantius infundens. Cumque omnimode vox exultationis inter omnes cœlotenus attollitur, tantæ gloriæ ſerenitas repentina ſubito tempeſtate obruitur. Nam tanti extrema gaudii proh dolor! imo & media luctus occupat, & mœror iucunditatem rapit & opprimit, in ſinum concatenai ancillarum. Omnibus enim vndique verſum exultantibus illud vnicum & ſingulare ſidus Patriæ, cum quasdam de ſalute animarum quæſtiones Pontificibus proponeret, per modico hauſto poculo humi prolabitur & expirat. Morbo, incertum eſt, extinctus, an veneno.

A. C. 1194.

COMMENTARIVS.

Capitulum hoc in duas diuiditur partes. In prima parte triumphus *Cazimiri* aduerſus Pollexianos obtentus deſcribitur. In ſecunda parte terminus vitæ *Cazimiri* lamentabiliter ponitur.

Circa primam partem duo ſunt. Primo, quomodo *Cazimirus* Gethas vicinos Poloniæ ſuperauit, quibus ſuperatis contra Pollexianos proceſſit. In quo proceſſu quendam Principem Drohicinenſem, eorundem Pollexianorum conſeruatorem, ditioni ſuæ ſubegit, & perpetuæ ſeruituti ſubiugauit. Secundo, quomodo eosdem Pollexianos, aduerſus quos principaliter proceſſit, ſuæ ditioni ſubdidit.

Circa literam eſt aduertendum, ſecundum *Polycrat.* lib. 2. c. 26. *Quod nulli Ducum niſi de manu Domini exercituum contingit victoria. Non enim in multitudine exercitus victoria belli, ſed de cœlo fortitudo eſt, quoniam facile eſt concludi multos in manus paucorum.* Ideo Princeps bellaturus debet ſe Deo committere, & illum orare, vt dignetur ſibi cœlitus victoriam tribuere. Sic enim Theodoſium in hiſtoria Romanorum legimus feciſſe; qui cum ſe vidiſſet a ſuis hoſtibus circumſeptum orationibus vacare cœpit, & ſigno Crucis ante poſito victor fuerat. Sic & noſter *Cazimirus* Princeps Chriſtianiſſimus aduerſus Pollexianos pro fidei Catholicæ maiori dilatatione bellaturus, fidens plus in virtute Dei, quam in potentia ſui brachii ſe ac omnes ſuos committens Deo, eius corpus ſanctiſſimum ſuſcepit ac venerandæ ſuæ paſſionis memoriam faciens, aduerſus eosdem paganos prælia mouit.

Secundo notandum: Quanquam variæ ſunt opiniones de anima, ad præſens tamen refertur opinio triplex, quæ etiam tempore prædicationis Chriſti viguit inter Iudæos. Prima fuit Saducæorum, qui negabant reſurrectionem, putantes animas ſimul cum corporibus interire. Secunda fuit Ezeorum, qui dicebant omnes animas ab initio creatas & corporibus pro temporibus infundendas. Tertia fuit Phariſæorum qui dicebant defunctorum animas in alia corpora vsque ad reſurrectionem tranſire. Pollexiani ergo in parte ſectabantur opinionem Phariſæorum, qui dicebant aliquas animas denuo infundi corporibus hominum, & alias corporibus brutorum animalium.

Tertio notandum ſecundum *Ægidium* lib. de Regimine Princ. 3. part. 3. cap. 12. *Acies conſtructa in forma rotunda vtilis eſt ad ſuſtinendum: in forma vero forficulari vtilis eſt ad circumdandum & concludendum,* cum

cum hostes sunt pauci. Sed in forma acuta & pyramidali, vtilis ad scindendum & diuidendum cum hostes sunt plures. Quare modus pugnandi Pollexianorum, fatuus in litera redditur quadruplici de causa. Primo, quia rectè se habuit, ac si Rex caprarum lupum sibi in caula occluserit. Secundo, quia ac si talpa murilegum in suo foramine serauerit. Tertio, quia ac si noctu aquilam circa nidum suorum pullorum ligauerit. Quarto, quia ac si gobiunculi cum siluris debiles, in prælio contra Capitonem & lupum reges suos fortes in arcto præliaturi concurrerint.

NOTA.

Anno Domini 1183. per Ægidium Episcopum Mantuanensem, ossa S. FLORIANI Cracouiam fuerant allata: & per CAZIMIRVM Principem ac GETKONEM Episcopum Cracouiens. deuote suscepta, in honoremque ipsorum extra Ciuitatem per eosdem Basilica pulchra est fabricata & erecta.

CAPVT XX.

In quo describitur Iucunditatis querimonia contra Mœrorem facta.

ADeo tanti Solis occasu tenebræ operuerunt terram, & caligo populos, vt omnia omnino mœror occuparet. Ad quos quia tam subiti calamitas infortunii, tam subito peruenire non potuit, rebus nihilo minus iucundis indulgent, & sic mixta est mœrori iucunditas, quæ sese a mœrore raptam ad eius pertrahi connubium conqueritur hoc modo:

IVCVNDITAS.

Non est pudor pro dolore
Sed est dolor pro pudore,
Niti acrimonia.
Mærens queror de mærore,
Qui de meo serta flore
Nectit tam funebria:
Eram nupta plus quam Regi
Quem præfaui, quem præelegi,
Regum super millia.
Hoc edicto mortis legi
Eius nece mox impegi
Necis infortunia.
De mærore rapta queror
Diro cuius axe teror
Vi raptoris anxia.
Torquet, angit, arctat mœror
Desperato frangi speror
Hostis ad colludia.

MOEROR.

Causæ causas aucupari;
Lite litem contestari
Iuris est iniuria.
Temet nostro sponte lari
Cursum infers, cur vulgari
Strepis impudentia?
Faues planctum, foues luctum,
Fletum, quæso, ob quem fructum?
Lambunt nocticinia.
Cum his ducis aquæ ductum,
Cum his blandum scis deductum
Carpere per inuia.

IVCVNDITAS AD LIBERTATEM.

En, libertas, ecce soror
Quibus arris fundat horror
Pacta sponsalitia.
Sic suadeor, sic exploror,
His perfusa, vt quid moror,
Probus ad opprobria.

LIBERTAS.

Spernis aris insigniri
Spernis veris perpotiri,
Tam vernante gratia.
Nostram sortem vis metiri,
Inter scorta consortiri
Cogimur stipendia.
Flet honestas, flet pietas,
Flet virtutum societas
Omnis in Angaria.
Sexus omnis, omnis ætas,
Rebus lætis fixit metas:
Citra conterminia.
Cum proreta prora cessit
Vndas, fluctus, tunc expressit
Syrtes ac naufragia.
Tunc procella se ingessit,
Quæ profundo subimpressit
Salutis remigia.
Ergo tristi pulsa nube
Spe sereni soror nube
Serenatur tristitia.
Gaude mœror lætus iube,
Hymenei clangant tubæ
Resonent tripudia.
Auro gemmis alacritas
Tristis ducit hypocritas
Tristis pestilentia.
Fulget sponsa gemmis, auro,
Sertum illi virens lauro
Iugis dat vernantia.
Mæsto mœror de thesauro,
Horta fuco tincta mauro
Promit lanificia.
Claro sponsæ chorus vultu
Rutilante vernat cultu
Ipsa rutilantia.
Mœror tristi cum tumultu,
Eiulatus cum singultu
Mæsta cient tædia.
Sæuum fœdus contrahitur,
Sponsi fides detegitur
Doli euidentia.
Sponsæ decus detrahitur,
Splendor omnis extinguitur
Atra inter atria.

Arguitur de crimine,
Inscribitur ex nomine,
Adiicitur innoxia.
Inuoluitur caligine
Sine viri examine,
Pœnitet tot supplicia.

MOEROR AD IVCVNDITATEM.

Nos veteris lege viri
Sui luxu Cazimiri
Tentat ac lasciuia.
Sed nec vires demoliri
Neque viros emoliri
Fas est petulantia.
Crudam gesto cicatricem
Si mutui reddo vicem:
Quænam est iniuria?
Verba verbis cur intricem
Par est nosse contemtricem
Contemtricis præmia.
Rogis rogo cetus ille,
Cibus esto nec fauillæ
Vlla fuit vestigia.
Paranymphis licet mille
Sint Charybdes, sint & Scyllæ,
Promta promptuaria.

PRVDENTIA.

Furor furum cur hoc suades?
Mero cur sic mœror mades?
Cesset truculentia.
Cedant lites, cedant clades,
Det amoris amor vades,
Præside prudentia.
Anceps omnis est hinc inde,
Fortitudo sed exinde
Fortibus dat fortia.
Pacta fidemve rescinde,
Odit nouum ius proinde
Veterum repudia.
Sic venenum, fel, cicuta,
Ars veneno texit scuta
Contra veneficia.
Sic salute res exuta
Ad salutem reddit tuta
Duce temperantia.
Ad nos ergo vos redire
Lites, probra consopire,
Imparat iustitia.
Is qui nolit obgrunnire
Iubet strictum compedire
Pectorali fascia.
Probris nunquam desipies
Si te probus eripies
Miti patientia.
Quædam dulcis temperies
Innascitur si socies
Contrariis contraria.

IVSTITIA.

Dulce canit hæc fistula,
Hic iubilus auicula
Te sibilat ad retia.
O quam dulce Syrenula
Necis vocat ad pocula
Mens abhorret sobria.
Vitæ mors est contraria
Morte vitam inebria
Mæsta matrimonia.
Dic obsecro prudentia,
Prudenti cum socordia
Suntne contubernia?
Quod si quando vult ratio
Vt consona sit vnio
Inter dissonantia.
Est magistra proportio
Vt muneri ministratio
Disparia sint paria.
Proportio quod consulis
Vincis nodos in scopulis,
Reseras scrutinia.
Virus inest his poculis,
Mors in olla, his osculis
Sunt exitus exitia.
Quam sis prudens met declaras
Quam prudenter littus aras,
Lauans lateritia.
Sceno gemmas da præclaras,
Sacras iunge porcis aras,
Proterit Sanctuaria.
O laborem sic impensum,
O deliræ mentis sensum
Manceps delirantia.
Versa colum, versa pensum,
Vbi nullum scis consensum,
Nulla scis commercia.

COMMENTARIVS.

Vincentius describens hanc iucunditatis querimoniam contra mœrorem factam vtitur vno modo prolongandi materiam, qui secundum *Ganifredum* in Poëtica vocatur Prosopopœia, & est modus loquendi attributus impotenti loqui ad passionem, vel ad iocum prouocans Auditorem. Committitur enim, quando orator causa prolongationis materiæ introducit res tanquam loquentes, quæ ex materia loqui non possunt, & tunc potest prouocare ad iocum vel ad compatiendum.

CAPVT XXI.

De Leſzkonis Albi in Principem Cracouienſem ac totius Poloniæ electione.

SIdere igitur *Cazimiri* occidente ortum eſt quaſi quoddam chaos, & quædam rerum ac perſonarum confuſio, quibusdam de tam inopinato euentu ſuper ſe ſtupentibus, aliis quaſi extra ſe raptis, multis velut quodam fulminis ictu ad terram doloris proſtratis. Videres plurimos imaginum inſtar prorſus exanimes, nonnullos vberibus lacrymarum imbribus inundantes: videres de vultu matronarum, virginum quibusdam ſulcis vnguium crebra cruoris proſcindi flumina, alliſos quosdam ad ſtatuas propriis pene ictibus excerebratos; alios ferro præ mœroris anguſtia ſeſe oppetentes. Omnibus illo moriente vna & eadem commoriendi voluntas. Non deſunt tamen eodem horæ puncto quidam tacita ducentes ſuſpiria, qualiter principes vel ſatrapas ad ſua vota inclinent, vel vacantem occupent principatum; ſed in ſuis cogitationibus euaneſcunt. Nouit enim Dominus cogitationes hominum quoniam vanæ ſunt; cui nec pupilli cura vnquam defuit, neque viduæ. Igitur exequialibus rite peractis, venerabilis ille Cracouienſis Antiſtes *Fulco*, primo cum Primatibus de Regni ſucceſſione tractatu habito in concionem omnes vocat, & vix tandem ſtrepitu ſemiſopito, ait pius: *O Proceres, dolor eſt, ſed impia doloris atrocitas. Pie quidem doletur, ſed impie ſic dolore deſipitur. Nec enim eſt deſipientior vsquam deſipiendi modus, quam crudo vulneri minime conſulere, quam de profundo naufragii nolle cum poſſis emergere. Ob quam quæſo cauſam examen ſæpe apum defluit, ac prorſus deperit, niſi quod in locum demortui Regis alium ſubſiſtere vel ignorat, vel negligit? Vnde quædam reptilia, quæ ſtellionem habent Regem, eo vix defuncto alium mox in eius locum creant, qui primus pro Regis nece lacrymis immaduit. Multis etiam eſt hodie perſolenne, prius alium eligere, quam defunctus Rex funeretur, vt ſucceſſor ſui deceſſoris funus quodam humanitatis honore ſolennius proſequatur. Quamuis enim in ſe* Cazimirus *mortuus videatur, in ſuis tamen facile mori non potuit, in quibus immortalibus vixit & perpetuis eſt victurus beneficiis: nec vitis creditur ſubciſa imo propagata, quam vini ac vinidi palmites viuere proteſtantur. Duæ namque oliuæ duo ſemper ſunt luminaria, duo filii* Cazimiri Leſzko *&* Conradus, *licet ambo paruuli, ambo inter pupillares conſtituti annos. Dignum ergo eſt maiorem natu paterna dignitate inſigniri.* Tum vero quidam vir inſignis: *Sane*, inquit, *pater venerande, omnibus eſt amplectenda ſani ſalubritas conſilii; maxime in his, quæ dilationem non capiunt. Periculoſa eſt mora & in ſe trahit periculum. Ideoque in ſubeligendo principe nulla ſit cunctatio; ſed de perſona Principis omnium obſecro expergiſcatur vigilantia. Non enim cano vertici mentum conuenit impuberis, imo puerile eſt, vt prudentibus puerilis præſit imprudentia. Cum verbum ſit ſapientis:* Væ terræ, cuius Rex puer eſt, *præſertim, cum principem diſcretum, ſerenum, cautum & induſtrium eſſe in omnibus & ad omnia conueniat. Nam ſi in minimis, puta in familiæ, domus, nauis, in vnius vel agricolæ vel nautæ regimine periculoſe negligantur, quanto periculoſius in Repub. regenda, clauſis, vel dixerim cæcis, oculis hæc ſeponuntur.* Hæc autem adſtruebat, vt *Mieſzko* ſenex, vel nepos eius *Mieſzko* iuuenis princeps ſubſtitueretur. Ad hæc vir zelo Dei plenus Antiſtes idem reſpondit: *Hæc à te, vtpote viro prudente, non ineleganter ſunt allegata. Sed in præſente articulo prorſus locum non habent, vt quæ tum demum vera ſunt, cum de eligendo agitur, non de iure ſucceſſionis diſceptatur. Prorſus enim aliud habet iuris electio, aliud ius ſucceſſorum. In illa enim eſt liberrima deliberationis libertas, ac in iſta vrgentiſſima iuris neceſſitas: ab illa omnes citra legitimam ætatem relegantur, ab iſta vero nec infantuli nec poſthumi excluduntur, qui etiam omni ſolenni ſolennitate velatum reprimit teſtamentum. Sed & id quidem, quod de regimine ac periculo Reipub. tetigiſti, paruulis iſtis non officit. Nam ſi Reſpub. iuris teſtimonia inſtar habet pupilli, conſtat idem eſſe iuris in vtroque, quia vbi eadem eſt ratio, eadem eſt iuris cenſura. Aut ergo pupillis omnem omnino tutelam auferas, aut etiam Reipublicæ tutores non negabis. Nec enim per ſe principes Rempub. adminiſtrant, ſed per adminiſtratorias poteſtates. Ideoque peremptum, periniquum eſt diſſimulare, nedum impedire, quod ratio dictat, quod poſcit vtilitas, quod iubet honeſtas, quod ſuadet pietas, quod iuris denique imperat neceſſitas: Nec impedit auita inſtitutio, qua cautum erat, vt penes maiorem natu ſemper ſit principandi auctoritas, quod per Papam* Alexandrum *&* Fridericum *Imperatorem, quamvis ius non habent apud nos condendi leges, eſt conſultum, quando vtroque ſuperſtite ſeniore ſcilicet* Mieſzkone *in eodem eſt principatu* Cazimirus *& conſtitutus & confirmatus. Non eſt igitur, quod principum conſenſum, quod fauorem Procerum, quod vota auium vel populi hac in parte poſſit remorari.* Proinde vnanimis omnium cœlotenus alacritas attollitur: *Viuat, viuat Princeps* Leſzko *in æternum*: omnesque tanta ſerenitas lætitiæ quadam feſtiuitate perfudit quaſi præteriti nullam doloris pertulerint anguſtiam. Tanta illius dulcedo, tantus amor, tanta omnibus affectio amoris erga pupillos, vt non furor, non odium, non tribulatio, non gladius, non quæſtus, nec vllius occaſionis penitus neceſſitas ipſos ab ipſorum latere ac obſequio diſtringit. Propter quod Eubogionum primus ille comes *Nicolaus* ſumme omnibus regratians, omnes de conſtantia, de forma fidelitatis admonet & inſtruit, omnesque, ne cui ſuam in contrarium liceat mutare voluntatem, iuriſiurandi religione conſtringit. Nouerat enim vir prudens, volatile ſemper eſſe mentis vehiculum, petulantes eſſe, ac in lubrico glaciari animi affectus.

COMMENTARIVS.

Capitulum hoc diuiditur in ſex partes. In prima parte ponuntur diuerſa ſupplicia, quæ homines *Cazimirum* dolentes fatigabant. In ſecunda, quomodo nonnulli vacantem Principatum occupare ſatagebant, ſed DEO diſponente minime proficiebant. In tertia parte, quomodo exequiis *Cazimiri* peractis, venerabilis Pater *Fulco* Epiſcopus Cracouienſis omnes Regnicolas in concionem vocauit, & cum ipſis de ſucceſſu Ducatus & Dominii tractauit, inducens illos exemplis naturalibus. In quarta cuiusdam inſignis viri ponitur contraria perſuaſio, non de more ſeu dilatione, quia nulla fuit periculoſa, ſed de Perſonæ electione, qui intendebat, vt non *Leſzko* ſed *Mieſzko* ſenex, tunc occupator Ducatus Gneſnenſis, vel nepos eius Dux Opolienſis in Principem Cracouienſ. & Dominum totius Poloniæ reciperetur. In quinta parte vice verſa, Dominus *Fulco* prædicto viro inſigni replicando rationem aſſignat, cur *Leſzko* in Principem eligi debeat, vt eius argumentum contra electionis argumentum factum ſoluit & caſſat, imo modum regendi regnum per tutores dat. In ſexta parte omnium regnicolarum conſenſus & adhæſio in Principem *Leſzkonem* ponitur.

Circa literam aduertendum. Pro iſtius literæ declaratione tres ponuntur concluſiones. Prima eſt iſta: *Expedit incolis Monarchiæ, habere ſemper Principem Monarchiæ directorem*, quæ concluſio eſt Venerabilis *Ægid.* lib. de regimine Principum, c. 2. Part. 24. & probatur ratione multiplici. 1. Quia ſic incola Monarchiæ principem habet, ſeruitusque ab eisdem incolis tollitur, & libertas creſcit & multiplicatur. *Viuere enim ſine freno & fine*, ſecundum dictum *Homeri eſt eſſe magis beſtiam quam hominem.* Secunda ratio; Quia ſic pax & tranquillitas regno & incolis procuratur, & abundantia exteriorum bonorum multiplicatur.

Secunda Concluſio: *Incolæ Monarchiæ, filio Principis non exiſtente, debent ſibi per electionem Principem forenſem aſſumere, beneficentia, potentia, ac virtute relucentem.* Et iſta Concluſio eſt de intentione *Ægidii* lib. 3. part. 2. c. 5. Probatur quoque ratione multiplici. Prima ex parte Principis populum regentis. Si enim Princeps videat, ſe debere principari non ſolum ad vitam, ſed etiam per hæreditatem in propriis filiis, magis reputabit bonum Regni eſſe bonum ſuum & ardentius ſollicitabitur circa tale bonum; imo quia tota ſpes Patris requieſcit in filiis, & patres nimio ardore mouentur erga filiorum dilectionem. Secunda ex parte ſuccedentis, ad quem pertinet ſuſcipere curam Principatus & Dominii. Tertia, ex parte populi, qui debet per tale regimen gubernari. Conſuetudo enim eſt quaſi altera natura, propter quod regimina ex conſuetudine quaſi naturalia afficiuntur.

Tertia concluſio: Incolæ Regni Monarchiæ filio Principis exiſtente, debent ipſum in Principem ſibi potius, quam forenſem quempiam, cæteris paribus adoptare.

Secundo notandum: Differentia eſt inter Regnum & Ducatum, quia Regnum libere ſibi eligere debet Regem & Dominum prudentia & virtutibus redimitum; & filii Regis nequicquam habent ſucceſſorii iuris. Ducatus vero tenetur filios ſui Principis in Principes & Dominos ſuſcipere: habent enim filii Ducum in Dominiis ſuorum Parentum ius ſucceſſionum: nec geniti ſolum, ſed etiam pupilli & poſthumi, qui naſcuntur poſt humationem vel obitum Patris.

CAPVT XXII.

Qualiter Mieſzko ſenex Leſzkonis ſui nepotis ſubli-

ſublimationem deplangit, & ſe in Principem Cracouienſ. & totius Poloniæ eligere præcepit.

A.C. 1195. CONſternatur ille ſenex *Mieſzko* his auditis & indignationis dolore humi proſternitur, ait, non ſuum apud illos dolere contemtum, non tam viam primogenituræ confuſam, quam ſuperexcellentem tantæ dignitatis mentem ſcurrili ludibrio proſtratam. Audire piget rem prorſus inauditam, rem non minus lugubrem quam ridiculam. Non enim ſine ludibrio diſſimulari poteſt tam deſipiens tam ſapientum virorum infantia. Infantum enim eſt cum infantibus

Ludere par impar, equitare in arundine longa.

Doloris quoque non diſpar eſt ratio: *Quia cum fratre meo* Gazimiro *huius regni Corona ceciderit, eam non vtcunque ſubleuare, ſed in cœno & in cuiusdam lacu miſeriæ Remp. hoſtibus exponere ſtatuerunt. Nam quis luporum gregi ſine paſtore pepercerit? Secundo, quis non gemat, quis non doleat, adeo toxicata in ſe ſpicula torqueri? quis demum æquanimiter ſoluat non incalida calidiſſimorum ingenia. Infantem Principem creant, vt eo prætextu ipſis ipſi Principibus principentur, vt Regia ſtirpitus eradicata ſtirpe libero tandem potiantur imperio, vt pro vno capite tot vt ex ipſis ſuccreſcant Reges, quot capita; veſtri nempe, non mei me miſeret, o mea pignora! Veſtra me, o Proceres! non mea mouet calamitas, commune omnium hic agitur diſcrimen. Eis vos obſecundare oportet, quos vobis præeſſe decuerat.* Eisdem verbis, eadem verborum acrimonia ducem *Boleslaum* & fratrem eius *Mieſzkonem* crebro ſollicitat, & ad ſuum votum inclinat, aliorumque tam huius Regni, quam exterorum vndique venatur ſubſidia; præterea precibus precio tenetur & ambit. Scit bene murilegus, cuius genu lambit. Cracouienſis deinde magnatibus Prouinciæ mandat, vt reſipiſcant, ne arundineo innitantur baculo, vt *Leſzkonem* Principatu excedere iubeant, vt ſeſe Principem recognoſcant, & caput ſuo non congruere vniuerſo: Eligere igitur ipſos iubet, aut pacis gratuito mereri obſequio, aut gladii furorem prælii experiri periculo.

COMMENTARIVS.

Capitulum hoc diuiditur in tres partes principales. In prima parte oſtendit, quomodo ſenex *Mieſzko Leſzkonis* ſui nepotis ſublimationem deplangit, & cauſam principalem ſui planctus & doloris ponit, ſcilicet ridiculoſam, imo periculoſam ac fatuam Regni conditionem per huiusmodi *Leſzkonis* iuuenis in Principem electionem. In ſecunda parte Proceres Regni ad ſuos nepotes, videlicet *Boleslaum* Principem Wratislauienſem & *Mieſzkonem Loripedem* Opolienſem, ac alios intraneos & extraneos Principes, & alios nobiles ad ſe allicit, & ſubſidia contra Cracou. ab eis petit. Quos quidem & ſignanter Regnicolas, vt celerius alliciat, incommoda ipſis imminentia prænarrat; & præcipue ſeruitutem & illibertatem, quam quilibet naturaliter faſtidit, qui libertatem naturaliter diligit. In tertia parte Optimatibus Cracouienſ. Prouinciæ mandauit, vt *Leſzkonem* à principatu deſtituant, & ſemet *Mieſzkonem* in Principem accipiant, eiusque gratiam ſic obtineant. Secus enim ſi fecerint, prælium contra ſe mouendum ſciant, per quod pericula magna timeant, ne incurrant.

CAPVT XXIII.

De prælio inter Mieſzkonem ſenem & Cazimiridem, circa Andrzeiow in Mosgawa commiſſo, Anno Domini 1195.

AD hæc illi: *Pauidas mina damulas exanimat, meticuloſos etiam rubis lepuſculos terror exagitat; at leoni plus animoſitatis indignatio ſuggerit, plus tygridem fragor ad vires exaſperat. Acutius enim ferrum exacuit cotis aſperitas, nec dici poſſes gratuitum, quod minaci ſtrepitu extorquetur. Promtus ergo eſto: promtos ad reſiſtendum inuenies.* Pondus ineſt verbis, & vocem facta ſequuntur. Proinde augent illius partes Wladislaitæ, non tam eius amore, quam Regni ambitu & odio pupillorum. Adeſt paruulorum ſubſidio Ducis de *Wladimir Romani* pia miſeratio, non cum parua Ruthenorum numeroſitate. Meminit namque idem *Romanus*, quanta erga ſe *Cazimiri* fuerint beneficia, apud quem pene a cunabulis educatus, eodemque quo fungitur ab eo principatu eſt inſtitutus. Sciebant enim illis exciſis ſuæ radici ſecurim imminere: Hinc a *Mieſzkone* ſi vicerit, illinc a Principe de *Kyow*, cuius filiam repudiauerat. Eſt autem in Cracouienſi prouincia locus nomine *Mozgawa* dictus, Andrzeiouienſi cœnobio non longe diſtans. In eo loco pineti ſiue rubeti cuiusdam interiectu

Confundunt acies, ſtant hinc, ſtant inde Phalanges,
Stant vt nemora, ſtant pila minantia pilis.
Quorſum quæſo viri, quorſum miſeranda iuuentus?
Non furor eſt iungi, vel amore ſuo
Inter arma ruis, in te tua tela reſoluis,
In te luxuriat ſeditioſa ſitis.

O ſacrilegia, o prophanata, o luctuoſa congreſſus eiusdem ſpectacula! Non hic filiatio paternitati reuerentiam exhibet, non filiationi paternitas ignoſcit, non fraternitatem, fraternitas, non ſanguinitas conſanguinitatem, non affinitatem affinitas, non neceſſitudinem neceſſitudo, nec illa ſancta ſpiritualis cognatio

1195. ſemetipſam agnoſcit. Omnes inuicem ſine omni delectu promiſcua ſeſe cæde interimunt. Hinc Mieſzkonides *Boleslaus* cuſpide transfixus expirat: hic inclytorum gloria proſternitur, hic *Mieſzkonem* quidam gregarius miles vulnerat, quem cum occidere vellet, ille detecta caſſide ſe eſſe Principem declarat; quo ille cognito, veniam imprudentiæ petit, eumque ab aliorum impetu conſeruans, prælio declinare facit. Sed & Dux *Romanus* non ſine magna ſuorum cæde, plurium deſtitutus auxiliis, non paucis nec leuibus ſauciatus vulneribus, tum anguſtia vulnerum, tum deſperatione victoriæ cogitur diuertere. Nam in principio congreſſus ſuorum pars maxima Ruthenorum terga fugæ dederant, quod partæ victoriæ ademit triumphum, quorum plurimi non prælio intendunt, ſed Ruthenos inſectantur fugientes: Quidam auiditate prædæ, quidam indignationis animoſitate. Adeſt iterum ſuis ſubſidio Wladislaides *Mieſzko* cum nepote filio *Boleslai Iaroslao*, qui nemine pene in loco pugnæ reperto, quia iam ambæ partes diuerterant, quaſi victorioſe campum obtinuiſſent certaminis, gratulantur & ſigna victoriæ illinc extollunt. Cum quibus licet in manu pauca Comes *Gouoricius* congreditur, confligit, & frendentis inſtar fulminis impetum vna cum viribus nequicquam effundit. Diſpari namq; hoſtium numeroſitate tandem fatigatus non ſine gloria quadam ſuccumbit, capitur, captus abducitur, & captiui nomine diu tentus, vix demum a captiuitate amicorum interiectu abſoluitur. Porro iam ſæpe dictus Præſul *Fulco* inter ſpem & timorem anxius pendet, orationi propenſius intentus belli exitum in loco ſemoto præſtolatur. Qui cum quendam reuertentem vidiſſet, ait: *Bonum nuncium, bonum, proſpere nobiſcum agitur, quod eſt verbum quod factum eſt?* qui reſpondit: *Noſtros nunquam deſerat hoſtes hodierna noſtra proſperitas. Cecidit* Romanus, *primorum primi proſtrati, quidam capti, nonnulli diffugio dilapſi, totus populus noſtri exercitus mox in auras euanuit.* Cui Præſul: *Vnde ſcis* Romanum *cecidiſſe?* At ille, *Papæ!* inquit, *ego funus commilitonis patris mei non nouerim? Illud certo certius accipe, Senem* Mieſzkonem *cum triumpho, ſpoliis occiſorum onuſtũ Cracouiam proficiſci.* Vix hic finierat, & ecce alius, itemque alius proferens mendacii aliud commentum. Vnde Præſul tam ſe, quam ſuos aliquantulum conſolatur, dicens: *Non eſt ratio cur huic, quam ſecundo vel tertio magis credendum eſſet: aut ergo cuilibet horum creditur, aut nulli. Sed quomodo tam dicta diſſone conueniunt? Supereſt igitur, vt alicuius noſtrorum ſagacitate rem diligentius perſcrutemur.* Dicit quidam: *Præſto ego ſum, Domine, mitte me.* At ille: *Tria verba tene: impiger, diligens, cautus eſto: Angelus Domini tecum.* Ille igitur habitu clericali ſepoſito, (clericus enim erat) ſeſe ſcurram & curſorem ſimulans pedeſtri curſu ad prælii locum transuolat, rem diligenter explorat, nunc ab eis, quos adhuc ſemiuoces reperit, nunc ab iis qui prædiciniis erant occupati. Qui cum omnia exploratiſſime didiciſſet, quanto citius reuertitur, cuncta ordine Pontifici pandit, ac digerit: *Senem* Mieſzkonem *ſub duplici onere prædæ gementem ad patria remeare, ſub onere videlicet mœroris pro morte filii, ſub onere doloris pro vulneribus in ſe ſuſceptis.* Romanum *vulneratum, non tamen lethaliter.* Quem Pontifex noctis per opaca impigre aſſequitur, aſſecutum reuocare ſtudet: ne forte ſenex *Mieſzko* ad maiorem iniuriam in iram magis incandeſcat, & viribus inſtauratis, vel per ſe vel per *Wladislaum* Regni caput occupet. Cui *Romanus: Sane Pater chariſſime: Sed gemina me vt vides impedit debilitas, vna in me ipſo corporis ob vulnera, altera in meis ob militiæ carentiam, quæ partim prælio corruit, partim fuga diſparuit.* Tum præſul: *Quid ergo conſulis?* Cui ille: *Tuam non latet prudentiam, prudentia ſerpentis, quæ maxima eſt in capitis cuſtodia. Caput ergo & cuſtodiri, & defendi conuenit, donec noſtrorum liuor vulnerum detumeſcat. Piſcis enim quorſumuis ſequitur, ſi illius filo branceam teneas. Romano* itaque ad propria remeante, primi procerum, vt craſtinus primum illuxit dies, cum paucorum quidem exercitatiſſimorum manu hoſtes quærunt vndique; quibus non inuentis, an Senem *Mieſzkonem* perſequantur, an Wladislaidas, diligentius deliberant. Sed præſulis conſilio neutrum faciendum; docet impiam eſſe tam afflicti ſenis perſecutionem. Miſerum enim eſt, miſerabile cuiuslibet infortunium ſectari; calamitas enim Senis inſectando in ſeipſa contabeſcit. Sed & ambos proſequendi nulla eſt ratio, vbi labor immenſus, fructus quaſi nullus, infructuoſiſſimam eſſe operam operis minus fructuoſi & fruſtra quispiam temporis terit in palea. Iubet ergo ad ſedem Regni properare, ne quis Regiam quaſi vacantem in turbine anticipet; nam piſcium omne genus facilius deprehenditur in turbido, ſub nubila maxime impetus cauet accipitue;

Rixantes vendunt aquilæ morticinia coruis,
Corrixans alius dat canis oſſa cani.

Sic perſuaſi, animoſitate ſepoſita, non animo, Cracouiam cum pueris libere adeunt, & ſolennius quam ab initio ſolennitates inſtituti principis inſtaurant. Itaq; mater puerorum, tam in conſiliorum induſtria, quam rerum prouidentia, mulier ſuper muliebrem ſexum prudentiſſima pupillorum ad ſe tutelam ſuſcipit, donec maior adoleſcat, qui proximus erat pubertati. Ad huius mulieris nutum pro meritis cuiusq; faſces diſtribuuntur dignitatum; hi ſubmouentur, illi ſubſtituuntur, vt nec tribunitiæ ſine ipſius arbitrio, nec minimæ omnino concerterentur poteſtates. Tanta omnibus erga illam reuerentia, vt ſuæ proceres obliti dignitatis, obſecundare mulieri, ac muliebres non turpes, tamen diſſimulare vel ferre mallent inepti-

1195.

as, quam pueros deſerere. Non poteſt enim, quantumlibet prudentiſſimus, eſſe quandoque ſine lapſu imprudentiæ. Vnde imprudentia facilius apud prudentes veniam impetrat, quam apud imperitos. Cæterum ſæpe nominati viri, Præſul *Fulco* & Palatinus Comes excellens *Nicolaus*, cum quibusdam procerum Reipub. curam ſuſcipiunt, cuius adminiſtratione idoneis ac fideliſſimis poteſtatibus diſtribuunt, ſiluitque aliquantum terra & pacis aliquantiſper facta eſt tranquillitas.

COMMENTARIVS.

Capitulũ hoc diuiditur in ſex partes. In prima ponitur Cracouitarum reſponſio *Mieſzkoni* ſeni facta, contra quam reſponſionem vna pars contra alteram ſe cum ſuis amicis cœpit armare, *Mieſzko* ſenex cum Wladislaidis, ſcilicet *Boleslao* Duce Wratislauiæ ducalis, parte ex vna, & Cracouitæ cum *Romano* & aliis Ruthenis parte ex altera. In ſecunda parte, autores belli, videlicet *Mieſzko loripes* Dux Opolienſis & *Iaroslaus* Ducis *Boleslai* Wratislav. filius adducuntur, cum quibus *Gouoritius* vir ſtrenuiſſimus ex parte pupillorum congreſſum fecit, viriliter pugnauit, propter inæqualitatem tamen vincere non potuit, captus abducitur, & tandem interuentu amicorum ſuorum à captiuitate vix liberatur.

In quarta parte ponitur per *Fulconem* finis prælii expectatus & tandem certitudinata exploratio.

In quinta parte exitu belli cognito, ponitur *Fulconis* de pueris a *Romano* conſultatio, quid cum eisdem agere debeat, quam *Romanus* caute informat, vt ipſos diligenter velut ſerpens caput cuſtodiat.

In ſexta parte oſtendit, qualiter tractatum regimen ac tutelam matris *Leſzkonis* Cracouitæ ferre non potuerunt. Ideo ne inter regnicolas & Principes diuiſio aut ſeditio fuiſſet, *Fulco* cum *Nicolao* comite Principe militiæ tutelam Regni ſuſceperunt & adminiſtrationem fidelibus ac idoneis regnicolis diſtribuunt, & ſic terra aliquantulum in pace quieuit.

CAPVT XXIV.

Qualiter Leſzko in Halicia Romanum inſtituit.

PORro dux *Leſzko* ætate proficiebat & induſtria, venaticis vtpote adoleſcens ſtudiis ſeſe ad iuuenile robur exercens. Iam iamq; in his exercitatior armorum vſum aſpirabat, qui nec dum tyro, nec miles glorioſa in ſe militiæ protulit inſignia: ex quibus illud vnum ad gloriæ cumulum ſufficit. Qui ſuper omnes Ruſſiæ Principes licet adhuc adoleſcentulus quaſi quidam Sol micuit. Eo namque temporis in fata conceſſerat Dux Galiciæ *Wladimir*, hærede nullo relicto legitimo: vnde Principes Ruſſiæ quidam vi, quidam arte, nonnulli vtroque modo vacantem ſtudent rapere principatum. Inter quos Dux *Romanus*, quanto loco vicinior, tanto ſpe proximior, & ſic ambitu ſolertior, ſed quia ſeſe aliis viribus videt diſparem, Duci *Leſzkoni* obnixe ſupplicat, vt eum perpetuo famulatu ſibi obliget, vt eius obſequio cunctis Ruthenorum Principibus ac Parthorum per ipſum partibus imperaret, dummodo ipſum non principem Galiciæ, ſed procuratorem ibi ſuum conſtituat; alioquin indubitatum ſibi hoſtem imminere non ambigat, quicunq; aliorum illic ſedem fixerit. Sed friuola viſa eſt quibusdam eius petitio, tum quia tutum non eſt parem creare de populo, tum quia res magna, res vtilis per ſe poſſidetur longe vtilius, quam alteri ſubſtituitur, nec niſi raro extraneum extraneo certum vinculum fœderis aſtrinxit, quia qui cauſa vtilitatis aſſumitur, tam diu placebit, quam diu vtilis eſt. Cæterum alii: *Duo*, inquiunt, *probant nec noſtro Principi, nec nobis eſſe* Romanum *extraneum. Nam quo pacto extraneus dici poteſt, cum quo ſecundus conſanguinitatis gradus reperitur? Qua obſecro ratione de hoc viro ambigi poteſt, qui huius Reipub. ſemper coadiutor & quidam quaſi Pædagogus extiterat? Nam quid aliud docet, tempore Ducis ſummi* Cazimiri *examinatiſſima in omnibus ſuæ fidei conſtantia? Horrendum certe nefas eſt, vel in conſanguineo pietate deſtitui & mutui debitum proximo non reddi.* Igitur affluunt cohortes, inſtruuntur acies, mouenturq; Galiciam caſtra. Sed ætatem cauent Principis, non Principem, vtpote bellis nondum idoneam. Ideoq; ſatius ipſum interim domi iocis indulgere, quam intempeſtiue belli illaborare ſudoribus. Ac vero adoleſcens pene illacrymans, *proh dolor!* inquit, *o Proceres; me fœminam a vobis æſtimari non principem. Parum enim diſtat a fœmina, qui ſemper cœtus colit fœmineos: modicum audio roboris habere exercitum acephalon. Inutilis ego, fateor. Certe pila fixa ſtat in prælio, nec dimicat; omnes tamen præſentibus principibus animoſius dimicant. Vnde fama eſt quosdam ſine Rege confectos, quo in cunis tandem in prælio poſito de hoſtibus triumphaſſe. Non ergo vt Princeps, ſed vt ſignum Principis veſtra caſtra non deſeram; alioquin vel ſolo comite veſtra ſequar veſtigia.* Gratulantur omnes, virilis tantum habere animi adoleſcentem, mirantur ſinguli intra ſpicæ florẽ in tam ſpica tenella tantæ maturitatis grana, ſtupent nucem nondum teſte veſtitam ſoliditate immaturali nucis præferre ſaporem; ac in Duce dulcedinem Ducis indicant apiculæ, non ætatem. Nec dum Ruſſiam milites attingunt, tum Galiciæ Primi pronis illi ceruicibus occurrunt, omne obſequium, omnem clientelam omnem ſudorem ac fidelitatis ſubiectionem, perpetuitatem cum omni ſatisdatione pollicentur, ipſum Regem ſuæ ſalutis præſidium adoptant & eligunt. *Eligere* inquiunt, *dignetur veſtræ diſcretionis dignatio in veſtri perſona nobis imperare velitis, an in ſubſtituta. Nihil enim aliud quærimus, quam vt veſtri gloria nominis inuocetur ſuper nos, quia non poſſimus ferre iram terræ; principum faſtus, ſeditiones, inuidiam.* Hæc illi, ſed in dolo, vt quaſi ſecuros & incautos occuparent; nam dolum

lum ſubeſſe, mox ipſa res prodidit. Prima ſiquidem ipſorum oppida non ditione ſupplicant, ſed rebellione contumacius reſiſtunt; qui tandem contriti & ſubacti ad Galiciam bello contumacius reſiſtunt. Quibus tandem contritis progrediuntur vltra, ſed arenæ inſtar hoſtilium numeroſitatem ibi conglobatam & glomeratam inuenerunt. Quibus Dux *Leſzko* iuberi per ſuos iubet, vt mox finibus accedant, Galiciæ autem prælium præſtolentur; qui reſponderunt: *Prælium in inſtanti.* Sed hæc illorum atrocitas vapor fuit ad modicum parens. Nam vbi primum fere Polonorum effulſerunt acies, tota illius multitudinis animoſitas penitus contabuit, nec vlla prælii apud illos meditatio; ſed fuga in inſtanti belli, tum dilationem pacis deliberandi prætextu poſtulant & impetrant. Quibus deliberatione ſuſpenſis Galicienſes principes primi ad ſcabellum Ducis *Leſzkonis* proſternuntur, nec iam fictæ ſed ſummæ deuotionis votis principem ſibi creari efflagitant; quia ſuorum Principum iures, in quorum infinitate vixerunt, fiduciam penitus emarcuiſſe proſpiciunt, & quem initio plusquam fulgur horruerant, Ducem *Romanum* ſuſcipere cogantur. Nouerant enim hominis aſtutiſſimi ſuper eos ſuper omnes ingenioſiſſimam tyrannidem, qui tam atrocitatis impetu, quam ambitionis ſtudio nemini ſuorum parceret. Sunt anguſtiæ illis vndique, nam nulla ſpes rebellandi, omnibus pene ſuorum ſubſidiis noctis beneficio dilapſis. In huius tyranniſſima tyrannide terrentur, quia nemo prudens horrendis rictibus Leonis impingit. Quid ergo? Proceres precibus accumulant, argenti, auri talenta, munera, gemmas, vaſa & veſtes generis exquiſitiſſimi, omne ſericorum omne præſtantiſſimarum genus rerum offerunt, & propenſius illaturos pollicentur, ne Rutheni iugo ſubeſſe compellantur, cuiuslibet conditionis obſequium omne, tributorum perpetuitatem promittunt; dummodo huius declinent imperium. Quid enim de acerba vua, niſi ſtupor? Quid de malo ſperaueris, cuius ſuccum vt virulentũ expertus in deliciis? Sed in alium deſtinari non poteſt hoc beneficium, nulla gratiarum deuotione, nulla facultate: omnium Lechitarũ in *Romano* fixa ſententia. Omnibus itaq; Ruthenorum primis ac præcipuis omnino renitentibus *Romanus* Princeps Galiciæ per Ducem *Leſzkonem* conſtituitur; quomodo vero Polonis rependere ſtuduit, ſuo loco docebitur. Nam formam fidelitatis erga omnes pari coluit perfidia, in ſuos maxime crudelis: vix enim dum *Leſzko* pedem cum ſuis dimouerat, tum Galicienſium Satrapas & Iubagionum florentiſſimos incautos occupat & trucidat, quosdam viuos terræ infodit, quosdam membratim diſcerpit, alios excoriat, multos quaſi ſignum ad ſagittam figit, nonnullos prius exenterat, quam interimit, omne genus ſupplicii in ſuis experitur, grauior ciuibus hoſtis factus, quam hoſtibus. Nam quos palam apprehendere non potuit, pene cunctis ad alias prouincias metu diſperſis, donis, blandimentis & quibus plurimum viguit, ingeniis prouocat, amplectitur, honorat, ſublimat. Mox quibusdam inſimulando figmentis immeritos præcipitat, præcipitatos tormentis iubet inexcogitato interire; ſiue vt fortunas interemtorum eripiat, ſiue vt finitimis terrorem incutiat, ſiue vt potentioribus de medio ſublatis ſecurius imperaret. Vnde ſolenne illi erat quaſi prouerbium: *Melle ſecurius vti apum non poſſe, niſi penitus oppreſſo non rarefacto examine, nec ſapere ſpecies, niſi creberrime pilo concuſſas.* Aliorũ ergo aduerſitate imo ſua proſperatus breui creuit in immenſũ, vt omnibꝰ pene Ruſſiæ Prouinciis, ac principibus potentiſſimis imperaret.

COMMENTARIVS.

Capitulum hoc diuiditur in duas partes. In prima parte *Romani* in Principem Halicienſ. conſentientibus omnibus Polonis, diſſentientibus vero omnibus Ruthenis inſtitutio. In ſecunda parte, eiusdem *Romani* contra Ruthenos truculenta perſecutio. Circa quod aduertendũ ſecundum *Ægid.* L. 3. c. 10. *Quanquam plures ſunt conditiones Tyranni, quibus nititur ſe in ſuo dominio conſeruari; inter tamen alias hæc eſt vna, quia laborat excellentes perimere. Cum tamen tyranuus non diligat, niſi bonum proprium, excellentes & nobiles exiſtentes in ſuo dominio non valentes hoc pati, inſurgunt contra ipſum.* Tyrannus autem, ex quo talem ſe eſſe agnoſcit, non cogitat, niſi quomodo poſſet excellentes perimere, ne ſibi eſſent contrarii. Vt hoc fecit *Romanus:* qui nedum propter hoc excellentes perimebat, quia ſuæ electioni fuerunt contrarii, ſed etiam ne tandem contra ipſum inſurgerent.

CAPVT XXV.

Quomodo Mieſzko ſenex tertio & quarto Cracouiam cum dolo adipiſcitur.

SEd neſcio, quid ſibi velit ſenum ambitio, quorum ætas, quanto decliuius in ſe vergit, tanto celſius per ambitum ſupra ſe attollitur; quanto grauius mole premitur decrepita, tanto leuius ambitioſæ pennis leuitatis rapitur trans aëra. Nam cum omnia pene monſtra vitiorum ſenex in ſe domet, cum omnibus pene dominetur, duo illi dominantur, Ambitio & Cupiditas. Vnde quidam ſapientum: Neſcio quid ſibi vult ſenilis parcitas, quia quo minus reſtat viæ, plus quæritur viatici. Siue ergo his duabus inſtimulatus cauſis, ſeu iuſte perſuaſus ductu rationis, principatum repetere *Mieſzko* ſenex inſtituit: quod quia viribus aſſequi nequit, viris ac robore impar, induſtriæ beneficio rem aggredi meditatur. Sæpe namque omnibus maiores viribus vires habet induſtria. Ideoque maiorum prius animos quadam benignitate prætentat, conciliat, & ad ſuum conſuadet propoſitum. Sed quia omnes amor adoleſcentum adeo demulſerat, vt omnium animi ipſorum ex matris animo pende-

A. C. 1200.

pendere viderentur, eam sæpe numero tum ſcriptis, tum nunciis, nonnunquam munerum importunitate ſollicitat; ait, non principandi capi gloria, ſed pro regni tranquillitate, imo pro ipſo & filiorum eius tranquilliore ſtatu ſe eſſe ſollicitum, nec aliud ſe ad præſens optare, quam vt ſeſe ſuperſtite omnium diſcordiarum fomite prorſus extincto, nullum in poſterum, quamuis occaſione oriatur incentiuum. Quod aſtruit aliter fieri non poſſe, quam hoc pacto: *Cedat mihi filius tuus principatu, quem ego in filium adoptem omnique conſequenter militiæ cingulo a me inſignito eundem reſtituam, ipſum hæredem legitima ſolennitate inſtituam; vt Cracouienſis dignitas, imo totius Poloniæ Principatus in tua ſtirpe perpetua ſucceſſione ſolidetur: quia momentaneum eſſe nequit, quod Princeps conſtituit, quod Principali autoritate roboratur, nihil momenti habere, quod vulgi ſtrepitu conclamatur; a quibus, quod ſumma vix difficultate conſtruitur, facillime diſſoluitur. Vix enim populi ad honeſta contrahitur conſenſus, qui tanto eſt ad ſeditionem tumultus procliuior, quanto numeroſior; præſertim cum pene ſemper ſit venalis fauor popularis. Quibus tam diu placebis, quam diu vtilis eris, tam diu imperabis, quam diu ſupplicabis. Nec perpetuus, nec ſalubris liquor, qui de humilibus carectis ac paluſtris eliquatur; quando etiam rudis brutorum natura magis naturalem fontium ſitit puritatem. Excute igitur non coronam ſed linteam teſtam, ridiculum capitis geſtamen, arte figulorum & compoſitum & impoſitum. Aureum decet principes diadema, non fictile; maxime quod natura ſuo fabrefecit beneficio; quod tuis & in præſens & in poſterum liberis noſtræ decreuit dulcedinis liberalitas.* Et quoniam credula eſt mulierum facilitas & cerea virgultorum inflexio, his inebriata mater ac filii cedendum eſſe cenſent ad tempus principatu: tutius patris loco fore patruum venerari, quam hoſtem perpetuo ſuſtinere; ſatius eſſe patrui regnare munere, quam ex vulgi ſemper pendere arbitrio. Iusiurandum proponitur; in medio iurat ſenex, iurant vtriusque partis proceres intemeratiſſime tenendam præſcripti pacti formam: quam qui temere tentauerit vel conſuluerit, ſeu quouis modo conſuerit, per Metropolitanum, & omnes huius Prouinciæ pontifices anathemate innodetur. Itaque *Miejzko* ſolennibus dignitatis non ſine ſolennitate potitur, cuius deſiderio nec pacti, nec iuris iurandi viſus eſt meminiſſe. Si quando enim ratione perſuaſus vel nepotis manſuetudine deuictus, meminit, aut formam pacti vbi poteſt diſſimulat, aut vbi diſſimulare nequit, eius effectum procraſtinando fruſtratur. Rogat Dux *Leſzko* in principem inſigniri, rogat, inſtat, ratam fore patrui ſponſionem & ſe Cracouiæ hæredem in ſolidum inſtitui: factis priuatis ius publicum conuelli non poſſe. Conuellitur autem, ſi Reipub. conditio ſit deterior; quod fieri quis dubitet, ſi regni regimen adoleſcentis imperitiæ committitur. Decentius enim adoleſcentia obſequitur, quam imperat; quia vtilius paxillo palmes aſtringitur, quam liber luxuriari permittitur. Explorati enim iuris eſt, non eſſe pacta inuita; inuitum autem putari, qui conſenſiſſe non probatur. Qua ratione vero gratuitum quis iudicet, quod periculo eſt exortum præliorum? aut quis conſenſus eſt enſe iugulo imminente? Qui ergo tenet, teneat, donec de medio fiat; breuiuſculi tamen quiete gaudet, auaritia ipſum expulſante, quoniam ſenibus prædominari maxime diximus. Quia enim opibus & facultatibus aliorum inhiari ac inſidiari cœpit, vt eas quocunque ſibi colore applicaret, impatientia Ciuium a Cracouia expellitur, & Dux *Leſzko* recipitur. Sic ergo tam iurisiurandi quam pacti contemti pœnam, quaſi quadam depreſſionis confuſione dependit. Ille tamen non immemor ſuæ artis ex parte rurſus ope nititur, ad matrem adoleſcentum, cuiusdam ingenii paſſibus recurrit, eiusque conſilium & auxilium explorat & implorat. Prius tamen perfidiæ ſuſpicionem extenuat & amouet; ait, pactum eſſe ſumma religione cuſtoditum, ſed ab æmulis impeditum ſe fuiſſe ac præuentum; nec ſua fuiſſe reſponſa, quæ ſua dicuntur, ſed eorundem inuidia æmulorum conficta. *Nunc ergo veſter duntaxat non deſit fauor, fides non deerit a me pollicitis; non modo Cracouiam vobis perpetuo hæreditandam proteſtor & conſcribo; ſed etiam Cuiauienſem reſtituo Prouinciam:* occupauerat enim illam idem ſenex, quamuis ad ſe minime pertineret. *Vnum*, inquit, *vnum peto, vt hoſtis omnium communis exilio proſcribatur, nec de principibus a modo faciat ludibria, quando vult Principes creans, quando vult & præcipitans.* Hoc autem de comite ſignificabat *Nicolao*, quem nouerat eidem fœminæ tunc temporis exoſum, quamuis alias, vtpote virum diſcretum ac ſtrenuum, per omnia & omnium amiciſſimum non modicum dilexerit. Inuidorum tamen falſificante dolo cauſas odii contra illum conflat, & quaſi veras cum illo atrociſſime proſequitur. Ideoque ad vota ſenis omnium conſenſum inclinat, vt vir innocens exilii perpetuitate damnetur. Rurſus iterum hac ratione paciſcuntur, vt Cuiauiam in inſtanti reſtituat, in Cracouia ad finem vitæ regnet; Duce tamen *Leſzkone* ex illius inſtitutione ſucceſſuro. Sciens autem *Nicolaus* exilii ſibi imminere periculum, gratiam ſæpe ac ſæpius Ducis *Leſzkonis* ac matris eius multis modis prætendebat, quæ humillime quæſita, nec inuenta, nec ſine dolore cum plurima amiciſſimorum ſocietate ad ſenem tranſmigrat. Quorum acceſſione ſenex alacrior Cracouiæ principatu ingreditur; qui eandem fidei religionem poſteriori exhibuit facto vt primo. Nam nec hæredem inſtituit *Leſzkonem* Cracouienſ. nec vt ſpo-

vt ſpoponderat Cuiauiam reſtituere curauit; imo quædam Nepotum caſtra videlicet Wisliciam & alia caſtra occupauit, aſſerens illa Cracouienſis eſſe prouinciæ, nec debuiſſe a capite membra reſcindi; quæ magnis maiorum conſiliis ac ſtudiis vix tandem ſunt reparata & Cuiauiæ reſtituta. Sic *Mieſzko* ſenex Cracouiæ potitur, breui tamen in pace factus eſt locus eius, & in Sion etiam vtinam habitatio eius!

COMMENTARIVS.

Capitulum iſtud in duas diuiditur partes principales. Prima pars eſt de *Mieſzkonis* ſenis recuperatione doloſa principatus Cracouienſis; ſecunda, de eiusdem tertia cum dolo adoptione principatus Cracouienſis.

Circa primam partem eſt notandum: Secundum *Ægid.* lib. I. par. 4. cap. 3. *Senum ſunt ſex mores vituperabiles: ſunt enim increduli, ſuſpicioſi, timidi, illiberales, malæ ſpei, & inuerecundi.* Tamen hic Dominus *Vincentius* ſolum tangit duos mores vituperabiles ad propoſitum ſibi deſeruientes. Sunt autem ſenes primo ambitioſi, quia alios contemnunt, & ſe tam in ſcientia, quam in aliis operibus vltra omnes extollunt. Vnde *Maximianus:*

Tu me ſola ſibi ſubdis miſeranda ſenectus,
Laudat præteritos, præſentes deſpicit annos &c.

Secundo, ſenes ſunt auari, ſeu parci vel cupidi. Vnde *Polycrat. Monſtro ſimilis eſt auaritia ſenis.*

CAPVT XXVI.

Qualiter Mieſzko Albus Cracouienſem reſpuit Principatum.

CRacouienſium namque primi Legatos ad ducem *Leſzkonem* mittunt, & fideliſſima illi obſequia & principatum offerunt. Sed quiddam inhærebat fermenti, quod totam maſſam corrumpebat. Erat enim vir quidam proſapia generoſus, moribus inſignis, conſiliis ſtrenuus, omnium virtutum ſtrenuitate conſpicuus, *Gouoricius* nomine, qui tunc apud Ducem *Leſzkonem* Palatina fungebatur dignitate, imo dignitatum omnium cardo ipſius vertebatur arbitrio. Inter hunc & comitem *Nicolaum* neſcio quod infortunium inexorabiles coniecerat diſcordias, ſuſurronum forſitan ingenio fabricatas, quorum ſtudium eſt virtutibus inuidere, ac promere triſtia, ſuperſeminare Zizania. Non aliter ergo *Nicolaus* ſuum ſpondet obſequium, nec ſuper principatu in ducem *Leſzkonem* conferendo ſuum accommodauit aſſenſum; niſi comitem *Gouoricium* a ſe repellat, & expellat. Ait enim nec fidelitati nec obſequii locum eſſe inter diſcordias, omnemque Rempub. tranquillitate gaudere, non rixis. Neſcit dux *Leſzko* & hæſitat, & ſui quid eligant, ignorat; Cracouia careat, an virum tam vtilem, virum immeritum expellat; ſed primum damnoſum, ſecundum criminoſum. Quibus conſtantibus, *indignum eſt*, inquit Comes *Gouoricius*, *in re tam perſpicua veſtram pendere diſcretionem. Nam quis ambigit multorum commoda modicillo mercari diſpendio? Quis neſciat cuiuslibet perſona potius carendum eſſe, quam vniuerſitate? Quis ignorat minus malum eligendum, maxime cum publica vtilitas præferenda ſit priuatæ? Quomodo ergo vitam obiectabit pro amico, qui exilium horret pro Domino? Nec exilium dixerim, quando quis, licet exul, non amicos deſerit nec ab amicis deſeritur. Felix exulatus, quem proſequitur gratia, non odium perſequitur. Tum quiddam fabuloſum videtur quod concepi; ſed conceptum quis teneat ſermonem, quia granum eſt in palea. Tam volucrum quam quadrupedum Gripho Rex dicitur, cuius animoſitatem horrentes volucres in ramalibus ilicis cuiusdam latitabant. Vnde Gripho viſa, auiditate forſan prædæ vel indignatione animoſior, ramis eiusdem arboris iterum & iterum quodam impetu impingit; credens vel arborem ictibus proſternere, vel ramalia concruſtare, ſuo magis quam ilicis periculo. Ala enim in feriendo enodata humi non ſine dolore prouoluitur: ſero, quia in ſe didicit, quid impietas in alium perſuadeat. Cumque remedium vndelibet quæreret, adeſt vulpecula, pedetentim accedit. Quid artis magiſtra non nouerit? At ille:* Da operam regiam, ſecunda eris in regno. *Tunc illa:* Si me medicantis operam expectas, opus eſt, vt vulnus detegas. *Qui ait:* Alam enodaui. *Et illa:* Inæqualitas alarum eſt in cauſa cur volare non poſſis. Deſcendat ala ſuperior ad ſtatum enodatæ, quæ ad ſuperiorem reduci non poteſt, redditaque mox æqualitate alarum, reddetur quoque volandi facultas. Approbo, *inquit ille*, quia probabilitate nititur, quod aſſeris. *Iubet ergo vulpecula, vt alam quæ eliſa eſt inter duas arbores vsque ad aſcelum infigat, & ſummo conatu in anteriorem partem toto pectore proſilire*

prosilire, ala sed inter arbores non mota. Audacter age, ne trepida: Salus tua in manu tua. *Credit ille, vtque iussus est, cum impetu sese interius iacit, & alam non eruit, sed minuatim confregit. Sic itaque vtraque carens, fame contabescit, & a vulpibus & reptilibus corroditur.* At hæc Dux *Leszko: Tu hanc ita proponis parabolam, quasi mei sit animi quocunque pacto votum ambitionis explere: sed omne absit a Principe nugationum genus: inhonesta procul absit honestorum commentio. Quid enim offerunt, qui hominis innocentissimi pretium quærunt: cum luctuosa plena sit euentuum dignitatum venalitas, & liberi capitis nulla sit æstimatio? Alium ergo, quam ducem* Leszkonem *quærant Cracou. qui conditionibus ipsorum conueniat.*

Quo intellecto, quasi de nullo adhuc eligendo habuissent tractatum ad *Mieszkonidem Wladislaum* transmittunt. Asserunt fidelitatem patri promissam filio se debere ac dependere: nec multum distare, quod ad hunc articulum; attingere personam filii à persona patris. Ideoque in ipso locum electioni non esse, quem ad paternam vocat successionem iuris ratio, & exigit. Quibus optime gratias agit *Wladislaus*; *gratiora sibi, ait, tantæ fidelitatis obsequia ipso principatu. Sola enim fides est quæ claudit & aperit, propagat & arctat, firmat & conseruat imperia. Hæc sola non solum regna, sed & ipsos Reges non minus regere quam regi docet: hæc sola est lucerna in obscuro, radius in sereno, tranquillitas in turbine, securitas in tranquillo: hæc est regalium fundamentum, regii capitis diadema, diadematis gemmarum gemma omnium præstantissimorum præstantissima, omnium præinsignis insignium. Hac extincta omnis amicitia, societas omnis, omne fœdus, omnis obsequela, omnis gratia, omnis denique omnium virtutum & decus & robur languet & expirat. Sine fide viuit, quisque nullus est, quia iustus ex fide viuit: quæ hodie quanto est rarior, tanto gratiosior. Vestræ itaque fidei constantiam super omnia gratantissime amplector, paucis in præsentiarum regratior, totis gratiarum viribus regratiaturus in posterum. Sed magnis in rebus non paruis innitendum consiliis: satius enim velo tranquilliore nauigare, si seditionum ac inuidiæ declinantur naufragia; quorum fluctus & procellæ subito surgunt; de subita rerum nouitate maxime cognosci solent ex indeliberatis & inprocuratis maximorum euentibus. Et quidem rem aggredimur arduam arduis egentem tam virium, quam consiliorum adminiculis. Æquum autem est consortem fore consilii, quem oneris vis habere participem. Si ergo placet, imo quia placere omnibus debet, fratri nostro Duci* Lelzkoni *nostrum pandatur propositum, quatenus non sine effectu vestra laborat intentio. Ipse namque Dominus & impedimento esse potest, & profectu. Nam frater iunior Dux Mazouiens.* Conradus *per omnia sequitur arbitrium; sed & Wladislaides eius nutum sequi non ambigo. Quorundam enim etsi magnum non sit habere fauorem; operosum tamen est non habere inuidiam.* Proinde per legatos ordine rem exponit: & hanc dirigit epistolam:

Plusquam animæ suæ dilecto Duci Leszkoni *Dux* Wladislaus, cum salute vitæ.

Vniuersum status rationis non patitur sanæ statum a se mentis dissidere, vel in semet corrixari. Quippe quæ mens, quæ ratio dissidet ipsa sibi? Diffidentiam enim vix admittit identitas animorum. Porro idem in nobis animæ eiusdem indiuiduum & naturam confabricat & perpetuitas dilectionis concatenat: quæ res parem in nobis gignit voluntatem, consonum in omnibus consensum. Et quoniam Cracouiensem vos respuisse principatum certo certius agnouimus, omnium in nos vota super eo noueritis concurrere. Quod ad propositum tanto confidentius ingredimur, quanto minus de vestra dulcedine dubitamus; non quod illo perpetuo potiamur, sed vt promtior, cum vestro insederit arbitrio, ad illum vobis per nos paretur facultas. Hoc igitur in facto non est nostra promotio, sed vestri prouentus honoris; alioquin negligere, cum possis augere, non aliud est, quam minuere.

Mente huius intellecta epistolæ ac tenore, quicquid studii in se vel in suis Dux *Leszko*

Leszko habere visus est, fraternis desideriis accommodat contra Pontificem, contra Primatum ac prudentum consilia. Cernebant enim ac gemebant successionem filiorum Ducis *Cazimiri* in illa vlterius dignitate hoc ex facto expirare ipsumque contra suum commodum laborare. Vnde frater eius dux *Conradus* vix tandem quasi coactus eorum voluntati superficietenus visus est accedere. Itaque sub totius Poloniæ conspectu principum Satraparum consensu omnium a caligato milite vsque ad supremum Princeps Cracouiensis Dux *Wladislaus* constituitur, qui tam accessibilem, tam fauorabilem, tam benignum, tam dulcem & suauem prudentiæ, ideo ne aliorum crederetur affectus contemnere, imo potius ne de propriis videretur arrogans virtutibus, sese offerebat cunctis affabilitate præstabilem.

COMMENTARIVS.

Capitulum hoc in nouem diuiditur partes. In prima parte ponitur *Leszkonis* ad Principatum Cracouiens. per regnicolas conditionata vocatio, quæ conditio obiecta totum negotium infecit, sic quod propter hanc conditionem nec *Leszko* Principatum Cracouiensem suscepit.

In secunda parte ponitur *Leszkonis* super eiusdem principatus acceptione consultiua, ac quodammodo perplexa deliberatio.

In tertia parte ponitur militis *Gouoritii* super acceptando principatu persuasiua consultatio per fabulam, quasi oppositi intentio per hoc, quia *Leszko* principatum Cracouiens. acceptando submitteret se periculo.

In quarta ponitur *Leszkonis* ad propositionem *Gouoricii* responsio & Principatus Cracouiens. abiectio.

In quinta parte ponitur Cracouitarum ad *Wladislaum* directio ac eiusdem ad principatum Cracouiens. ex sponsione Patri eius videlicet *Mieszkoni* seni facta, nec non ex iure successorio vocatio.

In sexta parte ponitur *Wladislai* responsio Cracouitis facta: in qua præmissa gratiarum actione de tanta fidelitate sibi exhibita ipsos consulit, vt *Leszkonis* consensum quærant, ne sibi in ipsius assecutione dictus *Leszko* noceat.

In septima parte ponitur *Wladislai* ad *Leszkonem* directio, ipsiusque *Leszkonis* consensus postulatio super ducatus Cracouiens. adeptione, nec eiusdem ducatus ad *Leszkonem* formali reductione.

In octaua parte ponitur *Leszkonis* consensus in *Wladislai* promotione, quamuis cum Primatum ac Pontificum dissuasu, atque cum fratris sui *Conradi* Principis Mazouiæ impulsiuo consensu. Sic enim terras *Leszko* cum *Conrado* inter se diuiserant: *Leszko* tanquam primogenitus Cracouiam, Sandomiriam, Syradiam, Lanciciam & Pomeraniam possidebat: *Conradus* vero tanquam iunior totam Mazouiam & Cuiauiam plenissime sortitus fuerat. *Conradus* vero primus Princeps Mazouiæ, à quo moderni Principes Mazouiæ ortum traxerunt, tres genuit filios: scilicet *Semouitum*, *Boleslaum* & *Cazimirum*. Quorum *Semouitus* & *Boleslaus* totam Mazouiam obtinuerunt, *Cazimirus* vero Cuiauiam possedit. Cui patruus *Leszko* albus misertus, terram Siradiæ & Lanciciæ reddidit. *Boleslao* autem sine prole mortuo, *Semouitus Cazimirus* medietatem dedit. Quorum *Cazimirus* quinque filios genuit. 1. *Leszkonem nigrum* cui Siradiam assignauit. 2. *Sembionem*, cui Wratislauiam legauit. 3. *Wladislaum Leszkonem*, cui terram Brestensem donauit. 4. *Cazimirum*, qui Lanciciam possedit. 5. *Semouitum*, qui terram Dobrzinensem accepit.

In nona parte ponitur *Wladislai* in Principem Cracouiens. constitutio, ac eiusdem honesta atque sagax erga omnes exhibitio. Hic enim *Wladislaus* nedum gloriosum ad omnia regnicolis se exhibuit, verum etiam munera pro his omnibus dare studuit. Cito post hoc est defunctus, subito principatui Cracouiensi idem *Wladislaus* cedere est coactus, & *Leszko* viceuersa in principem Cracouiens. & Dominum totius Poloniæ per vniuersitatem nobilium honorifice est acceptus. Quo Anno Domini 1207. vita functo, *Boleslaus pudicus* filius eius sibi successit: Sub quo sanctus *Stanislaus* Canonizationem Anno Domini 1275. suscepit. Quo sine prole defuncto, *Leszko niger* Dux Siradiæ successit. Quo iterum vita functo *Henricus* Dux *cum barba* Wratislauiensis, maritus S. *Heduigis* Anno Domini 1288. principatum Cracouiensem obtinuit. *Henricus* autem licet *Przemyslaum* Ducem Poznaniensem post se instituit, tamen *Venceslaus* Rex Bohemiæ dictum Principatum

1202. tum Cracouiensem sibi resignari, apud eundem *Przemislaum* dolose disposuit. Deinde Poloniam fortiter ingrediens, seipsum in Gnesna fortiter coronari fecit. Qui & Cracouiam ex integro fundauit. Anno Domini 1307. defuncto *Wladislao*, *Leszko* Dux Brzestensis Rex Poloniæ efficitur, & per *Iaroslaum* Archiepiscopum Gnesnensem coronatur.

Post mortem ipsius, filius eius *Cazimirus* in locum ipsius suscipitur. Post *Cazimirum Ludouicus* Rex Vngarorum. Post *Ludouicum Iagello* supremus Dux Lithuaniæ, quem *Bodzanta* Archiepiscopus Gnesnensis in Ecclesia Cracouiensi baptizauit, Anno Domini 1386. Quo defuncto Anno Domini 1434. filius eius *Wladislaus* successit, quem Reuerendus Pater dictus *Iarzębiec* Archiepiscopus Gnesnensis cum suis Coëpiscopis, videlicet *Sbigneo* Cracouiensi & *Stanislao* Plocensi, *Wladislao* Wratislauiensi, *Ianussio* Przemysliensi, cunctisque exultantibus in Regem Poloniæ, in Ecclesia Cracouiensi coronarunt.

STANIS-

STANISLAI SARNICII

ANNALES,

SIVE

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM ET LITVANORVM

LIBRI VIII.

PRIOR PARS HORVM CHRONICORVM HACTENVS OMISSA ET NEGLECTA AB ALIIS AVTORIBVS, INCIPIT AB ASARMOTH CONDITORE SARMATICORVM POPVLORVM, ET CONTINVATVR AD LECHVM IPSVM, RERVM ORDINE SECVNDVM TEMPORVM SERIEM SERUATO,

ET TANDEM A LECHO AD NOSTRA TEMPORA QUID IN ISTIS TERRIS ACTVM SIT FIDELITER EXPONITVR.

PRIMVM IMPRESSVM

CRACOVIAE

ANNO DOMINI MDLXXXVII.

SVMTIBVS IPSIVS AVTORIS.

DEDICATIO AVTORIS.

D Inclytum & Amplisſimum Senatum Regni Poloniæ, magnique Ducatus Lithuaniæ videlicet Reverendisſimos Sacrati ordinis Præſules, Stanislaum Karnkovium Gneſnenſem, Demetrium Sulikouium Leopolienſem, *Archi-Epiſcopos*: Petrum Myskouium Cracouienſem, Hieronymum Roznazouium Wladislauienſem, Georgium Radiuilum Wilnenſem & Cardinalem, Lucam Koſcielecium Poſnanienſem, Petrum Dunin Volſcium Plocenſem, Albertum Baranouium Premislienſem, Melchiorem Gedrocium Samogitiæ, Laurentium Goſlitium Camenecenſem, *Epiſcopos*: Ad Illuſtres ſpectabiles & Magnificos Dominos, Andream à Theczyn Cracouienſem, Stanislaum à Gorka Poſnanienſem, Chriſtophorum Radiuilum Vilnenſem, Stanislaum Safranecium Sedomirienſem, Euſtathium Volovvicz Caſtellanum Vilnenſem, Joannem Alebovvicz Trocenſem, Albertum à Lasko Siradienſem, Nicolaum Chriſtophorum Radiuilum Caſtellanum Trocenſem, Joannem Kiska Capitaneum Samogitiæ, Conſtantinum Ducem Oſtrogiæ Kiiouienſem, Stanislaum Zolkieuium Ruſsiæ, Januſium Ducem Oſtrogiæ Volynenſem, Joannem Tarlo Lublinenſem, Nicolaum Radiuilum Nouogrodenſem, Nicolaum Moniuid Dorhoſtaiski Polocenſem, Stanislaum Pacz Vitepſcenſem; Paulum Pacz Mſcyslauienſem, Nicolaum Sapieha Minſcenſem, Januſium Zbaraſium Braclauienſem, *Palatinos*: Stanislaum à Tarnovv Sendomirienſem, Joannem à Theczyn Woynicienſem, Joannem Talvoſz Samogitiæ, Joannem Sienienium Leopolienſem, Martinum Lesniovvolski Podlaſenſem, Nicolaum Tirleum Rauenſem, Nicolaum Pacz Mſcyslauienſem, Pacum Minſcenſem, Nicolaum Ligeza Vislicienſem, Nicolaum Firleum Biecenſem, Georgium Mniſeck Radomienſem, Raphaëlem Leſczinium Sremenſem, Joannem Miſcouium Zarnouienſem, Chriſtoph. Landtskoronium Malogoſtenſem, Martinum Vrouecium Chelmenſem, Stephanum Grudentium Naklenſem, Chriſtoph. Komorouium Oſvviecimenſem, Stanislaum Goſtomski Sochaczouienſem, Droicinium Lubaczouienſem, *Caſtellanos*. Ad Officiales vero magnos, Andream Opalenium Marſchalcum Regni Poloniæ, Albertum Radiuilum Marſchalcum Lithuaniæ, Joannem Zamoſcium Cancellarium Regni & exercituum ſupremum Præfectum, Andream Zborouium Marſchalcum Curiæ Regni Poloniæ, Stanislaum Radiuilum Marſchalcum Curiæ Lithvvan. Leonem Sapieha Pro-Cancellarium Lithvvan. Joannem Dulſcium Theſaurarium Regni Pol. Theodorum Skomin Theſaurarium Lithvv. Ad ſtrenuos & generoſos Equites Polonos quorum nomina inferius in Chorographia noſtra ordine, honoris & dignitatis cauſa expresſimus, alios vero charta capere non potuit.

Nec non ad Vrbium Metropolitanarum Cracouienſes, Vilnenſes, Gedanenſes, Elbigenſes, Rigenſes, Posnanienſes, Leopolienſes, Sedomirienſes, Lublinenſes, Thorunenſesque Pro-Conſules & Conſules.

Hi Ordines ſupra nominati nunc faciem Reip. in hoc celebri conuentu electionis repræſentant, quibus in hoc ſacro ſancto actu à DEO Optimo Maximo Spiritum ſalutaris conſilii & lætum ſucceſſum precamur & obſequia noſtra officioſisſime commendamus.

Cum

Um viderem Germanos, Italos, Hungaros atque Hiſpanos ab ipſo diluuio maiorum ſuorum res geſtas ſcribendo auſpicatos eſſe, Illuſtres & Magnifici Domini, ſæpe mirabar, ac fere ſtomachabar, cur noſtri Hiſtorici gentium tantarum earumque amplisſimarum tam vile & a tam brevi tempore exordium ſumpſerint. Ita enim asſueuerunt, vt cum aliquid breuiuſcule & raptim de iis rebus præfati fuerint, ſtatim ad Lechum delabantur, atque ibi deſiderium ſuum complentes mox ſtudium remittunt: quaſi vero gentes Linguæ Slauonicæ quæ à Ponto ad Oceanum occidentem verſus, ab Adriatico ad Glaciale in Septentrionem tendendo antea in mundo non fuerint, & nunc primum ante hos octingentos annos veluti ab ovo excluſæ in lucem prodierint. Negari ergo non poteſt, nos acephalam & imperfectam Hiſtoriam hactenus habuiſſe. Exſpectabamque ego & cupiebam, vt aliquis fertiliore ingenio & feliciore vena prodiret, qui ab hac infamia noſtram Remp. eximeret, exſpectationique eruditorum hac in re ſatisfaceret. Sed nemo apparuit qui nobis præiret: ego quæ in meo Muſæo habeo, dum vita ſupereſt, emittam. Fateor equidem magis hæc alicui ex iis, qui in Academiis & Monaſteriis inter Muſas habitant, conveniſſe, quam mihi; cui ſi quid ingenioli eſt, in medio laborum Oeconomicorum exaruit. Vtcunque tamen ſe res habet, tanto maiore venia apud probos & humanos iudices dignus ero, quanto plura argumenta excuſationis mihi ſuppetunt. Sed quod rem tanti momenti nouamus, putabunt forſan aliqui nos ſub Vaticano, aut potius Vauello monte videlicet arcis Cracouienſis, noua aliqua Chronica plumbeæ arcæ incluſa cereisque inuoluta, vt Cicero alicubi de libris Sibyllinis inquit, reperiſſe, atque ita præiudicio nos grauantes clamabunt, rem imposſibilem factu nos moliri. Sed iſti cum perlegerint hoc noſtrum opus, rem multo mirabiliorem & prodigioſiorem nos auſos eſſe deprehendent, quam ſi in viſceribus terræ defoſſum librum reperiſſemus. Nam ſicuti Medeæ oſſa diſperſa recolligere, & vt rurſus coaleſcant in vnum corpus componere imposſibile videtur, ita lacinias huius hiſtoriæ conſuere eamque redintegrare imposſibile videri poteſt. Nam quanta varietas hic ſcriptorum eſt dum originem noſtram explicant: alii nos ad Paphlagonas & Henetos orientem verſus referunt: alii ad Germanorum Tuyſconem in occidentem: alii ad Illyrios in meridiem: alii ex Roxolaniæ ſolitudinibus arctois nos educunt. In tanta inquam turba & varietate ſententiarum, cum animaduerterem natalium noſtrorum originem in dubium vocari, cernere mque patrum patriæ noſtræ, Medeæ exemplo crudeliter diſſecta & disiecta membra per campos æquora & montes, manibus & digitis meis reuerenter recollegi, & quæ erant male cohærentia coaptaui, ac veluti in vnum corpus vt rurſus coaleſcerent, feci. Non auſim quidem promittere ſeriatim non interrupto ordine, ſingulos hoſce Monarchas me potuiſſe enumerare; hoc enim propter progresſiones & multiplices migrationes gentium, variasque mutationes Rerumpublicarum, imposſibile factu videtur: ſed tamen pro virili conatus ſum omnia redintegrare complanareque, ad regulam chronologicam ac coſmographicam ſingula examinando, ſeruata interea maieſtate vniuerſalis hiſtoriæ, quæ veritas eſt. Interim eliciendæ purioris ſententiæ cauſa contuli vetera cognomina gentis, montium, ſyluarum, & fluuiorum cum narrationibus Hiſtoricorum; & quæ videbantur veritati reſpondere, ſtudioſe conſignaui, maxime vbi circumſtantiæ rebus ancillari videbantur. Adhibui narrationes maiorum, quæ videbantur per manus eſſe traditæ, quasque etiam aliarum gentium extranearum autoritas ſuo calculo comprobare videbatur. Hos itaque tres teſtes elaborando huic operi cumprimis mihi depoſco. Non damnantur hic aliorum labores, quin potius laudem cuique ſuam tribuere æquum eſſe duco: Dlugoſſus materiam nobis ipſam tradidit, Miechouius rudem illam & indigeſtam molem in epitomen redegit, D. Cromerus veluti reginam ornatisſimam ex thalamo cincinnis verborum & ſententiarum veſtitam, vt decuit tantum virum, in medium produxit. Sed quorſum iſta omnia ſi fundamentum malum & ruinoſum? Quicquid ſuperſtruxeris corruet; dicebat ille. Ego igitur incunabula noſtræ gentis explicans, & ante aduentum Lechi per ſpacium temporis quatuor monarchiarum ſucceſſiue hiſtoriam Sarmaticam texens, fundamentum ſolidius inueni, quod hiſtoriæ Polonicæ ſubſterno. Ne quis autem exiſtimet, me mordicus velle mea tueri, iudicio eruditorum omnia ſubiicio. Corrigant illi & meliora efficiant, poſtquam eis primam glaciem fregi. Interim meo inſtituto & laboribus faueant & admodulentur precor. Certe volui prodeſſe patriæ; vetuſta-

vetuſtatem nobilitatemque natalium eius & originem, non ex fabulis petitam, vt hactenus
factitatum eſt, ſed genuinam demonſtraui. Maiores noſtros non aduenas, nec inquilinos in
terra aliena, ſed indigenas, a ſeculis regiones has incolere oſtendi, Sarmatiamque ſemper Sar-
matiam ad montes Sarmaticos fuiſſe. Adhæc hiſtoriam quæ erat deprauata, redintegraui ca-
putque ei auguſtius cum facie venerabili adieci & applicaui, ita vt ſi quis hæc noſtra hiſtoriæ
Miechouienſis, & D. Cromeri adiiciat & accommodet, vno intuitu omnes Duces noſtrarum
Gentium, non à Lecho tantum, ſed ab ipſis primordiis, veluti exercitum ſpecioſiſsimum in clypeo
Achillis exſculptum cernere queat. Hos ergo labores meos cui dedicem & offeram in hac orbi-
tate Reipubl. poſt ereptum mihi Patronum STEPHANVM ſacratæ memoriæ Regem, neminem
video magis idoneum, quam vos, Reuerendiſsimi, Illuſtres & Magnifici Domini mei, vt dum de
nouo Rege creando ancipiti conſilio diſtinemini, habeatis, quo mentes veſtræ occupentur,
exempla interregnorum ſuperiorum ad vſum modo reuocantes. Sed multo alia nunc facies re-
rum, quam fuit Leſci Primi & Secundi temporibus, cum pro adipiſcendo regno curſu equorum
in ſuburbio Cracouienſi ad Pradnicium decurrebatur. Multo nunc ſubtiliores cæci illi ſtyli
vafro conſilio excogitati, ambiguis promiſsionibus conueſtiti, apparatu velutique ſabulo tecti
via regia currentibus, & de ſalute incolumitateque huius Reipubl. deliberantibus obiiciuntur.
Adde quod ab orientali Monarcha adferuntur ſuſpecta conſilia, qui ſub ſpecie amicitiæ id potiſ-
ſimum agit, vt potentiam ſuam & autoritatem in ſeptentrionem vſque proferat. Quare vos,
ô Patres, magis oculatos eſſe decet ne quid vos lateat, ne vobis quid imponat, neue quis ſero
vocem illam in viro ſapienti turpem exprimat: Non putaram. Dum priuata publicis antefe-
runtur, ruentibus publicis etiam & priuata in periculum deueniunt: dicebat quondam Hanni-
bal ad ſuos Carthaginenſes. Sed quid? Nec admodum mirari, nec indignari poteſtis iis, qui
interdum talia excogitant, & in electionibus, perficiendis compendiis talibus, laborant: quan-
doquidem nec definitionem eligendi Regis, cuias & qualis eſſe debeat, nec modum præſcriptum
nec formam electionis celebrandæ habet hæc Reſpubl. per tot centurias annorum, ex quo ſtetit;
ſine quibus neceſsitas ipſa, etiam bonos viros, interdum cogit ad tales artes confugere. Alio-
quin enim in infinitum, tempus electionis, nullo effectu, cum grandi autem periculo, extrahe-
retur, & tot voluntates hominum fere ſemper inter ſe variantes ad vnum ſcopum impoſsibile eſt
ſine arte reducere. Reſpicite, reuoluite annales noſtros; vix vnum exemplum, exacte loquendo,
liberæ electionis inuenietis, cui aliqua vis aut ars non admixta fuerit. Nec modo hoc in Polonia
vſu venit, ſed in omnibus propemodum nationibus, vbicumque modus certus & proportio
quædam certis numeris abſoluta non eſt, tanquam ex cera efformata: at vbi hæc eadem eſt legi-
bus ſancita, res iſta quanquam eſt per ſe perplexa & operoſa, tamen cito, tuto, & proſpere ex-
peditur; & omnes iſti cæci ſtyli, omniaque ſuſpecta conſilia vno impetu corruunt. Collegeram
ego ante decem annos exempla & formulas electionum, Pontificum nimirum Romanorum,
Imperatorum, & ducum Venetorum, excuſaque typis ad hunc vſum Reipubl. in lucem edide-
ram. Non contemnatis quæſo prudentiſsimorum virorum conſilia, nec ſinatis amplius caſu
hanc Rempubl. regi, nec permittatis dubiæ aleæ res, in quibus vita & mors, ſalus & interitus,
ad limen ſedent. Aut vnam formam ex iſtis tribus eligatis, aut ſi poteſtis, aliam accommoda-
tiorem excogitetis, qua & vos nunc & poſtea ſucceſſores non ſine grati .. um actione pro re bene
geſta, in tali caſu vti poſsint, veſtroſque conatus collaudare, & ad ſydera extollere, quod eos
magna ſollicitudine & periculo toties liberaſtis, quoties Reges ex hac vita contingit decedere.
Reſpicite quæſo ad præcedentia tempora: intra hos duodecim annos, iam tres Reges mortui,
tres electiones celebratæ. Poſſunt autem & ſæpius vel peſte vel bello eripi, vt ſunt hominum res
inſtabiles. Placet ne ſpectare toties Rempubl. in periculis verſari? Placet ne dubiis fluctibus
iactandam toties obiicere, quoties repetitis vicibus Reges nobis eripiuntur? Recordemini
quæſo vocis Regis mortui, quando in medio ſenatus ante biennium veluti iam ſupremam diem
mortis ſibi inſtare præuidens ea de re diſſerebat: Cohorreſco, inquit, toto pectore, quoties
mecum recogito interregnorum ſuperiorum pericula. Reſpondiſtis vos tum, de Rege, viuente
Rege, nolle vos deliberare. Ecce ergo nunc illud tempus aduolauit, & quidem difficilius, ni
fallor, quam ſuperiora interregna. Igitur, omiſsis comperendinationibus, nolite amplius rem
differre, nec patiamini hanc nauiculam amplius fluctuare. Sanciatis aliquam ampliſsimam le-
gem, quam ſiue Capturum, more patrio, perpetuum, ſiue auream bullam vocare licebit, Germanos
in hoc

in hoc imitati, qui huiuſcemodi voce talis ſanctionis volentes laudes amplificare, nomen ei ab
auro impoſuerunt. Et verè aurea lex talis: nam nos à periculo abſolvit, metu liberat, præteri-
ta corrigit, præſentia confirmat, futuris proſpicit &, quod maximum eſt, reuera liberos facit,
cum antea nomine tantum hac in parte liberi eſſemus, res autem ipſa neſcio vbi exularet. Abs-
que quibus rebus nomen ipſum electionis liberæ male ſonat, peſsimeque expetitur: ita vt felicio-
res eſſe videantur populi illi, vbi naſcuntur non creantur reges. Sed ego forſan vlterius prouectus
ſum, quam mihi conueniebat. Ignoſcite quæſo, ſi iuſto dolore periculorum patriæ communis
impulſus prudentioribus anſam vberius & exactius diſſerendi de iis rebus præbeo. Vos ipſi dicere
ſoletis, ſub interregno licere apud nos cuiuis nobili viro ſententiam in medium proferre. Dicta
igitur mea ſententia de iis rebus, quas ad ſalutem Reipubl. conducere putaui, orationem meam
ad vos conuerto, librumque hunc vna cum Typo ipſo Chorographico Sarmatiarum veſtris Celſi-
tudinibus in manus offero, & rogo vt mei meorumque laborum & impenſarum, quæ certe non
paruæ fuerunt, ratio habeatur. Ita enim nuper promiſiſtis in Varſauienſi conuocatione, non
prius vos ad electionis actum acceſſuros, antequam priuatorum grauamina ſuſtuleritis leuaueri-
tiſque. Teſtes ſunt oculi cæcutientes, perſpicilla hæc & propemodum orbitas, viſus quam contraxi,
volens laborem mihi a Regia Maieſtate impoſitum ſedulo & gnauiter abſoluere. Rex eſt mor-
tuus; ſed vos mihi ſuperſtites eſtis, quibus gubernacula regni concredita ſunt. Poteſtis regnum
ipſum deferre cui vultis, & mihi poſſeſsionem aliquam attribuere non poteſtis? Ego vobis pa-
triam veſtram, Sarmatiam integram, hoc typo ad viuum expreſſam præbui, vos mihi particulam
eius denegabitis? Merces detenta laborum & oppreſsio pauperum vtrumque iſtorum eſt dete-
ſtabile apud Deum, & vtrumque in peccatis mortalibus & clamantibus ad cœlum à Theologis re-
ponitur. Si nunc benignitas veſtra mihi deerit, poſtea ope veſtra non indigebo. Si nunc terræ
funiculum mihi non præbetis, poſtea non niſi vna terræ vlna in latum, & tribus in longum indi-
gebo. Beroſo, Joſepho, hiſtoricis pro merito erga Rempubl. ſimili, quale ego Poloniæ præſtiti,
ſtatua aurea à ſuis donata fuit; vos mihi ceſpite terræ non reſpondebitis? Sed & apud nos
Cadlubko, Długoſſo, epiſcopatus opulentiſsimi donati ſunt pro hiſtorico opere; & vos me ex-
hauſtum ſeruitio, quod Reipubl. impendi per annos decem, ita conſeneſcere patiemini? Illi ar-
gumentum vulgare & tritum repetierunt, ego rem à nemine tentatam aggreſſus expediui. Illi
à Lecho h. e. à tempore Iuſtiniani imperatoris incipiunt: ego à primordiis, ab aureo ſeculo exor-
ſus ſeriem hiſtoriæ per illa præcipitia & mutationes Rerumpubl. vſque ad hæc noſtra tempora
continuo. Illi tractationem de acciſis limitibus Sarmatiæ, de eiuſdem tributis, de conuitiis quo-
rundam ſcriptorum in patriam noſtram infamiam olentibus, aut ſicco pede tranſierunt, aut leui-
ter attigerunt: ego depulſis maleuolorum criminationibus inopiæ, ſolitudinum, ſyluoſitatis,
barbariei, quæ patriæ noſtræ impingebantur, fines veros veteris Sarmatiæ oſtendi, ac vindicaui:
ego lineam originis, vt conſueta apud nos ratione loquar, gentium noſtrarum oſtendi ac deduxi:
ego maiores noſtros ex denſa caligine, veluti ex lymbo tenebricoſo Patres veteris legis eduxi, res
geſtas illorum illuſtraui, & ita illuſtraui, vt cum fortunatiſsimis populis merito æquari queant.
Quare non miremi, niſi complures Illuſtres viri inter vos pro me demiſſa oratione apud vos inter-
cedunt, &, ne ingratæ patriæ fumus oculos meos lædat, ad antidora mihi præſtanda vos cohortan-
tur. Video hic eos, qui ſtrenue ſe in militia geſſerunt, qui legationes obierunt, qui conſiliis iuue-
runt, etiam extraneos, etiam plebeios, à vobis præmiis dignis affici & ornari, & rectè. Nam vbi
in Republ. præmia virtuti negantur, ibi virtus languet, probitas friget. At ego, qui iſtarum
omnium rerum officinam informatricem, & magiſtram trado, vitam memoriæ, lucem veritatis
(ſic enim Cicero vocat hiſtoriam) reſque veſtras immortalitati conſecro, ero ne neglectus & ir-
remuneratus? Nunquam hoc viſum in Rebus quidem pub. bene moratis. Nec ſane de vobis
mihi id in mentem venit. Nam bonitas veſtra me meliora ſperare iubet, hilareſque erga me
vultus veſtri me conſolantur. Sunt enim complures hic inter veſtras Magnif. qui, adhuc viuente
Rege, me ad ſubeundum hunc laborem & verbis & litteris ſuis cohortabantur: ſunt qui etiam
pro me apud eum intercedebant, teſteſque meæ cum eo tranſactionis fuerunt. Jam vero cum
in eorum ipſorum manibus, quibus antea voluntas non defuit benefaciendi, facultas quoque
nunc poſita ſit, tanto meliora de illis me mihi polliceri licet, quanto plura in dies argumenta
habui eorum æquitatis, bonitatis, ac beneficentiæ. Valete quam optimè heroes & Domini mei
ſummi, ſumma cum obſeruantia colendi.

 STANIS-

STANISLAI SARNICII
ANNALIVM POLONICORVM
LIBER PRIMVS.

IN QVO EA, QVÆ ACTA SVNT CVM CONDITORIBVS SLAVONICORVM POPVLORVM AB ASARMOTH (A QVO SARMATÆ) VSQVE AD ALEXANDRI MAGNI TEMPORA, TRADVNTVR.

CAPVT I.
De Temporibus Diuisionis Gentium sub Principe Pelek & Asarmoth.

Anno ab orbe condito 1790.
Anno à diluuio, quo diuisio gentium facta est 133.
Anno ante Christi domini aduentum ferè 2210.

Anno Mundi 1790.

IDENTVR illi bono consilio vti, qui conscripturi gentium res gestas, primò originem earum inuestigant, antequam ad vlteriora progrediuntur. Nam stirpe & origine, vnde prodiit quæque gens, malè inuestigata, necesse est historiam tota via aberrare. Ego tamen ne scrupulosa disputatione in ipso limine lectoris delicatas aures præfationibus longis, & non rarò lectori molestis offendam, eam tractationem in alium locum commodiorem reiicio. Interim ne suspensum animo lectorem diutius teneam, in tanta varietate opinionum, dum nos alii his, alii aliis gentibus, vt adscriptitios accommodant, nil tutius esse iudico, quam postposita pomposa illa & fastuosa natalium suorum a diis deabusque iactatione, sequi diuinorum oraculorum testimonia longè verissima. Tradunt autem scripturæ sacræ diuinitus inspiratæ, tres fuisse filios *Noë*, *Sem*, *Chamum*, & *Iaphet*. *Iapheto* quidem tanquam minimo natu patria ipsa cessit, hoc est, cum *Asia minore Armeniæ* montes, qui post mille pericula, quæ toto propemodum anno periclitando in vndis experti sunt, primum hospitium & recreationem eis præbuere. Adhæc omnes insulæ *Epeiri*, *Chersonesi*, *Cyclades*, *Sporades*, *Symplegades*, & quibus tandem vocentur nominibus, per quas *Italia* & *Græcia* cum vicinioribus regionibus intelligenda est, quod & illæ similitudinem insularum referunt: adiecta insuper *Asiæ* septemtrionali parte, quæ supra *Meothidem* iacet, & dominio mediterranei maris.

Anno Mundi 1790. *Gentium origines ex sacris literis petendæ.*

Cham accepit pro se & pro posteritate sua meridionalem plagam, in qua *Africa* cum vicinioribus regionibus *Babylonem* versus intelligenda est.

Semo cessit *Asiæ* maioris reliquum, hoc est, omnia campestria à *Messa* monte (siue *Moschinos*, siue *Messiæ* montes mediterraneos intelligas) quæ quasi spina dorsi totam carinam corporis, *Asiam* & *Europam* per medium, ab ortu ad occasum vsque diuidunt. Atque hoc fun-

A. M. 1790.

damento posito non possumus scriptoribus plerisque *Germanorum* assentiri, qui gentem *Sarmaticam* cum *Germanica*, *Tuisconem* suum cum *Asarmoth* commiscent, & has gentes, vt appendices *Germaniæ* faciunt, cum lingua, moribus, vestitu denique prorsus à se differant. Expresè autem *Moses* dicit non semel sed ter repetendo, quòd Deus diuisit cunctas nationes secundum linguas & familias suas. Non possum etiam cum *Dlugosso* & *Hageco Boëmo Illyriis* eos substernere ac neque ex *Ionia* & *Paphlagonia* in *Europam* per *Henetos* deducere, nisi prius de terminis temporum, & aliis quibusdam circumstantiis inter nos conueniat. Distinxit ergo & dislimitauit diuina scriptura humanum genus, regionesque à regionibus dispescuit, & quid ad quas gentes pertineat, non modò verbis geographicè ad morem *Ptolomæi* depinxit, sed etiam signis quibusdam vnum ab alio disterminauit & distinxit. Hinc rupes ab architecto mundi fabricatæ sunt, montes, valles, maria, flumina, solitudines, syluæ, quibus veluti aues in ornitoboscio parietibus & macerie interseptæ nidificarent, ne gens gentem, natio nationem, armis, bello, tam facilè lacesseret, sed quælibet in suo nido, veluti illa fera animalia in arca *Noë* concamerata sese contineret. Et hic est vsus alpium, montium, paludum. Adeo verum est philosophi dictum: Deus & natura nihil agunt frustra. Sed quid? Profuit ne nobis autoris mundi consilium? Nequaquam. Ruimus in vetita, cupimusque negata. Aspice quæso, *alpes*, *montes Lunæ*, montes *Pyrenæos*, aut hunc nostrum *Carpatum*, qui nobis impendet, quibus veluti signis incurrentibus in oculos, *Italiam* à *Germania*, & alias nationes disgregauit, non tamen hæc profuere. Transcenduntur turritæ rupes, superantur lintribus & nauigiis flumina; & maris vastitates sulcantur, penetrantur syluæ & immensæ solitudines, & alter alterum ferro ac igni persequitur, mouentur bellorum tumultus exitiosi, & alter alterum veluti anser ansErem per cancellos impetit, suggillat. Hinc ilias malorum, hinc lites, hinc bella parricidalia, & periclitando armis vario Marte dubium laudis decus quæritur. Sed omissa deploratione calamitatum generis humani, ad nostram historiam reuertamur. Reliquit ergo *Cham* successores suos, reliquit *Iaphet*, reliquit etiam *Sem* posteritatem veluti municipes portionis suæ, *Pelek* & *Iactanum*. Ac per *Pelek* quidem Principem, sub quo diuisio gentium facta est, benedicti seminis *Messiæ* stirpem enumerant diuini scriptores. Ab *Iactan* vero cum alii, tum progenitor *Sarmatarum Asarmoth* descendit. Nec ego *video* quo pacto se *Europæi Sarmatæ* ab *Asiaticis* & vtrique à necessitudine patriarchæ huius homonymi *Asarmoth* seiungere debeant, & si illi eum pro conditore & autore suæ gentis agnoscant, nostri qualiter eis renuncient non reperio. Sed de hac re paulo inferius. Fuerunt ergo statim à primordiis rerum *Sarmatæ*, in istis, quas nunc incolunt regionibus, nec in aliorum sedes irruerunt, & alios inde vi hæredes eiecerunt, nec se quoque à quoquam eiici passi sunt. Interim quæ ex *Ptolomæo* & *Tacito* de *Henetorum* huc ex *Asia* commigratione quidam adferunt non repudio, vt suo loco latius hac de re differetur, quin potius mysterium illud diuini vatis mecum reuerenter recogito, qui prophetico spiritu fore prædixit, vt aliquando *Iaphet* mansurus sit in tabernaculis *Sem*. Cum igitur *Henetorum* maxima gens veniens, magna spacia inter *Borysthenem* & *Istrum* habitare cœperit, magnamque *Europæ* partem occuparit, vt *Ptolomæus* & *Procopius* testantur, reipsa comprobatum est, quod antea multis seculis prædictum fuit, Iaphet in tabernaculis *Sem* habitaturum, id est *Henetos* in *Sarmatarum* regionibus. Hæc mihi originis ratio simplicior & magis natiua videtur, quam fabulosis & ementitis titulis se ornare. Cuius commenti finis & exitus huc recidit, vt detecta fabulositate narrationis turpiter & cum rubore assertam sententiam deserere, & apatores, id est, sine certo patre & propagatore gentis remanere necesse sit.

Vsus fluminum, aluium & syluarum. *Sarmatæ à Patriarcha Asarmoth.* *Commentitia gentium origines.*

Hæc generatim dicta sunto: quod si quis rem ad calculum reuocet, & ad particularia descendere velit, hac via mecum procedat. Inprimis ad sacra Biblia recurrat. Postea ad *Babylonicam* historiam, quam se *Berosus* sacerdos Babylonius publica fide & sententia senatus conscripsisse fatetur, deueniat. Istis duobus testibus mundus nihil habet antiquius, quo res suas fulciat. Ex his duobus fontibus *Diodorus Siculus*, *Philo*, *Iosephus*, *Eusebius*, & cæteri posteriores omnes hauserunt. Quanquam autem historiam *Babylonicam* cum historia sacra non confero, tamen cum *Iosepho* historico inter scriptores prophanos priorem ei locum hac in re tribuendum censeo.

Sarmatas esse gentem peculiarem. Argument I. ex Genes. c. X.

Quod igitur ad *Mosem* attinet, is primo ponit *Noë*, secundo *Sem*, tertio *Arphaxat*, quarto *Selach*, cuius filius est *Eber*, & mox addit: Ipsi quoque *Eber* nati sunt duo filii, nomen vnius *Peleg*, quia in diebus eius diuisa est terra. Hebraice sic: פלג כי בימיו נגלתה הארץ. Et nomen fratris eius *Iactan*, qui genuit *Elmodat* & *Saleph* & *Asarmoth*. Et mox eodem capite decimo. Isti sunt filii *Sem*, secundum familias suas, secundum linguas suas in terris suis, in gentibus suis. Istæ itaque sunt familiæ filiorum *Noë* per generationes suas in gentibus suis, in terra, post diluuium. Primum itaque argumentum quo probatur, *Sarmatas* gentem esse peculiarem, & nequaquam aliarum veluti appendicem quandam, verissimè pe-

A.M.1790.

petitur à diuiſione linguarum. Nam ſi ſingulis linguis attribuitur ſuus Patriarcha, quomodo lingua *Sarmatica* aut *Slauonica* proprio Patriarcha deſtituetur vnde ſit propagata? cum ſit lingua copioſisſima, & in tot dialectos ſcindatur. Manifeſte autem hic affirmat ſcriptura diuinitus inſpirata, non ſemel ſed ter in vno capite, diuiſionem illam gentium ſecundum numerum linguarum factam fuiſſe, quæ linguæ ſeptuaginta numerantur.

Argum. II. ex Deut. 32.

Memento dierum ſeculi, intellige annos generationis, interroga patrem tuum, & annunciabit tibi. Quando diuidebat altisſimus gentes, quando ſeparabat filios *Adam*, ſtatuit terminos populorum ſecundum numerum filiorum *Iſraelis*. Ex hoc loco, ſecundum argumentum aſſumitur. Nam ſi illa fatalis diuiſio gentium facta eſt ſecundum numerum filiorum *Iſraelis*, vt hic aperte dicitur, ab *Aſarmoth*, *Sarmatas* deriuare neceſſe eſt. Nam ſi *Iauan Iones*, *Tubal Hiſpanos*, *Tuiſcon Tudeſcones Germanos*, *Gomer Cymbros* condidit, quomodo *Sarmatarum* origo ad *Aſarmoth* referenda non erit? Si inquam hoc argumentum *Græcis*, *Germanis*, *Hiſpanis* & aliis nationibus ſeruit, quid cauſæ eſt, vt etiam *Sarmaticis* populis ſeruire non debeat? Præſertim cum hiſtoria *Babylonica* etiam *Sarmaticorum* populorum hiſtoriam complectatur, vt mox clarius patebit.

Argum. III. ex Act. XVII.

Nec manibus humanis colitur Deus indigens aliquo, cum ipſe det omnibus vitam & halitum & omnia: fecitque ex vno ſanguine omne genus humanum, vt inhabitaret per vniuerſam ſuperficiem terræ, definitis temporum opportunitatibus, quæ præſtituit, & poſitis finibus habitationis eorum. Inde tertium argumentum ſumere licet, nempe a limitum & finium durabilitate, quibus ſemel ab initio circumuallatæ ſunt nationes in ſuis territoriis: ideo addit, finibus habitationis eorum. Inhabitare fecit, inquit, genus humanum per vniuerſam ſuperficiem terræ. Quæ verba prorſus ab Apoſtolo deprompta eſſe videntur ex *Moſis* Deuteronomio ſuperius adducto, vbi dicit: Quando ſeparabat filios *Adam*, ſtatuit terminos populorum, ſecundum numerum filiorum Iſraelis, ita vt illa deſcriptio finium cuiuslibet regni in *Strabone*, *Ptolomæo* & aliis vetuſtioribus ac recentioribus ſcriptoribus & coſmographis, non aliquo fortuito caſu conſtare, ſed diuinis oraculis firmata eſſe videatur, & ob eam cauſam certa & inconuulſa eſſe debet. Nam ſicut *Babylonica* hiſtoria *Sarmatiam Europeam* ad *Tanaim* extendit: ita poſtea *Alexandri* temporibus idem repetitum eſt, ac demum *Auguſti* ſeculo, *Traiani* ac *Theodoſii*, idem confirmatum eſſe reperitur, videlicet, quicquid eſt intra mare *Sarmaticum* ab occidente, & *Meotbidem*, *Tanaim*, *Pontumque Euxinum* ab oriente, à meridie vero circumcirca montes *Sarmaticos*, id nomine *Sarmatiæ* cenſeri debere, vt luculentius inferius demonſtrabitur, vbi peculiaris tractatio de finibus vetuſtis *Sarmatiarum* inſtituetur. Ac quod in laudem diuinæ prouidentiæ in aſſerendis & tuendis finibus Sarmatiarum dictum eſt, hoc etiam de *Italiæ*, *Germaniæ*, *Hiſpaniæ*, *Galliarum*, aliarumque vetuſtarum nationum, dictum eſſe putemus, quas quantumuis Cæſarum vis ab animi impotentia profecta aliquoties conuellere tentauit, tamen Deus, qui eſt ſupremus regundarum finium magiſter & tutor, ſuum decretum incaſſum abire non eſt paſſus.

Annotatio vt vtilis de filiis Noe.

Nolo hic moleſtus eſſe lectori illa quæſtione, *Semne* an *Iaphet* fuerit maior natu, vt plerique putant, ideo quod capite 10. v. 21. dictum eſt: Ipſi quoque *Sem* natus eſt: etiam ipſe eſt pater omnium filiorum *Eber*, frater *Iaphet* maior. Sed alia verſio magis probatur, eò quod clarius hunc nodum ſoluit, inquiens: De *Sem* quoque nati ſunt, patre omnium filiorum *Heber*, fratre *Iapheti* maiore: Et ſcriptura ter quaterue eo ordine eos enumerat, proinde & eodem ordine nati eſſe credantur. Quod autem *Moſes* primam ſortem *Iapheto* tribuit, trahunt hoc quidam, & non inepte, ad comprobandam & illuſtrandam illam ciuilem legem: Maior diuidat, minor eligat.

Sic & illud quod eidem *Iaphet* ceſſit patrium ſolum, montes inquam *Armeniæ*, qui eis poſt diluuii incommoditates primum hoſpitium præbuere, eo detorquent, vt herciſcundis filiis familiæ, minimo natu patrium habitaculum debeatur. Maiores enim propter maiorem ætatem magis prouidi eſſe ſolent, iuniores autem, vt imbecilliores non item.

Per *Babel* intelligunt *Babylonem*, ſed epitheton ei additur *Sinear*, ad differentiam alterius *Babylonis* quæ in *Aegypto* fuit. Per *Mes Sephar* montem Indiæ intelligunt. Per *Mes* optime poſſunt intelligi montes *Sarmatici*, eo quod *Nyſſis* adiacent, & totam *Europam* per medium ſecant, quibus ſi addas *Parthicos* & *Emodios* montes, videbis quaſi cingulum, quod totam habitabilem per medium ambiens cingit. Sed iam poſito totius operis ſolido fundamento ex diuinis oraculis, ad *Babylonicam* hiſtoriam deſcendamus.

CAPVT II.

De Temporibus Seba, Nimrod, *viuente adhuc Principe Aſarmoth.*

Anno Mundi 1810.
Anno à diluuio 157.
Anno à diuiſione gentium ad Babel 25.
Anno ante aduentum Chriſti domini 2190.

A.M.1810.

Moſchi Sarmatæ.

IAm ab eo anno hiſtoria *Babylonica* mentionem *Sarmatarum* facere incipit, dicitque a *Tuiſcone Sarmatas* maximos populos fuiſſe fundatos. Quia autem & *Moſchi Sarmatæ Riphæi* in eadem hiſtoria *Babylonica* vocantur, & eadem lingua vtuntur, etiam initia regni eorum in idem tempus reiecit, ita vt duo ſimul Patriarchæ, quaſi ex condicto, vnius dominii fundamenta ieciſſe videantur. Ita enim dicit: *Moſchus* dux miſſus ab eodem *Saturno*, fundat *Moſchicum* regnum. Duplicis autem *Moſchouiæ* meminit, *Aſiaticæ* & *Europeæ* ſicut & *Sarmatiæ*. Omitto diſputationem illam, quomodo *Moſchi* in ſeptemtrionem conceſſerint, cum antea in *Capadocia* vicina *Paphlagonibus* noſtris *Henetis*, tanquam gens conſimilis linguæ habitationem ſibi delegerit, ibique vrbem a ſuo nomine appellarit, quæ vſque ad *Claudii* tempora *Mazaca* vocabatur. Ille enim tractus paſſim tum lingua *Slauonica* tam in *Capadocia* quam in *Paphlagonia* vtebatur. Tandem *Claudius* hanc vrbem Cæſaream vocauit, ſed Iulianus apoſtata hoc cognomen eidem poſtea abrogauit. Hæc de initiis regni *Sarmatici* dixiſſe ſufficeret, niſi plerique ſcriptores *Germanici* ad amplificandam ſupra modum gloriam ſui *Tuisconis* abuterentur loco citato *Beroſi*, ideo hic ſubmonendum lectorem putaui, nomen *Germaniæ*, *Scythiæ* & *Sarmatiæ*, apud ſcriptores latisſime & large patere, ita vt aliquando nomen *Sarmatiæ* tranſeat vſque ad *Germanos* ad *Rhenum* habitantes, vnde à *Beroſo* expreſſe *Rheni Sarmatæ*, illi incolæ ad *Rhenum* vocantur. Et *Plinius Scytharum* nomen in *Sarmatas* vſque & *Germanos* cadere affirmat. Quæ igitur *Beroſus* de fundatione regni *Sarmatici* à *Tuiscone* attulit, caute ſunt accipienda. Alioqui ſi quis *Beroſi* phraſim vrget, nos vicisſim ei diuina oracula opponimus, quæ expreſſe reiiciunt confuſionem originis nationum, & aſſerunt diuiſionem gentium ſecundum numerum linguarum & patrum illorum factam fuiſſe, ita vt ſingulæ gentes à ſingulis patriarchis deriuentur. Nec video, quo pacto ſarta tecta *Beroſi* authoritas permaneat, niſi tropice eum per catachreſin quandam *Germaniam*, *Sarmatiam* vocaſſe fateamur. Fere enim eſt vſitatum in omnibus linguis, viciniratis ratione alteram pro altera nominare nationem. Sic *Germanos* ad *Rhenum* multi *Gallos* vocauere, & vice verſa. Et *Sarmatas* vocant *Scythas*, eo quod viciniæ ratione in quibusdam altera alteri communicet. Sic & nos *Radomienſes* & *Podlaſios*, *Maſouios* vocare ſolemus, qui etſi *Maſouii* non ſint, tamen viciniæ ratione, eos ſolemus afficere hoc cognomine. Et cum eam appellationem indignius à nobis ferunt, per modum cuiusdam vrbanitatis ſolemus regerere non ſine ioco: Etiamſi veſtri, *Maſouii* non ſunt, tamen pro igne ad *Maſouios* frequenter decurrere ſolent. Sic & *Ruſſos*, *Lublinenſes* ſubinde vocari nouimus. Sed & in conciliis œcumenicis generalibusque hoc idem vſu venit, ſicut in illo *Conſtantienſi* & *Baſilienſi* alias ſeruatum eſſe ex actis conciliorum patet, vbi in ferendis ſententiis *Germanicæ* nationis Epiſcopi cum *Polonicis* iungebantur, vt quicquid illi referrent, id dictum eſſe *Germanorum* nomine putaretur. Hæc dicta ſint de catachreſi illa, qua *Beroſum* vſum eſſe etiam aliis in locis manifeſtum eſt. Et *Ptolomæus* montes, qui cingunt *Germaniam* ad *Danubium Sarmaticos* ſimili ratione vocauit. Affirmant alii *Chaldæo* homini non fuiſſe ſeptemtrionem cognitum, aut male verſum, aut ab aliquo adulteratum, vt non raro accidere hiſtoricis, exemplo *Eutropii*, *Iornandis* & ipſorum etiam Euangeliſtarum probari poteſt, quos *Eraſmus Roterodamus* aliquibus in locis corruptos eſſe conqueritur, quod ſi ne hac quidem ſolutione contentus eſſe aliquis velit, ei priuilegium illud diuinum diuiſionis vniuerſæ habitabilis trium fratrum opponimus. Quod ſi ne ſcripturæ quidem teſtimoniis ſtare velit, mirari nos oportebit, eos qui alias ſcripturæ authoritatem aliis ſcriptoribus iure anteponunt, in ea cauſa, vbi de prærogatiuis nationum agitur, ſcripturæ authoritati ſententiam *Beroſi* præferre. Sed nos clarisſimæ genti ornamenta & quæuis præconia libenter fauemus, modo *Beroſus* ſobrie intelligatur. Nam non deſunt alii, qui quidem priuilegii iſtius, vtpote a Deo lati, authoritatem agnoſcunt, ſed tamen per tyrannidem patres quoſdam multa ſibi permiſiſſe prætendunt, ex quibus habetur illud, quod *Tuiſcon* præſumpſerit *Sarmatarum* regnum ſibi vendicare. At priuilegii iſtius ea vis eſt & verborum ſenſus, vt Deus in eo expreſſerit non modo, quid fieri vellet, ſed etiam quid deinceps in ſequentibus ætatibus accidere debuit fatidico ſpiritu prædixerit. Cuius prædictionis inuariabile decretum ſi in dubium vocatur, & reliquarum quoque prophetiarum, quæ in Bibliis extant, non reperio quo pacto certitudo conſtare poſſit. Adde quod illa ipſa hiſtoria *Beroſi* nequaquam abſolutum dominium *Tuiſconi* vendicat, quin immo eum *Iani* ſeruituti obnoxium facit, eumque ad occidentem ab ipſo miſſum eſſe prædicat, quo ibi ipſius permiſſu auſpicaretur regnum. Viciniores autem ſunt multo *Sarmatæ Ioniæ*, vbi *Ianus* ſedem ha-

Sarmatæ vtici trum à Tuiſcone?

habuiſſe prædicatur, quam ipſi *Germani*. Maluiſſet igitur *Ianus* eos ſuo imperio ſubiicere, ſi quid in eos iuris habuiſſet, quam occidentem verſus neſcio cuius alterius dominio ipſos implicare. Sed ſi de rebus tam vetuſtis licet libere loqui, *Ianus* ius dominii non potuit alteri reſignare, vbi ipſe ne ad plantam quidem pedis poſſeſſionem habuerit.

Capvt III.

De Temporibus Nahor & Iani.

Anno à mundi creatione 1896.
Anno a diluuio 240.
Anno à diuiſione gentium 108.

A. M. 1896.

ITerum eadem hiſtoria *Babylonica Sarmatiæ Europeæ* mentionem facit his verbis: *Araxa* cum filio *Scytha* paulo ante creato omnium gentium *Sagarum* rege *Sabatio Saga*, ipſe occupauit omnem partem occidentalem ab *Armenia* vſque in *Sarmatiam Europeam* &c. Vnde liquet *Beroſo Aſiaticam Sarmatiam* notiſſimam fuiſſe. Quia ad differentiam huius vocat *Sarmatiam Europeam*. Hæc ideo addo, quod quidam authoritatem huius ſcriptoris hoc nomine conuellere nituntur, quaſi fines *Europeæ Sarmatiæ* ponendo ad *Tanaim*, ignorarit *Aſiaticos Sarmatas*. *Maſſagetarum* etiam, qui a *Myſiis* & *Getis Sarmaticis* populis dicuntur, in id tempus origo reiicitur.

An Beroſo nota fuerit Sarmatia Aſiatica.

De Maſſagetarum origine.

Capvt IV.

De Temporibus Nini, Beli Filii, qui fuit tertius Rex Aſſyriorum.

Anno ab orbe condito 1910.
Anno à diluuio 258.
Anno ante Chriſtum 2090.

A. M. 1910.

Sarmatarum legislator.

TErtio iam & quidem magis ſignificanter *Sarmatarum* mentionem facit hiſtoria *Babylonica*. "*Tuiſcon*, "inquit, *Gygas Sarmatas* legibus format apud "*Rhenum*: & addit: id ipſum agit *Tubal* a"pud *Celtiberos* & *Sarmothes* apud *Celtas* &c. Apparet hinc ante politiam *Moſis* apud *Germanos*, *Gallos*, *Hiſpanos*, leges fuiſſe politicas promulgatas. Sed quærerem hic: Quid opus erat *Sarmatis* ad *Tuiſconem* & quidem *Gygantem* proficiſci, petitum leges, cum *Sarmatia Europea* propior fuerit multo *Græcis*, vbi *Ianus* regnabat, cui ipſe *Tuiſcon* ſubiectus fuit. Nam *Beroſus* aperte dicit, *Tuiſconem* a *Iano* in eas oras fuiſſe miſſum, vt veluti vaſallus quidam Iani fuiſſe videatur. Quod autem *Sarmatæ* littus *Ponti* tum inhabitarint, eiusque dominii poſſeſſores fuerint, ex ſequentibus liquet. Dicit enim: *Barzanem Sabatii* filium regnaſſe vſque ad *Sarmaticum Ponti* littus. Vnde euincitur illo tempore ſicuti mare ad oſtia *Iſtulæ*, occidentem verſus, ita ad orientem, *Euxinum Pontum*, mare *Sarmaticum* ſimili ratione vocari ſolitum fuiſſe, ſicuti & *Ouidius* vocare ſolet. Quo fundamento poſito ineuitabiliter concluditur: quicquid intra hæc duo maria eſt, id veteribus *Sarmatiæ* nomine dici. Sed quid maria dicimus? cum etiam hic & incolæ *Rheni Sarmatæ* vocentur a *Beroſo*, quos ille legibus aſſuefaciebat. Quod autem eo loci *Sarmatas* illos, *Scythas* nonnulli recentiores vocant, iſtud in *Beroſo* non habetur. Niſi forte iuxta *Plinii* phraſim, etiam in *Germanos*, *Scytharum* nomen cadere putemus. Nam diligentius excutienti monumenta veterum liquet, in triplici potiſſimum ſignificato nomen *Sarmatiarum* accipi. Primo *Riphæos Sarmatas* vocabant, vbi nunc *Moſchouia* eſt: qui autem *Germanis* permiſti erant, illi *Rheni Sarmatorum* nomine cenſebantur. Porro qui in meditullio habitabant, nimirum inter vtramque *Sarmatiam* & montes *Sarmaticos*, illi abſolute *Sarmatæ* vocabantur. Informabat igitur legibus *Tuiſcon* ſuos *Germanos*, non homines noſtros. Nam *Germanorum* politia toto cœlo differt a politia noſtrarum gentium, quæ *Lacedæmoniorum* politiæ ſimilior eſt. Quod autem quidam, appellationes illas oppidanorum ad *Margemburgum*, quæ patrum noſtrorum memoria abolitæ ſunt, ad confirmandam *Tuiſconis* in ferendis legibus, autoritatem adducunt, id ridiculum eſt. Potius ergo putarim illum morem reliquum manſiſſe ex gubernatione veterum *Polonorum*, qui fines ſuos ad *Albim* vſque fluuium quondam extendebant, ſicut a *Dlugoſſo Miechouienſi*, & a D. *Cromero* euidentiſſimis documentis probatum eſt, & a nobis vberius infra probabitur. Contigerunt autem hæc, quæ dicta ſunt de legiſlatione *Tuiſconis*, ante *Abrahamum* natum, propemodum 40. annis, quando *Germani* adhuc rudes erant, & ad erudiendum alios minus apti, vt *Strabo* de eis teſtatur libro 7.

Habitatio.

A. M. 1910.

Triplex Sarmatiarum ſignificatum.

Capvt V.

De Temporibus Abrahæ.

Anno ab orbe condito 1964.
Anno à diluuio 358.
Anno ante Chriſtum 2036.

QVarto, fit præterea alia mentio *Sarmatarum* in *Beroſo* his verbis: "Anno 6. *Semiramidis*, apud *Rhe*"*ni Sarmatas* regnauit filius *Tui*"*ſconis Mannus*, & apud *Ianigenas Razennos*, "*Veſta* vxor *Iani* ſempiternum ignem cuſto"diendum tradidit, &c. Ex *Diodoro Siculo* transferantur huc de regno *Semiramidis* Reginæ *Aſſyriorum*, quomodo iis temporibus floruit, & quibus modis ad regni faſtigium peruenerit. Fuit hæc vxor *Nini* Regis, fœmina magni nominis. Et videtur ſeculum illud occulto ſidere fœminis fauiſſe. Nam eodem tempore *Iſis* illa regina *Ægypti*, quæ poſtea *Oſiridi* nupſit, famam ſuam mirabilibus auxerat factis. Teſtatur hoc Epitaphium ipſius, cuius *Diodorus Siculus* meminit: EGO, inquit, SVM ISIS REGINA ÆGYPTI A MERCVRIO ERVDITA: QVÆ EGO LEGIBVS STATVI, NVLLVS SOLUET: EGO SVM VXOR OSIRIDIS: EGO SVM PRIMA FRVGVM INUENTRIX: EGO SVM OSIRI REGIS MATER: EGO SVM IN ASTRO CANIS REFULGENS: MIHI BVSTIA VRBS CONDITA EST, GAVDE, GAVDE ÆGYPTE, QVÆ ME NVTRIS.

A.M. 1964.

Addendum etiam hic putaui, quæ afferuntur de antiquitate & celebritate duarum vrbium in *Europa*, *Treuiri* & *Tigurinorum* vrbe, vt facilius intelligi poſſit, quis tum ſtatus *Europæ* fuerit, & quam habitabilis. *Marianus Scotus*, qui *Fuldæ* floruit circa annum domini 1060. in Chronicis ſuis ad annum *Abrahæ* 16. hæc ad verbum annotauit: "Hoc anno "*Trebeta* filius *Nini* a *Semiramide* expulſus ex "regno, *Treuirim* condidit, vrbem in *Gallia*, "ante *Romam* conditam annis 1150. Reliqua de *Treuiri* & *Tigurinorum* vrbe ex quodam *Germanico* ſcriptore adiiciam. *Tigurinæ* vrbis Chronica vetuſtiſſima perhibent, primis illis ſeculis *Treuirorum* vrbem, *Tigurinorum* arcem ac ciuitatem vocauiſſe & agnouiſſe ſororem. Etenim teſtantur, 30. annis à *Treuirorum* vrbe condita, & quidem *Abrahæ* temporibus extructam eſſe, a Principe quodam iſtius tractus *Thurico*, in colle ad *Limagum* fluuium, vbi e vicino euoluitur lacu, arcem inſignem & munitam, quæ a conditore dicta ſit, *Thuricenſis*, & *Thuricum* caſtrum. Populos certe eius tractus conſtat ex hiſtoriis & geographis, temporibus vetuſtiſſimis *Tigurinos* fuiſſe. Vnde poſtea ipſa ciuitas ad arcem extructa, & *Thuricenſis* ab arce, & *Thuregum* denique & *Tigurum*, vtpote quæ *Tigurinorum* erat metropolis, eſt appellata, Germanice vero dicta *Zurich*, voce a *Thurico*, (quem *Thurich* etiam nominare poſſis) modice deflexa. Itaque iuxta *Mariani* ſupputationem, *Thuricenſis* arx ante extructam *Romam* condita eſſet annis 1220. aut circiter. Ante natum Chriſtum circiter annis 1975.

De antiquitate duarum vrbium Europæ Treuiri inquam & Tigurinorum.

Capvt VI.

De Temporibus Semiramidis.

Anno ab orbe condito 2000.
Anno à diluuio 341.
Anno ante Chriſtum 2000.

A.M. 2000.

HIc Chronologi primæ ætatis a condito orbe finem faciunt. Iam enim 2000. anni ſunt præterlapſi. Circa hæc tempora *Noach* exantlatis laboribus multis, viſa iniquitate ſeculi, quod præceſſit, diluuium, ſatiatusque formidine, pauore & periculis, quæ ipſi euenerunt, periclitanti in diluuio, vitam cum morte commutauit. Hoc etiam tempore *Oſyris* rex *Ægyptiorum* cum ſorore adoleſcentula inuenit aratrum & artem agriculturæ, quam per vniuerſum propagauit orbem. Hæc vera eſſe inſcriptio columnæ cuiusdam in *Ægypto* inuentæ indicat: PATER, inquit, EST MIHI SATVRNVS. SVM VERO OSYRIS REX, QVI VNIVERSVM ORBEM IN INDORVM ET VSQVE AD ISTRI FONTES, ET ALIAS PARTES VSQVE AD OCEANVM PERCVRRI, NEC FVIT IN ORBE LOCVS, QVO NON PERVASERIM. *Diodorus* libro primo. Hic quidem expreſſe non fit mentio *Sarmatiæ*, ſed quia *Iſtri* mentionem facit, additque nullum locum in orbe reperiri, quo tunc non peruaſerit ars illa agriculturæ, neceſſario inde elicitur, etiam in has regiones hanc artem tunc introductam fuiſſe, quia *Iſter* fuit limes *Sarmatarum*. Agnoſcant igitur noſtri & recognoſcant, beneficium ſe accepiſſe a meridionalibus populis, quod inde ad eos propagata eſt ſcientia agriculturæ. Sed viciſſim meridionales acceptam ferre debent, ſeptemtrionalibus ſcientiam curulem. Tradunt enim, quod *Gomerus* ſuperiori ſeculo docuit ſuos *Italos* caſtra vel vrbem ex curribus componere. Et idcirco vrbs in *Italia* ab eis *Vey* appellata eſt, vocabulo *Sago*, qui, *Veias* plauſtrum appellant. Notum eſt autem, vocabulum *Vos* currum ſonare in lingua *Sarmatica*. Non ergo *Gomerus* ab alia natione caſtra metandi ſcientiam ex curribus, accepiſſe credendus eſt, quam a *Sarmatis*, qui hic *Scythæ* catachriſtice appellantur. De origine œconomiæ & quæ ad œconomiam pertinent, expreſſe ſic *Diodorus*: *Oſyris* peragrando vniuerſum orbem docuit ea, quorum inuentor fuit, tauros domeſticare ad aratrum, arare, ſerere, plantare vineas & vinum conficere, & cereuiſiam, vites adiungere palis & putare, vt Poeta

A M 2000.

inuentio agriculturæ.

Vncique puer monſtrator aratri
Prima Ceres ferro mortales ſcindere terram
Inſtituit &c.

Propter eam igitur ſubtilitatem ingenii, quod rex *Ægypti* domationem boum inuenit, bos *Ægyptis* fuit ſacratus & pro Deo cultus, quem apim vocauere. Cuius inſtituti æmulatione ducti *Iudæi*, cum in deſerto eſſent, vitulum ſibi conflauerunt, memoriale ſcilicet deorum *Ægyptiorum*, quos iſthic manendo viderant & eis aſueuerant.

Deus Ægyptiorum bos.

Oroſius cereuiſiæ *Ægyptiacæ* confectionem ſic deſcribit, vnde noſtræ diſſimilem fuiſſe conſtat. Vltimo inquit, omnes ſubito duabus portis eruperunt, larga prius potione vſi non vini, cuius ferax is locus non eſt, ſed ſucco tritici per artem confecto, quem ſuccum a calefaciendo cœliam vocant. Suſcitatur enim illa ignea

Confectio Cereuiſiæ Ægyptiacæ.

A.M. 2000.

ignea vis germinibus madefactæ frugis, ac deinde ſiccatur, & poſt in farinam redacta molli ſucco admiſcetur, quo fermento ſapor auſteritatis adducitur. Qua de cauſa recitat ſcriptura ſacra, ocium, ſaturitatem panis, vagas libidines hoc tempore in mundo maxime regnaſſe. Et eam ſaturitatem magno prouentu prodiiſſe exiſtimandum eſt, quod eo tempore primum agricultura & cultus vinearum inuentus fuit, vnde homines inpinguati & locupletati inſoleſcere cœperunt. Hac etiam ætate regnauit *Aralius* apud *Babylonios*, apud *Gallos Drius*, a quo *Druidæ* illi ſacerdotes inſtituti, apud noſtros vero vicinos *Tuiſcones Hermion*. Hac etiam ætate *Amraphel* Ille *Aſſyrius*, floruit cum quo *Abraham* conflixit *Lotum* vindicaturus, Geneſ. 14. Hunc *Ambraphalem* putant eo loci *Zameim Ninium* vocari a *Beroſo*. Poſtea *Gyngæon*, qui cum *Sarrone Celtarum* rege literarum ſtudium, ad reprimendam hominum ferociam, in parte occidua primus inſtituit: hic quidem *Gallos*, iſte vero ſuos *Tuiſconas* docuit. *Peleg* etiam ille ſub quo diuiſio gentium facta fuit, hac ætate moritur cum eſſet annorum ducentorum triginta nouem.

Capvt VII.

De Temporibus Iacob.

Anno à condito orbe 2110.
Anno à diluuio 510.

A.M. 2110.

IMperitabat tum apud *Babylonios Baleus Xerxes*, id eſt triumphator: apud *Tuiſcones Marſus*. Iam hic deſinit hiſtoria *Babylonica Sarmatarum* meminiſſe expreſſe. Hoc tempore tribus in locis *Italia* arſiſſe dicitur, vnde de *Phaëtonte* fabula nata eſt, qui tum apud *Ligures* regnabat. Iſtis temporibus *Iacob* Patriarcha vixit & *Iob*, quem Deus laudat vehementer. Nonus rex *Babylonis* fuit *Amatritus*: decimus *Belochus*, quo tempore etiam *Gambriuium* apud *Tuiſconas* regnaſſe fertur, qui a corona nomen *Gambri* habere dicitur. Primus enim hic inter reges *Tuiſconum* coronatus eſſe dicitur. Vndecimus *Babylonis* rex *Baleus*: apud *Tuiſconas* ſeu *Germanos Sueuus*. Nauium vſum tunc inuentum eſſe ad maria transfretanda prædicant. Sed *Noe* periclitatio tempore diluuii, antiquiorem fuiſſe arguit.

Capvt VIII.

De Temporibus duodecim Patriarcharum: ante Moſen centum annis, poſt mortem Iacob duodecim annis.

Anno à condito orbe 2269.
Anno poſt diluuium 569.
Anno ante Chriſtum 1701.

A.M. 2269. *Vandalus, primum Sarmatarum Conditor.*

HIc quoque *Sarmatarum* nomen expreſſe non ponitur, ſed tamen princeps eius ſtirpis *Vandalus* nomine commemoratur. Ab hoc quidam *Germanici* ſcriptores *Slauonicæ* gentis nationes deducunt. Ex quibus quidam non poſtremus in hoc genere, ad eum modum ſcribit: "*Vandalus* apud *Tuiſconas* regnauit hoc tempore. "Hinc *Vandalorum* gens, quæ lingua *Slauonica* vtitur, denominata eſt, ex quibus nunc "multæ maximæque gentes diuiſæ ſunt, *Poloni, Boemi, Slauoni, Croaci, Vandali* ad *Marchiam Brandeburgenſem*. Hæc ille; quæ ſi vera ſunt, iam triplici modo ſtirps noſtrarum gentium a *Iaphet* deduceretur. Primo per hunc *Vandalum*, quem ex *Tuiſconis* poſteritate eſſe volunt: & hoc ante *Moſen* euenit. Deinde per *Paphlagonas*, qui ſecuti ſunt *Antenorem* poſt bellum *Troianum*. Tertio per *Alanum*, quem dicunt nonnulli noſtratium primum ex *Aſia* colonias deduxiſſe ad noſtros homines, ſed tempus eius rei non aſſignant.

At iam aliquoties monſtratum eſt, hanc opinionem non poſſe cum ſcriptura conſentire, quæ affirmat diuiſionem gentium factam eſſe ſecundum numerum patrum, nepotum *Noe*, & ſecundum numerum linguarum. Potius igitur dicemus, hunc *Vandalum* fuiſſe regem peregrinum, accerſitum a *Tuiſconibus* ex gente *Sarmatica*. Nam liquet ex *Beroſo*, cum iam ad inclinationem ſpectaret regnum *Tuiſconum*, peregrinos reges accerſitos fuiſſe, idque iam ex *Sarmatis*, iam ex *Græcis*. Mox enim ſubiungit *Marſum* etiam, & *Herculem* ipſis imperitaſſe, quæ nomina indicant hos principes *Græcos* fuiſſe, aut vtramque gentem *Teutonicam* & *Sarmaticam* alternatim, iam ex *Teutonibus* ſibi reges delegiſſe, iam ex *Sarmatis*, vt ex æquo imperitare viderentur. Ad extremum propter diſſidia ciuilia *Græcos* extraneos accerſiuiſſe, quæ res poſtea regno eorum exitium & finem accelerauit. Nam *Beroſus* ſtatim poſt commemorationem iſtorum, hiſtoriam huius gentis texere deſiit, tacite innuens ob exilitatem non fuiſſe dignos qui amplius enumerarentur.

Series principum Sarmaticorum antiquiſſimorum.

Huic enumerationi *Tuiſconicorum* regum, opponunt ſcriptores rerum *Polonicarum* ſuum Catalogum priſcorum regum *Slauonicæ* gentis: *Philaram*, inquam, *Alanum*, *Anchiſen*, *Pamphilum*, *Reaſilinam* & *Alanum* Secundum, quem primum ex *Aſia* in *Europam* commigraſſe ferunt, vt iam dictum eſt, eique quatuor filios fuiſſe deferunt, qui nomina gentibus certis dederunt, ita vt a *Vandalo Vandalorum* gens, a reliquis *Ruſſi*, *Bohemi* cognominati ſint. Sed quid ſentiendum ſit de hac traditione antiquorum, inferius lectorem admonebimus.

CA-

Capvt IX.

De Sarmatis & eorum origine.

A.M. 2269.

DIxi de *Sarmaticis* rebus ſparſim ſuperius, nunc earum anacephaleoſim faciam. Nullum eſt dubium populos noſtros, ac omnes eos qui *Slauonica* lingua vtuntur, *Sarmatas* vocari a veteribus. Vocis autem etymon non eodem modo omnes deducunt. Quidam *Sarmatam*, ducem altitudinis exponunt, quia montium iſtorum altiſſimorum legitimus poſſeſſor ſtatim ab initio fuerit, vel quia regiones ſeptemtrionales incoluerit, quibus Mathematici altitudinem ſupremam adſcribunt. Alii viperinum aſpectum ex Græco interpretantur. *Græci* enim non *Sarmatas* ſed *Sauromatas* vocant; σαῦρος autem eis viperam ſignificat, eo quod terrifico aſpectu præditi erant, quodque perculerunt fortaſſe quondam metu & formidine belli *Græcos* homines. Sed *Sauromatas* verius dixerim vocari *Aſiaticos Sarmatas*. Nam noſtri homines iudicio omnium, nequaquam improbo aſpectu præditi ſunt, ſicuti de Aſiaticis populis vt plurimum id verum eſſe creditur.

Etymon vocis Aſarmoth.

Originem autem *Sarmatarum*, ab *Aſarmoth* deducere ſacris literis conpellimur. Sed & *Ioſephus* gentium origines exemplo *Moſis* deſcribens, affirmat ſingulas gentes è ſingulis Patriarchis cognomina ſua trahere. Et poſtea latius hoc idem explicat, tempus originis earum ſtatim ab illa fatali diuiſione & diſſipatione, quæ contigit ad turrim *Babel*, ediſſerens.

Laus Sarmatarum à circumſtantiis loci & temporis.

Quæ ſi omnia ſimul conferantur, amplam materiam ſuppeditare poſſunt, encomia gentis noſtræ canere volentibus. Nam ſi tempus ſpectes, temporibus aurei ſeculi *Saturno* ſcilicet apud *Babylonios* regnante orti ſunt: ſi Patriarchæ dignitatem, ille ex ſtemmate *Sem* maioris natu prodiit, per quem ſaluatoris genealogiam ducere ſpiritus ſancti conſilium fuit: ſi capacitatem & amplitudinem regionis, fluminum, & maris, portuumque multitudinem, certe commoditates tantæ reperiuntur in iis terris, vt cum omnibus præcipuis gentibus certare poſſe videantur. Quod vero attinet ad cœli clementiam, certe vbi *Polonia* & *Boëmia* eſt, eam talem eſſe experimur, vt nec frigoribus ſupra modum intenſis, nec caloribus *Africanis* obnoxia ſit, ſed mediocritate gaudet tali, qualem ſibi & ad tuendam valetudinem, & voluptates conceſſas retinendas quiſpiam optare poſſit. Iam politiam ſi quis expendat, hæc non tam eſt ad delitias comparata, quam ad eum finem, vt quam diutiſſime durare poſſit, habeatque ſemper militem exercitatum, durato corpore, agilem ad tractanda arma, non deliciis diffluentem, ſed ſemper agrorum cultu & venationum ſollicitudine ita aſſuefactum, vt tempore belli inediam, labores militares, ferre poſſit.

A.M. 2269.

Nullus Imperator Sarmaticus dictus.

Fuerunt in mundo Monarchæ & domitores orbis, *Cyrus*, *Darius*, *Alexander*, poſtmodum *Romani*. Nullus tamen horum quicquam iuris vnquam habuit in *Sarmatiam*, nullus eſt dictus *Sarmaticus*, ſicuti a deuictis aliis gentibus non raro ſunt denominati. Vnde cognomina nata ſunt, *Aſiaticus*, *Africanus* & etiam *Germanicus*. Sarmaticum autem qui ſeſe diceret, nunquam eſt inuentus. Rationem eius rei malo verbis *Naſonis* explicare, de *Sarmatis Getisque* ita dicentis:

> *Maxima pars hominum nec te pulcherrima curat*
> *Roma, nec Auſonii militis arma timet.*

Hæc ad laudem politiæ *Sarmatiarum*, quæ *Lacedæmonum* ſimillima eſt, referantur. Interim fatemur, nullam politiam in mundo reperiri poſſe, quantumuis laudabilem, quæ careat ſuis næuis.

Diuiſio & partes Sarmatiarum.

Partes *Sarmatiarum* a regionibus & cognominibus poſſunt enumerari. Nam alia eſt *Sarmatia Aſiatica*, alia eſt *Europæa*. Rurſus *Europæorum* alii fuerunt *Rheni Sarmatæ*, vt *Beroſus* vocat, alii *Riphæi Sarmatæ*, alii *Tyrigetæ Sarmatæ*, vt *Ptolomæus* vocat, alii *Iazyges Sarmatæ*, vt *Strabo*, alii *Acarocantæ*, qui in aula *Conſtantini* fulſerunt, alii *Regii*, forſan *Mithridatis*. Quanquam & antiquos *Sarmatas* reges habuiſſe ſuos, teſtantur ſcriptores non obſcuri vt infra patebit. Peculiariter autem quidam ex eis *Sarmatæ* abſolute abſque adiectione cognominis dicebantur. Qua ratione noſtros, qui ad montes *Sarmaticos* habitabant vocatos non raro reperias.

Cromerus in Prolegomenis.

Vtrum autem *Aſiatici* a noſtris an noſtri ab *Aſiaticis* orti ſint, diſſerit primarius ſcriptor *Polonicæ* hiſtoriæ. Et videtur in eam ſententiam inclinare, vt credat noſtros ab *Aſiaticis* prodiiſſe. Et rationem eius rei adfert: quia, inquit, omnes coloniæ deductæ ſunt ex *Aſia* in reliquas orbis partes.

Sarmatæ Europæi non ſunt orti ab Aſiaticis.

Sed eius ſententiæ reclamat *Beroſus*, qui cum *Tuiſcone* ſtatim a primordiis eo delatos fuiſſe *Sarmatas* affirmat. Reclamat & *Diodorus Siculus*, qui aſſerit, ab *Olbio* quodam poſtea, temporibus videlicet *Gedeonis*, fundatam fuiſſe *Aſiaticam Sarmatiam*. Vnde *Ptolomæus Olbiæ* mentionem facit in *Sarmatia Aſiatica*.

Sarmatas non eſſe Germanos.

Sarmatas non eſſe ſtirpis *Germanorum*, erudite *D. Cromerus* demonſtrat, & euidentiſſimis argumentis poteſt demonſtrari ex *Cornelio Tacito*, ductis argumentis a moribus, veſtitu, lingua, armis, legibus, politia, ſicuti ex annotatione inferius patebit.

Sarmatas non eſſe Scythas.

Sarmatas etiam non debere confundi cum *Scythis*, iisdem argumentis probari poteſt, ductis a moribus, veſtitu, lingua, armis, legibus, politia & authoritatibus antiquitatis, finiumque deſcriptione. Nam regiones a *Tanai* uſque ad *Rhenum*, *Sarmatæ* non *Scythæ* poſſide-

debant, vt ex *Beroſo* & aliis hiſtoricis, & Coſmographis liquet.

CAPVT X.
De Temporibus Moſis.

Anno ab orbe condito 2375.
Anno à diluuio 775.
Anno ante Chriſtum circiter 1625.

A.M. 2375.

A Principe *Pelek* ſub quo diuiſio gentium facta eſt, ad *Moſen* vſque numerantur 628. anni. Intra hoc ſpacium temporis iam genus humanum multiplicatum fuerat, & coloniæ in vniuerſum orbem deductæ. Iam *Aegyptii* auſpicati erant ſuum regnum. Iam *Nimrod* ille cœperat eſſe potens in terra, ieceratque fundamenta vrbis & imperii *Babylonici*. Iam *Zoroaſtres* princeps ex ſtirpe *Sem* filii *Noë* maioris natu, non modo regnum *Bactrianorum* ſibi ſtabilierat, ſed etiam *Nino* regi de finibus bellum mouerat. Huius principis mentionem libenter facio, non ea tantum de cauſa, quod vicinus fuit noſtris gentilibus *Sarmatis Aſiaticis*, & de ſtemmate noſtri Patriarchæ *Sem*, ſed etiam quod fuerit inter principes ætatis illius facile princeps. Antiquior eſt hic *Moſe*, nam fere quadringentis annis præceſſit eum. Hic primus fuit Mathematicorum ſtudiorum inuentor & doctrinarum phyſicarum, vt autor eſt *Plinius*. Adde quod etiam *Iapheti* poſteritas iam regna ſua dilatauerat. Nam vt cæteros taceam, de *Tuiſcone* conditore gentis *Germanicæ* ferunt, quod iam ad occidentem proceſſerat, & vrbes aliquot in *Galliis* & *Germania* excitatæ erant. Conſimilia *Beroſus* ſcriptor peruetuſtus de *Sarmatis Poloniæ* inhabitatoribus prodidit, quod iam eodem ipſo tempore occidentem verſus progreſſi erant, fineſque regni ſui incipientes à flumine *Tanai*, *Rhenum* verſus extenderant. Sed de *Beroſo*, eiuſque deſcriptionibus *Germaniæ* pariterque *Sarmatiæ*, infra luculentius ſuo loco dicetur. Diuini *Moſis* teſtimonium ea de re merito nobis maioris authoritatis, quam cuiuſquam alterius, eſſe debet. Cum enim is nominet nepotes *Noë*, illos inquam heroes antiquos *Heber*, *Miſraim*, *Nimrod*, & alios, id ita intelligendum eſt, ac ſi nominaſſet regna ac populos, qui ab eis iam deriuati & propagati erant, & hoc potiſſimum intelligi velim de regnis, populiſque homonymis patronimiſque, ſeu quæ nominibus ſuis referunt reſonantque Patriarcharum ſuorum appellationes. Cum enim enumeraſſet filios ipſos, & nepotes ſingulos ſecundum cognationes ſuas, concludit: ab iſtis, inquit, diuiſæ ſunt gentes in terra poſt diluuium. Quæ, inquam, verba cogunt omnino lectorem, vt ſicuti *Aſſyrii* ab *Aſſur*, *Chananæi* à *Chanaan*, *Iones* à *Ianan*, *Tudeſcones*, id eſt, *Germani* ab *Aſcanetz* appellantur, ita *Sarmatas* ab *Aſarmoth* dictos eſſe fateatur, & habuiſſe incrementum effatu dignum regni ſui iam ante *Moſen*, illo inquam interſtitio temporis, à diuiſione gentium vſque ad *Moſen*. Neque enim *Moſes* ita de iis gentibus locutus eſt, quaſi antea fuiſſent, poſtea autem eſſe deſierint, ſed quarum antea ita durabiliter iacta erant fundamenta, vt ad eius vſque ætatem pertigerint, quæque erant ita conſpicuæ, vt à quouis demonſtrari digito poſſent. Et hoc præcipue de *Sarmatis* intelligendum eſt, quorum & ante *Moſen* ſtatim *Beroſus*, & poſt *Moſen* *Mantanes Aegyptius* hiſtoriam complexus eſt. Atque ita iam habemus hiſtoriam continuatam de regno *Sarmatico* ab ipſa diuiſione gentium vſque ad *Moſem* per annos ſeptingentos & aliquot, qua, etiamſi breuis ſit, debemus eſſe contenti. Cætera quæ id tempus referenda ſunt ex annotatione cognoſcentur.

Zoroaſtres.

Sarmatarum incrementa.

Geneſ. 11. Deut. 32. Actor. 17.

A.M. 1375.

Fateor quidem, cum ab initio hoc opus ſcribere inſtituiſſem, me ex authoribus tantum materiæ adepturum nequaquam exiſtimaſſe, quantum negotii iſtius magnitudo requirebat: ſed poſtea præter ſpem multa occurrebant, quæ ad illuſtrandum hoc totum negocium ſeruiebant, quæ mihi omittenda non videbantur. Proinde ne lectorem expectatione ſua fraudarem, per modnm annotationum quædam ſubiicienda duxi. Abhorreo ab omni oſtentatione ſtyli. Proinde non elaboraui, vt me ſtylo aliquid valere demonſtrarem, ſed vt ſeriem hiſtoriæ *Polonicæ* tanquam filum per vniuerſas viciſſitudines temporum veriſſime extenderem.

Prologus apologeticus ad Lectorem.

Temporibus *Moſis* apud *Babylonios* regnabat *Sparetus*, apud *Aegyptios Cenchres Pharao*, de quo *Beroſus* ita dicit: in *Cenchre* finierunt reges magni *Aegyptii*, qui cum *Hebræis* de magica pugnauit, & ab eis ſubmerſus fuit. Eodem tempore apud *Italos Blaſcon*, cuius vxor *Roma*.

Annotationes quædam.

Circa eadem tempora fertur regnaſſe apud *Celtas Lugdunus*, à quo *Lugdunum* eſt cognominatum. *Inachus* vero apud *Athenienſes*, *Cecrops* apud *Lacedæmonios*. De *Zoroaſtre Bactrianorum* rege mouent hic quæſtionem annalium annotatores, an ſub *Nino* regnauerit, ac bellum propemodum primum in mundo cum eo acerbum & funeſtum duxerit, vt vult *Diodorus Siculus*, *Iuſtinus*, *Oroſius* & plerique: an vero cum *Ninia Nini filio* hoc geſtum ſit, vt vult vnus inter omnes *Beroſus*, iudicium hic lectori permittitur. Potior tamen pars cum *Beroſo* ſentit, vtpote cui omnium perſpectiſſima erat hiſtoria patriæ ſuæ. Hoc tempore lucorum plantandorum ſuperſtitio gentilis nata eſt, *Crano Ianigena* primo eius rei autore, *Abrahami* nimirum tempore. *Zoroaſtris* iſtius quædam ſcripta hactenus celebrantur. Ne autem cui mirum videatur apud *Scythicas* gentes inſtituta hiſtoriæ prius floruiſſe, quam in aliis gentibus. *Cato* certe de originibus in ſecundo fragmento affirmat

Quæſtio de ætate Zoroaſtris.

Lucorum origo.

A.M. 1375.

affirmat *Scytharum* annales vetuſtiores fuiſſe, quam aliarum nationum. Ideo *Beroſus* Chronica *Scytharum* allegat, inquiens: iuxta id in noſtra *Chaldaica* & primordiali hiſtoria *Scythica*, fideli memoria conſeruatum eſt.

Mercurius Triſmegiſtus quando?

Anno *Moſis* circiter ſexageſimo floruit *Mercurius Triſmegiſtus Aegyptiorum* Philoſophus admirandus. Extant adhuc quædam eius ſcripta, quæ fuiſſe eum diuinarum & humanarum ſcientiarum peritiſſimum demonſtrant. Sub idem tempus frutex oliuæ primum *Athenis* in arce, & forſan in tota *Europa* ortus eſſe prædicatur.

CAPVT XI.
De Temporibus Ioſue.

Anno ab orbe condito 1495.
Anno exitus ex Aegypto 40.
Anno ante Chriſtum 1505.

A.M. 1495.

IAm hic deficit hiſtoria *Babylonica*, ſed tamen ex *Moſe* ſupplere defectum oportet ne filum hiſtoriæ rumpatur. Nam ſicuti poſt exitum ex *Aegypto* dixerat, diuiſionem gentium factam fuiſſe iuxta numerum linguarum & ſeptuaginta patrum, ita moriturus ſub finem vitæ ſuæ eandem hiſtoriam diuiſionis repetens inquit: « Memento dierum ſeculi, » intellige annos generationis, interroga patrem tuum, & annunciabit tibi. Quando diuidebat altiſſimus gentes, quando ſeparabat filios *Adam*, ſtatuit terminos populorum ſecundum numerum filiorum *Iſraëlis*, » poſitis finibus habitationis eorum. » Ad quæ verba ſi addas verba illa *Dauidis*: Terminum poſuiſti eis, quem non tranſibunt, tunc apparebit diuiſionem gentium & fundationem nationum duraſſe toto eo tempore, vſque ad illam metam quando *Ioſue* ſupremum adiit magiſtratum, adnumeratis quadraginta annis peregrinationis in deſerto, quibus *Moſes* præfuit populo Dei. Ergo ſicut aliarum nationum, ita & *Sarmatarum* limites in ſuis metis, temporibus Ioſue durauerunt. *Moſes* enim hæc verba protulit ſub mortem ſuam, quando ſcilicet *Ioſue* ad gubernandum populum Dei inauguratus fuit. Eſſe autem veriſſimam hanc demonſtrationem regni *Sarmatiæ*, etiam prophanorum ſcriptorum autoritate comprobari poteſt. Scribit enim *Manethon Aegyptius* in ſua hiſtoria in ſupplemento *Beroſi*, ſub idem tempus apud *Celtas Gallatam* iuniorem regnaſſe, qui, inquit, *Sarmatas* depulit. Sic *Diodorus Siculus* libro ſexto eadem de re tradit, illiuſque belli rationem latius deſcribit, quod ſtatim ſub tempora *Ioſue* fuiſſe perhibetur, quanquam alii ad tempora *Gedeonis* illud reiiciunt. Sed de ſupputatione temporum fateor me minus ſollicitum fuiſſe, propter occupationes, quibus neceſſario diſtinebar. Satis autem mihi erit, vt iam toties repetii, ſi ſeriem hiſtoriæ *Sarmatiæ* ac proinde & *Poloniæ* inueſtigauero. Sed dum *Europeæ Sarmatiæ* recordor, neque *Aſiaticæ* omnino obliuiſci poſſum, quam *Diodorus Siculus* hoc ipſo tempore aut paulo poſt fundatam fuiſſe ab *Olbio* patre *Gallatæ* affirmat. Commemoratur autem nomen *Olbiæ* in deſcriptione *Aſiaticæ Sarmatiæ* a *Ptolomæo* Geographo. Si quis autem & res addat, quæ ſub hæc tempora apud vicinas gentes euenerunt, non mediocriter adiuuabitur ad intelligendum eius temporis ſtatum rerum *Sarmaticarum*. Hoc etiam tempore non multo poſt, terræ iſtæ occiduæ & prouinciæ, *Sarmatiæ* nomen conſecutæ ſunt ab *Europa* illa, quæ ab *Ioue* compreſſa eſſe fertur. Sed non nouum eſt gentibus, ſcortationes, ſtupra, & alias inconceſſas libidines regum, *Iouis* titulo tegere. Eodem tempore apud *Turenos*, id eſt, *Tuſcos Italos Oſcus* regnauit, cuius inſigne ſerpens fuit. Inſigne eſt hoc maternum glorioſiſſimæ fœminæ reginæ noſtræ, vxoris *Stephani* primi, a quo *Oſco* forſan originem & antiquitatem ſuorum inſignium oſtendere poteſt. Hoc eodem tempore *Illus* regnauit apud *Troianos*, a quo *Ilion Troia* vocata. Nam tempore *Ioſue* regnum illud initium habuit.

Deutero. 32.

A.M. 1495.

Diodorus Siculus lib. 6.

Sarmatia Aſiatica.

Reginæ Poloniæ materna inſignia.

CAPVT XII.
De Temporibus Samſonis.

Anno ab orbe condito 2790.
Anno ab exitu 337. Iubileo 6.
Anno ante Chriſtum 1210.

A.M. 2790.

Argonautica expeditio.

ARgonauticam expeditionem præcipuorum principum *Græciæ*, omnibus ætatibus apparet fuiſſe celeberrimam. Hæc refertur ad tempora *Samſonis*, qui fuit coëtaneus *Herculis*. Eratque illud æuum ferax fortiſſimorum virorum, & ingeniorum, ad bellum & ad artes idoneorum. Nam ſub illud tempus floruit *Samſon* & *Hercules*, viri fortiſſimi, floruit & *Linus* præceptor *Herculis*, & *Orpheus* clariſſimi & antiquiſſimi Poëtæ, cuius opera & auſpiciis literas & artes tranſtulit *Cadmus* rex ex *Phœnicia* & *Aſia* in *Græciam*, adeoque vniuerſam *Europam*. Sic *Phineas* Poëta clariſſimus eodem tempore floruiſſe apud *Henetos*, ex quibus gens *Polona* originem ex parte ducit ab *Apollonio* prædicatur. Et erant quidem ante hanc expeditionem alia bella *Græcorum*, bellum nimirum *Athenienſium* cum *Thracibus*, duce *Erichtæo Athenienſi*: bellum *Perſei* cum *Perſis*, quo nomine & imagine cœleſti donatus eſt ab antiquitate, eo quod *Gorgonas* interfecerit in *Lybia*. Sed hoc *Colchicum* fuit clariſſimum inter illa, eo quod præcipuum *Græciæ* robur, iſthic collectum fuit, & à clariſſimo Poëta *Orpheo* carmine decantatum, ſicut & illud bellum *Titanum*, quod conforme illi eſt, quod in ſacris literis de ædificatoribus turris *Babel* proditum eſt. Sed de illis bellis non ita refert nos commemo-

Viri eo tempore celebres.

Expeditio Colchica vnde celebris reddita.

A.M. 2790.

memorare, ſicut de hoc *Colchico*, cuius narratio reuocat nobis in memoriam, gentes pariterque & regiones, quæ ad nomen *Sarmaticum* legitimo iure pertinent. Imo & *Colchis* ipſa inter regiones *Sarmatiæ Aſiaticæ* connumeratur à Geographis. Quod autem in hac hiſtoria interdum non ex profeſſo geſta recitantur *Sarmaticorum* populorum *Europæ*, de eo iam præfatus ſum, me videlicet interdum optimo iure velle etiam vicinarum gentium geſta attingere, vt noſtrarum rerum commemoratio inde magis eluceſcat & auribus gratior reddatur, iuxta illud: Quæ ſingula non iuuant, coniuncta multa iuuant. Quanquam in eodem carmine *Apollonii* duarum etiam gentium *Sarmaticarum* fit mentio, *Henetorum* inquam, qui poſtea in ſupplementum *Sarmatis* ceſſerunt, & principis *Moſchorum*, qui eadem lingua vtuntur, qua & *Sarmatæ*, & fines noſtri a Mediterraneo mari vsque ad occidentale & *Venedicum* ſinum finibus eorum cohærent.

Conſilium autoris in deſcribenda hac hiſtoria.

Quin & regiones, quibus antea imperitabant, & quibus nunc cum imperio præſunt, antiquitus teſte *Ptolomæo* & aliis Geographis ad *Sarmaticum* nomen pertinebant. Vocatur enim illa gens *Riphæi Sarmatæ*. Nam ſicuti *Germaniæ* nomine inclunduntur multa regna, & ducatus, *Francones*, *Heluetii*, *Sueui*, *Saxones* &c. Ita *Sarmatiarum* nomine comprehenduntur omnia dominia, quæ intra & vltra montes *Sarmaticos* & mare *Sarmaticum* continentur. Et ſicuti ea quæ priuato nomine egerunt vel *Sueui*, vel *Francones*, aut etiam *Saxones*, merito ſibi vendicant *Germani*, eodem iure omnino ea, quæ nationes *Slauonicæ* linguæ vnquam in hiſtoriis patraſſe ſcribuntur, merito *Poloni* ad ſe pertinere & de iis gloriari poſſunt. Non video igitur, quomodo a poſſeſſione eorum, quæ in *Colchica* hiſtoria ſiue de *Henetis* ſiue de *Moſchis* dicuntur, excludi poſſimus. Sed eſt aliud, quod nos excitauit ad refricandam memoriam expeditionis *Argonauticæ*, nimirum, quod plures Coloniæ ex *Colchis* ipſis deductæ ſunt in regiones *Sarmaticas*. Fuit quondam vrbs notiſſima, *Naſonis* Poetæ carminibus & exilio celebris, *Thomos* nuncupata: non procul ab Inſula *Paucen* in ipſis oſtiis *Iſtri*, quæ ideo ſic dicta, quod in eo loco *Medea* regina diſſecuit membratim fratrem ſuum *Abſyrtum*. Hæc olim a *Sarmatis* & *Getis* inter quos *Ouidius* exulabat, inhabitata fuit. *Chilia* nunc forſan vrbs eo in loco inædificata eſt. De hoc miſerabili reguli *Colchorum* caſu *Naſo* carmine commemorat. Inde *Thomus*, (inquit) locus eſt dictus, quia fertur in illo, membra ſoror fratris conſecuiſſe ſui. Sic *Polam* celebrem vrbem in *Illyrico* vel *Iſtria*, ab iisdem *Colchis* colonias ſuas deduxiſſe hiſtorici memoriæ prodiderunt, a qua *Pola* tandem *Polonorum* ducem *Lechum* prodiiſſe, nomenque ſuis dediſſe plerique putauerunt. Sed non modo *Polam* vrbem, ſed totam fere *Iſtricam* gentem ab iisdem ortam eſſe *Stephanus* author eſt. Fama enim tenet *Aëtam* regem ad *Argonautas* perſequendos *Colchicum* exercitum miſiſſe, qui vt à *Ponto* ingreſſi ſunt Iſtrum, nec raptores aurei velleris inueniſſent, ſiue tædio longioris periclitationis in mari, ſiue illecti amænitate loci, ſedes iſtic ſuas fixerunt. At non modo prouincias & vrbes, ſed etiam ipſos duces & Reges gentium *Geticarum Sarmaticarumque* palam gloriatos eſſe, ſe ortos ab illis progenitoribus, inferius docebitur, vbi de *Amelfreda Vandalorum* regis vxore hiſtoria recitabitur.

Moſchi cur Rhiphæi Sarmatæ dicti.

Thomos vrbs.

Pola vrbs Colchica.

A.M. 2790.

Capvt XIII.

De quatuor gentium Hiſtoria, videlicet, Getarum, Illyriorum, Amazonum, Moſchinorumque: & an ad Sarmaticæ hiſtoriæ negocium illuſtrandum commode poſſint, circa tempora Samſonis, adaptari.

Gothi Sarmatica gens.

G*Etas*, qui poſtea dicti ſunt *Gothi*, *Sarmaticam* gentem fuiſſe, linguaque *Sarmatica*, quæ eadem eſt cum *Slauica*, vſos eſſe probauimus certiſſimis argumentis, vbi de origine *Gothorum* tractatum inſtituimus adductis argumentis tot & tantis, quæ nulla ſophiſtica conuelli poſſunt. Et vnde nam error ille promanarit, quod *Scandiæ* populi gloriantur ſe non modo eſſe *Gothos* veriſſimos, ſed etiam *Gothorum* progenitores ibidem declaratur, ita vt ea de re deinceps nullam fore dubitationem ſperem. Sic de *Illyriis*, conſentienter rradunt Hiſtorici, *Lechum* ad redintegrandas *Sarmatiæ* ruinas vna ſecum colonias adduxiſſe, *Venedorumque* nomine illas ſicuti & nos appellari. Clarum ergo & manifeſtum eſt nos in illos, & viciſſim illos in nos aliquid iuris habere, ſicuti paulo ſuperius demonſtratum eſt, & infra vbi tempora *Mithridatis* perſequemur, latius commonſtrabitur. De *Amazonibus*, cum hæ *Aſiaticorum Sarmatarum* vxores fuerint, & *Capadociæ* regiones, vbi *Moſchinorum* ſedes fuerunt, inhabitarint, nemo non videt, quod earum commemoratio in rem hiſtoriæ *Sarmaticæ* plurimum faciat. Monſtrantur etiam in *Boëmiæ* finibus arces quædam, quæ *Dziewczyhrad*, id eſt, puellares arces vocantur, vbi ſedes quoque ſuas habuiſſe feruntur: quæ mulieres ſiue veteres *Amazones* fuerint, ſiue veterum progenies, teſtantur ſaltem nomina illa, eas etiam in iſtis regionibus ſuas colonias habuiſſe. De *Moſchis* vero an in *Sarmatiarum* numero collocari debeant mox apparebit. Redeamus iam ad conſignationem hiſtoriæ *Sarmaticæ*, quæ in *Getarum* geſtis notior apparebit. Narrat igitur *Iornandes* *Seſoſtrim* regem *Aegyptiorum* bellicoſiſſimum

Illyriorum cognatio cum Sarmatis.

Aſiaticorum Amazones Sarmaticæ.

Tannaſi Regis Getarum

A.M. 2790.

iſto tempore *Getarum* regi *Tannaſi* bellum mouiſſe, in eiusque regnum irruiſſe: ſed qua audacia irruerat, eadem non modo repulſus eſt, ſed etiam fugatus uſque in *Ægyptum*, & niſi amnis intransmeabilis fluenta obſtitiſſent, *Seſoſtris* in ſuo ipſius regno oppreſſus fuiſſet. Attamen *Parthorum* regnum & alias prouincias, quas armis *Ægyptius*, in poteſtatem ſuam redegerat, *Getæ* in reditu depopulati ſunt, maioremque *Aſiæ* partem occuparunt, de qua *Getarum* expeditione etiam *Valerius Flaccus* meminit. Nomen *Seſoſtris* latine eſt, ponens exactores, vel direptor: ſub hoc enim rege *Ægyptii* regni potentia valde creuerat. Hic multas vicinas gentes domuit & late in *Aſia* regnauit, & nauigiis luſtrauit maria, inſulas & littora, quorum cognitio initium fuit doctrinæ Coſmographicæ. Quo ſucceſſu rerum geſtarum inſolentior factus, etiam reges captiuos ad currum triumphalem, vt eum traherent, iungere ſolebat. Is etiam conſilium cœpiſſe narratur, vt iungeret *Oceanum meridionalem* cum *mari mediterraneo*, & iam foſſam grandem ad eam rem præparare ad mare *Erythræum* inceperat, niſi conſilium eius temerarium DEus auertiſſet. Quam autem ſpectabilis & venerandus apud ſuos fuerit, teſtatur reſponſum illud Sacerdotis *Ægyptii* ad regem *Darium*. Nam cum *Darius* vellet ſtatuam ſuam collocare ante *Seſoſtris* ſtatuam, a *Sacerdote* prohibitus eſt, hac ratione adiecta: quia *Seſoſtris* magnitudinem rerum geſtarum nondum adæquaſſet. Hanc libertatem Sacerdotis *Darius* collaudauit. Hæc ideo refero, vt quanto magis *Seſoſtris* in cœlum vſque a ſuis laudibus effertur, tanto conſpectior fama *Sarmaticorum Getarum*, qui eum vicere, reddatur. Sub hoc idem tempus *Samſonis*, *Argonautarum* illa celebris expeditio a quibusdam, magno argumento refertur, quæ, inquam, expeditio ſuſcepta fuit cauſſa adipiſcendi aurei velleris, ac ex iſtorum ducum *Argonauticorum* ſtirpe originem ſuam *Gothorum* principes illi, qui armis ſuis *Italiam* attriuerant, deducebant, quo nomine Annales *Hutorum* cognomen ſibi indiderant, ex qua etiam ſtirpe domus *Auſtriaca* originem ſuorum natalium ducit. Ex *Gothis* enim qui in *Hiſpania* poſt illa *Italica* bella hæſerant, etiam ipſi prodiiſſe narrantur, de qua re inferius luculentius narratio hæc abſoluetur. De *Illyriis* iam quædam dicta ſunt, & infra vberius dicetur. Iure enim ſibi vendicant originem ſtirpis *Colchicæ*, in id multis & præcipuis autoribus conſentientibus. Iam quod ad *Amazones* pertinet, etiam harum origo in id tempus reiicitur, de quibus apud *Iuſtinum* multa digna notatu leguntur.

Bella cum Seſoſtri Ægyptio ſub idem tempus.

Seſoſtris audenda facta.

Victoria

Ad eadem tempora referenda puto ea, quæ *Diodorus Siculus* libro 2. capite 11. de victoria *Sarmatarum*, parta de gente *Scythica*, eorumque regno ſubacto refert. Cum enim de origine eorum compluta attuliſſet, expoſuiſſetque quomodo *Scytha* dux primus natus fuit ex *Ioue* & virgine, quæ fuit vmbilicotenus homo, reliquum vero eius viperæ ſpeciem retulit: hanc matrem *Scytharum* ex terra ſuapte ſponte natam fuiſſe tradit. Tandem ſubiungit: "Sub his, inquit, regibus, *Saca* nimirum, & "*Maſſageta*, ex prouinciis a ſe bello ſubactis "coloniæ deductæ ſunt: ſed duæ maximæ: al"tera ex *Aſſyriis*, inter *Paphlagoniam* ac *Pon*"*tum* poſita, ex *Media* altera ad *Tanaim* flu"men, cuius populum *Sauromatas* appella"runt. Hi multis poſt annis imperio late dif"fuſo, magna ex parte vaſtata *Scythica*, eam "penitus deſertam cultoribus reddiderunt.

A.M. 2790.

Sarmatarum de Scythis parta.

Moſchorum nomen dicunt ſignificare extendentem arcum. Hos populos *Riphæos Sarmatas* ſcriptores vetuſti vocant. Et hac lege puto eorum deſcriptionem plurimum etiam pertinere ad complementum hiſtoriæ *Sarmaticæ*. Adde quod *Moſes* deſcribens origines gentium, etiam *Moſoch* filii Iaphet, nepotis *Noë* & aui *Aſarmoth* mentionem facit, cum quo forſan nepos ſcilicet cum auo ſuo occupauit has regiones. Sic in libro Paralip. eiusdem mentio repetitur. Et lamentum *Dauid* in Pſalmis: *Hei mihi quod exulo in Meſech*, eodem detorquent quidam, ac ſi feritas gentis his verbis a propheta notaretur. De prophetia *Ezechielis*, vbi hoc nomen *Moſoch* quoque commemoratur, inferius dicemus. At non modo ſacræ literæ, ſed & prophani ſcriptores huius gentis mentionem faciunt circa eadem tempora *Samſonis*. *Apolonius* enim in carmine *Argonautico*, cuius *Orpheus* poeta antiquiſſimus autor eſſe dicitur, mentionem facit *Moſchinorum*, eosque non ſine nota barbariei commemorat, innuitque eos dictos eſſe *Moſchinos* a caſis ligneis, quarum nomen fuit μοσσῦνοι, forſan quod virgeas caſas habitabant. Sed verbis poetæ ſi addas expoſitionem *Strabonis*, tunc melius vim nominis de quo dicimus intelliges. "Quidam, inquit *Strabo*, eo"rum in arboribus aut turriculis habitant, quæ "cum *Moſyni* dicantur ipſis *Moſynæcorum* appellatio inde obtigit." Iam ſicuti *Sarmatia* duplex ponitur, ita *Moſchouia* quædam ſeptemtrionalior, & quædam meridionalior, ad fluuium *Thermodontem* in *Cappadocia*, ſtatuitur. Hæc *Mazaca* dicebatur, vſque ad *Claudii* tempora, qui eam *Cæſaream* deinceps vocari voluit. Sed & hoc nomen ei iterum ademptum fuit ab Imperatore *Iuliano*. Meminit & *Strabo* & *Ptolomæus* montium *Moſchinorum*, quod & in tabulis eius videre eſt in deſcriptione *Cappadociæ*: ſed quia *Strabo* prolixius huius gentis mores & habitacula deſcribit, adſcribere hic eius verba non me piguit:

De Moſchis luculentior narratio.

De Moſoch ex ſacris literis.

Paralip. 1.

Moſchinorum etymon.

A.M. 2790.

Moſchinorum mores.

"Per hos, inquit, tranſit mons aſperrimus "*Scydiſſes*, (*Ptolomæus Scordiſcum* vocat) qui "coniungitur *Moſchicis* montibus, qui ſupra "*Colchidem* ſunt. Extrema eius tenent *He*"*ptacometæ*, quos ſeptempaganos vertere "licet. Sequitur *Pariadres*, qui vſque ad "minorem *Armeniam* a locis *Sidenæ* & *Cap*"*padociæ* finitimis porrectus, orientale *Ponti* "latus conficit. Vniuerſi, qui montana iſta "incolunt, plane ſunt feri. Sed ſeptempa"ganorum feritas omnium reliquorum ſupe"rat feritatem. Nam eorum quidam etiam "in arboribus, aut turriculis habitant, quæ "cum *Moſyni* dicantur, ipſis *Moſynæcorum* "appellatio inde obtigit. Carnibus ferinis, "& glandibus arborum victitant. Inſidi"antur autem iter facientibus, in eos de "ſuis deſilientes turriculis. *Septempagani* "etiam tres *Pompeii* cohortes conciderunt "cum eæ per montes iſtos iter facerent. "Nam inſani mellis crateras eis propina"uerunt in itinere, quod arborum ſumma "ferunt germina: eo poto iam mente ab"alienatos adorti facile interfecerunt." Ex his deſcriptionibus liquet, *Moſchorum* populos habitaſſe in illis montanis *Cappadociæ*. Et quemadmodum nunc vicini ſunt noſtræ gentis hominibus, ita & tunc non procul a *Paphlagonibus* habitabant, noſtris *Henetis*. Et vtraſque gentes iſtas eadem lingua tunc vſas fuiſſe, ſicuti & nunc, teſtis eſt *Strabo* lib. eodem. "Paulo poſt autem, "inquit, *Henetos* qui expeditioni non inter"fuerunt *Cappadoces* eſſe factos." Ac videtur aſtipulari huic ſententiæ id, quod omnis *Cappadocia*, quæ appropinquat ad *Halim*, & pone *Paphlagoniam* porrigitur, vtroque ſermonis genere vtitur, & vocabulis *Paphlagonicis* abundat. Quando autem & quas ob cauſſas ex *Cappadocum* regione in Septemtrionem proceſſerint *Moſchi* illi, non ita ex ſcriptoribus liquet, ſed credibile eſt vel furoribus *Mithridatis* ceſſiſſe, cum eos vrgeret diuturno bello, vel quod timerent *Romanorum* arma vltricia, quia tres cohortes *Pompeii* deleuerant. Ideo in intima Septemtrionis ſeſe abdiderunt. Gloriatur nunc *Ioannes Baſilius* dux *Moſchorum* & iactat, anteceſſorem ſuum *Auguſti* Cæſaris cognatam in matrimonium duxiſſe, vt ita ſtirpis ſuæ laudes amplificet. Sed ſi quid tale aliquando fuit, tunc iſtud accidiſſe puto, cum adhuc in *Cappadocia* eorum maiores manentes *Romanis* viciniores erant.

Pompeii cohortes male tractatæ à Moſchinis.

Tempus quo ex Paphlagonia Moſchini ceſſerint.

Capvt XIV.

De Temporibus Saulis & Dauidis.

Anno à condito orbe 2840.

Anno ab exitu 387.

Anno ante Chriſtum 1160.

Conſenſu Chronologorum geſtum eſt bellum *Troianum* temporibus *Saulis*, quod etiam arithmetico calculo comprobari poteſt. Complexi ſunt autem autores vtrumque, & exercitus *Troiani* conſcriptionem, ex quibus videlicet gentibus conſtitit, & reuerſiones Ducum in varias orbis partes poſt confectum finitumque bellum. Et *Homerus* quidem lib. 2. Iliadum enumerat prolixum catalogum gentium, quæ conuenerant oppugnatum *Troiam*, ſingulas ſuis coloribus depingendo, inter quas, *Henetos* cum ſuo duce hoc carmine celebrauit.

A.M. 2840.

Heneti in bello Troiano.

Paphlagonibus autem præerat Pilemnius, hirſutum cor,
Qui Cytorum habitabant, & Seſanum
Ex Henetis, vbi mulorum generatio agreſtium,
Circaque Parthenium fluuium, inclytas domos habitaſſe
Cromamque Ægialumque & altos Erythimos, Flumina.

Sed & *Argonautica* hiſtoria, quam complexus eſt *Apolonius*, eiuſdem gentis & ducis mentionem facit, eumque inter principes, qui ſuſceperant expeditionem illam, omnibus ætatibus celebrem commemorat, nomenque eius exprimit *Eueſum* vocans. Atque hoc quidem nomen affine eſſe liquet nomini *Æneæ* cuiuſdam principis, qui poſt *Alanum* ſtatim inter peruetuſtos reges *Slauorum* hoc ordine a noſtris enumeratur, vt primum locum obtineat Iauanus *Noë* nepos, deinde hunc ſequatur *Iaphet* filius, poſt hunc *Philaras*, inde *Alanus*, *Æneas*, *Aſcanes*, *Pamphilus*, *Reaſilnias*: hinc *Alanus ſecundus* qui primus ex *Aſia* in *Europam* commigraſſe fertur. Atque hæc quidem recitatio ſuggillatur a quibuſdam ex ea cauſa, quod illis abſurdum videtur, *Æneam* illum, qui fato profugus in *Italiam* venerat, ſic retrorſum ad præcedentia ſecula non ita multo poſt *Noe* reiectum. Sed hæc cauſa non eſt apud me ita grauis, vt illos autores, qui ſecuti traditionem patriam, & vetuſtiores ſcriptores, qui catalogum iſtorum regum hoc ordine conſignarunt, auſus ſim conuellere. Fieri enim poteſt, vt alter hic *Æneas* vetuſtior ſit illo *Anſchiſiade Ænea*, aut vitio librariorum pro *Eneſio* duce, quem *Henetorum* principem carmen *Argonauticum* eſſe vult, *Æneæ* nomen repoſitum ſit. Quod autem non vſque adeo diuexandos exagitandoſque acerbius autores antiquos cenſeam, adducor primo humanitatis officio, deinde & aliis rationibus. Neque enim tam vanos illos priſcos fuiſſe exiſtimandum eſt, vt res fictas pro veris mundo obtrudere voluerint. Nam ſicuti illi bono ſtudio iſta tradiderunt, ita opinor habuiſſe eos in promptu vetuſtiores autores ex quibus talia hauſerunt. Et *Strabo* libro quarto, in huiusmo-

Æneas vtrum Rex Slauorum fuerit.

Fides autorum veterum.

A.M. 2840.

Henetorum cum Sarmatis cognatio.

modi, inquit, rebus probabili coniectura par eſt eſſe contentum. Quod autem texentibus nobis hiſtoriam vetuſtam de origine & antiquitatibus gentis *Polonæ* ſermo delapſus eſt ad commemorationem *Henetorum*, qui a *Iaphet* deſcendunt, nemini mirum videri debet. *Aſarmoth* enim nepos *Noë*, fuit præcipuus autor, conditor, plantator, & pater gentium *Sarmaticarum*: *Henetorum* vero gens ſuo honore fraudari non debet, cum ab eis non parua acceſſio, tum ſupplementum & decus profectum ſit poſt tempora belli *Troiani*, ſanguini *Sarmatico*. Quod vel ipſius principis Poetarum *Vergilii* autoritate comprobari poteſt:

Antenor potuit mediis elapſus Achiuis
Illyricos penetrare ſinus &c.

Antenorem autem ducem, *Henetos* in *Europam* tum duxiſſe autor eſt *Iuſtinus* hiſtoricus, *Strabo* & alii. Vnde *Polybius*, qui caſtra ſequebatur *Scipionis iunioris* in *Africam*, ſcribit ſuo æuo totum ſinum *Illiricum* eiuſque incolas *Venetos* appellatos fuiſſe. Et in *Liuio* hiſtorico occurrit ſæpius mentio exercituum *Venetorum*, cum multis poſt ſeculis demum vrbem & Rempub. *Venetorum*, quæ nunc floret, excitatam fuiſſe inter omnes conſtet. Siue igitur *Antenore* duce, ſiue aliis occaſionibus appulerint in *Europam Heneti*, certe pro multis vnus *Ptolomæus* grauiſſimus autor nobis luculentus teſtis eius rei eſſe debet, qui affirmat *Henetos* populos, qui iidem ſunt cum *Venetis*, maxima *Sarmatiarum* ſpacia in Europa complexos eſſe. Quod autem aliis quoque occaſionibus *Henetos* aſperioribus fortunæ caſibus actos in eas regiones ſe contuliſſe prædicatur, non debet abſurdum videri, cum etiam noſtri hiſtorici eos cum *Vandalo* ſecundo huc veniſſe affirment, hoc eſt, ad ſuos populares eadem lingua vtentes. Hæc ergo omnia, quæ allata ſunt ex hiſtoricis & poetis, ſi in vnum conferantur expendanturque, non debet in poſterum cuiquam mirum videri, ſi inter maiores noſtros & conditores harum gentium, non modo *Aſarmoth Semi* nepotem, ſed etiam *Ionum Græcorum* principem, qui a *Iaphet* deſcendit, recenſuero. Si quod autem adhuc dubium hac de re lectorem male habet, reſeruet aures integras vſque ad illum locum, vbi inferius ea de re ex profeſſo inſtituemus tractationem. Interim nemo miretur, quod tam numeroſæ gentes, quas cernimus, ab iis duobus principibus a nobis commemoratis propagatæ ſunt, cum ab vno *Tuiſcone* littus *Oceani occidentalis* innumeris *Germanorum* populis completum eſſe videamus. Quanquam hiſtorici præter *Aſarmoth* & *Iauanum*, *Alanum* quoque & *Moſech* nepotes *Noe* iis gentibus attribuunt, a quibus variæ gentes eorum nominibus conformes propagatæ eſſe creduntur, quæ tandem vno cognomine *Sarmatæ* iuſtis de cauſis, aliis non inuitis appellari cœpere.

Ptolomeus libro 3.

A.M. 2840.

Scribit *Dion* hiſtoricus, perſequens hiſtoriam ſuam, cui titulum *Getica* impoſuit, & eandem hiſtoriam *Iornandes* repetit, quod apud *Getas* in *Meſſia* ſub bellum *Troianum* *Telephus* regnauit. Fuit is *Herculis* ex *Auge* ſorore *Priami* filius, vir bellicoſus, procerus corpore, ſed plus vigore animi terribilis, paternam fortitudinem propriis virtutibus æquans. Is igitur tum *Danais* bellum intulit, *Theſſandrum Græciæ* ducem occidit, *Aiacem* & ipſum *Achillem* fudit & profligauit. Vulneratus is quoque fuit *Achillis* iaculo in femore, tamen non prius e pugna diſceſſit, quam finibus hoſtes eieciſſet. Hoc eodem tempore *Hercules* pater in morbum peſtilentem incidit, & ob remedium doloris in flammas ſe coniecit, & ita vitam finiuit, quod in exemplum regibus in medium obiter adfero. Nam *Sigismundus rex Poloniæ*, vt a magnis viris audiui, cum a medicis moneretur, vt *Sendomiriæ*, graſſante ibi tunc peſte, diſcederet, reſpondiſſe fertur: nullum regem poſſe adduci, qui vnquam peſtilentiæ ſæuitia abſumtus eſſet.

De Getis vel Gothis, populis Sarmaticis.

Reges an debeant timere peſtilentiale contagium.

Cimbrorum ad *Oceanum occidentalem* antiqua eſt mentio. Meminit *Strabo* eorum. Sed multo antiquior eſt hiſtoria illorum, qui ad *Meothidem* manſerunt ad *Boſphorum Cimmericum*. *Homerus* enim de iis commemorat, quod ipſius ætate, a *Boſphoro* incurſiones in omnes regiones ad *Ioniam* vſque fecerint. Ac non modo nominis eorum meminit, ſed naturam quoque regionis, quam incolebant, ſitumque eius (*Strabone* hunc locum eius exponente) ſignificat. De caliginibus enim *Cimmeriis* ſic canit:

De Cimbris.

Hos aër nebulæque tegunt, nec ſplendidus vnquam
Illuſtrat radiis illos & lumine Titan,
Sed triſtes noctis ſeſe extendére tenebræ
Deſuper.

An autem *Boſphorini Cimbri* a *Cherſoneſeis* occidentalibus, vel occidentales ab orientalibus orti ſint, non ita facile diiudicare poſſumus. *Boſphoranos* quidem antiquiores eſſe certum eſt. Verum ſi ab occidente inprimis proceſſerant *Meothidem* verſus, tum in *Sarmatarum* ſtirpem tam longo ſpacio iam degeneraſſe eos oportuit. Nam a bello *Traiano* ad *Cimbrorum* expeditionem propemodum mille anni numerantur. Certum eſt tamen eam gentem piraticæ & rapinis intentam fuiſſe, vt *Strabo* teſtatur. Et vſitatum eſt illis populis, qui ad *Boryſthenem* manent, in vndis ſpacioſi fluminis naualem fortunam ten-

A.M. 2840.

tentare. Cuius generis *Kozakorum Niſouiorum* cohortes hactenus *Cimmeriorum* conditionem prorſus referunt. Et plurimi inter eos etiamnum ex *Circaſiis*, qui *Cimmeriorum* poſteritas eſſe dicuntur, militant. Sed etiam ex *Germanis* hactenus, *Hungaris*, *Polonutiis* & aliis innumeris gentibus plurimi eis commilitant. Talem igitur confluxum hominum fuiſſe *Cimbros* credibile eſt, ſed tamen auſpiciis *Cimmeriorum*, res vniuerſa ibi tum gerebatur.

De Amazonibus.

Si *Themyſciræ* ſedes fuerunt *Amazonum*, tum eas noſtræ linguæ fuiſſe neceſſe eſt. Nam *Themyſcira* fluuius eſt *Cappadociæ* in *Euxinum pontum* ſeſe inuoluens, nec remota regio a montibus *Moſchinis* & a *Paphlagonibus*. Nam *Parthenius* fluuius, vbi *Henetorum* ſedes fuit, proximus eſt *Themyſciræ*. Oſtenſum eſt autem *Cappadociam* fuiſſe ſedem *Moſchinorum* populorum, & in vtraque gente, *Moſchinica* inquam, & *Paphlagonica*, linguæ noſtræ vſus fuit: Referatur ergo in eadem tempora expeditio illa in *Aſiam Amazonum* & *Cimmeriorum*, de qua *Euſebius*. Referatur & illud facinus, quando *Epheſinum* templum ſuccenderant, de quo *Manethon Ægyptius*. Contigerunt hæc ſub annum 2825. a condito orbe: Sed & in *Troiano* bello eas adfuiſſe teſtatur *Homerus* & ducis eorum meminit. Duxit *Amazones Odius* & *Epiſtrophus* vna ex *Alopa* pridem: vnde & *Amazonidum* genus extat. De ducibus autem ſtirpis earum, quæ eis præerant in bello *Troiano*, *Maro* ſic canit:

Alopa prouincia Ponti.

> *Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis*
> *Penthesilea furens, mediisque in millibus ardet,*
> *Aurea ſubnectens exertæ fibula mammæ*
> *Bellatrix, audetque viris concurrere virgo.*

Amazones Sarmaticas mulieres fuiſſe teſtatur *Pomponius Mela* iſtis verbis: "Fœminæ, inquit, *Sarmatarum* cum viris bella ineunt, atque vt habiles ſint, natis ſtatim dextra aduritur mamma, inde expedita in ictus mamma, quæ exeritur, virile fit pectus: arcus tendere, equitare, venari, puellaria penſa ſunt: ferire hoſtem, adultarum ſtipendium eſt, adeo vt non percuſſiſſe pro flagitio habeatur."

Strabo lib. 7. Geographiæ apologiam pro Sarmatis facit.

Quid ſenſerit *Homerus* de gente *Sarmatica*, teſtatur eius admirator *Strabo*, qui illud Homeri problema, cum dicit *Ionem* reſpexiſſe ad

> *Lactiuoros, ἀβίας τ' his non eſt iuſtior vlla*
> *Gens hominum:*

de *Sarmatis* exponit, quod iuſtitiam ſumme colerent, a fraude in commerciis abſtinerent, nec epulis ſumptuoſis excepto lacte delectarentur. Ad confirmandam vero *Homeri* ſententiam, idem *Strabo Heſiodi* quoque poema illud, quod circuitum terræ inſcripſit, adducit, vbi inquit: *Phineam* ab *Harpiis* abductum in terram eorum, hominem ſcilicet prudentem & iuſti amantem. Quibus pro domibus currus ſunt, viuere lacte aſſueti. Subiicit deinde cauſam, quod cum exili victu vtantur, neque ſint quæſtui dediti, inuicem vitam degant iuſtam &c. Hæc *Strabo* in laudem *Sarmatarum* ex *Homero* & *Heſiodo* adfert, & apologiam facit contra eos, qui de *Sarmatis* contraria ſentiunt, eisque notam crudelitatis aſpergunt. Atque alii quidem, inquit, de crudelitate eorum dicunt, quod ſciunt animos hac terribilium narratione percelli, cum tamen in alteram partem, neque quod dicatur deſit, neque exempla. Ex hac narratione ſtatum rerum *Sarmaticarum* facile temporibus *Saulis* & *Dauidis* intelliges, quamque iuſte & ſancte vixerint, ſimplicitatis peruetuſtæ exemplum referentes. Vixit autem *Heſiodus* centum annis poſt *Homerum*. Ergo cum ducenti anni exacti eſſent poſt bellum *Troianum*, *Heſiodus* iſta de *Sarmatis* memoriæ prodidit. Nam *Homero* quoque centum anni tribuuntur poſt bellum *Troianum*.

CAPVT XV.

De Temporibus Nabuchodnozar Regis Babel.

Anno ab orbe condito 3337.
Olympiade 38.
Anno ante Chriſtum 663.

A.M. 3337. *Monarchiarum origo.*

ANte *Babylonicum* imperium ſingulæ regiones ſuos principes habebant, qui eis amanter vt parentes filiis imperitabant, ſed malitia inualeſcente, cœperunt homines iugum illud excutere, & pro libidine agere quæ volebant. Itaque cum paterna & æquabilia imperia detrectarent, Deus excitauit monarchias, id eſt, cum ampliore & formidabiliore poteſtate imperia, vt quibus paternæ admonitiones non ſufficerent, eos neceſſitas parendi in officio contineret impelleretque. Ita diuina prouidentia tempora temporibus conferendo ſingulis ætatibus oportuna remedia ad ſuſtinendam humani generis imbecillitatem

A.M. 3337.

optima ratione ſubminiſtrat. Numerantur autem quatuor monarchiæ, quarum prima *Babylonica* fuit, cui ſub hæc tempora *Nabuchodonoſor* rex cum imperio præfuit, quo etiam regnante *Iudæorum* regnum deſtructum, & *Iudæi Babylonem* in ſeruitutem adducti ſunt, ſicuti ſacræ literæ de huius principis amplitudine luculentius tradunt. Hoc etiam regnante ſcriptor hiſtoriarum *Beroſus* ſacerdos Chaldæus floruit, qui de initiis regni *Sarmatici*, tum etiam de finibus eiusdem non contemnenda reliquit, quemadmodum a nobis commonſtratum eſt. Fuiſſe autem *Sarmatarum* populos maximos ante *Nabuchodonoſorem*, & iam tum late dominatos eſſe, contextus verborum *Beroſi* indicat. Neque enim *Beroſus* de iis rebus loquitur, quæ quidem ante fuerunt, at poſtmodum eſſe deſierint, ſed quæ a ſuis initiis tanquam carceribus egreſſæ uſque ad eius ſeculum pertigerunt. Quod autem quidam illa verba *Beroſi*, cum *Sarmaticas* gentes a *Tuiſcone* conditas eſſe affirmat, ad eleuandam & minuendam amplitudinem nominis *Sarmatici* detorquent, hoc minime ex iis verbis colligi poſſe exiſtimo. Nam ſi condere gentes idem ſignificat, quod legibus informare, vt ex *Beroſo* & aliis idoneis autoribus liquet, certe iſti citius ex pumice aquam extorſerint, quam id quod volunt, inde obtineant. Nam *Sarmatiam* appendicem *Germaniæ* eſſe, & legum inſtituta ad imitandum aſſumere, multis paraſangis a ſe differunt. Accepimus nos a *Iudæis* quoque leges; non tamen hoc nomine ad ipſos pertinemus. Accepit & ipſe *Tuiſcon* leges cum iure dominii ab ipſo *Iano*, vt idem refert *Beroſus*; non tamen ideo fuit oriundus ex *Iano* ipſisque *Græcis*. Verum *Moſis* autoritas ſufficere nobis debet, qui affirmat *Iaphetum* in tentoriis *Semi* habitaturum, non *Semum* in *Iapheti*. Citius ergo *Germania Sarmatiæ* quam *Sarmatia Germaniæ* aliquid debere ex iis verbis intelligetur, cum *Sarmatæ* ex ſtemmate & funiculo *Sem* ea, quæ habent, habere credantur, *Germania* vero territorii beneficium tanquam ſoboles *Iaphet* recognoſcere debeat.

Beroſus.

Num Sarmatæ ſint pars Germanorum.

Iam quia *Ezechiel* propheta ſynchronos *Beroſi*, aut certe non longo ſpacio temporis ab ipſo remotus fuerit, non incommode eius deſcriptionem, *Beroſi* deſcriptioni ſubiiciemus, vt ſcilicet de hac gente, quod iudicium fuerit illius ætatis, melius intelligi a quouis poſſit. Inquit igitur propheta cap. 38. Fili hominis pone faciem tuam contra *Gog Moſoch*, & *Tubal*, vaticinare contra eum &c. *Euſebius Cæſarienſis*, *Theodocion*, & *Symmachus* per *Roſch* non ſimpliciter caput intelligit, vt aliqui volunt, ſed principem. Hallucinatur tamen in eo, quod *Romanum* principem notari putat. Locus enim hic non poteſt intelligi, niſi de principibus ſeptemtrionalibus, quia additur: qui habitant latera *Aquilonis*. Ad hæc *Roma* tunc nondum innotuerat: Nam *Ezechiel* temporibus *Iechoniæ* Regis vixit, hoc eſt anno mundi 3354. Olympiade quarta, ab vrbe autem condita duntaxat anno 136. iuxta ſupputationem quorundam. Itaque & propter vrbis nouitatem, & propter ſplendorem monarchiæ *Babyloneæ* non potuit eſſe ita celebre nomen *Romæ*, vt ſuſpicionem cuiquam mouere deberet, euaſuram ad eam potentiam. Sed & tautologia capitis ſeu *Roſch* principis eſſet moleſta & aſpera. Poſſibilior & amabilior expoſitio erit, ſi contextus intelligatur de aliquibus principibus ſeptemtrionalibus, qui inhabitarunt latera iſta Aquilonis. Et quia tria illa regna, *Roxolanorum*, *Moſchorum*, & *Colchorum* celeberrima tunc erant *Aquilonem* verſus, a quo orbi terrarum omne malum impendere ſolebat, ideo de *Roſſorum* principe opportunior videtur eſſe expoſitio. Nam & ipſe *Strabo* ſcribens: An autem vltra *Roxolanus* habitet, ſeptemtrionem verſus, prorſus ignoramus, facile indicat quam late tunc imperabant iſtæ gentes. Sed ſi quis cognomen *Roſch* eludat, certe *Moſoch* eludere non poteſt, quin de principe ſeptemtrionali prophetam loqui fateatur. Celebre eſt autem in ſcriptura nomen *Moſoch*. Facit eius mentionem *Moſes* Geneſ. 10. Facit & ſcriptor libri *Paralip.* c. 1. quibus etiam hic propheta adſtipulatur: Sed de *Moſchorum* origine ſuperius a nobis dictum eſt, de quorum vicinitate cum Sarmatia Lucanus meminit, inquiens:

> Sæuisque affinis *Sarmata Moſchis*.

De Gog Magog.

Magog principem ſignificat, qui nomadicis legibus viuit ſub tentoriis, qua pabula inuitant, & ſequentis fugientisque hoſtis temeritas, vt *Pomponius Mela* definit. Tales erant *Pontici Sarmatæ*, & plerique *Germanorum*, quod vitæ genus *Scythæ* hactenus ſequuntur.

De Roma.

Romulus tum natus eſt ex meretrice, cui nomen fuit *Lupa*, vt vult *Plutarchus*. Vnde lupanaria eſſe dicta volunt. Sed facinus tantum, fabula de Lupa animante crudeli obumbratur. Sub quali autem aſpectu & conſtellatione hæc vrbs fundata fuit, docet *Sempronius Gracchus*.

Rubigalia feſta.

Paulo ante inſtituta erant a *Numa* feſta *Rubigalia*, qualia etiam nunc pleriſque in locis celebrantur circa feſtum *Marci* Euangeliſtæ. Nomen ipſum indicat, quod ſupplicationes populus tum faciebat ad Deos, ne fruges rubiginis vitio corrumperentur.

A.M. 3400.

CAPVT XVI.

De Temporibus Cyri Perſarum Regis.

Anno ab orbe condito 3400.

Olympiade 56.

Anno ante Chriſtum 600.

QUis fuerit *Cyrus*, & quam clarus princeps, multi hiſtorici memoriæ prodiderunt. Hoc duce à *Babyloniis* tranſiit imperium ad *Perſas*, cuius etiam famam & heroica facta complures loci celebres, ab eius nomine nuncupati, referunt. Memorantur vrbes celebres, *Cyra, Anticyra*, memoratur & flumen quoddam non procul à *Colchide*, *Cyrus*, ab eius clade & occidione dictum. Ibi enim cum *Tomyri* regina fataliter confligens interiiſſe prædicatur. Fuit autem *Tomyris* regina *Maſſagetarum*. Hi antiquitus ad nomen *Sarmaticorum* populorum referuntur, vt inferius docebimus. Et vocantur hi in crimen, accuſanturque crudelitatis à ſcriptoribus *Romanis*, ſicuti & ipſi *Sarmatæ*. Sed neſcio quomodo verum ſit illud dictum: quo ſeſe fortuna inclinat, eo & fauor hominum; addiderim ego, & ſtylus ſcriptorum. Nam autores non raro gnatoniſando ſuis Romanis, adulatorum officia præſtant, & quantum ſeptemtrionalibus populis detrahunt, tantum ſe ſuis adieciſſe putant. Cum autem *Maſſagetas* populos *Sarmaticos*, fuiſſe conſtet, exiſtimo eadem ratione appellatos, ſicuti & alios eorum cognatos, *Getas*, γείτων enim Græcis vicinum ſignificat. Itaque qui Græcis vicini erant, habitabantque vltra *Iſtrum* verſus *Thraciam*, *Getæ*, id eſt, vicini *Græcorum*, qui vero ad flumen *Tyram*, *Tyrigetæ*, qui ad *Tibiſcum Tiſſigetæ* ab *Herodoto* vocantur, id eſt vicini & accolæ illarum regionum, qua permeabant illa flumina. *Arſigetæ*, id eſt, bellicoſi. Nam *Aris Martem* *Græcis* ſignificat, quem *Getæ* pro Deo colebant. Sic *Maſſagetæ*, id eſt, vicini *Moſchinorum* montium, vel potius populi mixti ex *Getis* & *Myſiis*, vt *Strabo* vult. *Gelones* vero videntur dicti à regionibus, vbi niue, gelu, pruinis & glacie omnia rigent, qui & picti dicuntur à Poëtis, quod veſtibus vermiculato opere acu pictis gaudeant, quarum veſtium vſus apud *MOSCHOS* creberrimus adhuc eſt. Cum autem *Maſſagetæ* vicini ſemper erant *Sarmatis Aſiaticis*, non deſunt autores, qui exiſtimant, quod commigrantibus ex *Aſia* in *Europam Sarmatis*, *Maſſagetæ* iuncti eis ad eas regiones peruenerint, nomenque *Maſoviorum* noſtrorum ediderint. Neque incredibilia admodum narrare videntur, præcipue ſi iſta conferantur cum iis, quæ de commigratione populorum occidentalium ex *Aſia*, ſcriptores prodiderunt. Sicut enim *Henetos* ex *Paphlagonia* orientali, *Romanos* à *Troianis*, *Hiſpanos* ab *Hyberis*, *Moſchos* a *Moſchinis* *Capadocibus*, *Myſios* a *Myſiis Aſiaticis*, *Pannonas* ex *Pæonia*, ſic *Maſonios* a *Maſſagetia* colonias deduxiſſe, & in eas oras cum *Sarmatis* perueniſſe autumant. Et ſicuti iſtis in *Aſia* cohabitabant, ita etiam eo locorum inſimul habitaſſe, eisque ſeſe coniunxiſſe opinantur. Certe iſti noſtri, robore corporum & virtute militari non degenerarunt ab illis, qui duce fœmina *Cyrum* cum innumeris exercitibus ad internecionem deleuerunt. Scio quæ noſtri Chronologi de *Maſouiorum* origine a *Maſſao* Tyranno, cuius caſtra ſecuti erant contra regem *Polonorum*, ſcripſerunt. Sed mihi incredibile videtur, gentem tam præclaram & animo excelſo præditam ab hoc vili homine, & quidem tyranno nuncupationem ſuorum natalium petiuiſſe.

Tomyris Maſſagetarum Regina. — *Maſſagetæ populi Sarmatici.* — *Getæ vnde dicti.* — *Gelones qui.* — *Moſchinorum origo.* — *De Mazoviorum origine.*

Maſſagetas olim Indiam verſus collocatos ſcimus, ſed ſucceſſu temporis progreſſos eſſe occidentem verſus credibile eſt. Scribunt autem autores, dictos eſſe *Maſſagetas*, quod ex *Getis* & *Myſiis* vnam Rempubl. ſibi conſtituerint. Porro *Tomyrim*, cum qua *Cyrus* conflixit, Reginam fuiſſe *Getarum* diſerte ex *Trogo* *Iornandes* demonſtrat, & in ſignum victoriæ vrbem *Thamyrim* in *Myſia* ſeu *Gotthia* de ſuo nomine ædificaſſe narrat. Scribit etiam, quod cum ad fluenta *Araxis* inſeſſa ripa tranſitum ei intercludere potuit, tamen elegit armis eum vincere, quam loci beneficio ſubmouere. Meminit & victoriæ eius de *Parthis* adeptæ, opimæque prædæ ab eis ablatæ. Ibi, inquit, primum gens *Gotthorum* ſerica vidit tentoria.

Annotatio de Maſſagetis. — *De Tomyri Regina.*

Solinus capite ſeptimo: " Cum olympiade " octaua & quinquageſima victor *Cyrus* in- " traſſet *Aſiæ* oppidum *Sardis*, vbi tunc *Crœſus* " latebat, *Athys* filius *Crœſi* mutus ad id vsque " temporis, in vocem erupit vi timoris: ex- " clamaſſe enim dicitur: *Parce patri meo Cyre,* " *& hominem te eſſe vel caſibus diſce noſtris.* "

Athys filius Crœſi.

Zeleucus legumlator apud *Locres*, crebro ſermone celebratur. Hic legem de adulteriis tulit, vt quicunque in adulterio comprehenſus fuiſſet, vtroque oculo priuaretur, quam legem, quia filius eius violauit, pater hac pœna eum afficere voluit, ſed populo intercedente pro filio iuuene, miſericordem ſe exhibere voluit, ita tamen ne vis legis a ſe latæ imminueretur, itaque ſibi vnum oculum & filio vnum erui iuſſit. Hoc exemplum rariſſimum eſt, apud noſtrates legumlatores, aut earundem cuſtodes. Ita maieſtatem legum cuſtodierunt priſci Reges.

De Zeleuco.

CAPVT

A.M. 3453.

CAPVT XVII.

De Temporibus Darii Regis Perſarum.

Anno ab orbe condito 3453.

Olympiade 67.

Anno ante Chriſtum 547.

Sarmatæ Aſiam depopulantur.

SIcuti *Cyri* ita & *Darii* imperium non fuit tutum à gentibus *Sarmaticæ* ſtirpis. Semper enim infeſtis armis infundebant ſe in regiones *Aſiaticas* easque vaſtabant ac depopulabantur. Ideo *Ezechiel* vehementer conqueritur, & denunciat eis malum exitum. Sed & *Herodotus*, ab illis temporibus autor non valde remotus, quænam illæ gentes fuerint, quæ tum armis graſſabantur per *Aſiam*, refert, & nominatim exprimit *Getas* vicinos *Thraciæ* ad *Boſphorum*, ſicut & nomen ipſum viciniam, vt ſupra monuimus, indicat. Nominat & *Cimmerios* populos, nempe illos, a quibus *Cimbri* illi, qui *Italiam* inuaſerant, originem ducunt. Cum his *Sarmatas* iungit. Apparet igitur non modo ex *Beroſi* ac ipſius *Moſis* teſtimonio, ſed etiam ex *Herodoto*, gentem hanc plurimum conſilio & armis tum valuiſſe. Neque enim imbellis ac mediocris fortunæ Principis fuit, non tantum ſumere arma, ſed etiam laceſſere tantos Monarchas, *Cyrum*, *Darium*, ad quorum nomen *Græci*, *Aegyptii* adeoque totus orbis terrarum attonitus metu & formidine concutiebatur. *Nabuchodoneſer* certe tam late & longe regnum ſuum extenderat, vt etiam in *Hiſpaniam* vsque peruaſerit, vrbesque eius oppugnarit.

Cyrus igitur obiecit ſe furori harum gentium, vt illarum exercitus *Aſiam* intrare tentantes arceret. *Darius* vero iam ingreſſos & omnia tumultibus miſcentes, vt eiiceret, longius proceſſit. Sed *Dario* difficilior fuit fortuna, iam enim priore ſucceſſu elati animo ob profligatum *Cyrum*, maiore ſpe & audaciore animo contra eum ferebantur & intumeſcebant. Itaque *Darius* mutato conſilio, metuens *Cyri* fatales caſus, ab eis pedem retulit: cum *Getis* vero in reditu pacem ſanxit. Ad *Amyntam* vero regem *Macedonum* cum acerbiore mandato legatos miſit, imperioſe præcipiens, vt terram & aquam traderent, ſi pacem habere vellent. Res illa durior Regi tum videbatur, ſed tempori ſeruiendum fuit. Nam collatis copiis ſuis cum *Perſarum* viribus, *Darium* robore & numero militum ſuperiorem facile perſpiciebat, proinde ad quietiora conſilia decurrit, placide reſpondet, legatosque illos ad conuiuium inuitat: ſed legati inter conuiuandum obliti officii, minus verecunde pro ingenita *Perſis* procacitate ſeſe gerebant. Nam fœminis nobilioribus arridere & adblandiri inter conuiuandum cœperunt, immo vlterius prouecti etiam baſia eis dare & impudice attrectare libidinoſum genus hominum cœpit, quam petulantiam coniunctam cum inſigni contumelia Rex aſpiciens dolenter tulit, ſed tamen iram firmius compreſſit, in aliud oportunius tempus vindictam differens. Interim filius regis *Alexander*, patrem hortatur, vt ſe dormitum è conuiuio conferat, quo diſcedente ſimulat hilaritatem *Alexander*, ac paulo poſt rogat legatos vt concedant mulieribus a menſa ſurgere, promittens mox redituras. Vbi diſceſſiſſent, iubet adoleſcentes totidem forma venuſtos, & animo generoſo præditos veſtibus mulierum induere, ac ſuccinctos gladiis ſub chlamide in earum loca ſuccedere. Cumque *Perſæ* nihil de ſolita laſciuia remitterent, attrectareque pergerent, iuuenes abditos gladios expediunt, & ſubito ad vnum interficiunt omnes. Hanc hiſtoriam attexere volui, quia commemorata *Darii* expeditione, facinus hoc, quod in ſe complectitur laſciuiæ pœnam, tranſiliri non potuit, præſertim cum hæc eodem tempore acciderint, quando transactio de pace cum *Sarmaticis* populis in reditu ex ſeptemtrione ab eodem rege *Perſico* facta fuiſſe prædicatur. Fuit autem hic *Alexander* *Alexandri Magni* proauus. In idem tempus refertur ab eruditis quod *Herodotus* refert de auxiliis, *Lacedæmoniis* miſſis ab hominibus noſtris, quos illi *Viridomirim* machimotatas id eſt belliçoſiſſimos vocant. *Athenienſes* perculſi metu ex aduentu noſtrorum, detrectabant deſcendere in arenam.

Darius pacem ſancit cum Getis. — *Macedones durius habiti.* — *Sarmatæ auxilia mittunt Lacedæmoniis.*

Vbi *Darius* adiit periculum, dum ſe ad conflictum cum gentibus iſtis præparat, deſcribit *Strabo* iſtis verbis: " Inter mare *Pon-* " *ticum* ab *Iſtro Tyram* verſus, *Getarum* iacet " ſolitudo campeſtris tota, & aqua carens, in " qua *Darius Hyſtaſpis* filius deſtitutus, quo " tempore *Iſtrum* transgreſſus in *Scythas* du- " xit, in periculum venit, ſiti cum toto exercitu " pereundi, ac ſero intellecta re reuerſus eſt. "

Bellum Darii periculoſum.

Darius Atyræ regi *Scytharum* hac maxime de cauſa bellum intulit, quod filiæ eius petitas nuptias non obtinuiſſet. Incredibili igitur apparatu, hoc eſt cum 700000. armatorum *Scythiam* ingreſſus, ac non facientibus iuſtæ pugnæ poteſtatem, inſuper repentinis incurſibus extremas copiarum carpentibus, metuens ne ſibi reditus interrupto ponte fluminis negaretur, amiſſis 80000 bellatorum trepidus refugit.

De cauſa belli Paulus Oroſius lib. 2. cap 8.

Deinde *Darius* rex *Perſarum Hyſtaſpis* filius, *Antriregiri* regis *Gotthorum* filiam in matrimonium poſtulauit, rogans pariter atque terrens niſi ſuam perageret voluntatem. Cuius affinitatem *Gotthi* ſpernentes, legationem eius irritam reddiderunt. Repulſus igitur ac furore inflammatus *Darius* octoginta millia armatorum contra ipſos eduxit,

De pontibus & apparatu belli, fugaque Darii.

nauibus-

A.M. 3453.

nauibusque pene à *Chalcedonia* vsque ad *Bizantium* inſtar pontium contabulatis, petit *Thraciam* & *Mæſiam* ponteque rurſus in *Danubio* pari modo conſtructo, duobus menſibus crebris fatigatus excurſionibus hoſtium, in *Taphis* octo millia perdidit armatorum, timensque ne pons *Danubii* à ſuis aduerſariis occuparetur, celeri fuga in *Thraciam* rediit.

CAPVT XVIII.
De Temporibus Xerxis Regis Perſarum.

Anno ab orbe condito 3470.
Olympiade 73.

A.M. 3470. *De expeditione Xerxis. Iornandes de rebus Geticis.*

POſt *Darii* diſceſſum iterum *Xerxes* filius eius paternas iniurias vlciſci cogitans, trecentis millibus armatorum, roſtratis nauibus ſeptingentis, & onerariis tribus millibus contra *Gotthos* profectus eſt ad bellum. Sed vt venerat, ita absque aliquo certamine ſuo cum rubore receſſit.

Lingua cultior apud Sarmatas. Herod. lib. 4.

Circa hæc tempora tradunt, *Sarmatas* elegantiæ ſermonis ſtudendo, vt aliquid ſupra *Myſios* ſuos *Homoglottos* & ſupra *Scythas* haberent, genus ſermonis elegantius & magis ornatum inueniſſe. Aliquid tale etiam apud *Græcos Solonis* tempore eueniſſe narrant. Hinc apparet etiam illis temporibus magnam fuiſſe differentiam in moribus & ſermone inter *Sarmatas*, & *Scythicam* gentem. Poteſt & illud ad eadem tempora adiici, quod de *Pauſania* narratur, quod propriis oculis vidit, thoracem *Sarmaticum* admirando opere concinnatum. Fuit is coaptatus ex vngulis equinis & ſquamis Draconis, & tantæ duriciei, vt nequaquam armis *Græcorum* inferior appareret.

Pauſanias in Aſiaticis. Thorax Sarmaticus.

CAPVT XIX.
De Temporibus Artaxerxis Perſarum Regis.

Anno ab orbe condito 3520.
Olympiade 84.

A.M. 3520. *Francorum origo à Scythis.*

TRithemius narrat, quod *Germanorum Francorum* non contemnenda pars ſub hoc tempus à *Scythis* originem duxerit, idque ex ea occaſione. *Antenor Scytharum* ad oſtia *Danubii* rex, à *Gotthis* in bello cum multis cohortibus cæſus eſt: huic ſucceſſit filius *Marcomirus*, qui populum, cui præfuit, in *Germanorum* fines ad oſtia *Rheni* perduxit, & ibi nouum regnum inchoauit, ex quo tandem vtraque *Franciæ* regna propagata ſunt. Regnauit *Marcomirus* annos viginti octo. Si cum *Trithemii* hiſtoria conferas *Herodotum* libro quarto ſtatim ab initio, de vna re videntur loqui. Dicit enim quod tum temporis *Scythæ Cimmerios* regione cedere coëgerunt. Non deſunt tamen, qui dicunt hunc *Antenorem* non *Scytham* fuiſſe, ſed *Gotthicæ* gentis.

A.M. 3520. *Marcomir.*

Neque enim *Scythæ* ad oſtia *Danubii* tum habitarunt ſed *Getæ*. Et nomen filii *Antenoris Marcomir* indicat *Geticam* linguam, quæ eadem eſt cum *Sarmatica*, *Polonicam* redolens. *Mir* enim noſtris pacem ſignificat. Et multa nomina eandem vocem retinentia apud nos hactenus reperias. *Cazimir*, *Wladimir*, *Ludomir*, &c. Quod autem ad oſtia *Rheni* conſederit, exiſtimo quod ei prior habitatio in patria ad oſtia *Danubii* perplacuerat. Ne qua igitur parte inferiorem aut diſſimilem priori locum poſt commigrationem ſuam capeſſeret, pro oſtiis *Iſtri*, oſtia *Rheni* ſibi delegit, ibique gentem nouam auſpicatus eſt, quam *Germani Neumagon* vocant, quod ſonat, noui cognati. Vocati ſunt poſtea *Sycambri* à regina quadam *Britanniæ*, cui nomen *Cambra* fuit. Vnum hic quærendum puto, videlicet cum iſti, *Scythæ* aut *Gotthi* fuerint, cur ſibi & ſuis liberis nomina *Troianorum* imponebant. Ordine enim ſucceſſionis reges ex illa ſtirpe vocabantur, *Antenor*, *Priamus*, *Helenus*, &c. Quod ideo commemoro, ne cuiquam abſurdum videatur, quod veteres quoque, *Polonorum* Chronicam texentes, ſeriem antiquæ ſtirpis ducum *Polonorum* nominibus exoticis cognominarunt, videlicet *Philaram*, *Alanum*, *Anchiſen*, *Aeneam*, *Aſcanium*, *Pamphilum*, *Reasniam*, & conſimiles. De qua re ſuperius quoque iniecta mentio fuit. Sed hic quoque occaſionem prætermittere nolui. Nam ſi *Getarum* regibus aut *Cimbris* quos *Scythas Trithemius* vocat, licuit *Troianorum* nomina in vſum ſuum conuertere, eorumque nominibus inſignire ſuos, non video cauſam, cur idem *Polonorum* maioribus non licuerit, præſertim cum *Iornandes* teſtetur vſu illis temporibus, principibus veniſſe, vt *Romani Macedonum*, *Græci Romanorum*, *Sarmatæ Germanorum*, *Gotthi* plerumque *Hunnorum* nomina mutuarentur. Hæc ideo recito, quia poſteriores ſcriptores pro ſumma prudentia ducunt ob eam cauſam propinare riſui, & etiam flagellare illos bonos *Dlugoſſos*, *Miechouios* antiqui moris homines, quod in ſeriem regum *Poloniæ* principes introduxerint nomina *Troianorum* referentes.

Sarmaticæ gentes cur Troianorum nomina ſibi imponebant.

Libro de rebus Geticis, ab initio.

CAPVT XX.
De Temporibus Philippi Regis Macedonum.

Anno ab orbe condito 3605.
Olympiade 105.
Anno ante Chriſtum 406.

EX hiſtoriis non difficulter colligi poteſt non tantum ante octingentos annos, ſed etiam *Darii* & *Alexandri* temporibus *Illyrios* lingua *Henetorum* hoc eſt, qua *Slauones* vtuntur, vſos fuiſſe. Ad quam rem aſtruendam non deſunt nobis argumenta. Nam ſi *Heneti* præcipuas ſedes & portum ſuorum malorum quærentes cum *Antenore* profugerunt ex *Aſia* poſt bellum *Troianum* in *Illyridem*, ibique domicilium ad tempora illa, quando *Polybius* vixit, fixerunt, certe linguam eorum ſparſam iſtic fuiſſe nemo eſt, qui inficias eat: aut monſtrent, quomodo & quando iſthinc expulſi fuerint *Heneti*. Relinquitur igitur eſſe verum & minime dubitandum, illos *Henetos Illyrios*, cum *Henetis* ſeu *Venetis* noſtris, & vtroſque cum *Sarmatis*, cum quibus mixti erant, cognatos & ὁμογλώττες fuiſſe. Quod cum ita ſit, res *Illyriorum* ad noſtras gentes iure propinquitatis & neceſſitudinis merito pertinere videntur. Nec abs re fuerit, ſi bellorum, quæ cum *Macedonicis* regibus geſſerunt, hic mentionem fecero. Traditum eſt ergo *Amyntam* regem *Macedonum*, paulo ante *Alexandrum Magnum* captum fuiſſe in prælio ab *Illyriis*, ſed deinde *Philippus* vltus eſt iniuriam fratris & talionem reddidit. Nam victis *Athenienſibus Pæonas* aggreſſus eſt, & *Bardyllum* regem Illyriorum intercepit. Trucidata tum ſeptem millia *Illyriorum* feruntur, & poſt victoriam potitus eſt aliquot oppidis *Illyriorum*, quæ antea *Macedonibus Illyrii* ademerant. Hæc procul dubio digna ſunt cognitione eorum, qui cupiunt ſcire, quid cum *Sarmatis Sarmatarumque* cognatis in iis terris actum ſit inter illas viciſſitudines rerum & mutationes temporum, quando Monarchæ Monarchis ſuccedebant, & quando à *Perſis* ad *Macedones* imperium transferebatur, appetentibus iam *Alexandri Magni* temporibus. De *Philippi Macedonum* regis matrimonio, quo pacto *Medopam Gothilæ Getarum* regis filiam in vxorem acceperit, vt tali affinitate roboratus *Macedonicum* regnum ſibi ſtabiliret, lege *Iornandem* de rebus *Geticis*.

A.M. 3605. *Lingua Heneta apud Illyrios ante Alexandrum Magnum.*

A.M. 3605.

Amyntas rex Macedonum victus ab Illyriis.

Bardyllus rex Illyriorum.

Eadem tempeſtate *Philippus* inopiam pecuniæ paſſus *Vidiſitanam Mæſiæ* ciuitatem instructis copiis vaſtare deliberat, quæ tunc propter viciniam *Tomyris*, *Gotthis* erat ſubiecta: vnde ſacerdotes *Gotthorum*, illi qui pii vocabantur, ſubito patefactis portis, cum cytharis & candidis veſtibus ipſi obuiam ſunt egreſſi, paternis diis vt ſibi propitii eſſent, ac *Macedones* repellerent, voce ſupplici modulantes. Quos *Macedones*, ſic confidenter ipſis occurrere contuentes, ſtupeſcunt, & ſi dici fas eſt, ab inermibus tenentur armati. Nec mora, acie ſoluta, quam ad bellum inſtruxerant, non tantum ab vrbis excidio deſtiterunt, verum etiam quos foris erant iure belli adepti, reddiderunt, fœdereque inito ad ſua reuerſi ſunt. *Atheas* à *Strabone* nominatur, Rex *Sarmatiarum*, qui cum *Philippo* tunc conflixit.

De obſidione Vidiſitanæ Vrbis in Mæſia, ex eodem Iornande & Dione.

CAPVT XXI.
De Temporibus Darii, vltimi Regis Perſarum.

A.M. 3630.

Anno ab orbe condito 3630.
Olympiade 111.
Anno ante Chriſtum 370.

DIxi de iis, quæ acciderunt gentibus *Sarmaticis* ſub *Dario* primo; dicam & de iis, quæ euenerunt ſub *Dario* vltimo. Apparet omnino, tum etiam ſummæ opinionis viros fuiſſe populos *Geticos*, vtpote, qui non modo ad *Iſtrum*, ſed etiam vsque ad *Thracas*, extenderant fines regni ſui. Scribit enim *Herodotus*, quod *Darius* rex ſummis laudibus eos extulerit, maximique fecerit, cumque in conſpectum eius veniſſent, vocat ἀνδριοτάτες καὶ δικαιοτάτες θράκων: & videtur *Darius* concordare cum *Homero*, & alludere ad illas laudes, vbi noſtras gentes ex *Iouis* ſententia vocat, *Lactiuoros Abios*, his non eſt iuſtior vlla, gens hominum &c. Apparet ergo eos à barbarie fuiſſe remotiſſimos, virtuteque militari plurimum excelluiſſe, quandoquidem tam inſigni præconio eos ornat. Sed cum eos *Thraces* vocat, videtur *Græcis* potius quam *Germanis*, vt nonnulli recentiorum volunt, adnumerare eos voluiſſe. Iam enim tum traiecto *Iſtro* & ſuperatis *Myſiæ* finibus *Thraciam* attingere incipiebant, præſertim *Alexandri Magni* temporibus. Ideo & nomina Græcorum ſuis regibus accommodando, ſe genti *Thracum*, ab ea captando beneuolentiam, attemperare cœperant. Nam *Dromichetes*, de quo inferius dicetur, Græcum eſt prorſus vocabulum, à velocitate curſus, vel quod in rebus bellicis celeritati, in qua omnia ſita ſunt, ſtuduerit, dictus. Sed & *Theodoricus* Græcum eſt nomen, illius inquam principis *Gotthorum* ſeu *Getarum*, qui *Romam* totamque *Italiam* temporibus *Honorii* armis ſubegerunt. Miror ergo, vndenam quibusdam in mentem venerit, quod *Gotthos Germanos* fuiſſe aſſerere volunt, ex eo quod ne vnum quidem nomen Principum *Gotthicorum* monſtrari poſſit, quod aliquid commune cum lingua *Slauonica* habeat (verba ſunt Hiſtorici *Polonorum*.) Poteſt autem paruo admodum negocio monſtrari, & *Theodorici* nomen & *Dromichetis*, *Græcorum* fuiſſe cognomina, quæ tum apud *Ruſſos* in frequentiſſimo vſu erant, & etiamnum eſſe non deſierunt, vt ii, qui in iis regionibus verſati ſunt, teſtari poſſunt. Sed & illa nomina filiorum *Theodorici*, *Vallamir*, *Theodomir*, & *Vindemir*, prorſus reſonant *Slauonicum* idioma. *Mir* enim pacem ſignificare noſtris, nemo eſt, qui neſciat. Sed & hactenus plurima oppida in *Ruſſia Polonica* reperias, quæ huiuscemodi cognominibus ab eorum conditori-

Homeri & Darii teſtimonium de gente Sarmatica.

Iliados 1.

De cognominibus Gotthorum, cur ea à Thracibus & Græcis mutuati ſunt.

A.M. 3630. ditoribus appellantur, vt *Wolodomir*, *Cazimir*, *Sedomir*, *Skarmir*, *Lubomir*. Sed & in *Germania*, *Vismaria* vrbs celebris, ideo sic appellata, quod eam à *Polonorum* duce *Vismaro* filio *Lechi* extructam fuisse inter omnes constat. Sicut igitur *Getæ* non erant *Thraces*, quamuis inter *Thraces* à *Dario* numerentur, nisi forte per figuram, viciniæ ratione; ita neque *Vandali Germani* erant, quamuis a *Plinio* inter *Germanos* vicinitatis haud dubie & commerciorum causa reponantur. A.M. 3630. Sed quia inferius ex professo hæc quæstio vberius a nobis tractabitur, ideo lectori hic molestus esse nolo, ne prolixioribus digressionibus indulgendo, continuam seriem historiæ institutæ cum tædio lectoris, abrumpere videar. Igitur postquam a nepotibus *Noë* incipiendo, ad *Alexandri Magni* vsque tempora historiam nostram perduximus, finem hic libro primo imponamus.

LIBER SECVNDVS.

IN QVO EA, QVAE ACTA SVNT IN IIS TERRIS, AB ALEXANDRO MAGNO VSQVE AD POMPEIVM MAGNVM ET IVLIVM AVGVSTVM, COMPREHENDVNTVR.

PROOEMIVM.

Titulus ipse libri indicat causam cur hic subsistendum lectori, & in medio quasi cursu respirandum censuerimus. Tunc enim Babylonicum imperium à Persis ad Græcos translatum B *fuit, vnde grauissima bella secuta sunt, & vniversa gubernatio in orbe terrarum immutata fuit. Durauitque circiter annos 300. Vocantur autem hi Principes, Magni per excellentiam, non tantum ob res bellicas, quanquam & hæ magnæ sunt, sed à rebus actis & auctis, domi, foris, pace & in bello, hoc est quod excelluerunt virtutibus œconomicis, politicis, bellicis, adde & ecclesiasticis, pietate inquam, & iustitia. Tales merentur dici inter Christianos: Constantinus Magnus, Carolus Magnus, Ottho Magnus, Cazimirus Magnus Rex Poloniæ. Inter gentes vero, Cyrus, Iulius, Alexander Magnus, qui tale meruit præconium: Prouocauit, inquit, vt strenuus, æquiparauit vt me-* C *ritus, superauit melior, solusque sine æmulatione clarus, adeo vt nemo virtutem eius superare, vel optare saltem fortunam eius, ausus fuerit.*

CAPVT I.

De Temporibus Alexandri Magni Regis Macedonum & summi in orbe monarchæ.

Anno ab orbe condito 3630.
Olympiade III.
Anno ante Christum propemodum 350.

MOnet nos temporum series continua, vt ea, quæ temporibus *Alexandri Magni* D cum gente nostra acta sunt, recitemus. Sed commemorato nomine regis *Magni*, forsan etiam aliquid magnum, quod ad rem propositam faciat, a nobis expectabit lector. Et hauddubie in ea expectatione non hallucinabitur. Iam enim inde a primordiis maiora incrementa rerum ab iis gestarum, maiorem etiam & ampliorem nostræ historiæ suppeditabunt materiam, vsque quo tandem ad *Vandalorum & Gotthorum* res memorabiles tam in *Africa* quam in *Italia* gestas perveniemus. *Alexander* igitur *Magnus* cum in *Achaia* assensu & fauore Græcorum dux belli contra *Persas* declaratus fuisset, dedit omnem operam, vt nihil, domi aut foris prætermitteret, quod ad expeditionem Asiaticam pertinere videbatur, & quod ad augendam expectationem, quam de eo vniuersus orbis conceperat, facere iudicabat. Et quia de *Getis* gente vicina eorumque virtute militari increbuerat fama, audiueratque eos a suo hoste *Dario* prensari, vtque se ei adiungerent præmiis inuitari, cupiuit & ipse eos quacunque ratione sibi deuincire. Facile enim prospiciebat, si se *Dario* adiunxissent, absente præsertim ipso ob Asiaticam expeditionem, multum damni eos Græciæ ob vicinitatem inferre, eiusque cursum victoriam interpellare posse. Proinde *Syrmum* regem Getarum & insulæ *Peucen*, vbi *Getæ* præcipuum domicilium habebant, primo exquisitis artibus sollicitandum putauit. Cumque hoc non successisset, etiam bellum ei, antequam contra *Persas* iret, indixit. Vario euentu res gesta est; sed tandem vtrique è re sua iudicabant, ad pacis consilia decurrere. Nam & *Macedo* Asiaticam expeditionem in animo versabat, & *Syrmus* vrgente *Alexandrum* Persico bello, facile magnum quid ab eo se extorsurum opinabatur. Itaque occasione viam patefaciente, & ipse pacem non abhorruit. Sancitur itaque pax, ineunt fœdus, percutiuntur victimæ. Nec regem *Syrmum* opinio, quam conceperat, fefellit: ab vtrisque enim tum aliquid emunxit. Allata sunt a rege Persico munera & miræ pollicitationes: ab *Alexandro* vero præter honores delatos & virtutis testimonium insigne, etiam finium amplissimi regni sui accessionem non paruam adeptus est. Vidi ego priuilegium quoddam genti Sarmaticæ ab *Alexandro Magno* donatum, quo ei omnia regna & prouincias, quæ intra hos duos maximos fluuios, *Borysthenem*, [illegible] am &

Alexander M. ambit amicitiam Syrmi Getarum Regis.

Bellum inter eos & pax insecuta.

Priuilegium ab Alexandro Magno gentib. Slauonicæ stirpis Alexandriæ datum.

A.M. 3630. *Istrum*, attribuit, talemque eminentiam iusque absolutum eis inscribit, vt omnes populos gentesque, cuiuscunque stirpis illæ fuerint, quæ in ea plaga orbis terrarum intra A hos fines nominatos manerent aut mansuræ sint, eis obnoxios tributariosque decernat. Inuentum & hoc priuilegium in Archiuo Boëmorum regni, & postea in monasterio quodam non admodum procul à *Cracouia* asseruatum fuit. Mirabarque ego, & sæpe ea de re cum doctis viris conferebam, quanam occasione & quo tempore ex munificentia *Alexandri* tantam beneuolentiam consecuti sint populi *Sarmatici* simul & *Getici*: sed verisimile est hæc sub illos tumultus belli Persici accidisse, quando *Macedo* profecturus ad bellum Asiaticum itineri se accingebat, & metueret ne *Darii* partes auxiliis missis *Syrmus* augeret, ideo tam liberaliter cum eo trans- B egisse, quod ex sequenti historia belli *Dromichetis* cum *Lysimacho* gesto clarius apparebit. Non me etiam latent ea, quæ à nostris historicis memoriæ prodita sunt de bellis *Lechi* primi Polonorum ducis cum eodem rege *Alexandro Magno*, sed quid ea de re sentiam, in *Lechi* huius historia apparebit. Memoria etiam digna sunt, ea quæ literis *Miechouiensis* de stirpe *Alexandri* mandauit, & quod originem eius à gente *Slauonica* deriuat. Hocque autoritate & testimonio *Philopolensium* confirmare nititur. Affirmatque constanter eius rei non modo scripta nuda, sed etiam columnas & imagines hoc ipsum repræsentantes eosdem *Philopolenses* hactenus habere. C Sed hæc veritati an sint consentanea, & quo pacto conueniant cum serie eius progenitorum, quæ inde ab *Hercule* vsque ab *Herodoto* deducitur, inferius suo loco dicemus. *Strabo* tamen refert, libro septimo, *Philippum* patrem *Alexandri*, *Getarum* reginam in matrimonium duxisse. Illa etiam *Ptolomæi* descriptio de aris *Alexandri* ad Borysthenem locatis, ad confirmandam narrationem superiorem de priuilegio *Alexandri Magni*, multum facere videtur. Si enim signis & monumentis incurrentibus in oculos fines harum gentium veluti quibusdam gadibus confirmare, & ratos habere non dubitauit, omnino nec absurdum erit relatu, etiam ad signa, hoc diploma eum addidisse. Sed quidam contrarium sentientes D dubitant an *Alexander* illas aras erexerit, cum non appareat ex historicis, quod ille tantum temporis habuerit, vt illi vacaret arctoas regiones inuisere. At parum refert, per se ipsum id fecerit, an per quempiam alium. *Iustinus* tamen historicus libro tricesimo sexto affirmat eum per *Zopyrona* quendam illa bella septemtrionalia cum *Massagetis* administrasse. Quod si autem in dubium vocare aras illas licebit, licebit & de ponte dubitare, quem super fluenta *Araxis* erexerat, eumque *Augustus* Cæsar instaurare suo æuo curauerat. Vtraque A.M. 3630. enim tam ara, quam pons non longo interuallo loci a se distant.

Cognatio Alexandri magni cum nostris populis.

Philippi Regis Macedonum matrimonium cum Regina Getarum.

Aræ Alexandri.

Ad illustrandas res Slauonicarum gentium proferuntur duo priuilegia *Alexandri Magni*: alterum quod *Bulgari* producunt in suis antiquitatibus ac etiam *Croatæ*, cuius exemplar aureis literis in pargameno *Alexandriæ* scriptum, inter Thesauros *Turcorum* hactenus pro magna gaza asseruari constanter affirmant, dicuntque illud eo tempore in manus *Turcorum* incidisse, cum *Mahomet* eorum Imperator *Constantinopolim* expugnaret: huius exemplum inferius a me subiicietur. Aliud vero priuilegium, quod à me adductum iam est, ad *Slauonicas* nationes proprie pertinet. Ideo a *Boëmis*, qui etiam a *Slauonibus* oriundi sunt, *Slauonica* lingua descriptum asseruatur. Extat eius exemplar in quodam peruetusto libro Chronicorum Bohemicorum. Cogitans autem, quando & quibus occasionibus emanarint hæc priuilegia donationum *Alexandri*, incidi in *Strabonis* librum septimum, vbi describit *Alexandri Magni* expeditionem in *Triballos* vsque in *Istriam*, quidque rei habuerit cum *Syrmo* rege Sarmaticorum Getarum ibidem annotauit, quod negocium, vt melius a quouis intelligatur, ipsius autoris verbis illud explicabo:

De duobus priuilegiis Alexandri Magni.

" *Alexander Magnus Philippi* filius in ea " expeditione quam in *Thraces* supra *Aemum* " habitantes fecit, impressione in *Triballos* " facta, quos ad *Istrum* vsque & sitam in eo in- " sulam *Peucen* pertingere videbat, vlteriora " autem fluuii a *Getis* teneri, eousque progres- " sus dicitur. Et in insulam quidem ne intraret, " nauigiorum fuisse impeditum penuria (eo " enim confugisse ante *Syrmum Triballorum* " regem aggressoque intrare obstitisse vi) " ideoque in *Getas* traiecisse, captaque eorum " vrbe celeriter reuertisse domum. Hoc eo- " dem tempore *Celtæ*, qui ad *Adriam* incolebant, " amicitiæ & hospitii iungendi causa *Alexan-* " *drum* conuenerunt. Quos Rex comiter ex- " ceptos inter pocula interrogauit, ecquidnam " esset, quod maxime metuerent; expectabat " enim hanc responsionem, se ab ipsis maxime " timeri; ii vero responderunt, nihil sane, nisi " forte ne cœli ruina obruerentur, interim se " tanti viri amicitiam maximi pendere. Hæc " quidem simplicitatis barbarorum indicia, " quorum ille non passus *Alexandrum* in insu- " lam venire, dona tamen misit, amicitiam- " que iunxit: hi nullius metu se teneri, magno- " rum tamen virorum amicitiam plurimi se " facere responderunt. "

De Alexandri M. expeditione contra Syrmum; ex Strabonis Lib. VII.

Colloquium Alexandri cum Adriæ incolis.

Quem dolum (hoc est *Philippi*, qui sub specie affinitatis prouincias *Getarum Sarmaticorum* inuaserat) tandem post longum tempus reminiscens egregius Gotthorum ductor *Sitalcus*, centum millibus virorum congre-

Bellum Perdiccæ Macedonis cum Sitalco Gottho.

A.M. 3630.

Iornandes de rebus Getinis.

gatis, *Atheniensibus* intulit bellum aduersus *Perdiccam*, Macedoniæ regem, quem *Alexander* Atheniensium principatui hæreditario iure reliquerat successorem. Magno prælio cum hoc inito, *Gotthi* superiores inuenti sunt, & sic pro iniuria, quam illis in *Mæsia* dudum fecissent, isti in Græciam discurrentes cunctam *Macedoniam* vastauere. Circa eadem tempora *Gotthi* fines *Saxoniæ* vastarunt, vt *Trithemius* narrat. Existimo hoc factum tribuendum esse nostris *Gethis* occiduis, qui *Visigotthi* dicebantur. Nam tum *Gotthi* orientales implicati erant bello *Macedonico*, quod cum *Perdicca* illis fuit. Adhæc nostri *Visigotthi* multo viciniores sunt *Saxonibus*, quam *Ostrogotthi*. Scribit etiam *Hypocrates*, Sarmatarum bellicosum ingenium depingens: "Hac in parte, inquit, non modo mares sed „etiam mulieres ipsorum, vsque adeo arti „militari vacabant, vt etiam legibus apud eos B „cautum fuerit, nullam fœminam ad matri„monium admittendam, quæ tres viros in „bello non interfecisset.„ Apparet ergo hoc seculo *Sarmatarum* nomen, quod attinet res bellicas, celebre fuisse. Nec immerito *Paulus Orosius* de iis gentibus in eorum laudem memoriæ prodidit: "Hos, inquit, Alexander „euitandos pronuntiauit, Pyrrhus exhorruit, „Cæsar etiam declinauit."

Saxonia vastata à Gotthis occidentalibus.

Orosius lib. 1. cap. 16.

Diploma Alexandri Magni datum Illyriis, ex Græco in Latinum conuersum, extat in libro *Dominici Cyllenii* Græci de veteri & recentiori scientia militari ad *Emanuelem Philibeum* ducem Sabaudiæ, impressum Venetiis apud Franciscum de Portonariis Anno 1550. C

Diploma Alexandri M. Illyriis datum.

"Nos *Alexander* Philippi Macedonum „Archos, Monarchiæ ac Græcorum Impera„tor, Magni Iouis filius per Arthemum nun„cium Allocutor Brachmanorum, & Arabum, „solis & lunæ conculcator, Persarum ac Me„dorum domitor, dominus ab ortu solis vs„que ad occasum, à meridie vsque ad septem„trionem, Illustri prosapiæ Illyriorum popu„lorum, Dalmatiæ, Liburniæ cæterarumque „eiusdem idiomatis & linguæ gentium ad „Danubium, & medias regionum sedes in„colentium, gratiam, pacem atque salutem a „nobis & successoribus nostris succedentibus „nobis in gubernatione nostra mundi. Quo„niam semper nobis affuistis veraces in fide, „in armis strenui, nostri coadiutores bellicosi D „atque robusti, damus & conferimus vobis „libere & in perpetuum totam plagam terræ „ab aquilone vsque ad fines Italiæ Meridio„nalis, vt nullus valeat ibi manere aut resi„dere, seu ibi locare, nisi vestrates: & si quis „alius inuentus fuerit morari, sit seruus ve„ster, & postea sint serui posterorum vestro„rum. Datum in ciuitate nostra noua Alexan„drina fundata super magna Nili flumina, „Anno XII. regnorum nostrorum arridentibus magnis Diis, Ioue, Plutone, Marte & " maxima Dea Minerua. Testis huius rei " Achetas, Iaxis, Legatichas & alii principes " A XI quos nobis sine prole decedentibus relin" quimus nostros hæredes & totius orbis ter" ræ.„ Contigerunt hæc ante aduentum Christi Saluatoris circiter trecentis annis.

A.M. 3630.

Capvt II.

De Temporibus post Alexandrum Magnum, Lysimacho dominante.

Anno ab orbe condito 3650.
Olympiade 116.
Ante Christum 350.

A.M. 3650.

Direpto dilaceratoque imperio a morte *Alexandri Magni*, pro se quisque agebat, obuia quæque sibi vendicans. Igitur Rex Getarum *Dromichetes*, ne interea temporis sibi quoque deesse videretur, vnum ex successoribus eius *Lysimachum*, qui thesauris in vrbe *Pergamo* ab *Alexandro* præpositus fuit, bello adortus est. Et aliquanto post *Lysimachus* a *Dromichete* acie victus in deditionem venit, cumque de conditionibus pacis laboraretur diligenter, non ita multo post ab eo liberaliter dimissus. *Lysimachus* tandem motus illa clementia Regis Getarum, gratitudinis ergo concessit, vt *Getæ* in posterum ad *Istrum* sedes haberent suas, immo & filiam suam Regi in vxorem despondisse narrat *Pausanias*. Inde factum esse credo, quod *Getæ* inter *Thraces* ab historicis subinde connumerati sunt, nominaque propria suis regibus a Græcis accepta indere cœperunt. Inde etiam factum reor, vt non modo noti fuerint Græcis, sed paulatim *Græciam* versus fines dominii sui protenderint. Conferantur hæc, quæ de concessis a *Lysimacho* prouinciis *Gotthicis* populis retulimus, cum illa donatione *Alexandri* & diplomate vel priuilegio per eum nationibus linguæ nostræ concesso: existimo quod & ratio & postulatorum, & æquitas concessorum, habet in se magnam verisimilitudinis notam, vt illam narrationem de transactione inter nostras gentes & *Alexandrum Magnum* nequaquam absurdam ac minime fabulosam esse putemus. Sunt enim quidam ita morosi, vt malint suis commentitiis narrationibus, quas ipsi sibi in suo cerebro exsculpserunt, locum dari, quam ea quæ ex classicis scriptoribus eruta sunt, admittere. De bello Lysimachi cum Dromichete Getarum rege Strabo hæc habet: Postea autem temporis *Lysimachus* Getis, eorumque Regi *Dromicheti* bellum inferens, non discrimen duntaxat adiit, sed viuus in hostis potestatem peruenit, salutemque barbari humanitate adeptus est, vti supra commemorauimus. Duo ergo principes *Alexandri Magni* in deditionem nostrorum Getarum deuenerunt, *Perdiccas* inquam & *Lysimachus*.

Lysimachus à nostris captus.

Lysimachi filiam ducit Dromichetes.

CAPVT

A.M. 3735.

Capvt III.

De rebus Illyriorum & de bellis Cimbricis Mitridatisque, quantum spectat ad præsens negotium.

Anno ab orbe condito 3735.
Olympiade 137.
Ante Christi aduentum 265.

Iuuabit etiam non mediocriter lectorem, cupientem sibi comparare notitiam rerum Sarmaticarum, nosse quid cum *Illyriis* gentibus actum sit ante Saluatoris aduentum. Diximus enim *Illyrios* duplici de causa obnoxios esse *Polonis*: & quod maiores nostri stirpis *Henetæ*, præcipuas sedes apud ipsos duce *Antenore* habuisse prædicantur, tum etiam quod *Lechus*, *Czechus*, Reipub. nostræ conditores ab eis prodiisse, & colonias secum duxisse in eas oras magno omnium consensu perhibeantur. Addam & ego tertiam rationem, quæ me adducit vt credam, illis temporibus lingua etiam nostra vsos fuisse. Reperio enim apud veteres Geographos, Ptolomæum inquam & alios, nomina montium & fluuiorum, quæ prorsus Polonicum idioma resonant. Sic mons notissimus, quem vocat *Curuanca*, qui Noricum ab Illyrico dislimitat. Sic *Ocra Psari* villa, vnde progenitores nostri, *Lech* inquam, & *Czech*, huc aduenisse perhibentur. Postquam igitur non mediocre stabilimentum nostri homines suæ Reipub. ab *Illyriis* acceperunt, merito dixi non parum conducere ad illustrandam historiam nostram res eorum, quæ illis tam cum *Græcis* quam etiam *Romanis* intercesserunt nosse. Commemorantur autem ab vrbe condita quatuor potissima bella *Illyrica*. Primum, quando ab vrbe condita 525 Romani consules *Faluium* & *Posthumium* miserunt contra *Teucam* Illyriorum reginam, quod bellum ab eis ob violatos legatos susceptum fuit. Secundum bellum fuit *Persicum*, quod cum *Perseo* Macedonum Rege gestum fuit. Tertium *Macedonicum* dictum, quod cum *Gentio* Rege Illyriorum gesserunt Romani. Captus tum fuit Rex *Gentius* & in triumpho vna cum *Perseo* Macedonum Rege ostentatus. Quartum bellum Illyriorum numeratur, quod duce *Cn. Cascorio* contra eosdem populos administratum est. Licet autem varias mutationes *Illyrii* experti sint, propter varia bella iam cum Regibus Macedonicis, iam etiam cum Romanis, tamen multa adhuc cognomina extant peruetusta, quæ monstrant veteres *Illyrios* eadem lingua vsos fuisse, qua & nunc vtuntur. Nam quod quidam eius rei causam in *Russos* & *Roxolanos* reiiciunt, quod quondam vagabundi depopulati sint eorum terram, & quod ab eo tempore linguæ nostræ vsus apud eos inualuerit, id non videtur consentaneum. *Ptolomæus* enim Geographus longe ante *Russorum* hæc bella vixit, A immo etiam ante *Lechi* ipsius ad eas oras aduentum. Nam *Mauricius* & *Phocas*, quorum temporibus *Roxolani* penetrasse Europam prædicantur, multis post seculis vixerunt. Adde, quod illis *Roxolanorum*, quæ non diu durarunt bellis, incredibile est tam fortes impressiones factas fuisse, vt potuerint tot regna longe & late a fundamento immutare. Longius spacium temporis & diuturnius intercessit, cum *Gotthi Vandalique* Italiam concusserunt, *Hunni* Pannonias debellarunt, *Francones* Gallias oppresserunt, & tamen nec linguam eorum, nec vestitus rationem poterant in illis gentibus ad nostra vsque tempora ita abolere, vt nullum vestigium patriæ linguæ, morum, & lineamentorum in vultu remaneret in ipsis, sicuti B in *Illyricis* gentibus videre est, ita vt etiamsi alia argumenta eius rei nobis deessent, vel hoc solum sufficeret, linguam hanc, qua vtuntur, eis non esse adsciticiam & peregrinam, sed multis seculis hæreditario iure ab ipsis possessam.

Illyrii Polonis obnoxii triplici de causa.

Mons Curuanca.

Quatuor bella Illyriorum.

Lingua eadem vteban- tur veteres Illyrii, qua hodierni.

Annotata de Illyriis.

Teuca Regina Illyriorum, Romanorum legatos interfecit. *Titus Liuius* in sua historia prolixe hac de re.

De factis Illyriorum memorabilibus.

Pleuratus Thraciæ, *Scerdiletus* Illyriorum Reges ac Ætoli, fœdus cum Romanis faciunt contra *Philippum* Macedoniæ, eique bellum indicunt. *Liuius*. Illyrii Macedoniam populantes ab *Antigono* victi. *Polybius*. *Philippus* Illyricos Macedonia expulit.

C *Paulus Æmilius Dimalem* Illyrii ciuitatem vi cœpit: vrbes cæteræ in Romanorum fidem acceptæ. Illyriorum rex in Macedoniam expellitur.

Ab orbe condito 2747.

Histri populi ad Illyricum Romanos fugarunt. *Marcum Licinium* cum suis militibus oppresserunt, hinc *Manilius* Regem temulentum vicit.

Æpulo Istriorum Rex dum compotationi indulget, capitur, qui captiuum se esse non sensit, donec mane discussa crapula a somno expergisceretur: tota regio tandem Romanis se dedidit. *Liuius* decade quinta.

Gentius Rex Illyriorum bello captus, & in triumpho vna cum vxore ostentatus a *Luc.* D *Amtio*. Eodem tempore Illyrium subactum, *Scodra* capta. *Liuius* lib. 4. *Florus* 2. capite 13. *Eutropius* 4.

A.M. 3792.

Bellum cum *Dalmatis* vicinis eorundem Illyriorum. *Martius* parum prospere primum, hinc feliciter contra Dalmatas pugnat. Tandem a *Nasicca* consule domiti Illyrii.

A.M. 3810.

Circa eadem tempora accidit insigne pietatis exemplum, quod Romæ editum est. Humilis in plebe & ignobilis puerpera, supplicii causa carcere inclusa matre, cum impetrasset aditum ad eam, & ne quid cibi inferret prohibita,

A.M. 3735. deprehenſa eſt vberibus ſuis matrem alere. *Plinius* libro ſeptimo capite triceſimo ſexto.

Romani quando primum ad Danubium penetrarunt.

C. Scribonius vicit *Dardanos* vicinos Illyriorum tranſalpinos, *Myſiam* ſuperiorem verſus, & ad *Danubium* usque primus Romanorum penetrauit, ob quod factum triumphum meruit. *Plutarchus* in Lucullo.

Augusti bellum cum Illyriis.

Circa hæc tempora difficillimum bellum *Augusti* Cæſaris cum Illyriis geſtum deſcribit *Florus* libro quarto capite duodecimo.

Illyrii quoque ſub Alpibus agunt, imasque valles & quædam quaſi clauſtra cuſtodiunt, abruptis torrentibus implicati. In hos expeditionem ipſe ſumſit, fierique pontem imperauit. His ſe & aquis & hoſte turbantibus, cunctanti aſcenſum militi ſcutum de manu rapuit, & primus tunc, agmine ſequente, cum Illyricus multitudine pontem ſuccidiſſet, ſaucius manibus ac cruribus, ſpecioſior ſanguine, & ipſo periculo auguſtior terga hoſtium cecidit.

Vulnera Augusti.

De iis vulneribus etiam *Suetonius* meminit: "In bello, inquit, *Dalmatico*, "(ſed *Dalmatiam*, *Illyricam* regionem vocat) "vulnera excepit: vna acie dextrum genu lapide ictus: altera autem & crus & vtrunque "brachium ruina pontis conſauciatus." Quam ergo hoc Illyricum bellum periculoſum ac difficile fuerit *Augusto*, vel hæc vulnera teſtari poſſunt. Neque enim recordor aliis in bellis ſauciatum fuiſſe. Proinde abſolutis iis bellis cum tres triumphos ſimul egiſſet, non immerito ſcriptores, primi triumphi cauſam aſſignant, de *Illyriis*, ſecundi de *Antonio* poſt victoriã *Actiacam*, tertii de *Cleopatra* profligata.

De rebus Pæonum, Boiorum, Gotthorum, Cimbrorum.

Dixi de rebus Illyriorum poſt *Alexandri* tempora vsque ad *Christum*, dicam & de *Pæonibus*, *Boiis*, *Gotthis*, *Cimbris*, *Sarmatis*. Nam ad intelligendum ſtatum illius temporis, quis fuerit in iis regionibus, apprime eſt neceſſarium cognoſcere hiſtoriam illarum gentium. Cum *Romani* hoc tempore negocia habuerint potiſſimum cum illis populis, & hiſtoriæ nihil memorabile hoc æuo afferunt, quod non attingat res geſtas *Boiorum*, *Gotthorum*, *Cimbrorum*, & aliorum quorum iam meminimus; de iis quoque vtilia adferemus ad noſtrum argumentum.

A.M. 3605. *Origo Pannonum.*

Agis Pæonum rex moritur, *Pæones* a *Philippo* ſubiugantur. Et forſan tunc *Pæones* ad Danubium vsque tranſierunt, ex quibus volunt *Pannonas* ortos eſſe.

A.M. 3637.

Gotthi Sarmatici, quos *Viſogotthos* vocant, hoc eſt ii, qui ad *Viſtulam* ſedes habuerunt, fines *Saxonum* vaſtant. *Trithemius*.

A.M. 3685. *Verſio LXX. viralis.*

Ptolomæus Philadelphus ſeptuaginta interpretes ad inſtar ſeptuaginta patrum, a quibus ad turrim Babel ſecundum ſeptuaginta linguarum genera gentes diuiſæ ſunt, congregat: iſti ſacra Biblia vertunt. Idem rex bibliothecam, cui hactenus par non inueniebatur, comparat. Huic præfecerat *Demetrium Phalereum*.

A.M. 3735. *Argenti ſignati origo.*

Hucusque *Roma* ſcandulis tecta fuit, *Plinius* lib. 16. cap. 10. Hoc etiam tempore primum argento ſignato vti cœperunt *Romani*.

A.M. 3740. *Boiorum hiſtoria quomodo in rem noſtram faciat.*

Æmilius Boiorum agrum populatur deque *Gallis* triumphat. Iidem *Boii* in deditionem accepti. *Polybius*.

Harum gentium mentionem facio, eo quod anteceſſores noſtrorum *Boëmorum* eſſe dicuntur, aut iidem cum eis erant, vt plerique volunt. Erant autem vicini *Gallis* iſtis, qui proximi erant *Rheno*. Ideo eis commilitant.

A.M. 3745. *Gotthi Saxoniam iterum ingreſſi.*

Gotthi ſecundo ingreſſi *Saxoniam* vaſtant, quod de noſtris *Viſogotthis*, id eſt, *Viſtulæ* accolis, qui non procul a Saxonibus diſtant, intelligendum eſt. *Lucius Furius* de *Boiis* & *Gallis* triumphat. *Merula* Boios ſuperauit. Tertio *Scipio Naſica* eosdem Boios ſuperat, & caſtra eorum capit.

Boiorum nomen quid ſignificet.

Marcellus conſul a Boiis oppreſſus magnam exercitus partem amiſit. *Liuius* lib. 3. Si vim nominis Slauonici inſpicias, hac voce *Boii* dicuntur bellatores ab eis, vnde vox *boiowac*, *boiarin*. Et certe multa faceſſebant negocia Romanis, vt videre eſt ex hac conſignatione. *Marcomirus* Sicambrorum rex regnat ad Rhenum.

Baſtarnæ cum Romanis bellum gerunt.

Gens *Baſtarnarum* Iſtrum tranſire volens ſubmerſa eſt. *Eutropius* lib. 4. ſed & *Oroſius* eam pugnam ſic deſcribit lib. 4. cap. 20. Baſtarnarum gens ferociſſima, autore *Perſeo* Philippi filio, prædarum ſpe ſollicitata, & transeundi fluminis cupiditate, ſine vlla pugna vel aliquo hoſte deleta eſt. Nam tunc forte *Danubius*, qui & *Iſter*, glacie ſuperſtratus, pedeſtrem facile tranſitum patiebatur. Sed cum improuide toto & maximo ſimul agmine inæſtimabilis hominum, & equorum multitudo tranſiret,

Vniuerſus exercitus Danubio ſubmiſſus.

enormitate ponderis & concuſſione gradientium cõcrepuit gelu, & glacialis cruſta diſſiluit, vniuerſumque agmen, quod diu ſuſtinuerat, mediis gurgitibus victa tandem & comminuta deſtituit, atque eadem rurſus fragmentis impedientibus ſuperducta, ſubmerſit. Pauci ex omni populo per vtramque ripam vix conciſis euaſere viſceribus.

Poſt *Antenorem* iterum *Clodomirus Sicamber* Gallos vicit, & ingenti clade affecit. Dum *Sicambrorum* mentionem facio, recordandum, quæ de origine *Sicambrorum* a *Getis* aut *Cimbris* ſupra retulimus. *Trithemius* autor, & *Strabo* lib. 7. *Baſtarnæ* in mediterraneis *Tirigetis* confines ſunt: quod de *Podgoriis* quidam intellectum eſſe volunt, & quidem non inepte, vt mox apparebit.

Baſtarnæ, gens Sarmatica.

De *Baſtarnis* hoc refero, quamuis originem eorum ad Germanos plerique referunt, ſed iam tranſierant in gentem Sarmaticam. Commemorat etiam *Strabo* quod ante hæc tempora *Cimbri* ab occidente prædones vagi venerunt ad *Meothidem* tympanis ex coriis humanis vſi.

A.M. 3735. *De bellis Cimbricis.*

Duo etiam *Cimbrica* potiſſima bella hoc tempore commemorantur cum *Italis*: alterum quando obuius eis miſſus fuit *C. Papyrius Carbo* conſul, qui eos fudit, fugauit, caſtris exuit: alterum quod duce *M. Manilio* Cos. geſtum eſt ad Rodanum, vbi Romani ita victi & attriti ſunt a *Cimbris*, vt decem tantum homines euaſerint, qui triſte hoc nuncium Romam reportarunt.

Clades horribilis Romanorum.

Cæſa tunc fuerunt Romanorum ſupra centena millia, ſimul cum ſociis nominis Latini, tantusque metus & luctus *Romæ* obortus fuit, quantus *Hannibale* deuaſtante omnia, vix fuiſſe creditur. Legatur *Oroſius* lib. 5. capite 16. qui fuſius hæc perſequitur. Primi hi fuerunt, qui viam & aditum Europæis populis ad *Italiam* monſtrarunt. Adnumerantur in ea victoria Cimbris *Teutones*.

Cimbrorum origo.

Sed ex hac narratione *Oroſii* & *Velleii* apparet, hiſtoricos voluiſſe ſimpliciter *Cimbros*, *Germanos* appellare. Nam inquirentibus gentium originem, offert ſe *Strabo*, qui *Cimbris* nomen fuiſſe inditum affirmat a *Cimmeriis*, quos ſupra *Thraciam* habuiſſe ſedes, nomen *Cimmerii Boſphori* indicat. Horum nominis & ſtirpis reliquiæ, illi populi ſunt, quos hactenus *Circaſios* vſitate vocamus. Certe hi robore militari & animi celſitudine non ſunt diſpares illis Italiæ vaſtatoribus.

Ægyptiorum Reges ex Circaſiis.

Nam & auorum noſtrorum memoria virtus illorum & dexteritas in bellis obeundis ita enituit, vt *Ægyptii* principale robur, & ſtabilimentum ſui regni eius ſtirpis homines eſſe voluerint. Longoque tempore apud illos illa lex durauit, vt nemo in regem aſſumeretur, niſi ex *Mamaluchis*, hoc eſt bellatoribus illis, qui creti erant ſanguine *Circaſio*. Vltimus ex ea gente Rex Ægyptiorum fuit *Aſſymbeius* ille à *Selimo* Turcorum Imperatore crudeli genere mortis affectus. Sed inueſtigatores antiquitatum accuratiores conſtanter affirmant *Cimbrorum* illorum veterum patriam fuiſſe eandem, vbi nunc *Circaſii* noſtri ſedes habent ſuas, & ex eo ſanguine cretos, tandemque in Germaniam conceſſiſſe, ſedesque ſuas in illam regionem tranſtuliſſe, quæ modo *Cimbrica Cherſoneſus* dicitur. Sed non ita facile inueſtigari poteſt, quonam tempore hæc acciderint. Nam ſunt complures in ea ſententia, quod tunc primum relictis prioribus ſedibus a *Meothide* palude recta in Italiam contenderint, ac in profectione *Teutones* ſibi adiunxerint vna cum *Tigurinis* ac *Gepidis* noſtris, ac tandem aucti copiis & commeatu, Romanis intulerint bellum funeſtum, quo demum finito reliquiæ illius exercitus attritæ, poſt varias iactationes in Germania in illa *Cherſoneſo* habitationis locum delegerint. Alii vero iis a *Cambra* regina quadam nomen impoſitum ferunt. Quapropter optarim ego, vt poſteriores hiſtorici in euoluendis antiquitatibus veterum ſcriptorum integritatem imitentur, & quid cuique genti tribuendum ſit, absque præiudicio tribuant. Non inuidere debemus noſtris vicinis res memoratu dignas, quas ipſorum anteceſſores peregerunt. Sed quæ etiam *Sarmaticis* populis propria ſunt, malignitate vero ſcriptorum interuerſa, liceat nobis rurſus vindicare.

Cimbri ad Sarmatas pertinuere.

Cimbros veteres ad Sarmatas pertinuiſſe nemini eſt dubium, & nunc illas regiones pertinere ad ditionem regum Poloniæ manifeſtum eſt. Nam & præfecturam illam Dux quidam magni nominis *Viſnouecius* ſumma cum laude, commendatam a Rege Poloniæ adminiſtrat. Quod eo libentius commemoro, quia hoc anno, quo hæc ſcribebam, vir ille ſtrenuus duos exercitus *Scytarum* diſſipauit, duosque *Caros*, hoc eſt, duces belli præcipuos ſanguine imperiali natos intercepit. Fuerunt iſti vel fratres vel filii ſummi eorum Monarchæ. Hæc propter illos addenda putaui, qui hic ſomniant veterem Germaniam, qua *Boryſthenes*, *Tanais*, *Tiras* & *Danubius* exonerans ſeſe miſcet *Ponto*, de qua re inferius plura.

Gepidæ populi Gotthici.

Gepidas fuiſſe *Gotthicos* populos certum eſt. Habitabant ii etiam *Carione* atteſtante, vbi nunc eſt *Scepuſium* ad flumen *Viſclam*, *Vislok* noſtri vocant. *Strabo* etiam vltra Danubium *Gepidas* collocat Iſtriam verſus, ſed neſcio an iſti *Gepidæ Strabonis* iidem ſint cum *Gepidis Sarmaticis*, qui cum *Cimbris* ſtabant in acie ad aquas ſextias, de quibus modo a nobis tractatum eſt.

De lebete Gepidarum Augusto oblato.

Adducitur autoritas *Cilicii* Cimbri, quod ille affirmet lebetem æneum *Augusto* Cæſari dono a *Gepidis* in Hiſpanias miſſum, ſub illud tempus, quando in Hiſpaniis legati regum, ei, petitum amicitiam occurrerant. Sed recordor me legiſſe apud *Strabonem* libro ſeptimo, quod *Cimbri* tum lebetem obtulerint, qui apud ipſos ſacerrimus habebatur, non *Gepidæ*. Idem *Strabo* ibidem laudat *Poſydonii* ſententiam, qui coniectura colligit, *Cimbros* fuiſſe homines prædones ac vagos, armisque ad eum lacum usque progreſſos fuiſſe: ab iis *Cimmerium Boſphorum* denominatum quaſi *Cimbricum*, cum Græci *Cimbros Cimmeriorum* nomine afficiant.

A.M. 3870. *Gotthicus rex Borobiſta Germaniam inuadit.*

Fere centum annis ante Chriſtum *Borobiſta* rex Gotthorum in *Teutones* irrumpit, contra quem conſpirarunt tres reges, & coadunatis copiis eum vicerunt, videlicet *Caſſander*, *Sicamber*, *Arathius* Saxo Dornigiorum Hamer. Hunc quoque *Borobiſtam* Viſogotthum fuiſſe nullum eſt dubium.

A.M. 3885.

Hac ætate, id eſt tempore Syllæ, *Sitalcus* rex Gotthorum, Germanorum terras depopulatus eſt. De qua re *Iornandes* in rebus Geticis, ad eum modum: "Deinde, regnan"te in Gotthis *Sithalco Boroiſta*, *Diceneus* ve"nit in Gotthiam, quo tempore, Romanorum

A.M. 3885. Sylla potius est principatu, quem *Diceneum Boroista* suscipiens *Sithalcus*, dedit ei pene regiam potestatem, cuius consilio Gotthi Germanorum terras, quas nunc *Franci* obtinent, depopulati sunt. Hæc ante Christum fere septuaginta annis acta sunt. *Diceneus* hic fuit consiliarius & doctor, qui Philosophiam & Theologiam docuit *Sarmaticos Gotthos*.

Diceneus Philosophus.

Circa hæc tempora illa expeditio *Thracum* Italiam versus est collocanda, quam *Luc. Florus* libro tertio capite quarto recitat. Inuaserant *Thraces Thessaliam* & in *Dalmatiam* vsque ad Adriaticum penetrarant, & in mare contorta tela miserunt, quos, vbi resciuerunt, persecuti sunt Romani duces, sed dispari euentu: *Didius* vagos, & libera populatione diffusos intra suam repulit Thraciam. *Drusus* vlterius egit, & vetuit transire Danubium. *Minutius* toto vastauit Hebro, multis quidem amissis, dum per perfidum glacie flumen equitatur. *Piso* Rhodopen Caucasumque penetrauit. *Curio* Daciam tenus venit, sed tenebras saltuum expauit. *Appius* in Sarmatas vsque peruenit. *Lucullus* ad Tanaim.

Dani an sint Cimbri veteres.

Dacos occidentales non *Dacos* sed *Danos* dicendos esse, ostendit *Iosephus Meletius* Ptolomæi interpres. *Germanos* autem aduenas esse in *Daniam*. Plebeios autem, qui isthic sunt & alia quam Germanica lingua populariter loquuntur, esse stirpem antiquorum Danorum. Regem tamen Daniæ non posse plus quam octodecim millia militum habere ad bellum. Tam angustam illam regionem esse, & ideo *Cimbros* illos veteres, qui trecenta millia eduxerunt, non potuisse ex incolis illius insulæ tantum exercitum conscribere.

Mithridatis tempora. A.M. 3877.

Commemoratis autem *Cimbris* & *Roxolanis* e vestigio in medium se profert *Mithridatis* Regis Ponti historia, qui eodem fere tempore floruit, quo *Cimbri* claruerunt. Præsertim cum in eius historia expresse fit mentio *Sarmatarum Bastarnarum* & *Cimbrorum*. Mouet atrox & diuturnum bellum Romanis *Mithridates*, quorum potentiam vt citius frangeret, a fronte & a tergo eos aggressus est. Ipse quidem in Asia sæpius cum *Pompeio* & aliis eorum ducibus conflixit. *Sarmatas* vero beneficiis & muneribus deuinctos ab alia parte contra eosdem concitauit. Hanc historiam *Iustinus* & *Valerius* tibi latius suppeditabit. Non recordor autem me legisse de alio bello *Sarmatarum* cum Romanis, isto præsertim tempore, nisi hoc quod *Cimbri* gesserunt. Vnde colligere licet *Cimbros Sarmatas* vocari ab historicis. Quod ne cui mirum videatur, subire debet in memoriam, quod *Cimbri Bastarnæ* & *Sarmatæ* tum temporis confines erant, & vnam patriam, tractum nimirum littoris *Ponti* & *Meothidos*, incoluerunt. Itaque non est mirum, si scriptores alternatim hæc cognomina interdum confundunt. Sub hoc tempus, quæ gesta sunt in *Sarmatia Pontica*, differit *Strabo* lib. 7. describens tabulam *Sarmatiæ* & *Thraciæ*. Et optarem vt lector iterum & iterum relegat illas descriptiones *Strabonis*. Quis enim status & qui mores tum harum gentium fuerint, facile ex illo loco colliget. Cum enim mores, bella, politiam eorum descripsisset, epilogum in fine subdit istis verbis: "Talis ergo est vniuersa portio Europæ extra *Danubium* inter *Rhenum* & *Thanaim*." Propterea hortator fui, vt relegatur hæc pars *Strabonis*. Inde enim non modo *Sarmatarum* mores *Ponticorum* qui fuerint, discet attentus lector, sed etiam omnium gentium illarum, puta, *Getarum*, *Vandalorum*, *Bastarnarum*, *Gepidarum* & etiam *Germanorum*. Dicit enim a *Rheno* incipiens ad *Tanaim*, vnam regulam viuendi & mores tenuisse, ita vt possit hic illud vsurpari: Ex vno disce omnes. Inprimis ergo situm loci describit, deinde nominat gentes, quæ tum illa loca incoluerunt, nominat *Getas*, *Roxolanos*, *Vrgi*, quorum plerique *Nomades* sunt, *Iazigas*, *Sarmatas*, *Regios*, forsan *Mithridatis Magni*, *Tirigetas*. Nominat & reges eorum proprios, qui littus *Meothidis* Tauricam vsque ad ostia *Tiræ* fluminis gubernabant, videlicet *Leuconem*, *Sagoram*, *Palacum*, *Parisiadem*. Hi, inquit, tyranni vocabantur, quanquam plerique iuste imperabant. Fuit hoc primum liberum regnum, & nemini obnoxium erat. Sed *Mithridates* Rex Ponti cum a principio belli Romani, vires crescerent, eo res eorum adduxit, vt ei tributum pendere cogerentur, & primo quidem perpusillum & tolerabile, sed postea laborans inopia sumptuum in bellum Romanum, coactus est admodum intolerabile & onerosum imponere, qua de causa primo ei bellum mouerant. Verum ne mole negocii opprimerentur, seruierunt tempori, & vltro illis prouinciis cesserunt: tandem victo *Mithridate* omnia in Romanorum venerunt potestatem, & Romani postea Regi *Bosphori* cuncta donarunt. Fuit illud territorium ad ostia *Tiræ* admodum fertile & vbere gleba. Proinde *Leuco* rex, Atheniensibus ex illa regione frumenta quotannis mittebat, quem morem *Venetorum* Respub. cum puer essem reducere suum ad vsum volebat, miserantque Oratores ad *Sigismundum* senem regem *Poloniæ* rogatum, vt exemplo hoc veteri regum *Sarmaticorum* & etiam *Kazimiri Magni* supra ducentos annos, vellet in eum vsum terras easdem, & portus concedere, vt *Cyprios* suos inde subleuare possent frumento. Adhuc enim tunc *Cypri* regnum sub potestate *Venetorum* erat. Tributi nomine illi veteres reges *Mithridati* CXXC. millia medimnorum pendebant & 13. talenta argenti. Facit etiam salsamentorum mentionem, quæ ex illa regione in totam Græciam mittebantur, pisces forsan vsiones aut lucios, quales nunc ex Russia vsque ad occidentalem Oceanum passim transmittuntur.

A.M. 3877.

Hoc tempore rex Sarmatarum Palaco vel Polaco.

Taurica Chersonesus & septemtrionaliora quando & qua de causa & occasione Romanis subiecta fuerunt, sed non possessa tamen.

Veneti portum borysthenicum à Regibus Poloniæ obtinere cupiebant.

A.M. 3735.

Salsamenta.

Fertilitas agri ad Tiram.

Ager, inquit, ibi quocunque fossore scissus tricuplum reddebat. Post montana, inquit, vrbs sequitur *Theodosia* campo prædita fertili & portu vel centum nauibus recipiendis apto. Hic olim limes fuit *Bosphorianorum* & *Taurorum*. Sed & nostri hactenus, qui ex illis regionibus veniunt, mirabilia de illa fertilitate, & piscium copia & mellis abundantia narrant.

Potentia Sarmatarum temporibus illis.

Facit etiam ibidem *Sarmatarum* potentiæ mentionem. "Ostensum est, inquit, "migrationes populis contingere, vbi finitimi "in imbecilliores impetum faciunt, sicuti qui "sunt trans Istrum *Sauromatæ* sæpe præualuerunt, pulsisque aliis in eorum loca immigrarunt.

Physica ratio cur caleant regiones septemtrionis.

De frigoribus illarum regionum narrat, & pro inaudita re ponit, in Bosphoro vites sub hyemem defodi. De caloribus vero intensis, quibus interdum regiones illæ aduruntur, physicam rationem & quidem peculiarem adducit. "Sed & æstus, inquit, ibi accidere tradunt ingentes. Siue id fiat quod "corporibus æstus est insolens, siue quod crassus aer tanto magis incalescit." *Meotidem* vocat putrem paludem, & vix inquit sutilibus potest nauigari cymbis. "Venti enim, inquit, "facile cœnosa loca denudant, & scopulos intra aquas latentes." Talibus sutilibus cymbis hactenus *Borysthenici Kozaki* vtuntur. Templi dicti *Parthenii* etiam mentionem facit, forsan phanum illud Dianæ, de quo infra.

Lactis condimentum.

De cibis loquens facit mentionem condimenti ex lacte, quod apud nos hactenus in vsu est, & vocatur Campust: "Acido, inquit, lacte vtuntur pro condimento, certa quadam arte "præparato, ideo inquit, *Homerus* eos vocat "*galactiphagos* seu lactiuoros;" verba sunt *Strabonis*: "Stipendia, inquit, non soluunt "aliis regibus, viribus suis confisi. Castrant "equos, vt eo habeant eos ad equitandum "mansuetiores. Sunt enim parui, verum acres "admodum & contumaces. Habent, inquit, "etiam animal, quod ab iis *Colos* dicitur, magnitudine inter ceruum & arietem media, "album, cursu quam illa velocius, quod naribus aquam in caput haurit." Ego existimo *Strabonem* de Alcibus loqui, qui lingua nostra voce simili *Los* vocantur, tantum syllaba *co* adempta. Nam isti naribus solent aquam in insecutores suos eiaculari. "Rustici, ait, "etiamsi humiliores videntur, tamen latrociniis non abstinent in mari." Hoc etiam hactenus inter eos reperias. Postremo etiam bellorum ab eis gestorum mentionem facit. Primum *Roxolanorum*, de quibus sic dicit: "*Roxolani* etiam contra *Mithridatis* legatos pugnauerunt, *Tasio* ipsos ducente, vt suppetias "ferret *Palaco*. Et creditum est eos esse bellicosos. Sed aduersus compositam probeque armatam phalangem quæuis barbara natio & "leuis armaturæ exercitus parum habet virium "&c. Vtuntur galeis de crudis boum tergoribus & toracibus, *kaphtan* puto. Arma iis hasta, gladius, arcus, &c." Hæc de moribus *Sarmatarum* ex *Strabone*.

Equi castrati.

Colos animal.

Bellum Roxolanorum.

A.M. 3735.

In composita acie quantum situm sit.

Secundum bellum fuit *Mithridatis* cum se aduersus Romanos pararet contra *Scythas*, qui *Scyturo* & *Paleco* fratri parebant. Etiam illo tempore immiscebant se *Sarmatiis*. Vocat eorum prouinciam *paruam Scythiam*. Tertium bellum *Mithridaticum* fuit ad *Eupatorium* vrbem, quam in memoriam nominis eius *Diophantes* dux exercitus condiderat in Chersoneso. Et optarim, vt viri bellicosi artem illam veterum expugnandarum munitionum, qua ibi *Mithridatici* milites vsi sunt, expendant. Describit hanc idem *Strabo* eodem in loco. Et certe talis est, quæ conferri possit cum recentiorum ingeniosis inuentis. Ex his *Mithridaticis* bellis nata, puto, erant illa bella Romanorum contra gentes *Sarmaticas*. Nam *Iustinus* tradit, quod *Mithridates* eo tempore sollicite *Sarmatas* exasperabat & concitabat contra Romanos, vt eis mouerent bellum, quo vndique eorum viribus distractis occasionem opprimendi eos nancisceretur. De hac re supra iam dictum est.

Bellum Mithridatis & Sarmatarum.

Mithridates concitat Sarmatas contra Romanos.

Huc referatur inuasio illa *Gotthorum* duce *Comossico*, qui fuit rex & sacerdos gentis. Contra hunc, cum continuis decem annis Germaniam affligeret, deuastaret, & depopularetur, coacti sunt *Teutonici* populi fœdus perpetuum inire, vt quæque regio, si opus esset auxilio, adiutum veniret, communemque causam defenderet. Et ob eam confœderationem, ac veluti fraternitatis cuiusdam cognationem Germanos dictos esse *Germanos* plerique putant, cui sententiæ etiam *Cornelius Tacitus* & *Strabo* astipulari videtur affirmans Germanos a Gallis Romæ *Germanos* seu fratres fuisse compellatos, & inde origo cognominis GERMANVS deducitur. Sed aliis *Beati Rhenani* sententia magis placet, qui Germanos dictos affirmat a vocabulo *gar* & *man*, quasi *garman*, id est ex toto vir.

Germanorum nominis etymon.

Gepides, *Dalmatæ*, *Pannonii* in potestatem *Cæsaris* tum redacti, sed *Gepidarum* sedem *Strabo* ponit ad *Danubium* sub *Albio* monte, non in *Lithwania*, vt quidam scripserunt. "Hi, "inquit *Strabo*, armatura Gallica se muniebant, notis compuncti corpora in more reliquorum *Illyricorum* & *Thracum*." Sed de istis inferius, vbi de Cimbris agemus, cum quibus in acie stetisse in pugna ad aquas Sextias feruntur.

Gepidarum situs illo æuo.

Anno 3939. hoc est, ante Christum natum triginta annis, iidem *Gotthi*, quos *Visogotthos*,

Strabo lib. 7.

A.M. 3735. id est *Vistulæ* accolas exponere licet, vi & potentia illius confœderationis Germanicæ ex Germania expulsi erant.

Statio alia Gepidarum. De gente *Gepidarum* lege *Procopium* lib. 3. de bello Gotthico. Habitabant isti etiam *Procopii* tempore ad *Syrmium* & *Dalmatiæ* partem occupauerant, de qua re controuertebant coram Imperatore *Iustiniano*. Apparet etiam ex rebus actis post mortem *Attilæ*, eos hic alicubi mansisse, vt supra dictum est. Cum enim filii *Attilæ* inter se de successione circiter triennium dissiderent, *Ardaricus rex Gepidarum illo æuo.* *Ardaricus* rex *Gepidarum* bellum mouit aduersus *Hunnos*, & trucidatis triginta millibus *Hunnorum* & filio *Attilæ Ellac* maximo natu, potitus est regno *Pannoniæ*. Sed de iis inferius.

CAPVT IV.

De Temporibus Iulii Cæsaris.

Censura adhibenda legendis autoribus. FVerunt illis temporibus & paulo post complures scriptores, sed in eruenda & elicienda ex eis veritate magnus delectus adhibendus est, considerandumque quo quis eorum animo & tempore scripserit. *Strabo.* *Strabo* grauis scriptor inter Geographos: sed quia describere situm orbis terrarum eiusque partes, recens argumentum fuit, nec adhuc expolitum, non ita ad amussim potuit omnia efformare: & sicuti ei vel prouinciarum præfecti Romanorum, vel oratores qui in variis partibus mundi legationes obibant, per manus tradiderunt, ita ipse suis libris memoriæ prodidit, multa posteris expolienda relinquens. De hoc paulo inferius.

Berosus. *Berosus* multo vetustior *Strabone*, sed homo Chaldæus de occidentalibus prouinciis non potuit exacte omnia nosse, propter longissimam distantiam locorum. Proinde a scriptoribus occidentalium regionum fabulosus vocatur. Veteres tamen magis reuerenter de eo sentiunt. Vide *Iosephum* contra Apionem lib. 1. Ego etsi non sum is, qui mihi sumam iudicium de tantis viris, tamen quia ad submonendum lectorem res est admodum necessaria, hunc scopulum transilire sine nota negligentiæ cuiusdam non possum. Dico ergo, reuerenter de hoc viro sentiendum, quia se ea quæ scripsit, publica fide scripsisse fatetur. Adhæc ne omnia acta rerum humanarum prorsus in dubium vocentur, habendos esse in honore veteres scriptores, qui de antiquitatibus mundi, tanquam de suis rebus videntur loqui: tamen sicubi eos contingat a sacrosanctæ scripturæ testimoniis aberrare, deserendi sunt. Huic regulæ & *Berosi* historiam subiiciendam iudico, & maxime vbi originem *Sarmatarum* & *Tuisconum* confundit. D. *Cromerus* cum in eo aliquid suspectum offendit, aut adulteratum aut ex Chaldæo in Græcum male versum esse putat. *Eutropius adulteratus.* Nec mirum est interdum scriptores adulterari, quod exemplo *Eutropii* de legatione Philonis ad Apostolos, & aliorum historicorum probari potest.

A.M. 3735. *Diodorus Siculus.* *Diodorus Siculus* iam *Beroso* hac in parte inferior censetur. Bibliothecas aliorum hic voluit coaceruare in suos libros, & fabulas Scythicas aspergit.

Strabo. *Strabo* Augusti militiam sequebatur, proximusque fuit ætati Christi domini. Res Ponticæ videntur ei fuisse non incognitæ. Nam subditus fuit *Mithridatis* regis Ponti ex vrbe *Amasia*, & hinc non procul natus, *Tiramnone* grammatico vsus fuit præceptore. Vbi *Polybius* desiit, inde veluti a calce narrationes suas texere incipit. Fuit maximus Homerici ingenii admirator, eiusque carminibus tanquam diuinis oraculis sua scripta cohonestare nititur, eumque a criminationibus *Eratosthenis* Geographi strenue defendit, in hoc tamen ab Homero dissidet, quod *Cimerios Bosphoranos*, qui postea cum Romanis bella gesserunt cruenta, ab occidentalibus, qui ad *Chersonesum* delati erant, ortos esse docet, cum *Homerus* antiquissimos incolas fuisse *Cimerios* testetur. Et scriptura sacra docet occidētales populos ab orientalibus ortos, non contra. Adde quod ipsemet ingenue testatur occiduas regiones, quæ vltra *Albim* sitæ erant, sibi incognitas fuisse. Fieri tamen potest vt exercendæ pyraticæ causa etiam ex *Germanis* multi discurrerint vsque ad pontum Euxinum, & *Cimeriis* veteribus se adiungentes in *Kozakorum* artibus se exercuerint, quod & hactenus factitari ab *Hungaris*, *Germanis*, *Lithwanis* & aliis gentibus, quæ se eo, vsu recepto, conferunt, experientia docet.

Liuius. *Liuius* vero historicorum princeps dicitur. *Gaius* tamen *Cæsar* sinistre de eo sentit, neque *Liuium*, sed liuidum vocandum suadet. Adhæc verbosum & negligentem: ideo ex bibliothecis publicis putauit eiiciendum. *Iudicium de Liuio Stephani Regis Poloniæ.* *Stephanusque* Rex S. Polonorum, me coram astante dixit, eum quod attinet ad instructionem exercituum, complura scripsisse, quæ nunquam in vsu erant. Sed quis est quæso historicorum, cui labi & errare non contingat: secure interdum dormitat *Homerus*, dixit ille. *Corn. Tacitus.* *Tacitus Cornelius*, quia pleraque ex *Beroso* desumsit, etiam apud eosdem neotericos eadem nota aspergitur, quique apud multos eloquentiæ laudem obtinuit, a *Tertulliano* non simpliciter eloquens, sed mendaciloquentissimus vocatur. Vixit is sub imperatore *Traiano*, *Plinii* Iunioris æqualis, cum quo etiam vixisse familiariter prædicatur. Ea tamen de quibus scripsit non contigit ei propriis oculis videre, ideo non raro hallucinatur. *Germani an aliunde venerint.* Scripsit is *Germanos* aliunde non venisse, sed ibidem cretos esse. Dicit ea se quæ de *Germanis* scripsit, ex carminibus & cantilenis eorum accepisse, quod vnum, inquit, apud eos memoriæ & annalium genus est. De origine cognominis Germanorum cum *Strabone* consentire videtur. Quod si aliunde non venerunt, contrarius ergo est *Cornelius* sententiæ eorum, qui veterem Germaniam ad *Euxinum Pontum* & in *Asia* statuunt, ex illisque locis delatos longo spacio temporis post commigrationem *Tuisconis* hic consedisse. Codicem quoque *Cornelii* corruptum fuisse, testatur duplex lectio, quæ in marginibus annotatur.

A.M. 3735.

Plinius. *Plinius Scythis Germanos* & *Sarmatas* adnumerat, quod ego excusandum per figuram catachreseos iam ostendi.

Aristoteles. Sed quid miramur istos? cum & in philosophis hac in parte desideretur fides. *Aristoteles* problemate 15. scripsit & memoriæ prodidit, TRACES, qui in vicinia nostra erant, ita esse rudes & nihili, vt numerare etiam nesciant nisi ad quatuor. Sed quid miramur alienos, cum etiam nostri non veriti sunt balbutire, alienis erroribus admodulantes, affirmando pro re certissima, ante quadringentos annos pecuniam incognitam fuisse *Polonis*, sed corigio, inquit, *Pecuniæ loco an corigio usi Poloni ante 400. annos.* loco pecuniæ vtebantur, cum ex legibus appareat illis temporibus non modo Reges, sed etiam Episcopos facultatem cudendæ pecuniæ apud nos habuisse. Ita dum alius supra alium noui aliquid adferre vult, futilia mendacia sparguntur. Non sunt immunes etiam viri graues interdum a specie quadam vanitatis, dum extollere suam nationem quisque satagit. Cum adolescens essem, & in *Germania* operam literis, darem, quidam vir summæ autoritatis, & quidem Theologus, cum hilarius conuiuaremur, & de *Lithwanis* mentio iniecta fuisset (aderant autem tum etiam quidam, qui hæc audiebant ex ducali stirpe,) Quid, inquit, si eos nostri *Germani* non docerent, etiam liberis operam dare nescirent. Ecce vides vsque adeo verum esse illud: *Suum cuique est pulchrum.*

Ptolomæus. *Ptolomæus* posterior istis, apparet omnibus diligentior fuisse. Similiter tamen prout alii, ea quæ scripsit alienis oculis vidit. Et vocabula rerum nationibus vsitata, Græcæ elegantiæ & proprietati phrasis cum esset nimium addictus subinde corrumpit. *Peregrina nomina elegantiæ causa non licet corrumpere.* In quod etiam vitium pleriq; nostratium incurrerunt, dum scribentes historiam delicatis Romanorum auribus nimium placere student, & ex Polonicis nominibus illas sissisutiones tanquam minus conditas & barbaras, vt illis videtur, elidere conati, ex bonis Polonicis male latina reddiderunt. Ita scilicet vitia quædam vitando in contraria incurrimus. Cautior hac in re *Ouidius* videtur. De hoc enim genere versionis peregrinorum vocabulorum prudenter ad eum modum scripsit:

Hic ego si vitiis ausim corrumpere nomen
Ridear, & merito pectus habere neger.

Et *Augustus* Cæsar testante *Suetonio* in vita Augusti perinde scribendum ac loquendum existimauit. *Numeri latitudinum & longitudinum in Ptolomæo corrupti, non sine maximo damno studiosorum.* Etiam & hoc eidem *Ptolomæo* perfamiliare est, quod describendo remotiores regiones, nomina earum propria omittit, sed loco eorum aut prænomina aut cognomina eis imponit, quæ ipsemet confinxit, vt *Ichteophagi*, id est piscium voratores. *Galactophagi*, quia lacticiniis vescebantur. Sic *Agatyrsi*, *Anartophracti*, *Iazyges*, *Tissigetæ* etiam, *Tirangitæ* & consimiles. Neque enim credibile est eo pacto aliquas gentes vsu recepto antea vspiam vocatas fuisse: sed quia aut cibo tali, aut exercitio consimili occupabantur: vel ad flumina sic vocata habitabant, ideo ab illis locis sic dictis, & vsu rerum eis recepto nomenclaturas eis imponit. Inde factum est, cur in eo autore pauca nomina Polonica & Germanica inuenire liceat, quæ posterius seculum a maioribus eis tradita constanter retinuit.

Iornandes. *Iornandes* iam de rebus Geticis certiora narrat quam alii; sed exordium eius adulteratum & suppositicium esse videtur. Non enim constat sibi, & principium cum fine non cohæret. *Getæ ptrum ex Scandia egressi.* *Getas* ex parua illa insula *Scandia*, quam vaginam gentium vocat, educit, & postea, quasi oblitus sui, eos bella ingentia cum *Sesostri* rege Ægyptiorum & postea cum *Thessandro*, *Achylle* & aliis, duce & rege suo *Thelepho* ex *Hercule* prognato gessisse. Quæ si vera sunt, vt quidem ea verissima esse series historiæ monstrat, tunc omnino eam ipsorum transmigrationem in *Sarmatias* ex *Scandia*, ante bellum *Troianum* & forsan etiam ante *Colchicum* fuisse necesse est. Nam *Sesostris* ante bellum Troianum, *Telephus* autem tempore belli Troiani vixit. Si igitur *Ostrogotthi* & *Visogotthi* nostri ex *Scandia* ab occidente prodierunt, necesse esset eos ante Christi aduentum plus mille & trecentis, aut certe quadringentis annis id fecisse, quod cum temporum ratione minime consentit. Nec autoritate alicuius historici vetustioris fulciri id potest. Et propterea dixi principium esse suppositicium, aut ab illo *Ablauio* historico, quem sequitur & quem allegat, hac in re deceptum fuisse puto. Sed & paulo post, veluti oblitus sui, tradit eos ex *Scythia* ortos, & stationes eorum profectionis describit, folio sexcentesimo sexto.

Procopius. *Procopius* Medicus, velut quidam volunt, Imperatori a commentariis. Hic quia castra *Bellisarii* sequebatur, dum *Gotthicum Vandalicumque* trahitur bellum, veriora præ aliis tradidisse creditur. Ea tamen, quæ in castris acta fuerunt, melius nouisse videtur, quam illa quæ domi, & in patria illarum gentium antiquitus contigerant.

Schaffnaburgensis. *Schaffnaburgensis* ante quingentos annos vixit, *Helmoldus.* *Helmoldus* Presbyter ante quadringentos, *Gallus & Cadlubcus.* *Gallus* & *Cadlubeus* fere synchroni regi *Criuoustio*.

A.M. 3735.

Blondus. *Blondus* Forolimensis decades scripsit. Affirmat autem is, *Slauos* iam dudum sedes in *Polonia* habuisse, indeque primum *Illyricum* petiisse, & ex *Illyrico* iterum cum *Lecho* repedasse.

Dlugossus. *Dlugossum* Delium natatotem vocat D. *Cromerus.* Hæc breuiter.

Ouidius. *Ouidii* Poetæ descriptiones, quod *Iulii* temporibus adscripserim, etiamsi *Augusti* tempore exulauerit, causa est quod eius narrationes seculum *Iulii* respiciunt. Miror autem recentiores, qui de *Getis* & *Sarmatis* vetustioribus sententiam suam ferre, historiamque eorum complecti conantur, cur eum præterierint, cum ille solus id præ aliis scriptoribus, quos nominaui, peculiare habet, quod in exilium ad *Getas* missus, ea quæ per aliquot annos familiarius inter eos versando vidit, verius narrare potuit, & literis mandare, quam illi, qui alienis oculis percontando, ea quæ non viderunt, B posteris legenda reliquerunt. Ego igitur de rebus *Geticis Sarmaticisque* scripturus, autorem hunc diligentius nunc examinandum perpendendumque statui. Et quia Geographi describentes aliquam regionem, hanc vt plurimum methodum seruant: Primum tradunt situm regionis, deinde fines eius, quæ illi latera vel orientis vel occidentis, septemtrionis & meridiei vocant, tandemque ea quæ intra illos fines continentur depingunt, hoc est, vrbes, vicos, & munitiones celebriores, quæ sitæ sunt ad loca nobiliora, fluuios qui regionem præterlabantur, syluas item & paludes, quæ putantur esse notabilis quantitatis; hæc omnia quoad fieri licebit, ex *Ouidio* illustrare

Situs Sarmatiarum. conabimur. Ac situm quidem *Sarmatiæ* ponit C ille ad *Pontum*, cuius etiam partem maximam *Sarmaticum* mare aliquoties vocat in carmine suo.

Crede tamen, nec te causas nescire sinemus,
Horrida Sarmaticum *cur mare duret hyems.*

Ex hoc testimonio poetæ demonstratur, quod isti populi mare proprium a suo nomine *Sarmaticum* dictum antiquitus habebant non modo ad occidentem qua *Istula* in Oceanum se Sarmaticum exonerat, sed etiam ab oriente qua patet *Meotis* & *Pontus* ad ostia *Istri*. Ibi enim tum *Sarmatæ* præcipuas sedes habebant.

Fines Sarmatiarum a mari ad mare Sarmaticum. Proprie igitur loquendo *Sarmatia* nobis erunt populi illi omnes qui intra duo illa maria ab occidente & oriente, & montes Sarmaticos, qui meridiem respiciunt, continentur. Nominat tandem & describit iis versibus præcipua flumina, quæ ad has terras pertineant.

Flumina Sarmatiæ. *Borysthenes.* Ac de *Borysthene* sic:

Cumque Borysthene *liquidissimus amne*
Diraspes.

De Danubio:

Innumerique alii, quos inter maximus omnes
Cedere Danubius *se tibi Nile negat.*

Inter hæc duo maxima flumina, veluti inter duos limitaneos fines, alios complures describit, quos tam frequentes memorat, vt etiam affirmet præ vbertate aquarum, quibus irrigatur Pontus, immutari naturam maris illius, vt dulcedine fluuialium aquarum nitrositas & salsedo maris alteretur.

A.M. 3735.

Hypanus. De *Hypani*, quem *Bozek* multi putant:

Hunc Licus, hunc Sagaris Peneusque Hypanusque *Cratesque.*

Epitheton Tyræ. De *Tyra*, quem *Nestrum* vocant Poloni:

Labitur & nullo tardior amne Tyras.

Sed hæc descriptio minime conuenit nostro Niestr. Vocat enim tardissimum, cum constet *Nestrum* celeritate sua & rapiditate multa flumina antecellere.

Celebris mentio maris Sarmatici. De mari Sarmatico, id est, de *Ponto* iterum:

Horrida Sarmaticum *cur mare duret hyems.*

Et alio in loco:

Sed non Sarmatico *tingitur mari.*

Ouidius in Sarmatia vixit. Quod terras *Geticas*, vnde *Gotthi* tum prodierunt, vbi & *Thomos* vrbs fuit, *Sarmatiam* vocet:

Nec mea Sarmaticum *contegat ossa solum.*

Gentes in Sarmatia. *Bessi.* Inter hæc flumina varias gentes collocat, eisque sedes attribuit suas. De *Bessis*:

Sarmatæ cingunt fera gens Bessiq; *Getæque.*

Extant adhuc appellationes *Bießi* & *Beszczadi* montes ad *Sambor*.

Coralles. De *Corallibus*:

Littora pellitis nimium subiecta Corallis,
Hic mea cui recitem nisi flauis scripta Corallis.

Bastarnæ. Manserunt autem in illis oris & *Græci*. Sed hi vt plurimum mercatores erant. Manserunt *Bastarnæ*, quos *Podgorios* plerique putant, & hi magna ex parte *Germani* erant, sicut & nunc inter *Podgorios* complures reperias.

Scordisci, Galli. Manserunt etiam & *Gallatæ Mysiis* immixti, quos *Scordiscos* alii vocant. Sed hi omnes inquilini erant. Nam quia per *Istrum* prono flumine commoda nauigatio tum erat, ideo moris erat omnibus accolis *Istri*, sed & *Gallis* & *Germanis* siue militiæ, siue mercaturæ causa, ab occidente *Græcos*, vtpote celebriores & ditiores populos nauigationis beneficio inuisere.

Occasio cur variæ gentes ad ostia Istri habitabant. Submittebantur etiam non raro & auxilia *Græcis* a *Celtis*, hoc est, *Gallis* & *Germanis*, vt ex histotia *Brenonis* & *Gallogræcorum* apparet. Et quia facilior est nauigatio prono quam aduerso flumine, ideo post bella confecta sæpius contingebat tenuiores peregrinos ad ostia *Istri* desperato reditu, D ius regionis capessere. Inde existimo *Geticas* terras & *Mysias* multiplici colluuie gentium illo tempore repletas fuisse, indeque *Mysos* vocatos, id est, *mießancy mieszani*, ex diuersis gentibus.

Mysiorum etymon. Sed tamen apparet ius dominii penes Sarmatas Getasque fuisse.

Quod *Sarmatæ* frequentiores, & stabilimentum Reipublicæ illius erant.

Sarmaticæ *maior* Geticæque *frequentia gentis*
Per medias in equis itque reditque vias.
In quibus est nemo qui non Coryton *& arcum*
Telaque vipereo lurida felle gerat.

A.M. 3735.

Vox fera, trux vultus, verissima mortis imago.
Non coma, non vlla barba resecta manu.

In hac descriptione gentium non audimus nominari *Germanos*, sicuti quidam veterem A ibi imaginantur *Germaniam*, sed tantum *Sarmatas Getasque*, penes quos militaris ordinis decus manebat, quod ex hac hypotyposi liquet, cum eos equis vehi, habitu & apparatu militari, & quidem numero frequentiores, aspectu truci, coryton & arcum gerentes, euntes & redeuntes equis, ob oculos ponit. Neque *Sarmatas* separat a *Getis*, sed qualem nunc necessitudinem inter *Podolios*, *Russos* & *Polonos* esse videmus, cum *Poloni* isthic fere semper militiam profiteantur & præfecturas administrent, talem quoque tunc statum inter *Sarmatas Getasque* & alios populos fuisse ex ea descriptione liquet.

Temperiem cœli sic describit:

Si numeres anno soles & nubila toto
Inuenies nitidum sæpius isse diem.

Frigora intensissima & genus curriculi quod *Colasam* vocant, stridulum.

Nec mare concrescit glacie, nec vt ante per
Istrum
Stridula Sarmaticus *plaustra bubulcas agit.*
Ipse vides onerata ferox vt ducat laxis
Per medias Istri *plaustra bubulcus aquas.*

Religionem eorum sic describit, & quod *Dianæ* potissimum addicti erant. Et conferantur cum istis ea quæ Chronologi nostri *Dzienomæ* seu *Dianæ* cultu veterum Polonorum scripsere.

Nec procul à nobis locus est, vbi Taurica dira
Cæde Pharetratæ spargitur ara Deæ.
Templa manent hodie vastis innixa columnis C
Perque quater denos itur in illa gradus.
Fama refert illic signum cœleste fuisse,
Consortem Phœbi gens colit illa Deam.

Mores eorum in bello, & quod soli, Romanorum arma despiciebant:

Maxima pars hominum, nec te pulcherrima
curat
Roma, nec Ausonii militis arma timet.
Strimona venisti Marticolamque Geten &c.

Pax incerta apud eos:

Pax tamen interdum est, pacis fiducia nunquam
Sic hic nunc petitur, nunc timet arma locus.

Incursiones & refugia ad vrbes. Omnes consuetudines istæ in illis oris fere hactenus durant. Duella, lites:

Adde, quod iniustum rigido ius dicitur ense,
Dantur & in medio vulnera sæpe foro.

Sterile solum Poloniny vocant bacteni Valachi. Sterile solum ad *Istri* ostia non in Podolia ipsa.

Tristia deformes pariunt absyntia campi
Terraque de fructu quam sit amara docet.

Vestitus ratio hybernalis:

Pellibus hirsutis arcent mala frigora bracchis
Oraque de toto corpore sola patent.

De decoratione eorum & longis capillis:

Sæpe sonant moti glacie pendente capilli,
Et nitet inducto candida barba gelu.

Conferantur hæc quæ Chronologi nostri de tonsura capillorum, eorumque prolixitate inter gentes *Polonicas* commemorant. Solebant enim veteri more alere comas *Poloni* vsque adeo, vt etiam ad morem mulierum conuoluere eas moris erat. Quem morem etiam *Sigismundum* primum regem Poloniæ seruasse & in peplo ambulasse vidimus, & alii antiqui moris homines idem faciebant.

A.M. 3735.

Festum primæ tonsuræ. Destinatum autem festum quoddam habebant primæ tonsuræ capillorum, vt ex *Miesconis* historia liquet.

Benedicti Papæ transactio cum Polonis. Addantur huc illa quæ de Pontifice *Benedicto* primo referuntur, qui cum *Cazimiro* primo Monacho relaxasset votum, vt regiam dignitatem liceret ei adire, hanc legem genti *Polonæ* imposuit, vt illum morem prolixos capillos gerendi tanquam gentilem abiiceret. Sed tamen mos alendi capillos Sarmaticus non prius fuit abrogatus, quam post B quandam cladem, *Buconiensem* dictam, vbi complures ex Polonis inuenti erant capillis ex arboribus suspensi. Et tunc primum nauseæ cœpit esse illa comatio *Polonis*, quæ olim decori & elegantiæ seruire putabatur. Hæc prolixius de vestitu & de decoratione Polonorum dicere placuit, vt si descriptiones historicæ non sufficiunt ad probandum, *Sarmatas Geticos* non fuisse *Germanos*, (qui ab istis consuetudinibus, omnibus ætatibus remotissimi fuerunt) at hæc sola vestitus ratio, & decorationis mos, tum denique consuetudines eorum tam in pace quam in bello, non modo nobis ostendant, sed etiam reipsa ante oculos conspiciendos statuant primos nostros progenitores. Pinguntur nunc *Lechi*, *Czechi* & *Boleslaorum* C imagines a pictoribus & typographis, quæ prorsus referunt antiquissimam ideam veterum Polonorum. Et cum artifices illi diuexantur arguunturque à curiosis, ob licentiam fingendi quas vellent imagines veterum heroum, affirmant se hæc probare posse non modo ex traditione veterum, sed

Magicæ Phænomena. etiam Phænomenis magicarum artium: aiuntque circulatores & nigromantas veteres ita fuisse harum rerum peritos, vt possent ex veteribus bellatoribus, quos vellent, arte malignorum spirituum, à pulueribus excitare, in proprioque habitu & forma visendos demonstrare.

Faustus Nigromanta. Quod & nostro æuo de quodam *Fausto* Germano Nigromanta, ab D iis qui hæc viderunt certo affirmatur, quod videlicet quodam tempore, expetentibus ab eo Norinbergensibus, *Aeneam*, *Achillem*, *Hectorem* ac *Herculem* & alios heroas equis insidentes, propriosque & natiuos vultus & vestitus habentes, spectandos in suburbio ante portas & mœnia cunctis visendos statuerit. Et quia veteres *Cracouienses* municipes præ aliis, his artibus dediti & implicati erant, itaque constanter affirmatur de iis, quod ministerio eiusdem artis, tales euocauerint vmbras heroum Polonicorum, quales

A.M. 3735.

quales *Ouidius* depingit, & quales postea typis mandare, & in compitis pingere cœperunt.

De œconomia Sarmatarum & inprimis de domiciliis eorum.

Gentes hasce sparsim habitasse autor est *Procopius*, ob idque *Sporos*, id est sparsos fuisse vocatos. *Vandali* iam magis cultas domos habebant. Sicuti & nunc *Poloni* elegantia ædium *Russos* & *Podolios* antecellunt. Ac in eo genere politiæ *Procopius* præfert *Vandalos Slauis*: sed illo æuo etiam apud *Germanos* idem fere mos ædium extruendarum fuit teste *Strabone* lib. 7. “ Casis, inquit, habitant, stru-“ctura in vnum diem constantibus, nomadi-“bus quas in curru circumuehunt similes.„

Oeconomica mulierum sic traducit:

> ——— *Palladis vti*
> *Arte Tomitanæ non didicere nurus,*
> *Fœmina pro lana Cerealia munera frangit,*
> *Suppositoq; grauem vertice portat aquam.*

De potu eis vsitato:

> *Nos habeat regio nec pomis fœta nec vuis.*
> *Et fermentatis imitantur vuea sorbis.*

Hoc genus potionis ex pasta farinæ subacta, & quantum satis est fermentata aqua calida, & herba aliqua, videlicet, vrsibranca, vel pampinis vitium adhibitis. Quod genus potionis in deliciis est adhuc apud gentem Russorum, at Germanis hactenus incognitum. Quod autem dicit nec vinum nec poma habere istas regiones, hoc condonandum forsan est poetæ, qui vt citius flecteret ad commiserationem sui Romanos suos, interdum amplificat suas miserias. Nisi malimus credere, vetustioribus temporibus caruisse vitibus illas regiones ad Istrum.

Lingua *Sarmatica* & *Getica Ouidio* ita cognita fuit, vt loqui ea & scribere potuerit.

> *Cumq; ego de vestra nuper probitate referrem,*
> *Nam didici Getice Sarmaticeque loqui.*
> *Ah pudet & scripsi Getico sermone libellum.*
> *Structaq; sunt nostris barbara verba modis.*
> *Et placui, gratare mihi, cœpique poëtæ*
> *Inter inhumanos nomen habere Getas &c.*

Getæ veteres quonam sermone vsi sint.

Qui veterem *Germaniam* (ea enim phrasi vtuntur) ad Pontum statuunt, & *Getas Germanos* fuisse affirmant, vt hoc hominibus probent, in eo potissimum elaborant, vt doceant *Getas* sermone *Germanico* omnino vsos fuisse. Nescio enim quomodo verisimile videatur, vt credamus illos populos eiusdem stirpis gentisque esse, qui eandem inter se linguam communem habent. Volunt autem suum axioma hoc fulcire autoritate *Strabonis*, quam tamen non adducunt, nec locum vbi nam quærenda sit monstrant. Sed iam dictum est, in confirmandis huiusmodi rebus, delectum adhibendum in scriptoribus. Qui narrata narrant, nec propriis oculis ea viderunt, tales etiam in foro ad probandas res dubias non admittuntur. Poeta hic, cum tam longo tempore inter eos vixerit, merito inter scriptores eius argumenti prium locum habere debet. Dicit autem hic & gloriatur se in lingua *Sarmatica* & *Getica* ita profecisse, vt posset non modo communia obiter transigere, sed etiam *Getica* poemata ad captandam apud eos hoc modo beneuolentiam, fundere. Nequaquam autem patiuntur circumstantiæ, vt putemus *Geticum Sarmaticumque* sermonem duas linguas inter se dissidentes fuisse, sicuti *Germanicam* & *Polonicam* discrepare videmus: vel si admittamus duas, tum sibi admodum affines credibile est fuisse, sicut modo *Russorum* & nostram, cognationem magnam habere videmus, ita vt etiamsi vna ab altera dialectis dissideat, tamen natura vtrarumque & sonorum ratio eadem est. Apud me omnino nullum dubium relinquitur, quin credam, quamuis rerum magna vicissitudo fuerit, tamen regiones illas, quæ etiamnum lingua *Slauonica* vtuntur, longe ante nos retroactis seculis eadem vsos fuisse. Nimirum *Mysiam* inferiorem, quæ nunc *Bulgaria* est, *Pæones* ad *Strimonem* & *Aenium* vbi nunc *Bosfini*, *Lyburnos* vbi nunc *Croatæ*, ac demum *Illyrios* & *Dalmatas*, adeoq; omnes populos, qui Græciæ impendent, incipiendo ab *Istro*. Nam etiamsi historia testatur, postea subiisse quosdam populos Septemtrionales in illa loca, tamen veteres colonos, reliquos aduentitios ac simili lingua vtentes antevertisse huius suæ linguæ vsu credibile est. Vbi enim postea & quando abolita & abrogata illa lingua istarum gentium fuerit, non reperimus. Et certe incredibile est, ex quo subintrarunt gentes *Slauonicæ* in illa loca, tam breui tempore ita adulterare potuisse eorum linguam, vt a fundamento conuellere & suam de integro inuehere possent. Considerentur saltem celebriorum locorum cognomina, quibus vsa fuit vetustas. Insula illa notissima antiquitus *Peuca* dicta. De qua Lucanus sic libro quarto:

Cognomina celebriora apud veteres.

> ——— *Et barbara* Cone
> *Sarmaticas vbi perdit aquas sparsamq; profundo*
> *Multifidi* Peucen *vnam caput abluit Istri.*

Peuca insula.

Hæc inquam *Peucen*, *Miedza* etiam vrbs, quæ & *Strymon* dicta, & à *Pæonibus* quondam inhabitata, nonne aperte *Polonicam* dialectum sapit? Sic in Illyride mons quem *Curuanka Ptolomæus* nuncupat. Hæ, inquam, appellationes, si eas expendas, manifeste referunt sonum & inflexionem linguæ nostræ. Et adhuc in Polonia complura reperias nomina nobiliorum locorum & cognomina familiarum, quæ *Pelconum* nomine vocantur. Vnde & peruetusta illa vocabula prodiisse credo, *Swatopelka*, *Iaropelkao*, quibus præ aliis Pomeranorum duces non ita pridem appellari desierunt. Sed & illa prouincia propinqua Pomeranis *Paluki*, inde nomen traxisse putatur. Sic altiora promontoria, ex quibus speculari solent aduentum hostium, *Russi* hactenus *Curbani* vocant, quæ appellatio prorsus

A.M. 3735.

prorsus conuenit cum cognomine montis illius *Curuanka*, qui *Noricum* ab *Illyride* disterminare à Geographis veteribus perhibetur.

Miedza vrbs.

Sic *Miedza* vrbs, *Strymon Ouidio* dicta significat nostris metam, qua fundorum dominia disterminantur. Nam sicuti vrbs illa *Metis* à meta est dicta, quod Germaniam à Galliis dirimere dicitur, ita regio *Strymonis* cum suis illis altissimis montibus, *Hæmo* inquam & *Rhodopen*, has vniuersas Slauonicas gentes ab vniuersa Græcia dirimebat: vt quicquid *Istrum* versus vergeret *Slauonum* esset, & quæ ad *Aegeum* mare & *Propontidem* spectarent, ad *Græcos* pertinerent. Sic *Bessi* populi antiquissimi ad eundem *Strymona*, ab eodem poëta toties celebrati, Polonicam quoque appellationem prorsus olent. Et nescio an montes *Bieszczady* nuncupati, qui confinio Transylvaniæ sunt, aliqua cognatione cum illis non participent. Adde istis montes *Krepak*, qui ab ipso *Ptolomæo Carpatus* vocatur. Et multa alia iis consimilia adduci possent, sicuti inferius, vbi *Traiani* tempora persequemur, adducentur. Ac tandem, vt meam sententiam brevius iterum declarem, mihi sane incredibile prorsus videtur, in tam amplas & vastas regiones, quæ forsan maiorem partem Europæ complexæ sunt, & ab *Adriatico* ad *Glaciale* mare extenduntur, fortuito, aut bellorum iniuriis, vt aliqui volunt, linguam *Slauicam*, vt peregrinam & ascititiam à sexingentis & octingentis annis dispersam ac disseminatam esse. Cuius rei etiam paulo superius rationes à me adductæ sunt. Sed quid opus est istis hic cornutis argumentis à signis, ab antecedentibus, a consequentibus, a rei adiunctis, ab vnitate linguæ, cum autoritas *Procopii* historici ad dissoluendas istas omnes contentiosas concertationes sit ita aperta, vt nihil apertius in ea causa dici potuerit. Eius vero hæc sunt verba: “*Gotthicæ* gentes multæ quidem & “aliæ prius fuere quam nunc, omnium ma-“xime ac potissimum *Gotthi* & *Vandali* & “*Visogotthi* & *Gepidæ*, iamdudum *Sarmatæ* “& *Melanchlæni* appellati.„

Getæ seu Gotthi, Vandali, Gepidæ, Ostrogotthi Sarmatiarum nomine conueniuntur.

Non igitur amplius mirabitur lector, quod *Sarmaticam* historiam texentes, persequendo tempora *Darii*, *Alexandri*, *Gepidicorum* & *Ostrogotthicorum*, ad constituendum integrum corpus historiæ mentionem sæpe fecimus, cum omnes istas gentes aperte in nomen & titulum *Sarmaticum* coartarit *Procopius*, his enim postea subiungit: “Sunt & qui *Geticas* has “gentes vocent, quæ omnes nominibus qui-“dem inter se differunt, cætera conueniunt. “Nam & albi sunt omnes corpore, flaui, pro-“ceri quoque & aspectu probo, legibus item “eisdem vtuntur. Similiter omnes *Arrianæ* “fidei, lingua vna *Gotthica* appellata vten-“tes, & vt mihi sane videtur ex vna omnes “gente procreati, nomina postea ab eorum “ducibus varia sortiti. Ii autem populi, loca “supra *Istrum* iampridem incoluere (nota ha-“bitationem *Sarmatarum* ad *Istrum* iampri-“dem.) Deinde *Gepides* loca circa *Singidum* “& *Syrmium* tenuerunt.„ Hactenus *Procopius*.

Plinii autoritas.

Non diuersum *Plinius* lib. 4. cap. 12. de iis tradit. “Has omnes gentes, inquit, “alias *Sarmatas*, alias *Getas*, alias *Scythas*, “alias *Dacos*, alias *Amaxobios* vocatos, varie “littori, Istri scilicet, apposita tenuere.„ Hinc est quod *Ouidius*, sicut & *Plinius*, in suis Poëmatis varie has gentes nominat, iam *Getas*, iam *Sarmatas* &c. Eo quod sicuti ad *Vistulam* ita ad ostia *Istri* mixtim & indifferenter habitabant.

Quod autem *Strabonis* autoritatem quidam prætendere volunt, certe non contemnendum testimonium attulissent, si locum vbi hæc scripserit *Strabo* citassent. Sed nihil tale apud *Strabonem* reperio, nisi quod expresse dicit: ὁμόγλωττοι δ᾽εἰσι οἱ Γέται τοῖς Δάκοις: vnilingues autem vel eadem lingua vtuntur *Getæ* cum *Dacis*.

Vnilingues.

Cum autem *Ouidius* testetur se didicisse *Getice Sarmaticeque* loqui, non duas sane linguas didicit, præsertim iam senio confectus. Nec duarum linguarum tanquam diuersarum mentionem facit. Nullum ergo dubium est, *Getarum* & *Sarmatarum* vnam fuisse linguam, vt ex *Procopio* aperte probatum est. Non est autem paruifacienda autoritas vtriusque istorum tam *Ouidii* quam *Procopii*. Nam etsi *Procopius* in istis regionibus non mansit, vt *Ouidius*, tamen in exercitu *Bellisarii* cum *Gotthis* & *Vandalis* conuersando, de omnibus rebus istis certior reddi potuit, ita vt præ omnibus aliis scriptoribus, qui narrata ab aliis narrant, isti duo in ea causa merito sibi primum locum vendicare possint. Nemo igitur deinceps obstrepat, nec contendat *Gotthos Germanos* fuisse, nec *Germaniam* veterem ibi statuat, vbi antiquitus erant sedes gentis *Sarmaticæ*.

Ouidius, Procopius, cunctis aliis autoribus sunt anteponendi.

Palynodia, in qua Ouidius retractat, quod acerbius interdum has gentes traduxerit:

Apologia pro Sarmatica gente.

> *Talia succensent propter mihi verba Poetæ*
> *Iraque carminibus publica mota meis.*
> *In loca non homines verissima crimina dixi,*
> *Culpatis vestrum vos quoque sæpè solum.*

Occurrunt quædam in lectione huius Poetæ, quæ perperam & affectate dicta esse putantur. Sed non difficile erit ea dignoscere. Nam vbi petit reuocari ab exilio, calamitates suas supra modum amplificando regionis intemperiem accusare solet, ac interdum etiam gentis mores traducit, vt ita *Augustum* citius ad misericordiam flectat. Adhæc quia perspectos habebat mores gentis suæ, quod perlibenter audiebant criminari & in odium adduci illas gentes, quæ potentiæ & dominationi eorum resistere poterant, itaque criminationibus calumniatoriis indulget aliquando. Omnibus enim propemodum Monarchis, qui

Duæ causæ cur apologiæ suæ Poëta mendacia admiscet.

A.M. 3735.

qui virtute militari vnquam excelluerunt, quasi ingenitum esse videtur, aduersarios suos non modo regnis & opibus exuere, sed quod maius est, existimationi eorum insidiari, famaque bona & autoritare expoliare. Cuius rei ratio in promptu est. Milites enim eorum in eos maxime feritate & rabie militari ferebantur, qui populariter contumeliis & probris supra alios apud eos traducebantur. Proinde *Ouidius* in omnes partes oculos circumferens, & quid quaque parte geratur, vnde causam suam fauorabilem redderet, sollicite circumspiciens, nomini *Sarmatico Geticoque* non parcit, & criminando mores, accusando cœlum, vituperando terram, amplificandis suis calamitatibus, nimis multus est. Ex eo genere & illud est, quod eo amentiæ interdum prouehitur, vt conuicium barbariei interdum eis impingat, & quæ ipse retractauit reuocauitque, eis non veritus est obiicere. Principes ergo, si nomini suo apud posteros optime consultum volunt, vel hoc exemplo moniti, literatos viros maiore in pretio habeant, ne dum eos minus digne tractant, vitreoli ineluibilibus maculis ab eis aspergantur. Vnus homo *Ouidius* quantum nocuit gentibus nostris, eorumque opinionem quantum læsit, exemplo esse potest. Sed receptui canamus. Redeundum est, vnde digressi sumus. Si autoritatibus certandum est, maioris autoritatis apud quosque *Darii* magni regis Persarum esse debent testimonia de gentibus nostris, quam *Ouidii*, qui cum hæc effutiret, rem priuatam agebat. Retulimus autem paulo superius, *Darium* hoc testimonio gentes nostras ornasse, ἀνδϱιοτάτες καὶ δικαιοτάτες τῶν Θϱάκων vocando. Similiter & *Homerus* ex sententia *Iouis* eosdem vocauit, *Galactophagos Abiosque* his non est iustior vlla gens hominum. Hoc testimonium de maioribus nostris nulla vnquam malignitas hominum abolere poterit: atque hoc quidem præconium *Ouidio* obiicimus, qui impatiens exilii, homo Italus lactuca & aliis condimentis palato seruientibus orbatus furiose indignatur & subinde diis deabusque suis, in crimen vocando cunctos, non parcit. Quanquam postea furore poëtico mitescente ad se redit, & ea quæ petulantius exciderunt recantat, affirmatque se loci & regionis inclementiam potius accusasse, quam homines ipsos, vt manifeste ex carmine à nobis citato liquet. *In loca*, inquit, *non homines verissima crimina dixi.* Et abutuntur quidem non pauci versibus istis *Ouidii*, sinistri nescio quid de istis gentibus sentiendo. Sed si hac in re vnius alicuius testimonio niti volunt, *Germanos* certe *Plinius* inter *Scythas* etiam reponit. Et *Ouidium* etiam ipsum quamuis latine loquentem, *Getæ* barbarum vocabant, vt ipse de se testatur. Sed & *Cato Græcis* indignatur. Etiam, inquit, & nos vocant *Græci* barbaros & spurios. Sed quid? Dum de huiusmodi popularibus conuitiis disceptatur, eo fere res deuenit, vt *Anacharsis* apud Athenienses *Scytha* fiat, & vice versa *Athenienses* apud *Anacharsen*. Ac barbaros quidem *Romani* vocabant, quicunque eis imperia præstare nolebant. Tandem vocabulum adaptatum est omnibus, qui vitam suam feritate, asperitate & inciuilitate morum infuscarent, teste *Cicerone* de claro Oratore. Tandem posterius seculum barbaros cœpit vocare omnes illos populos, qui Christiani non essent. At cum gentes nostræ multis attestantibus, humanitatis virtute permultos alios populos superent, certe barbari non nisi à barbaro & immani homine vocari possunt, vt interim non confugiamus ad legum præsidium, quæ determinant, neminem hominum, qui Christianæ professionis sit, deinceps vocari posse barbarum.

Homeri testimonium de Getis nostris ex sententia Iouis.

Quis sit barbarus?

Humanitas Polonorum.

Causam exilii *Ouidii* referunt editionem libelli illius de amoribus. Nam Romani etiamsi gentiles fuerint, tamen honestatem matrimonii coluerunt. Dicunt autem insidiatum esse thoro *Augusti*, sed cum exulans fuerit propemodum sexagenarius, non puto ob ætatem, obnoxium fuisse vsque adeo illicitis amoribus, præsertim cum ei coniux fuerit. Viuus Epithaphium sibi scripserat: & vir quidam ex *Russia* spectatæ nobilitatis, dixit se reperisse lapidem quendam in planicie quadam ad oppidum *Asau*, cui hoc carmen incisum fuit, quod venam *Ouidii* refert.

De Ouidii exilio.

Epitaphium Ouidii.

Hic situs est vates, quem diri Cæsaris ira
Augusti, patria cedere iussit humo.
Sæpe miser voluit patriis occumbere terris,
Sed frustra, hunc illi fata dedere locum.

LIBER TERTIVS,

IN QVO EA, QVAE ACTA SVNT IN IIS TERRIS, AB AVGVSTO VSQVE AD CONSTANTINVM MAGNVM, COMPREHENDVNTVR.

PROOEMIVM.

QVod librorum nostrorum distinctionem Imperatoribus iis tribuimus, qui non sine præfatione honoris, Magni vocantur, causa est quod regnantibus ipsis maximæ mutationes in mundo fiebant, quæ cursum huius historicæ narrationis abrumpunt. Ideo hinc iure auspicabimur librum tertium, cum Pompeius Magnus statim præcessit hæc tempora. Maior tamen Pompeio fuit Iulius, qui ab eo fuit superatus: sed vtrisque Maximus est Saluator noster, quod ille fuerit domitor cœli & terræ. Ideo ei ab angelo nomen Magni inditum fuit. Et tunc mutationem longe maximam mundus expertus est.

CAPVT

A.M. 3963.
A. Christi 1.

CAPVT I.

De Temporibus Augusti Cæsaris.

Anno ab orbe condito 3963.
Anno Christi saluatoris, qui propter nos & propter nostram salutem descendit de cœlis, 1.

Aduentum Christi quæ mala præcesserunt.

IAm peruenimus ad annum 3963, nobilem aduentu Christi saluatoris nostri. Multæ & maximæ mutationes acciderunt istis temporibus, hoc est, ante & post annum natalis Christi. Nam orbis terrarum concussus bellis *Iulii Cæsaris* & aliorum Romanorum ducum, vnam post aliam cateruam malorum secum trahebat, & quod in annua cœli conversione sub tempora messis, sole ad summum apicem ascendente fieri solet, vt mota sidera tum maxime tonent & post illa tonitrua ac tempestates serenitas vt plurimum consequi solet, sic in humani generis conuersione mundus tum intremuit bellis & rumoribus bellorum, denuntians nobis serenitatem futurorum bonorum. Nam Deus, miseratus vicem generis humani, mundo plus satis tot & tantis malis defatigato, donauit saluatorem, qui sua morte pacificare debuit omnia, quæ in cœlis & quæ in terra. Donauit & principem clementia & bonitate spectabilem *Augustum* Cæsarem, sub quo rursus recreatus aliquo modo mundus a bellorum tumultibus requieuit. Neque hæc statim acciderunt, postquam adiisset imperium. Nam vt taceam alia bella, quæ ab eo in diuersis mundi partibus gesta sunt, de iis tantum necesse est nos loqui, sine quorum commemoratione enarratio historiæ nostrarum gentium consistere nullo modo potest. Tria igitur præcipua bella numerantur, quæ gessit *Augustus* cum Vltramontanis, vt vocant, regionibus, & omnia propemodum ad Danubium. In *Rhetia* quidem & *Vindelicis* ad caput fluminis ipsius per *Drusum Germanicum*. In medio hoc est, *Pannonia*, per se & *Tiberium*. In inflexione vero, vbi iam *Ister* vocari cœpit, & ad ostia properat, quo sese exoneret in Pontum, hoc est in *Mysia* inferiore, per *M. Crassum*. Et Germanici quidem belli initia *Germanis* fuere lætiora. Nam tribus legionibus, quas duxit *Varo* profligatis, & *Druso* ex læsione cruris mortuo, Romani admodum consternati fuere, nisi *Tiberius* rursus eorum res erexisset. Cum enim *Pannonios* & *Noricos* edomuisset, promouit castra in Germaniæ interiora, laturus suis auxilia. Et aperto quidem marte nihil tentandum sibi duxit. Nam *Harminii*, maximi tum Germanorum ducis, fortunam reformidabat. Consilio ergo addit dolum, conductis enim & concitatis *Harminii* cognatis, domi eum interfici curauit. Interim ipsemet Imperator *Augustus*, vbi fuerit & quid gesserit, sic *Suetonius* in vita eius describit: “ Reliqua, inquit, bella per legatos administrauit, vt tamen quibusdam *Pannonicis* atque “ *Germanis* aut interfuerit aut non longe ab- “ fuerit. „ Erga *Sarmatas* autem *Augustus* mitiorem se præbuit. Nam cum Oratores *Sarmatarum* ei occurrissent, & de pace mentio fieret, facile hanc eis annuit, & superiorum cladium acerbitatem obliuioni tradidit, adiecta tamen conditione, ne deinceps limites *Istri* transirent, *Mysiaque* abstinerent, vnde liquet quod initium *Geticorum* bellorum cum *Augusto* & Romanis fuit de finibus concertatio. Cum enim *Romani* in hoc semper incumberent, vt quam latissime & longissime proferrent suos fines, itaque *Getas Istri* ripas transire prohibebant. Et vt durabili præsidio eorum conatus infringere possent, semper more suo præsidiarios in finibus illis *Mysiæ* tenebant. Meminit Poëta *Ouidius Flacci* cuiusdam præfecti copiarum illarum, quæ apud Romanos tum merebant stipendia. Habentur hæc lib. 5. elegia 9.

Tria bella Augusti cum Vltramontanis.

Harminii mors.

Transactum Augusti cum Sarmatis.

Causa belli cum Romanis defensio finium.

Flaccus dux copiarum.

Præfuit his Græcine locis modo Flaccus & illo
Ripa ferox Istri sub duce tuta fuit.
Hic tenuit Mysas *gentes in pace fideli,*
Hic arcu fisos terruit ense Getas.

Narrat etiam de eodem *Flacco*, quod vrbem *Troezen* a *Getis* captam recuperauit, quæ tamen longius ab *Istro* Græciam versus distabat. Existimo autem *Flaccum* fuisse hunc, ad quem *Valachi* nostri originem suam referunt. Sed quæ narrant *Valachorum* historiæ, pugnare videntur cum serie vniuersalis historiæ: nondum enim tum Romani ripas *Istri* transcendere cogitabant, nedum vt legiones transmittere, vbi nunc est *Valachia*, possent. Quod ex hac transactione *Getarum* cum *Augusto*, cuius modo mentionem fecimus, sole clarius cerni potest. Sed de *Valachis* inferius luculentius, vbi tempora *Traiani* Imperatoris persequemur.

Quæ adferenda erant ex Poëtis & historiis, iam attulimus, veniamus iam ad sacros scriptores. *Paulus* dicit ad Romanos cap. decimo quinto, se prædicasse Euangelium nostris hominibus, quodque incipiens ab *Ierusalem* & circumiacentibus regionibus vsque ad *Illyricum* impleuerit Euangelii Christi munus. Constat autem & *Dalmatas Illyriorum* appellatione non raro comprehendi. Ad Titum autem capite tertio, testatur se in vrbe *Nicopoli* ad *Danubium* sita hybernaturum, eoque ad se *Tichicum* discipulum properare iubet, vnde etiam epistolam illam ad Titum scribit. Ostensum est autem *Gotthos* tum habitasse ad vtramque ripam *Istri*, & *Sarmatas* & *Gepidas* ad *Syrmium*, vt ex *Ouidio* probatum est, hoc est in *Mysia*, vbi hactenus *Rascii* & *Bulgari* lingua nostra vtuntur. Vbi & *Philopolensium* mœnia, de quibus in *Alexandro Magno* retulimus. Inde sit, quod *Russi* hactenus

Testimonia ex sacris literis.

Nicopolis est Bulgariæ metropolis.

Paulus Russis an prædicauerit?

A.M. 3963. A. Christi 1.

gloriantur, & passim iactant quod *Paulus* ipsis prædicauerit Euangelium, eosque illo sacro edulii genere pauerit, quod *Cuthiam* illi vocant. *Petrus* etiam Apostolus priorem suam epistolam, ante alios dirigit ad ecclesias *Pontum* inhabitantes, vbi primariæ *Sarmatarum* sedes erant. Sed & de Apostolo *Andrea* Græcorum historiæ & *Rusi* multa prædicant, & quod sedis *Constantinopolitanæ* conditor fuerit, sicuti *Petrus* Romanorum, affirmant. De eius etiam indefesso studio in promouenda Euangelii prædicatione mira narrant, affirmantque eum zelo prædicationis ita prouectum, vt etiam *Sarmatiam* totamque *Rusiam* & intima *Moschouiæ* penetrauerit Diuus *Andreas*, inuectusque ostia *Borysthenis*, *Albam Rusiam*, ac tandem totum septemtrionem peragrarit, peruaseritque ad caput vsque sinus *Venedici*, vt etiam in picturis Geographorum passim eius imago annotatur: inde mare *Botnicum*, *Suedicum*, *Livonicum*, *Balticum*, sinum *Godanum* ac denique *Oceanum* ipsum *Germanicum* sulcasse, ac demum emenso illo circulo, qua Oceanus lambit Germaniam, ostia & portum *Herculei* freti intrasse, sicque nauigando vsque *Epirum* in Græciam rediisse, isticque crucis morte crudeliter a rege illius oræ affectum esse, in quam sublatus tridui spatio ad extremum vsque halitum non desiit viam salutis annunciare cunctis astantibus. Hæc si vera sunt, *Paulo*, qui gloriatur se supra alios Apostolos laborasse, videtur non fuisse inferior, exantlatis tot laboribus, vigiliis, & forsan etiam naufragiis.

Eusebius lib. 3. cap. 1.

Andreas sedis Constantinopolitanæ fundator.

Collatio laborum in ecclesia Dei, Andreæ, cum Apostolo Paulo.

Cogitans quidnam populus Romanus in regiones, quæ ex hac parte Danubii sunt, iuris habuerit, & causam totam diligentius expendens, nihil amplius inuestigare potui, nisi quod Romani affirmant deuicto *Mithridate* Rege Ponti, iure belli omnia, quorum dominus erat *Mithridates*, ad se deuolui. At ostendi potest, quod ne ipse quidem *Mithridates* legitimo iure aliquid hic possederit, excepta *Taurices* parte aliqua, itaque neque Romani aliquid hic sibi vendicare poterant. Nam cum attriuisset *Roxolanos*, & circumuenisset Reges *Tauricæ*, *Palaco*, *Scyturumque* eius filium, insinuare se aliquo modo in possessionem huius ripæ citerioris cœpit. Itaque Romani tribus ingentibus bellis superato *Mithridate*, felicitate *Sillæ*, virtute *Luculli*, & magnitudine *Pompeii*, totam *Ponticam* regionem credebant iam esse sui iuris. Hinc est quod *Pompeius Pontum* in prouincias redegit, & postea regibus *Bosphori* omnia attribuere voluit. Sed nihil tum nisi verbis actum est, ad rem ne deueniret negotium, totius Aquilonis conspiratione refragatum est & nostrorum viribus, ita vt tonante & fulminante septemtrione omnes nubeculæ illæ Romanorum discussæ esse videantur. Sed ex sequente consignatione temporum tota hæc controuersia clarior reddetur.

Ius Romanorum in regiones vltra Danubium.

A.M. 3963. A. Christi 1.

Consignatio temporum sub Augusto.

3846. *Lucius Cecilius* bellum cum *Thracibus* gessit. *Florus* autor.

3852. *Portius Cato* male contra *Thraces* pugnauit & *Scordiscos*.

3854. *M. Liuius Drusus* aduersus *Scordiscos* gentes a *Gallis* oriundas in *Thuria* feliciter pugnauit, magnumque honorem tulit. *Florus*.

3892. *Scribonius* Procos vicit *Dardanos*, & ad *Danubium* vsque primus Romanorum penetrauit, triumphumque meruit.

3890. Hinc excitatæ gentes septemtrionales, coadunato ex omnibus gentibus exercitu, ac sicut *Romani* ad *Danubium*, ita illi ad *Adriaticum mare* vsque progressi sunt. Discedentibus illis Romani illos insecuti sunt. Tunc *Lucullus* ad terminum gentium *Tanaim* delatus est, *Appius* in *Sarmatas*, *Curio* versus *Daciam* venit, sed tenebras saltuum expauit, vt superius dictum est. De his *Florus* libro 3. cap. 4.

Ita exasperatis vtrinque animis exarsit *Mithridaticum* bellum. Nam *Mithridates* rex *Ponti* non amplius differendum negocium ratus, attrectari terminos suos a *Nicomede* vt causam belli prætendit. Spem ac fiduciam dabant ei Romanorum vitia, quod tunc ciuilia & socialia bella inter eos exarserant.

3891. Primus *Sylla* cum *Mithridate* concurrit, post ciuilibus bellis auocatus negocium *Lucullo* committit. *Plutarchus* in Luc.

3894. *Lucullus* secundus dux, fugato *Mithridate Armeniam* populatur, *Tigranem* in regnum redire cogit. *Lacherem* in amicitiam recepit. Fuit is filius *Mithridatis* rex *Bosphori*. Hoc bello immensos thesauros ad illas delitias, quibus post se dedidit, comparauit, *Apollinemque Capitolinum* ex *Bosphoro* secum Romam asportauit. Potuisset autem *Lucullus Mithridatem* superare, sed eum militum seditio retinuit.

Tertius dux *Pompeius* in *Mithridatem*, noctu commilitante luna & lumen præbente irruit. Post vltimam victoriam in prouinciam *Pontum* redegit, tandem Romæ triumphum splendidissimum duxit. *Plinius* septimo.

Conquieuerunt postea hæc bella pontica, per triginta & aliquot annos vsque ad *Augusti* tempora, quando in Hispanias post *Acciacam* victoriam sese contulerat. Tunc etiam *Crassus Thraciam* in officium reduxit. Iam enim antea domiti desciuerant. Interim *Sarmatæ* exercitum conscribunt, iamque ad *Danubii* ripas peruenerant, sed *Augustus* ad *Lentulum* scribit, vt ad ripam *Istri* transitum eis impediret.

Et quia fatale Dei decretum ad pacem sanciendam cunctas gentes orientales occidentalesque vrgebat, vt aduentus Messiæ pacis beneficio clarior redderetur, etiam ipsi *Sarmatæ*

A.M. 3963. A. Christi 1.

missis legatis ad *Augustum* Cæsarem amicitiam absque muneribus, quod nemini antea contigit, facile impetrant. Hæc pax durauit per annos 30. vsque ad tempora *Tiberii*, quando *Mysiam* prouinciam iisdem Romanis vi eripuerunt *Sarmatæ*.

Florus lib. 4. c. 12.

Quidam vir doctus historicus nostri seculi pulcherrime de Augusto ad eum modum: "Deus hunc iuuenem, qui non erat præliator, mirabiliter texit, & adiuuit, & per eum imperio restituit pacem."

Albis Romanorum limes occidentalis.

Suetonius in vita *Augusti*: "Germanos, inquit, ad *Albim* fluuium, summouit, ex quibus *Sueuos* & *Sicambros* dedentes se traduxit in Gallias &c."

Sabellicus in verba *Suetonii* sic: "*Albis* fluuius est, qui in duo spacia *Germaniam* disterminat, & autor est in primo lib. *Strabo*, qui in septimo quoque libro tradit, Romanos non transcendisse fluuium *Albim*."

Et *Lucanus* in secundo:

Fundat ab extremo flauos Aquilone Sueuos,
Albis & indomitum Rheni caput.

Danubius limes orientalis.

Hæc de occidentali limite Germanorum. De Orientali vero quod *Danubii* ripa diuidebat *Sarmatas* a *Romanis*, testatur *Augusti* scriptum ad *Lentulum*, cui præcipiebat, vt ripam tantum defendat *Danubii*. *Florus* lib. 4. Et *Ouidius* de *Flacco*, *Hoc duce*, inquit, *ripa tuta fuit.*

Scytharum & Sarmatarum potentia.

De *Scythis* vero *Suetonius*: "*Scythas* auditu modo cognitos *Augustus* pellexit ad amicitiam populi Romani vltro per legatos petendam." Sed *Strabo* non sine sale risit *Scytharum* potentiam, de qua tamen gloriatur: "Gens *Scytharum*, inquit, aduersus exteros inuicti sunt, atque inexpugnabiles, quod nihil, inquit, habeant, cuius causa seruitutem sustinere velint." Hæc ille lib. 7.

De *Sarmatarum* viribus, temporibus *Augusti* sic inquit *Strabo*. *Berebistes* natione *Geta*, cum imperium in suam gentem suscepisset, eam crebris afflictam bellis refecit, tantumque exercitatione, sobrietate ac diligentia profecit, vt intra paucos annos magnum constitueret regnum, finitimasque plerasque gentes, *Getarum* imperio subiecerit, quin & *Romanis* iam cœpit terrorem afferre, *Istrum* audacter transiens, *Thraciamque* ad *Macedoniam* vsque & *Illyricum* populans, idem *Celtas Thracibus* & *Illyriis* permixtos vastauit, *Boios* qui sub *Critasiro* erant prorsus deleuit, itemque *Thauriscos*, vt suæ genti tanto maiores essent facultates.

Cotiso Rex Gottborum.

Cotisonem tanti fecerat *Augustus*, vt eum affinem sibi fecerit. De *Cotisone Horatius* lib. 2. Carminum:

Occidit Daci Cotisonis *agmen,*
Medus infestus sibi, luctuosis
Dissidet armis.

Si quis autem luculentius nosse velit historiam horum temporum, & scire quid actum sit Iesu Christi temporibus in istis terris, legat de *Arminio* Duce Germanorum, bellicosissimo, qui solus tum opponebat se potentiæ Romanorum. Passim hæc occurrunt. Legat etiam de *Marobudo* rege *Morauorum*, qui fuit gente *Sarmata* de stirpe *Quadorum*. Habentur hæc apud *Cornelium Tacitum*, *Suetonium*, *Strabonem* lib. 7. & *Velleium Paterculum*. Tempori tum seruiebat *Marobudus* hic: videbat enim fatis quibusdam Romanorum potentiam in immensum crescere. Itaque consilio magis quam armis *Augusti* vires auertebat. Coluit quidem pacem cum Romanis, sed ita, vt ostenderit sæpius, si lacessitus fuisset ab eis, & voluntatem & potestatem resistendi sibi non defuisse. Ideo Romani considerata hominis prudentia & dexteritate in rebus agendis, blande cum eo egerunt. Quin potius eum contra *Arminium* acerrimum ipsorum hostem concitabant, vt ita inferendo ei arma, *Germanorum* vires a tergo reuellerentur. Quod vt magis strenue ageret, auxilia etiam ei mittebant, non militum quidem, nam id ob loci distantiam vix præstare potuissent, sed magna vi pecuniæ ei missa, consiliisque suppeditatis per internuncios res gerebatur. Itaque ad *Albim* vsque tum fines dominii sui *Marobudus* extenderat. Sed in senectute eum dissidia domestica exceperunt, ita vt patria relicta in *Italiam* abire cogeretur, vnde postea, astutia Romanorum detentus redire non potuit. *Batus* Rex *Dalmatarum* synchronus etiam *Marobudi* fuit. De quo vide in Descriptione nostra Poloniæ.

A.M. 3963. A. Christi 1.

Arminius & Marobudus.

Capvt II.
Post tempora Augusti, regnante Tiberio.

Anno ab orbe condito 3979.
Anno Christi 17.

A.M. 3979. A. Chr. 17.

AVgusto regnante Sarmatogetæ, seruientes tempori, aliquo modo conquieuerant, sed deinde succedente *Tiberio* ad ingenium redierunt, armisque veteres sedes repetere cœperunt, & *Mysiam* quæ Pannoniæ iungitur, ad Pontumque vsque cum Danubio decurrit, infestis armis ingressi occupabant, Imperatore siue arma tam bellicosæ gentis reformidante, siue negligentiæ vitio laborante & conniuente. De qua re *Suetonius* ita scribit: *Armeniam à Partis occupari, Mysiam a Rege, Dacis, Sarmatisque, Gallias à Germanis vastari neglexit* &c. Hæc *Suetonius*. Quod autem nomen regis inculco, facio ideo vt series regum antiquissimorum, qui istis gentibus imperitabant, aliquo modo instaurari & recolligi ex historicis possit. Si autem addatur hic rex illis duobus, quorum mentionem feci persequens *Alexandri Magni* tempora, habebimus iam tres reges Geticos: *Syrmum* primum, à quo *Syrmium* vrbs, celebris propter conci-

Reges Getarum veteres.

A.M. 3979. A. Chr. 17. concilium illud isthic agitatum, extructa fuit, & *Dromichetem*, qui postea *Lisimachum*, ducem *Alexandri Magni* ceperat, & tertium hunc *Varfestum*, qui *Augusti* & *Tiberii* tempora attigerat, & *Cotisonem* de quo *Horatius*. Mirari autem quis posset, cur & Poëta *Ouidius*, & hic *Suetonius* quoties *Getarum* meminit subinde & *Sarmatas* eis admisceat, & indifferenter hoc vel illo nomine vtrosque appellat. Si autem *Sarmatarum* regnum procul fuit à *Getarum* prouinciis, nec *Getæ* includuntur *Sarmatis*, quanam de causa *Sarmatæ* non necessaria sibi pericula attrahebant, & belligerando contra Romanos non necessario se implicabant bello? Vnde quæso intercessit eis cum *Getis* tam arcta necessitudo, vt se non dubitarint multoties pro eis eorumque iniuriis in manifesta pericula conicere, si Geticæ prouinciæ ad Sarmaticam Rempub. non pertinebant? Et cur *Ouidius* inter *Getas* manendo optat sibi & precatur, ne sepeliatur in terra *Sarmatica*, si forte isthic ei contingat mori? Est & *Valachia* ditionis Polonorum, arma prouinciæ eorum vel insignia sunt caput Bubulinum, quod in corona insignium, quæ propria sunt regni, insculpitur. Adhæc semper iusiurandum conceptis verbis ex formula ad id præparata præstant Voieuodæ eorum Polonis, promittuntque solenniter coram Rege vel Oratoribus eius, se in fide & clientela Sarmatici nominis permansuros, licet subinde hoc nomine cogantur experiri arma Turcicæ tyrannidis. Sed illo tempore *Getas* arctius obnoxios fuisse *Sarmatis*, credibile est. Nam siue œconomiam respicias, agricolas *Getarum* *Sarmatas* vocat *Ouidius*; siue mercaturæ commercia, negociationes eorum tanquam inter concives communes eis fuisse cum nostris apparet. Quid militiam commemorem? tanta alacritate tantoque ardore animorum rem gestam a Sarmatis in causa Getarum apparet, vt vnam Rempub. vnos fines, vnamque causam eis fuisse, pro qua pugnare solebant, non sit difficile iudicare. Quod ex illis versibus *Ouidii* apparet:

Sarmaticæ maior Geticæque frequentia gentis
Per medias in equis itque reditque vias:

Irruptiones Sarmatarum *Suetonius Tiberii* temporibus, istis verbis describit: *Armeniam* inquit *a Parthis occupari, Mysiam a Dacis Sarmatisque: Gallias a Germanis vastari neglexit: Tiberium* intelligit. *Eutropius* vero addit, & Pannoniam a Sarmatis tum vastatam: *Resolutis* inquit, *artibus militiæ, Armenia per Parthos, Mysia a Dacis, Pannonia a Sarmatis, Gallia a finitimis gentibus direpta sunt.* Notandum & illud quod *Helius Spartianus* Getas dici Gotthos affirmat. Vnde Diasyrticus, hoc est dubius locus emersit in *Antonium Caracallam*, qui cum *Getas* deuicisset, & fratrem nomine *Getam* trucidasset, a *Pertinace* fuit festiuiter traductus. Etenim mordaciter *Getici* nomen inter alia cognomenta *Antonio* ascribendum esse censuit, vtrunque innuens, & quod *Getas* vicerit, & quod fratrem *Getam* crudeliter necarit. Sed & *Plinius* lib. 4. expresse ostium tertium Istri formosissimum omnium, *Calostomos* nuncupatum dicit, & insulam ibidem *Sarmatis* tribuit, & Sarmaticam insulam eam appellare non dubitat. Enumerat Reges Gotthorum *Iornandes*, qui intermedii sunt inter *Tiberium* & *Domitianum*. Temporibus Augusti ante Tiberium fuit *Cotison*, de quo *Horatius* lib. 2. Carminum. Secundus *Diceneus* qui & Philosophiam Ethicam & Logicam & Mathematicas artes eos docuit & Theologiam. Hæc omnia non barbarorum sunt instituta. Etiam instituit ordines sacerdotum, quorum alios pileatos, alios capillatos vocauit. Post *Diceneum* enumerat *Comosicum*, non imparem solertia *Diceneo*. Tertium *Corillum*, qui per 40. annos *Daciam*, inquit, *rexit, forsan vsque ad DVCEBALVM, qui cum DOMITIANO & TRAIANO diuturnum bellum gessit*, & ne error in Daciæ nomine versetur, describit fines Daciæ qui erant illo tempore: *Hanc* inquit *ab oriente Roxolani* (nota temporibus Tiberii & Christi Roxolanos non procul a Danubio mansisse) *ab occasu Tamazithes, a septemtrione Sarmatæ & Bastarnæ* (prorsus Podgorios Bastarnas nominat, vt supra quoque aliquoties dictum est,) *a meridie amnis Danubii fluenta terminant* &c. Dicitque eam corona montium cingi, & duos accessus habere tantum: vnum per Bontas, alium per Thebas. Ex qua descriptione apparet, Daciam tunc fuisse eam, quam nos vocamus Transyluaniam. Et *Iornandes* suo tempore, hoc est cum Gothi vastabant Europam, Gepidas ibi sedes suas habuisse, Gepidamque illam regionem vocatam fuisse testatur.

Varfestus rex.

Sarmatas & Getas fuisse gentes coniunctas.

Argumentum 1.

Argumentum 2.

Pannonia a Sarmatis petita illo tempore.

Plinii locus de Sarmatia ad Istrum.

Series regum Gotthorum.

Roxolani illo tempore non remote a Danubio habitarunt. Bastarnæ.

Dacia ubi nunc Transyluania.

CAPVT III.
Temporibus Claudii fratris Drusi.

Anno ab orbe condito 4015.
Anno Christi 50.

A.M. 4015. A. Chr. 50.

QVod attinet ad politica, nihil tale habemus de Sarmaticis populis; sed quantum ad religionem, refert *Eusebius*, quod eo tempore ad eas regiones annunciatio Euangelii Iesu Christi perlata fuit. Nam post illud concilium Apostolicum, in quo abrogata fuit circumcisio, Apostoli ex mandato Christi, & concilii illius iussu, veluti dextris inuicem per vniuersum orbem terrarum dispersi sunt. Et ex eis Diuus Andreas,

Euangelium Christi Sarmatis annunciatum.

A.M. 4015. A. Chr. 50. Andreas, per ostia Borysthenis ingressus Arctoas regiones, ad illam cœnam domini magnam vocat, prædicatione Euangelii, Roxolanicas gentes. Et post quinquaginta sex annos Apostolus *Paulus* gentilibus nostris Dalmatis, Illyriis, & Nicopolensibus ad Danubium (regia Bulgariæ illa vrbs fuit) iubilæum remissionis peccatorum, gratiam & pacem, sonora tuba apostolica prædicauit vna cum *Timotheo* & *Tichico* discipulis suis. De qua re ipsemet testatur ad Romanos 15. 2. Timoth. 4. ad Titum cap. 3. Tum temporis etiam diuus *Petrus* Galatis, Capadocibus, *Thomas* Parthis vel Brachmanis, *Bartholomæus* Indianis, & sic alii aliis prædicarunt. Hac de re *Eusebius* loco supra citato, & *Sabellicus*. Ab illo tempore ferunt Christianismum durare apud *Pieczibories* Scythas, quos forsan *Penticapeos Strabo* vocat.

CAPVT IV.
Galba dominante.

Anno ab orbe condito 4035.
Anno Christi circiter 73.

A.M. 4035. A. Chr. 73.

REgnantibus aut potius de sceptro imperii inter se digladiantibus Imperatoribus, trium aut quatuor gentium Sarmaticarum fit mentio, Sarmatarum inquam *Alanorum*, *Roxolanorum* & *Iazigum*. De Sarmatis *Iosephus* libro sexto capite vndecimo, consulto recitat historiam, quomodo transeuntes Danubium, in Mysiam impetum fecerint, & illatis magnis damnis præsidia cum eorum duce *Fonteio Agrippa* interfecerint, prædamque opimam secum agentes abduxerint, quos postea *Rubrion* Gallus missus a *Vespasiano* dissipauit, & dispositis fortioribus præsidiis ripam Danubii aduersus eorum incursiones tutatus est. Et hinc apparet, fines Romanis Danubii alteram ripam fuisse, alteram vero a Sarmatis defensam. *Alanorum* vero Sarmaticarum gentium idem *Iosephus* libro septimo capite decimo nono gesta recitat, sed eos ibi vulgato errore *Scythas* vocat. Expeditionem isti fecerunt in *Pacorum* regem Medorum, cuius ditionem vsque ad fines Armeniæ deuastauerunt, vxoresque eius abduxerunt. Sed primum Hircanorum regem attriuerunt armis, eo quod eis transitum negauit in Mediam per illas angustias montium, *vbi*, inquit, Alexander Magnus *portam ferream excitauerat ad arcendas gentes Arctoas & vectibus ferreis eam obdiderat.* Huius loci cum rex Hircanorum tum dominus fuit, eos illac transmittere noluit. Sic & *Teridates* Rex Armeniæ non minus periculum adiit eodem tempore, & parum abfuit, quin viuus in eorum manus deuenisset.

De Sarmatis *Iazigibus* qui suppetias laturi *Vannio* regi Sueuorum iuerant, cum a *Ligiis* seu *Syllesiis*, vt aliqui volunt, oppugnaretur, lege *Cornelium Tacitum* libro duodecimo; vbi recitat quo pacto *Claudius* a Domitio fuit adoptatus. Meminit eorum & lib 19. Et apparet magnæ tum reputationis eosdem *Iazigas* fuisse. Nam inter se armis disceptantibus *Vitellio* & *Vespasiano* vtrique prensant gratiam *Iazigum*, vt eos in commilitium adsciscant, & alter aduersus alterum eorum cohortibus se muniat. Plurimum enim vim equitum eorum reformidabant, *qua*, inquit, *etiam illa ætate plurimum valebant.*

Fonteius interfectus.

Sarmatæ Mysiam inuadunt tempore Galbæ.

Alani.

De Iazigibus.

A.M. 4035. A. Chr. 73.

Roxolanorum vero prælia libro 10. idem *Tacitus* commemorat, *Othonis* acta persequens. *Eo audentius*, inquit, Roxolani *Sarmatica gens priore hyeme cæsis duabus cohortibus, magna spe ad Mysiam irruperant: Nouem millia equitum, ex ferocia & successu præda magis, quam pugna intenta.* Post hanc victoriam etiam & cladis eorum meminit, quæ postea secuta est & causam cur ab eis male pugnatum sit, non in ipsos sed in aeris temperiem aduersam refert. *Sarmatæ*, inquit, *dispersi aut cupidine prædæ graues onere sarcinarum & lubrico itinerum adempta equorum pernicitate veluti vincti cædebantur. Nam mirum dictu, vt sit omnis Sarmatarum virtus veluti extra ipsos. Nihil ad pedestrem pugnam tam ignauum: vbi per turmas aduenere, vix vlla acies obstiterit eis. Sed tum humido die & soluto gelu, neque contis, neque gladiis, quos prælongos vtraque manu regunt* (horum gladiorum, & nostra adhuc ætate vsus fuit) *vti potuerunt, lapsantibus equis ex cataphractorum pondere, simul altitudine & mollitie niuis impediente.*

Sarmatica gens Roxolani vocantur.

Sarmatarum robur in qua instructione exercitus consistit.

Gladii Poloniei veteres.

CAPVT V.
Domitiano regnante.

Anno ab orbe condito 4045.
Anno Christi 83.

A.M. 4045. A. Chr. 83.

VErissimum est vetus dictum: Bellum incipere, in cuiusuis potestate est, sed finem ei imponere, non nisi eorum est, qui a Deo adiuuantur. Ita Romanorum bellum cum Sarmatis Gotthisque seu Getis sese habet. Sub *Augusto* quidem inceptum, sub *Tiberio* inflammatum, sub *Domitiano* vero ardere cœpit, & tandem Gotthis Italiam inuadentibus in flammas inextinguibiles vel potius cineres versum est. Huius belli apud multos historicos & poetas descriptionem habemus. Et *Suetonius* quidem in vita *Domitiani* sic: *Violatis deinde paulo post Romani bella intulerunt. Eam iniuriam Romani duo duces* Opius Sabinus & Cornelius Fuscus *vltum missi, ambo vnus post alium cum exercitu & legionibus cæsi sunt.* Claruit tunc inter eas gentes princeps fere omni laude superior, & in rebus bellicis Romanorum ducibus præcipuis comparandus Ducebalus, quem *Orosius Diurpa-*

Belli Getici fortuna.

Ex Suetonio.

A.M. 4045. A. Chr. 83.

paneum Panorum Polonorum, id eſt, dominorum appellationem præ ſe ferentem vocat. Hoc duce potisſimum hæ gentes vſæ ſunt in eo bello. Alter ſcriptor *Dion*, huius belli mentionem faciens, in laudes eius regis tali digresſiuncula prorumpit: *Is erat*, inquit, *in cognoſcendis rebus bellicis perſpicax, in agendo ſolers, promptiſſimusque ad inuadendum & ad regrediendum, ſi res ita poſtulabat. Nouerat enim optime inſidias facere, prælium committere, optime vti victoria, & acceptam cladem ferre moderate.* Sed *Suetonii* verba ipſa de hoc bello & de Domitiano adſcribere placet: *Expeditiones*, inquit, *partim ſponte ſuſcepit, partim neceſſario: ſponte in Cattos; neceſſario autem vnam in Sarmatas, legione cum legato ſimul cæſa. In Dacos duas: primam* Opio Sabino *conſulari oppreſſo; ſecundam* Cornelio Fuſco *præfecto cohortium prætorianarum, cui belli ſummam commiſerat.* Laborat hic *Iuſtus Decius* ſcriptor rerum Polonicarum, volens probare Getas fuiſſe Sarmatas. Sed hæc res labore tanto non indigebat, cum res per ſe ſit plana. Cuius negocii euidentisſima documenta a me adducta ſunt, & adhuc inferius adducentur. Ex *Paulo Oroſio* conſimilia de eodem bello.

Oroſius lib. 7. cap. 10.

Bellum aduerſus Germanos & Dacos per legatos iuſſit adminiſtrari pari Reip. pernicie. Nam quanta fuerint Diurpanei *Dacorum regis cum* Fuſco *duce prælia, quantæque Romanorum clades longo textu euoluerem, niſi* Cornelius Tacitus *de reticendo interfectorum numero &* Saluſtium Criſpum *& alios autores quamplurimos ſanxiſſe, dixiſſet.* Domitianus *tamen prauiſſima elatus iactantia ſub nomine ſuperatorum hoſtium de extinctis legionibus triumphauit* &c.

Ex Eutropio.

Eutropius vero de iisdem expeditionibus *Domitiani* ad eundem modum ſic ſcribit: *Expeditiones quatuor habuit: vnam aduerſus Sarmatas, alteram aduerſus Cattos. De Dacis Cattisque duplicem triumphum egit, de Sarmatis ſolam lauream vſurpauit. Multas quidem calamitates iisdem bellis paſſus eſt. Nam in Sarmatis legio eius cum Duce interfecta eſt, & a Dacis Appius Sabinus conſularis, & Cornelius Fuſcus præfectus prætorii, cum magnis copiis occiſi ſunt.* Meminit & *Statius* eiusdem cladis:

Rhenus & attoniti vidit domus ardua Daci,
Et coniuratos deiectos vertice Dacos.

Ex Iornande.

Quia hic *Statius* meminit coniurationis Gotthorum contra Romanos, exponit hæc *Iornandes*, commemorans fœdus quoddam, quod cum aliis principibus pepigerant Gotthi: Huius confœderationis mentionem facio ad illuſtrandum conſilium Slauorum, qui ſimile fœdus aut idem contra eorundem Romanorum potentiam fecerunt. Et tunc Slauorum nomen ſibi impoſuerant: de qua re *Iornandem* iam audiamus: *Domitiano* inquit, *regnante eius auaritiam metuentes, fœdus quod dudum cum aliis principibus pepigerant Gotthi ſoluentes, ripam Danubii iam longe poſſeſſam ab imperio Romano, deiectis militibus cum eorum ducibus, vaſtarunt, cui prouinciæ tunc poſt Agrippam præerat Pompeius Sabinus* (de *Agrippa* hoc a Sarmatis occiſo, ſupra ex *Ioſepho* memini): & mox: *Apud Gotthos autem Dorpaneus principatum agebat, quando bello commiſſo Gotthi Romanis deuictis Pompeii Sabini capite abſciſſo multa caſtella & ciuitates inuadentes de parte Imperatoris, publice deprædarunt; qua neceſſitate ſuorum Domitianus adductus cum omni virtute ſua in Illyrium properauit & totius pene Reipub. militibus ductore ſuo prælato cum electiſſimis viris amnem Danubium confertis nauibus ad inſtar pontis transmeare coëgit ſuper exercitum Dorpanei. Tum Gotthi haud ſegnes reperti arma capeſſunt primoque armati conflictu mox Romanos deuincunt, Fuſcoque duce extincto diuitias de caſtris militum deſpoliant, magnaque potiti victoria iam proceres ſuos quaſi qui fortuna vincebant, non puros homines ſed* Anſes *vocauere.*

Pompeius Sabinus deuictus.

Fuſcus deuictus.

De pſeudotriumphis *Domitiani* autem vera *Dionem* ſcripſiſſe apparet, eo quod conſtat inter omnes *Domitiano* Cæſari ita formidabilem fuiſſe *Diurpaneum*, vt ne aſpicere eum, nedum accedere aut conſerere manus cum eo auſus fuerit. Ideo *Sabinum* & *Fuſcum* magni tum nominis duces ei oppoſuit. Sed & ii fuſi fugatique cum exercitibus toties victoribus, deleti trucidatique ſunt. Veritus igitur *Domitius* infamiam apud ſuos, ſimulque ne adiret periculum capitis, vana & futili iactantia & pſeudotriumphis negocium corrigendum ſibi ſtatuit: poetis dat negocium celebrandi ſua bella, trophæa pasſim collocat victoriarum, triumphosque de trucidatis legionibus peragit. Interim vero ne *Diurpaneus* victoriam proſequatur, pacem redimit, falſamque gloriam aucupatur, non modo de Getis & Dacis, ſed etiam de Sarmatis. Fatetur tamen, ne in toto mendax appareat, minus ſe interfeciſſe de Sarmatis, proinde hac de cauſa lauream tantum *Ioui Capitolino* donat, vt *Suetonius* tradit.

Pſeudo-Triumphi Domitiani.

Ac eius quidem regni memores etiamnum Valachi noſtra memoria ante quindecim annos, extimulati fama veteri rerum geſtarum, cogitabant hoc ipſum regnum ſitu iam & puluere obſitum inſtaurare, ac quendam Deſpotam de ſtirpe veterum Deſpotarum, vt ille ferebat, regio diademate inſignire: ſed tota illa res breui in inuidiam verſa, tandem ipſimet Deſpotæ interitum accelerauit. Paulo poſt enim a *Thomſa* quodam Satrapa, palatii ſui magiſtro obtruncatus fuit, quo nomine de

Dacorum regnum denuo reſtauratum.

Deſpota Valachiæ.

A.M. 4045. A. Chr. 83.

eodem interfectore ab *Auguſto* Rege Poloniæ tanquam ſupremo Daciæ domino ſupplicium ſumtum fuit. Leopoli enim metropoli Ruſſiæ in foro cunctis ſpectantibus præciſum ei fuit caput. Noueram ego hunc Deſpotam, & familiariter eo vſus ſum non exiguo tempore. Et videbatur homo eſſe religioſus & bonus. Sed vt poſtea ferebatur, ſucceſſu fortunæ deprauatus ſuperbire cœperat, amicitiamque cum Baronibus Poloniæ reſcindere, quam ſi diutius coluiſſet, & ipſe incolumis hactenus regnare potuiſſet. Sed vere dicitur: *Luxuriant animi rebus plerumque ſecundis*; Et: *Aſperius nihil eſt humili, cum ſurgit in altum.* Verius autem ad Tranſyluaniam gloria regni *Dorpanei* iure ſuccesſionis pertineret, quam ad Valachum, cum ſedes Dacorum & *Dorpanei* præcipuæ fuerint, vbi nunc eſt Tranſyluania, cuius rei a me mentio ſuperius eſt facta. *Oroſius*, vtpote latinus, regem hunc *Dacium Diurpaneum* vocat, at Græci *Decebalum*, ſicut apud *Dionem* videre eſt.

Cauſa interitus Deſpotæ.

Anſes vel Bobatiri.

Poſt deuictos Romanos, tanta gratulatio oborta fuit Dacibus, vt etiam ſuos belli duces, *Anſes*, id eſt, ſemideos, quos Ruſſi *Bobatiras*, latini *Heroas*, Germani *halbe götter*, vocare inciperent. Ex his Heroibus originem ducit *Iornandes*, & familia clarisſima *Amaleſhutorum*, de qua paulo poſt dicemus. Poſt illa bella exiſtimo monetam Romanam cum imaginibus & inſcriptione *Traiani* in Poloniam inuectam, quæ a ruſticis etiamnum arantibus agros reperitur effoditurque. Hæc vero eſt, alia bigata, alia quadrigata. Nam olim ab Imperatoribus pecunia cum talibus imaginibus in triumphis ſpargebatur.

Occaſio monetæ Romanæ in Poloniam inuectæ.

CAPVT VI.

De Temporibus Traiani Imperatoris.

A.M. 4065. A.Chr. 105.

Anno ab orbe condito 4065.
Anno Chriſti 105.

Daci ſubiguntur a Traiano.

QVia durabili præſidio Romanorum bella adminiſtrabantur, ideo quantumuis robur exterarum gentium ſeſe eis pro tempore obiiciebat, omnes tamen aut vi aut mora, extrahendo tempus conflictus, debiliores reddebant. Sic bellum Diurpaneicum, cum ſedecim annis duraſſet, ad extremum tandem Rege extincto debilitari cœpit, & paulo poſt ab Imperatore *Traiano* finitum eſt. Occaſio renouati belli erat memoria recens interfectorum Ducum cum exercitibus ſub *Domitio*, & quod recens *Iazigas Metanaſtas Diurpaneus* vi & ferro, vt deſertores communis belli & communis periculi hoſtiliter perſequebatur. Manebant *Iazyges* in vicinia Dacum, Tibiſcum verſus. Itaque Romani vſitato eis prætextu defendendi vicinos, (præſertim qui oppresſi eſſe videbantur) aduerſus vim potentioris regis expediunt arma. Potitus victoria *Traianus* ob perennem memoriam rei bene geſtæ triginta columnas, vt eſſent veluti termini & gades imperii, in Iſtrum iniecit. Expulit & magna ex parte veteres colonos ex Dacia, illectusque ſoli fertilitate veteranis ſuis eam attribuit, hoc nimirum conſilio, vt eſſent velut antemurale & propugnaculum contra vlteriores Sarmatas. Vtque celerius & magis expedite a legionibus, quæ ad tutandos fines Myſiæ erant, iuuarentur, & ipſi vicisſim re ita exigente legiones illas iuuare poſſent, pontem admirando opere & impenſis magnis per Iſtri vaſtam amplitudinem excitat, non procul a *Nicopoli*, vbi quondam *Paulus* Apoſtolatu fungebatur, vbi etiam poſtea copiæ Chriſtianorum quas contra Turcam *Sigismundus* Cæſar ante centum annos eduxerat, a Turcis oppresſæ ſunt. Per eam occaſionem proditum eſt memoriæ ab hiſtoricis, quod Valachi initium ſui dominatus in illis oris iecerunt. Sed quia Valachorum obiter mentionem feci, non abs re fuerit, ſi luculentius de eorum origine, quid ſentiendum ſit, ex monumentis veterum retulerimus.

A.M. 4065. A.Chr. 105.

Narrat *Eutropius* lib. 8. quod profligatis *Dacorum* copiis *Traianus* Imperator illam regionem in formam prouinciæ redegerit, Romanoque Imperio adiecerit, ſiue vbertate ſoli illectus, ſiue eo propoſito, vt haberet vnde militibus ſtipendia merita compenſaret. Quod autem ipſi *Valachi* iactant ſe ortos a *Flacco* quodam Romanorum principe, non omnino hallucinantur, habentque quendam eius rei prætextum. Poeta enim *Ouidius* in ſuo carmine facit mentionem eius rei, vt ſupra quoque commemoratum eſt. Sed *Flaccus* hic *Auguſti* temporibus adhuc in Myſia inferiore in vlteriore ripa Iſtri militabat, nec ſeſe Romani adhuc in eam regionem citeriorem inſinuare poterant. Vera ergo ſunt hæc, quæ ex *Eutropio* adferuntur. Sed conſilium Imperatoris, occupandi alteram ripæ partem, poterat ad acquirendam laudem ipſimet prodeſſe, ſed Romanis valde triſte & exitiale fuit. Traiecto enim Iſtro, illa finium turbatio & pontis extructio ſeminarium fuit poſtea illorum diuturnorum bellorum Gotthicorum. Nam ob illam temerariam & imperioſam Romanorum audaciam omnes hæ gentes ita exaſperatæ ſunt, vt totus tunc contra eos ſeptemtrio tonare videretur. Facta enim conſpiratione & confœderatione inter ſeſe, toto animo contra eos ferebantur. Huius coniurationis Poeta etiam meminit: *Et coniuratos deiecit vertice Dacos* &c. Sed narrata occaſione rei, ad propoſitum redeamus. Agente *Getica Valachos* primam originem ducere, præter documenta alia illud argumento eſt, quod vigorem animi ad eam vſque

De Dacorum & Valachorum vera origine.

A.M. 4065. A.Chr. 105.

vſque diem eundem retinent, & bellis apprime delectantur, ita vt eodem epitheto Marticolas cum poeta eos merito vocare poſsimus: aſpectum trucem præ ſe ferunt, & in fronte hyrcum militarem gerunt. Lingua eis cum Getis quondam communis fuit. Nam *Strabo* teſtatur, ſuo tempore vtroſque & Getas & Dacos vnius linguæ fuiſſe. Quod autem veſtigia linguæ Italicæ inter eos ſparſa ſunt, exiſtimatur ab illis legionibus Italicis factum eſſe. Sed tamen Sarmaticæ linguæ vſus apud eos quoque hactenus ita perfamiliaris fuit, vt etiam regulum ſuum *Vaiuodam* lingua noſtra vocare non deſierint. Quin & ipſum nomen, quo gens vocatur, a noſtris hominibus eſt eis impoſitum. Nam cum noſtræ linguæ homines eos *Valachos*, hoc eſt a Valachis vel Italis oriundos cœperunt appellare, mox vicinæ quoque gentes noſtro exemplo, id eſt Germani, Lithwani, ac demum & ipſi Itali, ſimiliter aſſueuerunt eoſdem cognominare. Sed & in Græcis hiſtoriis *Blachos*, *W* litera in *B* mutata eoſdem vocari reperimus. Hi *Multani* etiam ſubinde vocantur, vocabulo ad illos ſaltem detorto, qui ſuperiorem Daciam inhabitant. Sunt tamen alii, quibus inferiorem prouinciam potius ita appellare placet. Puto autem *Multanos* a multitudine gentium, quæ eo confluxerant, temporibus Romanorum, & varietate confuſioneque linguarum ſic appellari. Oſtenſum enim eſt, præter antiquos Getas & Dacos etiam Græcos & Italos & Slauos iſthic habitaſſe. Et *Ptolomæus* Ciſtobocas & alias pleraſque prouincias Daciæ a Sarmatis vlterioribus inhabitatas fuiſſe affirmat. Quin & ad Tyram populi Sarmatogetæ ab eodem ponuntur. Temporibus autem *Honorii* & *Arcadii* Gotthos iam poſt illam expeditionem Italicam hanc regionem recuperaſſe, autor eſt *Iornandes* & *Procopius*. Ab hac igitur multitudine gentium *Multanos* vocatos eſſe, ſicuti *Sylleſiam*, eandem ob cauſam nomen ſuum ſortitam res ipſa indicat. Mores gentis ſunt magna ex parte ad aſtutiam inclinati. Ideo principes finitimi, etiamſi deierauerint millies, non admodum eorum pactis fidunt. Sed & *Cornelius Tacitus* aliquid ſimile vetuſtatem de eis ſenſiſſe prædicat: *Nota*, inquit, *Dacorum gens, nunquam fida, tunc ſine metu abducto ex Myſia exercitu* &c. In hiſtoria Latina prima eorum ſit mentio ab anno 1330. In Græca autem a temporibus *Iſaaci Angeli*. Fuit *Wnalia* dux belli ſtrenuus ex hac gente tempore *Honorii*. Fuit & *Ætius* ille popularis Valachorum, non diſpar huic, qui medius ſteterat cum ſuis copiis in illa grauiſsima pugna triduana, Vandalorum inquam, Hunnorum & Gotthorum ad Toloſam.

Blachi.

Multani vnde dicti.

Tyragitæ Sarmatæ.

Mores Valachorum.

Forma pontis in Danubio.

Formam pontis illius admirandi a *Traiano* in Danubio extructi *Dion* deſcribit in *Traiano* ad eum modum: Eius pontis pilæ ſunt 20. ex lapide quadrato, ſingulæ abſque fundamentis, altitudine pedum 150. latitudine 60. Diſtant inter ſe interuallo 180. pedum, ſuntque cum fornicibus coniunctæ, cuius operis ſumptus licet ſit incredibilis, tamen plus admirationis habet, quod hæc in fluuio gurgitibus pleno, limoſoque alueo facta ſunt, quodque fluxus eius fluminis alio auerti non potuit. Neque vero latitudo ipſius idcirco a me dicta eſt, quod permagna ſit: nonnunquam enim duplo triploque magis inundat, ſed quod tanta ſit in eo loco anguſtiſſimo, quo tamen nullus erat ad pontes faciendos accommodatior. Quo in loco, quanto magis flumen ex lato anguſtum fluit, rurſumque ex anguſto fit latius, tanto rapidius fertur, altiusque eſt, vt id pontis faciendi difficultatem augeat maxime. Ex quo *Traiani* magnitudo animi intelligi facile poteſt.

De *Buriis* Sarmatis, qui tunc commilitabant, *Dion* ibidem. Poſtquam *Traianus* in Dacos exercitum duxit, nec longe abfuit ab iiſdem locis, in quibus Burii hoſtes caſtra poſuerunt, fungus ingens ad eum allatus, in quo ſcriptum erat latinis literis: *Burros* ſociosque omnes a Traiano petere, vt pace facta domum reuerteretur. Sed *Traianus* nihilominus conflixit &c. De *Buriis* ſupra dixi. Erant ii populi ad ripam Iſtulæ, fere eo locorum, vbi nunc *Varka* aut *Varſſauia*. Vide *Ptolomæum*. Circa eadem tempora Gotthi noſtri ſeu *Viſogotthi* Germanorum fines attrectant: ſed a Ducibus Germanis *Richimero* Francorum & *Ermanaricho* Turnigiorum reprimuntur. Germania enim toties a Gotthis vaſtata, vi conſœderationis illius excita, intenta erat ad infringendos conatus Gotthorum. In decurſu etiam eorundem temporum referunt hiſtorici *Sauromatas* a *Traiano* Imperatore fuiſſe in fidem acceptos, quod de Aſiaticis Sarmatis intelligendum puto. Nam hæc ſub tempus expeditionis illius acta prædicantur, quando *Traianus* in orientem profectus erat cum exercitu, quo tempore magnum diſcrimen vitæ adierat. Tempeſtate enim illius terræ motu, qui Antiochiæ acciderat, parum aberat quin obrueretur, niſi ſe confeſtim inde proripuiſſet. Iam quod *Danos* a *Dacibus* iſtis ſiue Valachis quidam deducunt, non videtur vero conſentaneũ eſſe. Plinius enim iam ſuo tempore inſulam illam, vbi nunc eſt regnum Daniæ vocat *Dumos*. Ideo proprie Poloni eos non Dacas, ſed *Dunos* vel *Dunczïki* vocant. In qua ſententia eſt etiam *Melius Ptolomæi* interpres, qui magis proprie vocandos cenſet Danos quam Dacas. Hos alii *Multanos* vocant, quod ex multis generibus hominum con-

A.M. 4065. A.Chr. 105.

Sociale bellum.

Burii qui.

Gotthi Germaniam vaſtant.

Terræ motus Antiochiæ.

Dani num a Dacis ducant originem.

A.M. 4065. A.Chr. 105.

Multanorum Myſiorum, & Sylleſiorum nomen.

conflati erant, quo etiam *Myſiorum* nomen od zmieſʒania iezyka reſpicere videtur. Illa enim confuſio gentium conſtare videtur ex aduenis & indigenis, hoc eſt, potiſsimum ex Roxolanis Romanisque, ſicut & *Sylleſiorum* voce quaſi conuenarum globum quendam inſtar Euripi tumultuantium vocatum putant, licet alii Sylleſiorum nomen Slauonum nomen reſpicere, cum eoque cohærere putent.

CAPVT VII.

Poſt tempora Traiani, regnante Adriano Imperatore.

Anno ab orbe condito 4080.
Anno Chriſti 118.

A.M. 4080. A.Chr. 118.

ADrianus Traiano ſucceſsit; qui quanquam optime conſultum nomini ſui conſobrini & patroni voluit, cuius ope ad decus imperii peruenerat, tamen cum animaduerteret eius conſiliis non reſpondere effectum, quin potius contrarium accidere, itaque pontis illius per Danubium machinam ſuperbe & multo ſumptu extructam deiicit. Nam cum hæc eo fine excitata & excogitata eſſent, vt magis expedite harum gentium incurſiones a Myſia arceri poſſent, contrarium accidit. Inſtrato enim ponte & via patefacta, quoties libuit, ſilenti agmine & aperta vi infundebant ſe & adoriebantur ditiones Romanorum prædasque liberius agebant, oblata & tranſcendendi flumen & redeundi tam commoda occaſione. Ita non raro accidit mortalibus, vt quæ putant ipſis prodeſſe, ſæpe obeſſe ſoleant. Pontem igitur illum primus *Traianus* extrui curauit, hunc poſt eum *Adrianus* diruit & deiecit. Rurſus eundem *Iuſtinianus* nouis ad hoc inſtitutum cauſis eum impellentibus inſtaurari curauit. Et hoc anno quo Sereniſsimus rex Poloniæ in Moſchouia abfuit, fama fuit ſparſa, Turcam velle omnino exemplo ſuperiorum Imperatorum denuo eundem excitare.

Traianus pontem erigit, Adrianus pontem diruit. Iuſtinianus reſtaurat eundem.

Occaſionem pontis illius a *Traiano* fabrefacti deſcribit *Dion* hiſtoricus inquiens, quod *Traianus* pontem hunc fecerat, metuens ne Danubio conglaciato frigoribus, Romanis qui trans flumen eſſent bellum inferrent; quod ſi eueniret, vt poſſet per eum copias facile traducere. *Adrianus* contra metuens, ne Sarmatæ oppreſsis cuſtodibus pontis in Myſiam facile tranſirent, ſuperiores partes eius diſturbare iuſsit, ita vt pilæ eius tantum oſtentationis cauſa ſupra vndas eminerent, conſtaretque nihil tale reperiri, quod humano ingenio & inſano ſumptu effici non poſsit. Meminit *Oroſius* belli Sarmatici cum Imperatore *Adriano* lib. 7. cap. 13. Ante *Traianum* etiam pontem extructum fuiſſe legimus a *Domitiano*, ſed ille fuit ligneus, nauibus contextis innitens, vt ſupra etiam meminimus. Ante *Domitianum Darius* etiam in eodem Iſtro ad Zeugma Ieron pontem erexerat. *Strabo* lib. 7. *Cazimirus Magnus* rex Poloniæ longe poſt, ibidem *Seuerinum* oppidum locauit, vt eſſet arx belli. *Cromerus* lib. 13. Vbi *Iouius* quoque hunc pontis locum fuiſſe affirmat.

Ante Traianum idem pons erat ligneus.

A.M. 4080. A.Chr. 118.

CAPVT VIII.

De finibus vetuſtis & limitibus Sarmatiæ Europææ tractatio iucunda & vtilis.

QVia hic ſæpius incidit ſermo de limitibus, quibus Sarmatiæ a regionibus Imperii Romani diſtinguebantur: Præterea quia *Ptolomæus* Mathematicus iiſdem temporibus floruit, qui præ aliis, luculentius de Sarmatiis earumque ſitu & finibus memoriæ prodidit, non potui ſicco pede tranſire hanc rem, præſertim cum ea tractatio non modo ſeruiat delectationi, ſed etiam vtilis ſit, & digna auribus Principis & cuiusuis nobilis Poloni. Eſt præterea res iucunda homini liberaliter educato, noſſe in qua regione patria ſit ipſius ſita, in qua enutritus & educatus ad ſocietatem humanam, cui etiam hoc nomine vitam & fortunas ſuas debeat. Audiuimus autem iam aliquoties quo modo *Moſes* diuinus, cum eſſet eruditus in omni genere ſcientiarum Ægyptiacarum, trium filiorum *Noë* legiones exacte ac propemodum Geographice diſtinxerit ac diſlimitauerit, vt putares eum regendorum finium perfectiſsimum Magiſtrum fuiſſe. Nam & conſuetudinem mathematicorum & phraſes ſequitur. Sicut enim *Ptolomæo* eſt conſuetudo, latera regionum primum deſcribere, ita & Prophetæ, ductorem ſuum *Moſen* ſecuti, laterum aquilonis, in quibus *Moſoch* regnauit & alii ſeptemtrionales principes, ſæpius meminere. Exiſtimo igitur principia artis Geographicæ ab illis ſanctis patribus profecta fuiſſe, ex quibus artem poſtea integram coagmentarunt inſignes artifices. Babylonica ergo hiſtoria, deſcribendo fines Sarmatiæ Europææ, affirmat hos populos illo tempore vetuſtiſsimo regnaſſe a Tanai vſque ad ipſum Rhenum. Nec mirum videri debet, quod *Beroſus* tam late diduxerit fines Sarmatiæ. Credibile eſt enim etiam illo tempore vſitatum fuiſſe, Sarmatarum nomine vocari omnes gentes, quæcunque lingua Slauonica vtebantur, puta: Polonos, Roxolanos, Getas, Vandalos, & Moſchos, & alios populos, apud quos hactenus in vſu eſt lingua Slauonica, qui illa loca inhabitarunt. Sicut autem Babyloniorum regum temporibus, ita quoque & *Alexandro Magno* regnante tam longe & late Sarmatas regnaſſe, tenuiſſeque vtramque ripam Iſtri probari poteſt. Quod ex tranſactione *Alexandri* cum Getis, & diplomate conceſſo, cuius non ita pridem libro ſecundo men-

Principia geographica a patribus accepta.

Beroſus lib. 4. & 5.

Temporibus Alexandri Magni diſlimitatio Sarmatiæ.

A.M. 4080. A.Chr. 118.

mentionem fecimus, cuiuis probatum esse potest. Præterea locus ad Tanaim, vbi olim fuisse aras *Alexandri* scriptores tradunt, indicat fines Sarmatiarum eosdem fuisse temporibus A Græcorum Monarchiæ, ita vt videatur ista res non modo scriptorum nudis verbis celebrata, sed etiam signis incurrentibus in oculos veluti gadibus, quos scopulos vocant, confirmata, id quod facere solent ii, quibus facultas regendi fines inter vicinos a suprema potestate creditur. Hæc acta sunt ante bis mille annos.

Lysimacho regnante.

Sic post *Alexandrum Lysimachus* princeps & successor *Alexandri*, id quod summus Monarcha in orbe semel statuerat, ratum fecit & confirmauit. Quod ex secunda eius transactione liquet, quam cum *Dromichete* rege Getico peregerat. De qua re lib. 2. abunde a nobis commemoratum est, cum tempora eiusdem *Lysimachi* persequeremur.

Darius.

Sic *Darius* rex Per- B sarum, post *Cyrum* secundæ Monarchiæ conditor, non legitur fines Sarmatici regni aliquando rescidisse. Habuit autem eius rei occasionem admodum opportunam in reditu ex Septemtrione, illo nimirum tempore cum ad *Amintam* regem Macedoniæ cum duriore nuncio misisset.

Quartæ monarchiæ assensus.

Ecce iam ostendimus consensum, qui fuit trium monarchiarum temporibus, ostendemus quoque Romanorum, qui eadem, quæ superiores de finibus Sarmatiarum sanxerant, rata habuerunt, suoque calculo comprobarunt.

Suetonius in vita Augusti. Florus lib. 4. cap. 12.

Scribunt enim historici *Augustum*, cum in Hispania illis periculosis temporibus degeret, cum legatis Sarmatarum Getarumque pacem sanxisse, fœdusque percussisse iis conditionibus, ne ripas Istri transcenderent. Ideo ad Lucullum scribit, vt aduersus Sarmatas ripam tantum Istri tueretur. Et de *Flacco OVIDIVS* inquit: *Hoc duce, ripa tuta fuit Istri.* Et ostensum est ex eodem Poeta *Ouidio*, quod suo tempore mare illud, qua se Ister Ponto miscet, mare Sarmaticum vocabatur, ex quo irrefragabiliter concluditur, fines Sarmaticos eatenus extendi, quatenus mare Sarmaticum diffunditur. Imo & *Plinius* expresse fatetur Calostomum, id est tertium ostium Istri Sarmatas inhabitasse. Hæc dicta sint de limitibus Sarmaticis orientem versus. Quod vero attinet ad occidentales limites, de iis scribit *Suetonius* sic:

Occidentalis limes.

Germanos vltra Albim summouit, ex quibus D *Sueuos & Sicambros dedentes se, in Gallias traduxit, atque proximis Rheno agris collocauit.* Quæ verba *Suetonii Beroaldus* & *Antonius Sabellicus* exponens, inquit: *Albis fluuius est, qui in duo spacia Germaniam disterminat, vt autor est primo Geographiæ Strabo, qui in septimo tradit Romanos non transcendisse fluuium Albim* &c.

Romani Albim non transierunt.

Quod autem narrat eum *Sueuos* transtulisse in Gallias & ad Rheni fluenta, forsan ideo fecit, quod eos male tutos fore à nostris gentibus præuidebat, qui fines suos ad ripam Albis fluminis extendebant. Itaque *Sueuos* tanquam alieni fundi dominos inde transtulit, ne deinceps materiam belli Sarmatis aliquam relinqueret.

Traiani tempus.

Sic *Traiani* columnarum aut pilarum in profluentem Istri iniectio, pontisque erectio quid aliud sibi vult obsecro, nisi quod huiusmodi signis Imperatores eosdem fines in omne æuum sancire voluerunt. Et quamuis postea lacessitus prætergressus sit hos limites, colonias in Daciam transmittendo, tamen Gotthici populi breui sua recuperarunt. At A*drianus* successor *Traiani* illum ipsum pontem tanquam materiam omnium malorum deiecit, reipsa innuens se velle veteribus finibus Istri contentum esse. Iam ordo & series temporum nos monet, vt *Ptolomæi* quoque testimonio ea quæ diximus probemus.

Ptolomæus lib. 3.

Scribit vero is Sarmatiam Europæam a septemtrione Oceano terminari, ab occasu parte Germaniæ, a meridie Iazigibus Metanastis. Ac quemadmodum *Ouidius* Ponti Euxini illam oram, qua sese Istula & Borysthenes exonerant, Sarmaticum mare vocat, ita *Ptolomæus* Oceanum qua Istula & Albis mari miscetur eodem cognomine, id est, Sarmaticum appellauit. Quod si istis lateribus duobus veluti parietibus addideris Carpati montes, quos etiam multoties Sarmaticos montes idem sctiptor ex autoritate & consensu antiquitatis vocat, non erit difficile quæ Sarmatia antiquis erat, eiusque fines concipere.

Temelior geographicum.

Quicquid enim gentium reperitur intra duo maria ista Sarmatica, id est, Pontum Euxinum ab oriente, & Oceanum ad I- C stulam ab occidente, montesque Sarmaticos circum a meridie, id totum Sarmatiam appellari nemini dubium esse debet. *Ptolomæus* ergo si iuxta *Ioachimi Vadiani* sententiam exponatur, pro nobis facit. Verba *Ptolomæi* sunt: *Ab occasu vero terminatur Vistula fluuio & parte, quæ est inter caput ipsius & Sarmaticorum montium, linea & montibus ipsis quorum situs dictus est.* Quæ verba *Vadianus* scribens in *Pomponium Melam* sic exponit: *Ideo Ptolomæus addit, non Istula tantum, sed & montibus qui in Iazyges imminent, & Germaniæ parte terminatur.* Sed de *Ptolomæo* eiusque sententia quid sentiendum sit, mox accuratius dicemus.

Solinus & *Mela Pomponius* Sarmatarum fines non denotat, sed tamen dum Germaniæ veteris limites describit, facile patet qui Sarmatiæ fines tum fuerint. Porro de Germania sic tradit: Germania extenditur inter Hercynium saltum, & rupes Sarmatarum, vbi incipit, Danubio, vbi desinit, Rheno, perfunditur. Ergo iuxta *Solinum* initium veteris Germaniæ a capite Danubii incipit, & extenditur, qua Rhenus lambit mediterranea totius Germaniæ. Vbi ergo alas suas nunc Germani ex-

A.M. 4080. A.Chr. 118.

tenderunt, ab illa parte Gallia erat, ab hac vero Boemia, versus Sarmatiam.

Ad *Ptolomæi* descriptionem & *Solini*, addatur etiam illa *Iornandis*, qui *Iustiniani* tempori- A bus statim sub Lechi tempora vixit. Nam & is non dissimilia de finibus Vandaliæ memoriæ prodidit: *Vandali*, inquit, *ab oriente Gotthos, ab occidente Marcomanos, à septemtrione Hermoduros, à meridie Istrum habent.* In quibus verbis tria debent obseruari: Primo quod *Gotthos, Burios, Quados,* & *Ossos* in *Vandalis* reponit. Nam si cum Marcomanis vsque ab occidente fines habuerunt Sarmatici Vandali, Gotthini autem, Ossi, Burii, terga Marcomanorum iuxta *Cornelium Tacitum* claudunt Istulam versus, tunc necessario in Vandalorum partem non Germanorum transeunt. Secundo notandum, B quod hic a possessione ripæ Istri Vandalos non remouet suo æuo. Tertio quod confines eis Hermunduros facit. Et notum est etiam attestante autore supplementi *Carionis*, Hermunduros habitasse in aditu montium Sudeti, quos Vandalicos montes *Dion* vocat.

Consensus Iornandis & Dionis Historici & neotericorum.

Ergo apparet vtrumque, *Dionem* inquam & *Iornandem*, consentire in eo quod Vindæ seu Vandali iam illo tempore ad Albim sedes suas habuerunt, a quibus certe *Sorabi* non possunt disiungi, vt etiam mox ex *Caroli Magni* historia eadem res clarius illustrabitur. Affirmant autem nostri historici, *Dlugossus*, inquam, *Miechouiensis*, *M. Cromerus*, & luculenter declarant, *Caroli Magni* temporibus, quo etiam *Lescus* tertius apud Polonos regnauit, fines nostrarum gentium vsque ad C Albim & vltra Albim prolatos fuisse. Quorum narrationem etiam autor ipse supplementi *Carionis*, homo alioquin Germanus, & historica professione nemini secundus, suo calculo comprobat:

Lib. 4. à principio.

Cuius verba hæc sunt: *Terminarunt ergo Germaniam, versus ortum & gentem Henetam Caroli Magni temporibus, Albis fluuius & montes Boëmici.* Sic & autor supplementi eiusdem *Carionis* Marcomanos dictos esse affirmat, quod Germaniam a Sarmatia olim disterminabant. *Mark* enim fines significari dicit lingua Germanica.

Buguntæ Burgundiones sunt.

Et *Buguntas*, quos ad Albim ponit *Pto-* D *lomæus*, indicat esse colonias Burgundionum, quos inter Sarmatas collocat, sicuti & nunc incolæ illorum locorum sunt stirpis Polonicæ. Sed versus occasum non reperio &c. Sed & ipsius *Theodosii* temporibus (quod iam multo ante fuit) fatetur Saxonicos & Turingicos exercitus collocatos fuisse in illis partibus ad tuendos limites contra Sarmaticos &c. Hæc temporanea defensio finium in ordinariam abiit. Nam postea temporibus *Carolorum*, *Otthonum* constituti sunt Marchionatus, hoc nimirum consilio & ad eum finem, vt essent semper parati ad tutandos & defendendos illos limites, non expectato illo comitiorum publico senatus consulto, quod & expositio A ipsa nominis eorum indicat: *Marchiones* enim quasi limitanei custodes dicuntur. Nam sicut Marchionis Antuerpiensis officium erat fines aduersus Gallos, ita Tyrolensis aduersus Slauos, Austriaci aduersus Pannonas, Duringici aduersus Danos, Saxonici vero & Misnici aduersus Sarmatas defendere.

A distinctione Marchionatuum argumentum.

Vel igitur ex hac sola Marchionatuum ordinatione, officioque eorum qui hunc magistratum gerunt, ac ex ipsa vi nominis liquet, qui fines olim fuerint Germaniæ, & qui Polonorum. Nam si Germania vlterius ad septemtrionem protenderetur, vtique isti marchionatus nequaquam ad Albim & B Salam, sed ad Viadrum & Vistulam constituti fuissent, sicuti postea fatiscentibus viribus Polonorum ob direptum & diuisum regnum per principes Regiæ sobolis, Brandeburgensis instituta est vltimo noua Marchia. Quod si autem aliquibus adhuc ista, quæ attulimus non satisfaciunt, saltem considerent scripta eorum, qui etiam tempora consignarunt, quando & a quibus illæ Slauonicæ prouinciæ Poloniæ detractæ sunt.

Lusacia & Syllesia quãdo auulsa à Polonia per quos ante 200. annos.

De *Lusacia* enim vtraque chronicon Germanicum sic annotat: *Sub Henricho*, inquit, *Boemia Lusacia accessione vtriusque aucta in fidem & clientelam contulit se Cæsaris.* Et mox: *Hæc & res causam dedit, vt principes Syllesiæ orti à Ladislao, vt dixi, dolore repulsæ & contemptus sui, à Polonis discederent.* Et postea: C *Mox sese duces Syllesiorum ex certa & tuta libertate in seruitutem coniecerunt, priore duriori conditione infeliciter mutata. Inuitati enim & conuersi his dissidiorum domesticorum occasionibus, ad concupitam iamdudum & tentatam sæpe Syllesiam Boemici reges,* Ioannes *patre* Henrico VII. *Imperatore natus, vir astutus, &* Carolus *filius, auctis inter dissidentes principes odiis, non magno negocio perfecerunt, vt aliqui sponte, aliqui expugnati minis vel pretio, plurimi blandis capti pollicitationibus, libere colla obuio iugo subdiderint. Hoc intestinarum discordia-* D *rum motu redacta sub iugum Syllesia, paruit deinceps regibus Boemiæ.* Et paulo post: *Hoc nuptiarum fœdus*, hoc est *Iagellonis* & *Heduigis* reginæ Polonorum, *inter vtramque gentem Polonicam & Lithwanicam bella diremit, & Polonia adaucta accessione Lithwaniæ ac finitimæ Russiæ, iacturam auulsæ Syllesiæ compensauit.*

Vltimi & postremi Suidnicienses à Polonis auelluntur, Cromerus autor.

Eadem scripsit *Dlugossus* Polonus, & *Martinus Cromerus* de occasione ademptæ Syllesiæ, Lusatiæ, Pomeraniæ & aliarum prouinciarum Albim versus, a regno Poloniæ. Sed malui non meæ gentis hominis testimonium adducere, ne de re per se manifesta postea quis-

A.M. 4080. A.Chr. 118.

quiſquam ambigat. Ad eandem rem facit teſtimonium illud cuiuſdam hiſtorici recentis: *Huius rei*, inquit ille, *non modo ſcripta hiſtoricorum, ſed etiam vrbium populorumque nomina & cognomina nobis argumento eſſe poſſunt. Sunt ibi populi qui adhuc noſtra lingua vtuntur, Luſacii, Vindæ, Sorabi, cum quibus contigit mihi lingua noſtra ſæpius loqui. Et cum aſſiderem menſæ, hoſpita dixit ad puellam:* Golyca náhulay banku pywá, *id eſt, famula adfer amphoram cereuiſiæ. Sic & vrbes ſuis nominibus teſtantur, cuius nunc ſunt & cuius ditionis antea fuere*, Zgorzelecia, Miedzibozum, Wiſmaria *a* Lecho *ipſo condita*, Luna *& ipſa* Lubeka, *quæ adhuc ab incolis illius regionis, qui ſunt noſtra linguæ* Bukouecia *dicta. Ampliſſimum emporium illud eſt, quod nobilitate fama & opibus cum Gedanenſium portu certare videtur. Has diuiſerat* Leſcus *ſecundus inter filios ſuos, & quid cuique filiorum ceſſerat, non eſt mei inſtituti nunc commemorare, cum autores nominati toties ante me id fecerint, & ex profeſſo hoc argumentum tractarint.* Commemoratur etiam hic de contributione Lebuſenſis epiſcopatus, quam vocant numum ſancti Petri. Hic numus hactenus in ærarium cleri Poloniæ confertur, vt inde veteri more ante defectionem illarum prouinciarum nomine huius regni Pontifici Romam mitteretur. Quo argumento *M. Cromerus* epiſcopus Varmienſis probat illas prouincias fuiſſe ditionis Polonorum. Nam eundem epiſcopatum a *Boleslao* fundatum poſtea *Cazimirus* Vratislauiam tranſtulerat. Quæ demum acta ſunt temporibus *Caroli Magni* & paulo poſt in negocio finium, quibus Germania & Sarmatia diſtinguntur, expoſuimus. Sed & temporibus *Chobri* regis Poloniæ, quo *Otho tertius* Germaniæ imperio præfuit, vt hæc ipſa altercatio de finibus ſemel tolleretur, & inter reges inuicem amantisſimos, *Othonem*, inquam & *Boleslaum* eius nominis *Chobri*, amicitiæ fœdus Gneſnæ in illo celebri regum conuentu ictum, floreret & magis ac magis augeretur, eoſdem fines, qui ſæpius materiam disſidiorum præbebant, renouare decreuit *Boleslaus* & perfecit. Namque ſicut antea orientem verſus columnas ferreas, & tubos perpetuo ſub aquis reſonantes, vt Rusſi tradunt, in confluentem Boryſthenis & Zulæ iniecerat, vt dirimerent Sarmatiam a barbarorum prouinciis, ſic etiam in ripa Salæ poſt celebrem victoriam, vt diſterminarent eandem Sarmatiam a Germania, ſimili conſilio immiſerat alias tres ſtatuas. Sed & inter populos ſeptemtrionales & fines Poloniæ, vt extaret monimentum limitum perpetuorum, idem præſtare nequaquam neglexit. Similiter enim magno prælio profligatis Prusſis iniecerat alias ferreas columnas in Oſſam flumen mille paſſus ab oppido *Rogoſno*, qui locus ab accolis illius territorii hactenus monſtratur. Quod attinet ad meridiem, nihil tale factum legimus. Nam Carpatus mons Sarmaticus ſua altitudine arduus & conſpicuus a longe fulget, & vix non ad prætereuntes clamando fatetur ſe eſſe terminum, qui cuſtodiat & perpetuo tueatur territoria & limites Sarmatiarum. Hoc ergo *Boleslai* illius memorabile factum, ſi quis conferat cum aris illis *Alexandri Magni* & *Iulii Cæſaris*, & conſilium veterum illorum Heroum perpendat, qua ratione illi ſuas prouincias a Sarmatarum regionibus dislimitare voluerint, omnino perpuſillam differentiam inter illos antiquiores limites & iſtos poſteriores reperiet. Acciſos tamen Sarmaticos aliquomodo & ab oriente, res ipſa fatetur. Vt vt tamen ſe res habet, hoc fundamentum vniuerſæ rei nemo conuellere poteſt, Sarmatiam Europæam eſſe & vocari debere quicquid ad Sarmaticos montes eſt & duo Sarmatica maria, nimirum Pontum Euxinum, & Oceanum Sarmaticum, quem contiguum eſſe Oceano Germanico nemini dubium eſt. Vbi ſunt ergo nunc illi maritimarum vrbium incolæ, qui ſubinde musſitare ſolent & inter gregales ſuos ſpargere, regem Polonorum non habere dominium maris, niſi quoad equus adaquandus mergi non poteſt? Sed iam receptui canamus! Hos ergo fines & pacem inter vicina regna, Germaniæ inquam, & Poloniæ, vt Deus Opt. Max. ſempiternis temporibus magis ac magis conſeruet precandum eſt. Nam quanta commoda prodeant generi humano ex concordia & pace iſtorum duorum regnorum, nemo eſt qui non videt.

Contributio quæ vocatur numus ſancti Petri.

Chobri regis temporibus.

Limites & columnæ Boleslai temporibus.

CAPVT IX.

Chorographia Ptolomaica.

Triplices gentes.

QVatuor latera primo ſeu limites Sarmatiæ Ptolomaicæ, explicantur ab hoc autore, deinde inſigniorum locorum mediterraneorum cognomina recitantur: gentes videlicet, quarum triplicem gradum facit, maiores nimirum, minores, & mediocres: ſic poſtea & montes, ſyluas, ſolitudines, flumina deſcribit. LATERIS quidem SEPTEMTRIONALIS loca ſic conſignat Ptolomæus: *Oceanus Sarmaticus, ſinus Venedicus, Chronos fluuius*, vbi *nunc Regius mons, Rubon flumen*, id eſt, Duina, vbi eſt Riga &c. *Et Iſtula.* Sic igitur Oceanum Sarmaticum primo collocat, quo multa particularia maria comprehenduntur, videlicet: Venedicum, Cimbricum. Vnde colligitur quod Sarmaticus Oceanus vltra Pomeraniam & Cimbricam Cherſoneſum vſque ad Viſmariam & ad oſtia Albis extenditur, vt eum quoque *D. Cromerus* ex ſententia antiquitatis terminat. LATERIS autem MERIDIONALIS angulum videtur incipere *Ptolomæus* ab oſtiis Tyræ fluminis, tandem flexionem facit ad ipſam aciem & angulum montium Sarmaticorum per Dacicos montes, quos a Thraciæ montibus *Tatros* nominatos puto, donec emergit ad montem Carpati, a quo lineam mathematicam ducit vſque ad mare Sarmaticum. Quam lineam *D. Cromerus* ducendam putat a capite Iſtulæ, quam ex Sarmaticis ditionibus oriri nemo negare poteſt, vbi nunc eſt *Strumenum* oppidum, a ſcaturigine ex qua Iſtula proſilit, dictum. Nam lingua Polonica ſcaturigines riuorum *ſtrumen* vocare ſolemus. Hanc ergo Ptolomaicam lineam *D. Cromerus* incipiens a montibus Sarmaticis ducit per ſummitates fluminum Iſtulæ, Vartæ, Viadri vſque ad conterminium Oceani Sarmatici & Germanici. Alii vero non contemnendi autores dirigunt hanc lineam ab extremitate montium Sarmaticorum per ditiones antiquorum Gotthorum, Oſſorum, Buriorum, qui iuxta *Cornelium Tacitum*, Marcomanorum Quadorumque terga claudunt, ſeptemtrionem Iſtulam verſus tendendo, & applicant ad iugum Boëmicorum montium hiulcum deſcendens, quos *Dion*, *Seueri* Imperatoris temporibus viuens, Vandalicos vocat. Dicit enim expreſſe Albim oriri ex Vandalicis montibus; alii eam poſſesſionem Hermunduris tribuunt. At *Iulius Capitolinus* non modo Marcomanos ſed etiam Hermunduros vocat, quos *Dion* Vandalos vocare videtur. De Quadorum ſedibus lege *Ammianum Marcellinum*, non pœnitenda ibi reperies. Vt igitur hanc rem in pauca conferam: Hanc lineam Ptolomaicam eruditi ducunt a iugo Boëmicorum montium hiulco, deſcendente per loca metallica vſque ad Sarmaticos montes. Et nominant loca & oppida, vbi hodie metalliferæ vrbes ſunt Cremnicium, Semnicium, Sala vetus & noua. *Ptolomæus* loca illa vicina σιδηρωρυχείας vocat, quod ferrum nobile territoria illa tum ſuppeditabant: ſed nunc non modo ferraria, ſed etiam auraria, argentaria, æraria & plumbaria iſthic inueniuntur. Et exiſtimo temporibus illius belli funeſti Romanorum, quod in iis locis cum Sarmatis & Quadis, Marcomaniſque duxerunt Duce *Antonino Pio*, cauſam præcipuam fuiſſe theſauros metallicos, quorum vena admodum diues illo tempore iſthic reperiebatur. Neque enim in tam remotas regiones legiones Romanorum ex ſtationibus ſuis progreſſæ eſſent, ſi de lana caprina actum fuiſſet. Sed quia de auro & argento res agebatur, quorum inexplebili cupiditate ardebant Romani, ideo tam remotum tamque periculoſum bellum ſuſcipere eos non piguit. Sed ad propoſitum reuertamur. Monuimus iam caute hic Ptolomæum legendum, nec per omnia eius topographica probanda. Nam, vt Daciam recenter ablatam Romanis ſuis vendicet, adiungit eam & confundit cum Myſia, recedendo a transactione illa *Auguſti* Imperatoris, videturque eam ad Tyram detrudere. At notum eſt ex *Ouidio*, quod *Tomos* vrbem & alias regiones illas Sarmatarum maior pars tenebat. Et *Plinius* oſtium Iſtri Caloſtomon dictum expreſſe dicit Sarmatas poſſediſſe. Quin & ipſi & Getæ & Daces Sarmaticæ gentes erant. De Iazygib. nullum eſt dubium. Nam & ii cum Iazygibus Sarmatis iidem erant, niſi quod montes Sarmaticos tranſcenderant & Danubii ripam citeriorem Tibiſcum fluuium verſus poſſederant. Ideo *Metanaſtæ* a *Ptolomæo* vocantur. Niſi igitur *Ptolomæus*, *Traiano*, *Adriano* ſuis principibus complacere voluiſſet, proprie & legitime limitem meridionalem cum *Iornande* ducere debuiſſet ad ripam Iſtri, & tandem montes Sarmaticos & Marcomanos & Quados verſus. *Cornelius Tacitus*, etſi etiam Romanis ſuis adblandiebatur, tamen non auſus fuit dicere, quod Iſtula Germaniam a Sarmatia dislimitet, ſed ſatis ei dixiſſe fuit, Germaniam a Dacia & Sarmatia ſeparari montibus Sarmaticis & mutuo metu. Ex quibus verbis liquet tum maximos & incredibiles motus fuiſſe excitatos inter iſtas gentes ob violatos limites, ad id extimulantibus Germanos Romanis, qui poſteaquam ademiſſent Germanis nobilisſimas regiones, detrudebant eos ad ditiones Sarmatarum, qui ibidem habitabant, ad Iſtulam nempe, vbi & nunc habitant. Recte igitur *Münſterus* hæc verba *Cornelii* exponit: *Illo*, inquit, *tempore non lingua Germanos a Sarmatis diuiſit vt nunc, ſed mutuus metus, nam ac ſi in horas venturi eſſent, ita omnes timor occupabat.* Et certe ſi ſeptemtrionalem ripam Sarmatæ tenuiſſent, Germanos non ita metus diſtinuiſſet. Nam antequam fluenta Iſtulæ tranſirent, fama velox eos præmonuiſſet. Sed de iſtis rebus per occaſionem neceſſe erit reiterare ſermonem.

Latus ſeptemtrionale.

Latus meridionale.

Tatri montes.

Strumen oppidum.

Linea Ptolomeana.

Cauſa belli ab Antonino ſuſcepti contra Sarmatas ad montes Carnutanos.

Quæ in Ptolomeo caute legenda ſunt.

Metanaſtæ Iazyges vnde dicti.

Magis probanda fides Cornelii Taciti quam Ptolomæi.

LATVS OCCIDENTALE. Etiam hic *Ptolomæus* caute legendus. Nam ſicuti deſcribendo latus meridionale Daciam Sarmatis detraxit, ita hic ſedem fere recentioris Sarmatiæ carpit. Nam quia illis temporibus in iis potisſimum duobus locis maxima bella geſſerunt Romani cum gentibus noſtris, in anguſtum eas redigendo, vt mox apparebit ex deſcriptione belli Quadorum, Vandalorum cum *Antonio*, ideo fines Romanorum proferre nititur, ſpatia illa maxima Iſtulam verſus, Germaniam vocando. Magna ex parte enim tum Romani Germaniam inferiorem acciſam reddiderant. Itaque quantum eis ad Rhenum ademerant, tantum Iſtulam verſus ablata compenſando damnum præſtare voluerunt. Facile enim eſt, vt ille dicebat, ex alie-

Latus occidentale.

A.M. 4080. A.Chr. 118.

ex alieno largiri. Verum ſi quis terminos Sarmaticorum montium & Oceani Sarmatici inter ſeſe compararet, & a margine vnius ad marginem alterius lineam ducat, facile apparebit quam magna ſpacia regionum Sarmatiæ obuenient Viadrum verſus & nouam Marchiam. Non igitur probandi ſunt illi, qui ſub prætextu *Ptolomæi* deſcriptionis, alteram ripam Iſtula tenus, vbi eſt Cracouia, Germaniæ vendicant, ac de ripa identidem occinendo vltra Iſtulam Sarmaticas gentes deturbant, Germanis vero Maiorem Poloniam imo & vmbilicum ipſum totius Poloniæ, vbi eſt Petricouia, attribuunt. Hoc prætextu Ptolomaicarum picturarum etiam noſtri hiſtorici, (dico de recentioribus quibusdam) lapſi ſunt, affirmantes Germanos in Polonia habitaſſe ante tempora *Conſtantini Magni*. Ac poſſet ſane concedi, eos hic manſiſſe, vt inquilinos iure precario, non autem iure hæreditario. Notum eſt enim per ſe, quanto tempore & quam immania bella geſſerint Romani cum Germanis, itaque veteribus ſedibus exuentes eos neceſſe erat magnam vim hominum retrocedere, & opem hoſpitiumque a vicinis Sarmatis petere. Ita magis credibile apparet, Germanos in Sarmatarum ſedes tum ſucceſſiſſe, quam Sarmatas & Slauos in Germanorum, prout quidam noſtratium non veriti ſunt talia aſſerere. Alter error eſt tabularum Ptolomaicarum, quod gentes Sarmaticas collocat ad ripam ſeptemtrionalem Iſtulæ, quod nullo modo rerum natura patitur. Sunt illa loca vt plurimum inhabitabilia, ſterilia, inculta, arenoſa, ſyluoſa & lapidibus ita referta, vt mirentur prætereuntes vnam ariſtam ſolum illud producere poſſe, vt credibile non ſit tot & tantas gentes illud territorium alere potuiſſe. Veriſimilius eſt ergo, eos habitaſſe & coluiſſe alteram partem ripæ meridionalem. Nam & nomina gentium minorum, quæ iſthic hactenus manent, valde reſpondent & ſunt conformia nomenclaturis Ptolomaicis. Nam *Carodunum* reſpondet *Cracouiæ*, vt quidam volunt, ita *Auarini*, vbi eſt *Varka*, *Burii* vbi eſt *Varſauia*, B litera in V more vſitato verſa. Sic *Sobocii* vbi eſt *Sobota*, *Geitones Gedanenſes*, vt doctis noſtri ſeculi placet.

Tertius error Ptolomaicarum topographiarum eſt, quod Germaniam deſcribendo Iſtulam non e montibus Carpati deriuat, vt res ipſa teſtatur, ſed ex *Gabreta* ſylua vel Sudeti montibus aut neſcio quibus locis, qui Danubium magis reſpiciunt. Itaque non eſt mirum, quod populos Germanicos, qui illa campeſtria inhabitabant, incolas Iſtulæ facit. Nam vno dato inconuenienti alia inconuenientia ſubſequi neceſſe eſt. Sed ſi a iugo vltimo Carpati montis Sarmatici ad terminum maris Sarmatici lineam duxiſſet, omnino ex Sarmatia non effeciſſet Germaniam. Etenim pro principio Geographico tenendum eſt ſemper, quicquid eſt intra vtraque maria Sarmatica, & montes Sarmaticos, tanquam legitimos & vetuſtos terminos, id totum, autoritate ſcriptorum, qui floruerunt ante controuerſiam excitatam inter Romanos de finibus Germaniæ & Sarmatas, ad Sarmatiam pertinere. Cur autem *Ptolomæus* & ſecum ipſe & cum aliis diſſideat, eiusque picturæ Germaniæ cum picturis Sarmatiæ pugnent, inuenio duas cauſas, alteram quod ipſe narrata narrauit, & prout ei ex Romanorum caſtris topographia miſſa fuit, ita eam œcumenicæ deſcriptioni accommodauit. Alteram quod hac in re a ſuis dominis Romanis diſſentire tum difficile tum periculoſum ei fuit. Nam Imperatores quod Sarmatis tam remotis a ſe populis, nihilque vnquam male de ſe meritis bella mouebant, hoc prætextu excuſabant, quod ſe dominos totius Germaniæ iure belli profitebantur. Itaque cum penes illos ſumma rerum eſſet, non erat eis difficile ex non Germania Germaniam facere, vt quantum eis detraxerint a Rheno, tantum adderent a ſeptemtrione.

Disconuenientia tabularum Ptolomæi.

LATERIS ad PONTVM deſcriptio ſic ſe habet: *Boryſthenis oſtia*, *Hypanis fluuii oſtia*, (non *Bozek*, quia ab illa parte Aſiam verſus ponitur,) *Nemus Dianæ*, quod *Sagori*, id eſt, ſanctus mons dicitur, *gora* enim montem Polonis ſignificat. Nam priſci Sarmatæ *Dianam* præcipue coluerunt, quam *Dzienoniam* vocabant. In cuius honorem templum hoc erectum fuit, & nemus quoddam conſecrarant, & promontorium ei dedicarant. Exiſtimo id factum ab eis ad imitationem templi illius Aſiatici, quod olim Magnæ *Dianæ* dicatum fuit. *Myſaris* promontorium fuit Myſiam verſus. *Carcíniti* oſtia, credo *Kazibemium* portum eſſe. Oſtia *Bycen Buges* a *Plinio*. *Agarum Sagarum* vocat. Quod autem *Ouidii* lacum *Vidoue iezioro* quidam eſſe volunt, fieri poteſt; at non propterea, quod ibi locus exilii eius fuerit, ſed quod aliquo fortuito caſu eo delatus fuerit.

Latus ad Pontum. Hypanis non eſt Bozek fluuius iuxta Ptolomæum. Sagarum, id eſt s'więta gora.

CAPVT X.

De iis quæ caute legenda ſunt in Ptolomæo, breuius.

IN vocabulis & nominibus locorum prima difficultas eſt. Nam quædam nomina de induſtria Romani in ſuam linguam conuerterunt, vetera abolentes: putabant enim in omne æuum ſuam monarchiam duraturam: quædam vero ipſi autores corruperunt. Vide & expende tecum ſolum nomen *Viſtulæ* quomodo in eo autores varient? *Mela* Viſtulam vocat, *Plinius* Viſtillum, alii Iuſtulam alii Vandalum fluuium. Sic Boëmiæ regnum, *Velleius* Boiohemum, *Strabo* Bubienium, *Tacitus* Boiemum. Præcipue vero

A.M. 4080. A.Chr. 118.

Ptolomæus homo Græcus elegantiæ ſermonis ſtudendo remotisſime omnium diſcedit à veteribus nominibus & prænominibus. Retinuit tamen quædam veterum Sarmatarum vocabula, vt Carodumum, vbi eſt *Cracouia*, Sidones vbi nunc *Szidlowiec*, *Szidlow*, Burii vbi nunc *Varká*, *Varſzauia*, Sobocium *Sobota*, Geitones *Gedanenſes*, Calisſium *Caliſz*, Carpatus *Krepak*, Caluſium flumen Albim verſus, a *cáluza*, quod cœnoſum puteum & lutulentum ſignificat. Hæc reperiuntur in *Ptolomæo*, quæ adhuc veluti ſcintillæ micant inter rudera abolitorum nominum Sarmaticorum & nouorum introductionem. Tertio numeri altitudinum & latitudinum, magna ex parte corrupti in eo ſunt, non ſine maximo damno ſtudioſorum, quod experientia per inſtrumenta aſtronomica comprobauit. Quarto inſtituens Germaniæ tabulam intra ſuos fines deſcribere, pergit & euagatur vſque ad regiones ſeptemtrionalisſimas, forſan vſque ad Elicen vrſam & ipſum polum. Exiſtimo autem id hoc conſilio eum feciſſe, vt vna expeditione vel occaſione & Germanici Oceani ripam, & Sarmatici Balticique maris ſpacia tranſulcaret. Hinc eſt quod illam phraſim repetit: Extenſio prima, extenſio ſecunda, ſicut in deſcriptione quoque Danubii fecit, flexiones & diuertigia illa Danubii enumerans, quæ cum ſimpliciores legunt, putant Germaniam eousque extendi debere, & ad orientem prouehendo credunt eum impinxiſſe eius fines in Pontum, & vna cum Danubii profluente in ipſius Euxini Ponti ripas immergi. Sunt alia, in quibus attentus lector cauere debet ne aberret, quæ ægre defendi poſſunt. Verbi gratia: Montes altisſimos Venedicos ponit, vbi nunc eſt Lithwania vel Samogetia, qui nunc non viſuntur, forſan terræ motu dehiſcuerunt. Alios quoque montes ſtatuit, ex quibus Boryſthenes oriri deberet, quos *Peucinos* vocat, & iſti quoque euanuerunt. Nam conſtat ex illorum teſtimonio, qui habitarunt in illis locis, Boryſthenem ex ſtagnis iisdem oriri, ex quibus & alia maxima flumina, Duna, Narua, & aliquomodo Volha Latine Rha dicta. Sed quid miramur veteres, cum *Cornelius Tacitus* tradat, quendam celebrem locum in ſeptemtrione reperiri, ex quo orientis ſolis ſtrepitus & fragor veluti rotarum inter ſeſe colluctantium exaudiatur. Hunc locum Sueciam quidam putant eſſe. Taceo reliqua miracula ſeptemtrionalia quæ Latinos quosdam ſcriptores poſteritati tradere non piguit. Sed illud eſt nocentisſimum quod *Ptolomæus* tradens Germaniam Iſtulatenus finiri, mox tamen vltra Iſtulam progreſſus, Scandias, Dacias, Norduegias, Chedinas, Phænonas reponit, quæ an a paraphraſtis *Ptolomæi*, an vero ab ipſo autore aſperſa chartis ſint, non ita liquet, ſed magnam partem exiſtimo adſutam eſſe a Neotericis. Caute enim *Ptolomæus* dicit, nec vocat iſtas inſulas Germaniam, ſed *Germaniæ*, inquit, *adiacent inſulæ, iuxta Albis fluuii oſtia* &c. quas tandem enumerat. Sed quantascunque autoritates autorum quis obtendat, ego in eo argumento certius puto eſſe plus tribuere experientiæ & rationibus quam teſtimoniis ſcriptorum. Vere enim & ſobrie dixiſſe videtur *Annius Viterbienſis* ſcriptor eruditus & vetuſtatis indagator non contemnendus: *Autores*, inquit, *quandoque fallunt & falluntur, non autem nomen impoſitum. Ideo argumentum a nominibus vetuſtis gentium & locorum eſt validius quocunque autore.* Et mox exemplo id comprobat. *Ideo*, inquit, Liuius *in quinto ab vrbe condita, quanquam multos haberet autores aſſerentes Thuſcos imperaſſe toti Italiæ, ſolo tamen nomine Turreno impoſito toti circa Italiam mari, pro validiore, quam autoribus argumento vſus eſt dicens*: "Mari ſupero & infero quibus Italiæ inſula modo cingitur, terra marique Thuſci quantum potuerint, nomina ſunt argumento, quod alterum Thuſcum vocabulo gentis, alterum Adriaticum vocauere Italicæ gentes." Exiſtimo ex ſupra dictis attentum lectorem optime intelligere poſſe, quid ei hac in re ſequendum ſit. Obtendant alii prætextus quosdam autoritatem, apud me illud principium Geographicum toties a me repetitum plus ponderis habet. Quod, quicquid eſt terrarum inter duo maria Sarmatica, Euxinum, inquam, Pontum & Oceanum Sarmaticum, & montes Sarmaticos, id totum nomine Sarmatiæ cenſeri oportere. Huc addantur nomina linguæ Slauonicæ, quibus vſus eſt *Ptolomæus* in deſcribendis regionibus ſitis ad Viſtulæ ripam meridionalem, quæ paulo ante a me recitata ſunt. Non repudio interim & teſtimonia ſcriptorum, ſed eorum potisſimum, qui res ſibi probe compertas tradiderunt, nec linguam venalem habuerunt. Audiuimus iam ex *Procopio* & *Iornande*, & adhuc audiemus, Vandalos, Gotthos fuiſſe gentes ſtirpis Sarmaticæ, & ad Iſtulam habitaſſe, noſtraque lingua Polonica vſos fuiſſe. Hi vero vbi nunc eſt Cracouia, Maior & Minor Polonia, habitabant. Quid ergo noſtra refert, quod Romanorum ducum ſcriptores interdum loquuntur ea, quæ intelligunt ipſis profutura ad extendendam famam maiorum ſuorum. Falluntur certe qui exiſtimant Romanos ſolo ferro armisque & non etiam ſcriptorum fauore eruditorum profeciſſe, perueniſſeque ad ſummum culmen & faſtigium opinionis in mundo. Habebant illi multos ſtrenuos milites, ſed certe non laborabant inopia virorum eloquentisſimorum, quorum opera & famam & imperii ſui fines pariter volebant

Ptolomæus longius præ aliis diſcedit a natiuis nominibus locorum.

Ptolomæus latera Germaniæ deſcribens prouehitur vsq; ad extraneas gentes, vt euitet reiterationes.

Error Ptolomæi de ortu Boryſthenis.

Qui ſcriptores eſſe debent ſuſpecti in talibus cauſis.

Romani armis & ope ſcriptorum eloquentisſimorum emerſerunt e tenebris.

A.M. 4080. A. Chr. 118.

bant immortalitati consecrare. Ita vtroque stylo, ferro nimirum & penna, tantum valuerunt, vt ad eam diem res eorum immarcescibiles esse videantur. Quare cum agitur de A fama & de finibus, non admodum nostri scriptores *Ptolomæis* & *Corneliis* fidant, alias a scopo aberrabunt. Historia Babylonica Rheni Sarmatas ad Rhenum vsque prouehit, & nostri scriptores vltra Istulam & forsan ad Roxolanos eos detrudunt, ex patria sua Germaniam faciendo. Sed nihil facilius est, quam ex alieno liberalem esse. Liquet autem ex scriptoribus, Bructeros seu Brunsuingos & Zenones fuisse quondam accolas Rheni, sed bellorum iniuria a *Germanico* Duce Romano fuisse reiectos ad interiora Germaniæ. Necessitas igitur adegit eos, vt quantum eis isthic adimeretur, tantum hinc eis accederet. Præterea, quod Romani gloriabantur de Ger- B maniæ possessione, id tam apud suos quam apud extraneos profuit eis, vt ex Germania Europam fere facerent, & vt deuicta ad tempus Germania pro dominis totius septemtrionis sese venditarent. Noti sunt *Domitiani* Imperatoris Romani de Sarmatis & Dacibus pseudotriumphi, qui cum deuictus esset, & turpiter se dedisset, tamen victorem se palam non est veritus gloriari. Sic & *Commodus* Imperator de Germanis nondum victis triumphum egit. Hoc sane & aliis forsan vsu venerat; sed res sæpius male gesta scriptorum bonorum eloquentia corrigebatur. Quod si maiores nostri tales & tam fa- C cundos adepti fuissent aduocatos, hauddubie res suas illustres multo illustriores clarioresque reddidissent.

CAPVT XI.

De Temporibus Antonini Pii.

Anno ab orbe condito 4102.
Anno Christi 140.

A.M. 4102. A.C. 140.

ANte mille & quadringentos annos *Antoninus* successit *Adriano*, qui princeps multis laudibus a scriptoribus celebratur. Hic etiam Dacorum & Alanorum armis lacessitus fuit, nullum tamen memorabile prælium tum factum fuisse memoratur. Satis enim fuit ei si quoquo modo a limitibus Romanis D eos amoueret & propulsaret. Nam irritare animos bellicosæ gentis nequaquam e re & vtilitate Reip. iudicauit. Dicere enim hic solebat, malle se vnum ciuem seruare, quam mille hostes interficere.

CAPVT XII.

De Temporibus Aurelii Antonini.

Anno ab orbe condito 4125.
Anno Christi 163.

A.M. 4125. A.C. 163.

DIxi paulo superius, & meminerunt etiam mediocriter versati in historiis, in eo limite, Minorem Poloniam versus, qua itur Vienna Cracouiam, bella difficilia Romanos gessisse cum populis Sarmaticis, quod vel ex A bello *Marci Antonini*, quod biennium durauit, contra Sauromatas & Germanos finitimos manifestum esse potest. Malo autem rem gestam ipsorum historicorum verbis exprimere, cum ea de re non modo scriptores historiarum, sed etiam ecclesiastici *Tertullianus* & *Eusebius* memoriæ prodiderint. *Marcus Antonius*, inquit, *cum in Germanos & Sarmatas expeditionem mouisset, & exercitus siti afflictaretur, in rerum desperatione fertur fuisse. Milites vero legionis, quam Melitinam vocabant, genua in ipsa acie contra hostes ad terram vsque curuasse, sicut & nobis orandi consuetudo est, & ad supplicandum Deo esse conuersos. Cum autem hostibus* B *spectaculum hoc insolens appareret, ferunt aliud quiddam insolentius subsecutum, fulmen videlicet, quod hostes in fugam impulerit, & imbrem ad refocillandum exercitum, qui iam totus siti afflictaretur*: Addit *Apollinarius*, quod legio illa, cuius precibus factum fuerat hoc miraculum, ex eo tempore peculiarem appellationem ab Imperatore obtinuerit, vt Romana lingua fulminea, Græce κεραυνοβόλος vocaretur. Hoc exemplo probatur vtrumque, & quod militia sit concessa a Deo Christianis, & quod infidelibus propter religiosos & Deum timentes supremus moderator rerum opituletur, qui est exercituum C dux, & vltimum refugium mortalium. Notum est autem Melitenses fuisse ex insula vicina Siciliæ, pro cuius possessione cum Turcis etiam nostra ætate Christiani atrocia bella mari & terra gesserunt. Isti erant Christiani, apud quos *Paulus* Apostolus, dum nauigaret Romam, dicturus causam coram Cæsare, prædicabat Euangelium, eiusque opera ad fidem Christianam fuisse conuersos non sine graui coniectura multi credunt. Cuius rei quoque superius mentio facta est. In eadem historia fit quoque mentio *Squadorum & Marcomanorum*, qui etiam Romanis cum Sarmatis sese opposuerant. Qui autem fuerint *Suadi* & vbi locorum tunc habi- D tarint, varie de hac re doctiores sentiunt, nec tamen multum inter se differunt. Sunt in Maiore Polonia quæ *Quidzinum* & *Squidzinum* vocantur, cognomine admodum proxime ad Squadorum appellationem accedente. Est etiam in Prussia *Quidzinum* oppidum ad flumen Ossam, non procul à Rogozno. Iam Quadi, Ossi, Gotthi contermini sibi erant olim. Forsan igitur reliquiæ eorum illic consederant. Alii ex eleuatione altitudinum & latitudinum Geographicarum deprehendunt, locum eorum incidere eo, vbi nunc est Petricouia. Sed non cohærent ista cum *Taciti* descriptione, qui dicit Ossos, Burios claudere terga

Sarmatarum cum Romanis bella sub M. Antonino.

Melitenses qui fuerint.

Squadorum locus & sedes.

A.M. 4125. A.Chr. 163.

terga Marcomanorum & Quadorum. Citius ergo crediderim Ossos ibi mansisse. Expresse autem *Eusebius* dicit gestum hoc bellum fuisse cum Germanis & Sarmatis: at Sarmatis A sane nihil negocii cum Romanis fuisset, si vltra Istulam, Russiam versus habitassent, vt picturæ *Ptolomæi* indicant. Sed quia hoc prælium ad fines Boëmiæ fuisse scribitur, ad syluam Gabretam & montes Sudeti, fines igitur Sarmatiarum contiguitatem quandam isthic habuisse credibile est. Nam & appellatio montium Sudeti omnino dialectum Ruthenicam sonat, sicut & sylua Gabreta, qui inquam montes non multo post Vandalici sunt appellati *Dione* autore. Ponuntur etiam populi Sudini in Sarmatia à *Ptolomæo*, in illa ora vbi est Prussia. Verum illustrandi huius negocii causa adhuc *Orosium* de eodem bello ad eum B modum scribentem audiamus: *Nam cum insurrexissent gentes immanitate barbaræ, multitudine innumerabiles, hoc est Marcomani, Qualii, (secundum alios Quadi,) Vandali, Sarmatæ, Sueui, & omnis pene Germania, & in Qualos vsque progressus exercitus, circumuentusque ab hostibus esset, & propter aquarum penuriam potius sitis quam hostium periculum sustineret, ad inuocationem nominis Christi, magna fidei constantia quidam milites conuersi sunt, subitoque tanta vis pluuiæ effusa est, vt Romanos quidem largissime ac sine iniuria refecerit, barbaros autem crebris fulminum ictibus perterreret, complures eorum occideret, in fugamque cogeret, quorum terga Romani vsque ad internecionem cædentes gloriosissimam victoriam, & omnibus fere antiquorum* C *titulis præferendam, rudi paruoque militum numero, sed potentissimo Christi auxilio reportarunt*. Hactenus *Orosius*. *Eutropius* locum pugnæ nominat: *Ingenti ergo*, inquit, *labore & moderatione cum apud Carnutum iugi triennium perseuerasset, bellum Marcomanicum confecit.*

Nominat hic *Orosius* locum pugnæ in finibus Squadorum, quorum domicilia erant hic alicubi inter Cracouiam & Wratislauiam, vt doctiores tradunt, regio tamen & fines eorum protendebantur Morauiam & Boemiam versus. Et quia Sarmatis Vandalos coniungit, venio in eam sententiam, vt putem *Ptolomæi* temporibus partem Vandalorum ibidem prope Sudeti montes habitasse. Nam *Dion* historicus, qui statim est *Ptolomæum* D subsecutus, Sudeti montes Vandalicos vocat. Si autem Vandali, etiam & Sorabi eis coniungendi erunt. Quod si Sorabi, ergo & Sarmatæ. Fatentur enim Germanici scriptores Sorabos gentem esse Sarmaticam, nomenque Soraborum & Sarmatarum non longe syllabis etiam a se differre scribunt. Mores autem, studia simillima & lingua etiam testantur Vindas illos & Sorabos ex vna stirpe proficisci, & pariter iunctos in illis oris ad Albis ripam consedisse. Hæc de Antonii temporibus, qui post eam pugnam in Panno- A niam castra promouerat, ibique vitam cum morte commutauit. Sæpius autem in illis limitibus bella fuisse agitata, vel illud documento esse potest, quod Romani isthic coacti sunt tres legiones continuo asseruare, quarum stationes & territoria annotat *Ptolomæus*. Legio Germanica decima ad Passauiam. Legio Germanica 14. ad flumen Rab. Legio prima auxiliaria ad Salam flumen Aenipontis.

Quia hoc bellum fuit stupendum & miraculo insigni cœlitus confirmatum, ideo ab omnibus scriptoribus, præsertim vero Christianis celebratur. Præterea duo Imperatores Romani illud administrabant, cum *Antonio* B *Aurelius Commodus*. Ideo terror tantus vicinos reges ob Romanorum apparatum formidabilem incesserat, vt cum ad Aquileiam exercitum promouissent, plerique reges pœnitentia moti belli ducti, tumultus autoribus cæsis veniam deprecarentur. In hoc bello quia Quadorum mentio fit crebra, ideo operæ pretium est nos aliquid de eis dicere, vt stirpe & loco habitationis eorum cognito, circumstantiæ historiæ clariores reddantur. Designat patriæ locum *Quadorum Ptolomæus* lib. 3. cap. 11. *Sub sylua*, inquit, *Hercynia sub Orcino nemore Quadi. Sub quibus ferri minera & lunæ syluæ.* Syluam autem Hercyniam denotat. Inprimis nominat montes Sudeti Bambergensis; nunc sub montibus Sudeti ponit syluam Gabretam, prorsus è regione C montium Sarmaticorum vltimi iugi. Inter ergo prædictam syluam & Sarmaticos montes syluam ponit Hercyniam, id est, resinæ abundantem, piceam. Sub sylua hac statim Quados ponit, *Sidirorichias* ibidem, id est, ferri mineras. Si nunc altitudinum & latitudinum numerum inuicem conferas, locus non remote capitis Oderæ aut paulò superius veluti digito designatur. Nam *Cornelius Tacitus* affirmat Gotthinos populos claudere terga Marcomanorum & Quadorum Istulam versus. Quæ descriptio prorsus respicit *Bregam* vel *Wratislauiam*. Nam ibi Gotthorum sedes fuisse apparet. Ideo Oderam *Gutalum Plinius* vocat, à Gotthis puto dictum, sicuti à Varta Varinos vel Burios, à Vandalo flumine vel Vistula, Vandalos, Sueuos à Sueuo D flumine, quæ nunc Sprea dicitur, & in Odram non remote à Stetino incidit. Et expresse *Strabo* dicit: Gotthorum fines cum finibus Sueuiæ coire: *Getarum*, inquit, *fines à finibus Sueuiæ porriguntur*. Sed diligentissime obseruandum & notandum, quod dicit *Cornelius Tacitus*: *Gotthini*, inquit, *tributa patiuntur, partem tributorum Sarmatæ, partem Quadi vt alienigenis imponunt.* Ex quibus verbis liquet, illam totam regionem Sarmatiam

Montes Sudeti.

Ex Orosio.

Pugna Carnutana & causa eius.

Sorabi & Sarmatæ iidem erant autore supplementi Carionis.

Stationes legionum Romanarum.

Bellum Carnutanum quam celebre fuerit & formidabile.

Quadi vbi habitauerint.

Locus pugnæ inuestigatur.

Fines Getarum iuxta Strabonem. Cornelii sententia verior.

A.M. 4125. A.Chr. 163.

tiam fuiſſe, & ditionis Sarmatarum. Cur enim Gotthos alienigenas vocat, ſi indigenæ iſthic Sarmatæ non eſſent. Cur imponunt tributum & exigunt Sarmatæ à Gotthinis, Osſis, & Buriis, ſi domini & hæredes non ſunt illorum locorum, vbi Gotthi metalla effodiebant? Dicit enim *Tacitus*: *Gotthini quo magis pudeat ferrum effodiunt.* Cur denique præcipue molem belli iſtius contra *Antonium* Marcomani & Sarmatæ & Quadi ſuſtinent, ſi non pro patria pugnabant? Atque hic iam clauſos manibus tenemus *Ptolomæum* & Ptolomaiſtas qui vltra Iſtulam Sarmatas ex patria ipſorum expellunt, qui Germaniam ex Polonia faciunt, qui denique cum Ptolomæo Germaniam Iſtula tenus terminari fingunt, & inde vbi eſt & fuit ſedes & vmbilicus Maioris & Minoris Poloniæ, Polonos vt exules in exilium eiiciunt.

Ptolomæi ſententia.

Fortisſimum argumentum.

Cur enim alienigenas Gotthos faceret *Tacitus*, ſi indigenæ non eſſent Sarmatæ? Cur tributum imponunt Osſis, Gotthis, vt inquilinis? Cur Vandalos Sarmatas ab occidente cum Marcomanis limites habuiſſe *Iornandes* narrat? Cur tam difficilimi belli aleam ſuſtinent? Cur idem *Iornandes* dicit Gotthos in Vandaliam quondam ſe inſinuaſſe cum venirent aliunde? Cur *Iulius Capitolinus* Hermunduros, qui ad caput Albis habitabant & Marcomanos Sarmatis adnumerat? Cur *Dion* dicit Albim ex Vandalicis montibus oriri, ſub quibus hoc bellum geſtum prædicatur? Nam Vandali tum proprie Sarmatæ vocabantur, quos *Ptolomæus* maximas gentes vocat Sarmatiam incolentes.

Quando proceſſerint Boëmi & Vandali ad Albim.

Ante ergo bella Vandalica & Gotthica illas regiones occuparunt Boëmi, Vandali ad Albim, vbi nunc Vendæ & Sorabi manent. Sed de Vandalorum & Gotthorum origine paulo inferius dicturi ſumus, ideo ad illum locum reliqua reiicimus. *Annius* ſcriptor refert Quados primo ad confluentem Danubii & Narrabonis, qui Rab hodie dicitur manſiſſe. Et ex *Eutropio* lib. 6. apparet eosdem etiam in Heluetia aliquando habitaſſe, aut ſaltem eis commilitaſſe. *Strabo* etiam libro 7. dicit: In illo tractu ad Danubium Boemorum regem *Marobudum* regiam ſuam habuisſe, illucque Marcomanos ὁμοεθνεῖς, id eſt, gentiles & conterraneos ſuos transtuliſſe. Iam quia Marcomanos Sarmatis iungunt ſcriptores plerique, non eſt difficile coniectare Boëmos illos veteres ſicut & Quados cognatos ſibi inuicem fuiſſe.

Capvt XIII.

De Temporibus Pertinacis & Seueri, Gordiani, Philippi Arabis Imperatorum.

Anno ab orbe condito 4034.
Anno Christi 225. & 247.

A.M. 4034. A.C. 225. & 247.

PErtinax nihil memorabile cum iis gentibus geſſit, niſi quod mediocri cum laude Myſiam & Daciam rexit. Vſu autem iam receptum fuit eo tempore Romanis lectisſimos viros ac fere ab Imperatoribus ſecundo loco habitos Sarmaticis gentibus opponere. Itaque aut per ſeipſos aut per viros opinione ſibi pares incepta bella continuare cogebantur. SEVERVM Imperatorem, quod poſt Pertinacem poſuimus cauſa eſt: Reminiſci enim debemus eorum, quæ ex *Dione* de Vandalis & Vandalicis montibus ſupra retulimus. Nam *Dion* hic, qui iſta memoriæ prodidit, vixit imperante *Seuero*. *Gordiani* vero temporibus iterum bella hæc Gotthica recrudeſcere cœperunt, inualeſcere tamen non poterant, quod vtrinque leuioribus præliis periculo virium facto, ad pacificationem deventum fuit. *Philippi Arabis* temporibus, qui poſt *Gordianum* imperabat, primusque religionem Chriſtianam cum magna animi humilitate amplexus erat, iterum ad ingenium reditum erat.

Philippus Imperator Chriſtianus.

Nam Gotthorum ſollicitationibus tota Sarmatia excita vna cum Dacibus & aliis ferocibus populis petiuit Romanos bello, ac exercitu trecentorum millium conflato & conquiſito Myſiam Thraciamque multis ſeueritatis exemplis editis, nulli ſexui parcendo clade maxima affecit. Interim *Decius* cum exercitu, maximi tunc nominis Dux promouit caſtra, & paulo poſt cum imperii honores adiiſſet, ab Imperatore *Philippo* eis oppoſitus fuit. Sed aliquot præliis ſuperatus & victus, infecto bello, nulloque operæ pretio facto reuerſus eſt. Adminiſtrabat is tunc prouinciam in Illyrico, ac interfecto tandem *Philippo* machinationibus *Decii*, illi bellorum tumultus excitati deferveſcere cœperunt. Habemus iam Sarmaticæ hiſtoriæ ſeriem deductam poſt aduentum Chriſti ad annum 250.

Capvt XIV.

Decii Imperatoris Temporibus.

Anno ab orbe condito 4215.
Anno Christi 282.

A.M. 4215. A.Chr. 282.

IOrnandes eius temporis ſic texit hiſtoriam: *Cuius*, inquit, *ſeceſſum* Decius *Imperator cognoſcens, & ipſi vrbi ſubſidium ferre geſtiens, iugo montis transacto ad Beroam venit. Ibique dum equos, exercitumque laſſum refoueret, illico* Cuina *dux cum Gotthis in modum fulminis ruit, vaſtatoque Romano exercitu Imperatorem cum paucis, qui fugere quiuerant ad Thuſciam rurſus trans Alpes in Mœſiam proturbauit, vbi tunc* Gallus *dux limitis cum plurima manu bellantium morabatur. Collectoque tam ex inde, quam de hoſte exercitu, futuri belli reparat aciem.* Cuina *vero diu obſeſſam inuadit* Philopolim, *prædaque potitus,* Priſcum *ducem qui ibi erat, confœderauit, quaſi cum* Decio *pugnaturum, venientesque ad conflictum, illico* Decii *filium ſagitta ſaucium crudeli vulnere confodiunt. Quod pater animaduertens, licet ad confortandos militum animos dixiſſe fertur*: Nemo triſtetur, perditio vnius militis, non eſt Reipubl. diminutio: *tamen paternum affectum non ferens, hoſtes inuadit, aut mortem aut vltionem filii expoſcens, ſed circumſeptus à Gotthis & ipſe interficitur, imperii finem vitæque terminum faciens.*

Cuina dux Gotthorum.

Imperator Decius cum filio perit.

A.M. 4215. A.Chr. 282.

Capvt XV.

Sub Valeriano Gallieno & Claudio Imperatoribus.

Anno ab orbe condito 4217.
Anno à Christo 256.
Ante annos 1400.

A.M. 4217. A.Chr. 256.

COpiis *Decii* in Illyrico per Sarmatas attritis, Romanorum ille ardor & libido mouendorum bellorum miteſcere & fatiſcere cœpit. Et conquieuerunt illi aliquantiſper, & fœdus cum Gotthis eodem tempore renouarunt. Sed Sarmatæ fortunam ſequuti Pannoniam populabundi vaſtant, ac tandem exercitu tranſportato in Aſiam, Nicomediam propemodum deleuerunt, Bythiniam vaſtarunt, Macedoniam & Thraciam longe lateque populati ſunt.

Aſiam Sarmatæ vaſtant.

Imperatoris Valeriani calamitas.

Non parum autem conatus eorum adiuuit calamitas *Valeriani* Imperatoris. Is enim tum anno imperii ſui quarto in orientem contra Perſas expeditionem ſuſceperat, tandem victus captusque a rege Perſarum *Sapore* in extrema ſenecta à ceruice ad pedes excoriatus eſt. Multa etiam alia crudelitatis in eum exempla edidit. Nam ad maiorem Romani nominis contumeliam, quoties equum conſcendit, pedem ceruici *Valeriani* imponebat, ac pro ſcabello eo vſus eſt. Tanta eſt humanarum rerum viciſſitudo, vt ille, qui in culmine rerum ſedebat, humi repere & conculcari ſe, caputque ſubiicere cogatur; & rurſus alternante fortuna, qui fortunæ ſucceſſu exultare videbatur, ad extremam miſeriam redigatur.

Triginta tyranni.

Interim *Gallienus Valerii* filius voluptatibus deditus Bacchanalia viuebat. Adde quod triginta illi Duces, qui a ſuis exercitibus creati, pro Imperatoribus ſe gerebant, partim inter ſe dimicando, partim ab aliis extraneis petiti, imperii vires non mediocriter tum labefactarunt. Hæ tres cauſæ Sarmatarum Getarumque ſucceſſus in vaſtandis illis regionibus non mediocriter adiuuerunt. Verum cum aliquantiſper eis fortuna indulſiſſet, liberiusque ſoluta diſciplina militari per Achaiam agendo prædas vagarentur, a *Machario* quodam diſſipati oppresſique ſunt.

Templum Dianæ Epheſinæ combuſtum.

Altera vero pars exercitus eorum Aſiatici, qui vt dictum eſt, Bythiniam & Nicomediam occuparat, promouit caſtra Epheſum vſque, illicque templum celeberrimum, quod totius Aſiæ ſumptibus extructum, & longo temporum æuo locupletatum fuerat, vno momento ab eis igni abſumptum eſt, forſan æmulatione quadam ad hoc inducti, qualis animos religioſorum pari ſtudiorum propenſione inter ſe certantium, ſuaui quodam delirio non raro afflare ſolet: vel potius ita perſuaſum habebant, ſuæ Deæ *Tauricæ* templum non poſſe ad eam celebritatem & famam emergere, niſi *Diana* Aſiatica, æmula eius, ab ipſis è medio tolleretur. At Deus, qui ſacrilegis eſt fuitque ſemper infenſus, amplius illam eorum inſolentiam coniunctam cum auaritia non tulit. *Claudium* namque vt cum copiis eis obuiam iret concitauit, qui cum numeroſiorem exercitum haberet (trecentis enim fere millibus conſtabat) eos conſequutus partim cædit, partim capit, claſſesque eorum diſſipat, & nauium ad duo millia alias mergit, alias ad deditionem cogit. Fuit hoc prælium ad flumen Tyram, quem Neſtrum vocamus, fere in conſpectu *Dianæ* ipſorum & templi Taurici, quod forſan ſpoliis ditare cogitarant.

Locus pugnæ Claudii ad Tyram.

Quanto in metu & trepidatione tum fuerint Romani, detexit eorum gaudium incredibile in quod eruperunt, cum de *Claudii* ſucceſſu & victoria reportata audiſſent. Viuentem enim adhuc præconio admodum fauorabili ad eum modum ornarunt: *CLAVDI AVGVSTE, tu frater, tu pater, tu amicus, tu bonus ſenator, tu princeps.* Mortuo vero aliquanto poſt, clypeum aureum, in quo imaginem eius exſculpſerant in Capitolio collocat. Acciderunt hæc ante mille & quadringentos circiter annos.

Capvt XVI.

Aureliano Imperatore regnante.

Anno ab orbe condito 4235.
Anno Christi 274.

A.M. 4235. A.Chr. 274.

POſt illam dimicationem quieuerunt aliquantiſper Getæ & Sarmatæ, ita tamen vt ſemper de vlciſcendis iniuriis & vindicandis finibus, pellendisque ex Dacia legionibus cogitarent. Tandem ſub hoc Imperatore, duce *Canabo* regeque ſuo Romanis bella intulerunt, ſed re male geſta, Rege amiſſo fortunæ ceſſerunt, ſeruantes ſe melioribus temporibus. Deſiderati ſunt multi ex eis, ita vt Danubium cum quinque tantum millibus traiiciendo donum dilapſi ſint.

Canabus dux Sarmatarum.

Habuit *Aurelianus* Imperator ſummam peritiam bellorum Sarmaticorum Geticorumque, quam ſibi comparauerat tempore *Claudii*, a quo præcipuus dux belli & magiſter equitum contra Gotthos deſignatus fuerat. Cum igitur multo vſu habitum ſibi acquiſiuiſſet, nil eum latebat, quicquid etiam machinarentur hoſtes, & in promptu occurrebant ei artificia, norat quid ſequendum, quidue vitandum ducenti bellum cum gente bellicoſa. Narrat *Ioſtus* vir clarisſimus qui compendium

A.M. 4235. A.C. 274.

pendium quoddam historiæ Polonicæ paulo ante nostram ætatem conscripsit, quod in ea pugna quædam fœminæ bellicosæ interceptæ a Romanis & in triumpho ostentatæ fuerint, quas ex numero Amazonum antiquarum fuisse creditum sit. Videtur autem ad *Zenobiam* illam Palmyrenorum reginam alludere. Sed hæc fuit ex veteri stirpe Ptolomæorum oriunda, non ex Sarmatico sanguine. Hæc inquam cum aliquoties feliciter signa cum exercitu Romano contulisset, tandem ab *Aureliano* capta fuit, dum inter crepitus gladiorum ad securiorem locum se recipere pararet. Perducta demum Romam in quodam admirando ornatu, stupentibus cunctis in illa pompa præ admiratione maiestatis in fœmina lectissima. Hæc vna cum filiis & filiabus ante triumphalem currum Imperatoris ostentata fuit. Felicior certe *Cleopatra Antonii* tum reputabatur, quæ præuidens hunc euentum, serpentibus vberibus admotis perire maluit, quam se asseruare ad triumphorum & triumphantium ludibrium spectaculorumque se præbere materiam. Hic iterum vicissitudo rerum cogitetur. Quæ fuit victrix regis *Saporis* & triumphatrix clarissima, ipsa demum ludibrium fortunæ experta est, dum Romanæ plebis etiam vilissimis quibusque spectanda proponitur. Creditum est a multis alteram *Semiramidem* fuisse, dum in se oculos cunctorum converteret. Nouitas hæc Imperatorio triumpho magnam & raram accessionem fecit. Fuit & aliud bellum *Aureliano* ab altera parte occidentem versus cum gentibus stirpis Sarmaticæ, Boëmis inquam & Marcomanis, qui nunc Moraui vocantur. Hi ingressi Italiam, similem Cimbrico, vrbi Romanæ terrorem incusserunt, multique vtrinque trucidati sunt. Sed tamen fortuna a partibus Imperatoris stetit. Scio doctorum sententiam de gente antiquorum Boemorum, qui *Ptolomæo* Boii dicuntur. Sed sicuti Germanis parum detrahitur, eo quod ii, qui nunc Germani nominantur, olim Celtæ vocabantur, ita Boemi licet Czechorum accessione, aliqua ex parte renouati sunt, tamen ideo, id quod antea fuerunt, esse non desierunt. Adiecta autem illa obseruatione de Vandalis & Vandalicis montibus, quod iam ante *Aureliani* tempora, illa spacia, vbi est Boemia occuparint, omnino nullum absurdum restabit, si Boemos illos & Morauos, qui Italiam inuaserant, & contra *Aurelianum* in acie steterant, progenitores horum Boemorum, qui gentiles nostri sunt, vocauerimus.

Mulieres Amazones.

De hac re lege Lucium Florum.

Boemorum origini a Boiis veteribus nihil detrahitur, etiamsi postea Czechi eis admisti sint.

CAPVT XVII.

Imperante Probo Augusto.

Anno ab orbe condito 4240.
Anno Christi 281.

A.M. 4240. A.Chr. 281.

SVb hoc Imperatore Romani denuo exercitus duxerunt in regiones transalpinas, & Germaniam Galliasque vastando, hominum ad 40. millia trucidasse feruntur, de qua re *Orosius* legatur. Et quia Sarmatis minime formidabilia erant arma Romanorum, iam enim multo vsu eis assueti erant, ideo non expectando dum ad fines eorum pertingerent, illos auerterunt, transmissisque exercitibus intima Illyriæ petiuerunt, legiones Romanas ad arma prouocantes: pugnatum est vario Marte, tandem repressi cesserunt. Irritati Romani a Sarmatis, furorem suum in Getas populares Sarmatarum effuderunt, ad deditionem eos cogentes. Vnum est, quod notandum venit. Illis temporibus inter alias pœnas, quibus victores victos multabant, illa non postrema fuisse memoratur, quod Panoniis interdictum fuit, vt à vinearum cultu prorsus abstinerent. Et videtur quidem in speciem res ista minoris momenti, sed tamen beneficiis Dei quæ exhilarandis mortalium animis seruiunt, frustrare humanum genus, & pariter ægrotos cum sanis, bellatores cum imbellibus incommodo tanto indiscriminatim afficere, videtur iniquum. Liquet igitur edictum hoc ab impotentia animi profectum fuisse. Fertur etiam nunc, Turcam Christianis quibusdam regionibus, quæ quondam generosissima vina producebant, vinearum cultum interdixisse, sed alio respectu, nimirum, quod id ex præscripto superstitiosæ religionis facere se prætendit. Sed *Probus* Imperator nequaquam improbe fecit, quod edictum illud relaxans, iterum militibus in Sirmio vites plantare permisit. Vnde vini origo est, quod nostri *Seremskie vino* vocant. Hæc *Eutropius*.

Sarmatæ Romanos lacessunt.

Vinearum cultus interdictus Panoniis.

Sirmiensia vina.

CAPVT XVIII.

Sub Caro Narbonensi Imperatore.

Anno ab orbe condito 4248.
Anno à Christo 286.

A.M. 4248. A.C. 286.

QVoad *Probus* vixit, virtutis eius & dignitatis habuerunt rationem gentes nominatæ; at illo in Asia fato horribili præter opinionem, cum se iam accingeret bello Getico, sublato, Sarmatæ rursus Pannoniam repetierunt, Thraciamque irrumpentes inuaserunt. Hos *Carus* repressit multis captis aliisque trucidatis, quorum 20. millia fuisse creduntur. Mirandum est, tot funesta & atrocia bella has gentes cum Romanis reintegratis viribus gessisse, multoties vtrinque exercitibus concisis, & tamen recollectis viribus, & resumpto animo denuo noua & continua bella ciere potuisse. Miramur Veientum, Samnitum bella *Liuium* legentes, toties repetita & toties sopita, cumque infinitæ myriades ex ea gente a Romanis iugulatæ tradantur, quomodo vel vna anima post illas clades ex illa stirpe superstes manserit. Sed si res Samnitum sunt admirationi, conferantur cum eis prælia Sarmatica Geticaque vsque ad vastatam captamque ab eis & Vandalis vrbem Romam, & inuenientur tot trucidata cadauera, vt eorum molem & numerum vix ipse orbis terrarum supportare posse videatur. Incipiendo enim ab *Augusti* temporibus vsque ad vastatam Italiam, per annos 400. hæc laniena durabat. Et vocatur quidem Tigris flumen fatalis Romani Imperii limes, quod ibi *Crassus*, *Carus* & alii complures clarissimi duces Romanorum ceciderunt.

Collatio bellorum Samnitum cum bellis Sarmaticis & Gotthicis.

A.M. 4248. A.Chr. 286.

Compendium Chronologicum Rerum Sarmaticarum per hos sexaginta annos gestarum ad Constantinum vsque Magnum.

Anno 240. *Maximus* patre Gottho *Mecca*, matre Alana, quæ *Ababa* dicebatur natus. Is cum esset stupendæ & fere plusquam Herculeæ fortitudinis, in Imperatorem Romanum fuit electus. Scribit de eo *Iornandes*, quod solus sedecim milites superauit. Imperatorem in equo varie flexus rotantem & procurrentem cursu adæquauit, ita vt equus fatigaretur, ipse interim ita infatigatus remanserit, vt statim in gratiam Cæsaris septem lectissimos recentes & valentissimos milites certando, luctando superaret. Multa etiam alia de eius fortitudine vide ibidem.

Maximi Imperatoris stupenda fortitudo.

Decius.

Anno 252. *Decius* Imperator vna cum filio a nostris profligatus, filius sagitta traiectus, pater mortem filii vlcisci volens in Abricio flumine Thraciæ submersus. *Iornandes* de rebus Geticis, *Cassiodorus*, *Orosius*, *Eutropius*. *Iornandes* ad Philopolim locum pugnæ illius fuisse scribit.

Romani tributarii Gotthis.

Anno 254. *Gallus Hostilianus* cum nostris gentibus fœdus icit, non sine Romani nominis ignominia tributum eis pendens, sicuti olim quoque hoc idem tributum pendebant vsque ad *Traiani* tempora. *Pomponius* & *Blondus*.

Anno 257. Gotthi in Asiam irruperunt, omnia longe lateque igne ferroque vastantes. Et Ephesinæ Dianæ templum incendunt. *Iornandes*.

Anno 261. *Regilianus* a Mœsis Imperator factus: is cum Sarmatas vicisset, tandem a Roxolanis Sarmatis occiditur.

A.M. 4248. A.Chr. 286.

Anno 262. Græciam, Macedoniam, Pontum, Asiam, & alias prouincias nostræ Gentes deuastant, hæc *Cassianus*, *Blondus*, *Trebelius*, *Iornandes*.

Anno 266. Sarmatæ & Quadi Pannonias occuparunt, *Eusebius*. Et reuocandæ hic in memoriam expeditiones Sarmatarum pro obtinenda Pannonia. Prima sub *Tiberio*. Secunda sub *Antonino Philosopho*, tempore belli illius famosissimi ad montem Carnutum. Tertia hæc sub *Gallieno*, tandem sub *Constantino* & *Valentiniano* de quibus postea. Hic videant illi, qui dicunt Germanos habitasse, vbi nunc est Polonia, ante tempora *Constantini Magni*, cum Sarmatæ tunc non modo vbi est Polonia, sed etiam vltra Danubium regnum suum extenderint, vt liquet ex istis tribus eorum expeditionibus in Pannonias. Trita autem eis via fuit, quod Poloni *Slak* vocant, Pannoniam versus, per vallem ad flumen Sola, Vag, Rab, quem *Ptolomæus* Narbonem vocat. Illac traiectus eius fuit trans Danubium. Ergo regio illa ex ea parte Danubii, vbi est Cassouia & Pestum, pro Pannonia non reputabatur a veteribus, sed fuit regnum *Marobudi* regis Marcomanorum, de quo supra ex *Strabone* & *Cornelio Tacito*.

Sarmatarum expeditiones in Pannonias quot fuerint & quanto tempore.

Traiectus Sarmatarum & via trita in Panoniam.

Marobudi regia Buda.

Anno 271. A *Claudio* Gotthi victi cum Illyricum vastarent.

Anno 273. Sarmatæ & Sueui a *Valeriano* victi in Pannonia, & *Canabus* dux Gotthorum trans Danubium interemptus. Quasi enim ex composito inter istas gentes res gerebatur, Ostrogotthi Illyricum, Visogotthi Pannonias vastabant, Marcomani vero Mediolanum, quo etiam tempore 15. millia Germanorum ad lacum Benacum cæsa esse prædicantur. Lege *Vopiscum*, *Tritbemium*.

Ostrogotthi seu Gotthi per Mysiam ad pontem Traiani transmittere exercitus solebant: Visogotthi seu Sarmatæ ad confluentem Danubii & Narbonis, quem Rab hodie dicimus, per prouincias *Marobudi* regis Marcomanorum: Romanis veteribus trita via fuit per mare Adriaticum, flumen Benacum, stagnum *Scutari* dictum, & tandem per Sauum & Drauum. Aut ex Thracia recta in Mysiam inferiorem penetrabant.

Transitus Ostrogotthorum, Visogotthorum & Romanorum.

LIBER QVARTVS,

IN QVO EA QVÆ ACTA SVNT A TEMPORIBVS CONSTANTINI MAGNI AD TEMPORA CAROLI MAGNI COMPREHENDVNTVR.

PROOEMIVM.

HOc tempore commigrante CONSTANTINO Constantinopolim, à Romanis ad Græcos imperium translatum fuit. Vnde eo tempore maxima mutatio secuta est. Ergo hinc librum quartum auspicabimur. Quidque secum hæc commigratio attulerit, mox apparebit.

CAPVT I.

De Constantini Magni Temporibus.

Anno ab orbe condito 4270.
Anno Saluatoris 310.
Abhinc anno 1275.

A.M.4270.
A.Chr.310.

COnſtantinus *Magnus* ad tantum faſtigium honorum euectus, inuenit imperium non modo turbatum, ſed etiam Sarmaticis Geticisque bellis ita languefactum, vt etiam Imperatores Romani Scythis pendere tributa, pacemque ab eis redimere cogerentur. Ideo *Conſtantinus Magnus* coactus fuit Roma Conſtantinopolim ſedem imperii transferre, vt ibi arcem belli erigens contra Sarmaticas gentes (nominatim enim hi exprimuntur) propiore opportunioreque loco eorum inſultus commodius reprimere poſſet. Nam toties in Græciam ire, Romam redire & rurſum reuerti, quoties buccina ex ſpecula ſignum hoſtilis aduentus daretur, ſecumque tentoria, machinas & alia impedimenta bellica trahere, minime ex re & vtilitate Reipub. Romanæ iudicabat. Sed res comprobauit, conſilium illud fuiſſe minus ſalutare, & medicinam illam morbo fuiſſe deteriorem. Nam cum cernerent Vandali & Gotthi aliæque gentes Sarmaticæ exhauſtam Italiam ducibus belli & milite ſtrenuo propter illam Imperii tranſlationem, quam præcipuus flos nobilitatis Romanæ ſecutus erat, nacti hanc occaſionem, vniuerſam belli molem exemplo *Hannibalis* in Italiam tranſtulerunt, vt ita hoſtem ſuum tanquam beluam in ſua arena & latibulis citius conficere poſſent. De quibus rebus inferius locupletius dicetur. Narrant & aliam cauſam eius inſtituti *Conſtantino* fuiſſe, nimirum vt ex vna fidelia vtrumque parietem dealbaret, hoc eſt, vt ipſemet vtroque Imperio tam orientali quam occidentali potiretur. Nam quantas difficultates & pericula illa diſtractio Imperii, abunde teſtatur exemplum ſocialis helli cum *Licinio*, cum quo aliquoties admodum pericuLoſe dimicauit. Quænam autem aliæ cauſæ occultiores Imperatorem mouerint impulerintque ad eam commigrationem, cum omnis mutatio ſit periculoſa, curioſe non diſputo. Satis tamen conſtat, quod locus ille Boſphori inſtar portæ fuit ſeptemtrionalibus & orientalibus gentibus, quo ſuperato intima imperii penetrare, prædas agere, & ſingula excutere quoties libuit ſemper poterant. Ideo in illis anguſtiis durabile præſidium collocare ad perpetuandam firmandamque maieſtatem Romani Imperii plurimum referre intelligebat, & hac ſpecie conſilii oblata ad perficiendum inſtitutum animum adiecit. Sede autem translata Conſtantinopolim, non ſtatim *Conſtantinus* ab initio, ſicuti nouus hoſpes, volebat vicinos aſperioribus bellis aggredi aut fatigare, ne videlicet concitatis in ſe animis omnium, omnium etiam ſimul arma experiri cogeretur. Itaque prius conſiliis quam armis rem conficere tentat, & Scythas quidem primo legationibus manſuefacit, deinde vbi iam ſatis deuinctos ſibi intelligebat, cum Sauromatis eos inuicem committit, vt ſcilicet inter ſe digladiando mutuis vulneribus labefactati citius conciderent. Tale conſilium olim Romanis & nunc Turcis non inuſitatum in difficilibus arduisque rebus fuit. *Euſebii* verba ſunt: *Cum Scythæ contra Sauromatas inſurgerent, Sauromatæ domini ſeruos ad vlciſcendum hoſtes ſuos Scythas armarunt, qui cum victores euaſiſſent, inflati ſucceſſu, ſcuta ſua contra dominos leuarunt, ac cunctos à ſuis ſedibus pepulerunt, ita vt expulſi & deſerti in fidem & clientelam Imperatoris* Conſtantini *confugere cogerentur.* Scribit deinde *Euſebius*, quod Imperator eodem tempore magnam partem Sarmatarum in milites delegerit, aliis vero agros ad colendum diuiſerit. *Hoc conſilium prudentisſimi*, inquit, *principis bene eis ceſſiſſe & ipſi fatebantur. Nam poſtea ſiue beneficentia illa Imperatoris manſuefacti, ſiue metu perculſi, præſidia armata contra ſe Conſtantinopolim adducta ceruicibus ſuis ſemper parata cernentes, intra fines ſuos ſe continuerunt, fœdusque cum Imperio renouatum annis fere ſeptuaginta vſque ad tempora* Valentiniani *inuiolata fide tenuerunt* & *cuſtodierunt.* Subiiciam & hypotypoſim, in qua deſcribit habitum, veſtitum & ordinem quo ante Imperatorem ſtare ſolebant, vt ex ornatu etiam externo progenitores noſtros cognoſcere queamus: *Ex ordine*, inquit, *ſtantes coram Imperatore videres, quibus ſtola erat peregrina, ac variæ habituum ſpecies, & coma cum capitis tum barbæ admodum prolixa, ac aſpectus facierum rigidus* &c. *Corporum etiam ſtatura excellenter magna, & alii vultu erant rubicundi, alii niue candidiores, alii colore temperato.*

Romani tributarii.

Cur ſedes Imperii à Conſtantino M. fuerit translata.

Artes regiæ in Conſtantino Magno.

Habitus Sarmaticus.

Anno Chriſti 336. Romani Gotthos in Sarmatarum regno vicerunt. Hæc tradit *Hieronymus*, *Pomponius*, *Eutropius*, & Eccleſiaſtica hiſtoria. Sed ex *Oroſio* huius belli deſcriptionem adſcribam: *Mox*, inquit, *Gotthorum fortisſimas & copioſiſſimas gentes in ipſo barbarici ſoli ſinu, hoc eſt Sarmatarum regione deleuit Conſtantinus* &c. Ex quibus verbis liquet, quod aliquoties iam monſtratum eſt, Gotthos in Sarmatia manſiſſe, iamque in eorum ſtirpem transiiſſe. Nam de Viſogotthis hoc intelligendum puto, qui hic ad Cracouiam & Gedanum habitabant. Nam quidam eorum metallicas mineras ad Sarmaticos montes effodiebant, vt ex *Cornelio* probatum eſt, quidam vero electrum ex mari Baltico colligentes inter Germanos diſtrahebant, vt ex *Plinio* quoque monſtrauimus. Quo nomine *Tacitus* eos Sarmatis & Quadis tributarios fuiſſe aperte teſtatur. Sed tempore *Conſtantini* iam eos in tan- tum

Lib.7.cap.28.

Rebellio Gotthorum contra Sarmatas.

A.M.4270.
A.Chr.310.

tum excusſiſſe iugum Sarmatarum liquet, vt etiam ferro cum eis decernere non dubitarent. Forſan inflati fiducia theſaurorum, quos ex metallicis rebus apud ſuos benefactores ſibi compararant, de viribus ſuis tantum præſumpſerant. Huius victoriæ de Vandalis ſeu Sarmatis partæ hiſtoriam *Iornandes* late proſequitur libro de rebus Geticis. Deſcribit primo *Gebericbum* regem, ex patre *Ouida* prognatum, id eſt, ex linea hæredibusque aurei velleris. Deſcribit & *Viſimirum* regem Vandalorum, quem ex ſtirpe quoque non minus clara *Aſdingorum* procesſiſſe affirmat. Fuit etiam poſtea rex Polonorum *Lechi* filius *Viſimir*, quo nomine apparet delectatum eſſe *Lechum*, quod id meminerat in vſu fuiſſe apud maiores ſuos Vandalos etiam bellicoſisſimos. Deſcribit & locum illius pugnæ, in ſedibus ſcilicet Gepidarum ad flumen Mariſſiam non procul a Viſcla, exiſtimo vbi nunc Scepuſium. Subiungit tandem diu duraſſe illud prælium inter Gotthos & Vandalos, ad extremum tandem a partibus Gotthorum ſtetiſſe fortunam, quo caſu attriti Vandali reliquiæ eorum in Pannoniam commigrarunt, quam a *Conſtantino* Imperatore tunc impetrarant. In cuius etiam poſſesſione poſtea fuerunt, vſque ad tempora *Honorii* & *Arcadii*, per annos nimirum centum triginta, & ex illa prouincia tandem euocati a magiſtro militiæ in Gallias & Hiſpanias abierunt. Annotat etiam *Iornandes* inter alias cauſas translatæ ſedis ex Italia Conſtantinopolim, hanc non poſtremam fuiſſe, nimirum, quod mire delectabatur *Conſtantinus* habitatione loci talis, qui nondum vlla gentili Idololatria prophanatus eſſet, ſicut fuit noua Conſtantinopolis.

Viſimirus Vandalorum rex.

Mariſſia flumen nunc forſan Maruſſa dicitur, non remote ab eo loco vbi oritur Viſcla.

CAPVT II.

De Valentiniani Temporibus.

Anno à condito orbe 4330.
Anno à Chriſto 368.
Abbinc anno 1300.

A.M.4330.
A.Chr.368.

POſt hos 70. annos Sarmatæ beneficiis & prudentia *Conſtantini* deuincti, ſanctæ fœdera pacis retinuerunt vſque ad *Valentiniani* tempora. Quanquam autem *Conſtantium* Imperatorem filium *Conſtantini* cum Sarmatis quoque dimicaſſe commemorant, ſunt tamen illa prælia quaſi obiter facta, nec digna, vt cum ſequentibus bellis comparentur, quæ partim ad Conſtantinopolim, partim ad vrbem Romanam, vtriusque ſcilicet imperii ſedes occidentalis & orientalis, geſta ſunt. Sarmatæ enim cum quibus ſopita & non extincta erant ſemina belli, ruptis Romanis finibus Pannoniam iam antea aliquoties tentatam, & a *Conſtantino Magno* donatam inuadunt, quam iniuriam *Valentinianus* vindicaturus, raptim negotiis in Gallia compoſitis cum exercitu occurrit, & ad Brigionem oppidum conſedit. Sarmatæ audito Imperatoris aduentu, & quod magna contentione apparatuque ingenti adminiſtrandum hoc bellum decreuiſſet, vt eius primos impetus quoquomodo eluderent, Satrapas ſuos viros animi magnitudine & corporis proceritate conſpicuos mittunt, qui eum hortentur vt depoſitis armis meliora de ipſis ſperet, & ad pacis ſtudium eum inclinent, quos ille ad ſe ingredi iubet. Cumque præter opinionem ſpectatæ grauitatis vultu oculos eius perſtrinxiſſent, Imperator ipſorum auguſto aſpectu motus interrogat, an cuncti Sauromatæ tales eſſent: Illi mirati procacius interrogatum, quod tempori & Imperatoriæ Maieſtati minus conueniens apparebat, ad eius interrogata directe reſpondendum non cenſuerunt, ſed tantum dignitatem ſuam tuentes, & Imperatoris leuiuſculam percontationem perſtringentes, quadam ſuffulti animi præſentia grauius reſpondent, Optimates Sarmatarum ad ipſum venire, nec amplius. Quibus quatuor verbis ita animum eius pupugerunt, vt præ iracundia Imperator in furorem propemodum verſus vociferando ſeipſum lacerarit, & venam ruperit, & paulo poſt exagitatus intemperie affectuum, ebulliente ſanguine, vitam cum morte commutarit. Oratores vero illi cum ſe ita deſpicabiles & contemtos cernerent, ea quæ viderunt & audierunt, ad ſuos renunciant. Ita vtrinque animorum exacerbatio illa propemodum fortuita, occaſio fuit illorum fatalium bellorum, quæ Gotthica vocantur, eaque tam orientem quam occidentem verſus. Commonefaciendum hic lectorem putaui de Sauromatis tum temporibus Pannoniam vexantibus, quos nonnulli disſimulato eorum nomine *Quados* vocant, ſpeciem pro genere ponentes. Sed qui ſint populi Squadi, quæ regio & fines eorum, & quod Sarmatis omnino adnumerandi ſint, libro 3. cum ſententiam *Ptolomæi* de finibus Sarmatiarum & Germaniæ explicaremus, puto me abunde docuiſſe. Si autem alicui adhuc ea in re minus ſatisfactum videtur, fruatur opinione ſua. Interim eius opinioni tres ſacræ hiſtoriæ ſcriptores opponimus, *Rufinum*, inquam, *Socratem*, & *Sozomenum*, qui bellum hoc deſcribentes, legatos hos Sarmatas fuiſſe, & bellum illud a *Valentiniano* tum directe contra Sarmatas inſtitutum fuiſſe demonſtrant. Vnde irrefragabiliter, id quod ſupra quoq; oſtenſum eſt, ſequitur Squados illos, qui de finibus cum *Antonio* bellum geſſere, Sarmatas fuiſſe. Hæc acta ſunt ante mille & 300. annos.

A.M.4330.
A.Chr.368.

Legatio Sarmatarum ad Valentinianum.

CAPVT III.

De Valentis Imperat. Temporibus.

Anno ab orbe condito 4344.
Anno à Chriſto. 382.

In-

A.M.4344. A.Chr.282.

INterim dum hic ab occidente futuri belli semina iaciuntur, ab oriente aliud emergit, quod præsens exitium Romanis copiis attulit. Et si res humanas æstimare licet, nihil est esseque potest in Rebuspub. mortalium tam elaboratum, & tam sublime tamque firmum, vt fatis viam sibi inuenientibus vltrices pœnæ ingenii humani consilia non superent. Getæ seu Gotthi Sarmatici populi, dum in Thracia & Pannonia militiæ vacant, ab *Hunnis* gente septemtrionali sedibus antiquis sunt pulsi. Res apud multos admirationi erat, quod genti bellicosæ & præpotenti ea acciderent, quæ imbellibus tantum metuenda sunt, cumque veluti ludibrio fortunæ expositi aliquantulum secum quid esset agendum in eo casu, quodue consilii genus arripiendum deliberarent, vicit plurium sententia, qui suadebant, potius Imperatores Christianos placandos, quam cum hostibus gente bellicosa, iam ad prælium parata, & dimicationem exposcente, Marte iudice, ferro decernendum & de possessione littoris Pontici, in vnius diei fortunam summam rei conferendam. Nec male consilium illud eis cessit. Nam præter expectationem id, quod optabant, *Valens* Imperator eis concessit & votis eorum annuit, habitareque eos siue in Mysia vellent, siue in Thracia permisit. Illi gratitudinis ergo religionem Imperatoris nempe Arrianam se amplexuros recipiunt & re ipsa amplectuntur, qua re *Valentem* ita sibi deuinctum reddiderunt, vt eorum virtutem in bellicis rebus, Romanis suis præferret. Iamque complures milites Romani quasi despici se cernentes vacationem militiæ ab eo petebant & abiectis gladiis manus buri & vomeri applicabant agriculturæque se totos tradebant. Interim vero Getæ strenuam operam in arcendis hostibus defendendisque finibus ei liberaliter & prolixe promittunt. Imperator eis ita fidit, vt neque fœdus cum eis sanciret, neque adimeret arma, vt in tali casu antea moris fuerat: quicquid vero liberet & placeret eis magno suo & imperii totius malo permitteret. Militabant tum inter eos duo duces, quorum alteri *Athalarichus*, alteri *Phritigires* nomen fuit. Ferunt & Turingicos quosdam ex Germanis tum inter Gotthos militasse. Et vt ego existimo, tunc temporis primum, per illam conuersationem, Getarum vetus cognomen in Gotthorum transformatum & germanisatum, hoc est, iuxta dialectum Germanicam deprauatum fuit, vt postea pro *Getis Gotthi* passim appellari cœperint. Omitto hic quæ de ecclesiis Gothicis & earum Episcopis, deque Gotthicarum literarum inuentione scriptores tradiderunt. Apud scriptores ecclesiasticos talia legendo lector desiderium suum implere poterit. Redeo igitur ad bella eorum. Gotthi tunc ducum maximorum ducum ciuilibus bellis implicati erant. Sed *Athalarichus* maiorem potentiam acquisiturus auxilia Imperatoris implorabat; itaque adiutus eius copiis *Phritigerum* superat, solusque regno potitur. Fuerunt tandem aliquantisper eorum res in pace. Sed cum non longe post Romanorum Ducum auaritiam cernerent, subindeque improperiis eorum & contumeliis irritarentur, pax eorum quo magis diuturnas ferias habuit, eo maiorem in flammam semel violata amicitia erupit. Nam aliquoties increpati, cum imperia eorum ferre non possent, præsidia eorum adoriuntur ac *Lupicinum* simul & *Maximum* duces eorum obtruncant. Nec contenti hoc facto maiora aggrediuntur; Mysiam & Thraciam armis sibi subiiciunt, subactisque tributum imperant; ad extremum cunctis Romanis, qui tunc istic erant, formidolosi esse cœperunt. Susceperat tum expeditionem *Valens* contra Persas, quibus repressis contendebat Antiochiam, sed sæpius querulis Thracum & Græcorum vocibus euocatus ac propemodum extimulatus, relicta Antiochia in Europam duxit. Gotthi aucti Sarmatarum copiis, quas in Pannonia tempore *Valentiniani* militasse superius diximus, aduentanti occurrunt, nec pugnam detrectant, tandemque signis collatis equites Romanos proturbant, & loco dimouent: ita legiones nudatæ præsidiis nullo negocio soluuntur, & in fugam præcipites vertuntur, quibus sese Imperator ipse fugiens immiscet, mutatoque vestitu cum sese euoluere conaretur in potestatem hostium deuenit. Nam cum inclusus turri aut domunculæ cuidam, euentum negocii sollicite expectaret, a prætereuntibus qui equis vehebantur, agnitus obiter fuit, cumque prodire nollet, igne circumiecto combustus. Hic fuit finis bellorum magno ardore animi susceptorum, Romanis fines imperii sui proferre satagentibus, & Sarmatis Getisque patrios fines propugnare annitentibus. Accidit hæc clades ante annos mille triginta. Quæ autem in occidentali imperio acta sunt interea temporis, postea dicetur.

Gotthi ab Hunnis patria pulsi.

Tempus primi aduentus Hunnorum, ad eas regiones.

Valens Gotthis concedit in Thracia sedes.

Valentis securitas & credulitas male cessit.

Getæ abhinc Gotthi dicti.

Bellum inter

A.M.4344. A.Chr.282.

Duces Gotthorum.

Romanos prælio superant.

Gotthi cum Sarmatis.

Valentis Imperatoris tragicus casus & tristis euentus.

CAPVT IV.

De Temporibus Theodosii Primi Imperatoris.

Anno ab orbe condito 4345.
Anno à nato Christo 383.
Anno abhinc 1181.

TEmporibus etiam *Theodosii* motæ erant lites non paruæ de finibus inter nostros populos Germanos. Proinde Saxonici exercitus & Turingici collocati erant inter Albim & Viadrum ad defendendos limites & arcendas gentes Sarmaticas. Rursus cum Gotthis, qui iam relictis prioribus sedibus Mysiam & Thraciam inhabitabant, acerbiores erant controuersiæ. Nam licet obnoxii iam cœperant esse orientalibus Imperatoribus ob beneficium recens acceptum, tamen cum regem & regimen proprium haberent, viresque eorum indies assurgere viderentur, tam propinquum semper impendere ceruicibus eorum hostem moleste Romani ferebant, præsertim cum mors *Valentis* recordatioque præteritorum bellorum cruciaret Imperatores. Gotthos autem ad cauendum sibi in posterum ob recens patratum facinus, conscientia exacuebat, itaque vtrisque venenum alentibus conflatum fuit denuo bellum. Cumque ad arma conclamatum esset, & Gotthi non per omnia paratos se animaduerterent, præeunte *Athalaricho* rege ad pacis se studium confestim conferunt. Ad quam rem duo eos inuitabant: primo incommodum belli quoddam nuper acceptum, quodque de clementia *Theodosii* omnia læta audiebant, alterum quod ipsemet, vt ad se venirent, eos inuitabat. Nec fefellit Gotthos coniectura. *Theodosius* enim prospiciens turbulentum vndique rerum statum, pericula ad orientem, pericula ad occidentem, quæ Romano imperio impendebant, & alia maiora metuens (nam ex Italia ad eum quotidie perferebantur noui rumores) summo iure cum Gotthis non egit, quin potius ad clementiæ & facilitatis consilia decurrit, *Constantinum Magnum* imitatus pientissimum pariter & prudentissimum principem, qui paulo ante absque gladio Sarmatas & Gotthos consimilibus consiliis mansuefecerat. Accidit interea, vt *Athalarichus* postquam rediisset in gratiam cum Imperatore, moreretur ibidem: hunc *Theodosius* honorificentissimo apparatu & pompa funebri exportari iubet, multis ducibus Romanorum & præfectis copiarum funus eius deducentibus. Gotthi cum ordinem gubernationis, seriem Senatorum & ducum, deducentium funus viderent, principisque iustitiam mansuetudine summa temperatam perspexissent, qui vi & ferro perrumpi non poterant, bonitati & pietati cedunt, libenterque se victos fatentur, dixeruntque se agnoscere hoc Imperium à Deo esse ordinatum, nec fore felices, qui illud euertere conatentur. Itaque fœdere icto cum Imperatore fidem & operam suam ei promittunt, militiamque professi sub eius signis militarunt. Erant autem ferè ad viginti millia, ac Romanorum res deinceps tantum abest vt turbarent Gotthi, vt etiam quantum in eis fuit, auxerint. Cumque Imperator pacatis rebus orientis ex Thracia in Italiam rediisset contra *Eugenium* & *Arbogastum* ducens exercitum, Gotthorum quoque decem millia sibi adiungit, quorum magna ex parte virtute & constantia Gallorum exercitus in illis angustiis bello difficillimo & valde periculoso expugnati fuerunt. Stetissetque integrum & inuiolatum illud pacis fœdus quod *Theodosius* magis necessario, quam optato consilio cum ea gente pepigerat, nisi *Stiliconis* artibus, à *Gildone* filiis *Theodosii* trucidatis, interuersum fuisset, & stipendia merita cum commeatu eis dari solita denegata fuissent; vnde noui motus statim orti sunt. Nam iterum hac iniuria recenti Gotthi exasperati Thraciam superantes Pannoniæ interiora inuaserunt, de qua re luculentius dicere necesse erit. Iam enim Gotthorum erga Romanos & Romanorum erga Gotthos ita inflexi erant animi, vt Imperator *Gratianus* prætorianorum cohortem, ad custodiam propriæ salutis ex eis sibi adlegerit, qui honor & prærogatiua ab Europeis regibus hac nostra ætate solis potissimum Germanis deferri solet. Quod autem & *Theodosius* eis plurimum fisus sit & eorum viribus opera non pœnitenda peregerit, inde apparet, quod *Stilico* cum esset stirpis Sarmaticæ, dux magni nominis præcipuos honores apud ipsum consecutus est, ita vt præcipuus dux belli ab eo sit designatus, penes quem summam rei totius esse voluerit. Quin & illud quod supra de præsidiis ad Albim syluasque Hercynias dispositis, ad defendendos limites contra Sarmaticas gentes diximus, eius instinctu eiusque consilio factum fuisse prædicatur. Nouerat enim *Stilico* mores gentis, cum & ipse esset eorum conterraneus & popularis, & ne quid à milite contra disciplinam militarem designaretur, ipsemet legiones quæ ab eo dispositæ erant obequitabat, in præuaricatoresque edictorum à se latorum grauiter animaduertebat.

A.M.4345. A.Chr.383.

Præsidia ad Albim.

A.C.383.

Controuersia de finibus cum Saxonibus.

Gotthi fœdus ineunt cum Theodosio Imp.

Virtute Gotthorum inter alios Theodosius victor.

A. C. 383.

Filii Imperatoris trucidantur à Gildone.

Fidelitatis honos Germanis habitus.

Compendium Chronologicum historiæ rerum Sarmaticarum à Valentiniano ad Theodosium, per annos circiter triginta.

Anno 362. Imperator Gallus, vt existimo, qui ad orientem electus erat, Sarmatas, & Quados superat, illisque *Zizam* vel *Dziezam*, vt Polonice loquamur, præfecit.

Anno 363. *Honoratius* primus, Constantinopolitanus Imperator Sarmatas rebelles fertur domuisse. *Amianus* libro 19. Ego existimo intelligendum hoc de illis Sarmatis, qui Pannonias occuparant, non de vniuersa gente. Hoc enim circumstantiæ nequaquam patiuntur. Nam quantum negocii *Valentiniano* ipsi postea dederint, mox annotabimus.

Anno 367. Hunni vastata Alanorum regione Gotthos aggrediuntur. *Amianus* lib. 22. 23. 24. Habebant ergo tum Gotthi à tergo & à fronte hostes, & quidem potentissimos, hinc Romanos inde Hunnos. Non est igitur mirum eos ab aduersa fortuna indignius tractatos.

Anno 368. *Ermanarichus* Gotthorum rex potentissimus, ille quem *Alexandro Magno* com-

A. C. 383. comparat *Iornandes*. Hic 20. fere nationes subiugarat, in quibus & Germanos numerat idem autor. Et existimo Hunnos, vbi audirent de successu aduersarii, inuidia incitatos eius patriam à tergo agressos esse & vastasse.

Anno 370. Vandali nostri æmulati hanc Gotthorum suorum cognatorum laudem, etiam ipsi ad ripas Rheni consederunt, qui postea Burgundiones dicti. Nominat *Ptolomæus* inter Venedicas gentes *Phrugundiones* à Septemtrionali ripa Istulæ. Isti itaque qui ad Rhenum consederunt, hac de causa & Vandali & Burgundiones dicti sunt. *Crantius* autor.

Anno 371. Gotthi Istrum transeuntes Thraciam peruastarunt. Tripartita historia & *Amianus* libro 31.

Anno 378. Sarmatæ Pannoniam vastant. Et hoc tempore *Valentinianus* præ iracundia mortuus, vt supra narratum est: eodem anno *Ermanarichus* rex Gotthorum nobilissimus à duobus nebulonibus interfectus, *Bonfinius* autor.

Anno 380. Hunni iterum Gotthos aggressi patriam eorum occuparunt, ita vt coacti sint nouas sedes trans Danubium à *Valente* Imperatore in Pannonia petere. *Orosius* lib. 7. cap. 31. Tripar. histor. lib. 8. capite 12. Hoc tempore *Thorismundus* Ostrogotthorum, *Atanarichus* Visogotthorum rex vixit.

Anno 381. Gotthi ob auaritiam *Maximi* annonæ præfecti, fame coacti rebellant, Thraciam, Thessaliam, Epeirum vastant. *Iornandes*, *Diaconus*, *Orosius*.

Responsum Diurpanei Traiano.

Dion historicus de *Diurpaneo* illo Gotthorum rege dicit, quod cum à Romanis interrogaretur, cur fœdera cum *Traiano* inita violarit, respondisse fertur: *Quia auaros mitterent præfectos.* Eandem causam rebellionis Gotthi optime poterant reddere *Valentiniano*. Non enim amplius ferentes *Maximini* annonæ præfecti auaritiam, ad extrema remedia confugerunt.

Anno 382. Vandali sedibus suis relictis terras alienas inuadere cœperunt, rege *Modigilo*, qui eis triginta annis præfuit.

Anno 383. Longobardi ex Scandia insula Oceani septemtrionalis egressi Vandalos qui remanserant duce *Iborea* & *Alone* vicerunt. *Prosper* in Chronico. Non *Roxolani* ergo in Vandalorum sedes successerunt, vt quidam volunt, sed citius Longobardi, si vera dicit *Prosper*. Apparet & ex hoc loco, non ita ex his regionibus Vandalos populariter egressos fuisse ante aliquot annos, vt ex eis ne vnus homuncio in patria tum remaneret. Quidam enim affirmant *Roxolanos* Vandalorum vacuas sedes occupasse discedentibus ipsis in Hispanias, sed falso.

Anno 384. *Theodosius* Gotthos multis præliis superat, & ex Thracia pellit, cum *Athanaricho* eorum rege fœdus icit. *Blondus* decade prima lib. 9. Is *Athanarichus* Constantinopolim venit, ibique post paucos dies moritur. A. C. 383.

Anno 398. Gotthi sine rege sub imperio Romano stipendia faciunt annis octodecim, post *Athanarichi* mortem. Commemoratur hic illud *Theodosii* prælium in angustiis Alpium, quando miraculose ventus excitatus in faciem hostium puluerem impulit, atque ita viam ad victoriam *Theodosio* patefecit. Laudatur ibi virtus Gotthorum. Ac de hoc bello Poëta *Claudianus*:

Theodosii victoria miraculosa.

O nimium dilecte Deo! cui militat æther
Et coniurati veniunt ad classica venti.

Gotthorum tunc erant decem millia in exercitu *Theodosii*, in quorum vexillo depingere iusserat Imperator istas literas, X. P. Σ. quæ significant nomen Christi. Accidit hæc victoria miraculosa ante annos 1181. Septembr. 17. die, anno Imperii *Theodosii* 17.

CAPVT V.

De Gotthis & eorum Republica.

Celebritas gentis Gotthicæ.

Gotthorum gens quia fama rerum gestarum alias nationes non paucas supergreditur, & prima omnium cunctarum gentium vlta est & vindicata iniuriam aduersus Romanos, & vtrumque Imperium, videlicet orientale & occidentale, debellauit, Romam aliquoties cœpit, vastauit, in thronoque Imperiali prima sedit, *Valentem* viuum igne combussit, *Decium* aquis submersit, filium sagitta traiectum interfecit, & alia infinita patrauit, ideo multæ nationes eam sibi vendicant, sicut & Vandalos, propterque rerum amplitudinem ab vtraque gente gestarum & stupendos ausus, eos sibi tanquam consanguineos adiungunt. Eoque res deuenit vt sicuti olim duodecim vrbes Græciæ inuicem rixabantur & iure contendebant singulæ, sigillatim sibi *Homerum* vendicantes, quælibetque earum apud se natum fuisse iactitabat, propter famam celebrem diuini vatis; similimodo Vandalos Gotthosque multæ nunc nationes tanquam suam progeniem sibi appropriant propter famam nominis & magnitudinem rerum gestarum, quas ante mille annos vtrique isti populi ab vna stirpe & vna gente, ediderunt. Quapropter operæ pretium me facturum putaui, si de eorum origine & rebus gestis ex professo tractationem instituerem, eorumque historiam magna ex parte deprauatam extricarem, & in apertum producerem. Iam quidem complura sparsim de eis à nobis dicta sunt, sed tamen si rem in pauca conferam, vtile erit lectori. Tradit autem *Helias Spartianus*, & rerum gestarum series indicat, Getas & Gotthos vnam gentem fuisse. Antiquiorem tamen appellationem Getarum esse quam Gotthorum constat. Et appellatio videtur ex re ipsa sumta. Nam γείτων Græcis vicinum significat. Ideo celebriorum fluminum & aliorum locorum vicini aut potius incolæ Getæ vocabantur.

Getæ vnde dicti.

A. C. 383. Nam qui ad flumen Tyram Sarmatæ habitabant, *Tirigetæ* vocabantur, qui ad Tibiscum *Tissigetæ*, qui ad montes Moschinos *Massagetæ* seu *Samogetæ*, qui ad flumen Istrum *Istrogetæ*, vnde *Ostrogotthos* vel *Osgotthos* postea dictos esse puto ab eo, quod ad ostia Istri seu Danubii inhabitabant. Et *Ptolomæus* iam *Arsigetas* iam *Gyngiuonenes*, vbi nunc Polonia est, ponit. Qui vero vltra Istrum habitabant propinquiores Græciæ *Gitonas* absolute vocat. Inde factum reor vt postea Getarum nomen obtinuerint. Ne quis autem hos Sarmatas fuisse ex eorumque stirpe originem suam ducere dubitet *Ptolomæum* consulat. Is certe lib. 3. cap. 10. *Tyfigetas Sauromatas* expresse appellat. Non desunt qui etiam *Ostrogotthos* ab vrbe nobili in Volinia *Ostrog* dicta, patria ducum *Ostrouiorum* cognominatos esse putent, indeque illas gentes oriundas & postea progressas affirmant. Sed illi forsan ad Alanos potius veteri more referuntur. Quæ omnia si in vnum conferas, ad eundem sensum, & vocis significatum, de quo iam diximus, & nomen Getarum nos ducunt. Regia autem vel metropolis Getarum quæ fuerit, non ita facile est colligere, credibile tamen est eam, quam *Zarungetussam* vocant, fuisse. *Zarum* enim lingua Heneta principem vocat, *Getussæ* autem nomen gentem illam Getarum indicat. Sed illud est dignum consideratione, quod cum appellationes Tyrigetarum Tissigetarum inueniamus, quo autem cognomine in vniuersum eorum patriam vocemus non ita liquet. Nam vbi Germani habitant Germaniam vocamus, vbi Galli Galliam, Gotthiæ autem nomen non ita frequens imo insolens reperitur. Causam eius rei nullam aliam reperio, nisi quod in vniuersum Sarmatiæ nomine istæ prouinciæ omnes appellabantur. Quando autem & quibusnam occasionibus vox Getarum in nomen Gotthorum commutata sit, superius dum *Theodosii* tempora prosequebamur diximus. Nam illo tempore quando ex bonis gentibus mali Christiani facti fuerunt, sacramentoque baptismi ab Episcopis initiati, existimo istam permutationem vocum factam fuisse, Germanis ad eam rem ansam præbentibus, qui iam tum Getis admixti communem causam contra Romanos defendebant, iunctisque viribus non modo iugum eorum excutere, sed etiam par pari reddere satagebant. *Gotth* enim & bonum & Deum significat, qui autem lauacro baptismi irrigantur sacrisque initiantur, iam quasi diuini facti videntur. Alii vero eos fataliter *Gotthos* vocatos arbitrantur, quod instar flagelli Dei Romanis fuerunt. Itaque historici inflexo nonnihil vocabulo ad sonum & dialectum Germanicam pro Getis paulatim Gotthos appellare cœperunt. Erant enim reuera Romanis eorumque prouinciis flagellum durissimum, ita vt contuso & fracto eorum Imperio vrbi non pepercerint, imo deuastata & propemodum deleta, etiam nomen ipsum Romæ *Adulphus* filius *Alarici* abolere & in Gotthicum conuertere commutareque decreuerit, nisi vxoris intercessione crebrisque & demissis obsecrationibus Deus institutum eius auertisset. Hoc vero facinus exemplo Romanorum ipsorum facere volebat, qui hunc morem habebant, vt deleto regno aliquo & in prouinciam redacto etiam veteres appellationes abolerent, & antiquarent, nouas vero è sua lingua tribuerent. Hinc est quod in *Ptolomæo* ægre inueniuntur cognomina prisca tam in descriptione Pannoniæ, quam etiam Mysiæ vtriusque. Ideo nata sunt cognomina in Hungaria, Corona, Alba regalis, Prætoria, Augusta &c. Et in Germania Colonia Agrippina, Augusta, Argentina, Basilea, Spira, Aquisgranum & alia infinita huiuscemodi. Liberum enim eis hoc erat, semel Germania in suam potestatem redacta & subiugata auita nomina pro libidine abolere & quadrata rotundis miscere. Generatim de Gotthis iam aliquid diximus, ne quid tamen sicco pede transisse videamur, neue quispiam nos aliquid lectorem celare voluisse opinetur, methodicè rem eandem ex probatissimis autoribus trademus.

Ostrogotthi.

Ostrog arx sedes ducis Basilii in Volinia.

Regia Getarum.

Zarungetussa vrbs Daciæ in Ptolomæo.

Ex Gotthis Getæ quando.

Mos Romanorum in commutandis nominibus vrbium.

I. De nomine Getarum.

De nomine Getarum iam supra diximus. Addam tamen rem dignam notatu de nominibus istis ex *Dione* historico, qui sic dicit: *Porrò eam gentem Dacos appello, nam ita se ipsi nominant, eodem nomine à Romanis appellantur: Etsi non ignoro eos à quibusdam Græcis Getas esse dictos, quod an recte factum sit, nescio.* *Helius Spartianus*, *Dion*, *Orosius*, *Iornandes*, & alii Getas Gotthos esse dicunt. Sumunt alii encomia suarum gentium, Saxonas à *Sais* deriuando, & Dacos à *Dais*, quarum gentium laudes ex *Xenophonte* libro 5. in Pædia Cyri recitantur. Sed perpusilla admodum accessio laudum inde petitur. Nam si tanta vis est argumenti ab etymo vocis, possent etiam Dani à tribu *Dan* Iudæorum deriuari. Possent & Poloni à *Pelek* illo patriarcha, abnepote Noë deriuari, aut ab Apoloniis, aut etiam à *Palaco* illo rege, qui ante tempora Christi vixit, & cum *Mithridate* conflixit. De qua re superius ex *Strabone* nonnulla allata sunt.

Ab etymo cognominum non semper valent argumenta.

II. De origine Gotthorum.

De origine Gotthorum duæ sunt sententiæ authorum. Alii eos ex Scandia nauibus profectos & ad Istulæ flumen delatos esse affirmant, interque Vandalos vi & armis sedes sibi parasse. Alii à Mæothide palude profectos ad Istrum & Danubium consedisse memoriæ prodiderunt: sed siue hoc, siue illo modo de illis sentiamus, vtraque ratione

A.C. 383. Sarmatæ erunt. Nam & Scandia & alii inſulares populi ſeptemtrionem verſus à Sarmatarum iure ſecerni non poſſunt. Siquidem in Sarmatico mari illæ inſulæ innatant, & vltra Iſtulam exporriguntur. Magis tamen conſentaneum eſſe videtur, eos ex Aſia, ſicut & alias omnes gentes occidentales, colonias poſt illam diuiſionem gentium deduxiſſe. Nam quod *Iornandes* eos ex Scandia veniſſe cum rege *Beria* affirmat, hoc iam ſuperius eſt confutatum libro 3. nec poteſt cum chronologica ratione conſiſtere, & a Biblica veritate alienum eſt, quin & ſibi ipſi hac in re contrarius eſt, aut principium eius adulteratum eſt, cuius rei ſupra mentio facta eſt.

III. In quas gentes proprie diuidantur Gotthi.

Alii vocantur *Oſtrogotthi*, alii *Viſogotthi*, alii *Gepidæ*, alii *Daces Tirangitæ*, alii *Gitones*, alii ſimpliciter *Getæ* vel *Gotthi*. *Oſtrogotthorum* nomen Gothos indicat, & etymon vocis reſpicit cognomen Iſtri. Ergo Oſtrogotthos dicemus Gotthos illos ad Iſtrum habitantes, id eſt orientales. Nam & Iſter ipſe ad orientem vergit, vbi in Euxinum mare illabitur. Quapropter quod *Auentinus* de *Oſterſze meer*, & de *Vueſterſze meer*, id eſt orientali & occidentali mari tradit prætereo. Alii *Viſogotthos* dictos putant à *feſt Goth*, quaſi ipſiſſimos Gotthos, quod ab iis alii vt a patribus proceſſerint. Viſogotthos *Iornandes* vocat Gotthos, qui occidentem ſpectant, hoc eſt, qui ad Viſtulam manebant. Nam & Viſtula è Sarmaticis montibus exurgens, vt *Iornandes* tradit, in Sarmaticum Oceanum ſeſe abſcondit, occidentem verſus. Vocat autem *Iornandes* aperte Veſtgotthos parentes Oſtrogotthorum: *Gepidarum* nomen ſignificat Gotthos, qui ad Viſclam manebant (noſtri illud flumen vocant *Vislok*,) vbi nunc Scepuſium eſt. Et etymon vocis *Iepida*, exponit *Iornandes* pigrum, *Iepanda* enim Geticè ſignificat tardum ingenio. Quoniam igitur iſti tardioris ingenii reputabantur, ideo eos afficiebant cognomine hoc Gepidarum. *Daces* à latinis ſic Gotthi appellabantur, ſicuti à Græcis Getæ, à Germanis Gotthini: inde flumen Gutallus à *Plinio* vocatur, quod per eorum ditionem permeat, & apud illos oritur. *Tyrangitæ*, *Tiſſigetæ* à fluminibus accolæ Gotthorum appellantur. Qui ad Tyram habitabant Tyrangitæ, qui vero ad Tiſam Tiſſigetæ, qui ad Raban, vbi eſt Bochna Arſigetæ, quin & Tanaitæ à *Ptolomæo* ad Tanaim ponuntur. *Piengitas* eoſdem puto à *Ptolomæo* vocari, quos modo Gepidas diximus. Poſt quos *Bieſſi*, a quibus hactenus montes *Bieſczadi* vocantur. *Procopius* vsque adeo dilatat nomen Gotthorum vt etiam Alanos & Elios homines noſtræ linguæ Gotthinos vocet, & hos vnius ſtirpis fuiſſe prædicat, vt vere Gotthia idem ei ſit quod Sarmatia, ſicuti rurſus Sarmatia pro Gotthia non raro accipitur.

Oſtrogotthorum nomen. *Viſogotthorum nomen.* *Gepidarum nomen.*

IV. De ſtationibus Gotthorum.

Poſt illam diuiſionem gentium primam ſtationem eorum fuiſſe ad Mæothidem & ad montes Sarmaticos tradunt, ſecundam in Thracia, tertiam in Pannonia, quartam in Italia, quintam in Hiſpania, poſtquam expulſi erant ex Italia opera *Belliſarii*, & vltima vice *Narſetis* eunuchi. Nobiliſſimi erant iſti duo duces Imperatoris *Iuſtiniani*. Oſtrogotthorum ſedes fuit *Zarmigetuſſa*, & *Thomos* vrbs ad Iſtrum, *Peucen* Inſula Iſtri, qua de cauſa Oſtrogotthi dicti ſunt. Regiones illas, vbi colebant agros Getæ *Beſarabiam* à duce vocant noſtra ætate. Et quanquam illas legiones Italicas, quas *Traianus* in Daciam olim introduxerat, *Aurelianus* poſtea reduxit, tamen coloni & alii qui œconomiam iam auſpicati erant iſtic remanſerunt, qui linguam Slauonicam corruperunt vſu linguæ latinæ introducto qua Valachi corrupte hactenus vtuntur. Viſogotthos ad fontes Gutali ſuum domicilium primarium habuiſſe iudico, quanquam per vniuerſam Sarmatiam ſparſos fuiſſe Coſmographi annotant. Vbi eſt Gedanum *Ptolomæus* Gitonas ponit. Sicuti autem ad Iſtrum Sarmatæ & Getæ mixtim habitabant, vt ex *Ouidio* aperte liquet, ita etiam ad Iſtulam & Sarmaticos montes ſparſim inter Sarmatas degebant, erantque veluti prouincia ipſorum. Notum eſt vbi ponant *Ptolomæus* Sidirorichias. Ibi eos metalla effodiſſe *Cornelius Tacitus* teſtatur. In eadem ſententia ſunt & neoterici ſcriptores, *Eberſteinus*, *Tilemanus*, & *Carion* ipſe, qui diſerte dicit, quod Gotthi ad vtramque ripam Iſtulæ habitabant.

Viſogotthorum ſedes.

V. De finibus & limite Gotthorum.

Limites minorum gentium, ſicuti Gotthos, Oſſos, Burios *Ptolomæus* ſic vocat, difficilius eſt dignoſcere ob nomadicam conſuetudinem. Nam hodie hic erant, & poſt aliquod tempus alio commigrabant. Sicuti de hoc genere vitæ nomadico *Strabo* dicit: *Rebus*, inquit, *ſuis curribus impoſitis facile cum pecore ſuo abeunt quo viſum fuerit.* Gotthorum tamen vtpote nobilioris gentis *Strabo* regionem ſic deſcribit: *Latus autem Germaniæ meridionale Sueui tenent. Poſt hos Getarum regio arcta primo, qua iuxta Auſtrinam partem ſecundum Iſtrum protenditur, & è regione finium Hercyniæ ſyluæ partem montium ipſa quoque complectens. Deinde verſus ſeptemtrionem dilatatur vsque ad Tyrigetas.* Et mox: *Hi Getæ ad vtramque partem Iſtri accolebant*, &c. Ideo *Iornandes* plurimos ſinus maris Pontici & plurima flumina in illa eorum regione fuiſſe commemorat. Similiter *Cornelius Tacitus* regionem Viſogotthorum deſcribens ait: *Gotthini, Oſſi, Burii terga Marcomanorum Quadorum claudunt. Omneſque hi populi pauca campeſtria, cæterum ſaltus & vertices montium iugumque inſederunt. Dirimit enim ſcinditque Sueuiam continuum montium iugum, vltra quod plurimæ gentes, ex quibus Ligii* &c. *Guthones quo magis pudeat & ferrum effodiunt.* Similiter & *Oroſius* de iis. Ex quibus deſcriptionibus liquet, Gotthorum ſeu Getarum, vt *Strabo* ipſe iſta nomina coæquat, fines incipi a limitibus Sueuorum. Sueuorum autem ſedes indicat fluuii nomen Sueuus, qui nunc *Sprea* a quibusdam ſcriptoribus Germanicis vocatur. Sed veterum ſententia magis placet, Albim verſus Sueuos habitaſſe. Ideo rectius ille amnis qui prope Caluſium flumen eſt Sueuus vocatur, hoc eſt inter Albim & Viadrum, Cimbricum Cherſoneſum verſus. Hunc *Plinius* Gutalum vocat a Gotthis, qui ſedes ſuas iſthic tenebant, & extendebantur vsque ad montes Sarmaticos, ex quibus hic quoque Gutalus oritur, & tandem montes Sarmaticos inſederant, nonnihil in campeſtria deſcendentes Cracouiam & Niepolomiciam verſus. Nam illæ ſyluæ Niepolomicianæ etiam Hercyniæ vocantur a *Ptolomæo*. Ideo *Strabo* dicit: *E regione*, inquit, *finium Hercyniæ ſyluæ, ac ita demum omnes montes Daciam verſus occuparant, & tandem vsque ad Iſtri Oſtia & Tyræ, vbique permixtim cum Sarmatis habitantes*, vt *Strabo* eodem a principio eiusdem libri dicit. Et cogitanti mihi quæ cauſa ſit, cur potiſſimum in Cracouienſi terra & apud Podgorios non eodem modo nobilitatis nomina finiantur; nam alia in *ski* deſinunt, & hos puto de ſtirpe Vandalica originem ducere: aliqua vero ſimpliciter, prout caſus fert, hos Gotthorum ſanguine cretos intelligo. Nam tales potiſſimum hucusque ſedes ſuas ad radices illorum montium tenent, quorum nomina & catalogum per ordinem Alphabeti hic placet adiicere.

Sueuorum ſedes. *Sylua Niepolomiciana.* *Strabo lib. 7.* *Fines Sueuici contigui erant cum finibus Gotthorum.*

Series Gotthicorum nominum.

Bal	Herboth
Barzy	Iaxa
Dembrodes	Iordan
Dersniak	Kloſas
Ciolek	Kula
Firley	Niemſta
Fredro	Ozurylo
Frykacz	Plázá
Farurey	Rozen
Gamrath	Szary
Gutthouie forſan & nomen ipſum à Gotthis habent.	Száfrániec
Gárniſz	Svvidvva
Hárinek	Smolik
Hinek	Strzala
	Tárlo
	Talaphus
	Zarebá.

Gutthonum familia in terra Sedomirienſi & Premislienſi ſedes habet ſuas.

Hos omnes ex ſtirpe Gotthorum prodiiſſe, vt diximus, credibile eſt. *Dembrodes* ſignificat gentis *Dębno* progenitorem. Nam *Dębno* ſigni eorum militaris eſt nomen. *Rod* vero ſeu *rodzay* patria lingua ſignificat genealogiam. Quod autem quidam hunc *Dembrodem* Scytham fuiſſe prædicant, inde factum eſſe reor, quod Getæ ipſi a plerisque per abuſum Scythæ vocantur. Quomodo autem ſucceſſu temporis *Dembroti* poſteritas in Sędomirienſem terram veniens fidem Chriſti ſub *Boleslao Pudico* ſuſceperit & monaſterium Calui montis fundari, poſtea dicetur. *Szafarach* etiam Gotthi ſtrenui militis & ducis mentionem facit *Iornandes* ante mille annos. Hic cum *Fritigero* & *Alateo Theodoſio* Cæſari ſe opponebat, & forſan ipſorum opera *Valens* Cæſar ille viuus igni combuſtus fuit & victoria glorioſa de eo parta. Fuit & *Balta* dux Gotthorum. Neſcio ſi *Barſonum* gens & *Balorum* aliquid commune cum eis non habeant. Virtute certe militari, & togatis virtutibus nequaquam ab eis degenerauit *Stanislaus Safranecius*, qui modo agit ſumma cum laude Palatinum Sędomirienſem. Sed ad propoſitum redeamus.

Száfrach Gotthus. *Balta Gotthus*

VI. De moribus & veſtitu Gotthorum.

Gotthi non erant ea leuitate præditi, vt in gratiam Italorum, vbi tunc manſerant, mutarent patrium morem ſeſe veſtiendi. Nam & crinigeri & pelliti incedebant, de qua conſuetudine eorum *Claudianus* Poëta ad eum modum:

Crinigeri ſere patres, pellita Getarum
Curia, quos plagis decorat numeroſa cicatrix,
Et tremulos regit haſta gradu, & nititur altis
Pro baculo contis, non exarmata ſenectus.

Apparet ex iisdem carminibus Getas ad extremum vitæ haſtis longis, quibus gradum fulciebant, vſos fuiſſe, quibus quaſi ſymbolis ſignificare voluerunt, ſe ad vltimum halitum militiam profiteri, in eaque profeſſione ſe mori velle. Ideo dicit Poëta *non exarmata ſenectus.* Hæc de veſtitu ſenatorum. Militum vero conſuetudinem ex *Ouidio* depinximus, qui eos vſos fuiſſe corito & arcu teſtatur. Scribit *Tacitus* Oſtrogotthos equitatu potiſſimum valuiſſe. Et alibi inquit: *Omnium harum gentium inſigne rotunda ſcuta erant & breues gladii*, quos nos *ſchabla* vocamus.

VII. De lingua Gotthorum veterum.

Cornelius Tacitus videtur Gotthis Gallicum ſermonem tribuere, aut ſaltem accentu Gallico vſos fuiſſe. Non deſunt enim, qui ita *Cornelium Tacitum* exponendum putant. Et probant Gallos olim alio ſermone vſos fuiſſe, quam nunc vtuntur. Et credibile eſt. Nam hunc, qui eſt latino ſermoni affinis, quo nunc vtuntur, *Iulii Cæſaris* temporibus inuectum fuiſſe hiſtoriæ prædicant. Porro antiquos Gallos Græcis characteribus vſos fuiſſe

Gallos olim alia lingua & alia ſcribendi forma nempe Græca vſos.

A. C. 383. fuiſſe ad tempora *Caroli Magni*, lingua autem Celtarum veterum locutos oſtendunt autores. *Plinius* commemorat aliquot voces Celticas A ex quibus *marcha* equam vel equum vilem & valde malum macilentumque ſonat. At iſtis qui ſiniſtre *Cornelium* exponunt opponimus tres autores. Inprimis *Strabonem*, qui dicit Getas cum Dacis ὁμογλώττους fuiſſe. Et *Ouidium* qui gloriatur ſe intra paucos annos didiciſſe Getice Sarmaticeque loqui. Sed & *Procopius* de bello Vandalico ſtatim ab initio libri, fatetur Gotthos, Vandalos & Melanclienos, quos nos *Czern* vocamus, eodem ſermone vſos fuiſſe, vnamque gentem fuiſſe, licet nominibus diuerſis, *cætero*, inquit, *conueniunt. Nam & albi ſunt omnes corpore, flaui coma, proceri quoque & aſpectu probo, legibus item* B *eisdem vtuntur, ſimiliter & Arrianæ omnes fidei, voce vna Gotthica appellata vtentes.* Hæc *Procopius* aperte. Eſt autem teſtimonium iſtorum trium maioris faciendum quam aliorum complurium. Nam iſti vt vocant oculati ſunt teſtes. *Ouidius* inter Sarmatas & Getas manſit aliquot annis ibique mortuus eſt. *Procopius* caſtra *Belliſarii* ſecutus, multoties cum eis eſt conuerſatus. *Strabo* etiam non procul a Gotthis natus fuit in regno *Mithridatis*. Meminerunt ſcriptores *Oroſius* & *Procopius* aliquot nominum Gotthicorum. *Radagiſus*, Polonica lingua eſt, *co rad bywa goſciom*, id eſt hoſpitalis, *Arbogoſtus*, *Dobrogoſtus*, & conſimilia. Sed non miror quosdam recentiores Germanicam linguam Got- C this tribuere. Nam dato vno inconuenienti alia inconuenientia ſequuntur. Quia ab ea parte auſtrali Iſtulæ, vbi eſt ipſa Polonia, Germaniam fuiſſe affirmant, ideo ratione concomitantiæ compulſi GOTTHOS & QVADOS dixerunt fuiſſe Germanos. Quia autem Germanos fecerunt, neceſſario tertium commentum eis affingere oportuit, vt eos lingua Germanica vſos fuiſſe comminiſcerentur. At Quados Sarmatas fuiſſe iam demonſtratum eſt. Sed quia Regulis Sarmatarum poſt mortem patrum ſors illa ceſſerat, itaque dominio diſtracto, vt fit, aliam Rempub. ſibi erexerant, ſed non aliam ſtirpe aut origine. Quod autem *Iornandes* ex Scandia or- D tos prædicat, non videtur conſentaneum. Nam mox idem veluti ſibi contrarius ex Scythia *Ouida* ortos narrat. Affirmat autem Scythas *Ouim* vocare terram Scythicam. Et neſcio an vox illa *owczina* inde non deriuetur, aut certe aurei velleris occultam ſignificationem repræſentat. Gotthorum enim principes *Anſes* & *Amatæ* & *Ouidæ* dicebantur, eo quod ad raptores aurei velleris ſuam originem referrent. Et etiamnum Auſtriaci principes aureum vellus ſymbolo ouis repræſentant, quia ſtirpem originis ſuæ ad Gotthos referunt. Sed iam ordine reges inde a Syrmio recitemus. Vetuſtiores qui fuerunt ante & poſt bellum Troianum iam ſuperius commemoraui.

Getica Sarmaticaque lingua eadem fuit.

Ouidii, Procopii, Strabonis teſtimonia veriora.

Amatæ.

VIII. Reges gentis Getarum.

A. C. 383. SYRMVS rex, qui cum *Alexandro Magno* conflixit, *Peucen* inſulæ rex nominatur. Ponit autem *Ptolomæus* populos Sarmaticos Peucinos ad montes *Peucen* Sarmatiæ, iſthic alicubi ad montes Boryſthenis. Neſcio an non Polocenſes illi ſint, aut vbi eſt Smolensko. Nam πεύκη pinum pinguem ſignificat, nos *Smolna* vocamus. Prorſus autem Boryſthenes alluit Smolensko, & inde oritur non procul, eſtque locus pinetoſus. Et ſunt vicina loca illa a quibus coloniæ deductæ ſunt ad illam Inſulam *Peucen* quæ eſt obiecta Iſtro. Fieri quoque poteſt, vt *Paluki* populi ab iisdem oriundi ſint, cum Boruſcis vicinis, & ſicuti iſthic inſimul manſerunt, ita poſtea progreſſi inſimul in confinio conſederint. *Syrmi* autem appellatio non remota deriuatione cum Sarmatarum cognomine congruere videtur. Condiderat *Syrmus* Rex vrbem nobiliſſimam Syrmium, vbi concilium illud Syrmienſe dictum, Nicœno contra Arium ab Arrianis celebratum fuit.

DROMICHETES. Hic poſt *Syrmum* cum *Lyſimacho* ſucceſſore *Alexandri* dimicauit, eumque cum cepiſſet, absque redemptione dimiſit; cuius beneficii memor, & habitandi facultatem in Myſia & Thracia ei conceſſit, vtque magis ſolida ſpes pacis in poſterum inter eos fieret, filiam ſuam in matrimonium ei deſpondit. *Pauſanias* narrat.

VAREESTVS. Hic temporibus *Auguſti* cum Romanis bellum geſſit. Meminit eius expreſſe *Strabo*. Bellorum autem ducis *Flacci* ex parte Romanorum ad Danubium *Ouidius* de Ponto meminit. Nam ibi tum quoque exulabat.

COTISON fuit rex Getarum, etiam temporibus *Auguſti* tantæ opinionis, vt *Auguſtus* filiam ſuam *Iuliam* ei deſponderet, & rurſus eiusdem filiam in matrimonium ſibi copularet. De hoc lege *Suetonium* in vita *Auguſti*. Meminit & *Horatius* huius *Cotiſonis*: *occidit*, inquit, *Daci Cotiſonis agmen* &c.

DZIVRPANEVS quem alii *Ducebalum* vocant. Sedecim hic integros annos, incipiens a *Domitiano* vsque ad *Traianum*, produxit bellum cum Romanis. Idem aliquoties Romanorum maximos exercitus fudit. *Fuſcum* conſulem vna cum legionibus trucidauit, & ampliſſimas victorias retulit, ita vt ab eo *Domitius* pacem redimere cogeretur. Donec tandem artibus *Traiani* Imperatoris & indefeſſa perſeuerantia ſuperatus furori aduerſæ fortunæ ſuccubuit. Mirifice hic laudatur a *Dione*.

IX. De veteri Germania ad Pontum, Boryſthenem & Tanaim.

Quanquam autem *Dziurpaneus* rex Dacorum vocetur, tamen & Getis imperitabat. Nam Getæ & Daces gentiles ſibi erant. Hoc fundamento poſito non difficile erit inueſtigare, Sarmaticæne genti an Germanicæ debeant adnumerari. Quod commemorare placuit

A. C. 383. cuit propter quosdam recentiores, qui ſecuti autorem ſupplementi *Carionis*, hic ad Iſtrum & Boryſthenem, qua patet littus Ponticum, vbi A Getas & Dacos *Ptolomæus* ponit, Germaniam veterem ſibi fingunt & imaginantur, ex qua Danos, Gotthos & alios Baltici maris accolas, itemque Myſios Saxonas oriundos, eosque Germanica lingua vſos etiam tum, firmiter aſſeuerant: quin etiam ad Conſtantinopolim & in Taurica etiamnum inueniri prouincias, vbi reliquiæ priſcorum Gotthorum paſſim Germanice loquantur. Et Tranſyluanos Germanos, quos *Siebenbürger* vocant, affirmant eorum Gotthorum poſteritatem eſſe. Hæc in nouo *Carione* aperte leguntur. Qui liber, quia eſt omnibus ob reconditam in eo eruditionem gratus, & ab omnibus paſſim manibus teritur, multis Germanis, Gallis, & B aliis nationibus rem ita ſe habere perſuadet. Res profecto iſta magna eſt, & digna cognitione etiam maximorum virorum qui Reipub. gubernationi præſunt. Nam huiusmodi disputatione non modo poſſeſſio & fines Sarmatiæ petuntur, ſed etiam fama & res fortiter feliciterque geſtæ pro ſalute & incolumitate patriæ ab vna gente in aliam transferuntur. Exiſtimo igitur me rem dignam nobili Polono facturum, ſi hæc poſteritati diſcuſſa enucleataque relinquam. Et ſi verum vetus illud dictum eſt, quod bona fama eſt alterum patrimonium, certe vbi hæc euicero, & propugnando declarauero, tam me promeritum gratiam apud patricios Polonos totamque Rempub. putabo, acſi pro finibus patriæ di- C micando aliquid laude dignum patraſſem. Inprimis ergo quod attinet Tranſyluanos Germanos, ex eorundem teſtimonio res ſciri poteſt, qui interrogati de origine ſua, de Gotthis nihil reſpondent, ſed ſe Saxones dicunt, quemadmodum etiam ab Vngaris aliisque vicinis ita vocantur. Et ſi ingenium militare Gotthorum & mores, linguam, veſtitum ſpectes, nihil in iſtis reperies, quod veteres Gotthos repræſentet. Probabilior ergo prior editio *Carionis*, quæ ſenſit eos eſſe reliquias exercitus *Caroli Magni*. Et miror cur nouus *Carion* a veteri *Carione* ea in re deſciuerit, ſibique ipſi non conſtet, præſertim cum non ſolus *Carion*, ſed etiam cum eo complu- D res de hac gente in ea ſententia ſint. Quod vero ad Tauricanos & alios accolas Ponti attinet, ego quæſiui à plurimis nobilibus, qui legationes regis Poloniæ in Turciam obeunt, & ab Armenis Leopolienſibus, qui in illis regionibus continenter negociantur, & illis iſthic omnia perinde nota ſunt, atque in Polonia, an aliquid tale iſtic reperiant, ſed nihil tale affirmant, quin potius fatentur tam in illis littoribus, quam in aula Turcici Imperatoris paſſim vſum eſſe linguæ noſtræ, quam Slauonicam vocari vſus obtinuit. Et Polonutii illi & Alani ad Conſtantinopolim hactenus ea-

Germani in Tranſyluania an ſint Gotthorum reliquiæ.

Vetus Carion probabilius de Tranſyluanis.

Germanos non habitaſſe ad Pontum.

dem lingua vtuntur. Quare iſta miſſa faciamus. Qui hic veterem Germaniam temporibus Romanorum fuiſſe ſomniant, obliti ſunt quod *Cæſar* ex profeſſo commentarios ſuos ſcribendo, de rebusque Germanicis prolixe tractando, nullam mentionem Germaniæ alicuius facit: quod omnino prætermiſſurus non erat: ſi quidem iam illo tempore Getarum Sarmatarumque mentio celebris erat, & iam de finibus Iſtri cum eis contentio oriebatur. Secundo qui hic Germaniam ſtatuunt, prorſus limites Sarmatiarum a fundamento conuellunt, & ea quæ Babylonii, *Cyri*, *Darii*, *Alexander Magnus*, *Lyſimachus*, *Auguſtus* & alii monarchæ de diſtinctione horum dominiorum decreuerunt, & ſcriptis, ſignis, columnis, arisque conſignata eſſe voluerunt, illi quantum in eis eſt irrita & caſſa eſſe volunt. Præterea *Ptolomæus* ipſe deſcribens has regiones cum minima quæque excuteret, peculiariterque Sarmatiæ limites depingeret, nullam tamen huius veteris Germaniæ in iſtis oris mentionem facit. Sic & *Strabo* & *Ouidius*, ſic & alii, qui eius tempora ſunt ſecuti. Commemorantur quidem Alani, Corales, Getæ, Daces, Paziriacæ, Roxolani, Hunni, (nam & hi inter Sarmatas ponuntur) commemorantur Antæ, Maſſagetæ & Cimbri, quos *Strabo* inter Sarmatas ponit, & alii, ſed Germanorum hic nulla fit mentio. Niſi forte Baſtarnas nobis obiiciant, quos Germanos fuiſſe *Strabonis* ſententia confirmare volunt. Eſto vero Baſtarnas fuiſſe Germanos, at illi ſuam prouinciam vt inquilini poſſederunt, non vt hæredes. Arauerunt hic agros, vaccas mulſerunt, equorum greges pauerunt, aliaque œconomica adminiſtrarunt, ſicuti & nunc Pedemontanæ regionis incolas, quos *Podgorios* vocamus, ingenium, mores, originem veterum Baſtarnarum prorſus referre videmus. Et oras illas incolunt, vbi *Ptolomæus* Baſtarnas ponit, & œconomiciſſimum eſt genus, & lineamenta ingeniumque priſcæ gentis referunt. Tribuitur autem hoc Baſtarnis, quod præ aliis gentibus œconomiam accuratius exerceant. Nam & Baſtarnarum nomen idem quod *Feſtarnen* innuere videtur, vt volunt Germanici ſcriptores. Sed quid ſunt iſta ſi conferantur cum iis, qui pompoſo & ſublimi orationis genere veterem neſcio quam hic Germaniam comminiſcuntur? Aliud eſt coloniam aliquam ex Germanis huc deductis conficere, aliud Germaniæ fines vsque ad ipſum Pontum proferre, ex Sarmatia Germaniam facere, & omnia confundere. Scriptores veteres & hiſtorici pro magno miraculo narrant, quod tempore quodam, duce *Brennone* Græci viderint Celtas ſeu Germanos, ſulcantes mare mediterraneum, Athenienſibus forte contra *Philippum* ſuppetias laturos. Hæc, inquam, pro miraculo a veteribus narrantur. At ſane miraculum nullum hic eſſet, ſi iamdudum

A. C. 383.

Argumentum 1.

Argumentum 2.

Argumentum 3. ab autoritate.

Baſtarnarum gens.

Argumentum 4.

A. C. 383. dum in vicinia cum Thracibus, Mysiis & Macedonibus hic conuixissent, & tempore longo eis immixti fuissent. Quod si autem ea ratione Germaniæ fines angusti videntur, si à capite Danubii ad Rheni profluentem & ostia in Germanicum cum *Solino* extendat, rixari debent cum Romanis & *Ptolomæo*, eique litem cum *Bilibaldo* consiliario Cæsareæ maiestatis intendere, quod Germanis Germaniam tanquam iniquus regundorum finium magister accisam reddiderit, dum conniuentibus oculis, Germaniæ Vltrarhenanæ Galliam versus, quam Belgicam Galliam vocant, oblitus, tantum à ripa Rheni Germaniam respiciens extendit. Sed quod Germaniæ fecit, idem quoque Poloniæ facere non neglexit, dum Germaniam Istula tenus terminat, vt quantum ei à meridie Galliam versus amputauit, tantum ei à septemtrione in Sarmatiam intendendo cursum redderet. Sed de his rebus nolo esse prolixior, cum etiam lib. 2. sub finem mentio sit iniecta, vnde si quæ adhuc desiderantur, petet lector.

Bilibaldus in libro de vocibus regionum Germaniæ.

X. Series Regum Gotthicorum continuata.

CANABVS. Is contra *Aurelianum* Imperatorem mouerat bellum, cumque Gotthi primi imperii fines inuasissent, à Romanis vltra Danubium erant reiecti, in quo prælio fusa esse quinque millia Gotthorum dicuntur, ipsumque cæsum esse regem. Necesse autem est, vt scriptoribus Romanis eorumque testimoniis nitamur, quandoquidem hæ gentes propriis historicis carent, quos si haberent, multa possent corrigi, quæ in historia Latinorum desiderantur. Quid enim Græci præter fabulas de Sarmatia scripserunt? Romani vero quoniam vbique fere propriæ laudi studuerunt non tam gesta sua maximis extulerunt laudibus, quam incommoda, quæ à Sarmatis, Getis & Vandalis acceperunt callide suppresserunt.

Ob inopiam scriptorum Sarmatis multum decedit.

ATANARICHVS: qui cum fratre *Fritigero* intestinum bellum gessit, & à fratre ope Romanorum auxiliorum, quæ impetrauerat, superatus fuit. Quo fratrum dissidio audito, Hunni eos armis aggrediuntur, ambosque sedibus patriis pellunt. Confugiunt tandem ad *Valentem* Imperatorem, qui eis Mysiam cum Thracia attribuit, istucque eos commigrare facit. Paulo post irritatis vtrinque animis bellum acerbum motum fuit. Constantinopolis ab eis obsessa, suburbia flammis absumta, & ipse Imperator incendio conflagrauit, de qua re superius iam dictum est. Tandem *Athanarichus* cum de renouandis fœderibus ageret, euocatus Constantinopolim, ibi moritur, vbi & sepultus est, multis eum desiderantibus & collachrymantibus.

ALARICHVS. Hic se Theodosio in Italiam ducenti exercitum adiunxerat, præfectusque fuit copiis Gotthorum, quæ decem millibus constabant. Tandem confecto bello cum exercitum domum reduxisset, ob non soluta stipendia occupandi Pannoniam autor fuit, & deinde a *Radagiso* accersitus, cum exercitu qui bis centena millia armatorum continebat, in Italiam contendit. At cum magna pars exercitus illius ob rem a *Radagiso* male administratam, virtute *Stiliconis* dissipatus & fame confectus esset, *Alarichus* reliquias militum in Pannoniam reduxit, vbi postea a Gotthis in regem electus est, & adiunctis Sarmatarum & Dacorum viribus denuo in Italiam expeditionem molitus est, vt posterioribus factis priorem ignominiam aboleret. Cumque iam fines Italiæ ingressus esset, cum *Stilicone* ingenio & viribus pariter decertauit. Et *Stilico* quidem, vt eum ab oppugnatione Romæ auerteret, ductare eum persuasionibus, & falsa spe maioris commodi cœpit, vtque in Gallos nouandis rebus studentes iret, hortatur. Cuius ille simulat se consilio acquieturum, confestimque Gallias ingreditur, cumque iam ad Alpes peruenisset, quidam Iudæus *Saul* dux copiarum, instinctu *Stiliconis* in eum irruit magnoque detrimento eum affecit. Sed ille instaurato exercitu rursus superior euasit. Ac detecta fraude, cum didicisset a quo illa consilia consuta erant, dedit operam, vt artem arte vlcisceretur, illæque machinationes in caput autoris reciderent. Itaque statim *Honorio* Imperatori persuadet *Stiliconem* ambire imperium, olere regem, vtque sibi ab eo caueret & per literas & per legatos monet, indicatque eum omnino de abrogando ei imperio, & ad se transferendis honoribus cogitare, hocque quibuscunque documentis potest ei probatum facit. Et quia suspicio ex media rei natura deprompta solet esse persuasibilis, maxime quando de summa rerum agitur, itaque iuueni adhuc imbecillis iudicii, id quod vult, facile persuadet. Nec potuit *Honorius* vlterius præstolari vt inuestigaret, veræne an confictæ essent illæ criminationes. Sed iubet *Stiliconem* vna cum filio *Eucherio* interfici. Gotthus perducto consilio eo quo volebat, cum videret Italiam tanti nominis duce orbatam, erectus animo, sublatis signis Romam libere pergit, omissaque Gallia cum biennio vrbem obsedisset, Calendis tandem Aprilis anno Christi 410. anno ab vrbe condita 1166. eam capit. Ita Roma cum esset caput mundi dominaque orbis, corruit & mundi desiit esse caput. Hanc cladem Sybillæ ante multa secula prædixerant. Quin & vultures illi 12. qui Romulo fundamenta vrbis iacienti præteruolando apparuerant veluti τοπικῶς hos mille & 200. annos, quibus durauit, id est 12. centurias annorum innuisse videntur, vt Varro ex sententia antiquitatis hoc mysterium exposuit. Hæc acta sunt ab hinc anno 150. supra millesimum. Sæuitum deinde est in vrbe, & miles nihil omisit, quod fieri solet in tam lugubri & miserabili casu, nisi quod multitudini, quæ

Expeditio Alarici in Italiam.

Ita Roma capitur Stilicone interfecto.

Alii ad deuastationem quæ sub Totila accidit Sybillæ prognosticon detorquent.

A. C. 383. quæ in Christiana templa confugerat, parsum est, præcipiente *Alaricho*. Nam Gotthi religionem Christianam, quam semel amplexi erant, semper reuerenter coluerunt. Inter prædam, quæ ex templis thesaurisque publicis & priuatis congesta erat, (fuit autem maxima) *Placidia Galla*, soror Imperatoris *Arcadii* & *Honorii* fuit, quam tandem filio *Adulpho* iuueni *Alarichus* desponsauit. Nam *Alarichus* ipse iam senex erat. Post eum successum rerum non quieuit *Alarichus*, sed prosecutus est victoriam, duxit exercitum vlterius, vt Italiam occuparet, peragratisque celebrioribus locis, Campaniam, Lucaniam, & Brutios, Siciliæ quoque regnum depopulatus est, ac in vltima Italiæ ora, vnde & *Hannibal* vale vltimum Italiæ dicens soluerat anchoram, mortuus est. Eodem tempore tradunt quidam scriptores, extructam in Italia fuisse à gentibus nostris vrbem *Asidonem*, quanquam alii eam iam antea destructam, à Sidonibus vero nostris paulo post sub *Desiderio* Longobardo restitutam tradunt. De hac gente Sidonum autor *Anius* Italus diligens antiquitatum inuestigator, sic scribit libro de antiquitatibus Ethruriæ: *Sidones*, inquit, *non procul à Vistula fluuio Poloniæ ii vocantur quos nunc Polonos dicimus, quorum metropolim CRACOVIAM idem influit fluuius Vistula, quem Visclam vocant. Hi victis Longobardis Italiam occuparunt, & sub Desiderio Cossas reparantes seu Asidoniam prolatione sua Prosidoniam dixerunt.* Nomen Sidonum veterum in Polonia videtur hæsisse in illo territorio, vbi est Szidlow & Szidlovviec oppida. Nam & nomen non longe degenerauit à prima nomenclatura Sidonum, & situs loci quem *Ptolomæus* ponit videtur conuenire cum situ istorum oppidorum.

Placidia capta ab Alaricho.

Asidone seu Cossæ vrbs in Italia à Polonis extructa.

ADVLPHVS filius *Alarici* & nouus gener Imperatorum *Honorii Arcadiique*, rex creatus est & patri successit. Is Romam reduxit exercitum hoc consilio, vt eam deleret. Sic enim ei Duces Gotthique consulebant, sed tandem vxoris *Placidiæ* humillimis precibus placatus sententiam mutauit, ac potius inito fœdere cum *Honorio*, in Gallias abiit, & inde in Hispaniam. Ibi cum Vandalos offendissent, quomodo se erga suos populos gesserint, & inuicem ab Italicis ducibus commissi quam horribiles conflictus fecerint, suo loco enarrabimus, cum ad illam metam perueniemus. Inde iam Chronologi Polonorum, historiam nostræ gentis texere incipiunt. Sub istud enim tempus *Lechi* & *Czechi* aduentus ad istas regiones cadit, vt docet *Vapouius*, *D. Cromerus*, & Boëmorum quoque scriptores. Et iam non sine quadam voluptate attentus lector oculos suos delectatione satiabit, cum seriem Gotthicorum & Vandalicorum regum cum serie Polonorum regum veluti ad confluentem duorum amplissimorum fluminum prospiciet in vnum coincidere, & tempora *Lechi* cum vltimis regibus Vandalorum coalescere. Res enim ipsa testabitur, siue reges Gotthorum siue Vandalorum in frontispicio regum Poloniæ in chronicis præponas, vtrumque mirificè quadrare, ac inuicem ita coalescere, vt postea ne vestigium cicatricis apparere possit. Cum enim vtræque hæ gentes, hoc est tam Gotthi quam Vandali assueti essent aquam nostræ Vistulæ bibere, & pecora sua inde adaquare, certe tam de Gotthis quam de Vandalis nulla gens iustius potest gloriari præ ipsis Polonis; vt etiam *Iostus Decius* idem, licet & ipse Germanus fuerit, fatetur. Redeo ad hunc *Adulphum* regem Gotthicum, qui quam gratus gener fuerit affinibus *Honorio* & *Arcadio* exitus mox docebit. Nam cum Vandali & Gotthi vario ingenio de Hispaniæ possessione disceptarent, misit *Honorius* cum exercitu ducem quendam insignem *Constantium* Patricium Romanum, qui vt tanto fidelius & magis strenue contra vtramque gentem, Gotthorum, inquam, & Vandalorum rem administraret, bene eum sperare iussit; promissis onerauit, animoque erexit, adiecta hac conditione, vt si *Placidiam* vindicaret ab illo mœsto matrimonio, sanamque reduceret, eam omnino se ei nuptum traditurum, quodque maius est, etiam consortem imperii effecturum. Pulchrum erat brabium, & dignum tanto athleta & etiam ipso agonotheta. Proinde *Constantius* vt voti compos fieret, summa diligentia & fide in illo negotio versabatur, præsertim cum ad eius institutum viam ei fortuna patefecisset. *Adulphus* enim interea cum tres annos in Hispania degisset, interficitur, itaque submotis Vandalis ex Narbonensi Gallia *Placidia* ei reddita fuit. Cum autem partim propter religionem Christianam, quam Gotthi sequebantur, partim propter cupiditatem adeundæ Hispaniæ inter Vandalos & Gotthos grauis contentio insurgeret, *Constantius* cum Gotthis simulat amicitiam, seque cum eis sentire non obscure significat, idque ob duas potissimum causas: tum quod Christiani essent & ipsi, tum quod metuebat, si eos offendisset, ne recenti successu victoriarum in Italia partarum inflati, & gloria rerum gestarum bullientes, iterum patriæ maiora mala accumularent. Nec eum iudicium fefellit, vt ex sequente historia patebit. Itaque *Constantius* ex animi sententia negotio confecto Romam reuersus vtrumque consecutus est, & ad gubernacula imperii admissus, & viduam *Placidiam* in vxorem duxit, ex qua tandem suscepit filium *Valentinianum* tertium. Vltimus hic fuit Imperator occidentis. Quanquam alii vltimum *Augustulum* esse volunt, quod ita in fatis erat, vt imperium quod virtute primi *Augusti* ab initio partum esset, hoc idem in *Augustulo* eius nominis vltimo desineret.

Gotthica & Vandalica historia quomodo in harmoniam reducatur.

Adulphi regis historia continuatur.

Augustulus vltimus occidentalis Imperator.

A. C. 383.

Theodoricus Rex Gotthorum.

THEODORICVS rex Gotthicus, qui Pannoniam possidebat, missus à *Zenone* in Italiam, quam tenuit annos triginta, cum adhuc adolescens esset, fuit loco obsidis apud *Martianum* & *Leonem*. Ibi Romana disciplina institutus est, & postea ad paternum regnum remissus, socius Romani imperii fidelis fuit. Hic habuit tres filios, *Walamir*, *Theodomir*, & *Widmir*. Inter hos primus regnauit *Walamir* maximus natu, cumque *Attilæ* filios aliquot præliis superasset, ipse deinde in prælio, quod cum Sueuis fecit, in ea regione, quæ nunc est Austria, periit. Deinde regnauit *Theodomir*. Hic pater *Theodorici* huius, quem nominamus Veronensem, fuit, & victores Sueuos & Alemanos è Pannonia depulit. Tertius frater *Widemir* duxit exercitum in Italiam, ibi mortuus est. Quia vero *Theodoricus* absente patre Sarmatas, qui Gotthorum & Romanorum terras populati fuerant, repulerat, *Zeno* Imperator eum ad se vocat & facit eum patricium & consulem. Ac misit eum in Italiam contra *Odoacrum* Rugianum. Potitus Italia vrbem Romam senatui regendam commendauit. *Theodoricus* habuit sororem vxoris suæ *Amelfredam*, quam despondit regi Vandalorum in Africa. Nondum enim ex vtrorumque animis necessitudinis priscæ, & amicitiæ vinculum prorsus exoleuerat. Habuit & filiam Amaloshutam. Id nomen fuit familiæ *Theodorici*, quæ sic à vellere *Iasonis* dicta est. Gotthi enim olim ex Colchica in Europam progressi fuerant. *Amalosunthæ* autem nominis etymon esse volunt quasi *Amalorum schönheit*. Hanc *Theodoricus* despondit *Eutarico Widerici* Hispanici regis filio, qui etiam ex familia *Amalorum* fuit. Sed recordandum est eorum, quæ ex *Iornande* attulimus, quod illo seculo vsus obtinuerat apud Gotthos, nomina Germanorum sibi imponere.

Walamir, Theodomir. Widmir.

Odoacer Rugianus.

De nominibus Amelfreda & Amaloshuta.

THEODATVS regnauit duos annos post necatam *Amalosuntham*, auarus, insolens in rebus secundis, in aduersis timidus. Cum bellum ei inferret *Iustinianus* propter *Amalosunthæ* necem, initio trepidus Italiam se ei traditurum promisit. Sed cum in Illyrico dissipatus esset *Iustiniani* exercitus, elatus noua spe legatos *Iustiniani* retinet inclusos carceri.

VITIGES quartus rex Gotthorum regnauit annos quinque. Huius temporibus moles totius belli Gotthici Italiam attriuit, ad quam liberandam cum *Bellisarius* missus esset ab Imperatore, multa perseuerantia & maximis conatibus adnixus est reprimere Gotthorum potentiam, sed exercitus *Vitigis* constabat centum & quinquaginta millibus Gotthorum, robore & peritia rei militaris excellentium. Hi quodam tempore cum vidissent *Bellisarii* copias egressas ad spectanda hostium castra, contempta paucitate prælium cient, & quod cognoscebatur equus *Bellisarii* ex colore quod giluus esset, & albo capite, Gotthi non inepte iudicantes, duce interfecto facilem victoriam fore, itaque se cohortantur, vt quam primum conglobati impetu facto in vnum hunc irruerent: ac vbi emicando eis sese in conspectum obtulisset, sublato clamore hac voce Gotthica eum iam adesse insonant: *Vala vala*. Itaque omissis cæteris in *Belisarium* solum tela coniiciunt, ac eum acrius consectantur, lanceis ensibusque petunt, ita vt præferuidi animo iam eum comprehensuri erant, nisi armigerorum illius & satellitum opera, inprimisque veri Dei prouidentia liberatus fuisset. Dum hæc agerentur, bellumque acre indies inualesceret, res memoratu digna contigit. Samnites pueri nonnulli cum pecus pastum educerent, per lusum, vt assolent, duos inter se deligunt corporis habitudine ac specie præstantiores, quorum alterum *Belisarium* vocitant, *Vittigem* alterum, & hos colluctari inuicem iubent. In ea colluctatione, qui *Vittigis* nomen fuerat sortitus, in terram victus prolabitur. Hunc statim puerilis illa & inconsideratior turba, illudendo simul & increpando, de proxima arbore suspendunt. Lupo deinde interueniente conspecto exterriti omnes fugam capessunt; qui vero suspensus pendebat, à cæteris destitutus interiit. Quibus de rebus certiores facti Samnites, pueros quidem missos fecere, sed ex his, quæ acciderant coniectando collegerunt, victorem omnino *Belisarium* fore. In hunc *Vittigem* adductum Constantinopolim *Iustinianus* nihil aspere constituit, quia perfidia suorum captus erat. Ideo propter reuerentiam regii nominis fecit eum patricium.

A. C. 383.

Vala quid.

Lusus puerilis ominosus.

TOTILA penultimus rex Gotthorum, regnauit annos 10. Res Gotthicas singulari virtute & felicitate rursus erexit, etsi tandem ipsius etiam fortuna conuersa est, sicut & *Benedictus* Abbas ei prædixerat inquiens: *Multa mala facies, Romam ingredieris, 9. annis regnabis, decimo morieris.* Ac flexisse eum *Benedicti* adhortatio dicitur, vt minus crudelis in victoriis fuerit. Initio ad Placentiam vicit Romanum exercitum duplo maiorem suo insigni stratagemate. Cum intellexisset *Iustinianus* Gotthos iterum superiores viribus in Italia, secundo misit *Belisarium*, sed neque accedere ad vrbem obsessam *Belisarius* potuit, nec exercitum parem habuit hostibus. Durauit illa obsessio Romæ biennium, simul & alibi multæ vrbes iam à *Totila*, iam à *Belisario* alternante fortuna occupabantur. Placentiæ tanta fames inualuit, vt pater, qui multos filios habebat, spectantibus multis sese de ponte in Tybrim præcipitem dederit videns filios petentes cibum se sequi. Maluerunt itaque Romani Gotthos in vrbem intromittere quam extrema incommoda pati. Gotthi ingressi vrbem passim obuios interficiunt; direptiones,

D. Benedicti prædictio.

Fames in obsidione grauissima.

A. C. 383.

Totilæ expeditio contra Romanos formidabilis.

nes, incendia ædificiorum spectantur. Iubet & *Totilas* muros dirui, totamque vrbem deleri; sed *Pelagius* Pontifex cum demisse intercederet, *Totilas* cædes, & incendia prohibuit, subinde tamen Romanos conuiciis incessit, proditionem ipsis obiiciens in seipsos & patriam, & quod a Gotthorum maximis viribus discedendo ad Græculos homines, qui ipsis præsidio esse nequeant, confugerint, cum antea ex Græcia neminem in Italiam viderit aduentantem, qui eis auxilio esset, præter Tragædos & Mimos & Nauticos quosdam prædones. Ad quam exprobrationem nemo ex Romanis ausus est ei quicquam respondere. Etsi autem fuit Roma ab *Alarico* & *Genserico* Vandalo capta & direpta, tamen ita misere destructa non fuit, sicuti in tertia hac expugnatione. De qua etiam Sybilla prædixit. Ῥώμη μὲν ῥύμη ἔσεται καὶ δῆλος ἄδηλος. Hæ pœnæ erant sæuitiæ Romanorum aduersus Christianos. Acciderunt hæc anno Romæ 1296. Anno Christi 546. iam post finitum regnum Vandalorum in Africa. Anno ab Augusto 504. Anno post destructionem Carthaginis 700. De hac vastatione etiam *Scipio* ille incendium Carthaginis aspiciens ac illacrymans dixisse scribitur: Se cogitare simile fore aliquando excidium Romæ: & augurium duodecim vulturum in ea desolatione completum fuisse quidam tradunt.

TEIAS vltimus rex Gotthorum à *Narsete* victus. Eunuchus is fuit in aula *Iustiniani*, tanta vero industria eius fuit, vt postea summus dux in Italia factus sit. In Campania vterque exercitus conflixit, vbi magno prælio ad Nucenam victi sunt Gotthi, posthacque vires Gotthorum plane collapsæ sunt. *Teias* ipse prælians interfectus est. Reliquiæ præsidiorum quæ Cumis erant, dimissæ quidem sunt, & vita concessa, ea tamen conditione adiecta, vt reliquiæ Gotthorum ex Italia discederent.

XI. De reliquiis Gotthicæ gentis post Vittigis captiui abductionem.

Iornandes cum descripsisset captiuitatem *Vittigis* regis Gotthorum, & quo pacto proditus à *Belisario* Constantinopolim perductus esset, tandem elegiam canens cum dolore intrinseco finem sermonis sui ita facit: *Hucusque*, inquit, *Getarum origo, & Amalorum nobilitas, & virorum fortium facta, ac laudanda progenies laudabiliori principi hoc est Iustiniano Imperatori cessit.* Narrat etiam reliquias Gotthorum in suas terras abiisse, agminaque illa vrsi signa in vexillo prætulisse. Idem narrat in quas regiones abierint gentes, dissipato exercitu. *Mortuo Attyla Gotthorum*, inquit, *pars Hunnorum terras in Pannonia occuparunt, Sarmatæ & Cemandri in Illyrico ad castrum Martenam sedes datas coluerunt:* alios vero, quos iuniores Gotthos vocat, dicit cum suo Pontifice *Valtzila* Mœsiam petiuisse. *Scyri* quos Alamicam gentem facit, inferiorem Scythiam minorem & Mysiam petiuisse; in quibus locis & nunc ab iis, qui Constantinopolim ire solent, visuntur. *Miechouiensis* etiam Polonutios reliquias Gotthorum facit, quos in illis partibus hucusque ad suam ætatem permanere affirmat. Rugios vero etiam cum Gotthis rediisse dicit Scandinopolim vsque. Hæc vrbs forsan ab insula Scandia dicta, ad ostia Istulæ, vbi quoque vetus eorum domicilium fuisse dicitur. Ideo Rigam in Liuonia vrbem à Rugiis istis quidam dictam esse putant: Gotthorum vero partem post commigrationem illam, nomen insularibus populis in Suecia dedisse non male quidam opinantur. Nam veteres insulas libenter occupabant. Ac tanto magis credibile videtur, hos qui multum terris iactati & alto, multaque perpessi, portum suorum malorum & quietem quærentes eò cessisse. Hæc historia de regibus Gotthorum ex *Iornande* allata est. Sed scriptor hic extremum actum & interitum regis *Teiæ* & commigrationem Gotthorum ex Italia non est complexus. Nam historia eius finibus in *Vitige*. *Procopius* vlterius progressus etiam *Totilæ* & *Teiæ* bella describit, & iter quod arripuerat illud agmen Gotthorum, quod mille viris constabat, non prætermisit describere, ad eum modum inquiens: *Dum hæc agerentur, mille numero è castris abeuntes, Ticinum ad vrbem locaque cætera huic circumiecta trans Padum fluuium agmine vno contendunt.* Ex qua directione itineris credibilius est eos rediisse ad priscas sedes à septemtrione Istulam versus, vt ibi nouum regnum *Lechi*, de quo haud dubie audiuerant, suo aduentu stabilius redderent. Nam illa via per Padum vsitatior est arripientibus iter in Poloniam. Et nescio si hic alicubi non hæserint, vbi est Chelmensis prouincia, cum hactenus hæc pars Poloniæ pro signo authentico insigne vrsi præferat, quo & Gotthi illi vtebantur. Hoc eodem signo vrsi & Kiouienses hactenus vtuntur, & forsan in vno comitatu tunc socii erant. De Hispanicis Gotthis, qui iamdudum antea post Vandalorum in Africam emigrationem in eorum sedes successerant, suis locis per occasiones in ea historia mentionem faciemus. Florebat enim & durabat eorum regnum vsque ad *Caroli Magni* tempora, & vlterius, recitanturque fere 30. Gotthicæ stirpis reges in hac serie.

A. C. 383.

Scyri cum Gotthis.

Rugii cum Gotthis abeunt.

Chelmense signum Vrsi.

Miramur autem scriptorem Italicum *Carolum Sigonium* virum eruditum, quod, cum historiam ordine per reges Romanorum ab inclinatione Imperii Romani texere incepisset, cur præteritis regibus Gotthorum nostrorum, qui in Italia plus quam 70. annos ordine regnarunt, primique iniuriam totius orbis vlti sunt, cur inquam ab *Albuino*, & aliis Longobardis regibus inceperit historiam suam.

A. C. 383.

ſuam. Notum eſt autem primam inclinationem Romani imperii inceptam fuiſſe a Gotthis. Facile fuit victos vincere Longobardis. Adde quod & hoc æuo noſtro qui in reges Romanorum creantur ex eadem gente Gotthica, de qua dicimus, originem ſuam deriuant. Ideoque ſignum aurei velleris pro ſymbolo quodam gerunt, ſignificantes ſe ab illis Gotthis lineam originis ſuæ ducere, qui deſcendunt ab *Amaleshutis*, id eſt, raptoribus aurei velleris. Poſt expulſos enim Gotthos ex Italia, in Hiſpaniis cæteri longo poſt ſeculo vsque ad *Caroli Magni* tempora regnarunt, ad quos Hiſpani ac proinde & Auſtriaci originem ſuam referunt.

CAPVT VI.

De Vandalis & eorum Republica.

RES à memoria hominum remotiſſimas commemoraturus ſententiam tantum autorum aperiam, quam tamen præſtat ſequi quam coniecturas & nouas, opiniones fingere, præſertim cum illi autores quorum teſtimoniis nitimur, in ea cauſa rationibus & maxima veriſimilitudine non deſtituantur. Gentes Vandalorum maximas fuiſſe non modo ſeries hiſtoriarum, ſed & numerus exercituum, qui trecentorum millium fuiſſe narratur, argumento eſſe poteſt.

Magnitudo gentis.

Vandalicæ autem gentis conditorem *Vandalum* nepotem *Noë* affirmant fuiſſe. Commemorant & ex autore carminis Argonautici, quod ſub tempus expeditionis Argonautarum, hoc eſt ante *Dauidem* temporibus *Samſonis*, *Phineas* vates Tirius floruerit inter Henetos, ad eoſque anni definitionem eiuſque computandi rationem ex Tiro & Sidoniis, qui vicini erant Iudæorum, attulerit.

Phineas Vates.

Quod omnino veriſimile eſt, quia & Græci ſcriptores affirmant ſub illud ipſum tempus, hoc eſt quando *Cadmus* apud Phœnicas regnauit, ad Græcos fuiſſe characteres literarum ex Aſia translatos. Adducunt & ex *Homero*, quod illi ipſi Heneti militabant in Troianorum bello, de qua re ſuperius lib. 1. à nobis luculentius eſt tractatum, nunc ſummam rei tantum proponimus. Addunt etiam & confirmant eadem autoritate antiquitatis, hoc eſt, *Herodoti*, *Vergilii*, *Polibii*, *Iuſtini* & aliorum, quod iidem ipſi populi poſt Troiam vaſtatam cum *Antenore* in Europam tranſiuerint, repleuerintque littus Adriaticum in Illyrico, vnde & Henetum mare illud à quibuſdam vocatur.

Herodotus & alii autores Henetos ex Aſia veniſſe affirmant.

Strabo lib. 7.

Et poſtea quoque multos alios eiuſdem gentis homines ſubſecutos comitatoſque fuiſſe varios duces in Europam, variis cauſis eos impellentibus; ex quibus memorant noſtri Chronologi *Alanum* ſecundum. De hac commigratione etiam & poſteriores autores meminerunt. Narrat *Cornelius Tacitus* inter Boryſthenem & Iſtrum gentes quaſdam vagas oberrare, Henetos intelligens. *Plinius* etiam lib. 4. & 13. Vandalos Sarmatas vocat, & dicit eos ad Viſtulam cum Scyris & Hyris populis habitaſſe ſuo tempore.

Heneti ſ.

A. C. 383.

Vandali ad Viſtulam.

Et *Dion* ſcribit, Albim fluuium oriri ex montibus Vandalicis. *Polybius* etiam ſcribit ſuo æuo totum littus Adriaticum Venetias vocatum fuiſſe. Scribunt etiam *Antiochi Hieracis* temporibus Galatas occupaſſe in Aſia patriam veterem Henetorum. *Ptolomæus* quoque libro 3. capite 5. iis verbis ſcribit: *Habitant autem Sarmatarum maximæ gentes Venedæ per totum Venedicum ſinum.* Si igitur Vandali tum ibi habitarunt, etiam & Sorabi illi, qui ſunt ad Lubecum, cum vnam gentem ſtatim ab initio fuiſſe Vandalos cum Sorabis, mores, cognatio, & lingua eadem indicet. Adde iſtis *Ptolomæi* ſententiam & picturas, & montes Vandalicos & mare Vandalicum & populos Vandalicos, quos ibidem fere ponit, vbi & *Plinius*, vlterius verſus ſeptemtrionem ſedes eorum dilatans. Viſtulam etiam veteres appellaſſe Vandalum teſtantur, affirmantque à flumine Vandalo fuiſſe appellatos; & rurſum flumen Vandalum à Regina *Venda* quæ ſe ad Cracouiam de ponte præcipitem dederat exoluendi voti cauſa, appellatum eſſe. Sed veriſimilius eſt flumen à populis Venedicis fuiſſe appellatum, & non modo flumen ipſum, ſed etiam illud mare & montes illius prouinciæ, eo quod iſtic conſederant. Venetos vero dictos ab illis Henetis Aſiaticis, qui huc commigrauerant, & ipſa cognatio appellationum & vocis ſimilitudo indicat. Exigua enim mutatione, vſuque recepta litera H. pro V. Venetos pro Henetis appellare cœperunt. Et tandem a vicinis Germanis paulatim ad ſonum linguæ Germanicæ voce, vt moris eſt, inflexa, pro Venetis vel Vandis, Vandali ſunt nuncupati, *Wandeln* enim Germanice eſt peregrinari. Iſtæ enim gentes ſæpius vagatæ nouas ſedes quærere ſolebant. Et certe vtrumque res ipſa & veriſimilitudo indicat, vocabulum tam Gotthorum quam Vandalorum eſſe à Germanis ad eorum Grammaticam deflexum. Nam Germanis ſicuti ex Getis Gotthos, ita ex Venetis Vandalos facere non eſt difficile, nec violentum.

A Getis Gotthi à Venedis Vandali ſunt, vtraque voce à Germanis detorta.

In appellatione tamen ſinus Liuonii maris antiquum & incorruptum vocabulum permanſit. Non enim Vandalicum Dialectico Germanica ſed Venedicum ſicut olim ita & nunc appellatur. Quod propter illos addendum putaui, qui, differentiam quæritando inter Vinidas Venedoſque, Vandalos hic ad oſtia Iſtulæ ſtatuunt, Vinidas vero Mæothidem verſus & pone montes Sarmaticos transferunt. Cum iuxta eorum ratiocinationem potius hic Vinidas, vt vicinos Venedico mari & Vandalos iſtic Mæothidem verſus ponere oportebat. Id vero faciunt propterea, vt ſe non diſſentire à ſententia *Iornandis*, quam ipſimet adducunt, ea ratione teſtentur. Ita enim inquiunt, iſtis verbis ex cunctis vetuſtioribus autoribus epilogum de origine & progreſſionibus Vandalorum illorum, qui Romam & Romanas prouincias dilacerarunt, elicere volunt:

& Vandali an [illegible]

A. C. 383.

fuerint Germani?

Facile, inquiunt, *eſt deprehendere ex Iornande, Procopio & aliis ſcriptoribus, quid de Vandalorum ſedibus ſentiendum, qui à Mæothide profecti verſus occidentem ſolem ad Viſtulam in extrema ora Germaniæ conſediſſe & Germanos & Francos vexaſſe dicuntur. Deinde vero ad meliores ſedes in Pannoniam indeque in Galliam, Hiſpaniam & denique Africam commigraſſe.* Hæc illi de patria & origine & progreſſione Vandalorum tradiderunt. Et poſtea quaſi obliti ſui ſecumque pugnantes, tradunt Vandalos illos orbis debellatores Germanos fuiſſe, habitaſſeque ad ſinum Venedicum. Quæ ſi vera ſunt, quomodo à Mæothide ſuperius prodiiſſe eos aſtruunt? An vero Germani vnquam ad Mæothidem habitarunt? Aut qua de cauſa, cum eſſent Germani, gentiles ſuos tam crudeliter perſecuti ſunt? aut cur ad Venedicum ſinum habitarunt, cum Iſtulam limitem Germaniæ ipſimet faciant? Cum igitur hæc ſententia pugnet cum conſenſu hiſtoricorum, & ſibi ipſi contraria ſit, quærenda eſt nobis alia verior & ſolidior, quæ cum teſtimonio antiquitatis & traditione veterum, & circumſtantiis rerum conueniat, & quæ non inuite coaleſcere poſſit cum teſtimoniis claſſicorum autorum.

Sarmatas fuiſſe adſtruitur.

Si igitur ex autoribus recitatis in vnum conferantur expendanturque rite ſententiæ, colliget lector quatuor locos celebriores illo ſeculo à Venedis inhabitatos fuiſſe: ad Pontum & Mæothidem, ad Iſtulam ad eiuſque oſtia, & Venedicum ſinum, ad Albim, & ad Iſtrum quoque in Pannonia, vnde expeditionem illam pararunt in Hiſpanias. Et omnes iſtos Sarmatas fuiſſe, ex eademque ſtirpe originem ducere mihi nullum dubium remanet, niſi quod illi Venedi & Vinidæ, priſca appellatione non vſque adeo deprauata, iſti vero vt Germanis viciniores, Vandali à Germanis appellabantur. Quod autem tam magna ſpacia compleuerint, vt fere eoſdem fines, ſi non maiores, quam Polonorum prouinciæ ſunt, occuparint, nemini mirum eſſe debet. *Ptolomæus* enim eos deſcribens, Maximam gentem Venetorum fuiſſe vocat, nec fruſtra.

Ptolom. lib. 3.

Ideo enim à Græcis *Spori*, id eſt ſparſi vocantur. Nam ſicut illæ inſulæ, quæ Sporades dicuntur, ab eo quod hinc inde ſparſæ mare compleuerint, ita & huius gentis homines prouinciatim, alii ad orientem, alii ad occidentem hinc inde habitarunt. Ideo *Procopius* à Mæothide prodiiſſe eos, *Iornandes* pone montes Sarmaticos habitaſſe, *Dion* ad Vandalicos montes in Hermunduris conſediſſe memoriæ prodiderunt. *Ptolomæus* vero vſque ad ſinus Venedici oras eorum fines protendit. Sed neſcio ſane vndenam hæc illi acceperint, qui ſcriptis prodiderunt, quod Gotthi irati ob ſtipendia a *Theodoſio* non ſoluta, relicta Thracia Pannoniam inuaſerint, eamque Vandalorum manibus eripuerint, cum a *Conſtantino Magno* donatam hactenus poſſederint.

A. C. 383.

Conciliatio autorum.

Scio quæ ex *Iornande* adferuntur de Rege *Geberricho* Gottho, quod Vandalos profligarit, cum ad paucitatem redacti a *Conſtantino Magno* in Pannonia nouas ſedes impetraſſent, vnde poſtea in Hiſpaniam & Africam conceſſerint. Sed iſta dum mecum reuoluo, incidi in illam hiſtoriam apud *Euſebium* de Sarmatis, quomodo temporibus eiuſdem *Conſtantini* laceſſiti bello a Scythis ſeruos ſuos contra eos armarint, & tandem ſerui victoria potiti contra dominos ſuos arma ſuſtulerint, ac ſedibus propriis pepulerint, qui tandem neceſſitate compulſi ad *Conſtantinum* Chriſtianum Imperatorem confugerunt: *quos*, inquit, *tanquam ſaluandi gnarus omnes in Romanorum terram ſuſcepit, & ex illis ſibi idoneos milites collegit*, &c. Et mox: *alios ad colendum agros diuiſit, ita vt calamitatem à ſeruis acceptum bene ſibi ceſſiſſe confiterentur.*

Sarmatæ Caragnini dicti à Conſtantino excepti.

De hoc, inquam, genere Sarmatarum mihi cogitanti, quinam fuerint, & per quam occaſionem in gratiam Imperatoris ſe inſinuarint, res veriſſima apparuit eos Vandalos intelligendos eſſe, ad quos poſtea & Gotthi ex Thracia tanquam ad ſuos populares acceſſerunt, quique ſicuti olim ad Pontum, ita & nunc cum iiſdem littora Iſtri in Pannonia inhabitarant. Tandemque cunctis viribus ſuis recollectis, & ex vniuerſa Sarmatia corrogatis auxiliis, & adiunctis Sueuorum vicinorum aliorumque Germanorum copiis, ex quorum re erat communem cauſam communibus auxiliis excutiendæ ſeruitutis gratia contra Romanorum potentiam tutari, ex Pannonia ſoluentes anchoram bipartito agmine prouincias hoſtiles aggreſſi ſunt: Gotthi, inquam, in Italiam abierunt, Vandali vero in Gallias, Hiſpanias, & vſque in Africam peruaſerunt, rurſuſque ex Africa Romam petiuerunt, cuius hiſtoriæ ſummam hic quoque methodice abſque longis ambagibus enarrare ſtatui, ſicuti de Gotthis quoque paulo ſuperius feci.

Tractatio methodica de Vandalis.

I. De origine Vandalorum & cognominis ratione.

Alii Vandalos a rege Tuiſconum *Vandalo* deriuant, quem dicunt vixiſſe *Altadis* tempore, regis Babyloniorum, longe ante natalem domini, & iſti hoc conſilio id faciunt, vt progenitores noſtrarum gentium in arbore conſanguinitatis Germaniæ ponant, ſic vt nos quibuſdam conditionibus & parentelæ ratione iuris ſui faciant. Alii vero, vt *Oroſius*, a Gallis Venetos huc veniſſe affirmant. Sed verior eſt & ſolidioribus nititur fundamentis *Virgilii* ſententia, qui

Tres ſententiæ de origine Venedorum.

A.C. 383.

qui vult dicere post bellum Troianum *Antenorem* cum Henetis profugisse, Achiuos per Illyricos sinus, vt supra meminimus, in qua sententia est & *Plinius*, & autorem eius rei grauissimum citat *Catonem*: *Venetos*, inquit ille, *à Troiana stirpe ortos autor est Cato*: verba *Catonis* sic se habent: *Venetia est omnis ora circum sinum maris post Histriam vsque ostia Padi.* Et mox: *Venetis cunctis prima origo Phaëtontea est, quæ Græcis occasionem mentiendi de Phaëtonte & Eridano præbuit. Posterius mixta his nobilis stirps Troiana à quibus Patauia suo conditore inclyta.* Vixit autem *Phaëton Iacobi* & *Esau* temporibus 2102. annis ab orbe condito. Post quem *Vandalus* apud Tuiscones 160. annis regnasse dicitur. Omnia hæc sunt antiquissima, situ & puluere obsita. Merito igitur dixi sententiam illam nobis sequendam esse, quæ nobilissimorum autorum nititur fundamento, videlicet *Catonis, Virgilii, Strabonis, Iustini, Plinii* & *Sempronii*, qui dicit, Venetias primo Phaëtontei postea Troiani eisdem mixti coluerunt. Fieri autem potest vt post illam cladem Heneti duces & alii veluti ex communi incendio sese eripientes in eas oras deuenerint, sicuti nostri historici *Alanum* secundum ex Asia stipatum cohortibus venisse in eas oras tradunt. Aperte autem *Ptolomæus* sic dicit: *Tenent Sarmatiam maximæ gentes Venedæ, per totum Venedicum sinum.* Huius rei nobis fidem facit etiamnum appellatio sinus Venedici maris ad Prussiam & vlterius. *Iornandes* vero Vandalorum sedes describens dicit per vniuersam regionem, vbi nunc colonia eorum est, sparsos fuisse. Ita enim Vandaliæ limites describit: *Vandali*, inquit, *ab oriente habent Gotthos, ab occidente Marcomanos, à septemtrione Hermunduros, à meridie Istrum.* Et alio in loco: *Ad Vistulam flumen Vinidarum natio populosa consedit. Quorum nomina licet nunc per varias familias & loca mutentur, principaliter tamen Sclauini & Antes nominantur.* Ne autem aliquis in nominibus Vandalorum, Vinidarum, Venedorum ludat, *Procopius* nobis suo testimonio luculento omnem scrupulum eximet, *Gotthicæ*, inquit, *gentes multæ quidem, & aliæ prius fuere quam nunc, omnium autem maximæ ac potissimæ Gotthi & Vandali & Visogotthi, & Gepides, iam dudum & Sarmatæ & Melanchleni appellati. Sunt & qui Geticas gentes has vocent, quæ omnes nominibus quidem inter se differunt, cætera conueniunt. Nam & albi sunt omnes corpore, flaui coma, proceri quoque, & aspectu probo, legibus item eisdem vtuntur, similiter & Arrianæ omnes fidei* &c. *Plinius* etiam Vandalos Sarmatas expresse vocat: *quidam*, inquit, *hæc habitari ad Vistulam vsque fluuium à Sarmatis, Venedis, Scyris & Hyris tradunt* &c. Ideo Vandali fortiter lege Symmachiæ cum Quadis contra *Antonium* Imperatorem in illa pugna dimicarunt, quæ accidit centum & aliquot annis post Christum natum. Quod si autem alicubi remote sub arctoa regione habitassent Sarmatæ, non video causam, quæ eos ad pugnam tam asperam impulisset cum Romanis.

Cato, Plinius, & Virgilius de gente Veneda.

Lib. 3. Cosmo.

Plinius lib. 4. cap. 13.

A.C. 383.

II. De nominibus Vinidarum, Venedorum, Vandalorum, & stationibus eorum.

Illa subtilis distinctio, in qua rima quæritur, vt elabantur contrarium sentientes, iam superius est à nobis discussa. Autores Græci & Latini diuersis vocalibus istarum gentium nomina exprimunt, consonantes tamen easdem retinent. *Iornandes* dicit Vesogotthos, *Procopius* Visogotthos. Quos Græci Getas vocant, Germani Gotthos, *Plinius* Gutones, *Ptolomæus* Gitones, alii Gutas. Sicuti nunc alii Polakos, alii Polonos, alii Lechitas nostram gentem vocant; sic & illo tempore alii Venetos, alii Vinidas nostram gentem vocarunt, Germani vero Vandalos. Quos Vendilos *Procopius* vocat, hos *Iornandes* Vandalos. Certum est tam *Procopium* quam *Iornandem* de vna gente loqui. Nam eandem historiam texens illorum bellatorum Vandalorum, sedem eandem eis tribuit. Et quos à Mæothide progressos *Procopius* dicit, eosdem & *Iornandes* ad fontes Istulæ ponit. Puerile enim est cogitare in tanto exercitu trecentorum millium, tantum Cracouiense territorium fuisse & Sedomiriense. Haud dubie ibi etiam à Mæothide & ab occidentali mari populi erant, vt de Alanis expresse annotatur, qui eis commilitarunt.

II. De progressionibus & stationibus Vandalorum ac exercitus conscriptione.

Sicuti Vandali cum Quadis, Gotthis, lege Symmachiæ steterunt multoties in acie, contra communes hostes: ita in illa maxima expeditione Vandalorum in regiones meridionales haud dubie etiam eædem nationes eos non deseruerunt. Et forsan hic conscribebatur exercitus ad Istulam, qui fuit transmissus ad illos, qui iam Pannoniam antea per centum annos possederant. Prima igitur statio eorum fuit hic in Polonia, quo populi a Mæothide & mari Baltico accurrebant, alii sponte, alii fame pulsi, vt *Procopius* de Vindilis a Mæothide procedentibus tradidit. Affirmat autem Alanos in vicinia Vandalorum habitasse. Secunda statio fuit in Pannonia, vnde soluentes in illas regiones contenderunt. Iam autem ad Rhenum illi Vandali, quos & Burgiones *Ptolomæus* vocat, consederant antea, forsan vt veluti anteambulones sedem, belli istic eis in tempore præpararent. Tertia statio eorum fuit in Hispania, vnde per fretum Gaditanum cum lectissimis traiecerunt. Quarta Carthagini in Africa, vbi regna opulentis-

A.C. 383.

sima nacti nonnihil quieuerant, de quare inferius. De illis autem, qui ad Albim sunt, Vandalis, inquam, & Sorabis & Vuiltzis aliud est iudicium; illos enim ego cum *Borobista* rege Gotthorum processisse puto circa annum ab orbe condito 3870. quando contra hunc regem Gotthorum tres reges Germanici coadunatis copiis conspirarant, videlicet *Cassander, Sicamber, Arathius* Saxo-Doringiorum *Hamer*. Quanquam & ante aliquoties in mediam Germaniam progressos fuisse Gotthos ante *Iulii* tempora ostendi. Et quia Vandali Gotthi Sarmatis Symmachiæ nexu semper deuincti erant, credibile est eos illo tempore in illis regionibus hæsisse. Et nisi hoc concedatur non video quo pacto *Dionis* locus ille saluari possit, cum dicit Albim oriri ex Vandalicis montibus. *Dion* autem vixit *Seueri* tempore ante annos 1383. Sed de his superius iam dictum est & forsan per occasionem adhuc dicetur.

Vandali ad Albim.

IV. De lingua Vandalorum.

Vergilius decimo Aeneid. de suis Mantuanis sic canit:

Mantua diues agri, sed non genus omnibus vnum,
Gens illi triplex populi sub gente quaterni
Ipsa caput populis, vires de sanguine Thusco.

Quod inquam *Vergilius* de sua patria dixit, hoc & mihi explicanti originem gentis Polonæ dicere licet. Nam sicuti illi triplices populi in quarto, videlicet Mantuanorum consummantur, ita hic Vandali, Gotthi & Quadi in Sarmatarum tanquam protopatorum nomine coaugmentantur. Quod *Procopius* fere totidem verbis explicans sic inquit: *Gotthicæ gentes multæ quidem & aliæ plures fuere quam nunc. Omnium autem maximæ Gotthi, Vandali, & Visogotthi Gepidesque, iamdudum & Sarmatæ & Melanchlæni dicti.* Quare hæc carmina *Vergilii* possent ad eos commodo detorqueri & accommodari.

Lechia diues agri, sed non genus omnibus vnum,
Gens illi triplex, populi sub gente quaterni
Ipsa (id est Sarmatia) caput populis, vires de sanguine Vandlo.

V. De Vandalorum consuetudinibus in bellis ducendis.

Vsitatum fuit Vandalis omnem spem victoriæ in campestri pugna locare. Ideo vrbibus non delectabantur, exceptis fortioribus aliquot locis, reliquas munitiones diruebant. Hunc quasi ingenitum morem à maioribus Vandalis hodie quoque Poloni in vsu habent, eumque speciosis verbis iactant. Quod institutum an laudandum sit, Vandalorum ipsorum exemplo cum essent in Africa patebit. Quam historiam malo *Procopii* verbis explicare: *Gizerichus*, inquit, *post hæc ad Africæ statum conuersus, ciuitates omnes præter Carthaginem mœnibus nudauit, vt neque ipsi Afri Romanorum agentes prædas haberent quo se reciperent, neque Romani, si ab Imperatore in Africam mitterentur, discedentes munitas præsidiis relinquerent, negotium præterea Vandalis facerent. Quod quanquam bene ab initio succedere videretur, tempore tamen procedente Belisarius loca sic discincta & immunita paruo negotio cepit: ex quo Gizerichus ridiculus est visus, qui, quod optimum ei videbatur consilium, in stultitiam damnumque versum vidit.* Sicuti autem in curulibus castris eorumque munitione Poloni nunc multum præsidii collocant: ita etiam olim. Nam quatuor menses *Belisarius* in castris abditos oppugnauit. Vsque adeo ars castrorum metandorum antiquitus in ea gente floruit.

Quæstio. An vrbes multas munitas habere sit vtile?

A.C. 383.

VI. Refutatio eorum quæ contra hanc sententiam adferri possent.

Sed quia de cognominum Vandalicorum vocibus iniecta est mentio, non alienum fuerit à re, si eorum rationem paulo plenius examinemus. Non enim desunt, qui probare conantur Vandalos illos Germanos fuisse origine, ex eo quod duces & principes ipsorum nominibus Germanicis appellabantur. Quod genus ratiocinii an in se aliquam vim & efficaciam habeat dispiciendum venit. Inprimis autem negatur, illa nomina Vandalicorum ducum fuisse Germanica. Nam *Genserici* nomen prorsus idem est, quod Poloni vocant *Gąsiorek*, vt iam dictum est, quanquam in huius appellatione variant. Nam alii *Honorichum*, alii *Honorificum*, secundum *Procopium*, vocant. Ideo vel ex hoc exemplo patet, in ea causa syllabis cognominum non esse vsque adeo fidendum. *Trasimundi* nomen magis Græcum est audaciam insignem in duce designans; *Thrasos* enim audaciam significat. Sed largiamur reperiri inter eos quædam nomina Germanica, non tamen statim obtinebunt, quod volunt. Nomina enim Principibus viris ex occasionibus nouis imponi nemini dubium est: vel ab euentibus, vel quia sic cognatis arridet, vel vicinis sese accommodando, vel quia apud commilitones suos hac re captant beneuolentiam. Sic nomen *Theodati* Imperatoris orientalis compositum est ex Græco & Latino, vt ea ratione exercitui qui potissimum ex Græcis & Romanis constabat commendabilior redderetur. Inter nomina regum Poloniæ varii generis nomina reperiuntur. Inuenias Italica, *Gracchus, Popilius* seu *Popielus*, plurima Germanica, vt *Henrichus, Lodouicus, Conradus* &c. Euocantur etiam interdum extranei reges, qui secum & peregrina nomina inuehere solent. Sed ex *Iornande* hunc nodum dilucide soluere placet, dicit enim hoc pacto: *Nec quis dicat, hoc nomen à lingua Gotthica omnino peregrinum esse. Nemo est qui nesciat vsu plerumque nomina gentes amplecti, vt Romani Macedonum, Græci Romanorum, Sarmatæ Germanorum,*

Nomina Vandalorum.

Sarmatæ peregrina nomina sibi imponebant.

Gotthi

A.C. 383.

Gotthi plerumque Hunnorum. Ficulneum itaque argumentum eſt eorum, qui Vandalos Germanos ideo facere volunt, quod pleraque Germanorum cognomina inter eos reperiantur, cum hic expreſſe dicat *Iornandes* tantum ſtudium inter vtramque gentem, Germanos nimirum & Sarmatas fuiſſe, vt etiam Sarmatæ nomina Germanorum paſſim aſſumerent. Et ob hanc neceſſitudinem puto pleroſque ſcriptores lapſos eſſe, quod Vandalos Germanis connumerandos duxerunt, vt *Plinius* & *Cornelius Tacitus*. *Plinius* quidem Vandalos inter Germanos ponere quodam in loco videtur: *Cornelius* autem *Tacitus* coætaneus eius dubitat, inter Germanos ne an Sarmatas eos reponere debeat. Autor autem *Cario Plinii* ſententiam quæ fuerit explicans affirmat eum non de Vandalis loqui, qui ad Vandalum ſiue Iſtulam habitabant, ſed de illis, qui ad Albim & Vandalicos montes ſedes habuerunt. Nam quia altercatio vetus fuit inter iſtas gentes de finibus, Sauromatis Vandalicos montes & Albim tanquam limitem ſuum defendentibus, Germanis contra reſiſtentibus, itaque poſſeſſoribus inter ſe diſcordibus, neceſſe eſt ſcriptores quoq; diſcordes dubioſque fieri.

Errores coſmographiæ Latinorum.

Negari ſane non poteſt veteres ſcriptores dū ſeptemtrionales prouincias deſcribere volunt, ſubinde errare. Nam idem *Plinius* Germanos inter Scythas connumerat. *Iulius Cæſar* in commentariis flumen in Germania Scaldam in Moſam dicit influere. *Strabo* Lupiam & Viſurgim in Amaſim deferri refert, ſicut *Pomponius Mela* in Iſtrum Iſtulam influere affirmat. *Ptolomæus* ipſe de ortu Boryſthenis hallucinatur. Quin & de Iſtula ſecum diſſentit. Nam in tabula Germaniæ ortum eius prope Danubium ponit. Itaque cenſeo non admodum eſſe fidendum paſſim in omnibus rebus ſcriptoribus antiquis. Et multi inter illos mentione facta vltramontanarum regionū Germanos tantum velut vicinos & ſibi magis notos intelligunt cæteros ignorant. Quin & nunc multos reperias inter Gallos, Italos, qui Polonos Germanos eſſe credunt. Imo in conciliis ſuperioris ætatis, Conſtantienſi inquam & Baſilienſi, quoties autoritate quatuor nationum, videlicet Italicæ, Græcæ, Germanicæ, Polonicæ patres illi aliquid decernere volunt, fere ſemper Polonos cum Germanis coniungunt & amborum ſuffragium pro vno reputant.

Methodii epiſtola.

Cur Sarmatæ Germanis admiſcentur ſæpe.

Quare & illa *Methodii* epiſtola, in qua ſe Vandali Germanos profitentur, vel ficta eſt, vt alia pleraque eius generis, vel de Vandalis, in quorum exercitu Germani complures militare conſueuerant, intelligenda. Nam ſicuti nunc Poloni raro militiam exercent abſque Germanis, ita & olim; præſertim cum communem cauſam tutabantur contra Romanos: vel per tropum catachriſeos, ratione viciniæ, vt ſupra demonſtratum eſt, exponenda. Hæc de autoritate *Methodii* & Papæ *Gregorii*. Sed quia rem cominus agunt, nobis quoque argumenta contra eos expedire liceat.

A.C. 383.

Autores qui nobiſcum ſentiunt.

Ptolomæus autem Venedos inter Sarmaticas gentes ponit, & in tabulis pingit, nec ad lacum Myſianum diuerſos eſſe ab iſtis. At occidentaliores Venedos inſigniores fuiſſe celebrioreſque orientalibus credibile eſt, & ideo inde exordium illius expeditionis magnæ factum fuiſſe teſtantur ſcriptores, quod ibi regiam forſan habere conſueuerant, & comitia ſua celebrare. Nam rebus florentibus in Græcia ipſi etiam conferebant ſe ad Ponti ripas: rurſus occidentem verſus tranſlato imperio ipſi quoque libentius ad confluenta Iſtulæ commorabantur: Imo ſucceſſu temporis & regiam huc tranſtulerunt. Adde quod *Iornandes* ſæpius Slauos, Antas, Venedos, ex vna ſtirpe Venetorum prodiiſſe, triaque nomina edidiſſe fatetur. Ergo non ex Germanis.

Venedi num diuerſi à Vandalis.

Nec illa diſtinctione proficient, qua alios Venetos & Vinidas faciunt a Vandalis, cum hos Germanos fuiſſe, illos vero Sarmatas fateantur. Nam ſi ſe ita res habet, dum declinando vnam plagam, alteram grauiorem accipient. Nimirum illos, qui duce *Genſerico* admiranda geſſerunt, Germanos non fuiſſe, ſiquidem Vandalos in Germania collocant vltra Iſtulam: qui vero Romam vaſtarunt à Mæothide prodierunt, & Vinidæ Venetique appellabantur non Vandali, & inde prodiiſſe dicuntur. Hæc aperte fatentur ſcriptores. Hic & finis litis, dum alterum extorquere voluerunt, vtrumque amiſerunt. Commonſtratum autem eſt à nobis, melius ea de re ſentire *Crancium* & *Ireneum*, qui Vinidas, Venetos, Vandas, Vandalos vnam gentem fuiſſe docent, ac licet ſyllabarum acceſſionibus & detractionibus voces iſtæ differant, re tamen ipſa eas minime differre tradunt; quod *Iornandis* autoritate comprobari poteſt. *Vinidarum*, inquit, *natio populoſa conſedit, quorum nomina licet nunc per varias familias & loca mutentur, principaliter tamen Slaui & Antes nominantur.* Ego exiſtimo eum de hac mutatione & deriuatione nominis loqui, quod ab aliis Vandali, Vindæ & Veneti tum vocabantur. Sic & nunc a Germanis hæ gentes partim Vindæ, partim *Venden* & *Vinden* vocantur. Nec modo iſtos qui ad Albim manent, ita vocant, ſed etiam Illyricos incolas, vt *Melius* in *Ptolomæum* annotat. Quod propter eos addo, qui quaſi obliti ſui fatentur quidem Slauos illos ad Albim à Germanis *Vindas* dici, ſed excipiunt non eſſe hæreditarium nomen, ſed priſcarum gentium Germanicarum, quarum ſedes poſt *Gregorium Magnum* occuparint: idque vſitato more aliis quoque gentibus, ſicuti Czechi Boëmos ſe quoque appellari volunt, quod Boiorum ſedes occuparunt. Fuerit autem ita vt ipſi volunt. At ſi non ſtirpis ſed nationis nomen eſſe volunt, qua de

A.C. 383.

Vinden appellant Germani non modo iſtos ad Albim, ſed etiam Illyrios.

cauſa erga Slauos, Illyrios, totamque illam oram Germani V*indas* vocant, ſi illius regionis Germanicæ in Luſatia tantum nomen eſt & non ſtirpis totius, quæ vsque ad Venetos refertur? Mihi ſane vſus cognominandi has gentes Vindas ad Germanos demanaſſe videtur ab illa conſuetudine peruetuſtiſſimi illius ſeculi, quando *Polybius* vixit, qui fatetur omnes illos populos ad mare Adriaticum ſuo æuo Venetos fuiſſe appellatos. Adde quod Germani non modo populos, ſed linguam quoque noſtram Vandalicam vocant. Quod ſi ita eſt, non ergo eo reſpectu Vindas ſuos vocant Vandalos, quod Vandalorum ſedes occuparunt, & in eorum ſedes ſucceſſerint: Sed quod prognati ex Vandalis Vandali ipſa lingua patria & hæreditaria, Vandalica nimirum, vtantur. Nec temere puto obrepſiſſe illam conſuetudinem Chronologis Polonis peruetuſtis, adeoque toti generi, vt ſe Poloni ipſimet Vandalos eſſe glorientur, cum ea res etiam ad ſacra & templa ex traditione peruetuſta peruaſerit. Citat enim & allegat ad eam rem confirmandam non inepte *Miechouienſis* peruetuſtam formulam orationis publicæ quæ antiquitus in templis huius regni in feſto Alberti a ſacerdote cantari ſolebat ad hunc modum:

Autoritas ex eccleſiaſticis monumentis.

Benedic dominum regem cunctorum conuerſa gens V*andalorum.* Quod cum ita ſit, mirum non eſt Polonos in defendendis antiquitatibus & prærogatiuis gentis ſuæ pertinaces eſſe, vtpote quæ non modo ex ſcriptis patrum accepta, ſed etiam per manus tradita ſunt. Male igitur illi, qui iſta in dubium vocant contra tot hiſtoricorum autoritates non modo Græcorum, Latinorum, ſed ipſorum Germanorum etiam, ac denique ipſarum eccleſiarum ac templorum authentica teſtimonia, quæ inſtar oraculorum habenda erant.

VII. *Decem & nouem argumenta confirmantia de* V*andalis veterem traditionem & auitam ſententiam.*

Ea quæ prolixius narrantur, non ita a rudibus mente concipi poſſunt, ideo breuiter & diſtincte rem vniuerſam comprehendemus. Refutauimus argumenta impugnantia traditionem patrum de origine Polonorum a Vandalis, nunc rurſus argumenta, quæ pro affirmatiua propoſitione faciunt, recitabimus.

PRIMVM argumentum ſit ab authoritate ſcriptorum, quos in tres claſſes diuidemus: vetuſtiores primo, deinde recentiores, qui autem in media ætate floruerunt, in medio etiam collocabimus. Ex vetuſtioribus qui dilucide de iſtis rebus ſcripſerunt, eſt *Ptolomæus*, qui dicit: *Tenent autem Sarmatiam maximæ gentes Venedæ* &c. *Plinius* vero: *Quidam vero hæc habitari ad* V*iſtulam fluuium à Sarmatis, Venedis, Scyris, Hyris tradunt.*

Ablauius autor hiſtoricæ Gotthicæ.

Ablauius hiſtoricus antiquus Gotthorum, ex quo *Iornandes* ſuam hauſit hiſtoriam, dicit, Gotthos in Vandalos impetum feciſſe, eorumque ſedes ad Viſtulam occupaſſe. Mediæ ætatis ſcriptores ſunt *Iornandes* & *Procopius*, cuius autoritates pagina ſuperiore iam produximus, nec opus eſt iterum eadem repetere. Tertiæ ætatis recentiores autores ſunt præcipuarum nationum, Italiæ, Hiſpaniæ, Germanorum, Boëmorum & Polonorum. Italus *Annius* V*iterbienſis* non ignauus antiquitatum indagator, multoties fatetur Vandalos eſſe Polonos. Sic & hiſtoria Hiſpanica cuius teſtimonium *Miechouienſis* citat in ipſa præfatione. Ex Germanis plurimum *Carioni* tribuo. Is multoties hoc idem fatetur, ſed ex commentario in *Cornelium Tacitum*, verba eius producam: *Equidem ſuum cuique iudicium permitto*, inquit, *ſed tamen Ptolomæi deſcriptione moueor, & ipſa appellationis vetuſtate, vt* V*andalos gentem Sarmaticam eſſe exiſtimem, quos vocamus* Venden. Et *Funccius*: V*andalorum gens quæ lingua Sclauonica vtitur, nominata eſt* die Wenden, *è quibus nunc multæ & maximæ gentes diuiſæ ſunt, Boëmi, Poloni, Sclauoni, Croatii &c.* Et Melius enarrans *Ptolomæi* ſcripta, fatetur Germanos in vniuerſum vocare gentes Slauonicas, *die Wenden.*

SECVNDVM argumentum ducitur à nomenclaturis vetuſtis montium, fluminum, vrbium, gentium, quod fortius argumentum eſſe volunt, quam authoritates hiſtoricorum. Montium item nomina huius poſtremæ ætatis, quæ in *Ptolomæo* reperiuntur: nimirum Carpatus, Bieſczady, Vandalici montes &c. Vavvla, Laſotinum, *Rekawka, Nogawka.* Horum poſteriora in *Ptolomæo* non reperiuntur, ſed antiquiſſima eſſe liquet. Tertio fluminum, vt Viſtula, quam alii vocant, Vandalum, Vartam, Gutalum, Chaluſam. Affirmant autem ſcriptores, fluminum nomina omnium maxime durabilia eſſe & retinere primæuam appellationem vetuſtatis. Quarto oppidorum & gentium, puta Calis, Sobocii, Carodunum, Gutones vbi eſt *Gedanum*, Variorum vbi *Varca*, V*arſſauia*, Sidonum vbi *Szidlow*, Ducleotæ vbi *Ducla*, Starogardia ſiue *Starigrod.* Credibile igitur eſt veteres incolas harum regionum fuiſſe noſtræ gentis, & noſtræ ſtirpis, quandoquidem noſtra ætas & gens hactenus vocabula iſta retinent. Et prorſus naturam Polonici ſermonis ſapiunt.

TERTIVM argumentum à proprio linguæ noſtræ vſu. Contra cognomina locorum nobiliorum nihil Germanicum redolent, nec ſyllabæ illæ, veluti ſunt, *Rad*, *Hart*, *Bring*, *Mund*, *Old*, *Win*, *Rich.* Ergo Germanos hic hæredes fuiſſe olim non eſt credibile. Extarent etiam veſtigia hic politiæ, œconomiæ & morum Germanicorum, ſed nihil tale reperies.

QVARTVM argumentum. Si Roxolanici populi nationes in Illyrico Boëmiam & Poloniam, Ruſſiam, & alias inundaſſent, vnde tot & tanti

A. C. 383.

& tanti inhabitatores veniſſent, & quis locus antea eos capere potuiſſet? Hunnorum erant aliquot centena millia, & tamen vix Pannoniam replere potuerunt: qui vero tanta latifundia implerent, vnde quæſo prodiiſſent?

QVINTVM argumentum. Non agant conie&turis, ſed oſtendant aperte ex hiſtoricis, quando poſt tempora Vandalorum, Gotthorum, terras Polonorum Roxolani occuparint. Si hoc præſtare non poſſunt, ergo figmenta ſunt & imaginationes quæ narrant.

SEXTVM argumentum. Ab impoſſibili ducitur argumentum, quo probatur nequaquam Germanos fuiſſe cunctos illos populos, qui ante mille annos proceſſerunt in perniciem Romanorum. Nam ſi Vandalorum exercitus conſtabant trecentis millibus, Gotthorum ſimiliter, Longobardorum, Sueuorum non paucioribus, item Francorum in Galliis: cum *Odoacer* etiam Rugianus magnas copias habuerit, quas in Italiam duxit, quomodo credibile eſt ex vna natione eodem tempore potuiſſe educi tot & tantos exercitus, tantamque vim populorum. Nunc Germania eſt magis habitata, & magis dilatata, & tamen centum millium exercitum *Carolus Quintus* vix potuit ex ea conficere, quando ad Viennam duxit exercitum contra Turcos ante quadraginta annos.

SEPTIMVM argumentum. Cum hiſtorici res Germanorum & Vandalorum referunt, cur eos ſibi inuicem opponunt diametraliter: Vandali, inquiunt, ſic & Germani ſic: Fecerunt hoc Germani, fecerunt hoc Vandali: ſi non ſunt diuerſæ gentes. Et cur Vandali in Germanos & rurſus Germani in Vandalos tam inexplebili odio ferebantur, vt alii alios occiderent cum poſſent, terras etiam alii aliis eriperent, & iuris ſui facerent? Quod nequaquam tam infeſtis animis, nec ita durabili odio feciſſent, ſi vtrique ſtirpis Germanicæ eſſent.

OCTAVVM argumentum. Si Vandali Germani erant, cur extra limites Germaniæ manebant, hoc eſt alii ad Mæothidem vicini Alanis, alii ad Venedicum ſinum in Sarmatia, vt *Ptolomæus* inquit. Nam ſcriptores illos populos, qui montes Italicos tranſcenderant, aperte dicunt fame pulſos à Mæothide diſceſſiſſe.

NONVM argumentum. Si Vandali Germani erant, cur diuerſa vtebantur lingua, Sarmatica nimirum, quam & Gotthicam *Procopius* vocauit, non Germanica ſicuti *Procopius* ab initio libri de Vandis aperte teſtatur. Sed & *Ouidius* vnam linguam intelligens, dicit ſe didiciſſe Getice Sarmaticeque loqui.

DECIMVM argumentum. *Cornelius* dubitat an Venetos Germanis adnumerare debeat, tamen eos diſcernit politia, moribus, & veſtitu, & inde probat gentem aliam fuiſſe Germanos à Sarmatis, hoc eſt Vandalis. *Nam Sarmatæ*, inquit, *ſub plebeia libertate viuebant, Germani ſub arctiore diſciplina. Sarmatis & Vandalis coniugia mixta erant, Germanis non. Sarmatæ laxa veſte vtebantur, Germani ſago & veſte ſtricta, & ſingulos artus exprimente.* Quem morem etiam nunc Germani ſeruant, nec ex eo quicquam remiſerunt.

A. C. 383.

VNDECIMVM argumentum. Vandali ex Paphlagonia in eas regiones peruenerunt. Germanos autem *Cornelius Tacitus* indigenas ac propemodum autochtonas fingit, minimeque aliarum gentium aduenas, & hoſpiciis mixtos, quæ in Vandalos cadere non poſſunt.

DVODECIMVM argumentum. *Cæſar* cum Germaniam deſcribit nullam Vandalorum facit mentionem, quod nequaquam omiſſurus erat, ſi Vandali ad Germaniam pertinuiſſent.

DECIMVM TERTIVM argumentum. Si Vandalia eſt Germania, vbi quæſo erit Sarmatia meridionalis? vbi Slauonia? Siquidem regiones montium Sarmaticorum Vandalis adſcribit *Iornandes*.

DECIMVM QVARTVM. Conſenſus Chronicorum Boëmicorum, Polonicorum, Ruſſicorum veterum & recentium non eſt contemnendus. Nam pro depoſito quodam veluti per manus tradito hæc narratio in gentibus iſtis durauit & permanſit ad hunc vsque diem, nimirum quod Vandali ſint Poloni. Si autem Germani hic ante *Conſtantinum Magnum* habitarunt, cur montes iſti ſupra Cracouiam non ſunt dicti montes Germanici? Vocantur autem ab omnibus ſcriptoribus Sarmatici montes.

DECIMVM QVINTVM argumentum. Annotamenta quæ in eccleſiis hac de re reperiuntur ſunt magnifacienda, præſertim cum etiam in publicis precibus hæc res exprimatur. Memini autem ſuperius teſtimonium eccleſiaſticum, & precatiunculam publicam adieci, quæ ſic ſe habet: *Benedic regem cunctorum conuerſa gens Vandalorum.*

DECIMVM SEXTVM argumentum. Germanorum cognomen temporibus Cæſarum primum natum fuit atteſtante *Strabone* lib. 7. & *Cornelio Tacito* de Germania. Sarmatarum autem nomen & Venedorum longe antiquius eſt. Et ſi Germani Celtæ vocabantur, certe Vandali Sarmatæ, Celtæ non erant.

DECIMVM SEPTIMVM argumentum. Affirmant quidam Roxolanos Vandalorum vacuas ſedes occupaſſe dum Vandali in Hiſpaniis bella gererent. Ad *Proſper* hiſtoricus affirmat poſt diſceſſionem Vandalorum Longobardos nihilominus hic vbi eſt Polonia dimicaſſe cum Vandalis. Non igitur ita populariter inde emigrarunt Vandali, vt multi ex eis hic non remanerent.

DECIMVM OCTAVVM argumentum. Adhæc experientia comprobat, vbicunque aliquando vi aut conſiliis in poteſtatem redactæ ſunt aliquæ gentes à monarchis, ibi duas linguas in vſu eſſe, alteram penes conſulares & militares viros, alteram inter plebeios & agricolas, vt in Dania, Ruſſia, Pruſſia, Italia, Græcia, & etiam in Vngaria: veteres enim coloni patria lingua in villis vtuntur: in aulis vero & prætoriis exotica lingua, quam ſecum fortior pars attulit, publica tractantur negotia. Huius rei ne veſtigium quidem in Polonia apparet. Sed omnes ad vnguem vna lingua patria vtuntur tam in aula & prætoriis, quam in templis. Quod ita ſtricte ſeruatur vt ne quidem in montibus, fluuiis, ſyluis ſignum aliquod extet mutationis. Ex quo liquet aborigines eſſe gentes Polonas & linguam Sarmaticam antiquitus retinere, quæ nec in prolatione nec in conſtructione vllam contaminationem adulterationemue paſſa ſit.

DECIMVM NONVM argumentum. Sarmatæ etiam vocantur à veteribus Moſchi, Roxolani & Iazyges. At iſti noſtra lingua vtuntur. Ergo & iſtæ terræ ad Sarmatiæ complementum pertinent. Sicut & *Lucanus* poeta teſtatur: *Sæuis affinis Sarmata Moſchis.* Prudenter autem ab eruditis deprehenſum eſt, nullam eſſe gentem ſub cœlo, quæ priſcam ſimplicitatem, mores & linguam inde à temporibus patriarcharum per illos bellorum tumultus fidelius ſeruarit, quam Moſchos. Nam ad illas terras niue & glacie rigentes nec *Darius*, nec *Alexander* Macedo, neque *Iulius*, neque *Auguſtus* armis penetrare potuerunt. Ac ne quidem id forſan optabant etiamſi potuiſſent. Proinde Moſchi non poterant eſſe obnoxii cauſis illis, quæ alterationes gentibus inducunt.

CAPVT VII.

De Gandaricho Principe Vandalorum.

Anno ab orbe condito	4374.
Anno à nato Chriſto	412.
Ante annum	1150.

A. C. 412.

GAndarichus corrogato exercitu ex Vandalis, Alanis, aliisque Sarmaticis populis, quorum numerus ab ali s centies quater millium, ab aliis trecentorum millium refertur, relictis ſuis ſedibus ducit exercitum vna cum patre ſuo *Modigilo* ſene admodum per Germaniam Rhenum verſus, quo ſuperato Treuirim vrbem Galliarum petit. Et quia iſtic paulo ante Francones conſederant, maximamque partem Galliarum in ſuam poteſtatem redegerant, ideo hos, conſilium ei præbente *Stilicone* Romanorum duce, cuius perſuaſionibus ex Pannonia euocatus erat, aggreditur & fatigatos armis ex Galliis abire cogit, quos vbi ſubmouiſſet, libere tandem longe lateque nemine prohibente Galliam vaſtat & populabundus quoquo verſus diſcurrit. Ac vbi iam cædibus & prædis ſatis indultum eſſet, & à gentibus extraneis vindicata Gallia ac Romanorum deſiderio & iræ ſatisfactum eſſet, ipſi in Hiſpanias vlterius contendunt, Burgundiones vero populares eorum, qui & ipſi tum ad Viſtulam in vicinia cohabitabant, ac etiam Sueui, illecti amœnitate regionis & cœli clementia ſedes ibi figunt, prouinciasque Heduorum, Lingonum, Veſutiorum, Cabilonenſium ſibi vendicant, quam poſtea *Burgundiam* à ſuo cognomine appellarunt. Vandali tamen nihilominus Burgundiis & Sueuis commilitonibus deſtituti non quieuerunt, ſed ſuperatis Piræneis montibus interiora Hiſpaniarum petierunt, & iſtic Beticam armis ſubactam à ſuo nomine *Vandaliam*, ſicut ab Alanis *Catalaniam* cognominarunt. Sed quid accidit? Cum ad ſummum culmen fortunæ peruenerunt, *Gandarichum* ducem ſuum amittunt. Subita is tum morte eis ereptus videbatur, non ſine ſuſpicione grandi irati numinis, quod templum theſauris & celebritate pernobile Hiſpalis vrbis, quam interea temporis vi cœperat, diripere ſtatuiſſet. Hæc acta ſunt ante 1150. annos.

Modigilus Rex.

Vandali Galliam vaſtant.

Burgundia.

Vandalia.

CAPVT VIII.

Genſericus II. Princeps Vandalorum.

Anno ab orbe condito	4390.
Anno Chriſti	428.

A. C. 428.

MOrtuo *Gandaricho* ſucceſſit *Genſerichus* filius, quod nomen Polonicum eſſe apparet ex ſono & dialecto ſermonis noſtri, ſignificatque idem quod noſtri *Gąſiorek*, id eſt, anſerem vocant. Et ſi conferas vocem *Genſericus* & *Gąſiorkus* exilis admodum differentia relinquetur. Romanos interea diuerſi affectus ac velut contrarii raptabant, & propter ſucceſſus Vandalorum in diuerſum agebant. Quod proſpere gentes Romano nomini infeſtas ex Galliis Hiſpaniisque expulerant, gratum eis erat: quod vero vires & fama eorum in tantum creſcebant, vt vix à Romanis, ſi maiora auderent, retrahi poſſent, hoc eos male habebat. Proinde ad artes ſolitas confugiunt, vtque vtriusque gentis, hoc eſt Gotthorum & Vandalorum robur diminuerent, vtroſque *Stiliconis* opera inuicem committunt, & de Hiſpaniæ gubernatione armis diſceptare faciunt. Sed Deus Romanorum conſilia, fortuna eorum ad imum ruente, alio diuertit. Cum enim vario Marte inter ſe dimicaſſent, ne vlterius ſociale bellum inter eos creſceret, noua res emerſit. Regebat tum quidam *Bonifacius* Africam, dux *Valentiniani*, quem cum Imperii hoſtes armis vndique vrgerent, nec auxilia ad compeſcendos eorum furores ei reſtarent, *Genſericum* ex Hiſpaniis quamprimum precibus & muneribus inuitat, multa ſpe eum onerando, vt ei præſto adſit. Nec ille detrectat, eo quod iam bellum ſociale in Europa cum Gotthis peroſus eſſet: morem igitur ei gerit, & quinquaginta millia lectiſſimorum virorum tranſportat per illud Gaditanum fretum, primoque Hipponem, deinde Car-

Bellum inter Gotthos & Vandalos.

Africa vniuerſa Genſericus potitur.

A.C. 428.

Carthaginem contendit. Ac vrbe in poteſtatem redacta, Africa vniuerſa ab eo pacem petit faſceſque Imperii defert. Animo A erectus *Genſericus*, magna cum tentaſſet, maiora adhuc meditatur. Confecta tunc variis bellis Italia ingemiſcebat & à tyrannide *Maximi* oppreſſa ſuis minime confidens auxilio exterorum indigebat, itaque opem *Genſerici*, qui tum fama rerum geſtarum ſpectabilis erat, implorat, eiuſque fidem ſequitur. Gratum tum *Genſerico* hoc nuncium fuit, ac quod duas gentes & duas vrbes Romam & Carthaginem dominas videlicet orbis terrarum Imperio ſuo adiungere easque armis ſibi ſubiicere, ad nominis ſui gloriam plurimum referre iudicabat. Itaque rebus in Africa ex tempore compoſitis, primo Corſicam, deinde Siciliam, via *Hannibalis* petit. B Cumque Hetruriam armis tentaret, ab *Eudoxia* Romam accerſitur. Ille plenus animi mox ſe ſiſtit, & de *Maximo* Tyranno ſupplicium capit. Digna tunc mors Tyranno iudicata eſt, vt ille qui omnium libertatibus inſidiatus fuerat, ab omnibus quoque lapidibus obrueretur: hoc decretum ab eo latum fuit. Ne vero & ſibi interea deeſſe videretur, *Eudoxiam* & filiam eius *Eudociam* vna cum *Placidia* ſecum in Africam auehit, & paulo poſt matrem ſibi, quod ſenex iam erat, & filiam *Honorio* in matrimonium deſponſat. Nec diu matrimonium illud ſtetit. Nam breui ipſe moritur, filio *Honorio* in Imperio relicto.

Carthaginem & Romam duas mundi dominas Vandali capiunt.

Genſerici virtutes.

Fuit *Genſericus* vir aſtutus, & ad varias fortunæ occaſiones intentus, didiceratque C cum hoſte non tantum viribus, ſed & induſtria certare. Volebat ille pactorum conuentorumque cuſtos fideliſſimus videri, ſed euentus non ſemel docuit, eum pro temporis opportunitate fœdera & ſeruaſſe & violaſſe. Cumque aduerſo Marte aliquoties pugnaſſet, iterum ſe arte & conſilio erexit, & cum in profundum delapſus eſſet, iterum ad ſummum emerſit. Proinde *Sertorio* ob eam cauſam à quibusdam non inepte confertur. Fuit tam elato & excelſo animo, vt ſi vitam ei ſuperi prorogaſſent, etiam Babylonem petere, & exemplo *Alexandri Magni* Orientis Imperium ſibi armis vendicare cogitaret. Videbatur enim ſe hoc nomine fortuna *Alexandri Magni* D conferre, quod ſicut *Alexander* 40. & aliquot millibus orientem ſibi ſubegerat, ita ille pari numero copiarum 50. nimirum millibus, Africam domuerat, quodque fata *Alexandro* negauerant, Romam, Senatum videlicet orbis terrarum, vt *Cicero* loquitur, in ſuam poteſtatem redegerat.

CAPVT IX.

Honoricus II.

Anno ab orbe condito 4437.
Anno Chriſti 476.

A. C. 476.

Tyrannis Honorici.

SEcundus rex huius ætatis Vandalorum numeratur *Honorius Genſerici* filius, cuius natura & mores erant ad tyrannidem compoſiti. Namque vtriusque ſexus homines tam A viros quam mulieres perſequebatur. Et viros quidem igne ferro & aqua è medio tollebat, virginum vero corpora admotis facibus vrebat, mammilliſque & brachiis præciſis ad *Arrii* dogma amplectendum cogebat. Fuit quoque *Auguſtinus* Epiſcopus Hipponenſis ſpectator aliquomodo harum calamitatum, ſed Deo illi parcente, ſeptimo menſe poſt Hipponem à Vandalis obſeſſam mortuus eſt. Huiuscemodi crudelitatis exempla ſecutæ ſunt pœnæ. Afflixit Deus illam gentem fame & grauiſſima peſtilentia, & ipſe rex phtiriaſi conſumptus, non ſine grauiſſimis doloribus & tormentis deceſſiſſe ſcribitur. *Eudoxia* filia *Valentiniani* Imperatoris, & mater *Hil-* B *derici* pii regis, vxor vero huius regis *Honorici*, prætextu religionis & voti ſuſcepti adeundæ Hieroſolymæ, à marito ſe eripuit, nec poſtea, auerſata illam mariti ſæuitiam, ad eum rediit, ſed in precationibus lachrymiſque, & aliis quæ ad exercitia Chriſtiana pertinent, magnam partem ſui æui tranſegit. Regnauit hic annos octo.

A. C. 476.

Eudoxia pietas & crux

CAPVT X.

Gundabundus.

Anno ab orbe condito 4446.
Anno Chriſti 485.

FUit & hic *Gundabundus* Arrianus & ſæuiit C aduerſus Chriſtianos, nec fuit filius *Honorii*, ſed frater & *Gonſage* patruo ipſius & Germano fratre *Genſerici*: Ideo *Gundabundi* nomine patronymico fuit appellatus. Puto hunc *Gonzagen Gonzagarum* nomen in Hiſpaniis reliquiſſe, quorum hactenus clariſſima familia in Hiſpaniis extat.

A. C. 485.

CAPVT XI.

Traſimundus III.

Anno Chriſti 495.

HIc 27. annos regnauit, vir præclaræ indolis & ſapiens, omneſque maiores ſuos D animi magnitudine excelluit, vt *Procopius* de eo tradit. Erga Chriſtianos aſtute ſe geſſit, non pœnis corporis, aut ſuppliciis velut alii, ſed præmiis & honoribus ad ſuam fidem eos inuitans. Erat enim Arrianus. In gratiam huius *Fulgentius* rogatus, de myſteriis fidei Chriſtianæ ſcripſit. Et ab eo emollitus poſtea non ita ſæuiit in Chriſtianos.

A. C. 495.

CAPVT XII.

Ildericus V.

Anno Chriſti 523.

SVnt qui *Ilderichum* hunc anteceſſiſſe Traſimundum ſcribunt, de qua re litem alicui mo-

A. C. 523.

A. C. 523.

mouere non eſt mei inſtituti. Fuit *Genſerici* nepos, *Honorici* vero filius, quem ex *Eudocia* ſuſceperat, eratque non male inſti- A tutus in religione Chriſtiana. Nam ſacramento adactus, vt quoad viueret inimicum ſe præberet orthodoxis, promiſſis non ſtetit, nec in re natura turpi fidem datam fallere turpe putauit. Omnes enim orthodoxos in exilium miſſos reuocauit, eiſque fauit, & eccleſias orthodoxorum in Africa reſtituit, quo nomine ſuis fuit inuiſus & contempus. Et quia minus idoneus videbatur ad bella gerenda, à *Gilimero* è viuis ſublatus eſt.

CAPVT XIII.

Gilimerus VI.

Anno Chriſti 530.

A. C. 530.

GIlimerus fuit abnepos *Genſerici*, cuius etiam magna ex parte mores & naturam retulit. Fuit enim valde rei militaris peritus: ſed fortuna & ſucceſſu in rebus gerendis diſpar, quod exitus eius mox declarabit. Concitata multitudine per ſeditionem *Ilderico* regi inſidiæ ſtruuntur, & pericula creantur. Erat enim plebi inuiſus hac de cauſa, quod nihil commune cum Arrianis habere volebat. Itaque eum cum filiis & eis, qui ei addicti erant, in vincula coniiciunt, ad extremum & necant. Sed Deus vindex ſcelerum non diu tulit hoc deteſtandum facinus. C Cum enim ſæpius querulæ voces Africanorum ad aures *Iuſtiniani* Imperatoris deferrentur, defenſionemque contra crudelem regem *Gilimerum* ab eo peterent, miſit Imperator exercitum in Africam cui *Beliſarium* præfecit virum impigrum, ingenio tali in quo nihil ex quatuor illis virtutibus defuit, quæ in duce belli omnibus numeris abſoluto requiruntur. Nam ſiue peritiam rei militaris, ſiue felicitatem coniunctam cum modeſtia, & opinionem, quæ requiritur in bono duce, ſpectes, nihil in eo deſiderabatur. Proinde cum veteribus Imperatoribus, *Scipione* inquam, *Paulo Aemilio*, *Fabio*, merito confertur. Is vbi cum exercitu Africanis D apparuiſſet, caſtraque caſtris contuliſſet, *Gilimerus* conſcientiæ metu perculſus trepidare cœpit, ac primo prælio victus nec erigere ſe deinceps nec animum reſumere potuit. Tandem *Beliſarius* profligato hoſte cum caſtra contra Carthaginem promouiſſet, ciues ſe ei dediderunt, vltroque vrbem aperuerunt, & ipſe *Gilimerus* fame compulſus, cum ſe de vno loco in alium transferret & iam vix ſuſtentare vitam poſſet, nec ei per ſolitudines vaganti ſpatium reſpirandi daretur, ad manus eius deuenit, quando ſe & omnia ſua *Beliſario* dedit. Confecto bello A. *Beliſarius* victor Conſtantinopolim deuenit & in triumpho Regem captum oſtentat. Fertur cum extremam ſuam calamitatem videret, in ea verba prorupiſſe: *Vanitas vanitatum & omnia vanitas.* Hic fuit regni Vandalici in Africa exitus poſtquam duraſſet annos quinque ſupra nonaginta. Cauſas commutationis fortunæ Vandalorum varii varias referunt. Dicuntque ab illo tempore collabi eorum res cœpiſſe, poſtquam virtus Vandalica & indoles, quam ſecum ex Europa attulerant, in eis degenerare cœpiſſet. Et eſt quidem aliquid quod iſti dicunt. *Gilimer* enim iam Afer erat, & exercitus eius non iam ex Vandalis conſtabat, quorum vix eo tempore vnus ex iis, qui ex Europa venerant, ſuperſtes erat. Sed verius ratiocinantur illi, qui B deletos eos ob crudelitatem affirmant. Nam Deus Tyrannos deteſtatur & vehementes motus in homine deprimere ſolet. Sed quia Vandalorum gens in Afros tranſiens Sarmatarum eſſe deſiit: adhæc Afro Vandalorum regum finis incidit in exordium principum Polonorum quando *Lechus* & *Czechus* ex Illyride vel Croatia in eas oras peruenit, ideo Vandalicis rebus, quas in Africa geſſerunt, valere iuſſis ad Polonicas bono omine iam accedamus.

Ilderieus trucidatur.

Beliſarii laus.

A. C. 530.

Exitus Gilimeri & regni Vandalici in Africa.

Cur aduerſa paſſi Vandali?

Finis regni Vandalorum & initium regni Polonorum.

CAPVT XIV.

Lechus.

Anno à diuiſione gentium 4512.
Anno Chriſti 550.

A. C. 550.

CVm igitur hæ gentes de exitu triſti ſuorum cognatorum Vandalorum in Africa audiſſent, & Getarum etiam popularium ſuorum in Italia res ad interitum ſpectarent, (*Beliſarius* enim dux belli tum quoque *Vittigem* regem eorum captum Conſtantinopolim ſecum abduxerat) valde mœſto animo faciem & ſtatum miſerabilem Reipub. ſuæ contemplabantur. Metuebant ſibi à Romanis, ne filiorum rebus collapſis in patres animaduerterent, & in Italia & Africa conuerſis rebus Gotthorum Vandalorumque de vltione in eos, à D quibus emiſſi erant, ne aliquid durius ſtatuerent: ſicuti morem hunc Romanis fuiſſe non vno exemplo comprobari poſſe meminerant. Itaque vt ſe aduerſus futuros caſus melius munirent, de alia forma Reipub. ſuæ cogitare cœperunt, præſertim cum ſe opportunos & aliarum quoque gentium incurſionibus cernerent, eo quod iam Vandalicis Gotthicisque expeditionibus ſatis milite opibusque exhauſti eſſent. Acceſſit huc noua difficultas, quod hactenus veteri more gentis ſub polycratia viuentes, non habebant

Occaſio aduentus Lechi & nouæ gubernationis.

A.C. 550.

vnum principem, cui ſalus Reipublicæ curæ eſſet, quique eis cum imperio præeſſet, resque eorum turbatas moderaretur. Itaque de accerſendo principe ſecum deliberant. Mittunt igitur in Illyricum accerſitum *Lechum* & *Czechum*, quod ii tunc magni nominis duces eſſent. Acceſſit & perſuaſio quædam, quod præ aliis cunctis gentibus ipſis vtiliorem fore principem iudicabant ex illis nationibus, quæ ob veterem cognationem, & vnius linguæ vſum, ab vna ſtirpe Venetorum eandem cum ipſis originem agnoſcerent. Præterea opinionem prudentiæ de eis concipiebant, quia viciniores erant Græcis & Italis, & terras inhabitabant quas Solis radii magis perpendiculares ſerenant & illuſtrant. Sed quo melius res intelligi queat, quonam tempore hæc acciderint perpendendum eſt. Status denique regni Poloniæ ex ſtatu Reipub. Europææ, qui tunc erat, metiendus eſt nobis. Imperabat tum *Iuſtinianus*, *Iuſtini* ex ſorore nepos, in oriente; Occidentale vero imperium primo per duces, quos in Italiam mittebant Cæſares, demum per Exarchas adminiſtrabatur. *Seuerus* Campanus Pontifex tunc ſacris Romæ præerat, qui fuit in exilium miſſus ob eam cauſam, quod occulte cum Gotthis ſentire putabatur. Conſtantinopolitanam vero ſedem tum *Antemius* regebat. Deſierat iam regnum Vandalicum in Africa capto *Gilimero* rege eorum: in Italia etiam Gotticum nutabat. Paulo ante partim propter Vandalorum & Gotthorum vaſtationes, partim propter *Attylæ* Hunnorum ducis violentas irruptiones, viginti & aliquot oppida antiquorum Venetorum, qui cum Vinidis & Vandalis Anthenoridæ, id eſt ab *Anthenore* orti vno nomine iure vocari poſſent, vrbis Venetiarum in toto orbe admirandæ fundamenta in maris Adriatici ſinu iecerunt. Et poſt illos bellorum motus veluti poſt diluuium quoddam Reſpub. eorum, ſicuti & Polonorum inſtaurari cœpit: Vt ſicuti quondam gentes Venetæ cum gentibus Vandalicis vnum principium habuerunt, ita & inſtaurationis eorum periodus veluti ab vna meta & carceribus ſuæ felicitatis initia ſumeret. Tempore iam certo definito, & domicilio *Lechi* antiquo reperto, iam velum ad nauigandum & vlterius prouehendum explicabimus, methodum aliorum ea in re ſecuti. Viuentibus igitur iſtis gentibus ſub polycratia & libertate populari, ac ducum imperio contentis, qui fere ſingulis regionibus, ſicuti adhuc apud Ruſſos fieri videmus, imperitabant, vnius principis creandi, qui ex æquo omnibus iura daret, cunctorum animos ſtudium inuaſit. Creabant quidem & illi antea vnum principem, ſed tantum tempore belli, exemplo veteri Lacedæmoniorum. At nunc ex illa pluralitate dominorum ſummis incommodis acceptis, & adhuc maiora metuentes, vnum euocandum, vnum creandum LECHVM, penes quem & pacis & belli tempore ſumma rei eſſet, vno ore conclamant. Qui cum ad eas oras multis laboribus exantlatis perueniſſet, inuenit quidem ſolitudines, ruinam munitionum, & magna ex parte ſyluas, non tamen ita, vt plerique putant, quod tantum à Satyris hic locus inhabitatus fuerit. Liquet enim ex *Ptolomæo*, populoſam fuiſſe hanc regionem, inhabitaſſeque eam Gitones, Burios, Burguntas, Arſigetas, Auarinos &c. Quin & *Carion* docet ex ſententia *Plinii*, Vandalos tunc habitaſſe in Pomerania ad Megelburgenſes. Et licet multi *Genſerici* ſigna & fidem ſecuti, non modica agmina hominum ſecum primo in Pannoniam, deinde ex Pannonia ad meridionales regiones eduxerant, tamen ſenes, agricolas, ſacerdotes, fœmineum ſexum cum paruulis quæ Sarmatici ſanguinis veterem originem conſeruabant, hic remanſiſſe credibile eſt. Attamen *Lechus* exercitu iuſtæ magnitudinis ſecum abducto, & coloniis quibusdam deductis ea quæ deſerta erant repleuit, diminuta auxit, & quæ ruinam minabantur inſtaurauit. Regiam etiam in aliquo loco natura munito vt erigeret, abſque mora conſilium cœpit. Proinde *Gneſnam*, olim iuxta quosdam *Lemiſaletum* dictam ad hoc deligit, cui & *Visnariam* adiungit. Gens Illyrica ad mare Adriaticum valde amœnum locum iamdudum poſſedit, quod & nomen eius Græcum vt puto indicat, & nauigationi maris aſſueta fuit, & ſpacia illa oræ maritimæ ad mare Sarmaticum Germaniam verſus, qua ſitus Cimbricæ Cherſoneſi patet, ad flumen Caluzam, adiuncto ſinu Venedico, vbi *Ptolomæus* veteres Venetos ponit, longe lateque complexa eſt. Et gentes quidem Sarmaticæ iamdudum veteri more patrum recepto, non admodum illis ſuperbis & ad luxum comparatis ædificiis delectabantur: totum ſuæ Reipub. ſtabilimentum non in murorum celſitudine, ſed in dextris & robore militum exercitatorum collocantes. Sed tamen complura oppida excitant, vbi mercatoribus tantum & opificibus eorumque officinis locum tribuunt: ipſimet, vt commodius venationibus ac agriculturæ laboribus tempore pacis corpora militum durare & exercere poſſint, in pagis habitare malunt. Attamen & ipſi aulas ſatis ſplendidas habent, vt cuique videre licet. Et ſi Græcorum & Italorum more, equeſtris ordinis homines prouinciatim in vnum locum cuncti aulas ſuas comportarent, haud dubie multas etiam Florentias, multas Baſileas, multas Norimbergas in Polonia haberemus. Et fatendum eſt eos, qui in vrbibus habitant, vinum lectiſſimum, carnes recentes, poculenta, & alia id genus quæ ſeruiunt voluptati & gulæ, citius habere poſſe: ſed maiores noſtri deligentes militi habitationem, non quid magis voluptuoſum, ſed quod ad retinendum robur & vigorem militarem magis conduceret, Lacedæmoniorum exemplum ſecuti, quæſiuerunt.

Status rerum chriſtianarum Lecho aduēniente quis fuit.

Polonorum & Venetorum Reſpublica.

An habitabilis fuerit Polonia tempore Lechi.

Regia Gneſna.

Cur Poloni magnas vrbes non ament.

A.C. 550.

Illud etiam obſeruandum puto, quod quando Perſarum, Græcorum, Romanorum monarchiæ & Reſpublicæ ad orientem magis florebant, regiam quoque Sarmatæ ſuis principibus ad Iſtrum & Pontum, ſedesque ſibi deligere malebant. Ideo *Ouidius* potiſſimum orientalium Sarmatarum mentionem facit. Quia tum florentibus rebus Romanorum & ipſi eodem oculos ſuos dirigebant. At rurſus quando occidentalis monarchiæ & Reſpub. transferri cœperunt, & ipſi a Mæothide ad Oceanum occidentalem, ſedes ſuas vna cum regia transferre maluerunt. Quo conſilio & *Lechus* maiorum exemplo innixus domicilio ſuo locum hic deligit, vrbes ædificat, regiam excitat, quam *Geſnæ* nomine, id eſt, nidum appellauit. Nam ſicuti nidi ſunt auibus in refugium tempeſtatis tempore, ita & illi Gneſnam veluti nidum id eſt refugium & arcem belli eſſe voluerunt. Nam quod aliqui originem aquilæ, quod eſt ampliſſimum huius regni inſigne, magis concinne explicare volentes, *Lechum* eo loci cum veniſſet, multos aquilarum nidos reperiſſe tradunt, indeque ominis boni auſpicio accepto, pro ſigno authentico aquilam albam expanſarum alarum diducto roſtro, vſurpare cœpiſſe, mihi omnino veriſimile non eſt. Nec puto tantum principem re tam exili ad tam ſublimem cogitationem tum excitatum fuiſſe. Fruantur tamen qui volunt hac ſua contemplatione. Mihi victricia ſigna Polonorum eorumque myſterium explicare volenti magis probabile videtur, Polonos hac in re Romanos veteres imitatos fuiſſe, quibus aquilæ ſignum in bello præferebatur. Notius eſt quam vt à me commemorari neceſſe ſit de argenteis aquilis in vexillo temporibus *Iulii* & *Auguſti* portatis. Aut igitur Romanorum eſt, vt dixi imitatio, aut *Genſericus* Vandalorum rex, *Gratiano* duce in Africa victo, aut vrbe Romana capta theſauros excutiendo Romanos, inuentum *banderium*, vt vocant, cum tali imagine, vt eſſet memoriale victoriæ, ad proceres, qui hic remanſerant in eius veteri patria, tranſmiſit: vel poſterioribus temporibus, quando Romani Pontifices eccleſiaſticam Hierarchiam, hoc eſt concatenationem & conſenſum regum Reipub. Europææ ſancientes, dato & accepto iureiurando cum axiomate regio, etiam vexillum cum inſignibus veterum Romanorum transmiſerunt regibus Poloniæ eo fine, vt firmius recordarentur ſe eſſe & debere manere propugnatores defenſoresque catholicæ fidei, & dignitatis Reipub. Chriſtianæ aduerſus barbaras gentes. Iudicium tamen hic liberum cuiuis de hac re permitto. Iam quod attinet formam Reipublicæ, moderato & æquabili imperio *Lechus* ab initio contentus fuit: ſed quod quidam ita ſimplicem & deiecto animo tam Sarmaticum populum quam Vandalicum ſibi imaginantur, vt opera ruſtica regi ſuo nauaſſe, & pecuniæ ignaros fuiſſe affirment, mihi id non videtur veriſimile, nec exiſtimo hoc cadere potuiſſe in illos, qui orbem terrarum peragrando commoda aliorum regnorum decerpſerant, & marſupia plena auro & argento Gallico retulerant. Sed & nunc non raro videmus in variis Poloniæ partibus puriſſimi argenti monetam cum imaginibus *Iulii*, *Traiani*, *Veſpaſiani*, & aliorum Imperatorum in catinis æneis defoſſam reperiri ſæpe & exarari. Vnde ratiocinari licet non vanis argumentis illud priſcum ſeculum non fuiſſe indigum pecuniæ. De bellis *Lechi* cum Germanis & Danis non eſt mei propoſiti prolixiorem narrationem inſtituere, ne ea, quæ *Martinus Cromerus* eleganter memoriæ prodidit, videar retexere. Quæ *Vapouius* prodidit memoriæ de duello, vel ſingulari certamine *Lechi* cum quodam regulo Germanico non ſunt in dubium vocanda. Neque enim hæc ſcripſiſſet ille, niſi autores eius rei habuiſſet. Illud, quod quidam tradiderunt, tunc primum regni fines Bremam vsque & Viſurgim prolatos fuiſſe, mihi non videtur per omnia cum ſerie vniuerſalis hiſtoriæ quadrare. Oſtenſum eſt enim ſupra ex *Dione* & *Plinio*, illis temporibus iam Vandalicos populos iſtic ad Albim habitaſſe. Niſi forte quæ negligentia maiorum amiſſa erant, *Lechus* tum bello illo recuperare voluerit, aut tantum de poſſeſſione illius regionis, quæ Albi & Viſurgi interiecta eſt, dimicarit.

Vnde aquila Polonorum.

Vide Ciceronem contra Catilinam.

Forma Reipubl. Polonicæ ſub Lecho.

Fines regni Lechi.

CAPVT XV.

Viſſimirus.

LEchi poſteritas, vt ab autoribus magno conſenſu annotatum eſt, poſt mortem eius ad annos centum quinquaginta durauit. Fere hoc idem æuum compleuit, quod domus *Iagellonidarum* poſtremo hoc ſeculo in Polonia feliciter regnauit. Attigit ergo poſteritas *Lechi* tempora *Leonis* eius nominis ſecundi Imperatoris. Condidit *Viſſimirus* duas vrbes maritimas, vnam Albis oſtia verſus, quam a ſuo nomine *Viſmariam* vocauit, & alteram *Gedanum*, quæ quia ex Dacibus vel Danis conſtabat, vel Getis vel Gitonibus, Gedanum eſt appellata, vt placet doctis. Nam *Ptolomæus* ad illa ipſa oſtia Viſtulæ Gitones Sarmaticam gentem, quæ cum Gotthis eadem eſt, collocat. Reliquias autem Dacorum iſthinc traiectum in Daniam habuiſſe affirmant.

Poſteritatis Lechi cum poſteritate Iagellonis eadem periodus.

Supputatio chronologica cur ad annum 550. refertur aduentus Lechi.

Sed

A. C. 523.

Sed alii tradunt Danos *Lecho* & *Viſſimaro* eius filio, nauali prælio ita fuiſſe attritos, vt tributum etiam pendere *Viſſimaro* cogerentur. Quia enim Illyrii naualibus præliis aſſueti erant, cum ad mare ſedes ſuas haberent, ideo Dacis, qui nondum vſum earum rerum ita acquiſiuerant, *Lechus* & ii qui eius fidem ſecuti erant, terrori fuerunt. Confecto autem bello illi Dani qui a *Viſſimaro* Rege capti erant, ciuitate tum donati ſunt, vtque confidenter Gedani habitarent & negociari poſſent, conceſſum eſt eis. Ex hac acceſſione vrbs illa non mediocriter fuit aucta & locupletata, ita vt nunc autoritate regum Polonorum ſuffulta, & commerciis Polonorum adiuta, ſplendore & opibus certet cum emporiis præcipuis in Europa. Cætera de hoc filio *Lechi* apud alios autores inquirito. Sed tamen illud de ſignificatione nominis *Viſſimiri* huius prætereundum non putaui, nomen *Viſſimir* cum nomine illorum Viſogotthorum, qui fere circiter eadem tempora in Pannonia belligerarunt, admodum conforme eſſe, & ſignificare iuxta noſtrum ſermonem *ſtudioſum pacis*. *Mir* enim pacem apud nos ſignificat. Conſimile quid etiam *Saiphrid* apud Germanos denotat. Commemorantur autem tres fratres illi Viſogotthorum in Pannonia, *Theodomir*, *Widmir*, & *Wladimir*, quorum vnus fuit pater illius *Theodorici* Gotthi qui Rauennas dicitur. Cuius virtutem & res geſtas admirata eſt Italia, laudauit Gallia, ſcriptis etiam poëmatis celebrauit Germania. Horum ergo principum nomina ſi expendas, & cum nomine huius *Viſſimiri* filii *Lechi* componas, videbis gentile nomen illo æuo vſitatum, indicare *Lechi* poſteritatem, & cum illis Viſogotthorum principibus vnam gentem fuiſſe, & ab vna ſtirpe demanare. Adde quod ex eadem ratiocinatione elicitur, Polonicam linguam illo ſeculo in Polonia in vſu fuiſſe. Siquidem nomina iſta *Viſimir*, & *Wladimir* Viſogotthica ad vnguem dialectum & ſonum Polonicum reſonant. Quod propter illos addendum putaui, qui affirmant temporibus expeditionis illius Gotthorum & Vandalorum, Germanos in Polonia habitaſſe, vſum vero linguæ qua nunc vtimur, cum Roxolanis poſtea introductum fuiſſe, cum iam ſole clarius demonſtratum ſit, & *Lechum* ipſum Slauicæ gentis hominem ante Roxolanorum expeditionem, quæ ad tempora *Mauricii* refertur, iam ad eas regiones habitatum appuliſſe, quod etiam ex illorum commentariis euidenter monſtrari poteſt.

Dani attriti à Viſſimiro.

Gedanenſium vrbs.

Nomen Visſimir quod denotat.

Nomina Gotthica.

CAPVT XVI.

Interregna.

SI ab ea meta, id eſt ab anno domini quingenteſimo quinquageſimo per annos centum 50. *Lechum* cum ſua poſteritate regnaſſe in Polonia præſupponimus, vt quidem præſupponere nos neceſſe eſt, tunc ſubducta ratione temporum ad calculum Chronologicum, aut paruum aut nullum tempus iſtis interregnis relinquetur. Et puto noſtrates hiſtoricos (de vetuſtioribus dico) interregna hæc excogitaſſe, quod eos parum exercitatos in Chronologica ſupputatione apparet fuiſſe. Nam ſi anno quinquageſimo ſupra quingenteſimum initium regni Polonorum ſtatuimus, eisque annos centum quinquaginta, quibus poſteritas *Lechi* regnauit addiderimus, exurgent anni ſeptingenti. Reſtant ergo tantum centum anni ad *Leſcum* ſecundum ſynchronum *Caroli Magni* Imperatoris, qui inquam centum anni quinque regibus Polonorum, *Graco* videlicet, *Lecho ſecundo*, *Venda*, *Præmislo*, & *Leſco ſecundo* tribuuntur. Quia tamen Chronologi veteres propiores erant illis ſeculis, tandem eſt aliquid eorum autoritati, quia veluti de ſuis rebus & quidem probe cognitis loqui videntur. Sed vt dixi, breuia illa interregna fuiſſe credibile eſt. Eorum autem hanc occaſionem fuiſſe exiſtimo, quod graue erat aſſueta relinquere. Aſſueta erat hæc gens teſte *Procopio* ſub plebeia & antiqua libertate viuere. Itaque forſan ſuperioribus mandatis vel potius iniuriis ſuperiorum principum oppreſſi & grauati, tanto alacrius recordabantur ſecum libertatis qua olim vſi erant in polycratia, ideo iam laudando vnius principatum iam vituperando hæſitabant: quid fugiant non ignorantes, ſed quid ſequantur addubitantes. Ad extremum tamen neceſſitate compulſi duodecim Palatinos, quos nos *Voieuodas* vocamus eligunt. Sed propter ademptam à Germanis Sylleſiam & Luſaciam puto iam vix ſeptem aut octo Palatinatus veteres reſtare ex illis duodecim. Suppletus eſt tamen eorum poſtea numerus, & etiam auctus. Sed termini eorum priſci ſunt mutati. Significat autem nomen *Voieuoda* ſeu Palatinus idem acſi tu diceres belli dux, & æquipollet prorſus cognomini *Hethman*, quod a Germanis petitum eſt. Hoc tempore nondum Epiſcopi in Senatu locum habebant. Quia nondum Poloni Chriſtiani erant facti.

A. C. 523.

Obſeruatio ſupputationis interregnorum.

Creandorum Palatinorum 12. cauſa.

CAPVT XVII.

Anacephaleoſis hiſtoriæ Vandalicæ per annos 180. hoc eſt, ab illo tempore quando armis Europam & Africam concuſſerunt, vsque ad Lechi in Poloniam aduentum.

370. Vandali ad Rheni ripas conſederunt, primo ii Burgundiones dicti. Ponit autem *Ptolomæus* Phrugundiones ad Iſtulam. Sunt ergo iſti ex gente Vandalorum. De hac re *Albertus Cranz*. Sed meminiſſe hic oportet quod ante hanc expeditionem annis 130. donata fuit eis à *Conſtantino Magno* poſſeſſio Pannoniæ. Serui eorum poſt victos Scythas arma in ipſos conuerterant.

A. C. 550.

378. Sarmatæ Pannoniam vaſtant. *Amianus* lib. 30.

382. *Modigilo* duce Vandali terras alienas inuadere cœperunt, ſedibus ſuis relictis. Præfuit autem eis annos 30. Nomen *Modigili* in vſu adhuc fuit apud Lithuanos non ita pridem.

382. Longobardi ex Scandia inſula Oceani ſeptemtrionalis egreſſi Vandalos *Iborea* duce & *Alone* vicerunt. Proſper in chronico. Non fuit ergo Polonia penitus deſerta à Vandalis, etiamſi potior pars eorum abierat in Hiſpaniam & Galliam, quandoquidem ſequente anno conflixerunt ii qui hîc remanſerant cum Longobardis.

411. Vandali & Alani Gallias intrauerunt, biennio ante Gotthicam obſidionem Romæ, *Honorii* anno 16.

412. *Gandarichus* Vandalorum rex Hiſpaniam occupat. Regnat annis 16. *Cranz.* lib. cap. 26. Ibidem in exercitu apud eum *Modigilus* pater moritur.

413. Franci Rhenum tranſeuntes à Vandalis Burgundionibus repelluntur ad ſua. *Blondus*.

414. Quindecimo anno *Honorii Carolus* Vandalorum rex aſſenſu Germanorum cum magna multitudine Gallias inuadit, multas vrbes populatur. Anno altero captus & extinctus eſt & ſuccedit ei *Gotgiſich* rex. Tripartit. Chronicon Polo. Iſti forte Germanicè loqui didicerunt, vnde *Gregorius* & *Methodius* occaſionem ſumſerint vt Germanos eſſe exiſtimarent.

426. *Conſtantinus* cum exercitu aduerſus Vandalos Hiſpaniam vaſtantes miſſus.

428. *Genſericus* Vandalorum rex annis 48. belligeratur. *Genſericum* fuiſſe dictum putant Polonico ſermone, acſi dicas *Gaſiorck*. *Cotiſonem* vero Getarum regem *Kotek*.

431. Vandali euocati a *Bonifacio* Africæ præfecto Hiſpaniam relinquunt, in Africa ſedes figunt. *Cigaineros* illos vagos populos per Poloniam nonnulli putant eſſe reliquias Vandalicæ gentis ex Africa redeuntis poſt illa bella.

433. Viſogotthi eam Hiſpaniæ partem occupant, quam Vandali reliquerant. *Iornandes*.

434. *Genſericus* Hyponem obſidet. *Genſericus* dolo Carthaginem capit.

439. *Genſericus* pacem cum *Valentiniano* Imperatore facit, fineſque imperiorum ſuorum conſtituunt. Vbi poſtea Vandali 95. annos regnant.

444. *Genſericus* Siciliam affligit. *Sebaſtianus* Africam inuadens *Giezericum* retrahit vt cogatur Carthaginem redire.

445. *Theodoſius* Imperator bellum in Vandalos mouet: ſed longis cunctationibus negotium differens Siciliæ magis oneri quam Carthagini auxilio fuit. *Procopius* & *Diaconus*.

446. Cum *Giezerico* pax à *Valentiniano* Auguſto confirmata, & iterum Africa certis ſpaciis inter vtrumque diuiſa eſt. Hæc *Caſſianus*.

459. Roma duce *Genſerico* à Vandalis capta, omnibus opibus & ornamentis Imperatoriis in Africam translatis. Certo certius eſt aquilas eius imperii ſigna fuiſſe, quæ forſan huc transmiſſa occaſionem Polonis dedere, vt eodem ſigno vti inciperent.

472. *Marcellinus* vir potens in Illyrico, dum Sardiniam & alias maris inſulas iuſſu *Leonis* Imperatoris à Vandalorum iugo liberare conatur, in Sicilia occiditur.

473. Vandali ab *Heraclio* ad Tripolim incommodum accepere. *Procopius* de bello Vandalico lib. 2.

474. *Genſericus* in Italiam traiicere volens a *Baſilio* incommodo affectus eſt.

476. *Honoricus* Vandalorum in Africa rex annos 7. regnat. *Victor* Epiſcopus de perſequutionibus.

484. *Gundabundus* Vandalorum rex annos 12. perſequitur Chriſtianos.

492. *Gundabundus* Burgundiorum rex qui etiam ex Vandalica ſtirpe erat, intrat Italiam, & magna præda onuſtus domum redit. *Blondus* autor. Affirmant autem Polonos ſigna gentilicia à Burgundionibus ſuis popularibus accepiſſe.

495. *Thraſimundus* Vandalorum rex in Africa 27. annos rerum potitur.

505. Bulgari Slauonica gens Thraciam vaſtant, eo tempore quo *Traſimundus* Vandalis in Africa imperat. Iamque confœderatio illa ſymmachiæ inter gentes Slauonicas emergere & pateſieri cœperat.

523. *Hildericus* Vandalorum in Africa rex annos 7. Pius hic fuit ac orthodoxus, & à patre in exilium pulſos reuocauit.

523. Prima mentio Slauorum in hiſtoriis, etiamſi antea gens iſta fuit.

524. Annus hic notandus, quo bellum ſociale inter Antas & Slauos ad Iſtrum fuit cum *Hildibio* illo bellicoſo principe. Nomen *Antarum* natum eſſe tradit *Procopius* libro 3. de bello Gotthorum, ab eo quod anteriorem partem ripæ fortiter dimicando in conſpectu Romanorum occuparint.

530. *Gilimer Hilderichum* captum carceribus incluſit, regnumque ei eripuit fraude.

534. Octauo anno *Iuſtiniani Beliſarius* finem Vandalicis bellis in Africa facit.

550. Hic annus nobilis aduentu *Lechi* ex Croatia in Poloniam. Accidit hoc 26. annis poſt finitum regnum Vandalorum in Africa, adhuc *Totila* Gotthorum regnum in Italia acriter defendente, quod poſtea decem annis ſequentibus cum *Teia* extinctum eſt. Qui euentus triſtis gentes Slauonicæ linguæ ad confœderationem illam excitauit, præbuitque occaſionem Polonis accerſendi *Lechum* ex Slauonia ad eas regiones.

CAPVT XVIII.

Cracus.

Anno à condito orbe 4662.
Anno Christi 700.
Anno ab hinc 885.

A. C. 700. VSu edoctos Polonos quantum malorum occurrat Reip. vbi eam absque ordine multi regunt, veluti pœnitere cœpit consilii. Rursus igitur vt vnus eis cum imperio præesset consilium inierunt. Et erat quidem graue, præsertim antiqui moris hominibus, libertati cui assueuerant valedicere, cumque modo singuli sibi reges videbantur, honorem tantum in vnum conferre, & ad vnius nutum deinceps viuere. Erat, inquam, graue, sed necessarium, & propter intestina dissidia coercenda, & propter repellendos hostes, qui celatum bene ad eam diem odium ac dolorem amplius dissimulare non poterant, nomenque Sarmaticum deletum cupiebant. Itaque post varias consultationes, virum opinione virtutis clarum, opibus & clientelis bene munitum eligunt, cui summam belli & pacis committunt. *Craci* nomen huic erat. Habitauit is tum ad radices montium Sarmaticorum, vnde Istulæ flumen demanat cum ingenti strepitu, euomens fontes aquarum: decem & tribus milliaribus à Cracouia ab incolis monstratur locus. Fuerit iste Romanus an Sarmata non disputo. Et licet *Tiberius Gracchus* ante aduentum Saluatoris 140. annis fuit, tamen cum in summam acerbitatem odiorum gens illa Gracchorum apud suos Romanos incurrerat ob leges illas agrarias non suo ordine, nec suo tempore latas, ita vt ne conspectum quidem patriciorum ferre posset, fieri potuisse arbitror quod huc subducendo se ab illo incendio odiorum commigrarint, eorumque posteritas ad eam diem latuerit. Nec mihi ignotum est à *Ptolomæo* vrbem hic quoque statui, vbi nunc est Cracouia, aut non admodum remoto istinc spacio, quam CARODVNVM ille vocat, voce non remota ab appellatione Cracouiæ: sed, vt iam dixi, conuellere veterum scriptorum sententiam, qui quasi de suis rebus & probe compertis videntur loqui, non arbitror esse conueniens. Apparet sane prudentissimum virum fuisse, qui tam idoneum, tam pulchrum, tam munitum natura locum, tamque omnibus rebus ad victum necessariis refertum, ædificandæ tantæ vrbi delegerit. Huic pergendo ad septemtrionem par non reperitur vrbs. Itaque sedem regiam Crusficia transtulere maiores nostri ad eum locum. Huius vrbis figuram testudinis musicalis formæ quidam comparant. Nam si mœniorum versus occasum rotunditatem oualem spectes, & postea quomodo Istulā versus ad orientem instar manubrii strictius sese contrahit, ac tandem assurgendo veluti caput erigit, & attollit ea parte, vbi est mons Vauelo, supra quem arx admirando opere excitata est, non ægrè omnino figuram testudinis repræsentabit. Verum qui concinnius vrbis huius effigiem exprimere vellet, magis scite eam aquilæ expansarum alarum, quod est insigne regni huius comparauerit, vt corpus vrbis per circumferentiam corpori alitis conferatur, suburbia ab vtraque parte alas expansas repræsentent. Caput vero alitis excelso monti seu rupi Vauelo, quod paulatim assurgit, conferatur. Ex hac figura vrbis primariæ veluti archetypo vrbs Lublinensis & Posnaniensis postea exemplum & formam sumsit distinguendarum platearum & arearum suorum mœniorum, ita vt trium istarum vrbium conformitas tanquam sororum germanarum simillima esse videatur. Bella gessisse Cracum complura memoriæ proditum est. Et habent quidem Poloni alias voces, quibus hoc genus promontoriorum appellare solent, puta, *gura, gurka, pagorek, curban*; sed quia Romanus fuit *Cracus*, igitur Romano more suum funus peragi voluit, & collem illum paucis litteris immutatis *Mogilam* pro *molle* latina voce appellauit, vnde postea exaggerata promontoria appellari *mogila* cœperunt.

Cracus an Romanus fuerit vel indigena.

Figura mœniorum vrbis Cracouiensis.

A. C. 700.

Erexit arcem habitationis suæ in expedito colle Vauelo, supra fluuium Istulæ sito, & ei ciuitatem adiecit atque fundauit, de suo nomine Cracouiam appellando, felicem agris & rebus secundis, nisi Olofagus quædam belua, (vt aiunt Draco) plurima impedimenta intulisset. Rapiebat è specu montis egressa, iumenta & homines incaute oberrantes, rictibus horridis voracissime deglutiendo. *Gracus* afflictæ Cracouiæ condolens tria corpora iussit quotidie Olofago exponi. Nam his contenta, alia non requirebat. Sed & hoc onerosum erat, propterea suapte industria excogitauit vt corporibus quæ obiicienda erant, sulphur & cauma ignitum ex cera & pice includerentur atque occultarentur. Cumque belua tum naturali rabie, tum voraci esurie exagitata sine delectu oblatam prædam raperet atque voraret, sensim debilitata & tandem extincta est.

De Olofago ex Chronico Miechouiens.

Æneas Syluius, & *Hagecus*, non hunc sed alium *Cracum*, siue *Crocum* tunc apud Boëmos regnasse volunt, & Cracouiam siue *Crocoueciam* arcem in Boëmia extruxisse, morientemque eo fere tempore, quo noster regnare cœpit, tres filias reliquisse, è quibus vna *Libussa* saga paternum regnum susceperit, assumpto sibi in societatem thori & principatus *Premislo* rustico homine, quem missi equites in ferrea tabula, hoc est, in vomere aratri prandentem repererant: eorumque posteritatem longa & perpetua successione per multa secula Boëmis præfuisse.

De origine Craci ex Cromero.

Libussa.

CAPVT XIX.

Lechus Secundus.

INcidit *Lechi* regnum in illa tempora, quando inter principes Romanos creuerat illa

A.C. 700. laniena crudelis. Ita enim consuetudo obtinuerat, vt raro aliquis Imperator dignitatem adire posset, nisi prius antecessorem suum è medio sustulisset. Sic *Mauricium* cum vxore & liberis *Phocas*, *Phocam Eraclius*. *Iustinianus* auribus dissectis nasoque in Chersonesum relegatur. *Leontius* similiter ab *Absimaro* naso mutilatus (sicut & nunc apud Valachos consuetudo inoleuit) ineptus ad capessendos imperii honores redditur, & tandem custodiæ mandatur. Rursus *Iustinianus* vocatus ad imperium *Leontium* & *Absimarum* educens è vinculis spectante populo interfici curat. Ac deinceps *Philippicus* Imperator factus vtrumque & patrem *Iustinianum* & filium eius *Tiberium*, vt liberius dominaretur, sustulit. His fere temporibus *Lechus Secundus* natu minor, curato patris Graci funere in regnum suffectus est: & quia maiorem natu fratrem obstare sibi ad retinendum regnum putabat, vitæ eius insidiatur, eumque per speciem venationis obtruncat, imitatus videlicet *Romulum* gentilem suum, (nam & *Gracus* Roma oriundus erat) vel potius corrupti illius seculi tot exemplis parricidiorum deprauatus, vt iam meminimus. Sed Deus iustissimus iudex, qui exerta manu parricidis minatur, tantum scelus non tulit. Non quidem derepente eum è medio sustulit, sed quo longiores ei ferias indulsit, eo magis tarditatem grauitate pœnæ compensauit, vt diutius cum suis ærumnis luctando grauius torqueretur, lenta morte eum excarnificando. Detecto tandem scelere, regno est deturbatus, & in exilium missus, ac tandem intus pauore, foris sollicitudine eum excruciante, paulatim contabuisse fertur, nullosque liberos post se reliquisse. Viuente adhuc patre parricidium ab eo patratum, sed mortuo demum patre, & iam ipso regnante scelus patefactum est, vt ait *Vincentius Kadtubek*.

A Lecho secundo interficitur frater.

CAPVT XX.

Vanda.

Anno à diuisione gentium 4712.
Anno Christi 750.

A.C. 750. Lex Salica.

LEge quidem Salica cautum est, ne ad tale fastigium honorum fœmineus sexus admittatur. Sed Slaui partim opinione virtutis moti, partim quod recordabantur meritorum Craci erga Rempub. ipsorum, magno consensu *Vandam* ad hoc culmen honorum euehunt, eique regium officium committunt. Forsan etiam non immemores erant exemplorum antiquorum. Nam *Semiramidis* quondam, *Tomyris* & *Zenobiæ* fœminarum bellicosissimarum gubernatio salutaris fuit Rebuspub. quibus præerant. Quanquam nostra hoc nomine illis anteferenda est, quod laudem victoriæ non sibi nec suæ industriæ deberi, non modo verbis nudis sed etiam sacri-

A.C. 750. ficio inaudito testata est. Nam cum *Rithigerus* Dux Germaniæ hac de causa ei mouisset bellum, quod in nuptias iuuenis intempestiuo amore accensi non consentiret; illa commisso prælio & victoria ex eo parta stupenda morte in victimam seipsam Deo veluti triumphans immolauit, ex ponte Cazimiriensi in profluentem Istulæ se præcipitem dando. Cuius corpus vorticibus aquæ ablatum, à principibus regni ad confluentem duorum amnium Dlubniæ & Vistulæ, quarto ab vrbe lapide sepelitur; in cuius rei fidem & sempiternam memoriam ingens tumulus fere è conspectu vrbis excitatur. Mam mons Vauello, cui est arx inædificata, & ab altera parte Istulæ collis *Graci*, collatus cum mole sepulchri *Vandæ*, quod nos *Mogilam* voce semilatina vocare solemus, fere triangulum æquilaterum efficiunt. Disputationem illam omitto, rectene virgo fecerit, quod sibi mortem consciuerit, Republica sine gubernatore relicta. Sed Heroum facta non semper cadunt sub regulam iudicii communis, præsertim si iuxta normam religionis, in qua vixit, factum hoc examinetur. Quæritur etiam hic de hoc *Rithigero* cuias fuerit. Borussus esse non potuit, vt vult *Hagecus*, cum & ipse *Ptolomæus* Venedicas gentes istic collocet, & appellatio sinus Venedici hoc idem attestetur. Borussi autem subiecti tum erant *Vandæ* Reginæ. Quæstio etiam illa, an *Vanda* à Vandalo flumine, vel Vandalus à *Vandæ* hoc stupendo facto denominatus sit iudicio lectoris decernenda relinquitur. Acta autem hæc sunt anno ab hinc circiter octingentesimo tricesimo tertio, de imaginibus tollendis controuersia tum Rempub. exercente & Pontificibus cum Gallis de Imperio transferendo consilia agitantibus.

Locus sepulchri Vandæ.

Renunciant Oratores duci suo eximiæ puellæ pulchritudinem & sapientiam, & animum ad belli dimicationem quam ad nuptias paratiorem: adhæc permagnas & instructissimas armatorum copias. Quibus auditis labascere Teutonum animi cœperunt, & monere & orare ducem suum non destiterunt, ne se exercitumque suum propter intempestiuum amorem, atque cupiditatem suam coniiciat in periculum. Inglorium esse viro cum fœmina certamen, etiamsi exploratam habeat victoriam.

Rithigerum dehortantur subditi à bello contra Vandam.

Epitaphium Vandæ Reginæ, statuæ incisum, quæ in tumulo collocata fuit à morte eius.

Hic iacet in Tumba rosa mundi non rosa munda,
Non redolet sed olet, quæ redolere solebat.
Graci regis nata, benè Vanda sit vocitata.
Vt nam hamus piscem trahit ab æquore captum,

A.C. 750.

Vanda ſic formoſa omnes traxit ſpecioſa
Illius in amorem, & in fauoris vigorem.
Hæc per decorem Almani vicit furorem,
Nam eo quod ſpreuerat hominum connubia cuncta,
Cælibem hæc obtulit Dis merſa flumine vitam,
Quam mox arripuit Deorum non floridus hortus.

CAPVT XXI.

Premiſlaus.

Anno ab orbe condito 4722.
Anno Chriſti 760.

A.C. 760.

SApienter inſtitutam hanc Rempub. fuiſſe etiam illis priſcis temporibus inde liquet, quod ad vtrumque caſum, ſiue moriente ſiue viuente rege, optime ei proſpectum fuit. Ac ſuperſtite quidem rege gubernatio ſolet eſſe facilior & magis expedita, ſed priuato principe bono, omnibus periculis obnoxia relinquitur. Proinde maiores noſtri illo æuo ad eos caſus in promptu habebant Senatum duodecim Palatinorum, qui tempore interregni munus regium obibant. At inſurgentibus bellis difficilior fit regiminis ratio. Verum eſt enim Philoſophi axioma: Vbi pariter omnes Rempublicam curant, pariter omnes negligunt, dum non apparet vnus aliquis in quem culpa reiiciatur. Non libenter tum inferiores parent ſuperioribus: non libenter ſe periculis obiiciunt, nec libenter contribuunt ad vſus Reipub. cum diuerſorum ſtudiis occupata & obfuſcata, vbi nam eius facies lateat, vbi caput, diſcernere non ſit facile. Proinde ille duodecimviratus inter bellorum tumultus vnum aliquem inſigniorem virum è medio ſui eligebat, quem vniuerſis copiis veluti dictatorem præficiebat. Sic *Vanda* fatis erepta, Palatini contra Morauos & Hunnos infeſtis armis fines Poloniæ diuexantes *Premiſlum* eligunt ac hoſtium conſpirationi opponunt. Ducem hunc fuiſſe animo excelſo & induſtria ſingulari nomen ipſum indicat, & ſtratagema peculiare, quo vſus eſt tempore difficili, teſtatur. Cum enim ſentiret imparem numero ſe habere exercitum, non deſperat de victoria, ſed artem adhibet, galeas bene defricatas litargirio inungit, eaſque è conſpectu hoſtium in locis ſyluoſis appendit, vt repercuſſione ſplendoris & micatione crebra oculi hoſtium perſtringantur & inopinato ingentem aliquem exercitum adeſſe cum apparatu bellico inuſitato ſuſpicentur. Sic rebus extempore præparatis, intentus ad omnes occaſiones, quid facto opus ſit ſollicite conſiderat. Si hoſtes pergerent, ille paulatim relato pede è conuallibus & denſis rubetis hoſti inſidiabatur. Si vero conſternati retrocederent, tergoribus eorum cædendo è veſtigio inſiſtebat. Nec fefellit eum iudicium. Cum enim hoſtes minime ſuſpicarentur, ſubito eos prima vigilia inuadit, cumque contectis galeis litargirio illitis appropinquarent, & ſplendore noctis tenebras diſcuterent, ſpeciem denſiſſimarum phalangum hoſtium oculis exhibuerunt. Interim ipſemet ab alia parte, qua minimè putabatur, cum ſuis prætorianis, & aliis delectis equitibus latus eorum aggreditur. Hoſtes conſternati trepidare & mox ſoluere acies cœperunt. Contra ille tergoribus inſtare & victoriam perſequi non prius deſiit, donec ſe victos faterentur. Fuit hæc victoria *Premiſlo* & ad illuſtrandam famam valde opportuna & hoſtibus formidabilis, præſertim cum illuceſcente die cernerent ſe & viribus & ingenio ſuperatos. *Premiſlus* autem ſopita controuerſia de finibus, ad inſtaurandam diſciplinam, & œconomiam dominii ſui reparandam ſe conuertit, ac tandem foris & domi proſpere rebus compoſitis fatis conceſſit.

Interregnorum ſtatus miſerabilis.

Stratagema regis Premiſli.

A.C. 760.

CAPVT XXII.

De origine, incrementis & decrementis Reipublicæ Slauonicæ gentis.

INueſtigatu i nomen & originem Slauorum methodo vſitata & quidem ex media rei natura deprompta procedemus. Notum eſt nominari gentes à quatuor cauſis, vel occaſionibus, vt in præliminari præfatione diximus. Aut à ducibus, vt Sarmatæ, Tuiſcones. Secundo à ſitu locorum nominantur gentes, vt Pomerani Ciſalpini, Pædomontani, Transpadani, Tranſalpini &c. Sed neque hac ratione Slauorum nomen explicatur, cum id nobis nihil tale denotet. A prioribus etiam incolis non raro reperias quasdam gentes vocari: ſic Troiani Itali ſunt dicti, eo quod ab Italis hoſpitio ſunt excepti. At in iis regionibus ante *Iuſtiniani* tempora, gentem quæ Slauorum nomine vocaretur non reperimus. Non igitur mutuare nomen poterant ab iis, qui in rerum natura non erant. Quartus modus reſtat quo etiam gentes cognomina aſſumunt, nempe ab euentu, & à ſtudiis, vt Nomades dicti ſunt illi, qui ad morem paſtorum vitam ducebant, ſæpius vertendo ſolum. Hic attentus lector nobiſcum ſubſiſtat. Nam cum Slaui noſtri, neque à ducibus dicti ſunt, neque à ſitu locorum, neque à prioribus incolis, conſequens eſt, eos à ſtudiis & euentu rerum ſic dictos. In his omnibus conuenit nobiſcum hiſtoriæ Polonicæ ſcriptor præcipuus. Sed nondum finem adepti ſumus, nec rem acu tetigimus. Varia enim & multiplicia ſunt ſtudia & rerum euentus. Ille enumerat victorias Roxolanorum partas ex Dacibus, Pannoniis, Dardanis Lyburniæ populis, Illyriis, Dalmatis, Thracibus. Ad extremum & Græciam eos ita potenter diuexaſſe narrat, vt etiam linguam Græcorũ, ſæpius eos armis exercendo, penitus

Nomina imponuntur gentibus quatuor modis.

Inquiritur vnde dicti Slaui.

A.C. 760.

corruperint, rebuſque tam feliciter geſtis *Slauorum* ſiue *Slauinorum* nomen à gloria ſibi ſumſerint. Hæc ille. At hæc ſententia non poteſt & ſecum ipſa & cum ſerie hiſtoriæ vniuerſalis cohærere. Si enim ab earum rerum claritate ſibi nomen impoſuerunt, quas enumerat, tunc nomen Slauorum poſterius oporteret iſtis omnibus factis eſſe, quæ enumerauit. At Slauorum nomen longe ante Græciam armis Slauonicis attritam, & ante linguam Græcorum immutatam, *Iuſtiniani* temporibus emerſit. Alius ergo euentus & alia ſtudia eorum nobis quærenda ſunt, à quibus Slauini & Slaui, id eſt, celebres dicti ſunt. Scriptor quidam Chronicorum Germanus ex ſententia *Trithemii* & *Beati Rhenani* Germanorum nomen ex confœderatione quadam prodiiſſe affirmat, vnde tempore *Auguſti*, vt *Strabo* & *Cornelius Tacitus* docent, Galli eos fratres ſeu Germanos, id quod nobis *pobrátym* Germanis vero *bruder* ſignificat, à ſimilitudine morum vocarunt. Ita ſane eodem exemplo Sarmatici populi, id eſt, reliquiæ Vandalorum & Antarum Alanorumque, quæ poſt expeditiones illas Africanas in iſtis oris remanſerant, ſymmachia inter ſe ſancita initoque ſolenni fœdere nomen Slauorum quod eſſent ὁμόγλωττοι, id eſt eiuſdem linguæ & loquelæ ſibi imponunt. Cum enim audiſſent Romanos eis minitari, eo quod Vandalorum exercitus ſobolem ſuam, veluti examina apum, in eos & eorum prouincias paulo ante ex ſuo gremio emiſiſſent, ne imparati ac veluti ſcopæ diſſolutæ inter ſe diſſilientes inuenirentur, omnes in vnum conſpirant: ad quam rem eis calcar non mediocre addidit fama de Vandalis Africanis ad eos perlata, quod eorum res ad inclinationem interitumque non obſcure ſpectarent. Nec nouum eſt hoc gentibus in extremis caſibus ad ſimile remedium confugere. Sic olim contra Gotthos, tres principes Germaniæ præcipui coadunatis copiis fœdus inierant, *Caſſander* nimirum Sicamber, *Arathius* Saxo, *Hamer* Doringiorum. Sic poſtea contra Romanos Getæ, Daces, Burii coniurant. De quo & Poëta: *Et coniuratos deiecit vertice Dacos.* Sic & noſtra memoria contra Turcas, Itali, Germani, Hiſpani vna cum Venetis eadem ratione fœdera inierunt. Ne vero altera natio præ altera aliquid ea in re priuatim aucuparetur, non iam nomen, quod partis erat vel vnius nationis, toti multitudini imponunt: nec iam Polonos, Boëmos, Bulgaros, Boſnenſes, vel Raſcios Croatasue aut Roxolanos ſe vocant omnes. Hoc enim inuidiam inteſtinam concitaret. Sed nomen tale quod ex æquo omnibus quadrat, & de energia initi fœderis cunctos ſemper commonefaciat magno omnium conſenſu ſibi adaptant, *Slauos* ſe cognominantes, hoc eſt, populos multos & varios, ſed tamen ex vna ſtirpe originem ducentes. De quo fœdere Romani cum audiſſent pauore turbabantur. Tamen ne trepidationem ſuam coram vulgo proderent, vimque illius confœderationis apud plebem ſuam, quantum in eis fuit, eleuarent extenuarentque, non iam Slauos, id eſt, maiorum ſuorum ſtudioſos ſed *Sclauos*, id eſt, ſeruos per antiphraſim eos appellauerunt. Sed an Romanos hæc ſubtilitas & cauillatio in vocibus iuuerit, tempora ſequentia patefecerunt & effectus monſtrauit. Cum enim eos maxima clade toties affeciſſent, imperiumque eorum dilaceraſſent, ſenſerunt poſtea reipſa *Sclauine* an Slaui fuerint illi, quorum ferro & ſagittis petebantur, quoſque non ſine contumeliæ nota pro Slauis *Sclauos* id eſt ſeruos appellare voluerunt. Non aſſentior illis, qui à conditione loci, ab vrbe ſeu ciuitate noua vel ſtagno Roxolaniæ dictos eſſe putant Slauinos. Non enim tam exile nomen tamque anguſtum titulum gentes tam celebres paſſæ eſſent, nec inde illi, qui ex æquo nomen hoc ſibi veluti certatim adaptarunt, materiam aliquam tantopere gloriandi habuiſſent; non modo reges Polonorum inquam & Boëmorum, ſed etiam Conſtantinopolitanorum, ſicuti eſt *Ziemiska* Imperator. Aut quæ regiones tam ſpatioſæ eſſe poterant, quæ tot & tantas gentes, quas vix maior pars Europæ ſuſtentat, alere potuiſſet? Si à loco veteris habitationis ſic nuncuparentur?

Germanorum nomen vnde ortum.

Zemiska orientalis Imperator.

Non aſſentior illis etiam, qui ad *Lechum* ita originem Polonorum aſtringunt, vt ab eo quaſi *Adamo* totum genus Polonicum prodiiſſe putent. Confirmauit *Lechus* res Polonorum, non autem ipſe eas fundauit; ſtabiliuit, non primus inſtituit; diſſipatos vt aquila ſub alis ſuis recollegit & recreauit, non quaſi antea non fuerint in mundo, produxit, nec in noua radice, vt Iuriſperiti loquuntur, vnquam fundamenta regni iecit, ſed eis, qui multos antea regulos ſparſim habebant, vnum ſe regem cunctis præbuit. Vocatus enim huc erat ex Croatia. Quod ſi vocatus, erant igitur hic incolæ, qui eum vocabant conſilio inter ſe inito. Turba autem illa, quæ illum ſecuta erat, non potuit alterationem in tota gente talem facere, quæ deleret & aboleret auitum eorum nomen Vandalorum aut Sarmatarum. Venit & nunc cum non contemnendo comitatu ad capeſſendum regnum Poloniæ *Stephanus* rex ex Vngaria, nec tamen alterare potuit hic manipulus hominum gentis veterem ſtirpem. Ac talis videtur eſſe iſtorum opinio, ac ſi quis cogitaret vna gutta aquæ fluuialis in mare immiſſa totam maris naturam poſſe transmutari. Vere igitur concluditur, noſtram gentem non aliunde veniſſe, ſed hic iamdudum vt hæredes manſiſſe. Nam licet *Lechus* & *Czechus* aliunde cum ſuis venerit, tamen, vt

Poloni num ad Lechum originem referant.

dixi,

A.C.760.

dixi, plures hic, quam secum attulit, incolas veteres, Vandalos inquam, & Sarmatas inuenit, quorum respectu & intuitu nos non esse A aduenas prædicare possumus. Laudo certe *Matthiam Miechouiensem*, licet antiqui moris hominem, quod vehementi percitus zelo, vt verus & ingenuus Polonus, insurgit contra illos, qui ad Germanos & Roxolanos sub prætextu defensionis nostri, transferunt auitos Poloniæ honores. Cum enim compluribus verbis hac de re disputasset, tandem ita concludit: *Cum multis testimoniis huiusce-modi sententia vallata sit, Polonos & Vandalos eosdem esse, & quidem ex antiquissimis, quique ante Christum propaginem duxerunt: erubescat insulsus oppugnator temerarie & non vere suas chartas non probatas* B *ostentans. Tu autem, mi* Andrea Crici, (Episcopum Cracouiensem alloquitur) *antiquitatum diligens perscrutator tales aggredere & confuta. Nam quia Polonorum & Boëmorum historia ab initio huius operis posita in toto discrepat, reiicienda & salua reuerentia tanti historici pro non vera habenda est.* Hæc ille. Tertio non probo etiam illorum sententiam, qui Slauorum gentem temporibus *Iornandis* vel potius *Iustiniani* prodiisse in lucem affirmant. Negari forsan non potest primam mentionem nominis Slauorum factam esse in historia *Procopii*, illis nimirum quibus vixit temporibus: sed quod antea hæ gentes non fuerint in iisdem prouinciis, quas & nunc incolunt, hoc certe C probare non possum. Relegatur historia *Augusti* Cæsaris, quam superius consignauimus: relegantur & illa, quæ à *Cornelio Tacito* in *Othone Syluio*, qui octauus post *Caium* Cæsarem apud Romanos numeratur, de Slauorum Roxolanis scribuntur: *Roxolani*, inquit ille, *Sarmatica gens priore hyeme cæsis duabus cohortibus magna spe ad Mœsiam irruperant.* Proinde nec *Grammaticum Saxonem*, nec *Blondum* tam seuere obiurgandum censerem, eo quod Cassubios & ipsam gentem Slauicam ante Christum natum extitisse, bellaque cum quibusdam Germanis gessisse memoriæ prodidere, ac etiam cum Danis & Suecis eorum finitimis signa con- D tulisse. Quo etiam respectu existimo quod *Dlugossus* sequutus eundem *Grammaticum* & *Blondum* historicum, *Odoacrum* Rugianum, *Slauum* Sarmatam facit, *qui Italiam*, inquit, *ingressus magnum terrorem eodem tempore, quo & Gotthi in Italia regnarunt, Romanis incussit.* Rugiis enim à Ptolomæo ea regio & locus natalis assignatur vbi nunc Cassubii degunt. Recte & *Miechouiensis* exemplum *Hieronymi* adfert, qui fuit homo nostræ gentis Slauonicæ, & literas, quæ à Russis *Buiunica* vel *Asbuka* vocantur, genti suæ reliquit. Recte & de diuo *Martino* adfertur ab eo exemplum, qui cum esset Slauus, stipendia merebat in exercitu *Iuliani* Cæsaris. *Iulianus* autem fuit statim post *Con-* A *stantinum Magnum* longe ante *Iustiniani* tempora. Sic & Diuus *Cyrillus* non minus apposite in exemplum adducitur, qui erat Slauus & Slauicas literas inuenit quas *Czurulica* vocant. Testatur autem *Cario*, in bibliotheca *Reuchlini* Erfordiæ hactenus reperiri librum *Cyrilli* scriptum contra *Iulianum* apostatam lingua & characteribus Slauonicis. Quapropter merito potest probari *Miechouiensis* sententia cum ea moderatione, quæ superius à nobis relata est. Non enim pugnant hæc: nominis Slauorum primam quidem mentionem factam esse à *Procopio* & *Iornande*, & tamen hanc gentem iamdudum antea suis gestis satis B conspicuam fuisse. Sed quo res Polonorum in Slauorum historia magis conspicuæ reddantur, sicuti supra de Gotthis fecimus, ita nunc Slauorum res gestas chronologice & breuiter percurremus, vt postea lector recurrendo ad autores citatos latius ibi omnia cognoscat.

Apostrophe Miechouiensis ad Cricium.

Cassubii ante Christum.

A.C.760.

CAPVT XXIII.

Anacephalæosis historiæ Slauonicæ cuius prima pars est à Christo ipso ad aduentum Lechi in Poloniam: secunda à Lechi aduentu ad Caroli Magni tempora per annos ducentos quinquaginta.

C NOn commemorabo vetustiora. Incipiam ab *Augusti* temporibus, cuius ætate *Strabo* scriptum reliquit: *Vltra Roxolanos an aliquis habitet nescio.*

Prima pars Historiæ Slauicæ à Christo nato.

50. Quæ *Paulus* scripsit gentium nostrarum faciens mentionem, hoc loco in memoriam reuocentur. Vide supra cum *Augusti* tempora describeremus.

73. *Othonis Syluii* temporibus cohortes & duces Romanorum à Roxolanis cæsos esse meminit *Tacitus*.

360. *Iulianus* vixit, in cuius exercitu Diuus *Martinus* militabat. Hunc fuisse Slauicæ gentis tradunt. Et *Cyrillum* tradunt scripsisse contra *Iulianum* lingua & characteribus Slauonicis, quod exemplar aiunt reperiri adhuc D Erphordiæ in Bibliotheca *Reuchlini*. Ego tamen vereor ne hoc scriptum sit illius *Cyrilli*, qui cum *Methodio* longe post Bulgaros prædicauit Euangelium. Moueor tamen ea re quod contra *Iulianum* dicitur scripsisse. Nam in operibus *Cyrilli* illius antiquioris extant scripta nobilissima contra *Iulianum*.

386. Diuus *Hieronymus* vixit hac ætate, quem hominem nostræ linguæ fuisse affirmant, & quod Biblia nostra lingua verterit ex Hebræo, & genus literarum, quod *Bucunica* vocant, primus tradiderit, sicut illas à Cyrillo *czirulica*.

420. Nostri antiquitatum indagatores adferunt historiam, quod Slauicæ gentes duce

A. C. 750.

duce *Bardilo* Dacos expulerint ex Dacia.

Iam venio ad illos ducentos quinquaginta A annos ab aduentu *Lechi* ad *Craci* tempora, quos scriptores nostri tantum *Lecho* & *Vissimiro* tribuunt: reliquum gubernationis tempus Palatinis & aliquot regibus. Videtur igitur hic aliquomodo hiare historia, quem hiatum vt supplere queamus, historia Slauonica nobis vtendum erit. Abolitis enim rebus Vandalorum, Gotthorum, Antarum, Burgionum, nomen hæserat in Slauonibus, idque potissimum ob confœderationem illam populorum istorum, de qua in præfatione præliminari & modo diximus.

Secunda pars historiæ Slauonicæ ab aduentu Lechi.

528. Prima mentio expresse fit circa hæc tempora à *Iornande* de rebus Gotthicis. *In-* B *trorsum*, inquit, *Dacia est ad coronæ speciem arduis alpibus emunita, iuxta quorum sinistrum latus, quod in aquilonem vergit, ab ortu Vistulæ fluminis per immensa spacia Vinidarum natio populosa consedit, quorum nomina, licet nunc per varias familias & loca mutentur, principaliter tamen Slauini & Antes nominantur.* In quo testimonio *Iornandis* vtrumque notare licet; & quod Slauini origine Vinidæ seu Vandæ sunt ipsissimi, & ex ipsis nati, & quod præcipuas sedes habuerint ad caput Istulæ ab vtraque ripa, vbi nunc est Cracouia, nec aliunde à septemtrionali astro huc venerint vt quidam tradiderunt.

Agnoscunt autem contrarium sentientes à *Iornande* ipsos Slauos Vinidas seu Vandalos dici, sed arte quadam plagam declinare volunt. Regerunt enim, ratione sedium, quas post Vandalum occuparunt, Vinidas ideo dici. At *Iornandes* significanter hic dicit: *Vinidarum natio ad Vistulam consedit*, & eosdem qui consederant, non qui in eorum loca successerant Slauos dici. Adde quod Vandali nostri ex Pannonia, vbi antea diu manebant, abierant in Hispaniam, non ex Polonia, licet hic supplementa exercitus eos accepisse credendum sit. Non igitur Roxolani hic vacuas sedes poterant reperire. Nam & cum D Longobardis postea isti, qui hic remanserant dimicarunt, vt supra ostensum est. Sed addatur his locus ille nobilis ex *Procopio* de bello Gotthico statim ab initio: *Gotthicæ*, inquit, *gentes multæ quidem & aliæ prius fuere, quam nunc. Omnium maximæ ac potissimæ Gotthi ac Vandali & Visogotthi, & Gepides & Sarmatæ, & Melanchleni appellati* (paulo autem inferius & Alanos Gotthicam gentem vocat.) *Sunt & qui Geticas has gentes vocent, qui omnes nominibus quidem inter se differunt, cætera conueniunt. Nam & albi sunt omnes corpore, flaui coma, proceri quoque & aspectu probo. Legibus item eisdem vtuntur, & vna lingua Gotthica appellata. Et vt*

Gotthicæ gentes vocantur Vandali, & lingua nostra Gotthica appellatur.

mihi sane videtur, ex vna omnes gente procreati. Sic ex vtroque autore ambobus locis col- A latis rem planam habes lector.

A. C. 750.

532. De Slauorum veterum ingeniosa & insidiosa arte intercipiendi captiuos, quod nostri vocant *ięzyká dostáć*, quæ industria hucusque in hac gente viget, ex *Procopio* quædam adiiciam. *Cum Belisarius*, inquit, *sollicitus esset, vt adipisci posset aliquem ex Gotthis nobilem virum, qui ei posset patefacere consilium Gotthorum, cuiusnam rei fiducia tam grauia bella tolerarent: id* Valerius *intelligens ex Imperatore, operam ei mox ea in re pollicetur. Esse namque sua in cohorte Slauinorum quosdam, qui vel angustiore rupe arbustoue delitescere consuessent, eoque pacto ex hostibus quem vellent arriperent, cuius rei* B *cum ad Istrum flumen, vbi sedes ipsi haberent, tum Romæ in barbaros alios periculum factitassent.* Belisarius *itaque, cum sibi hæc dicta perplacuissent,* Valerio *statim iniunxit, id vt negocii diligenter curaret. Tum ille delectum ex Sclauinis aliquem, qui corporis magnitudine multis præstaret ac robore, virque acerrimus esset, & ad eam rem peridoneus, ex hostibus aliquem comprehensum ad se vt deduceret misit, promissisque hunc onerauit, si modo factis id exequeretur. Sclauinus itaque ille mox abiens antelucano tempore, eum in collem euadit, in quo pro pabulo desecando* C *quotidie certabatur, ibique humi prostratus ruboque & sentibus obtectus delituit. Tum simul ac dies illuxit, vir Gotthus quidam eodem adueniens herbas mox legere, nec ex rubo quicquam suspicari, quo ille integebatur, sed identidem subiecta in castra despicere, cauereque item, ne quis in se hostium aduentaret. Tum repente Sclauinus exortus barbarum à tergo inuadit, complexusque medium & simul elatum Romanorum in castra mox intulit* Valerianoque *in manus tradidit.*

Ars & astus Slauorum in comprehendendis hostibus.

Addatur hic & illa legatio *Iustiniani* ad gentes Slauonicas, qua hortatur eos, vt sedes veteres incolerent in Historia ad vrbem *Turrem Traiani* dictam. Ex quo loco apparet, dudum gentes nostras habitasse D in Illyrico ante *Iustinianum*. Sed vocatos fuisse non *Slauos*, nam nondum confœderatio illa fuit ita celebris, sed *Sporos*. Expresse enim dicit, *Antas* illos & Slauos vnam gentem fuisse, sed inquit, à priscis vocatos fuisse *Sporos*. Verba sunt *Procopii*, quod quidam Rossos non inepte, id est, dispersos exponunt. Habetne adhuc de quo dubitet aduersarius? Et describit tandem capita religionis eorum & politiam. Certe hæc sunt non nouorum hospitium: dicit enim libro primo statim ab initio: *Is autem*, inquit, *populus loca supra Istrum iampridem incoluit, qui Antitani ab* Appiano Alexandrino *vocantur & inter gentes vetustissi-*

Ad Turrem Traiani sedes vetus Sclauorum.

Sporus cognomen Russorum.

A.C. 760.

tuſtiſſimas & Illyriorum Dardanos & Lyburnos nominantur.

Conflictus Slauorum cum Hildibio.

530. Alia mentio Slauorum fit in hiſtoria, vbi pugnam deſcribit Slauorum & Antarum ad flumen Iſtrum cum *Hildibio* illo bellicoſo principe, qui in illa ipſa pugna cadit & Romanorum res collabuntur, vt poſtea noſtri libere Iſtrum flumen traiicere & Romanos inſanabilibus malis afficere inciperent. Verba ſunt *Procopii.* Hæc acta ſunt quarto anno *Iuſtiniani.*

547. Slauini Illyrios vſque ad Epidaurum vaſtant. Epidaurus eſt in Græcia cuius *Homerus* vites laudat.

530. Slauini iterum Illyricum & Thraciam vaſtant. *Procop.*

565. *Liuba* & *Lymba* Gotthorum rex in Hiſpania regnat, & fratri poſtea regnum tradit. Hæc ideo addo, vt quis fuerit ſtatus Gotthorum poſt accerſitum *Lechum* in Poloniam, intelligi melius poſſit. Iſtis etiam temporibus ille *Beliſarius* victor iam ſenex & præ ſenio incuruatus Hunnos Græciam infeſtantes vicit & cecidit.

Slauorũ iam dudum cum Hunnis amicitia.

585. Hoc tempore, id eſt anno regni *Lechi* triceſimo quinto Sclauini inſtinctu Hunnorum regis *Chaiani*, quem *Caganum* alii vocant, Thraciam diripiunt.

594. *Blondus* dicit: *Altera Slauorum pars Mauricii temporibus in Dalmatiam Illyricumque migraſſe dicitur: qui vero manſerunt, paulo poſt mutarunt nomina, & partim ſe Polonos, partim Boëmos nominauere.* Hæc *Blondus* libro primo Decade prima hiſtoriæ. Ex quo teſtimonio liquet, duas cauſas confœderationis Polonos habuiſſe; Primam, quod potentiores erant: ſecundo quod hic Slauorum domicilium erat, qui poſtea in Illyricum commigrarunt. Liquet & ex eodem loco iſtis gentibus vſitatas tum fuiſſe commigrationes ex Polonia in Slauoniam, & rurſum ex Slauonia in Poloniam, quod & *Czechi Lechique* ad eas oras aduentus comprobat.

Eodem anno Chriſti, *Lechi* vero quadrageſimo quarto, *Priſcus* dux *Mauricii* Sclauinos cædit, *Muſacium* regem eorum (*Muzik* noſtri vocant) temulentum capit in regia fratris funus peragentem.

595. Sequenti anno Slauos Sorabos, qui cum *Czecho* fratre *Lechi* Boëmiam occupauerant, *Thaſillo* Bauarus vicit, *Trithemio* id referente. Hæc iam propius accedunt ad res Polonorum & Boëmorum.

600. *Gregorius* cognomento *Magnus*, eius nominis primus, Pontifex maximus, qui aliquanto poſt *Iuſtiniani* tempora *Mauritio* imperante poſt ſexcenteſimum annum à Chriſto nato Eccleſiæ præfuit, ita ſcribit ad Epiſcopos Iſtriæ: *Equidem de Slauorum gente, quæ nobis imminet, & affligor vehementer & turbor. Affligor in his, quæ in vobis patior, conturbor, quia per Iſtriam iam in Italiam intrare cœperunt.* Hoc etiam tempore controuerſia illa de titulo principatus in eccleſia inter *Gregorium Magnum* & *Ioannem* Conſtantinopolitanum Pontificem excitata fuit. Nam *Ioannes* cum audiſſet *Gregorium* dici vocarique *Magnum*, ipſe ſe primatem ſupremumque voluit nominari.

610. Slauini Boëmici & Polonici *Garibaldum* filium *Thaſſilonis*, qui iam mortuus erat, ad Moguntum vicerunt & regnum eius vaſtarunt. *Diaconus* ſcriptor. Hæc acta ſunt *Viſſimari* filii Lechi temporibus anno ſeptuageſimo poſt aduentum *Lechi* & *Czechi* in eas regiones. *Phocæ* vero Imperatoris ſeptimo.

641. Slauini regnum Auſtriaſiæ (ſic enim tunc Auſtriam vocabant,) infeſtant, & *Sigibertum* eorum regem profligant. Sed poſtea anno ſequenti a *Dagoberto* noſtri Slauini & Vinidæ ſeu Vandalorum reliquiæ victi ſunt. Saxonum enim exercitu adiutus erat Auſtriacus. Ob rem proſpere geſtam quingentos boues eis loco ſtipendii remiſit. *Trithemius.*

650. Anno, hoc eſt temporibus *Craci*, Slauini Italiam inuadunt & cum *Aione* principe & *Rodoaldo* Samnite vario Marte dimicant.

658. *Conſtans* Imperator nepos *Heraclii* contra Slauinos orientales exercitum ducit, eoſque magnis incommodis afficit. Annal.

680. Bulgari Slauicæ gentes, quarum & *Iornandes* iam ſuo æuo meminit, Thraciam inuadunt, & Imperatorem tributa dare cogunt. Hos Vulgaros magis proprie debere dici quidam tradunt, eo quod à flumine Volga orti prodierint.

680. Anno Chriſti, ſtatim ante *Craci* tempora, in ſexta Conſtantinopolitana ſynodo celebris Slauorum mentio fit, in ſuggeſtione actionis quartæ: *Expectauit*, inquit, *totius concilii ſeruilis noſtra ſuggeſtio omnes adiuuare, ne ſi tantum pars, quod ageretur, agnoſceret, partem lateret. Maximeque quia in medio gentium tam Longobardorum quam Sclauorum plurimi conſamulorum noſtrorum eſſe noſcuntur, qui de hoc curioſe ſatagere non deſinunt,* &c. Apparet ex hoc loco Slauos adhuc illo tempore auerſatos fuiſſe imagines. Nam ad illud concilium, quod pro imaginibus plurimum elaborabat, verebantur accedere, ne ad ſubſcriptionem cogerentur. Hæc ſub ipſum tempus *Craci* & vrbis Cracouienſis fundationem acta ſunt. De prærogatiua illa, quod intercedente *Cyrillo* & *Methodio* Slauis Slauonica lingua ſacra peragere conceſſum fuit, annotant & Chronologi noſtri.

689. *Iuſtinianus* ſecundus Bulgaros aliosque Slauos bello aggreditur, & cum alias gentes Slauicas profligaſſet, à Bulgaris fugatur, ac vix fuga ſalutem acquirit.

707. *Iuſtinianus* auxilio Bulgarorum regis *Terbellini* imperium recepit & regnat. *Iornandes* autem Bulgaros Slauos vocat. Et *Suidas* de Sclauis. Σκλάβηνον ἔθνος τὸ πέραθεν τοῦ ἴστρου. Ibi enim & Bulgares tum erant.

A.C. 760.

713. Bulgari totam Thraciam populantur, Conſtantinopolim ad auream portam vſque omnia deprædantes. Securi tandem domum redeunt. Recte ergo recens Chronologus Polonicus exclamat: *Tunc*, inquit, *vere dicebantur Slauaci ob res præclare geſtas, at nunc inquit, Slabaci potius poſſunt dici, id eſt, imbecilles, minimeque potentes.* Annal.

718. Circa hæc tempora defecit regnum & nomen Gotthorum in Hiſpania, & Æuſturum regnum cœptum eſt vocari, occaſionem præbentibus ad eam rem moribus obſcœnis & turpibus regum Gotthicorum. Iam enim in Hiſpania mores degenerarant. Vnde *Redericus*, vltimus Veſtgotthorum noſtrorum in Hiſpania rex, *Iuliani* comitis & legati filiam cum ſtupraſſet, à Mauris a *Iuliano* ſollicitatis bello in acie occiditur. Hoc etiam tempore *Muchauia* Saracenus Chriſtianorum prouincias infeſtat.

Reges Gotthorum defecerunt hoc tempore, id eſt, regnante Craco apud nos.

744. In Pannonia cum *Suatoplugo* rege Poloni ſedes fixerunt. Inde *Panorum* nomen eſt nobilitatis Polonæ. Recte autem *Carion* de Pannonibus dixit: *Pannonia olim Pæonia dicta. Eſtque nomen hoc*, inquit, *vetuſtæ nobilitatis indicium.* Circa eadem tempora Hunni ſeptem itineribus, totidemque exercitibus è Scythia egreſſi Pannoniam *Attylæ* titulo repetunt.

Hunnorum aduentus.

748. *Wratislaus* Boëmiæ rex circa hæc tempora regnauit. Nomen eius à Slauis eſt dictum, ſicuti & Polonici reges affectabant omnium maxime ſic vocari. Inde nomina regum Poloniæ *Boleslaw, Chobriboleslaw, Waclaw, Wladislaw.* Alii vero heroes Polonici, *Zalislaw, Iaroslaw, Bretislaw, Miroslaw, Boleslaw, Przybislaw, Zaslaw* &c. Nam Polonici principes præcipui tutores confœderationis illius eſſe volebant, ideo honoris cauſa illo nomine libenter ſe inſigniebant, à qua dictione etiam nobiles Poloni *Slachcice* vt quidam volunt vocantur. Sicut enim *Carion* de Pannonia dicit: *Pannonia eſt vetuſtæ nobilitatis indicium:* ita quoque noſtræ nobilitatis decus in Polonia florebat. Vnde *Slachcic* ab eadem Slauorum denominatione veteribus eſt dictum. Slauaci autem dicebantur, quod famam maioris facere ſoliti erant quam auram, argentum, & quæque precioſiora: vel quod pactorum conuentorumque cuſtodes erant fideliſſimi. Hinc phraſis eſt vſitata noſtris *Aza ia Czech słowo dzierzeć.*

759. *Conſtantinus* Slauinos penes Macedoniam ſubegit. Dicunt autem Oratores regum Poloniæ, qui ad Turcam mittuntur, multoties audiuiſſe ſe à Slauis illis, qui circumcirca Conſtantinopolim degunt, quod affirment, ſe non aliunde eo veniſſe, ſed ibi antiquitus manſiſſe. Ideo narrant ſe eſſe Venetos, vel Paphlagonas veteres. Inde fit quod in Turcica domo lingua Slauonica paſſim hactenus vtuntur. Sicuti olim apud Aegyptios Soldanos temporibus Mamaluchorum eadem vſi ſunt Aegyptii.

760. Conſtantinus a Bulgaris victus nobiles multos amiſit.

763. Bulgari occiſis principibus *Zeletim* ducem faciunt, qui graui bello à *Conſtantino* victus à ſuis occiditur, & *Paganus* ei ſufficitur. Annal. Conſtant.

774. Imperator dolo Bulgaros inuadens magnam in eis cædem facit.

775. Imperator Bulgaros claſſe inuadens naufragium paſſus inglorius receſſit. Annal. Eodem anno *Thelericus* Bulgarorum rex, aſtu proditores ſuos ab imperatore expiſcatur, quos vbi cognouit, medios ſecuit.

784. *Stauratius* Patricius Slauinos in Theſſalia & Græcia ſubegit.

789. *Carolus* nondum Magnus nec Imperator dictus Slauis Bohemicis, qui *Vilzi* dicebantur, bellum infert, eoſque conditionibus quibuſdam iuris ſui facit. *Abbas.* Hic idem paulo ante Magdeburgum Germaniæ nobilem ciuitatem ampliat, & hoc nomine donat, cum antea Parthenopolis diceretur. Fere etiam iſtis temporibus *Leo* coronam Imperatoriam ex eccleſia Conſtantinopolitana cum raperet, & capiti imponeret, ſubito in capite eius enati carbunculi, & mox febre accedente valida, morte moritur. Hæc in annalibus Conſtantinopolitanis narrantur, qui ad annum hunc 814. perducti deſierunt. Ex hac igitur hiſtoria aliquomodo interregna illa in hiſtoria Polonica poſſunt ſarciri. Nam iſtæ narrationes collatæ cum hiſtoria regum Poloniæ, ſtatum rerum noſtrarum qui tum fuerit tam cum orientalibus, quam cum occidentalibus Imperatoribus, illuſtrat & declarat.

LIBER QVINTVS.

IN QVO COMPREHENDVNTVR EA, QVÆ ACTA SVNT IN IIS TERRIS A TEMPORIB. CAROLI MAGNI, AD OTTHONEM MAGNVM.

PROOEMIVM.

Continetur in hoc libro hiſtoria regum Poloniæ, qui interiecti ſunt inter Caroli Magni & Otthonis Magni tempora. Dixi autem ſupra, hunc omnium aptiſſimum ordinem ad memoriam iuuandam & faſtidium ex lectione leuandum. Imperatoribus enim regnantibus qui Magni dicti ſunt, magnæ aliquæ mutationes

nes in Rebuspublicis eueniebant, vt iam dictum eſt. Sic Carolo Magno imperante, Imperium Romanum translatum eſt à Græcis ad Gallos vel Francos, quod ſane abſque magnis motibus fieri non potuit.

CAPVT I.

Leſcus Secundus.

Anno ab orbe condito 4765.
Anno à Chriſto nato 804.

A.C. 804.

COmprehendere volens in compendio hiſtoriam *Leſci Secundi*, primo dicam de eius electione & inauguratione, mox quomodo ſe geſſit in bello, tertio quis fuerit tempore pacis: quarto de eius exitu & morte, quinto mores, & ingenium eius exponere vtile erit. Hanc enim methodum hactenus ſeruaui, & deinceps ſeruabo. *Leſco* igitur mortuo eius nominis primo, ad præcludendas occaſiones rixarum de principatu, inuentum fuit nouum genus electionis, nouum quidem genti noſtræ, ſed apud exteros non inuſitatum. Nam apud Perſas cum Cyri regis ſtirps defeciſſet, inter Satrapas ſeptem pactum fuit, vt cuius equus primum hinniret, is in regem eligeretur. Itaque *Dario* ex præfixa lege regnum obuenit, eo quod equus eius primo hinniuiſſet. Cum enim ſuo magiſtro equorum modum futuræ electionis narraſſet, eumque, vt arte & induſtria ſe iuuaret, hortatus eſſet, aſtutus Perſa in eodem loco huic rei deſtinato de nocte equum equæ admiſit. Ita diluceſcente die equus *Darii*, cum candidati proceſſiſſent in campum, deſiderans equam, primus hinniuit. Hoc forſan exemplum Poloni imitantes inter ſe ſanciunt, vt duo equi duorum candidatorum in campum educantur, & vtrius equus curſu alterum ſuperet, ille in regem eligatur. Res quidem periculoſa initio viſa eſt, negotium tanti momenti fortunæ & aleæ committere, ſed tamen ad ſedandos & ſanandos ambitioſorum animos valde apta. Itaque ad condictam horam & locum educuntur equi extra vrbem, Pradnicium verſus, vbi & meta procurrentibus deſignata fuit. Agminatim ſpectatum vtriusque ſexus homines vrbe ſeſe effundunt. Incitati ſunt à carceribus equi. Sed *Leſcus* conſilio dolum adhibuit. Stylos namque ferreos ſabulo inſpergens, qua equus antagoniſtæ currere debebat, abdiderat, vt quamuis curſu velocior eſſet, inter procurrendum ſubinde impeditus retardaretur. Ipſe prudentem inſeſſorem habuit, quem ante ſubmonuit, patefacto conſilio, vt via, quæ libera erat à ſtylis, equum duceret. Arriſit ergo fortuna *Leſco*, vt equus eius prior metam attingeret. Sed mox ſubdolum conſilium in eius caput recidit. Nam, detecta fraude, ſtatim trucidatur. Non enim antiqui moris Poloni vafros ingenio regali fortuna dignos exiſtimabant, ſed qui probitati prudentiam, fortitudini animi iuſtitiam apte coniunxiſſet, hunc demum tantis honoribus aptiſſimum ſtatuebant. Ne autem plebiſcitum illud, in quo electionis illius formula continebatur, prorſus irritum fieret, eligunt regem quendam, cui nomen etiam *Leſci* imponitur, hominem plebeium & priuatum, qui tantum ſpectaculi cauſa vrbe exiuerat, cumque illud par candidatorum curſu equorum decertaret, ipſe quoque per iocum pactus cum ſocio, vter ipſorum rex eſſet, pedum curſu incitatus apud proceres obequitantes decertabat. Commendabant hunc *Leſcum* dotes corporis, videbaturque eis alter Hercules aut maximus Imperator. Nam non modo pedum curſu ſocium cum quo pactus erat vicerat, ſed etiam equites illos ſerio contendentes curſu pedum adæquarat, præterea opinio probitatis, prudentiæ, & animus nequaquam vilis & humi repens eum commendabilem reddebant, quæ omnia accuratè contemplantibus vel ipſa lineamenta corporis in eo ſignificabant. Adde quod ipſe primus dolum illum alterius *Leſci* deprehendens, nihil tale ſubeſſe putantibus detexerat. Igitur magno conſenſu & applauſu cunctorum ordinum, ſed potiſſimum plebis, quod ex plebeiis oriundus erat, Rex ſalutatur, *Leſcus*que, vt dictum eſt, nominatur. Euectus ad hos honores, dedit omnem operam ne opinionem de ſe conceptam falleret. Nam iuſtitiam cum probitate coluit, adeuntibus facilem, egentibus liberalem ſe præbuit, & ſi quos potentiorum vi & iniuriis premi audiret, ſtatim ſe acerrimum vindicem, niſi ad ſaniorem mentem redire vellent, interponebat. In cultu & victu corporis non fuit nimius, niſi ſi quando in publico dare aliquid ſplendori atque maieſtati cogebatur, maxime exterorum hominum cauſa. Vt tamen prioris fortunæ non obliuiſceretur pannos illos felices & lacinias tunicæ, qua olim vſus fuerat, præ oculis ſibi appendi iuſſit. Quid multa? Nihil iuris in eum prorſus habuit illud vetus dictum: *Aſperius nihil eſt humili, cum ſurgit in altum.* Cumque durius bellum ſibi inſtare cum magno Imperatore, & peritiſſimo rerum bellicarum præuideret, omnem dedit operam, vt militem ſibi exercitatiſſimum peritiſſimumque rei militaris redderet. Proinde quando ei aliquid ocii à rebus feriis dabatur, id in exercenda iuuentute conſumebat. Martium campum exemplo Romanorum inſtituit, ibique varios ludos militares & ſimulachra conflictuum, qui in bello accidere ſolent, edebat, quoque hæc maiore cum alacritate animorum agerentur, decertantibus honorifica præmia proponebat, quæ ipſe in medio reſidens veluti agonotheta liberali manu ſingulis pro meritis diſtribuebat, neminem ſuis laudibus defraudando. Intelligebat enim optimus princeps fundamentum rei bene gerendæ in eo potiſſimum eſſe ſitum, ſi militem legionarium, non tyronem neque gregarium, aut agreſtium turbam in aciem

Methodus in deſcribendis rebus geſtis ſingulorum regum.

Leſci dolus.

Leſcus Secundus.

Leſcus memor prioris fortunæ.

A.C. 804.

aciem produceret. His igitur eius virtutibus plane regiis Bohemi etiam inuitati, honores ei regios, modo non dedignetur, decernunt, precibus etiam additis. Quibus de rebus vbi ad *Carolum Magnum* perlatum eſt, audiens tantam huius regis virtutem, tantaque Bohemorum erga eum ſtudia, veritusque eius potentiam, bellum ei ad Saxoniæ fines confeſtim indicit contraque eum *Carolum* filium cum exercitu præualido mittit. Sed *Carolus* cum reperiret hoſtes & ducem exercitatum, & exercitum inſtructiſſimum habere, non auſus eſt prælio decernere, reque infecta peruaſtatis modo finibus, inglorius domum rediit. Referunt quidam *Leſcum* hunc in ea expeditione occubuiſſe. Sed iſti nullius autoris idonei teſtimonio id probant, niſi *Abbatis*. At *Lechonem* ille vocat, qui iam dudum mortuus fuerat. Refert tamen *Sabellicus* Slauorum, Polonorum, & Bohemorum legatos Imperatori cum muneribus Aquisgranum tum occurriſſe. Nam maiores noſtri haud dubiè ea prudentia & modeſtia præditi erant, vt licet fines ſuos conſtantiſſime propugnarent, tamen Imperium Romanum Dei opus eſſe agnoſcerent. Nec iudicabant fœlices illos futuros, qui temere manus nouandis rebus iniicere vellent. Interim potentiorum principum, ſi quando arrogantius impeterentur, vim vi repellebant, *Marobudi* illius, regis Marcomanorum ex Quadis ſeu Sarmatis oriundi exemplum imitati, qui *Auguſti* temporibus florebat. De quo ſic *Velleius Paterculus* memoriæ prodidit: *Marobudus genere nobilis, natione magis quam ratione barbarus, finitimos omnes domuit bello, aut conditionibus iuris ſui fecit. Diſciplinæ militaris exemplum ad formam Romanorum retinebat. Aduerſus Romanos ſic ſe gerebat, vt bello eos non laceſſeret, ſed tamen oſtenderet, ſi laceſſeretur ſupereſſe ſibi vim, voluntatem & facultatem reſiſtendi.* Hæc acta ſunt ab hinc annos circiter 787. poſtquam Imperii honores ad Gallos ſeu Francos transferri cœperant. In eadem enim tempora incurrit ingreſſus *Caroli Magni* Romam, qui à Pontifice ad templum euocatur. Cumque in illa ſolennitate ducibus comitibusque aſtantibus in throno conſediſſet, ad orandumque ſe comparaſſet, à Pontifice Leone nil ſperante tale *Carolo*, renunciatus eſt Imperator Romanorum, choro acclamante: *CAROLO AVGVSTO à Deo coronato Magno, & pacifico Romanorum Imperatori, vita & victoria.* Dicitur Imperator offenſus ea re reſpondiſſe: *Si hoc ſciuiſſem, nunquam in templum veniſſem.* Volebat enim Imperator teſtatum, ſe ius imperii adeptũ eſſe non liberalitate Pontificis, ſed iure belli, & quod per tranſactionem cum Imperatoribus Græcis ius omne in eum deuolutum eſſet Græcis omne ius ſuum, quod in Imperium occidentis habuerant, *Carolo* concedentibus.

Expeditio Caroli Magni contra Polonos.

Polonorum propenſa voluntas erga Romanos Imperatores.

Carolus M. renunciatur Imperator Romanorum.

CAPVT II.

Leſcus Tertius.

Anno ab orbe condito 4722.
Anno à Chriſto 810.

A.C. 816.

LESCVS Tertius filius Secundi *Leſci* in nomen patris & regnum ſucceſſit. Multa hic bella cum finitimis geſſit, ac cum Imperatore *Carolo* præſertim. Qui cum audiſſet, quod ex pactis & formula confœderationis, cuius ſupra meminimus, gentes linguæ noſtræ veluti conſpirantes contra eum adornarent bellum, ipſe quoque pro remedio ad idipſum, quo petebatur, confugit. Ideoque inter illa tria regna caleberrima, hoc eſt Italicum, Gallicum & Germanicum, fœdus ſimiliter conficit, vt ita conſpirationi conſpirationem, & confœderationi confœderationem opponeret. Itaque in tribus locis fere eodem tempore grauiſſimum exoritur bellum, ſed omnium maximum in Pannonia, quod octo annis durauit, ita vt *Caroli* exercitus iſthic conſenuiſſe dicatur: ad extremum reliquiæ eius in Tranſſyluania domicilium ſibi delegerunt, ibique ſedes fixerunt. Horum eſſe poſteritatem Germanos illos, qui in Tranſſyluania viſuntur, plerique putant, vt affirmat prior editio *Carionis*, ſed recenter editus *Carion* negat, potiusque eos eſſe poſteritatem Gotthorum illorum vetuſtorum ex coniecturis docet. Sed eo conſilio hoc facere videtur, quod priorem ſententiam mutauit, vt videlicet cunctis probatum faceret, id quod de veteri Germania ad Pontum Euxinum promulgare voluit. At omnes ſcriptores quicunque Gothos à Getis ortus eſſe tradunt, contrarii ſunt huic ſententiæ. Sed de rebus iſtis iam ſuperius aliquoties diſſeruimus. Redeo iam vnde digreſſus ſum: Dum igitur vtrinque magno animorum ardore adminiſtratur bellum, aduenit & ipſe *Leſcus* adiutum ſuos gentiles Slauos, collatisque ſignis, vt *Dlugoſſus* refert, proſpere dimicauit. In iſtis enim bellis ſemper nomen Polonorum cæteris celebrius fuit, quos velut præcipuos in hac confœderatione alii ſocii eſſe volebant. A celebritate autem huius fœderis manauit mos ille, vt Polonorum reges, *Boleslaui, Mieceslaui, Venceslaui* ab iſtis Slauis nomine compoſito denominarentur. Secundum bellum *Carolo Magno* fuit cum Sorabis ad Albim & Salam, gente Slauica, quod vario Marte adminiſtratum fuit, nec tam facile finitum. Huc enim ſpectant peruaſtationes & depopulationes, quæ ſecutæ ſunt, quarum meminerunt ſcriptores. *Blondus* dicit & *Bonfinius*, eo tempore Albi & Salæ fluuiis præſidia contra Sorabienſes Slauos (ſic enim loquitur) à *Carolo Caroli Magni* filio impoſita fuiſſe, viuente adhuc patre. *Vitichindus* etiam bellorum meminit, quæ Francones, Turingii & Saxones cum Slauis eius regio-

Caroli confœderatio contra confœderationem Slauonicam.

Prima editio Carionis cum poſteriore pugnat.

Secundum bellum Caroli Magni.

A.C. 810.

regionis incolis eodem tempore geſſere. Sic & *Crantius* & alii. *Einhardus* autem *Caroli Magni* alumnus ſcribit, quod tum temporis Sala fluuius Turingios à Sorabis, qui & ipſi Slaui erant, diuidebat. *Carion* vero volens oſtendere Sorabos reliquias eſſe Sarmaticæ gentis, etymon nominis Soraborum à nomine Sarmatiæ deriuat. Videntur igitur *Vendæ* iſti Sorabi, & *Vilci* adhuc cum Gothis ante *Auguſtum* eo proceſſiſſe, & oram illam ad Albim ſubegiſſe. Vide *Trithemium* de bellis Gothorum ante Chriſti aduentum cum Saxonibus, aut cum *Marobudo* qui fuit genere Quadus, qui Senones, Auguſto regnante, & alias nationes ad Albim armis & conditionibus iuris ſui fecerat, interim Rhenum verſus Sueuis, vt *Suetonius* narrat, ab *Auguſto* translatis. De *Marobudo* vide *Strabonem* & *Tacitum* & *Paterculum*. Nam cur *Dion* Vandalicos montes vocaſſet ex quibus Albis oritur, ſi negatur Vandalorum iſtic fuiſſe ſedes?

Vendæ Sorabi vnde orti.

Tertium bellum Slauorum.

Tertium bellum eiusdem gentis Slauorum exortum fuit eodem regnante *Carolo Magno*, ad Orientem cum *Nicephoro primo*, Orientis Imperatore, quo tempore etiam Bulgari & ipſi Slaui Myſiam deuaſtarunt, exercitus deleuerunt, Imperator ipſe necatus eſt, & amputato eius capite, cranio pro poculo ad bibendum vſus eſt Bulgarorum princeps. Miſſa erant etiam eò auxilia à Polono. Nam certatim cuncti Slaui tum temporis contra Imperatores laturi ſuppetias, tanquam ad extinguendum commune incendium vndique accurrebant. Non deterruit eos itineris longitudo, ac perinde eis erat ex Pannonia Conſtantinopolim ducere exercitum atque Occidentem verſus ad oſtia Albis, vbi Sorabi intrepido animo *Carolo* ſe opponebant. Redeo iterum ad res Polonorum. *Leſcus* complures filios reliquit, exque legitima vxore *Popielum* ſuſcepit, penes quem ſummam rei eſſe voluit, nec prius cæteris poſſeſſiones attribuit, donec ſacramento adacti promiſerint ea omnia, quæ pater de *Popielo* & vniuerſa herciſcunda ſua familia ſtatuiſſet rata & firma ſe habituros, nec nouis diſſidiis eius regnum turbaturos aut interpellaturos. Quod vbi illi fecerunt, ad hunc modum inter eos partitus eſt prouincias cum vrbibus.

Leſcus diuidit inter filios regnum.

Forma diuiſionis Prouinciarum inter filios Leſci tertii, quæ diuiſio ruinam fecit maximam Sarmatici Dominii.

Serbia ceſſit *Laxa*. Myſſia *Vladislao*. Zgorſeletia, quæ nunc Brandeburgum eſt, *Præmislo*. *Bogdano* Rugiani, Pomerani cum Casſubiis. Viſſimiria *Viſmaro*, olim à Lechi ædificata filio.

Lipa nomen arboris cum ſit, prorſus miramur, quomodo flumini illi, quod Rhenum eſt verſus, inditum fuerit. Sed & Myſſiæ vrbs celeberrima, quam noſtri *Lipsko* vocant, eandem cognominis ſui naturam & originem referre videtur. Si autem hæc incredibilia eſſe videntur, etiam illa videri debent, quæ de *Dais*, *Sais* & *Carmanis* à ſcriptoribus Germanis memoriæ prodita ſunt: pari enim fundamento nituntur. Nam ſi ideo veterem Germaniam ad Euxinum Aſiam verſus excitare licet, quod ab *Herodoto* ea de ora loquente mentio fit iſtorum nominum, certe *Lechus Lecho* & *Lipa Lipæ* ita ſyllabis & literis eſt conformis, vt Dani *Dais*, Saxones *Sais*, Germani *Carmanis*, nec vtrisque fucus hiſtoricorum deerit, cum *Beroſus* Sauromatarum fines vsque ad Rhenum, cuius oſtia Lech vocant Germanicè, proferat. Sed quæ in ſtatu coniecturali verſantur, non ſunt commiſcenda cum iis, quæ de limitibus Imperii Sala & Albi temporibus *Caroli Magni Blondus*, *Bonfinius*, *Vitichundus*, & iſtis antiquior *Einhardus Caroli* æqualis memoriæ prodiderunt.

Saia, Daia, Carmani.

A.C. 810.

Argumenta quæ ab etymo nominum petuntur quo in loco ſunt habenda.

Ex filiis *Popielum* in ſpem principatus liberaliter educatum ſucceſſorem ſibi viuens deſignauit, cæteris ſacramento vt Popielo parerent adactis. Occidentalem & maritimam oram omnem inter Albim & Habelam fluuios ad Oceanum Sarmatias ſpectantem inter eos partitus eſt. Alii vocant Oceanum hunc Germanicum illud vero mare ad Iodanum, Oceanum Sarmaticum: ſed quomodo Oceanum hunc vocent ipſi viderint. Nam Oceanus, qui non ambit continentem, Oceanus non eſt.

Leſci Tertii conſilium in deſignando ſucceſſore, ex Dlugoſſo.

CAPVT III.

Popelus Senior.

Anno ab orbe condito 4780.
Anno Chriſti 815.

A. C. 815.

HÆ autem prouinciæ quomodo poſtea Germanicæ ditionis eſſe cœperint, & quo pacto à Polonorum regno auulſæ & abreptæ ſint, inferius per occaſiones dicemus. Sed certe ignauia ſucceſſorum in cauſa fuit, quod *Popieli* filii *Leſci* exemplo mox comprobatum eſt, qui de ſe iudicio patris & expectationi minime ſatisfecit, nihilque memorabile prorſus præſtitit, niſi quod ſedem regiam Cracouia Cruſficiam tranſtulit. Oppidum illud eſt ſitum in ora Cuiauienſi inter paludes ad lacum Goplo. Cuius inſtituti multæ cauſæ referri ſolent. Sed illa potiſſima fuiſſe creditur, quod homo meticuloſi & deſidis animi quæſiuit antrum, vbi remotior ab Hungaris & Germanis, remotior a fratribus, à quibus ſibi cumprimis metuebat, ſecurius viueret, & à negotiis Reip. alienatus indulgeret ventri, & iis, quæ ſub ventre ſunt. Sed non diu animi propoſito frui conceſſum ei fuit. Priusquam enim ad illam amplitudinem honorum euectus eſt, & fratribus viſendi ſui copiam fecit, in morbum incidit, ac ita demum non longe poſt lenta ægritudine & ſolicitudine conſeruandæ vitæ conſumtus eſt. Vsque adeo nihil eſt durabile in hac caduca & mortali vita. Vere igitur eum alloquitur Poëta noſter.

Sedis regiæ translatio Crocouia Cruſficiam.

Succeſ-

A.C. 815.

Succeſſiſſe etiam patris te laudibus æquum,
Non tantum vitiis Imperioque fuit.

De more Popeli ſe execrandi, ex Miechouienſis hiſtoria.

Morem ſe execrandi habuit *Popielus* vt ſæpiſſime huiusmodi verba pronuntiaret; ô vtinam à muribus corroderer; quod quanquam non ipſi, filio tamen eius accidit, vt referunt ſcriptores.

CAPVT IV.

Popelus Iunior.

Anno ab orbe condito 4792.
Anno à Chriſto. 830.

A.C. 830.

IVſtis funeri *Popeli* ſenioris perſolutis, iunior concordi optimatum ſuffragio & patruorum aſſenſu in regem eligitur ac inauguratur, datoque & accepto iureiurando rerum potitur, cunctis ipſi ſe ſubiectos fore promittentibus. Et vere quidem dictum eſt: *Non domus dominum, ſed dominus domum cohoneſtare debet*. Sed *Popelus* Cruſficium ignobile oppidum inhabitans vita ſua etiam ignobilius reddidit. Statim enim primum iuuentutis florem nequiciis contaminauit & ingluuie. Deſignati ei erant tutores; ſed puer perditiſſimus arbitratu ſuo viuendo iugum eorum mox excuſſit. Nihil iuuit eum autoritas procerum ei adiunctorum. Hæc conciliauit ei vxorem; ſed remedium ceſſit ei in deterius. Nam quæ ante vitia contraxerat permanſerunt, & quorum adhuc expers fuit, veteribus noua adiecit: compotatio, choreæ, crapula, amplexus puellarum, cum æqualibus conſilia capere, in multam diem ſtertere, hæc iamdiu ei in vſu erant: porro auaritiam, faſtum, crudelitatem, hæc ab vxore Germana primum didicit. Adeoque prioribus ſuis quaſi priuatis vitiis publica etiam addidit. Decreta & honores vendere, diſtributiuam iuſtitiam ſusque deque habere, quos videbat conformes ſuis moribus magiſtratus commendare, dignos & idoneos præterire, crudelitate principatum ſibi ſtabilire moresque iſti in vſum ita iam abierant, vt, qui ſecus ſentiret, ab aſſentatoribus aulicis pro turbatore haberetur. Hæc autem omnia faciebat, vxore in eo vitia alente & quotidie nutriente. Cum autem in eo præter has animi labes, etiam deformitas corporis appareret, (fuit enim diſtorta facie, raro capillo, imberbis, improbo aſpectu) ipſa vxor eo deſpecto ad augendam rem priuatam ſeſe conuertit. Omnia munia regia ad ſe callide & ſenſim attraxit, ita vt maritus rex quidem nominaretur, & pro rege ſe gereret: ſed iuſtitiæ adminiſtratio, fiſci poteſtas penes vnam mulierem eſſet. Ideo vſus iam obtinuerat in aula eius, vt emergere nemo poſſet, qui vera virtute niteretur, ſed adulatores, mimi, hiſtriones, compotores, lenones, vnice ab eo colebantur. Indies autem iis vitiis in ea muliere inualeſcentibus cum *Popeli* patrui & alii boni viri ægerrime talia ferrent, eique ſeſe opponerent, creauit eis pericula, quodque peius eſt, nouum & adhuc in Polonia inauditum conſilium de tollendis eis aggreſſa eſt, vinumque veneno medicatum eis propinat ac ita eos enecat, idque non modo conſentiente, ſed etiam adiuuante, proh ſcelus! marito.

Popeli iuuenilis ætas.

Priuata eius vitia.

Publica.

Perſona Popeli diſtorta.

Mores aulæ Popeli deprauati.

A. C. 830.

Quanquam autem liuores corporum, & effuſa præcordiis viſcera, manifeſtum veneni indicium faciebant, nemo tamen indignum optimorum principum interitum aperte deplorare auſus eſt, metu tyranni. Sed non ſinit inulta eſſe diu diuinum numen ſcelera. Nam ex cadaueribus putrefactis enati mures inuſitatæ magnitudinis, impium parricidam cum ſcelerata vxore atq; liberis fugientē cum horrendis ſibilis quoquo verſus per aquam flammamque perſequuntur: nam ter iniecto igne propellere eos volebant aulæ ſerui, ſed non poterant: nec clauſtra proſunt aut abigentium ſatellitum præſidia. Ad extremum diffugientibus omnibus, abſumptis prius filiis, deinde vxore, poſtremus ipſe infelix miſerabiliter lenta morte conſumitur in arce Cruſficia. Ita non in caſſum ceciderunt patris eius imprecationes. Iuxta illud Poëtæ:

De morte Popeli & vxore eius a muribus abſumptis ex aliquot hiſtoricis.

Narrat Miechouienſis Arnolphum regem Galliæ conſimile quid olim paſſum fuiſſe.

Eſt Deus eſt ſcelerum vindicta & pœna malorum
Vnde putes minime poſſe venire venit.

Hæc euenerunt circiter annum 830. Vt autem priuata illa delicta priuatæ pœnæ, ſic publica publicæ ſunt ſecutæ. Non enim hæſit in iis, quæ commemorauimus, vltio Dei, grauiora ſunt ſecuta: peſtis, fames & iſtis adhuc deterius interregnum turbulentiſſimum, quo non modo res Polonorum in deterius verti cœperunt, ſed vniuerſæ Reipub. Slauorum ſtatus à ſummo illo culmine ad imum procumbere & labi cœpit. Nam mox deinde orientalium Slauorum exercitus trecentorum millium, vna cum duce vel rege eorum *Suedislao* victus eſt, & rex ipſe a Boſſinis oppreſſus fuit. Bulgari quoque, qui & ipſi Slauorum gens erant, per id tempus, aut non ita multo poſt à *Baſilio* Orientis Imperatore magno prælio debellati ſunt, & nouo crudelitatis exemplo, ſi modo in hiſtorico fides non deſideratur, quindecim millibus captiuorum oculos eruit, in ſingulis tantum centuriis vno monoculo relicto, qui ſociis reuertentibus ad ſuos vnde venerant, dux itineris & monſtrator viæ eſſet. Hæc in oriente acciderunt. Ad occidentem vero, Hiſtorico *Mutio* referente, inter duces Polonicæ ſiue Slauonicæ gentis, filios exiſtimo *Leſcii Tertii*, quibus ad Albim flumen poſſeſſiones pater attribuerat, ciuilia bella ſecuta ſunt, ita vt poſtea de principatu contendentes, cum ſumma infamia Slauicæ gentis, arbitrio extranei principis *Ludouici Pii Caroli Magni* filii rem totam ſubiecerint, cotamque eo ſtrepitum iudiciorum experiri non erubue-

Slauonum Reſpublica quando cœpit collabi.

Baſilii Imperatoris crudelitas in Slauos.

Slauorum occidentalium diſſidia.

A. C. 830.

erubuerint. Sed illa, quæ dicta ſunt de Slauorum calamitatibus ad orientem, poſteriora fuiſſe exiſtimo. Tempore nimirum interregni, de quo mox dicemus, aut regnante *Piaſto*, hoc eſt circa annum 860.

CAPVT V.

Interregnum.

INterregnum hoc longius fuiſſe prioribus exiſtimo. Duraſſe enim illud ſupra vigeſimum ſextum, vel ſeptimum annum opinor. Nec difficile eſt coniectare deficiente rege, quæ & quanta mala ſtatim obrepſerint. Nam præter alia detrimenta, quibus hæc Respub. affecta eſt, illud ſane non poſtremum fuit, quod inter ſe neminem inuenirent cum autoritate, cui concrederent controuerſiæ illius decidendæ munus, quæ inter Principes ſuos Germanos oborta erat. Igitur Francofurtum vsque proficiſcuntur, vtque cauſam cognoſceret, Imperatorem appellant. Interim Germani ipſi nacti occaſionem dum pro ſe quisque ageret, fines carpere, prædas agere ex ipſis non deſierunt. Quibus malis fatigati ac fere non conſumpti Poloni indicunt Crusficiæ comitia, ac tandem vt modus malorum illorum inueniatur, inter ſe deliberant. Sed ambitioſis magnas poſt ſe trahentibus factiones, vtque diutius interregni licentia poſſent abuti, rem totam corrumpentibus, infecto negotio diſceditur. Duplicatur igitur malum, & prioribus maiora damna accumulantur. Quibus viſis ii, qui melius ſentiebant, pene obſtupefacti diutius hæſerunt, donec ab infirmis mediocres, & à mediocribus ſublimiores partim probris, partim minis impellerentur, & extimularentur, vt priuatorum compendiorum obliti de creando quamprimum rege absque mora conſultarent. Itaque neceſſitate compulſi comitia rurſus eodem in loco id eſt Crusficiæ indicunt. Non deerant & tum maleuoli peſtes Reipub. qui obliti communis parentis ſuæ, Reipub. inquam, ſecum minime expendebant, quod publicis commodis neglectis, etiam priuata ægre ſuſtentantur. Et perrexiſſent haud dubie iſti vlterius inflare ſimpliciores, & extendere in longum conſultationes, quæ in medium adferebantur, niſi Deus præter opinionem ad eligendum *Piaſtum* hominem plebeium mentes fluctuantium extimulaſſet. De qua re iam nobis dicendum erit. Quod autem non ita cito, vt boni viri deſiderabant, electus fuit rex, haud dubie iraſcentis peccatis ſupremi numinis potentia obſtitit. Sed alia propior cauſa non latebat prudentiores, nimirum, quod modum eligendi futuri regis in promptu non habebant, qui modus quoniam hactenus per ſeptingentos hoſce annos non eſt inuentus, licet aliquo modo delineatus, profecto peccatis noſtris imputandum eſt. Et ſæpius bonos viros audio querulis vocibus deplorare hanc noſtram incogitantiam & ſecuritatem, qui experientia edocti ſapere tamen nolumus. Nec videmus grauiſſimam iram Dei nobis hac de cauſa impendere, quam veluti in vagina patientiſſime diu reconditam habet.

Priuata ſtudia tempore interregni.

Cauſæ cur tardè & difficulter regum electiones perficiantur & abſoluantur.

A. C. 830.

CAPVT VI.

Piaſtus.

Anno ab orbe condito 4804.
Anno à Chriſto. 842.

A. C. 842.

REbus Polonorum laborantibus & ad interitum ſpectantibus Deus Optimus Maximus ſuccurrit, datque regem illis oppidanum illius ciuitatis, nempe Crusficiæ, cui nomen fuit *Piaſtus*. Pater eius fuit homo tenuis fortunæ admodum, nec reperiebatur quisquam hominum, qui crederet, aliquando limen ædium eius tantos honores potuiſſe intrare. Et certe quicquid euenit, Deo eſt imprimis acceptum referendum, ſed ſi vlteriora reſpicias, hoſpitalitas cum liberalitate ei viam patefecit, vt ſententia cunctorum idoneus ad capeſſendos faſces ampliſſimi regni iudicaretur. Cum enim eſſet homo priuatus non modo obuios quosque placide & peramanter in ædes ſuas preuiando recipiebat, ſed etiam optimatibus ædes & penus eius patebat, hoc vero cum alias, tum maxime, quando comitia cauſa eligendi regis celebrabantur, faciebat. Comprobauit autem Deus tribus ſignis eius regnum. Primum ſignum fuit miraculum non vulgare. Nam cum ex ingenita bonitate cunctis è penu ſuo & cella largiretur affatim, nullum tamen detrimentum nec diminutionem vaſa & penus eius ſenſerunt, quinimo quo largiore manu cuncta cunctis depromebat, eo largius ei omnia affluebant plenaque nihilominus vaſa reperiebantur, & mactra depſita paſta redundabat. Secundum eſt documentum regnum eius ex Deo fuiſſe, quod poſteritas eius ſemel amplexa religionem Chriſtianam durauit fere quingentis annis vsque ad *Cazimirum Magnum*, quin ad extremum reliquiæ eius micant ad huc in progenie Teſſinenſium Ducum in Sylleſia & Bregenſium, Lignicienſiumque. Fuit non ita pridem hic in medio noſtrum *Anna* filia *Conradi* Ducis Maſouiorum, cuius filia nupſit primo *Ioanni Tarnouio*, deinde *Koſtkæ* Palatino Sedomirienſi, qui ex ea duas ſuſcepit filias. Fœmina hæc fuit lectiſſima religionisque cumprimis ſtudioſiſſima, omnibusque bonis merito laudata. Diu ergo durauit poſteritas *Piaſti*, ſed & ipſe ad multos annos produxit vitam & regnum ſuum. Nam pro certo affirmatur, eum vixiſſe viginti ſupra centum annos, ſapienterq; ac clementer ſubiectos ſibi populos imperio rexiſſe. Quæ res nobis pro tertio documento eſſe poteſt, eius regnum diuino fauore & auxilio

Liberalitas Piaſti.

Piaſtus diuinitus rex conſtitutus.

Reliquiæ poſteritatis Piaſti.

A. C. 842.

auxilio cœptum & ad extremum defenſum. Fuit homo ſtaturæ mediocris, vaſti tamen corporis, figuræ, vt loquuntur, quadratæ. Mores eius ſimplices, compoſiti tamen & amabiles. Hic ſedem Crusficia parricidiali ſanguine à *Popelo* defœdata Gneſnam iterum transfert, ibique domicilium ſuum figit. Finis eius regni in annum 895. incidit, quo anno Slaui orientales, *Vararius*, *Ruricus* & *Tubor* ieciſſe fundamenta Kiouiæ ampliſſimæ vrbis dicuntur. Porro eodem *Piaſto* regnante *Lodouicus ſecundus* Imperator ad occidentem ſedem tenuit, quo imperante *Lodouicus Balbus* contra Slauos bellum geſſit, eorumque ducem *Raſdlie* dictum, vt *H. Mutius* refert, excæcauit. Imitatus ſcilicet tyrannide *Baſilium* Imperatorem orientis, qui ſimili quoque pœna exercitum Slauorum, vt ſupra retulimus, affecerat. Hæc de Slauis ſolemus aſcribere, vt exordium & progreſſus regni Slauici, & quibus in rebus regno Poloniæ conferri poſſit, melius conſpici queat.

Proſopographia Piaſti.

CAPVT VII.

Ziemouitus Primus.

Anno ab orbe condito 4857.
Anno à Chriſto nato. 897.

A. C. 897.

PIaſto filius ſucceſſit *Ziemouitus*, qui antea patri ſupra modum ſenio confecto veluti ſocius regni adfuit. Hic cum eſſet impigro animo, ea quæ erant *Popelonum* negligentia amiſſa, recuperare ſatagit. Nec eius conatibus fortuna defuit. Slaui enim tunc meridionales duce *Suatoplugo* ex Pannonia & Morauia progreſſi Germaniam vehementer afflixerant, contra quos *Arnolphus* Imperator Hungaros euocat, qui Slauos profligarunt, & *Suatoplugum* regem eorum, qui recens Chriſtianam religionem amplexus erat, interfecerunt. Sed rurſus, cum merita ſtipendia imperator non perſoluiſſet, conuerſis animis iram ſuam in Germanos effundunt, magnaque clade afficiunt. Dum igitur iſti vario Marte inter ſe decernunt, Polonus occaſione nacta, ſua de Morauis facile recuperat, præſertim cum *Suatoboius* filius *Suatoplugi* per ætatem rebus labentibus ſuccurrere non poſſet. Atque hic eſt ille *Suatoboius*, qui *Methodium* Slauorum primum apoſtolum ſupplicio affecerat, & ob id Diis & hominibus inuiſus in auia & ſyluas conceſſerat, tandem in monaſterium ſe abdens, pœnitentiam agendo, finem vitæ ſuæ & regno Slauonico in Pannoniis & Morauia impoſuit. Lætus hoc ſucceſſu *Ziemouitus* rurſus ad occidentem exercitum contra Pruſſos & *Popelonidas*, qui iam magna ex parte ad Germanos defecerant, exercitum duxit, iisque domitis, & a Pruſſis rebus & prouinciis vindicatis, placide animam efflauit regnauitque triginta duos annos. Habemus iam hiſtoriam complectentem finem regni Slauorum Pannonicorum. Sub idem etiam tempus *Conſtantinus Monomachus* Orientis Imperator dicitur Roxolanos Slauos nauali prælio viciſſe, & reliquiis eorum Boſnæ domicilium dediſſe. Bohemici etiam regni conuerſio facta eſt ſub illud tempus in *Thaſillo* rege. Vandali etiam & Sorabi occidentem verſus ad Germanos magna ex parte tranſitionem fecerant. Soli Poloni Dei beneficio, qui erant præcipui tutores illius confœderationis Slauonicæ, intrepido animo vsque ad eam diem ac deinceps permanſerunt. Et licet res eorum Germaniam verſus acciſæ ſunt diſſidiis Ducum, qui primo a *Leſco Tertio*, deinde à *Boleſlao Criuouſtio* oriundi erant, tamen poſtea cum fœnore ſeptemtrionalibus prouinciis aucti detrimentum acceptum reſarciuerunt.

Suatoplugi mors.

Suatoboi exitus & regni Pannonici periodus.

A. C. 897.

Boſnenſes ſedes fixerunt.

Slauonicæ cunctæ gentes attritæ, Polonia excepta, quæ fuit præcipua tutrix Slauonicæ confœderationis.

CAPVT VIII.

Leſcus Quartus.

Anno à condito orbe 4854.
Anno Chriſti 902.

A. C. 902.

HIc princeps merito inter bonos gubernatores numerari debet: ſed oblitus ſuperiorum regum anteceſſorum ſuorum, qui Slauonicæ confœderationis præcipui tutores videri volebant & reuera erant, principibus Slauonici nominis, qui ripas Albis ſpectabant, cum grauiſſimo vrgerentur bello ab Imperatoribus Romanis, ferre auxilia neglexit. Itaque a rege & tutoribus cum opem fruſtra imploraſſent, ſeruientes tempori tributum pendere coacti ſunt, vnde factum eſt vt *Sgorzelecia* ſiue Brandeburgum in Germanorum ditionem ceſſerint. Commemoratur hic a quibusdam atrox prælium ad Lachninum, in quo gentis Slauonicæ ad bis mille periiſſe dicuntur. Commemoratur & aliud *Leſci* bellum ſociale contra Pomeranos. Nam etſi *Leſcus* fuit princeps ocii quam bellicæ gloriæ amantior, tamen ne dominio maris prorſus excluderetur, cum alias prouincias viciniores Germaniæ defendere neglexiſſet, hanc tamen negligere nequaquam voluit. Vsque adeo tum Poloni magnifaciebant poſſeſſionem maris, & nauigationum commoditates, vt mallent multorum ducatuum, qui regno conferri poſſunt, & infinitarum vrbium & vicorum iacturam pati, quam ſe a maris dominio excludi & nauigationis commodis priuari. Tenebant enim omnium veterum hominum conſilium, qui inſulas & littora maris libentius occupabant: quod à Germanis vicinis noſtris ſedulo obſeruari hactenus videmus. Nunc malumus campeſtria curare, agros ſtercorare, arare, occare & quæ magno ſudore & labore congeſſimus aliis diſtrahenda cum magno damno & infamia noſtra permittere. Maximi tunc motus in tota Europa inſurrexerunt. Nam translatio Imperii à Francis & Gallis

Leſcus pacis amans.

Brandeburgum Germanis relinquitur.

Dominium maris plurimi faciebant veteres Poloni.

A. C. 902. Gallis ad Germanos magnos ſecum tumultus & bella trahebat. Sub id etiam tempus, Bohemis regnum abrogatum, Slaui vicini Albis ripæ ad Germanos defecerunt. A Germanis præfecturæ limitaneæ inſtitutæ ſunt. Marchia Brandeburgenſis Henetis oppoſita eſt, contra Sorabos Marchia Landsburgenſis, contra Polonos Sylleſios Marchia Myſnenſis, contra Danos, Marchia Schleuicenſis in Cymbrica Cherſoneſo. Neceſſe eſt igitur *Leſcum* fuiſſe ſynchronum *Ludouici quarti*, & *Conradi* vltimi, qui prodiit ex proſapia *Caroli Magni*. Ac fortaſſis etiam attigit annos temporum *Henrici Saxonis*, qui *Auceps* dictus eſt, cui hoc inuentum inſtituendorum Marchionatuum tribuitur. Feſſa enim Germania continuo bello cum Slauis, cum de defenſione limitum deliberaret, minus incommodum viſum eſt defenſores limitum ſeu Marchiones conſtituere, amplis prouinciis eis attributis, quam, vbi datum ſignum eſſet de aduentu Polonorum, totum Imperium commoueri, aut ſaltem ſumptibus totius Germaniæ ingentes exercitus in finibus contra illorum incurſiones alere.

Marchionatuum inſtitutorum finis.

CAPVT IX.

Ziemouitus Secundus.

Anno à condito orbe 4883.
Anno à Chriſto. 921.

A. C. 921. PAuca admodum de rebus geſtis huius regis traduntur, & fere omnia in hiſtoria *Miecislai* filii eius comprehendi poterant. Vt tamen filum hiſtoriæ non abrumpatur, & chronologica ratio dilucidius explicari poſſit, non piguit huic etiam principi ſuam paginam attribuere. Hoc enim vel ob id iure à nobis illi debebatur, quod nobis procreauerit filium *Miecislaum* illuſtrem principem, cuius auſpiciis Polonia Chriſto nomen ſuum dedit. De cuius miraculoſa à cæcitate ſanatione, in qua natus erat, hiſtoriam prætereo. Neque enim mei inſtituti eſt, ea, quæ alii prolixe & eleganter tradiderunt, repetere, aut cum eis ſtylo contendere. Satis me functum officio putabo, ſi originem veram noſtrarum gentium explicauero, huicque explicationi ex ſubſequenti hiſtoria, quam tradiderunt Chronologi noſtri, eiusque circumſtantiis lucem adiecero, prætеritaque cum conſequentibus quam apte & concinne ſibi cohæreant, demonſtrauero. Ideo & vicinorum res ſæpe commemoramus, & quæ interea tam ad occidentem quam ad orientem euenerunt, atteximus, vt compoſitis componendis, totum corpus hiſtoriæ quam ſolido fundamento nitatur cerni queat.

Inſtitutum autoris.

CAPVT X.

Anacephalæoſis hiſtoriæ Slauonicæ.

REſumens res actas à *Leſcone Secundo* vsque ad *Mieſconem*, ſub quo Polonia Euangelio nomen ſuum dedit, hoc eſt, à *Carolo Magno* vsque ad *Otthonem Magnum* Imperatores Romanorum per 140. annos.

A. C. 921.

805. *Leſcus Secundus* cum exercitu *Caroli Magni* dimicat, & in pugna illa occumbit, vt quidam affirmant: ſed id nullius idonei autoris teſtimonio comprobant, niſi *Abbatis*, qui tamen non *Leſcum* ſed *Lechum* hunc Slauum nominat. Notum eſt autem ex hiſtoria, quæ præceſſit, *Lechum* ducentis annis ante morti naturali ex hac vita deceſſiſſe.

LESCVS II.

807. Hoc anno cum *Chumoid* dux Rhodum vaſtaret, aſſerunt eum à diuo *Nicolao* naufragio punitum, vnde mos canendi inoleuit: *Sancte Nicolae, tu nos ad portum trahe.* Sed hoc tempore de nullo ſancto *Nicolao* quidquam legimus. Forſan igitur hæc reiicienda ſunt in aliud tempus.

809. Hoc anno, menſe Auguſto, *Nicephorus* Conſtantinopolitanus Imperator, contra Perſas bello infeliciter geſto, in Bulgaros mouet, emuncturus ab eis argentum, quo pactam pecuniam diſſolueret. Sed acie victus & cæſus eſt, cum imperaſſet annos nouem. In eodē prælio *Stauratius Nicephori* filius vulnus accepit.

810. Bulgari ad Strimonem fluuium Romanos vincunt, multosque eorum duces occidunt, Sardicam capiunt. Volunt autem Bulgaros dictos à flumine Bolga, quaſi Roxolanos Volgæ accolas.

810. Hoc tempore in Polonia *Leſcus Tertius* regnabat,

LESCVS III.

812. *Michaël Curopalates* cognomento *Rangabe* Imperator rem infeliciter aduerſus eosdem Bulgaros geſſit; ita vt poſtea deſperatione ductus in monaſterium ſe abdiderit vna cum filio. In eo prælio robur exercitus Romani periit, qui auxilio Græcis venerat. Periit & *Asbaldus* dux copiarum viuus igni crematus ab hoſtibus. Qui tunc etiam Bosnam, Dalmatiam, & alias regiones vsque Iuſtinopolim metropolim Iſtriæ Italicæ prouinciæ, quæ nunc Venetis paret, dominio ſuo ſubiecerunt. Volebat tum *Algimundus* rex Longobardorum illa vrbe eos depellere: ſed & hunc cum exercitu ad internecionem propemodum deleuerunt, ipſumque interfecerunt. Vnde poſtea Epeirum (Albaniam nunc vocant) totamque maritimam illam oram Imperio ſuo adiecerunt. Vocantur nunc illæ vrbes, *Iablaniec*, *Suuatigrod*, *Iaice*, *Lyſa*, *Mokra*, *Bielogrod*, *Dobra*, *Kroia*, &c.

814. *Leo Armenius* Imperator Bulgaros magnis cladibus affecit. Iam hic annales Conſtantinopolitani deficiunt.

Finis annalium Conſtantinopolitanorum.

821. *Michaël* cognomento *Balbus* Imperator ex Amorio Phrygiæ oppido veritus fortunam Bulgarorum cum eis triginta annos inducias pepigit, eorumque opera *Thomam*, qui affectabat imperium, profligat, captumque brachiis & pedibus truncatum interemit. Hæc & ſequentia acciderunt *Popelo* ſeniore in Polonia regnante.

POPELVS Senior.

823. Hoc

A. C. 921.

823. Hoc anno *H. Mutius* refert duos fratres Slauonicæ gentis de principatu paterno coram *Lodouico Pio* Imperatore Francofurti contendiſſe, quodque is minori natu regnum detulerit, ſubditis hunc præferentibus, & ad regnum inuitantibus. Conqueruntur hic ſcriptores Germanici de difficultate hiſtoriæ temporibus *Caroli Magni* & laborant in inueſtiganda annorum ſupputatione; ſed & Polonicis idem accidit. Dubitant enim quot annos *Leſco* primo & ſecundo tribuant. Tandem ex autoritate *H. Mutii* finem vitæ *Leſci tertii* in annum 823. reiiciunt. De qua re conſule *D. Cromerum* in hiſtoria eiusdem *Leſcii tertii*. Aliud diſſidium emergit de ætate *Suatoplugi* illius clariſſimi Pannonum regis. Quidam enim ad annum 744. referunt, quidam vero eum circa annum 808. periiſſe tradunt. Sed de hac re in *Ziemouiti* hiſtoria latius.

Hiſtoriæ difficultas & perplexitas iſtis temporibus.

824. Hoc anno Bulgari ad *Lotharium Ludouici* filium Imperatorem occidentalem Aquisgranum comitia habentem veniunt rogatum vt inter Francones & eorum ditiones terminos definiat. *Abbas* autor.

828. In Vaſconia in Galliis quiddam pluit de cœlo frumento ſimile. Annotant autem ſcriptores Vaſconiam olim Rutheniam vocatam fuiſſe, eſſeque Vaſcones reliquias Ruſſorum qui cum Gothis & Vandalis Galliam & Hiſpaniam penetrarunt. Sed alii negant Ruſſos Ruthenos debere dici. Hoc vero eo conſilio faciunt, vt hominibus probent Ruſſos nouam gentem eſſe in his regionibus, nec anteceſſiſſe illa tempora, quando ex Roxolania in Poloniam huc veniſſe Slauos, Germanis pulſis, perſuadere volunt. Hactenus indiſcriminatim Ruthenos & Ruſſos *Raſcios* vocarunt. Sed de iis rebus poſtea.

Interregnum

840. In hunc annum incidit interregnum illud poſt obitum *Popeli* iunioris regis Poloniæ, quando aliquoties comitiis habitis ob priuata ſtudia & domeſtica odia, nouo rege non creato, proceres diſceſſere. Et niſi Deus collabenti Reip. adiutricem manum ſuam ſuppoſuiſſet, actum fuiſſet de rebus noſtris.

845. *Michaël Theophili* Imperator cum Bulgaris pacem facit reddita regi ſorore, quam bello Græci ceperant. Hæc cum eſſet in Chriſtiana religione recte inſtituta, perſuaſit fratri vt pro ethnica Chriſtianam fidem amplecteretur. Hac occaſione Bulgari peruenerunt ad cognitionem Chriſti. Et mirum eſt quo pacto ad eam rem adiecerunt animum inter illa diſſidia acerbiſſima de imaginibꝰ, quæ maxime hoc tempore vigebant. Nam quas *Theophilus Balbi* Imperator, qui hunc præceſſerat, confringendas curauerat, easdem filius eius *Michaël Theophili* reſtituerat, reuocatis ab exilio Epiſcopis, qui pro imaginibus retinendis pertinacius patri ſeſe oppoſuerant.

Diſſidia ob imagines in templis.

856. Ruſſi claſſe ad pontum Euxinum comparata, primum in limites Græci Imperii irruerunt, ſed res eis non ſucceſſit. Hæc ex hiſtoria Conſtantinopolitanorum annotantur. Nam quæ Ruſſorum Annaliſtæ annotant, de tempore non conueniunt, vt ſuis locis annotabitur. Hoc tempore etiam annotant Ruſſos inita pace cum Imperatoribus, regionem illam occupaſſe, vbi Triballorum ſedes erant. Hæc demum *Raſcia* eſt appellata. Noſtri vocant *Racouie*.

A. C. 921.

860. Annotant hoc tempore, hoc eſt ſub finem regni *Piaſti*, *Lodouicum Lotharii* filium proſpere pugnaſſe cum Slauis, principemque eorum *Raſtiz* ob rupta fœdera exoculaſſe. Nomen ipſum *Raſcia* Germaniſatum indicat fuiſſe vnum ex illis poſteris *Leſci tertii*, qui iam ad Germanos defecerant ob eam cauſam, quod circa inaugurationem *Popeli* eorum ratio non fuit habita, ſicuti ſperabant.

PIASTVS

Raſticz princeps Slauorum.

859. *Nicolaus* Pontifex plurimum elaborauit, vt Bulgaros ad fidem Chriſtianam orthodoxam & obedientiam Romanæ eccleſiæ miſſis legatis viris idoneis, reduceret. Qua in re morem geſſerunt Pontifici. Nam eiectis Græcis ſacerdotibus, qui vocabantur *Fortiniani*, à quibus antea in eorum ſententiam pertracti erant, partes Romanæ Eccleſiæ ſecuti ſunt. Ac eorum conuerſionem recentem Deus glorioſiſſima nomini Slauonico victoria obſignauit, ſtatim enim poſt ſuam conuerſionem, cum audiſſent Saracenos Gallias vaſtaſſe, Hiſpanias debellaſſe, iamque in Italiam pedem inferre & Garganum montem in Apulia tanquam arcem belli occupaſſe; illi nil morati claſſibus & copiis comparatis voluntarie terra marique eos aggrediuntur & oppreſſos contrucidant. Scribunt ad triginta millia iugulatos fuiſſe ex Saracenis. Nam euadendi occaſio eis præciſa fuit, cum eorum triremes & naues antea mirando artificio, igne Græco, aquas nihil timente, eis immiſſo, abſumptæ fuiſſent.

Bulgarorum conuerſio

Slaui Saracenos vincunt.

861. Ab hoc anno Ruſſorum gens annales ſuos de conditoribus ſuis auſpicatur.

861. In hunc annum etiam expeditio Ruſſorum illa, de qua multa magnifice prædicantur, refertur. Ferunt, tunc eos claſſe inſtructiſſima comparata, Conſtantinopolim Duce *Olechone* petiiſſe. Vbi poſt obſidionem vrbis arctiſſimam Imperator auxiliis ſubſidiariis deſtitutus in gratiam *Olechonis* confugit, eiusque fauorem ingentibus donis aucupatur. Placatus igitur *Olechus* mutato conſilio obſidionem ſoluit, ac in memoriam eius expeditionis, arma ſua, equum currentem clypeo inſculptum, quo hactenus pro inſignibus Magnus dux Moſchouitarum vtitur, ad portam appendit, qui hactenus depictus in eadem porta, quam Galatinam vocant Conſtantinopoli viſitur, & à Conſtantinopolitanis inter antiquitates vrbis illius aduenis monſtratur. Originem ſigni iſtius ad equum, quo plurimum hic *Olechus* delectabatur, referunt, dicuntque, fatidicos Ruſſorum Kiouienſium huic Duci paranti ſe

Origo equi quem pro inſignibus Moſchorum Dux gerit.

A. C. 921.

ad bellum denunciasse, eum eousque supersti-tem mansurum, quoad equus ille superstes esset. Sed equo mortuo, & caluaria eius ad pe-A des abiecta, cum vatum illorum artem friuolam traduxisset his verbis: *Vtinam vero Sagis idem fatum accidat, quod meo equo*; Ecce interim, dum cranium pede protrudit, dira vipera ex eo prosilit, & pedem eius lædit, quo vulnere accepto, breui contabuit & expirauit. Hæc Annalistæ Russorum annotant, quos *Latopisos* illi, id est per annorum seriem historiam ducentes lingua sua proprie admodum vocant.

Annalistæ Latopisi dicti.

862. Circa hæc tempora Slauis etiam in Morauia Euangelium a *Cyrillo* annunciatur, autore *Michaële* Imperatore Constantinopolitano, adhuc superstite *Piasto*, sed sene iam tum admodum. Non est autem existimandum hæc dici de illo *Cyrillo* Hierosolymorum episcopo, qui aliquot ante sæculis *Iuliani* Impera-B toris temporibus floruit, seu de illo Alexandriæ episcopo, qui *Theodosio* iuniore imperante vixit, & aduersus eundem Imperatorem *Iulianum* scripsit, sed de quodam alio, de quo magna erat opinio, gentili Slauorum, quem Pontifex vna cum *Methodio* Romam euocauerat, quo eos moneret, quo pacto erga gentem istam se gerere deberent. Ac inter colloquendum cum Pontifex quodammodo expostulasset cum eis, quod absque ipsius consensu lingua vulgari Slauonica sacra tractarent, *Cyrillus* respondisse fertur adducta sententia ex Psalmis Dauidicis: *Omnis spiritus laudet dominum & omnis lingua confiteatur ei.* Ac cum multi multa in hanc & in illam partem disputarent, atque eam quæstionem sedulo versarent, tandem C communi assensu itum est in hanc sententiam, vt Slauicæ gentis hominibus, ob linguæ illorum latissimum per varias nationes & dialectos vsum, patria lingua liceret sacrum peragere. Cuius moris vestigia paulo ante patrum nostrorum memoriam in suburbio Cracouiensi in templo sanctæ Crucis extabant, sacerdote istic populari lingua sacrum peragente, magistratu id non modo ferente, sed etiam autoritate sua & legibus illam institutionem protegente. De hac re lege *Æneam Syluium* in Chrono. Polon. libro primo, capite decimo tertio. Permanserunt nostræ gentis homines in fide Christiana ad hunc vsque diem; sed Bulgari offensi quibusdam institutis ecclesiæ A Romanæ prætulerunt Constantinopolitanam sedem, cui vna cum Russis hactenus parent, & obediunt.

Cyrillus Morauorum Apostolus.

Disputatio Cyrilli cum Pontifice de vsu linguæ Slauonicæ

869. *Basilius Macedo* Imperator Orientis Russis iterum nutantibus in religione Christiana persuasit, vt penitus valere iusso Ethnicismo, religionem Christianam sancte & constanter colerent.

886. *Leo Philosophus* dictus Bulgaros, cum pace violata deficere cœpissent, suis & Turcorum armis confisus repressit: tamen postea eundem licet *Philosophum* simulatæ pacis conditionibus delusum ex improuiso circumueniunt & magna clade afficiunt. In hac historia fit prima Turcorum mentio.

Prima Turcorum mentio.

906. *Ziemouito* apud nostros, *Constantino* B *Leonis* f. in orientali Imperio regnante, Bulgari quaternis expeditionibus vrbem Constantinopolim obsederunt. Adrianopolim bis ceperunt, & diripuerunt. In vltima expeditione, Thracia peruastata, in Macedoniam vsque penetrarunt.

ZIEMOVITVS II.

Habes hic historiam Slauonicam per annos centum quinquaginta, ex qua & res gestæ Polonorum illustrari possunt, & interregna, quibus historia nostra claudicat, suppleri. Ad hæc quæ gens stirpis Slauonicæ vbi hæserit, & quo tempore, cognosces. Nam alio tempore Croatæ, alio Rascii, Bulgari, Sorabi, ingressi variis occasionibus, occuparunt terras sub cognatis suis, aut Pannoniis aut Dalmatis aut Illyriis. Quod si cui plus ocii & vi-C rium suppeteret, posset eam historiam, nostram methodum sequendo, locupletare. Et faceret hoc plurimum ad illustrandas res nostrarum gentium. Probatur autem mihi illud argumentum eorum, qui affirmant Slauos non esse dictos ab vna gente aliqua, aut ab vrbe, aut a stagno, vt quidam scriptis prodiderunt. Neque enim ex æquo omnes hoc modo se eodem cognomine appellari passi fuissent. Multo minus audiendi sunt illi, qui verbositatis vitium genti nostræ ex hoc cognomine Slauorum affricare volunt; quorum vanitatem hac in parte irridere, est satis confutare.

Slauorum nomen non esse ab vna gente vel vrbe, vel a stagno deductum, vt quidam putant.

LIBER SEXTVS.

IN QVO COMPREHENDITVR HISTORIA REGNI POLONIÆ A TEMPORIBVS OTTHONIS MAGNI VSQVE AD CAZIMIRI MAGNI REGIS POLONIÆ TEMPORA.

PROOEMIVM.

Assignaui & posui terminos Historiæ huius præstantissimos illos sex Principes, qui Magni sunt dicti. Et iam confecimus historiam Regum, qui interiecti erant inter tempora Caroli magni & Otthonis Magni. Restat perficiendum a temporibus Otthonis Magni ad Cazimirum Magnum, hoc est, per annos 290. Tunc enim rursus Imperium a Gallis ad Germanos translatum fuit, tunc Hungari duce Geisa magnos motus ediderunt, tunc Poloni & cum his Pannonii aliæque Slauonicæ nationes religionem Christianam sunt amplexæ. Iamque appetit finis millenarii ab aduentu Saluatoris.

CA-

A. C. 962.

CAPVT I.

Miecislaus Senior.

Anno a condito orbe 4924.
Anno Christi 962.
Anno post aduentum Lechi in Poloniam 415.
An. post Cracum & Cracouiam restauratam. 265.

VEre dictum est: Conueniunt rebus nomina sæpe suis. *Miecislaus* enim iuxta nostræ linguæ proprietatem perinde sonat, quasi dicas Gladio laudem acquisiturus. Atqui hic reuera gladio sibi laudem quæsiuit. Nam & primus nostrorum regum & summo animi ardore amplexus est verbum Dei, quod gladius a spiritu Dei vocatur præacutus, & suscepta fide Christiana, e vestigio hoc ipso gladio omnia idola gentilicia iugulauit, confregit ac ex fanis ethnico more instructis eiecit. Me-B rito igitur hoc nomen est sortitus. Commeruit profecto hac de causa laudem immortalem, & inter omnes reges Poloniæ, quotquot erunt, veluti sidus radians refulgere debet, ac vt *Cicero* de Poëta *Homero* dicebat, quod ille Græcos & Troianos *Achillem, Aiacem, Hectorem, Æneam* dimicantes præliantesque ita viuis coloribus depinxerit, vt cum ipse esset cæcus & visu orbatus, nos qui videmus, & oculis præditi sumus, videre fecerit, idem de hoc rege merito dicere possumus. Nam cæcus & hic erat natus, sed ita, vt nos, qui videmus & oculis præditi sumus, videre fecerit arcanum Dei consilium de gubernando & liberando genere humano. Nec modo ipse tam masculo animo hoc C gladio contra Satanam dimicauit, sed & subditi eius, (vt vere dictum sit: *Regis ad exemplum totus componitur orbis*) exemplo domini moti, & testimoniis verbi eruditi ita in Euangelio profecerunt, vt inter sacra, sacerdote Euangelium clara voce recitante, strictum gladium e vaginis educentes sursum attollerent, nec prius reconderent, quam recitatio eius finiretur. Quo ritu procul dubio innuebant se & totam gentem Slauonicam ita acres defensores Euangelicæ professionis futuros, vt mallent quiduis perpeti, vitam & opes suas profundere, quam sinere vnum apicem ex mandatis Euangelicis sibi e manibus eripi. Hinc est quod Bulgari & ipsi Slauones circa annum octingentesimum quin-D quagesimum nonum, baptismo iam accepto, cum audissent triste nuncium, Christianos eorumque loca a Saracenis in Italia ferro & igne absumi, atque vastari, statim coacto exercitu in Apuliam transfretarunt, & in Gargano monte cum Saracenis ita atrox prælium commiserunt, & sua pectora pro incolumitate fidei ita opposuerunt, vt triginta millia interfectorum prostrauerint, exceptis iis qui fuga dilapsi erant. Sic & Poloni post susceptam religionem primo duce *Miecislao* deinde filio eius *Boleslao Chobri* multa insignia facinora ediderunt. Nam Borussi, Pomerani, Iazyges, Samogitæ, Liuones & aliæ gentes armis eorum edomiti nomen suum Christianis adiungere coa-A cti sunt, & quod postea Cruciferorum ordines introducti, & expeditiones Principum Germaniæ, Regum & Imperatorum ipsorum cum magnis impensis dubio Marte belligerando præstare vix potuerunt, hoc illi officium summo cum ardore pro Christianis adimpleuerunt. Ex hoc ergo eorum feruenti animo apparet ipsos fuisse vere asseclas Christi domini, meritoque Euangelicos appellari debere, quandoquidem eos non puduit Euangelii, ita vt & signis, id quod erant, designare, & quod signa significabant, re ipsa præstare contenderint. Hæc ideo libentius recito & commemoro, quia hodie proh pudor & dolor! pessimo exemplo, Christiani populi inter se diuisi ita infestis ani-B mis de quæstionibus legis dimicant, vt putes fideles cum gentibus, circumcisos cum incircumcisis, Turcos cum Christianis de summa rerum dimicare. Et cum vtraque pars magno consensu vnam confessionem fidei retineat & confiteatur, hoc est, tria orthodoxa symbola, tamen ita implacabili odio alii contra alios feruntur, vt Euangelici Catholicos, & Catholici Euangelicos conuiciis mutuo afficere, & non sine opinione quadam contumeliæ, nominibus ipsis Catholicorum & Euangelicorum alteri contra alteros abuti non desinant. Et tamen sicut Catholicorum nomen, quod hæresi opponitur, fuit & est maximi faciendum, ita Euangelicorum etiam in pretio semper fu-C it. Apparet certe maiores nostros, veteres inquam Polonos, hoc nomen adeo non erubuisse, vt etiam, dum a sacerdote Euangelium recitaretur, omnes se nudato capite erigere, & quemadmodum dictum est, gladios e vaginis expedire pro magna laude duxerint, imitati scilicet exemplum *Constantini Magni*, qui codicem Euangelii sibi præferri publice voluerit. Et *Paulus* Apostolus vas electionis palam de hoc cognomine gloriatur, inquiens: Non pudet me Euangelii. Sed iam ad historiam redeo. Cum igitur *Miecislaus* ad Deum se conuertisset, Deus etiam ad eum se conuertit, eique successum in rebus gerendis dedit. Nam & Russos cum ei bellum ciuile D mouissent (pro cognatis enim a nostris agnoscebatur) coërcuit, & Bohemos Regem suum agnoscere nolentes, quod esset puer, ad officium reuocauit. Regnauitque triginta quinque annos prospere & satis feliciter. Ergo hic princeps vere gloriam Slauonici nominis consummauit, dum non modo regna & prouincias ad eorum imperium adiecit, sed & Satanam, ne tantum sibi contra eos virium sumeret, repressit. Tunc enim regnum Dei vim magnam patiebatur, iam Bulgaris, iam Pannoniis, iam denique Bohemis & Polonis regnum Dei intrare contendentibus certatimque fidem Christianam amplectentibus.

Homero cæco confertur Miecislaus.

Circa Euangelii recitationem inter sacra gladios euaginabant Slaui.

Euangelici qui.

Dissidia in religione Christianorum deplorantur.

35. annos Miecislaus regnat.

Ad

A. C. 962.

Hiſtoria de Holba Imperatrice Ruſſorum.

Ad *Miecislai* tempora referendum puto ea quæ Ruſſorum Chronicarii de ſua *Holba* vel *Helena* narrant. Fuit hæc fœmina lectiſſima, & mariti ſupra modum amans. Cum enim *Dreulanii*, id eſt populi,qui ſylueſtrem regionem inhabitabant, maritum eius trucidaſſent, hanc iniuriam ſtupendo auſu vlta eſſe fertur, cuius ſtratagematis nec in Græcorum nec in Latinorum hiſtoria quicquam ſimile legimus. Primo igitur quos potuit comprehendit & viuos terra defodit, alios igne circumiecto cum in balneis ſe lauarent, combusſit. Sed nondum ſatiata tali vltione, vrbem eorum admodum arcta obſidione cinxit, & presſit. Cum autem ea potiri non poſſet, erat enim partim natura loci & rerum opportunitate, partim induſtria humana inſigniter munita, ad fœmineam aſtutiam decurrit. Miſit in vrbem tali cum legatione oratores ſuos: *Iam*, inquit, *ſatis indultum eſt iræ, iam ad ſatietatem ſatis ſuperque vlta ſum mariti necem; a veſtris tamen munitionibus ſtatui non diſcedere, donec tributum mihi contuleritis, quod quidem perexiguum erit; nimirum vt vicatim detis mihi & ad caſtra mittatis ternos columbos & ternos paſſerculos ad redimendas vitas veſtras, & vt hoc pacto teſtemini me eſſe legitimam Imperatricem oræ ſeptemtrionalis.* Suſcipiunt conditionem obſesſi, nec mora, mittunt ei aues, quas expoſcebat nomine tributi. At illa ellychnia pice illita & ſulphure, inſuper fomite adiecto iusſit illis columbis & paſſerculis alligari & rurſus in aëra dimitti, quod vbi factum eſt, quæli bet auis ad ædes vbi nidum & domicilium habuit è veſtigio reuolauit, exitium toti vrbi ferens. Nam vbi in ſuis nidis conſedere, ignis ſtatim & incendium vrbis in mille locis ſimul & ſemel ab ellychniis illis alligatis exortum eſt, atque ita tota vrbs intra paucas horas in cineres & fauillas redacta eſt. Mox igitur auditur clamor ciuium & eiulatus mulierum & lactantium, diſcurritur pasſim per vrbem, & ad incendium extinguendum, an vero hoſti armis occurrendum dubii per vrbem diſcurrunt. Interim *Holba* militem in vrbem introducit, & pasſim occurrentes contrucidat nulli ſexui parcendo. Ita mariti necem vlta fama tanti facinoris non modo Rusſiam ſed & vniuerſum orbem impleuit, tandemque plenam victoriam adepta, Kiouiam cum triumpho rediit. Quomodo autem eadem Conſtantinopolim cum valido exercitu adierit eamque obſederit, ac demum cum *Ioanne Ziemiſzka* Imperatore Orientis induciis factis in gratiam redierit, hæc in annalibus Moſchorum, Ruſſorum & Polonorum abunde deſcribuntur. Illa ſanè expeditio per occaſionem hoc effecit vt & ipſa *Holba* & tota Rusſia baptiſmi ſacramento accepto religionem Chriſtianam amplecteretur. Iſte fuit exitus illius expeditionis & atrocis belli.

In eiusdem *Miecislai* ætatem incidit victoria vel potius tyrannis *Baſilii* Imperatoris Græcorum, qui dicitur deuictis Bulgaris quindecim millia eorum exoculaſſe, in ſingulis centuriis vno tantum monoculo relicto, qui eis dux itineris domum redeuntibus eſſet. Sed Ruſſorum annales referunt Imperatorem iſtum aut eius ſucceſſorem a *Suetoslauo* Ruſſorum Monarcha, qui fuit *Holbæ* filius, acerrime profligatum, totamque Græciam debellatam. Poſt illam glorioſisſimam victoriam ferunt præcipuos Græciæ duces ad Ruſſorum caſtra confugiſſe ferentes munera, auri magnam vim, argentique ſignati & non ſignati, pacem & veniam rebellionis deprecantes. Sed *Suetoslauus* omnia illa munera ſpreuit ſolis armis, hoc eſt gladiis, haſtis, iaculis & alia ex ferro ſuppellectili bellica, quam Ruthenici ſcriptores *Pannadocmi*, vocula Græca appellant, pro ſe retenta. Qua animi celſitudine & heroico facto ita ſe cōmendabilem toti Græciæ fecit, vt eum ſibi palam pro principe deligi poſcerent, & qui armis vix debellari poterant, virtute illa bellica delectati ſubditos ſe ipſius libenter faterentur, poſcerentque ſibi geſtiendo talem Principem dari, qui magis armis, quam auro delectaretur. Hæc in annalibus Ruſſorum habentur.

A. C. 962.

Baſilii tyrannis.

Suetoslauus Græcos vincit.

In eadem tempora incidit ingreſſus Romam *Otthonis Magni*. Commemorantur hic tranſactiones eius ab hiſtoricis, quas habuit cum *Ioanne* eius nominis duodecimo, atq; etiam cum *Leone* Octauo. Nimirum de iure conferendi iuris patronatus Epiſcopatuum per annulum & baculum, vt vocant. Mittebant enim olim Imperatores hæc inſignia iis, qui Pontifices fieri volebant. Fecitque idem Imperator tunc Ordinationes quasdam, quæ ad modificandam poteſtatem Pontificum pertinebant. Sed antequam ea perfeciſſet interceſſerant antea non parui tumultus, & etiam captiuitates durisſimas Pontifices pertulerant. De quibus rebus *Platina* & alii ſcripſere.

Ingreſſus Romam Otthonis magni.

CAPVT II.

De Religione Vandalorum & Slauonicorum Nationum, inter quas & Polonorum.

QVæ ſcriptores rerum Polonicarum in hoc argumento attulerunt, non vitupero, nec obſeruationes eorum contemno; tamen meas quoque, ad illuſtrandum hoc negotium perpaucis adſcribam. Dixi ſuperius his vocibus, Sarmatæ, Vandali, Slaui, & Poloni vnam gentem indicari, quæ tamen varie mutabatur iuxta rationem euentuum & temporum viciſſitudines. Ideo *Blondus* Foroliuienſis ſic ait: *Populi iſti non diu Slauorum nominationem tenuere: ſed cum eorum pars Mauricii Imperatoris temporibus in Dalmatiam Illyricumque immigraſſent, qui manſerunt domi paulo poſt mutarunt nomina, & partim ſe Polonos, partim Bohemos nominauere.* Cum igitur Sarmatæ vocabantur, impenſe *Dianam* colebant, de cuius templo, quod habebant in Taurica Cherſoneſo, ſuperius dixi, dum *Iulii Cæſaris* tempora complecterer. Poſtea perſequens *Claudii* tempora dixi quædam de eius templi celebritate, nimirum quod ex ſpoliis Epheſini templi illud locupletare voluerunt. Hæc ſi coniungantur cum iis, quæ *D. Cromerus* attulit de cultu *Dianæ* ſeu *Dzieuoniæ* Epheſinæ à Polonis exhibito, non parum altera res alteram illuſtrabit. His addantur ea, quæ attulimus *Auguſti* tempora perſequendo de diui *Pauli* Apoſtoli & D. *Andreæ* laboribus in conuertendis ad Deum iſtis gentibus. Tandem de D. *Martino* & D. *Hieronymo* viris ſummis; qui cum eſſent homines eiusdem generis, fieri non potuit, quin & ipſi laborarint de promouendo euangelio apud ſuos populares. Nauauit etiam operam ſuam eis *Cyrillus* & *Methodius* & *Theophylactus*, qui in Mæſſia, id eſt inter Bulgaros docuit. Extant Slauonica lingua opera eius. Fecit autem is *Chryſoſtomi* operum compendium. Sic ex duplici literarum Slauonicarum figura, quarum altera *Bukouica*, altera *Cyrulica* apud eos vocatur; & ex epitaphio Romæ Reginæ Boſnenſium, quod extat in ſacello templi magni, characteribus magnis deſcriptum. Ex iis (inquam) omnibus apparet, pleraſque prouincias Slauonicæ gentis ſtatim poſt tempora apoſtolorum amplexas fuiſſe religionem Chriſtianam. Neque enim temere gloriari puto clerum Ruſſorum magnoque conſenſu affirmare, ſe opera Diui *Pauli Andreæ*que Apoſtolorum conuerſos eſſe ad fidem Chriſtianam. Reuocanda autem ſunt in memoriam, quæ ſuperius ex actis Apoſtolicis & ex Epiſtolis ad Timotheum & ad Titum de iis rebus adduximus. De Gothis conſtat, quod ante expeditionem illam Italicam amplexi erant Euangelium. De Vandalis etiam liquet ex *Vigilii* ad *Traſimundum* Regem Vandalicum, & ex pleriſque ſcriptis Diui *Auguſtini*, quod iam tum Vandali connumerari ſe volebant inter fideles. De Slauis etiam, qui ſunt propago Vandalicæ gentis, conſtat ex concilio Conſtantinopolitano ſexto, quod & ipſi iam tum eccleſias ſuas & Epiſcopos habebant. Legatur ſubſcriptio ſynodi illius, quam ſuggeſtionem vocant. Fuit autem hæc ſynodus celebrata anno ſexcenteſimo octuageſimo. Ante vero D. *Albertum* annis 320. Quæ igitur de Bohemorum Pannoniorum duce *Suatoplugo*, Polonorum Boſſinorum *Miecislao* & aliarum gentium Slauonicarum ab hiſtoricis conuerſione ad Chriſtianiſmum referuntur, intelligenda puto de publica & vniuerſali ab omnibus ordinibus doctrinæ Chriſtianæ ſuſceptione. Interim negari non poteſt, eos longe antea habuiſſe initia non contemnenda Chriſtianarum inſtitutionum, vt ex hoc epilogo rerum à me commemoratarum liquet. Iam vero cum ſub ethnica religione vixerunt, non admodum abſurde ſenſiſſe videntur. Vnum enim DEVM vt colerent, legibus ſancitum apud eos fuit, quod ex *Procopio* de bello Gothorum liquet. *Slauinorum*, inquit idem, *nationes non ab homine aliquo vno reguntur, ſed ab antiquo plebeia communique libertate viuunt, & idcirco res omnes, quæ vel vtiles ſunt, vel forte difficiles in commune conſilium deducunt.* Iſta hactenus à Polonis ſancte ſeruantur. Vnde legem illam ſæpius allegant: *Nihil in nos abſque nobis rex ſtatuere poteſt.* Apparetque hinc non nouiter eos iſthic conſediſſe temporibus *Iuſtiniani*: quandoquidem vetera eorum Reipubl. inſtituta non ſine quadam admiratione recitat. Ideo addit: *Sed ab antiquo plebeia communiq; libertate viuunt.*

A. C. 962.

Cultus Dianæ.

Dzieuonia, Dzieuoia, Dianæ etymon reſpiciunt.

Paulus Apoſtolus de Ruſſis bene meritus.

Slauis ſemper nil pretioſius libertate fuit.

D. *Cromerus* ex ſententia *Blondi* Bohemorum conuerſionem in annum 990. reiicit. Et ego eius ſententiæ ſubſcribo, licet plerique poſt *Boriuoium* annum 929. huic rei aſſignent.

De Bohemorum Conuerſione.

Polonorum conuerſionis annum aſſignant 965. Antiquiora ſunt quæ de Slauorum conuerſione adhuc tempore concilii Nicæni ſecundi retulimus. Antiquiora etiam ac vetuſtiora ſunt quæ de Vandalorum Chriſtianiſmo in Africa diximus. Omnibus autem antiquisſima ſunt, quæ de Myſſiorum, Dalmatarum, & Illyriorum conuerſione ex ſcriptis Diui *Pauli* attulimus. Hi omnes ad cognationem Polonorum pertinent.

De Polonorum Conuerſione.

Etſi *Zonaras* hiſtoricus Græcus ſcribit, Ruſſos amplexos fuiſſe dogmata chriſtiana temporibus *Baſilii Macedonis*, hoc eſt anno 863. tamen credibile eſt eos poſtea reſiliiſſe. Nam de clariſſima Imperatrice Ruſſorum *Holba*, ſeu *Helena* conuerſa ad Chriſtianiſmum referunt id factum eſſe circa annum 963. Quare prior illa Ruſſorum conuerſio fortaſſe publica non fuit. Quod vero *Lambertus Saffnaburgenſis* circa annum 960. affirmat Ruſſos ad Otthonem miſiſſe Oratorem, vt ſibi Epiſcopus chriſtianus mitteretur ab eo, hunc Oratorem exiſtimo vnum fuiſſe ex illis quos *Wladimirus* in omnes partes mundi miſerat exploratum, quæ religio eſſet poſſibilior ad credendum. Aut de Rugiis non de Ruſſis id exponendum, vt D. *Cromerus* demonſtrat. Sed & ipſe ita ſentio, certiora eſſe illa de Ruſſorum conuerſione, quæ ipſimet memoriæ prodiderunt, nimirum eos circa annum à creatione mundi 6497. ſecundum vero noſtrum calculum 4940. ſuſcepiſſe euangelium. Numerant enim Ruſſi, Græcos ſecuti, à creatione mundi annos circiter 1550. præter eos, quos nos numeramus. Sed ſi ab anno Chriſti aduentus tempus conuerſionis eorum numeres conſentient ipſi anno 980. id accidiſſe. In ea enim ſententia ſunt plures & potiores autores, quod præeunte eis *Wladimiro* ipſorum principe publice amplexi ſunt religionem chriſtianam. Hic *Wladimirus* fuit filius *Suatoslai* illius bellicoſi principis, nepos

De Ruſſorum Conuerſione.

Wladimirus per Oratorem inquirit, quæ religio in mundo optima.

A. C. 962.

vero *Helenæ*,qui ſubacta Ruſſia tota orientali, occidentali,meridionali, ſeptemtrionali interfectisque denique omnibus fratribus Monarcham ſe Magnum totius Ruſſiæ voluit dici. Quo titulo magnus dux Moſchouiæ hactenus vtitur,eumque ab iſto *Wladimiro* accepit. Et, ſi Sauromatæ cognomen ex Hebræo exponatur,Dux altitudinis,vt doctiores volunt; tunc iſti duo tituli, Sauromata inquam & Magnus Dux eodem reſpicere & idem innuere videbuntur. Nam quam nunc Moſchouiam vocamus *Ptolomæus* & alii Sarmatiam Aſiaticam vocant. Quod etiam linguæ Slauonicæ idem apud Moſchos qui apud Polonos vſus indicat. Hic etiam *Wladimirus* ex Nouogrodia magna, ſedem Kiouiam transtulit. Hic primo legatis exploratum miſſis,quæ ſit religio in mundo, quæ melioribus fundamentis nitatur,amplexus eſt dogma chriſtianum ritusque & ceremonias eccleſiæ Conſtantinopolitanæ, in qua ſententia hactenus gens iſta perſeuerat. Tradiderat autem mihi quidam ante aliquot annos exemplum literarum,quas Oratoribus ſuis tradiderat ablegans eos per varias nationes exquiſitũ de religione,vt iam dictum eſt,& certo affirmauit ſe iſta deſcripſiſſe ex antiquitatibus Monaſterii Præmiſlienſis. Has literas in Polonicum exemplar inſeram, vbi Deo volente hoc opus patria lingua verſum fuerit.

De Hungarorum Conuerſione.

Ante annum quidem 1009. Hungaros conuerſos fuiſſe ad fidem Chriſtianam tradunt;ſed certum eſt *Stephanum* regem paulo anteceſſiſſe hoc tempus.Is autem bellũ geſſit cum auunculo *Dziula* ob ſuſceptam Chriſtianam religionem.

Schema quomodo ſucceſſiue iſtarum gentium alia poſt aliam conſenſit in Chriſtianam fidem.

Bohemi anno 900.	*ante annos 683.*	
Poloni anno 965.	*ante annos 618.*	*poſt Boëmos 65.*
Ruſſi anno 980. Ergo	*ante annos 603.*	*poſt Polonos 15.*
Hungari anno 995.	*ante annos 598.*	*poſt Ruſſos 15.*

CAPVT III.

Capita religionis Slauonicarum nationum antequam ſuſcepiſſent regulam Chriſtianæ fidei.

Pyorunum Idolum Polonorum

HIs *præterea* (inquit) *in lege cautum eſt & à ſuis maioribus proditum, inter Deos aliquem vnum,qui fulminis fabricator eſt,rerum omnium dominum ac ſolum eſſe vt credant, illiq́ boues & hoſtias mactent,&c.* Verba ſunt *Procopii.* Hunc Deum fulminum *Pyoranum* fuiſſe vocatum à veteribus Polonis Chronicarii noſtri fere omnes ſcribunt,quem *Pyorunum* à Moſchis etiamnum maximi fieri,coli,& iugiter ei ignem accendi teſtis eſt *Sigismundus Erberſteinius* & Guagninus de Moſchouiticis rebus. Habent enim Idolum quoddam & delubrum celebre in Nouogrodia magna,quod ciues illius vrbis præ aliis ſumme ſuſpiciunt, de quo ſic *Guagninus: Hoc idolum à Nouogrodenſibus præcipuo cultu latriæ adorabatur. Habebat autem formam hominis lapidem ignitum manu tenentis ſimilem fulmini. Nam* Perun *Ruthenis & Polonis fulmen ſignificat. In huius laudem & honorem ignis ex quercubus,qui perpetuo die nocteque ardet,conſtruebatur. Quod ſi negligentia miniſtrorum ad hoc officium obeundum deſignatorum ignem extingui contingeret,tum capitis pœna plectebatur &c.* Exiſtimo huius ignis eos morem ex *Moſe* traxiſſe, per quem Deus iuge ſacrificium inſtituit. *Ignis meus*, inquit,*ſemper ardebit in altari*,in Leuitico.

Fortunæ nihil tribuunt.

De prouidentia vero Dei ſic *Procopius* ibidem tradit Slauos crediſſe: *Fortunam vero*,inquit,*nec ſciunt quidem nec alias vim aliquam in homines habere fatentur. Sed poſtquam ſibi ſiue domi morbo correptis,ſiue in prælio conſtitutis è propinquo mors imminet,iubentur quidem ſi incolumes forte euaſerint Deo confeſtim pro anima ſacrificium facere. Vnde quamprimum mortis illud diſcrimen defugerunt, ſacrificium ex voto & promiſſis abſoluunt,& putant ferme hoc pacto ſalutem ſibi per ſacrificia redemiſſe, &c. Habitant autem incondita tuguria & longo inuicem interuallo, callidi tamen ſiue malefici minime ſunt, ſed in populando ac rapiendo Hunnicam ſeruant conſuetudinem &c.* Verba ſunt *Procopii:* Dicit mox,vtramque gentem tam Antas, quam Slauos, vnam gentem eſſe, *quos*, inquit, *Sporos priſci vocabant &c.* Ideo Ruſſorum noſtrorum nomen idem ſignificare putant. Nam Roſſia idem eſt quod Græcis σπείρειν. Sparſim enim hinc & inde,id eſt,ſporadis habitabant, caſasque habitant plerumque virgulteas plectili opere confectas.

Habitandi mos & tuguria.

Antæ qui Spori.

De litteris & ſimulachris Slauorum.

De literis Hlaolicis,quod à Bulgaris eas acceperint,& Bulgari à Græcis caute eſt legendum. Nam Græci non modo Slauonibus ſed & Romanis gloriantur ſe litteraturam tradidiſſe. Sed *Cato* refutat eorum ſententiam vociferaturque contra eos. Oſtendunt Galli litteraturam introductam fuiſſe apud ipſos ante *Cadmi* in Europam ingreſſum, idque opera Druidarum ſacerdotum Gallicorum,qui antiquitus floruerunt apud Gallos & Germanos. Nam & Germani oſtendunt litteraturam ad ſe inuectam adhuc ab illis Regibus,qui poſt *Tuiſconem* enumerantur in hiſtoria Babylonica. Ideo in *Diodorum Siculum* & *Laërtium* inuehit *Annius*,quod ſparſerint illam narrationem de Græcis,quaſi ab eis ad Latinas & alias Europeas nationes literæ allatæ eſſent. Propterea dixi caute eſſe talia legenda. Vereor enim ne eodem modo glorientur Græci ſe Hlaoticas literas Bulgaris miſiſſe. Conſtat enim ex hiſtoria quod *Zamolxis* olim Magus vel Pythagoricus ad Getas literas attulit. Meminit & *Strabo Berebiſtem* regem Getarum tempore Chriſti & *Ceneum* Magum ſicuti olim *Zamolxem* artes ad eos liberales attuliſſe. Getæ autem iiſdem in locis,vbi Bulgari poſtea dicti, ſedes habuerunt. Fuit autem hic *Ceneus* philoſophus tantæ autoritatis apud has gentes,vt cum ſuaderet vites exſcindendas,ei paruerint. Ideo *Ouidius* conqueritur, ſe in illis regionibus viuere, vbi vites non coluntur. Vide ea de re *Strabonem* libro 7. *Berebiſter* rex vſus eſt oraculis *Dianæ*, quæ ex antro edi aiebat,vt ita ſibi dicto audientes ſubditos redderet. *Strabo* etiam lib. 7. montes ſacros fuiſſe ipſis pro templis & delubris teſtatur. Inde *Sagori* mons à *Ptolomæo* in Sarmatia nominatur,id eſt, *święta gurá*, eo quod *Dianæ* illi dicatus fuerit. De religione *Naharualium Elyſiorum*,quos Sylleſios eſſe volunt, ſic *Cornelius Tacitus* memoriæ prodidit: *Apud Naharuales antiquæ religionis lucus oſtenditur. Præſidet ſacerdos muliebri ornatu,ſed Deos interpretatione Romani Caſtorem Pollucemque memorant. Eius numinis nomen Alcis, nulla ſimulachra,nullæ peregrinæ ſuperſtitionis veſtigium,vt fratres tamen venerantur, &c.* Hæc ad verbum deſcripta ex *Cornelio Tacito.* Hos fratres *Caſtorem* inquam & *Pollucem* Poloni cum ſumma alacritate & tripudio in conuiuiis & compotationibus inuocabant, de quo ritu & conſuetudine ſic *Martinus Cromerus* Epiſcopus Elpergenſis ſcribit: *Hi Polonis Dii fuerunt. Sunt qui his addunt* Lelum Polelum,*quos in conuiuiis & commeſſationibus appellari adhuc audimus, eosque* Caſtorem *&* Pollucem *eſſe autumant.* Hæc veriſimilia eſſe videntur. Et deſcriptioni Cornelianæ valde conformia,vbi traditur Elyſios vel Sylleſios, qui pars Poloniæ erant, plurimum oblectatos eſſe memoria *Caſtoris* & *Pollucis*, vt iam audiſti.

Litteræ apud Gallos ante Cadmum.

A. C. 962.

Viri literati apud Slauos ante annos 1000.

Dianæ cultus Slauis

Simulachrũ Alcis apud Sylleſios.

Caſtor, Pollux

Carmen de Polonorum conuerſione ad fidem Chriſtianam.

Chriſte ſub hoc ad nos veniſti principe ab hoſte,
Poſſeſſas ſtygio commiſeratus oues.
Ceſſerunt idola tibi, Mars, Leda, Gemelli,
Cynthia, Pluto, Ceres, Iuppiter, Aura, Venus.
Fœmina te nobis oſtendit prima, Bohemo
Sanguine, prima crucem nos docuitque tuam.
Sic tu prima quidem nobis es cauſſa ſalutis
Ipſe Deus, mulier cauſſa ſecunda fuit.
Illa tuo tingi Mieſconem fonte maritum
Effecit, terra eſt tota ſecuta ducem.
Plurima tunc data ſunt tibi templa nouemq́ Cathedræ,
Et quas ſacrifici dilapidamus opes.

CAPVT IV.

An Berebiſtis regis Getarum factum laudandum.

SEd quia *Berebiſtæ* Regis noſtrorum popularium Getarum mentionem feci, eiusque A aſtutum factum in moderandis populis dominio eius ſubiectis commemoraui, non abs re fuerit per digreſſionem de hoc facto inquirere. Nimirum rectene vetuſtas ſenſerit, Magiſtratibus ad retinendum vulgus in officio conducibile iudicans, fabulis ad aſtutiam compoſitis & in vulgus ſparſis conſcientiis mortalium compedes iniicere,vt ita videlicet ad parendum Imperio commodius trahi, duci & reduci poſſint. Videtur ſane res plauſibilis & ſpecioſa ſine gladio & armis homines effrenes & indomitos veluti vrſum circulo in roſtrum iniecto, quo lubet ducere & pertrahere. Et exempla non deſunt. Nam complures legiferi ita fecerunt: apud Græcos *Piſiſtratus*, apud Roma- B nos *Numa* cum ſua Nympha Egeria &c. Quin & autoritates complures ad eam rem comprobandam adduci poſſunt. Nam *Plato* & ante *Platonem Pythagoras* aliique Italicæ philoſophiæ ſectatores Rempublicam legibus tanquam ex cera formantes, hoc idem ſuaſerunt. Sed animaduertendum eſt in ea quæſtione diſcutienda,non omnia omnibus ætatibus conducere. Multa nunc obſunt quæ olim profuerunt. Multæ medicinæ proſunt in ætate iuuenili,quibus ſi in ſenecta vtare plurimum obſunt & interitum minantur. Iudicabant olim rei militaris periti pro re vtili clypeis vti oblongis in bello & loricis, at nunc contenti armis ferreis in aciem prodeunt etiam contra ſagitti- C feros Scythas. Ita & ſeculo illo rudi & tenero quando adhuc ſapientia omnis inter reges & paucos quosdam eorum neceſſarios ac familiares ſedem & domicilium ſuum habuit, facile fuit plebi imponere, ſuperſtitiones alere. At nunc quando tot Collegia doctrinarum ſunt inſtituta, ſcholæ oppidatim erectæ, typographiæ denique prius ignotæ paſſim tandem receptæ, & alii mille modi inuenti ſunt, quibus inter homines omnis generis ſcientiæ propagatæ ſunt,& mortales vſu rerum maiore edocti ad arcem ſcientiarum vsque peruaſerunt,alia nunc ſunt tempora,alii mores. Dies diem docet, vt eſt in prouerbio. Nunc quid ſit Deus & quomodo in hæc inferiora agat, etiam & pueri D volunt ſcire. Pro re certa narrant non obſcuri autores, olim in Polonia tota tantum tria bibliorum volumina reperta fuiſſe; apud Regem inquam, apud Archiepiſcopum & *Oſtrorogorum* familiam. Itaque ſi nunc *Plato* à mortuis reſurgeret & videret non in ſua Academia tantum,ſed etiam in compitis & plateis à quouis de Deo diſputari,certe illam ſuam ſententiam retractaſſet, & alio modo de Repub. ſcripſiſſet,& alio modo cum plebe agendum ſuaſiſſet,quam olim rudi illo ſeculo ſuaſerat. Nam ſi nunc diceret,vt dixit in libro de Iuſto: *fingamus*,inquit, *nos fratres eſſe, quia nos vna mater terra progenuit. Ideo alii ex hominibus ſapiunt naturam ferri, alii naturam auri, alii argenti, alii*

A.C. 962.

alii inquam sunt nobiliores naturæ, alii non ita, & occurrens tacitæ obiectioni inquit: *At homines narrationi simplici non credent?* Ac respondet: *Si hoc, nunc non credent verum esse, at posterius seculum, quod nobis succedet, credet.* Iubet tandem ut per obstetriçes & prudentes didascalos talia puerorum animis a teneris annis instillentur. Omninoque suadet vt Principes alant superstitionem in populo. Certe si nunc inquam talia *Plato* doceret, palam ab omnibus exsibilaretur. Propterea alia nunc ratione dixerim persuadendum hominibus vt morigeros obedientesque se præbeant magistratibus. Præterea oracula sacra inquiunt: *Non eget Deus vt pro illo loquamini dolos.* Itaque vt verum fatear, mihi magis huius seculi philosophia hac in parte placet quam Græcorum. Præstat enim syncere cum populo agere. Nam semel in suspicionem magistratu apud plebem adducto, semper insidias sibi strui putabunt. Sunt enim alii modi & argumenta non decurrendo ad mendacia, quibus plebi certo persuadere possumus vt placide magistratui obtemperet; primo quia Dei voluntas est: secundo quia turbatores ordinis destruit Deus, nec fore felices statuit, qui ordinem politiæ petulanter & temere turbant: Tertio ab honesto, ab vtili & a necessario. Sed longiore inquisitione omissa, ad historiam nostram redeamus, postquam lectorem defatigatum continua lectione historiæ tædio iam leuauimus.

CAPVT V.

Boleslaus Chobri.

Anno ab orbe condito	*4960.*
Anno Christi	*1000.*
Abhinc annos	*585.*

A.C. 1000.

MAximum decus gentis Polonæ regem *Boleslaum Chobri* fuisse apparet. Nam ex regibus qui præcesserunt alii fuerunt bellatores, alii autem œconomi, alii in prudentiæ laude excelluerunt. Hic autem omnia in se vno coniunxisse videtur. Bellatorem quidem eum fuisse testantur bella Rusſica. Cum enim hæc gens ante quingentos annos prætextu Slauonicæ confœderationis veluti adiutum suos gentiles ad eas regiones peruasisset, & tandem successu elata bellorum gestorum contra Græcos & Bosnenses duce *Wladimiro*, regiones Polonorum occupasset, nec satis ei esset, quod intra fines veteris Sarmatiæ ingressa Vandalorum patriam depopularetur, Kiouiam quoque vrbem prorsus in vmbilico ipso regionis extruere cœpisset, & maiora aggressa intima Poloniæ scrutari cœpisset, Rex certior factus ad Axiacum flumen, quod nos *Bog* vocamus, contra eos ducit exercitum; sed *Iaroslaus* eorum Princeps seu Rex, cum vim exercitus Polonici ægre se sustinere posse perspiceret, receptui canere iubet, & intra paludes se recipit. *Boleslaus* castra castris admouit, eaque diripit: cumque Russos pugnam detrectare animaduertisset, Kiouiam vrbem eorum primariam atque eximiam obsidione cingit. Fuit Kiouia vrbs tunc amplissima, id quod ruinæ, solitudines & rudera eius hodie testantur, ibique Russorum duces regiam suam esse voluerunt. Hanc Polonus cum arctiore obsidione pressisset, per deditionem capit, & tandem Borysthenem versus contendit, ibique exemplo *Herculis* fines veteres Sarmatiarum occidentem versus ad confluentem Zula fluuii, & Borysthenis tribus ferreis columnis erectis firmauit. Iniecit & Tubos quosdam flumini æneos artificiosissime ad hoc præparatos, vt sono suo perenni nomen eius resonarent, & vt in omne æuum duraret, stabiliuit. Alii propter cauitatem quandam, quæ in rupibus est, gigni illos sonos qui a longe audiuntur, prædicant. Confectis iis rebus, *Boleslaus* domum est reuersus triumphans, vbi pro victoria reportata vota exoluit, complura splendida templa in honorem Dei omnipotentis erigens, quibus adiecit & peculiaria dona quædam ex manubiis de hoste partis. Fuit secundum eius bellum non minus celebre contra Saxonas & Bohemos aliasque Germanicas gentes, adeptaque ex eis victoria pari successu, vt in Russia fecerat, tres columnas locat ad confluentem Albis & Salæ ad confirmandos limites veteres sui regni, quo tempore & Budisinum ab eo combustum fuit. Tantus tunc metus & formido cunctam Germaniam inuaserat, vt ne custodes quidem limitum quos Marchiones vocant, auderent in conspectum eius se offerre, aut quicquam hiscere. Nec multo post, siue necem Diui *Alberti* vlturus, siue patrias sedes recuperaturus (nam vbi nunc sunt Prussi, Venetos *Ptolomæus* ad sinum Venedicum & Chronum flumen ponit, quos Moschi Venetos, Varingos, & mare ipsum Balticum *Variuskoie* mare vocant,) in Prutenos expeditionem facit, eoque tertiis aut quartis castris peruenit. Cumque pauore perculsi nemo ex eis ad pugnam prodiret in Ossam flumen nemine repugnante simili modo tres ferreas columnas quarto a *Rogozno* lapide iniicit. Locus ab accolis hactenus monstratur. De limitibus meridionalibus nulla tunc controuersia fuit. Nam flumen illud in Morauia non longe ab oppido *Granice*, quod limitem nostra lingua significat, pro limitibus Sarmatiæ habebatur. Atque ita prouinciarum maxima parte recuperata, quæ negligentia amissæ erant, vniuersisque controuersiis sopitis ad studium religionis se, vt decet probos Principes, conuertit. Extiterat per id tempus Diuus *Albertus* vir zelo pietatis illustris, & amore sedulitateque in prouehenda religione Christiana admodum celebris. Is in Pannonia feliciter ministerio suo defunctus baptizato

Bella Russica

Wladimirus princeps Russorum Kiouiam aggreditur.

A.C. 1000.

Columnæ Boleslai.

Sonitus quidam in Borysthene a longe exauditur.

Bellum cum Germanis

Aliæ tres columnæ ad confluentem Salæ & Albis.

Tertio columnæ tres ad flumen Ossam.

Boleslaus finito bello ad religionem se conuertit.

De S. Alberto.

A.C. 1000.

aut confirmato, vt aliqui referunt *Stephano* rege Hungariæ, in Poloniam se contulerat, qua peragrata, in Prussiam perrexerat annuncians euangelium & remissionem peccatorum credentibus. Sed homines idolis dediti surdis auribus hæc audiuerunt, eumque crudeliter obtruncarunt. Cuius constantia & indefessum studium in propagando regno Dei cum Romam relatum esset, absque vlla dubitatione in numerum diuorum fuit relatus. Audiuerat ea de re *Otho tertius* Imperator; itaque fama sanctitatis eius & miraculorum celebritate motus voti exoluendi causa, quo se obstrinxerat, periculoso morbo laborans in Poloniam ad eius sepulchrum contendit. Quod autem aliis diuis prætermissis ad hunc se contulit, existimo hoc ei calcar addidisse, quod eius subditus fuit. Nam Magdeburgensem fuisse tradit *Helmoldus* presbyter, qui ante quadringentos annos Slauonicam historiam conscripsit. Et credibile est eius opera potissimum fuisse apud Pontificem effectum, vt hic vir sanctus cum esset eius popularis in album diuorum referretur. Nam tum temporis Romæ Imperator sedandis *Crescentii* seditionibus commorabatur. Fuit illa commoratio Romæ Cæsari huic exitiosa. Sublato enim *Crescentio* cum eius vxore consuesse dicitur, ad extremumque eam sibi vxorem fore fertur ei promisisse, quod quia non præstitit venenum ei in chirothecis, quas Roma discessuro donauit, mulier ista obiecit. Aculeo igitur veneni læsus Imperator confidebat se opem a diuo *Alberto* tanquam suo populari & domestico numine citius relaturum. Itaque Gnesnam, vbi erat sepultus, contendit, de cuius aduentu *Boleslaus* cum audisset, ipsemet amplissima procerum frequentia stipatus ei obuiam it. Mira Posnanienses ciues, cum istic iuuenis agerem, de hac pompa ingressus Imperatorii narrabant, quomodo videlicet viæ ad septem vsque miliaria Posnania Gnesnam instratæ erant, qua Cæsar nudus pedes ob reuerentiam Diui *Alberti* gradiebatur, quem rex ipse summo cum honore deducebat. Ibi cum satis esset datum religioni, secretiora consilia habituri conclaue intrant, ibique de multis rebus, quæ pertinebant ad salutem Reipub. Christianæ inter se conferunt, reliquum tempus conuiuiis destinatur. Ac tandem, cum satis indultum esset cibis, potui, & aliis ludicris ad recreandum tanti hospitis animum, honoratum amplissimis donis in Germaniam dimisit. Quod autem rex tam exquisito apparatu & solenni pompa accepit Imperatorem, id factum puto vel exhibendæ modo humanitatis causa, quæ innata esse huic genti prædicatur, vel vt grati animi signis tantam erga se regnumque suum propensionem adæquaret Imperatoris, qui nouos honores, regium videlicet decus in *Boleslaum* conferendo secum in Poloniam attulerat. Iam, si quis conferat ea, quæ dicta sunt, cum iis, quæ autor supplementi *Carionis* hoc loco narrat de tributo ab *Othone* imposito Polonis, minime gentium hæc inter se cohærere animaduertet. Nam principem tanti nominis, tot victoriis plane gloriosum pro exhibita illi nuper beneuolentia tributo onerasse, nequaquam verisimile videtur. Miseris hæc belloque attritis conueniunt non victori, qui Russis formidabilis, Germanis reuerendus, Bohemis & Borussis metuendus, Pontifici vero summo ita charus & spectatus erat, vt eum in numerum diuorum ob insigne pietatis studium retulerit. Fuerit sane hæc causa quædam externa vel potius prætextus aduentus Imperatoris in Poloniam; nimirum vt inuiseret sepulchrum Diui *Alberti*, sed ex circumstantiis aperte liquet, aliam latentem & secretiorem causam fuisse. Videlicet vt bellicosum virum, quem ferro auertere non poterat, dum in Saxonia bella gerit, beneficio aliquo placatum sibi redderet deuinciretque. Nam non temere in historia additur, quod, absoluta ceremonia coronationis, conclaue secretioris consilii intrauerunt; ibique multa de iis, quæ pertinebant ad salutem Reipub. Christianæ, inter se contulerunt. Sepultus est *Boleslaus* in Basilica Posnaniensi in medio templi, cuius sepulchro Epitaphium est inscriptum, paruum quidem, sed ob reuerentiam antiquitatis valde iucundum. HAC IACET IN TVMBA REX PIVS GLORIOSA COLVMBA BOLESLAVS CHOBRI. Literæ sunt vetustate pene consumptæ sicut & ipsum sepulchrum; vtcunq; tamen possunt legi. Est autem dignum obseruatu, quod & Germanorum imperii, & trium regnorum, hoc est, Polonorum, Hungarorum, & Bohemorum in vnam ferme eandemque ætatem exordia incidunt. Nam translato à Gallis ad Germanos imperio circiter tempora *Othonis Magni*, non ita multo post reliquæ tres prouinciæ ad hoc culmen regii honoris euectæ sunt, Imperatoris ne autoritate, an vero Pontificis non disputo. Illud tamen pro certo historia Calui montis astruit, Pontificem Romanum *Benedictum* eodem tempore iam tum in suo Senatu decreuisse vt Dux Poloniæ *Chobri* in Regem coronaretur, & iam coronam ex purissimo auro paratam ad hoc habuisse, vt si forte *Boleslaus* vellet, eam ei mitteret, sed vbi audiuit *Boleslaum* maluisse ab Imperatore, quam a Papa coronari, admonitus ab angelo, STEPHANO diuo Regi Hungariæ eandem misit. Hæc leguntur vt dixi in historia Calui montis.

Venenum obiectum Othoni tertio.

A.C. 1000.

Commentum de tributis refellitur.

Boleslai Epitaphium.

CAPVT VI.

Miecislaus Iunior.

Anno ab orbe condito	*4987.*
Anno a Christo.	*1025.*

A.C. 1025.

IN frequenti procerum & equestris ordinis conuentu *Miecislaus* regiam dignitatem iamdudum sibi decretam adiit. Erat

A. C. 1025.

tum triginta annorum & quinque cum Gneſnæ vna cum vxore *Rixa* die Pentecoſtes coronaretur. Et quia præſidiorum Polonicorum, quæ arcibus Rusſicis impoſita erant a rege *Boleslao*, ad nouum regem de Rusſis querelæ ſubinde adferebantur, quod inquieti nouos motus cierent, Kiouienſesque lenta, ſed tamen moleſta obſidione premerent, tandem contra eos ducit exercitum nulloque negotio eorum inſolentiam reprimit, & captiuos, qui in deditionem venerant, per arces cuſtodiendos diſtribuit.

Bellum Rusſorum.

Sed vix hoc ſopito bello, aliud cum Bohemis erupit. Infeſtabant ii Morauiam, quæ ditionis Polonorum tum erat, præſidiaque noſtra munitionibus exturbabant, ac tributa ſibi a *Boleslao* impoſita pendere recuſabant. Hæc inſtinctu *Vlderici*, qui Bohemis tum præerat, eos feciſſe ex certis coniecturis non obſcure apparebat. Negabat ille quidem, ſeque minime conſcium eſſe iſtorum probatum facere volebat, ſed circumſtantiæ rei eius vafrum animum ad aſtutiamque compoſitum detegebant, & res ipſa loquebatur, eum filium ſuum *Prædislaum* impigrum iuuenem clam concitaſſe ad violanda pacta conuenta. Itaque Rex vlturus hanc perfidiam contra eum conſcribit exercitum & obuiam ei procedit. Oderat quidem rex bellum, ſemel eius incommodis deguſtatis, cum eſſet in expeditione Rusſica, tamen extimulatus multitudinis conuitiis, qui puſillanimitatis probrum obiiciebant, officio deeſſe non potuit.

Bellum Bohemicum ob tributa negata, & fines violatos, de quibus ſupra in Chobrio lege.

Cumque iam ſe in conſpectum hoſtium dediſſet, Bohemi primo cauſam denegati tributi prætexunt, quod auxilio Polonorum deſtituti pecuniam debitam in ſumptus belli erogarint. Sed deinde regis tenero animo & imbecilli iudicio perſpecto, aperte rebellionem faciunt. itaque vario Marte inter eos decertatur.

Defectio Vandalicarum prouinciarum ob tributa negata.

Bohemorum exemplum Lubecenſes & Camenecenſes ſecuti ſimiliter Polonorum iugum excuſſerunt: cum iis & vrbs Lubeca hoc idem facit. Et cum ſolita ſtipendia denegarent, penſionem tamen quam vocant S. Petri, vſu iamdudum recepto, ad ærarium eccleſiaſticum in Poloniam mittunt, vt deinde vna ſumma congeſta, ſummo Pontifici nomine Polonici regni mitteretur. Quo ſolo argumento reuinci poſſunt illi, qui negant, illas terras vnquam fuiſſe ditionis Polonorum.

Contributio S. Petri.

Secundiore & feliciore deinde ſucceſſu contra Pomeranos adminiſtratum eſt bellum. Nam & iſti ad defectionem ſpectabant. Cum ergo, recollectis ſuorum viribus, Hungarorumque auctus copiis, quas *Bela* frater *Stephani* ſecum adduxerat, in campum *Miecislaus* prodiiſſet, non ſegniter Pomerani conferunt ſigna. Sed mox funduntur & profligantur, & dux eorum in prælio occumbit. Multi in poteſtatem tum deuenerunt. Defectionis ſuaſores capitis ſupplicium pertulerunt; ac multitudini parſum eſt. Ita ignominiam acceptam rex ex Bohemicis certaminibus poſterioribus ſucceſſibus abſterſit, & præterita damna cum fœnore compenſauit.

Bellum Pomeranum.

A. C. 1025.

Anno autem milleſimo triceſimo quarto vita defunctus Poſnaniæ ſepelitur.

Miecislaus moritur A. C. 1034.

Confutationem falſarum narrationum, quas hic hiſtorici affinxerunt, vltro prætereo. Nam res commenticiæ ſeipſas quales ſunt produnt. Qualis hic fuerit Princeps, & quales ſpiritus pectore habuerit, non eſt difficile ex hiſtoria recitata colligere. Synchroni *Miecislai* erant in occidente *Conradus* Imperator, in oriente *Romanus*. Hoc etiam tempore duæ illæ factiones Guelphorum & Gibellinorum inſtitutæ in Italia erant, Guelphis dignitatem Pontificiam defendentibus, Gibellinis vero Imperatoris celſitudinem protegentibus. Nam de ſuprema dignitate retinenda tam Pontifices quam Imperatores ſolicitudo verſabat. Magna deinde Ilias malorum ex harum factionum conſpirationibus conſecuta eſt.

Factiones Guelphorum & Gibellinorum.

Nam Germani Imperatores in Italia aſſidue degere non poterant. Ne igitur Pontifices Imperatores abſentes proſcinderent, eorumque vitæ, famæ & facultatibus inſidiarentur, omnino videbatur e re Imperatorum eſſe, aliquem globum hominum in Italia habere ibique relinquere, qui, ſiue adeſſet, ſiue abeſſet, Imperatoris partes tuerentur, atque hoc conſilio Gibellinorum quaſi ordo inſtitutus eſt, & ſtipendia eis ex reditibus Imperatoris ſunt deſtinata, aliis certos fundos, aliis portoria & cenſus donatos poſſidentibus. Ex horum ſtirpe ii, qui nunc vocantur Columnæ, Scaligeri, & alii prodierunt.

Columnæ, Scaligeri, Vrſini, ordines imperii.

CAPVT VII.

Interregnum.

CApita tantum conſignabo, vt ſaltem ſeries hiſtoriæ non interrupto ordine ab omnibus legi poſſit & tamen lector, quæ per id tempus euenerunt, non ægre intelligat. Motus in Republ. futuros prædixerat viuens Rex *Boleslaus*. Sed & terræ tremor inſolens, qui tum acciderat, idem portendebat. Quorum motuum cauſa fuit regina *Rixa*, quæ omnia exactionibus permiſcebat, & contemptum gentis cum nequaquam in ſe celare poſſet, omnia ſusque deque habebat. Ad extremum cum theſauris regno profugit, quibus, cum veniſſet Brunſuigum & Magdeburgum, ſibi poſſeſſiones emit.

Motus in Polonia poſt mortem Boleslai.

Ad ea mala acceſſit deterius, nimirum ruſticorum contra ordinem equeſtrem tumultus, qualem etiam *Conſtantini Magni* temporibus inter eas gentes fuiſſe ſupra meminimus. At etiam eccleſiaſticis non fuit parſum. Plebeii enim recordati prioris ſtatus cum viuerent in gentiliſmo, & conferentes cum eo mala, quæ eis acciderant tempore interregni, beatiores ſe fuiſſe cum idolis ſeruirent, non obſcure prædicabant. Inde factum eſt, vt Epiſcopis manus fere iniicerent.

Calamitas publica ſ redundauit in eccleſiaſticos.

Acceſſit *Maslai* Pocillatoris regii tyrannis, à quo Maſouios dictos eſſe quidam affirmant.

Maslaus.

Non deſunt autem

A. C. 1025.

qui eos a veteribus Maſſagetis oriundos putent. Rusſi deinde ab oriente, Bohemi ab occidente vt lacerarent Poloniam nihil omiſerunt. Cum enim ipſi imperio ſe obnoxios reddidiſſent, in manifeſtamque ſeruitutem conieciſſent, facile apparebat eis ſumme cordi fuiſſe ſi ſocios pœnarum ſibi adiunxiſſent. Hæc fuſe ab hiſtoricis noſtris commemorantur. *Rixa* interea profugiens non ceſſauit *Conradi* Imperatoris animum ſollicitare, iam muneribus, iam blanditiis in ſuam ſententiam pertrahendo, vt iunctis viribus Polonos perſequeretur, illatamque ipſi iniuriam, vt ipſa putabat, armis vindicaret. His malis fatigata Polonia de Comitiis habendis tandem cogitare incipit, vtque de creando nouo rege decretum promulgetur, ſollicite vrget. Nec mora, indicitur conuentus Gneſnæ; vbi cum ſententiæ aliquantulum variarent, communi tandem conſenſu in eam ſententiam decurrunt, vt in Gallias mittant ad *Cazimirum* reuocandum. Viuebat iſte Cluniaci inter Monachos, voto ſacerdotali iam obſtrictus.

Cazimirus inter monachos.

Itaque proceres, electis oratoribus, eis mandant, vt ſi aliter fieri non poſſit, ne in Galliis ceſſent, ſed Romam contendant & Pontificem *Benedictum* rogent, vt vicem huius regni commiſereatur, votumque futuro regi *Cazimiro* relaxet; quod & obtinuerunt. Educitur ille monaſterio, & ad regnum adducitur potisſimum ea in re adiutus *Henrici* Imperatoris eius nominis tertii autoritate, qui ſexcentos cathaphractatos, honoris & ſecuritatis cauſa eum Cracouiam vsque regiam gentis, aut quo maxime ipſi videretur, deducturos ei adiunxerat. Quam autem hilari & læto animo a cunctis ordinibus exceptus ſit, vix dici poteſt.

CAPVT VIII.

Cazimirus Primus.

Anno a condito orbe	*5005.*
Anno a Chriſto	*1041.*

A. C. 1041.

GNeſnam igitur tanquam ex alio orbe venienti & quaſi rediuiuo *Cazimiro* cuncti obuiam procedunt; vbi etiam omnibus ei impenſe gratulantibus & legatis exterorum celebritatem illam cohoneſtantibus, patrio regno inauguratus eſt; gubernationisque ſuæ initium a depoſitione ſuadenda inteſtinarum ſimultatum eſt auſpicatus; quibus feliciter ſublatis, externa circumſpexit. Et quia cum Rusſis acerbisſimum bellum ſibi inſtare præuidebat, gentem, quæ ferro vinci non potuerat, conſilio edomare aggreſſus eſt. Inprimisque fœdus ſocietatis contra quoſuis hoſtes cum eis pepigit; vtque ea res ſtabilior & firmior eſſet, *Iaroslai* principis ſororem in matrimonium ducit. Fuit hæc ex ſtirpe Conſtantinopolitanorum Imperatorum progenita, ex ſorore inquam ipſius Imperatoris nata. Mox contra *Maslaum* tyrannum exercitum ducit, eumque aſſecutus ſuperat. Nec iuuerunt *Maslaum* copiæ Maſouiorum, neque auxilia, quibus confidebat, Pruſſorum, & Iazigum.

A. C. 1041.

Fuerunt autem *Iaziges* populi ſparſi hinc inde per Sarmatias, & a Mœotide incipiendo extendebantur Prusſiam verſus, medii inter Poloniam & Lituaniam; ad quorum differentiam illi, qui ea loca incolebant, vbi nunc eſt Transſyluania, & Tibiſcus flumen, Metanaſtæ vocabantur: hos vero, qui a *Cazimiro* fuſi fugatique fuerunt, inter Maſouios manſiſſe & Lituanos, credibile eſt.

Iaziges qui?

Ab hoc *Maslao* Maſouios & Plocenſes appellatos quidam aſſerunt; ſed mihi nequaquam credibile eſt gentem tam generoſam a latrone, quem Iaziges in crucem gratificaturi *Cazimiro* egerant, cognomē ſibi quæſiuiſſe. Potius mihi probatur ſententia illorum, qui eos & originem & nomen a Maſſagetis antiqua gente traxiſſe affirmant.

Maſouii an a Maslao.

Referunt hic ſcriptores bella *Henrici* Imperatoris cum Bohemorum populis, quos tunc debellatos ab eo tradunt. Referunt etiam eodem tempore regem Bohemiæ dignitatem electoratus adeptum eſſe ad eum ſcopum re detorta, vt ſi aliorum ſententiæ in eligendo Imperatore minime conuenirent, ſed bifariam numero pares diuiderentur, vtri patri ille veluti cenſor aſtipularetur, hæc ipſa præualeret ſuffragio.

Regnum Bohemiæ electoratum adipiſcitur.

Verum hic deſideratur fides hiſtoricorum. Nam Bohemorum gens nondum regiam dignitatem adepta erat. Ac bella tam cruenta cum Imperatore gerere, & tamen honores ab eodem hoſte ſibi infenſisſimo conſequi, videntur ſecum pugnare. Ad *Cazimirum* nunc redeo, qui domi forisque negotiis apte compoſitis, rebus humanis exemptus eſt, deſiderium ſui non modo apud ſuos, ſed etiam apud extraneos relinquens. Ante mortem rite ſacris procuratus fuit, & certis quibusdam proceribus, tanquam tutoribus fidelibus, filios commendauit. Fuit *Cazimirus* procerioris ſtaturæ, forma liberali, neruoſus, & robore militari præditus, capillo denſo, promiſſa barba, literis mediocriter eruditus; hoc nomine tamen gratus. Quod vero D. *Cromerus* nouiter hæc tunc contigiſſe regibus Polonorum prædicat, ego quidem *Boleslaum Chobrium* illiteratum fuiſſe nequaquam exiſtimo.

Cazimirus primus inter reges Poloniæ literatus.

Hic fundauit Tinecenſe monaſterium ordinis eiusdem ſocietatis, apud quos in Galliis vixit.

CAPVT IX.

Boleslaus Secundus.

Anno ab orbe condito	*5030,*
Anno a Chriſto.	*1068.*

A. C. 1068.

HIc magno applauſu & fauore populi in ſede patria conſedit, & à principio ſpeciem boni viri & regis boni præbuit: ſed adultior factus, ſecundisque rebus & ſucceſſu continuarum victoriarum elatus, impotentius dominari cœpit. Primum bellum eius fuit cum Wladislao Bohemo, qui infeſto exercitu Poloniam intrans, cuncta flammis & ferro repleuerat; cui

Victoriæ Boleslai de Bohemis, Prusſis, Hungaris, Germanis, & Rusſis.

A.C. 1068.

cui *Boleslaus* tumultuaria manu celeriter occurrit, eumque superat. Secunda expeditio eius contra Prussos fuit, quos cum securos & nihil tale opinantes aggressus esset, confestim trucidat opprimitque. Fuit hoc ad Ossam flumen Prussiæ posterioris limitem. Nam antiqua Prussia nullos limites Sarmatiam versus habuit, cum eius pars olim fuerit. Tertium progressus est contra *Andream* Hungariæ regem; quem vbi ad portas Mosouienses assecutus est, ita attriuit, vt eum mori cogeret; cæteros ei confœderatos dissipauit, ex quibus *Wladislaum* Bohemiæ ducem excæcauit, Germanorum vero duces partim necauit, partim comprehensos detinuit. Post victoriam hanc partam *Belam* Hungarum Albæ Regiæ in sede regni collocauit, victoremque exercitum pro nauata opera a *Bela* & aliis proceribus Hungaricis remuneratum prospere domum reduxit. Narrantur & aliæ victoriæ ei9 de Russis reportatæ; sed illa quę septē annis durauit, quo diuturnior eo celebrior fuit. Tunc enim fere vniuersam Russiam in potestatem suam redegit, amplissimamque victoriam de *Vessolodo* reportauit; Kiouiam etiam obsedit; ac tandem arctioris obsidionis incommodis cum eorum pertinaciam fregisset, in deditionem accepit. *Boleslaus* igitur magni nominis tunc & bellator egregius magnam gloriam consecutus est. Sed vna re vniuersum fructum laborum suorum elisit; quod præsulem dignissimum diuum *Stanislaum* ad moderatiora consilia eum retrahere conantem interfecit. Vnde factum est, vt a Pontifice summo excommunicatus cum aduersus infortunium diu obluctaretur, tandem cunctis inuisus & a fortuna desertus in Illyricum profugerit. Quod autem apud Illyrios se citius recreandum speraret quam apud alias gentes, existimo hac ratione adductum fuisse, quod apud suos gentiles & populares, ex quibus maiores ipsius *Cechus* nimirum & *Lechus* prodierant, nondum memoriam excidisse suorum cognatorum facile diuinabat, seque tanto gratiorem hospitem ibi futurum perspiciebat, quanto ipsum fœdius a fortuna depressum, & a summo fastigio ad imum tam repente decidisse intelligerent. Nec arbitror ab innata aliqua malitia hanc ferociam ei inhæsisse, ob quam truculenti carnificis nomen mereretur; sed adulatorum & aliorum sycophantarum aulicorum delationibus exasperatum fuisse contra sacratum virum reor. Aut sane fatis vrgentibus ad eam amentiam prolapsus est; iuxta dictum: Vehementes motus animorum odio habet Deus. Videtur autem & superius sæculum, occulto quodam sidere, admodum infensum fuisse clero. Nam vt complures superiores Pontifices partim in captiuitate mortuos, partim veneno sublatos, partim alia ratione miserabiliter extinctos hoc loco non commemorem; quæ hoc eodem tempore *Henricus Quartus* Imperator cum *Gregorio Septimo* Pontifice egerit, & quis finis illius tragœdiæ fuerit, omnes norunt. Non est igitur mirum, si vir sacratus *Stanislaus* a *Boleslao* tunc temporis tam grauia est passus. Nulla enim re animi mortalium citius deprauantur, quam pessimis exemplis, quæ tanto magis agunt, quanto superiores sunt illi, qui ea edunt. Cum igitur inter Pontifices prærogatiuas suas defendentes & Cæsares iura imperialia propugnantes tam immania & atrocia exempla parricidiorum homicidiorumque passim ederentur, non est mirum si hoc contagium etiam Poloniam peruasit, animumque regis corrupit, qui forsan Episcopo iniiciens manus nequaquam putauit talem nubem tanta tonitrua edere posse, quanta postea edidit. Vsus fuisse fertur rex in tollendo Episcopo opera *Iastrzebiorum* Srenauiorum, qui propterea milites *Boleslai* etiamnum a quibusdam vocantur. Miror tamen cur *Vincentius Cadłubkus*, qui non ita multo post vixit, temporibus videlicet *Kriuoustii* eiusque historiam conscripsit, hoc adeo insigne factum adhuc recens non scripserit, nec vllam mentionem eius rei fecerit, vel si *Vincentius*, qui Episcopus Cracouiensis erat, laudem hanc antecessori suo *Stanislao* inuidebat (sunt enim non pauci, quorum cor inuidia laborans in arctum contrahitur, cum vident æquales suos præsertim populares opinione probitatis, vel aliqua eruditione ipsis anteire) Gallus tamen quidam rerum Polonicarum nec non *Lambertus Saffnaburgensis* rerum Teutonicarum scriptor, qui per hæc tempora vixit, rem tam dignam notatu & pupillam oculorum omnium maxime sua fama ferientem sicco pede præterire non debuit. Sed interim dum hæc scribo, oblatus est mihi liber historiæ Polonicæ domini *Matthiæ Stricouii*, in qua commemorat nobilem quendam virum Polonum D. *Valentinum Kuzborzki* affirmantem, quod in Carinthia in quodam monasterio Ossiæ non procul ab vrbe *Feltkirchen* repererit sepulchrum huius regis *Boleslai Audacis*, vbi post ante dictos exantlatos labores monachus vixit; nec prius a sodalitio, quis esset, agnitum, quam post mortem inter suppellectilē ipsius repererint literas quasdam, quibus maximæ res continebantur, & alia insignia regalia. Tunc veluti stupefacti vehementer mirari cœperunt, eiusque corpus summa reuerentia sepelierunt, superque caput statuam marmoream instar equi ephippia gestantis collocarunt, addito hoc epitaphio, seu inscriptione: BOLESLAVS REX POLONIÆ OCCISOR SANCTI STANISLAI EPISCOPI CRACOVIENSIS, &c. Hæc si facta fuisse reperiuntur, non absurda videri debent cætera, quæ hæc historia de D. *Stanislao* complectitur.

Est & alter scrupulus, quem inter colloquia multi solent iniicere. Quærunt enim, quæ causa tanta fuerit, quidue pontificem summum *Gregorium* eius nominis septimum impulerit, vt iram & indignationem suam non modo in patratorem criminis regem *Boleslaum*, sed etiam in vniuersum regnum effuderit, & regnum Polonis abrogarit. Sunt qui dicant, vehementer fuisse motum regis vita scelesta, & atrocitate quadam ipsius homicidii; quippe cum non solum viro innoxio violentas manus iniecerit, verum etiam eum membratim dissecandum iusserit. Alii referunt, motum fuisse sanctitate tanti viri, qui tanto zelo præditus erat & timore Dei, vt cum videret Archiepiscopum Gnesnensem, cuius plus intererat, quasi per transennam regis fœdam vitam aspicere, ipse se acerrimum censorem interposuerit. Magnæ sunt hæ causæ & vtraque probabilis. Sed videtur mihi tertia addenda, quæ licet à scriptoribus, aliisue commemorata non fuerit, tamen circumstantiæ illius temporis produnt, eam non postremam fuisse. Vehementer tunc statum rerum Christianarum perturbabat illa controuersia exorta inter Pontifices & Imperatores de conferenda dignitate regia. Imperatores enim iactabant, Imperatorum esse reges creare, Pontificum vero sanctos canonizare, vt vocant; contra Pontifices nitebantur exemplis Politiæ veteris Testamenti, vbi Pontificum erat eos confirmare, qui ad munus regium subeundum aptissimi viderentur. Notæ sunt controuersiæ & bella *Henrici quarti* Imperatoris cum aliquot Pontificibus; qui ita tum illa ætate afflictus erat ob huiusmodi controuersias, vt multi iam fasces Imperii aliorum periculo deterriti suscipere detrectarent. Iam vero quia *Otho tertius* decus regium Poloniæ paucis ante diebus contulerat, ipseque Gnesnam veniens, vt supra narrauimus, *Boleslaum Chobri* regem Poloniæ, inuito, aut saltem inconsulto Pontifice, coronauerat, ideo Pontifices exasperati semper occasiones quærebant hanc Imperatorum potestatem minuendi, aut certe irritam reddendi. Et quia *Boleslaus audax* suo enormi facto fenestram & aditum ad perficiendum vetus hoc consilium Pontificibus patefecerat, idcirco nulla mora interposita *Gregorius septimus* fulmen hoc ignitum primo in *Boleslaum* torquet, eumque de regni solio deiicit; deinde sancit nouo edicto proposito, ne Episcopi quemquam iniussu suo regem inungant, aut coronent. Quamquam *Lambertus Saffnaburgensis* res imperatorias cohonestans, ait Imperatores Romanos ita fuisse commotos contra reges Poloniæ anno Christi 1070. vt eos dignitate regia priuarint, & causam tantæ indignationis annectit: *Quia*, inquit, *dux Polonorum, qui per multos annos Teutonibus tributarius fuerat, cuiusque regnum olim Teutonum virtute subactum atque in prouincias redactum fuit, repente in superbiam elatus regiam dignitatem, regiumque nomen sibi vsurpauerat, diadema imposuerat, atque ipso die Natalis domini à quindecim Episcopis in regem fuerat consecratus.* Desideratur hic fides huius historici. Primum enim Poloni nunquam obnoxii fuerunt Germanis Imperatoribus, vt non minus vere, quam solidis rationibus, enincit D. *Cromerus*. Deinde quindecim Episcopi in Polonia tum non reperiebantur. Adde quod Poloni circiter octoginta annos ante hoc tempus regem habebant, & quidem fauore *Othonis tertii* Imperatoris. Quem etiam absoluisse Polonos ab omnibus tributis & obsequiis *Guagninus* affirmat. Qui tamen dum maxime se fauere Polonis testatum vult facere, tum maxime peccat in Polonos, affirmans videlicet eos absolutos fuisse ab obsequiis & tributis ab *Othone tertio*, tempore inquam illius inaugurationis ad regnum. At Poloni nulla vnquam obsequia ex pacto, multo minus tributa Imperatoribus pependerunt. Nulla itaque absolutione ab eisdem indigebant. Cæterum hic *Saffnaburgensis*, & *Monachus Herueldensis* imposuerunt *Sebast. Münstero*, qui autoritatem istorum secutus labitur in eundem errorem, iuxta dictum: *Cæcus cæcum ducit, ambo in foueam cadunt.* O nos miseros! siquidem ita est, vt affirmat *Saffnaburgensis*. Idem enim nobiscum agitur, quod Poëta inquit:

Si fortuna volet, fies ex Rhetore consul,
Si volet hæc eadem, fies ex consule Rhetor.

Verba *Munsteri* sic se habent: *Otho secundus sublimauit Ducatum Poloniæ in regnum. Sed rex eius paulo post, cum rebellis esset Romano Imperio, iterum degradatur, & ex rege fit dux sub tributo seruiens.* Hæc ille. Obseruet lector quomodo scriptores isti scindunt sese in contraria. Qui res Romanas illustrare volunt, Papæ id attribuunt, quod offensus *Boleslai* crudelitate ob cædem diui *Stanislai* regnum ei abrogarit. Isti contra, qui in partibus Imperatoris sunt, sibi ipsis Polonos regios honores vendicasse, tributaque denegasse aiunt; proinde, degradatur, inquit, ab Imperatore, & ex rege fit dux. Sciebant probe Imperatores & eorum scriptores, regios honores Polonos non sibi priuata autoritate vsurpasse, vt dicit *Saffnaburgensis*. Sed cum ad Pontifices confugerent recuperaturi denuo regium decus, Imperatores ea re offensi nolebant eos pro regibus legitimis agnoscere. Eo quod derelictis ipsis Imperatoribus, à quibus ab initio autore *Othone* id obtinere annitebantur. Itaque exasperati crimen læsæ maiestatis eis impingebant. Hanc puto causam ea in re dissidium inter historicos illos peperisse.

Kiouia obsessa.

Boleslaus D. Stanislaum occidit.

Cur ad Illyrios Boleslaus maluit confugere

Ecclesiastici ordinis calamitates huius temporis.

Iastrzeboriorum gens.

Epitaphium Boleslai Audacis.

Causa occulta dissidii inter Imperatores, & Pontifices.

Cur regia dignitas adempta est Polonis hoc tempore.

De dignitate regum Poloniæ dissidium historicorum.

Num Poloni Germanis tributarii fuerint.

CAPVT X.

Wladislaus Primus.

Anno ab orbe condito	*5044.*
Anno à Christo	*1082.*

A. C. 1082.

POloni *Wladislaum Hermanum* fratrem *Boleslai* regem designant; quod munus ipse diu subire detrectauit: cunctis tamen instantibus recusare non potuit. Tergiuersationis huius duæ causæ referuntur; altera quod fratrem

A.C. 1082.

trem adhuc rediturum ſperabat: altera quod interdictum illud Pontificium aliquid noui propediem editurum ſuſpicabatur. Recens enim exemplum ſeueritatis in *Henricum* à Pontificibus editum cunctorum regum animos vehementer pupugerat. Itaque cum eſſet Princeps pacis, quam belli amantior, dubium decus armis periclitando quærere nequaquam volebat. Sed vbi vrgeri ſe Pomeranorum incurſionibus vidit, ope diuina confiſus expeditionem contra eos adornat, ſignisque aliquoties collatis, ipſos ad deditionem compulit. Tradunt autem eum fuiſſe religioni ita deditum, eiusque cerimoniarum ita pertinacem, vt certis diebus feſtiuis, more Machabæorum, pugnam inire detrectaret, malletque quoduis periculum ſubire, quam ſolennitatem feſti contemerare. Qua tamen in re animi potius pius affectus quam ipſum factum laudandum videtur. Inter reges porro felices *Wladislaus* numerari poſſet, cum propter victorias celebres, tum propter filium *Boleslaum Criuouſtium*, cui vix parem inter reges Polonorum reperimus, niſi ad extremum inſtabilis fortuna ciuili bello eum implicaſſet. Nam cum aliud conſilium ei non reſtaret, nec multorum cohortationes & admonitiones quantumuis humillimæ profuiſſent, cum filio ſuo Sbigneo ad Cruſficiam populoſam tum vrbem & celebrem ita cruento bello conflixit, vt aqua vicini lacus ſanguine tincta propemodum rubeſceret. Victus filius & poſtmodum patri reconciliatus vtcunque in fide permanſit: ſub finem tamen vitæ ſuæ ſimulatam iram ſuam celare non potuit. Pomeranos etiam idem rex ad *Drzuuaczam* fluuium profligauit. Habuit autem tunc *Sieciechum* virum impigrum manu & conſilio, quem copiis præficiebat. De cuius moribus *D. Cromerus* multa tradit. Tandem *Wladislaus* placida morte anno 1102. quieſcit, & in baſilica Plocenſi ſepelitur. Quod attinet res exteras, huius ætate Conſtantinopolis ſuburbia Turcæ primum inuadunt; quos tamen *Iohannes* Imperator cum præda reuertentes vna cum Bulgaris excipit & opprimit. Huius quoque ætate Croatæ gens Heneta, ſicut & Bulgari, progreſſi vsque ad regiam vrbem populabundi, prædas agunt ac tandem in Liburnia ſedes ſuas figunt. Quod ideo commemoro, vt ſeries hiſtoriæ Slauonicæ & conuerſionis dominii eorum in Europa continuari & melius animo concipi poſſit. *Alexius* etiam orientis Imperator à Boſſinis bello petitus & victus, fœdus cum eis pepigit pacem mercatus: parteque ditionis ad Moglennam eis conceſſa mulctatur. Alani etiam eiusdem ſtirpis Henetæ populi conſederunt eadem ætate ad Conſtantinopolim, vbi ad hanc diem manendo reliquias eccleſiæ Chriſtianorum, & ipſum Patriarcham ita ſuſtentant, vt merito ſoli patroni eius prædicentur ab illo clero Græcorum. Ita imperium orientis Henetorum armis attritum & Turcorum ſubdolis artibus labefactatum ægre ſe tum intra muros ſuſtentabat.

Expeditio in Pomeranos.

Bellum cum Zbigneo.

Vladislai mors & ſepultura Plociæ.

Croatæ in Liburnia hæſerunt, quando.

Boſini ad Moglennam.

Alani ad Conſtantinopolim.

A.C. 1082.

Hic rex *Wladislaus Henrici quarti* Imperatoris Romanorum, qui cum Pontificibus Romanis vario euentu plus ſatis conflictatus eſt, filiam viduam (nam antea Hungariæ regi *Stephano* deſponſata fuit) duxit, ex qua filias tres ſuſcepit. Hæc propter illos addo Hiſtoricos Germanorum, qui hac ætate Germanos Imperatores durius ſe geſſiſſe, quam antea vnquam erga Polonos & Poloniæ reges memoriæ prodiderunt; quod nequaquam circumſtantiæ rerum patiuntur. Nam hic *Henricus* ſupra modum implicatus tunc erat diſcordiis cum Romanis Pontificibus. Præterea cum affine viro præclariſſimo non eſt veriſimile eum inimicitias quæſiuiſſe.

Wladislaus gener Henrici.

Refutantur; qui Polonos obnoxios imperio faciunt.

Wratislaus primus Bohemiæ rex coronatus eſt 17. Calendas Iunii ab *Eugelberto* Archiepiſcopo Treuirenſi in Eccleſia Pragenſi, anno 1086. quinto vero huius *Wladislai* regis Poloniæ. *Æneas Syluius* vno anno variat. Liquet igitur, regnum Bohemicum longe poſterius Polonico cœpiſſe, idque Pontificia autoritate extitiſſe, non autem Imperatoria, vt Polonicum.

De initio, & origine regni Bohemiæ, nam & hi Slauones ſunt.

CAPVT XI.

Boleslaus Criuouſtus.

Anno à condito mundo 5056.
Anno à Chriſto nato. 1103.

A.C. 1103.

OB celebritatem & amplitudinem nominis tanti regis cuperem, ſi modo poſſem, omnia acta eius clarius comprehendere; ſed vt dixi non eſt mei inſtituti ſingulis immorari. Tamen nequid reticeatur eius præclare factis, imitabor methodum *Suetonii*, qui, vt exactius deſcriberet hiſtoriam ſuorum Imperatorum, ſingulis ætatibus, & inſignioribus eorum geſtis, ſuum caput, & paragraphum attribuit. Hoc igitur & ego faciam in deſcribendis rebus geſtis huius *Boleslai*.

Boleslaus nomen, vt ſimilia alia, declarat veterem conatum & inſtitutum regum Poloniæ, qui cum præcipui tutores eſſent Slauonicæ confœderationis, eo quod præcipuam arcem belli in Polonia Slaui ſibi erexerant, & ex hoc loco meridiem verſus, atteſtante *Blondo*, ad alias remotiores regiones proceſſerant, Slauorum appellatione ita delectabantur, vt ab illa nomen ſibi & ſuis liberis libenter imponerent. Hinc igitur nomen quoque *Boleslai* originem ducit. Diutius autem huius parentes abſque poſteritate, ac matrimonii fructu permanſerunt; ita vt iuxta perſuaſionem priſcorum ad *Ægidii* Abbatis ſubſidia recurrere, ad illudque monachorum ſodalitium donaria afferre impetrandi huius nati cauſa coacti fuerint. Tum demum eorum pias & deuotas preces exaudiuit Deus, huncque filiolum eis donauit. Quod vero *Kriuouſtius* vocatur, ferunt eum aliquo modo retortum os habuiſſe, eiusque ſymptomatis vlcus quoddam cauſam fuiſſe.

De nomine Boleslai Kriuouſtii.

A.C. 1103.

De pueritia Boleslai.

Anno decimo tertio regni *Wladislai* decretum eſt bellum contra Bohemos, qui nouo titulo regio elati, quem ante nouem annos adepti erant, iam obliuiſcebantur cognationis & ſtirpis veteris Polonorum, pleraque vetera pacta conuenta violabant. Rex ipſe *Wladislaus* ob aduerſam valetudinem ad eam expeditionem proficiſci non poterat, ſed *Sieciechum* vniuerſis copiis præficiens mandata iam adornanti iter, quo pacto ſe gerere deberet, dabat. Aderat *Boleslaus* filius nonum agens annum, attentoque animo omnia hauriebat, & in leonini catuli morem, qui teneris etiamnum vnguibus laniatu tamen iam gaudet, generoſum pueri pectus belli gloriæque cupiditate impendio exardeſcebat; neque diutius animo conceptam flammam ferens, genua patris amplexus, & collo eius implicatus, vix magnis precibus, oſculis & blandiciis eum exorat, vt cum *Sieciecho* ad id bellum mittatur. *Sieciecho* itaque pueri cura mandatur. Vbi ad exercitum ventum eſt, puer ſingula quæ fiebant curioſius obſeruare, verſari inter ordines, omnibus arridere, vigilias cum *Sieciecho* obequitare, aliaque multa præter ætatem facere, ferreque ita, vt indoles illa ſtudiumque pueri futuram eius magnitudinem non obſcure portenderet. Cum eſſet duodecim annorum iuuenis patrem obnixe cum lachrymis ſollicitat, vt ſibi copias ad arcem quandam recuperandam committeret, cuius audaciam, prouidentiam animoſitatemque rex admirans, legionem vnam, certis adiunctis rectoribus, illi commiſit; cætero exercitui *Siecіechum* Palatinum Cracouienſem præfecit. Arcem itaque obſeſſam fortiter oppugnarunt; ſed quia in loco munitiſſimo ſita erat, ideo incaſſum laborabant. Qua de cauſa dux exercitus obſidionem ſoluere ſuadebat; ſed *Boleslaus* regius filius à propoſito eum retraxit, & militibus confirmatis domos & tuguriola circa arcem hyemis tempore imminente, erigere iuſſit, vt videretur arcem per hyemem oppugnare velle. Qua re conſpecta, Pomerani obſeſſi ad *Boleslaum* cum muneribus ſupplices veniunt, ſe & ſua ei offerentes, quos ille liberos dimittens arcem recuperat, prudentiaque ſua omnia damna à Pomeranis illata reſarcit, ad patremque cum ingenti præda ouans reuertitur.

Indoles Kriuouſtii.

De adoleſcentia Boleslai.

Anno 1103. ætatis vero eius decimo octauo poſt mortem *Wladislai Hermanni* patris regni gubernandi habenæ ipſi traduntur, quem ſtatim bella Morauica & Bohemica exceperunt. Et vix Bohemicis ſopitis, Pomeranica aggreſſus eſt. De eius autem pugnaci ingenio & animo ſtrenuo ſcriptores multa tradunt. Ex quibus *Guagninus* ad hunc modum: *Accidit autem, dum poſt inſignem victoriam in feſto dedicationis templi apud quendam nobilem conuiuium celebraret, recreationis gratia centum duntaxat equitibus cinctus venatum proceſſit, vbi in tria millia Pomeranorum inſidiantium incidit, in quos ipſe rex veluti leo rugiens primam impreſſionem fecit, tribusque interfectis, ſuos animoſiores reddidit. Quidam vero Pomeranus in ipſum regem collimans equum ſub eo transfixit, attamen à perſequendis hoſtibus altero equo nacto haud deſtitit, donec multo cum labore à tam obſtinata audacia vix retractus fuerit, victorque ad ſuos conuiuantes profligatis hoſtibus redit.*

Bellicoſum ingenium Boleslai.

A. C. 1103.

Noſtri hiſtorici cauſam iſtius belli explicantes narrant, quod Poloni Hungaros hoſtes tunc Imperatoris auxilio & commeatu iuuabant, militesque Bohemos ei obſtrictos ad ſua caſtra pelliciebant: ſed hæc occaſio belli potius dicenda eſt. Ipſam autem cauſam veram tam funeſti belli aliam fuiſſe rerum circumſtantiæ detegunt: nimirum quod reges Poloniæ contra *Henricos* Imperatores in illis diſſidiis cum Pontificibus Romanis non obſcure ſentire videbantur. Vehementer igitur Imperatores ringebantur & Polonis indignabantur, quod tam cito, veluti obliti beneficii accepti ab *Othone tertio* Imperatore, qui hanc gentem regni titulo patrum eorum memoria inſigniuerat, ad Pontificum partes tranſiiſſent, ab eisque ex eorum manibus reſtitutionem dignitatis regiæ tanquam à legitimis diſpenſatoribus tantorum honorum, duce *Wladislao Hermanno*, præteritis & poſthabitis Imperatoribus Romanis, mendicaſſent. Propterea *H. Mutius* referens cauſas huius belli, primam narrat fuiſſe, quod tributum Imperatori debitum dare recuſauerint, regemque ſibi elegerint, ipſique coronam impoſuerint. At Poloni vt ante dictum eſt, nulla vnquam tributa Imperatoribus pependerunt. Coronam etiam non ipſimet ſibi, vt ait *Mutius*, ſed *Otho* tertius eis impoſuerat. Neceſſario igitur hæc intelligenda ſunt de illa repetitione & recuperatione regiæ dignitatis, quam *Wladislaus Hermannus* magno ſudore & ſumptibus à *Gregorio ſeptimo* Pontifice conſecutus eſt. Exercebat igitur dolor ſtatus Germaniæ, ſibi ius hoc & prærogatiuum quaſi e manibus eripi & regium decus ab iis & adimi & reſtitui, quorum minime intererat ſe huiusmodi rebus implicare. Hinc eſt quod poſt modum prædictus *Mutius* addit: *Qui*, inquit, *ſummus contemptus erat Imperatoris.* Vtrum autem hoc deliberato conſilio fecerint Poloni, non eſt meum tanta de re iudicium ferre. Addam tamen deplorationem & querelas cuiusdam Germanici ſcriptoris neoterici, ex quo quilibet intelligere poterit, quam valde offenſi fuerint & etiamnum ſint Germani depoſitione eius amicitiæ, quam cum *Othone tertio* & gente Germanica ante 600. annos Poloni inierunt. *Eleuata eſt*, inquit ille ſcriptor, *& in contemptum adducta apud vicinos reges autoritas Imperatorum, & incitati ſunt hi, vt illis cum rabie Pontificum conflictantibus pau-*

De bello Germanico quod à Boleslao Kriuouſtio cum Henrico V. Imp. A.C. 1109. geſtum eſſe prædicatur.

Cauſa cur Imperatores infenſi Poloniæ Regno.

Mutius refutatur.

Cauſa diſſidii inter Imperatores & Pontifices.

A.C. 1103.

paulatim ſeſe ab obedientiæ & veterum pactorum legibus ſubducerent, & ab Imperio auellerent, cui certis conditionibus ita paruerunt hactenus, vt annua tributa ſubiectionis teſtificandæ cauſa pendere ſint coacti. Hæc tributa Imperatoribus detracta, & controuerſias omnes inter vicinos reges, Pontifices ad ſe, tanquam ſupremum Chriſtiani orbis iudicem, tranſtulerunt, quod non ſolum opum cauſa, ſed multo magis autoritatis Romanis profuit & regibus libertatis nomine gratisſimum. Imperare enim regibus Monarchæ, & conſenſum atque coniunctas vires orbis Chriſtiani augeſcenti potentiæ Pontificum opponere amplius non poterant. Addit poſtea: *Sed & regibus noui compedes & noua ſunt vincula iniecta, qui quærentes, vt metu Imperatorum eſſent ſoluti, in grauiora pericula inciderunt. Nam & poſtea iidem reges commisſi ſunt cum Imperatoribus, & vt ſecum ipſi digladiarentur effectum eſt. Nam extenuata & eleuata Imperatorum autoritate, reges, cum non haberent quem reuererentur, autores fuerunt bellorum inteſtinorum. Sed & ſolutio hæc Hierarchiæ eliſit multoties conatus optimos Imperatorum, qui magno apparatu belli ſtudebant infringere potentiam Turcorum, &c.* Sed digresſiuncula hac omiſſa litteras *Henrici* ad *Boleslaum*, & *Boleslai* ad *Henricum* prius præfigemus, vt ex eis intelligi poſſit vera cauſa ſequentis belli, ad quod deſcribendum mox accedemus.

Controuerſiæ inter Reges.

Literæ Henrici Cæſaris Glogouia ad regem Boleslaum miſſæ.

Henricus *Cæſar* Boleslao *Duci Poloniæ gratiam & ſalutem. Tanta probitate comperta meorum Principum conſilio adquieſco, & trecentas marcas recipiens hinc pacifice remeabo, hoc niſi ſatis, ſufficit ad honorem, ſi pacem ſimul haberemus & amorem. Si autem tibi placuerit hoc approbare in ſede Cracouienſi, cito me poteris expectare.*

Ad hæc ita ei reſpondit Boleslaus:

Henrico *Cæſari* Boleslaus *Dux Polonorum. Pacem quidem, ſed non in ſpe denariorum. Veſtræ quidem Cæſareæ poteſtatis nutu conſiſtit manere vel redire; ſed apud me præ timore vel conditione nullum poteſtis vilem obolum inuenire. Malo enim oram Poloniæ regni ſalua libertate perdere, quam ſemper pacifice cum infamia retinere.* Ex iis litteris apparet *Henricum* nouo exemplo & antea inaudito tributum à rege extorquere voluiſſe. Quod antequam concederet *Boleslaus*, extrema quæque pati paratum ſe declarat. Iam ad ipſum bellum explicandum veniam. *Henricus* ergo *Quintus* coniunctis viribus cum *Suatoplugo* rege Bohemiæ validiſſimas copias contra *Boleslaum* in Sylleſiam duxit, Lubaſaque ciuitate expugnata Glogouiam vrbem fruſtra acerrime oppugnauit magna ſuorum militum ſtrage. *Boleslaus* autem, cum ad eum expectata auxilia confluxiſſent, propius hoſtem accedit; nec tamen pugnandi copiam, quamuis flagitantibus ſuis, faciebat, ſed è latebris & inſidiis hoſtilem exercitum carpebat, pabulatores & alios quauis cauſa egreſſos per ſubmiſſos milites excipiebat ac trucidabat. Sæpius intempeſta nocte cum clamore & clangore tubarum hoſtium caſtris adequitabat; excubias aut opprimebat aut è ſtationibus depellebat, nonnunquam prandentes aut quieſcentes tumultuarie adoriri, perſequenti hoſti cedere, recipientem ſe rurſus perſequi. Exurebat etiam circumiacentes villas; obſidebat itinera; ſæpe reuertentibus prædam excutiebat. Celebre his rebus erat *Boleslai* nomen inter hoſtes, totaque caſtra laudes & virtutes eius compoſitis etiam ad id carminibus perſonabant. Angebatur Cæſar, cumque vndique vrgeretur, obſeſſo quam obſidenti ſimilior erat. Tentata fuit per legatos pacificatio, ſed Cæſarem præpoſteri affectus trahebant. Cum enim conditiones, quas Cæſar proponebat, vt indignas noſtri auerſarentur, ille, arca aperta, theſauros ſuos eis monſtrabat, additis his verbis; *Hic*, inquit, *Polonos perdomabit*. Cui *Scarbicus* vnus ex Oratoribus regiis, notans iactantiam Cæſaris, reſpondit, annulo, quem in digito geſtabat, in illum ipſum theſaurum proiecto: *Auro*, inquit, *adiiciam aurum*. Quo ſcommate Cæſar intellecto, gratias egit, inquiens lingua Germanica, Hab danck/quod ſignificat Gratias ago. Vnde familiæ nomen *Habdanckorum* manſit, & inſignia eorundem, quæ hanc figuram referunt, W, adhuc Hab danck à Polonis vocantur. Cum igitur Cæſar nec periculis, nec conditionibus iuſtis ad tranquilliora conſilia perduci poſſet, *Boleslaus* inſtructa acie in diluculo ei occurrit, collatisque ſignis, impetum in eum facit. Committitur atrox pugna, quæ ab ortu Solis vsque ad horam pomeridianam durauit. Tandem, cuneo iuxta militarem ſcientiam inſtructo, cum latera Cæſarianorum inuaſiſſet, ſubito ſolui eorum acies cœperunt. Dilabebantur demum cuncti, nequicquam eos Cæſare reuocante. Qua re animaduerſa & ipſe Imperator ſibi conſulens ſalutem quæſiuit, vno duntaxat ſeruo comitatus. Ita Poloni exultantes, & exuuiis interfectorum ditati, victoria ouantes receptui canunt. Fuit hæc pugna commiſſa in campis Vratislauienſibus miliare vnum ab ipſa vrbe; quem locum hactenus accolæ *Caninum campum* vocant, eo quod iſthuc poſt cladem illam multitudo canum ad cadauera confluxerat; & longo tempore ob eorum rabiem vix prætereuntes tuti tranſire poterant. Rediit tandem *Henricus* ad mentem meliorem. Nam commiſſurus ſe itineri Romam verſus *Boleslaum* demiſſe & perblande rogat, vt certis conditionibus, habita Imperatoriæ dignitatis ratione, animum ſuum ad pacem faciendam flectat. Conuentum eſt Bambergam; mutant animos

Pugna ad Glogouiam.

Scarbicus.

Habdanci.

Caninus campus.

Expeditio Henrici in Italiam.

A.C. 1103.

mos hoſtiles; ſcribuntur conditiones pacis. Obſeruabant tunc prudentiores in Cæſare, an poſt illa ſæuiſſima bella & tonitrua irarum animus eius integre placatus eſſet, an ſigno aliquo animi dolorem teſtaretur, anque externa membra ſenſibus interioribus in eo obtemperarent; ſed omnia integra reperta ſunt, omnia ſanata. Imperator enim prorſus amicum ſe *Boleslao* declarat; ſororem ſuam *Adleidem* ipſi, filio vero eius filiam ſuam *Chriſtinam* in matrimonium deſpondet. Ita poſt bellorum tumultus omnia læta eſſe, omnia ſerenaſcere cœperunt.

Finis belli matrimonium & auxilia exprimetes.

Meminerant Ruſſi paulo ante à Rege *Boleslao*, non ſine maximo probro, ſtratagemate quodam plagiario *Iaropelcum* ducem Halicienſem opera *Vloſtouocii* Comitis Xiaznenſis abreptum & ad regem vsque in Poloniam deductum. Igitur, vt par pari referrent artemque arte compenſarent, ſollicite quærebant. Mittunt igitur cum perblanda & veriſimili narratione nuncium inuitatum regem, vt in Ruſſiam quamprimum veniat reducturus reſtiturusque ad ſedes ſuas principem Halicienſem, qui gratitudinis ergo pollicetur ſe deinceps in poteſtate eius permanſurum. Additi ſunt alii colores, quibus veluti fuco poſtulata ſua, vt veriſſima viderentur, colorarunt. Rex *Boleslaus*, vt erat natura apertus & credulus, dictis fidem adhibet, aliquotque cohortibus ſtipatus venit ad condictum locum. Interea Ruſſi obuiam procedunt tamquam congratulaturi honoris & officii cauſa. Interim regem cum eius comitatu circumfundunt & hoſtiliter inuadunt. Rex autem aſtutia Ruſſorum animaduerſa, milites ſuos, qui pauci erant, ad reſiſtendum hoſti fœdifrago facunda oratione confirmauit. Sed Palatinus Cracouienſis admonitione regia minime motus, cum præcipua ala equitum, cui præfectus erat, inter primum tumultum aufugit. Rex vero aliter fieri non poſſe videns, ſtrenui militis & Imperatoris officium agit. Primo cum ſuæ aulæ equitatu Hungaros aggreſſus eſt, quos ſtrenue repreſſit & proſtrauit. Viribus deinde reſumptis cum validis Ruthenorum copiis manus acriter conſeruit; iamque Ruthenorum acies inclinabantur, cum recentes copiæ auxiliares validiores, Polonos vndique circumdederunt viresq; eorum perfregerunt. Equus ſub rege ipſo ita confoſſus eſt, vt inteſtina ex eo profluxerint; alium tamen equum, qui ipſi aderant, ſuppeditant, ſicque vix à ſuis non tam perſuaſus, quam compulſus, illæſus euaſit. Quapropter mœſtus animo angebatur, non tam Ruthenorum fœdifragorum inſidias, quam Palatini Cracouienſis perfidiam turpiſſimam execrans; cui rediens pelliceum leporinum & colum, id eſt inſtrumentum, quo mulieres fuſo fila ducunt, linique faſciculum & reſtim miſit, indicans eum lepori in fugiendo ſimilem fuiſſe, & quod non dignus eſſet pro viro ſed pro muliere haberi, reſque muliebres non autem viriles tractare, ſuſpendiumque, quod reſti indicabat, eſſet commeritus. Palatinus itaque iſte deſperatione adactus, in campanili, vbi oratorium ſuum habuit, fune campanæ ſeſe ſuſpendit; cuius nomen ad poſterorum dedecus vitandam in Chronicis reticetur. Attamen poſteriores hiſtorici nomen eius inueſtigarunt; vocatumque fuiſſe *Wſcbor* ſcriptis iam patefecerunt.

Bellum cum Ruſſis.

Credulitas Boleslai.

Fuga Palatini.

Quietem igitur nactus *Boleslaus* Baſilicam Cracouienſem humilem etiamtum & neglectam in auguſtiorem formam redegit, excitatis altius muris eius, ac duabus turribus ad latera eius adiunctis. Supellectilem quoque eius veſte pretioſa, auroque & argento facto maiorem in modum auxit. Poſthæc quamuis magnis in ornatum templorum & in alimenta ſacerdotum, atque egenorum impendiis atque donationibus, iugique precatione & lachrymis, & aſpero tenuique victu & cultu corporis, cilicio pro veſte vtens, & cinere ſeſe aſpergens, ægrotorumque mendicorum pedes ſubinde manibus ſuis abluens, admiſſum in *Sbigneum* fratrem facinus ſedulo expiaret, aliiſque ſatisfaceret, tamen ipſe ſibi minime ſatisfaciebat, niſi & laborem longæ & moleſtæ peregrinationis voto conceptæ adiiceret. Itaque ſolenne Chriſtianis quadraginta dierum ieiunium, pane tantum & aqua guſtandis, cilicium indutus, cum exegiſſet, paucis ſacerdotibus & aliis piis hominibus comitatus, ad *Ægidii* tutelaris diui ſui ſepulchrum peregrinationem priuati hominis habitu ſuſcepit, atque id iter magna ex parte nudis pedibus confecit; nullum templum, nullum monaſterium, nullum egentium domicilium, nullum denique ſacerdotem aut mendicum præteriens, quin liberalitatem & munificentiam ſuam in eum declararet. Quindecim dies apud diui ſepulchrum ieiuniis & ſupplicationibus vacans commoratus, cum in Poloniam reuertiſſet, & reliquum illius anni tempus quieti dediſſet, vere proximo in Hungariam ad diui *Stephani* ſepulchrum alteram peregrinationem ex eodem voto inſtituit, eaque religioſe & pedeſtri item itinere peracta, & quidem non ſine moleſtia, propterea quod ſplendide & ſupra modum honorifice contra animi ſui ſententiam à *Stephano* rege, genero ſuo, & à primoribus Hungaris acciperetur ac deduceretur, Gneſnam etiam eiuſdem voti exoluendi cauſa adiit, vt videret diui *Alberti* reliquias, quas paulo ante *Iacobi* Archiepiſcopi opera in propatulum prolatas è latebris ſciuerat. Nam diu poſt captum & vaſtatum à Bohemis id oppidum, paucis rei conſciis, delituerant. Adhæc octoginta pondo auri & multas gemmas in vrnam eiuſdem diui tunc ſimul contulit.

Liberalitas Boleslai erga eccleſias.

Signa pœnitentiæ.

D. Ægidius pro patrono habetur.

Vbi mortem appropinquare ſibi ſenſit, conuocatis proceribus, qui officii cauſa vndique conuenerant, & quatuor filiis aſtantibus de concordia apud eos verba fecit, partitusque omnia,

Moriturus ecquonam modo diſpoſuerit domi ſuæ.

A. C. 1103.

omnia, quæ tunc erant Polonicæ ditionis, inter quatuor filios, principatum & ſummam rerum penes *Wladislaum* natu maximum conſtituit, cæteros eius autoritatem ſequi iusſit. In partitione quintum filium, qui ſuperiore anno natus erat, præterierat. Id proceres eum obliuione feciſſe exiſtimabant. Itaque admonent, vt ne illum exortem patrimonii relinquat. Reſpondit princeps; Iam illi quoque portionem ſuam eſſe deſignatam. Admirantibus cunctis, *non aduertitis*, inquit, *in curru inter quatuor rotas quintam eſſe partem currus cui homines inſident, & onera imponunt, quæ quidem a rotis ſuſtentatur atque portatur? Eum igitur locum inter quatuor fratres quintus obtinebit, illisque ſuo tempore ſuccedet.* Diuinitusne id, quod futurum erat, præſciuerit, an vt ſolent homines inſtante morte alienati mente diuinare, an vero diſcerpere in plures principatum voluerit, dicere non habemus. Nec ita multo poſt ſacris Chriſtianorum myſteriis rite procuratus vita excesſit, maximo totius Poloniæ deſiderio, cum regnaſſet poſt patrem annos triginta ſex, vixiſſet quinquaginta tres. Funere Ploſcum ſolenni pompa elatus eſt, & iuxta patrem ſepulcro conditus.

Kriuouſtius in Ploſco tumulatus.

De habitudine corporis eius.

Fuit autem *Boleslaus* hic habitudine corporis ſatis firma, vegeta & laborum patiente, colore fuſco, ſtatura mediocri. Os ei carbunculus ab ineunte adoleſcentia diſtorſerat, atque inde *Kriuouſtii* cognomentum habuit. Animo vero excelſo fuit, & periculorum contemptore; iuſti & æqui obſeruantisſimus: ad iram, gratiam, miſericordiam ex æquo pronus: ad credendum perfacilis, quæ res ei multarum aduerſitatum, & ad extremum exitii cauſa fuit. Ad beneficentiam & liberalitatem cum in omnes, tum præſertim in eos, qui in re militari præſtabant, promptus: modeſtia & clementia ſingulari, laudis & gloriæ cupidus, pacis artium non expers, verum belli ſtudiis longe præſtantior: ad quæ a teneris, quod aiunt, vnguiculis toto animo ferebatur. Itaque omne fere ſui regni tempus bella gerendo exegit, miles ſtrenus & audax, dux prouidus, ſolers, animoſus, & felix.

Addo res notatu digniores exterarum gentium, quæ incurrunt in eius ſeculum. Lotarius Imperator eodem anno eſt mortuus aut certe vno tantum anno anteuertit *Boleslaum*. Eodem tempore *Calo Ioannes* orientis Imperator memorabili exitu vitam finiuit, manu in venatione ad digitum minimum venenatæ ſagittæ illapſu leuiter læſa, quam vna cum aliis aper ab eo ſauciatus ſubito inſultu pharetra excuſſerat; ex læſa parte veneno celeriter in omnes corporis partes diſcurrente. Vir hic eximius fuit, qui aliquo modo Græcorum nomen inſtaurauit, & celebrius reddidit, Tartaros, qui hac ætate Europam vaſtabant, ſubmouit, Hunnos ad Iſtri & Saui confluentem profligauit. Locus ille Francis etiam fatalis fuit, eos enim Hungari ibidem deleuerant vnde Φραγκοχώριον in hiſtoriis, ob Francos in eo profligatos is locus dicitur.

Calo Ioannes Imperator.

A. C. 1103.

Phrancochorion.

Eiusdem *Boleslai* temporibus *Suatopelcus* Monarcha Ruſſorum Kiouienſium, ſocer *Boleslai* mortuus eſt anno 1112. Multas & præclaras victorias per id tempus Rusſi ex Polouuciis, qui Gothorum reliquiæ eſſe cenſentur, reportarunt. Sed omnium nobilisſima illa prima cenſetur, in qua ad viginti duces Polouutiorum interfecti ſunt. Accidit autem hoc anno Chriſti 1103.

Tres gentes nobilitatæ hoc tempore.

Eiusdem regis nobilisſimi temporibus non minus claræ, quam nobiles gentes in Polonia effloruerunt. *Labeciorum*, qui pro inſigni cycnum geſtabant, ob fidem & ſummam animi propenſionem erga Poloniam & Poloniæ reges, cum ipſi eſſent origine Dani. De his lege latius in hiſtoricis Polonicis. Secunda ſtirps, quæ honoribus eſt aucta, fuit *Habdanckorum*, ob legationem ad *Henricum* Imperatorem, quam tum ſumma cum dexteritate & gloria nominis Polonici eius ſtirpis princeps obiuit. Tertia ea eſt, quæ vocatur *Woynia* ob bellicam virtutem, quod regem *Boleslaum* a Rusſis circumſeptum cum ſummo diſcrimine vitæ ſuæ plane e faucibus hoſtium liberauit. De qua re eſt ſuperius annotatum. Inſigne huius gentis eſt compoſitum ex cruce & anſa aheni.

De cesſione iuris Imperatorii ab Henrico quinto.

In huius tempora incidit *Henrici quinti* Ingresſus Romam, vbi veniens duos Pontifices vi cepit, & cum Cardinalibus ſede deiecit. Sed tandem excommunicatus, cum fulminis vim ſuſtinere amplius non poſſet, oneri ſuccubuit. Iura enim Romanis remittit, & patrimonium ſancti *Petri* concedit, vt *Carolus Sigonius* in ſua hiſtoria refert. Adhæc iurat Pontifici idem Imperator, vitam, membra, honorem, regalia ſancti Petri tueri. Hæc cum Vormatiæ in magna hominum frequentia publicata eſſent 1122. Anno, Nono Calendas Octobris, magnus applauſus conſequutus eſt in plebe ob ſpem futuræ tranquillitatis. Sed epiſcopi valde territi erant. Timebant enim, ne qui per baculum & annulum inueſtiti erant, beneficiis priuárentur.

Hunc caſum ſcriptor hiſtoriæ Germanicæ iſtis verbis ita deplorat: *Ita ergo conſtituta ſancitaque a* Carolo Magno *iura Imperatorum, & annos trecentos conſeruata ac defenſa, ſeditio domeſticorum & Pontificum conſpiratio vno momento eliſit & euertit*, &c. Alius etiam Germanicus ſcriptor *Ioannes Leuenclaius* de bello Moſchouitico ſcribens inuehitur in Pontifices, vocans eos non ſacros, ſed execrandos, quod æmulatione laborantes paulatim tum temporis reges & maxime Poloniæ regem ab obedientia Imperii abduxerint: vt ita eos obedientiæ ſuæ ſubiicerent, conditionibusque quibusdam iuris ſui facerent, legibus certis circumſcribendo.

Hic

Hic quinquaginta pugnauit prælia, ſignis
Collatis, caſu non variante fidem.
Pugnauit quoties toties & vicit eorum
Nomina, quos vicit quod breue claudat opus.
Cæſaris Henrici magnas fudiſſe cohortes
Sat ſibi, deeſſent cætera, laudis erat.
Mœrore interiit, quod prorſus inermis ab hoſte
Fœdifrago victus fraude doloque ſemel.
I modo, Pompeii numera mihi Roma triumphos,
Nos Boleslai prælia, maior vter?
Pompeium Cæſar bello proſtrauit aperto:
Fraus potuit noſtrum vincere ſola ducem.

CAPVT XII.

Wladislaus & Boleslaus Criſpus.

Anno ab orbe condito 5101.
Anno à Chriſto 1140.

A. C. 1140.

Boleslaus cum quinque filios reliquiſſet vni ex eis *Wladislao* regnum ceſſit. Verum is, cum ſibi arrogantius in reliquos fratres ſumeret imperium, pecuniamque eorum ſubditis imperaſſet, & mel, oua, anſeres, & triticum eos ad ſua granaria deferre cogeret, nec ſe a quoquam ac ne Senatoribus quidem a ſuo inſtituto deduci pateretur, vna cum vxore Chriſtina motus eſt regno, cumque aliquantulum reſtitiſſet Senatusque conſultum ſpreuiſſet, profligatus mox in perpetuum abiit exilium. Egit poſthæc apud *Conradum* Imperatorem, egit & apud *Barbaroſſam*, vt quam ſibi illatam putabat, vlciſcerentur iniuriam, regiæque ſedi ipſum reſtituerent. Sed oblata capita accuſationis facile, qui ſucceſſerat, *Boleslaus* diluit, & Imperatoribus ſatisfecit. Fuit poſtea regnum Polonorum tranquillius vſque ad annum 1171. Iam quæ domi & foris euenerunt, dum iſti fratres regni gubernacula tenebant, non abs re fuerit paucis conſignare. Iſtis temporibus increbuit & inclaruit fama illius in toto orbe terrarum celeberrimæ expeditionis, quæ vocabatur: *Pro recuperatione terræ ſanctæ.* Qua fama excitatus *Henricus* Dux Sedomirienſium frater regis *Boleslai*, etiam ipſe ſe Germanicis & Gallicis Argonautis illis adiunxit, excitatusque & expergefactus paternis virtutibus vna cum eis ire perrexit. Hunc ſecutus eſt quoque vir magni nominis *Iaxa* de Gente Gryfiorum, qui poſtea principatu Pomeraniæ potiti ſunt. Qui cum in bello ſtrenuum militem ſe præbuiſſet, domum quoque reuerſus non minorem laudem pietatis & moderationis meruit. Ne vero nudis verbis, qualis eſſet, oſtenderet, etiam rebus ipſis id teſtatum fecit. Duo cœnobia erexit: alterum Miechouiæ, cuius oppidi ſitus perſimillimus Hieroſolymitano prædicatur alterum Andreiouiæ. Iure quidem ſuo gloriari poſſunt Germani & Galli ob recuperatam terram ſanctam, ſed non ſoli. Aderant ibi & noſtri, qui pars magna laborum fuerunt: Proinde ſuis meritis fraudari non debent.

Wladislaus motus regno.

Expeditio pro terra ſancta.

Iaxa.

A. C. 1140.

Boleslai Proceri virtus ad Mediolanum.

Hos autem conatus Chriſtianorum adiuuit etiam *Boleslai Proceri* virtus, qui etiam *Fridericum Barbaroſſam* Imperatorem cum alias, tum circa oppugnationem Mediolanenſem ſub ſignis eius militando non mediocriter adiuuit. Laudatur *Friderici* ipſius factum, quod armatus & equo inſidens flumen ad Mediolanum traiecerit, meruitque ob id ευψοκύνδυνος vocari. Laudetur, inquam, *Fridericus*. Sed & *Boleslai Proceri* factum non eſt disſimulandum. Nam cum eques quispiam vaſto corpore, gigantea mole, prodiens vrbe Mediolano identidem Cæſarianos ad ſingulare certamen vociferans, contumelioſis verbis prouocaret, & cuncti propriæ cuti, vt dicitur, cauendo, poſt principia ſtarent: ipſe non ferens totius exercitus ignominiam, inconſulto licet Imperatore, prouocatorem aggreditur, in oculisque cunctorum, qui ab vtraque parte ſpectatum prodierant, vt euentum duelli viderent, equo deiecit, deſiliensque confeſtim obtruncauit. Redit tandem ad ſuos ſpoliis, quæ hoſti detraxerat, ſibi impoſitis, & ab omnibus cum ſumma gratulatione & applauſu, vt fieri ſolet in tali caſu, excipitur, vniuerſo exercitu *Boleslai* virtutem ad ſidera efferente. Quo quidem eius heroico facto Cæſar ita fuit delectatus, vt eum *Torquato* illi Romano, qui primus hoc nomen inuenit, perblande compellans comparauerit. Ex eo autem tempore magno in honore iuuenem apud ſe Imperator habuit, & cum alia documenta ſuæ beneuolentiæ erga eum dedit, tum in reſtitutionem eius, reconciliationemque cum fratribus, maiore ſtudio, confecto Mediolanenſi bello, incubuit. *Et quando egreſſus ſyluis vicina coegi*, vt Poeta inquit, *Petri* quoque *Dunini* probitas & calamitas, ſimul, quam expertus eſt, fortuna aduerſa, commemorandæ eſſent. *Verneri* etiam Epiſcopi Plocenſis mors miraculis quibusdam inſignis enarranda eſſet, niſi leges breuitatis, quas mihi ipſi ſemel impoſui, tranſilire nollem. De Sylleſiæ etiam nomine cum alii hic loci inquirant, mihi quoque aliquid dicendum eſſet, niſi ſuperius iam hoc præſtitiſſem. Addam tamen hic annotatiunculam quandam ex Chronico Wratislauienſi, quam cum ibi hoſpes eſſem, in ſummo templo inueneram deſcripſeramque. *Valterus*, inquit, *nonus Epiſcopus Wratislauienſis, ordinatus eſt anno Domini 1148. & tempore huius Epiſcopi Poloniæ Canonici, & ſacerdotes habuerunt vxores legitimas. Et facti ſunt generi & ſoceri nobilium. Et erat magna inter clerum & nobiles concordia. Tempore dicti Epiſcopi ædificata eſt murata eccleſia ſancti Iohannis Wratislauiæ.* Hæc ad verbum bona fide deſcripta ſunt.

Vernerus Plocenſis Epiſcopus.

Status Eccleſiæ ſub hoc rege.

A. C. 1140.

De regno Bohemorum ſub annum 1154.

Fridericus Barbaroſſa, pace facta cum Polonis, anno ſequenti expeditionem in Italiam perſequutus eſt (vbi cum *Alexandro tertio* Pontifice, quid negotii Venetiis habuerit, paſſim tradunt autores) Bohemorum & Polonorum auxiliis adiutus. Ratisbonæ autem in ipſo procinctu *Wladislao* Bohemorum Principi regium diadema impoſuit, & pro nigra aquila, leonem album duplicata cauda, vt poſthac hæc inſignia eius eſſent, dedit. Erant antea Reges Bohemi coronati, ſed a Pontifice. Innouatio autem coronationis & inſignium mutatio reſpiciebat eo, vt Pontificibus adimeretur ius coronandi Reges. Id enim ſibi proprium vendicabant Imperatores, & hæc fuit non poſtrema cauſa belli & diſſidiorum inter Pontificem *Alexandrum* & Imperatorem. In hæc tempora incidit illud bellum atrox in Bauaria & expugnatio oppidi *Vaisberg*, vbi cum Imperator *Fridericus* edixiſſet, vt *Velphus* cæterique equeſtris ordinis viri vincti in cuſtodiam traderentur, oppidum a militibus diriperetur, ciues vitam ac libertatem redimerent: tunc mulieres quæ fuerunt in vrbe, antequam portæ aperirentur, petiuerunt vt ſibi ſaluis abire liceret, portantibus de ſuis rebus quantum vnaquæque poſſet, quod cum a generoſi animi victore facile impetraſſent, capiunt conſilium pium & memorabile. Nam cum hoſtes aurum eas ac gemmas mundumque muliebrem, aut pecuniæ aliquid ſecum ablaturas putarent, ille omnibus his rebus militum prædæ relictis, maritos ſuos in humeros ſublatos, & paruos liberos in ſinu atque amplexu tenentes, vrbe aſportarunt. Imperator ingenioſa pietate mulierum mirifice delectatus, omnibus conuiuio exceptis, clementer ignouit.

Mulieres maritos ex vrbe portantes.

De tranſitu *Conradi* Imperatoris per Poloniam, cum exercitum duceret in Aſiam pro recuperatione terræ ſanctæ, ex Miechouienſi: *Boleslaus Criſpus* cum Germanis *Mieczlao* & *Henrico*, in metis ei perſonaliter occurrentes, cum magna veneratione præfatum Romanorum regem & ipſius exercitum per Poloniam conducentes, omnes ſumptus & expenſas liberaliter tribuerunt, pontes & paſſagia refecerunt, ad extremumque Conſtantinopolim verſus deduxerunt. *Henricus* autem vnus ex filiis illis *Kriuouſtii*, Dux Sedomirienſis & Lublinenſis, refutatis nuptiis, quoniam cælibem vitam elegerat, cum voluntariorum militum delectu, in pulchro apparatu ad tuendam terram ſanctam (quoniam illa tempeſtate a regibus Chriſtianis ipſius quærebatur recuperatio) profectus eſt. In profectionis articulo, eccleſiam parochialem in villa *Sagoſc*, ad fluuium *Nida* cum bona dote fundando, & terras Sedomirienſem & Lublinenſem *Boleslao Criſpo* ad gubernandum commendat, poſtque vnius anni lapſum, ſoſpes in patriam rediit, militibus ſuis nonnullis morte & periculis abſumptis, Ducibus Poloniæ aliquot annos tranquille & ſine bellis vitam agentibus.

Antiquitus humanitas maxima in regibus Poloniæ.

Fuit *Emanuel* affinis *Conradi*, propterea fiducia amicitiæ ſecurius ſe, tranſmiſſo Helleſponto, Aſiæ commiſit. At ille inſigni perfidia, pene grauius hoſtibus ipſis afflixit eius exercitum, ferro, fraude, ad extremum & veneno copias eius populatus eſt. Magnam enim partem militum eius perdidit, ſubmiſſis panibus, qui parati erant ex farina, cui gypſi tenuiſſimus puluis commiſtus erat. Sed hanc perfidiam *Rogerius* Siciliæ Rex cito vltus eſt, Corcyra, Ætolia, Acarnania, Corintho, Acrocorintho, aliiſque locis ac prouinciis *Emanuelem* exuendo. Poſtea claſſem regiæ vrbi admouit, & impetu in eam facto, ſuburbia flammis iniectis exuſſit. Ægre ſeſe cum Imperii titulo intra mœnia Imperatore conſeruante, quin & ipſe non ita multo poſt fatis conceſſit, cum attigiſſet annum triceſimum octauum Imperii ſui. Imperii finem hoc verſu prædictum ei tradunt.

Quo pacto Emanuel Comnenus Imperator orientis Conradum Imperatorem occidentis cum toto exercitu Chriſtianorum hoſpitio exceperit.

ἀλλ' ὑπάτη σε κερδαίνει λαβὴ λόγου, quem verſum ego ſic verterem:

Verum rapit te nominis pars vltima.

Poſtremæ enim literæ nominis Εμανουὴλ Græcis triginta octo ſignificant. Multa de curioſitate eius naturæ differunt hiſtorici. Cum enim ingenio valeret & eloquentia, delectabatur monſtroſis opinionibus, & oſtentatione ingenii, in diſputationum conflictibus. *Conrado* mortuo, *Fridericus Barbaroſſa* Imperator in Poloniam eſt ingreſſus, vt ita ſubſidiaria auxilia a *Boleslao* extorqueret. Quia vero videbant Poloni inſtitutum *Friderici* eſſe honeſtum, nequaquam difficiles ſe in ea re præbuerunt. Statim enim *Boleslaus*, dictus proceræ ſtaturæ, qui filius *Wladislai* maioris natu erat, ſe ei adiunxit & præclarum illud virtutis ſuæ ſpecimen, quod ante commemorauimus, in exercitu ipſius apud Mediolanum edidit, exercitu *Boleslai* virtutem ad ſidera efferente.

Emanuelis nomen.

1162. Bellum Vandalicum cum Danis, in quo *Henricus Leo* Danis auxilio fuit. *Crantius* quinto & octauo capite.

1165. Item Vandalicum bellum cum Danis renouatur. Belli Vandalici cum Danis meminit etiam *Cromerus*.

CAPVT XIII.

Miecislaus Senex.

Anno ab orbe condito 5076.
Anno Chriſti 1174.

A. C. 1174.

SEnatus cunctique ordines cum perſoluiſſent iuſta *Boleslao Criſpo* ad *Miecislaum* regnum deferunt, partim eam ob cauſam quod maior natu eſſet, partim quod morum peculiari quadam grauitate apud eos commendabilis erat. Sed is iudicium ſenatus & opinionem cito ſefellit. Nam grauitas morum, quæ præter ætatem in adoleſcentibus elucere videtur, ſenſim in tyrannidem vt plurimum degenerare vertique ſolet. Hoc verum eſſe exemplo quoque *Miecislai* experientia docuit. Nam cum omnia ſibi permitteret, monentes contemneret, & omnia pro libidine agere cœpiſſet, redargutus eſt priuatim a *Gedeone* Archiepiſcopo. Sed illa admonitione deterior factus, in vitia Reipub. noxia indies magis ruebat. Proinde cum priuatis admonitionibus nihil profeciſſet, publice etiam expoſtulare cum eo aggreſſus eſt *Gedeon*, aſſiſtentibus & geſtu annuentibus cæteris. Modeſte is quidem, vt is, qui quomodo erga reges ſeſe gerere cum regibus agere deceat, probe nouerat, ſed tamen non abſque aculeis. Materiam orationis ei ſubminiſtrauit occaſio mulieris cuiuſdam, quæ contra priuignum coram Rege querelas protulerat. Aderat enim tunc forte *Gedeon*, & exemplo Prophetæ *Natan*, qui ficta narratione de oue erepta, *Dauidem* criminis conuicerat: ipſe quoque vt ſeſe Rex agnoſceret, & reſipiſceret, efficere eſt conatus. At meliore euentu *Natan* id confecit. Is enim effecit, vt *Dauid* pœnitentiam ſeriam ageret. Sed *Miecislaus* nullum fructum receptæ admonitionis edidit: imo in vetita magis ruebat, negataque concupiſcebat. Itaque cum neque priuatis, neque publicis admonitionibus quicquam profeciſſent, lege *Traiani* Imperatoris contra eum agunt. Electus hic ad imperium ſtrictum gladium Romanis porrexerat, vt ſi male imperaſſet, eo contra ipſum vterentur. Et iuriſconſulti quidem illam legem magis caſtrenſem eſſe volunt, vbi dux in tyrannidem ita notoriam prolaberetur, vt res nec probatione nec vllo teſte indigeret. Nam in caſtris in puniendis admiſſis comperendinationes locum non habent. Vtut tamen ſe res habet, exponaturque lex vt lubet, certe Senatus ampliſſimus regni huius ſatis prudenter & longanimiter ſe geſſit erga Principem ſuum, præeunte Archiepiſcopo *Gedeone*. Quamquam poſtmodum cum ſeditiones & bella ciuilia metuerent, & admonitionibus nihil plane profici viderent, ad conſilia acerbiora eos decurrere neceſſe fuit: *Miecislaum* igitur regem ſummo magiſtratu mouent, & *Cazimirum* Sędomirienſem fratrem iuniorem, licet inuitum, & moras nectentem in locum eius ſurrogant, ac per *Stephanum* Palatinum Cracouienſem regem nominant. Ita *Miecislaus* cum vniuerſum negotium proteruia ſua coniuncta cum ferocia corrupiſſet, regno priuatus eſt. Libertas hæc ſenatus Polonici prudentia temperata, eo magis eſt laudanda, quod adhuc ſub illa ſeruitute viuentes, cum auenam pendere regi, & gallos gallinaceos, ouaque apportare annuatim cogebantur, aperte tamen ſe pro Repub. opponere non reformitauerint, maxime cum nullum aliud remedium eis reſtaret, contra hominem obfirmato animo in præceps ruentem. Diligentiſſime tamen cauendum eſt ea in re, nequid nimis. Extremum enim hoc debet eſſe remedium.

Miecislaus ſpem fefellit.

Lex Traiani Imperatoris fueritne caſtrenſis & an tenenda.

Nominatio regis noui per quem.

CAPVT XIV.

Cazimirus Secundus.

Anno a condito orbe 5140.
Anno Chriſti 1178.

A. C. 1178.

CAzimirus, fratre exautorato, nequicquam exterorum auxilia implorante, rerum potitur. Defectio autem a *Miecislao*, qua magiſtratu ſupremo ſummotus, & ex rege extorris factus fuit, a filio maiore natu *Othone* initium ſumpſit. Labentibus enim rebus parentis, *Otho*, ne ſibi deeſſe videretur, inuaſerat in poſſeſſiones patris, maioremque Poloniam occupauerat. Vtque tutius ei ſic eſſe liceret, miſſis ad *Cazimirum* legatis, ſe fore in poteſtate eius & deinceps imperata facturum promittit. Obtinuit a patruo rege id quod optabat, maioriſque Poloniæ principatum adipiſcitur, Gneſna excepta, quam ad retinendam amplitudinem nominis, autoritatemque tuendam, vt pote priſcorum regum domicilium antiquius & auguſtius, ſibi vtilem fore iudicabat. *Othonis* exemplum Pomerani ſecuti, ſimiliter ſe *Cazimiro* dedunt, quos in fidem & clientelam recepit, eiſque *Boguslaum* de gente Gryfiorum præficit, cuius opibus & clientelis poſteri confiſi, excuſſo iugo nomen ſibi principis vſurpauerunt, cum antea præfecturæ nomine tantum imperitarent. Nunc pro clientibus regum Poloniæ aliqua ex parte ſe gerunt, tantum ratione Bitouiæ arcis & Lauemburgi. Conatus eſt *Miecislaus* recuperare priores fortunas, & regi *Cazimiro* magna ex parte perſuadet. Iamque aliquoties in frequenti ſenatu mentio horum facta fuit, inſtinctu *Cazimiri*, ſed nullo profectu. Ipſe demum Rex cum acrius intercederet pro eo, oratio eius a ſenatu non obſcuro murmure excepta fuit. Cum ergo aperte nihil profeciſſet, clam ei per internuncios indicat, ſe non aduerſaturum, ſi aliquomodo ſaltem ſe poſſet inſinuare abſque magno rerum tumultu. Nec moratur ille, primoque Poſnaniam paucis poſt diebus ipſam Gneſnam intercipit. Interea *Cazimirus* de legibus quibuſdam, quæ abrogandis quibuſdam moribus barbaris ſeruiebant, ad Senatum & ordines rogationem facit. Quam rogationem cuncti ratam faciunt, vtque in maiore autoritate leges illæ haberentur & retinerentur firmius, etiam a Pontifice ſummo *Alexandro* illo, qui *Barbaroſſæ* Cæſaris Venetiis ceruicem pede preſſit, eas comprobari petit & impetrat. Commemorantur hic *Cazimiri* victoriæ de Ruſſis partæ. Expugnauerat tum is Chelmenſem Belſenſemque & Breſtenſem, Droicienſemq; tractum, & in prouincias redegerat. Primus hic Ruſſis talionem reddidit pro illa perfidia, qua vſi ſunt erga *Boleslaum Kriuouſtium*, cum eius exercitum toties victorem non virtute, ſed fraude vltimo diſſipaſſent. Hæc apud *Vincentium Cadlubkum* eius ſynchronum,

Otho filius Miecislai defectionis principium capit.

Boguslaus Gryfius, non a rege tantum, ſed a regno deficit.

Lauemburgum & Bitouia.

Cazimirus non ſyncere agit cum Senatu.

Statuta regni Pontifici confirmanda offeruntur.

A. C. 1178.

num, nam ei a commentariis fuit, latius reperies. Sicut enim *Polybius Scipionem*, *Procopius Bellisarium*, sic *Cazimirus secundus Cadlubkum* voluit esse rerum a se gestarum, a commentariis. In hæc fere tempora incidit expeditio *Barbarossæ*, quam susceperat Hierosolymam, ad vindicandam terram sanctam. Nam hæc causa, huic instituto prætexebatur.

Expeditionis pro Hierosolyma recuperanda aliquot causæ.

Sed qui intimos eorum sensus explicare poterant, aliam occultiorem huic rei subesse obseruabant: nimirum regnum & prolationem regni & imperii, videlicet vt Cæsar & Pontifex Romanus recuperata Hierosolyma, in Asia non modo occidentis, sed etiam orientis deinceps reuera vocaretur hic Pontifex, ille vero Monarcha. Nec amplius duo Imperatores, sed vnus, non quatuor patriarchæ, sed vnus & summus Pontifex diceretur, cui vtrumque imperium pareret. Et hæc est causa cur Græci Imperatores aduersabantur huic expeditioni. Non quod nollent barbaros a Christianis quam longissime arceri, sed quod defendenda Hierosolyma se per latus peti, sibique ipsis pericula creari ægerrime ferebant. Hinc est quod aliquando Gallos, & Germanos, Italosque cruce signatos orientem petentes, vi & armis adoriebantur, quod gypsum farinæ immiscebant, fontes veneno intoxicabant, vt si videlicet aperto Marte non possent, occulte tamen eorum quam maxime institutum impedirent. Nostri tamen Poloni syncere Christianos in eo consilio adiutos cupiebant. Nam eodem tempore imperata pecunia, ex decimis colligebatur, mittebanturque subsidia. Sed quod nostri pio consilio factitabant, instar eleemosynæ liberrimæ ad eum vsum pecuniam contribuentes, hoc illi & eorum scriptores sinistre interpretati sunt. Affirmant enim, tum Polonos ex pacto tributum Imperatori solitos fuisse pendere. Quasi vero Princeps felicissimus *Cazimirus*, qui aliis tributa imponere solebat, tributum sibi imponi passus fuisset.

an Polonia ex necessitate subsidia Christianis Imperatoribus mittebat.

Vixit *Cazimirus* annos quinquaginta sex, regnauit septemdecim. Post illa bella reliquum vitæ tempus legibus, & emendandis ciuium moribus insumpsit. Fueruntque isti *Cazimiri*, & ille primus, & hic posterior principes salutares Reipub. & homines frugi. Testantur hoc bella vtriusque & opera pietatis, quæ dum viuerent, erga indigos exercuerunt.

An. 1181. *Alexius Comnenus alter* orientis imperio præerat, sed hunc *Andronicus* patris frater patruelis oppressit, cum vix annum attigisset decimum quintum, neruo arcus gutture eliso immaniter strangulans, impositumque arcæ plumbeæ in mare demersit, acclamantibus cædis sociis illud Homericum: *Imperitare malum multos, rex vnicus esto.* Vltus est autem Deus breui tantum scelus atque iniuriam *Alexio* illatam. Nam a *Wilhelmo* Siciliæ rege vindicante iniustam cædem prælio victus est *Andronicus*. Et cum ob immanem sæuitiam publico flagraret odio, dum fugam parat, a multitudine comprehensus est, abscissaque altera manu & oculo effosso camelo insidens, facie ad caudam versa, per vrbem circumductus, vulgique vncis & harpagonibus, frustulatim concerptus fuit. Ita pœnas dedit parricidii. Hæc euenerunt quinto fere anno regni *Cazimiri*.

Supplicium per neruum arcus Andronici Comneni tyrannis.

A. C. 1178.

De Pontificii legati aduentu in Poloniam ex Miechouiensi, lib. 3. cap. 4. Anno 1189. *Iohannes* Cardinalis cognominatus *Malabranka*, *á Clemente* Papa tertio missus, in Poloniam venit. Et habita synodo Cracouiæ propter reformationem cleri, tam Episcopis, quam vniuerso clero pro recuperatione terræ sanctæ decimam imposuit.

Malabranka Legatus Pontificis.

Friderico primo Imperatore in Asia pro recuperanda terra sancta bellum gerente, & Ptolemaidem obsidente, ciues Lubecenses & Bremenses multa pietatis officia præstiterunt militibus, qui aut telis icti, aut alia ratione vulnerati ab hostibus erant, aut relicti a sociis in castris oberrabant. Horum enim opera isti sub papilionibus ex velis nauium in terra expansis, reficiebantur ac recreabantur. Accidit vero vt Imperator *Fridericus* deambulans per castra hanc eorum beneficentiam cum pietate coniunctam videret, qui collaudata eorum virtute, suspiriis ex imo corde ductis, dixisse fertur. *Ciues hi beneficentia & pietate omnes principes, qui adsunt, longe superant. Hoc enim officium erat omnium, qui alios facultatibus antecellunt.* Arreptaque inde occasione rem totam ad comitia castrensia defert. Fuitque autor, vt ordo Germanorum militum ex nobili prosapia electorum institueretur, quorum officium inprimis esset curam pauperum in terra sancta existentium gerere. Erant tunc confirmati Templariorum & Ioannitarum ordines. Ex horum institutis medium quiddam eligitur, vt esset norma addicentium sese huic regulæ. Placet hoc cunctis Imperatoris consilium, conceditur que eis ex regis largitione domus hospitalis Hierosolymis. Effectumque est, vt Pontifex *Celestinus tertius*, qui nuper Pontificatum inierat, hoc institutum ordinis huius confirmaret, qui dedit eis vestem albam, nigra cruce insignitam, vt dignoscerentur. Concessit etiam eis facultatem creandorum equitum Auratorum, vt vocant, qua autoritate ipsis quodammodo regibus sunt comparati. Hi quomodo in Prussiam fuerint delati, quidue negotii cum nostris gentibus habuerint, suis locis annotabimus. *Georgius* etiam *Sabinus* mihi quondam coniunctissimus iis de rebus aliquid conscripsit. Hic autem ordo institutus est anno quarto ante mortem *Cazimiri Iusti* regis Polonorum.

De origine Cruciferorum ordinis Teutonici

Cazimirus vt milites ad prælium ineundum

Modus in-

A. C. 1178.

dum incitaret, commemorat breuiter ante paucos annos, in iisdem locis ad Haliciam cæsos milites patris *Kriuoustii* non virtute, sed dolo ac proditione, quibus vt perfidiosorum hostium sanguine parentare velint, hortatur & monet. His animatos verbis in aciem educit, & sinistro cornui Palatinum Cracouiensem præficit, ipse vero dextrum administrandum suscipit. Nec mora, signo dato, pugnandi potestatem facit. Explicant & Russi suas acies, concurritur infestis armis & animis, ac durum prælium committitur. Premebantur nostri in sinistro cornu à sagittariis, nec iam satis suos seruabant ordines. Ibi *Cazimirus* re intellecta, subsidium suis laborantibus submittit. Atque adeo ipsemet, vt scribit *Vincentius*, magno suæ vitæ periculo succurrit, & inclinatam aciem vix restituit. Reprimuntur ergo feroces Russi, & mox, commutata fortuna, pedem referre incipiunt. Instant nostri acrius turbatis & trepidantibus, & cohortati sese mutuo in fugam eos coniiciunt. Quo animaduerso, cæteri, qui dextrum cornu nostrum adhuc sustinebant, terga vertunt & ipsi. Persequuntur nostri, maiorem longe in fugientibus, quam dudum in resistentibus stragem edunt, permultos viuos capiunt, duces hostium commutando equos euasere. Deinde reuersi nostri castra opulenta diripiunt. Halicienses mox deditionem fecere. *Cazimirus* autem magnam rationem habuit expeditionis Hierosolymitanæ, nec summo iure est vsus contra suos hostes Hungaros ad Haliciam, sic enim *Platina* in *Clemente tertio*: *Poloniæ autem rex saluti Christianorum consulens, Hungaris pacem dedit, quo omnibus facilius proficisci ad tantam expeditionem liceret.*

De morte Cazimiri ex Cromero.

Ad quartum nonas Maii anniuersaria diui Floriani celebrabantur. Ibi *Cazimirus* totum eum diem rei diuinæ in æde diui & piæ in egenos & afflictos largitioni dedit. Quod fere omnibus festis diebus facere consueuerat, neque temere eos lusibus & conuiuiis contaminabat. In sequenti die grande conuiuium instruxit, proceres omnes, qui tunc aderant, inuitauit. Feruente conuiuio, exhilaratis conuiuis, & multa de præteritis atque periculis inter se conferentibus, & principis res gestas & felicitatem celebrantibus, ipse nonnulla de immortalitate animæ, atque cœlitum beatitudine non inepte in medium protulit. Erat enim ab ineunte ætate non pessime educatus & institutus. Deinde hausto mediocri poculo, subito concidit, & paucis horis animam exhalauit. Subitusne morbus eum inuaserit, an venenum à muliercula, quam deperibat, præparatum hauserit, incertum est. Nam & hoc sermone hominum diuulgatum fuit.

Conclusio.

Habent apud scriptores suas laudes *Chobrius* & *Kriuoustius* reges Poloniæ; sed *Cazimirus* secundus, etiamsi laudatur, tamen cur non ita alacriter commendetur à nostris historicis, valde miror. Pomeranos siquidem hic in ordinem redegit, Podlasios domuit, Prutenos gloriose subegit, Russos potenter bis debellauit. Cum his quatuor hostibus illi duo bellatores cruenta bella gesserunt; non tamen eorum maxillis fræna ita iniecerunt, vt rebellare postea non possent, quod omnino præstitit hic iustus, hic pius princeps, exteris admirabilis, suis reuerenter amandus. Et, si *Kriuoustium* cum *Cazimiro*, patrem cum filio componere licet, *Kriuoustium* compararem *Iulio Cæsari*, vi & robore militari conspicuo, *Cazimirum* vero Cæsari *Augusto* conferre possem. Hic enim forsan natura non fuit bellator, sicuti & de *Augusto* referunt; sed tamen fortuna vbique à partibus eius stetit. De hoc enim proprie dici potest, quod solus suo æuo post illas victorias celebres, cum finitimis pace firmata & longa quiete stabilita, Iani templum occluserit.

CAPVT XV.

Lescus Albus.

Anno ab orbe condito	*5157.*
Anno à Christo.	*1195.*

A. C. 1195.

POloni meritorum *Cazimiri* patris memores, *Lescum* eligunt in regem. Aderat quidem *Miescus* senex, aderant SYLLESII, & Opolienses duces, qui iure quodam suo ad principatum adspirabant. Sed tantus amor patricii regis tunc cunctos tenebat Polonos, vt non dicam Germanum aut Italum, sed ne Syllesium quidem, ac neque *Miesconem* ex maiori Polonia vellent eligere. Cunctorum enim tum persuasio hæc occupauerat animos, nequaquam ex re atque dignitate Cracouiensis & Sedomiriensis conuentus fore aliunde sibi principem accersere. Licet autem lex naturæ atque etiam diuina suadeat, ex sua gente eligendum principem, tamen exemplo hoc demonstratum est, electionem domesticorum regum ciuilia bella facile concomitari, maxime si candidati complures sint, qui æquum ius suæ ambitioni prætexentes per factiones & inconcessa media rem agant. Cum enim audiuisset *Miesco*, se neglectum esse, statim accurrit, corrogatoque vndique exercitu, ita atrox ciuile bellum & mox prælium ad Mozgauam flumen, septem à Cracouia, quatuor vero ab Andreiouia miliaribus distans, excitat, vt de salute Reipubl. admodum dubitaretur. Et iam fusi fugatique Miescouiani erant, cum, superuenientibus Wratislauiensibus Opoliensibusque, denuo instauratur pugna. Fuit hoc cruentum & funestum prælium. Periit in eo *Boleslaus Miesci* senis filius: ipse saucius domum lectica reportatur. Ab altera parte *Romanus* Russus, pluribus vulneribus acceptis medio è prælio excedit. Palatinus vero Sędomiriensis *Gouoricius* viuus capitur. Dum æstuat Polonia ciuilibus bellis, venerat huc Cardinalis Capuanus, elabora-

Ad Mozgauam ciuile bellum.

Cardinalis Capuani ad-

A.C. 1195.

uentus in Poloniam.

rauitque sollicite in abrogando rescindendoque matrimonio sacerdotum, quod ad eam diem in vsu retentum fuerat, Autor est *Dlugossus*, *Lambertus Saffnaburgensis*, ac etiam ipse *Martinus Cromerus* id multis verbis adstruit. *Miechouiensis* id de concubinis intelligi vult, sed dominus *Cromerus* & de vxoribus legitimis adiecit, idque ex sententia *Dlugossi*, qui expresse vxores nominat. Quod verum esse chronicon Wratislauiense comprobat superius à me adductum.

Miesco quarto postquam apud Mozgauam male pugnauerat, anno Christi 1195. Anno ab orbe condito 5157. Cuiauiensem oram *Lesconi* tum iuueni eripit, mox maiora ausus, vbi pollicitationibus credulæ matris *Helenæ* animum expugnat, & proceres in suam sententiam pertrahit, regiam ipsam vi & armis occupat, nec tamen ea, quæ liberaliter promiserat, exoluit. Transactionem enim cum *Helena* & proceribus huiusmodi fecerat: Si regem se nuncupari paterentur, filio *Helenæ*, vbi adoleuisset, regni habenas rursus se daturum. Cum autem animos Cracouiensium sæpius offendisset, nec vlla spes restaret, eum pactis conuentis, quæ cum matre *Lesci* sanxerat, staturum, cuncti veluti signo sublato contra eum conspirant, *Lescoq*; debitum & olim destinatum ac delatum regnum arcesque deferunt. *Miescus* vbi minime rem ioco agi vidit, ad solitas artes confugit, instructusque variis verborum blanditiis *Helenam* accedens, eamque affinem suam carissimam appellans, *non tam mihi*, inquit, *est hoc imputandum, quam tuis clientibus, &c.* Atque ita crimen hactenus ei non præstitæ fidei amouere à se nititur, totamque culpam in *Nicolaum* Palatinum Cracouiensem reiicit, quem seditiosum hominem vocat, eique notam illam inurit, quod illi vsitatum sit principes pro libidine instituere, & rursus destituere; vtque ipse sub alieno nomine dominaretur, hoc semper spectare. Vbi finem sermonis fecisset, mulierem suis artibus pedetentim ab instituto deducit, seque ad regnum iam tertio insinuat. *Nicolaus* Palatinus considerata leuitate mulieris insanabili, profectus Posnaniam ad *Miescum* regem, tempori se accommodat, transitionemque facit. Interim rex vario successu fortunæ defatigatus, cum iam ageret septuagesimum tertium annum, inopinata morte opprimitur, Calisiæque sepelitur in templo Pauli Apostoli. Verum postea vrbe in alium locum translata, sepulchrum eius in suburbio relictum est. Ita qui viuus variis tempestatum casibus iactabatur, etiam post mortem desertus, & ludibrio fortunæ expositus remansit, dum sepulchrum eius ab iniuriis cœlestibus minime liberum, tecto concamerato, more aliorum regum, non dignatur. Commisereri eius sane debuit vel ipsum Vagrouiense monasterium, quod ipse erexit & opibus locupletauit. Res admodum exilis erat, sui patroni ossa, si non exornare, at saltem contegere, vt se memores beneficiorum acceptorum hac ratione testarentur. Temporibus huius regis historia mentionem facit quoque regum Polocensium, ex quibus celebratur *Volodomir*. Quod ideo annotaui, quia creberrima hodie fit mentio Polocensis expeditionis, quando rex Stephanus summa vi & virtute militum illam arcem expugnauit, & totam prouinciam in potestatem suam redegit.

Helena credula Miesconi seni regnum denuo tradit.

Miescus blanditiis Reginam circumuenit.

Mors Miesconis.

A. C. 1195.

Polocenses Reges.

CAPVT XVI.

Wladislaus Lasconog.

A. C. 1230.

ELectio *Lasconogi* præ aliis est admirabilior, quippe in qua non armis, non technis, sed virtutis & mansuetudinis excellentia inter principes decertatum est, dum singuli regios honores cum iniuria alterius capessere detrectant. *Nicolaus* Palatinus leuitatem *Helenæ* iamdudum auersatus, etiam ad eius filium *Lescum Album* principatum deferre tergiuersabatur primo, tandem, reliquis consentientibus, & ipse in eorum sententiam concedit, ea tamen lege, vt prius *Gouoricium* Palatinum Sedomiriensem æmulum suum in exilium mittat. Fuit enim ei ita infensus, vt licet aliquoties reconciliatio inter eos tentata & in speciem perfecta fuerit, tamen eum nunquam, quoad vixit, amare potuit. At *Lescus*, cum vidisset sibi leges præscribi, & quasi compedes iniici, potius quam *Gouoricium* fidum consiliarium & sibi amicissimum prodere velit, ipsos regios honores suscipere dedignatur. Contra *Gouoricius*, qui vnice *Lescum* suum dominum diligebat, ne sua commoda negligat hortatur, se licet senem imbecillum libenter in exilium iturum, & quidem alacriter, modo occasioni ipse ne desit, regnumque sibi debitum in alienam familiam transferri non patiatur. Non commotus est *Gouoricii* oratione *Lescus*, sed quanto efficacius documentum beneuolentiæ ipsius erga se considerat & admiratur, tanto pertinacius in priore sententia persistit; proinde alium sibi Cracouienses Proceres istis legibus regem quærant, denunciat. Quem nuncium ab animo excelso *Lesci* profectum dum Proceres examinant, *Wladislaum Lasconogum* regem renunciant. At is quoque se declarat non esse ita regnandi cupidum, vt principatus causa ius & vinculum consanguinitatis violare velit, debitumque regnum fratri interuertere. Interim *Lescum* de Senatusconsulto Cracouiensium certiorem facit, nihilque se aduersus animi ipsius sententiam pacturum promittit, modo sibi deesse nolit; id quod non modo hortatur, sed etiam iubet. Vides priscos homines de re tanti momenti, vbi non datur bis errare, rarissimo exemplo sinceritate & integritate decertantes. Quod si nunc aliquid tale

A.C. 1203.

eueniret, certe a nuperis hominibus is, qui ita se gereret, tanquam intempestiuus virtutis cliens irrideretur, & nisi fallor etiam exibilaretur. Enimuero pro honoribus non satis est, hac tempestate igne & ferro decertare; confugitur ad illicita media, propinantur & toxica, obiiciuntur venena sensibus tactus, gustus, visus, superstitibus & adhuc spirantibus, qui aliquo munere præfecturarum funguntur, iam noui gregales, non secus ac vultures de successione solliciti, conuolant. Talem tantamque animi in *Lescone* modestiam Deus comprobauit illa victoria celeberrima ei concessa, de principe Russo *Romano*, quem ad Zaichostiam debellauit. Monstratur insula illa, vbi est traiectus nobilis in flumine a nautis, vbi pars exercitus Russorum dissipati & compulsi sese receperat, plurimis post pugnam desideratis. Regiam etiam dignitatem, cuius adipiscendæ spem sibi iam ipse præcidisse videbatur, iterum recuperat. Commemoratur hoc *Lasconogi* tempore, Liuonum conuersio ad fidem Christianam, de qua in nostra historia rerum ecclesiasticarum fusius tractatur. Commemoratur & victoria eius Russorum de Lituanis parta.

Liuonum conuersio

CAPVT XVII.

Lescus Albus.

LEscus tertium rex creatur. *Cadlubkus* primus scriptor historiæ Polonorum præmium laborum & eruditionis Episcopatum Cracouiensem consequitur. Fuit autem synchronus *Innocentii* Papæ, qui decretalium libros promulgauit. Eodem tempore Haliciæ in Podolia, seu Galatiæ regnum instituitur, cuius regem idem *Cadlubkus* primus inaugurat. Sed euentus breui docuit, hoc regnum non bonis auspiciis institutum fuisse. Rex enim *Colomanus* victus a Russis cum *Salomea* vxore, sorore *Lesci* capitur, & annum in custodia asseruatur. Qua re Poloni audita, indignabundi vndique confluunt & mox talionem reddunt, de Russis insigni victoria reportata. In ea pugna decem Duces insignes Russi capiuntur, & adducuntur ad regem *Lescum* viui. Incidisse etiam in hæc tempora narratur primus Tartarorum in Russiam aduentus, & clades ab eis illa recitatur, quam Cometes inusitatæ magnitudinis prænunciauit. Libertates etiam & immunitates, exemptionesque ecclesiastici ordinis tum auctæ sunt: elaborante ea in re maxime omnium *Henricho* Archiepiscopo. Hoc etiam tempore Cruciferorum nomen in his oris innotuit. Vocati erant hi ad ferendum auxilium, tandem pro dominis se gerere cœperunt. Imitati sunt forsan in eo facinore Turcos. Nam & isti eadem prorsus occasione vocati a *Marco* orientis Imperatore, nimirum vt ipsi opem ferrent, mutato consilio Græciam occuparunt. *Lescus* hic a Pomeranis dum balneat securius, interficitur, exemplum relinquens mortalibus, quam verum sit dictum Philosophi: μέμνησο ἀπιςεῖν.

Regnum Galatiæ.

Libertates Ecclesiasticæ.

Cruciferi.

Turci a Marco Imperatore euocati.

A. C. 1203.

CAPVT XVIII.

Anacephalæosis historiæ chronologica usque ad Boleslaum Pudicum.

QVia hic series historiæ perplexa est, ob *Miesci* Senis & *Lesci Albi* trinam, aut quaternam resumtionem principatus, ideo seriem historiæ in ordinem chronologicum hoc modo redegimus.

1185. Valachi *Isaaco* Orientis Imperatori rebellant, cum quibus is infeliciter congreditur. Prima hic mentio fit Valachorum, quos Græci scriptores Blachos vocant. Dixi autem *Traiani* acta persequens de Valachorum origine. Sed non desunt, qui potius a Genuensibus Italis, qui ad ostia Danubii consederant in vicinia, vel in ipsa sede Valachorum, eorum linguam immutatam esse putant. Cuius rei tres rationes non contemnendas habent: Primo, quod Valachi in sua lingua non tam Latinorum, quam Italorum sermonis corruptelas habent. Verbi gratia: *Passa* pro *transeas*, *Curciani* pro *cortigiani*, id est aulici, & consimilia. Quorum omnium expers erat ætas *Traiani*, quæ adhuc incorruptam liguam habuit. Secundo, quod illæ coloniæ *Traiani* Romanorum, ab *Adriano*, & aliis reductæ rursum fuerunt ex Dacia in Italiam. Tertio, quod si reliquiæ essent exercitus *Traiani*, non obliti fuissent historiæ Romanæ scriptores eos vocare ex corrupto nomine Italicorum, Valachos seu Blachos. Sed nusquam per mille annos fit mentio Blachorum, nisi ab illo tempore, quando Genuensium coloniæ *Kilian*, quæ *Achyleæ* etymon redolet, occuparunt. Compone hæc, quæ nunc dicuntur, cum illis, quæ in *Traiano* a me sunt commemorata, & rem planam habebis. Nec desunt, qui eiusdem generis Italos hac via in Litvvaniam ab ostiis Danubii per Valachiam transiuisse affirmant, & tales parui faciunt illam narrationem de *Libone*, qui in Litvvaniam aduenisse dicitur. De *Columnensium* autem aduentu ad illas regiones inferius dicemus.

Causæ cur non a latinis sed ab Italis, qui post corruptam linguam latinam in iis regionibus versati erant, Valachi oriundi.

1194. *Nicolaus* Palatinus cum fratre Episcopo Cracouiensi in tutorem *Lesconi Albo* designatus, iuramentum ab ordinibus Poloniæ eiusdem modi, sicuti & regi præstare solent exigit. Metuebant enim fluxam fidem plebis, suspectamque habebant leuitatem multitudinis, ne ab eis aliquando vel ad *Miescum* senem, vel ad Opoliensem Ducem deficerent.

1195. Mozgauiense bellum ciuile sic *Miechouiensis* describit lib. 3. cap. 27. Habet enim interdum gratiam antiquus stylus, quo vsus est *Miechouiensis*. *Ad Mozgauam fluuium a cœnobio Andrzeiouiensi quatuor*

Ciuile bellum a Mozgauam

A. C. 1203. ex Miechouiensi.

tuor milliaribus distantem, cum Sedomirienses, Lublinenses, Brestenses, supra Bug, Mazouitæ, & Romanus Mscislauicz princeps Wladimiriæ, quæ Lucensis appellatur; sororinus Ducis Kazimiri nouissime mortui, ad Mozgauam applicuerunt, progressum Mieczlao impedituri. Ordinatisque aciebus anno domini 1195. Nicolao Palatino Cracouiensi dextrum cornu, Romano duce Wladimiriæ sinistrum tenente, & Gouoritio Sedomiriensi in subsidiis relicto cum Miescone sene confligerunt, mutua se cæde obtruncando, perinde ac si inter infestissimos & perpetuo dissidentes bellum gereretur, neutraque parte gradum referente. strages horrenda cadauerum vtrinque edita est. Ad duces quoque ipsos clades peruenit. Boleslaus siquidem filius Miesconis senis in conspectu patris lancea traiectus, ex equo delapsus occubuit. Miesco senex a quodam milite gregario impetitus, morti destinabatur frequenti ictuum ingeminatione, ni magno clamore se ducem Mieczlaum asseruisset, & cassidis detractione veneranda canitie militem terruisset, quapropter miles educens illum ex acie, ne ab aliis violaretur, fugere consuluit.

1198. Wladimiro Haliciensi mortuo, Romanus memor meritorum suorum, quo pacto Polonis & Lesco Albo implicatis ciuili bello ad Mozgauam inter maiores & minores Polonos nauasset operam, Haliciensem principatum ambit, eumque deposcit. Abhorrebant autem Halicienses a Romano, crudelitatem eius veriti. Itaque decreuit frequens senatus, vt Romanum Nicolaus cum exercitu eo deduceret. Ibi Lescus orare, vt sibi cum exercitu proficisci illo liceret. Pertæsum se iam esse mollis & otiosæ vitæ, quam hactenus inter cœtus muliebres apud matrem exegisset. Cupere se deinceps armatum inter armatos viros versari, & quæ principis essent munera, vsu condiscere. Si adhuc nequiret alium, tamen eum se vsum in exercitu præstiturum, quem signa sua præstarent. Quod si non impetraret, tamen vel cum vno comite castra secuturum se esse.

Lesci Albi alacritas ad bellum. Educatio muliebris.

1199. Quarto anno Miesco senex, postquam male pugnauerat ad Mozgauam, vt sibi præstrueret viam ad principatum Poloniæ, Cuiauiam Cazimiri filiis præripit ac præoccupat. Ita primum terrore iniecto, tandem cum Helena matre & cum iis, qui ei fauebant, vulpina industria tractat de conditionibus pacis. Negat Lescum principem rite creatum, aut se inuito, certum stabilemque principatum obtinere posse. Non deesse sibi consilia, & auxilia externa, Lescum puerum esse, curatores eius inuidia laborare, bonam nobilitatis partem clam secum sentire. Verum si sibi principatum concedat, redditurum se esse Cuiauiam filiis eius. Se sane senem esse, nec diu viuere & regnare posse. Interim Lescus fieret princeps, se in ordinem, & politiam meliorem redacturum regnum.

Miesco senex Cuiauiam occupat.

1200. His inducta & persuasa credula mulier, annuentibus tutoribus, cum eo transigit: iure iurandoque die Diui Bartholomæi memoriæ dicato transactionem confirmat. Deinde vna cum filio Sedomiriam secedit, Miesco potitur rerum. Tunc secundo regnasse dicitur.

A. C. 1203.

1200. Quod attinet res exterorum, Anglia & Hybernia insulæ Romano Pontifici tum vectigales factæ sunt. Alexius orientis Imperator pulsus Haliciam ad Romanum, qui Polonorum opera princeps factus fuerat, confugit. Hic, credo paulo post ab Alexio Duca cognomento Murziphlo, ob coniuncta ac veluti oculis imminentia supercilia, sic dicto, plebi insanienti obiectus, periit tumultu. Tyrannus autem ipse Murziphlus deinde alibi comprehensus, post effossos oculos, Constantinopoli de turri præcipitatus fuit; promiscua plebs in cadauer sæuiit.

Alexius Murziphlus.

1201. Monachi Cistercensium e Portensio monasterio euocati in Poloniam, delicatum genus malorum secum attulerunt, quæ etiam nunc deporta vel deporti vocantur.

Cistercienses Monachi.

1201. Miecislaus promissa non seruat, cumque Lesci mater importunius instaret, fidemque datam in eo requireret, & iusiurandum præstitum ei obiectaret, nihil dissimulans, respondit, pactis & iureiurando contra ius gentium se minime teneri. Ita Helena dimissa, ingenti animi sui dolore, credulitatem suam damnare, procerum suorum dicta & consilia, licet sero, probare cœpit. Offenderat iam Miecislaus non leuiter animos procerum, & equitum, propterea quod nonnullos possessionibus certis & antiquis deturbarat, easque quibusdam e maiore Polonia asseclis donarat; quodque eisdem magistratus mandabat, indigenas præteriens. Itaque quasi conspiratione facta, Miesco cum suis principatu deiicitur. Nicolaus omnia ad matrem & pupillum iure tutorio transfert.

Honores præpostere distribuit Miecislaus.

1202. Irrequieto animo Miescus existens, tertio molitur dolos, & quidem propius admotis technis rem agit. Quod promissa non impleuerit, dicebat non per se, sed per Nicolaum Palatinum stetisse, qui subolfaciens, quod filios Cazimiri adoptare in animo haberet, se a tutorio munere excludendum ratus, nihil omisit, vt eum in suspicionem adduceret. Cæterum illum vt seditiosum hominem amouendum; vt pote quisse erga teneram Lesci ætatem palponem aulicum, & erga se, qui paterno animo & matri & filio faueret, iniustum censorem præstaret. Probe enim intelligebat Miecislaus, eum fuisse maximum obicem & aduersarium consiliis suis, quem reliquus conuentus Cracouiensis sequeretur. Itaque his artibus elidere eius consilia satagebat. Nec in cassum cadere conatus eius videbatur. Iam enim labefactauerat animum mulieris, maxime inuidis æmulisque Palatini animum eius irritantibus. Itaque re tota intellecta Nicolaus Posnaniam ad Miecislaum, quamuis infensum sibi

Nicolai Palatini consilium & transactio.

A. C. 1203.

sibi hostem magnis itineribus contendit, ac saluti incolumitatique suæ prospecturus, vlturusque ingratam mulierem, ei omnia, quæ prodesse, quæue obesse eius instituto videbat, aperit. Qua re erectus animo senex ad solitas artes suas refugit, & aperte iam postulata Helenæ refutat, seque opera Nicolai adeptum esse principatum gloriatur. Toto autem negotio iam in hanc, iam in illam partem titubante, Miescum inopinata mors oppressit, cum ageret annum septuagesimum tertium. Inter fundationes (quas vocant) eius, illud inuentum fuit ipsius magis peculiare, quod Wagrouiensi monasterio instituto, sanxit, vt non nisi Germani, iique Colonienses, in illud cooptarentur. Causam instituti addunt, quod quondam honorifice habitus esset a Coloniensibus, cum eo adolescens religionis ergo venisset.

Mors Miesci Wagrouiense monasterium pro Coloniensibus instituitur.

1202. Comitia Cracouiensia eligendi regis gratia indicuntur; in quibus detecta sunt vana studia hominum & contentiones potissimum inter Nicolaum, & Gouoritium Sedomiriensem Palatinos, interque Lescum Album, & Lesconogum regulos. Et illud quidem par maleuolentia, istud vero reuerentia & honestate inter se decertabat. De qua re in historia iam dictum est. Ad extremum Wladislaus Lesconogus eligitur; quem a gracilitate pedum sic dictum esse putant. Laudat hunc Miechouiensis a peritia artis pugillatoriæ, peritissimumque in ea arte ab ineunte ætate fuisse ait, dum in Germania commoraretur.

Lesconogi corporis dotes.

1205. Lesconis Albi ætatem ac principatum plurimum ornauit victoria de Romano duce Russorum parta, quam Miechouiensis ita describit: *Itaque ingressus Romanus cum copiis pugnatorum, primo æstatis tempore Lublinum obsedit, & cum non prosperaretur, probe enim a Polonis defendebatur, in terras Sedomiriæ grassando descendit, & flumine Istula superato, circa Zaichost consedit. Principes vero Lesco Albus & Conradus, ex omnibus terris suis Sedomiriensi, Lublinensi, Mazouia, & Cuiauia bellatores ex nobilibus & plebeis circa Sedomiriam collegerunt, & eis Christinum Comitem Palatinum Plocensem præfecerunt, qui industria & astu, decima nona Iunii oriente, appropinquauit Russorum exercitui. Romanus vero vix tumultuarie suos ordinauerat. Sagittarii Polonorum in necem ducis Romani fidefragi conspirarunt, globoque militum facto, in ducem Romanum & eum protegentes insiluerunt. Equo igitur sub ipso telis confosso & cum deiicere satagentibus, ad ripam Istulæ per medias acies cucurrit, dextrarioque cadente, ac fœta equa sibi administrata, Istulam tranauit. Et gratus equæ de salutis ministerio, inter alios dispersos & fugientes, pedes promiscuus cucurrit. Ab insecutoribus Polonis miles gregarius existimatus, occisus est, in Sedomiriamque relatus, a duce Lescone fuit sepultus. Vnde post a Ruthenis & proceribus Wladimiriæ mille marcis argenti & restitutione omnium captiuorum Polonorum redemptus, in Wladimiriam ductus est, ibi tumulandus.*

Lesci albi victoria de Romano ad Zaichostum.

Cromerus autem libro septimo hæc scribit: *Fertur item, idem Romanus nocte ea, qua prælium consecutum est, somniasse, multitudinem passerum a longe minore numero acanthidum, ab ea parte, quæ ad Sedomiriam vergit, aduolantium dilaniatam esse. Idque somnium cum amicis mane narraret, senioribus atque prudentioribus triste & mali ominis visum esse.* Dies, quo apud Zaichostium pugnatum est fuit 13. Cal. Iulii. Miechouius causam istus belli refert, quod Romanus Lesconi dare negarit tributum; aitque suscepturum eam expeditionem in Poloniam, copiisque ex vniuersa Russia contractis, ad suæ religionis Episcopum, quem Wladicam vocant, dona misisse, vt sibi in Poloniam inuasuro, eamque triennio vastaturo, autoritate Pontificia benediceret. Qui, spretis eius donis, benedictionem, tanquam ad iniquum & execrabile properanti facinus, denegauit, inquiens, Iniusta bella mouentes in patriam non redire viuos. Comminatus autem ei erat Romanus tyrannus concusionem, si ei benedictionem denegasset, &c.

A. C. 1203. Somnium Romani.

1205. Hoc tempore Lituuani a Russis victi. Quam victoriam Cromerus sic describit: *Post hoc tempus Litwani, gens syluestris & obscura Russorum agros prædis agendis infestare cœpit; cruento prælio victi, subera, restes, & fasces frondeas, quibus ea gens in balneis sudorem prouocare solet, tributi nomine deinceps pendere iussi sunt.*

1205. Hoc anno ordo Gladiferorum fratrum in Liuonia cœpit, autore Alberto Rigensi Episcopo, Vestem albam, rubenti gladio cum stella insignitam, gerebant. Regula eis cum templariis communis erat. Priuilegia a Papa Innocentio adepti, vt omnes, quas in Liuonia & circum circa, terras subigerent, possiderent. Horum virtute magna pars Liuoniæ subacta. At, cum Cruciferi fratres ordinis Teutonici in Prussia potentes fierent, deposita sua regula, Pontifice annuente, Teutonicis sunt vniti (Chron. ord. Teut.) Apud Plescouienses tum Vuoldemarus regis munere fungebatur, cui etiam Liuones tunc parebant, & tributa pendebant.

Ordo Liuoniensium.

1206. Lescus Albus ad principatum reuocatus, Wladislao modestissime id non modo ferente, sed etiam, cognito consensu conuentus, discessione sua Posnaniam, approbante. Hoc anno & Nicolaus Palatinus mortuus est. Ideo Lesconis negotia, tanquam obice sublato, prosperius succedere cœperunt. Eodem anno Fulco seu Pelka Episcopus Cracouiensis vita excessit, qui sibi, & suis successoribus, prærogatiuam loci & suffragii secundum Archiepiscopum Gnesnensem ab Innocentio tertio impetrauit.

Mors Nicolai.

1206. Eodem tempore sacrum collegium, liberam Episcopi liberis suis suffragiis electionem principibus non immiscentibus sese huic rei, a Pontifice per Iohannem Archidiaconum im-

A. C. 1203.

Cadlubcii hiſtoria.

impetrat: Et hoc modo *Vincentius Kadłubkus* genere *Roſeus*, vir doctus, vt tunc tempora ferebant, electus eſt a collegio quamuis ipſe præſens non adeſſet. Hic primus, cum regeret eccleſiam Cracouienſem, Polonicam hiſtoriam gentis ſuæ conſcripſit. Quam ita incipit: *Tres tribus ex cauſis theatrales odere ſolennitates*, &c. Hæc ita non ſine traductione quadam *Miechouienſis*, vt is, qui elegantiorem ſe ſcriptorem eſſe putabat, refert. Moxque de eius ſtylo iudicium fert: *Plura*, inquit, *de exteris, quam Polonorum geſtis, nodoſe & inuolute inprimis libris perſtringens*, &c. Præfuit is eccleſiæ aliquot annis: tandem abdicans ſe epiſcopatu, in monaſterio Andreiouienſi profeſſus, ex bono factus eſt optimus. Sic autem de eo *Miechouienſis*: *Tandem poſt quinque*, inquit, *annos ergaſtulo carnis ſolutus, in domino quieuit, in monaſterio Andreiouienſi ſepultus eſt.*

Iudicium Miechouienſis de ſtylo Cadlubcii

1206. *Colomanus Andreæ* regis Hungarorum filius, Halicienſem principatum adeptus eſt; vbi & ſolenni pompa inunctus eſt, coronatus & rex Galatiæ ſeu Haliciæ appellatus a *Cadłubco* Epiſcopo Cracouienſi, aſſiſtente ei *Iuone* Cancellario Poloniæ, gente *Odrouaſio*. Quid vero iſthic egerint iſti duo, diſſerit *Cromerus* ibidem.

Coronatio Regis Halicienſium.

Concilium Lateranenſe VII.

Circa eadem tempora Concilium Lateranenſe ſeptimum celebratur, in quo 412. Archiepiſcopi congregantur. In eo Concilio, cum immenſa multitudine monachorum mundus laboraret & in dies nouorum monaſteriorum fundationibus, inſanisq; ob eam cauſam profuſionibus Reſpub. exhaurirentur, marſupiaque locupletiorum exinanirentur. Itaque ſtatutum fuit, Canone 13. *Ne quis de cætero nouam religionem ſeu regulam monachalem inſtitueret, ſed quicunque voluiſſet ad religionem conuerti, vnam de approbatis aſſumeret.* Præuidebant enim tum Patres, ſi ſeculum diutius ſtaret, & quoties nouæ hæreſes, ſicuti dominus eas futuras ad finem mundi prædixit, orirentur, nouæ quoque ſocietates monachorum profligandis eis inſtituerentur, facile futurum, vt per eam occaſionem maior pars orbis ſub poteſtatem & ditionem eccleſiaſticorum deueniret, atque ita medicina morbo ipſo eſſet deterior. Ideo non ita multo poſt illud Concilium *Conradus* Dux Mazouiorum, autoritate huius ſacri conuentus, & diſputationibus illius ſeculi, quæ tum paſſim ea de re ferebantur motus, caute & circumſpecte Culmam, Toruniam & alias poſſeſſiones ſuas, Cruciferis donat: non quidem videlicet iure ſempiterno, ne quid menti Concilii derogaretur, ſed ad tempus, quoad nimirum hoſtes Chriſtianorum ſeptemtrionales debellarentur, quibus ſublatis, alia ratione cum ipſis Cruciferis tranſigere ei liceret: hoc minus eſt adhuc quam ius feduciarum, ſeu feudi. Huic exemplo ii, quibus nunc cordi eſt nouas regulas monachorum introducere, deberent inſiſtere. Nam ſi idcirco eas introductas fuiſſe ductas fuiſſe volunt, vt hæreſes ſubingreſſæ confutarentur, conuictis & reſecatis hæreſibus gladio verbi Dei, poſſeſſiones illis datæ, ad priores poſſeſſores deberent iterum redire, aut ad alios publicos vſus conuerti, iuxta alium canonem, illi autem profesſioni alicui iam antea receptæ ſe addicere. Si inquam, hoc incommodum euitare vellent, quod ſolerter tum illud Concilium præuidebat.

Canon de nouis Ordinibus monaſticis non inſtituendis.

Cruciferi donantur poſſeſſionibus

A. C. 1203.

1211. Circa hunc annum Hungari a Ruſſis victi, *Colomanus* rex cum vxore captus. Poloni quidem, qui Hungaris commilitabant, Ruſſos primo ſuperarunt; ſed cum onuſti præda domum redirent, a Ruſſis excepti ſunt & trucidati. Nam cum noſtri cedere cœpiſſent, Ruſſi vexillum noſtrorum captum erexerunt, ad quod conuerſi Poloni acurrebant. Interim Polouucii cum Ruſſis proſiliunt, obuios quosque interficiunt.

1211. Elati victoria Ruſſi, adiunctis etiam ſibi Litwanis, crebris incurſionibus Poloniam vexarunt. Quo facto motus *Leſcus Suliſſauum* cum expeditis copiis mittit, qui, collatis caſtris, Ruſſos magna clade profligarunt. Et quinque duces captos bello ad *Leſcum* adduxerunt. Ita compenſata fuit Hungarorum & noſtrorum clades ſuperior.

1212. Secundum alios 1188. Tartari, Scythica gens, cum antea vltra Caſpium mare habitaſſent, in eas oras primo peruenerunt, & Ruſſis Polouuciisque bellum intulerunt; ſed Ruſſos, quos Tartari non diſſiparant, Polouucii ipſi excepere. Differunt hic *Miechouienſis* & *Cromerus* de Polouuciorum origine & conſentientes tradunt fuiſſe eos Gothorum veterum reliquias. Et mox *Cromerus* de lingua Polouuciorum diſſerens, aſſerit eos locutos fuiſſe Ruſſorum lingua non valde diuerſa a Polonica. Hæc refert libro 7. in Leſcone Albo. Quæ ſi ita ſunt, argumentum haud leue habemus, Gothos veteres lingua Slauonica vſos fuiſſe, quandoquidem Polouucii, eorum ſcilicet poſteritas, eadem hactenus vtitur. Hæc adieci ad illuſtranda ea, quæ ſuperius de Gothis a nobis dicta ſunt. *Sigismundus* vero *Erberſtinus* Polouucios a Poloczko, vbi ſedes habuerunt, vocatos eſſe putabat.

Tartarorum prima incurſio in iſtas terras.

Polouuciorum origo.

1214. Poſt hanc cladem Ruſſi debellati & ſubacti ſunt, ita vt non modo tributa penderent, & iuſſa facerent, ſed etiam ſeruis prædæ eſſent. Hæc *Cromerus.*

1217. Inuiſente *Leſco* cunctas regiones ditioni ſuæ ſubiectas Pomeranis, ne longius a principe diſſiti, quererentur ſe patrocinio deſtitui, *Suetopelcum* præficit & amplisſimam poteſtatem & iurisdictionem, etiam in Palatinos, qui tum duo erant, nempe Gedanenſis & Suecenſis, & in cæteros magiſtratus conceſſit. De reditibus autem totius Pomeraniæ mille pondo ſiue marcas argenti quotannis fiſco principis Polonorum, vt penderet, conſtituit.

1220. Cum ageret duos de triginta annos, rogatu procerum vxorem duxit *Crimoslauam* Ruſſam, ex qua *Boleslaum Pudicum* in arce Corcinenſi editum, deinde *Salomeam*, ſuſcepit.

A. C. 1203.

Pudicus & Salomea Leſci nati.

1220. Circa eadem tempora *Henricus Barbatus* Dux Wratislauienſis ex *Heduigi* vxore filia *Bertholdi*, Ducis Carinthiæ & Marchionis Morauiæ, *Henrichum* & *Conradum* ſuſcipit. Hæc *Heduigis* poſtea inter diuos relata eſt.

1221. Hoc anno *Balaklei Soltanus* Princeps Zauologenſium Tartarorum, inuitatus disſidiis domeſticis Ducum Ruſſiæ, eorum terras inuadit. Cecidit etiam tunc *Olba*, atauus Ducum Prunſciorum, quorum origo deſcendit indubitato tramite a *Iaroslauo*, qui fuit vnus ex duodecim filiis *Wladimiri* monachi dicti, quos Ruſſi auguſto nomine *Bohatiros*, id eſt heroas vocitant. Et tunc arces illæ tres *Czapczakley*, *Oſſam* & *Balakley* de nomine ipſius Ducis dictæ a Tartaris ad Boryſtenem & Bohum excitatæ ſunt. Harum fundamenta tantum hodie viſuntur. Vlti ſunt non ita multo poſt Ruſſi eam iniuriam vna cum *Skirmuto* Duce Litvvaniæ, fuſo fugatoque ipſo *Balakleio* ad Koidanouum. Cuius belli cauſa fuiſſe narratur, quod Litvvani legatos Scythicos tributum eis nomine Ducis volentes imponere, amputatis naſis & auribus, non ſine grauisſima contumelia ad dominum ipſorum remiſerunt.

Origo Bohatirorum, qui vere Bohatiri ob ſuſceptam Chriſti fidem & heroica facta vocari debent.

1222. Ærarium Baſilicæ Cracouienſis tactum de cœlo conflagrat; vbi & ſupellex vniuerſa *Cadlubci* abſumitur. Itaque Epiſcopatu Cracouienſi ſe abdicat aduerſante Principe & diſſuadente collegio ſacerdotum (incompatibile tum fuit, vt annotant, monachum & Epiſcopum eſſe) & in Andreiouienſi monaſterio reliquos quinque ſuæ vitæ annos exegit.

Ærarium eccleſiæ Cracouienſis conflagrat.

1222. Diuus *Hyacinthus* inter diuos relatus. *Iuo* Epiſcopus parœciam Cracouienſem ad templum primarium in foro vrbis fundat. Nam antea Trinitatis templum loco parœciæ erat. Sed ea translata, cum ſodalicio Dominici commutatio illa facta fuit.

1226. Idem *Iuo* Kacicenſe monaſterium Ciſtercienſium Mogilam paternum rus, locum *Vandæ* reginæ ſepulchro nobilem, transfert & magnifice locupletat. Eodem tempore ptochodocium ſancti Spiritus dictum fundatur.

Henrichus Archiepiſcopus Gneſnenſis, *Theodorici* ducis Bernenſis ex *Eudoxia* Polona filius, bonam & ipſe in hoc pietatis ſtudio nauauit operam. Perfecit enim diligentia & autoritate ſua, vt Principis, atque omnium ducum, procerumque Polonorum conſenſu, & vniuerſi conuentus conſtitutione, ſacer & eccleſiaſticus ordo omnis cum aſcripticiis etiam & ſubditis ſuis ab omnium profanorum iudicum, etiam ducum, atq; adeo ipſius ſummi principis iurisdictione prorſus liber eſſet, ita vt ne per exceptionem quidem vllam, aut reconuentionem pertrahi ad vllum profanum ſiue laicum (vt vocant) forum poſſent. Eamque conſtitutionem Pontificis maximi & ſedis Apoſtolicæ autoritate confirmauit. Sacerdotes vero omnes ex decreto Synodi à ſe conuocatæ, vxores & concubinas, quas retinebant adhuc plerique, poſt edictum legati Pontificii abdicare coëgit, iureiurando ab eis exacto. Hic etiam obtinuit à ſede Apoſtolica Archiepiſcopis Gneſnenſibus perpetuæ legationis munus. Hæc ex *Miechouio*, qui idem ſic ſcribit: Wladislaus *ergo*, inquit, Othonis, *tota maiori Polonia poſſeſſa, diuinam miſerationem & ſui ſublimationem recolendo, libertates, & priuilegia binis cathedralibus eccleſiis ſui principatus, Gneſnenſi, & Poſnanienſi contulit, villas eccleſiarum, & earum incolas ab omni ſeruitute & contributione, quæ olim cameræ Ducis ſoluebatur, abſoluendo & ab omni iurisdictione ordinaria Palatinorum Caſtellanorum, & cæterorum officialium. Donauit item vtriq; Pontifici autoritatem in bonis eccleſiæ venandi, & monetam fabricandi. Præterea donauit* Paulo *Poſnanienſi Epiſcopo & eius ſucceſſoribus villas: Sulkouam, & Krobiam, ratione ſuæ & patrum ſuorum ſepulturæ.* Hæ libertates fere ſe æquant Ducum poteſtati. Sed quo maiores libertates conſecuti ſunt eccleſiaſtici, eo res tota magis in odium & inuidiam tunc fuit verſa, *Miechouio* ſic referente: *Occaſione itaque*, inquit, *harum libertatum edax liuor corda nobilium maioris Poloniæ peruaſit, & clandeſtinis contra* Wladislaum Othonis *qui &* Plwacz *dictus eſt, machinari cœperunt inſidias.*

De immunitatibus, & libertatibus eccleſiaſtici ordinis.

A. C. 1203.

Laicum & profanum forum opponitur eccleſiaſtico.

Cælibatus inuectus.

Si moneta à ſacerdotali ordine cudebatur, quomodo quidam pecuniam tunc incognitam fuiſſe Polonis dicunt?

1226. Punitiones Dei epidemicæ conſecutæ ſunt. Fames intolerabilis, peſtisque acerrima quæ fere triennio graſſata eſt. Anarchia quoque & bella ciuilia, in quibus & ipſe *Leſcus* princeps periit. Creditumque eſt a multis hæc accidiſſe ob illa diuortia & diremptiones matrimoniorum in ſtatu eccleſiaſtico, cum mariti cogerentur abdicare coniuges legitimas, iureiurando de non repetendis vnquam illis per vim præſtito. Ita diuulſi à parentibus filii, & matres abiuratæ, lamentis omnia implebant. Fieri enim non poterat hæc diſceſſio ac ſeparatio abſque lachrymis & ſuſpiriis ab imo pectore profectis.

Commendatur hic ſumme pietas *Iuonis* Epiſcopi Cracouienſis, qui in illis peſtis & famis calamitatibus memor, ſe non dominum, ſed diſpenſatorem eſſe bonorum creditorum, plurimos ſubleuauit, multisque eius liberalitas ſaluti fuit.

Liberalitas Iuonis Epiſcopi Cracouienſis.

1227. *Conradus* Mazouiorum Dux, cum Pruthenorum excurſionibus cohibendis per ſe ipſe par non eſſet, cruce ſignatos Teutonici ordinis, quos noſtri Cruciferos nominant, per quendam monachum ſectæ Ciſtercienſium vndique in ſubſidium euocat Pruſſisque opponit, datis & conceſſis eis poſſeſſionibus in finibus Mazouiæ & Pruſſiæ. Hoc tempore *Toruma* ab

Occaſio introductorum Cruciferorũ. Cruciferi per monachos introducti.

A. C. 1213.

Torunia, Tarnouia.

ab eis excitatur olim *Tarnouia* dicta, *Quidzinum*, quod illi *Kissenberg* postea dixerunt, *Papouia* item quod *Dobrinum*. Atque ita illa ora prorsus eis conceditur, quæ interiecta est inter Mazouiam & Prussiam, vt essent, si diis placet, defensores aduersus incursiones.

1227. Comitia habentur Gansauiæ in maiore Polonia prope Znenum (villa est Abbatis Tremesensis) quorum causa prætexebatur, vt componerentur intestina dissidia Ducum maioris Poloniæ. Reuera autem ideo habebantur, vt *Suatopelcum* præfectum Pomeraniæ, qui tributa negarat, horum occasione evocatum, sine armis & bello opprimerent. Sed ille, consilio principum explorato aliud cogitat, occasionemque rei gerendæ obseruat, vt id, quod animo proposuerat perficere posset. Itaque, cum post illas graues deliberationes *Lescus*, & *Henricus* se ad balneum conferrent, ipse cum expedita suorum manu adest, & in diuersoria tentoriaque proxima irrumpens, obuios quosque rei nouitate attonitos, facile aut obtruncat, aut propellit, & ad balneum, vbi eos esse acceperat, contendit.

Lescus in balneis.

Resciuerat iam *Lescus* de hoste, itaque exilit, equumque nactus cum paucis fugæ se mandat, sed hostibus eum assecutis, cum aliquandiu inermis cum armatis, vnus cum multis contendisset, fortiter dimicans apud Marcinouum pagum occubuit.

Aulicus cui nomen Peregrino Henricum seruat.

Henricus autem, qui ætate grauis fugam desperauerat, sauciatur in balneis, & nisi eum aulicus quidam, cui *Peregrino* cognomen fuit, supra eum prostratus protexisset, idem, quod & *Lesconi*, ei haud dubie accidisset. Sed vtcunque reptans ad suos euasit, ac in lectica *Wratislauiam* delatus est. Ex eo tempore *Suetopelcus* pro Duce ac domino Pomeraniæ se gerere cœpit. Chronologus quidam Germanus non postremæ autoritatis, describens hunc casum

De Suatopelci ducatu commentum cuiusdam historici.

principis *Lesconis*, *Suatopelcus* inquit, *Pomeraniæ præfectus defecit, Pomeraniæ ducem se constituit, regeque bello occiso, ducatum confirmauit, qui hodie à Poloniæ regno auulsus.* Mirari satis non possum hominis leuitatem. Comitia, o bone, tum rex celebrabat, non bellum. Adde, cum præfectum eum ipsemet nominet, quodnam bellum inter regem & præfectum, inter dominum & seruum esse potuit? In balneisne bellum geritur? Aut quem autorem eius commenti de hoc bello habuit? sed breuitatis causa iam missum hoc faciam.

CAPVT XIX.

Epitome Chronicorum Lituanicorum, Russiæ, Prussiæ, Mazouiæ & Liuoniæ, vbi discutiuntur quædam dubia occurrentia in eis. Ita autem res vtriusque gentis collatæ inter se melius, vt purpura iuxta purpuram, dignoscentur.

A. C. 1203.

(Charactere Italico à reliquis distinguere voluit auctor, quæ de rebus Lituanorum & Cruciferorum hoc & sequenti libro subinde intermiscet Polonicis.)

Scriptores belli sacri pro liberando sepulchro domini expeditiones omnes Christianorum Principum, quæ decem fuerunt, enumerant. Optime sane illi; sic & ego hìc enumerans eorundem militum expeditiones in Prussiam Lituaniamque contra gentes septemtrionales, in re simili operæ pretium me facturum putaui. Quum regnum Polonicum nondum diuulsum inter filios regum esset, totam molem belli contra Pomeranos, Prussos, Lituanos, Iazygas, Tartaros, & alias idololatricas gentes, quæ in circuitu erãt, sustinebat, vt testantur bella regum Kriuoustii *&* [illegible]hobrii, *qui vindicaturus cædem Diui* Alberti, *grauiter in Prussos animaduertit. Quo nomine apud populos Christianos valde se commendabiles reddebant, & merito quidem. At regno hoc diuiso, & in aliquot tetrarchias & satrapias scisso, vires eius fatiscere cœperunt. Vnde &* Conradus *Mazouiorum Dux, destitutus solito præsidio & auxilio, coactus est Cruciferos in has regiones euocare. Iam enim gens Borussa patriam eius Masouiam ita vastauerat, vt Plockam etiam sedem eius sæpius tentaret atque adoriretur.*

Prima expeditio.

Conradus *igitur per Cisterciensem Monachum* Christiernum *Cruciferos vndique conuocat, quibus Ducem Syllesiorum* Henrichum *& Wratislauiensem, Lubecensemque Episcopum adiungit & præficit. Commissum est atrox prælium. Sed eo remoti, non sublati sunt hostes è medio. Hic ergo procinctus expeditio prima à nobis vocabitur.*

Secunda expeditio.

Vt durabili stabilique præsidio bellum illud duceretur, accersitur ex Liuonia & aliud genus Cruciferorum, quos Albertus *Archiepiscopus miserat. Commissum est prælium acerrimum, quod duobus diebus durauit: & fusi profligatique sunt Liuonii, Cruciferi, & ad paucos ita redacti, vt ex illis tantum quinque domum repedauerint.*

Tertia expeditio.

Post illam cladem appulerunt huc & alii Cruciferi Mariani *dicti, Roma vsque à* Gregorio *nono missi, duce* Hermanno de Salicen, *quibus Culma, & Torunia cum amplissimis territoriis, iure propemodum feudi, ad tempus tamen, attribuuntur. Sed conditiones certe non absurdæ huius donationis apud scriptores reperiuntur, quæ si cum alterius generis Monachis seruatæ fuissent hoc seculo à nostris, non ita oneri Reipubl. illi essent. Tunc duæ arces illæ ad Toruniam Rogouia, & alia eo in loco, vbi Cathedralis*

Torunia Mazouiæ prouincia fuit tum, Episcopoque Plocensi parebat.

A. C. 1203.

est ecclesia, à Prussis extructæ erant. Sed Pipinus *Dux eorum extractis intestinis atque exenteratus, crudeli morte necatus fuit à Cruciferis.*

Quarta expeditio.

Hac Marianorum inaudita in Pipinum *crudelitate, præsertim in ipsis initiis eorum aduentus commissa, fortuna mutata est, & exasperatæ vicinæ gentes: Curlandi, Lituani, Samogitæ & Prusi (omnes tum gentiles, & ab eadem stirpe orti, vt quibusdam placet) atrox bellum excitant ad S. Georgii arcem in Curlandia.* Mindocus *tunc apud Lituanos regnabat, qui Pontificis Romani autoritate in regem creatus erat. Nam spem fecerat se religioni Christianæ adhæsurum. Sed cum promissis non stetisset, perfidiæ pœnas non ita multo post luit. Noctu enim dormiens nihilque tale prorsus suspicans à* Troinata *filio suo oppressus & iugulatus fuit, haud dubie quod res diuinæ lusui & ludibrio ipsi essent. Mariani igitur confisi auxiliis regis Daniæ, & Liuoniensium Cruciferorum copiis, quas sibi tum recenti fœdere, & imitatione rituali vestis, insignique permutatione adiunxerant, contra tot gentes procedunt, sed aliquoties fusi, fugatique de retinendo suo statu valde desperant. Tunc etiam Lituani post victoriam* Hirchum *illum militem strenuum Magdeburgensem, in oblationis hostiam Diis suis armatum, ita vt in equo vitali (vt vocant) in prælium descenderat, captusque ab eis fuerat, igni flagranti subiecto, equo subsultante & hinniente, viuum vna cum armis ipsisque calcaribus cremant. Valde tum luctuosum tempus fuit Cruciferis. Nam præter alia, quæ amiserunt, illud fuit damnum irrecuperabile, quod opinionem virtutis militaris, de qua tantopere gloriabantur, prorsus apud vicinas gentes perdiderunt. Vnde illa verba Duisburchii, qui res illorum conscripsit:* Tres, *inquit*, vel quatuor hostes centum Christianos tum, cum magna verecundia, fugabant. *Proinde fracti animo ingeminabant orantes illa verba Psalmi, veluti cum Deo expostulantes: Ecce, domine, quomodo confortati sunt inimici nostri, &c.*

Simili quoque genere oblationis paulo post Sambiensem præfectum, viuum, pariter equo seduciali (vt loquuntur) insidentem iidem Lituani post victoriam combusserunt. Simile quid de Germanis ipsis apud Cornelium Tacitum *legitur, sicuti eis* Locticus *rex Poloniæ descensurus in prælium cum eis ad* Plawno *pagum exprobrat:* Humanas hostias, *inquit*, quondam Diis offerre soliti. Ecce tibi legem *Radamanthi.* Si quis, *inquit*, talia patitur, qualia fecit, pœna iusta putanda est.

CAPVT XX.

Boleslaus Pudicus.

Anno ab orbe condito 5190.
Anno à Christo nato. 1226.

A. C. 1226.

TVtorium (vt sic loquamur) regnum seu potius interregnum quindecim annos durauit. Quæ autem mala interuenerint interea, per annorum seriem enarrare magis commodum erit. Septem fere annorum erat *Boleslaus*, cum est patre orbatus, ideo principatus eius gubernationem ad se rapiebant propinqui. Vnde bellum ciuile inter *Henrichum Barbatum* Wratislauiensem, & *Conradum Mazouium* exarsit.

Bella Conradi ad Skalam.

Conflictus fuit primus ad Skalam, in quo *Conradi* filius *Præmislus* cecidit. Itaque *Conradus* receptui iubet canere, & pro victo abit.

Ad Wrocirysum alter conflictus.

Secundus ad Wrocyrisum pagum. Sed & ibi profligatus *Conradus* cessit ad syluas proximas, & inde Mazouiam. Paulo post *Henrichum* in villa Spitcouiensi diuinæ rei vacantem capit. Sed *Heduigis Henrici* pia coniux eum liberat, & parricidiale illud bellum sapientia componit. *Henrichus* tutela & regni administratione se abdicauit, iureiurando interposito.

1228. *Boleslaus Pudicus* adoptatur à *Wladislao* Duce maioris Poloniæ, quamquam incertum an à *Lesconogo* potius, vel *Sputatore* sic dicto, qui multas possessiones & illas prærogatiuas ecclesiæ Gnesnensi & Posnaniensi donauit.

Monetæ cudendi facultas.

Vacationem nimirum omnium laborum, immunitatem pensionum, facultatem cudendi monetam; venandi in syluis, ad hæc ab omni quarumuis personarum, præfectorum, Palatinorum, atque adeo ipsorum principum iurisdictione. De hac re D. *Cromerus* libro octauo.

Non ita multo post, cum *Conradus* Dux Mazouiæ, &c. concedente & abdicante se *Henrico*, quemadmodum superius narrauimus, pro tutore & primate se gerere cœpit, *Iuo* Episcopus Cracouiensis siue *Henrici* voluntate, siue sua sponte & metu, odioque *Conradi*, cui aduersatus erat, sedulo profectus ad Pontificem maximum *Gregorium* eius nominis nonum, cum quo adolescens in Academia Parisiensi coniuncte & familiariter vixerat, acceptusque ab eo Parisii honorifice, relaxationem per vim exacti iurisiurandi *Henricho* impetrauit. Et proximus iam erat pubertati *Boleslaus* & à *Conrado* patruo alienus, in *Henrichum* prono studio pariter cum matre ferebatur: atque adeo iam iuris sui esse cupiebat. Hæc vbi ex obscuris indiciis & signis intellexit *Conradus*, *Boleslaum* vna cum matre per speciem colloquii capit, Cirskumque, quæ arx est in Mazouia, asportat, ac de necando puero cogitat. Deinde, mutata sententia, suasu *Wladislai Sputatoris* & *Marci* Palatini Cracouiensis opera, in Seciechouiense monasterium, quod in tractu Sedomiriensi supra Vistulam situm est, eos transtulit, & asseruari iussit. *Thorunium* & *Culma* Prussiæ vrbes primum fundantur à Cruciferis. *Conradus* Prussiam longe & late igni vastat.

1234. Fratres Cruciferi cum *Henricho* Mar-

A. C. 1226.

Marchione Miſnenſi Pruthenos ad fidem compellunt. Et *Gregorius* Pontifex Polonos ad delendos Pruthenos inſtigat.

Circa hæc tempora *Boleslaus Pudicus* cum matre *Grimaua*, inebriatis & ſopitis cuſtodibus, effugerat: quem *Henrichus* Wratislauienſis reducit, Sędomirienſemque ei Palatinatum attribuit. In loco vbi templum diui Andreæ eſt munitionem caſtelli ſtatuit *Conradus* & arcem Cracouienſem obſidet.

Henrichus Barbatus maritus D. *Heduigis*, dum curam agit *Boleslai Pudici*, Opatouiam Lubuſſenſi Epiſcopo donat, Borcumque, & Cazimirum. *Iuonis* Epiſcopi Cracouienſis de loco cum Laurentio Wratislauienſi Epiſcopo, qui poſtea ex roſarum odore deceſſit, contentio exorta. Baſilica Cracouienſis, fortuito incendio in turri, quæ ex teſtamento *Iuonis* plumbo tecta erat, excitato, conflagrauit, quam *Vislaus* poſtea inſtaurauit, & aliam turrim excitauit.

1237. Fratres Gladiferi Liuoniæ cum fratribus Cruciferis Teutonicis vniti. *Hermannus Balbi* primus Liuoniæ Magiſter. *Elbinga* etiam Pruſſiæ ædificata.

1238. *Henrichus Barbatus* rediens ab obſidione Gneſnenſi Croſnæ grauiter ægrotare cœpit. Nec multo poſt, hoc ipſo anno diem clauſit extremum. Cuius corpus ad Trebnicienſe monaſterium ab *Henricho* filio, cui *Pii* cognomen, datum eſt. Nam *Heduigis* vxor in ipſo monaſterio degens, neque ægrotum viſere, neque mortui funus deducere, aut ei obuiam prodire voluit, ne quo rerum humanarum commercio animus eius à diuinis auocaretur. Quin etiam, cæteris viris iuxta ac mulieribus plangentibus & lamentantibus, ſola moderate coniunctiſſimi mariti mortem tulit, impium eſſe voluntati diuinæ aduerſari ſæpius affirmans. Ac ne viuentem quidem illum ſæpe adiit, niſi forte, vt egenis & iniuria affectis opitularetur. Communi enim conſenſu totos fere triginta annos disiuncti, & continentes vixere. Ex quo tempore *Henrichus* barbam promiſit, atque inde *Barbatus* vocitatus eſt. Eodem anno diſſidia inter Pontificem & Imperatorem *Fridericum ſecundum* arſere. Pontifex voluit eum regno exuere, ille Cardinales, Epiſcopos, & Abbates, qui petebant Romam, itineribus præcluſis, cœpit, & alios mari immerſit, alios in carcere detinuit.

1239. *Boleslaus Kunegundam Belæ* filiam in vxorem ducit, puellam moribus & ſanctimonia vitæ nobilem. Dos eius quadraginta millia marcarum fuit. Tali autem coniugio beatus *Boleslaus*, tamen primis nuptiarum diebus eam non attigit. Imo, confirmata religione, poſtea mutuo conſenſu ambo perpetuam vouere continentiam, hinc *Boleslao Pudici* nomen inditum fuit.

Ioannes Czapla in patibulum actus.

1240. Circa hæc tempora *Ioannes Czapla* Scholaſticus Polocenſis iuris peritus, Wratislauienſis atque Ducalis Cancellarius, & moderator pueri *Conradi*, quaſi aliquorum conſiliorum conſcius, à *Conrado* Mazouiæ Duce in patibulum actus vna cum Dominicano monacho. Excommunicatus ab Archiepiſcopo Gneſnenſi Louitium ei ſempiterno iure donat ea conditione adiecta, vt libram ſiue marcam auri Duci Mazouiæ eorum bonorum nomine quotannis penderet. Atque ita à *Gregorio vndecimo* abſolutus eſt. Hoc eodem tempore diui *Franciſci Aſſiſiatis* nouo tunc inſtituto viuentibus monachis cœnobium Cracouienſe à *Boleslao Pudico* fundatur. Per eadem tempora illa fatalis controuerſia reuixit de dignitate Pontificali & poteſtate Imperatoria, inter Pontifices Romanos & *Friderichum II.* Imperatorem. Scripſit *Petrus Vinea* tum librum pro poteſtate Imperatoris, cui reſpondet *Innocentius quartus*. Lege *Volaterr.* Poſt lites verborum etiam ad ſtrepitum armorum recurſum eſt. Nam factio Guelphorum pro Pontifice, Gibellinorum pro Imperatore ſeſe opponebat acriter.

1241. Tartarorum ſexcenta millia, duce *Bathi*, in Poloniam Ruſſiamque venientes, vtramque regionem crudeliter vaſtabant, ciuitatibus villisque ſuccenſis, indeque captiuos educebant. Rex igitur *Boleslaus*, cum & *Henrichus* Dux maioris Poloniæ, cæterique principes contra Tartaros vnanimiter progreſſi, prælium cum eis acre commiſerunt. IamqueTartarorum inclinabantur acies, ſed quidam Vexillifer Barbarorum cum vexillo proceſſit, in quo erat ſcripta græca littera tali modo X. ſuperius vero in cuſpide haſtæ erat caput quoddam terribile infixum, arte magica confectum & efformatum, ore fumum vaporemque ſordidum in Polonos euomens, quo velut peſte quadam & incantationibus infaſcinati vires amiſerunt. Sicque funditus à Tartaris non ſecus atque à grandine ſegetes proſtrati ſunt. Pugnæ huius rationem & inſtructionem amborum exercituum qui volet ſcire, inueniet inferius in libello campiductoriæ graphice rem deſcriptam. Pugna hæc fuit acerrima: nec incruenta Tartaris victoria ceſſit, ita vt fracti viribus pedem retulerint, nec vlterius progredi auſi ſint. Atq; ita fortitudine Polonorum ducum Germania defenſa fuit, vt incolumis remaneret. Sicut olim Græcia à trecentis Lacedæmoniis aduerſus exercitum *Xerxis*. Periit in eo prælio *Henrichus Pius Heduigis* & *Barbati* filius: quem deductum ad alterum arcus iactum à loco conflictꝯ, incondito clamore ſublato Barbari capite plectunt. Corpus eius agnitum fuit ex ſexto pedis digito. Nam caput fuit abſciſſum à Tartaris. Periit ibi & Magiſter Cruciferorum Pruſſienſiũ, & alii quam plurimi.

1243. *Boleslaus Pudicus* rerum potitus, ex Hungaria, quo ob Tartarorum irruptionem fugerat, reuocatus eo anno. Ita enim *Miechouienſis* dicit: *Quapropter vox & clamor tribu-*

A. C. 1226.

latorum aſcendit, quod poſt miſeras Tartarorum clades miſerabilius & grauius a propriis opprimerentur, a Conradi *videlicet exactoribus. Misſique extemplo in Hungariam & Morauiam crebri nuncii*, vt Boleslaum Pudicum *quærerent, quo afflictæ patriæ ſubueniret, tanquam hæres, qui non eſt reuerſus vsque anno Domini milleſimo ducenteſimo quadrageſimo tertio*, &c. *Heduigis* eodem anno moritur, *Cromero* ſic referente: *Altero poſt maritum anno obiit* Heduigis, *qui a Chriſto nato* 1243. *Septimo Idus Octobris. Corpus eius, quod croceum, dum vixit, propter rationem victus duram atque tenuem, aſſiduaque ieiunia fuerat, poſt mortem inſolito ſplendore coruſcaſſe fertur, Deo perhibente teſtimonium ſanctimoniæ, & pietatis eius.*

1246. *Daniel* Ruſſorum dux, filius *Romani*, qui ad Zaichoſtium perierat, a legato Apoſtolico coronatus, in ſede *Colomani* Hungari ſedet.

1248. Litvvani victi a Cruciferis cum *Mendaco* eorum duce, qui poſtea rex creatus fuit. Et *Curetes* populi auxiliares pariter cum eis conciderunt. Eodem fere anno *Swatopelcus* Pomeranus ille *Gryſius* occiſor *Albi Leſci*, Pruſſis ſe ducem adiunxit, & omnes Cruciferos poteſtate exuit. Hic etiam, vt ſtabiliret ſuum principatum, Bohemiæ principis filiam duxerat. Magiſter tunc prouincialis vel Marſchalcus, vt illi vocant, Cruciferis præfuit. Eodem tempore Magdeburgum a Cruciferis arx in Pruſſia excitatur munitisſima & admiratione digna, quanquam Annales Cruciferorum & *Miechouienſis* ad annum 1280. id referunt.

1249. *Conradus* Dux Mazouiorum prælium cum *Boleslao* ad Iaroſinum commiſit, in quo *Boleslaus*, & Sędomirienſes in magna trepidatione erant. Mox proſequens victoriam *Conradus* Cracouiam ducit exercitum. Cumque copiam pugnandi *Boleslaus* ei non dediſſet, arcibus duabus excitatis, vna ad *Thinec*, alia ad *Zelow*, domum reuertitur. Atque ita, cum multas turbas in vita ſua excitaſſet, & bella non neceſſaria cum cognatis, extremum vitæ diem clauſit. Hoc anno hic, vt dictum eſt, Cruciferos in ſuam & totius Poloniæ perniciem primus, animalia, inquam, illa in iis terris nondum viſa adduxerat, cum quibus quam atrocia bella geſſerit *Locticus* rex, *Wladislaus Iagello*, & *Cazimirus* poſtea dicetur.

1250. *Guelphorum* & *Gibellinorum* factiones, a Piſis initio facto, in ſingulis fere vrbibus excitantur. Nam altera pars ſequebatur Pontificem, altera Imperatorem. Ita magna laniena ſecuta eſt, ſed hoc Chronicarii Germanici in annum 1238. reiiciunt. Senſit & Polonia huius disſidii incommoda. Venerat enim legatus Pontificis *Innocentii* in Poloniam, habitaque Synodo Wratislauiæ, imperauit Epiſcopis quintam partem redituum dari Pontifici, quo iam debilitatas vires ſuas aduerſus *Fridericum* Imperatorem inde confirmaret. Pro hac vero intempeſtiua humanitate, vt vocant, Polonorum relaxauit eis ieiunii magni vinculum.

Vetus quadrageſima.

Nam, cum nouem hebdomadis, veteri Pontificum inſtituto, vulgo ſeruaretur (& a Rusſis hactenus ſeruatur) indulſit, vt eſſet deinceps hebdomadarum tantum ſex & dimidiæ. Hinc natum eſt nomen, *Stáry mięſopuſt*, ſicuti & nunc poſt reformatum anni cyclum vetus natale, & vetus Paſcha vocatur, abſcisſis nimirum decem diebus currentis anni 1582. quo hæc accidit Kalendarii reformatio.

1252. Salinæ Bochnenſes repertæ. Id beneficium *Kingi* vxori *Boleslai* pietatique eius acceptum referunt. Exinde damna ſarciit, quæ ei Tartari intulerant.

1252. Sacer *Stanislaus* inter diuos relatus, reclamante Hoſtienſi Cardinali, & in Faſtis ſeu Martyrologio exinde connumeratur.

1255. *Mindacus* dux Litvvaniæ magno aſtu a Cruciferis perſuaſus, ad religionem Chriſtianam perducitur. Cum enim armis ab eis eſſet attritus, vt etiam domeſticis inuiſus redderetur, ob nouam videlicet religionem, eum (ſi ſic loqui fas eſt) chriſtianiſant. Vt ita foris & intus conuulſis eius viribus, magis obnoxius eorum iniuriis redderetur. At non ita multo poſt, re animaduerſa, ad ſua idola reſiliit. Meminit tamen hiſtoria, Litvvanos iam tunc ante *Iagellonem* aliqua initia habuiſſe religionis. Iamque ante aliquot annis Epiſcopi Litvvanorum, *Gerardus*, inquam, & *Vitus*, in illa feſtiuitate aderant, quando D. *Stanislaus* in numerum ſanctorum aſcribendus promulgabatur, hoc eſt ſeptuageſimo & quinto anno poſt eius mortem, Anno autem Chriſti 1253.

1556. Poloni Morauiam & Opolienſem terram vaſtant, *Hageki* errorem hic noſtri ſcriptores confutant. Vide D. *Cromerum*. *Othocarus* Bohemorum dux (nec dum enim diadema regium acceperat) Pruſſiam perdomuit. Tum *Kinisberga*, id eſt regius mons ad ſinum maris Balthici excitatur, & a regis nomine, *Othocari* videlicet, ſic eſt dictus. Detegit etiam hic triplicem errorem D. *Cromerus Æneæ Syluii*, qui, vt captaret beneuolentiam apud Bohemos, fingit, contra conſenſum hiſtoricum, hunc *Othocarum* debellaſſe has regiones inter Bohemiam & Regium montem. Secundo quod dicit, ab eodem Tartaros debellatos. Tertio, quod aſſeuerat id ſuis viribus eum confeciſſe. *Aut*, inquit *Cromerus*, *oſtendat quando Bohemi eas terras amiſerint, tunc credetur ei, quod eas ſubiecerit. Sed ſi hoc non poteſt oſtendere, neque igitur eius narrationi relinquitur locus.* Brandeburgum etiam in Pruſſia in memoriam Marchionis Brandeburgenſis excitatum fuit ſub idem tempus. Eodem ſeculo fit mentio oppugnati *Raciązy* oppidi a *Swatopelco* illo defectore, qui primus in eas regiones artificium inuexit veterum Romanorum, teſtudinis ex clypeis conficiendæ, vt milites ſub tali propugnaculo tutius poſſent verſari, & mœnia aggredi at-

A. C. 1226.

atque ſubire. Et hoc artificio in expugnando *Naclo* vſus eſt. Ibi ei exprobatum fuit defectionis illud ſcelus. Tum ex arce audita fuit vox, quæ ad aures eius vsque peruenit: *Plures*, inquit, *adſunt, qui a fraudulentis victoribus pœnas expetituri ſunt.*

1257. *Richardus* rex Angliæ, rex Romanorum pronunciatus priuilegium Teutonico ordini conficit. *Hyacinthus* etiam hoc tempore ab exilio huius vitæ in domum cœleſtem commigrauit. Verba ſunt hiſtorici. Eodem tempore *Boleslaus Caluus* excommunicatus ob captum & ad ſubuculam vsque exutum *Thomam* Epiſcopum Wratislauienſem. Deſcribunt hic hiſtorici noſtri modum cruciatæ emittendæ, hoc eſt diplomatis, qua cruce ſignatis permittitur reges ac duces vna cum eorum regnis diripere, ſicut acciderat huic *Boleslao Caluo*. Ad hunc videlicet modum: *Scripſit*, inquiunt, *Pontifex magnus* Alexander quartus *ad Archiepiſcopum Gneſnenſem, vt coadiuratis Cruciferis Polonis, concitaret eos contra* Boleslaum. Eodem modo traditur ad Magdeburgenſem Archiepiſcopum mandatum dediſſe, vt a Germanicis quoque Cruciferis idem curet fieri. Ita *Boleslaus Caluus* diſtractus, dum in hanc; & in illam partem oculos dirigit, a fratre per dolum capitur.

1258. Bella ciuilia in maiore Polonia inter duces, qui 24. tunc numerantur fuiſſe. Prædicatur *Boleslai Pii*, ducis Caliſienſis audacia, quomodo cum aulico comitatu exercitum magnum hoſtium diſſipauit ad Opatkouicam. Extremis enim perturbatis & primos impellentibus, omnibus maior, quam erat, viſus eſt numerus copiarum, propterea quod ſylua longiorem proſpectum adimebat, clamantium vero hominum ampliorem ſonitum reddebat. *Daniel* etiam Ruſſorum Dux arcem Lublinenſem capit, & monaſterium Zaichoſtenſe, vbi pater eius perierat, diripit, Sędomiriam incendit, vna cum Tartaris, quibus ſe ducem præbuerat. Cracouia ab eisdem incenſa, ita vt *Boleslaus* iterum cogeretur profugere in Hungariam. Sed alii hanc Sędomiriæ incenſionem in annum 1260. referunt. Ideo Sędomiriæ ad eum vsque diem illa martyrum ſtrages anniuerſaria celebritate poſtridie Calendas Iunii magno populi concurſu recolitur. Ita *Daniel*, ſe illa perfidia vltum eſſe cladem *Romani* patris, quam ad Zaichoſtiam acceperat, gloriabatur.

Daniel Romanides.

1260. In hoc etiam tempus noſtri ſcriptores (quanquam in viginti annis circiter diſcrepant) *Danielis Romanidis* coronationem referunt. Dicuntque eum, poſtquam ſatiatus eſſet cædibus & effuſionibus ſanguinis Polonorum, quas Tartari pasſim ediderant, ſubiugasſetque magna ex parte Rusſiam Auſtralem, ſpe erectum ab *Opiſone* legato apoſtolico in Polonia tum agente per nuncios petiiſſe, vt ſibi & ſucceſſoribus ſuis titulum regium impetraret; ipſum vero ſancte promiſiſſe, ſe cum vniuerſa gente ſua ad Romanæ & eccleſiæ catholicæ ſocietatem ſiue vnitatem acceſſurum, & chriſtianas regiones aduerſus Tartaros, qui iam ingentem formidinem omnibus principibus chriſtianis incuſſerant, defenſurum. Diſſuadebat id *Opiſoni* legato *Predota* Epiſcopus Cracouienſis, & nonnulli alii, ſed nihil profecerunt: obtinuit *Daniel* quod petebat. Sed quod contra promiſerat, non ſeruauit, quin potius fidei & iurisiurandi religionem violauit, & priſtinæ religioni pertinacius poſtea adhæſit, chriſtianos vero non modo non defendit, ſed etiam cum Tartaris, pariter infeſtauit. Cum Litwanis etiam contra noſtram gentem ſenſit, eisque commilitauit. Cur autem Pontificibus vltra Poloniam tot reges creare in mentem venerit, nunc non diſputo. Quidam dicunt, hac ratione voluiſſe eos ſedis Romanæ maieſtatem condecorare, tribus regibus ſimul adiectis præter eos, qui iamdudum regum nomine appellabantur. Alii dicunt hæc facta eſſe in barbam (vt vulgo loquuntur) Imperatoribus occidentalibus. Negabant enim Imperatores, Pontificem habere poteſtatem creandi reges. Contra Pontifices, vt & reipſa & verbis demonſtrarent, ſeſe & velle & poſſe reges creare, tres breui tempore inaugurant, Halicienſem videlicet, Litwanicum, Mindacum, & Polocenſem *Wladimirum*; quorum nunc regna a rege Poloniæ tenentur, & in prouincias redacta ſunt. Et, ſi multitudine regnorum gloriari liberet, vt plerique Monarchæ faciunt, certe Polono non deeſſent occaſiones titulum ſuum augendi, & infarciendi regnorum nominibus, vt ita rex quinque magnorum regnorum: Poloniæ nimirum, Lituaniæ, Haliciæ, Polociæ, Kiouiæq; diceretur. Cuncta enim hæc dominia a Pontificibus regiis titulis ſunt cohoneſtata inſignitaque, ceremoniis ſolennibus adhibitis, & priuilegiis ad id traditis. Sed quis tandem effectus fuerit multiplicationis tot regum, non eſt difficile cognitu. Barbaræ quidem gentes, Scythæ, inquam, & Turcæ, qui iam ſatis exaſperati erant, ita vt iſtas regiones vaſtarent, & cateruatim ſæpius ſeſe in eas infunderent, certe regum iſta inſtitutione non parum commoti ſunt ad res nouandas. Timebant enim, ne iſtæ duæ res nouæ, nimirum cruce ſignatorum exercitus, qui orientem verſus ſæpe procedebant, & regum nouorum inauguratio aliquod ipſis exitium accelerarent.

Principatus Poloniæ quinque regna.

Malus exitus conſilii de augendo numero regum.

Dixi, circa hæc tempora, quando videlicet differunt hiſtorici de clade Sendomirienſium & coronatione *Danielis*, diſcrepare inter ſe in 20. circiter annis. Quod accidit puto propter bella & turbulenta tempora illius ætatis. Vnde fit vt & hiſtoria eius æui plerisque in narrationibus erroris ſuſpicione laboret. Conqueritur etiam hic domus amplisſima *Sieniemiorum, Oleſniciorum, Pezowiorum* & aliorum, qui ſigno vtuntur *Debno* nominato, de Monachis ſodalicii illius, qui vitæ inſtitutum ſequuntur cœnobii S. Crucis. Nam volentes hiſtoriam ſuæ ſocietatis ſpecioſiorem magisque figuratam reddere, multa confinxerunt, quæ pugnant cum hiſtoria familiæ eorum, quam per manus a maioribus ſuis traditam accepere. Certum eſt autem, & pro confeſſo tenendum, *Dembrotem*, qui ſignum ſanctæ Crucis reduxit, *Polouucium* fuiſſe; qui *Polouucii* ab illis Gothis Italiæ vaſtatoribus originem ducunt: habitaſſeque in eadem plaga Rusſiæ, vbi nunc eſt ſolitudo, & coloniæ nonnullæ ipſorum. Et credibile eſt, ideo ipſum ac *Polouucios* omnes Tartaros vocatos fuiſſe, non quod Tartari eſſent: ſed quia cum Ducibus Ruſſorum *Leone* & *Romano*, qui vindicaturi clades ſuperiores venerant a Polonis acceptas, duces itineris Scythis in Poloniam ſe præbuerant. Inde, inquam, factum eſſe reor, vt per inuidiam Tartari vocarentur. Præſertim cum etiam in vicinia Tartariæ habitarent. Non minus autem ſcite, quam vere, a *Ptolomæo* dictum eſt: Finis vnius rei participat de appellatione alterius. Quam ob cauſam, confinii videlicet ratione, Sarmatæ, atque etiam Germani interdum ab autoribus Scythæ appellantur; de qua figura ſermonis luculentius libro primo huius operis a nobis diſputatum eſt. Sed & aliæ coniecturæ non deſunt, quibus docetur eadem res. Neque enim alioqui, ſi *Dembrotes* Tartarus ſeu Scytha fuiſſet, ſignum ſanctæ Crucis per eum remiſſum fuiſſet. Nam ad primum conſpectum a Sendomirienſibus fuiſſet diſcerptus, & illi, qui cognatos ſuos non ita pridem crudeliter ab eo trucidatos meminerant, cupiditate vindictæ, ſanguine eius ſuis parentaſſent. Sed quia eum & generis Gothici antiquitas, & religionis vnitas, linguæq; Rusſicæ vſus commendabilem apud noſtros, vt ipſius populares, reddebant, ideo hunc præ aliis idoneum putabant, qui tuto & commode ad ſuos veluti contribules ſacrum iſtud ſignum ferre poſſet. Et virgo *Adleida Debniades* ideo in nuptias eius facilius conſenſit, quod hominem ſuæ religionis eſſe, nec ita multum a ſe diſſidere perceperat. Præterea (pace ſodalitii illius dixerim) apparet hanc hiſtoriam minime ſecum conſentire. Nam ſi año 1260. ſub *Boleslao Pudico* fuit crux relata, & rurſus ſub *Cazimiro magno*, anno 12. vbi latebat, demonſtrata, quomodo ab eodem reportata & demonſtrata credetur, quandoquidem prius tempus a poſteriore propemodum 100. annis differt? Per quod temporis ſpatium tres reges interceſſerant: *Præmislus* nimirum rex, *Venceslaus* Bohemus, & *Wladislaus Locticus*, & bona pars regiminis *Cazimiri magni*. Iam autem, cum Sendomiria vaſtaretur, dux cohortum nuncupatus eſt, & agmen ducebat. Ideo 40. aut paulo minus annos is tunc natus fuiſſe coniicitur. Sed coniectura hac omiſſa, ad inſtitutum reuertamur.

Origo Dembrotiorum inter quos frequentiores Sienienii habitant.

Circa hæc tempora vrbs Cracouienſis iure Teutonico, quod & Sredenſe vocatur, vti cœpit. Condonet lector, quod breuiter & ſuccincte capita rerum enumeramus, neque enim noſtrum propoſitum eſt ea, quæ alii prolixe tradiderunt, largius proſequi: ſatis eſt, quod primam partem hiſtoriæ noſtræ ab aliis neglectam tradidimus. Porro capita rerum in hac ſecunda parte tantum proponere ſufficiat, vt ſaltem complementum hiſtoriæ habeat lector.

1260. Circa hæc tempora *Michaël Palæologus* Græcorum Imperator auxilio *Guilelmi* ducis Genuenſium occupat Byzantium; inde inuaſit imperium Orientis, *Balduinum*que cum Gallis expulit. Huius progenies Conſtantinopolim obtinuit annis fere ducentis. Interim Bulgari, Raſcii, Seruii, & aliæ gentes Slauonicæ ſuis parebant regibus, & Deſpotis. Et qui antea amici aut confœderati Conſtantinopolitanis erant, mox hoſtes facti, aſſiduis incurſionibus Thraciam & Macedoniam infeſtant.

1263. *Boleslaus Pudicus*, cum videret Iazygas, gentem ferocem, ſæpius ipſius terras infeſtare, regionem eorum agmine compoſito ſemperque inſtructo, 22. menſis Iulii ingreditur. Sciebat enim gentem indomitam, atque aut mori, aut vincere animo obfirmatam, ad pugnā quamuis iniquisſimam accurſuram. Nec eum opinio fefellit. Nam ſtatim illuceſcente Sole, vbi ſe noſtri in conſpectum eis obtulerunt, magna alacritate ad eos contendunt. Producit *Boleslaus* ſuos in aciem; Concurritur infeſtis armis. Cumq; aliquot horis Marte dubio pugnatum eſſet, tandem inſtantibus noſtris, ad paucos rediguntur Barbari, ducemque ipſum *Cunbatum* inter primos pugnantem amittunt, & tamen pedem non referunt. Ita fortiter dimicantes occidione occiſi ſunt, & qui remanſerant ex militari ordine, religionem Chriſtianam, capitali pœna propoſita, ſuſcipere ſunt coacti. Tametſi autem de Iazygum origine plerique hæſitant, tamen Sarmatas fuiſſe nemini dubium eſt; Sarmaticaque lingua eos locutos, vel inde euinci poteſt, quod hactenus tam hi, qui in Podlaſia habitant, quam illi, qui ad Tibiſcum in Hungaria hactenus manēt, lingua Slauonica, licet paulo difficiliore, quam Ruſſi, vtuntur. Et hic dux eorum *Cunbatus*, de quo modo diximus, nomen prorſus Rusſicum habuit. De iis autem quum iam aliquoties diximus, ſuperuacaneum eſt de iisdem luculentius diſſerere. *Tapia* eodem anno in Pruſſia excitatur.

Iazygum origo.

1263. Eccleſiam parochialem Mariæ Magdalenæ Poſnaniæ fundatam *Miechouienſis* tradit.

1264. Monaſterium in Brzeſcie Cuiauienſi fundatur.

1264. Ruſſi & Tartari fuſi & profligati a Polonis ad Pietam campum. Dux autem Ruſſorum erat *Suarno*. Nam *Daniel Romanides* paulo ante mortuus erat, licet *Miechouienſis* mortem eius in annum 1266. referat. Victoria hæc accidit Iunii menſe eadem die, qua ante ad Zaichoſtiam a noſtris proſpere pugnatum fuerat. Res primo eminus ſcorpionibus, & arcubus gerebatur, ſed dum Scythæ in eo genere pugnæ exercitatos ſe declarant, inuehuntur noſtri in acies eorum, & cominus haſtis atq; gladiis res ge-

geritur. Referunt pedem hoſtes, inſtant noſtri. Nitebatur *Suarno* reſtituere ſuorum aciem: ſed,cum nihil ageret, in fugam ſe coniicit,atq; ita vniuerſa acies hoſtium conuertitur, & mutuo ſeſe impellit & impedit. Ita noſtri plena potiuntur victoria. Exiſtimatum eſt tum piis precibus principis *Boleslai*, & religioſæ coniugis *Kunegundis*,impetratam fuiſſe illam victoriam,magis quam humanis viribus, cum numero hoſtes quadruplo noſtros excederent. Nam certo narratur,*Kingi* Reginæ aſtitiſſe tum duos candidatos angelos,qui futuri belli euentum ei prædixerint. Vnde videre licet,vt iam aliquoties dictum eſt,regna primordialia magis peculiari cura tutelaq; a Deo cœlitus defendi,quam ea, quæ proximis ſeculis ſuppullulaſſe creduntur. Numerantur autem iuxta Moſem a Lyrano 73. vt ſunt Iberorum , Celtarum, Tuiſconum, Sarmatarum, & conſimilia.

1264. Hoc anno Cometes dirus & luridus arſit,in occaſum ſeſe porrigens,durauitque tres menſes, quo etiam tempore *Vrbanus* Papa, vt *Miechouienſis* refert, feſtiuitatem corporis Chriſti inſtituit. Eodem tempore, *Boleslaus* Dux Caliſienſis,atauus *Cazimiri Magni* priuilegia & libertates indulſit Iudæis,quas ſcriptores hiſtoriæ Polonicæ & *Priluzius*, vt legibus contrarias,reprehendunt. Quod cum ego ſenioribus Iudæorum aliquoties obiicerem; ad hunc modum reſponderunt: *Si hæc ita ſe haberent,vt* Priluſius *dicit, certe nos non tuliſſent Reges, non modo per hoſce trecentos annos, ſed ne per tres menſes quidem.* Adieceruntque, ſe habere confirmationes ſuarum libertatum & priuilegiorum non ſolum a regibus Poloniæ, qui ordine alter poſt alterum vixerunt, ſed etiam ab Imperatoribus, ipſisque denique ſummis Pontificibus Romanis, quorum exemplo Dux *Boleslaus* maioris Poloniæ & *Cazimirus Magnus* cæterique Reges eaſdem confirmarunt, corroboraruntque.

Quinta expeditio.

1263. Dux Brusfingæ , & Margrauius Morauiæ cum filio, & Landgrauius Turingiæ magnam vim militum contra Pruſſos adduxerunt, vt vlciſcerentur mortem Helmerici *Magiſtri, quem in Lubuſouienſi terra cum exercitu fere occidione occiderant. Superiore autem anno Wilauum arcem, a Regio monte triginta millibus paſſuum ſitam, Lituani, adhibitis variis bellicis machinis, magna contentione oppugnant.*

1266. *Predota* Epiſcopus Cracouienſis mortuus eſt.

1266. Arcem Cracouienſem , totum montem complectendo , *Boleslaus Pudicus* reſtaurat. Circa eadem tempora *Salome* Halicienſis Regina, *Boleslai Pudici* ſoror, vxor vero *Colomani* in Zaichoſtienſi monaſterio vixit , deinde in Skalenſi vitam exegit. Funus eius Cracouiam ad D. Franciſci templum illatum eſt.

Sexta expeditio.

1266. *Nec minus etiam celebris fuit* Othocari *regis Bohemiæ expeditio in Pruſiam hoc anno. Erant enim in illo exercitu Poloni,Bohemi, Sylleſii. Sed & Ruſi eodem tempore* Nadrouitas,& Scalouitas, *annis 60. ante aduentum Marianorum,ex veteribus ipſorum ſedibus, vbi eſt nunc Ragenta,eiicere contendunt. Cumque iſti arctiore obſidione in arce quadam premerentur,interrogati,quonam pacto inediam tam diu ſuſtinerent: reſponderunt, ſe viuarium quoddam in area arcis habere, quod illis piſcium copiam ſuppeditet. Subiungit* Duisburchius *hiſtoriæ illius ſcriptor atque exclamans:* Mirum eſt,*inquit*; cum gentiles poſſeſſores illius arcis eſſent,viuarium illud tantam copiam piſcium illis affatim producebat, nunc poſtquam Chriſtiani potiuntur iſto loco, tantum ranis illud viuarium ſcatet. *Sed tandem inquit*, iudicia Dei ſunt inperueſtigabilia.*Demonſtrauimus autem in chorographia noſtra, illius regionis antiquiſſimos fuiſſe poſſeſſores Slauinos,ideo etiam nunc Slauonia illa prouincia vocatur, vnde &* Ptolomæus *Venedicum ſinum mare illud appellat. Ideo à* Nadrouitis *Pruſſis Ruſſorum Principes tam enixe eam vindicare contendunt. Hoc tempore etiam Regiomontana arx fuit excitata, & ad conſeruandam memoriam huius expeditionis* Otthocari *regis Bohemiæ Mons regius eſt vocata. Hoc quoque tempore apud Lituanos regnabat* Troinata, *qui* Mondocum *patrem vna cum duobus filiis* Rukla & Repikaſcha *auxilio* Doumantis *iugulauerat. Sed & ipſe non ita multo poſt à* Woyſilkone *comprehenſus in venatione excarnificatus fuit. Fuit* Woyſilko *filius etiam* Mondoci, *ſed monaſticam vitam profeſſus in Vronſcenſi monaſterio ad Pinsko priuatim vitam religioſam ducebat. Hunc proceres Lituani diu renuentem cunctantemque precibus & inuitationibus ſollicitantes ad gubernacula Reipubl. ſuæ,in tanta rerum perturbatione, euocauerant. Kiernoniæque ſolenni ceremonia inaugurauerant. Euectus ad eam dignitatem, nihiloſecius voti ſui memor, veſtem ritualem monaſticam ſeu cucullum ſupra Ducalem habitum ſuperinducbat. Sed hunc non ita multo poſt,* Leo *Dux Ruſſorum per ſpeciem comitialium conſultationum ad interiora Ruſſiæ, Wladimiriam illam vicinam nobis in Volhynia, euocatum poſt conuiuium quoddam manu ſua interficit. Iam enim à conuiuio* Leo *& reliqui conuiuæ Duces ad ſua diuerſoria abierant,cum mora parua interiecta,*Leo *ad curiam* Woyſilkonis *rediens in cubili dormientem excitat, & quaſi adhuc comeſſatiunculæ indulgere volens, elicere conatur. Bibemus adhuc* Kumie, *ſic enim Ruſſi affines ſuos blandiuſcule vocitare ſolent. At vbi non pareret ille,euaginato acinace, caput eius diſſecuit,ita vt cerebro paries proximus aſpergeretur. Ita* Woyſilko *miſerabili morte vitam ſimulq; poſteritatem perfidi* Mendoci pa-

Woyſilko interfectus crudeliter.

patris,adeoque ſtirpis antiquæ Centamorum *ab inſignibus auitis dictæ finiuit: continuataque tamdiu ſucceſſio in principatu,in aliam familiam* Columnarum *dictam,electo* Vithene *& ſede ducali Nouogrodiam tranſlata, iſto tempore tranſiit. Delati ad commemorationem iſtarum duarum familiarum celeberrimarum Lituanorum,paucula hic,hiſtoricos Lituanicos ſubmoniturі,adiiciemus. Germani ſcriptores viri eruditi, & in hiſtorica lectione verſati*, Columnarum, Vrſinorum, Scaligerorum, *& aliorum conſimilium familias à Germanis non à Romanis veteribus deriuant. Romanos quidem eſſe fatentur, ſed poſterioribus temporibus ab Imperatoribus Germanicis Romæ collocatos iusq; ciuitatis adeptos,in eum finem, vt iſthic manentes, tanquam Imperatorum clientes, & alumni (nam reditibus certis & portoriis ab iiſdem aucti erant) autoritatem ipſorum aduerſus indignationem Pontificum,ſi quando oboriretur,tuerentur. Hac igitur ratione familiæ Lituaniæ* Columnarum & Centamorum *à Romanis originem ſuam trahere potuerunt. Sed hæc transmigratio vt longe poſterioribus temporibus acciderit, neceſſe eſt; quando nimirum* Guelphorum & Gibellinorum *factiones extiterunt & per Italiam Germaniamque ſunt ſparſæ. Ex prædictis igitur cauſis & per prædictam occaſionem has gentes ex Germania in Italiam traductas fuiſſe tradunt. Neque hoc abſurdum videri poteſt. Nam rerum Romanarum antiquiores ſcriptores* Columnarum *ac* Vrſinorum *nullam mentionem faciunt. Fieri autem poteſt,vt cum Cruciferis,qui expeditionibus frequentibus, terra marique viam ex Italia ſeptemtrionem verſus aperuerunt, & ab vrbe Roma veteri ad Romam nouam,ad litus Balthicum ſitam (ſic enim portus ille Curlandicus ad imitationem comparationis Romæ Romuleæ cum Roma Conſtantinopolitana, quæ etiam νεα Ῥώμη vocabatur, antiquitus nominatus eſt, & ibidem Pontifex etiam gentilis,*Kriuei Kriueto *dictus, ſedem ſuam habuit primariam) huc aduenerint. Qui demum inſinuantes ſe in amicitiam Lituanorum, primo ſocii, demum & domini gentis eſſe cœperunt. Hanc veriſimiliorem originem* Columnarum *Lituanicorum eſſe puto. Nam &* Dorſprungii *nomen &* Proſperi *magis eſt cognatum ſono Germanicis nominibus, quam Italicis. De* Libone *Nauarcho* Pompeii *ſpecioſior narratio videtur. Sed ego de rebus vetuſtis iudicium hic cuique ſuum relinquo: meliora adferentibus ſubſcribam & cedam.*

Origo Columnarum Vrſinorumque.

1268. *Suatopelcus* decrepitus iam,mortuus eſt,& recordatus defectionis ſuæ,moriturus filiis mandat,vt Polonos duces omni ratione & beneuolentia ſibi deuinciant. Quod quia poſtea obliti ſunt facere, magnis ſe calamitatibus implicarunt.

1270. *Ludouicus von Balderhem* Magiſter prouincialis Pruſſiæ(erant enim alii Generales) vna cum Liuoniæ Magiſtro Pleſcouiam obſidet, & Ruſſos ad faciendam pacem cogit.

1271. *Paulus* Epiſcopus Cracouienſis ob raptum ſacratæ virginis ex Skalenſi monaſterio, qua abuſus eſſe fertur,Syradiam iuſſu vel permiſſu *Boleslai* ab *Othone* & *Zegota* iuuenibus *Toporum* familia ortis,deportatur, ibiq; menſem vnum ſeruatur. Hic diuinitus quadam die de cœlo ob ſua ſcelera increpatus fertur huiusmodi verbis: *Væ tibi*,Paule *Epiſcope*. Rurſus ferunt, talibus dictis eum in cubiculum compellatum: *Ne timeas*,Paule *Epiſcope, age quod lubet,ſeptimo deinde anno morieris.*

Paulus Epiſcopus Cracouienſis.

1273. *Boleslai* victoria contra defectores in hunc annum incidit. Huius belli concitator fuiſſe fertur idem *Paulus* Epiſcopus. Ipſe tamen *Boleslaus* non prorſus immunis à culpa fuiſſe fertur. Nimirum,quod indulgentia quadam calumnias in iudiciis regnare pateretur; quibus etiam hactenus impune laborant cauſidici noſtri ſeculi. Neque prorſus incorruptus iudex fuiſſe ferebatur: oneroſus item nobilitati propter crebras venationes. Nam tunc ferunt adhuc nobiles ſubuectiones præbuiſſe principibus. Itaque mutatione plerique principis,nouoque domino creato, ſperabant ſe liberatum iri iſtis malis. *Paulus* tamen autor fuit conuenticulorum aduerſus Principes,ſemina iaciendo futuri belli.

1279. Hoc anno *Boleslaus Pudicus* ad quartum Idus Decembris fatis conceſſit. Cracouiæ apud diuum *Franciſcum*, quod monaſterium ipſe condiderat,ſepultus eſt in choro templi à ſiniſtra parte. In cuius ſepulchro tale epitaphium legitur: ANNO DOMINI MCCXX. OBIIT ILLVSTRISSIMVS PRINCEPS & DOMINVS BOLESLAVS CRACOVIENSIS,&c. Sed inſcriptio tempore variat a calculo chronologorum noſtrorum. Benignus & religioſus Princeps fuit. Cuius illa extant in Cracouienſem Epiſcopum,& eccleſiam memorabilia beneficia, quibus ſacerdotes, eorumque adſcripticios ab omnibus penſionibus & teloniis liberauit,ab omni item iurisdictione magiſtratuum ſuaque ipſius exemit (quod ab Archiepiſcopo etiam quodam effectum fuiſſe ſupra meminimus) Epiſcopumque omnino Ducali iure in bonis ſuis eſſe voluit. Adhæc poteſtatem fecit Canonicis Cracouienſibus ſenos ex nobilitate aut duodenos ex plebe,quos vellent,ab expeditione bellica eximendi. Condidit etiam ſancti Marci monaſterium Cracouiæ. Ciuitatem Cracouienſem iure Saxonico ſiue Magdeburgenſi, quod etiam Sredenſe & Teutonicum vocatur, vti iuſſit,conſtituitque. Quinquaginta duos annos poſt mortem patris *Kinga* vxor virgo permanſit, mortemque mariti moderate tulit. Diſtractisque cunctis facultatibus in vſus egenorum , diui Franciſci profeſſioni & inſtituto vitæ ſeſe addixit. Poſtremo Sadeciam commigrauit, ibique reliquum tempus vitæ in monaſterio peregit. Non multo poſt

Epitaphium Boleslai.

Immunitas Cleri.

A bellica expeditione tunc primum clerus exemptus.

S. Marci monaſterium.

Kinga Regina & Duciſſa.

A.C. 1226. *Pudicum* mortuus eſt *Boleslaus Caluus* Legnicienſium Dux *Rogatka* dictus.

De origine Ducum & Archiducum Auſtriæ.

Rudolphus Albertum filium Auguſtæ Vindelicorum, in conuentu principum Auſtriæ, Styriæ, Carinthiæ & Carniolæ ducem appellauit, à quo originem duxerunt ii, qui deinceps illis regionibus præfuere vſque ad noſtra tempora, & *Carolum Quintum* Imperatorem, Hiſpanorum, Siculorum, Neapolitanorumque regem, ac *Ferdinandum* Cæſarem, regem Romanorum, Hungarorum, & Bohemorum, fratres germanos, ac liberos eorum inclytos.

CAPVT XXI.

Leſcus Niger.

Anno ab orbe condito 5345.
Anno Chriſti 1279.

A.C. 1279. SVcceſſorem *Boleslaus* accepit *Leſcum Nigrum* Siradienſem Ducem. Hunc enim viuus adoptauerat: præterea ex fratre patruele nepos ei fuit. Patri igitur adoptiuo *Leſcus* iuſtis perſolutis, nemine ex cognatis aduerſante, rerum potitur. Inter extraneos Ruſſi primum duce *Leone Danielis* filio & *Romani* illius Halicienſium nepote, adiunctis ſibi Tartaris, primo Lituaniam, deinde & Poloniam aggrediuntur. Cum iſtis Palatini duo ad Goslice pagum altero à Sendomiria milliario temere quidem, vt qui multo pauciores, ſed tamen euentu proſpero concurrunt, commiſſoque prælio, tertia die Februarii eos fuderunt. Nam, cæſis primis, magna trepidatio cæteros inuaſit. Sic, abiectis armis, terga verterunt. Cæſa feruntur in eo prælio hoſtium octo millia, capta duo, militaria ſigna ſeptem. Noſtri victoria potiti, mox Ruſſiam vaſtant vſque Leopolim. quæ vrbs ab hoc duce conditore nomen tunc accepiſſe dicitur.

Prælium Gozlicienſe.

1281. Bellum cum *Henricho* Wratislauienſi nomine tantum & non re ipſa, *Probo* dicto, ob Duces tres captos. Quo anno etiam Siculi Gallos vna hora, dato campanæ ad veſperas ſigno, per omnes vrbes ex compoſito trucidant. Hinc in prouerbium abiit: *Siculæ veſperæ.*

1282. Ius tum *Leſcus* dicebat Cracouiæ, cum audiſſet Lituanos & Iazygas ſubita excurſione Lublinenſium regionem tripartito agmine depopulari. Itaque ſepoſitis omnibus negotiis, armis correptis, magnis itineribus ad eos contendit. Sed hoſtes iam præda onuſti receſſerant. Itaque cum laſſus animo angeretur, ſopore eum inuadente, diuinitus conſolatur à quodam, qui ſpeciem diui Michaëlis referebat, in ſomno ei apparente: qui ei ſponſionem certæ victoriæ faciebat, ſi non deſiſteret, & perſequeretur hoſtem. Paruit ille. Nam, cum ſomnium hoc militibus mane expoſuiſſet, dici non poteſt, quam eos alacres ad perſequendos hoſtes reddiderit. Itaque cum recentibus hoſtium veſtigiis inſiſteret, 13. Octobris ad Naruam & Nemen flumina eos conſequitur. Perculſi aliquo modo metu, cum ſe iam euaſiſſe ſperarent. Sed tandem ad arma ventum, Iazygibus *arma arma* acclamantibus. Modum pugnæ & inſtructionem exercitus habes à me in libello Campiductoriæ expreſſum. In ſumma, victoria noſtri potiti ſunt glorioſa. Nam & canes noſtratium, quos ſecum iam ducebant Barbari, vt lætiore vlulatu noſtris quodammodo gratulabantur ſic ſæuis morſibus Barbaros ipſos impetebant. In eo prælio reliquiæ Iazygum equeſtris ordinis, qui à ſuſcepta religione defecerant, penitus extinctæ ſunt & deletæ. *Leſcus* victor in Poloniam rediens diuo Michaëli, qui ſibi in ſomnis victoriæ ſpem fecerat, Lublini templum eius rei mnemoſynon condidit.

A.C. 1279.

Septima expeditio.

Tunc Liuonici Enſiferi totis viribus ſuum robur in vnum conferentes Lituaniam ingreſſi, cum Doumante *prælium acerrimum committunt in campis Vidiminſciis* Gedrociorum, *duobus milliariis à ſtagno nobili* Kiamento *dicto. Ibi robur Liuonum concidit, totusque illorum exercitus deletus eſt. Vnde campus ille hactenus* Caulis *vocatur, quod ſignificat bellum lingua Lituanica. Inueniuntur illic hactenus à colonis fragmenta framearum, ſagittarum, & pili haſtarum. Celebratur etiamnum ab agreſtibus cantiunculis hic* Doumantes, *qui tandem ſeditione, ciuiliumque bellorum incommodis patria extorris & extruſus ad Pleſcouienſes profugit, à quibus etiam in Principem fuit electus. Hic primum Pleſcouiam muris cingere cœpit. Vnde Pleſcouienſes Moſchi quandam ſuorum mœniorum partem, parietem* Doumantis *hactenus vocant. Sed quia ambiens principatum Lituanicum ad necandum* Troidenum *Ducem ſubornauerat ruſticos, qui redeuntem à balneis nihilque tale ſuſpicantem fuſtibus interemerunt, ideo à* Lauraſio *filio eius prælio victus & trucidatus eſt. Fuit igitur* Lauraſius *filius* Troideni *Reguli Lituanorum, qui, vanitate gloriæ huius mundi ſpreta, in monaſterium ſeſe abdiderat. Sed ob cædem patris grauiſſime commotus, cucullo abiecto ad tempus, & correptis armis* Doumantem *perſequutus eſt, exercituque eius fuſo, eum interemit. Poſtea, vbi iræ ſuæ ſatisfeciſſet, ad inſtitutum regulæ rediit, deſignato in locum ſuum Lituanis principe* Vithene. *Ab hoc ſe libertates accepiſſe, gloriatur Lituania. Sed forſan mala fide à principibus, qui* Lauraſio *ſucceſſerunt, ſeruatæ, aut ab ipſiſmet negligenter curatæ & defenſæ ſunt. Vſque enim ad* Cazimirum *Poloniæ regem & forſan ad* Auguſtum, *ingemiſcebant conquerentes, ſe oppreſſos ſeruitute, populi Lituaniæ. Hæc per modum compendii cuiuſdam de rebus Lituanorum percurruntur.*

Campus Caulis.

1283. *Suetopelcidæ* Duces Pomeranorum Cruciferis ſua donarunt. At donationes illas legatus Pontificius *Philippus* Epiſcopus

A.C. 1279.

Donationum reſcindendi ius penes legatum Pontificis.

Firmianus, qui tum ex Hungaria male ibi tractatus venerat, reſcidit. Gnieuenſe tamen territorium eis conceſſit; in quo mox arcem condiderunt, præſidioq; firmarunt. Eodem anno *Leſcus* præliatus eſt cum Lituanis ad Lukouiam, qui tum Sędomirienſem agrum vaſtabant. Laudatur hic pietas *Leſci*, qui initurus prælium, ſuos milites ad humiliandum ſe Deo cohortabatur, & ſacroſanctæ Euchariſtiæ vſu, peccatorumque confeſſione ſe communire iubebat. Addidit & cohortatoriā orationem, qua eis ob oculos poſuit, honeſtiſſimum eſſe pro patria mori, gloriæ, quam vitæ, bonos forteſq; viros cupidiores eſſe debere. Irent ergo alacres, cæſorum hoſtium ſanguine ſuis parentarent, & captiuos opem lachrymis & eiulationib9 implorantes liberarent. Inſtructionis huius hypotypoſim in Campiductoriæ meæ libello reperies. Apparuit hinc ſum̄a fortitudo noſtrorum hominum, qui, quaſi firmo muro obiecto, denſo agmine acies hoſtium disiecerunt. Poſt debellatos hoſtes in *Paulum* illum Epiſcopum Cracouienſem animaduerſum eſt, qui captus, in Syradiam iterum à ſatellitibus eſt deportatus. Creditum eſt enim eum memorem prioris captiuitatis, quum apud *Leſcum* detineretur, per quoſdam nobiles ex Sędomirienſibus Lituanos ad illas incurſiones Poloniæ concitaſſe. Magnas enim neceſſitudines & clientelas habuit *Paulus* in tractu Sędomirienſi; quibus confiſus ſemper rebus nouandis ſtudebat. Illo ipſo tempore *Lucardis* mors condolenda, vxoris *Præmisli* maioris Poloniæ Ducis, accidiſſe fertur; quæ à pediſſequis ſuis iugulata fuit. Nec expers huius culpæ *Præmislus* eſt habitus; eo quod ne quæſtionem quidem de ſcelere habuiſſet, nec pœnas exegiſſet. Vulgari igitur carmine notatus eſt, quod carmen ſua ætate *Dlugoſſus* vulgo cantari ſolitum eſſe memorat. In hac elegia, vel cantico, oratio *Lucardis* miſerabilis expreſſa fuit, quæ maritum pro coniugali amore & honore, quem illi ſemper habuiſſet, ſupplex orabat, ne vitam ſibi adimeret, ſed vel vna ſubucula tectam in domum paternam remittat. Cauſa vero huius parricidii *Præmislo* ea fuiſſe fertur, quod nullos ex ea ſuſciperet liberos. Sed non inultum id ſcelus tulit *Præmislus*. Nam etiam poſt ſecundas nuptias prorſus abſq; maſcula prole deceſſit. Erat illud ſeculum corruptum, & Principes pleriq; illicitis libidinibus dediti erant. Narratur fere per idem tempus, *Alberti* Comitis Turingiæ, cum inſigni ei9 vxoris calamitate ac miſeria exemplum damnatæ libidinis. Duxerat iſte *Margaretam Friderici II.* Imperatoris filiam, ex qua duos filios ſuſceperat, *Fridericum* & *Ticemanum* generoſiſſimæ indolis adoleſcentes. Sed ea non contentus, exarſit amore pellicis tanto, vt etiam vitæ coniugis inſidias ſtrueret. De quibus illa certiſſimis indiciis edocta, vt cederet furoribus & ſceleri mariti, & vitæ conſuleret, hortantibus amicis prudentibus ac fidelibus, conſiliū de fuga cœpit. Oſtenditur adhuc locus in arce Iſenacenſi, vbi non eſt alta magnitudo à ſcopulo extra arcem & feneſtram ex qua domina cum quinq; comitibus demiſſa fuit. Nocte cum migratura eſſet, priuſquam à filiis diſcederet, aſſidebat ad lectulos, & calamitatem ſuam deplorabat, cumq; conſiliari9 ſenex & matronæ eam comitantes hortarentur, vt properaret; tandem valedictura filiis auellebatur inuita, quod eorum pericula ſciret non leuiora ſuis, *Friderichum* natu maiorem, lachrymis & eiulatu, materni doloris magnitudinem oſtendens, oſculis crebris complexa, poſtremo mirabili motu genam eius mordicus prehendit ac læſit. Vulneris cicatricem Princeps quoad vixit, retinuit, & cognomentum inde *Admorſi* conſecutus eſt. Mater tandem Francofurtum euaſit, vbi in monaſterio virginum com̄orata, ne procul à filiis abeſſet, poſt paucos annos mortua eſt. In iſtud etiam tempus miſerandus caſus Epiſcopi Wratislauienſis refertur, cuius cauſa hæc fuit: Imperauerat quandam contributionem ordini eccleſiaſtico *Henrichus Pi9* Wratislauienſis, quæ cum non daretur, ille bona epiſcopalia occupat, ob quam cauſam ab Archiepiſcopo *Swinka* Gneſnenſi excommunicatur. Et quia excommunicatio ſecum trahebat interdictionem à ſacris, & ceremonia religionis plebi adempta & ſublata, murmur, odia, & querelæ excitantur. Itaque ille, vt iſtum Gordianum nodum ſemel præcideret, iratus Epiſcopum & Sacerdotes omnes ditione ſua eiecit, ne ſcilicet vulgus dum ocioſos Sacerdotes perambulantes videret per vrbem nec ſacra peragentes, aſpectu eorum magis ad detrahendum ei irritaretur, ſtudiaque in contraria, vt fieri ſolet, ſcinderetur. Perlata hæc res fuit vſque ad concilium Lugdunenſe: ſed iam prius aures patrum falſis criminationibus *Henrichus* per legatos occupauerat. Itaque *Thomas* in quintum vſq; annum exilium perfert apud Ratiborienſem Ducem, à quo honeſte habitus fuit: ſed & Ratiborienſem Ducem bello eā ob cauſam *Henricus* perſequitur, agroſq; eius diripit, nilq; omittit, quod ab irato hoſte in eo caſu fieri ſolet. Cum igitur obſidione aliquātulum Ratibori enſis premeretur, ne aliqua ſibi maiora incommoda ab *Henricho* accerſeret, ipſemet Epiſcopus indutus Pontificia veſte, cum Sacerdotibus ad *Henrichum* prodit. Attonitus *Henrichus*, & quaſi numine afflatus de papilione exiliit, & obuiam proſiliens ad pedes Epiſcopi ſeſe abiecit: conſecuta eſt demum reconciliatio. Nam animo ita compunctus erat *Henrichus*, vt etiam Wratislauiam ipſam vrbem cum territorio ſempiterno iure eccleſiæ, & ipſi donaret: ſed Epiſcopus pius eā donationem abnuit & refutauit. Deus tam prudentes & manſuetos procul à maleuolentia Epiſcopos huic ſeculo deprauato largiatur. In minore autem Polonia *Paulus* telam, quam texere cœperat in perniciem *Leſci*, perfecit. Ita enim ei odia & pericula procreauerat, vt etiam ægre ſe Cracouiæ cum vxore ſuſtentaret & defenderet, cunctis contra eum inſurgentibus. Nam & ii, qui

Lucardis mors miſerabilis.

A. C. 1279.

Exemplum irati principis erga Epiſcopum.

Epiſcopi manſuetudo qua fregit pertinaciam Principis.

A. C. 1279.

qui ei fauebant, quique in comitatu eius aulico fuerant, ab eo ſe ſubducebant, veriti ne ſibi fraudi eſſet, à publico vniuerſi conuentus conſenſu, A qui contra *Leſcum* agitabat conſilia, diſſidere. Cracouia ſola tum in fide *Leſci* permanſit: ipſe cum vxore in Hungariam profugerat. Requiſiti tandem Cracouienſes à cunctis ordinibus, reſponderunt: Non licere ſibi iuſiurandum *Leſco* ſemel datum violare. Gratus fuit poſtea *Leſcus* & memor tantæ beneuolentiæ, quam in duriore fortuna à Cracouienſibus expertus eſt. Ideo Teutonibus ſolis regimen vrbis tunc attribuit, habitu quoque & cultu corporis cum eis conformato, oſtendens quanti eos faceret. Hæc anno 1285. geſta ſunt.

Fides Cracouienſium in Leſcum.

Ac re ſemel in deterius vergente multæ calamitates tum in Poloniam & Poloniæ principem *Leſcum* coniuraſſe videbantur. B Goſtinum à *Cazimiro* ſurreptum, Ploſcum à *Wladislao* interceptum, & Sochaczouia. Pruſſia tum vermes caudis cancrorum conſimiles produxerat, qui, quoscunque aculeo pupugiſſent, intra tertium diem extinguebant. Dobrinum à Pruſſis incenſum. Mazouia Cirnenſis à *Leſco* vaſtata. Tartari Poloniam depopulantur, à quibus Cracouia ægrè ſeſe defendit. Syradienſes fuſi & præda exuti a Mazouiis, contra Mazouia à Syradienſibus. Tartari tum Sądecenſi monaſterio, pauore, vt creditum eſt, diuinitus perculſi parſerunt. Tanta autem tum præda è Polonia à Tartaris abacta eſſe dicitur, vt cum eam apud Wladimiriam recognoſcerent & C partirentur inter ſe, vnum & viginti millia innuptarum puellarum cenſa eſſe dicantur. *Leſcus* igitur his aduerſis rebus & ſuggillationibus hominum afflictus ex mœrore & angore animi in morbum incidit, quo tanquam igne deuſtus & tabefactus vltima die Septembris vita hac miſera defunctus, & in templo S. Trinitatis apud ſodales Dominicanos honorifice ſepultus eſt. Cui epitaphium tale eſt inſcriptum: HIC SEPVLTVS LESCO NIGER DVX CRACOVIENSIS ET SENDOMIRIENSIS, QVI DIEBVS VITÆ SVÆ HVNC LOCVM ORNAVIT. OBIIT ANNO MCCLXXXVIIII. Bonus & frugi princeps fuit, ſi vltima prioribus reſpondiſſent. Donauit hic Epiſcopo Cracoui- D enſi iure ſempiterno decimam de omnibus metallis in cuiuscunque ſolo reperirentur.

Calamitates quæ præceſſerunt Leſci mortem.

Leſci mors.

CAPVT XXII.

Interregnum.

ORbata tunc Polonia legitimis dominis erat, cuius principatus in medium poſitus erat; quem alii ambiebant iure cognationis, vt *Wladislaus Locticus* frater Germanus *Nigri*; alii gratia populari, vt *Boleslaus* Plocenſis; alii & potentia, vt *Henrichus* Wratislauienſis; qui omiſſa Bohemia, ad cuius principatum procerum quorundam conſpiratione contra *Venceslaum* inita, inuitabatur, clam accerſitus à ciuibus Cracouienſibus cum iuſto exercitu aduenit. Venienti ciues, inter quos lanii maxime pollebant potentia, portam vrbis aperiunt. A.C. 1279. Quod vbi *Boleslaus* reſciuit, Cracouia ſe, nequicquam eum retinentibus proceribus, proripuit. *Wladislaus* vero *Locticus* apud Syradienſes quieſcebat: ſed cum videret quemque pro ſe agere, indignum putans alienum fratri ſuo *Leſco* ſucceſſorem in principem quæri, exercitum cogit, & ad Seueriam oppidum ad quartum Calendas Martias cum *Henrici* copiis ſigna confert. Occurrit tum ipſe *Henrichus*: ſed Opolienſis ſuis copiis alium ducem copiarum præfecerat. Committitur itaque prælium multis vtrinque cadentibus: ſed *Wladislaus* victor euaſit, Opolienſisque ſaucius ab eo captus eſt. Victor Cracouiam profectus apertis portis omnium conſenſu & acclamatione renunciatur, plerisque equitibus fidem eius ſequentibus. Sed & hic non diu principatum retinuit. *Henrichus* enim minime deiectus Seuerienſi clade, nihil ad celeritatem reliqui ſibi faciens, nocte intempeſta Cracouiam acceſſit, eamque in poteſtatem redegit. At *Wladislaus* inopinato tumultu perculſus, cum neque numerum, neque genus hoſtium exploratum haberet, proditionem metuens ad Franciſcanos ſodales ſe recepit; vbi ſuos paſſim per vicos palantes cædi & ſe quæri audiens, ſumpto monachi habitu, de muro à Franciſcanis demiſſus euaſit. Graſſatum eſt deinde per vrbem in eius familiares.

Inteſtina & ſocialia bella.

Locticus ad ſodales Franciſcanos ſe recipit.

Interim Wratislauienſi tum mortuo, *Wladislao* ad recuperanda amiſſa ianua patefacta eſt; niſi *Gryphina Leſci Nigri* vxor conatus eius eliſiſſet. Nam hæc de ſua dote ſollicita, ius ſuum principatumque Poloniæ, confictis ad id diplomatis *Venceslao* Bohemiæ donat: qui cupidus proferendi Imperii cum exercitu in Poloniam adeundæ poſſeſſionis gratia miſit. Cui *Præmislus*, deducto præſidio, Cracouiam tradidit. Videbat enim cum acri hoſte ipſi impendere inimicitias. Ne igitur duplici bello pariter diſtineretur, validiorem hoſtem ei obiecit. Bohemus igitur, Cracouia accepta, Sędomiriam pergit, & in itinere Oblecomum, arcem prope Viſtulam ſitam, vi capit. Ad Sędomiriam vbi venit, à *Wladislao*, multis cæſis & plurimis vulneratis, repulſus eſt. Itaque *Gryphina* ſecum abducta, veritus ne ſententiam mutaret, in Bohemiam abiit. At *Wladislaus* re ad Sędomiriam ex animi ſententia geſta erectus, Wisliciam deiecto hoſte, nullo negotio recuperat. Inde Cracouiam populabundus pergit.

Octaua & nona expeditio.

1290. *Commemorari hîc poſſent infinita particularia bella Cruciferorum, & vaſtationes certaminaque terreſtria, naualia & glacialia cum iſtis gentibus. Multos mortales hæc abſumpſerunt, adeo vt pro maxima & ſtupenda expeditione cenſeri poſſent.* Vithenes *per dies octoginta Pruſſiam vaſtat: ſed poſtea à Cruciferis in anguſtias compulſus cum ſuo exercitu adeo profligatur, vt ipſemet in Lituaniam ægre euaſerit. In*

A. C. 1296.

Inſequenti anno Libenteile *Commendator Ragnetanus Auſtechiam prouinciam maritimam & municipium Romanouo, clarum gentilicia religione, euertit. Ibi enim ſedes primaria fuit religionis idololatricæ, & gentium ſummi Pontifices iſthic habitabant. Hos* Kriuei kriueito *vocabant. Quod facinus pro ſcelere nefando ducebant eius ſectæ homines. Ideo Lituani, Samogitæ, & alii eius farinæ multa certamina, vt pro aris & focis, terra & mari eis mouerant.*

Nouedomani audax facinus.

Memorabile ſane & audax facinus commemoratur hic Lituani cuiusdam militis, cui nomen Nouedomano *fuit, qui, vt claſſem Cruciferorum in flumine Nemen ad nocendum paratam facilius delere poſſet, mulieris miſerabilis habitu ſe ornauit, ſedensque ad fluminis ripam ſupplices manus nauigantes verſus in cœlum attollebat, dolenter lamentando, operamque implorando, applicarent ad ripam, miſererentur afflictæ, vellent eam a popularium ſuorum vi & tyrannide liberare. Hæc lingua Polonica, cuius peritus erat, cum ſingultu & lachrimis identidem implorans opem, clamore reiterabat. Illi miſerati, applicant claſſem ad ripam, recepturi eam. Interim ille, rudente manu forti correpto, nauem primam, & cum hac totam claſſem ei adnexam retinet. Ibi exclamantis ſigno audito ii, qui in proxima ſylua inſederant, adiutum accurrunt. Ita atroci certamine orto, circumuenti hoſtes ad vnum contrucidantur. Circa eadem tempora Oſilia inſula a Lituanis oppugnata multos mortales perdidit. Conſimile & illud memoriæ mandatum eſt de illa inſtructisſima inuſitatæ amplitudinis triremi, quam eodem in flumine Mariani extruxerant, diciturque per ambitum tranſtrorum pinnacula habuiſſe. Ex hac, obſeruata occaſione, ad hanc aut ad illam ripam, prout videbatur, applicantes, ad prædas agendas proſiliebant & ſi quis in eos irruebat, iterum naui a litore reducta, ad alteram partem ſe transferebant, aut in medio gurgite, iaculantes in hoſtem, ſiſtebant nauem. Ex hac cum ſæpe Lituaniam infeſtarent, Lituani diu, quonam eam modo arcerent, deliberabant. Nam, etiamſi ſexaginta ſcaphas milite inſtructas obiiciebant ei, nihil proficiebant, donec rudentem arte quadam nacti cum anchora abſcinderent. Ita illa machina fluctibus abrepta & demum rectore deſtituta primo per alueum fluminis fluctuans, tandem in ipſum ſalum delata depreſſa mergitur, & cum milite in abyſſum Acheronta petit.*

1288. *Sub idem tempus arcem Carcus ad oſtia Treideræ fluminis, qua ſe mari ſociat,* Vithenes *expugnauit, vbi etiam* Brunno *Magiſter Liuoniæ cum 1500. armatis proſtratus periit. Eodem anno Strasburgum ſeu Brodnicium Lituani inuaſerunt, & ſacra pariter ac profana euerterunt, ac defœdarunt. Et quidam ex eis ſceleſtus etiam in fontem ſacrum aluum expurgauit. Sed* Schak *quidam ſtrenuus miles ipſos aſſecutus, mores eos docuit honeſtiores, fuſis, ac profligatis eorum copiis.* Schakones, Bazynii, Schorcii *adhuc Patricii remanſerunt ex veteribus familiis quæ in Pruſſiam conceſſerant. Fuit* A Venceslaus Schakus *ex eadem puto ſtirpe, Cancellarius Ducalis Pruſſiæ, qui complures legationes cum laude obiit ad reges Poloniæ. Cum hoc ego aliquot annos exegi in academia & aula Ducis Pruſſiæ* Alberti *Senioris. Fuit* Vithenes *ſupra alios infeſtior Chriſtiano nomini, multaque petulantius egit aduerſus Chriſtianos. Nam & in Polonia tunc Cathedralem Eccleſiam Lęcicienſem ſpoliauit, multis editis exemplis contumelioſis in ſacratum ordinem. Et anno 1311. magnis copiis Pruſſiam ingreſſus, omnes eius prouincias vsque ad Braſpergam ferro & igne euertit. Cumque infinitas cateruas captiuorum ſecum abduxiſſet, hierothecam, in qua myſte-* B *ria ſacra Romano ritu aſſeruantur, arripiens, coram nobilium virginum captiuarum comitatu manibus ſuis confregit, pedibusque conſpuendo conculcauit, addita exprobratione:* Quid ſibi vult Deus iſte, qui nec vos, nec ſe ipſum è manibus meis vindicare poteſt? *Sexta tandem Maii in aurora ipſa, ab* Henricho de Plock, *legato vel ſuccedaneo Magiſtri Pruſſiæ fuſus fugatusque fuit. Multi tunc mortales conciderunt, multi in deditionem accepti, quorum alios Cruciferi laqueo ſtrangulatos ſuſpenderunt, alios in flumina & ſtagna viuos præcipites dederunt, ita vt ex illo* Vithenis *numeroſo exercitu paucisſimi, euaſerint. Quin & ipſe duobus tantum comitatus caput vulne-* C *ratus, ad ſuos euadens ægre vitam ſeruauit. Huius victoriæ memoriale monaſterium virginibus ſacris ipſe* Plock *Toruniæ muratum excitauit. Tales multæ clades illatæ & acceptæ* Vithenis *temporibus enumerantur, quem Regem Lituaniæ* Duisburchius *vocat.*

Venceslaus Schak Cancellarius Ducalis Pruſſiæ.

1292. At Bohemus in ſequenti anno, coacto exercitu, Poloniam intrat, & in Syradienſem ditionem primum impetum facit. Habebat quidem *Wladislaus* exercitum; ſed nunquam tamen ad iuſtam aliquam dimicationem veniebat, ſed obequitans, hoſtem continuis incurſionibus exercebat, e latebrisq; ſubito proſiliens offerentes ſe excipiebat; ita vt ii nusquam poſtea D caſtris absque forti equitum præſidio prodire auderent, & in caſtris excubias nocturnas duplicarent. Ita hoſtes fatigati, combuſta tamen Syradia, ad ſua dilabuntur.

1292. Annus hic nobilitatus eſt morte *Kunegundis Boleslai Pudici* vxoris, quæ in monaſterio Sądecenſi, plus duodecim annis poſt mortem mariti exactis, duram vitam ducens, extremum diem clauſit. Hanc *Paulus* Cracouienſis, quem Improbum hiſtorici vocant, conſecutus eſt; ſed forſan ad ſepulchri tantum foueam, non etiam cœleſtis patriæ ianuam, qui cũ aliis ſtudiis minime dignis Epiſcopo, tum venationi ſic fuit deditus, vt venatorem, quod feram imprudens casſibus repulerat, venabulo tranſadegerit. Accepit autẽ ſucceſſorem *Procopium* de gente *Cuſſonum*, & *Gryphinæ* propioquum, quæ in Bohemiam abducta fuit. Circa hæc tempora etiam ac-

A.C. 1296. accidit, vt *Luticus Pacoslai* filius *Henrichum* Legnicienſem Ducem dominum ſuum balneantem dolo caperet. Erat hic *Luticus* ex intimis *Henrici*: ſed patrem eius *Pacoslaum* gratia & fauore principis inſoleſcentem, *Henrichus* capite plecti iuſſerat; quod is homicidii reus, crimen, fruſtra diſſuadentibus amicis, gloriabundus, fateretur. Lenierat tamen eum *Lutici Henrichus* dolorem, poſtea collatis in eum plurimis beneficiis. Sed male curatum ipſi vulnus videbatur, cum ei refricaret cicatricem *Conradus* Glogouienſium Dux, ſummus *Henrici* ob interuerſum Wratislauienſium principatum, inimicus. Hic itaque, cogitans eum in aliquod præſentisſimum periculum præcipitare, *Luticum* ad facinus ſollicitat; efficitque vt apud eum plus valeat vetus dolor, quam tot recentia beneficia. *Henrichum* igitur in balneo corpus curantem, ac nihil tale ſuſpicantem *Luticus* ex balneo extrahit, & vili palliolo tectum atque equo impoſitum, continuato nocte dieque curſum, Sanduoithum, quod in ditione *Conradi* erat, aſportat. Inde vinctus Glogouiam perducitur, & in anguſto vaſe ferreo concluditur; in quo duo parua foramina erant, alterum quo cibum ſumeret, alterum quo aluum purgaret. In eo ſex menſes aſſeruatus dimittitur: ſed tamen vires recolligere non potuit, verum, tribus exactis annis, paulatim contabuit. Ita vides, quod ne vetuſtas quidem, quæ nobis ſimplicior fuiſſe videretur, a dolis & malignitate humano generi innata, libera fuit.

Vithenes ad Sochaczouiam

1293. Anno hoc a Lituanis, duce *Vithene*, maiori Poloniæ & præſertim Lęcycyenſibus clades illata & depopulatio ingens edita; ita vt ex abductis captiuis viginti capita in ſingulos hoſtium cederent. Commiſerat prælium cum *Vithene Çazimirus* dux, frater *Loctici*, ad Sochacouiam vadato Bſura amne, magnamque ſtragem in Barbaris ediderat: tandem, cum in conſertisſimos hoſtes incidiſſet, interfectus victoriam hoſti concesſit. Nam ducis caſu conſpecto, commilitones eius victoriam proſequi non poterant. Eodem anno Cruciferi, obliti beneficii Mazouiorum, Viſnam arcem eorum expugnant. Exinde pro defenſoribus hoſtes eis redditi, cauſabantur ſe id iure feciſſe, quod dux Maſouiorum receptaculum Lituanis eorum hoſtibus præberet. *Troideni* enim ducis filiam in vxorem ſibi acceperat. Itaque indulgendo Lituanis, ſuis præſens exitium creauit. Sed iam ad *Præmislum* veniendum eſt.

Prætextus cur in Patronos ſuos Mazouios Cruciferi ſæuierint.

CAPVT XXIII.

Præmislus Rex.

PRæmislus, *Præmisli* prioris filius poſthumus, vir excelſo animo, nihil niſi magnum cogitans, cum eſſet dux maioris Poloniæ, animos totius Poloniæ, ſua dexteritate in rebus agendis in ſe conuertit, cogitareque ſecum cœpit de reſtituendo regno Poloniæ, quod iam ducentis & quindecim annis intermiſſum in obliuionem venire cœperat. Ad eam rem perficiendam præter id, quod regio ſtemmate natus, in maiore Polonia, hoc eſt, ſede *Lechi* primaria, dominii ſui fines latius protulerat, iuuabat eum quod etiam ab *Henricho* Wratislauienſi teſtamento Cracouienſis & Sędomirienſis Princeps nominatus fuerat. Igitur his opibus & titulis fretus, cuncta ſibi prona inſtituto perficiendo, & minime impoſſibilia factu putabat. Igitur indictis Gneſnam vetuſtam totius Poloniæ ſedem Comitiis, anno Chriſti 1295. rex creatur, & a *Iacobo Swinka* Archiepiſcopo Gneſnenſi triceſimum octauum annum agens inungitur adſtantibus *Ioanne Gerbiſco* Poſnanienſi, *Ioanne Ronca* Wratislauienſi, *Goslao* Plocenſi & *Conrado* Lubeſenſi. *Vislaus* vero Wladislauienſis Antiſtes, & Culmenſis, habebant legitimas cauſas abſentiæ ſuæ. De *Procopio* narratur, quod æger & propinquus morti erat: ſed Culmenſis laborabat inuidia, quod iam Cruciferis Rigenſiq; Epiſcopo addictus eſſet. De Wladislauienſi ignoratur, quid eum detinuerit. Sed forſan his omnibus conſilium Præmisli durum videbatur, cum ſinguli ſua ſtudia aliis Principibus obſtrinxiſſent. Ideo poſt principia ſtare & euentum rei domi malebant expectare, iuxta illud: *Minus gaudebis & minus dolebis.* Suſcepto regno Præmislus mox cogitationes ſuas intendere cœpit, vt Poloniam vniuerſam pacatam redderet, & in concordiam priſtinam vnumq; corpus omnes Palatinatus, qui tunc pro Ducatibus erant, redigeret. Ac primum ob præſumptum a ſe regnum cæterorum Ducum animos blandis ac modeſtis legationibus demulcere cœpit, & ad ſopienda odia ſedandaque disſidia cohortari cæteros non deſiit. Et quoniam Cruciferos de occupando Gedano conſultare cœpiſſe, vtq; illud fructuoſius, quam cum in manib9 Polonorum eſſet, redderent, cogitaſſe ſubolfecerat, idcirco Gedanum munire cœpit, propter euitandas Cruciferorum machinationes, & (quod multo periculoſius prudenter præuidebat) ne videlicet mundo iam ad deteriora prolabente, claſſes aliquarum gentium, portum illum ſecundo vento inuectæ de occupanda Pomerania & Pomeraniæ adiacentibus prouinciis conſilium nefarium inirent. Interim, quum animus eius magna meditatur, mors inopinata eum ſeptimo aut octauo regni ſuſcepti menſe perimit, Marchione Brandeburgenſi operam ad eam rem ſuam, vt creditum eſt, conferente. Habuit is de Satecenſi territorio, quod Polonis pridem ſurripuerat, cum eo controuerſiam: ſed forſan magis metuebat potentiam principis nouis accesſionibus auctam & cumulatam. Itaque, obſeruata occaſione, quum Liberalium, vt fertur, ſeu ipſo Bacchanalium die genio indulgeret, eum ſecurum nilq; tale opinantem opprimit. Strenue quidem ille, vt decuit fortem virum, hoſtes reprimebat. Sed cum vnus omnium telis cominus eminusque peteretur, ad extremum ſuccubuit,

A. C. 1296. Deliberationis initium de reſtituenda regni Poloniæ monarchia.

1295. Comitia generalia.

Otho

A.C. 1195. Quo tempore, & per quam occaſionem Præmislus trucidatus fuit ex D. Cromero.

Otho Longus elector Marchio, cum *Othone* altero, & *Iohanne Conradi* fratris filiis ex *Conſtantia Præmisli* ſorore ſuſceptis, & valida ſuorum manu, nocturno itinere per ſyluas & auia profecti, diluculo eius diei, quo Chriſtiani anniuerſario cinere capitibus aſpergendo præteritorum flagitiorum abdicationem, & vitæ mutationem profitentur, armatis locum circumdant, rati omnibus, qui circum regem erant, longa vigilia & crapula pridiana ſopitis, nihil ſibi negotii fore in peragendo ſcelere. Expergefactus tamen tumultu *Præmislus* ſubita & inopinata re primo conſternatus, cum paucis, qui euigilarant, in hoſtes ad ſe venientes, neſciens, quinam quamque multi eſſent, inſiluit, & multis ſtrenui fortisque viri operibus in eos editis, cum vnus omnium telis cominus eminusque peteretur, obrutus cecidit. Volebant hunc Saxones equo impoſitum ſecum abducere. Sed cum agitationem nullam ferre poſſet, pugionibus immaniter confoſſum reliquere.

CAPVT XXIV.

Wladislaus Locticus Rex deſignatur.

A.C. 1296. COmitia Poſnaniæ ad Kalendas Maii, qui dies diui Alberti memoriæ apud Polonos dicatus eſt, vbi de nouo rege creando proceres cum nobilitate conueniunt. Ibi eligitur *Locticus* propter multas cauſas. Præcipue vero, quod peritiam rei militaris multo vſu ſibi comparaſſet, & non parum roboris habere videretur. Omnes eum pro rege ſe agnituros iurant, arciumq; & munitionum omnium poſſeſſio ei traditur. Diſtulit tamen is, incertum qua de cauſa, coronationem; inunctionemque nec Regis nomen, ſed Hæredis regni Polonici vſurpauit. Interea profectus Pomeraniam in ordinem redegit, *Voislaum* quendam ei præficiens. Sylleſiam autem longe lateque depopulatus eſt. Cuius prouinciæ vrbs primaria Wratislauia aut tunc, aut paulo ante obſidione ita fuit preſſa, vt conditiones accipere cogeretur, & mœniorum vrbis altitudinem ad quatuor cubitos demoliri. Sub idem tempus *Boleslaus* Dux exactiones ante eum diem in Polonia inauditas inuexit, vt nobilitas ex cenſu pro magnitudine poſſesſionum & reddituum deſcripto militaret; cum viritim antea id facere ſolerent. Proditum eſt tunc memoriæ de *Conrado Gibboſo* Sinauienſi Duce, qui præpoſitus Wratislauienſis fuit; quod, cum ad Archiepiſcopatum Salisburgenſem vocatus eſſet & in itinere apud Viennam accepiſſet, cereuiſiæ vſum illa in regione non eſſe (laudabili enim olim cereuiſiæ Suidnicienſi aſſueuerat) repudiato Archiepiſcopatu domum reuerſus ſit. Vituperatur hac de cauſa & ſtoliditatis reuincitur, quod ei in mentem non venerit, artifices cereuiſiarios eo deducere, ſi tantopere cereuiſiæ deſiderio tenebatur. Merito igitur reuertens a fratre compedibus coërcitus eſt. Sed & *Wladislaus Locticus* rex nouus amplitudine honorum, vt ſæpe fit, mox deprauatus, libidinibus indulſit, & latrocinia militum non coercuit. Qua de re admonitus ab Epiſcopo Poſnanienſi cum non reſipuiſſet, excommunicatur, & omnibus ſacris interdicitur. Et quamuis ſatisfeciſſet Epiſcopo, tamen homines odium ſemel in eum conceptum concoquere non poterant. Proinde poſt tertium annum regnum ipſi abrogatur & *Venceslaus* Bohemus, aliis multis indigenis Ducibus præteritis, creatur, quod nemo potentior iam hoſti obiici *Wladislao* potuerit; qui munitiones quasdam in terra Cracouienſi ad eam diem retinuerat. Euenerunt hæc anno 1300.

Iuxta quantitatem redditiuum ſub Loctico ordo militat equeſtris.

A. C. 1296.

Decima expeditio.

Pro expeditione decima oppugnationes, propugnationesque arcium, vrbium, inſularum computari poſſunt. Nam ſi reſpicias Occidentem, & Septemtrionem, nulla fere arx eſt, quæ non ſit oppugnata ab hoc ordine Crucifero: Vſcie *arx in finibus Pomeraniæ adeo acriter fuit oppugnata, vt cum omnibus orientalibus vrbibus, quæ obſidionem a Saracenis ſuſtinuiſſe dicuntur, conferri poſſit. Quia enim repentina inuaſione inexpugnabilis videbatur, tria caſtella per circuitum in propinquo eius excitata ſunt, vt ita lenta obſidione & continuis vexationibus ad deditionem compelli poſſet. Vineæ etiam, turresque ambulatoriæ ſunt paratæ ac conſtructæ. Sic quoque* Santocum *infelix ſæpius repetitis vicibus oppugnatum, ſæpe inuictum, ſæpe etiam concuſſum fuit, ad extremum expugnatum eſt. Vtque ſemel omnis præcideretur pro eo digladiandi occaſio, funditus dirutum, euerſumque fuit. Sic Dremum, ſic Valcium, ſic Sluchouum. Quid referam Dodecapoleos ſeu Marchiæ nouæ vaſtationes? Derſauiæ item, Choinicii, Magdeburgi in Pruſſia, & aliarum infinitarum vrbium, ad extremum ipſius Gedani? De qua vrbe* D. Cromerus *ſic:* Nec in vlla cuiuſpiam munitionis expugnatione plus Polonici ſanguinis effuſum eſſe prædicatur ab vllis Barbaris, quam tunc a religioſis illis, & Polonorum beneficiariis. *Quid oppugnatio Suiociæ arcis? vbi duo patibula e regione arcis excitata erant. Ipſe vero* Ziffridus *Commendator, vt lictor ſanguine madens quotidie compluribus funibus, atque reſtibus equi ephippio impoſitis, ſe ipſum deuouebat non prius ſumpturum cibum, quam omnes illos funes, atque reſtes in ſuſpendendis captiuis inſumpſiſſet. Tranſeo ad fines Lituaniæ. Illa execranda Velona ſæpisſime oppugnata, tribus etiam caſtellis, vt de Vſcie arce ſupra retulimus, excitatis coanguſtata, quot abſumſit mortales? Vbi & ipſe Mag. Dux* Gediminus, *dum periculoſo exemplo ipſemet & ducis, & militis officium in procurandis machinis obit, ictus globo ſub muris arcis concidit. Sic Kovvna, ſic Gartena, ipſa denique Vilna caput gentis. Sed harum calamitatum deſcriptio-*

A. C. 1296.

nes breuitatis cauſa abrumpam. Hæc ergo excidia & diſcrimina tam Lituanica, quam Polonica, aliud nihil inuexit, niſi illud infelix conſilium de mittendis huc Roma & transferendis Cruciferis.

CAPVT XXV.

Venceslaus Rex.

A. C. 1300.

V*Enceslaus* accitus, Gneſnæ coronatus, *Rixæ Præmisli* regis filiam in vxorem ducit, vt ſibi eo firmius ſtabiliat regnum. Omnia, quæ in ditione *Wladislai* erant, in poteſtatem ſuam redigit. Interim Ruſsi nacti occaſionem, Sędomirienſ. tractum longe & late vaſtant, arce Corcinenſi, quæ lignea etiam tum erat, incenſa: prius fere, quam, omnibus peractis, ad regem de excurſione eorum nuncius perferretur. Sed tamen *Venceslaus* malebat *Wladislaum* perſequi, quam Ruſſos. *Wladislaus* tunc in eam miſeriam deuenerat, vt nusquam pedem figere, nemini ſe credere, omnes ſuſpectos habere cogeretur: veritus, ne quo modo in casſides venantium incideret. Itaque in ſyluis latitare, & locum ſubinde etiam, quem veſperi ceperat, media nocte mutare cogebatur. Tentare quidem animos procerum non deſiit. Sed, cum omnes pauere, conſenſum ordinum metuere, decretumque Comitiorum aſpernari nolle animaduertit, in Hungariam profugit; & ex Hungaria Romam priuato habitu profectus, facinora ſua duriore pœnitentia expiauit. Interim *Venceslaus* Bohemia rediit, Bohemis ſuis re vniuerſa in Polonia commendata. Obtulerat tum filium ſuum duodecim annorum Hungaris in regem. Nam multis diſplicebat exemplum, regem a Pontifice accipiendi. Ideo non omnes Hungari, *Caroli* Galli Neapolitani regis filium Martellum, ab eo Roma miſſum, pro rege agnoſcebant. Interim Poloni Ruſſos cum Tartaris & Lituanis profligarunt, magnamq; ſtragem in eis ediderunt; arcemque Lublinenſem, quæ ſeptem & quinquaginta annos in Ruſſorum poteſtate fuerat, recuperarunt. Sadecia a *Venceslao* rege condita; Biecz poſſesſio Epiſcopo Cracouienſi adempta; parœciæ tantum conferendæ poteſtas penes Epiſcopum relicta. Non vidit poſtea *Venceslaus* Poloniam, eo quod occupatus fuit bello Hungarico. Obtrudebat is filium, vt dictum eſt, Hungaris in regem, ſed non adiuuit fortuna conatum eius. Ideo, repudiato regno, ex Hungaria filium reduxit & tandem Pragæ veneno appetitus lenta morte abſumtus eſt. Eius morte cognita, *Wladislai* res in Polonia meliore loco eſſe cœperunt. Nam & Bohemos Cracouia depulit *Wladislaus*, *Alberto* Aduocato autore, & aliorum voluntates poſtea facile ſibi adiunxit. Fecit quidem anno ſequenti *Venceslaus* Iunior expeditionem in Poloniam, vt patri ſuccederet. Sed antequam Poloniæ fines attingeret, Olomucii meridiano tempore in cubiculo quieſcens, interfectus eſt. A ſuisne, an ab alienis ſubornatis ab Alberto Cæſare, ne tum quidem in recenti ſcelere certo ſciri potuit. Ex eo tempore Bohemi exteros reges habere cœperunt.

Locticí calamitates.

Cauſa cur Hungari Carolum Martellum Gallum pro Rege nolebant agnoſcere.

A. C. 1300.

CAPVT XXVI.

Wladislaus Locticus iterum.

Anno 1305.

COmitia Cracouiæ noui regis gratia habentur, in quibus *Wladislaus* magno omnium conſenſu Rex creatur, exceptis Poſnanienſib. & Calisſienſib. Hi enim verebantur, ne grauius in eos animaduerteret, quod eum prius eieciſſent. Maluerunt igitur ſe ſubdere *Henricho* Glogouienſi, qui ex ſorore *Præmisli* natus erat. Qua de cauſa *Wladislaus Henricho* bellum ſtatim intulit. Verum, illo nusquam in aciem prodeunte, motus illi conquieuere. Coronatio tamen *Wladislai* minime tum perfici potuit; quod diadema, ac reliqua regni inſignia Gneſnæ de more aſſeruarentur. Et Archiepiſcopus, ſine quo non fit coronatio, in ditione *Henrici* erat. Hæc de poteſtate Archiepiſcopi in coronando rege totidem verbis ex D. *Cromero* ſunt deſumpta; ne quid meis verbis detractum ordini cuipiam quis eſſe putet. Quamquam tunc vacaſſe ſedem Metropolitanam Gneſnenſem idem autor teſtatur. Pomerania etiam in ordinem redigitur a rege *Wladislao*. Gedano præficitur Iudex Pomeraniæ. Sicque, iureiurando a Pomeranis accepto, quod in poteſtate ipſius ſemper futuri eſſent, putabat ſe clauſiſſe templum Iani, & pacem ſemper duraturam ſanxiſſe: ſed mox ad ingenium rediere. Autor nouorum motuum fuit *Petrus* Cancellarius Pomeraniæ, qui quanto plus posſidebat, tanto maiore cupiditate & ambitione æſtuabat. Et, cum repulſam paſſus eſſet a *Wladislao* in quibusdam poſtulatis, conſilium nefarium cœpit prodendæ patriæ Marchionibus; qui ingresſi cum exercitu facile omnes munitiones regionis capiunt, adiuuante *Petro*. Gedanum cum caſtra admouiſſet, portæ ei oppidi a Germanis aperiuntur: cum magna iam ex parte Teutones ibi eſſent. Arx a *Boguſſo* Iudice, & *Nemira* honeſtisſimo equite defendebatur, donec *Wladislaus* ſubſidia auxiliaria eis ſubmitteret, quod quia cito perfici non poterat, & indies incommodis obſidionis vrgebantur, Cruciferos interea adiutum ſibi Poloni, annuente rege, euocant. Hi enim amicisſimos ſe Polonis, vt iure optimo eſſe debuerant, præ ſe ferebant. Statuuntur conditiones, vt dimidiam arcem ipſi tenerent, & annum vnum ſuis ſumptibus arcem a Saxonibus defenderent. Deinceps vero poſt exactum annum, quæcunque impendia facerent, eis præſtarentur; nec prius arce decederent, quam exoluta illa ſibi eſſent. Omnia hæc ſemina erant futurorum bellorum Crucifericorum, quæ Poloniam exercuerunt, fatis ſic ordinantibus. Repreſsi quidem ſunt hoſtes,

A. C. 1305.

ſtes, & vindicata à Saxonibus mœnia. Sed cum ſuperiores iam ſe Pomeranis Cruciferi eſſe animaduerterent, ferocius ſe gerere, & ſæpe cum illis iurgari, atq; rixari, ad extremum totam arcem ſibi vendicarunt, Primores Pomeranorum, ipſumq́; præfectum arcis *Boguſſum* in carcerem coniecerunt. *Boguſſus* tempori ſeruiendum ſibi ratus, totam arcem ipſis conceſſit, quam ad primam poſtulationem promittebant ſe reddituros, vbi pro impenſis eis ſatisfactum eſſet. Facile quidem de exitu rei diuinabant noſtri. Sed quid facerent, cum extrema quæq; illi minarentur? Itaque cuncti arce exceſſerunt. Hæc vbi audiſſet *Wladislaus*, cœpit eum pœnitere conſilii. Videbat enim lupis ſe ouem commiſiſſe: non ſublatum, ſed duplicatum ſibi bellum, duosque ſe pro vno hoſte ſibi conciliaſſe. Accedebat ad eas calamitates, quod arx Cracouienſis, quæ tum lignea erat, non ita pridem vna cum templo primario conflagrarat; cum ab ea parte vrbis, quę circum ædem omnium ſanctorum eſt, ex fortuito ibi enato incendio carbo ardens vento delatus, in tecto Baſilicæ plumbeo inhæſiſſet. Et hæc eſt cauſa, cur ſuperiorum principum ſepulchra in arcis templo non apparent; ſed tantum poſteriorum regum, qui poſt hoc incendium vixerunt. Sed Baſilica, dirutis eius veteribus muris, in eam, quam nunc obtinet, formam & amplitudinem poſt quartum decimum annum reædificata eſt ab *Hankero* Epiſcopo Sylleſio, nobili gente, *Oxio*. Sed ad Cruciferos redeamus; quorum Magiſter *Henrichus*, & rex *Wladislaus* conueniunt in Graiouice pago, in tractu Cuiauienſi definituri de arce Gedani, quam hypothecæ nomine tenere ſe prætendebant Cruciferi. Paratos autem interim ſe reddere eam declarabant, ſi impendia perſoluerentur. Æquum eum poſtulare Rex ait, & expenſarum omnium ſummam iubet iam proferre. Ibi ille conceptum animo dolum detegit, ac centies mille marcas latorum groſſorum poſcit. Genus eſt hoc numiſmatis, quod vna cum *Wenceslao* Bohemo rege in Poloniam non ita pridem inuectum fuerat, & quarta parte noſtratem groſſum excedit. Ferunt enim, ante hunc *Wenceslaum* ſignato auro aut argento Polonos in emendis rebus minime vſos fuiſſe, ſed tantum permutationem rerum vſurpaſſe. De inopia autem & nummo Polonico ex pellibus aſpergillorum, neſcio quid Poëta *Ianicius*, & alii tradiderunt: quibus ego conquerentibus de tanta inopia veterum non poſſum aſſentiri. Quæ res ſupra iam demonſtrata eſt, & adhuc demonſtrabitur. Negat igitur *Wladislaus*, iuſtam eam eſſe æſtimationem, bonorumque virorum arbitrio in eo ſe ſtare velle ait. At magiſter id recuſat: ſubſecuta ſunt deinde alia mala: Lituani enim Caliſienſem & Syradienſem tractum vaſtant.

Moneta.

1310. Cruciferi cum Marchionibus fœdus ineunt. Pomerania Polonica bello petitur à Cruciferis. Gedanenſes nundinæ in prædam cedunt vrbem inuadentibus & populantibus. Nec in vlla cuiuspiam munitionis expugnatione plus ſanguinis effuſum eſſe prædicatur à Barbaris, quam tunc à religioſis illis, & quidem beneficiariis gentis noſtræ. Gedano potiti Derſczauiam, quod *Tſchouum* à noſtris vocatur, petunt, eamque perfidioſe iuris ſui faciunt; *Cazimiro* regis filio non ſine contumelia excluſo. Choinicium; deinde Swece arcem adoriuntur, & capiunt. Vbi *Siffridi* commendatoris (præfectos arcium ſic vocant) præ aliis plusquam barbarica hoſtilitas apparuit, qui quotidie compluribus funibus atq; reſtibus in equum impoſitis, ſeipſum deuouebat non prius ſumpturum cibum, quam omnes funes illos atque reſtes in ſuſpendendis Polonis inſumpſiſſet. Atqui huius nefariæ impietatis breui pœnas dedit. Quadam enim die, cum ad focum ſtaret, furiis derepente exagitatus, in ignem ſe coniecit. Ita diuino iudicio, qui permultos iniuſte perdiderat, iuſte periit. Paululum tandem Cruciferi prouecti, tota Pomerania potiuntur. Ne autem id absque prætextu iuris iuſtitiæque titulo feciſſe videantur, rem totam tali fuco tegunt: Pomeraniam emunt à Marchionibus Brandeburgenſibus decies mille marcis latorum groſſorum, eamque emptionem ab *Henricho* Cæſare ſibi, & ordini ſuo confirmari curant. Tali fuco probatos ſe fortaſſe coram Dei iudicio & apud bonos viros fore putarunt. Nec diſſimili ſcelere Liuonienſes Cruciferi eodem tempore Rigam vrbem atque territorium Epiſcopo, à quo ante centum & quatuor aut quinq; annos ſimili de cauſa in Liuoniam inducti erant, per ſum̃am iniuriam eripuere. Qua de re cum Romæ conteſtata lis plus octoginta annis ducta eſſet, tandem *Bonifacius IX.* Rigam ordini Cruciferorum, quindecim millibus aureorum acceptis, addixit. Per idem fere tempus Templariorum ordo potens & ipſe ac locuples, per vniuerſum orbem Chriſtianum quaſi dato ex Viennenſi concilio à Pontifice ſigno, deletus eſt, ob nefanda quædam ſcelera, & prauas de religione opiniones; bonaque eorum Rhodienſibus D. Ioannis militibus attributa. Dogmata Templariorum, quæ antea Valdenſium fuerant, expreſſa ſunt in Concilio Lateranenſi ſub *Alexandro III.* Papa, parte prima. Sed nos ad noſtra reuertamur. Quod autem *Wladislaus* non ſtatim præbuerit ſe vindicem iniuriarum, quas à Cruciferis Pruſſienſibus ditiones eius patiebantur, motus Cracouienſiũ in cauſa fuerunt. Nam eius vrbis ciues, qui non ita pridem *Henrichum* Wratislauienſium Ducem opera laniorum in eam introduxerant, Poloniæque pro Principe obtruſerant, *Boleslaum* Opolienſem eodem exemplo ad eosdem honores euehere moliebantur; *Alberto* Aduocato, & *Muſcata* Epiſcopo eis conſilium præbentibus. Sed in vtrosq; animaduertit *Wladislaus*. Epiſcopum enim captum ab eo referunt, & in cuſtodiam traditum Aduocato autẽ reditus peramplos è molis, macellis atq; tabernis ademit. Reliqui ciues, qui defectionis capita erant, vna cum Aduocato

Cruciferorum plusquam barbarica crudelitas.

Siffridi commendatoris barbarica atrocitas.

Bonifacio venalis iuſtitia.

Sic & Polonis cum Pruſsis accidit.

Templarii deleti.

A.C. 1305.

to *Boleslaum* in Syllesiam secuti sunt, ibiq; exularunt. Iam enim antea Ducem hunc Opoliensem acciuerant, promittentes eis arcis facillimam deditionem, illis ipsis quos commemorauimus, adiutoribus. Sed cum spe exciderent, propugnatoribus in fide *Wladislai* permanentibus, domum Aduocati in ipsis mœnibus prope portam, quæ à diuo *Nicolao* nomen habet, eminentem, pro arce *Boleslaus* occupauit. Sed cum imminere iam *Wladislaum* cum exercitu audisset, præmonitus à Rege, non sine quadam expostulatione seueriore, paruit monitis, deductoque præsidio domo Aduocati, vrbe excessit. Eiꝰ defectionis suspicio serpserat etiam ad præpositum Miechouiensem. Ideo huic quoq; irrogata pœna est, adempto ei pago Lentkouice satis luculento, quem *Albertus* Aduocatus præpositi frater tum possidebat. Acciderunt hæc circa annum domini 1313.

Conspiratio contra Wladislaum Episcopi, Aduocati, & Præpositi Miechouiensis & ciuium Cracouiensium

A.C. 1313.

Per id tempus *Henrichus* Imperator vi veneni in Eucharistia dati extinctus fuit. Fames autem in his regionibus talis & tanta extitit, vt nullo quantumuis fœdo edulii genere, ac ne cadaueribꝰ quidem humanis *Dlugosso* referente, vulgo abstineretur, ita vt etiam parentes in filios sæuirent. Quam famem pestis, & pestem Cruciferica bella secuta sunt. Hæ igitur calamitates *Wladislaum* retrahebant, ne tam cito, vt sperabant alii, exerta cum gladio manu in Cruciferos animaduerteret. Interea Cruciferi veteribus nouas iniurias adiecerunt, clero etiam non parcentes, cum tamen & ipsi in clero numerari vellent, vsurpatis sibi decimis, & suppressis sacerdotiis, eorumq; prouentibus in priuatos vsus conuersis. Magna postea contentione & strepitu iuris in Consistorio Romano de iis rebus à Polonis & Cruciferis litigatum est; & præsertim coram *Ioanne* Pontifice eius nominis 22. Quo etiam Oratores a Rege, adeoq; vniuerso clero missi sunt, vt Cruciferis omnes eorum nefarias impietates exprobrarent, deque omnibus regis & regni iniuriis tam ecclesiasticis, quam secularibus eis litem intenderent; simulq; autem vt *Wladislao* diadema & nomen regium impetrarent. Existimabant enim inauspicato id sibi *Præmislum* sumpsisse, Pontifice inconsulto. Meminerant enim honorem hunc Polonis interdictum fuisse statim post cædem diui *Stanislai*. Cruciferi autem vbi hoc subolfecerunt, mittunt & ipsi Oratores cum plenaria potestate, hoc est, saccis auro argentoque plenis, vt, quam maxime possent, conatus *Wladislai* irritos redderent. Ad quas res perficiendas cum opus haberent grandi pecunia, Pomeraniæ toti binos grossos imperarunt in singulas marcas, quas quisq; in bonis haberet. Ad hæc eiectas naufragio merces lege Rhodia vsurpare cœperunt. Quibus rebus factum est, vt toto fere quadriennio nihil aliud impetraret *Gerardus* Pol. legatus à Pontifice, quam vt cognitio causæ in ipsa Polonia Archiepiscopo Gnesnensi, Posnaniensi Episcopo, & Abbati Mogilensi delegaretur. Quod vero ad regnum attinet, Pontifex, vt Poloni iure suo pristino vterentur, permisit. Nam aperte *Wladislao* regnum decernere noluit, ne *Ioannem* Bohemiæ regem, & socerum eius *Philippum* regem Franciæ offenderet; secreto tamen voluntatis suæ significationem *Gerardo* dedit.

Coronationis ius recuperatum ex Pontificis consensu.

A.C. 1313.

Cum igitur Pontificis mentem & voluntatem *Wladislaus* perspectam haberet, comitiis indictis Cracouiæ ad vicesimam diem mensis Ianuarii, vna cum vxore Heduigi in Basilica Cracouiensi coronatur, anno Christi 1320. Atq; ex eo tempore ius coronandi regis atq; ipsa regni insignia Gnesna Cracouiam translata sunt. Nec multo post Elizabetham filiam *Carolo* Hungarorum regi bis viduo in matrimonium collocat.

A.C. 1320.

Interim delegatorum à Pontifice iudicium Cruciferi detrectant, appellationemq; interponunt: sed reiecta appellatione damnati sunt. Itaque Pomeraniam regi reddere, ac centum quinquaginta millia marcarum pecuniæ pro perceptis fructibus, aliaque triginta millia in litem expensa numerare iussi sunt. Cum autem non parerent rei iudicatæ, anathemate icti sunt, ita vt nusquam, iis præsentibus, sacra fieri liceret. Dum hæc ita geruntur, Lituani Mazouiam depopulantur, & Duces Syllesiæ parricidialibus bellis labefactati, prædæ *Ioannis* Bohemiæ sese exposuerunt. De cuius astutia & inexplebili auaritia dicerem nunc, nisi prius id fecissem, idque non meis verbis, ne quis rem esse fictam putet, sed præcipui nostra ætate Chronicorum Germaniæ scriptoris, qui *Carion* dicitur. Ad interuertendum Ducatum Syllesiæ partim vi, partim astutia præbuerunt occasionem fratrum germanorum *Wladislai* & *Henrici* dissensiones atq; improbitas. *Wladislaus* latrocinia exercebat, diuexans Bohemiam & Syllesiam. Comprehensus à rusticis, ab *Henricho* fratre qui Dux Wratislauiensium erat, in carcerem coniicitur. Ita, vna labe aliam trahente, ambo eo sunt perducti, vt regi Bohemo se subderent, suaque illi venderent. Ad extremum autem *Wladislaus*, qui Glogouiensium Dux dicebatur, veneno sublatus est, ne amplius hominibus iniurias, stirpi vero suæ ignominiam inferret. Augebat inter fratres hæc diffidia Rex *Iohannes* & fouebat, committens eos inter se, vt sibi hoc modo obnoxios magis redderet. *Henrichus* tamen parentem suam Poloniam venerabatur, *Wladislaiq;* Poloniæ regis fidei se, ac suum dominatum omnem tradebat; sed *Wladislaus* vir bonus, vbi hostem eius propulsauit, *Henrichum* sua sibi habere iussit, vt sorores nubiles inde nuptum posset locare. Id vbi cognouit *Iohannes* rex, qui iam de Wratislauia propemodum desperat, noua spe erectus, dolum adhibet. *Henrichum* per speciem arduorum & arcanorum negotiorum accitum blandiciis, liberalitate, precio, ingentibus promissis, & odio denique inimici fratris induxit, vt Wratislauiensi dominatu cederet. Ita adiutoribus vsus proceribus, & maxime ciuibus Wratislauiensibus pecunia corruptis, effecit vt ipsi ius suum venderet *Henrichus*, & quod eflagitabat adipisceretur.

Syllesia adempta quibus occasionibus.

Iohannis regis Bohemorum perfidia & auaritia.

A.C. 1320.

Wratislauia igitur potitus est *Iohannes*, & non longe post Goltbergense & Hanouiense territorium, quod Wratislauiensis Senatus hypothecæ nomine à *Boleslao* possidebat, per iniuriam ei ademit. Expostulauit cum eo de erepta sibi Wratislauia *Boleslaus*, iusiurandumque & fœdera commemorauit, atque obiecit; quodque difficillimo tempore se eiectum à Bohemis omni ope destituisset, exprobrauit. Sed ea expostulatione hoc tantum profecit, vt *Iohannes* responderet ei: *Propinquiorem se sibi esse, quam cuiquam alteri.* Simili ratione & Legnicium occupauit. Sed quid dico simili? cum illa precibus potissimum, hoc vero minis additis extorserit. Quare metu *Boleslaus* perculsus imperata fecit, & eo redactus est inopiæ, vt filios quoque ad extremum Wratislauiensibus mercatoribus oppignoraret. Posthæc reliqui Duces, nempe Glogouiensis, Zaganiensis, Olesniciensis, Steinauiensis, & Falkembergensis vltro in ditionem Bohemi regis deuenere, & partim timore potentiæ *Iohannis*, partim inuidia *Wladislai* regis, libertatem suam Bohemis prodidere. Militium ad extremum Episcopi Wratislauiensis arcem idem rex *Iohannes* per vim iuris sui fecit. Quamobrem diris à *Nankero* Episcopo & anathemate deuotus fuit, & ipse cum omnibus præsbyteris & Monachis Wratislauia excessit; nec tamen arcem recuperauit. Solus Suidnicensis Dux, & post eum filius eius vnicus in fide *Boleslai* & societate Polonorum permansit. Retinet etiamnum pleraque omnis Syllesia vestigium vetustæ originis suæ à Polonis deductæ, pensionem, quam S. Petri nummum vocant. Quæ quidem per illa ipsa Syllesicæ defectionis tempora eo redacta est, vt nummus tantum æreus, quem obolum vocamus, in capita quotannis penderetur; cum antea tres oboli, & cribrum auenæ in singulas familias pendi solerent. Sed iam ad *Wladislaum* à Syllesiis redeamus, quem maxime sollicitum reddebat erepta à Cruciferis Pomerania, quibuscum & Bohemi iam sentire incipiebant, vtpote quod vtrique rapto viuere ex Polonis assueuerant. Accedebant & eo Lituani, quos domare difficile erat, cum secum pugnandi copiam non facerent, sed, rapta præda, fugerent & domi obiectu syluarum & paludum latebris ac denique incultarum solitudinum interiectu tuti essent. Fluctuante igitur *Wladislao* rege, nec satis explicante, quænam via sibi ad euadendum ex iis difficultatibus potissimum ineunda esset, tandem hanc sententiam frequens senatus comprobauit. Cum *Gedimino* Duce magno Lituanorum (hunc titulum à Russis cum principatu eorum ad se Lituani transtulerunt) sanciendam esse cum primis amicitiam ad quam rem vt sibi viam præstrueret, legatos mittit, qui fœdus cum eo feriant & filiam eius *Cazimiro* filio suo vxorem petant & rogent, vt captiuos Polonos liberos dimittat; idque sibi loco dotis gratissimum futurum pollicerentur. Non grauatim *Gediminus* legatorum postulatis annuit sponsamq; e vestigio cum eis mittit. Quæ ingentibus omnis conditionis, sexus, atque ætatis captiuorum cateruis comitata, veniens Cracouiam, religionem Christianam à *Nankero* Episcopo edocta & sacro lauacro initiata, *Annæ* nomen accepit, & ritu solenni *Cazimiro* sextum decimum annum agenti nupsit, anno Christi 1325. His rebus ex animi sententia à *Wladislao* rege peractis, occasiones rei bene gerendæ vndeque sese ei postea offerebant. Nam Mazouios cum exercitu, peruastata eorum regione, à societate Cruciferorum facile auulsit, & in Marchiam progressus cum infesto exercitu, debiliorem ad res moliendas reddidit; cunctosque Cruciferos metu non mediocri perculsit. Lituani, qui regem iam sequebantur, maxime omnium, nondum exuta barbarie, in hostes desæuiebant. Vltus est tunc *Wladislai Præmisli* mortem de Marchionibus: reduxitque secum 6000. captiuorum.

A.C. 1320.

Commemoratur in ea expeditione præclarum monachæ cuiusdam facinus, quæ capta à Lituano quopiam, cum ad stuprum traheretur, rogauit eum, ne sibi vim faceret, mercedis autem loco promisit, se illum edocturam esse, qui corpus eius vulnerari nullo vnquam ferro posset. Quod cum ediscere ille percuperet, dixit illa, quid faciendum esset, idque in suo corpore primum fecit; dein iugulum ei fortis puella præbuit, vt in ipsa eius rei periculum faceret. Credulus ille, stricto gladio, caput eius amputauit. Ita illa Barbari libidinem elusit, stuprumque honesta morte euasit.

Facinus cuiusdam monachæ memorabile.

Igitur *Wladislaus* tali rerum suarum fundamento iacto, non putauit sibi diutius differendum esse bellum cum Cruciferis; qui ne Pontificis quidem Maximi autoritate, vt ipsi Pomeraniam redderent, commouebantur; quin etiam fastu turgidi subinde potentiam suam, vt insuperabilem, iactitabant. Itaque in sequentem annum expeditionem toti Poloniæ contra eos ad Checzini oppidum indicit; à *Carolo* rege Hungariæ genero suo non contemnenda auxilia impetrat; à Russis, à Lituanis similiter obtinet. Cum quibus omnibus fines hostium ingressus, omnia agit hostiliter, vt Crucesignatos elicere in aciem posset. Sed illi in munitionibus se diligenter abdiderant. Quia autem Poloni rudes esse videbantur in oppugnationibus munitionum, ab hoc genere pugnæ in initio aliquantisper abstinet. Cum autem Mazouiam nostri infestare cœpissent, prodeunt Cruciferi cum Mazouiis & Cuiauiam petunt, quo cum propere nostri accurrissent, collatis signis, funduntur hostes. Mazouii quidem erubuere tum cognatos Polonos: sed Cruciferi plusquam pro sepulchro domini dimicantes fortiter ad internecionem vna cum Commendatore Toronensi cæsi sunt. Hoc anno *Nankerus* Episcopus Cracouiensis, vt qui Syllesius esset, ad Wratislauienses

Bellum cum Cruciferis.

A.C. 1320. *Iohannes Grotus Slupecius.*

ses transiit, & *Iohannem Grotum Slupecium* successorem habuit, hominem gratum Pontifici, eo quod adolescens cum eo familiaritatem contraxerat.

Vndecima expeditio.

1329. *Rex Bohemorum* Ioannes *cum Magistro Prussiæ Samogitiam vastat, & depopulatur, vt iam in Polonica historia monstratum est.* Kumererk *Comes & Baro de* Egerburg *cum maximis copiis à Rheno vsque progressus, agmina maxima ducens in Prussiam venit. Adiunxerat se istis promiscua multitudo, ex qua contracta phalanx vocabatur vsitate Peregrinorum exercitus. Sed isti modico operæ precio facto, in hyberna concesserunt. Tanta enim tum sæuitia hyemis fuit, vt arbores etiam iniuriis cœli & intensissimo gelu perstrictæ vix ad se post aliquot annos redierint. Subsequutæ sunt tandem vastationes terræ Dobrinensis, & oppugnatio arcis Gedimini à nomine Ducis appellatæ. Fuit* Gediminus *Dux Lituaniæ bellicosus, qui Cruciferis ita cœperat esse formidabilis, vt etiam Pontifex, ad mitigandum eum, legatos suos miserit. De hoc sparsa fuit fama à Cruciferis, quod proposuisset in animo sacro baptismo initiari. Sed ille hoc resciens, misit oratores suos Rigam, per quos oratione perampla palam in corona omnium expurgauit se ab eo rumore. Cuius orationis exordium tale fuit:* Missæ sunt, *inquit*, quædam literæ à sacerdote Romano Papa, quibus dominus meus infamatur baptismi suscipiendi: Sed dominus meus iurauit per Deorum fortitudinem, se perseueraturum in religione patrum suorum, &c. *Fuit autem* Gediminus *hic Magister stabuli apud* Vithenem *Magnum Ducem Lituaniæ, vir ambitiosus & excelsi animi, qui interfecto domino suo principatum inter suos arripuerat, & late propagauerat, subacta magna parte Russiæ. Nam domitis Cruciferis,* Wladimirum *Ducem ad Wladimiriam vicit, promotis castris Luscum, Lucensium Ducem eadem felicitate submouit & profligauit.* Stanislauum *Kiouiensium Monarcham acerrimo prælio ad profluentem Piernam, quatuor milliaribus ab ipsa vrbe, cum cæteris Ducibus superauit, Seueriamq; suo imperio subiecit. Non contentus ea victoria, etiam Tartaros aggreditur, eosq; vincit, superat, & vltra ostia Tanais pellit, ac submouet. Rediensque post eas victorias ad suam regiam, de hostibus deuictis ac debellatis triumphauit, ciuibus vrbe effusis eum cum manuum applausu excipientibus. In his fere omnibus nostri historici cum Lituanicis Annalistis conueniunt, eo excepto, quod eum negant fraude adiisse possessionem Magni Ducatus Lituaniæ. Stabuli enim Magistrum fuisse pernegant, sed potius filium* Vithenis *legitimum asserunt. Nostri quidem historici,* Długossus, Miechouius, *&* Cromerus *in aula regum Poloniæ,* Gedimini *seu* Gedeonis *nepotum, vixerunt, eisq; ab intimis secretis fuerunt. Existimo, quod non passi fuissent reges nostri eos in hoc errore versari, suumq; progenitorem indigne hac tanta macula ab ipsis aspergi, si, inquam, à rei veritate eos aberrasse vidissent. Adde quod quidam ex nostris istis scriptoribus, quo viciniores illis temporibus fuerunt, eo certiora scire & nobis tradere potuerunt. Magnum tamen est, fateor, id, quod opponitur, nempe consensus Latopisciorum seu Annalistarum: nisi forte metu* Gedeonis *tantum eius scelus occultarunt. Sed suum cuique hic iudicium relinquo, malintne eos, qui veluti publica fide scripserunt, sequi, an illos, quos sui sæpius falsi accusant. Bellis his confectis* Gediminus, *& pacata Lituania, ad decorandam patriam sese conuertit, sedemque, quæ primo Nouogrodia Kiernouiam translata fuerat, rursus amœnitate loci inuitatus, Kiernouia Trocos veteres transfert. Locorum situm non describo, nam in Chorographia nostra id cuiuis videre licet. Post aliquot annos, cum venatum procedens delatus esset ad loca, vbi nunc est vrbs Vilna, vrumque animal eximiæ magnitudinis propria manu venabulo in monte, vbi nunc est arx, confecisset, res ipsi & cæteris applaudentibus boni ominis est visa. Accessit eo somnium, eidem rei consentaneum. Vidit enim eodem in loco illa ipsa nocte per somnium lupum cataphractum, in quem alii centum lupi terribiles vlulatus edebant. Magno igitur consensu creditum est, non fuisse fortuitum somnium: sed admoneri diuinitus, vrbem istic præclaram statuendam, quod & postea fecit, sedemque eo Trocis ex augurum sententia tertium transtulit. Locus ille inter duo proxima flumina Viliam, & Vilnam, antea præter solitudines & prata amœna nil habuit. Ibi vero corpora mortuorum Ducum nota ceremonia cremabantur, quæ lingua patria* Suuintoroha, *non longo interuallo à latino sono & significatione, quasi* sanctus rogus *dixeris, vocabatur. At postea vrbs ibi condita, atque vna cum ea Respubl. Lituanica paulatim ad eam celsitudinem, quam modo videmus, creuit. Rex Poloniæ* Locticus *audiens, quod stabili pede fortuna faueret* Gedimino, *filiam eius locari in vxorem filio suo* Cazimiro *expetit, & facile obtinet. Hocque præludium quoddam fuit vnionis illius duarum istarum gentium, quæ postea facta est temporibus* Iagellonis. *Adducitur nupta Cracouiam, deducentibus eam mille viris, hirsutis pellibus vrsinis amictis, quo terribili ornatu non minus tunc cunctorum in se oculos conuerterunt spectatorum Lituani, quam olim Imperator* Otho Magnus, *cum, ducens ingentem exercitum, sub muris Parisiorum in Gallia constitit, cunctis militibus eius à maximo ad minimum stramineos pileos capite gerentibus. Atqui vterq; hic ornatus etiam à pauperrimis hoc delicato seculo risu & cachinnis exciperetur.* Locticus *igitur &* Gediminus *post illam affinitatis coniunctionem feliciter administrarunt vterque suam Rempubl. sed dispar vtriusque fuit exitus. Nam* Wladislaus *morte naturali fatis concessit,* Gediminus *autem, cum ipsemet ceu miles gregarius machinas mœnibus arcis Vielonæ admoueret, a milite Mariano globo bombardæ, tum primum in Germania inuentæ, nec dum Lituano militi visæ, traiectus fuit. Itaque extinctus Vilnam ab exercitu deportatur, & in prato bustorum* Suuintoroha, *vitali seu fiduciali equo, vt vocant, impositus, cum nobili quodam armigero viuo, qui tunc ei dilectissimus fuit, ritu gentis recepto, duobus herodiis vel falconibus, duobus vertagis, & duobus pedibus vrsorum vngulatis adhibitis, armatus comburitur. Illi quidem corpus ipsum vna cum flamma in cœlum deferri opinabantur. Christiani vero corpus terreum terræ mandari, animam vero, vtpote cœlestem, cœlitum consortio iungi credunt & confitentur.*

1329. Insequenti anno *Iohannes* rex Bohemorum euocatus a Cruciferis, cum grandi exercitu, vere ineunte, in Prussiam venit, Dobrinumque & Wladislauiam expugnat. Tandem Mazouiam pariter cum Cruciferis ingressus, eo adegit Ducem gentis, vt se ipsi *Iohanni*, quasi iusto Polonorum regi subiiceret. Tandem Cruciferi, ne iniuste ac per vim Pomeraniam sibi vsurpasse dicerentur, perfecerunt precibus, & precio apud *Iohannem* (aut ex composito res ita agi videbatur) vt sibi Pomeraniam iure sempiterno donaret; Dobrinum autem quatuor millibus & octingentis sexagenis (vt vocant) Pragensibus venderet, venditionemq; obsignatis literis testaretur. Omnia hæc perficiebantur artibus *Iohannis*, qui Syllesiorum Duces Syllesia priuare iamdudum statuerat. His peractis, reduxit *Ioannes* exercitum, & stulta vanitate de subactis & ad religionem compulsis Barbaris triumphauit.

A.C. 1330.

1330. Æstate sequenti maturescentibus segetibus denuo Cruciferi isti cum Liuonibus, fratres videlicet cum fratribus, egressi, Vissogrodum, Naclum, Raciazum, & alia pleraque ditionis suæ faciunt. Wladislauiam vbi accesserunt, acceperunt aduentare Regem cum magnis copiis, Hungarorum, Austriorum, atq; Lituanorum. Itaque dilapsi, ad sua defendenda redierunt. Postquam vero *Wladislaus* fines hostium attigit, populationes longe lateque exercere iussit. Nec vllum crudelitatis genus ab iratis omissum est. In transmittenda Deruancia flumine aliquantulum difficultatis fuit. Nam vada huius fluminis caudicibus ac sudibus per longum spacium hostes impedierant: sed rex citato equo retro fluuium traiecit. Grauioribus equis vtebantur hostes, itaque non potuerunt in tempore ad vadum nostris occurrere. Aduentantium vim ii, qui primi de nostris copias transmiserant, fortiter sustinuere; donec omnis exercitus traiecit, & ad suos ordines rediit. Hostes inopinata reperculsi cedunt; nec nostris pugnandi copiam faciunt, sed ad petendas conditiones pacis delabuntur, vbi rex non difficilem se præbuit. Induciæ ad annum factæ, ea lege, vt Dobrinum arcem Cruciferi traderent. De Pomerania vero *Carolus* Hungariæ & *Ioannes* Bohemiæ reges arbitri delecti. At *Carolum* Regem tum aduersus casus perculit, de quo sic accipe:

De Caroli Regis Hungariæ quodam casu.

Felicianus quidam de *Zaachorum* familia stricto gladio in cœnaculo *Carolum* Regem adortus: sed frustratus ictum, dextram modo eius leui ictu perstrinxit, Reginæ quatuor digitos dextræ manus amputauit, filios vero pædagogi accurrentes obiectu corporum suorum protexere. Mox parricida a *Iohanne Patocio*, nobili iuuene, prostratus, concursu satellitum membratim dissectus est. De causa sceleris variant autores. Nonnulli eum affectasse tyrannidem volunt; alii stuprum Claræ sorori suæ a *Cazimiro* Reginæ fratre, ipsa conscia & conciliatrice, illatum vlcisci eum voluisse, memorant.

Cruciferi ad ingenium redeunt.

Cruciferi præsenti metu liberati nihil de conditionibus impleuere. Itaque paulo post sequenti anno Comitia habentur & in Comitiis rex *Wladislaus* bellum decernit. In quibus etiam iturus ad bellum Rex more Persico *Wladislaum* filium viginti annos natum toti Poloniæ præficit; vt fama nominis eius non tam se facile Saxones & Bohemi commouerent. Ad hæc vt regnum is retineret, si quid aduersi in Prussico bello accideret. Sed ob ademptionem præfecturæ *Vincentius Samotulius* plurimum offensus, ad Cruciferos transfugiens, multa pericula creat regio exercitui: Cruciferiq;, ipso ductore, pleraque oppida in Polonia occupant, ita vt parum abfuerit, quin *Cazimirus* ipse Pisdris oppido caperetur: sed præmonitus, porta confestim se eiecit. Legniciensis arx demum capta, Gnesna, Znena, & alia pleraque intercepta, incensa, & vastata. Cum igitur *Wladislaus* angeretur, spectans patriæ incendia, ad aliud consiliũ decurrit. Cognouerat id fieri *Vincentii* consiliis; itaq; *Vincentium* sibi rursus reconciliandum satagit; nec sibi indecorum ducit etiam subdito se, vbi res exposcit, demittere. Nam talis demissio confertur pugillatorũ saltationi, qui, quo magis ad humum sese acclinando prius demittunt, eo altius neruis adnixi, sursum feruntur postea saltu & attolluntur. Mittit igitur secreto ad *Vincentium*, vt eum ad sese pelliceret. Ille, vt est Polonorum nobiliũ natura minime obstinata, Regi morem gerit, veniensque ad regem, veniam supplex petit; communicatoque cum rege consilio, qui ei impunitatem promittebat, proditione proditionis maculam eluere & obliterare tentat, adhortaturque regem ad conferendam cum hoste manum. Docet, in tanta multitudine plurimam esse fæcem imbellium hominum; si impetum in eos facerent, vim nostrorum nequaquam sustinere eos posse, quantumlibet glorientur de robore cataphractorum, & phalangum suarum; sibi vero eas partes sumit, vt hostem ab omni suspicione prælii abductum fallat, ac deinde iterum in castra Cruciferorum reuertitur; quibus percontantibus respondet, ni-

A.C. 1333. Persarum consuetudo.

Vincentius Samotulius.

Cazimirus vix euasit manus hostium.

A. C. 1333.

nihil a Polonis periculi eſſe. Regem pauidum & conſcium exiguarum ſuarum virium diutius exercitum tenere non poſſe. Ita confirmati Cruciferi incœpto perſiſtebant, magis populationibus dediti, quam ad pugnam capeſſendam alacres. Interim Rex contemplatur locorum conditiones, & vbi committendi prælii idoneæ occaſiones arripi poſſent. Eſt Pagus Plouuice prope Radeiouiam, vbi late patens eſt planities; ita vt opportunior locus ad prælium noſtris equitatu maxime valentibus tum non offerretur. In hoc igitur totus erat Rex, vt omnia ex præſcripto artis militaris fierent, cuius peritisſimus erat. Non putabant autem Crucesignati, rem vniuerſam dimicationi Regem commiſſurum; ſicuti *Vincentius* eos ſecuros reddiderat. At, vbi hinnitus plurimus equorum audiri cœptus eſt, & ſtrepitus aduentantium increbuit (nam conſpectum denſa nebula adimebat) tunc illi quoquouerſum curſitare, diſſonum clamorem edere & alia argumenta pauoris oſtendere cœperunt, quæ omnia Regem, & regium exercitum plurimum confirmabant. Ita enim hæc clara erant, vt etiam digito rex ſuis, quo magis eos ſponte pugnare expoſcentes ad prælium animaret, oſtenderit. Orationem protrepticam non eſt mei inſtituti hic, vbi breuitati ſtudeo, explicare. Inueniuntur iſta luculenter apud alios. Conſtat tamen Regem maxime incubuiſſe, vt æquitatem cauſæ ſuſcepti belli ſuo militi demonſtraret, calamitatem captiuorum, ploratus & eiulatus miſerabiles amplificaret, quos fere ab exercitu exaudiri affirmabat. *Adſunt*, inquit, *prope propinqui noſtri, qui fidem veſtram implorant*. Contra vero hoſtium immanitatem, & truculentiam amplificabat. *An vos latet*, inquit, *an vos fugit gentis immanitas, humanis hoſtiis olim diuos placare ſolitæ? Ego, ne virtuti veſtræ diffidere videar, ſi vos diligenter in hoſtem tam trucem incitare inſtituerem, amplius non loquar. Re ipſa commonſtrate, vos eſſe non degeneres parentum veſtrorum, qui non numerare hoſtium multitudinem, ſed neceſſitatem pugnæ ineundæ ponderare ſolebant.* Hæc quaſi paruus puer (Nam perpuſillæ ſtaturæ erat; inde & *Lokticus* dictus eſt) in medio virorum proceritate corporis conſpicuorum & armis fulgentium, ore flammiuomo, ocellis micantibus, voce ardua & excelſa, perorando explicabat, non ſine vehementiore totius corporis geſtu, præſertim vero manuum, brachiorumque crebra motatione; ſeueritatem quandam militarem in fronte corrugata præſeferens. Nam prorſus Martialis naturæ erat. Inſuſurrauit etiam compluribus, ac ſecreto concredidit conſilium *Vincentii*, de hoſte a tergo aggrediendo; quæ res plurimum faciebat, ad muniendos & confirmandos ſuorum animos. Explicat igitur acies ac prima de quinque, cohors aulicorum, magno impetu in hoſtem inuehitur. Excipiunt illi, qui contra conſtiterant. Non impigre deinde aliæ cohortes concurrunt, exceptis ſubſidiariis.

Plouucenſe prælium.

Compendium & capita orationis adhortatoriæ ad fortiter pugnandum.

Pugnatur vtrinque ſumma contentione, neque quiſquam refert pedem. Adeſt omnibus locis *Wladislaus* ſuos animans, & defesſis integros ſubmittens, ipſe indefeſſus, quamuis effœto iam & ſenili corpore. Feruescente autem prælio, cum *Vincentius* adhuc nuſquam appareret, ſubuereri iam Rex cœperat, ne quem is dolum necteret. Circumſpiciebant & alii memores promiſſorum Regis. Tum ille a tergo hoſtium clamore ſublato, cum ſuis impetum in extremos auerſos, quemadmodum conuenerat, fecit. Ibi vero turbati illi, reque noua perculſi: primi etiam, exaudito clamore & tumultu, reſpicere, & ſciſcitari inter ſe, quidnam id eſſet. Inſtant noſtri acrius reſpectantibus, & remisſius pugnantibus. Nec mora; iam cæſis duabus, vniuerſas acies perterrefactas in fugam conuertunt. Fit longe maior fugientium ſtrages, quam quæ dudum pugnantium fuerat. Adeo namque dolori, & iracundiæ Poloni indulgebant, vt neminem viuum ſeruarent. Iamque debellatum noſtri credebant, cum ecce longiore interuallo nouas hoſtium copias effuſo curſu aduentare aſpiciunt. Erant ii, qui, præmiſſi ad capiendam Breſtam, ibi hæſerant, at certiores facti de noſtrorum aduentu, ſuppetias latum ſuis accurrebant. Aliqui autem ex ipſis cum inter noſtrorum ordines ſe inſerere cœpiſſent, renouato prælio, repulſi ſunt a noſtris, nec vim noſtrorũ recenti victoria ferocientium ſuſtinuere. Erant enim & longo curſu equorum defatigati, & armorum nimio pondere prægrauati. Cæſa feruntur his duobus præliis hoſtium quadraginta millia, *Dlugoſſo* referente. Triginta vero tantum de promiſcua noſtrorum multitudine, ac duodecim de nobilioribus tum cecidere. Inter quos inſigniores fuere *Zegota Morauicius* Cracouienſis, *Chriſtinus Oſtrouius* Sędomirienſis, ſigniferi, *Swincius* Caſtellanus Zarnouienſis. Dies, quo hæc geſta ſunt, fuit 27. Septembris. Et quoniam fere ad veſperam pugnatum erat, reliquum illius diei & nox ſequens curandis & reficiendis corporibus data eſt. Poſtera die cæſorum ſtrages recognita eſt & ſpolia lecta. Inter quæ rex ipſe obequitans, conſpicatus eſt quendam iacentem multis vulneribus affectum & admiratione cæteris proſtratis digniorem, cui nomen *Florianus Sari* fuit. Cuius hiſtoriam carmine redditam, vtpote rem memorabilem hic adſcribere volui.

Victoria memorabilis Polonorum de Cruciferis ad Plouuce pagum.

Tempus erat, quando noſtros inuaſerat agros
Gens fera, de nigra quæ cruce nomen habet.
Huic Wladislaus *Lotek occurrit in armis,*
Fudit & hoſtiles fortiter enſe manus.
Nec mora, cæſorum ſqualentia corpora luſtrat.
Poſtera cum cœli fulſit ab axe dies.
Ecce iacet miles viridi reſupinus in agro,
Milleque vulneribus debilitatus erat.

A. C. 1333.

Iliaque intrepidus manibus cohibebat amicis,
Vulnera ne forſan per geminata fluant.
Vidit vt hæc dux, ad proceres ſic voce locutus:
Illius o ingens eſt dolor, atque labor.
Miles ad hæc: Maior dolor eſt vicinus in aruis
Peſſimus, expertus, dux generoſe, loquor.
Subiicit his Princeps: Iſto te faſce leuabo,
Ne dubita, vitam dent modo fata tibi.
Hinc miſerum tollit, ſpacioſaque vulnera ſanat,
Et totum pagum donat habere viro.
Stemmaque virtutis tranſuerſas inſuper haſtas
Tres dedit: huic Sario nomen eratque viro.

Ex hoc ſtemmate nunc claret *Ioannes Zamoſcius* regni Poloniæ Cancellarius & ſupremus Copiarum præfectus.

CAPVT XXVII.

Reliqua rerum Lithuanicarum.

Duodecima expeditio.

Sequitur duodecima expeditio, & ea non poſtrema, contra Wladislaum Locticum *Regem Poloniæ, a quo magna clade tum profligati ſunt, vt iam in Polonica hiſtoria pluribus oſtenſum eſt, ſed propter res Lituanicas iterum breuiter mentionem eiuſdem rei nos facere oportuit. Quam autem irato numine tum ordo ille depugnarit, ex numero cæſorum intelligi poteſt,* D. Cromero *ſic referente:* Cæſa, *inquit*, fuerunt his duobus præliis hoſtium viginti millia, de noſtris vero quingenti; vt apud alios reperio, triginta.

Tredecima expeditio.

Gedimino *ſucceſſit* Olgerdus, *qui vlciſci volens mortem patris* Gedimini, *Pruſſiam ingreſſus longe lateque eam vaſtat, ita vt ſuperiores vaſtationes collatæ cum hac poſteriore, nihil eſſe videantur. Eodem tempore* Eberhardum Schorc, *phalangem Saxonum ducentem deleuit. Non auſi tunc ſunt prodire ad certamen Cruciferi, ſed tantum ex tectis proſpiciebant, ſpectantes penatum ſuorum incendia. Vaſtatio igitur Locticiana, quæ accidit anno 1327. Gedimino & Hungaris auxilia ſua in hoc conferentibus, ſi coniugatur cum iſta, tantam effuſionem ſanguinis efficiet mortalium, vt ad eam ex Apocalypſi illa prædictio adaptari poſſit:* Ab his, *inquit*, tribus plagis occiſa eſt tertia pars hominum de igne, & ex fumo & ſulphure, *&c. Magiſter Pruſſiæ* Rudolphus *Dux Saxoniæ* Lutterus, *Generalis (nam iam Venetiis ſedem ſuam huc tranſtulerant) audita & viſa clade ſuorum, in rabiem & amentiam verſus, præ dolore moritur. Præceſſerunt has vaſtationes & miracula. Accidit tum tremor terræ in Pruſſia, illis terris antea inauditus, aliquot vicibus, haud dubie prænuncians eas calamitates. Hoc ſucceſſu* Olgerdus *elatus, exercitum victorem duxit contra Tartaros, patris* Gedimini *virtutem imitatus. Non debet autem latere lectorem de Tartaris, quod ii tempore interregni Polonici, hoc eſt, regno diuulſo, & inter regulos in partes & prouincias ſciſſo, occaſione arrepta, non modo Ruſſiam ſed & Podoliam, & ipſam Poloniam ſæpe armis infeſtarunt, & nttriuerunt; Podoliamque vectigalem ſibi, magna ex parte, reddiderunt. Vnde* Bacota, Balakley, Czapczakey, Kuczmien, Kaczibey *& alia prodigioſa nomina minutarum arcium Podolicarum Scythicam phraſim & feritatem reſonantia, quæ pulſis Tartaris ad hunc diem permanent. Deus igitur miſeratus Poloniæ, Hungariæ, Germaniæque calamitates, excitauit* Olgerdum *Lituanum, qui, etiamſi gentilis erat, tamen omnibus Chriſtianis Europæis egregiam tunc nauauit operam. Progreſſus enim cum ſuis copiis vſque ad Boriſthenem & oſtia eius, totum robur Tartarorum, & tres duces eorum* Kadlubachum, Demetrium, *&* Kaczibeium, *a quo portus ille* Kaczibeius *vocatus eſt, armis ſuis attriuit, profligauit, & diſiecit, ita vt alii eorum vltra Tanaim fluuium, alii vltra Tyram, ad Dobrucenſes vſque campos, a quibus Orda Dobruciorum vocata eſt, fuga dilaberentur. Attriuerat iam hos quoque antea* Demetrius *Moſchorum Dux. Sed ſucceſſu victoriæ elatus, ſecuriorque factus, cum* Olgerdo *inimicitias ſibi vltro attraxit. Miſſis enim ad eum legatis, imperat ei tributum: qua re exaſperatus Lituanus legatos eius penes ſe detinet & abſque vlla mora collecto exercitu, primo Witepskum, deinde Moſchouiam vſque contendit, nec prius ceſſauit, donec vrbis ipſius Moſchouiæ mœnibus exercitum admouiſſet, in monteque adorationis (vt ipſi vocant) e conſpectu artis ante ipſam vrbem conſtitiſſet. Nouum hoc erat apud* Demetrium *& inſtar portenti cuiuſdam ſtupendum. Acciderunt hæc anno 1331. die ipſo Paſchæ, cum* Demetrius *iret ad* Cirklevv. *Eccleſias enim ſuas Ruſſi ita vocant. Cum itaque ritu ſolenni deduceretur, per legatos denunciat ei bellum* Olgerdus *& mittit non abſque contumelia ouum vermiculato opere variatum (mos eſt enim patrius Ruſſis in ea feſtiuitate puerulis ſuis ludentibus ouum variis coloribus diſtinctum donare) loco tributi, quod exactum oratores ſuos ad ipſum paulo ante miſerat. Addit & fomitem cum ſilice & chalybeo excuſſorio minaturque conflictum & incendia, ni ſibi ex tempore capiat conſilium. Vnde apud Lituanos de bellatoribus vigilantibus in prouerbium abiit:* Si vis ouum variatum coloribus hoſti donare, ſurge mane & lucem anticipa. *Hæc a me ex ſententia Annaliſtarum Lituanicorum & præcipue D.* Stricouii *viri de Lituania optime meriti narrantur.* Demetrius *ergo, cum in præſentisſimum periculum videret ſe coniectum elata illa & temera-*

Occaſio, quando irrepſerunt Tartari in Ruſſiam.

Olgerdo hæc tribuuntur non Vitoldo.

A. C. 1333.

raria opinione de suis viribus, tempori seruire coactus est. Itaque, vt redimat pacem, imperata facit. Conditiones, qualescumque tandem proponebantur, accipit. Sic victorem victor Olgerdus *domat, arcemque deinde ipsam Moschouiæ ingreditur & trophæi instar vexillum suum cum hasta præpilata in medio arcis defigit. Fines inter vtrumque magnum Ducatum præscribit ad Vgram flumen vsque ouansque exercitum incolumem in Lituaniam reportat. Vbi Vilnam venit, a suis cum triumpho & complosione manuum, more gentis, excipitur. Fuit hæc victoria celebris, statimque per orbem diuulgata est. Itaque hoc successu* Olgerdi *principes Christiani commoti & calamitatibus Cruciferorum excitati, metuentesque ne* Olgerdus *eodem impetu in vniuersam Christianam Rempub. irrueret, vires eius reprimere volentes, copias, quam possunt maximas, vndique maximo apparatu contrahunt. Pontifex* Clemens sextus *conficit Bullas, tradit cruciatas, emittit litteras ad cunctos principes Christianos, hortatur, monet, expediant arma, eant tanquam ad extinguendum commune incendium a gentibus idololatricis ortum. Promittit indulgentias in forma plenissima: ita vt, qui tunc profiteretur militiam contra Lituanos & Samogitas, iretque ad illud bellum, non secus id eum iuuaret, ac si Hierosolymam ipsam ad sepulchrum Domini, aut Romam ad Iubileum, vel Compostellam ad sepulchrum Diui Iacobi, votum peregrinationis impleret. Vnde æstimare licet, cum quanto ardore tum administraretur illud bellum. Ideo superius alicubi dixi, quod aliquis molem istius belli Septemtrionalis pensitans, non absurde illud cum orientalibus, quæ ob recuperationem terræ sacræ suscipiebantur, comparauerit, vel etiam eis prætulerit. Nam ibi remotior, & per mare periculosior nauigatio fuit: hic propior & per terram tutior. Ideo tantum ibi 10. expeditiones nobiliores numerantur: hic vero duplo plures, exceptis particularibus bellis, numerari possent. Ibi 100. annis bellum gestum fuit: hic fere 200. durauit. Ibi periere 300000. hominum: hic etiam ad centenas myriadas numerus istorum ascendit. Sensit hos dolores non tantummodo Lituania, sed etiam ipsa parens nostra Polonia, vt mox patebit inferius, vbi bella Grioualdica, Choinicïensia, & Marchionica narrabimus. Hæc ergo de indulgentiis cum perlata essent ad Germanos, Gallos, Anglos, Hungaros & Electores Imperii, statim* Ludouicus *ipse Rex Hungarorum ducit exercitum per Poloniam, (nam nepos fuit* Cazimiri Magni) *similiter* Ioannes *Rex Bohemorum & comes Lucemburgensis cum Bohemis & Sylesiis; sic & filius eius Marchio Morauiæ; sic Comes de* Hales, *auxilia item insularium Regum Angliæ & Daniæ aduenerunt. Sic Saxoniæ Dux & Pomeraniæ, Marchio Brandeburgensis & alii quamplurimi principes & supremi copiarum ductores vndique conueniunt. Qui vbi in Prussiæ campos conuenerunt, iam non opus erat Lituanis, eam hostilitate amplius vastare & ad egestatem reducere. Nam isti ipsi tale exitium illi prouinciæ intulerunt, quale ab hoste crudelissimo quispiam expectaret. Reges igitur ad summam caritatem annonæ redacti, increpato ipso Magistro & obiurgato, quod malus Ædilis annonæ fuisset & quod ea, quæ ad victum pertinent, exercitui & equis nihil procurasset, quodque in eas angustias eos præcipitasset, domum redierunt. Quæ autem ipsi non vastauerant, Lituani post illorum discessum vastarunt ac funditus omnia deleuerunt & solo æquarunt. Hic finis fuit illius expeditionis & sacri belli Lituanici. Interim incentores illarum calamitatum bella illa nobis funesta & conflictus, veluti quædam equiria & hastiludia, absque vlla commotione aut commiseratione inspectabant, alia post alia agmina submittentes & bella ex bellis serentes; donec ad prælia Griualdica, & Choinicïensia cum Polonis res deuenit, vbi iam non de finibus tuendis, sed de summa rerum, deque aris & focis irato & furente Marte dimicatum est.*

Rudolphus Saxo tum Magister in Prussiam venit. Sed eam iam vastatam inuenit.

Duo sacra bella conferuntur.

Quatuordecima expeditio.

Olgerdo *successit* Iagello. *Quo autem tempore dissidiis laborabat Polonia ob interregnum, eodem tempore & Lituania intestinis bellis occupata fuit.* Kiestutus *Dux accusatus apud* Iagellonem *a* Voidilone *plebeio homine, sed affinitate* Iagellonis *insolescente, delatorem comprehendit & in patibulum agit.* Iagello *talionem reddens, vicissim* Birutam *magni nominis senatorem & ipsius* Kiestuti *socerum ad patibulum trahit & ante vrbem in monte laqueo suspendi iubet. Neque hac vindicta satiatus, ipsum* Kiestutum *in carcere necat,* Vitoldo*que ipsi similiter fecisset, ni piæ vxoris arte ac beneficio seruatus fuisset; quæ inuisens virum, loco eius pedissequam, quam secum adduxerat, mutatis inuicem vtriusque vestibus & habitu, in carcere discedens reliquit. Consequuta sunt inde tristia mala:* Vitoldus *ad Cruciferos transfugit; quatuor fratres* Iagellonis *partim strangulat, partim in profluentem deiicit, partim in patibulum agit, & manu propria crudeliter sagittis configit. Inde cum Magistro Prussiæ* Valerodo, *&* Lancastro *regis Angliæ fratre, stipatus Gallicis Anglicisque præsidiis, terra & vndis fluminis Nemen, magnas copias ducit, ac primum Grodnam, deinde ipsam Vilnam tanquam hostilis vrbs esset, nil patriæ miseratus, eam defendente primo præside* Smogorseuio *Polono, qui Procancellarius & Dux belli erat, post vero* Olesnicio, *acriter oppugnat.* Olesnicius, *vt arcem commodius defendat, vrbem ipsam Vilnam flammis absumit. At* Vitoldus *interim nihil eorum, quæ ad summam crudelitatem restabant, omittit: absque vlla commiseratione, patriæ nutricis suæ incendia & depopulationes quotidie spectans. Quid putas quantum hominum tunc flamma ac ferro absumptum est? Annon bella hæc*

A. C. 1333.

loco expeditionis maximæ censeri possunt? Nil iuuit apud Cruciferos, quod per ea tempora Neophyti Christiani facti erant Lituani; non profuit, inquam, illis quidquam quod nomina sua Christo dedissent. Amota tamen causa debuit cessare effectus. At illi, baptisato Iagellone, *alios colores & prætextus belli inuenerunt. Et sicuti Moschus, nostro tempore, ansam belli contra* Stephanum *Regem quæritans, vendicare sibi Pomeraniam, Prussiam, & Liuoniam cœpit ratione cuiusdam iuris successionis post* Prussum *Ducem prognatum suum, quem finxit* Claudii *Imperatoris fratrem fuisse. Ita tum illi destituti iusto prætextu belli, Primo dixerunt, sibi Lituaniam donatam fuisse à* Mendoco *illo, qui à Pontifice Rex nominatus fuerat. Secundo Samogitiam sibi vendicabant, quasi à* Kiestuto *ipsis donata fuisset. Tertio Marchiam nouam pariter vendicabant, quasi ipsis à Marchionibus venditam aliquot millibus grossorum Pragensium; quam venditionem prætendebant ipsis confirmatam fuisse ab Imperatore. Qui nulli rei impensius studebant, quam malignitati, rapinæ, ventri & iis quæ sub ventre sunt, obliti interim Hierosolymæ, cuius defendendæ voto tenebantur: nec eis ea vrbs in memoriam redibat vnquam, nisi quando post commessationes & prandia, animi causa, per eius figuram terræ insculptam decurrebant. Vsu enim illis receptum erat vbique in Prussia, in collibus editioribus prope arces nobiliores figuram quandam labyrintheam & intricatam terræ insculpere, quam Hierosolymam vocabant, vt Grudenti & alibi etiam nunc videre est. Hanc ipsi, vel serui ipsorum coram eis, hilaritatis ergo, post pocula & crapulas percurrebant, & hoc pacto religione se solutos putabant, si pro defensione vera Hierusalem à Saracenis oppressæ, fictam ludibundi percurrerent. Hanc vanitatem illorum & otium traducens* Cazimirus tertius *haud illepide in eos iocatus est, missa legatione ad Pontificem* Pium secundum *antea* Æneam Syluium *vocatum, rogans vt istos suos milites in insulam Tenedum in orientem deportandos curaret, defensuros ibi Christianos à Turcis, vt Regula illorum postulabat; quandoquidem iam, prudentia senatus Polonici, Septemtrio Baptismo sacro initiatus esset, manusque Christo dedisset. Nihil profuerunt hæc. Immo cum aperte non posset Pontifex, clam tamen per submissos oratores Cruciferos istos in nostram gentem exacuebat.* Sigismundus *itidem rex Hungariæ & Imperator quomodo nutriuerit illa dissidia inter Polonos, & Cruciferos, ex historia liquet. Nam Griualdici belli ipse fuit præcipuus faber & deinceps, quoad vixit, nihil aduersum nos de sua malignitate & hypocrisi remisit. Qui cum apud Hungaros captiuus detineretur & opem à* Wladislao Iagellone *imploraret,* Iagello, *quo eum officiis suis sibi deuinciret & deprauatum animum eius sanaret, de liberando eo satagit & pecuniæ non exiguam vim mutui nomine ad eum mittit. Sed is tamen eare minime fuit placatus. Proinde vt par pari fratres* Iagello *&* Vitoldus *referrent, Bohemicos tumultus contra eum concitauerunt, misso nepote* Coributo, *qui se Bohemis aggregando ducem se illis præbuit. At* Sigismundus *ad conuiuium euocatus Luccoriense, rursus machinatur mala. Nam vt* Vitoldum *cum Rege fratre committeret & ab eo euelleret, coronam illi promittit, & titulum Regis Lituaniæ. Ita vtrinque & Marte & Mercurio, & ferro & ingenio decertatur. Expostulante enim* Sigismundo, *quod* Coributum *Rex* Wladislaus *in Bohemiam submisisset,* Vitoldus *non à Rege, sed à se submissum fuisse prædicabat. Rursus ad* Vitoldum *conuersus & rogans, cur inique igitur ipse secum egerit:* Vitoldus *in ipsum culpam reiicit, quod nimirum infideliter amicitiam coleret. Ita ille vicissim rogatus, quare committere & collidere vtramque nationem Polonicam & Lituanicam intempestiua honorum delatione sategerit, negauit is palam; sed tamen clam inter suos iactabat, se inter istos duos canes,* Vitoldum *nempe &* Iagellonem, *os iniecturum esse, cuius vtraque arrodendi cupiditate inuicem sese mordendo deuorarent. Merito igitur cum turpiter sæpius maleuolentiæ exempla erga nostras gentes edidisset, à Bohemis pro hoste nationum linguæ Dalmaticæ declaratus fuit. Sed &* Pius Papa *non dissimili ratione, vt diximus, in nostras gentes peccans, à scriptoribus historiæ nostræ eiusdem malignitatis accusatur. Sed iam, quia nobis legem breuitatis imposuimus, omissa descriptione prolixiore expeditionum istarum, per seriem decem sequentium comitiorum, incipientes à coronatione* Iagellonis, *res Lituanicas summatim scribemus.*

Insequenti anno Cruciferi, aucti numero militum, ex Germania Cuiauiam populatum eunt. Breste autem obsident. Contra quos bonus *Senecio* iterum exercitum ducit. Videbant tunc Cruciferi oppida & pagos incensos, & vbiuis incendiorum flammas collucentes. Ideo irritatus Magister *Lutherus* Crucifericus, prælio cum Rege decernere voluit. Sed à Commendatoribus ab ea temeritate retractus fuit. Caduceatore igitur misso, à credulo Rege annuas inducias impetrant. Ne tamen Rex nihil egisse cum illo exercitu videretur, vt Syllesios vlcisceretur, qui superiore anno Poloniæ terrorem armis incutere voluerant, copias duxit. Vbi, cum omnes pauore consternati in arcibus latere vellent, quinquaginta & amplius munitiones eorum cepit. Reuersus ab eo bello Cracouiam, donatis ac dimissis auxiliariis, languere cœpit, ac sensim inualescente morbo, vbi imminere mortem sibi sensit, ritu christiano sacris mysteriis confirmatus est. Deinde, quæ disponenda restabant in gubernando principatu, peragens, *Cazimirum* filium ad colendam iustitiam hortatur; eumque proceribus assidentibus languida voce commendat, vtque eum post se Regem creare velint, rogat. Post hæc in Martio, qui

A.C. 1333. menſis ſenibus exitialis eſſe ſolet, extremum diem clauſit, & in Baſilica Cracouienſi ad læuam aræ maximæ ſepultus eſt. Sed inſcriptio in eius ſepulchro nulla apparet; ſicuti nec in *Cazimiri Magni*. An quia contempſerit honores iſtos caducos, an vero quod intus in monumento inciſum ſit aliquid, quod doceat, cuius illud ſepulchrum ſit, ignoro. Regnauit poſt coronationem ſuam annis tredecim, & paulo amplius, Princeps ſingulari prudentia, patientia, manſuetudine animi præditus, adeuntibus perfacilis, ſtatura puſilla, ſed animi celſitudine peramplus. De quo rectiſſime ſcriptum eſt: Fuiſſe eum animi magnitudine tanta vſque ad decrepitam ætatem & virtute adeo excellente, vt cum maximis regibus recte comparari poſſit, & eo quidem magis, quod turbulentius & mutilatius regnum accepiſſet.

A.C. 1333. Præceſſit hunc paulo *Vincentius* ille *Samotulius*, qui & hoſtilitatis & commiſerationis erga patriam ſuam exemplum in ſe reliquit. Non tamen impune ei ceſſit illa præuaricatio aduerſus parentem ſuam Poloniam. Nam, licet poſterioribus auſis ſuperius ab ſe patratum facinus obliteraſſe ſe iam crederet; tamen commemoratio incendiorum patriæ & iuſtus dolor ad eam diem ſeruatus ob amiſſos ſanguine iunctos & rei familiaris detrimentum eius opera acceptum, ita quosdam contra eum extimulauerat, vt ſibi aliter ſatisfactum iri nequaquam perſuaderent, niſi eum tanquam autorem illarum belli ſuperioris calamitatum è medio tollerent. Plus enim apud offenſos ſeruatus & continuatus dolor præteritorum malorum, quam præſentium beneficiorum & meritum obſequiorum, valere ſolet.

LIBER SEPTIMVS.

IN QVO COMPREHENDITVR HISTORIA POLONICA INCIPIENS A TEMPORIBVS CAZIMIRI MAGNI REGIS POLONIÆ, VSQVE AD STEPHANI PRIMI TEMPORA, SVB QVO HÆC IN LVCEM EDVNTVR.

PROOEMIVM.

Iam omnes videre poſſunt, quam apte hæc diſtinctio librorum huic hiſtoriæ quadret. Quod autem à Cazimiro Magno ſeptimus liber incipiatur, cauſa eſt, non modo quod Poloniæ regnum ad interitum ſpectare incipiens, ob dominorum pluralitatem, eorumque diſcordiis diſtractum, & in multas portiunculas diuiſum, rurſus in vnam monarchiam reunitum eſt: ſed etiam quod ab hoc rege legibus reformatum, pacis artibus recreatum, muris & variis munitionibus inſtauratum fuit; quo nomine, Magnus vt vocaretur, meruit Cazimirus.

CAPVT I.

Cazimirus Magnus.

Anno ab orbe condito 5295.
Anno Chriſti 1333.

CAzimirus Rex cum vxore coronatur; etiamſi *Heduigis Cazimiri* mater, ſe regina ſuperſtite, negabat eam debere coronari. Sed hic ſcrupulus ſtatim exemptus eſt, exorata matre à *Cazimiro*. Quæ, vt nihil dubii relinqueret, Sadeciam antiquam ſeceſſit, diui Franciſci inſtitutum profeſſa. *Ioannes Melſtinius*, *Iaſcus* dictus, Regi iuuenilium conſiliorum moderator eſt datus. Nix hoc anno ſub finem Aprilis, quæ 5. diebus durauit, magnam fertilitatem præter expectationem omnium attulit. Locuſtarum enim etiam vis magna in Poloniam poſtea aduolauerat. Cum autem Cruciferi ſententia lata à regibus Hungariæ & Bohemiæ, eiusque conditionibus non ſtarent, miſſus eſt legatus ad Pontificem *Iohannes Grotus Slupecius* Epiſcopus Cracouienſis, qui apud *Benedictum duodecimum* perfecit, vt duos Prælatos mitteret, qui Polonorum Regi Cuiauiam, & Dobrinum redderent, & decem millia florenorum adiudicata numerari à Cruciferis curarent. Cruciferi vero, ne arbitrorum decreto, aut Pontificis mandatis parendi neceſſitate tam feruide vrgerentur, perfecerunt apud *Lodouicum* Cæſarem, vt is Cruciferis, & Magiſtro ordinis *Theodorico*, pœna adiecta, interdiceret, ne cuiusquam præcepto quicquam de iis terris, quas ab Imperio haberent, cuiquam concederent, neue apud vllos iudices de iis diſceptarent præter aſſenſum ipſius. Indignabantur enim Imperatores & ægerrime ferebant, iura Imperialia à Pontificibus attingi. Sed optime excipi poterat, nihil hic in Imperatorem peccari, cum eas terras, de quibus lis erat, non ab Imperatoribus, ſed à Poloniæ Regibus haberent. Conſederunt tandem iudices Wratislauiæ, & *Cazimiro* adiudicarunt Pomeraniam, Cuiauiam, Dobrinum, Culmenſe & Michalouienſe territoria. Pecuniamque pro damnis maximam ei Cruciferi dare ſunt damnati; & quia iudicatum non præſtiterunt, anathemate percuſſi ſunt. Dimicatum eſt poſtea, alternante fortuna victorias. Habitaque ſunt Comitia Cracouiæ; in quibus *Carolus* rex Hungariæ ſucceſſor deſignatus *Cazimiro* & declaratum eſt, Sylleſios defectione ſua ad Bohemos ſeſe hoc honore ſucceſſionis indignos reddidiſſe. Sequentem annum Rus-

Moderator iuuenilium Caſimiri conſiliorum Iaſcus Melſtinius.

Iura Imperialia & Pontificialia.

A. C. 1333. Ruſſia Meridionalis ſubacta & ad Palatinatuum formam redacta inſignem facit. Cumque Leopolim *Cazimirus* in ſuam poteſtatem redegiſſet, hoc vnum Ruſſi ſunt pacti, vt retinere ſibi veteres religionis ritus liceret. Ingens vis auri, argenti, gemmarum, vetuſta Ruſſorum Ducum gaza, in iis arcibus reperta eſt, in qua inſignes erant duæ cruces aureæ plurimis & pretioſis gemmis diſtinctæ; adhæc duo diademata cum ſella & veſte auro gemmisque rigente. A. C. 1343. Hæc omnia *Cazimirus* ſecum in Poloniam aſportauit. Hi autem ſucceſſus animum eius poſtea deprauarunt. Nam, ablegata Zarnoueciam vxore legitima *Heduigi*, Heſſorum Principis filia, totum ſe libidini tradidit, ita vt etiam conditiones pacis iniquas à Cruciferis, ſolis Epiſcopis reclamantibus, acceperit; quo ſic ocioſus liberius voluptatibus indulgere poſſet.

1345. *Iohannes* rex Bohemiæ ille, qui Sylleſiam noſtris detraxerat, Poloniæ intulit bellum tanto ardore, vt cum ſenio, laboribusque confectus eſſet, ac alterum quoque oculum iam amiſiſſet, tamen libenter ſe moriturum tum affirmaret, cum Cracouiæ muros manu victrice palpaſſet; ſed eum ſpes fefellit, exercitu eius à Polonis partim diſſipato, partim profligato. Cecidit in eo prælio ex Bohemis *Zagliz Ptaſzek* & *Alžo Sramberg*: capti quamplurimi. Palma rei bene geſtæ *Prædotæ Galcæ*, gente *Odreuązia*, data, & *Toporo Hinconi*, qui ita dictus fuit ab *Hincone* Bohemo ſpectatæ nobilitatis viro, quem in conflictu ceperat. *Ioannes* ipſe Rex paulo poſt in bello Anglico in Gallia interfectus occubuit.

1346. Comitia illa Vislicienſia celebrata, quibus Palatinorum, & iudicum infinita poteſtas certis cancellis coërcita eſt; vt non ex moribus aut libidine ſua, ſed è ſcripto iure deinde iudicarent. Certæ etiam mercedes eis & aliis adminiſtris iudiciorum conſtitutæ ſunt, vt ne quid præterea à litigantibus exigerent, mulctæque, quas iudices arbitratu ſuo dicebant & exigebant, definitæ. Ad hæc ſublatus mos barbarus iurisiurandi conceptis verbis dandi, in quo ſi quis vel verbo lapſus eſſet, atque adeo ſi titubaſſet, cauſa, quantumuis iuſta, cadebat.

1346. *Cazimirus* nouum oppidum Cracouiæ iunctum condidit & de ſuo nomine *Cazimiriam* appellauit; cum antea *Bauolus* pagus diceretur.

1349. Ruſſicum bellum, in quo *Cazimirus* magna felicitate vſus eſt, vna æſtate expugnatis, Luſco, Wladimiria, Breſte, Chelino, Volinia omni, Belzenſi, Breſtenſique tractu. Hæc ſibi *Lubartus* & *Keiſtutus*, ductis vxoribus ſtirpis Ruſſiæ ducum, vſurpauerant. Poſtea *Ludouicum* Hungariæ regem ſucceſſorem in regno ſibi deſignauit. Hungarici vero reges iure ſuo in Ruſſiam, quod adhuc ſomniabant poſt *Colomanum*, ceſſerant. Reuerſus ex Ruſſia *Cazimirus*, ſecundis rebus laudibusque hominum elatus, rurſus damnatæ libidini ſe tradidit, palam concubinas in arce Creſſovv & Opoczno alendo: ob quam rem *Martinum Bariczkam* vnum de Vicariis Cracou. miſſum, vt regem de ipſius facinoribus admoneret, vix id facere auſum ſtatim in profluentem Viſtulæ demergi iuſſit. Et mirum eſt, quod in album martyrum non fuerit relatus. Propter quod nefas Regis pœnæ epidemicæ conſecutæ ſunt; Peſtis præſertim exitialis, quæ miſeros mortales paſſim abſumebat & in quintum diem prolata, carbunculis & apoſtematis enecabat. A quibusdam creditum eſt, eam à Iudæis, infectis veneno fontibus, effectam fuiſſe. Non modo autem in ipſa Polonia, ſed in aliis quoque prouinciis eadem lues inualeſcebat. Tartari etiam aliquoties Ruſſorum terras infeſtarunt. Et vix Tartaris ceſſantibus, Lituani idem auſi ſubingrediuntur, transmiſſis copiis per Iſtulam, vadum eis monſtrantibus noſtris. His tot calamitatibus edomitus *Cazimirus* rediit ad ſe & crimen necati ſacerdotis agnouit miſſoque legato ad Pontificem abſolutionem & decimas omnium decimarum in ſubſidium aduerſus Barbaros ſibi impetrauit.

A. C. 1343.

Barizka Vicarius Eccleſiæ Cracouienſis.

Lituani.

Decimas rex non audet ſibi vſurpare ſed à Pontifice impetrat.

1353. Cum Martius, Aprilis & Maius vltra medium, verno ac pene æſtiuo calore ad calamos & ariſtas ſegetes perduxiſſet, coorto derepente acri frigore & gelu, nix duos cubitos alta terras operuit & in ſextum vſque diem durauit. Et cum omnes iam exiſtimarent ſegetes corruptas, vbertas frugum præter ſpem tanta coorta eſt, quanta vix vnquam alias fuit.

1355. Miſſi ad *Ludouicum* Regem Hungarorum legati nomine totius Poloniæ, retulerunt diploma eius, quo is recepit, nunquam ſe, neque poſteros ſuos vllum tributum, aut exactionem vlli ordini Polonorum, neque ſacro neque profano, imperaturum, neque iter facientem cuiquam oneri omnino futurum. Præterea damna ac detrimenta in expeditionibus, quæ fiunt vltra fines, accepta, omnibus compenſaturum. Hæc ſunt, quæ ordini nobilium Rex *Ludouicus* ante regnum initum conceſſit. Acceſſit eodem anno Mazouia ad ſocietatem cæteræ Poloniæ & regiæ autoritati ſeſe ſubdidit. Veniens enim Caliſſiam *Ziemouitus* Dux Mazouiorum vna cum prouinciæ cunctis ordinibus, ad ſextum calendas Ianuarii publice vexillum ad pedes Regis proiecit & in verba eius aliorumque deinceps regum Poloniæ iurauit. Ad hæc obſignatis tabulis ſubiectionem ſuam teſtatus eſt. Eodem tempore ex Germania coloni in Ruſſiam à rege acciti, oppidis & pagis in Pedemontana regione ſeu *Podgorze* ad imitationem Germanorum nomina impoſuerant, qualia ſunt *Lemburga*, *Landeſchutum*, *Piſlna*, *Gerlica*, *Freiſtadia*, *Hicinum*, *Ticinum*, & conſimilia. Superius autem monſtratum eſt, Baſtarnas iisdem in lo-

A. C. 1355.

locis prorſus conſediſſe, quibus etiam hæc palma tribuebatur ante mille annos, quod reliquis Sarmatis diligentiores patresfamilias eſſent. Cum ergo hanc laudem auitam atque antiquiſſimam hic angulus Sarmatiarum habuerit, non eſt mirum, quod nunc toti Poloniæ abunde equos, pecora, linum, copiam butyri, caſeorum & ſimilium rerum ſuppeditet. Amauit hic princeps ſupra modum ordinem ciuium & agreſtium, ita vt vulgo Rex ruſticorum vocaretur. Nec ipſos modo Teuthonas iure ſuo Saxonico ſiue Magdeburgenſi vti permiſit; ſed ſuis quoque Polonis id ipſum indulſit. Quoniam vero ab iis iudiciis ad Magdeburgenſe tribunal in Germaniam vsque prouocabatur, non ſine quadam ignominia Poloni nominis & magno diſpendio litigantium, ſuſtulit eam prouocationem *Cazimirus* & in arce Cracouienſi ſupremum & prouinciale iudicium Teuthonicum conſtituit, ad quod prouocationes omnes ab inferioribus ſubſelliis ex tota Polonia fierent. Cui quidem iudicio præſidet peritus eius iuris Aduocatus vna cum ſeptem Scabinis (ſic enim appellari quæſtorem cum iudicibus vſitatum eſt,) quos magnus Procurator arcis deligit, ab eoque iudicio ad Regem prouocatio permittitur. Sed, quando cauſæ cognitio binis ſex oppidorum ſiue ciuitatum decurionibus ſeu conſulibus delegatur, ab iis prouocatio nulla eſt.

Tribunal ciuilium cauſarum conſtitutum, quemadmodum nunc Petricouiæ & Lublini cauſæ nobilium iudicantur.

Compoſitio inter ſtatus.

1356. *Heduigis* Regina, cum Zarnoueciam Caſtellum ablegata quindecim annos ibi, honeſte tamen & laute habita, vixiſſet, ad extremum à patre, nemine prohibente, domum reducta eſt.

Borcouicius Palatinus Poſnanienſis biennio poſt mortem reginæ *Heduigis* in Olſtinenſem arcem deportatus, in tetro & obſcuro carcere inedia vitam finiuit, cuius exemplo conterriti homines malefici, ac prædones, non mediocriter coërciti ſunt.

1358. Nec diu cunctatus *Cazimirus*, tertio vxorem ducit, *Heduigem* & ipſam *Henrici* Glogouienſis Ducis filiam.

1359. Hoc anno Rex & *Iaroslaus* cognomento *Bogoria* Archiepiſcopus Gneſnenſis inter nobilitatem Cracouienſem Sędomirienſemque & *Bozentam* Epiſcopum Cracouienſem de iure decimarum, de iurisdictione eccleſiaſticorum iudicum, de nouis parœciis inſtituendis, de moderandis immunitatibus Clericorum, & conſimilibus controuerſiis agunt, atque componunt, ipſisque libertatum ſuarum patronis abuſus ſuos, exceſſusque amice modificantibus, concordiam conciliant. Nondum deſierat ira Dei graſſari ob delictum Regis, etiamſi cum Pontifice Romano *Cazimirus* in concordiam iam redierat. Nam à Valachis Poloni ignominioſe ſunt profligati ſtratagemate quodam, quod compedes *Vegetius* vocat. Id fit in hunc modum: Inciduntur ab agreſtibus robora in ſyluis, ita tamen, vt truncis ſuis adhuc vtcunque cohæreant. Vbi vero iam eas ſyluas agmina hoſtium ingrediuntur, tunc agreſtes plane ſuccidunt extrema ipſisque citima robora, eaque impellunt, vt ſic reliqua omnia deinceps ſeſe impellant ac mutuo collidant. Ita ruina obruti, qui ingreſſi fuerint, pariter imbelles cum fortiſſimis conciduntur, & ex illa maxima ſtrue lignorum, tanquā capones ex corte educti mactantur. Effodiuntur etiam ſcrobes in orbitis viarum & ceſpitibus adoperiuntur, vt currus & alia impedimenta vna cum rotis deprimantur retardenturque. Adiiciuntur & terriculamenta quædam, quibus ducentes exercitus, ſublato clamore, facile in pauorem & trepidationem impelluntur.

Compedum ſtruendorum modus.

A. C. 1359.

Hoc accidit noſtris, iisdem fere in locis; primum, vt dictum eſt, ſub *Cazimiro Magno* & poſtea etiam *Iohannis Alberti* Regis temporibus, quando prioribus cladibus attriti, cautiores eſſe nolebant. Iam nunc noſtri experientia edocti prudentiores ſunt. Etenim transmiſſuri exercitum præmittere ſolent exploratum aliquot turmas equitum leuioris armaturæ, qui occupant loca in illis ſyluis natura magis munita, &, ſi viderint aliquod periculum, recurrunt ad ſuos vel in tempore præmonent vniuerſum exercitum. Si vero aliqui interim ex Valachis occurrerint, ſuſtinent eos leuioribus certaminibus, donec auxilia ſubmittantur. Ac ita ſecure tranſitus exercitui patet. Redeo iam ad hiſtoriam. Ad hanc externam cladem noſtrorum acceſſerunt & domeſticæ ſtrages: peſtilentia nimirum tanta, vt in ſola vrbe Cracouienſi nondum ita frequenti, vt nunc eſt, viginti millia mortuorum cenſa eſſe dicantur. Magis autem in nobiles & locupletes, quam in vulgus graſſata eſt hæc lues, cum alioquin, quemadmodum experientia docet, ſæpius eueniat, vt in bello quidem nobiliores, in peſte vero plebem Deus ad pœnam exposcat.

1364. *Cazimirus* Rex miſſis Auenionem ad Vrbanum quintum Pontificem oratoribus duo impetrauit: Alterum, vt in Ruſſia cathedra metropolitica erigeretur: alterum, vt Cracouiæ noua Academia exemplo *Caroli* Imperatoris, qui idem Pragæ in Bohemia non ita pridem præſtiterat, inſtitueretur. Vtrumque, inquam, impetrat & mox perficit. Quanquam Academiæ cœptum opus morte *Cazimiri* intermiſſum fuit, vt tam pii & tam ſancti inſtituti atque operis *Iagello Wladislaus* poſtea particeps, Deo ſic præſtituente, redderetur. Eodem anno, viſitando eccleſias Archiepiſcopus *Iaroslaus*, controuerſiam veterem de decimis, tanquam vlcus prius male ſanatum, curare vult & cicatricem obducere tentat, per compromiſſum litem dirimens. Eodem anno Wratislauia fortuito incendio conflagrat. Fames etiam Poloniam inuaſit, quæ cura ac diligentia Regis mitigata eſt. Horrea enim ſua

Viſitatio Archiepiſcopalis.

A. C. 1364.

& granaria referta aperuit in gratiam plebis. Sic alii commutatione rerum, alii opus faciendo, qui vero ditiores erant, pecunia emendo ſibi facile annonam comparabant. Itaque hoc tempore complures arces in Polonia & oppida muris, vallis, atque foſſis munita, piſcinæ, aggeres & aquæductus multis in locis facti. Ex quibus eſt ille, qui Bochnam vsque per quinque milliaria duci eſt inſtitutus; quo deriuata & immiſſa aqua ex Viſtula, ſal, ligna ac cæteræ merces vltro citroque nauibus, vel ratibus deportarentur. Præbuit ergo *Cazimirus* ſequentibus regibus exemplum, vt non modo in ſolio diademate & aliis regni inſignibus ornati ſederent, nec tantum Martis cruenta facta meditarentur; ſed etiam œconomicis factis aliquando vacarent, vtque non modo exactionibus & teloniis, ſed etiam emolumentis ſuo ipſorum ingenio partis ſe viuere merito gloriari poſſent. Hoc ſane præſtitit *Cazimirus*, qui tali ſua induſtria effecit, vt anno ſequenti, conuiuium memorabile illud celebrando, ſplendorem gloriæ ſuæ auxerit, exteris regibus id ſpectantibus, & non ſine admiratione contemplantibus. Pontifex autem maximus *Vrbanus*, mitigatis tum regum animis, non modo pacem inter inimicos, verumetiam affinitatem conciliauit; effecitque, vt *Carolus* Imperator neptem *Cazimiri* Regis Elizabetam *Boguslai* filiam, vxorem quartam duceret. Tertiam enim *Annam Bernardi* Svvidnicienſis Ducis filiam acceperat; ex qua *Wenceslaum* filium ſuſceperat. Cum hac Svvidnicienſem dominatum ſupremum Sylleſiæ ſpolium Poloniæ detractum, ſibi acquiſiuit. Conuenit inuitati a *Cazimiro* Reges, *Ludouicus* Hungarorum, *Sigismundus* Gothorum ſiue Danorum, & *Petrus Cypriorum*, Ponto & aduerſo Hiſtro in Valachiam, & inde terreſtri itinere per Rusſiam Cracouiam aduectus. Præterea Duces, *Otho* Bauarorum, *Ziemouitus* Mazouiorum, *Boleslaus* Svvidnicienſium *Bernardi* defuncti frater, *Wladislaus* Opolienſium, & *Boguslaus* cum ſponſa filia. Ad extremum venit *Carolus* cum ſplendido comitatu. Cui venienti omnes principes, atque reges cum *Cazimiro* Cracouia ad vnum miliare obuiam profecti ſunt & non modicum ſpatium pedibus progresſi, quod idem facere Imperatorem cognouerant, amice inter ſe conſalutarunt. Cum autem ibi appropinquarent, *Carolus* ſponſam cum patre, & magna puellarum & matronarum caterua obuiam habuit, deductusque cum ingenti pompa, in arcem, *Cazimiro* petente, diuertit. Cæteris in vrbe hoſpitia diſtributa. Omnes hi principes aduenientes, in extremis Poloniæ finibus *Cazimiri* iuſſu comiter & perhumane accepti ac deducti, liberaliter & magnificentisſime habiti ſunt, durantibus vsque in viceſimum diem nuptiis & conuiuiis. Et cum abunde omnia ad ſumtum ſuppeditarentur hoſpitibus, regiorum procuratorum atque diſpenſatorum prouidentia; tamen, ne quid magnificentiæ deſideraretur, magna dolia in foro vrbis collocata ſunt; alia vini, alia auenæ plena, vnde ſumerent, quantum quisque vellet. Præerat autem procuratoribus, ac diſpenſatoribus omnibus regiis *Verincus Germanus* Conſul Cracouienſis, quem *Cazimirus* propter ſingularem induſtriam; atque dexteritatem in rebus agendis theſauro ſuo præfecerat & omnium conſiliorum ſuorum non modo participem, ſed moderatorem propemodum habebat. Is igitur, cum eſſet ditisſimus, non habuit ſatis nuptias illas regio nomine quam ſplendidisſime adminiſtrare; ſed, vt ſuam quoque magnificentiam Poloniæ adderet, Imperatori, Regibus, Ducibus, & proceribus eorum domi ſuæ conuiuium magno apparatu dedit & ampla munera omnibus largitus eſt. Inprimis autem Regi ſuo *Cazimiro*; ita vt, quæ ei donauit, plus centum millibus florenorum æſtimata eſſe dicantur. Nuptiis rite peractis & fœdere ſempiterno inter Reges icto, ac iureiurando firmato, & misſis inter ſe vltro citroque amplisſimis muneribus, domos quisque ſuas diſceſſerunt, ad fines vsque regni a Polonis proceribus deducti. Poſt hanc *Cazimiri* cum regibus ſolenniter initam amicitiam, omnes vicini, depoſitis armis, eum prenſabant & ſe fidei eius committebant. Ex quibus *Gregorio* Belzenſium Duci, cum ſe imperata facturum promitteret, concesſit, vt ditionem ſuam retineret. Quin & Chelmenſem arcem de Lituanis captam *Cazimirus* ei adiecit. Eadem expeditione, quam in Rusſiam ſuſceperat, Luſcum, Wladimiriam, Oleſcum arces in iurisdictionem ſuam redegit. Cruciferi etiam, cum in Pruſſiam ſuſcepiſſet iter videndi *Magdeburgi* gratia, vt ad eius, aliarumque vrbium exemplum Poloniam magis cultam redderet, perhumaniter & honorifice eum acceperunt; ac manſuetudine & prudentia eius victi, ſubmisſionem erga eum teſtati ſunt tantam, quantum antea armis nullus regum Poloniæ ſibi apud eos conciliare potuit.

Nuptiarum deſcriptio ex D. Cromero.

Ceremonia Regum & Principum obuiam euntium Imperatori.

Georgius dux Belzenſium.

1370. Sic igitur ad ſummum gloriæ culmen *Cazimirus* regno perducto & ſibi æterna fama acquiſita, anno 1370. Predboriæ, cum venatum die feſto ad proximam ſyluam, fruſtra diſſuadentibus aliis, abiiſſet, fugientemque ceruum inſequeretur, equo, quo vehebatur, cum impetu labente ipſius corpus, cum carnoſum eſſet, conquaſſatum eſt. Relatus eſt Predboriam, & poſtea Sędomiriam, indies febri inualeſcente, præſertim cum iam frigida aqua, iam mulſo vteretur, nec a medicis præſcriptam ſibi victus rationem ſeruaret. Cracouiam deinde delatus, quærit ex medico *Matthæo*, num iam Cracouiam perueniſſet, tacite admonens promiſſorum, quibus ei Cracouiæ certam ſanitatem medici polliciti erant. Quæſiuit poſtea, an aliqua ſpes eius valetudinis ſupereſſet. Cumque animaduerteret, medicos

A. C. 1364. more ſuo bona ſpe ægrotantem ductare, teſtamentum condidit, in quo multa multis largitus eſt, & præſertim Gneſnenſi & Poſnanienſi A eccleſiæ. Cracouienſi vero crucem alteram inſignem auream ex duabus, quas Leopoli deportauerat. Executionem teſtamenti *Iohanni Strelcio* Decano Cracouienſi & Cancellario regni, *Suchiuilko* dicto, commiſit. Ad extremum in Chriſtiana religione, vt Chriſtianum decet, mortuus eſt, & in Baſilica Cracouienſi ad dextram aræ maximæ honorifice ſepultus, ſub imagine ſculpta in marmore. Vixit ſexaginta, regnauit annos triginta ſeptem: pacis artibus clarus, ſed & bellicæ laudis non expers. Nam Mazouiam, Ruſſiamque regno adiecit & quæ alii bellis cruentis præſtare non poterant, ille conſiliis ſalutaribus commode B perfecit. Oppida cinxit muris triginta, arces fere quadraginta: monaſteria complura. Academiæ Cracouienſis fundamenta iecit, aquæductus & piſcinas extruxit, quamquam hæc cura poſteriorum regum potius fuit. Sed & hanc ipſe non eſt aſpernatus, iuxta illud: *Quæ ſingula non iuuant, coniuncta multa iuuarint.* Tabernæ mercatorum & propolium in foro Cracouienſi eius eſt opus. Sed quod maximum vallum eſt Reipub. & firmamentum fortisſimum, leges egregias promulgauit & laqueos earum, & alia barbarica inſtituta ſumma cum dexteritate reſecuit. Adeuntibus faciiis; querimonias etiam infimorum, vbi ipſi tenuiores homines difficiles ſe præbere ſolent, ille C conſtanti temporis ſpatio ad id conſtituto, perbenigne audiuit. Tenuiores a potentiorum vi & iniuria ſedulo vindicabat; ita vt æquior plebi, quam nobilitati eſſe videretur. In moribus elegans. Poloniam bellis & aliis calamitatibus vaſtatam & infrequentem, populoſiorem reddidit. Cæterum in vita domeſtica non deerant ei ſua vitia. In cibo & potu intemperans; & inde in libidines ruebat. Nam præter greges concubinarum aſſeruabat Bohemam quandam *Rechecanam* captus eius pulchritudine: qua cum aliter potiri non poſſet, conceptis verbis vxorem eam ſe ducturum pro- D miſit: confirmante id Abbate Tinecenſi, quem mulier illa cum vidiſſet tiara ornatum, Epiſcopum Cracouienſem eſſe credidit. Sed & hanc cum deinde caluam & ſcabioſam comperiſſet, eiecit & Iudææ cuiusdam *Heſter* conſuetudine vſus eſt. Itaque iuſta Dei pœna, nulla maſcula prole, exceptis nothis, relicta, deceſſit. Sacerdotes tamen continentes, licet ipſe incontinens, ſingulari fauore proſecutus eſt. Statura fuit procera, licet paruulo patre natus, eaque corpulenta, capillo denſo & criſpo; promiſſa barba; voce ſonora: ſed balbus aliquantulum. Quæ forma & corporis habitus *Cazimiri Magni* prorſus cum *Cazimiri primi* forma corporisque habitu conuenit, ita vt iſti duo principes, vt nomine, ita & perſona ſimillimi inter ſe fuiſſe videantur.

Leges Cazimirianæ.

A. C. 1370.

CAPVT II.

Ludouicus Hungarorum & Polonorum Rex.

Anno ab orbe condito 5332.
Anno Chriſti 1370.

QVia non vitas regum Poloniæ, ſed Polonorum res geſtas iuxta annalium normam deſcribere ab initio propoſuimus, ideo a *Ludouici* rebus geſtis in Hungaria abſtinebimus: immorabimur autem iis tantum rebus, quæ ad Poloniæ regnum ſpectare potisſimum videbuntur. Magno tunc dolore Polonos occupatos fuiſſe, nemo eſt qui non videat. Nam iis, qui indigenis regibus antehac parere didice- B rant, nunc externo regi ſe ſubdere graue & oneroſum erat. Accedebat eo, quod Mazouii ad prædas accurrebant; Sætocum & alia ſibi vendicando. Lituani etiam, rati ſe nactos commodam occaſionem, Volinia capta, progrediuntur ad Iſtulam & tandem vsque ad intima Poloniæ, vbi eſt Liſſecenſe monaſterium omnia diripiunt. Itaque Poloni, cum aliunde nihil opis ſperandum reſtaret, mittunt oratum *Ludouicum*, ne cunctetur, ſed quamprimum, ad capeſſendum iam ſibi deſtinatum regnum veniat. Quod cum & proceres Hungari inſtantes ſuaderent, reſpondiſſe fertur: Non ſatis intelligere, neque hos, quid ſuadeant, neque C illos, quid petant. Proſpiciebat enim e re neutrorum id fore. Nam ſicuti duobus gregibus non expedit vnum paſtorem habere; ita duas Reſpub. vix vlla ratione ſine alterius incommodo ab vno adminiſtrari poſſe exiſtimabat. Venit tamen ad nos. Cui frequentes Poloni ad Sædeciam obuiam progresſi, eũ excepere. Rogatus publice a *Iohanne* cancellario, an teſtamentum regis *Cazimiri* ratum eſſe iuberet, præcipitanter aſſenſus eſt. Nam immodicæ donationes mortui regis ſine magno damno Reipub. præſtari non poterant. Ideo poſtea ipſemet de iis, quæ nothis filiis *Cazimirus* legauerat, apud terreſtres iudices (vt vocant) di- D ſceptandum eſſe cenſuit. De eius coronatione a maioribus Polonis ſcrupulus iniectus eſt. Hi enim contendebant, vt Gneſnæ veteri more fieret: ſed *Ludouicus* proximorum regum *Wladislai* aui, & *Cazimiri* auunculi exemplum ea in re ſecuturum ſe eſſe dixit. Coronatus eſt itaque Cracouiæ ab Archiepiſcopo Gneſnenſi decimo ſeptimo die Nouembris. Nec tamen deſiderium *Cazimiri* defuncti regis ex animis hominum Rex nouus euulſit; imo plus etiam auxit, cum non modo (in quo valde diſſimilis *Cazimiro* erat) aditus ad eum difficiles eſſent; ſed ne adiri quidem a noſtris ſine interprete poſſet. Nam tum lingua Latina non ita fuit, vt nunc, vſitata Polonis. Commemoratur autem, quod circa eius coronationem a *Wladislao* Opolienſi, & *Cazimiro* Stetinenſi Duce iusiurandum acceperit, quod perpe-

Terreſtres iudices inter regem, & poſteros Cazimiri iudicant.

Stetinenſis & Opolienſis ducis iusiurandum.

A. C. 1370. tuo in poteſtate ipſius & regum Poloniæ deinceps futuri eſſent. Vide *Dlugoſſum*. Exequias deinde magnificentisſimas & ſumptuo- A ſisſimas auunculo apparauit; vbi infinita pene hominum multitudo lachrymis, planctu, eiulatu, ingens defuncti regis deſiderium teſtata eſt: præſertim, quod vna cum eo ſucceſsionem regum ſuorum vetuſtisſimorum iam inde a *Piaſto* hactenus deductam & continuatam, abruptam atque extinctam eſſe cerneret. Hoc cum *Ludouicus* probe animaduertiſſet, veritus ne aliquam filiæ *Cazimiri* nouandarum rerum occaſionem Polonis darent, ablegauit eas in Hungariam & conſtituto ibi iudicio perfecit, vt non ex iuſta vxore natæ, ideoque hæreditatis paternæ incapaces pronunciarentur. Quod ſane ingrati hominis facinus ex iuſta diuini numinis vindicta extitiſſe videri poteſt, B vt filiæ *Cazimiri* paternarum libidinum & ſtupri ingenue puellæ *Feliciani* filiæ oblati in eodem pene loco, quo ille deliquerat, pœnas luerent. Abiit poſtea *Ludouicus* ex Polonia, *Elizabetæ* reginæ matri adminiſtratione regni commiſſa. Ad *Goluchouius* poſtmodum motus eſt præfectura maioris Poloniæ & *Otho P.lecius* contra leges ei ſubſtitutus. Sequenti anno *Iaroslaus* cæcus abdicauit ſe Archiepiſcopatu. Memoratur etiam de eo illud excelſi animi facinus, quod, cum iuuenis adhuc Bononienſis Academiæ Rector eſſet, tranſtulit inde Academiam ſua authoritate, propter Britannum ſiue Anglum quendam ſcholaſticum a magiſtratu vrbis capite plexum, nec prius eam C reſtituit, quam pro cæde illa Angli ſatisfactum eſſet. Fertur autem *Iaroslaus* mandaſſe moriens vt cadauer ſuum non oſtio, ſed pertuſo pariete in Baſilicam ſepeliendum inferretur, quod non rite, neque legitime Archiepiſcopum ſe factum eſſe diceret.

Ingratitudo Ludouici regis pœna Cazimiri libidinum.

Iaroslai Archiepiſcopi facta.

1374. Leges quædam & libertates a *Ludouico* ordini nobilium datæ. Primo, vt vectigalis nomine ſubditi nobilium non niſi binos groſſos in ſingula iugera quotannis darent; cum antea duodecim dare conſueſſent. Secundo vt nobiles a reliquis penſionibus & oneribus deinceps liberi eſſent, eorumque ſubditi perpetuam vacationem & immunitatem haberent. Tertio ne rex vllum magiſtratum D perpetuum ſiue honores aboleat, neue extero homini cuiquam conferat; ac ne præfecturam quidem arcis cuiusquam, aut oppidi: addunt quidam expoſitionem: Quæ iuriſdictionem adiunctam haberet. Easdem præfecturas nemini ex Ducum illuſtri genere orto ſe daturum promittit. Hæc Caſſouiæ *Ludouicus* Rex ſancit, ordinibus cunctis Poloniæ aſſentientibus. Tametſi Epiſcopi ne eos quidem binos groſſos concedere volebant, defendentes ſe *Boleslai Pudici* remisſione. Hæc ille cum præſtitiſſet, Poloni vicisſim annuerunt eius votis, vt alterutra filiarum eius poſt ipſum in Polonia regnaret.

Capita libertatum a Ludouico conceſſa.

1375. Secuti ſunt motus quidam in regno, quorum cauſa fuit *Wladislai* Cuiauienſis Du- A cis in Poloniam reuocatio. Hic enim non contentus fortuna ſua, abdiderat ſe in monaſterium Endiuioni. Cuius recordati quidam ex Polonis, cum angerentur ſupra modum ob dominatum externi regis, hunc, vtpote qui ſolus ex legitimis ſucceſſoribus *Piaſti* remanſerat, ex monaſterio reuocant. Veniens igitur molitus eſt nonnulla: ſed quia inuitis fatis hæc fiebant, nequaquam ei eiusque aſſeclis conſilium ſucceſſit. Rediit igitur Endiuionem, ſpreta Abbatia, quam ei *Ludouicus* homini gratificaturus in Hungaria dederat, ibique denuo cucullum ſumpſit. Narrauit mihi vir Magnificus quidam ex maiore Polonia, illuſtri loco natus, ſe iſtic vidiſſe monumentum *Wladis*- B *lai* iſtius (quamquam ipſe putabat eſſe *Boleslai Audacis*) cui Epitaphium tale inſcriptum fuit: WLADISLAVS REX POLONIÆ HVC DELATVS ET MORTVVS HIC SEPELIRI VOLVIT, &c. *Elizabeta Ludouici* mater ex Dalmatia reuerſa in Poloniam, cum ei de Lituanorum incurſionibus referretur, muliebri leuitate laborans, quietos & ſecuros omnes eſſe iubet, inquiens: Filium ſuum tam longis grauibusque eſſe manibus, vt ſolum nomen eius non modo Lituani, ſed cunctæ circumcirca nationes contremiſcant. Interea ipſa muſicis & choreis erat dedita. Tunc etiam ille triſtis caſus accidit, cum aulici *Elizabetæ* Hungari, diripientes fœnum ante portam Velicenſem, C contentione cum ciuibus exorta, *Iaſcum Kmitam* præfectum Cracouienſem ſagitta emiſſa interfecerunt; poſt vero ex ipſorum numero centum ſexaginta proſtrati ceciderunt. Triduo arx fuit occluſa & ab armatis obſeſſa. Quo caſu *Elzabeta* perculſa in Hungariam mœſta reuerſa eſt. Hoc etiam tempore in Græcia Turcæ vrbes nobiles cepere. Itaque Pontifex, oratore miſſo, binos groſſos de vnaquaque ex prouentibus marca ad ſubſidia ferenda Chriſtianis a Polonis exigit. Quoniam autem *Prædislaus Pogorelicius* Epiſcopus Wratislauienſis paulo ante vita exceſſerat, relicta magna pecunia, ideo ex eius hæreditate legatus triginta millia aureorum adiunxit illi ſummæ. In- D ſuper octo alia millia annua pactus eſt Pontifex, donec aliquis *Prædislao* ſucceſſor daretur. Cuius approbationem ob id Pontifex in ſeptimum annum diſtulit. Motus eo exemplo *Ludouicus* Rex, ſuſcepturusque bellum contra Lituanos ab Epiſcopis ſubſidia ad tam pium bellum contra Barbaros petit; ſed nihil impetrat. Verebantur enim Epiſcopi, ne munifica ac voluntaria ipſorum contributio in morem & mox inde in legem abiret. Nihilo tamen minus proſequitur inſtitutum bellum contra Lituanos *Ludouicus*. In qua expeditione orto inter Hungaros & Polonos iurgio, *Petrus Safranecius* in faciem ab Hungaro quopiam vulneratus fuit. Cumq; res ad ſeditionẽ ſpecta-

A. C. 1307. *Wladislaus ex genere Piaſti Endiuioni in monaſterio.*

Ingens pecuniæ ſumma exigitur & Romam ex Polonia exportatur.

A. C. 1370. re videretur, *Petri* dolorem Rex leniens, donat ei territorium cum arce *Pieſzkowvaskalá.* Septem vexilla Toporcorum familiæ in illa expeditione fuiſſe feruntur. Sub idem tempus cathedra Præmislienſis & Wladimirienſis inſtituta, *Gregorio* Papa annuente. Porro Archiepiſcopalis ſedes in Ruſſia Haliciæ conſtituta fuit. Hæc *Ludouicus* ideo faciebat, quod iam inhiaret Ruſſiæ, quæ ei ob fertilitatem ſoli ſupra modum placuerat; & propterea eo expeditionem antea ipſemet ſuſceperat. Nam Archiepiſcopo Haliciæ, in ſede nimirum veteri *Colomani* Hungari regis, vt ſupra commemoratum eſt, reſidente, facile omnem Ruſſiam, quam iam animo conceperat, dicto obedientem ſibi fore pollicebatur; ſi, inquam, Archiepiſcopus iſtic ex ipſius ſententia reſideret. Suſpecta ea res fuit Polonis, quod attinet Ruſſiam. Sed muſſantur fere principum & potentiorum iniuriæ. Adiecit & aliud enorme, quo magis exaſperatos Polonorum reddidit animos, quod *Wladislaum* Opolienſem ſe abſente gubernatorem regno præfecit. Negarunt Poloni ſe homini externo, quem ipſi ſibi principem non conſtituiſſent, pariturOs eſſe. Eo acceſſit & eccleſiaſtici ordinis murmur. Nam, cum liberatos ſe a *Boleslao Pudico* ab omnibus contributionibus ſæpius allegarent, *Ludouicus* tamen abſens, vt aliquid ab eis emungeret, conſilium illud eſt ſecutus: *Magnum petas, vt æquum obtineas:* Imperauerat enim eis dimidium veteris exactionis; hoc eſt ſenos groſſos in ſingula iugera, vtque ita exigerentur, quæſtoribus edixerat. Cum illi iniuriam ſibi fieri quererentur, reſpondit, ſe gratiam illis feciſſe, non iniuriam. Nam cum duodecim groſſos veteri inſtituto cogerentur numerare, ille dimidium tantum exigebat. Cum autem immunitatem ab eo donatam, regno datis diplomatis, vrgerent, reſpondit, eos eam gratiam tum, cum hæc generatim omnibus donarentur, refutaſſe. Ita vltro citroque commutatis verbis, eo res recidit, vt ex duobus malis minus eligendo, maluerint duos groſſos vna cum reliquis ordinibus contribuere, quam, nouis artibus circumſcripti, ad grauiora onera pendenda cogi. Nam *Pudici* priuilegia & immunitates, quæ ſacro ordini conceſſæ fuerant, non admittebantur; eo quod ille fuiſſet princeps partis Poloniæ, non totius: itaque coronati Regis locum minime tenuiſſet. Aliam autem faciem rerum ſubſecutam eſſe. Quare nouum caſum nouo remedio indigere. Hi colores tum excogitati fuerunt.

Prorex vel gubernator Regni.

Eccleſiaſticus & politicus ordo offenſus.

1380. Poſt hoc tempus macchinam æneam, quæ a ſono terribili *Bombarda* vocatur, Germanus homo apud Venetos excogitauit. *Ludouicus* Polonis Budæ Comitia indicit ad medium quadrageſimæ. Erat hæc res noua, multaque ſecum incommoda trahebat; ad exteras oras per tanta locorum interualla Senatores euocare, veris præſertim tempore. Conſtituti tunc ſunt Triumuiri, penes quos A. C. 1370. ſumma rerum in Polonia eſſet.

1380. *Zawiſſa* Epiſcopus Cracouienſis in prædio ſuo Dobrouoda, ſeu repentino & vehementi morbo, ſeu de ſcala lapſus (variat enim fama) cum acerrum forte ad conſtuprandam ruſticanam puellam aſcenderet, extinctus eſt. Et cum funus eius pompa militari efferretur ab amicis, auditæ ſunt voces dæmonum vociferantium: *Proficiſcamur meretricatum.* Auditi ſunt tum & ſtrepitus & hinnitus equorum. Poſt hunc *Ioannes* Gneſnenſis Archiepiſcopus, homo præcipiti iracundia, & in eccleſiaſticos homines dictis & factis contumelioſus, deceſſit. *Ludouicus* Rex cum langueret & ſe ſenſim deſtitui viribus ſentiret, indictis Comitiis Zwoleni in Scepuſio, frequenti ſenatu Mariam filiam natu maiorem, & vna cum ea *Sigismundum* ſponſum eius, Marchionem Brandeburgenſem, ſucceſſorem in regno Polonorum deſignat. Sed *Sigismundus* non ſuo ordine, & ante tempus agens negotium, magnum obicem in hoc adeundo regno ſibi ipſi poſuit. Interim *Ludouicus* Tirnauiæ, vbi cum Hungaris Comitia celebrat, 13. Septembris moritur. Regnauit in Polonia duodecim annis. Statura fuit mediocri, prominentibus oculis, atque labris; capillo, barbaque criſpa; ſereno vultu, humeris parum incuruis, moribus temperatis, in ſupplices clemens, maleficio iuxta ac beneficio ſe ſuperari haud patiens. Nihil vnquam inconſulta aſtrologia faciebat; in homines doctos fuit propenſior. Illud habuit peculiare, quod nonnunquam, diſſimulato habitu, vicos & oppida perluſtrauit, vt cognoſceret, quid de publicanis & exactoribus, iudicibus & magiſtratibus ſuis, ac de ſe denique vulgus hominum aſſentandi neſcium ſentiret, multaque ex horum ſermonibus in ſe ſuisque correxit, ac caſtigauit. Bulgaros, Boſnenſes, Serbios, Croatas, eos denique, in quibus ſolis nomen Slauorum hæſerat, ad officium ipſi parendi reduxit. Ita dominante eo Polonia & Poloniæ adiacentibus dominiis coniunctis, iterum, quaſi poſtliminio, gentes illæ, quæ quondam ad Slauonicam confœderationem pertinebant, veluti ones in vnum ouile compulſæ, & rurſum coactæ in vnum corpus coaluerunt.

Ioannes Gneſ. Archiepiſc. pus.

Slauonicæ gentes ſub Ludouico in vnum corpus coagmentata.

CAPVT III.

Interregnum.

Sigismundus Marchio Brandenburgenſis a *Ludouico* ſocero deſignatus, iam ſe pro pemodum pro Rege Poloniæ gerebat. Sed tribus rebus voluntates Polonorum a ſe alienauerat: Primum quod *Demaratum*, moroſum hominem, præfectum Poſnanienſem, vt amoueret rogantibus nobilibus, ſurdis auribus audiebat. Deinde quod eiici & remoueri ex cœnaculo Polonos cibum ſumpturus patiebatur. Poſtremo quod ſacerdotium quoddam in

A. C. 1370. in Polonia, repudiatis procerum precibus, homini Bohemo contulerat. Itaque maioris & minoris Poloniæ nobiles cauſa eligendi noui Regis in oppido *Radomsko* indicunt Comitia. Vbi concluditur de ſtirpe *Ludouici* regem creandum; ſed talem, qui in Polonia per ſe ipſe regnum adminiſtraturus eſſet. Quo quidem verbo facile *Maria* filia cum *Sigismundo* eius viro excludebatur, *Sigismundus* enim Hungariam ſimul obtinere cupiebat. In Wislicienſibus vero Comitiis, vbi ipſe adfuit, apertius repulſam paſſus diſcedit. Et cum Cracouiam diuertere voluiſſet, excluſus eſt. Verebantur enim, ne dolo, vel accitis ex Hungaria militibus, eam in poteſtatem ſuam redigeret. Rediit ergo in Hungariam. Sumptus tamen ei de publico ſuppeditati ſunt, dum per Poloniam iter facit. Ibi eum turbæ excepere. Inuenit enim *Carolum* Neapolitanum ab *Horuato* præfecto Croatiæ opera Reginæ interfectum eſſe. Polonia quoque maior tum a tumultu non erat liberata, ob *Demaratum* præfectum; qui etiamſi in Vislicienſibus Comitiis ſatisfacturum ſe omnibus receperat, tamen reſponſum retulit: Non aliter ſatisfacturum eſſe, quam ſi magiſtratu abiret. Itaque publico placito nobiles ei parere detrectabant. Secutæ ſunt deinde cædes & prælia inter *Suiduam* & *Demaratum*, interque *Ziemouitum* & eos, qui *Elizabetæ* partium erant. Nam Archiepiſcopus *Bozenta*, priuato conſilio ad *Ziemouitum* tranſiens, regem eum Leciciæ renunciauerat. Et niſi exercitum ad ſedandos motus ex Hungaria Elizabeta miſiſſet, maior Ilias malorum & calamitatum adhuc ſecuta fuiſſet. Præſtitiſſet tamen, ſi ipſamet veniſſet. Quod quia non fecit; miſſus eſt ad eam *Sediuoius Szubinius*, vt maturaret ſuum aduentum. Sed, cum videret, ſe ambiguis verbis ab *Elizabeta* ductari, quodque peius eſt, ne rediret in Poloniam, veriti, ipſe clam ſeſe Iadera vrbe euoluens, fere intra viginti quatuor horas ſexaginta milliaria bene longa, vt ſunt Hungarica, crebro mutando equos, emenſus, Cracouiam laſſus peruenit, vt de omnibus Polonos certiores faceret. Sancitum eſt igitur poſtea (& ſtatuta dies octaua Maii) vt *Heduigis* altera *Ludouici* filia ſe ſiſteret, ſi regnare vellet: ni faceret, aliter ſibi prouiſuros eſſe. Sed neque hac via aliquid perfectum eſſet, niſi iterum *Szubinius*, quem aggerat nobilium iuuenum retentio, in Hungariam priuatim profectus fuiſſet, vbi perfecit, vt *Heduigis* in Poloniam rediret. Venit itaque comitata *Demetrio* tituli ſanctorum quatuor coronatorum præsbytero Cardinali & Archiepiſcopo Strigonienſi, aliisque Proceribus Hungaris. Ad cuius aduentus famam exciti Polonorum proceres, vsque ad Sadeciam profecti ſunt. Deducta Cracouiam honorifice, cum perampla ac ſplendida aurea & argentea ſtragulæ veſtis ſuppellectili, qualis decebat tanti Regis filiam, die ſanctæ *Heduigis* Legnicienſis ipſa *Heduigis* coronatur à *Bozenta* Archiepiſcopo magna omnium læticia & fauſta acclamatione. Ita lenitum fuit in animo Polonorum regis deſiderium, propter ſuaues & liberales mores *Heduigis* Reginæ cum verecunda modeſtia, prudentia, decentique ſuauitate coniunctis: quarum virtutum non vulgare condimentum erat forma corporis eximia. Noua deinde cura procerum animos inceſſit de adiungendo Reginæ marito. Et iam quidem *Vilhelmus* Auſtriorum dux, quem à pueritia in aula ſua educauerat *Ludouicus*, deſignatur ei maritus. Sed *Iagello* Lituanus huic antepoſitus eſt à Polonis. In ea deliberatione habita eſt ratio inprimis incrementi fidei Chriſtianæ, tum & acceſſionis magnæ prouinciæ ad regnum Poloniæ. Promittebat enim *Iagello* ſumma cum alacritate ſe & permiſſurum, vt ipſe primum, deinde ſuus populus initiaretur ſacris Chriſtianis per baptiſmum & Lituaniam regno adiecturum, ſi ei *Heduigis* in matrimonium daretur. Verumtamen nihil citra ſenioris reginæ ſententiam his de rebus ſtatuere iuſſum eſt. Ad quam ipſa *Heduigis* quoque prouocabat, cum procerum poſtulationem aliter recte refutare non poſſet. Sed illa optatum reſponſum Polonis dedit. *Si, inquit, è re veſtra publica hoc fore exiſtimatis, non remoratura ſum veſtra commoda, neque religionis Chriſtianæ incrementa præciſura.* Interim *Vilelmus* Auſtrius, certior factus de ſtatu rerum Polonicarum, ac de propenſa *Heduigis* Reginæ erga ſe voluntate, cum ſplendido comitatu & apparatu, magnisque diuitiis Cracouiam inopinatus venit. Sed arcis ingreſſu prohibitus eſt. Illa tamen eius videndi cauſa, luce clara, ſtipata ſuo aulicorum & puellarum comitatu, in cœnobio diui Franciſci conuenit. Fama etiam, ſiue vera, ſiue falſa, vulgatum eſt, eam confirmandi matrimonii cauſa prius, quam *Iagello* appropinquaret, eo veniſſe. Sed quicquid erat, ſuaſu *Demetrii Gorali* regni Theſaurarii verentis, ne quid tale fieret, nihil actum eſt. Intelligens autem *Vilelmus* ſibi Polonos palam aduerſari, ſimul de aduentu *Iagellonis* certior factus, aliquanta interiecta mora, clam ſe Cracouia euoluit.

1386. Aduenit tandem *Iagello* Cracouiam 12. die Februarii vna cum Ducibus Ruſſis & Lituanis, habens etiam ſecum fratres aliquot germanos, & *Vitoldum* patruelem. His comitatus *Iagello* eſt ingreſſus in thalamoque ipſo *Heduigem* Reginam, magna cum admiratione eximiæ formæ eius, ſalutauit. Poſtridie autem ei dona perampla per *Vitoldum* & *Boriſſum* & *Swidrigelonem* miſit.

CAPVT IV.

Wladislaus Iagello.

Anno ab orbe condito 5348.
Anno à Chriſto nato. 1386.

Quia

A. C. 1386.

QVia omnibus in Polonia, qui ad regium munus efferri & coronari debent, antiquus mos eſt idemque pius & religioſus, vt antea per modum præparationis cuiusdam peccata confiteantur ſua, ſacroſanctæque Euchariſtiæ ſumptione obſignentur: ideo cum *Iagellone* idem mos eſt ſeruatus, idque eo magis, quod *Wladislaus* antea gentilis erat. Nam & tota Lituania more gentium ignem pro Deo colebat atque ſerpentes nihilque alienum in eis à gentiliſmo erat. Hos igitur errores, Catechumenus cum eſſet *Iagello*, priusquam cum *Heduigi* matrimonium iniret, vna cum fratribus abdicare iuſſus, 14. Februarii à *Bozenta* Epiſcopo ſacro fonte ablutus eſt; Chriſtianæque religioni initiatus *Wladislai* nomen accepit, ac tum demum matrimonium ſolenni ritu cum *Heduigi* regina contraxit, Lituaniamque omnem vna cum Samogitia & ea parte Ruſſiæ, quæ in ditione eius erat, Poloniæ iure ſempiterno adiunxit & in vnum corpus redegit; iureiurando interpoſito & obſidibus datis ipſo *Vitoldo* & *Lubarto*. Nam veteres tametſi ad eam perfectionem ſapientiæ exquiſitam non peruenerant, de qua præſens ſeculum gloriatur, ita tamen cauti erant, vt vnice cauerent, ne Respubl. quoquo modo decepta, detrimentum aliquod irreparabile pateretur, neue ſub ſpecie religionis deciperetur, haud facile perſuaſi, quantumuis noui hoſpites demiſſe ad aram ſtarent, & ſuſpiria ducerent (forſan ad conſpectum formoſiſſimæ virginis) liberaliterque multa de ſe deierantes pollicerentur. Quarto autem die poſt, inunctus ab Archiepiſcopo diadema regium nouum ſuſcepit. Nam vetus, in Hungariam à *Ludouico* aſportatum, nondum ad eam diem reportatum erat. Sequenti die in vrbem ſolenni pompa deductus, ſolio in foro poſito collocatus, iusiurandum à Cracouienſibus & oppidanis de more accepit. Poſtea indultum eſt conuiuiis & choreis. Per eos dies Cruciferi ab *Andrea*, fratre *Iagellonis*, qui apud Ruſſos religionem Chriſtianam profeſſus erat, concitati, Lituaniam hoſtiliter inuadunt. Sed dedit poſtea *Andreas* temeritatis pœnas toto triennio Checinenſis carceris ſqualore confectus. *Iohannes* etiam *Venetius*, gente *Polomenius*, iudex Poſnanienſis, qui propter iniuſta iudicia, & ſcelera perpetrata cruenti dæmonis cognomen meruerat, à Poſnanienſi conuentu confiſcatione bonorum & carcere multatus eſt. Laudatur hoc tempore pietas *Heduigis* reginæ; quæ, cum videret, Regem maritum eccleſiaſticorum bona, barbarico adhuc more, pignoris nomine occupaſſe ac cepiſſe, ob negatam ei ſtationem vt vocant, eum vt pignus diſſolueret deprecata eſt. Cum igitur ille pignora capta reddi iuſſiſſet, ibi illa ſuſpirans: *Pignora quidem reddimus*, inquit, *agreſtibus; cæterum lachrymas quis eis reddet?* Pium Reginæ dictum, & ſempiterna memoria dignum. Profectus eſt deinde Rex cum Regina in Lituaniam. Vbi Apoſtoli & Euangeliſtæ officio functus, ita elaborauit in promouenda fide Chriſtiana, vt etiam ipſemet eis interpretatus ſit ſymbolum Apoſtolicum. Cum autem immenſi eſſet laboris ſingulos ſacro fonte tingere, nobilioribus tantum hic honos habitus eſt, reliquum vero vulgus cateruatim diſtributum aqua ſacra à ſacerdotibus aſpergebatur; vnumque nomen cuique cateruæ, tam virorum, quam mulierum, imponebatur. Ad quod diuinum opus vt alacrius eos Rex inuitaret, pannos laneos nouos, & calceos eis largiebatur, cum ad eum diem iſtis carerent & peronibus, vt hiſtoria teſtatur, magna ex parte vterentur. Vilnæ demum Baſilicæ extructæ & Epiſcopatus inſtitutus eſt. Reuertens *Iagello* in Poloniam Leopoli *Petrum* Palatinum Moldauiæ, ſeu Valachiæ cum proceribus ipſius, ſolenni iureiurando adactos in fidem & clientelam ſuſcepit.

Iudex cruentus Dæmon vocatus.

A. C. 1386.

Primus Conuentus.

Dixeram ſuperius, me deinceps res Lituanorum, per ſeriem Comitiorum, inſtar epitomes, conſignaturum; hoc iam nunc præſtandum eſt. Nam hiſtorici varia methodo texere ſolent hiſtorias; alii per Pontificum vitas; alii per Imperatorum mutationes; alii per Regum ætates procedunt: nos hic per comitiorum, ſeu conuentuum celebrationes rem totam ediſſeremus. Iagello *igitur Magnus Dux Lituaniæ, feſſus & fatigatus tot calamitatibus, tam à Cruciferis, quam à fratribus illatis, qui coniuraſſe videbantur in eius patriæ perniciem, de* Heduige Ludouici *regis filia ducenda conſilium capit; vt ita ampliſſimi regni amicitia munitus, hoſtes ſuos, tam extraneos, quam domeſticos, facile contemnere ac compeſcere poſſet. Senatus Polonicæ hic ſumma prudentia & prouidentia commendatur; quod conficiendis nuptiis iſtis, non modo priuatas vtilitates, & bella Crucifera tolli poſſe iudicarunt, ſed etiam Septemtrionales gentes, quæ etiamnum ethnicæ ſuperſtitioni mancipatæ erant, ad religionem Chriſtianam conuerti poſſe ſperarunt. Et ſane, quæ Pontifices cum Imperatoribus tot bellis & impenſis præſtare non poterant, hoc ſalutari eorum conſilio perfecta ſunt. Pax reſtituta, Chriſtianorum res auctæ ac propagatæ, & omnes bellorum cauſæ tandem ſublatæ. Quod quibus modis, quibusue mediis confectum ſit, ex breuiſſima ſuo ordine ac per temporum ſeriem deſcriptione decem comitiorum, quæ in ea cauſa coacta ſunt, iam patebit. Fuerunt quidem & aliæ poſtea expeditiones, & bella Grinualdica & Choinicienſia, nec ſtatim hoc vlcus ſanari potuit; ſed deſcribentes acta comitiorum celebriorum, expeditiones etiam iſtas in transcurſu breuiter conſignabimus, oſtendemusq́; quando & per quos hæc bella finita fuere & templum hoc Iani occluſum. Nam hoc plurimum facit ad amplificanda merita nationis noſtræ apud omnes Principes Hierarchici ordinis. Sicut enim antea Chriſtianos proficiſcentes ad bella Orientalia contra Saracenos noſtri iuuerunt; ita hæc Septemtrionalia ante Cruciferorum huc aduentum humeris ſuis ipſi ſuſtinuerunt & poſt deiectos Cruciferos Septemtrioni pacem ideoque omnibus Chriſtianis reſtituerunt. Primus igitur conuentus fuit in negotio vnionis circa coronationem* Iagellonis. *Quid autem ibi tractatum & concluſum fuerit, ex conditionibus inter Polonos & Lituanos, in priuilegiis & Chronico Lituanorum expreſſe liquet. Quarum prima & præcipua fuit, vt ipſe* Iagello *cum ſuis fratribus & dominiis Chriſtianus fieret. Secunda, vt ipſe cum omnibus dominiis ſuis ſtatim ſe vniret, incorporaret, inuiſceraret (ſic enim priuilegia loquuntur) ad regnum Poloniæ, ita vt pro vno denique dominio reputentur; & ea, quæ Lituani rapuerant & auulſerant à regno Poloniæ, reſtituantur; hoc eſt arces ciuitatesque & præcipuæ Ruſſicæ prouinciæ, nec non & Podlaſia; captiuique inde abducti liberi dimittantur. Tertia, vt terræ Sylleſiticæ, Pruthenicæ & Pomeranicæ à regno Poloniæ tempore interregni, videlicet poſt diuiſionem inter poſteritatem Regum, auulſæ omnino recuperentur. Quarta, vt* Iagello *theſauros omnes ſuos, quos habet & habere poterit, in Reipubl. vtilitatem conuertat. Cum his conditionibus totidem fere verbis expreſſis Poloni cum Lituanis ad* Iagellonem *ſunt dimiſſi. Quas vbi ille expreſſe ac luculenter comprobauit, relatumque eſt, ipſum nec breuem ſtatura eſſe, nec deformem, ſicuti in vulgus & potiſſimum apud Reginam ab aduerſæ factionis hominibus ſparſum fuerat, quin potius vtrumque commodius reperiri, cuncti hoc nuncio, & Regina ipſa exhilarati ſunt. Conſcriptæ ſunt deinde transactiones, iusiurandum datum & acceptum, vades & ſponſores interpoſiti, ſicuti latius apud alios, & in hiſce annalibus noſtris deſcriptum habetur. Paſſim autem ad commendandum Principem ſuum paranymphi* Iagellonis *iactabant,* Iagellonem, *quod multis principibus viris petentibus hactenus negauit, id eum* Heduigi *& matrimonio eius daturum eſſe, vt ſe Chriſtianis myſteriis initiari ſit curaturus.*

A. C. 1370.

1390. Antequam Rex iret in Lituaniam, interceſſerat ſimultas quædam inter Regem & Reginam. Delata enim fuerat Regina apud Regem & probri inſimulata, ac ſi, illo adhuc abſente, *Vilelmum* Auſtrium clam Cracouiam venientem ad ſe admiſiſſet: ſed Regina ea de re iureiurando Regi ſatisfecerat & delator, cum documentis deſtitueretur & ſe dixiſſe, negare non poſſet, mentitum ſe eſſe, clara voce latratu de more ſub ſcamno edito, profeſſus erat. Eſt vero apud Polonos antiquitus ea grauiſſima & plena dedecoris pœna. Ita amor coniugalis poſtea inter eos redintegratus fuit. Abſente Rege, *Elizabeta*, exercitu comparato, in Ruſſiam perrexit & Leopolim aliasque vrbes in poteſtatem ſuam redegit, Hungaris & Syleſiis deiectis, quibus præfecturæ à *Ludouico* commendatæ fuerant. Eodem tempore *Lancaſter* Anglorum Regis filius & Francones, Teuthonesque opinione piæ militiæ contra Barbaros à Cruciferis illecti, cum triplici exercitu in Lituaniam hoſtiliter veniunt. Aduerſus quorum vim *Nicolaus Moſcorouius* cum aliis Polonis ægre arcem Vilnenſem defendit. Non erat tunc ita abſurdum, idque ob vim arctæ illius vnionis vtriusque gentis, in Lituania præfecturas Polonis commendari. Nam & poſt *Moſcorouium Iohanni Oleſnicio* gente *Debino*, præfectura Vilnenſis à Rege commendata fuit.

Præfecti Vilnenſes ex nobilitate Polona.

1391. Per idem tempus Croatæ, Boſnenſes, Bulgari, Valachi, atque Tranſalpini imperium mulieris, & externi regis *Sigismundi* aſpernati, ad defectionem propendent & *Heduigem*, vt veram hæredem Hungariæ, agnoſcunt. Sic Bazarabiæ Palatinus cum ditione ſua in fidem, & clientelam *Wladislai* regis *Heduigisq́;* reginæ concedit. Quæ ideo adnoto, vt melius res Slauonicæ, quo in ſtatu fuerint, etiam poſt mortem *Ludouici*, cognoſci poſſit. Et exiſtimo, in gratiam & fauorem harum gentium, ſub idem tempus ſacra Slauonica lingua Cracouiæ in templo ad ſanctam Crucem ab eadem *Heduigi* prudentiſſimo conſilio inſtituta fuiſſe. Nimirum vt commendabiliorem ſe eis hoc pacto redderet. Hoc miniſterium & cantus Slauonicus retentus fuit vsque ad tempora *Dlugoſſi* Hiſtorici; quod idem atteſtatur autor. Ruſſiæ pars & cum ea Belzenſis præfectura ſub idem tempus *Ziemouito* Mazouiorum Duci, aſſentiente Regina, donatur.

1392. *Wladislaus*, vt ſe moleſtia belli Lituanici liberaret, cum fratres germani ignaui & venationibus tantum dediti eſſent, *Vitoldum* patruelem Lituaniæ Ducem declarat, qui fidelitatis iuramentum ei præſtat.

Lituaniæ Dux iuramentum præſtat.

1394. *Vitoldus* iure precario à *Wladislao* Rege Cameneciam impetrat in feudum. Nam *Cazimirus Magnus* iamdudum vna cum Ruſſia eam poſſederat.

1396. *Sigismundus* Rex Hungariæ, ne ſibi à Turcis Bulgariam Raſciamque auferri pateretur, coacto exercitu ex variis nationibus, infeliciter cum *Baiazete* Turco pugnauit ad Nicopolim. Nam Galli, cum ſibi, honoris cauſa, primum agminis locum in eo prælio depopoſciſſent atque impetraſſent, vbi ſe eis in conſpectum Turcici præcurſores obtuliſſent, non expectatis phalangibus Germanicis, & equitibus Bohemicis, Polonicisque, à *Baiazete* lunata acie (vt fert eorum conſuetudo peruetuſta) partim cæſi, partim capti ſunt. Hoc infelici caſu perculſi cæteri, diffugerunt, & ipſe *Sigismundus* exutus caſtris & omnibus ſpoliatus ornamentis regiis, in parua nauicula vix euadens incidit in claſſem Venetorum, quæ eum reduxit. Hæc acta ſunt ad Nicopolim Bul-

A. C. 1396. Bulgariæ metropolim. Laudatur in eo prælio animoſitas *Scyborii* Poloni, qui fuit gente *Stoius*. Hic ſequens fugientem Regem, cum nauiculam ingredi non poſſet & Turcæ imminerent, ita vt erat armatus in Danubium ſe proiecit & enatauit, charusque poſtea Sigismundo fuit. *Baiazetes* autem paulo poſt apud Stellam montem celebrem victoria *Pompeii* de *Mithridate* memorabili prælio victus eſt à *Tamerlane* Scytharum Imperatore & in ferrea cauea in modum feræ per Aſiam circumuectus. *Vitoldus* etiam cum *Flediga* Scytha *Tamerlanis* legato eodem tempore infeliciter pugnauit: Vbi fortiter pugnans *Melſtinius*, cum euadere poſſet, occubuit. Cum enim ei, quod timidus eſſet, commilito quidam *Sciucouius* obieciſſet, eumque illectum venuſtæ vxoris amore terga daturum in pugna auguratus fuiſſet, eo quod pacem *Melſtinius* ſuaderet *Vitoldo* ineundam cum Tartaris, ipſe quidem augur ex pugna retulit pedem, aufugitque, *Melſtinius* autem inter confertiſſimos hoſtes, vt optabat, maluit occumbere. Annotatur autem hic, quod paulo ante à *Vitoldo* Scythæ illi Lituanici fuerant traducti & ſupra Vaccam collocati non procul à Vilna.

Locus ille Coſſonaſi à Turcis vocatur, hoc eſt anſerum campi, quod id genus volucrum ſtatis anni temporibus eo conuolent, vt totis agminibus in Europam commigrent.

Melſtinii mors heroica.

1399. Per idem etiam tempus *Heduigis* Regina circa partum mortua eſt. Hæc mirifice ob id laudatur, quod Reginis Poloniæ exemplum ducendæ vitæ perfectiſſimum reliquerit. Fuit namque *Heduigis* pietate & ſanctimonia vitæ prædita; ab omni faſtu, leuitate, & iracundia aliena; ocii iuxta ac alienorum à ſuo ſexu atque dignitate negotiorum fugiens. Tempus omne ſuum, vel in diuino cultu, aut lectione eorum, quæ ad pietatem, moresque formandos pertinerent, vel audiendis & leuandis viduarum, pupillorum & aliorum miſerabilium querimoniis & calamitatibus impendebat. Pragæ domum peramplam Lituanis erudiendis condidit. Academiæ Cracouienſi perficiendæ multa legauit. Ieiuniis aliisque exercitiis Chriſtianis vacauit. Præter autem alia ſigna ſanctitatis eius, illud memoratur, quod, Cruciferis in quodam conuentu ferocientibus & iuſtas conditiones pacis aſpernantibus prophetico ſpiritu cladem illam, qua poſtea illorum vires fractæ conciderunt, prædixerit, inquiens, ſe quidem viuente pro ea audacia nihil aduerſi eos paſſuros; poſt mortem vero ſuam maximis cladibus illa omnia expiaturos.

1400. Iuſtis Reginæ peractis, *Wladislaus* mœſtiſſimus de retinendo regno dubitabat, mortua hærede. Neque enim ignorabat, ſe externum hominem, propter vxorem apud liberrimam gentem regnaſſe; ſed à Senatu recreatus & meliora ſperare iuſſus, acquieuit ſententiæ eorum.

Secundus Conuentus.

1401. *Conuentus ſecundus in negotio eiusdem vnionis fuit Vilnæ celebratus, quo* Wladislaus *ſe contulit, vt promiſſa pactaque conuenta cum* Vitoldo *& Lituanis ſuo Polonorumque nomine renouaret. Vbi promiſſum & litterarum monumentis cautum eſt, vt ſi* Vitoldus *absque liberis decederet, in Regis & regni Poloniæ poteſtatem venirent omnia, quæcunque is poſſediſſet, vnà cum magno Ducatu, excepta dimidia parte Nouogrodiæ cum quatuor prædiis quæ* Sigismundo Vitoldi *fratri cedere debeat. Ea tamen lege vt Regi & regno Poloniæ ſit ſubiectus. Exceptis etiam bonis dotalibus* Annæ *vxoris* Vitoldi, *quæ poſt eius demum obitum ad Regem & regnum deuolui deberent. Hæc acta eſſe anno 1401. litteris ea de re tunc conſcriptis & obſignatis confirmatum eſt. Deplorant hic quidam ſcriptores & conqueruntur, Lituaniam fuiſſe tunc hac transactione circumuentam, erratumque hoc, vt illi vocant, in Senatorum Lituanicorum ſimplicitatem reiiciunt. At mulier, ſi pudica eſt, minime dolere debet, quod aliquando vni nupſerit. Floret pace, opibus & gloria nihilominus vt Poloniæ regi pareat, magnus ille Ducatus, & gratulari ſibi debet, quod hac ratione tandem Dei Optimi Maximi beneficio liberatus ſit ab illis Crucifericis, ne dicam tartareis furialibusque bellis, incendiis, vaſtationibusque, quæ eam Lituaniam circiter ducentos annos exercuerant, ac vexauerant miris modis; &, quæ res peior erat, à ciuilibus bellis, & funeſtis lanienis Regulorum ſuorum. Certe* Vitoldus *non fuit humilis animi: ſi circumſcriptum ſe ſenſiſſet, erratum hoc in Hrodlenſibus Comitiis correxiſſet, quod tamen non fecit, imo firmiori aſſenſu & ſolenni ratihabitione confirmauit ac roborauit vna cum aliis; vt inferius patebit. Quod autem ex Latopiſciis ſeu Analiſtis, qui millies errorum grauiſſimorum conuicti ſunt, de conuentu Præmislienſi commemoratur, ſcriptores, qui veluti publica fide nobis hiſtoriam tradidiſſe videntur, nihil ea de re nobis reliquerunt.*

1401. Secundæ nuptiæ *Wladislai* cum *Anna* Ciliciæ Comitis filia, quibus nuptiis *Anna* mater ſponſæ, *Cazim*[illegible]*i* regis filia interfuit. Non ſtatim vero poſt ſponſalia hæ nuptiæ fuerunt; ſed ſponſa prius octo menſes linguam Polonicam didicit. Eodem anno Academia Cracouienſis excitatur. Per hoc tempus *Venceslaus Caroli* Imperatoris filius, qui poſt patrem annos viginti duos imperium tenuerat, ab eoque tandem propter ignauiam remotus fuerat, totus compotationibus deditus; adeo vt cum aliquando accepiſſet de quadam arce ſua nuncium, eam conflagraſſe, non quidem de rebus maioris momenti, quomodo ſe haberent quærit; ſed tantum de vino ſollicitus, an cella vinaria incendio ſuperfuiſſet veſtigio interrogat.

Altera vxor Iagellonis.

1402. *Wladislaus* Rex templum corporis Chriſti Poſnaniæ erigit. *Quod*, inquit, *iſtic corpus Chriſti in pratis Poſnanienſibus repertum fuit.* Referunt autem ciues Poſnanienſes, tunc

A. C. 1386. tunc Regem ipſum Poſnaniæ fuiſſe, cumque eodem in templo die Aſcenſionis imago reſurrectionis ſurſum funibus iuxta morem auitum eius feſti traheretur, interrogaſſe fertur, cuius eſſet ea imago. Reſponderunt, Dei. Tum ille, *Detis ei*, inquit, *candelam.* Cum vero Diabolus in ſpecie Draconis deiiceretur ex ſummitate templi, rurſus interrogauit, quid ſibi hoc vellet. Reſponderunt, eſſe Diabolum cœlo deiectum. At ille, *Detis ei duos cereos.* Interrogatus quid ita? Reſpondiſſe fertur Polonico idiomate: *Służ Bogu á dyabłá niegniewáy*, id eſt: *Deo ſeruias, Diabolum ad iram ne concites.* Quanquam id de Diabolo iniquiſſimo illo iudice Poſnanienſis prouinciæ dictum eſſe quidam putant. Eodem tempore *Wladislaus*, cum eſſet Toruniæ, dum obequitat, vt videret ſitum & munitionem vrbis, à muliercula quapiam ſeu caſu, ſeu data opera ſordibus perfuſus fuit. Et cum morti ob delictum illud deſtinaretur muliercula, ipſe impunitatem ei impetrauit. *Raſtrale* (vt vulgo appellant) ſeu agraria contributio, decem nimirum groſſi in ſingula iugera, imponitur, ex quo centum millia marcarum collecta eſſe memorantur. Tanta tunc fuit quæſtorum fidelitas. Hoc etiam tempore particularia comitia inſtituta fuiſſe, memoriæ proditum eſt. *Wladislai* item cum *Venceslao* Rege Bohemorum Wratislauiæ conuentus, non ſine admiratione Bohemorum & cunctorum hoſpitum, celebratur. Nam cum Marſalcus regius præceſſiſſet Regem, comitatus ſexcentis haſtatis: Rex Bohemiæ ratus, iam ante vrbem adeſſe Regem, prodiit.

CAPVT V.

De bello Grinualdico Polonorum Lituanorumque cum Teuthonibus ordinis Cruciferorum, & cauſa belli.

CAuſa belli magni Pruthenici liquet ex legatione & colloquio Archiepiſcopi Gneſnenſis, quod habuit cum Cruciferis. Cum enim Archiepiſcopus dixiſſet, Regis, non *Vitoldi* proprium & hæreditarium eſſe dominatum Lituaniæ & proinde deſinerent Lituaniam infeſtare: Magiſter excandeſcens ad hæc verba, feroci vultu & ore tremulo ſtatim ſe arma Lituaniæ illaturum minatur. Cui Archiepiſcopus non ferens Magiſtri ſuperbiam: *Deſinas*, inquit, *nos bello terrere: ſi arma contra Lituanos ceperis, viciſſim arma noſtra domi ſenties.* Ad hæc regeſſit Magiſter: *Cum ita dicis, caput ergo potius petam.* Ex hoc colloquio liquet, Lituaniam fuiſſe præcipuam cauſam ſuſcepti belli; quod eam infeſtare & diripere Cruciferi non deſinerent. Sed *Venceslaus* Rex Bohemiæ, arbiter huius controuerſiæ electus, eandem auxit & maius belli excitauit incendium, dum nulla habita ratione iuſtitiæ & æquitatis, pro Cruciferis fert ſententiam, qui inſuper ineptiſſime, quæ extra controuerſiam erant, adiungit; vt Poloni ſcilicet non niſi ex occidentalibus oris regem ſibi deinceps peterent. Deſperata igitur æqua pace, *Wladislaus*, dimiſſis in omnes partes litteris, reſtibus de more alligatis, expeditionem cunctæ Poloniæ edicit. Incidit tunc quæſtio in Senatu, an mercenarii milites externi deberent aduocari ad hoc bellum. Sed *Zbigneus* ſoluit hunc nodum: *Si*, inquit, *vicerimus, non nos, ſed hoſtes eis ſtipendia præſtabunt. Sin vero victi forte fuerimus, an erunt, qui pro cæſis captisque ea petant?* Atque ab eo tempore conſilium hoc *Zbignei* à ſenatu regio comprobatum, in eiusmodi caſu locum obtinuit. Laudatur etiam hic Polonorum factum, poſſeſſiones peramplas in Hungaria à *Sigismundo* habentes, cum intelligerent, eum ad violandum fœdus cum ipſorum Rege pronum eſſe, raro exemplo & memorabili, omnibus bonis ſuis in Hungaria valere iuſſis & *Sigismundi* pollicitationibus ſpretis, patriæ ſuæ auxilia laturi accurrerunt: quibus *Wladislaus* liberalitate & gratitudine poſtea reſpondit. Ituri ad bellum, Archiepiſcopum tum gubernatorem Poloniæ ac veluti interregem aliquem reliquerunt. Poloni, *Vitoldus* & Lituani ad Cernecenſe monaſterium cum regio exercitu conueniunt, nauali ponte iuncto. Cruciferis interea conſilia agitantibus, omnes bellum paci anteponunt, excepto Comite Vendenſi; qui propter vſum rerum & annos prudentior, diſſentiebat ab aliis pacem ſuadens & communem eſſe Martem dubiumque euentum belli, dictitans. In quem *Varnerus* Commendator inuectus. *Poteras*, inquit, *cum iſthoc animo domi manere & ægrotorum fratrum curam gerere;* At ille, *ego*, inquit, *quæ recta & vtilia iudico in medium conſulo. Verumtamen, ſi aliter aliis videbitur, ita me Deo propitio geram, vt genere meo dignum erit. Tu vide, ne ſis dictis, quam factis, fortior.* Intercepit rixam Commendatorum *Sciborius*; pacemque enixius ſuadere cœpit. Sed eum quoque, licet tum oratorem, Magiſter increpuit, inquiens: *Polonus cum ſis, rem Polonorum agis.* In exercitu porro regio cum ex Lituanis quidam prædas in Polonia agerent, ædiculamque ſacramenti alicunde abſtuliſſent, ipſumque ſacramentum profane abieciſſent, clamare ac fremere cuncti cœperunt, niſi plectantur latrocinantes & ſacrilegi, militiam ſe deſerturos eſſe, nec in caſtris ſic impiis commoraturos: quo clamore & fremitu commotus Rex, autores ſceleris perquiri iuſſit. Inuenti duo Lituani, *Vitoldi* iuſſu, ipſi ſibi patibulum excitant & ſuis vterque manibus barbaro, ſed patrio tamen more, ſeſe ſuſpendunt, obiurgantes interim ſe mutuo, quod ſua cunctatione iram Principis in ſe magis accenderent; quaſi is morte atrocius etiam aliquid amplius in eos ſtatuere poſſet. Interea dux belli ſupremus cum imperio, *Zindramus Maſcoui-*

Archiepiſcopus pro conciliatore pacis Fecialem agit, edicens ante tempus bellum.

Iniquum regis Bohemi arbitrium.

Deliberatio de externo milite.

Primatus vtilitas tempore belli & interregni.

A. C. 1386.

Zindramus Maſcouius ſupremus Dux belli.

ſcouius Enſifer Cracouienſis, ortus ex familia, cuius eſt inſigne Sol, declaratur. Erat is ſtatura parua, ſed ingenti ſpiritu & rei militaris A admodum peritus, homoque plane induſtrius. Prius igitur paſſim proceribus inter ſe deliberantibus & tantum munus ſuſcipere detrectantibus, ille tandem ad ſe omnium conſenſu delatum cunctans & ſumma modeſtia alios præferens, ſuſcepit. Deus det huic ſeculo tam prudentes & ab omni ambitione & labe alienos viros. Adiungitur Duci ſupremo belli conſilium caſtrenſe, in quo, tanquam in comitiis, de ſumma rerum ſtatuebatur. Tertio edictum publicum conſcribitur & promulgatur, cuius capita longum eſſet hic referre. Verum in libello noſtro Campiductoriæ hoc, & alia complura huius belli deſcripta reperies. Ibidem, cauſæ quoque explicatæ, cur ante conflictum B illi Teuthones præmiſſi ſint cum tibicine ad exercitum regium cum illis duobus gladiis, quos, cum Regi offerrent, is vt boni ominis rem ab eis accepit. Tali autem ad Deum oratione non ſine lachrymis & ſuſpiriis excitaſſe ſuos ad prælium fertur: *Deus Optime Maxime*, inquit, *non modo factorum, atque dictorum, ſed & cogitationum omnium cognitor. Tu mihi teſtis es certiſſimus, me inuitum ad hoc bellum cum Chriſtianis, vtcumque licet Chriſtianis, gerendum deſcendere. Tu etiam noſti conſilia pacis me nunquam defugiſſe. Sed quando nihil apud iſtos manſuetudine profeci, arma ſumere coactus ſum, tuisque auſpiciis vexillum hoc nunc* C *explico. Tu, quæſo, iuſtiori cauſæ faueto & Chriſtianum ſanguinem, quos bellum vtrinque abſumet, ab illis, qui bello cauſam dederunt, expetito.* Hæc Rex, collachrymante omni exercitu. Abſterſis tandem lachrymis, carmen patrium, cuius autorem Diuum *Albertum* fuiſſe referunt, cecinere. Interea à *Zindramo Maſconio* & *Vitoldo* ducibus belli acies inſtructæ erant. Læuum cornu Poloni, dextrum Lituani tenuerunt; eo quod Sagittiferorum dexteritatem plus iuuat ad dextram eſſe. Quinquaginta fuere ſigna Polonica; Lituanica quadraginta. In prima acie robur totius exercitus & veterani milites collocati. Iamque ſignum pugnæ à Rege poſcebatur & iam bini ex acie- D bus procurrentes cum pari numero hoſtium manus conſeruerant. Rex, peractis ſacris, armatus in aciem prodibat, cum ecce duo aliunde progreſſi, intacti ad Regem perducuntur. Hortantur illi ne cunctanter & meticuloſe pugnam ineat duosque gladios offerunt, alterum Regi, alterū *Vitoldo*. Ne autē inter nemora cogerentur latere, promittunt etiam vias & ſpacia ſe dilataturos & ampliaturos regiis aciebus. Dumq; illi obnixe orant, vt fides dictis ipſorum habeatur, non modico interuallo retrocedunt hoſtium acies. Rex igitur pius gladios oblatos humiliter accipiens, ingemuit dicens: *Quamuis armis omnigenis abundo, attamen hoc munus, quod præſagium victoriæ (Deo fa-*

Oratio Regis ad Deum ante conflictum.

uente) videtur, libenti animo accipiam. His dictis claſſicum vtrinque canitur. Inde maximo A clamore infeſtis ſignis concurritur: Tartari & Lituani arcubus ſuis, creberrimo ſagittarum iactu æthera obumbrant. A Teuthonibus tamen in primo conflictu fugati ſunt. In quorum locum Poloni armis munitiores & viribus recentes ſucceſſerunt. Hi tandem Pruthenas acies perfregerunt & vndique circumdatas ad internecionem funditus proſtrauerunt. Cæſa feruntur in eo prælio quinquaginta millia. Magiſter autem Generalis, & Commendatores omnes (quos trecentos fuiſſe affirmant) capti ſunt. Captus item *Conradus Albus* Oleſnicenſis & *Cazimirus* Stetinenſis Duces. Nec mirum cuiquam videri debet id, quod dixi de numero cæſorum. Nam centum B quinquaginta millia hoſtium fuiſſe cæſa quidam ſcriptores tradunt. Tota Germania tum conſpirauerat. Verba ſunt D. *Cromeri*; cuius ſententiæ cæteri omnes hac ætate hiſtorici præcipui ſubſcribunt. Huic bello nullum ſimile legitur in hiſtoria harum gentium. *Zarnouius* Bohemus, qui cum cohortibus Bohemorum, bello ferueſcente, ſeceſſerat, ob id infamia ita fuit notatus, vt ne vxor quidem coniugali thoro eum dignaretur. Attamen ſeceſſio Bohemorum noſtris tum fuit bono. Nam *Nicolaus Traba*, qui eos latitantes obſeruauerat, acriter obiurgando nomine Regis tunc iubet eos redire, cum adhuc plurimum C in debellando reſtabat laboris. Hi ergo reuertentes in aciem noui exercitus ſpeciem hoſtibus præbuere terroremque addidere. De captiuis non eſt ſumptum ſupplicium, niſi de duobus, *Marquato Salisbergio* commendatore *Brand*, & *Schimbergio*; nequicquam *Vitoldum* deprecante Rege. Nam in colloquio quodam prope *Kaunam* matri *Vitoldi* probrum obiecerant & capti nihil de faſtu ſuo remiſerant. Fuit autem Mater *Vitoldi Biruta* nomine fœmina adeo honeſta, vt etiam pro ſancta a gentibus illis, dum virginitatis voto obſtricta viueret, haberetur. Non temere igitur tantopere iratus eſt *Vitoldus* iis, qui eam probro afficiebant. Teſtatur *D. Stricouius*, ſe in Samo- D gitia Polondæ ad mare vidiſſe eius idolum; quod *Suiętos Byrutos* à Samogitis & Curlandis vocatur. Narratque, illuc, quæſtus cauſa, ſtatis temporibus, Sacrificulos confluere in eiusque honorem cereos & alia hactenus offerre & ſacrificare: cum tamen illa ethnica fuerit & ritu ethnico virginitatis votum vouiſſet. Huius patrem nomine ſimiliter *Birutum Iagello* pro *Voidilone Kieſtuto* ſtrangulato ira feruens in monte ante Vilnam ſuſpendit. Inſequenti die poſt victoriam ſolennes gratiarum actiones cum hymnis, & aliis ſolennibus ceremoniis Deo omnipotenti exoluuntur. Hinc cæſorum funeribus cura impenſa eſt. Inuentum eſt corpus Magiſtri *Vlrici* Comitis Vendenſis; qui ita, vt prædixerat, fortiſſime dimicans occubuerat. Alia

Ante prælium initium viſio quædam in cælo apparuiſſe fertur, monachi cucullati luſtrantis cum Rege. Sed victus monachus cælo deiicitur. Quæ res tum pro omine futuræ victoriæ accepta fuit. Qua de re vide apud alios.

A. C. 1386.

A. C. 1386. Alia corpora curribus impoſita Magdeburgum deuecta ſunt; Rege mortem hoſtium, ſimulq; rerum humanarum viciſſitudinem piis ſuſpi- A riis & lachrymis proſequente. Vexilla hoſtium, & aliæ exuuiæ ad perpetuam memoriam Cracouiæ in Baſilica arcis poſita ſunt. De numero cæſorum ex Polonis ſic *Cromerus* libro ſeptimo. Et affuit Polonis ſane non obſcure diuinum nomen in eo prælio. Nam præter Tartarorum, Ruſſorum, Lituanorum ſtragem, quæ non parua fuit, de nobilioribus Polonorum cecidere, inter quos *Iacubouius* gente *Roſcus* & *Imbranius Ciulicius* gente *Cerinius*, maxime inſignes fuere.

1414. Eiusdem *Iagellonis* temporibus *Sigismundus* rex Hungariæ, frater *Venceslai*, *Caroli quarti* filius Imperator, pacem Eccleſiæ reſtituere cupiens, plurima regna obiuit, vt concilium Conſtantiæ eorum quoque aſſenſu con- B uocaretur. Fuit apud Gallum, apud Anglum, apud Polonum regem; Romæ quoque apud Pontificem. Ad hoc autem Concilium venit *Iohannes viceſimus tertius* Papa. Imperator ipſe *Sigismundus* noctu die natalis Domini eodem aduenit & in miſſa eiusdem diei nocturna Euangelium illud ipſemet, vti Diaconus, cantauit: *Exiit decretum à Cæſare Auguſto*, alludens ad ea quæ ibi agebantur; cum eius cura & ſollicitudine conuocatum fuiſſet vndique concilium illud. Aderant autem ibi à Polonis quoque miſſi legati, & honorificentiſſime ab omnibus ſunt habiti. Pii tunc affectabant eſſe principes. Nam idem ipſe Imperator amictus veſtitu clericali Euangeliū cantauit vt Clericus: C *Iagello* vero Poloniæ Rex Lituanos propria voce in religione erudire in templo non erubuit.

Poſt talem & tantam victoriam Poloni modeſte ſatis ſuperque ſe geſſerunt erga Cruciferos. Nam præterquam quod ex captiuis Nobilioribus tantum de *Marquato* commendatore & *Schimbergio* ſumptum eſt ſupplicium, idque, vt dictum eſt, à *Vitoldo* iuſtiſſime illis irato, ne quicquam interim pro eis deprecante rege; muneribus etiam infinitis ii, qui Polonis ſeſe adiungere non recuſarunt, ſunt honorati. Nam & ciuitas Gedanenſis dimidium omnium emolumentorum molæ farinæ agrumque vnius milliaris ſpacio circum vrbem, in mari etiam piſcationem per duo miliaria conſecuta D eſt. Kinsberga, Torunia, Elbinga tunc in ditionem Regis venerunt, & aliæ à Cruciferis poſſeſſæ vrbes quamplurimæ, paucis exceptis. *Plauenius* tunc nobiliſſimus inter Cruciferos Orationem habuit valde argumentoſam & meditatam, cuius ſumma erat: *Parcere ſubiectis & debellare ſuperbos*. Quem verſum inſcriptum aureis litteris in porta arcis Regiomontanæ ipſe vidi. Fuit & alia tum victoria Polonorum de Cruciferis ad Coronouiam celeberrima. Alia etiam ſub Golubio, quarum deſcriptiones infra habebis.

Tertitus Conuentus.

1413. *Comitia Grodlenſia celebrata fuerunt*

poſt reditum Regis ex Hungaria; vnde Coronam veterem, ſceptrum, pomum, & Boleslai *gladium regni inſignia reportauerat. Horum cauſam hanc fuiſſe putant: vt videlicet cum maiore & celebriore ſolennitate renouarentur repeterenturq; denuo pacta inter Lituanos & Polonos. Nam illi conuentus ſuperiores, etſi fuerunt celebres ſatis, tamen, ſi conferantur cum iſto, priuatum quiddam ſapere videntur. Ideo hic & diplomata iisdem de rebus ſunt confecta, & ob maiorem ſolidioremq; coniunctionem inſignia proſapiarum Polonicarum proſapiæ Lituanorum pro ſe quæque ſpeciatim accipiunt; ita vt in poſterum non tanquam ſocii nominis Poloniæ, ſed tanquam populares cenſerentur. Sed quid dico populares, quandoquidem & gentiles & cognatos atque adeo fratres, propterea quod iisdem ſignis militaribus ab vno quaſi adoptati, vnum* B *aſſem, (vt ſic dicam) participent, dicere poſſumus. Nam hoc verba illa priuilegiorum huius coniunctionis teſtandæ cauſa confectorum,* Incorporamus, inuiſceramus, vnimus, appropriauimus, *innuere videntur. Quæ, inquam, verba ter & quater in iis priuilegiis repetuntur; ne forte caſu* ἕρκος ὀδόντων, *vt* Homerus *ait, effugiſſe viderentur; vt in poſterum nulla differentia inter Lituanum & Polonum relinqueretur. Ideo & electio Regis, vt poſthac vna foret Lituanorum iuxta ac Polonorum, ſtatuitur. quod vtiq; in prioribus conditionibus quodammodo ſuppreſſum fuerat. Tunc vero Lituania vere liberam ſe factam fuiſſe profiteri potuit. Nam & bona terreſtria (quæ vocant) tunc ipſis ſempiterno & hæreditario iure à Rege attribu-* C *ta donataq; fuerunt, ita vt ea vendendi, commutandi, & donandi facultas eis permitteretur: neq; poſt mortem patrum poſſent deinceps eiſdē à Principe priuari. Forſan enim antea precario à Principe ea poſſidebant, eisq;, quoad illi placuiſſet, fruebantur: ſicuti apud Aſiaticos hactenus fieri audimus. Item conceſſum, vt iure dotis vxoribus poſſeſſiones obnoxias facere poſſent. Hæc Comitia vocantur Polonica lingua ob ſummam celebritatem* Wálny Seym, *hoc eſt, comitia firmiſſima, quaſiq; vallo quodam munita. Alii, vt rem minime vulgarē tum accidiſſe exiſtimetur, Gallico vocabulo* Parlamentum, *vbi videlicet omnia ad vnguem excutiuntur, vocant. Siue enim* D *ſpectes hominum frequentiam, ſiue verborum formam in contractibus ſeruari ſolitā, ſiue cautiones, ſiue ſolennitates, nihil reperiri poſſe puto, quod ibi ad perfectionem addi poſſit. Qui in arcem illam Grodlum veniunt, videre poſſunt ibi picturam in quodam pariete, in quo* Wladislaus *ipſe, &* Vitoldus *expreſſus eſt. Epiſcoporum etiam ibi depictus eſt ordo, quo alter alteri aſſidebat; tum etiam procerum aliorum dignitateque aliqua præditorum ſubſellia. Ducum quoq; & equeſtris ordinis conſeſſus. Nam nunciorum terreſtrium (quos vocamus) vſus nondum tantopere, vt nunc, obtinuerat. Subcamerarii enim, Iudices locorum, Vexilliferi, & alii officiales vulgo dicti eorum munus ſupplebant. Eodem an-*

A. C. 1386.

A.C.1386. *no Rex, veniens Poſnaniam,* Petrum *Epiſcopũ Poſnanienſem in delubrum ſeuocauit, & in genua procumbens, culpam ab eo deprecatus eſt, quod eum ſede Cracouienſi deturbaſſet: quæ res per ſe veræ virtutis plena, ac pietatis, dignitatem regiam & autoritatem minime diminuit aut eleuauit; imò commendabiliorem reddidit.*

1418. *In hunc annum incidit expeditio* 15. *contra Cruciferos (quas expeditiones ſupra texere inceperamus) regis Poloniæ, regis Daniæ, Sueciæ, Noruegiæ, Ducum Pomeraniæ, qui omnes, cum in caſtris eſſent, fœdus inierunt contra Cruciferos.*

Quartus conuentus poſt mortem Vitoldi.

1451. *In rebus humanis nihil eſt ita firmum ac ſtabile, vt commoueri nequeat. vt in hoc exemplo videre licet. Diximus de Grodlenſium comitiorum autoritate ac celebritate in negotio vnionis inter Polonos & Lituanos. Nunc quid mox euenerit, conſideremus. Mortuo* Vitoldo, *cum Rex in Lituaniam ire inſtituiſſet,* Svvidrigelo *frater ipſius, non expectato aduentu eius, vt à Lituanis in* Vitoldi *locum inauguretur, & curat, & perficit: quod ille fecit, vt vnionis illius quaſi ſtructuram à fundamentis nouo exemplo dirueret. Adiecit & alia nefanda. Adortus enim Regem in conſeſſu verbis aſperis, caniciemq; eius nihil reueritus, vix manus ab eo abſtinuit. Polonis etiam, qui reliqui penes Regem manſerant, catenas & Siculas veſperas minabatur, hanc inſolentiam eius Lituanis fouentibus, aut ſaltem in ea conniuentibus. Largitionibus enim maximis eorum voluntates ſibi adiunxerat. Nec rex ipſe prorſus immunis ab ea culpa eſſe prædicabatur; ſiue quod præ ſenio vigorẽ iudicii iam amiſiſſet; ſiue quod impenſius* Swidrigeloni *fratri faueret, vt ei in Lituaniæ Ducatu ſuccederet. Quod vt facilius agi & confici poſſet, maiorem partem Senatus Polonici, & in iis* Zbigneum *Epiſcopũ Cracouienſem, à ſe amandauerat. Igitur, cum hoc triſte nuncium in Poloniam perlatum eſſet, complures Regem inſultantes criminabantur ac dictitantes: Condigne hæc Regi accidere quod ſuo iumento, vt dicitur, ſibi periculum attraxiſſet. Pro innato amore Polonis erga dominos ſuos fremere cuncti cœperunt. Inde delectum exercitus pro vindicando Rege agunt, vtq; ad condictum tempus cuncti ſe ſiſtant ad ripas Viepri fluminis ad pagum Kiany in Lublinenſi prouincia, edicunt. Liberatur interim Rex, qui quodammodo captiuus in Lituania detinebatur & placationis loco mille ſiclis à* Svvidrigelone *lenitus, dimittitur.*

CAPVT VI.

Wradislaus Tertius.

Anno ab orbe condito 5396.
Anno Chriſti 1434.

A.C.1434. Nouem fere annorum erat *Wladislaus* cum Rex declaratus eſt. Proinde eius coronatio turbas quaſdam dedit. Quidam enim contendebant propter teneram ætatem iuſiurandũ eum rite præſtare non poſſe, & idcirco coronationem differendam omnino ſuadebant. Verum hic ſcrupulus exemptus eſt, producta tabella à *Zbigneo* è Cracouienſi Baſilica, in qua effigies *Cazimiri Magni* electi Regis impubis adhuc depicta erat. Proinde contradicentes refutati, rationibus deſtituebantur. Interim tamen nectentes moras, vt præteriret dies, plures ex nobilitate ad ſe pertrahere conantur. Quod vbi animaduerſum eſt, Marſalcus *Olesnicius* iubet, vt, quibus placeret coronare *Wladislaum,* ad dextram concederent, qui aliter, ad læuam. Ita lis dirempta, cum omnes magno conſenſu *Wladislaum* coronandum clamarent; iuramentum tamen tunc ab eo non exigendum, ſed ad maturiorem ætatem id differendum. Interim autem placuit, vt *Sophia* mater & primores pro eo fideiuberent, eum non prius ad regni gubernacula acceſſurum, quam iuſiurandum rite præſtitiſſet.

1438. Vix ea ſopita controuerſia, alia emerſit inter eccleſiaſticos, & ordinem equeſtrem. Equeſtris ordinis homines *Iaroslai* conſtitutiones vrgebant de decimis ex campis noualibus. Sed tandem illud tantũ obtinuerunt tunc patroni eccleſiarum, ne obſtringerentur conuehere curru ſuo decimam, neque delectum in frumento ſacerdos haberet; modo ne data opera vitioſum ei daretur. Hoc tempore Podlaſiam Polonis ademptam fuiſſe annotatur. Paulo ante diſſidia in religione inter Bohemos *Sigismundus* Rex & Imperator curauerat ſanari, introducta conſtitutione concilii Baſilienſis, qua permittitur vſus Euchariſtiæ ſub vtraque ſpecie Laicis, vt vocant.

1440. *Alberto* Rege atque Imperatore mortuo, Hungari proceres aſſiduis precibus ad regnum Hungariæ ſuſcipiendum *Wladislaum* inuitant & obſecrant. Re in conſultatione Senatus poſita, variabant ſententiæ Senatorum, diſſuadentibus multis difficultatemque duorum ampliſſimorum regnorum adminiſtrandorum & Turcici belli magnitudinẽ exaggerantibus, aliis Reipub. Chriſtianæ negotium id requirere contendentibus & rem gloriæ plenam non eſſe parui pendendam ac præſtabilius eſſe, Polonos Hungarorum armis atque periculo contra Turcorum vim ſeſe tueri, quam, illis proditis & illo quaſi intermedio pariete ſublato, per ſe ipſos omnem maximi & difficillimi belli molem ſuſtinere. Aderat forte *Amuratus* Turcarum Imperatoris legatus, pecuniamque & centum millia armatorum *Wladislao* offerebat, vt contra Hungaros ſuſciperet bellum. Interim nuncium allatum eſt ex Hungaria, *Elizabetham* poſthumum ex *Alberto* Cæſare peperiſſe. Et iam Rex abiecerat omnem de ſuſcipiendo eo regno cogitationem; ſed tamen victus eſt legatorum perſeuerantia. Hoc tempore fames maxima occupauit Poloniam; ita vt vulgus tenerioribus foliis & frontibus arborum & radicibus herbarum veſceretur. Attamen, rebus ita expoſcentibus, in Hungariam iter Rex inſtituit; veniensque Budam,

A.C.1434.

A.C.1434. vrbem illam in ſuam redegit poteſtatem. At quia iam *Ladislaus* poſthumus infans præcipitantia matris coronatus erat, Rex *Wladislaus* in Poloniam omnino conſtituerat redire, nolens eſſe Hungaris cauſa ciuilium bellorum. Verumtamen Hungarorum perſeuerantiæ ceſſit. Renunciatur ergo, attollitur, vt vocant, & coronatur Rex. Interim *Amurates* non ignarus Hungaricorum diſſidiorum, ciuilisque belli, Bielogrodum obſederat; ad quem Rex *Wladislaus Lucam Gorcanum, & Oſtrorogum* oratores ſuos mittit, poſtulãs, vt ab obſidione diſcedat pacemq; ac fœdus dudum vltro expetitum ſecum ſanciat. At ille ferox continuauit obſidionem in ſeptimum vſque menſem, nec niſi ſtrage ſuorum adactus, ab ea diſceſſit. Secutæ ſunt tres de Turcis victoriæ ampliſſimæ; vna ad Bielogrodum, altera in Tranſyluania, tertia ad Vaſcapum, vbi à regiis copiis magnis cladibus Turcæ ſunt affecti. Capta eſt etiam à *Wladislao Sophia*, quam Sardicam nonnulli antiquitus fuiſſe volunt. Profligata etiam ac ad internecionem vſque poſtrata ſunt ad Morauam flumen Turcorum triginta millia; capta quatuor. Subacta eſt etiam Bulgaria. Fuit & ille præclariſſimus Regis *Wladislai* conflictus pridie natalis Chriſti cum *Carambeio* duce Turcarum, præfecto Natoliæ ſiue Aſiæ; qui ibi fuſus & ſuperatus in deditionem Regis venit: vbi fortiter dimicans Rex, aliquot ſagittas aduerſo pectore, vt refert *Callimachus*, excepit. Fuerunt etiam alia prælia *Wladislai* cum Turcis, partim ipſo aſſiſtente, partim adminiſtrante per *Hunniadem* & alios, quæ ſemper fortuna, conſiliis & auſpiciis nobiliſſimi Regis feliciſſime ex animi eius ſententia confecta ſunt. His ſucceſſibus in vniuerſum orbem chriſtianum celeri fama vulgatis, frequentes ab omnibus Principibus & Rebuspub. atque etiam à Conſtantinopolitano Imperatore *Ioanne Palæologo* legationes venerunt ad *Wladislaum*; cui tam inſignes victorias gratulabantur & ad proſequendum incœptum eum hortabantur pollicentes auxilia. Veniunt etiam ex Polonia congratulatum & rogatum, ne omnino deſpicatui & derelictui haberet Poloniam; rediret & quæ per eius abſentiam neglecta erant, redintegraret. Veniunt & ab ipſo *Amurate* pacem poſtulantes & fœdera; redemptoriq; *Carambeium*, quinquaginta millia nummum aureorum numeraturos ſe promittunt. Rex *Wladislaus* & Hungari tam honeſtam & gloriæ plenam pacem non abhorrebant. Sed quo facilius in ſuas conditiones pertraherent oratores *Amuratis*, in auguſtum ampliſſimumque Hungarorum & Polonorum conſeſſum perduci eos, ibique a *Wladislao* audiri curant, vbi pacem petentibus induciæ tantum decem annorum ſunt datæ. Paucis interiectis diebus veniunt à Venetis & præfecto claſſis eorum nuncii, adferuntque litteras, quibus nunciatur, *Amuratem* omnes fere copias ſuas in Aſiam ad bellum Caramanicum traduxiſſe; mare ab ipſis & ſociis, claſſium præſidio teneri; hortanturque Regem, vt contra Turcam expeditionem paret, eamque acceleret &, hac occaſione arrepta, toti Chriſtiano orbi operam nauet. Vbi nuncii ſiue oratores iam commemorati peroraſſent, tum *Iulianus* Cardinalis, qui etiam Baſilienſi concilio interfuerat, nomine Pontificis Romani verba facit: orſus eodem modo, vt nuncii Venetorum, atque initi fœderis vinculum diſſoluere tentat. Inducias illas & fœdus neceſſitate quadam factum ait, & a Rege expreſſum: tempori Barbaros ſeruire, mox pacta violaturos. Argumento eſſe, quod, lapſo iam tempore, non impleuerint promiſſa. Priora item eſſe cum Pontifice, Venetis, Genuenſibus, Burgundione fœdera & ſocietatem belli initam magis valere oportere. Quod, ſi qua religione Rex teneatur, ne iuſiurandum Barbaris datum violet, illo ſe eum Pontificis Maximi autoritate prorſus liberare. Hæc identidem agendo & inculcando, perpulit Regem iuuenem, vt contra ſacramentum iuriſiurandi aliquid ſibi permitteret; aſſentiente etiam *Hunniade* Bulgarici regni promiſſione illecto. Non placebat hoc Regis de violandis pactis conſilium proceribus Polonis; ſed curioſos ſe in aliena Repub. diu obluctando, nolebant præbere. Itaque poſt medium Septembris Rex Segedino caſtra mouit, non ſatis alacer, nec ſpe optima; quaſi conſcius periurii videretur. Iam enim Turcæ & filios Deſpotæ, & munitiones promiſſas reddiderant, ſicuti in pactis conſtitutum fuerat. Traiecit autem Danubium apud Orſanam tertia Nouembris & ad Nicopolim viceſimo ſexto die peruenit. Cui *Dracula* Palatinus Moldauiæ occurrit; viſaque paucitate exercitus regii, in quo vix quindecim millia equitum, & peditum longe minus erat, reditum Regi ſuadet. Cum autem nihil profeciſſet, quatuor millibus ſuorum hominum, duce filio, exercitum eius auget. Ipſe vero domum redit, duobus in aduerſum belli euentum velociſſimis equis Regi donatis. Vbi præclarum inprimis eximiæ virtutis ſpecimen duo Poloni equites *Ioannes Tarnouius* & *Lescus Bobricius*, vel Hungaricorum annalium teſtimonio, edidere; dum alter Sumeni arcis portas duobus vulneribus acceptis effringit, alter Petreſſi murum primus aſcendit. Interim *Amuratem* cum octoginta millibus, *Iouio* teſte, ex Aſia traieciſſe, conniuentibus, aut mercede corruptis iis, qui nauali exercitu ſe prohibituros tranſitum Barbaris receperant, relatum eſt; nec tamen hic nuncius Regem ab incœpto deterruit. Cum ad Varnam eſſet, poſt ortum Solem hoſtes adeſſe ab exploratoribus nunciatum eſt. Laborare ex apoſtemate cruris Rex cœperat: itaque *Hunniades*, militibus prælium poſcentibus, ad hunc modum aciem inſtruit. Dextrum cornu montibus contiguum Deſpotæ, Tranſalpinis, *Iuliano* legato, & Epiſcopis conce-

Lucas Gorcanus, & Oſtrorogus legati ad Turcam.

Clades Turcicæ tres.

Instructio

A.C. 1434.

A. C. 1386.

exercitus ad Varnam.

concedit, *Bobricio* iis adiuncto cum paucis Polonis. Sinistrum ipse sibi desumpsit. Regem in media acie cum cæteris Polonis & Hungaris aulicis collocauit. Castra curulia præter morem remotius reliquit, noua ratione inductus, quod, inquit, intra ea multorum ignauia facile latere soleat. Aciem vniuersam formam hemicicli (alii arcuatam, alii lunatam aciem vocant) habere iussit. Fere consimili more Turcici Imperatores nostro æuo acies instruere solent. Ita acie instructa, ex illa valle sita inter montes, qui ad Varnam terminantur, vbi aciem *Humiadi* instruere placuerat, prodeunt & ad duo millia passuum hostibus obuiam eunt. Ibi signis defixis, ad tres horas hostes expectati. Accidit interea, vt sæua tempestas tranquillo tempore derepente coorta signa concerperet, & ardor atque alacritas præliandi in nostris iam fame ob expectatum diutius hostem pressis, Turcis ob id ipsum data opera tempus præliandi extrahentibus, tepesceret & aliquo modo obtusior redderetur. Apparent tandem hostes ab extremis collibus in dextrum cornu nostrorum inuehentes: nec impetum eorum nostri ab ea parte, equis insuetum camelorum aspectum & odorem non ferentibus, sustinuerunt. Fusi per montosa Galatam versus ad decem fere millia passuum fugantur. Meliore vero euentu à Rege & *Humniade* ab alia parte pugnatum est. Nam Barbari, nostris in eos validis copiis ruentibus, ad quatuor millia passuum non sine cæde, instabili fere genere pugnæ vtentes, submoti sunt. Inde reuertitur Rex ad opem ferendam suis, qui reliqui in dextro cornu cum *Iuliano* & *Francobano* ægre vim Barbarorum sustinebant. Impetu igitur hic quoque non dissimili facto hostes obstinate pugnantes in fugam egit; ita vt dissipati Thraciam trepidatione implerent, quasi iam vniuersus eorum exercitus deletus fuisset. Iamque fuso ac fugato, & à sinistris, & à dextris vniuerso equitatu Turcico, videbatur Regi tantum restare pugna cum Ianiceris, qui nudati præsidio equitum non diu victoris vim laturi existimabantur. Itaque temere & cum paucis Polonis in eorum phalangem inuectus, contra opinionem omnia duriora reperit. Ibi enim ipse *Amurates* erat quibusque fortissimis stipatus. Ibi Asiaticus Bassa, qui cum plerisque orientalibus eo sese ex fuga receperat. Itaque Rex pedem referre turpe ducens & genere suo indignum, nec eius esse, qui bellum infert, fugere; cum magnam, inter consertos hostes pugnans, stragem edidisset, Asiaticumque Bassam, quemadmodum *Bonfinius* memorat, interfecisset, ad extremum iam sub vesperam in Ianicerorum confertissimam cohortem irruit. Sed quia isti dolo scrobem seu fossam, cespite instratam, ex instituto artis militaris illis vsitato, sibi circumdederant, ideo, impetu in eos facto, equus cespite cedente vna cum Rege in scrobem corruit. Itaque illi accurrentes Regem armis opprimunt & obtruncant; Principem longiore vita & immortali gloria dignissimum. Alii paulo aliter hæc A referunt. Ego autem tritam viam ingressus sum remque narraui quemadmodum exceperunt veteres nostri ex ore duorum maximi nominis Polonorum, qui euaserant viui ex illo prælio & in Poloniam redierant, *Ioanne*, inquam, *Ressouio*, qui postea Episcopus Cracouiensis fuit, & *Georgio Sanocio*, artium Magistro, qui præmium strenue nauatæ in prælio operæ Archiepiscopatum Leopoliensem consecutus est. Poterant autem omnium fere optime omnia isti nosse, cum magno omnium consensu celebratum sit, Polonos à latere Regis nusquam tunc temporis discessisse. In *Iulianum* porro Cardinalem declamitant potissimum omnes, eumque consilii mali notabiliore morte diuinitus pœnas exoluisse referunt. Cum enim B vna cum loculis auro impletis, quos secum attulisse dicitur, ad traiectum fluminis delatus esset, narrant a nauiculario fuisse interfectum & in profluentem nudum deiectum. *Callimachus* vero scribit, eum in deuio saltu feminudum & saucium à *Georgio Sanocio* Polono, cuius modo mentionem fecimus, conspectum & exprobratione perfidiæ increpitum ibidem periisse. Vtcunque est, certe de hoc potest illud Vergilianum vsurpari:

cadit ipse Tolumnius augur,
Primus in aduersos telum qui miserat hostes.

Amurates ipse & totus tunc exercitus, si quare animatus est ad sustinendum vsque ad finem illud prælium, certe illa animabatur, quod certo sperabat, Deum non inultam relicturum illam C Christianorum nominis diuini in vanum assumptionem. In annalibus Turcorum annotatum referunt, *Amuratem* tunc, cum iam prælium incalesceret, accitis suis ducibus, in equo residentem expandisse magnum vexillum, quo imago crucifixi saluatoris depicta fuit, hisque verbis suam orationem exorsum fuisse: *Christe crucifixe, si deus es, vt Christiani credunt & nos non repugnamus, tam claram tamque euidentem contumeliam nominis tui nunc vlciscere & vindica hanc perfidiam.* Et non ita multo post, cum effatus esset hæc verba, incepisse nostras acies inclinare. Mirum est, quanta fama & celebritas sit istius pugnæ: vt fere nullus sit D historicus, nullus poëta, nullus iurisconsultus, nullus denique theologus, qui huius nobilissimi Regis vicem querulis vocibus non deploret & lugeat. Fuit *Wladislaus* hic proceræ staturæ, facie fusca, honesta tamen ac dignitatis plena, capillo nigro, laboris & inediæ patientissimus, iustitiæ & religionis cultor eximius. Commissa hæc pugna fuit anno 1444.

CAPVT VII.

Cazimirus Tertius.

Anno mundi 5409.
Anno Christi 1447.

CAzimiro hoc nullus Regũ nostrorũ, quod A. C. 1447. sciam, diutius feliciter regnauit. A coronatione enim

A. C. 1447.

eius ad mortem quadraginta quinque annos habemus. Itaque regnum eius longam historiam continet, & *Longolius* noster A siue *Dlugossius* prolixe eam descripsit. D. autem *Cromerus* octo libris perpetuis eandem complexus est. Ego vero fessus & visu debilitatus quid faciam? Mediocritatem sequar, vel potius adhuc infra mediocritatem me continebo. Singulis tamen huius regis annis aliquid (nam hoc proprie annalistam decet) adscribam, quod vtile nostro æuo vel ad constituendam Rempub. vel ad formandos mores, vel ad bella tractanda iudicabo. Nam ita & superius me gessi, non nisi ea commemorans, quæ profutura huic nostro seculo iudicaui. Cætera non ita necessaria vel prorsus omittens, vel obiter tantum attingens.

1447. Hoc anno 25. Iunii *Cazimirus* coronatur. Tertia post die, Castellano Cracouiensi coronam præferente, Palatino sceptrum, B Posnaniensi Palatino pomum, Sedomiriensi vero gladium, in vrbem solenni pompa deductus & in solio in foro posito collocatus, iusiurandum à Cracouiensibus de more accipit. Interregni tempore, antequam coronaretur, morosa & forsan etiam imperiosa admodum cunctatione, cum ad regnum inuitaretur, est vsus. Cuius cunctationis causas alii alias ponunt. Sunt, qui dicant causam fuisse, quod præ aliis posteris Regis *Iagellonis* tenerrime patriam suam Lituaniam adamarit: alii Senatui magni illius Ducatus tantam moram tribuunt, quasi illi aut Polonis dominari, aut nihil officii vnquam eis præstare in animo habuerint. Erga hunc eius barbaricum fastum (hoc enim nomine historicus quidam hoc vitium in eo notauit) Polonicus senatus ita prudenter, ita modeste, ita longanimiter se gessit, constantique patientia omnia vitia in eo tolerauit, expectans, vt suos corrigeret mores, vt merito nunc, sicuti & tunc, palmam togatæ prudentiæ promeruerit, cum omniumque fortissimorum regnorum senatu conferri hac in parte, atque etiam multis præferri possit. Per idem tempus Comes *Gorcanus*, huius Palatini Posnaniensis *Stanislai à Gorka* tritauus, & *Petrus Samotulius* Castellanus Calisiensis ad Pontificem missi impetrarunt Regi decem millia florenorum in subsidium contra Tartaros, quæ ordo ecclesiasticus conferret. Decimæ vero decimarum quas petebant, negata sunt eis.

Quam longanimiter se gesserit senatus Poloniæ in tolerandis moribus suorũ dominorum.

Gorcanus Comes.

Decimas ex subditis impetrare à Pontifice Rex conatur.

1448. Hoc anno legatus Pontificis *Eugenii* Cracouiam venit. Cui academia Cracouiensis nullum honorem venienti exhibuit, eo quod Basiliensi concilio omnia tribuebat, necdum de cessione *Felicis* innotuerat, qui ad Pontificatum ab eo concilio promotus fuerat.

Quintus conuentus Lublini.

1448. Cazimirus tertius, *siue aliquorum consilio inductus ad capessendum Ducatum Lituaniæ Sedomiria discesserit, siue clam de muro se demiserit, vt scribassus Latopisciorum tradit,* *certe hac re omnes ordines regni, ipsumque* Wladislaum *fratrem plurimum offendit; cuius* A *rei, quia Lituani autores fuisse perhibebantur, dissidia ea de causa inter Polonos & Lituanos toto tempore dominatus* Cazimiri *ab his comitiis Lublinensibus gliscebant: vbi cum in conspectum vtrique venissent, acerbius Poloni cum Lituanis expostulabant. Demonstrabant Lituani, se sic fecisse, quod aliter fieri nequibat, nisi incurrere periculum magnum voluissent propter sublatum* Sigismundum *Ducem ipsorum. Regesserunt Poloni, periculum istud vitari potuisse, si gubernatoris, non Ducis titulo* Cazimirus *Lituaniam administrasset. Contra illi, Si titulo ducis vix effugi id poterat, multo minus gubernatoris. Ita, dum vtrique sese carpunt acerbius, Rex monuit Polonos, vt ita attempe-* B *rarent verba sua, ne Lituani acrius irritati alienentur. Responsum est clarius: hac commodiorem viam ad retinendos eorum animos nullam restare, quam si Lituani Russique omnes, abrogato suo ipsorum principatu, Polonorum regno atque nomine censeri se deinceps velint. Quod cum illi nequaquam vellent, responsum datum est tale: Intentionem autoris hac in re spectarent; pacta conuenta seruarent; priuilegia Grodlensia non posse eos rescindere, nisi prius libertates suas, adeoq; ius nobilitatis suæ in dubium vocent. Hæc stare incolumia non posse, si semel illa labefactata corruant. Quare prudenter se hic gererent, ac cauerent, ne effugientes Charybdim, in Scyllam inciderent: Quod attinet Podoliam,* C *hanc à* Cazimiro Magno *fuisse partim iure belli, partim iure propinquitatis Poloniæ regno adiunctam & postea ex Ludouici & post Ludouicum ex eius præfectorum manibus vendicatam. Nam &* Cameneciam, Bacotam, *& alias arces à* Cazimiro *fuisse exstructas & firmatas. Hæc erat summa controuersiæ. Quod si quis altius rem repetere vellet, inueniret etiam ipsum* Ptolomæum *ante mille quadringentos annos, incolas Podoliæ vocasse Sarmatas Tirangitas. quod tunc & postea Tiræ seu Dnestri vtriusque ripæ hæredes erant. Imo &* Strabo *&* Ouidius *totam ripam Euxini & Mæotidos Sarmatarum patriam facit. Et postea* Chobrius *Rex Poloniæ &* Audax Boleslaus, *vt existimo, hac de causa atrocia ac cruenta bella pro illis terris ad Kio-* D *uiam, nec non &* Criuoustius, Cazimirusque *secundus post eum gessere, ita vt & Borysthenes sanguine intumescere & terra ipsa rubescere videretur. Itaque etiamsi quis Rubeam seu Rubram Russiam vocatam eam regionem aliam ob causam concedat; tamen hac etiam de causa Rubra merito vocari potest, quod Polonorum, aliorumq; sanguine sæpius irrigata fuerit. Testantur hoc cippi & sepulchreta heroum Poloniæ per vniuersam eam sparsa. Hinc illæ columnæ æreæ iniectæ sunt flumini Borysthenis à* Chobrio *& alia monumenta posita. Quodsi Scythæ tempore interregni, hoc est, cum Polonia scissa in multas Satrapias à suis Regulis esset, occasione nacta, ferro omnia vastarunt, id non iure belli sed* latro-

A. C. 1447.

latrocinantium more factum censeri debet. Lituania porro si Tartaros superiori æuo propulsauit & aliquot prouincias à dubiis possessoribus vindicauit, hæc impendia posterioribus temporibus à legitimis dominis & possessoribus reparari sibi ac compensari sensit. De quibus rebus priuilegia & transactiones monstrantur claræ. Ideo Cazimirus Magnus illis temporibus ita confidenter pro possessore se Podoliæ gessit, vt etiam Tira secundo flumine inde Cypriis frumenta nauibus submiserit, ipsumque Regem Cypri ad Caroli Imperatoris nuptias & conuiuium illud celebre Cracouiam versus contendentem, illac potissimum deducendum curarit. Quin & Wladislaus Iagello in gratiam Constantinopolitanorum idem, quod Cazimirus in gratiam Cypriorum per Borysthenem à Cacibæio portu fecisse scribitur. Nemo autem ringi aut mirari debet, si Deus primæua regna, quæ illo adhuc aureo seculo post diluuium statim extiterunt, quale est inter alia regnum Sarmaticum, peculiari quadam prouidentia tuetur & ornat. Hæc ideo addenda putaui, vt lectis chronicis Lituanicis, aliisque cum eis coniunctis, habeat quisque in promptu, quid statuendum hic sit; ac tandem, demonstrata veritate, æquabiliore & magis pacato animo vtraque gens Polona & Lituana coniunctionis mutuæ hoc vinculum, vt maximum Dei donum, veneretur, Deumque inde celebret. Sub idem tempus Duces Seuerienses pacta conuenta cum Vitoldo olim inita, cum Cazimiro Vilnam venientes, confirmant. Qua de re diploma extat, cuius exordium est tale: Ego dux Michaël Ioannis Nouosiedlensis & Odoiouiensis, cum fratre suo duce Fedoro & cum nepote duce Ioanne Basiliade, &c. Et paulo post modus componendarum litium inter eosdem duces & magnum ducem Moschorum, magnumque ducem Pereslauiensem, & magnum ducem Prunscensem describitur. Videlicet, vt si quid tale accideret, commissa reali (ita vocant) iudicio tota res permitteretur. Quod si quisquam istorum trium magnorum ducum re iudicata stare nollet, Rex spondet, sese tanquam patronum, Seueriensium causæ non defuturum. Hinc autem colligere licet duces Prunscenses tunc in illa regione absolute imperitasse. Adæquatur enim hic dux Prunscensis Moscho & Pereslauiensi, qui sine dubio habuerunt absoluti iuris dominium suum.

Ducum Seueriensium transactio.

1449. Comitia Petricouiensia, in quibus contentio de loco inter Cardinalem, & Archiepiscopum mota, non tamen tum sedata fuit.

1450. Cazimirus Rex hactenus iuramentum regno non præstiterat. Itaque conuentum est inter proceres, ne pro iusto Rege Cazimirus haberetur; quoad is iusiurandum, quod sæpe petitum fuerat, præstitisset.

1451. Comitia Petricouiensia, in quibus controuersia illa de loco inter Cardinalem & Archiepiscopum prudentissime sopita fuit hoc modo. Archiepiscopus principem locum haberet. Sancitum vero, ne quis Cardinalatus honorem deinceps, Senatu inconsulto, peteret, aut vsurparet. Videbant enim prisci homines, iuramenta, quæ fieri consueuerunt in Romano consistorio, cum iis, quæ regno à consiliariis præstari solent, non per omnia conuenire.

Sextus conuentus Parcouiæ, & septimus Brestæ.

1451. Parcouiæ conuentum agunt cum Lituanis Poloni; vbi eadem cantilena recantatur. His datam fidem, pactaque conuenta vrgentibus; illis ad metam constitutam progredi detrectantibus. Sed iam vehementius istic egisse videntur Poloni. Angebantur enim & pro ludibrio reputabant, quod ad insignem sublimitatem & quasi ad culmen res Lituanicas perduxissent, eorum Principes ad tantam maiestatem extulissent, thalamoque suæ regiæ filiæ admisissent, per vniuersum orbem rem vniuersam sparsissent, bellum cruentum ad Grinualdum eorum causa sustinuissent, ad extremum autem res eo redacta esset, vt non nisi labores, sumtus, pericula & tumultus comitiorum pro tantarum rerum gestarum fructu & emolumento haberent. Cum igitur se spe deiectos & propemodum expectatione frustratos ludificatosque perpenderent, paulatim flammæ odiorum ita succensæ inter vtramque gentem erant, vt Lituani senatores absque fide publica ad comitia illa venire renuerent; quæ tamen eis denegabatur, ne quid fœderibus hac re derogaretur. At illi durius quid suspicati, ad comitia venire detrectabant. Emanauerat enim fama, vt asserunt annalistæ Russi, acsi clam conclusum fuisset in senatu Polonorum, vt, si venissent, captiui tamdiu detinerentur, donec fidem datam liberassent, pactaque conuenta adimplessent. Venerunt tandem: sed vrbem non ingressi extra mœnia castris positis locum ceperunt. Verum cum munitioni non satis fiderent, noctu tertia die solis absque seruis in fugam se vsque Brestam coniecerunt; relicta suppellectili & aliqua manu suorum in castris. Hæc vbi nunciata essent, rei nouitate perculsi Polonorum quidam, castra relicta visum accurrunt. Vnde coniectura coniecturam & suspicione suspicionem augente, ex illo leui argumento in opinione semel concepta confirmantur. Nam & serui eripientes se fuga, rumorem inuulgatum pauore suo comprobarunt. Ab eo tempore, ob illum euentum fortuitum, occupauit animos Lituanorum erga Polonos latens quoddam odium; ita vt eos posthac vt debitor suum creditorem solet, intuerentur. Nam & insignia militaria, quæ paulo ante in signum vnitatis confirmandæ acceperant à nobilitate Polona, non sine fremitu tunc eis remiserunt; vt quidem referunt Latopiscii. Solutis comitiis Rex per speciem venationis in Lituaniam raptim se expediens abiit, idque, quemadmodum aiunt, & verisimile est, vt offensos Lituanorum animos consolaretur, melioraque de se & Po-

A. C. 1434.

lonis sperare iuberet. Laudatur in iis comitiis oratio Zbignei, quam habuit in causa istius vnionis.

Octauus conuentus Syradiensis, ex D. Cromero ad verbum.

1452. In comitiis vero eadem, quæ pridem, cantilena à Lituanorum legatis superbe & non sine minis repetita. Eique modeste à nostris responsum est. Cum Rege de iureiurando & confirmatione importunius actum. Itaque is in angustum redactus, cum octo primoribus consiliariis secretum consilium habuit: & cum asseueraret, non posse tunc se sine capitis sui periculo atque defectione Lituanorum postulatis Polonorum satisfacere, annum vnum impetrauit; vt interea Luscum, & primarias munitiones Lituaniæ in potestatem suam redigeret, thesaurumque Lituanicum in Poloniam transueheret. Tametsi admonebat Palatinus Sedomiriensis Olesnicius, videndum esse, ne Rex Polonos vana spe & pollicitatione lactaret: eoque syngrapham siue diploma, quod ea de re fidem faceret, ab eo exactum, & Regis, ac omnium illorum signis obsignatum Archiepiscopo asseruandum concreditum est: atque ita conuentus ille solutus est.

Nonus conuentus Parcouiensis, ex D. Cromero.

1453. Mense Iunio Rex apud Parcouiam, Polonorum simul & Lituanorum comitia habuit. Verum ad ea tamen Lituani proceres non adfuerunt, insidias nescio quas caussificantes: Legationem modo misere, quæ vsitatam illam de corrigendis fœderibus, reddendaque Podolia & Volynia cantilenam occineret. Proferebant nostri diplomata Iagellonis, Vitoldi & Suidrigellonis & suis ipsorum argumentis Lituanos refellebant; quod ii dicerent oppignoratam Vitoldo à Iagellone Rege Volyniam & Podoliam quadringentis millibus aureorum fuisse. Vel inde enim liquido constare, eas terras Polonici iuris esse &, mortuo Vitoldo, vnà cum pecunia in ditionem Iagellonis legitima successione recidisse. Ad extremum ferebant eis arbitros, siue Regem, siue Pontificem Max. seu quem alium principem vellent. Tartarorum principem siue Cæsarem illi edebant. Quod cum indecorum atque etiam ridiculum esset, ita dimissa est legatio, vt intelligerent Lituani, Polonos iuri suo nequaquam defuturos. Tentatum est à Rege & nonnullis consiliariis, vt in aliud tempus res tota adhuc reiiceretur; sed negarunt Poloni. Commemoratur hic oratio Zbignei Episcopi, quodque cum maxima libertate perorarit. Extenuans enim Lituanorum minas, fidem & obsequia Polonorum erga Reges amplificabat: contra Lituaniæ proceres in odium inducebat & suspicionem. Etiamsi, inquit, fortuna paginam verteret, Poloni nihil de suis erga Regem studiis mutabunt vnquam.

Diluitur argumentum de Podolia & Volynia.

Stanisl. Sarnicii Annal. Pol. Lib. VII.

Audiuit hæc Rex subtristis, demisso capite, & crebra ex imo pectore trahens suspiria. Hæc ex Dlugosso & D. Cromero.

Decimus conuentus Petricouiensis.

Parcouia Petricouiam ad alia comitia ad diem natalem D. Ioannis Baptistæ indicta itum est. Ibi fortassis acta sunt ea cum Rege & à Rege, quæ Dlugossus Parcouiæ acta esse prodidit. Ibi quidem prolata est ab Archiepiscopo Regis promissio diplomate consignata; postulatumque à Rege, vt ei promissioni tandem satisfaceret. Sumpta ad deliberandum die, respondit ille: Non licere sibi aduersum priori iureiurando, quod Lituanis dedisset, iusiurandum dare; daturum tamen, sed vti modo Regem Polonorum, non etiam vti Lituanorum principem. Captiosum, sicuti reuera erat, eiusmodi iusiurandum visum est. Itaque instare proceres vna cum Sophia Regis matre, vt captione illa Rex abstineret &, commendato cuipiam Lituanorum principatu, Polonam Rempub. per se ipse diligentius administraret, Lituanos à suo contubernio amoueret, quatuor de primoribus Polonorum senatoribus publice declarandos semper in consilium adhiberet, ac illorum sententia cuncta ageret decerneretque. Quæ vero præter sententiam ipsorum acta vel decreta forent, irrita vt essent; stationes & subuectiones vti moderatius & more antiquo exigeret. Ni hæc faceret, diutius se non expectaturos; sed sibi reique suæ publicæ aliter prospecturos. Dictisque facta adiecerunt, nam data & accepta fide mutuò sese obstrinxerunt, neutiquam defuturos se esse patriæ reique publicæ. His tandem tam importunis postulatis, atque etiam minis motus Cazimirus, iusiurandum, quale petebatur, dedit. Quo facto, proceres cætera omiserunt postulata, siue in aliud tempus reiecerunt, veriti ne ægrotum Regis animum exacerbarent, simul sperantes, eum tempore sanatum iri. Hæc sunt illa nouendialia comitia quæ videlicet in nonum tantum durauere diem: quod quidem veluti nouum & inusitatum Dlugossus memorat. Nunc, siue quod liberius sententiam suam explicare cuique licet, siue quod senatu Lituanico & nunciis aucta est frequentia comitiorum, adiiciuntur secundo & tertio alii nouem. Vel quia methodus & compendium tractandi negotia publica sæpe impeditur ac tollitur intempestiua quorundam facundia. Non ita multo post Zbigneus Cardinalis moritur, maximus Lituanomastix, vt vulgo, & potissimum à Lituanis, existimabatur, eò quod impensius & acrius vrgeret negotium hoc; ne videlicet illud fœdus coniunctionis & amoris mutui inter vtramque gentem, quod maximum Dei donum esse censebat, in cassum abiret. Fuerat enim præsens cum ab initio pacta illa fierent, ideo melius, quam plerique alii, iudicare poterat de vniuerso illo

Reformatio regiorum consiliariorum & aulicorum extra comitia.

Zbignei mors.

Eee e negotio.

negotio. Sed de his hactenus. Et quia Cazimirus *iureiurando ab eo toties efflagitato, extremam manum illis transactionibus tum impoſuiſſe eſt viſus, nos quoque huic epitome hiſtoriæ rerum Lituanicarum finem faciemus.*

1452. *Dauid* Turca Amuratis fratris filius, pulſus olim à patruo Sędomiriam ad Regem venit. *Sachmates* etiam Imperator Tartarorum à ſuis fugatus ad Regem in Lituaniam fugit: ſed hic captus Caunæ ad finem vitæ ſuæ in carcere retinetur. Eodem anno Hungari, Bohemi & Moraui *Fridericum tertium* Imperatorem in noua ciuitate vrgent, Regemque ſuum *Ladislaum* ab eo obſidione extorquent. *Ludouicus* Magiſter Pruſſiæ primus Regi fidelitatem iurat. *Iſidorus* Kiouienſis Epiſcopus qui in Florentino concilio multa erudite diſſerens de religione Chriſtiana inclaruerat, à Ruſſis pulſus, eo quod in Latinorum religionem conceſſerat.

1453. Tartari in Volyniam excurſionem faciunt, vbi nouem millia captiuorum, ingentemque aliam prædam fecerunt. Hos ſunt inſecuti, qui Podoliam inhabitant, Poloni cum præfectis regiis, inter quos *Laſcius* Zincouienſis, & *Ioannes Niemiec* laudantur. Hi noctu ſecuros aggrediuntur & magna ſtrage profligant prædamque omnem illis excutiunt. Trecenti tantum ex eis euaſerunt, qui noſtrorum paucitate animaduerſa, poſtero die cum noſtris, viribus reſumptis, manus conſerere volebant: ſed paruo negotio fuſi fugatique ſunt. Hoc anno Conſtantinopolis à Turcis capta.

1454. Pruſſi ſe & ſuas munitiones Regi Polonorum dedunt. Nuptiæ *Cazimiri* Regis cum Elizabetha *Alberti* Cæſaris filia celebrantur. Hoc eodem tempore *Capiſtranus* Franciſcanus homo eloquens in Bohemiam venit, vt omnes ad religionem Romanam perduceret. Tandem in Poloniam Cracouiam à *Zbigneo* Cardinali aduocatur. Hic primum in ipſo foro, deinde in æde virginis M. quotidie per interpretem conciones ad populum habebat, quibus Rex & Regina adeſſe ſolebant. Is cum ludos, aleam, choreas & alia eiusmodi prohiberet, talem ſibi opinionem breui conciliauit vt pro ſancto haberetur. Epiſcopi Pruſſiæ hoc tempore Regi, iureiurando interpoſito, ſe addicunt & abiecto cultu Cruciferorum, veterem habitum, qui diui *Auguſtini* profitentium regula dicitur, reſumunt. Pacificatur tandem Pruſſia, Rege eis magnas prærogatiuas ex ſua liberalitate concedente. Nam cum antea Cruciferis è Gedanenſi ciuitate ſexaginta aureorum millia quotannis prouenirent, vt *Vapouius* ſcribit, ipſe pro his omnibus duo tantum millia aureorum imponit. Eodem anno male pugnatum à noſtris ad Choinicium. Primam quidem alam Cruciferorum Poloni perfregerunt, funditusque profligarunt & *Baltazarum* Ducem Zeganenſem occiderunt, *Bernardumque Slumbarg* Ducem ceperunt: ſed tandem, cum ſe acies noſtrorum frequentes ob anguſtiam loci explicare non poſſent, alii cæſi, alii diſſipati ſunt, & Rex, dum reſtituere pugnam conatur, in periculo fuit. Eius cladis culpa referebatur in eos, qui minus commodum prælio locum delegerant & leuiorem equitatum, ex præſcripto militaris diſciplinæ, ad turbandos & perrumpendos hoſtium ordines, non præmiſerant, ſicuti antea Polonis conſuetudo fuerat.

1456. Comitia Petricouienſia; in quibus tributum antea & poſt inauditum ſancitur; quod ſic deſcribitur: Placuit vniuerſo conuentui, vt Rex pariter & eccleſiaſticus equeſterque ordo vniuerſus dimidium annorum cenſuum conferrent, ne bonorum quidem & magiſtratuum fructibus exceptis; oppidani vero immobilium iuxta ac mobilium bonorum æſtimatione facta, vt binos groſſos pro qualibet marca penderent. Agreſtes vero ſingulos groſſos in capita marium & fœminarum numerarent. Cæterum equeſtres homines, qui nullos haberent agricolas & adſcripticios cenſus, ſinguli vicenos quaternos groſſos. Cum autem ne hæc quidem ſuffectura eſſent, aurum inſuper & argentum ſacrum è Cracouienſi Baſilica à Rege importune flagitatum; ſed ab Epiſcopo conſtanter negatum eſt. Cui cum Rex iraſceretur, placatus eſt quinque millibus florenorum Epiſcopi & ſacri collegii fideiuſſione à mercatoribus mutuo acceptis, vt tamen Rex ea poſtea ſolueret. Eodem anno à *Iohanne Hunniade* maxima clade Turcæ affecti apud *Nandor Albam*; vnde ipſius *Mahometis* Imperatoris Turcarum fuga conſequuta eſt. Vbi non ignobilis fuit ſexcentorum Polonorum opera, qui à monacho *Capiſtrano* euocati erant ex Polonia.

1456. *Ladislaus* filius *Hunniadis* perduellionis inſimulatus, cum inſidiatorem ſuum *Vlricum* Ciliciæ Comitem interfeciſſet, capitis pœnam luit, & *Matthias* frater eius iunior natu Viennam abductus eſt. Hic poſtea à *Podebracio* Rege Bohemorum, quinquaginta millib. aureorum numeratis, redemptus, Rex Hungariæ declaratur.

1457. Comitia Petricouiæ & inde ad prouincialem Colenſem conuentum Rex ipſe ire non neglexit. Impetrauit autem à nobilitate eius oræ, vt ſuſciperent in ſe munus defendendarum trium arcium: Slochouiæ, Suecæ, ac Thucholiæ, quoniam pecunia deerat in ſtipendium mercenariis militibus, qui pro præſidio in his arcibus collocarentur. Erat hæc noua inuentio & compendioſa ratio muniendi arces. Gedanum deinde eſt Rex progreſſus; vbi *Carolus* Danorum Rex exul pedeſtri comitatu ei occurrit, eumque ſalutat. Eodem tempore Magdeburga arce potitus eſt Rex, perſoluto ſtipendio militibus, quibus eam Magiſter Pruſſiæ hypothecæ nomine donec id ſolueret, tradiderat. Erat autem ſumma quadringentorum ſeptuaginta ſex millium. Commendatur hic Gedanenſium erga Regem & regnum beneuolentia & officioſitas; maxime vero, quod ad exoluendam eam pecuniam triginta millia denuo extra ordinem collecta contribuerunt. Commendantur & maiores Poloni, quod tempore difficili ſubierint ſponte, non coacti, onus tale, vt in centenas marcas annui cenſus ſingulos haſtatos equites mitterent. Haſtati autem ſinguli apud veteres Germanos tres equites intelligebantur: nempe haſtatus reuera vnus grauioris armaturæ vna cum duobus ſagittariis. Nam & auratum equitem olim Dritter Germani vocabant, quaſi Tertium; quia videlicet duobus aliis ſibi adiunctis militabat. Sed poſtea Ritter / adempta littera D, nominare conſueuerunt, vnde noſtrum Polonicum nomen *Rycerz*, quo ſtrenuos viros appellare ſolemus. Per eadem tempora latrocinia innumera in finibus minoris Poloniæ exercebantur; ita vt tota Polonia minor contra eos latrones expeditionem generalem fecerit: quam valde numeroſam tum fuiſſe tradunt, ita vt ſexaginta bellatorum millia in iis caſtris cenſa fuiſſe *Vapouius* memoret. Eodem anno *Gizonius Iohannes* ob ingraueſcentem ætatem præfectura motus fuit; ſed ſui aliam eius rei rationem reddunt: nempe quod Pontifex maximus id apud Regem clam per internuncios curauerit, eo quod *Ziſcæ* Bohemo auxilia ſubmittere *Gizonius* ſolebat.

Carolus Danorum Rex obuiam it Cazimiro cum pedeſtri comitatu.

Gedanenſium merita erga Cazimirum.

Haſtatus quid apud veteres Germanos ſignificat.

1458. Hoc anno expeditio fuit in Pruſſiam; ex qua Rex reuocatur ab vxore; quæ cum *Cazimirum* filium peperiſſet, ſupra modum coniugis abſentis deſiderio angebatur. Ad eam igitur cum Rex reuerſus eſſet, ibi legatos *Georgii Podebracii* noui regis Bohemorum audiuit. Petebat is fœdus cum eo & ingentia auxilia contra Cruciferos ei promittebat.

1459. Hic annus nobilitatus eſt inſigni victoria de Cruciferis & eorum clade. Nec multum abfuit, quin *Ludouicus* Magiſter eorum viuus in poteſtatem noſtrorum venerit. Ingens præda reperta apud victos, ita vt viceni aurei in ſingulos milites diuiderentur. Wratislauia autem & reliqua Syllesia dedebat ſe Regi; ſed rationem *Podebracii* Rex habere voluit. Comitia poſtea Petricouiæ indicta ſunt, ad quæ nuncii Cracouienſes non niſi fide Regis veniunt & per *Rituanium* hominem magni animi & eloquentem de multis rebus cum Rege expoſtulant. Præfectorum eius tyrannidem is accuſat, nominatque *Iohannem Kuropatwam*, qui *Senicium* & *Laticinium* nobiles Chelmenſes indicta cauſa ſpoliarat & omni contumelia affecerat. Commemorat & merita Polonorum in familiam *Iagellonum*, & opes quas ad Lituaniam iuuandam toties profuderant. Exprobrat Regi monetæ, quam cudebat, leuitatem, & non coërcitam licentiam importandi adulterinam. Quod item vectigalibus Poloniam onerari pateretur. Sed & alia conſimilia tum proponebantur Regi ob oculos; quæ ego adſcriberem, niſi ſcirem *Rituanii* orationem etiamnum ſæpius & domi & in comitiis commemorando iterari. Lecti ſunt deinde viginti viri, qui de conſtituenda & reformanda Republ. ſententiam ſuam dicerent: Regis autem arbitrio omnia deinde ſubiicerentur. Iugeralis contributio duodenorum groſſorum tum impoſita eſt agricolis. Ab eccleſiaſtico vero & equeſtri ordine octaua pars cenſuum promiſſa Regi in ſtipendia militum. Eodem anno *Iohannes Albertus* filius *Cazimiro* natus.

[Capita orationis Rituanii, qui poſt mortuum Zbigneum Regem liberius redarguere conſueuerat.]

Viginti reformatores Reip. eliguntur.

1460. In hunc annum incidunt illæ diſſenſiones non tam inter *Iacobum Sienienniium* & *Iohannem Gruſczinium*, quam inter Regem & Pontificem maximum; quod patrocinium hic *Sieniennii*, ille *Gruſczinii* ſuſceperat: quæ diſſenſio paulatim incenſa ita efferbuit, vt aliquid magnum breui peperit. Nam *Sieniennius* eam ob cauſam regem ita irritauerat, vt Rex ipſi & eius aſſeclis extrema quæque non modo minaretur, ſed etiam iam reipſa inferret. Itaque *Sieniennius* Pinczouiæ in arce patria obſideri iuſſus, in eam anguſtiam redactus fuit, vt cogeretur in Melſtinum arcem ſe recipere; vbi à *Iohanne Melſtinio* receptus vna cum *Długoſſo* totum annum ſe continuit; nequicquam prohibente Rege, ne perduellem ſuum & hoſtem publicum *Melſtinius* ſeruaret. Pauci quidam ex ordine eccleſiaſtico tum Pontificiam autoritatem regiæ antepoſuerunt. Et ii quidem à Rege durius ſunt tractati. *Crizanouius* ab apparitoribus per mediam vrbem foras eductus eſt, eo plane veſtitu, quo Canonici in templo vtuntur, ita vt populus aſpiciens eius vicem commiſeraretur. *Długoſſiis* reditus adempti; & alii acerbitatem Regis experti ſunt. Iis vero, qui cum Rege ſentiebant, ſi Pontificiis interdictis grauabantur, regio iuſſu & minis à Pontificiis decretis ad concilium futurum vniuerſale prouocabant. Meminerat enim Rex, in Baſilienſi concilio paulo ante concluſum fuiſſe & magno conſenſu ſancitum, vt Pontifices deinceps ſententiæ concilii ſubiicerentur. Quam concluſionem & ipſe *Nicolaus* Pontifex approbauerat eique ſubſcripſerat. Ad hoc igitur præſidium Rex, exemplo aliorum Regum, Ducum, Imperatorum, in omnibus controuerſiis cum Romanis Pontificibus tanquam ad tutiſſimam arcem confugiebat in illo diſſidio.

Sieniennii controuerſia cum Gruſczinio ſeu potius cum Rege.

1461. Iudicium regium in Cracouienſes ciues de cæde *Andreæ Tencinii.*

1452. *Ziemouitus* & *Wladislaus* Mazouiorum Duces veneno ſublati & de ſucceſſione in Mazouiæ & prouinciæ Belſenſis dominatum controuerſia. Pacta & conuentiones inter Regem *Cazimirum* & *Georgium* Regem Bohemiæ. Qui vtriusque Regis conſenſus, cum Ge-

A.C. 1434.

Georgius in religionis negotio ſuſpectus eſſet, minime probabatur Pontifici, eumque exaſperabat contra *Cazimirum*. Conuentus item eorundem regum Poloniæ & Bohemiæ, in quo ſplendor Polonicarum opum talis tantusque enituit, vt nunquam *Cazimirum* ad conuiuium inuitare auſus fuerit *Georgius*; ne ſcilicet proderet paupertatem ſuam.

1463. Capha à Turcis capta. Magnus tunc Poloniam inuaſit timor. De Cruciferis aliquot celebres victoriæ terreſtri & nauali prælio partæ. Proinde continuis cladibus debilitati, ad extremum tantum legati Pontificii autoritati confidebant, qui tamen nihil profecit. Nam aliquoties legatus prodiderat ſuum conſilium, quod videlicet plus faueret Cruciferis, quam iuſtitiæ. Et aliquando, cum eo inuito ciuitatum Pruſſiæ nuncii publice introducti eſſent à Polonis, mox toti oppido interdixerat ſacris. Cauſa autem huius excommunicationis fuit, quod cum Rege ſentirent, aduerſante Pontifice. Cum autem noſtri, per ſpeciem ſupplicationis ob rem bello bene geſtam, campanas pulſare cœpiſſent, legatus ita irritatus fuit, vt etiam mulieribus maritorum conſuetudine & contubernio interdixerit, quo maritos à fide Regi data citius auellere poſſet. Quæ res etiam tum riſum omnibus mouit. Scribunt & illud: Cum Rex in quodam colloquio priuato à legato exaſperatus dixiſſet, malle ſe regno excidere, quam *Sieniennium* pati, ſe inuito, fieri Epiſcopum, legatus vociferari cœpit: Præſtare, vt tria regna pereant, quam vt ius & autoritas Pontificis perturbetur aut diminuatur.

Polonorum victoria de Turcis ad Sauum, qua ſe plurimum *Mathiæ* Regi commendabiles reddiderunt; ita vt poſtea opera eorum libenter vſus fuerit in militia. Numerus Turcarum erat quatuor millium. Polonorum quinquaginta tantum.

1464. Iudæi direpti Cracouiæ. Cruciferorum clades apud Golpergam. *Pii ſecundi* Pontificis Maximi mors.

1465. *Cazimiri* autoritas & opinio apud Chriſtianos creuit & apud Barbaros ex hac occaſione: Pontifex Romanus & Imperator per Patriarcham Antiochenum apud *Ezigerum* ſummum Tartarorum principem egit, vt Turcis bellum inferret, quo eos à bello Chriſtianis inferendo auerteret. *Ezigerus* reſpondit, in eo poſtulato ſe ex voluntate *Cazimiri* fœderati amici ſui pendere velle. Denuo igitur Pontifex cum Imperatore Antiochenum Patriarcham ad *Cazimirum* mittunt, petitum vt Chriſtianos adiutos vellet ea in re; quandoquidem ipſe Chriſtianus communi religioni id deberet. Sed Rex eam deliberationem ad comitia diſtulit. Sub idem tempus quidam ærarii milites ob non ſoluta ſibi ſtipendia, coacto iuſto exercitu, contra ipſum Regem quædam machinantur. Angebat ea res ſupra modum Regem, quod ſibi a bellis non concederetur reſpirare. Et maxime dolebat ei, quod didicerat eam ob rem Cruciferos reſumere ſpiritus, cum iam antea ſatis attriti animum ferme deſpondiſſent. Itaque ſtatuit milites iſtos tanquam perduelles bello perſequi. Quo comperto, accepta fide, in rem præſentem conueniunt, & pœnam publice deprecati, ad pedes Regis ſeſe abiicunt. Hac igitur demiſſa deprecatione tandem non modo veniam impetrauerunt, ſed etiam pecuniam emeritam conſecuti ſunt.

Ira & clementia Cazimiri.

1466. Polonorum victoria de Cruciferis ad Oſiecum. Venit interea Legatus à Pontifice ad componendas lites; quemadmodum ad Regem antea ſcripſerat. Cui Rex per *Długoſſum* indicauit, ſe pacem non abnuere; modo ille bona fide pacificatorem ſe interponeret; neque imitaretur *Hieronymum Cretenſem* legatum ſuperiorem, qui Regi, ac ſi filius eius eſſet, operam ſuam pollicitus, cum poſtea ad Cruciferos perueniſſet, donatus ab eis calice aureo, ipſis non obſcure fauebat; Et *Cretenſis*, vt eſt in prouerbio, *cretizauit*. Interceptæ enim fuerant literæ legati & ad manus Regis deuenerant, in quibus calicis huius mentio fiebat.

Celeberrima pugna Polonorum ad Choinice; vbi & oppidum captum fuit ibique non modo abolita eſt illa infamia acceptæ quondam cladis, ſed etiam multis modis compenſata. Ad medium igitur Septembris, cum ex oppido erupiſſent hoſtes, commiſſo cum noſtris prælio, in oppidum reiecti ſunt. Nec multo poſt, prandentibus noſtris, rurſum erumpentes, cum aliquot horis ſtrenue dimicaſſent, multis amiſſis, terga verterunt. Inſtabant noſtri fugientibus. Hoſtes vero veriti, ne cum ſuis noſtri ſimul in oppidum irrumperent, celeriter clauſerunt portas permultos ſuorum excludentes: qui partim cæſi, partim capti, partim in foſſam plenam aquæ armati ſeſe præcipitantes ſubmerſi ſunt. Nec multo poſt noſtri ſagittis ignem iaculati, noctu oppidum incenderunt; ita vt quarta pars eius vna cum frumento conflagrarit. Quo caſu tandem victa eſt hoſtium pertinacia, & miſſis in caſtra *Vldarico Eiſenoueno* magno Commendatore, & *Iohanne Zalio*, vitam fortunaſque pacti, nunquam contra Polonos arma ſe ſumpturos eſſe, ſancte iurarunt. Redditis itaque, receptiſque viciſſim captiuis, inter quos erat *Paulus Iaſenius*, oppidum cum bombardis & omni apparatu & inſtrumento bellico ad quartum Calend. Octobris dediderunt, & lacrymantes Bambergam profecti ſunt. Poſt hanc Cruciferorum cladem pax perpetua ſancita fuit, Cruciferique in fidem & clientelam Polonorum recepti & Magiſter eorum Princeps renunciatus ac conſiliarius regni. Ab eo tempore Pomeraniæ Ducatus, Michalouienſis quoque & Culmenſis terra recuperata regno Poloniæ adiungitur; pro quibus Poloni centum & octoginta annis cum Cruciferis armis decertarant.

Secundum bellum Choinicenſe, & victoria Regis.

A.C. 1434.

Pomerania & Michalouienſis Culmenſiſque terra Poloniæ adiungitur.

1462. *Sigiſmundus Cazimiro* natus.

1462. *Iohannes Długoſſus* regiis liberis præceptor deſignatur. Nuncii etiam prouinciarum inſtituuntur, vt bini ſcilicet è Palatinatibus ſeu Satrapiis mitterentur ad comitia; qui videlicet eſſent veluti cuſtodes communis libertatis, & medium quoddam, quo poſſet facilius & placidius ſumma poteſtas cum inferioribus ordinibus coaleſcere. *Sylla* quidem Romæ ſuſtulerat Tribunos plebis in gratiam Senatorii ordinis; at *Pompeius*, quia Reipub. vtiles videbat, eoſdem reſtitui curauit.

Nuncii terrarum inſtituti.

In hunc annum reiicitur nunciorum terreſtrium (quos vocant) prima inſtitutio: quamquam antea Rituanius, & alii, Cracouienſis terræ legati ad Comitia delecti fuerant.

1470. Hoc anno venit ad *Cazimirum* legatus *Friderici* Imperatoris *Raphaël Leſcinius*: eques quidem Polonus, verum complures annos in miniſterio Imperatoris verſatus, eique inter paucos charus. Is conatus eſt *Mathiam* Regem apud *Cazimirum* in ſuſpicionem adducere; vtque ab eo ſibi caueret, tanquam homine vaſro, ſedulo præmonuit.

1471. *Georgii* regis Bohemiæ mors. *Wladislaus Cazimiri* filius Rex Bohemorum creatus.

1472. *Cazimirum* regem Pontifex, atque etiam ipſe Perſarum Rex per oratores ad ſuſcipiendum bellum contra Turcas adhortatur. Sed *Cazimirus* tunc bellis Pruſſicis, & expeditione duorum filiorum in Bohemiam & Hungariam ita fuit exhauſtus, vt ne in quotidianum quidem victum ſumptus ei ſuppeterent. Eo factum eſt, vt militibus ſtipendia non perſoluerentur. Hinc extiterunt plurima latrocinia. Nam mercenarii milites, vnde ſe alerent non habentes, vias publicas quodammodo obſederunt & alia extrema conſilia ceperunt.

1473. Turcæ bis collatis ſignis cum *Huſancaſſano* Perſarum Rege inſigni ſtrage victi. Ad quinquaginta ſex millia cæſa militum & centum quinquaginta tribuni, quos Subbasſas vocant, tum perierunt.

1475. Subacta Bazarabia à Turcis, quæſita eſt ad littus ponti Euxini intra oſtia Tiræ & Danubii, pauor ingens & trepidatio mentes noſtrorum hominum inuaſit; non ſecus ac ſi ipſa iam Podolia & Ruſſia vaſtaretur.

1479. *Sophia Cazimiri* regis filia *Friderico* Marchioni Brandenburgenſi nupta: ex qua natus eſt *Albertus* ille Dux Pruſſiæ, princeps ſempiterna memoria dignus; patronus etiam meus olim clementiſſimus.

1479. Mortuo *Bninio* Poſnanienſi Epiſcopo, duo competitores eius Epiſcopatus fuerunt; *Vriel Gorcanus Lucæ* Palatini filius, Gneſnenſis & Poſnanienſis præpoſitus & Cancellarius regni, & *Stanislaus Curozuacius* Procancellarius regni. Sed *Iacobo* Archiepiſcopo interueniente, collegium Poſnanienſe regiam autoritatem in eligendo *Vriele* ſecutum eſt; qui *Vriel* etiam promiſſum Regis aliquanto ante habuiſſe dicitur. Fuit autem & alius *Lucas Gorcanus* Palatinus Poſnanienſis & poſtea idem Cuiauienſis Epiſcopus, pater *Andreæ*, quem Poſnanienſem abſolute ob nominis eius celebritatem Poloni vocabant.

1489. *Cazimirus* fœdus icit cum *Baiazete* Turcarum Imperatore, per oratorem ſuum *Nicolaum Firleium*, gente *Leopardium*; qui poſtea Caſtellanus Cracouienſis, & dux exercitus Polonici fuit.

Nicolaus Firleius Dux exercitus.

1492. Mors *Cazimiri* ſubſecuta eſt; qui Vilna profectus cum Trocos vnius diei itinere perueniſſet, feſſus, ex nimia agitatione languere cœpit & inualeſcente morbo, vbi animaduertit ſupremum vitæ diem ſibi inſtare, teſtamentum condidit, quo *Wladislaum* filium exhæredauit. Deinde ſacroſanctis Chriſtianæ religionis myſteriis perceptis, menſe Iunio animam exhalauit. Inde in Poloniam ſolenni pompa elatus in baſilica Cracouienſi ſepultus eſt ad dextram in ſacello ſanctæ Crucis, vbi & *Elizabet* vxor *Cazimiri* ab *Alexandro* ſepulta fuit. Extatque ibidem epitaphium eius, vel potius delubri eius inſcriptio characteribus Slauonicis:

Causa mortis Cazimiri.

Kuchwale imienia naywyſſſoho Bohá oycá wſemohuſczoho, pobudowankośćioły ſieiá káplicá, powielenim wielikoho á presławnoho Korolá, proświetnoho Kázimiráż Boskoy miłoſti Polskoho y wielikoho Kniáźiá Litowskoho, Trockoho, y Zomoitskoho, y Kniáźiátiá Pruskoho, Páná y dediczá tych y inych mno ho z'iem Hoſpodará, y ieho Korolowey pronaiáśnieyſsey dániey Elizábety z pokolenia Czárskoho prodká prenáiáśnieyſsoho Zygmiontá Pánáźiemie Rákuskoy, Czeskoy, y Vhorskoy. Poletu ná rożenia Bożoho pierwſoho, śiemdźieśiątoho tyśiącnoho, á dokonczáli ſieiá káplicá Mieśiácá Octob. 12. *dniá.*

Eodem anno Mathias Rex Hungarorum ex apoplexia moritur.

CAPVT VIII.

Ioannes Albertus.

Anno ab orbe condito 5454.
Anno Chriſti 1492.

CAzimiro ſepulto ad medium Auguſti conuentus agitur Petricouiæ noui Regis creandi gratia. Minus pacata fuit illa electio; ſicut fere fit, vbi certus modus electionis incipiendæ, dirigendæ & perficiendæ præſcriptus non eſt. Marſalcus regni, & *Tenczinius Sigismundo*, vt eligeretur, fauebant. Idem ſentire videbatur *Zbigneus Oleſnicius* Archiepiſcopus

A.C. 1492.

Incommoda incerti electionis modi.

A.C. 1492.

Zbigneus aperte Sigismundo fauebat, clam Mazouio.

scopus Gnesnensis, tametsi creditum est, eum clam Mazouio fauisse, cum quo tum fixit in patenti campo tentorium. Insolentius autem & ferocius sese gerebant Mazouii; vt, si non impetrarent, vi exprimerent id, quod petebant.

1493. *Albertus* coronatur *Zbigneo* Archiepiscopo mortuo, *Fridericus* Cardinalis, Archiepiscopus & Gracouiensis Episcopus creatur. Venetorum legati gratulantur regnum regi atque occulte eum contra Turcam concitant. Nam ipsis Dyrrachium eripuerat. Turcæ vero legatus, peramplis donis oblatis, pacem & amicitiam ei deferebat. Verebatur enim Turca ne pluribus simul bellis implicaretur. *Fridericus* Imperator interim moritur. Apud Visnoueciam in Volynia nostri à Tartaris superantur. Iudæorum domicilium Cazimiriam translatum; quem locum *Cazimirus Magnus* Gymnasio destinauerat.

1495. *Iohannes* Mazouiorum dux obiit. Plocensis ditio Poloniæ adiuncta est.

1496. *Barbara Cazimiri* filia *Georgio* Duci Saxoniæ à fratre *Ioanne Alberto* in matrimonium collocatur. *Philippi Callimachi* mors Polonis non ingrata. Nam idem ei acciderat, quod omnibus exteris, qui modeste secunda fortuna non vtuntur. Increbuerat fama, eum ad tyrannidem incitasse Regem, decretaque eius venumdare solitum fuisse. Et difficulter quidem inuidiam & obtrectationes hominum vitant, qui se in gratiam regum insinuant; sed tamen meminisse debent consilii illius diuini: Exaltatus es supra alios, sis quasi vnus ex eis. *Iouius* scribit *Callimachum* misere apud pistorem vitam finiuisse; sed refutatur epitaphio, quod Cracouiæ sepulchro eius, in ædibus S. Trinitatis, inscriptum ita legitur:

Callimachi epitaphium.

PHILIPPVS CALLIMACHVS EXPERIENS, NATIONE THVSCVS, VIR DOCTISSIMVS, VTRIVSQVE, DOCTRINÆ ET FORTVNÆ EXEMPLVM IMITANDVM, ATQVE OMNIS VIRTVTIS CVLTOR PRÆCIPVVS, DIVI OLIM CAZIMIRI ET IOHANNIS ALBERTI POLONIÆ REGVM SECRETARIVS ACCEPTISSIMVS, RELICTIS INGENII AC RERVM A SE GESTARVM PLVRIBVS MONVMENTIS CVM SVMMO OMNIVM BONORVM MOERORE ET REGIÆ DOMVS ATQVE HVIVS REIPVB. INCOMMODO ANNO SALVTIS NOSTRÆ M CCCC XCVI. CALEND. NOVEMBRIS VITA DECEDENS HIC SEPVLTVS EST.

A.C. 1492.

1494. *Iohannes Albertus* Rex cum fratre *Wladislao* Bohemiæ & Hungariæ Rege in Liuocz conuentum agunt, consultantes, quomodo coniunctis viribus cædem crudelissimam *Wladislai* patrui sui vlciscerentur, propositumque suum nemini reuelant. Ideo *Iohannes Albertus Creslaum Curosuantium* Cancellarium & Episcopum Wladislauiensem, qui ipsum ab instituta expeditione, quam Bucouiensem vocant, reuocare conabatur, immanius obiurgauit, inquiens, sacerdotem sacrorum, non belli curam gerere debere: se autem vel indusium suum concrematurum esse, si id consilii sui conscium esse sciret. Non desunt alii, qui adhuc occultiorem causam illius belli suscipiendi præter hanc habuisse Regem affirmant, quam ei *Callimachum* insidiose inspirasse in perniciem equestris ordinis hactenus Poloni autumant.

Alii de Sigismundo fratre in Palatinatu Valachiæ constituendo consilium habuisse prædicant.

1496. Expeditio belli, quam Bucouiensem vocant. Hanc fatalia quædam signa, vt tum existimatum est, præcesserunt. Equus generosus in quodam paruo torrente iuxta Leopolim sub Rege succubuit, pauculaque aqua obrutus est. Eques item Polonus *Szrobski*, cum esset insanæ mentis, clamabat vociferans: *Nostri in suum malum proficiscuntur.* Fulmen quoque quendam equitem cum duodecim equis interemit.

Bucouiensis expeditio.

Præludia & occasio inimicitiarum inter *Stephanum* Moldauiæ Palatinum & *Ioannem Albertum* Regem hæc erant: Promiserat Moldauus se Regi cum vniuerso exercitu commeatum pabuli suppeditaturum: quod quia non præstitit, Rex plurimum ei indignabatur. Socauiamque exercitum admouit, quæ cum venienti portas occlusisset, quaternis castris positis, oppugnare eam instituit. Habuit autem Rex tum exercitum numerosum. Nam octoginta millia bellatorum habuisse dicitur: curruum fere triginta millia. Aderat etiam cum eo *Sigismundus* frater. Aderant & Magistri Cruciferorum *Ioannis Tieffen* legiones: sed ipse Magister Leopoli mortuus erat. Verum, cum recordarentur Poloni se eductos ex patria ad alia maiora, quam ad Socauiæ oppugnationem, tædio moræ dimissionem à Rege petunt. Et iam *Wladislaus* Rex Hungariæ inter Regem & Palatinum inimicitias per legatos composuerat. Fœdere itaque firmato facile Rex suorum votis annuit; præsertim cum valetudinarius esset. Interea in reditu, iam nihil tale nostris opinantibus, cum syluam Bocouetiam ingressi essent, *Stephanus* fœdifragus tam à fronte, quam à tergo, eos aggreditur, magnamque stragem in nostris edidit, complures captiuos secum abegit: Inter quos *Gabriel* Comes à *Thecin* erat. Et narrant ii, qui

Gozdziec sylua illa à Gottis veterib. dicta, qui illa loca olim habitabant.

A.C. 1492.

cum Palatino Syradiæ Magnifico *Alberto* à *Lasko* Despotam Valachiæ anno 1562. deducebant, se vidisse in illis syluis ossa illorum, qui tum fraude circumuenti & interfecti à Valachis fuerunt. Sed existimo & ipsorum Valachorum ossa ibi reperiri. Nam & in ipsis nostri, Regis præsertim aulicus exercitus, magnam cladem fecerunt; ita vt prorsus pro victis ab illo conflictu Valachi discesserint & plures multo ex eis perierint, quam ex nostris, exceptis Mazouiorum cohortibus, quæ illo syluestri genere pugnæ illis incognito, Valachis autem vsitato, concisæ sunt. Sed mox, vbi ad littora Pruti ventum est, iterum virtute Polonorū commissa pugna. Valachi fusi fugatique in syluas se abdiderunt, magnam stragem nostris in eis edentibus.

1498. Turcæ Russiam vastantes, hyberna tempestate deleti. Periisse tunc eorum supra quadraginta millia tradunt. Multi postea reperti, qui, interfectis equis, in eos exenteratos & adhuc calentes tum se illatebrauerant: sed frustra; statim enim calor artus vita & sanguine destitutos deserebat. Reliqui, cum sese vtcunque tandem explicassent & in Moldauiam euasissent, à *Stephano* Palatino & Valachis primo excepti sunt. Sed cum Polonorum insequentium habitum mentirentur, diuexati sunt ab iisdem & contrucidati; ita vt vix decem millia ex toto ipsorum maximo numero, qui nostras regiones inuaserant, Istro transmisso, salua domum redierint. In religionem hæc res cessit Turcis; ita vt sibi persuaderent, gentem Polonam atque Russam diuinitus defendi. Eo quod irati cœli pruinis & niuibus tum deleti fuissent.

1500. Opatouia à Tartaris exusta, Zaichostum etiam, Bresta Lituanicum, Turobinum. *Petrus Myskouius* capitaneus Leopoliensis copiis tum mercenariorum præfectus erat. Tunc etiam *Slupecius* tantum vno vase cremati vini (quod vocant) seu aquæ vitæ in campum educto, Barbaros placauit, ne ædes, quas in villa patria *Stup* habebat, incendio traderent, adeo insigni artificio fabrefactus, vt etiam cum omnibus structuris horum temporum, quando omnia subtilius fiunt, comparari possit. Mihi certe illa domus videtur insigne monumentum antiquitatis.

1501. Adornante iter in Prussiam cum exercitu *Ioanne Alberto* rege, mittit ad eum *Stephanus* Moldauiæ Palatinus legatos, deposcens, vt sibi *Eliam Petri*, qui ante ipsum Palatinus fuerat, filium profugum traderet; causam prætexens, quod is affectare dominatum diceretur. Traditus quidem non est ei *Elias*, verum capite plexus inspectantibus legatis. Et ne iniuste id factum esse existimaretur, vulgatum est crimen falsi in litteris regiis eum commisisse. Mittuntur postea legati ad Magistrum Prussiæ. Sed dum eunt & redeunt legati, *Ioannes Albertus* rex apoplexia vitam Toruniæ finiuit, ætatis suæ anno quadragesimo quarto. Regnauit octo annis totidemque mensibus. Corpus eius Cracouiam reuectum & in Basilica arcis sepultum. Vbi hoc epitaphium marmori incisum legitur:

Elias Palatinides Valachiæ.

A. C. 1492.

IOANNES ALBERTVS REX POLONIÆ SVCCESSIT PATRI DIUO CAZIMIRO, DE CHRISTIANA REPVB. NEDVM DE REGNO, BENEMERITVS. PACE ET BELLO CLARVS, INGENIO MAGNO, ANIMO INUICTVS ERAT REI BELLICAE MILES, EIVS INGENII CONSVLTOR TESTIS FVIT. NOUEM ANNIS AUITVM ET PATERNVM REGNVM TENVIT, ANNVM AGENS QVARTVM ET QVADRAGESIMVM TORVNIAE XVII. IVNII. ANNO DOMINI M D I. IMMATVRA MORTE PERIIT, RELICTIS POST SE FRATRIBVS, MAGNO WLADISLAO HVNGARIAE ET BOHEMIAE REGE, ALEXANDRO POLONIAE SVCCESSORE. REGINA MATER EX LONGA STIRPE IMPERATORVM, QVAE FILIA REGIS, VXOR ET MATER ERAT, CHARISSIMO FILIO ET BENE MERENTI CVM ALTERO FILIO SIGISMVNDO DVCE HOC SEPVLCHRVM POSVIT.

CAPVT IX.

Alexander.

Anno mundi 5463.
Annò Christi 1501.

A. C. 1501.

COmitia noui regis eligendi gratia indicuntur Petricouiæ; vbi heroës Polonici adeoque omnes ordines conueniunt. Ibi alii *Vladislaum* Bohemiæ & Hungariæ Regem, alii *Sigismundum* Glogouiensem Ducem; alii vero *Alexandrum* Ducem Lituaniæ, regem exposcebant. Sed cum illud diploma amplissimum viginti quinque signis procerum Lituanorum obsignatum legati *Alexandri* in medium produxissent, omnis dubitatio sublata est. Non deerant tamen, qui consilio dolum addere volentes spargebant rumorem, *Alexandrum* omnino cum exercitu aduentare. Sic enim fit, vbi certus electionis modus non extat. Aderat autem in illis comitiis ipse *Fridericus* Archiepiscopus, filius *Cazimiri* Regis: tamen liberum populum libere consultare permisit in præsentia sua de rebus, quas vtiliores fore iudicarent conseruationi Reipub. Polonæ. Speciosa quidem fuit oratio eorum, qui *Wladislaum* proponebant. Nam paternum & auitum regnum duorum regnorum Hungariæ & Bohemiæ opibus & autoritate munire, erat certe aliquid, quod oculos hominum facile perstringere posset. Tamen ad mentionem Lituaniæ & necessitudinis cum Lituanis iamdudum contractæ, omnes illos titulos

A. C. 1501.

tulos quantumuis ſuo ſplendore coruſcantes, ſicuti & antea quoque tempore *Wladislai Iagellonis*, ſpreuerunt Poloni, & Lituanorum amicitiam cunctis aliis rebus prætulerunt; vt eos hoc modo & ratione tanto magis ſempiterno iure non tam ſibi amicos, quam ſecum membra & viſcera vnius Reipub. redderent. O prudentiſſimum vetuſtatis conſilium, quod poſtea & ipſe *Wladislaus* per nuncios collaudauit, & *Sigismundus* præſentia ſua factum cohoneſtauit, approbauitque. Itaque coronatur *Alexander* Cracouiæ. *Helenæ* vero vxori eius diadema denegatum eſt: eo quod mordicus Græcorum religioni adhæreret. Nec filia meliorem ſpem de ſe dabat, ab inſtitutisque Romanæ eccleſiæ prorſus abhorrebat. Eodem tempore *Sachmates* Zauolgenſium Tartarorum princeps à præfectis regiis captus Vilnam transmittitur, & cum aliquoties euadere conatus eſſet, ex fuga retractus eſt.

1502. Tartari Taurici Opatouiam, Lagouiam, Belzum, Iaroslauiam diripiunt, & incendunt. Tunc fuit ſecunda Opatouiæ conflagratio.

1503. Hic annus memorabilis *Friderici* Cardinalis morte. Erat *Fridericus* aſpectu decoro ac dignitatis pleno; ſed animi mœrore cito conſenuit. Cruciabatur enim, quod fortuna eum fratribus non æquaſſet, regios honores ei denegando. Ideo veluti deſpondens animum, inertiæ ſeſe dediderat, in compotationibus turpique luxu ac ſordibus cum quibusdam ſuis marceſcens. Ad extremum morbo Gallico confectus moritur, vt *Miechouienſis* refert. Epitaphium eius ſepulchro tale inſcriptum legitur: HOC OPVS FRIDERICO CARDINALI CAZIMIRI FILIO, QVI QVINQVE ET TRIGINTA ANNIS EXACTIS, M D III. MARCI XIV. OBIIT, FRATRI CHARISSIMO DIVVS SIGISMVNDVS REX POLONIAE PIENTISSIMVS POSVIT. Ei *Andreas Roſa* in Epiſcopatu ſuccedit. Eodem tempore *Vincentio Prærebio* Epiſcopatus Præmislienſis defertur. *Iohannes Laſcus* à ſecretis & annulo Regem in Lituaniam ſequitur, bene exercitatus in negotio Cancellariæ. *Conradus* Mazouiorum Dux moritur & filiis in feudum Mazouia conceditur, vt maſcula proles hæreditate eam obtineret, orbi vero inter ſe ſuccederent. Laudaturque hic liberalitas *Alexandri*, qua cæteros fratres ſuperaſſe dicitur. Valachus prouinciam ad montes Sarmaticos ſitam iuris ſui facit, de ſua ditione iniuſte prius detractam dictitans.

1505. *Motus in Lituania non omnino leues, dum Senatus* Gliniſcium *&* Gliniſcius *Senatum apud Regem accuſat. Fuit* Gliniſcius *magni animi vir. Hic adoleſcens adhuc in Germania apud* Albertum *Saxoniæ Ducem, dum in Friſia bellum gerit, ſtrenue ſe geſſit, ac per omnes militiæ gradus magnum ſibi nomen peperit. Itaque, rediens ad ſuos, vt fit, multa ſibi permittebat, alios deſpicatui habens. Quamobrem cuncti eum elati animi hominem iudicabant; dabantque ei vitio, quod potentia ſibi parata & opibus, alios in odium apud principem adduceret, pleroſque etiam falſo criminaretur. Ita alii Palatinatu moti, alii Senatus ingreſſu excluſi in acerbo dolore verſabantur. Vilna tum muro primum cincta.* Mechmet Kierei *Tartarorum Dux, ad Minsko caſtris poſitis, quoquouerſus cohortibus dimiſſis, Lituaniam vaſtat; dumque reprimitur impetus hoſtium, Prunſcius Dux* Hlebus *multitudinis armis opprimitur. Sed quia delati ſumus ad commemorationem huius ſtrenui Herois, monet me occaſio, vt altius repetam hiſtoriam huius ſtirpis. Poſt mortem* Wladimiri Monomachi *nuncupati, Monarchæ Kiouienſis adeoque totius Ruſſiæ, vnus ex filiis eius* Iaroslaus *occupauit Rezanenſem Ducatum: vnde cognominari voluit Magnus Dux Rezanenſis atque inſtituit, vt poſteritas ipſius pro inſignibus vteretur viro loricato in equo decurrente, cum ſtricto gladio. Ipſi, inquam, hoc inuentum tribuitur. Hic, confecto curriculo & vitæ & dominatus ſui in Rezanenſi Ducatu anno 6652. vt Ruſſi ab orbe condito numerant, duos filios reliquit; quorum maiori natu* Iacopelko *Ducatus Rezanenſis ſorte ceſſit.* Suetoslaus *vero iunior in Ducatu Prunſcenſi ſedes ſuas fixit, titulo ſimiliter Magni Ducis ſibi vſurpato. Etenim fuit vir magni animi, non obſcure referens indolem illorum duodecim Heroum, vel vt Ruſſi vocant* Bohatirorum, *à quibus originem ea gens ducit; vt annaliſtæ Ruſſorum memoriæ mandarunt. Hic moriens reliquit* Georgium *filium ex filia* Olhæ *Ducis Branskii.* Georgio *defuncto anno 6687. ſucceſſit* Ihorus *&* Iaroslaus. Ihorus Hlebo *Rezanenſium Duci cum auxiliares copias adduxiſſet, in conflictu belli equo delapſus & grauiter vulneratus, in itinere dum reuerteretur, mortuus eſt; relicta filia* Olha, *quæ poſtea Duci Quatuoreccleſienſi nupſit.* Iaroslaus *autem filium habuit* Wladimirum, *qui ex* Olha *coniuge Reſtouienſi Duciſſa* Olham *&* Wſenolodum *filios ſuſcepit. Horum* Olha *anno 6727. à Tartaris, qui Duce* Balakleio *(a quo propugnaculum illud ad Boryſthenem nomen accepit) Ruſſiam vaſtabant, interfectus eſt.* Wſeuolodus *autem ex Duciſſa Sudalienſi filium habuit* Mſciſlaum, *mortuusque eſt anno 6737. Huius* Mſciſlai *temporibus, iuxta annaliſtarum Ruſſorum ſententiam, anno à condito orbe 6747.* Batti *ille princeps famoſiſſimus Tartarorum cum valido exercitu progreſſus, deuaſtauit patriam ſedem iſtorum Ducum,* Prunsko *vocatam. Ipſe* Mſciſlaus *in Quatuoreccleſienſem principatum profugiens, ægre vitam ſeruauit. Fratres tamen, nepoteſque eius, adeoque omnes eius ditiones vna cum arcibus mole belli tum oppreſſæ & deletæ fuerunt. Poſt mortem* Mſciſlai Georgius *filius ex Duciſſa Iaroslauienſi*

A. C. 1501.

Ducum Prunſciorum hiſtoria.

A. C. 1145.

A. C. 1501.

uienſi habuit filium Suetoslaum, *cuius æuo inciderunt illa bella Ruſſica* Gedimini *Magni Ducis Lituaniæ, à quo etiam* Stanislaus *Kiouienſium Monarcha principatu exutus & deturbatus,* Prunskum *ad hunc confugiens, portum ſuorum malorum reperit. Recreatus demum Rezanum concedens ad Ducem Rezanenſem, filiam eius vxorem accepit & ibidem vitam finiuit.* Demetrius *filius* Svvetoslao *ſucceſſit, qui Tartarorum Zauolgenſium Circaſſiorumque continuis incurſionibus fatigatus, anno 6861. fatis conceſſit; filio relicto* Roſſislao, *qui ex Duciſſa Tuerenſi progenuit* Demetrium *filium & tandem anno 6892. mortuus eſt.* Demetrius *nobiles inimicitias & bella geſſit cum Duce Rezanenſium, quoad vixit; ideo quod auxilia ferens Duci Moſchouiæ, ditiones eius attriuiſſet, ac debellaſſet. Hic, relictis duobus filiis,* Georgio *&* Michaële, *mortuus eſt anno 6929. De cuius morte cum ad Moſchorum ducem fama perueniſſet, miſſo Duce Iaroslauienſi, conſolatur eos, beneque ſperare iubet ac veluti memor neceſſitudinis, quæ ei cum patre eorum interceſſerat, beneuolentiam eis ſuam vltro offert, hoc agens inſidioſe & modis omnibus perſuadere tentans, vt ſe eius tutelæ & defenſioni vtpote minores iuſta ætate permitterent. Erat hoc ſpecioſum conſilium, ac tempori illi & eorum ætati imbecilli conueniens. Sed præmoniti de humanitate Moſchi inſidioſa, nequaquam eius legationi aſſentiuntur. Offenſus ille vehementer, cogit contra eos exercitum.* Georgius *in tempore monitus auxilia Tartari Præcopenſis, miſſa in ſtipendium militi pecunia, implorat. Hinc aliquot millia expeditiorum Tartarorum* Carus *Princeps mittit; quibus ſuorum tria millia* Georgius *adiungit. Cum hac manu Moſcho, iam appropinquanti cum exercitu occurrit. Committitur prælium atrox. Sed dux immaturæ ætatis multitudine circumfuſus profligatur; ita vt fugæ ſe committens ægre ad Præcopenſium Ducem incolumis euaſerit. Acta ſunt hæc ab orbe condito anno 6930. iuxta annaliſtas Ruſſorum. Poſtea Dux Moſchouiæ, contracto exercitu, obſidione cingit arcem Prunsko & vi eam vna cum orphano* Michaële *capit, quem ſecum in Moſchouiam abducit; vbi poſſeſſiones ei attribuit, arci vero captæ præſidium validum imponit, ac omnem Ducatum in prouinciam redigit, quæ hactenus ditioni eius ſubeſt. Fuit principatus iſte opulentiſſimus, felicitateque ſoli nulli prouinciæ, quæ Moſchis parent, excepto Rezanenſi Ducatu, cedens. Ideo Magnus Dux libenter eum titulis ſuis adiungit; cuius rei monumenta Archiui Regii documento eſſe poſſunt. Habuit autem illa prouincia milites ſtrenuos. Nam ſita eſt in loco obuio ferociſſimis gentibus inter profluenta Dunæ & Dunec ripamque Mæotidos, non longe a portu Azow; vt in Chorographia noſtra expreſſum cernis, loco fere illo, vbi aræ* Iulii Cæſaris *inter antiquitates monumentum celeberrimum, ſitæ eſſe a* Strabone *&* Ptolomæo *Geographis perhibentur. Quia vero* Batti, Balakleius *& alii clari duces Tartarorum quibus cis Volgam habitatio eſt, illac exercitus ſuos ductarunt, ideo per hanc prouinciam via expedita & tranſitus in Europam Tartaris in commodior patet. Itaque eſt illa eorum iniuriis valde obnoxia. Ad quorum tamen tranſitus prohibendos* Helena *mater* Ioannis Baſilii *Ducis Moſchouiæ, anno ſalutis 1537. arcem muro & turribus frequentibus muniuerat, præſidioque firmo impoſito, armorum omnis generis apparatu referſerat. Cuius rei oculatum teſtem habuimus in Polonia virum non poſtremæ autoritatis apud illam gentem, Ducem* Andream Krupski, *qui ex mandato Magni Ducis Moſchorum* Ioannis Baſilidis *nuper mortui, præfecturam illam cum imperio militari adminiſtrauit; idque per 12. annos, ſed Moſchi tyrannidis metu deinde perculſus ad Regem tranſiit; cui præfectura Kovvlenſi in Volhynia proſpectum fuit: vbi etiam vitam finiuit. At vero* Georgius, *de quo ante diximus, cui facies decora ac principali ſtirpe & ipſius genere digna, apud* Carum *Præcopenſem gratiam conciliauerat, interim obtinuit, vt ad recuperandas patrias ſedes remitteretur, adiunctis ei duobus* Cari *filiis cum exercitu non contemnendo:* ea

A. C. 1423.

A. C. 1427.

Aræ Iulii Cæſaris in Ducatu Prunſciorum.

A. C. 1501. ea lege, vt, vendicata sibi patria, annuum tributum Præcopensi penderet, pecuniamque in militum stipendia expensam numeraret. Accidit autem dum ille prosequitur iter, vt Carus ipse iam senex moreretur: quo nuncio accepto, ex itinere domum reuertuntur milites omnes, Georgio secum vincto reducto, & in custodiam tradito. Non enim cernebat gens illa rationem, qua sibi de expensa pecunia cauere posset. Itaque illic vndecim annos illam captiuitatem pertulit, donec benignitate Iagellonis est liberatus; qui etiam missis duobus magnæ autoritatis viris, quorum alter & quidem præcipuus Holsanensis Dux fuit, cum aduenientem in finibus benigne excipi & honorifice in Poloniam deduci iussit, anno 1434. Hic Georgius postea Sigismundi Ducis Lituaniæ tyrannidem veritus, vxorem ducit Ducissam Slucensem, ex qua filium Ioannem suscepit, qui vna cum matre breui fato concessit. Orbitatem igitur suam consolaturus secundo adiunxit sibi vxorem filiam Solomirecensium Ducis, ex qua Hlebum filium procreauit anno 1462. verum, sex annis exactis, subsecutus est priorem vxorem. Fuit vir comitate morum & mansuetudine cum aliis, tum ipsi Cazimiro Regi filio Iagellonis maxime commendatus, qui erga eum signum fauoris & beneuolentiæ non vulgare edidit, curia Brestæ ipsi donata & ampla possessione Comoneicka vocata, quam antea Rinuntouith, & ipse vir clarus, loco præfecturæ rexerat. Georgii Hlebus filius vir acer in armis fuit, staturæ proceræ & conspicuæ; ideoque se seruitiis Reipub. totum addixerat & temporibus Iohannis Alberti & Alexandri regum Poloniæ aulicus fuit primo, deinde Magister cohortum effectus, copias ductauit. Duxit is vxorem, filiam Tiuonis Vilnensis Trocensisque Potbipiatham nuncupatam; ex qua duos filios suscepit, Fridericum & Andream, filiasque aliquot, quarum vna peperit Ioannem Zinouicium Dapiferum Magni Ducatus Lituaniæ, qui & capitaneus vt vocant, Trabscensis fuit. Hlebus tandem anno 1513. ad Minsko a Tartaris, cum multa opera strenui viri ac bellatoris edidisset & cum contemptu etiam vitæ suæ egregie dimicasset, interfectus fuit. Vir decora facie, & suaui ingenio præditus: ideo cunctis; & potissimum ordini equestri desiderium sui moriens magnum reliquit. Ab omnibus ergo solenni pompa eius funus deducitur, & mole ex terra in altum egesta honoris causa sepelitur, quæ ad hunc diem in Lituania Magnus cippus Ducis Hlebi Prunscii vocatur. Fridericus Hlebi filius Palatinus Kiouiens. & Præfectus multorum capitaneatuum fuit. Matrimonio autem iunxit sibi Theodoram filiam Bogusii Zglouiczinii, de quo obiter pauca. Fuit Bogusius vir toga clarus thesaurique terrestris (vt vocant) Lituaniæ præfectus. Duxit is vxorem Ducissam Sanguskouiam ex qua tres filias habuit, quarum maior natu fuit Anna, quæ nupsit Stanislao Tenncinio Palatino Cracouiensi; cui peperit Ioannem illum Baptistam Palatinum Belzensem, Præfectumque Lublinensem, virum maximæ expectationis; nisi mors immatura transmarinam peregrinationem periclitantem peremisset; & Catharinam fœminam lectissimam. Hæc primo nupsit Georgio Duci Slucensi, peperitque ei tres filios, qui nunc in luce hominum versantur. Tandem Christophoro Radiuilo Palatino Vilnensi secundo matrimonio est copulata. Iulia Bogusii minima natu filia Hornostaio nupsit. Theodora autem tradita fuit Friderico Prunscio Palatino Kiouiensi, vt iam dictum est, ex qua duos suscepit filios & duas filias. Horum liberorum eius duo, Georgius & Maria immatura morte sublati sunt. Elizabeta vero alia filia iuncta est matrimonio Ioanni Zborouio, Castellano Gneznensi, aulæ regiæ copiarum præfecto, Odalanouiensi, Grudecensi, Vendensi, Volstinensi, Dubisciensique capitaneo, cui peperit filiam Annam anno 1576. quæ viuit; mater vero fatis concessit. Porro Alexander Friderici filius qui Kiouiæ anno 1553. natus est, viuus superest. Hic, vt Reipub. melius inseruire posset, in exteris nationibus magnam partem ætatis suæ variis studiis oc-

A. C. 1501. cupatus exegit. In Germania sub præceptore Sturmio, viro insigni, studiorum suorum primum tyrocinium fecit. Tandem profectum suorum studiorum vberiorem reddere volens, Lutetiam Parisiorum concessit. Inde in Angliam & in Galliam Belgicam, vbi Cantabrigiæ Louaniique, veluti mercaturam bonorum studiorum professus substitit. In Hispaniam tandem & postremo in Italiam, impulsus desiderio videndi variarum Rerumpublicarum formas & militaris disciplinæ instituta, nauigationem & peregrinationem molestam suscepit. Quæ res ei postea vsui fuit. Nam, cum Respublica Polona & Lituana de eligendo in regem Henrico Gallo deliberaret, ille, quamuis adhuc adolescens, Magni Ducatus Lituaniæ nomine, ex sententia Reipublicæ illius, vna cum Nicolao Radiuilo Palatii Magistro oratorem in comitiis egit. Et postea, confirmata iam ætate, Stephano regi ad famam benignitatis eius & aliarum maximarum virtutum excitus, suis sumptibus sponte, seu voluntaria (quam vocant) militia militauit. Commemoratur iam & a scriptoribus laudibus extollitur eius equitum ala, ob decorem eximium, equos egregios, armorum copiam &, quod maximum est, lectissimorum iuuenum numerosam manum. Hic nunc cohonestatus Dapiferi Lituaniæ titulo, Luceoriæ, vbi olim sedes Ducum Russiæ fuit & conuiuium illud multorum regum toto orbe decantatum, Præsidis munere fungitur. Sed ad patrem eius Fridericum redeo; cuius inter alia in Rempub. merita illud non postremum a viris militaribus sæpe commemoratur, quod arcem celeberrimam in aditu & finibus ipsisque faucibus Scythiæ, vltra Kiouiam, Bialacerkievv dictam excitauit efferamque illam gentem transitu ad nos, quoad fieri potuit, prohibuit. Certe summa eius industria vel ex loci illius ad construendam arcem delectu patet. Est enim ille locus veluti Pharos & specula totius Russiæ, vnde primum & certissimum nuncium de Barbarorum aduentu affertur. Sæpe ibi videas Tartaros sub mœnibus arcis, tanquam canes in culinam prospectantes.

Quod si tam[illegible] quandiu, magnus & inemend[illegible] error statim sequitur. Cum vero tempestiue obseruantur, fama tandem de eorum irruptione ab vna in aliam arcem defertur, donec ad Campiductorem & inde ad Palatinos Regemque ipsum peruenit. Significat autem apud nos Campiductoris nomen simile quid eius, quod apud Gallos Admiralii appellatio declarat. Nam, vt ille a maris custodia sic vocatur, ita hic a campis amœnissimis & a solitudinibus, quæ per centum & amplius milliaria nostratia Scythiam versus patent, nominatur. Horum enim illi custodia & tutela veteri instituto committitur. Potest igitur hic heros inter principes fortunatos connumerari, quod gratia & beneuolentia maximorum & minimorum sibi comparata, ex hac luce decesserit; fortuna cum eo semper blande, quasi ei obstricta esset, agente. Mortuus Vilnæ anno 1555. sepelitur in templo monasterii sodalitii Bernardinorum.

Campiductor quid proprie apud Polonos.

1505. *Elizabeta* regina, pientissima fœmina, quinque filiorum ad tantam sublimitatem honorum euectorum aspectu satiata, moritur.

1506. In Polonia in Senatu motus quidam oriuntur. Certatum enim est inter politicos & ecclesiasticos de ordine & ratione sedendi in Senatu regio, ac de expeditionibus bellicis. Contendebant proceres, vt Episcopi alterum latus regis sibi concederent, alterum, vel dextrum, ipsi tenerent; deinde, vt bona ecclesiis addicta, perinde ac Nobilitatis bona, publica belli onera sustinerent. Tuebantur Episcopi prærogatiuas suas; quod regio lateri ab vtraque parte assidendi ius haberent & militiæ vacatione ecclesiastica bona antiquitus gauderent. Post longam altercationem Rex tandem controuersiam ita diremit, vt Episcopis & ecclesiis suæ prærogatiuæ saluæ manerent.

Per idem tempus duo *Strusii* fratres, adolescentes strenui & bellicosi, a Valachis oppressi occubuerunt. De quibus etiam nunc elegiæ, quas *Dumas* Rusi vocant, canuntur, voce lugubri & gestu canentium se in vtramque partem motantium, id, quod canitur, exprimentes; quin & tibiis inflatis rustica turba passim modulis lamentabilibus, hæc eadem imitando exprimit.

Strusii.

A. C. 1501. *Moſchorum potentia aucta amicitia Valachorum.*

Hoc anno *Ioannes* magnus Moſchorum dux cum *Stephano* illo magno Valachorum Palatino affinitate & amicitia contracta, Caſanenſes, Permios, Sibiros, Lapos, Iugros Hungarorum progenitores, Bulgaros Aſiaticos, Succos, Liuonos, partim ſubiugauit, partim tributarios ſibi fecit & Lituanis ſeptuaginta arces ademit. De hac re vide *Herberſteinum* Slauum oratorem apud Moſchum Maximiliani Imperatoris. Eodem anno Lituani Tartaros ad Kleczko oppidum ingenti clade proſternunt & contrucidant. Laudatur in eo prælio virtus *Stanislai Kiska* Lituani, quem copiis rex præfecerat. Laudatur & dexteritas *Glincii* aliorumque. Sed & *Czarniconii Sediuouii* Palatini Poſnanienſis animus & prudens ex tempore captum conſilium prædicatur. Is enim Vilna accurrens cum trecentis ex aulico Regis comitatu haſtatis, in primo agminum congreſſu e propinquo colle Tartaris ſe oſtendit; cumque armis fulgentem frontem aciei ſuæ latius diduxiſſet, ac tympanis atque tubis vehementius inſonare iuſſiſſet, Lituanis quidem animum, hoſtibus vero terrorem non mediocriter auxit, cum longe maiorem, quam pro numero, ſpeciem exercitus vtriſque ſubito ex loco opportuno monſtraſſet. Itaque ſtatim Tartari territi terga dedere & Lituani alacres eos perſequi non deſierunt, donec omnes ad vnum cruenta clade fudiſſent. Quæ victoria cum Regi iam animam agenti nunciaretur, ſublatis in cœlum manibus ſuſpirans & collachrymans, tacitus, amiſſo iam vſu linguæ, gratias agere Deo eſt viſus, omnibusque circumſtantibus manum porrigens ad ſuperos commigrauit anno ætatis quadrageſimo quinto Vilnæ, vbi & ſepultus quieſcit. Quatuor annis & menſibus octo Poloniæ regni ſceptra tenuit. Cæſa referuntur tunc Barbarorum viginti millia, totidem equi capti & præda omnis excuſſa. Admodum autem induſtrie tunc Lituani reliquias exercitus Scythici deleuerunt. Nam non contenti poſt primam & ſecundam impreſſionem victoria, conferebant ſe ad ſtatiua hoſtium, quæ *Koſs*, hoc eſt calathus, vocantur. Ibi taciti manentes opperiebantur, donec cæteri hoſtes, qui prædatum longe lateque excurrerant, caſus ſuorum ignari, ad ſtatiua, quemadmodum inter eos conuenerat, reuerterentur. Ita cunctos, qui poſt tertiam aut quartam diem turmatim reuertebantur, vt quique primi venerant, excipiebant & aggreſſos magna ſtrage concidebant: ex qua qui euadebant, a militibus interficiebantur, quos *Glincius* in eum finem, quacumque ſuſpicabatur Tartaros in fugam ſe coniecturos, antea diſpoſuerat. Ita & caſtra repetentes, & fugæ inde ſeſe committentes, vtrique ad vnum occidione occiſi ſunt.

Alexander ſub finem felicior Alberto. Contra Albertus ab initio felicior.

A. C. 1507.

CAPVT X.

Sigiſmundus.

Anno ab orbe condito 5469.
Anno Chriſti. 1507.

CVrato ſumptuoſe funere *Alexandri*, *Sigiſmundus* frater eius Dux Glogouienſis, & Opauienſis Capitaneus generalis, Magnus Dux Lituaniæ, Petricouiæ Rex Poloniæ eligitur & Cracouiæ ab *Andrea Roſa* Archiepiſcopo Gneſnenſi 24. Ianuarii coronatur. Sequenti vero die eques, coronam in capite geſtans, in vrbem de more deſcendit & ibi iusiurandum a magiſtratu vrbis Cracouienſis, & claues vrbis accipit. Ad regium igitur, munus & poteſtatem euectus, ſtatim dedit operam diligenter, vt omnes ordines & magiſtratus regni ad officia eorum legitima reuocaret conſtitutaque bene Repub. hoſtes regni coërceret. Cum autem neruo belli Reſpub. Polona ob immodicas largitiones *Alexandri* nuper mortui regis deſtituta eſſet, *Sigiſmundo* hac de cauſa valde ſolicito peropportune *Ioannes Bonerus* vir prudens & diues præſto fuit. Nam præter id, quod pecuniæ ex propria arca magnam vim ei contribuit ac numerauit, eas etiam ditiones & bona, quæ erant hactenus alieno ære obſtricta, vt liberari poſſent, effecit. Qua de re ex *Ludouico Iuſto Decio* in vita Sigiſmundi, ſic accipe: *Comitatum Scepuſienſem ex manibus* Iohannis Iordan *duodecim millibus aureorum liberauit. Ducatum Oſwicienſem & Salinas Ruſſiæ a* Paulo Nigro *Cracouienſi ciue quatuordecim millibus aureorum exemit. Proſchouiam oppidum a* Georgii Lang *hæredibus nouem millibus aureis liberauit. Nieſchouienſem arcem e manibus* Stanislai Koſcielecii *nouem millibus redemit. Item paulo poſt inter Cracouienſes vrbis mœnia, ad præfecturam pertinentia; præſertim molendina, cuſtodiam piſcium, macella, & quædam alia plus duodecim millibus redemit. Salinas Cracouienſes cenſibus plurimum grauatas, iis, magna pecuniarum ſumma erogata, leuauit; quibus tunc, in minio regni* Iohanne Iordan *mortuo*, Andream de Koſcieleç *præfecit. Ilkuſienſis plumbi Olboram a* Seuerino Bethmano *quinque florenorum millibus exemit. Præterea Syradiam quinque millibus, Goſtiniam duobus millibus, Ramiedzirzecz duobus millibus trecentis, Sochazouiam ſeptem millibus, Piotrkouiam mille ducentis, Drohobicz quinque millibus, Rabſtinenſem arcem mille quingentis, Arcem Ritter mille, Lublinenſe teloneum mille quadringentis, Slochouienſem arcem quatuor millibus, Tucholam vndecim millibus, Sandz quatuor millibus, teloneum*

Prima cura Regum recens electorum.

Iohannis Boneri prudentia & diuitiæ.

Bona regalia alieno ære obſtricta liberantur.

A. C. 1507.

neum & pontale Thorunienſe decem millibus florenorum, ex diuerſorum manibus eruit. Atque hæc omnia in ipſis ferme regni initiis cum aliis multis regio ærario adiecit. Interim Moſchus, *Glincio* duce, qui *Zubrezinio* per idem tempus interfecto, ad eum tranſierat, exercitum in expeditionem contra nos educit. Cui *Sigiſmundus* copias ſuas, Duce *Firleio*, opponit. Moſchicus exercitus, qui ſexaginta millium fuiſſe certo affirmatur, potentiam *Sigiſmundi* & induſtriam ducis belli reformidans, illa nocte, quæ conflictum diremerat, nequicquam eos ex fuga retrahente *Glinſcio* per ſyluas & paludes dilabitur. Sub idem tempus *Glinſcius*, per *Georgium Rechemberg* equitem Germanum ſummæ tum authoritatis apud Regem, reconciliari cupit. Non abhorret *Sigiſmundus* a viro; imo nobilem quendam iuuenem Polonum *Trepkam* ad illum in Moſchouiam ablegat; qui vt commodius mandata Regis exequi poſſet, perfugam ſe ſimulauit. Sed, aduerſante ei fortuna, a Moſcho capitur & mox ad quæſtionem abripitur ac torquetur. Laudatur in eo iuuene, quod arcanorum domini ſui tam pertinax fuit cuſtos, vt etiam grauisſime tortus, ſicuti Moſchi in hoc excellunt, tamen mandatum perferendum ſibi concreditum non reuelarit. Laudant Athenienſes ſuam Leænam meretricem, quæ, cum tormentis adigeretur, vt conſilia eorum proderet, qui contra *Hipparchum* tyrannum conſpirauerant (nam amica fuit eorum) linguam dentibus ipſa ſibi amputauit. At *Trepka* noſter linguam integram habens, ingenita ſibi virtute tacuit; ac maluit quæque extrema ſubire, quam aliquid contra decus nobilis Poloni committere.

Glincius.

Firleius dux belli contra Moſchum.

Rechemberg.

Trepka veru alligatus & ad lentum ignem toſtus ſecretum ſibi commiſſum non pandit.

Leæna meretrix

1509. Moſchorum magno Duce iam pulſo, ac propemodum profligato, Valachus iterum cum Polonis in harenam deſcendit. Ad vrbem Leopolim is & magnam partem Ruſſiæ penetrauerat, theſauroſque inde non exiguos exportauerat. Quem Poloni inſecuti, cum aſſequi non poſſent (nam in profundis ſyluis ſe abdiderat) Dorochimam, Sczepanouice, Czarnovvczice, Botuſzaniam, Chocymiamque ceperunt & Sochauiam grauiter oppugnarunt. Ita, vniuerſa regione peruaſtata, ad ſuos ſpoliis onuſti, graui agmine reuertuntur. Interim, cum noſtri Tyram ſeu Neſtrum traiicere vellent, Valachi, nactos ſe rati eorum profligandi occaſionem, e ſyluis ad pugnandum eoſque fluminis tranſitu prohibendos inſtructi erumpunt. Cum quibus equitatus aulæ regiæ, qui in ea, vbi hoſtes erant, fluminis ripa remanſerat, prælium acre commiſit, tranſmisſiſque clam a tergo aliquot cohortibus Polonorum, omnem exercitum *Bogdani* Valachi fuderunt. Captiui fuerunt in eo prælio inter alios primores aliquot Palatini & multi equites; quinquaginta autem ſecuri percusſi; vt ſcilicet compenſaretur mors mercatorum Polonicorum, quos *Stephanus* pater iſtius captos Trebovvliæ, in oppido Podharce concidi iuſſerat. Triginta porro captiui inſignes Leopolim deducti ſunt, in his *Logophetus* minor, id eſt Procancellarius, quem *Goloſetum* noſtri corrupte vocant.

Bellum Valachicum.

A. C. 1507.

Logophetus Valachiæ.

1511. Lubecenſes Gedanenſium portum inuadentes, multa damna eis inferunt, æs, cuprumque (quod vocant) Phocarorum inde abripientes. Per idem tempus *Laskovvskius* genere Sarmata a Turcarum Imperatore legationem obit. Quod exemplum eſt veteris inſtituti illorum principum. Legationes enim transfugis libentius, quam ſuis, mandant. *Vitus de Fuerſt* legatus Imperatoris *Maximiliani Piſonem* Oratorem ſummi Pontificis in ſenatu ſede & loco priore deturbat. Interrogatus quid ita? reſpondet & demonſtrare conatur, in rebus politicis potiorem locum deberi Imperatori, quam Pontifici. Hæc autem promanabant ex veteri disſidio inter *Henricos Fridericosque* & Pontifices de Cæſarchia (vt ita loquar) & Hierarchia, vtra alteri præferenda ſit.

Laskowski Turcicus legatus.

1512. Cum *Sigiſmundus* iam expertus eſſet arma Moſchorum & Valachorum, tertio Scythæ contra eum arma mouent, quibus *Conſtantinum Oſtrouicium* cum Lituanicis copiis, & *Nicolaum Camenecium* cum Polonicis ad Viſnoueciam opponit. Sed antequam vidiſſent hoſtem, concertatio quædam nobilis de principatu loci inter vtroſque oborta fuit. *Conſtantinus* enim dextrum cornu ſibi depoſcebat, eumque honorem ſibi deberi contendebat, quod longo vſu hoſtium copiæ ſibi ſuiſque optime cognitæ eſſent, contra vero *Nicolao* & ſuis incognitæ; itaque verendum eſſe, ne inſuetis militibus pugnæ mala facientibus initia, aliquid triſte conſequatur. Contra Poloni, eorum auſpiciis rem geri clamabant; neque ex vſu fore tam exiguum exercitum in multas cohortes diuidere. Conſultius igitur eſſe, vt adæquatis honoribus & viribus iunctis, tanquam vnius corporis vniuſque Reipub. membra, quam Deus dare vellet fortunam expectare, de eaque maſculo animo, viribus cum hoſte contendere. Interim dum in hanc & in illam partem commutantur ſermones, anteambulones hoſtem iam prope adeſſe renunciant. Itaque, altercatione poſthabita, raptim acies ad hunc modum inſtruuntur. *Conſtantinus* cum Lituanis dextrum latus occupat, quod Poloni antea aliquoties ob arcuum commodiorem vſum eis ſponte concedebant, (nam vſu compertum eſt maiore dexteritate dextram tenentes e pharetra iacula depromere & eiaculari) Polonis autem mercenariis ſiniſtrum cornu tutandum ceſſit. Acies media ex no-

Deſcriptio prælii cum Tartaris ad Viſnoueciam, cuius pictura cernitur Cracouiæ apud Franciſcanos.

Altercatio, vtra pars dextrum cornu tenere debeat.

A. C. 1507. nobilibus patriciis, ac veteranis confecta fuit, ita vt iſti in medio, illi vero cum mercenariorum aliquot cohortibus veluti antemurale coram eis conſtiterint. *Conſtantinus*, vbi animaduertit, media acie inſtructa, honori ſuo Polonos prudenter cauiſſe, copias ſuas aliquot paraſangis ſeorſim à Polonicis aciebus, ad colles quoſdam abducit. Interea præter ſpem hoſtes, acie directa, agminatim ſuo more tripudiantes, in *Conſtantini* aciem ſtatim irrumpunt; vt ita repentina audacia maiorem ei terrorem incuterent. Suſceptum eſt vtrinque magna ſpe victoriæ certamen. Iamque magna ex parte mixtæ erant cohortes Lituanorum cum Barbaris, cum *Conſtantinus* paulatim retuliſſe pedem dicitur; vt ita ipſum ſuis ſequentibus, procellam Tartarorum, quæ ei imminebat, in Polonicas copias induceret. At vix Polonicas acies attigerat, ecce clamor à tergo coortus, ſignificans, Lituanos Barbarorum inſultus, atque pertinacem pugnam, telorumque ingentem vim amplius ferre non poſſe. Perculſuſque *Conſtantinus*, cum ſuorum fugam videret, Polonos, vt ſubueniant quam primum, hortatur. Hæc ferè ad verbum ex *Iuſto Decio* retuli. Scio alios tradere, quod *Conſtantinus* conſulto ſeceſſerit, vt hac ratione hoſtem pugnandi auidum poſt ſe eliceret; ac ita dum ipſum longa acie hoſtes vrgerent, latera eorum haſtatorum noſtrorum cuſpidibus obiiceret. Sed *Iuſtus* illius ſeculi ſcriptor, contrarium tradit. Præfectus itaque Polonicarum copiarum videns Lituanos à fortuna mulctatos, *Sampolenskio* & *Bernardo Pothocio* ſtrenuis militibus negotium dat, vt actutum ſubſidia laturi accurrant. *Conſtantinus* etiam ſuos fugientes ſiſtit. Itaque redintegratis viribus, pugna atrox committitur. Mutata fortuna, qui paulo ante fugere cœperant, intrepidis animis hoſtem fugere cogunt. Interea Tartari, laborantibus ſuis, omnes, paucis exceptis, qui cuſtodiendis captiuis relicti erant, ad ferendam opem accurrunt. Polonorum quatuor cohortes in eos immiſſæ ita iam ſe inſinuauerant, vt vndique circumſeptæ, in mediis aciebus non apparerent. Submiſſæ deinde aliæ poſt alias continuatis vicibus; quæ tamen hiatum illum in ſummo ardore conflictus explere non poterant. Rediit ergo res ad illam mediam aciem; atque ita vniuerſus exercitus vtrinque pugnare cœpit. Dum autem pertinaciter inter vtroſque certatur, vna ex noſtris cohortibus, inter confertiſſimos hoſtes penetrando, à primis peruaſit vsque ad nouiſſimos, vbi captiui noſtri præſidio Tartarorum tenebantur. Quibus conſpectis, ſtatim vincula manibus paucorum demunt: hi ſoluti, alios quoque ſoluunt ac liberant; atque ita, ſublatis manibus in cœlum, ope diuina implorata, arreptis ſecuribus, verutis, & quæ caſus offerebat, mox ex captiuis milites fiunt & perrumpentes acies hoſtium, ſecant, confodiunt, laniant. Itaque Tartari animaduerſo infortunio ſuo, viribuſque & conſilio deſtituti, terga vertunt, & quo quemq; caſus ferebat, eo per campos diffugiunt; fugientes noſtri perſequuntur, ſternunt ac conficiunt. Glorioſa hæc victoria fuit & incruenta. Nam, cum ex hoſtibus viginti quatuor millia ceciderint, ex noſtris vix centum perierunt. Hoc prælium penicillo adumbratum habes Cracouiæ in Periſtylio monaſterii Diui Franciſci. Lateranenſe concilium celebratur, ad quod *Iohannes à Lasko* Archiepiſcopus & *Stanislaus Oſtrorog* Caliſſienſis mittitur. Extat tertio tomo conciliorum Regis *Sigismundi* edictum, quod vna ſecum iſti in concilii conſeſſum attulerunt. In hoc concilio pragmatica ſanctio olim in concilio Baſilienſi, ſancita abrogatur damnaturque. Iam enim plerique reges & principes à Pontificiis decretis ad concilium generale prouocare aſſueuerant. Ideo & *Cazimirus tertius* Rex Poloniæ exortis quibuſdam inter ipſum & Pontificem controuerſiis, conquerentibuſque ſubditis eius de iniuriis, quibus ſupra modum grauabantur à iuriſdictione Papali & decretis eius, iuſſit & edixit, vt ad concilium generale omnino prouocarent. Sed & Academia Cracouienſis Baſilienſi concilio tunc adhærens, neceſſario hanc ipſam ſanctionem pragmaticam approbauerat. Timens igitur *Leo decimus* * Papa, ne ratione hac autoritas pontificia collaberetur & de ſingulis cum ſingulis in concilio tantus monarcha litigare cauſamque dicere cogeretur, hanc ſanctionem pragmaticam, quæ pontifices cenſuræ concilii ſubiiciebat, hoc conuocato concilio, abrogari & condemnari curat. Itaque in hoc concilio *Martinus* quoque *Luterus* condemnatur, propterea quod & ipſe ab initio cum ſuis accuſatus & comparere iuſſus, eodem modo ad concilium prouocauit generale. Commemoratur hîc, quod, cum *Ioannes à Lasko* Archiepiſcopus Romam proficiſcens Venetias diuertiſſet, orandique in Senatu facultate ei data, multa de meritis gentis Polonæ erga Rempubl. Chriſtianam in ſua oratione diſſeruiſſet, Dux Venetorum *Lauredanus* exceperit: *Noſtri quoque*, inquiens, *terra marique multa bella gerunt*. Cui *Laſcus*: *Longe*, inquit, *Sereniſſime Princeps, diſſimile Venetis*

* *Ipſe Auctor in fine erratorum prioris editionis hæc addiderat: Pro* Leo decimus, *legendum eſt* Iulius ſecundus. *Quanquam ſciendum eſt, ſub Leone decimo reuera Pragmaticam Sanctionem Baſilienſis Concilii abrogatam fuiſſe.*

A. C. 1507. *ac Polonis belli ſtudium hactenus fuit, dum alteri pro gloria, pro rerum ſuarum amplitudine & plerumque prò ipſius dominatus atque imperii amplificatione, bella ipſi non pauca aliis ſua ſponte intulerunt. Alteri vero, multo ſuorum ſanguine, pro Republ. Chriſtiana Barbarorum eruptiones ſuſtinent & tanquam muro obiecto, ſiſtunt ac cohibent, ne tranſcenſis ab his ipſorum finibus, intima Chriſtianorum in periculum deueniant.* Quibus addere potuiſſet, Polonos varias terras centum milliaria noſtratia in longitudinem & latitudinem patentes, quas Pruſſi, Iazyges, Lituani veteres, & Samogitæ colunt, ad fidem Chriſtianam & veri Dei agnitionem armis compuliſſe. Quare, ſicuti alii ob ſimiles cauſas Chriſtianiſſimi, alii vero Catholici, ſic ipſi (ſi ita loqui licet) Dei colentiſſimi vel potius Apoſtolici merito poſſunt vocari; & locum omnium digniſſimũ in quouis Hierarchico conſeſſu eorum rex tenere aut debet aut certe poteſt. Nam ſicuti Apoſtolus *Paulus* plus ſe aliis laboraſſe iure gloriatur, ita hoc ipſum de illis haud iniuria prædicare licet.

Ducis Zatorienſis mors.

1513. *Helena Alexandri* Regis vidua moritur & *Ianuſius* Zatorienſis Dux dum *Myskouium* virum militari diſciplina inſignem, vt *Iuſtus* refert, variis iniuriis afficit, ab eo, dum venationi vacat, interficitur. Occaſio diſſidii inter eos fuit riuus aquæ admodum paruus, vt ipſe vidi, quem Dux arbitratu ſuo auertebat.

Pugna ad Orſam cum Moſchis.

Oſtrouius Dux Conſtantinus.

1514. *Sigismundus*, cum accepiſſet triſte nuncium, Sindensko arcem nominatiſſimam in finibus Lituaniæ dolo & aſtu *Glinſcii* à Moſchis captam, exercitum triginta quinque millium contra *Baſilium* Moſchorum Ducem mittit, & Lituanis quidem *Conſtantinum Oſtrouium*, virum illa ætate peritia artis militaris cunctorum exiſtimationem ſua fama obſcurantem, præficit, Polonis vero *Svvierczouium* celſitudine animi nemini ſecundum. Inſigniores ex patriciis Polonis in hoc exercitu commemorantur *Tencinius*, *Pilecius*, *Zborouius*, *Myskouius* & *Kmita*. Moſchi, iam ſuperato Boryſthene, ad noſtros contendunt; ſed deinde data opera retrocedunt, vt noſtros ob fugæ ſpeciem, quam ipſi præ ſe tulerant, exultantes, ad iniquiorem illis locum ſecum pertraherent. Iam enim inter proficiſcendum locum certamini peridoneum, vt eis tum videbatur, ex ſententia cunctorum delegerant. Itaque ad eum, qui trans Boryſthenem erat, remeantes, in vlteriore ripa noſtros opperiebantur. Poloni cum Lituanis, vbi ad Boryſthenis fluenta perueniſſent, difficultate tranſeundi obiecta, pollicentur, ſe Moſchorum voto parituros copiamque pugnandi daturos, modo patiantur ipſos flumen traiicere. Moſchis perplexe ea in re agentibus reſpondentibuſque, Poloni ſubitario opere flumen ponte inſternunt, peditatumque per eum tranſire iubent; ipſi cum toto equitatu, ſumma alacritate, in Boryſthenis profluentem ſeſe coniiciunt; feliciterque, non niſi vno milite amiſſo, traiiciunt. Boryſthenes flumen eſt, quod cum Rheno & Danubio confertur, ſub arce tamen Orſenſi, vbi eum ſuperarunt, anguſtior paulo eſſe videtur. Nunciabatur interea *Iohanni Celadino* ſummo copiarum Moſchi præfecto, iam partem exercitus regii flumen traieciſſe; ſuadebantque, vt eam partem inuaderet, quæ tranauerat. At ille barbarico faſtu plenus: *Si*, inquit, *hanc exercitus partem profligauerimus, cum reliquis quid tandem faciemus*? Etenim ſuis viribus tantopere fidebat, vt per iocum dictitaret, ſe non tam pugnando, quam flagris abigendo, de noſtris victoriam relaturum. Semel autem victoria adepta, totam Lituaniam ſe occupaturum animo iam conceperat. Vbi noſtri aliquo modo poſt tranatum in aurora Boryſthenem ſeſe recollegerunt & madorem nimium ex aquis contractum deſiccarunt, ad tertiam diei horam acie inſtructa in medium prodeunt, tanta alacritate & tam excelſo animo, ac ſi partam iam manibus tenerent victoriam. Itaque tubarum clangor, equorum hinnitus, militum animoſus cooritur clamor, manus denique conferuntur. Lituani, vbi primam impreſſionem feciſſent, de induſtria pauliſper cedunt ad locum vbi tormenta collata erant, quæ in Moſchos inſequentes magno fragore & reboatu diſploſa ſunt. Interim rurſus Lituanici equites in hoſtes irruentes, ad extremos penetrant & cum illis conſerunt manus, quos in inſidiis in valle quadam à Moſchis collocatos, vt à tergo noſtros adorirentur, nouerant. Moſchi, qui in prima acie ſtabant, cum detectas viderent ſuas inſidias, inexpectato genere pugnæ conterriti, libenter terga vertiſſent; ſed media acie vndique ſepti, qua euaderent, cernere non poterant. Vbi tamen, mucrone lateri adacto, multi paſſim ſternerentur, reliqui quoquo verſus dilabuntur. Excepit media acies prælium pari infortunio. Nam ecce interim clamor noſtrorum à poſtremis aciebus oritur & peruadit vsque ad Moſchos, quo ſignificabatur hoſtem fugere. Quare iamdudum ad fugam parati, paratiores, ea voce audita, redduntur cunctique fuga ſalutem ſibi quærere conantur. Sed fruſtra. Nam Poloni & Lituani effuſis copiis illos inſecuti, paſſim eos cædunt, ſternunt & contrucidant: reliqui aquis obiecti cuiusdam fluminis, cui *Cropirna* eſt nomen quodque Orſam & Dubrowam interlabitur, ita in ipſa fuga abſorbentur, vt demerſi curſum fluminis impedirent. Tanta autem ſtrages ſpacio quatuor milliarium eſt edita, vt, tanquam manipuli in meſſe, per campos vbique proſtrati & vngulis fer-

A. C. 1507.

ferratis equorum protriti iacerent. Magno consensu ab omnibus traditur historicis & ab ipso *Sigismundo Erbersteino* denique idem comprobatum fuit, vniuersum Moschorum exercitum tunc constitisse octoginta millibus equitum. Solus *Iouius* à *Demetrio* oratore Moscho corruptus & deceptus, hac in parte eleuans Moschicæ stragis magnitudinem, quadraginta millium tantum mentionem facit. Sed eius sententiam puto à nobis optime confutatam esse in libello Campiductoriæ. Capti sunt in eo conflictu omnes militiæ præfecti & consiliarii; hique ad Regem missi. *Iohannes Celadin* supremus Dux exercitus cum duobus præcipuis viris Vilnæ in compedibus ferreis est detentus. Ex Polonis & Lituanis tantum trecenti desiderati sunt; & ab eo tempore Moschorum Dux campestre prælium non audet cum Rege Polonorum committere. Nostri, castris opulentis direptis, domum redeunt captiuisque Moschis omnes vrbes, oppida & angulos villarum replent: vt ad extremum victum talibus mancipiis suppeditare eos tæderet.

Paulo vberius hæc à D. Stricouio narrantur: ex illo igitur reliqua disces.

Militis Perstinski casus.

Vnum adhuc, quod in eo bello accidit & miraculi instar refertur à *Sigismundo Erbersteino*, præterire non possum. Dicit se militem, *Perstinski* vocatum, in reditu ex Moschouia vidisse ad mensam *Szidlouecii* sedentem, de quo id, quod mox audies, & *Szidlouecius*, & alii complures, qui id viderant, comprobabant. Nimirum, cum ab equo rabie correpto in medium flumen Borysthenis abreptus excussusque esset & diu non comparuisset, ac plane pro perdito & deplorato haberetur (fuit enim armatus cruretenus) subito ex aquis in ripam egressum esse, tribus fere hominum millibus id inspectantibus. Qui interrogatus ab *Erbersteino* ad eandem mensam, vt dictum est, cum eo accumbente, quomodo meminisset quid secum ageretur, cum in ipso alueo fluminis lateret. Dixit, se, postquam equo excussus in flumen fuisset, ter elatum esse supra aquas; atque ibi sibi venisse in mentem, quod ante dici audiuisset: pro perdito habendum esse eum, cui non succurritur cum tertio emergit. Itaque se oculos aperuisse, atque alteram manum sustulisse, ceu signo dato, vt ei subueniretur, hacque ratione progressum enatasse. Addebatque se bis plurimam ex flumine aquam hausisse, & tamen diuinitus conseruatum esse.

Videntur hæc priore bello cum iisdem Moschis accidisse. Rex enim dicitur spectator fuisse, cum Perstinius enataret. Atqui hoc posteriore bello Rex non adfuit.

1515. Mense Iulio *Sigismundus* Poloniæ & *Wladislaus* Hungariæ Bohemiæque rex, fratres germani cum *Maximiliano* Imperatore Viennæ in Austria conueniunt; insigni plane ac splendido apparatu; auro siquidem & gemmis stragulaque veste certatum quodammodo est inter hos reges. Sed *Sigismundum* apud Italos, Germanos, Hungaros, cunctisque Christianos, qui aderant, spectabilem supra modum victoria Orsensis nuper de Moscho parta reddebat. Ita vt, quacumque veheretur equo, cunctorum oculos in se converteret. Ibi etiam constitutæ sunt nuptiæ inter ipsum *Sigismundum* & *Bonam Iohannis Galeatii* quondam Ducis Mediolanensis filiam. Hunc conuentum nostri Prisporcensem vocant, eo quod Posonii primum fratres conuenerant, cumque eis *Ludouicus Wladislai* filius.

A. C. 1507.

Sigismundus primum, paulo post *Wladislaus*, & post *Maximilianus* Cæsar, suis quisque comitatus, ad pyrum quandam arborem in campo accessere. Missi sunt aliqui hinc inde legati, simulatque in ipsa planicie omnes fuere, antequam mutuo congrederentur. Igitur, magna fide, vtrinque pacatis animis, Cæsar ad Reges fratres lectica vectus substitit. Ibi *Ludouicus Wladislai* filius primo loco Cæsarem, vti patrem ac dominum, salutauit. Secundo loco *Anna* eius soror eundem salutatum accessit. *Wladislaus* inde tertio loco ad ipsum verba fecit. Postremo Cæsar *Sigismundum* humanissime excepit. Ferturque hæc verba tum protulisse: *Hæc est dies, quam fecit Dominus. Lætemur & exultemus in ea.* Ad hæc *Sigismundus* latine (vt singularis erat eruditionis) respondisse perhibetur: *Serenissime Cæsar, vtinam hic conuentus noster sit felix ac faustus nobis, subditis nostris & toti Reipublicæ Christianæ.* Expleto salutandi munere, interuallo perbreui facto, alii, qui aderant, illustrissimi cuiusque nationis Principes Cæsaris & regum dextras amplexi sunt. Mirum est autem, quantopere *Maximilianus* regibus fratribus & alterius filio credebat sese, atque in medio eorum magna cum fiducia versabatur. Laudatur hic Mathematicorum Academiæ Cracouiensis solertia, quod videlicet vere prædixerint horam, diem & successum congressus tantorum regum.

Modus & ordo, quo sinuicem hi reges excepe-runt.

1516. Tartarorum incursio in Podoliam, quos *Martinus Camenicius* cum paucis copiis ad Trebowlium feliciter pugnando superat, & alio in loco quingentos eorum equites ad vnum occidione occidit. Sed ante initum prælium more suo Tartari immanissime captiuos iuuenes & puellas trucidant.

1517. Mense Februario quatuor scelerati viri, & quidem sacerdotes, qui Cracouiæ *Albertum Fontinum* prouincialem minoritarum occiderant, permittente summo Pontifice, sui sceleris dant pœnas. Duo ex his sacris de more prius exuti atque exautorati capite truncantur, quorum alter concionator erat. Reliqui perpetuis carceribus addicti.

1518. *Sigismundo* Regi Ducis Mediolanensis filia *Bona* sponsa Cracouiam adducitur. Cui cuncta Polonia cum splendido apparatu obuiam procedit. Fiunt nuptiæ & coronatur *Bona*.

1520.

A. C. 1507.

1520. Eadem filium *Sigismundum Augustum* parit.

1523. *Iacobus Vinckelblochius* Gedanensium concionator seditionis accusatur. Cuius rei gratia Rex Gedanum petit; vbi supplicio afficiuntur multi.

1525. *Albertus* Marchio Brandeburgensis Magister generalis ordini Teutonici Cruciferorum, post plurima bella & dissidia, quæ illi cum Poloniæ regno intercesserant, tandem *Sigismundo* reconciliatus cum eo in gratiam redit ab ipsoque primus Dux Prussiæ creatur & abiecto habitu rituali Cruciferorum filiam Friderici Regis Daniæ vxorem ducit. Suspectum hæc res reddidit Regem summo Pontifici, quod abrogato videlicet in homine ab ecclesia Romana dissentiente monachatu antiqui sodalicii Cruciferici, cum eo ita benigne egisset. Ideo *Iusto Decio* mandatum a Rege fuit, vt ipsum ea de re apud Pontificem excusaret atque purgaret. Extant literæ *Iusti* ad Regem, quibus docet, quo successu hoc negotium Romæ gesserit. Cæterum reuera nescio, an vlli ex Principibus Germaniæ qui eam susceperunt, Lutheri doctrina tantopere vtilis fuerit, quantopere regi Poloniæ *Sigismundo* fuit, qui eam est abominatus. Nam si ordo ille monasticus Cruciferorum in Prussia perdurasset, potuissent adhuc, vt pili in barba abrasa, iterum atque iterum illa bella funesta & diuturna renasci. At vbi ducalis Prussia Augustanam confessionem amplexa est, & propterea Dux eorum, exuta veste Cruciferica, vxorem duxit, iam bella illa & semina bellorum a radicibus imis abscissa funditus corruerunt atque extincta sunt.

1526. *Ludouicus* Hungariæ Rex, seposito consilio *Sigismundi* amantissimi ac prudentissimi patrui & ferociorum quorundam consiliis abreptus, bellum contra Turcorum Imperatorem *Solymanum* mouit, quo se & Hungariam propugnaculum non postremum Christianorum perdidit. Miserat *Ludouicus* ante expeditionem istam ad *Sigismundum Trepkam* nobilem Polonum, rogatum, vt ipsum visendi sibi facultas daretur, quo cum eo de ratione suscepti belli contra Turcam conferre posset. Sed *Sigismundus* Prutenica expeditione occupatus, ei hac in re morem gerere non potuit. Discedens igitur *Trepka*, veluti fatidico spiritu instinctus: *Iam ergo*, inquit, *ó Rex, fratris tui filium nunquam videbis, nec legationem ab eo audies.* Et ita accidit. Nam paulo post nunciatum est, *Ludouicum* Regem atque vna cum eo ipsum *Trepkam* armis Turcicis in pugna Muchacouiensi cecidisse. Credunt autem plerique *Sigismundum* offensum fuisse, quod ei *Ludouicus* ab initio dissuadenti hoc bellum non obtemperasset. Eodem anno Duces Mazouiæ *Stanislaus* & *Iohannes* immatura ætate decedunt, sicque ducatus Mazouiæ Poloniæ regno plene cessit.

1530. *Sigismundus Augustus Sigismundi* filius Rex Poloniæ eligitur ac coronatur, ac deinde vna cum patre 18. annos regnat.

1531. Bellum cum Valachis, quod nostri Oberstinense vocant, cuius occasio hæc fuit: *Petrus* Palatinus Valachiæ infestis armis in Pokutiam irruit coloniamque Sniatinum & vicina quæque cædibus & incendiis replet; contra quem *Sigismundus* exercitum, duce *Iohanne Tarnouio*, mittit. Posuerat is castra ad Oberstinum pagum loco natura munitissimo. *Petrus* autem colles editiores occupauerat; vnde sese visendum præbuit nostris. Habuit autem numerosum exercitum, id est militum ad quinquaginta millia. Nam Turcos & Hungaros quosdam sibi adiunxerat. Instructio aciei exercitus Polonorum singularis plane fuit & artificiosissima, ingenio atque industria *Tarnouii* excogitata, cuius descriptionem & typum in lib. nostro Campiductoriæ expressum habes. Præcipua tamen causa nostris victoriæ fuit illud, quod non ab ea parte, qua sperabant Valachi, pugnæ copiam prudentissimus noster campiductor dedit. Sperabant illi, vt plerumque solet, a fronte concursuras acies; & iam, patefacta in latum castrorum porta, in armis refulgentes stabant, prætensis hastis, & gladiis strictis, tanquam iam prælium inituri. Verum, ne quis pedem ferre extra castra auderet, antequam dux copiarum iuberet, grauissime interminatum fuerat. Igitur Valachus cunctatione Poloni in prælio ineundo animaduersa, ratus metu id nostrorum fieri, castra eorum per auersam portam adoriri decreuit. Qua in sententia susceptoque consilio vt eum nostri confirmarent, iubet *Tarnouius* cohortes, quæ in extrema acie, quam vallarem vocant, stabant, in eum expedire arma & vires experiri. Prodeunt *Balicius*, *Matthias Wlodecus*, *Sienauius* & alii. Pugnant vtrinque acriter; isti confisi virtuti, illi multitudini. At vbi Valachi primos conatus suos, qui fortiores esse solent, in illam partem contulissent & ita latera sua anteriori portæ phalangum suarum obuertissent, nostri nacta occasione, exoneratis machinis bellicis, destinatis ictibus ita eorum latera petunt, vt etiam ipsa bombardarum maiorum orificia & rotas, quas secum trahebant, attingerent ac perfringerent. Itaque exorta in medio eorum maxima conturbatione, cohortes illæ firmissimæ, quæ a fronte sese illis ab initio opposuerant, in eos medios iam insiliunt iamque eorum vmbilicos petunt. Ita & a fronte, & a tergo excitata pugna, atque in medio lateribus reuulsis, trepidare & in metu versari cœperunt Valachi stratagematis nostrorum artificium admirantes. Ita vndique magis ac magis in nostris inualescente

A. C. 1507.

furore bellico, plane turbantur hostes, sternuntur atque in fugam vertuntur. Cumque iam, solutis ordinibus, nec caput nec cauda exercitus eorum amplius agnosceretur, a nostris passim contrucidantur. Ipse Palatinus vulneratus vix euasit. De Logopheto & numero cæsorum Valachorum Turcorumque, deque captiuis ac triumpho, quo fuit exceptus *Tarnouius*, apud alios luculenter scriptum reperies.

1546. *Martinus Lutherus* moritur. Cuius mortem statim consequutum est bellum *Caroli V.* cum principibus Germaniæ. Sed non est mei instituti exterorum res gestas conscribere. Post illud bellum rediens *Albertus* Dux in Prussiam per Poloniam & transiens Posnania, secum accepit viros doctos Euangelicos: *Martinum Glossam* Magistrum studii Cracouiensis, *Ioannem Seclucianum*, & *Samuelem* monachum Dominicanum. Isti Regiomonti commorati, libellos complures lingua Polona per Poloniam de religione sparserunt. Et hæc fuit origo ecclesiarum reformatarum in Polonia.

1548. *Sigismundus primus* Rex Poloniæ iam vitæ & gloriæ satur, non dico moritur, sed ad beatiorem vitam, regnumque melius, imperio Poloniæ pacatissimo relicto, ipso die Paschæ hinc lætus migrat. Vixit 81. annos regnauit fere quadraginta duos. Moriturus admonuit grauiter circumstantes, qualiter se gerere deberent in gubernanda Repub. Sed *Sigismundum* Augustum filium potissimum quomodo allocutus sit, placet adiicere. *Tibi quidem, mi fili*, inquit, *deinceps mater & sorores & maxime Respub. curæ esse debebunt. In te spes omnes omnium sitæ sunt, quas frustrari te æquum non est. Nonnihil quidem nobis debet Polonia: sed nos illi multo plus. Quippe quæ nos maioresque nostros posthabitis quibusdam illustrioribus & elegantioribus & fortasse etiam potentioribus, sibi reges assumpsit & summa fide, studio, obsequioque coluit. Te autem, quemadmodum ipse nosti, adhuc puerulum regio diademate insigniuit. Ad eius igitur salutem & dignitatem vicissim te voluntatem tuam, studia & conatus omnes adiungere inprimis æquum est. Id vero ita demum recte facies, si omnibus te æquabilem, familiarem vero non nisi grauissimis & sapientissimis quibusque præbueris: si nullius ius & innocentiam neque gratia, neque odio cuiusquam opprimi sines.* Hæc vbi effatus esset, cunctis plorantibus, animam expirat: sepeliturque in delubro Basilicæ Cracouiensis, quod vocant regium sacellum. Quis & quantus fuerit hic, ex epitaphio monumento eius inciso cuiuis cognoscere licet. Id autem tale est: DIVVS SIGISMVNDVS IAGELLONIVS POLONIÆ REX, ET LITHVANIÆ DVX MAGNVS, SCYTHICVS, VALACHICVS, MOSCHOVITICVS, PRVSSICVS VICTOR AC TRIVMPHATOR, PATER PATRIÆ IN HOC MONVMENTVM A SE MAGNIFICENTISSIME ERECTVM ILLATVS REQVIESCIT.

A. C. 1507.

CAPVT XI.

Sigismundus Augustus.

Anno ab orbe condito 5510.
Anno a nato Christo. 1548.

A. C. 1548.

SIgismundus Augustus porrectum a Diuo patre sceptrum regium accipit, vel potius olim datum secumque communicatum solus tenet. Cumque togata prudentia maxime excelleret, sapientissime, quoad vixit, regnum administrauit. In matrimoniis tamen non fuit felix. Nam *Elizabeta Ferdinandi* Romanorum, Hungariæ & Bohemiæ Regis filia, quam duxerat, nulla prole relicta, sequenti anno qui fuit 1545. mortua est. *Barbaram* deinde Lituanam, ex stirpe *Radiuilorum*, quæ primum *Gaslardo* nupserat, in matrimonio habuit. Sed & hæc non diu superstes fuit. Eam autem inuita regina *Bona* matre & proceribus aduersantibus duxerat. Mortua Vilnæ in ecclesia D. *Stanislai* honorifice tumulatur. Tertio vt, si fieri posset, prolem haberet & amicitiam cum Ferdinando redintegraret, aliam filiam eius *Catharinam*, quam *Franciscus* Dux Mantuæ viduam reliquerat, germanam sororem *Elizabetæ* in matrimonium sibi consociat. Nuptiæ anno Domini 1553. Cracouiæ cum magna omnium ordinum hilaritate & applausu celebrantur. Sed tandem, cum nulla spes ex ea suscipiendæ prolis superesset *Maximiliano* fratri Romanorum Imperatori in Germaniam eam honorifice remisit. Non ita multo post, quam eam duxerat, Regina *Bona* eius mater in Italiam, aduersante Senatu, discessit, non sine magno mœrore filii & filiarum eius. Ita enim ei valedicere videbantur & complexu eius lachrymabundi hærebant, ac si eam postea nunquam visuri essent. Affirmabat quidem illa & sancte promittebat, curata valetudine, se reuersuram; sed paulo post in Italia est mortua, thesauris magnis relictis, quos postea magna cum difficultate a *Philippo* Hispaniarum Rege vindicabant successores. Discessura mater annulum filio donauerat, cum gemma admodum pretiosa, quæ stella vocabatur.

1552. Gedanum Rex *Augustus* splendido comitatu & pomposo apparatu proficiscitur, quo etiam Dux Prussiæ *Albertus* Marchio Brandeburgensis venit. Venerunt & proceres Regni Poloniæ & Magni Ducatus Lituaniæ: inter quos *Iohannes* Comes de *Tarnow* Castellanus Cracouiensis, *Iohannes Kmita* Palatinus

A. C. 1548.

absolutis oratoribus, in Lituaniam populabundum misit. Hic exercitus diuisus est in duas partes: quarum vna Duce *Srebny*, qua Smolenskum itur, altera Duce *Soiski*, qua Ploczkam, tendebat: qui *Soiski* in campis Czasnicienſibus ad Vlam fluuium castra metatus est. Quod cum *Nicolaus Radiuilus* Palatinus Vilnensis, Dux exercitus Lituaniæ supremus & *Gregorius Chodkieuiceus* campiductor ab exploratoribus resciuissent, hos statim aggrediuntur, magnaque ex parte trucidant ac confodiunt; reliquos fugant: quorum multi per syluas & agros palantes, partim à colonis cæsi, partim aquis submersi sunt. Triginta autem millia in ipso conflictu occisa esse compertum est. Ibidem *Petrus Soiski*, supremus Dux exercitus Moschouitici vulneratus, fuga euadens à rustico quodam securi (magno cum dolore Lituanorum, quod viuus captus non fuisset) occiditur. Vilnam delatus honorifice in Ruthenorum ecclesia primaria sepelitur. Altera porro exercitus pars, quæ Smolensko ad Orscham cum Duce *Srebny* contendebat, audita suorum cruenta clade, metu perterrita, omni bellica ipsaque copiosissima supellectili abiecta, in pedes sese coniecit turpique fuga suæ saluti consuluit.

Eodem anno 1564. in ipso festo diuæ Margaritæ, præfectus copiarum *Stanislaus Pacz* Archidapifer magni Ducatus Lituaniæ ac locum tenens (vt vocant) tunc temporis Palatini Vitepscensis, collegit ex Viteblienſi Palatinatu exercitum, adiuncta curia sua & duobus centurionibus, aliisque cohortibus, quibus ipse præfecerat *Isidorum* Signiferum Viteblienſem & *Ioannem Swiporod* Tenutarium item Viteblienſem, vt vsitatas appellationes vsurpem. Isti cum duobus millibus equitum leuis armaturæ contra hostem Moschum, qui tunc temporis *Iezeriskam* tredecim millibus armatorum grauiter oppugnabat, processerunt, manusque acriter conseruerunt & hostium perrupta acie, tormentis potiti sunt. Inde vlteriorem exercitum, qui fugam ceperat, insequuntur. Assecuti, sternunt ac contrucidant, nonnullos capiunt. Octo millia Moschorum cæsa: cæteri, armis abiectis, quacumque potuerunt, fuga saluti suæ prospexerunt. Nostri vero omnem suppellectilem & vniuersa hostium arma tormentumque quoddam magnum, tela ignea, vexilla, bombardas & id genus alia abstulerunt, sicque Dei benignitate incolumes ac spoliis onusti, paucis ex suis in conflictu desideratis, Witepskam redierunt. *Georgius* autem *Towmak* Dux exercitus hostilis vix euasit; qui postea, viribus resumptis, tandem arcem Iezieriska acerrima oppugnatione & igneis telis expugnauit.

A. C. 1548.

1567. *Ericus* Rex Suecorum cum sex millibus Suedis in campis Kirempensibus ab exercitu Regis Poloniæ *Augusti* profligatus fuit. Qua in re laudatur industria & virtus *Nicolai Taluosii* Castellani Samogitiæ. Huius suorum cladis nuncio accepto *Ericus* in rabiem quodammodo versus, multa tyrannice fecit. Nam & *Ioannem* fratrem Ducem tum Finlandiæ, cui nupta erat *Catharina Augusti* Regis Poloniæ soror, noctu in arce Amboten in Finlandia capit, & aliquot annos in vinculis tenet. Laudatur hic *Catharinæ* fides coniugalis, quæ memor mandati diuini in calamitate extrema marito non defuit, imo vilissima quæque seruitia in captiuitate ei præstitit. *Ericus* tandem ambiens matrimonium Reginæ Angliæ, cum passus esset repulsam, impotentia animi actus & dolore victus, duxit Stocholmiensem fœminam, multaque insolenter agens solio deiicitur & in eius locum frater eius *Ioannes* captiuus surrogatur. Circa eadem tempora *Ericus* Dux Brunsuicensis cum viginti peditum signis, turmis aliquot equitum adiunctis, in Prussiam contendit, Gedanumque frustra obsedit. Cumque vlterius castra promouere vellet, à Duce Prussiæ *Alberto* Marchione traiectu Istulæ, sicuti ei à Rege iniunctum fuerat, prohibetur. *Christophorus* vero *Megelburgius*, qui post *Guilelmum* Brandeburgensem Rigensis Archiepiscopus designatus fuit, ab eodem rege *Sigismundo Augusto* in vincula coniicitur. Creditum est, Regem subolfecisse, vtrumque istorum turbas quasdam dare cogitasse & agitasse consilia quædam noxia de Prussia. Memoria autem proditum est, Megelburgios duces originem suam ducere ex stirpe veteri Obotritorum regum gentis Slauonicæ; quorum postremus *Pribislaus* nominatur.

Ericus Dux Brunsuicensis.

Christophorus Megelburgius.

Postea aliquot annis cum Moscho vario Marte decertatum est, magnis & paruis conflictibus: arces quoque vtrinque tentatæ sunt. Dux quidem *Sangusko* præfectus copiarum Lituanicarum Vlam & Susam arces Moschorum infestauit ipsorumque hostium vires debilitauit sæpiusque parua manu ingentes eorum copias fudit.

1572. Tandem vero Rex *Augustus*, firmato fœdere & stabilita pace cum Moschorum Principe, recordatus se hominem esse & casibus mortalium subiectum testamentum condit & cum aliquantulum langueret, medicorum variorum opera est vsus. Tandem Iulii mensis die octaua Knisini in confinio Lituaniæ & Poloniæ moritur, obdormiens cum patribus suis, vt pagina sacra loquitur. Corpus eius primo Tykocinum; demum post

De causa eius mortis varii varia narrant & vix credenda.

A. C. 1586. diui Tertulliani: *Quinquaginta quatuor annos peregi: ſcio quales dies fuerint; quales vero futuri ſint in poſterum, ignoro.* Admonitus tum ab hominibus religioſis, vt myſteriis ſacris de more procurari ſe pateretur, primo ne impediretur admonuit; deinde ad craſtinam diem negotium diſtulit. Interim ob morbi vim proſtratis iam viribus & hora mortis inſtante, verbis illis ex Dominico in cruce Eptalogio, ipſum Dominum imitatus, animam ſuam Deo reddidit: *In manus tuas, Domine, commendo ſpiritum meum:* die 12. menſis Decemb. occidente iam Sole. Fuit vir tam in pace, quam in bello excelſo & forti animo; iudicii magni, præſertim vbi ab affectibus liber erat; in victu & amictu parcus, ab omni iactantia & oſtentatione alienus; eruditione inſigniter tinctus; ſermonis latini valde ſtudioſus & prorſus Terentianus. Quod attinet conſtitutionem corporis, fuit quadratæ ſtaturæ ad proceritatem aſſurgentis; facie dignitatis plena; capillo nigro; ore venuſte reſtricto; colore fuſco ſimul & rubente; dente adeo albus, vt parem non viderim; quæ res eum meo iudicio valde amabilem reddebat; naſo ſubſimo, atque, vt breuiter dicam, *Attilæ* primo Duci Hungarorum ſimillimus, vt ex *Procopii* hiſtorici deſcriptione liquet. Natus eſt anno Domini 1533. ſexto Calend. Octobris. Vixit ad annum ætatis ſuæ quinquageſimum quartum: regnauit annos decem, menſes ſeptem, dies duodecim. Cum autem tres pœnæ epidemicæ à Theologis numerentur: fames, peſtis, bellum & his deterior quarta addatur, turbatio ordinis in Republ. (nam ordine publico integro permanente, ſæpe illis tribus occurritur: at ſoluto in Republ. glutino ordinis, primo bellum, deinde fames, ad extremum & peſtis in immenſum graſſari ſolet) horum malorum nullum, regnante hoc Rege, Rempubl. Polonam, Dei beneficio, attriuit. Niſi quod in publico ordine & iudiciis comitialibus iampridem quædam deſiderabantur. Cui incommodo ipſe haud dubie proſpexiſſet, ſi ei vſuram vitæ huius ſupremus Rex regum & Dominus dominantium longiorem conceſſiſſet. Sed iam ad finem vitæ eius narratione perducta, finem quoque hic hiſtoriæ noſtræ faciemus.

A. C. 1586.

Caue tibi Polonia

ANNALES

ANNALES STANISLAI ORICHOVI, OKSZI.

ADIVNXIMVS

VITAM

PETRI KMITAE.

JUXTA EXEMPLAR EXCUSUM

DOBROMILI

IN

OFFICINA IOANNIS SZELIGAE

ANNO DOMINI MDCXI.

Aaaaa DEDI-

DEDICATIO PRIORIS EDITORIS

SIGISMVNDO

GRVDZINSKI,

SVPERILLVSTRI PALATINO RAVENSI,

Vtari homines, mores eosdem manere, experientia docet, anti-
quitas probat, hi Annales, quos tibi sacramus, non obscure no-
tant. Nec a longe hic circulus ducendus. Nondum aureus
sol centenarium cursum peregit, cum tu videbis eadem,
quæ nuper omnes vidimus: quæ cur id ita se habeat? di-
cerem ANAKYLISIN, quam multi obseruarunt, Po-
lybius optime expressit, sed non satis hoc tam breui tempore o-
mnia constant: potius genium & ingenium huius Reipublicæ nosco
& agnosco, quæ nulla re a fine suo impediri potest, & quæ similis, diluit, diruitque obsta-
cula, quæ impediunt naturæ illius vim, tam lente, vt vix animaduertas; sed tam fortiter, vt
obsisti non possit. Nec ignoro nullibi plura quam apud nos, bona & mala venena nasci.
Non defuere aliqui, omnibus seculis, quibus CONSVS in corde & ore: sed nec deerant,
nec desunt plures, qui malis consultis animos dilacerarent, vt corpora verberibus, quod
diuinus *Plato* dixit. Vidit hoc ante me *Dlugossus*, qui in ipso vestibulo historiæ suæ, dum
se DIVO SBIGNEO, viuus mortalis, mortuo immortali insinuat, nullam in orbe gen-
tem inuidiæ obnoxiam magis queritur, idque cœlo & astris adscribit. Bene vidit, sed, pace
magni viri dictum esto, male iudicauit. Innidia & adulatio vermes sunt fimo infimo nati,
nil illis cum cœlo & Polo. Opes ingentes in manibus horum, quibus adulari solet, faciunt,
vt his qui dant adulatores: illis qui accipiunt inuidi, non desint. Prætulit mihi facem *Mie-
chouiensis*, vt hoc videam, sentiam, dicam. Officiales nunquam permutari, inquit ille, com-
muni bono postposito, priuatis commodis inhiant. Vbi priuatæ spes, & vnius in manu
publicæ res, qui fieri possit, vt assentatio summo, inuidia æquali, vtræque Reipublicæ, non
noceant? Nec latuit hoc Antiquitatem. Nam *Dlugossus* circa annum trigesimum quintum
supra millesimum quadringentesimum, & suffragiorum nobilitatis ad Magistratus, & successi-
onis in magistratibus meminit; quod, vti alia bona, eadem pestis pessumdedit. Sperare,
vti licitum est, ita nil impedit, fore tempus, quo hæc melius habeant. Nunc ad te, & de te
paucula. Quidni? iustam ad causam tria verba satis sunt. Ad te de *Orichouio*. Negari non
potest, & multos & præstantes historicos habere gentem nostram: tamen & id concedi mihi
debet, eos, qui loco inferiore nati, & angustius educati, licet doctissimi fuerint, ea non habe-
re in scriptis, quanquam nec dicere in Concilio, nec in Republica operari, quæ Illustres simul
& docti. nunc de historicis. In hac classe sunt, *Bernardus Vapovius*, *Herbultus* Castellanus
Sanocensis, & *Stanislaus* hic *Orichouius*. qui cum spem honorum nullam habet, rapidius fer-
tur, & plura, vt sic dicam, saxa evolvit, non tam sibi, quam lectori commodus. Plane exi-
guus illius hortulus POLITICON copiosius fert, quam aliorum ingentia prata & arua. Nam
quibus videtur non debere nos esse priscæ virtutis, ô sol quod tu genus hominum nunc
adspicis! Saltem videant patrum suorum mores; eorum si se filios esse nolunt, vt cedunt
virtute, cedant patrimoniis, desertores virtutis paternæ. De te quid? Familia natus am-
plissima ita te comparasti, vt animum virtute, vultum modestia, vitam honestate ornares.
Sic priuatus optimi ciuis, Senatoris vero integerrimi publice nomen adeptus es. Crede mi-
hi, cum hanc præclaram & â multis desideratam historiam in lucem darem, percurrisse me
animo; quis libro honori, & cui liber ornamento esse posset. Nemini detractum volo, tibi
tamen hoc monumentum, ære perennius, dicandum venit. In te omnia solida, & supra du-
bitationem, vident hi, qui recte vident. Quidni enim tu libro honori! Accessisti ad Rem-
publicam vt vir optimus, durasti vt Senator integerrimus, tulisti quæ maximi, expectas, quæ
summi: Qu dni tibi liber ornamento! *Orichouius* eam habet nominis claritatem, vt in vni-
verso

erso orbe ipsius scripta desiderentur & complectantur, in hoc vero opere seipso maior est,
nec illi aliud quam longior historia deest. Alia ipsius opera summis Pontificibus, Impera-
toribus, Regibus dicta sunt; hoc præclarissimum & legibus moribusque nostris pernecess-
sarium tibi optimo & amantissimo Reipublicæ Senatori dicatum esto. Sed nos de maximis
tuis virtutibus olim clarius & amplius, nunc te Patriæ saluum, nobis tecum Patriam salvam
optamus. Vale.

Tuus nexu & usu.
D. D.

DEDICATIO AVCTORIS.

SIGISMVNDO AVGVSTO

DEI GRATIA

POLONIARVM, LITHVANIÆ, RVSSIÆ,

PRVSSIÆ, POMERANIÆ, MASOVIÆ, LIVONIÆ, SAMOGITIÆ, VOLHINIÆ, KIOVIÆ, PODOLIÆ, MAXIMO REGI.

Ihil minus conuenire videbatur, quam me in hac mea priuata, rusticaque vita,
ea ad M. V. scribere, quæ nobis diuinitus offeruntur, quæque in Polonia sub
M. V. iustissimo atque Clementissimo REGE, diuinitus aguntur. Nam si
DEVS dispensator est temporum, vti certe est, quis non reprehenderit, con-
silii mei causam, rationemque ignorans, me opera Dei diiudicare, & ea sub
grauissimo M. V. nomine posteritati velle tradere? Itaque diu multumque cogitabam, pri-
mum, num hæc scripta mittenda M. V. forent, ne curiosum me rerum suarum inquisitorem
esse existimaret. Deinde vero metuebam Deum ipsum cum viderem me illius prouiden-
tiæ parem orationem non afferre. Sed cum M. V. vt illa ederem, imperaret; Diuini verò
numinis clementia, vt generi humano bene consultum sit certo constaret, omni cogitatione
& metu levatus fui. Statui ergo nos duas res in hac mortalitate nostra præstare oporte-
re. Vnam, vt omnis vita nostra, ad summum illum omnium bonorum finem Deum per-
tineat: Alteram vero, vt qui qualesue fuerimus, generatio etiam altera cognoscat, & ac-
cessi ad res novissimorum dierum conscribendas, in quibus notandis ac tradendis, & ad M. V.
gratiam me perventurum, & â Deo Opt. Max. culpæ indulgentiam, pro mea voluntate im-
petraturum confido, cum hos novissimos dies. ad hanc solam regulam exigam, vt ex ipso-
rum cursu intelligam, quam longe absimus â Deo, & quo exemplo erimus futuris tempo-
ribus. Hæc causa, hæc ratio, etiam est horum scriptorum meorum. Non enim hæc scri-
psi, vt vel M. V. vel cuiuis alteri me vendicare aut innotescere vellem. Sed quoniam tu-
bam illam Evangelii Diuum Paulum, tantâ autoritate canentem audieram, nouissimos esse
hos dies, instareque tempora periculosa, scire volebam, quantum hoc illius sanctissimi viri
præconium ad nos quoque Polonos attineat. Atque huius mei instituti, amplissimum cepi
fructum. Nam non ita in speculo apparent rerum formæ, quam in rebus præsentibus Po-
lonicis cum Paulo promissa tempora apparere mihi sunt visa, quæ mihi fidem fecerunt ve-
rissimè prædixisse Paulum, Dies autem, id est, Nos malos esse, quibus ira pro meritis immi-
net diuina, quæ omnium successum â nostris consiliis excludit, quæ effundit contentionem
super nos, & quæ aperte clamitat, inter nos versari Anathema illud, quod occulte pes-
tem atque perniciem Poloniæ Regno molitur. Sapientissimi illi ac sanctissimi veteres,
quoties publica illis non succedebant consilia, toties dicere solebant tristes: Non est in
medio nostri Deus, nec alter Moses, Josue, Dauid, quique cum potestate antiquitus erant,
qui iram leniebant diuinam. Ex rerum nostrarum incerto cursu, ad horum sanctissimorum
virorum exemplum inferat M. V. oculos, in res Polonicas præsentes; dicet profectò in me-
dio nostri Deum non esse. An ego Deum inter nos esse dicam, cum videam, nullo certo
exitu consilia publica terminari: cum tot quæstiones Comitiorum sine fine, quot annos
numerem; cum illam parendi atque imperandi proportionem dissolvi quottidie magis ac
magis sentiam. Profecto, Serenissime Rex, hæc rerum nostrarum horribilis forma perter-
ruisset sanctissimos illos veteres, vt in cinere & cilicio pœnitentiam agerent, & rebus obviam
irent, ac se suosque ante interitum corrigerent. Velim autem M. V. mihi ignoscat, si de

communibus malis, communi more ad M. V. ſcribam, quod non facerem, niſi me ad id impelleret, conſcientia, vt ad M. V. ſcribam, in cuius manibus tot gentium, atque nationum vitam atque mortem Deus apud nos collocauit. Mitto autem hos Annales meos ad M. V. quemadmodum M. V. iuſſit, quos ego adhuc cum nemine communicaueram. Nam ipſe mihi hæc commentabar, vt haberem propoſitam ceu Tabellam, domi, in qua voluntatem Dei erga nos aſſiduè depictam viderem. Dignos vero puto, qui à M. V. legantur, non propter Orationem, quæ nimium rudis ac barbara eſt, ſed propter res ipſas diuina prouidentia ad nos permiſſas, quæ ſi ponderibus ſuis examinentur digna videbuntur eſſe, quæ veterum Oratorum ac hiſtoricorum ſtylo celebrentur. Reliqui Annales ſunt duo apud me domi, quos ad conuentum Lublinenſem ac inde ad profectionem M. V. in Lithuaniam deduco. Hos retinui, quod turba moleſtus eſſe M. V. nolui. Illos quoque mittam, cum id velle M. V. intellexero. Benè ac feliciter valeat S. ac Sereniſſ. M. V. REGIA, cui me, ſtudiaque mea, ac res meas tenues ſupplex commendo. Datæ ex Zurovicze meo Paterno rure municipii Præmislienſis. Vigeſima quartâ, Menſis Septembtis, Anno Filii Domini noſtri 1554.

S. ac Sereniſſimæ M. V.

Fidelis Subditus

STANISLAVS ORZECHOWSKY. OKSZYC.

PRÆFATIO AVTORIS.

Annalium ratio hæc eſt, ne res geſtæ memoria dignæ ex hominum vita abeant neglectæ, vtque actarum rerum præſcriptio acuat poſteros, ad idem vel fugiendum, vel expetendum, vt futurorum ſpem augeat, præteritorum confirmatio. Ac fuerunt in Polonia multi, qui ab incunabulis noſtræ gentis Polonicæ, maiorum res poſteris tradiderunt, & eas usque ad Sigismundi tempora deduxerunt, ex quibus magna exemplorum copia ad vitam degendam, in vtramque partem ſumi poteſt. Qui cum opere defuncti, vel hac curâ leuati quieſcant, ſuccedendum mihi putaui, ac derelicto ab illis operi ſuccurrendum, quamuis non eodem ingenio, quo fuerunt illi, fide tamen ſimili & voluntate, ne res in Polonia eorum ſtudio conſecutæ ac memoratu dignæ maneant in ſilentio, ac obliuione ceu nocte jaceant, ſepultæ. Itaque ab eo quo deſierant illi, res Polonorum geſtas literis ſeruabimus, & eas non ſolum poſteritatis memoriæ ſed etiam ſcribentium induſtriæ trademus, vt habeant à nobis, quod adhibito maiore orationis ſono, exædificent, ac locis, temporibus, conſiliis, actis atque euentis diſtinguant ac expolliant: quod nos præſtare voluimus, ſed neſcio an potuimus, contenti certe materiem rerum memorabilium in unum conferre ac comportare; Vnde ii, qui harum rerum deinde volent ædificium conſtruant hiſtoriæ. His itaque commentariis ſtatui omnium rerum, quæ SIGISMVNDO. Auguſto Rege in Polonia acciderunt, breuiter ac fideliter, vti religioſum teſtem decet, memoriam cumplecti. Quod etiam veteres Romanos factitaſſe legimus apud M. Ciceronem: Pontifices maximos res omnes ſingulorum annorum mandaſſe literis, contuliſſeque in album ac propoſuiſſe tabulam domi, vt poteſtas eſſet populo cognoſcendi, quid quoque anno actum Romæ geſtumque fuerat. Hunc ego morem ſequar, vt proponam meis ciuibus res nudas ordine, quas vel ipſe vidi, vel cum fierent probè audiui. In quibus proponendis illa prima & ſumma lex mihi erit, vt ne quid falſi ſcribam, deinde ne quid veri prætermittam, nec gratiæ aut ſimultati aliquid dem. QVOD cum ſim præfatus, Annus nos excepit Chriſti Dei noſtri 1548. quo Sigismundus Rex Cracoviæ mortuus eſt ipſo ſacro Paſchæ die, Anno regni vno & quadrageſimo, Ætatis verò ſecundo & octuageſimo. Ac de hoc quidem Rege ſcripſerunt multi non tantum hiſtorico, ſed Retorico etiam more. Erat enim vir ille abundans exemplis ac omni laude Rex illuſtris. ſed qui, genus quodnam eſſent Poloni, quibus Rex ille præfuit, pro eo ac res poſcebat explanarent, haud ſcio an fuerint vlli; cum tamen par eſſet, eos qui de *SIGISMVNDO* Rege ſcripſerunt, de regno quoque illius, cuiusnam gentis eſſet, ſcribere, neque pati homines errare, qui, dum de origine Polonorum ambigunt, obſcuram eſſe gentem Polonos putant, quorum vt tollatur error, operæ pretium videor facturus, ſi Annalium meorum initio docuero, quod genus hominum, aut quibus ab oris venerunt Poloni, atque in his regionibus conſederunt, in quibus nunc Regnum poſſident, diues & armis potens.

STANISLAI ORICHOVI OKSZI RERVM POLONICARVM

AB EXCESSV

D. SIGISMVNDI I.

ANNALIS PRIMVS.

De origine Polonorum ex Slavis

Olonos multi ex *Scythis*, non nulli ex *Germanis*, plerique autem ex *Slavis* ortos credunt: at *Scythas* Polonos non eſſe, neque *Germanos*, refellit Polonorum Patria inſitaque vox, in qua nulla prorſus apparent *Scythici* atque *Germanici* Sermonis veſtigia. Nihil enim gentibus eſt tam intimum, tamque proprium, quam linguæ vis, atque commercium, quæ tametſi multis modis infici poteſt, euelli tamen funditus e nobis non poteſt, quin ſemper ſtirpem atque originem ſuam redoleat. *Italos*, *Gallos*, *Hiſpanos*, diuerſas gentes eſſe ſcimus non finibus tantum, ſed etiam moribus, omnique cultu inter ſe differentes; quorum tamen os & verba latino fonte oriri, ac in varios ceu riuos deduci palam ſentimus; vnde de primogenia illorum origine exiſtimari poteſt. Ad quem modum cum in Lingua Polona neque *Scythici*, neque *Germanici* generis veſtigium vllum inſit, Polonos neque *Scythas* neque *Germanos* eſſe pro certo proponemus. *Slaui* igitur Poloni ſunt, quo nomine ab amplitudine laudis omnes eæ gentes ſunt dictæ, quæ intra *Illyricum*, *Macedoniam*, *Dalmatiam* que incolunt. Et quoniam hi populi præter ceteros habiti ſunt bellicoſi, vtpote qui *Philippo Alexandro*que Ducibus orbem Terrarum ſub iugum miſerant, ideo *Slauos*, hoc eſt, fama celebres & gloria plenos, ipſi ſeſe voce patria appellitarant; *Slaua* enim idem *Illyriis* eſt, quod gloria Latinis, atque huic nomini ad hæc vsque tempora genus illud *Slauorum* magnificum atque bellicoſum reſpondet. Non alio enim milite *Solimannus* Turcarum Rex orbem nunc domat, quam *Slauonico*, qui illi ex *Macedonia* & *Dalmatia* cæteroque *Illyrico* comparatur. Ab iis ergo *Slauis* orti ſunt Poloni, id quod eadem Lingua declarat, quam nunc indicem ſequimur, quæ *Bohemis*, *Polonis* atque *Rutenis*, variatis licet modis, cum *Slauis*, hoc eſt cum *Macedonibus*, *Dalmatis*, vt cum eiuſdem generis reliquis *Illyriis* eſt communis. Quæ docet omnes has gentes ex *Slauis* ortas eſſe. Has cum patriæ ſedes non caperent, vel propter inopiam ſoli, vel propter motum belli, qui mortuo *Alexandro* ingens in *Slauis* fuit, ex *Slauonica* gente ceu ex vna familia proſeminatæ ſunt, quæ omnes ad ſeptemtrionem profectæ domo, pars in ea loca venerunt, quæ ad *Tanaim* ac mare glaciale ſpectant, vbi nunc *Moſchovia* eſt; pars ad mare *Baltheum* montemque *Carpatum* *Iſtulam*que flumen, Duce *Lecho* conſedit; quæ quondam *Lechiæ* vulgari more, nunc vero *Polonia* dicta, non â *Pole*, hoc eſt planitie, quemadmodum quidam nugantur, ſed ab eo, quod, quoniam durius

Argumento a lingua ducto

fuerat prolatu, pro *Polachia*, *Polonia* commodiore nomine eſt appellata. Denique Slavorum pars *Lechum Lechi* fratrem ſecuta ducem, *Morauiam* atque omnem *Bohemiam* poſſedit. Eodem caſu *Ruteni*, quos *Roxolanos* rerum Scriptores appellant, à *Slavis* profecti, ampliſſimas in Sarmatia Europæa regiones tenuerunt.

tem a Privilegio Alexandri M.

Atqui non ſolum index lingua ortum nobis prodit noſtrum, verum etiam *Alexandri* Macedonis Priuilegium Annalibus Boemorum vetuſtis poſteritati traditum, quo ſanè Priuilegio attribuuntur ab *Alexandro* fidei ac victoriæ ergo maioribus noſtris omnes hæ regiones quas nunc cum *Boemis* partitis provinciis obtinemus. Et quoniam ex iis, quæ demonſtrauimus, conſtat, maiores ex Slauis *Cecho & Lecho Roxolanoque* Ducibus in hos oras veniſſe: fateamur *Cechum* atque *Lechum Roxolanumque Alexandro* Rege fortes ac præclaros Duces in re militari fuiſſe, atque has nationes in Sarmatia Europæa reliquiſſe, quibus *Macedonia* atque *Dalmatia* certiſſima veriſſimaque patria eſt. Qui Duces quod egregia virtute erant cogniti poſteris, non tantum regionem, ſed etiam nomen *Sarmatarum* dederunt, vt non ſolum *Poloni* ac *Roxolani* à *Lecho Roxolano*que, ſed etiam *Sarmatæ* à deuicta ab illis *Scytica* gente appellarentur. Pari ratione *Cechi* regiones ſubactas, tam imperio, quam nomine poſſiderunt. Quamobrem imperium *Sigismundi* atque illius regnum (nam de hoc agimus) ampliſſimum latiſſimumque fuit, tanta ſane magnitudine, vt nullius regnum Chriſtianorum cum hoc finibus conferri queat, quod *Boryſtene* amne atque *Hypane* atque *Tyra* fluminibus, monteque *Carpato* ac *Odera* flumine terminatur, vt *Boryſtenes* ad ſeptentrionem, *Tyras & Hypanis* ad orientem, mons *Carpatus* ad meridiem, *Odera* verò ad Solis occaſum Regni Poloniæ ſint fines; quod conſtat ex *Polonis*, *Lituanis*, *Ruthenis* ac *Prutenis*. Ad hunc ergo modum *Slauonicam* gentem in ſeptentrione propagatam eſſe propalam eſt; Polonam verò non ſolum ex *Slauis* ortam, ſed etiam *Slauorum* præſtantiſſimam ac florem totius *Slauoniæ* eſſe, in qua vis *Macedonum* ac virtus *Dalmatarum* palam cernitur. Quod quam vere ſcribam res geſtæ huius inuicti Populi declarant. Hæc igitur ſunt cunabula gentis Polonicæ, ut Poloni ad *Slauonicum* hoc eſt ad *Macedonicum* atque *Dalmaticum* glorioſum referantur genus.

Origo Slavorum a Græcis

Sed hoc non eſt ſatis, neque enim Poloni ortus ſui autores ſupremos ponunt *Slauos*, eſſe, habent enim & illi ſuperius ad quod pertineant genus, ac parentes ipſi agnoſcunt ſuos, ad quos eadem lingua, quæ nobis indicio nunc eſt, Slauos quoque deducit. Nam cum vel in ipſius Chriſti Dei noſtri titulo, quem is præ ſe tulit in cruce, trium Linguarum genus proponatur, *Hebraicum*, *Græcum* & *Latinum*, quod hæ linguæ tres in ſumma omnes linguas contineant, quibus Chriſtus Rex omnium gentium mirifice renunciatur, rectè quæri videtur, *Slauorum* Lingua cuinam ex his tribus linguis ſubiungatur.

Argumentum a lingua.

Vt hac via verum ac ſupremum genus reperiant *Poloni*, omnes adſentientur, qui græce norunt, *Slauos*, inprimis autem *Polonos* appello, verba græca verbis Polonis comparata proferre, ſed non fracta nec mutila ac diminuta, neque hiantia quaſi dextra ſono, atque more currentia. His profectò obſcuris licet, certis tamen veſtigiis, *Græcam* linguam in *Polona* deprehendent, vt inde facilis fiat exiſtimatio *Polonos* eſſe natione *Slauos*, gente verò *Græcos*.

Ab ingenio

Jam ingenium, mores atque omnem vitæ cultum in *Polonis*, quo cum facilius compares, quam cum *Græcis*? Idem enim eſt naturale vtriusque ſtirpis bonum, eadem ſolertia, idem acumen, par humanitas ac conſimilis interdum cum leuitate morum coniuncta facilitas, tum vero comeſſationes, atque ille mos certandi poculis ac bona inter potandum precandi in *Græcia* natus, atque inde in *Poloniam* a *Slauis* eſt importatus. Quæ res aperte docent, *Græciam Slauis & Polonis* ab illis profectis, Patriam eſſe, non *Scythiam*, neque Germaniam, vt falſo quidam exiſtimarunt. Nam *Scythæ* ad *Arabes* pertinent, qui originem ſuam ad *Iſmaëlem* referunt autorem. Germani quoque, in quorum lingua, leuiter licet, vt in corrupto ſolet, ſermo tamen recinit latinus, vt linguam ita genus cum Polonis non habent commune. *Scythas* ergò ad *Hebræos*, *Germanos* verò relegemus ad *Latinos*, ipſi noſtra damus *græcis*, quorum vt ferimus vitia, ita virtutes quoque imitemur, vt *Græcorum* artibus eruditi, virtutibus vitia compenſemus, & ad prudentiam rerum fortitudinisque laudem, quibus præſtat genus noſtrum temperantiam, grauitatem, conſiliumque addamus, vt ex *Athenis* doctrinam atque eloquentiam, ex *Sparta* vero grauitatem & conſtantiam deportaſſe in Poloniam videamur. Atque hunc in modum Parentes ſuos reperit Polonia; in qua cum longo tempore SIGISMVNDVS regnaſſet, regnum decedens tradidit SIGISMVNDO AVGVSTO filio, qui tum agebat annum octauum & vigeſimum.

Sigismundus Auguſtus Rex.

Qui tametſi puer Rex deſignatus eſſet, nullam tamen partem Regni vivo patre attigit; quo mortuo Regnum accepit, quod illi vt patrium ita auitum fuit. Et quoniam res maximè memorabiles, quæ hoc Rege mox quam Regnum iniret, in Polonia acciderunt, ſcripturus ſum, admonet me res ipſa, vt pauca de ſumma illius vitæ decerpam, & ea præſertim, quæ hiſce Annalibus adferent intelligentiæ lumen.

Ortus eius & educatio.

SIGISMVNDVS Auguſtus, natus fuit *Bona Sphortia*, Bari Duce, *Sigismundo* Patri, Calend. Auguſti, Anno Chriſti DEI noſtri, milleſimo quingenteſimo vigeſimo, a quo etiam menſe parentum omine nomen traxit. Erat hic diligentia matris â puero

1548.

doctus, & doctrina puerili eruditus, habuitque exquiſitum ex Sicilia *Andream* Magiſtrum, qui iis artibus illum erudiuit, quas illà capit ætas, ſed impeditum tempus illud ingenii formandi *Auguſto* fuit.

Matri diutius adhæret.

Mater enim hunc puerum habuit indulgenter, nec facile patiebatur illum a ſuo latere, etiam cum eſſet grandior, diſcedere. Qua ex re ille habebat non paruam vulgo inuidiam, quod cum magnam ſpem regni in illo homines collocaſſent, ac iam tum primo Dux *Lituaniæ*, deinde Rex *Poloniæ* deſignatus eſſet, diutius tamen mulierum contuberniis adhæreſceret. Qua dè re & in Comitiis per Senatores, & in expeditione contra *Dacos* apud *Leopolim* per equites Polonos cum *Sigismundo* Patre expoſtulatum fuit, perfici tamen non potuit, ut is de cura matris, ante decem & ſeptem annos exiret. Tum enim demum ſegregatus â matre, vixit in cura hominis prudentis & nobilis *Petri Opàlenski* Gneſnenſis Caſtellani. Quo magiſtro ille vſus in cognoſcenda R. P. ac in perſpiciendis hominum moribus, ſummam ſpem de ſe & Patri & Regno dabat.

Lituaniam accipit.

Et cum ætate ſpeque procederet, Lituaniæ Senatores agente & procurante *Nicolao Radziuilio*, ſummo ſtudio contenderunt, quo illi pater *Lituaniam* traderet, ſumma rei penes ſe relicta.

Matrimonium cum Eliſabeta,

Igitur SIGISMVNDVS Auguſtus Lituania â Patre accepta & *Eliſabeta* filia *Ferdinandi* Romani Regis vxore ducta, caſte integreque vixit, ac cum magna iuſtitiæ laude *Lituaniam* adminiſtrauit. Sed vt ſunt res hominum fluxæ & caducæ *Eliſabeta Vilnæ* moritur, ſummo cum dolore ac moerore omnium. Nullius enim Regis in Polonia matrimonium fuit, neque genere ipſo glorioſius, neque pecunia copioſius, neque benevolentia hominum iucundius, quam hoc erat cum *Eliſabeta* SIGISMVNDI *Auguſti* Regis. Virgo ipſa vultu venuſtiſſima, moribus honeſtiſſima, *Carolo* autem Cæſare Patruo & *Ferdinando* Rege Patre glorioſiſſima fuit. Et cum ſumma gratia illa eſſet apud omnes, apud Socrum tamen, quod illæ natura oderunt nurus, minime, vti ferebatur, gratioſa fuit.

Obitus Eliſabethæ.

Itaque *Eiliſabeta Vilnæ*, cum Rex apud Patrem *Cracouiæ* eſſet, mortua eſt, & à Rege *Vilnam* abeunte ampliſſimo cum funere elata, regaliter eſt ſepulta.

Regis amores clandeſtini.

Verum enim vero Rex matrimonio ſolutus ac liber, vt ſunt adoleſcentium multi variique caſus, vitare non potuit, quin in illa vitia, quæ fert adoleſcentia, præceps rueret. Cum enim Pater in *Polonia* abeſſet, & illi in *Lituania* liberius vivendi fuiſſet poteſtas, facile in ſummo loco & otio adoleſcentia perſuaſit, vt amori indulgeret, qui tum illi primus offerebatur *Vilnæ*. Erat in *Lituania* ſummo loco mulier in *Radzivilio*rum antiquiſſima familia ex *Gregorio* Caſtell. Vilnenſ. nata, *Babara* nomine, forma atque vultu adeo venuſta, vt ex inuidia formæ pudicitiæ fama laboraret. Hæc cum à *Stanislao Gaſtoldo* Trocenſi Palatino prima nupta fuit, quo breui tempore mortuo, manſit aliquandin florens & illuſtris vidua. In qua cum ſumma eſſent omnia, & genus, & ætas, & forma & fortuna, tum morum comitas atque facilitas, multos procos habebat, cupientes ſui, quos illa dedignata maritos, non facile reperiebat, cuinam nuptum a matre patri ſuperſtite dari vellet.

1548.

Rex interea iuuenis, & ipſe forma & ætate præcellens, cum *Barbaram Vilnæ* manere, ac omnium ſermonibus celebrari audiret, primo fama impulſus, deinde aſpectu commotus, amare hanc cœpit ac enixe cupere. Sed cum mulier pudica ſuſpicionibus famam ſuam lædi nollet, ceſſit amori Rex, victusque manus dedit, ac clam patre vxorem hanc duxit.

Matrimonium clandeſtinum cum Barbara Radziuilia.

Quod Regis factum celatum primo eſt, ac bene diſſimulatum, quoad Pater viveret, vt tenui ſuſpicione factum id homines colligerent, priusquam rem aperte noſcerent. Patre vero mortuo Rex *Barbaram* publice vxorem declarat, ac illam *Vilnæ* in regium thalamum propalam introduxit, ſociamque thori facit. Quæ res illi vituperationi fuit, quod priuata libidine, non publica autoritate vxores â Regibus duci, vulgo homines non probabant. Erant tamen plerique æquiores Regi, qui *Samſonis*, *Dauidis* ac *Salomonis* exemplis factum excuſabant Regis, quos mulieres perdomuiſſent, ac ſub iugum miſiſſent.

Sed hoc loco, quaſi in curſu inhibeo ſtylum, neque vlterius vitam huius Regis perſequar, quod quidem mihi multorum ſcriptorum exemplo, quos autores habeo, licet facere, qui de viuis Principibus aut non ſcripſerunt, aut quam parciſſime de illis ſcripſerunt, ne vel turpiter adularentur, vel grauiter illis aduerſarentur, qui poteſtate & rerum ſucceſſu ſublati, ampliores etiam humano faſtigio à ſcriptoribus affectarent honores: qualis in *Caliſtine Alexander* Macedo fuit. Quare vtar ea moderatione, vt quæ bona, quæue mala in hoc Rege fuerint, aliis poſt me memoranda relinquam. Illud tamen non prætereundum videtur, vnde de omni illius vita exiſtimandi copia ſcriptoribus detur, me duas in hoc Rege virtutes vulgo laudari, & duo itidem vitia reprehendi animaduertiſſe.

Bina virtutes Regis & vitia totidem.

Virtutes enim illæ duæ diuinæ & egregiæ in hoc Rege ferebantur eſſe: primò Patientia incredibilis, deinde Clementia ita facilis, vt & contumelias & iniurias obtrectatorum, ac ſi Rex non eſſet, pateretur ac ferret, & eos, quos pro poteſtate vlciſci læſus poſſet, beneficiis afficeret. Sed illa etiam duo ex contrario opponebantur his virtutibus vitia, quorum vnum

1548.

vnum fuit, perpetua in eadem ſententia, permanſio, Alterum vero privati conſilii, quam publici maior ratio. Ad ſummum A tamen, bono ac miti ingenio hic Rex præditus Patri ſucceſſit. Quodſi ille diutius regnauerit, conſilioque & grauitate, non aſſentatorum opinionibus, quibus abundant Regum opes, ſed Senatorum prudentia Regnum adminiſtrauerit, facile paternam ac auitam gloriam conſequetur, præſertim cum ætas quotidie demat aliquid natiuo de vitio, & vxor *Catharina, Ferdinandi* altera filia, ad mentem pudicam libidinem, peſtem Adoleſcentum, vetet accedere. Qua de vxore ſuus nobis ad ſcribendum ſeruatus eſt locus, quem nos ab hoc loco recte ſegregaſſe, & in alium locum ordine contuliſſe, vbi ad illius nuptias veneris, cognoſces. Hæc nos ambitione vacui de viuo SIGISMVNDO AVGVSTO Rege, in multa ſolitudine ita ſcribimus, vt nemini nos venditemus, oſtentemus nemini, ſoli autem B poſteritati ſeruiamus. Scribent credo alii de mortuo ac illius reliquum vitæ, quæ illi in curſu acciderint humanitus, abſoluent; nos propoſitum teneamus.

Conſilium

Proteſtatio.

Regis aduentus ex Lithuania & luctus ob mortem patris ejus publicus.

Sic ergo vita Regis cum eſſet, ex *Lituania* accerſitur à matre, & à Senatu ad curandum funus Patri. *Cracouiam* igitur venit circiter Calend. Maji, veſtitus veſte lugubri. Cui ciuitas in ſummo publico luctu cum Senatu obviam progreſſa, ante vrbem illum conſalutarunt Regem, ac in arcem precibus atque votis adſcendentem proſequuti, ad corpus paternum deduxerunt, quod iacebat in atrio, ſtrata veſte ſquallida, quo in loco *Bona* mater cum filiabus tribus, ac cum matronarum nobilium turba aduentantem regem exſpectabat. Atrium Rex ingreſſus, quod cereis multis atque luminibus collucebat, exceptus eſt â matre & â ſororibus muliebri eiulatu. Quarum orbitas C mire miſerabilis fuit, propter recentem memoriam Patris, tum etiam quod alterum viuum adeſſe, alterum vero mortuum iacere coram videbant Regem, qui lux & deſiderium ſuis erat. Quare deflebant Sigismundi mortem, congreſſi vxor & liberi, ac illi etiam qui aderant, vna flebant, cum viderent *Bonam* florentem quondam gloria mariti Reginam, ſtare viduam ante filium relictam, ſorores etiam tres nubiles Patre orbas, ad pedes fratris jacere ſordidatas. Poſtremo Regem juuenem, ac jam tum ardentem inuidia matrimonii, clariſſ. Patri ac ſummo Regi ſuccedere. Itaque cum moeror & matri & liberis eripuiſſet vocem, *Samuel Maćieiowski* Cracov. Epiſcop. ac Regni Cancellarius oratione lugubri, & vt in do- D lore perturbata, matris ac ſororum nomine aduentum Regi gratulatur, & illi ſolitudinem matris ac ſororum orbitatem commendat. Ad quam nimium flebilem orationem reſpondit pro Rege *Nicolaus Grabia* Pro-Cancellarius. Poſt digreſſi quod iam adveſperaſceret, moeſti illo die requierunt quisque apud ſe domi.

1548.

Funus indicitur.

Diebus autem interpoſitis paucis Rex appellatis, de R.P. Patribus, diem dicit funeri, ac ad A Diui *Jacobi* ferias *Carolum* Cæſarem, *Ferdinandum* item Regem ac finitimos regulos, ad jus exequiarum *Cracouiam* vocat. Interea autem dum apparatur funus, incendium veſperi in ea platea eſt coortum, quæ ſubiecta eſt arci, quæ cum *Aegydii* arſit æde magno cum arcis periculo, eius autem atrii inprimis, in quo næniæ de more mortuo Regi canebantur, quod plurimum igni imminebat, vt Rex cum ſtipatoribus raptum Patrem inde efferrent, quem poſt reſtincto incendio eo retulit, vnde illum ſumſerat. Inſtante funeris die, adeſt Senatus, & â Cæſare *Ferdinando*que Rege Legati miſſi veniunt. Dux item *Pruſſiæ* ac *Albertus* Brandeburgenſ. Marchio, qui ſororem vnam e tribus à rege petiturus dicebatur. Denique concurrunt vndiquè omnium ordinum homines atque ætatum, completur vrbs ſacerdotibus cu- B iusque generis, nefas ſe admittere, ſi non prodiret ſordidatus, quisque putabat. Ad veſperam funeris indicti elatus eſt *Sigismundus* ampliſſimo funere, incenſæ præibant faces, quas magno numero mendici ferebant veſtiti veſte lugubri; Senatores circum funus ibant ſquallidi, honoris regii inſignia præ ſe ferentes. Sequebatur mœſtus filius inter Cæſaris & *Ferdinandi* Legatos. Poſt hunc vxor, quam dextra Dux Pruſſiæ, ſiniſtra Marchio deducebant. Hos ſequebantur filiæ, tum Matronarum cætus, poſt vexilla; de quibus rebus omnibus *Martinus Wolski* integra fide in hiſtoria Polonica ſcripſit. In ædem *Stanislai*, vbi eſt ventum ſoleni ritu, corpus in conditorio â Rege & â Senatu per funem dimiſſum, in penetrali eſt poſitum, quod ipſe ſibi *Sigismundus* fecerat, ac Mauſolæum illud exſtruxerat, opere magnifico.

Incendium ipſi cadaueri Regio periculoſum.

Pompa funebris.

Poſtero die magna Pompa funeris itum C eſt ad ædes omnium ſanctorum, *Franciſci, Stephani, Mariæ* ac Trinitatis, ſacras, vbi pro defuncto rege ſacrificium publicum fiebat, quod Rex & cæteri muneribus de more erant ſubſecuti. Hoc loco prætereundum non eſt, quod jlocaliter admiſſum offendit ſacrorum præſides. Cum enim *Albertus* Pruſſiæ Dux in æde *Franciſci* offerret & ipſe munera pro auunculo Rege, non quod illi prodeſſe putaret mortuo; alienus enim hic vir ab ea religione fuit; ſed vt ſe Regi filio offerenti daret, *Ioannes Oczieſki* homo ſalſus & perurbanus Ducem ludibundus adit, ac monet etiam atque etiam Dux videret, quid ageret. Nam Monachos pecuniam a Duce oblatam ſignare, & conſignatam *Romam* ad Pa- D pam velle mittere, quo illi probent *Pruſſiæ* Ducem in Purgatorium hoc funere fuiſſe liberalem. Id Dux pro vero accepit, quod ludo dicebatur, ac reſpondet, ſe non commiſſurum amplius, vt *Pruſſiæ* duces pecunia videantur iuuare purgatorium, abſtinuitque nec adduci potuit, vt deinceps quicquam offerret. Perendie autem in arce *Stanislai* ſacrificante *Nicolao Dirgovio* Gneſnenſi

Factum Alberti Pruſſiæ Ducis.

Laudationes funebres.

nenſi Archiepiſc. *Samuel Macieiovius*, Epiſcopus orationem habuit, in qua & civilia & bellica *Sigismundi* Regis ſtudia ſummatim expoſuit, genus item, atque mores non ſine gravi A ipſius Concionis motu. Qua in re illud tamen fuit moleſtum, quod Polonicè *Samuel* verba fecit, quaſi ea oratio ad ſolos Polonos, nec etiam ad alienos, qui aderant, pertineret, ſed *Samueli* ita tum fuerat viſum, ut Polonum Regem apud Polonos ſermone laudaret Polono. Non deerant tamen, qui funebres laudationes *Sigismundo* latine ſcriberent, ut *Martinus Cromerus* Beceñ. & *Stanislaus Orichovius Okszyus*, qui etiam Apologiam pro illius exequiis ſcripſerat.

Epulum ſolenne, ubi carnes in menſa regia die Mercurii tum primum appoſitæ.

REX, juſtis Patri ſolutis, die Mercurii, Legatis ac Regulis, cæterisque Principibus epulum largiſſimum præbuit, quo in epulo carnes tum primum in regia menſa illo die ſunt viſæ, quod ante in Polonia acciderat nunquam. Offenderat ea res multos, quod Poloni patrio more quarta feria (ut vocant) carnibus non veſcantur, quod ea die Chriſtum pro peccatis noſtris a Juda venditum fuiſſe Judæis recordantur. Quod factum excuſavit Rex convivarum Germanorum reſpectu, apud quos ut dies ita cibi eſſent pares, neque quicquam apud Germanos inter piſcem atque feram die Mercurii intereſſet. Quibus tamen ita morem gereret, ut iis etiam, qui religione ejus diei tenerentur, piſces apponeret, ut quisque ederet, unde vellet. Ad hunc modum obtrectatoribus epuli ſatisfaciebat Rex.

De collocandis ſororibus Regis diſceptatur.

Actum deinde eſt, de Regis ſororibus collocandis, quarum petebant alteram Dux *Pruſſiæ*, alteram vero *Brandeburgenſis* Marchio. B Qua de re in Senatu non idem omnes cenſebant. Quidam enim recte illas dari, quod & proci eſſent clariſſimi viri, & affinitas illorum futura eſſet decori regno. Cui Sententiæ ab Epiſcopis vehementer fuit reclamatum, quod non recte dari filias Regias deſertoribus Romanæ fidei contendebant;, quare redirent in fidem Romanam illi prius, deinde virgines, ſi illis videretur, in matrimonium peterent. Hæc Sententia vicit, quod eo accedebant pacta quædam atque conventa *Sigismundi* Regis, in quibus hoc quoque erat præſcriptum, ne *Sigismundus* Pater, neve filius virgines regias nuptum alicui daret, inconſulto *Carolo* Cæſare.

Diſceſſus Legatorum & Principum.

Abſoluto funere, Legati & cæteri Princi- A pes, à Rege liberaliter dimiſſi *Cracovia* diſceſſerunt, nec multo poſt, *Albertus* Pruſſiæ Dux uxorem duxit *Brunſuicenſ.* Ducis filiam, quæ cum ex *Saxonia* in *Pruſſiam* ad illum ornatiſſime comitata duceretur, excepta fuit honorifice *Poſnaniæ* ab *Andrea Gorkono* comite, Poſnanienſi Caſtellano, ac majoris Poloniæ Præfecto, triduumque magnifice ab illo habita, ad virum eſt profecta. *Bona* etiam Regina mox a funere viri *Cracovia* diſcedens *Varſaviam* cum filiabus in *Maſoviam* properavit, ut eam provinciam, quam dotalem illi vir fecerat, primo quoque tempore in ditionem ſuam acciperet. Cum enim ægre ferrent Poloni, tantam Provinciam dotalem *Bonæ* permitti, de illius dote alio transferenda, ſæpe egerunt cum *Sigismundo* Rege, quod verebantur, ne quo caſu *Maſovia* â Polonia ſepararetur, ſi dotalis *Bonæ* tota eſſet. Quare *Bona* Regina Rege ſepulto multum intereſſe arbitrata, quamprimum *Maſovia* potiri, quod ſæpe in commutatione regnorum parvis momentis magni caſus intercederent, non diſtulit tempus, ſed e veſtigio cum filiabus tribus *Varſaviam* proficiſci maturavit, ne quid mora poſſit illius obſtare doti. Ita Poloni, quod incolumi *Sigismundo* acerrime negarant *Bonæ*, id, illo mortuo, non gravatim illi conceſſerunt. Tanta apud Polonos valuit vel memoria Regis mortui, in quo ægro curando ſingulari *Bona* fuerat officio atque fide, vel prudentia ipſius Reginæ, B qua in tractandis optimatibus Polonis ſumma ſemper fuerat uſa, ut id poſt concederetur viduæ, quod prius petente viro obſtinatius illi fuerat negatum. Interim Rex ipſe *Cracoviæ* manſit, ubi de conſtituenda R. P. quæ agitari videbatur rationes inibat. Et quoniam in Polonia nihil a Rege abſque Senatu & abſque equeſtri ordine de R. P. agi poteſt. Ideo conventum Regni Rex *Petricoviæ* indicit, ad *Lucæ* ferias. Et quamvis dictum diem & Rex & cæteri ordines Regni obirent, tamen extrahebatur tempus ad calend. Januar. Anni ſequentis quo anno de R. P. magno rerum & animorum motu eſt actum.

Bona Vidua Regia Maſoviam dotis loco ſibi conceſſam occupat.

Rex comitia indicit Petricoviæ.

1549.

ANNALIS SECVNDVS.

COmitia habente SIGISMUNDO AUGUSTO Rege, Legati & Senatus frequens *Petricoviam* ad edictum veniunt. Cum autem hoc eſſet in more poſitum, ut novi Re- A ges publice ſalutarentur, data erat *Joanni Sirakowski*, Siradienſis municipii Legato, cauſa Regem ſalutandi, qui in corona Legatorum apud Regem orationem babuit, cujus mentem ponam, nam ob prolixitatem ad verbum illam ponere conſilium non erat. SIGISMUN-
„DUM AUGUSTUM ſuffragio non extor-
„to, ſed libero â Polonis ideo creatum eſſe Re-
„gem, quod *Jagellona* familia ſummam ſemper habuerit iuſticiæ & bellicæ laudis opinio-„
nem, quam ſecuti Poloni cum & familiam &„
hominem probaſſent, eum quoque præter„
cæteros, defuncto Sigismundo Patre, apud„
ſe regnare voluerunt, ut ad ejus arbitrium„
judiciumque ſumma omnium rerum conſi-„
liorumque potiſſimum in Polonia rediret„
qui ab illis viris fortibus & ſapientibus Re-„
gibus in eadem familia procreatus eſſet. Pro-„
inde illius officii rem eſſe, providere ne ſpe„
ſua laberentur Poloni, quod facile præſtaret, ſi„
illis quam ſimillimus eſſet, à quibus ortum„
duceret. Memor ergo eſſet & quibus ſucce-„
deret„

Oratio ad Regem ſub initium comitiorum.

1549.

1549.

,,deret, & quale Regnum à majoribus tradi-
,,tum acciperet, quam dives opibus, & quam
,,viris, armis ac victoriis potens. Neque vero
,,alia re in tantam magnitudinem Poloniam
,,veniſſe crederet, niſi quod in ea Reges nun-
,,quam plus legibus poſſent. Quorum ejus-
,,modi ſemper fuiſſent imperia, ut non minus
,,ipſi parerent legibus, quam hominibus im-
,,perarent. Hac animi æquitate regnum in Po-
,,lonos antiquitus tenuiſſe, cum priſcos illos
,,Reges, quorum meminit vetuſtas, tum hos
,,*Jagellonos* recentes, qui omnes exempla pro-
,,didiſſent benè & ſapienter adminiſtrandi
,,Regni. Horum veſtigiis inſiſteret Rex, ſi in
,,Polonia Principis viri perſonam ſuſtinere, ne-
,,que quidquam, quod ipſo aut regno eſſet in-
,,dignum, vellet committere. Cohortatus
,,etiam Regem eſt, ut memor eſſet, illum non
,,cujusvis, ſed Polonicæ gentis Regem eſſe,
,,cujus cum incomparabilis eſſet libertas, ei rei
,,præcipuè ſtuderet, in idque potiſſimum in-
,,cumberet, quo Polonis libertatem bello &
,,pace præſtaret. Ad quam rem adjumenta de-
,,monſtravit illi quamplurima. Docuit enim
,,qua ſapientia Senatum, qua præſtantia eque-
,,ſtrem ordinem, & quanta copia præditum
,,Regnum hodierno die à Polonis acciperet.
,,Poſtremo quæ Regum Poloniæ opes, & quæ
,,illorum eſſent vires, oſtendit, quæ non pecu-
,,niis, neque aliis ejusmodi incertis fortunæ
,,bonis continerentur, ſed illis ingentibus in-
,,victisque opibus, fide nempe & benevolentia
,,ſuorum; quibus duobus ſubſidiis facti Po-
,,loniæ Reges nihil ſibi unquam arduum neque
,,invictum putabant.,, Et ut in pauca oratio-
nem illam conferam, eo ſpectabat tota, quo Rex
novus ſciret, ,,miniſtrum communis liberta-
,,tis in Polonia ſe eſſe, non dominum, regna-
,,retque legis præſcripto, non libidinis arbitrio,
,,quæ ne plus in Polonia lege poſſet, cum omni
,,alia ratione, tum jurejurando ac fide Regum,
,,Polonis ſancitum & cautum eſſe.,, In hanc
ſententiam vir ille peroravit, cui Rex per *Sa-
muelem Maziejovium* Epiſcopum & Cancella-
rium reſpondit, ,,ſe nulla in re defuturum,
,,majorum moribus atque exemplis, daturum-
,,que ſe operam, ut in omni ſuo munere Regio
,,juſtitia illius, pietas ac erga Rempub. fides ita
,,appareat, ut neminem merito ſui pœnitere
,,oporteret.,, Hæc a *Samuele* ut ab homine
docto pro Rege dicebantur ampliſſimè. Salu-
tato in hunc modum Rege, cum ille de Repub.
referret ac quonam modo conſultum Reipu-
blicæ in præſentia vellet, per eundem Cancella-
rium pronunciaret, Legati negarunt prius re-
ferri de ulla re oportere, quam de omni ſtatu
Regio eſſet relatum; de quo cum Rex deceſ-
ſiſſet, ante omnia providendum eſſe, ne ea res
detrimento Regni foret. Itaque gravis illa &
vehemens a legatis introducta fuerat de uxore
,,quæſtio, oporteret ne ejus mulieris matrimo-
,,nium ratum haberi, quam Rex inconſulto
,,Senatu ac clam Regno duxiſſet? Neque

Reſponſio Regis.

Diſceptatio vehemens de matrimonio Regis.

enim ferendum eſſe ſine autoritate Senatus,,
uxores a Regibus duci, periculoſum eſſe affi-,,
nes & propinquos Poloniam habere, non quos,,
ipſa vellet, ſed quos Regum nuptiis habere co-,,
geretur. In hanc ſententiam commemora-,,
bantur exempla, quibus docebatur, Regum,,
nuptias privata libidine ſuſceptas pernicio-,,
ſas regno ſæpe fuiſſe, nec expeditiorem viam,,
ad exitium haberi, quam Regum connubia, ſi,,
absque autoritate illi, aut cum inimicis, aut,,
cum regnandi cupidis, aut cum indignis ho-,,
minibus conjunctionem & affinitatem ini-,,
rent. Quare ſummo ſtudio agebant Legati,,
ut illud matrimonium comitiis irritum eſſet,,
quod & uxor par non eſſet Regi, & nihil e-,,
molumenti ſecum adferret; Opus autem eſ-,,
ſet Polonis tali connubio, quod illos in diſ-,,
crimine & opibus juvaret, & adfinitatibus,,
novis ornaret; quorum nihil in illo matri-,,
monio ineſſet, quod mulier ſummo licet in,,
Lituania nata loco, & magnæ cognationis,,
ſubjecta tamen Regi parem Majeſtati Regiæ,,
affinitatem non adferret.,,

Acta hæc res ſæpius Legatorum nomine a
pluribus apud Regem eſt cum tanta rerum ver-
borumque motu, ut perorante *Petro Boratynski*,
Equite Ruteno, Legati ad pedes Regis ſeſe ab-
jicerent, ac fidem illius implorarent, illumque
per Majeſtatem Regiam ac per ſalutem Regni
orarent obteſtarenturque, quo hanc uxorem
dimitteret, & de alia ſibi pari cogitaret. Com-
motus ſupplici oratione Rex erat ita, ut & aſ-
ſurgeret, & aperto capite, diem ſe ſumturum
ad deliberandum, reſponderet. Quod ille tum
feciſſe dicitur, non quod illi certum, quod vel
ſtatim reſponderet, non eſſet: ſed, cum tam
ſubmiſſe ſibi ſupplicatum videret, ut Legati
quod poſt hominum memoriam in Polonia vi-
ſum non eſt ad pedes illi jacerent, cogitan-
dum ſibi etiam atque etiam putabat, quonam
modo tam ſupplicibus ſuis poſſet ſatisfacere.
Itaque re deliberata cum iis, quibus commu-
nicare de maximis rebus conſveverat, ea illi
ſententia potior eſt viſa, datam fidem uxori
ſervare. Quare die conſtituta cauſæ dictionis,
Senatus & Legati in curiam veniunt. Summa
expectatio erat omnium, ecquidnam ad illas
ſummas legatorum preces reſponſurus eſſet
Rex, qui non per interpretem, ut Regibus
mos eſt, ſed ipſe, ,,Non ſibi vitam chariorem
eſſe quam Rempublicam, reſpondit. Sed,,
cum vobis Reſpublica fide (inquit) mea ſtet,,
ſalva, quonam modo ea fides firma nobis e-,,
rit, ſi uxori juſſu veſtro fidem fregero? ,,
Non eſt, quod me vobis fidelem ſperetis fore,,
Regem, ſi vir uxori fuero infidelis. Qua-,,
re ut fidem jurejurando firmatam à me vo-,,
bis præſtari vultis, ita non debetis velle, ut,,
ejus fidei Sacramentum, quod uxori DEO te-,,
ſte dixi, vi fraudeve violem; præſertim cum,,
â Domino Jeſu palam dicatur, ac ita ſcriptum,,
legatur: (tum aperto recitavit illud ex libro),,
*Quid prodeſt homini, ſi totum Mundum lu-,,
cretur,*

Legatorum ſupplicatio humillima.

Regis ea de re gravis oratio.

1549.

,,*cretur, animæ autem ſuæ detrimentum fa-
,,ciat?* Quapropter cum legitimum mihi ſit
,,cum uxore connubium, vitam prius, quam
,,uxorem deſeram. Si quid autem in eo pecca-
,,vi, quod ſine conſilio veſtro uxorem hanc
,,duxi, id ſane fide in me veſtra corrigi, ac ne
,,fiat in poſterum poterit provideri. Nunc
,,vero id agamus, cujus cauſa huc convenimus,
,,has autem de matrimonio diſputationes miſ-
,,ſas faciamus. Nam ego res omnes uxori poſt
,,putavi, quam retinebo, quoad non ſolum hæc
,,veſtis, qua amictus ſum, ſed etiam ipſa ſuper-
,,fuerit vita.,,

Gravis hæc Regis oratio fuit Senatui, Le-
gatis etiam acerba, ut deſperatione pleni omnes
ex Curia diſcederent. Senatus certe autoritatem
negligi querebantur, quod Rex ipſe ſibi Dux
& Autor vellet eſſe. Cogitur ergo identidem
eâ de re Senatus: adſunt legati: dicuntur
Sententiæ graves: fit expoſtulatio, Princepsq;
Nicolaus Dzirgovius Gneſnenſis Archiepiſco-
pus ſententiam rogat9 dixit: ,,Non ſibi reſpon-
,,ſum Regis dignum libero Regno videri,
,,quod in Polonia exemplum proderet ad imi-
,,tandum pernicioſum, quo Reges privato con-
,,ſilio res, quas vellent ſuſciperent, ut eas pro
,,poteſtate, defenderent. Cenſuit ergo, dimit-
,,tendam eſſe mulierem illam, quæ, quod clam
,,Regno, fide privata duceretur, uxor Regi non
,,eſſet. Quod ſi quid peccati in dimittenda
,,illa muliere contraheretur Regi, illud ſe di-
,,viſurum, ut viritim peccati Regii partem,
,,quisque in Polonia pro ſalute communi ferat.

Hanc ſententiam *Joannes Dziaduski* Præ-
miſlienſis Epiſcopus ſolus ex Epiſcopis ſecu-
,,tus eſt, qui illud matrimonium in arcano ſe-
,,cretoque contractum, clandeſtinum, etiam per
,,ſummam contumeliam appellare non dubita-
,,vit, ideoque irritum eſſe cenſuit, quod illi jus
,,tam divinum, quam humanum adverſaretur.
,,Denique etiam ſi fides illa rata eſſet Regi, ta-
,,men frangendam eſſe Regni cauſa vel *Euri-
,,pide* Poeta teſte, cujus hos ille de *Phœniſſis*
,,verſus recitavit. *Nam ſi violandum eſt jus,
,,regnandi gratia violandum eſt. In cæteris pie-
,,tatem colas.,,* His verſibus vir ille ſuadebat
divortium. Quæ ſententia quamvis *Eteoclis*
immanis tyranni fuiſſe dicatur: tamen ab illo
Epiſcopo, quia populariter dicebatur, cum vul-
gi laude uſurpabatur; quaſi vero ullius rei
cauſa jus violare Regibus aliquando ſit fas, aut
idem omnino liceat Polono ac Chriſtiano Re-
gi, quod licuit homini impio & tyranno *Eteo-
cli*. Sed habent hæc populares motus, ut falſas
& impias ſententias in turba, modo ſint turbu-
lentæ, facile pro veris ac piis amplectantur. In
horum epiſcoporum ſententiam iverat maxi-
ma pars Senatus, quorum Principes fuere *Pe-
trus Kmitha*, Cracovienſis, *Joannes Tenczyń-
ski* Sandomirienſis, *Martinus Sborowski* Ca-
liſſienſis, *Nicolaus de Brudzovo* Lancicienſis,
Raphaël Leſczyński Brzeſtenſis, Palatini, tum
Andreas Gorkanus Poſnanienſis Caſtellanus &

Inique fertur ab ſecus ſentientibus.

Nicolai Dzirgovii ſententia Regi contraria.

Jo. Dziaduski idem ſententiæ accedit.

Qui alii idem ſenſerint.

majoris Poloniæ Præfectus. Nam hi præter ce-
teros rem ad divortium deducere ſtudebant,
tanta contentione animorum atque rerum, ut
Johannes Tenczyński optabilius ſibi videri di-
ceret, Solimannum Turcam Cracoviæ potiri,
quam hanc reginam in Polonia haberi. Fuit
ſanè vir ille ſapiens & magnæ autoritatis, ſed
quam ſapienter dictum hoc ab illo fuerit, ſine
ſententia mea æque in medio exiſtimantibus
pono.

Ex contraria parte *Samuel Macziejovius*
Cracovienſis Epiſcopus ſuo loco dixit, ,,Non
ſibi quidem factum Regis probari, ſed tamen,,
non conſtare, quomodo illud poſſit mutari,,
præſertim approbante Rege factum, ac ma-,,
trimonium ſibi legitimum eſſe cum uxore pa-,,
lam affirmante. Scio, inquit Samuel, me,,
omnia Reipub. cauſa debere: ſed tamen DEo,,
plus debeo, cujus de Sacramento nunc agitur.,,
Si enim matrimonio Respub. læditur, pro-,,
videndum cenſeo, ne illo irrito amplius,,
a nobis lædatur DEus, qui matrimonia Re-,,
gum cum matrimoniis privatorum pari,,
honore æquavit, ac ita Regibus illa ut pri-,,
vatis rata eſſe voluit. Quapropter ego nefas,,
hoc Regi ſuadere nolo, ut hanc legitimam,,
uxorem abjiciat, cui fidem coram DEo ſe de-,,
diſſe confitetur. Epiſcopum ego me eſſe me-,,
mini cui non licet peccata Regum viritim di-,,
videre, quæ nunquam a Regibus admitteren-,,
tur ſine exitio publico. Denique cum in hoc,,
conſilio nos Epiſcopi ideo ſedeamus, ut Reli-,,
gionem in Polonia defendamus, autores eſſe,,
neque Regi neque privato cuiquam debemus,,
ut Sacramentorum religio in Polonia ad nu-,,
tum popularem violetur. Quare feramus id,,
quod mutari jam non poteſt, erratumque Re-,,
gis, quod reprehendimus, corrigamus, quan-,,
tum poſſumus univerſi. Neque illud jam tan-,,
ti putemus ut jam de ſalute Regni actum eſſe,,
arbitremur. Ego autor Regi, ut hanc duce-,,
ret, non fui, ſed quoniam duxit, vivat cum il-,,
la, quandoquidem eſt illi complacita, modo,,
jus æqualiter dicat, ac Regnum fortiter defen-,,
dat. Mihi ſanè cum hac Regina, ſat bonus is,,
Rex erit. Itaque non multo ſecus faciendum,,
cenſeo, cum de hoc facto Regis diſputo, ac,,
cenſerem ſi eſſet mihi de pede nuper luxa-,,
to dicendum. Dicerem enim, me auto-,,
rem Regi non fuiſſe, ut is æqui cauſa luxaret,,
pedem; ſed quoniam id jam accidit, curan-,,
dum eſſe Regis pedem, non præcidendum,,
cenſerem. Similiter nunc de uxore lo-,,
quar Regis, non diſſolvendum eſſe matrimo-,,
nium ſemel initum, id enim vetat religio &,,
Sacramentorum jus, ſed moderandum illi a,,
nobis eſſe. Quod qua ratione confici poſſit,,
dicam cum de ea re rogatus fuero.,, Hanc ſen-
tentiam ex Principibus fuerunt ſecuti *Andre-
as Zebrzydowski* Cujavienſis, *Johannes Dro-
hoiowski*, Chelmenſis, ac *Leonardus* Camene-
cenſis Epiſcopi; dum *Joannes Tarnovius* Cra-
covienſis Caſtellanus vir primæ poſt Epiſco-

Sam. Macziejovii pro Rege Oratio.

Qui alii in hanc iverint ſententiam.

1549. pos in Polonia ſententiæ. Cùm autem neque Rex uxorem dimitteret, neque majori parti Senatus ea de re pareret, poſtulaverant a Rege Legati, quod illis arcane cum Senatoribus colloqui, ſemoto Rege liceret. Rex primo recuſare, quod cauſa non eſſet, cur colloquio abeſſet. Deinde exoratus, Senatum ſecreto Legatis dedit, in quo deplorarunt caſum atque orbitatem ,,Reipub. quod illi conſilium Senatus & autoritas ita deeſſet, ut Rex de omni ſtatu Regio ,,ipſe per ſe, quæ vellet, ſtatueret, ac ſi ille vel ,,homo privatus, vel Rex ſolutus in Polonia eſſet. Cui quoniam ab initio non obſtarent Patres conſcripti, facere illos contra fidem datam Regno, & contra jusjurandum, quo illorum quisque arctiſſimo vinculo obligaretur ,,Reipublicæ.,, Dicebantur hæc à *Joanne Sirakowski*, cujus ſupra mentionem fecimus, ,,tanta orationis libertate, ut Senatores in illo ,,conſenſu ſibi non videri diceret, quorum autoritates apud Regem nihil valerent. Polonos ,,non uni homini, neque ſoli Regi Rempubl. ,,commiſiſſe, ſed Senatorum etiam fidei. Qui ,,cum ſint ſocii & adminiſtri reipublicæ gerendæ, indignum videri a Rege quidquam publice abſque Senatu geri. Proinde ,,docerent Patres conſcripti Legatos, quonam ,,abiiſſet illa Senatoria autoritas, aut ſi adhuc ,,ſalva maneret, cur illa pro ſalute Reipublicæ ,,tanto in diſcrimine Reipublicæ non uterentur, quo Rex novus poſſet a principio diſcere, ,,Regem in Polonia ſubjectum legibus & autoritati ordinum eſſe debere.,,

Senatus abſque Rege coactus.

Joann. Sirakowskii oratio liberrima.

Senatus Legatis ſatisfecit: ,, Nunquam neque conſilium ,,ſuum Reipublicæ neque fidem defuiſſe. Quod ,,autem de uxore Rex obſtinate in ſententia ,,maneret, id culpa fieri ipſius Regis, cui extorqueri uxor non poſſet. Et quoniam omni ,,conatu tentarint Regem, nihilque ſibi reliquum fecerint, præter ſupplicum preces, illis ,,ſe adhuc uſurum Senatus dixit.,, Itaque poſt multas & irritas actiones, atque preces datur cauſa *Andreæ Gorkano* Poſnanienſi Caſtellano Regem nomine Senatus orandi, quo ipſe ſibi matrimonium illud volens ac lubens abrogaret, ac de alio cogitaret. Qui paucis interpoſitis diebus, magna omnium ordinum frequentia orationem habuit ad Regem, illa audientia dignam;,, Precatus enim primo DEUM, ,,Opt. Max. eſt ut Regis mentem ſenſusque ,,in vota atque preces ſuorum inflecteret. Poſt ,,multa de libertate Polonicæ gentis diſſeruit. ,,Poſtremo multis exemplis docuit, quam ſummæ ſemper fuerit virtutis atque ſolertiæ, in ,,tuenda Majeſtate Regni Polonicum genus, ,,cohortatusque Regem eſt, ut & præteritorum ,,meminiſſet & miſereretur præſentium, ſciretque mutatis perſonis idem genus in ſuo ,,Senatu eſſe, quibus mens & animus ad defendendam Rempub. idem eſſet. Neque vero Senatum adhuc illum ita cogere dimittere uxorem, quam majores noſtri coëgiſſent *Caſimirum* Regis avum hanc eandem ducere, ſed precibus ac precario cum illo agere; petere,,, denique & orare, ne tam ſupplices preces &,, Senatus & Legatorum, qui illi ad pedes jacuerunt, aſpernaretur, neque tam pertinax vellet,, eſſe & voluptatem exigui temporis ſempiternæ dignitati anteferret. Scire ac meminiſſe,, Senatum, quam acres ſemper fuerint Poloni,, pro dignitate ſui Regni; quibus cum *Wladiſlaus Jagello*, proavus Regis privilegium adverſum irrogaret, illi ſtrictis gladiis in Senatu,, coram Rege, illud conſciderunt. His exemplis,, majorum contra Regem patres conſcriptos,, nondum uti, ſed ſuppliciter agere ac precibus,, non minis, contendere, qvo a Rege levetur,, infamia Polonorum genus, quam illi diſpar,, connubium Regis inferret.,,

Senatorum reſponſio.

Andr. Gorkani Oratio ad Regem.

Hæc *Gorkanus* nimium apte ornateque dicebat, fuitque illius oratio maxime jucunda; erat enim quam plurimis rebus inſtructa. Sed acta agebantur. Rex enim perſtabat in ſententia, adeo ut cum *Petrus Kmitha* Cracovienſis Palatinus & ſceptriger Regni, vir ſummæ autoritatis ſuo loco quoque bene ingrederetur in cauſam ac diceret, errantes Reges ſimillimos Soli deficienti. Ut enim Sol, defectu rerum conturbat naturam, ſic Rex errore conturbaret Rempub. Quæ cum diceret *Kmitha*, Rex hominem interpellat, deſineret porro moleſtus eſſe, ſe enim tam acrem diſciplinam amplius non ferre. Qua interpellatione & *Kmitha* conticuit, & cæteris ſilentium fuit, magnoque dolore omnes affecerat illa interpellatio. Vim enim inferri Senatoriis ſententiis putabant & ſpeciem habebat minime liberi Regni. Quare *Raphael Leſczyński*, Brzeſtenſis Palatinus, homo peradoleſcens, & a quo nihil minus tum expectabatur, quam illa plena autoritatis vox, quæ habebat liberam incuſationem & querelam, ſuo loco eſt queſtus, in li-,, bera Repub. Senatoribus vocem eripi. Jam,, vero clariſſimum virum ac Principem Senatus,, interpellatum eſſe, hoc novum eſſe & non ferendum. Oblitus enim (inquit) mihi videris,, eſſe, Sereniſſime Rex, quibusnam hominibus,, imperes. Polonis, inquam, ſi forte neſcis; interpellas Clariſſimos viros, ac ſi tuo arbitratu,, ſit nobis de Repub. & dicendum & tractandum. Patre tuo fuerunt nobis ſententiæ liberæ, & ut te quoque Rege ſint, Respub. providebit.,, Affecerat gravis hæc incuſatio Regem, partim quod fuerat liberior, partim vero quod Rex hominis peradoleſcentis illa incuſatione violari ſe, non moveri putabat. Quapropter confeſtim excuſavit Rex factum, ac ſe non ideo *Petrum Kmitham* interpellaſſe reſpondit, quod libere ſententias dici nollet. Sed cum toties teſtificatus jam eſſet, ſe adduci non poſſe, ut ab hac uxore divellatur, & alia concludatur; quorſum tandem attineret fruſtra niti contra, ac verba fieri, quibus res nulla reſponderet.

Rex Petrum Kmitham dicentem interpellat.

Reprehenditur ob id à Raph. Leſczyńskio.

Rex factum excuſat.

Hæc cum Rex tanta autoritate dixiſſet, finem attulit huic quæſtioni, quam excitaverat, atque hoc tempore vacaverat, non tam Reipubl. ac judiciis, quam his magnatibus, qui plurimũ pollebant;

Judicium autoris de toto negotio.

pollebant; qui dum ſe novo Regi quam eſſent potentes oſtentant, per cauſam uxoris rem ad interregnum deduci ſtudebant huncque prætextum turbarum habebant. Nam ni ita eſſet, nunquam hæc invidioſa uxor, quæ tantos in Polonia his Comitiis faciebat clamores, anno inſequenti, ſumma adverſantium ſibi prius voluntate, Reginæ nomen, Regnique nacta eſſet coronam. Ac mea quidem ſententia uxorem hanc præterire omnino fuerat ſatius, quam aut attentatam poſtea deſerere, aut illius cauſa animos hominum ad futuras etiam ſeditiones incendere. Qui ita tum fuerant incitati, ut niſi *Samuelis Maczieiovii* Epiſcopi & *Jo. Tarnovii* Caſtellani, qui principes pro Rege ſteterunt, opes & autoritates obſtitiſſent, rem ad bellum civile illa contentione deduxiſſent. Nam & Senatores infenſis animis veniebant in Curiam, & vulgo Legati interregnum jactabant. Rex certe quidem ipſe quamvis multis & clandeſtinis & publicis vexaretur ob uxorem moleſtiis, ita tenax tamen fuerat propoſiti, ut Polonia facilius cum uxore excedere, quam ſine hac ibidem manere vellet. Habuiſſeque in animo dicebatur, Regno in Comitiis depoſito, in Lituaniam proficiſci; quod ne faceret, ſumma *Samuelis* Epiſcopi & *Joannis Tarnovii* Caſtellani contentione, ægre ab illo impetratum fuiſſe: quod certe ſine exitiali Poloniæ caſu non poterat fieri. Non modicam etiam materiem huic controverſiæ *Bona* Regina ſuppeditaſſe putabatur, cum ſe ſperni exiſtimaſſet. Subjecerat enim in Senatu homines potentes, qui matrimonium illud omnibus rebus, quibus poſſent, diſtraherent, & impedirent. Sed veteri proverbio, *non facile extorquetur clava Herculi.* Nam Rex partim ferendo, partim indulgendo, partim dando, facile poſtea vicit, ut certatim homines malevoli illi, illam mulierem, paucis exceptis, non multo poſt & Patronam Poloniæ appellarent, & Regni DIADEMA illi imponerent. Tantum fuit in hac contentione non nullis ſtudium Reipublicæ, tanta cura fuit. Sed nos ad inſtitutum revertamur.

Bona Regina contentionum cauſa.

Vincit tandem Regis pertinacia.

Legati perſeverantia Regis fracti, & ea pars Senatus, quæ pro Legatis magno ſtudio ſteterat, eo rem ducebant, quo Rex nihil de Repub. ſuo nomine ageret, neque jus diceret, neque bellum moveret, ſed cuncta in Republ. autoritate præſentis conventus ageret, quoad ab Senatu & ab Equeſtri ordine Reipublicæ eſſet proviſum. Quod ut ratione poſtulari videretur, eas conditiones in medium proferebant, quibus *Sigismundus* Pater Filio *Auguſto* Regnum poſt ſe tradebat, inter quas illa quoque erat perſcripta, ut non prius *Sigismundo Auguſto* jus in Polonos eſſet, quam is *Lituaniam, Pruſſiam* & *Satoriam* cum Polonia conjungeret. Huic conditioni cum nondum ſatisfeciſſet Rex, debere illum pro ſuo jurejurando abſtinere ab omni adminiſtratione Regia. Hæc quæſtio gravior multo, quam illa de uxore fuit. Illa enim uxorem, hæc vero Regi ipſum adimebat regnum. Habuit autem hæc cauſa eosdem in Senatu Patronos, qui contra matrimonium Regis ſteterant: quorum ſententiæ reclamarũt illi iidem, qui Regis matrimonio impediri Rempub. noluerunt.

Legati omnẽ Regi poteſtatem adimere conantur.

Quorum Princeps *Joan. Tarnovius* Caſtellanus, vehementiſſime in eam cauſam invectus, "Mirari ſe dixit, quonam modo SIGISMUNDUS AUGUSTUS,, Rex â Polonis appellaretur, ſi illi in Polonos,, nullum jus eſſet? Ita ne tandem perturbare placet omnia, ut is, quem vivo Patre Regem appellavimus & ſalutavimus, & quem hoc eodem defuncto in majorum ſuorum loco collocavimus, cujus etiam vocatu huc convenimus,, verbo non re nobis Rex ſit? ut eo ſemoto partes in Regno fiant, & plures pro uno Rege in,, Polonia exiſtant, ut tam pace quam bello incerta omnia nobis fiant. Etenim quæro ab iis,, qui remoto Rege, autoritate hujus conventus,, Rempub. geri volunt, qui ſtatus regni, quæ ratio pacis, quæ belli apud nos erit? Præſertim,, cum & in Senatu unius ſententiæ concluſioni,, nobis ſtandum ſit, & in bello uni alicui parendum. Quis quæſo Rege excepto, unus is erit,, cujus autoritate domi & foris nitamur? Equidem id agi video, ut neque Senatus autorem,, habeat, neque bellum Ducem, quam rem quid,, aliud conſequatur, quam rerum omnium perturbatio non Hercle certe intelligo. Quare,, ego hanc ſententiam vehementer repudiandam cenſeo, neque ullo modo committendum,, ut Regia poteſtas vel punctum temporis a ſuo,, ceſſet munere. Quantum vero ad conditiones,, Regi præſcriptas attinet, illas ego interpretandas ita cenſeo, ut expedit Reipublicæ.,, Quod ut expleat Rex opus illi eſt idoneo ad,, agendum tempore, neq; ſubito coëunt regna,, ac in unum quaſi corpus redacta coaleſcunt.,, Opus ad eam rem eſt & tempore & actione,, non minus accurata, quam longa. Agendi prius ſunt conventus, vocandi Lituani, conveniendi ſunt Pruteni, accerſendi *Satorii*, denique,, orandi, monendi ac omni ratione ad id omnes,, ſunt appellandi, ut conſentire ad communem,, ſalutem velint cum Polonis, ad idem eſſe gente atque lege cum illis. Quæ res neque unius,, diei eſt, neque unius actionis, neque hujus,, noſtræ ſeſſionis, ut tantæ res dicto citius a Rege confici queant. Equidem hac mente conditiones illas a *Sigismundo* Patre de Senatus ſententia *Auguſto* Regi datas fuiſſe memini, ut,, ſi is nollet hanc curam ſuſcipere, quo illius diviſum imperium quaſi unum exiſtat corpus,, tum ea primo ab illo animadvertenda injuria,, foret. At cum is ſummo ſtudio ad id quod promiſit, incumbat, ad eamque rem tempus petat,, quis tandem illum conditiunculæ prætextu,, removendum a Repub. & in aliud tempus differendum putat? Eſt hoc quidem in conditionibus, fateor, præſcriptum, ut Rex ante omnia,, juvet imperium: ſed tamen ita intelligendum,, eſt id, quatenus illi ad eam rem ſuppeditaverit, non voluntas ſolum, ſed etiam facultas. Libera enim *Lituania* eſt, habet ſuas leges *Pruſ-*,,

Jo. Tarnovii pro Rege Oratio.

„ſia,*Zatoria* etiam jure atque more vivit ſuo.
„Quæ gentes cum imperiis atq; magiſtratibus
„& a nobis,& inter ſe diſtinguantur, ac ita ju-
„ratum,ut & nos,ad ſuas leges *Auguſtum*, Re-
„gem habeant,non poſſunt ad id inviti cogi,ut
„depoſitis patriis moribus,ac legibus ad noſtras
„leges moresque ſeſe redigant: gratia id,ab il-
„lis & precibus, non terrore neque minis im-
„petrandum eſt.Quæ ſane res aperte oſtendunt,
„ut expleat Rex conditiones, tempore illi opus
„eſſe longo,& opera longa. Quod ſi nos præci-
„piti ſtudio ab Rege conditiones exigemus, e-
„umq; a Repub. tantisper quoad illos præſtite-
„rit ſemovebimus, in ſummas perturbationes
„ipſi nos præcipitabimus & Rempub. demit-
„temus.Ne hoc ſinat DEUS Opt. Max. ut ſen-
„tentia mea Rempub. ſatis jam ſatis perturba-
„tam,ſine Rege & ſine certa lege relinquam.
„Regem ego in omni ratione Reipub. hunc ſe-
„quar,cui DEUS in manum dedit leges & ſce-
„ptrum,ut illo autore ſalus atque tranquillitas
„in Polonia conſtituatur.Ego,Rex,Senatorem
„me tuum eſſe memini,nulla in re tibi Rem-
„pub. gerenti deero,te autorem publici conſilii
„ac belli ducem agnoſco ,in judicio tibi adero,
„neque hic,neque alibi tibi deero, idemque fa-
„ciendum cenſeo his,qui ſalvam Rempub. vo-
„lunt eſſe.„ Dicta hæc ſententia fidelis & utilis
graviter eſt.Quæ quoniam contra poſtulata Le-
gatorum,& contra populares homines diceba-
tur,ideo grata non fuit.

Petri Kmithæ contraria Oratio.

At *Petrus Kmitha*, rogatus ſententiam, lon-
ge etiam orationem habuit. „Periculoſum e-
„nim ſibi videri dicebat ; Regem quicquam
„contra fidem datam agere. Proinde petebat,
„quo Rex pro ſua juſtitia his conditionibus ſta-
„ret,quibus regnum à Polonis traditum acci-
„peret,quas ſi ille negligeret,quid tandem ſpei
„eſſet reliquum fide Regia vacillante? Quæ ut
„firma ſtabilisque ſit, ad jusjurandum reſpici-
„endum eſſe Regi ac ad illud ceu ad normam
„omnem Regni ſtatum illi eſſe exigendum.
„Præterea rem mali exempli fore, ſi verbis &
„commemoratione incommodorum fides Re-
„gum eludatur,ſe enim quævis incommoda æ-
„quiore animo laturum , quam aut injuratum
„aut perjurum Regem.Poloniam incommoda,
„quæ illi evenirent corrigere facilius poſſe,
„quam libertatem ſemel amiſſam, quæ fide Re-
„gum contineretur,recuperare. Proinde ſibi e
„Repub. videri juſtitium edici,ac quoad Rex
„conditiones præſtaret,nihil ab illo de Rep. agi.
„Quodſi ille labore ac diligentia præſtare con-
„ditiones non poſſet, tamen Reipub. navaret
„operam ac fidem ſuam probaret,per illum non
„ſtare, quo minus fieret id, quod promiſit.
Hanc ſententiam ſummo omnium Legatorum
aſſenſu *Petrus Kmitha* dixit. Cum talibus con-
tentionibus arderet Principum res, Rex re-
ſpondit, ſibi ſententiam *Johannis Tarnovii* ju-
ſtam & æquam videri, ſecundum quam ſe re-
gnare,jus dicere ac Reipub. providere velle, ne
qua mora ſpatium daretur rebus turbandis ac
novandis.Quapropter per præconem diem ju-

Regis ſententia.

diciis pronunciat,frementibus Legatis , ac ma-
xima parte Senatus reclamante. Itaque judicio-
rum publicorum die adeſt Rex & Senatus, Sce-
ptriger etiam Regi præit *Kmita* ; Conſidetur,
fit ſilentium edicente eodem Sceptrigero *Kmi-
tha*,qui honorem præfatus Regi , veniam ſibi
dari petebat,quo illi abeſſe ab illo judicio lice-
ret,quo convelli ſtatum Reipub. perſeverabat.
Hæc præfatus ſceptrum dimiſit, ac veneratus
Regem ex judicio abivit, quem ſubſecuti erant
magna pars Senatus & Legati univerſi. Miſe-
rabile ſane fuit,ita diſtractum eſſe Senatum, ut
ampliſſimi ejus ordinis viri ex comitiis relicto
Rege,*Petricovia* diſcederent , doloris & mœ-
roris pleni. Rex tamen,ut inſtituerat, navanti-
bus illi fidem & operam *Samuele Maczieiowski*
Epiſcop. & *Joanne Tarnowski* Caſtellano Cra-
covienſi,jus laborioſiſſime ac ſeveriſſime dixit,
curavitque diligenter, ne quod maleficium ne-
gotiumve impunite vel mora elaberetur.

Judicium publicum.

Kmitha cum Legatis & Senatoribus plerisque diſcedit.

Soluto tali diſceſſione conventu,Rex certio-
res facit Polonos Equites , cæterosque omnes
per literas docet, „quam inique ſecum actum,„
in Comitiis ab illorum Legatis eſſet, qui inci-„
tati ab iis , quibus perturbari Rempub. utile,„
eſſet,negotium ſibi faceſſerent,eoque rem de-„
ducerent,ut nulla Principis autoritas in regno,„
eſſet,in quo tam obſtinati fuiſſent,ut cum Re-„
gi ſuum tribuerent nomen , honorem tamen,„
regium illi negarent,qui jurejurando maxime,„
conſtaret. Quare cum Reſp. comitiis turba-„
retur,conſulto ſatis a ſe in præſentia eſſe pro-„
viſum,ne patrocinio nudata eſſet adverſus eo-„
rum poteſtatem , qui dominari tenuioribus,„
conſveſſent. Qui ut amoto Rege, ipſi in Re-„
pub. omnia poſſent,nunc de uxore, nunc vero,„
de jurisdictione quæſtiones introducerent,„
quo tempus extraherent,ac illum impedirent.„
Verum ſe utrumq; conſtanter retinuiſſe , &„
uxorem & jurisdictionem , quod utrumq; ex„
æquo ad fidem pertineret Regiam. Quod ut,„
bene ac feliciter eveniat , omnes id velle & o-„
ptare debere.Hortatus itaque eſt omnium or-„
dinum homines,inprimis autem Equites Po-„
lonos,ut adeſſent animis, ac in ſpem optimam,„
venirent juſtitiæ atque Clementiæ ſuæ,ſe non,„
commiſſurum eſſe, ut fidei atque officio ſuo,„
ulla in re defuiſſe videatur.„ Hæc mens atque
ſententia literarum illarum fuit , quam Rex or-
natiſſimis ſane verbis atque ſententiis conſcri-
ptas per provincias dimiſerat, ut cauſam ratio-
nemque ſuam omnibus probaret. Atqui comi-
tia hujus anni hunc habuere exitum , quorum
omnis actio illa vehemens & gravis nihil ha-
bet præter memoriam triſtem Reipublicæ per-
turbatæ.

Literæ Regiæ ad Equites Polonos.

Hunc Comitiorum motum ſubſecuta eſt
memorabilis illa Scholaſticorum *Cracovienſi-
um* cædes circiter Calend. Junias;quæ cum tota
Polonia celeberrima fuerit,illá narrabo ordine,
uti facta fuiſſe ferebatur.Nam cum veſperi caſu
duceretur ſcortum non nemini a *Juliana* lena
non ignobili,præter eam ædem, quæ *Cracoviæ*
omnium

Cædes Scholaſticorum Cracovienſium.

omnium Sanctorum eſt, Scholaſtici Ephebi,ex
ejus ædis Schola , qui mendicato victum quæ-
ritant, cœperunt ad id alludere & lenam laceſ-
ſere. Lena probris ac contumeliis commota,
quod alias crebro idem illi ab Scholaſticis illis
uſu evenerat , queſta eſſe dicitur familiaribus
Andreæ Czarnkowski; qui quod Præpoſitus æ-
dis erat,domum juxta ædem habebat. Hujus
famuli Lenæ querelis permoti arma capiunt,ac
inermes Scholaſticos,intro in Scholam refugi-
entes perſecuti , alios interficiunt , alios vero
vulneribus exanimatos relinquunt. Poſtridie
mane re divulgata fit concurſus ad ædem, ad-
ſunt e Scholis atque ex Gymnaſio omnes ſcho-
laſtici,facinus indignum conclamant,ac cuncti
Regem in arce petunt ; nec jam familiam, ſed
ipſum *Czarnkovium* cædis reum faciunt. Exo-
ritur in arce clamor, ut in turba,& loco & Re-
ge indignus,cum ſibi quisque Dux viæ & au-
tor ſermonis eſſet. Quorum clamore exciti
Nicolaus Grabia Vice-Cancellarius, & *Stanis-
laus Maczieiovius* , *Samuelis* frater ex atrio
prodeunt , tumultuantes Scholaſticos ſuppri-
munt,ac illos objurgant, officiique admonent,
vellent meminiſſe intus Regem eſſe , a quo ſi
quid vellent, reverentia adhibita peterent per
ſilentium. Scholaſtici repulſi ad cæſos rever-
tuntur, ſublatos in humeros tollunt , ac in fo-
rum proferunt,teſtificantur cædem,ac per præ-
conem de more conclamant , autorem cædis
ipſummet *Andream Czarnkovium*. Pleno foro
res agebatur,miſerabili cum ejulatu. Poſtremo
ad veſperam interfectos ſepeliunt,moxque a fu-
nere ad domum *Nicolai Szatkowii* Gymnaſi-
archæ contendunt ; inſtant precibus atque mi-
nis,vellet cum Collegis cauſam illam ſuſcipere,
neque tam crudelem cædem pateretur abire in-
ultam.Adeſſe vindicem Regem ſcelerum ; *Sa-
muelem* etiam Epiſcopum , Scholæ Patronum
præſto adeſſe , agerent modo libere, Deum
ipſum huic cædi non defuturum. Quodſi cun-
ctentur aut gratiam *Czarnkovii* ſequantur , ſe
conſilium capturos , ac *Cracovia* diſceſſuros,
Gymnaſio ac ſcholis relictis. Gymnaſiarcha
rem ad collegas defert, ab illis conſilium petit,
quid fieri vellent,ſed dum illi cunctantur, Rex
publica vociferatione ſcholaſticos in arcem vo-
cat , ac illis poteſtatem dicendi apud ſe facit.
Queruntur per unum univerſi, quam indignis
modis pridie rejecti fuiſſent,nec ad Regem ad-
miſſi. Denique orant,& obſecrant,ne Rex pro
ſua juſtitia jus libertatis ſcholaſticæ immuni-
tatis pateretur abire inultum. Aderat *Czarnko-
vius* , qui vehementer ſe purgabat Regi, teſtes-
que in rem dabat,ſe domo abſuiſſe, dum cædes
fieret ; cœnaſſe foris apud ſacerdotem certum,
nihil actum eſſe ſuo ſcitu neque juſſu. Erat hic
Czarnkovius honeſto loco natus & magnæ co-
gnationis , comis item atque doctus ac ma-
gna cum *Samuele* Epiſcopo familiaritate con-
junctus, tum anno quinto poſt Poſnanienſis E
piſcopus. Hic ergo cum premeretur ſuſpicio-
nibus, ac invidia communi Sacerdotum arde-

Scholaſtici importuniores ex arce repelluntur.

Rex Scholaſticos convocat.

Czarnkovius inculpatus ſe defendit.

ret, petiit a Rege, quo Rex inquiſitores in eam
rem daret , cauſamque delatione certa cogno-
ſceret. Rex Scholaſticis reſpondit, ſibi illorum
factum diſplicuiſſe , quod obliti officii ſe illo
clamore petiiſſent, apud quem faciles eſſent in-
fimis etiam hominibus aditus ; quo eſſet factũ,
cur excluſi & non admiſſi fuiſſent; nunc ſe ſcire
ac rem cognoſcere, & ne impunita eſſet, ma-
gnopere providere. Sed quoniam *Andreas
Czarnkowski* in collegio Sacerdotum eſſet, ju-
dicio illum Regio non teneri.Idcirco ejus facti
quæſtionem integram ſe permittere in præſen-
tia *Samueli* Epiſcopo, cujus jurisdictionis *An-
dreas Czarnkovius* eſſet. Recipit cognitionem
cauſæ *Samuel*, Gymnaſium accerſit, ac ut ſcho-
laſtici adſint,edicit.Adſunt cum Gymnaſiarcha
collegæ, e ſcholaſticis vero nemo ; qui per lite-
ras,cur non adeſſent,cauſas perſcribunt. Sed ta-
men eo non veniſſe dicebantur, quod familiaris
reo judex illis non placeret. *Samuel*,ut erat ho-
mo firmus & patiens , condonare ſe adoleſcen-
tiæ imperitæ dixit, quod ad edictum non vene-
rint. Interea autem Inquiſitores in *Andream
Czarnkovium* dat , ac pro ratione juris omnia
adminiſtrat. Fit inquiſitio,omnibus rebus acer-
rime inquiritur, teſtes ac judices dantur , tum
locus atque tempus cum conjecturis conferun-
tur.Conſul etiam cum Senatu urbano cædis au-
torem quærit, juramentoque teſtes adigit ; ad
ſummum, nihil, quod ad inquiſitionem acerri-
mam attinet,prætermittitur.Quæ delata ad *Sa-
muelem* fidem illi fecerunt *Andream Czarnko-
vium* extra noxam videri. Porro familia illius
eadem illa inquiſitione cædis rea deprehendi-
tur; qua delatione autores fuerant a rege com-
prehenſi ac in cuſtodiam dati, ut certo accuſa-
tori pœnas cædis darent. Cæterum ſcholaſtici,
quoniam ſemel reum cædis *Czarnkovium* con-
clamarant , in falſa inquiſitione perſeverantes,
vinctos a Rege arguere nolebant, & quoniam
illis non ſatis fiebat,ad deſerendam urbem, Gy-
mnaſia atque Scholas, ad unum omnes conſpi-
rant. Fuit hic ingens motus,nec æqua *Andreæ
Czarnkovio* homini copioſo cum illa mendici-
tate contentio. Quando enim ille magis præ-
ſtabat nobilitate, opibus, gratia, tanto majore
vulgo premebatur invidia. Scholaſticis vero il-
la miſericordiam conciliarat miſeria. Cum er-
go in ſumma invidia eſſet , non ſolum *Andreas
Czarnkovius*, ſed etiam *Samuel* Epiſcopus, &
cum ſcholaſtici urbem jam deſererent, *Tarno-
vius* Cracovienſis Caſtellanus,qui caſu tum ab-
erat,ruri proximo,dat illi Rex negotium , mo-
tus componere ac Scholaſticos retinere,qui jam
ab urbe maturabant proficiſci. Scholaſtici edi-
cto convocantur in æde Franciſci, adſunt cum
Gymnaſiarcha atque collegis univerſi. Epiſco-
pus etiam ipſe cum Sacerdotibus venit. Habe-
tur a *Joanne Tarnovio* concio gravis, quo illis
ſuadebat, ut a pertinacia deſiſterent, ſimulque
illos eſt cohortatus, ne hujusmodi conſilia ini-
rent, quibus Majeſtas Regia lædi poſſet, non
fore impunitam cædem, teneri cædis autores,
lege

Cauſæ cognitio Samueli Epiſcopo permittitur.

Czarncovius abſolvitur; famuli ejus rei deprehenduntur.

ſcholaſtici ad deſerendam urbem conſpirant.

Rex eos retinere conatur

1549.

lege modo agerent, & quieſcerent, idque curarent, cujus cauſa à parentibus *Cracoviam* miſſi eſſent. Inflectere *Tarnovius* juvenum ſenſus videbatur, quod illis cohortandis laudem reprehenſioni prudenter admiſcuerat. Sed cum *Samuel* orationem *Tarnovii* ſubſecutus cædem elevaret dicendo, auxit illorum dolorem, ut commotis ſimiles, ſeſe ex æde proripuerint, ac domum ſcholaſtico more conclamantes profectionem in craſtinum confirmarent. Bene igitur mane cum prima luce adſunt, una univerſi colloquuntur, profectionem parant, cives etiam, ut quisque notos ac familiares habebat, adeunt flentes, ſalutant ac valere jubent. Poſtremo magno comitatu egrediuntur ex urbe, illud carmen ſolenne concinentes: *Ite in orbem univerſum.* Plena erat urbs lamentatione atque fletu, honeſti etiam cives, matronæ atque homines ingenui, pro familiaritate ac hoſpitio viaticum offerebant tenuioribus, quos cum capſis, manticis ac ollis illis, quibus victum quæritabant pleniſſimis viis vidiſſes abeuntes. Majores natu negant miſerabilius quicquam hominum memoria in Polonia accidiſſe. Conticuerant enim Gymnaſia, ſquallebant collegia, obmutuerunt templa, ac omnes urbis partes afflictabantur illorum diſceſſu. Neque enim ex illa frequentia manſerat forte quisque, qui in templo Presbytero, vel in Gymnaſio ſcholave Magiſtro operam daret. Igitur *Cracovia* egreſſi, in Floriani venerunt ædem, cujus templum in Clepariano eſt. Hic ſacrificatum magno contentu, ac illud ſacrum ab illis eſt decantatum *Spiritus Domini replevit orbem terrarum.* Inde digreſſi inter initia viæ, humi ſtrati unanimes cecinere illud quoque: *Contere domine fortitudinem Eccleſiæ tuæ inimicorum.* Poſt flentes e complexu divulſi inita via patriam ſuam quisque repetiit, ac patrios reviſit lares. Pars etiam in Germaniam, pars in Pruſſiam atque Bohemiam profecti, partes *Lutheri* auxerunt, ſectamque illius quoque reverſi in Poloniam confirmarunt. Erant enim plerique illorum liberaliter inſtituti ac doctrinis exculti. Turpe hoc ac acerbum ſpectaculum fuerat Regi, quem fortuna ſpectatorem fecerat tantæ calamitatis, tantæque turpitudinis; quare proficiſcentes jam ex itinere mandato nonnullos illorum revocabat. Verum paucis ad diem reverſis, reliqui omnes magno animo cœptum ſequebantur iter, cauſam illius ſangvinis innoxii vindici permittentes DEo; certi, vindictam illam cædi nunquam in Polonia defuturam. Atque dici memini, nullam rem ab hac cæde in Polonia bene adhuc & feliciter nobis evenire, daturamque hujus cædis pœnam Poloniam viri ſapientes augurantur. Quorum divinationem quam aſſidua mala, quæ patimur, probent, ordo rerum docebit. Sed cum & Scholaſtici abirent, & illi qui citati comparuerant, abſoluti ad ſocios redirent, captos quoque ob cædem Rex dimiſit, ac liberos abire juſſit. Sed hoc loco prætereundum non eſt, quomodo intra finem alterius anni vertentis apparuerit ira numenq; divinum. *Regina* enim, *Strelimuſſæ* filia, (nam & ſcorto illi cujus cauſa cædes fuit facta id erat nomen) matrem lenæ ſuaſu interfecit, quod illam mater ſcortari vetaret. Itaque damnata parricidii ac inſuta in cutem pro parricidarum more, præcipitata in Iſtulam eſt. Lena etiam forcipibus laniata in idem flumen eſt abjecta. Ita DEus a facinoroſis tanto crudeliores pœnas exigit, quanto illis homines parcunt magis. Atque hic fructus legendis hiſtoriis eſt vel ampliſſimus, ut viciſſitudine temporum ac varietate malorum & mutatione rerum agnoſcamus iram vindicis DEi, & moniti cavere & admiſſa deplorare peccata ſciamus, quoniam Deus judex eſt Pſalmo teſte.

Scholaſtici univerſi abeunt.

Revocantur quidem a Rege.

Vindicta divina.

Hanc cædem incendium arcis mox conſequitur, cujus dimidiata pars meridiem verſus arſit, quo ſane incendio periclitabatur Arx tota cum æde Stanislai albo tecta plumbo inſpectante Rege, ac nimium cum *Barbara* uxore intus trepidante. Sed atrienſium concurſu ac Regis præſentia, quæ urgebat enixius opem ferre, ſedata flamma, & arx defenſa fuit. Triſte rerum futurarum omen id eſſe videbatur, cum homines continuari mala & alia ex aliis gigni ac naſci viderentur. Nam & incendium anni præcedentis, & comitiorum motus, & ſcholaſticorum cædes conjecturam faciebant, hoc arcis quoque caſu moneri nos divinitus. Jam vero poſt tot infelices caſus, res conſimiles conſecutæ ducebant ad ſuſpicandum, fata Poloniæ tot caſibus portendi. Hoc enim anno Scythæ extremis Septemb. diebus Ruſſiam invadunt, prædas agunt, ac omnia ferro & igni vaſtant, & cum Reſpublica eo anno absque præſidio eſſet, quod neque ſtipendio, neque expeditione comitiis Reipub. fuerat proviſum, ſubſidium nullum erat, contra illam incurſionem paratum. Non deerant tamen ſtrenui viri, qui ultro manu facta carperent Scytharum ac impedirent agmen. Quorum duces erant *Bernardus Pretvicius, Joannes Herbultus, Alexander* & *Procopius Sieniavii* fratres. Verum cum hi nec viribus, nec copiis, hoſtibus pares eſſent, ſuſtinere non poterant. Quare Scythæ cum ſibi armis non obſiſteretur, *Peredmirkum* Caſtellum obſident, in quod *Visnioviecius* cum uxore ac cætera agreſti turba ex fuga ſeſe receperat. Defendebatur primo in ſumma caſtellum; ſed cum obſeſſis ſpes ſubſidii non eſſet, *Visnoviecius* deſperata ſalute deditionem pollicetur; juſſus excedere prodit, ac ſe ſuamq; uxorem onuſtam auro, quo videlicet gratior eſſet, captus Scythis tradit, quem illi deditum, mox compedibus vinxerunt, uxorem autem ad libidinem ſervarunt. Interim autem, dum *Visnoviecius* deditur, reliqui portas caſtelli claudunt, ac oppugnationem fortiſſime ſuſtentant. At Scythæ cum ex *Visnoviecio* capto cognoviſſent, in caſtello pleno ac referto propugnacula pauca, ac infirma haberi, ſpe prædæ incitati in caſtellum

Arcis incendium.

Scytharum invaſio.

Peredmirki Caſtelli obſidio.

Visnoviecii deditio.

1549.

lum ferebantur, & cum expugnare non poſſent, ſtraminibus atque ſarmentis ſubiectis caſtellum incendunt, ac magna parte prædæ, quæ ſuperfuerat incendio, potiuntur. Quia ex re in ſpem venerant omnis Ruſſiæ vaſtandæ & percurrendæ. Et ſane feciſſent, niſi *Joannes Tarnouius* Cracouienſis Caſtellanus ex præfectura ſua Sendomirienſi hoſtis incurſione nunciata, è veſtigio exercitum feciſſet ex euocatis clientibus ac obæratis ſuis, ac cum hac manu ad Tarnopolim oppidum ſuum accurriſſet. Qui adventu atque nomine ſuo inſolentem hoſtem victoria repreſſit, ac vlterius progredi vetuit. Nec vero *Petrus Kmitha* Cracovienſis Palatinus, qui id temporis quoque in ſua Præmislienſi Præfectura caſu erat, Reipub. defuit; raptim enim & ipſe manu facta Præmisliæ opem laturus, *Joannem Tarnovium* erat ſubſecutus. Sed cum *Viſnæ* certior fieret, hoſtes repreſſos, ita cum præda domum rediiſſe, vt profectio illorum ſimilis fugæ videretur, cauſam juſtam habuit ad receptum. Atque Ruſſia hoc anno clade ac vaſtitate opera *Joannis Tarnouii* liberata fuit, qui licet ſenex & annis grauis eſſet, nihil ſibi tamen ad celeritatem reliqui fecerat, quin diem nocti jungendo periclitanti Reip. opem ferret.

Jo. Tarnouius Scythas reprimit.

Hoc incommodo accepto dolebat Equeſter ordo, multumque habebat in ore & *Viſnouiecium* captum & *Peredmierkam* exuſtam & abjectam prædam, querebanturque paſſim homines aperte, nullum eſſe regnum, nihil certe neque ordine fieri, Rempub. ſine præſidio direptioni propoſitam eſſe atque incendio. Quas ob res flagitare conuentum, ac comitia poſcere, quibus aliquando Reſpub. verteretur in commodiorem ſtatum; quæ & foris vexaretur ab hoſtibus, & domi eſſet ſine vllis legibus. Cum enim legati proximis comitiis vt ſupra oſtendi, neque de vxore, neque de iuſtitia â Rege quicquam impetraſſent, cum hac teſtificatione diſceſſerant, vt neque Regem, neque judices illius in prouinciis jus vellent dicere, quomodo fiebat, vt judices, cum jam conſediſſent, ab Equitibus judiciali loco ſubmouerentur. *Stanislaus Matthæus* certe *Stadnicius* de *Zmigrod* illius teſtificationis fiducia in *Lelowo* oppido, cum in illum iudex Cracovienſ. dioecefis *Petrus Demtinski* de *Petricouice* ſederet, illa exceptione forum declinauit, quod Regis autoritas Equeſtri ordine nondum rata eſſet. Plena erat huiusmodi teſtificationum Polonia, dum paſſim per prouincias Judices in judicando interpellarentur. Quo nomine Majeſtatis Regiæ plerique fiebant rei; inprimis autem ipſe *Stanislaus Stadnicius*, qui tamen defendente *Martino Zborouio* Caliſſienſe Palatino ſocero fuit abſolutus. Igitur cum agitaretur Reſpublica, comitia cuncti eſflagitabant. At Rex neque conventus agere neque comitia habere volebat, quod in illis Regia conſilia ad arbitrium eluderent, conventumque pro theatro haberent, in quo ſe jactare ac oſtendere conſueſſent; hiſce ſe neque conventum, neque comitia daturum reſpondebat. Et cum in ſummis Reipub. periculis cunctaretur Rex, *Nicolaus Dzirgovius*, Gneſnenſ. Archiepiſcopus, Regni Primas Cracouiam venit, Regem adit & monet, hortaturque quo agat conuentum, ac comitia habeat; quodſi cunctetur, aut ſi quid aliud ſequatur, ſibi eſſe in animo Reipublicæ non deeſſe. Cui Rex duriter reſpondiſſe fertur, non comiſſurum eſſe, vt ſe inuito comitia haberi poſſint. Archiepiſcopus cum obſtinatius manere in ſententia Regem videret, Cracovia diſceſſit, neque comitia vti denunciauit ſuo nomine habuit, ſiue Regis gratiam reſpicens, ſiue motum Regni timens, qui futurus erat certus, ſi quidpiam ille inuito Rege de Republica egiſſet. Hæc initia Regni SIGISMVNDI AVGVSTI fuerunt.

Equites Conventum flagitant.

Incommoda ex abrogata Regi juris dicendi facultate.

Rex comitia dare renuit.

ANNALIS TERTIVS.

1550.

ANni præteriti motus admonebat Regem, vt comitiis tempus produceret, quod verebatur, ne ſe conſimiles turbæ alteris comitiis exciperent, quales erant primis. Qui vero comitia flagitabant, reſpondebat, ſe nolle conventus pro ludo inſtituere, in quibus certi homines plauſum Populi malo publico captare conſueſſent. Manſit ergo Rex in ſententia, neque adduci potuit, vt comitia indiceret. At *Joannes Tarnouius* Cracovienſis Caſtellanus, cui Rex ſummam omnium rerum fidem tum habebat, cum Rempub. labi videret, egiſſe cum rege dicitur ac illi ſuaſiſſe, ne tantum animo indulgeret, vt priuatas ſuas injurias publicis Regni offenſionibus anteferret; tenuis ac infirmi animi videri Regem, ſuccumbere injuriæ ac eam malo publico vlciſci velle. Quod ſi quid ex illa libertate agendi moleſtiæ in comitiis Rex caperet, conſolaretur id cum charitate Patriæ, tum dignitate liberrimæ gentis, cui in Polonia præſideret; ſedatiora etiam in poſterum ſperaret ſibi fore cætera, cum Poloni non ſolum ſapientem Regem, ſed etiam patientem ſe habere perſpicerent, qui & prouideret vtilia, & ferre adverſa patienter noſſet. Hoc leviſſimo admonitionis genere *Tarnouius* vſus, deduxit Regem de ſententia, perpulitque vt Rex adoleſcens plurimum de animo remitteret, ac *Tarnouii* ſuaſu ad quartum Nonas Maii comitiis diem ediceret, quam de more prouinciales conventus anteibant, in quibus mos eſt ab Equitibus Polonis ad comitia & Legatos legi, & poſtulata edi. Acti igitur ſunt conventus longe diverſa ratione, quam anno acti erant ſuperiore. Nihil enim turbate ab Equitibus in iis actum fuit. Quin vero illa vxor, ob quam turbæ fie-

Joannes Tarnouius Regem ad edicenda comitia permouet.

1550.

fiebant ſuperiores, in ſummam obliuionem omnibus conuentibus erat adducta. Illa mandatorum Prouincialium ſumma fuit: vt Leges omnes exſequeretur Rex, quarum longo abuſu maxima pars incommodo publico fuerat antiquata. Cum iis mandatis Legati ad Regem *Petricoviam* veniunt, ac die prima comitiali Rex per *Samuelem* Cancellarium de more proponit, quanto in diſcrimine verſaretur, Polonicum regnum, cum aliud comitiis agatur, atque Reſpub. poſtularet, monere, orare etiam, vt cuncti ad Rempub. pariter incumberent, quam propter domeſticum motum abſque præſidio eſſe, quam eſſet pernicioſum, accepta nuper in Ruſſia calamitas doceret. Regem eo animo eſſe, vt nulla in re defuturus eſſet Reipub. quamcunque tandem in partem a Senatu vocaretur. Secundum hoc propoſitum Regis rogabantur Patres ſententiam, quorum princeps *Nicolaus Dirgouius* Archi epiſcopus ſententiam ſuam ab hoc propoſito auertit, & ad illius ſcripti inuidiam retulit, quo ſe Regem purgaſſe publice de comitiorum motu ſuperiore Annali oſtendimus. Cuius ſcripti aculeus ad contumeliam Senatus cum pertinere videretur, Archiepiſcopus de Repub. interrogatus, reſpondit. „Non ſibi eam rationem in Repub. probari, „quæ regnum vltra detrimentum, publicâ „etiam infamia afficeret; parum fuiſſe viſum „proximis comitiis; nullam partem Reipublicæ eſſe conſtitutam, niſi etiam Regiis literis „Senatus notaretur ad infamiam: quæ quod „latine eſſent ſcriptæ, exteros etiam homines „domeſticæ diſcordiæ teſtes facerent. Hortabatur itaque Regem, vt a talibus ſcriptis „deinceps abſtineret, altero commodiore ſcripto prioris ſcripti aſperitatem mitigaret, quo „& gratia exulcerata domi ſanaretur, & foris „nulla daretur de nomine Polono detrahendi copia.„ Hunc multi e Senatu fuerunt ſecuti, inprimis autem *Andreas Gorkanus* Poſnanienſis Caſtellanus, qui non obſcurè ſententia ſua *Samuelem* petebat, quod ex illius quaſi officina illa ſcripta prodierant, quibus aperte illius potentia notari videbatur ad inuidiam. Cui criminationi breuiter *Samuel* reſpondit, quem etiam Rex ipſe ſubleuauit, ſeque autorem ſcripti profeſſus a *Samuele* crimen remouit, ac in ſe illud deriuauit; quod tam verum eſſet, vt illud corrigi altero ſcripto minime vellet. *Joannes* quoque *Tarnouius* ſua ſententia hanc gratiam habuit Regi, quod non alio remedio, quam illo ſcripto, præteritorum comitiorum vulnera ſanarentur. Cuius ſcripti mens & ſenſus is eſſet, vt otium & tranquillitatem polliceatur omnibus Regia ditione atque dominatione deuinctis, quæ ſcripta eſſe habenda cenſebat obſidum loco, fidei atque clementiæ Regiæ. Proinde non modo reprehendendum Regem non eſſe, ſed etiam vehementer laudandum, qui illa Reipublicæ detrimenta non Regia poteſtate, ſed oratione manſueta ſanaret. Ita ſubleuatus ac defenſus *Samuel* illorum ſcriptorum inuidiam vitauit, quorum vtique autore Rege ipſo ſcriptor fuit, cuius rei indicio eſt oratio ipſa. Valuit enim vir ille ſcribendo, habuitque elegans latinè dicendi genus.

Comitia Petricouiæ habita.

Nic. Dirgouius litteras Regias carpit.

Andreas Gorkanus Samuelem ſtringit.

Jo. Tarnouius literas Regias probandas cenſet.

Abſoluto ſcripti crimine actum deinde per Legatos eſt de illis ipſis conditionibus præſtandis, de quibus etiam ſuperioribus comitiis actum fuit, quas quoad expleret Rex, tantiſper a jure dicendò abſtineret. Quibus Rex reſpondit; æquum ſibi non omnino videri, ob eas conditiones juſtitiam non fieri, in tantis præſertim hominum injuriis; quare velle ſe inſtituto ſuo cauſas Majeſtatem ſuam appellantium cognoſcere. Interea tamen relaturum etiam eſſe ad Senatum ſe de conditionibus præſtandis. Legati cum nihil proficere, neque his neque proximis Comitiis ſua poſtulata apud Regem viderent, & cum id incuria atque negligentia Senatus fieri putarent, cum Patribus conſcriptis amoto Rege, per colloquium hanc iniuriam expoſtulare volebant. Rex primo ſecretum colloquium recuſare, deinde cum Legati inſtarent vehementius, poteſtatem colloquii ſecedens cum Senatu Legatis fecit. In quo illi per *Nicolaum Siennicki*, Chelmenſ. Municipii Legatum, queſti ſunt "Patres conſcriptos, quantum de offi-„cio remiſiſſent, tantum etiam de autoritate„ amiſiſſe. Circumſpicerent Patres conſcripti„ vicina Regna, quæ breui tempore conuulſa au-„toritate Senatoria corruerunt, in quibus dum„ reges abſque Senatu omnia poſſunt, Rempub.„ afflixerunt. Magnum & periculoſum opus„ eſſe, vni mortali multorum credere ſalutem„ tum etiam vnum in Republica pati, qui plus„ poſſet, quam omnes, eſſe hominum nihil co-„gitantium de ſalute communi, ex hac enim„ ratione exiſterent Tyranni, qui Reſpub. ſuas„ prædas ducunt eſſe. Cuius rei exempla vel ex„ proxima vicinia ſumi poſſent, vbi cum Reges„ præter autoritatem Senatus, ſimulant ſtudere„ Reipub. ex magnis minimas fecerunt. Quæ„ cum ſcirent, ac meminiſſent Patres conſcri-„pti, facere illos inconſiderate, quod non ob-„ſtarent Regi pro arbitrio regnare volenti.„ Atque ex omni memoria exempla ſumi„ poſſe, vnum hominem, qui potiatur rerum,„ inimicum eſſe libertatis reliquorum. Ita na-„tura corrupta inter homines comparatum„ eſſe, vt is, penes quem ſumma rerum eſt, ſub-„lata interceſſione in Repub. cupiat excellere.„ nec æqua parte contentus eſſe. Quæ cum„ ita ſint, Patres conſcripti adeſſent animis, &„ autoritatem Senatoriam integram retinerent„ contra potentiam Regis, quam ſi ſemel con-„temneret Rex, nunquam poſtea ne cupiente„ quidem Senatu in poteſtate Patrum illum„ fore ſperarent.„ In hanc ſententiam *Nicolaus Siennicki* verba fecit, cuius oratio admodum proba-

Legati juris dictionem Regis fruſtra inhibere conantur.

Legatorum cum Senatoribus amoto Rege colloquium.

1550.

bilis fuit; quadrabat enim rebus, tum etiam Germanica atque Bohemica exempla, quæ oratione Legatorum deſignabantur, perterrefaciebant Senatum. Quare de communi Senatus ſententia reſponſum eſt Legatis: „Senatui placere, nulla in re Reipub. deeſſe, hoc „ſe vnum tamen poſtulare a legatis, vt Regem „judicare æquo paterentur animo, neque con-„ditionibus illis dudum præſcriptis, illum in „judicando interpellarent, neque judicia illi-„us impedirent, fore aliud tempus conditio-„nibus explendis magis idoneum. Nunc ini-„quum videri, in tantis iniuriis, quibus Rex „iudicando mederi poſſet, homines deſtitui. Hoc pro Senatu reſpondit *Petrus Kmitha* Cracouienſ. Palatinus, idem ille, qui ſuperioribus comitiis contra Regia judicia acerrime ſenſerat, vt & legati illo autore teſtificati ex Comitiis re infecta diſcederent, & ob eandem cauſam Polonia non multum ab interregno abeſſet. Quare cuncti, qui aderant, fremebant, & indignabantur illud factum, quod idem ille *Petrus Kmitha* repente mutaretur, vt eandem rem his comitiis vehementer ſuaderet, quam proximis maximo conatu diſſuaſerat. Et certe, (neque enim ſilentio eſt prætereundum) plurimum de exiſtimatione ſua veteri hac mobilitate ſententiæ amiſerat, quod ab eo factum fuiſſe conſtabat, vt haberet ad Regis gratiam receptum, a quo cum aperte ob vxorem impugnatam negligeretur, ob eamque rem gratia illius vulgo vileſceret, ſententiam mutare potius, quam autoritatem amittere *Kmitha* maluit, quæ parua illi tum averſo ab illo Rege reſtabat. Quare vt autoritatem recuperaret, qua tenuioribus dominaretur, omni rationi his comitiis ſeſe Regi dabat, ac illi ſtudebat. Legati cum viderent, ſumma voluntate Senatus judicia Regi permitti, deſtitutos ſe per *Joan. Syrakowski* queruntur, ac fruſtra hæc eadem in ſenatu iterant. Cæterum cum ſoli eſſent, ac nihil proficerent, orandi finem fecerunt, neque moleſti verbo judiciorum nomine Regi poſthac fuerunt.

Petrus Kmitha partibus Regiis accedit.

Judicia Regi permittuntur.

Judiciis autoritate Senatus Regi permiſſis Legati, de integro rem commouerunt noua diſputatione dignam. Egerunt enim: de executione Legum, cuius rei nomen cum non minus ambiguum, quam captioſum eſſet, alii alium inſtituebant exequendi modum, aliis enim exequi placebat, ſolas leges ab *Joanne Alberto* & ab *Alexandro* regibus profectas, alii vero omnes in vniuerſum exequi oportere cenſebant. Summa contentione legatorum & Senatus pugnatum eſt, horum qui potior eſſet exſequendi modus; hoc enim certe quisque cenſebat, quod in rem ſuam fore videbat. Qui enim Principium exſequendi â *Joannis Alberti*, & ab *Alexandri* legibus ducebant, id inprimis ſpectaſſe dicebantur, vt *Samuelem* Epiſcopum Cancellariatum *Joannem* vero *Tarnouium* Caſtellanum Sendomirienſem Præfectura deiicerent, quod his duobus ſumma apud Regem gratia ſummaque autoritas magnam vulgo inuidiam conciliarat. Itaque cum lex in Polonia illis Regibus lata eſſet, ne Cancellarius Regni ex maioribus Epiſcopis ſit, non licere *Samueli* cum Cracouienſi Epiſcopatu Cancellariatum contra eam legem obtinere legati cenſebant. Quæ lex nulla mihi quidem ratione niti videtur. Cum enim Cancellarii grauiſſimum ſit in Republica munus, in eo non ſolum dignitatem, ſed etiam fortunam ſpectare puto oportere, qua adjutus ad tantum munus ſit ille inſtructior. Nihil enim Cancellariatus aliud eſt, quam Vigilia Reipub. aut officina quædam ingenii atque doctrinæ, ad quam adminiſtrandam multis opus eſt Cancellario adjumentis, non ſolum ingenii, verum etiam fortunæ, vt quam plurimos idoneos ad tantum munus gratia & largitione habeat obſtrictos. Nam in tenui re, vt fides eſt anguſtior, ita & facultas adminiſtrandi muneris ſit infirmior. Et cum tantum in Cancellario ſit poſitum, recte in Germania Princeps publici Conſilii Moguntinenſis Archiepiſcopus Romani imperii eſt Cancellarius. Idem fit Romæ, idem in Gallia & in Anglia, ac in cæteris bene conſtitutis Ciuitatibus. Memoria etiam noſtra in Polonia, contra hanc Cancellarii fuerunt, multi clariſſimi viri, vt *Petrus Tomicius*, & *Joannes Choinicius*, qui in Epiſcopatu Cracouienſi ſumma cum dignitate Regis, magnoque cum emolumento Regni Cancellariatum geſſere. Quod tamen in illis homines non moleſte ferebant. Tum enim Reipub. leges non legibus Reſpub. ſeruiebat; at nunc fit ſecus, quando in perpetua Regni pace ac diuturnitate otii, turbulentæ quæſtiones, ac linguæ certamina conqueruntur de induſtria, quod in *Samuele* accidiſſe videmus. In quo cum ſumma eſſent omnia, tamen tantum in otio potuit inuidia, vt certi homines ad aliquem indignum atque infimum hominem ampliſſimum illud munus mallent peruenire, quam pati illum ſummum virum ac rebus omnibus excellentem illo fungi munere. Quare cum *Samuel* & magnam inuidiam ex matrimonio Regis, pro quo proximis comitiis ſteterat, haberet, & illum homines tantum præſtare nollent, lege illa de Cancellario inutili & tot exemplis antiquata Cancellariatum illi abrogabant.

Legum exſequendarum vnde initium faciendum.

Cancellariatus num recte cum Epiſcopatu Cracouienſi fuerit coniunctus.

Cancellariatus Samueli abrogatur.

Similia malevolorum vitia, in *Joanne Tarnouio* his comitiis extiterunt. Qui cum bello maximo *Daciam* perdomuiſſet, ac *Moſchouiam* maximis cladibus detrimentisque affeciſſet, *SIGISMVNDVS* Rex, victoriæ beneficentiæque ergo Sandomirienſem illi præfecturam ad vitam attribuerat. Quod tametſi adverſus illam legem erat factum, qua cavetur, vt illa præfectura omni obligatione libera arbitratu obtineatur Regio; tamen cum *Joannes Tarnouius* maximis hoſtibus perculoſiſſimisque bellis ſæpius Patriam liberaſſet, videtur ipſius Patriæ conceſſu ex æquo & bono contra legem obtinere illam præfecturam potuiſſe, vt vir

Jo. Tarnouius quo jure Præfecturam Sandomirienſem obtinuerit?

vir ille vnica ſpes, dubiis Regni temporibus, hoc Priuilegio & Patrimonium ſuum afflictum, ac continuis bellis exhauſtum reficeret, detrimentaque illius reſarciret, & hoc eodem cum alacrior, tum etiam copioſior redderetur, ad pericula pro patria ſubeunda. Sed invidia æquum & bonum non videt: quæ cum *Joannem Tarnovium* eius præfecturæ nomine vrgeret, vehementius, *Tarnouius* non tam aliorum, quam ipſe ſui victor, tanquam alter *Epaminondas* ille Thebanus coram Rege breviter in corona expoſuit ſua in Rempub. merita, ob quæ illi præfectura illa fuerat a *Sigismundo* Rege attributa. Quod ſi quid in eo peccaſſet, poenam ſe legis capitalis non recuſare. Cæterum petere a Rege, & a Senatu Equeſtrique ordine, vt tam peccatum quam meritum compararentur ſimul inter ſe, quo ſciri poſſet, plusne mali ille obtinenda Sendomirienſi Præfectura quam boni tot devictis hoſtibus ex ea Præfectura Patriæ attuliſſet. Ita *Tarnouius*, vir ſimillimus illi *Epaminondæ* Thebano, cuius exemplum tum vſurpauerat, docebat, ſe in legem nihil peccaſſe; ſed ne quid obſtare legibus videretur, Præfecturam depoſuit, quam vtique ſumma Regis Voluntate poterat retinere, quæ anno poſt altero *Joanni* filio ex Germania a *Ferdinando* Rege redeunti attributa fuerat, libero ſuffragio, vt patri debitus honos ad filium potiſſimum beneficio regio perveniret. Ad hunc modum inuidiæ populari a *Joanne Tarnouio* ſatisfactum fuit. Memorabile ſanè exemplum, Principibus viris, vt rejiciendis potius quam appetendis honoribus velint eſſe in R. P. illuſtres. *Samuel* etiam Epiſcopus Priuilegio Cancellariatum tuebatur, quo illi comitiis *Sigismundus* Rex Cancellariatum cum Epiſcopatu Cracouienſi permiſerat.

Tarnouius præfecturam deponit.

Cum *Samuel* Epiſcopus & *Joannes Tarnouius* Caſtellanus legibus ſatisfeciſſent, docuiſſentq;, inuidiam nihil in illorum parte moliri poſſe, executionem ad initium legum ſumma contentione referre ſtudebant. Quorum autoritates ſecutus Rex aduerſæ parti reſpondit, ſe ſuſcepto regno non juraſſe in has vel illas leges, ſed generatim in omnes, ſecundum hoc jusjurandum ſe leges executurum oſtendit. Verberauerat ea res pauore magno eam partem, quæ ceu laqueo captabat executionem: vt deſiſtere Regem executione illa plerique cuperent. Multi enim Senatorum & Equitum fuerunt, qui veteribus legibus erant obnoxii, quas ſi exequeretur Rex, poenam damnatos ſequi oporteret, vt infames eſſent. Ea enim mulcta præſcribitur eis qui Comitiis deponere, quæ contra leges obtinerent, admoniti e veſtigio nollent. Verum enim vero veteres illas ac perantiquas leges, ſi Rex in Polonia exequi vellet, totum illi Regnum neceſſario eſſet retexendum. Nam vt mores aliarum ætatum alii ſunt, ſic leges aliorum temporum aliæ videntur eſſe; & quemadmodum ridentur pueri, cum parentum calceos ſuo aptant pedi, ita jure ſunt irridendi, qui vetuſtas leges noſtro aptant tempori, quas partim vſus coarguit, partim aliquis Reipub. ſtatus inutiles fecit. *Joannes* certè *Tenczyński* Palatinus Sendomirienſ. vir natura peracutus & prudens acerrimus erat huius executionis impugnatori, qui ſella ob ſenium illatus in Curiam cum eadem de re ſequentibus comitiis quoque ageretur, hæc præter cætera locutus fertur. "En jam morior, rapite me dum licet ac vivum ſepelite, ſi huius executionis quam inſtituiſtis principium vllum ante exitum inveneritis. Non ſentis, Rex, leges veteres cum moribus abiiſſe veteribus, & mores nouos, a legibus gubernari nouis. Placet exequi, leges veteres, placeat etiam de pœna nihil, recuſari veteri, quam leges irrogant iis, qui, contra illas commiſerunt. At cum ita poſcente Repub. multi multa conſuetudine longa, cui lex cedit, contra leges veteres accepimus; Credo ego fuiſſe aliquando in Polonia tempus, quando lex illa de Magiſtratibus & poſſeſſionibus regiis rebus erat vtilis regno; ſed caſus conſecuti, qui in Repub. multum valent, tacite illam legem antiquarunt, & etiam moribus ſanxerunt, perfeceruntque vt ne ea, res fraudi eſſet, ſi ego aut quispiam alius in, aliqua provincia magiſtratum contra legem, in qua incola non ſum, obtineam, aut ſi, poſſeſſiones regias a veteribus Regibus meis, majoribus obligatos habeam, ſalua exiſtimatione & pecunia mea. Quapropter cum ſemper tempori cedat lex, & legem vſus coarguat, cenſeo, vt ad *Joannem Albertum* & *Alexandrum* patruos tuos te referas, & ab illorum legibus initium exequendi ducas." His verbis vir acerrimo ingenio executionem a capite legum diſſuadebat, & ad leges a *Joanne Alberto* & *Alexandro* legibus latas referebat. Quæ illius poſtrema fuit oratio. Nam cum comitiis vt dixi, inſequentis anni eadem hæc moribundus repetiiſſet, paucis diebus interpoſitis exceſſit e vita. Ita illa executio, quam initio omnes flagitabant, in dubium venerat, vt qua parte ſuſcipi poſſet, non liqueret. Legati certe plus ſibi ac Equeſtri ordini ab illa, quam patribus cavendum putabant, quod verebantur, ne illa executione in dubio illorum poſſeſſiones eſſent. Et quoniam, vt mihi quidem videtur, non tam publicum, quam priuatum commodum illa contentione quærebatur, ideo hæſit hæc executio ad metas, nec quo digitum proferat, adhuc reperit, vt dictum *Joannis Tencziński* ſapiens tempus ipſum comprobaret. Ac de executione quidem & de cæteris rebus his comitiis ita tum actum fuit, vt inchoata multa, nulla vero eſſent abſoluta, cum contentionis cauſæ, in priuatorum cupiditatibus incluſæ, vtilitatem communem a publico conſilio excluderet.

Rex omnes ab initio leges vult exequi

Graui oratione idim pugnat Jo. Tenczyński.

Inter diſceptationum magnarum publicas curas interceſſit res parua dictu, ſed quæ ſtudiis

Clericorum potentia minuitur.

partium in magnum certamen poſtea exceſſerat, magno detrimento maloque publico. Cum enim ob hæreſim magna inuidia arderet Sacerdotalis ordo, his demum comitiis illa vehemens inuidiæ flamma erupit. Nam cum ſacerdotum neque Zelum quorundam, neque potentiam omnium homines vulgo ferrent, ex longo tempore occaſiones quærebant, quo & vim eneruarent eius ordinis, & illum ad priſtinæ vitæ officium redigerent. Quod cum obſtante SIGISMVNDO Rege, qui ei ordini & indulſerat præcipuè, & propter opes confidebat maxime, homines exequi non poſſent, SIGISMVNDO AVGVSTO demum Rege, occaſionem ſibi oblatam putabat, invadendi eum ordinem. Cuius rei magnam præbuit facultatem *Joannes Dziaduski* Jelito, Premislienſ. Epiſcopus, qui cum laudis eſſet cupidus, nec ad eam aliis artibus poſſet peruenire, eam inibat ad laudem viam, quò ex Lutherana cauſa, cum apud vulgus Sacerdotum, tum apud ſummum Pontificem creſceret. Quo ſanè conſilio ille multos præſtantes ingenio viros in Dioeceſi reos fecit, plerosque ſacerdotiis exuit, non nullos etiam proſcripſit, e quibus *Stanislaum Orichouium* Rutenum eximium habuit, quem vexaret, ac Dioeceſi Præmislienſi exterminaret. Erat hic *Orichouius* a puero magnopere Philoſophiæ deditus, tum etiam religionem non fucatam, ſed veram & integram priuatim ac publice coluit ac docuit. Quod cum *Joannes Dziaduski* non ferret, aſper in *Orichouium* ſæpe & acer fuit. At *Orichouius* cum neque Epiſcopum neque coelibatum ſacerdos ferret, de amicorum ſententia ſtatuerat repudiato ſacerdotio, quo erat in Eccleſia Præmislienſ. complures annos functus, vxorem ducere, vt liber importuni hominis collegio, caſte in matrimonio viueret. Quam rem ille palam præ ſe ferebat, ita, vt *Viſnæ* in conventu rogatus ab Epiſcopo, vxorem ne duceret? ducturum propediem ſe reſponderet. Quo reſponſo Epiſcopus ita exarſerat iracundia, vt aqua & igni per tabellionem in eodem conuentu publice *Orichouio* interdiceret, ſi is vxorem contra interdictum duceret. *Orichouius*, cum & vxorem palam ambiret, e Gynæcio *Petri Kmithæ*, *Sophiam Straſzonis* filiam, & Epiſcopus ob eam rem infenſus admodum illi eſſet, cauſam hanc ad comitia Regni defert, ac in concilio Legatorum interdictum Epiſcopi recitat, petitque, quo cauſam illam reciperent Legati, ac ne paterentur Epiſcopos in bona atque caput hominum tam atrocibus ſævire interdictis. Legati cum Iniuria *Orichouii*, tum periculo communi cauſam ſuſcipiunt, ac Regem adeunt, agunt ac orant vniuerſi, ne Rex epiſcopos jus regium ſibi vſurpare in Polonia pateretur. Soli Regi convinctos rerum capitalium licere proſcribere ac illorum bona publicare, præterea nemini. Quod ſi tantæ Epiſcoporum poteſtati Rex non obſtaret, equitibus Polonis conſilium contra Epiſcoporum vim non defuturum. Dicebantur hæc ad Regem in corona a Legatis, quorum præcipui fuerunt *Petrus Boraſyński*, *Nicolaus Krzycki* & *Joannes Sirakowski*, ad quorum accuſationem & querelam tacuerant Epiſcopi forte ex admiratione accuſationis liberæ. Tum enim primum Equites Poloni auſi ſunt contra ordinem Eccleſiaſticum liberam vocem publice mittere, quod ante hanc diem in Polonia factum nunquam fuit. Orabant etiam Regem, quo *Orichouium* ſuam cauſam conquerentem audiret; quod ægrè, obſtantibus Epiſcopis impetratum a Rege fuit. Cui poteſtate dicendi facta, cum ille pro matrimonio dicere exorſus, attento & benevolo Rege bene profeciſſet, ac ad nam partem veniſſet, qua de cœlibatu illi dicendum erat, Epiſcopi commoti ex ſellis proſiliunt, hominem interpellant, ac ne Rex audiat, orant. Indigna res videbatur in libero regno, coram Rege vocem hominibus eripi, nulla reuerentia Maieſtatis, neque ratione libertatis adhibita, quare cuncti, qui aderant, fremebant, vt ad veterem inuidiam plurimum odii illa interpellatione ordini ſacro accederet. Cum ergo interpellarent Epiſcopi, ac *Orichouium* loqui prohiberent, Rex miſit in conſilium, ac de conſilii ſententia per *Petrum Kmitham* pronunciat: *Orichouius* ita cauſam diceret, vt ne verbo Epiſcopos læderet. Steterat in præcipiti res *Orichouii*. Paratus enim venerat, vt intercepta oratione nihil poſſet ex præparato dicere. Itaque conticuerat, nec, quo ſe verteret habebat. At cum pone ſtantes amici eum cohortarentur, adeſſet animo, neque mentem ſibi tanto in conuentu effluere pateretur. Ille erectus cohortatione, de integro initium dicendi fecit, & ex tempore orationem habuit, in qua breuiter vitam atque ſtudia, quæ in privata vita coleret, expoſuit, quorum illa ſumma eſſet, "vt bono Rege, bonus ipſe ciuis eſſet, vt merito ab Epiſcopo interdicto illo infami notari, non debuerit. Pebebat ergo a Rege, quo ille ſuo decreto interdictum Epiſcopi tolleret." At Rex de ſenatus ſententia tantiſper diſtulit cognitionem illius interdicti, dum alias quoque quæſtiones, quæ contra Epiſcopos afferebantur, cognoſceret. Interea Epiſcopi, quod verebantur ne ſublato per Regem interdicto, illorum minueretur autoritas, *Orichouium* ad colloquium vocarunt, ac illi cum ſex comitibus in curiam Gneſnenſis Archiepiſcopi poteſtatem veniendi fecerunt. Sed cum genus comitum illi non præſcriberent, *Orichouius Andreæ Gorkani* adiutus autoritate & gratia ampliſſimos viros ſibi comites parauerat, vt *Nicolaum Radziuilium* Vilnenſ. *Martinum Zborouium* Caliſſienſ. *Nicol. Brudzouium*, Lancicienſ. *Raphaëlem Leſczyński* Brzeſtinenſ. Palatinos, ac ipſum *Andream Gorkanum*; quem duo filii *Lucas* & *Andreas* fuerant ſubſecuti. Hi privatorum hominum habitu, vti erat imperatum, intro in Curiam Archie-

Jo. Dziaduski Stanisl. Orichouium prohibet matrimonium inire.

Orichouius rem ad comitia defert.

Orichouius cauſam coram Rege dicens ab Epiſcopis interpellatur.

Orichouius ad colloquium vocatus venit comitatus veris ampliſſimis.

1550.

piſcopi cum *Orichouio* ad colloquium venerunt. Res admiratione digna fuit, ampliſſimos viros pro *Orichouii* cauſa priuatorum A hominum perſonam ſuſcipere. Tantum illi tum gratiæ apud ſummos viros inueterata invidia ordinis Eccleſiaſtici conciliauerat. Interea loci Archiepiſcopus cum Epiſcopis ac cum multa Sacerdotum cuiusque generis turba ſe congregauerat, nihil de aduentu illorum virorum ſuſpicans, ſed ſolum *Orichouium* cum paribus aduentantem expectans. Quem cum præter ſpem aduenire cum ampliſſimis viris Epiſcopi viderent, attoniti re inſperata, vix tandem recuperata voce dixerunt: Nolle ſe quicquam in illa turba cum *Orichouio* de rebus ſacerdotalibus agere. Hic *Gorkanus*, vt erat in ſumma modeſtia vir acerrimus; quid tandem, inquit, obſtat, quo minus agatis nobis præſentibus, quos ſex tantum, vt imperaſtis, adeſſe *Orichouio* videtis? Tum Archiepiſcopus, non tales, inquit, juſſeram. Quales vero, inquit *Gorkanus*? An non videmur vobis idonei, qui adſimus homini neceſſario? An vobis licebit intereſſe no- B ſtris rebus, nobis veſtris non licebit? Dum hæc aguntur, concurſus fiebat, ac vulgo homines introrumpebant, vt obſiſti a janitoribus non poſſet. Quo quidem tempore mirificus fuerat *Joannes Dziaduski*, qui plenus confidentia *Gorkano* jurganti reſpondit illud Pauli: *Honorabile connubium in omnibus*, in Clericis locum non habere. Sed cum Epiſcopi nihil agere cum *Orichouio* vellent, qui venerant, grauiter offenſi, nulla ſalute reddita diſcedunt, ac palam ſe indignè habitos eſſe ab Epiſcopis queruntur. Legati hac Epiſcoporum voluntate cognita, primarios duodecim viros e collegio ad Archiepiſcopum miſerunt, qui illi denunciarent, equites Polonos *Orichouio* contra Epiſcoporum vim non defuturos, C neque paſſuros, Epiſcopos in Polonia vitæ ac fortunarum dominos eſſe. Magnus is motus fuit, vt ex priuata contentione, publica cauſa exiſteret, magno non ſolum religionis, ſed etiam Reipub. detrimento, vt poſt apparebit. Cæterum *Joannes Tarnouius* Caſtellanus, cum inſtare Legatos aſſiduè pro *Orichouio* apud Regem videret, cum pro conſuetudine ſua, tum pro amicitia, quæ illi cum *Samuele* Epiſcopo ſumma fuit, mandato Regio vocat cauſam ad ſeſe, ac adhibito *Petro Kmitha* Palatino, excluſa multitudine apud *Samuelem* domi pacem inter *Orichouium* & *Joannem* Epiſcopum, tali conditione conciliat. Vt *Orichouius* non prius vxorem duceret, quam Pontifex Romanus eius ducendæ autor fieret, atque ita diſceſſum fuit, bona cum vtriusque D gratia. At Epiſcopi, vt ſpem vxoris *Orichouio* funditus adimerent, a *Petro Kmitha* contenderunt, ne virginem e Gynæcio vxoris ſuæ nuptum *Orichouio* daret; quod etiam eſt factum. Qua ſpe fruſtratus *Orichouius*, alio animum & amorem ſuum contulit, quæ res illi præter ſpem feliciter euenit. Nam cum *Andreas Gorkanus* & *Martinus Zborowski* Palatinus *Orichouium* cœpto deſiſtere nollent, A diligenter cum *Joanne Chelmio* Cracouienſ. municipii Equite honeſto & nobili per literas egerunt, quo ille vnicam natam ſuam *Magdalenam Orichouio* vxorem daret; quod etiam obtinuerat. Id, quoniam ad ſequentem annum pertinet, ſequenti quoque planum fiet annali.

Hac re attoniti Episcopi colloquium detrectant.

Jo. Tarnouius rem componit.

Orichouius alio amorem confert.

Rex dimiſſo conuentu, nulla re conſtituta Petricouia diſcedens, iter ad vxorem habebat, quem officii cauſa erant ſecuti complures Senatorii ordinis, quorum Princeps fuit *Petrus Kmitha* Palatinus. Cracouiam vbi eſt ventum *Barbara* vxor obviam Regi alacris procedit, ac illi in æde Stanislai adventum gratulatur, hilarior multo, quam dudum, quod & comitiis ſecunda illi erant omnia, & coram adeſſe eos cum Rege viderat, qui illi prius adverſabantur maxime. Hanc viciſſim Rex quam poteſt officioſiſſime ſalutat. Poſt hunc illam venerantur Epiſcopi. Tum *Petrus Kmitha* ſua in illam ſtudia commendat, ac in clien- B telam ac fidem ſe illi dat. Idem faciunt cæteri. Gratum & jucundum ſpectatu hoc ſtudium fuerat Regi, cum videret vxorem ſuam, tanto eſſe in honore apud eos, qui illam ne vxoris quidem prius loco habebant. Eadem omnium Senatorum pars, quæ rebus dubiis *Barbaram* graviſſime erat deteſtata, ſecunda illius fortuna laudibus illam tum ferebat. Illi etiam, qui quod in familia illius erant, vt contagio quædam vitabantur, tum numero Patronorum habebantur, vt invicem infimis ſummi propemodum clientes eſſent. Tantum valent Regum opes, vt facile immutent homines, vt non cognoſcas eosdem eſſe. Denique *Bona* Regina, quæ nequaquam illam volebat, mirum, cum videret firmas omnium conſenſu C filii jam eſſe nuptias, *Varſavia* & ipſa *Cracoviam* ſalutatum nurum miſerat, ac filiam appellauerat, ſtudia illi pollicens materna, amorem item atque curam; cæteraque, quæ liberis parentes promittunt. In hunc modum conuerſæ erant huic mulieri res; nec vero ſoli, ſed etiam generi ipſius; *Nicolao* autem *Radziuilio* inprimis fratri illius patrueli, qui quod eius matrimonii conciliator fuiſſe putabatur, ſummo apud Polonos odio fuerat. At cum abiiſſet illa tempeſtas, tanto in honore in Polonia poſtea hic vir fuit, vt Principum multi illum Patronum adſciſcerent, nonnulli etiam ita illi inſeruirent, vt in equum adſcendentem ſublevarent, vt ſerui dominum. Igitur cum tempus illius invidiæ omne abiiſſet, *Barbara* autem ſumma gratia apud Regem & ſummo D honore apud omnes eſſet, quod per illam aditus ſermonis & gratiæ faciles ad Regem erant, pro ſe quisque officiis ad illam certabat. *Petrus* certe *Kmitha* e *Wiſnicze* cum vxore regem ac *Barbaram* ſalutatum in *Niepolomicze* aduenerat, quo in loco in venationibus Rex erat. Gratus Regi adventus *Kmithæ* fuit, tanto hercle gratior, quanto illius vxor *Barbara* Reginæ pro-

Rex ad Reginam proficiſcitur, cum pluribus Senatoribus.

Omnes Reginam exoſam antea venerantur.

Cognatio inter Reginam & Kmithæ vxorem.

1550.

propinqua cum eſſet, turbulento tamen illo tempore pro voluntate viri animo ab illa fuerat alieno. Nam tres filias ſuas illuſtris vir A *Kola* de *Daleow* Palatinus Ruſſiæ & exercituum Regni Dux nuptum dederat: Vnam *Radziuilio*, quæ *Barbaram* Reginam; alteram *Herbulto Dobromilski*, quæ patrem *Barbaræ* itidem *Herbultæ* vxoris *Kmithæ* (inde *Kmithæ* vxor fratris conſobrini Reginæ filia fuit) tertiam *Seniauio*, quæ hunc, qui nunc viuit, Palatinum Ruſſiæ genuerant. Ergo benigne habitus a Rege *Kmitha*, inuitat Regem, ac *Visnicium* cum vxore vt venſat, orat. Condicit Rex, ac ſe venturum feriis Bartolomæi pollicetur. Ad condictam itaque diem Rex cum vxore *Viſnicium* ad *Kmitham* venit. Aderat vna *Nicolaus Radziuilius*, Reginæ, vt dixi, patruelis frater. Quo quidem tempore magnifica liberalitate vſus fuiſſe *Kmitha* memoratur. Nam cum totum triduum largiter Re- B gem apud ſe habuiſſet, & cum illum ampliſſime cum vxore & *Radziuilo* muneraſſet, tum vero ex Satellitibus Regis non fere quisquam ab illo indonatus abiit. Quá ſanè ille munificentia omnes ſuperioris temporis offenſiones abolere conabatur. Et vt cumulatius augeret, ac Regi declararet, ſuam erga illum obſeruantiam, omnia, quæ in rem erant Regis, ac in honorem illius vxoris adminiſtrabat. Sed cum Rex nihil æque cuperet, quam vt aliquando vxorem coronatam haberet, ad eam rem ſtudium & operam illi *Kmitha* præſtabat. At cum non auderet comitia illius coronationis cauſa inſtituere, aliam viam invenit. Mos eſt in Polonia Regulos addictos Regno de integro cum nouo Rege fœdera facere, & fidem ſuam C jurejurando obſtringere, & certis conditionibus accipitur a Regulis imperium. Quarum illæ ſunt præcipuæ, vt eosdem hoſtes ac amicos cum Rege Polono habeant, & ipſi ſub umbra Poloniæ Regis ſe latere, ac in tutela ac præſidio Regni jure fœderis poſitos ſe eſſe agnoſcant. Quod jus cum a morte SIGISMVNDI neque Pomeraniæ neque Ruſſiæ Duces ab AVGVSTO Rege vſurpaſſent, hanc occaſionem Rex nactus indicit repetendis fœderibus diem, vt conuocatis Senatoribus, non ſolum fœdera faceret, ſed etiam vxorem præſentibus illis coronaret. Ad hunc diem magna pars Senatorum convenerat; D nonnulli tamen, cum aliud agi aliud ſimulari præſentiſcerent, inventâ cauſâ aberant, neque adeſſe illi coronationi, vt propoſitum tenerent, volebant. Cum jam coronatio eſſet decreta, neque Senatus conſultum de ea re vllum fieret, *Joannes Tencyński* Sendomirienſ. Palatinus, & *Andreas Gorkanus* Poſnanienſ. Caſtellanus perennes huius mulieris inimici aberant, ex Principibus autem fœderatis aderat nemo. Nam per legatos illi diem edicti obibant. Itaque ad V. Idus Decembris, nullo decreto, neque ſcito publico vxorem Regis Cracouiæ in æde D. Stanislai frequenti Senatu *Nicolaus* Archiepiſcopus coronauit. Ita hic A Archiepiſcopus, qui ſuperioris anni comitiis *Barbaram* ſua ſententia repudiauit, peccataque illius repudio contracta viritim diuidebat, hoc anno ipſam hanc, non vxorem tantum Regis appellauit, ſed etiam Reginam Poloniæ unxit, coronauit & declarauit. Hac via ad Reginæ nomen, Regnique coronam *Barbara* peruenerat, quæ tametſi jam tum langueret, tamen infirmitatem corporis, voluptate tanti honoris ſuſtentabat; dicere etiam ſolebat, ſe non curare, vt vna die plus coronationi ſupereſſet. Quæ eius oratio omen fati fuit, neque enim fefellit ſpes illam. Nam menſe a coronatione ſexto, graui morbo, cui cancer nomen eſt, deceſſit. Poſtridie eius diei Rex in forum deſcendit ac pro Tribunali ante curiam regio more conſedit, fœderaque cum principum legatis fecit, ſpectante Regina ex aduerſa curiæ B domo *Jordani Spithkonis de Zakliczino*, Regni theſaurarii, vnde in forum deſpectus facilis eſt.

Kmitha Regem cum vxore conuiuio excipit.

Coronatio Reginæ.

Mors Reginæ.

Dum hæc Cracoviæ aguntur, dies a rege dicitur *Nicolao Oleſnicio* viro Patrio Sectæ Zwinglianæ nomine, quod is inexpiabiles religiones in Rempub. induceret. Erat hic in *Sienenſium* familia natus, vnde multi clari viri in Polonia fuerunt, ex quibus *Sbigneus* Cracouienſ. Epiſcopus, & vrbis Romæ Cardinalis, vt cæteros prætermittam, patrum memoria fuit, vir acerrimo ingenio, præſtanti etiam doctrina, in tuenda vero Republ. libertate tanta, vt CASIMIRO Regi huius Auguſti auo noua quædam & pernicioſa Reipub. molienti, non vt Senator Regis, ſed vt Regni pater reſiſteret. C Cuius illud præter cætera facinus memoratu dignum fertur. Cum enim CASIMIRVS bellis exhauſtus ex æde S. Stanislai ſanctius ærarium vellet auferre, & jam ad Sacrarium accederet, *Zbigneus* indutus lintea, religioſaque veſte, obuiam illi e ſacrario prodit, ac irruentem ſuſtinet. "Quo tandem, inquit, ruis, Rex? Sacrane vaſa pergis eripere? non patiar equidem; quod ſi tu propterea *Boleslaum*, ages, en tibi ego adſum *Stanislaus*, ſed a vaſis, abſtineto." His verbis vir ille refutauit iratum admodum Regem, ac illum a pecunia illius fani avertit. Multa ſunt huius viri prodita exempla, non ſolum â Polonis ſed etiam D a Romanis ſcriptoribus. Is igitur *Sbigneus* huius *Nicolai* patruus maior reliquerat poſteris cum bonis exemplis abundantem, tum vero opibus florentem familiam, in qua natus *Nicolaus* ac liberaliter inſtitutus nulla in re patrio decori defuit. Verum cum is doctrinæ quoque ſtudio teneretur, Magiſtros nactus in Zwinglianam ſectam inciderat. Cuius Sectæ illa ſunt decreta: "In ſacrificio publico non corpus neque ſanguinem Saluatoris Chriſti, ſed panem atque vinum merum proponi. Sacerdotium nullum eſſe. Miſſam idololatriam eſſe, ceremoniam Baptiſmi extra aquæ vſum, ludum atque jocum eſſe. Jam jejunia, monachos

Nic. Oleſnicius Zwinglianos fouet.

Sbignei, patrui eius maioris in patriam merita.

Nicolaus quomodo in Zwinglianos inciderit.

1550.

„nachos ac Diuos non minus impie quam ſtul-
„te eleuabant, & quæ ſunt modi iſtius cætera.
Ad huiusmodi prava decreta *Nicolaus Oleſni-* A
cius Zwinglianis magiſtris docilem ſe præ-
buerat. Cum enim *Franciſcus Stancarus*, vir
Italus, damnatus huius ſectæ in *Lipovicio* Ca-
ſtello, vbi Epiſcopalis carcer eſt, verſaretur, ab
Samuele epiſcopo vinctus, inde vero delapſus
per funem ab *Stanislao Laſocio* Lancicenſi Sub-
camerario, & ab *Andrea Triceſſio* nobili ado-
leſcente armatis ſub caſtello exceptus fuit, & ad
Nicolaum Oleſnicium Pinczouium deductus;
Quo loci cum ſe refecerat, cœpit errorem in-
ſtaurare *Zwinglii*, in idque operam dare, vt ab-
duceret *Oleſnicium* a religione paterna, & per-
ſuaderet illi religionem externam. Cuius ad
præſcriptum imagines e fano tolli, cœnam pro
vſitata peregrinam inſtitui, Sacra, quæ mona-
chi in eius oppidi fano religionibus vetuſtis B
adminiſtrabant, explodi iubet. Erat hoc fa-
num cum adiuncta monachorum domo mu-
nificentia *Zbignei*, cuius ſupra mentionem fe-
cimus, operoſe exſtructum, ac liberaliter dita-
tum, quod profanare *Stancarus* properabat,
cuius conſilium cum *Oleſnicio* videretur peri-
culoſum eſſe, nequid inconſiderate faceret, vo-
cat amicos ac conſilium adhibet; in quo va-
riatis ſententiis, illa poſtremo vicit, vt imagi-
nes, cum reliqua ſuppellectili, ſaluæ in fano
manerent, monachi etiam veteri inſtituto ſacra
facerent, quod nihil earum rerum mutari tum
poſſet impune: adeſſe Regem in proximo, Epi-
ſcopos etiam Cracouia nondum diſceſſiſſe, fore
hiſce rebus mutandis aliud tempus magis ido-
neum. In præſentia placere cœnam inſtitui, C
idque fieret in arce privatim, non in fano pu-
blice, quod in oppido ſubiectum eſt arci. Se-
cundum hanc ſententiam permittunt *Stan-*
karo nouæ cœnæ modum præſcribere, ac il-
lius vſum docere. Tum homo nefarius æ-
que diuina ac humana contemnens, ceperat
illorum adoleſcentium mentes, quorum erant
plerique potentes ac nobiles, ac rerum noua-
rum cupidi; qui quod inſenſi erant Romanis
Sacerdotibus, autore *Stankaro* in Zwinglia-
nas partes conceſſerant. Ita poſt Chriſti Re-
ligionem â Polonis ſuſceptam eo loci primum
externa Religio Poloniam inceſſit, adeoque
popularis error is eſt factus, vt non ſecreto
modo intra parietes, ac poſtes priuatos con-
temnerentur antiqui ritus; ſed in publico D
etiam ac foro aulaque palam exagitarentur,
ne quicquam prohibentibus epiſcopis. Quo-
rum autoritas *Orichouii* cauſa, licet longe di-
verſa, vulgo cœpiſſet vileſcere, prohibere non
poterant, quin longius ſerperet hic amor, &
animos hominum occuparet, magno cum to-
tius Regni diſcrimine. Igitur cum naturale
illud *Oleſnicie* familiæ ſtirpis bonum in
Pinczovia Stankarus vitiaſſet, primo ſecrete
bonorum indignationes exaudiebantur, de-
inde ad partes etiam & ad publicam que-
rimoniam exceſſit res. Incuſabantur gra-

Franc. Stancarus.

Stancarus nouam religionem primus in Poloniam inuenit.

uiter a Senatoribus Epiſcopi, quod ſectis
paterentur infici Regnum, quorum officium
A talibus malis occurrere ac impiis religio-
nibus populum liberare. Obierat jam mor-
tem *Samuel*, *Joannes* autem *Przerenb-*
ſki Proëpiſcopus in Cracouia erat, cui nego-
tium ab Gneſnenſi Archiepiſcopo datur, quo
Nicolaum Oleſnicium, evocaret, ac illi diem
diceret. Adeſt ille ac diem cum multa
familiarium & cognatorum turba obit. Au-
lici etiam frequentiam illi præbent. In
quem cum Proëpiſcopus cum ſacerdotum col-
legio judex conſediſſet, ac multitudinem, quæ
aderat, amoueri e judicio juſſiſſet, multis exa-
gitatus probris, haud procul abfuit, quin vio-
laretur. Vbi autem potentius jam eſſe id ma-
lum Proëpiſcopo apparuit, quam vt per illum
ſedari poſſit, judicio deſtitit, ac rem integram
B cum Epiſcopis ad Regem detulit. Querun-
tur apud Regem Epiſcopi, quam indigne con-
temneret judicia ordinaria, quamque immo-
deſtus in judicio Proëpiſcopi *Nicolaus Oleſ-*
nicius fuiſſet. *Andreas* etiam *Zebrzydovius*
Cuiauienſ. Epiſcopus hunc accuſat grauiſſime,
“orat & obteſtatur Regem, ne is pro maie-„
ſtate Regni pateretur, pietatem patriam inex-„
piabili religione commutari. Reſpiceret„
Germaniam, quæ quam diu Romanam fidem„
coluerat, tam diu nullum civile bellum vidit.„
At polluta hac fide & repudiata veteri, cum„
in Germania non plebs ſacerdoti, non ſacer-„
dos Epiſcopo, non epiſcopus Papæ paret im-„
perio, nec Cæſaris etiam dicto audientes eſſe„
Germanos. Ita â Deo comparatum eſſe, vt„
C Regia poteſtas, ex ſacerdotali poteſtate depen-„
deat, qua ſublata res regnaque ſtare non poſ-„
ſe, cum præ licentia nemo Regis, nemo ſa-„
cerdotis verecundiam habeat. Proinde orabant„
Regem, vt cum veſtigio tolleret quam pri-„
mum malum hoc; quod ſi negligeret, ſuam„
vicem magis quam Epiſcoporum pertimeſce-„
ret. Religionem enim DEI promiſſo, in„
omni Regni ſtatu, penes homines ſalu-„
ti deſtinatos, ſaluam manſuram; at re-„
gna prauis opinionibus ſemel ſedibus ſuis„
convulſa, nunquam inſtaurari, neque reſtitui„
in antiquum poſſe.„ Stabat cum *Andrea*
Zebrzydouio perorante epiſcopalis maieſtas, ac
ſenatorum fauor, qui ex oratione illius ma-
gnum caſum regni miſerabantur. Comme-
D moraverat enim magno ſilentio *Zebrzydouius*
ſingula, quæ in DEum ac in illius ſacerdotes
Oleſnicius admiſerat, “vt artem ſacrificandi„
conſcriptam a *Stankaro* haberet, vt nec ſacrifi-„
caret, nec precaretur Deum patrio more, vt vaſa„
ſacra ex fano tolleret, vt ſacerdotes eius fani„
vexaret, vt pro illis ſacrificulos fugitiuos & ali-„
vnde pulſos reciperet, vtque ad contemtum le-„
gum atq; magiſtratuum in regno cæteris exem-„
plo eſſet.„ Audiebat hæc pauore plenus *Oleſni-*
cius, pro quo verba fecit *Nicolaus Reius Oxa*, vt
in tanto *Oleſnicii* periculo ſatis, vt videbatur,
pro re. Conferebat enim crimen in monachos,
quorum

1550.

Oleſnicius in judicium vocatur, ab Epiſcopis.

Andreæ Zebrzydouii Oratio ad Regem.

Capita accuſationis Oleſnicii.

Defenſio ipſius.

1550.

quorum ſceleratam atq; flagitioſam vitam cum
homines in oppido non ferrent, mirum non eſ-
ſe, ſi inde profugiſſent, ubi durare præ conſci-
entiæ teſte non poſſent. Juſſus *Olesnicius* exce- A
dere, Rex ſingulorum ſententias exquirit; &
quoniam idem fere omnibus viſum erat, eam
ſententiam ponam, quam *Joannes Caſtellanus*
priſcæ ſeveritatis vir dixiſſe fertur; in hac enim
mens quoq; apparebit reliquorũ. Hic enim cen-
ſuit, “occurrendũ eſſe quamprimum huic tantæ
„confidentiæ, inprimis autem eos homines
„coërcendo, qui pravis religionibus captas
„mentes, velut furialibus ſtimulis agerent ad
„omne nefas. Rem mali eſſe exempli, cœtus
„occultos fieri, conventicula privatim inſtitui,
„ac res comparari contra humanum ac divi-
„num jus. Quod ne fieret, majores, inquit, no-
„ſtri legibus cavebant, qui neque comitia, ne-
„que concilia ulla cœtusve coire volebant, abs-
„que edicto regis, quod nullum facinus ſit, B
„quod in multitudine diſſoluta non reperiatur.
„Vides, Sereniſſime Rex, quonam procedat li-
„centia. Homines adoleſcentes coëunt, de re-
„bus in ſecreto ipſi per ſe in occulto ſtatuunt;
„Religiones novas inſtituunt, veteres depo-
„nunt, ac ſpecie fallaci religionis pravæ legiti-
„mos epiſcopos contemnunt. Quod ſi fers, &
„pateris, Germaniæ caſum expecta, quæ nunc
„talium ſectarum dat pœnas, quam prava *Lu-*
„*theri* religio implevit bello & ſangvine civili.
„Nusquam in diſpari religione ſtabilem fi-
„dem Reges in ſe deprehendent. Fidei enim
„erga Reges fundamentum pietas in Deum
„eſt, quæ ubi vacillat, ibi quoque fides Regibus
„incerta eſt. Id metuens Pater tuus & ipſe cu- C
„rabat, & cæteris mandabat magiſtratibus, ut
„ſacra externa fieri vetarent. Sacrificulos hære-
„ticosque regno prohiberent, illorum libros
„conquirerent, comburerentque, ac commu-
„nem diſciplinam, DEum colendi præterquam
„more ſolito, abolerent. Videbat enim pru-
„dentiſſimus vir, nil æque diſſolvendæ R. P. eſ-
„ſe, quam ubi non patrio, ſed externo ritu DE-
„us colitur. Habes domeſticum exemplum,
„quod te hortetur, ut religionem, quam à ma-
„joribus per manus traditam accepimus, omni
„ratione nobis præſtes. Quod ſi qui ab illa de-
„fecerint, & coiiſſe aut conveniſſe cauſa ſacro-
„rum externorum deprehenſi fuerint, habes in
„hos leges, quibus hæretici afficiuntur, ac illo- D
„rum errores, quibus nomen divinum conta-
„minatur, vindicantur. His adſtringe & com-
„prime licentiam, neque patiare illam vires
„ſumere, tibi tuoque regno adverſos.„ Eadem
ſententia *Petri Kmithæ* Palatini & cæterorum,
ut jam dixi, fuit. Sed cum nimis graves à Prin-
cipibus contra *Nicolaum Oleſnicium* ſententiæ
dicerentur, *Valentinus Dembinski* Biccenſ. Ca-
ſtellanus, vir mitis & prudens, cum leges, quas
Tarnovius citabat de hæreticis, acerbiſſimas ſci-
ret eſſe, magnopere cenſebat, „ut Rex daret
„hoc clariſſimæ Familiæ, ignoſceret errori, mi-
„ſereretur adoleſcentiæ, non legibus, ſed uſita-
Stanislai Orichovii Annalis tertius.

Sententia Joannis Tarnovii.

Temperatur a Valent. Dembinski.

ta clementia cum *Olesnicio* ageret, neve *Sie-*„
nenſium præclaram gentem eximiam habe-„
ret, nec illi primo in Polonia hiſce legibus„
A infamiam irrogaret.„ Ita hic e minori ordi-
ne Caſtellanus ſeveram *Joannis Tarnovii* ſen-
tentiam miti oratione temperaverat. Rex me-
diam ſecutus eſt, quam per *Joannem Tarnovi-*
um pronunciavit, qui advocato *Nicolao Oleſ-*
nicio, nihil de ſeveritate ſententiæ ſuæ remit-
tens, docet, “quid meritus ille, quave pœna di-
gnus fuerit, ſi Rex manſvetudinis ſuæ vellet„
oblivisci. Tum ad ſeveritatem addit leges„
contra quas ille commiſiſſet, quas aperto vo-„
lumine recitavit. Et quamvis illius facinus„
animadvertendum eſſet, tamen in præſentia„
Regem clementiæ ſuæ meminiſſe velle, in„
poſterum vitaret offenſiones, *Franciſcum*„
Stancarum ab ſe removeret, Deum patrio„
more coleret, a ſacris peregrinis abſtineret„
B Monachis & illorum ſacris in illo oppido non„
obeſſet, id mille aureorum vadimonio præſta-„
ret.„ Additum deinde amplius a Rege de hæ-
reticis eſt. Edicit enim, ut qui viri, quæve fœ-
minæ ſectæ alicujus deprehenſæ fuiſſent, de il-
lis ad legum præſcriptum municipiorum præ-
fecti ſumerent ſupplicium. Porro *Nicolaus*
Olesnicius, uti erat imperatum, confeſtim
Stancarum ab ſe ablegat; qui profugus Regi-
um Montem petivit; quo in loco cum plurimi
eſſent ſectatorum autores, quibus nulla conve-
nientia Religionis erat, in hisque *Andreas O-*
ſiander, ſectæ autor ſuæ, *Franciſco Stancaro* ob
diverſam ſectam eſſet infeſtus, admonitus a
Principis uxore inde profugit, quod Princeps
C *Oſiandri*, uxor vero *Stankari* hæreſin tueban-
tur. Quare cum inſidiæ ab *Oſiandro* fuerant
Stankaro, ipſe ſibi conſuluit fuga. Verum e-
nim vero pulſo & *Pinczovio Stankaro*, ſucceſ-
ſerunt in illius locum fugitivi, quorum opera
illa ſecta ab *Stankaro* importata, latius ſerpen-
do in multas honeſtas familias propagata fue-
rat. Horum præcipuus fuerat *Martinus Cro-*
vicius, qui multis annis procurator bonorum
Petri Kmithæ Palatini fuit. Hic ſacerdos cum
in Diœceſi Præmislienſ. Eccleſiam Visnenſ. ad-
miniſtraret, in Zurovicio rure apud *Stanisla-*
um Orichovium, hoc ipſo tempore, dum hæc
Cracoviæ agebantur, uxorem duxerat *Magda-*
lenam Stanislai Pobiedzynski filiam; ob
D quam rem pulſus a *Joanne Dziaduski* Epiſco-
po *Pinczovium* profugerat, & vagus ac exul
cum eſſet, repudiata Religione, quam *Viſnæ* op-
pido Ruſſiæ colebat, Zwinglianas partes ſecu-
tus, ſacramentariam ſectam Pinczovii *Stanka-*
ri inſtituto docebat. Nec vero illud ſeminari-
um Zvvinglianum in Polonia unquam defu-
turum eſt. Cum enim ſummus Pontifex alias
res agat, Epiſcopi autem amiſſa propemodum
autoritate ſectis non obſtent, non eſt, quod
quis ſperet, alio ſtatu Poloniam fore, quam quo
nunc eſt Germania.

Sed nos in hoc ſpatio rerum penè præteri-
mus *Samuelis* epiſcopi, memorabilis viri, mor-
Ddddd tem;

1550.

Regis definitio.

Stancari exilium.

Mart. Crovicius Stancari ſectator.

Vita & Mors

1550. *Samuelis Maciejovii EpiscopiCracoviensis.*

tem; Et quoniam nostræ ætatis cujusque generis exempla colligimus, referamus nos ad eum virum, qui in omni privato publicoque munere poterit esse exemplo. Itaque, ne vir A memoratu dignus expers partis sit nostræ historiæ, commemoremus breviter illius vitam atque genus. Hic ergo gente *Vitulina*, familia vero *Macieiovia*, *Bernardo* patre, in municipio Lublinensi natus fuit. Qui pater, qua nocte uxor parturiebat, cum domo abesset, per somnium admonitus esse dicitur, ut eum infantem, quem uxor ederet, *Samuelem* nominaret. Somno pater excitus, memor uxoris gravidæ ac partui vicinæ confestim ad illam mittit, qui nunciaret, ut si filium peperisset, *Samuelem* appellaret, uxor simul & filium parit, & nuncium audit viri, & illius jussu natum *Samuelem* appellat. Hæc ego de illo a *Bernardo* Patre, quem colui senem, sæpe audivi, atque huic Prophetico nomini hujus viri vitam ordine video respondisse. Qui cum a puero diligentia patris *Bernardi* doctus adolevisset, ad *Petrum Tomicium* Episcopum Cracov. se contulit. Cujus consvetudine cum magnam spem de se quotidie daret, ac multum æqualibus præstaret, Patavium ab illo Episcopo fuerat missus, qua in urbe *Romulo Amaseo* Rhetori operam dedit, ac cæteris Philosophiæ magistris. Quorum doctrina eruditus in Poloniam redit, ac ejusdem *Tomicii* hortatu ad Rempub. accessit, *Sigismundoq;* Regi pro more Poloniæ, magnus Secretarius fuit. Et cum nulla res apud *Sigismundum* esset tanta, quam ille autoritate tueri & consilio regere non posset; primo Ecclesiæ Cracoviens. Decanus, deinde Chelmensis Episcopus ab illo Rege creatur. Et cum ætate procederet, industriaque illius magnarum rerum C procuratione vigeret, Rex Procancellarium illum Regni fecit. Cujus muneris nomen, verbo deficiens, re in Polonia cum Cancellario idem est. Quod munus ille pro majestate Regis & pro dignitate Regni, cum administrasset, majoribus a Rege dignus fuerat honoribus habitus. Itaque ex Episcopo Chelmensi Plocens. Episcopus creatur, Cancellariatusque contra leges, summa omnium ordinum voluntate una illi a *Sigismundo* attribuitur, unde mortuo *Petro Gamrato* Cracoviens. Episcopus, ab eodem Rege est factus. Igitur cum in tantum honorem ascendisset *Samuel*, talem se gessit, ut sanctitate inter Episcopos, facultate vero inter Cancellarios præstaret. Vita enim ante omnia fuit pudica, tranquilla & temperata. Huc accedeD bant culti & expoliti mores, in quibus nulla sermonis importunitas, furor nullus, nulla inerat atrocitas. Adhæc patiens contumeliæ fuit, victor & nequaquam ultor invidiæ; quam acceptam ita dissimulabat dolens, ut eos qui læserant, comiter ac si non læsissent, appellaret, ac illis benignè interdum faceret. Quæ virtutis atque ingenii vis in illo, cum alias sæpe, tum vero in illa invidia Regii matrimonii apparuit, quod *Samuel* illius autor fuisse putabatur, quod

tamen vel ipso Rege teste fuerat secus. Quare cum immerito ille ob eam rem a malevolis dictis atque scriptis laceraretur, & cum autores A nosset, nunquam tamen cuiquam eorum propterea fuit infensior: ita hic vir omnia popularis auræ incommoda frangebat patientia, ac modestia levabat; hæc privata in illo; illa autem erant publica. In concionibus gravis, in judiciis mitis, in aliorum vitiis indulgens homo fuit, Lutheranæ factionis homines magis perterrefaciebat minis, quam suppliciis afficiebat. Qua ex re nonnulli, aluisse illum in diœcesi hæresin *Lutheri* affirmant, quod tamen non est, neque unquam probari potuit. Neque enim quicquam probabat eorum, quæ distant a recta fide. In summa sanctus hic vir in Episcopatu & memoratu dignus fuit. In Cancellariatu quoque talem se præbuit, ut parem, haut scio, an aliquando superiorem, in eo munere in Polonia haberet neminem; sive illius fidem, sive B prudentiam, sive eloquentiam consideres. Quibus rebus ille tantum præstitit, ut quidam soliti essent dicere: Si in DEorum cœtu Mercurius pro Jove loqueretur, non alio modo neque lingua, quam *Samuelis Macieiovii* loqueretur. Fuit enim vultu & gestu, ac omni cultu in dicendo aptus & concinnus. Interpretem sanè Regum meliorem, cum hunc audires, non requireres; latine certe dicendo atque scribendo ita excelluit, ut *Hieronymus Gyantius* Cardinalis Senens. vir ingenio & judicio præstans, qui tum erat Romæ Præpositus Signaturæ (ut vocant) sanctè affirmaret, non aliunde litteras latiniores Romam mitti, quam a Rege mitterentur Polono; quarum utique scriptor hic Cancellarius fuit. Non auderem id ponere C historiam scribens, nisi ex illo, in cujus familia Romæ eram, ipse audissem. Et tamen cum tantum præstaret ordine ac munere; non se extulit, neque illa facultate, ad invidiosam potentiam est usus, cum & apud *Sigismundum* & apud *Augustum* Reges primum gratia & autoritate valeret, ita, ut facile posset in illo ambitionis curriculo, ante alios sumere sibi partes priores, a quo tamen tantum abfuit, ut omnem suam apud Reges gratiam, communicaret cum cæteris sui ordinis viris, quos ad pacem amplectebatur universos; ex quibus duos summæ autoritatis viros *Joannem Tarnovium* Castellanum & *Petrum Kmitham* Palatinum Cracoviens. capitali dissidentes interdum odio, magno conatu reponebat in gratiam, quod eos magno D Reipub. damno dissidere dolebat: qui quoque hunc honorem huic habuere tertio, ut illo judice cœptis desisterent, ac in gratiam sæpe redirent. Quod si quando illi ad reconciliandum difficiliores erant, *Samuel* neutram in partem propendens fixus manebat, salva utriusque gratia. Hoc quale sit, facilius existimabit is, qui judicare poterit, quantæ sit sapientiæ inter eos versari, ac usum & benevolentiam utriusque retinere, qui quasi in acie infestis armis in Rempub. concurrunt. Quare cum *Samuel* utrique parti

parti acceptissimus esset, ferendo ac obsequendo perfecit, ut illos duos amicissimos sibi viros, inter se conjunctissimos hinc decedens relinqueret. Hac igitur fama virtutum incredibiA lium cum *Samuel* floreret, nomenque illius miris laudibus admirabile esset, hoc anno *Petricoviæ* comitiis infirmari cœpit, ac cum inde langvens Cracoviam rediisset ex valetudine in hydropen lapsus, cum neque quicquam prodessent medici, Sacramentis pie religioseque sumtis decessit Anno Christi 1550 ætatis secundo & quinquagesimo; conditus Cracov. in eo sacello, quod in æde Stanislai ipse sibi vivus designaverat, & quod illo mortuo familiaris ejus *Andreas Przeslawski* Cracov. Canonicus B absolverat. Sic ergo vitam finit *Samuel Macieiovius*, cui ut consimiles episcopos & cancellarios habeamus, optare sanè debemus. Huic successere in Episcopatu *Andreas Zebrzydovius* Raduanus, in Cancellariatu vero *Joannes Oczieski* Jastrzebicius. Fuit hic *Oczieski* in familia equestri ac privata, & ne inter populares quidem satis nota, a paupere patre generatus. Cui cum generis splendor deesset, in virtute illi omnis spes fuit, qua tantum profecerat, ut dignitate multorum in Polonia obscuraret genus. Solertia enim summa fuit, tantaque eloquentia

Joannes Oczieski Samuelis successor.

sive latinam sive Polonicam res posceret, ut amplissimas legationes Turcicas, Italicas, atque Germanicas ingenii & eloquii commendatioA ne obiret. Hic, ut dixi, à parvis initiis fortunæ ac generis profectus in familia & disciplina *Christophori Szydloviecii* Cracov. Castellani, singularis viri, ita adoleverat, ita se paraverat, ut nulla humani officii pars esset, in qua ille non excelleret. Nam inter juvenes comis, inter senes gravis, inter literatos doctus, inter disertos facundus, inter facetos urbanus, denique inter agrestes rusticus homo fuit, ut facilitate ingenii *Alcibiadem* illum græcum certa vitæ parte in Polonia nobis referret. Cum ergo is ad omnem vitæ partem aptus, primum *Sigismundo* Patri, post *Augusto* ejus filio, multis tam domi, quam foris ingenii documentis probatus esset, *Samuele* defuncto, hujus anni comitiis in cancellariatu fuerat suffectus; *Joanni Przerembski* Cracoviens. Præposito Procancellariatu relicto, bono item viro, docto atque industrio, ut Samuelis discipulum possis agnoscere. Ita hoc geminum in cancellariatu par *Samuelis* defuncti levabat desiderium, cum homines viderent, duobus summæ industriæ viris, post *Samuelem* amplissimum illud Cancellariatus munus a Rege esse mandatum.

ANNALIS QVARTVS,

Qui in exemplaribus Typis impressis maximam partem omissus ex ipso Autoris scripto Exemplari hic restituitur.

A. C. 1551.

Hic annus insignis erit privatorum hominum periculis. Cum enim rei gerendæ, & uxoris humandæ causa Rex in Lithuania abesset, Comitia in Regno non erant, de quibus A aliquid in hos annales referam. Privata igitur sequar, non quævis, sed quæ publica attigerunt moveruntque; quo in causa Romani Pontifices fuerunt, qui cum de rebus omnibus censerent statuendi jus in Ecclesia penes se esse, multa hominibus gravia & difficilia imposuerunt. Huc accesserunt artes illæ, ad exhauriendas opes exquisitæ, quibus Romani quæstui habent Ecclesiam Dei; quæ avaritia, regno gravis, persvasit tandem Polonis, Romani Pontificis potestatem negligendam esse, qvum vulgari corrupto odio, tueri non poterant, urbis Romæ sancita contra divinum & humanum jus. Itaque B cum avaritia fœda, luxuria etiam turpi afflictaretur sacerdotalis ordo, & cum calix ademptus plurimum momenti ad Religionis veteres ritus repetendos faceret, Poloni vitam pudicam cum Religione antiqua a Sacerdotibus reposcebant, quorum cupiditati adjuncta spes excitaverat animos illorum, ut nihil pensi haberent pro his rebus contra Papam facere & dicere. Ad quam rem patrandam multum adjuvabant Germaniæ exempla, quæ uxorem civili bello, calicem vero multo sangvine vindicavit. Talibus exemplis cum exarsissent Poloni, haud secus quam diu claustris retentæ feræ,

Dominatum Pontificum excutere conantur Poloni.

A. C. 1551.

hoc demum anno erumpunt in Papam, atque in illius Romam. Et cum initum illud Papæ odium superioris anni Comitiis vulgatum per A Poloniam nudasset voluntatem hominum, diversæ in Polonia sectæ atque factiones fuerunt; cum amoto metu Pontificiæ potestatis, æque bonorum & malorum tolleretur discrimen. Cui malo non modicam materiam præbuit præter cæteros *Joannes Dziaduski* Jelitko, Præmisliensis Episcopus, qui vexato *Stanislao Orichovio*, ut supra demonstravimus, occasionem Equitibus Polonis dedit ad contemnendam Pontificiam potestatem, qua sola pax & tranquillitas inter homines continetur. Quamobrem ut intelligatur, quam noceat humanis traditionibus divinas tolli, & ab Episcopis homines contra jus violari, ponam hujus rei exB empla; *Stanislai* autem *Orichovii* imprimis, in quo id evidenter apparuit. Qui cum statuisset uxorem ducere, idque comitiis proximis Petricoviæ testatum fecisset, cum illi ea non daretur virgo, quam a *Petro Kmitha* Palatino petebat, eam Bacchanalibus hoc anno duxit, quam illi *Andreas Gorkanus* cum *Martino Zborovio* Palatino Calissiensi apud *Joannem Chelmski* Cracoviensis Municipii Equitem conciliaverant, *Magdalenam*, ejus ipsius *Chelmski* filiam, re & nomine virginem. Hæc *Orichovio* data est in matrimonium in Lsczino rure, Andrejovio vicino, apud *Remigianum* illius

Matrimonium Orichovii.

1551.

lius fratrem; quæ quaſi ex pacto ad minuendam Pontificis poteſtatem cum *Orichovio* daretur, plurimum momenti adverſus cælibatum ſecum afferebat, quod cælibatum partim ſuperbe ſacerdotibus imperando, partim hunc eundem crudeliter ab illis exigendo, Papæ Regnum ſummæ arrogantiæ & non ferendæ potentiæ eſſe vulgo exiſtimabatur. Quantæ eſt enim illud arrogantiæ naturæ jura conari humanis decretis commutare? Quantæ vero potentiæ, appetitum procreandi ſacerdotibus non concedere, & uſum illius pœna capitis interdicere? Quapropter contra hanc tantam vim, qua divina & humana jura violabantur, tanquam machina quædam comparatur hæc *Orichovii* uxor, quæ eo genere fuit, ut inter primarias in Polonia familias paucas habuerit alienas: maternum enim genus illi gens *Zarembia* fuit, Nobilis & Patricia, paternum vero Domus *Chelmia* Equeſtris. His adventitiis copiis adjutus *Orichovius* cum ſuo nomine, tum uxoris genere, adeo ſacerdotium commoverat, ut illius connubio labeſcere hic ordo videretur. Cum tota Polonia harum nuptiarum nomen eſſet celeberrimum, illud perenne in ſacerdotes Romanos odium magnam flammam invidiæ hiſce nuptiis adjecerat, cum per ſe quisque ſacerdotibus ſcortationem exprobraret, factum *Orichovii* oſtentaret, ac illum laudibus efferret, quod in Polonia primus auſus ſit contra Papæ cœlibatum libere pro matrimonio ſentire, ac facto præclaro docere, Antiſtitẽ turpis vitæ Papam eſſe. Hujusmodi jactabantur vulgo in circulis per fora & compita ſummo cum ludibrio ſacerdotii Papæque. Et cum hoc *Orichovii* facto obſtupuiſſent ſacerdotes, vix tandem *Dziaduski* Ielitho Præmislienſis Epiſcopus diu multumque ab inimicis ſollicitatus, diem illi dixit, quartam feriam poſt Paſchæ conductum. (Uſus ſum, rei explicandæ cauſa, iſtis verbis & uſitatis dierum ac feriarum nominibus;) Exigui ſpatii ea dies fuit, utpote tridui; adhæc locus incertus in edicto erat adſcriptus, quod eo conſilio Epiſcopus fecerat, ut ne quod ſpatium poſſet intercedere *Orichovio* & ſui colligendi, & Advocatos, amicosque in judicium conducendi, cum & in quem locum ſe reciperet, neſciret, & anguſtia temporis minus multos ſecum adducere poſſet. Ad diem vero *Orichovius* cum ſciret ſibi rem eſſe cum judice gravi & acerbo, in omnes illius impetitiones intentus fuit. Quare certiores facit neceſſarios ſuos, quorum magnum numerum habebat, uti, ubi locorum cognoverint Epiſcopum ad eum diem fore, ut eo ſibi præſto forent. Et cum Epiſcopus pro die dicto Radimevvo excederet, ac Brzozovium magno itinere contenderet, ſperaretque *Orichovium* loco deluſum & tempore excluſum ad judicium non adfuturum, *Orichovius* ab exploratoribus edoctus illum conſequitur, ac in Dinovium oppidum pernoctatum proficiſcitur, quo in loco multi illi occurrerant, qui rumoribus veſtigia tergiverſantis Epiſcopi

In judicium vocatur Orichovius.

ſecuti, eo loci *Orichovium* exſpectabant. Hic non eſt omittendum, quomodo ſuos tuetur in omni fortuna & conſoletur Deus. Cum enim *Orichovius* beneficio apud *Stanislaum* & *Andream Vapovios* honeſtiſſimos adoleſcentes, ejus oppidi Dominos, cum amicis cœnaviſſet, ac inde digreſſus ſub noctem ſollicitudine plenus quieviſſet, & ſecum reputaviſſet, quam magnum, quamque periculoſum auſus fuiſſet facinus, tum etiam cogitaret, ſummam Epiſcoporum vim in Polonia eſſe, cui pareat Regia poteſtas, quam etiam horreat Senatus & Equeſtris Ordo, cui plerique talia auſi ceſsêre, *Joannes* autem *Laſcius* imprimis, qui ob uxorem in Germania ductam Polonia concedere exilii cauſa fuerat coactus, hæc animo *Orichovius* ſecum volutans, pavidꝰ quieverat. In quiete videt Epiſcopum horribili ſpecie, qui aſtans viſus eſt illi multis ſaxis quieſcentis caput appetere; & cum vani omnes ictus eſſent, nihilque terribile in viſum, quam habitus ruſticanus inſtantis Epiſcopi eſſet, *Orichovius* ictus declinans, cum ſpecie tetra & aſpera exhorruiſſet, de ſtrato ſeſe proripuit, ac ſemiſomnis fugere inde cœpit; quem circumſtrati amici commotum tenuerunt, nec de manibus quoad vigilaſſet dimiſerunt; quibus ille ad ſe ſe rediens narravit ſomnium, quo exterritus fugeret. Omnes bono animo eſſe jubent, vanas impetitiones Epiſcopi ſomnio portendi, & præter ſpem omnia meliora fieri. Buccina ſigno dato cœteris per diverſoria diviſis, equos inſcendunt, ac Brzozovium cum prima luce agmine veniunt. Epiſcopus dum in expectatione adventus *Orichovii* eſſet, trepidans pontes dejici, portas claudi, & omnes aditus Epiſcopalis Curiæ intercludi jubet; neque certum inveniri poterat, excludendine *Orichovii* cauſa id fecerit, quo ſimulata re, abſentem pro contumaci condemnaret, an inopia tutioris contra errorem conſilii aditus impedierit? Brzozovium ubi eſt ventum, *Orichovius* apud amicos oppido plenos, injurias Epiſcopi commemorat, docet, "ſe nullam„ extraordinariam Religionem appetiiſſe, ſed„ ea fuiſſe contentum, quæ omnibus Chriſtia-„ nis pateret; in qua, cum præcipuum uxor ſit,„ Sacramentum, eam ſe duxiſſe, ne quid indi-„ gnum Chriſtiana profeſſione in ſe admitteret.„ Patientiam proponit ſuam, qui multo tempo-„ re injurias ſuas omnes atque contumelias Epi-„ ſcopi pateretur ac ferret, acerbitatem etiam„ illius demonſtrat, quod is eum in collegiis„ omni dignitate & honore dejicere vellet, nec„ poſſet; cauſam nunc ex nuptiis caperet, per„ quam illum pro hæretico ex Diœceſi exter-„ minaret. Injuriam ejusdem in contumelioſis„ interdictis, ac crudelitatem in circumſcriben-„ da die prædicat. Pro quibus rebus orat & po-„ ſtulat, ut ſibi adeſſe in judicio Epiſcopi contra„ vim velint, quo absque vi metuque & inter-„ rogari & refelli, ac a judicio abire libere illi„ liceat.„ Conclamant cuncti ſeſe paratos eſſe, municipis ſui cauſam injuriasque defendere, & ſi vis

1551.

1551.

adferatur in judicio receptum præſtare. Hæc apud ſuos concionante *Orichovio*, ſacerdotes interveniunt, cum edicto ab Epiſcopo miſſi, quorum alter *Stanislaus Strachocina* Parochus *Orichovio* inquit: "Mandat Epiſcopus „miſſa turba ad judicium ut venias, ac memi-„ niſſe velis, te ſacerdotem Epiſcopalis juris eſ-„ ſe.„ Ad hoc Edictum clamor undique exoritur, nullam adeſſe vim, pacatos venire, æquum non eſſe in occulto judicia rerum capitalium facere, palam ageret, neque conſpectum fugeret. Inde omnes ad Epiſcopum tendunt, *Orichovio* in diverſorio relicto, hoc quidem conſilio, quo per colloquium præoccuparent Epiſcopi animum, ut meliore illo in judicio uteretur. Epiſcopus cum hoc ſolum ſpectaret, quo *Orichovium* everteret, nullam rationem illorum dicit, omnes excludit, verba etiam contumelioſa addit, quid ſibi illi vellent? Quidve illis negotii ſecum eſſet? ſuas res agerent ac aditu abſtinerent. Colloquio fruſtra tentato, *Orichovium* ex oppido accerſunt, ac illum ante curiam ſtatuunt, teſtificati reum adeſſe, ac nullo Comite intus ad Epiſcopum adire velle. Ipſe etiam *Orichovius* vociferabatur, præſentem ſe, uti abſentem neque judicari, neque condemnari oportere. Sed cum nihil prodeſſent, neque teſtificationes, neque preces, ad veſperam in oppidum redierunt, cum ab horâ tertiâ peruſti Sole, omnes fruſtra tentaſſent aditus. Poſtridie mane miſſi erant *Herburtones*, ac *Dunitones*, *Joannes* etiam *Starzechovius*, cum *Nicolao Orichovio* fratre germano, qui de ſcripto teſtificabantur, *Stanislaum Orichovium* diem dictum obiviſſe, neque contumacem fuiſſe, quod ſi pro abſente ab Epiſcopo condemnaretur, illum appellare ſuperiores poteſtates. Sed cum illi non admitterentur, neque teſtificatio a ſcribis Epiſcopalibus reciperetur, *Orichovius* de amicorum ſententia Sanokum petivit, ac coram ejus oppidi Præfecto *Petro Zborowski*, Sendomiriæ Caſtellano, teſtibus rei geſtæ datis, vim & iniquitatem Epiſcopi teſtificatus, ſingula in acta præſcribi curat. Quod eo conſilio fuerat factum, ne judicium Epiſcopi alioquin ſibi fraudi foret. Epiſcopus, ut ſtatuerat, *Stanislaum Orichovium* excommunicat, Hæreticum pronunciat, ac confiſcat, honoribusque privat, ac Diœceſi exterminat. Dici non poteſt, quanto dolore tum exarſerit Equeſtris Ordo. Publicata enim hac Epiſcopi ſententia, quaſi in ipſius regni incendio, deſperationeque omnium ſalutis, ruebant omnes, ac conſilia conferebant, nemoque erat, qui illius temporis calamitatem alienam eſſe arbitraretur. Si enim hoc jus in Polonia Epiſcopis eſſet, ut damnatos ab illis per fallacias, graviſſimas pœnas ſequi oporteret, quidvis ſatius eſſet perpeti, quam in tanta acerbitate immanitateque homines verſari. Jam non de *Orichovio*, ſed de ſe & fortunis homines extimeſcebant. *Orichovius* certior factus, ſententiam Epiſcopi Præmisliæ publicari die Solis, quæ lux 10. a judicio Epiſcopi fuit, in

Veniens non admittitur cum comitibus.

Excommunicatur ab Epiſcopo.

templum cum caterva amicorum ſacrificio intervenit, cui execratos intereſſe fas non eſt. Quem ſimul ac in templo ſacrificuli conſpexiſſent, conticuerunt omnes, ac ſacrificium intermiſerunt; e quibus ſacrificulus quidam, *Martinus Gallus*, prodit, cujus vices erant, execratos ſacris arcere, orat, ut templo excederet, neque ſacrum impediret, quod illo præſente agi fas non eſſet. Hic *Orichovius*, ac ſi neſciret, quæ tandem illa, & cujus eſſet execratio, rogat? Renunciat Epiſcopalem eſſe, quam etiam ex formula execratoria recitat. Tum *Orichovius* nihil moratus, altius ſubſellium conſcendit, ac primum a Deo precatus veniam, quod ejus templi graviſſimam ceremoniam violarit, circumfuſam turbam obſecrat, ne id, quod a ſe fieret, de induſtria factum crederent, ſe ſcire quam execrationes etiam iniquæ obſervandæ eſſent, ſed cum nullo unquam crimine, neque judicio convictus eſſet, licere ſibi putabat templum ingredi, ac ſacris intereſſe communibus. Tum multa concionabundus de iniquitate Epiſcopi, multa, quam commune eſſet illud periculum, conqueſtus eſt. Poſtremo cum peroraſſet appellatione pro ſuggeſto propoſita templo exceſſit, ac arcem conſcendit, ubi præconibus & teſtibus datis rem geſtam ordine, in acta præſcribi curat. Sub id tempus *Nic. Dzirgovius* Gneſnenſis Epiſcopus Petricoviæ concilium ſacerdotum habebat, cum quibus magno conatu contra ſectas conjurabat, adeo ut præter uſitatum Epiſcoporum jusjurandum, novum etiam adjiceret, quod inter ipſos etiam Epiſcopos multi eſſent, ſectis ſuſpecti, quo fiebat, ut illa etiam minuta ita adjurarent. "Tu credis a-„ quam benedictam, invocationem Sanctorum, „& conſecrationem liberorum efficacem? „Credis purgatorium, Papam, miſſam, jejunia, „vota atque cælibatum? In hæc verba Sacramento Regali Epiſcopo reſpondebant: Credo. Quarum rerum, adjurationumque libri prodiêre, Autore quidem *Nicolao* Archiepiſcopo, ſed ſcriptore *Stanislao Hoſio*, Varmienſi Epiſcopo. Quoniam vero in illo concilio conſultum decretumque fuit, Epiſcopis cum hæreticis plane indictum bellum gerere, pecunia grandi ſacerdotibus imperatâ, Regem ſibi principio conciliare ſtatuunt, certi mulctam, quam Epiſcopi alicui ob ſectam dixiſſent, pœnamve injunxiſſent, eam exacturum Regem â condemnatis ad leges patrias: ad hoc tam incenſum inimicitiis, tamque infenſum hæreticis concilium *Stanislaus Orichovius* cum appellatione mittit familiarem ſuum *Joſephum Slepowronium*, qui cum incommodo concilio interveniſſet, offendit Archi-Epiſcopum & reliquos, paucis exceptis, *Orichovio* infenſos. Quæ appellatio non tantum lecta eſt, ſed ultra etiam Archi-Epiſcopus, nulla ſatisfactione accepta, de concilii ſententia pronunciat, recte & ordine *Orichovium* a *Joanne* Epiſcopo condemnatum videri, & ne qua *Orichovius* forte elaberetur morâ, Epiſcopum Regi pro Hæretico illum deferri

1551.

A ſacris arcetur.

Conjuratio ſacerdotum contra hæreticos.

ferri jubet; ipſe etiam pro autoritate inſtat per literas apud Regem, quo nomen *Orichovii* recipiat, in delatumque animadvertat. Recipit delationem nominis Rex; ac ex Lithuania per literas *Petrum Kmitham* Palatinum Cracovienſem & Præmislienſem Præfectum in delatum lege agere jubet. Inexuperabilis fuit hujus temporis procella *Orichovii*. Nam & Archi-Epiſcopus a Coronatione *Barbaræ* in Regis gratiam redierat, & *Petrus Kmitha* privatim *Orichovium* oderat, ob liberius quædam in ſe dicta, atque ſcripta, & Epiſcopus ipſe gravis adverſarius aſſidue apud *Kmitham* inſtabat, ut quam primum in *Orichovium* pro mandato Regio animadverſionem inſtitueret. Propræfectum etiam *Kmithæ Uladislaum Diebuski*, quibus poteſt rebus ad idem impellit, ut cum *Kmitha* Cracovia abeſſet, ille ejus nomine lege ageret, nec ullam moram ſupplicio interponeret. Dum hæc aguntur *Orichovius* ignarus edicti, tamque atrocis mandati Regii, caſu in convivio fuerat apud ſpectatum hominem *Joannem Pienaskonem* Equitem, hilarem in modum ab eo habitus, quo loci exemplum edicti Regii, ſecundum quod dare pœnas *Orichovium* oportebat, a Propræfecto miſſum, illi redditur. Qui tantam rerum ſuarum habebat fiduciam, ut cœteris atrocitate inſperati edicti exanimatis, ille vultum ſecundæ fortunæ ferens, nihil neque de animo neque de convivio remitteret. Itaque Propræfecto e veſtigio reſcribit, "nihil ducta uxore commiſſum eſſe, „quare illud edictum timeret, neque etiam ſine „cauſa timendum putaret, ageret modo pro „juſtitia ſua Præfectus *Kmitha*, a ferocique Epi„ſcopo rationem judicii expoſceret, quod ſi ſe „recte & ordine ſe condemnaſſe reum docue„rit, cauſam *Kmithæ* juſtam fore animadverten„di.„ Cum exigua ſpes vitæ ſupereſſet *Orichovio* & cum Epiſcopus apud *Kmitham* Præfectum noctesq; diesque inſtaret, quo *Orichovium* interficeret, *Kmitha* tamen vel iniquitate judicii vel miſericordia Rei permotus, oblitus offenſionum, mora dies extraxit, cauſamque illam omnem ad comitia ſequentis anni produxit. Erat *Kmitha* ſicut adverſantibus aſper, ita, ſi crederes, idem placabilis, neque unquam hujus viri inimicitiæ alio exitu, quam ignoſcendo, finiebantur, ſatisque habebat is in minis docere, quam ulciſci læſus poſſet; raro ille alias repetebat pœnas. Dum *Joannes* Epiſcopus *Orichovium* hunc in modum proſequitur, ceu æſtu quodam abrept9 in eum fuerat delatus duplicis odii ſcopulum, ut non ſolum privatam ſuam gratiam, ſed etiam publicam Epiſcopalem affligeret. Cum illo judicio infami, quo *Orichovium* circumveniret, illius autoritas in Diœceſi fieret quotidie infirmior, ne quidquam illo prohibente ſectæ pernitioſæ cœperunt in Diœceſin Præmislienſem ſenſim irripere. Quarum illa fuit capitalis, quæ profecta ex *Martini Lutheri* fontibus, ac deinde *Zwinglianis* aucta erroribus in Germania labefactarat, quicquid erat in ea gente divini, & humani juris. Hanc in Poloniam importaverat *Franciſcus Stancarus* Italus, Mantuâ fugitivus, quam etiam Pinczovii apud *Nicolaum Oliesnicium* ſeverat, magno cum veteris Religionis detrimento. Quo homine edicto Regio inde ſublato, *Martinus Kiovicius, Franciſco Stancaro* ab *Olieſnicio* ſuffectus, hanc eandem hæreſin ibidem aluerat, atque inde hæreſin, tanquam noxium virus, in alias illuſtres familias diſperſerat. Quæ latius ſerpendo dum vires ſumpſiſſet, in Ruſſiam quoque, nullis ante contactam hæreſibus, penetraverat, ac in *Dubiecium* oppidum autore *Alberto*, quodam ignobili hæretico, influxerat, qui opibus *Stanislai Stadnicii* illius oppidi Domini contra Epiſcopalem vim tectus, errores Sacramentarios impune intrepideque ſerebat, perfeceratque, ut *Stadnicius* liberos ſuos juſta uxore editos baptizaret Sacramentario ritu. Idem etiam ejusdem ſectæ præſcripto *Alberti* Magiſtri ſacrificium publicum in cœnam Helveticam commutaverat, Papam, Epiſcopos, jejunia, Divos, & qui ſunt antiqui ritus, communiter contempſerat, idque in oppido licenter agebat, exaudiente & penè inſpectante & proximo Brzozovio *Joanne* Epiſcopo: cui ut ſtomachum facerent, non quo illi ſacra præſtarent, plerique apud *Stadnicium* ſæpe agitabant cœnas illas Sacramentarias. Et cum Epiſcopus neque autoritate neque poteſtate a Diœceſi inhiberet tantum nefas, *Stadnicium* tamen, qua poſſet, aggredi ſtatuit, qui nihil ejusmodi ab Epiſcopo exſpectans mali, a Dubiecio Proſovium ad conventum edicto Regio fuerat tum profectus. Hunc abſentem Epiſcopus aggreditur, ac edicto, Dubiecii pro concione abſentem, per Sacrificulum citat, illique diem ex eo die tertium Brzozovii dicit. Incredibilis fuit hæcce feſtinatio ne homo nobilis, ingenioſus & Dominus, ſi dies longior fuiſſet dicta, ex itinere vocatus cauſam præſens diceret, & interrogatus lege coram ipſo reſponderet. Ubi dies cauſæ dictionis advenit citari Epiſcopus abſentem *Stadnicium* jubet, prodit vilis accuſator. Nobilis Rei Inſtigatorem vocant, attentat diem, ac reum citatione laceſſit, pro quo cum reſpondet Dubiecii oppidi Procurator; dicit herum Reipub. cauſa abeſſe, exiguitatem temporis conqueritur, ac brevitate diei circumſcriptum adeſſe non potuiſſe teſtatur; orat proferret tempus, nihil fore periculi in morâ ſi Epiſcopus cauſam in reditum heri rejiceret. Epiſcopus regerit, cum hæreticis breviter agendum eſſe, dignos qui amplientur non eſſe, abſint, ſive adſint, miſſis ambagibus condemnendos, tollendos, ac proſcribendos hæreticos eſſe. Procurator mirari ſe ajebat, quomodo herus ſuus, vir Patricius, Epiſcopi judicio in illis Brzozovienſibus latebris famam Patriam atque fortunas eſſet amiſſurus. Ad hæc Epiſcopus tace, inquit, neſcis Decretales noſtras? Ego, inquit Procurator, quid Decretales ſint neſcio, ſed quid infamia ſit, ſcio. Tu abi,

Rex in Orichovium jubet lege agere.

Kmitha rem protrahit.

Secta in Diœceſi Premislienſi.

Franc. Stancarus.

Stanislaus Stadnicius Albertum fovet.

Citatur ab Epiſcopo & damnatur abſens.

abi, inquit Epiſcopus, nos jure agimus. Tum citari jubet reum: quem, cum non compareret, pro contumaci hæretico condemnat, excommunicat, infamem pronunciat, honoribus privat, ac bonis publicatis proſcribit. Judicio tam triſti tamque atroci afflictus Procurator ad uxorem heri ſui redit, quanto in periculo res ſit, docet. Mulier atrocitate ſententiæ exterrita, mutatis ad celeritatem jumentis certiorem maritum de Epiſcopi judicio facit. Deprehenſus in itinere *Stadnicius*, inſperato ictus malo, nihilominus Proſovium pervenit, ex uxoris literis refert ad Conventum, "qua arte petitus ab Epiſcopo per do„lum atque inſidias fuerit, tum etiam docet, „quanto in periculo verſetur communis liber„tas, quæ cum jam pateret ad omnes Epiſcopo„rum contumelias, nihil ſpei reliqvum foret, „ſi etiam Rex executor ad illorum judicia ac„cederet. Condemnatos eſſe arte conſimili in „Diœceſi Præmislienſi multos ſtrenuos viros, „ut *Martinum Oxoczinenſem, Martinum Krovicium* anno ſuperiore, nuper etiam *Stanisla„um Orichovium*, qui confictis magis crimini„bus, quam ullis eorum meritis, ab illo Epiſco„po capitis eſſent damnati. Poſtremo ſe eisdem „dolis appetitum, abſentem ab Epiſcopo con„demnatum eſſe, ac Regno proſcriptum. Hæc „vos feretis, inquit, Equites? Adeo Epiſcopis „animæ viles noſtro permiſſu erimus, ut in ex„iſtimationem vitamque noſtram graſſentur „iſti ſuo arbitratu? Parum videtur ſacerdoti„bus ſtupris, atque probris nefandis vicos atq; „oppida noſtra ab illis contaminari, niſi etiam „in exiſtimationem noſtram irruant? niſi nos „honoribus ac fortunis exutos Regno proſcri„bant, ac executori Regi mactandos tradant? „De hoſtibus externis propulſandis conſiliis „proximis Petricoviæ deliberavimus: ſcilicet „hoſtes nobis deſunt, quos longe acerbiores „domi in viſceribus noſtris ferimus, quam ulli „ſunt foris Turcæ aut Scythæ, qui noſtris bonis „fructibusque Regni ſatiati, quaſi nimiô cibô „diſtentæ belluæ incurrunt in nos altores „ſuos, ac noſtrum nomen omnibus injuriis „atque contumeliis dilaniant. Hic obſiſten„dum eſt omnibus quibus poſſumus modis & „opibus. Sit antiquior apud nos ratio exiſtima„tionis retinendæ, quæ nobis fraude Epiſcopali „eripitur, quam ejus deliberatio, quæ nobis ad „deliberandum a Rege proponitur. Et cum „ſic a majoribus inſtituti ſimus, ut infamiam „non tantum ſervitute, ſed etiam morte ipſa „pejus malum ducamus eſſe, quod ſervitus ha„beat conditionem miſeri hominis, infamia „autem ad extremum perditi. Quod cum „prudentiſſimi viri majores noſtri vidiſſent, „judicium capitis atque exiſtimationis ne Re„gi quidem ſoli ſed publicis Comitiis, Baroni„bus etiam Regni, præſidente Rege mandan„dum eſſe voluerunt, ut nemo privato judicio „vitam atque famam in Polonia amitteret. Ad „hunc majorum morem in hac Epiſcoporum audacia tanta receptum habeamus Equites.„ Legatis etiam noſtris, ſecundum Privilegium„ *Jagellonis*, poſtulata edamus, quo diſſerte ca-„ vetur, ne quis Eques Polonus, bona, vitam, at-„ que famam amittat, niſi prius publico Comi-„ tiorum judicio, præſidente Rege, legitime„ a Rege fuerit condemnatus; ut hoc Privile-„ gio & Epiſcopi redigantur in ordinem, ſeque„ ſuarum rerum finibus contineant, & judicia„ illorum contra hoc Privilegium facta, ſint ex„ ejus autoritate irrita.„ Hac oratione *Stadnicii* terror in conventu obortus mentes omnium convertit, & res ad illam deliberationem redegit, quo illorum Legati nihil prius in comitiis haberent ſalute & libertate communi, quæ judiciis illis Epiſcopalibus tolli palam videbatur. Quod tanto impenſius Equites Cracovienſis conventus Legatis dederunt in mandatis, quanto proximo Octobre (nam hæc agebantur Menſe Decembri) conſimile judicium de *Conrado Krupka Andreas Zebrzidovius* Cracovienſis Epiſcopus, ejusdem ſectæ nomine fecerat; ſed tamen ratione longe diverſa. Præſtituerat enim *Zebrzidovius Krupkæ* ad cauſam dicendam certam diem, juſtum tempus, ac judicium legitimum, in quo nulla inerat feſtinatio, vis, neque temeritas ulla. In conſilium *Zebrzidovius* ſacerdotes publicos, ac Collegium Philoſophorum, Theologorum ac JCtorum adhibuerat: bis ampliatum, tertio condemnavit Reum, circumſtante corona eruditorum hominum, Epiſcopale Tribunal. Addiderat etiam *Zebrzidovius* lacrymas, quibus dicebat, ſe invitum illo judicio fungi; quorum omnium nihil in *Joannis Dziaduski* judicio fuit, apud quem erat tertia domus ſolitudine, deſertum Tribunal, judicium deſtitutum omni humana frequentia, aliquot male veſtiti heruli, & cum his pauci inhoneſti ſacrificuli, qui nomina deferebant, delatosque accuſabant. Et cum in illo Epiſcopo nocendi eſſet ſummum ſtudium; ideo in judiciis agebat omnia raptim, atque turbate, neque quomodo errantes ſanaret, ſed quomodo, quos oderat, male haberet & caperet, cogitabat. Quare accuſatis de hæreſi, neque periculi deprecandi, neque reſipiſcendi, neque etiam ſuperioris judicii appellationem retinendi ſpatium dabat, ſed in eodem perſeverabat. Et quamvis *Andreas Zebrzidovius* legitimo judicio *Conradum Krupkam* condemnaverat, tamen indignum videbatur cunctis, quamvis nocentes reos, Epiſcopalibus judiciis infames fieri. In eandem flammam invidiæ is quoque Epiſcopus *Krupcæ* judicio fuerat conjectus. Illud etiam adaugebat *Zebrzidovio* odium, quod ſuam Epiſcopalem curiam Cracoviæ armato præſidio muniverat, ac portis clauſis, unam januam perangustam reliquerat, qua *Krupcæ* dabatur poteſtas cum paucis in jus eundi; qui cum ſecum in judicium induceret multos illuſtres Viros, *Marti-*

Stadnicius rem ad conventum defert.

Conradi Krupcæ condemnatio.

1551.

Martinum videlicet *Zborovium*, Palatinum Caliſſienſem, imprimis acrem & vehementem in agendo virum, indignum viſu fuit in illo hominum ſplendore delectum ab Epiſcopo haberi, quare aut omnes, aut nemo cum Krupka introiret. Stantes ante curiam flagitabant; *Martinus* etiam Palatinus per *Stanislaum Stadnicium* & per *Hieronymum Oſſolinium*, Generos ſuos, diligenter monuit Epiſcopum, „primo, ut remotis armatis liberum præſtaret „*Conrado Krupcæ* judicium; deinde, ne de „jure Regio ſibi ille quicquam illo judicio „arrogaret; capitis enim & exiſtimationis „judicium juris Regii eſſe; denique ſi quid„piam ille expeteret magno illi id detrimen„to, Ordinique illius fore.„ *Zebrzidovius*, quoniam in Synodo Petricoviæ inter Epiſcopos ita convenerat, & audito Palatino, *Conradum Krupkam*, cum ad nomen non reſponderet, de concilii ſententia contumacem hæreticum pronunciat, execratur, confiſcat, & Diœceſi exterminat. Idem facit *Nicolaus Dzirgovius* Gnesnenſis Archi-Epiſcopus in Nobili adoleſcente *Chriſtophoro Laſſocio*, atque in *Jacobo Oſtrorogo*, Viro antiquiſſima familia nato, quem in Isnicrovio excluſum, præ Comitum Nobilium turba, ejusdem ſectæ reum condemnaverat. Ita Epiſcopi dum in Equites Polonos quaſi ſigno dato impetum faciunt, incredibili tumultu Poloniam perturbarunt, adeo, ut cum Rex Petricoviæ ad Calend. Februarii Comitia ediceret, conventusque in Provinciis per Legatos ſuos de more prius ageret, nullus conventus fuerit, in quo de minuenda Pontificia Poteſtate poſtulata non ederentur. Circumibant enim circa conventus homines ab Epiſcopis oppreſſi, fidem Equitum Polonorum implorantes, *Stanislaus* certe *Orichovius*, qui calamitate ante alios inſignis fuit, Visnæ in conventu, cum ibi adeſſet *Petrus Starzechovius* Leopolienſis Archi-Epiſcopus (ejus Provinciæ Præmislia eſt) afflictus luctu, flens conventum circumit, Equites appellat, "ac ne ſe Epiſcopo ad ſupplicium tra„dant, obſecrat, adeſſe jam Mandatum Regi„um, quo ſui interficiendi poteſtas *Kmithæ* „Præfecto fieret: niſi celeriter ſubveniatur, „dandum eſſe carnifici jugulum, ac ſupplici„um immerito ſubeundum.„ His lachrymis Archi-Epiſcopus excitus pro eo, ut ſenex & urbanus erat, reſpondit: "Sibi quidem talia Epi„ſcoporum judicia non probari, ſed tamen re„ſcindi in præſentia non licere, quæ ſuperiori„bus poteſtatibus jam rata eſſent, attamen da„turum ſe operam, ut *Orichovii* cauſa ad Co„mitia Regni integra deferatur.„ Aderat internuncius a *Johanne Dziaduski* Epiſcopo, cum literis & mandatis ad conventum miſſus, nam ipſe invidiam veritus aberat. *Stanislaum* etiam ex Strachoim Parochum, ad abſentiam excuſandam miſerat ad conventum. Hic oppreſſus clamoribus cum prope violaretur, vix explicata fuga furtim ex conventu exceſſerat. Equites Rutheni electis Legatis diligenter *Orichovii* ſalutem commendaverant, & ut nulla de re in Comitiis prius ageretur, quam ut judicia Epiſcoporum ex autoritate abrogarentur, eisdem mandaverant. Conſimilia poſtulata in aliis conventibus ab equitibus Polonis edebantur, & in incenſis hominum animis Comitia Regia expectabantur.

Res in conventibus agitatur.

Quicquid hoc annó Religionis cauſa turbatum fuerat, unum in locum conjecimus; nunc alias ejusdem anni res ſequemur ordine. In quibus princeps *Barbaræ* Reginæ mors eſt; quæ mox a coronatione ægrotare cum cœpiſſet, ex diuturno labore morbi, cui cancer nomen eſt, ab umbilico pube tenus affecta, ægre vitam produxit ad octavum Idus Maji, quæ dies S. Stanislao ſacrata apud Polonos eſt. Quo quidem tempore ſumma obſervantia SIGISMUNDI AUGUSTI in præſtanda fide conjugali fuit. Cum enim uxor peſtifero afflictaretur morbo, magnaque pars illius putris eſſet, ille noctu & interdiu contra vim gravitatemque morbi nunquam deſtitit boni fungi officio viri, & cum illa loci tædio anxia eſſet, Rex latum currum fieri imperaverat, quo ægram *Niepolomitium* transportaret. Quem cum portæ urbis non caperent, pandere illas deſtinaverat, feciſſetque, niſi id agentem uxoris mors occupaſſet. Quæ cum gravi morbo correpta jam fœteret, ac omnes Rege excepto faſtidirent ægram, in Regia Cracov. vi morbi oppreſſa alto meridie deceſſit, quam eadem fide Rex curaverat mortuam, qua coluerat vivam. Humari illam Cracoviæ non placuit, quamvis multi cenſerent, quod ſepulturam ſibi Vilnæ fieri moriens mandaverat, ſive quod id religioſum pleriſq; eſt in patrio condi ſolo, ſive quod funus in inimica ad extremum ſibi Polonia nollet fieri. Rex pro eo ac rogatus fuerat, die quinta & vigeſima Menſis Maji medius & inter *Petrum Kmitham* & *Spitkonem* Palatinos, quam ampliſſime illam ſupremo die Cracovia Vilnam extulit, multisque ornamentis mortuam decoravit. Tanta vero obſervantia funeris in proficiſcendo fuit, ut Rex nusquam a loculo diſcederet, ſemperque præeuntem ſequeretur triſtis, & ſi quem in vicum aut in oppidum fuerat ventum, de equo deſcenderet. ac funus pedes comitaretur mœſtus, nec ullo ab hoc officio impeditus eſt imbri. Denique ſumma mœſticia, magno comitatu, pie religioſeque in Lithuaniam funus deportavit, ac Vilnæ in æde S. Stanislai apud paternos illius manes uxorem humavit. Inſigne eſt documentum Regibus hæc mulier, quam non deceat eos pro rebus caducis æternas ſubire offenſas. Quanto enim conatu hanc uxorem retinuerit Rex, ſupra eſt oſtenſum, tanto tamen certamine rem expetitam una illi eripuit dies, multo ſeminario diſſenſionum in Polonia relicto.

Barbaræ Reginæ morbus & obitus.

Hoc

1551.

Hoc anno *Helias*, maioris Daciæ, Walachiam nunc vocant, Palatinus *Petri* filius, a Chriſto D. defecerat, & ad Mahometum impium tranſierat. Cum enim is nihil ſibi tutum in Dacia reliquiſſet, quod multos de Primoribus Dacum interfecerat, multos extorres fecerat, tam manes mortuorum, quam minas vivorum trepidus pauebat. Et cum cruciatu timoris angeretur, accerſitum ſe a *Solymanno* Turcarum tyranno ſimulat, nihil vlli quid mente agitaret communicans, convaſataque omni paterna gaza, ſimulatione officii Conſtantinopolin ad tyrannum proficiſcitur, Dacia *Stephano* minori fratri relicta. Exceptus a *Solymanno Helias* benigne fuit, & cum aduentus ſui cauſas, quas initio diſſimulauerat, edidiſſet, *Solymannus* hominis aduentu gauiſus eſt, quod ante eum diem tam clari nominis princeps nemo erat, qui *ſponte* a Chriſto deficeret, ac vltro nomen Mahometo daret. Ita circumduci illum per aulam frequentem iubet, ac palam ad ludibrium Chriſti oſtentari. Ad extremum de tyranni atrio inter duos Baſſas, qui illius latera tegebant, prodit, ac aula in media ingenti gratulatione militum Chriſti nomen deponit, & Mahometi aſſumit, pro *Heliaque Mahometes* acclamatione militari ſalutatur. Et ne videretur Turcis eſſe ſuspenſæ dubiæque fidei, crucem ligneam pedibus ſubiectam ter inſpuit, ac totidem vicibus conculcatam pede ab ſe vt execrabilem remouit. Dicitur abiurato Chriſto cum in cubiculum conceſſiſſet, ſecreto ſeſe afflictaſſe, effuſeque in occulto fleuiſſe. Id ego factum credo. Quomodo enim ille in tam immani ſcelere poterat obliuiſci paternam hanc, quam prodebat, fidem eſſe? Jam conſcientia irrequieta, quibus tandem vulneribus non cruentabat hominis impii mentem? quæ tanto cœcata ſcelere, cum ad omnes ſtimulos obduruiſſet, præcipitem illum etiam reluctantem agebat in omnem vecordiam. Et quoniam *Helias* vltro *Solymanno* ſeſe dederat, ideo Sahmate honorem ob illo perfidiæ præmium tulit. Qui honos vt merito ad illum delatus videretur, comparato ex Scythicis militibus exercitu, perfugam Ducem nactus, cui *Mormura* nomen fuit, cum inuſitatis itineribus exploratores eluſiſſet, *Bratislauiam* oppreſſit. Erant in eo oppido fortiſſimi veterani, qui hoſtem prius viſum quam auditum in mœnibus cum haberent, trepidi ad arma diſcurrunt, ac irruentes agmine Scythas intra vallum ſuſtinent. Poſtremo multa cæde vtrinque edita, vt pauci a multis ita imparati a paratis victi ad vnum cæſique omnes ſunt. Oppidum etiam ad ſolum a Scythis exuſtum eſt: grave monumentum ignauiæ noſtræ. Magnam enim calamitatem incuria noſtra hoc anno Polonia accepit, non tam oppidi, quod jam a *Sigismundo Auguſto* inſtauratum eſt, quam militum, quibus non facile Respub. cito habebit pares. Erant enim illi viri ſtrenui & militia ac magnis victoriis Scythicis clari, tantumque vſum rei militaris habuiſſe putabantur, vt ſigulis ſingulos exercitus maximis bellis tuto committeres. Scythæ oppido potiti, partaque victoria læti. Erat enim Ruſſia absque præſidio, Rex etiam in Lituania aberat, qui præſens contra illam iucurſionem ſubitam ſubſidio fuiſſet; & niſi ſapiens vir ad coniecturam rerum futurarum *Spiſko Jordan de Zakticzyno* Regni Quæſtor *Joannis Tarnouii* Caſtellani hortatu mutuas pecunias in rem militarē ſumſiſſet, hocque ſtipendio exercitum ex obviis militibus conduxiſſet, Scythæ victoria impulſi geminaſſent cladem, ac longius progreſſi eandem hanc iteraſſent. Hoc principium perfidiæ in Mahometis ſectam concedens *Helias* noſtro malo dedit, quod tamen non diu ille tulit impune. Nam cum ſuſpecta in Mahometen *Solymanno* illius eſſet fides, ſublatus breui de medio ita Conſtantinopoli, vt illius neque viui neque mortui index eſſet. Ad hunc modum Polonia hoc anno vexabatur, tam domi, quam foris. Ad hæc mala acceſſerat fœda etiam fames, quæ multos mortales in Polonia & Lituania abſumſit, tantaque fuit annonæ caritas, vt modius ſiliginis Cracouiæ ad tres florenos perveniret. Eodem anno *Andreas Gorkanus* Poſnanienſis Caſtellanus ac maioris Poloniæ Præfectus, Octobri menſe Poſnaniæ moritur. Vir memorabilis, in quo multa naturæ bona gloriæ ſplendor æquauit. Huius familia antiquitus equeſtris fuit, *Vriele* autore, qui primus in eam familiam Poſnanienſ. Epiſcopatum intulit. Inter patricias gentes relata magno rerum ſucceſſu creuit. Cum enim *Vriel* Epiſcopus *Lucam* fratrem Epiſcopali pecunia auxiſſet, facile illius ad Poſnanienſ. Palatinum adiuuit petitionem. Huic eiusdem nominis *Lucas* naſcitur filius, *Andreæ* Pater, qui paternos honores adeptus auxerat patrias opes, mira benignitate Fortunæ. Cum enim e *Schamotulana* familia nobili & patricia, vnicam Poſnanienſis Palatini filiam vxorem duxiſſet, vnam fecit ex duabus domum, *Schamotulanumque* in *Gorkanum* cum omni re & nomine infudit genus. Et cum ille ſolertia adiuvaret fortunam, augebat rem, cum honeſta reî familiaris cura, tum *Andreæ* filii nuptiis, cum quo vnicam natam *Kurozuantii*, magni patrimonii hæredem, collocauerat. Et cum ſtudium in illo augeretur habendi, vxore defuncta, Epiſcopus Cuiavienſis a *Sigismundo* Rege factus, ingenti pecunia & patris & patrui & filii & ſuas priſtinas opes cumulauerat, quas decedens *Andreæ* filio reliquit, qui ſcienter & moderate iis vſus, magno ornamento Poloniæ fuit, Patrique in Poſnanienſi Caſtellanatu, & maioris Poloniæ præfectura ſuccedens, illum orbem ſenatorium abſoluit, ſine quo nemo in Repub. vir magnus habendus eſt. Fuit enim primo vir ſapiens, poſt patriæ amans, tum eloquens, poſtremo diues, ob quas res elucebat in omni illius priuata & publica vita

Helias Walachiæ Palatinus a Chriſto deficit ad Mahometum.

Bratislauiam expugnat.

E medio tollitur.

Fames & annonæ caritas.

Andreæ Gorkani maiores, virtutes & obitus.

decus,

1551.

decus, houeſtas, laus, atque dignitas. Huc accedebat facile populare ſtudium, non ſolum priuatis beneficiis, ſed publicis etiam largitionibus A collectum; quibus ille rebus ad omnem opportunitatem gloriæ, domi & foris hominum voluntates adiunctas habebat. Nam & apud exteros gratia, & apud ſuos ſententia plurimum potuit, adeo vt nouis rebus ſtuduiſſe crederetur. Statura fuit mediocri, forma apta & temperata, & in omni ætatis gradu venuſta. Erat colore candido, vultu tranquillo & blando, oculos habuit cæſios, in quibus tamen inerat quidam Senatorius vigor. Caput tondebat, ſubmittebat barbam, quam cani condecorabant multi, veſtitu atque omni cultu elegans & concinnus fuit, vt nullius lenocinii in habitu, qui quidem viro videretur dignus, negligens eſſet. Studia liberalia exercuit cupide, ingenioſos ac B doctos, militares etiam viros, omnibus modis fouit, denique ambitione, libertate, & ſplendore vitæ Senatoriæ cæteros anteceſſit. Moritur anno ætatis plus minus quinquageſimo, multo ſui deſiderio in Polonia relicto. Reliquit tres filios, *Lucam*, *Andream* & *Stanislaum*, omnes Ephœbos; quorum adoleſcentiæ pro ſpe de illis concepta, ne quid officiat rerum copia, optandum eſt. In demortui locum Rex *Petrum Czarnkonium*, Poſnanienſ. Caſtellanum, *Joannem* vero *Koſcielecium* maioris Poloniæ Præfectum ſuffecit.

Cardinalis Georgii, EpiſcopiVaradienſis, geſta & crudelis obitus.

Etſi initio ſuſcepti operis animus non erat, res externas ſcribere, cum ad domeſticas vires non ſufficiant; tamen cum ſe in curſu offerant, quæ Poloniam attingunt, illa quoque C prætereunda non ſunt. Cuiusmodi eſt crudelis atque miſerabilis mors *Georgii* Varadienſis Epiſcopi, vrbis Romæ Cardinalis & Vngariæ Quæſtoris, quem vulgo Theſaurarium vocant; qui obſcuro ortus loco, magnam ætatis partem in familia Diui Pauli Eremitæ tranſegerat. Vnde ad maiora rerum initia ducentibus fatis egreſſus, in Regia *Joannis* maximas res Quæſtor adminiſtrauit, cui tantam fidem rerum omnium Rex ille habebat, vt moriens & *Iſabellam* vxorem, & *Joannem Sigiſmundum* filium illius mandaret ac committeret fidei; quorum impenſe curam ille geſſerat, perfeceratque, vt inter *Solymanni* & *Ferdinandi* arma poſitus magnam partem in Vngaria tot cladibus direpta atque diſſipata *Joannis* filio D vxorique illius conſeruaret, ac proditoris nomen ob fidem ferret, quod duobus infeſtiſſimis inter ſe hoſtibus *Solymanno* & *Ferdinando*, dum fidem mortuo Regi præſtaret, modo huic modo illi deditum ſe eſſe ſimulauerat, cum vtrique clam capitalis hoſtis eſſet, nihil niſi vxorem & filium defuncti Regis ad ſuam fidem pertinere exiſtimans. Quos dum tuetur, fallere promiſſis *Ferdinandum*, eludere autem dolis *Solymannum* jus eſſe fasque putabat. Quare, mirum dictu eſt, pro fide JOANNI Regi data, qua arte vtrumque tractauerit, & prout res ſe daret, modo harum, modo illarum eſſet partium. Quæ illius ars in fallendo incredibilis quam eſſet efficax, tum potiſſimum apparuit, cum *Ferdinandus* Budæ incluſam *Iſabellam* cum filio annum circumſideret. Cum enim *Georgius* vna incluſus vim *Ferdinandi* non ferret, fruſtraque fidem *Sigiſmundi* Poloniæ Regis *Iſabellæ* Patris imploraret, ad *Solymannum* Turcam receptum habuit, quem æquis & iniquis conditionibus ſibi conciliat ac magnis pollicitationibus ad auxilium ferendum impellit. Cuius aduentu exterriti Germani obſidionem dimittunt, & a Buda diſcedunt; quorum diſceſſu Reginam quidem *Georgius* & Regulum oppugnatione liberauerat, ſed Budam cum reliqua Vngaria amiſerat. *Solymannus* enim cum nullum præmium niſi *Budam* pro liberata Regina cuperet, eius potiundæ hanc rationem inſtituit.

Solymannus Budam per dolum potitur.

Filium *Joannis* pro hoſpitio & amicitia Patris ad ſe in caſtra afferri, ac vna cum illo Senatores Regni adeſſe jubet, vt in exercitu victore, ac illius ſeruatore incolumitatem gratularentur præſenti. Mater miſera ac luctu perdita fruſtra diu Vngaris adverſata, tandem atrocitate temporis coacta filium Tyranno, ovem videlicet lupo, per *Georgium* in Caſtra mittit, verita ne id illi negaret, quod mox ille auferret. *Georgius* ac cæteri Senatores, qui propter ætatem pueri in procuratione erant Regni, magnum ac optatum munus ad Tyrannum deferunt, Regulumque parvulum nutricis de ſinu depromtum in manus *Solymanno* tradunt. Quem ille obviis vlnis amplexus juſſis omnibus de Tabernaculo excedere, cum nutrice multa familiarius, quam Tyrannum decuit, de rebus Reginæ communicaſſe dicitur. A colloquio nutricem ſaluo præter ſpem puero per cauſam honoris Præfectum Janiciorum, (Agam Turcæ vocant) reducere in vrbem imperat, retentis Senatoribus in caſtris, quos Regulum ex vrbe in caſtra fuiſſe ſecutos demonſtratum eſt. Quorum vnus *Valentinus Turcus*, qui longe omnes Vngaros belli gloria & virtute ſuperabat, in Turciam fuit deportatus, ibique annis aliquot poſt in vinculis verberibus (vt fertur) necatus. Aga, vti erat imperatum, cum Janicerorum manu filium ad mœſtam & pauidam matrem defert, quæ iam conclamauerat, nihilque minus quam filium reducem a Tyranno expectauerat. Aga in tranſitu quo ibat vrbem præſidiis occupat, ac magno beneficio viuum matri filium reddit; at illi confeſtim vt vrbe excederet *Solymanni* verbis imperat, quod hæc illam contra vim *Ferdinandi* non poſſet tueri; *Solymannum* autem pupilli tutorem ſuum munus arbitrari, pro fide data Patri, non ſolum Budam, ſed cunctam Vngariam integram pupillo præſtare debere. Regina vt juſſa fuit, Buda excedit ac Lippam proficiſcitur. His dolis bonus ille tutor Budam ſuam fecit. Ac ita perpetuo habent ſucceſſum doli. *Georgius* enim quibus artibus Budam ſeruare volebat, iiſdem illam amiſit, nec tantum Vngariam, ſed cæteras quoque noſtras prouincias poſſedit.

Verum enim vero capta Buda *Solymannus* cum in poſſeſſionem Vngariæ veniſſet, nec de ea pupillo cederet, *Georgius* pœni- A tentia facti verſare ſe ac conſilia inire cœpit, quo *Solymanno* pulſo Vngariam de integro recuperaret. Itaque repetit *Ferdinandi* gratiam, ac parta venia cum illo init conſilia, conſpirat, ac huc evadit, vt *Iſabella* Regina diadema Regni *Ferdinando* traderet, Vngaria cum filio excederet, ac *Ferdinando* poſſeſſionibus filii paternis, quæ ampliſſimæ fuerunt, cederet. Pro quibus ac pro dote ſua Opolienſem Ducatum a *Ferdinando* caperet.

Vngaria Ferdinando Imperatori traditur.

Quibus de rebus cum ita conveniſſet, data vtrinque fide *Iſabella* cum filia ex Tranſylvania Caſſouiam proficiſceretur, vt quemadmodum convenerat, pactis conventisque ſtaret. Quod & facit. Nam Caſſoviæ *Georgio* præſente & Diadema *Joanni Baptiſtæ Ferdinandi* exercitus Præfecto tradit, B & Vngaria cedit, ac inde in Poloniam, vt Opolium mature perueniat ad *Sigiſmundum Auguſtum* Fratrem parat proficiſci. At *Georgius* cum videret, hac quoque vice ſpe ſua ſe lapſum eſſe, *Ferdinandumque* nec pactis ſtare, neque exercitus pro eo ac promiſerat in Vngariam contra *Solymannum* mittere, & cum collegam quoque *Joannem Baptiſtam Gaſtaldum* ſibi in exercitu æquari moleſte ferret, redit ad ingenium & ad extremum vertit omnia. Iterum receptum habet ad *Solymanni* gratiam, quem aduerſus *Ferdinandum* de integro, magnis jacturis & pollicitationibus impellit, conſilia *Ferdinandi* aperit, ac veniam præteritorum petit. Deprehenſus coniecturis primo C *Georgius*, deinde literis eſt, quæ interceptæ ad Italum collegam deferuntur, qui apud Vnitium cum *Georgio* in exercitu pari poteſtate fuit. Oppidum hoc ab Alba Iulia in Tran- A ſyluania miliari abeſt. Italus re cognita ac bene diſſimulata *Ferdinandum* certiorem facit, quanto in diſcrimine res ſit, docet *Ferdinandus* ſuis rebus timens dat *Joanni Baptiſtæ* Negotium *Georgii* ſilentio interficiendi; qui aſtu par Vngaro, tres Hiſpanos, promtiſſimum ad tale facinus patrandum genus, ad interficiendum *Georgium* clam mittit.

Georgius interficitur.

Ab his liberaliter *Georgius* appellatus, & illa non inſolita Hiſpanis reuerentia productus, in cubiculo interficitur; poſt a cervice caput abſcinditur ac *Ferdinando* refertur, reliquum corpus ferro laceratum inibi abiicitur, ac aliquot diebus inhumatum negligitur. Cubicularii duo arma expedientes pro domino vulneribus tardantur. Milites ne quam vim facerent, re inſperata B occupantur, ac præſidio ab Italo prohibentur, qui interea, dum nox tranſigitur, edito ſigno, quod conuenerat, tormenti intus editæ glandis, paratus cum cohortibus ad ſubſidium erat. Hic exitus illius viri fuit, quem fortuna ex humili loco ad Regium pene faſtigium cum prouexiſſet, hoc anno ante Chriſti natalem, grauiſſimo caſu conflictum, ſubito ex ſummo honoris & potentiæ gradu deiecit, cunctis ſeculis documento ſummis & infimis futurus, quam ipſa ſe detegat atque impediat fraus, & quam ſe illa ſuis induat & capiat laqueis. Cum hoc tamen viro amiſſa Vngariæ recuperandæ ſpes eſt, quod principibus de medio ſublatis, nemo vir in Vngaria reſtet, nomine C & meritis grauis, cum quo ſe reliquum vulgus ad auxilium & ad ſpem futuri temporis congreget. Hæc domi & foris geſta eo anno ſunt.

ANNALIS QVINTVS.

A.C. 1552. Comitia habentur Petricouiæ.

JAm comitiorum tempus appetebat, cum Rex ad calendas Februarii Vilna pro eo ac dixerat Petricouiam aduentaret, non ignarus, A quantum turbarum ſe abſente in Regno ſibi contractum eſſet. Prouidebat igitur animo, qui comitiorum motus ſe excepturi eſſent, quod omnibus conuentibus per omnes Regni prouincias Equites Polonos acerbiſſima poſtulata, edidiſſe cognouerat. Itaque Petricouiam venit, eodem ad dictum Senatores Legatique conueniunt. Summa expectatio erat, quarumnam partium in diſtructo regno futurus eſſet Rex. Erant ſolliciti Pontifices de jurisdictione, Equites vero de libertate, ad quamcunque partem Rex acceſſiſſet, eam cum detrimento alterius partis victorem fore. Pontifices pietate, Equites libertate fidebant, B quorum vtrique ſibi cum moribus, tum legibus cautum putabant. Taliter incenſis animis ampliſſimorum ordinum Rex Comitia auſpicatur, ſacrificiumque pro ſalute & concordia Regni de more Pontifices habere imperat. Hi Abbati Vitouienſi rem diuinam jubent facere, qui frequenti ac pleno templo die Purificationis Mariæ coram Rege ſacrificauit. Quo quidem tempore apparuit, quam ſacroſanctæ etiam res vileſcant ipſo- A rum hominum contemtu. Cum enim pro more & religione veteri verum integrumque Chriſti corpus in ſacrificio abbas attolleret: ad illudque ſublatum Rex cum Senatu & cum cætera turba venerabundus procumberet, complures palam obuertebant ora. *Raphaël* certe *Leſczynski*, qui proximis comitiis Brzeſtenſem Palatinatum depoſuerat, per ſummum diuini Sacramenti contemtum ſteterat ante Regem pileatus. Quæ res offenderat multos, querebanturque vulgo homines in conſpectu omnium magiſtratuum Regni numen violari, ac contaminari diuinum. Rex in hunc modum auſpicatus in concilio per B *Joannem Ocziezki* Cancellarium proponit, quibus cauſis adductus comitia indixerit, demonſtrat vicinos Scythas, Turcas & Dacas, adverſus quos nudatum eſſe præſidiis regnum docet, *Bratislauiam* quoque commemorat, cuius exuſti ignominiam deprecatus, in diſſenſionem publicam ciuilem culpam confert. Denique hanc jubet deliberationem eſſe, quo aduerſus vim & incurſiones hoſtium regnum tutari

A.C. 1552.

Propoſitio Regis de expeditione in Turcas.

1552.

tutari poſſet. Secundum hoc propoſitum Legati deliberent, ac in commune conſulant. Qui ſumto ad deliberandum ſpatio ſtatuunt, A non minus de externis hoſtibus propulſandis, quam de domeſticis motibus ſedandis agendum eſſe. Quare de domeſticis rebus prius cum Rege agendum eſſe, quam de ullis externis. Et quoniam poſt Poloniam conditam grauiſſima illa cauſa fuit, qua ampliſſimi ordinis Maieſtas conuellebatur, quo maiorem autoritatem res haberet, communi legatorum ſententia *Raphaël Leſzczynski* illi cauſæ Patronus deligitur, qui quod præter aliorum morem legibus parens e Senatorio ordine ad Equeſtrem redierat, opinionem virtutis habebat, ac præter cæteros amans patriæ & vir bonus ferebatur eſſe. Qui de ſcripto, (vt erat in conſilio Legatorum deliberatum) id mandantibus cunctis, "orat obteſtaturque Regem, vellet „meminiſſe ſuæ fidei regnum commiſſum eſ- B „ſe. Cuius a magnatibus cum violaretur „libertas, debere illum pro ſua ſalute poſtpo„nere res omnes. Non vim externam Polonis „metuendam eſſe, ſed intus incluſum malum „eſſe, quod in ipſis Reipublicæ hæreret viſceri„bus, quod a Rege neglectum vires ſumeret, „ac libertate communi violata, multos tyrannos „pro vno Rege in Polonia inſtitueret, qui auda„cia & impunitate ſubnixi Regiam poteſtatem „ſibi arrogarent. Intermittendam ergo eſſe o„mnem de aliis rebus deliberationem, huc vero „incumbendum, quo ex autoritate maleficium „domeſticum cum veſtigio quamprimum tol„latur.„ Et quoniam magnam autoritatem ad dicendum attulerat, audientiamque ſibi re noua & inuſitata compararat, multa animoſè C & acerbè de ſcripto, magna orationis libertate, pronunciat. "Nos te, Auguſte Rex, liberis „ſuffragiis Regem creauimus, tuæ fidei, quic„quid diuini & humani juris erat in Polonia, „mandauimus, tuæ ditioni poteſtatique Re„giæ vitam, exiſtimationem, fortunasque ſub„ſubiecimus noſtras. Huius poteſtatis Regiæ „nullum mortalium te habere ſocium volui„mus, neque adeo volumus; idque te autore „& Duce perficiemus. Cum hac ſpe & fidu„cia miſſi a fratribus noſtris huc aduenimus, „vt Regiam tuam Poteſtatem integram nobis „præſtes cum nomine communicatam. Et „vt magnatum poteſtas ex autoritate publica „intra ſuos fines per te his comitiis redigatur, „reprimaturque, quæ ad ſalutem hominum & D „ad conſeruationem inſtituta, ſubito ſe ad eius „peſtem perniciemque conuertit. Hæc ſum„ma legationis noſtræ eſt, vt Tibi ſoli pareant „Poloni, præterea nemini. Hæc mandata „nobis exhaurienda ſunt, priusquam vllam a„liam Reipub. partem attingamus.

Legati mala domeſtica prius corrigi volunt.

Oratio Raphaelis Leſczynski.

Tarnouii integer in Rempl. animus.

Eadem *Tarnouius* pro ſalute Populi, minime populariter agebat. Erat enim hic vir re magis quam oſtentatione popularis: raro aliquid coronæ ille dabat auræque populari, ſpectabatque non hoc, quod populus probabat, ſed quod populo vtile erat, malebatque de populi fauore periclitari, quam ſecunda illius fama, rem male populi gerere. Ideo alienus ab omni ſimulatione oſtentationeq; ſæpe pro re populi contra ipſum populum ſenſit ac dixit. Multa ſunt huius rei exempla in vtramque partem; ſed memoriæ cauſa vno & altero erimus contenti. In expeditione apud *Leopolin* contra Dacos, incredibili tumultu res exarſerat adverſus *Sigismundum* Regem, ita vt illum equites propemodum exautorarent. Quam rem cum peſtiferam regno futuram *Tarnouius* videret, ſic pugnauit, ſic multitudini a quibusdam concitæ reſtitit, vt illius temporis ſolus procellam ſuſtineret magno cum periculo. Cum enim vehementius equitibus reſiſteret, infeſtoque armatis campo, ingenti animo, non tam Regis quam regni cauſam ageret, minimum abfuit, quin periret concurſu & indignatione turbæ militaris. Conſimile exemplum idem edidit virtutis & conſtantiæ in *SIGISMVNDO AVGVSTO* Rege. Huic enim cum multitudo ob vxorem irata omnem vim ac poteſtatem regiam adimeret, vt ſupra demonſtratum eſt, impetum illum multitudinis ſumma cum inuidia ſuſtinuit, non vxorem, quam illo inſcio Rex duxerat, ſed ipſum tutatus regnum, quod corruere bello ciuili fuerat neceſſe, ſi ille tum multitudini laxaret habenas, ac pro multitudine contra tenacem propoſiti Regem ſtetiſſet. Ita hic dum multitudinem ſeruabat, fauorem multitudinis cum vitæ jactura repudiabat. At viciſſim cum res poſcebat, ſtabat cum populo, nullique ad gratiam cuiusque ſeruato receptu, ſic populum defendit, vt nihil aliud quam populi cauſam noſſe videretur. Quod vel inprimis in hac cauſa acciderat, in qua Populus Polonus cum Epiſcopis de libertate & Religione, duobus Reip. fundamentis, his comitiis certabat. Inſigne optimatibus exemplum, vt non ſimulatione neque gloriæ oſtentatione, fictoque ſermone atque vultu, ſed veritate, fide, iuſtitia, atque vtilitate ſeſe multitudini venditent, vt pro re communi modo cupide progredientem populum comprimant, modo timide regredientem quaſi claſſico ad officium revocent, ne videlicet populus aut ſuperbia obedientiam excutiat, aut humilitate iniuriæ ſuccumbat.

Cum aſperè & acerbe a patribus & a legatis Epiſcopi vexarentur, vehementer illos iudiciorum pœnitebat, aliter enim, quam ſperarant, evenire videbant. Solus tamen *Joannes Drohojowski* Cuiauienſ. Epiſcopus ſplendebat aliorum Pontificum contumelia. Hic enim in Petricouienſi concilio, de quo ante dictum eſt, ſolus inter Epiſcopos mitius agendum eſſe cum equitibus Polonis, & ab illis tam atrocibus iudiciis, quorum tum inibatur ratio, abſtinendum cenſuerat. Cuius facti cauſa multi illi honores ab equitibus Polonis habiti, gratiæque illi ſunt actæ, quod rationem duxerit eius ordinis,

Jo. Drohojowski Ep. Cuiau. mitius cenſet quam cæteri Epiſcopi.

vnde

1552.

1552.

vnde & ipſe erat ortus. Cæteri Pontifices lacerabantur paſſim convitiis, inprimis autem ipſe *Joannes Dziaduski* Præmislienſ. Epiſcopus, A cui *Joannes Tarnouius* ſalutandi cauſa ſe adeunti domi ſuæ, non vt Senatori & amico, ſed vt hoſti & priuato dextram porrexit, grauiterq; illum propalam increpauit, quod in Præmislienſ. diœceſi hominibus liberis ſeruitutem, probis infamiam, ingenuis exitium inferret, idque ſolutius faceret, quam parem cum cæteris deceret. Epiſcopus meritis pulſatus convitiis directo ad *Nicolaum Dirgouium* Archiepiſcopum tendit, qui interea ſeſe domi cum Epiſcopis collegerat, queritur, quam indigne a *Joanne Tarnouio* fuerit habitus, & addidit, ſeſe indigna hæc vnum pro omnibus pati. Cui Archiepiſcopus commotus: Tu pro nobis pateris hæc? qui tantum malorum nobis pepereris, unde hæ in nos ortæ ſunt turbæ?

Jo. Dziaduski Præmiſl. Ep. increpatur a J. Tarnouio.

Orichouius Petricouiam proficiſcitur.

Dum hæc aguntur, *Stanislaus Orichouius* Rutenus certior factus, *Joannem* Premislienſ. Epiſcopum judiciorum publice Petricouiæ dare pœnas, & cum illo vna cæteros in ſumma inuidia eſſe Epiſcopos, occaſionem rei bene gerendæ dari ſibi ratus, non dimiſit tempus, præſensque Epiſcoporum odium ad ſuam ſalutem convertit, profectionemque Petricouiam inſtituit, & vt præſenti animo & ad agendum parato Epiſcopi illum ſcirent venire, literas præmittit ad Epiſcopos libere ſcriptas, quibus quam inique circumventus fuerit a Præmislienſi Epiſcopo, conqueritur; tum teſtatur, ſe niſi coactum ab Epiſcopis ad illorum adverſarios non tranſiturum. Has ille C literas in hanc ſententiam latine conſcriptas Petricouiam præmittit; ipſe paucis interpoſitis diebus conſequitur. Sed cum profectionem illius multa tenerent, impeditumque inſidiis illi iter eſſet, *Herbultis* ſe coniungit, quorum egregiam fidem ac ſingularem in ſe voluntatem omnibus periculis cognouerat. Fuerunt autem hi, *Stanislaus* Caſtellanus, *Joannes* Sub-Camerarius Leopolienſ. *Valentinus* item Cracov. Canonicus & *Nicolaus* fratres. Cum iis aderant & alii complures nobiles viri, qui iter Petricouiam ad conuentum habebant. Horum præſidio contra occultam Præmislienſ. Epiſcopi vim fretus *Orichouius*, cum *Joanne* Patruele fido fratre pauitans, ac inſidias vitans, Petricouiam proficiſcitur, hoc conſilio, vt aut D ab Epiſcopis infamia judicii leuaretur, aut omnia poſtrema coram Rege in comitiis experiretur. *Suleiouium* oppido Petricouiæ vicinum vbi eſt ventum, de amicorum ſententia, flectit iter *Wolborium*, & ad *Joannem Drohojowski* conſobrinum, Cuiaviæ Epiſcopum diuertit, ad quem Petricouiam ſcribit, certioremque illum de ſuo aduentu facit, orat ac petit, quo pro neceſſitudine & cognatione periclitantem exciperet, auxilioque & conſilio in tam neceſſario tempore juuaret: *Herbultos* etiam ad *Petrum Kmitham* Cracov. Palatinum ablegat, quod cum illo *Herbultorum* fuerat nupta ſoror literasque ad illum dat, ſuppliciter ſcriptas. Res illieo percrebuerat, ac ſermo manauerat, *Orichouium* adeſſe, materiamque præſenti turbæ non modicam afferre. Agitant rem inter legatos *Petrus Boratinski*, *Hieronymus Oſſolynski*, *Joannes Pieniasko*, & *Adam Siemuszowski*, qui cauſam ſua ſponte incenſam inter legatos vehementius inflammant. Interim cum *Joanni Drohojowski* Epiſcopo ſatis jam calere videretur res, *Nicolaum Dirgouium* Archiepiſcopum adit, ac illi *Orichouium* ſuo iuſſu *Wolborium* ad ſe deuertiſſe nunciat, hoc conſilio, ne quid de improuiſo ille aduenìens, de integro ad turbas adderet. Archiepiſcopus collaudato *Drohojouio* Epiſcopo jubet, vt comiter *Orichouium* apud ſe habeat, & Petricouiam accerſat. Facta poteſtate *Orichouius* accerſitur, ac fraterne ab *Joanne Drohojouio* excipitur. B Cui Archiepiſcopus de conſilii ſententia fidem publicam vltro per *Joannem Drohojovium* in ſcripto miſerat, manendi Petricouiæ & res libere agendi, quoad Archiepiſcopus aliter cenſuiſſet. Hanc fidem *Stanislaus Orichouius*, veritus primo omnium exiſtimationis jacturam, deinde ne quam opinionem timoris illa recipienda daret, per *Joannem* fratrem patruelem, & per *Joannem Pieniaskonem* Archiepiſcopo remitit, cum his mandatis, ſe innocentia fretum Petricouiam veniſſe, nihilque commiſiſſe, quo vel magiſtratus reformidaret, vel illorum judicia horeret. Hæc fides cum mandatis Archiepiſcopo in Epiſcoporum cætu redditur, quo quidem tempore *Andreas Zebrzydouius* C Cracov. Epiſcopus, quem ſibi antea per literas *Orichouius* conciliauerat, cauſam *Orichouii* diligenter egit, monuitque Epiſcopos, multis collectis exemplis, ne *Orichouium* ſupplicem ſuum aſpernarentur. Commemorauit etiam, quanto detrimento ordini eſſet futurus, ſi ille ad adverſarios cum illa tranſiret cauſa. Qua oratione permoti erant epiſcopi, transegiſſetque eo die *Zebrzydouius*, niſi ex minoribus Sacerdotibus quidam factum impediſſent, ac indignum facinus apud Archiepiſcopum conclamaſſent, Cœlibatum *Orichouii* cauſâ tolli, ac magnam feneſtram ad licentiam aperiri, dum deſpecta poteſtate ordinaria ingrederetur vitæ viam quam quisque vellet. Huiusmodi ſententiis impedita & extracta res illi fuit. *Orichouius* D vbi videt de judicio Premislienſ. Epiſcopi nihil mutari, ſed omnes Sacerdotes ad ſuam inſtructos eſſe perniciem, cum frequentibus amicis, inprimis autem cum *Joanne* Cujauienſ. Epiſcopo *Joannem Tarnouium* adit, cui cauſam & calamitatem proponit, ac ſe in Polonia deteriore conditione, quam nocturni eſſent fures, apud illum conqueritur, quorum nemo indemnatus daret pœnas, ſe impetrare ab Epiſcopis non potuiſſe, vt ſibi lege condemnato interire liceret: non ſe veniam delicto orare ullam, ſed juſtitiam ac judicium, vt ſi quo, vxore ducta, ſe obſtrinxiſſet ſcelere, eas pœnas in legitimo judicio daret, quas leges

Kmitham ſibi conciliat.

Amice ab Epiſcopis excipitur.

Fidem Publicam vltra ſibi oblatam remitit.

Sacerdotes quidam minores ſpem eius intervertunt.

Orichouius cauſam ſuam Tarnouio commendat.

jubereat,

1552.

juberent. Orat ac obſecrat *Joannem Tarnouium*, vt pro ſua juſtitia atque clementia illum in fidem ac clientelam ſuam contra vim Epiſcoporum acceptum tegat. *Tarnouius* bono animo hominem jubet eſſe, ac deſperare vetat, ac plenum ſpe ab ſe dimittit. Ipſe ad cœptum certamen redit, qui cum totus mente & animo in Epiſcopos inſtaret, *Andreas Zebrzydouius* Cracov. Epiſcopus in jurgio quærebat ab illo: Quo ergo, inquit, loco, *Tarnouie*, in Polonia fuero, ſi de hæreſi Epiſcopus non iudicauero, Præconisnè an vero Epiſcopi? Cui *Tarnouius*: Aequius vero fieret, *Andrea Zebrzydouie*, te præconem in Polonia fore, quam me ſeruum. Hanc tantam *Joannis Tarnouii* in agendo vim & conſtantiam adjuuabant multi primores Patrum, in iis *Joannes Lataliciu*s Poſnanienſ. Palatinus ſenex & magnæ in Senatu autoritatis. Et cum multa ad eam ſententiam dixiſſet, illud etiam magna autoritate addidit. "Venerat, inquit, proxi-
,,mis comitiis ad te queſtum *Stanislaus Orichouius*; tria vix protulerat verba, cum obmute-
,,ſcere cogeretur; quo quid calamitoſius dici
,,poteſt, quam tuo ſubdito cauſam apud Te Re-
,,gem in calamitate proloqui non licere? Hæc
,,non ſunt Poloni moris, Sereniſſime Rex, neque
,,ſunt veteres adminiſtrandi Regni Poloniæ ar-
,,tes, ſed ſunt Italicarum verſutiarum & exter-
,,næ calliditatis. Polonis Rex iuris & iudicio-
,,rum æqualitate eſt conſtitutus, vt omnes ex
,,æquo audiat & cauſa cognita in legitimo iu-
,,dicio vel condemnet vel abſolvat. Et cum
,,pares ſint vna lege & communi Rege nobis-
,,cum, hoc tamen plus ſibi ſumunt, vt paribus
,,dominari, regnumque in nobis cupiunt obti-
,,nere. Quæ res cum libertatem & ſocieta-
,,tem regni tollat, prouidere debes, vt ne quem
,,ſocium juris tui Regii habeas, neque pote-
,,ſtatem tuam Regiam cum aliquo communi-
,,ces, vt tibi Præſidi atque Regi æqualiter omnes
,,ſubiecti ſimus, qui non ſolum finibus, ſed
,,etiam legibus eisdem in Polonia contine-
,,mur.

Tarnouii cum Zebrzydouio jurgia.

Jo. Latalicii in Epiſcopos oratio.

Epiſcopi cum ſe clariſſimorum virorum autoritatibus acerrime premi viderent, varia conſilia tuendæ dignitatis inibant, quæ illa contentione admodum imminuebatur. Itaque ſollicitudine ac formidine pleni, neque retinendæ, neque amittendæ jurisdictionis facultatem habebant. In qua illarum trepidatione *Andreas Zebrzydouius* Cracov. Epiſcopus cauſam habuit, non jam ad hortandos, ſed ad objurgandos liberius Epiſcopos, quod *Stanislaum Orichouium*, ſubſidii de induſtria aduerſariis traderent, qui calamitate ſua incitamento eſſet Senatui Populoque Polono ad oppugnandam Pontificiam dignitatem. Quare cenſuit *Orichouium* quamprimum recipiendum; quod niſi facerent, ſero illos nequicquam poſtea recepturos. Magnum pondus habebat *Zebrzydouii* apud Epiſcopos oratio: peropportune enim afferebat, congruebatq; cum tempore & cum re ipſa. Quam conſecuta *Petri Kmithæ* autoritas perpulit tandem Epiſcopos *Orichovio* æquiores eſſe, qui partim inſita clementia, partim *Herbultorum* precibus adductus, quos ad illum, vt ſupra docuimus, *Orichouius* ablegauerat, quantum conniti autoritate potuit, tantum apud Archiepiſcopum oblitus offenſionum contendit, ac illum monuit, "ne *Orichouii* v-,,
xore Rempub. perturbari, ac ſacerdotalem or-,,
dinem periclitari vellet; ſe initio vidiſſe, quas,,
turbas datura eſſet vxor *Orichouii*, ideo man-,,
ſuete cum illo in Præfectura ſua egiſſe, neque,,
delationi epiſcopali paruiſſe, neque pro edicto,,
Regio pœnas ab *Orichouio* exegiſſe: partim,,
quod hominem ob matrimonium interficere,,
cuius nullum aliud facinus eſſet, crudele puta-,,
ret, partim, quod illum Reipub. conſeruare hu-,,
manum factum cenſeret. Idem ergo facien-,,
dum Archiepiſcopo ſuadebat, fore id illi vtile,,
cum ad multos Eccleſiæ vſus, tum vero ad,,
præſentes Regni motus componendos.,, Hæc pro *Orichouio* vir clemens in afflictos & miſericors in ſupplices magno conatu agebat *Kmitha*. Et quoniam his comitiis ille pro Epiſcopis contra hæreticos acerrime ſenſerat, ideo illius pro *Orichouio* plurimum apud Epiſcopos valuit autoritas. Itaque cum & *Andreas Zebrzydouius* pro *Orichouio* laboraret, & autoritas *Petri Kmithæ* eodem accederet, datur in concilio cauſa *Joanni Drohoiouio* Epiſcopo *Orichouium* reuocandi, & in concilium conducendi. Etquam vis ille poſt tot fruſtra tentatos aditus obfirmaſſet ad Epiſcopos non reuerti, tamen *Joannis Drohoiowski* conſobrini ſui ſuaſu in Gneſnenſ. Archiepiſcopi fidem redierat. Itaque die præſtituta, frequenti concilio in cœtum Epiſcoporum *Orichouius* venit, ac poteſtate dicendi facta, cum multa de ſua erga Rom. Pontificem obſeruantia diſſeruiſſet, confeſſionem fidei edidit, in qua, quam pie Deum coleret, & qua fide erga Rom. Eccleſiam eſſet, articulatim deſcripſerat. Attente auditus *Orichouius*, vehementer placebat Epiſcopis, quod in tanta atrocitate temporis, perturbationeque Religionis, optimo exemplo ſeſe ſubmitteret Pontificiæ poteſtati. Et cum ille ſpe ſua maiorem beneuolentiam Epiſcoporum ſibi conciliaſſet, in craſtinum fuerat reiectus. Interea loci Archiepiſcopus in Concilio Epiſcoporum deliberat, ac culpam *Orichouii* cum pœna Epiſcopi comparat, multis partibus viſa eſt pœna culpam excedere; præterea Confeſſio ab illo edita relegitur, diligenterque ad Eccleſiæ normam ab omnibus exigitur. Nihil in ea alienum communi religione reperitur, vel ipſo *Joanne Dziaduski* Premislienſi Epiſc. teſte. A quo quærit *Andreas Zebrzydouius*, quam tandem cauſam habuiſſet in judicio ad tam atrocem ſententiam. Vxorem, reſpondit ille. Nihilne præterea? Nihil vero ait Epiſcopus. Tum *Zebrzydouius* cum indigne factum quoque ferrent cæteri, "At vxorem, inquit, Sacerdotem ducere, culpa quidem eſt,,
ſed hæreſis non eſt, neque iisdem poenis tibi,,
ſacerdotem conjugem, quibus hæreticum,,
homi-

Epiſcopi ad recipiendum Orichouium a Zebrzydouio & Kmitha perſuadentur.

Orichouius redit ad Epiſcopos.

Confeſſionem fidei illis tradit.

1552.

1552.

hominem afficere licuit.,, Poſtremo cum nullum veſtigium ullius ſectæ in confeſſione *Orichouii* appareret, Epiſcopi de conſilii ſententia, *Orichouium* abſoluendum eſſe, decernunt, ac illi in Concilio per *Andream Zebrzydouium* Epiſcopum benigne reſpondent. Qui vt erat in dicendo copioſus ſententiam dixit ornatiſſimis verbis, multa commemorans, "quæ in *Orichouio* fuerint bona, generis, ingeniique ac doctri-
,,næ, quæ tanti Archiepiſcopus faceret, vt nol-
,,let pro ſuo jure cum illo agere, quin vero illi-
,,us audax facinus curaret in præſentia quo ma-
,,ximo poſſet remedio. Quoniam vero talium
,,cauſarum jus ſummum cognoſcendi penes
,,Pontificē Rom. eſſet, hoc plus Archiepiſcopum
,,in præſentiarum non poſſe, quam vt abſoluto
,,illi ſpatium detur culpæ apud Rom. Ponti-
,,ficem deprecandæ, quod placeret fieri an-
,,nuum. Ipſe ad Archiepiſcopum mane
,,adeſſet, poſtridie abſoluendus.,, Pronunciata hæc eſt ſententia grauiter ornateque a *Zebrzydouio* multo cum verborum honore. Aderat *Joannes Dziaduski* Epiſcopus Premislienſis, ad quem omnium ſpectabant oculi, quanam fronte ille ferret, atroces ſuas ſententias in tam placita decreta ab Epiſcopis commutari. Poſtquam *Orichouius* ſecum præter ſpem agi videt, Archiepiſcopo & cæteris epiſcopis quam maximas agit & habet gratias, ſeque illorum beneficii memorem & gratum fore oſtendit, vt in loco ab illis poſitum eſſe videatur, daturum ſe operam pollicetur, nominatim etiam culpam a *Joanne Dziaduski* deprecatur, ſiquam in illum illo contentionis tempore admiſerit. Qui triſtis capite demiſſo, terram intuens, nihil ad ſupplicem orationem *Orichouii* reſpondet, ſed in eadem triſtitia permanſit, ſiue quod dolorem & iracundiam ſilentio tegere, quam eloquio prodere malebat, ſiue quod tanto ſub oculos omnium accepto autoritatis detrimento pudorem fronte ſuſtinere non poterat. Poſtero die mane, vti erat pronunciatum, cum frequentibus amicis *Orichouius* Archiepiſcopum adit, ac ſeſe illi ad genua ſupplicum more, in corona ſubmittit, quem Archiepiſcopus lintea religioſaque veſte indutus, abſoluit, & cætera perficit, quæ eius ſunt moris. Denique hunc eundem reconciliatum jam Eccleſiæ, prandio adhibet, ac liberaliter habitum ab ſe dimittit. A prandio *Orichouius* lætus rerum ſuarum inſperato ſucceſſu, ne ingratus videretur recenti beneficio, recta ad domum *Petri Kmithæ*, cum *Herbultis* & aliis neceſſariis ſuis pergit, quem vir mirificus *Kmitha* frequenti domo eſt complexus. Cui *Orichouius* ampliſſimis verbis agit gratias, quod adeo in vita fortunisque illius continens fuiſſet, vt cum jure poſſet, abſtinuiſſet tamen ab illo, moramque elabendi ex tot laqueis parcendo maxime illi dediſſet. Ad extremum apud Archiepiſcopum & apud cæteros Epiſcopos deprecator illius ſalutis fuiſſet. Confitebatur ergo coram, illius ſe beneficio viuere; daturumque operam pollicebatur, vt omni ſua vita, vti æquum eſt, ſalutis ſuæ autorem *Petrum Kmitham* coleret. Dicebantur hæc in conuentu ab *Orichouio*, non ſine multorum qui aderant, & hæc audiebant, lacrymis. Memorabile exemplum omnibus iniquis iudiciis circumuentis proditum in *Orichouio* eſt, vt non deſperent inique damnati, ſemperque illud teneant ac habeant in promtu: *Non vidi juſtum derelictum.* Nemo patrum auorumque memoria in maiore periculo deſperationeque ſalutis, quam *Orichouius* in Polonia fuit; & tamen tot malis jactatus ſeruante DEO, præter omnium ſpem, ex magna jactatione in tranquillum portum fuerat ad extremum eiectus, magnoque rerum ſucceſſu recuperabat priſtinæ vitæ decus. Nam cum Premislienſ. epiſcopus non ſolum vita atque fortunis, ſed etiam Sacerdotio *Orichouium* exuiſſet, vt antea oſtenſum eſt, Archiepiſcopus tamen perendie, quam abſolutus erat, reſtituerat in ordinem *Orichouium*, ac inter Sacerdotes ſuo loco illum collocauerat, juſſeratque deliberationi illi intereſſe, qua inibatur ratio juris Sacerdotalis tuendi: quæ quanto præter optata *Orichouii*, & præter epiſcopi judicata acciderant, tanto magis notatu memoratuque digna omnibus videri debent.

Orichouius abſoluitur.

Kmitham ſalutis ſuæ autorem agnoſcit.

Recipitur in Concilium Epiſcoporum.

Cum magna vulgi inuidia arderent Pontifices, *Nicolaus* Archiepiſcopus Concilium aduocat, ac ſummo ſilentio clauſa Archiepiſcopali Curia deliberat, ecquidnam de jurisdictione remitti Equitibus Polonis poſſet, qui eo rem trahebant, vt nemo ob hæreſin in Epiſcopali judicio reus cauſam diceret; In qua quoniam vitæ atque exiſtimationis contineretur certamen, Rex cum Senatu comitiis de illa cognoſceret, pro his legibus, quæ de capite Equitis Poloni ſolius Regis judicium in Polonia jubent eſſe. Quæ leges cum legibus Pontificum aduerſarentur, magna non diſceptatione ſolum, ſed etiam altercatione, vtraque pars pro ſuo jure comitiis diu multumque apud Regem contendit. Cum ergo Epiſcopi in conſilio ſtatuiſſent, omni ratione jurisdictionem tueri, dant *Andreæ Zebrzydouio* Cracov. epiſcopo negotium eius cauſæ apud Regem perorandæ. Qui cum dignitate atque ingenio præſtaret, ſatis idoneus pro hominum ſtudio illi cauſæ futurus videbatur Patronus. Qui dato Sacerdotibus ab Rege Senatu primo conqueritur "nouiſſima tempora, quæ periculoſa fore tanto,,
ante vaticinatus erat Paulus, quæ eam vim ha-,,
berent, vt Religio quoque Chriſti hominum,,
afflictaretur malitia. Qua in re illud tamen mo-,,
leſtiſſimum eſſet, quod ipſorum hominum odio,,
res etiam ſacroſanctæ vna vileſcerent, quibus,,
rebus cum ſumma contineretur vitæ, dubium,,
non eſſe, illis ſublatis humanas quoque res di-,,
labi atque tolli. Neque enim ſupereſſe ſpem vl-,,
lam, ſublata religione vllum jus humanum in,,
Polonia manſurum, quod exſtinctis rebus ſa-,,
cris profanas quoq; res extingui ſit neceſſe. Qui,,
enim negligeret DEVM ſacrarum rerum au-,,
torem,

Epiſcopi Conſilia pacis ineunt.

Andr. Zebrzydouius pro eis coram Rege perorat.

,,torem, nunquam idem profanarum ducem
,,reverebiturRegem,neque illius jurisdictionem
,,pertimesceret,qui diuinam contemnere didice-
,,rit.Quodsi propter Sacerdotes malos neglige-
,,rentur res divinæ,quomodo stabunt res huma-
,,næ propter Reges malos? Qui enim Sacer-
,,dotes contemnit, quia mali sunt, idem conte-
,,mnit Reges, quia boni non sunt. Neque enim
,,Deos, sed homines hominibus voluit DEVS
,,præesse, sæpe summum ius malis in bonos tri-
,,buens. Itaque hanc pœnam inter homines
,,peccati esse, vt justis iniusti sæpe dominen-
,,tur, fortibus imbecilles, modestis flagitiosi.
,,Quare si vitia spectes, neque Reges idoneos
,,putabis esse, quibus cœtus hominum & regna
,,committas; ab vtrisque enim error, culpa &
,,fallacia abesse non potest. Quanquam non
,,se intelligere dicebat *Zebrzydouius*, vt præter
,,cæteros homines in Polonia vitiosissimi ha-
,,bendi essent Sacerdotes. Si enim genus spe-
,,ctes, pares esse genere cum cæteris; si vitam,
,,contentum debere esse Regem, si tantum illi
,,assequantur,quantum homines possunt; si mo-
,,res, satis illos probari, si ab iis absit scelus, cæ-
,,tera pro communi vita in iis ferenda esse.
,,Quod vero doctrinam attinet, illam non pro
,,Regum, neque pro multitudinis imperitæ
,,arbitrio, sed pro Ecclesiæ placito episcopos
,,præstare debere. Rem Episcopalis iudicii es-
,,se, quæ vsurpanda in Ecclesia DEI, quæ con-
,,tra essent repudianda.,, Et quoniam non
orationes,sed Annales scribimus,in quos multa
in pauca pro historiæ lege conferuntur,his ca-
pitibus præmissis non alienum fuerit ponere re-
liquam eius orationis partem, quam ille Epi-
scopus egit moderate, & offensione animi non
acerba. "Agitur causa coram Te, Serenis-
,,sime Rex, novo judicio, nouâ forma. Nos
,,enim episcopi causam apud te dicimus, qui
,,aliorum judices â DEO constituti sumus. At
,,quomodo accusemur, audiuisti. Nulla in ac-
,,cusando reuerentia Maiestatis tuæ, nulla ob-
,,seruantia dignitatis nostræ, ab hominibus di-
,,tioni tuæ subiectis & nostræ curæ commissis,
,,oratione adhibita fuit. Si obliuisci volebant,
,,nos esse Episcopos suos, at certe meminisse de-
,,bebant, nos esse Senatores tuos, qui præci-
,,pua pars tui Senatus sumus. Sed cum ne-
,,que vt Senatores, neque vt Episcopos de-
,,cuit, nos illi tractarint, vides in oratione il-
,,lorum quanta sit facta labes, primo iniustitiæ,
,,quia violarunt dignitatem nostram; dein-
,,de impudentiæ, quia offenderunt maiestatem
,,tuam, cum nos episcopos suos, Senatores au-
,,tem tuos modo hypocritas, modo lupos, te
,,audiente, appellare non dubitrunt. Quod-
,,si id illis jam de nobis licet, triste id quidem
,,impunitatis exemplum in nobis constituetur;
,,sed nemini magis,quam tibi,pertimescendum.
,,Nostra enim causa nobis etiam cadentibus
,,ipsa per se stabit; nititur enim illa non vlla
,,humana vi, sed DEI prouidentia, qui Ec-
,,clesiam suam cum omni administratione
illius in Petra solida, hoc est in se ipso, col-,,
locauit. De te tibi plurimum cogitandum,,
est, ac multum in posterum providendum,,,
ne tua Maiestas, quæ voluntate etiam hu-,,
mana continetur, ab iis negligatur, qui re-,,
uerentiam erga Ecclesiam DEI & erga nos,,
illius ministros in tuo conspectu funditus,,
repudiarunt. Germania documenro tibi sit,,
ad omnes tales casus, in qua non prius bel-,,
lum exarsit ciuile, non prius Cæsar agita-,,
ri, pellique inde est cœptus, quam ex Germa-,,
norum animis reuerentiam omnem erga Epi-,,
scopos extirpasset *Lutherus*. Qua sublata ser-,,
psit deinde res, quæ procliuis ad perniciem,,
vna cum ipso Cæsare labitur. Acerbioribus,,
quotidie casibus nostræ celebrantur aures:,,
Nunc in Germania vrbes expugnari, nunc,,
publicas & res priuatas a seditiosis æstimari,,
Fana diripi, vltro citroque coniurari, ac passim,,
ad arma iri. Vnde hæc Germaniæ noua,,
rerum facies? Non aliunde, quam ex con-,,
versione religionis & ex contemtu Pontifi-,,
ciæ Dignitatis, quæ pacis & tranquillitatis,,
causa inter homines diuinitus est constituta.,,
Quæ quia in illa nobili & Christiana quon-,,
dam gente iam nulla est, quæ mala per hos,,
annos Germania non vidit? quas Respubli-,,
cas & priuatas non amisit? quod diuinum &,,
humanum jus retinuit? quam spem deni-,,
que suarum rerum habet illa meliorem? Hor-,,
ribilia sunt hæc, quæ commemoro, sed tibi,,
nisi occurris, eadem sunt expectanda. Ia-,,
cta sunt fundamenta consimilium malorum,,
hisce comitiis in Polonia: Explica Legatorum,,
orationem & excute illam diligenter, quem,,
tandem timorem DEI aut quem hominum pu-,,
dorem in illa reperies? Recordare etiam, quid,,
nuper in sacrificio ab nonnemine (*Rapha-*,,
elem autem *Leszynski* dicebat) admissum sit,,
cum exhiberetur solenni ritu corpus Seruato-,,
ris Christi DEI nostri, tuque venerabundus,,
ad illud procumberes, ille solus per summum,,
Numinis Diuini contemtum stabat te spectan-,,
te ante aram pileatus: contemsit hic simul,,
& Christum Regem cœli, & te Regem Terræ,,
tum Angelos occultos aræ ministros, ac homi-,,
nes corpus illud sacrum palam vna tecum ve-,,
nerantes. Hæc sunt initia in Polonia malo-,,
rum omnium; quæ nisi prouides, tuum re-,,
gnum pessundabunt. Sed hoc loco opponi-,,
tur nobis dulce ipsius libertatis nomen, qua-,,
si vero ista sit libertas, & non potius summa li-,,
centia, in qua modus nullus inest, quæ hu-,,
manas res contemnit, diuinas vero fastidio,,
atque contumelia evertit, in qua jurgia, ma-,,
ledicta, contumeliæ, seditiones, ac bella insunt,,
civilia. Vera enim illa & integra libertas,,
immodesta non est, neque immanis, neque,,
superba, sed est modesta, morigera, atque,,
mitis. Quare non libertatem isti, sed exitio-,,
sam licentiam flagitant: Quid enim sibi
aliud volunt, dum Pontificum jurisdictionem,,
tollunt, quam vt Rom. Pontifice ac,,
nobis

,,nobis remotis de medio, nemo sit, qui sacra
,,tueatur,& qui sectis infici regnum non patia-
,,tur. Denique ut hi,qui petunt, aliis graves,
,,sibi vero ipsi effrenati sint, & præcipites, ut
,,denique in tuo Regno nemo sit pietatis autor,
,,& pacis nemo. Si enim nos exterminabimur,
,,ne tu quidem ipse tuto hic permanebis. Nam
,,si is ordo,qui te Regem unxit, ac te Regio sa-
,,cramento inter Christianos reges tulit, jus
,,suum amiserit, noli sperare tibi in Polonia
,,quicquam salvi fore. Judicare te de hæresi
,,volunt, quid quæso aliud agunt, quam ut
,,munus tuum Regium amittas, & nostrum
,,Pontificium non retineas? Consimilibus con-
,,siliis Rex ille Hebræus ad adolendum thura
,,in sacrificio fuerat adductus, qui tamen repu-
,,diatus cum impio sacrificio ab ipso DEo le-
,,pra fuerat percussus. Hujus Regis casum, quæ-
,,sumus, extimescas & inter lepram & lepram,
,,metu illius Regiæ lepræ, sacerdotum finito
,,esse judicium, inter quos summus ille Sacer-
,,dos est Romanus Pontifex, cujus autoritatem
,,æternis pœnis DEus sancivit, ut qui illius
,,non obedierit imperio, sive magistratus ille,
,,sive privatus fuerit, exterminandus sit, Mose
,,ipso teste, de populo DEi. Cum quo si parti-
,,tas habueris in Polonia provincias, & si de il-
,,lius nihil appetieris munere, teque intra tuum
,,munus & officium continueris, bene & feli-
,,citer regnabis. Hæc te cogitare, & ante oculos
,,proposita habere decet, pro nomine tuo Re-
,,gio atque pietate tua Christiana.,, Longior
Zebrzydovii fuerat oratio, multoque fuit argu-
mentis & exemplis instructior, utpote, quæ in
concilio eruditorum hominum ante fuerat in-
stituta, habitaque est ab illo Polonicè. Sed ego
dum latinis auribus servio, mentem illius ad
formulam latinam breviter adstrinxi.

Rex primo cunctatur.

Rex cum primæ sententiæ Senatores in
concilio diffidere videret, magna difficultate
afficiebatur, quam sententiam pronunciaturus
esset. Nam si Pontifices de hæresi judicare
nollet, privilegium se eripere amplissimo ordi-
ni intelligebat, cum jurejurando, tum etiam fi-
de sua interposita firmatum, eique ordini man-
dato DEi attributum: Si vero summum de
hæresi judicium Pontificium pateretur esse,
cum in hæresi omnia publica insint crimina,
verebatur, ne vel honorem suum cum Pontifi-
cibus partiretur, vel communibus legibus ali-
quod detrimentum inferret, quæ Rege exce-
pto in Polonia neminem de capite, de fortunis,
& de existimatione Equitum Polonorum vo-
lunt judicare. Cum ergo in consilio capiendo
nimium anxius & dubius esset, proferebat
tempus spatiumque interponebat, quo aliqua
ratione concordia a partibus ultro iniri posset,
& duos fere menses patiebatur intercedere,
quo hac mora dissensionem partium sanaret.
Qui dum remedium quærit, assensum cohibe-
bat, ac sententiam dissimulabat, partes etiam
ipsas ad concordiam summa animi æquitate vo-
cabat. Sed cum diu multumque agitando ac
differendo, neque Pontifices de jure suo equi-
tibus Polonis concederent, neq; equites Ponti-
ficibus quicquam præter leges de se licere vel-
lent, Rex vix tandem aliquando per *Joannem*
Oczieski Cancellarium pronunciat, de hæresi
Pontificum esse judicium arbitrari, atque id si-
bi pro pietate & pro antiquis Poloniæ legibus
æqvum videri. Hâc sententia pronunciata re-
verentia quidem majestatis conticuerant Le-
gati, & ii qui pro illis steterant Patres conscri-
pti; sed tantus tamen dolor incesserat omnium
animos, ut non secus ac certamine victi ex con-
silio omnes discederent, querebanturque pas-
sim homines Poloniam ad cædem, ad direptio-
nem Pontificibus a Rege propositam esse. Le-
gati enim universi ad Pontifices publicè vene-
rant, oratum, ut ne pro decreto Regio judicia
confestim exercerent, sed spatium darent Equi-
tibus consilii de concordia capiendi. Hæc in
curia Archiepiscopi per *Petrum Boratynski*
legati supplices egerunt; quorum precibus ad-
ducti Pontifices annum jurisdictione vacuum
passi sunt intercedere, ut interea nemo ex e-
quitibus Polonis sectæ reus fieret, spatium de-
liberandi liberum illis esset, ut re communicata
cum equitibus in conventibus Regni delibera-
rent publicè, quonam modo leges Poloniæ
cum legibus Pontificiis possent convenire, ut
sinè præjudicio Patriæ legum obediatur a Po-
lonis Pontificiæ potestati. Quod tametsi esset
impetratum, multo tamen acerbioribus infen-
sioribusque animis ex comitiis discessum fuit,
quam eo fuerat ventum. Illa etiam inveterata
sacerdotum contemtio ita augebatur dolore, ut
a Comitiis & sectæ ad opprobrium sacerdotum
ab autoribus proseminarentur, & Pontifices
id fieri paterentur impune, cum ne decreto qui-
dem Regio satis se tuto adversari posse multi-
tudini concitatæ intelligerent. Ita cum auto-
ritas Pontificia in summam contemtionem ve-
nisset in Polonia, pietas primum antiqua cor-
rumpi, deinde illa reverentia cœpta est vitiari,
quâ Regum etiam ipsorum inter homines fir-
mæ habentur opes. In exitu Comitiorum com-
muni scito pecuniæ fuerant stipendio impera-
tæ, nec aliud dignum memoria his comitiis e-
rat actum.

Deinde sententiam pro Episcopis pronunciat.

Episcopi ab Legatis exorati per annum unum a jurisdictione abstinent.

Iisdem temporibus *Isabella* Regina regno
per pactiones *Ferdinando* Regi tradito, de quo
supra est demonstratum, Hungaria excessit,
& Cracoviam Februarii mense cum *Joanne*
Sigismundo filio advenit; quam *Sigismundus*
Augustus germanam uti decuit sororem per
Joannem Bonerum Chelmens. Castellanum ac
summum civitatis Cracov. procuratorem ex-
cepit, compluribusque diebus lautiis ac mune-
ribus amplissime habuit. Quam inde *Crepici-*
um versus Oppolium profectam Rex inter-
misso *Petricoviæ* conventu Bacchanalibus adie-
rat, ac illi coram ex tot periculis in Patriam re-
duci, incolumitatem gratulatus fuerat. Et cum
illi Oppoliensis Territorii fructus ad rationem
a *Ferdinando* redditam non responderet, esset-
que

Isabella tradita Ferdinando Hungara in Poloniam venit.

que anguſtior, quam qui tanti nominis Reginam cum filio ſuſtentaret, Rex inopiam ſororis de ſua copia ſublevaverat, ac complura territoria neceſſarii victus illi attribuerat, ut *Sanocum* in Ruſſia, & *Crepicium* in Siradia. *BONA* etiam mater de ſuo *Wielunium* illi addiderat, eoque ſubſidio annonæ ſolitudinem filiæ nepotisque aluerat. In hac autem Regina ſubitam commutationem fortunæ videre licuit. Cum enim eſſet *Joanni* Vngariæ Regi in matrimonium a *Sigismundo* Patre data, non multo poſt & virum & regnum amiſerat, ad eamque inopiam pactionibus *Ferdinandi* Regis atque *Georgii* Quæſtoris ſui venerat, ut niſi Rex frater ſubveniſſet, illa hominis ad miſeri morem omni nudata ope, victu etiam neceſſario caruiſſet. Quã illius ſortem, priusquam Cracovia ad virum diſcederet, vulgo homines præviderant animo, ut cum *Sigismundus* Pater omnium judicio propterea reprehenderetur, quod illa ætate, illa forma atque dignitate, filiam incerto Regi ad incertas nuptias traderet. Scurra quidam Polonicus, valetudine mentis liberius dicax, cui etiam ad opprobrium vitæ *Stanczyko* nomen erat, carpens Regis factum, *Sigismundum* monuerit, ut antequam filiam in Vngariam extruderet, cauponam illi Cracoviæ repararet, in quã mox illa rediens Cauponariam faceret. Atqui hæc illius ſcurræ dicacitas omen fati fuit. Nam *Joannes* Rex diu multumque *Ferdinandi* peragitatus armis, non longo tempore illi matrimonio ſupervixit, & uxorem cum parvo filio reliquit, dote ac regno caſſam. Quæ amiſſis rebus omnibus ſe in Poloniam hoc anno receperat cum filio; illa miſericordia avunculi regis digno. De quo illud dignum memoria prætermittendum non exiſtimavimus. Cum enim ex pacto, ut ante dictum eſt, Regina diadema regni *Joanni Baptiſtæ*, *Ferdinandi* Exercitus Præfecto Caſſoviæ traderet, illudque evolveret, crux ex Diadematis faſtigio, incertum quo caſu, imprudentibus omnibus delabitur, ac ne ab inquirentibus inveniri poſſit, ſupprimitur. Itaque ad *Ferdinandum* Diadema cruce mancum aufertur. Hanc parvus filius nactus, vacuam ab arbitris matrem ludibundus adit, ac cur illa eſſet mœſta, rogat. Cui mater: quia tibi miſerrimo Regi ac mihi item miſeræ matri, ne diadema quidem Vngariæ reliqvum feci. Adhæc ille: "Tace, obſecro, mea mater, ac lacrymis abſtine, tenemus enim & nos adhuc diadematis partem, ac cum hoc dicto celatam crucem de ſinu profert & addit: "Noli deſperare mater, ad hanc crucem reliquas ejus partes aggregatum iri, ut apud quem hæc crux erit, ad eum quoque congregentur & partes olim huic cruci ſubjectæ quæ fuerunt.,, Singularis fuit in hoc puero ad virtutem indoles, quem cum videres, & vultu, & ſermone, & forma, & inceſſu omnique cætero cultu facile Regis filium eſſe diceres, magna quædam de ſe mirandaque promittentem. Ac videtur hic puer adſervari rebus a DEo fatalibus. Sed ſinamus fata Regum in occulto eſſe, neque conjecturis res in ſinu DEi abditas ſcrutemur, neque illas judicemus ante ſupremum fatorum diem.

Varia Iſabellæ Reginæ fortuna.

Memorabile factum infantis Regii.

Conventu Regni confecto, multis de cauſis Rex ſtatuit, ſibi Gedanum eſſe adeundum, quarum illa fuit juſtiſſima, quod videret civitatem & ab Germaniæ fiſco palam ſollicitari, & priſtinæ animadverſionis recordatione clam incitari. Ideo huic rei prævertendum exiſtimavit, ne tanta & tam conjuncta nobis civitas aliquo motu novis rebus imperiisque ſtuderet. Acceſſit etiam Patrum controverſia cum plebe. Non ignorans ergo, quanta ex diſſenſionibus incommoda oriri conſveſſent, eo ſibi maturandum exiſtimavit. Sed cum ſola aulicorum manu ad urbem tam amplam & plenam proficiſci, cum neque ſatis tutum eſſe arbitraretur, neque ſuæ dignitatis eſſe ſtatueret, evocaverat ad officium itineris ampliſſimum quemque, ac equitatu delecto ſe inſtruxerat, circiterque Idus Junias ex Goſtinio cum hoc præſidio Gedanum profectus fuerat. Quæ copiæ etſi nunquam eſſent tantæ, ut eis contra vim intra urbem confideret, tamen magnum Regium nomen apud ſuos autoritatem habere exiſtimans, infirmioribus etiam auxiliis proficiſci non dubitaverat, atque omnem ſibi civitatem tutam fore, exiſtimabat. Neque aliter evenit. Cum enim appropinquaret urbi, omnis ſeſe multitudo ad ſalutandum effudit. Magiſtratus etiam præfinito equitum peditumque numero magna cum reverentia majeſtatis, prolatis ſubjectorum more clavibus, & ſe & civitatem in fidem & poteſtatem Regis permiſerunt, ſummaque fide receptum habuerunt, diſpoſitis adverſus populares tumultus per urbem cuſtodiis, quibus erant aulicorum ſtationes additæ. His præponebantur Senatores, qui vigilias nocturnas cum præſidiis invicem obibant. Diverterat autem Rex poſthabito prætorio in domum *Joannis a Werden*, qui eo tempore longe nobiliſſimus & ditiſſimus apud Gedanenſes fuit. Cæterum cum ſuſpenſa metu agitaretur civitas, quod & præteritorum reminiſceretur, & ex animi conſcientia timore occuparetur, *Joannes Tarnovius* Cracov. Caſtellanus *Joannem a Werden* de principibus nactus quadam notitia ſibi conjunctum, cum hoc ſecreto colloquitur, ac per illum levare metu civitatem nititur, ne qua aut rumoribus, aut pollicitationibus, aut falſis nunciis commutatio fieret voluntatis. Itaque multa humanitate complexus hominem, in occulto illi proponit, " Gedanenſes quam libera poteſtate inſtructum habeant Poloniæ Regem, in quo neque vis, neque contumelia ulla, ineſſet in ſubjectos. Tum etiam addit, Poloniæ Reges Gedanenſium civitatem, quam ſemper aluiſſent, omnibusq; rebus ornaſſent, ac pari libertate cum Polonia eſſe voluiſſent. Ita factam eſſe & illorum fide, & Polonorum commercio, in Poloniæ regno florentiſſimam, opulentiſſimamque, ut habeant civitatem, cujus fortunam, cum qua tandem Germaniæ civitate comparare vellent. Neque enim conferendam eſſe Gedanenſium libertatem cum calamitate Germaniæ præſenti, neq; hunc ſtatum cum illo comparandum. In illo enim homines ſubjecti & vaſalli appellarentur; in hoc fideles, dilecti æqualitate juris ac communione utilitatis cum Polonis conjuncti, a quibus in parem juris ac libertatis conditionem ſemel recepti, nunquam alio quam fratrum & amicorum loco haberentur. Quod ſecus Germanis accidat, in quos omnia exempla & cruciatus eduntur, ſi quæ res ab illis non ad nutum aut ad voluntatem præſidum facta ſit. Jure igitur liceret illis gloriari, eos in optima Republica vivere, in qua poſiti nihil facerent inviti. Quæ cum ita ſint, adeſſent animis, neque alia conſilia aut homines reſpicerent, pertinacia etiam deſiſterent, neque juſticiam Regis contumacia potius, quam obedientia tentarent. Magnam eſſe vim, magnum nomen, intra & extra urbem armis atque legibus armati Regis. Denique urbem poſitam in gremio Poloniæ Regio imperio ita contineri, ut nusquam contra nutum regis ſeſe poſſet commovere. Idcirco repudiarent inquietorum hominum improba & ſeditioſa conſilia, huc vero incumberent univerſi, quomodo æquo & favente Rege libera civitate atque pace & otio frui poſſent, quandoquidem præter hanc alia cauſa Regii adventus ad eos non eſſet.,, Ab his hæc dicta cognovi, qui ſermoni interfuerant. Hac oratione confirmatus Senator ille *Joanni Tarnovio* agit gratias, polliceturque id, quod de illo audierat, reliquis ſe libenter narraturum, factaque poteſtate diſcedit, habuitque poſt hoc colloquium Rex faciliorem civitatem. Nam ante quamvis publice in Regem civitatis conſtaret fides: tamen privatim multæ quotidie offenſiones & contentiones ab illis ad noſtros afferebantur, ex quibus quo illi eſſent animo ſciri poterat. Nam neque decima quæque domus erat relicta armato absque milite, neque ad illorum præſidia tutus dabatur noſtris receptus, ita ut cum caſu *Anzelmus Goſtomski* florentiſſimus aulicorum a cœna rediens in ſtationem Germanicam incidiſſet, compluribus amiſſis, ipſe vix armis primo, deinde fuga evaſerit. Quo ſane tempore niſi *Petrus Boratynski Petri Kmithæ* Magiſter qui fuerat familiæ, ſtationis Præfectum tumultuantẽ represſiſſet, magnum periculum illa nox attuliſſet. Nam Præfectus poſtridie eo nomine ad Regem vocatus, & quâ tandem fiducia nocte præterita fuerit interrogatus animo præſenti reſponderat: Sibi â Magiſtratibus nocturnam curam civitatis mandatam eſſe, hâc conditione, ut ſi ipſe non ſuſtineret, campana ſignum per ſtationes faceret, ut civitas ipſa ad auxilium concurreret; quod ne accideret, in ipſa turba maxima, quam aulici nocte dediſſent, domum ſe *Petri Kmithæ* Sceptrigeri abiiſſe, ac illum per *Petrum Boratynski* diligenter monuiſſe, ut is reprimeret aulicos & urbem ab illorum contumeliis injuriisque prohiberet, ne civitas incitata jus ſuum armis tueri neceſſe haberet. Hæc confeſſus abiit, factumque illud impune tulit, ex cujus confeſſione conſtabat, Gedanenſes eo animo fuiſſe, ut armis tegerentur, ſi a Rege tuti non eſſent. Hoc totum incommodum *Joannes Tarnovius* colloquio vertit in bonum, perfecitque ut Rex tranquilliſſime controverſias civitatis dijudicaret. Cum enim prægravaret Patrum autoritas plebem, civitasque nimiam potentiam magiſtratuum minui vellet; Senatus prolatis privilegiis, quæ antiquitus autoritatem Patrum adverſus plebem muniebant, rem obtinuit. Rex enim decreto interpoſito Magiſtratum ſecundum privilegia poteſtatem obtineri juſſit, & privilegio novo magiſtratui de eadem poteſtate cavit, nimium conquerente & indignante plebe, jure ne an injuria, neſcio. Rex dijudicatis controverſiis ac vectigalibus urbanis ordinatis rationibusque ærarii inſpectis, etiam conſuluit, quomodo civitas ab Germania & ab Fiſco imperiali tuta eſſet, neque præter Regem Poloniæ, ullius alterius ditioni atque imperio pareat. Interim autem, dum Rex Gedanenſes res componit, ingens variarum gentium in urbem confluxit multitudo. Venerat etiam *Albertus* Pruſſiæ princeps, ac *Nicolaus Radzivilus* Vilnenſ. Palatinus, Olicæ Dux, qui navibus cum *Joanne Tarnovio* Caſtellani filio ſecundo Iſtulæ flumine tranſierat; cui portum ſubeunti obviam prodierant pedibus tam Regius quam urbicus Senatus, ampliſſimeque exceptus in urbem publicis gratulationibus fuerat introductus. Et cum urbs maritima hominum cujusque generis pleniſſima ac refertiſſima eſſet, Rex multis ſpectaculis viſendum ſe ac cognoſcendum præbuit, in quibus erat vetus ille Trojæ ludus, quem ante urbem luſit, turmis duabus nobiliſſimorum juvenum, in quarum altera Rex ipſe cultu equo atque concurſu inſignis fuit, tricenisque equitibus hinc & inde commiſſis ipſe *Martinum Herbultum* equitem Rutenum Antagoniſtam habuit, quem æquore peragitavit toto, ac in campos patentes acer effudit, non ſine militari gloria, & acclamatione circumfuſæ per montem turbæ, qui leniter â ſummo declivis imminebat ludo, ac in latitudinem patens theatro locum præbebat. Rebus Gedanenſium ex ſententia compoſitis, cohortatus eſt cives, ut majeſtatem ſuam comiter conſervarent, & ut libertate moderatè uterentur, neve ſibi illam præcipitem, reliquis vero civibus gravem facerent.

Rex Gedanum proficiſcitur.

Gedanenſes ſibi a Rege metuentes majorem erigunt fiduciam.

Offenſiones privatæ inter cives & aulicos.

Rex Gedanenſium lites componit.

Spectacula edita.

Hinc converſus ad res Lithuaniæ ordinandas diſceſſit, ad XV. Calend. Septembr. ab *Albertoque* Pruſſiæ duce invitatus Regiomontem ex itinere petivit. Quam urbem cum adiret, & cum ante urbem princeps illi adventum militari more gratularetur, accidit, ut e mortario cupa per incendium tæda ac pice referta eliderctur, ac projiceretur in ſublime artis oſtentandæ gratia; quæ cum & artem & oculos omni-

Rex Regiomontum abit.

Vitæ diſcrimen ſalvus evadit.

1552.

um feſelliſſet, neque ignem e mortario concepiſſet, raro decidens caſu, cum Rex parvo momento exceſſiſſet, Regium armigerum oppreſſit, penes Regem ſtantem, ita ut caput disjectum Regem cerebro reſpergeret: Ita mirabili fortunæ beneficio periculum Rex vitavit, hicq; caſus tantum terrorem Polonis injecerat, ut niſi ſumma cum in omnes mortales, tum præcipuè in Regem Poloniæ illius Principis fides omnes conjecturas a ſuſpicione removiſſet, id, quod caſu factum erat, ex præparato fuiſſe factum poterat ſuſpicari. Quem caſum princeps ille ægerrimè tulit, morteque magiſtri artis errorem, niſi Rex obſtitiſſet, corrigere voluit. Ne quid tamen de illa voluptate & gratulatione fortuna diminuiſſe videretur, humanitate Regis fuerat perfectum. Qui ut doceret, quantam fidem principi rerum omnium haberet, ſumma voluntate Regiomontem ingreſſus largiſſimo gratiſſimoque Principis hoſpitio triduum lætatus eſt.

Walachorum deditio.

Cum eſſet Rex in ulteriori Pruſſia, nec dum Regiomonte diſcederet, literis *Nicolai Sieniavii* Belſenſis Palatini, qui exercitui præerat, certior fiebat, omnes Dacos in deditionem poteſtatemque ſuam eſſe redactos. Hi erant ex Italis Romanisque procreati, qui Duce *Lucio Valerio Flacco* cum Daciam occupaviſſent, in hisque Regionibus uxores duxiſſent, ac conſenuiſſent, hos Dacos reliquerunt, qui eorum lingua *Romini* a *Romanis*, noſtra *Walachi*, ab *Italis* appellantur. *Wloszy* enim Polonis idem eſt, quod *Itali* Latinis; quorum Regio Moldavia, quaſi major Dacia vulgo nominatur. Hi natura, moribus ac lingua non multum a cultu Italiæ abſunt, ſuntque homines feri, magnæque virtutis; neque alia gens eſt, quæ pro gloria belli & fortitudine anguſtiores fines cum habeat, plures ex propinquitate hoſtes ſuſtineat, quibus continenter aut bellum infert, aut illatum defendit. Habet ab ortu Mœſiam, ab occaſu Ruſſiam, a meridie Tranſylvaniam, a ſeptentrione Scythiam. Tantæ autem ſunt virtutis, ut cum omnibus his gentibus, quorum fines attingunt, eodem tempore ſæpe prælio contenderint, victoresque fuerint. Nam *Stephanus*, qui patrum noſtrorum memoria Principatum in Dacia obtinuerat, una propemodum æſtate & *Bajaſetum* Turcam, & *Matthiam* Vngarum & *Joannem Albertum* Polonum bello magno devicerat, magnamque calamitatem victis intulerat. Hi tamen præ multitudine hoſtium, & præ anguſtia finium, non magis virtute, quam dolo contendunt, aut inſidiis nituntur. Nulla apud illos religio juris jurandi eſt, nulla promiſſorum neque pactorum fides; quibus illi rebus magis ad ſpeciem utuntur, quam ad aliquam neceſſitatem. Ad hancque rem, ubi in anguſto ſe vident, decurrunt, ut ſpatium elabendi habeant, quo a fraude auxilium petant. Itaque ſæpe compertum eſt, eos fidem ac jusjurandum finitimis invicem dediſſe, ut conjurati eorundem ſocii & hoſtes eſſent:

Hujus populi genus & ingenium.

nec vero foris ſolum hoc illi ſunt ingenio, ſed domi etiam conſimili perfidia confligantur, quæ illi generi hominum innata eſt maximè. Non illi fidem principibus præſtant, non principes illis juſtè imperant, ſuſpenſa inter illos, incerta ſuſpectaque ſunt omnia: ob quam etiam cauſam multos noſtra, plures patrum memoria tyrannos illa gens tulit; nec mitiores nec humaniores veteribus Siciliæ tyrannis, quorum eſt præter cæteros nobilitata crudelitas. Inter quos *Stephanus*, ejus *Petri* filius, quem *Joannes Tarnovius* ad *Obertinum* vicit, ac *Heliæ* frater, quem ad *Mahometem* deſciviſſe ſupra eſt oſtenſum, ſingulari crudelitate fuit. Qui a fratre accepto imperio mox in omne crudelitatis genus erupit, nulla materia, neque occaſione ad crudelitatem prætermiſſa. Cujus ſingulatim crudeliter facta exequi longum eſſet; illud ſummatim ſatis ſit ponere, tanta hunc tyrannum immanitate fuiſſe, ut inter genera pœnarum mortem leviſſimum duxerit eſſe ſupplicium. Nam ut prætermittam hominibus innocentiſſimis præſectas aures atque nares, effoſſos oculos, exciſas lingvas, ſpoliata ac divaricata membra, & alia inaudita ad diuturniorem dolorem ſupplicia, excogitaverat etiam inter genera cruciatus plumbum fervens; quo in adverſum os conjecto affligerentur homines, tanta peſte intus concepta, ut ne cum præoptarent quidem ſtatim poſſent emori; & cum quotidie augeret intenderetque ſævitiam, nullumque modum crudelitati in ſuppliciis adderet, neque tempus vacuum ſupplicio dimitteret, diffugerant paſſim ex Dacia homines, compluresque Senatorii ordinis elapſi fuga in Poloniam venerat, ac ſtipendia in exercitu regio fecerant; quos omni conatu tyrannus ut illorum ſuppliciis exſaturaret animam, recuperare ſtudebat. Erat miſſus hoc anno ad renovandum fœdus a Rege ad Solymannum Turcam vir fide ac ingenio excellens *Valentinus Dembinski* Biecenſis Caſtellanus. Hic quamvis dehortantibus multis uſitato noſtris Legatis in Turciam itinere per Daciam ſtatuerat proficiſci, quod & illac compendium itineris ſciret eſſe, & nomen ipſum legati ſanctum inviolatumque apud omnes gentes apud fœderatos, præſertim magnam autoritatem habere putaret, apud tyrannum etiam. Hunc *Stephanus* ſibi objici a fortuna ratus illum in itinere aggredi & excipere ſtatuit, nec prius dimittere, quam a Rege illi redderentur omnes ad unum profugæ. Jam vero cum apud tyrannum nulla eſſet ſecreti fides, hæc illius conſilia emanaverant ad vulgus, ac ad aures ipſius etiam Legati venerant. Qui cum ſibi tanta perfidia iter incluſum eſſe videret, interea deſtitit, ac Cracoviam ſalvus intermiſſa legatione rediit. *Stephanus* ubi ſua ſequi eventum non vidit, deſperatis rebus ſtatuit ad extremum reliquis Senatoribus, qui remanſerant, interfectis, repudiata fide catholica, exemplo fratris, in *Mahometis* ſectam concedere ac Turcis Daciam prodere. Ad

Occaſio defectionis Walachorum, Stephani tyrannis.

Stephanus Legatum Regis Poloniæ intercipere conatur.

1552.

eam impietatem deſperationemque ſalutis, certos ex Turcia magiſtros, duas etiam Turcicas meretrices aſſiduè circum ſe habebat, a quibus averſus a Chriſto & depravatus ex tyrannide in *Mahometi* fidem ibat proclivis. Cæterum Senatores ac reliqui de tyranni conſiliis judicantes conjectura adeunt ad *Nicolaum Sieniavium* exercitus regii in Ruſſia præfectum per illos, quos ex Dacia profugiſſe ac in exercitu regio illo Præfecto meruiſſe docuimus; ab illo petunt "auxilium, ut maxime neceſſario „tempore Daciæ ſubveniret, ac cum exercitu „ad Tyram flumen, qui Ruſſiam a Dacia divi„dit, propius accederet; fore ut interfecto pro„pediem tyranno omnis Dacia in ditionem „atque poteſtatem Regis Poloniæ veniret, ſi „*Sieniavius* vel autoritate ſua atque exercitus, „vel nomine regio reliquos Dacos deterreret, „ne alium principem præter eum, quem Rex „Poloniæ daret, reciperent, ejusque nomen & „autoritatem ſequerentur: orare atque ob„ſecrare, ne ſupplices aſpernarentur, neve bel„licoſiſſimam provinciam, pro qua Poloni mul„ta & gravia bella geſſerunt, repudiaret, quam „ſine vulnere ditionis Polonicæ in præſentia „poſſet facere; unum ſe petere ac deprecari, ut „ſi ille pro clementia ac manſvetudine Regis „ſui ſtatuiſſet, Dacos eſſe recipiendos, ne illis „aliũ Dominum imponeret, præter eum, quem „apud ſe in caſtris haberet, *Petrum Daciæ* Pin„cernam gente & natione Dacum.„ Hæc exules Daci ſecreto ad pedes projecti in occulto, magno fletu â *Sieniavio* petebant. *Sieniavius* tametſi intelligeret ſuas partes eſſe omnia agere ad præſcriptum, & ad ſummam rerum conſulere Regium non ſuum munus eſſe, tamen ob exiguitatem temporis, cum ex tanto intervallo adeundi ad Regem poteſtas illi non eſſet, veritus, ne ſi ſpatium intercederet, commutatio aliqua apud Dacos fieret voluntatis, & ipſe occaſionem rei bene gerendæ prætermitteret, re in conſilio communicata cum primorum ordinum centurionibus, facturum ſe eſſe omnia pro majeſtate Regis ſui, quæ in rem illorum forent, pollicetur. Ipſe ex eo loco cui *Jarmolince* nomen eſt, fiducia rei bene gerendæ caſtra movet, ac ad Tyram (Dneſtrum noſtri vocant) idoneo caſtra loco ponit. Interea de *Sieniavii* voluntate certiores a ſuis facti Daci, cum his Dacis, qui in caſtris noſtris erant, tempus interficiendi Tyranni conſtituunt, & quam occultiſſimè illius admaturant necem, accelerantque, ne qua rumoribus conſiliorum fieret proditio. Huic non defuit fortuna conſilio. Tyrannus enim cum hanc inſtituiſſet perdendorum Senatorum viam, ut ad VI. Idus Septembr. vocatos ad convivium omnes interficeret, illi diem prævertunt, ac illius anticipant conſilia. Noctu enim ad flumen *Prut* ſolitarium Tyrannum nacti, qui ut animi cauſa cum meretricibꝰ navigaverat, ita ad idem flumen poſito tabernaculo, cum iisdem quieverat, cum ſeptem & decem Satellitibus, quos cuſtodiæ cauſa circum ſe habebat. In hunc de tertia vigilia cum indulgentius ſervaretur, impetum faciunt, ac telis tyrannum introrſus petunt, qui ſomno clamore cuſtodum excitus, arcu atque ſagittis Dacorum impetum ex tabernaculo fortiter ſuſtinuit ac pugnavit, cum diffugiſſent cuſtodes, ita acriter, ut a forti viro in extrema ſpe ſalutis contra multitudinem pugnari debuit. Et cum tabernaculum plurimum illi momenti ad ſalutem afferret, triginta fortiſſimi Dacorum de equis deſiliunt, ac pedibus tabernaculum diripiunt, tyrannumque invadunt. Hic tyrannus cum vis fieret, miſerando cum ejulatu ex ira in preces verſus, ſupplex deprecabatur necem, identidemque clamans; Parcite, parcite, veniam date, ac me ſervate, aurum quod adeſt, capite. Et cum nihil orando proficeret, Dacique telis moribundum conficerent, in hac voce defecit: Ergo occidite. Hujus abſciſſum cervici caput de integro trunco adſuitur, ac ita ad paternum ſepulcrum mittitur, illucque illatum nulla funebri pompa, ut tyrannum decuit, ſepelitur. Interfecto tyranno, tantaque peſte hominum levata, CCC. de primoribus Dacum ad *Sieniavium* in caſtra venerunt, ſeque in deditionem recipiat petiverunt, ac omnem Daciam in fidem & poteſtatem regiam permiſerunt, unum modo petentes deprecantesque, quod etiam prius feciſſent, ut ne quem alium illis principem attribueret, præter eum *Petrum Pincernam*, qui in caſtris apud illum eſſet. *Sieniavius* cum videret rem jam ad extremum perductum eſſe caſum, ne quod ſpatium genti mobili ad aliud conſilium capiendum daret, ſtatuit e veſtigio Daciam recipere, quæ illi manibus propemodum ipſius fortunæ offerebatur divinitus. Itaque producit hunc, quem poſcebant, *Petrum*, ac illum in conſpectu noſtri exercitus Daciæ principem declarat, ſummamque in Dacos poteſtatem obtinere jubet. Hunc Daci tam hi, qui advenerant, quam qui in caſtris confectis ſtipendiis erant, ad pedes projecti ingenti gaudio atque fletu Dominum ac Principem Daciæ ſalutant, illique ſe in fidem ac poteſtatem dant. Erat enim hic vel ipſius *Sieniavii* teſtimonio vir bonus, juſtus ac pius, & qui ex deterrima ſervitute in optatam libertatem Daciam poſſet transferre. Interea Senatores, qui reliqui erant in Dacia, quorum principes erant *Sturdza* magnus Daciæ Procurator, *Mogila* Magiſter Equitum, illos CCC. qui in caſtra venerunt primi & ipſi ſubſecuti, ne ultimi novum principem ſalutare adveniſſe viderentur, ad *Sieniavium* adventabant, certioremque illum de ſuo adventu faciebant. *Sieniavius* ut pro dignitate ſua & exercitus ac Regis ſui adminiſtraret, *Paulum Seczygniowski* magnæ virtutis adoleſcentem cum cohorte una equitum honoris cauſa obviam illis miſit, adjunctis illi CCC. equitibus Dacis, qui tyranni fuga ſtipendia in exercitu noſtro faciebant, iis præficit *Moſochum* fortiſſimum Dacorum. Interea dum *Sturdza* ac *Mogila* & reliquorum

Walachi auxilium Polonorum contra tyrannum implorant.

Expeditum Sieniavii conſilium.

Tyrannus interficitur.

Sieniavius Dacos in deditionem recipit.

Petrum Pincernam eis dat Principem.

1552.

1552.

Daciæ Senatorum adventus in expectatione apud *Sienavium* eſt, mater Tyranni interfecti, ſive nece filii permota, ſive tyrannide delectata, illos depravat & ab itinere avertit, hucque A eos impellit, ut poſthabito *Petro*, *Zoldam* quendam, cum quo erat nupta Tyranni ſoror, Principem Daciæ facerent, neque illum *Petrum*, qui ab *Sieniavio* dabatur, reciperent; quod etiam, ut ad perfidiam Dacorum mobilis mens eſt, faciunt, *Zoldamque* Daciæ principem conſtituunt. In magnis anguſtiis res poſita fuit, quæ expediri niſi ſumma celeritate non potuit. *Seczygniovius* ubi alias res ſperaſſe, aliis ſe occurriſſe videt, cum *Moſocho* ſubſtitit, neque illos, quibus obviam erat miſſus, adit, quin verò ad eos quatuor nobiles Dacos mittit, cauſam quæſitum, undenam hæc ſubita exſtitiſſet commutatio voluntatis, ut ex hoſpitibus hoſtes ſubito exiſterent, aut cur in deligendo principe voluntati unius mulierculæ potius privatim obtemperarent, quam publicè Poloniæ Regis autoritatem ſequerentur; atque reliqua addit, quæ ad eorum ſanandas mentes pertinere vi- B debantur. Quos cum illi domi apud matrem tyranni in vico *Schipot* dicto conſpexiſſent, conclamant, ſpeculatum ad ſe veniſſe, conantes loqui prohibent, ac in catenas conjiciunt. *Seczygniowskius*, quique cum illo erat *Moſochus*, ubi nihil ab illis, quos miſerant, referri vident, id quod erat, rati, ſuos nuncios captos ac retentos eſſe, ne mora hic caſus res plures acciperet, albente jam cœlo vicum ac ædificium ſumma vi invadunt egregio opere munitum. Quod fortiſſime pugnantibus illis, qui intus erant, cum expugnare non poſſet *Paulus Seczygniowski*, horreum adjunctum jubet incendi, quo incendio neceſſario conflagrandum fuerat, qui intus erant, omnibus, cum eodem tempore ne- C que ignem neque impetum ferre poſſent. Itaque præſenti malo coacti, priusquam flamma domum occupaviſſet, foras egreſſi, & ſe & *Zoldam Seczygniovio* dediderunt, quos ille cuſtodiis ac catenis vinctos ad *Sienavium* in caſtra pro hoſpitibus hoſtes victos ducebat. Interim *Sieniavius* expectatione adventantium Dacorum ſuſpenſus, ac qui caſus *Seczygniovium* cum *Moſocho* excepiſſent incertus, cum *Petro* principe deſignato, tranſiit Tyram. Nam adhibitis in conſilium inprimis docto ac pio viro *Leonardo* Camenecenſ. Epiſcopo, quem toto hoc tempore in caſtris ſtativis ſecum habebat, poſtea *Matthia Wolodkone* Camenecenſ. municipii Præfecto, qui rei militaris peritiſſimus ha- D bebatur, tum reliquis centurionibus formulam componit, ſecundum quam *Petrus* Princeps deſignatus cum omni ſenatu ſuo Poloniæ Regi fidem ac jusjurandum daret, priusquam principatum iniret, cujus capita hæc erant: " ut „pacem ac fidem & obedientiam Polono Regi „præſtaret, ut eosdem hoſtes & amicos cum „Rege haberet, ut præſens ipſe, ſi qua graviora „bella inciderent, auxiliis atque opibus ſuſten„taret, ut ad quotidianos belli uſus equitum ſeptem millia Regi ſubmitteret, ut nulla pri„vata, neque publica pacta atque fœdera incon„ſulto Polono Rege faceret, ut promiſſa Polo„niæ Regno antiquitus ab Daciæ Principibus „rata haberet, ut mox inito Principatu, coram „legato Regio ad id miſſo, eadem hæc juraret." Huc addit obteſtationem graviſſimam, ut ſi fidem hanc fallerent, ut ne ſalvi ſervatique ſint cum liberis, parentibus ac uxoribus ſuis. Conſcripta, hæc formula de conſilii ſententia in conſpectu exercitus noſtri *Petro* ac reliquis Dacis de ſcripto recitatur, qui num in hæc verba jurare vellent, rogati omnes, juraturos ſe eſſe reſponderunt, ac propoſita ſolenni more ſacra cruce omnes cum *Petro* Principe procumbunt, ac in hæc verba jurant. Hac ſanctiſſima Polono Regi data fide *Petrus* Princeps a *Sieniavio* poſtulat, quo ſe Regis Poloniæ juratum clientem cum præſidio Polonico in Daciam quam primum mitteret. Quod ſi faceret, & *Petri* autoritatem apud omnes Dacos amplificaret, & Poloniæ etiam Regis opinionem confirmaret, tantas videlicet eſſe illius facultates, ut non ſolum in fidem clientes recipere, ſed etiam tueri receptos poſſit. *Sieniavius* vir magni conſilii, magnæque virtutis, ne ullo negotio tam ſecundis rebus deeſſe videretur, ex omni exercitu fortiſſimos centuriones cum equitum cohortibus deligit, quibus imperat, ut *Petrum* deducant, illique præſidio in Daciam ſint. Hi autem fuerunt *Stanislaus Tarlo*, *Zamoyski*, *Bernardus Pretvitius*, *Nicolaus Sieniavius* filius. His adjungit *Antonium Moram* Hiſpanum, cum peditum delecta manu. Cum hoc præſidio *Petrus* facta poteſtate ingreſſus Daciam, iter Socaviam habebat, quo loci gentis principalis ſedes eſt. In tranſitu fit ei obviam *Paulus Seczygniowski* cum *Zolda* æmulo, & cum illis civibus, quibus juſſus obviam ierat, & quos expugnata domo captos ad ludibrium propemodum fortunæ ducebat, ut quos hoſpites honorificè adducturus erat, eos ignominioſe hoſtes duceret, atque in ea re ſtrenuam Reipub. operam navaret. Hos in poteſtatem *Petro* dat, quos ille ſupplices pro juſtitia & clementia ſua omnes conſervavit. Hocque principium in Daciam adveniens manſvetudinis ſuæ dedit ſolo *Zolda* ad infamiam affectati principatus naribus mutilato, quod ita notati apud Dacos infames habeantur, ut ad principatum nequeant adſpirare. Hæc deditio a *Nicolao Sieniavio* Regiomontem Regi nunciata parum grata illi accidit, ſecum reputanti, quam ad omnem motum fortunæ gens illa eſſet mobilis, quæ neceſſitate coacta non ulla voluntate addicta ipſius fidem eſſet ſecuta. Tum etiam quod illam gentem Turcis ſciret eſſe vectigalem, verebatur, ne illa recipienda Turcicum bellum ultro acceſſeret, aureoque hamo piſcaretur; quo *Augusti* Cæſaris proverbio improbantur minima commoda non minimo emta diſcrimine. Nec verò Rex ſolus hoc nuncio ita affectus fuit, ſed nonnulli etiam Senatorii ordinis, cum quibus conſenſit

Daci animum mutant.

Sed vi ad deditionem compelluntur.

Juramentum fidelitatis a Walachis præſtitum.

Petrus præſidio inſtructus Daciam ingreditur.

Rebelles benigne ſuſcipit.

Regi ingratus eſt is nuncius.

1552.

conſenſit turba omnis, inſolens belli, diuturnitate otii. Itaque exaudiebantur etiam illæ voces, dedendum Turcis *Nicoalum Sieniavium*, ſi quid illius ope grave regno accideret, cita- A banturque ex Romana vetuſtate *Spurius Poſtumius* & *C. Mancinus*, quorum deditione conſimilis audacia Romæ olim fuerat expiata. Contra vero cenſebant alii, inprimis autem ſummus bello vir *Albertus* Pruſſiæ Dux, qui exhilaratus nuncio, cohortatus eſſe Regem dicitur, ut benignitatem fortunæ agnoſceret, quæ illi ne optanti quidem ſponte ſua tantas res confeciſſet, eamque gentem in ditionem ejus redegiſſet, quam majores ſui armis redigere nunquam potuerunt. Fore hanc rem Poloniæ ſaluti, ac præſidio adverſus omnem vim Turcicam. Habendam ergo gratiam DEo cenſebat, qui potius a nobis, quam contra nos tam potentem armis gentem ſtare voluit. Perfidiam B etiam gentis excuſavit Tyrannide fera & immani, quæ cum ipſa natura omni fide ſit caſſa, mirum non eſſet, ſi in ea poſiti homines omni ratione ad libertatem contenderent, cujus omnes appetentes ſumus, conditionem autem ſervitutis odimus; qua ut liberemur dolus & virtus ejusdem momenti res apud nos ſunt: fore Dacos æquo & favente Domino fideles & immobiles ſubjectos. Poſtremo omnes opes, ac facultates ſuas, ſe ipſum denique ad omnes uſus tuendæ ac retinendæ Daciæ Regi obtulit. Adeſſet modo Rex animo, priſtinæque virtutis majorum ſuorum memoriam retineret, Daciamque divinitus ſibi oblatam fortiſſime ſuſtineret, ac hæc bona eundem qui obtuliſſet ſervaturum DEum ſperaret. Hæc ego dicta ab Aulicis ut accepi, ita poſui, quæ vulgo ſequebatur militaris favor: *Joannes* certè *Tarnovius*, qui ſigna cum hac gente contulerat, victorque fuerat, agnoſcebat, donum illud Regi Polono oblatum eſſe divinitus. Cæterum *Nicolaus Sieniavius*, exercitusque illius conſeneſcebant mœrore, cum viderent ſuam operam ingratam accidiſſe Regi, tantoque dolebant magis, quanto illorum obtrectatores apud Regem eos criminabantur, ac ſi dediſſent damnum aut malum. Poſtremo Rex hoc animo Regiomonte in Lithuaniam diſcesſiſſe ferebatur, ut qui ſe Daciam neget dedititiam habiturum.

ANNALIS SEXTVS.

ſeu potius

CONSILIA ET CONCIONES

anno 1537.

in maximo totius Poloniæ conventu apud Leopolin de Republ. habitæ.

LECTOR. *Si temporis ordinem ſequi voluiſſemus, hic Sextus Annalis præponi debuit. Præceſſerunt enim geſta illius exceſſum D. SIGISMUNDI annis undecim, a quo* Orichovius *priores quinque Annales incepit. Nam hæc anno Chriſti 1537. acciderunt SIGISMUNDUS vero inter Divos relatus anno 1548. Sed quod Autor ea, quæ operibus præmitti ſolent, ante illos quinque priores collocavit, huncque ſeorſim nacti ſimus, non viſum eſt, ejus rationem turbare. Denique, bonum ubique in loco, ut vetus verbum eſt. Vale, fruere, ſimilis eſto.*

A. C. 1537.

REX bello Valachico decreto, comitiis abſolutis, trina de more literarum ſignificatione Polonis, ut ad diem viſitationis Mariæ apud Trebowla oppidum Ruſſiæ armati adeſſent, edixerat. Verum, cum per legatos, qui componendæ pacis gratia a *Ferdinando* Romanorum Rege ad Valachum miſſi fuerant, Rex diutius Cracoviæ detineretur, ad conſtitutum diem & locum cum exercitu venire non potuit. Itaque pace infectâ, legatis dimiſſis, ipſe ſummis Julii menſis caloribus, hoc eſt, ſexta Julii Cracovia diſcedens Leopolim profectus eſt; Quo in loco omnibus coactis copiis nil potius habebat, quam ut primo quoque tempore ad hoſtem tenderet. Sed hæc conſilia illius multi graves variique in Repub. motus fefellerunt. Cum omnia laberentur in deterius, non princeps ſubditis, non ſubditi principi certis legibus ac firmo benevolentiæ vinculo conjungerentur, idque non legatorum opera, neque Senatus diligentia in comitiis corrigi poſſe nobilitas animadvertiſſet, non jam de gerendo bello, ſed de conſtituenda Republica deliberationẽ ſuſcipere cœpit, ita ut non prius hoſti occurreretur, quam omnia contra leges commiſſa in integrum reſtituerentur. Fremere cuncti contra patres, in eos culpam omnes conferre, quod eorum negligentia in tantas difficultates Reſpubl. devenerit, durum præterea imperium, intolerabilem dominationem Regiam ſibi videri, Deos hominesque teſtari, ſe in bellum non prius ituros, quam ſcirent, pro qua re pugnaturi eſſent, Regnum eſſe ſine jure, ſine lege, nihil

Poloni convocantur ad bellum Valachicum.

Turbæ internæ expeditionem impediunt.

A. C. 1537.

nihil valere fas moremque majorum, ſed omnia potentiorum libidini eſſe ſubjecta. Nihil eſſe quod exſpectarent, nihil quod amplius libertate amiſſa ſibi adverſus externum hoſtem defendendum putarent. His atque talibus querimoniis incenſa & exagitata Nobilitas, omnem de gerendo bello, ut dixi, cogitationem depoſuit, & ad eam partem acceſſit, qua nitebatur ſalus Reipub. Quare privatim & publice cum Rege & Senatu ipſo cauſam communem tanto ſtudio egit, ut nullum eſſet in Repub. tempus, quo majoribus motibus res aliqua agi putaretur. Modo Senatum in campum extra urbem educens, modo in oppido cogere, orare, obteſtari, minari denique, ut labenti Reipub. ſuccurrerent, & ne quid caperet detrimenti, providerent. Itaque cum res incenſis inimicitiis in publico univerſæ Poloniæ conventu a prudentiſſimis hominibus ita concionibns publicis eſſet exagitata, ut vetus defendendæ Reipub. exemplum revocatum ad veterem illum Græcorum Romanorumque morem videretur. Viſum eſt non inutile fore, ſi ſummorum virorum fides, prudentia ac ſingularis in tuenda Repub. conſtantia mandaretur literis, ne negligentia obliterata interiret. Quare ſeruata illorum ſententia latinè ſicut acta ſunt, fide bona ſingula ſunt reddita.

Nobilitatis pro emendatione Reip. ſtudium & diligentia.

Primus conventus ante urbem.

PRimus apud Divum Georgium ante Leopolim in campo nobilitatis cum Senatu congreſſus fuit, in quo multa de ſumma Reipub. dicta & acta ſunt. Verum ea a nemine excepta & notata interciderunt. Reliqua vero, quæ ſubſecuta, diligenter literis ſervata ſunt. Cum enim in hoc primo congreſſu multa poſtulata Nobilitatis a Senatu fuiſſent ad Regem relata, Nobilitati vero ad ea per Caſtellanum Posnanienſ. qui nomine Regis reſponderat, non ſatis eſſe factum videretur, petierunt a Senatu, ut in campo apud villam Boiska ex urbe prodire vellent, in eo de Republ. deliberaturi. Senatus æqua petenti Nobilitati annuit, & ad locum & ad tempus conſtitutum ſe affuturum benignisſime promiſit. Die 22. menſis Auguſti, ut erat conſtitutum, Senatu cuncto in campum vocato, frequentisſimo omnium conventu *Petrus Zborowski* Caſtellanus Malogoſtenſis nobilitatis nomine ita locutus eſt.

Secundus conventus ante urbem.

Oratio Petri Zborowski.

„Etſi ſciam, me oneri ab univerſa regni Nobilitate mihi impoſito imparem eſſe: tamen cum illa inſtaret, ſubterfugere illius mandatum neque volui, neque potui. Vereor enim, ne ſi illius ſtudio non eſſem obſecutus in difficillma Reipublicæ cauſa tardior ad eam ſublevandam eſſe viderer. Cum ergo rem tantam, neque ingenio complecti, neque facultate ſustinere poſſem, hac tamen ſola ratione fidem meam erga Rempubl. & debitum ſtudium, atque obſervantiam teſtari volui, ſi ea, quæ uno omnium conſenſu mihi mandata ſunt, vobis referrem. Sæpe id a vobis per legatos veſtros cum alias, tum maxime in comitiis proximè Cracoviæ habitis, petiimus, ut pro veſtra in Repub. fide daretis operam, ne libertas noſtra firmata legibus, ac omni recta ratione communita, aliqua vi lædi ac violari posſit. Quod a vobis impetratum non eſſe, Legati noſtri in vos culpam omnem, vos contra in Legatos transfertis, cum & illi libere de Repub. vobiſcum ſe agere non poſſe, & vos plura ab illis, quam eſſet illis a nobis mandatum, exigere velle dicant. Qua ex re quantum detrimenti respub. capiat, videtis. Itaque non jam per Legatos, ut ante, vobiscum de libertate & legibus noſtris egimus, ſed ipſimet in hunc locum convenimus, ut non amplius Senatus de Legatis neque Legati de Senatu jure poſſe queri videantur. Quare agimus nos ipſi cauſam noſtram, cujus nuper Senatu frequenti, magnoque omnium ordinum conventu, in arce apud majeſtatem Regiam præclara jecimus fundamenta. Qua in re illud tamen miramur, non ad omnia poſtulata Dominum Caſtellanum Poſnanienſ. nomine Regio nobis reſpondiſſe. Itaque cum hæc ad ſummam Reipub. pertinerent, repetenda apud vos duximus, ut quis eſſet veſter in Repub. ſenſus, ſcire posſimus. Ac primum illud legibus ac libertati noſtræ maxime neceſſarium eſſe videtur. Bellum ſuſcepimus; relicta privata domeſticæ rei cura ad Rempub. propugnandam parati hic adſumus; ſed cur adeſſe opus fuit nondum certè videmus. At enim hoc Regiæ Majeſtati univerſa nobilitas debet, ut periclitante Repub. quandocunque vocata ſit, neceſſario adcurrat & hoſtiles a regni finibus arceat inſultus. Eſto ſanè. Sed cum hoc tempore fines imperii nemo occupet, nemo nobis hoſtiliter immineat, an bellum indici debuerit videte. Scitis profecto hoc unicum remedium contra difficillimos Reipub. caſus a majoribus noſtris ſemper eſſe ſervatum, ut bellum publice nunquam decerneretur, niſi cum potentior aliquis hoſtis Regnum invaderet; cui, ſi aliter defendi non poſſit, tum ad illud confugiendum eſt, quod Lex concedit & ſuadet neceſſitas, ut bellum decreto publico ſuſcipiatur, illudque tam diu geratur, quam diu hoſtis intra fines regni fuerit. Fugato verò & pulſo hoſte lex nos a bello gerendo liberat; illud tamen gratiæ cauſa ac ſingularis erga principem ſuum fidei majores noſtri addiderunt, ut ſi Rex extra regnum bellum

bellum gereret, quinis marcis in ſingulos haſtatos datis bellum publice ſuſciperetur & ita adverſus regni hoſtem extra fines Poloniæ una cum ipſo Rege egrederemur. Hæc ſunt duæ legitimæ belli gerendi cauſæ, ſine quibus nullum tempus eſſe debet, quo bellum decerni aut expeditio indici publicè poſſit. Quare cum hoſtis intra Regnum non ſit, pecunia de more non numerata, dubitare nemo poteſt, bellum ſine cauſa eſſe decretum. Nos maximis ſumtibus & magno rerum noſtrarum dispendio huc profecti ſumus, atqui in tantis injuriis R. P. æquiore animo eſſemus, ſi æqualiter omnes hæc incommoda ferremus; verum quibusdam Palatinis & nonnullis Caſtellanis, multisque ex ordine nobilium immunitas contra leges data, cum a publica expeditione liber eſſe nemo debeat. Neque eos illud excuſare poteſt, quod Dominus Caſtellanus Poſnanienſis reſpondit, eos tantum immunes videri, quibus immunitas diplomate Regio data ſit. Nos vero majeſtatem Regiam nemini legitime id dare potuiſſe arbitramur, cum neque ipſi abeſſe lex permittat, neque ægrotos atque ſenes aliter bello liberet, niſi alios habeant, qui eorum nomine publicam expeditionem bellicam obire poſſint. Itaque palam eſt, neminem immunem eſſe debere, neque Regem Lex abeſſe permittit, neque ægrotis atque ſenibus omnino immunitatem concedit. Quare cum jam conſtet, iſtos præter jus & æqvum abeſſe, nulla tam juſta cauſa eſſe potuit, quæ illos a bello excuſare posſit. Nam quod Dominus Caſtellanus Posnanienſis ideo domi manere juſſus eſt, ut majoris Poloniæ fines ab Germania deſenderet, non ſatis hæc juſta ac legitima cauſa manendi viſa eſt. Quo enim pacto exiguus ille militum numerus illam Poloniæ oram tuebitur? cum illi ipſi, qui illa loca incolunt, cum domi præſentes ſint, ab Germanicis excurſionibus illam Poloniæ partem ſe tueri non poſſe dicant. Videbitur jam profecto, quod leges mosque majorum in hoc bello gerendo ceſſarunt, nihilque legitime factum, nova & inſolita omnia. Nam quo in bellum profecti ſumus, alii jam pridem ad diem locumque conſtitutum adſunt, alii domo vix egresſi ſunt; nos verò eorum adventum expectantes, hic cum magno detrimento & incommodo noſtro atque amicorum noſtrorum, quós frumento & rebus neceſſariis exhauſimus, conſedimus. In Regem ejus culpam transferunt, quod is misſis in Provincias literis multos a profectione remoratus ſit, cujus rei teſtes in nobis ſunt quam plurimi. Novo modo, inuſitato more hæc fiunt; quibus niſi occurramus, nihil eſt quod Remp. ſalvam diu putemus fore. Quid enim eſt, quod eam conſervare poſſit, ſi nihil valebunt leges, nihil conſtituta Majorum, ſi bellum nulla neceſſitate publica indicetur. Alii immunitatibus bellicis, alii dilationibus a bello ſibi abeſſe licere putaverunt, & Rempubl. nudatam ſuo præſidio hoſti reliquerunt. Ita fiet, ut Rempub. quam jam vix tenemus, nullam omnino habeamus. An in hoc ſolum & non in aliis violatam eſſe libertatem noſtram queri poſſimus? Quid illud, quod multis per vim bona & fortunæ ademtæ ſunt? certe ſi in jure publico nulla fortunis noſtris ſpes relicta eſt; quid eſt, quod amplius ſperare debemus? Reſcinduntur decreta, violantur privilegia; indicta cauſa damnamur, bonis noſtris pellimur, ſola Regii mandati autoritate fortunis omnibus privamur. Sed in tantis injuriis & publica Regni Poloniæ querimonia, quem potiſſimum cenſebimus, in quem culpam omnem conferemus? Præter vos habemus neminem. Vos enim in his ſedibus honorum & dignitatis tutores ſuos Respub. conſtituit. Vos patronos legum & majeſtatis ſuæ autores voluit. Quare ſpoliata Respub. veſtro patrocinio, oppreſſa verò Senatoria autoritate in tantas miſerias devenimus. Ideo rogamus ut priſtinam dignitatem & Senatoriam autoritatem reſumatis, & dignitatem Reipubl. cum libertate noſtra defendatis. Eximite nos ex his laqueis, quos neſcio quod fatum Reipub. in nos noſtrasque fortunas induit. Metrica, quam vocant, eſt inventa, ut hoc colore noſtris bonis æquius exuti videamur eſſe. Regia majeſtas non Metricam ſed regeſtra Cancellariæ, ut ſunt appellanda putat; nos quo nomine vocetur, non quærimus, ſed eam certe hactenus nocentiſſimam experti ſumus. Teſtis eſt *Bolleſtraszycki*, qui ne bonis patriis atque avitis ſpolietur, in optima ſua cauſa miſere metuit. Quid de *Kietlinski* dicam? & multis aliis, quorum poſſeſſiones ac fortunas hæc Metrica reddidit dubias. Quare, cum undique tantis difficultatibus Rempub. circumdatam eſſe videatis, expergiſcimini aliquando, ut patriam præſenti & futuro periculo liberetis. Hæc jam mala, quæ dixi, noſtra videt ætas; ſed illa etiam futura timere & inprimis providere debemus. Succeſſor Regiæ Majeſtatis electus & coronatus Sereniſſimus Rex futurus eſt: in hoc educando & ad futura regni gubernacula inſtituendo ſumma cura & diligentia adhibenda eſt. Plurimum enim intereſt, quibus cum adoleſcens vivat, quo doleat, quo gaudeat, quibus delectetur ſtudiis. Dubium enim non eſt, eum talem in gubernando regno futurum, qualis educatio præceſſerit. Atque utinam is ad hunc exercitum deductus fuiſſet a Patre, cognoviſſet profecto, in qua Repub. eſſet regnaturus, quibus artibus eam eſſet conſervaturus: hos ſubditos, hoc robur Reipublicæ ſuæ, hic aperte & palam conſpexiſſet, quod ſatius fuiſſet, quam in mulierum cœtum & puellarum grege Cracovienſibus choreis & cantibus indulgere. Quam ob rem petimus a vobis, cuncti

1537.

,,cuncti,ut detis operam, quo sua Majestas di-
,,gnis bono rege artibus & honesta disciplina
,,ita instituatur, ut dignus tanto regno,& ido-
,,neus summo imperio esse videatur. Scitis,
,,quæ mala per improbas educationes Princi-
,,pum in multas Respub. invecta fuerint, quot
,,nationes, quot integræ gentes corruptis mo-
,,ribus Principum interierint. Unam ex mul-
,,tis proferam Vngariam vicinam, quæ educa-
,,tione juvenis *Ludovici* Regis funditus corru-
,,it. His exemplis moniti prospicere debemus,
,,ne quid nobis simile accidat. Sed jam juve-
,,nem regem honestis artibus bonorum in con-
,,victu ita muniamus, ut paratus ad Rempub.
,,accedat; illam paternis atque avitis artibus gu-
,,bernet. Quodsi hæc neglecta fuerint, veren-
,,dum est,ne ea mala re ipsa experiamur,quæ ex
,,vicinis ipsi audimus. Quare toto conatu in
,,Rempub. incumbite, omnes partes ejus cir-
,,cumspicite, ea quæ paucorum annorum læsit
,,negligentia,integra nobis restituite. Ita fiet,
,,ut optimis legibus constituto atque firmato
,,regno,in tranquillitate mutuaque benevolen-
,,tia cum Serenissimo Rege nostro vivamus,
,,ejusque successorem,dignum tanto Patre fili-
,,um,dignum hac repub. regem expectare pos-
,,simus, quod ut quam primum fiat, petimus.

Cum *Petrus* Małogostensis Castellanus, fi-
nem dicendi fecisset, juxta circumstans multi-
tudo clamore ita se de Repub. sentire significa-
vit. Hunc secutus *Xieski* ita locutus est:

Oratio Xieskii.

,,In quanto Respub. versetur discrimine,
,,*Petrus Zborowski* copiose graviterque expo-
,,suit, qua in re illud mirandum minime est, si
,,his incommodis ex commutata Reipub. ra-
,,tione affecti sumus. Nam Patrum memo-
,,ria, quod ego longioris ætatis beneficio me-
,,minisse debeo, horum omnium malorum,
,,quæ nostra videt ætas, jam tum in Republ.
,,spargebantur semina. Peregrini influebant
,,mores,disciplina mosque primus externis ni-
,,tebatur institutis. Quare jam tum divini
,,illi viri, Princeps Senatus *Tarnovii*, *Kmithæ*
,,aliique ex primoribus familiis metuebant ca-
,,sus Reipub. Hæc mala omnia tanquam ali-
,,quam tempestatem futuram videbant, & ne
,,acciderent, summis viribus obsistebant.
,,Quæ ego ideo commemoravi, ut eorum
,,exemplo ad defendendam Patriam liberta-
,,temque communem vos paratiores & prom-
,,tiores redderem. Potestis, inquam, majo-
,,rum vestrorū sustinere gloriam,quam illi vo-
,,bis ceu amplissimum quoddam virtutis suæ
,,patrimonium reliquerunt. Hanc enim illi
,,præcipuam laudem putabant, ut in libera
,,morerentur Patria, & ut eam vobis quam
,,florentissimam rebus omnibus relinquerent.
,,Hæc autem nil vos moverunt, sed victi ava-
,,ritia atque luxu, quæ semper maxima everte-
,,runt imperia, deseruistis Rempubl. & eam
,,Senatorio Patrocinio orbatam reliquistis.
,,Hæc nisi corrigatis, nisi omnes cogitationes
,,vestras ad Rempubl. conferatis, verendum
nobis profecto est, ne illa amissa nos stare diu,,
incolumes possimus. Quare relicta priva-,,
torum cura inferte oculos in Rempub. atque,,
omnes ejus partes introspicite. Videbitis in,,
ea salvi nil, publica violata, privata erepta esse,,
reperietis. Vos his malis mederi debetis.,,
Vos jura, leges, libertatemque denique,,
nobis restituatis oportet & hanc esse sum-,,
mam laudem putate, quam ex conservata Re-,,
pub. habebitis.,,

Cum *Xięski* breviter perorasset, *Valenti-
nus Dabieński* surrexit, & in hanc sententiam
verba fecit:

Oratio Valentini Dabieński.

Etsi qui ante me dixerunt, ita de summa,,
Reipublicæ locuti sunt, ut eorum oratio sin-,,
gula notaret vulnera, & quomodo his meden-,,
dum sit,ostenderet; tamen hoc ipsum amplis-,,
simus equester ordo per me repeti voluit, ut,,
illud ipsum, quod ante sæpe in conventibus,,
coram, & in comitiis per Legatos â vobis,,
petebat, nunc præsens ipse a vobis impetra-,,
ret. Pollicebamini publicè & privatim,,
vestro patrocinio Rempub. nunquam cari-,,
turam, nullum tamen adhuc est vestrum,,
factum, quod preces nostras aliquid mo-,,
menti apud vos habuisse testari possit:,,
imo quasi omnium rerum ignari nihil,,
vos videre, quod in Repub. corrigendum,,
sit, aperte confessi estis. Hoc quorsum,,
pertineat, nondum sanè perspicimus. Il-,,
lud quidem negari non potest, Rempub. a,,
vobis negligi. Nam ni ita esset, non sic de,,
Repub. sentiretis. Vobis solis ignota sunt,,
mala nostra; vobis tantum in Polonia pere-,,
grinantur aures. An etiam illud vobis in-,,
cognitum & inauditum esse dicetis, quod,,
viro clarissimo & nobilissimo ordinis ve-,,
stri *Stanislao Odrowas* Palatino Podoliæ,,
videntibus sentientibusque vobis bona ere-,,
pta sunt? Quæ gens, quæ natio tam,,
remota fuit, ad quam illius facti fama,,
non pervenerit, quæ hoc facto non in-,,
gemuerit, quæ communi humanitatis sen-,,
su non indoluerit? Vestræ tamen nostras,,
miserias non capiunt aures; vos soli ex omni-,,
bus estis reperti, qui nullum in Repub. pec-,,
catum corrigendum esse putetis. Huc ac-,,
cedit,ut jura, leges, bona fortunasque nostras,,
tacentibus conniventibusque vobis amitta-,,
mus. Neque illud dici potest ob admissum,,
in Regiam Majestatem delictum Palatinum,,
Podoliæ bonis fortunisque exutum. Si e-,,
nim is deliquisset, lueret justas ac debitas,,
Regi pœnas; sed non ea ratione, qua pu-,,
blica violata est libertas. Ita enim illius jus,,
cum nostro conjunctum est, ut unum sine,,
altero nec stare, nec ruere possit; cui rei si,,
vos autoritate Senatoria obstitissetis, nun-,,
quam in has miserias devenissemus. Sed hoc,,
malum a vobis neglectum latenter serpendo,,
totam invasit Rempublicam,pervertit Leges,,,
Privilegia discerpsit; *Lithyńskich* fortunis,,
omnibus exuit,*Kasanowskich* indicta causa,,
ejecit.

1537.

,,ejecit. Missos facio cæteros, quibus pestem
,,exiliumque certum minatur. Dicite mihi,si
,,potestis,salvam esse Rempub. & in ea nihil
,,corrigi oportere. Quid? anne illa quidem ad
,,perniciem via satis idonea vobis videtur? Re-
,,galem Majestatem multa bona regalia rede-
,,misse scitis. Quos Præfectos, quos magi-
,,stros urbibus atque oppidis redemtis præ-
,,fecit? Homines partim peregrinos, par-
,,tim nobis incognitos, partim ad eas præ-
,,fecturas gerendas, qui in illa Provincia non
,,tantum possessionis habent, quantum liceat
,,illis pedem ponere; quo fit, ut ad inferen-
,,dam nobis injuriam promtiores sint. Quid
,,enim facias illi, qui præterquam quod in-
,,possessionatus sit, nil citationes tuas, nil
,,jus publicum metuit, causam omnem ci-
,,tatus ad Regalem Majestatem rejicit? ita
,,autoritate suæ Majestatis interposita, multi
,,voluntate persequendæ litis cum spe obtinen-
,,dæ amittunt, & in optima sua causa litem
,,deserunt. Sapientissime id a majoribus con-
,,stitutum fuit, ut nemo ex genere Ducali ali-
,,quid in Regno Poloniæ possideret. Time-
,,bant enim illi, ne multitudo Principum in
,,angustum redigeret libertatem nostram.
,,Videatis, cum a veterum sententia discedi-
,,mus, quæ pericula adeamus. Duces in Re-
,,gno majores nostri, quo liberiores essent,
,,ferre non potuerunt; nos peregrinos homi-
,,nes, Præfectos ignotos feremus? Regem
,,illi & Senatum legibus obedire volebant;
,,nos istos homines novos oppidorumque
,,Præfectos solutos legibus ac supra leges esse
,,patiemur? Neminem illi nisi possessiona-
,,tum præesse Præfecturis volebant; nos ege-
,,nis atque alienis regnum in oppidis ac Pro-
,,vinciis nostris concedimus. At in hac bo-
,,norum regalium redemtione non tantum
,,hæc incommoda, quæ commemoravi, pati-
,,mur, sed vel maximo damno Respub. affici-
,,tur. Regia Majestas bona redemit eorum no-
,,mine, qui facere idem nobiscum debebant;
,,at nil hoc tempore videmus. Nemo enim
,,in hac expeditione est, qui suæ Majestatis
,,nomine pro bonis redemtis in hoc bellum
,,profectus sit. Hoc exemplum cæteri bono-
,,rum regalium possessores imitati, manserunt
,,domi quamplurimi; nos miseri domo,conju-
,,gibus & liberis nostris relictis, agris pro
,,armis oppignoratis,huc profecti sumus; do-
,,mi interea illi manentes,rei suæ studentes,pe-
,,cuniam colligunt, hoc consilio credo, ut nos
,,omnibus rebus in bello exhaustos egenos ac
,,miseros domum redeuntes excipiant, & id,
,,quod relictum fuerit ex bello,emungant.Hæc
,,an æqua sint,an etiam legitima,judicate.Qua-
,,re cum videatis, quid corrigendum, quidve â
,,vobis restituendum sit, suscipite aliquando
,,causam Reipublicæ; vim legum,autoritatem
,,judiciorum defendite. Præfecti oppidis &
,,Provinciis ut digni & integri sint,curate;nos
,,fortunasque nostras inSenatoriam curam sus-
cipite. Nolite pati, nos servire alicui, ni-,,
si legibus, quibus volumus & debemus.,,
Dixi.,,

Cum *Dabieński* finem fecisset, *Joannes Si-
rakowski* ita secutus est:

Oratio Joannis Sirakowski.

Etsi omnia, quæ de Repub. dici debebant,,
per eos, qui ante me dixerunt, vobis palam,,
& aperte exposita sunt: tamen cum unius-,,
cujusque nostrum in Repub. nota vox esse,,
debeat, ego quoque in hac corona surrexi, &,,
ut ea, quæ de republica sentirem, & ea quæ,,
jussus essem, dicerem. Omnibus prioribus,,
concionibus id unum a vobis petiimus, ut si,,
quid sit commissum contra leges,id opera ve-,,
stra in integrum restituatur. At quo pacto,,
quaque ratione id fiet,cum in ipsoSenatu, in,,
ipsa Curia, quam arcem legum & domici-,,
lium libertatis majores nostri esse volebant,,
violatum jus publicum esse videamus? A,,
quibus, si quæritis? A vobis, qui publi-,,
ci consilii autores & tutores Patriæ es-,,
se debuistis. Vos, ne quid de liberta-,,
te nostra diminueretur, ne quid contra,,
leges fieret, providere par erat. At nunc,,
tantum abest, ut aliorum vim a legibus no-,,
stris repelleretis, ut etiam ipsi in his gravissi-,,
me offenderitis. Magistratus multos, pro-,,
vincias non paucas contra leges obtinetis.,,
Quo pacto aliorum audaciam comprimetis,,
cum vos ipsos regere non potestis? Quo-,,
modo legibus aliis obedire præcipietis, si vos,,
ipsi legum præcepta & monita contemnitis?,,
Vobis hanc legem prius præscribatis, secun-,,
dum quam alios vivere vultis. Malum,,
esse dicitis, non parere legibus; & rectè pu-,,
tatis; quod omnis oratio, si effectus dis-,,
senserit,vana & inanis habetur. Corrigen-,,
dum esse, si quid erratum esset, concedi-,,
tis; rectè sanè. Sed vos ipsos, ut prius cor-,,
rigatis, oportet. Bona ademta nobis restitui,,
putatis, & quæ vos Patriæ ademistis, non,,
restituetis? Palatinatus, Castellanatus, Præfe-,,
cturæ, Cancellariatus, jura, leges, possessio-,,
nes,hoc totum patrimonium Reipublicæ est,,
quæ vos contra jura obtinetis. Quare si,,
Rempubl. salvam esse vultis, hæc illi restitua-,,
tis necesse est,quæ illi contra leges ademistis.,,
Quod,si non feceritis, nihil est, quod Remp.,,
corrigi posse putetis. Quare vos oramus &,,
obtestamur, ne hanc Patriam vestram com-,,
munem ornamentis suis denudetis. Hos ma-,,
gistratus,quos vobis pro meritis tribuit, ca-,,
pite. Si quid vero injusta alicujus autoritate,,
vel gratia vobis datum est,id illi ultro restitui-,,
te, neq; illam cogite ad illud postremum con-,,
fugere remedium, quod illi majores nostri li-,,
teris,Syngraphis, ac sigillis suis consignatum,,
reliquerunt,illudque vernacula lingva *Kaptu
rek* appellarunt. Quod credo ab illis excogi-,,
tatum fuisse, ut nemo tam ignavus,tam illo-,,
rum dissimilis in Repub. inveniretur, qui illo,,
fœdere,si lis in Repub. oriretur, ad tuendam,,
libertatem communem non invitaretur. Sed,,
nos

1537.

„nos persvasi sumus, nihil esse, quod nobis ju-
„sta & æqua petentibus a vobis negari possit.
„Itaque nunc jam accedemus ad Rempub.
„ut creata atque recreata vires suas & or-
„namenta bonorum & dignitatis suæ re-
„cuperare possit. Sed vos incipite, ut dixi,
„& ea, quæ non legitimè possidetis, illi reddi-
„te. Hac ratione optime Reipublicæ consu-
„letis. Dixi.

Orationem superiorem *Pardzniczewski* ta-
liter subseoutus est:

Pardzniczewskii Oratio.

„Non jam per legatos, sed ipsi uno ore u-
„niversi a vobis petimus, ut nobis sensum de
„Repub. vestrum aliquem aperiatis. Delectat-
„ne vos Reipub. status, quem vos oculis ve-
„stris subjectum & explicatum esse videtis?
„Equidem si hac mente vos esse sciremus,
„victi abiremus hoc ex campo, neque in di-
„versissimis vestris sententiis locum esse ullum
„precibus putaremus. Quid dissentimus, aut
„cur non mox communi opera Rempub. ex
„his difficultatibus & periculis liberamus?
„Veniat vobis in mentem majorum vestro-
„rum, qui hæc tanta reddiderunt concordia.
„Hac una ratione, quam illi certam vobis re-
„liquerunt, nostra, si necesse erit, omnia, quæ
„amisimus, facile recuperabimus. Itaque si
„quid ante erratum sit, si quid commodi pri-
„vati amor fecerat, illum hoc jam tempore
„deponamus, & obliti omnium, solam Remp.
„hoc tempore curemus. A Regia Maje-
„state unanimi consensu petamus, ut no-
„stra studia adjuvet, & expleat, Remp.
„legibus gubernet, jura libertatemque no-
„stram foveat & conservet. Hoc pacto & no-
„bis & Reipub. a vobis satisfactum esse vide-
„bitur. Dixi.

Oratio *Gomoliňskii*, Notarii Siradien-
sis:

Oratio Gomoliňskii.

„Si damna ac incommoda vos latebant
„Reipub. si de his antea dubitabatis, nunc
„omnem dubitationem sublatam & omnia
„explorata vobis videtis. Nihil jam vos ex-
„cusare poterit; nec erit, in quem alium cul-
„pam referatis. Quicquid enim de libertate
„nostra detractum est, id evidentissimis ratio-
„nibus & testibus planum vobis fecimus. Et
„ne vobis vires in Repub. defendenda desint,
„nos hic adsumus, omnem operam, curam, di-
„ligentiam in juvanda Repub. deferimus.
„Quid restat igitur? Illud certè, ut sumta
„Senatoria gravitate nobiscum una in Rem-
„pub. incumbatis, idque palam vos velle de-
„claretis. Hoc tempore a Regia Majestate
„petamus, illi jura, leges, privilegia nostra
„monstremus, ut quanta minutio omnium
„horum facta sit, videat, & id, quod detractum
„sit libertati nostræ, restituat nobis: quod il-
„le non gravatim faciet. Quid enim hoc
„Rege mitius? quid clementius? quid san-
„ctius unquam fuit? Verum, quo res com-
„modius confici possit, deligatis vos ex ordi-
„ne Senatorio aliquot, nos etiam hoc ipsum
faciemus, ne turba Regi molesta sit. Per hos,„
paucos ex omnibus ordinibus delectos cau-„
sam suæ Majestati nostram exponemus. Nam,„
quod ad proxima Comitia trahi putetis, causa,„
non est. Cur enim id per Legatos nostros cu-„
rabimus, cum id ipsum nos transigere com-„
mode possimus? Aut cur meo legato charior,„
rerum mearum cura, quam mihi ipsi, esse de-„
beat? Quamobrem id, quod omnes vos at-„
tingat, excutiamus primum, & id, quod saluti„
Reip. obstat, recuperemus. Constituite ergo„
primo domi Rempub.; hoc si feceritis, du-„
cite nos in hostem, quem vultis; has hastas,„
hæc arma, salva domi libertate, viros habere„
dicetis.„ Dixi.

Cum *Gomoliňskii* breviter perorasset,
Thaszycki prudentissimus & disertissimus
senex, magno omnium silentio ita exorsus
est:

Oratio Joannis Thaszycki.

Respub. si loqui posset, hac voce uteretur,„
qua nos superioribus concionibus usi sumus;„
sed cum id non potest, nos illius mentem ac„
sententiam vobis retulimus. Collectis enim„
omnibus provinciis, eundem omnium sen-„
sum in Repub. invenimus. Neque illud dici„
potest, non omnium hanc esse sententiam: cir-„
cumstant nos undique, ut videtis, audiunt sin-„
gula, quæ nostræ fidei ab illis commissa sunt.„
Verum enim verò in hac perturbatione re-„
rum omnium illud nobis acerbissimum acci-„
dit, quod uno eodemque tempore in has mo-„
lestias Serenissimus Rex inciderit senex. Ho-„
stis & Respub. hunc conquiescere non sinit.„
Hic quidem arma, illa leges ab eo postulat.„
Quibus rebus tam diversis, tanquam mutuo„
diffidentibus, uno tempore satisfacere diffici-„
limum est. Si enim senectuti parcimus, ar-„
matum hostem metuimus: si in hostem ten-„
dimus, Rempub. deserimus. Qua in re etsi„
quod deligendum est, statuere non sit facile„
in hoc tamen nobis dabitur venia, si charita-„
tem Patriæ anteponamus. Fatemur illam in-„
famiam calamitate superiore sociorum & ami-„
corum nostrorum *Pokuciensi* conceptam, non„
esse ferendam; indignamur servum nostrum„
ruptis servitutis ergastulis, arma impia ad-„
versus nos induisse: tamen etiam illud dolen-„
dum magis. Audiet enim hostis dissensiones„
nostras, Regem non bellandi animo Cracovia„
profectum esse intelliget. Qui enim pedita-„
tus, quæ turmæ militum, quæ arma, quæ tor-„
menta Regem proficiscentem comitata sunt?„
Adhæc Palatinos Castellanosque plurimos„
domi manere jussit, hac causa, ut Po-„
loniæ fines ab Germanis custodiant. Quod-„
si illi senes præsidio impositi satis mu-„
niti sint, cum constet Valachum in Vnga-„
riam partem sui exercitus misisse, causam non„
videmus, cur ab Germania Respub. quam ab„
Vngaria tutior esse debeat. Sed ut de-„
mus, præsidio illam Poloniæ oram indiguisse,„
hoc certè Regia opera privata esse debuit. In„
hoc enim sunt Præfecturæ Regiæ a Republ.„
datæ,

1537.

„datæ, vt inde Rex præfectis suis fines Regni
„communiat. Sed vt ad rem redeam, quo„
„animo hostem futurum putatis, vbi ab explo-
„ratoribus, quorum hic magnus est numerus,
„cognouerit, Regem ita in hoc bellum esse
„profectum, vt nihil sibi hoc tempore metu-
„endum sit? In quibus angustiis Respub. con-
„stituta sit, videtis. Hinc hostes, hinc patria
„nostra operam postulat nostram; ibi armis,
„milite, copiis res gerenda est; hic legibus,
„libertate ac judiciis Respub. constituenda est.
„Igitur cum ambas res sufferre simul non pos-
„sumus, incipiamus ab ea, sine qua neque fo-
„ris, neque domi recti quicquam esse potest.
„Rempub. collapsam erigamus, erectam opti-
„mis legibus, atque maiorum institutis con-
„firmemus. Tum demum pro illa arma, for-
„tunas, vitam postremo nostram, si opus fue-
„rit, hosti obiiciamus. Quid enim sibi hæc
„arma, hi equitatus, quos oculis cernitis,
„volunt, quam vt Reipub. arceamus hostem?
„Quamobrem curate prius atque efficite, vt
„sit id, quod defendendum sit. Nam si domi
„salui nihil sit, omnes nostri impetus foris ina-
„nes censendi sunt. Dixi.

Oratio *Martini Zborowski* Pincernæ Cra-
couiensis:

Martini Zborowsky Oratio.

Vetus & pervulgata est hæc Reipub. que-
„rela, sic in ea discrepare omnia, vt nullis
„legibus nullo modo contineri videatur. Si
„enim in eam diligentius introspiciatis, pertur-
„batam peregrinis consiliis invenietis; in
„ea nihil posse leges, sed omnia ita mutata,
„vt non legitimos Magistratus, Palatinos,
„Castellanos, Præfectos, habeamus; sed eos
„coacti feramus, quos nobis sors & fortuna
„dederit. Itaque hac consuetudine intro-
„ducta, in hac publica expeditione exercitus
„nostri sine ductore, sine Capitaneo sunt. Et
„adhuc quidam nos reprehendunt, quod in
„his malis Reipub. extinctis atque sublatis le-
„gibus, nos vivere spiritumque liberum du-
„cere audeamus. Verum, qui hoc dicunt, in
„medium prodeant, leges nostras inspiciant,
„nos doceant, quid iniquum, quid contra le-
„ges petamus. Nulla nostra in Repub. vox
„vnquam fuit, quæ non ex ipsis Legum no-
„strarum fontibus educta esse videatur: Vt
„Reipub. leges, quæ violatæ sunt, restituan-
„tur, Magistratus contra leges mandati red-
„dantur, hoc nos petimus, hoc a vobis & a Re-
„ge summis precibus contendimus. Hoc
„jam si iniquum, etiam iniquum sit in Re-
„pub. viuere. An Sutoribus, fabris, & vilis-
„simis hominibus libertate frui licebit?
„huic militiæ, quod robur & firmamentum
„Regni Poloniæ est, leges suas saluas præsta-
„re non licebit? Soline nos in Repub. servie-
„mus? Soli legibus & libertate carebi-
„mus? Quis unquam peregrinus in sua Pa-
„tria tam contemtus fuit, qui in Polonia
„principem locum non tenuerit? qui in Ma-
„gistratus & sacerdotia nostra non invaserit?
Maiores nostri Palatinatus, Castellanatus,„
Præfecturas vice patrimonii nobis relique-„
runt; tamen ex his pulsi ab Italis, eiecti a„
Germanis in minima Patriæ nostræ parte, si-„
ne jure, sine legibus consedimus, & inferiores„
peregrinis reputati sumus. Harum rerum„
nulla eos tangit misericordia, quod in libera„
patria peregrinis subjecti sumus, quod illi„
nobis anteponantur, quod libertate & legi-„
bus eversis in publicis Reipubl. miseriis illi„
dominantur soli. Rempub. virtute maiorum„
partam amisimus, quam nisi recuperemus,„
hæc Respub. diu stare non potest vllo mo-„
do. Nam adhuc quocunque modo erratum„
est, vobis volentibus facile corrigi potest;„
verum si neglectum hoc malum longius ser-„
pendo vires sumserit, nullum nocendi finem„
faciet. Jam ergo audistis quid in Repub. cor-„
rigendum sit; notata & explicata a nobis sunt„
singula. Viam & modum ad ea restituenda„
demonstrauimus vobis ita, vt si vos adnixi fu-„
eritis, jura, leges, magistratus, omnia orna-„
menta sua Respubl. facile recuperabit.„
Dixi.

His omnibus dictis & actis videbatur ades-
se tempus, vt Senatus, quid ad ea postulata
Nobilitatis respondendum esset, consuleret;
vt re in Senatu priuatim deliberata publice no-
bilitati responderetur. Verum Nobilitas tem-
pus venisse arbitrata, quod quid quisque Sena-
tor de Repub. sentiret, scire possent, vt publi-
ce rogati sententias dicerent, orant. Cui sen-
tentiæ primum reclamatum est: erat autem,
vt Senatui videbatur, iniqua & noua: tamen
cum tota circumstans multitudo instaret, tergi-
versandi non erat locus.

Senatores rogantur quisque sententiam.

Primus *Joannes Tarnouius* Castellanus
Cracouiensis rogatus, summum studium &
tantam Nobilitatis in Rempub. consensionem
singularibus collaudat verbis. Summa istius
Orationis erat, *Non esse ad eam rem tempus
vt dimisso bello & neglecto hoste, nunc de legi-
bus, judiciis ac priuatis controuersiis discepte-
tur. Ridiculum esse inter castra, inter arma,
de statutis & huiusmodi rebus disserere.* Ita-
que rem omnem ad comitia trahebat proxima,
& omnium animos adversus hostem transfe-
rebat. Longa fuit Oratio hæc & copiosa,
sed sæpius interpellata, sæpius intercepta fuit;
rectene, an secus, nescio. Hoc certissimum
est, perturbatis hominum mentibus persuade-
re & consulere, difficile esse. Nondum dicen-
di finem fecerat, cum ingens subito coorta est
tempestas. *Petro Kmitha* Palatino Cracoui-
ensi, qui secundus in ordine in dicenda sen-
tentia fuit, vix dicere incipienti tanta vis nim-
borum ingruit, vt nobis cœlum concionem-
que nostram ex oculis eriperet. Turbata con-
cione, soluta corona senatoria, in illa obscu-
rissima nocte & grauissima procella, facile illud
malum diu celatum & animis multitudinis
clausum tum erupit. Equis multi in mediam
insiluere. Primores e Senatu jactati in turba

Joannes Tarnouius primus dicit.

Petrus Kmitha tempestate ingruente inbibetur.

1537.

Senatores male habentur a multitudine.

fuerunt, tantamque tempus licentiam dabat,
vt ſi famæ credendum ſit, multi nudatis gla-
diis in turba diſcurrerent. Quosdam prin- A
cipes Senatus armati vocabant. Verum illa
ipſa ſæviſſima tempeſtas, quæ ad facinus non-
nullos firmabat, Dignitatem Senatoriam tu-
tata eſt, indutique Senatores, cum ſe aliquan-
do ex turba illa evolviſſent, equis, quos ſors
& fortuna dabat, conſcenſis, in vrbem ſe cele-
riter receperunt. Res mira profecto & mira-
bilis, vt ſtatuere facile non poſſis, bonine an ma-
li plus illud tempus Reipub. attulerit. Po-
ſtridie nobilitas nuncios ad Regiam Maie-
ſtatem & ad Senatum mittit, rogans, vt in
eundem campum regrederentur, & quod he-
ri tempeſtate diſturbatum eſſet, continuarent.

Tertius conventus in vrbe.

Senatus, quod heſternam concionem ſuſpe-
ctam habuit, egredi nolebat, ſed vt die ſequen-
ti nobilitatis Legati in vrbem convenirent, B
petiit; quod Nobilitas facile ſuſcepit. Die
itaque 24 Auguſti, Senatus & nuncii ad ædem
S.Franciſci collecti inter columnas, qua porti-
cus magna fontem cingit, conſederunt; in
quibus primus *Petrus Zborowski* Caſtellanus
Malogoſtenſ. Nobilitatis nomine ita exorſus
eſt.

Oratio Petri Zborowski.

"Si quando a Diis immortalibus petiiſtis,
,,vt eſſet aliquod tempus, quo Senatoriam pru-
,,dentiam, autoritatem, fidem demonſtrare
,,poſſetis, id vobis hoc tempore diuinitus da-
,,tum atque oblatum eſſe videtis. Neque enim
,,nunc rem aliquam vilem & abiectam, ſed
,,Rempub. & libertatem noſtram, in fidem &
,,autoritatem veſtram contulimus. Hic enim
,,campus ampliſſimus & honeſtiſſimus vobis C
,,datus eſt, in quo vos omnes vires virtutis
,,& induſtriæ veſtræ oſtendere poſſitis. Quæ
,,enim alia Senatoris boni laus eſſe poteſt, quam
,,ſi is in difficillimo Reipub. tempore Rem-
,,pub. juvarit, defenderit atque conſeruauerit?
,,Hac mente vos eſſe, ac ſemper fuiſſe, tum ſu-
,,perior tum præſens concio indicat. In qua
,,vos vna nobiſcum ſolliciti, periculum a Re-
,,pub. legibus & libertate noſtra repellitis.
,,Grata nobis eſt in malis noſtris hæc ſingu-
,,laris veſtra erga nos voluntas, quæ hoc effi-
,,cit, vt in ſumma rerum omnium deſperatione
,,aliquid jam ſperare incipiamus. Oſtendiſtis
,,enim nobis nuper in campo præclaram reti-
,,nendæ Patriæ dignitatis & libertatis noſtræ
,,opem. Cum enim vir clariſſimus *Joannes* D
,,*Tarnouius* ſtudium collaudaret noſtrum, &
,,poſtulata noſtra juſta & æqua concederet,
,,hunc eundem ſenſum eſſe veſtrum omnium
,,in Repub. dubitare nemo debet. Et ſi illa du-
,,bitatio tollatur, neque nos a vobis vlla in re
,,diſſentimus. Cum enim in campo hoc a
,,vobis contendiſſemus, vt daretis operam, vt
,,omnia, quæ juſta & legitima a vobis poſtu-
,,laremus, ea a ſe benigniſſimus Rex exorari
,,pateretur; tum *Joannes Tarnouius* hac de
,,re ita diſſeruit, vt cum nobis omnia fere con-
,,cederentur, tamen ad ea tranſigenda idone-
um tempus adeſſe negabat. Verum ſi nulla,,
alia dubitatio in hac cauſa præter hanc eſt, ea,,
a vobis diligenter cognoſcenda: vt neque,,
temere a vobis in re probata diſſentiamus,,
neque vos in optima noſtra cauſa alienum a,,
dignitate veſtra nobiſcum ſentire putetis. Si,,
enim tempus cauſæ noſtræ obſtare credere-,,
mus, neque locum eſſe in anguſto tempore,,
poſtulatis noſtris putaremus, taceremus. Ve-,,
rum, cum nihil ſit, quod vel ab opportuni-,,
tate temporis, vel ab commoditate loci con-,,
cedi oportuit, quod hoc tempore conceſſum,,
nobis non ſit, neſcio cur aliam occaſionem,,
conſtituendæ Reipubl. quæratis; præſentem,,
vero prætermittere nolumus. Sic enim ego,,
cenſeo, in re quæ celeriter tranſigi & cito con-,,
fici debet, tria ineſſe oportere; breuitatem,,
facilitatem, & temporis opportunitatem.,,
Qualia in hac cauſa ſint, breviter conſidere-,,
mus: Et vt de breuitate poſt dicam, quis eſt,,
qui neget, proximis comitiis ita acta & clau-,,
ſa eſſe omnia, vt pauca ſuperſint, quæ dere-,,
licta & in aliud tempus eſſe rejecta videntur?,,
niſi forte illa Comitia fuiſſe quis neget. Re,,
perti enim ſunt quidam, qui hoc affirmare,,
non dubitarent; quibus ſatisfaciet res ipſa.,,
Quis enim neget, illa demum comitia vere,,
dici oportere, quorum acta & decreta ſunt,,
ſortita ſuum effectum? Ideo cum ſciamus,,
comitiorum decreto ſuſceptum eſſe bellum,,
& monetam qui probarent, electos, & alia,,
permulta rata & firma eſſe, quæ nunquam,,
fuiſſent, niſi illa comitia præceſſiſſent, cumque,,
ita maximam partem poſtulatorum noſtro-,,
rum autoritate comitiorum terminaverimus,,
hæc quæ reſtant, pauca & modica ſunt, & vo-,,
bis volentibus factu facillima. Quid enim,,
negotii eſt, quæ inique ademeris, reſtituere; &,,
quæ violaueris, reficere? Neque ad eam rem,,
judicio & longa diſceptatione opus eſt, ſed,,
verbo vno, & nutu Regio. Neque eſt, quod,,
aliud tempus alium cognoſcendæ rei locum,,
magis idoneum quæramus. Hic eſt Rex,,
hic Senatus, hic rei, hic judices. Quæ omnia,,
ſi contemnimus, verendum nobis eſt, ne,,
non incommodum tempus, ſed cauſam ju-,,
ſtam & æquam contemſiſſe videamur. Su-,,
pereſt jam, vt tempus ipſum inſpiciamus.,,
Nemo Rempub. leges, libertatem, in ſum-,,
mum periculum adducta eſſe neſcit. Nonne,,
videtis, nondumne ſentitis, quot & quantis,,
malis circumuenti ſimus? Quis enim eſt, qui,,
poſſeſſionum ſuarum dominum ſe dicere au-,,
deat? qui aliquod præſidium innocentiæ ſuæ,,
in legibus habeat? Euerſa & ſublata ſunt o-,,
mnia: indicta cauſa plectimur, poſſeſſioni-,,
bus noſtris ejicimur, & ea quæ habemus vici-
nitate Reg. Majeſtatis anguſtiora poſſide-,,
mus: & adhuc vos tantis Reipubl. curandæ,,
incommodis tempus non adeſſe, contendi-,,
tis? Et certe ſi vos amor Patriæ & aliqua,,
Reipub. tangeret miſericordia, hanc cauſam,,
non prius e manibus dimitteretis, quam,,
omnia

1537.

,,omnia Reipub. vulnera ſanaretis. Verum
,,ſi toto conatu in Rempub. incumbetis, bi-
,,duo vobis ad hanc rem opus eſt. Si enim no- A
,,ſtræ leges adhuc aliquid valent, facile in pri-
,,ſtinam vindicabuntur libertatem. Ex qui-
,,bus omnibus illa omnium ſaluberrima &
,,cœlitus delapſa lex eſt: vt omnes æqua-
,,les in Repub. ſimus, & vt vicini noſtri æ-
,,qualitate juris, vt concives colligati inter ſe
,,ſint. De genere Ducum nemo in nobis ſit,
,,nihil in hac Repub. poſſideat. Sapienter hic
,,maiores noſtri viderunt, malam eſſe in Re-
,,pub. pluralitatem principum, ſed eam eſſe
,,Rempub. optimam, in qua vno legitime &
,,ſecundum jura noſtra imperium tenente,
,,cæteri obediunt, & inter ſe æqualiter vivunt.
,,Itaque hac eadem moderatione & continen-
,,tia Regum vxores in hac Repub. vivere ſo-
,,lebant; & ſic ingrediebantur in Poloniam, B
,,non vt in ea regnarent, ſed vt conſortes re-
,,galis thalami fierent. Nulla penes has
,,publica poteſtas, regimen publicum nullum;
,,& breviter: hæc illarum ſumma erat Philo-
,,ſophia, vt ira commotum Regem contra ſub-
,,ditum placarent, & eum ad miſericordiam
,,deducerent. Sed noſtris temporibus omnia
,,ſecus eueniunt. Tantum Regina poteſt,
,,quantum vult; tantum vult, quantum lu-
,,bet; nullis certis finibus Philoſophia eius
,,circumſcripta eſt. Sed totam Rempub. com-
,,plexa nullis terminis definit jus ſuum. Huc
,,accedit, vt metuendum ſit, loco Regis plu-
,,res duces propediem nos habituros: quod
,,ne temere prædixiſſe videamur, hinc futura
,,colligite. Regina quatuor habet, ni fallor, C
,,filias; hæ, vt illarum dignitates poſtulant,
,,Regibus & Principibus dabuntur nuptum.
,,An putatis has bonis, quæ nunc poſſident,
,,carituras? Hæc ergo vos differenda, & in
,,aliud tempus rejicienda putabitis? Exper-
,,giſcimini per Deos immortales, & anguſtias
,,temporis aliquando incuſare deſinite. An
,,ad res priuatas temporum nobis ſatis eſt,
,,ad conſtituendam Rempub. ad depellendam
,,ſervitutem tempus nullum habebimus?
,,Itaque jam videtis ad reſtituendam liberta-
,,tem & conſtituendas leges opportunitatem
,,temporis nunc eſſe maximam. Hanc nos
,,accipiamus quam primum, & ea dum adhuc
,,licet, vtamur. Charam habemus patriam;
,,tueamur leges, & ſiquid in eis erratum ſit, D
,,non dimittamus tempus, ſed illud quam pri-
,,mum corrigamus; ne, dum tempus ex tem-
,,pore quærimus, prius Reſpub. pereat, quam
,,illi medicinam adferamus. Dixi.

Cum *Petrus Zborowski* finem dicendi fe-
ciſſet, eius oratione Senatus commoueri vi-
ſus eſt. Ita enim appoſite erat locutus, vt
oratio eius cum ratione temporis conſentire
vehementer videretur. Hunc ſequutus *Thar-
zycki* ſenex, qui ob ſingularem prudentiam
& maximarum atque plurimarum rerum v-
ſum, magnam in concionando autoritatem,
& in conſulendo vim habebat; Hic ita lo-
quutus eſt.

Oratio Joan. Thaszyczki.

Quibus incommodis prematur Reſpub.,,
ex *Petro Zborowski* aperte intelligere potui-,,
ſtis. Et certe niſi quamprimum labentibus,,
legibus ſuccurrimus, nullam Rempub. habe-,,
bimus. Quis enim ignorat, legem animam,,
Reipub. eſſe, qua ſublata Reſpub. ſalua eſſe,,
non poteſt? Hac enim vivit, hac regitur, ab,,
hac eius omnes deriuantur ſenſus. Quare,,
inuenti ſunt reges, delectus Senatus, conſti-,,
tuti judices, qui ne leges vacillent in Repub.,,
ne violentur, ne titubent, caueant. Legum,,
enim patroni ſunt Reges, legum cuſtodes Se-,,
natus, legum miniſtri judices. Et quo ma-,,
jor Reipub. res eſt, eo pluribus indiget cuſto-,,
dibus. Nemo unquam fuit tam ſapiens cun-,,
ctis ſeculis repertus, vt ſolus in Repub. ſuffi-,,
ceret, vt eam ſine aliorum ope recte gubernare,,
poſſet. Quis enim, qui & Rempub. variis,,
motibus agitari & ſævis impelli negotiorum,,
fluctibus videat, eam ſine ingenii & induſtriæ,,
viribus tueri, & ſine aliorum adminiculis gu-,,
bernari, poſſe putet? Proinde ſapientes v-,,
num quidem in Repub. regere, ſed plures ju-,,
vare Rempub. volunt. Quibus nos ſimiles,,
in cuſtodienda Repub. eſſe debemus. Vide-,,
tis quæ negotia, quam varii caſus & ancipi-,,
tes in hac Repub. oriantur; ita vt ſolus ſa-,,
pientiſſimus Rex tantum onus vix aut ne vix,,
quidem ſuſtinere poſſit. Itaque, quod etiam,,
priori concione a vobis poſtulauimus, idem,,
nunc etiam efflagitandum duximus, vt Re-,,
gia Majeſtas talem habeat Senatum, qui Rem-,,
pub. regere poſſit; quod ille facile aſſequetur,,
ſi in comitiis idonei viri in Senatum legentur,,
& his magiſtratus mandentur, quorum ſpe-,,
ctata virtus & induſtria bonorum virorum,,
teſtimonio comprobata ſit. Verum cum nul-,,
lum regnum invenire liceat, quod vacuum,,
opere publico ſit; e Repub. videretur, ſi tres,,
Senatores & tres ex equeſtri ordine elige-,,
rentur, qui integritate, fide, pruden-,,
tia, vigilantia Rempub. aſſidue ſuſtinere poſ-,,
ſent, & tanto oneri pares & idonei forent;,,
qui quotidianis Regis conſiliis ex Senatus ſen-,,
tentia & conſenſu adhiberentur; qui Regi præ-,,
ſto adeſſe deberent; hos præclaros legum,,
noſtrarum cuſtodes, & Rex idoneos in Re-,,
pub. gubernanda ſocios & conſocios habe-,,
ret. Illis ſcientibus tota gubernaretur Reſ-,,
pub. hos cuſtodes legum, hos tutores liber-,,
tatum, hos procuratores juſtitiæ, & æquitatis,,
noſtræ haberemus. Et ſi diligentes in Re-,,
pub. fuerint, procurationes ceſſabunt & que-,,
relæ, & noſtras omnium fortunas liberabunt,,
metu; ita vt tam in publicis, quam in priua-,,
tis rebus Reſpub. illorum firmata præſidio,,
jus ac libertatem ſuam & dignitatem facile,,
retineat. Itaque rogamus & monemus vt,,
cogitationes veſtras ad Rempub. conferatis,,
illi ſoli hoc tempore ſerviatis, leges illius,,
omni ex parte muniatis, eas legitimis Sena-,,
tori-

toribus, idoneis magiſtratibus deferatis. Quod ſi feceritis, ſaluam & omnibus rebus florentiſſimam præſtabitis Rempub. Quod vt quamprimum fiat, rogamus. Dixi.

Sic loquutus *Thaſzycki*, nemo fuit qui ab eo diſſentiret, ita vt faciliorem dicendi locum *Martino Zborowski* relinqueret, qui poſt eum ſic loquutus:

Oratio Martini Zborowski.

„Si quis forte legum & conſuetudinis noſtræ gnarus miratur, qui fiat, quod hæc Respub. quæ quodam tempore florentiſſima fuit, nunc tota comminuta ſit; is niſi horum cauſam rationemque cognouerit, culpam omnem in vos conferat, neceſſe eſt. Si enim in Senatum inſpexerit, Palatinis, Caſtellanis, Cancellariis, Marſchalcis repletum Senatum videbit. Vos de bello, de pace cernere, vos dare jura, leges diſpenſare, & breuiter nihil in Repub. ſine autoritate veſtra ſtatui & decerni audiet. Quamobrem, ſi quid in Repub. erratum ſit, præter vos accuſabit nullum. Quis enim eſt, qui, cum ſciat, vos ex omnibus Prouinciis delectos eſſe, ideo, vt Rempub. opera & conſilio juvetis, vos culpa carere dicat, ſi in Repub. viderit aliquid eſſe titubatum? nullum enim in Repub. factum aut decretum nolentibus aut neſcientibus vobis eſſe debet. Ita, vt ſi quid unquam contra leges fieri videatis, hoc omnibus veſtris viribus prohibere debeatis. Hoc enim munus & officium Senatoris eſt, noſſe Remp. tueri leges, æquitatem tenere, libertatem communem, ne fluctuet & labatur, ſuſtinere, vigilare præterea. Multæ enim inſidiæ legibus, multi libertati noſtræ tenduntur laquei; ita vt merito vos ſoli ex bene geſta Repub. laudem, & ſiquid ſecus acciderit, reprehenſionem reportetis. Neque vos huius culpæ partem Regiæ Majeſtati imputare poteſtis. Nouimus conſuetudinem Regii conſilii, manſuetudo & æquitas optimi Principis nobis nota eſt. Nihil ille invitis, nihil inconſultis vobis ſtatuit: ita vt ſiquid ad Senatum de Repub. referatur, vobis antiquo more ſententiæ dicendæ concedat locum, & inde collectis omnium veſtris ſententiis, ipſe poſtremus, quam ſequatur & quam reiiciat oſtendat. Ex quo palam eſt, Sereniſſimum Regem ſummam autoritatem ſuam veſtris temperare ſententiis. Nam ni ita eſſet, fruſtra ſententias veſtras exquireret, ſi eo animo in concilium veniret, vt nulla in re vobiſcum conſentiret. Qvare illud nobis concedatis oportet, vt ſi quid alicui ademtum eſt, ideo ademtum eſt, quia vos adimi voluiſtis. Quare violatum eſt aliquid? Quia vos violari paſſi eſtis. Quare leges ſunt collapſæ? Quia vos eis non ſuccurriſtis. Quare nunc nos ſerui ſumus? Quia liberos nos eſſe noluiſtis. Hinc jam, vt videmus, illæ noſtræ oriuntur miſeriæ. Nihil valent in Senatu noſtræ preces: legati noſtri in Senatu contemnuntur, comitiorum decreta conſcinduntur: quæ vultis, nobis conceditis, quæ vultis, negatis. Quæ & quot decreta in præteritis comitiis facta ſunt? Quid proferre poteſtis, præter leuiſſima quædam, quæ ſuum ſortita ſunt effectum? Vnum ex multis proferam. Magiſtratus & Sacerdotia contra leges ne cui mandentur, decretum eſt. Hoc decretum, quam vim, quem effectum habuit? Obſeruatumne per annum? Minime. Menſe vno? Nequaquam. At ſaltem triduo? Ne id quidem. Vix dum extra Cracouiam noſtri protulerant pedem, cum ſummi Magiſtratus, ampliſſima Sacerdotia contra leges & decreta data & conceſſa ſunt. Sileamus hoc tempore de magiſtratibus: videamus, quibus opima ſacerdotia poſt illa comitia promiſſa ſunt. Alicuine de Repub. vel optime merito, aut nobilitate generis, aut doctrina claro? Nullo modo. Sed fiſtulatores, tibicines, tympaniſtæ diripuerunt hæreditatem patrimonii noſtri, decreta publica violarunt. Nos contemta turba & abjecta, nobis noſtra ſeruamus decreta. Vos, dico aperte, horum omnium malorum eſtis cauſa: nam ſi vos voluiſſetis, manſiſſent ſalua comitiorum decreta, neque vlla tam magna vis eſſe potuit, cui vos per autoritatem Senatoriam reſiſtere non potuiſſetis. Et adhuc ad malorum noſtrorum cognitionem præſens non ſufficere tempus, ſed longiori opus eſſe contenditis. Quod tempus, quæ eſt iſta cognitio? An non omnia plana, ita ſunt aperta, vt non oculis cerni, ſed manibus tangi poſſint? Quis enim ignorat ademta multa, violata eſſe non pauca, commutata omnia? Vos ad hæc reſtituenda tempus eſſe non putatis, ſed nobis pro legibus literas, pro libertate promiſſa neſcio quæ oſtenditis. Verum quid literis, quid promiſſis in re apertiſſima & vetuſtiſſima opus eſt? Diplomate enim Regio res novæ, vt diuturnæ ſint, indigent; hæc vero decreta vetera & majorum ſunt inſtituta, & nulla re alia indigent, niſi vt ita in Repub. vivamus, quemadmodum veteres præcipiunt leges. Hoc enim illorum præceptum eſt, vt vnus ſit Rex, vt ſint legitimi magiſtratus, vt juſte judicetur, & ſuum cuique reddatur, vt liberi ſimus, vt ſeruiamus nemini. Quare non literas, ſed libertatem noſtram juxta legum præſcriptum, a vobis repetimus. Cur hoc, quod hodie reſtituere debetis, alio tempore a vobis expectabimus? cum ſemper ſit tempus, quo nos liberos in Repub. eſſe convenit. Rempub. ergo talem nobis hoc tempore reſtituatis, qualem in fidem & curam veſtram accepiſtis. Vos enim, vt ſapienter *Thaſzycki* diſſeruit, cuſtodes libertatis noſtræ; ſi nobis & Reip. ſatisfacere vultis, hæc nobis reſtituite, quæ negligenter amiſiſtis. Dixi.

Cum *Martinus Zborowski* peroraſſet, omnis circumſtans multitudo rogabat Senatum, vt quid quisque ſentiret, palam & aperte oſtenderet. Itaque *Joannes Tarnouius*, etſi non rogatus, reſpondit, ſe non aliud de Republica ſentire, quam quod nuper in campo oſtendiſſet. Quapropter cauſa non erat, cur bis de eadem re diceret. Quæ vero ejus ſententia fuit, ſuperius oſtenſum eſt. Itaque omnes in *Petrum Kmitham* Palatinum Cracouienſem oculos conjecerunt; qui magna expectatione & ſumma omnium attentione ſic exorſus eſt:

Oratio Petri Kmithæ.

„Si mihi nuper in campo de Repub. loqui licuiſſet, hoc biduo meam in Rempub. vocem vos expectare paſſus non eſſem; Quod enim tempus magis idoneum Senatoria demonſtrandæ diligentiæ eſſe potuit, quam illud, quod tota audiente Polonia, quæ eſſet mea in Repub. mens & ſententia teſtari potuiſſem? Verum hunc laudis fructum ſæva præripuit temporis procella, quæ nos non in illa hominum frequentia, ſed in his nunc columnis & tectorum anguſtiis de rebus maximis ſententiam dicere coëgit. Qua in re me tamen conſolatur, quod etſi non eadem frequentia ſepti ſumus, idem tamen ſtudium in Rempub. omnium veſtrum eſſe videamus. Quare in optimam ſpem venio, nos ita hodierno die acturos de Repub. vt eadem nobis pacem & tranquillitatem, & ex hoſte certam victoriam allatura ſint. Duas enim adhuc controverſiæ noſtræ animaduerti partes eſſe; ex quibus, vt ego puto, cum multa concedi, nonnihil etiam remitti poſſit, cauſam non reperio, cur inſanabiles hoc tempore diſſenſiones noſtras eſſe putemus. Nam cum altera controuerſiæ noſtræ pars invidia bonorum ademtorum videatur: altera vero acta præteritorum comitiorum autoritate Senatus & Legatorum veſtrorum ſancita rata eſſe cupiat: vtrique rei, quoniam me loqui voluiſtis, ſatis facere conabor. Qua de re ita loquar, vt vobis ſatis conſtet, quam de libertate fortuniſque veſtris ſententiam feram; eam videlicet, quam de me vos ferre velim. De hac enim libertate, de his legibus hic quæritur, quibus nos quoque ſumus aſſecuti, quod in hac Repub. aliquid eſſe noſtrum dicere poſſumus. Hanc æqualitatem juris, quam vos defenditis, non oppugnabimus, cum extra hanc nobis nihil ſalvi poſſit eſſe. Nam etſi dignitate Senatoria ſuperiores; libertate certe communi pares vobis ſumus. Iisdem enim legibus, vno neceſſitudinis vinculo vtrique adſtricti ſumus. Itaque definite putare, aliud eſſe veſtrum commodum, aliud veſtrum periculum: nihil eſt, quod de vobis ſtatuimus, quod in nos ipſos non redundet. Vos poteſtis dolere, nos ne ſimili doloris ſenſu afficiamur, oportet cauere. Quamobrem cum ita nobis omnia communia ſint, accedamus ad Rempub. & eius omnem partem colluſtremus oculis, & ſi qua laborare videtur, illi præſentem medicinam communi opera, ſi poſſumus, afferamus. Qua in re hanc tamen adhibete moderationē, vt, quod ſapiens ſuadet, tempori nos accommodemus, illique in rebus omnibus pareamus, ſine quo nihil in Rep. ſanctum nihil diuturnum decerni aut conſtitui poteſt. Quod ſi ſequamur, facile has diſſenſiones animorum vitabimus. Nam & hoc percommode cadit, quod multi dantur ad mutuam beneuolentiam reditus. Si enim æquo animo rem nobiſcum æſtimare volueritis, invenietis multa profecto eſſe, quæ animos veſtros placare, & vobis, imo nobis ſatisfacere debeant. Quis enim eſt, qui non recte contendere vos putet in educatione ſereniſſimi Regis junioris ſalutem eſſe poſitam Reipub.? Ex hoc enim Respub. & noſtra tota dependebit libertas: hinc noſtras hauriemus leges: hinc fluent judicia: iſtis fontibus juſtitiæ vis & æquitas benignitasque continetur. Itaque quo major Regiæ benignitatis eſt excellentia, eo nobis incumbendum eſt diligentius, vt ſereniſſimus Rex junior optimis artibus & diſciplinis regalibus a puero imbutus, dignus ſapientiſſimo patre filius, & idoneus ſummo imperio eſſe videatur. Juvenes enim cum metu & diſciplina ſoluti in Voluptatem prolapſi fuerint, finem delinquendi non cito faciunt. Habemus ſapientiſſimum, prudentiſſimum filii patrem; is dies atque noctes nihil aliud cogitat, quam vt poſt ſe talem relinquat filium, qui majorum ſuorum reſpondeat virtuti. Ideo dubitare nemo debet, Regiam Majeſtatem in educando filio ita diligentem eſſe, vt hæc ſpes, quam ille incredibilem de ſe apud omnes excitat, non fallat. Quis adeo ſtupidus eſt, qui vos juſta poſtulare negare audeat, cum Metricam, quam vocant, non abolendam quidem, ſed ſic obſtruendam cenſetis, ne eam autoritatem, quæ omnibus jam metuenda eſſe cœpit, amplius habeat? & ne cui in re vlla aliquo ſit nocumento aut incommodo, ſed tantum Regiæ Majeſtati inventarii loco ſit. Sed majus vos quidem animo complexi ita Regiæ excellentiæ præſtantiam, ornandam & adjuvandam putaſtis, vt Senatum legitime electum conſilio adeſſe velitis. Et certe recte imperare, bene Rempub. gerere, jura dare, æquitatem tueri, res ardua & omnium difficillima. Quare inventus eſt Senatus, vt in graviſſimis Reipub. ferendis oneribus hos ſocios & conſortes glorioſi laboris Rex habeat. Itaque quales Senatores Respub. habeat, plurimum intereſt. Quem enim incuriam introducere, quem autorem publici conſilii eſſe velitis, eius vita tibi inſpicienda prius. An tu hunc Rempub. gerere poſſe dices, qui ſe ipſum regere neſciat? Quamobrem ne nullis artibus inſtructi, nullo vſu rerum præditi, ſed rudes atque inermes, hanc ad Rempub. accedant, operæ pretium fore videtur, vt quemadmodum poſtulatis magiſtratus non niſi in comitiis mandentur. Tum etiam Regia beneficentia de vita & moribus, quem legere voluerit, edocta, certius Magiſtratus mandare & in loco beneficia ſua collocare poterit. Sic enim fiet, vt boni viri meritis ac debitis afficiantur honoribus,

noribus, & indigni ad honores obrepere non audeant. Neque illud etiam reiiciendum esse censeo, sed inprimis admittendum, quod Majestatem Regiam nusquam solam esse vultis, sed illi tres Senatores, tres ex equestri ordine adjungitis, vt hi nunquam a latere eius discedant. Vetus enim & pervulgatum est; vbi multa consilia, ibi esse multam salutem. Quare hoc modo probe constituto concilio, quis negabit ita perfectam esse Rempub. vt eas res cum dignitate & mutua benevolentia merito juvare debeamus; neque illud impeditur. Quod ad Regiam Majestatem attinet, hoc ipsum pro summa sua præsentique in hanc Rempub. clementia, curabit, ne merito quis de ea queri possit. Præterea Serenissim. Rex hoc metu nos liberat; ne quid detrimenti ex ea parte Respub. capiat, prouidebit. Videtis jam profecto causas, cur dissentire velimus, nullas esse; si omnia, quæ tempus patitur, benignissime nobis Regia Majestas concedat. Nam & ea, quæ in comitiis & Senatus & Legatorum nostrorum sententia sunt acta, vestræ permittit voluntati. Hæc oratio vobis munificentiæ Regiæ argumento est, cum magna significatione egregiæ voluntatis. Idcirco, vt videtis, acta, transacta, concessa sunt vobis omnia. Et quo hæc nobis cautiora sint, diplomate Regio hæc confirmata habebimus. Nam hac in re a vobis vehementer dissentio, quod hoc diplomate vos egere non putatis; quod & ipse concederem, si Sereniss. Rex perpetuo nobis staret incolumis. Verbum certe illius magnum & firmum nobis esset priuilegium; Regis enim verbum non retrocedit. Sed quo incertior est omnis vita, eo, dum licet, Benignissimam Regis in nos beneficentiam perpetuam esse cupere debemus. Quare his opus esse censeo, vt eo pacto & cautiora nobis sint omnia, & optimi principis liberalitas perpetuis illustretur monumentis. Quamobrem jam aliquando queri desinamus. Nam quod ad libertatem nostram pertineat, ab optimo Principe nihil non exoranimus; concessa sunt omnia, quæ concedi poterant; ita, vt si quid hoc tempore a Serenissimo Rege impetrare non potuissemus, id jam non voluntati Regiæ, sed tempori tribuendum est. Quis enim tam improbus est, vt bona contra æquum ac bonum ademta restituenda esse neget? Fatemur, concedimus, ita esse oportere; sed hic exoritur illa grauis & ardua quæstio, rectene an injuria ademta dicantur, quod judicibus, legibus, actisque publicis expositum est; ad quam rem longo tempore tranquillo ac quieto animo opus est. Silent enim leges inter arma. Igitur cum Respublica nos alio vocet, nunc, cujus gratia huc ventum est, hoc agamus. Hostis adest, ardet Russia, Respub. sine præsidio sine milite relicta est, cui primo quoque tempore succurrendum est. Annon audistis gemitus sociorum & amicorum nostrorum? qui amissis conjugibus ac liberis, pulsi ex patria, miserrimi omnium vobis supplices manus tendunt: a vobis conjuges, liberos, patriamque repetunt. Vos autores suæ salutis: vos vindices libertatis esse clamitant. Non æquum est eos dissensionibus nostris esse calamitosos & miseros. Liceat illis armis vestris, si conjuges, si liberos non possunt, saltem sepultam cinere excitare patriam, & eam integram, cum non liceat, exustam & adhuc fumantem, intueri. Hoc vos facere æquum, hoc a vobis fraternitas nostra communis impetrare debet. Secure in hostem ibimus, & si concordes erimus, vicimus. Eo pacto victores & amicis Patriam restituemus, & Remp. defendemus, hostem vlciscemur; hanc postremo nouam Patriam & novis triumphis cumulatam reddemus, vnde nomen gloriamque perennem & Patriæ & regi comparabimus. Dixi.

Cum Palatinus Cracoviensis perorasset, nemo fuit, qui non præclaram ejus orationem diceret fuisse; quare majori omnium silentio audita est. Et hæ prima fuit, quæ perturbatas Nobilitatis mentes placauerat, & perfecit, vt in sequentibus Conventibus placabiliores essent eorum animi & tractabiliores. Nihil est enim, quod claros in Repub. viros populo conciliet magis, quam facilitatis erga inferiores, æquabilitatisque gratiæ simulatio, quod in eius oratione facile apparuit. Cum ille enim incitatos nobilitatis animos accepisset, summa in dicendo modestia & mansuetudine vsus, sic causam communem egit, vt & Senatorio ordini autoritatem & suæ orationi compararet fidem. Hæc itaque placuit omnibus, vt eum frequens Senatus secutus esset. Verum cum res ad vesperam esset extracta partim concionibus, partim postulationibus, quæ vltro citroque in conventu agitabantur, actio tota ad diem VII. & XX. Mensis Augusti rejecta est; qui cum illuxisset, ad Diui Francisci ædem Senatu convocato, in æde illa magna omnium ordinum frequentia alter nostris temporibus Nestor incipit:

Quartus conuentus intra vrbem.

Oratio Joan. Thaszycki.

Nisi nuper præcipitatus oppressisset nos Sol, nullas vt puto reliquias haberemus. Sic enim jam in causam publicam ingressi fuimus, vt pristinæ recuperandæ libertatis ratio optime nobis constare videretur. Nam cum publice postulata nostra recitarentur, in multis nobis assensi estis, & illa, quæ disceptatione accuratiore indigere videbantur, in tempus magis commodum reiicienda putastis. Verum cum nos existimemus, nullam rem tam esse arduam, tam difficilem, quæ difficilis sit volentibus: rogamus, ne dimittatis tempus, sed statim singulis postulatis nostris explicatis, satisfaciatis Reipub. Qua in re ita faciles & obsequentes nos vobis præstabimus, vt nulla in re præsertim æqua a vobis dissen-

tiamus,

tiamus, & breviter singula proponam, in quibus dissentire videbamur. Ac primum saluberrima illa Reipub. lex de mandandis magistratibus audiatur. Hæc depravata consvetudine nostrorum temporum penitus abrogata lex est, quam nos in comitiis ita revocamus, ut nemini deinceps aliquid contra leges mandetur, & cui mandatum fuerit, abrogetur. Quare si alia comitia autoritatem habere vultis, qui aliquid contra hoc decretum obtinet, quod lex cogit, id ultrò restituat. Tamen ut amore Reipub. non cupiditate adductos, hanc causam agere nos existimetis, de his ad comitia differri patiemur, in quibus quod liceat, cognoscetur, & id statuetur, quod lex & æquitas postulat. Qua in re illud a vobis petimus, ne secus, quam lex loquitur, sermo legis accipiatur. Simplicitas enim legibus amica est, leges enim aperte nostræ nobiscum loqvuntur, hac vulgari intelligentia contentæ sunt: cavillos exquisitos, interpretes subtiles & abditos sensus fugiunt consulto. Quanto enim major est subtilitas, tanto minor est veritas. Quare hoc sensu vulgari eos loquentes audiamus, & optimi eorum erimus interpretes, si sic ut illi præcipiunt, vivemus. Itaque sic de Magistratibus leges intelligantur, ut verba & simplicitas legis expostulat. Sed jam accedamus ad hæc, quæ vehementer premunt Rempub. Vectigal novum est constitutum, nulla autoritate publica, decreto publico nullo, & ita factum, ut nullum prorsus emolumentum ad Rempub. inde perveniat. Et si verum quærimus, omnia hæc vectigalia publica sunt privata præda certissima. Multas isti hujus aucupii concinnarunt arcas, invenerunt scripturas, constituerunt cameras, ita ut nulla mercatura tam sordida sit, quæ illorum effugiat laqueos; de cepis, rapis, anseribus, gallinis penditur vectigal; omnes illorum vectigales sunt, rapiunt hospites, mutilant suos, accolas, incolas, parcitur nemini. Nam in his scripturis, quas vulgus cameras appellat, vectigalia exercent homines ut plurimum egeni, avari, prodigi, qui summa rapacitate, brevi tempore ad amplas pervenerunt fortunas, ut subito ex inopibus copiosos, ex egenis divites, ex pannosis purpuratos factos esse videas. Hi onusti præda & spoliis opimi convivantur, potantur, scortantur, atq; ut eis sumtus suppetant etiam de injustissimis quibusdam rebus ut dixi vectigalia exigunt. Quibus Respub. commota incommodis, his vectigalibus exonerari se cupit. Si enim ad publicam utilitatem vectigalia instituuntur, merito etiam, si illi noceant, abrogantur. Verum, cum ob singularem Regiæ Majestatis in nos clementiam, observantia erga illam nostra omnibus modis testata esse debeat; hoc illi vectigal permittimus ut vita illius superstite illo utatur: ita tamen, ut & modus exigendorum vectigalium Publicanis præscribatur, & quibus de rebus pendendum sit, ostendatur. Deinde, ut ea quæ domi suæ quisque educat, sint libera. Hoc nobis concedi æqvum est, nobis inquam, qui armis, virtute, consilio sustinemus dignitatem & salutem Reipublicæ. Videtis, in quibus possumus, quam æqui & faciles sumus. Cum tam multa vestræ permittimus voluntati, vos quoque nostris flecti precibus æqvum est. Multis bona sine citatione, sine judice, sine jure ademta. Hic metus universam conturbavit Rempub. hoc metuunt, hoc trepidant omnes. Unum nobis jus, una libertas, unum societatis nostræ vinculum est; quod parum est, ex qua parte solvi incipiat. Nam undecunque solvatur, reliqua dissolvi necesse est. Itaque hæc differenda non sunt, sed danda opera, ut dissoluta colligatur libertas. An non sentitis nostrarum legum salubritatem, quam colere, quam admirari decet? Has enim aliæ gentes expetunt, his sese submittunt, illis vivere cupiunt. Mazovia nostra Provincia, & quæ novo societatis jure nobis adjuncta est, petit a nobis, quo liceat illi vestro beneficio Polonis legibus libertatem tueri suam, & ut hoc vos illi a Serenissimo Rege impetretis, postulat. Quare quis hanc pulcherrimam Rempubl. sanctissimas leges, non ex omni ratione defendendas putabit, quas suspiciunt externæ gentes, cupiunt socii, complectuntur omnes? Nolite quæso pati rapinis vestris & injuriis tam sanctam contaminari Rempub. & ejus clarissimum nomen apud omnes nationes tanta turpitudine notari. Curate ergo, ut hæc fama quæ pullulat opprimatur, & ne extra fines Poloniæ evolet, providete. Nam si hoc neglexeritis, cognoscent finitimi Reipub. nostræ gemitus, & lacrymæ nostræ permeabunt Oceanum. Dixi.

Oratio *Petri Zborowski:*

Petri Zborowski Oratio.

Quantas percipiamus molestias ex hac Reipub. causa, neminem vestrum ignorare arbitror; & certe nos, qui huic causæ omniũ consensu præfuimus, nihil curamus magis, quam, ut redire in gratiam cum equestri ordine possitis, & ut sublatis omnibus dissensionibus in concordia & mutua benevolentia vivamus, & hanc adhibeamus disciplinam, ut & vos pro vestris meritis gradus honoris & dignitatis vestræ retineatis: & nos libertatem nostram commodissime recuperaremus. At, dum ad hanc rem omni conatu incumbimus, in suspicionem desertæ causæ venimus. Quod multi nos, adducti generis aut utilitatis specie, remissius causam agere publicam putarent, imprudentiam nostram accusabant, quod nos assentiremus; vos dedita opera rem protrahere diutius, de bello nihil curare, lacrymis & precibus non commoveri, & breviter, nos vobiscum colludere, existimabant: quorum nos animos licet graviter commotos, ita tractavimus, ut & fidei nostræ, quam illi in gravissimis causis habent spectatam & cognitam, omnia tribuerent, & his, quæ a vobis diceren-

1537.

„tur,crederent. Itaq; hoc perfecimus, ut vecti-
„gal M.R.& vobis Magiſtratibus hoc equidem
„modo, quo *Thaſzyki* diſſeruit, permitterent.
„Itaque facite,ne quid de fide & diligentia ve-
„ſtra ſuſpicari poſſint. Quod ita aſſequemur,
„ſi ea pro quibus tanto ſtudio laboravimus, im-
„petraverimus. Præterea,ne animi noſtri diu-
„tius ſuſpenſi ſint, jam hodiè nobis, cur hic
„convenimus, cauſam oſtendite. Jam diutius
„enim durare hic non poſſumus, lacrymis ſo-
„ciorum & amicorum hinc ejicimur, quos re
„frumentaria exhauſimus. Quo circa finem
„jam his diſceptationibus noſtris imponamus,
„& recuperata libertate, legibus ſalvis, conſti-
„tuta Repub. de hoſte & bello cogitemus.
„Dixi.

Cum jam *Thaſzycki* & *Zborowski* pe-
roraſſent, ſilentium eſt conſecutum. De-
inde cum unus in alterum oculos injiceret,
Senatores inter ſe capita conferunt. Quid
ad hæc nobilitatis poſtulata reſponderent, non
habebant. Nam adhuc dubitabant,utrum Re-
gia Majeſtas hoc modo vectigal ſibi concedi
vellet,& num ad ea, quæ ſibi ſtatim reddi no-
bilitas poſtulabat, ſatis paratus eſſet Regis a-
nimus. Quamobrem quoſdam Senatores ad
Regem, qui tum in arce, quæ muro oppidi
cingitur, fuit,mittunt, ut quid ad ea reſpon-
dendum eſſet, Senatui diceret. Inter quos
princeps fuit *Spitko Tarnovius* Regni Poloniæ
Quæſtor. Interea dum illi redeunt Senatus
cum equeſtri ordine in æde Divi Franciſci
ſolliciti exſpectabant. Ubi tandem tempore in-
terjecto Senatores redeunt, & magna exſpe-
ctatione hæc reſponſa per *Spitkonem* refe-
runt.

Senatus Regem rogat ſententiam.

ReſponſioRegis per Spitkonem Tarnovium.

„Neminem eſſe in Repub. neque eſſe de-
„bere, qui major patronus legum & diligen-
„tior libertatis publicæ cuſtos ſit,quam Regia
„Majeſtas; inde facile omnes intelligent;quod
„Regia Majeſtas id nobilitati concedat,de quo
„nuper inter Senatum & nobilitatem conve-
„nerat. Et ut hoc grato ſuſcipiant animo R.
„M. velle. Verum quantum ad vectigalia at-
„tinet,hiſce ſe privari,æqvum ſibi non videri,
„præſertim cum hoc multis Senatoribus teſti-
„bus planum facere poſſit, ſibi illud vectigal
„datum & ab omnibus conceſſum eſſe. Qua-
„propter cum Regia Maieſtas, ea quæ ſemel
„alicui dederit, nunquam poſtea revocet,æ-
„qvum eſſe,ut ille quoque ea,quæ illi a Repub.
„data ſunt,poſſideat. Graviter autem hoc fer-
„re Regem, quod ſine cauſa alieno tempore
„tantis afficiatur moleſtiis. De bonis vero
„ademtis hoc tempore tranſigi non poſſe
„reſpondit. Verum commodiori Reipub.
„tempore omnia æqua ac legitima futura pro-
„mittit. Quantum verò attinet tabulas acto-
„rum,quas vulgo *Metricam* vocant, ita Regiæ
„Majeſtati videri, ut quæ in ea continentur
„avtentica ſint, ſed deinceps nulla publica acta
„ac decreta in eam referri. Summa Reſponſi
„Regis hæc fuit.

Hæc cum nobilitas accepiſſet,ſubito exarſit,
ita,ut jam non,ut ante,murmuraret, ſed aſperis
clamoribus ſuum ſignificaret dolorem,ſe aper-
te circumveniri; Regia voce libertatem tolli.
Cum enim nuper Senatus Metricam hanc,
quam metuebant omnes ut plurimum, nullam
habituram autoritatem promitteret,vix triduo
interpoſito omnia Senatus promiſſa Regia vo-
ce ſublata eſſe. Atque ita tota concio commo-
ta fuit,ut in circulis occaſum legum & orbi-
tatem Reipub. paſſim deflerent, nihil cum
Senatu ſtabile conſtitui, nihil ſe certi in
Repub. poſſidere, ſed omnes fortunas ſuas hac
metrica in dubium eſſe revocatas. Irritati er-
go denuo omnium animi, & quos preces &
Senatus benignitas placaverant, eos in tantum
Regis reſponſum exacerbaverat, ut veluti tur-
bulentum mare novis ventis commoverentur
violentius. Sic tum Nobilitatis animi, Sena-
torum prudentia aliquantum mitigati, denuo
commoti erant. Re ergo in ſummam conten-
tionem adducta Nobilitas per *Thaſzycki* que-
ſta eſt vehementiſſimè; "ſibi aperte illudi,„
cum Senatu nil poſſe certi ſtatui, cum id,„
quod decernerent, irritum redderet Majeſtas„
Regia. Fruſtra ſe agere conventus, fruſtra„
Senatum vocare, fruſtra ad Senatum de Re-„
pub. referre. Cupere ſe,ut jam nobilitati o-„
ſtenderet, quid de Repub. ſperaret, & quam„
ob cauſam eſſent Regis literis ad hoc bellum„
evocati.„ Senatus cum arderet invidia, preci-
bus, cum aliter non poſſet, flectere nobilium
animos conatus eſt, "ne quid ſecus,quam o-„
porteat, de benignitate Regia exiſtimarent,„
rogabat. Se publicæ cauſæ Patronos apud„
Regiam Majeſtatem futuros, Senatores o-„
mnes polliciti ſunt; craſtinam diem modo„
exſpectarent, ut cauſa cum Majeſt. Reg. com-„
municata in concilio benignius quam modo„
nobilitati reſpondere poſſit.„ Quapropter„
ſuſpenſi nova ſpe omnium animi, & Senatus
eſt dimiſſus, & inde diſceſſimus. Poſtridie
mane convenerant in ædem Divi Franciſci, u-
bi Senatus tenebatur ad meridiem ferè expe-
ctare multitudinem. Ubi cum conſediſſent
Caſtellanus Cracovienſ. ita ad nobilitatem lo-
cutus eſt.

1537. Equites vehementer irritantur.

Equites Senatum incuſant.

Senatus Equites placare conatur.

Quintus conventus intra urbem.

Joannis Tarnovii Oratio.

Tempore hoc toto, quo hac de re agi cœ-„
ptum eſt,Senatores omni opera apud Majeſta-„
tem regiam adnixi ſunt, ut preces & poſtulata„
veſtra apud Majeſtatem Regiam locum ha-„
berent. Heri graviter queſti eſtis,quod Sena-„
tus negligentius veſtram cauſam apud Maj.„
Reg. ageret: Nos certè non ſolum hac ſuſpi-„
cione, ſed alia quacunque liberi apud vos eſſe,„
cupimus. Neque enim in hoc ordine aliquis,„
tam improbus inveniri poteſt, qui rem com-„
munem aliquo fuco aut colore deteriorem,„
reddere velit; præſertim cum ita omnes leges,„
ſcriptæ ſint, ut nemo calumnia aut aliquo aſtu,„
his nocere poſſit. Idcirca ea omnia,quæ a Reg.„
Maj. in tranſactis comitiis petebatis, & quæ,„
vobis Majeſtas ſua negaverat, ea omnia nunc,„
appro-

„approbat, pro communi veſtro conſenſu, &
„petitionibus veſtris. At verò,cum res novas
„intuliſſetis,quæ longiore tempore & accura-
„tiore deliberatione egent, mirum non eſt, ſi
„tanta nos afficiant ſollicitudine,ut conquieſce-
„re facile non poſſimus. Etenim res,quæ æter-
„nitatem ſuam habere debent, firma ini-
„tia neceſſe eſt habeant: in quibus conſtituen-
„dis,ſi hominum variæ ſunt mentes & ſenten-
„tiæ, minimè mirandum eſſe arbitror, cum de
„rebus magnis & præſertim novis, liberi ho-
„minum debeant eſſe ſenſus, & ut id, quicquid
„in deliberando profertur,boni & æqui conſu-
„lamus,& multorum prolatis ſententiis in eam
„potiſſimum deſcendamus, quæ nobis una ex
„multis & verior,& certior eſſe videatur. Ita-
„que hoc a vobis petimus, ne quid ſecus de no-
„bis,quam noſtra erga vos fides & ſumma be-
„nevolentia poſtulat, ſuſpicemini; ſed ita exi-
„ſtimetis de nobis, ut par eſt de his, qui &
„dignitati Reip. & utilitati veſtræ quam maxi-
„me conſultum eſſe velint; præſertim cum
„hæc res nobis vobiſcum ſit communis, in
„qua nos ſine magno noſtro malo peccare nul-
„lo modo poſſumus. Quod verò poſtulata ve-
„ſtra attinet,cum eo approbante Senatu ea ita
„confirmat,ut etiam ea quæ in comitiis non eſ-
„ſent finita, hic ſuum ſortiantur effectum.
„Præter hæc ſunt etiam nonnulla, quæ etſi in
„legibus deſcripta non ſunt; verum quia ad di-
„gnitatem Reipub. pertinent, ea Regia Maj.
„non rejicienda putat, ſed inprimis admitten-
„da: ut eſt educatio Sereniſſ. Regis Junioris.
„Nam tametſi ſua Majeſtas putat, ſe ita edu-
„cationem filii ſui inſtituiſſe,ut ea Principe di-
„gniſſima eſſe videatur; tamen ſiquid adhuc
„corrigendum ſit, id communicatis conſiliis
„ſignificandum ſibi poſtulat. Studium verò
„veſtrum,& erga ſuam Majeſtatem hæc præ-
„clara voluntas R. M. gratiſſima eſt. Quantum
„vero ad limites,& ad alia hujusmodi attinet,
„in quibus nobilitas injuriam ſibi fieri putat;
„etſi Regia majeſtas id fieri minime vellet;
„tamen ſiquid actum aut admiſſum ſit, id ſua
„Majeſtas emendabit. Quod vero ad vectigal
„attinet, de quibus rebus iam ſæpe inter nos
„diſceptatum eſt,quod a ſua Majeſtate intellexi-
„mus, id paucis referam. Regia Majeſtas ſic
„exiſtimat,omnia ſua vectigalia, omnes deni-
„que proventus Reipub. eſſe,quia in Rege tan-
„quam in capite Reipub. merito includuntur.
„Deinde verò cum ſemel id ſuæ Majeſtati da-
„tum & conceſſum ab omnibus ſit, id ſine cau-
„ſa adimi juſtum non videtur. Nam id ſuæ
„majeſtati datum fuiſſe inde ſciri poteſt. Cum
„enim coacto in Piotrkow conventu R. M.
„totum Senatum juramento adigeret,ut libere,
„non oratum eſſe vectigal ſe meminiſſe fate-
„retur, hoc ita ſancte dixerunt jurati. Nam
„quod ejus rei nullam notam, nullas denique
„literas accepiſſet, hanc cauſam attulit. Si, in-
„quit, ejus rei literæ mihi accipiendæ erant,
„aut meo, aut illorum ſigillo eas communiri

oportebat. Si meo, poterat eſſe ſuſpicandi„
occaſio, literas non Senatus, non Nobilitatis„
voluntate,ſed mea eſſe conſignatas. Præter-„
ea, res mali fuerat exempli, ſi Rex ſuo ſigillo„
quicquam ſibi tribuat. Eorum vero ſigillis„
opus non erat,cum præter uſitatam conſvetu-„
dinem ageretur. Itaque maluit juramento„
conſiliariorum eſſe contentus, quam fidem„
veſtram ſigillis in dubium vocare,ac rem ma-„
li exempli in Rempub. inducere. Præterea Re-„
gia Majeſtas ſic putat vectigalia multis æter-„
no tempore dediſſe ſe, & ſemel data nunquam„
revocare. Cur itaque quod a vobis ſemel da-„
tum eſt,& conceſſum,ademtum Reipub. eſſe„
velitis,cauſa non eſt. De pecoribus,quæ quiſ-„
que domi educat, & boum cenſum,qui voca-„
tur *Powoloſczyzna*, admittit R. M. liberum„
eſſe. Nam quod omnia nobilitatis mercimo-„
nia telonio liberantur,id jam non ad Rempub.„
ſed ad privatorum commoda videtur pertine-„
re. Neque enim negotiantur omnes, publi-„
cum vero id exiſtimatur,quod ad omnium u-„
tilitatem pertinet. Itaque hoc ut ſimus con-„
tenti, Regia Majeſtas poſtulat. De Metrica„
vero ſic ſua Majeſtas reſpondit: majores ſuos„
Patres, fratres hac uſos fuiſſe, in qua multa„
non ſolum,quæ ad privatas perſonas,ſed etiam„
quæ ad Rempub. attinebant,referebant, mul-„
ta illic ducatus Pruſſiæ, multa Mazoviæ„
deſcripta ſunt; quæ ſi caſſarentur, ruere hæc„
cum illis poſſent. At cum Reſpub. æqualita-„
te juris præcipuè contineatur, providendum„
eſt,ne hæc res aliis proſit,aliis noceat. Illo„
vero inani metu, omnes vos liberat, quod in„
bonis regalibus cognoſcendis aliquam auto-„
ritatem habeant ſigna, quibus regales poſſeſ-„
ſiones cognoſci poſſunt; ut ſunt bellicæ ex-„
peditionis onera, & alia multa, quæ bona re-„
galia eſſe indicant. Itaque curandum eſt, ut„
nemini noceat, at utilis ſit æque omnibus.„
Itaque ſua Majeſtas,quod ad privatorum bona„
attinet, ea uti non vult, ſed ex ea privatorum„
bona hæreditaria ne ſint,judicabuntur, ut in„
legibus eſt deſcriptum. Quantum verò hæc„
Metrica valeat,aut quid illi tribuendum ſit,id„
de communi Senatus ſententia & nunciorum„
in proximis ſtatuetur comitiis; & ne cui„
noceat, in omnes partes providebitur. Si„
enim ita providebitur,ut aliquid illi tribuatur„
æqvum eſt,illa uti; ſin minus, ſanè rejiciatur„
dummodo communis ſit omnium ſententia.„
Illud verò, quod poſtulatis, ut limites ea ra-„
tione fiant, qua poſtulaſtis, ſua Majeſtas re-„
ſpondit: etſi confirmatio Regia inutilis eſſe„
non poteſt,quin potius neceſſaria; tamen cum„
hoc ita placeat,negare ſe nolle, & hoc volun-„
tati cujusque permittit,ut utatur confirmatio-„
ne,aut non utatur ut voluerit. Hæc ſunt,quæ„
per nos a Regia Majeſtate impetrata vobis„
ſunt; de aliis verò,ut de injuriis privatorum„
de his exactiore cognitione opus eſt. Itaque„
hoc ad comitia proxima ſua Majeſtas rejici-„
endum eſſe putat; & præſertim de *Odrowaz*,„

 cui

,,cui pollicita eſt ad conventum generalem
,,cognitionem cauſæ, & Dominus *Odrowaz*
,,reſpondit: ſe eſſe contentum. Quod rogatis
,,de nobis, ut vobis indicaremus, quam ob cau-
,,ſam huc convenimus, cauſa non videtur, cur
,,id quæratis. Nam id a biennio ſcitis, diſſolu-
,,tam eſſe provinciam, vaſtatos agros hoſtili in-
,,curſu. Hoſtis cognoſcit ab exploratoribus,
,,ſibi hoc tempore a nobis nihil metuendum
,,eſſe; de quo ut vindicta ſumi potuiſſet, co-
,,mitia præterita erant inſtituta; in quibus cum
,,de defenſione contra injuriam hoſtis præcipuè
,,deliberabatur, etiam ad extremum bellum de-
,,cretum erat. Itaque rogamus vos, memores
,,laudis & gloriæ, quam majores noſtri nobis
,,reliquerunt, deleamus iſtam maculam, ſupe-
,,riore amicorum noſtrorum calamitate nomi-
,,ni noſtro impoſitam. Verendum eſt, ſi inju-
,,rias noſtras hoc tempore perſecuti non fue-
,,rimus, ne cæteri ad inferendam nobis inju-
,,riam promtiores ſint. An neque vos illa com-
,,movent, quod cum magno gemitu hic deſi-
,,deamus, bona illorum exhauriamus, domos
,,exinaniamus, & hoſtilem in modum amicos
,,& fratres noſtros ſpoliamus? At fortaſſe ca-
,,lamitatem hanc æquiore ferent animo, ſi hac
,,re illorum ſaluti provideri poſſit, ſi ex hoſte
,,illorum & noſtro pœnas debitas ſumſiſſe nos
,,conſpexerint. Itaque hac in re, hanc adhibe-
,,te diligentiam moderationemque, ut ſeniores
,,prudentia ſua Reipub. conſulant: juniores
,,vero illorum ſequantur ſententiam; ita fiet,
,,ut domi Reſpub. optimè conſtituatur, & foris
,,ab hoſtium impetu fortiſſimè aut ſaltem ut-
,,cunque defendatur. Dixi.

Quamvis autem Caſtellanus Cracovienſis tali orationis lenitate aſperitatem pridiani Regii reſponſi mitigare & placatiores Nobilitatis animos reddere laboraret: tamen cum Rex vectigalia poſſideret, metricam non abrogaret, ademta in præſentia non reſtitueret, ademtas multorum fortunas pernicioſo & inuſitato jure teneret; graviter eam rem Nobilitas tulit. Et cum anguſtiæ templi capere totam Nobilitatem non poſſent, ita ut commode audirentur orationes; in campo apud Divum Georgium de Repub. agi voluerunt, ut ita liberius & commodius omnes ſentire ac loqui de Repub. poſſent. Quamobrem ad tempus præſcriptum locum conventus conſtituerant, in quo ſoli, ſine Senatu, quid facto ſit opus in medium conferrent. Die itaque penultimo Auguſti in campum conveniunt, loca illa, quæ circa ſunt, maximo hominum concurſu complentur. Unde cum tanta multitudo adeſſet, ut commodè res tractari non poſſet, tota Reſpub. in provincias eſt diviſa, & electi ſunt ex ſingulis provinciis, viri conſilio & autoritate præſtantes, qui in æde Divi Georgii, excluſa multitudine, ſeorſim in illo receſſu de Repub. deliberarent, & ad ſingulas provincias quidquid decreviſſent, referrent, ut illorum decreta ſic demum rata eſſent, ſi autor populus fieret. Res biduo ſumma contentione acta eſt. Varie ſententiæ, variæ defendendæ Reipub. rationes inveniebantur. Quo tempore illa præclara & propria Polonorum laus claruit magis, nullas ita magnas injurias, nullum tam altum eſſe dolorem, qui hujus ſanctiſſimæ gentis a ſuo principe alienare poſſit animos. Nam qua moderatione animi & quâ fide in publico mœrore & communi omnium gemitu fuerint, facile oſtendit illorum plebiſcitum, quod ultimo menſis Auguſti ex campo rectà in arcem inferiorem profecti, Regi obtulerunt. Quod ego latine ideo non verti, ut oratio & virtus hujus ſanctiſſimæ gentis ex vernacula lingva cognoſci melius & intelligi poſſit. Sed jam hoc Plebiſcitum audiamus.

Nobiles ante urbem absq; Senatu conveniunt.

[*Cum Polonica hic inſeri ob characterum Polonicorum in typographeis noſtris defectum non potuerint, eadem latine ad verbum reddita exhibemus.*]

Nobilitatis Scitum per Generoſum Martinum Broniowsky Notarium terræ Leopolienſis.

Rex Sereniſſime atque Clementiſſime. De articulis, de quibus conveniri nos inter & Senatores & in Comitiis & hic loci non potuit, qua de re veniam a V. R. M. ut Domino noſtro clementiſſimo rogamus humillime, ſatis jam actum eſt cum Senatoribus per propoſitiones & declarationes. Nil aliud, quam damnum afferunt propoſitiones & declarationes & exactiones mire augent. In articulum de novo vectigali contra leges & immunitates noſtras nos ut fideles ſubditi V. R. M. ut legibus noſtris, libertati & privilegiis, quibus detraxit novum vectigal, ſatisfieret expeditius, conſenſimus ut V. R. M. illo uteretur quoad vixerit. Audivimus reſponſum V. R. M. inprimis per Caſtellanum Cracovienſem, nempe V. R. M. confirmatum id cupere contra jura & libertatem noſtram, neque in eo, quod conceſſimus, velle acquieſcere. Utrum id a nobis legatisque fuerit conſtitutum ex Statutis patet; in quibus de novo hoc vectigali refertur, id ſolummodo V. R. M. & Senatum auctores agnoſcere. Opponimus ipſi Statutum Regis Alexandri B. M. fratris V. R. M. cap. XV. Et quia id a V. R. M. & a Senatu modo, ſine nobis noſtrisque legatis eſt conſtitutum, neque nos in id conſenſimus, etiam illud pendere non tenemur, nec id a nobis, nec a ſubditis noſtris exigi poteſt. Qui vectigal hoc imperavit, id imperavit ſubditis ſuis, non nobis noſtrisque ſubditis: ſicut id cognoſcere licet ex Statuto iſto, quod vectigal per V. R. M. & per Senatum V. R. M. non debeat exigi, niſi a ſubditis V. R. M. & a Senatu: id quod etiam ſuperioribus factum eſt comitiis, cum V. R. M. cum Senatoribus vectigal conſtitueret & imperaret ſuis ſubditis, quod etiam ſoli ſubditi V. R. M. dant, noſque pendere non tenemur, ſaltem ſecundum jura, Privilegia & immunitates noſtras. Statuto iſti novo de transgreſſoribus *atroci & ſevero, quod a V. R. M. & a Senatoribus latum eſt per nos & legatos noſtros ut ratum haberetur, nolumus nos ipſos noſtrosque ſubditos ſubjicere ac ſi id in nos & per nos foret latum. Item quod ad* Metricam *attinet, quemadmodum a V. R. M. Domino noſtro clementiſſimo petiimus vt authentica non foret vt antea, nec ullius noſtrum bona a V. R. M. redderentur dubia, neque literæ in præjudicium cujusquam ſcriberentur, ita id etiam a V. R. M. nobis jam eſt per Caſtellanum Poſnanienſem promiſſum, vt, ſicuti petiimus, V. R. M. jam conſtituerit, ne* Metrica *vlterius haberetur pro* authentica: *de quo V. R. M. gratias tum diximus. Verum nunc denuo ex reſponſo nobis reddito intelligimus V. R. M. rem iſtam de* Metrica *ad Comitia differre velle. Grave id videtur incommodum nobis fidis V. R. M. ſubditis, quod res iſta ad finem perduci hic non debeat, cum facile definiri queat, imo jam terminata fuerit promiſſo & ſententia Regia V. R. M. Nam ſi hæc* Metrica *autoritatem habere debeat, erit ea diſpendio juribus, privilegiis & immunitatibus noſtris. Non rogamus vt V. R. M. eam velit abolere, quia V. R. M. eſt neceſſaria ad res Pruſſicas & Mazowicas & ad prouentus Regios, ſed vt V. R. M. ea non velit vti, ſicuti fecerunt antehac parens & frater V. R. M. Nam alteri expediuntur literæ, alteri minime, cujus rei fecimus experimenta vice plus ſimplici.* Dignitates & officia Regni *quod concernit, rogauimus vt mandarentur ſecundum jura & immunitates noſtras in Comitiis generalibus & quæ quis tenet contra leges & privilegia vt iis cedat juxta hunc articulum. Senatoribus, Conſiliariis, antiquiſſimo nobis amicitiæ vinculo junctis id indulſimus vltra jura & privilegia noſtra, vt gradus honoris & officia, quæ contra jura obtinent, retineant vita illorum ſuperſtite aut ad exceſſum Regis; quibus ſtetiſſemus promiſſis, ſi immunitatibus noſtris privilegiisque iis in rebus, vbi iis detractum fuit & in fraudem earum actum, ſatisfactum eſſet, vt nempe Senatores eo avidius & ardentius pro executione legum noſtrarum ſuarumque intercederent apud V. R. M. Sed cum non videamus neque aſſequi mente poſſimus quæ cauſa ſit Senatoribus, cur executioni legum noſtrarum non invigilent, præterea que negotia nuſpiam expediantur, animus eſt etiam non ſecedere a juribus & privilegiis noſtris, quæ his obſtant promiſſis. Venimus ad ea quæ commiſſa ſunt contra privilegium Vladislai Iagellonis,* quod nemini Ducum & ex genere Ducali caſtra, & deſcendenti civitates pro tempore & in ævum non conferemus. *Regina Sereniſſima redimere vult bona V. R. M. arces & vrbes, & poſſet ea ſibi retinere quanquam non* in ævum, *tamen quoad vivet vt audivimus: id tamen juribus & privilegiis noſtris directe aduerſatur, quod ipſius R. M. ea velit retinere quoad inter mortales ſuperfuerit. Non ſine cauſa hæc lex a maioribus noſtris & a maioribus V. R. M. eſt conſtituta. Fortaſſe magni viri principesque perſonæ valde diuexati fuerunt a majoribus noſtris viciniſque ſibi æqualibus & magis affecti forte injuriis cum inſigni dolore rerumque ſuarum diſpendio bona ſua relinquere & negligere ſunt coacti; alius in favorem cujuſpiam, alius ob egeſtatem, alius verecundia ductus, vel quod rerum ſuarum nullum videret facturum ſe compendium. Oramus itaque precibus humillimis, vt antehac etiam petiimus, ne Regina Sereniſſima vllum deinceps redimat fundum, vtque id, quod jam emerit, relinquat V. R. M. & V. R. M. id retineat, Capitaneique poſſeſſionati vt alibi præficiantur. Nam poſt mortem Reginæ Sereniſſimæ multa poſſent oriri incommoda in Republ. quod quilibet facile mente concipere poteſt,* per alienationem juris alicujus perſonæ.

Multæ aliæ leges & privilegia ſunt, Rex Sereniſſime, & Clementiſſime, quæ executionem requirunt, de quibus monuimus & in Comitiis & hic a tempore non exiguo; quemadmodum etiam nihil agimus aliud, quam quod ſcribimus atque cum reuerentia ſententiam noſtram declaramus. Simpliciſſimus autem idemque ætate minimus, ſi modo loqui ſciret, ea caperet quorum nos ignaros eſſe cupiunt. Nolumus pacta vlteriora reſponſaque multiplicare prius quam cuilibet quæſtioni debito modo fuerit reſponſum. Id vnum ſaltem nos ſubditi fideles V. R. M. humillime rogamus vt jura & privilegia noſtra omnesque immunitates integræ nobis conſeruentur & defendantur. Nam multa nobis infertur vis & injuria juris defraudatione per capitaneos, publicanos aliosque præfectos V. R. M. & Senatorum V. R. M. Rogamus & obteſtamur, vt vi fiat juſtitia, prætereaque ne vlterius cum his malis conflictari cogamur. Oramus itaque V. R. M. vt V. R. M. velit nos contra has injurias & afflictiones defendere, neque permittere, vt iſta nobis accidant contra jura & privilegia noſtra. Jura enim noſtra ita præcipiunt, nos iis, qui contra jura noſtra poſſident quicquam, aut committunt, nullam debere obedientiam. Ad Conventum generalem quod attinet, quem inſtituere V. R. M. placuit, quemque nos vt fideles ſubditi V. R. M. obedientia ducti celebrauimus, V. R. M. vt Dominum noſtrum Clementiſſimum, quemque pro Domino noſtro agnoſcimus, rogamus, vt V. R. M. nobis velit aperire atque ſignificare, num V. R. M. hoſtes in Regno habeat expeditionemque facere velit: nos jam dudum fuimus parati, ituri cum V. R. M. ſi pecunia nobis detur in vrbibus præcipuis prouincialibus, quod V. R. M. non fecit; nihilominus nos vt ſubditi obedientes nos huic negotio ſubtrahere nolumus promtiſſime ituri cum V. R. M. ſi hic V. R. M. pecuniam ſolvere nobis voluerit ſecundum privilegia noſtra. Igitur V. R. M. rogamus, ne nos vlterius morari velit, verum id facere, quod V. R. M. placet. Nam non ſumus obſtricti, ſecundum leges & priuilegia noſtra hic commorari tanto noſtro & eorum in quorum fundis conſtituti ſumus, diſpendio, petimusque V. R. M. vt tandem his rebus V. R. M. finem

finem imponere velit. Nam nos quidem nullos amplius conuentus inſtituere volumus, ſed juribus & privilegiis noſtris inſiſtemus, nec vlla in re ab iis ſumus diceſſuri.

Hoc Plebiſcito Regi dato non videbatur conſultum, vt ſine deliberatione Nobilitati reſponderetur. Quo circa reſponſum dilatum eſt. Itaque ad diem ſeptimam res in Senatu agitata eſt. Ad extremum vocata multitudine & Rege in gradibus, quibus ad illius arcis particulam ſcanditur, ſedente, Caſtellanus Cracovienſ. Regiæ Majeſtatis nomine ita exorſus eſt:

Reſponſio Regis per Jo. Tarnovium.

„Neminem eſſe arbitror, qui ſine cauſa „rem ſæpius exagitatam repeti & iterari putet: „quod ob aliam cauſam ſua Maieſtas facit, „quam vt omnes ſuſpiciones non bene admi„niſtratæ Reipub. fugiat. Et hoc vnum ſua „Maieſtas ſemper ſtuduit plurimum, vt in cus„todienda & augenda Repub. Regum eorum, „qui ante ſe regnauerunt, inferior eſſet nemi„ne. Multis enim tum bellicis tum dome„ſticis laudibus ita juvit Rempub. vt nulla in „re neque domi, neque foris, regalis ſapien„tia & defendendæ Reipub. diligentia digna „tanto Rege, deſideraretur. Quod cum ex a„liis multis, tum vel ex hoc colligi poteſt, „quod non morbus, non infirmitas retardare „poterat, vt aliquando eius in Repub. opera & „cura deſideraretur. Sed in lectulo ægritudi„ne correptus jus dicebat; ita vt nullum tem„pus in Repub. eſſet, in quo regium officium „deſiderari aut requiri poſſet. Hac mente ſi„cut ſemper in Repub. fuit ab initio, ita in ea„dem ad finem imperii ſui permanere voluit, vt „animos ſubditorum benevolentia & æqui„tate imperii ſibi adjungeret. Quid enim aut „Regali Celſitudine aut ſubditorum commo„do aptius eſſe poteſt, quam æquitate Princi„pis & ſubditorum obſeruantia, vtrinque con„ciliata beneuolentia? In hac ſententia Maie„ſtatem Regiam cum omni retro acto tempo„re, certum eſt perſeveraſſe, tum hoc præſen„ti maxime. Nam cum quædam præteritis „ſua Maieſtas temporibus vobis permiſit, „nunc etiam quantum ratio temporis, & le„gum autoritas permittit, inprimis vobis ſa„tisfacere cupit; vt ita quisque facile intellige„re poſſit ſuam Maieſtatem legibus gubernare „Rempub. legum ſe patronum & defenſorem „profiteri. Quod vt liquido apud omnes „conſtare poſſit, ſua Maieſtas, quæ poſtulata „veſtra fuerint, quæ deinde a ſua Maj. impetrata „breuiter & aperte vobis referre juſſit.

I. Primum Poſtulatum veſtrum fuit, quod Rege Poloniæ mortuo denunciatio Interregni vniverſalis fieret more maiorum, vt eo modo omnes & Regem mortuum eſſe intelligant, &, quem in locum mortui ſufficere vellent, cogitent. Hoc cum de Repub. & ad publicam dignitatem pertineat, ſua Maj. approbare dignata eſt.

II. Præterea inſolitis exactationibus vos onerari in villis & oppidis queſti eſtis; & alias reſponſum fuit, priuilegia, quibus id liceret, cognoſci oportere; tamen hac re Maieſtas Regia tam diu vos liberat, quam diu in comitiis proximis, quomodo id fieri debeat, cognitum fuerit.

III. Illud etiam poſtulatum eſt, ne moneta diutius in Ruſſiæ provinciis cudi permittatur, & quæ vbique excuſa ſit, quam proba ſit, examinetur. Regia Majeſtas jam cudi eam vetuit, & eam, quæ excuſa eſt, probari juſſit; vt inde facile, quæ proba, quæ improba fuerit, ſciri poſſit.

IV. Quantum vero ad illud pertinet; ne cui niſi jure victo bona adimantur; id cum juſtitiæ ratio & legum ſanctio poſtulet, ita ſua Majeſtas fieri promittit.

V. Illud vero, quod ad redimendum bona regalia attinet, ita placet, vt non niſi datis & numeratis pecuniis bonorum fiat ceſſio.

VI. De citationibus ita rectum eſſe videtur, vt in qua prouincia Majeſtas Regia fuerit, in ea legitime fiant, modo ab hac conſtitutione comitia fiant libera.

VII. Quod a Regia Majeſtate petiiſtis, vt res, quæ ſpirituales, quæ ſeculares fuerint, clariſſimis notis & ſignis deſcriberentur; videtur Regiæ Majeſtati, hanc rem egere cognitione accuratiore, quare ad comitia proxima rejicienda eſt.

VIII. Petiiſtis etiam, ne aliqua contrarietas in noſtris legibus ſit; etſi hæc legum natura ſit, vt vna non deſerat alteram, tamen ne aliqua ſit in jure ſuſpicio, ſua Maieſtas providebit.

IX. De Abbatiis vt Polono nobili aut Polono ſaltem, ſi nobilis defuerit, conferantur, ſua Majeſtas id confirmat & approbat.

X. Scribæ terreſtres vt ſecundum quod lex jubet ipſi in judiciis & actis publicis interſint, æquum eſt; vicarios autem habeant bonos viros, nobiles poſſeſſionatos, ita Regiæ Majeſtati, vt petiiſtis placet.

XI. Sæpe hoc in Comitiis, ſæpe in Senatu agitatum eſt, nunc etiam commemoratum: Prælatos & Sacerdotalis ordinis homines expeditionibus bellicis teneri. Hæc res ne illorum jura & privilegia violet, conſiderandum eſt. Itaque hac de re nihil certi ſciri poteſt, niſi prius immunitates ſpiritualium, quales fuerint, cognoſcantur.

XII. Præterea iniquum vobis videtur, bona ſecularia adtribui ſpiritualibus; quare ſua Maj. hac in re ita, vt vultis, ſtatui juſſit; vt ſi ſpiritualis bona ſecularia poſſideat, jure ſecularium expeditiones bellicas obeat, & ſi abſens fuerit, illa amittat.

XIII. Fraternitates quas *Cechy* vulgo appellant, in præſentia dimittere æquum eſt, cum de his non cognitis illorum priuilegiis nihil ſtatui poteſt.

XIV. Latitudo viarum & deſcriptio vt fiat in

in oppidis & ciuitatibus, mandatum eſt, & in conventu mandabitur amplius.

XV. De captivo Nobili in oppido, ſi Capitaneus cum civibus non conſenſerit, vt is in caſtro detineatur, & liber ſit a civili carcere, atque ea pœna puniatur, quam Regia Maj. decernet. Nam quod petitis, vt ſi a Maj. Regia fuerit cognitum, innocentem eſſe captum, vt cives temeritatis luant pœnam, in hac re conſiderandum eſt, ne audaciſſimis hominibus quidvis faciendi licentiam demus, & hac ratione illos ad omne nefas armemus. Itaque deliberandum eſt, ne ebrii & intemperantes homines hac ratione audaciores fiant. Quare in comitiis amplius deliberandum eſt, vt hæc res proſit omnibus, noceat nemini.

XVI. Quantum vero ad literas Pruſſiæ & ducatus Zatorienſis & Oſwięcienſis pertinet, vt illi quoque nobiscum expeditiones bellicas obeant; hac in re nihil ſua Majeſtas ſtatuere poteſt, niſi prius cauſa illorum cognoſcatur, quare ſibi hanc immunitatem vendicant.

XVII. Inhibitiones in judiciis ne fiant, id ita placet, vt non dentur, neque ſeruentur, & ſi cui conceſſæ fuerint, ne judex iis teneatur.

XVIII. De Mulieribus nobilium & ignobilium ne in oppidis judicentur, ſed in jure noſtro, id placet.

XIX. Vt Palatini fungantur ſuo officio, Magiſtratus ita, vti præſcriptum adminiſtrent: Regia Majeſtas hoc idem vult. Quodſi noluerint, citentur ſecundum quod ſtatuto cautum eſt.

XX. In conventu generali, ne quid noui ſtatui ſine autoritate Senatus & Nunciarum terreſtrium poſſit, ſuæ Majeſtati placet.

XXI. De Vice-Cancellario & Cancellario eligendo in proximo conventu ſtatuendum eſt.

XXII. Quod poſtulatis ne plebei in Eccleſiaſticos ſtatus & dignitates admittantur, conſentit Regia Majeſtas.

XXIII. Ciues bona terreſtria poſſidentes ita ſua Maj. Regia poſſidere vult, vt mortuis illis hæredes bona illa nobilibus vendant infra biennium; quod ſi facere neglexerint, illa amittant.

XXIV. De Vectigalibus ſiue Teloneo ſatis jam dudum dictum eſt, qua ratione id ſua Majeſtas poſſideat. Vos contenti eſſe debetis, vt pecora & armenta cura veſtra educata absque tributo, quod *Powołosczyſna* vulgo dicitur, ſint libera.

XXV. De Magiſtratibus & officiis, vt petiiſtis, ita ſuæ Majeſtati, vt in conventu generali conferantur, placet. Sed hoc in ordine ſpiritualium, ut recte fiat, providendum eſt. Nam aliquo ſpirituali mortuo, quatuor menſes ſua Majeſtas ad conferendum liberos habet, quibus exactis Pontificis Maximi in conferendo jus ſuccedit. Quare verendum eſt, ne propter diuturnitatem temporis, quo comitia abeſſent, beneficia externis hominibus a ſummo Pontifice conferantur.

XXVI. Extraneos & peregrinos ita & arces & oppida quæ poſſident, ſua Majeſtas poſſidere permittit, vt demum illis ipſis mortuis, nulli peregrino id liceat.

XXVII. Judæi in oppidis Nobilium degentes a Palatinorum jure ſint liberi & Priuilegio communi vti illis, ſi velint, ſit liberum.

XXVIII. De Terminis agrorum, quos vulgus *Granicies* vocat, ſit ita, vt vultis, confirmatum; tali modo, vt ſit in arbitrio cujusque vti, vel non.

XXIX. De *Metrica* illud ſuæ Majeſtati placuit, vt nullius deinceps bonis hæreditariis noceat, neque in bonis regalibus cognoſcendis aliquam autoritatem habeat. Verum cum multi ſint, qui eam abrogandam, multi qui retinendam cupiant; in iſta animorum diuerſitate, quid ſtatuendum ſit, videre difficile eſt. Itaque ex Repub. eſſe videtur, vt id ad comitia rejiciatur, ibique de conſenſu omnium ſtatuatur, quid illi tribuendum & quid derogandum ſit.

XXX. De bonis Reginalis Majeſtatis, contra Privilegia & ſtatuta noſtra ea a ſua Majeſtate poſſideri vobis non placet. Regiæ Majeſtatis hæc bona ſuam Reginalem Majeſtatem, vita illius ſuperſtite, poſſidere vult; qua defunctæ ad Rempub. devolui & regno reſtitui dubitare nemo debet. Nam ſi hoc Majeſtati ſuæ non licebit, vtiliusne Reipub. fore putatis, ſi pro his bonis quæ habet, in Italia bona potius, quam in Polonia ſibi compararet? vos ſtatuite. Quæ res ne alicui, noceat, ſic ſua Majeſtas cauit, vt his bonis poſſeſſionati capitanei præficiantur. Quantum ad arces pertinet, quos Reginalis Maj. poſſidet, omnibus præfecti ſunt hi, qui in nomen Regiæ Majeſtatis juraverunt, & de eius nomine illas arces poſſident.

XXXI. Referendarii non judicabunt amplius, ſed tamen cum opus fuerit, querelas audient; Spirituales iterum a ſecularibus abſtinebunt judiciis, niſi forte cauſa illis pro aliquo ſpirituali in judicio dicenda ſit.

XXXII. De *Cortiſanis*, in hos nova pœna ſtatuenda non eſt, ſed veteribus legibus temeritas illorum coërcenda.

XXXIII. Penſiones ſine conſenſu Patrum raras fieri ſua Majeſtas aſſenſa eſt; ſi vero qui fuerint, qui contra fecerint, in eos lege Cortiſanica vt advertatur, æquiſſimum eſſe videtur.

XXXIV. Privilegia bonorum hæreditariorum quisque, cum ita opus fuerit, exhibebit, quod in ſtatuto præſcriptum eſt.

XXXV. Præterea quod poſtulatis, vt in comitiis ſingulis hebdomadis duos dies ſucceſſivos habeat Regia Majeſtas, quibus cauſis & privatorum controverſiis præſit Regia Majeſtas; id ita ſe facturum promittit.

Hæc ſunt quæ veſtra poſtulata ad Regiam Majeſtatem fuerunt, partim in veteribus præſcripta legibus, partim nova. In quibus omni-

„bus ea æquitate animi fuit Regia Majeſtas, vt aut omnia veſtro arbitrio permiſerit, aut pauca excepta ita moderatus fuerit, vt eorum partem cum ſibi ſumeret, eam etiam ipſam concederet; vt hac ratione, ſeditiones de medio tollantur, & vos ſibi omnes beneficentia hac Regia liberalitateque conjungeret. Et ſi quis æquus judex, & cui publica tranquillitas & amor cordi eſt, rem ſecum diligentius reputare voluerit, inveniet profectò, nihil a ſua majeſtate Regia prætermiſſum, quod dignum optimo Rege, & benigniſſimo Principe eſſe videatur. Vobis etiam convenit, tantam erga vos benevolentiam gratumque Principem veſtrum complecti animo. Veniat vobis in mentem majorum veſtrorum, qui eam libertatem, qua nunc fungimur, ea jura quibus nunc vivimus, omnia fide, benevolentia, cura â Regibus Principibusque ſuis obſervaverunt. Teſtatur hoc Privilegium *Ludovici*, alias *Loys*, in quo eam, quam nunc habemus libertatem majoribus noſtris dedit. Ait enim ſe ob ſingularia in Rempub. majorum noſtrorum merita, & in ſe liberalitatem illam dare in fœdus & teſtimonium erga gratos ſubditus. Regalis munificentiæ ſempiternum. Sed quid vetera repeto? Patrum memoria *Jagello* Rex, Auus Sereniſſimi Domini noſtri, multis conceſſis priuilegiis, ſingularem majorum noſtrorum erga ſe teſtatus eſt fidem. Quare, cum tot eximia ſunt, quæ nobis majores noſtri pro documento reliquerunt; turpe nobis videri debet, ab illorum conſuetudine diſcedere, ſed glorioſum & vtile ſi domeſticis admoniti exemplis, fide debita ac perpetua benevolentia, & nos principi, & nobis principem conjunxerimus. Cuius rei cupidiſſimam ſuam Majeſtatem ſemper fuiſſe nemo ambigere debet. Quid ille a vobis invitis extorſit? Quid eſt, quod ille nobis rogantibus ſibi ſumſerit? Sic toto ſui tempore Regni vixit, ſic ſe erga vos geſſit, vt benignitate potius quam imperio vteretur. Teſtis eſt nudius tertius ſuæ Majeſtatis ad vos de defendenda Repub. relatio. Nihil per ſe ſine voluntate veſtra agendum putavit; ſed rem omnem ad vos detulit, vosque autores & principes hujus conſilii eſſe voluit. Cum enim hoc anni tempore opera veſtra communi ſe Rempub. juvare ita commode non poſſe videret, neceſſario alia defendendæ Reipub. ratio invenienda eſt. Nam re infecta domum diſcedere, videte, quanta infamia, quam denique vobis pernicioſum ſit! Verendum enim eſt, ne ſi in hoc bello nulli fuerimus, reliqui nominis noſtri hoſtes contra nos audaciores ſint. Audistis, quæ jam excurſionibus in montanis acta ſunt; multæ villæ domino *Stadnicki* exuſtæ, multæ populatæ ſunt. Itaque Valachus exuſſit Prouinciam, vaſtauit agros fratrum & amicorum noſtrorum; nos hæc contemnimus, hæc æquo animo feremus? Si idem Pruſſiæ, idem Poloniæ accidat, negligemus? Verendum profectò eſt, ne ſi ita omnia contemnimus, ſimul & omnia amittamus. Si enim initiis non obſtiterimus, poſtrema quomodo defendemus neſcio. Quare Regia Majeſtas Deos hominesque, vos denique ipſos, teſtatur, ſe nulla in re deeſſe neque defuturum Reipub.; monet præſens, & omnes calamitates inimicorum demonſtrat, quæ quo minus depellantur non per ſe ſtetiſſe; quibus id rationibus fieri poſſit, ſe oſtendiſſe. Etenim memoria tenemus bello Pruſſico, cum exercitus ejus regno collectus amplius durare propter anni tempus non poſſet, tributo per nos conceſſo & impetrato pecuniario Rempub. eſſe defenſam. Nunc etiam quid expectamus amplius? An vt omni nudatam Provinciam præſidio relinquamus? Nihilne vos gemitus fratrum, nihil infamia nominis mouet? quæ dolenda vobis profectò eſt, ſi quid eſt vobis patriæ virtutis & ordinis; Neque illud dici poteſt, vos iniquitate imperii Regii ad extinguendum incendium tardiores eſſe. Si enim ſua Majeſtas ſemper, vt vim inferret nemini, laboravit, ſed ea tantum potentia vteretur, quam illi & lex & mos majorum dabat; hac mente eum ſemper fuiſſe & eſſe velle, vt vos omnes ſciatis & cæteris, qui abſunt, narretis, poſtulat. Quod ſi quis tam iniquus, tam impius inveniatur, qui turbare Rempub. alienare ab optimo principe animos noſtros non dubitet; videat quid agat, quid incœptet conſideret. Quid enim non faciatis, qui omnem conjunctionem & neceſſitudinem, qua vobis princeps vos principi conjuncti eſtis, violare audeat? Hæc vos cogitate, hoc vt fiat providere æquum eſt. Nullum enim Regis commodum, nullum ſubditorum malum privatum eſt. Sic enim in bene conſtituta Repub. omnia connexa ac conjuncta ſunt, vt quicquid partem in vnum accedat, id in alteram redundet, neceſſe eſt. Monuit nuper ſua Maj. hoſtem erectum victoria & diſſenſionibus noſtris confirmatum imminere toti Ruſſiæ; quem vt armis pellatis, fratres & amicos veſtros ab incendio & vaſtitate aliquando liberetis, ſua Maj. diligenter adhortata eſt. Cujus rei ſpes nulla eſt in hac pecunia ciuitatibus ab oppidis a ſua Maj. imperata. Nam hoc ſtipendium magnum exercitum alere non poteſt. Tria millia, quingenti pro defenſione Reipub. conſcripta ſunt, quibus hæc pecunia per novem menſium ſpatium ſufficere non poterat; ita vt de ſuo quoque triginta millia Regalis ſua Maj. addere coacta ſit. Quare moveat vos fratrum noſtrorum miſeria, moveat impendens cunctæ Ruſſiæ calamitas: & cum omnes nunc ſubvenire labefactatæ Reipubl. commode

non

„non poteſtis, aliquid ſaltem conferatis, quo Reſpub. defendi poſſit. Neque id a vobis pro imperio ſua Maj. exigit, ſed hoc totum, ut cum gratia a vobis impetret, poſtulat. Illud verò, quod ad crimen læſæ Maj. pertinet, paucis accipite. Iniqvum vobis videtur, vos Juri Cæſareo, præſertim cum veſtras leges habeatis, aliquibus in rebus ſubjacere; etſi id quidem verum ſit, in illo ipſo jure eſſe ſummum jus & ſummam injuriam; tamen ita, ut vultis, ſua Maj. aſſenſa eſt. Nam & nos leges habemus, in quibus de crimine læſæ Maj. diligentiſſimè cautum eſt; quæ minimè abrogatæ ſunt, & præterita crimina latis jam legibus, non ferendis, puniuntur. Si verò poſtea videbitur, ut illis aliquid derogetur, id de communi omnium conſenſu ſtatuendum erit. Queſti eſtis, multos Palatinos, plures etiam Caſtellanos in hâc expeditione deſiderari: Regia Maj. ita reſpondit: Quicunque domi manere juſſi ſunt, eos non ſine juſta & legitima cauſa manſiſſe. Nam cum nunc omnes domo abſimus, providendum erat, ne Reſpub. & in aliis partibus aliquod detrimentum caperet. Si qui vero ſunt, qui ſine privilegio & Regiæ Maj. conſenſu in hâc expeditione non ſint; cauſa non eſt, cur non ſecundum leges in eos adnimadvertatur. Hæc ſunt, quæ vobis referre Regia Maj. juſſit.

Equites ſecedunt & de reſponſione deliberant.

Cum finem dicendi Caſtellanus Cracovienſis feciſſet, Nobilitas a Rege poſtulat, quo concedat, Nobilitatem ſecedere, & quid ad hanc rationem reſpondendum ſit, deliberare. Quod cum Regia Maj. conceſſiſſet, inter columnas, quibus fons Monaſterii illius cingitur, conſederunt. Quo in loco quibus modis exagitata res ſit, referant alii; mihi ſatis eſt, quæ publicè ad Regiam Majeſtatem reverſi, qui in loco ſupra dicto operiebatur, dixerunt, ea referre. Quare *Splawski*, cui negotium cum *Thaſzycki* datum erat, ut Nobilitatis nomine ad Regem loqueretur, ſic incipit.

Oratio Splawski nomine Equitum.

„Etſi, Sereniſſimè Rex, per magnificum Caſtellanum Cracovienſ. nudius quartus Majeſtas tua denunciare dignata eſt, quod terere tempus deliberationibus & hujusmodi controverſiis non velit; tamen videmus, novam rem in conflictationem adductam eſſe, nempe ut de defendenda Repub. deliberaremus. Nos, ut ſæpe Maj. Tuæ retulimus, illius aliam neſcimus rationem præter hanc, ad quam hic decreto Majeſtatis Tuæ convocati ſumus. Proinde obnixè petimus, ne diutius Majeſtas Tua nos hic deſidere patiatur, & nobis hodie, quid tandem facto opus ſit oſtendat; cum durare diutius hic nullo modo poſſimus. Quantum verò ad poſtulata noſtra attinet, quibus Majeſtas Tua pro ſingulis ſua ergo nos ſubditos fideles clementia, benigniſſime aſſenſa eſt, ingentes agimus & habemus gratias. Illa autem, quæ Majeſtas Tua ad conventum generalem rejicienda cenſuit, quæſumus, ne & his aliqua fiat dilatio. Nam nos ab illo ſcripto noſtro quod Majeſtati tuæ nuper porreximus, nullo pacto diſcedere volumus. Habet in illo Majeſtas ſua totam ſummam deſcriptam, & concluſam; quam ut clementia & gratia Majeſtas T. excipiat, rogamus.„

Oratio *Nicolai Thaſzycki.*

Nic. Thaſzycki Oratio ad Regem nomine equitum habita.

Intelleximus, Sereniſſime Rex, ex Domino Caſtellano Cracovienſi, quo animo & qua clementia erga nos ſubditos tuos Tua Majeſt. ſit; a quo nemo diſſentit. Fatemur enim laboribus, ſumtibus, conſiliis ſuis adjutam & ſemper conſervatam Rempub. Quamdiu hoc Regnum ſteterit incolume, tam diu in illud tuæ Majeſtatis immortalia exſtabunt beneficia. Illuſtraſti regnum, auxiſti Rempub. nos ita ornaſti, ut in hâc re omnes, qui unquam regnarunt, facile viceris. Quare, quod ea dignitate, eâque gloria apud omnes gentes ſumus, hoc tibi debemus, hoc tibi acceptum ferimus. Verum enim vero qua Tu in nos & in Rempub. propenſione animi fueris, tales nos ſemper etiam præſtitimus; in quibus Tu merito omnes vires Regalis munificentiæ Tuæ oſtendere poſſis. Quæ bella unquam tam aſpera, tam periculoſa geſſiſti; quis hoſtis tam potens bello Te laceſſivit, in quo Tu fidē, laborem, conſtantiam denique noſtram ſingularem non cognoveris? Teſtis eſt Valachia, quam tu gravi & difficillimo bello afflictam, virtute & armis noſtris tibi ſubjeciſti. Teſtis eſt Pruſſia, quæ, qua erga Te fide & obſervantia fuerimus, experta eſt. Multa præterea & diverſa genera bellorum facile declarant, & tuam erga nos præſtantem clementiam, & noſtram erga te fidem excellentiſſimam. Nam, quod Magnificus Dominus Caſtellanus virtutem majorum noſtrorum ſingularibus ornaverit laudibus, meritò ille quidem; ſed nos, inferiores illis nunquam, ſed pares & virtute & animo fuimus. Et ut unum ex multis proferam: Pruſſiam præter leges & majorum inſtituta, ſumtibus militiæ, noſtris denique corporibus tutati ſumus. Quod cum faciebamus, non Prutenis, ſed tibi Domino noſtro, præſto fuimus; Te armis cervicibusque noſtris, obliti legum Patriæ noſtræ ac libertatis, in eo bello defendimus. Hanc virtutem nobis, tanquam ampliſſimum patrimonium a majoribus noſtris relictam, ita ad hunc usque diem, ſemper retinemus; ut in fide noſtra, & tua erga nos clementia omnia & Reipub. & libertatis noſtræ præſidia poſita habeamus; & ſi facultates noſtræ ferrent, ad omnia imperata ſua obſequenter nos præſtaremus. Candida enim erga Te corda gerimus, nulla infucata malevolentia. Idem animus eſt, qui ſemper fuit; Te Regem & Principem noſtrum confitemur. Hujus fidei erga Te noſtræ obſidem dedimus, qui Sereniſſimum filium tuum Tibi ſucceſſorem nobis poſt Te Regem eſſe voluimus. Si quis vero inter nos eſt, quem aliquis dolor ex aliquâ re læſerit, id facile cle-

„mentia & tua Regia liberalitate mitigari potest; nostrum verò erga te studium & hanc animorum consensionem, ut benigno & propitio suscipias animo, rogamus. Dixi.

His dictis & actis Concio dimissa est. Regia verò Majestas, cum concionibus amplius tempus terere nollet; publice per Castellanum Cracoviensem dixit: Se singulos Palatinos ad singulas Provincias missurum, qui Nobilitati, quod Rex eos facere vellet, indicarent. Quapropter triduo interjecto, postquam hæc acta sunt, literis per stativas dimissis, omnibus Provinciis, cuilibet seorsim, loca separatim ad quæ convenirent, præscripsit. Ad quos cum Palatini venissent, monuerunt Nobilitatem, ut de Repub. consulerent, tempus gerendi belli deesse, Rempub. sine milite, sine stipendio esse; & ne quid Respubl. detrimenti caperet, providerent. Verum, cum in omnibus Provinciis unus esset sensus, ad nullam rem Nobilitatis animi adduci poterant. Se venisse ajebant, non ut tributum darent, sed ut cum hoste pugnarent. Si libertatem, leges, Rempub. integram haberent, eorum operam fortem & constantem Reipub. hoc tempore non defuturum. Hoc responso ab omnibus provinciis accepto, Palatini in oppidum ad Regem redierunt. Rex vero cognita Provinciarum sententia, cum aliud non posset, de solvendo bello cogitare cœpit. Accersitis ergo per literas omnibus provinciis; eis in arce jam dicta ex loco superiore his verbis commeatum abeundi domum dedit. Regis autem nomine, Castellanus Cracoviens. ita locutus est:

Rex Palatinos ad Provincias mittit.

Sed nihil efficitur.

Rex Comitia dissolvit.

„Serenissima Regia Majestas, cum sciret, hostili incursu vastatam esse Provinciam, vastatos agros fratrum & amicorum vestrorum, opem alia illis ratione ferre non potuit, quam ut vos omnes ad tuendos Regni fines, & defendendum fratres & amicos nostros convocaret: ut ita & damna accepta resarciret, & infamiam ab ignobili hoste nomini nostro illatam virtute & armis vestris repelleret. Quam spem consiliorum & cognitionum suarum, nescio quod Reipub. fatum impedivit. Cum multa huc veniens præter opinionem invenisset, quæ turbare Rempub. viderentur; illis ante omnia providendum esse putavit. Neque enim domi perturbatis rebus, foris laude aliquid dignum geri potest. Itaque hoc toto tempore, quo Leopoli sumus, in id incubuit, ut Rempub. prius domi constitueret, quam illam ab externo hoste defenderet. Quâ ex re nullam laudem atque utilitatem privatam sibi ipsi quærebat; sed ut regnum à majoribus sibi traditum, in eâdem existimatione ac concordia, qua semper fuit, conservaret. Hac re commotus ad vos retulerat, cum hoc tempore expeditioni publicæ commodè non possimus vacare; conferendo saltem aliquid Reipub. subveniremus. Neque hoc pro imperio a vobis exigebat, sed ut misericordia adductus succurreret afflictis sociis vestris atque amicis; quorum miseria & calamitas Rempub. singulari infamia notavit: cui ut sua pietate succurreret, fecit, quæ potuit omnia. Quod si vos tantæ benevolentiæ minus grati estis, (sic enim jam dicendum est) Deo ipsi Opt. Max. cum hominibus non potest, egregiam suam voluntatem relinquit testatam. Dies hic nonus & quadragesimus est, cum altercando tempus consumimus. Oportunitatem gerendi belli conterere voluimus; quod est jam factum. Reliquum omne tempus ad bellandum minime est aptum. Nam frigora, imbres & aliæ hiemis tempestates imminent, quæ & ipse Tartarus durissimus miles, fugiens se jam colligit, neque hoc jam tempore arma movet. Quod Regia Majestas animadvertens, aliis sibi opibus & consiliis ad defendendam Rempub. opus esse intelligit. Itaque cum jam propter anni tempus, ut dixi, hac publica expeditione juvare non possit Remp. vobis omnibus commeatum abeundi dat, & domum vos redire jubet. Ipse dignitatem hujus regni, quæ semper apud omnes gentes floruit, & existimationem tuebitur; ita ut res & facultates ipsius ferent. Satis constat in hoc regno Regi vectigalia esse parva, nec esse tanti, ut sine opera vestra Rempub. defendere possit. Itaque Regia Majestas omni ope & opera vestra destituta, sic ut poterit, resistet. Vos jam, ut dixi, hoc bello liberat: hoc tamen pacto, ut si major aliqua vis & periculum Rempub. invaserit, prima literarum præsentatione ad diem dictam & locum constitutum præsto sitis. Atque illud postremum à vobis sua Regia Majestas petit, ut in redeundo, ita modesti & continentes sitis, ut cum adventus vester multis calamitati fuerit, reditus noceat nemini. Nam vastare agros, in bona amicorum nostrorum irruere, & in ea hostiliter sævire, hoc vobis licere jure non putetis. Regia tamen Majestas ita, ut decet, quibus tantæ injuriæ esse factæ dicentur, opem & auxilium legitimum pollicetur. Dixi.„

Thaszycki missus ut gratias pro data commeatu Regi ageret, nihil cunctatus, hocmodo exorsus est:

Thaszycki gratias agit pro commeatu, nomine equitum.

Quod nobis, Clementissime ac Serenissime Rex, tam benignè commeatum domum abeundi dederis, ingentes agimus ac habemus gratias; & quod nostra in hoc nostro commeatu postulata clemens ac libens quidem comprobaveris; quædam verò, quæ hic transigi non poterant, ad comitia futura rejeceris; id totum nos abs te principe sapientissimo factum æqui ac boni consulimus. Sic enim nobis de tua in nos, & in Rempub. clementia persuasi sumus, ut commodis neque nostris, neque Reipub. unquam sis defuturus. Quare illud enixè à tuâ Majestate petimus, ut tu ipse causam nostram defendas, atque ita in comitiis futuris tractes; ut ea pro quibus tanto studio a tua Majestate contendimus, suum sortiantur effectum. Quod attinet ad expeditionem

nem bellicam, illud ante omnia opus est, ut hos milites, quos cernis, robur & firmamentum Regni existimes. Hoc illud est ærarium inexhaustum imperii tui: hi nervi pietatis tuæ; quos ita dispensabis, ita denique tractabis, ut eos conjungas, quantum potes, maximè, nunquam autem separes. Quis enim ignorat divisio imperii in quantum Reipub. nocuerit? Quâ in re satis nobis exemplo sit CASIMIRUS pater tuus; qui quod Regni vires disjunctas habuerat, quanta calamitate, apud *Chonice* victus, afflixerit Rempub. non commemorabo hoc tempore. Recens exemplum Vngaria nos admonere potest; quæ quantis quotidie jactetur malis, relicta stupris & incendiis, sine lege, sine jure, tua Majestas secum ipse recordabitur. Cui non tantum ab hostibus armatis fuit periculum, quantum a circumfusis ubique seditionibus: in quas miserias nunquam illi devenissent: si æqualiter pace & bello vixissent. Itaque cum tam domestica quam externa nos moneant, ut æqualiter in hâc Repub. si eam sempiternam esse cupimus, vivamus; illud ut fiat a tua Majestate obnixè petimus. Iniqvum enim videtur, alios in castris versari, alios domi in luxu & otio degere. Ita fit, ut alii in otio fiant beati, commoda sua augeant; alii in castris sint miseri, vitam & fortunas suas omnes pro communi salute in discrimen adducant. Quæ res qualia in Repub. odia excitare possunt, tua Maj. intelligit. Hoc enim a natura omnibus animalibus tributum est, ut sibi melius malint, quam alteri. Mures pro parvo grano frumenti sæpe certant, & alia ejusmodi multa. Quo enim animo eum putemus, cui id oneris, quod omnibus ferendum est, uni soli imponitur? Neque in auriga id laudamus, si uno equo onustum trahat currum, alterum verò otiosum ducat. Hæc ideo a me tam copiose commemorata sunt, ut tua Maj. intelligat, nos disjunctos debiles, conjunctos vero fortissimos futuros. Quare una voce petimus, ut omnes vires Regni dissolutas in unum colligas, easque augeas; ut & illos, qui se à communi Repub. tuenda eximunt, ad ejus ferenda onera adducas. Ita erit, ut communem Rempub. conjunctis viribus, & auxiliis fortissimè defendamus. Jam tandem valeat tua Majestas, sit nobis diu felix, & incolumis; & tempora Regni tui ut DEus Optimus Maximus quam longissima esse velit, omnes precamur. Dixi.

Equites quo animo abierint.

Bello soluto, Poloni mœstissimi omnium, domum redierunt. Nam cum pro libertate omnibus viribus frustra, ut illis videbatur, contendissent; re infecta in hac expeditione domum discedere, acerbe graviterque ferebant. Qua in expeditione illud mirabile acciderat, quod una mens esset omnium, & omnes in bello durare, nec re infecta domum redire vellent. Nihil illa valebant, quæ omnibus solent esse charissima; sed conjuges & fortunas omnes tum contemserunt. Nihil eos vastata & ardens Russia, nihil sordidati socii, nihil lacrymæ & luctus Provinciæ movebant. Nulla horum mentio, sermo nullus de his: libertatem, jura, leges, omnia strepebant colloquia: in circulis, compitis, Ecclesiis publicè & privatim Rempub. esse amissam dolebant. Et cum ita armati atque instructi adessent, ut omnibus exercitibus omnium Regum & Imperatorum pavori essent, tamen illos invictos viros ita tum dolor movebat, ut illos non tubarum sonitus ad pugnam, sed ad legenda statuta & privilegia cognoscenda gallorum excitarent cantus. Mane non hastas, sed leges; non scuta sed statuta circumferri videres; concursare in oppido, conventus agere percrebro: præterea primores partium Senatum ingredientes, eisque patriam, conjuges, liberos, fortunas omnes committere. Quid ego nunc commemorem, quam sollicita, quam ad omnes rumores esset erecta Nobilitas; in mutuis salutationibus primum quærebatur, quid actum in Senatu sit, quid decretum in conventu; num bona ademta restituta, num contra leges commissa abrogata sint. Cum vero rem totam ad comitia trahi alter alteri referret; sic metu exanimati sunt, ut actum esse de legibus & libertate dicerent. Quod enim ipsi â Rege impetrare non possent, suos legatos nihil minus effecturos sperabant. Quo circa hoc nuncio mœsti erant pueri, dolebant juvenes; quem si describere pergo, succumbam oneri, neque minima ex parte illud consequi potero. Quare hoc ipsum faciam, quod ille pictor in immolanda Iphigenia fecerat; ut cum Agamemnonis luctum penicillo imitari non posset, celandum caput ejus putavit, ut secum quisque quantus sit dolor ille existimaret. Sic & ego etiam involvam dolorem communem, aliisque judicandum relinquam; quo in dolore fuerint hi, qui servire nemini, imperare omnibus didicerant; cum vocem legum extinctam, libertatem esse omnem oppressam dicerent. Sic enim tum ea jactabantur in populo; verè ne, an contra, nescio. Ego certè, cum præcipuam historiæ laudem veritatem esse sciam; non quid factum f. *rectum*, sed quid in bello actum sit, attendere debeo. Dolebat itaque Equestris ordo, & omnes ut victi ex acie, sic ipsi spe frustrati, a Leopoli discedebant. Præterea ad hunc dolorem summum ille incredibilis accesserat; quod illa scuta, illas hastas, illa agmina, quæ timebat Germania, formidabat Asia, metuebat Scythia, sine effectu domum redirent. O misera & infelicia tempora! Centum & quinquaginta lectissimorum virorum millia citra vel ultra ad Leopolin (sic enim dicebatur,) eo splendore atque apparatu frustra conuenerunt. Hi enim fortissimi Equitatus, hæc enim fortissima bello corpora fuerunt; ut post hominum memoriam nullus exercitus instructior aut apparatior fuerit. Neque me hac in re fallit amor patriæ, si ea refero, quæ a prudentissimis & eruditis viris tam exteris,

1537.

quam civibus acceperam. Verum is talis ac tantus domeſticus exercitus, remoratus diſcordia, apud Leopolin conſedit. Et dum leges ſibi reſtitui, libertatem reddi poſtulat, ita duobus menſibus in Ruſſia manſit; ut non inde diſcederent, quam alter alteri confirmaret, ſe ita leges libertatemq; tutaturos, ut ſi aliter non poſſent, vitam potius, quam leges libertatemque desererent. Sed hæc fuiſſent tolerabilia, ſi illa ferri aliquo modo poſſent. Cum enim Valachum majores noſtri ſervum hæreditarium nobis reliquiſſent, & cui afflicto & proſtrato illas ipſas compedes, quibus ſe exuerat, induimus; nunc rurſus noſtræ ſolverunt diſſenſiones, aut eum in nos civilis armavit error. Sed querelæ faceſſant, cum nihil proſint; quibus ego ideo utor liberius, quia mihi doleo, mihi ipſi ſcribo. Verum ſi forte aliquo caſu hæc in manus hominum pervenerint, ab omnibus hanc petam veniam, ut me has conciones ſic tractaſſe exiſtiment; ut nihil neque falſi affinxerim, neque veri detraxerim. Præterea ſcio, hoc onus impar meis viribus fuiſſe; & in quo tractando, divina illa *Ciceronis* laboraſſet eloquentia. Quo circa ab omnibus poſtulo, ut multo magis de his viris, quam a nobis eloquentes introducti ſunt, ſuſpicentur. Neque enim hoc mihi ſumo, ut ſubtilitatem *Petri Zborowski*, modeſtiam *Thaſzycki*, vim in dicendo *Martini Zborowski*, aut ingenio complecti, aut imitatione conſequi poſſem. Quid dicam de duobus Principibus Senatus? quibus in turbulentiſſimo tempore prudentior & conſtantior nemo fuit: ita ut diverſa ratione ſummam & ingenii & prudentiæ adipiſcerentur laudem. Alter enim ſubmiſſa modeſtia, facili & benigna oratione omnes populares ſedabat; ventos & graviſſimas Reipub. placabat procellas. Alter vero toto conatu incumbens, cum ſecundis navigare non poſſet, adverſis ventis vela tulit; & quo non ſuccedebat velificatio, vi & impetu orationis portum petebat. Quare ignoſcant mihi omnes, qui hæc legent, ſi eloquentiſſimorum virorum in dicendo præſtantiam mea ad amuſſim non indicat oratio. Nam non Eloquentiæ, ſed veritatis laudem hic quærimus. Deinde vero hæc congeſſi, non ut in vulgus ederem; ſed ut tempus fallerem, & hac meditatione, otio & inertia langventem animum exercerem.

Proteſtatio Autoris de ſtudio veritatis

VITA PETRI KMITHAE de Wiſnicze Palatini Cracovienſis.

Præfatio ad Lectorem.

HÆC vita Kmithæ ab Orichovio *ſcripta non eſt; ſed tamen à viro non malo, & non usquequaque indocto ſcriptam ipſe cognoſces & agnoſces: certè, quod maximè in hiſtoria quæritur, veritas & libertas hic tibi patebunt. Si quid improbare, mi Lector, volueris, tuo jure & more facias, per me licet: ego nec interceſſor nec deprecator ero. Satis ſit mihi ea te non celare, quæ te doctiorem & meliorem facere poſſent. Adjunximus illam Annalibus* Orichovii, *quod* Kmitha *toto hoc tempore, quod* Orichovius *deſcripſit, Reipublicæ non interfuit ſolum, ſed præfuit, & rerum quæ laudari & quæ culpari debent, pars magna fuit. Vale.*

VITA PETRI KMITHAE.

CAPUT I.

De Virtutibus Kmithæ.

PETRUS KMITHA de Wiſnicze, *Kmitharum* generis ultimus, de familia *Srzeniavitarum*, quæ flumen cum cruce pro inſigni gentilitio defert, *Stanislao Kmitha* Patre, *Catharina Tarnovia* matre genitus fuit. Literis latinis & varia lectione doctus, primos ætatis annos in Germania & apud MAXIMILIANUM Cæſarem in militia, in morum cultu, & Germanica lingva perdiſcendâ exegit. Inde ad aulam SIGISMUNDI I. Regis Poloniæ ſe contulit. Is cum & proceritate ſtaturæ, & oris dignitate, & animi magnitudine, & dicendi copia ac induſtria præſtaret, Marſchalcus curiæ Regiæ creatus eſt, poſt ad magnum Marſchalcatum Regni evectus, utrumque ex ſua, Regis & Regni dignitate geſſit. Cæteros Magiſtratus,

tus, videlicet Caſtellaniam Voinicenſem, poſt Palatinatum Sendomirienſem mox Cracovienſem vna cum ejus Capitaneatu ordine cepit. Præfecturas etiam Scepuſienſem, Golenſem, Præmislienſem, cum poteſtate juris dicendi obtinuit.

Majorum ſuorum, qui ab initio usque per multas ætates magnis in Regno honoribus perfuncti ſunt, rebus etiam geſtis clari fuerunt, virtutes ac fortia facta imitatus Reipub. contra omnes caſus hoſtilesque incurſus præſens ſemper affuit; hoſtesque a Regno communibus cum cæteris viribus repreſſit. Quam ad rem ordinem equeſtrem ſumma benevolentia ſibi conciliauit, viros fortes fouit, doctos amavit, matrimonii honeſtatem ac fidem pudice ſervavit, in amicos officioſus, adverſantibus aſper, cedentibus placabilis, graves offenſiones minima deprecatione condonans, pudore & temperamento linguæ duriſſimos inimicos frangens & molliens. Hæreſes quæ multiformes ac prodigioſæ ex Germania in Poloniam invaſerunt, execratus eſt. Ipſe in vna ſancta Catholica Apoſtolica fide, rituque veteri Eccleſiæ Romanæ, cæteris etiam Magnatibus ad hæreticos deſciſcentibus immobilis permanſit. Gaudebat videri & eſſe pius, religioſus, Catholicus, ejusque rei ſigna aperta dedit. Nam & jejunia ab Eccleſia inſtituta ſervavit, Deum pie caſteque coluit, Sanctos DEI, quo par eſt honore, eſt proſecutus, omni quadrageſima pœnitentiam diligenter egit, ſe ad ſacram communionem digne ſumendam magna cura præparando, Miſſas & omnia diuina officia attente ac religioſe audivit. Templum in *Wiſnicz* ex muro ad honorem & laudem DEI Opt. Max. exſtruxit, manſionarios dotavit; vaſa ſacra & veſtes, ad decorem illius templi donavit, arcem etiam illic nouis muris reſtaurauit, ædificiis, habitaculis, picturis, Regumque ac majorum ſuorum imaginibus illuſtrauit, turribus, bombardis, machinis, armis munivit.

Legationes publicas ad Cæſarem *Carolum*, ad *Ferdinandum*, ad *Joannem* Regem Vngariæ, ad conuentus imperiales, ad Duces & principes Germaniæ multo comitatu obiuit, pacem & fœdera procurando, multo verborum ornatu ſuadens, vt compoſitis bellis ſuis domeſticis, arma ac vires ſuas non in viſcera ipſorum, ſed in Chriſti nominis hoſtes, facta generali expeditione converterent, Regno Poloniæ auxilia ferrent, Vngariam & amiſſa regna Chriſtiana recuperarent, hæreſes exterminarent, & in ſancta catholica Apoſtolica fide conſtanter perſeverarent.

Controuerſias, injurias, hoſtilitates inter confines Poloniæ, Vngariæ, Boheniæ Regum Populos pro finibus, furtis, cædibus, damnis, exortas, Regis & Regni nomine diremit, pacemque & gratiam vtrinque reconciliauit.

Graſſatores Polonos plebejos & nobiles, qui ſumto habitu & nomine Vngarico confinia Poloniæ & Vngariæ latrocinio ſcelerato prædabantur, facto diligenti ſcrutinio capitis ſupplicio affecit, & oram illam pacauit.

Scepuſium intra bellum *Joannis* & *Ferdinandi* de Regno Vngariæ contendentium, ab invaſione & prædis integrum & incolume conſervavit, *Joanni* Regi Vngariæ contra Regem *Ferdinandum* in contentione de Regno Vngariæ fauit. Quæ tamen res non ex ſententia ſucceſſit, nam ex *Scepuſio*, cujus ille Præfecturam obtinuit, cum *Antonium Rinconem* *FRANCISCI* Regis Gallorum oratorem, pecuniam, tormenta bellica, & aliquantam militum manum ad Regem *Joannem* ducentem & per Regis *Ferdinandi* ditionem clam perrumpere ſatagentem deduceret atque adjuvaret, Cives Caſſouienſes & Bardejouienſes (Almani hi ſunt) eductis armatis cohortibus in anguſtiis locorum *Rinconem* & *Kmitham* hoſtiliter adorti ſunt. Sed hi ferro iter ſibi aperientes periculum euaſerunt, amiſſis tamen e ſuis aliquot viris militaribus & tormentis bellicis. Quæ cives illi vna cum equo *Kmithæ* ademto per forum in triumpho cum clamore & ſcommatis, tanquam re bene geſta circumduxerunt. Cæterum cum hi ipſi Caſſovienſes & Bardejovienſes ad mercaturas & negotiationes ſuas domo egredi ac venire in Poloniam ob metum *Kmithæ* non auderent, reconciliationem per Regem *Ferdinandum* apud *Sigismundum* Regem Poloniæ, & apud *Kmitham* quæſierunt. Ad quam tamen, cum ea per *Sigismundum Erberſtain* Conſiliarium *Ferdinandi* inchoaretur, cum Proceribus Polonis *Kmitha* non venit: remittens tamen nonnihil de ſeveritate animi, in gratiam Regiam per *Joannem Taſzycki* Judicem terræ Cracovienſ. & per alios honeſtos homines ſuique ſtudioſos, rem illam tranſegit. Arbitri cives illos ad facienda damna, & *Vernerum* Magiſtrum ciuium cum nonnullis aliis primariis ciuibus ad carcerem condemnarunt. In quo vna die duriter habiti, poſt emiſſi, ſupplices ad pedes *Kmithæ* proſtrati veniam rogarunt, & ad ſua abierunt.

Conuiuia crebra, ſumtuoſa, ſed ebria egit. In his delectabatur convivas vino obruere ebrioſque facere, paribus cum eis certans poculis. Inter quæ donare ſolebat militaribus viris equos, veſtes, annulos, torques, pecuniam & cætera id genus donaria, quæ orationis ſuæ jucunditate acceptiſſima illis faciebat.

Hominibus calamitoſis & injuria preſſis, conſilio & ope, cum apud Regem, tum in judiciis ſubveniebat, pauperibus, egenis, monachis, hoſpitalibus, ſcholis Eleemoſynas largiter donabat.

CAPUT II.

Avaritia Kmithæ.

HAs tantas virtutes ingentia vitia æquabant, vel ſuperabant, Odium, aſperitas animi, cupiditas, crudelitas, legum Regni prava interpretatio, & ad Rempub. ſub prætextu boni

boni publici perturbandam, cum factioſis conjurationes, propter quas nulla comitia omnino habita, nulla conſilia Regum in bono ordine & defenſione conſtitui poterant.

Decimas Eccleſiis jure divino & humano debitas invitus ac maligne dabat, pecuniam probis conventam, aut non ſolvebat, aut diu retentam exiliter ſoluebat.

Villas monaſteriorum conductas tenuit, ex quibus fructu ampliſſimo percepto non quod pactum fuit, ſed quod & quantum cupiditas permiſit, ægre miſereque ſolvebat.

Apud Eccleſiaſticos & apud cæteros creditores, qui vel verecundarentur, vel non auderent ſuam repetere pecuniam, intentione non ſolvendi commodatam ſumebat; quos poſtea vel ducendo tempus, vel jocando & mulcendo eludebat.

Judæos deplumabat, commotis & concitatis in eos in comitiis Regni clamoribus nunciorum equeſtris ordinis, vel ad reſtringendum eis mercaturæ licentiam, vel ad furta inhibenda & publicanda, vel ad vſuras minuendas ac tollendas, vel ad ferenda bireta & ſigna in veſtibus glauci coloris.

Ad hæc avertenda Judæi collata in commune pecunia ingentia ei munera afferebant.

Hac eadem ratione mercatores Cracouienſes emungebat, propoſito ac promulgato rumore de permittenda ex totius conventus decreto libera Judæis omnis generis mercatura, quod ſcilicet Judæi paruis lucris contenti merces ſuas minoris, quam Chriſtiani mercatores vendere ſolerent. Hinc hi ipſi mercatores rebus ac lucris ſuis metuentes munera magna *Kmithæ* dabant, quo vetus mos mercandi conſervaretur & Judæi in priſtina eorum reſtricta mercatura continerentur.

Similiter in comitiis fecit, vt inſtante vniverſo regno Judæi e Polonia ejicerentur, propter furta & fraudes eorum in Chriſtianos, mox chriſtiani mercatores vt pellerentur Judæi; Judæi contra ne expellerentur vtraque pars munera dabant, *Kmithæ* quidem majora, cæteris conſiliariis & nunciis equeſtribus minora: quibus ille veluti inſtrumentis ad hujusmodi nequitias & ſycophantias vtebatur. Et hoc eſt illud ex eadem fidelia duos parietes dealbare.

Ad eundem modum ciuitatem Cracouienſem vindemiabat. Nam omni anno aliquos e plebe in Senatum ac in numerum conſulum eligebat, in eo non ſpectans nec honeſtatem generis, nec induſtriam, non vſum rerum, non virtutes, non conditionem ſtatus, ſed qui plus numerarunt, ſellularios, ſartores, ſutores, piſtores, lanios, caupones, homines idem verſutos & ſibi addictos ad dignitatem conſularem, ac Senatoriam, pro pecuniis promouit. Cum quibus honeſti conſules non ſunt dignati in Senatu ſedere, ſed aut ſubtrahebant ſe ab illorum conſortio aut officio Senatorio abibant, renunciabant: ne cogerentur illorum acta probare, aut iis reclamantes, odium & perſecutionem ſubire *Kmithæ*.

Senatum etiam ipſum Cracovienſem coëgit, partim blanditer, partim minis ac terrore, donare ſibi nunc aurum & argentum, nunc cupas & pecuniam ac monilia precioſa. Nonnunquam etiam per ſpeciem crediti non parvam ab eis pecuniam mutuatus eſt, quam nunquam tamen eis poſtea reddidit.

Adhæc cum nonnulli ex ciuibus præcipue Cracovienſibus quæſitas haberent a Nobilibus villas ac poſſeſſiones in jure militari fundatas, ex quibus pro jure Regni expeditio bellica Reipublicæ debebatur, hos *Kmitha* volens deſpoliare commovit contra eos hos iſtos equeſtris ordinis nuncios, qui magno clamore in comitiis inſtiterunt, vt iidem cives, viri probi, poſſeſſionibus illis ex decreto conventus privarentur: ſcilicet quod hi ipſi ciues cum ex mercatura viverent, vina potionesque amphoris, & merces ſuas cubitis venderent, alioqui non eſſent, qui cum nobilitate vna militare, & in acie contra hoſtes dimicare deberent, quos queſtus, voluptas, ignavia, puſillanimitas timidos fugitivosque arguerent.

Quæ res cum invidiam civibus illis peperiſſet, ferveretque contentio illa, territi cives ad comitia ob id vocati, quisque pro ſe dona ac pecuniam *Kmithæ* & cæteris inſidiatoribus obtulerunt, & obturatis oribus clamantium abſoluti diſceſſerunt. Sic hi lupi tondent oves miſeras.

CAPVT III.

Serui ac Domeſtici Kmithæ.

AVla, clientes, ſeruitores, miniſtri inquinatiſſimi fuere. Erant enim qui ſe illi addicebant, nobiles ac plebeii homines egentes, aleatores, potatores, prodigi, temerarii, homicidæ, qui in malis cauſis ſeveritatem legum metuentes, apud eum deliteſcebant, & ob ſolam impunitatem nulla ei mercede ſerviebant. Quod licet *Kmitha* pius ipſe ac religioſus eſſet, catholicumque ſe exhiberet, hæreticosque execraretur, ipſos tamen hæreticos, quod opera eorum vteretur, aliquandiu apud ſe fouit. *Stanislaum Orzechowski* Sacerdotem Decanum Præmislienſem ac Plebanum, *Jacobum Jeſſouitam Przyluski* Notarium Plebanum, *Martinum Kiowicki* Notarium Plebanum vxoratos, falſarios, ac perjuros homines, qui vti oves morbidæ non ſolum aulam ejus, ſed multos in terris Cracoviæ, Sandomiriæ, Ruſſiæ nobiles ac plebejos nefaria Picardorum hæreſi infecerunt. Quos ipſos ſacerdotes poſtea *Kmitha* ipſe a ſe expulit, & perſecutus eſt. Sed habebat inſuper in curia ſua alias ſeculares homines, Atheos, multis vitiis contaminatos, *Jurkum, Album Petrum, Boranowskium, Kumelskium, Broniewskium, Odolinskium, Sczerbas, Pelkas, Dambicias*, Judices, Subjudices Rabularum gregem verſutos quidem illos ac malitioſos

præuaricatores, cæterum ſpecie aliqua probitatis veſtitos dolisque ad perterrendos ac emungendos homines, ad turbas contra Regem excitandas, & ad cauſas prave judicandas, inſtructiſſimos.

CAPVT IV.

De Injuſtitia in Magiſtratu.

JVſtitiam in Magiſtratu, quemadmodum voluit, adminiſtrabat; quam licet aliquando non tam ſummo jure, quam æquitate pro tenuioribus contra potentiores temperaverit, eam tamen non ſemper, non vnicuique, non eodem tenore adminiſtravit.

Functio ejus Capitanealis in terra & Præfectura Præmislienſi & omnis vicinia ejus ſæva tyrannis erat. Nam cædes & homicidia clientum ſuorum & cæterorum nobilium hominum contra leges occiſorum funera arbitraria habuit, quanti ea voluit, æſtimauit, nec meritis pœnis homicidas illos affecit. Occiſus eſt in domo ſua *Droboiewski* per *Pelkam* ſcelere ac invaſione nefaria, cui poſt cædem & fugam ad ſe reverſo fauit *Kmitha*, & pœnam capitis ac honoris, interpoſita legitimo judicio mora, avertit, & ad compoſitionem pecuniarum reduxit.

Occiſus eſt *Laurentius Wojakowski* Judex Præmislienſ. cliens *Kmithæ* a *Joanne Rozborski*. Eum homicidam exulem infamem judicio damnatum *Kmitha* in integrum reſtituit, ac ſibi adjunxit. *Nicolao Orzechovio* Sylvas excidit, vſum *Sani* fluminis per vtramque bonorum ejus ripam fluentis vi ademit, matri ejus *Broniſſiæ*, item *Kiaſicio*, Sliwnicio, Oſtrowſcio eundem fluvium *Sanum* a bonis eorum avertit, & piſcatoribus Præmislienſibus certa pecunia locauit.

Stanislaum Jaskmanicki, Joannem Starechowski, Andream Krukiennicki a ſylvarum Regiarum vſu contra eorum Privilegium prohibuit.

Drojowſciis campos ſementarios per vim ademit. *Venceslaum Sliwnicki*, & *Jacobum Krasnickii* ferro ac igne perſecutus bona ac fortunas eorum vexauit, vaſtavitque.

Catharinam Czaſzynska primariam fœminam, alienis perlucris, hisque a *Petro Brzeſcianſki* efflagitatis, ſævo judicio bonis paternis atque avitis exuit, ſed & plures alios ejusmodi perlucris acerbe afflixit, ac proſcripſit.

Moſciſcenſium & *Nizankovienſium* Oppidanorum jus ac libertatem oppreſſit. Villicos etiam ac bonorum ſuorum procuratores ac Vicecapitaneos duros homines habuit, qui vicinos quoscunque gravibus injuriis ac damnis afficiebant.

Hac ejus tyrannide cuncti nobiles terræ Premislienſis averſi *Kmitham*. quem ante amarunt, poſt inviſum habebant.

CAPVT V.

De Turbis in Repub. contra Regem.

QValis autem in adminiſtranda Repub. fuerit, aut quantum ei intempeſtivo ſtudio & ſtultitia profuerit nocueritue, tam ex ſupra ſcriptis, tam ex his, quæ ſequuntur, actionibus ejus facile judicari poteſt; Creditus quidem eſt publicæ rei amator eſſe; ſed ab his, qui turbulento, vt & *Kmitha*, ingenio fuerunt, & quicquid Respub. ſit penitus neſcierunt. Et ſub priſcis illis Senatoribus *Petro Tomicio* Epiſc. Cracov. & *Chriſtophoro Szydloviecio* Caſtellano Cracov. qui ambo erant cancellarii, duo lumina Regni ad Reipub. gubernacula ſedentibus ſtatus eiusdem Reip. ſi non optimus, in illa plebis inobedientia tolerabilis tamen erat. Hi enim duo ſapientiſſimi conſiliarii Regi aſſidentes tranquillitatem Regni cuſtodierunt, homines quietos in Senatum elegerunt, Plebem vero ſurere & publicam rem turbare non permiſerunt. Verum his Rectoribus vita defunctis maxima mutatio facta eſt. Nam vt *Tarnovius*, *Kmithæ* ipſo turbulentior, nunc omittatur, *Kmitha* ad ampliſſimos regni magiſtratus per Reginam evectus Ducem ſe omnibus factioſis præbuit, equeſtremque ordinem vti leviſſimum ac ſtultum, ita in Repub. inquietum ad ſe traduxit, & per ejus temeritatem, quæ voluit, tum priuatim, tum publice in omnibus comitiis Regni fecit, & rem eo deduxit vt ex Repub. non mala peſſimam reddiderit. Ipſi vero equeſtri ordini tantam potentiam quæſivit ad omnia publica negotia turbanda & confundenda, vt his obſtantibus nec Rex, nec lex, nec jus, nec fas, nec publica honeſtas aliquid etiam nunc valeat; nec regnum ordinari nec defenſio certa conſtabiliri, nec judicia exerceri, nec comitia concludi poſſint.

CAPVT VI.

Statuta Regni a vitiis correcta & abrogata.

IS igitur *Kmitha* in comitiis regni Anno Domini milleſimo, quingenteſimo trigeſimo quarto *Petricouiæ* absque Rege (Vilnæ tum Rex erat) actis leges ac ſtatuta Regni quæ perplexa & pugnantia inter ſe erant, judicibusque varios ac incertos ſenſus juxta verſutas Rabularum interpretationes ad decernendum afferebant, ea, inquam, ſtatuta ex ejusmodi errore & perplexitate per præcipuos iuris peritos, ſpirituales ac ſeculares ex toto Regno delectos a longo tempore magno Regis ſumtu maximo equeſtris ordinis rogatu ac deſiderio correcta & in æquabilem juris formam redacta, *Kmitha* cum aliis idem ſecum ſpirantibus voto ac ſententia ſua ſuſtulit, per-

suasitque, vt communi totius illius conuentus decreto abrogarentur, priora vero illa originalia statuta, vt erant, in suo tenore permanerent. Id quod ea intentione hic insidiator justitiæ alienæ fecit, vt causas & contrarias justitias & injustitias de jure litigantium pro affectu, & pro muneribus veteribus his statutis vtens judicaret, ac versaret prout vellet. Quam abrogationem legum huiusmodi correctarum approbarunt & cæteri consiliarii & nuncii terrarum, quorum *Petrus* & *Martinus Zborowski*, factiosi homines, antesignani fuere. Visa sunt enim illis statuta illa vetera rebus eorum vtilia, atque accommodata.

Sed & alia multa indigna in eo ipso conventu, & privatim in domibus Magnatum sub illa absentia Regis a Regno compracticata fuerant in Reipub. & in Regis perniciem, quorum effectus in sequentibus anni 1536. Comitiis Cracouiensibus & in castris ad Leopolin in bellica totius Regni expeditione apparuerunt, *Kmitha* per plebem, instigante Regina, etiam veluti turbine ac dæmone quodam Regno Poloniæ infesto, sese his insanis practicis immiscente & occasionem majorem his malis præbente. Hæc enim mulier mortuis *Tomicio* & *Scydlouecio* duobus sapientissimis Rectoribus Regni, statim totam Potentiam imperandi & confundendi omnia ad se transferens, Episcopatus, Palatinatus, Castellanatus, & cætera Regni officia vendere cœpit, fenestramque hominibus ambitiosis malis artibus præditis, Reipub. ignatis, nihil de Republica meritis, sibi Regique ignotis, patefecit ad Magistratus invadendos, ac a se petendos, viris probis, meritis, prudentibus, spretis & rejectis. Hæc *Latalicium* vanum ac temulentum hominem, *Gamratum* adulterum, *Buczacium* fornicatorem, *Lucam Gorkanum* avarissimum fœneratorem, *Izbienskium* homicidam, *Branickium* fabulam, *Noscouium* mercatorem *Dzierzgovium* stupidum, & telluris inutile pondus, *Leonardum Ciffram*, *Drojeuium* hæreticum, *Vchanium* fantasticum ardelionem ac hypocritam, pestem perniciemque Ecclesiæ ad Episcopatum promovit. Hæc peregrinos externosque Italos, *Alphonsum Palamedem*, *Andream de Valentinis*, *Alexandrum Annibalem*, *Scipionem*, *Carolum Metellum*, *Vittos*, *Franciscos*, Scortatores, Sodomitas, cinædos, atheos, epicuros, & cæteros impuros mercatores ac Simoniacos, qui Regnum ante exsuxerunt ad Ecclesias Cathedrales & Collegiatas, ad Plebanias ac ad reliqua opulenta sacerdotia & eorum pensiones introduxit. Non dissimiles his & seculares Consiliarii, quos Regina promouit, fuerunt, quorum piget sentinam commovere.

Hæc mulier odia inter proceres, opibus, clientelis, autoritate vigentes inflammabat. Alterum exacuens in alterum quemadmodum id vidimus inter *Kmitham* & *Tarnoutum* magno Reipub. malo.

CAPVT VII.

De motu graui propter Cancellariatus.

SEcuta sunt sub finem Anni Domini 1536. generalia Regni Comitia ad diem Sancti Martini Cracouiæ indicta, ad perjuria & falsa testimonia, ad homicidia sistenda, ad juramentum a Rege juvene per subditos accipiendum, ad consultandum de vlciscendo Valacho, qui paulo superiori tempore Russiam igne & ferro populatus est, ac ad pecuniam in exercitum ab omnibus conferendam. In his comitiis *Kmitha* una cum aliis turbulentis res & negotia publica stulte tractans, gravissima in regem odia fœdosque ac ignominiosos Regno motus suscitauit. Quibus initium & causam ambitio Cancellariatuum Regni tum vacantium præbuit. Vacarunt enim post mortem *Tomicii* & *Szydlovecii* ambo simul Cancellariatus, qui sunt magnæ in Polonia reputationis, & non nisi in magnis Regni comitiis ex præscripto statuti conferuntur. Conferuntur autem seu conferri debent, alter Ecclesiastico viro ad id idoneo, vni ex Episcopis minoribus, aut Camenecensi aut Chelmensi aut Premisliensi, seu alicui ex ordine Canonicorum, homini docto, industrior, prudenti, eloquenti, fideque ac probitate prædito; alter vero Cancellariatus datur alicui ex secularibus viris, præter Palatinos & Castellanos majores, cujus industria, prudentia, fides & probitas spectata sit & probata. Sed non facile est invenire, etiam in maximo cœtu hominum, viros ad hæc officia gerenda idoneos, justos & non avaros. Qui enim sunt avarissimi, hi hos magistratus maxime ambiunt, & per factiones plebisque subordinatos clamores rapere conantur. Hos Cancellariatus tum vacantes ambiebant multi, clam alii, alii aperte, sed plures ex secularibus. *Kmitha* eodem ad id stimulante & quiritante apud illos, quod hos toto præterito tempore, primarii Episcopi, & summates Palatini, aut Castellani contra leges Regni gesserint, ac in sua ipsorum potestate detinuerint. Venisse jam tempus, quo jus regni & lex de Cancellariis lata, & cum cæteris legibus violata, in jus tandem ac in executionem reducatur. Igitur varii varias hac de re practicas pro se quisque faciebant. Erat eo tempore *Joannes Choiński*, Episcopus Plocensis, Juris vtriusque Doctor in literis diuinis & humanis egregrie doctus, ac eloquens, prompti ingenii & exacti, vir judicio, vultu, vita, morum honestate ac religione conspicuus, justitiæ amator ac custos. Is per illud tempus, quo Rex in Lituania ab Anno Christi 1528. ad annum vsque 1536. commoratus est in curia Regia, agens Vice-Cancellarium *Tomicii* & *Szydloviecii* in Regno degentium, obiens

obiens negotia omnia externa ac domestica, quæ tum magna ac difficilia eveniebant, egregie uti alter *Tomicius* expediebat & ob id gratus Regi erat: Reginæ contra, quod & clarus & magnanimus esset, & quod eo ad cupiditates suas uti non poterat, invisus fuit.

Sed & *Cricius* Archiepiscopus Gesnens. invidit *Choinicio* famam prudentiæ & nominis claritudinem. Similiter *Kmitha* cum factiosis, quod metuerat, ne Rex *Choinicium* ipsum Cancellarium crearet, summa vi ipsi *Choinicio* adversus fuit. Hi igitur invidi, Regina, *Cricius*, *Kmitha*, cum suis dabant operam, ut *Choinicium* non sinerent obstantibus Regni constitutionibus Cancellarium creari; sed eum ipsum Cancellariatum ad *Petrum Gamratum* Episcopum Premisliens. deferri contendebant.

Erat autem *Gamratus* ex terris submontanis Patre plebejo ortus, sed qui possessionibus coëmtis a nobilibus & uxore ducta nobili, nobilis est reputatus. Is initio *Erasmi Ciolek* Episcopi Plocensis Romæ diu degentis Marschalcus erat, nullis literis imbutus, corpore vasto ac procero, in sacerdotiis aucupandis fortunatus ac prodigus. Ex Italica Cortisanorum disciplina, prava conscientia, imposturis, adulteriis, stupris famosus. Hunc talem hominem Regina constellatione genethliaca inter eos congruente, inconsulto quodam impetu, *Kmitha* eum promovente, omnibus fortunis ornandum sibi desumserat, & paulò ante Premisliensem Episcopum a se factum, Cancellarium regni creare institit, quod eum sibi in hoc officio ad nutus suos obsecuturum esse existimaret. *Cricius* etiam in gratiam Reginæ, cui se addixerat & odio *Choinicii*, quo is a cancellariatu repelleretur, hasce de *Gamrato* creando practicas cupidè amplexus est, & in curia Regis neglecto Archiepiscopatu præsens ipse *Cricius* manere semper decreverat, â quo *Gamratus* omnem scribendarum literarum rationem, legationes, ac responsa dictata a *Cricio* veluti ex fonte atque a Pædagogo hauriret.

Sic re de *Gamrato* constituta; Regina, *Cricius*, *Kmitha*, crebro Regem pro sigillo *Gamrato* dando fatigabant. At Rex cum nec verbo, nec signo eis anuuens rem tacitus duceret, Regina rursus cum ipsa per se, tum per *Cricium* & *Kmitham* instigabat nuncios equestris ordinis, quo a Rege contenderent, Cancellariatus secundum statuta regni minoribus consiliariis, nominatim verò *Gamrato* conferri, alioquin comitia illa conclusionem non habitura, cum non consentirent, nec ad contributionem exercitui ad ulciscendum bello Valachum conferendam, nec ad juramentum a filio Rege juvene subditis præstandum. Id quod a Regina nuncii turbulentissimi illi homines cupidissimè arripuerunt. Cum autem Rex hanc nunciorum petitionem solito silentio duceret, eo quod *Gamratum* hoc officio non dignum videret, mox odium in regem coortum est, & *Kmitha* Reginaque rem exasperante colligi ac scribi cœpta sunt in aliis Cracoviensibns comitiis, & Regi exprobrari gravamina, quæ Regnum a Rege contra Rempub. pateretur. Quorum hæc præcipua fuere: Scilicet, quod jus & privilegium eligendo Regi in electo Sigismundo Augusto Rege juvene Regis filio violatum sit.

De telonio novo Regi adimendo.

De teloniis novis Nobilitati & civitatibus concessis.

De teloniatoribus Regiis impossessionatis.

De gravaminibus & rapinis teloniatorum.

De ademtis bonis Nobilium jure prius non victorum.

Quod citationibus Regiis ad curiam homines citarentur.

Quod Abbates & Præpositi Monasteriorum plebeji crearentur.

Quod Sculteti spiritualium bellum non serviunt.

Quod bona terrestria seu militaria Ecclesiæ immunitati sunt adscripta, per quod servitium bellicum est diminutum.

Quod fraternitates Civitatum noxiæ sunt Nobilibus.

Quod nobiles pro delictis in civitatibus captivantur.

Quod terræ Prussiæ *Zator* & *Osviecim*, ex quibus Rex tributa percipit, bellum cum regno non serviunt.

Quod Rex inhibitionibus suis judicia perturbat.

Quod Rex ad bellum Nobilitatem educit, cum hostis nullus est.

Quod cives & plebeji ad Ecclesias Cathedrales inducantur.

Quod cives & plebeji homines, bona militaria possident.

Quod Cancellariatus magnis Dominis contra statuta conferuntur.

Quod plerique Palatini & cæteri officiales plura simul officia incompatibilia contra jus publicum obtinent.

Quod arces & Præfecturæ peregrinis conferuntur.

Quod literæ ac privilegia ex libris Cancellariæ descripta, non faciunt fidem de bonis & possessionibus regiis.

Quod Regina multa bona regiæ mensæ ademit, ut ea restituat, & dote sua sit contenta, & deinceps bona regia a Nobilibus non redimat.

Palatinatus Russiæ datus *Stanislao de Sprowa*, homini in Russia impossessionato, Castellaniæ Leopoliensis Belzensis Polanecens. datæ hominibus illic impossessionatis; Præpositura Ecclesiæ Cathedralis Cracoviensis, data Italo, *Andreæ de Valentinis*, Medico regis; Canonicatus Cracoviens. & Præpositura Pultoviens. data *Carolo* Italo, Plebania in Prussovice data *Alexandro* Italo Cithacædo.

Stanislao Odrowasz Palatino Podoliæ Capitaneatus Leopoliens. ademtus contra privilegium ad vitalitatem.

Contra *Kazanowski* Judicem Lucoviens. vadia triplicata imposita.

Zarembie oppidum Grabow ademtum.

Nicolaus Chorazycz Kielinski, *Bolestraszycki*, *Dersniak*, *Bielinski* pro bonis citati; *Litinskim* villa Litina ademta.

Crimen læsæ Regiæ Majestatis latæ per interpretationes extenditur, prout in Castellano Biechoviensi accidit, qui *Lubranskium* nuncium cum legatione, ad conventum, in via occidit.

Multæ præterea querelæ de injuriis privatis a Capitaneis consiliariis, ab officialibus, a civitatibus, ordini equestri illatis conscriptæ fuerunt; sed sum̃a omnium in his quatuor articulis ferebatur, ut Rex Telonio privaretur, ut Regina bonis regiis, per eam ex oppignoratione redemtis privaretur. Ut officiales Regni ex eorum officiis ac magistratibus deponerentur, ut *Zborowski* & *Gamratus* Cancellarii Regni crearentur.

Cumque ea contentio de his articulis supra scriptis, propè jam condicta, composita ac sedata videretur, in illis comitiis, Rege ad cætera omnia consentiente, cum ad hos ultimos quatuor articulos consentire nollet, subito vehemens ira ac indignatio veluti turbo quidam nuncios illos in rabiem, ut quæ jam concordata ac composita fuerant, irrita omnia fierent. Quos etiam nuncios vehementius exagitavit judicium de *Odrowasz* factum, & Cancellariatus præter spem *Joanni Choiński* Episcopo Plocensi datus, ita ut nec juramentum a Serenissimo Rege juvene filio Consiliariis præstitum audire, nec de ulciscendo Valacho hiscere voluerint, sed concitato cursu, honestatis ac officii sui erga Regem Dominum suum obliti, ira furentes & minas spirantes, non Regi valedicto nec conventu concluso discesserint.

De quo quidem *Odrowassii* judicio & distributis cancellariatibus, quoniam horum mentio est facta, quo res ut acta est, sciatur, attingendum hic breviter videtur.

Persuasum certumque Regina cum suis habebat, quod Rex ad assiduas ac importunas ejus preces Cancellariatum regni daturus fuisset *Gamrato*, qui spei jam indubiæ plenus poposcit a *Choinicio* Cancellariæ perito libros Cancellariæ, Notariosque ac Scribas peritos, quos illi *Choinicius* liberaliter se daturum obtulit. Nam non putabat, hoc officium mandari sibi debere, eo quod & statutum & Reginam & alios plurimos præcipuè verò terrarum nuncios obstare sibi videret; At Rex tacitus, cognitam habens *Choinicii* doctrinam, magnitudinem animi, prudentiam in consilio, & rerum magnarum usum, hunc ipsum Cancellariatum illi servabat. Adveniente itaque die distribuendorum officiorum, frequens cum adesset Senatus, *Petrus Kmitha* Palatinus & Capitaneus Cracoviens. Regni Marschalcus assurgens Regis jussu verba hæc cum faceret: sacra Reg. Maj. Dominus noster clementissimus, sciens hunc morem, a majoribus suis Serenissimis Regibus Poloniæ observatum, ut præcipua Regni officia, uti sunt Cancellariatus, Marschalcatus, Campiductoratus, Thesaurariatus, quoties vacarent, non nisi in comitiis Regni conferrantur, noluit sua Maj. in hac præsenti Cancellariatuum distributione contra hunc vetustum ac a se servatum morem novi quidquam admittere; cui satisfaciens etiamnum Cancellariatus in præsens vacantes in his comitiis regni consiliariis suis, quos dignos ad id judicavit, distribuere conferreque decrevit. Cognitam itaque habens Maj. ejus regia doctrinam, jurisprudentiam, rerum magnarum usum, eloquentiam, fidem ac integritatem, vestræ Reverendiss. Dominationi (ad hæc verba assurgit *Gamratus*, credens illa ad se dici, Rege illi dicente: *Sedeatis, non vos estis*, pudore confusus consedit, Marschalco interim ad *Choinicium* verba continuante) Reverendissime Domine Episcope Plocensis, creat ejus Majestas Reverendissimam Dominationem vestram Regni sui Cancellarium, & sigillum ei per me tradit, creditq; ejus Maj. quod Reverendissima Dominatio vestra munus hoc publicum amplissimum ita geret, quemadmodum integritas & spectata ejus fides, & Regis Regnique dignitas exposcit. Quod ego Reverendissimæ Dominationi vestræ feliciter evenire cupio. Et tradito ei in manus sigillo in eandem sententiam pauca perlocutus, ad *Paulum Wolski* Vice-Cancellarium creatum, sigillum ei minus tradidit. Variè tunc affectos erat videre cum cæteros consiliarios, ac nuncios furiosè clamosos, alios quidem gaudentes, alios dolentes. Tum verò hos duos Episcopos, quorum alter de stulta spe dejectus, fabula hominum fuit; alter verò præter spem evectus honorem ac laudem est consecutus. Et ad insperatum illud Regis factum, *Choinicius* aliquandiu obstupuit. Cæterum videns hæc geri DEi voluntate, in cujus manu cor Regis est, egit Regi gratias, quod amplissimam hanc dignitatem ad eum detulit, quod eum dignum judicavit, quem cæteris præferret, cui sua & Regni arcana crederet. Agnoscere se tanto muneri imparem, & ob id nunquam hunc magistratum cupivisse, neque verbum ullum, ut sibi mandaretur, Regi dixisse. DEum se & Regem testem habere. Non aversandam tamen sibi esse gratiam ac voluntatem Regis Domini sui, neque contra ire voluntati divinæ, præbenti exercendæ sibi virtutis ac benè merendi de regno materiam; operam se suam in sancto administrando officio Deo & cunctis hominibus probare velle. Offensa hinc erat ac irata Regi Regina propter Cancellariatum *Choinicio* collatum, & per plures dies ad Regem

gem venire noluit. Æstuabat igitur gravi odio apud plerosque *Choinicius* duabus de caussis, tum quod Cancellariatum contra statuta ceperit, tum quod contra temeritatem subditorum ac nunciorum terrestrium pro Rege & pro conservanda autoritate Regis magno semper animo restiterit, putatusque fuit elati animi homo, ac nobilitati infestus, qui tametsi severior in vultu verbisque appareret, re tamen ipsa humanus & clemens erat, Regnique in concordia, tranquillitate & in bono ordine ac obedientia conservandi studiosissimus. Quem postea vix dum elapso dimidio anno, cognito ejus in custodia Reipub. optimo animo mutata voluntate amarunt etiam hi, qui irati illi erant, & Cancellariatum illi inviderant, lætatique sunt, habere se talem libertatis Regni Jurisque publici custodem, qui contra Reginæ machinationes, quas illa per *Gamratum*, si Cancellarius is crearetur, aggressura putabatur, intrepidè sese opponeret. Hæc opinio seu suspicio de regina & *Gamrato* per amicos *Choinicii* Senatores eo nesciente injecta fuit inter equestrem ordinem, quæ illum (semper est inconstans, ac mutabile vulgus) in proposito facile mutavit, & odium a *Choinicio* in Reginam ac *Gamratum* avertit.

De *Odrowassii* judicio priusquam dicatur, operæ pretium est de fortuna ejus, initiis & successibus aliqua referre.

Erat *Odrowasz* non multo ante Reginæ beneficio factus Palatinus Podoliæ, Leopoliensisque & Samboriensis Capitaneus. Is desponsaverat sibi *Annam* virginem, sororem Ducum Masoviæ steriliter defunctorum, in quibus stirps regum mascula a *Piasto* usque continuata defecit. Hæc virgo Dux posteaquam Masovia per mortem Ducum devoluta ad Regnum est, incorporata habebat illic in Masovia quasdam possessiones, ad sustentandam se, donec innupta esset, non in hæreditatem, sed in usum fructum a Rege sibi assignatas. Hac virgine ducta uxore *Odrowasz* & accepta a Rege jam Domino Masoviæ dotali pecunia, noluit, uti juvenis & a stultis persuasus, cum uxore possessionibus illis cedere, nisi easdem Rex ab eis redimeret, & nisi pro jure legitimæ successionis satisfaceret. Monitus a Rege pluries per literas & nuncios humaniter, ut bonis illis, quæ nullo sibi iure vendicaret, excederet. Verum cum parere mandatis nollet, & titulum sibi insuper ducalem usurparet, pœnalibus mandatis inde est exactus, & ad judicium comitiorum Regni citatus, læsæ Majestatis est damnatus, & Capitaneatu Leopoliensi privatus, ex Samboriensi verò Capitaneatu, quem oppignoratum tenuit, per Reginam redemtus; licet utrumque jure quod vocant, advitalitio Reginæ beneficio reservatum antea ad vitam habuerit. Flebat *Odrowasz* in illo judicio, flebat uxor ejus, prostrati ad pedes Regis & Reginæ clementiam obsecrantes.

Idem nonnulli ex Senatoribus pro supplicibus orabant, quorum alter per ætatem, altera per sexum & consilii inopiam errare cum excusatione poterant. Miserabilis facies illius judicii fuit; misereri fortasse Rex potuisset; sed Regina nullis nec precibus nec lacrymis moveri potuit, quæ ad bona *Sambor* summè festinabat. Ea judicii, ut videbatur, acerbitas, ut sunt hominum mutabiles parvis etiam rerum momentis voluntates ac sententiæ, & ad male interpretandum rectè acta proclives, non modo nuncios illos equestres Regi adversos, sed & plerosque consiliarios etiam hos, qui sententiis suis *Odrowasium* damnarunt, ac universum Regnum fama sese late diffundente adeo in Regem & Reginam exacerbavit, ut ex eo tempore non nisi dira quæque in eos spirarent. Eratque tum acerba omnium querela, Regem leges, immunitates, advitalitates, Privilegia, jus ac libertatem regni violare, Jusjurandum subditis non conservare, Reginam quos illi collibuerit, bonis Regiis spoliare, officia ac Magistratus Regni indignis conferre, & pro libidine omnia confundere, actum jam & conclamatum esse de jure ac libertate regni; neque aliud cupivisse, tunc militarem ordinem & plerosque ex ordine Senatorio, quam ut primo quoque tempore omnes simul in castra bellica congrederentur, ad jus & libertatem regni clamore, temeritate ac tumultu multitudinis recuperandam. Hinc consilia ac conjurationes perniciosæ in cunctis Palatinatibus Regni per cerebrosos ac loquaces homines practicabantur; & ex eo tempore benevolentia inter *Kmitham* & Reginam propter *Odrowasium* in odium conversa est.

Solutis sic, ut supra scriptum est, comitiis illis Cracoviensibus & non conclusa in his Regni ordinatione, neque contributione, ad exercitum ulciscendi Valachi causa scribendum, Rex evocata edictis suis ad bellum Valachiæ universâ Regni nobilitate ad *Leopolim* se contulit, loco illic ad conveniendum castris indicto, animo & intentione terrendi cogendique nobilitatem ad conferendam in exercitum alendum pecuniam; cujus tamen nobiles ne mentionem quidem apud se fieri passi sunt.

Adeo obstinatis & ira accensis in Regem animis, eo etiam numero convenerant, eo apparatu, quo etiam cum Turco confligere potuissent. Verum pro armis literas, privilegia, libros legum ac statutorum, calamos ac scripturas in manibus circumferebant; querelas, rixas, disputationes, conciones

furiosas

furioſas adverſus Regem & Reginam, conſiliarioſque primarios de jure Regni, de legibus violatis, de libertate oppreſſa, deque cæteris rebus in conventu Cracovienſi ante aliquot menſes tractatis, in caſtris illis ad Leopolim iterabant, agebantque. Quarum turbarum Anteſignani & inſtrumenta *Kmithæ* fuerunt. *Petrus Zborowski*, Caſtellanus Malegoſtentinus, *Martinus Zborowski*, frater ejus, Pincerna Regis. *Joannes Taſzycki*, judex terræ Cracovienſis, *Xieski*, *Valentinus Dambiński*, *Sierakowski*, *Parzniczewski*, *Gomolinski*, *Splawski*.

Et licet Rex per primarios conſiliarios reſpondiſſet, omnia quæ præſtari tum in caſtris poterant, ſe exequi velle, cætera verò, quæ niſi viſis privilegiis fieri non poterant, in proxime futuro conventu Regni, deliberatione cum Senatu habita, facturum ſe promiſerit, illi tamen juſtis Regis rationibus locum non darent, magisque ac magis furerent, nec in Valachos ulturi injurias progredi vellent, Rex eos e caſtris illis, poſt ingentia damna Ruſſicis per eos illata, domum redire permiſit. Qua ſeditione ac temeritate ſua Valacho Podoliam, cæſô illic præſidio noſtro, vaſtandam iterum, & Turco Valachiam occupandi cauſam præbuerunt. Quam ille anno ſequente impoſito illi una cum novo Waiewoda jugo Turcico in ſuam ditionem redegit. Sic hoc antemurale Regni Turcis proditum *Petro Kmithæ* tantarum turbarum autori & nobilium inobedientiæ acceptum referendum eſt.

Extant conſcriptæ hæ ipſæ furentium hominum conciones in ipſis caſtris ad Leopolin habitæ, ita ut dictæ ſunt, per hominem turbulentum & ſeditioſum *Stanislaum Orzechowski*, *Petri Kmithæ* ſervitorem, qui declamatoribus illis, & eorum inſanis concionibus veluti belle ac ſapienter perorantibus multum tribuere videtur. Quæ quidem querelæ & conciones, cum de cæteris rebus, tum de jure publico violato ac oppreſſa communi omnium libertate his verbis extenſæ, quibus dictæ & conſcriptæ ſunt, videntur rerum ignaris ingentia gravamina & veluti Tyrannis fuiſſe. Contra quæ ſi reſponſa videres, videres Regem omni fere culpa vacare. Nam Theloneum Regium vectigal eſt, quod Nobilitas mercaturis utens, pendere Regi ſubterfugiebat. Bona etiam Regia, quæ ex oppignoratione redimebantur, juſtè ab uſurariis redimebantur.

Rex etiam cætera bona Menſæ ſuæ Regiæ non vi, ſed jure ac juſtè à miniſtris dententoribus per ſufficientiſſimas probationes recuperabat. Quod verò homines violenti & culpabiles citatione curiali citabantur, id ſemper jure ac more veteri injuriatis licitum fuiſſe.

Officiales autem regni homines honeſtiſſimos ac benè meritos exautorare & degradare nullo modo licebat.

In creandis verò Cancellariis homines malicioſos bonis præferre, dedecus Regni & res extremæ dementiæ eſſet.

Odrowaſtum propter inobedientiam erga Regem & Maſoviæ ſibi titulum Ducatus uſurpantem recte punitum eſſe.

Pruſſiam, Osviecimum, ac Zator ſponte ſua Regno adhæſiſſe, hac lege tamen ut ab oneribus Regni liberi eſſent.

Ex his paucis, quæ videntur eſſe præcipua, facile eſt judicare, quod reliqua omnia per Equeſtrem ordinem poſtulata minuta ſint, & prope inania, ut pigeat, quid ad ea a Rege reſponſum ſit commemorare, & quod injuſte ob ea is Rex ſit accuſatus, qui Regni hujus Poloni ſub prioribus Regibus afflicti ac dilacerati reſtaurator ac pater patriæ erat. Etenim ſub nullo priorum Regum Poloniæ Regnum ipſum majore religione, fide, juſticia, cultu, fama, gloria, Senatus Majeſtate, conſilio, ſplendore, pace, victoriis, legationibus, Regum fœderibus, matrimoniis, congreſſu, amore, benevolentia cæſarum, libertate & divitiis domeſticis, libertate ſubditorum adeò floruit, atque ſub hoc uno Monarcha omnium maximo; qui lætis ſucceſſibus ac felicitate divinitus ei data, illud adeo illuſtravit, ut par cæteris ampliſſimis Regnis exiſtimaretur. Sed hæc tanta bona ſua populus ſtultus intelligere non potuit.

Sic viſum fuit DEO Regem bonum ac ſanctum, ne felicitas ejus omni ex parte beata ac perfecta eſſet, malitia ſubditorum ſuorum exerceri. Cui Cæſar CAROLUS Quintus, Rex *Ferdinandus*, Rex *Joannes* Vngariæ, Principes Germaniæ, Turcus etiam per literas & nuncios condolentes & eum conſolantes, adeſſe venireque cum potentia ſua ad coërcendam hanc tantam ſubditorum malitiam promittebant. Sed maluit Rex clementia ac lenitate ſubditos ſuos ad cor ac ad officium reducere. Verum improbitas vinci nullo beneficio poteſt. Nam paulo poſt in aliis aliquot conſecutus Comitiis Regni, *Kmitha* & *Tarnovio* plebem ſeu equeſtrem ordinem inſtigante, decreto ſeu Plebiſcito conventus abrogata fuit, Regi poteſtas cauſas & controverſias omnes judicandi. Prætextus hujus rei erat, tanquam judicia illa ex nutu ac libidine Reginæ fierent, quaſique Rex ætate jam ac ſenio delirans, non poſſet, quid in unaquaque cauſa rectum eſſet, pronunciare. At valebat Rex ſanæ mentis judicio, ita ut officium boni ac juſti judicis deſiderari in ſe paſſus non eſſet. Cauſas etiam in lecto æger jacens, egregiè expediebat, aſſidentibus illi nonnullis probis Senatoribus, Regina etiam, ut juſtitia injuriatis expedita fieret, cooperante. Sed alio turbatores ſpectabant, qui quietos ac imbecillos homines, bonis ac poſſeſſionibus, vi aut judicii iniquitate ſpoliarant, & ob id Regis judicium pertimeſcebant. Proinde

Proinde vt impune, & quam diutisſime alieno fruerentur, Regi poteſtatem judicandi abrogarunt.

Sed neque hoc malitia eorum contenta erat, inſtiterunt etiam poſtea in aliis comitiis, tam conſiliarii, quam nuncii terrarum, vt Rex regno ſe abdicaret, & Regi filio illud traderet, qui tum in Lituania maſcaris ac vanitati deditus nihil, quod Principe dignum eſſet, agebat, Tartaris confinia Lituaniæ intra annum vndecies vaſtantibus. Ea diuiſio Regni expoſcebatur, partim vt *Tarnouius*, vt *Kmitha*, vt *Samuel Macieiowski*, Epiſcopus Cracouienſ. & Cancellarius, Rege filio dominante, regnarent ipſi; partim vt remoto Rege ſene a regni adminiſtratione vna & Reginam etiam remouerent. Quæ tamen de regno recte adminiſtrando longe magis, quam hi ipſi cancellarii, ſollicita erat, & cui feliciter omnia quæ a vicinis & ab hoſtibus timebantur, ſuccedebant, præterquam a ſubditis inſidiatoribus domeſticis. Quorum Rex prauos conatus & filii Regis leues progreſſus videns, non fecit, quod poſcebatur, & ſceptrum donec vixit, tenuit, Satis inquiens eſſe illis temporis ad omnia poſt mortem ſuam in Reguo ſubuertenda: cuius tamen ſolius vel ſomniantis felicitas vtilior regno erat, quam eorum accurata omnis adminiſtratio. Cuius poſtea mortui cuncta nobilitas cum dolore & deſiderio reminiſcebantur, cum vidiſſent neglecta a Rege juuene judicia publica eſſe, Regnumque inhoneſto eiusdem Regis Lituanico matrimonio ad ſummam infamiam & dedecus coniectum eſſe. Et hæc quidem tam indigna abrogatio videlicet judiciorum & abdicatio regni, â *Tarnouio*, *Kmitha*, & a *Samuele Macieiowski* Epiſcopo excogitata & fabricata fuere. Quos reliqui omnes ſunt ſecuti, fatis malignis eos in perniciem Regni trahentibus.

CAPVT VIII.
De Animi Magnitudine Petri Kmithæ, contra Regis Matrimonium.

QVod quidem Regis iuuenis matrimonium Lituanicum, cuius ſupra mentio facta eſt, cum ad laudem pertineat *Kmithæ*, non eſt ſilentio prætereundum; contra quod ille vti turpe ac inhoneſtum reſtitit, ſeque in eo verum Regii honoris ac Maieſtatis Regni Poloniæ amatorem apud nos declarauit, & verum ac fortem *Kmitham* ſe eſſe teſtatus eſt. Etenim *Sigismundus Auguſtus* Rex ipſe juuenis, habens a patre Rege traditam Lituaniæ adminiſtrationem, Vilnæ agens & in conuiuiis, maſcaris, luxu inter adulatores diſſolute viuens, captus fuit amore viduæ *Barbaræ*, quæ *Georgio Radziuilo* patre Caſtellano Vilnenſi nata erat, & domi educata apud matrem, quæ male ſemper audiuit, maritoque juniori *Gaſtoldo* collocata matrem turpitudine ſuperauit. Eo vero mortuo, Rex duxit eam vxorem clam, & nullo legitimo modo aut ordine inconſultis Rege ac Regina parentibus, inconſulto Senatu, inſciis omnibus regni ordinibus, fidem ei conjugii dedit. Cujus nuptias aulicis quibusdam ſuis, qui & amoris impatientia & opum ſtudio flagrabant, cum propter turpitudinem diſſuaderet, tamen ipſi ſibi diſſuadere non potuit, ſed ea ducta omnem turpitudinem in ſe tranſtulit, & honorem ac dignitatem ſuam â maioribus ſuis acceptam, & laudem ac gloriam, qua ſemper ab initio floruit, obſcurauit, & omnes Regni ordines in ſummum luctum & dolorem coniecit. Quod quidem matrimonium non Deo autore non virtutum amore, non vllo legitimo & debito ordine contractum fuit, ſed diabolo inſtigante, per veneficia matris, per incantationes mulierum longe quæſitarum, & per reliquas diabolicas artes ac fraudes quæſitum fuit & comparatum. Quod Regi Patri mortem accelerauit, matrem Reginam a filio abalienauit, & in Italiam abire coëgit, & ſororibus Reginulis opinionem bonam diminuit, & regnum infame & exteris deſpicabile reddidit. De quo vniuerſi Regnicolæ obſtupuerunt, exteri homines & Principes vehementer admirati ſunt, & qui amici & beneuolentes, aut ſanguinis, vel alterius cuiuspiam ſocietatis vinculo deuincti fuerant, ingentem dolorem, inimici vero & maleuoli, & laudi gloriæque Polonæ inuidi, maximam voluptatem ac læticiam ceperunt.

Rex, & *Nicolaus Radziwil* Marſchalcus Lituaniæ, nuptæ huius Regiæ frater patruelis, qui matrimonii huius perficiendi pars magna erat, cum viderent ſine Senatorum Regni conſenſu matrimonium illud ratum non eſſe, & neque omnes, vt conſentirent, induci poſſe, duos præcipuos *Samuelem Macieiowski* Epiſcopum Cracouienſem, Regni Concellarium & *Ioannem de Tarnow* Caſtellanum Cracouienſem exercituum Regni Capitaneum adorti ſunt. Quos variis rationibus & promisſis, vt aſſenſum præberent, pellexerunt, ſperantes fore, vt cæteri facile conſentirent illis duobus in partes ſuas adductis. Mirandum eſt, quod qui præcipuum in Repub. locum tenerent, & honoribus ampliſſimis ornati eſſent, & tales ſe eſſe ſemper videri voluiſſent, quaſi Reipub. amantes eſſent, apud hos, huiusmodi corruptelas locum habuiſſe, vt cum nihil illis aut ad honorem, aut ad felicitatem deeſſet, obliti tamen fidei & officii, ac iurisiurandi, quo ſe principi & Reipub. obſtrinxerant, ſpe quorundam commodorum, coniugium illud approbarent. Qui mox, mortuo Rege Patre, miſſo in Lituaniam cum literis nuncio, ſuaſerunt Regi filio, vt ſublato iam hoc vno omnium obice, maximo Rege Patre, arbitratu ſuo Rex ageret. Vxorem ac nuptam ſuam, publice ad ſe in aulam ſuam acciperet & ei cohabitaret. Quo ille nuncio de mor-

de morte Regis Patris accepto, non ingemuit, ſed vt illi ſuaſerant, tabellario latitare in hoſpitio juſſo, & morte Regis Patris per triduum occultata, vxorem turpem ac veneficam miſſis pro ea aulicis & optimatibus Lituanis e ſuburbio Vilnenſi in arcem ad ſe deduci & vxorem ac Reginam nominari atque haberi ab omnibus ſuis edixit. Quo perfecto, tum demum producto e tenebris tabellario illo, veluti tum primum accurriſſet, mortem Regis Patris annunciari fecit. Quod autem *Tarnouius* matrimonium hoc inhoneſtum probauit, ac defendit, Regemque in eo confirmauit, putatus eſt id feciſſe, non beneuolentia erga Regem juvenem, ſed dolore ac maleuolentia in Patrem eius Regem & matrem Reginam, quos ob negatum ſibi ab eis Capitaneatum Cracouienſem, *Kmithæ* vero ejus inimico datum, ſumme oderat, & ſubinde Regem filium oblata hac matrimonii turpitudine ſperni a ſubditis, pellique e Regno ſubdola hac arte voluit, ambiens ipſe ex promiſſo Aſtrologorum, ſe in locum Regis ejecti, Regem electum iri. Quod cum ei non proceſſiſſet, euectis non paucis ſuorum Regis junioris beneficio ad dignitates & Poſſeſſiones, dignis & indignis, aperte Regem ipſum magis odiſſe cœpit, & factis conſpirationibus, grauia ei impedimenta ingeſſit ſemper, & omnia deinceps comitia diſſolui ſine vlla concluſione procurauit, & multis contumeliis per nuncios equeſtris ordinis, quibus veluti canibus rabidis abutebatur, Regem manſuetum in iiſdem comitiis indigniſſime affecit.

Macieiowius vero licet intelligeret turpem eſſe hunc Regis Regnique caſum, tamen cum reditus Epiſcopatus eius Cracou. in ſumtus ei non ſufficeret, conciliatam ſibi habere Regis voluntatem matrimonii huius approbatione voluit, ad omnia, quæ vellet, a Rege conſequenda. Multos itaque ex ſuis ad magiſtratus & officia publica euexit, & amplis fortunis auxit; duodecim item millia Florenorum ſtationis per plures annos ex Gedano retentæ, donari ſibi a Rege impetrauit. Multa inſuper bona menſæ Regiæ datis ſuper ea priuilegiis & pecunia accepta diſtribuit, vendidit, ac diſſipauit, & alia id genus ſuorum amore a recto abductus indigna. Adeo etiam ſumtuoſus habuit Patrem, Matrem, Fratres, ſorores, adeoque guloſos ac voraces, vt in eum luxum non modo facultates eorum, ſed ne reditus epiſcopatus ſufficerent. Quæ in vita eiusdem epiſcopi latius ſunt perſcripta. At *Kmitha* nihil horum de hoc matrimonio indigne egit, ſed Regi magno animo vti fidelis conſiliarius & amator Regni reſtitit, matrimoniumque illud ratum habere noluit, reſcindereque adnixus eſt. Verum, cum id, niſi Rex regno pelleretur, perficere non poſſet, Rege vxorem turpem deſerere nolente *Tarnouioque* & *Macieiowio* eum defendente ac confirmante, *Kmitha* donec vixit, abalienato a Rege fuit animo, & a curia conſiliisque eius ſe ſubducebat, vnde laudem boni & fortis viri & Reipub. amatoris eſt conſecutus. Illi contra duo odium & execrationem ſibi compararunt, & turpes ac ſpreti habiti ſunt.

CAPVT IX.

De Simultate & inimicitia eius cum Ioanne Tarnouio.

ET licet cum cæteris omnibus concorditer & amanter vixerit, cum *Ioanne de Tarnow*, auunculo ſuo, Caſtellano Cracouienſi & exercituum Regni Poloniæ Capitaneo generali, grauiſſimas ſimultates â iuventute ſuâ mutuo exercuit, infeſtisque ac implacabilibus odiis alter alterum magno Reipub. malo perſecutus eſt. Cauſa odiorum orta in iuuentute amborum erat, quod *Tarnovius* (*Kmitha* tum in curia Regis in Lituania erat) bona Sczebrzeſzyn, quæ vterque ad ſe deuoluta arbitratus eſt, vi occuparat. Quæ res graues inter eos inimicitias excitauerat. Putabatur & hæc altera cauſa odiorum inter eos fuiſſe, quod *Tarnouius* ambitione Regni teneri diceretur, ad quod conſequendum Rotmagiſtros, Centuriones militum, Præfectos, milites, nobiles, Caſtellanos, officiales, quos poterat, ſibi conciliabat, qui circa illum, quod Dux belli eſſet, non inuide ſeſe congregabant. *Kmitha* hoc ei non concedens homines itidem ad ſe pari numero ac potentia, humanitate, menſa, officiis, largitione trahebat, & impedimenta occulta contra *Tarnouium* ſtruebat. Ciuitatem etiam Cracouienſem ſedem Regni cum Rex *Sigiſmundus* Primus, Rex grandæuus in Lituania ægritudinibus conflictabatur, in ſuas partes adduxit, claues & portas ciuitatis cuſtodiri, & quæ ad propagandum opus ſunt parari ac muniri ordinauit, quo in eventu mortis Regiæ nemini niſi ipſi *Kmithæ* veluti Palatino & Capitaneo loci ciuitatem liberam aſſeruarent: & ob id exiſtimatus eſt, regnum etiam, vt & *Tarnovius* affectaſſe. Qui tamen ad invicem inter ſe comparati, *Kmitha Tarnouio* homini ſuperbo, iracundo, iniuriam nunquam obliuiſcenti, implacabili, affectibus laboranti, & in conſiliis de Repub. in ſingulos annos mutabili ac vario, ab intelligentibus Senatoribus, quoad regni adminiſtrationem præferebatur.

Acceſſerat & alia cauſa, quæ iras atque odia eorum magis accenderat, ambitio ac Magiſtratus cupido. Ambiebat vterque, vt ſupra ſcriptum eſt, Capitaneatum Cracou. vacantem poſt mortem *Chriſtophori Szydlovecii*; quem Capitaneatum vterque propter eminentiam & merita ſua deberi ſibi putabat. Sed Regina *Kmitham* ſibi addictum *Tarnovio* veluti tumido & magna quædam animo voluenti prætulit, eique Capitaneatum hunc a Rege dari impetrauit. Quo facto ſuo Regina odia eorum vetera, quæ iam prope extincta videbantur, reſuſcitauit, & implacabilia effecit. *Tarnouium* vero vehementius a ſe abalienauit, multaque odia & ipſa ſibi & Regi marito & Regi filio parauit. Cæterum ea repulſa adeo vſſit *Tarnouium*, vt irarum plenus *Ferdinando* Hungariæ & Bohemiæ Regi ſeſe pro ſubdito addiceret, & in Bohemiam, vbi quædam bona Eccleſiæ per hæreſin olim ademta ſibi coemerat, commigrare ſumma vi contenderet, & Præfectura exercituum Regni Poloniæ publice & priuatim crebris Regni comitiis ſeſe abdicaret. Quæ res magnam ei leuis ac impotentis animi notam peperit, & non parum de exiſtimatione eius detraxit.

Hiſce ſupra memoratis rebus animis eorum exulceratis alter alterum non ferro, ſed ſuperbia, tumore, contemtu, tum in ſenatu & in ſententiis ſenatoriis, tum in iudiciis cauſarum vlciſcebatur, & alter alterius ſeruitores, familiares, amicos adhærentes, in cauſis eorum controuerſis perſecutus eſt, vt alter alteri ægre faceret. Quam ad rem procuratores, cauſidicos, rabulas, litigatores, iuris ac iuſtitiæ ſubuerſores, iudices etiam vterque ad ſe trahebat, alebat, conſilia verſuta ac practicas funeſtas ad mutuo nocendum inibat.

Funeſtum erat videre, hos duos Sarmates, pares genere, ætate, nominis claritudine, pares opibus, clientelis, conſilio, animo, magiſtratibus, pares rebus geſtis, ſanguinis etiam vinculo coniunctos, dum neuter alteri cedere vellet, adeo implacabilibus odiis mutuum ſeſe vlciſci. Fato quodam ac ſidere aduerſo ad has tam pertinaces inimicitias nati eſſe ambo videbantur. Quas cum neque Rex, neque Senatus, neque Reſpublica, nec Religio, nec amici tollere poſſent, eas mors, quæ tollit ac finit omnia, *Kmitha* horum altero ex humanis ſublato ſuſtulit, & greges illos rabularum, nocentisſimarum hominum, diſpulit ac disiecit.

CAPVT X.

De morte Kmithæ.

MOrtuus eſt autem Cracouiæ in arce, longa ægritudine conſumtus, ſacramentis omnibus Eccleſiaſticis procuratus, pœnitens, contritus, confeſſus, communicatus, fiduciam ſalutis in miſericordia DEI reponens, domo ſua & rebus bene diſpoſitis pridie Calend. Nouembr. Anno Salutis noſtræ 1553. Ætatis ſuæ 76. ſepultus in Eccleſia Cathedrali Cracouienſi in ſepulchro maiorum ſuorum: ad quos appoſitus requieſcit, expectans reſurrectionem mortuorum.

CAPVT XI.

De vxoribus & Finito Kmitharum genere.

VXores duas habuit, alteram *Annam*, *Lucæ de Gorka* Caſtellani Poſnanienſis & Capitanei maioris Poloniæ generalis filiam; qua ſteriliter defuncta alteram ſuperduxit *Barbaram*, filiam Ioannis *Herbult Dobromilskæ ki*, ex qua etiam nulla prole ſuſcepta *Kmith* ipſe, qui vltimus & propagandæ familiæ ſuæ ſpes vnica erat, ſteriliter mortuus eſt, in quo ſtirps maſcula *Kmitharum* ex tracta eſt & terminata, ingenti nobilitatis dolore, ampliſſimo patrimonio *Barzys* & *Stadniciis* nepotibus ſororum ſuorum filiis relicto.

Ne mirere, lector, *Kmitharum* genus defeciſſe, ne cur defecerint, cauſas inveſtigare contendas, cum occulta ſint DEI iudicia; ſed ſi propter peccata dixeris, & quod DEVS nolit ex tyranno tyrannos naſci & creſcere ſuper terram, non multum a vero aberratis. Cæterum communis eſt ſors hæc *Kmithis* cum cæteris magnis in Regno familiis, quæ ante non multos annos cum omni ſtirpe maſcula interierunt. Quarum hæ præcipuæ fuerunt: Familia *Dambro*, *Buczac*, *Hodecz*, *Haliciorum*, *Colarum*, *Struſorum*, *Rithuaniorum*, *Rzeſzouiorum*, *Iaroslauiorum*, *Scydloueciorum*, *Krzepiciorum*, *Gamratorum*, *Srzenskorum*, *Zabrzezinskorum*, *Glinskorum*, *Gaſtoldorum*, Ducum Maſouiæ, Ducum Zatoriæ, Oſuiecimiæ, Sileſiæ.

Sed & Regia domus *Iagellea*, *Tarnouia* etiam vna cum cæteris familiis breui poſt eodem fine propter iniuſticias interituræ ſunt; ſiue quod omnia in mundo ſeneſcant, ac intereant, & nil exſtet, ſub Sole diuturnum præter ſolam Virtutem, & famam bonam aut malam, quam horrent viui ſimul & poſt fata Tyranni. Non eos mortuos quibus moriendum erat, dole; magis plange vicem noſtram, vicem Regni in ſummo periculo poſiti, quod viris magnis, iuſtis, prudentibus ſpoliatum eſt. In quorum loca ſucceſſerunt filii ſui prodigi, alieni appetentes, degeneres, homines ſuperbi, arrogantes, ſeditioſi, doloſi, Eccleſiarum & Reipub. prædatores, ſtulti, Reipub. ignari, hæretici, plaſphemi, fidei Catholicæ deſertores, falſi Chriſtiani, Iudæis, Turcis, Saracenis nequiores, effrenatæ mentis, adeo perculſi, quos tradidit DEVS in ſenſum reprobum.

Annon certa ſunt hæc ſigna Regni cito perituri, quandoquidem receſſit a nobis Dominus, & abſtulit a nobis Regem, Pontificem, Prophetam, Sapientem, conſiliarium & vultu venerabilem, & dedit nobis principes pueros,

puerisque ſimiles & effœminatos. Idem confudit conſilia noſtra, & Spiritum diſcordiæ ac vertiginis in mentes omnium immiſit, ex-cœcauit, vt videntes ac ſcientes regnum per ſeditionem domeſticam amittamus, vt tradat nos Deus propter peccata noſtra in ſeruitutem genti crudeli, genti immundæ, genti cuius linguam non intelligimus.

Leuate ergo capita veſtra, o Proceres Poloni!
Quia in proximo eſt perditio veſtra.

LECTOR Amice. Puto te in hac ſcena vidiſſe, quibus plauſum & quibus ſibilum dares. Mei iudicii non eſt eo te ducere, quo ipſe eo, vel ſi iudicii eſſet, modeſtia certe non patitur, cui ego quauis hora rem ſacram facio. nec dubito te aduertiſſe, cum pauculi in vtraque parte ſe iactent, plurimos in tam frequenti Repub. otioſos ſpectatores fuiſſe. O peſſimum hominum genus & peius cane & angue.

Quid enim illi non præſtarent, ſi probi eſſent? Quia vero hæc ætas etiam eorum feraciſſima fuit, nec minori ab illis malo Reſpub. adfecta, pœnam in illos, a diuino Solone ſancitam adſcribere hic non abs re viſum.

In legibus illis antiquiſſimis, quæ Athenis axibus ligneis inciſæ ſunt, quaſque latas ab eo Athenienſes, vt ſempiternæ manerent, pœnis & religionibus ſanxerunt, legem eſſe *Ariſtoteles* refert, ſcriptam ad hanc ſententiam:

Si ob diſcordiam diſſenſionemque ſeditio atque diſceſſio populi in duas partes fieret, & ob eam cauſam irritatis animis vtrinque arma caperentur, pugnareturque; tum qui in eo tempore eoque caſu ciuilis diſcordiæ non alterutra parte ſeſe adiunxerit, ſed ſolitarius, ſeparatusque a communi malo Ciuitatis ſeceſſerit, is domo, Patriæ, fortuniſque omnibus careto, exul extorriſque eſto.

FINIS.

EPISTO-

ILLUSTRIUM VIRORUM

EPISTOLÆ

IN TRES LIBROS DIGESTÆ

OPERA

REVERENDISS. DOMINI

D. STANISLAI CARNCOVII

EPISCOPII VVLADISLAVIENSIS ET POMERANIÆ

IN LVCEM EDITÆ.

RECVSÆ AD EDITIONEM EVVLGATAM

CRACOVIÆ

ANNO M. D. LXXVIII.

1578

STANIS-

STANISLAUS CARNCOVIUS

EPISCOPUS VVLADISLAVIENSIS ET POMERANIÆ

BENIGNO LECTORI.

OMnes illi, qui ſuas, aut aliorum Epiſtolas, diuerſis quidem temporibus, ac per rerum varietate ſcriptas, in publicum dare conſueverunt, eo conſilio mihi rem tantam facere videntur, vt vel lectori venuſtam quandam Orationis elegantiam in illis commendatam afferant; vel quod maius eſt, non contemnendam vtilitatem, quam ad Eccleſiam Dei, aut ad Rempublicam pertinere exiſtimant, tanquam digito monſtratam exhibeant. Quorum vtrumque vt præclarum eſt, ita magno voluntatum animorumque conſenſu ab omnibus expeti ſemper æquisſimis de cauſis debebit. Id, cum ego iampridem perſpectum haberem, hoc unum & maximum in edendis hisce alienis Epiſtolis ſpectandum ſum arbitratus, vt varios optimorum conatus, labores, vigilias in tuenda Orthodoxorum hominum pietate & omnibus Reipublicæ partibus, literis poſteritati conſignarem, vt qui optime de Eccleſia & Republica mereri vellent, magnum ſe adiumentum ex hac lectione conſecuturos exiſtimarent; certoque ſcirent, non humani conſilii magnitudine & excellentia Regnorum potentisſimorum & omnium Rerumpublicarum gubernacula ſuſtineri, ſed diuinæ prouidentiæ virtute & Angelorum illius fidelisſima cuſtodia regi & conſeruari. Ad quos proxime accedunt ſummi Pontifices, Cardinales Epiſcopi, Reges & Principes, quos omnes reuera maiores Angelos & terreſtres quosdam Deos non immerito dixeris. Quandoquidem horum conſiliis Eccleſia Dei, omnisque Reſpublica legitime inſtituta, veluti cardinibus quibusdam ſuſtentata, maxime fulcitur ac roboratur. Credo quidem ego nemini iſtorum, quorum hîc leguntur Epiſtolæ, vnquam in mentem venire potuiſſe, fore aliquando tempus vt ederentur: ex eo vel maxime, quod plurima in eis, imo fere omnia, magno quidem iudicio, manu tamen celeri, familiari & prope domeſtico ſtylo, prout locus & tempus ferebat, conſcripta ſunt. Quorum ſinguli ſi res graues, & illuſtrem quandam ad ſcribendum ſuſcepiſſent materiam, longe maiora & uberiora, ac propemodum admiranda ſui ingenii monimenta edidiſſent. Quanquam & hîc ſua debita laude fruſtrari non debent: cum humiliore quidem ſtylo, & Epiſtolis accommodato, res tamen gravisſimas ac conſilia ſaluberrima, præſertim periculoſisſimis Eccleſiæ & Reipublicæ temporibus ſunt complexi, ſuosque egregios conatus, ac præclarisſima ſtudia, in vtramque aperte declararunt. Quæ, cum diligentius apud me reputaſſem (quamvis aliquantulum ſubuerebar, ne & contra officium feciſſe & ipſorum animos offendiſſe videar) omnibus examinatis, & ſubductis rationibus, potius imprudentiæ crimen incurrere volui, quam penitus negligentia committere, vt tot tantorum virorum illuſtres conatus perpetua obliuione delerentur. Quod proculdubio brevi futurum ſuſpicabar: cum ſæpe multumque apud animum reputarem clarisſimos quosdam ac prudentisſimos huius Reipublicæ noſtræ Senatores non ita pridem vita functos, & ſuæ exiſtimationi & Reipublicæ commodis plurimum detraxiſſe, cum divinas illorum cogitationes ſcriptis & codicillis contentas homines illiterati & rerum imperiti igni concremaſſent. Non caret ſua apud nos laude LASCIVS ille Gneſnenſis Archiepiſcopus, qui totius Regni Priuilegia in vnum volumen colligenda exiſtimauit. Nec reprehenſione dignus eſſe videtur GORSCIVS Cracouienſis Canonicus, qui magno profecto labore, ac indefeſſo ſtudio omnes, quas vndique conquirere

rere potuit, prudentisſimorum virorum legationes vltro citroque ſuſceptas & epiſtolas, libris triginta comprehenſas, in vnum corpus compegit. Quæ ſi interiiſſent, magno & incredibili damno Reſpublica affecta fuiſſet. Quorum lectio quantum mihi, hoc præſertim vtriusque interregni tempore, ad confirmandum reipublicæ ſtatum pene fluctuantem profuerit, ipſe mihi ſum conſcius. Quandoquidem ex illis multa per me mutata, & ad rem præſentem publicamque neceſſitatem accommodata ſunt, quæ prima fronte plurimis quidem noua & inaudita eſſe videbantur; eadem tamen Reipublicæ vtilisſima & ſaluberrima fuiſſe, euentus comprobauit. Nequaquam hoc tempore Tomicius, Choienius, Schidlouecius, & multi alii apud nos tanta nominis celebritate claruiſſent: niſi illorum res geſtæ, conſilia, & ſenatus conſulta, pervigili opera huius viri ab obliuione vindicarentur: & tam bonorum omnium in Rempublicam ſtudia, quam peruerſos malorum hominum conatus, huc vsque ignoraſſemus, niſi ille congeſtis vndiquaque ſcriptis ipſorum voluntates pateſeciſſet. Iure inter cætera laudatur CROMERVS noſter, qui maturo & peracri iudicio, nonſolum Iurium & Priuilegiorum, verum etiam pactorum & fœderum, cum externis Principibus, ex Archiuo Regio totam rationem recollegit. Omitto interim noſtros, cum & cæteros non ſine magna laude id feciſſe certum ſit, Bembum videlicet, Sadoletum, & alios quamplurimos. Quibus quod citra omnem reprehenſionem licuit, idem mihi eorum exemplo licere putaui. Adiiciendum etiam curaui meum Epiſtolarum librum. Non quod me tantis, & toto orbe celebratisſimis viris parem eſſe exiſtimem: ſed quod hæ literæ vt plurimum ad me datæ, & ad noſtras reſcriptæ ſunt. Debet igitur iam perſuaſum eſſe omnibus, quale fuerit meum in edendis alienis Epiſtolis ſtudium ac conſilium: quod eiusmodi eſt, vt cæterorum ſtudia, conatus ad iuuandam & ornandam Rempublicam excitarem: frigidosque ac languentes ipſorum animos confouerem. Si propoſito noſtro (vti ſpero) euentus reſpondebit, & ea res plurimum vtilitatis, ornamenti, & adiumenti afferet; te, benigne lector, pro tua animi moderatione & ingenuo candore, nonſolum operam hanc noſtram approbaturum, ſed etiam ab aliorum obtrectationibus (qui aliter quam par eſt de rebus iudicare ſolent) vindicaturum non dubitamus.

Vale.

EPISTOLARVM
LIBER PRIMVS.

EPISTOLA I.

PIVS PAPA V.

Venerabili, STANISLAO Episcopo Wladislauiensi.

Episcopos adhortatur, vt in Comitiis Religionem Catholicam fortiter defendant.

Enerabilis Frater, Salutem & Apostolicam benedictionem. Solicitudo pastoralis admonet, & temporum conditio nos cogit, cum istius Regni Comitia aut iam futura esse, aut non ita pridem incepisse intelligamus, vt fraternitatem tuam, sicuti cæteros quoque fratres iisdem Comitiis interfuturos, hortemur ad officium suum, Catholicæ fidei defensioni, tam necessario tempore, præstandum. Scimus enim, hæreticorum, atque Ecclesiastici ordinis aduersariorum, eam esse consuetudinem, vt oblata sibi huiusmodi conuentuum occasione, semper aliquid contra religionem Catholicam atque huius sanctæ sedis, quæ omnium Ecclesiarum caput & magistra est, maiestatem atque obedientiam subtrahendam moliantur Quorum perniciosis conatibus, quo autoritate apud Regem valde potes, doctrinaque & eloquentia polles, eo constantius ac fortius obsistere atque obuiam ire debebis. Id autem tibi cæterisque fratribus coëpiscopis nostris eo faciendum est confidentius, quod charissimi nobis in Christo filii Regis ea voluntas nobis significatur, & illud catholicæ religionis studium, vt in eius defensione a tot nobilissimis progenitoribus suis Catholicis Regibus nunquam degeneraturus esse credatur: vt si quid (quod Deus auertat) in illis Comitiis acciderit, ex quo religio catholica Apostolicæ sedis autoritas aliqua ex parte læsa fuerit, id non Regi ipsi imputandum a nobis sit, sed aut timori, aut negligentiæ vestræ assignandū. Quod si quod etiam periculum vobis ecclesiasticam libertatem aduersus impios Hæreticorum conatus defendentibus immineret. vnanimiter obsistentes, ne a patribus illis nostris degeneretis, qui sanguinem suum pro eiusmodi causis sæpe profuderunt, etiam moriendo debetis ostendere, vos in communi Ecclesiæ Catholicæ damno vestrum specialiter aliquid non amare. Audi enim, frater, omnium Apostolorum Principem dicentem. Si quid patiamini propter iustitiam, beati eritis. Crede mihi, vitam quam idcirco accepimus, vt eam pro Dei honore verque religionis cultu libenter omnipotenti Deo offeramus, si necessitatis causa exigat, securius pro eodem Deo relinquimus, quam retinemus. Præstabit autem vires omnipotens redemtor noster fraternitati tuæ, præstabit cæteris fratribus in eodem conuentu affuturis, si modo vos dignum vobis, hoc est, Catholicis Ecclesiarum Pastoribus, animum sacerdotalemque vigorem capietis. Quam ad rem familiarem tuam ita hortamur, atque excitamus, vt nec maiore animi nostri studio, nec ardentiori desiderio hortari atque excitare possimus. Meminisse te quidem officii tui credimus, nec commissurum putamus, vt vllo aut metu aut ignauia sacerdotalem dignitatem deseras: sed nostrum tamen ipsi officium prætermittere noluimus, scientes, vt tibi de tuo, sic nobis de nostro, æterno illi iudici rationem reddendam fore. Et quia satis constat, malos sacerdotes populorum esse ruinam, manifestissimaque res est, tot hæresum mala non aliunde, quam a prauis corruptisque clericorum moribus, originem habuisse: ideo Fraternitatem tuam monemus, & per viscera misericordiæ Dei obtestamur, vt sicuti dignum est officio suo, ad cleri sui mores corrigendos omni vigilantia incumbat, sibique persuadeat, ad reuocandam veterem Ecclesiæ dignitatem, propter hanc ipsam morum in clericis viris corruptionem in summum omnium fere hominum contemptum adductam, nullum aliud præter hoc remedium inueniri posset. Verissima enim est illa beati Gregorii prædecessoris nostri sententia, in qua sacerdotalem ordinem cum intus ceciderit, foris quoque diu stare non posse affirmauit. Cadunt enim intus sacerdotes, cum iustitia, castitate, integritate, honestateque morum derelicta, contraria suæ professioni instituta moresque sectantur. Intus autem cadentes foris stare non possunt, propterea quod populus, qui in his, qui sibi præsunt, non tam doctrinam attendit, quam facta ac mores contemplatur & spectat, vbi eos, quorum integritas sibi ad bene honesteque viuendum exemplo esse debebat, deprauatis corruptisque viuere moribus videt, facile illorum exemplo ad deteriora conuertitur. Corrigendi autem mores nulla melior iniri potest a Fraternitate tua ratio, quam si omni tua industria elabores, vt, quæ tam piè ac prouide in sancta generali Tridentina Synodo decreta fuerunt, ea diligenter fideliterque in tua Ecclesia seruari cures. Quam ad rem ita te hortamur atque incitamus, vt nihil æque cupiamus, ac te hac in re & Dei honori & officio tuo, & desiderio nostro satis facere. Et quamuis sperabamus, pro eo, quod fidei tuæ creditum est, munere, te minime prætermissurum esse, quin Ecclesiæ tuæ in re tam salutari prouideres: tamen, quamuis currenti tibi, fraternæ hortationis nostræ tanquam calcar admouendum duximus. Datum Romæ apud S. Petrum sub annulo Piscatoris.

EPISTOLA II.

PIVS PAPA V.

Venerabili Fratri STANISLAO, Episcopo Wladislauiensi.

Eius in Religione Catholica zelum laudat, & vlterius commendat.

SPei, quam de te habuimus, abs te ipso tuæ administrationis initio gaudemus esse responsum. Quod enim *Synodum Diœcesanam* celebrasti, in qua curasti, vt totus clerus professionem faceret fidei Catholicæ, quod seminarium ex decreto *Concilii Tridentini* instituisti, & de mensæ tuæ redditibus dotasti, quod in hæretico illo eiiciendo mandatum nostrum tanta cura executus es, iecisti muneris tui præclara admodum fundamenta. Ex istis porro præteritis officiis tuis in spem non dubiam venimus de futuris; ad quæ præstanda non egere te cohortatione confidimus. Sed tamen quia merita tua apud Deum crescere cupimus, & exemplum tuum finitimis Episcopis ad imitandum propositum fore speramus, vt, quanta maxima potes cura & diligentia creditas tibi oues pascere ac tueri, & eas, quæ aberrarunt, ad ouile dominicum reducere ac sanare studeas, adhortamur. De iis quæ mandato tuo a nobis postulauit familiaris noster *Georgius TICINIVS*, quid tibi concesserimus, ex eius literis cognosces. Confidere Fraternitatem tuam volumus, nihil te vnquam frustra a nobis desideraturum, quod quidem saluo officio nostro concedi possit. Datum Romæ apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris.

EPISTOLA III.

PIVS PAPA V.

Venerabili Fratri STANISLAO, Episcopo Wladislauiensi.

Papa Ecclesiæ Varmiensis periculum dolet eiusque curam ab Episcopis exigit.

CErtiores facti non sine magno animi nostri dolore, *Ecclesiam Varmiensem* dilecto filio nostro *Stanislao* tituli Sancti *Clementis Præsbytero Cardinali Varmiensi* nuncupato absente, nonnullo in periculo amittendorum bonorum suorum versari, quibus occupandis quidam isthic, praua quadam incensi cupiditate, inhiare dicuntur, valde pro ea, quæ nobis ab omnipotenti Deo commissa est. Ecclesiarum omnium solicitudine, animo commoti sumus. Itaque faciendum nobis esse existimauimus, vt has ad Fraternitatem tuam literas illico daremus, quibus te, si modo ea vera sunt, quæ accepimus, ad omnia eius Ecclesiæ iura, prouentus, ac possesiones, consilio, autoritate, suffragationeque tua tuendas, & quantum in te est, incolumes atque integras præstandas hortamur. Illud etiam Fraternitatem tuam curare cupimus, vt eius ipsius Ecclesiæ ab Serenissimo Poloniæ Rege, & ab amplissimo Regni Senatu, maior aliquanto ratio habeatur, quam quanta adhuc habita esse dicitur. Quod quamuis ipsam, pro eo, quod debet rebus Ecclesiasticis tuendis, officio, diligenter facturam esse speremus: tamen eo animi nostri studio ab ea petimus, vt vel in hoc ipso, quanti nos sanctamque hanc sedem Apostolicam faciat, eam declarare nobis velimus. Id enim officium, præterquam quod erit æquitate bonitateque tua dignissimum, nobis præterea gratissimum acceptissimumque est futurum: cui nos officio quibuscunque paternæ nostræ erga se voluntatis indiciis, idonea occasione oblata, libenter semper respondebimus. Datum Romæ apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris.

EPISTOLA IV.

PIVS PAPA V.

Venerabili Fratri STANISLAO, Episcopo Wladislauiensi.

Licentiam ei Papa concedit, vt causas criminales in Senatu tractet.

CVm, sicut accepimus, tu, qui vnus ex Senatoribus charissimi in Christo filii nostri *Sigismundi Augusti Poloniæ Regis* illustris existis, & in eius Senatu frequenter causæ criminales tractari solent: idcirco nobis humiliter supplicari fecisti, vt tibi in causis criminalibus in eodem Regio Senatu tractandis interessendi, & in illis votum dandi, licentiam & facultatem concedere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur tuis honestis votis fauorabiliter annuere volentes, huiusmodi supplicationibus inclinati, tibi, vt causas criminales in dicto Regio Senatu, etiam vbi pœna sanguinis venit imponenda, audire, tractare, in illisque te immiscere absque alicuius censuræ vel pœnæ Ecclesiasticæ aut cuiusvis irregularitatis incursu libere & licite possis, & valeas, dummodo sententiam sanguinis ipse non feras, Apostolica auctoritate tenore præsentium licentiam concedimus & facultatem, non obstantibus constitutionibus & ordinationibus Apostolicis, cæterisque contrariis quibuscunque. Datum Romæ apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris.

EPISTOLA V.

PIVS PAPA V.

Venerabili Fratri STANISLAO, Episcopo Wladislauiensi.

Papa Fricium hæreticum e Castro Volberio expellere iubet.

Non

NOn sine graui animi nostri molestia nuper accepimus, quendam *Andream Fricium* hæreticum in tuo Castro Volborio iurisdictionem exercere. Quare cum id pessimi perniciosique exempli sit, magnumque saluti animarum periculum & incommodum afferre possit; præsertim, quod pecus totum ouile corrumpere facile potest: ad te statim scribendum duximus, teque plurimum hortamur, & requirimus in Domino, tibi etiam in virtute Sanctæ obedientiæ mandantes, vt illico eundem *Andream* hæreticum ex ipso Castro expellas atque eiicias, eumque officio, quam Sculteriam vocant, priues, id ipsum ei confestim adimas. Neque enim conuenire, neque nullo pacto expedire censemus, vt quis hæreticus in loco quopiam Catholico Iudicis aliudue publicum munus exercere possit. Quod quidem te pro tui officii debito, curaque ac diligentia, quæ in custodiendo grege tuo tibi omnipotentis Dei & Apostolicæ sedis gratia credito, ne exitiosa hæresum labe inficiatur, est adhibenda, solicite facturum confidimus. Datum Romæ apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris.

Epistola VI.
PIVS PAPA V.

Venerabili Fratri STANISLAO, Episcopo Wladislauiensi.

Puerorum Seminarium in Ciuitate Wladislauiensi erectum approbat, certaque iura constituit.

CVm, sicut nobis nuper exponi fecisti, tu, tanquam bonus & diligens pastor, inhærendo Decretis Sacri Concilii Tridentini, vnum puerorum seminarium in ciuitate tua Wladislauiensi erexeris & institueris, illudque maiori ex parte de bonis Ecclesiæ tuæ dotaueris, quod ob raritatem & defectum sæcularium doctorum religiosis sacrarum literarum professoribus, pro pueris in illo residentibus instruendis & promouendis, valde indigere dignoscitur: Quare nobis humiliter supplicasti, vt super his opportune prouidere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur huiusmodi supplicationibus inclinati, tibi, vt quibuscunque quorumuis ordinum, etiam mendicantium, regularibus professoribus, de licentia suorum Superiorum, tam ad commodum & vtilitatem erudiendi & instruendi pueros eiusdem Seminarii, quam etiam ad prædicandum verbum Dei & Catholicam doctrinam Christi fidelibus in Ciuitate & Diœcesi tua Wladislauiensi, dummodo, quando prædicationis officium exercuerint, illi in domibus Ecclesiarum sese recipiant, & in eis, & non alibi diuertant, vti, eosque habere & tenere possis, ipsique regulares professores, tam eidem Seminario, vt præfertur, inseruire, & operam suam præstare, quam officium prædicationis huiusmodi exercere, libere & licite valeant, autoritate Apostolica, tenore præsentium, licentiam concedimus & facultatem, non obstantibus constitutionibus & ordinationibus Apostolicis, nec non statutis & consuetudinibus, priuilegiis quoque indultis, & literis Apostolicis ordinibus prædictis quomodolibet concessis, cæterisque contrariis quibuscunque. Datum Romæ apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris.

Epistola VII.
GREGORIVS PAPA XIII.

Venerabili Fratri STANISLAO, Episcopo Wladislauiensi.

Merita eius laudat, ipsique gratiam annunciat.

INcredibilem nobis voluptatem attulit fama insignis pietatis, innocentiæ, eloquentiæ, rerum peritiæ, & præstanti isto loco & munere dignæ vigilantiæ tuæ, egregiæque operæ, tum catholicæ religioni, tum Regni illius rebus hactenus nauatæ. Nec dubitamus, te omnibus in rebus tui similem futurum. Scripsimus has literas Fraternitati tuæ, vt essent testes nostræ paternæ erga te voluntatis. Quid autem a te cupiamus, cognosces ex venerabili Fratre Vincentio Nuntio nostro, eique omnem fidem tribues. Datum Romæ apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris.

Epistola VIII.
GREGORIVS PAPA XIII.

Venerabili Fratri STANISLAO, Episcopo Wladislauiensi.

Georgius Radiuilus ad Episcopat. Vilnens. commendatur.

FEcimus non grauate id, quod Fraternitas tua a nobis postulabat, vt dilectum filium *Georgium Radiuilum* Venerabili Fratri *Episcopo Vilnensi coadiutorem*, & vbi Deo videretur, successorem daremus. Ad id nos adduxerunt multæ grauissimæque causæ, quas amplissimi viri, quos in tuis literis nominas, nobis proposuerunt. Cætera ex nuncio nostro cognosces, omnemque ei fidem habebis. Datum Romæ apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris.

Epistola IX.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmiensis SIGISMVNDO AVGVSTO Regi Poloniæ.

Regem præ aduersariorum machinationibus monet, Religionique Catholicæ studium & constantiam commendat.

PRoprium semper hoc fuit Regum ac Principum Catholicorum officium, non sibi de causis fidei iudicium arrogare, sed quæ semel essent in Consiliis Episcoporum Oecumenicis, præsertim de fidei doctrina, constituta, ea tueri & defendere, nec vt quisquam de eis, non dicam iudicare, verum etiam disputare, vel quicquam eorum quæ decreta essent in dubium vocare auderet, permittere, grauissimis etiam pœnis propositis, si quid secus ab aliquo tentatum foret. Cum itaque ad instantiam *Imperatorum Caroli & Ferdinandi* beatæ memoriæ, & omnium *Regum & Principum Catholicorum*, (inter quos etiam fuit diuus ille parens Maiestatis vestræ, cuius in fide Catholica constantia toto celebratur in orbe, quin & ipsa *Maiestas vestra*, quæ, sicut hactenus fecit, sic deinceps etiam pientissimi sui parentis vestigiis semper incede) *Concilium Tridenti* fuerit indictum & celebratum, ad quod ipsa quoque vestra Maiestas Oratorem suum legauerat, virum & nobilitate generis, & doctrina pietateque illustrem, R. D. *Valentinum Herbortum Premisliensem Episcopum*, qui decretis Concilii nomine *Maiestatis vestræ* subscripsit, & eis consensit; cum etiam hæc ipsa S. Concilii decreta *Parzouiæ* in frequenti Senatu, per illustrissimum D. *Cardinalem Comendonum*, tunc legatum Apostolicum, *Maiestati vestræ* fuerint oblata, simul vt S. sedis Apostolicæ autoritate fuerant approbata, & ea *Maiestas vestra*, tanquam obsequens Ecclesiæ filius, magna cum reuerentia receperit: Quæso Maiestatem vestram, vt

ipsa secum expendat, quale sit eorum consilium, qui nouam quandam illi fidiculam obtrudunt, & etiam iudicio *Maiestatis vestræ* comprobari volunt; quin & illud audent postulare, ne quid Episcoporum, sed hæreticorum iudicio tribuat omnia. Qualem autem fidiculam offerunt? eam certe, quam nonsolum Christiani, verum etiam ipsi rident Germani Lutherani, & eam vocant *ocream Polonam*, quemadmodum in libello germanico, cuius verba in *Comitiis Lublin* ipse *Maiestati vestræ* legi, perscriptum est. Itane iam delendus nobis erit e Symbolo Apostolico, quod indies recitamus, Articulus ille, credo sanctam catholicam, & illius loco ponendus, credo in non sanctam & foetidam ocream Polonam? Mirum est autem, quod videri volunt isti belli homines approbari a te confessionem, vel vt verius dicam confusionem Augustanam, cum in ea disertis verbis hæc scripta contineantur: secundum Euangelium, siue vt loquuntur, de iure diuino, nulla iurisdictio competit Episcopis, hoc est, his quibus commissum est mysterium verbi & sacramentorum, nisi remittere peccata, item cognoscere doctrinam, & doctrinam dissentientem ab Euangelio reiicere, & impios, quorum nota est impietas, excludere a communione Ecclesiæ. Quin & qui suis confessionem hanc scripsit digitis, & etiam toties mutauit, atque ad extremum, sicut ex *Christiano Lutheranus*, sic ex *Lutherano* factus est postea *Caluinianus*, in libello, quem de hoc ipso argumento conscripsit *Philippus Melanchthon*, spiritus ministerium Principibus adimit, sed externæ tantum disciplinæ conseruandæ officium illis tribuit, in his, quæ ad primam tabulam pertinent, & cuius verbum isti, qui nouam fidiculam offerunt *Maiestati vestræ*, tanquam Dei verbum adorant, vt grauissimi idololatriæ criminis argui merito possint. *Caluinus* etiam ipse negat Principes ciuili exercitatione potestatem habere; sed eorum partes esse dicit, legibus & edictis religionem sustinere: iudicandi vero partes illis adimit, & Ambrosii factum, qui nunquam laicis, vt de causis fidei iudicarent, permittere voluit, atque Theodosium Imperatorem ex communione piorum eiecit, vehementer probat. Ambrosium laudat *Caluinus*, quod Episcopali sua iurisdictione contra *Theodosium Imperatorem* vsus fuerit: & isti, qui *Caluini* discipuli videri volunt, negant vllam habere iurisdictionem Episcopos; sed etiam in ouili Christi per vim vsurpasse dicunt. Sic isti neque *Caluinistæ* neque *Lutheristæ*, sed *Suistæ* sunt, hoc est suæ cuiusdam opinionis & fidei: & modo fides appellari debet, quod est extra vnam fidem. Nam tale quid, perfidiam potius, quam fidem appellari debere, docet Hilarius. Nec enim isti *Suistæ*, quod *Luthero* vel *Caluino*, sed quod sibi ipsis videtur, hoc pro verbo Dei volunt adorari. Videntur autem isti Suistæ me perstringere in præfatione sua, quod ego libellum *vestræ Maiestati* dicauerim, in quo dissensiones, Hæsiones hæreticorum inter se descripserim. Quod ego factum esse a me non diffiteor in primo libro contra *Brentium*. Sed obsecro per Deum immortalem, videat *Maiestas vestra*, quanta sit vis veritatis, quemadmodum etiam per hostium veritatis iugula nonnunquam erumpat. Semel iterum Catholicum vocant, qui librum hunc Maiestati vestræ dicauit: Quid autem aliud ea re, quam impios Hæreticos se esse profitentur? Cum itaque vel propria ipsorum Hæreticorum confessione Catholicus ille sit, quem ipsi perstringunt in præfatione sua, quis erit, qui *Catholicus* & *Orthodoxus* dici & esse cupit, qui non Catholici potius, quam alicuius Hæretici doctrinam sibi sequendam esse persuasum habeat? Quanto minus quem Christianum, Catholicum, & orthodoxum Regem esse scimus, ea de re dubitare debet? Quam autem impudens hoc mendacium, quod consentire se, qui *Caluini* siue *Bezæ* perfidiam profitentur, cum *Lutheranis* affirmant; cum inuicem maiori odio prosequantur se *Lutherani* & *Caluiniani*, quam ipsos etiam *Christianos*, quos illis Papistas libet appellare. Legat, qui volet, *Germanorum Lutheranorum libros*, *Flacii Illyrici*, *Nicolai*, *Galli*, *Alemani Hesusii*, *Ioannis Vestphalii*, *Iacobi Vigandi*, *Cyriaci Spangenbergii*, *Matthæi Iudicis*, *Ioachimi Merlini*, qui nunc *Episcopum* se *Regiomontanum* profitetur, & aliorum multorum, qui nunc memoriæ non succurrunt, contra *Caluinum* & *Bezam*, quem *bestiam* appellant, conscriptos, & quomodo conueniat inter *Lutheranos* & *Caluinianos* facile perspiciet; non aliter certe quam inter murem & catum, inter ouem & lupum. Sed quid opus est Hæreticorum libros legere? cum illud in confesso sit, quod *Merlinus Dantiscanos Superintendentes* & ministros pro Hæreticis habet. Idem *Dantiscani* sentiunt de *Merlino*. Quin & ipsi Dantiscani atque Torunenses ministri mutuo se vocant Hæreticos, nec aliam apud vtrosque fere, præter hanc vnam veritatem, reperire licet. Tenet procul dubio memoria *Majestas vestras*, quid de Comitiis, fratribus, viris nobilitate primariis, de *Suerino*, de *Aulaco* statuerit *Merlinus*, quemadmodum eos non Senatu modo mouerit; sed ex ipsa etiam *Prussia* quosdam submouerit & eiecerit authoritate sua plusquam Episcopali, propter hanc solam causam, quod impiam *Caluini Bezæque* Sectam profiterentur. Appellauerat *Aulacus* ad *Maiestatem Vestram* a *Merlini* sententia; & certe graues rationes produxerat, quam ob rem æque tollerari sectam ipsius *Caluinianam* siue *Bezanam* oporteret, atque *Lutheranam*, cum priores *Lutherani* a *Christianismo*, quem Hæretici Papismum vocant, defecerunt, & ideo priores etiam ex Ecclesia exterminandi sunt; sed nullum ex appellatione sua fructum tulit, quin, qua de re graues querimoniæ fuerant apud me sub ipsum discessum meum ex Dioecesi mea, per *Maiestatem vestram Merlini* sententia confirmata dicebatur, nullus vt *Aulaco* deinceps locus esset in *illustrissimo ducis* consilio. Quis autem satis mirari queat, cum semel *Maiestas vestra* sententiam tulisse videatur, in senatu siue consilio subditi Ducis non esse ferendos *Caluinistas* siue *Bezistas*, quod, qui sunt eiusdem impiæ sectæ, non contenti, quod in Senatu *Maiestatis Vestræ* tollerantur, audeant insuper a Christiano, Catholico & Orthodoxo Rege postulare, vt impiam eorum doctrinam approbet, Christianam reiiciat, & qui nihilo sunt *Caluinistis* deteriores, *Trideistas* ex terris imperio vestræ Maiestatis subiectis eiiciat? Audeo dicere peiores, & minos ferendos esse, *Caluinistas & Bezistas*, quam ipsos etiam *Trideistas*. Nam præterquam quod non ignorat Maiestas Vestra, quales erga Regem suum in *Galliis*, quales erga Reginam suam in *Scotia* se *Caluinistæ* gesserint, quos motus concitauerint, quantis cladibus, quantis infortuniis illa Regna mactauerint; *Trideistæ*, quod peccant, simplicitate quadam peccare videntur, edocti a Luthero, nihil esse recipiendum, præter scripturas, (quod etiam affir-

mant in præfatione sua Suiſtæ) cum non viderent in Scripturis nomen Trinitatis, nomen perſonæ, nomen eſſentiæ de Deo dictum, nomen homouſii, Deum trinum & verum, quem in fine præfationis confitentur Suiſtæ Lutheri ſententiam ſunt amplexi, nec ſibi quicquam eſſe credendum putaverunt, quod Scripturis iſtis comprehenſum non eſſet. At quid eſſe poteſt Scripturis iſtis apertius? Accepto pane dixit Jeſus: Hoc eſt corpus meum; accepto calice dixit: Hic eſt ſanguis meus. Potuit ne clarioribus verbis veritas Chriſti corporis & ſanguinis in *Eucharistia* demonſtrari? Et huic tamen impii Calviniſtæ repugnare non dubitant, non dubitant mendacii veritatem arguere, non dubitant a veſtra Maieſtate petere, vt hoc tam impium dogma confirmet: quod ipſam, quæ pietas illius eſt & religio, nunquam eſſe facturam certo ſcio. Nec enim clam eſt Maieſtatem veſtram, quæ Regum, quæ vero ſunt ſacerdotum propria. Nec illud neſcit, quam graues pœnas dederit *Saul Rex*, cum ſibi ſacerdotis munus vſurpaſſet. *Core, Datam* & *Abiram* nunquam tantas blaſphemias, quales iſti belli homunculi, nouæ fidiculæ conditores, protuliſſe leguntur: qui eundem cum ſacerdote *Aaron* & *Moſe* Deum nouerunt, pari lege & religione viuentes, vnum & verum Deum, qui colendus atque inuocandns fuerat, inuocabant; ob hoc tamen ſolum, quod ſibi, quæ propria ſunt ſacerdotum, vſurpabant, ſtatim dirupta eſt terra ſub pedibus eorum, & aperiens os ſuum, deuorauit illos cum tabernaculis ſuis, & vniuerſa ſubſtantia eorum, deſcenderuntque viui in infernum operti humo. *Oza* quoque *Rex*, vt nihil dicam de *Oſia*, quem Suiſtæ quoque ſilentio præterierunt, cum arcam, quæ minari ruinam viſa eſt, ſuſtentaſſet, quam nemini tangere præter ſacerdotes fas erat, repentina morte ſtatim ob ſolam hanc rem eſt extinctus. Horum igitur exemplis, qualia plura commemorare poſſem, niſi vererer ne quod faſtidium M. V. adferrem, facile V. M. deterrebitur, ne conſiliis iſtorum nouæ fidiculæ conditorum, qui nomina ſua non adſcripſerunt, loci quicquam det. Inſpexi Libellum, quem obtrudunt M. V. vidi, quod in eo *Theodori Bezæ doctrina* continetur. Nam eodem argumento ſcriptum Bezæ libellum Latinum legeram in Caſtro Eccleſiæ meæ Varmienſis, *Heilſpergk*. Non fruſtra Maieſtatem veſtram admoueram ante bienniun, vt quos ille bipedum & quadrupedum omnium nequiſſimos huc miſerat Synagogiſtas, eos ſi grauioribus ſuppliciis afficiendos non putaret, ſaltem ex Regni ſui finibus excedere primo quoque tempore iuberet; quod facile ſuſpicabar, tale quid eos parturire, quale nunc etiam peperiſſe videmus. Vt autem ſciat M. V. qui vir ſit iſte *Beza*, ſcribitur a viris fide dignis, quod omnem vitam ſuam in luſtris & ganeis, & in omni libidinis genere traduxit, ac indicat hoc epigrammaton liber per eum editus, in quo Catullos, Tibullos & Martiales laſciuia, petulantiaque ſua, ſi non ſuperare, ſaltimi æquare videtur. Qui cum in Conventu Poticato tam diſtare Chriſti corpus ab Euchariſtia, quam cœlum a terra, publice dixiſſet, lepide quidam e ſodalibus eius: Quomodo credat, inquit, eſſe corpus Chriſti in Euchariſtia, qui vix Deum in cœlo eſſe credit? Hic eſt ille *Beza*, qui Ducem illum fortisſimum *Guiſium*, prælia Domini præliantem in Galliis, cum alia ratione vinci non poſſe videret, ſubmiſſo ſicario non magis nomine quam re ipſa *Poltrono*, per ſummum ſcelus proditorie confodiendum curauit. Nec ſatis habuit hoc tam atrox facinus patraſſe; verum etiam edito libello parricidium hoc defendere, laudare, tituloque pietatis ornare veritus non eſt. Quin & inſidiatoris illius tam horrendum flagitium cum facto *Moſis*, qui *Ægyptum*, & *Davidis*, qui *Goliath* interfecit, comparare, & eum, quod meruerat, ſupplicium de ſcelerato ſicario ſumptum fuiſſet, *Poltronem* inter *Martyres* referre non dubitauit. Poteſtne vel cogitari ſcelus aliquod atrocius? At ille minime contentus fuit tam immane factum parricidæ laudaſſe; verum alios etiam ad imitandum aliud eius exemplo accendit, ac fas eſſe docuit, fallere fidem, heris inſidiari, & eos quoquo modo tollere, iuxta illud: Dolus, an virtus, quis in hoſte requirat? Sed quid ego plura ſcribam de *Beza* hoc, quo nihil vnquam terra produxit ſceleſtius? Hic enim eſt fax incendiorum omnium, fonsque caputque malorum omnium, quibus florentisſimum quondam *Galliæ Regnum* tot iam annos eſt afflictum: qui propterea miſit huc Synagogiſtas ſuos, vt eundem efficerent huius quoque Regni Maieſtatis veſtræ ſtatum, & in eaſdem illud calamitates abducerent. Quodſi maxime pius & orthodoxus eſſet libellus, qui ſcriptus ab eo, veſtræque Maieſtati, neſcio per quos eſt oblatus; tamen vel propter hanc ſolam cauſam, quod ab homine tot flagitiis infami ſcriptus eſt, eum vt reiiceret M. V. ſuadere non dubitarem. Nunc tanto magis id facere debet, quod nihil eo magis impium & blaſphemum legiſſe vnquam videor. Neque orabo M. V. vt ne peſtilentibus hiſce quorundam conſiliis apud ſe locum eſſe velit, ne de conſtantia illius in vera Chriſti religione dubitare videar. Hoc tantum ab illa maiorem in modum peto, quando quidem ita ſcriptus eſt hic libellus, vt rudium animos facile poſſit inficere, nec eo peſtilentius quicquam eſſe poteſt, vt ne publice poſſit, prohibere velit. Sic enim orbi facile declarabit vniuerſo, quod ab hoc genere blaſphemiarum abhorreat, & eorum ſpem debilitabit, qui ſibi neſcio quid promittunt de M. V. quaſi permiſſura ſit, vt in *ocream Polonam* credatur. Quantam autem ea res apud homines laudem & gloriam, apud Deum vero gratiam eſſet M. V. conciliatura, ſi publice profiteretur in his Comitiis, nihil eſſe quod quiſque ſperaret, nouam aliquam fidiculam a M. V. obtineri poſſe, ſe in his quæ Patrum ſunt acquieſcere, nec ab his vnquam diſcedere velle; ſi præterea dignitates, præfecturas, & munera publica, non aliis quam Catholicis mandaret. Quam vt illi mentem Deus inſpiret, ſimul vt eam quam longisſimo tempore ſaluam & incolumem conſeruet, & horum Comitiorum felicem exitum tribuat, Maieſtatem illius Diuinam precari non intermitto.

EPISTOLA X.

STANISLAVS HOSIUS Cardinalis Varmienſis SIGISMUNDO AUGUSTO Regi Poloniæ

Regi gratias agit, quod Commiſſarium ad Elbingenſes in cauſa religionis miſerit, eumque obſecrat vt in fide Catholica ſit conſtans.

Sacra & Sereniſs. Regia Maieſtas Domine, Domine clementisſime.

ITerum atque iterum ingentes ago gratias S. M. V. quod *Commiſſarium* ſuum ad *Elbingenſes* miſerit, per quem officii ſui admonerentur. Multum enim eam rem attuliſſe fructum intelligo. Nec enim prohibentur amplius homines, quo minus ad Chriſtianam Eccleſiam ingrediantur, & aperte confiteri Chriſtum incipiant, vt bona ſpe ſim, quod eum paulatim agnoſcent, vel recognoſcent potius. Nam quod hactenus plerique non ſunt aperte Chriſtum confesſi, nullam aliam eius rei cauſam inuenio, quam quod perſuaſum illis fuerat, in Lublinenſibus Comitiis duas eſſe perfidias approbatas, Auguſtanam & Hehennem. Itaque multis perſuadebatur, quæ prius Elbingi per Commiſſarios V. M. acta fuerant, ſi non contra, ſaltem præter voluntatem illius facta fuiſſe. Iuſſus erat populus bene ſperare: quæ cum ſpes eos fefellerit, iam eſſe mitiores facti videntur. Etiam e Senatu proximo die Dominico duo S. Concioni dicuntur interfuiſſe: ſed & Superintendens abdicare ſe munere quo fungitur velle renunciatur, quod vtinam cito faciat! Quamuis in eadem illa Dominica non abſtinuiſſe dicitur, a conciliis in puri verbi Dei miniſtros a me legitimo paſtore miſſos: quod quoniam illi fortasſis prohibetur, putat ſe ſuum, ſi diis placet Euangelium, quod non aliunde quam ex probris, mendaciis & maledictis conſtat, prædicare non poſſe. Magnam & apud homines gloriam & apud Deum gratiam V. M. conſequetur, ſi perrexerit, quemadmodum cepit, nec de ſua tam pia ſententia dimoueri ſe patiatur. Nam deliberatum eſt omnibus ciuitatibus ad M. V. ſuos iterum mittere. Prætenduntur quidem aliæ cauſæ: verum hæc inter præcipuas fore videtur, vt liceat illis per M. V. abnegare Chriſtum & idolum Islebienſe adorare. Fortasſis autem ad Regni Comitia rem reiicient, vbi ſe ſuffragatores plures habituros confidunt. Sed ego pro mea fide & obſeruantia erga Maieſtatem veſtram hortor illam & moneo, ſupplex etiam oro, ne cuiuscunque tandem conſiliis a via recta, quam ſemel eſt ingreſſa, ſe deduci patiatur. Quin etiam in ipſis Comitiis, vbi maior eius rei necesſitas incumbit, aperte Chriſtum confiteatur, vnum Deum, vnam fidem habere ſe palam dicat: Quicquid eſt extra vnam fidem hanc, quæ Patrum quoque noſtrorum eadem fides fuit, id ſe non fidem ſed perfidiam eſſe iudicare; quamobrem non modo non approbaturam, verum neque permiſſuram perfidiæ genus vllum; quin etiam velit ſe deinceps vel honores, vel præfecturas, vel quæcunque tandem alia munera publica mandaturam, niſi Chriſtum aperte confeſſus fuerit, & omni perfidiæ ſiue Lutheriſtæ, ſiue Caluiniſtæ, ſiue Trideiſtæ, ſiue Anabaptiſtæ nuncium remiſerit. Certo Maieſtati veſtræ polliceor, ſi talem in proximis Regni comitiis ſe declarauerit, nec vlla circuitione vſa fuerit, quod intra breue tempus, reliictis idolis, quæ ſua verba Dei verba vocari & tanquam Chriſti Euangelium adorari volunt, ad Chriſtum in Bethlehem natum magna ex parte redibunt omnes. Sed cum vident homines ex vna parte mittere *Theodorum Bezam Synagoniſtas*, ex altera vero parte, quæ mihi vicinior eſt, quod memoria noſtra noſque ab his qui ſegregauerunt ſemet ipſis factum eſt hactenus Apoſcopus verius, quam Epiſcopos quoſdam creari, qui Lutheri verbum ſub titulo Dei verbi propagandum curent, putant id approbante V. M. fieri. Sic miſeri dementuntur, deque M. V. iudicant, quod eodem loco Lutheranos & Caluinianos, quo Chriſtianos, qui Papiſtæ nunc vocantur, habeat. Per viſcera miſericordiæ Dei quæſo M. V. ne velit hanc multorum opinionem de ſe confirmare: ſed palam profiteatur, ſe nullum Deum noſſe, præter Deum patrum noſtrorum, nec vllum Dei verbum ſcire, præter id, quod annunciatum eſt 600. annis his quibus Polonia Chriſti recepit Euangelium. Hoc ſi fecerit, ex multorum animis ingentem ſcrupulum, qui male eos habet, reiiciet, & felicem Regni ſui ſtatum conſequetur: quem ego non procul ab interitu abeſſe video, niſi nos oculis miſericordiæ ſuæ Chriſtus reſpexerit, & hanc Veſtræ Maieſtati mentem dederit. Quod vt faciat, vt illuminet vultum ſuum ſuper nos, conuertat nos, & auertat iram ſuam a nobis, ſupplex miſericordiam eius imploro.

EPISTOLA XI.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmienſis STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Huic gratulatur ob delatum ſibi Epiſcopatum, ſimulque officii Eccleſiaſtici admonetur.

Reuerendisſime Domine, Salutem & obſequiorum commendationem.

DOminum *Koſſobucium* propinquum R. D. V. cum huc ad me veniſſet, vidi lubens: ſed is multo fuit mihi gratior, poſteaquam ex eo certior ſum factus, R. D. V. *Epiſcopatum Wladislauienſem* eſſe delatum. Quam tantam honoris, dignitatis, fortunarumque accesſionem, R. D. V. gratulor, ac vt illi feliciter eueniat, vtque ea maximo cum Eccleſiæ & Reipublicæ commodo diu fruatur incolumis, ex animo cupio. Sed non minus gratulor & illud, quod eius potisſimum opera perfectum eſſe audio, vt ius tandem ſuum conſequerentur Dominicani fratres, & monaſteriū de manu *Gedanienſium* vindicarent. Quod ſi non disſimile decretum obtinere mihi quoque licuiſſet, in cauſa non disſimili aduerſus *Elbingenſes*, fuiſſet hæc mea gratulatio maiori etiam aucta gaudio. Cæterum ferenda & perferenda etiam eſt mora hæc quantumvis diuturna. Delectatus autem ſum huius propinqui R. D. V. familiari ſermone, cum præſertim illud mihi ſæpius confirmaret, prouiſuram illam eſſe modis omnibus, vt *Gedanenſ.* Ciuitas ad ſanitatem & officium, ab his erroribus, in quibus nunc miſere verſatur, tandem aliquando reuocari queat. Cuius rei ſi quod initium anteceſſores illius dediſſent, iam fortasſis per Dei gratiam fructum aliquem nobis ex hac eorum diligentia capere licuiſſet, & ego quoque meos *Elbingenſes* facilius ad Eccleſiæ gremium reducere potuiſſem. Quod adhuc effectum iri ſpero, ſi mutuas nobis inuicem operas nauauerimus. Quod ad me attinet in hoc præſertim tam pio negocio, quicquid R. D. V. præſtare potero, faciam ſemper lubens. Cuius me priſtino amori commendo. Datum ex Caſtro meo Wartemburg, die 11. Iulii 1567.

EPISTOLA XII.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmienſis STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Mentem ei ſignificat de radicitus tollendis Catholicæ religionis aduerſariis.

QVæ renunciari volui per ſeruitorem illius *Reuerendisſimi Dominationi veſtræ*, non aliunde profecta ſunt, quam ex optimo meo erga illam animo, fuitque mihi valde gratum ex illius literis cognoſcere, quod eodem animo R. D. V. acceperit. In vrbe, ſicut mihi ſcribitur, non deſunt ex variis locis, qui R. D. V. negotium exhibere conentur. Sed ſpes eſt eos nihil profecturos. Exemplum edicti Cæſarei legi. Tale quiddam conabatur etiam pater eius, cum eſſem apud Maieſtatem eius Nuncius Apoſtolicus. Cum autem ego peterem ne faceret, vt aut omnes eiiceret Sectas aut ferret omnes, ne

videretur vnam aliquam approbasse, cessit voluntati meæ. Mihi valde probatur illa *Hilarii* sententia: quod fides non est nisi vna, quicquid autem est extra vnam fidem hanc, perfidia est non fides. Perfidiam autem approbare quam deceat Principem Catholicum, ille viderit: nisi forte ipse perfidiæ se contemnare velit, si quam aliam, præter eam, quam sequitur ipse, fidem approbauerit. Aut Augustana Confessio perfidia est, aut quam sequimur nos Christiani: nisi forte duas fides habere velimus, sicut nuper duos Christos nobis *Triadoclastæ* confinxerunt, vnum falsum, quem vocant *Papisticum*, qui sit Patri coæternus, coæqualis, & consubstantialis, & alium verum, sicut ipsi volunt, natum annos 1567. Si tollendæ sunt Sectæ, radicitus tollendæ sunt. Tollatur primum radix: quæ non est alia, quam Augustana confessio, quam *Philippi verbum* vocat *Osiander*, & infelicitatem *Witembergensium* deplorat, magistrorum præcipue, qui coguntur abiurare Christum, & iurare in verba Philippi. Quoad hæc radix euulsa non fuerit, nulla spes est, earum finem aliquem futurum. Cur non æque debeat esse verbum Dei, quod *Zuinglius* vel *Caluinus*, quod *Balthasar Pacimontanus*, quod *Svvenckfeldius*, quod *Seruetus*, & eius discipulus nostræ gentis homo, sed non nostræ fidei, *Gregorius*, docent? Cum præsertim ipse Philippus a suis discipulis arguatur, quod in præcipuis doctrinæ locis, partim ad Papatum, partim ad Caluini dogma defecerit. Quam igitur confusionem, qui suis eam digitis conscripsit, autor ipse damnauit, nescio quomodo possit eam Princeps Catholicus approbare. Nam aliarum Sectarum condemnatio, huius autem solius toleratio, speciem quandam approbationis habere videtur. Ad alia respondebo suo tempore, nisi quod eius generis pleraque sunt, vt melius R. D. V. quam mihi cognita esse queant, & a nullo quam a se ipso consilium rectius petere possit. Quod superest, opto R. D. V. diu bene & feliciter valere: cuius me fraternæ beneuolentiæ commendo. Datum ex Castro meo *Heilsberk*, die 1. Octob. Anno Domini 1567.

Epistola XIII.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmiensis STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Queritur de infelici Relig. Cathol. statu, & curam de recuperanda libertate & iuris dictione rescribit.

QVerimonia R. D. V. de nostra, qui pastores vocamur, negligentia, sicut pio & vere Catholico Episcopo digna, sic & iustior est quam vellemus. Et reuera, si fuisset hoc studium in nobis, quod esse debebat, minus nunc Ecclesia laboraret. Vocatio nostra quid a nobis exigat, prorsus obliti videmur: præcipue vero qui præfuerunt ante R. D. V. *Ecclesiæ Wladislauiensi*, quales pastores fuerint, quam curam sui gregis gesserint, obscurum non est. Nunc in magnam spem eriguntur multi boni viri, quandoquidem eius Ecclesiæ gubernacula R. D. V. tradi vident, futurum vt meliore loco sint omnia: cum præsertim, quam fuerit solicita de recuperando in ciuitate Dantiscana monasterio, vt etiam aliquis in illa Ciuitate verbo Dei sit locus, testatum sit omnibus. Credat R. D. V. si, quo tempore primum de lucrifaciendis Christo *hædis meis Elbingensibus* laboraui, talem collegam in Prussia habuissem, qualem fore R. D. V. certo persuasum habeo, nunquam Christi iugum *Elbingensis* Ciuitas excussisset, nec inuita me suum Episcopum agnouisset. Quod quo minus faceret, magno mihi tunc impedimento fuerunt *Dantiscani*: qui qualem Episcopum tempore illo habuerint, nihil est necesse me scribere, cum ipsa sciat melius. Eramus tres in his Prussiæ terris Episcopi: solus ego, quod erat mei muneris, præstare tamen vtcunque conabar, cum in duobus illis collegis non modo nihil præsidii, verum etiam plus esset impedimenti. Puto me non ignota R. D. V. scribere. Quo maiorem in spem nunc adducor, quandoquidem Deo bene iuuante sumus habituri inter nos consilia, futurum, vt ea quem volumus progressum & exitum consequantur. Consilium hoc, quod ad me R. D. V. misit, valde mihi probatur, & eo vti deliberatum habeo. Quin & ingentes ago gratias R. D. V. quod hanc operam nauare mihi grauata non est. Omni officii & obsequii mei genere per omnem occasionem officium hoc illius compensare conabor. Verum ad publica redibo. Nam hæc ad priuatas tantum vtriusque nostrum Ecclesias pertinere videntur. Quod scribit, vocationem nostram, tempus, & publicum executionis actum inuitare nos, vt de recuperanda iurisdictione nostra cogitationem suscipiamus: libenter assentior hac in re R. D. V. Vtinam autem adduci possit sacra *Maiestas Regia*, vt, (quod ego supplex illius *Maiestatem* sæpe rogare soleo) non in sola causa fisci, verum & in causa Christi, quæ primas partes sibi vendicare debebat, executionem aliquam fieri vellet. Sed quod omnis iurisdictio nostra nobis est adempta, qui solam plerique culpam omnem conferunt in eum, qui solam hanc executionem, quæ nunc fit, vrgere maxime videbatur. Quod ego non dubito, quin is optima mente fecerit. Erat enim illi magna spes ostensa, futurum, vt salua nobis essent omnia iura & priuilegia nostra, & qui contra ea venisset, in eo iuxta patrias leges executio fieret. Quantum autem postea decideri mus ab illa spe, R. D. V. quæ præsens in illis Comitiis adfuit, nam ego Tridenti tum eram, melius quam ego scire potest: quamuis clamet hoc etiam res ipsa. Quamobrem, quod sentio, dicam. Solus est Deus, in quo recte spem nostram defigere possimus, cum omni simus humano consilio destituti. Video dignitates & præfecturas non fere mandari nisi hæreticis: qui quo plures in Senatum alleguntur, hoc ego minorem spem concipio, recuperaturos nos aliquando, quod semel amisimus. Vtinam in peius non proficiant omnia! Nam quæ spes esse potest, vt executioni mandentur patriæ leges in Christi capitis & corporis fauorem latæ, si contra patrias leges illas honores & publica munera non aliis fere quam hæreticis conferuntur? Qui quando plures asciscuntur in Senatum, tanto maioribus viribus Christi causam oppugnabunt. Duplicem proponi viam ex R. D. V. scriptis intelligo, qua possimus recuperare iurisdictionem libertatesque nostras. Quarum vna est, vt ad instantiam omnipotentis Dei & Christi filii eius citentur omnes violatores: Altera, vt ad delationem Episcoporum. Prior illa noua est, nec vnquam lecta vel audita prius a me: magis ad extremum illud iudicium pertinere videtur. Ac vehementer metuo, ne viam hanc insistant Moschi & Tartari, ne per eos nonsolum hæretici violatoresque templorum, verum etiam & nos pastores, qui parum fuimus in

in eis custodiendis diligentes, ad instantiam omnipotentis Dei citemur. Posterior visitata quidem est, nec mihi displicere potest: verum prius illud expendi vellem diligentius & accuratius, quæ sit spes, quod volumus, perficiendi. Cum *Petricouiæ* fuissem ante biennium, venit ad me *Reuerendissimus D. Archiepiscopus Gnesnensis*, vna cum R. D. *Episcopis* aliquot, inter quos etiam aderat is, qui nuper mortuus est R. D. *Wladislauiensis Episcopus*. Aderat & illustr. *Cardinalis Commendonus*: publice dixit ille defunctus lingua materna, quantum ego memoria tenere possum, in hanc sententiam: Quanto maiore conatu restiteritis hæreticis, & hæreses extinguere studueritis, tanto plus illæ sument virium. Et factum est quod ille prædixit. Nam quod hæreticis placuit, legis vigorem obtinuit, etiamsi multo maxima Senatus pars, quin & ex Nunciis non pauci reclamauerint. Et tamen eo tempore neque *Palatinos Cracouia & Posnania*, neque *Capitaneum* generalem habuit *Maior Polonia*. Itaque non video, cur nunc esse meliori spe debeamus, quam illo tempore; nisi forte quod Episcoporum concordiam fore confido maiorem, quorum discordia præcipua causa fuit & religionis & Ecclesiæ iurisdictionis euertendæ. Magnam ex ea re voluptatem capio, quod R. D. V. non sicut antecessorem illius, odii & maleuolentiæ: certamen cum R. D. Archiepiscopo suscepisse video. Nec est vllum certamen, quod sit Episcopis gloriosius, quodque magis illos deceat. Quo magis probo sententiam illius, quæ Synodum vrgendam esse censet. Quoniam vero nullum illius vrgendæ mandatum habeo, R. D. *Archiepiscopi* fuerit hoc negocium: exploret mentes *Coepiscoporum* suorum, deque illorum consilio diem & locum habendæ Synodo constituat. Quod mihi facere non licet, cum non sit mihi mandata legatio, nisi durante Synodo. Quin etiam cum fuisset apud me R. D. *Nuncius Apostolicus*, qui mihi Breue legationis ad Synodum obtulit, ipse hortatus est me, ne quid ea de re cuiquam significarem, priusquam ad diem & tempus habendæ Synodo constitutam venissem. Quodsi coacta Synodus fuerit, quocunque tandem loco vel tempore visum fuerit R. D. Archiepiscopo vna cum suis Coepiscopis, modo me Deus incolumem seruet, quamuis non valde lubens, veniam tamen. Ibi de rebus omnibus, de quibus ad me R. D. V. scripsit, rectius deliberari poterit. Magnum Procuratorem iam habemus, & si non illum, de quo metuebat R. D. V. tamen alium plusquam hæreticum, si vera sunt, quæ mihi nudius tertius ex aula reuersus narrauit D. *Caspar Geschkaun*, qui fuit *Abbas Oliuensis*. Ad Regiam Maiestatem scripseram diligenter, & ab hoc bello suscipiendo sum dehortatus: verum ea iustas causas attulit, quamobrem aliter illi facere non licuerit. Commendo me fraternæ beneuolentiæ D. V. R. *Heilsbergæ* 6. Nouemb. 1567.

Epistola XIV.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmiensis STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Eidem gratulatur de sibi oblato Episcopatu & Ecclesiæ Rom. curam gerit.

SEsqui mensis iam est prope, quod factus fui certior, renunciatam in vrbe fuisse *Wladislauiensem Episcopum Reuerendissimum* D. vestram: quo nomine quamuis paulo ante gratulatus illi fuerim; tamen & nunc iterum atque iterum gratulor, & quod a Domino factum est, id cum ipsi R. D. vestræ tum Ecclesiæ ipsius, atque adeo toti *Prouinciæ* vel *Regno* potius feliciter euenire cupio. Non minus gratulor, quod egregia in se voluntate Sanct. D. N. esse scribit, & præclaram de illa opinionem concepisse. Quod autem factum id esse mea commendatione significat, fieri potest. Nam & nonnulli *Cardinales*, præsertim *Sabellus* & *Simoneta*, idem ad me scripserunt. Sed vino vendibili, quod aiunt, non opus est suspensa hedera. Quamobrem nihil est, quod hoc nomine mihi gratias agat: Sui cuique mores fortunam fingunt; sua quemque virtus commendat. Quæ sicubi non adest, inanis est cuiusuis tandem alterius commendatio. Nihil est aliud a me factum, quam quod veritati testimonium perhibui. Iam duodecim & amplius annos intercessisse puto, quod magna semper inter nos fuit familiaritas. Nam præclaros dotes, quibus eam Deus affatim cumulauit, semper in R. D. V. feci plurimi. Quas quin conuersura sit ad Ecclesiæ salutem & tranquillitatem, equidem nil dubito. Quod autem se meis consiliis vti velle scribit in Ecclesia gubernanda: vellem, vt esset in me tantum consilii, quod etiam R. D. V. impartiri possim. Sed ita sum eo destitutus, vt nec Ecclesiæ meæ rationibus quemadmodum consulam, scire queam. Quæ sint acta cum hædis meis Elbingensibus, ex Venerabili Domino *Valentino Kucborscio*, *Ecclesiæ* meæ *Canonico*, R. D. V. cognoscet, cui descripta misi omnia. Furit Satanas, quod eripi sibi multos bolos e suis faucibus videt: & cum alia ratione se Dei verbum impedire non posse cernat, cædem spirare iam incipit, & minas quasdam denunciare. Quas tamen pili non facit S. Societas Jesu: quin vltro videtur in eiusmodi causa mortem oppetere parata. Sed interea bone Deus! quorsum tandem nobis res rediit? etiam in Regia Ciuitate confiteri Christum, & eius Euangelium prædicare, liberum non est: ita vt nisi procideris coram Islebiensi Baal, & eius verbum adoraueris, vitæ periculum tibi denuncietur. In proximis festis Nataliciis multo maior pars interfuit in Sacris & Concionibus Christianorum, quam Lutheranorum. Quod ferre Satanas & minister eius non potest: quem ego cuperem eiectum ex illa Ciuitate; verum id sine magno tumultu fieri non posset. Ac dissuadet Societas, ne curem eiiciendum, quod paulatim futurum sperat, vt a Satanæ ministro deficiant homines, & ad Christum redeant. Quem habeo Concionatorem Elbingæ, magis indies atque magis amari dicitur a multis. Nam est admirabili quadam tolerantia & mansuetudine: & quantumlibet fremat Satanas & eius minister, ille nihil ad se pertinere putat. Fert omnia patienter. Iam tandem fructum sperare incipio vocatæ Societatis huius ad me. An autem & hoc mirabile non accidit, quod quo die fuit *Gedani* monasterium in libertatem assertum, & suis legitimis possessoribus restitutum, eodem & *Elbingæ* cœpit Euangelium Christi prædicari, & missa celebrari? Cum nihil minus ego cogitarem, quam quod idem eodem tempore *Gedani* futurum esset. Fortasse Deus vult vtramque ciuitatem vtriusque nostrum opera sibi lucrifieri. Vtinam autem ille dies nobis illucescat aliquando, quo tantum animarum

lucrum facere possimus! Qua quidem in re mutuas nobis operas præstabimus. Si quid erit in me consilii, lubens cum D. V. R. communicabo, dummodo ipsa quoque mihi suum consilium impartiat. De *Fricio*, quod aliud consilium R. D. V. dem, non habeo, quam vt si, quem semel negauit Christum, eum denuo confiteri noluerit, mandatis Apostolicis pareat. Synodum omnino celebrandam censeo. Nam præterquam, quod *Prouincialis* quoque *Synodi Gnesnensis* decretis non semel cautum est, tertio quoquo anno synodum haberi debere; etiam *Oecumenici Concilii* decretum hac ipsa de re intercessit, simul & Sanctiss. D. N. mandatum: vt ego non videam, quo modo possint effugere *Prouinciæ Gnesnensis Episcopi*, quo minus Prouincialem Synodum celebrent. Cæterum de tempore Synodi congregandæ probatur mihi R. D. V. sententia, nec eam habendam, antequam sint absoluta Comitia, censerem. Illud quoque satis laudare non possum, quod R. D. V. de reconciliandis dissidentium inter se voluntatibus tam est solicita. Nam nisi id perfectum fuerit, reuera nec ego video, quo fructu Synodus celebrari queat. Quamobrem omnes neruos hac in re suos contendat. Nullum Deo poterit sacrificium præstare gratius. Qua de re conuenerit inter tres, qui principem inter Episcopos Regni locum obtinent, in eorum sententiam quin alii quoque libenter sint ituri, mihi dubium non est. Ad instantiam Dei omnipotentis vt citetur aliquis, mihi nunquam placuit. Ad extremum Iudicium hæc reseruanda sunt. Plus aliquid addam: nec hoc adhuc apud me satis constitutum est, an expediat aliquem citari, nisi prius certo constet, fructum aliquem ex ea re nos consecuturos. Quemadmodum autem id certo constare possit, nescio. Nam & quæ certo promittuntur, certo non præstantur. Est autem id cumprimis dolendum, quod in comitiis minoribus, quæ particularia appellantur, nullas propemodum partes habere videntur Episcopi, vel si qui sunt illis adiuncti, Laici Senatores Catholici: quos iam, proh dolor! ad paucos redactos videmus. Si posset horum autoritate perfici, maior vt nunciorum pars ex Catholicis eligeretur; essem aliqua spe, nostra consilia meliores progressus in maioribus Comitiis habitura. Quod superest, opto R. D. V. diu bene & feliciter valere: cuius me fraternæ beneuolentiæ diligenter etiam atque etiam commendo. Datum ex Castro meo *Heilsperk* 9. Ianuar. Anno Domini 1568.

EPISTOLA XV.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmiensis STANISLAO CARNCOVIO Episcopo VVladislauiensi.

Cuius Episcopatum votis prosequitur, & consilia ad coercendos hæreticos suppeditat.

Est quod agat R. D. V. Deo gratias, pro tot beneficiis, quibus ab eo se tam illustribus affectam esse, profitetur. Nam re vera par felicitas memoria nostra vix vlli mortalium contigisse videtur. Vt enim honor is illi non immerenti delatus sit; tamen & hæc ipsa merita, quibus ipse debebatur, Dei solius dona sunt. Quæ vero quatuor horarum spatio confecta fuisse scribit, rara sunt & præclara. Quicquid malorum per totos quatuor & amplius annos in Ecclesiam ex Episcoporum dissidiis inuectum est, id ex ea per quatuor horarum consultationem hanc, & arctissimam inter eos amicitiam stabilitam, omne prorsus exterminatum iri speramus. Et est quod etiam ordo noster vniuersus Deo gratias agat, qui ministerio R. D. V. tam breui spatio temporis, tantam in Ecclesia Salutem operatus est. Superest, vt vnanimes diuinam illius maiestatem precemur, vt hoc diuturnum esse velit & stabile. Neque dubito, quin Regiæ quoque Maiestati cum primis gratum sit, quod hæc R. D. V. consilia tam feliciter illi ceciderunt. Verum & hoc laudo, quod sine pompa ingressa est in Ecclesiam suam: quamuis aliud quiddam eam initio cogitasse narrabatur. Magis etiam laudo, quod in quibus aliquid esse præsidii videt, eos præhensat, vacillantes in fide confirmat. Vehementer etiam reformatio mihi probatur, de qua scribit R. D. V. Si nos ipsos iudicaremus, non iudicaremur a Domino. Probatur etiam illud, ieiunia, supplicationes, precesque publicas indici. Nec minus probatur, quod habet præclaros Concionatores, quos ad ciuitates hæresibus infectas mittere decreuit. Synodum etiam indictam esse placet. Ad quam vt proficiscatur V. D. *Valentinus Kuzborscius Ecclesiæ* meæ *Varmiensis Canonicus*, etsi opera hic illius futura mihi esset necessaria, absit tamen vt eum impediam. Sed illud etiam atque etiam R. D. V. secum expendat, an expediat, vt hoc tempore de prouentibus Ecclesiarum *Gedanensium* inquirat: saluo prudentiori illius iudicio mihi videretur a spiritualibus potius, quam a temporalibus exordium esse sumendum. Cum *Fricio* contractum non improbo. Consiliarium autem habere nullum potest meliorem eo, quo vtitur R. D. V. *Stanislao Dambrouio*. Cætera per V. D. *Kucborscium*. Cæterum illud silentio præterire non possum, quod missus est mihi libellus quidam de Supplicio Gentilis. Pluribus verbis præfatur in eo pater ille Sanctus *Theodorus Beza*, quo nihil ætas hæc nostra vidit impurius. Inter alia notat me, quod ego *Maiestatem Regiam* de coercendis *Blasphemiis* cogitantem, a rectis consiliis pro viribus auocare sim conatus. Quod mihi falso tribuit. Nunquam enim id a me factum est. Quin autor fui *Regiæ Maiestati*, vt omnium hæreticorum ex æquo, non autem vnius aut alterius sectæ, blasphemias coerceret. Metuebam enim, si tantum vna vel altera Secta profliganda foret, ne tanto plus virium reliquis accederet, & earum toleratio speciem tacitæ cuiusdam approbationis habere videretur. Quamobrem satius fore ducebam, si minus profligari possent omnes, vt ferrentur omnes, quo mordentes, & comedentes inuicem, consumerentur ab inuicem. Scitum enim est illud: quod bellum hæreticorum pax est Ecclesiæ. Quanto magis autem hæreticis displicere consilium hoc meum intelligo, tanto minus illius me pœnitet. Quamobrem in ea sententia sum adhuc: prius vt coerceantur blasphemiæ Lutheristarum & Caluinistarum, deinde qui sunt ex illis prognati, seque dociles eorum discipulos præstiterunt, ac aliquanto plus profecerunt, (nec enim omnia Deus prioribus illis reuelauerat) *Trideistarum, & Anabaptistarum*. Si vero priores ferendos putat *Maiestas Regia*, ferat etiam eorum sobolem, ne videatur illos canonisare velle, tanquam Dei verbū sit eorum doctrina, cui contradicere vel eam condemnare fas non sit. Hortatur fax illa seditionis

Theodorus *Beza* Maiestatem Regiam, & obtestatur, vt coërceat blasphemias istas *Trideistarum* & *Anabaptistarum*, monet idem & Principem *Transyluanum*, & *Regni Proceres*, & nescio quos *Trecios*, *Lasicios*, *Sarnicios*, quos pastores vocat, vt in curam hanc toto pectore, quod aiunt, incumbant: quibus etiam scribit, se submittere Synagonistas. In quos ego primum exemplum aliquod edi vellem a *Maiestate Regia*. Neque satis mirari possum, quod Lutheristas & Caluinistas iam hæreticos minimè iudicari video, sed solos Trideistas & Anabaptistas. An propterea quod ii magis ad seditionem nati videntur? At ego video, qui *fœdus Smalcaldicum* inierunt, & contra pientissimum *Carolum Imperatorem* arma parricidialia sumpserunt, qui nunc etiam in Galliis superstite Rege suo, cui fidei subiectionisque suæ iusiurandum præstiterunt, Regem alium elegerunt, & sicut antea Cathedram contra Cathedram constituerant, sic nunc contra sceptrum erexerunt, eos non *Trideistas* & *Anabaptistas*, verum *Lutheristas* & *Caluinistas* esse. Quamobrem hos prius Maiestas illius coërceat, qui patres sunt, qui sunt fonsque caputque malorum omnium, deinde minus erit cum eorum prole negocii; cum enim tenerior hæc adhuc sit, minus difficulter domari poterit. Quis autem dedit hanc potestatem *Bezæ*, Synagonistas vt mittat in Poloniam? Credibile non est, quantum hæc tanta licentia & audacia animo meo cruciatum afferat. Si tale quid in istis Regia Maiestas statueret, qualia facta scimus de *Serueto Geneuæ*, vel *Bernæ* nuper de Gentili, sempiternam nomini sui laudem compararet. Nunc *Ioachimus Merle*, qui propter seditionem *Regiomonte* pulsus erat, ante annos plus minus 14. Braunsuiga vocatus venit, ac Euangelicas quasdam veritates attulit, quæ mihi non parum inuidiæ conflarunt, de quibus coram plura D. *Valentinus Kucborscius* referet. Nec eo contentus, virulentum quendam libellum edidit *Regiomonti*, quo suis interdicit, ne quam cum Christianis, quos Papistas vocat, consuetudinem habeant, proposito *Diui Ioannis* exemplo, qui cum *Cerynthо* nihil habere comune voluit: præcipue vero remis, quod aiunt, velisque societatem Iesu fugiant, nec suos liberos in disciplinam eis tradant, de quibus etiam fabellam quandam narrat. Videtur ad seditionem hic homo natus, & est *Illyricanæ* factionis, vnus ex rigidis Lutheranis, quos iam nec ipsi ferre possunt in suis ditionibus molliores Lutherani. Quantum hic homo incendium sit concitaturus in his terris, quandoquidem in primo statim ingressu virus hoc suum effudit, facile R. D. V. pro sua prudentia coniicere potest. Scripsi ad vtrumque *Ducem* & *Seniorem* & *Iuniorem*, & grauiter cum illis expostulaui: Responsum adhuc non accepi. Sed ea de re plura per D. *Kucborscium*: nunc ea tantum obiter significanda putaui. Quod superest, opto R. D. V. diu bene & feliciter valere, cuius me beneuolentiæ diligenter commendo. Datum ex Castro meo *Heilsperg* 24. Februarii Anno 1568.

EPISTOLA XVI.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmiensis STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

De misera Ecclesiæ Romanæ conditione, imprimis de Elbingensium pertinacia prolixe queritur.

Mihi quidem non possunt nisi vehementer probari, quæ sunt hactenus acta per D. V. R. ad eos Christo lucrifaciendos, qui se per summum sacrilegium ab illius corpore separarunt. Quodsi, qui superioribus annis ad eiusdem Ecclesiæ gubernacula sedebant, par studium in hac re nauassent, minus curæ solicitudinis & laboris D. V. R. reliquissent, fortassis & mihi. Nam quicquid est malorum in Elbingensi ciuitate, quæ iurisdictioni meæ Ecclesiasticæ subiecta esse deberet, non aliunde ad illam, quam a *Dantiscana* manauit, quæ multis annis Episcopo caruisse videtur: quod nonnunquam etiam ipsi questi sunt *Dantiscani*. Verum de præteritis consilium non est. Nihil autem est eo verius quod scribit R. D. V. miseram nunc Episcoporū esse conditionem: de vi quæruntur, qui vim afferunt ipsi. Qui templa violant, sacerdotes & pastores legitimos ex illis eiiciunt, sacra vasa diripiunt, prouentus etiam Ecclesiarum omnes auferunt: illi ipsi vim afferri sibi vociferantur, quando legitimi pastores, vt per vim ablata restituantur, laborant. Deinde vero, non iam doceri volunt oues a pastore, sed pastori docendi formam præscribere; quod mihi fit ab *hædis* meis *Elbingensibus*. Persuadet sibi Burgimagister, se plus in scripturis intelligere, quam non solum Episcopus eius Ciuitatis intelligat, verum etiam tota Catholica Ecclesia. Posteaquam vero iugum Episcoporum excusserunt, Regiam quoque Maiestatem non pluris faciunt. A nemine cogi, sed ipsi cogere volunt omnes: nec magis Episcopo, quam ipsi Regiæ Maiestati parere detrectant. Et hanc vocant libertatem, non agnoscere potestatem vllam, quod cuique visum est, id impune facere, quam cuique visum est fidem, vel perfidiam potius amplecti. Si quis quærat malorum horum causam in scripturis, reperiet: In diebus illis non erat Rex in Israel; sed vnusquisque, quod sibi rectum videbatur hoc faciebat, hoc credebat. Vellet modo Regia Maiestas, alius esset statim rerum status in Polonia & in Prussia, & saluis omnium iuribus & libertatib9, quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo præstarentur. Vno ore vnanimes honorificemus omnes Deū & Patrem Domini nostri Iesu Christi. Sicut vnus Deus, sic vna fides esset, vnus etiam pastor & vnum ouile. Quæ per D. V. R. acta sunt in sua diœcesi valde probo; sed non plus eam profecisse, quam me, cum non dissimili ratione cum hædis meis Elbingensibus egissem, doleo. Maior est istorum hominum pertinacia, quam vt sanæ doctrinæ loci quicquam dare velit. Aliis remediis opus est, quæ quod non probentur illi D. * mirari satis non possum, cum quod ille colit *idolum Geneuense*, siue quis illud *Ioannem Caluinum* siue successorem eius *Theodorum Bezam* esse dicat, vterque libellos ediderit de hæreticis a Ciuili Magistratu puniendis, & iure gladii coercendis; neq; scripserint, modo verum exemplo quoque docuerint, id ita faciendum esse. Nam quid in *Michaelem Seruetum* statuerit *Caluinus*, orbi testatum est vniuerso. Nec minus & illud notum, quid factum de *Gentili* nostro fuerit apud *Helueticos*: qui cum articulos quosdam disputandos in publicis locis affigi fecisset, primum in carcerem coniectus, nec ita multo post *Bernæ* supplicio capitis affectus est. Itaque non ab illo D. * sed a fratre eius rectius hæc scribi potuerunt, qui cum *Serueti* sui *Gentilis* discipulus esse dicatur, vere potest cum suis condiscipulis queri, quod *Caluinistæ* non scripturarum rationibus, verum articulis & fasciculis rem agunt contra suæ sectæ magistros. Vt interim illud silentio præteream, quod

veri

veri *Lutheristæ* non *stylo*, sed *sceptro Magistratus*, *Caluinistas* refutandos esse docent, nec vsquam in suis terris receptum illis dant. Tam illis abominanda Caluinistarum secta videtur. Mirum est autem, quod licet *Caluinianis*, quod licet Lutheranis, non idem licere debere Christianis. Cupiebam & ego cum hædis meis colloqui priuatim de ista præclara Confessione Augustana, quam tanto studio expetunt, sed colloquium detrectarunt, nec aliud mihi responderunt fere, quam, sic volumus. Quem autem sibi Superintendentem elegerunt, hominem indoctum, vt audio, sed interea bene loquacem, & ad commouendos animos & excitandam seditionem cumprimis idoneum, cum quidam ex pueris meis alloquutus erat, vt me conueniret, & responsum hoc ab eo tulit: sibi nil esse mecum negocii; tum puer: Non agnoscis, inquit, Episcopum tuum? Non ab illo sum vocatus, ait, sed a Magistratu, qui mihi Cathedram concessit in monasterio. Puer vero meus: Quid si doceres, inquit, illum, fortassis ei persuadere posses, vt eandem quam tu doctrinam sequeretur. Non patitur, inquit, ille se doceri. Quod ad iurisdictionem nostram attinet, suspensam, aut sublatam, nescio. Sed si quid eiusmodi quo iure quaue iniuria statutum est, contra nobiles tantum vt non exerceretur statutum esse puto. Quod R. D. V. scire melius potest. Quanquam illi non spiritualem nostram, sed Regiam Iurisdictionem sublatam cupiunt, & sicut omnes Papæ, sic & Reges esse volunt omnes, vt simus sine lege, sine Rege, sine sacerdotio, sine sacrificio, sine Deo. Hic est Scopus, ad quem collimat Satanas. Nam quæ est iurisdictio nostra? Cognoscere de doctrina, & excludere impios a communione piorum. Hoc etiam ipsa fatetur Augustana confessio. At ipsi se iam pridem excluserunt a nobis, quos impios esse persuasum habent: nec vnquam sibi vel vinum vel cereuisiam sapere melius dicunt, quam cum censuris Ecclesiasticis innodati sunt. Quamobrem vt excommunicemus illos, hoc est, vt sententiam, quam ipsi contra se tulerunt, confirmemus, facile tulerint. Sed vt penes Regem aliqua sit autoritas & potestas, quo liceat illi iuxta Regni constitutiones contra tales procedere, egregii isti iurium & libertatum defensores ferre non possunt. Excussimus, aiunt, Pontificum iugum: excutiamus & Regis. Neque enim est in scripturis magis fundata Regum quam Pontificum iurisdictio. Sic in Germania, sic in Gallia, sic in Scotia factum hoc infelici nostro sæculo videmus. Quod si vult Regia Maiestas, vt idem fiat in Polonia, quominus illius voluntati satisfiat, quis egosum, qui possim prohibere? Fatentur hoc etiam ipsi hæretici, quod res ad *Anarchiam* euadere velle videatur. Tam ego nollem Regem habere tyrannum, quam quisquam alius: Sed si multi forent Reges atque tyranni ferendi, qui, quod fieri, pro dolor! videmus, non magis humana quam diuina iura conculcarent omnia, mallem vnum. Interea tamen, quod ab exercenda iurisdictione sua spirituali cogitat abstinere, dum Comitia prius absoluantur, non improbo. Quis enim vsus illius exercendæ fuerit, si nulla est executio speranda? De *Trideismo* quoque eiiciendo non video cur magis laboret, quam de sectis aliis extirpandis: quin illius ego sententiam valde probo, qui dixit, Bellum hæreticorum pax est Ecclesiæ. Mordeant & comedant inuicem, vt tanto citius consumantur ab inuicem. De *Augustana Confessione* præcipuam esse vellem R. D. V. curam. Nam sicut orthodoxa doctrina de S. S. Trinitate fundamentum est Papatus, hoc est Ecclesiæ Christianæ: sic fundamentum Sathanatus, hoc est conuentus malignantium, est præclara ista Augustana Confessio. Quamobrem vt hoc fundamentum subrui possit, omnes nobis machinæ sunt adhibendæ: quo saluo, saluæ manebunt omnes aliæ hæreses, quamlibet hæ sint horrendæ. Si licuit Luthero vel *Philippo*, quem esse conditorem aiunt *Augustanæ Confessionis*, ab orbis totius Christiani Papatu secessionem facere, & aliam nouam quandam fidem comminisci, quam verbum Dei vocarunt; cur non licuerit idem *Zuinglio*? cur non *Suenckfeldio*, *Serneto*, *Gregorio nostro*? quorum doctrina æque potest verbum Dei vocari atque *Lutheri* vel *Philippi*. *Buccerus* cum insolenter admodum & imperiose rem gerere *Lutherum* vidisset, qui doctrinam suam tanquam Dei verbum & Euangelium adorari, nec ab ea quenquam discrepare vellet, in hæc verba prorupit aliquando: Si exigit, ne quis vlla in re a se dissentiat, probet se esse Deum. Ego vero scripsi Regiæ Maiestati, si vellet nouam fidem concedere meis hædis Elbingensibus, vt illis permitteret *Gregorianam* potius: nam frustra fieri per plura, quod potest fieri per pauciora, nam ad illam peruenietur ad extremum: & habere Maiestatem illius tantundem potestatis ad *Gregorianam* vel *Mahumetanam*, quantum ad Augustanam confessionem concedendam. Deinde, satius me iudicare, vt habeant aliquam Confessionem in *Polonia* natam, quam in *Germania*, ne magis ad Imperii terras quam ad Regnum Poloniæ pertinere videantur. Ac posse nos illud e Symbolo delere, *Credo sanctam Catholicam Ecclesiam*, & illius loco scribere, *Credo sanctam Polonam Ecclesiam*. Fore nobis id gloriosius. Quandoquidem eo perducta res est, vt gloriosum videatur a Christo discedere, & ab eius corpore separari. Sat scio, quod secus quibusdam, etiam ordinis nostri viris, visum fuit in Comitiis *Lublinensibus*. Nimirum vt duæ tantum Sectæ proscriberentur, *Lutherismus* autem & *Caluinismus* canonisaretur. Quod autem scribit R. D. V. de admissione nescio qua Comitiorum, viuendi & credendi suo arbitratu, meminerunt etiam *Elbingenses* in scripto suo, quod mihi transmiserunt, eius rei. Sed ego de admissione hac nihil hactenus certi cognoscere potui. Quæso R. D. V. qualis ea fuerit, clarius explicare mihi velit. Quod, vt Gedanenses in viam veritatis reuocet, laboraturam se scribit, valde fuit gratum ex literis R. D. V. cognoscere. Posteriorem illam rationem amplectandam potius esse putarem, quæ si non successerit, erit locus actioni, quam eis intentare cogitat. *Torunii* quid factum sit, cum ibi præsens adfuissem, in Comitiis nostris, non dubito, quin R. D. V. ex *Domino Krzycouio*, qui tum Oratorem ad nos *Regiæ Maiestatis* agebat, cognouerit. Nunc aliter negotium cessisse gaudeo. Magna est Burgimagistrorum istorum insolentia, qui se pro Papis gerunt, quam non solum Christiani, verum nec ipsi ferre iam possunt Lutherani. Quod *Szymacouio* suo dederit in mandatis, vt negocium contra hædos meos Elbingenses non minus diligenter curet, quam si R. D. V. proprium esset, magnam habeo gratiam. Sum adhuc intra spem & metum. Duos eo pueros miseram, sub Maii mensis finem vnum, postridie Pentecostes alterum. Quem non iussi diutius

quam 24. horas expectare. Is reuersus est absque mandatis, & unam aut alteram epistolam attulit. Scripsit mihi quidam, quod cum Regem petiuisset, responsum hoc tulerit: Non esse quicquam temere faciendum, nec repente eiiciendum, sed paulatim inde amouendum, ne seditio aliqua oriatur. Quando venturum sit istud paulatim, nescio. Sed maluissem prius illud mandatum de *Superintendente* eiiciendo non fuisse missum. Scribitur autem & hoc â quodam, quod mandata pœnalia dabuntur; sed utrum illis parituri sint *Elbingenses*, vehementer dubitatur. Fortassis alia mandata *Clefeldius* attulit, qui cum reuersus ex aula, per oppida mea proficisceretur, absente me, gloriatus in singulis oppidis fuisse dicitur, quod omnia confecisset ex animi sententia. Si volet *Reverendiss.* D. V. puerum expectare, quicquid allatum erit, per eum scribam. Nisi quod is vehementer urget celerem expeditionem. *Merlinus* in vicinia, ne maiores etiam nobis turbas det, metuo. Nam est unus ex *rigidis Lutheranis*, qui jam nec in *Germania* fere tolerantur. Subinde magno clamore detonat in *Papistas*: *Hi sunt illius flosculi Sanctissimi Diaboli nostri Papæ, Dominus noster Diabolus Papa*, quemadmodum ex libello, quem R.D.V. mitto, cognoscet uberius. Mitto simul & Instructionis eius partem, quæ pertinet ad *Merlinum*, quæ data fuit D. *Solicouio*, primum soli ante Pascha, deinde cum D. *Castellano Gedanensi* in exequiis, postremo nunc addito tertio collega D. *Palatino*. Mitto & literarum exemplum ad Regentes scriptarum, quæ tamen illis redditæ non sunt. Sic non minus onustus literis ad R. D. V. redibit puer illius, quam ad me venit. Mitto præterea libellum sub nomine Ducis post mortem illius editum, de duorum Episcoporum electione *Sambiensis* & *Pomesaniensis*. Actum fuit de Regentibus nomine Maiestatis Regiæ, ne nomen Episcoporum electis à se tribuerent. Ecce autem simul ut iusta funebria peracta sunt defuncti D. *Ducis*, *Merlinus* in honorem Regiæ Maiestatis libellum hunc edendum curauit. Qui qualis sit, ipsa R. D. V. secum expendat. In hunc usque diem detinui puerum hunc R. D. V. ut scire possem, quidnam esset â me profectum in aulam. Opto R. D. V. bene valere. Cuius me fraternæ benevolentiæ diligenter etiam atque etiam commendo. Datum ex Castro meo *Heilsperg*, die Sancti Ioannis Baptistæ Anno Domini 1568.

EPISTOLA XVII.

STANISLAUS HOSIUS Cardinalis Varmiensis, STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Gedanensium fidem promissam in dubium vocat.

AGo gratias R.D.V. quod mecum, quæ sunt isthic acta, communicauerit. Quando verba *Gedanensium* lego, quibus fidem & subiectionem suam erga Maiestatem Regiam prædicant, venit mihi illud in mentem: Vox quidem vox Jacob; Quando quæ acta sunt audio, succurrit illud: Manus autem manus Esau. Deum precor, ut nobis lætam huius fabulæ catastrophen esse velit. Quod superest, opto R. D. V. diu bene & feliciter valere, cuius me fraternæ beneuolentiæ commendo. Datum ex castro meo *Heilsperg* 11. Novembr. Anno Domini 1568.

EPISTOLA XVIII.

STANISLAUS HOSIUS Cardinalis Varmiensis, STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Comitia Elbingæ celebrata significat, & quæ in illis fuerunt peracta, breuius exponit.

QUo die veneram *Elbingam*, ubi mandato *Regiæ Maiestatis* per nos Comitia celebrata sunt, per *Friduoldum*, qui modo non eadem hora proficisci dicebatur ad R. D. Vestram, literas ad illam dedi. Quas eam accepisse non dubito. Nunc quæ sint istis Comitiis acta, R. D. V. descripta mitto. Fueram admonitus ex aula, ne quid in religionis causa mouerem, neue molestiæ quicquam aut difficultatis illius ergo cuiquam exhiberem. Quod mihi sane nouum acciderat, Episcopo mandari, ne quid agat in religionis causa, quasi diceretur illi, ne sis Episcopus, sed consiliarius tantum. *Sebastiano* maluissem id mandari, qui subinde blasphemas voces contra Christum eiaculari dicitur. Sed postea cum verba literarum diligentius expendissem, hoc mihi fuisse præceptum interpretabar, ut res religionis, quo loco sunt, relinquerem, neque prohiberem, quo minus vel *Sebastianus*, vel quicunque tandem alius ex Satanæ ministris, Christum, sicut cœpit, blasphemare pergeret. Cui mandato parui. Quid enim facerem, cum vires ad prohibendum nullas haberem? Quin ego potius in magna beneficii parte ponerem, quod sub Elbingensibus Burgimagistris, in ciuitate Christiani, Catholici & Orthodoxi Regis, absque cuiusquam impedimento mihi liceret, quod licet in ciuitatibus immani Turcarum Tyranno subiectis, Christiano ritu saltem in uno Parochiali templo Deum colere: quo minus qui vellet Antichristum Islebiensem adoraret, & illius verbum tanquam Dei verbum reciperet, impediui neminem. Sed cum audirem, declamationes fieri contra Maiestatem Regiam, quæ noua faceret in his terris omnia, quæ noua quadam & insolita forma Commissarios suos in has terras misisset, qui non servato legitimo processu, Burgimagistros loco suo mouissent: cumq; postularetur â me, quo memor loci, quem in his terris teneo, pro viribus, priuilegiis & libertatibus earum pugnarem, & me murum pro illis opponerem, eorum exemplo, qui locum hunc ante me tenuerunt; tenere me non potui, pro fide, quam Christo Deo meo, deinde Serenissimo quoque Regi meo debeo, quin aliquam religionis mentionem facerem. Nec enim aliam refutandi clamores horum hominum rationem inuenire potui. Spero, quod ea res nullam isthic mihi sit offensionem paritura. Quandoquidem & pro cœlestis & pro terreni Regis mei dignitate pugnaui, & communem omnium trium *Episcoporum*, qui sunt in *Prussia*, causam, ut potui, defendi. Nunc illud R. D. V. latere nolo, quorundam opinionem esse, confirmatam iri confusionem Augustanam in his tribus ciuitatibus; dummodo ne quis impediat, quo minus in causa fisci, quæ pridem decreta fuit in Regni Comitiis, executio tandem aliquando suum effectum sortiatur: ab his enim ciuitatibus exordium sumere Maiestatem Regiam velle. Quod cum erit factum, minus cum aliis negotii futurum. Quæso R. D. V. quandoquidem ingens de illa fuit multorum expectatio, quod ipsa, Deo suam gratiam impartiente, Regnum Israel esset restitutura, contra sectas omnes viriliter pugnatura, & ut huic multorum expectationi satisfacere conetur, & extrema cum primis contexat, nec nisi perfectis omnibus, quæ ad priscam fidem constituendam pertinent, conquiescat. Sed hac de re coram, si Deus volet, pluribus. Quod superest, opto R. D. V. diu, bene, & feliciter valere, cuius me fraternæ beneuolentiæ diligenter commendo.

do. Datum ex castro meo Heilsperg 5. Ianuarii 1569.

Epistola XIX.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmiensis,
STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Ecclesiasticorum bonorum, & præcipue Monasterii Gedan. deuastationem significat, & pro eo auxilium expetit.

A Duersus executionem video agendum esse molli brachio. Sed vehementer metuo, ne vicissim promoueat res nostras Deus molli brachio. Nam neque Hospitalium, neque Collegiorum, siue Ecclesiarum, neque Deo dicatarum virginum bona ab hoc neruo tuta sunt. Multos acerbe admodum queri audio. Sed me maxime miseret monasterii virginum in ciuitate *Gedanensi*, quæ solæ propemodum cum templo suo, ex illo cinere Christianitatis & Catholicorum reliquiis, Catholicæ superesse videntur adhuc. Nam dici vix potest, quantis vexentur molestiis, & quantas difficultates perferre cogantur. Nunc ab aula vocantur in ius de bonis Monasterii, quæ habent in tractu Capituli mei *Tolkmitensi*; nunc expilantur à prædicantibus *Lutheranis*, qui decimas earum per vim auferunt; nonnunquam à nobilibus vicinis, qui pratis & siluis eas exutas cupiunt. Videturque hoc ab omnibus operam dari; ut locus ille sacer per summam hominum licentiam celeriter defectus, in hæreticorum potestatem veniat; atque adeo sacratæ virgines, voto in contrarium commutato, non modo Monasterio cedant, verum etiam vitam sequantur (quod iam nouum non est) proposito suo contrariam, vel ut apertius loquar (si modo sic Episcopo apud Episcopum loqui fas est) ex Monasteriis faciant lustra & lupanaria. Multis aliis præterea, & quidem grauibus iniuriis eas vexari audio. De quibus omnibus dicet is, qui reddet has meas R. D. V. Est enim earum prouisor. A qua majorem in modum peto, ut illis tanquam reliquiis Catholicorum in illa ciuitate mature succurrat, simul apud Maiestatem Regiam efficiat, ut monasterium hoc virginum, quod unicum est in illa ciuitate, magnaque rei domesticæ difficultate premitur, tam ab executione, quam aliorum siue ciuium, siue nobilium iniuriis, tutum & defensum esse queat. Nulla enim posset accidere hæreticis maior voluptas, quam si viderent, eas bonis temporalibus exui, & eis occasionem dari ad vota commutanda. Fortassis autem venirent ea bona in alicuius potestatem, qui minus esset Catholicus. Sic esset futurum, ut & virginum atque adeo Catholicorum omnium animus labasceret, & hæretici tanto maiores cristas sumerent, viresque confirmarent, ad Christianam Religionem grauiter oppugnandam, cujus aliequi vix est in illa ciuitate vestigium. Quod ne fiat, à R. D. V. Episcopo Catholico & illius ciuitatis ordinario, prospectum iri non dubito. Ac ut ita faciat, iterum atque iterum ab illa maiorem in modum peto. Quod superest, opto R. D. V. diu esse incolumem & felicem, cuius me fraternæ benevolentiæ commendo. Datum Heilsbergæ 24 Junii 1569.

Epistola XX.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmiensis,
STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Petit ut Cromero, designato in eius absentia vicario, consiliis adsit.

N On ignorat R. D. V. quid mihi oneris imposuerit Maiestas Regia. Quod ego cum detrectare non possem, recipere in me necesse habui, & cum iussus essem præterea accelerare iter hoc meum, ita res meas comparaui, ut iam fere sim in procinctu, nec aliud expectem, quam, ut scire possem, quo in loco cum R. D. Nuncio conuenire debeam, qui mihi in itinere occurret, & ea quæ opus fuerit, exponet. Interea obibit hic vices meas R. D. *Cromerus*, & res *Episcopatus* huius administrabit. Cum autem R. D. V. sit *Episcopus Pomeraniæ*, quæ non postrema *Prussiæ* pars est, fretus illius beneuolentia erga me singulari, commendo illi diligenter Ecclesiam hanc meam una cum subditis meis omnibus, atque ab illa maiorem in modum peto, ut eorum quieti, paci & tranquillitati consulere, ac, si quando res postulauerit, eis consilio auxilioque suo adesse velit. Nec minus commendo vicarium hunc meum, qui qui vir sit, R. D. V. non ignorat. Quæso, velit eum adiutum in omnibus, quibus opem & autoritatem illius implorauerit, quo melius & utilius munere sibi commisso perfungi queat. Intellexi vero & illud, quod R. D. V. iterum mittatur Gedanum, una cum aliis D. Commissariis. Fortassis etiam Elbingam veniet, nam & ibi multa sunt, quæ D. Commissariorum præsentiam desiderant. Quamobrem, si eo venerit, quæso, velit hoc operam dare, ut mihi tamen spiritualis mea jurisdictio seruetur integra, nec tantum sibi sumat illius ciuitatis Magistratus, ut simul & Rex & Episcopus & Papa, ac plus quam Papa esse velit. Quod ubi fit, nec animarum saluti bene consulitur, nec ciuitatis tranquillitas conseruatur. Qua de re agetur, cum R. D. V. alloqui hoc tempore licebit. Deum precor, ut redux incolumis incolumem illam videam. Interea me illius pristino amori & fraternæ beneuolentiæ diligenter commendo. Quicquid Romæ degens in gratiam & in rem R. D. V. facere potero, faciam semper lubens. Datum ex castro meo Heilsperg die 12 Aug. 1569.

Epistola XXI.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmiensis,
STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

De negligentia in scribendo Episcoporum queritur, de successibus Gedani gratulatur, mentem de calice petito aperit, & tandem pro conuertendis curam ex officio gerit.

D E diuturno silentio, nihil erat, quod se purgaret R. D. V. præcipue sub illud Comitiorum tempus, quo quibus fuerit curis distracta, nemo est qui nesciat. Mihi vero ternis illius literis, quibus de rebus omnibus copiose me certiorem reddidit, abunde satisfactum est, præcipue cum tanta confidentia mecum egerit. Ego vero me daturum operam polliceor, ut huius confidentiæ Reverendissimam D. V. pœniteat nunquam. Illud vero dissimulare non possum, non paruum ex ea re dolorem me accepisse, quod cum ad omnes fere Regni Episcopos de grauissimis rebus ad religionem pertinentibus literas dedissem, totos fere tres menses, nemo me responso dignatus fuit. In quam id partem acciperem, nesciebam. Hoc mense tandem primum à Regni Primate, deinde à Reverendissima D. V. literæ mihi redditæ sunt, non illæ quidem valde iucundæ, sed quæ me nihilominus varia suspicantem, & magna solicitudine affectum non nihil recrearunt. Metuebam enim graviora de illis ipsis etiam, qui duces religionis apud nos esse debent, cum hic varia narrentur, quæ valde nos anxios reddebant. Longiorem tamen illius epistolam accepi. In qua etsi nihil erat, quod me delectare posset, legi tamen eam valde lubens; verum de ea postea.

De successibus Gedani R. D. V. gratulor: Nec mediocrem ex ea re lætitiam capio, quod in hunc statum res tandem est perducta: deinceps quietiora speranda sunt omnia.

De Burgrabio Gedanensi semper hoc fuit meum iudicium, quod ab Ecclesia Dei, quam illis Papatum vocare visum est, propterea, quod legitimam potestatem Ecclesiasticam agnoscit, minus esset alienus quam alii multi. Fortassis autem vix est alius in Magistratu Gedanensi, qui propius ad nos accedat. Quod autem ille de calice petit, si certum esset, eius concessione Senatum populumque Gedanensem adductum iri, vt reiecto Islebiensi & Geneuensi Antichristo, ad Christum, cui iam ab annis aliquot nuncium remisit, rediret, equidem & manibus & pedibus obnixe contenderem, vt concederetur; sed quid alibi fuerit consequutum, posteaquam concessus est calix, videmus. Cuius autem ea de re testimonium pondus habere maius debet, quam Dudetii nunc Hæretici, sed pro Catholico tamen habiti, priusquam fœminæ cuiusdam amore cœperat insanire. Dixit is, cum esset in *Petricouiensibus Comitiis*, non semel in publicis etiam congressibus laboratum in concilio fuisse, vt *Germanis* calix concederetur; sed per quos labor hic susceptus est, eos vehementer consilii sui pœnituisse. Nam cum spes fuisset ostensa, quod per hanc viam Lutherani multi ad Christianam fidem essent redituri, non modo nihil tale factum esse, verum etiam contrarium euenisse potius. Nam ex Christianis plerique facti Lutherani sunt, ex Lutheranis vix quisquam repertus est, qui non maiore pertinacia perfidiam suam tueretur. Sic nec interim Cæsareæ Maiestatis, quæ plus etiam aliquid, nescio qua autoritate, permisit, nec concessio catholicis per Pontificem facta, penes quem eius rei potestas est, quicquam attulit adiumenti ad hæreticos ad officium reuocandos. Quin maiora sunt inter ipsos hæreticos consequuta schismata, quam ante concessionem eiusmodi fuerunt, & ad quiduis audendum multo sunt facti propensiores. Vellem autem scire, cur calix petatur. An sub altera tantum specie Christus integer esse non creditur? Potest autem hæresis esse magis horrenda, quam sit hæc, quæ tot seculis non viuum corpus, quod sanguine carere non potest, sed mortuum cadauer (totus cum hæc scribo contremisco) sumptum a Christianis in Eucharistia fuisse contendit? Quorsum autem ventum est per Deum immortalem, posteaquam de calice litigari cœptum est? Rem ipsam amiserunt, qui tantopere de calice litigarunt. Altercationibus istis eo progressum est, vt veritas amitteretur, vt verum & viuum Christi corpus, verus & viuus Christi sanguis in Eucharistia præsens adesse negaretur. Verum hac de re versus quosdam Germanicos R. D. V. mitto, quos ipsa per occasionem ad Burgrabium Gedanensem perferendos curabit. Equidem non video, quid aliud in calice petendo, quam ab Eccesia diuisionis initium quæratur, cum tamen Dominus Deus noster non diuisionis, non dissensionis, sed pacis & dilectionis Deus sit. Sicut ipse Christus diuisus non est: sic hæreditatem suam, Ecclesiam suam diuidi non vult. In huius præsertim sacramenti vsu, quod signum charitatis & symbolum est vnitatis. Quodquot extiterunt hæretici nostro seculo, non aliunde quam a calicis vsu diuisionis initium fecerunt. Neque nostro solum, verum & superiore seculo, & in *Boëmia* & in *Morauia*, non aliunde quam a calicis usu diuisionis exordium factum est. Quæ postea fuerint consequuta, cum eum propria quadam libidine vsurparunt, R. D. V. per Morauiam transiens oculis ipsa suis vidit. Fatetur hoc Antesignanus nostri temporis hæreticorum, quod non ob aliam causam, quam in despectum Ecclesiæ de calice potari velit. Quæ si statueret sub vtraque communicandum esse, vellet sub vna vel sub neutra, & eos omnes anathema pronunciaret, qui sub vtraque communicarent. Quanto melius faceret *Burgrabius Gedanensis*, si secum ipse cogitaret, iam a sexcentis plus minus annis non aliter quam sub vna specie Gedanum communicatum esse. Egone maiores meos condemnabo, qui sic vsi sunt hoc venerabili sacramento? Condemnabo & sanctum *Adalbertum* & S. *Stanislaum*, qui nobis Evangelium Christi sanguine suo signatum reliquerunt, a quibus non aliter quam sub vna specie sacramentum Eucharistiæ ministratum fuisse constat? Tradam eos orco, qui tot ante seculis vixerunt, quod contra expressum Dei verbum venerint? Vel eos cæcitatis arguam, qui vel ipsa luce clariorem scripturam non intellexerunt? Quin ego me potius halucinari credam, qui mihi plus in scripturis interpretandis tribuam, quam oportet? orbis totius iudicio meum anteponam? cum præsertim tot iam intercesserint *Oecumenica Concilia*, in quibus nullum esse de calice necessario sumendo præceptum, declaratum est. Ecclesiam audire me iussit Christus, quam etiam in Symbolo credere me profiteor. Sempiternum autem ve comminatus est prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident. Nolo esse Propheta insipiens. Nolo sequi spiritum meum, qui falli potest & fallere. Sequar eum, qui promissus est Ecclesiæ Spiritum Sanctum, quam illo regente nunquam errare posse certo scio. Quamobrem sanctissimam hanc parentem meam qua decet pietate reuerebor. Quæ de diuinis rebus ipsa sentit, sentiam. Quæ de humanis præscribit, faciam. Quæ prohibet, citra dubitationem vllam fugere conabor. Sic secum potius ratiocinari deberet *Burgrabius*, quam vt maiore cum instantia calicem peteret, ex quo, bibat aliquis aut non bibat, modo Ecclesiam ea de re statuentem audiat, parum ad salutem refert. Non bibunt ex eo infantes; neque tamen propterea contra Christi præceptum veniunt, qui dixit: Bibite ex hoc omnes, qui certum est & indubitatum, si diem suum extremum clauderent in illa sua innocentia, quod hæreditatem Regni coelestis consequentur. Bibit ex calice Iudas, quem etiam ipse Christus manibus suis illi porrexit, est nihilominus condemnatus. Verum hac de re satis. Vehementer autem R. D. V. gratulor, quod quasdam Pomeraniæ Ciuitates de manibus hæreticorum vindicauerit. Vtinam eandem illi felicitatem Deus tribuat in *Gedanensi* quoque ciuitate, vt & illa possit ad Christum, quem tot annis deseruit, reuocari, & eo adduci, vt eiiciat Antichristos illos, qui sicut pridem *Papistæ*, sic postea neque *Registæ* esse voluerunt. Neque minus fortiter contra *Regem*, quam contra Papam, præsentibus etiam & modo non audientibus Regiæ M. Commissariis declamarunt. Quod si fecisset Catholicus aliquis, iam pridem supplicium de eo sumptum esset: Sed hæreticis omnia licent, haud aliter, quam si sacrosancti sint. Nemo eos audet attingere; quin quod illis placuit, id in Comitiis legis vigorem obtinet, etiamsi maior sit pars contradicentium. Quam ego patriæ meæ tantam calamitatem satis deplorare non possum! Viuere videmus absque lege, absque Rege, & hoc agi cernimus, vt simus sine sacerdotio, absque sacrificio, & per consequens absque Deo.

Quod

Quod hœdorum quoque meorum R. D. V. curam non abiecerit, ago gratias; Vellem autem, quod adeſſet *Elbingæ* tum Coadiutor noſter, cum eo Commiſſarii Regiæ Maieſtatis aduenerint.

De Conſtitutionibus, quas in Synodo ſua edidit, ſic rem accipiat: Certos quoſdam Cardinales fuiſſe deſignatos, qui de dubiis cognoſcerent, quæ ex decretis *Tridentinæ Synodi* ſunt exorta. Inter eos ego principio non eram, poſtea vero juſſit *Pontifex*, vt adeſſem ipſe quoque, & affui jam bis. Quoad igitur mea non intererat, R.D.V. voluntati morem gerere non potui. Nunc autem cum vnus & ipſe ſim, quibus eiuſmodi rerum cognitio mandata eſt, dabo operam, ſimul vt in vrbem rediero, quod breui ſpero futurum, vt voluntati *Reuerendiſſimæ D. Veſtræ* ſatisfiat. Reſponſum ad cenſuram legi. Nec in eo quicquam reperio, quod mihi non probetur. Simul, vt Romam fuero, Deo bene iuuante, reuerſus, dabo operam, vt voti ſui compos R. D. V. fiat. Etiam R. D. *Olomucenſis Epiſcopus* voluit conſtitutiones ſuæ Synodi itidem confirmari, deque rebus non magni momenti, negocii nonnihil exhibitum fuit. Cum autem per morbum, quo totos tres menſes grauiter laborabam, ex ædibus meis prodire mihi non liceret, miſſus eſt ad me, qui meam ſententiam de quibusdam dubiis exploraret. Inter quæ fuit de *Agenda*, quod vocabulum non fuit intellectum; ſed ſimul vt explicaui quædam, Domini Epiſcopi voluntati ſatisfactum eſt. Idem etiam R. D. V. euenturum ſpero.

Vellem autem vt R. D. V. legeret Colloquium Lutheranorum inter ſe, quod fuit ante biennium *Altemburgi* habitum. Quod Latina & Germanica lingua extat. Tum etiam cuperem illud *Burograbio Gedanenſi* communicari. Si facultatem eiuſmodi librorum legendorum non habet R. D. V. mihi ſignificet: dabo operam, vt ei facultatem impetrem a Sanctiſſ. D. N. ſaltem pro hoc libro. Quod ſupereſt, opto R. D. V. diu bene valere. Datum Tyburi die 7. Octobr. 1570.

Epistola XXII.

STANISLAUS HOSIVS Cardinalis Varmienſis, STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Infelicem Eccleſiæ Catholicæ ſtatum dolet, & quomodo creſcentibus adverſariis reſiſtendum, Religionisque autoritati ſuccurrendum, deliberat.

Legi non ſine magno dolore meo longiorem Epiſtolam R. D. V. quæ mihi tamen tanto gratior accidit, quanto copioſius & apertius perſcripſit omnia, quæcunque cognitu fuerunt neceſſaria. Video, quod reſpicit nos adhuc oculis miſericordiæ ſuæ Deus, & ad pœnitentiam vocat. Quam ſi pro peccatis noſtris egerimus, bona ſpes tenet animum meum, quod avertet iram ſuam a nobis, & ſi converti voluerimus, eius, quæ nunc agi cœpta eſt Tragœdia, meliorem opinione multorum exitum concedet. Mihi vero dubium non eſt, quod jam inde a multis annis ea conſilia coqui cœperunt, quæ proximis ſuperioribus Comitiis in lucem prodierunt. Sed eſt, quod immortales agamus Deo gratias, quod eum tamen, quem ſpe iam deuorauerant inimici Crucis Chriſti, progreſſum eorum & exitum non habuerunt. Merito quidem nobis Deus iraſcitur; ſed quæ eſt illius immenſa bonitas, non eſt illi viſum adhuc in ira ſua continere miſericordiam ſuam. Annus jam agitur fortaſſe 15. cum in *Comitiis Varſouienſibus* tale quid, quale nuper in eodem loco, tentatum eſt. Dicebatur tum Cracouia * adventare, & erat in finibus *Maſouiæ Petrus Paulus Vergerius* in oppido *Ducis Dzialdow*, iamiam advolaturus ipſe quoque. Non dubito, quin teneat memoria R. D. V. quod conueneramus in vnum Epiſcopi cum clero, qui tum præſentes eramus. Et quamuis viſum fuerat, vt ego pleraque Regiæ Maieſtati dicerem in Senatu; mutato tamen poſtea conſilio, ſeorſum aliquot Epiſcopi conueneramus ad Maieſtatem Regiam, & omnium nomine verba fecit D. *Zebridouius Epiſcopus Cracouienſis*, qui certe præclare tum ſuo munere functus eſt. Ac dixit (libet enim illius verbis vti:) E ſuperiore loco veniunt iſta conſilia, quæ tractantur in loco, ſiue vt ipſe dicebat, circulo inferiore a Nunciis. Dum priſcam fidem everti, & nouum Evangelium recipi, poſtulant, quum & hoc, inquit, ex eodem loco procedit, quod * quod Vergerius, quod *Lyſmaninus*, quod ceteræ peſtes eiuſdem generis, ad Comitia venire dicuntur. Nam eſſe vocatos aiunt, vt nouam nobis religionem conſtituant. Negabat Princeps, ſe conſcio talia fieri, cui credere nos oportuit. Sed circumferebatur eodem tempore quædam Epiſtola *Pauli Vergerii*, qua Maieſtatem *Regiam* hortabatur, vt relicto *Chriſtianiſmo*, quem ipſe *Papiſmum* vocabat, amplecteretur *Lutheraniſmum*, quem *Euangelium* appellabat. Simul offerebat ſe, quod cum *Lippomano*, qui tum erat *Nuncius Apoſtolicus*, diſputare vellet, ipſa *Regia Maieſtate* iudice, de quibusdam articulis, quos in ſuis Prolegomenis aſſeruerat *Brentius*, quod legitimi iudices in cauſa religionis eſſent Principes, & quiuis etiam e populo, non autem Epiſcopi: quod nulla præterquam Scripturarum autoritas valere deberet: quod nihil traditionibus tribuendum ſit: quod Eccleſia non ſit ea, quæ fuit hactenus exiſtimata, jam inde a 500. annis, quam Catholicam & Apoſtolicam vocamus, cui præeſt *Romanus Pontifex*; ſed ea, quam hoc noſtro tempore *Martinus Lutherus* erexit. Ac ferebatur libellus hic manibus multorum, & auide legebatur. Quin & in Senatu quandam ſententiam protulit, quam ad verbum in eo libello ſcriptam reperi, cum Heilsbergam rediiſſem. Nam quoad Varſouiæ fui, nihil præter *Vergerii præfationem* videram. Neque ſciebam tum de Prolegomenis *Brentii*. Sed cum Regiomonte libros quosdam hæreticos afferri mihi iuſſiſſem, adiuncta fuerunt illis etiam hæc Prolegomena, & quidem dono mihi data, quæ mihi non paruum laborem attulerunt, cuius me tamen pœnituit nunquam. Atque vtinam, qui tam auidi legunt Prolegomena Brentii, non fuiſſent grauati noſtram quoque Confutationem, ſemotis affectibus, legere! Fortaſſe minus Vergerii conſilio tribuiſſent. Quid autem in illis *Comitiis Petricouienſibus* anni 65? Putatne R. D. V. quod, præter ſcientiam & voluntatem *Regiæ Maieſtatis*, eundem in locum, vbi præſens aderat Regia Maieſtas, vna cum ſenatu populoque Regni vniuerſo, vna cum *Nuncio Apoſtolico & Oratore Cæſareæ M.* conuenerunt variarum ſectarum hæretici, & publice diſputarunt de rebus quibusdam, quas horret animus dicere. Nam & illud in diſceptationem vocabatur, num Chriſtus eſſet verus Deus & Dei filius? Ego metuebam, ne terra nobis dehiſceret: neque me tenere potui, quin ſcriberem Regiæ Maieſtati, maluiſſe me, quod diſputaretur, num *Sigismundus Auguſtus* eſſet verus *Rex*, qui talia pateretur; quam num Chriſtus ſit verus Deus & Dei filius? Denunciaui ſimul, niſi deſiſterent ab iſtis blaſphemiis, autoritate *Maieſtatis* illius compulſi, quod mihi decretum eſſet ex iſtis Comitiis

fugere, nec expectare dum fulmen ſuum de cœlo Deus demitteret, & tam de facientibus quam de conſentientibus iuſtum ſupplicium ſumeret, fortaſſis autem etiam iuſtos cum impiis perderet. In ſumma, nullum vnquam vel in *Polonia* vel in *Lituania* Conuenticulum habitum fuiſſe puto, præter ſcientiam & voluntatem Principis. Et fuit procul dubio ſpes hæreticis oſtenſa, modo conuenirent in vnam aliquam fidiculam, & ea ſola luderent, non difficulter eis conceſſam iri. Felicis memoriæ *D. Samuel Maccouius Epiſcopus Cracouienſis* multum apud Maieſtatem Regiam gratia & autoritate valuit. Eo viuo, quod quidem ego ſciam, non fuit huc audaciæ progreſſum, vt de noua fidicula, quam approbaret Regia Maieſtas, cogitaretur. Sed ſimul vt ille vita functus eſt, cum vixdum etiam extremum ſpiritum efflaſſet, quod *Pinczouiæ* factum eſt, R. D. V. non ignorat, ex eo tempore cœperunt iſta coqui conſilia. Sumptum eſt autem exordium a terris Pruſſiæ: anno 56. fuerunt habita Mariæburgi Comitia. Poſtulabat Regia Majeſtas iuxta morem tum obſervatum, pecuniarum ſubſidium. Ecce autem Nuncii noſtri Poloniſare & ipſi cœperunt, ac longe aliis de rebus quam de quibus propoſitio fuit facta, ſermonem iniecerunt. Priusquam enim in aliquod pecuniarum ſubſidium conſentirent, permitti ſibi legitime ſacramentorum vſum, & neſcio quod purum Dei verbum poſtularunt. Multum eo tempore fuit a me laboratum, verum ita diſceſſum eſt a Comitiis, nullum vt ſubſidium pecuniarium decerneretur; fuerunt autem habita Comitia menſe Maio. Subſequuta ſunt alia profeſto *D. Michaelis*. Ad ea quoque venit Nuncius Regius cum pulcherrima inſtructione. Narrabat enim, Maieſtatem Regiam nunquam eſſe facturam, vt ab auita religione diſcederet, & vllam aliam permitteret: itaque ne de religione diſceptarent in Comitiis, verum de rebus, a Nuncio propoſitis, deliberationem ſuſciperent. Paritum eſt e veſtigio, & conſenſerunt omnes in pecuniam quam cupiebat Regia Maieſtas. Fortaſſis autem vtrorumque Comitiorum acta R. D. V. mittam, cum Romam rediero, nam ad manum hic non habeo. Fueram tum in optimam ſpem erectus, qua plenus, poſt habita *Graudentina Comitia*, veneram ad *Comitia Varſouienſia*. Videbam autem in illis circa plurima ſatagere *Gedanenſes*, & muſſitabatur neſcio quid conceſſum illis iri, ſi minus totam Auguſtanam Confeſſionem, ſaltem calicis communionem. Egi cum Regia Maieſtate ea de re. Negauit ſe vel cogitare quidem tale quid. Reuerſus igitur ſum ad Eccleſiam meam plenus magna ſpe, nihil in religione mutatum iri; cum præſertim in receſſu Comitiorum illorum ſcriptum fuerit, eum pro hoſte patriæ & perturbatore publicæ pacis habendum eſſe, qui poſt illa Comitia aliquam Eccleſiam occupare, nouasque ceremonias in ea inſtituere auſus eſſet. Ecce autem, vix duo menſes interceſſerunt, cum *Gedani, Elbingæ, Torunii*, Dominica Oculi, noua facta ſunt omnia, idque vno & eodem die, in omnibus illis tribus ciuitatibus. Sic tamen, vt *Gedani* duæ tantum minores Eccleſiæ, *Torunii* vero & *Elbingæ* vna, per Satanæ miniſtros occuparetur; *Parochialem* autem & alias maiores Eccleſias non ſibi vendicarunt, niſi ipſo die Sanctorum omnium, quo tempore vocauit ad ſe *Parochum & officialem Ferberus*, & ei mandauit, vt in die Sanctorum omnium, ac cæteris deinceps diebus, ſacra ſua abſolveret ante diem. Nam ſimul vt illuxiſſet, futurum vt Evangelica miſſa cantaretur, & Papiſticæ deinceps nullus locus daretur. Sic initium Sataniſmi factum eſt in terris *Pruſſiæ*, quanto cum animi mei dolore, R. D. V. (quæ curarum & ſolicitudinum mearum fuit conſcia, quas pro virili ſua leuare conata eſt,) memoria tenet procul dubio. Scripſeram ad aulam ſemel & iterum. Nihil mihi prorſus reſpondebatur. Nec audiebatur quicquam, quod hæc autoritate Principis facta fuiſſent, de qua tres fere totos annos celabar. Cum autem *Nuncium* agerem *Pontificis* apud *Cæſarem*, tum primum ea de re ſcriptum aliquid ad me fuit. Videt itaque R. D. V. quod pridem iſta meditata ſunt, & a *Pruſſiæ* ciuitatibus exordium factum eſt, & aliud publice decretum, quin etiam typis mandatum (impreſſo Regio quoque ſigillo) fuit in illis Comitiis, aliud in ſecreto conſilio concluſum, quod in *Pruſſia* paulo poſt executioni mandatum, publicum autem illud ludibrio fuit habitum. Nam cum veniſſent *Vilnam Gedanenſes*, poſt abiectam Religionem Chriſtianam & mutatos Eccleſiæ ritus, non ſolum pro hoſtibus patriæ & perturbatoribus pacis publicæ non ſunt habiti, verum etiam tanto honore fuerunt affecti, quanto prius nunquam. Cuius rei non dubito quin recentem habeat R. D. V. memoriam. Sed eſt quod agamus Deo gratias, quod in ſuperioribus Comitiis, quæ proxime * habita præceſſerunt, inter eos, qui diſceſſerunt a Chriſtiana fide, & neſcio quam Auguſtanam perfidiam (nam fides niſi vna ſit, fides dici non meretur) excogitarunt: tanta eſt exorta diſſenſio, vt maiore mutuo quam Chriſtianorum, quos Papiſtas vocant, odio flagrare videretur. Qui ſi conuenire potuiſſent in vnam aliquam perfidiam, non eſt dubium, quod eius approbationem ab eo, qui nullam habet vel approbandæ, vel reiiciendæ doctrinæ fidei poteſtatem, pridem non difficulter obtinuiſſent. Inde tot conuenticula, & poſtremum illud * in quo defuncti illius hæreticorum anteſignani autoritate, prius approbata fuit quorundam calculo, neſcio quæ *Bezana* perfidia, quæ Cracouiæ typis mandata fuerat, quam lecta vel ſaltem viſa fuiſſet: per tumultum res acta eſt, vt ſpecies aliqua conſenſus obtrudi poſſet. Quem tamen fuiſſe nullum conſtat, niſi quod ad tempus conſenſus fingebatur, qui Regiæ Maieſtati poſſet obtrudi, quo facilius fuco quodam illi facto, approbationem illius obtinere poſſent. Vix vlla fuiſſe credo Comitia, in quibus tale quid hoſtes Euangelii non tentarent apud Maieſtatem Regiam a 20. his annis, niſi quod reſponſum hoc procul dubio tulerunt, prius vt conuenirent in vnam fidem, vel perfidiam potius, poſt illa Comitia * quorum priore loco memini, cum quidam ſubditus meus, vir nobilis, *Palatini Mariæburgenſis* defuncti gener, admonitus a me fuiſſet, vt ne permitteret coniugem ſuam in communione ſacramenti Euchariſtiæ a cæteris disſidere, facturum alioqui me, vt eum præfectura mouerem. Poſt vnum & alterum menſem venit ad me, maiorem in modum precatus eſt, ſaltem vt eum paterer in Præfectura ad proxima Regni Comitia. Nam e ſocero ſuo ſe didiciſſe, quod Regia Maieſtas omnino deliberatum haberet, in proximis Comitiis de religione certi quid ſtatuere. Quicquid autem in illis Comitiis decretum foret, ſe libenter acquieturum. Reſponſum hoc a me tulit: Me contrarium ex ore *Maieſtatis Regiæ* cognouiſſe, diſertis verbis illam pronunciaſſe, quod ea, quæ ſunt Pontificis, vſurpare ſibi nollet, nec quicquam in his, quæ ad religionem pertinent, innouare cogitaret, huic illius Maieſtatis verbo credere me. Quin & hoc addidi: ſi, quod vt credam adduci non poſſum,

Maieſtas illius, aduerſus receptam in Eccleſia Dei fidei doctrinam, aut aduerſus ritus per eam approbatos, aliquid ſtatueret, me non admiſſurum eiusmodi ſtatuta in Eccleſiam ditionemque meam: prius eo loco quo ſum, prius fortunis omnibus, prius & vita me ceſſurum, quam vt ad eiusmodi ſtatuta conſentirem. Cum eſſet apud me per duos fere menſes *Clefeldius*, quo tempore iuri *Culmenſi* reuidendo nauabamus operam, conſtanter affirmauit ipſe quoque, quod Regia Maieſtas omnino pollicita fuerit, ſe recepturam Confeſſionem Auguſtanam. Et propterea *Vilnæ* nouum templum ædificauerat, vt ibi prædicaretur Euangelium, non ſecundum *Matthæum*, vel *Marcum*, *Lucam*, & *Ioannem*, ſed ſecundum *Lutherum*. Quin & in Comitiis noſtris proximis Elbingenſibus cum eſſem, venit ad me *Breitſneiderus*, ac dixit: Scio, quod non aliam ob rem mihi magis es infeſtus, quam quod a te diſſentiam in doctrina religionis; Verum ego tibi ſancte promitto, quandoquidem certum eſt, Maieſtatem Regiam in his quæ inſtant Comitiis * aliquid in cauſa religionis conſtituere velle, me quæcunque conſtituta fuerint, alacriter ea recepturum. Ego vero: Certum eſt, inquam, quod nihil tale Maieſtas eius faciet, quæ non ſemel mihi ſancte promiſit, quod quæ ſunt Pontificis, ea ſibi nolit arrogare, nec de mutanda religione quicquam cogitet. Verum ego proficiſcar, inquam, ad illa Comitia, quam ibi fidiculam condere velitis, viſurus. Ex his omnibus facile colligere licet, quod pridem iſta cudebantur, quæ ſuperioribus Comitiis in lucem prodierunt: niſi quod ſectariorum conſenſus in vnam perfidiam, deinde prior vt aliquid ea de re ſtatueret *Cæſarea Maieſtas*, expectabatur. Et in proximis Comitiis *Lublinenſibus* hæc omnia fere quæ nunc ſcribo renunciata per me fuerunt *Regiæ Maieſtati*. Dixi paſſim in *Pruſſia* ſpargi, quod noua quædam fidicula in his Comitiis condi deberet, hanc potiſſimum ob cauſam ad ea me profectum eſſe, quod qualis ea futura eſſet, cognoſcere, ſimul & hæreticorum impia conſilia, quoad poſſem, impedire vellem. Nam niſi fuiſſet hæc opinio multorum animis impreſſa, quæ me quoque non nihil dubitare de conſtantia Maieſtatis illius faceret, non facile potuiſſem adduci, vt propter alias cauſas in hac tam affecta & ætate & valetudine mea, tam parum oportuno tempore, magno cum vitæ meæ diſcrimine, tam periculoſum iter ſuſciperem. Reſpondit mihi Maieſtas eius, Me non debere credere vulgi ſermonibus: nihil tale ſibi in mentem veniſſe vnquam: ſe conſtanter in Confeſſione fidei Catholicæ, quam a maioribus ſuis accepit, ad extremum vſque ſpiritum ſuum permanſuram. Ex quibus illius verbis non mediocrem conſolationem acceperam. Simul exhibui *Maieſtati* illius, quorundam *Flaccianorum* confeſſionem, quam recens ediderant in ditione Cæſaris. In qua confeſſionem Auguſtanam, quam profitentur, qui ſunt ſub *Electore Principe Saxoniæ*, vocant *ocream* quandam ſiue *calceum Polonum*. Vocant & *pallium*, quo teguntur omnes hæreſes, non ſolum *Synergiſtarum*, *Maioriſtarum*, *Adiaphoriſtarum*, & ſi quæ ſunt aliæ, quas ipſi Lutherani mirabiliter inter ſe diſſecti profitentur; verum etiam Calviniſtarum. Nam ſub *Electore Calvini* doctrinam non condemnari, propter *Philippi* reuerentiam, qui mortuus eſt Caluiniſta, quamuis eam etiam non approbare videantur. Abſit autem, dixi, vt in calceum Polonum credatur apud nos! Nam neceſſe foret, articulum illum tollere: *Credo Sanctam Eccleſiam Catholicam*, & eius loco ponere: *Credo in calceum Polonum*. Sic enim fidiculam eorum, qui ſunt ſub *Electore*, vocant Germani Lutherani, qui nunc appellantur *Flacciani*. Talis autem fidicula quædam eſt etiam nunc in Polonia. Nam eodem loco habentur apud nos Caluiniſtæ, quo Lutheriſtæ. Imo paucos Lutheriſtas, omnes fere cernere licet Caluiniſtas, qui mendacii veritatem arguunt, & audent Chriſto dicere: Non eſt verum, quod dicis, hoc eſſe corpus tuum. Simul autem oſtendi, quid hi, qui ſunt ſub *Electore*, ſentiant de *Flaccianis*, quibus *Manichæorum* & aliorum quorundam horrendas hæreſes impingunt. Sic ipſi mutuo ſibi ſunt, inquam, hæretici, nec vnquam verius dicunt aliquid, quam cum ſibi mutuo nomen & appellationem hæreticorum tribuunt. Hæc eſt in eorum ſcriptis veritas certiſſima, quam indubitanter credo. Quid autem opus eſt aliorum ſententiis, quando ſic ipſi de ſe inuicem pronunciant? Credamus vtrique parti, & poſtea, quod *Paulus* monet, vitandos eſſe hæreticos & fugiendos, id quod eſt in proverbio, velis remiſque faciamus. Hæc me dicentem *Regia Maieſtas* placide audiuit, delectarique ſermone hoc meo viſa eſt, ſimul & in eam me ſpem erexit, vt eam nunquam eſſe facturam crederem, vt de nouanda religione cogitationem aliquam ſuſciperet. Sed ſicut olim vigilante *Iuda* dormitarunt *Apoſtoli*; ſic nunc dormitantibus his, qui in Apoſtolorum locum ſucceſſerunt, & oſcitantibus, vigilaſſe Chriſti proditores videmus, & in illud nos periculum adduxiſſe, ex quo nondum quidem euaſimus, ſed quod reſpirandi tamen, & quid conſilii capiendum ſit cogitandi, tempus aliquod nobis datum eſt; magnas hoc nomine Deo gratias agere merito debemus. Nunc ergo quærit a me R. D. V. quid conſilii capiendum, & quo modo ſit impiis hæreticorum conatibus obuiam eundum. Cum autem ipſa præſens iſthic adſit, & rerum omnium ſtatum, quin & mores hominum habere melius perſpectos debeat, & quæ ſit eos tractandi ratio commodiſſima non ignoret; nihil eſt quod a me petat, quod ipſa domi habet: ſed ego tamen quid hac ipſa de re a me *Reuerendiſſimo Domino Archiepiſcopo*, qui idem hoc a me poſtulabat, ſcripſerim, R. D. V. tranſmitto. Aliud quidem conſilii neſcio. Nam quod etiam Sanctiſſimi D. N. auxilium implorare cupit, vellem expreſſiſſet, qualenam auxilium velit. Solet quidam Epiſcopus crebro dicere, quando quidem nihil eſt in Pontifice præſidii, neceſſe fore, vt aliis rationibus Eccleſiæ conſulatur, vt hæreticorum ferocitas quibuſcunque modis mitigetur: Sed is tamen, quale præſidium habere vellet a *Pontifice*, nunquam explicauit. Equidem non dubito, quin S. D. N. ſi qua illi via & ratio oſtendetur, qua religio reſtaurari, & afflictæ Eccleſiæ ſuccurri poſſit, officium a ſe ſuum requiri nunquam eſſet paſſurus. Ego quoque pro eo ſtudio, quo ſemper fui, tuendæ & conſeruandæ Catholicæ religionis, nihil eſſem curæ, diligentiæ, laboris prætermiſſurus, vt grauiſſimis hiſce moribus, quibus patria mea laborat, adhiberi remedium, & ab interitu, quem impendere video, ſeruari poſſit.

Quod R. D. V. concilii nationalis meminit, de eo quoque facta fuit mentio, cum eſſem apud Maieſtatem Regiam in *Comitiis Lublinenſibus*, cui dixi: Quando quidem ante paucos annos habitum eſt *Oecumenicum Concilium*, ad quod illius Majeſtas *Nuncium* ſuum miſerat, qui manu ſua decreta concilii ſubſcripſit, nomine Maieſtatis illius tanquam orator, & eis aſſenſum præbuit, non licere jam de nationali concilio cogitare, & à placitis orbis Chriſtiani diſcedere, atque ab illo ſe velle ſeparare. Reputaret ſecum, ſi poſt celebrata Regni Comitia *Palatinus* aliquis, vel in *Cracouienſi*, verbi gratia, vel in *Sendomirienſi* terra, ſeorſum Ordinem equeſtrem congregaret, & in eo conuenticulo, quibus de rebus iam decreta Maieſtatis illius interceſſiſſent in maioribus Regni Comitiis de conſenſu omnium Ordinum, iudicium de illis fieri vellet, ut vel approbarentur, vel reiicerentur, vel corrigerentur, quemadmodum id eſſet acceptura? Atqui multo grauius commiſſum iri facinus, ſi cum ipſa ſemel *Concilii Tridentini* decretis per oratorem ſuum ad illud miſſum aſſenſerit, deinde & acta omnia concilii, per Legatum Apoſtolicum ſibi nomine *Sanctæ ſedis Apoſtolicæ* oblata, receperit, nunc à totius Eccleſiæ gremio ſe quodammodo ſeparare, & in angulo quodam orbis Chriſtiani, de nouo concilio indicendo, cuius rei nullam habet poteſtatem, deque noua fidicula condenda deliberationem ſuſciperet. Viſa eſt *Maieſtas* illius hoc ſermone meo permoueri, niſi quod crebrius audit hæreticos quam Catholicos, cum eorum ſit maior vigilantia. Ex quo fit, ut ſi quam in rectam ſententiam ſit perducta, facile de ea ſe dimoueri patiatur. Mirari ſatis non poſſum, cum toties mihi Maieſtas illius tam aſſeueranter promiſerit, quod neque de nationali concilio, neque de mutanda religione quicquam cogitet, adhuc eam mutare nihilominus, & paulo momento huc illuc impelli, cum tamen & in iſtis proxime præteritis Comitiis, & in ſuperioribus aliis, non ſemel confeſſa fuerit, quod non ſit ſui muneris, de religione quicquam ſtatuere, multo minus concilium ea de cauſa congregare. Cum etiam ignorare non poſſit, quo fructu ante annos plus minus decem congregatum fuerit in *Gallia* concilium, cui præſidebat puer & fœmina, præclari (ſi Deo placet) in cauſa fidei iudices! Quod ſimul ut fuit abſolutum, ſtatim eſt ciuile bellum, & quidem horribile, conſequutum. Cæterum probatur mihi vehementer, quod apud eos, qui primum inter Nuncios locum obtinebant, R. D. V. laborauit, ut ſcriptum illud, quod cum omni æquitate & pietate pugnat, ne reciperent. Neque laudare ſatis poſſum, quod à *Potuorouio* dictum fuit. Utinam autem haberemus multos iſtorum ſimiles, quos in ſua epiſtola nominat R. D. V. qui tamen omnes deflexerant aliquando de recta via, nec à Lutheri doctrina viſi ſunt abhorrere. Sed eſt ingens Deo gratia, cuius beneficio factum, ut in viam redirent, & in illis comitiis pro Religione Chriſtiana ſe murum opponerent, contra illius hoſtes. Eſt autem adhuc alius quidam in *Maiori Polonia*, vir ex primaria nobilitate, qui multum valet ingenio, in literis quoque feliciter eſt verſatus, prudens & omni humanitate perpolitus, *Abraham Sbaſcius*. Qui cum inter hæreticos bonam ætatis ſuæ partem traduxerit, ſingulari Dei gratia jam emerſit ex eorum tenebris, & claram Euangelii lucem aſpicere cœpit. Miror autem, quod ab omnibus functionibus publicis abhorret, cum tamen ad eas idoneus cumprimis eſſe videatur. Hunc quoq; cenſerem, *Domino Archiepiſcopo* & *Coëpiſcopis* ejus, omnibus modis eſſe fouendum, & omni benignitatis genere proſequendum, ſimul admonendum, ut & ipſe capeſſat aliquando Rempub. & in proximis comitiis minoribus eligi ſe nuncium patiatur. Qui ſi coniunctus fuerit cum tribus aliis, qui & ipſi, etiamſi non omnes æque docti, prudentia tamen excellere videntur, procul dubio magno nobis uſui futurus eſt. Eſt autem hæc nunquam ſatis prædicanda Dei benignitas, quod qui fuerunt aliquando *Sauli*, & cum eo perſequebantur Eccleſiam Dei, eorum corda ſic flexit in illis comitiis, ut eos nunc *Paulos*, & electa miſericordiæ vaſa factos videremus, & maiore zelo nunc Eccleſiam defendant, quam etiam illi ipſi, quibus gregem ſuum ſanguine ſuo redemptum Chriſtus paſcendum commiſit. Quam præclare vero de Eccleſia Dei R. D. V. mereretur, ſi modis omnibus contenderet & elaboraret, ut iſtos Chriſtianæ fidei tam ſtrenuos propugnatores *Regia Maieſtas* dignitatibus & præfecturis ornaret; quo ſic omnibus fieret manifeſtum, illius Maieſtatem in Chriſtianos quam in Caluinianos maiore ſuæ voluntatis inclinatione propendere.

Quod ſcribit R. D. V. de compoſitione facienda inter ſtatus, non ſatis intelligo quid ſibi velit. Nam ſi de fide compoſitio fieri debet; quando fuerit facta conventio inter Chriſtum & Belial, fiet conventio inter Chriſtianos & Lutheranos ſive Caluinianos. Quoties iſta compoſitio tentata eſt in finitimis nationibus? & ſemper deteriore loco res fuerunt. Vix dum anni duo interceſſerunt, quod habitum eſt *Altemburgi* colloquium, cui præſidebat nouus quidam *Pontifex*, *Guilhelmus Saxoniæ Dux*, & Commiſſarii *Principis Electoris Auguſti*. Fuit colloquium hoc, non inter Chriſtianos & Lutheranos, nec inter Lutheranos & Zwinglianos, aut alterius ſectæ homines, ſed inter ipſos Lutheranos, qui Lutheri verbum eodem loco quo Dei verbum habent, & eſt communis hic apud eos loquendi modus: Verbum Dei & Lutheri, Chriſtus & Lutherus, Paulus & Lutherus, vt non modo Paulo, ſed ne Chriſto quidem ipſo Lutherum inferiorem cenſeri velint. Unam partem vocant *Flaccianos*, qui ſunt actores, alteram partem *Philippianos*, vel *Eberianos*, quos illi reos faciunt, & eo nomine graviter accuſant, quod à verbo Dei & Lutheri diſceſſerint, quodque Auguſtanam Confeſſionem adulterauerint, nonnullis verbis additis, aliis vero detractis, quibusdam etiam mutatis. Tanta contentione res inter eos acta eſt, ut utrique alteris facti ſint plus quam hæretici. Nec ullam æque claram & manifeſtam in eo libro, quo colloquium illud deſcribitur, legi veritatem atque hanc, quod utraque pars plus eſt, quam hæretica. Itaque diſceſſerunt ex eo colloquio, magis inter ſe diſſidentes, & maioribus mutuis odiis ardentes, quam venerant. Si facultatem hanc habet R. D. V. vellem, ut acta illa legeret *Altemburgenſis* colloquii, & cum aliis nonnullis oſtenderet, tum præcipuè *Regiæ Maieſtati*, ut videret quid ipſi, qui ſunt ex profeſſo Lutherani, de confuſione iſta Auguſtana ſentiant. Quoque *Saxonici* Theologi non recipiunt eam quam *Electoriales* probant, Electoriales contra non recipiunt, quæ fuit *Cæſari* oblata anno 30. quod eam ad *Manichæi* ſectam inclinari dicunt: nec obſcure ferunt, quod pleraque in ea mutauerint. Cuius rei poteſtatem penes *Philippum* fuiſſe contendunt, quod *Flacciani* conſtanter negant. Quamobrem utraque confuſio, & ea, quæ fuit *Cæſari* oblata anno 30. & ea, quæ poſtea à *Philippo* fuit aucta & emendata, Lutheranorum ipſorum iudicio hæretica eſt. Qui produci poſſent teſtes, vel iudices potius, magis fide digni, non video. Interea tamen ad iſtam confuſionem inclinare plerique dicuntur, quam ipſi hæretici *Lutherani* utriusque partis hæreſeos condemnant. Et qui *Bezanam* perfidiam proximis ſuperioribus menſibus excudi *Cracouiæ* curauerunt, gloriantur & ipſi, quod ſint Confeſſionis Auguſtanæ. Quin & *Valdenſium* ſectam, eodem confuſionis Auguſtanæ pallio tegi volunt. Itaque nihil eſt, quod cogitetur de compoſitione in cauſa religionis facienda, cum etiam ipſi Lutherani nunquam Caluiniſtas vel Valdenſes dignos iudicauerint, quibus cum de compoſitione tractarent. Tam horrenda ſemper illis & execrabilis eorum hæreſis viſa eſt, quam non ſtylo, vel lingua, ſed ſceptro potius magiſtratus refutandam eſſe docuerunt. Quin etiam eorum communione

ſuos

suos interdixerunt, & eis in suæ sectæ ciuitatibus receptum dari prohibuerunt, quod etiam *Ioannes* à *Lasko* non uno loco queritur, cum per Saxoniam iter faceret, hospitio se quandoque receptum non fuisse. Tam abhorrent ab hac pestilenti secta Lutherani. Cum interea tales hi, vel Lutheranis tam detestabiles, in Senatu Regio prima loca propemodum obtineant, & præ cæteris apud Maiestatem Regiam gratia & autoritate valere dicantur. Si vero compositio debet fieri de decimis; equidem non video, cur non potius executio Regni statutorum, quam compositio fieri debeat. Quandoquidem illa clara sunt de illis statutorum verba, nulla ut esse possit ambiguitas, nec ullius interpretationis egeant, deinde vero, decimæ quoq; sunt juris diuini, cum in Evangelio expresse mandetur, non esse illas omittendas. At de iis, quæ sunt juris diuini, nullam habet non modo secularis sed nec spiritualis potestas, secus aliquid statuendi potestatem. Veruntamen si necessario faciendum alterutrum, ut aut de religione, aut de decimis compositio fieret, mallem de posteriori quam de priori, nisi quod sine magno ordinis nostri detrimento eiusmodi compositio fieri non potest. Quoties autem promisit Regia Maiestas ab assere ad asserem executionem se facere velle? At ubi nunc est ista executio? Posteaquam ad Christi causam, ad S. religionem, ad ea quæ debentur Christi ministris iura & priuilegia (quæ ut aliorum iura in libro Statutorum æque continentur) ventum est, altum stertit executio. Qua vero de causa? quia non placet hæreticis. Nam quod hæreticis placuit, legis vigorem obtinere semper debet. Nulla vero 15. his annis comitia fuerunt, in quibus hæretici, quod voluerunt, non obtinuerint. Bone Deus, in quæ tempora me servasti? Stupeo, cum ipse mecum considero, quantus apud nos timor Diaboli, quantus Dei sit contemptus. Huius diuitias bonitatis & patientiæ & longanimitatis contemnimus, & secundum duritiem nostram, & impœnitens cor thesaurisamus nobis iram in die iræ, nec salubribus consiliis, quæ per Spiritum eius suggeruntur, loci quicquam damus. At illum tanti facimus, ut nihil tam absurdum esse queat, quod, si ille per membra sua faciendum siue decernendum suggesserit, non illico pedibus in sententiam eius eamus. Sed hæc est ad interitum via, quem non procul à patria abesse video. Nam & in *Galliis* propemodum ita euenisse cernimus, dum qui rerum potiebantur, etiamsi Christianissimi vocari volebant, quoties tamen se Christianos aperte profiteri debebant, ita se gerebant, ut nec in hanc, nec in illam partem inclinare viderentur. Hæreticis dignitates & præfecturas mandabant, quod eos offendere nollent, nec hanc opinionem de se concipi vellent, quasi plus Christianis quam Caluinianis fauerent, inde natum est postea ciuile bellum. Nam cum hæretici præcipuis ciuitatibus præfecti fuissent, & magnam essent rerum omnium potestatem consecuti, sicut antea Pontificem Romanum de cathedra sua deturbare; sic Regem quoque, cui iureiurando fidem suam obstrinxerant, de solio suo deiicere conati sunt, & alium in locum eius elegerunt, cui Ludouico XIII nomen dederunt. Iisdem prorsus vestigiis incedunt nostri, & ad interitum præcipites ruunt. Quod si *Christum* aperte tum *Rex* professus fuisset, & in solo Deo, non autem in istis humanis tantum, vel Diaboli potius præsidiis, fiduciam suam positam habuisset, nunquam ad ciuile bellum hoc ventum fuisset. Mirum est autem, quorum exitus non possumus non exhorrescere, quod eorum facta nihilominus imitamur, & nos tum demum tutos fore confidimus. Quid igitur faciendum est? Deum precemur, ut misereatur nostri, illuminet vultum suum super nos, ab ista nos tanta cœcitate liberet, mentis oculos, quos peccata nostra nobis ademerunt, nobis restituat, conuertat nos, & auertat iram suam à nobis. Quod superest, opto, R. D. Vestram diu esse saluam & incolumem, cuius me beneuolentiæ diligenter etiam atq; etiam commendo. Datum ex *Suburbio Romano* apud *S. Angelum* die 14 Octobr. 1570.

EPISTOLA XXIII.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmiensis, STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Curam pro labanti Ecclesia Catholica diligenter continuat.

EGo vero mihi tantum non arrogo, melius ut perspectas habere me credam vias & rationes, quibus labanti apud nos Ecclesiæ succurri possit, quam R. D. Vestra. Quamvis enim ætate sum prouectior, & inter omnes Episcopos vocatione prior, tamen ex quo tempore sum factus Episcopus, quandoquidem non solum ab aula semper, verum & ab ipso Regno persæpe longius absui, nec ingenium Principis æque cognitum habeo, quibus rebus moueri maximè possit, ut hi, qui semper ad latus eius versati sunt. Facile potest perspicere R. D. V. quod me magis ab illa, quam illam à me salubre consilium expectare deceat. Scripsi nihilominus, quæ mihi viderentur, non solum R. D. Vestræ, verum & ipsi Regiæ Maiestati, neque consiliarium tantum, verum & secretarium egi. Nam & instructionem scripsi, quam dari Nunciis ad minora comitia mittendis cuperem. Quemadmodum autem hæc accepta fuerint in aula, nondum scio. Quamuis enim nullam hebdomadam intermittam, qua *Regiæ Maiestati* non scribam, quod etiam quamlibet æger feci semper, tamen vix quarta, nonnunquam & quinta & sexta hebdomada mihi rescribitur. Utinam autem adduci posset *Regia Maiestas*, vt id faceret, quod ab ea supplex petiui: nimirum vt palam Christum confiteretur, seque non alium Christum agnituram unquam, præter eum, qui fuit agnitus 600 iam annis in *Polonia*, coram omnibus testatum faciat. Hæc mihi sola esse videtur ratio, qua rationibus Ecclesiæ vel potius Regni totius prospici possit. Qamuis & ea mihi probetur, quam in suis ad me literis R. D. V. perscribit. Nisi quod fuit hoc à *Paulo III.* quoque superioribus annis tentatum, neque tamen satis cessit feliciter. Nam fuerunt eius literæ statim typis excusæ, cum quibusdam *Vergerii* scholiis, quod R. D. V. tenere memoria puto. Quis autem cauebit, ne fiat idem etiam nunc? Placet itaque mihi, quod ipsa suadet R. D. Vestra, ne prius illius consilia patefiant, quam indicta Regni comitia fuerint. Si quid aliud interea succurreret R. D. Vestræ, faciet me postea certiorem.

Quas autem literas *Reuerendissima D. Vestra* putat in manus meas non peruenisse, de concordia tentata inter *Christianos* & *Zwinglianos*, hæ mihi redditæ sunt. Quid autem rescriberem, non habebam. Quamuis rescripsisse tamen ad nonnulla videor. Sed ne nunc quod rescribam aliud habeo, præterquam illud: Quæ participatio iustitiæ cum iniquitate? quæ societas luci ad tenebras? quæ conuentio Christi ad Belial? quæ pars fideli cum infideli? qui consensus templo Dei cum idolis? Nulla res alia maius exitium attulit Ecclesiæ, quam quod nescio quæ spes ostendebatur semper futuram conuentionem inter Christum & Belial. Quod nisi certo persuasum habuerimus, esse Christum quem colimus nos, esse Belial quem colunt qui discesserunt à nobis, & idem vt alii quoque Catholici persuasum habeant, omnes effecerimus, & omnem conciliandi Belial cum Christo spem illis præciderimus; quin ita simus animati, prius vt fortunas nostras omnes, prius vt vitam etiam cum sanguine profundere simus parati, quam in vllam eiusmodi conuentionem siue conciliationem consentiamus. Quemadmodum afflictis Ecclesiæ rebus subueniri queat, non habeo. Hæc quod ad concordiam attinet, breuis est responsio mea, nec aliam expectet a me. Confiteri Christum, confiteri Christum oportet, si salui esse volumus, absque vlla tergiuersatione. Nihil vt nobis a Belial prorsus metuamus, sed sicut Christum Christum, sic Belial esse Belial, nec vllam inter eos conuentionem fieri posse certo nobis persuadeamus. Nunc proh dolor, videre quosdam licet, qui plus a Belial quam a Christo sibi metuunt & vtrumq; sibi propitium habere student. Hæc res perdit Ecclesiam, perdit & Regnum vniuersum. Coadiutorem nostrum R. D. V. probari, gaudeo; nam illius iudicio plurimum tribuo. *Gedani* si primum regnum Dei quæsitum fuisset, fortasse meliore loco nunc essent omnia. Nullum adhuc, ex quo tempore discessi ex Polonia, nuncium accepi lætiorem, quam hunc, quod Dominus *Barzi Palatinus & Præfectus Cracouiensis* designatus est. Det illi Deus spiritum consilii & fortitudinis, & seruet eum multos annos. Episcopali iurisdictione pridem in Prussia priuati sumus omnes. Vtinam eam restitutam aliquando videremus, restitueretur & Regia! Quod superest, Deum precor, vt R. D. V. diutissime seruet incolumem & felicem, cuius me fraternæ beneuolentiæ etiam atque etiam commendo. Datum Romæ 13. Ianuarii 1571.

EPISTOLA XXIV.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmiensis STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Legatum, rem Ecclesiæ in Polonia agentem, ad omnem beneuolentiam commendat.

CVm proficisceretur in Poloniam Illustris & Reuerendissim. *D. Cardinalis Commendonus*, S. Sedis Apostolicæ de Latere Legatus, officii mei esse; putaui, literarum mearum comitatu isthuc euntem prosequi, ac illum, non quod ita res postulet, sed quod ita mos ferat, R. D. Vestræ commendare. Quem ego virum propter multas causas, præclarasque dotes, quibus eum Deus affatim cumulauit, feci semper facioque plurimi. Nec potui patriæ nostræ non gratulari, cum talis ad eam legatus summa cum voluntate S. D. nostri, ac publica quadam omnium gratulatione, fuisset designatus. Quo vetustior autem mihi cum illo vsus intercedit, ac multis officiis vtriusque constituta necessitudo; hoc magis perspectam ac exploratam habere videor prudentiam illius, & in rebus gerendis dexteritatem. Quo nomine maiorem etiam in spem erigor, futurum, quod hæc illius in patriam nostram profectio, cum ipsi Regno, tum toti Reipub. Christianæ futura sit salutaris. Quam spem meam, vt rebus impletam videre possimus, opus habet eorum studiis, qui cum potestate versantur in patria nostra. Inter quos cum non postremum locum R. D. Vestra obtineat, maiorem in modum ab illa peto, vt Illustriss. D. Legatum, rem totius Reipub. Christianæ agentem, studio suo beneuolentiaque adiuuet, conatusque ipsius omni sua ope operaque fouere promouereque velit. Neque enim dubito, quin is magnum aliquod operæ precium facturus sit in patria nostra, si consentientes conatibus suis eorum voluntates habuerit, qui consiliariorum in ea munere funguntur, & Christianæ religionis sunt tenacissimi. Quam quo maiore vi conatuque contendunt extirpatam hæretici, hoc ardentiore studio in eam defendendam debent incumbere Catholici. Quod ego mihi de R. D. Vestra plane persuadeo, quod nullo loco Catholici Senatoris muneri, & officio sit defutura. Quod superest, opto R. D. Vestram diu bene feliciterque valere, cuius me beneuolentiæ diligenter etiam atque etiam commendo. Datum Romæ 13. Octobris Anno Domini 1571.

EPISTOLA XXV.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmiensis STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Ecclesiasticorum in scribendo negligentiam ægre fert, Comitiorum præsentium finem intimat, & religionis propositam compositionem serio dissuadet.

QVamuis tardiores, quam cupiebam, tanto mihi tamen gratiores acciderunt R. D. V. literæ. Quanto maior est infelicitas mea, quod qui sunt ordinis nostri, non fere meis respondent, vt me quoque frustra scribendi labore leuent. Esse tamen aliquem gaudebam, qui me suo responso dignaretur, meque de rebus his certiorem facere non grauaretur, quæ ad communem patriæ nostræ statum pertinere videntur. Finem Comitiorum præteritorum daturum initium iis, quæ nunc habentur, pridem augurabar, cum literas, quas *Recessus* vocant, anni prioris legissem. Et puto me misisse *Reuerendissimæ D.* Vestræ, quæ scripseram ea de re *Maiestati Regiæ*. Faxit Deus, vt horum Comitiorum finem fuisse lætiorem audiamus, quam qualem in præteritis annorum aliquot vidimus. Sed quamdiu Christum aperte confessi non fuerimus, quamdiu vel metus vel pudor id nos facere prohibuerit; tamdiu quem volumus Comitiorum exitum, sperare non possum. Vult habere *Maiestas* Regia quieta *Comitia*, ne faciat ex illis Concilia. Nam de rebus ad concilia spectantibus, quod etiam anno superiori dicitur vltro confessa, non est eius personæ, quam Deus imposuit illius *Maiestati*. Satis multa iam habuimus Concilia, & quod proximis superioribus annis fuit congregatum, id misso ab eo Oratore suo, quæ pietas est Maiestatis illius, iam satis approbasse videtur. Cum præsertim illius acta, qua par fuit reuerentia, ex manu Illustrissimi *D. Legati*, in eo conuentu, qui fuit *Parczouiæ* habitus receperit, & eis assensum præbuerit. Quamobrem, quæ de religione compositio & concordia fieri possit inter Ordines, aut debeat, equidem non video. Vel vicinorum exemplo discere potuimus, quem fructum ista Compositio per varia colloquia, quæ sunt habita etiam inter eiusdem, hoc est, Lutheranæ perfidiæ homines, attulerit. Multo magis discordibus & exacerbatis animis ab illis colloquiis, quæ Lutherani ipsi habuerunt inter se, discessum est ab vtraque parte, quam ad ea ventum fuerat. Et nunc *Geneuenses* & *Brunsuicienses* ministri grauiter queruntur, quod vnde cœpit initium Dei & Lutheri (sic enim ipsi loquuntur, nimirum Paulum imitati, qui dicit nonnunquam Dei & Christi, illi vero Christi loco ponunt Lutherum, vt sibi cum Christo in Bethlehem nato nihil esse commune, planum faciant, & illius loco potius Antichristum Islebiensem se colere velle non obscure ferant) queruntur itaque quod, vnde Lutheri verbum, quem pro Christo colunt & adorant, sumpsit exordium, in ea ciuitate, nimirum *Vitembergensi*, nuper sit Catechismus editus, qui *Lutheri Catechismum* prorsus euertat, & eorum dogmata statuat, quos ille ad finem vsque vitæ suæ grauissime semper fuit persecutus, & non stylo refutandos, verum sceptro magistratus coërcendos esse docuit. Hunc fructum attulit ea com-

ea compoſitio, de qua tractatum fuit in *Altemburgenſi colloquio*. Quod vero *Poſiaci* habitum fuit in *Gallia* conciliabulum, in quo *Papam* agebat fœmina & puer, quam graues ex eo calamitates conſecutæ ſint, per totos vndecim annos, R. D. V. non ignorat. Quamobrem nihil opus eſt compoſitionibus iſtis, multo minus *Nationalibus Conſiliis* quæ nonnulli dicuntur expetere. Quæ *Patrum* ſunt, ea teneamus, quemadmodum in omnibus *Oecumenicis* Conciliis a piis omnibus dictum eſſe legimus. A quorum placitis ſi diſceſſerimus, & ſecus quam illi de verbo Dei iudicandi poteſtatem nobis arrogauerimus, contentionum harum finis erit nullus. Tractent Nuncii de rebus ad Rempublicam pertinentibus; quæ vero ſpectant ad religionem, de his ad Epiſcopos cura pertinet, vt illi dent operam, vt ea, quæ ſunt in Concilio *Tridentino* conſtituta, ſeruentur inuiolata. Sic ſi ſuo quisque functus erit officio, nec in alienam meſſem falcem immiſerit, & celeriorem & magis optatum Comitiorum exitum *Regia Maieſtas* eſt habitura. Quæ ſi permiſerit, vt impune liceat eredere cuique quicquid libet, nec nomine religionis ad ullum tribunal reuocetur, eadem ratione permittet etiam neceſſario, vt cuiq; liceat facere quod libet, & quamlibet atrox facinus aliquis deſignauerit; nullius tamen iudicis tribunal metuat. Mihi vehementer probatur, quod hæreticis datum eſt reſponſum. Atque vtinam in proximis ſuperioribus Comitiis datum ſimile fuiſſet! nunc fortaſſe moleſtiis iſtis careremus. Eſt autem ſingularis Dei gratia, quod etiam *Lituani*, qui tamen alieniores a fide Catholica fuiſſe videbantur, coniuncti cum ordine noſtro fuerunt. Ex his autem, quæ ſcripſit ad me *Illuſtriſſimus Cardinalis Legatus*, intellexi, quod in religionis cauſa tuenda, nullus fuerit inter omnes, qui noſtri ſunt ordinis, grauior, fortior, & conſtantior R. D. V. Quo nomine plurimum illi gratulor, & eram hoc illius de R. D. V. teſtimonium exhibiturus Pontifici, ſed mors illius, quo minus id facerem, impediuit. Ex aliis quoque literis R. D. V. fuit mihi pergratum, quæ ſunt terrarum *Pruſſiæ* nomine acta, ea cognoſcere. Quod R. D. Veſtra, idem ego ſentio. Nubecula fuit, neque dubito, quin iam pertranſierit. Quod ſupereſt, opto R. D. V. diu bene feliciterque valere. Datum Romæ die 10. Maii 1572.

EPISTOLA XXVI.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmienſis, STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Mortem Regis dolet curamque Reipub. commendat.

IN hoc acerbiſſimo, ac omnino vix conſolabili dolore meo vel mœrore potius, quem ex immatura Sereniſſimi Regis noſtri morte prope incredibilem accepi, non poſſum R. D. V. pluribus ſcribere. Sum ego animo in varias cogitationes diſtracto, & extremæ alicuius calamitatis metu debilitato. Sed hoc tamen, quin orarem, rogarem etiam & obſecrarem, tenere me non potui, vt in his communibus miſeriis, in hac ægra & prope jam depoſita Reipub. ſalute R. D. V. partes illius conſilio prudentiaque ſua tuendas defendendasque ſuſcipiat, ac illas præclaras dotes, quibus eam Deus affatim cumulauit, quas in illa ſummas eſſe vidimus, ad præſentis periculi vim tempeſtatemque depellendam conuertat, vt quem ex illius prudentiſſimis conſiliis patria noſtra, cum eſſent meliora tempora, fructum capere conſueuerat, eiusdem nunc prudentia animique magnitudine, rebus inclinatis, ad priſtinam illam gloriam, auitumque ſplendorem reuocetur. Quam ad rem vt cordibus veſtris ſpiritum charitatis & vnitatis pater ille miſericordiarum, & Deus totius conſolationis defundat, ſupplicibus votis implorare non deſino. Quod etiam publicis orationibus indictis & promulgatis pro ſuo munere S. D. N. fieri per omnes vrbis Eccleſias mandauit. Quam autem cuperem, vt vnde forma chriſtianæ religionis ad alias gentes emanare conſueuit, inde quoque ſucceſſoris in Regnum eligendi rationem petere velitis ac pari celeritate feliciterque, qua nos *Pontificem Max.* vos iſthic *Regem* eligatis, qui iuſtitia & veritate, ab omnibus prorſus ſeparationis conſiliis alienus. Miſit mihi *Maternus Cholinus* Catecheſes D. R. Veſtræ typis excuſas, quamuis nondum abſolutas. Quæ mihi magis etiam probantur, quam illæ, quas edidit *Coadiutor* noſter. Habent enim cum doctrina magnam pietatem coniunctam. Quod ad Chriſtianam doctrinam tuendam & propagandam tantum adfert ſtudium, non poſſum non laudare, cum proprium hoc ſit Epiſcopi munus, eiusmodi rebus vacare. Proſperet Deus pios conatus D. V. R. Datum Sublaci 8. Auguſti 1572.

EPISTOLA XXVII.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmienſis, STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Elbingenſium temeritatem ſignificat, vindictam, Regemque nouum mox eligendum petit.

PRæſagiebat animus meus neſcio quid, cum hædos R. D. Veſtræ in Eccleſia Parochiali *Gedanenſi*, quod antea facere non fuerunt auſi, ſummam aram occupaſſe cognouiſſem, futurum, vt eodem exemplo mei quoque hædi Elbingenſes aliquid non diſſimile tentarent. Ecce autem, quod metuebam, euenit. Nam quos ego fideles Dei miniſtros in Eccleſia mea parochiali Elbingenſi collocaueram, eos, qui quarto abhinc anno Regiæ Maieſtatis læſi criminis inſimulati fuerant, quin & proſcripti, cum ad ciuitatis gubernacula reuocati fuiſſent, a duobus lictoribus deductos, a finibus ſuis eiecerunt, & ſacram ædem in ſuam poteſtatem redegerunt. Quæ res maiorem, quam dici queat, animo meo perturbationem attulit. Quæſo, quantum poteſt, adiuuare me velit, ne ferant hoc tantum facinus impune. Quid autem impedit, quo minus illius contra eos ſtatuti fiat executio, quod *Kaptur* vocatur: Vt viritim omnes inſurgant, per vim e ſedibus ſuis pulſos reſtituant, & per quos tantum ſcelus patratum eſt, in eos omne ſupplicii genus expromant: vt exemplo ſint aliis, ne deinceps ſimile quid patrare, pacemque publicam perturbare audeant. Iterum atque iterum R. D. Veſtram oro, vt hoc ſibi negotium eſſe curæ velit. Quousque autem tollitis animas noſtras? Cur non adhibetis omnem operam, vt eum videre tandem aliquando poſſimus, quem Deus elegit? vt ad Regni gubernacula ſedeat & contra ſui nominis hoſtes Eccleſiæ Catholicæ propugnationem ſuſcipiat? Iſta mora veſtra tam diuturna, vehementer metuo, ne magnum aliquod Regno detrimentum afferat. Nos hic ſupplices Deum precamur, vt cito quem elegerit oſtendat, ad ſui nominis gloriam, & Eccleſiæ regnique tranquillitatem. Quod ſupereſt, opto R. D. Veſtram diu feliciter beneque valere, cuius me fraternæ beneuolentiæ commendo. Datum Romæ vltima Februarii 1573.

EPISTOLA XXVIII.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmienſis, STANISLAO CARNCOVO Epiſcopo Wladislauienſi.

Pro electione Regis ſibi communicata gratias agit. Canonicum ad Regi gratulandum in Galliam miſiſſe commemorat.

TErnas accepi ſimul R. D. V. nonis Auguſti literas, quarum primæ 14, ſecundæ 17 Maii datæ fuerunt. Tertiarum dies non fuit adſcriptus. Ingentes ago gratias R. D. V. quod me de noui *Regis* electione tam diligenter fecerit certiorem. Eſt quod agamus Deo gratias, cuius beneficio factum eſt, vt *Regem* talem habeamus, qualem anno fere toto ſupplices ab eo dari nobis petiuimus, acerrimum *Catholicæ fidei* propugnatorem. Semper is aperte Chriſtum in terris confeſſus eſt coram hominibus: Ecce viciſſim eum Chriſtus nunc in cœlis confeſſus eſt coram patre ſuo. Quodque ſcriptum eſt: Et dominabitur a mari vsq; ad mare, quamvis non de illo ſcriptum eſt, in illo tamen compleri voluit. Dominatur enim per Dei gratiam à mari *Baltico*, usque ad mare *Euxinum*. Quod vt cum ipſi tum *Regno* ipſius, & *Eccleſiæ* vniuerſæ felix, fauſtum, & fortunatum eſſe velit ille ipſe, qui fuit horum conſiliorum autor, Deus, ſupplices eius miſericordiam implorare debemus. Equidem bona ſpe ſum, futurum ſtatum Religionis deinceps apud nos loco meliore; nam proximis ſuperioribus annis nihil erat quod ea de re certi quicquam polliceri nobis poſſemus. Sit nomen Domini benedictum! Ego, quorundam Cardinalium conſiliis adductus, *Stanislaum Reſcium* Eccleſiæ meæ *Canonicum* in *Gallias* miſi, qui gratularetur illius Maieſtati nouam hanc dignitatem, fidem illi ſubiectionemque meam debitam deferret, deinde modis omnibus dehortaretur, ne ſubſcriberet iſti conſpirationi aduerſus Dominum & aduerſus Chriſtum eius factæ. Qua de re quamuis *Nuncio* ſuo, viro docto, prudenti, & pio, ad *Regem* iſtum deſignato, mandata ſanctiſſ. D. noſter dederat, tamen & ego muneris mei eſſe putaui, vt de iis rebus *Regem* & *Dominum* meum, tanquam fidelis ſubditus, conſiliarius, Cardinalis etiam & Epiſcopus admonerem. Cum præſertim admonitionem hanc meam pondus apud illius *Maieſtatem* non mediocre habituram, nonnulli dicerent, quod aliqua de me eſſet in regno *Galliæ* præclara opinio. In Domino confido, nihil deſignatum hunc *Regem* eorum facturum, de quibus tanto ſtudio contendunt Chriſti perduelles hæretici. Opto R. D. V. diu feliciterque valere. Datum Sublaci 7 Auguſti Anno Domini 1573.

EPISTOLA XXIX.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmienſis, STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Eccleſiæ curam laudat, quam vt apud Elbingenſes ſimul adhibeat, monet, quorum atrox facinus commemorat, eosque punire exigit.

PErſcriptum eſt huc ad me *Cracouia*, quod R. D. V. quasdam actiones & ſtatuta *Gedanenſia* prælo mandari curauerit. Quamuis autem, cuius ea ſint generis ignoro; quoniam tamen religionis maximè negotium agi exiſtimo, plurimum hoc nomine R. D. V. gratulor, quod tantam ſui gregis curam gerat, vt is Satanæ fraudibus diſperſus, ad vnum Chriſti ouile poſſit congregari. Sed quoniam *Elbingenſium* quoque hœdorum meorum cauſa communis eſt, & in eadem naui vtraque ciuitas nauigare videatur, à R. D. V. maiorem in modum peto, vt in ea quoque Chriſti cauſam tuendam defendendamque ſuſcipiat, & ſi quem contra hœdos ſuos procuratorem conſtituet, eundem quoque cauſæ meæ contra *Elbingenſes* inſtigatorem eſſe velit. Meminit procul dubio D. V. R. quibus rationibus hoc interregni tempore paci publicæ fuerit ab omnibus ordinibus conſultum, quæque fuerint in eos pœnæ conſtitutæ, qui ſub interregno aliquid auderent innouare. Porro Elbingenſes hœdi mei, ſicut antea iura diuina, ſic nunc etiam iura ſanctionésque humanas audacter & impudenter innouare, atque adeo proterere & conculcare non ſunt veriti, & quos à me conſtitutos habebant veros veri Dei ſacerdotes, eos per ſummum ſcelus ciuitate ſua turpiter & ignominioſe eiecerunt. Quo facto pœnis conſtitutis ſunt obnoxii, quarum ego tamen executionem ab illius *Maieſtate*, cum in Regnum venerit, extorqueri nollem; ſed hoc tantum ab illa impetrari cuperem, vt ſicut illi *Regis Catholici* ciuitate Catholicos ſacerdotes turpiter & nimis imperioſè eiecerunt; ſic viciſſim eorum miniſtri à Catholico *Rege* Catholicique Regis ciuitate eiiciantur, & in eorum locum legitime conſtituti ſacerdotes reponantur. Aliam ego pœnam hoc tempore non exigo; quamuis hic eorum impotens & intolerabilis dominatus longe maiori animaduerſione plectendus eſſe videatur. Sed hanc tamen vt ne poſſint effugere, omnibus viis & rationibus à Reuerenda D. V. obuiam iri cuperem. Scio, quod apud electum *Regem* plurimum gratia & autoritate valebit. Quo facilior erit id, quod ab illa peto, perficiendi ratio, cum & Regia *Maieſtas* promptum & alacrem animum adferre ad eam rem viſa ſit, cum illi *Reſcius* meus meo nomine de *Ieſuitarum* reſtitutione ſupplicaret. Magno me à R. D. Veſtra beneficio affectum interpretabor, & iſtius officii mei memoriam colam, quoad me Deus ſuperſtitem eſſe voluerit, cuius me beneuolentiæ commendo. *Romæ* 16 Octobris 1573.

EPISTOLA XXX.

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Varmienſis, STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Miſerum Regni ſtatum dolet, & intimatam Regis electionem adhuc ſuperſtite Rege, abhorret.

QUis ſit patriæ noſtræ ſtatus, ex aliorum antea literis cognoueram. Sed quod me ſuis quoque R. D. Veſtra certiorem de eo fecerit, valde mihi gratum accidit. Quam in iſtas calamitates, quas in ſuis literis commemorat, incidiſſe dolenter admodum tuli. Quibus factum eſt, ut poſt Chriſtianiſſimi Regis ex Polonia diſceſſum, nullas ab eo literas acceperim; ſed ne ſermones quidem ullos fere, cum tamen ante biennium nemo prædicaretur magis, quam R. D. *Wladislauienſis Epiſcopus*, & fuit eius nomen & apud nos & ubique celeberrimum. Poſtea quam autem *Rex* diſceſſit ex regno, tantum fuit de eo ſilentium, vt obliterata propemodum eius memoria videretur. Quod Eccleſiæ ſuæ tantam curam gerit, vt in ea ſacerdotes idoneos habere queat, gratulor, vtque voti ſui compos efficiatur, opto. Probari R. D. V. ſtatum *Diœceſis* meæ, gaudeo. Arces & oppida munitiora nullus habet Epiſcopus in Regno, ſed nec templa melius ædificata: Cæterum reditus tenuiores ſunt multorum opinione. Quod benè tractata ſit à Coadjutore, gaudeo. Quod Epiſcopalia munia obierit, ago gratias. Nam à multis annis non fuit, qui officio hoc fungeretur, poſt meum iſthinc diſceſſum. Huc allatum eſt, quod iam eligendo Regi diem conſtitueritis: quæ res vtinam feliciter vobis cedat! Sed quomodo poſſitis alium eligere, cum ſuperſtitem adhuc Regem habeatis, nec ab eo iureiurando, quo vos illi obſtrinxiſtis, ſoluti eſtis, equidem non video. Cur autem huc miſſus aliquis non eſt, vt peteret abſolutionem à iureiurando? ſed vos ipſi vos abſolvitis, quod ne *Pontifex* quidem facit. Eſtis *Reges* omnes? eſtis plus quam *Pontifices* omnes? Nos hic Deum precamur, vt ſchiſma prohibeat, ne pro vno Rege duos aut tres habeatis: quandoquidem magno inter vos diſſidio laboratis. Quid autem eſt, quod peccata noſtra non merentur? Deus miſereatur noſtri, illuminet vultum ſuper nos, & conuertat nos, & auertat iram ſuam à nobis! Cupio R. D. V. diu benè feliciterque valere. Datum Romæ 19 Nouembris 1575.

EPISTOLA XXXI.

STANISLAUS HOSIUS Cardinalis Varmiensis, STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

De felici Regis electione, populique concordia lætatur.

MUlti iam menses intercesserunt, quod à R. D. Vestra nullas accepi literas, & videbitur id fortassis aliqua culpa factum esse, quod eis, quas ad me dederat initio vertentis huius anni, non responderam. Sed cum rem, quemadmodum acta sunt, cognouerit; omni me culpa procul dubio liberabit. Nam & literas R. D. Vestræ S. D. N. obtuli, & quam scripserat ad me, legi. Quid respondendum esset quæsiui, silere iussus sum. Et est in his locis adhuc per Dei gratiam obedientia, quam vix ulla iam apud vos esse dicitur. Habet igitur iam silentii mei rationem. Deinde, quod ad me scripserat R. D. *Archiepiscopum* hortarer vel dehortarer ab aduersa parte, fuit mihi scriptum, ut R. D. Vestram potius ab instituto suo reuocare conarer. Quod ego tamen nec in unius, nec in alterius partis gratiam feci. Nunc medius paries maceriæ solutus est, qui diuidebat inter nos. Quod singulari DEI misericordia factum esse interpretor, ut qui posterius Rex electus est, sine cæde & sangvine & sine grauiore motu aliquo, quod sibi divinitus delatum est, Regnum quiete & pacificè possideret. Quod illius pietati & ardenti tuendæ conseruandæque Christianæ fidei zelo, vitæque totius integritati Deum tribuisse, certò persuasum habeo: nam hæc omnia mirabiliter in eo prædicantur. Sit nomen Domini benedictum, quod unum tandem corpus facti sumus omnes, nec sunt inter nos iam amplius schismata. Nolo autem inficias ire, me defuncti *Cæsaris* partium fuisse, quod cum semel illi fidem meam obstrinxissem, non esse viri constantis existimaui, alium præter illum Regem agnoscere, ne duabus, quod aiunt, sellis sedere videretur. Deinde verò, longè alius hic est rerum status, quam apud vos: omnes apud vos *Pontifices*, omnes Reges, quin & alii Dii volunt esse omnes, dum suam opinionem, suum quisque verbum, Dei verbum haberi, & tanquam Dei verbum adorari vult, & pro libidine sua statuit, quicquid animo illius insederit. Nos autem hic unius ductum sequimur omnes, a cujus iudicio discrepare magnum esse nefas ducimus. Quamobrem quoad is *Serenissimum Stephanum Poloniæ Regem* non agnovit, nec nobis id facere fuit licitum. Postea quam vero, Deo miserante, qui melius aliquid prouidit pro nobis, non cogitantibus nobis, sublata sunt impedimenta, quæ quo minus *Serenissimus Princeps* hic *Poloniæ* Rex a cunctis agnosceretur obstabant, & unus ille, cuius ductum sequimur, cœlestis Regis de Rege nostro iudicium secutus, Maiestatem eius Poloniæ Regem approbauit: Ego quoque, qui diem hunc magno cum desiderio expectabam, summâ cum alacritate sententiam illius, qui Christi vices in terris gerit, sum secutus, & in fidem potestatemque Regis huius me lubens contuli. Quod si tardius aliquanto factum est â me, quæso, velit hanc meam cunctationem, quæ iustis ex causis euenit, apud *Maiestatem* ejus excusare: & me seruitutemque meam diligenter illius Maiestati per omnem occasionem commendare. Opto R. D. V. diu bene feliciterque valere. *Romæ* die 8. Novembris 1576.

EPISTOLA XXXII.

STANISLAUS HOSIUS Cardinalis Varmiensis, STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo VVladislauiensi.

Pro commendatione Regi facta, refert gratias, felixq; Regimen, Ecclesiæ verò adversantibus, lapsum precatur.

QUod me R. D. Vestra *Regiæ* Maiestati tam diligenter comendauerit, simul quod minus festinanter in illius me fidem contulerim excusauerit; ingentem habeo gratiam, per omnem occasionem relaturus. Ex aliorum quoque literis cognoui, quod *Maiestas* ejus pro suâ prudentiâ & æquitate meam hanc excusationem, tanquam justam accepit non invita. Quo nomine plurimum illius *Maiestati* debeo, in tantoque majore animi cum alacritate, fide, diligentia, in omnibus illius *Maiestati* semper inseruiam, quæcunq; mihi mandare dignata fuerit. Quod ad hœdos meos *Elbingenses* attinet, facile perspicio, minimè nunc esse tempus opportunum, serio aliquid aduersus eos agendi. Deum hic supplices precamur, ut quos habet *Regia Maiestas* in *Prussia* non solum suæ, verum & *diuinæ Maiestati* rebelles, eorum refrenatam audaciam reprimat, ac pro tot sceleribus, quæ debentur illis, pœnas exigat. Quod etiam ex magna parte iam factum esse magna cum voluptate accepimus, ac bona spe sumus, jam rem ad optatum exitum esse perductam. Quod si factum est, vel simul ut factum fuerit, quæso coniungat se cum R. D. Nuncio, quo per summum scelus ereptas ab illis Ecclesias restituendas curet. Quod citra motum aliquem fieri posse persuasum habeo. Cum præsertim constitutum Interregni tempore fuerit, ne quid eo durante tale designare quisquam auderet. Essent quidem digni, de quibus grauiora supplicia sumerentur; Sed quæ nunc sunt tempora, quamlibet dolenter feramus, tamen aliquid oportet. De singulari erga Deum pietate religioneque *Maiestatis Regiæ*, mira prædicantur hic ab omnibus. Quæ me tanto maiore Maiestatis illius studio inflammant. Videtur is nobis referre *Sigismundum* illum primum, ad cuius ut annos perueniat, neq; minus feliciter totidem annis, ut ille, regno suo præsit, ad Apostolorum & martyrum sepulchra provoluti, supplices hic DEum precamur. Quod cum R. D. Nuncio in gratiam redierit, magna cum animi mei lætitia cognoui. Mihi vir esse pius, prudens, & integer videtur, neq; vulgari doctrina præditus. Quandoquidem solutus est paries illi maceriæ, qui diuidebat inter nos; omnis etiam dissensionum causa sublata est, ut sicut sententiis, ita & animis, iam esse nos maximè coniunctos oportet. Synodum iam esse absolutam credo, & eum, quem optamus, exitum consecutam. Est, quod agamus Deo gratias, qui fastum Gedanensium ciuium compressit, & optatam de illis victoriam concessit. Non dubito, quin R. D. Vestra diligenter curatura sit, ut *Olivense* monasterium restauretur, & quæ vel illi, vel aliis etiam Ecclesiis per summum sacrilegium erepta sunt, ea restituantur. Quod ad R. D. *Nuncium* attinet, etiamsi redire velle is dicatur, ego tamen, ut illi facultas hæc ne concedatur, modis omnibus contendam & elaborabo. Nam illius præsentia reuera valdè nobis est necessaria. Quod superest, opto R. D. V. benè valere. Datum Romæ die 5. Julii 1577.

EPISTOLA XXXIII.

STANISLAUS HOSIUS Cardinalis Varmiensis, STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

De felici Synodi Prouincialis absolutione gratulatur, Ecclesiæque studium laudat.

QUod pridem exoptatam à multis *Prouincialem Synodum* tandem aliquando feliciter absolueritis, est quod agamus Deo gratias, simul & his, qui cum in hac Synodo præsiderent, summa in ea perficienda strenuam operam nauarunt. Inter quos non postremæ partes R. D. V. (quæ plurimum in ea re laborasse scribitur, cui præclarum etiam

eius rei testimonium dat R. D. Nuncius) fuisse feruntur. Quo nomine plurimùm illi gratulor. Mihi vehementer hæc Synodus placuit. Nam quod initium factum est ab anathematisanda scelerata confœderatione aduersus Dominum & adversus Christum eius, interregni tempore facta, quin ad eam rem diuinitus inspiratæ mentes vestræ fuerint, non dubito: In qua singularem animi fortitudinem & constantiam ostendistis. Dum aperte Christum confessi, quicquid aduersatur ejus fidei anathemate feriendum esse indicastis: iam, quod eam, quæ debetur ab omnibus S. D. N. subiectionem & obedientiam detulistis: quod acta S. Synodi *Tridentinæ* sine ulla exceptione recepistis: quod vestræ quoque *Synodi* decreta non prius esse rata voluistis, quam à sancta sede confirmata fuissent, & iuxta veterem in Ecclesia Dei morem, ab omnibus Catholicis obseruatum, iam inde â multis seculis omnia iudicio illius subiecistis, quam hæc omnia piè, catholicè, & orthodoxè facta sunt! iterum atque iterum & hanc prudentiam & pietatem gratulor, atque ut executioni mandentur aliquando, quæ piè sancteque sancita sunt, opto; cum nullus legum sit usus, si nulla fuerit earum executio. Verum, hoc opus, hic labor est. Egi de rebus his omnibus cum S. D. nostro, & de confirmandis Synodi decretis, & de ratione executionis faciendæ; Sed quoniam hi dies iam instabant, quibus calores urbanos multi fugiunt, inter quos ego quoq; non postremus esse soleo, cum semel tantum ea de re tractassem, responsum hoc accepi à *Sanctissimo*, videri sibi, ut hæc tractatio in aliud tempus reiiceretur, & in aduentum nuncii, qui designatus à clero, ad S. sedem hanc esse dicitur. Exiguam igitur hanc moram R. D. Vestra non molestè ferat. Cui magnam habeo gratiam, quod acta Synodi fideliter transscripsit & ad me miserit. Fecerunt autem *Dominationes* vestræ pro officio suo, quod non prius eius *Synodi* acta promulganda duxeritis, quam essent ab *S. Sede* hac approbata. Ego nihilominus multa eius exemplaria describenda curaui, & ea cum *Illustriss. Cardinali Morono, Tridentino* & *Sabello*, tum aliis nonnullis legenda exhibui. Nam nihil magis cupio, quam ut legantur hic ab omnibus. Simul ut advenisse Nuncium vestrum cognouero, cum in hunc locum urbanos æstus fugiens secesserim, statim in urbem, modo me Deus incolumem servet, redibo, & quicquid erit officii mei, facere non prætermittam. *Illustriss. D. Commendonus* multò antè discesserat; Sed ei nihilominus acta *Synodi* descripta mittam. *Gedanensium* ceruices iam esse nonnihil inclinatas, lubens accepi: quas si denuò volent erigere adversus Dominum & adversus Christum ejus, quid aliud restabit, quam ut frangantur? Quod ego tamen illis euenire nollem; sed magis vt convertantur & viuant. Sed eorum blasphemias & sacrilegia ferre diutius Deus non poterit. Quod contributionem decreueritis, laudo. Mihi quoque certam esse pecuniam imperatam audio, qua tamen de re nemo mortalium ad me scribit. Sed quoniam de *Polonorum* Hospitali in urbe erigendo laboro, si fieri posset, ut cum bona gratia *Regiæ Maiestatis* eam pecuniam in hunc usum conuertere mihi liceret, in magni id beneficii parte acciperem. Neque dubito, quin ea res plurimum adferret ad gratiam Dei conciliandam, sine quâ nihil est, quod rectè quicquam geri posse putemus. Non solus est miles, qui lacertis pugnat, nec in fortitudine equi, neque in tibiis viri beneplacitum est Deo, qui nisi congressus fuerit in præliis nostris, manumque suam dexteram extenderit, irritus est conatus mortalium omnis. Quamobrem & in Dei milites, hoc est, in pauperes, qui precibus suis pro nobis pugnant, aliquam contributionis partem conferendam esse censerem. Erit præclarè collocata, & magnas addet vires pugnantibus, certamque victoriam adferet. Hac de re quæso per occasionem agat cum *Regia Maiestate*, simul ei meo nomine supplicet, ac illius me gratiæ diligenter commendet quæso. Cui ut felicem consiliorum omnium progressum & exitum largiatur, Deum precari nunquam intermitto. Quod superest opto. R. D. V. diu bene feliciterque valere. Datum Sublaci 10. Julii Anno 1577.

EPISTOLA XXXIV.

JOHANNES FRANCISCVS, Cardinalis Commendonus, STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Wladislauiensi.

Hic gratulationem ob ipsi Episcopatum designatum accipit.

QUicunque ad me de D. V. R. designatione scripserunt (scripserunt autem plurimi, atque ii maximi, quorum est præcipua integritatis & religionis laus) ita mihi eam commendauerunt, ut in ejus virtute, grauitate, industria, studio Catholicæ religionis singulari, magnam spem reuelandæ ac planè restituendæ istius *Prouinciæ*, cui præposita ipsa est, collocatam habere videantur. Itaque video, mihi multò in ejus honore magis lætandum, hoc consensu atque hac approbatione bonorum, quam ipsi opera & autoritate mea ad consequendam Apostolicam confirmationem opus fuisse. Quo mihi minus molestum accidit, abfuisse tum me ab urbe, cum de D. Vestra R. actum in Senatu est. Gratulor igitur D. Vestræ R. non quidem Episcopatum ipsum, qui haud scio, an plus oneris & laboris habeat, quam amplitudinis, sed hoc *Serenissimi Regis* iudicium, hanc de ipsa optimorum virorum spem, atque expectationem, quam ego etiam superaturam D. V. R. confido, si huc virtutis, ingenii atque industriæ suæ neruos intenderit. Quam mentem quia non nisi diuino beneficio comparamus, ego D. Vestræ R. meis precibus apud Deum nunquam deero.

EPISTOLA XXXV.

JOANNES FRANCISCVS, Cardinalis Commendonus, STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Wladislauiensi.

Religionis curam ei commendat.

AD literas D. V. R. superioribus mensibus ad me scriptas ego antea non respondi, quod, cum abessem ab vrbe, quo quotidie cogitabam, de iis literis ante cum *Illustrissimo Cardinali Varmiensi* atque cum ipso etiam *Sanctissimo* D. N. agere statueram, quam ad D. Vestram R. rescriberem. Quod cum Romam redii, vtrumque feci. Collaudauit S. D. Noster magnopere fidem D. Vestræ R. & studium catholicæ Religionis, quod elucet in suis literis. Et profectò ad tantarum rerum ac negotiorum onus, quod sustinet sua S. in tantis temporum asperitatibus, haud leue sane pondus accedit cura & solicitudo clarissimi istius Regni, cujus incolumitati ac saluti prospectum cupit, & quantum in Sanctitate sua erit, etiam prospiciet. D. V. R. pergat ordinis sui dignitatem, & religionis causam tueri. Id est enim publicis patriæ suæ commodis conseruationique seruire: qui unus est istorum animi bonorum, istius industriæ & prudentiæ, quam ei elargitus est Deus, profectò proprium curriculum, ad eam amplitudinem atque gloriam, quæ expetenda est gravissimæ isti personæ & *Episcopi* & *Senatoris*. Me, si quid erit, in quo labore, studio, opera mea istis rebus vsui esse possim; magno tamen munere afficiet D. Vestra R. si mihi significabit. In quo intelliget me voluntate & studio erga præstantissi-

ſtantiſſimam nationem, ne illis ipſis quidem concedere, qui iſtius Reipub. participes ſunt. Inprimis profecto dignitatis & laudis D. V. R. cupidiſſimum eſſe ſentiet. Quam Deus diutiſſime conſeruet incolmem. *Romæ* 25. Novembris 1570.

Epistola XXXVI.

IOANNES FRANCISCVS Cardinalis Commendonus, STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Felices Concilii effectus optat, Eccleſiæ fata dolet, & in Poloniam ſe venturum promittit.

ACcepi his diebus a D. Veſtra R. literas menſe Aprili ſcriptas. Ad eas, in quo mihi communes ſunt cum Illuſtriſſimo D. *Cardinali Sabello*, qui mecum volumen *Dioeceſani* D. Veſtræ R. *Concilii* inſpexit, non habeo quod magnopere reſcribam, tum quia res de concilio confecta iam eſt, tum quia nemini magis nota eius virtus, conſtantia, diligentia in Catholica religione atque Eccleſiaſtica diſciplina labefactata, collapſaque reſtituenda & conſtituenda, quam mihi, vt ſicut illa, de quibus ad eam ipſi ſcripſimus, approbaturam, effecturam, & in optimam partem accepturam eſſe plane confido: ita mihi ab ea, niſi ratione & præclaro Reipub. ſtudio factum eſſe, non ſolum mihi exploratum eſt, ſed etiam ipſi *Illuſtriſſimo Domino Sabello* perſuaſum. Itaque nihil mihi in ea re aliud eſt reliquum, quam, quod facio, Deum precer, vt quæ D. Veſtra R. pie prudenterque ſanciuit, ea firma inuiolataque maneant. Quod certe ſperare nobis licet, D. Veſtræ R. ſtudio adque induſtria fretis. Quæ de mea in D. Veſtram R. voluntate & benevolentia commemorat, mihi gratiſſima acciderunt. Qui ſicut illam plurimi facio merito ſuo: ita diligi me ab ea, meumque in ipſam animum perſpectum ac illi cognitum eſſe vehementer lætor. Cuius certe declarandi nullam unquam occaſionem ego prætermittam. *Polonicæ* res, quod, vt ſcribit, deteriores quoditie fiant, prauitate ac fraude hæreticorum, equidem incredibiliter doleo, tum quia ea fuit, dum iſtis in locis eſſem, & ipſius *Regis*, & reliquorum præterea omnium erga me humanitas & beneuolentia, vt gratus non ſim, niſi incolumitas & ſalus iſtius Regni, mihi ſummæ curæ ſit: tum etiam quia S. D. noſtri miſſu, poſtquam *Cæſaream Maieſtatem* convenero, rurſus mihi in *Poloniam* eſt veniendum. Quod ſane iter longum, & multis incommoditatibus difficile ac laborioſum, iucundum mihi erit, ſi reuiſis ex interuallo veteri amicis, ac gente amantiſſime de me merita, aliquem meus aduentus fructum Reipub. attulerit. In quo mihi D. Veſtræ R. conſilium ſtudiumque non defuturum certo ſcio. Quam Deus valentem diu ac incolumem ſeruet. Veronæ 27. Junii 1571.

Epistola XXXVI.

IOANNES FRANCISCVS Cardinalis Commendonus Legatus, STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Eius aduentum Varſauiæ deſiderat.

BInas literas D. Veſtræ R. accepi, quarum priores mihi maturi adventus ſui ſpem faciunt; in poſtremis dubitare ſe, quid ſibi agendum ſit, ſcribit. Quam dubitationem ſublatam paulo poſt eſſe puto, nouo de Comitiis nuncio, quæ repente in menſem Martium dilata ſunt. Et vtinam ad eam diem habeantur, nec ex alio in alium ſemper menſem reiiciantur. De D. Veſtræ R. adventu id habeo nunc, quod ſcribam, futurum eum mihi gratiſſimum, & ipſo congreſſu & complexu D. Veſtræ R. & conſuetudine & communicatione rerum, quibus hoc tempore ſalus & incolumitas huius Regni contineri videtur. Quibus quantum momenti allatura ſit præſens prudentia, & ſtudium D. Veſtræ R. non me fugit. Quo magis opto illam Varſouiæ videre, quod commodo ſuo & rerum ſuarum facere poſſit. Nam de peſtilentia, quæ in hac vrbe eſſe dicitur, quantum ego intelligo, multo plus eſſe in ſermonibus, quam in re. Deus D. Veſtram R. conſeruet valentem. Datum Varſouiæ 21. Ianuarii Anno Domini 1572.

Epistola XXXVIII.

IOANNES FRANCISCVS Cardinalis Commendonus, STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Conſiliis & officio eius bona precatur.

ANgelus ille, cuius alloquio atque congreſſu recreatam ſe ſcribit D. Veſtra R. multa mihi de illius conſtantia, & præſtanti in Rempub. animo ſignificauit. Omnino in veſtra conjunctione, virtute, fide, maximum communis ſalutis & incolumitatis momentum eſſe poſitum video. Deus conſilia veſtra fortunet. Si D. Veſtra R. crebras ad me literas mittet hoc tempore, faciet mihi rem longe gratiſſimam. Quam Deus incolumem valentem conſeruet. Suleouiæ 22. Auguſti 1572.

Epistola XXXIX.

IOANNES FRANCISCVS Cardinalis Commendonus STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Cuius aduentum deſiderat.

NArrauit mihi multa *Gratianus* de D. Veſtræ voluntate, cum erga me, tum erga Rempubl. Fuerunt omnia mihi pergrata; illud vero gratiſſimum, quod D. Veſtra R. ſpem mihi ſui videndi fecerit. Qua de re ego illam ſummopere rogo. Nihil eſt enim, in quo magis quam in ſermone & congreſſu ſuo ſim acquieturus. Quicquid tamen actura ſit, ab ea peto, vt mihi ſubito ſignificet. Curet valetudinem ſuam. Audio enim eam ſibi minime parcere: cum tamen in ipſius ſalute maxima pars publicæ ſalutis vertatur. Plura non ſcribam, omnia ſermoni noſtro reſeruans. Deus Dominationem V. R. conſeruet. Suleouiæ 8. Septembris. 1572.

Epistola XL.

IOANNES FRANCISCVS Cardinalis Commendonus Legatus, STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Quem in ſtudii erga patriam curſu excitat.

INuidiam patriæ & Reip. cauſa ſuſceptam, gloriæ ſibi D. V. R. ducat, & confidat, fore, vt breui, eius pietate ſtudioque erga patriam perſpecto, in amorem & laudem ſuam vertat. Neque enim iſta aſſiduitas, cura, labor, iſta denique virtus carere inuidia poſſunt. Itaque inſiſtat ſuis conſiliis, & fidat Deo, qui ſalutares D. V. R. conatus non fruſtrabitur. Mihi Dominationis V. R. literis in hac ſolitudine ac receſſu meo, nihil accidere poteſt iucundius. Nec profecto ſolum ea cauſa, quod nunquam ſint ab re aliqua graui & vtili Repub. inanes; ſed etiam D. V. R. amore erga me, ac diligentia mirifice delector. Quam libenter ei referrem, ſi, quod ſcriberem, hic haberem. Deum precor, vt eam valentem conſeruet. Suleouiæ 13. Octobris 1572.

Epistola XLI.

IOANNES FRANCISCVS Cardinalis Commendonus Legatus STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Petit vt eum de ſua & Reipublicæ valetudine certum faciat.

CVm *Dambrouii* noſtri familiaris ad D. V. R. properaret, nolui prætermittere, quin eam quam officioſiſſime ſalutarem, deque mea valetudine certiorem facerem, qua quidem ab aliquot diebus aduerſa vtor. Vereor autem ne in tantis Reipub. occupationibus D. Veſtra R. minus bene valeat: quod certe mihi tum ſua, tum publicæ ſalutis cauſa eſſet permoleſtum. Rogo igitur, vt de ſua & de Reipub. valetudine pro ſua erga me beneuolentia, certi aliquid nunciet poſt communia hæc majorum & minorum Comitia: tametſi audio abfuiſſe *Lituanos*. Mihi rem fecerit quam gratiſſimam, ſi de his omnibus, & de oratoribus imprimis, quid tandem nobis decretum ſit, admonuerit me D. Veſtra R. cui omnia precor felicia. Suleouiæ Cal. Novembris 1572.

Epistola XLII.

IOANNES FRANCISCVS Cardinalis Commendonus Legatus STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

De infelici Reipub. ſtatu queritur, conſolationem autem ex conſtantia Stanisl. Epiſc. ſumit, cuius continuationem commendat.

EXpectatæ mihi fuerunt D. V. R. literæ, ex quibus auebam cognoſcere, & quæ Varſouiæ acta ſunt, & quæ de his D. V. R. eſſet ſententia. Me quidem illa magno dolore affecerunt, quod video pleroſque pravarum opinionum ſtudiis deceptos, omnem ſtatum Reipub. perturbare velle. Solatio tamen mihi eſt Dignitatis Veſtræ R. virtus, conſtantia, fides, qua & præſentibus fortiter reſtitit, & abſens de remediis diligenter cogitat; de quibus & de aliis rebus permultis magnopere velim, ſi eum D. V. R. loqui liceret. Quam ad rem ſi ipſa vti voluerit *Volborienſi* opportunitate, vt biduum eſſe vna poſſimus, rem faciet mihi gratiſſimam, &, vt ſpero, non inutilem publicis rebus. *Epiſcoporum* virtus, & maxime *Archiepiſcopi* conſtantia, mirabiliter me conſolata eſt. Neque enim timere videmur poſſe, ne cauſæ ſuæ non adſit DEUS, ſi modo nos nobis & muneri & fidei noſtræ non deerimus. Plurimum præſidii poſitum eſt in D. V. R. cum pietate in Deum, tum charitate in patriam, reliquisque ornamentis, quibus eum cumulavit Deus. Quæ quidem, quo plura ſunt; eo diligentior ratio ab ea repetetur. Ego pro meo ſingulari animo in D. V. R. eam rogo, vt ſe putet huic tempori reſervatam eſſe, atque inde ſe ipſam ſtudeat ſuperare. Totam animo amplectatur Rempub. & ne quid ea detrimenti accipiat, ſui maxime officii, ſuarum maxime partium eſſe exiſtimet, prouidere. Ego eius adventum Volboriam expectabo. Interea ab illa peto, vt quid homines de illa fœderis forma loquantur & ſentiant, me per literas facias certiorem: Quam Deus conſeruet ac tueatur. Suleouiæ 11 Februarii 1573.

Epistola XLIII.

IOANNES FRANCISCVS Cardinalis Commendonus Legatus STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Gratias agit pro factorum communicatione, & ulteriorem correſponſionem expetit.

SOlicitum me ex his, quæ ante acceperam, vehementer D. V. R. literæ levarunt, ex quibus nec vera eſſe quæ ferebantur cognoui, & plane intellexi D. V. R. conatibus, & præclaris de Repub. conſiliis adeſſe Deum, qui certe tantam D. V. R. & in Catholicam religionem & in patriam pietatem nunquam deſeret. Ago vero illi gratias, quod me de iis fecerit certiorem. Et ab illa magnopere peto, vt ſi quid habuerit, quod me ſcire velle exiſtimet, ſcribere ad me non gravetur. Expecto an aliquid reſponſi mihi *Plocia* afferatur a Domino *Nuncio*. Et ſi quid D. V. R. iis de rebus intelliget, de quibus. Nuncium accerſiui, ad me confeſtim vt ſcribat, vehementer illam rogo. Nam me valde cura illa ſolicitum habet. Deus D. V. R. nobis & huic regno maximo neceſſario tempore conſeruet. Suleouiæ 3. Octobris 1573.

Epistola XLIV.

IOANNES FRANCISCVS Cardinalis Commendonus Legatus STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Gratulatur de conſilii Epiſcopi felicitate.

QVæ mihi D. V. R. ſcripſit de felicitate ſui conſilii, fuerant mihi tanta jucundiora, quanto magis timueram, ne quid ea res quorundam animos offendiſſet. Sed Deus manifeſte adeſt D. V. R. conatibus. Quod adeo fit, quia nihil ipſa ſpectat aliud, quam patriæ ſalutem. Ego quod ei nunc ſcribam non habeo; niſi me Deum aſſidue precari, vt D. V. R. mentem atque conſilium regat, eamque valentem conſeruet. Suleouiæ 27. Octobris 1573.

Epistola XLV.

IOANNES FRANCISCVS Cardinalis Commendonus STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

De perturbata Religione dolet, Deo & prudentiæ Epiſc. confidit.

ETſi de D. V. R. ita ſentiam, vt ſperem in tam perturbata Repub. nullam eſſe horam ſui temporis inanem a ſapienti vel actione vel cogitatione officii; ego tamen qui de rebus veſtris abſens perinde ſolicitus ſum, ac præſens fui, angor vehementer, quod meis literis doloris tantum ſignificationem, dare, nihil præterea poſſim. Quid enim ſcribam ad D. V. R. quod non confectis rebus, intempeſtiue, importuneque iſthuc perueniat. Video ex plurimorum literis omnia deſperationis pleniſſima. Verum ego, etiamſi & multi & multa adverſentur, non deſpero. Tantum pono in prudentia, & pietate D. V. R. cui conſilium, cui animum non defuturum confido: tantum in veſtrorum Catholicorum hominum religione, & populi innocentia, totum vero in Deo. Quem ſane niſi exſurrecturum, & ſuam cauſam iudicaturum crederem, nihil eſſet quod me in hac vita delectaret. Scripſi nuper ad Illuſtrem D. *Andream Zborouium*, iemque ad D. V. R. *Zborouium* rogaui, vt cum ea ſua communicaret conſilia, vt vnanimes in patriam ſalutem incumberent. Sed præteriere jam idus Majæ, quarum qui fuerit exitus, adhuc nos latet. Deum precamur, vt feliciter vobis & vniuerſæ Chriſtianæ Reipub. euenerint. Ego porro D. V. R. rogo, vt me perinde amet, atque a me amatur. Sicque omnibus in rebus ſuo ſtudio & mea opera ſemper vtatur. Bene valeat D. V. R. Romæ in Vigilia ſanctiſſ. Corporis Domini noſtri Ieſu Chriſti Anno ejuſdem 1575.

Epistola

EPISTOLA XLVI.

IOANNES FRANCISCUS Cardinalis Commendonus STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

De tranquillitate Reipub. restituta gratulatur.

QVod iam pridem a D. Vestra R. nihil literarum accepi, non tam miratus sum (etenim impedita & itinera & tempora fuere) quam moleste tuli, me beneuolentiæ eius fructu diu caruisse. Ac ne ego quidem ad eam æque pridem scripsi eadem de causa. Nunc parta, vt putamus, pace, ac re ista publica tranquillitati restituta, & mihi facultate oblata, redeuntis in *Poloniam* Domini *Zamoscii*, quem Rex cum literis ad S. D. N. miserat, prætermittere nec volui, nec debui, quin D. Vestræ R. gratularer hanc spem, quæ repente affulsit, constituendæ Reipub. & Catholicæ pietatis, disciplinæ per superiorum annorum licentiam collapsæ restituendæ, Rege ista virtute, ista animi & consilii præstantia in hanc laudem incumbente, & D. Vestra R. honoribus, gratia, autoritate, cum apud Regem ipsum, tum apud omnes florente, cuius quidem consiliis manifeste adfuit diuinum Numen, quod ei cuncta in gloriam vertit. Quo minus dubitare hic quenquam patior, quod ego & iudicaui semper & prædicaui, ea verissimis nixa rationibus, atque optima mente suscepta fuisse. Nunc ea de Rege audimus, in eam expectationem adducti sumus, vt pro Regis salute nobis assidue orandus sit Deus, quo incolumi, quin ad pristinum florem isthuc rediturum sit Regnum, dubitare non videremur posse. D. Vestram R. valere cupio & antiquum eius in me amorem mihi conseruari. Romæ, nonis Nouembris 1576.

EPISTOLA XLVII.

VINCENTIUS LAUREUS Montisregalis Episcopus STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Colloquium cum Rege habitum significat.

BInis R. D. V. literis, vnis de 7. alteris 16. Mensis Maii Pircouii datis, respondere tantisper supersedi, dum Regem commode alloquendi essem nactus occasionem, quæ non antea quam hoc mane sese obtulit. Nolui ego deesse, quin Regi pro munere meo cuncta, quæ ad ipsius incolumitatem & dignitatem tuendam & augendam attinet, significarem: ille præstantissimo optimoque quo præditus est ingenio omnia boni æquique fecit, ingentemque in iis beneuolentiam, fidem & obseruantiam D. V. R. erga se maxime agnouit, & comprobauit, statuitque eam post suum a pago Niepolemice reditum in hanc Vrbem ad se accersere, deque summis (vt consueuit) præcipuisque rebus consulere. Hujusmodi ego Regis propositum, vt vehementer laudaui, ita dabo operam, ne improborum hominum inuidia interrumpatur: speroque R. D. Vestram non modo in vanum non currere, sed etiam religiosissimi Episcopi egregiique Senatoris officio salubriter fungi. Opto R.D.V. bene ac diutissime valere, meique in Sanctissimo Altaris sacrificio memorem esse. Datum Cracouiæ 18 Maii 1574.

EPISTOLA XLVIII.

VINCENTIVS Episcopus Montisregalis STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Literas sibi missas accepisse renunciat, & de mutua beneuolentia gratulatur.

HOdie R. D. V. literas 14 Decembris *Wolborii* datas accepi, cum quibus complicata in eodem fasciculo præter alia erant etiam exempla earum, quibus D. V. R. *Serenissimum Regem* accurate & sapienter monet, imo verius vrget, vt suum in *Poloniam* reditum ante tempus in *Warsouiensi* conuentu præscriptum acceleret. Idem quoque (quod fieri potest) ab *Illustrissimis Cardinali Lotharingo & Niuernensium Duce* contendit. Qua in re vt summum ego R. D. V. erga religionem & Rempub. studium agnosco: ita certo mihi persuadeo, Regem omnes esse rationes initurum, quibus pacata *Gallia*, huc tempestiue aduolet. Quum præsertim non solum priuatis, sed publicis etiam literis satis compertum habeat, alium quam solam sui ipsius præsentiam retinendæ ac seruandæ *Poloniæ*, modum inueniri non posse. Quod aduersarii moliuntur, ex scheda ad me missa ac aliorum literis cognoui. Nostri magna ex parte contra causæ bonitate, ac DEI immortalis auxilio confisi, præcipuas animis paulo, quam par est, remissioribus res gerunt. Quaproprer diuinum numen assidue rogandum est, vt afflictis pene rebus ac in magno discrimine positis opportune opem ferat: quod futurum plane confido. Ex alteris literis 8 eiusdem mensis ad me scriptis, magnam sane cepi consolationem: cum D. V. R. mutuam inter nos beneuolentiam, imo potius pietatem sartam tectam tueri sancte polliceatur. Quam bene ab feliciter valere cupio. Datum Squierneuicii 17. Decembris 1574.

EPISTOLA XLIX.

VINCENTIVS Episcopus Montisregalis STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Verum Religionis zelum in Ecclesia Crusuiciensi exhibitum magnopere laudat.

HEri a tabellario redditæ mihi sunt literæ, quibus D. V. R. me certiorem fecit, se, quo Ecclesiæ *Crusuiciensi* cultui prospiceret, omnes *Canonicos*, quorum munus longo fuerat tempore intermissum, edicto conuocasse, ac in quendam iuris doctorem, sua munia abhinc decennio aspernantem ac etiamnum contumacem, juxta sacrorum canonum decreta animaduertisse, illumque priuasse Canonicatu, in cuius locum homo idoneus ac egregius statim (vt par erat) suffectus est. Quapropter R. D. V. vehementer optat, vt ego hominis quidem rei ac damnati, quem a me opem imploraturum esse suspicatur, importunitatem & verbis & re comprimam, & repellam: sibi vero integram Ecclesiis suis consulendi potestatem relinquam. Ego R. *Domine*, in hac temporum calamitate summam certe capio consolationem, cum præcipuos Ecclesiæ Pastores id potissimum studere video, vt palantes oues ad domini caulas reducant, morbidas eiiciant, rebelles vel castigent, vel omnino a se ablegent, infirmas roborent, ac cunctas demum diuino pabulo alant, luposque ab ouili quam longissime arceant. In quam sane curam cum R. D. V. non sine magna nominis sui laude, potissimum incumbere, vt eaque die noctuque meditari intelligam: istam profecto solicitudinem, vigilantiam, studium, ac pietatem non modo amplector, sed pro meo munere, quoad fieri potest, promouere istumque animum sancte & gloriose currentem incitare etiam contendam, daboque operam, vt meum (Deo iuuante) officium ab se desiderari nunquam

quam patiar. Quamobrem tantum abest, vt R. D. Vestra in hac, cæterisque in rebus liberam Ecclesiæ prospiciendi autoritatem sibi impediri a me timeat: vt etiam & sartam tectam & auctam atque amplificatam a me curatum iri sibi persuadeat velim. Quod si interdum, ne suum cuique tribuere denegem, appellationes nonnullas (quod tamen in D. V. R. iudiciis nunquam factum esse memini) minime reiicio, eas certe nisi coactus admittere non soleo: in quibus ea nimirum, qua debeo, obseruantia RR. Præsulum iurisdictionem ac dignitatem pro viribus defendo, omniaque ex præscripto sacrosancti *Tridentini* Concilii, cuius iura relaxandi facultas nemini vnquam Legato concedi hactenus solita est, accurate & diligenter examinanda, ac decernenda tantum permitto. Quamuis igitur de huiusmodi causa nondum aliquid ad me sit delatum; me tamen quicunque eius rei gratia huc accesserit, nunquam profecto adducet, vt quod decere intelligam, non studiose præstem. Neque quempiam facturum compendii sui causa, quod non licet, vllo modo sinam. Quod reliquum est, D. V. R. bene ac feliciter valere cupio. Datum Squierneuicii 5. Januarii 1575.

EPISTOLA L.

VINCENTIVS EPISCOPVS Montisregalis, STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Obitum Cracou. Canonici dolet, & Palatini Syradiens. virtutes laudat.

EX literis D. V. R. mihi à nobili ejus puero hodie redditis, tristem accepi nuncium obitus *Stanislai Dambrouii*. Qui cum in *Cracouiensi* Ecclesia *Canonici* munere religiose & inculpatè diu perfunctus esset, deque Catholica religione & vniuersa Repub. semper benè mereri studuisset, nunc & æterna recte factorum remuneratione perfruitur, & apud omnes Collegas suos, vniuersumque Ecclesiasticum Ordinem magnum sui desiderium reliquit. Quo nomine hunc ego dolorem ex amici casu magnoperè lenio, confidoque D. V. R. quæ egregium ac prudentem senem vnicè dilexit, non mediocriter iri consolatum, firmam & certam spem vicissim habentes, *Iesum Christum Dominum ac Deum Opt. Max.* qui nobiscum est vsque ad consummationem seculi, Ecclesiæ suæ sponsæ nunquam defuturum; quin (vbi necessitas postularit) ex lapidibus, etiam nedum ex tot insignium, ac religiosissimorum hominum huius Regni, seminario filios Abrahæ esse suscitaturum. Excellentos Magnifici D. Palatini *Syradiensis* virtutes tanti ego facio, vt ei cunctos rerum successus prosperos felicesque semper optem: vtque has in magni clarissimique nominis Senatorem optime de Repub. meritum turbas excitari, molestè profecto ferebam; ita eas nunc sedatas esse vehementer gaudeo. Qua in re præstanda vigilans ac sapiens R. D. V. cura, & Deo accepta, & verè Christianis Principibus horumque omnium capiti S. D. N. gratissima est omninò futura. Quam sibi (ut debeo) magnoperè gratulor. Cupio D. V. R. benè ac feliciter valere. Datum Squierneuicii X. Januarii 1575.

EPISTOLA LI.

VINCENTIVS LAUREVS Episcopus Montisregalis, STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Wladislauiensi.

Verum huius Religionis studium sincere laudat.

EX literis, quas D. V. R. non ita pridem ad me dedit, atque ex nonnullorum etiam sermone intellexeram, se Ecclesiam suam propemodum vniuersam visitasse, eamque multis in locis infectam hæreticorum & improborum hominum labe purgandam curasse, templum Diui Adalberti pene collapsum instaurasse ac consecrasse, & pleraq; alia ad Dei immortalis gloriam & Catholicæ religionis incolumitatem confecisse. Idem quoque de Venerabili *Archidiacono Pomeraniæ*, à se huc hodie ad me ablegato, plenius audiui. Equidem præclarum istud animi sui erga religionem studium egregiamque ac præstantem voluntatem, vt debitis extollere laudibus nullo vnquam tempore desinam; ita omni officiorum genere prosequi, ac promouere pro meo munere nunquam intermittam. Ac profecto spero sibi diuinum Numen perpetuo affuturum, quo à se cœpta istius Ecclesiæ reformatio iuxta sacrosancti *Concilii Tridentini* præscriptum, tandem perficiatur, sitque in posterum aliarum huius Regni Ecclesiarum veluti forma atque exemplar. Cæterum quæ suo nomine ab ipso Venerabili *Archidiacono* mihi diligenter exposita sunt, ea melius & commodius inter nos conferemus. Idque breui futurum confido, quum in hanc vrbem ad comitia veniet D. V. R. quæ sibi persuadeat velim, me præcipuam suarum rerum omnium, quam debeo, rationem semper habiturum. Cupio D. V. R. benè & feliciter valere. Datum Varsouiæ 7 Octobris 1575.

EPISTOLA LII.

VINCENTIVS LAUREVS Episcopus Montisregalis, STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Cuius beneuolentiam grato animo assumit, curamque Reipub. prædicat.

HOdie puer D. Vestræ R. eius ad me literas reddidit cum grauissimis verbis sententiisque refertas, tum plenas officii & humanitatis. Ex his ego in hoc perturbato rerum statu magnam sanè capio consolationem, quod D. V. R. eam dignitatis atque incolumitatis meæ curam suscipere contendat, vt non prudentibus modò ac salutaribus consiliis, sed rebus etiam omnibus oblatis, me iuuare non desinat. Qua in re singularem animi sui & erga Apostolicam sedem pietatem atque obseruantiam, & in me beneuolentiam ac charitatem vt libentissimé agnosco, ita gratissimo (vt par est) animo complector, & omni studio atque officio, dum viuam, sum prosecuturus. Video se, prout religiosissimum Præsulem ac præstantissimum Senatorem decet, maximè solicitam esse de *confœderatione Varsouiensi* in pactis inter Regni Ordines & nouum Regem initis comprehensa. Verum aduersus eam atque alia omnia, quæ quouis modo verè Religioni sanctæ Catholicæ Romanæ Ecclesiæ institutis, ac Regni legibus aduersarentur: Reverendiss. Dominus *Archiepiscopus* suo, Episcoporum omnium, ac Catholicorum Procerum secum facere volentium nomine pro virili & constantissime (vt solet) contestato reclamauit, superioresque alias id genus protestationes cunctas innouauit. Quin iuribus Ecclesiarum sartis tectis tuendis maiora etiam præstitit, quam in antecedente electione factum fuerat. Quod ad locum habitationi meæ accommodatum attinet, certè mihi mirum in modum ridet aut *Volborium* aut *Suleiouium*, eo præsertim nomine, quod R. D. V. vel præsens vel vicinus præsto essem. Sed illud facile in suspicionem adduceret vtrumque nostrum; hoc præter eandem suspicionem, mihi etiam ob solitudinem, hoc tempore tutum nequaquam videtur. Quapropter hic tantisper consistere decreui, dum alio migrare compellar, speroque Dei omnipotentis opem mihi non defuturam. Datum Varsouiæ ultima Decembris 1575.

Epistola LIII.

VINCENTIVS LAVREVS Epiſcopus Montisregalis, STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi. Libellum decreta Synod. Vladisl. complectens, accepiſſe ſignificat, Religionisq́; Epiſc. ſtudium votis proſequitur.

HOdie mihi redditæ ſunt literæ D. V. R. ac ſimul capita in Synodo Prouinciali proponenda, libellus item typis excuſus, *Diœceſanæ Wladislauienſis Synodi* decreta complectens. Hunc etſi aliis formis impreſſum à ſe olim acceperam, grato tamen animo nunc accipio. Vt enim lectio repetita magis placet; ſic munera ſacras res continentia, bis data gratiora eſſe nimirum ſolent. Capita Synodi, quæ Concilii Tridentini præſcripto conſentanea, & ad vſum iſtius Eccleſiæ accommodata ſunt, ea ſi D. V. R. qua pollet autoritate & animi pietate omnia exequenda curabit, faciet profectò rem æternis præmiis à diuina bonitate compenſandam. Atque una magnam initura eſt gratiam à Sanctiſſ. D. N. & ab univerſo Poloniæ clero. Nec dubito, quin ad rem ſalutarem R. D. Archiepiſcopus & cæteri collegæ Antiſtites pro ſuo quisque munere, & in Eccleſiam Dei ſtudio ſe præcipuos adjutores profiteantur. Ego vero vbi locorum ſum (quoad potero) ſacræ Synodi conficiendæ adminiſter etiam ero. Quod ſupereſt, cœleſtem Regem aſſiduè precor, vt quæ ejus conceſſu & munere Eccleſiæ vſum talenta R. D. V. data ſunt, ea iſtic tantum acquirant, vt ipſi vberem copiam, & abundantiam ſuppeditent ad religionem Catholicam locupletandam &c. Datum Wratislauiæ 27 Februarii 1577.

Epistola LIV.

VINCENTIVS LAVREVS Montisregalis Epiſcopus, STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi. Iubilæi prorogationem, tum Indulgentiam & Bullæ promulgationem notificat, quod vt idem faciat, & Eccleſiam ad Iubilæum vere præparet, ex officio eum admonet.

CVm *Wratislauiæ* conſiſterem, ex literis R. *Præpoſiti Plocenſis* intellexi, *Sereniſſimum Regem* compluresque Catholicos proceres atque aulicos, Sacroſancti Iubilæi donum conſequi minimè potuiſſe, quod tunc plerique ferè omnes ſpatiis temporis excluſi, numerum dierum, quibus templa viſitanda erant, nequaquam explerint. Nolui ego deeſſe, quin pro meo munere in gratiam Regiæ Maieſtatis tempus prorogationis, in ſex alios menſes a S. D. N. impetrandũ curarem. In ipſo igitur meo in hanc vrbem aduentu, Breue prorogationis accepi, de quo Regiam Maieſtatem meis literis certiorem reddidi. Hortatusq; ſum, vt in maximis belli difficultatibus more aliorum Regum ſuorum anteceſſorum ad opem diuinam confugeret, ſeque & exercitum ſuum (Catholicos ſcilicet milites) cœleſti hoc recondito in Catholica Eccleſia theſauro locupletaret, quo citius ac promptius queat optatam victoriam à præpotente Deo obtinere. Ipſi autem Reuer. Præpoſito tum de Indulgentiarum ratione deque Bulla in Cœna Domini, nomine Reverendiſſ. Primatis typis iam excuſum miſi libellum. Cui exemplum ipſius Breuis adiunctum eſt. Tum negotium dedi, vt Regem de ſingulis informaret, atque eniteretur, vt indulgentia, ac ſimul Bulla in Cœna Domini in publica concione coram eius Maieſtate explicetur ac promulgetur. Nos hic præſente Sereniſſima Regina duabus concionibus, vna pridie natalis diei Sancti Ioannis Baptiſtæ, altera eodem ipſius feſto à Venerabili Pultouienſis Collegii Rectore habitis, vtriusque promulgationem & exactam explicationem curauimus, atque inde ſex menſium tempus in vna quaque Eccleſia & diœceſi incipiendum eſſe denunciamus. Ipſius nunc Breuis exemplum in eodem libello deſcriptum mitto D. V. R. quam pro ſuo ingenti in religionem Catholicam ſtudio, certum habeo, in ſua Eccleſia & Diœceſi ſolenni aliquo feſto idem primo quoque tempore effecturam eſſe. Ad Iubilæi vero gratiam obtinendam vnicum templum & tria in eo altaria tantum triduo viſitari debent. Quamobrem quotquot eius muneris expertes vsque ad hoc tempus fuerant, id paruo labore ſibi comparare poterunt. Cum autem ad Indulgentiarum adeptionem neceſſario requiratur vera cordis contritio, qui non ita (ut par eſt) pœnitentes ſacrum iubilæum antea celebrarunt, nunc ſe ad id parare commodius poterunt. Itaque omnes in publicis concionibus monendi eſſent, vt ſe cœleſtis huius doni participes redderent. Quum primum verò vnà cum eiusmodi indulgentia ipſam quoque in Cœna Domini *Bullam* a R. D. V. promulgatam eſſe intellexero, id meis literis S. D. N. confeſtim ſignificabo. Cupio D. V. R. benè & feliciter valere. Datum Varſouiæ die 10 Iulii M D LXXVII.

Epistola LV.

VINCENTIVS LAVREVS Epiſcopus Montisregalis, STANISLAO CARNCOVIO, Epiſcopo Wladislauienſi. Propoſitionis capita in Synodo prouinciali Regi oblata accepiſſe reſcribit, Epiſcopi v. huius viſitationem Eccleſiaſticam laudat.

NOn ita pridem accepi literas D. V. R. III. hujus Menſis die *Wolborii* datas, ac ſimul totius propoſitionis capita, articulatim diſtincta nomine Synodi Prouincialis, Regi oblata, Regisque ad ſingula reſponſum. Illud mihi inprimis gratiſſimum ſanè fuit, quod R. *Ioannes Demetrius Solicouius* de flagranti Regiæ Maieſtatis erga Eccleſiaſticum Ordinem ſtudio abunde teſtatur. Id etſi mihi cognitum atque perſpectum antea fuerat, viri tamen ornatiſſimi graui teſtimonio confirmatum neſcio quomodo altioribus in animo meo radicibus nunc defixum eſt. Vehementer equidem optabam (quod etiam in Synodo contenderam) ut ipſe *Solicouius* eiusdem Synodi ad Regem Orator, idem apud ſummum *Pontificem* munus non recuſaſſet. Nam præterquam quod ſuæ dignitati non parum contuliſſet; profectò de Reuerendiſſimæ D. V. in Dei Eccleſiam meritis, non aliud judicii mei ſpecimen è Pontificia quam ex Regia, aula capere potuiſſet. Pium R. D. V. in locis Sacris viſitandis inſtitutum magnoperè laudo. Et cum otioſa maximè ſibi videtur D. V. R. nunquam tamen minus otioſa eſſe ſolet. In iſta enim peregrinatione puriſſimis Deoque acceptis precibus, Regi & Reipub. nec externis magis quam domeſticis hoſtibus laboranti opem fert, monaſteriis ſanctitatis opinionem ſua præſentia auget, monachorum vitia inquirit, exemplo & doctrina corrigit atq; emendat. Nihil demum prætermittit, quo pietatem ſuam perpetuo actuoſam reddat. Hoccine otium appellat? Ego autem aborem corporis & animi contentionem toti huic Eccleſiæ & Reipub. maximè vtilem nomino. Expecto quid ad me de Caluomonte ſcribat, rectane Monachorum diſciplina, vitæque ſanctimonia Crux Seruatoris noſtri colatur, an vitioſa & corrupta illorum conſuetudine, non minus, quam Deiparæ imago, apud Clarum montem commaculetur? De hoc Claromonte nomine totius conuentus duo obſcuri ſodales nuper ad me venerunt, & eas ipſas, quæ cum hiſce meis ſunt, literas attulerunt, ſupplicesque à me petierunt, vt conuentus commodo & dignitati proſpicerem. Sancte ego pollicitus ſum, me vtrique conſulere velle, ſed alio, atque illi optabant, modo. Correctionem miſeri recuſabant. Ego contra, emendationis capita à R. D. V. ipſis lata, Sacris Canonibus eorumque inſtitutis prorſus conſentanea, religioſe ab omnibus obſeruanda eſſe iuſſi, ac per literas mandavi. Tandem iureiurando adſtricti multa trementes retulerunt, quæ a meo ſcriba ad verbum diligenter perſcripta ſunt. Hæc quidem, & vna exemplum meæ Epiſtolæ ad ipſum Conuentum datæ, Diploma etiam (quo eundem Conuentum & omnia *Wladislauienſis Diœceſis* monaſteria viſitandi corrigendique autoritatem ad D. V. R. detuli) præterea mearum quoque facultatum exemplar mea manu & ſigillo munitum, omnia in hunc faſciculum addita ſunt. Non dubito D. V. R. pro re, loco, & tempore adhibituram eſſe omnem rationem, & curam, & laborem, quo ſanctum hoc emendationis negotium ad optatum finem perducatur. Breui (vt ſpero) prouincialis ſynodi decreta ad nos remittentur. Ea occaſione nobis oblata, & Antiſtites & Abbates, atque interea * de ſuo quemque officio accurate & diligenter noſtris literis monebimus. Diu valeat felix D. V. R. Datum Warſouiæ die 15 Iulii 1577.

Epistola LVI.

VINCENTIVS LAVREVS Epiſcopus Montisregalis STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi. Inquiſitionem monaſterii Clarimontis approbat, poſtulatamque Reip. curam promittit.

QVæ D. V. R. in monaſterio Clarimontis cauſa religionis inuiſendo ad Monachorum emendationem curauerit, tum ex ipſius inquiſitionis ſcripto, tum ex commodo ſermone familiaris V. R. D. copioſe intellexi. Video profecto ſe pro ſuo flagranti in Eccleſiam Dei ſtudio, quod potuit pie, accurate & prudenter præſtitiſſe. Nec miror, ſe breuiſſimo temporis interuallo, arduum ſane reformationis negotium conficere nequiuiſſe. Id enim eiusmodi eſt, vt non niſi longiore mora, & præſentis pœnæ formidine, atque aſſidua alicuius viri eiusdem ſodalitatis cura & inſpectione, ad optatum finem perduci queat. Nam etſi ſodales propoſita correctionis capita accepiſſent, ob corruptam tamen morum diſciplinam exequi omnino neglexiſſent, niſi præſentia & autoritate ſui Præfecti ad id adigerentur. Inter Monachos igitur vir honeſtus, & inſtitutorum eiusdem ordinis experiens deligendus eſt, cui negotii executio committeretur. Reverendiſſima autem D. V. (ad quam breui miſſurus ſum Diploma, quo ſibi non modo illud monaſterium, ſed omnia etiam in ſua Diœceſi conſiſtentia reformare licebit) monachos illos ad ipſa correctionis capita accipienda iure compellet. Cætera vero, de quibus cunctos Reuerendiſſimos Regni Antiſtites a me monendos cenſet, diligenter & accurate perficiam, quum primum Synodales Conſtitutiones a Sancta Sede Apoſtolica confirmatæ ad nos remiſſæ fuerint, idque intra binos ad ſummum menſes futurum ſpero. Quo tempore occaſione oblata honeſtis omnibus rationibus contendendum eſt, vt *Sereniſſimus Rex* ad ipſarum conſtitutionum executionem autoritatem ſuam Regio diplomate interponat, quo ad Dei gloriam, Eccleſiæ Catholicæ incolumitatem & totius Polonæ nationis ſalutem & ornamentum res toti Reipub. ſalutaris tandem conficiatur. Datum Warſouiæ die 11 Iunii 1577.

Epistola LVII.

VINCENTIVS EPISCOPVS Montisregalis STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi. Religionis ſtudium commendat mutuumque officium ſuum promittit.

SCio ego, in *Polonia* & Reuerendiſſimam D. V. ampliſſimo Epiſcopi & Senatoris munere fungi, & me illius perſonam gerere, qui Chriſtianorum omnium caput & Pater eſt a Chriſto inſtitutus. Eundem vtrique finem propoſitum eſſe intelligo: nimirum Catholicæ religionis & Reipub. huius ſalutem & incolumitatem. Ad id autem aſſequendum dum alter alterum mutuis officiis iuuare contendit, eam adhibere moderationem debet, vt publicæ vtilitati tantum conſulens, omnem priuati commodi ſuſpicionem fugiat. Et quidem a maioribus noſtris accepimus, nullam neque iuſtiorem, neque grauiorem cauſam neceſſitudinis poſſe reperiri, quam publicam muneris ſocietatem. Hanc vero neceſſitudinem inter nos ſic conſtitutam eſſe arbitror, vt nullis (quæ vlla ſuſpecta eſſent) donorum adminiculis egere videam. Quamobrem non dubito, D. V. R. pro ſua pietate ac prudentia æqui boni facturam. Nollem enim hac via mihi præcidi, & Eccleſiæ Dei inſerviendi, & D. Veſtram R. pro meritis iuuandi atque ornandi libertatem. Cætera de *Venerabili Canonico Wladislauienſi*, diſerto ac fidiſſimo conſiliorum noſtrorum interprete & internuncio, audiet D. Veſtra R. Quæ diu valeat felix. Datum Warſouiæ 15 Augusti 1577.

Epistola LVIII.

VINCENTIVS EPISCOPVS Montisregalis STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi. Monaſteriorum miſeram conditionem ei notificat; fretus autem eius Religionis ſtudio, inuiſendi munus ei imponit.

AVdimus, quod dolentes referimus, in plerisque huius Regni monaſteriis illam, quæ quaſi delapſa de cœlo eſt ad ſanctimoniam, vitæ regulam, fere ab omnibus negligi, ſacras domos olim ſanctiſſimis doctiſſimisque viris refertas ac diuinarum virtutum alumnas, pene conuelli, fundos ac bona a maioribus per manus tradita (quibus veræ pietatis ac religionis tanquam ſeminarium ali, & ſuſtentari debet) vel venire, vel alienari, vel ad profanos vſus conuerti. Id vero non tam iniuria temporum, quam eorum qui monaſteriis præficiuntur culpa, contingere animaduertimus. Et quanquam hic in Synodo prouinciali nunc celebrata multa pie, ſancte & ſalubriter ſancita ſunt, quibus omnia ad veterem illam regulam examuſſim dirigantur; ea tamen ad optatum finem perduci nequeunt, niſi ſapientum ac præſtantium virorum ope & autoritate executionem habeant. Cum itaque pro noſtro Apoſtolicæ legationis munere in eam rationem incumbamus, id potiſſimum ſtudeamus, vt ipſius prouincialis Synodi canones ex oecumenici Tridentini Concilii præſcripto (quoad eius fieri poteſt) inuiolate ſeruentur, Paternitatem tuam præcipue delegimus, cui ob ſingularem eius pietatem, eruditionem, & Eccleſiaſticarum rerum vſum, noſtras in re tam præclara & ſalutari conficienda partes tribuerimus. Nouimus, quantum ſtudii in tollendis *Wladislauienſis* Eccleſiæ tuæ lapſibus poſueris: Nouimus, quantos labores ac ſumptus iam impenderis, impendasque in diem ad puerorum ingenuorum ſcholas erigendas atque ornandas, quantaque humanitate ac benignitate religioſos, doctosque homines ad te allicias, foueas ac ſuſtentes: Nouimus, quantam adhibeas rationem & curam, & diligentiam, vt mores cleri emendes, corrigas, & ad veteris diſciplinæ inſtitutum reuoces. Profecto non dubitamus, quin omnia tuæ Diœceſis Monaſteria (cuiuscunque ordinis illa extiterint) inuiſendi munus ſis non modo libenter

suscepturus, & pie, accurate, ac diligenter executurus, sed vt ad aliorum quoque omnium emendationem, aliquando animum intendas, minime recusaturus. Nos igitur qui ad infra scripta per Sedis Apostolicæ literas (ad quarum insertionem non tenemur) plenam habemus potestatem, Paternitati tuæ munus nostrum deferentes, committimus, vt monasteria tam virorum quam mulierum Prioratus, præposituras, & loca regularia quorumuis ordinum, etiam mendicantium, etiam exempta, dictæque Sedi immediate subiecta, vel quouis alio priuilegio suffulta, eorumque capitula, conuentus, vniuersitates, collegia & personas tam seculares, quam regulares, quam regulares etiam (vt præfertur) exemptas, & ea quidem intra finis tuæ Diœcesis tantum existentia, nec non Monasterium Clarimontis fratrum S. *Pauli* primi *Eremitæ* sub regula S. Augustini viuentium in Diœcesi *Cracouiensi* collocatum (quoties tibi videbitur) visites, atque in illorum statum, formam, regulas, instituta, regimen, statuta, consuetudinem, vitam, ritus, mores, & disciplinam, tam coniunctim, quam diuisim, & tam in capite, quam in membris, diligenter inquiras, nec non Euangelicæ & Apostolicæ doctrinæ, Sacrorumque canonum & generalium conciliorum decretis, ac sanctorum Patrum traditionibus atque institutis inhærendo, quæcunque mutatione, correctione, emendatione, reuocatione, renouatione, atque etiam ex integro editione indigere cognoueris, pro re, loco, & tempore, reformes, mutes, corrigas & de nouo etiam condas, condita sacris canonibus non repugnantia confirmes, abvsus quoscunque tollas, regulas, institutiones obseruationes, & ecclesiasticam disciplinam vbicunque illæ exciderint, modis congruis restituas, & redintegres, praedicti concilii *Tridentini* decreta (vbi nondum introducta sunt) proponas, & custodienda præcipias, ipsasque personas tam seculares quam regulares, etiam exemptas ad debitum & honestum vitæ modum reuoces, ac quicquid inde statueris & ordinaueris, perpetuo obseruari facias. Ad ea autem aliaque omnia & singula, in præmissis quomodolibet necessaria & opportuna, dicendi, gerendi & exequendi, autoritate Apostolica nobis attributa harum præsentium tenore plenam & liberam facultatem & potestatem eidem paternitati tuæ toto legationis nostro tempore duraturam impartimur. Non obstantibus eorum omnium & singulorum priuilegiis, sub quibuscunque formulis verborum conceptis, ac mare magnum appellatis, etiam in fundatione obtentis, nec non constitutionibus, & regulis etiam iuratis, atque consuetudinibus vel præscriptionibus etiam immemorabilibus, & statutis contrariis quibuscunque. Datum Petricouiæ Gnesnensis Diœcesis. Anno a natiuitate Domini 1577. die 25. Mensis Maii, Pontificatus S.D.N. Gregorii Papæ XIII. Anno sexto.

EPISTOLA LIX.

MARTINVS CROMERVS STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Cuius beneuolentiam atque præclara merita laudat.

A Multis equidem annis propensum Reuerendissimæ D. V. erga me animum perspexi, & ipse eam colui & amaui. Sed tamen hoc tempore magis faui, fateor, R. D. *Premisliensi Episcopo*, vt ad vacantem Episcopatum *Wladislauiensem* eueheretur, nec mihi defuerunt certe huius voluntatis & fauoris mei causæ, quas hic commemorare necesse non est. Dominationi quidem V. R. nunc satisfactum iri existimabam, si ea illi succederet cum spe vlterioris euectionis. Sed quando aliter Deo, cuius arbitrio fiunt omnia, & Regiæ Maiestati placuit, id quoque magnopere gaudeo. Nec solum beneuolentia, verum etiam iudicio. Nam iis dotibus ac virtutibus præditam esse D. V. R. scio, vt ea cum Reipub. & Patriæ nostræ communi & vniuersæ Ecclesiæ multum opis afferre, tum Ecclesiæ illi imprimis cum dignitate & vtilitate præesse possit. Nec dubito eam, qua est pietate, in eo diligenter elaboraturam esse. Proinde & ipse euectionem istam fauoremque Regium, & Ecclesiæ *Wladislauiensi* talem Episcopum gratulor, quem superiorum temporum cicatrices obducturum esse spero & opto. Plura nunc non possum; Opto autem, vt Deus Opt. Max. initiis istis, & ipsis R. D. V. consiliis atque conatibus prosperos det successus, cuius gratiæ me quem diligentissime etiam atque etiam commendo. Cætera de R. Domino *Archidiacono Gnesnensi* ea cognoscet. Cracouiæ 6. die Iulii 1567.

EPISTOLA LX.

MARTINVS CROMERVS STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Huius virtutes laudat, & Reipub. curam commendat.

NOn arbitror D. Vestram R. ex eo genere hominum esse, quos corrumpunt laudes, nec sinunt exoriens virtutum ac recte factorum germen adolescere, & ad frugem maturitatemque peruenire; sed ex eo potius, in quibus eæ vicem irrigationis obtinent. Vulgatum est illud: Laudata virtus crescit. Tanto alacrius igitur D. V. R. bene cœpta prosequi debebit, quanto magis videt piis & præclaris studiis atque conatibus suis laudem apud Deum & homines, non esse defuturam. Dabitque operam, ne fallat expectationem hominum, quam de se ipsa concitauit, & quasi fideiussorem pro se dedit recte, pie & sapienter fungendi muneris sui. Nec terreatur occurrentibus difficultatibus, Prouehet ac prosperabit conatus, quos ipse indidit, Deus. Si modo non in finem nos repellit propter peccata nostra. Vellem succederet id, quod D. V. R. per Cancellarium tentasse fertur. Nec tamen prorsus inutilis erit, vt equidem iudico, repulsa. Me quidem opinio non fefellit de successu. Inde autem de sensu quorundam recte ea coniecturam facies, quantumuis verborum in ore natorum fundatur. Concordiam ego opto magis, quam spero, hoc statu rerum. Fieri tamen potest, vt arma quæ comparari a nonnullis feruntur, eam concilient, quo facilius pacem ferant. D. Vestra R. vel Diœcesi suæ peculiariter prospiciat & consulat, si in commune toti prouinciæ consuli hoc tempore non potest. Tametsi ne hæc quidem adhuc tanquam deplorata deserenda est. Hac non successit, alia tentandum est via. Habet D. V. R. desiderii sui studiique consortes alios Episcopos, quorum ego sensus tenere mihi videor. Sed non omnes duces copiarum esse possunt, nec primas fabulæ partes agere. Sed ego vela contraham. Bene valeat D. V. Reuerendissima. Cracouiæ 21. die Nouembris Anno 1567.

EPISTOLA LXI.

MARTINVS CROMERVS STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Mutuis ei in rebus Ecclesiasticis Consiliis, vt ipse petiit, beneuolentiam suam ostendit.

ETsi a pumice, quod vulgo dicitur, aquam petit D. V. R. cum consilium rerum magnarum gerendarum, & vel ad Rempub. nostram, vel ad Ecclesiam pertinentium a me petit, ipsa abundans consilio & iudicio; tamen vel inscitiæ culpam subire malo, quam deesse pio eius desiderio, a qua me amari intelligo. Itaque alacris vel in mare aquam fero. Prudentiæ D. V. R. est, studium, conatum & obsequium boni consulere, & si quid minus rectum, minusue accommodatum temporibus & rationibus ipsius a me proficiscitur, repudiare. De *Fricio* dixi, quod sentio. Non modo ob imminentia Comitia, verum post ea peracta, dum hic est, qui est, status rerum apud nos, cum quod is non spondet nobis, facile perfici posse aliquid ejusmodi, tum quod non expedit irritare crabrones. Et fieri potest, vt liberi ipsius matris, quam patris similiores existant. De ipso enim exiguam ego spem habeo, ne dicam nullam. Pontifici max. vellem fusius D. V. R, redderet rationem consilii sui, suis literis potius quam per alium. Neque ita certo promitteret, se facturam esse, quod iubetur, sed ita demum, si expensis causis, cur id commode fieri non possit; nihilominus faciendum id esse si Sanctitati eius videretur. Habet non dissimilem causam Illustriss. Cardinalis in Diœcesi sua, executionem autem expeditiorem, ni fallor. Tolerat tamen hominem. Tametsi magistratu eum mouit, quo pater eius functus est. Nec sane eadem ratio debet esse hæreditariorum ac temporariorum ministeriorum & ministrorum. Quod autem D. V. R. per istam occasionem, quam ego nesciui, sic *Fricium* admonuit, laudo factum. Deinceps etiam varie ipsum tractet licebit, partim vt pater, partim vt dominus, infundatque in vulnus eius oleum & vinum secundum doctrinam Euangelicam, sine disputatione tamen. Ad mensam ne adhibeat, propter offensionem multorum, & vt existimationem ea suam tueatur. Quod ad *Seminarium* & *Abbates* attinet, non intelligo, quid D. V. R. suo nomine agi velit cum *Pontifice*. Habet ea decreta *Concilii Tridentini*. Habet ex iis potestatem delegatæ Sedis Apostolicæ in exemptos. Habet etiam exemplum in *Posnaniensi Dioecesi*, vt audio. Proinde in Synodo poterit aliquid constitui. Sic factum est etiam in *Varmiensi Diœcesi*, quanquam præsente Legato *Commendono*. Congressus iste vt ad optatum & publice salutarem exitum perducatur, opto adhuc magis quam spero. Vt vt autem erit; erit, ni fallor ex re ac dignitate D. Vestræ R. Datum Cracouiæ 14 Ian. 1568.

EPISTOLA LXII.

MARTINVS CROMERVS STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Breue apostolicum, & tres libros colloquiorum cum gratulatione aliqua mittit.

Studium & obsequium meum sedulum R. D. V. reuerenter imprimis defero.

ETsi non est quod scribam nunc D. V. R. a qua responsum ad quadragesimales meas literas vna cum descriptione mea Poloniæ expecto; tamen cum *Breue* pontificium a Nuncio Apostolico ad D. Vestram R. transmittendum acceperim, non committendum mihi esse existimaui, quin vel inanes meas literas ei adiungerem pro mea erga ipsam obseruantia. Quamquam non erant eæ prorsus inanes. Continebunt etiam gratulationem. Gratulor itaque D. V. R. talem successum consiliorum, & actionum suarum in ouili, quod eæ peregre cum aliis magnis & sapientibus viris, tum ipsi Pontifici max. probantur. Quod ea partim ex hoc Breui illius, partim e benigna concessione eorum, quæ ipsa petiuit, a Sede Apostolica perspiciet. Scripsit enim mihi *Ticinius*, facile impetrata esse pleraque omnia. Conflabit hoc ipsi, ni fallor, inuidiam apud quosdam, quibus postulata ipsorum negata sunt, & durius etiam fortasse responsum est. Verum ea inuidia fortiter contemnenda est, & magis ac magis incumbendum, vt vltima primis respondeant, neque de via decedendum propter superbas & malignas obtrectationes, quibus non iniusta fortassis repulsa & reprehensione dolor inustus continere se non potest, quin erumpat. Mitto etiam D. V. R. tres primos libros colloquiorum meorum de religione iam excusos, nondum tamen in vulgus editos. Quartus expectatur, qui in tempore quidem missus, tardius tamen ad Typographum peruenit. Nunc excuditur. Vbi ad me peruenerit, percurret etiam ad D. V. R. Interim ea hos boni consulat, & per otium, si videbitur, perlegat. Addo & Breue Apostolicum, quod Nuncio huic ad me datum est. Bene valeat D. V. R. Crac. die festo Corporis Christi 1568.

EPISTOLA LXIII.

MARTINVS CROMERVS STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Absentiam eius a Gedanensibus dolet, sub finem felicem pacis conclusionem optat.

EA est propensio voluntatis R. D. V. erga me, idque vicissim studium meum erga ipsam, & obseruantia, vt mihi neque interualla locorum, neque peregrinatio neque occupationes obstare debeant, quo minus ad eam scribam, nonnunquam testificandi officii mei gratia. Quod quidem ex hoc quasi exilio iam iterum facio. Fecissem sæpius faceremque, si D. V. R. Gedanum rursus perficiendi inchoati negotii publici causa venisset. Abesse eam autem inde, Reipub. causa doleo, ipsius vero D. V. R. gratia, non doleo. Nam vt fama hic est, & quidem ab exteris ad nos permeans; durius & acerbius nunc ibi agitur, quam vt Reipub. nostræ expedire, aut benignitati Regis & gentis nostræ conuenire videatur, quamque ferat tempus eius ciuitatis, aliis incommodis nunc afflictæ; Cuius me miseret, licet non admodum propensæ in me. Neque immerito fortassis perpetientis ea, quæ patitur. Quid quod non expedit, eam ad desperationem adduci? Sunt hi qui id moleste non ferunt, & non modo aures arrigunt; verum etiam diligenter de omnibus sciscitantur. Equidem cum non ignotus est mihi sensus animi D. Vestræ R. non dubito aliter acturam eam fuisse, si adfuisset, si modo vera sunt, quæ hic feruntur. Quod ad *Elbingam* & res Ecclesiasticas attinet, nihil spero hoc tempore, ne in posterum quidem multum, nisi Deus aliter Ecclesiæ suæ prospexerit. Quo minus me delectat imposita mihi in illis oris prouincia. Videor mihi prospicere tempus illud in *Prussia* & *Polonia*, quando locus erit illi Semistychio: Et bene qui latuit, bene vixit. Sed est mihi adhuc pœnitentiæ locus. Pacificatio hæc nostra, quorsum sit euasura, paucis spero diebus sciemus. Nunc quidem non male de ea speramus. Vtinam autem & commodo S. Regis & Reipub. nostræ pax ea coeat. In quo nos non desumus officio nostro. Bene valeat D. V. R. Stetini die 6. Nouemb. 1570.

EPISTOLA LXIV.

MARTINVS CROMERVS STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

De eius beneuolentia gaudet, interregni vero periculum innuit Regemque diuitem eligere suadet.

IN hac non tam rerum quidem adhuc, quam animorum nostrorum perturbatione gratissimæ mihi acciderunt binæ R. D. V. literæ, cum adiuncto volumine actionum cognitu dignissimarum & necessariarum, quarum ego plane expers essem, nisi M. D. *Castellanus Gd.* interdum mecum communicaret. Excusationibus cessationis diuturnæ non fuit opus apud me D. Vestræ R. Noui enim non cessationem eam fuisse; sed impedimenta legitima & necessaria, quemadmodum proxima mea Epistola, quam ipsi *Knissino* transmissam esse scio, ipsa didicisse potuit. Abunde sane silentium istud modo compensatum est, ita vt mihi eam moram gratularer propemodum. Videor enim nunc mihi beneficio & favore D. Vestræ R. tum in præteritis Comitiis, tum in orba Repub. nostra præsens versari, & futuros etiam euentus, siue casus intueri, Etsi enim non mala spe me alit D. Vestra R. e tranquillis interregni initiis concepta; tamen ea ipsa initia, non minus me terrent, quam nautas ea, quæ vocant malaciam nisi fallor. Studium, curam, actiones & excelsum ac imperterritum animum, & prompta sanaque consilia D. V. R. non laudare & admirari non possum. Ac eo quidem magis, quod in altero quodam, in quo minime oportebat, diuersa nonnulla cernere licet. Quæ quidem alterum illud cum insano cerebro caput nobis peperisse videntur. Itane conuenit, quempiam deserta statione sua dignitateque posthabita aliis obsequentem esse? Scire aueo, quid capitellus ille nouitius (nouis enim rebus noua imponenda sunt nomina) rescripserit D. V. R. tam grauiter vere Senatoria ac censoria Epistola increpitus. Si resipuit, Deo sit gratia; Sin perstat in sententia, vereor ne plus mali det, quam expectamus, adstipulatoribus, vt videtur, vtens quibusdam etiam e nostro ordine. Quo non progreditur æmulatio & inuidia? Vtinam ego quidem falsus coniector sim, sed meliora ominemur, & in meliorem partem interpretemur omnia. Quid autem? Hodie *Knissinum* conuenitis an mense Septembri? Armati autem an inermes? Quisnam eligendus sit Rex, non est meum iudicare. Multa in ea respectanda sunt, libertas & tranquillitas publica, religio, iustitia, vtilitates hominum; Caput autem est religio. Verum ea tatice magis spectanda quam aperte præ se ferenda hoc rerum Polonicarum statu. Cæteris insistendum erit ex professo. Ac libertas quidem cancellis legum regnaturo circumpositis & circumponendis & iusiurandi religione præstabitur. In quo vtroque seruando magnam imo maximam vim habet recta religio, & educatio, ætasque adultior. Tenaciores enim legum & iurisiurandi sunt ii, qui pietate, honestate morum, & receptis antiquitus de religione opinionibus a teneris vnguiculis imbuti, eo ætatis prouecti sunt, vt iudicare ipsi de rebus possint. In circumponendis tamen cancellis cauendum esse videtur, ne quid nimis. Scitum est illud sapientis: Qui nimium emungit, elicit sanguinem. Existunt hinc nonnunquam tyrannides in Rebus publicis: quemadmodum & equi generosiores efferuntur, si quis nimis intendat habenas. In tranquillitate præstanda, potentia non minimum loci sibi vendicat. Potentia vero partim necessitudinibus & amicitiis vicinorum principum, partim re pecuniaria continetur. Difficile est, ait Philosophus, indigentem pecunia bene operari. Equidem ita iudico: Minus esse periculi Reipubl. a diuite quam ab egeno rege. Et docuit id nos, nisi fallor, ipsa experientia. Incensa enim semel egestate cupiditas nullum sibi deinceps modum finemque statuit, & facile omnium legum & religionum repagula perrumpit. Habemus quidem exempla restricti, & arctius constricti legibus principatus olim apud *Lacedæmonios*, nunc apud *Venetos*; sed non omnibus omnia conueniunt. Nec repente apud eos illa principum & regum frena extiterunt, verum pedetentim inoleuerunt. Et multa magnaque ii habuere & habent præsidia ad tuendum seueriora illa instituta sua, quibus alii populi carent. Atque ob id eos nulli, quod sciam, per omnia imitari vel voluerunt vel potuerunt, in nonnullis rebus nonnulli, vt cuique visum est. Dat quidem nonnunquam Principibus laxior libertas occasionem ad tyrannidem; sed non raro etiam, nec scio, an crebrius seruitus & egestas. Iustitia a bene institutis ad virtutem & humanitatem certior & promptior speranda est, quam a barbaris & qui per tyrannidem vel inuaserunt dominatus, vel tueri necesse habent a maioribus suis acceptos. Vtilitates & opes non modo priuatorum, sed etiam ipsarum rerumpub. commerciis & beneuolentia externorum inprimis comparantur. Hic igitur spectandum est, ex qua parte Polonis frequentiora sunt, & vtiliora esse possunt commercia, & firmior est vtiliorque beneuolentia. Bene valeat R. V. D. & æquo animo ferat ineptias meas. Vartemburgi 12. Augusti 1572.

EPISTOLA LXV.

MARTINVS CROMERVS STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

De Reipublicæ tranquillitate in rerum discordia desperat, Episcopumque ad constantiam adhortatur.

VT inexpectatæ hoc tempore, ita pergratæ mihi acciderunt Epistolæ D. V. R. Vellem iucundas quoque possem dicere; sed quid iucundum hoc tempore & hoc statu rerum nostratium bonis, & tranquillitatis salutisque publicæ studiosis hominibus accidere potest? Actorum * nonnulla R. D. Culmen. antea, pridie vero eius diei quo mihi D. Vestræ R, literæ redditæ sunt, M. D. *Palatinus Sendomiriensis* mihi miserat. Verum ex iis, quæ scripsit & misit D. V. R. exactius omnia cognoui. Pontificias & Regias epistolas gratulor D. Vestræ R. Cuperem etiam gratiam popularem, quanquam nescio an ea sit optanda cum illis, & cum salutaribus iudiciis, ni fallor pugnans. Salutem, incolumitatem & victoriam nescio, an gratuler, cum ei periculi nihil impendere iam inde ab initio conuentus illius instituti iudicarim. Nam conuitiis, maledictis & minis quæ intentabantur, nihil aliud agi videbatur, quam vt ii, qui bene consultum Reipub. cupiebant, (quorum dux & autor fuit D. V. R.) de sententia & constantia sua dimouerentur, nec obstarent temeritati & consiliis perniciosis. Id si perfectum est, non placet ista victoria. Sed necessitati ac tempori cedendum est nonnunquam. Scitum est illud *Demosthenicum* ni fallor: Vir fugiens denuo pugnabit. Non deerit, spero, occasio corrigendi ea, quæ nobis, hoc est Religioni & Reipub. modo siue per vim, siue per fraudem surrepta sunt. Illi ergo tempori seruet sese D. V. R, nec despondeat animum. R. D. Archiepiscopi animum & consilium laudo. Vellem imitati id fuissent alii, qui id itidem nullo suo periculo facere potuerunt. Præsertim cum non per tumultum multitudinis res ageretur. Vtut est, præstat tamen ad istum modum, quam infectis rebus, discessum esse. Multa essent scribenda seu verius rescribenda; sed eo me labore leuauit ipsamet D. V. R. quandoquidem excursuram se esse ad me pollicetur. Nec fortasse deerit occasio, nempe consecrandi *R. D. Culmensis*, cui suadeo vt hoc petat à D. V. R. Igitur congressi, de iis & omnibus inter nos, conferre poterimus. Illud in præsens prætermittendum non est. Synodum institui in isto quasi interregno non censeo. Actum erit. Recusandi causæ esse possunt, interdictum Pontificis Max. & statutum quod controuersiæ inter sacrum & profanum ordinem, Regis arbitrio componi debent. Nec est autem tutum DD. Episcopis hoc tempore diutius abesse à suis diœcesibus. Peruestigandum est autem, num quis ex nostro ordine suggesserit hoc consilium. Responsum *Torunense*, & ipse *Clefeldianum* esse arbitror. Mirum est autem à primoribus id esse approbatum. Sed nullus est tam malus liber, ex quo non aliquid boni excerpi possit. Sat prudenti. De studio erga se meo, non est quod mihi gratias agat D. V. R. Merito fit, & mutuum fit. Neque hic ego inuidiam extimesco. Dat.

EPISTOLA LXVI.

MARTINVS CROMERVS, STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Wladislauiensi.

Initio eius in se beneuolentiam prædicat; postea unionem inter dissidentes de religione imminentem, multis argumentis dissuadet.

GRatularer D. Vestræ R. successum actionum suarum in Conuentu isto *Warsouiensi* nupero, nisi hoc ipsi esset perpetuum, nec aliud expectandum sit à sano in Repub. sensu, & recto de rebus maximis iudicio, cum præstanti facundia coniuncto. Quanquam ea nunc sunt tempora, quibus non omnia recta vulgo probantur, & consilia ad gratiam magis, quam ad vtilitatem publicam solidam instituta in consultationibus requiruntur. Nec tamen eo condimento istæ caruêre, quantum ego animaduertere potui. Quod autem me participem suæ laudis facit, est hoc ipsius eximiæ ergà me beneuolentiæ (candoris dicerem, si, quod mihi tribuitur agnoscerem) nisi forte ei præclarum opus acceptum ferendum est, qui præstanti artifici qualemcumque ansam dedit, id arte & ingenio elaborandi. Vellem autem in religionis quoque rebus similem euentum consilia D. V. R. habuissent. Et habuissent fortassis (nisi me fallunt coniecturæ) si actioni illi ea præsto ad extremum fuisset. Nam si remoto duce, tam nauiter se tamen gesserunt in certamine plerique centuriones & milites, vt non tam darent manus quam cederent tempori; quid factum esset si quis eis animum simul & consilium addidisset? Dux & autor nobis defuit ad victoriam. Ac de principe quidem ego quoque cum D. V. R. sentio. Idem suspicor, nonnullis superioris temporis, actionibus & scriptis, dictisque adductus. De * meliora mihi hactenus pollicebar. Perfricta semel frons est, vt audio; non adeo tamen opinor, quin aliquid adhuc loci relictum sit, vel reuerentiæ, vel æmulationi vel timori. Sed præterita corrigenda sunt potius quam reprehendenda. Corrigi autem posse videntur vel irrita fieri ea, quæ quasi per vim acta sunt, contra antiquas, & vsu receptas, & regum autoritate approbatas leges, & confœderationes iuratas, nec retractatas, reclamantibus etiam nonnullis Senatorii Ordinis viris, profanis iuxta atque ecclesiasticis, & nunciis nobilitatis, ita vt conspiratio ea verius, aduersus Dominum & Christum eius, quam confœderatio fuisse videatur, si cui Ordini, aut vtilitati publicæ incommoda est aut præiudicat. Quod quidem ita esse, non est demonstratu difficile; D. autem Vestræ R. imò cuiuis non prorsus obtusos sensus habenti perspicuum. Sed quoniam ea requirit etiam iudicium meum, obtemperabo vt soleo, saluo meliori ipsius iudicio. Vt *Rex* tueatur pacem inter dissidentes de religione, iustum est. Cætera superuacanea & iniqua, quæ ad religionem attinent. Seditiones timentur exemplo aliorum populorum. Rectè sanè. Cæterum stultum est, ea considerantes, causas illarum (nempe tales pacificationes) non animaduertere, neque exitus perhorrescere. Fueruntne enim vsquam vllis pacificationibus contenti hæretici? Fortasse quamdiu imbecillas habuere vires. Cum autem pacis præsidio sese aliquantulum confirmassent, nihil non ausi sunt, & facta infecta reddiderunt omnia, nec vllum sibi aduersarios deprimendi statuêre modum. Et alibi quidem apertius maximo omnium dolore & luctu. In *Germania* gliscit adhuc malum, nec causam ignoramus, cur non erumpat. Theologi quidem, seu verius Matæologi eorum, hostiliter inter se digladiantes iam classicum canunt. Et tamen ibi diuersæ religiones, non mixtæ, sed locis, religionibus & dominationibus direptæ sunt. Luce meridiana clarius est, non ibi seditiones excitari, ubi iudicia (moderata) exercentur; sed ubi ea silent, & facere, ac profiteri cuique, quod libet, licet. Et eas vix vsquam â Catholicis, semper autem ab hæreticis excitatas esse constat, etiam ibi, vbi nulli sunt Catholici. Cur autem ii, qui negant pœnis vllis quenquam à sua quæuis impia & absurda religione reuocandum esse, ipsi non modo Catholicos, sed etiam alios, diuersum à se sentientes, hæreticos, inter se non tolerant? Quod si toleraturos se promittunt, *Babylonem* certè ædificant confusionis & omnis impietatis asylum. Cuius fructus peracerbos vtinam ipsi non breui decerpant, aut vtinam soli. Nam quod omnibus passim licere volunt, cur non liceat etiam ipsorum subditis? Quod si fiet, breui ipsis exorientur *Carolstadii, Munceri, Sartores Reges, Ziscæ, Procopii*, & alia eiusdem modi audacium & perditorum hominum portenta. Non deerunt sane *Adamitæ, Picardi, Libertini, Anabaptistæ*, concionatores seu potius concitatores. Atque adeò *Sacramentarii Heluetii*, qui partim religionis, partim gentis instituto, ad pileum vocabunt plebem, laborum & seruitutis ferè pertæsam. Non deerunt ei duces, etiam ex ipsa nobilitate; quemadmodum nec alibi defuerunt. At non abrogatur isto fœdere dominis potestas & iurisdictio in suos subditos. Scilicet in aliis causis præter religionem. Quid autem si contendent improbi, religionem illam esse suam, non prætextum religionis? Qua fronte autem aut quo iure puniet quis quempiam in spiritualibus, cui datur hoc fœdere licentia rerum omnium spiritualium, quæ quidem religione continentur? Annon pugnant hæc inter se? Annon autem oppressio Catholicæ religionis, seu verius euersio omnis religionis quæritur, & ad perennes turbas atque interitum Reipub. isto specioso confœderationis titulo via sternitur? Quid enim obstabit, quo minus audaces aliquot homines, cuiusuis sectæ, templa occupent in ciuitatibus Regiis, inuito vel insciente Magistratu aut reliquo populo? Quid autem quo minus improbus Magistratus inuito populo priuatis rationibus suis, aut absurda aliqua hæresi adductus id faciat, & siue Catholicos, siue alterius sectæ hæreticos inde per vim & latrocinium eiiciat? Annon factum id est, cum alibi tum in ciuitate inferioris *Germaniæ, Munstero*, & *Antuerpiæ* ni fallor. Laxentur habenæ

Gedani Anapabtiſtis, videbimus ſtatim quid futurum ſit. Porro cum petetur à nouo Rege iſtius confœderationis confirmatio, quid aliud agent Catholici, quam tacitè religionem ſuam damnabunt, alienas religiones ſuæ æquiparantes, cum non niſi vnam veram eſſe oporteat? Annon debilitabunt eo facto ſuorum animos, eoque adducent, vt ii nihil intereſſe putent, qua quisque religione, atque adeo num qua præditus ſit? Hic verò ſurſum ac deorſum miſcebuntur omnia. Iam ſi fœdus iſtud eſt, æquabile eſſe debet omnibus, qui ſe eo obſtringunt. Eſtne autem id æquabile, quod Ordini Eccleſiaſtico omnia ſimul in dubio relinquit, ſiue adeò prorſus aufert? Promittitur quidem compoſitio de aliis differentiis in futuris Comitiis; Cur autem non omnia ſimul, aut compoſita, aut ſuſpenſa ſunt? Qualem verò putamus fore illam compoſitionem? Nempe talem, qualis eſt iſta confœderatio, minis & vi extorta. O pietatem & iuſtitiam hominum! qui nunc primum lucem veritatis & Euangelii ſe aſpexiſſe gloriantur. O libertatem inæqualem! quæ verbis iactatur, re euertitur. Quorſum autem ſpectat illud, quod ſequitur: Iudiciorum formam eam ratam eſſe iubemus, quam ſibi quilibet Palatinatus domi conſtituit, aut deinceps conſtituet. Annon ad diſſœderationem (vt ita loquar) magis quam ad confœderationem? Vnire nobis alios contendimus, & nos ipſi inter nos diſſidia alimus? Quin igitur ſemel omnes pariter antiquas leges & receptos mores valere iubemus? & ad priſca illa tempora redimus, vt non ſolum vocitemur, ſed rè ipſa quoque ſimus *Sporades*, nullam certam habentes Rempublicam? Quæ ſanè certa & ſtabili iuſtitia & religionis autoritate potiſſimum continetur. Multa præterea, ne Epiſtolæ modum excedam, & ne memorem monere videar. Quid ergo inquies? Bellumne ciuile paci præferemus? Iſta quidem non pax aut confœderatio, ſed certa ſeruitus eſt, & exterminatio rectæ religionis. Non abnuamus ſanè confœderationem: modò ſit ea æquabilis, & antiquis confœderationibus atque ſtatutis non deroget. Id autem ita fiet, vt arbitror, ſi durante interregno, quam quisque de nobilitate, & quæque ciuitas & communitas nouam religionem (Chriſtianam tamen) publicè vſurpauit, & vſurpat, in ea ne perturbetur, nec pœnis vllis obnoxius ſit aut obnoxia, neque viciſſim diuerſæ religionis homines perturbet, nec templa vlla, decimas & prouentus, ad veterem religionem quam Papiſticam vel Romanam nonnulli vocant, & ad Sacerdotes eius antiquitus pertinentia & pertinentes, quispiam per ſe vel per ſuos quouis colore & prætextu, interuertat aut occupet, nouosue cultus, vel conciones & concionatores ſine autoritate Epiſcopi in iis ipſis templis inſtituat. Cuilibet autem poſtulanti de iniuria ſibi vel Eccleſiæ ſuæ facta, iuſtitiam de ſe, ſuisque ſine fraude, dolo, procraſtinatione adminiſtret. Ne adigat etiam quisquam ſubditos ſuos, multo minus regios aut alienos, ad mutandam publicè veterem religionem. Cæterum Epiſcopis, & aliis Eccleſiaſticis perſonis, in ſubditos ſuos poteſtas & iuriſdictio ſua in omnibus ſalua & illibata maneat. Atque hæc tantiſper rata ſunto, donec nouus Rex regnum adminiſtrare cœperit: ibi tunc quod quisque ex vſu ſibi eſſe iudicauerit, ab eo petat. Benè valeat D. V. R. Heilsbergæ 17 die Februarii 1573.

Epistola LXVII.

MARTINVS CROMERVS,

STANISLAO CARNCOVIO, Epiſcopo Wladislauienſi.

De repudiata confœderatione gaudet, Religionisq́ue conſtantiam & concordiam ſuadet.

ET Chriſma & Oleum lætitiæ Sacerdos meus à D. V. R. mihi attulit. De vtroque magnas ago gratias. Gaudeo repudiari conſpirationem. Nec tamen ſine metu ſum. Quanto magis ea oppugnatur, tanto magis enitentur adueſarii, vt rata maneat, aut vt ſuarum partium Regem habeant. Proinde & cautos, & cordatos vos eſſe oportet. Tunc cede malis, ait ille, ſed contra audentior ito. Valeat in *Staniſlao Stanislai* animus, ſed Sbignei fortuna. Non tam deplorate adhuc res ſunt noſtræ, quam putat amborum ſucceſſor formidoloſus. Cenſuit is quidem ſibi folia ficus reſpondens frondibus, ſed fruſtra. Reſumet, ſpero, animum redargutus moliter. Nec tam cauteriatam opinor eſſe conſcientiam, vt ruat in deſperationem. Cæterum vos qui ſpirituales eſtis, ſupportate, & inſtruite huiusmodi in ſpiritu lenitatis. Reuerendiſſimis DD. *Gneſnenſi* & *Plocenſi* gratulor. Eſtisne autem concordes? Cuperem equidem omnes! Elaborandum ſanè eſt; alias conſumetis vos inuicem & perdetis patriam, Eccleſiam nequaquam. Eſt enim ea ædificata ſuper firmam petram, ita vt neque venti vlli, neque flumina eam ſubruere queant. Imo tempeſtatibus ea firmatur, & aduerſitatibus creuit. In ſimultatibus iſtis ſiue æmulationibus, ſiue inimicitiis, momenta cauſarum nunc perpendenda non ſunt; ſed re potius demonſtrandum, vter ſapientior, & patriæ religionis amantior ſit. Ceſſiſſe hic, vicisse erit. Et glorioſius erit, non ſolum apud eos, qui nunc ſunt homines, ſed etiam apud poſteros. Republica tamen & Eccleſia ſaluis. Vlciſci autem velle quempiam, neque pium neque noſtrum. Nec ſcio, an ſine graui incommodo Reipub. hoc tempore id fieri poſſit. Sed de his ſatis. Neque enim dubito de æquitate, humanitate, pietate & prudentia D. V. R. Conſtitutiones Synodales placent mihi. Multa ſunt in eis non vulgaria, & ſermo autem terſus eſt. Heilsbergæ 4 die Aprilis 1573.

Epistola LXVIII.

MARTINVS CROMERVS,

STANISLAO CARNCOVIO, Epiſcopo Wladislauienſi.

Hiſtoriam interregni & electionis petitam recuſat, Regique Henrico aduenienti obuiam ire decernit.

GRatus mihi fuit aduentus *Alberti*, multis & exoptatis ſcripturis onerati. Retentus autem is eſt à me diutius, propterea, quod aliis occupationibus impediebar, quo minus poſſem omnia cum iudicio perlegere, & reſcribere. Quamuis autem nec dum tam cito expectationi D. V. R. ſatisfacere poſſem, non remorabor tamen eam diutius, propè vti ſpero inſtante aduentu *Regio*. Hiſtoriam interregni & electionis non eſt, quod R. D. V. aut quisquam alius à me expectet. Decedit mihi cum acceſſu ætatis in dies magis ac magis vigor animi, memoria, & vires corporis. Quæ vero mecum communicauit D. V. R. ea me magis deterrent, quam incitant, vel adiuuare poſſe videntur. Sic enim ab eo conſcriptus eſt commentarius rerum geſtarum, vt nemo auſurus ſit ei manum apponere, & luculentiore ſtylo perſequi; quod de C. Cæſaris commentariis memoratur, & frustra inde cenſeo, ne D. V. R. diutius opus hoc ſuum, & fructum laboris ſui honeſtiſſimi patriæ noſtræ & exteris nationibus inuideat. Equidem illud mihi deſumpſi, ſi quem forte næuulum in eo relegendo deprehenderem, eum abſtergerem, vel curarem. Quod quam exactè præſtem neſcio. Maturandam eſſe autem editionem iudico: nunc enim erit opus acceptius, dum res geſta recens eſt, nec omnibus ſatis nota. Poſſet autem alicunde falſi aliquid obrepere, & in animis hominum inueterare. Niſi forte inuidiam timet D. Veſtra R. quam ego in edendis annalibus meis non timui: ſumo flamma proxima eſt. Regi aduenienti decreui tam procul non prodire obuiam; quandoquidem non attinget *Pruſſiam*. *Poloniam* autem meam mitto ad D. V. R. vt eam ante aduentum eius cum iudicio perlegat, & ſi dignam iudicabit, Regi meo nomine offerat, aut ſi ipſa nolit, familiari meo, quem Cracouiam mittere cogito, in eo non deſit conſilio & ope ſua. Benè valeat D. V. Reuerendiſſima. Heilsbergæ 6. Octobris 1573.

Epistola LXIX.

MARTINVS CROMERVS

STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Apologiam Coadiutoriæ ſuæ mittit, Religionisque ſtudium Epiſcopo ſignificat.

ETſi dedi nuper famulo *D. Coſſi* literas ad D. V. R. tamen cum *Porembium* cognatum & familiarem meum *Cracouiam* mitterem; nolui deeſſe officio meo ſcribendi ad ipſam, ne modo quidem. Vidi Epiſtolam D. V. R. & Proteſtationem *Plocenſis Nobilitatis* excuſas *Cracouiæ*. Pergratum fuit vtrumque, eiusdem, ni fallor, autoris opus. Mihi inſcriptam eſſe Epiſtolam, non moleſte fero. Potuit tamen ea alicui alii inſcribi, honoratiori me. Sed habet ea ex ſeipſa ſatis commendationis atque dignitatis. Curo hic eam in Germanicam transfundi, quo plurium manibus teratur, & aliter perſuaſos rectius inſtruat. *Porembio* destinatam ad S. Regem electum, Epiſcopi conuenientem, & excuſantem abſentiam iſtinc meam. Erit in arbitrio D. V. R. per quem eam reddi velit. Quoniam autem de fauore ipſius mihi omnia polliceor; mitto ipſi Apologiam Coadiutoriæ meæ, vt ſit ad manum, ſiquid forte aduerſarii mei mouerint. Tametſi intempeſtiuum id nunc fore arbitror. Suppetent procul dubio D. Veſtræ R. plura & firmiora argumenta, & amici, qui ipſi adſtipulabuntur, nobisque vel in gratiam ipſius non deerunt. Equidem vt nunquam munus hoc ambiui; ita neque modo magnopere moror. Sed honori tamen & exiſtimationi meæ deeſſe non debeo. Cætera Deo committo, qui quod inſciente me cœpit, quieſcente me facile perficiet, portis inferorû nec quidquam repugnantibus. *Poloniam* ſub prelum dare cogito in *Germania*, ſi itidem videtur D. Veſtræ R. Quæ benè valeat. Heilsbergæ 18 die Ianuarii 1574.

Epistola LXX.

MARTINVS CROMERVS

STANISLAO CARNCOVIO, Epiſcopo VVladislauienſi.

Orationes legatorum ſibi miſſas reſcribit accepiſſe, ſimulq́ue Reipubl. periculum auguratur.

GRatæ mihi acciderunt literæ D. V. R. per hunc tabellarium miſſæ. Quibus cognoui, vbinam ea ſit modò, & quo conſilio abſit à Comitiis. Neque inexpectatæ aduenerunt. Nec tamen attulerunt ſecum faſciculos, quos *Thomas* meus Cracouia ſe ad ipſam miſiſſe mihi ſcripſit. Vbi ii aberrarint, neſcio. Gratæ etiam fuerunt Orationes Legatorum, pro ſuis Principibus regnum non ſine ingentibus pollicitationibus petentium, & Proteſtatio Ducis *Alanconii*. Nihil horum habebam. Nam ſuffragia Senatorum paulo ante acceperam. Deus bone, qualia & quam diuerſa? Quid expectandum eſt à belua multorum capitum? Quid nobis fiet? præſertim non ceſſantibus Tartaris ac Turcis. Equidem niſi me fallunt coniecturæ, *Piaſtum* regem fore (& quidem vt inſuſpicabilem, vt Sapientis verbo vtar) auguror, aut duos certè per ſummam confuſionem & tumultum. Deus reſpiciat nos, qui ſolus in ſummo diſcrimine poſitos ſeruare poteſt. D. V. R. quod abeſt ac deeſt difficillimis Reipub. temporibus, non dubito ei conſtare rationes ſuas. Voculas quidem hominum vitare vt queat, vereor; Dialogo autem à me miſſo, cogitationes & rationes D. V. R. diſtractas eſſe nollem. Non in hoc quidem eum miſi; ſed vt ſoleo lubens omnia cum D. V. R. communicare. Quod & ipſa viciſſim ad eundem modum facit. Videntur autem collocutores vel non omnia ad amuſſim expendiſſe, vel nonnulla conſulto reticuiſſe. Quid ad nos? Ecce autem, vix hæc ita ſcripſeram, accepi aliud exemplum Epiſtolæ Pal. *Culmenſis* ab eo ipſo Epiſcopo, qua ſcribit is, ab vna parte Cæſarem regem eſſe electum, diſſentientibus pluribus. Ac dubitat is, quorſum res euaſura ſit. Nunc euentus conſilium D. V. Reuerendiſſimæ comprobat, quid factura ſit D. V. R. Quæ benè valeat. Heilsbergæ 19 die Decembris 1575.

Epistola LXXI.

MARTINVS CROMERVS

STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Felicem anni progreſſum optat, ac ipſi quod à Comitiis electionis maximè turbulentis abfuerit, gratulatur.

TAbellarius Cracouienſis, qui mihi literas D. V. R. ante aliquot ſeptimanas attulerat, cum Orationibus Legatorum, an redierit, & ipſi meas viciſſim reddiderit, neſcio. Ægrotauit enim hic, & nec dum ſatis ſanitati reſtitutus, diſceſſit. Quanquam autem nihil nunc habeo, quod ſcribam eidem D. V. R. nec ſcio vbi ea ſit; tamen cum puerum meum mittam *Warſouiam*, quin etiam Cracouiam fortaſſis, non committam, quin eam hac epiſtola mea viſam, & noui huius anni, multorumque deinceps decurſum lætum & proſperum ipſi, pro mea erga ipſum obſeruantia, optem. In rebus non optimis patriæ noſtræ communis delectatur nunc, ni fallor, D. V. R. conſilio ſuo, quod abfuit à comitiis præteritis & Electionibus (ſic enim mihi ſcribere libet) turbulentis. Nec immerito fortaſſe. Verum neſcio annon ſint, qui ipſi occinant illud Euangelicum: Domine, ſi hic fuiſſes, &c. Equidem diuinitus id ita factum eſſe arbitror, vt in pernicioſiſſimo iſto regni diſſidio non deeſſet. Qui cum neutri parti adhæſiſſet, omnibus omnia fieret, & maiore autoritate diſſidentes reconciliaret, hominumque quaſi ventorum atque turbinum flatibus ac reſtatibus, vti *Æolus Vergilianus*, moderatus, optatam tranquillitatem Reipub. noſtræ reſtitueret. Hic quidem nunciatur, D. V. R. ad *Piaſtinos* (ſic enim vocantur) ſeſe adiunxiſſe. Expedit, ſi bona opera nauanda eſt Patriæ. Non incommode autem & illud cecidit, quod ii duos potius, quam vnum eligere maluerunt, & ab inſtituto ſuo diſceſſerunt. Benè valeat D. V. R. Heilsbergæ 10 die Ianuarii 1576.

Epistola LXXII.

MARTINVS CROMERVS

STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Amorem & animi candorem in scriptis hactenus exhibitum breuiter excusat.

EQuidem iudicio errare possum. Homo sum, in amore non fallor. Ab assentatione semper longissime abfui. Proinde nolim existimet D. V. R. me prioribus epistolis meis quidquam auribus suis dedisse. Scripsi, quod sensi, & scripsi incitandi ipsius gratia, quo ea primis ultima attexeret, & Patriæ laboranti opem afferret. An autem id factum sit, non ipsius, neque meum, qui amore falli possum, sed incorruptæ posteritatis erit iudicium. Neque in hac parte fauori, vel odio priuato apud quemque bonum virum locum esse debere iudico. Sed quiduis aliud agendum fuit, quam fricandum & exacerbandum vulnus peritis & sapientibus medicis. Verum ego longius, quam par est, prouehor. Amor in causa est. Cum amico amanter & libere, vt solitus sum, loquor. Bene valeat D. V. R. Heilsbergæ 21 die Februarii 1576.

Epistola LXXIII.

MARTINVS CROMERVS
STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Quod ipse in comitiis fidem Catholicam tam fortiter defenderit, his valde lætatur.

MAgna me voluptate affecit heri Reuerendus D. *Rozrazeuius*, cum ex literis ipsius cognoui, quam grauiter & constanter D. V. R. Religionem Catholicam, salutemque ac dignitatem Ordinis nostri Ecclesiastici in Senatu & Comitiis primo loco tutata sit. Nec tamen nouum id mihi accidit, nec iis, puto, qui *Andreiouiæ* congregati fuerunt, inexpectatum. Spero autem, eos memores fore pollicitationum suarum, totius Poloniæ nomine factarum. Quas D. V. R. velut sponsor & fideiussor nobis factus, iure merito summa contentione exigere ab ipsis debet. Huc accedit, quod primum ea nunc locum in Senatu tenet, retinebitque, spero, nisi forte mauult ei proximum. Mitto, quod cum ea suo merito plurimum valeat gratia apud Regiam Maiestatem, ad gloriam Dei, incolumitatemque eius ordinis, qui est firmamentum Reipub. ea potissimum vti, eique ne ingratus sit aduersus singularem Dei erga se benignitatem, persuadere debet, si is optat, vt tam felicibus regni sui initiis ultima respondeant. Ipse enim affirmat: Quicunque honorificauerit me, glorificabo eum; qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. Hæc ita mihi profudit non necessaria admonitio, sed gaudium & spes rerum bene euenturarum in istis comitiis, & summa mea erga D. V. R. obseruantia. Quam diu saluam & incolumem esse opto. Heilsbergæ 6 die Nouembris 1576.

Epistola LXXIV.

MARTINVS CROMERVS
STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Wladislauiensi.

De huius prudentia, confœderationisque retractatione gaudet.

REcte & laudabiliter fecit D. V. R. quod in eam domum, cuius ostium non patebat, per fenestram non ascendit. Non pœnitet eam, credo, consilii sui. *Secura mens*, ait Sapiens, *iuge conuiuium*. Sic Deus voluit, cum honore & vtilitate, vt spero D. V. R. Diligentibus sane Deum omnia cooperantur in bonum. Sed de hoc satis. Acta Synodi grata mihi acciderunt. Nondum ea legi. Mitto autem vicissim D. V. R. decreta siue constitutiones nostras nuperas. Quod confœderatio impia retractata est à vobis, bene factum. Principio obstandum fuit cum ei, tum nouis iudiciis. Quid autem monstri parient nobis futura comitia? Nihil equidem cudo nunc. Breuiarium absolutum est, opus non ferax gloriæ. Historia an recudatur nescio. Quin credo non recudi. Neque enim Typographus alii Poloniam tradidisset, quam prope biennium apud se tenuit; sed historiæ eam adiunxisset. Nihil morarer moram illam, si ea tam mendose prius edita non fuisset. Agenda quid molestiæ *Cholino* pepererint, non intelligo. Dubito an alteri parti manum admouerint. De rebus *Prussicis* nihil est quod scribam. Incerta omnia ad nos è castris perferuntur, quin & finguntur, & in vulgus sparguntur à male feriatis hominibus, & suæ nationi vel clam fauentibus. Vicini mei tolerandi sunt temporis causa. Ego cum meis vix rapinas & alia belli incommoda euitabimus. Bene valeat D. V. R. Heilsbergæ die 20 Iulii 1577.

Epistola LXXV.

VINCENTIVS LAVREVS Episcopus Montisregalis, Sedis Apostolicæ Nuncius,
STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Wladislauiensi.

Verum huius Religionis studium laudat, & vlterius commendat.

QVod D. Vestra R. Ecclesiæ suæ officii ordinem ad præscriptum S. Romanæ Ecclesiæ seruandum præscripserit, libellum visitationis Ecclesiæ suæ ad me miserit; nihil horum equidem nouum fuit. Quotidianum enim pene mihi est, aliquid audire de D. V. R. pietate, deque ingenti in sacram religionem studio. Sicut neque illud etiam admiror, parem se in exequendis Synodi *Petricouiensis* decretis diligentiam ac solertiam afferre. Vtinam reliqui omnes Antistites hoc exemplo præeuntem collegam imitentur. Meis autem literis D. Præposito *Wladislauiensi* datis, D. Vestram R. vt iisdem comitiis adesset, vehementissime sum cohortatus, monuique (cum sacrosancta religio propemodum afflicta in maxime religioso Antistite cum bonis omnibus bonam præsidii partem collocet) meam sponsione S. D. N. & Illustriss. *Cardinali Varmiensi* facta pene, vt ad comitia veniret, obligatam esse. Quæ quod ea de re nihil ad me scripserit, doleo. Etiam atque etiam hortor & obsecro, vt præstita à me fide se liberare non prætermittat, atque in hoc suo Ecclesiæ Dei tuendæ atque amplificandæ cursu, hoc pernecessario tempore, instantibus ipsi Ecclesiæ malis prohibendis, cum perpetua huc nominis laude per tempus accurrat. Quod reliquum est, opto D. V. R. bene ac feliciter valere. Datum Warsouiæ die 24 Decembris 1577.

EPISTOLARVM LIBRI PRIMI FINIS.

EPISTOLARVM VIRORVM ILLVSTRIVM LIBER SECVNDVS.

Epistola I.

MAXIMILANVS II. Imperator Romanorum
STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Obitum Regis Poloniæ Sigismundi Augusti lugens, vt in eligendo nouo Rege filiorum suorum ratio habeatur & suadet & rogat.

PArtim ex Nunciis nostris, quos miseramus ad inuisendum *Serenissimum Regem Poloniæ Sigismundum Augustum*, propinquum & consobrinum nostrum charissimum, quem ægrum esse acceperamus, partim ex ipsius Regiæ Maiestatis literis decimo septimo die Iunii ad nos scriptis, eandem ex morbo conualescere, pristinamque sanitatem recuperare cœpisse cognoueramus. Idque nobis singularem lætitiam attulerat, quod speraremus, Maiestatem illius, egressam Warsouia, ob eam loci mutationem, valetudinem suam recreaturam atque confirmaturam esse. Post paucos deinceps dies, cum ad nos præter opinionem nostram tristissimus peruenit illius mortis nuncius, quantum nobis ea mors & obitus Regis, multiplice vinculo propinquitatis nobis, familiæque nostræ Austriacæ coniunctissimi atque charissimi, luctum & mœrorem attulit, pluribus commemorare nolumus. Id enim aperte videmus, multum eius Regis morte, inclito *Poloniæ Regno*, multum Senatui, nobilitati, omnibusque in vniuersum ordinibus ac subditis, multum & nobis Regnisque ac prouinciis nostris, vt pote quæ non solum bona vicinitate, sed etiam perpetua charitate mutuo coniuncta fuerant, multum denique Reipub. Christianæ defensionis ornamentique decessisse, vt non immerito luctus hic nobis cum R. P. V. & cum omnibus illius regni Ordinibus communis existat. Verum tamen cum omnes, quicunque nascimur, vniuersali mortis lege teneamur, eius inprimis meminisse Deoque omnipotenti voluntatem nostram oportet subiicere. Cuius sanctissimo consilio id placuit, vt Maiestatis illius Regiæ spiritum, exutum isto corpore, in beatam vitam æternamque patriam cœlestem vocaret. Proinde ab hoc luctu, etiamsi iusto ac debito, vt nobis temperemus, diuinæque voluntati acquiescamus, conuenit. Postquam autem res illius regni eo deuenerunt, nihil dubitamus, quin ea præcipua maximaque cura Dominorum Senatorum, Nobilitatis, omniumque illius clarissimi Regni Ordinum futura sit, vt ei Reipub. suo *Principe* orbatæ, quam optime prouideatur, bonamque spem habemus, eos interim necessitudinis nostræ ac vinculi propinquitatis, quæ nobis cum illius Maiestate intercesserat, tum antiquæ dominiorum nostrorum, cum illius Regni prouinciis coniunctionis, quæ semper vtrinque firmissime commodissimeque colebatur, iustam rationem habituros esse. Præsertim cum ea res non solum nobis Illustrissimisque filiis nostris decori & ornamento foret; verum etiam illius inclyti Regni, simulque Regnorum ac prouinciarum saluti, tranquillitati, paci & integritati mutuæ, legum quoque priuilegiorum & libertatum omnium Ordinum tam spiritualium quam secularium conseruationi: quæ si ab alio quoquam, ab *Illustrissimis* profecto *filiis* nostris salua & integra seruarentur. His addi possunt opitulationes & auxilia, quæ à dominiis nostris hæreditariis, contra omnem hostem & necessitatem, Ordines illius Regni certo sibi polliceri possent. Ea vero maxima cura filiorum nostrorum semper esset, vt concordiam & charitatem (quæ omnis dominii vires & firmamenta sunt maxima) inter Ordines Regni augeant, omnemque nobiscum, tam in iustitia, quam in cæteris actionibus æquabilitatem seruent. De R. quoque P. V. id, quod eius officium conuenit, pro eiusdem singulari erga nos *Illustrissimosque filios* nostros beneuolentia, nobis bene pollicemur, propter eius autoritatem, qua inter Senatores omnesque Regni Ordines pollet. Neque dubitamus quicquam quod R. P. V. nostram & charissimorum filiorum nostrorum causam ita commendatam habitura, suoque fauore autoritateque adiutura sit, ne spe opinioneque nostra, quam de illa concepimus, frustrati esse videamur. De nobis id R. P. V. certo sibi polliceri potest, eam omnem operam, quam nobis hac in re præstiterit, & Reip. illi nequaquam damnosam, & sibi ipsi non incommodam fore. Pro nostro enim erga R. P. V. studio & beneuolentia, & pro solita erga bene meritos gratia, eiusmodi rationem eiusdem personæ suo tempore habituri sumus, vt eam beneuolentiæ declaratæ, operæque in hac nostra & Illustriss. filiorum nostrorum petitione sumptæ nunquam pœniteat. Cuius negotii Oratores propediem istuc mittere proposuimus, qui R. P. V. cæterisque Senatoribus & Ordinibus Regni, hanc nostram rectissimam mentem ac petitionem, simulque cætera, quæ hanc ad rem pertinent, explicent copiosius. Nunc vero propere de luctu nostro & hisce rebus per Reuerendum nobisque dilectum *Martinum Gerstman* Iuris Doctorem, *Decanum Wratislauiensem* Consiliariumque nostrum, R. P. V. significandum putauimus. Cuius etiam verbis vt fidem adhibeat, rogamus. Cætera illis Oratoribus nostris commendabimus, ex quibus eadem planius R. P. V. cognoscet. Quod restat, studium & beneuolentiam nostram Cæsaream eidem R. P. V. clementer offerimus, eamque bene valere quam diutissime cupimus. Vienna 21 Iulii Anno Domini 1572.

Epistola II.

MAXIMILIANVS II. Imperator Romanorum
STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Wladislauiensi.

Stanislaum Lezenscium ad Polonos missum, causamque filii Ernesti commendat.

REuerende, deuote, sincere nobis dilecte. Freti Deuotionis Vestræ in patriam ac Rempub. sincero studio, nobisque persuasum habentes, Deuotionem Vestram erga nos inclytamque nostram Austriæ domum haud male affectam esse, commisimus præsentium exhibitori, Spectabili & Magnifico sincere nobis dilecto, *Stanislao Lezenscio*, vt nostro nomine nonnullis de rebus, ad publicum Regni istius bonum & salutem pertinentibus, cum Deuotione Vestra agat, simulque nostrum erga eandem benignum propensumque animum declaret, vti ex ipso coram intellectura est. Ideoque Deuotionem Vestram beneuole hortamur & requirimus, vt non modo eidem

Stanislao Lezenſcio plenam in his, quæ noſtris verbis dicturus eſt, fidem præſtare; verum etiam in eum, quo conſilia noſtra omnia tendunt, nouæ Electionis euentum (neque enim aliter quicquam noſtra ex parte agi volumus) ſe in iuuanda noſtra, ac filii noſtri chariſſimi, *Sereniſſimi Erneſti* cauſa, cum Regni iſtius ac Reipub. Chriſtianæ, cuius merito bonis omnibus prima ratio habenda eſt, ſalute & tranquillitate haud dubie coniuncta, talem exhibere velit, vti de ſolita ſua integritate plane confidimus. Nobis viciſſim ſedulo curæ erit, ne Deuotionem Veſtram eius rei vnquam pœniteat. Cætera præfatus *Lezenſcius* eidem referet. Ad quem nos remittentes, Deuotionem Veſtram recte diuque valere cupimus. Datum in Arce noſtra Regia Pragæ die trigeſima Menſis Martii 1575.

Epistola III.

IOANNES Electus Rex Hungariæ STANISLAO CARNCOVIO Oratori apud Cæſaream Maieſtatem.

Cauſam pacificationis ei commendat.

REuerende Domine, amice nobis ſincere grateque dilecte, ſalutem & felicium quorumcunque ſucceſſum. Miſimus ad D. Veſtram R. vltimam reſolutionem noſtram in cauſa pacificationis & conciliationis inter nos, & *Sacram Cæſaream Maieſtatem* & *Regiam Rom.* ſub ſigillo & chirographo noſtro editam; eam tamen ipſam volumus apud vos reſeruari, & exemplum tantum inſertorum articulorum *Sacratiſſ. Cæſareæ Maieſtati* & aliis oſtendi, vt ſi forte res finem ſortiri non poterit, apud potentiſſimum Imperatorem benefactorem N. Cl. nobis grauedinem & periculoſam indignationem adferat. Tractabit autem D. V. R. cauſam diligentia, qua poterit, maxima. Id quod facturam illam minime ambigimus. Noſque faciet per hunc *Ioannem Braſſay* Secretarium noſtrum quamprimum de ſtatu rei certiores. Laborum D. V. R. atque curarum non obliviſcemur, ſi diutius viuere licebit. Quam rectiſſime & diutiſſime valere optamus. Dat. in Ciuitate noſtra Alba Iulia 15 Iunii 1564.

Epistola IV.

IOANNES Electus Rex Hungariæ STANISLAO CARNCOVIO Oratori apud Cæſaream Maieſtatem.

De militum Cæſareorum in Hungaria hoſtilitatibus denuo patratis queritur.

REuerende Domine, amice nobis ſincere dilecte. Salutem & lætorum quorumcunq; optatum ſucceſſum. Cum *Melchiorem Balaſſa* & reliquos Capitaneos ac milites *Sacratiſſimæ Cæſareæ* ac *Regiæ Maieſtatis Romanorum* nouas munitiones erigere, decimarum & contributionum exactiones in ditione noſtra tentare nouaſque occupationes facere conari, & ſimul dominii noſtri *Hungarici* auulſionem a nobis fieri palam videamus, idque ſub induciis, & commiſſariorum vtrinque delectorum tranſactionibus & tractatibus; non poſſumus non tacite nobiſcum reputare, quorſum iſta vergunt. Hic tranſactiones atque iudicia per commiſſarios celebrantur; illinc vero hoſtilia, violentiæ, & graues iniuriæ innouantur. Quæ ſi iuſſu *Sacratiſſ. Cæſareæ* & *Regiæ Maieſtatis* fiunt, ſummopere miramur. Neque arbitramur incautos ad ea tam abſurda conniuere nos oportere; & tamen temere nihil hinc mouendum ſtatuimus. Itaque cum cauſa noſtra in quo ſtatu exiſtat, aut tanta retardatio egregii *Ioannis Braſſay* Secretarii noſtri, quem in poſtha ante menſem & aliquot dies expediuimus, vnde contingat, non intelligamus, referatque imprimis noſtra, pernoſcere, quid de nobis iſthic agatur, rogamus D. Veſtram R. velit per ipſum *Ioannem Braſſay*, vel ſi is iſthic immorari debebit, per hunc Nobilem *Ioannem Lutozerſcium* cubicularium noſtrum, rerum noſtrarum ſtatum palam ſignificare, vt nos quoque, re cognita, vſibus noſtris & regni noſtri proſpiciamus. D. Veſtra R. fecerit rem gratam & perneceſſariam, oblatiſque occaſionibus fauenter & beneuole reponendam. Quam rectiſſime diutiſſimeque valere optamus. Dat. in Ciuitate noſtra Alba Iulia 21 Iulii 1564.

Epistola V.

SIGISMVNDVS AVGVSTVS Rex Poloniæ STANISLAO CARNCOVIO, apud Sereniſſ. Romanorum Regem Oratori.

Quod obitum Cæſareæ Maieſtatis parentis notificauerit, agnatiſque illuſtriſſ. ſolatio adfuerit, grata mente accipit.

PRobamus hanc diligentiam D. tuæ, quod nos de obitu S. Cæſareæ Maieſtatis, parentis noſtri deſideratiſſimi, in tempore fecerit certiores. Etſi enim mors Maieſtatis illius non poteſt nobis non acerba exiſtere, propter multas & neceſſitudinis noſtræ priuatæ cum Maieſtate eius, & ipſius Chriſtianæ Reipub. cauſas; tamen tempeſtiue nos de ea re factos eſſe certiores, fuit nobis pergratum a D. tua. Exiſtimamus autem, non prætermiſiſſe D. tuam in hoc genere, id quod officii noſtri eſſe intelligit, vt videlicet dolorem noſtrum, quem ex morte atque obitu Maieſtatis illius, tum priuatim cepimus, tum publice, apud Maieſtatis illius liberos omnes, imprimis vero apud *Sereniſſimum Principem Dominum Regem Rom.* teſtatum fecerit, *Maieſtatemque & Maieſtates* eorum in hoc luctu conſolata fuerit. Quem quidem facile ſuſpicari poteſt D. tua, nobis cum ipſis ex æquo pene communem eſſe, nimirum, cum nos quoque non minus quam illi, parentem amiſerimus, non ſolum noſtrum, ſed etiam totius Reipub. Chriſtianæ. Quod ſi forte a D. tua prætermiſſum adhuc eſt; volumus, vt eo officio quamprimum perfungatur diligenter, ac præterea quicquid a nobis proficiſci poterit ad leniendum hunc mœrorem atque adeo orbitatem Maieſtatis & Maieſtatum ſuarum, dicet D. tua nihil nos prætermiſſuros eſſe, quod ad fraternam noſtram erga Maieſtatem & Maieſtates eorum beneuolentiam pertinere vnquam videbitur. Expectaturos etiam, quid is Nuncius, quem inde miſſum venire ad nos intelleximus, quem inde miſſum venire ad nos intelleximus, nobis adferat, vt quicquid Maieſtatem & Maieſtates eorum velle intellexerimus, nobis adferat, id ſummo ſtudio ſuſceptum a nobis, & perfectum eſſe videatur. Datum in Parczow.

Epistola VI.

SIGISMVNDVS AVGVSTVS Rex Poloniæ STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Correctionem ſibi ab Epiſcopo factam grata mente accepiſſe dicit.

ADmonitionem hanc D. Veſtræ per literas illius ad nos factam, grato animo, vti a Senatore probo, accipimus. Arbitramur enim, eam ex fide ſua erga nos ac debito officii ſui eſſe profectam. Agnoſcimus, nos eſſe hominem, peccato vti & cæteri homines obnoxium, præſenſque noſter ſtatus non paruam animi & conſcientiæ noſtræ diſtractionem nobis affert. Cui qua ratione ſit obuiam eundum, arbitramur, non minus id ad officium Veſtrum, vti Epiſcoporum noſtrorum, pertinere. Quod vero religionis Chriſtianæ innouationem in his Comitiis facere nos conſtituiſſe ſcribit, de eo vti nunquam cogitauimus, ita maiorem nobis inferunt iniuriam improbi homines, qui nos hoc nomine traducunt. Nec enim ignoramus, quid & nobis conueniat, & quid Deo ac Eccleſiæ ipſius ſanctæ debeamus. Dat.

Epistola VII.

HENRICVS ANDIVM Dux STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi, & ALBERTO LASCIO Palatino Syradienſi.

Literas, quibus ipſi ſignificatum fuit, ſe Regem Poloniæ creatum eſſe, hilariter accepiſſe, ſcribit.

REuerendiſſ. Epiſcope *Wladislauienſis* & *Pomeraniæ*, & Illuſtris *Alberte Laſci Palatine Syradienſis*. Maxima voluptate nos affecerunt literæ veſtræ a Nobili & Generoſo *Georgio Hannouio*, ad quintum Calendas Iunias nobis redditæ. Eoque maxime ſingularis & eximia erga nos beneuolentia veſtra, hoc tam felici & fauſto nuncio fuit comprobata; quod frequentiſſimo Senatorum & Equitum nobiliſſimo conuentu, nos plurimorum tandem ſuffragio & communi pene voto, *Regem Veſtrum* creatum iri exſtimatis. Quo cum vos addduxerit tam honorifica nominis noſtri commendatio, vt veſtræ florentiſſimæ, & bellicoſæ gentis imperio nos dignos cenſueritis; Eos (opinor) qui tales ac tam illuſtres regias dignitates, aliis artibus, quam quæ fortem & generoſum decent Principem, auide nimis ambierunt, prudenter eſtis aſpernati. Sæpe etenim ad ſimile imperium diſſimiles admiſit Imperatores male cauta natio. Sed ſumma hæc dirigit Deus Opt. Cui primum maximas referemus gratias; Vobis deinde, qui ſtudiis officiiſque veſtris, tam bene de nobis eſtis meriti; Poſtremo quam de nobis expectationem concitaſtis, eam non ſolum ſuſtinere ac tueri, ſed & conceptam augere, nos eo maxime confidimus, quod nobis ducibus, Veſtri Imperii potentiſſimi hoſtes, viribus ac virtute veſtra debellandi ſint. Quorum audacia nobis imperii Veſtri fines protrahendi, occaſio futura eſt. Cætera quæ ab Epiſcopo Valenciæ & aliis Regiæ Chriſtianiſſimæ Maieſtatis legatis nomine noſtro ſunt promiſſa, curabimus, ac quam primum *Vaſcones Sclopetarios* ad vos tranſuehi, vt *Lituaniæ* præſto eſſe poſſint. Si quid præterea veſtri gratia a nobis requiratur, Oratores Veſtri nos certiores facient. Quorum aduentus magno tenemur deſiderio. Bene valete, & nos qua cœpiſtis beneuolentia proſequimini. Datum ex Caſtris Rupellanis pridie Calendas Iunias 1573.

Veſtri amantiſſimus
Andium Dux.

Epistola VIII.

HENRICVS Electus Rex Poloniæ STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Pro Electione in Regem Poloniæ maximas refert gratias.

NOn exiſtimo, me id aſſequi poſſe, vt quam ex veſtra de me in *Poloniæ Regem* facta Electione, lætitiam gloriamque cepi, eam vlla oratione ſatis complecti poſſim. Eſt enim iſtius a Deo immortali mihi conceſſi, & a vobis in me collati beneficii magnitudo tanta, propter celebre illud & ad perpetuam memoriam factum in Comitiis veſtrum de nobis iudicium, quo nos tanto Regno digniſſimos iudicaſtis, vt nec gratiam ſatis cumulate vnquam me relaturum affirmare poſſim. Ago tamen & habeo ſummas & maximas, ac quas denique poſſum immortales gratias, precorque, vt id Regnum ex ipſius dignitate & amplitudine, ex noſtra maiorumque noſtrorum feliciſſimorum Principum virtute & maieſtate a nobis id adminiſtretur. Quod nos ita certe perfecturos ſperamus, vt non modo huius electionis vos non pœniteat; ſed etiam victam ſtudio, cura, & felicitate noſtra expectationem veſtram agnoſcatis. Cæterum quantæ tibi Reuend. D. dignitas mea fuerit; quod fuerit ſtudium tuum in me ornando & amplificando; quæ vis & facultas orationis tuæ, etſi res ipſa loquitur, cognoui tamen ex omnium meorum ſermonibus & literis. Itaque nihil eſt tantum, quod ego non tua cauſa facturus ſim, cum ſtudioſe, tum libenter. Atque vtinam breui illum diem optatiſſimum videre poſſim, quo tibi præſenti, pro tuis erga me ſtudiis, feliciterque poſitis laboribus, meum itidem ſtudium declarare poſſim. Quod vt breui perficiam, meque Regno veſtro aliquando reddam, ita me expedio, vt, quamprimum Legati veſtri aduenerint, proficiſcar, quod & iis literis, quas ad ampliſſimos Poloniæ Ordines per D. *Bazinum* noſtrum *Chriſtianiſſimique Regis* Domini ac fratris noſtri conſiliarium ſcripſi, accurate a me expoſitum eſt, quibus & illos hortor, vt interim dum aduenio firmatis in finibus præſidiis ex ea maxime parte, quæ *Moſcouiam* ſpectat, & domi pace compoſita, res in tuto ab iis retineantur. Cuius rei ſolicitudinem cum tu Reverendiſſ. Domine, pro tibi innato erga patriam amore, etiam ad te pertinere volueris, facio profecto lubenter, vt eo nomine plurimum tibi gratuler. Perge itaque, qua cœpiſti in Patriam pietate, religione, & ſapientia, & erga nos fide & beneuolentia: nihil florentiſſimo Regno vtilius, nihil mihi gratius accidere poteſt. Vale. Deus te diutiſſime conſeruet. Script. Turonibus 17 Iulii A. D. 1573.

Epistola IX.

HENRICVS Electus Rex Poloniæ STANISLA CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Aduentum eius in Regnum Poloniæ conſtitutum, ſignificat. omnem fidem promittit.

HOc tantum ſtudium Ordinum Regni Poloniæ & magni Ducatus Lituaniæ, quod nos potiſſimum inter cæteros Regem crearint, gratiſſimum nobis eſt. Cui vt noſtris erga Rempub. Veſtram meritis reſpondeamus, & tantæ de nobis expectationi ſatisfaciamus, operam dabimus. Hunc finem, ad quem omne ſtudium, omnes cogitationes, & actiones noſtras, in Regno gerendo & adminiſtrando dirigamus, cum nobis propoſuerimus, tum vero in iis, quæ ab Oratoribus Chriſtianiſſimi Regis, fratris noſtri, ac noſtris cum Ordinibus, in Comitiis Electionis noſtræ, pacta ac conventa, ac etiam iis, quæ a vobis vtilitatis publicæ cauſa conſtituta ſunt, & nobis nomine omnium veſtrum ab Oratoribus oblata confirmandis & explendis, quo animo erga Regnum Poloniæ ſimus, declarare voluimus. Quibus de rebus plenius Oratores veſtros

veſtros ad vos ſcripſiſſe arbitramur. Si quid vero prætereaOrdines a nobis commodi publici cauſa deſiderabunt; id nos, quamprimum in Regnum venerimus, perficiemus. Ad quod vt quamprimum venire poſſimus, quemadmodum ab Oratoribus veſtris admoniti ſumus, omnem diligentiam adhibebimus. Verum cum tempus hucusque propter tardiorem Oratorum veſtrorum, quibus varia in itinere impedimenta obiecta fuerant, aduentum extractum ſit, & difficultatem itineris, propter frequentes menſibus hiſce pluuias, moraturam nos iudicemus, non niſi ad 15. Decembris diem aduentum noſtrum ad fines Regni, vobis pro certo polliceri poſſumus. Cum autem *Conuentus Francofordienſis* nobis iter hinc verſus Poſnaniam per imperii ditiones demonſtrarit, eo recta proficiſcemur. Quæ cum ita ſint, & iam dies *Coronationis* noſtræ in Comitiis *Electionis* dicta inſtet, poſtulamus, vt Coronatio noſtra, per eos omnes, quibus id moribus ac inſtitutis Regni incumbit, ad 17. Ianuarii differatur. Quam diem, ex ratione noſtri itineris, commodiſſimam fore exiſtimamus, & de qua deſignanda, ad vos a nobis relatum per literas Regibus & Principibus confœderatis cum Regno Poloniæ, quorum legationes velimus intereſſe Coronationi noſtræ, vt hac occaſione, quemadmodum nobis Oratores veſtri conſuluerunt, commode & cum dignitate noſtra ac Regni, tractatus de renouandis fœderibus inchoari poſſint, ſignificauimus. Si quæ tamen cauſa grauis impedierit, quo minus dici hæc dies Coronationis noſtræ poſſit, poſtulamus, vt nos de ea, quæ ab Ordinibus dicetur, certiores quamprimum reddatis. Vt nos quoque de illa Regibus & Principibus confœderatis, ad quos ſcripſimus, ſignificare mature poſſimus. Bene valere Sinc. Veſtram cupimus. Pariſiis 23 Septembris 1573.

EPISTOLA X.

HENRICVS Electus Rex Poloniæ
STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Rambouiletum Conſiliarium in Poloniam mittere ſcribit, qui cum Legatis Polonicis transacta referre debet.

ACcipies ex *Nicolao Rambouilleto*, Chriſtianiſſimi Regis fratris noſtri Conſiliario intimo, & cuſtodiarum præfecto, Regiique Ordinis Equite, Ceuomanorum gubernatore, quam ob cauſam cum prius in Poloniam legare eum decreuiſſemus, diutius retinuerimus. Quod nimirum ideo accidit, vt certius ad vos referret de omnibus, quæ nunc cum legatis veſtris facta & transfacta ſunt. In quibus mihi ſatisfactum eſt. Ac valde lætor, nihil amplius ſupereſſe quod profectionem noſtram remoretur, quam omni feſtinatione maturabimus. Eum autem interim, quemadmodum conſtitueram, iſtuc prætermittendum duxi, teſtificandæ ſeparatim meæ erga te voluntatis & beneuolentiæ, ob eximiam operam, quam in me eligendo Rege præſtitiſti. Cuius quidem meriti memoriam, nulla obliuio obliterabit, ſed gratum Principem eo obſequio te deuinxiſſe experieris, in omnibus quæ ad te pertinere poſthac intellexero: Quemadmodum ex *Rambouileto* plenius intelliges, cui velim fidem perinde ac mihi ipſi habeas. Vale. Pariſiis 25 Septembris Anno Domini 1573.

EPISTOLA XI.

HENRICVS Electus Rex Poloniæ
STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi, cæteriſque SPECTABILIBVS ac MAGNIFICIS DOMINIS.

Polonorum fauori & amori Rex nouus ſe commendat.

EX literis, quas nobis vir N. *Koſſobucius* a vobis reddidit, & ex mandatis, quæ copioſe & ornate omnium veſtrum nomine nobis expoſuit, facile intelleximus, quanta fide & quam magna cura & ſolicitudine per vos omnia quotidie gerantur, quæ ad ſalutem Reipubl. & dignitatem noſtram Regiam pertinent. Ad ſingula autem illa capita maximi momenti, de quibus ex mandatis veſtris certiores facti ſumus, quæ ſit animi noſtri ſententia, audietis ab eodem *D. Koſſobucio*, quem ad vos remittimus. Cui, vt viro probo, & omnium veſtrum ſtudioſo, intimos animi noſtri ſenſus penitus nudauimus. Interea hortamur vos, vt qua ratione cœpiſtis, eadem pergatis occurrere improborum nonnullorum conatibus, qui patriæ parum amantes, rerum nouarum cupidi, nihil aliud curant, quam tranquillitatem publicam, & quæ optime conſtituta & decreta ſunt, perturbare & perfringere. Sed prudentia & ſingulari ſapientia veſtra futurum confidimus, vt nihil ſe artibus ſuis & callidis atque occultis conſiliis profeciſſe moleuoli homines, magno cum ipſorum dolore, ſentiant. Vos omnes bene ac feliciter valere cupimus, & Deum precamur. Datum Weiſembourgi oppido Germaniæ 7 Decembris 1573.

EPISTOLA XII.

HENRICVS Electus Rex Poloniæ
STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Huius beneuolentiam magnopere laudat, omnemque gratiam promittit.

QVæ in mandatis a R. Paternitate Veſtra ſingulariter habuerat, nobilis vir Dominus *N. Koſſobucius*, ea nobis diligenter, ſumma fide, copioſe atque ornate expoſuit. Ex quibus hoc vnum inter cætera præcipue intelleximus, nos a R. P. Veſtra vnice amari, diligi, noſtram exiſtimationem ac Regiam dignitatem vobis chariſſimam eſſe, voſque nullum de nobis bene merendi finem facere. Qua ex re magnam & incredibilem prope cepimus voluptatem. Nam cum plurimum interſit in vita humana cui debeas, mihi certe beneficium accipere ab Epiſcopo religioſiſſimo & omni genere doctrinæ atque virtutis præſtantiſſimo, non modo iucundum eſſe debet; verum etiam ad nominis mei gloriam magnopere videtur pertinere. Non loquar ad gratiam: Nec enim debeo. Nec eos viros bonos vnquam putaui, qui ad iſtam artem eſſent eruditi. Dicam igitur hoc ingenue atque ex animi ſententia, multos eſſe in Polonia præclaros viros, quorum multa omnis generis in me beneficia extant; Sed quem R. P. V. vel meritorum magnitudine, vel officiorum conſtantia, vel omni laude anteponam, habeo profecto neminem. De referenda autem vobis gratia cogitationes omnes dies noctesque lubenter ſuſcipio, ac ſpero futurum aliquando, vt R. P. V. quicquid in me contulerit, ſciat ſe in bene memorem & gratum Principem contuliſſe. Quem admodum præcipue mandauimus eidem *D. Koſſobucio*, vt noſtro nomine amantiſſimis verbis referret R. P. V. Cuius prudentiæ & ſapientiæ omnia noſtra in Polonia negotia commendamus, & quam bene valere cupimus, & a Deo Opt. Max. precamur. Datum Weiſſembourgi oppido Germaniæ 9 Decembr. 1573.

EPISTOLA

EPISTOLA XIII.

HENRICVS Electus Rex Poloniæ
STANISLAO CARNCOVIO, Epiſcopo Vladislauienſi.

Cauſas protracti aduentus ſignificat.

FAcile nobis perſuademus, Status ac Ordines Regni ſuſpenſos eſſe expectatione aduentus noſtri. Cum & ab Oratoribus Regni, ad nos miſſis, ſæpius admoniti fuerimus, & ipſi facile per nos coniicere potuerimus, neceſſitates & pericula Reipublicæ maxime expoſcere, vt nos quamprimum in Regno ſiſtamus. Itaque cum vltra opinionem noſtram, & expectationem veſtram, aduentus noſter extractus ſit, eius rei cauſas vobis communicandas putauimus. Primum igitur in conſtituendis ac ordinandis, tum patrimonii noſtri, tum vniverſi *Regni Galliæ* negotiis, nonnihil temporis conſumpſimus. Cum enim imperium militare, nobis a fratre commiſſum, adminiſtrauerimus; non tam abiicienda eius, nobis adminiſtratio, quod noſtra dignitas, & charitas erga patriam non patiebatur, quam ex ordine reddenda, ac deponenda, & de omnibus frater noſter certior faciendus fuit. Deinde vero morbus noſter, ac matris noſtræ interceſſit. Quæ grauiſſimæ cauſæ, etſi nos non impediſſent; tamen interim dum de ſecuritate ac commoditate tranſitus noſtri, cum *Cæſarea Maieſtate*, ac Principibus Imperii tractabatur, ac nuncii citro vltroq; commeabant, nobis in Gallia expectandum fuit, niſi non neceſſario bello orbem Chriſtianum implicare vellemus. Demum vero cum Chriſtianiſſimus Rex frater noſter, nos euntes in Poloniam proſequeretur, Vitriaci in morbum inciderat. Quod tamen incommodum fratris noſtri, optime de nobis meriti, non plus diebus tribus nos retinuit. Poſtremo cum â fratre, etiam tum decumbente, diſceſſiſſemus, & omni diligentia contenderemus, vt ad diem XV Decembris ad fines Regni, quemadmodum ante vobis ſignificauimus, perueniremus; hoc incommodi accidit, vt peſte infecta vrbe *Keiſerlauter*, & aliis quibuſdam locis in itinere verſus *Moguntiam*, quod nobis conuentus *Francofordienſis* demonſtrarat, alio itinere longiore, iter facere *Moguntiam* neceſſe habeamus, & nonnihil in *Lotharingia*, vt nobis *Cæſareæ Maieſtatis* Commiſſarii, ad nos deducendos per imperium miſſi, conſuluerant, interim dum pro nobis, & comitatu noſtro commeatus adminiſtrabatur, ſubſiſtere neceſſe habuerimus. Atque iis quidem ex rebus *Sinc.* Veſtra intelligere poteſt, non leues cauſas, quo minus deſiderio noſtro veniendi quamprimum in Regnum ſatisfaceremus, nos impediiſſe, atque item illud iam nobis ſpem perueniendi mature *Cracouiam* ad Coronationem, ſic ea, quemadmodum ſcripſimus ante ad vos, ad XVII Ianuarii indicta eſt, præciſam eſſe. Qua de re & Sin. Veſtram & alios Regni Conſiliarios, certiores reddere voluimus, facile nobis perſuadentes, cum ſumma veſtra ſtudia, in deferenda ad nos Regia dignitate, cognouerimus, moram non multorum dierum, vltra diem dictam Coronationi, dum noſter aduentus expectatur, vobis non fere moleſtam. Cæterum nuper à Proceribus *Lituaniæ* & *Conuentu Vilnenſi* ad nos ad *Tabernas Alſatas*, literæ allatæ ſunt, quibus nobis ſignificant, *Moſchorum* Principem tribus exercitibus collectis, magnum Ducatum *Lituaniæ* duobus, tertio *Liuoniam* aggredi conſtituiſſe, quod illi *Andreas Taranouius*, internuncius à vobis ex Comitiis Electionis miſſus promiſerit, niſi venerimus ad diem Sancti Martini, vos noua Comitia Electionis, quibus ratio illius haberetur, indicturos. Quo in periculo etſi *Lituanis* non defuturos Ordines Regni ſciamus; tamen ne deſint, & illorum ſaluti conſulant, hortamur. Nos id, quod à nobis petebant, quodque abſentes facere potuimus, fecimus, vt eos pecunia iuuaremus, ac *Rambouileto* mandaremus, vt quadraginta millia Francicorum illis numeret. Cum autem ſciamus, internuncium illum, vltra præſcriptum legationis, Moſcho de nouis comitiis, vt certiores facti ſumus, nunciaſſe; confidimus Ordines Regni, factum hoc illius non laudaturos. A Principibus Imperii & ciuitatibus amice excipimur, & honore afficimur, ſperamusque quod commode & ſine vllo impedimento, hoc iter per Germaniam conficiemus. Bene valere Sinc. Veſtram cupimus. Datum Landaui X Decembris 1573.

EPISTOLA XIV.

HENRICVS Electus Rex Poloniæ
STANISLAO CARNCOVIO, Epiſcopo Wladislauienſi.

Ad conſtantem huius beneuolentiam Rex ſe commendat.

LAudare atque amare non poſſumus diligentiam Veſtram eximiam & ſedulitatem, cum ſumma fide & ſingulari quadam erga nos beneuolentia coniunctam. Sic certe vetera officia & merita nobis quotidie augentur & cumulantur, vt verendum nobis ſit, ne magnitudine & amplitudine beneficiorum obruti, nunquam ſatis grati & memores eſſe & videri poſſimus. Verum quia ingenui hominis eſt, (vt quidam recte ait) cui multum debeas, eidem quoque plurimum velle debere; non dubitabimus R. Paternitatem Veſtram hortari, vt qua celeritate & alacritate animi in viam iſtam bene de nobis promerendi ingreſſa eſt, eadem conſtanter pergat incedere, nec vllis laboribus & moleſtiis ab inſtituto curſu ſe reuocari patiatur. Id ita omnino futurum ſperamus & confidimus. Præſertim cum ex literis Veſtris poſterioribus, & ex mandatis, quæ nobis nomine Veſtro ſumma fide expoſuit familiaris Veſter, facile nobis ſit perſpectum, nihil tamen curæ eſſe P. V. quam vt omnia, quæ ad Regiam noſtram dignitatem conſtituendam & ſtabiliendam pertinent, adeo rata & fixa ſint, vt nulla vnquam vi, nulla fraude, nullis denique artibus labefactari & conuelli poſſint. Nos autem, prudentiæ Veſtræ & ſapientiæ bene conſcii, non dubitamus, quin omnia Deo iuuante ex animi noſtri ſententia feliciter ſuccedant. Cuius rei laus magna ex parte à vobis profecta in vos redundabit, quemadmodum ad R. V. P. ſcripſimus antea, & nunc ei, qui has literas vobis redditurus eſt, multis verbis ſignificauimus. Huic igitur de nobis apud vos dicenti & mandata noſtra exponenti fidem vt adhibeatis, vehementer rogamus, & à Deo Opt. Max. petimus, vt Sinc. V. diu ſaluam & incolumem tueatur. Datum Steinem 22 Decembris 1573.

EPISTOLA XV.

HENRICVS Electus Rex Poloniæ
STANISLAO CARNCOVIO, Epiſcopo Vladislauienſi.

Rex aduentum in Poloniam bis annunciat.

CUm nobilis & generoſus Vir *D. Sebaſtianus Grabouecius* in Poloniam proficiſceretur, noluimus eum diſcedere ſine noſtris ad vos literis. Etſi nihil nobis plane occurreret ſcribendum præter illud, quo propius ad Regnum noſtrum accedimus, eo nos maiore ſtudio & vehementiori cupiditate teneri, videndæ & amplectendæ R.P. Veſtræ, qui

cui tantum tribuimus, vt ad continendos in officio omnes Poloniæ Ordines ſingulari Veſtra prudentia & ſapientia potiſſimum vti non debemus. Quod cum iam vobis ſatis perſuaſum ſit ex his literis,quas ad Vos ſæpe ante hac dedimus; non vtemur nunc pluribus verbis in teſtificando animi noſtri iudicio. Et hac poſteriore huius Epiſtolæ clauſula Deum Opt. Max. tantummodo precabimur, vt nos breui in Poloniam ſiſtat, quo citius animi noſtri erga te propenſio tibi nota ſit. Datum Torgæ.

Epistola XVI.

HENRICVS Rex Galliarum & Poloniæ
STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Rex aduenians reuerſionem eius in Galliam propter Regis fratris obitum Epiſcopo ſignificat.

PRo mutatione rerum ac temporum mutanda quoque conſilia,Paternitas Veſtra non ignorat. Id ipſum prudentes viri fecêre ſemper, & nobis quoque nunc neceſſario faciendum eſt. Conſtitueram enim ſuperioribus diebus, quemadmodum P. Veſtra de me bis intellexit, hic apud vos manere,ſaltem donec comitia indicta,coacta & peracta fuiſſent; nunc vero cum ex literis *Sereniſſimæ Reginæ* matris meæ,quas hodie ſub tempus cœnæ accepi, intelligam, res *Galliæ* eo eſſe ſtatu, vt de toto illo ampliſſimo & nobiliſſimo Regno meo plane actum ſit, niſi quamprimum & incredibili celeritate illuc peruenero,cogor mutare conſilium,& in *Franciam* quam maximis potero itineribus proficiſci. Celare diſceſſum meum æquum eſt. Propterque multas cauſas,quas P.Veſtra à Nobili & Generoſo viro *D.Danſeo* Conſiliario noſtro audiet, (cui vt fidem adhibeat in omnibus rogo) ego nihil magis cupio, quam vtrumque Regnum retinere. Neque enim id nouum eſt, neque legibus veſtris aduerſatur. Et erit Poloniæ genti perhonorificum & tutiſſimum,eum habere Regem,qui Gallis imperet. Verum de toto iſto negotio,quod grauiſſimum eſſe puto, quodque mihi magnopere curæ eſt & debet eſſe, cum P. Veſtra aget copioſe & ex animi ſententia dictus *D. Danſeus.* Puto me à vobis amari plurimum, quemadmodum quoque viciſſim nihil eſt certe,quod non veſtra cauſa vellem. Noui ingenium tuum,noui fidem & integritatem; hoc tantum peto, & à prudentia tua ingeniique dexteritate illud expecto nunc, contendat & efficiat P. Veſtra, vt inclyti Senatus Poloniæ, & alterius quoque Ordinis, ſtudia erga nos eadem maneant, quæ hactenus fuere. Incumbe quæſo totis viribus in eam curam & ſolicitudinem. Nihil mihi quicquam gratius poteſt accidere. Faciam autem, vt tu nec immemorem amaſſe,nec ingratum Principem dilexiſſe videare. Bene valeat Paternitas veſtra ſincere à nobis dilecta, Regnumque noſtrum Poloniæ & exiſtimationem noſtram vobis commendamus. Datum Cracouiæ 18 Iunii 1574. ſub nocte.

Epistola XVII.

HENRICVS Rex Galliarum & Poloniæ
STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Conſtantem Polonorum animum laudat.

CVm ex *Comite Chriſtophoro*,ad nos reuerſo,de ſtatu Regni noſtri Poloniæ,deque D.Veſtræ erga nos conſtanti animo multa intellexiſſemus, quantaque ad partes noſtras tuendas promouendasque fide ac diligentia R. D. V. flagret,pluribus nobis retuliſſet: volumus hiſce grati animi ſignificationem R.D. Veſtræ exhibere. Quam rogamus, ne de hac ſua erga nos propenſa voluntate quicquam diminui detrahive patiatur, præſertim in eo conuentu,quem in iſtis partibus breui celebratum iri ad nos perlatum eſt. In quo cum R. D. Veſtræ autoritas, non poſtrema futura ſit, cumque eam erga nos ſemper fuiſſe propenſam re ipſa comperiſſemus, pollicemur nobis R. D. Veſtram virtute prudentiaque ſua effecturam,ne ii, qui res turbare dignitatemque noſtram conuellere vellent, quicquam committant, quod nobis vel incommodo vel detrimento eſſe poſſit. Qua in re,vt D. Veſtra R. peculiare erga nos ſtudium probet, iterum atque iterum rogamus; ſibique certo perſuadeat, ita nos hanc operam R. D. V. remuneraturos eſſe, ut vel abunde ſibi ſatisfactum eſſe intelligat. Conſtituimus vero, vt primum Regnum noſtrum Galliæ attigerimus, atque cum Regina matre dominaque noſtra, de rebus iſtis commodam conferendi nacti fuerimus oportunitatem; iſthuc ablegare Gallum, virum aliquem illuſtrem, cum generis ſplendore, tum autoritate maxime pollentem, qui de omnibus D. V. R. vberius referet, & ſenſus noſtros intimaque conſilia aperiet. Precor creatorem Deum, vt Reuerendiſſ. D. Veſtram in ſanctiſſima ſua cuſtodia conſeruet. Datum Turini die 27 Auguſti 1574.

Veſter bonus amicus
HENRICVS.

Epistola XVIII.

HENRICVS Rex Galliarum & Poloniæ
STANISLAO CARNCOVIO, Epiſcopo Wladislauienſi.

Ad beneuolentiæ conſtantiam ſeſe commendat, Regnumque Poloniæ ſeruaturum confirmat.

ET veteris beneuolentiæ tuæ erga nos, quam nobis multis argumentis declaraſti, ſingularia merita ob oculos noſtros poſita relucescunt, & indefeſſi amoris tui erga nos ac ſtudii tui erga Rempub. affectus vberrime iam etiam nunc ex complurimorum ſermonibus percipimus. Qua ex re quantum voluptatis animo capiamus, quantumque tibi debeamus,hoc malumus,vt non ex verbis noſtris, ſed rebus potius ipſis, cum dabitur occaſio, intelligas. Nunc à te hoc poſtulandum eſſe duximus,vt quantum autoritate vales, ingenio polles,iudicio excellis,induſtria præſtas, ac nemini in nobis amandis,& Reipub. ſalute tuenda, concedere te velle oſtendis,noſtram exiſtimationem cum ſalute Regni illius noſtri, quod nobis chariſſimum eſt, & quod nobis non relinquendum eſſe putamus,coniungas, ac te tum & officio ac vocationi tuæ,& expectationi noſtræ ſatis facturum eſſe exiſtima,cum te nec ſuſpiciones nec affectus aliorum de ſua ſtatione, quam Deo, Reipublicæ, & nobis debes, dimouerint. Hoc itaque age, quantum potes,vt Oratores veſtri quamprimum ad nos veniant. Iam enim à nobis noſtri ad vos expediuntur,qui vobiscum tam de tali ſtudio & beneuolentia noſtra erga vos omnes, ac Regnum illud noſtrum & vniuerſum, quam de reditus noſtri modo & tempore, & de cæteris rebus,quæ ad ſalutem veſtram pertinent, agent. Qua de re pluribus Nobilis vir *Ioannes Iarzyna*, Dapifer & Aulicus noſter, Sinc. tuæ ſententiam noſtram explicabit. Cui vt fidem habere velis,non ſecus quam nobis ipſis, à te poſtulamus. Bene vale. Datum Lugduni 20 Septemb. 1574.

Epistola XIX.

HENRICVS Rex Galliarum & Poloniæ
STANISLAO CARNCOVIO, Epiſcopo Vladislauienſi.

Cur tam ſero internuntium ad eos mittat exponit,eique dum ipſe abſit ſollicitam Reip. curam commendat.

MItto ad inclytos Regni noſtri & magni Ducatus *Lituaniæ* Ordines,Iacobum *Faium Deſpeiſſeum* Conſiliarium noſtrum, vt eo internuncio poſſetis deinceps omnia, quæ nobis & Regno noſtro vtilia in mentem vobis venient, liberè & frequenter nobis comunicare,tantiſper dum à vobis aliquos legatos expectamus. Quid cauſæ ſit,cur tam ſero eum miſerimus,vobis ipſe exponet. Id certe velim vos in animum inducere,iſtud neque negligentia noſtra,neq; malo erga vos animo omiſſum fuiſſe; ſed aliis de cauſis, & præcipue quod itineris noſtri ratio, & eorum,quæ in via negotia ſe obtulerunt, non tulit,vt id celerius facere poſſemus. Hoc ideo dicimus,non tam vt tibi id perſuadeamus,quā vt habeas quod ſubditis noſtris, qui fortaſſe de mora noſtra queri poſſent,reſpondeas. Nam vt concederemus (quod abſit) aliquid hac in parte negligentia noſtra prætermiſſum eſſe, certum habemus, fidem tuam & propenſionem erga nos tantam eſſe,vt tu id ſponte tua erga cæteros ſubditos noſtros excuſares,& curares ne propter id aliquid de ſua erga nos deuotione diminuerent. Hanc ergo fidem, imo maiorem erga nos à te expectamus, non ſolum nobis, ſed etiam vobis vniuerſæq; Reipub. profuturam. Nec enim prudentia tua ignorare potes,quin,ſicut animorū tam mei erga vos,quā veſtri erga me diuiſio,& vobis&nobis nocere maxime poteſt: ita coniunctione eorundem,& dignitati noſtræ, & tranquillitati publicæ veſtræ,& fortaſſe totius orbis Chriſtiani,bene conſultum iri. Si certe nihil aliud, at ſaltem Epiſcopalis dignitas tua te monet, vt huic rei ſedulam naues operam. Quod te certè facturum eſſe confido. Cætera ſcies ex Deſpeiſſeo,cui velim credas vt mihi ipſi. Vale 23 Septembris 1574.

Epistola XX.

HENRICVS Rex Galliarum & Poloniæ
STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Monitus de reditu in Poloniam, curam Regni huius etiam ſe abſentem gerere poſſe adfirmat.

PLures eodem prope tempore, à Sinc. Veſtra literas accepimus, ex quibus de perturbato Regni iſtius noſtri ſtatu cognouimus. Et cauſam quidem in profectionem noſtram ad hoc alterum Regnum noſtrum capeſſendum hoc modo neceſſario ſuſceptam reiicere, vt cæteri omnes faciunt, videtur. Monet præterea nos, vt primo quoque tempore iſtuc redeamus, ac difficultates in eo coortas noſtra præſentia componamus. Cauſæ profectionis noſtræ cuiuis, vt arbitramur, iam ſunt notiores, quam vt de iis quicquam à nobis hoc tempore ſcribi debeat. Quin redituri ſimus iſto,cur quiſquam dubitare debeat, cauſam videmus nullam. Cuius rei tempus,etſi à nobis non eſt præſtitutum; non ideo nos,quid nobis agendum ſit, minus conſtitutum habemus, & quid muneris dignitatiſque noſtræ ratio poſtulet,ignoramus. Noſtrum eſſe agnoſcimus, iſtius Regni curam,quam maximam poſſumus, gerere,pro vobis, communique totius Reipub. ſalute excubare, vigilare, ne quid detrimenti ſumma rerum capiat prouidere, improborum ac factioſorum hominum conatus reprimere. Hoc agimus,hoc cogitamus vnum, in hoc toti ſumus. Quare veſtrum quoque eſt, veſtris ſtudiis, omni cura, diligentiaque eniti, vt, quod nos Deo adiuuante efficere conamur, vt ſcilicet pacate,tranquille, ſecure vitam agatis, neque concordia veſtra vllis vnquam profligatorum hominum artibus dirimatur, hoc vos idem agatis, huc veſtra conſilia referatis. Equidem de nobis, deque noſtro in vos omnes amore nullum vnquam dubitandi locum vobis relinquimus, neque vnquam committemus, vt non eos nos eſſe perſpiciatis, qui & antehac fuimus atque eſſe debemus. Atque hac mente cum ſimus, tantum nobis de diuino fauore gratiaque pollicemur, quantum ipſe in eos Reges ſolet conferre, qui quicquid agunt,ad laudem ipſius, Eccleſiæ conſeruationem, patriæque ſalutem referunt. Nihil itaque agunt, qui ſola improbitate adducti, noſtræ gloriæ inuident, eamque ad alios transferre conantur, quibusque hoc præterea eſt propoſitum, vt Eccleſiam Dei, quacunque ratione poterunt, vexent. Oratoribus veſtris quidnam reſponſi dederimus, Sinc. Veſtra cognoſcet ex R. *Hieronymo* Comite *Rozdrazouio* Præpoſito *Plocenſi* Regnique iſtius noſtri maiori Secretario. Deo commendamus Sinc. Veſtram. Datum Rhemis in felici inauguratione Regni noſtri Galliæ 14 Februarii 1575.

Epistola XXI.

HENRICVS Rex Galliarum & Poloniæ
STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Clandeſtinum ex Polonia abitum,per legatos ſibi exprobratum,rationibus defendit,& recte de ſe ſentiri nihilque immutari poſtulat.

PEruenerunt tandem Oratores veſtri ad nos, tardiſſime quidem, & quinto fere menſe à Conuocatione Veſtra *Varſouienſi*. Eos nos humaniter excepimus, libentiſſimeque audiuimus, &, ut tum in itinere noſtro neceſſe fuit, ad vos iterum remiſimus. Alios audimus à *Lituanis* nobis mitti; ſed ii nondum ſunt apud nos. Tam vehemens quidem legatio præter ſpem, atque opinionem noſtram nobis accidit, in qua ſcilicet exiſtimationis noſtræ ratio minor, quam decuit,habita eſt: minor etiam,quam poſtulabat amor, ac beneuolentia noſtra erga Regnum iſtud noſtrum. Cui cum plurimum debeamus, ſine grauiſſima ac pene extrema neceſſitate ab illo recedere non potuimus, vt ex literis noſtris tum publicis, tum priuatis intelligere potuiſtis. At eius rei neminem veſtrum feceramus, fateor, certiorem. Quid mirum? cum vobis omnibus aperire pariter deberemus, aut noſtrum conſilium omnibus aperire,aut certe nemini. Illud quam periculoſum fuerit, omnes intelligunt. Neceſſario itaque quod à nobis geſtum eſt, ea ratione geri debuit. Accedit huc pietas patriæ, cui exitium impendebat, niſi ei mature eo modo obuiam iſſemus. Quod ſi tantus amor Regni huius noſtri auiti eo nos impulit, quod tamen vt vt ſe res habuiſſet,nunquam non potuit eſſe noſtrum, quo tandem animo nos eſſe cenſetis erga noſtrū iſtud, cui ob ipſius de nobis iudicium,ſingularemque beneuolentiam,nos quodammodo magis deuinctos eſſe agnoſcimus. Non itaque leues exiſtimari debemus,ſi,quod pietas,iſque locus,in quo nos Deus, pro ſua benignitate, collocauit, vt faceremus, poſtulauit,id nos, vt noſtrum fuit, præſtitimus. Hortamur itaque Sinc. Veſtram, ne de nobis aliud ſibi perſuaderi patiatur, quam æquum eſt de eo Principe exiſtimari,cui Dei timor, ſaluſque ſui Regni ſemper ob oculos verſatur. Reddemus, ut ſperamus, Deo Optimo Max. debitum, reddemus & iſti Regno de nobis optime merito nobiſque chariſſimo. Satisfaciemus vobis omnibus,& conſcientiæ nominique noſtro. Modo Sinc. Veſtra vna cum aliis Regni iſtius noſtri Conſiliariis, de quorum omnium prudentia,& conſtantia,ac in nos amore, & fide nequaquam dubitamus, nos eos eſſe qui ſumus, animum inducat, atque in hanc rem potiſſimum incumbat, ne perditorum hominum nefariis conſiliis Regni iſtius noſtri tranquillitas à ſævientibus

vientibus tempeſtatibus exigatur, eoque Reſpub. demittatur, vnde exitus erit nullus. A Deo petimus, vt vobis omni tempore adſit. Bene valeat Sinc. Veſtra. Dat. Rhemis in felici inauguratione Regni noſtri Galliæ 14 Febr. 1575.

A

EPISTOLA XXII.

STEPHANVS BATHORI, Vaiuoda Tranſſyluaniæ STANISLAO CARNCOVIO, Epiſcopo Wladislauienſi.

Summam Polonorum erga ſe animorum propenſionem è legatis intellexiſſe dicit, eosque ad pacis ſtudium adhortatur.

REuerendiſſime Domine, amice nobis honorande: Salutem & beneuolentiæ noſtræ commendationem. Ex Dominis Legatis, à Statibus Ordinibusq; ampliſſimis *Regni Poloniæ, Magnique Ducatus Lituaniæ* huc miſſis, ſummum ſtudium ſummamque animi erga nos eiusdem propenſionem, intelleximus. Quæ quidem apud nos tanti eſt, quanti ea eſſe debet, quæ videlicet ſponte à clariſſimo viro proficiſcitur, cui pace publica, ſaluteque patriæ nihil antiquius eſt. Optandum eſſet, alios quoque eo pacis ſtudio teneri, ad quod præter alias grauiſſimas cauſas, vel ipſa religio Catholica omnium maxime ſacratos viros excitare debet. Quæ vigente pace effloreſcit, artiumque ſtudia ſeminaria & ornamenta rerumpublicarum excoluntur, cum ex aduerſo, belli tempore exploſis legibus, ſublata item religione, luctu & planctu omnia miſceantur. Quare rogamus D. Veſtram R. ne quidquam remittat de ſuſcepto conſilio; nec moueatur aduerſariorum ſiniſtro iudicio, qui nihil penſi habent, modo legibus antiquis Regni Poloniæ, libertateque Nobilitatis cum ſumma Regni pernicie oppreſſa, id, quod male aggreſſi ſunt, perficere queant. Quin imo tales homines pro ſuo officio ſuaque autoritate bonis rationibus ad concordiam reuocare D. V. R. conabitur. Quare D. V. R. ſummam laudem apud omnes ſibi parabit, nosque hac ſua conſtanti voluntate adeo ſibi deuinciet, vt quum maxime. Porro rebus publicis hic cum Dominis Legatis abſolutis, iisque quæ ad huius Regni incolumitatem & quietem ſpectant procuratis, breui Polonico nos accingemus itineri. Interea bene valere D. V. R. ex animo optamus. Datum in ciuitate noſtra Meggies 1 Februarii 1576.

B

EPISTOLA XXIII.

STEPHANVS Electus Rex Poloniæ STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Beneuolentiam erga ſe grata mente agnoſcit, conſilium de diſtribuendis muneribus probat, & aduentum ſuum, ex quo coronationis dies conſtitui poſſit, intimat.

C

BInæ nobis redditæ ſunt à Sinc. Veſtra literæ, quarum priores ſummam voluntatis & ſtudii ſui erga Rempub. teſtificationem, alteræ vero præclariſſimum conſilium de diſtribuendis muneribus & honoribus Regni continent. Quod ad priores attinet, dici non poteſt, quam gratiſſimum officium Sinc. V. nobis fuerit, quod ſponte nullaque noſtra antea beneuolentia incitata, ſuam ſententiam in celeberrimo conuentu declarauerit, in eoque reliquis ſe præcipuum ducem præbuerit. Quo quidem ſtudio Sinc. Veſtræ magnam rebus noſtris acceſſionem factam, nutantesque hominum animos plurimum confirmatos eſſe, vnus ex Legatis Regni nobis copioſe, atque cum ſingulari commemoratione virtutum eiusdem indicauit. Quapropter eidem gratias agimus maximas: nec vero vel tam noſtra cauſa, quam Reipub. cui Sinc. Veſtra præ cæteris magna cum laude & omnium applauſu conſuluit. Qua ex re merito immortalem gloriam Sinc. V. ſibi apud omnes peperit; maxime autem viros Eccleſiaſticos, quibus defenſa libertate Nobilitatis, procurataque ſalute Reipub. patriam inteſtinis malis Ordinem ſacratum ab imminentibus periculis eripuit. Decet autem Ordinem Eccleſiaſticum omnibus temporibus talem ſe præſtare, vt reliquis cum vita inculpata, tum moribus ſpectatiſſimis antecellat, inque quiete publica ſuam dignitatem & ſalutem ſitam eſſe cogitet. Cuius curam cum iam Sinc. V. in ſe receperit, ac plane perfecerit; hortamur eandem, velit idem ſtudium in conciliandis aliorum hominum animis ſtudiisque conferre. Porro perplacet Sinc. Veſtræ ſententia, vt alterius epiſtolæ caput breuiter attingamus, de diuidendis honoribus, de quibus nos ante aduentum noſtrum nihil ſtatuere debere ſuaſit. Quod quidem etſi iam antea conſtitueramus facere: tamen libenter ſequemur optimum conſilium eiusdem, nempe cui de cuiusque erga Rempubl. meritis probe conſtet. Cæterum Sinc. Veſtra ſibi perſuadeat, nos & ſibi, & in gratiam eius, fratribusque propinquisque ſuis beneuolentiam & gratiam noſtram abunde declaraturos. Quod ad profectionem noſtram in Poloniam attinet, eam ſecunda die Martii ſuſcipiemus. In qua nihil prætermittemus, quod ad celeritatem pertinebit. Porro in Comitiis *Andreouienſibus Coronationi* breuiſſimus erat conſtitutus dies, ad quem iſthuc impoſſibile erat peruenire. Pactis enim octaua die Februarii iureiurando præſtito ſolenniter firmatis, neceſſarium erat in conſtitutionem Regni huius negotiis aliquot dies conſumere, ne ſcilicet per abſentiam noſtram inopinatus aliquis caſus Regnum hoc alioqui diuerſis hoſtibus expoſitum opprimere poſſit. Quin imo etiamſi eodem die pactorum firmatorum iter ingreſſi fuiſſemus; non tamen ad eum diem conſtitutum, propter temporis breuitatem itinerisque longinquitatem, peruenire potuiſſemus. Quade re commodius Senatus decernere poterit, cum ad fines Regni accedemus, facta temporis computatione diligenti. Bene valere Sinc. Veſtram ex animo optamus. Datum in ciuitate noſtra Alba Iulia 20 Februarii 1576.

EPISTOLA XXIV.

STEPHANVS Rex Poloniæ STANISLAO CARNCOVIO, Epiſcopo Wladislauienſi.

Ad conuentum Regni Petricouiam ipſum vocat & de conſiliis diſſentientium doceri cupit.

D

TArdius quam conſtitueramus *Cracouia* diſceſſimus, quod poſt diſceſſum Sinc. Veſtræ nouæ nos difficultates excepiſſent. Qua de cauſa conuentus Regni paulo diutius extractus eſt. Verum omnia demum cum nunciis terreſtribus concluſa & conſtituta ſunt. Cum vero iam in itinere ſimus, & perendie Petricouiam venire conſtituerimus, hortamur Sinceritatem Veſtram, vt nos de rebus & conſiliis eorum, qui adhuc a nobis diſſentiebant, certiores reddat. Nam Sinc. Veſtram ſedulo curaſſe, pro ſua erga nos & Rempub. fide, ac prudentia, vt ea perſpecta & explorata haberet, plane confidimus. Deinde vero a Sinc. Veſtra poſtulamus, vt ſine vlla mora ad nos *Petricouiam* veniat, vt eius conſiliis de rebus, quas priusquam proficiſcamur *Petricouia Varſouiam*, perficere in animum induximus vti poſſemus. Nec vero diu illic ſubſiſtere volumus. Itaq; non dubitamus, Sin. Veſtram cunctatione ſua negotia noſtra & Reipub. ac inſtitutum iter noſtrum non moraturam. Bene valeat Sinc. Veſtra. Predborii 3 Iunii 1576. Regni 1.

EPISTOLA XXV.

STEPHANVS Rex Poloniæ STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Laudato Epiſcopi ſtudio & fide, Gedanenſes rebelles ad officium redigendos eſſe ſtatuit, quos Oliuenſe monaſterium miſere deuaſtaſſe ſcribit.

A

BInas eodem tempore a Sinc. Veſtra literas accepimus. Quibus cum conſtantius erga nos ſtudium teſtatur, tum ſuæ erga perſonam noſtram, vniuerſamque Rempub. vigilantiæ ſedulitatisque fidem ac diligentiam abunde declarat. Quæ nobis eo acciderunt iucundiora, quanto ab his, quæ animo noſtro voluimus, minus diſcedere videantur. Etſi enim locorum interualla nos ſeparent conſiliorum tamen atque cogitationum ſimilitudo adeo coniungit, vt non alia quam quæ animo pridem conceperamus literis Sinc. V. exprimantur, a noſtroque Sinc. V. iudicium nihil plane diſcrepet. Cuius erga nos, dignitatemque noſtram ſicut ab ingreſſu ipſo in Regnum, præclara eximiaque ſemper extitit voluntas; ita hæc conſiliorum ſolertia perſpicacitateque eum ſe exhibet, vt merito de Sinc. Veſtræ erga nos animo, maiora nobis indies polliceamur. Dolere quidem, tamdiu hoc negotium extractum eſſe, ſatis non poſſumus, nec nobis accidere quicquam optatius potuiſſet, quam ſi ſtatim lenioribus rationibus, vel cum eæ non ſuccederent, neceſſariis obuiam iri huic malo licuiſſet, quod tum nobis omnia oportuniora, hoſti vero difficiliora fuiſſent. Nunc vero premunt nos variæ difficultates. Deum tamen, exactiſſimum rebellionis omnis vindicem atque vltorem, in cauſa iuſtiſſima nobis non defuturum ſperamus. Non parum itidem præſidii cum in Sinc. Veſtram venturum minime dubitemus, de his vberius agendi coram dabitur oportunitas. *Budzinius*, quem Sinc. V. ad nos miſit, nobis fuit pergratus, & ab eo quæ nos cognoſcere conducebat, libenter intelleximus. Cuius cum erga patriam, tum perſonam pietatis atque fidei quam par eſt gratitudinem declarauimus, & quo ad perpetuo ſibi deuincendam patriam, alacrior & promptior redditus, meliorem operam nobis nauaret, honorario eundem afficere voluimus. Bene valeat Sinc. Veſtra. Datum Bidgoſtii 21 Februarii A. D. 1577.

B

Poſt ſcripta, accepimus *Gedanenſes* Olivæ Monaſterium igne ac machinis admotis prorſus diruiſſe, interfecto etiam vno Sacerdote, & altero ſeruitore Domini Abbatis, tribus ſacerdotibus in captiuitatem abductis, alios nudos & male mulctatos ac cruentatos reliquerunt. Hæc certe talia ſunt, vt vix ab ipſis Scytis acerbiora ſperari poſſent. Miror tamen adhuc aliquos eſſe, qui nobis benigniſſimi patris filios ſuos caſtigantis, exemplum proponant, culpamque omnem in noſtram (vt ipſi volunt) intempeſtiuam exacerbationem potius, quam improborum ciuium longam temeritatem, alteque conceptum in nomen Polonum odium referant. Sed vt vt ſint, qui aut liuore aut errore ita labantur, nos tamen non deſperamus de æquiſſima cauſa tum noſtra tum Reipub. dummodo Poloni priſtinæ virtutis memores ac ſuæ Nobilitatis & autoritatis veri æſtimatores eſſe velint &c.

EPISTOLA XXVI.

STEPHANVS Rex Poloniæ STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Cum Maioribus Conſiliariis deliberaturus, eosdem Wladislauiam conuocaſſe ſignificat.

C

CIuitas noſtra *Neuenſis*, dedit nobis ſupplicem libellum. Cuius quæ ſententia ſit, vt planius Sinc. Veſtræ conſtaret, eundem hiſce noſtris literis inſeruimus. Quas etiam idcirco ſcripſimus ad Sinc Veſtram, vt illa quid ſit optimum hac in cauſa factu, ad nos perſcribat, de eoque informet. Videtur & illud Sinc. ſignificandum eſſe, nos, cum pro tempore & cauſa Reip. locum idoneum Conuocationi Maiorum Conſiliariorum, ad 23. Martii neceſſario indicendæ, quæreremus, deſignaſſe ex eorum ſententia, qui locorum opportunitatum erant periti, Wladislauienſem Ciuitatem ditionis Sinc. V. Quæ cum cæteris commodis, ad tantum frequentiam tuendam, hæc quoque duo commoda maxima habet, quod & proxima ſit huic prouinciæ, in qua nos intereſt Reipub. cauſa hoc tempore verſari, & alluatur Iſtula ad omnes res neceſſarias, abunde ſuppeditandas flumine opportuno. Hoc idcirco Sinc. V. ſcripſimus, ne illa putet quicquam nos aliud, in hoc conſilio capiendo, quam Reipubl. & neceſſitatem & commodum ſpectaſſe. Qua ex re, ne vllo, aut Sinc. Veſtra, aut eius ſubditi, incommodo afficiantur, prouidebimus. Quippe cum ſtatuerimus, nullum eo militem adducere; ſed cum maioribus tantum Conſiliariis noſtris de Repub. deliberare. Quod ſupereſt, Sinc. Veſtram valere cupimus. Datum Bidgoſtii 16 Febr. 1577.

EPISTOLA XXVII.

STEPHANVS Rex Poloniæ STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Gedanenſium contumaciam, parta licet ab ipſis victoria, nondum fractam eſſe, a Tartaris autem quod non admodum timeri debeat, perſcribit.

D

PLenius & certius iam cognouimus de prælio a noſtris cum Gedanenſibus commiſſo. Victoria diuina benignitate a noſtris eſt parta, ſummo tamen labore & virtute militum noſtrorum, quibus paucis, cum maiori quam quadruplo hoſtium numero, res fuit, & cum bene armato ac tormentis maioribus inſtructo. Si tardabimus, putamus eos ſibi ſupplementa a Ciuitatibus *Anſeaticis* & aliunde comparaturos, vnde de nouo quaſi rem fore gerendam; Si vero celeritate vtamur, breui nos iſtius belli reliquias conficere poſſe. De *Tartarico* periculo cum cogitamus, videmus eos cum habeant equos ſtrigoſos non poſſe ditiones noſtras, niſi ſub meſſem, aut paulo ante inuadere. Præterea etiam credimus, iam a Turcarum Imperatore mandata ad illos de pace ex pactis ſeruanda data. Cuius inda iuſſu id factum apparet, ex eo, quod nullus *Bialogrodenſium* & aliorum *Tartarorum* Cæſaris Turcarum in hac excurſione adfuerit. Præterea ſignificatum nobis eſt, venire ad nos a Tartaro legatum. Ita vt ex dilato hoc *Gedanenſi* negocio, propter incertos de Tartaris nuncios, tunc cum verum periculum aderit, ita vt nunc diſtineremur ancipti periculo nec, *Ruſſiæ* terris auxilium iuſtum ferre poſſemus: Perfecto autem hoc negotio, paucis vt credimus diebus illuc cum numeroſiore exercitu venire poſſemus. Id quod certe Deo volene faciemus, eoque remus. Id quod certe Deo volene faciemus, eoque remus. Id quod certe Deo volene faciemus, eoque remus. Id quod certe Deo volene faciemus, eoque re-

tia confidimus. Quam bene valere cupimus. Datum Warſouiæ 23 Aprilis 1577.

Epistola XXVIII.

STEPHANVS Rex Poloniæ
STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Vrgentibus rerum difficultatibus, vt in ſubſidium ærarii certa pecuniæ ſumma a clero propediem conficiatur decerni cupit.

De ſincera ac conſtante S. Veſtræ erga Nos ac Remp. pietate non dubitamus. Scimus etiam Sinc. Veſtram, Senatorem prudentiſſimum & diu in negotiis Reipub. verſatum, optime videre, qui ſit præſens huius Regni ſtatus, quæ, vrgente illic a Tartaris, hinc a perduellibus bello, difficultates. Cum igitur præſenti ope Reſpub. indigeat, hortamur vt Sinc. Veſtra operam det, vt in ſubſidium ærarii non aliqua contributio, quæ & quantum conficeret incertum eſſet, & non niſi longo temporis interuallo exigeretur, ſed certa ſumma pecuniæ, quæ quamprimum nobis repræſentetur, decernatur. Curaturam id ſummo ſtudio S. Veſtram confidimus. Huic vero Sinc. Veſtræ ſtudio Nos quoque pari beneuolentia ſatisfaciemus. Bene diuque valere Sinc. Tuam volo. Datum Brodniciæ 11 Mai. 1577.

Circa diſceſſum huius Cubicularii, rediit ad nos Dominus Secretarius maior, qui & literas R. D. V. nobis reddidit, & oretenus omnia retulit. Quemadmodum autem ab initio, ita nunc quoque agnoſco promptum R. D. V. bene merendi ſtudium, omneſque actiones ac conſilia, cum noſtro adeoque Reipub. incremento eſſe coniuncta. Quo nomine D. V. R. gratias agimus, noſtramque gratiam de meliori nota commendamus. Cras Deo duce nos hic mouebimus, & recte *Marienburgum* deſcendemus. Cuperemus enim occaſione vti, antequam nouis copiis aucti animum reſumant.

Epistola XXIX.

STEPHANVS Rex Poloniæ
STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

In oppugnando Gedano quid rei geſtum ſit, ordine narrat.

ETſi in animum induxerimus, Laternam initio expugnare, tamen de noſtra ſententia decedere nos fuit neceſſe, quod nunciaretur nobis de promiſſis quorundam *Gedanenſium*, de redeundo ad officium. Cum ad *Gedanum* acceſſimus, prima die ſtatim ex munitionibus, quæ ſub vrbe erant, hoſtes in vrbem compulimus, tormenta admouimus. Poſtridie *Veierus* longius milliari a noſtris caſtris aduerſum Laternam ex altera ripa *Leniwca*, cum ſuis Germanis ſe collocarat. Inde induciæ a rebellibus impetratæ. Quindecim dies colloquiis conſumpti: nihilo meliores facti rebelles: finitis induciis penultima Iunii fuit velitatio ſub mœnibus: hoſtes nunquam longe a muro elici potuerunt, concurrerunt cum iis tirones pedites Poloni, nihilominus virtute inferiores non erant. Tertia Iulii, negligentiane an proditione excubiarum Germanicarum factum, vt ad *Veieri Stationes* hoſtes ante lucem aduenirent nauibus, priuſquam ab aliis ſentirentur, Germani ſegnius rem geſſerunt, ita vt tormenta quædam ad quatiendam Laternam ad ripam *Leniwcæ* poſita, præcipitarent in aquam hoſtes. Reſtiterunt pedites Poloni, etſi centum & quinquaginta tantum iſthic eſſent; & ii tirones non bene iuuantibus Germanis repulſi, ſi *Veierus*, vt probus miles, nihil non ageret, omnibuſque periculis ſe exponeret, ac ſuos ad reſiſtendum ſtrenue hoſti adigeret: aduentante poſt in ſubſidium *Generoſo Martino Cazanouio* cum equitibus haſtatis, hoſtes pulſi ex *ſtatione Veierana*, vt cum trepidantes naues conſcenderent, vna, cum non paucis militibus, ſubmergeretur. Ex noſtris tamen non adeo multi perierunt, ac prorſus haud plures quam hoſtes, vtrinque ad centum cæſi. Inde nos cum videremus illos nulla ratione, quam vi ad officium reduci poſſe, conſilium cepimus, vrbem iam ſerio oppugnare. Qua expugnata, compedes vrbi iniectas, vere aliquis poſſit dicere. Traducimus igitur exercitum ad Laternam per inſulam minorem. Flumen ad *Glouam* in Neringam traiiciemus, Deum orantes vt nobis ac Reipub. adſit. Hodie cum mutaremus caſtra; hoſtes ex vrbe exceſſerant, ita tamen, vt prope ad ipſas portas ſe continerent: equites triginta qui longius progreſſi erant, vix non a decem tantum in præcipitem fugam acti, quorum vnus occiſus eſt, alter haſta traiectus. Nec pedites potiores fuere. Pedes quidam noſter gregarius turrim ligneam ſuccendit. Quid deinceps geretur, Sinc. Veſtræ pro occaſine ſignificabimus. Bene valere Veſtram Sinc. cupimus. Datum ex Caſtris noſtris ad Gedanum 15 Iulii 1577.

Epistola XXX.

STEPHANVS Rex Poloniæ
STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Ad componendas in Pruſſia res vt itineri ſe accingat & Commiſſarii munere fungatur, monet.

LAtere Sinc. Veſtram nolumus, nos iam poſt tractatus iſtos, quos nunc cum Oratoribus Germanicis habuimus, in eo eſſe, vt iuxta deliberationem & concluſionem *Wladislauienſem* cura *Ducis Pruſſiæ* & ditionum ipſius Illuſtriſſ. *D. Marchioni* ab *Anſpach* committat, & vt iam ea in re Commiſſarii noſtri in terras illas mittantur, qui cum Ordinibus terrarum illarum conferant, & rem ac negotium totum perficiant, & ad debitum effectum deducant. Inter quos Commiſſarios cum Sinc. Veſtram adeſſe quoque cuperemus, non quod illam non ſciamus noſtri & Reipub. cauſa multa hoc tempore non ſuſtinuiſſe, ac maioribus curis & impenſis illam onerari vellemus; ſed quod neminem alium melius ac vtilius negotium hoc obire poſſe exiſtimemus, & pro illius prudentia ac negotiorum iſtorum experientia, qua illam Deus inter alios præcellere voluit. Itaque ſi hoc commode ſine magno diſpendio & iactura rerum Sinc. Veſtræ fieri poteſt, hortamur Sinc. Veſtram noſtri & Reipubl. cauſa, hoc munus Commiſſariale in ſe ſuſcipiat, & in terras illas vna cum aliis ſub finem Octobris deſcendere non grauetur. Numeroſo comitatu non opus eſſe S. Veſtræ ad iter illud perficiendum exiſtimamus; imo quanto minori ſuorum numero illud abſoluere poterit, vellemus vt id perficiat, vt etiam poſthac eo celerius ad nos in Conuentum Regni, qui fortaſſe ſub illud tempus quoque celebrabitur, redire, ac relationem omnium facere poſſet. Rem vt neceſſariam, ita nobis gratam & toti Reipub. huic perutilem Sinc. Veſtra faciet. Quam bene valere cupimus. Datum Mariæburgi 26 Septembris 1577.

Epistola XXXI.

STEPHANVS Rex Poloniæ
STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Quis ad Synodum mittendus ſit conſulit, queriturque de Gedanenſium fraude.

GRatiſſimo animo accepimus ea, quæ nobis Sin. tua ſignificauit de concluſa Synodi celebratione. Rem eam exiſtimamus Eccleſiæ DEI, nobis & Reipub. fore vtiliſſimam. Cupimus autem quamprimum ſcire, de die, tempore, ac loco celebrandæ Synodi, vt iſtuc more ac conſuetudine veteri ablegemus Nuncium noſtrum, qui ea cum Ordine Sacro, nomine noſtro communicaturus ſit, quæ illi committemus. Quem autem Sinc. tua cenſeat ablegandum, vtrum perſonam Eccleſiaſticam an vero Secularem, nobis conſilium det, vnus etiam an bini ſint mittendi, cupimus a Sinc. tua cognoſcere. Quæ bene valeat. Datum Bidgoſtii 20 Ianuarii 1577.

Roſenbergus cum certis pacificationis conditionibus *Gedanum* ſub fide remiſſus, vt in octiduum re concluſa rediret, fidem fregit, eriſipelatis morbo ſe correptum eſſe mentiens, & quamuis per quendam Syndicum reſponſum reportari promittat, tamen nemo non videt, omnes eorum actiones vanas & fraudulentas, ad extrahendum ſaltem tempus eſſe accommodatas.

Epistola XXXII.

IOANNES III. Suecorum Rex
STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Oratorem ſuum ad Senatum & Ordines Poloniæ Lithuaniæque miſſum commendat.

SAlutem, beneuolentiam, ſingularem benignam noſtram propenſionem. Reuerende, ſincere nobis dilecte. Certis noſtris in negociis ad vniuerſos Regni Poloniæ, Magni Ducatus Lituaniæ, Senatores & Conſiliarios fidelem hunc noſtrum *Nobilem Andream Lorichium* ablegantes, ei mandauimus, vt noſtro nomine vobis ſalutem plurimam impartiret, oſtenderetque noſtrum in vos animum, voluntatem & ſtudium, de quo cum frequentibus ipſius literis, tum accurata fidelis noſtri ſeruitoris *Laurentii Rilſcii* iſthinc ad nos redeuntis relatione, certiores facti ſumus, imprimis gratum eſſe, eaque omnia vt bene poſuiſſe vos ſentiatis effecturos. Alia etiam nonnulla vobiſcum communicanda ei adiunximus, quibus in omnibus ei vt fidem indubiam habeatis, noſtraque negotia autoritate & opera veſtra promoueatis benigne poſtulamus. Bene ac feliciter valete. Ex arce noſtra Stegeburgo 26 Iulii 1572.

Epistola XXXIII.

IOANNES III Suecorum Rex
STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Vt negotium ſuum promouere & ex voto tandem perficiendum curare velit, magnopere rogat.

SAlutem & ſingularem noſtram beneuolentiam. Magnifice nobis imprimis dilecte. Vtrumque Magnificentiæ V. notum eſſe non dubitamus, & quibus in rebus, apud inclyti Poloniæ Regni, Magnique Lituaniæ Ducatus, Senatum & Ordines, aliquot iam annos magnis noſtris impenſis agimus, & quid reſponſi hactenus ab eis tulerimus. Poſtulamus non niſi quæ noſtra ſunt, & quæ ad nos chariſſimamque coniugem noſtram iure pertinent. Sed nequicquam agimus. Semper enim nouæ excuſationes, forte temporis tantum trahendi cauſa, afferuntur. Quod cum in magnum noſtrum præiudicium, rerumque noſtratum incommodum cedat, a Magnificentia Veſtra, de cuius in nos ſingulari voluntate ac ſtudio, vt optima quæque nobis polliceamur, cum multa iubent, tum fidelis nobis dilecti in Polonia Oratoris noſtri *Andreæ Lorichii* ad nos diligenter perſcriptæ literæ plurimum nos confirmant, magnopere petimus, vt qua eſt prudentia, integritate & dexteritate, negocia noſtra, de quibus etiam ad Senatum Ordineſque Regni Poloniæ ac Magni Ducatus Lituaniæ ſcribimus, quæque dicto Oratori noſtro explicanda & conficienda in mandatis dedimus, faciliora reddere velit. Quod Magnificentiæ veſtræ nobis commodatum officium apud nos, in earum rerum erit numero, quæ nobis gratiſſimæ ſunt, noſque nihil magis velle, quam occaſionem nobis dari propenſum & beneuolum animum Magnificentiæ Veſtræ viciſſim declarandi, certo ſibi Magnificentia veſtra perſuadeat, magnopere rogamus. Eandem recte & feliciter valere cupientes. Ex R. noſtra Stockholmia pridie Calendas Auguſti 1574.

Epistola XXXIV.

ANNA Infans Poloniæ
STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Officia ſibi & Reipublicæ præſtita ſummis mactat laudibus.

INtelleximus ea omnia, quæ verbis P. V. & per literas, & per familiarem ſuum ſignificauit. Illud etiam perſpectum & exploratum habemus, quod, vt antea ſemper, ita & nunc, P. V. commodis Reipub. ſtudet, ac erga nos eam animi propenſionem gerit, quæ optimo grauiſſimo Senatori tutorique noſtro conuenit. Quæ omnia a P. V. grato animo accipimus, & conſilium eiuſdem prudens ac ſaluberrimum amplectimur, ſeduloque a Deo precamur, vt omnia Reipub negotia ita moderetur, quo ad laudem & gloriam nominis ſui & huius afflictæ Reipub. incolumitatem cedant. Certo nobis perſuadentes, P. V. eo animo erga Rempub. affectam eſſe, vt nihil magis optet, atque illius ſalutem & tranquillitatem. Quam quidem ſi vnquam alias conſilio ſuo iuuit, nunc certe dum eam fluctuari & de ſalute periclitari videt, eo maiore conatu, ab interitu vindicare debebit. A Deo Opt. Max. mercedem laborum & meritorum ſuorum relatura. Datum Warſouiæ 20 Decemb. 1575.

Epistola XXXV.

ANNA Infans Poloniæ
STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Eundem, quem in prioribus literis, fauorem & æſtimium teſtatur.

SAtis abunde intelleximus ex literis P. V. vigilantem curam ac præclaras cogitationes, conatus, & conſilia de ſalute Reipub. quæ, vti optimum & prudentiſſimum Senatorem, patriæque iſtius amatorem decet, per R. P. V. inchoata & ſuſcepta ſunt. Quo nomine a Deo ſingulare præmium, ab hominibus vero immortale nomen referet. Nos in Dei nomine omnia ex ſententia & arbitrio P. V. facimus. Vtinam hoc cedat ad iſtius Regni & omnium noſtrum incolumitatem! Quod attinet illum hominem, quem P. V. conuenerat, quandoquidem ille nullum locum rationibus ac perſuaſionibus P. V. optimi grauiſſimique Senatoris dedit, veremur vt ſcripta quoque noſtra grauius pondus ſint habitura. Datum Warſouiæ 18 Febr. 1576.

Epistola XXXVI.

SOPHIA Infans Poloniæ, Bransuicensis Dux

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Rege Fratre defuncto, vt Iagellonidum memoriam & famam tueatur, Annæ vero sororis pupillæ curam suscipiat, humanissime rogat & vrget.

ARcano quodam prouidentiæ diuinæ consilio accidisse arbitramur, quod in tanto tamque acerbo luctu nostro, hoc infortunium aduersæ valetudinis grauissimique morbi, quo totum hunc quadrantem anni detinemur, diuinitus nobis accesserit, cuius morbi atrocitas cum alia multa commoda, tum id quoque, quod pro singulari solatio reputamus, per vim prorsus nobis eripuit. Proposueramus enim hisce temporibus ad vos amicos nostros, communemque nostram patriam venire; sed neque id facere, neque Sereniss. Regis in Christo mortui corpus videre, neque pauperculam illam desertamque pupillam Reginulam sororem nostram charissimam inuisere possumus. Id quoniam Dei Opt. Max. in cuius potestate sua sunt vniuersa, voluntate accidit, quicquid ab illius sanctissimo arbitrio proficiscitur, æquo animo accipere conuenit, cum ea spe quod ille clementissimus Pater nos aliquando in his aliisque mœroribus consolaturus, valetudinemque meliorem & facultatem istuc quam primum veniendi nobis daturus sit. Non dubitamus ergo & impræsentiarum ea de causa nos apud gentem vestram excusatos fore, & in posterum, si, quod optamus, diuina clementia nobis concesserit, tali animo & alacritate a vobis omnibus suscipiendos, qualem per literas nobis amice promisistis, & qualis merito conuenit magni Regis sorori & illius præstantissimi Regis filiæ, ei denique homini qui commodo & honestate huius Reipub. Polonæ nihil habet neque clarius neque antiquius. In illa enim & natæ & educatæ sumus: atque ita in omnibus nos gessimus, sicut tanti Regis filias decebat. Quod autem *Iagellonis* familia regnum apud vos vltra ducentos annos cum summa laude gessit, plurimumque vobis & maioribus vestris commodauit, æquum esse videtur, vt nos quoque honesta eiusdem posteritas, debitam gratiam, beneuolentiam, iustitiamque a vobis referamus. Et quemadmodum maiores nostri nunquam sinceram constantissimamque fidem maiorum vestrorum desiderarunt, ipseque Sereniss. Rex Dominus & Frater noster clementissimus, eadem de vobis Senatoribus ac tota nobilissima Gente Polona, spe, fiduciaque concepta vitam suam obsignauit; ita nos quoque non aliud quicquam nobis de vobis omnibus pollicemur. Quoniam vero præcipua nostra sollicitudo est de *Illustriss. Reginula Anna* sorore nostra charissima, inopem illam, miserabilem desertamque pupillam & infelicem puellam, cuinam alii post Deum immortalem commendemus conuenientius, quam prudenti consilio, beneuolentiæ, curæ auxilioque R. P. V. nescimus. Quamobrem petimus, vt tu, Reuerendissime Pater, autoritate prudentiaque tua, vt pote qui e præcipuis Senatoribus Regni vnus es, id cures ac efficias, ne iustitia nostra, quæ iam pluribus populis & regionibus notior futura est, in vlla re detrimentum patiatur, atque vt extremæ voluntati *Serenissimi Fratris* nostri satisfiat. Hoc enim cum apud omnes nationes firmissimum sanctissimumque semper habeatur, etiam apud *clarissimam nobilissimamque gentem Polonorum*, suam dignitatem, integritatemque habiturum esse credimus. Et quemadmodum Polona gens aliis plerisque virtutibus ac officiis facile quaslibet nationes æquat aut superat; ita & in hoc actu, quem plurimi hominum spectant & exitum eius præstolantur, non aliam se nobis, vt speramus, declaratura est. Itaque R. P. V. memor erit procul dubio Dei omnipotentis, & eius iustitiæ, simulque beneficiorum, quæ vel *Sereniss. Rex* Dominus Frater noster in eandem R. P. V. vel piæ sanctæque memoriæ Parens noster in eiusdem patruum olim contulit. Proinde non permittet inprimis ingratis ac impiis hominibus Regis Dominique sui, Christique Diuini iam defuncti famam & nomen bonum scriptis verbisue lacessere aut proscindere. Deinde inopem illam Reginulam singulariter commendatam habebit, eiusque rebus ita consulet, vt quisque agnoscat nequaquam apud R. P. V. memoriam & obseruantiam *Sereniss. Regis* Domini & Patroni, simulque familiæ nostræ præclarissimorum maiorum esse mortuam. Maximam enim spem in Deo Opt. Max. reponimus, quod nos illorum posteritatem neutiquam a sua clementia prouidentiaque sit reiecturus. Ille quemadmodum pupillorum patronus est optimus, ita & hanc R. P. V. curam, benignitate sua rependet cumulatissime. Nos quoque pro ea beneuolentia, ope, consilior, cæterisque beneficiis omnibus, quæcunque vel sorori nostræ charissimæ, vel rebus nostris R. P. V. præstiterit, eiusmodi gratiam & compensationem eidem eiusque familiæ promittimus, vt eum facti nunquam merito pœniteat. Quod autem antea & maturius ad R.P.V. non scripserimus, ne nobis vitio vertat, rogamus. Varii enim multique rumores huc ad nos adferebantur, quasi hoc facere minime liceret, & quid hoc nomine cæteri præstantissimi Principes Christiani perpeterentur. Manu quoque nostra quod non scribimus, ne R. P. V. ægre ferat petimus, morbi enim vis obstitit. Vtinam R. P. V. diu ac feliciter valeat. Datum in Arce nostra Schoningensi 3 Aprilis 1577.

Epistola XXXVII.

CHRISTOPHORVS BATHORI Vaiuoda Transsyluaniæ.

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Eius & Reipublicæ Polonæ studium in se plurimi faciens, assiduo literarum commercio frui optat.

LIteras R. D. Vestræ, beneuolentiæ & humanitatis plenas accepimus. Etsi autem & in officio Coronationis, & aliis quam plurimis & maximis rebus *Serenissimo Regi Poloniæ* fratri nostro obseruandissimo, summa fide præstitis, perspecta nobis iam pridem est virtus & laus summa D. V. R. tamen quia nihil etiam nunc remittit, imo in eodem stadio alacrius currit, D. V. R. dignam arbitror eius laudem etiam ad summam posteritatem transmitti. Vtinam sicuti animo conceptum habemus, ita liceret nostrum amorem nostramque voluntatem coram declarare, & iucundissimo conspectu & consuetudine illorum perfrui, qui superioribus temporibus, perturbatum Regni illius statum sapientissimo suo consilio, in tranquillum vt restitueretur, duces se præbuerunt. Cuius nunc optatissimo fructu perfruuntur. Coram quidem eiusmodi homines, si possibile esset, videre percuperem, & eorum iucundissima consuetudine frui: Sed cum id negatum sit, hoc tantum rogo, vt per literas amicitiam mutuam, cuius verissimas & grauissimas causas habemus, colere ne prætermittamus. Qui enim Patriæ salutem amant, & *Serenissimo Regi Poloniæ* fratri nostro obseruandissimo, fidelitatem in omnibus præstant, illi sunt mei amici, illos loco fratris colo, ac inter alios R. D. V. me commendatum esse cupio. Ad nos quod attinet, Dei Opt. Max. clementia, & bona fruimur valetudine, & pacatum quietumque Regni statum habemus. D. V. R. cupimus quam optime & diutissime valere. Datum Albæ Iuliæ die 24 Iulii Anno Domini 1576.

Epistola XXXVIII.

ALPHONSVS Dux Ferrariæ

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Viros nobiles ad eum salutandum mittitit.

REuerendissime Domine in Christo Pater. Equiti *Guirino, Alexandro Baransouio*, ac *Ascanio Giraldino* Nobilibus meis præcipue mandaui, vt D. T. meo nomine inuiserent, eamque certiorem redderent, de singulari mea erga illam beneuolentia, deque non mediocri desiderio, quo teneor D. T. R. quacunque occasione summam voluntatis meæ propensionem significandi. Quo officio quia illi diligenter, vt confido, perfungentur. D. T. R. rogo, vt verbis illorum plenam fidem adhibeat, precorque Deum Optimum Maximum, vt eandem felicem conseruet. Datum Ferrariæ Nonis Octobris 1575.

Epistola XXXIX.

ALBERTVS FRIDERICVS, Marchio Brandenburgensis, Dux Prussiæ

STANISLAO CARNCOVIO, Episcopo Wladislauiensi.

Regis mortem luget, ad maturandam nouam electionem hortatur, & vt ipse a comitiis ne excludatur, petit.

OFficia nostra amica, & quicquid grati præstare possumus, Reuerende in Christo Pater, amice nobis percharе. Maxima animi perturbatione (proh dolor) cognouimus, *Sacram Regiam Maiestatem Poloniæ* &c. Dominum nostrum Clementissimum & consanguineum, parentis charissimi loco semper habitum, *Knischinii* die huius mensis VII, secunda hora pomeridiana ex hac vita discessisse. Qui nuncius non propterea tantum perquam acerbus nobis accidit, ac mœrore incredibili nos perculit, quod hac nondum satis matura aut confirmata ætate nostra, Regem, Patronum, consanguineum ac parentem simul amiserimus longe clementissimum ac beneficentissimum, cuius protectione, patrocinio, ope & consilio nos nunc intempestiue, plane destitutos esse intelligimus, verum ob hoc vel multo magis, quod hic Maiestatis illius Regiæ ex hac vita discessus in tempus inciderit longe periculosissimum, turbarumque ac motuum plenissimum. Neque enim, quæ pericula inclyto Poloniæ Regno non à Christiani tantum nominis hostibus, verum ab aliis quoque finitimis ac vicinis gentibus impendeant, ignari sumus. Merito igitur Deum quantis possumus precibus suppliciter inuocamus, vt is tantæ amplitudinis Regnum cum omnibus terris illi incorporatis in diuinam protectionem suam clementer velit suscipere, atque id aduersus quæcunque pericula & quoscunque Satanæ ac mundi furores ad diuini sui nominis gloriam perpetuo integrum ac florens conseruare, maximeque inclyti Regni Ordinibus fraternam ac diuturnam concordiam, in qua sola omnis salutis ac tranquillitatis publicæ retinendæ spes consistere videtur, pro diuina sua benignitate largiri. Quam ad rem cum nihil magis sit necessarium, nihilque præstabilius, quam vt in defuncti Regis locum Rex nouus, cum Christianæ fidei professione, tum rerum gerendarum vsu ac dexteritate tanto fastigio quam dignissimus, communibus Ordinum Regni suffragiis, secundum statuta Regni quamprimum sufficiatur: Idcirco Reuerendiss. P. Vestram, quæ inter Proceres Regni autoritate, consilioque plurimum pollet, perquam amanter rogamus, vt pro sua qua Regno Poloniæ deuincta est fide, in hanc curam toto corpore ac animo velit incumbere, vt ne legitima ac ordinaria electio noui Regis, qui Christianam religionem profiteatur, cæteris virtutibus, quæ in tanto Rege merito requiruntur, probe sit instructus, diutius extrahatur, cumque penes Reuerendiss. *D. Archiepiscopum Gnesnensem*, veluti totius Regni Primatem, conuocandorum hanc ad rem Ordinum potestas sit, pari studio R. P. V. petimus, vt maturam Ordinum conuocationem autoritate, apud R. illius Pat. velit vrgere, atque non minus hoc etiam efficere, ne nos ab Electione, in qua non minus quam in cæteris generalibus Regni consultationibus ac consessibus locus suffragiumque nostrum ex pactis perpetuis nobis competit, excludamur. Quod vti omnino futurum confidimus, ita vicissim pro virili operam nostram recipimus, vt quicquid in nobis est ingenii, industriæ, iudicii atque consilii (quod quidem exiguum esse ingenue fatemur) id totum ad publicum inclyti Regni salutem tranquillitatemque instaurandam stabiliendamque conferimus, ac tam R. P. Vestræ quam vniuersis Regni Ordinibus faciamus testatum, studio Rempub. iuuando nos flagrare mirifico, ac neutiquam commissuros, vt eorum quæ in cliente & beneficiario fidelissimo & amico ac fratre coniunctissimo merito requiruntur, quicquam iure vnquam possit desiderari. Quod reliquum est, R. P. Vestram, de qua nobis optima quæque liberaliter pollicemur, quamque animo plane fraterno & beneuolentia complectimur singulari, diu quam rectissime valere optamus. Datum Regiomonti 16 Iulii 1572.

Epistola XL.

IACOBVS VCHANIVS Archiepiscopus Gnesnensis

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi.

Occasione Varsouiensium Comitiorum de Synodo prouinciali, vt & de conuentibus diœcesalibus se cogitasse refert, ipsiusque desuper sententiam rogat.

IN reditu meo domum à conuentu illo nostro *Cascensi*, iniecta est animo meo noua, quin potius vetus, & assidue pectus meum exedens cura, de rebus nostris Ecclesiasticis, ante eum conuentum Warsouiensem, quem ad proximum Epiphaniæ festum indiximus, quoquo modo componendum, vt quum mihi inter alia grauissima Reipub. negocia, de instaurandis iuribus, & libertatibus, omnium statuum Regni deliberatio suscipi debet, ad eum quoque iura ac libertates Ecclesiasticæ, malignitate præcedentium temporum conuulsæ, vt deferri & vna cum aliis instaurari possint. Tempus namque ipsum, & rerum ratio, cum cæteris omnibus opportunitatibus, quæ ad actiones istas concurrunt, monere & vrgere videntur, nequaquam esse prætermittendam nobis occasionem istam, qua semel amissa, fortassis nulla posthac huic similis aderit. Et licet adesset, non esse tamen sapientis iudicatum est, tempore commodo alicuius rei bene gerendæ, oblato, aliud commo-

commodius expectare. Et ideo nec mihi iſtud ſilentio prætermittendum fuit, maxime hortantibus & diligenter inſtantibus fratribus meis, ex Collegio ſiue Capitulo Eccleſiæ meæ *Metropolitanæ Gneſnenſis*, vt hiſce de rebus ſeriam deliberationem ſuſciperem. Mouet quippe eosdem, ſicut & reliquos omnes ex cœtu noſtro Eccleſiaſtico iſta adeo diuturna Eccleſiæ Dei iniuria, vrget & exulcerat conſcientia, quam quiſque illorum in defendendis iuribus Eccleſiaſticis, per iuſiurandum adſtrinxit. Sed imprimis nos, tanquam præſides & rectores Eccleſiarum grauisſime appellant, ex neglecta & proiecta iſtarum rerum cura, quæ ad nos pro muneris noſtri ratione, potiſſima ex parte delata eſſe videtur. Quamuis nemo illorum ſicuti & reliquorum omnium ſit, qui neſciat, quid per omne ſuperius tempus hac in re egerimus, quos quantosque labores, cum indignationibus atque odiis hominum acerbisſimis, ſumptibusque noſtris maximis ſuſceperimus. Verum nulli adhuc illorum, ſicut & nobis ipſis ſatisfactum eſſe videtur, antequam res ad eum quem ſperamus & optamus exitum deducatur, nimirum recuperationem & inſtaurationem iurium Eccleſiæ ademptorum. Ob id volunt, rogant, & per omnia ſacra obſecrant atque obteſtantur, ageremus adhuc atque inſiſteremus diligentius. Sperant namque, imo pro certo habent, ex Dei benignitate conatus noſtros non in irritum caſuros, ſiquidem ita inſtituentur, vt res & tempus poſcit. Non enim illis nec nobis ipſis probaretur, aliis repoſcentibus ſua, nos de noſtris imo Dei atque eius Eccleſiæ rebus ſilere. Verum quoniam ad hoc tam graue & magni ponderis atque laboris negocium recte & ex utilitate ſuſcipiendum, maturo conſilio & firmo præſidio opus eſſe omnes arbitramur, quod abſque communi omnium Ordinum ſtatus noſtri Eccleſiaſtici aſſenſu haberi non poteſt, ea propter viſum eſt nobis hic omnibus, aliquid de Synodo Prouinciæ iſtius vniuerſæ cogitare, vt in ea res iſtæ proponantur, vt quemadmodum ad omnes ſpectant, ita omnium etiam conſiliis & auxiliis ſuſtententur. Cuius Synodi cogendæ ſub illud ipſum tempus, & in eundem locum *Warſouienſis Comitii*, ſeu conuentus magna videtur eſſe opportunitas: Idque ex more maiorum noſtrorum, qui de ſuis controuerſiis, publice aliquibus de rebus, cum ſecularium ſtatu excitatis, in publicis eorum Comitiis per ſuam Synodum tranſigebant. Itaque & nos de noſtris pari ratione experiri oportere. Et quidem ſub iſto *Warſouienſi Comitio*, quo ſicut ego, ab longa rerum experientia, tum non obſcuro aliorum iudicio aſſequor, nihil commodius & aptius nobis, & rebus ipſis accidere potuit, cum ad eas proſequendas, tum odia & ſuſpiciones aliorum deuitandas, vbi animaduerterint, nihil nos clanculo, neque ſeorſum ab illis, de rebus noſtris velle agere, neque etiam cenſuram publici arbitrii, defugere velle. Non eſt itaque cunctandum, vt Synodum iſtam quanto celerius cogamus. De qua quid veſtra R. P. ſentiat, & num illi habendæ tempus, atque locus iſte, quem ſupra indicaui, congruat, vel ſi quid, præter hæc, ſalubrius, & rebus iſtis, quas nobis proponimus, accōmodatius ipſa perſpicit, quæſo vt pro ſuo erga rem communem Eccleſiaſticam ſtudio, mihi libere perſcribat. Quo ex illius ac reliquorum item fratrum noſtrorum Reuerendiſſ. Dominorum Epiſcoporum ſententia, de ipſa prouinciali Synodo indicenda quid certi ſtatuere poſſimus. Verum antequam ea indicetur, viſum eſt nobis, ſuadentibus atque expoſcentibus id ipſum fratribus noſtris Capitularibus, de more antiquo *Synodum Archidiœceſis* iſtius habere, quam etiam poſtridie feſti Sanctorum Innocentum hic *Vneiouii* ob peſtem, *Gneſnæ* & aliis vicinis in locis graſſantem, iam indiximus. Idque eo conſilio, vt ea omnia quæ ad Synodum prouincialem recte inſtituendam, omnesque res in ea, & illo vniuerſo cœtu Senatorio, ſi ita neceſſitas tulerit, tuto & ſalutariter gerendæ pertinere videbuntur, tempeſtiue componantur & ſtatuantur. Ne poſtea, ſi quid geramus, in deliberationibus illis obortum fuerit, ad fratres ſuos & illorum informationes, vt ſolent, prouocandi, & inde res omnes perturbandi occaſionem habeant. Quodſi idem P. V. R. in ſua Diœceſi facere viſum fuerit, non minimum momenti Synodo ipſi & omnibus reliquis actionibus, ab ea dependentibus attulerit. Deliberabit ergo ſecum V. R. D. & deliberationis iſtius, maxime de conſtituenda Synodo prouinciali, ſententiam mihi, quanto celerius fieri queat, perſcribere dignabitur. Quam tandem bene & longum valere cupio. Datum Vneiouii die 4 Nouembris 1572.

Epistola XLI.

IACOBVS VCHANIVS Archiepiſcopus Gneſnenſis
STANISLAO CARNCOVIO, Epiſcopo Wladislauienſi.

Cum morbo impeditus ipſe Comitiis intereſſe nequeat, vt ibi ſparta ſua fungatur, rogat Epiſcopum.

SI quod vnquam tempus curam noſtram (qui ſpirituales appellamur) de rebus Eccleſiaſticis poſtulauit, hoc certe, quod inſtat, eiusmodi eſt, quo & bona Eccleſiaſtica magna in parte deuaſtata iam ſunt, & deinceps etiam homines turbulenti, vires ſuas intenderunt, ad nocendum penitus Eccleſiæ Dei. Quod ego cum viderem, magno ſtudio atque voluntate hiſce Comitiis intereſſe conſtitueram, ibique vna cum Reuerendiſſ. D. Veſtris, fratribus meis charisſimis & obſeruandisſimis, de opitulando rebus Eccleſiaſticis conſultare. Verum morbus, qui in ipſo itineris procinctu me corripuit, ab eo me prohibuit. Excuſavi quidem iam ipſe abſentiam meam apud S. R. M. per literas, a R. tamen D. V. etiam peto, quod me apud ipſam excuſare dignetur. Hunc enim ipſum morbum meum hoc magis etiam auget, quod tum, cum maxime intereſt, ad Comitia venire non poſſum. In ea vero animi perturbatione nullam aliam conſolationem inuenio, præterquam quod R. D. Veſtram in eo conuentu affuturam ſciam, cuius ſingulare erga me ſtudium ſemper expertus ſum, ſingularemque diligentiam in tuendis rebus Eccleſiaſticis, ac vigilantiam in munere ſuo Pontificio atque Senatorio perſpexi. Quas ad res cum accedat inſignis induſtria, ingenium, eloquentia, & de rebus iudicium, quæ omnia, cum apud cæteros omnes, tum apud Principem ipſum D. R. Veſtræ gratiam & autoritatem conciliarunt, minime dubito, R. D Veſtram, in eo conventu, tantis, tamque diuinis donis præditam, Eccleſiæ Dei, & ætati meæ ſenio iam confectæ firmiſſimæ columnæ inſtar futuram. Pro quo primum ſibi certo polliceatur à Deo Opt. Max. quam ampliſſimum præmium, deinde vero illud etiam, quod cum non ita multo poſt, aut mihi aut cuipiam alteri ſucceſſerit gradumque altiorem aſcenderit, laborum & meritorum ſuorum in Eccleſiam Dei & Rempub. vberiores fructus cum laude ſua referre poterit. Quod ego R. D. V. tanquam fratri & amico mei iam pridem amantiſſimo, mihique chariſſimo à Deo Opt. Max. ex animo percupio. Quod ſi D. R. Veſtra voluerit & in Eccleſia Dei & in Repub. optatiſſima quæque videre, & eo quod iam

Deus Opt. Max. R. D. Veſtræ pro ipſius dignitate conſtituit, breuique dabit quiete & iucunde frui voluerit, æquum, ac etiam ipſi R. D. Veſtræ neceſſarium eſt, iis rebus in tempore proſpicere, vt ne furor quorundam quicquam tale peruincat, quod futurum eſſet in præiudicium & detrimentum Eccleſiæ & huius primæ ſedis in hac prouincia. Et ne exemplum malum in poſterum præbeatur, quod alias etiam fortaſſe deinceps eiusdem vocationis obruere poſſit. Sæpenumero enim R. D. Veſtta experta eſt, quanta ſit inconſtantia voluntatis hominum atque amicitiæ. Quis ſcit, an in poſterum tam facilem rationem, ad explicandas res R. D. Veſtra habitura ſit, quam nunc ex hiſce circumſtantiis, facile hoc præſtare poteſt. Præſertim cum nunc nulla ſuſpicio R. D. Veſtræ apud quenquam metuenda ſit, quæ cuique perſuadeat, id eam facere rei ſuæ priuatæ cauſa. Quin potius omnes intelligent, id eam pro officio ſuo propter bonum publicum, quod adhuc ſemper fecit, ſuſcipere. Quod ſi hoc tempore res aut perſonæ Eccleſiaſticæ aliquid detrimenti caperent, fortaſſe id etiam iis, qui extra culpam ſunt, adſcriberetur. Cum ea R. D. Veſtra iſtis hominibus ducem & adiutorem ſe præbuerit, quicquid inde ſiue boni ſiue mali promanauerit, cum exiſtimatione R. D. Veſtræ videtur eſſe coniunctum. Maxime vero cum R. D. Veſtra & mihi & cæteris hominibus confirmauerit & perſuaſerit, ſe inter cæteras res Reipub. neceſſarias etiam iis, quæ Eccleſiæ Ordinique Eccleſiaſtico neceſſaria eſſent, apud S. R. Maieſtatem prouidiſſe & cauiſſe, nobisque omnibus ſpiritualis ordinis hominibus Principem hunc præſidio, adiumento atque adminiculo fore. Quod ne ego quidem dubito, Deumque Opt. Max. oro, vt tam propitium, tamque benignum ducem & autorem ſe præbeat. Quo ex eis laus atque gloria ſua & bonum publicum augeatur. Quoniam vero fortaſſe R. D. Veſtram hiiſce literis meis diutius detinui, ignoſcat mihi quæſo. Non minus enim ex rei ipſius neceſſitate, quam R. D. Veſtra ipſa etiam per ſe accuratius perpendere poteſt, quam ex ſincero meo erga ipſam ſtudio id profectum eſt. Rogo autem R. D. V. quo me de omnibus iis, quæ iſtic fiunt & futura ſunt, quantum quidem me ſcire liceat, certiorem faciat. Quoniam vero iſthic ad diſputandum de iudiciis campus futurus eſt, contendat R. D. Veſtra, quo iſti non legitimi progreſſus in iudiciis vltimæ inſtantiæ, per Equeſtrem Ordinem in ſingulis territoriis facti & conſtituti, quibus ab Ordine noſtro Eccleſiaſtico, cum magna teſtificatione interceſſum eſt, ex bonis Eccleſiaſticis iure tollantur, ſicut iam per *Henricum Regem* ſublati ſunt. Cuius ſublationis R. D. Veſtræ exemplum mitto. Nam alioqui conſenſus Spiritualium ad conſtituendas res nouas non requireretur. Quod ſi hi progreſſus rati eſſe deberent, profecto non ſolum ea libertas Ordinis noſtri, verum etiam magna pars bonorum Eccleſiaſticorum præſertim Epiſcopalium amitteretur. Nam quidam prætextu iſtorum iudiciorum in contumaciam magnas mulctas obtinuerunt. Quod ſupereſt, me R. D. Veſtræ beneuolentiæ atque amori fraterno commendo. Datum Lovicio 10 Octobris 1576.

Epistola XLII.

PHILIPPVS PADNEVIVS, Epiſcopus Cracouienſis,
STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Quid ad meliorandas res Eccleſiaſticas Catholicorum, & ad infringendos Euangelicorum conatus, conſilii capiendum ſit, cum eo communicat.

FAcile perſpicio, nos excluſos eſſe temporis anguſtia, quo minus vnum aliquem in locum conueniamus, iam enim dies conuentuum particularium inſtant; veruntamen per literas conſilia communicemus, quandoquidem coram non licet. Ego certe optimam ſpem concipio de rebus Eccleſiæ Dei, fore, vt meliore loco ſint. Nihil hic aduerſarii moliuntur, quod periculum nobis creare, vel negocium faceſſere poſſit, non ſunt tam potentes, vt putantur. Concordia nobis opus eſt, ad quam cum alios tum præcipue N. cohortetur. Ego facile omnium iniuriarum mearum obliuiſcar, modo is in tuendis libertatibus Eccleſiæ conſtans ſit. Iudicia noua Catholici æque ac Euangelici vrgent, non alio conſilio, quam vt nos decimis ſpolient. Hinc ſunt illæ lachrymæ. Præterea ſumma cura adhibenda eſt, ne in Abbates aliquid ſtatuatur, neque enim id agunt aduerſarii, vt Abbates Reipub. fructuoſiores reddant, verum vt intelligant, quo doloris ſenſu primum gradum violatæ libertatis Eccleſiaſticæ feramus, vt ſi minus acres nos in repugnando perſpexerint, maiore impetu nos Epiſcopos adoriantur, ac divexent. In quo cauendum eſt diligenter, vt ne â iurisdictione ordinariorum eximantur. Hoc enim freno ſoluto, futurum eſt, vt & ipſi abſque lege diſciplinaque viuant, & bona monaſteriorum vel diſſipent, vel perpetuis oneribus implicent. Qua de re ſcribat P. Veſtra R. ad Illuſtriſſimum Cardinalem Commendonum. Dat.

Epistola XLIII.

MARTINVS Epiſcopus Wradislauienſis
STANISLAO CARNCOVIO, Epiſcopo Wladislauienſi.

Præſentiam illius in Comitiis valde deſiderari ſignificat, & explicata legationis ſuæ cauſa, vt Archiducem Erneſtum maxime commendatum habeat, precatur.

MAgna ſane infelicitate mea & Legationis noſtræ præſentis incommodo accidit, quod *Reuerendiſſ. & Illuſtriſſ.* D. Veſtram, cuius ſummum ſemper pietatis zelum, patriæ amorem, & prudentiæ ſtudium admiratus ſum, ne videre quidem hactenus licuerit. Equidem perſuaſum mihi habeo, D. V. R. & Illuſtriſſ. non minori vultus ſui humaniſſimi iucunditate & integerrimi animi beneuolentia, pro ea, qua eſt naturæ bonitate, me amplexaturam, quam ſuperioribus annis *Wladislauiæ* cum eſſem & in minoribus adhuc ordinibus exiſterem, vbi me tot tantisque beneficiis ita honorificentiſſime ampliſſimeque cumulauit, vt me ad omne genus ſtudii atque officii arctiſſimis quaſi vinculis conſtrinxerit ſibique deuinxerit. Iam ad me perlatum eſt, D. Veſtram R. & Illuſtriſſ. *Volboriæ* valetudinis cauſa commorari. Vtinam eo loci fuiſſet, dum ego, ignarus cuius illud oppidum eſſet, non ſine feſtinatione, diurni itineris conficiendi cauſa, tranſirem. Quod ſi vero id temporis iſthic iam erat, nulla maior profecto moleſtia animum meum afficere poteſt, quam in ipſo ingreſſu Regni tantum optatiſſimi congreſſus commoditatem fortunam ademiſſe. Cæſarea etiam Maieſtas peculiari mandato clementiſſime mihi iniunxit, cum D. V. R. & Illuſtriſſ. de præcipuis Legationis noſtræ partibus & diligenter & confidenter agere. Dum enim omnia Cæſareæ Maieſtatis conſilia eo ſpectent, vt inclyti huius Regni patria & auita libertas, dignitas, gloria atque incolumi-

columitas, nec non finitimorum Regnorum ac totius Chriſtianæ Reipub. ſalus conſeruetur, eorumque maxime Senatorum, Regni Procerum atque Nobilium, ſtudia Cæſarea Maieſtas intuetur, quorum ſpectata in Rempub. exiſtit fides, integritas atque induſtria. Quibus virtutibus cum D. V. R. atque Illuſtriſſ. conſpicuam ſe præbeat, potiorem ſane habemus fere neminem D. Veſtra R. atque Illuſtriſſ. cuius ſapientia rectius vti poſſemus. Cæterum, quia propter valetudinem hiſce Comitiis intereſſe nequit, eandem maiorem in modum rogamus, vt cum multi viri graues ac ſapientes, felicius abſentes quam præſentes interdum Reipub. conſuluerint, D. Veſtra R. & Illuſtriſſ. in hoc genere inſeruiendi patriæ ſuæ, prudentiæ ſuæ ſpecimen edere, ſibique certo perſuadere velit, quicquid hiſce temporibus beneuolentiæ in Sacram Cæſaream Maieſtatem, vel eius Sereniſſimum filium *Archiducem Erneſtum* contulerit, perpetuam & immortalem tam præclari ſtudii fore memoriam: Idque omni Cæſareæ benignitatis munificentia, quouis loco & tempore & occaſione liberaliſſime compenſandum. Dominus Deus R. & Illuſtriſſ. D. Veſtram pro communi patriæ ſalute & Eccleſiæ tranquillitate, diu ſeruet ſoſpitem atque incolumem. Warſouiæ datæ cum feſtinatione 26 Nouembris 1575.

Epistola XLIV.

PETRVS ZBORAVIVS Palatinus Cracouienſis STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Ad conciliandam inter Ordines Regni concordiam vt Varſouiam veniat, enixe contendit.

PErcommode accidiſſe puto, vt ea, quæ longam requirere videbantur Epiſtolam, per familiarem R. D. Veſtræ nunciarem. Omnibus enim, quæ hic aguntur, interfuit, & quo indigeat remedio, animaduertit. Is igitur etſi omnem meum de Repub. ſenſum apud R. D. Veſtram explicaturus ſit; adiungendam tamen teſtem meæ voluntatis epiſtolam exiſtimaui. Non quo certiora ea, quæ in mandatis ſunt videantur; ſed quod etiam atque etiam D. R. Veſtram hortarer, rogarem, obteſtarerque, ne tam graui periculoſoque Reipub. tempore ipſi deeſſe velit, quam prudentiſſimis ſuis conſiliis ſæpius & ſubleuauit & ornauit. Quare ſi extremo hoc concluſionis tempore R. D. Veſtra *Warſouiæ* affuerit, cum Equeſtrique frequentisſimo & Reipublicæ ſtudioſisſimo Ordine ſe coniunxerit, magno Rempub. beneficio ſe ſciat affecturam, perpetuæque laudi & gloriæ ſuæ optime conſulturam, bonorum omnium beneuolentiam conciliaturam, ac contra inimicos præſidium ſibi comparaturam. Hæc eo conſilio ſcribo, vt probem Equeſtrem Ordinem iuſtisſimæ cauſæ addictum eſſe; non ita tamen omnino pertinacem, quin ad media deſcendat. Quamobrem ſummopere oro obſecroque, ne R. P. Veſtra pulcherrimam hanc conſeruatæ patriæ laudem, vindicaturæ libertatis ſingulari prudentiæ & admirabili virtuti ſuæ debitam ac reſeruatam in hoc graui paroxiſmo negligere velit. Duce & autore ad concordiam ineundam nobis opus eſt, quam dum P. Veſtra R. confecerit, quod omnino ſpero futurum ſi adfuerit, perpetuam merebitur laudem. Bene diuque valeat. Warſouiæ 7 Octobris 1576.

Epistola XLV.

PETRVS ZBORAVIVS Palatinus Cracouienſis STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

In ancipiti Electionis exitu quod in conuentu Proſſouienſi ſtrenuum aduerſus Cæſareanos conſilium ſuſceptum fuerit narrat, & ,vt huic calculum ſuum adiiciat, petit.

PRo eo ſtudio, quo P. Veſtram R. teneri boni publici cauſa intelligo, nulla ratione poſſum adduci, vt credam eam perturbatiſſimo Electionis *Warſouienſis* exitu non vehementiſſime angi, ac ſummopere ſolicitam eſſe, ne ciuilis ea diſcordia animorumque diſſenſio grauem calamitatem, ne dicam grauius, Reipub. afferat. Quæ omnia eo acerbiora ei videri exiſtimo, quod ea pro ſua prudentia eum ſchiſmatis iſtius videat autorem ſui ordinis, qui concordiæ & ſalutis dux eſſe debebat. Ego etiamſi grauiſſimum dolorem ex hac Reipub. perturbatione capiam, multa tamen ſunt quæ me conſolantur, imprimis conſcientia recte facti, deinde ardens multorum optimarum partium ciuium ſtudium, qui & præſtanti mentis acumine, peruerſa quorundam conſilia perſpicientes, tenebras ſibi pro luce offundi non patiuntur, & inuicto ac excelſo animi robore præditi, ad ferendam Reipub. opem firmiter conſpirarunt. Itaque frequentiſſimo hoc *Proſſouienſi Conuentu* nihil aliud actum, quam vt omnes, qui *Warſouienſi Electioni* non interfuerant, ſi Rempub. ſaluam cuperent, firmisſimo concordiæ nexu animis colligatis dignos ſe Reipub. ciues præſtarent. Actæ ſunt publice nobis gratiæ, ſtudiumque noſtrum in Remp. ab omnibus collaudatum: pecunia ad conſcribendum militem vltro promiſſa, & primo quoque tempore ad vrbis *Cracouienſis* præſidium defenſionemque tanquam ad commune reſtinguendum incendium, cum fuerit opus, conuolaturos ſe omnes ſpoponderunt, ac *Andreiouiam* ſub ſignis ſe venturos cuncti affirmarunt. Cæterum Oratoribus ad Cæſarem deputatis, & iis, qui ipſorum nomine militem conſcribunt, nunciatum eſt, niſi a propoſito diſceſſerint, daturos ſe diligentem operam, vt intelligant, non defuturos eſſe, qui fortisſimo animo contra factioſos & pernicioſos ciues Reipub. defenſionem ſuſcepturi ſint, quique improbum ipſorum conatum non ſecus quam hoſtium furorem, impedire posſint. Ceſſit quoque vrbe factioſus ille veterator * ; vrbs vero diligenter eſt præſidiis firmata. Hæc quædam paulo prolixius conſuſiusque ad R. D. Veſtram perſcripſi. Sed ignoſcat mihi velim, homini plurimis occupationibus implicato, & iuſto dolore incenſo. Quamobrem ſuadeo, obſecro & hortor, vt Reipub. partes ſuſcipere velit, eamque ſaluberrimis ſuis (vt conſueuit) conſiliis confirmet, ac præſentia ſua iuuet. Plura in eam ſententiam ſcriberem, ſi ardens R. D. Veſtræ in Rempubl. ſtudium, & ſuamet ſponte promptiſſima voluntas, id ipſum requireret. Fungetur tamen longioris epiſtolæ officio D. *Caſtellanus Zarnouienſis*, qui non ad deferendas ſolum meas literas, ſed etiam ad exponenda ea omnia, quæ hic acta ſunt, operam ſuam liberalisſime pollicitus eſt. Velim igitur fidem ipſi adhibeat, de meaque vicisſim erga ſe vt certo & firmisſime ſibi perſuadeat, vehementer cupio. Datum Proſſouiciæ pridie Cal. Ian. 1576.

Epistola XLVI.

PETRVS ZBOROVIVS Palatinus Cracouienſis STANISLAO CARNCOVIO, Epiſcopo Wladislauienſi.

Moræ inſcribendo veniam precatus, ægre fert abſentiam eius a Comitiis, & Piaſtum aliquem Regem fore nunciat.

DOleo, me tanto temporis ſpatio meum amorem recentibus officiis non renouaſſe, nec obſeruantiam eidem debitam detuliſſe. Quod etſi ex *Conuentu Stecizenſi* conſtitueram facere, literisque meis inuiſere; ſed in cauſa occupationes & repentinus diſceſſus fuerunt, quo minus deſiderio meo ſatisfacere potuerim. Ita enim alte radices egit amor erga P. V. vt euelli non facile queat. Hoc enim poſtulat a me præſtans in illuſtri & excelſo loco poſita virtus P. V. & vehemens ſtudium in tuendo bono publico. Cauſas abſentæ cognoui de familiari P. Veſtræ R. Quæ etſi videantur mihi iuſtæ; verum tamen ad conſecrandum nomen poſteritati, & ad conciliandam hominum gratiam, ſi vnquam alias, nunc P. V. R. campum tutiſſimum habuit. Vt enim verum fatear, quidam Prælati ex iis, qui hic ſunt, ſe accommodare ingeniis hominum neſcire videntur. Quod maximis in artibus, quæ vniuerſorum in conſideratione verſantur, habendum eſt. Cæſareani quamuis omnem lapidem mouent, etiam cum ſumma indignitate; dici tamen non poteſt, quam aliena & auerſa ſint hominum ſtudia, ita vt ſatis ſuperque mali eſſet in Repub. ſi nihil præter accideret. Ad Piaſtum homines inclinantur; verum poſtquam ad nominationem ventum fuerit, metuo vt conueniamus. Dat.

Epistola XLVII.

ALBERTVS LASCIVS Palatinus Siradienſis STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Confœderationis difficultates victas, & Plocenſem Notarium, rei melius gerendæ gratia, nouis honoribus mactatum eſſe, Regem vero ipſum videndi deſiderio duci ſignificat.

MVlta quidem R. D. Veſtræ ſcribenda forent, quid actum hucusque fuerit, in rebus & negotiis Legationis noſtræ; præcique vero in confirmatione Confœderationis: quibus rationibus Rex noſter optimus, ab hæreticis collegis noſtris oppugnabatur, quasque difficultates & moleſtias mecum *R. D. Poſnanienſis*, & *D. Marſchalcus*, rationibus & priuilegiis cum illis certando ita pertulerim, vt parum etiam abfuerit, quin ferro deinceps decertaremus; Sed de his coram latius. Nunc iterum tirunculi noſtri inuidia quadam exagitari videntur, partim propter res bene geſtas D. V. R. partim propter Domini *Notarii Plocenſis* huc ad Regiam Maieſtatem ablegationem. Quamobrem vt omnia apertius ageret D. Notarius, conſului, illique in priuato conſilio apud Regiam Maieſtatem locum obtinui, certo mihi perſuadens, illum nulla in parte erraturum: quemadmodum certe non ſolum non errauit; ſed omnia cum ſumma animi prudentia & dignitate peregit ac abſoluit. Quæ omnia quomodo acta ſint, ex ipſomet D. Notario copioſiſſime & luculentiſſime D. Veſtra R. cognoſcet. Hoc tamen vnum prætermittere non poſſum, quin R. D. V. nunciem, Regiam Maieſtatem maximo deſiderio D. Veſtræ R. videndæ teneri. Cognouit enim tum ex me, tum ex aliis D. Veſtram R. ſumma in rebus gerendis prudentia & conſilio, cæterisque animi innumeris dotibus præditam eſſe. Quarum quidem laus quemmadmodum veriſſima, ita facilima eſſe ſolet. Præcipue R. D. Veſtræ morum ac vitæ integritatem ita vt par eſt, commendare ſoleo. Sed ne veritatis ergo adulari videar, finem facio, vnicum ſuperaddens, D. Veſtram R. gratiam Regiæ Maieſtatis etiam inuitis omnibus, breui cognituram eſſe. Rumpantur ilia Codro præ inuidia; Nos virtutem ſequamur. Ad hæc melius, vt nobis multi inuideant, quam pauci miſereantur. Dat. Pariſiis.

Epistola XLVIII.

STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi CONSILIARII TERRARVM PRVSSIÆ.

Electionis comitia, eo quod ſe inſciis ſuſcipiantur, irrita pronunciant.

MVlti ad nos deferunt, indicta eſſe Comitia ad eligendum Regem, *Byſtriciam* pagum, non procul a Ciuitate *Lublinenſi* ſitum, literasque *Knyſſini* editas per totum Regnum circumferri & publicari, nobis inſciis, non vocatis, nec conſentientibus. Dolenter ſane ferimus, hæc ita fieri contra pacta, fœdera & priuilegium incorporationis terrarum Pruſſiæ, quo expreſſe cauetur, nos ius eligendi Regis habere perinde atque alios incolas Regni. Adhæc non videtur eſſe ex re Reipub. quod ſeparatim & diuerſis in locis Conuentus agunt *D. Maiores Poloni*, *Louicii*, *Sredæ*, *Radzieiouii*; *Minores* vero *Cracouiæ*, *Knyſſini*, valdeque timemus, ne propter diuerſa conſilia & ſtudia impingamus ad aliquem lapidem, ſeu errorem, qui fuerit coniunctus cum detrimento Reipub. Quod vt ne accidat, P. Veſtræ R. voluntatem omnium noſtrum declarandam putauimus, nos in indicendis Comitiis, atque adeo toto iſto actu electionis, nullius al erius autoritatem eſſe ſecuturos, præterquam *Reuerendiſſ. D. Archiepiſcopi Gneſnenſis*, tanquam *Primatis Regni*, cui hoc ius antiquo iure & more Regni competit. Nam vt ſarta tecta iura & priuilegia noſtra eſſe volumus; ita non eſt voluntatis & propoſiti noſtri, vt ius ſuæ R. P. quouis modo & ratione, a quoquam violetur. Qua de re ſcripſimus quoque ad Dominos Conſiliarios Regni. Bene ac feliciter valere D. Veſtram R. cupimus. Dat. Laſſini.

Epistola XLIX.

STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi HIERONYMVS COMES à ROZRAZEW Secretarius Regni maior.

Finem Comitiorum non expectaſſe dolet, deque vltimo congreſſu & Regis diſceſſu eum certiorem facit.

GRatularine D. Veſtræ R. de ſuo ante Comitiorum finem hinc diſceſſu potius, an condolere debeam, rationes, quæ pro vtraque parte poſtmodum conſecutæ ſunt, me dubium reddunt. Gratulor enim quod ſpumantem quorundam inuidiam ſua abſentia non nihil temperaſſe viſa ſit; Excrucior vero plurimum, quod vbi pro nomine Chriſti eiusque ſancta iuſtitia, perſecutionis aliquid in gaudio & exultatione perferendum fuit, vanis inuidiæ territamentis ſpretis, non adfuerit, ampliſſimisque hiſce de Eccleſia Dei ac Reipublicæ bene merendi occaſionibus priuata

vata ſit. In qua tempeſtate rerumque vacillatione cum integritate & fide pollentis Senatoris induſtria, & ſtudium erga patriam eluceſcit, tum vel maxime Zelantis Epiſcopi vtilis & omnibus bonis exoptanda apud Regem modernum eſt præſentia. Inſtat vltimus iam congreſſus, quem proximo die in arce habituri ſumus, in quo de *Liuoniæ* & *Pruſſiæ* Commiſſionibus conſultabitur. Quo negotio abſoluto Rex in *Niepolomice* migraturus eſt, vbi dubio procul cum eo de rebus commodior occaſio conferendi dabitur. Quæ ſi non maior quam hucusque nobis conceſſa fuerit, vereor ne cum aliquo Regis & Reipub. incommodo id fiat. Datum Cracouiæ.

EPISTOLA L.

STANISLAO CARNCOVIO,
Epiſcopo Wladiſlauienſi,

HIERONYMVS COMES à ROZRAZEW
Secretarius Regni maior.

Miſſus vt Regi ſuadeat abdicationem regni, ſe non moraturum mandataque ex fide exſecuturum eſſe promittit.

CONſtitueram expectare reſponſum ex *Magno Ducatu Lithuaniæ*, hoc enim Reipub. vtile, neceſſarium, ac conueniens eſſe putaui; Verum cum intelligerem, ſæpe recta facta ſiniſtris cauillationibus proſcindi, admonitus a P. Veſtra R. iter inſtitutum proſequar, præſertim cum *Droievius* iam præcucurrit. Nec multum moror hominum ſermones, conſtabit mihi fide patriæ debita, ſicque me per Dei gratiam in munere mihi commiſſo geram, vt nemo iuſtam cauſam reprehendendi habere queat. Quamobrem omnibus modis & rationibus contendam, vt bona gratia abdicet ſe, contentus paterno regno, & gloria electionis, ſi non vult aut non poteſt nobiſcum manere, eamque gratitudinem de ſe bene meritæ genti referat. Deus P. Veſtram R. diutiſſime florentem & incolumem conſeruet. Datum Pilznæ Bohemorum vltima Nouembris 1574.

EPISTOLA LI.

STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo
Wladiſlauienſi

VALENTINVS KVCZBORSCIVS Archidiaconus Pomeraniæ.

Studio defendendæ religionis æſtuans, animum contra Lutheranos obfirmat, & quomodo refellendi ſint docet, id quod tamen ex ſolis Scripturis fieri poſſe negat.

FOrtaſſe parum prudenter facio, qui mea R. D. Veſtræ obtrudo. Sed nouit Deus, me quicquid eius facio, hac ſola ſpe facere, vt meum iuuandæ Eccleſiæ ſtudium, Deo & R. D. Veſtræ probem. Quis enim eam adiutam nolit, cuius & alumnus & ſeruus eſt? Offerant ergo alii aurum vel argentum; ego quod poſſum offero: quandoque infirmiora noſtra neceſſariora ſunt, ac ſi vel caprarum pelles offerrem, non eſſent tamen impluuio Eccleſiæ velando inutiles. Quæſo ne quid arroganter a me R. D. V. factum putet. Nam in ſimplicitate cordis mei feci omnia. Quæ de ſuo ſtudio erga Eccleſiam Dei ſcribit, ea vt mihi noua non ſunt, ita R. D. Veſtræ diuturna imo perpetua eſſe cupio. Dominus rogandus eſt, vt confirmet, quod in illa operari dignatus eſt, & quod in ea cœpit, bonum opus perficiat. Quin Satan ſit Satan, & cogitationes R. D. V. perturbet, nihil dubito. Non poteſt non agere opus ſuum. Pugnam hanc experiuntur perſæpe cum alii omnes pii viri, tum hi potiſſimum, qui ſunt a Deo excelſo loco collocati, veluti lucernæ ſupra candelabrum lucentes. Quare magnanimos eſſe oportet, & reſiſtere fortiter huius aduerſarii telis igneis, dominus autem robur ſufficiet. Militia eſt vita noſtra. Qui ſi de mundo eſſemus, mundus quod ſuum eſt diligeret; Quoniam vero nos odit, ſignum eſt certiſſimum, non eſſe nos de mundo. Quæ res vel ſola dulcorare debet omnes labores noſtros, & pericula noſtra omnia. Dicebat quidam vir pius: *Cum Deo ſubmiſſe & humiliter, cum Satana vero agendum ſuperbe.* Nam ſi quis ei reſiſtat, muſca eſt; ſi cedat, leo fit & vrſus inſidians, ceraſtes in via, & ſerpens in ſemita. Beatos nos exiſtimat Iacobus, ſi in tentationes inciderimus, & eas ſuſtinuerimus. Operantur enim patientiam, & ſunt hæ non obſcuræ gratiæ Dei ſignum. Quo magis autem tentamur; hoc celerius nobis laborantibus opem fert Deus, quicunque neque dormitat neque dormit, quod ſi aliquando obdormiſere videtur, hoc facit, vt noſtrum orandi ſtudium exciter, vtque nos ardentius auxilium illius imploremus. Nunquam vero permittit nos tentari ſupra quam poſſimus, ſed facit cum tentatione euentum, vt ſuſtinere queamus. Hæc non ideo ſcribo, quaſi R. D. Veſtræ præeam, cui ſat ſcio exercitatos in eiusmodi rebus eſſe ſenſus; verum vti moneam, ne malis cedat, vel animum deſpondeat. Vetus eſt multorum querela de paſtorum diſcordia, quæ perdit res noſtras, & conuellit Eccleſiæ ſtatum. Interea nemo illius autor eſſe videri vult; ſed culpam omnem coniicit in alios. Deus faxit, vt ſanctam hanc inter R. D. Veſtras animorum conſpirationem videamus! & non tantum certe poſſent audendo aduerſarii noſtri, & eſſet nobis expeditior ad res non male conſtituendas via. Nos, quod noſtrum eſt, rogare & obſecrare poſſumus vt patres. Deum certe precamur, vt ſpiritum bonum det omnibus, & faciat omnes eſſe vnius moris in domo.

Quale reſponſum dederit Illuſtriſſ. ac R. D. Cardinalis, non ſatis memini; & difficile eſt conſulere abſentem, cui non ſunt omnia ſatis perſpecta. Talis eſt autem apud nos rerum ſtatus, nunquam vt eodem modo ſe habeat; ſed nunc in hanc partem inclinet, nunc in illam quaſi præceps ruat. Eſt autem ita, vt ſcribit R. D. Veſtra, iam non verbis, quæ pridem data ſunt nobis, ſed rebus ipſis opus eſt, vt Princeps declaret, quam bene velit Eccleſiæ illiusque Miniſtris. Huic fortaſſe profuerit vir aliquis grauis ex vrbe miſſus. *Altemburgenſe* colloquium legam lubens. De *Auguſtana* vero *confeſſione* ita ſemper dici audiui, quod in cauſa Rex propendere videatur, quæ fuit primum anno 30. in Comitiis Auguſtanis Cæſari *Carolo* & *Imperii Statibus* oblata. De qua *Ferdinandus* dicere ſolebat, quod non parum ab ea differat, quæ nunc paſſim circumfertur typis peruulgata. Nam initio multa retinebat Lutherus Catholica, quæ poſtea ab ipſomet, & ab eius poſteritate ſunt reiecta. Illam vero confeſſionem ſeruari autenticam, apud *Cancellarium Germaniæ Archiepiſcopum Moguntinum*. Noſtri

vero hæretici, quia de illa turbas in Germania excitari audiunt, iam non *Auguſtanam*, ſed *Sendomirienſem* approbari a Rege vellent. In quam etiam *Picardi* & *Sacramentarii* conſenſiſſe dicuntur. Sic eſt enim conſutus hic calceus, vt cuiusuis pedi ſit commodus. Ego vero cenſeo obſiſtendum eſſe, ſtatim initio, modis omnibus, ne Rex vllam nouationem permittat. Si enim aliquam permiſerit, iam noſtrum erit, aut eam conuellere diſputando, aut in eam conſentire, vel certe exilium pati. Conuellendi perdifficilis eſt ratio, non modo quod per hunc modum colloquio rationali & futuro ſchiſmati eſſet via facta, cuius in *Germania* & *Gallia* vbique periculoſum exitum vidimus; Sed quod ſolis ſcripturis & his apertis ſuas hæreſes conuelli poſtulant nouatores. Certum autem id eſt, non omnia expreſſis Scripturis eſſe comprehenſa, ſed quædam veluti ſecretiora, quæ olim rudioribus, & gentilibus peruulgari non licebat, vel implicite, vt aiunt, in Scripturis contineri & notari potius quam explicari, vel certe viua voce a patribus eſſe poſteritati tradita, & ad futuram ſucceſſionem transmiſſa. De quo diſputandi genere, quoties mihi venit in mentem, toties totus contremiſco vehementerque commoueor. Nam quid olim tali diſputatione fuerit profectum in colloquio *Lipſico*, *Badenſi*, *Bernenſi*, *Marpurgico*, *Auguſtano*, *Monaſterienſi*, *Vormacienſi*, *Ratisbonenſi*, & aliis, obſcurum non eſt. Nimirum huc tandem res euaſit, vt cum noſtri quamlibet doctiſſimi viri non poſſent, omnia nudis, vt hæretici volebant, ſcripturis ita tueri, vt ipſi etiam vulgo probarentur, ſtatim falſæ doctrinæ ſunt coniuncti, & maxima eſt rerum omnium, imprimis vero religionis, mutatio conſecuta. Nam illico ſacrificium & ſacerdotium abrogatum, ſacra omnia conculcata, Eccleſiæ profanatæ, pulſi Eccleſiarum miniſtri, & vbique maxima fuit deſolationis vaſtitas introducta. Hæc certe conſequi neceſſe fuerit, ſi nos ad nuda ſcripturæ verba cogi permiſerimus. Conſentire autem (qui ſecundus fuit huius permiſſionis fructus) abſit vt velimus vnquam. Mori vel exulare præſtat, quam in horrido ſchiſmate viuere, cuius grauiſſimas ſemper ab autoribus pœnas Deus expetiuiſſe in ſcripturis legitur. Reſtat ergo, vt veteres nouis & his incertis ſedibus commutemus, & alio ſub ſole iacentem patriam quæramus. Quod ſi eſſet his legibus diſputandum, quas olim *Nectarius* & *Siſimus* propoſuerat Theodoſio, vt non modo ſcripturis nudis, verum etiam vetuſtatis teſtimonio & piorum Doctorum conſenſu, noſtra confirmemus, tum demum nullo negotio tolli poſſent omnes hæretici. Verum hoc maxime cauerunt ſemper & cauent etiamnum hæretici, ne quando his legibus diſputare cogantur. Ad nudam autem ſcripturam prouocarunt ſemper, & nunc etiam prouocant. Quo ſane perquam plauſibili argumento, plurimos ſibi deuinciunt, & ad ſe traducunt. Nulla eſt ergo alia conſeruandæ religionis via, quam ſi obſiſtatur quam maxime, ne ſit vllus nouationi locus. Sed longius progreſſus quam volebam & deſtinaram initio. Libet etiam in iis ſpiritualibus cum illa per literas miſcere ſermonem, quando coram non datur. Quæſo vt garrulitatem meam boni conſulat, & certo ſibi perſuadeat, me pro illa quamlibet indignum deprecatorem eſſe apud Deum. Dominus illi augeat & multiplicet dona ſua, in ſalutem credentium. Dat.

EPISTOLA LII.

STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo
Wladiſlauienſi

VALENTINVS KVCZBORSCIVS Archidiaconus Pomeraniæ.

De afflicta Eccleſia Romana ſollicitus, quomodo huic ſuccurrendum, anxie deliberat.

VTcumque me conſilium perſæpe deſtituit, vtilibus rebus neceſſarium, neque enim cuiusuis eſt bona conſilia dare; nunquam tamen per Dei gratiam vel ſtudium deſtituet ſeruiendi R. D. Veſtræ, vel frequens ad Deum pro illa oratio, quo poſſit implere miniſterium ſuum, vtque labor ipſius non ſit inanis in Domino, ſed cum apparuerit paſtor ille paſtorum, accipiat pro labore ſuo immarceſcibilem coronam repromiſſam in cœlis. Dominus dirigat corda & corpora noſtra, in charitate Dei & patientia Chriſti! De illo, qui R. D. V. factus eſt in Satanam, mihi quidem nihil accidit noui. Videbam, quod non poſſet ex ſpinis colligere vuas, neque ex tribulis ficus. Et memini, me aliquid *Wolporii* dixiſſe R. D. V. *Auguſtinus* quodam loco ſcriptum reliquit de Monachis, nunquam ſe vidiſſe meliores, quam qui in Monaſterio profecerunt; ſed contra nunquam deteriores, quam qui extra Monaſterium defecerunt. Vehementer autem doleo, quod quem enutriuit & exaltauit, ab eo ſpernitur. Quod ſi tantum in perſonam illius peccaret, vtrumque tamen ferendum & condonanda eſſet priuata iniuria publico bono. Cæterum ſi Eccleſiæ Dei obeſt & factus eſt domui Iſrael in ſcandalum, non video quomodo ferri poſſit. Caput artis eſt, dixit quidam, docere quod facias. Vnde in lege os turturis ad aſcellas eius retorqueri iubetur, ne ſeparetur os ab opere, & opus noſtrum non diuidatur ab ore. Sed ceſſo philoſophari, ne forte faciam, quod illi ſolent, qui pleno ventre de ieiuniis diſputant. Placet autem conſilium R. D. V. vt remoueatur quamprimum ſine turba. Religionis periculum vehementer me ſollicitum habet. Licet non ita multos viderim adhuc, quos tetigerit ea cura. Quidam ſibi neſcio quæ tempora felicia pollicentur. Alii adhuc ſaluis rebus & extra contentionem poſiti, perquam tamen timide loquuntur de religione. Alii placari poſſe putant nouatores concedenda Auguſtana perfidia. Sunt qui per hunc modum extinctas hæreſes, pacem vero publicam futuram inter ſtatus opinentur & ceſſatura inteſtina odia. Quaſi vero ignis tollat ignem, & non magis accendat; aut non melius ſit ipſos inuicem mordere hæreticos inter ſe, quorum bellum pax eſt Eccleſiæ. Equidem conſilii mei nondum me pœnitet. Nec muto ſententiam. Nam quæ vidi in *Germania*, *Bohemia*, *Anglia*, *Hungariæ*, & alibi fieri, (vidi autem non coram oculis intuendo, ſed in eorum libris legendo, qui ſui temporis res geſtas literis mandarunt poſteritati) ea non iam nobis impendent, ſed fores noſtras pulſant. Quod ſi in tuenda Chriſti cauſa, non eadem erit

erit mens Epiſcoporum omnium, illicet periimus, & actum eſt de Catholica fide. Vtinam nobis Ciuitas Sancti aliquam afferat opem! A qua ſi quis mittendus eſt, eius hæ præcipuæ partes' erunt, præſtare illa omnia, quæ ſuis literis R. D. V. complectitur. Nec dubito, quin eadem Cardinali ſcripſerit. Quem patriæ ſuæ Chriſtique gloriæ non eſſe defuturum, certo mihi perſuadeo. Ego vero admonebo ſæpius, vt ſi quis mitti debet, mittatur vir grauis, maturo iudicio, & minime vulgari autoritate præditus. Nam leuiculos mitti, nihil eſt aliud, quam cauſam prodere; ſumptum non neceſſarium facere; & nos ridendos hominibus propinare. Non dubito, quin ſit Cardinalis in optimam partem accepturus, quicquid ſcripſero. Vtinam nobis Regni Comitia tardiſſime veniant, a quibus tantum religioni metuo, quantum a præſentiſſimo veneno. Iam enim ſecuris ad radicem arboris poſita eſt. Nondum video, quid polliceri nobis poſſimus, vel de conſtantia Regiæ Maieſtatis in tuenda fortiter Catholica fide, vel defutura aduerſus hoſtes religionis victoria. Faciendum erit tamen quod fieri poterit. Deo reliqua committenda. Qui non plus a nobis requirit, quam quantum vigilando, laborando, & obſtando præſtare poſſumus. Vt aulam R. D. V. viſat, non diſplicet; ſed præparet animam ſuam ad tentationem. Nam per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam, debemus nos exhibere ſicut Dei miniſtros, & illius tantum gloriam quærere, qui creauit nos ſibi in gloriam ſuam. Fortaſſis autem & noſter excurret eo poſt Paſcha, ſic enim fertur, quamlibet is diſſimulare dicatur. Quod itaque ſupereſt, Deum precor, vt R. D. Veſtram diu ſeruet incolumem & felicem. Cuius me gratiæ commendo. Datum Cracouiæ vltima Martii 1571.

EPISTOLA LIII.

STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladiſlauienſi

PRÆLATI CANONICI ET TOTVM CAPITVLVM CATHEDRALIS ECCLESIÆ CRACOVIENSIS.

Quod confœderationi ſe non ſiuerit implicari, ſummis laudibus extollunt.

CVm primum Nuncium accepiſſemus, de ea confœderatione, per quam cuperet Satan, quicquid vſquam eſt in orbe blaſphemiarum & abominationum ad nos deriuare, ſic e veſtigio commoti, atque conturbati ſumus, vt vix cuiquam ad credendum veriſimile videri poſſit. Nam etſi a principio adhuc, ex illis in perniciem noſtram inſtructis vnguibus leonem æſtimauimus, ac id circo Nuncios noſtros ad eum conuentum miſeramus, vt ab ipſius primis incunabulis, nobis religionique noſtræ præcaueremus; tamen fieri poſſe non putauimus, vt in illo conuentu, tam molli, ac tam leui ipſius rictu, fides, pietas religione concidere debuerit. Nam ad hæc omnia, ſemel euertenda, nihil ea confœderatione potuit excogitari aptius, aut accommodatius. Verum

Verum cum audiſſemus & quanto religionis ac pietatis ardore D. Veſtra R. huic iſti confoederationi reſtiterit, & quanta animi magnitudine flagitantium aſſenſum, preces, odia, & minas ſuperarit, dici non poteſt, quanta lætitia cumulati fuerimus: nihil enim Pontificio munere dignius, nihil maiorum manibus gratius, nihil Reipub. fructuoſius fingi aut cogitari poſſe exiſtimauimus, quam religionem a maioribus traditam ſancte atque integre conſeruare. Sic olim *Matthias*, ſuccumbentibus licet & cedentibus cæteris, legem Dei fortiſſime vindicauit. Sic *Helias* Iudæis deficientibus, atque a religione diuina recedentibus, pro gloria Dei fortiter ſtetit, & conſtanter certauit. Sic *Daniel* nec ſolicitudine regionis alienæ, nec perſecutionis aſſiduæ infeſtatione deterritus eſt. Sic *tres pueri*, nec armis, nec minis fracti, contra ignes Babylonios fideliter obſtiterunt. Sit ergo hæc D. V. R. cum iſtis ipſis diuinis hominibus communis laus & gloria. Quam nulla vnquam hominum obliuio, aut temporis diuturnitas obliterare potuerit. Nos certe quantas poſſumus maximas D. V. R. agimus atque habemus gratias, quod hæc iſta eius præſtans virtus & excellens pietas, per omnia huic loco, huic ordini, huic dignitati, huic muneri ſacroſancto reſponderit. Sed ſimul etiam ſummopere oramus, vt eandem pietatem, eandemque animi magnitudinem ad exitum conſeruet, neque ſe vllis precibus aut minis vinci patiatur. *Qui enim tolerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit*, dicit in Euangelio Dominus; & in Apocal. *Eſto fidelis vſque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.* Hoc ſi D. V. R. fecerit, nihil neque ſanctius, neque iuſtius, neque vtilius facere potuerit. In quo vt eam Dominus adiuuet, & fidei robur ſuppeditet, miſericordiam eius implorabimus. Neque huic vnquam tam bonæ tamque ſanctæ cauſæ, ſtudiis & voluntatibus noſtris defuturi ſumus. D. V. R. diutiſſime cupimus eſſe ſaluam & florentem, illiuſque gratiæ nos iterum commendamus. Cracouiæ 6 Martii 1573.

EPISTOLA LIV.

STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladiſlauienſi

PETRVS SCARGA Societatis Ieſu S. D.

Libellum à ſe nuper editum dono mittit.

REuerendus *D. Iarczeuius Decanus Vilnenſis* poſteaquam acta nobis S. Synodi prouincialis & labores D. V. R. pro Chriſti Eccleſia, expoſuit, inter cætera mihi retulit, vidiſſe ipſam meum, quem ad lucrandos ſchiſmaticos noſtros *Ruthenos*, hoc anno edidi, libellum Polonicum, & acceptum ab ipſo apud ſe retinuiſſe. Quod vbi accepi, reprehendere cœpi meipſum, quod non ante eum ad R. D. Veſtram miſerim. Itaque & factum excuſare, & rem neglectam nouo officio corrigere conſtitui. Parum mihi dignum videbatur, libellum parui momenti, ex quo nullam delectationem ſperabam, ipſam fuiſſe capturam, ad virum & antiſtitem tantum mittere. In illo quidem Latino contra quendam Sacramentarium edito, non intermiſi, quin eum primo ſtatim tempore, per *D. Aduocatum Vilnenſem* ipſi offerrem, quo bonam forſitan meam voluntatem ad inſectandos lupos iſtos teſtari apud R. D. Veſtram videretur. Sed in eo, qui propter *Ruthenos* tantum & *Schiſmaticos* rudiores editus eſt, non putabam idem mihi eſſe faciendum. Cæterum, ne quid ſit, quod non ſummam noſtram obſeruantiam erga ſupremum fidei Catholicæ in hoc regno propugnatorem & defenſorem, declaret, hunc eundem libellum Veſtræ R. D. cum alia præfatione mitto. Vtinam aliquid dignum inueniremus, quo noſter erga ipſam, qui in Deo eſt affectus, abundantius erumperet. Quanta debemus R. D. Veſtræ in publicis, & quæ ad omnes ſpectant beneficiis, effari non poſſum. Nam ipſa & Rempub. difficillimis temporibus in conſtituendo & coronando tam inclyto & Catholiciſſimo Rege, non adiuuit ſolum; ſed & maximo vel certe extremo periculo diuina ope liberauit, & Eccleſiam DEI ad omnem SS. cultum diuinum recuperandum, in ſummam ſpem erexit. Quicquid & in Synodo tam præclara geſtum, quicquid ſanctum, & ad Eccleſiæ reſtaurationem pertinens conſtitutum eſt, omnes V. R. D. acceptum ferunt. Conſeruet nobis Deus omnipotens V. R. D. diu felicem & incolumem, cuius me gratiæ humillime commendo. Vilnæ 17 Iulii 1577.

EPISTOLA LV.

STANISLAO CARNCOVIO, Epiſcopo Wladiſlauienſi,

STANISLAVS RESCIVS Secretarius Illuſtriſſimi Cardinalis Hoſii.

Epiſtolas & Orationes, in Regis inauguratione habitas, mittit.

MItto R. D. Veſtræ libellum quendam Epiſtolarum & Orationum in hac Regis inauguratione habitarum, quas in vnum collectas, cum à nobis plerique rationem rei geſtæ cognoſcere deſiderarent, ex Illuſtriſſ. Cardinalis noſtri conſilio, cum illi & Panegyricus, & reliquæ noſtrorum hominum orationes mirabiliter placerent, in hac etiam vrbe proſtare volui, vt amicorum deſiderio ſatisfieret, & quibus inuiſa eſt hæc electio, via illa calumniandi, ac omnia pro libidine comminiſcendi præcluderetur. Nec me ſane pœnitet ſuſcepti conſilii. Leguntur hæc omnia auidiſſime, cum ob narrationis certitudinem, tum quod Latine & eleganter ſcripta ſunt. Quo nomine patriæ meæ gratulor. Ad cuius dignitatem pertinet, vt orbis vniuerſus videat, quam optimo conſilio, maturoque iudicio vſi ſint electores noſtri, & quam dilucide ac moderate ſcriptis comprehendere facta ſua norint. A D. Veſtra R. peto, vt hoc meæ ſeruitutis grato animo accipiat, & me inter ſibi addictiſſimos ſeruitores connumeret. Nihil in omni vita mea mihi gratius contingere poterit. Iam 30 dies agitur, quod ex patria noſtra nullas quiſquam literas accepit. Quid ſit in re, ignoramus. Opto R. D. V. bene valere, meque illius gratiæ commendo. Dat. Romæ.

EPISTOLA LVI.

STANISLAO CARNCOVIO, Epiſcopo Vladiſlauienſi,

STANISLAVS RESCIVS Secretarius Illuſtriſſimi Cardinalis Hoſii.

De Synodo ex voto finita communem teſtatus lætitiam, vt ad erigendum hoſpitale Polonicum ab opulentioribus pecunia præſtetur, curam operamque eius ſollicitat.

QVod me literis ſuis humaniſſimis appellare, deque Synodo celebrata, & cæteris patriæ noſtræ rationibus certiorem facere R. V. D. dignata eſt, ingentes ago & habeo gratias, agamque dum viuam. Quo minus enim expectata mihi venit huc epiſtola, hoc me, vel potius nos omnes quos eadem patria genuit, maiore gaudio lætitiaque cumulauit. Fatebor autem, quod res eſt. Non eramus ſine metu, ne R. D. Veſtra propter illam ſtudiorum & voluntatum in eligendo Rege diſſenſionem Illuſtriſſ. Cardinalis & familiarium eius ac neceſſariorum omnium memoriam abiecerit; quo gratiores acciderant hæ literæ, quæ nos iſto metu ſuſpicioneque liberarunt. Quæ de Synodo ſcribit R. D. Veſtra, non puto magis hoc tempore lætum nuncium accidere bonis omnibus potuiſſe, quam quod poſt tot annorum curricula, in ſumma, quid de Rege Gedanoque fieret, omnium expectatione, tam ſalutare patriæ noſtræ negocium, & Eccleſiæ Dei vniuerſæ neceſſarium, eum quem ſcribit exitum eſt conſecutum. In quo promouendo, ſcio quæ fuerint partes R. D. V. Nam de præclaris conatibus illius, ſæpiſſime Illuſtriſſ. Cardinali meo Reuerendiſſ. D. Nuncius Apoſtolicus, vir omni maior exceptione iudiciique maturitate, perſcripſit. Et earum etiam literarum exempla vidimus, quæ inter Epiſcopos de Synodi celebratione vltro citroque mittebantur. Det Dominus pro hac pio & vigilanti paſtore digna ſolicitudine R. V. D. vitam quam meretur, & conſeruet animum quem dedit. Legit autem Illuſtriſſ. D. Cardinalis huius Synodi acta ſane cupidiſſime, & Illuſtriſſ. D. Cardinali *Morono* legenda exhibuit. Qui præclare cum patria noſtra actum eſſe iudicat, quod in his Regni quaſi crepundiis, nondum repreſſa rebellium hæreticorum audacia, res omnium præclariſſimas pro religionis patriæque noſtræ ſalute conſecutas eſſe videt. Heri me quoque alius quidam magni nominis Cardinalis diligenter admonuit, vt illi quoque legendi copiam facerem, & facturus ſum ſtatim, vt ea mihi *Sublaco*, vbi nunc ruſticatur Illuſtriſſ. D. meus, remiſerit. Quid autem de illis, tum & de confirmatione, cum S. D. N. egerit, faciet ipſe literis ſuis R. D. V. certiorem. Sit benedictus Deus! Obſeruatur oculis lætiſſima quædam Reipub. forma, poſteaquam & Regia pietas, & Eccleſiaſticorum vigilantia, in hanc vnam ſententiam conuenit, vt ex vniuerſo Regno pereundi licentia auferatur. Pro cuius etiam hic ſalute in omnibus fere vrbis Eccleſiis & antea ſemper ad Deum vota fundebantur, & nunc eodem ſtudio contentioneque laboratur. Oratorem Regiæ Maieſtatis expectamus. De nominationibus aget cum illius S. Illuſtriſſ. D. Cardinalis meus, vt primum ea de re Maieſtatis eius mandata acceperit. Vtinam aliquando tamen maior cautio adhibeatur in his eligendis, quibus debent conferri Eccleſiaſtica beneficia; minor de nobis fieret hæreticorum querimonia. Quam recte magnus ille Rex *Franciſcus* dubitabat, an oblatam à Pontifice nominandi facultatem ſuſcipere eaque vti deberet! Sciebat ille, quantum in bonis paſtoribus ad imperia conſeruanda præſidii eſſet, tantum eſſe in iis eligendis periculi & difficultatis. Puto nihilominus futurum, vt & illius Maieſtatis deſiderio ſatisfiat, & ego poſſim R. D. V. voluntati obtemperare. Contributionem, quam S. Synodus decreuit, optime collocatam eſſe, nemo dubitat. Meretur hoc pii Regis in Eccleſiaſticum Ordinem propenſio, & præſens patriæ noſtræ ſtatus requirit. Vtinam omnes Eccleſiaſticos reditus pari vtilitate, reliqui omnes Eccleſiaſtici diſpenſarent. Poſteaquam

autem

autem S. Synodo visum est, Episcopatum Varmiensem ad 500 florenos condemnare, etsi Cardinalis adhuc ignoret, an ipse, an Clerus eius pecuniam hanc numerare debeat; maiorem in modum cuperet, vt Maiestas illius Regia hos 500 florenos hospitali Polonico, pro quo nunc Cardinalis laborat, vt in hac vrbe peregrinorum nostræ gentis causa erigatur, donet. Iam enim eousque progressum est, vt Ecclesiam & aliquot humiles casas, illi adiacentes, à Pontifice deputatas habeamus ad extruendum hospitale. Sed maiore ad eam rem pecunia opus est, quam vt eam ex suis angustiis præstare possit Cardinalis. Itaque colligenda sunt præsidia, quo possit opus tam necessarium perfici. Quantum R. D. V. valet gratia & autoritate, tantum quæso contendat & elaboret, vt Illustriss. D. Cardinalis pium institutum opulentiorum liberalitate subleuetur. Rem faciet sua pietate dignam, & eorum orationibus compensandam, qui hoc beneficio futuris temporibus gaudebunt. Quibuscunque hoc verbis a R. D. V. possem impetrare, his me omnibus vsum existimet, sibique persuadeat, hanc meam petitionem esse omnium grauissimam. Opto R. D. V. bene valere, meque illius gratiæ etiam atque etiam diligenter commendo. Datum Romæ.

Epistola LVII.

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Vladislauiensi

ANTONIVS GRACIANVS Secretarius Illustrissimi Cardinalis Commendoni.

Vt ad reprimendos hæreticorum insultus, discessum suum differat, maximopere petit.

IN eo scripto, quod Hæretici Senatui obtulerunt, quod mihi nunc est lectum, tantum veneni sub inuolucris verborum continetur, vt plus hoc scripto ab iis postuletur, quam vnquam aut in *Germania*, aut in *Gallia*, aut in ipsa etiam *Saxonia* concessum iis sit. Nam non solum exitiosam religionis licentiam illo Orationis artificio complectuntur; sed etiam omnes sectas cum Catholica religione confundunt & exæquant. D. V. R. quam diu huius rei actio durabit, discedendi cogitationem per Deum abiiciat. Nullo etiam tempore magis eius operam & studium Respub. desiderauit. Ego constitui non discedere, antequam aliquid cognouero de his, quæ hodie aguntur in Senatu. Deus D. V. R. conatibus adsit. Datum Domi.

Epistola LVIII.

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi

SENATVS GEDANENSIS.

Officiosissime gratulatur ipsi de munere Episcopali.

EX Dei Opt. Max. prouidentia, & Sacræ Maiestatis clementissima gratia R. D. V. Sacro Episcoporum Ordini nuper adscriptam esse, tam ex publica fama, quam Consularium internunciorum honorifica commemoratione, tum ipsius etiam R. D. V. literis, incredibili cum voluptate intelleximus. Quibus quidem literis R.D.V. cum voluntatis, tum veteris beneuolentiæ perscripta sententia, non potuit nobis esse non gratissima. Eoque maiorem ex illis lætitiam tulimus omnes, quo magis eum honorem, qui abs R. D. præclaris virtutibus, prudentia, dignitate meritisque deposci videbatur, eidem summa cum autoritate & beneuolentia tributum esse cognouimus. Vehementer itaque gratulamur cum vniuerso Episcoporum Ordini, totique Reipub. de tanti viri accessione, tum sigillatim R.D.V. cui id tam illustre virtutis præmium, & status Ecclesiastici ornamentum amplissimum, perpetuo faustum florentissimumque euenire cupimus, Deumque immortalem sedulo precamur, velit eum decretum honorem, ad nominis sui diuini gloriam sempiternam, veræ religionis propagationem, & communem tam Ecclesiæ quam Reipub. salutem confirmare. Id quod tanto præclarius futurum nobis plane persuademus, quanto ipsa R. D. V. hoc ipsum munus gratius habet, cum propter Reuerendiss. patrui felicis memoriæ recordationem, tum familiæ suæ & Reuerendiss. antecessorum impressa Sedi isti vestigia. Quibus quidem vestigiis quo tenacius R. D. V. cum omnium beneuolentia inhæserit, eo nos auidius innitemur, vt pari cultu atque obseruantia R. D. V. complecti voluisse videamur. Cæterum quod in ea amplissimi honoris accessione R. D. V. de ipsius quoque in nos remque publicam nostram constanti propensione & voluntate prolixius pollicetur, quantas omnino possumus, eidem R. D. V. gratias agimus maximas. Ac de nostra quidem, per literas postulata, cum animi promptitudine, tum in administranda Repub. moderatione, eo minus quicquam in nobis vicissim desiderari patiemur, quo magis, partim ipsi intelligimus Reipub. veluti animum in moderata amicorum & iuris æquabilitate consistere, sineque ea nihil in Repub. constans, nihilque diuturnum esse solere, partim officii nostri rationibus sedulo admonemur, vt omnibus in rebus eam inprimis, quæ præscripta est cunctis Rempub. administrantibus, æquitatem seruemus. Accuratissima autem dabitur à nobis opera, vt omnibus modis obseruantiæ, qualis venerabili Sedi Wladislauiensi eiusq; antecessoribus, ex hac Repub. constanter tributa fuit, cumprimis R. D. V. cuius in nos æquas propensæ beneuolentiæ partes plurimi semper fecimus, parem vel vberiorem etiam promptitudinis nostræ studiorum & officiorum significationem etiam atque etiam probemus. R. D. V. iterum iterumque perquam officiosissimis verbis rogantes, velit in ea summæ beneuolentiæ, propensionis, cum internunciis nostris, tum nobis, & vniuersæ Reipub. per literas facta, significatione, diutissime benignissimeque perseuerare. De Monasterii rationibus, quæ postremum R. D. V. postulauit, muneri nostro non defuisse, cuperemusque, vt eadem æquitate, quæ integris sensibus subiecta, & hic exhibita fuit, aperte innocentiæ nostræ & existimationi in ea actione consultum fuisset; Verum ea iusto Dei iudicio committenda sunt. Quod superest, R. D. V. amplissimi honoris auctione perpetuo saluam, & imprimis florentem esse cupientes. Datum Gedani XXVI Augusti Anno Domini M D LX.

EPISTOLARVM LIBRI SECVNDI FINIS.

EPISTOLARVM VIRORVM ILLVSTRIVM
LIBER TERTIVS.

Epistola I.

PIO QVINTO Pontifici Maximo

STANISLAVS CARNCOVIVS, Episcopus Vladislauiensis.

Pro concesso Episcopali munere gratiis persolutis, quam curæ cordique illud sibi sit, exponit.

BEATISSIME PATER.

MAgna hæc est dignatio Sanctitatis Vestræ, quæ me, indignum & minimum Sacerdotem, ex alto culmine dignitatis respexerit, & in partem sollicitudinis Ecclesiæ periclitantis in *Diœcesi Wladislauiensi*, ad munus *Episcopale*, nullis meis meritis, vocarit confirmaritque. Ex quo intelligo, quid ea de me sentiat. Sane iudicium hoc grauissimum & maximum Sanct. Vestræ de me præpono omnibus honoribus & sedibus, ac diuitias in eius comparatione nihil esse duco. Quis enim in terris Sanct. Vestra, dignitate, & potestate maior? innocentia, aut vllo genere laudis, præstantior? Cuius sanctitatis fragrantia & odor bonus totum orbem repleuit. Quamobrem non eas, quas debeo, sed quas possum, maxima cum humilitate & submissione, ago & habeo Sanct. Vestræ gratias, Deum Opt. precaturus, vt populo Christiano, cuius tutela & securitas salute & incolumitate S. Vestræ continetur, eam diu sanam, florentemque præstet. Enitar autem pro virili mea, ne istud eius iudicium & conceptam de me expectationem fallam. Et licet difficillima sit Episcopatus mei administrandi ratio, tot hæresibus virulentissimis in eum incumbentibus; quantum tamen per me præstari potuit, in ipso in prouinciam ingressu non neglexi, Synodum Diœcesanam coëgi, ac vt totus clerus Diœcesis meæ professionem fidei Catholicæ sub iureiurando, iuxta Decreta Concilii Tridentini faceret, obedientiamque S. Vestræ præstaret, curaui. Seminarium institui, censuque ex prouentibus Episcopatus mei, ac nonnullorum Abbatum dotaui, mandato S. Vestræ satisfaciens. Porro de *Fricio* ita constitui, quia patrociniis Illustrium Virorum, in vnam sectam secum conspirantium, ita munitus esse videbatur, vt à me bonis spoliari sine aliqua seditione non potuerit, obstantibus præterea tribus aduitalitatibus à *Ioanne Droieuio* antecessore meo, cum approbatione Capituli concessis; malui iacturam ærarii mei facere, contractu secum inito, vt certa pecuniarum summa à me accepta bonis omnibus in Episcopatu meo renunciaret. Quod Sanct. Vestram ex R. D. *Ruthgerio* Nuncio suo vigilantissimo copiosius perspecturam arbitror. Reliqua exponet Sanct. Vestræ meis verbis *Georgius Ticinius*, Serenissimi Regis mei apud S. Vestram Agens, cui nonnulla à Sanct. Vestra pro vtilitate Ecclesiæ meæ postulanda commisi. Quamobrem vt illi faciles aures & benignum assensum S. Vestra præbere dignetur, maiorem in modum supplico. Dat.

Epistola II.

PIO QVINTO Pontifici Maximo

STANISLAVS CARNCOVIVS, Episcopus Vladislauiensis.

De nouo insultu ab Ecclesiæ Rom. hostibus timet, eique resistendo se parat, & obfirmat.

BEatissime Pater. Maximas & immortales gratias ago pro paterna erga nos, Ordinemque nostrum Sanct. Vestræ cura, quæ nos tanquam ex speculo præuidendo tempestatem futuram, benigne ac clementer hortatur ad officium tuitionis defensionisque religionis Catholicæ, in qua salus omnium nostrum & Ordinis nostri constituta est, pro eo ac merito debemus, præstandum, præsertim tempore Comitiorum, quo maxime aduersarii nostri Ecclesiam Dei impetere solent. Et vitauimus nos quidem diuina adiuuante gratia periculum; sed iis nondum defuncti sumus. Repressi quidem sunt conatus aduersariorum, sed non fracti nec oppressi. Itaque quo diutius residet vulnus furoris in animis eorum, hoc magis nobis inuigilandum & cauendum est ab illis. Totus iste impetus conuertetur in nos aliis Comitiis, quæ proxime celebrabuntur. Quamobrem consilio, autoritate & auxilio S. Vestræ nobis opus est, vt id omnes vnanimiter agamus, quod sit ex re, dignitate atque vtilitate Ecclesiæ Dei. Ego quidem pro tenuitate ingenii mei ad recte constituendas res plurimum conducere arbitror; vt quamprimum Synodus Prouincialis cogatur, aut Conuentus Episcoporum cum collegiis Cathedralium Ecclesiarum, propter multas causas. Quæ omnia & alia Ecclesiæ necessaria, pro quibus Sanct. Vestræ humillime supplico, Sanct. Vestræ Illustriss. D. Cardinalis *Sabellus Warmiensis* ac D. *Georgius Ticinius* exponent. Dat.

Epistola III.

GREGORIO XIII Pontifici Maximo

STEPHANVS Poloniæ Rex &c.

Studia sua & obseruantiam Sedis Apostolicæ, religionisque Catholicæ tuendæ constantiam, imo regnum etiam suum fauori & protectioni Pontificis commendat.

BEatissime Pater & Domine, Domine clementissime. Post oscula pedum beatorum, Regnique mei ac Dominiorum meorum commendationem. Quod, posteaquam in Dei nomine Regni Poloniæ gubernacula, per solennem vnctionis ac coronationis meæ inaugurationem, cepi, nullos hactenus ad Sanct. Vestram oratores miserim, qui fasces meos regios Sanct. Vestræ, Christi Dei nostri Vicario submitterent, meumque nomen apud Sanct. Vestram, vnicum sedis Apostolicæ præsidem, inter reliquorum Catholicorum Regum nomina profiterentur, ne, quæso, existimet, neue sibi persuaderi patiatur Sanct. Vestra, alia de causa factum esse, quam meis primum Regnique mei occupationibus summis, deinde vero etiam non nihil impeditis hoc tempore itineribus vsitatis ad Sanct. Vestram. Quid est enim, quod alioqui aut prius aut libentius facerem, quam vt ego, qui per Dei gratiam Catholicus semper vixerim, nunc summa Dei benignitate in hoc Regiæ dignitatis fastigio constitutus, apud Sanct. Vestram, summum vniuersalis Ecclesiæ Pontificem, nomen meum profiterer, in isto orbis terrarum theatro, inter tot antecessores & æquales meos Reges Christianos,

nos, quorum memoria in benedictione eſt, & laus in Eccleſia Sanctorum? Verum eius rei facultatem eripuerunt mihi interea, vt dixi, tempora Regni mei maxime neceſſaria, quæ tamen ipſa, opinor, breui eam mihi reſtituent, ac meum deſiderium ſummum, in ipſo huius mei Regni initio ſalutandi de more Sanct. Veſtram per Oratorem meum, ad exitum, quod ſpero, optatiſſimum deducent. Nunc quoniam initia iſta Regni mei in quaſdam eiusmodi difficultates inciderunt, vt non minus fortaſſis iſthic facta conſiliaque mea, quam hic quoque facta conſiliaque nonnulla Sanct. Veſtræ in ſuſpicionem vocari videantur, equidem quod ipſe vltro facio, vt de Sanct. Veſtra nihil, quod non ſit cum illius pietate & religione, cumque adeo Sedis iſtius Apoſtolicæ dignitate coniunctum, perſuaderi cuiquam patiar, idem à Sanct. Veſtra his meis literis peto & quæſo, vt ſi quid forte iſthuc alienum à perpetuo meo erga hanc ſanctam Sedem ſtudio & obſeruantia, ad Sanct. Veſtram afferatur, ab hominibus exiſtimationi meæ periniquis, (quandoquidem, niſi his virtuti inimicis temporibus, nunquam mihi profecto alias vereri in mentem veniſſet) id totum Sanct. Veſtra pro ſua prudentia reſpuat, & ſpernetur, certum habens ac perſuaſum, me conſtantiam religionis Catholicæ meæ, quam libenter admodum profiteor, ad extremum vsque ſpiritum per Dei gratiam conſeruaturum eſſe. Atque hæc quidem de rebus meis. Quod autem præterea præſentem ſtatum Regni mei attinet, perficiat quæſo Sanct. Veſtra, vt cum omnium reliquorum Regnorum atque Imperiorum Chriſtianorum libertates curæ habeat, easque paterno prorſus affectu proſequatur, tum ipſius quoque Reipub. Polonæ, non magis meo, quam ipſius Sanct. Veſtræ nomini deuotæ & addictæ, libertatem tueatur & defendat. Commendo Regnum dominiaque mea omnia in gratiam & protectionem Sanct. Veſtræ. Datum Warſouiæ die 5 menſis Iulii Anno Domini 1576.

EPISTOLA IV.

GREGORIVS P. P. XIII.

STEPHANO Poloniæ Regi.

Ad præinſertas literas amiciſſime reſpondet & quæuis bona ſibi & Eccleſiæ ominatur.

Chariſſime in Chriſto fili noſter, Salutem & Apoſtolicam benedictionem.

QValis ſit *Maieſtatis* tuæ pietas, inque Catholica religione tuenda Apoſtolicæque Sedis & Chriſti Vicarii dignitate atque autoritate, vt par eſt, agnoſcenda & colenda, conſtantia, cum multorum ſermonibus & fama ipſa, tum ex celebri illa profeſſione, quam tuis verbis fecit apud nos Orator tuus, multo ante, quam ad Regiam iſtam dignitatem peruenires, apertiſſime cognouimus, opinionemque illam, quam tum cepimus, amantiſſima ſemper de te cogitatione retinuimus. Poſtquam autem in ampliſſimo Regiæ dignitatis gradu locatus es, perſuaſum nobis fuit, te Deo atque huic ſanctæ Sedi, pietate eo deuinctiorem eſſe futurum, quo es munere ipſo atque officio propinquior. Omnis enim Regis vera ac ſolida laus & in hac vita felicitas, in eo ſita eſt, ſi velit ſuam omnem autoritatem, poteſtatem, conſilia denique omnia Deo, per quem Reges regnant, inſeruire, in ſanctiſſimo nimirum eius cultu tuendo, latiſſimeque propagando, In quo ſperauimus tuam operam nemini vnquam Catholicorum Poloniæ Regum fidei & virtuti ceſſuram. Hoc igitur noſtrum conſtans de tua pietate iudicium, tuis nunc literis confirmari, quæ noſtræ bonorumque omnium expectationi ampliſſime reſponderunt, ſummopere lætati ſumus, diuinæque bonitati gratias, quantas poſſumus, maximas agimus, teque vt filium chariſſimum amplectimur. Quod vero Oratorem, ad eam, quam ſolent omnes Reges Catholici, obedientiam præſtandam nondum miſeris, temporum difficultate id accidiſſe, & nos hucusque interpretati ſumus. Cum venerit, libentiſſime eum videbimus, honorificeque, vt decet, accipiemus. De noſtra autem erga te voluntate falſis ſermonibus te non eſſe permotum laudamus, ſicut & nobis nihil, quod eſſet ab optimo & Catholico Rege alienum, de te perſuaderi paſſi ſumus. Conſilia enim & rationes noſtras ita ſemper Deo autore dirigere ſolemus, vt nemini prorſus iudicium aliquod, ne minima quidem re, inferamus. Regnum vero iſtud, *Maieſtatem* tuam, resque tuas omnes ita commendatas habebimus, ac tanta charitate amplectemur, vt facile intelligere poſſis incolumitatem veſtram cum Chriſtiani orbis ſecuritate coniunctam eſſe, à nobis vere exiſtimari. De tua viciſſim *Maieſtate* ſic nobis pollicemur, daturum omnem operam, vt nullum pii ac vere Catholici Regis officium ab ea deſiderari poſſit. Datum Romæ apud S. Petrum ſub Annulo Piſcatoris die 7 menſis Nouemb. 1576. Pontificatus noſtri anno quinto.

Ant. Buccapadulius.

EPISTOLA V.

GREGORIO XIII. Pontifici Romano

STANISLAVS CARNCOVIVS, Epiſcopus Wladiſlauienſis.

In felici Regis Henrici electione, male ſentientium technas fuiſſe ſuperatas nunciat, ſibique ſuffraganeum adiungi humillime precatur.

BEatiſſime Pater. Redditæ ſunt mihi literæ Breuium à S. V. Quibus, commemoratis officiis meis in Eccleſiam Dei, me hortari dignatur, ad vehemens ſtudium eidem exhibendum. Quo nomine maximas, & immortales S. V. gratias ago, omnemque operam dabo, vt mandatis eiusdem per me ſatisfiat. Equidem in ſumma Eccleſiæ Dei hoc tempore interregni perturbatione, immenſa clementia diuina erga nos, votis, ſupplicationibus atque orationibus S. Veſtræ accedentibus, quod toti orbi notum nobisque ſignificandum eſt, apparuit. Quod conſenſu omnium Ordinum, prima die, qua per tribus ſiue, vt noſtri vocant, Palatinatus in ſuffragia de eligendo Rege itum eſſet, incredibili dictu ex tam frequentiſſimo Senatorum & numeroſiſſimo Equitum conuentu, ex tot candidatis Regiæ ſtirpis & faſtigii, vix ducenti ſupereſſent, qui diuerſum ſentirent, vnumque ex omnibus votis & deſideriis omnium in eum inflammatis, Illuſtriſſ. *Ducem Andium*, *Regem Polonorum* ederet proclamaretque, eluſis quorundam aduerſariorum noſtrorum conatibus, qui in hac incubuerant, vt hæreticum Regem nobis & Eccleſiæ Dei darent. Quam ad rem varia retium genera tetenderant. Inter quæ ſortes teſtimonio diuino, vt illi dicebant, comprobatas adinuenerant. Sed laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus. Quæ S. Veſtræ, licet hoc iam ab aliis perlata eſſe exiſtimo, ſignificanda tamen putaui, vt dulcedine diuinæ gratiæ pectus S. repleatur. Nauaui ego quidem eo in negocio Eccleſiæ Dei & patriæ meæ, iudicio omnium, non minimam operam. Pro qua non magna ſolum aggredi, ſed mortem etiam ipſam oppetere, ſi modo ſalus eius per me repræſentari poſſit, adiuuante diuina gratia non dubitabo. Cæterum cum inter tot curas & occupationes, quibus pro bono Reipub. atque adeo Eccleſiæ Dei diſtringor, ſæpius me abeſſe ab Eccleſia mea contingat; S. Veſtræ humiliter ſupplico, vt ex ſua benignitate & gratia venerabilem *Andream Byliouium*, Cantorem Cruſuicenſem, & Canonicum Wladiſlauienſem, doctum, pium, ac integritate vitæ conſpicuum, in ſuffraganeum Eccleſiæ meæ, retentis Sacerdotiis creare dignetur. De quo latius Sanct. Veſtra ex *Illuſtriſſimo Cardinali Hoſio* cognoſcet. Dat.

EPISTOLA VI.

GREGORIO XIII. Pontifici Maximo

STANISLAVS CARNCOVIVS Epiſcopus Wladiſlauienſis.

Quod ſe iubilæi Romani, quantumuis abſentem, participem fieri voluerit Pontifex, eximio gaudio ſuffuſus immortales agit gratias.

DIcere ſatis nequeo, quanto ſtudio ac deſiderio videndæ vrbis cum alias ſemper, tum vel maxime hoc ſanctiſſimo vniuerſoque orbi expectatiſſimo iubilæi anno, flagrauerim. Nam primum quidem officii mei debitum, ad venerandum, coramque quam ſuppliciſſime agnoſcendum Sanctiſſ. religionis Chriſtianæ caput, Chriſtique Vicarium, magnopere me iam olim incitabat & impetebat. Deinde vero communis totius orbis maximeque piorum omnium ad hauriendas ſalutares aquas, hoc tam exoptatiſſimo tempore ſingulari Dei Opt. Max. & Sanct. Veſtræ benignitate erumpentes ac ſcaturientes, frequentiſſimus concurſus, eo me incredibiliter inflammabat, rapiebatque, ac procul dubio abripuiſſet iſthucque pertraxiſſet, niſi tempus hoc deſideratiſſimum in tam perturbatiſſima ac periculoſiſſima Reipub. noſtræ tempora, quæ me ab inſtituto meo prohibuerunt, incidiſſet. Intercepta igitur penitusque deſiderio meo negata eius rei facultate grauiſſime ferebam, tanta & tam rara felicitate me defraudari. Ecce autem Reuerendiſſimus Dominus meus *D. Vincentius Laureus* Montis Regalis Epiſcopus, Sanct. Veſtræ in Polonia Nuncius (cuius ego pietatem, ac ſingularem omnibus in rebus prudentiam, induſtriam, dexteritatem, ac in omnes muneris ſui partes vigilantiam, nunquam ſatis admirari nedum prædicare poſſum) deſiderii mei æque ac ſui conſcius, naturæ ſuæ bonitate impulſus, quod ego ne optare quidem audebam, tantum abeſt vt ſperarem, ſe ſibi ac mihi apud Sanct. Veſtram impetraſſe, vt tanto ac tam illuſtri dono, perinde ac ſi præſentes adfuiſſemus, perfrui liceat, mihi renunciat, meque eorum nomine & autoritate Sanct. participem eſſe iubet. Quod cum mihi præter omnem ſpem expectationemque meam accidiſſet; incredibile eſt, quanto & quam inſperato animum meum gaudio atque lætitia perfuderit, deſideriumque lenierit. Omnia me hercule, quæ cuique in vita lætiſſima accidere poſſunt, ſi in vnum conferantur, nequaquam tantum momenti ad exhilarandum animum, & conſcientiæ conſolationem habere poſſunt, quantum hoc nuncium mihi attulit. Quod gaudium meum ſempiternum fore, & ſpero & opto. Quoniam vero hoc tantum & tam inopinatum Sanct. Veſtræ beneficium in me minimum, cupidiſſimum certe illius ſeruum collatum, non ſolum gratiarum actionem, ſed etiam animi gratitudinem omnem exuperat, non ego pro eo, quas par eſt, ſed quas mortale pectus capere poteſt, & ago & habeo gratias. Illud certe contendam, vt quantumcunque ex ea Sanct. Veſtræ benignitate, animo meo virium diuinitus additum fuerit, id totum in Eccleſiæ Dei & Sedis Apoſtolicæ, pro qua vitam etiam profundere mihi optabile eſt, defenſionem ac propagationem ſedulo impendam: proque diuturna ſalute, incolumitate atque felicitate Sanct. Veſtræ Deum Opt. Max. (quamuis indigniſſimus) ſupplex, quoad viuam, precabor aſſidue. Dat.

EPISTOLA VII.

GREGORIO XIII. Pontifici Maximo

STANISLAVS CARNCOVIVS Epiſcopus Wladiſlauienſis.

Regiam dignitatem primo Cæſari, deinde vero Infanti Annæ delatam eſſe ſignificat, id quod ne Cæſar ægre ferat, nec aliquid iuris ſibi quærat, Pontificem rogat, vt apud Cæſarem intercedat.

QVi fuerit exitus *Comitiorum* noſtrorum, ad *Warſouiam* creando Regi non ita pridem habitorum, vel ipſa fama ad S. Veſtram perlatum eſſe minime dubitamus. Præpropera ſiquidem Primatis noſtri *R. D. Archiepiſcopi Gneſnenſis* cum aliis perquam paucis renunciatione factum eſt, vt *S. Cæſarea Maieſtas* contra leges & libertatem noſtram, maxima parte Senatus, & vniuerſis fere, qui ex ordine Equeſtri eo frequentes conuenerant, inuitis maximeque aduerſantibus, extra locum ad eam rem publico decreto conſtitutum, *Rex Poloniæ* renunciaretur. Vnde illud neceſſario ſtatim conſecutum eſt, vt illi, qui libertatem patriæ opprimi iniquiſſimo ferebant animo, eius vindicandæ cauſa, ad *Sereniſſimam Infantem Annam*, ex clariſſima Sereniſſimorum Regum noſtrorum optime de Repub. noſtra meritorum progenie, Regiam dignitatem ſummo ſtudio atque contentione deferrent, eamque Illuſtriſſimo viro *Stephano Tranſyluaniæ Principi* deſponſarent, ſimulque de vi legibus libertatique communi per paucos illata, ad vniuerſas Regni prouincias publice referrent, locum & tempus cognoſcendum ea de re vniuerſis deſignarent. Quo cum frequentiſſimi, de communi ſalute atque libertate multum ſolliciti, hoc tempore conueniſſemus, maximo omnium conſenſu id, quod pro ſalute atque libertate omnium actum erat, approbauimus atque confirmauimus. Ex quo in certiſſimam ſpem venimus, fore, vt a domeſtica diſſenſione nil amplius nobis metuendum ſit. Vnum etiam quod ſubueremur, relictum eſt, ne *Cæſarea Maieſtas* ex eo, quod per Reuerendiſſ. D. Archiepiſcopum, *Regis Poloniæ* nomine, appellata ſit, aliquid iuris ſibi quæſitum eſſe arbitremur, neue ſibi ac nobis aliquid negotii (quanquam ſua ſapientia, & in tuenda Chriſtiani nominis concordia, pace ac tranquillitate perpetuum ſtudium & conſuetudo nos de eo bene ſperare iubet) hoc nomine faceſſat. Quam ad rem nusquam certius remedium, quam in ampliſſima S. Veſtræ autoritate repoſitum eſſe iudicamus. Quamobrem ad eam ſupplices confugimus, ab eaque maximis precibus contendimus, dignetur pro ſua pietate & Reipub. Chriſtianæ charitate, *Sac. Cæſar. Maieſtatis* animum in veteri erga nos gratia atque beneuolentia, perpetuoque pacis & tranquillitatis ſtudio, atque conſuetudine ſua continere; ne (quod omen Deus auertat) non ſolum *Poloniæ Regnum*, quod totius Chriſtianitatis contra tot barbarorum impetus eſt velut

lut propugnaculum, sed etiam vniuersam Christianitatem inde periclitari contingat. Faciet Sanct. Vestra rem non minus pietate sua dignam, quam salutarem & necessariam, nobisque & vniuerso *Poloniæ Regno* longe gratissimam, & sempiterno atque immortali præmio a Deo Opt. Max. remunerandam. Datum in Conuentu Andreiouiensi 4 Non. Februarii.

Epistola VIII.

GREGORIO XIII Pontifici Maximo
STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis.

Decreta Concilii Tridentini in Synodo prouinciali esse accepta nunciat, idque a Pontifice confirmari petit, & vt Regem ad suscipiendum harum constitutionum patrocinium excitet, obsecrat.

SVperiorum temporum iniquitate, continuisque Reipub. nostræ perturbationibus effectum est, vt ne Sacrosancti Tridentini Concilii Canones atque Decreta, quod iam pridem fieri oportuit, vsque adhuc publica totius istius prouinciæ autoritate reciperentur. Nunc tandem vt primum aliquanto tranquillius tempus diuina benignitate nacti sumus, nihil mihi maiori curæ fuit, quam vt Reuerendis. D. *Vincentium Laureum Montis regalis Episcopum*, Sanct. Vestræ Nuncium, in id summo studio incumbentem, pro viribus adiuuarem, vt quemadmodum iam ante aliquot annos in Diœcesi mea factum est, ita hoc tempore in tota hac prouincia ab omnibus summa sacro sancti Concilii Tridentini autoritas agnosceretur, omniaque ad ipsius præscriptum penitus accommodarentur. Synodo igitur Prouinciali per Reuerendiss. D. Archiepiscopum coacta, cui etiam R. Dominus Sanct. Vestræ Nuncius cum summa autoritate atque dignitate præfuit, id quod tamdiu a nobis desiderabatur, studiose cupideque perfectum est. Nec iam amplius quicquam desideratur, quam vt ea, quæ iam constituta sunt, omnes religiosissime obseruent & exequantur. Quam ad rem summa Sanct. Vestræ autoritas perquam necessaria est. Quare acta atque instituta Synodi istius ad Sanct. Vestram mitto, Illique non solum meo, sed etiam totius Cleri nomine submisse supplico, quo ea autoritate sua confirmare dignetur. Ita enim totius Synodi consensu decretum est, vt ne prius promulgentur quam his Sanct. Vestræ autoritas accesserit. Supplicamus etiam S. Vestræ quo *Serenissimum Regem* nostrum, quamuis per se in causam Ecclesiæ Dei satis propensum, ad suscipiendum quantum in se erit Sacrosancti Concilii Decretorum Prouinciæque ipsius Constitutionum patrocinium hortari & incitare dignetur. In eo enim ad obtinendum ius Ecclesiasticum, veterisque disciplinæ restitutionem plurimum situm est. Deus Opt. Max. Sanct. Vestram quam diutissime felicissimam beatissimamque conseruet. Dat.

Epistola IX.

STANISLAO HOSIO Cardinali Varmiensi
STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis.

In visitatione sua Diœceseos miseram omnium rerum conditionem reperisse, aliquibus tamen remedia attulisse scribit.

CVperem, vt omnia consilia mea in regenda Ecclesia Diœcesis meæ suscepta, iudicio grauissimo Illustriss. Paternitatis Vestræ probentur. Id circo quid in hoc ministerii sacri exordio a me gestum, & quod veluti fundamentum factum sit actionum, Illustriss. Paternitati Vestræ protinus describendum putaui. Visitationis munere non pridem intermisso, cum ii, quorum id erat proprium, non eam quam oportebat, Dominici gregis curam gererent, sed vnumquemque vias suas sequi permitterent; factum est tandem, proh dolor! vt minor esset Pastorum in Ecclesiis recte gubernandis, & in vita honeste traducenda, populoque ad pietatem instituendo vigilantia. Quin etiam existimabant plerique, nihil eorum ad se pertinere, sibique factam esse liberius viuendi potestatem. Quandoquidem nemo fuit, qui ab illis rationem gesti officii reposceret. Sic nimirum dormientibus patribus familias, venit inimicus homo, & in agro bono superseminauit Zizanium, quod succrescens, verbi Dei semen oppressit, suumque fructum orbi produxit, hæreses nimirum, humani generis pestes maximas, & in vita hominum quiduis agendi licentiam. Quam secuta est e vestigio tanta populi Dei a pietate auersio, & ad hæreses conuersio, quantam oculis ipsi nostris, magno cum animi nostri dolore cernimus. Quamobrem nobis, quamlibet indignis, quorum alioqui officio incumbebat onus huius prouinciæ, visum est, vt cunctatione prætermissa, visitaremus Diœcesim, & morbis illius diligenter exploratis, opem illi, quam possemus afferre conaremur, nihil eorum prætermittentes, quæcunque munus hoc nostrum a nobis postulare videretur. Quod a nobis factum est, sumto a Cathedrali ecclesia initio, vbi multa reperi, cathedram absque doctore, tribunal Episcopi absque iudice vicario, subsellia Confessariorum absque confessariis, chorum absque psalmodia, altaria absque ministerio, Scholam sine Rectore, Hospitalia Pauperum sine Prouisoribus & Prouisione, Prælatos atque Canonicos paucos, eosque absque Regula, Clerum absque disciplina, ciuitatem sine ordine, reliquos in vita & moribus dissolutos, Templum rimarum plenum, arcis ædificia, & locum habitationis Episcopi ruinosum. Quid plura? excepta solitudine, nihil boni præterea. In Diœcesi nihil meliora vidi: *Radeouii Andream* hæresiarcham Synagogam suam habentem, conuenticula cogentem, ministros instituentem & destituentem, scholam nobilium puerorum ab eodem erectam esse, populumque in præcipuis ciuitatibus Regiis, *Brzestensi*, *Niescbouiensi*, *Radeouiensi*, *Bidgostiensi*, & aliis per satellites eius ad defectionem a Catholica fide solicitari a nobilibus, qui se ab Ecclesia Dei segregarunt, templa in eorum possessionibus ademta, alia profanata; a Catholicis vero reditus Ecclesiasticos & decimas vsurpatas: in Parochiis iuris patronatus Regii Præfectos summam exercere potestatem: Monasteria plerisque in locis, *Radeouii*, *Nesouiæ*, *Iniulatislauiæ* deserta, Sacella & Oratoria, *Predecii*, *Coudlii*, *Ingulatislauiæ* in arce *Crusuicensi*, sine vllo ministerio: multas Parochias sacerdotibus vacuas. In bonis Episcopalibus reperi multa templa vetustate collapsa, subditos variis grauaminibus oppressos, a Præfectis expilatos & exhaustos, bonorum Ecclesiasticorum fines accisos. In Ecclesia *Crusuicensi*, vbi antea Cathedra fuerat, duos tantum Presbyteros vicarios officia obeuntes. In summa gregem Christi palantem absque Pastore, lupis expositum. Hoc duntaxat boni superesse videbatur, quod Hæretici varie dissecti, inuicem digladientur, quorum alii *Trideistæ*, alii *Fraterculi* seu *Picardi*, alii *Caluinistæ* atque *Lutherani* nominantur. Cæterum pugnas & certamina mea cum aduersariis coram *Cusborscius* referet. Longum enim esset singula perscribere.

Misera sane conditio nunc est omnium nostrorum Catholicorum Episcoporum. Hæretici, qui in possessionem nostram venerunt, præscribunt nobis leges, nolunt nec verbo nec facto a nobis violari, benignitate, clementia, fauore, beneficiis secum agendum esse putant. Quod si vlterius progrediare, siue literis mandatorum Regiorum inhibendo, siue ad tribunal Regium, vel ius nostrum euocando, statim clamant, vim sibi fieri, rem agi non de Religione, sed de libertatibus Regni, eas in se oppugnari, pacem tranquillitatemque publicam turbari, seruitutem induci. Interea vero, omnia sibi permittunt, quæ ad euertendum nos faciunt. Subsannant, illudunt, famam & existimationem sermonibus, libellisque famosis proscindunt, populum seducunt, ministros constituunt, templa occupant, profanant, reditus Ecclesiasticos sibi vsurpant, & alia omnia arbitratu suo faciunt; nulla nec legum, nec nostri ordinis, nec Regiorum edictorum habita ratione. Quamobrem Episcopali munere hac temporum iniquitate perfungi, rem omnium difficillimam esse iudico. Nunc video, quibus periculis ac laboribus obnoxium sit hoc munus, quantum distrahat ab illa tranquillitate animi, quam experimur, dum omnibus curis vacui diuina meditamur; quam optabilior sit vita priuata; quam hæc grauissimis atque plurimis solicitudinibus referta; quamque necessarium sit, Episcopum sanctorum virorum precibus adiuuari, & aliorum multorum consiliis auxiliisque niti. Olim, dum omnes in vna domo habitaremus, cum consensu, dum omnes parerent, & Ecclesiasticæ disciplinæ subiecti essent, facilis & expedita erat Ecclesiæ Dei regendæ & administrandæ ratio, erat enim vnum directum iter ad eam regendam, canones videlicet; Nunc ordine sublato, iurisdictione extincta, canonibus in exilium actis, iuribus nostris in nulla parte saluis & integris, cultu diuino profanato, violatis sacrosanctis Ecclesiis, noua Cathedra contra Cathedram erecta, falsis doctoribus permissis, quo pacto bonus & vigil pastor aliquid operæ pretii facere possit, non video. Visis tamen & conspectis his morbis Ecclesiæ, pro ratione temporis & loci, quoad recte potui, adhibui remedia. Collocato enim in Cathedra Doctore *Leonardo*, ordinaria potestate viro probo *Borukouio* mandata, in locis insignioribus, *Brestii*, *Nesouiæ*, *Radeouii*, *Bidgostiæ*, viris doctis atque piis dispositis, Oeconomo bonorum Episcopalium generali creato, Magistris Scholæ atque discipulis, qui Ecclesiæ Dei deseruirent, constitutis, tum etiam hospitali pauperum prouisione data, reliqua ad Synodum diœcesanam reiici, quam primo quoque tempore indicendam constitui. Hæc est tota ratio consiliorum & factorum meorum. Deum Opt. precor, vt actiones nostras aspirando præueniat, & adiuuando prosequatur. Idem vt faciat Illustriss. P. Vestra ac pro me Deum Opt. Max. exoret, etiam atque etiam rogo. De Synodo prouinciali, si quem ea fructum afferre deberet, concordia pacis constituenda est inter Episcopos. Ea vero vel priuato paucorum congressu fructuose tractari & perfici potest. Dabo operam, vt Reuerendiss. N. & N. sibi reconcilientur. Quo constituta & stabilita amicitia & beneuolentia coniunctis animis ad rem Ecclesiæ Dei agendam incumbamus. Dat.

Epistola X.

STANISLAO HOSIO Cardinali Varmiensi
STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis.

In regno Poloniæ omnia legibus, inprimis ecclesiasticis, esse soluta, in eoque nulla administrata iustitia ecclesiam premi, queritur.

MIrari satis non possum tam ingens quorundam aduersus nos fratres suos, nunquam de se, deque Repub. communi male meritos odium, qui dum sibi ipsis, ac vniuersis quibusuis, quamuis infimæ conditionis hominibus, iuris sui persequendi rationem saluam & integram conseruant; nobis solis, non postremi certe in Republica Ordinis hominibus nominatim, ad consequendum ius nostrum omnem viam rationemque præcludunt. *Armeni*, *Græci*, *Iudæi*, *Turcæ*, ius suum & iustitiam in hac Repub. nostra consequuntur: solus Ordo sacratus, sola Christi causa, nec forum nec iudicem suum habet. In quo nihil aliud agunt, quam vt nos deinceps etiam e Repub. penitus, & Christum Catholicamque fidem excludant, eiiciantque. Videre iam licet in plerisque Parochiis Catholicorum, quas aduersarii occuparunt vel profanarunt, infantes absque baptismate mori, plerosque absque Sacramentis & verbi Dei pabulo decedere, in agris more pecudum sepeliri, reliquos absque lege, absque Deo viuere. Pro his tot & tantis criminibus, nulli nec Episcopo, nec Regi, neque cuiquam de populo agere causam licet. Quo factum est, vt nemine prohibente, plebs ad enormia crimina atque adeo in ipsum Atheismum præceps ruat labaturque. Speciosum nomen compositionis non iam ad diminuendum, sed ad tollendum ius nostrum vsurpant, ipsamque de Comitiis in Comitia, id autem est, ad Calendas Græcas reiiciunt. Sed compositione illis opus esse videretur, qui de iure suo dubitant. Ius certe nostrum omnibus seculis tam certum, clarum, manifestumque fuit, vt nemo nisi impudentissimus, de illo vnquam dubitauerit: Claræ sunt leges, quæ de iurisdictione nostra latæ sunt, a *Cazimiro magno*, *Ludouico Loiss*, *Wladislao Iagelone*, *Cazimiro tertio*, *Ioanne Alberto*, *Alexandro*, *Sigismundo primo Rege*, quo regnante, certa genera causarum, seu (vt Iure consulti vocant) casus, qui proprie ad forum spirituale spectant, descripti extant in Constitutione anni 1537. Etsi iurisdictionem nostram non ab hominibus, sed ab ipso Deo traditam habeamus, de qua sicut transigere non possumus, ita id attentare, nefas & sacrilegium existimamus; Aduersarii vero nostri neque humanis legibus se teneri volunt, quin imo nobis inuitis & reclamantibus, nouas constitutiones ad tollenda iura nostra cudunt. Vi geritur res, vincimurque non iustitia causæ, neque *Antagonistarum* numero, sed pertinacia aduersariorum. Quod etsi graue sit & intolerabile, minime tamen nouum in tanta temporum iniquitate accidit, vt homines ex alieno damno ac detrimento, suum augere commodum & emolumentum cupiant. Solus Rex, quem Deus ad ius suum cuique tribuendum & conseruandum constituit, quique iure iurando se id facturum Ordini nostro vel inprimis confirmauit, nos a tam graui & insigni iniuria atque oppressione vindicare, nobisque ad obtinendum ius nostrum viam demonstrare

atque munire debet. Id autem efficiet, ſi aut priſtinam iuriſdictionem noſtram nobis integre reſtituerit, aut aliam perſequendi iuris noſtri rationem certam demonſtrauerit. Quod omnibus modis apud S. R. Maieſtatem nobis contendendum eſt. Hoc enim tempus præſens, hoc publicus executionis actus, quo iura omnium executioni mandentur, hoc vocatio noſtra a nobis poſtulat & requirit. Sed neſcio qui fiat, quod & Rex tempori ſeruire videtur non Domino, & aduerſarii noſtri ad nos perdendos longe vigilantiores ſint, quam nos ipſi ad nos conſeruandos. Vtinam Deus clementiſſimus nos aliquando reſpiciat, & miſereatur noſtri! Dat.

EPISTOLA XI.

STANISLAO HOSIO Cardinali Varmienſi
STANISLAVS CARNCOVIVS Epiſcopus Wladiſlauienſis.

Archiepiſcopum Gneſnenſem, reliquis Epiſcopis inſalutatis & diſſentientibus, Warſouiæ, alieniſſimo plane loco & tempore, Synodum prouincialem cogere velle, notum facit.

REuerendiſſimus Dominus *Archiepiſcopus Gneſnenſis Synodum Prouincialem Warſouiæ* pro feſto triumRegum, tempore quo comitia Regni celebrabuntur, præter ſcitum & voluntatem noſtram, habendam decreuit, & literas vniuerſalium (vt ad nos perferrentur) non ſolum per diœceſim propriam, verum etiam noſtras, nulla ſignificatione eius rei nobis facta, tranſmiſit. Equidem grauiter pro eo ac debemus, ferimus, ita nos a R. D. Archiepiſcopo cogi in ordinem, vt abſque conſilio & aſſenſu noſtro, contra morem maiorum, & inſtituta Canonum, coacta Synodo ad arbitrium vnius, neceſſitas nobis imponatur, cum aduerſariis iniquiſſimo loco & tempore de ſumma rei decertandi. Quo enim tempore & loco, licentia, & potentia maior aduerſariorum, quam ſub interregno, idque in Comitiis? Non diffugimus nos quidem pro lege domini, pro priuilegiis & libertatibus Eccleſiæ Dei, freti iuſtitia cauſæ, cum aduerſariis congredi, quin imo & ſanguinem profundere; ſed aliud eſt proteſtatione pugnare, aliud ad certamen hoſtem elicere. Nos quidem prouocati pugnabimus; Sed ſi aduerſarius loco ſe non mouerit, tutius eſt abſtinere a pugna, quoad Rex Catholicus eligatur. Nunc autem cum idem locus certamini noſtro editur, qui eſt Comitiis Regni aſſignatus, quid aliud quæri videtur, quam vt inermes cum armatis, incompoſiti cum adunatis etiam reluctantes, committamur, ipſiſque certam propemodum victoriam tradamus. Equidem ita arbitramur, & certo nobis perſuademus, nunc in certamen de iuribus cum aduerſariis ſponte propria prodire, nihil aliud eſſe, quam cauſam Dei prodere. Adhæc neſcimus plane, quid iis in mentem venerit, qui cogendæ hoc tempore Synodi R. D. Archiepiſcopo autores fuerunt, cum eam vigente Rege non modo non coëgerint; ſed ne voluerint quidem valentibus ac vrgentibus nobis. His & aliis multis cauſis adducti, ſcripſimus Suæ R. P. vt ab ea cogenda abſtineat: quarum literarum exemplum Illuſt. ac R. P. V. mittimus. Quod ſi ea ſententia Illuſtr. ac R. V. P. probabitur, rogamus, vt pro ſua autoritate, quam in Eccleſia Dei habet, prouideat diligenter, ne quid Eccleſia Dei hoc nomine detrimenti capiat. Nos enim ſolenniter proteſtamur, nunquam fuiſſe voluntatis & conſilii noſtri, vt hoc tempore Synodus celebretur; Alioqui, ſi quid ſecus acciderit, teſtamur Deum, non penes nos eius rei culpam hæſiſſe. Quæ omnia maiori prudentiæ Ill. Pat. V. expendenda & prouidenda, pro fide, quam Eccleſiæ Dei & ſanctæ Sedi Apoſtolicæ debemus, relinquimus. Cuius amori &c. Datum Warſouiæ.

EPISTOLA XII.

STANISLAO HOSIO Cardinali Varmienſi
STANISLAVS CARNCOVIVS Epiſcopus Wladiſlauienſis.

Andium Ducem Henricum, Poloniæ Regem electum eſſe refert, electioniſque acta ſummatim commemorat.

QVod ab omnibus piis expetitum eſt, & in quo ſalus non modo Reipublicæ noſtræ, ſed etiam Eccleſiæ Dei verſatur, id iam tandem Deo Opt. Max. negotium noſtrum promouentes, obtinuimus, vt Principem Catholicum *Illuſtriſſ. D. Andegauenſem Ducem* ſimus habituri. Incubuerunt quidem totis viribus hæretici, & nullum non mouerunt lapidem, vt vel *Suecum* vel *Piaſtum* aliquem ex ſuis nobis obtruderent; ex compoſitoque rem in quintam vſque ſeptimanam protraxerunt, vt dilabente Nobilitate Catholica, potentiores eſſent. Vicit tamen Catholicorum pars, *Plocenſibus* maxime ac *Maſouiis* adiuuantibus. Nam cum tam frequentes conueniſſent, vt multitudine ſua dimidiam ferme partem ſuffragiorum habituri eſſe viderentur, eo ipſo die, videlicet quarta Maii, quo per Palatinatus eſt in ſuffragia itum, aliis Palatinatibus inter ſe diffidentibus, ipſi vnanimi conſenſu Illuſtriſſ. *Andium Ducem* in Regem declarant. Hos ſunt ſecuti *Podlachii*. His autem per cæteros Palatinatus Catholici veluti baſi cuidam ac fundamento innixi, hæreticis non modo potentiores, ſed etiam quodammodo formidabiliores extiterunt. Vbi autem quinta demum die, hoc eſt octaua Maii (nam tot in altercationibus aliis Palatinatus conſumſerunt) in conſenſum Senatus ventum eſt, ac ex omnibus terris numerus candidatorum ac ſuffragiorum literis obſignatis oblatus, *Lituani* vero *Volinii*, ac *Bratſlauienſes* nihil eiuſmodi feciſſent, ab omnibus rogati ſunt, vt idem facerent, qui in partem concedentes, parum inter ſe collocuti, redeunt, ac vltra omnium expectationem (nam Auſtriaco fauere dicebantur) *Gallicarum* partium ſe eſſe declararunt. Ita quatuor candidati apparuerunt, hoc eſt *Illuſtr. Archidux Auſtriæ Erneſtus, Andium* item *Dux, Suecus* quoque, ac *Piaſtus*. Et potens quidem Piaſtorum factio, præſertim in maiori Polonia erat; Sed miro à quibuſdam artificio eluſa eſt. Nam cum præcipui eius factionis, viros nonnullos illuſtres, neque tamen eos, quos animis deſignauerant, nominarunt; quidam ex Gallicis, vt perſonam detegerent, ſe quoque hac prærogatiua vti velle proclamarunt, ac perſonas aliquot ex nobilitate obſcuras nominarunt, ita vt numerus Piaſtorum ad duodetrigeſimum excreuiſſet. Quamobrem vbi in Senatu ſunt pronunciati, riſu ſtatim ab omnibus ſunt excepti. Interim autem *Zamoſcius Capitaneus Belzenſis* non cogitata quidem, ſed opportuna eos aggreditur oratione, vt ſe omnes hi *Piaſtones*, ſuſcepturine eſſent Regnum, ſi ita Deo viſum fuerit, publice declararent. Si id facerent; caſtris ab vrbe excederent: cum, illis, qui Regnum ambiunt, electioni ſibi intereſſe per leges non licere, ſcirent. Omnes itaque nominationi renunciarunt. Hac itaque ratione *Piaſtus* ob ignobilitatem ſuam euanuit. Reliquis dati ſunt a Senatu aduocati: *Auſtriaco* videlicet Reuerendiſſ. *D. Epiſcopus Plocenſis, Palatinus Mariæburgenſis*, ac *Caſtellanus Lublinenſis*; *Andegauenſi* vero, me, ac *Sendomirienſem Palatinum, Caſtellanum* item *Gedanenſem* decreuerunt; *Cracouienſi, Podoliæ & Rauenſi Palatinis, Sueci* partes attributæ. Poſt longas tandem diſputationes *Auſtriacus* eo ipſo die reiectus. Cum *Sueco* altera die plurimum fuit negotii, partes eius iſtis Palatinis non modo tuentibus,

ſed etiam mordicus tenentibus. Sed cum *Magnificus Samogitiæ Capitaneus* grauiſſima oratione vitia illius detexiſſet, fregit eorum potentiam, ita vt accedentibus tam Senatorum quam totius Nobilitatis precibus, ſole iam ferme occidente in partes *Galli* conceſſerint. Ac Reuerendiſſ. quidem D. Archiepiſcopus pro veteri conſuetudine iam Regem renunciaturus erat; ſed quia inhoneſtum videbatur, tantum Regem ac Principem ſub noctem renunciari, in diem Lunæ renunciatio reiecta. Qua demum adueniente, plurimum nobis negotii à *Palatino Cracouienſi* in caſtris ſuis ſe cum hominibus ſuæ partis continente, nec in Senatum venire volente, exhibitum fuit. Diuina tamen gratia ſuffragante, cum per nuncios ſuos conſenſum ſuum nobis ſignificaſſent, per Archiepiſcopum *Henricus Andium Princeps*, miro ac toto terrarum orbi memorando omnium conſenſu, *Rex eſt renunciatus*. Publicatio tamen eius dilata, donec de conditionibus oblatis, cum Oratoribus de iuribus, priuilegiis, libertatibus prærogatiuiſque omnibus conſeruandis tranſigatur. Hæc D. V. ſummatim ſignificanda eſſe duxi, vt animum eius exoptata Catholici Principis voluptate explerem. Datum Warſouiæ.

EPISTOLA XIII.

STANISLAO HOSIO Cardinali Varmienſi
STANISLAVS CARNCOVIVS, Epiſcopus Wladiſlauienſis.

Turbarum & calamitatum multitudine ſe pene obdormiſſe, ſed exitatum tamen eſſe & ad Synodum Diœceſeos ſuæ, ſarciendarum ruinarum gratia, animum appuliſſe ſcribit.

QVi ſit ſtatus & quæ facies Reipub. noſtræ his calamitoſis temporibus, Illuſtriſſ. D. Veſtram & ipſam per ſe ſatis intelligere, & multorum nunciis atque ſermonibus ad eam perferri certum perſuaſumque habeo. Ne illud quidem eam latere arbitror, in tanta Reip. tempeſtate, quæ mea præcipua fuerit calamitas, vel ab inuidia, vel à maleuolentia peruerſorum hominum profecta. Itaque minime mirum illi videri exiſtimo, quod tanto interuallo nullos ad ſe dederim. Siquidem animus meus ex tam grauiſſimo Reipub. caſu, præcipuo quodam vulnere perculſus, ac grauiter exulceratus, à commemorandis tam communibus, quam propriis miſeriis abhorrebat, nec magis quicquam, quam otium, quietem, tranquillitatem, ſolitudinem atque ſilentium amabat. Ac niſi officium, & patriæ charitas incredibilis obſtitiſſet, parum abfuit, quin vel doloris mei magnitudo, vel ſalutis Reipub. in tam diſſolutâ diſciplinâ, deſperatio animum meum à publicis negotiis in perpetuum remouiſſet, ſoliuſque Eccleſiæ & Religionis ſtudio, quo vnico toto hoc tempore omnium moleſtiarum mearum vſus ſum remedio ac ſolatio, me addixiſſet. Et certe non committam deinceps, vt ab eo ſtudio, Reipub. negotia, perinde atque antea, niſi quantum ea ſeiungi non poterunt, me abripiant. Sed ne in ea quidem parte tantum ſolatii, quantum optarem, reperio, conturbata & conuulſa ſunt, ac etiamnum à peruerſis ac perditis ingeniis per ſummum ſcelus ac impietatem perturbantur ac conuelluntur omnia. Quibus mederi in tanta hominum licentia & impunitate, perquam difficillimum eſt. Nihilque tamen tam arduum tamque difficile eſſe poteſt, quod auxilii à præpotente Deo promiſſi certa ſpes non releuet ac leniat. Qua fretus & adnixus, omnem meam curam & cogitationem, ad ſarciendas Diœceſis meæ ruinas conuerti. Faxit Deus, vt is Conuentus Reipub. ſalutarem exitum habeat, noſque ſaltem ex tanta diſſenſione & perturbatione ad concordiam & ordinem reuocet. Magna pars electionem vrget, non minor *Henricum Regem* expectare vult. Approbet Deus quod optimum ſit, & nobis & toti nomini Chriſtiano. Dat.

EPISTOLA XIV.

STANISLAO HOSIO Cardinali Varmienſi,
STANISLAVS CARNCOVIVS Epiſcopus Wladiſlauienſis.

Inuidiæ ceſſiſſe ſe, nec electioni nec aliis rebus hactenus adfuiſſe dicit, nunc tamen laboranti Reipub. laturus opem, a Cardinali conſilium auxiliumque petit.

IN tam perturbatiſſimo ac calamitoſo Reipub. noſtræ ſtatu, quæ mea præcipua fuerit calamitas, quin Illuſtriſſ. ac Reuerendiſſima D. V. tum ex meis, tum ex aliorum literis intellexerit, non dubito. Vnde illud quoque eam pro ſua prudentia ſuſpicari atque adeo intelligere potuiſſe exiſtimo, me tam aduerſo meo caſu perculſum, & in tantam inuidiam apud imperitam multitudinem, inuidorum atque maleuolorum opera adductum, à tam difficilibus & periculoſis Reipub. negociis abſtinere debuiſſe, itaque à me omnino factum eſt. Nam vt à cæteris, quæ poſt Regis à nobis diſceſſum acta ſunt; ita etiam ab hiſce Electionis Comitiis abfui. Quorum quinam ſit exitus R. D. Veſtram multo ante, quam hæ ad eam perueniant, vel ex fama ipſa cognituram certo mihi perſuadeo, ac quo minus ea ſcribam, incredibilis animi perturbatio atque ſolicitudo vetat. Video enim, video & horreo, & Rempub. & Eccleſiam Dei, temeritate & pertinacia eorum, qui multitudinem conſilio & autoritate regere atq; moderari debebant, in extremum diſcrimen eſſe adductam. Nec dum tamen ei malo remedium afferri poſſe (ſpe diuini auxilii fretus) deſpero, in eamque rem omni ſtudio totiſque viribus, vel cum extremo vitæ diſcrimine incumbam. Ill. ac R. D. Veſtram & conſilio ſapientiſſimo, quo præ cæteris abundat, maxime & precibus religioſiſſimis hoc tempore (quod eam pro ſua in Patriam charitate atque ſalute facere & facturam eſſe certiſſimum habeo) nos ſedulo adiuuet, etiam atq; etiam oro & obſecro. Dat.

EPISTOLA XV.

STANISLAO HOSIO Cardinali Varmienſi
STANISLAVS CARNCOVIVS Epiſcopus Wladiſlauienſis.

Tandem diſcrimini Reipubl. ſe occurriſſe, animoſque hominum ſic compoſuiſſe arguit, vt Stephano Rege electo, omnia in vado eſſe videantur, vixque vnum & alterum reſtare Procerum, qui ad concordiam hortandi ſint.

QVæ in Conuentu *Warſouienſi* acta ſunt, ſuperioribus meis Illuſtriſſ. D. Veſtræ ſignificaui, nunc reliqua quæ conſecuta ſunt, accipiat. Imperaueram ego mihi, ſiue eius rei cauſa, vt inuidiæ, quam diſceſſu *Regis Henrici* iniquiſſime contraxeram, dolorem ſine ſanguine mitterem, vel quod nullum ſalutarem exitum Reipub. tali tempore viderem, vel quod ita Deo Opt. Max. qui voluntatum noſtrarum primus & ſummus gubernator eſt, ſpectator potius, quam actor totius iſtius actus, poſterioris interregni eſſem. Verum cum animaduertiſſem Rempub. periculoſiſſime in duas partes diſcerptam, eiuſque totius mali clero Ordinique Pontificio cauſam adſcribi, ac vltra illud vetus religionis & inuidiæ malum, nouam quandam flammam, qua conflagraremus, excitatam eſſe, incitatoque furore, ad pœnas ex Archiepiſcopo aliiſque noſtratibus ſumendum, *Andreiouiam* vniuerſam nobilitatem concurrere, amplius mihi cunctandum non putaui; ſed potius pro ſalute patriæ, pro autoritate & dignitate Ordinis noſtri, in medias etiam furoris ciuilis flammas me conieci. Videbam enim iiſdem ipſis accuſatoribus ac iudicibus graue quoddam & intolerabile malum, apud irritatum populum, maxima præſertim cauſa, nobis impen-

impendere. Quo vbi primum veni, diſpari oratione, quam à nobis tanquam accuſatis expectabatur, animum inflammatum repreſſi, culpam neque penes Archiepiſcopum, neque penes Senatum, neque alium quenquam, ſed penes illos ipſos reſidere docui, ambitionem atque peccata hominum, iſtorum omnium malorum cauſam & fontem eſſe demonſtravi. Ita accuſatores illi rei facti, accuſatione omiſſa, ad ſeipſos potius purgandos, ſuaque defendenda conuerſi ſunt, ac non modo nihil acerbius in Ordinem noſtrum conſtituerunt; quin potius vitam fortunasque noſtras noua confœderatione communierunt. Hinc demum cognitum eſt, nos divinitus illi negotio ſeruatos eſſe. Ac conſtitueram ego quidem, ſi aliquo modo fieri poſſet, ipſe nulli parti addictus, in meliorem aliquem portum rem totam adducere. Verum cum vidiſſem admirabilem quendam contra *Germanos* pro *Hungaro* vniuerſæ plane Reipub. quæ tum frequentior quam vnquam antea conuenerat, conſenſum, nec poſſe rem moueri ſine grauiſſimo Reipub. motu, ac tertia quadam vtrisque illis longe periculoſiore factione, communicato cum Magnifico Domino *Palatino Sendomirienſi* conſilio, qui tum in iisdem ædibus mecum opportune erat, concordi hominum conſenſui ceſſi. Quem incredibili quadam concordia & pace, tanquam ſigno diuinitus dato, confirmatum vidi, & quem illi ipſi Legati, qui a Sacra C. *Maieſtate Andreiouiam* venerant, admirabantur, atque illud prædicabant, magni redempturam fuiſſe *Sacram C. Maieſtatem*, ſi tam auerſa ſtudia hominum, quæ promptiſſima eſſe falſo multorum falſis nunciis credebat, mature cognouiſſet: neque ſe vnquam exiſtimaſſe, tam ardentes libertatis ſuæ propugnatores ac vindices *Polonos* eſſe. Itaque & in *Dudicium*, nouos quosdam tumultus *Cracouiæ* cientem, ipſi Legati Sacræ Cæſareæ Maieſtatis literis ſuis inſurrexerunt, cuius exturbandi cauſa, vrbisque eius conſtituendæ, vniuerſa nobilitas Andreiouia Cracouiam profecta eſt. Reliqua, quæ hic geſta ſunt, melius ex receſſu eius Conuentus, quem Illuſtriſſimæ D. Veſtræ mitto, ſingula cognoſcet. Nunc Illuſtriſſ. D. V. quam non minus acerbum hunc patriæ noſtræ caſum abſentem mouere quam nos præſentes, nihil dubitamus, erunt partes, poſt ſanctiſſimas preces, quibus nos apud Deum immortalem iuuare non deſinit, apud S. D. noſtrum impetrare, quo ſua autoritate apud S. C. Maieſtatem illud obtineat, ne iniquiore animo id ferat, quod vel Dei Opt. Max. voluntate, vel naturæ quadam diſſenſione cohærere non poterat, neue cauſam & occaſionem Reipub. Chriſtianæ in aliquod periculoſum diſcrimen coniiciendæ dare velit, ſed vt potius prudentia ſua ſummaque animi æquitate voluntati diuinæ cedat. Soluto Conuentu *Andreiouienſi*, partim publico, partim priuato nomine ad Reuerendiſſ. Cracovienſem excurri, quem facile ſponte ſequentem ad concordiam cohortatus ſum. Quod idem cum R. D. Archiepiſcopo facere inſtitui. Quem vt itidem Illuſtriſſ. D. Veſtra ad concordiam ſuis literis hortari dignetur, etiam atque etiam vehementer rogo. Niſi enim pertinax hoc ſtudium ſuum remittit, verendum eſt, ne eadem ruina & autoritatem Primatus ſui extinguat, & rem Eccleſiaſticam ad extremum obruat. Nam cæteros rem inclinatam non difficile ſecuturos video, ac non mediocrem ſpem futuræ pacis & tranquillitatis concipio. Datum.

Epistola XVI.

STANISLAO HOSIO Cardinali Varmienſi
STANISLAVS CARNCOVIVS, Epiſcopus Vladislauienſis.

Factum ſuum à Cardinali non probatum excuſat, & Neo-Electum de eximiis virtutibus commendat.

EX literis R. D. V. intellexi, factum meum in præſenti Reipub. noſtræ ſtatu ſibi minime placere, quod ipſum etiam mihi minime mirum videtur. Siquidem ipſe quoque ab initio non tam ſtudio conſilioue quam neceſſitate quadam adductus, in eam ſententiam, quæ R. D. V. non probatur, deſcendi. Equidem rebus in tantum diſcrimen adductis, ego, qui iam antea decreueram, quantum mihi liceret, à Reipub. negociis me ſubmouere, facile mihi temperare poteram, cum neutram partem ſatis probarem, vt ab vtraque remotus, euentum expectarem. Sed rei periculique magnitudo me commouit, vt tali tempore Reipub. deeſſe, cum ſumma impietate coniunctum eſſe exiſtimarem. Quid igitur feci? *Andreiouiam*, cum magna ſpe rei in integrum reſtituendæ profectus ſum. Eo conſilia cogitationesque meas dirigebam. Poſteaquam vero in maximo illo frequentiſſimoque armatorum, & vim libertati publicæ præcipue ab Ordine Eccleſiaſtico allatam, frementium, neminem reperi, qui factum eorum, qui violentæ R. D. Archiepiſcopi renunciationi reſtiterunt, non magnopere laudaret, pro eoq; ſe mori velle periculoſum perniciosumq; eſſe iudicaui. Itaq; neceſſitati parui, teſtatus ſæpius me euentum illius conſilii præſtare nolle, valdeque pertimeſcere communem cum omnibus fortunam. Cuius per Dei gratiam nihil adhuc eſt, quod pœniteat. Nam ante complures dies ad perueſtiganda ea, quæ de eo, quem nobis Dei Opt. Max. voluntas regem deſignauit, ferebantur, miſi obuiam ad fines vsque *Podoliæ Soliçouium* noſtrum. Is mihi pro re certiſſima confirmat nihil deeſſe in eo Principe, quod formam regis optimi, reique publicæ noſtræ accommodatiſſimi deſiderari poſſit. Religionis veræ ſinceritatis ſtudium, prudentiam, animi magnitudinem, grauitatem, excellentem bonarum literarum peritiam, cæterasque inſignes animi atque ingenii dotes in eo eminere ac elucere. Is autem *Leopoli* iam ſuperata, intra proximos octo dies ſe *Cracouiam* cum omnibus impedimentis peruenturum ſcripſit. Ex altera parte quid fiat R. D. V. ex aliis cognoſcere non dubito. Orandus eſt Deus Opt. Max. vt pro immenſa ſua miſericordia ex tanta tempeſtate nos in tranquillitatem vindicet. Reuerendiſſimam D. V. quam optime ac feliciſſime valere percupio. Datum Cracouiæ.

Epistola XVII.

STANISLAO HOSIO Cardinali Varmienſi
STANISLAVS CARNCOVIVS Epiſcopus Wladislauienſis.

De moliminibus & Archiepiſcopi Gneſnenſis & S. Cæſareæ Maieſtatis, Electioni Stephani Tranſyluaniæ Principis adverſantium metuens, percupit vt Pontifex autoritatem ſuam interponat Cæſaremque à belli inſtituto reuocet.

ETiamſi nullas tanto interuallo ab Illuſtriſſ. & R. D. V. accepi, facile tamen ſuſpicor, ex tanta Reipub. noſtræ perturbatione, quam ea de rebus noſtris ſollicito & anxio ſit animo. Itaque non dico officium, ſed pene pietas ipſa à me flagitat, vt eam de his, quæ hic aguntur, quantum mihi per ſummas occupationes meas licet, certiorem faciam. Ante vnum menſem ex *conuentu Andreiouienſi* dedi ad Illuſtriſſ. & R. D. V. literas, quibus perſcripſi, quanto ſtudio quantoque conſenſu tam inuſitatus memoria noſtra Ordinis Equeſtris concurſus renunciationem *Sereniſſimæ Infantis Illuſtriſſimiq; Tranſyluaniæ Principis* approbauerit. Quorum coronatio eodem tempore in incertam alterius aduentus ſpem ad 6. Non. indicta fuit. Quoniam vero ob tarditatem eorum, qui illi regnum differebant, vt tum adeſſet fieri non potuit, eadem ad 7. Id. April. prorogata eſt. Interea vero Orator cum quibusdam ex noſtris, qui ad ſe miſſi fuerant ab illo venit, gratitudinem Regni ad ſe delati teſtificans, conditionesque ſibi propoſitas iureiurando confirmatas in ſcriptis offerens. Literæ etiam & publice & priuatim ad complures allatæ ſunt, quibus aduentus ſuus, ad fines Regni *Sniatinum* ad 20 diem Martii nunciatur. Scriptæ etiam ſunt ab eo literæ, ad eos, qui aduerſam factionem pertinacius ſecuti ſunt, imprimis vero ad R. D. Archiepiſcopum, qui ad vltimam Martii *Louicium* Conuentum indixerat. In quo non niſi *Palatinus Rauenſis* cum aliquot *Maſouiis nobilibus* affuit. Nam *Mareſchallus regni* eo animo illuc venerat, vt eos ad conſenſum omnium, quem ipſe quoque iam complexus eſt, pertraheret. Sed D. Archiepiſcopus nihil de ſua ſententia remittens, ac neque precibus neque monitionibus, tam publicis quam priuatis, loci quicquam relinquens, alterum etiam Conuentum ad 7 Id. Aprilis *Warſouiam* indixit. Hæc ideo ad Illuſtriſſ. & R. D. V. perſcribo, vt ea cognoſcat, quam grauiter & pertinaciter, vel ad bellum ciuile in Polonia excitandum, vel ad ſuum ipſius interitum reique Eccleſiaſticæ flammam D. * neſcio quæ in felicia fata vrgeant. Et certe ſi *Cæſ. Maieſtas*, de qua nihil adhuc certi adfertur, aliqua ratione ſui ſimilis, id autem eſt prudentiſſima & pacis ac tranquillitatis ſtudioſiſſima, eſſe deſierit, non nobis ſolum, ſed vniuerſæ etiam Chriſtianitati exitum luctuoſiſſimum ea res adferat neceſſe eſt. Itaque quod ab Illuſtriſſima & R. D. V. ſuperioribus petii, idem etiam nunc ab ea vehementer contendo, procuret, ac pro ſua ſingulari non in patriam ſolum, ſed etiam in vniuerſum Chriſtianum nomen charitate atque pietate apud S. D. N. perficiat, quo is autoritate ſua *Cæſaream Maieſtatem* à tam funeſti atque exitioſi belli inſtituto retrahat & reuocet. Ad quem nos, eadem de cauſa legatos noſtros, cum humaniſſimis atque honorificentiſſimis mandatis miſimus. Illuſtriſſimam ac R. D. V. optime valere percupio. Datum Cracouiæ.

Epistola XVIII.

STANISLAO HOSIO Cardinali Varmienſi
STANISLAVS CARNCOVIVS, Epiſcopus Wladislauienſis.

De Reipublicæ tranquillitate gaudens, qua ratione Canonicorum ſuæ Diœceſeos anguſtæ rei conſultum iuerit exponit, idque vt ratum fiat, Pontificis autoritatem exoptat.

QVæ hic ſuperioribus temporibus acta ſunt, quæque nunc aguntur, aliorum literis atque nunciis ad Illuſtriſſ. D. V. præferri minime dubito. Itaque ego hoc tempore illud vnum, in quo omnia mihi ineſſe videntur, ſcribendum eſſe exiſtimaui, Rempub. noſtram ex tanta tamque diuturna ac periculoſa tempeſtate ſingulari Dei Opt. Max. benignitate, non humanis certe conſiliis, tam breui tempore in optatum portum veniſſe. Iam enim non ſolum prouinciæ, ſed etiam homines atque ordines fere vniuerſi, qui nuper ſtudiis atque voluntatibus, de eo quod caput eſt, inter ſe diſſidebant, in idem conſentiunt, ipſumque Reipub. corpus nuper diuiſum coaleſcit, & ſolidius efficitur. Neque vero eſt quiſquam, niſi ſit valde malitioſus, cui principis ipſius virtus atque ſapientia non admirabilis atque optanda videatur. Qui legatum, quem iſthuc ad teſtificandum ſuum erga ſedem Apoſtolicam ſtudium atque obſeruantiam primo quoq; tempore miſſurus eſt, animo deſignauit, & eum iam iamque nominabit, dummodo illi tranſitus iſthuc pateat. Sed fata, vt ego quidem mihi perſuadeo, viam aperient. Eccleſiæ meæ Wladislauienſis per ſummam temporum iniquitatem, iuriſque ſui in decimis exigendis obtinendi difficultatem reditus ita iam ſunt acciſi & extenuati, vt vix iam ex Prælatis & Canonicis illius aliqui reperiantur, propter maximam viuendi difficultatem, qui apud eam reſidere velint. Quod cum pro mea in Eccleſiam Dei ſtudio atque officio mihi moleſtiſſimum eſſet, neque vllam aliam rationem reperirem, qua huic rei conſulere poſſem; coactus ſum aliquot villas in diſtributiones quotidianas, ad præſcriptum Concilii Tridentini, collegio illius attribuere. Quod factum meum quoniam ſine S. D. N. autoritate firmum & ſtabile eſſe non poteſt, Illuſtriſſimam D. Veſtram oro, vt gratia atque commendatione ſua apud ipſum perficiat, quo id ex autoritate ſua in ampliſſima (vt dicitur) forma, comprobari & confirmari iubeat. In quo contra cupiditatem eorum, qui mihi ſucceſſuri ſunt, cauendum eſt. Quoniam enim hi, qui ante me Eccleſiæ iſti præfuerunt, aliquoties eas villas Corepiſcopis (vt vocant) pontificalium munerum ſuorum vicariis vſui dederunt, ne iſto prætextu inſtitutum hoc meum aliquando reuocetur, cautio eſt. Ac quo tanto firmior ſit iſthæc dominatio, inter cætera, qui in adeundo Epiſcopatu iureiurando Epiſcopi confirmare ſolent, hoc ipſum quoque de ea non reuocanda aut perturbanda, autoritate S. D. N. referri iubeatur. Quam cauſam, vt Eccleſiæ vtilem atque neceſſariam, ita Illuſtriſſ. D. Veſtræ exiſtimo fore minime moleſtam minimeque difficilem. De quo ſcripſi etiam ad Illuſtriſſ. D. Cardinalem *Commendonum*. Illuſtriſſimam ac R. D. Veſtram quam diutiſſime ſalvam atq; incolumem eſſe percupio. Dat.

Epistola XIX.

STANISLAO HOSIO Cardinali Varmienſi
STANISLAVS CARNCOVIVS, Epiſcopus Vladislauienſis.

Vt receptio decretorum Concilii Tridentini, ſolenni Synodo facta, à Pontifice confirmetur, Cardinalis ope effectum iri ſperat, atq; paucula de Regis militia ad Gedanum ſubnectit.

TAndem aliquando diuino præſidio adiuti cum R. D. Nuncio, qui vna cum R. D. Archiepiſcopo Synodo præfuit, perfecimus, vt Sacro Sancti Concilii Tridentini decreta publice totius Synodi autoritate, ſine vlla exceptione reciperentur, omniaque ad eorum præſcriptum primo quoque tempore conformari iuberentur. Quod vt conſtans ac perpetuum ſit, ſanctiſſimæ Sedis autoritate diligentique inſpectione & animaduerſione opus eſt, qua de re ad S. D. N. hortatu R. Nuncii ſcripſi, acta ſiue decreta Synodi iſtius à ſua Sanctitate confirmari, & meo & totius Synodi nomine petii, quorum etiam exemplum Illuſtriſſimæ ac Reuerendiſſ. D. V. mitto, valdeque rogo, quo petitionem hanc noſtram apud ſuam Sanctitatem gratia atque autoritate ſua adiuuet. Ita enim à tota Synodo decretum eſt, vt ne ea prius promulgentur quam à ſua Sanctitate confirmata fuerint. Ad Gedanum poſt priores meas de victoria exercitus Regiæ Maieſtatis, nil adhuc quod quidem ſciam, innouatum eſt. Regia Maieſtas copias tum voluntariorum quam mercenariorum militum, quæ ex diuerſis locis conueniunt, Mariæburgi expectat. Illuſtriſſimam ac Reuerendiſſimam D. V. quam optime ac diutiſſime valere percupio. Dat.

Epistola XX.

IOANNI FRANCISCO Cardinali Commendono
STANISLAVS CARNCOVIVS Epiſcopus Wladislauienſis.

Conſilium ſuum de reſtituenda diſciplina eccleſiaſtica probari, & hac de cauſa illum in Polonia expectari debere grauiſus, vt Synodi conſcribendæ autoritate munitus veniat, ſuadet.

MUltiplici sane gaudio & lætitia lectis literis Illustr. D. Vestræ affectus sum, nam & laborem hunc qualemcunque nostrum, quem in restituenda veteris Diœcesis nostræ disciplina suscepimus, amplissimo testimonio ac pene paterno fauore Illustr. P. Vestrarum approbari vehementer sum lætatus, & significatio ea amoris & beneuolentiæ Illustr. D. Vestræ erga me, qua & constantiam diligentiamque in rebus Ecclesiæ tuendis atque propagandis nostram approbat, & de suo erga me animo & voluntate mihi omnia prolixissime pollicetur, summo gaudio & voluptate animum meum perfudit. Tum vero illud erat, quo lecto sustuli manus, atque Deo immortali summas egi gratias, nobis plane fessis hocque Reip. ac perturbatæ religionis onere ferendo defatigatis, Illustr. P. Vestram tanquam præsentissimum numen cœlitus in hoc regnum demitti, qui maximam eius oneris partem subeat, rebusque nostris inclinatis & afflictis præsentissimam operam ferat. Ac cum cætera omnia tristes quosdam & lugubres exitus polliceantur, offensionisque diuinæ haud obscura signa præ se ferant, hæc vna res iucundissimam spem salutis, Deique in nos beneuolentiæ fiduciam porrigit, eum principem in hæc loca mitti, cuius prudentia, consilio, autoritate, fide, gratia omnia recte componi possint. Quo quidem nomine, vt Deo Opt. Max. gratias agimus; ita in Illustr. P. Vestræ felicem aduentum læti vota concipimus. Velim autem vt ad reliqua immortalia Ill. P. Vestræ erga me beneficia, hoc vnum addat, vt cum hac Warsouiam proficiscetur, *Wolboriam* diuertat, ibique rebus omnibus nostris, qualescunque illæ sunt, vt suis propriis vtatur. Magno me beneficio hac ratione ab Illustr. P. Vestra affectum putabo. Ego interea Wladislauiam quorundam negociorum in Ecclesia mea componendorum causa proficiscar. Quod vero ad meum iudicium, quod magis beneuolentia sua, quam merito meo Illustr. P. Vestra à me inquirit, attinet, nullum profecto præsentius aut salubrius ad sananda religionis sanctæ vulnera remedium puto, quam vt primo quoque tempore Synodus prouincialis, cuius omnes boni summo studio tenentur, congregetur ac peragatur. Quod quanquam ex nostris quidam, Ecclesiasticis præsertim viris, fieri nolint, tamen ad deuastatas Ecclesias restituendas, & ad veterem disciplinam nunc plane dissolutam reuocandam, & ad hæreticorum prauos conatus reprimendos, nulla aut commodior aut expeditior via esse videtur. Nam circumspectis rebus omnibus in humanis præsidiis, quibus hactenus magna diligentia vsi sumus, nihil tamen perfecimus. Spes tamen in solo Dei præsidio, ac præsidum Ecclesiasticorum diligentia & labore omnis posita esse videtur. Quare Illustr. D. V. pro sua maxima pietate det operam, vt Concilii cogendi ad nos veniat, qua multos etiam ac reluctantes cogere ac ad officium impellere possit. Hac enim ratione & nos dissidentes in mutuam concordiam reuocare, & ad conuentus & comitia ex salute Reipub. obeunda viam planiorem sternere poterit. Quæ non aliam ob causam forstasse non minus felices successus habebant, quam quod non multum concordibus ac consentientibus animis & sententiis viri Ecclesiastici ad ea conueniebant. Præterea in eadem Synodo vias & rationes omnes perquiremus, qua ratione saluberrima decreta Sacrosancti Concilii Tridentini, quibus omnis antiqua disciplina restituitur, moderatione aliqua adhibita duorum articulorum, de non residentia & pluralitate beneficiorum, ad effectum & executionem deduci possint. Tum demum si quid præterea nobis præsidii ab humano auxilio accesserit, id totum in lucri loco computabimus, cum illa superiora, mea quidem sententia, & ad placandam iram diuinam, & omnem disciplinam Ecclesiasticam ex fundamentis erigendam & ad vniuersam Ecclesiæ Dei salutem plurimum momenti habere videantur. Quod si Illustr. P. V. effecerit, egregius profecto fructus huius ad nos illius aduentus extabit. Nam & rebus nostris afflictis & inclinatis summam opem feret, & Ecclesiam Dei summo beneficio afficiet, & perpetuam sui apud nos memoriam relinquet. De aliis rebus coram prolixius & liberius postea. Sereniss. Rex noster accelerat Comitia, & ad medium mensis Octobris cogenda instituit: quibus Ill. D. V. interesse, plurimum Christianæ Reipub. expediret. Verum hæc melius Illustr. P. V. pro sua incredibili sapientia iudicabit. Cuius me amori & beneuolentiæ etiam atque etiam vehementer commendo. Dat.

EPISTOLA XXI.

IOANNI FRANCISCO Cardinali Commendono
STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis

Splendidum Regis ingressum eiusque Coronationem, & quid hæretici frustra moliti fuerint, describit.

DIuturni silentii mei, quo hactenus erga Illustr. P. V. sum vsus, causam, non negligentiæ meæ, sed partim difficultatibus ac molestiis, quibus me semper expositum esse non ignorat, partim etiam rerum acerbitati, adscribas quæso. Vt enim obseruantiam meam erga Illustr. D. V. omni officiorum genere testatam esse cuperem, ita quoque tempestate ac fluctibus Reipub. nostræ, illam perturbari minime vellem. Nunc tamen & liberior factus & lætiora nactus, vsuram tanti temporis compensare studebo. Quo desiderio animique auiditate aduentum Regis expectabamus, eadem plane venientem excepimus. Nam & in finibus maioris Poloniæ, a Nobilitate illa gratanter est acceptus, & hic aduentanti frequenter & splendide à Proceribus Regni, istiusque oræ Nobilitate obuiam est itum. Adeo vt ingressu suo splendorem Magnificentiamque Regum præteritorum atque adeo expectationem nostram superasse dicatur. Processerunt obuiam & hæretici. Sed tamen hi postridie, multa latenter machinati sunt, quibus in longius tempus coronationem protraherent. Illa enim, quæ electionis tempore in cassum tentarunt (vt legum correcturam iudiciorumque formulam nouam) ante coronationem expedire volebant. Studium tamen Catholicorum vicit, vt omnibus reiectis, Dominica Quinquagesimæ, cum summo omnium hominum applausu sit coronatus. Circa Iuramentum nonnihil est tumultuatum. Nam postquam iuxta formulam in Pontificali descriptam iurasset, voluit * vt iuramentum ab hæreticis conceptum ex schedula iuraret, sed à nobis est strenue repulsus, & Rex iuxta formulam Statuto comprehensam me præeunte iurauit. Quo finito, * tumultuari cœpit, ad eiusque clamorem * accurrerat, ac nonnulli alii, Regemque confœderationis admonebant. Quorum importuno clamore victus, verba hæc Domino Archiepiscopo nihil ista morante, sed sacro Ordine suo prosequente, protulit: Pacem inter dissidentes de religione conseruabo, saluis tamen iuribus Regni. Quam clausulam adiecit nobis admonentibus & de iuribus nostris solenniter protestantibus. Hac in re nobis atq; adeo Ecclesiæ Dei Illustriss. & Magnificus *D. Capitaneus Samogitiæ* strenuam nauauit operam. Postridie in foro publico à Ciuibus

Cracouiensibus iuramentum recepit: indeque recta ad nuptias *Domini Andreæ Zborouii* profectus est, quibus & altera die interfuit. Iam vero illud commodi referimus, quod nihil contra nos aduersarii machinantur. Et quantum quidem coniicere possum, languescunt, nec tantopere confœderationem illam suam vrgent, pudore, vt existimo, victi, protestatione *Plocensium* virus illius detegente. Et mirum certe est, quantum hæc protestatio furorem illorum hebetauerit. Articuli quoque illi, quibus Regia potentia astringitur, ne dicam conuellitur, euanescunt: ac breui in fumum abituros speramus. Vrgent quidem hæretici Comitia, vt sua illa præclara ad euertendam Ecclesiam Dei excogitata iudicia obtinere possint: Sed *Plocenses* atque *Masouii* resistunt, Comitiaque eiusmodi negant esse, in quibus agi possit de omnibus, sed tantum ad determinatum actum, hoc est Coronationem, indicta. Arbitramurque alios, & tædio & constantia principis victos, illis concessuros. Quid multa? quemadmodum antea animis conciderамus, & pessima quæque nobis ominabamur; ita nunc veluti certissima oblata salute confirmamur, ac in eam spem erigimur, fore aliquando, vt nobis in Polonia (si Deus omnipotens Principi longiorem concesserit vitam) pax & tranquillitas Ecclesiæ optatissima illucescat. Habemus enim Principem, Catholicum, pium, prudentem, iustum, inuictamque quandam animi magnitudinem, vel ipso vultu præ se ferentem: qui, vt nunc nonnihil hæreticis concedat; vbi tamen solium suum confirmauerit, acerrimum illum religionis Catholicæ propugnatorem fore non dubitamus. Dat.

EPISTOLA XXII.

IOHANNI FRANCISCO Cardinali Commendono
STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis

Radiuilo Senatore ab Ecclesiæ defensione multum laudato, ad fratrem ipsius deflectit, quem vt a Pontifice in Episcopatus suffraganeatu confirmetur, impense commendat.

CVm Illustri & Magnifico *D. Nicolao Christophoro Radiuilo, Marsalco Magni Ducatus Lituaniæ*, viro clarissimo & bonarum partium Senatore, ea mihi intercedit coniunctio, quæ cum mihi honorifica, tum consiliis bonis Reipub. & Ecclesiæ Dei semper vtilis fuit. Huius ego genus ac splendorem familiæ non commemoro, quippe quæ Illustr. ac R. P. Vestræ non est obscura. Sed certe tantus mihi semper ipse per se visus est, vt in eo admirer zelum & feruorem fidei Catholicæ, acumen ingenii, libertatem supra ætatem in sententia dicenda. Illud vero non possum reticere, quod nulla vnquam bonorum memoria obliterabitur: huius vnius opera, studio, virtute, autoritate, sustentatam & adiutam Ecclesiam, cum sæpe alias, tum maxime *Parisiis*, quando Legatus Hæreticorum, ad confirmandam pestiferam confœderationem Regem Electum vrgentium, insanam pertinaciam ac furorem solus fortiter refutauit, ac repressit. Cum vero hic iam Rege præsente in senatu factioſi homines eandem contilenam canerent, quam pulcre stetit hic noster *Radiuilus*! quam constanter spartam suam tutatus est! quam grauiter, quam acriter, quam vehementer, nos sequutus, illos concutit! Hæc non sine summa laude diuinæ clementiæ commemoro, quæ nobis hunc hominem patre hæretico natum defensorem atque conseruatorem Ecclesiæ produxerit. Qui non modo seipsum, sed etiam omnes fratres suos Ecclesiæ Dei reconciliauit. Hic nuper egit mecum accurate, vt fratrem *Georgium* iuuenem omni laude præstantissimum, ac ipsius negocium Illustr. ac R. P. Vestræ commendarem. Negocium est tale: *Reuerendiss. D. Episcopus Vilnensis*, homo iam grauis annis, vt sibi & Ecclesiæ de successore idoneo prospiceret, maturo consilio diuina quadam voluntate eum muneris sui collegam sibi adiunxit. Nunc id agitur, vt eam senis Episcopi prudentem voluntatem, Ecclesiæ Dei vtilem, S. D. N. assensu & approbatione sua confirmare velit, quod se commodissime Illustr. ac R. P. Vestræ autoritate & beneuolentia consequi posse sperat. Quod quidem ego, simul atque accepi, non tam bene merendi de illo viro atque eius clarissima & Ecclesiæ coniunctissima familia, studio, quæ tamen causa esset honestissima, & iustissima; sed magis causæ ipsius æquitate ductus atque adeo Ecclesiæ charitate impulsus, hanc institui postulationem ad Illustr. & R. P. Vestram. Quam summopere precor, vt cum rei æquitatem perpenderit, & nostrum studium cognouerit, ne non tam nobis, quam Ecclesiæ nostræ, quam magno in hac causa beneficio cumulauit, deesse velit. Cui quidem, ego nunc vere gratulari possum, quod ex qua familia grauissimum vulnus acceperat, nunc ex eadem præsentissimum remedium ac subsidium habitura videatur. Neque leuis hæc felicitas ex eo loco id muneris ei, qui facile princeps est, in Repub. vltro offerri, hoc præsertim tempore, vbi potestas autoritatem facile tuetur, & hisce hominum moribus, dum ad exemplum principum totus componitur orbis. Quod in *Lituana* gente maxime valet, quæ autoritate primorum virorum ducitur. De ipso quidem iuuene non multa, sed vera dicam, eum esse probe, pie, honeste educatum: ita vt facile eo ingenio talibus moribus locum, dignitatem, & hanc spartam tueri & ornare possit. Cæterum hoc Illustr. ac R. P. Vestræ testimonium virtuti eius dare possum, me nunquam iuuenem vidisse magis compositum ad pietatem & honestatem. Huc accedit adeo singulare amantissimorum fratrum studium, singularis in Ecclesiam Dei pietas, vt etiam domum paternam, quæ *Vilnæ* hactenus est receptaculum ac sentina omnium hæreticorum, Ecclesiæ se donaturos, hæreticos pulsuros, & omnibus modis illis vbique incommodaturos recipiant. Vniuersitati quidem Societatis Iesu, per quam magna fit religionis propagatio, is idem Illustr. & Magnificus *D. Nicolaus Christophorus* vnam ex possessionibus suis non postremam reditibus offert, donat, ascribit. Hæc qualia & quanta, Illustr. ac R. P. Vestra bene intelligit. Nam quod videtur maxime negocium hoc impedire, ætas scilicet huius iuuenis, nondum adeo regimini huic idonea, hunc defectum sua S. ex plenitudine potestatis, propter euidentem vtilitatem Ecclesiæ Dei adducta autoritate Illustr. P. V. supplere facile poterit. Præsertim cum in euentum mortis Episcopi, suffraganei sui, viri prudentis ac honestissimi, collegii consiliis vti possit. Quod cum ita sit, Illustr. ac R. P. V. quo maiore possum, studio, oro, rogo, obsecro, vt eam curam, diligentiam, operam, imprimis Ecclesiæ, deinde fratribus clarissimis ac toti prouinciæ, mihi denique ipsi, qui tantopere in hac causa laboro, nauare velit, autoritateque sua perficiat, quo sine negocio, negocium hoc confirmationis apud S. D. N. expediatur. Hoc tale & tantum beneficium acceptum, referent Ecclesiæ Dei fratres ipsi. Postremo meipsum Illustr. ac R. P. V. in perpetuum obstrictum reddet. Dat.

EPISTOLA XXIII.

IOANNI FANCISCO Cardinali Commendono

STANISLAVS CARNCOVIVS,
Episcopus Wladislauiensis.

Lustratione Dioeceseos suæ aliisque curis ecclesiasticis quantum distineatur, exponit.

LIteræ Illustrissimæ D. Vestræ Calendis Iunii datæ, nudius tertius demum mihi redditæ sunt. Nec mirum, toto enim hoc tempore post festum Paschæ vsque adhuc in perlustranda & peragranda Dioecesi mea versatus, & ad extremas vsque Baltici maris oras progressus sum. Quam etiam causam Illustr. D. V. existimet, quod tanto interuallo ad eam scribam. Neque vero Idus Maii me ab hoc instituto reuocare potuerunt. Facile enim iam antea præuideram eum illarum exitum futurum fuisse, qui fuit. Intelligebam etiam in ea inuidia, quam mihi discessio Regia conflauerat, quantum ponderis & autoritatis consilia mea habitura essent. Itaque cum viderem operam meam temporibus Reipub. vel inutilem vel non necessariam, omne studium meum ad instaurandas Ecclesiæ religionisque ruinas conuerti. Et credat mihi velim Illustr. D. Vestra, maximum me ex eo muneris mei fructum consolationemque cepisse. Nam in tanta rerum omnium perturbatione, tam periculoso Reipub. tempore, sublata e medio omnium legum magistratuumque autoritate, in summa licentia & impunitate, contra omnem opinionem, ea quæ stante etiam Repub. desperata videbantur, singulari Dei Opt. Max. beneficio, partim restituta, partim in spem optimam erecta sunt. Vt eam facile intelligam, si nos ipsi, quibus gregis cura commissa est & demandata, officium nostrum sedulo faciamus: non multum certe ad causam religionis præsidia humana esse desideraturos. Illud autem re ipsa perspexi, nihil esse quod ad restituendam pristinam incolumitatem & dignitatem Ecclesiæ æque pertineat, quam vt muneribus Ecclesiasticis viri doctrina & moribus idonei præficiantur. Quod quam facile sit apud nos, Illustr. D. Vestra non ignorat. Nam vt desint, in quibus hæc mediocria vel saltem tolerabilia reperiantur: ii tamen ob tenuitatem sacerdotiorum adduci non possunt, vt vno certo loco sedes figant, & muneri suo sedulo incumbant. Sed ea, quæ sua sunt, plerique omnes consectantur. Ecclesiæ vero vel deseruntur, vel a valde paucis administrantur. Quid futurum sit, proximus *Warsouiensis Conuentus* ad 5. Non. Octobris indictus (ad quem nunc accingor) decernet. Illustrissimam D.V. Deus Opt. Max. omni felicitate florentissimam quam diutissime conseruet. Dat.

EPISTOLA XXIV.

IOANNI FRANCISCO Cardinali Commendono

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis.

Post discessum regis se inuidia maxime laborare, omnia in Repub. peruerse agi, nouamque Regis electionem adornari refert.

AMor meus in D. Vestram prope singularis, & iucundissima suæ consuetudinis recordatio, cum ad *Illustrissimum Domium Cardinalem* scriberem, non passa est me ad eam nullas dare. Non autem arbitror eam ignorare, post Regis a nobis discessum, quæ vel Reipub. nostræ vel mea præcipua cura fuit consecuta. Quin parum abfuit, quin inuidia in me, vel ab inuidis vel a maleuolis & peruersis hominibus concitata, conflagrauerim. Nacti enim videbantur improbi & perditi eam opportunitatem, qua me, qui salutarium consiliorum acerrimus auctor semper extiterim, opprimere posse arbitrarentur. Sed me plurimum consolabitur semper consiliorum factorumque meorum conscientia, quæ apud me pluris est & erit semper, quam eorum peruersa malitia, quæ suapte vanitate iam concidit. Ad rerum vero mala quod attinet, valde sollicito sum animo. In summum enim discrimen salutis & libertatis communis redisse videmur, vnde sine singulari gratia & præsidio diuino emergere non possumus. Dissensionis enim domesticæ omnia sunt plena, multitudo spreta Senatus autoritate omnia miscet. Nihil salutaribus Consiliis loci reliquum est. Temeritas plus quam ratio valet, & in ea tamen rerum omnium perturbatione, quod in *Steticensi Conuentu* non successit, ad electionem Regis maxima multitudinis pars properat. Non desunt qui iudicio saniore sunt, qui Regis reditum expectare maluit. Ad tot & tanta mala sananda conuentus a Reuerendiss. D. Archiepiscopo ad 5. Non. Octobris *Warsouiam* indictus est. Quo vereor, ne valde pauci & frustra conueniamus. Sed a medicis dum vita est, spes esse dicitur. Quid igitur & nos meliora sperare vetat? &c. Datum.

EPISTOLA XXV.

IOANNI FRANCISCO Cardinali Commendono

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis.

De miseranda rerum facie questus, illius culpam in Archiepiscopum transfert; quod autem iubilæi Romani fructu mactatus fuerit, gaudium & gratum animum testatur.

QVanto studio atque contentione pro Repub. Ecclesiaque Dei semper pugnauerim, quamque fortiter ac constanter perniciosis atque peruersis hominum vel stultorum & improborum restiterim consiliis, Illustr. ac R. D. V. superiore interregno satis cognitum perspectumque esse arbitror. Quid vero inde malorum post regis a nobis discessum reportauerim, quantas iniurias, calumnias atque contumelias subierim, cum ex meis, tum ex aliorum literis atque sermonibus, fama denique ipsa, eam satis exploratam habere certo mihi persuadeo. Itaque cum intelligerem in tanta hominum inuidia atque maleuolentia, consilia mea parum fidei atque autoritatis habitura in tam difficilibus & periculosis Reipub. negotiis in tanta præsertim animorum varietate ac dissensione, omnino mihi abstinendum esse hoc tempore existimaui, & abstinui. Vtinam vero deinceps idem salua Reipub. atque Ecclesiæ causa (quod vix optare, nedum sperare audeo) mihi liceret. Nam quid hisce *Warsouiensibus Comitiis* actum sit, quique eorum exitus fuerit, multorum literis atque nunciis, fama denique ipsa, antequam meæ isthuc perueniant, perlatum esse certo scio. Eo iam tandem deuentum esse videtur, quod euenturum aliquando Illustr. ac R. D. V. (si iterum rem ad interreguum redire non magno interuallo contingeret) diuinabat. Atque vtinam saltem id nulla Ordinis nostri culpa accidisset: potuissemus enim vel sola innocentia consiliorumque nostrorum conscientia nos ipsos consolari; nunc ne id quidem nobis reliquum esse video. Agnoscam etenim & fatear necesse est, erratum esse, atque grauiter erratum ab Ordinis nostri principe, dum omnibus fere aduersantibus ac repugnantibus, admodum paucis sibi assistentibus, Rex ab eo renunciatus est. Vnde vniuersus Equestris ordo grauiter exacerbatus & exulceratus fremit, alteroque Rege creato, ad arma conclamat, ac omni malo Ordini nostro acriter minatur. Ac nisi ipse Deus Opt. Max. nos respexerit, actum iam est de omni Ordinis nostri iure atque dignitate. Pro qua vel cum extremo vitæ discrimine omnia tentare & expedire decreui. Faxit modo Deus Opt. Max. vt idem collegis meis in mentem veniat, ac in iis, quæ Ecclesiæ ac Reipub. quam maxime salutaria fore videbuntur, nobis inter nos conueniat. Sanctiss. D. N. per literas ad R. D. *Vincentium Laureum* Episcopum Montis regalis, S. suæ in Polonia nuncium, communiter missas, sanctissimum Iubilæi fructum, mihi tanto interuallo absenti, non solum nullo meo merito, sed etiam me, quamuis cupidissimo, inscio tamen communicauit. Quod ego in maximi & amplissimi muneris loco a suo S. animo perquam gratissimo accipio, agnoscoque etiam R. D. Nuncio homini mihi amicissimo, & in his, quæ ad munus suum pertinent vigilantissimo cautissimoque, qui id sibi atque mihi impetrauit, hoc nomine me plurimum debere. Qua de re ad Sanct. suam literas quoque dedi, quas Illustr. ac R. D. V. in testificanda animi mei gratitudine, autoritate atque oratione subsequatur & adiuuet. Simulque petitionem illam meam, de qua binas eodem exemplo (quo de his perferendis certior essem) ad Illustr. ac R. D. V. dedi, apud suam Sanctitatem promoueat, vehementer etiam atque etiam oro. Ego vero vicissim in omnem referendæ sibi gratiæ occasionem me semper intentum, fore polliceor ac recipio. Ac vt omnia Illustr. ac R. D. Vestræ ex animi sententia cedant, a Deo Optimo Maximo supplex precor, assidueque precabor. Dat.

EPISTOLA XXVI.

IOANNI FRANCISCO Cardinali Commendono

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis.

Ex nimis festinata Regis denominatione quid turbarum & detrimenti, inprimis Ordini ecclesiastico, obnatum, suo autem interuentu sedatum fuerit, narrat; quod compositioni huic desit, vt preces suas apud Pontificem adiuuare velit, amice contendit.

IN quantum discrimen Respub. nostra proximis *Warsouiensibus Comitiis*, præpropera R. D. Archiepiscopi nostri, in renunciando Rege acceleratione, adducta fuerit, & a me statim Illustr. ac R. D. Vestræ subindicatum fuit, & aliorum literis atque nunciis, fama denique ipsa ad eam satis abunde perlatum esse, non dubito. Eo profecto iam ventum erat, vt non externa solum *Germanica* & *Turcica*, sed etiam ac multo magis domestica, horreremus arma. In nostrum quidem Ordinem tantum exarserat multitudinis furor, vt iam passim bona Ecclesiastica hostilem in modum, compluribus ex nostris vix ipsis latitantibus, vastarentur. Quod dum ad me vndique perferretur, vita ipsa me hercule iam mihi incipiebat esse molesta. Itaque etsi iam antea a Reipub. negociis hoc tam infelici suo tempore propter insignem hominum malitiam atque improbitatem abstinere decreuissem; tantorum tamen malorum metu incredibili excitus, continere me non potui, quin hoc tempore ad *Conuentum Andreiouiensem*, quo nil diuinius Reique publicæ nostræ salutarius excogitari potuit, & ipse venirem, & quam plurimis aliis, qui mihi recte de Repub. sentire videbantur, conueniendi autor essem. Quo cum incredibilis & nostris temporibus inusitata præstantissimorum Equitum de sua atque Reipub. salute atque libertate valde sollicitorum, & ad decertandum pro ea paratissimorum multitudo ex omnibus prouinciis conuolasset, tanta eorum fuit concordia, tantus ad tuendam salutem atque libertatem patriæ consensus, quantum post hominum memoriam in tanta multitudine tantis de rebus extitisse verisimile non est. Nam cum de eo, quod caput erat, primis statim suffragiis, ita inter se consensissent, vt ab vno dicta sententia, in eam omnes pedibus iuerint, nec quisquam repertus sit, qui vel vnico verbo repugnauerit, aliis plurimis & maximis de rebus biduo vel ad summum triduo, inter eos conuenit. Caput autem illud erat, vt eo, qui a R. D. Archiepiscopo contra ius & libertatem communem omnibus, fere repugnatibus erat renunciatus, reiecto, *Serenissimæ Infantis Annæ, & Ill. Transyluaniæ Principis* renunciatio, ne ipsa quidem satis legitima, omnium consensu approbaretur, firmaque ac rata ab omnibus esse iuberetur. Cætera vero, quæ ad idem constantissime defendendum, ac ne quid alicunde Respub. detrimenti aceipiat, prouidendum pertinent, prudentissime prouisa constitutaque sunt. Mihi certe, qui ibi solus ex Episcopis, cum cæteris tutum non esset, affui, præter omnem opinionem, ab omnibus maximus honos, Deo Opt. Max. innocentiam meam protegente, ac remunerante, habitus, plurimumque ponderis atque autoritatis intuenda concordia, mitigandisque multitudinis furoribus, mea habuit oratio, adeo vt id, quod integris rebus ab vniuerso ordine nostro perfici non potuerit, a me vno in tanta ordinis nostri flamma, haud ita difficile perfectum sit, vt tandem ad componendum de omnibus ordinis nostri iniuriis cum ordine Equestri, certum nec ita longum tempus publico omnium decreto constitueretur. Perfectum & illud est, vt direptiones & deprædationes bonorum Ecclesiasticorum publica autoritate coërcerentur. Quæ omnia a me non humanis studiis vel consiliis, sed singulari Dei Opt. Maximi benignitati attribuuntur. Quæ cum præsens in tanto hominum talium Conuentu palam nobis affulserit, in certam spem venimus, fore, vt etiam Respub. nostra ex ipso iam interitu, ac veluti naufragio emergat, ac sese colligat. Et certe ab eo, quod periculosissimum erat, malo, domestica scilicet dissensione atque discordia, tutior iam mihi deinceps futura videtur. Nam complures iam ex his, qui in Cæsaris partes secuti fuerunt, vltro resipuerunt, vt omnino sperandum sit, reliquos etiam, vbi cognouerint ea, quæ hic acta sunt, idem facturos. Nunc etiam diuerti ad *R. D. Episcopum Cracouiensem*, qui iam publice declarauit, se de sententia sua decedere, & ad communem omnium consensum accedere. Idem etiam de R. D. Archiepiscopo, etsi is non ita pridem obstinatior mihi visus erat, mihi polliceor. Vnum illud pertimescendum esse videtur, ne S. Cæsarea Maiestas ex renunciatione sui, aliquid iuris sibi quæsitum esse, falso sibi persuadeat, idque vi & armis (quanquam Oratores sui, qui ad hunc Conuentum missi fuerant, quorum princeps *Rozembergius*, omnia nobis benigne pollicentur) persequi velit. Vnde quantum mali vniuersæ Christianitati immineat, Illustris R. D. V. ipsa

per ſe pro ſua prudentia facile intelligit. Ad cuius animum mitigandum & ab eo avocandum nusquam nobis certius perfugium eſſe videtur, quam in Sanct. D. N. gratia atque autoritate, ad quem publico totius Conuentus iſtius mandato ea de re perſcripſi. Vt autem Illuſt. ac R. D. V. haſce meas publico nomine ad ſuam S. ſcriptas gratia & autoritate ſua pro ſuo in Rempub. noſtram ſingulari ſtudio atque charitate apud ſuam S. adiuuet, vehementer ab ea etiam atque etiam peto & quæſo. Coronando Regi 4. Martii dies conſtituta eſt. Illuſtr. D. V. quam diutiſſime &c. Bozennio.

Epistola XXVII.

IOANNI FRANCISCO Cardinali Commendono

STANISLAVS CARNCOVIVS Epiſcopus Wladislauienſis.

Obtrectatoribus ſuis valere iuſſis, vt Archiepiſcopus, Pontificis autoritate, ad Synodum indicendam cogatur, ſic exigentibus fatis, optat.

EX omnibus, quæ mihi adhuc in vita iucundiſſima contigerint, illud mihi pulcherrimum optatiſſimumque accidit, quod Dei Opt. Max. imprimis decreto, deinde etiam S. Sedis Apoſtolicæ autoritate Sereniſſ. Regis noſtri imperium, cuius ego me auctorem, id autem eſt coronatorem, libenter agnoſco & profiteor, tandem ſit comprobatum. Non ſum enim neſcius, quam multi non ſolum hic, ſed iſthic etiam fuerint, qui conſilium factumque hoc noſtrum non minus ſalutare quam neceſſarium, ad conflandam mihi inuidiam, ſiniſtre, ne dicam malitioſe, ſunt interpretati. Ac ne nunc quidem deſunt, qui iſthinc ad aduerſæ factionis duces ſcribant, eorum opera cauſam Eccleſiæ ac religionis Catholicæ eſſe confirmatam. Quod quam verum ſit, ego certe intelligere non poſſum, facerent certe conſultius, ſi talia iactare, malumque vtcumque ſepultum mouere, ac in gratitudine ſua ſtudia laboresque aliorum hebetare deſiſtant. Satis etiam illud mihi ex eorum, qui iſthinc ſuperioribus temporibus veniebant, nunciis atque ſermonibus perſpectum eſt, quo ego iam pridem contra omnes, vel inuidorum vel maleuolorum ſermones, ab Illuſtr. D. V. ſatis prudenter atque conſtanter eſſe defenſam. Quod quam mihi gratum ſit, & re & verbis nunquam teſtificari deſinam. Non ſolum officio noſtro, totque & tantis Eccleſiæ noſtræ neceſſitatibus, ſed etiam hominum profanorum vocibus flagitantibus, Regeque ipſo pro ſuo in bonum Eccleſiæ ſtudio, nos qui in proximis *Torunenſibus Comitiis* perpauci affuimus, adhortante, impulimus R. D. Arahiepiſcopum ſane tergiuerſantem ad indicendam Synodum totius iſtius prouinciæ. Quæ quantopere iam olim fuerit neceſſaria, nemo non videt. Expectandum igitur eſt, vt hoc inſtitutum primo quoque tempore perficiendum Sanct. D. N. autoritate, ſiue per literas ſiue per nuncium Reuerendiſſimus Dominus Archiepiſcopus incitetur. In quo Illuſtriſſimam D. Veſtram ſtudium atque operam ſuam Eccleſiæ Dei vltro nauaturam eſſe mihi certiſſimum eſt. Quam Deus Optimus Maximus ſaluam atque incolumem, omnique felicitate florentem conſeruet Dat. Wolborii.

Epistola XXVIII.

IOANNI FRANCISCO Cardinali Commendono

STANISLAVS CARNCOVIVS Epiſcopus Wladislauienſis.

Regem, in conſilium antea adhibitis Senatoribus, Gedanenſes contumaces profligaſſe, & euerſo ab iis monaſterio Oliuenſi, vrbis obſidionem decreuiſſe perſcribit.

PRiores meas vltimis diebus Ianuarii datas, quibus ad eas quas tum ad I. D. V. acceperam, ad I. D. V. perueniſſe perſuaſum habeo. Cum autem poſtea nihil tale haberem, quod illi a me ſcribi oportere exiſtimarem, vsque adhuc in ſcribendo abſtinui. Nunc vero ea, quæ hic recens acta ſunt, Illuſtr. D. Veſtræ ſcitu non indigna eſſe iudicaui. *Sereniſſimus Rex* noſter, cum multum diuque in *Gedanenſibus* ad officium reuocandis fruſtra laboraſſet, neque eos indulgentia ſua plusquam paterna, plurimum de iure ſuo propter ſummum pacis ſtudium remittendo, ad aliquas conditiones, quæ quidem ſibi ſine magna ſua indignitate tolerabiles eſſent, perducere potuiſſet, inuitus tamen ad ſerium belli conſilium deſcendere neceſſe habuit. Itaque ad 23 Martii ea de cauſa *Primarios Senatores Wladislauiam*, vbi mea cathedra eſt, conuocauit, ex eorumque ſententia bellum contra eos perduelles decreuit. Qui Conuentus etſi mihi propter facultates meas, non ſuperiorum temporum ſumptibus valde attritas, non ſatis commodus videretur, occaſionem tamen ad exercendam Regis pietatem atque religionem, quam tempus ipſum ad eam rem conſecratum (quod etiam Rex ipſe in eo loco potiſſimum deligendo ſpectaſſe videbatur) ſummam mihi dabat, cupidiſſime ſum amplexus. Nec quicquam prætermiſi ex iis, quæ ad id pertinere videbantur. Cuius curæ atque ſolicitudinis meæ maximum me hercule non ego ſolum, ſed omnes etiam pii atque Catholici viri qui tum aderant, ceperunt fructum. Iucundiſſimum enim fuit videre, Regem minutiſſimas quasque Eccleſiæ Ceremonias, quibus tota illa ſeptimana refertiſſima eſt, cum magna veneratione obeuntem, ac inter cætera illud multis etiam præ gaudio lacrymas excuſſit, cum ad imaginem Crucifixi venerandam primum Dominica Palmarum ſub dio in tanta promiſcua multitudinis frequentia, deinde etiam die Paraſceues ingemiſcentibus & frementibus Hæreticis, ſupplex genibus volueretur. Iucundiſſimum & illud mihi fuit, cum die Cœnæ Domini poſt meam de Sacerdotio & Sacrificio nouæ legis concionem, iterum ex manibus meis ſacroſanctum Euchariſtiæ Sacramentum religioſiſſime ſumeret. Taceo cæteras tam diurnas quam nocturnas totius illius temporis ceremonias, ex quibus nihil omnino ab eo prætermiſſum eſt. Ecce autem vix aliquot poſtea interceſſerunt dies, cum eius ſuæ pietatis atque religionis præſens, inſigne ac pene incredibile a Deo Opt. Max. reportauit præmium. Cum enim & Dei & ipſius hoſtes, incredibili faſtu elati, furoreque incitati, magno tum peditum, tum equitum armatorum exercitu, nauibus etiam aliquot inſtructis, tormentisque bellicis oneratis: ad opprimendam noſtrorum manum, quæ numerum mille & octingentorum peditum & equitum ſimul non excedebat, ad *Derſchouiam* oppidum a *Gedano* quinque noſtris miliaribus remotum, cum certiſſima ſpe triumphi, ſilentio noctis contendiſſent, etiam imbellium magna multitudine ex vrbe, vel ad ſpectaculum victoriæ, vel ad ſpem prædæ effuſa, prima ſtatim luce, non longe ab eo oppido, primo ſtatim noſtrorum impetu tormentis aliquot maioribus, nec quicquam per eos exploſis, in fugam conuerſi, partim a ſuismet equitibus protriti, partim a noſtris in lacus & piſcinas foſſasque compulſi & obruti, partim in fuga ſpatio trium milliarium noſtrorum cæſi atque profligati ſunt, ita vt expeditionibus vix quisquam, ex equitibus non multi effugerint. Numerus cæſorum à noſtris vsque adhuc certo iniri non potuit, lacus enim & piſcinæ cadaueribus refertiſſimæ etiam nunc expurgantur; ipſorum tamen hoſtium teſtimonio, conſtat octo millia ex eis deſiderari. Ex noſtris complures ictibus bombardarum ſunt ſaucii; non valde tamen multi per Dei gratiam deſiderantur. Has iſti miſeri & in Deum & in Regem perfidiæ ac rebellionis ſuæ dederunt pœnas, grauiores etiam procul dubio daturi, niſi reſipuerint, ſupplicesque primum à Deo, deinde etiam à Rege veniam petierint. Sed vereor ne tot & tantorum ſcelerum grauiores pœnas fatis poſcentibus in perniciem & interitum ſuum obſtinati eſſe pergant. Nam præterea, quæ in vrbe etiam antea, & ſtatim in iſtius rebellionis principio in Sacerdotes & Virgines ſacras, in templa, resque ſacras atque monaſteria impie crudeliter ac nefarie perpetrarunt, ſuperioribus diebus Bacchanalibus monaſterium ampliſſimum & antiquiſſimum *Oliuenſe*, in quo tot fuerunt Principum Pomeraniæ ex ſanguine Regum Poloniæ monumenta, magna vi per aliquot dies impie ſeſe fatigantes ſolo æquarunt. Quod eorum facinus inſigni triumpho (in quo Monachi aliquot, qui occiſi non erant, ducti ſunt, veſtibusque ſacris non ipſi ſolum milites, ſed etiam beſtiæ ornatæ inceſſerunt) nobilitatum, cum barbaricam etiam impietatem ſuperet, meruo ne vltimum ab eis depoſcat ſupplicium. Rex ipſe iam eo contendit. Ad eum copiæ voluntariorum vndique confluunt, oppugnatio vrbis apparatur. Quæ quocunque modo in poteſtatem redacta fuerit, non dubito, me omne ius meum templaque profanata in ea vrbe recuperaturum. Quicquid autem deinceps factum fuerit, Illuſtr. ac R. D. Veſtram faciam certiorem. Dat.

Epistola XXIX.

IOANNI FRANCISCO Cardinali Commendono

STANISLAVS CARNCOVIVS, Epiſcopus Wladislauienſis.

Felicem Synodi exitum ſignificat, & Tridentini in ea recepti concilii nonnulla capita mutata confirmari petit.

SYnodus noſtra diuinitus, vt ego arbitror, inſpirata eum, quem tam diu deſiderauimus, habuit exitum. Omnia enim Sacroſancti Concilii Tridentini decreta, ſine vlla exceptione, ab ea ſunt recepta. Clerus tamen de certis ipſorum capitibus moderandis, non ſolum non repugnantibus, ſed etiam adiuuantibus nobis per nuncium *Sanct. D. N.* ſupplicatus eſt. Quoniam vero acta & decreta ipſius Synodi, non prius ab ea promulgari ſunt iuſſa, quam Sanct. D. N. autoritate fuerint confirmata, viſum eſt R. D. *Vincentio Laureo* Montis regalis Epiſcopo, Suæ S. Nuncio, qui vna cum Reuerendiſſ. Archiepiſcopo Synodo præfuit, egregiamque in ea operam nauauit, vt ego, cuius ſtudii atque operæ ſpectator ipſe fuit, totius Synodi nomine de eo S D. N. ſupplicarem. Itaque feci. Non dubito Suam S. quod maxime Prouinciæ huic expedire iudicauerit facturam, ad eamque rem Illuſtr. D. V. conſilio & patrocinio ſuo, nobis pro ſuo in nos ſtudio vltro affecturam. Exemplum decretorum Synodi Illuſtr. D. Veſtræ cum Illuſtr. *Cardinali Varmienſi* commune mitto. Quæ hic aguntur tum ex prioribus meis tum ex iis, qui iſthuc hoc tempore non infrequentes currunt, Illuſtriſſima D. V. cognoſcet. Nec fere quicquam tale, quod quidem adhuc ſciam poſt cladem Gedanenſium accidit. Illuſtriſſimam Dominationem Veſtram quam diutiſſime ac feliciſſime valere percupio. Dat. Petricouiæ.

Epistola XXX.

VINCENTIO LAVREO Montis regalis Epiſcopo, Nuncio Sedis Apoſtolicæ

STANISLAVS CARNCOVIVS Epiſcopus Wladislauienſis.

Recentiſſima Pontificis mandata qua fide exequatur, exponit.

LIteræ R. D. Veſtræ duplici nomine mihi fuerunt gratiſſimæ, tum quod alteras S. D. N. ſecum attulerunt, quibus mirum in modum ob tam ſingulare & mihi valde optatum illarum argumentum recreatus & exhilaratus ſum, tum quod me officii mei, quo mihi nil antiquius eſſe poteſt, admonuerunt. Quamobrem vtroque nomine R. D. Veſtræ magnas & ago & habeo gratias. Ad *Coadiutorem Epiſcopi Vilnenſis* recens deſignatum, cuius nomine me obligatum agnoſco, ſcripſi diligentiſſime, eumque vt expectationi de ſe concitatæ, fideique pro ſe datæ ſatisfacere contendat, vehementer hortatus ſum. Neque dubito eum officio ſuo nullo loco defuturum, virtutemque & induſtriam ſuam facile probaturum ac declaraturum. Ad meum autem ipſius munus quod attinet, equidem quantum vires meæ diuinitus ſuffultæ ferre poſſunt, id ago ſedulo, hoc præſertim tam turbulento & periculoſo tempore, ne quid prætermittam, quod vel ad Deum Opt. Max. propitium efficiendum, vel ad cultum diuinum propagandum, vel ad ruinas religionis ſarciendas pertineat. Vniuerſam prouinciam meam nunc luſtro & peragro, ea quæ propter aſſiduas Reipub. occupationes intermiſſa & deſiderata fuerant, compleo & compenſo. Ad *Conuentum Stetizenſem* quod non ierim, multis & grauibus, ac vt ego mihi perſuadeo iuſtiſſimis & ſalutaribus rationibus adductus feci. Quod me ſuo tempore R. D. V. facile probaturum confido. Reuerendiſſimam D. V. quam optime valere percupio. Datum.

Epistola XXXI.

VINCENTIO LAVREO Epiſcopo Montis regalis

STANISLAVS CARNCOVIVS, Epiſcopus Vladislauienſis.

A luſtratione Diœceſis ſuæ ſe rediiſſe, aliaque vi officii & mandati Pontificii peregiſſe ſcribit, & pro diplomate expiatorio ſcelerum gratias agit.

TAndem vniuerſa Diœceſi mea vsque ad extremas *Baltici* maris oras peragrata & perluſtrata, *Wladislauiam*, non ſine magna Dei Opt. Max. benignitate, ſaluus & incolumis redii. Cuius peregrinationis meæ, tantum abeſt vt me pœniteat, vt maximum ac prꝭſtantiſſimum muneris mei fructum, ex ea me conſecutum eſſe exiſtimem. Eos mihi ſucceſſus Deus Opt. Max. (cui immortales ſint gratiæ) laboribus & conatibus meis dedit, vt ea, quæ vel hominum incuria, vel temporum iniuria, adeo erant collapſa, vt de his reſtituendis deſperaretur, partim iam inſtaurata ſint, partim animum meum in ſpem optimam erexerint. Multa a me extirpata & diſſipata, multa plantata & irrigata,

non

non pauca ex ſiniſtra in dextram inflexa ac erecta ſunt. His igitur Deum Opt. Max. incrementum daturum, & ſpero & ſupplex opto. Hæc ego,quia curæ & cordi eſſe R. V. D. ſcio, eidem paucis ſignificanda exiſtimaui. Ne illud quidem prætereundum mihi viſum eſt, me in ea peregrinatione mea viſendi R. D. *Coadiutorem Varmienſem Eilsbergam* vsque excurriſſe, ab eoque redeundo R. D. *Culmenſem* ex præſcripto mandati Apoſtolici conſecraſſe. Sed de his & aliis omnibus cum ad *Warſouienſem Conuentum* venero, pluribus coram. Pro diplomate expiatorio ſcelerum mihi a R. D. V. benigne conceſſo, magnas eidem & ago & habeo gratias. Deus Opt. Max. Reuerendiſſ. D. V. ſaluam & incolumem quam diutiſſime conſeruet. Dat.

Epistola XXXII.

VINCENTIO LAVREO Epiſcopo Montis regalis

STANISLAVS CARNCOVIVS, Epiſcopus Vladislauienſis.

Amice excitatus vt comitiis interſit, grauiſſimis cauſis eo ſe prohiberi contendit.

CUm ex ipſiusmet R. D. Veſtræ, tum ex familiaris mei literis clarisſime perſpexi, id, quod iam antea multis ex rebus mihi fuit perſuaſisſimum, quanto & quam conſtanti ſtudio, gratia atque beneuolentia R. D. Veſtra me complectatur, quamque egregie de mea tum erga ſe, tum in Eccleſiam Dei voluntate, conſtantia & animi promptitudine ſentiat ac ſibi firmisſime perſuadeat. Nam profecto niſi R. D. V. & in me animo eſſet amicisſimo, & de me optime ſentiret ac iudicaret, nequaquam tantis & tam grauibus de rebus tam apertisſime & confidentisſime mecum, cum coram non posſit, per eum, cuius ego fidem atque virtutem omnibus in rebus perſpectisſimam habeo, communicaſſet. Quo mihi neque gratius neque optabilius quicquam accidere potuit. Maximasque illi ac immortales hoc nomine & ago & habeo gratias, ac quantum in me eſt quoad potero contendam, vt ne eam vnquam ſui tam præclari in me animi atque iudicii pœniteat. Ac me hercule hoc tam dubio Reipub. noſtræ tempore, nihil mihi fuit prius neque antiquius, quam vt iſthuc primo quoque tempore accurrerem, ac quantum in me eſſet ingenii, conſilii atque induſtriæ, ſumma fide, diligentia, atque dexteritate Eccleſiæ atque Reipub. pro meo ſummo in vtramque ſtudio atque officio nauarem. Iamque ad eam rem omnia mihi erant conſtituta & præparata. Sed multæ ſunt & gravisſimæ cauſæ, quæ me ab eo inſtituto reuocarunt, ac prohibuerunt, quas nunc recenſere viſum non eſt, vt inter cætera taceam valetudinem perquam debilem, & perpetuis curis, cogitationibus atque moleſtiis exhauſtam & labefactatam, quæ neque temporis neque loci iſtius, ad omnes iniurias cœli expoſiti, in quo nunc conſilium publicum haberi ſolet incommoda, ſine extremo vitæ diſcrimine perferre potuiſſet. Quamobrem conſultisſimum mihi viſum eſt, integras & animi & corporis vires melioribus, & ad iuuandam Eccleſiam Dei commodioribus temporibus reſeruare. In quorum occaſionem ſemper intentisſimus ero. Ac cum primum ea affulſerint, vitam etiam pro ſalute & incolumitate Eccleſiæ libentisſime impendam. Interea vero, de asſiduis ad Deum precibus & ſupplicationibus, tam publicis quam priuatis, quibus iram diuinam placare, cum vniuerſo clero & ſubditis meis non ceſſo, neque remittam, donec reſpiciat nos & miſereatur noſtri. Sed hæc pluribus R. D. V. familiaris mandato meo exponet, conſiliique atque iudicii mei eam certiorem faciet. Quam vehementer oro & quæſo, ne quid aliter quam res eſt, accipiat & interpretetur. Reuerendisſimam D. Veſtram Deus Opt. Max. ſaluam, felicem atque incolumem conſeruet. Dat.

Epistola XXXIII.

VINCENTIO LAVREO Epiſcopo Montis regalis

STANISLAVS CARNCOVIVS Epiſcopus Wladislauienſis.

Hortatu eius ad bene merendi de eccleſia ſtudium, calcar ſponte currenti additum eſſe adfirmat, ſed munus Pontificis ex Iubilæo transmiſſum nondum accepiſſe ſe ægre fert.

MErito profecto in Illuſtriſſ. ac R. D. V. ingratus videri poſſem, ſi non iterum ac ſæpius eidem ingentes & immortales agerem gratias pro tanta ſua in me beneuolentia, gratia ac etiam beneficentia, quæ in dies magis ac magis ſeſe effundere non ceſſat. Quod tum ex Archidiaconi mei ſermonibus, tum ex binis R. D. Veſtræ atque familiaris literis, prolixisſime intellexi. Quibus neque gratius neque iucundius quicquam animo atque auribus meis accidere potuit. Ex quod illud conſequi R. D. V. certo ſibi velim perſuadeat, vt ego quoque qui iam pridem ad meum erga R. D. V. ſtudium atque obſeruantiam nihil addi poſſe exiſtimabam, magnam quotidie in animo meo accesſionem fieri ſentiam. Et quamuis meopte ſtudio atque officio in omnem de religione Catholica & Sede Apoſtolica bene merendi occaſionem, ſummo deſiderio perpendam; verum tamen fatear neceſſe eſt, non mediocre ad eam rem calcar mihi accedere, cum tam prudentem, ſtrenuum ac vigilantem ducem, inſpectorem atque incitatorem præſentem habeam, quem & animo & conſilio atque induſtria ad rem bene gerendam promptisſimum paratisſimumque videam. Quamobrem ipſe quoque, quantum cura, ſtudio, opera atque diligentia, per quamcunque occaſionem conſequi potero, non committam vt R. D. V. vel in Eccleſiam vel in ſe ipſam ſtudium atque officium meum deſideret vsquam. Faxit modo Deus Opt. Max. vt expectationi ac deſiderio noſtro, rerum euentus ſubſeruiat. Ex his, quas modo à R. D. V. accepi, intellexi, præclarum ac Magnificum mihique longe exoptatiſſimum munus à S. D. N. per Illuſtr. ac R. D. V. mihi æque ac ſibi impetratum, eſſe miſſum. Quod, neſcio quo caſu, ad me non peruenit. Non dubito tamen, quin apud R. D. V. integrum mihi maneat, eiusque copiam breui habiturum me certo confido ac percupio. Pro ea vero gratia, opera atque officio, quam tum in eo impetrando, tum in me ad ampliſſimum atque felicisſimum fructum ex eo percipiendum informando R. D. V. mihi præſtitit, quibus verbis agam gratias non hercle reperio, animo certe quantas maximas posſum complector & habeo. Vtque Deus Opt. Max. ex infinitis gratiæ ſuæ theſauris, pietatem hanc R. D. V. compenſet, eamque ſaluam, felicem atque incolumem quam diutisſime conſeruet ſupplex exopto. Dat.

Epistola XXXIV.

VINCENTIO LAVREO Montis regalis Epiſcopo, Sedis Apoſtolicæ ad Regem Poloniæ Nuncio,

STANISLAVS CARNCOVIVS Epiſcopus Vladislauienſis.

Inſtitutum eius, quod minus ſecunda fortuna vſus in ſolitudinem ſeceſſerit, probat; ſed quod Confœderationi, Cæſaris bono conflatæ, fauere videatur, incommodum aliquod ipſi auguratur.

NOn ſine magna animi mei, vt leuisſime dicam, moleſtia, ex familiari intellexi, quid R. D. V. ſolicitum habeat: valdeque illius & in cauendo prudentiam, & in perferendo animi fortitudinem atque conſtantiam laudo. Ad locum autem quod attinet, video eo ipſum, in quo nunc eſt, vt ad cætera non incommodum, ita ad euitandas iſtius pullulaſcentis mali cauſas eſſe incommodisſimum. Id cur ita ſentiam, ſi Epiſtolæ credere auderem, pluribus rationibus, quas tamen ipſam R. D. V. facile intelligere non dubito, oſtenderem. Itaque cum in eiusmodi malis nullum certius remedium eſſe posſit, quam ſolitudo, *Monaſterium Suleiovienſe*, iam antea ab iis, qui eodem munere, quod ipſa nunc ſuſtinet, functi ſunt, probatum mihi valde placet. Mihi quidem nihil optabilius accidere poſſet, quam ſi illi hoſpitio meo *Volborienſi*, per hominum maleuolorum iniquisſimas ſuſpiciones (quibus nunc plena ſunt omnia) vti liceret. Sed quid & illi & mihi (quanquam ego ad ſtultorum ſermones atque opiniones ſatis iam mihi occalluiſſe videor,) cauendum ſit, facile pro ſua prudentia Rever. D. Veſtra intelligit. Quemcunque tamen locum elegerit, vt & opera & re atque facultatibus meis, pro arbitrio ſuo vtatur, mihique imperet, vehementer & peto & quæſo. Inter cætera tot & tanta temporis iſtius mala, quæ animum meum acerrime exagitant, nec conquieſcere ſinunt, non minimum illud eſt, quod *Confœderationem* iſtam peſtiferam ab Ordine noſtro in conditionibus *Cæſareæ Maieſtati* propoſitis tacite approbari videam. Quod ego certe pro mea in Eccleſiam Dei ſtudio atque officio nulla ratione tacere, nec poſſum nec debeo, locoque & tempore ſuo intercedam & me pro viribus opponam. R. quoque D. Veſtra pro mea erga illam fide rogo prouideat, ne ea res ſibi apud Sedem Apoſtolicam fraudi fiat. Datum.

Epistola XXXV.

VINCENTIO LAVREO, Epiſcopo Montis regalis,

STANISLAVS CARNCOVIVS, Epiſcopus Vladislauienſis.

Quemadmodum Archiepiſcopi errores, Eccleſiæ plurimum nociui, corrigi posſint & debeant, ſuppeditat.

QVæ hic a nobis geruntur, quæque ex *Tranſyluania* de conditionibus regni acceptis ac iureiurando confirmatis, deque Regis ad fines regni ad 20. huius menſis diem aduentu affirmetur, aliorum literis atque nunciis ad Illuſtr. ac R. D. V. perferri minime dubito. Mihi profecto illa duo præcipue curæ ſunt, ſeduloque a me prouidentur: Primum, vt ne quid religio, resque Eccleſiaſtica, in ea rerum perturbatione detrimenti accipiat; deinde vt ne quid prætermittatur, quod ad pacem atque concordiam inter ciues conciliandam pertineat. Ac profecto, vt vt ſe res habet, haud infeliciter eiusmodi conatus nobis cesſiſſe videntur. Nam & ad rem Eccleſiaſticam retinendam, vt in malis ſatis præclara a nobis iacta ſunt fundamenta, & ad communem ciuium conſenſum non minima facta eſſe videtur accesſio. Iamque fortaſſe inter omnes etiam conuenire potuiſſet, ſi R. D. Archiepiſcopus aut conſenſiſſet, aut ſaltem quieuiſſet; Sed is, neſcio quo conſilio, indicendis nouis Conuentibus animos hominum ſuſpenſos tenere, & a communi conſenſu retrahere inſtituit. In quo ita pergit eſſe obſtinatus, vt nullum tot petitionibus atque monitionibus tam publicis quam priuatis, in eo relinquat locum, vnde quantum non in ſe ſolum, ſed in vniuerſum Ordinem noſtrum excitet odii atque inuidiæ flammam, R. D. Veſtra ipſa per ſe facillime exiſtimare poteſt, quæ iam iam (credat hic mihi R. D. Veſtra velim) erupiſſet, niſi a me, non ſine magna contentione, contineretur. Satis iam, ſatis profecto, antea Ordo noſter ſuapte inuidia flagrabat, nunc iam merito noſtro perparum abeſt (niſi etiamnum prouidemus) quin conflagret. Neque enim poteſt Primatis autoritas apud nos ruere, quin eadem mole vniuerſum Ordinem noſtrum in eandem ruinam ſecum trahat. Quod ſi nunc vniuerſi concordes & conſentientes non occurrimus ac prouidemus, actum eſt profecto in perpetuum de omni iure noſtro. Quare R. D. Veſtram maiorem in modum oro & obſecro: primum quidem, vt ipſa (quod facile ſpero) ad 8. Aprilis coronando Regi prorogatum, hic adeſſe non negligat; deinde vero vt Rev. D. Archiepiſcopum ac Epiſcopos omnes, vt idem faciant, pro autoritate ſua ſerio adhortetur: illic enim Ordini noſtro aut reſiſtendum, aut certe cadendum erit. Ego me hercule vnus tantam molem, etiamſi maxime vellem, ſuſtinere non potero. Nihil prætermittent Hæretici, quod ad infringendam & conuellendam Ordinis noſtri autoritatem pertineat: frequentia & conſenſu noſtro nunc quam maxime opus eſt. Hunc autem aut R. D. Veſtra, aut certe nemo præſtare poteſt. Ego, vbi quod in me eſt præſtitero, conſcientia conſiliorum factorumque meorum, quantumcunque mala perferenda erunt, facile me conſolabor. Illuſtr. ac R. D. Veſtram ſaluam & incolumem quam diutisſime viuere percupio. Cracouiæ.

Epistola XXXVI.

VINCENTIO LAVREO, Epiſcopo Montis regalis,

STANISLAVS CARNCOVIVS Epiſcopus Vladislauienſis.

Metum ſuum de Catholicæ religionis diſcrimine nunc minui gaudet, cum Regem aduentantem tum aliis virtutibus, tum religione inprimis Romana clarere, acceperit ex literis.

QVod ſuperioribus, ad quas nihil adhuc mihi reſponſum eſſe non poſſum non mirari, Illuſtr. ac R. D. V. indicaueram, me hic nulla alia de re magis eſſe ſollicitum, neque quicquam diligentius prouidere, quam ne qua fraus iuri Ordinique noſtro, vel potius Eccleſiæ Dei, a perpetuis ſuis inſidiatoribus fiat; idem

idem etiam nunc, argumento ex re capto, ſibi ſignificandum eſſe exiſtimaui. Heri redditæ ſunt mihi literæ a *Solicouio* meo, quem Regiæ Maieſtati ad fines vsque *Podoliæ* obuiam miſeram, eo potisſimum nomine, vt ipſe coram cognoſceret ac perſpiceret, ne quid in eo ipſo religioni Catholicæ Romanæ ſubeſſet periculi: addidi etiam mandata de cauendo iuri Ordinique noſtro. Miſi & presbyteros, quibus ad ſacrificandum in itinere vteretur. Quid & quanta prædicatione his de rebus ſcripſerit *Solicouius*, R. D. Veſtra ex ipſis literis, quas R. D. Archiepiſcopo mitto, abunde intelliget: Summa hæc eſt: Negat ſe virum ſolio regio digniorem Reiquepub. noſtræ aptiorem, magisque idoneum vidiſſe, ac vix etiam optari potuiſſe; adeo prudentiam illius, animi magnitudinem, grauitatem & ſummam omnibus in rebus dexteritatem admiratur. Ad religionem vero quod attinet, & omnium eorum, qui illi adſunt, ex noſtris Catholici teſtimonio religionis Catholicæ verum, ſincerum cultorem eſſe, confirmat. Et ſtatim vt presbyteros nactus eſt, ſe præſente eum ſacrificio Miſſæ non ſine magna pietatis ſignificatione interſuiſſe: Quin etiam cum de eo ſecum ſermonem inſtituiſſet, reſpondiſſe: per Dei gratiam neminem adhuc in ſua familia hæreticum inventum eſſe: Cum etiam *Solicouius* inieciſſet de confœderatione inter cæteros articulos ab eo confirmata, deque Ordinis Eccleſiaſtici contra eam (vt vulgo dicitur) proteſtatione, ſe id omne æquisſime laturum. De decimis etiam addidit, eas nimirum & diuino & humano iure Ordini noſtro deberi. Plura etiam *Solicouius* & per eum, quem ad me remiſit, de eo & ſe breui omnia coram promittit. Ipſa vero *Regia Maieſtas* ſcripſit, ſe ita contendere, vt cum omnibus impedimentis ad feriam quintam, poſt Dominicam Palmarum *Cracouiam* perueniat. Quoniam vero Illuſtr. ac R. D. Veſtra iam ſatis perſpicit, ſi aduerſa factio *Cæſareæ Maieſtatis* etiam partes vrgeat, ipſamque *Cæſaream Maieſtatem* ad perſequendum ſuum inſtitutum impellat, eo rem deductam iri, vt crudelisſimo Marte de ſalute Reipub. atque Eccleſiæ decernendum ſit: Vehementer etiam atque etiam oro, omni ratione, in eam curam & ſtudium incumbat, vt R. D. Archiepiſcopo perſuadeat, quo in eo ſuo conuentu pacis & concordiæ autor & ſuaſor eſſe velit, ſeque quam primum ad nos conferat. In eo enim ſolo ſecundum Deum in tantis malis ſpes omnis reliqua eſt: idem cæteris etiam, qui iſthuc conuenient, R. D. Veſtra quam diligentisſime ſuadeat, valde ab ea peto & quæſo: quin etiam ipſa ad nos approperet rogo. Reuerendisſimam V. D. ſaluam atque incolumem quam primum videre percupio. Datum Cracouiæ.

EPISTOLA XXXVII.

VINCENTIO LAVREO, Epiſcopo Montis regalis,

STANISLAVS CARNCOVIVS, Epiſcopus Vlædislauienſis.

Vt ſimultates, temporum vitio inter ſe contractæ, tollantur hortatus, de Regis virtutibus, quarum ipſe αὐτόπτης fuiſſet, plena fide teſtatur.

EX duabus Illuſtr. ac R. D. Veſtræ Epiſtolis ſatis aperte (quod ingenii ſui, animi atque candoris eſt) intellexi, ipſum neſcio quid offenſionis ſuperioribus temporibus, quæ quidem per ſe ipſa varia ac turbulenta fuerunt, in me concepiſſe, idemque de meo in ſe animo ſuſpicari. Et ad R. D. Veſtram quod attinet, vehementer equidem doleo, ex ipſius erga me mihi ſatis perſpecto amore atque beneuolentia, quam ego, vt debui plurimi ſemper feci, quicquam aliquando remiſſum fuiſſe, eamque amicitiæ noſtræ iacturam maximam eſſe duco. In quo tamen illud me plurimum conſolatur, quod ipſamet R. D. Veſtra (quæ animi ſua magnitudo, charitatisque Chriſtianæ abundantia eſt) quicquid id fuit offenſionis, quod animo ſuo me inſcio conceperat, vltro iam depoſuiſſe ac deleuiſſe videam: vnde ego mihi facile perſuadeo, fore, vt quemadmodum ager ceſſatione fertilior, & arcus remiſſione contentior redditur, ſic animum R. D. V. ſublata ea quæ interceſſerat offenſione, deinceps erga me fore propenſiorem, atque ita ſuperioris temporis beneuolentiæ ſuæ vſuram qua carui, facile ſarciri & compenſari poſſe. Ad me autem quod attinet, nemo eſt profecto vſquam gentium, qui bona fide affirmare poſſit, vel minimam ſignificationem offenſionis cuiusquam aduerſus R. D. Veſtram in me datam eſſe; ac ne dari quidem potuit, cum offenſionem nullam vnquam ſuſceperim. Quicquid mihi id fuit, ex quo aliquid offenſionis exiſtere potuiſſet, id cauſæ atque temporis illius; non autem maleuolentiæ cuiusquam proprium eſſe iudicabam. Itaque facile patiebar R. D. Veſtram in eo a me diſſentire, de quo non ſolum inter fratres, ſed etiam inter paruulos, atque liberos neutiquam conueniebat. Nec mirum aut nouum quicquam in eo accidit. Libertatem enim iudicandi de rebus diuerſitas ſtudiorum ſemper conſecuta eſt. De me certe illud ſancte confirmare poſſum, nihil me aliud in his, quæ ſuperioribus temporibus a me acta ſunt, ſpectaſſe, quam quod in omnibus actionibus meis ſpectare & ſoleo & debeo: quo nimirum ſalua conſcientia mea, cui repugnare nefas eſt, Eccleſiæ Dei Reique publicæ, atque patriæ meæ, quæ in extremum diſcrimen adducta fuit, quantum in me eſſet opitularer, eamque ab interitu certisſimo vindicarem. Cum igitur inter nos offenſionis nulla iuſta ſubſit cauſa, reliquum eſt, vt ſublatis omnibus ſuſpicionibus, quæ a vera amicitia alienisſimæ eſſe debent, R. D. Veſtra me priſtina gratia atque beneuolentia ſua proſequatur, demeque ſibi perſuadeat, me ſui, vt antea ſemper fueram, eſſe, & deinceps fore ſtudioſisſimum atque obſeruantisſimum. De ipſo autem Principe ſi R. D. Veſtra me quærit; is certe, vt cæteris omnibus heroicis virtutibus inſignis, ita religionis Catholicæ ſtudioſisſimus atque obſeruantisſimus eſt. Quod tanto confidentius teſtari atque prædicare poſſum, quod eum palam in conſeſſu Senatorum (ex quibus nonnulli fuerunt hæretici, occaſionemque ei rei præbuerant) diſertisſime ex Sacris literis Sanctorumque Patrum autoritate contra Arianos atque Lutheranos diſputantem, eorumque calumnias refellentem cum ſumma animi lætitia audiuerim. Credat hoc mihi R. D V. velim, tot & tantas eſſe huius Principis virtutes, vt cui eum comparem, nedum ex iis, qui nunc ſunt principibus, ſed vix etiam ex ſuperiorum memoria reperiam. Quod non ſolum R. D. V. ſed vniuerſum etiam Chriſtianum nomen Deo Opt. Max. actionibus ſuis ſucceſſum aſpirante breui verisſimum eſſe cognoſcet. Rev. D. Veſtram Deus Opt. Max. ſaluam atque incolumem diutisſime conſeruet. Datum Torunio 22. Octobr. 1576.

EPISTOLA XXXVIII.

VINCENTIO LAVREO Epiſcopo Montis regalis

STANISLAVS CARNCOVIVS Epiſcopus Vladiſlauienſis.

Rogat, vt perſuadere velit Archiepiſcopum, quo tandem conſentiat in Synodum prouincialem maxime neceſſariam.

EX literis Roma allatis, & ex ſermonibus certorum hominum cognoui, legationem R. D. Veſtræ eſſe prorogatam. Quod mihi ſane opportune valdeque neceſſario iſtius prouinciæ tempore factum videtur. Quamuis enim iam antea intelligebamus, quantopere Synodus iſtius prouinciæ eſſet neceſſaria, hoc ipſum tamen in proximis *Torunenſibus* Comitiis plane perſpeximus. Quod cum Sereniſſ. etiam Rex animaduerteret, pro ſuo in Eccleſiam Dei ſtudio, eius primo quoque tempore indicendæ autor & ſuaſor nobis ipſe fuit. Itaque & ſtatim per literas & poſtea per nuncios, ex quibus ego quoque vnus fui, perſuaſimus *R. D. Archiepiſcopo* nonnihil cunctanti, vt ad eam cogendam animum adiiceret. In quo ne diutius moretur, autoritate R. D. Veſtræ incitandus atque impellendus eſſe videtur: Qua in re R. D. Veſtram officio ſuo non defuturam, quin potius ad rem tam præclaram atque neceſſariam ipſam præſto affuturam, ac quod ego ſane velim, illi præfuturam certum habeo. Neque enim dubito, quin ea intelligat, quantopere id & ab officio noſtro & a vita atque moribus Ordinis noſtri, & ab afflicto rei Eccleſiaſticæ ſtatu iam olim flagitetur. Miſiſſem R. D. Veſtræ præcipua iſtius capita, niſi ea a R. D. Archiepiſcopo, cui a me tradita ſunt, miſſa iam eſſe exiſtimarem. Illuſtrisſima ac R. D. Veſtra bene ac feliciter valeat. *Wolborii.*

EPISTOLA XXXIX.

VINCENTIO LAVREO Epiſcopo Montis regalis

STANISLAVS CARNCOVIVS Epiſcopus Vladiſlauienſis.

Gedanenſes vi expugnaſſe Oliuenſe monaſterium, multaque proterue egiſſe ſcribit, petitque vt hæc ad Pontificem deferantur.

OFficii curæque humeris meis incumbentis ſolicitudo facit, vt dolorem meum pene incredibilem, quem ex impietate nefarioque *Gedanenſium* ſcelere, cum iam antea, tum hoc tempore præcipue capio, Illuſtr. ac R. D. Veſtræ, cui eadem, quæ & mihi, ſummæ curæ eſſe ſcio, communicem. Hi enim cum paulo ante a S. Regia Maieſtate, Principe pacis ſtudioſisſimo, inter cætera, quæ erant vix tolerabilia, ſummam Auguſtanæ Confesſionis libertatem ſibi concedi petiiſſent, neque illis ſatis aperte de eo reſponſum eſſet, etiam cætera, quæ iam pro ſumma Principis indulgentia conuenire cœperant, ſuperbisſime repudiauerunt, ac vix aliquot dierum ſpatio interiecto, quaſi in vlciſcendam religionem Catholicam, non contenti his, quæ iam ſtatim in principio rebellionis, furore perciti, in Sacerdotes, Virginesque ſacras, Templa Catholicorum, quæ etiamnum ſuperfuerant, exercitu armato atque inſtructo ad *Monaſterium Oliuenſe*, quod vno milliari Germanico ab vrbe diſtabat, contenderunt, Monachisque & famulis Abbatis aliquot, quos ibi inuenerant, interfectis, reliquis in vincula coniectis, Monaſterio temploque ampliſſimo & in Polonia *Ciſtercienſis Ordinis* antiquisſimo, exſpoliato, rebusque omnibus ſacris æque atque profanis direptis, ad extremum muris ipſis templi atque monaſterii, admotis machinis bellicis, puluereque ſulphureo ſubiecto, euerterunt, ac per triduum impie ſeſe fatigantes, ſolo æquarunt. His perpetratis, quaſi re præclare geſta, cum ſolenni triumpho ducentes aliquot Monachos manibus poſt terga reuinctis, non ſolum ipſi quantum illis ſuppetebat, veſtibus ſacris induti, ſed etiam ad maiorem religionis rerumque ſacratisſimarum contumeliam atque ludibrium, bouem omni eo habitu, quo ſacerdos ad ſacratisſimum Miſſæ ſacrificium indui ſolet, veſtitum ducentes in vrbem reuerterunt, ſummaque gratulatione ab his, qui in vrbe remanſerunt, excepti ſunt. Hæc talia ſunt, quæ & impietatem & piorum dolorem omnem ſuperant. Perſcripta autem mihi ſunt ab his, quos ibi habeo fidisſimos, qui ea omnia eminus contemplati ſunt. Peto autem, vt ea Illuſtr. ac R. D. V. S. D. N. perſcribat: periculum enim eſt, ne ſacrilegæ iſti, qui ſe tantis ſceleribus obſtrinxerunt, præſidia a ſui ſimilibus contra S. Regiam Maieſtatem, quæ amplius talia ferre nequaquam, vel poteſt, vel debet, quærendo, non ſolum vicinas, ſed etiam remotiores Chriſtiani nominis prouincias, perturbent. Itaque quoad fieri poteſt, tam peruerſis eorum conſiliis in tempore obuiam eundum eſt. Conſilium de Synodo prouinciali primo quoque tempore indicenda non ſolum a R. D. V. ſed etiam ab omnibus, qui Eccleſiæ Dei bene cupiunt, probari, & tamen frigere video, ac niſi R. D. Veſtra in eam rem incubuerit, Reuerendisſimumque Dn. Archiepiſcopum autoritate ſua impulerit, diu etiam deſideratum iri facile perſpicio. R. D. Veſtram quam optime ac diutisſime valere percupio. Dat.

EPISTOLA XL.

MAXIMILIANO Romanorum & Hungariæ Regi

STANISLAVS CARNCOVIVS Epiſcopus Vladiſlauienſis.

Quod Tranſyluaniæ Princeps contra pacta inuaſerit ditiones Maximiliani, id & ſe & Regem ſuum multum dolere oſtendit, ſeque, qui iſtis pactis miniſtram operam præſtitiſſet, rei non ſincere geſtæ excuſatum cupit.

DIci non poteſt, quantum dolorem acceperim, cum ad *Sereniſſimum Regem* meum perlatum eſſet, Illuſtr. *Principem Tranſyluaniæ*, omnium eorum, quæ cum *S. Cæſarea Maieſtate V.* & Sereniſſimi Regis mei, & illius nomine egi, oblitum, in ditiones *Maieſtatis Veſtræ* cum exercitu irruptionem feciſſe, vrbesque aliquot atque arces ad deditionem faciendas obſidione compuliſſe; cum quod ea res plurimum conſilia *Maieſtatis Veſtræ* perturbatura eſſe, quæ ad hoc vnum conuerſa erant, vt Remp. Chriſtianam tot tempeſtatibus iactatam in aliquo pacis atque tranquillitatis portu iam

iam tandem collocarent, tum etiam quod vereor, ne inde ſuſpicio rei parum ſincere geſtæ, vel in Sereniſſimo Rege meo, vel in me ipſo reſideat: Et quod quidem *Seren. Regem* meum attinet, is non *S. Maieſtati Veſtræ*, ſed toto orbi terrarum teſtatum faciet, ſe pro ſua ad ſtabiliendam Rempub. Chriſtianam propenſione, nihil æque magis concupiuiſſe, quam vt ſublatis omnibus belli cauſis inter *S. Cæſaream Maieſtatem Veſtram* & *Principem Tranſyluaniæ*, nepotem ſuum pax æquis conditionibus conſtitueretur, quo coniunctis animis hoſti nominis Chriſtiani facilius reſiſtere queat. Nulla enim re magis vires illius augeri cernebat, quam hac animorum diſiunctione. Nihil itaque illi moleſtius, nihil acerbius accidere potuit, quam pacis fundamenta, quæ iacta fuerant, per Illuſtr. nepotem ſuum rurſus labefactari, literasque ſtatim ad illum dedit, quibus illum & fidei datæ commonefacit, & ab incepto reuocat, vt plane & ſtudio & fide huic negocio *Sereniſſ. Rex* meus abunde ſatisfeciſſe videatur: ſique in his fides extitiſſet, in quibus eſſe debebat, non prius ab incepto deſtitiſſet, donec rem ad optatum finem deduxiſſet. Hunc animum *S. Regis* mei cum probe tenerem, nihil ſtudii, nihil diligentiæ prætermiſi, quo *S. Maieſtas Veſtra* ad eas conditiones deſcenderet, quæ vtriusque dignitati, & paci communi optime conſulere videbantur. Qua in re tam facilem M. V. agnoui, vt nihil magis quam pacem cupere videretur. Cuius rei apud *S. Regem* meum optimum illi teſtimonium dedi: iamque me ſpes optima tenebat, niſi a *Sereniſſ. Rege* reuocatus fuiſſem, ad finem omnia deducturum, cum *Maieſtas Veſtra* illa iam conceſſiſſet, quæ prioribus temporibus vel maxime negotium faceſſebat. Plenusque hac ſpe ad *Sereniſſ. Regem* meum redii, certo id affirmans, reliqua paruo negotio confecta iri. Hic quæſo *S. Cæſarea Maieſtas* Veſtra reuocare ſibi in mentem negotii huius progreſſum dignetur: nihil profecto reperiet, quod vel minima ſuſpicione fidem meam aſpergere poſſit. Nihil meo marte, ſed omnia ſecundum præſcriptum Principis geſſi, nec ex coniecturis, ſed ex literis illius animum atque voluntatem eliciebam, ab iis ne latum quidem vnguem diſcedebam. Miſſum eſt mihi mandatum in forma pleniſſima, & poſtulata perſcripta. Quo progreſſus eſſem, vbi conſtitiſſem, diligenter omnia perſcribebam, nunquamque illi pacem ſuadere deſtiti. Hinc *S. Maieſtas Veſtra*, niſi fallor, abunde perſpicere poterit, & *S. Regem* meum optimo animo, atque voluntate ad tractandum hoc pacis negotium deſcendiſſe, & me ea fide atque diligentia, quæ animum probum decet, egiſſe. Quod ſi quis adeo iniquus fuerit, qui me vel hoc nomine apud *Maieſtatem Veſtram* traducere voluerit, huic ego ita reſpondebo: Quæ in manu mea fuerunt, ſtudium, laborem atque diligentiam ad tractandum hoc negotium abunde præſtitiſſe; quæ in Principis eſſent poteſtate, præſtare non potuiſſe. Si fides in Principe extitiſſet, eſſet profecto aliquid, in quo laboris atque ſtudii laudem retuliſſem: is quoniam officio ſuo defuit, in me culpa refertur omnis. Vt iam non tam ſtudio, labore ad tractandum illud negotium, quam diuinatore opus fuiſſet, qui mihi, an ea princeps eſſet obſeruaturus, ante prædiceret. Longiori fortaſſe Epiſtola *S. Maieſtatem Veſtram* detinui, quam Principem magnis & arduis Reipub. Chriſtianæ negotiis occupatum decuit; humanitatem tamen M. V. expertus me facile apud M. Veſtram excuſatum fore confido: dabit hoc dolori, quo conficior, quod mihi iſthinc eſt nunciatum, me apud M. Veſtram rei non ſincere tractatæ ſuſpicione laborare. Quod cum mihi per ſe ſatis graue ſit, tum vero vel hoc nomine grauiſſimum, quod in publica totius Chriſtianitatis cauſa, quod apud eum Principem, quem erga me clementiſſimum fuiſſe perſpexi, fides mea periclitetur, quam cum omnibus in rebus ſemper, tum præcipue in publicis, ſancte conſeruare cupio. Finem ſcribendi faciam, dum hoc petiero primum, vt me non minori fide atque ſtudio negotium hoc geſſiſſe, deinde omnia ea contra voluntatem Sereniſſimi Regis mei, præterque ſcitum meum accidiſſe exiſtimet. Datum.

Epistola XLI.

SIGISMVNDO AVGVSTO *Regi Poloniæ* *STANISLAVS CARNCOVIVS* *Epiſcopus Vladislauienſis.*

Deum eſſe placandum & a vitiis abſtinendum, ſi Comitia ex voto finita velit, libere hortatur.

EAm ego ſemper naturæ bonitatem *Sacræ Maieſtatis Veſtræ* eſſe perſpexi, vt honeſtis quorumcunque perſuaſionibus conſiliisque non inuita locum dederit; vt non temere feciſſe videar, ſi hac ſpe ductus, *Sacram Maieſtatem Veſtram* de nonnullis admoneam, hoc præſertim tempore, quo nobis ad ſuſcipiendas grauiſſimas de Repub. deliberationes Comitia indixerit. Et mirum ſane multis videtur, quid ſit, quod cum crebro nobis iſta Comitia, non ſumptuum, non laborum, non denique vitæ vlla ratione habita, *Sacra Maieſtas Veſtra* indicat, non tamen is eorum eſt euentus, vt inde ad *Sacram Maieſtatem Veſtram Remquepub.* aliquid gloriæ aut commodi perueniat. Iratum equidem ac infenſum eſſe nobis Deum, facile hinc omnes agnoſcimus, eamque rem nobis veluti obicem quendam ad res bene gerendas exiſtere. Verum quæ huius offenſionis cauſa ſit, explicare videtur eſſe difficilius. Quidam enim terrarum Nuncios accuſant, quidam in Senatores ipſos culpam reiiciunt, alii totius etiam populi corruptos mores criminantur: diuerſi denique diuerſe varieque ſentiunt. Ego vero non tam populum, quam rectores populi, ac ipſos Principes (quorum culpa in pœnam ſubditorum redundare ſolet) incuſandos exiſtimo. Atque vt ingenue dicam, quod ſentio, ſi S. *Maieſtas Veſtra* optat (quemadmodum optare illam non dubito) Comitiorum aliquem referre fructum, prius in animi ſui penetralia deſcendat, conſcientiamque ſuam diligenter examinet, habeatne quid eiusmodi, quo diuinum numen offendatur, & vtrum talem vitam ducat, qualis Regem Chriſtianum, hoc eſt, Chriſtum Dei decet. Equidem non ſine graui dolore fatendum atque commemorandum eſt, verum eſſe illud: Cum alia omnia Principum vitia, tum vel maxime opera carnis in oculos hominum incurrere. Omnes norunt. Quid iuuat plura ſcribere? Vitium impuritatis Deus omnipotens quantopere deteſtetur, exemplo Dauidis Regis ſatis docuit, cui, etiamſi agnoſcenti culpam & deprecanti, adeo graues pœnas irrogauit, vt filium quoque proprium hoſtem infeſtiſſimum redderet. Ac ille quidem Rex Hebræus,

adulterio protinus homicidium adiecerat; Chriſtianus autem Rex maius quoddam facinus, quod grauitate atrocitateque omnia peccata ſuperat, moliri dicitur, nempe, vt in proximis Comitiis Eccleſiæ Catholicæ religionem mutet, eamque viam futuris neſcio quibus nuptiis ſternat. Qua ex re, quantum ipſe dolorem capiam, nequeo dicere. Per viſcera miſericordiæ Dei, Rex Sereniſſime, te oro & obteſtor, vt mutes vitam, ſi vis habere vitam, religionem Eccleſiæ Catholicæ violare caveas. Regem non Epiſcopum te eſſe memineris. Exemplo potius optimi patris, maiorumque tuorum piiſſimorum, religionem priſcam & fidem Catholicam tam in Regno quam in animo tuo, integram conſeruare contendas. Hoc enim ſi Sacra Maieſtas Veſtra fecerit, non ſolum Comitia diuino fauore fructuoſa reddiderit, ſed noſtrum quoque Ordinem Eccleſiaſticum, & omnes ſimul orthodoxos viros ſubditos tuos recreauerit: imo pios omnes, omnium locorum ac temporum homines, & ipſos Dei angelos ingenti gaudio lætitiaque affecerit: me certe, hominem Maieſtatis eiusdem ſemper ſtudioſiſſimum, non mediocri ſolatio iucunditateque perfuderit, qui nunc dies ac noctes ſolicitus, triſtiſſimo animi angore contabeſco: id vnum in votis habens, vt me Deus omnipotens prius ex hac vita mortali eripiat, quam illum horrendum & luctuoſum Reipublicæ interitum aſpiciam. Datum.

Epistola XLII.

HENRICO VALESIO Electo Regi Poloniæ *STANISLAVS CARNCOVIVS Epiſcopus Vladislauienſis: & ALBERTVS LASCIVS Palatinus Syradienſis.*

Nunciant, quod in Regem Poloniæ electus ſit, renouantque memoriam promiſſorum.

CVm poſt longas ac difficiles deliberationes heſterna tandem die per tribus, ſiue vt noſtri vocant Palatinatus in ſuffragia de eligendo nouo Rege itum eſſet, difficile dictu, quam incredibilia erga *Sereniſſimam Celſ. Veſtram* plurimorum emicuerint ſtudia. Ex tam enim frequentiſſimo Senatorum, ac numeroſiſſimo Equitum conuentu, vix quarta pars remanſit, quæ alio ſuam contulit voluntatem. Vnde in ſpem haud dubiam venimus, ad ſummum infra triduum, quod ſanandis diuerſæ ſententiæ fratribus inſumetur, *Sereniſſ. Celſ. Veſtram* omnium Ordinum conſenſu, in Regem noſtrum, Deo optimo pulcherrimum hoc ac toto orbe terrarum celeberrimum negotium promouente, declaratum iri. Hæc nos Sereniſſ. Celſitudini Veſtræ ſignificanda eſſe duximus, vt te ita ad gubernacula Regni præpares, quo conceptæ de te exiſtimationi ſatisfacias. Scire enim debes, nos, atque adeo Nobilitatem omnem Polonam, ſola nominis tui totum orbem terrarum pervagante fama adductam, te ſibi in Regem exoptare, vt priſtinam illam bellicis artibus a maioribus ſuis quæſitam, & ad ſe transmiſſam gloriam retinere poſſint. Habebis Regnum florentiſſimum: habebis fortiſſimorum Equitum exercitus numeroſiſſimos: qui te nacti Principem tum præclaris ac omnibus heroicis virtutibus ornatum, omnibus hoſtibus ſuis ſe formidabiles fore non dubitant. Tametſi enim Regnum hoc noſtrum & multos & potentes habet hoſtes: quoties tamen nobis Reges bellicoſos habere, toties quoque ex his triumphare contingit; ita vt ſub aduentum ſtatim tuum, terrore apud hoſtes plena fore omnia certo nobis perſuadeamus. Cum igitur tanta ac talis ſit noſtrorum de Sereniſſ. Celſ. Veſtra expectatio: curandum illi eſt, vt in eam cogitationem incumbat, quo vniuerſo orbi teſtatum faciat, Polonos in eligendo Rege virtutem tantum ſolam & nominis æternitatem ſpectaſſe. Ad eam rem illud inprimis pertinebit, vt ſe *Sereniſſ. Celſ. Veſtra* itineri præparet, quo venientibus ad ſe Oratoribus obuiam venire, ac ſi fieri poſſit, in finibus *Galliarum* ſe exhibere queat. In *Liuoniam* quoque *Sclopetarios Vaſcones*, iuxta Oratorum promiſſa, primo quoque tempore transmittat, vt *Lithuanis* contra *Moſchum*, cum quo induciæ infra duos menſes exſpirant, præſto adeſſe poſſint. Speramus autem, quod vel vtrumque vel alterum ex nobis ad *Sereniſſ. Celſ. Veſtram* cum hac ab omnibus bonis expectata legatione amandabunt. Quem nos laborem cum patriæ, cui optima quæque optamus, tum *Sereniſſ. Celſ. Veſtræ*, cuius virtutem ac nominis famam auidiſſime amplexi ſumus, cauſa, libentiſſime ſuſcipiemus. Tandem nos & ſtudia noſtra deditiſſima *Illuſtriſſimæ Celſ. Veſtræ* commendamus. Quam diutiſſime ſaluam & florentem ad ſalutem noſtræ, atque adeo totius Chriſtianæ Reipublicæ conſeruari cupimus. Datum.

Epistola XLIII.

HENRICO VALESIO Electo Poloniæ Regi *STANISLAVS CARNCOVIVS* *Epiſcopus Vladislauienſis.*

Maxime è re regni eſſe, vt aduentum ſuum maturet, tum literis hiſce tum per Kaſſobucium monet.

DIci non poteſt, quanta me lætitia affecerint literæ *S. R. Maieſtatis Veſtræ*, in quibus ſtudii ac diligentiæ meæ in promouenda Electione ſua, cum illuſtri gratitudinis ſignificatione honorificam mentionem facere dignatur. Agnoſco inſitam & apud nos tantopere prædicatam Maieſtatis Veſtræ humanitatem; ſed quemadmodum me *S. M. Veſtræ* cauſam ſolo patriæ amore ductum ſumma fide ac diligentia tutatum eſſe negare non poſſum: ita mihi aliquid ſupra cæteros ſumere non audeo; cum diuinum potius illud quam humanum fuerit factum, quando *Maieſtas Veſtra* in tanta morum ac linguarum diuerſitate, in tanta animorum de religione diſſidentium varietate, admirabili quodam & omnibus ſeculis memorando conſenſu in Regem noſtrum eſt renunciata. Vnde in ſpem haud dubiam venimus, quod primis vltima reſpondebunt: & Deum Opt. Max. vti pulcherrimi iſtius ac toto orbe celeberrimi negotii autor extitit; ita etiam Maieſtatis Veſtræ conſilio in adminiſtrando Regno moderatorem fore non dubitamus. Vtinam tantummodo dies nobis aliquando illuceſcat ille, vt Maieſtatem Veſtram in Regnum ſuum aduentantem intueri, ac deſiderium noſtrum ingens iucundiſſimo & exoptatiſſimo eius aſpectu ſatiare poſſimus. Quod vt primo quoque tempore fieri poſſit, Deum aſſiduis precibus rogamus. Sunt enim multa, quæ ſi Maieſtas Veſtra aduentum ſuum tardauerit, periculum Regno huic creare

poſſe videntur. Tametſi autem, pro noſtro in patriam amore, ac R. Maieſtatem fide, non deerunt ad ea propulſanda omnium ordinum ſtudia; tamen quam difficilis hæc res ſit in abſentia Maieſtatis eius futura, ipſa iudicare poteſt. Vt autem meam conſtantisſimam erga ſe voluntatem Maieſtas Veſtra cognoſcat, mitto ad eam Generoſum *Nicolaum Koſſobuciam*, fratrem & conſanguineum meum, vt illi omnia pericula, atque vicisſim conſilia noſtra nomine noſtro explicet: vt inde, quid ſit in rem iſtius Regni, facilius ſtatuere posſit. Fuit is quidem mihi hoc tempore valde neceſſarius, quod eius opera in multis & arduis negotiis vtor: tamen quoniam ad explicanda ea & fides erga Maieſtatem Veſtram & rerum noſtrarum experientia requirebatur, eum potisſimum mittendum cenſui, qui & Maieſtati Veſtræ eſt deuotisſimus, & rerum ac legum Polonicarum peritisſimus. Quamobrem illam obnixe rogo, vt illi omnibus in rebus, quæcunque meo nomine aget, fidem adhibere dignetur. Communicaui etiam ea Illuſtrisſimo *D. Guidoni à Lanſſach* Chriſtianisſimi Regis ac Maieſtatis Veſtræ Oratori, viro cum in rebus gerendis exercitatisſimo, tum in tractandis hiſce Maieſtatis Veſtræ negotiis induſtrio ac fidelisſimo. Non dubito autem, quin Maieſtas Veſtra ea omnia pro ſuo innato animi candore benigne ſit acceptura. Quod reliquum eſt, me & obſequia mea addictisſima S. R. Maieſtati tuæ commendo. Dat.

EPISTOLA XLIV.

HENRICO VALESIO Electo Poloniæ Regi

STANISLAVS CARNCOVIVS Epiſcopus Vladislauienſis.

De aduentu regio & coronationis die ſibi ſignificato gaudet.

ACcepimus literas Maieſtatis Veſtræ Regiæ optatisſimas, ex quibus de aduentu Maieſtatis Veſtræ & de aliis rebus ad præſentem ſtatum Reipub. pertinentibus intelleximus, vehementerque gaviſi ſumus, Regiam Maieſtatem Veſtram, iam tandem ad ſuum Regnum felicibus auſpiciis iter ingreſſam. Ac de die aduentus ſui nos certiores facere voluit, vt ne amplivs dubitationi locus vllus relinqueretur. Equidem Deum Opt. Max. quo poſſumus maximo animi ardore exoramus, vt Regiæ Maieſtatis Veſtræ iter fortunet, ſoſpitemque huic Regno ac incolumem reddat. Hoc enim Regiæ Maieſtati Veſtræ affirmare poſſumus, in maxima lætitia ad cumulandum gaudium conſpectum Maieſtatis Veſtræ nobis deeſſe, quem ſemel nacti, quietem vel potius ſalutem Reipub. noſtræ nacti ac conſecuti videbimur. Multa enim ſunt, quæ ipſius præſentiam requirunt. Cæterum non poſſumus non vehementer laudare factum Maieſtatis Veſtræ Regiæ, quod de die Coronationis aliiſque rebus ad Senatum retulerit, (etſi enim ex ratione itineris Maieſtatis Veſtræ omnia metienda cenſebamus; tamen gratisſimum nobis accidit cognoſcere ex ipſa, quis ſit ea de re Maieſtatis Veſtræ ſenſus, & quæ ſit ſententia, cui nos libenter aſſentimur:) tum etiam de vocandis Fœderatis & Feudatariis Principibus ad Coronationem, vt illi fœdera innouent; hi vero pro debito ſuo homagia Regno & Maieſtati Veſtræ præſtent. Quamquam R. D. Archiepiſcopo Gneſnenſi tanquam Primati Regni, hoc ab omnibus Ordinibus iniunctum fuit; tamen vt etiam ab Regia Maieſtate Veſtra inuitentur & admoneantur, permagni intereſſe videtur. Quod ſupereſt, obſequia mea addictisſima &c.

EPISTOLA XLV.

HENRICO Regi Poloniæ

STANISLAVS CARNCOVIVS Epiſcopus Vladislauienſis.

Modum regni adminiſtrandi demonſtraturus, tum Cromeri Poloniam mittit eamque ſtudioſe legendam commendat, tum quid de prouinciis Poloniæ, & inprimis de Pruſſia, noſſe par ſit, explicare ſatagit.

ETſi mihi dubium non eſt, quin Deus Opt. Max. quo autore gubernacula Regni huius adeptus es, eam gratiam tibi largiturus ſit, vt recte regere & gubernare posſis populum ab eo tuæ curæ commiſſum; tamen vt mea erga te fides & officium conſtet, & vt teſtatam faciam propenſionem meam, nonnulla ad te de eo genere ſcribere cogitabam: & vt Cromerus, in iudicio grauisſimo, hoc idem faceret, diligenter monui. Dum hoc ago, & profectionem meam tibi obuiam, mandato Senatus Regni, apparo: miſit ad me *Cromerus*, pro eo ac me amat, Poloniam ſuam, vt eam reuiderem, & tibi nomine eius offerrem. Feci libenter, libros legi, ac iterum relegi. Dignum certe Rege munus. In his enim libris non ſolum formam Reip. Regni, & legum noſtrarum accuratisſime deſcripſit, omnemque modum eius adminiſtrandæ complexus eſt; verum etiam ſitus locorum, fluuiorum, portuum, arcium, ciuitatum ita ad viuum expresſit, vt non ſcripſiſſe, ſed oculis cuncta ſubieciſſe videatur. Et leges tu quidem illos libros de Repub. cum ea diligentia, qua merito debes. Verum tamen in tanta varietate rerum, ſubinde animum tuum ad illam cogitationem vniuerſe reuocabis, quonam modo tot populos, ſpatiis terrarum, lingua, legibus, moribus disiunctos, ſine magna difficultate (neque enim difficultate carere potes) optime regere, & gubernare posſis. In quo hæc tibi præſcriptio ſeruanda eſt, vt in certa capita, veluti in claſſes, totam regendi, & adminiſtrandi Regni tui rationem conferas & reuoces. Vnum caput, quo iure vſa eſt Polonia tum, cum idolo latræ principatum obtinebant. Nam eo tempore, abſoluta poteſtate vnus gerebat omnia, exceptis duodecim Palatinis, qui reiecti ſunt. Tempore vero Chriſtianorum principum, hæc tibi diſtinctio obſeruanda eſt. A *Miecislao* primo Chriſtiano Principe, vſque ad *Cazimirum* magnum, & *Ludouicum*, non optima fuit in Polonia conditio & libertas. Ad huc enim Equeſtris ordo premebatur ſeruitutis oneribus. A *Ludouico* usque ad tempora *Sigismundi* Regis optimus fuit ſtatus Reipub. nam omnia regebantur a Regibus ex ſententia Senatus: libertatibus tam Eccleſiaſticis quam Secularibus Reſpublica hæc claruit: leges optimas libertatis vindices habuit: iuſtitia & pace floruit. Alterum caput conſtitue tibi, de iure Prouinciarum Regni: in quo ſpectabis,

quo tempore quæque a Regno auulſa, iterum ad corpus eius rediit. Hoc enim modo cognoſces, alias armis quæſitas, alias ex pactis & fœderibus Regno adiunctas eſſe. *Lituania a Iagellone* Rege perpetuo fœdere iuncta & incorporata; *Ruſſia* armis *Caſimiri* magni in prouinciam redacta, formam Reipub. noſtræ inducit. *Pruſſia*, quæ pene ab ipſis primordiis Regni armis Polonorum ſubacta, tandem a *Cruciferis* intercepta, poſtea, regnante *Cazimiro* III. in Regni corpus inſita, vti & pleræque prouinciæ Regni, ex quibus hoc imperium tuum conflatum leges, coaluit. *Maſouia* vero, *Samogitia*, *Kyouia*, *Volbinia*, *Circaſum*, *Podlachia* atque *Liuonia*, quo tempore & quomodo ad vnitatem Regni acceſſerint redierintque, ex diplomatibus, quæ in archiuo publico aſſeruantur, facile diſcere potes. Tertium caput habebis, Ciuitatum maiorum *Pruſſicarum*, quæ peculiari & præcipua quadam prærogatiua, quam aliæ ciuitates Polonicæ, gaudent. Huc referes Conſtitutiones a Regibus & Commiſſariis ſancitas. Quartum de iure feudalium Principum, vt ſunt *Duces Pomerani*, *Dux Pruſſiæ*, *Marchiones Brandenburgenſes*, *Domus Anſpach*, *Dux Curlandiæ*, *Palatinus Valachiæ*. Vltimum caput pacta & fœdera cum externis continebit: ſcilicet, cum domo *Auſtriaca*, cum *Rege Hungariæ*, *Bohemiæ*, cum *Rege Daniæ*, *Sueciæ*, cum domo *Marchionum Brandenburgenſium*. Ad eum locum referes hoſtes tuos, ſegetem laudum tuarum, *Moſchum*, *Tartarum* & *Valachum*, qui fide leues, contra pacta & fœdera in dominia & ditiones tuas ſæpe irrumpunt: In tanta varietate rerum, in eum locum, tanquam ad ſcopum, conſilia regendi Regni referes. Hoc ſi facies, & vniuerſum corpus Reipub. Regni vno intuitu contemplatus fueris: crede mihi, non dico difficulter, ſed facillime, & cum quadam iucunditate animi, Regnum hoc amplum, cum ſumma laude, & ad perpetuam nominis tui gloriam adminiſtrabis. Fuſius ego hæc tradere volui, ſed leges epiſtolæ transgredi nolo. Res tibi *Cromerus* ſubminiſtrat: ego vſum ipſum oſtendo. Sed quorſum ſpectat tam alte repetita regendæ Poloniæ ratio? eo nimirum, vt viſo vniuerſo corpore, membra ſingula facile cures. Membrum non vulgare Regni eſt *Pruſſia* prouincia, quæ nulli nec opportunitate portuum, nec ſplendore ac munitione Ciuitatum, nec fertilitate ſoli cedit. Habet emporium nobilisſimum *Gedanum*: habet munitisſimas Ciuitates, & arces. Eius prouinciæ bene gerendæ & adminiſtrandæ in corpore hoc Regni, ſumma tibi ratio habenda eſt. Atque hoc magis, quo nonnullis in rebus habere videtur ſuas leges & conſuetudines: tales tamen, quæ perpetuo nexu illud membrum huic corpori adiungant. Vna eſt & communis electio Regum, vna coronatio, vna confirmatio iurium, vna libertas, vnum conſilium, idem conuentus, honorum & dignitatum par conſortium, Iudiciorum quidem & conſuetudinum quorundam diſpar ratio, vnum tamen corpus, vna Reſpub. vna fides, vnum Baptiſma, vnus Devs, vna gens, vnus populus, vno nomine omnes Poloni, cenſemur. Omnes illæ terræ ſunt de corpore Regni, intra fines Regni conſiſtunt a primo parente Polonorum *Lecho*, & eius ſucceſſoribus armis ſubactæ: ab originibus & veteribus indigenis, ad internecionem ſublatis. Teſtantur hæc annales noſtri: teſtantur monumenta literarum, & fundationes templorum, Eccleſiarum, oppidorum, arcium, conſtructiones monaſteriorum. Fuit quidem tempus, quo *Cruciferi* a *Conrado Duce Maſouiorum*, contra infideles euocati in viſcera dominorum ſuorum arma conuerterant; ſed a maioribus noſtris bello fracti, regnante *Cazimiro* III. excuſſo iugo ſeruili, ad Reges Polonorum, vti veros dominos, redierunt. Hæc tu ex Priuilegio eorum latisſime cognoſces, quod hiſce inſerui. Hæc de iure Regni breuiter ſcripta ſufficiant. Nunc, quid tibi in ea prouincia regenda potisſimum curandum ſit, paucis animaduerte. In hac tua prouincia res maxime aguntur. Importatio & exportatio mercium, vectigalia, imperium maris. Ad omnem tamen occaſionem rei bene gerendæ in omnes partes nulla opportunior Gedano Ciuitas eſt. In hac vt imperium tuum firmes, omni ratione curare debes (quod tamen ſine præiudicio iurium fiat) ante omnia Regalia tua manu tene, omnem autoritatem tuam Regni in integrum reſtitue, omnes æquo iure gaudere iube. Dat.

EPISTOLA XLVI.

HENRICO VALESIO, Poloniæ Regi,

STANISLAVS CARNCOVIVS, Epiſcopus Vladislauienſis.

Nimiam honorum largitionem & profuſionem, nullo habito delectu, inconſultis Senatoribus, dignis æque ac indignis hactenus præſtitam, diſſuadet.

FVit hæc olim inſignis Regum Poloniæ laus & præclara conſuetudo, vt cum ab aliquo amplisſimi Senatorii Ordinis viro in iis rebus, quæ vel ad publicam vtilitatem, vel ad dignitatem Regiæ Maieſtatis pertinebant, monerentur, grato animo acciperent. Hoc idem ego, ſi bene humanitatem atque clementiam Maieſtatis Veſtræ noui, de ipſa firmiter mihi polliceor. Percrebreſcit rumor, Sacram Maieſtatem Veſtram multis multa conferre, nullo habito delectu meritorum, indignosque præmia de Repub. bene meritis præcipere. In quo & nimiam liberalitatem, quam ipſi profuſionem appellant, reprehendunt, & iudicium Maieſtatis Veſtræ in iudicium vocant. Quamobrem S. Maieſtatem Veſtram oratam velim, vt & in largiendo modum teneat, & exiſtimationis habendam rationem ſibi putet. Cenſerem, vti Sacra M. Veſtra habeat aliquos Senatorii Ordinis viros, quorum conſilio non ſolum in his, verum etiam in Repub. adminiſtranda vtatur, vt ne priuato magis arbitrio quam publico Senatus conſilio, cuius magnam maiores noſtri voluerunt eſſe autoritatem, Rempub. regere videatur. Sic profecto & amoris plurimum Sacra Maieſtas Veſtra apud ſubdictos ſibi conciliabit, & exiſtimationi eiusdem optime conſultum videbitur. Quod ſupereſt, Deum Max. oro, S. M. Veſtram R. ſaluam & florentem diu nobis conſeruet, omniaque ipſius conſilia ſecundet. Dat.

HEN-

Epistola XLVII.

HENRICO Galliarum & Poloniæ Regi
STANISLAVS CARNCOVIVS,
Episcopus Vladislauienſis.

De ipſius diſceſſu è Polonia queſtus, quanto eius deſiderio omnes teneantur exponit, eumque vt rebus in Gallia compoſitis, in Poloniam redeat, obſecrat.

DIuturni ſilentii mei, quo hactenus vſus ſum, cauſa fuit mœror ſummus, quem ex inſperato diſceſſu S. R. M. V. cepi. Atque haud ſcio, an quiſquam mortalium ſit hoc tempore me infelicior. Hic enim omnium ordinum homines S. R. Maieſtatis Veſtræ diſceſſus rationem a me, neſcio quo conſenſu opinionum, repetunt, & plerique culpam omnem eius rei in me conferunt. Sed in hoc maximo dolore, qui non procul abeſt a ſummi luctus acerbitate, id me conſolatur, quod ea non ex animi maleuolentia proficiſci videam, verum ex incredibili amore erga S. & Chriſtianiſſ. Maieſtatem Veſtram. Dici enim non poteſt, quantum deſiderium S. R. M. Veſtra diſcedens in animis eorum reliquerit. In memoriam nunc reuocant omnia dicta factaque, tum ſingularem humanitatem & animi magnitudinem prædicant: reſponſa & alias præclaras ac heroicas virtutes tantum abſentis S. R. M. Veſtræ recordantur, quantum præſentis vix intelligebant. Et licet mihi nunc linguæ centum ac ſexcentæ, præterea rationes ſuppeterent, quibus hoc factum S. R. M. Veſtræ probare conarer; maior tamen doloris vis eſt, quam vt ab eis exhauriant orationibus a nobis adductis excuſari poſſit. Huc accedit metus impendentium malorum, qui animos hominum de interitu rerum ſollicitos tenet. Quamobrem per viſcera miſericordiæ Dei ſupplex S. M. Veſtram oro ac obteſtor, ita ſe comparet, vt compoſitis rebus Galliæ ad nos Regnumque ſuum redeat, ſi nos, ſi Eccleſiam Dei, ſi Regnum hoc, quod eſt propugnaculum totius Chriſtianitatis, ſaluum & integrum eſſe velit. Factum quidem hoc tale erit, vt laude ac gloria omnium gentium, memoria omnium ſeculorum digniſſimum fore videatur. Omnia hic pacata S. R. M. Veſtra inueniet: quanquam, vt in mari nauis conſtituta immobilis ſtare non poteſt; ſic in Repub. Regni S. M. V. a nauclero ad tempus deſtituta, fieri non poteſt, quin aliqua parte commoueatur. Deum Optimum Maximum aſſiduis orationibus precor, vt Sacram & Chriſtianiſſ. Maieſtatem Veſtram diutiſſime ſanam, incolumem, florentem pacis & belli laudibus ſeruet. Datum.

Epistola XLVIII.

HENRICO, Galliarum & Poloniæ Regi,
STANISLAVS CARNCOVIVS, Episcopus Vladislauienſis.

Vt Regno Poloniæ, ex abſentia ipſius pene agonizanti, ſuccurrat, impenſiſſime & ſolidiſſimis argumentis ſuadet, quin, nouam electionem modeſte minatus, de velociſſimo in Poloniam reditu Regem per Deum etiam obteſtatur.

QVandoquidem ea eſt rerum noſtrarum conditio, vt iam amplius nec mala ipſa, quæ ob abſentiam Maieſtatis Veſtræ magis ac magis patimur, nec deſideria quoque noſtra, videndæ quamprimum in hoc Regno Maieſtatis Veſtræ, ferre poſſe videamur: tum autem, quandoquidem omnibus iam propemodum tentatis rebus, nihil tamen hucusque conſequi potuimus, quod ad lenienda quoquo modo, tum hæc, tum illa, pertinere poſſe videretur; faciam quod bono Senatori & fideli Maieſtatis Veſtræ ſubdito conuenire ad extremum exiſtimo, vt poſt cætera omnia officia, quæ hactenus Sacræ Maieſtati Veſtræ in hoc Regno, omni meo ſtudio, & omnibus viribus præſtiti, & quod maxime potero, etiam deinceps præſtabo, illam denique hoc tempore fidem Maieſtati Veſtræ & patriæ meæ debitam exſoluam, vt per hanc epiſtolam Maieſtatem Veſtram, de omni meo ſenſu iterum atque iterum faciam certiorem. Vt ſi nihil aliud, ſaltem extet hæc epiſtola teſtis fidei meæ erga Rempublicam & Sacram Maieſtatem Veſtram. Nihil hic querar, quod me tamen vehementer non excruciare non poteſt, ita rationes diſceſſus a nobis Sacræ Maieſtatis Veſtræ fuiſſe ab initio inſtitutas, vt cæteris M. Veſtræ rebus, ac rationibus omnibus, ſimulque adeo rebus ac rationibus Reipublicæ huius, non ita quemadmodum oportuerat, conſultum fuerit: Nihil querar. Quid enim queri iuuat, tot iam elapſis rerum aut gerendarum, aut certe corrigendarum opportunitatibus? Dicam potius, quod mihi hoc tempore dicendum, & quod a Sacra Maieſtate Veſtra, in ipſa intimi Regii animi ſui penetralia, etiam recipiendum eſſe puto, eo rem adductam eſſe, vt Regni quidem huius conſeruandi nulla via alia ſupereſſe, nulla, nulla vnquam alia ratio excogitari poſſe videatur, præter hanc vnam, quæ eſt in ſolo celeri Maieſtatis Veſtræ ad nos reditu conſtituta.

Itane ergo, inquiet Maieſtas Veſtra, effluxit, o Poloni, ex animis veſtris mei memoria? Vſque adeone obliti eſtis aut amoris erga me, aut conſtantiæ ipſius veſtræ? Nihil quæſo eiusmodi Maieſtas Veſtra vereatur: nihil etiam eiusmodi in animum admittat ſuum. Nam & ipſa amatur procul dubio a bonis omnibus, & nemo eſt omnium, qui nouam iſtam Regis (quod tamen vix enunciare audeo) electionem, non tanquam præſentiſſimum ipſum rerum omnium interitum refugiat ac reformidet. Quid igitur eſt? Nimirum Regnum in maximo periculo eſt: Non tam quidem adhuc ab hoſte externo, quam quod multo præſentius malum eſt, ab inteſtinis ipſis diſſenſionibus atque diſſidiis, quibus ita exagitarunt, nunc cum maxime, vt omnia ſumma, media, infima, in extremum adducta diſcrimen videantur: Poſſeſſiones noſtræ non legitimis diſceptationibus, ſed manu armata vindicantur: Vitam noſtram, quam olim vel Regia ſola autoritas inermis tuebatur, nunc ne armis quidem ipſa ſatis tegunt: De fama ac honore Ciuium, quod iudicium Regum tantummodo fuit adeo proprium, more popularis ſtatus Reipub. homines æquales noſtri ſibi ſinunt: Religio, quod caput eſt, ſummi Dei, ruit alto a culmine, nullo vindice ac defenſore. Quæ quidem cum ita ſe habeant, atque etiam hoc deterius, quod res ipſa nullis vnquam verbis ſatis poſſunt adæquari; idcirco fit, vt Regiam S. Maieſtatis Veſtræ præſentiam omnes deſiderent: & cum S. Maieſtati Veſtræ integri propemodum anni ſpatium ad ſe reuertendi conceſſerint, ſatis ſe ſuo officio erga Maieſtatem Veſtram perfunctos arbitrantur,

interimque adeo videre quoque ipſi geſtiunt, quantopere Maieſtas Veſtra eos ipſos, quantopere ſalutem huius Regni, quantopere officium ſuum Regium, cuius nobis obſidem dedit iusiurandum ſuum, charum habeat. Et certe, ſi quis modo ea ſecum reputet, quæ per Regis abſentiam Regnis ipſis, tum a factionibus domeſticis, tum ab hoſtium impreſſionibus poſſe viderentur euenire, næ is hanc quoque abſentiam tam diuturnam S. Mai. Veſtræ, quod pace illius dictum volo, nimiam fortasſis eſſe iudicabit. Sed Deo Opt. Max. & immortali immortalis ſit gratia, quod tamen hucusque Regnum hoc ac Respub. ſalua ſit & incolumis. Nam nos quidem qui in Repub. ſumus, ſaluos eſſe & incolumes vix poſſumus dicere, rebus noſtris in eiusmodi diſcrimen adductis: multo autem minus polliceri nobis poſſumus, Rempublicam quoque ipſam, ſicut hactenus ſingulari Dei beneficio ſtetit aliquo modo poſt diſceſſum Sereniſſ. Maieſtatis Veſtræ incolumis; ita porro diuturniorem M. Veſtræ abſentiam, nullum eſſe incommodum accepturam. Hoc enim ſi nos quidem perſuadeamus nobis, inepti plane ſimus: Sin Maieſtas Veſtra ſibi perſuadeat, tum profecto Deum ipſum apertisſime tentare videatur. Itaque eo, vt dixi, res redacta eſt, vt aut redeundum ſit primo quoque tempore ad nos Seren. Maieſtati Veſtræ, aut nobis ipſis, de vita, ſalute, fortunis noſtris, coniugumque ac liberorum, quibus vxor & liberi contigerunt, aut quibus non contigerunt, de ſalute noſtra ipſorum Reipublicæque, qua vna omnes omnium charitates eſt complexa, neceſſario ſit dimicandum: non ſine nota quadam, quod omen procul abeſſe cupio, ipſius Maieſtatis Veſtræ, totiusque Gallici & Valeſii nominis. Habet igitur Maieſtas Veſtra, in poteſtate ſua vitam, & mortem Reipub. noſtræ: habet ſalutem & interitum Regni huius: & quidem habet ita, vt vertenda ſolummodo manu, ſic vel ſic vtrumuis præſtare poſſe videatur. Si nos perdit Maieſtas Veſtra (quod abſit!) videat quæſo quam excuſationem apud præſens ſeculum facto ipſi ſuo prætexat; quid vniuerſæ poſteritati, de ſe narrandum relinquat. Vel ſi hæc forte quempiam minus mouent, videat quæſo, quid aut conſcientiæ ipſe ſuæ quotidie reſpondeat, quam effugere nemo vnquam potuit: aut vero quam tandem rationem olim reddat, apud tribunal ipſum ſummi Dei, cum Iudex ille iuſtus ac ſeuerus venerit, iudicandis viuis pariter ac mortuis. Sin nos Maieſtas Veſtra, quod equidem malo ominari, ita conſeruat vt accepit, id autem eſt, ſi ad nos redit, in hoc enim ſunt omnia; tum vero mihi, vt ſemel dicam, laudes omnium ante ſe Regum laudatorum adæquaſſe, nonnullorum etiam longe ſuperaſſe videbitur. Hoc autem eſt illud, quod Maieſtas Veſtra plane conſequetur, quo ſemper excellenti iſto, & omnibus paſſim cognito ac perſpecto, ad omnem gloriam impetu ſuo, non obſcure viſa eſt contendiſſe. Quamobrem oro S. Maieſtatem Veſtram per hunc ipſum igniculum, ad omnia præclara facinora Sacræ Maieſtati Veſtræ diuinitus inditum, vel potius per Deum ipſum immortalem, qui eiusmodi igniculum, pectori S. Maieſtatis Veſtræ inſeuit, per eum inquam Deum, qui Maieſtatem Veſtram multis periculis ereptam, in ſummis duobus regalis dignitatis ſoliis, breuisſimo tempore ita collocauit, vt huius tamen Regni noſtri curam, ante curam reliquorum omnium Regnorum Maieſtatis Veſtræ commendarit: ſupplex, inquam, oro S. Maieſtatem Veſtram, vt omni mora poſthabita, equis quod dicitur & velis contendat, & quamprimum ad hoc noſtrum extinguendum incendium accurrat. Quod quidem incendium eiusmodi eſt, vt ſi quid Maieſtas Veſtra ceſſet, nulla amplius ratione, ne per ipſam quidem Maieſtatem Veſtram, etiamſi maxime cupiat, reſtingui poſſe videatur. Equidem poſt mortem Sereniſſimi ſui fratris erat fortasſis abſenti Maieſtati Veſtræ nonnihil metuendum, ne hæreditarium illud Regnum Maieſtatis Veſtræ detrimenti aliquid acciperet: Itaque ad reſtinguendum tunc illud incendium, quod ſibi certum mente ac cogitatione ſua Maieſtas Veſtra adumbrarat, propere cucurrit, vbi tamen adueniens, omnia per Dei gratiam, meliore quam ſperarat loco reperit: Nunc in hoc Regni noſtri, vel tui potius ô Rex, (tu enim illud & vltro appetiſti, & ſumma noſtra voluntate in fidem tuam collatum ſponte recepiſti;) In huius igitur Regni non ficto, neque adumbrato, ſed & certisſimo & manifeſtisſimo & præſentisſimo incendio, quidnam ſibi faciendum eſſe putet Maieſtas Veſtra dubitabit? Ego vere illud Sacræ Maieſtati Veſtræ iam nunc audeo, omni interpoſita aſſeueratione confirmare: Niſi Maieſtas Veſtra ad nos redit primo quoque tempore, nos quidem aut animam ſane ipſam, quam iam agimus, exhalamus, aut ſi quid, alium certe leuandorum morborum noſtrorum medicum inuiti cogimur aduocare, quorum vtrumque Maieſtati Veſtræ inuidioſum admodum, vtrumque etiam perpetuis in vita angoribus expiandum fuerit. Quid dico in vita? Illi etiam ipſi remorſus conſcientiæ, cuius eſt poſt hanc vitam, vita verisſima facto hoc Maieſtatis Veſtræ mirifice exagitarent, ipſamque adeo Maieſtatem Veſtram nunquam conquieſcere ſinerent. Nunc iam quidem, ne a temporibus noſtris remotiora inueſtigem, *Moſchus* me hercule ipſe barbarica, quadam elatus inſolentia, diſceſſum hunc Maieſtatis Veſtræ fugam audet publice appellare; eamque adeo a Maieſtate Veſtra ſuſceptam eſſe dicit, metu ſcilicet, ac terrore potentiæ ſuæ, cui ſcilicet Maieſtas Veſtra cum omnibus Gallicis Polonicisque copiis parem eſſe poſſe non exiſtimauerit. Sunt etiam alii, qui ita dictitant, exſangue illud corpus *Sigismundi Auguſti* Regis noſtri, vel vmbram potius funeris illius Regii (ignoſcat mihi quæſo Maieſtas Veſtra, ſi ad eam perfero, quæ uſpiam de ea ſolentci rcumferri) plus omnino per illud prope integrum interregni biennium momenti habuiſſe, ad nos omnibus impendentibus periculis liberandos, hoc ſolo, quod nobiſcum inhumatum ſteterit; quam Maieſtas Veſtra viua, vigensque ad nos eosdem, paucisſimis iſtis menſibus conſeruandos valere videatur. Idque propter diſceſſum modo abſentiamque ſuam. Dabitne igitur quæſo Maieſtas Veſtra diutius hanc

Moſcho hoſti, hanc etiam facetis ſcilicet & vrbanis iſtis hominibus conſolationem? aut vero huccine tantum dolorem nobis fidelibus ſubditis, ac clientibus ſuis, qui partes Maieſtatis Veſtræ ſemper etiam cum ſummo & vitæ & honoris noſtri periculo ſecuti ſumus, & aliis propemodum omnibus Maieſtas Veſtra Sereniſſima vnquam infliget? hanccine Regibus Galliæ, maioribus tuis, qui ſæpe externis præſidiis fuerint, te ſubditis tuis opem negaſſe? eam inquam notam Maieſt. Veſtra inuri patietur, vt ſciens ac volens gloriam ipſam ſuam & maiorum in ignominiam commutaſſe, & quæ hactenus bono plane, non tam ſuo quam publico gerenda ſuſcepit, ea vel caſu, vel etiam, quod abſit, arte quadam, regio ſuo genere prorſus indigna & ſuſcepiſſe & geſſiſſe videatur? Auferant hæc quæſo, & in vltimas vſque terras deportent venti omnes, & ne veſtigium quidem vſpiam cogitationum eiuſmodi relinquat vllum! Quin tu potius Sereniſſime Rex, ſi ſedes, ſta; ſi ſtas, ingredere; ſi ingrederis, curre & te nobis quamprimum in Polonia repræſenta. Oſtende tantummodo nobis faciem tuam, & omnia recreabuntur. Multis quidem, vt dixi, & magnis difficultatibus inuolutum eſt Regnum hoc per tempora; verum ſicut omnibus propemodum his initium dedit diſceſſus tuus: ita reditus tuus, quod quidem opto, maturus ſubito omnibus his finem adferet. Nihil enim eſt adhuc per Dei gratiam ita deſperatum, quin vel ſola Maieſtatis Veſtræ præſentia (ſi modo nobis contingat, vt eam cito videre hic poſſimus) ſanari poſſe videatur. Deo igitur autore ita ingredere, & eodem bene fauente curre, vt te nobis in Polonia primo quoque tempore repræſentes. Quod ſi primus ille Maieſtatis Veſtræ ad nos aduentus erat, vt meminit procul dubio Maieſtas Veſtra, & optatiſſimus nobis, & illi ipſi glorioſiſſimus, quem aduentum poſtea diſceſſus iſte nobis luctuoſus, ipſi etiam vt arbitramur Maieſtati Veſtræ ſuisque omnibus parum lætus fuit, conſecutus erat: ſane reditus hic eius, quem tantopere deſideramus, & nobis longe optatior, & Maieſtati ipſi Veſtræ vniuerſoque Gallico, atque adeo *Valeſio nomini* in omnem æternitatem multo glorioſior. Quem cum infinitæ aliæ res magnifice nobis condient, tum ipſum ſane temporis interuallum, quo conſpectu M. Veſtræ caruimus, reddet nobis vltra quam dici poſſit auguſtiorem & magnificentiorem. Dat.

EPISTOLA XLIX.

HENRICO Galliarum & Poloniæ Regi Chriſtianiſſimo

STANISLAVS CARNCOVIVS Epiſcopus Vladiſlauienſis.

Pergit inſtantiſſime precari, vt Rex quam maturrime in Poloniam redeat, & inter alia, Eccleſiæ periculum auertat.

QVale erga Maieſtatem Veſtram ſtudium & obſequium noſtrum in Electione Veſtræ Maieſtatis apparuerit, quæ etiam poſtea veſtra in ipſam ex intimo corde profecta obſeruantia in multis variiſque indiciis duxerit: illud ex aliorum certis veriſque ſermonibus Maieſtatem Veſtram intellexiſſe, hoc vero in ipſius M. Veſtræ experientia edoctus, recenti memoria penitus adhuc hærere, infixumque eſſe arbitramur; ſtudium enim & admirabilem Veſtræ Maieſtatis nobis etiam adhuc incognitæ amorem celeberrima nominis ipſius fama in nobis excitabat. At vero poſtquam Deo annuente Maieſtatem Veſtram ouantes excepimus, atque cognouimus etiam ſingulares ac vere paternos Veſtræ Maieſt. in nos omnes affectus: & ipſæ Regiæ virtutes antea quidem rumore ad nos perlatæ, iam vero cum a nobis ipſis plenius cognitæ peculiarem Veſtræ Maieſt. obſeruantiam in animis noſtris perfacile conciliabant. Nunc igitur cum iſta duo, quorum prius alterum, abſque altero nos M. Veſtræ ſtudioſiſſimos efficiebat, quodammodo ſimul coniuncta, non eandem, imo longe maiorem noſtram obſeruantiam, magis ac magis augerent, auctamque conſeruarent: Ita ſane M. Veſtra ſibi de nobis certo perſuaſum habere poteſt atque debet, quod ſi vnquam amantes & ſtudioſi Mai. Veſtræ fuimus, nunc profecto cum nutu & regimine prouidentiæ diuinæ M. Veſtram nobis in Regem ac Dominum, & Patrem patriæ aſſumpſimus, eandem procul dubio erga M. Veſtram flagranti incenſam amore obſeruantiam retinemus, quæ merito Regi prudentiſſimo, quæ Domino optimo, quæ denique dulciſſimo Patri patriæ debentur. Quapropter cum nos peculiariter iam pridem Veſtræ M. addictos eſſe ſciremus, & penitius, quod noſtrum in Repub. exigeret a nobis officium, deſpiceremus; operæ pretium nos facturos iudicauimus; vt communicato ſimul conſilio, mutuas ad M. Veſtram mitteremus literas. Illud præcipue M. Veſtræ ſignificantes, quod ſi ad nos turbulentiſſima in Regno Maieſtatis Veſtræ apud nos tempeſtate exorta ad ſedandas ventorum procellas, & optatiſſimam tranquillitatem tandem aliquando comparandam, eſſe maxime neceſſarium exiſtimauimus. Grauius quidem & acerbius minusque tempeſtiuum illud fortaſſis M. Veſtræ prima fronte videbitur; ſed cum in eo dignitas M. Veſtræ ac inprimis religionis orthodoxæ integritas, Eccleſiæ ſanctæ propagatio, denique totius Reipub. ſalus, omniumque noſtrum incolumitas, verſetur & poſita ſit; hoc nos ad maiorem rei fidem & autoritatem conciliandam, paribus votis animisque ſinceris Veſtræ Maieſtati perſcribimus, ne forte ab aliis, qui tantum velint placentia loqui, contrarium aliquid, & immortali gloriæ M. Veſtræ aduerſum, cum ſummo rerum noſtrarum diſcrimine, ſignificetur. Itaque nos pro ea, quam Veſtræ Maieſt. debemus, fide & obſeruantia certiorem ipſam reddimus, hunc eſſe nunc rerum ſtatum, & ita transverſe agi hominum ſtudia, vt niſi Sereniſſ. Mai. Veſtra ad nos venire primo quoque tempore, vel voluerit, vel potuerit, nec nos, nec quiſquam alius, quantumuis Maieſt. Veſtræ ſtudioſiſſimus, Seren. M. Veſtræ dignitati conſulere poſſit. Si præſens ipſa M. Veſtra, aucta Regni Gallici dignitate ac opibus, apud nos in tempore adfuerit, facile omnia componet & compeſcet, Regnum in optimum ſtatum breui temporis interuallo redigere poterit. Non enim deerunt, qui M. Veſtræ fidem & operam ſuam tum ſint probaturi: His autem, ſi quorum conſilia alio ſpectant, animus concidet. Abſente autem Maieſtate Veſtra & ex literis & ex nunciis ad ſe miſſis cognoſcet & colliget, quanta ſit aduerſorum ventorum vis, qui eo vehementius incumbunt, quod gubernator ad nauim

rediturus non exiſtimetur. Ideoque illis etiam ab iis, quibus nihil eſt gubernatoris dignitate antiquius, obſiſti non poteſt. Quamobrem Maieſtatem Veſtram quanto poſſumus maximo ſtudio oramus & obteſtamur, ne ſibi & dignitati ſuæ deeſſe velit, nec tam per literas aut nuncios agendum, quam ſibi ipſi tempori veniendum eſſe exiſtimet. Alterum eſt, quod nequaquam a nobis coram Veſtra Maieſtate reticendum videtur, omnibus Eccleſiis, vniuerſoque clero maximum impendere periculum a nouis iudiciis per omnes Palatinatus tantum conſenſu Secularium approbatis & inſtitutis, contra quæ vt a M. Veſtra neceſſarium & ſalubre aliquod remedium obtinere poſſimus, vel hoc ſaltim, pro quo *R.D. Rozdrazeuius* noſtro nomine M. Veſtram rogabit, & nos cum clero vniuerſo petimus & obſecramus, quod non prius in tutelam ſubſidiumque noſtrum proferemus, antequam vigentiſſima (quam Deus auertat) ad id faciendum neceſſitate compellamur. De reliquo a Deo precamur, Maieſtatis Veſtræ rationes ita comparet, vt eam cito ſanam & rebus omnibus florentem, maxima noſtra conſolatione in Regno Poloniæ videre poſſimus. Datum.

EPISTOLA L.

STEPHANO Electo Regi Poloniæ, Principi Tranſyluaniæ

STANISLAVS CARNCOVIVS Epiſcopus Vladiſlauienſis.

Regnum ipſi decretum & oblatum deuote gratulatus, ſpem facit fore, vt ſuaſu ſuo diſſidentes animorum motus componantur.

IAm ſtatim ab eo tempore, quo primum Maieſtatem Veſtram *Comitiis apud Varſouiam* habitis, Regem renunciatum eſſe accepi, (ipſe enim ab eo conuentu pluribus & grauibus de cauſis abfui,) immortales hoc nomine Deo Opt. Max. egi gratias, maximoque deſiderio teſtificandi ſui erga Eam ſtudii atque voluntatis, ſimulque gratulandi tanta dignitate flagrabam: Sed ab eo tamen non paucis, nec leuibus, iisque iuſtiſſimis de cauſis abſtinere neceſſe habui. Attamen quod verbis non licuit, re ipſa S. M. Veſtræ abſenti & priuatim & publice ſatis abunde præſtiti, nec quicquam prætermiſi, quod ad confirmandam, ſtabiliendam, omniumque conſenſu amplificandam imperii ſibi diuinitus delati autoritatem pertinere exiſtimaui. Cuius rei cum in *Conuentu Andreiouienſi* firmamentum poſitum fore intelligerem, omni ratione contendi, ac, quantum in me fuit, ſedulo & coram & per literas, tum ſingulis quibusque, tum prouinciis vniuerſis, pro officio meo hortandis, rogandis, omnibusque rationibus incitandis, effeci, vt quam frequentiſſimi ad decidendam de ſumma Reip. atque libertatis communis, quæ in *Comitiis Varſouienſibus* temeritate quorundam excitata erat, controuerſiam, eo conuenirent, & ad eam rem cæteris ipſe, qui tertium in Senatu obtineo locum, pro mea in Remp. charitate, cum eos, qui me antecedunt, ab eorum tarditate atque cunctatione abducere non potuiſſem, dux & autor fui: mature ad locum Conuentus omnes anteceſſi, quo contra multorum opinionem atque expectationem, tanta multitudo, ex tam longinquis prouinciis lectiſſimorum Equitum, ad decertandum pro ſalute atque libertate patriæ paratiſſimorum, & omnibus rebus inſtructiſſimorum confluxit, quanta memoria noſtra a nemine ex noſtris viſa eſſe dicitur. Sed illud longe mirabilius eſt, quod in tanta multitudine, tanta fuit animorum conſenſio atque conſpiratio, vt ne vnus quidem repertus ſit, qui vel inprimis ſuffragiis a cæteris diſſentire vellet. Vt primum enim a me ea dicta eſt ſententia, quæ M. Veſtram Regem renunciatum, Sereniſſimæque Infantis connubio deſtinatum, laudaret, ſummoque ſtudio approbaret; inuentus eſt nemo, qui eam non amplecteretur, in eamque pedibus non iret, &, quod maximum eſt, qui pro ea vitam & ſaguinem profundere paratus non eſſet. Eſt igitur, *Sereniſſime Rex*, primum quidem, quod nos ipſi, quorum ſalus atque libertas agitur, Deo Opt. Max. maximas atque immortales agamus gratias, qui in re tanta, & in tantum diſcrimen temeritate quorundam adducta, tam præſens tamque ſalutare nobis obtulerit remedium. Certiſſimum enim & perſuaſiſſimum habemus fore, vt tam præclari, tamque celebris ac vna mente atque voce conſentientis Conuentus iſtius fama, toti Reipublicæ noſtræ concordiam, pacem atque tranquillitatem apud omnes, non ciues ſolum, ſed etiam exteros pariat & afferat. Deinde vero eſt quoque, quod M. Veſtra eidem præpotenti atque immortali Deo easdem nobiſcum agat gratias, qui ad tantam Maieſtatis Veſtræ laudem, gloriam atque dignitatem, tot & talium hominum mentes atque voluntates præ cæteris tot & tam Illuſtribus, tamque potentibus M. Veſtræ competitoribus, inſpirauerit atque impulerit. Itaque velim M. Veſtra ſibi perſuadeat, ſe non tam humanis ſtudiis aut conſiliis, quam ſingulari quadam diuina prouidentia Regem factam eſſe, quod M. Veſtræ ex his, quæ hic acta ſunt, coram digito me demonſtraturum polliceor, quod illi, cum ob alias egregias ac illuſtres virtutes, tum propter ſingularem pietatem, religionisque Catholicæ ſtudium atque integritatem, & in ea tuenda atque inſtauranda diligentia, quæ multorum ſermonibus celebris eſt, diuinitus contigiſſe, apud me certiſſimum eſt. In quo eam tanto ardentiorem deinceps fore, quanto ampliore atque illuſtriore præmio, vel propter ante actam vitam ſe ornari, vel in futurum tempus ad id diuinitus excitari videat. Itaque ego ſtatim ab initio tanto honore atque dignitate ad M. Veſtram delata vehementer gauiſus ſum, & nunc eodem omnium conſenſu confirmata & approbata tanto magis gaudeo, illique vere & ex animo gratulor, ac vt his ampliſſimus & auguſtiſſimus honos illi æque ac nobis felix, proſper & fauſtus ſit, votis in eam rem conceptis, & priuatim & publice, cum omnibus meis Deo Opt. Max. ſupplico: ac vt M. Veſtram ſaluam atque incolumem, & omni felicitate florentem apud nos primo quoque tempore (id enim res noſtræ maxime flagitant) ſiſtat, maximis & aſſiduis precibus exopto. Quod reliquum eſt M. Veſtræ fidem, officium, & ad omne genus obſequii maximam animi promptitudinem atque alacritatem defero, meque totum ſuæ gratiæ, quam diligentiſſime ſumma animi ſubmiſſioſione commendo. Nolim autem M. Veſtram illud quicquam moueat retardeturue, quod quidam ex collegis meis Epiſcopis ante renunciationem Maieſtatis Veſtræ aduerſam factionem ſecuti fuerint, & in eo propo-

proposito adhuc perstiterint. Hi enim & iam vltro resipiscunt, & ad eos ad communem omnium consensum, quem ipsi se expectare dicebant, pertrahendos, ipse hinc recta excurram, facileque, vt spero, quod volo, perficiam & obtinebo, ita vt eam totius Ordinis Ecclesiastici M. Vestræ studium, atque fidem certo polliceri non dubitem. De cæteris quoque nihil est, quod M. Vestram solicitam habeat. Omnia quæ ad pacificationem pertinere videbantur, a nobis omni ratione prouisa constitutaque sunt. Legati atque literæ ad summum Pontificem, Cæsarem, cæterosque Christianos Principes, & ad omnes Regni prouincias decretæ sunt, nullaque mora mittentur. Maiestati Vestræ iterum & sæpius ex animo celerem, felicem & faustum ad nos aduentum precor & exopto. Andreiouii penultima Januarii 1576.

EPISTOLA LI.

STEPHANO Electo Regi Poloniæ
STANISLAVS CARNCOVIVS
Episcopus Vladislauiensis.

Spe regii aduentus delinitus, ea vt ne excidat, pro vniuersa Polonia exoptat.

NVdius quartus venit ad nos Orator Maiestatis Vestræ cum *Starechouio* & *Radeiouio* nostris. Quorum aduentus vti fuit omnibus expectatissimus, ita fuit mihi longe gratissimus atque iucundissimus. Ex eis enim id, quod auidissime cupiebam ac desiderabam, intellexi: primum quidem M. Vestram saluam atque incolumem esse, omniaque sibi ex animo succedere: deinde vero ea omnia, quæ illi a nobis per Legatos nostros erant proposita, ab ea perhumaniter atque benigne esse accepta, iureque iurando ac literis atque tabulis super ea re cum summa fide atque autoritate confectis, quæ nobis per eos redditæ sunt, sancita esse & confirmata. Neque vero verbis ac literis solum, sed etiam re ipsa fidem atque animum M. Vestræ erga me comprobarunt, de celerique ad nos aduentu spem optimam nobis fecerunt. Quibus nunciis cum neque gratius neque iucundius quicquam hoc tempore mihi accidere potuerit, nulla mora M. Vestram de eisdem certiorem faciendam, lætitiamque & gratitudinem nostram illi significandam existimaui. Porro in quot & quantis difficultatibus atque periculis hoc tempore Respubl. nostra versetur, quantisque vrgeatur necessitatibus, M. Vestram ipsam per se pro sua prudentia, præsentique rerum nostrarum statu satis intelligere minime dubitamus. Nec illud quidem eam præterit, ad ea omnia vnicum idque certissimum remedium atque solatium in celeritate aduentus Maiestatis Vestræ esse positum. Quem quod non leuibus, vt nos quidem nobis persuademus, de causis retardari præter spem & opinionem nostram necesse fuerit, non mediocri me hercule, ex eo afficimur molestia atque desiderio, nos præsertim, qui ex remotioribus etiam Regni partibus ad diem Coronationi M. Vestræ constitutam huc conuenimus. Quamobrem M. Vestram maiorem in modum etiam atque etiam petimus & quæsumus, vt quam maxime potest, sine tamen vitæ salutisque suæ discrimine, ad nos contendat. Quod eam pro suo in nos Remquepub. nostram studio, singularique charitate facere, tantoque magis ac magis facturam esse confidimus. Nos vero præterea nequaquam otiosi M. Vestræ aduentum præstolabimur: sed communi consilio ea omnia agemus, prouidebimus, & quantum in nobis est efficiemus, quæ ad Reip. nostræ, imperiique M. Vestræ concordiam, pacem, tranquillitatem ac securitatem pertinere videbuntur. Maiestatem Vestram Deus Opt. Max. saluam atque incolumem & omni felicitate florentem primo quoquo tempore in conspectu nostro sistat. Datum Cracouiæ 8. Februarii.

EPISTOLA LII.

STEPHANO Electo Regi Poloniæ
STANISLAVS CARNCOVIVS
Episcopus Vladislauiensis,
nomine Conuentus Andreiouiensis.

Propter periculum ab Aula Cæsarea imminens, quam potest maxime, Regis aduentum vrget.

NVncium triste & periculosum, idque certissimum, *Vienna* modo allatum est, a Cæsarea Maiestate articulos & conditiones, quæ sibi a suæ factionis hominibus in deferendo Regno per Legatos proponebantur, reiectis tamen quibusdam, quæ sibi difficiliores videbantur, 23. huius mensis publice, quamuis aliqui ex Legatis reclamarent, iureiurando esse confirmatos. Quid hoc tempore facto & consulto opus sit, & in quo rerum summa potissimum consistat, M. Vestra intelligit. Nos vero quemadmodum antea plurimum in celeritate aduentus M. Vestræ positum esse censuimus, ac per literas & per nuncios nostros a M. Vestra de accelerando itinere sedulo petiimus: ita ac multo maxime hoc tempore eandem oramus & obtestamur, vt relictis, ac subsequi iussis omnibus impedimentis ipsa M. Vestra, quanta maxima celeritate potest ad nos accurrat & aduolet. Factura rem Reip. suæ, ac nostræ in omnes partes maxime salutarem ac necessariam. Deus Opt. Maximus iter Mai. Vestræ acceleret, eamque saluam & incolumem primo quoque tempore nobis sistat. Dat.

EPISTOLA LIII.

STEPHANO Electo Regi Poloniæ
STANISLAVS CARNCOVIVS
Episcopus Vladislauiensis.

Consultum esse iudicat, ad Archiepiscopum Oratores mittere Rex vt ne grauetur.

HEri *Kozlouius* ad nos venit, literasque Maiestatis Vestræ mihi reddidit. Ex quibus intellexi M. Vestram fines Regni, quod felix faustumque sit, iam attigisse. Vnde quanto gaudio atque lætitia affectus sim, incredibile est. Tali enim tempore nostro, neque salutarius magisue necessarium quicquam, non solum mihi, sed etiam omnibus iis, quibus Reip. salus ac tranquillitas curæ est, nunciari potuit. Itaque tam lætum nuncium nulla mora in omnes etiam remotissimas Regni partes, per meos tabellarios, ad recreandos & confirmandos hominum animos spargendum curaui, certo confirmans M. Vestram paucis diebus *Cracouiæ* affuturam: Quod ita fore ex his, quas ad M. Vestram ante aliquot dies publice dedimus, certo mihi persuadeo, idque hoc ipse maxime necessarium esse iudico. Quod autem per Oratorem Maiest. Vestræ primo quoquo tempore faciendum esse censui, vt Maiestas Vestra aliquem ex Dominis *Herburtis* ad Reuerendiss. D. Archiepiscopum, & omnes eos, qui in *Conuentu Warsouiensi* hoc tempore affuturi sunt, mittat, idem vt fiat nunc etiam oro. Nam pro ea propinquitate

atque necessitudine, quæ Dominis *Herburtis* cum Reuerendissimo D. Archiepiscopo intercedit, plurimum ponderis eam legationem habituram intelligo, ac vt tanto plus etiam habeat, adiungendum censeo Oratorem Maiestatis Vestræ. Deus Opt. Max. Maiestatem Vestram quam felicissimam & quam celerrime nobis sistat. Datum Cracouiæ.

EPISTOLA LIV.

STEPHANO Electo Regi Poloniæ
STANISLAVS CARNCOVIVS
Episcopus Vladislauiensis.

Vt inter legatos, quos ad conuentum Warsouiensem mittendos esse in prioribus suaserit, Palatinum Sendomiriensem esse curet, ad expediendum quidquid restet dissidii, consultissimum putat.

QVantum momenti in eo *Warsouiensi Conuentu* positum sit, vel ad sanandos hominum animos, vel ad occurrendum his, quæ etiam mihi imminere videntur, malis: ex his, quæ publico nomine *R. D. Erasmus Debinius*, Decanus Cracouiensis, Maiestati Vestræ referet, Maiestas Vestra facile, vt arbitror, coniiciet. Itaque ad ea proximis superioribus, quas *Kozlouio* dedi de Legatis illuc mittendis ad Maiestatem Vestram perscripsi, non mihi solum sed aliis etiam, quorum ego iudicio multum tribuo, consultissimum fore visum est, si *Maiestas Vestra* effecerit, vt eius legationis Magnificus *D. Palatinus Sendomiriensis* princeps esse velit. Qui qualis vir & quam in omnibus his rebus, quæ vel ad conciliandos, vel ad persuadendos hominum animos pertinent, paratissimus & instructissimus sit, M. Vestræ nequaquam obscurum esse existimo. Ego certe dum ea diligentius cogito, facile adducor, vt confidam fore, vt aut hic sua gratia, consilio, singularique erga salutem patriæ studio, atque ea, quam summam apud omnes habet, fide & autoritate id, quod cupimus & optamus, efficiat & obtineat, aut certe alius mortalium nemo. Illud autem potissimum contendendum est, ne Conuentus iste diutius trahatur, atque adeo vt *R. D. Archiepiscopus*, qui caput illius est, *Cracouiam* primo quoque tempore pertrahatur. Quod nos quoq; nostris, quos eo mittimus, præcipue iniunximus. Ad Maiestatem quoque Vestram quod attinet, non dubito, quin Ea pro sua prudentia, & rerum vsu præclare intelligat, quantum vel ad alliciendos, vel ad optimam spem erigendos hominum animos intersit, vt eam quam optimo & quam maximo animo esse omnes agnoscant. Et certe his, quæ sibi per eum, quem ad Eam nunc mittimus, referentur, intelliget, nihil esse quod eam perturbare debeat; quin potius vt in rebus tam affectis, non parum esse quod gaudeat. Hæc ego ad Maiestatem Vestram non eo scribo, quod quicquam de animi sui magnitudine addubitem, de quo nihil mediocre cogito, aut mihi polliceor; sed vt meo in ea re studio atque desiderio satisfaciam. Faxit Deus Opt. Max. vt Maiestatem Vestram quam primum quam felicissimam mihi conspicere liceat. Dat. Crac.

EPISTOLA LV.

STEPHANO Electo Regi Poloniæ
STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis, & PETRVS ZBOROVIVS
Palatinus Cracouiensis.

De aduentu minime tardando vlterius Regem exhortatur.

DVm aduentum Maiestatis Vestræ perquam cupidissime expectamus, summoque illius desiderio flagramus, fama ad nos peruenit, non illa quidem autore satis certo, sed nec tamen valde obscuro, Maiestatem Vestram *Leopoli* diutius, quam rerum atque temporum nostrorum status postulet, incertum quo consilio, subsistere ac immorari in animum induxisse. Quod etsi neque ex his, quæ ad eum scripsimus, ac per certos nuncios nostros referri mandauimus, neque ex ipsiusmet literis, quas complures paruo interuallo accepimus, verisimile nobis videatur: quoniam tamen clarissime videmus, quantum vel boni in celeritate aduentus Maiestatis Vestræ ad hanc imperii sui sedem, vel incommodi atque periculi in tarditate positum sit; facere non potuimus, quin Eam hac de re literis meis commonefaceremus. Tantum enim abest, vt amplius etiam Maiestatis Vestræ aduentum retardandum esse censeamus, vt nihil Reipub. nostræ temporibus salutarius magisue necessarium optari potuisse videatur, quam si Eam iam antea in solio regio collocare potuissemus. Quod ipsam etiam M. Vestram per se (quæ sua prudentia est) satis intelligere minime dubitamus. Quare Maiestatem Vestram maiorem in modum rogamus & obsecramus, ne patiatur se vlla ratione adduci, quo minus ad nos iter suum, sine suo tamen suorumque incommodo, quam maxime potest, acceleret. Quod quantopere suis æque ac nostris rebus atque rationibus expediat, re ipsa Maiestas Vestra comperiet ac experietur. Ac ne illud quidem, quod ad rem eam pertinet, quam quod maxime M. Vestram latere volumus, addo iam eos qui huc ex remotioribus etiam Regni partibus conuenerunt tædere, vt nisi spe celerioris aduentus M. Vestræ retinerentur, iam pridem dilapsi fuissent. Quorum M. V. non postrema certe ipsorum merito habenda est ratio. Deus Opt. Max. Maiest. Vestram saluam & incolumem, & quam felicissimam quam primum ad nos perducat. Datum Cracouiæ.

EPISTOLA LVI.

STEPHANO Electo Regi Poloniæ
STANISLAVS CARNCOVIVS
Episcopus Vladislauiensis.

Ad regium vrbis ingressum, temporis sanctissimi, quo Christi passi memoria recolatur, rationem habendam esse monet.

ETsi ex tam frequentibus ad Maiestatem Vestram literis atque nunciis nostris certissimum habeam, Eam iter suum Cracouiam studiose acceleraturam: tamen quoniam ex instituto Ecclesiæ Catholicæ eiusmodi instent tempora, quibus omnes pii abiecta omni rerum profanarum cura, religioni totos sese tradere, stupendaque Dei ac Domini nostri erga vniuersum genus humanum beneficia recolere solent, & debent; apprime necessarium mihi visum est, Maiestatem Vestram præmonere & orare, quo eam itineris rationem suscipiat, sicque ad nos contendat, vt si forte celerius non poterit, saltem feria quarta post Dominicam Palmarum vrbem ingrediatur. Nam reliquis tribus diebus ante Pascha quicquam profanum vel agere vel cogitare, nedum pompis ad ambitionem comparatis occupari, earumque strepitu piorum mentes sanctissimis cogitatio-

nibus cultuque diuino occupatos perturbare, religio eſt. Huc accedit (vt de me, qui ſum Epiſcopus dicam) quod cum *R. D. Epiſcopi Cracouienſis*, qui valetudinarius eſt, rogatu ipſius vices, in his, quæ non niſi a Pontifice pertractari exercerique poſſunt obeam, illis ipſis diebus plurimis & maximis atque ſacratisſimis functionibus atque ceremoniis, quæ nullo modo prætermitti poſſunt, nec quisquam alius hic reperitur qui eas perficiat, futurus ſim occupatisſimus: ita vt nulla ratione Maieſtati Veſtræ, quod & ſua dignitas & meum officium poſtulat, voluntas vero atque ſtudium deſiderat, obviam prodire mihi licitum iri videam. Quin etiam vel ipſius Maieſtatis Veſtræ cauſa plurimum intereſt, vt in ipſo ſacratisſimo tempore & ab itineris moleſtiis conquieſcat, & mentem ſalutaribus, ac ſacroſanctisſimis divinæ gratiæ atque beneficii plenisſimis religionis Chriſtianæ myſteriis reficiat, ac ſe talem, qualem omnes, qui ſibi bene cupiunt, optant, aduerſarii vero ſui minime vellent, id autem eſt religionis Catholicæ ſtudioſisſimum declaret. Quæ omnia Maieſtatem Veſtram ipſam per ſe pro ſua prudentia atque pietate cogitare ac providere, eorumque ſummam rationem habituram eſſe confidimus, ac vt habeat, etiam atque etiam peto & quæſo. Deus Optimus Max. Maieſtatem Veſtram quam felicisſimam quam celerrime ad nos perducat. Datum Cracouiæ.

EPISTOLA LVII.

STEPHANO Electo Regi Poloniæ
STANISLAVS CARNCOVIVS Epiſcopus Vladislauienſis & Pomeraniæ.

Differit de vnctionis Regum coronandorum dignitate, vi & efficacia, cui vt Rex ſe deuote paret & præmuniat, ex officio hortatur.

CVm de numero eorum Epiſcoporum ſim, ad quos coronandi Reges ritus & ceremoniæ in hoc Regno pertinent, & iam ipſa dies inſtet, qua oleo ſancto vngendus, ac diademate Regio coronandus ſis, Serenisſime Princeps, non alienum ab officio meo eſſe putaui, ſi te de nonnullis rebus, quæ tibi cognitu ſunt neceſſariæ, ac quomodo affectum te eſſe oporteat, admoneam. Ac inde principium ſermonis accipiam. Regna infidelium ac barbarorum a Chriſtianis regnis ſuperari Dei vera cognitione, legibus, inſtitutis, libertate certum eſt. In illis enim inter Regem & populum medium nullum eſt, nec audet quisquam ipſius Regis libidini obſtare. In Chriſtianorum vero Regnis alia ratio & inſtitutio eſt: Nam inter Chriſtianos Reges & Chriſtianum populum medius eſt Sacerdos. Is medium locum propterea obtinet, quia populum iam non Regis, ſed Dei factum, Regiæ is fidei committit, & per manum tradit, quam eius fidem iurisiurandi obſtringit religione, bene precatur ſeu benedicit illi, oleo eum vngit & conſecrat. Cuius vnctione infunditur illi virtus & gratia Dei, gladium Regi ex altari ſumptum dat, diadema capiti imponit. Atque is ipſe Sacerdos, qui iureiurando fidem Regis obſtringit, qui Regem vngit, qui conſecrat, aſſidet Regi, in conſilio adeſt arbiter, & moderator omnium eius actionum. Beatus Rex, beatum Regnum, quod habet a Deo Sacerdotem & Prophetam, qualis fuit Dauid, qui Nathanem, Ezechias, qui Iſaiam, habuerunt: & ante hos Moiſes Aaronem, Ioſue Eleaſarum, arbitros & moderatores, magiſtros item & doctores legis ac voluntatis diuinæ. His viis, hac ratione Reges Chriſtiani Regna & ſolia ſua adeunt, vt conſtet, Regna Chriſtiana ab illo dari, qui eſt Rex Regum, & dominus dominantium: qui cui vult, & in quem inclinat corda populorum, huic Regnum confert, eumque Regem ſuper populum ſuum conſtituit. Primum itaque Chriſtianus Rex ſe in templo ad altare ante Deum, & qui eius vicario fungitur munere Sacerdotem ſiſtat oportet, honoremque eum Sacerdoti habeat, quem iuniorem ſeniori, minorem maiori, inferiorem ſuo ſuperiori, filium patri habere par eſt. Ideo vero Principem metu & religione Dei præditum eſſe oportet, quod & eius in terris vicem obtinet, & vnctus oleo ſacro, aliisque ceremoniis initiatus & conſecratus Domino conſiſtit. Ne autem exiſtimes inanem hanc eſſe & parum efficacem in Coronando Rege conſecrationis ceremoniam: vetus eſt mos inungendorum Regum & Prophetarum. Magna vis eius eſt. Mutat enim & in alium virum conuertit vnctum. Legimus ſacros Regum libros, in quorum primo de Saulo Rege vncto ita ſcriptum eſt: Poſt vnctionem mutatus eſt in alium virum. De Aarone vero, quod vnctus oleo ſacro principatum inter populum obtinuit. Moiſes quoque impoſitione manus in caput Ioſuæ illum veluti diuino ſpiritu afflatum ad gubernacula populi incitauit. Legimus & illud Hieremiæ, & in eius a Diuo Hieronymo explicatam ſententiam: Confluent ad bona Domini, ſuper frumento, vino & oleo. Quibus verbis fidei noſtræ Sacramenta Corporis & Sanguinis Chriſti, & Olei in ſanctificationem denotantur ac deſignantur. Non nouum autem, nec inuſitatum eſt, diuinitus Spiritu Sancto per miniſterium Sacerdotis donari homines, quos idoneos rebus maximis in Repub. gerendis & populis gubernandis Deus eſſe vult, ſine cuius afflatu, nihil maioris momenti alicuius fieri poſſe illo exemplo probari poteſt: Cum Moiſes tabernaculum ad exemplar a Deo propoſitum faciendum inſtituiſſet, ita locutus ad populum ſcribitur: Ecce (inquit ille) vocaui ex vobis filium Huri, & impleri eum ſpiritu Dei & ſapientia in omni opere, quidquid fabrefieri poteſt, ex auro, argento, ære, marmore, & gemmis, vt faciat cuncta, quæ præcepi. Si vilis opifex impleri Spiritu Dei, ad opus extruendum neceſſe habuit; multo magis dux populi eius. In *Gallia* durat vaſculum, quod columba cum Oleo Sanctificato, ad coronandum *Clodoueum* Regem tempore *Remigii* Sanctisſimi Epiſcopi roſtro attulit: nec in eo vnquam Oleum ſanctificatum ad coronandos Reges deficit. Qua inunctione confertur etiam Regibus Francorum gratia ſanandi morbi, arte & induſtria medicorum incurabilis, qui Scrophulæ appellatur. *Guilhelmus* etiam *Angliæ Rex*, qui antea tyrannus erat, vnctione Olei ſacri factus eſt mitisſimus ac Sanctisſimus Princeps. *Noruegiam* quoque ſibi non potuiſſe per centum annos a cædibus Regum temperare, antequam ii vnctione myſtica conſecrarentur, poſtea autem nemo auſus eſt, manus mittere in Chriſtum Domini. Et *Dauid* vir & Propheta Dei cum tetigiſſet fimbriam veſtimenti *Saul* Regis, poſtquam ad ſe reuerſus eſt, non ſine quadam reprehenſione id a ſe factum profitetur, eo quod *Saul* eſſet Chriſtus Domini, & veſtem

eius temerare nefas, & ſcelus eſſe putaret. In tanto cultu & veneratione, ob ſacram vnctionem apud eos habiti ſunt Reges. Habent enim ii aſſiſtentem gratiam & Angelorum ſuperiorum maiorem cuſtodiam, quam cæteri habere dicuntur. Sunt enim Duces populi, & vicem eius in terris gerunt. Hæc cum ita ſe habeant: moneo, hortor, & maiorem in modum rogo, vt cum magna pietate & deuotione, honore & reuerentia, ad hanc ſacram vnctionem accedas, ac te communione Corporis & Sanguinis Domini præmunias, quo non ſolum eam gratiam, qua ipſe ſanctificaberis, accipias; ſed etiam donum Spiritus Sancti, quo adiutus populos fidei tuæ commiſſos, rite, legitime, ac facile gubernare poſſis & valeas. Quod vt tibi Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt verus ſacerdos & rex a Deo patre conſtitutus, per miſericordiam ſuam concedat, vniuerſus populus, clerus, ac nos Epiſcopi, quorum oris & manuum officio, ac miniſterio viſibili ipſe licet inuiſibilis, ſecreta te poteſtate benedicit & conſecrat, ſupplicibus precibus contendimus. *Cracouiæ.*

EPISTOLA LVIII.

STEPHANO Regi Poloniæ
STANISLAVS CARNCOVIVS Epiſcopus Vladislauienſis.

Autor eſt vt conſilium ſuum veniendi Wladislauiam mutet, & tractatus cum Gedanenſibus exprobrat.

SI pietatis ergo *Wladislauiam*, vbi eſt Cathedra Epiſcopatus mei, ad feſta Paſchalia S. Maieſtas Veſtra venire conſtituit; nihil eo conſilio ſalutarius & ſanctius. Eſt enim locus ſolitarius, ab omni ſtrepitu multitudinis vacuus; quaſi ad contemplationem factus videretur. Circum circa maximis nemoribus eſt cinctus. Qua enim parte *Ploſcum* arcem & ciuitatem Maieſtatis Veſtræ ſpectat, ſex milliaria ſyluarum & nemorum interiecta ſunt. Capitaneatum & oppidum *Kowaletrium*, *Brzeſtenſem* vero duorum milliarium ſylua ab eo loco diſtinguit. Exaduerſo hoſpitale quondam pauperum poſitum eſt. Ager ſterilis in vaſta ſolitudine, vnde nec ipſi ciues victum habere poſſunt. Si igitur, inquam, ea de cauſa venire propoſuit, vt deuotioni ac pietati vacet (qua dempta nihil illi loco commoditatis reliquum eſt) laudo proboque conſilium M. Veſtræ, ac eorum, quorum ſuaſu id ipſum in animum induxit: & ego Sacram Maieſtatem Veſtram, vti Regem & Dominum meum, vnctum & Angelum Domini, obuiis vlnis accipiam. Videbit Sacra Maieſtas Veſtra ſacerdotes Domini, viros honeſtæ vitæ, pios & deuotos, die noctèque pro ſalute Maieſtatis Veſtræ & incolumitate Regni vota facientes. Sin propterea, vt in eo loco Conventum Senatorum agat, hoc præſertim tempore pœnitentiæ; nihil, vt ego quidem iudico, inconſultius. Nam non ſolum oneri fiet & ſibi & clero meo, omnemque eorum deuotionem conturbabit: verum etiam omnibus Senatoribus, qui eo conuenient, incommodabit. In foro nec panes inueniuntur, ſtabula pro equis nulla, oppidum pauca habet ædificia, villæ remotæ ab oppido diſtant. Et quod mirum videtur, ad ripam *Viſtulæ* inter fluuios poſitum oppidum, nusquam tamen maior penuria piſcium. Ego certe dum eo proficiſcor, vix quatuor, aut ad ſummum ſex hebdomadarum ſpacio iſthic manere poſſum, ob difficultatem & indigentiam rerum neceſſariarum. Hæc omnibus nota ſunt, & ipſa Maieſtas Veſtra ita eſſe in veritate comperiet. Sed de eo hactenus. Neque in dubium voco conſtitutum M. Veſtræ. Illud cum Propheta dico: Omnia tua ſunt Domine; tuum eſt regnum & imperium. Tua, Domine, eſt terra, & vniuerſi qui habitant in ea. Faciat Maieſt. Veſtra, quod ei optimum videtur in oculis. Vtinam eo animo officia mea accipiat, quo a me proficiſcuntur. Illud vnum rogo, & pro miſeris hominibus ſubditis ſupplico, vt eorum paupertatis melior ratio habeatur, quam hactenus habita eſt. Prædia deprædata, hominibus vis illata, res abreptæ, ignoſcat mihi Maieſt. Veſtra, male hoc nomine apud ſuos ſubditos audit. Et vt cætera ſilentio prætereram, illud in ore eſt hominum, quod inter milites nulla ſit diſciplina, nullum rerum precium conſtitutum, in facultates hominum graſſentur; præterea in itinere, quod a comitatu Maieſt. Veſtræ premantur. Ita fit, vt qui ex præſentia Maieſt. Veſtræ gaudere deberent, perſæpe triſtari & gemere cogantur: & cuius ope defendi debeant, illius conniuentia iniuria ſibi inferatur. Neque equidem miror, optimis conſiliis Maieſtatis Veſtræ euentus non reſpondere: lachrymæ pauperum & ſubditorum deſcendunt in maxillas eorum, ex maxillis aſcendunt in cœlum. Præterea illud auget dolorem meum, quod Maieſt. Veſtra in tractatibus cum *Gedanenſibus* videtur poſthabuiſſe cauſam Chriſti Domini. Declarat hoc tam larga permisſio Confesſionis Auguſtanæ. Inſpiciat Maieſtas Veſtra Confœderationem. Inueniet exempta eſſe templa iuris patronatus Maieſt. Veſtræ Regiæ, quæ huic Confœderationi minime ſubiacent & ſubiacere debent. Hic eſt ſcopus meus, hæc vocatio mea cultum & honorem diuinum in diœceſi mea promouere. Quod ſi hunc Maieſt. Veſtra permisſione data in nihilum redigit, videat quæſo in quem tela coniiciat. Non mea hæc eſt hominis, ſed Dei iniuria. Nec exiſtimet M. Veſtra tardiorem fore Dominum Deum in vindicanda læſa Maieſtate ſua: quam eſt M. Veſtra ſolicita in vlciſcenda rebellione Gedanenſium! Dolor meus & zelus erga Eccleſiam Dei hæc expresſit. Inanes ſunt labores & ſumptus mei, ſi Maieſt. Veſtra gloriæ & cultus diuini paruam aut plane nullam rationem habeat in ciuitate Gedanenſi. Iactent alii merita ſua, & ego in infirmitate mea gloriari poſſum. Sed gloriari nolo, mercedem pro laboribus meis æternam, non temporaneam expecto. Quod ſi feruens fuerit M. Veſtra in tuenda Catholica fide, non ſolum facultates terrenas, ſed vitam etiam ipſam pro dignitate M. Veſtræ profundere ſum paratus: Sin eo fine fruſtratus fuero, omnis labor & ſumptus etiam minimus grauis mihi erit, & ipſa vita acerbior morte. Dat. *Wolborii* 1577.

EPISTOLA LIX.

CHRISTOPHORO BATORI Palatino Tranſyluaniæ
STANISLAVS CARNCOVIVS Epiſcopus Vladislauienſis.

Moram, in ſcribendi munere factam, excuſat, & fauori ipſius velificatus, plurimum ſe ei commendat.

IAm pridem & meopte erga Illuſtrisſimam D. Veſtram ſtudio, & ipſius admonitu ſæpius etiam ad eam ſcribere cupiebam; ſed me Sacræ Regiæ Maieſtatis atque Reipub. negociorum atque occupationum vis

ac magnitudo vſque adhuc retardauit. Quæ autem ea fuerint negotia, quæue occupationes meæ tantæ, quæ me tam diu deſiderio meo in ſcribendo ad Illuſtr. D.V. ſatisfacere non permiſerunt, hoc tempore, etſi ab eis nondum etiam plane vacuus ſim, perſcribere non grauarer: niſi iſthuc proficiſceretur *Magnificus Dominus Ciakius*, qui hic omnibus nobis ob egregias & excellentes animi ac corporis dotes fuit chariſſimus, ex quo Ill. D. V. de præclaris & ſalutaribus Sereniſſimi Regis noſtri ſtudiis, actionibus, atque conatibus, de totoque Reipub. noſtræ ſtatu, vberrime cognoſcet. Itaque nihil hoc tempore aliud mihi ad ſcribendum reliquum eſt, quam vt meum erga Illuſtriſſimam D. Veſtram ſtudium, deſiderium, atque obſeruantiam teſtificer; quæ profecto tanta ſunt, vt iis parem orationis facultatem in me non reperiam. Fit autem, vt ea in dies magis ac magis in animo meo excitentur atque augeantur, fama atque prædicatione (abſit omnis aſſentationis ſuſpicio) inſignium atque illuſtrium virtutum atque laudum Illuſtriſſimæ D. Veſtræ. Inprimis vero ſtudii in retinendo atque reſtituendo veriſſimo atque antiquiſſimo Dei Opt. Max. cultu atque religione, ac, vt in ſumma dicam, omnium eorum quæ in Sereniſſimo Rege noſtro admiror atque exoſculor, Illuſtriſſimam D. Veſtram iure optimo cohæredem atque participem eſſe: certo apud me ſtatuens, proximo ſecundum Regiam Maieſtatem Illuſtr. D. Veſtram complector ſtudio, cuius re ipſa teſtificandi atque declarandi vtinam aliquando ſe mihi offerat occaſio! Quam auidiſſime expectans, totum id, quod vtrique a me debetur Sereniſſimo Regi Domino meo, ſumma fide ac diligentia, vt adhuc factum eſt, a me præſtabitur. Quod Illuſtr. D. Veſtræ, perinde ac ſi illi ipſi exhiberetur, gratiſſimum eſſe ac deinceps fore, ex ipſiusmet literis, ſuperiore tempore ad me datis pleniſſime perſpexi. Illuſtriſſimam D. Veſtram Deus optimus Maximus quam diutiſſime ſaluam, incolumem atque felicem conſeruet. Dat. Torunio.

EPISTOLA LX.

DVCIBVS POMERANIÆ

STANISLAVS CARNCOVIVS

Epiſcopus Vladislauienſis.

Vt ab vrbibus Lemburg & Bytou id, quod ſibi Epiſcopatus nomine debeant, propediem exſoluatur, autoritatem eorum implorat.

ET officio meo, quod in Repub. ſuſtineo, & rogatu Legatorum Illuſtr. D. V. adductus, quantum in me erat, laboraui, vt ea, quæ nomine Illuſtr. D. Veſt. a Sacra Regia Maieſt. poſtulabantur, adiuuarem. Quæ quoniam eum, quem non magis Illuſt. D. Veſtræ, quam ipſa Sacra Regia Maieſt. vna nobiscum optabat, exitum hoc tempore ſortita non ſunt, non alteri cuiquam rei quam temporum difficultati Illuſtr. D. Veſtræ adſcribant, nec tamen quicquam dubitent, non ita multo poſt Dei Opt. Max. benignitate affuturum tempus, quo Earum deſiderio ſatisfiat. Quam ad rem & ad quoduis aliud genus officii ego Illuſtr. D. Veſtris ſtudium atque operam meam prolixiſſime defero. Porro ab Illuſtr. D. V. illud viciſſim peto & poſtulo, quod cum ſumma æquitate atque iuſtitia coniunctum eſt, vt Præfectis ac Magiſtratibus ſuis, quos habent in vrbibus *Lemburg* & *Bytou*, mandent ac præcipiant, quo hi procurent & efficiant, vt ea, quæ mihi Epiſcopatus mei nomine iure antiquiſſimo (de quo in literis Illuſtr. D. Veſtrarum ſuper eiſdem vrbibus nominatim cautum eſt) ab his & earum territoriis pro toto hoc decennii tempore, quo Epiſcopatum *Cuiauienſem* gero, debentur, ex more & conſuetudine antiqua perſoluantur. Cuius rei cauſa mitto iſthuc Generoſum Dominum *Nicolaum Koſſobucium Notarium terræ Plocenſis*, & Capitaneum meum *Sobcouienſem*, quem & ipſum & totum hoc negotium, quod illi a me commiſſum eſt, Illuſtriſſimis D. Veſtris commendo, petoque vt debitum hoc, quod tanto temporis ſpacio propter ſuperiorum temporum difficultatem, a me expectatum, ſine mora atque difficultate illi exſoluatur. Quod cum Illuſtr. D. Veſtræ pro officio & æquitate ſua (vt ego mihi certo polliceor) mandato ſuo perfecerint, me quoque haud dubie ad omne genus officii erga ſe tanto promptiorem atque alacriorem experientur. Illuſtriſſimæ D. Veſtræ bene ac feliciter valeant. Dat.

LXI.

DECRETVM SENATVS ET ORDINVM de coronando Sereniſſimo Rege Stephano à Reuerendiſſ. D. Epiſcopo Cuiauienſi: Et DECLARATIO PRIVILEGII Reuerendiſſ. D. Archiepiſcopi Gneſnenſis.

NOs Conſiliarii Regni ſpirituales & ſeculares, ac nuncii omnium Regni terrarum, ab Equeſtri Ordine ad Coronationis conuentum cum plena facultate miſſi, Vniuerſis, quorum intereſt, ſignificamus: Quod cum *Cracouiam*, ad diem Coronationi in conuentu *Andreiouienſi* conſtitutam, & ſemel atque iterum prorogatam conueniſſemus; communi omnium noſtrum conſilio & conſenſu id egimus, & procurauimus, quo Reuerendiſſ. in Chriſto Patrem & Dominum Iacobum *Vchanski* Archiepiſcopum Gneſnenſem eo adduceremus, vt pro officio ſuo, ex Priuilegio a *Cazimiro* Rege ſibi conceſſo ad perficiendam coronationem *Cracouiam* veniret, ſolennique muneri ſuo ſatisfaceret. Et quamuis iam antea ex conuentu Andreiouienſi de eo admonitus fuiſſet: tamen concordiæ & amoris fraterni deſiderio, iterum etiam ex præſenti conuentu, cum & per Legatos noſtros & per literas ſuas ſe breui affuturum promiſiſſet, cum ſua cauſa, tum etiam Sereniſſ. Regis expectatione, qui etiam tum in itinere erat, tempus Coronationi præſcriptum prorogauimus. Poſteaquam vero ſatis diu eundem expectauiſſemus, Regiaque Maieſtas iam iam *Cracouiam* aduentaret, tertio etiam *Varſouiam* ad eundem miſimus, orantes & hortantes, vt ad nos quam primum acceleraret: ſimulque denunciantes, propter impendentia Reipub. pericula, nos ipſius aduentum diutius expectare non poſſe. Cum vero, & ex Legatis noſtris, & ex ipſius literis, nobis ſatis iam conſtet, eum, contra quam promiſerat, ad nos venire, munerique ſuo ſatisfacere nolle, aut non poſſe; cumque ſatis perſpiciamus, quot & quanta pericula, ſi diutius etiam coronatio prorogaretur, Reipub. immineant; vna mente in eo omnes conſenſimus, vt ſine vlla procraſtinatione *Sereniſſ. Stephanus Rex electus* vna cum *Sereniſſima Anna Regina*, ex præſcripto literarum ad vniuerſos Regni incolas iam antea tranſmiſſarum, a Reuerendiſſ. in Chriſto Patre & Domino *Stanislao Carncouio* Dei gratia Epiſcopo Cuiauienſi, qui in maiore Polonia ſecundum Dominum Archiepiſcopum proximum locum obtinet, coronentur. Ne vero quiſpiam reperiatur, qui verbis priuilegii Regis *Cazimiri* inhærendo, quacunq; ratione hoc ipſum negotium atque actionem in dubium reuocare velit: Idcirco nos habito reſpectu legum & ſtatutorum de coronatione factorum, diligenterq; conſideratis ipſius Priuilegii verbis, animaduertentes quæ, abſurda inde ſequerentur, ſi quis illud ita intelligendum eſſe exiſtimauerit, vt ad ſolum Dominum Archiepiſcopum omnem coronandi facultatem ita aſtrictã eſſe vellet, vt nullo caſu alium quenquam id facere poſſe affirmaret: hoc ipſum Priuilegium autoritate conſtitutionis Conuentus præſentis ita interpretamur, declaramus, ac decernimus, eamque ipſius eſſe mentem omnino, iudicamus, "*quod ſcilicet Reuerendiſſ. "Domino Archiepiſcopo volente & valente, nemo alius præ- "ter eum Regem coronare aut debet aut poteſt.*" Quod ſi quis præter hanc interpretationem & declarationem noſtrum iſtud Priuilegium aliter intelligere aut interpretari voluerit, præſentique conſtitutioni atque decreto noſtro aduerſari auſus fuerit: is pro hoſte, & turbatore Reip. habeatur, iuxta conſtitutionem Conuentus Andreiouienſis. Datum Cracouiæ die 25. Aprilis, Anno Domini 1576.

EPISTOLA LXII.

IACOBO VCHANICIO Archiepiſcopo Gneſnenſi

STANISLAVS CARNCOVIVS

Epiſcopus Vladislauienſis.

Inuitat eum, vt Louicium venire, & nihil nouatis rebus Senatui ibidem habendo, vi Primatus ſui, præeſſe velit.

IVs & poteſtatem morte Regis, conuocandi Senatum penes *Archiepiſcopum Gneſnenſem* eſſe, ab eo tempore, ex quo Regni initium cepit, cum vetuſtus mos longiſſimi temporis ſpacio receptus, tum antiquiſſima, & recentia decreta electionum aperte teſtantur, quæ diſertis verbis nullius alterius arbitrio, præterquam Archiepiſcopo Gneſnenſi ordinem conſilii, & progreſſum in electionibus tribuunt. Hinc eſt, quod ſemper ſoliti erant decedente Rege conuocare Senatum, & ex ſententia Senatus locum & tempus eligendi Regis deſignare: ac vt ne quid interea detrimenti Respub. caperet, prouidere. Datum hoc eſt excellentiæ dignitatis Primaticæ: tributus eſt hic honos ſpirituali atque adeo Eccleſiaſtico ordini, vt vnus in ſenatu eſſet, qui haberet poteſtatem cogendi Senatum ad inopinatos & inſperatos caſus, ſi quando prompto & expedito conſilio indigeret Respub. Hoc iure & poteſtate vſus eſt, vt alios mittam, *Zbigneus* Archiepiſcopus Gneſnenſis & Primas, qui ſtatim poſt mortem *Ioannis Alberti*, qui *Torunii* defunctus eſt, *Louicium* ad ſe conuocauit Senatum. Hac eadem poteſtate P. V. R. recto iudicio, vt ego arbitror nos conuocauit, iamque adeſt Magnificus D. *Palatinus Siradienſis* & *Lancicienſis*, & alii ſunt in itinere, quo magis miror P. V. R. nulla nec noſtri & aliorum fratrum huc properantium, nec boni publici ratione habita, ſe hinc ad ſereniſſimam Infantem *Piaſſecium* pagum intempeſtiua nocte proripuiſſe: locumque & ſtationem ſuam, in qua eum Respub. collocauit, hoc tam difficillimo tempore deſeruiſſe, orbamque Rempub. atque adeo nos ſine capite reliquiſſe: ad quod omnium Principum legationes, & Reipub. negotia referri, & vnde vigor in alia membra deriuari debet. Quæ mala & inconuenientia hic ſequentur, nemo eſt qui non videt. Quamobrem rogo P. V. Reuerendiſſ. vt ab ea profectione abſtineat, & *Louicium* ad capienda conſilia de Rep. reuertatur. Nam quod P. V. Reuerendiſſ. Sereniſſimam Infantem *Knyſſinum* deducere vult, expectet ſua Seren. totius Senatus ea de re ſententiam; præſertim cum non ſit periculum in mora. Qua de re ad S. ſuam ſcripſi, ne quid inconſulto Senatu faciat. Louicio.

EPISTOLA LXIII.

IACOBO VCHANICIO Archiepiſcopo Gneſnenſi STANISLAVS CARNCOVIVS Epiſcopus Wladislauienſis, ſuo & aliorum Epiſcoporum Torunii in Comitiis congregatorum nomine.

Cauſſas ipſius de non cogenda Synodo Prouinciali refutat, eiusque conuocationem vrget.

CErtum iam ac perſuaſum nobis fuit, Reuerend. Paternit. Veſtram prioribus literis noſtris admonitam atque rogatam de indicenda Synodo prouinciali, quam iam pridem tot & tam graues cauſæ Eccleſiæ Dei, ſacrorumq; Canonum inſtituta flagitant, ſeriam cogitationem ſuſcepturam fuiſſe: verum ex ipſius literis intelleximus, aliter ſibi de eo, quam nobis, videri. In eis Reuerend. Paternitas Veſtra collegit cauſas, cur ab ea ceſſandum atque abſtinendum ſibi videatur. Quæ tamen cum a nobis ſatis diligenter eſſent perpenſæ & examinatæ, tantum abeſt (quod cum bona gratia Reuerend. Paternitatis Veſtræ dictum ſit) vt nobis faciant, vt, ſi aliæ grauiores non eſſent, vel has ipſas ad indicendam Synodum ſatis iuſtas & magnas eſſe exiſtimaremus. Nam quod tempus ab eo nunc alienum eſſe ſtatuto quodam prouinciali aſſeritur, facile perſpicimus, ſtatutum illud commoditatem ſpectaſſe non autem neceſſitati, cui omnes leges cedunt, terminum præfixiſſe. Quot autem & quantæ neceſſitates ſynodum hanc flagitent, ſi minus antea Reuerend. Paternitas Veſtra intelligere potuit, in proximis comitiis ſi affuiſſet, intellexiſſet profecto. Animaduertiſſet enim, in quanto periculo atque diſcrimine res Eccleſiaſtica verſetur, quibus conſiliis atque machinationibus ab aduerſariis oppetatur, quæ inſidiæ ab eis Ordini noſtro parentur, deniq; quid omnes boni æque ac mali, amici atq; inimici, in nobis deſiderent, quibusque præſidiis nobis ſit opus. Ex quibus Reuerend. Paternitas Veſtra ipſa per ſe facile indicauiſſet, ad occurrendum tot & tantis, partim iam prementibus, partim imminentibus malis, in hoc communi omnium conuentu, in quo potiſſimum ad ſalutem Eccleſiæ diuinitus conſilia ſuggeri & ſuppeditari ſolent, vnicum eſſe perfugium. Quod ſi id cauemus, ne decreta *Concilii Tridentini* exequi neceſſe habeamus, id certe ſaluo officio atq; conſcientia noſtra facere non poſſumus. Si enim Eccleſiæ catholicæ membra ſumus, aut filii eius eſſe volumus, id quod ab ea ſiue de doctrina, ſiue de moribus recte & legitime conſtitutum eſt, ſine periculo ſalutis æternæ vel recuſare vel negligere neque poſſumus, neque debemus. Quod ſi quid ab ea tale conſtitutum decretumue eſt, quod prouinciæ huic non ſatis recte accommodari poſſe videatur, exiſtimandum certe nobis eſt, eam non nouercam, ſed matrem benignam atque indulgentem eſſe, facileque noſtri habituram rationem, ſi modo quid id ſit, quod nobis durum & huic prouinciæ non ſatis commodum eſſe videatur, illi demonſtrauerimus, præſertim vero ſi id communi omnium conſilio atque autoritate publica factum fuerit. Quin etiam de eo, quod potiſſimum nos vrgere videbatur, literæ a ſummo Pontifice per collegium Eccleſiæ *Cracouienſis* iam impetratæ ſunt, quibus id certo modo remittitur & relaxatur, multitudinique ac tenuitati ſacerdotiorum prouinciæ iſtius conſulitur. Quo minus etiam de nobis, de cæteris, ſi quæ talia reperiuntur,

quæ nobis minus seruiant, dubitandum est. Itaque vel ad eam ipsam concilii Tridentini decretorum executionem ex ipsiusmet præscripto Synodum hanc iam olim indictam esse oportuit. Quamobrem iterum etiam a Reuerenda Paternitate Vestra petimus, eamq; fraterne pro officio nostro monemus & hortamur, vt ne diutius in indicenda ea Synodo cunctetur, sed primo quoquo tempore, quantum per leges & consuetudinem antiquam licet, eam, communicato cum cæteris Dominis Episcopis, qui hinc aberant, consilio, indicat: causam autem Synodi satis erit in genere complecti, nimirum ad correctionem & ad reformationem morum, & ad occurrendum prementibus & imminentibus Ecclesiæ malis, quod in Synodis Diœcesanis vberius explicari operæ precium erit. Neque vero R. Paternitatem Vestram vel ætas, vel valetudo sua ab eo absterrere debet. Ad rem enim tam præclaram, tam necessario Ecclesiæ Dei tempore certum habeat, diuinitus sibi vires suppeditatum iri. Plura iis de rebus ad R. Paternitatem Vestram essent scribenda; sed quoniã non omnia tuto neque commode literis committi possunt, impetrauimus a Reuerendo *D. Ioanne Solicouio*, Wladislauiensi ac Lanciciensi Scholastico, vt ad R. Paternitatem Vestram excurrat, cum eaque de omnibus liberius atque copiosius nomine nostro agat, cui R. Paternitatem Vestram & aures benignas accommodaturam, & in omnibus fidem habituram minime dubitamus. R. Paternitatem Vestram bene ac feliciter valere optamus. Datum.

Epistola LXIV.

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis GEORGIO RADIVILO Coadiutori Episcopatus Vilnensis designato.

De dignitate eius a Pontifice confirmata gratulatus, suadet vt Romam proficiscatur ibique operam det rebus tanto muneri apprime conuenientibus & necessariis.

Et ipsiusmet Summi Pontificis & sui Nuncii literis certior factus sum, iam tandem R. D. V. quod tantopere desiderabam, & cuius causa non immerito aliquantum a nobis adhuc laboratum est, voti sui factam esse compotem. Vnde, quantum gaudii atq; lætitiæ ceperim, facile existimo R. D. Vestram, si meum erga se ac suam illustrem familiam studium atque animum (quod cupio & spero) satis cognitum & perspectum habet, per se ipsam intelligere. Ac primum quidem & ipse vehementer gaudeo, & Ecclesiæ Dei ac ipsi R. D. V. plurimum ex animo gratulor, quod ea tam procelloso tempore, in ea ætate, quæ flos est totius vitæ, per singularem Dei Opt. Max. gratiam & benignitatem, non solum ex medio naufragio erepta, in nauiculamq; piscatorum principis reposita, verum etiam in eo præcipuo loco, in numero eorum, qui ad illius gubernaculum stant, collocata sit: deinde vero, quod nostro de præstantibus tuis ac tuorum virtutibus præconio, speiq; & expectationi de præclaris vestris in Ecclesiam Christi studiis concitatæ a summo Pontifice tantum tributum est, vt R. D. V. ad tantum honorem, quod post Concilium Tridentinum, nescio, an nemini contigerit, legibus soluerit. Quod cum tam præclare & ex R. D. Vestræ, atque adeo nostri animi sententia euenerit, non dubito, quin potius rectissimam spem in animo concipio, fore, vt idem Deus Opt. Max. qui a prima statim ætate tam singulari sua gratia ac benignitate R. D. V. complexus est, illique piam mentem ad tam sanctissimum vitæ genus inspirauit, ac studio institutoque suo tam lætos euentus afflauit, diuini sui Spiritus donis in tanto munere suscepto indies magis ac magis conseruet ac illustret, vt ea & doctrina, & vitæ sanctitate iis, ad quos regendos destinata est, præire, lucemq; præferre possit. Ad studium certe & voluntatem R. D. Vestræ ea in re quod attinet, mihi iam pridem ex illius natura certissimum ac persuasissimum est, eam nihil omnino prætermissuram, omniq; studio adnixuram, quo se tantorum Dei donorum capacem, tantoq; honore dignissimam inhibeat, ac tum expectationi de se concitatæ, tum nostris testificationibus atque promissis de se factis respondeat. Quare in ea cohortanda operam ponere (etsi id muneris mihi incumbere, ex literis tam summi Pontificis, quam sui Nuncii, quarum exempla illi mitto, R. D. V. intelliget) superuacaneum esse existimo. Illud solum R. D. Vestræ & consulo & valde suadeo, vt ea & ingenii excolendi rebusq; ad tantum munus necessariis instruendi, & religionis atque morum ei vitæ generi quod instituit, congruentium gratia *Romam*, quæ præcipua earum omnium rerum magistra est, se conferat. Neq; enim existimo R. D. Vestram ætatem hanc florentissimam commodius & ad institutum suum accommodatius vsquam alibi collocare posse. Quod nisi eam sua sponte videre æstimarem, pluribus illi comprobare ac suadere non grauarer. Sed facile mihi persuadeo, eam hoc ipsum iam instituisse, breuiq; facturam. Quam Deus Optimus Maximus saluam & incolumem conseruet, & in omnibus fortunet. &c. Datum.

Epistola LXV.

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis GEORGIO RADIVILO Episcopatus Vilnensis Coadiutori, Romam iter ingressuro, faustissima quæque precatur.

Visenti mihi & perlustranti Prussiam, occurrit *Hannonius* noster, cum quo multus mihi sermo fuit de R. D. V. Inter cætera vero ex eo, id quod iam antea ex fama acceperam, intellexi, R. D. V. *Romam* iter apparare, breuique ingressuram esse, quod & ipse pro meo erga R. D. V. animo, ac eorum, quæ optima sibi fore arbitror, desiderio plurimum gaudeo, & suum ea in re consilium & institutum vehementer laudo. Certo enim mihi persuadeo, spemque non dubiam de excellenti R. D. V. animo & ingenio, ac in res magnas & se suoq; splendore dignas studio concipio, fore, vt ea ex eo loco, qui sanctitatis & sapientiæ domicilium semper habitus est, maxima virtutum omnium pietate, rerumque diuinarum atque humanarum cognitione aucta cumulataque ad nos redeat, ac Reip. Ecclesiæque Dei opem, consilium, præsidiumque pro eo, in quo collocata est gradu, afferat, indeque sibi ac Illustri familiæ suæ nomen æternum ac immortale pariat. Quam ad rem pluribus eam hortarer, nisi & ipsa suopte studio & pluribus ac grauissimis causis vltro incitari persuasissimum haberem. Quare omissis adhortationibus, vt ego quidem mihi persuadeo, minime necessariis, R. D. V. felix & faustum iter precor, seduloq; a Deo Opt. Max. precabor, vt eam saluam & incolumem, omniq; felicitate florentem deducat, & reducat, ac in omnibus sua studia, consilia, & cogitationes dirigat, animique sui instituta secundet, prosperumque ac felicem successum illis aspiret ac largiatur. Bene valeat R. D. V. & me sui amantissimum redamet. Elsberga.

Epistola LXVI.

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Vladislauiensis. MARTINO CROMERO, Coadiutori & designato Episcopo Varmiensi.

Commentarium interregni a se scriptum censuræ submittit, & prolixius persequitur factam Henrici Regis electionem.

Cogitanti mihi & vetera memoria repetenti, ex omnibus beneficiis Regno a Deo Opt. datis & concessis, nullum nec ad gloriam illustrius, nec ad vtilitatem maius, nec ad perfectionem pulcherrimi operis magis absolutum, nobis & Regno huic contigisse videtur, quam quod eius gratia negocium electionis promouente, consensu omnium Sereniss. Principem *Henricum*, fratrem Christianissimi Regis Galliarum, *Andium Ducem*, in Regem nostrum elegerimus. Vere enim iudicando nemo mortalium facile credebat, vt tot nationes lingua, moribus, legibus, studiis, voluntatibus, religionibus, inter se dissidentes, in vnum, eumq; externum, terra mariq; disiunctissimum conuenirent. Ex tam enim Senatorum & equestris Ordinis conuentu frequentissimo, iam tum, cum in suffragia itum esset, vix quarta pars alio voluntates suas contulerat, ita vt nulli iam dubium foret, eum & non alium quenquam nobis regnaturum fuisse. In quo eligendo, quoniam cessarunt omnia impedimenta & difficultates, rediitq; in summa licentia charitas, prudentia, ordo, modus, obsequium: a Domino factum credimus, & est mirabile in oculis omnium. Quo magis tam inusitatam & inauditam clementiam silentio præterire nos minime oportet, quin imo omnes immensas Deo Opt. gratias agere decet, qui non solum nos, Regnumq; hoc ab interitu & opprobrio vindicauit, sed etiam salutem Reip. nostræ, libertatemque Regni, qua præ cæteris gentibus gloriamur, sartam, tectam repræsentauit. Vt igitur tale & tantum beneficium in animis & memoria hominum non solum vigeat, sed etiam ad posteros transmittatur, eisque exemplum ad imitandum prodatur, confeci Commentarium interregni, quem D. V. R. mitto, & ab ea (quæ primas, vt olim *Salustius* in Romana, sic illa in historia nostra, summa cum laude nominis per vniuersum orbem obtinet) maiorem in modum peto, vt eum colophonem historiæ addat. Et initia quidem, progressus, quid quoquo loco actum sit, ex eo ipso Commentario deprehendes: cæterum de ratione Consiliorum & progressu electionis nonnulla R. P. V. scribenda decreui.

Equidem in omni electione hæc tria a directoribus prouidenda esse existimo. Primum, vt ii qui eligunt, sine vllo metu eligendi potestate vtantur: Deinde vt recto iudicio, ordine debito & modo legitimo: Postremo, quod est omnium maximum, vt cum summo timore Domini ad electionem accedant. Ea omnia in electione Regis nostri, summa fide, cura, & diligentia a Senatoribus prouisa & facta esse reperies. Principio enim confinia Regni præsidiis firmanda; deinde pacem domesticam, constitutis iudiciis extraordinariis, astringendam decreuerunt; postremo, modum & rationem eligendi Regis tam popularem adinuenerunt, a qua nullus eques exclusus, nullus circumuentus esse videretur. Diem & locum Comitiorum, habito de more & lege inter se consilio edixerunt. Sed quia omnes vnum oppidum capere non poterat, de mandato Senatus per officiales Regni singulis Palatinatibus oppida & pagi adiacentes pro diuersoriis distributi sunt. Ad cõmunia vero consilia capienda designatus est ager prope Ciuitatem pace publica sacratus. Erat campus late patens, in quo extensum erat tentorium ingentis amplitudinis, circumquaq; ambiebant tentoria Palatinatuum, siue terrarum. Conuenit frequentissimus Senatus, & numerosissimus equitum exercitus. Postquam igitur externorum Principum in maiori tentorio auditæ sunt legationes, & ab vniuersis conclamatum esset, vt declarante & proponente *Archiepiscopo Gnesnensi*, velut *Primate Regni*, ad eligendum Regem procederetur, factum est, vt decernente eo ex sententia Senatus, vnusquisque se ad tentorium terræ, siue Palatinatus sui, iuxta præscriptum, receperit. Iuere quoque Episcopi & Senatores, ac quem quisque locum de more & consuetudine in terris & Palatinatibus viuente Rege habebat, eundem tum defuncto obtinebat. Hymno itaque ad inuocandam Spiritus S. gratiam in singulis Palatinatibus decantato, videret Paternitas V. R. mirifica hominum studia in *Henricum*, Regis Galliarum fratrem, propendentia, videret alios lachrymas fundere, & vota pro eo nuncupare, alios hastas liliis insignire: audiret diuersis in locis voces postulantium eum resonare: alios ita in suffragia ruere, vt actum esse putarent de Republica, nisi is eligeretur. Tantus inerat animis ardor, cum incredibili cupiditate coniunctus, tanta vis amoris mentes hominum accenderat. Postquam igitur Senatores cum iis, qui erant ab equestri ordine ad audiendas legationes deputati, postulata & capita earundem retulerunt, equites suo quisque loco sententiam libere, nullo eos impediente aut sermonem interrumpente, a maximo usque ad minimum, cum causarum etiam explicatione, dixerunt, præeuntibus & informantibus Senatoribus, a quibus conciliabantur sententiæ, & ad minimum numerus candidatorum redigebatur. Tandem finitis sententiis, nomen candidati & nomina equitum, ac numerus suffragiorum in scripturam redigebatur, & sigillis eorum, quo cum maiore fide Senatui exhiberetur, obsignabatur. Manebat tamen cuique potestas mutandi sententiam. Relatæ sunt deinde scripturæ, sigillis obsignatæ ad maius tentorium, in consessum Senatus: lecta & recitata sunt nomina Candidatorum, itemq; numerus & nomina suffragatorum vniuscuiusque. Si numerus suffragiorum spectetur, vicit *Henricus* omnes, & adeo quidem vicit, vt cæteri omnes pariter eum non adæquarent. Sed cum in electionibus liberis id maxime cauendum esse videatur, vt non ferrum, non aurum, non acclamatio, sed recta ratio, publica vtilitas, & persuasio locum habeat, res deducta est ad iudicium, & ad calculum examenque rectæ rationis. Ego autem id factum esse reor, ad amplificandam & eo magis illustrandam Regis electi laudem & gloriam, quo manifeste constaret, eum non casu & fortuna, non vulgari aut iuuenili impetu, aut temeritate vel fauore, sed interposita autoritate & iudicio grauissimo, Regem esse creatum. Cum multum diuque deliberaret Senatus, quæ ratio esset ineunda examinis, nulla melior visa ea, qua *Græci* & *Romani* olim, ac vt audio, nunc *Veneti* in deliberationibus grauissimis, tam actionum publicarum, quam causarum forensium vtuntur. Editi sunt Aduocati, singulis Candidatis Senatores (ex quorum numero ego quoque eram) qui eorum partes, seruato cuique suo honore, tutati sunt. Res acta est eisdem iudicibus, quibus & testibus. Non erat illud certamen adulatio-

nis, ſed veritatis: certabat ratio cum ratione, argumentum cum argumento, cauſa cum cauſa. Expendebantur rationes honeſtatis, commodorum, incommodorum & periculorum. Rigidum ſane & acre examen, ſed nobis ac Reip. noſtræ neceſſarium, quo libertas, ſalus, & ſecuritas Reip. Regni fundabatur. Erant nonnulli Primores Regni, viri claritate familiarum præſtantes, & omni genere laudis conſpicui ad gubernacula Regni nominati, & multos habebant ſuæ cauſæ fautores. Quamvis autem ii virtuti ſuæ confiderent, ſed vt ne cenſura de abſentibus haberetur, & quod imperaturus omnibus, non ſolum ex noſtris, ſed ex omnibus eligendus eſſe videretur, vltro & ſponte ſua ante inceptum examen ſuffragiorum prærogatiua ſeſe abdicarunt. Porro, poſt conflictum rationum & argumentorum, ex his, qui *Henrico* ſuffragabantur, nemo: qui vero aliis Candidatis, plerique de ſententia ſua deceſſerunt, & ſuffragia ſua in electum tranſtulerunt. Qui autem ex his tenaciores ſui propoſiti erant, (vide ſingulare exemplum fraternæ charitatis) cum aſſurrexiſſet Senatus, preceſque & autoritatem interpoſuiſſet; factum eſt, vt ii fraternæ charitati honorem haberent, & mutatis ſententiis ſuis *Gallorum* Regis fratri adſtipularentur. Sic illa die concordia, Regis noſtri virtute, noſtro conſilio quæſita eſt. Poſt talem conſenſum poſtulatum eſt ab Archiepiſcopo, vt electum de more renunciaret Regem, ad quod is paratus erat. Sed quia ea die ſol vergebat ad occaſum, ne quid ea res mali ominis haberet, petentibus aliis, renunciatio in diem perendinum dilata eſt. Actum eſt id pridie Pentecoſtes. Interceſſerunt dies ſacri Pentecoſtes, quibus tuba Euangelii per vniuerſum mundum intonuit. Stuporis ſane & admirationis res plena eſt. Quis enim vnquam audiuit, vel legit prorogari, non ſolum in dies aliquot, ſed in horam conſenſum electionis, cum vnum punctum & momentum temporis magnam conuerſionem animorum afferre ſoleat? Sed voluit Deus Opt. Max. prædeſtinationis ſuæ immutabilem voluntatem hac conſtantia voluntatis noſtræ clareſcere. Die lunæ ſequenti, nihil de voluntate & ardore animi imminutum. Quamobrem nulla interpoſita mora, cum de aliis inter nos non conueniret, de *Henrico* in Regem renunciando nihil controverſiæ erat. Itaque R. D. Archiepiſcopus, & electo Regi, & Reipublicæ, totique Chriſtiano orbi fauſta præfatus, *Henricum Andium Ducem* ſolenni ritu *Regem* renunciauit. Quam renunciationem, quæ & quales acclamationes, egregiæ voluntatis ſignificatrices ſubſecutæ ſint, res eſt ita nota, vt non indigeat longiori ſermone. Totus ille campus reſonabat gratiarum actionibus, clangore & ſonitu tubarum, omnes priuatim & publice, domi & foris vehementer lætati, fauſta & felicia Regi ſuo ex animo precabamur. Eadem die acciti ſunt *Gallici oratores*, ad tractandum de conditionibus oblatis, quæ licet luculentæ eſſe viderentur, non tamen tantæ, vt prius de iis verbum faceremus, quam in perſonam Regis conuentum fuiſſet. Ex quo apparet, noſtros in Rege eligendo non ſpectaſſe commoda, quæ offerebantur; ſed qualis Princeps futurus eſſet. Conuentum de conditionibus. Die demum quarto, de more & conſuetudine, *Marſchalci Regni* renunciatum in conſilio a Primate, de omnium ſententia Regem publicarunt, cum promulgatione edictorum, per vniuerſum Regnum,

Quantum iterum ea die lætati ſumus! quantas Deo Patri omnium miſericordiarum & publice, magnoque ad templum concurſu, & priuatim per omnes domos gratias egimus, omnes norunt, qui adfuerunt. Decebat nimirum, vt vltima primis reſponderent, vt hoc negotium deſineret in gratiarum actione, cum initium cepiſſet ab inuocatione Spiritus Sancti. Flere magis libet præ gaudio, quam dicere, cogitanti mihi de ardenti deuotione noſtrorum. Multi Senatorii & Equeſtris Ordinis Viri, antiquo more, Sacramento Corporis & ſanguinis Domini ſe procurarunt: multi condonatis offenſionibus & iniuriis ſuis Reip. in gratiam redierunt. Hic ego R. P. V. mirabilem & inuſitatam ac plane diuinam electionis huius rationem, quantum verbis conſequi potero, oſtendam. Si Deus ſpecie viſibili in terras delatus, ab hominibus digne excipiendus eſſet, rem neceſſariam omnes iudicarent, vt præpararentur animi hominum ad pietatem, reconciliarentur inter ſe diſſidentes, pax priuatim & publice coleretur, ſacerdos & omnis clerus obſecraret, turba infantum ac multitudinis ieiuniis ſe affligeret, Duces populi & reliqui Sacramentis ſe procurarent, quo caſtis mentibus, veſtiti charitatis luce, iuſtitiæ margaritis ornati, nitidi honeſtate, Deum digne exciperent. Simili certe ratione & ſtudio ad electionem Regis a nobis proceſſum eſt, hac mira varietate virtutum repurgati, ad eligendum Regem acceſſimus, vaſa noſtra ſordibus vitiorum exhauſimus, offenſas mutuas & odia depoſuimus, ſacrificia contriti & humiliati cordis obtulimus. Non iudicauimus nos idoneos, vt ipſi ex nobis faceremus electionem, eoque cupiebamus aliquo ſigno doceri de voluntate Dei, qui ſumma hæc dirigit, qui nouit omnia vtiliter diſpenſare, a quo ſolo proficiſcitur omne donum optimum, & omne datum perfectum. Exaudiuit Dominus preces noſtras, & voluntatem ſuam nobis declarauit, primum excitando foris famam nominis electi noſtri, deinde amorem illius nobis inflammando. Vide miraculum. Qua hora de eligendo Rege cœptum eſt, eo ipſo temporis puncto & momento tot nationes lingua, moribus, & locis inter ſe disiunctiſſimæ, in vnius perſonam voluntates ſuas contulerunt. Quid? poteratne diuinæ voluntatis certius edi teſtimonium, quam quod vno & eodem tempore corda & voluntates hominum in vnum conuerteret? Non erat hæc res humani conſilii, ſed Dei opus: ad cuius nutum & mandatum repente ex nihilo ſubſtiterunt excelſa cœlorum, profunda fluctuum, vaſta terrarum. Libeat ex his intueri diuinæ benignitatis erga nos clementiam. Duo mala maxime omnium poſt mortem Regis metuebamus, bella ab hoſtibus, ac motus domeſticos inter ciues. Corrupta enim morum & artis militaris diſciplina; contumacia & dedignatio parendi in eorum locum ſucceſſerat. Suſtulerant ergo tum animos hoſtes, nec iam nobiſcum de ſua libertate, ſed de noſtra ſeruitute certabant. At nunc melius, quam ſperabamus, gratia Dei omnia eueniſſe videmus. Rediit terror & metus hoſtibus: obedientia, obſequium noſtris. *Moſchus* ſe tenet, *Valachus* pacem petit, *Turca* nusquam alias legationem magis amicam cum delatione auxiliorum, quam nunc, miſit. Quid mirer magis? prudentiamne, fidem, curam, diligentiam Senatus, an vero obſequium & moderationem equeſtris ordinis? Statim enim audita morte Principis, quaſi

quaſi conſpiratione facta, conuenientibus actis in Palatinatibus quique ſuis, conſtitutis extraordinariis iudiciis, vt ne qua vis aut cædes fieret, pacem domeſticam firmarunt, & finibus Regni milite ſtipendiario, qui arte militari & viribus pollerent, proſpexerunt, quorum plerique amore patriæ voluntarie militarunt: alii vero, qui ingenio & conſilio præſtarent, ad Comitia Regni profecti ſunt, quorum tanta reuerentia erga Senatum enituit, vt in eligendo Rege nullum conſilium ſeparatim, nec per ſubmiſſas aliquas perſonas agerent, ſed communia conſilia haberent. Adde, quod ad electionem procedere noluerint, niſi declarante id ex Senatus ſententia Archiepiſcopo, tanquam Primate Regni, cui proprie competit, conſilii ordinem & progreſſum electionis proponere. Conſtabat Marſchalcis ſuum officium. Nam præter ius rogandi ſententias, mandante Senatu diſtribuebant hoſpitia, & pacis publicæ cuſtodes erant. Quæ quidem ita ſancte ab omnibus culta eſt, vt ante & poſt edictum de mandato Senatus promulgatum, nulla cædes, nullum iurgium commiſſum eſſe diceretur. Libet hic commemorare inſigne factum duorum equitum, qui antiquas inter ſe inimicitias gerebant, cum alter alterum in campo patenti conſpexiſſet, paucis id animaduertentibus, ſtrictis gladiis ad ſe concurrerunt. Et cum iam manus conſerturi eſſent, ſubſtitit vterque, tali ſermone ad ſe vſi: niſi me reuocaſſet temporis huius ratio, & amor pacis publicæ, ferrum inter me & te finem inimicitiarum hac hora feciſſet. His dictis vterque nullo accepto vel inflicto vulnere receſſit. Videt R. P. V. in ipſo calore iracundiæ magnam moderationem animorum. Conſtabat etiam in eo actu cuique ſua libertas. Nam vnius cuiusque nomen & ſuffragium in ſcripturam redigebatur, vt nec candidatus fraudaretur ſuffragio, nec is qui ſuffragium ferebat inani libertatis nomine gauderet. Neque vero quisquam ſatis digne laudare poteſt, quod in territoriis, ſiue Palatinatibus iuncti fuerint Equeſtri ordini Senatores, quibus hæc prouincia iniuncta erat, vt in ſuo quisque territorio ſiue Palatinatu omnes rationes honeſtatis & commodorum ad informandos aliorum animos exponeret, ſententiasque conciliaret. Viderat enim prudentiſſimus Senatus, nulla ratione facilius poſſe conciliari diuerſitatem & contrarietatem ſententiarum, quam prudentia & autoritate Senatorum, qui melius cognitas habent rationes ſtatus Reipub. neceſſitatis, periculorum & commodorum, ſecutus autoritatem cuiusdam aſſerentis: in populari ſtatu Rerumpubl. ita demum a vulgo rite mandari Magiſtratus & officia, cum iunioribus interſint ſeniores, quorum illi reguntur conſilio. Ac mea quidem ſententia hoc conſilium Reipubl. noſtræ ſalutem peperit. Cui autem verius competit directio ſiue moderatio omnium actionum tempore interregni, quam Senatui? dico vnito. Neceſſe eſt enim ad hoc, vt ſit ordinata multitudo, vnum aliquem eminere. Sed quis potius emineat, quam is, qui ætate, conſilio, prudentia, loco & dignitate cæteros vincit? Natura hoc ita fert, & conſtitutio Reipubl. noſtræ. Conſtat enim Rege, Senatu & equeſtri ordine. Et illa quidem officia ſunt Senatorum, viuentibus Regibus, alia Equeſtris ordinis.

Sane mortuo Rege, tribunalia & iudicia, quæ nomine Regis vigorem obtinent, ceſſant & ſilent, autoritas certe Senatoria, ſi vnquam, certe eo tempore difficili ac periculoſo in repræſentanda ſalute, & in dandis ſanis & ſalubribus conſiliis eluceſcere, & pro ratione inriſiurandi præ cæteris eminere debet. Sane tam R. Primatis, quam Senatorum Regni tanta vigilantia emicuit, vt ſeptimo poſt mortem Regis die, triginta plus minus Senatores Louicium veteri more conuenirent, ad conſultandum de Republ. alii vltro, alii literis inuitati. Cernit R. P. V. corpus Reipub. noſtræ capite quidem, hoc eſt, Rege carens, viuum tamen, non mortuum: videt, quomodo in ſalute Reipubl. tuenda omnia membra conuenirent, ſuum quodque negotium agit, non ſe in alterius officium ingerit. Miles a finibus hoſtem arcet, officiales, ſiue Magiſtratus Regni, mandante Senatu, officia obeunt, Senatus lancem, libram, & regulam agendorum tenet, Primas Regni omnibus actionibus e ſententia Senatus moderatur & dirigit, reliqui parent. Ex quibus omnibus ſuperius commemoratis manifeſtiſſime conſtat, quod nos eum Regem elegimus ſuo loco, ſuo tempore, / ad normam & præſcriptum omnium ordinum Regni, ſummo iudicio, non tumultuarie: elegimus ſine vlla difficultate, non inuiti, nec coacti, non pauci, ſed vniuerſi, non vnius ſtatus, ſed omnium ordinum conſenſu, non neceſſitate, ſed voluntarie, ſine fraude & dolo. Dolus enim & fraus cum timore Domini, fictio cum veritate & charitate, temeritas cum conſilio, non commiſcetur. Elegimus ex abundantia amoris, cum ſumma hilaritate, inſtinctu, vt credere par eſt, Spiritus Sancti. Fuerit ſane quiſpiam detractor actionum Spiritus Sancti, & diuinæ voluntati non obtemperans, honoris Regii atque laudis noſtræ inuidus, qui dicat rem fuiſſe inſtructam. Quamuis & recens memoria facti, & hæc tota ratio eligendi Regis apertam calumniam facile refutat; tamen augeamus ſuſpicionem, vt diligens inquiſitio adhibeatur, excutiamus receſſus & latebras animorum. Quæram ex eo, a noſtris, an ab extraneis res inſtructa eſt. Si ab extraneis, quomodo veriſimile eſt, quenquam tot nationes, ſpatio terrarum disiunctiſſimas, linguis & moribus inter ſe diſſidentes, non ſolum obire, ſed etiam ad voluntatem ſuam pertrahere potuiſſe: ſin a noſtris, abſit, vt hoc de fratribus credamus. Nonnulli extranei homines, curſibus ſuis ac literis ſcriptis leuiuſculos rumores & ſuſpiciones inter nos ſparſerant. Deus bone, quam acriter inquiſitum eſt in ſcripta, facta, & dicta hominum? Graue erat, acerbum, & oculis non ferendum ſpectaculum, cum in conſeſſu & conſpectu vniuerſorum viri nobiles, & optime de Republ. meriti nullo teſte, nullo argumento, nullo iudice, alieno loco & tempore, ex ſola ſuſpicione in crimen vocarentur. Nec tamen inquiſitiones & vexationes huiusmodi, quas noſtri R V G appellant, fructu ſuo caruerunt. Nam cum non modo nullum crimen ſed nec ſuſpicio quidem in aliquo ex his hæſiſſet, factum eſt, vt alius de alio bene ſentiret & confideret. Ac mea quidem ſententia, ſi quis diligentius rem inſpexerit, reperiet, nihil plus momenti ad expedien-

diendum hoc negotium attuliſſe, quam quod mitigatis affectibus, reſecatis ſuſpicionibus, vacui præiudicatis, ſine dolo & fraude, pure, cum timore Domini ad eum actum acceſſimus, ac veluti turbata aqua oculus nihil videre, poſtquam lutum reſederit omnia penetrare poteſt: ita nos ſummotis ſuſpicionibus veritatem, tanquam lucem, aſpeximus. Hæc eſt vera & ſimplex rei geſtæ narratio, hæc conſiliorum ratio. Hic actus, mea quidem ſententia, æterna memoria digniſſimus eſt, quo nihil illuſtrius, nihil vtilius, nihil pulchrius & perfectius eſſe poteſt. Nihil in eo abfuit, quod adeſſe debuit, nihil adfuit, quod abeſſe debuit. Abfuit metus & quælibet vis, abfuit confuſio, abfuit dolus & fraus: adfuit libertas ſuffragiorum, adfuit deliberatio & iudicium rectum, adfuit ardens ſtudium & ſumma concordia, adfuit pietas & deuotio. Magnum nos certe fructum cum incredibili gaudio in theatro totius orbis cepimus libertatis noſtræ: cum eum optimum ex optimis Chriſtiani orbis Principibus Regem & moderatorem Reipubl. noſtræ elegimus. Aliis populis Reges edit ſucceſſio, caſus, fortuna, ſors: nobis eum conſilium ſanum, iudicium rectum, libera voluntas, & chara vnitas, opus vere Spiritus Sancti, electam gemmam totius Chriſtiani orbis (pace aliorum dixerim) edidit. Non hic ſanguinis coniunctio, non vicinitas, non fœdera, non officiorum ratio valuit. Non quæſiuimus etiam Regem domi, & in gremio gentis nationiſque noſtræ: hic nobis optimus & coniunctiſſimus, qui optimus & Reipubl. noſtræ præ cæteris vtiliſſimus eſſe videbatur. Quod *Henrico Andium Duci* merito contigit. Quis enim eo eſt ſplendore familiæ clarior, nobilitate virtutum præſtantior, vſu & experientia rerum exercitatior, qui maiora ætate ſua magnarum virtutum edidit ſpecimina. Regnum *Galliæ* vicaria poteſtate Chriſtianiſſimi Regis Galliarum fratris, feliciſſime adminiſtrauit, rebelles fortiſſime pugnans vicit, pacem publicam conſtabiliuit, diſciplinam rei militaris reſtituit. In quo modeſtia, iuſtitia, pietas, & omnis chorus virtutum ſedem & domicilium fixiſſe perhibetur. Cumque habeamus hos ſponſores & fideiuſſores, atque adeo pignora, ſperamus, diuina freti benignitate, bene cœpta ad optatum exitum deductum, & omnia noſtra atque illius conſilia, actioneſque cœlitus gubernatum iri. Nihil iam reſtare videtur, niſi vt Deus Opt. ſaluum & incolumem ad nos deducat. Ego certe pro aduentu illius, quemadmodum ipſe orare non deſiſto, ita clerus per Diœceſin meam, iuxta formulam a Paternitate V.R. conſcriptam, continue orat, & confido in Domino, eum fore Ducem itineris, qui autor fuit honoris. Hæc prolixius quam inſtitueram Paternitate V.R. ſcripſi, & eidem fortaſſe moleſtus fui: quod P.V.R. patriæ ac Reipublicæ cognouerim amantiſſimam, nota eidem omnia conſilia volui, vt a me haberet veritatem hiſtoriæ. Ego enim omnibus his interfui, & ſtatim poſt mortem Regis ad Reuer. D. Archiepiſcopum, Primatem Regni, tanquam ad moderatorem harum actionum accurri, eumque præſens conſilio & opera iuui. Maioremque in modum Reuerendiſſ. Paternitatem Veſtram rogo, vt in eo actu poſteris transmittendo elaborandum ſibi omnino putet. Quo nomine nos omnes, tota *Polonia*, & poſteritas Reuerendiſſ. Paternitati Veſtræ plurimum debere profitebimur. Datum Wladislauiæ, 21. Septembris 1573.

Epistola XLVII.

STANISLAVS CARNCOVIVS
Epiſcopus Vladislauienſis

MARTINO CROMERO
Coadiutori & deſignato Epiſcopo Varmienſi.

Regi in Pruſſiam iter molienti vt ſuis conſiliis adſit, maxime e re fore autumat.

QVæ *Varſouiæ* agantur, quidque deinceps Sacra Regia Maieſtas agere conſtituerit, Reuerendiſſ. D. Veſtra ex his, quæ illi mitto, literarum exemplis facile intelliget. Mitto etiam illi exemplum literarum a Rege ad Ordines terrarum Pruſſiæ datarum, quibus illis ita poſtulantibus, præmittitur, vt ex autoritate Regiæ Maieſtatis conuentum etiamnum habeant *Mariæburgi*, ſub ipſum tempus aduentus ſui ad eandem vrbem. Quo me quoque ſuam Maieſtatem comitari fortaſſe neceſſe erit. Vt autem Reuerendiſſ. D. Veſtra ſuæ Maieſtati illic aduentanti occurrat, pro mea erga illam beneuolentia ſuadeo & hortor, atque ita facturam ſuopte ſtudio atque conſilio certum habeo. Itaque cætera ad congreſſum noſtrum reſeruo, hoc vero tempore, quod illi paulo confidentius per literas communicandum eſſe exiſtimem, illud eſt a conſiliis rebellionis iſtius *Gedanenſis*, ſuſpicatur Regia Maieſtas, & nobilitatem quidem illius regionis (quanquam ſe ſui eſſe cupidam ſatis ſtudioſe præ ſe ferat) omnino alienam eſſe, aut ſaltem id fieri ita executionis atque vnionis odio. Ita Reuerendiſſima D. Veſtra faciet rem, & Regiæ Maieſtati gratam, & ad pacificationis conſilia, vtilem & opportunam, quando ſibi cum his agendum ſit, ſuum ſenſum atque conſilium ſuæ Maieſtati perſcripſerit. Datum.

Epistola XLVIII.

STANISLAVS CARNCOVIVS
Epiſcopus Vladislauienſis

MARTINO CROMERO
Coadiutori & deſignato Epiſcopo Varmienſi.

In comitiis, licet ſat turbulentis, Regis in Catholicam religionem ſtudium imprimis claruiſſe lætatur.

QVod tanto interuallo ad Reuerendiſſ. D. Veſtram ſcribo, non mirabitur credo, ſi cogitauerit, in quantis occupationibus, moleſtiis, atque difficultatibus me hic verſari adhuc fuerit neceſſe. Neque vero admodum habebam, quod ad eam ſcriberem. Totum enim Comitiorum tempus variis ac inutilibus altercationibus conſumptum eſt, nec fere quicquam conſtitutum, quod ſane non ſine magno Regis ac optimi cuiusquam dolore accidit. Confirmationem Priuilegiorum Eccleſiæ *Varmienſis* omnium, quamuis ampliſſima verborum forma eſſent concepta, a ſacra Regia Maieſtate obtinui. Eius pietas, & ſingulare religionis ſtudium, indies magis ac magis ſe oſtendit, qua ego potiſſimum annixus, non ſine magna plurimorum inuidia, metuque infringendæ executionis, *villas Monialium Gedanenſium* recuperaui. Iuuabat tum audire præclaram illius & pietatis plenam, de donis Deo ſemel donatis, in alios vſus non conuertendis in decernendo, orationem. Admonitu meo cum cæteris Epiſcopis, mandata de templis iuris patronatus ſui profanatis, in priſtinum ſtatum reſtituendis, adiecta non leui mulcta in eos, qui non ſtatim parere voluerint, dari iuſſit. Et quod magis mirum eſt, quodque ſcribere ſuppudet, concilii Tridentini Decretorum multo obſeruantior eſt, quam nos Epiſcopi. Neminem enim ad Eccleſias iuris patronatus ſui præſentare vult, niſi qui Presbyter ſit, aut ſaltem qui ſe intra annum præsbyterum fore obſtringat. Itaque ſedulo nobis precandus eſt Deus Opt. Max. vt hoc ipſius in religionem Catholicam ſtudium magis ac magis augeat atque confirmet. R.D.V. quam optime ac feliciſſime valeat. Datum.

Epistola LXIX.

STANISLAVS CARNCOVIVS
Epiſcopus Vladislauienſis

IOANNI HERBORTO de FVLSTIN
Caſtellano Sanocenſi.

Obtrectatores maleferiatos deteſtatus, ad extinguendam inuidiam, curas & labores ſuos, in eligendo Rege bona fide exantlatos, recenſet.

MIrari ſatis nequeo illorum hominum ingenia, qui hoc potiſſimum in vita curandum ſibi proponunt, vt optimorum virorum præclare factis derogent, ſtudiaque eorum & induſtriam in Republ. ſiniſtre interpretentur. Nihil enim tam egregium & laudabile fieri poteſt, quod non lingua ocioſorum hominum, aut virtuti alienæ inuidentium contaminet, imo, quanto quid præclarius & glorioſius vnquam inuenitur, tanto magis inuidiæ ſit obnoxium. Id profecto ego ipſe, cum alias ſæpiſſime, tum præcipue poſt obitum Sereniſſ. Regis *Sigismundi Auguſti*, hoc turbulentiſſimo & periculoſiſſimo tempore, quo maximos labores, grauiſſimaſque curas Reipubl. cauſa pertuli, ſatis re ipſa experior. Qua in re licet animi mei ſinceritas indigne aduerſariorum proſcindatur ſermonibus, facile tamen me ipſum recte factorum conſcientia, & clariſſimorum virorum, quibus idem ſæpiſſime vſu veniebat, recordatione conſolor. Quoniam vero totius temporis huius res geſtas memoria repetens, te inprimis reperio non modo Senatorem prudentiſſimum grauiſſimumque; verum etiam actionum & conſiliorum meorum teſtem locupletiſſimum, operæ precium eſſe duxi, de hoc toto negocio, eiusque partibus ad te ſcribere, ſeriemque ac tractationem eius repetere, vt & ea, quæ habes cognita, recognoſcas, & ſi quæ te fugiunt, quæ conſiliorum meorum rationes attineant, ea planius e meis ſcriptis quam ex aliorum ſermone percipias. Spero autem tibi periculorum quoque illorum Reipub. laborumque noſtrorum communium recordationem non iniucundam fore. Ac primum quidem in mentem mihi venit illius temporis, quo poſt mortem Sereniſſ. *Sigismundi Auguſti* Regis fuimus vna, quin & diem ipſum memoria teneo: nam ad VIII. Idus Ianuarii *Varſouiam*, ſequenti deinde die in Senatum conuenimus. Quo tempore anxios & ſollicitos homines vidiſti, ea de cauſa, quod nec eligendi noui Regis, nec belli & pacis, atque adeo totius Reipubl. adminiſtrandæ gubernandæque rationes tenerent: Superiorum temporum nullum exemplum, nec in recenti memoria hominum, nec in legibus ſcriptis, nec in annalibus veterum reperiri. Electionum quoque ratio, quæ ſacris canonibus præſcripta eſt, ad noſtram hanc accommodari vix poſſe videbatur. Auxit difficultatem diffidentia, quam partim externi Oratores diurna manſione, & frequenti locorum mutatione, partim *Biſtricienſia Comitia* diſſoluta ſuſcitauerant. Quo factum eſt, vt non ſolum nos occultæ ſimultates, verum etiam nobilitatis animos aduerſus Senatum variæ ſuſpiciones exagitarent. Hæc facies, hic habitus animorum, hic erat tum rerum ſtatus. Quo tempore te quoque valde conturbatum fuiſſe vidi. Dictæ ſunt in Senatu ſententiæ, dixi ego quoque meam. Nihil hic a me dictum velim arrogantius. Quis offuſam caliginem ex oculis hominum diſpulerit, & lucem rebus intulerit, laborantique Reipubl. conſilio ſubuenerit, id ego aliorum iudicio relinquo. Illud vero dico, quod etiam te meminiſſe puto, me talem ſententiam per Dei gratiam dixiſſe, quam ordo equeſter ſummo cum aſſenſu animique hilaritate amplexus eſt, & vniuerſus Senatus iudicio grauiſſimo, paucis fere adiectis, comprobauit ac ſecutus eſt. Confeſtim, orta quaſi noua luce, omnium voluntate & conſenſu electi ſunt viri clariſſimi, *Petrus de Sborow* Palatinus Sandamirienſis, *Ioannes de Tomice* Caſtellanus Gneſnenſis, his quoque vtrunque noſtrum adeſſe voluerunt. Conuenimus in locum habitationis defuncti Regis, vbi prandere ſolitus fuerat. Rogatu veſtro ſententiam a me ſemel dictam iterum repetii. Impetrauimus a te, vt ſingula deſcriberes. Feciſti non inuitus. Totam illam rationem eligendi Regis ad quatuor capita prudenter & dilucide reduxiſti. Scriptum illud in Senatum attulimus, quod lectum & autoritate publica confirmatum eſt. Multorum animos verbis meis confirmatos fuiſſe vidiſti, cum dicerem: Rempublicam ſuis viribus ſtare, non vita Regis, nec cadere morte eiusdem: viuere eam fide, conſilio, & prudentia eorum, quibus ſe viuente Rege credidit: habere Senatum, qui libram tenet rerum agendarum, habere Principem Senatus, qui cæteris præit in ordine publici conſilii & progreſſu electionis, Marſchalcos, Theſaurarios, Cancellarios, Duces exercitus, Capitaneos, Magiſtratus, & cætera corporis Reipubl. membra eſſe in autoritate Senatus.

Itaque

Itaque ſumma eorum, quæ tum facienda cenſui, hæc erat: vt iudicia per Prouincias & territoria autoritate Reipubl. exerceantur, miles conſcribatur, tradantur exercitus Imperatoribus, & ſi vis maior ingruerit, omnes ad arma ſint parati, præſidia in arcibus in confiniis collocentur, augearur numerus militum *Ticocini*, ad cuſtodiam gazæ Regiæ. Conſtituta pace domi & foris, locum commodum, & tempus idoneum Comitiis, ad eligendum Regem, Senatus ex lege deſignet. Poteſtas detur veniendi omnibus, ad quos ius eligendi ſpectat. Securitati viarum Capitanei, ſeu Vice Capitanei proſpiciant. Qui ad electionem profecturi ſunt, in itinere ab inferendis damnis per exequutores & iudices ad id eligendos, qui iuſtitiam ſine ſtrepitu iuris ſummarie adminiſtrent, coërceantur. Poſtquam ventum fuerit ad locum electioni deſtinatum, Marſchalci populum per tribus, ſiue palatinatus diſtribuant, ſicut *Samuel* quondam in *Maſphat* fecerat, vt in Regum libris habetur: ciuitates & pagos Palatinatibus aſsignent. His ſic recte, quoad fieri poteſt, conſtitutis, ad electionem noui Regis procedatur. Cuius eligendi promptam & expeditam rationem eſſe, & principio in Comitio Oratores externorum Principum audiantur; deinde, auditis legationibus, Primas Regni, cuius ore interregni tempore Reſpubl. loquitur, nomina Candidatorum edat ſeu proponat, rationes honeſtatis, commodorum & incommodorum, diſertis verbis, cum ſumma fide, ita, vt ab omnibus intelligatur, exponat. Si conuenerimus in vnum (quod vtinam fiat) *Archiepiſcopus Gneſnenſis*, tanquam Primas, Regem ex conſenſu omnium renunciet, largam benedictionem, ex abundantia chariſmatum dignitatis ſacerdotii & paſtoralis officii, ſolenni more impertiat & precetur. Renunciatum Marſchalci per edicta publica promulgent. Quod ſi diuerſæ fuerint ſententiæ, dixi ex lege & conſuetudine veteri, nulli alteri ius competere conciliandarum ſententiarum, quam Archiepiſcopo, tanquam Primati, tam diu, quoad omnes vel certe maxima pars conuenerint. Quod quamuis multis argumentis demonſtrarem, ac *Illuſt. D. Andreas Comes Gorcanus*, Caſtellanus Miedzirzecenſis, ſororis tuæ maritus, idemque terrarum Maioris Poloniæ Nuncius, *Colenſi* omnium Maiorum Polonorum voluntate atque conſenſu id ipſum comprobaret: (Qualis enim ea Reſp. eſſet, in qua vnus aliquis cæteris omnibus non præiret?) Veruntamen cum viderem, multum in eo eſſe difficultatis, vt vnus ei rei ſatisfacere poſſit: facile aſſenſus ſum, vt, ſaluo iure Primatis, alii modi quærerentur ad conciliandam ſententiarum diuerſitatem. Qua de re ſententiam *Mag. D. Petri Sborouii*, Palatini Sandomirienſis probaui, qui cenſuit, vt præſtantes aliquot viri, tam e Senatorio, quam Equeſtri ordine deligerentur, qui Sacramento iureiurandi adſtricti, capto conſilio, vnum aut alterum, quem maxime Reipubl. vtilem fore arbitrarentur, annotarent, & collectis rationibus, pro eo, quem probarint, eas ſcripto comprehenſas, Senatui Equeſtrique ordini legendas examinandasque proponerent. Aſſenſus quoque ſum *Hieronymo Oſſolinio* Caſtellano Sandomirienſi, vt quandoquidem vnus locus omnes capere nequeat, poſt tactam propoſitionem, auditasque externorum Principum legationes, Reuerendiſſ. Domini Archiepiſcopus, Epiſcopi, & Palatini, ad Palatinatus ſui nobilitatem ſe conferrent, ſententias ipſi dicerent, veritatem earum conciliarent, & numerum Candidatorum ad minimum redigerent, deſcriptumque ad Senatum referrent. Sortibus eam rem committere mihi viſum non eſt, cum ob alias cauſas, tum vel maxime, quod inſolens & temerarium eſſe videatur. Qua de re nonnullis exhibui ſcriptum inter opuſcula D. Thomæ. De acclamationibus quæ mea fuerit ſententia, tenes vt arbitror. Nam vſurpaui verba gloſſæ ex canonibus: Acclamationibus Chriſtum Saluatorem noſtrum eſſe damnatum atque crucifixum. Nec referre, ferrone an acclamationibus res agatur, nam vtrobique vis regnat, non recta ratio. Illudque ſæpe inculcaui, vt in electione Regis non aurum, nec ferrum, nec ſors, nec acclamatio, ſed recta ratio, iudicium ſanum, vtilitas publica regnet & dominetur. Confœderationem nouam quam ſim deteſtatus, non eſt quod pluribus commemorem. Refutabam ego impium Pſephysma, tum ſtatutis & confœderationibus antiquis, & Catholicorum conſenſu diuerſo, tum argumentis, quibus demonſtrabam, euerti eam veterem diſciplinam, religionemque Chriſtianam, mutari Rempubl. anarchiamque induci. Controuerſias ſtatuum in aliud tempus reiiciendas ſuaſi, ad arbitrium Regis, iuxta ſtatutorum præſcriptum, diiudicandas. Interea vero, vt moderatio aliqua fieret (ſaluo tamen iure omnium) tam diu duratura, quoad Rex nouus eligeretur. Exceptis articulis religionis, de quibus non vnius Regni iudicio, ſed vniuerſalis Eccleſiæ decretis ſtari oportere. De iurium correctione quid ſenſerim, ſatis, opinor, in libello, qui a me de emendanda Republica editus & prelo ſubiectus eſt, expoſui, quem etiam M. D. V. ipſe dedi. In quo illud reprehenſione quibusdam videtur dignum, quod tantopere ordinis noſtri dignitatem & libertatem extulerim. Nouis iudiciis cur non præbuerim aſſenſum, ea cauſa fuit, quod iis maieſtatem & poteſtatem Regiam conuelli, Rempublicam mutari, ſacrum ordinem euerti, dignitatem Senatus imminui viderem. Hæc eſt nuda, vera, & ſimplex, vt probe noſti, conſiliorum meorum narratio, quorum mihi conſtant rationes, easque ab omnibus bonis & prudentibus viris probari compertum habeo. Taceo hic itinera mea ex eo tempore, quo Sereniſſ. Rex mortuus eſt, Reipubl. cauſa ſuſcepta. Pridie eius diei, quo nuncius mortis ad R. D. Archiepiſcopum peruenit, veni Louicium, ab eiusdem R. D. Archiepiſcopi latere nusquam diſceſſi. Poſt peractum enim Louicii Senatorum conuentum, Radeouiam primum, deinde vna cum illo in agrum Varſouienſem, poſtea Colum, tum in Caſcenſem pagum, deinde mandato Senatus Lomzam profectus ſum. Quid plura? In perpetua cuſtodia & vigilia Reipub. manſi, cum magno valetudinis & rerum mearum diſpendio. Hæc ego verboſius ad te ſcripſi, quo cum mihi & in Italia communia ſtudia, & in patria ſæpius eadem de Repub. conſilia fuerunt, vt cognita conſiliorum meorum ratione, haberes

quid diceres, ſi quando in vituperatores meos incidiſſes. Sunt enim plerique, qui dum ſe vinci ab aliis ſtudio, opera, diligentia, & officiis in Rempub. ægre patiuntur, recte facta bonorum in reprehenſionem vocant. Interim te ſaluum ac incolumem, rebusque omnibus florentem valere percupio. Datum.

Epistola LXX.

STANISLAVS CARNCOVIVS, Epiſcopus Vladislauienſis ad MASOVIOS.

Explicatis aliquot Poloniarum muneribus, iuribus & libertate, concordiam, futuris Comitiis maxime neceſſariam, illis enixe commendat.

EX vniuerſalibus quidem literis, quæ à Colenſi Caſcenſique Conuentibus editæ ſunt, abunde poteſtis intelligere, quid hic Conuentus, quem nunc agitis, quid Respub. quidue Domini Senatores ipſi a vobis fratribus ſuis poſtulent. Verumtamen cum ob negociorum quorundam Reipub. adminiſtrationem, in propinquo eſſem, Conuentumq; iſtic fieri cognouiſſem, pro meo in Rempub. ſtudio facere non potui, quin aliquid literarum ad vos darem. Ea namque animi mei erga Rempub. promptitudo eſt, vt vbicunque de bono Reipub. conſultatur, ibi & ipſe magnopere optarem intereſſe, afflictis illis opem pro viribus meis daturus. Id quoniam coram agere nunc mihi non vacat, ſaltim per literas vobiſcum de rebus neceſſariis colloquendum putaui. Quæ autem ſcripturus ſum, ea ex mea perſona, vtpote ad fratres meos ſcribam, perſuaſum habens, vos hæc ipſa æquo animo a me tanquam a fratre accepturos, & in bonam partem interpretaturos eſſe omnia. Tam frequentes Conuentus, quos & D. Senatores & vos cogitis, certo ſunt indicio, quantopere vtrique bono Reipub. cupiatis. Quod ſtudium quamdiu in hominibus noſtris inextinctum permanſerit, interitus vllus Deo propicio metuendus non erit, ideo quod DD. Senatorum ductu & hortatu eam curam, cogentes Comitia, & de Reipub. bono conſultantes, agitis, non poſſum non vehementer probare. Eſt equidem cur omnipotenti Deo agamus gratias, & nosmet conſolemur ipſos, quod ex conuentu quoque illo Caſcenſi omnes Regni Senatores cum concordia & animorum conſenſu diſceſſerimus. Et profecto quicquid difficultatum aut perturbationum ſubortum nuper fuerat, id totum non ex malo animo aut negligentia noſtra profectum eſt; ſed inde potius, quod a nobis conſilia neque ſimul capta neque viciſſim communicata fuiſſent. Quod cum iam factum ſit, magna de cætero ſpes eſt, omnes actiones per Dei clementiam finem habituras eſſe optimum. In ea vero mutua conſiliorum ignorantia, quod pro veteri conſuetudine, ſententiis terrarum Poloniæ maioris acceſſeritis, id D. Polonis, maioribus & ſuperioribus terris fuit eſtque gratisſimum. Nam etſi Regionibus appellationibusue differimus, vnum tamen omnes ſumus, bonaque ſpes eſt diuinitus, nunquam eo calamitatis & mali deuenturam eſſe noſtram Rempub. vt inter eos ſchisma vel disſidium exiſtat, cum ſciamus nos omnes indiſſolubili vinculo eſſe coniunctos. Ne tamen eo perueniatur vnquam, D. Senatores pro officio prudentiaque ſua cauentes, ad retinendam vnitatem (quam concordia, charitas, bonusque ordo comitatur) nihil eſſe tempore interregni magis neceſſarium exiſtimant, quam vt vnus ſit, qui primatum obtinens, omnium Reip. actionum moderator ſit & rector, qualis autem ea Respub. eſſet, in qua aliquis primum non præiret cæteris, non autem plures? vbi enim duo ſunt cum æquali poteſtate, ibi certum diſſidium. Id ne vnquam accidat, prudentiſſime a maioribus noſtris Regni Primatus inſtitutus eſt, nempe, quod non plures, ſed vnus ſit, non ſolum actionum publicarum dux & autor, verum etiam ſententiarum determinator ac definitor omnium. Is autem ideo ſacerdotalis eſt ordinis, quod in ſacerdotem Regni affectati ſuſpicio cadere non poteſt. Huc accedit, quod in eo non tantum vnitas, ſed etiam publica libertas ſit poſita. Nam quotiescunque Princeps iniquus iura & libertates, in quas iurauit, ſeruare noluerit, ſolus Regni Primas, qui a Regibus iusiurandum accipit, eisque Regiam coronam imponit, comitia poteſt indicere, populosque contra iniquum Principem, tanquam ad commune incendium extinguendum conuocare. Magna hæc eſt profecto libertas, quod contra Principem huiusmodi frenum, per quod in officio retinetur, habeamus. Præterea Rempub. hanc noſtram ſic a maioribus inſtitutam accepimus, quod ea inter nos fratres inſignia partita ſit. Dominis enim Polonis minoribus, fratribus noſtris datus eſt theſaurus, corona Regia, Magiſtratus quoque nunc ad illos importati ſunt, eo ad coronandum Reges conuenimus, ibi Principes noſtros ſepelimus. Magnus hic illorum honor, magnum dignitatis decus. Nobis quoque maioribus Polonis id monumentum pulcherrimum, appello excellentiam dignitatis, relictum eſt, quod penes nos ſit Primatus Regni. Non perſonæ Archiepiſcopi, quatenus eſt Archiepiſcopus, ſed maioris Poloniæ terris attributus, vt nullus Princeps præter hanc prærogatiuam coronari queat. De qua quidem re teſtatum nobis reliquit in hiſtoria ſua Dlugoſius. Primati autem, quemadmodum viuo regnanteque Principe, tanta & autoritas, & Comitiorum indicendorum poteſtas competit: ita tempore quoq; interregni, ad omnia negocia dux & autor idem, non quisquam alius habendus eſt, non ſine tamen Dominorum Senatorum voluntate atque conſilio. Quam quidem prærogatiuam & libertatem publicam D. Senatores, fratresque noſtri minores in conuentu Colenſi tuentes, Primatem non quenquam alium quam Archiepiſcopum Gneſnenſem agnouerunt, illi ad omnia gerenda primas ac præcipuas tribuendo partes, quemadmodum id ex illorum ſcriptis cognoſci poteſt. Proinde vos rogatos velim, vt cum illis, quemadmodum antea, ita nunc quoque conſentiatis. Niſi enim vetus conſuetudo integra conſeruata fuerit, verendum eſt, ne vt in aliis publicis actionibus, ita in hac Electione plurimum confuſionis exoriatur. Ab vno enim pendet vnitas, a pluribus diſparitas. Quemadmodum & in exercitu, ſi Duces duo fuerint, per diſcordiam amittitur victoria. Hic Articulus ad præparationem Comitiorum eligendo Regi deſtinatorum, viſus mihi eſt maxime neceſſarius. Et cum in eam, quæ breui futura eſt, conuocationem nuncios e medio veſtri miſſuri eritis: id eis mandetis rogo, quo prærogatiuam tam libertatis publicæ, quam religionis Catholicæ, ac Ordinis Eccleſiaſtici, cuius amatores hactenus extitiſtis, tum etiam maioris Poloniæ, vt ſalua & integra permaneant, diligentiſſime ſeruent atque tueantur. Vtinam bene feliciterque valeatis. Datum.

Epistola LXXI.

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis IOANNI CYRO ad S. Vincentium Wratislauiæ Abbati.

Monasterio Strzelnensi se Canones præscripsisse significat & ne huic rei aduersetur, quin commoda eius monasterii promoueat, sedulo monet.

CUm non ita pridem pro officio meo, ex præscripto Sacrorum Canonum, Conciliique Tridentini Decretorum, Diœcesim meam perlustrarem, ad Parochiam quoque Monasteriumque Strzelnense descendi, vbi ad ipsarum quidem sacrarum virginum, atque earum Præpositi vitam & mores, disciplinamque regularem quod attinet, nihil fere maiore aliqua reprehensione dignum inueni. Cæterum quod Monasterii illius securitatem, conniuente Præposito tum vel maxime vacante Monasterio, ordinemque electionis spectat, omnia penitus desideraui. Nam animaduerti, immo superioribus temporibus re ipsa expertus sum, Monasterium illud cupiditati hominum ambitionibusque, ac omnibus generis iniuriis, vt sunt iniquissima tempora, esse maxime expositum. Itaque ad occurrendum & prospiciendum hisce malis in posterum, tum etiam ad ipsum Monasterium ad præscriptum Sacrosancti Concilii Tridentini confirmandum, conscripsi certos Canones, quos illi loco maxime necessarios iudicaui, partim ex Decretis Concilii Tridentini selectos, partim ex veteri consuetudine, sacrorumque Canonum instituto depromptos. Hos Præposito atque virginibus illis, non ea solum quæ mihi iure meo competit; sed etiam R. D. Nuncii Apostolici, mihi per ipsum in omnia Diœcesis meæ Monasteria in amplissima, vt dicitur, forma communicata autoritate obseruandos, proposui atque mandaui. Quibus vt satisfiat, omni mea cura, studio atque autoritate contendam. Quoniam vero superioribus temporibus expertus sum, R. D. V. ad vsurpandum ius suum eiusmodi studiis atque conatibus meis, qui ad tuendam integritatem istius Monasterii referebantur, aduersari solitam esse; pro vtilitate eius Monasterii rogandam & monendam esse existimaui, vt deinceps in animum inducat suum, me nihil aliud quærere, quam Monasterii illius salutem, vtilitatem atque securitatem; ac vt pro officio pietateque sua, quam Ecclesiæ Dei locoque illi debet, salutares conatus meos non solum non impediat, sed etiam pro viribus adiuuet. Non possum sane sine magno dolore commemorare ea, quæ superioribus temporibus a R. D. V. in eo sunt facta, & tamen, ne quid tale deinceps fiat, commemorem necesse est. Ante aliquot annos mortuo Præposito Faliseuio viro integerrimo, cum ego Pecherscium & ætate & moribus illi parem suffectum esse cuperem, R. D. V. ambitione & gratia Siracouii, cui ego tum ob immaturam ætatem, tum ob Simoniæ labem, quæ palam erat deprehensa, aduersabar, victa, vt is Monasterio præficeretur perfecit. Quo non ita multo post mortuo, pecunia, quam ille in Simoniam expenderat, per eius cognatos a Monasterio cum graui ipsius damno atque iactura per vim & iniuriam est extorta. Iam vero cum nuper iterum de legitime eligendo altero Præposito sollicitus essem, & aliquot probos & graues sacerdotes virginibus proposuissem, R. D. V. contra eos cuiusdam famosi hominis Gluchouii patrocinium suscepit, qui iam iam per vim Monasterium occupauisset, nisi a fratre meo, cui præsidium Monasterii dum Præpositus legitime eligeretur demandaueram, reiectus esset, qui nondum etiam, vt audio, quiescit. Taceo ea, quæ ego ad tuendum ius & libertatem istius Monasterii feci, ac etiam nunc facio, cum interea R. D. V. quod cum bona illius gratia dictum velim, toto Abbatiæ suæ tempore, nihil omnino quod ad Conuentus istius vtilitatem pertineret, fecerit, ac ne semel quidem aliquando istud Monasterium inuiserit. Complures iam virgines cum desiderio professionis, cum non esset qui eam ab illis acciperet, mortuæ sunt. Nunc etiam cum aliquæ a me petiissent, vt vel eius rei causa eo venirem, D. V. R. ne id facerent obstitit ac prohibuit, non sine magna tum ipsarum virginum, tum etiam mea iniuria. Quamobrem R. D. V. monitam esse velim, vt a tam perniciosa contentione desistat, ne, dum ipsa nihil facit & mecum & de iurisdictione contendit, Monasterium cum omni iure & libertate sua in extremum discrimen adducat. Quod ego certe pro meo officio & in Ecclesiam DEI studio non patiar. Ac nisi petitionis huius monitionisque meæ rationem habere voluerit, ignoscet mihi si de eo ad S. D. N. retulero, opemque & præsidium suæ sanctitatis atque cautionem iuri & libertati loci illius implorauero. Quod vti inuitus facere cogerer, sic confido de prudentia D. V. fore, vt id facere necesse non habeam, D. quoque V. R. non solum mecum non contendat, sed etiam ad vtilitatem illius Monasterii conspiret: quod si contendendum est, cura, studio, opera atque diligentia ad salutem atque incolumitatem conuentus illius, contendamus atque certemus, in quo sane æquo animo vel à R. D. V. vincar, vel eam vincam. Parcanii 18 Septembris 1577.

Epistola LXXII.

STANISLAO CARNCOVIO Episcopo Wladislauiensi NICOLAVS KOSSOBVCIVS Secretarius Sacræ Regiæ Maiestatis.

De religionis Catholico-Romanæ conseruandæ, vindicandæ & restaurandæ ratione, nec non de modo conuertendi ad eam hæreticos commentatur.

INter innumera Dei erga genus humanum beneficia nullum profecto maius, nullum excellentius cogitari potest religione ipsa, Præsul amplissime. Nam vt alia prætermittam, quæ ex hoc tam præclaro Dei munere in nos redundant, vtpote quod nos sola religio a cæteris animantibus secernat, quod diuersos populos diuersis legibus atque moribus vtentes in societate retineat; quid quæso pulchrius, quid optabilius homini circa hæc terrena obuersanti, corpusque interitui, animam vero damnationi æternæ obnoxiam habenti, quid inquam præstantius contingere potuit, quam dari sibi a Deo rationem? qua & terrena hæc despiciat, & corpus animamque suam ab interitu vindicet, vt supra hæc caduca atque mortalia sese eleuans, totum se animo in DEum transferat, illique semper adhæreat. Magnum hoc est profecto beneficium, & an maius esse possit, nescio. Per hoc enim corruptibilitas nostra (vt Apostolus ait) incorruptibilitatem, per hoc mortalitas immortalitatem consequitur, per hoc denique homo Deo, creatura creatori coniungitur. Quamobrem nemini mirum videri debet, si tam constanter per multos sententiæ suæ, quam de religione semel imbiberint, adhærere videamus. Ingeneratum est enim vnicuique a natura perfectionis apprehendendæ desiderium. Quisquis aut se se ita comparauerit, vt perfectionem suam, atque illa, quæ omnia summa sunt, in religione versari existimet, mirum quam difficile se ab ea, quam semel optimam iudicauit, abduci patiatur. Non ille opes, non dignitates, non liberos, non vxorem, non denique vitam ipsam tanti habet, vt non prius hæc omnia sibi quam religionem eripi sustineat. Hæc itaque dum mecum cogito, mirari plerumque mihi subit, non admodum prudentem aliquorum persuasionem, qui dissensiones has religionis ferro tantum ac flamma cohiberi ac sisti posse existimant, cum citius humanam naturam dissoluere, quam ingenitum hunc religionis amorem ex animis hominum euellere possint. Propterea hæc est Præsul amplissime curandi ratio, omniumque medicorum iudicio iam pridem reprobata, qui externa, vel vt illi vocant, localia non adhibent remedia, nisi prius internorum habuerit rationem: Vbi hæret malum, ibi hæreat & remedium. Vbi morbi, ibi & curationis sit initium. Patere quæso Præsul amplissime, me hominem, etsi genere vitæ a vobis dissitum, religionis tamen constantia ordini vestro coniunctissimum, patere inquam, apud te hac de re libere loqui. Non vt doceam, cum ipse præceptis regendæ Ecclesiæ Dei vberrime abundes; sed vt quis sit aliorum in hac re sensus intelligas. Quicunque ordinem vestrum Pontifex amplissime intuetur, singulorumque prudentiam ac doctrinam considerat, non potest non fateri, nullum vnquam tempus in Polonia fuisse, quod haberet Episcopos vel doctiores, vel rerum gerendarum peritiores. At is rursum, si oculos ad has dissensiones religionisque confusionem conuerterit, nunquam ita deploratas atque perditas esse res Ecclesiæ, atque nunc sunt, fateatur necesse est. Quando enim vnquam in Repub. nostra tantis odiis inter se status certarunt? Quando alia fides præter Catholicam hoc est, Romanam, est prædicta? Quo tempore tot templa profanata? altaria euersa? sacerdotes Domini polluta? ministeria denique diuinitatis tremenda irrisa? Nihil mehercle horum in Polonia, maiorum nostrorum tempore est auditum, nihil vnquam eiusmodi admissum, in quo vel ordinis vestri dignitas, vel Ecclesiæ Dei autoritas periclitari videretur. Nunc primum hæc mala hoc nostro infelicissimo seculo, cum maximo nominis nostri decore, ac libertatis publicæ, conscientiarumque nostrarum periculo conspicimus. Quid vero est causæ obsecro, vt tot Episcopos tanta prudentia, tantaque grauitate habentes, iis malis nequaquam obuiam eamus? an veró nobis autoritas deest? minime, cum præcipua pars Reipub. sitis, proximumque post Principem locum in Senatu obtineatis. An vero studium vel voluntas? at ne id quidem, cum nihil vobis magis curæ, quam vt repurgatis hisce erroribus, Ecclesiam Dei pristino nitori restituere possitis. Hæ sunt cogitationes vestræ, hi conatus, hoc semper omnibus Comitiis a Principe expetiistis, vt iam tandem aliquando causam Dei eiusque Ecclesiæ agere inciperet. Nemo itaque vel negligentiam vestram accusare, vel studium desiderare potest. Sed cur tamen pulcherrimi conatus hi vestri in cassum abeunt? Cur omnia mouentes nihil promouetis: Tametsi non dubito, fore nonnullos, qui hæc non æquis auribus sint accepturi, dicam tamen quid sentio, & dicam cum Propheta sancto: Vanum est vobis ante lucem surgere. Ante lucem surgitis, quia sine Deo, qui est lux vera, quæ illuminat omnem hominem, in mundum venientem, surgitis. Quomodo itaque tenebras dispellere vultis, cum vobis lux illa, quæ in tenebris lucet, non luceat? vbi non est lux, tenebræ sint oportet. Quid est homo, nisi pars quædam mundi? quid autem mundus, nisi tenebræ? In tenebris itaque versamini, qui in humano tantum confiditis præsidio. Dei donum est fides, quid hic hominem inuocatis? An dubitatis, eum Ecclesiam suam tueri posse, sine auxilio potentum huius mundi, qui eam aliquot ex plebe abiectorum opera fundauerit? Gentes ille immanissimas, quæ Deum ignorarunt, sola pauperum prædicatione ad agnitionem veri Dei conuertit, & Christianos aberrantes, sed qui tamen lucem Euangelii degustarunt, nisi Regum vel Principum præsidio ad viam veritatis non reuocabit? Facessat procul hæc quæso ab animis hominum piorum cogitatio, vt eum humano auxilio egere existiment, qui in potenti sua dextera conclusa habeat omnia. Cogitate per Deum immortalem illa tempora, quando Arianicus furor totum turbabat orbem, quid tunc sanctissimi Pontifices illi egerint, humanumne invocauerunt auxilium? an vero diuino confidentes, suumque opus agentes, patienter omnia pertulerint? Legimus quidem pestem illam ita late sese diffudisse, vt & Regum & Imperatorum aulas occuparet, nullaque esset Christiani orbis pars, in qua peruersissimi illius dogmatis sectatores non regnarent, vt nulla prorsus vis eorum potentiæ resistere videretur, & tamen lues illa postea est compressa, vt nullum, vel certe exiguum illius extaret vestigium. Eritne autem aliquis tam insanus, qui humana opera, & non singulari Dei beneficio illud incendium, quo totus ardebat Oriens, extinctum fuisse fateatur? Legat quisquis vult illius temporis historiam, inueniet profecto miseram tum fuisse Catholicæ Ecclesiæ conditionem, fractasque plane illius vires. Quid enim per Deum immortalem erat, quod furor ille vesanus non violasset? Templa per vim occupabantur, Episcopi Catholici alii in exilium agebantur, alii in neruum abducebantur, nonnulli crudelissime necabantur. Et in quorum vitam sæuire non licebat, criminibus falsis onerabantur. Cerneres crudelissimos illos Arianicos non Pontifices, sed Carnifices, non secus ac immanissimás aliquas belluas in necem Sacerdotum Domini discurrere, &, vt se sanguine Catholico explerent, non templis, non aris parcere. Nulla tum fuerat humani auxilii spes, nullum in homine præsidium. Cum autem Ecclesia Catholica omni ope humana destituta fuisset, & iam iam interitura videretur, ecce diuinum affulsit auxilium, tempestateque sedata, pax atque tranquillitas optatissima illuxit, Arianis vel ad veritatem Catholicam redeuntibus, vel mutuo certamine concidentibus. Sed quid hac de re D Hieronymus contra Luciferianos scribat, licet inserere: ingemuit totus orbis (inquit) & Arianum se esse miratus est. Periclitabatur nauicula Apostolorum, vrgebant venti, fluctibus latera tundebantur, nihil iam supererat spei. Dominus excitatur, imperat tempestati, bestia moritur, tranquillitas rediit. Manifestins dicam: Omnes Episcopi, qui de propriis sedibus fuerant exterminati, ad Ecclesias redeunt. Tunc triumphatorem suum Athanasium Aegyptus excepit, tunc Hilarium de prælio reuertentem Galliarum Ecclesia complexa est, tunc ad reditum Eusebii lugubres vestes Italia mutauit. Huc vsque Hieronymus. Hac eadem ratione Nestoriani, hac Macedoniani sunt profligati, hac denique omnes Hæreses ex Ecclesia Dei perierunt. Vt plane pudere deberet eos insigniter, qui præsentium malorum finem ab humanis tantum ex-

pectant manibus. Sed forsan existimabit aliquis, me Ecclesiæ consuetudinem, qua in Hæreticos animaduertere solet, damnare: absit hoc a me, vt de eius autoritate dubitem, quam Spiritu Sancto regi atque gubernari non dubito, in qua Christus se perpetuo mansurum pollicetur. Quam ob id D. Paulus columnam & firmamentum veritatis appellat. Quicquid illa probat, probo. Quicquid improbat, improbo. Neque id ago, vt vel Principum Catholicorum gladium hebetari vellem, vel neminem ad bonum cogi debere existimem. Cum & Principes non sine causa gladium portare sciam. Quem si hic vibrare non possent, nusquam poterunt, & voluntatem coactam processu temporis aliquando fieri liberam, pœnisque homines non tam ad bene faciendum cogi, quam a male faciendo prohiberi non ignorem. Non id inquam ago, vt fundamentum hoc omnium Rerumpub. disciplinam (quæ nulla esse poterit, si hominibus quiduis audere impune liceret) conuellam; sed quod Hæreses flamma tantum & ferro tollantur, & quod ad reformandam Ecclesiam Dei, pacemque ac vnitatem restituendam, nihil præter tam seueram & austeram animaduersionem requiratur, id vero est quod constanter nego, id quod reprehendo. Stat a me Anglia, quæ tot millibus Hæreticorum partim ferro, partim igni absumptis, nihilo meliorem religionis statum experitur. Stat & Gallia, quæ nisi mitius cum Hæreticis agere cœpisset, prius sui ipsius, quam Hæreseon exitum conspexisset. Maledictus, inquit Propheta, qui ponit brachium suum hominem. Quod si id in humanis verum esse comperimus, quid in diuinis? Ea enim, quæ Dei sunt, solis humanis præsidiis firmare velle, quid aliud est, quam diuinæ detrahere potestati atque potentiæ, quasi ille vel nesciat, vel non possit? Iamne vides Præsul amplissime, quod ad sedandas religionis dissensiones humano tantum eniti præsidio, est ante lucem, hoc est, sine Deo surgere. Et tamen volumus, vt DEVS operibus tenebrarum benedicat, vt ea prosperet, quæ maiestatem suam offendunt, potentiamque imminuunt. Agite quicquid vultis, contendite quantum potestis, vrgete libertates Ecclesiasticas, vrgete Priuilegia Regni; nihil tamen efficietis, frustra a vobis omnis consumetur labor. Quid ita? quia præposteram morbi huius curationem aggredimini. In medulla hæret malum, & vos cortici inhæretis. Animi est iste morbus, non corporis. Sæuite quantum vultis in corpora, nisi animos curaueritis, vt in illis Lucifer ille verus oriatur, qui eos & in Deum & in proximum inflammet amore, nunquam dissensionum finem conspicietis, ante lucem siquidem surgitis. Sed si consilia vestra euentu suo non frustrari cupitis, quid idem Propheta dicat, attendite. Surgite postquam sederitis, cum locum quietis & pacis inueneritis, vt tuto & secure conquiescere possitis, id est, cum animos hominum studiis pietatis atque virtutis ita præparaueritis, vt doctrinam sanam recipere possint; tum demum consilia vestra explicate, tunc demum ad externa præsidia confugite, aliter nihil egeritis. In maleuolam siquidem animam non intrabit spiritus sapientiæ. Legatione pro Christo fungimini, ait Apostolus. Cuius itaque locum obtinetis, eius quoque facta imitemini oportet, si vultis pro veris ministris verbi DEI, & dispensatoribus mysteriorum eius, vt estis, haberi. Vobis dictum est: quemadmodum misit me Pater, ita & ego vos mitto. Iam vero quomodo Christus doctrinam Patris cœlestis propagarit, nostis. Non ille armato stipatus exercitu, non auro, non gemmis splendens apparuit; sed pauper in pauperi tugurio natus totum terrarum orbem suæ subiecit potestati. Quæ vero fuerunt illius arma tam potentia, ensisne, an flamma? minime. Fatetur ille quidem se in id venisse, vt gladium mitteret & ignem in terram, sed cum illa spiritualiter sit prolata, nostras in necem aliorum manus armare non possunt. Nemini vim intulit, neminem coegit, vt sequeretur; sed quia potens erat in verbo, potens in opere, assiduusque in oratione, tanta fecit, quanta nemo vnquam Regum vel Imperatorum facere potuit. Hæc sunt fundamenta prima Ecclesiæ, Præsul amplissime, verbum Dei, opera bona, & orationes: his Christus eam fundauit, his eam quoque vos tueamini oportet. Vbi vbi hæc vigent, viget etiam fides, viget Ecclesia; vbi autem corruerint, ruunt quoque alto a culmine illa. Idque adeo verum est, vt si illa tempora, quibus Hæreses præsentes pullulare cœperunt, repetere voluerimus, inueniremus profecto, non prius easdem in Poloniam irrepsisse, donec ista tria interciderint. Reduc quæso in memoriam, quales tum concionatores fuerint, annon tam aniles fabulas magis, quã verbum Dei prædicarunt? Reduc & mores tam Ecclesiæ præsidum, quam & reliquorum, inuenies profecto tum pudicitiam, castitatem, deuotionem, cæterasque virtutes a domo Dei exulasse, vix tenue quoddam & inane fidei nomen relictum fuisse. Inermem itaque Ecclesiam Dei Satanas reperiens, totis viribus incubuit, vt eam sede sua moueret, ac de eo dignitatis gradu, in quo eam Deus collocauit, deiiceret. Quod quamuis nunquam obtinebit, orauit enim Christus pro præside illius, vt nunquam fides sua deficeret, & portæ inferi ex promissione diuina adversus eum non prævalebunt: in quanta tamen mala illam induxerit, sine maximo animi dolore commemorare non possumus. Quamobrem si vobis cordi est, Præsul amplissime, vti esse debet, speculatores enim vos Dominus domui suæ dedit: si vobis inquam cordi est, pacem illam atque tranquillitatem, quæ ante has Hæreses regnabat, Ecclesiæ Dei repræsentare, ad ea vos principia retrahatis oportet, a quibus recedendo in tot mala incidistis. Insurgunt Hæretici, crescunt odiis, cresunt potentia; Ecclesia vero DEI afflicta ingemiscit. Sed vnde quæso hæc mala? Iratus est Dominus, & exarsit furor illius contra nos. Dereliquimus enim vias Domini, & sequimur voluntates nostras. Eiecimus iustitiam, & operamur iniquitatem. Vt vere illud Prophetæ de nobis dici queat: non est veritas, & non est misericordia, & non est scientia Dei in terra, maledictum; & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundauerunt, sanguis sanguinem attigit. Propterea luget terra, & infirmatur omnis, qui habitat in ea, gloriaque nostra versa est in ignominiam. Cum itaque peccata nostra diuiserunt nos a Deo; proiicientes malum operemur bonum, & ad thronum misericordiæ confugiamus. Humiliati itaque sub potenti manu Dei, abiectisque omnibus terrenis cogitationibus, totis viribus in id incumbite, vt quam plurimos operarios in vineam Domini mittatis, qui verbum Dei iuxta Catholicæ Ecclesiæ sensum, ac sanctorum Patrum consensum prædicent, & populum de peccatis opportune vel importune arguentes ad pœnitentiam adhortentur, si forte misereatur nostri DEVS, & dispulsa errorum caligine, splendidissimum veritatis lumen nobis exhibeat. Et quoniam vos lucem mundi DEVS constituit, satagite, vt ad instar candelæ accensæ mundo luceatis, vt sectatores bonorum operum effecti, & nos, qui e media plebe sumus, ad pietatem inuitare, & vestram vocationem certam facere possitis. Vt videntes homines opera vestra bona ac doctrinæ conscientiam, Deum esse in vobis pronunciare possint. Hoc est illud scutum fidei, quod nos D. Paulus contra tentationes Diaboli recipere iubet, in quo omnia nequissimi tela extinguuntur. Hoc Ecclesia Dei se tutata est semper. Hoc scuto, ceu gladio, omnes Hæreticos prostrauit ac profligauit. Hoc quoque vos in manum prius sumite, tum demum ad illud externum confugite. Hanc rationem restaurandæ Ecclesiæ Dei secuti sunt Patres in Tridentino Concilio diuinitus congregati. Nam ita Canones illos diuinos suos de mysteriis fidei nostræ ediderunt, vt non solum quæ ad fidem & cultum externum seu ceremonias pertinebant; sed etiam quæ ad correctionem morum spectant, abunde sint persecuti. Tuam quoque hic laudem silentio præterire non possum, Præsul amplissime. Qui initium Episcopatus tui, vti verum pastorem decuit, ab his ipsis rebus sis auspicatus, vt qui per Ecclesias prouinciæ tuæ optimis ac doctissimis viris constitutis, seminario quoque Wladislauiæ instituto ac ditato, ad corrigendos deprauatissimos cleri tui mores, animum intenderis, pulcherrimum ipsi ad omnem virtutem exemplum ex se præbens. Vt nunc primum te præsidente & deuotio in vrbem illam rediisse & pietas in ea domicilium collocasse videatur. Quamobrem licet præ cæteris Diœcesis tua Hæreticorum communi labe abundet, admiratione tamen pietatis ac virtutis, vigilantiæque tuæ ducti, non modo quietos ac modestos se erga te exhibent: sed etiam veri Episcopi nomen tibi tribuentes, ita obseruant, amant, atque colunt, vt nonnulli ex ipsis vltro tibi Ecclesias reddiderint. Hæc eadem tua pietas, in munereque suo explendo diligentia, admirandum te in Senatu reddidit. Tu enim cæteris Episcopis conniuentibus, & sua tantum curantibus (quid enim verum dicere prohibet?) tu inquam vnus extitisti, qui quid a te Pontificia dignitas, quid Senatoria autoritas exposceret, non ignorans, Principem in voluptates ruentem ac Reipub. gubernacula negligentem, grauissima, & Episcopo ac Senatore digna Oratione admonere, atque adeo durioribus verbis reprehendere non dubitasti. Quæ vitia in Repub. inuexerit, quam fœde ac turpiter Regiam dignitatem libidine contaminarit, quomodo senatoriam dignitatem atque autoritatem, rerum summa ad obscuros homines delata eneruauerit, atque eo ipso Regni suamque mobilitatem prodiderit, vt denique ex Regio dominatu, cuius vis atque potestas legibus apud nos temperata existit, in Tyrannidem deflexerit, libere iuxta ac prudenter illi commemorando. Qua quidem re tantam tui apud omnes admirationem excitasti, vt etiam alterius partis homines, alias ordini vestro religionique infensi, te tanquam aliquod numen ad salutem huius regni datum venerentur. Inter quos Illustr. & Mag. Petrus a Sborow Sendomiriensis Palatinus, vir in ea familia natus, quæ ad tuendam libertatem Regni huius diuinitus data esse videtur, cuius opera Princeps olim noster in legatione ad Selimum Turcarum Imperatorem summa cum laude ac dignitate vsus est. Is, inquam, talis ac tantus vir animum istum tuum intrepidum, vocemque liberam, ita statim amplexus est, vt se tibi totum ab eo tempore addixerit, & hoc difficillimo Interregni nostri tempore consilia sua tecum, ad salutem huius Regni conseruandam coniunxerit. Mitto alios, nam singulos enumerare longum esset. Notum etiam omnibus bonis tibi studia sua deferentibus, quod vel in Colensi illo maioris Poloniæ conuentu celeberrimo, magna cum laude, ac nominis æternitate expertus es. Nam cum non ita pridem in Conuentu Radzieouiensi nebulo quidam, famoso edito libello nomen tuum proscindere, ac apud ordines Regni traducere conaretur, & nescio quorum in necem tuam conspiratorum inimicitias denunciaret, quantus, Dii boni, virorum proborum & de Repub. bene sentientium ad te Colum proficiscentem concursus factus est, vitam suam & sanguinem pro tua salute, in qua Reipub. salutem versari intelligunt, exponere volentium? Qua propter cum Illust. & Magn. Andreas Comes a Gorca Castellanus Miedzirzecensis, vir & splendore familiæ vetustissimæ, & maiorum suorum propriaque virtute clarus, & Reipub. nomine tibi coniunctissimus; cum, inquam, apud amplissimum equitum ordinem nomine tuo de famoso illo libello conquereretur, ac quæ obiiciebantur, purgaret atque dilueret, ab omnibus statim conclamatum est, tuam virtutem, tuamque integritatem ita omnibus esse probatam, vt difficile sibi aliquid mali de ea persuadere patiantur. Nebulonem ac latronem eum esse, qui te optimum Senatorem manifestissimis calumniis etiam supposito libello, onerare ausus sit. Cum, si vir bonus esset, quod perniciosum Reipub. sciret, palam ac publice indicaret. Hæc ego ideo commemoraui, vt vel tuo exemplo discant alii, quantum vobis in pietate vigilantiaque vestra præsidii ad conciliandos animos hominum, componendasque religionis dissensiones positum sit. Cum ea existat hominum natura, vt facilius se ab his duci patiantur, quorum vitam & mores cum doctrina conuenire videant. Vtinam vero & aliis eadem mens esset, vt Ecclesiæ Dei, cuius pane aluntur, diligentius inuigilarent, neque se tam profunde rebus terrenis immergerent. Non tam late profecto virus hoc serperet, neque tantum odium in viris secularibus contra ordinem vestrum cresceret. Leuante Moyse in Cœlum manus, vincebat Israël, dicit scriptura, dimittente autem, vincebat Amalech. Sic quoque cum olim Sacerdotes Domini leuarent in cœlum manus, hoc est, ea, quæ Dei essent, cogitarent, florebat eorum dignitas, vigebat autoritas. At vbi animum a rebus cœlestibus ad rerum terrenarum cogitationem traduxerunt, spernitur autoritas, iacet abiecta dignitas. Religio autem eo nutu labefactata concidit. Quod si relictis istis rebus terrenis, quæ & iram diuinam prouocant, & vestram autoritatem labefactant, ea quæ secundum Deum sunt, amplexi fueritis: ac nos ita rexeritis, vt in mandatis diuinis ambulantes, opem illius in spiritu & veritate inuocemus, dubio procul Dominus & dignitatem vestram vobis reddet, & sedatis hisce procellis ac tempestatibus, pacem iucundissimam Ecclesiæ suæ restituet. Misericors enim est Dominus, non despiciet membra sua, si se vti capiti nostro conformauerimus. Conuertet se ad nos, si nos quoque

quoque ad eum conuerterimus; sin autem, peccatis nostris fortasse ita exigentibus, Deus nos in ruinam dare constituit; vt vobis tamen erit pulcherrimum, ac ad omnem memoriæ æternitatem accommodatissimum, stationem suam non deseruisse, munereque suo, vti decuit, perfunctos esse. Habes Præsul optime, quid a vobis omnes pii hoc tempore calamitoso expectent. Et profecto, nisi me amor sententiæ meæ fallit, aut hæc est vera certaque reformandæ Ecclesiæ ratio, aut præterea nulla. In hac sententia vt te magis confirmes, propone tibi ob oculos quæso gentem Hebræam, quæ typus Ecclesiæ nostræ fuit. Nunquam ea sese ex seruitute propriis viribus, nunquam humano auxilio in libertatem asseruit; sed tum demum Deus illi compedes laxauit, tum demum iter expediuit, dulcissimosque patriæ fines ac augustissima templi limina conspicienda præbuit, cum peccata sua agnouit, pro illisque pœnitentiam agens, omnem salutis suæ spem in illo collocauit. Quoniam vero ei genti omnia in figura contigerunt, dici non potest, quam vehementer animum res ab ea gestæ his deploratissimis temporibus confirment atque corroborent. Cum præsentia mala, quæ conturbant Ecclesiam Dei, in ea gente præfigurata esse videantur. Quamobrem cum legerem Psalmum 68. quo Propheta inducit Hebræam gentem calamitates suas deplorantem, quando direptis Hierosolymis Babilonem in seruitutem abducta fuit; cum, inquam, eum Psalmum legerem, atque ea omnia Ecclesiæ nostræ accommodarem, mirari satis non potui, quam vere Propheta sanctus præsentem Ecclesiæ statum non adumbrauerit tantum, sed suis coloribus ad viuum, vt aiunt, expresserit. Multum itaque illo delectatus, eum explicaui, ea omnia, quæ Propheta sanctus sub persona gentis Hebrææ loquitur, ad Ecclesiam per Anagogen referens. Quod quam apte præstiterim, aliorum esto iudicium. Hanc explanationem tibi mitto, Præsul amplissime, tum vt meam animi gratitudinem pro tuis summis in me beneficiis declararem, tum vt te ad hæc Comitia Regni, in quibus de eligendo futuro Rege, hoc est, de salute totius Reipub. atque adeo Ecclesiæ Christi agi debet, proficiscentem, aliquo munere pietate tua digno prosequerer. Quid autem & huic turbulentissimo tempori accommodatius, & tuis consiliis, quæ tu tranquillitate Ecclesiæ, Reipublicæque salute, dies noctesque animo versas, vtilius a me offerri potuit, quam illustre hoc Ecclesiæ Dei sub persona gentis Hebrææ in durissima Babyloniorum seruitute existentis exemplum. In quo tu ceu in speculo contemplari possis, nihil hic ab humano consilio, nihil ab humanis manibus esse expectandum: sed a Deo pax atque tranquillitas Ecclesiæ petenda, eo modo, quo ipse orari vult, hoc est, facta condigna de sceleribus pœnitentia. Quamobrem & de reformatione Ecclesiæ apud te tam prolixe disserui, quod tota illa disputatio, & ab hoc tempore non est aliena, & cum hoc Psalmo consentire videtur, in quo Ecclesia Dei magnis calamitatibus pressa, non in humanas respicit manus, non sua explicat consilia; sed omnem salutis suæ spem in Deum reiicit, eiusque se tutelæ tradit atque committit. Peto autem Præsul amplissime, vt quicquid id est muneris, quod quidem exiguum esse scio, eo animo accipias, quo a me tibi offertur, hoc est, candido & sincero. Deus te florentem diu seruet atque incolumem, ad honorem Ecclesiæ suæ, & salutem Reipub. nostræ. Datum ex Zenibog, rure meo paterno, 1. Decembris Anno Domini 1572.

Epistola LXXIII.

STANISLAVS CARNCOVIVS Episcopus Wladislauiensis GEORGIO CLEFELDO Elbingensi, Burgrabio Gedanensi.

Quod debeat abstinere ab arrogato iure Patronatus aliisque rebus Ecclesiæ, pluribus persequitur.

PErfertur ad me non dubiis autoribus, quod te in munus meum pastorale ingeras, ministros instituas ac destituas, Synodo, seu verius conuenticula cogas, ipse doceas & prædices, formam docendi non solum tuis ministris, verum etiam Sacerdotibus a me constitutis præscribas, leges figas & refigas, iuris denique seueritatem & minas adhibeas. Auget quoque dolorem illud, quod in ipso tuo discessu ad Regiam Maiestatem proficiscens, loco tui Proëpiscopum vxorem tuam, in ludibrium fortasse nostri & Ecclesiæ Dei, constitueris. Quanquam illa, vt audeo, in fide a te dissidet. Est enim sectæ Caluini, cum te omnes pro Lutherano habeant. Itane tuo isto Episcopatu abuteris? Liquet sane, quantum a veris falsa distent, & quam indigne tibi autoritatem hanc arroges. Quæro enim, a quo tibi tradita sit hæc potestas? a Regene? atque Rex eam potestatem, qua ipse caret, tradere non potuit. A Conciliisne? atqui Conciliorum autoritate prohibetur, ne in vna ciuitate duo sint Episcopi. Quod si ad ius *Culmense, Saxonicum,* & *Imperatorium* reuocas, inuenies illic, officia Burgimagistrorum & Episcoporum esse distincta. Agnosce igitur, quam hoc vnum & exitiale sit, quod nulla firma basi fundamentoque nitatur. Hactenus ego magna profecto modestia, mansuetudine, (vt ne dicam beneficentia) erga te sum vsus, vt te Dei Ecclesiæ lucrifacerem: sed contumaciam & supercilium tuum diutius ferre neque possum, neque debeo. Quamobrem te grauius iam ac seuerius admonendum esse duxi, ne in alienam messem falcem mittere, officiique tui fines transgredi pergas. Atque ne ignorantiam possis prætexere, licet tu omnem scientiam te deuorasse iactes, sententias quasdam e diuinis literis & sanctis Patribus depromptas tibi mitto. Ex quibus cognosces, non Burgimagistris, neque sutoribus aut sartoribus, neque fœminis, curam animarum, & ius ligandi atque soluendi, sed solis Sacerdotibus conuenire.

Ad Sacerdotes, non ad Burgimagistros.

Deuteronomii 17. Si difficile & ambiguum iudicium esse perspexeris, inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & non lepram, & iudicium intra portas tuas, videris verba variare, surge & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, veniesque ad Sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit illo tempore, quæresque ab eis, qui indicabunt tibi iudicii veritatem, & facies quodcunque dixerint, qui præsunt loco, quem

elegit

Sacerdotis, non Burgimagistri.

elegit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius, & sequeris sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram neque ad sinistram. Qui autem superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferet malum de Israël, cunctusque populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumescat superbia.

De manu speculatoris, hoc est Episcopi, non Burgimagistri se Deus requisiturum sanguinem pereuntis dixit. Non ergo pertinet ad Burgimagistros animarum cura.

Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israël: & audies de ore meo verbum, & annunciabis eis ex me. Si dicente me ad impium, morte morieris, non annunciaueris ei, neque locutus fueris, vt auertatur a via sua impia & viuat, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. *Ezechiel. 3. & 33.*

Interroga sacerdotes, non Burgimagistros. Nunc Burgimagistri volunt docere non solum sacerdotes, verum & Episcopos.

Hæc dicit Dominus exercituum: Interroga sacerdotes legem. Quæ (*Aggei 2.*) verba Hieronymus explicans: Considera, inquit, sacerdotum esse officii, de lege interroganti respondere.

Apostolis, non Burgimagistris, data est potestas ligandi & soluendi conscientias.

Quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlo; & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlo. *Matth. 18.*

Sacerdotis, non Burgimagistri. Ex ore sacerdotis, non Burgimagistri.

Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem ex ore eius requirent. Angelus enim Domini est exercituum. *Malachiæ 2.*

Nunc omnes non solum Burgimagistri, verum & opifices volunt esse Apostoli, Prophetæ, Doctores, quin & fœminæ.

Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Euangelistas, alios autem Pastores & Doctores, ad confirmationem Sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi. *Ephes. 4.*

Nunquid omnes Apostoli, nunquid omnes Prophetæ, nunquid omnes Doctores? *1. Corinth. 13.*

Præpositis non Burgimagistris obedire iubet. Præpositi non Burgimagistri peruigilant, quasi rationem pro animabus reddituri.

Obedite Præpositis vestris, & subiacete eis, ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri, vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes. Hoc enim non expedit vobis. *Hebr. 13.*

Episcopos non Burgimagistros posuit regere Ecclesiam Dei.

Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo. *Actor. 20.*

Presbyteris hoc dictum est, non Burgimagistris.

Pascite, qui in vobis est, gregem Dei. *1. Pet. 1.*

Nunc Burgimagistri dicunt, se potestatem habere vinculi, quod non solum corpora, verum & animas contingit, ad se conscientiarum examen, ad se curam animarum spectare.

D. Chrysostomus lib. 3. de sacerdotio, posteaquam Regno tanto Sacerdotium excellentius esse docuit, quantum spiritus & carnis interuallum esse potest, ita de Sacerdotibus loquitur: Qui terram, inquit, incolunt, atque in ea versantur, iis commissum est, vt ea, quæ in cœlis sunt, dispensent, iis datum est, vt potestatem habeant, quam Deus optimus neque Angelis, neque Archangelis datam esse voluit. Neque enim ad illos dictum est: Quæcunque alligaueritis in terra, erunt & ligata in cœlo, & quæcunque solueritis in terra, erunt soluta & in cœlo. Habent quidem & terrestres Principes vinculi potestatem, verum corporum solum. Id autem, quod dico Sacerdotum vinculum, ipsam etiam animam contingit, atque ad cœlos vsque peruadit. Vsque adeo, vt quæcunque inferne Sacerdotes confecerint, illa eadem Deus superne rata habeat, ac seruorum sententiam Dominus confirmet.

Nunc Burgimagistri sibi licere volunt, quod non licet Imperatori.

De Iohanne Chrysostomo narrat Simeon Metaphrastes, qui vitam eius descripsit, quod cum Gaianas, vir præpotens, ab Imperatore petiuisset, suæ quoque partis hominibus, hoc est, Arianis, vnam e sacris domibus concedi, respondisse Chrysostomum, non licere Imperatori aliquid audere in rebus Ecclesiasticis, si velit esse pius. Nec obtinuit Gaianas, quamuis bellum esset minatus, quod etiam postea mouit, & est in eo trucidatus, Deo pœnam de impiis conatus illius sumente.

Ouem sui gregis vocat Imperatorem.

Gregorius Nazianzenus eos, qui cum potestate & imperio versabantur, alloquens: Accipite, inquit, liberam orationem. Christi lex subiicit vos meæ potestati, meoque tribunali. Gerimus enim principatum & nos. Addam & hoc, quod maiorem & perfectiorem principatum gerimus, nisi forte spiritus carni, cœlestia subesse terrestribus debent. Suscipe vocem liberam: Scio quod ouis es mei gregis. Hæc ille in oratione, quam habuit ad subditos timore perculsos, & Imperatorem irascentem.

Ioannes

Quod non licuit Oſeæ, multo minus licet Gedanenſi & Elbingenſi Burgimagiſtrô. Mane intra tuos terminos Burgimagiſter.

Ioannes Chryſoſtomus, explicans illum locum de Oſia: Ingreſſus eſt, inquit, ſancta ſanctorum &c. Rex cum eſſet, ſacerdotis Principatum vſurpat. Volo, inquit, adolere incenſum, A quia iuſtus ſum. Sed mane intra tuos terminos. Alii ſunt termini Regni, alii Sacerdotii: hoc Regnum illo maius eſt. Neque enim ex his, quæ videntur, hic declaratur Rex, neque e gemmis illi affixis, neque ex auro, quo amictus eſt, debet æſtimari Rex. Ille quidem ea, quæ ſunt in terris, ſortitus eſt adminiſtranda; cæterum Sacerdotii ius e ſupernis deſcendit. Quæcunque ligaueritis ſuper terram, erunt ligata in cœlo. Regi ea, quæ hic ſunt, commiſſa ſunt, mihi cœleſtia, mihi cum dico, Sacerdotem intelligo.

Nunc etiam cœleſtia ſibi Burgimagiſtri vſurpant.

Ac paucis interiectis: Regi corpora commiſſa ſunt, ſacerdoti animæ. Rex maculas corporum remittit, Sacerdos autem maculas peccatorum. Ille cogit, hic exhortatur. Ille neceſſitate, hic conſilio. Ille habet arma ſenſibilia, hic arma ſpiritualia. Ille bellum gerit cum B barbaris, mihi bellum eſt aduerſus dæmones. Maior hic Principatus. Propterea Rex caput ſubmittit manui Sacerdotis, & vbiq; in veteri ſcriptura Sacerdotes inungebant Reges. Verum Rex ille ſua tranſiliens ſepta, modumque Regni transgreſſus, conatus eſt aliquid addere, atque ingreſſus eſt templum cum autoritate, incenſum addere volens. Quid igitur Sacerdos? Non licet tibi Oſia adolere incenſum. Vide libertatem, vide mentem ſeruire neſciam, vide cœlos attingentem, vide libertatem incoërcibilem, vide hominis corpus & Angeli mentem, vide humi ingredientem, & in cœlo verſantem. Vidiſti Regem, nec vidiſti diadema. Ne mihi dixeris eſſe Regnum, vbi eſt legum transgreſſio. Non licet tibi Rex adolere incenſum, non eſt fas venire in ſancta ſancto- C rum. Tranſcendis ſepta tua: quæris tibi non conceſſa, eoque quod accepiſti perdes. Non licet tibi adolere incenſum, ſed Sacerdotibus iſtud datum eſt, non tuum hoc eſt, ſed meum.

Quæris tibi non conceſſa Burgimagiſter, caue ne quæ accepiſti, perdas.

Excluſit ille Pontifex Imperatorem & ab Eccleſiaſtico iudicio; nunc ingerunt ſe Burgimagiſtri.

Conſtantius, quo nihil fuit inconſtantius, rebus Eccleſiaſticis ingerere ſe cupiebat, ac liberius in ſententiam ſuam pertrahere. Verum is, cum a quodam ab eo miſſo diligenter ſollicitaretur: Non ita ſe habet, inquit, Eccleſiaſticus Canon, nec vnquam accepimus talem a patribus traditionem, quam ipſi a beato & magno Apoſtolo Petro acceperunt. Quod ſi omnino Imperator curam ſuam pro Eccleſiaſtica pace interponere quærit: fiat Eccleſiaſtica Synodus D longe a Palatio, vbi nec Imperator præſto eſt, neque Comes ſe ingerit, neque iudex minatur, & vbi ſolus timor Dei ad omnia ſufficit &c.

Oſius vero Cordubenſis Epiſcopus multo liberius etiam, datis ad Conſtantium literis: Deſine quæſo, inquit, & memineris te mortalem eſſe, reformida diem iudicii, ſerua te in illum diem purum, ne te miſceas Eccleſiaſticis, neque nobis in eo genere præcipe; ſed potius a nobis ea diſce. Tibi Deus imperium commiſit; no- A bis quæ ſunt Eccleſiæ concredidit. Et quemadmodum qui tuum imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi diuinæ; ita & tu caue, ne quæ ſunt Eccleſiæ ad te trahens, magno crimini obnoxius fias. Date (ſcriptum eſt) quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ Dei Deo. De vtroque, præter alios qui ſcripſerunt Eccleſiaſticam hiſtoriam, narrat hæc Athanaſius ipſe, ſcribens ad ſolitariam vitam agentes.

Nunc inſulſi Burgimagiſtri dicunt Hoſio Varmienſi, Staniſlao Wladislauienſi: Ne te immiſceas rebus Eccleſiaſticis, neque nobis in hoc genere præcipe, ſed potius a nobis ea diſce.

Et paucis interiectis, Athanaſius ipſe loquitur: Si iſtud eſt iudicium Epiſcoporum, quid commune cum eo habet Imperator? Quando a condito æuo auditum eſt, quando iudicium Eccleſia autoritatem ſuam ab Imperatore accepit, aut quando unquam hoc pro iudicio agnitum eſt? ſed neque patres iſtiuſmodi res Principi perſuadere conati ſunt, nec Princeps ſe in rebus Eccleſiaſticis curioſum præbuit. Paulus B Apoſtolus habebat amicos in Cæſaris familia, & per eos in literis ſalutabat Philippenſes, non tamen eos in iudicio ſocios aſſumpſit. Nunc autem nouum quoddam ſpectaculum ab Ariana hæreſi editur. Conuenerunt in vnum Hæretici & Imperator Conſtantius, &c.

Multo minus a Burgimagiſtro.

Si non Princeps, multo minus Burgimagiſter.

Nouū quoddam ſpectaculum a Luther. hæreſi.

Oſium Cordubenſem imitatus Ambroſius Mediolanenſis, cum Imperatoris nomine mandaretur, vt traderet Baſilicam Arianis, reſpondit: Nec mihi fas eſt tradere, nec tibi accipere Imperator expedit. Domum priuati nullo potes iure temerare, domum Dei exiſtimas auferendam? Allegabatur, Imperatori licere omnia, ipſius eſſe vniuerſa. Reſpondet Ambroſius: Noli te grauare Imperator, vt putes in ea, quæ diuina ſunt, te Imperiale C aliquod ius habere. Noli te extollere, ſed ſi vis diutius imperare, eſto Deo ſubditus. Scriptum eſt: Quæ Dei Deo, quæ Cæſaris Cæſari; ad Imperatorem pertinere Palatia, ad Sacerdotem Eccleſias. Publicorum tibi mœnium ius commiſſum eſt, non ſacrorum. Rurſus mandat: Debeo & ego vnam Baſilicam habere. Non tibi licet illam habere. Quid tibi cum adultera? Adultera enim eſt, quæ non Chriſto legitimo coniugio copulata eſt. Hæc *Ambroſius Ep. 33.*

Sicut nunc nihilo melioribus Lutheranis.

Mandat Imperator, non permittebat Ambroſius: Nunc vult Burgimag.

Si non habet in diuina ius Imperator, multo minus Burgimag.

Publicorum mœnium ius conceſſum eſt Burgimagiſtro, non Sacrorum.

Adultera eſt eccleſia Luterana, ſicut fuit Ariana.

Alio loco dicit idem Ambroſius: Imperator bonus, intra Eccleſiam, non ſupra Eccleſiam eſt. In oratione quam habuit in Auxentium.

Nunc etiam Burgimagiſter vult eſſe ſupra Eccleſiam.

Idem Ambroſius ad Valentinianum Imper. D ſcribens: Dalmatius me Tribunus & Notarius, mandato, vt allegauit, clementiæ conuenit tuæ, poſtulans, vt & ipſe Iudices eligerem, ſicut elegiſſet Auxentius. Nec tamen expreſſit eorum nomina, qui fuerunt poſtulati, ſed id addidit, quod in Conſiſtorio eſſet futura certatio arbitro pietatis iudicio tuæ. Cui reſpondeo, vt arbitror, competenter. Nec quiſquam contumacem iudicare me debet, cum

hoc aſſeram, quod auguſtæ memoriæ pater tuus non ſolum ſermone reſpondit, ſed etiam legibus ſuis ſanxit: in cauſa fidei, vel Eccleſiaſtici alicuius Ordinis, eum iudicare debere, A qui nec munere impar ſit, nec iure voluit diſſimilis. Hæc enim verba reſcripti ſunt, hoc eſt, Sacerdotes de Sacerdotibus voluit iudicare. Quin etiam, ſi alias quoque argueretur Epiſcopus & morum eſſet examinanda cauſa, etiam hanc voluit ad Epiſcopale iudicium pertinere. Quis igitur contumaciter reſpondit clementiæ tuæ. Ille qui te patri ſimilem eſſe deſiderat, an qui vult eſſe diſſimilem? Niſi forte vilis quibuſdam tanti Imperatoris exiſtimatur ſententia? cuius & fides confeſſionis conſtantia comprobata eſt, & ſapientia melioratæ Reipub. profectibus prædicatur. Quando audiſti clementiſſime Imperator, in cauſa fidei laicos de Epiſcopo iudicaſſe. Ita ergo quadam adulatione curuamur, vt Sacerdotalis iuris ſimus immemores, & quod Deus donauit mihi, hoc ipſe aliis putem eſſe credendum. Si docendus eſt Epiſcopus a Laico, quid ſe- B quatur? Laicus ergo diſputet, & Epiſcopus audiat? Epiſcopus diſcat a laico? At certe, ſi vel Scripturarum ſeriem diuinarum, vel vetera tempora retractemus, quis eſt, qui abnuat in cauſa fidei, in cauſa inquam fidei, Epiſcopos ſolere de Imperatoribus Chriſtianis, non Imperatores de Epiſcopis iudicare? Eris, Deo fauente, etiam ſenectutis maturitate prouectior, & tum de hoc cenſebis, qualis ille Epiſcopus ſit, qui laicis ius ſacerdotale ſubſternit. Pater tuus, Deo fauente, vir maturioris æui, dicebat: non eſt meum iudicare inter Epiſcopos; Tua nunc dicit clementia: Ego debeo iudicare. *Epiſtola 32.*

Etiam Imperatoria lege ſancitum, vt in cauſa fidei, vel Eccleſiaſtici Ordinis, non iudicet, niſi qui ſit eiuſdem ordinis.

Hæc vere dici poſſunt de ſanctæ memoriæ Sigiſmundo Rege. Nunc Burgimagiſtri volunt, vt Epiſcopus diſcat a laico, quam doctrinam populo tradere debeat.

Si de Imperatoribus, multo magis de Burgimagiſtris debent Epiſcopi iudicare, non de Epiſcopis Burgimagiſtri.

De Valentiniano hoc ſcribit idem Ambroſius, quod, cum eum erroris poſtea pœnituiſſet, tantam deuotionem erga Deum noſtrum induerat, atque tanto in Ambroſium ſuum incubuerat affectu, vt quem antea perſequebatur, C poſtea diligeret: quem ante vt aduerſarium repellebat, poſtea vt parentem putaret. Hoc ipſum facturos Gedanenſes & Elbingenſes in Deo ſpes eſt, cum eos Deus de poteſtate tenebrarum eripuerit, & Euangelii ſui lucem illuſtrauerit, cum ex Lutheranis facti fuerint Chriſtiani.

Quod nunc dicit R. Maieſtas, dicit Burgimagiſter Gedanenſis & Elbingenſis, ego debeo iudicare, cuius doctrinæ prædicatorem ad nos mittere debeat Epiſcopus.

Conſtantium Imperatorem etiam Hilarium ſic legimus alloquutum: proclamo tibi, inquit, O Conſtanti, quod Neroni locutus fuiſſem, quod ex me Decius & Maximianus audirent. Contra Deum pugnas, ſæuis, ſanctos perſequeris, prædicatores Chriſti odiſti, religionem tollis, tyrannus non iam humanorum, ſed diuinorum. Hæc tibi a me atque illis ſocia & communia ſunt. Tu vero nunc propria tua acci- D pe. Chriſtianum te mentiris, Chriſti novus hoſtis es. Antichriſtum præuenis, & arcanorum eius myſteria operaris, condis fidem, contra fidem viuens: Doctor profanorum es indoctus: piorū ſubrepis nomine, blandiens occidis, ſpecie religionis impietatem peragis: Chriſti fidem, Chriſti mendax prædicator, extinguis.

Sicut Ariani, ita & Luterani Chriſtianos ſe eſſe mentiuntur.

Et aliquot paginis interiectis: Hoc nunc A a te Conſtanti requiro, in qua tandem fide credas? Ego enim nunc fidem tuam ignoro, per demutationis tuæ tempora, quibus quiſquam in vnum blaſphemiæ baratrum deſcendens per gradus præcipites cucurrit. Namque poſt primam veræ fidei Synodum congregatam, rurſum Antiochiæ Concilio fidem tibi renouas. Sed accidit tibi, quod imperitis ædificatoribus, quibus ſua ſemper diſplicent, vt accidere ſolet, vt ſemper deſtruas, quod ſemper ædifices. Et in ſequenti libro: Certe voces exclamantium a tua manſuetudine exaudiri decet. Catholicus ſum, nolo eſſe Hæreticus. Chriſtianus ſum, non Arianus. Et melius eſt mihi in hoc ſeculo mori, quam alicuius potentia dominante caſtam veritatis virginem corrumpere.

Hoc nunc dici poſſet Confeſſioniſtis: In qua tandem fide creditis, cum toties fides Auguſtana ſit mutata.

Chriſtianus ſum, non Luteranus.

Cum *Barſes* Valentis Imperatoris Præfectus hortaretur *Eulogium*, vt ſe eum B Imperatore coniungeret in doctrina fidei: nunquid, ait, vna cum imperio etiam ille Pontificum eſt conſecutus. *Teod. lib. 4. cap. 18.*

Nunquid inſulſi Burgimagiſtri Pontificatum vna cum hoc munere ſuo conſecuti ſunt, dum volunt, vt Epiſcopus cum illis in doctrina fidei conſentiat.

De *Anaſtaſio* Imperatore narrat *Georgius Cedrenus*, quod Epiſcopum *Armantum* ad ſe vocatum hortatus eſt, vt ad ſuam factionem deſciſceret. Cui reſpondit Epiſcopus: Tu potius ad Orthodoxos tranſi. Ne, dum hominum imperitorum opiniones, Seueri, Eutychii & Dioſcori amplecteris, æterno igni addicaris, ſimulque apprehendens Imperatoris chlamidem: Hæc ait, veſtis nequaquam te poſt mortem ſequetur, O Imperator, ſed ſola comitabitur te pietas, ac virtutum habitus.

Sicut nunc inſulſi quidā hortatur Epiſcopum, vt relicta Chriſtiana confeſſione ſequatur Auguſtanam, hoc eſt, vt Chriſtum neget, & Antichriſtum Luterum pro Deo colat.

C

Miſſam fac Eccleſiam, quam Chriſtus redemit ſuo ſanguine. Indoctus es, & rationandi ignarus: neque vllum Eccleſiæ decretum perfecte intelligis, tantum impoſturis & ſcurrilibus calumniis fatuos terres. Satis tibi ſit dignitatis, quod Imperator es: Antiſtes Eccleſiæ vocari noli.

Miſſam facite Eccleſiam indocti & Burgimag.

Leo Iſaurus Conſtantinopolitanus Imperator cum imaginibus bellum ſuſceperat, & eas e templis eiecerat. Contra quem ſcribens *Ioannes Damaſcenus* his verbis vſus eſt: Cum iam inde ab initio plurimi Sacerdotes & Reges a Deo dati fuerint, qui & ſapientia & pietate, nec dicendi magis facultate excellerent, cum præterea Synodi plurimæ fuerint D ſanctorum Patrum, qui diuinitus erant inſpirati, cur nemo tale quid facere aggreſſus eſt? Non patiemur, vt nos aliquis nouam fidem edoceat. Ex Syon enim egredietur lex, ait per Prophetam Spiritus Sanctus, & verbum Domini ex Hieruſalem. Non patiemur, vt alias

Cum ex quo tempore Chriſti fidem recepit Gedanum & Elbinga, multi fuerunt Burgimagiſtri, viri pietate præſtantes, cur nemo tale quid facere aggreſſus eſt? Si non patiemur vt Imperator, multo minus & Burgimagiſtri.

Non patiemur, vt nunc alia religio foueatur, quam antea. Multo minus Consularibus. Multo minus Burgimagistrorum.

alias aliter sentire, temporumq; vicissitudine fidẽ variare liceat, quo sic ea his, qui sunt extra Ecclesiam, ridiculum & ioculare quiddam esse videatur. Non patiemur, vt ea Regis subiaceat A decretis, qui conetur morẽ a Patribus traditũ euertere. Non est enim piorum Regum, sanctiones Ecclesiasticas subuertere. Non Patrum hæc, sed latronum & prædonum sunt, quæ per vim extorquentur, non autem fiunt libera persuasione. Testis est eius rei Synodus, quæ fuit iterum Ephesi congregata: quæ nunc etiam Prædonica nomen obtinet, cum Regia manu fuerit extorta, quando B. Flauianus interfectus est. Ad Episcoporum Synodos hæc pertinent, non ad Reges. Quemadmodum dixit Dominus: vbi congregati fuerint duo vel tres in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum. Non Regibus ligandi & soluendi potestatem dedit Christus; sed Apostolis & eorum successoribus & pastoribus & Doctoribus. Hæc ille in primo libro. In eo vero, qui proxime sequitur: Non est Regum præscribere leges Ecclesiæ. Vide quid dicat diuinus Apostolus. Sed alios quidem dedit Deus in Ecclesia, primum Apostolos, deinde Prophetas, tertio Pastores & Doctores, ad ædificationem Ecclesiæ, non addidit Reges. Et iterum: Obedite Præpositis vestris & subiacete. Ipsi enim peruigilant pro animabus vestris, tanquam rationem reddituri. Et iterum: Mementote Præpositorum Vestrorum, qui locuti sunt vobis verbum, quorum contemplantes conuersationem, imitemini fidem. Non sunt vobis locuti verbum Reges, verum Apostoli, Prophetæ, Pastores & Doctores. Cum Dauid præcepisset Deus, vt sibi curaret ædificandam domum, dixit ei: Non tu mihi domum ædificabis, quandoquidem vir sanguinum es. Reddite vnicuique debitum, clamat Paulus, cui honorem, honorem, cui timorem, timorem, cui tributum, tributum, cui vectigal, vectigal. Regum cura est, vt bene sit Reipub. Vt autem Ecclesiæ recte constitutæ sint, ad Pastores & Doctores pertinet. Eiusmodi alienæ functionis inuasio, prædonum est & latronum fratres. Saul discidit pallium Samuelis. Quid accidit ei postea? scidit Regnum ipsius Deus, & dedit illud Dauid Regi mansuetissimo. Eliam Iesabel persecuta est, & linxerunt sues atque canes sanguinem ipsius. Herodes sustulit Ioannem, & a vermibus erosus extinctus est. Et nuper B. Germanus non vita solum, verum & doctrina illustris, alapis cæsus & in exilium relegatus est, & alii multi Episcopi & Patres, quorum nomina nescimus. An hoc latronum & prædonum facinus non est? Dominus noster D cum adiissent eum scribæ & Pharisæi, vt tentarent, quo possent eum irretire laqueo sermonis, quærebant ex eo; Num licet censum dare Cæsari? Respondit eis: Exhibete mihi numisma. Cum autem illi protulissent; Cuius, inquit, habet imaginem? illis respondentibus, Cæsaris: Reddite, inquit, quæ sunt Cæsaris, Cæsari; quæ autem Dei, Deo. Paremus tibi libenter, o Rex, in his, quæ pertinent ad præsentis vitæ negocia, qualia sunt vectigalia, tributa, & id genus largitionum acceptiones, quarum rerum penes te potestas est. In Ecclesiastico vero statu constituendo habemus Pastores, qui locuti sunt nobis verbum & ritus atque instituta ecclesiastica nobis expresserunt. Non transferimus terminos ab Orbe condito nobis præscriptos, quos posuerunt Patres nostri; sed retinemus traditiones quemadmodum accepimus. Nam si cœperimus ecclesiæ structuram vel in minimo demoliri, paulatim vniuersa moles corruet. Ac paucis interiectis: Non recipio Regem, qui per tyrannidem sibi Sacerdotium vsurpat. Non Reges acceperunt potestatem ligandi & soluendi. Et iterum post pauca: Non assentior, vt Regum legibus gubernetur ecclesia, sed Patrum potius traditionibus, siue scriptæ sint, siue non scriptæ. B *Theodorus* atq; *Studita*, cum idem faceret successor huius Leonis & cognominis, qui & ipse quæ sunt Ecclesiastici muneris vsurpare sibi conabatur, sic eum allocutus apud *Theodoritum* legitur: Ne tentes nunc, o Imperator, Ecclesiasticum statum dissoluere. Ait enim Apostolus: Quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primum Apostolos, deinde Prophetas, tertio Pastores & Doctores, ad perfectionẽ sanctorum. Non dixit, Reges. Tibi quidem, o Imperator, ciuilis status & exercitus commissus est. Hæc igitur cura, Ecclesiam Pastoribus ac Doctoribus, vt ait Apostolus, derelinque. At si non vis hoc facere, si quis peruertendæ fidei nostræ causa de cœlo aliquid nobis nunciauerit, ipsum non audiemus: tantum abest, vt te audituri simus. Hæc *Theodoretus* in vita *Nicetæ*.

Multo minus ad Burgimagistros. Ergo de conscientiis iudicare non pertinet ad Burgimagistros. Multo minus Burgimagistrorum. Multo minus Burgimagist. Non Burgimagistris. Imitemini fidem Præpositorum, non Burgimagistrorum. Multo minus Burgimagistri. Discrimen inter Politicam & Ecclesiasticam potestatem. Prædonum est & latronum, non Burgimagistrorum alienæ functionis inuasio.

Pastores habemus & non Burgimagistros, qui constituant Ecclesiæ statum. Ab orbe condito. Luterus tectum demolitus est; Zuinglius parietes. Ecce nunc boni Tridentistæ, exempla istorum secuti fundamentum etiam ipsum euellunt. Multo minus Burgimagistrorum. Multo minus Burgimagistros.

Etiam Augustana confessio Episcoporũ hanc C esse iurisdictionem ait: remittere peccata, item cognoscere doctrinam: & doctrinam dissentientem ab Euangelio reiicere: & impios, quorum nota est impietas, excludere a communione Ecclesiæ, & commisceri prohibet potestatem Ecclesiasticam & ciuilem.

Quod ipsi tamen faciunt contra proprium scriptum suum confusionis, deque doctrina sibi iudicium sumunt.

Erasmus in Epistola, quam scripsit contra Pseudoeuangelicos: Excussum est iugum humanarum constitutionum; sed vbi sunt qui submiserunt ceruicem suaui iugo Domini. Et interim constitutiones humanæ constitutionibus humanis, imo parum humanis mutantur. Titulus modo mutatus est, vocantur enim verbum Dei. Ceterum, res adeo nihilo est mitior, vt complures boni viri præferant vltroneum exitium isti magnifice decantatæ libertati. Atq; adeo proceres quidam & antesignani istius factionis, cum nondum ad Episcoporum dignitatẽ, opes & ditionem peruenerunt: tamen eiusmodi speciem de se præbent, vt ego me malim in Episcoporũ, quam in istorum potestatem tradere, si detur optio; malimque potentissimi Cæsaris ferre iugum, quam quorundam Magistratuum Euangelicorum, quamuis humili sorte. Sic excutiunt iugum hominum, qui vestro Euangelio submittunt ceruicem: magis vereor, ne plerique pro graui iugo hominum portent grauius A iugum Diaboli. Excussa est obedientia Episcoporum, sed ita, vt ne profanis quidem Magistratibus pareatur. Olim Christiani sub Ethnicis Principibus quiete viuebant, studiose cauentes, ne quam seditionis occasionem darent, exhibentes honorem cui debebatur honor, vectigal cui vectigal, tributum cui tributum. Hortabantur Christo initiatos, vt idolatris etiam Magistratibus obtemperarent, pro illorum incolumitate Deum quotidie orabant. At iste populus tam Euangelicus, etiam Turcarum Principi detestabilis, quem ait seditioni natum. Quos subinde tumultus excitat, quoties & quam leuibus de causis procurrit ad arma? ne solis quidem Ecclesiastis suis obtemperant: nisi dicant blanda auribus. Profligant etiam si liberius in vitam illorum inuehantur, aut opinione dissentiant. Initio tantum non Deus erat illis Lutherus: nunc iisdem prorsus delirat, quod nouum de Eucharistia dogma non recipiat. Nouam vero libertatem Euangelicam, impune facere sentireque, quod cuique libitum est.

Descriptio magistratus Euangelici. An tale quid etiam Gedani & Elbingæ videre non licet.

Euangelicorum, hoc est Lutheranorum descriptio.

Recepit Philippus eius discipulus, autor Augustanæ Confessionis. Hæc nunc libertas expetitur.

Centuriatores in præfatione quintæ centuriæ, antequam lux verbi diuini illuceseret in Germania, regnantibus tenebris Pontificiis & monasticis, vnicus ille Romanus præsul potestatem sibi sumebat: leges etiam Politicas non modo reformandi, sed etiam delendi, substitutis suis decretis & decretalibus, id quod superis atque inferis notum est. Quid vero nunc fit? C Pro vno Pontifice, innumeri ex Politicis eminentia locorum atque munerum suffultis atque elatis exiliunt, qui vicem alternantes, nunc a forensibus in Ecclesiasticos transcendunt, & non contenti suis metis, religionum formulas, Ecclesiis, cum sceptro gladiis, & fulmine Iouis exhibent. Colores vero varii allinuntur, quod Magistratuum sit officium, custodem vtriusque tabulæ agere, altercationibus modum statuere, prospicere publicæ paci, remouere seditiosa capita. Et quis potest eos fucos omnes commemorare, quibus conantur plurimorum oculos fascinare, & faciunt quod libet. Et vna atque altera charta intellecta, Magistratus politici, qui Euangelio Christi nomen dederunt, plurimis in locis præstigiatoribus & corruptelis locum dignitatemque præmia deD bent: quos etiam ideo eo magis complectantur, quod eos sibi promtius seruire, conniuere & adulari cernunt. Confessoribus veritatis os obstruunt, paucos excutiunt libros, ne typis excudantur vetant, adulteratoribus autem veritatis vox libera est. Prælaborant & omnes spiritus maligni eorumque organa, vt quam latissime dispergantur pestiferi illi libri inseruiunt. Filii huius seculi audacissime formas religionum ex suo cerebro fundunt & formulas scribunt, quas ministri verbi Dei imperiose obtrudunt. In eas enim angustias iam Ecclesia Dei, proh nefas, redigitur, dormitantibus Pastoribus passim etiam prodentibus, & sponte tradentibus suum ministerium Politicis viris; vt non raro tumidi rabulæ quidam forenses sese non intra septa sua rerum mundanarum continentes: aliique res ad Pastorum officia pertinentes, nefarie & impie ad se rapiant. Et plane, sicut olim Pontificii proceres in Ecclesia scelerate Regna huius mundi inuaserunt: ita nunc vicissim Politici, illotis quasi manibus in gubernationem illam spiritualem verorum ministrorum Dei, legitimeque suo officio fungentium irrumpunt, seque vtroque gladio instar Anti-Christi accingunt, cum nec vnum quidem suum recte adB ministrare norint. Hæc in præfatione quintæ centuriæ. In præfatione vero septima: Inclinate parumper aures vestras ad vocem Regis cœlestis; quia ministros Dei ingenti fastu arcetis sæpe, ne vobis veritatem loquantur. In hanc regulam præscribit & sancit. Date Deo, quæ sunt Dei, & Magistratui Politico (nam Cæsar hic in genere ita accipi debet) quæ sunt Magistratus Politici. Verba illa, quod inquit, sunt quæ differentiam faciunt inter res, quæ conueniunt Deo soli, & quæ Magistratui Politico propria sunt. Discernit ibi vnigenitus Dei filius religionem complectentem verbum Dei, & cultus mandatos, & deinde leges atque res Politicas. Distinguunt vocationes Ecclesiasticam & Politicam. Insuper prohibet, ne confundantur, & vt cuilibet suum, hoc est, quod ei proprie competit, relinquatur. In nouo quidem Testamento semper distincta fuerunt officia Magistratuum Politicorum, qui corpora & res externas atque mundanas gubernant, & Doctorum verbi Dei, quibus cura tradendi verbum Dei, & administrandi Sacramenti a Christo instituta est delegata. Et nihil habet perplexi ista sententia filii Dei. Reges gentium dominantur, vos autem non sic. Proinde falcem in alienam messem mittunt, & alienam functionem temere inuadunt, sanctumque sanctorum intrant, quemadmodum Osias. Qui cum sint Politici Magistratus, aut ipsorum serui, tamen magno supercilio audent nouas religionum formas componere, easque Ecclesiæ ministris offerre, tali cum imperio: ni applaudant sine contradictione se suo sceptro ipsos expulsuD ros, aut punituros, id quod etiam factitatum absque omni misericordia.

Reiecto Papa vno multi Papæ nati. Politicos Pontifices ne Lutherani quidem ferunt, tantum abest, vt ferant Christiani. Etiam ipsi Lutherani ferre non possunt, & ferant Christiani?

Gedanens. & Elbingens. Burgimagistri.

Intra septa sua rerum mundanarum se Burgimagistri contineant, nec res ad Pastorum officia pertinentes nefarie & impie ad se rapiant.

Discrimen vocationis Ecclesiasticæ & Politicæ. Ne confundantur.

Falcem in alienam messem immittunt Gedanenses & Elbingenses Burgimagistri. Pœnam Osiæ metuant.

Nouam religionis formam Ecclesiæ ministris offerunt.

Eiusdem generis querimonias legere licet apud Hesusium quoque, qui fuit Magdeburgi Superintendens. Sed inde postea pulsus, vna cum aliis, nisi quod honoris gratia, tecto tamen ille carpento, noctu deportatus est, alii vero carbonario curru multis armatis circumsepti. Sic suos Papas Euangelicos tractant isti Politici Pontifices. Nam idem & *Rostochii*, & *Heidelbergæ*, & *Geneuæ*, & aliis multis in locis factum. Domestica silentio præterire

præterire malimus. Sic iam excuſſo vnius Papæ iugo, multi Papæ nati ſunt, non ſolum Euangelici, verum & Politici. Sic enim eos vocant Centuriatores. At ſicut olim fuerunt hæretici, qui dicerent: Quod non volumus ſanctum eſt; ſic nunc dicunt iſti: Quod volumus, Dei verbum eſt & Euangelium Chriſti. Nec ad Chriſti regulam, ſed ad ſuos affectus fidei doctrinam ſibi tradi cupiunt. Volumus, aiunt, Auguſtanam, nolumus confeſſionem Chriſtianam: Illa Dei verbum eſt; non hæc.

Et verum eſt, ſi Lutherus & Philippus ſe prius Deos eſſe probauerint.

Hæc ſunt, quæ ad te ſcribenda putaui. Deum precor, vt tibi det meliorem mentem. Datum Volborii.

EPISTOLA LXXIV.

IOANNES FRANCISCVS Cardinalis Commendonus STANISLAO CARNCOVIO Epiſcopo Wladislauienſi.

Mutuam amicitiam firmaturus, literas ab eo miſſas ſe accepiſſe teſtatur.

VEteres literas D. V. R. *Laureto* rediens accepi, quæ me mirifice oblectarunt. Nam in communi gaudio tum Regiæ virtutis, tum bene & feliciter actæ Synodi propriam D. V. R. operam gloriamque agnoſco: ex qua ego ſane vberem capio fructum veteris iudicii mei, quod de D. V. R. ſemper præclare ſenſerim. Quamobrem præter veterem neceſſitudinem noſtram nouo quodam, proprioque beneficio me modo ac illa affectum eſſe intelligo, nihilque non illi debere. De quo plura *Albertus Stanieuius* amicus, & vetus familiaris meus, cui fidem habeat D. V. R, meque amet, ac bene valeat. Tuderto, 8. Septembr. 1577.

EPISTOLA LXXV.

STANISLAO HOSIO Cardinali Varmienſi STANISLAVS CARNCOVIVS Epiſcopus Wladislauienſis.

Refert, cauſæ Regis ex literis Pontificis plurimum acceſſiſſe, nec dubitare ſe, quin diu deſiderata Synodus prouincialis optatum exitum ſit habitura.

NOn ego quidem multas, plures tamen vnis, anno ſuperiore ad Illuſtriſſimam ac R. D. V. dedi, quas redditas non eſſe minime miror. Valde enim difficili atque infeſto itinere illis penetrandum erat. Ac ne illud quidem mihi mirum videbatur, quod Ill. D. V. his, quas initio anni dederam, non reſpondiſſet. Nam & eas ipſas ad Ill. D. V. perlatas eſſe dubitabam, & in his, quæ mihi ab eo poſterius redditæ fuerunt, non obſcuras ſignificationes dabat ſui animi in nos, qui Sereniſſimi Regis partes ſecuti fuerimus. Nunc cum iam Deus Opt. Max. ſententiam noſtram decreto ſuo comprobauit; lætamur ſane, eodem ſtudia atque voluntates hominum eſſe conuerſas. Sanctiſſimi certe D. N. literæ tam clementer tamque paterne ad Sereniſſimum Regem ſcriptæ, diuini iſtius decreti promulgationem in ſe continere nobis videntur, plurimumque animi Sereniſſimo Regi ad defendendum res Eccleſiaſticas addiderunt. Cuius adhortatione atque impulſu nos, qui *Torunenſibus Comitiis* interfuimus aliquot Epiſcopi effecimus, vt tandem R. D. Archiepiſcopus, quamuis cunctanter, ad cogendam multum diuque a nobis flagitatam vniverſæ iſtius prouinciæ Synodum adduceretur, quæ vt primo quoque tempore exitum ſuum ſortiatur, S. D. N. auctoritas ſiue per nuncium apud ipſum interpoſita facile perficiet. At quam ſtatim adhibendam Ill. D. V. ſua ſanctitate auctorem atque impulſorem fore certiſſimum habeo. Illuſtriſſimam D. Veſtram quam diutiſſime ac feliciſſime valere percupio. Datum.

EPISTOLA LXXVI.

IOANNI FRANCISCO Cardinali Commendono STANISLAVS CARNCOVIVS Epiſcopus Wladislauienſis.

Exponit tum quod neminem pœniteat Regis nuper electi, tum quod huic Regi Gedanenſes iam dederint pœnas contumaciæ ſuæ, tum etiam quod legatus, vt dicitur, obedientiæ ablegetur.

QVod ipſe mea ſponte de Illuſt. D. Veſtræ erga me animo atque iudicio mihi perſuaſeram, valdeque cupiebam, id ex certorum hominum literis atque ſermonibus cognoui, de tantis nimirum noſtris ſuperiorum temporum geſtis, deque Sereniſſ. Regis noſtri renunciatione, de opinionum atque ſtudiorum noſtrorum hominum varietate, tum etiam quod meam & ipſius Principis noſtri cauſam, exiſtimationem atque dignitatem Illuſtr. D. Veſtra autoritate ſua comprobare, eamque apud S. D. N. contra omnes aduerſariorum obtrectationes atque calumnias tueri ac defendere voluerit. Quo mihi neque gratius, neque iucundius quicquam accidere potuit. Vehementer enim gaudeo, vt pridem ita etiam nunc ſapientiſſimo atque grauiſſimo Illuſtr. D. V. iudicio, meum iudicium comprobari. Ac equidem ad ipſum Principem quod attinet, certiſſimum & exploratiſſimum mihi eſt, fore, & quemadmodum neque me, neque cæteros, qui ſuas partes ſecuti ſunt ſui, de ipſo iudicii atque opinionis poenitet; ita neque Illuſtriſſ. D. Veſtram eius quod ſuſcepit patrocinii atque defenſionis pœniteat vnquam. Nam is & religionis Catholicæ ſtudioſiſſimus atque obſeruantiſſimus eſt: & tot ac tantis naturæ, ingenii, induſtriæ, ſtudii atque exercitationis ornamentis, & ad maximas res præclare gerendas, adiumentis præditus atque inſtructus eſt, vt ex omnibus qui vnquam in Polonia regnarunt, haud ſciam an aliquis par inueniatur neminem. Quod quidem non ſolum illius, ſed etiam noſtræ felicitatis eſt. Cuius rei vel hoc ipſum maximo iudicio eſſe poteſt, quod tam breui tempore tam diſſidentes a ſe, non ſolum plurimorum & inſignium hominum; ſed etiam maximarum prouinciarum animos atque voluntates nulla vi adhibita, in ſui amorem atque admirationem pertraxit. Soli *Gedanenſes* tam ſuperbi, tamque inſolentes ſunt, qui omni ſua humanitate, qua ipſos modis omnibus ad officium reuocare conatus eſt, ſpreta & reiecta ira diuina, vt ego credo, religionis atque templorum violatorum vindictam ex eis depoſcente, vires ipſius experiri decreuerunt. Iamque magnam partem experti ſunt. Nam vnius diei, ac ne eius quidem integræ ſpacio, copiis atque munitionibus eorum, quas ſibi ad quatuor milliaria ab orbe oppoſuerant, expugnatis, militibusque partim cæſis, partim fugatis, nihil ipſis præter mœnia reliquit. Quæ ne ipſa quidem tam diu defendere potuiſſent, niſi & illis tempus ad reſipiſcendum etiamnum dandum eſſe exiſtimauiſſet, & Comitiorum neceſſitas huc eum retraxiſſet. Legatus, qui iſthuc ad teſtificandum ſuum erga S. Sedem Apoſtolicam cultum atque obſeruantiam proficiſcatur, iam nunc ab eo deſignabitur. Cui ad tranſeundum per loca ſibi infeſta, fata credo, vt adhuc fecerunt, viam aperient. Interim Illuſtr. D. V. ſaluam & omni felicitate affluentem Deus Optimus Max. quam diutiſſime conſeruet. Torunio.

EPISTOLARVM FINIS.

STANISLAI HOSII S. R. E. PRESB. CARDINALIS ET EPISCOPI VARMIENSIS VITÆ INTEGRITATE, ERVDITIONE AC ELOQVENTIÆ GLORIA CLARISSIMI. ORATIONES IV.

E Bibliotheca Illuſtriſſimi & Reuerendiſſimi Domini Archiepiſcopi Gneſnenſis STANISLAI CARNCOVII in lucem editæ.

ORATIO I.

Ad Franciſcum Guicerdinum, vrbis Bononienſis Præfectum, pro Lazaro Bonamico, ad docendum Græcas literas, Patauio Bononiam accerſendo.

CVm ſuperioribus hiſce diebus, Princeps Illuſtriſſime, ſummo ſtudio & contentione actum a nobis eſſet & elaboratum, vt tuo diuino atque immortali beneficio, *Lazari* nobis præſentis poteſtas fieret, viſum eſt noſtrum aliquot, qui ſumus viri illius ſtudioſi, Patauium accedere, vt & ipſum præſentem intueri, & quid animi haberet, expiſcari poſſemus. Nolo hoc loco commemorare, qualis ille nobis viſus ſit, quanta virtute, quanta eruditione præditus: quemadmodum non modo reſponderit opinioni de ſe noſtræ; verum etiam longe illam ſuperarit. Hoc dicam, quod ad præſentem cauſam pertinet, quæſiuiſſe nos ex illo, num quid a tua clementia literarum accepiſſet? quid ea de re, qua de per literas cum eo actum eſſet, ſtatutum cum animo ſuo & deliberatum haberet? Negauit ille quidquam ſe literarum accepiſſe: neque tamen obſcura ſibi eſſe dicebat erga ſe ſtudia. Egit gratias, quod ad ſe, nec opinantem, tantum honorem detuliſſemus: atque nos ita a ſe dimiſit, vt animi quidem ſui ſententiam parum nobis explicatam traderet; de ſua tamen erga nos voluntate prolixe polliceretur, vultusque ſui benignitate & orationis ſuæ ſuauitate, in certam ſpem nos adduceret, fore, vt noſtræ ſatisfieret voluntati, ſi, quam dignitas viri meretur, ratio illius habita eſſet. Atque nos quidem multo magis eſſemus admirati, ſi in tantis occupationibus, quibus impeditus eras, noſtrum negotium agere in animum induxiſſes; quam quod in hunc vſque diem differendum id eſſe exiſtimaris. Neque enim fugit nos, Te *Clementi VII.* Pontifici Maximo, quem honoris & ſanctitatis cauſſa nomino, id eſſe, quod vel *Atlanti* cœlum humeris ſuſtinenti fuit *Hercules*, vel quod *Herculi* fuit *Theſeus*: qui, ſi quando res incidunt graues & arduæ, te illis, qua es in rebus agendis prudentia, non intereſſe ſolum, ſed etiam præeſſe vult. cuius rei vel maximum documentum dedit, cum proximis hiſce diebus in nobiliſſima *Florentinorum* ciuitate conſtituenda, tua ſibi potiſſimum opera vtendum putauit, vt nihil nobis mirum videri debeat, ſi ea cogitatio, a noſtri negotii cura, mentem tuam auocarit. Nec id quidem dubium eſt, petitionis noſtræ recordationem altius pectori tuo infixam eſſe, quam vt vlla obliuione euelli poſſit. Sed quoniam vehementer metuimus, ne, ſi mora negotio interpoſita ſit, præripiatur nobis is, cuius tanto ſtudio compotes eſſe cupimus, atque ita omnis ſpes potiundi illius præcidatur: Faciendum nobis putauimus vt ad te iterum accederemus: pauci quidem numero, quo facilius & minore inuidia, atque tumultu res transſigi poſſit; ſed ſummo omnium earum, etiam ſi quæ abſunt, nationum conſenſu & voluntate: teque etiam atque etiam vehementer peteremus, vt aliquam curæ & cogitationis tuæ partem, in hanc Rempublicam ornandam, in noſtra ſtudia adiuuanda, in tuam laudem & gloriam augendam & amplificandam, derivare velis. Non eſt mihi in præſentia propoſitum, Clariſſime Vrbis Præfecte, longa oratione amplitudinem tuam detinere, quæue ex *Lazari* aduentu ſecutura ſint commoda, pluribus verbis recenſere; quod id copioſe & ornate ſuperiori menſe ab eo factum eſt, cuius ego nunc præſentiam requiro. Leuarer enim hoc grauiſſimo apud tuam Celſitudinem dicendi onere, cui me plane imparem eſſe ſentio: eo tamen quæ ipſe vidi, & quorum pars magna fui, non viſum eſt ſilentio præterire. Cum veniſſent Patauium noſtrum aliquot eorum qui eſſent noſtratium ſtudiorum ſtudioſi, animos, vt quisque vel neceſſitudine nos aliqua attingebat, vel veteri familiaritate, vel linguæ commercio nobis coniunctus erat, diligenter pertentauimus. Multa apud eos de *Romuli Amaſei* præceptoris, diuina quadam eloquentia, & incredibili ſuauitate; multa de vrbis huius celebritate, deque ſingulari ciuium humanitate; multa de tua, Princeps Clariſſime, in literas literarumque ſtudioſos omnes propenſa voluntate prædicauimus: adeo, vt animi illorum incredibili viſendæ vrbis huius ſtudio incenderentur, in qua *Romulum* Romanæ principem eloquentiæ, publico ſtipendio, bonas literas profiteri; in qua tantam eſſe hominum ciuilitatem, tantam erga exteras gentes humanitatem, in qua eum cum ſummo imperio & poteſtate verſari accepiſſent, qui, quod cum maxima lucis ciuilis prudentia non mediocrem Latinarum literarum peritiam coniunxiſſet, facere non poſſet, quin quos ſua perſequi veſtigia videret, atque iisdem ſibi rationibus ad dignitates & honores viam munire, eos inprimis charos haberet, atque magis ornandis & adiuvandis perpetua cura angeretur. Sed eum dicebant eſſe *Lazarum*, vt in ſolitudine cum eo vitam degere ſatius ducerent, quam cum alio quouis eius profeſſionis homine in fortunatis inſulis habitare; Nos vero obteſtati

ſtati ſunt, per ſuum in nos, noſtrum in ſe amorem & beneuolentiam, per mutuam noſtram coniunctionem; vt eis in hac vrbe nobiſcum commorandi poteſtatem faceremus, hoc eſt, vt toto pectore in eam rem incumberemus, vt huc *Lazarus* accerſatur. Sunt autem Germani iſthic (proximi enim, vt audiui, cenſebantur) centum & tres. Eſt Gallorum maxima frequentia. Vtriusque gentis bona pars, *Lazari* ſigna, quocunque ſe ille gentium contulerit, ſecutura eſt. Sunt & Poloni complures, qui nihil ſe libentius facturos dicebant omnes, quam vt *Romulum*, cum quo iam inde a multis annis conſtituta huic genti amicitia eſt, audirent; ita tamen, ſi *Lazaro* carendum non ſit, omnes *Lazarum* ſecuturos fidem nobis ſuam adſtrinxerunt. Habes, vir clariſſime, quantum nobiliſſimorum iuuenum globum, *Lazarus*, ſi accerſatur, huc adducturus ſit. Contra, ſi (quod Deus omen obruat) repulſam paſſi fuerimus, ſunt non pauci tanto *Lazari* amore inflammati, vt vitam ſibi hanc vitalem eſſe non putent, ſi abſque illo degenda ſit. Futuri etiam eſſent plerique, qui vt *Lazari* ferre poſſent deſiderium; pudor tamen illis faces admoturus eſſet, vt de hac vrbe deſerenda conſilium inire cogerentur. In tua poteſtate eſt, Princeps ampliſſime, vtrum Patauium vel, quod Patauio potius eueniat, vrbem hanc florentiſſimam a bona ſcholaſticorum parte deſertam eſſe velis. Sed non facies procul dubio, non facies; vt illi potius ciuitati proſpectum cupias, quæ alieno paret imperio, quam cui tu tanta cum laude præes, vt te omnes perinde atque ex veterum annalium memoria quempiam, aut potius de cœlo lapſum diuinum hominem, ſumma cum admiratione intueantur. Non committes, vt cum prodeſſe tuis ciuibus malis quam præeſſe, tantam illorum laudem & gloriam, tantam etiam vtilitatem neglexiſſe videare. Vt maximæ ſint ærarii anguſtiæ; ampliſſimi tamen ſunt ciuium animi, qui nullius ſibi vnquam pecuniæ rationem ducendam putarunt, dum patriæ ſuæ ornamento, dum publicæ ſtudioſorum vtilitati conſulerent. Difficillimis temporibus, cum bellorum incendiis æſtuarent omnia, cum maxima huic vrbi calamitas importata eſſet, cum multo maiore rei nummariæ difficultate premeretur, inuenta tamen eſt ratio, per eos, qui ante te vrbi huic præfuerunt, qua doctiſſimis viris ampliſſima ſtipendia decernerentur, nedum tu tanta prudentia vir, tanta eruditione, tanto erga literas, & literarum ſtudioſos ſtudio, viam excogitare nequeas, qua admirabili doctrina viro, *Lazaro Bonamico*, ſingulari huic vrbi ornamento futuro, quale viri dignitas meretur, ſalarium conſtituatur. Habet hæc Reſpubl. principes in iure ciuili viros, habet rei medicæ peritiſſimos, habet Latinæ eloquentiæ deum quendam *Romulum*, qui ſi *Lazarum*, quem ipſe, petitionis noſtræ æquitate perſpecta, vehementer expetit, vt ſua proxime oratione daclarauit; ſi *Lazarum*, theſaurum doctrinarum omnium, ſibi habuerit, non ſolum eſſe, ſed ne fuiſſe quidem, aut eſſe aliquando poſſe, Academiam vllam hac celebriorem, aut vrbem hac feliciorem, mortalium omnium iudicio comprobatum iri non dubitamus. Age itaque, heros nobiliſſime, tantæ omnium voluntati, tanto ſtudio & contentioni, tanto vrbis ornamento & vtilitati ne deſis. Et ſi tibi glorioſiſſimus, ſtudioſorum vero cohorti gratiſſimus dies ille fuit, quo, multis fruſtra repugnantibus, virum Iuris ciuilis conſultiſſimum, *Petrum Paulum Parrhiſium*, publico ſtipendio, & eo quidem honorificentiſſimo, huc accerſendum curaſti: noli dubitare ſimilem illi gloriæ laudem quam ſæpiſſime quærere. Tuum eſt iſtud, Princeps doctiſſime, tuæ dignitatis, tuæ eruditionis, magis in dies atque magis de vere literatis & literis bene mereri. Doctrina iſta tua ſingularis & egregia dicendi facultas, ſpem nobis dedit, fore nos noſtri deſiderii compotes; eadem, vt opem ferat, rogamus, obteſtamur te & obſecramus, per omnia ea, quæ chara tibi ſunt & iucunda (quandoquidem digniſſimus vnus a nobis iudicatus es, ad quem tantam laudem & gloriam deferremus) ne nos indignos exiſtimes, quorum precibus concedas. In tua nunc manu eſt, in perpetuum nos tibi obſtringere: penes te, vt cæterarum rerum omnium, ſic huius quoque negotii conficiendi ſumma poteſtas & facultas. Coniuncta ſunt nobiſcum ſummorum in hac Reipubl. virorum ſtudia, atque, vt alicuius etiam voluntas abhorreret, tamen, modo te velle ſignifices, illico ad tuum ſe nutum conuertent omnes. Si iuſta nos abs te petere intelligis: ſi lectiſſimos iuuenes, quorum vultus atque ora ſuperiori menſe conſpexiſti, dignos eſſe iudicas, qui quod optant, optatum ferant: ſi petitionem hanc noſtram cum ſummo vrbis huius ornamento, nec mediocri vtilitate; ſi cum maxima tua laude & gloria coniunctam eſſe perſpicis: petimus abs te, & in ſummi beneficii loco petimus, vt noſtris apud te precibus loci eſſe aliquid patiare. Ita nos tibi ea re deuinctos reddes & obligatos, vt, ſi vitam etiam noſtram & ſanguinem, pro tua dignitate profunderemus, ne minimam tamen tuarum in nos meritorum partem aſſecuti videamur. Vbi ſuæ quemque patriæ Deus compotem fecerit, in *Hiſpaniis*, *Galliis*, *Germanis*, in *Vngaria*, *Bohemia*, *Polonia* *Franciſcum Guicerdinum* in ore ſemper habebimus: illuſtris *Guicerdinorum* familiæ nomen & laudes celebrabimus. Huic ſi quid in nobis literularum fuerit, huic fortunas omnes, huic denique nos ipſos acceptos referemus: & ſi cui Deus ex tanto Scholaſticorum numero eam facultatem conceſſerit, id quod non tam ſperandum plerisque eſt, quam optandum, nomen etiam tuum immortalitati curabimus conſecrandum.

ORATIO II.

Ad Cardinalem Campegium, Legatum Apoſtolicum, Bononiæ habita, eiusdem argumenti cum ſuperiore.

TOtus iſte, quem vides, nobilisſimorum iuuenum coetus, ſacratisſimi Ordinis Princeps ſacratisſime, Chriſtiani orbis cardo adamantine, totus, inquam, iſte lectisſimorum iuuenum cœtus, quorum in præſentia vultus lætos atque alacres intueris; me tibi aduentum tuum proſperum & incolumem gratulari iuſſit. Ego vero, qui nec vſu quidquam, nec ingenio multum poſſum; & quem ad quiduis potius, quam ad dicendum aptum & idoneum natura finxiſſet: ne mihi tantum onus hoc tranſmitteretur, quod ferendo illi par non eſſem, vehementer contendebam. Sic enim mecum cogitabam, eum, qui dicendi partes apud te ſuſcepiſſet, cum aliis oratoriis facultatibus; tum voce ac actione egregie inſtructum eſſe oportere: quod ea te doctrina præditum audiebam, ad eos honores aſcendiſſe videbam, vt nihil ad te niſi perfectum ingenio, elaboratum induſtria adferri debere iudicarem. Me vero, vt cæteris, quæ ad hoc munus obeundum pertinerent; ita ea præcipue parte defici intelligebam, cui primas, ſecundas, tertias, princeps oratorum Demoſthenes tribuiſſet, qui nihil prius aut antiquius habuiſſe dicitur, quam vt naturæ impedimenta, diligentia induſtriaque ſuperaret. Sed quo magis repugnabam, hoc iſti inſtabant ardentius: ſanctiſſimum amicitiæ nomen opponebant, eamque læſam à me iri affirmabant, ſi ſtudio illorum obſecutus non eſſem. Cedendum itaque eorum autoritati putaui, multoque duxi ſatius, ſi paruiſſem, imprudentiæ reprehenſionem ſubire, quam, ſi tantæ omnium voluntati defuiſſem, beneuolentiam ab illis meam deſiderari. Sed quibus ego verbis ingentem lætitiam, qua, ob te feliciter reducem, affecti ſumus, ſatis explicare potero? Si medius fidius ea mihi, quæ cogitatione fingi poteſt, maxima, orationis adeſſet vbertas & copia, tamen quantum animo gaudium conceperimus, quod te ſaluum & incolumem videre liceat, dicendo conſequi vix poſſem. Neque enim adduci queo, vt credam, maiore quenquam ſtudio deſideratiſſimos parentes videre concupiuiſſe; quam quanto tua a nobis præſentia expetita eſt. Id adeo veriſſimum eſſe cognoſces, vbi inſolitæ huius & incredibilis lætitiæ noſtræ cauſſas perſpexeris, quæ quidem ſunt plurimæ. Quis enim de illius in patriam reditu non gaudeat, cui, præter ſummum natalium ſplendorem, ſumma virtus & integritas, egregia omnis generis literarum peritia, eiusmodi ad honores & dignitates viam munierit; vt vnus digniſſimus habitus ſit, qui in dignationem ampliſſimorum virorum veniret, atque in Romanorum Sacerdotum numerum referretur, Cardinalitioque galero inſignis fieret? tum de his rebus, quæ ad totius Chriſtianæ Reipublicæ ſtatum pertinent, à ſummis Pontificibus, ad ſummos Imperatores, & ad potentiſſimos quosque Reges Chriſtianos, iterum atque iterum legatus mitteretur; atque ita ſemper munere ſuo functus ſit, vt maximam ex eo prudentiæ non laudem ſolum, ſed etiam admirationem conſecutus ſit? Sunt hæc certe eiusmodi, vt tecta ipſa & parietes talis viri aduentu exhilarari poſſe videantur. Sed eſt alia quoque nobis cauſa peculiaris, quamobrem ob te feliciter reducem nimio elati gaudio omnibus lætitiis incedamus. Vides, Ampliſſime Princeps, hanc nobiliſſimorum iuuenum coronam, quæ nunc de tuo vultu pendet, tuum nutum obſeruat, & quemadmodum ex conſpectu iſto tuo ſummam cupit voluptatem; ita, quam conſtans & diuturnum gaudium hoc ſuum eſſe velis, ſuſpenſo admodum & ſollicito animo expectat. Omnes hi dulcem patriam, parentes deſideratiſſimos, propinquos chariſſimos, fortunas denique ſuas fere omnes, quæque ſibi iucundiſſima apud ſuos accidebant, ſolo literarum amore adducti reliquerunt: omnia abiicienda ſibi hæc & contemnenda putarunt, præ vt ingenii cultum aliquem capere, & liberalibus artibus, ita vt liberaliter educatos facere par eſt, mentes expolire poſſent. Non opibus, non gratia, non fumoſarum imaginum commendatione ad dignitates iter ſibi patefaciendum; ſed virtute, ſed eruditione, ſed prudentia & vſu rerum, eo contendendum, atque hiſce rationibus honori ſuo velificandum eſſe dixerunt. Quarum rerum conſequendarum cum ſummam ſibi facultatem in altrice literarum Italia futuram perſuaſum habuiſſent, eam viſere in animum induxerunt: atque ex nobiliſſimæ regionis ciuitatibus ampliſſimis, *Bononiam* potiſſimum delegerunt, ad quam tanquam ad mercaturam bonarum artium, ſeſe conferrent. Neque vero loci nos huius pœnitet. Nam vt de vrbis ipſius amœnitate, ciuium ſingulari humanitate ac lepore, rerum omnium copia & abundantia nihil dicam: prouiſum eſt ampliſſimi Senatus prudentia, vt nec ab eloquentiæ candidatis, nec à Iuris vtriusque ſtudioſis, nec ab his qui Medicæ ſe facultati dediderunt, quidquam deſiderari queat. Cui enim *Romuli Amaſei* nomen inauditum eſt? qui Latine dicendi facultate eo proceſſiſſe videtur, vt cum ab aureo Ciceronis ſeculo diſceſſeris, neminem minus inquinate, neminem magis pure locutum exiſtimes. Cui maxima pars noſtrum, ſi quos vel ſcribendo vel dicendo Latine proceſſus fecimus, maxima ex parte acceptum referimus. Is ſumma cum voluptate noſtra & vtilitate, nec minori laude ſua & gloria, Latinas literas publico ſtipendio profitetur: & laborum ſuorum fructum tulit non pœnitendum, cum ornatiſſimi Senatus, inprimis autem clariſſimi viri & omni laude digniſſimi, *Franciſci Guicerdini*, vrbis huius Præfecti, beneficio ſingulari, præclara & fortunarum & honoris acceſſione, pro eo atque dignitas illius meretur, auctus eſt & honeſtatus. Non poſſum hoc loco, de optimi Principis huius eximiis virtutibus tacere: qui ita in hac vrbe cum ſummo imperio & poteſtate verſatur, vt ſummis, mediis, infimis, omnibus ordinibus, omni hominum generi, ſeſe probet maxime. Neque vero de priuatis illius virtutibus, mihi dicere propoſitum eſt, quas ille, ſpecie diſpares, prudentia coniunxit. Nam cum nihil ſit magis disiunctum, quam ſeueritas à comitate: in ſumma tamen grauitate, mira quadam & incredibili ſuauitate temperatus eſt; de his tantum dicam, quæ ad nos propius pertinent. Eſt quidem vir ille ornatiſſimus, grauiſſimis Reipubl. occupationibus ita diſtentus, vt nulla fere ab illis ei detur vacatio: idem tamen adeo ſtudia quoque noſtra non negligit, vt non partem aliquam curarum deriuaſſe; ſed omni cogitatione & toto, quod aiunt, pectore, in ea prouehenda, iuuanda & ornanda, incubuiſſe videatur. Neque vero vnum aut alterum doctrinarum genus reſpicit; cæterarum autem nulla cura tangitur: ſed quemadmodum ipſe in omni literarum genere ita verſatus eſt, vt excellat: ſic cum omnem doctrinam ingenuarum & humanarum artium vno quodam ſocietatis vinculo contineri perſpectum habeat & exploratum, omnibus omnium ex æquo ſtudiis conſultum eſſe cupit, præcipue vero cum egregiam Iuris ciuilis prudentiam, non mediocri Latine dicendi facultate condiuerit; ad hæc potiſſimum ſtudiorum genera ornanda animum adiecit. Itaq; non contentus *Romuli* fortunas auxiſſe, cum eum ſcribarum principatu cohoneſtaſſet, ad Iuris ciuilis profeſſores mentem cogitationemq; retulit. Et primum quidem *Ludouico Gozadino* ſtipendium auxit. At cui viro? ei, qui præter quam quod eſt nobiliſſimis ortus maioribus, & ſua ipſe virtute clariſſimus, ita iuris excellit prudentia, vt nemo ei tradendi illud facultate comparandus videatur. Deinde vero virum doctiſſimum *Petrum Paulum Parrhiſium*, cuius in explicando iure diligentiam admirantur omnes, *Patauio* huc acciuit: vt nihil ſit quod Iuris ſtudioſi deſiderare poſſint. Ne

intra

intra hos quidem fines, illius in ordinem hunc nostrum benignitas consistere cogitat: maius adhuc quidam molitur: maius suæ erga nos beneuolentiæ documentum, nobis dare cupit: cupit, si per te liceat, patriam hanc tuam ornatissimam, ornatiorem reddere: cupit Gymnasium hoc, toto orbe celeberrimum, doctissimis viris multo esse refertissimum: cupit egregiis suis factis extremam nunc manum imponere. Sed quid impedit, quo minus ordine tibi rem ita vt gesta est explicem: vt nihil me a vero aberrasse intelligas, cum dicerem, suauissimorum parentum videndorum vix vllum maiore vnquam incensum fuisse desiderio, quam quanto tuum nos aduentum expectauimus. Etenim cuius causa patriam reliquimus, parentes deseruimus, propinquos negleximus, æqualium nostrorum consuetudine, amicissimorum colloquio & familiaritate, nobis ipsi interdiximus: eius per te nobis potestatem factam iri speramus. Obsecro autem tuam amplitudinem, vt me tibi rei seriem percensentem, ea qua cœpisti attentione audire digneris, neque enim longum faciam; quo ad eius fieri poterit, breuissime percurram omnia. Nunquam nos, Antistitum Princeps dignissime, vel loci huius, vel eorum, qui hic bonas artes profitentur, pœnituit. Sed qui nobis aditum ad grauiora studia patefacerent, & fontes illorum atque origines commonstrarent, hi à nobis desiderati sunt. Quam vellem, copiose hoc loco dicere possem, vnde disciplinæ omnes manarint: quæ basis, quod fundamentum earum sit: nisi vererer, ne quemadmodum *Phormio* apud *Hannibalem* de re militari differens, delirus illi senex visus est: sic ego, si longiorem de origine doctrinarum omnium apud te orationem instituerem, iure optimo, à mente desertus iudicare possem. Certe nisi ipse persuasum haberes, à *Græcis* omnem ingenuarum artium doctrinam profluxisse, nunquam eximia spe, summæ virtutis adolescentes filios tuos, *Alexandrum* & *Ioannem*, ei in disciplinam tradidisses; qui inter linguæ huius peritissimos, omnium concessu, principem locum obtinet: nisi cognitum tibi esset & exploratum; eos demum recte literis nauare operam, qui ex fontibus Philosophiam hauriunt, non qui riuulos consectantur: Ius ciuile è media Philosophia sumtum: omnia denique grauiora studia, Philosophorum scriptis prædiscendis, permultum adiuuari: nunquam tanto studio eum quæsiuisses, qui, princeps ætatis nostræ Philosophorum, *Aristotelem* principem liberis tuis interpretaretur. Quamobrem, cum eas ipsas res animo nobiscum pertractaremus, permagnum ad Ius ciuile intelligendum *Græcas* literas adiumentum adferre: Philosophiam autem, vnde ius ipsum trahit originem, nisi è Græcia petatur, non esse maximi faciendam: omnem curam & cogitationem in eo consumpsimus, vt compotes alicuius fieri possemus, vnde hæc, ex quibus omnis *Latinorum* orta est eruditio, cognoscere liceret. Illico *Lazari* nobis *Bonamici* in mentem venit, in quo est ea *Latinæ* & *Græcæ* linguæ peritia: ea interiorum & reconditarum literarum cognitio, vt *Theodoris* illis, *Hermolais*, *Picis*, si non anteponendus, certe comparandus iure optimo videatur. Tum autem adeo vir ille in legendo docendoque nullum laborem refugit, vt non minus in illum, quam in doctissimum *Originem*, *Adamantii* cognomen quadrare queat. De te quoque subiit animum nostrum recordatio, qui, quo es in dignoscendis doctorum virorum ingeniis iudicio præditus, in tam ampla fortuna tua nunquam commissurus eras, vt liberos tuos, quorum tibi semper fuit, ita vt esse debet, cura antiquissima, ei commendares, qui principatum inter doctos non teneret. Et tuum itaque & totius orbis de hoc viro iudicium secuti, pulcherrima quadam conspiratione facta, incredibili consensu omnium & summa voluntate, ad vrbis huius Præfectum, nunquam mihi sine honoris præfatione nominandum, accessimus: multis ab eo precibus contendimus, vt tanti viri præsentia, vrbem hanc ornatam, studia nostra adiuta, laudem suam & gloriam in extremos vsque orbis terrarum fines propagatam vellet. Simul atque audiuit postulata nostra, Princeps optimus, nos de tanto erga literas atque earum professores amore dilaudauit. Non inauditum sibi esse *Lazari* nomen dicebat: quod ab aliis quoque antea multum de insigni viri eruditione accepisset, daturum se operam recepit, vt, quam primum de voluntate illius certior factus esset, nostro satisfaceret desiderio. Petitus est deinde à nobis ordo amplissimus, qui & ipse prolixe nobis de sua voluntate promisit. Omnes huius vrbis Principes sollicitos habuimus: omnes suam nobis auctoritatem & gratiam ad hoc negotium conficiendum detulerunt. Virum etiam spectatissimum grauissimumque *Antonium Mariam* fratrem tuum, qui tum dictaturam gerebat; vt, quoniam ciuitatis nomen sua auctoritate sustineret, se ad caussam nostram adiungeret, & eam suffragio suo planè, quod aiunt, colophonio adiuuaret, deprecati sumus. Huic à clarissimo vrbis Præfecto datum est negotium, vt quid animi haberet *Lazarus*, an in pactionem aliquam descensurus esset, per literas expiscaretur. Continuo vir humanissimus, vt est in ordinem nostrum effusus suauissimè, nulla mora interposita, *Lazarum* per literas petiuit, vt suam sibi voluntatem patefaceret. Solicitatus is iam erat, & literis certarum nationum, & sermone nonnullorum, qui visendi illius causa Patauium profecti, ne tantæ studiosorum voluntati deesset, vehementer ab eo contenderunt. Respondit itaque quoniam ad nostrum hunc ordinem, amandum, ornandum, omnique ope iuuandum, omnes vitæ suæ rationes transmisisset, quiduis se potius facturum, quam vt tam amantium sui nobilissimorum iuuenum tam honesto desiderio non obtemperaret. Quare voluntatem suam minimè abhorrere non obscure significauit: sed cum semel in fidem se tuam & clientelam contulerit, integrum sibi esse negabat, quidquam, nisi de tua sententia, statuere. Ad te retulit, in tuum aduentum reiecit omnia: quidquid tu decreuisses, id se cupide & libenter amplexurum promisit. O te felicem, qui eiusmodi virum in clientela tua habeas! Felices liberos tuos, quibus talis dicendi & faciendi magister contigit. Aiunt *Philippum Macedonum* Regem, cum *Alexandro* filio auctus esset, Diis gratias egisse, non tam quod natus sibi esset filius, quam quod in *Aristotelis* ætatem incidisset. Illius enim in educando cura & diligentia effectum iri sperabat, vt & se patre & tanto imperio dignus euaderet. Quanto id abs te dici posset rectius? nam quamuis eiusmodi fuerit *Aristoteles*, vt omnes in illum vires suas & facultates effudisse natura videretur: vsque eo, vt si quid illum fugerit, id sub intellectum hominis cadere non posse, à doctis atque intelligentibus memoriæ proditum sit: fuere tamen non omnino leues auctores, qui illum vita dicerent fuisse non inculpatissima: cum contra *Lazarus* hic *Bonamicus*, cuius fidei pignora tua commendasti, non eo tantum nomine censeatur, quod circulum doctrinarum

rum omnium absoluerit; sed morum etiam probitate & totius vitæ innocentia, permagnam sibi apud omnes admirabilitatem faciat: dum amplissimum omnium artium bene viuendi disciplinam, non vita minus quam literis persequitur. Ex quo factum est, vt omni laude cumulati iuuenes filii tui, longo vsu illius non solum æqualibus suis anteponi, sed cum maioribus natu comparari queant; tum singulari morum integritate ita excellant, vt in amoribus sint apud omnes, & tanquam de cœlo lapsi diuini homines, omnium in se ora atque oculos conuertant, summa ab omnibus admiratione afficiantur: vsque eo etiam, vt sapientissimi viri, progressum in illis ætatis non expectandum esse duxerint; sed eos annalibus legibus solutos, cupide & libenter in sacrorum Pontificum collegium cooptarint: cum virtutis illorum, quam ætatis cursum esse celeriorem cognouissent. Sed me tanti viri admiratione longius à proposito digressum esse sentio: nunc ad institutum redeo. Posteaquam renuntiatum est nobis, in tuum aduentum extracta, ad tuam voluntatem relata esse omnia: vota pro salute tua frequentes nuncupauimus. Deum Opt. Max. dies noctesque comprecati sumus, vt tuum ad nos aduentum maturaret: nec quicquam nobis longius videbatur, quam dum te præsentem videremus. Eam enim spem de tua singulari humanitate & propensa erga literarum studiosos voluntate conceperamus, vt ne sponsione quidem & isto sacramento cum plerisque contendere dubitaremus, quin simul atque incolumis in hanc vrbem peruenisses, Lazari nos primo quoque tempore compotes facturus esses. Nam & velle te nihil dubitamus, & debere intelligebamus, & posse videbamus. Neque enim consentaneum esse videtur, vt cum sis tanta naturæ bonitate præditus, atque omnibus his artibus, quæ sunt libero homine dignæ, perpolitus, lectissimorum iuuenum preces aspernari, eorum studiis nolle prospicere, tantumque eis fructum inuidere videare. Quorum vt precibus non concederes (quæ tamen asperitas, in tam clementem & benignam naturam minime cadere potest) debes tamen hoc patriæ tuæ, vt eam tanti viri præsentia ornandam, tanto doctrinarum omnium thesauro locupletandam cures. Nolo hoc loco, quæ sunt ex illius aduentu commoda secutura, percensendo, orationem meam dilatare; quod hæc apud eum commemoranda putarem, qui *Lazarum* ignoraret: tibi vero cum sit notissimus, quid attinet ea, quæ tu iuxta nobiscum tenes, auribus tuis inculcare? Non te fugit procul dubio, quantum semper sectatorum numerum habuerit *Lazarus*: & hoc ad aures tuas peruenisse arbitror, illius causa nunc quoque *Patauii*, quam plurimos commorari, qui cum multo sint vrbis huius cupidiores, cum illo tamen in solitudine vitam degere malunt, quam sine illo in fortunatis insulis habitare. Non dicerem hoc, nisi cum superioribus mensibus Patauium excurrissem, à multis ipse dici audiuissem, qui me vltro etiam rogarunt, vt eis pro virili mea parte, hic agendi facultatem conficerem: id quod ita fieri posse affirmabant, si *Lazarus* huc accersitus esset. Longe enim se malle in hac hominum luce versari. Ex quorum aduentu quantum sit emolumenti ad hanc vrbem peruenturum, tu ipse pro tua prudentia diiudicare potes. Debes autem hoc patriæ tuæ; vt illius potissimum commodis consultum velis, præsertim, cum tanta sit eius rei conficiendæ penes te vnum potestas & facultas. De tuo nutu pendet *Lazarus*: velle te significa, *Bononiam* vt veniat, dictum ac factum, confecta erunt omnia: & nos immortali tibi beneficio deuinxeris: & patriam tuam pro eo atque debes ornaris: & nominis tui æternitate prospexeris. Per fortunas, vir clarissime, per liberos tuos, & doctrina, & virtute præstantes, perque omnia ea, quæ chara tibi sunt & iucunda, oramus te & obtestamur, ne gaudium hoc nostrum, quo ob te reducem affecti sumus, repentina aliqua ægritudine contaminare, preces nostras aspernari, nobilissimam hanc iuuentutem contemnere, & pro nihilo ducere velis. Tu nobis tum, cum maxime laboraremus, perinde atque numen aliquot propitium & salutare, derepente affulsisti: in te nunc studia nostra inclinata recumbunt, in te & spes & ratio illorum omnis posita est & defixa. Fac nobis viri illius potestatem, sub quo dicendi stipendia facere, sub quo ingenuarum artium doctrina, mentes expolire, à quo etiam recte viuendi exemplum sumere possimus. Si nostris hoc precibus largiri non vis: largire patriæ tuæ, quam bona pars iuuentutis huius deserere cogitat, nisi *Lazari* compos fiat. Quæ mihi sic tecum agere, & quodam modo tacita loqui videtur. Es tu quidem ita, vt liberaliter educatum par est, omnibus liberalibus artibus instructissimus, tum fortunæ beneficio, quam tui mores tibi finxerunt, ad summos honores & dignitates euectus: sed si recta rem ratione reputare velis, omnia hæc, quibus magnus es & conspicuus, vel animi, vel corporis, vel fortunæ bona, mihi vni accepta ferre debes: meo mihi id iure vendicare possum. Nam nisi ego te primo in hanc lucem protulissem: nisi tanta cura & diligentia, paruulum educassem: nisi optimis quibusque præceptis & institutis te auxissem; nunquam ad istos honores ascendisses: nunquam tantam nominis claritatem consecutus esses. Neque vero existimare te velim, exprobrandi gratiâ hæc â me nunc dici: etenim iam olim paria mecum fecisse videris, atque adeo agros fertiles imitatus, plus etiam ad me attulisti, quam à me accepisti. Nam cum plurima tua in te beneficia constent, quanti me istud facere putas, quod, cum liberos susceperis, eos non minori cura instituendos atque erudiendos curaris, quam vnicum filium potentissimus Macedonum Rex *Philippus*? Singulare hoc tuum agnosco beneficium. Neque enim satis mihi abs te factum putabas, si & maiores ipsi tuos (quorum semper fuit splendor maximus) clariores, & me nominis tui fulgore illustriorem redderes, nisi liberorum atque tuorum teneram ætatem, ita ab optimo artifice fingendam curasses; vt in verissimam spem adducar, fore vt ipsi quoque tua vestigia persecuti, non minus atque tu rebus meis lucis allaturi sint. Fateor itaque atque adeo profiteor & præ me fero, cum aliis nominibus, tum hoc præcipue debere me tibi plurimum. Sed ad cætera tua in me benefacta, accedet hic cumulus vel maximus: si quem ex doctissimi viri consuetudine liberi tui fructum percipiunt, cum ad reliquos ciues tuos, qui vel cognitionis vinculo tibi copulati sunt, vel alia quapiam te necessitudine attingunt; tum ad hos quoque literarum studiosissimos adolescentes, quos ego nunquam alienos â me iudicaui, redundare patieris. Hi me patriæ suæ præpositam habuere: hi mea causa parentes desideratissimos posthabendos, dulces propinquos negligendos, amicissimorum consuetudinem omittendam sibi putauerunt, dum omnia illis vno literarum studio posteriora sunt, vt humanitati meæ minime constare videar, nisi eos quo-

quoque ciuium meorum loco numeroque habeam,quorum ego celebritate non minus quam indigenarum frequentia gaudere soleo. Neque id eo tantum nomine, quod mei ex illis locupletiores reddantur & ditiores: sed etiam quod orbem terrarum nominis mei fama implere consueuerint. Ego mater studiorum appellor, ego in numismate meo docere me glorior, nec alio insigni magis delector. Iactent vrbes aliæ copias & diuitias suas: iactent ædes magnificas & sumptuosas: iactent militem ad arma paratum: res bello gestas prædicent; ego cum his quoque rebus ita affluam, vt non temere cuiquam amplissimarum vrbium concedam, non alio tamen nomine vel libentius glorior, vel frequentius, quam quod *Athenarum* in me laus & gloria transfusa esse videtur: quod ex vltimis terrarum finibus,non sordes & quisquilias hominum, non fecem ciuitatum, sed domi suæ nobilissimos quosque iuuenes ad me conuolare,in sinum se meum conferre video: neque vero idcirco vt sordidam mercaturam exerceant, vel quæstum sibi aliquem ex me comparent; sed vt effusa in meos liberaliter pecunia, ingenii cultum sibi mercentur; liberalibus disciplinis mentes expoliant, ad res graues administrandas aptos se reddant & idoneos, quo & sibi honori, & amicis vtilitati, & Reipub. emolumento esse possint, harum ego laudum gloria subnixa incedo, hisce de rebus magnifice me effero. Sed proh Deum atque hominum fidem, quam longe nunc absum ab ea,quæ fui antea? Olim ab hoc hominum genere frequentabar; nunc ab vno *Lazaro* multo maximam partem in ea ciuitate detineri audio, quæ nulla ex parte conferri mecum possit. Illuc *Galli*,illuc *Germani*,illuc *Poloni*, *Bohemi*, & cæteri confluunt quam plurimi: illuc hæ quoque reliquiæ migrare cogitant. Nunc ego tuum imploro auxilium: atque si parentem hoc facere æquum est tuam,ad tua supplex genua accido, ne hanc mihi laudem præreptam, ne tantam impositam ignominiam, ne me ægram, ac prope desertam ab omnibus & derelictam esse velis. Per te precor immortales (aguntur enim ciuium meorum vectigalia: agitur honos meus & existimatio) si me non nouercam, sed germanam semper parentem expertus es: aliqua opera factum intelligis, vt is esses qui es: da mihi quæso hanc gratiam, vt celebrem me potius velis esse quam desertam. Multa in me ornamenta, multa beneficia contulisti: sed ea omnia aut *Lazari* accersendi potestate facta augeas, aut, si secus feceris, occasura esse iubeas. Hæc tibi patriam atque eandem parentem tuam, si vocem edere possit, dicturam putato, cui te petenti quidquam negare, parum pium videri queat. Sed finem iam dicendi faciam: neque enim longiorem causa orationem desiderat, quæ ipsa pro se satis loqui videtur. Hoc te iterum atque iterum hæc nobilissimorum iuuenum corona orat atque obsecrat, ne per te fieri velis, quo minus affectum hoc per clarissimum vrbis huius præsidem negotium, & vero, vt dicam pene confectum, perfici tandem aliquando ab eodem possit. Neque enim aliud is, quam aduentum tuum expectauit: nec aliud nunc, quam nutum & voluntatem tuam requirit. Quem si tu oratione tua cohortatus fueris, vt primo quoque tempore pulcherrimum facinus hoc ad exitum perducat: & eum, egregia animi inclinatione in causam nostram propendentem multo alacriorem reddideris, & nos tanto tibi beneficio obstrinxeris,vt si vitam etiam & sanguinem pro tua dignitate profuderimus, nec minimam tamen tuorum in nos meritorum partem assecuti videamur. Dixi.

ORATIO TERTIA.

Ad Sigismundum II. Regem Poloniæ, in reditu eius ab exercitu contra Valachos relicto, dicta in Ecclesia Cathedrali Cracouiensi.

SAluum te ad nos redire, *Sigismunde* Rex Augustissime,tanto lætamur impensius, quanto maiore studio DEUM semper sumus deprecati, vt re bene gesta, te reducem ad nos incolumem videre liceat. Omnes pro tuo isto felici reditu vota dedimus: quorum compotes facti incredibilem in modum gaudemus. Etenim ex tua,qui spes es altera Regni, serenissimique Parentis tui salute & felicitate,nostram quoque salutem & felicitatem pendere intelligimus: ita,vt hoc tibi possit esse persuasissimum; neminem esse in hac, qua circumfusus nunc es, sacerdotum corona, qui non maiore cura & diligentia pro vestrarum Maiestatum, quam pro sua ipsius incolumitate,prosperisque successibus Deo sit solitus supplicare. Agnoscimus Serenissimi Parentis tui singularem in nos beneficentiam, liberalitatem, clementiam, cui vitam à DEO quam longissimam concedi, tam ardenter cupimus, vt de nostræ etiam vitæ tempore ademtum aliquid singuli,atque ad illius annos additum velimus. Hunc enim totius ordinis nostri tutorem fidelissimum, hunc propugnatorem iurium nostrorum fortissimum, hunc patronum beneficentissimum, hunc non tam dominum quam parentem nostrum clementissimum experimur. De quo si quid factum DEUS aliquando voluerit, quod vtinam sero contingat: sed vt sint incertæ res mortalium,ita,vt ne quid vesper quidem serus vehat scire possimus: si quid ei humanitus acciderit (qui vtinam natus esset immortalis) ad quem nobis confugiendum? cuius fides imploranda? cuius erit præsidium inuocandum, nisi tuum,*Sigismunde* Rex Auguste. Non es procul dubio commissurus, quin,quod oris totiusque corporis figura & lineamentis refers,sis vita etiam & moribus expressurus.Neque facies, vt quorum propugnationem tanto studio Serenissimum Parentem tuum suscepisse vides,in eorum salutem & conseruationem non pari ipse cura studioque incumbas.Ac in magna tuæ & nostræ felicitatis parte id ponimus, quod ad eam ætatem iam peruenisti, in qua vitam,facta,mores,Serenissimi Parentis tui contemplari cum iudicio possis. Quæ vt diligenter contempleris rogamus; atque ita contempleris, vt ad eandem formam, vitam tuam instituere in animum inducas. Qui volent, *Iulios* tibi,*Augustos*,*Traianos*,imitandos proponant:mihi domi habere istos videris omnes. Etenim in vno Serenissimo Parente tuo, *Iulii* clementiam, *Augusti* felicitatem, *Traiani* virtutem bonitatemque videre licet, neque fuit istorum vnus quisquam, tot & tam præclaris animi & corporis dotibus ornatus, quot in Sereniss. Parente tuo non sine stupore quodam & admiratione cernimus. Quare viuum hoc exemplar, vnde tu ipse progressus es, subinde intuere: in Sereniss. Parentem tuum, tanquam in speculum, inspice: atque inde tibi viuendi formulam sumito, cuius ego plurimis aliis virtutibus enumerando recensendis in præsentia supersedebo, ne sim longior. Neque enim dicam,

qua prudentia, qua iustitia populos regat sibi subiectos, qua sit animi moderatione, qua clementia, qua bonitate, qua sit fortitudine in hostibus debellandis, non iis tantum qui videntur; verum etiam iis, qui quanto minus sub oculorum nostrorum aspectum cadunt, tanto cum eis bellum gerimus periculosius; cuius generis sunt ira, quæ furor breuis est; voluptas, qua nihil est virtuti magis inimicum; dolor, metus, cupiditas, quibus in fraudem sæpe homines impelluntur, franguntur que animi eorum & debilitantur, quo minus possint toto pectore, quod aiunt, in virtutem incumbere. Hæc serenissimus Parens tuus ita rationis imperio subiecit, vt ne inter priuatos quidem, nedum Reges & Principes, hoc tempore facile quenquam reperire liceat, qui omnes animi sui motus, perinde in sua habeat potestate. Ita, vt qualem esse volunt sapientem suum *Stoici*, in quo nullæ sint perturbationum procellæ & tempestates; sed summa animi tranquillitas, talem vnum propemodum hoc nostro seculo inuentum esse gloriari possimus: cuius in rebus, siue lætis, siue tristibus, eundem semper vultum videre liceat, cum mentis, a qua is fingitur, nulla fiat mutatio, nulla plane perturbatio. De iis serenissimi Parentis tui præclaris virtutibus, quibus cunctos ætatis nostræ huius reges & principes longo post se interuallo reliquit, non est mihi nunc propositum dicere, non quod eas tibi vel maxime imitandas non existimem; sed quod alio me vocat locus iste, in quo nunc consistimus: atque vt de pietate potius illius & religione verba faciam, hortatur, qua tanta est in serenissimo Parente tuo: vt ego non dubitem omnes reliquas virtutes illius, omnes res feliciter gestas, omnes victorias & triumphos, illi soli acceptos ferre. Nam neque hæc, quæ fortuita quidam appellant; neque illa, quæ vera sunt animi bona, consequi tam affluenter vnquam potuisset, nisi DEVM tanto cultu & veneratione; nisi ministros eius tanto studio & beneuolentia prosequeretur. Si enim, vt sapiens ille ait, nemo potest esse continens, nisi DEVS dederit, si omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est, descendens a Patre luminum: frustra se quisquam non solum fortunæ; verum etiam animi bona adipisci posse sperat, nisi a DEO petere ista didicerit: nisi ea, qua par est erga DEVM, pietate & religione fuerit. Hæc est vna virtus, qua qui caret, carebit omnibus, quam qui habebit omnes. Si Rex esse vis, si Rex, inquam, esse vis, non magis populorum & nationum, quod cumprimis magnum & amplum habetur; quam tui ipsius, quod multo est maius & amplius: si non populus tantum & nationes; verum etiam animi tui motus & affectiones rite regere vis & gubernare, pietatem imprimis amplectere, DEVM cole, DEO te subiice, is deinde facile tibi subiiciet, cum populos & nationes, tum animi tui motus & affectiones: ita, vt in potestate tua sis habiturus omnia, nihil repugnans & rebelle sensurus. Pietatis vero & religionis, ac erga DEVM venerationis exemplum, nihil est quod petas longius. Vides vt serenissimus Pater tuus, pura mente, puras ad DEVM assidue preces fundit: vides vt ornat, vt dotat ea loca, in quibus DEVS colitur: vides, vt sacerdotes, DEI ministros, obseruat, vt eorum iura, priuilegia, immunitates tuetur & propugnat. Hunc tibi, *Sigismunde* Rex, imitandum proponito: ad huius similitudinem & exemplum vitam tuam, mores atque actiones omnes dirigito. Hanc vero Ecclesiam, hanc sacerdotum coronam, imprimis tibi tuendam & ornandam existimato. Hic enim maiorum tuorum cineres requiescunt, hic multorum reliquiæ sanctorum summa cum religione asseruantur, hic pro tua, proque sereniss. Parentum tuorum diuturna incolumitate felicitateque continuis DEVS precibus & sacrificiis exoratur.

ORATIO IV.

Ad PETRVM GAMRATVM, Episcopum Cracouiensem, in aduentu eius Cracouiam.

Dicta in templo Deiparæ Virginis Anno 1538. die 26. Octobris.

ADuenientem te ad vrbem atque Ecclesiam hanc, Præsul amplissime, ea qua par est veneratione excipimus: atque cum aduentum incolumem, tum locum hunc, quem DEI serenissimorumque Principum nostrorum beneficio amplissimum es consecutus, tibi plurimum gratulamur: Deumque vt fortunet precamur, quo spartam hanc, quam nactus es, ita ornes; vt te nobis pastore & dato & Episcopo, facilius eorum ferre possimus desiderium, qui, cum huic ipsi Ecclesiæ præessent, ita se gesserunt; vt nunquam ex animis nostris eorum discedere queat memoria. Non illorum dico priscorum, quorum vel auditam tantum habemus memoriam, vel solis literarum monumentis consignatam, sed duorum Ecclesiæ huius luminarium, quæ non ita pridem summo cum gemitu & plangore bonorum omnium extincta sunt; alterius cognominis tui *Petri Tomicii*, alterius omnibus amoris atque amicitiæ vinculis tibi coniunctissimi *Ioannis Choienski*, quos ipsi ad Ecclesiæ huius gubernacula sedentes vidimus: quos in optimam partem cognouimus: quorum præclaras dotes admirati sumus: quorum in tuendis atque conseruandis Ecclesiæ huius nostræ commodis, magnam & fidem & studium & autoritatem perspeximus. Qui tam triste nobis desiderium sui reliquerunt, nulla vt id temporis longinquitas lenire potuerit, nisi tu potissimum successor datus esses, cui ad multa DEI munera, quibus illi affluenter ornati fuerunt, hoc accessit, quod vix quisquam fuit hominum memoria, qui tantum apud cunctos ordines gratia valeret, qui tanta sibi omnium summorum prædiorum ac infimorum studia, amores, beneuolentiam conciliasset. Te videmus magno quodam & excelso animo, omnem pecuniam tuam, ad beneficentiam libertatemque ita conferentem, vt eam contemnere prorsus & pro nihilo ducere videaris, præ vt amicos tibi parare queas, quos omni auro qui dixit pretiosiores, is nihil potuit ad veritatem dicere propensius, Te conciliandæ colligendæque gratiæ artificio esse instructissimum. Te minoribus hisce virtutibus, comitate, affabilitate, beneficia in omnes voluntate liberalitate, splendore, munificentia, ita ornatum cernimus, vt anteponi tibi nemo, vix quisquam tecum queat his virtutibus comparari. Quibus tu tanta tibi eorum hominum studia adiunxisti, apud quos summa cum potestate versabare, tanto tui cunctos amore inflammasti, vt ad nutum se tuum cuncti conuerterint, neque in mentem tibi venerit optare quidquam, quod non incredibili concessu atque ardore tibi fuerit tributum. Itaque cum studio isto & obseruantia hominum erga te, tum

ingenio, solertia, prudentiaque tua effectum est, vt maximæ maximis de rebus controuersiæ sublatæ, iræ, quæ videbantur implacabiles, sedatæ, graues inimicitiæ non extinctæ modo sunt te arbitro; sed etiam ad amicitiam consuetudinemque traductæ. Quæ tua felicitas vt propria tibi sit & perpetua, atque vt in hac quoque diœcesi itidem, vt in illa, te ventos moderante, pacata sint omnia & tranquilla, Deum suppliciter precamur, tantoque nos id facilius impetraturos confidimus, quod ad reliquam felicitatem tuam, hoc quoque accessit, vt tibi tanto gubernatori ii sint remiges in hac vrbe dati, qui non solum quod excelso plerique loco nati sunt, quod præstanti ingenio abundant, quod consilio atque omni ingenuarum artium doctrina perpoliti habentur; verum etiam quod te multum & ex animo ament, magno tibi adiumento esse poterunt ad motus istos impendentes tranquillandos, & ad conseruandam Rempub. hanc nostram Ecclesiasticam recte atque ordine administrandam. Vides, qua nunc circumfusus es sacerdotum corona: omnes nos primum ipsos ea, qua par est, animorum nostrorum humilitate fidei tuæ potestatique subiicimus: deinde, si quidquam erit in quoquam nostrum ingenii, si quis rerum vsus, si qua prudentia, omnibus his rebus, si quæ cuiquam ex hoc cœtu inesse videbuntur, perinde ac tuis vtare licebit. Quibus, quanquam ipse tam abundas, quam qui maxime, vt non multum tibi aliena opera sit necessaria, tamen si non erubuit Moyses Iethro socero suo recta monenti auscultare, homini neque doctrina neque prudentia insigni: multo minus te facturum nobis persuademus, vt ab iis aliquando consilia poscere erubescas, quorum bona pars aut in literis, aut in maximarum rerum vsu non minimam ætatis suæ partem consumpsit. Non ignoras procul dubio, te speculatorem esse a Deo constitutum: tibi per Prophetam dictum esse: Fili hominis, speculatorem te dedi domui Israël, & audies de ore meo verbum, & annunciabis eis ex me. Si dicente me ad impium, morte morieris, annunciaueris ei, neque locutus ei fueris, vt auertatur a via sua impia & viuat: ipse impius in iniquitate sua morietur; sanguinem autem eius de manu tua requiram. Terribilis est hæc Prophetæ vel Domini potius per Prophetam denunciatio. Neque vero fieri potest, vt quisque Episcopus, hoc est, speculator, tam sit cautus & diligens, vt omnia ipse oculis suis circumspicere queat, atque ob eam causam adiuncti illi sunt Prælati & Canonici, quorum alii oculorum, alii aurium, manuum vice funguntur. Horum itaque decet te, tanquam membrorum tuorum curam gerere, neque aliter aliis, quam vt corporis tui partibus prospectum velle. Quam in cognitionem si toto, vt aiunt, pectore incubueris: si omni studio prospexeris, ne quis ferus aper vineam tuam exterminet: ne quis inimicus homo in agro tuo zizania spargat: ne quis circumiens tanquam leo rugiens, quærens quem deuoret, aliquem ex grege tuo rapiat: si nos, clerumque tuum vniuersum, sub vmbra alarum tuarum difficillimis hisce temporibus ita protexeris, vt vel cognominem tuum *Petrum Tomicium*, vel amicissimum tibi fidelissimumque *Ioannem Choienski*, summos illos viros, summaque autoritate præditos, extinctos nobis esse scires magis, quam sentire queamus; & hic te Deus omni felicitatis genere cumulabit, vitamque concedet incolumem & diuturnam, & posteaquam bonum certamen certaueris, cursum consummaueris, fidem seruaueris, reposita tibi erit corona iustitiæ: dicetque tibi Dominus in die illa iustus iudex: euge serue bone & fidelis: quia in pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium domini tui, & ea dabit præmia, quæ præparauit diligentibus se, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt. Nosque dicemus cum scriptura: qui malidixerit tibi, sit ille maledictus, qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur.

DIXI.

DESCRI-

DESCRIPTIO VETERIS ET NOVÆ POLONIÆ CVM DIVISIONE EIVSDEM VETERI ET NOVA.

ADIECTA EST VERA ET EXQVISITA RVSSIÆ INFERIORIS DESCRIPTIO, IVXTA REVISIONEM COMMISSARIORVM REGIORVM, ET LIVONIÆ IVXTA ODOPORICON EXERCITVS POLONICI REDEVNTIS EX MOSCHOVIA.

AVTOR AD LECTOREM.

Lechia quidnam sit modo, quæue potentia sceptri,
Lit. Liu. Rus. & Prus. littora quæue tenet:
Scribunt iam multi, quo mente reuoluere possis,
At modo quo cernas dat tibi SARNICIVS.

Prodiit prima vice CRACOVIÆ 1585.

SACRA ac SERENISSIMA REGIA M.

D. domine clementissime.

QVemadmodum a M. vestra Regia delectus ac destinatus fui, vt situm inferioris Russiæ eiusque campestria desolata perlustrarem & reuiderem, id sedulo præstiti & feci. De qua re complura cum Maiestate vestra & verbis & scriptis egi, monstrauique omnia, quæ videbantur ad hoc propositum pertinere. Nunc vero vt magis promererer nouis obsequiis gratiam M. vestræ Regiæ, curaui (sumptibus non parcens) vt hæc in planiore forma luculentius artificiosiusque traderentur, adhibita arte Geographica, & præceptis quæ a literatis hac in parte obseruari solent, vt etiam ab eruditis in aliis Regnis cum celebritate & laude maiestatis vestræ legi possint. Cumque ipse occupatus essem aliis negotiis arduis, vsus sum ea in re opera eruditi & de literis bene meriti viri generosi domini *Stanislai Sarnicii*, amici mei non vulgaris, qui etiam notus est M. vestræ. Nam cum aliquot vicibus, libris in lucem editis, nomen & victorias M. vestræ vt par erat celebrasset, M. vestra Regia eum pro cliente suo accepit, eique se benignissimum fore patronum declarauit, promissa ei gratia Regia, vt ex diplomate ei tradito liquet. Hic ergo, lustrationis meæ typo accepto, effecit, vt non modo Russiæ, sed etiam totius regni Maiestatis vestræ situs, hoc est Poloniæ, Lituaniæ, Prussiæ, Liuoniæ, & quæ paucis ante annis de Moscho M. vestra recuperauit, exacte describeretur, vt vno quasi intuitu veluti in tabella a legentibus cerni possit. Quam operam spero gratam futuram M. vestræ, & Reipub. non iuutilem, præsertim cum a nemine hactenus istud argumentum hoc pacto tractatum sit. Certe præcipuos olim Reges & Imperatores eiusmodi studiis mirifice delectatos fuisse ac sumptus ad ea promouenda liberalissime suppeditasse ex historiis constat. Cumque Regia M. tua, haud postremum inter laudatos Reges locum obtineat, non dubium est, eam quoque pro sua ingenita clementia declaraturam, sibi hunc honestum conatum non displicere, neque in liberalibus studiis promouendis sumptibus parcere.

Datum Warsouiæ primo Kalendas Mar. 1585.

Sacræ Serenissimæ Regiæ M. vestræ
Fidelis subditus
Ioannes Sienienius C. L.

PROOEMIVM ad LECTOREM.

SIcuti theologiæ fundamentum sunt scripta Prophetica & Apostolica, medicinæ, *Galeni* philosophia, ita senatoriæ facultatis subiectum vt vocant, circa quod versatur, est historiæ cognitio, & Reipub. bene gerendæ scientia, quam complexus est *Plato* & *Aristoteles.* Fatentur autem viri togati se plurimum iuuari in gubernandis Rebuspub. cognitione historiarum; militares etiam viri non dissimulare, eiusdem summam vim esse in castris totaquè militia. Denique vt præclare *Cicero* dicebat: *Ipsa est testis temporum, lux veritatis, magistra vitæ, vita memoriæ,* adderem ego, parens immortalitatis. Nam ipsa efficit vt morientibus nobis potior nostri pars in terris superuiuat, hoc est, fama bona, immortalitate tincta. Cum igitur vndique sese vtilitates huius diuinæ exercitationis offerant, merito apud Reges & Principes in precio habetur. Iam si historia grata est cunctis, etiam ea, quæ ancillantur historiæ, hoc est chorographia & chronologia merito gratæ esse debent. Et omnino sicuti *Plato* neminem admittebat ad suam scholam, qui prius non esset versatus in Geometria & Arithmetica: ita merito illotis manibus dicitur ad historias accedere, cui prius situs locorum, vbi illæ sunt gestæ, & ratio temporum, quando nimirum hæ acciderunt, non fuerint cognita. Ideo sicuti commentariis *Cæsaris* descriptio Germaniæ & Galliarum est præfixa, ita ego descripturus res Sarmaticas, eiusdem Sarmatiæ typum præmitto, adiuncta supputatione temporum, vt ita lector locorum & temporum cognitione suffultus, ad cognoscendam hanc historiam, rectius præparatus reddatur, instructiorque ad eam legendam accedat.

DE SI-

DE SITV ET AMBITV VETERIS SARMATIÆ, EIVSQVE DIVISIONE, IVXTA Veterum sententiam.

DIuidebant veteres potissimum regiones suas iuxta decursus fluminum, ad quorum ripas degere consueSsent; à quibus congregationes & societates hominum, tanquam prouincias quasdam, appellare, iam dudum consuetudo obtinuerat. Hinc pagorum cognominis origo deducitur. Nam pagus Græcis πήγη fons dicitur. Et qui ex vno fonte bibere & iumenta sua adaquare solebant, pagani cognominabantur, hoc est societates hominum iustæ magnitudinis, quæ ad flumen aliquod & valles cum seruis liberisque, pecoribus & adscripticiis adeoque tota suppellectili domestica inhabitatum consederant, & non aliter ac corriuales necessitudine quadam deuincti felicia & aduersa perpeti paratissimi erant. Hinc *Cæsar* in commentariis vniuersam Heluetiam in quatuor pagos diuidit, cuius appellationis vsus etiamnum ab eis retinetur, aucto tamen numero pagorum. In duodecim enim pagos posterius seculum siue regiones, totam illam Rempub. diuidit. Communi igitur mori & consuetudini illius antiqui seculi innitendo, veteres quoque Sarmatæ & Sueui à fluminibus potioribus & littoribus maris, regionibus suis & prouinciis nomina imponere solebant. Vnde *Ostrogotthorum, Tirangitarum, Tissigetarum,* & *Sueuorum* nomina prodierunt. Nam *Ostrogotthi* populi dicebantur, qui ad Istrum inhabitarunt. *Tirangitæ,* qui ad Tiram, *Tissigetæ* ad Tibiscum, *Sueui* ad Sueuum, & sic de cæteris, sicuti mox ex declaratione inferiori patebit. Noticia autem huius historiæ mirè poterit iuuare lectorem, non modo ad intelligendam hanc quam tradimus modo historiam, sed etiam ad exponendos aliarum gentium rerum gestarum commentarios.

VANDALI dicebantur populi, qui habitabant ad flumen Vandalum seu Vistulam. De his dicit *Ptolomæus* quod maximam partem Sarmatiarum occuparint. Et *Procopius* similiter eos maxima spacia ad Istulam occupasse affirmat. Vnde & Venedicus sinus à *Ptolomæo* & aliis autoribus mare ad littus Prutenicum vocitatur, eo quod gentes eius linguæ illas regiones etiam tum incolebant. Hi vero populi ab aliis *Vinidæ*, ab aliis *Venedi, Veneti* & *Heneti* nuncupantur, voce quidem nonnihil deflexa, sed reipsa, vt liquido monstrabimus, vna & eadem gens *Vandalica* designatur, modo lector iudicium suum paululum suspendat, vsque dum ad finem legendo decurrerit.

MARCOMANI. Etsi autem varie se torquent autores nomen *Marcomanorum* exponentes, tamen liquet hac voce populos illos intelligi qui ad flumen Morauam habitarunt, à quo etiam nomen sibi acquisiuisse, sonus ipse indicat. Huius gentis Rex *Marobudus* celebratur à scriptoribus. Floruit vero iste *Cæsaris Augusti* temporibus, æmulus *Harminii* Ducis, quorum vterque ab initio illorum bellorum pro strenuis defensoribus Germaniæ sese gerebant. Et certe, nisi fata obstitissent, terribiles formidabilesque potentiæ Romanorum fuissent.

SVEVI populi, qui ad Sueuum, quem hodie *Sprea* nominant, habitarunt. Flumen hoc oritur ex montibus Sudeti duobus milliaribus a Budisino vrbe *Venedorum* Germanicorum. Hi populi etsi Germanis adnumerantur, tamen cum Sarmatiæ populis ob quandam necessitudinem sese coniungebant & commilitabant *Sarmatis* in pugna Carnutana contra Romanorum Imperatorem *Antoninum Pium* in finibus Boemicis, quo *Marobudus* ille tempore *Augusti*, sedes suas ex Morauia transtulerat: attestante *Suetonio* in vita *Augusti*. Et eo tempore,

pore, eaque occaſione linguæ noſtræ vſum volunt plerique vſque ad Albis ripas translatum fuiſſe, de qua re vide plura in hiſtoria noſtra.

GOTTHI vel *Guthones*, pagus & prouincia Sarmatica habitantium ad Gutalum flumen (ſic enim id *Plinius* vocat.) Ideo *Guthones* & *Gotthi* à Gutalo vocantur. Nunc *Odra* dicitur. Extendebantur coloniæ eorum Codanum ſinum verſus ad occidentem & Septemtrionem vbi eſt Gedanum, quem inquam ſinum etiam a *Gotthis* nominatum eſſe doctiores & eruditi viri tradunt: ſicut ipſa vox indicat. Sed & *Bidgoſtiam* & *Gedanum* ipſum a Gotthis etymon ſuum trahere ſyllabarum ipſa compoſitio indicat. Nam *Bidgoſtia*, habitationem *Gotthorum* ſignificat. Ad orientem vero progrediendo habitatio eorum extendebatur per montes Sarmaticos vſque ad orientales *Gotthos*, qui *Getæ* etiam & *Oſtrogotthi* dicebantur. De his tradit *Cornelius Tacitus* inquiens: *Trans Ligios Guthones regnant.* Parebant enim Sarmatis & tributum eis pendebant, vt aperte idem *Cornelius* tradit. De iis latius lib. 4. hiſtoriæ noſtræ.

VARINI pagus & populi Sarmatiæ qui ad flumen Vartam citra & vltra Poſnaniam habitabant. Quam autem nomen Varinorum cum nomine Varta ſicut *Guthonum* cum Gutalo conforme ſit, nemo non videt. Sic deſcriptio ſitus locorum vtriuſque gentis cum deſcriptionibus veterum ne pilo diſconuenit. Meminit Varinorum *Cornelius Tacitus* lib. de moribus Germaniæ: *Reudigni*, inquit, *Varini & Eudoſes fluminibus aut ſyluis muniuntur.* Et Chronicon Germanorum: *Pomeraniam tenuere Rugii, Auiones & Varini:* ſed Varinos expreſſe dicit *Cornelius* flumine muniri. Nam Varta flumen cum Proſna ſpeciem inſulæ efficit, ſic Obra cum eadem Varta.

AVARINI populi ad Naruam fluuium quod Iſtulæ copulatur infra Varſauiam habitabant. Expoſitores *Cornelii* Varmiriam in Pruſſia a *Varinis* eſſe dictam exiſtimant. Differunt ab iis *Auares* Vngarorum progenitores.

CISTOBOCI, *Ciſtobocas* aliquoties *Ptolomæus* meminit. Et *Cornelii Taciti* expoſitores ad Bogum flumen eos collocant, & ab eo denominatos eſſe ſcribunt. Nec remota eſt compoſitio a Bug *Ciſtoboci:* & Ciſto ſignificat mere vel ſincere, Boci, id eſt, ipſiſſimi. Nec procul eos ab *Iglionibus* Vilnenſibus habitaſſe tabulæ *Ptolomæi* monſtrant. *Plinius* autem agnoſcit Sarmatas ad Bugi ripas habitaſſe. Qua de cauſa eosdem inter Sarmaticas prouincias ſeu pagos collocamus.

TIRANGITAE pagus vel prouincia Sarmatica. Nam *Ptolomæus* expreſſe *Tirangitas* Sarmatas vocat, qui ad Tiram ſeu Neſtrum flumen habitabant. Quod autem a *tirare* id eſt trahere arcum voce Italica dictum eſſe putant quidam, non poſſum aſſentiri. Nam ab *Ouidio* flumen hoc Tiras vocatur, & ſeculo illo nondum latina lingua in Italicam degenerauerat.

TISSIGETAS *Ptolomæus* populos vocat, qui ad flumen hoc habitarunt, quem noſtri hactenus *Tiſſam* ſimiliter appellant. Euincitur igitur inde, noſtram linguam in vſu fuiſſe in locis illo adhuc ſeculo. Neque enim noſtrates eam appellationem a Græcis Latiniſue hauſerunt, ſed Latini a noſtris.

OSTROGOTTHI prouincia Sarmatica ſeu pagus habitantium ad *Iſtrum* & oſtia eius, quem hactenus *Viſtrum* Slaui vocant. Expreſſe autem *Ouidius* ſe exulaſſe dicit apud Sarmatas. Ergo *Thomos* vrbs nobilis exilio poetæ ad ripam Iſtri, Sarmatarum colonia fuit, vbi nunc *Kilia Achillis* nomen reſonans. Et *Plinius* aperte Oſtium Iſtri quod *Caloſtomum* vocant, Sarmatis tribuit. De hac re latius in hiſtoria noſtra.

VISOGOTTOS quos *Ptolomæus Gythones* vocat, *Cornelius* etiam eosdem electrum quod *Glaſſium* vocant colligere ad Balticum mare tradit. Proinde commentator præcipuus *Cornelii Taciti* inquit: *Gothini Gottones partes ſunt Gotthicæ gentis, quæ late compleuit latus Balticum vtramque ripam Iſtulæ.* Et prorſus recte mihi videntur exponere & proprie *Viſogothos*, id eſt Viſtulæ *Gotthos*, ſicuti *Oſtrogotthos* Gotthos, qui ad Iſtrum habitarunt. Nam expoſitio illa *Vueſt* & *Gotth* iam confutata locum non habet. Quanquam & *Viſtulæ Gotthi* Septemtrionales quoque ſunt & Septentrionales vel *Vueſtgotthi* poſſent dici.

TANAITAE qui ad Thanaim flumen Sarmatæ incolebant, ſic vocabantur. Sicuti & *Reniſarmatæ* à *Beroſo* qui viciniores erant *Reno*, vide hiſtoriam Babylonicam.

CYMBRI celebratiſſimi & antiquiſſimi erant Sarmatæ, qui ad Cymerium Bosphorum, vbi nunc eſt *Capha Oczakouia*, inhabitarunt. Horum volunt eſſe poſteritatem illos noſtros *Cyrkaſios*. *Homerus* de *Cymeriis* ſubinde meminit. Meminerunt tandem hiſtorici Cymbrorum qui ante Chriſti aduentum maxima bella in Italia excitarunt. Vnde nomen Cymbricæ Cherſoneſi: ſed vtrum iſti ab illis, an illi ab iſtis orti ſunt, dubium hoc diſcutitur in hac hiſtoria.

PEVCINI veteres proprie vbi nunc eſt *Smolensko* ſedes ſuas habuerunt. Nam *Ptolomæus* Boryſtenem ex Peucinis montibus deriuat. Boryſtenes autem oritur non procul à *Smolensko*, quam ſententiam adiuuat & etymon vocis. Nam Πευκὴ pinum Græcis ſignificat præpinguem reſinam. Porro loca illa, vbi eſt *Smolensko* & *Polocko*, ſunt admodum referta pinetis. Quin & *Pinsko* ad eandem vim denominationis *Peucinorum* deuenit. Quod autem inſula illa quæ in oſtiis Danubii, *Peucen* quoque dicta eſt, inde reor factum eſſe, quod incolas *Smolensko*, *Pinsko* & *Przypiecz* prono flumine Nepr credibile eſt, delatos fuiſſe vſque ad illa loca, ibique colonis deductis ſedes ſuas fixiſſe. *Bernhardus Vapouius* exiſtimat eam gentem quam hodie *Pieczyniegos* vocamus, non

non remote ab illis locis, eſſe reliquias veterum *Peucinorum*. Alii eos qui vocantur *Pokucie* intelligunt; vtramque autem ſententiam & ſitus loci vicinus, & vis cognominis comprobat. *Syrmius* Rex *Peucinorum* qui *Alexandri Magni* temporibus floruit, iis in locis, vbi nunc *Beſarabia*, quos *Polountios* vocant, imperitabat. Nam quia Syrmium, vbi illud Concilium poſtea celebratum fuit, adiacet Danubio, itaque haud difficile ei fuit prono flumine prouincias illas, quæcunque ſpectant ad Danubium, & oſtia eius imperio ſuo adiicere. Complura ea de re digna conſideratione libro ſecundo attulimus.

BASTARNAE Sarmatica prouincia vel pagus in ea parte Poloniæ, vbi nunc ſunt, qui vocantur *Podgorii:* ſed porrigebantur ſecundum fines Daciæ. Ideo *Procopius* & alii veteres eos ponunt ad latus *Daciæ* ſeptemtrionale: *Dacia* autem proprie fuit vbi nunc eſt *Tranſyluania*. Cui rei & *Iouius* in ſua hiſtoria aſtipulatur.

LIGII prouincia Sarmatica inter Viadrum & Boemicos montes quos Vandalicos *Dion* vocat. Ea nimirum *Sylleſiæ* pars vbi eſt *Legnicium* oppidum. Ideo *Legnicii* etymon à denominatione *Ligiorum* ſcriptores Germanici deriuant.

QVADI. Poſitis terminis *Marcomanorum* ad flumen Morauam, & *Ligiis* populis infra montes Vandalicos ſeu Boemicos, vt modo dictum eſt, quicquid in medio eſt, *Quadis* eſt tribuendum, vbi eſt *Niſſa* & Ducatus *Opolienſis*. Non aſſentior quibusdam expoſitoribus *Cornelii Taciti*, qui etiam locum, vbi eſt *Petricouia*, quo heroes Polonorum ad Comitia veteri inſtituto confluere ſolebant, in ipſo vmbilico Poloniæ *Quadis* tribuunt. Ita enim *Marſignis*, *Gotthis*, *Oſſis* & *Buriis*, qui *Cornelio* atteſtante terga *Marcomanorum* & *Quadorum* claudere debebant, nihil retro ſpacii relinqueretur. Affirmant autem *Quados* cum *Iulio Cæſare* aliquando conflixiſſe, quod forſan contigit tempore Heluetici belli, quibus ſeſe certo fœdere copulauerant.

MARSIGNI populi Sarmatici ſub montibus Sarmaticis.

SIDONII: Hos *Ptolomæus* ponit vbi eſt *Szidlouia* & *Szidlouiec*. Nec ſono vocis admodum diſcrepat *Szidlouia* à *Sidoniis*. Iſti cum *Deſiderio* Rege Longobardorum in Italiam ingreſſi *Aſidonem* vrbem, quæ poſtea *Coſſe* dicta eſt, fundauerunt. Deleta hæc fuit ſucceſſu temporis a *Carolo Magno* cum eam à Saracenis vindicaret, vt *Anius Viterbienſis* ſcriptor Italicus memoriæ prodidit, vbi expreſſe hoc *Polonis* tribuit in commentariis in *Beroſum*.

OSSII populi Sarmatici quos *Cornelius Tacitus* penes *Gotthinos* ponit, propemodum ad flumen Olſam quod cum flumine Moraua miſcetur. Nec remota eſt vox *Olſa* & *Oſſa* litera *l* ſaltem in *ſ* mutata. Eſt & in finibus Pruſſiæ *Oſſa* flumen: ſed forſan poſterioribus temporibus bellis detruſi erant ad iſtum angulum Pruſſiæ.

BVRII: penes *Oſſios* prouincia Sarmatica. Deſcriptiones ſitus loci plane conueniunt cum *Varka* oppido & *Varſauia*. Et vox *Burii* & *Varka* non variant, niſi litera *b* in *v* vſitato more conuerſa. *Ptolomæus* ſane in ſuis tabulis eodem loco eos reponit. Et *Cornelii Taciti* præcipuus commentator hoc idem iis verbis innuit: *Burii*, inquit, *extremi ſunt Sylleſiorum, verſus Iſtulam & porriguntur Toruniam.* Meminit etiam *Dion* hiſtoricus *Buriorum* in hiſtoria *Traiani:* contra quem vna cum *Dziurpaneo* Rege Dacorum arma ſuſtulerant. Latius hæc in hiſtoria noſtra reperies.

RVGII populi: hos inter Viadri & Viſtulæ oſtia *Ptolomæus* collocat, vbi eſt modo Pomerania. Oſtenſum eſt autem Gutalum ſeu Viadrum a *Guthonibus* ſeu *Gotthis* eſſe dictum, eo quod domini & poſſeſſores eius ripæ erant. Cum autem *Rugiani* inter vtramque gentem Sarmaticam in medio habitarint, crediderim eos ad ſupplementum eorum pertinere. Affirmant autem commentatores *Cornelii Taciti Rigenſes* in Liuonia ad oſtia *Rubonis* vel Dunæ a *Rugiis* originem ſuam ducere, eſſeque eorum colonias. *Odoacer* Princeps bellicoſus, vaſtator Italiæ ſub tempora Gotthorum ante mille annos dicitur prodiiſſe ex ea gente. Ideo *Dlugoſſus* hiſtoriographus Polonorum *Odoacrum* Polonum facit. Siquidem & nunc illæ regiones Pomeranicæ obnoxiæ ſunt Polonis, antea vero prorſus ditionis Regum Poloniæ erant. Commemoratur tamen in hiſtoriis *Rugianos* vna cum *Gotthis* militaſſe, & *Gotthis* excedentibus ex Italia, etiam *Rugii* in eorum caſtris connumerantur. *Grammaticus* autem hiſtoricus eadem de cauſa, *Caſſobios* etiam ante aduentum Chriſti eodem in loco, id eſt ad littus maris illius Baltici habitaſſe affirmat. Sunt autem *Caſſubii* gens ſtirpis Polonicæ.

SCYRI etiam prouincia Sarmatica. Nomen credo hæſit in *Scyriciis*, qui ſub montibus Carpati vltra Cracouiam habitant. *Plinius* lib. 4. cap. 13. *Scyrorum* meminit; *Quidam*, inquit, *hæc habitari ad Viſtulam vſque fluuium à Sarmatis, Venedis, Scyris, Hirris tradunt.* *Scyros* vna cum *Gotthis*, etiam ex Italia emigraſſe memoriæ proditum eſt.

HIRROS *Syradienſes* crediderim eſſe.

CAVCHI iidem forſan quos *Caſſubios* noſtri vocant, aut *Cuiauienſes*.

PACINACES ad Boryſtenem ſtatuunt. Autor ſupplementi *Carionis* cum *Boſſinis* eosdem eſſe putat.

ERVLLI: iſti quoque ad Iſtrum habitabant. Primi ii religionem Chriſtianam publice amplexi ſunt inter eas gentes, vt tradit hiſtoria Eccleſiaſtica. De horum leui armatura quædam *Iornandes* tradit de rebus Geticis. Hi *Corales* ab *Ouidio* forſan vocantur.

GEPIDES pagus Sarmaticus ex ſtirpe Gotthorum, qui habitarunt ad *Viſclam* flumen & cogno-

cognominati ſunt hoc nomine a tarditate ingenii & pigritia, vt *Procopius* tradit. Habitarunt olim ad Syrmum in Pannonia. Celebratur Rex Gepidarum *Ardarichus*, cuius opera *Athila* Rex Hunnorum, in multis prӕliis vſus eſt feliciter, ſed poſtea reliquias exercitus *Athilӕ* deleuit. Vbi *Scepuſium* eſt, ibi ſedes eorum ſtatuunt. Sed quod *Gepidarum* nomen *Lituanis* quidam recentiorum tribuunt, non video quo pacto id cum ſententia veterum quadret. De his latius in ipſa hiſtoria. Vbi etiam illa opinio diſcutitur, an Germani *Scepuſienſes* ſint reliquiӕ ſtirpis *Gepidarum*, & Germani, qui degunt in Tranſyluania, vtrum ſint reliquiӕ Gotthicӕ ſtirpis, quemadmodũ vult autor ſupplementi *Carionis*.

BESSI: *Beſſorum* pars hӕſit, vbi ſunt montes *Bieſczady* à *Beſſis* cognominati.

DVCLEOTAE adhuc oppidum eſt ad radices montium Sarmaticorum de nomine illorum *Ducla* dictum.

BICEN ipſiſſimi Sarmatӕ erant ad Meothiden, ſed colonias eorum tranſportatas eſſe metu bellorum in illud territorium vbi eſt *Biecz*. Et nomina *Bicen* & *Biecz* ſunt ſibi cognata.

IAZYGES: *Ptolomӕus* triplices gentes in Sarmatia ponit: maximas, minores & mediocres. Inter medias autem *Iazygas* recenſet. Expreſſe autem Sarmatas vocat *Iazygas* illos, qui Euxinum verſus porrigebantur. Nomen *Iazygum* ſignificat iugum vel par boum, ab ἰος ζυγὸν, id eſt tantum par boum. Videmus enim hactenus, *Podlaſios* vbi eorum prӕcipuӕ ſedes erant, tam facilem agriculturam habere, vt colonus vnico iugo boum contentus ſit ad exercendum commode agellum ſuum. Fuerunt alii *Iazyges Metanaſtӕ* dicti, eo quod vna cum familiis ſuperatis montibus Carpaciis ad Tibiſcum vbi nunc Vngaria eſt commigrarant, ibique ſedes ſuas fixerant. Horum reliquias adhuc extare audio, & loquuntur corrupto ſermone Slauonico ſeu Sarmatico. Et vocantur etiam ab accolis *Iazuinges*.

ASCAVLES hic alicubi vbi eſt *Sochaczouium*, *Louicium* ad flumen Bzura reponuntur. Dicuntur autem *Aſcauliſtӕ* illi agreſtes, qui tibias cum ſacco inflare ſolent, Muſicorum genus vile. Forſan quod locus ille multos tales alebat, quod etiamnũ non inſolens eſt in illa prouincia. Et *Ptolomӕus* ſӕpe agnomina & prӕnomina loco propriorum nominum ponit, vt *Iazyges*, *Agatyrſi*, *Ichtiophagi* & *Anartophracti* &c.

ANARTOPHRACTI id eſt inopia panis laborantes. Nam α eſt priuatiua particula & ἄρτος panem denotat. Et veriſimile eſt. Nam inhabitabant illud ſolum lapidoſum arenoſumque, quod eſt inter *Podlaſios Iazygas* & Iſtulam. Admodum ſterilis eſt illa prouincia.

LVTII reponuntur vbi oppidum non ignobile *Lutomirsko*. Et ſonus vocis cognatus eſt cognomini oppidi.

BVRGIONES fere reponuntur vbi eſt *Lublinum*, ab iis *Burgundiones* ortos eſſe volunt, gentem bellicoſam, qui copulati *Vandalis*, *Gallis*, ſuperioribusque *Germanis* mouerunt bella atrocia.

ANTAE natione Slauones erant, ſed cum Romanis contra ſuos ſentiebant, ideo *Antӕ*, id eſt contrarii vocabantur.

BORVSCI, qui & *Carbones*, primo Septemtrionem incoluerunt, vicini *Moſchis*, tandem ad ſinum Balticum progreſſi conſederunt, vbi eſt ab eis dicta *Boruſſia*. Non deſunt qui eos ex Aſia huc commigraſſe dicant. Notum eſt in hiſtoriis nomen *Pruſiӕ* Regis *Bytiniӕ*.

RVSSI & ROXOLANI vicini erant *Boruſcis*.

HERMVNDVRI ad montes Boemicos ex quibus Albis oritur. Sed *Dubrauius* ſcriptor Boemorum lib. 1. conuincit errati *Cornelium Tacitum* ea in re.

SVDINI in Pruſſia reponuntur. Ferunt autem eam regionem opulentiſſimam fuiſſe, ſed iam deletam propemodum ad internecionem à Cruciferis ordinis Theutonici, iamque maximas ſylvas enatas vbi olim degebant.

SCANDIA: De hac inſula multa a multis inter veteres autores referuntur. Ideo malo de ea aliorum ſententias referre, quam meum iudicium aliis obtrudere. *Ioſephus Meletius* in Venetorum editione *Ptolomӕi*, in tabula nona Europӕ. *Hӕ, inquit, regiones, id eſt Pruſſia, Liuonia, Lithuania, &c. in tabula Sarmatiӕ Europeӕ ab antiquis* (id eſt Hiſtoricis & Geographis) *numerabantur* (nota). Et videtur hӕc narratio firmo niti fundamento. Nam ſi in mari Sarmatico innatant & ab eo cinguntur, neceſſario & ipſӕ ad Sarmatias pertinent. *Glareanus* vero in Geographicis: *Dothlandia inſula, Scania inſula, quam hodie Solandiam vocant*, at *Plinius*, inquit, *lib. 4. cap. 14. Scandinauiam vocaſſe videtur, aut ſaltem vicinam Daniam. Ait enim ab incolis nominari alterum mundum.* De *Dania* autem ſic idem autor: *Daciam Tranſyluaniam vocant. Eſt autem longe alia ab ea, quam non recte hodie Daciam vocant cum ſit Dania appellanda, vulgo Danmarckt ad Cymbricam Cherſoneſum. Meletius* vero: *Dania ſic dicta a Dano Rege. Gotthlandia quaſi bona terra, Scholandia, id eſt, amœna terra, Northuegia, id eſt Septemtrionalis terra, Findlandia, id eſt pulcherrima terra, Glorandia, id eſt virens terra, Iſtlandia, id eſt glacialis terra.* Hӕc habentur in charta Hydrographica. *Tule* Scandiӕ inſularum vltima, Septemtrionem eundo, à veteribus Poetis & ſcriptoribus vocatur. Et Polonico ſermone *Tile* ſignificat vltimũ vel eatenus, quia vltima terrarum credebatur.

Romani ſicuti de regionibus Orientis, ita de iſtis Septemtrionalibus inſulis mirabiles fabulas ſparſerunt in vulgus. Inter quos *Cornelius Tacitus* ita propinquas dicit cœlo, vt ibi iam poſſint ſolis labores exaudiri & ſtridores rotarum eius. Formas Deorum iſtic videri, homines monſtroſi aſpectus & lapides gemmasque precioſas. Hoc vero eo conſilio faciebant, vt inde gloriolam apud ſuum vulgus aucuparentur, ſe nimirum deuicta ac debellata Germania, adeptos tales terras, quӕ iam veluti ſuburbium cœli viderentur, ob talia & tanta miracula.

DE LIMITIBVS VETERIS SARMATIÆ.

Addam hic deſcriptionem finium Sarmatiӕ, iuxta ſeriem temporum, incipiens à temporibus Auguſti Cӕſaris.

10. *Ob aduentum ſaluatoris.*

FLorus lib. 4. cap. 12. ſcribit *Auguſtum* cum legatis Sarmatarum Getarumque pacem ſanxiſſe, fœdusque percusſiſſe iis conditionibus, ne ripam Danubii tranſcenderent. Ideo ad *Lucullum* literas ſcripſit, vt adverſus Sarmatas ripam tantum Iſtri tueretur. Huic ſententiӕ ſuffragatur *Ouidius*. Nam *Lucullum* laudans inquit: *Hoc duce ripa Iſtri tuta fuit.* Porro occidentalis limes fuit Albis flumen. Nam *Strabo* & *Suetonius* aperte dicunt, Romanos occupata Germania Albim noluiſſe tranſcendere. Imo Sueuos, qui illa loca occuparant, Cӕſares tranſtulerunt ex iis regionibus, ne prӕberent anſam belli cum Sarmatis.

110. *Traiani* & *Adriani* temporibus, pontis in Danubio ad Nicopolim erectio, indicat Romanos Danubio imperium ſuum in Europa finire voluiſſe, ſicuti Euphrate ab ortu & Nilo a meridie.

163. Bellum Sarmatarum *Aurelii Antonii* cum Sarmatis & Squadis ad fines Boemiӕ, & ſtationes legionum Romanarum, autorum ſcriptis concelebratӕ, indicant qui fuerint tunc fines eorum, pro quibus dimicatum eſt.

247. *Dion Seueri* temporibus hiſtoriam ſuam ſcribens, dicit Albim flumen oriri ex montibus Vandalicis ſiue Boemicis, qui & Sudeti vocantur. *Vandalos* autem fuiſſe populos natione *Slauos*, viginti argumentis probatur a nobis lib. 4. Annalium.

383. Temporibus *Theodoſii* cum lites non paruӕ motӕ fuiſſent de finibus inter noſtras gentes & Germaniӕ Duces, exercitus Saxonici & Turyngici collocati erant inter Albim & Viadrum ad tuendos limites & arcendas gentes Sarmaticas.

810. *Caroli Magni* temporibus affirmante *Blondo*, *Crantzio*, *Bonfinio*, *Einhardo*, ad Albim flumen prӕſidia contra Sorabienſes collocata fuere. Et hactenus *Sorabi* & *Vandali* incolunt illas regiones ad Albim, qui noſtra lingua vtuntur.

1000. *Otthonis Tertii* temporibus *Boleslaus Chobri* Rex Poloniӕ *Herculem* imitatus, pro gadibus iniecerat tres columnas ad confluentem Albis & Salӕ. Adhӕc inſtitutio Marchionatus Saxoniӕ indicat metas limitum iſtic tunc fuiſſe. Num Brandeburgenſis poſtea prolatis in Septemtrionem Germaniӕ finibus inſtitutus fuit.

1103. *Henrici Tertii* temporibus inceptum fuit a *Criuouſto* Rege bellum ad fines Boemicos & finitum in campo Canino ad Wratislauiam. Cum Boemis enim Poloni tum limites habuerunt ab illa parte, non cum Imperio.

1300. Circa tempora *Henrici Septimi* diuulſӕ Poloniӕ vires ob diſſidia Ducum *Boleslaidarum*, anſam prӕbuerunt vicinis Regibus & Principibus attrectandi fines eorum. Vnde conſequutum eſt, vt vndique acciſis finibus limites Poloniӕ intra octo cruces hӕſerint, quas ſcriptores noſtri ita conſignant. Prima ad *Pakosc*, quӕ nos a Pomerania diuidit. 2. ad *Pys* a Pruſſia. 3. ad *Zebrow* a Lituania. 4. ad *Bodhaice* ab Orientali Ruſſia. 5. ad *Chotim* a Valachia. 6. ad *Scepuſium* a vicina ei Vngaria. 7. a *Sicow* a Sylleſia. 8. a *Zbaſin* a Marchia. Hӕ cruces a nobis in typo Sarmatiarum apertius rubro expreſſӕ ſunt.

Diſſidium inter ſequaces Ptolomӕi & Cornelii.

Hӕc ita iam admitti poſſent de vetuſtioribus limitibus, niſi diſſidium illud *Ptolomӕiſtarum* & *Corneliſtarum* obſtaret. Nam ſequaces *Ptolomӕi* adducunt autoritatem ex eo ſcriptore vbi dicit: Germaniam terminari ab ortu Iſtula tenus. Vnde *Glareanus*, non poſtremus Geographorum, deceptus, ante triginta annos ſcribens, Germaniam veterem hic ſtatuit, ad eaque abſurda deuenit, vt diceret: *Germaniӕ*, inquit, *non poſtrema pars ſub victorioſiſſimo Principe* Sigismundo *Rege Poloniӕ degit*, Poloniam ipſam intelligens. Hunc ſequutus D. *Cromerus* adhuc clarius eadem abſurda amplificat, affirmans hic, vbi eſt minor maiorque Polonia ante *Conſtantinum Magnum* Germanos habitaſſe, qui error a me lib. 3. eſt abunde confutatus.

Nam *Cornelius Tacitus* homo Italus, cui melius quam *Ptolomӕo* Alexandrino res Sarmaticӕ notӕ erant, vicinior enim iſtis regionibus fuit: hic, inquam, author ex profeſſo Germaniӕ ſtatum deſcribens non auſus eſt dicere Germaniam a Sarmatia Iſtula diuidi, vt *Ptolomӕus* dixit, ſed inquit: *Germaniam diuidunt montes Sarmatici & mutuus metus.* Forſan enim tum ab vtraque gente ita infeſtis animis de limitibus decertabatur, vt neutra pars libera a metu & formidine ſemper hoſtem ſibi collo imminere cum ferro & igne putaret. Et aperte addit, quod illo ipſo tempore Sarmatӕ tributum imponebant *Gotthinis* populis, quo eis liceret in regionibus Sarmaticis quӕ ad Boemiam vergunt, vbi eſt Opaua, montes Tarnouienſes, metalla fodicare & conficere. Vocanturque illa loca a Ptolomӕo Sydirorichiӕ.

Nec difficile obſeruatu, vndenam *Ptolomӕo* hic error obrepſerit. Nam iuxta dictum: *Dato vno inconuenienti cӕtera inconuenientia ſequuntur.* Quia in tabula deſcriptionis Germaniӕ Iſtulam vſque ex montibus Boemicis deducit, ideo in limitibus ſanciendis errorem commiſit. Et regiones quidem a Sarmatis poſſeſſas eis non adimit, ſed profluenta Iſtulӕ aliunde & aliorſum deriuans poſteritati materiam erroris grauiſſimi reliquit. Non deſunt enim ex noſtris qui populos noſtros in ſuſpicionem apud vicinas gentes adducant ac ſi has terras, non vt patriam tanquam legitimi poſſeſſores inhabitarent, ſed quod aliunde venientes in alienas poſſeſſiones inuolarint. Cum pro fundamento Geographico inconuulſibili ſemper accipiendum ſit illud a me toties repetitum pronunciatum: *Quicquid eſt inter duo maria Sarmatica Euxinum, inquam Balticumque mare & montes Sarmaticos, id Sarmatiӕ nomine cenſeri debere.* Sic Sarmatia Aſiatica cum Europea contigua & confinis ſemper fuit etiam *Glareano* atteſtante flumine Tanai tantum eos diſtinguente. Nota ſunt etiam vetuſta nomina vrbium in vicina Germania: *Lubecum*, *Roſtokium*, *Starogardum*, *Zgorelecium* ſeu *Brandeburgum*, quӕ prorſus ſonum reddunt linguӕ Polonicӕ. Sic montium Sarmaticorum parte ab altera: *Koſſice*, *Liſka*, *Sklane*, *Tarnaua*, *Tokai*, *Igniecz*, quӕ in memoriam reuocant, qui olim poſſeſſores fuerint priſcis temporibus illarum regionum. Sed de iſtis latius in ipſo opere Annalium.

Ouidius Ponticum mare Sarmaticum vocat; Mare autem quod Daniam & Viſmariam alluit, Sarmaticus Oceanus a Ptolomӕo nominatur. Sarmatӕ autem populi erant, quicunque lingua noſtra vtuntur Slauonica, licet Veneti interdum eis admiſceantur.

INDEX TABVLÆ SARMATIARVM SIMVLQVE VRBIVM, MONTIVM, FLVVIORVM, SYLVARVM, SOLITVDINVM ET ALIORVM NOBILIVM LOCORVM, QVORVM SITVM ET DISTANTIAM, SVMPTO NVMERO LONGITVDINIS ET LATITVDINIS ET FILO A NVMERO AD NVMERVM INSTAR CRVCIS AD LATERA TABVLÆ DVCTO ET RITE APPLICATO, INTERSECTIO INDICABIT.

A

Latitudo. *Longitudo.*
gradus. minuta. gradus. minuta.

Alla fluu. 51. 1. 43. 4.
Angeburg 55. 5. 44. 1.
Allenburg 55. 5. 44. 4.
Allenſtein 54. 11. 58. 8.

B

BALICE 50. 10. 41. 16.
Quarto lapide a Cracouia, ſeu vno milliari Polonico. Villa in qua ſuperbo ſumptu aula extructa e longinquo cernitur. Opus inter miracula reponendum. Eſtque locus natalis *Bonerorum* gentis ſpectatæ nobilitatis & optime meritæ de Repub. Polonorum. Inſigne gentis eſt liliorum flos vulgo *Hiberida* dictum. Sunt enim veluti dearmes (permitte me ſic loqui) regno Galliarũ. Nunc eſt poſſeſſor pagi Magnificus D. *Nicolaus Firley* Caſtell. Bicenſis, paternarum & maternarum virtutum ipſiſſima imago.

Betigola 56. 10. 47. 6.
Berſari 56. 8. 44. 4.
Balde 55. 40. 4.
Butau 55. 2. 43. 3.
Brunsberg 55. 6. 43. 3.
Quæ & *Varmia* dicitur, ſita eſt ad flu. *Paſſaria*.
Brodnica 54. 43.
hæc Germanice *Strasborg* dicitur.
Bidgoſtia 54. 2. 53. 10.
Ad confluentem fluminis *Brda* cum *Iſtula*. A Wladislauia ſex milliaribus diſtat.
BRZEG 51. 12. 39. 10.
Vrbs ducalis & colonia Polonorum, ſed & ii, qui nunc ſuperſunt Principes, de ſtirpe *Piaſtonum* Polonicorum Regum deſcendere dicuntur.

Brda fluu. 54. 2. 41. 5.
Bresburg 54. 5. 41. 5.
Brandeburg 55. 8. 53. 6.
Bolo fluu. 54. 2. 41.
Bratim 54. 4. 43. 3.
Berezina 55. 51. 1.
Boriſſouo 56. 55.
Ad flumen Boryſtenem oppidum eſt. Exiſtimant autem quidam ab hoc oppido flumen etiam Boryſtenem nuncupari. Oppidum autem conditum fuit a *Boriſſo* quodam duce Ruſſorum. Nec raro contingit flumina ab oppidorum nominibus dici; vt *Odra* fluu. ab oppidi denominatione dictum eſſe tradunt. Ad hoc oppidum vſque *Boriſſouo* Moſchus fines ſuos extendi affirmat, contra Lituania *Olgerum* ducem fines magni ducatus protelaſſe vſque ad *Mozaisko* conſtanter aſſeuerat.
BZVRA fluu. 53. 6. 42. 8.
Infra *Louicium*, vbi ſunt nobiles Biſontum venationes, locus ille & ſylua vocatur *Viskitki*.
Brzeziny 53. 42.
Oppidum ampliſſimum egregiis artificibus refertum. Et eſt domicilium ſpectatæ nobilitatis *Laſſociorum*.
BVG fluu. 53. 6. 43. 8.
Commentatores *Cornelii Taciti* populos veteres *Ciſtobocas* ab hoc flumine *Bug* dictos eſſe tradunt, eo quod iſthic ſedes patrias habuiſſe feruntur. Et vox cognominis *Ciſtobocorum* non diſſonat a denominatione *Bug*.
Brzescie 53. 8. 47. 7.
Ciuitas populoſa ad confluentem *Bug* & *Muchauiec* in ipſo triangulo, triquetram figuram efficiens.

BVCZAC 49. 10. 48. 6.
Vetuſtæ & claræ gentis colonia *Buczaciorum*. In ditione horum ferunt inueniri venas auri, quæ veluti ramenta ſcintillant in aqua riui ex rupe altius ſcaturientis. Hæc poſtea ab agreſtibus excipiebantur percolabanturque, ac ita maſſa conficiendo auro apta reddebatur; ſed multa ignauia quadam negliguntur. Laudatur etiam ab equis generoſis, quos magna vbertate greges numeroſi quotannis producunt ipſis, vnde in Prouerbium abiit: *equus Buczaciorum gregis*.
Bielsko 53. 6. 47. 8.
Barycz 52. 8. 39. 10.
Boleslawiecz 52. 2. 40. 12.
Bretnicza 52. 9. 40. 2.
Bochotnica 52. 9. 40. 12.
Domicilium claræ gentis *Samboreciorum*.
Bochotnica 52. 9. 40. 12.
Eſt arx murata. Hæc poteſt vocari antiquitas. Nam muri eius vetuſtate conquaſſati ruinam minantur: propediem collapſura videtur.
Borouiec 52. 6. 45. 11.
Bielany 52. 7. 44. 7.
Bodzecin 51. 44. 8.
Belzyce 51. 12. 46. 2.
Bychaua 51. 10. 48. 3.
Boboua 50. 6. 44. 1.
Biecz 50. 6. 44. 1.
Meminit *Ptolemæus* & alii vetuſtiores prouinciæ Sarmaticæ quæ dicebatur *Bicen*. Sita fuit ad Euxinum pontum: ſed credibile eſt colonias inde ad eum locum translatas fuiſſe. Hanc præterfluit flumen dictum *Ropa*, ex cuius ſpuma ſulfur conficitur.
Beskidim 49. 44.
Beskit vel *Bieſchadi* ab incolis vocatur. Mons eſt nobilis vltra *Humienno* ex quo flumen *Tiras* oritur. Memineruntque veteres eo loci *Beſſorum* populorum.
Braclaw 50. 10. 52. 8.
Arx in qua ſemper præſidium firmiſſimum expeditum aſſeruatur. Vocatur vrbs illa *Sancti Petri*, eo quod imagine diui *Petri* Apoſtoli pro inſignibus vtitur.
Balaklei 50. 2. 52.
Arcis veſtigia in loco percommodo. *Czapczaklei* vero eſt fluminis nomen.
BOCHNA 50. 11. 43. 5.
Salisfodinæ præſtantiſſimæ, quarum ſal ideo ſali Ruſſico præfertur & marino, quod plus terreſtreitatis in ſe habet, ac propterea magis ſolidum & magis ſalſum eſt. Multi autem ex viris literatis & etiam illuſtribus admiratione ducti, demittebant ſe in illum abyſſum ſalisfodinarum. Et reuera eſt res ſtuporis plena videre illas profunditates & veluti centrum terræ. Inuentum ſalem eo locorum, acceptum referunt *Kunegundi Boleslai Pudici* Regis coniugi, fœminæ ſanctæ, Anno ſalutis 1251. Et quia Vngara fuit, vulgo creditum eſt & paſſim iactatum, reginam illam ſal illud minerale ex Vngaria in Poloniam tranſtuliſſe, ſecumque aduexiſſe.
BIALOGROD 48. 10. 52. 8.
Theodoſia dicta veteribus. Hanc ad oſtia Boryſtenis *Iouius* ponit, ſed erroneam eius opinionem D. *Cromerus* confutat. Præterit vero *Bialogrodum* via trita, & celebris, quæ ducit *Oczakouiam*. Hac Turcici & Scythici negociatores potiſſimum commeant, quos illi lingua ſua *Carabanos* vocant. Quando igitur noſtri aliqua mancipia intercipere conantur, vt ex eis diſcant, quidnam hoſtis machinetur modo, quidue in Turcia Scythiaue geratur, tunc ad eam vſque viam genus quoddam militum leuiſſimæ armaturæ velitationibus aptum, quos *Kozakios* vocant, progreditur, ac ita ex prætereuntibus rapiunt, quos poſſunt & ad præfectos ſuos citato & feſtinanti curſu reducunt, ſæpius tamen retro ceruice inflexa proſpectantes, ne quis eorum veſtigia ſignet & vrgendo capiti eorum inuehat. Nam non raro alea ſecus cadit, quam optaſſent & ſæpe ex captiuante fit captiuus. Et interrogati, cur ita temere dubio Marti ſe exponant, reſponſare ſolent: *Bene eſt ſi*, inquit, *nihil inde vtilitatis percepero, niſi quod iuuenilem ætatem meam eo pacto conſolabor contentaueroque ſatis eſt, iuuat*. At contentatio illa qualis futura ſit, ſi interim ad manus Scythicas deueneris, nemo eſt qui ignorat. Fuit quodam *Bialogrodum* emporium celebre & obuium noſtris hominibus. Nam temporibus *Cazimiri* Cyprum vsque demeabant naues onerariæ tritico Podolico plena. Nunc tantum ſcandulæ prono flumine ad barbaros demeare *Bialogrodum* ſolent, idque non ſine graui diſcrimine vitæ.
Balneum Vitoudi 50. 55. 6.
Nunc fons tantum amœnus vbi miles ſtatiua habere & corpus reficere ſolet. Adeſt & Oratorium ibi gentile dirutum.
Pons Vitoudi 50. 55.
Non procul a Balneo.
Brzoſtek 50. 6. 44. 4.
Brzozow 50. 3. 45. 2.
Belz 50. 3. 45. 2.
Præfectura Regia
Busko 50. 11. 57. 6.
Præfectura Regia
Bukacz 49. 7. 44. 2.
Bebek 40. 11. 47. 3.
Baden 45. 3. 44. 1.
Berſtani 45. 3. 47. 8.
Bardenland 51. 43.
Crux picta confinium ſignificat, lapideam eſſe audio crucem & eminet ex aqua.

Brozylow 52. 54.
Ad Boryſtenem inter Coroſzczycow & Kiow.

BAR 50. 50.
Arx munitiſſima ob memoriam *Parii* patriæ dulcis a Regina Poloniæ *Sforcia Bona*, in ipſo aditu Scythiæ excitata. Semper ibi præſidium forte imponitur, & præfectus datur vir exploratæ virtutis. Nunc præfecturam illam adminiſtrat ſumma cum laude *Nicolaus Bucacius*.

Baſylea Ruſſiæ 50. 40.
A *Baſylio* Duce *Oſtroueciorum* fundata. Floruit is noſtra ætate. Fuitque filius illius *Conſtantini* bellatoris.

Bacota 50. 6. 50. 6.

BVH fluu. 50. 52.
Axiacum veteres dixere, quidam *Hyppanim* eſſe volunt, innixi, vt aiunt, *Herodoti* ſententiæ, ſed refragante *Ptolomæo* qui *Hyppanim* collocat cis Boryſtenem Tauricam & Meotiden verſus. Oritur paulo ſupra *Miedziboz* & paulo infra collem dictum *Zbornamogila* Alluit *Chimielnik Vinnicam Braclaw* & poſtea incitatus curſu per campos *Vroczis-ka* decurrit: *Kuczman* pontem *Vitoudi*, tandem dilatatus per vaſtam camporum ſolitudinem ad Euxinum Pontum amplo gurgite deuoluitur. Et recte reprehenditur a Magnifico viro *Ioanne Sienienio* Caſtellano Leopolienſi error quorundam noſtræ ætatis Chorographorum, qui *Bohum* hunc incidere in *Boryſtenem* finxerunt, cum quatuor milliaribus ab oſtio *Boryſtenis* in *Limenium ſinum Euxini* ſeſe abſcondat. Quod autem flumina iſta *Buh* & *Bozek* veteres vocarunt, forſan quia pro diis amnes priſci homines coluerunt quum gentes eſſent.

Bialacerkiew 51. 53.
Ad flumen *Ros*, a *Kiouia* 15. milliaribus, vel paulo vlterius. Sæpe huc Scythæ viſuntur, vt canes ſpectantes in culinam. Ruſſica milliaria ſunt longe maiora quam Polonica. Ideo non mirere ſi quantitas circino hic non reſpondet vbique.

Brod Bazarabski, vide *Oſtrokol*.

Bozek fluu. 50. 6. 49. 6.
Inter confluentem *Buch* & *Bozek* veluti *Meſopotamia* ſedet *Miedzyboz*, vt etymon ipſum vrbis indicat.

C

CRACOVIA 50. 10. 42. 9.
Olim *Carodunum* iuxta *Ptolomæum* dicta. Regia eſt Poloniæ ad confluentem *Iſtulæ & Rudauæ*. Et vere Regia. Nam ſiue loci ſpectes ſitum, ſiue hominum frequentiam diuerſarum gentium, ſiue omnium rerum affluentiam, ſiue ædificiorum magnificentiam, tanta reperiuntur omnia, vt merito naturam totam vim ſuam in eum locum effudiſſe putes. Ibi eſt ſedes Epiſcopalis, ibi Academia celeberrima, argentifodinæ, ſaliſfodinæ, plumbaria, territoria fertiliſſima, arces in vicinia muratæ frequentes patent. Superius *Zatorium* lacubus, & copia piſcium affluens, inferius *Nepolomicium* abundans pingui ferina; ex montibus etiam Sarmaticis, qui vrbi impendere videntur, varia genera auium afferunt aucupes. Demeationes quoque nauium mercenariarum ſurſum deorſumque cum ſale, ære, plumbo, frumento, vino, cera, vſque ad mare vſitatæ ſunt Cracouienſibus. Adhærent etiam vrbi alia oppida: *Clepardia* a Septemtrione, *Cazimiria* ab Orientali plaga. Ac, vt breuius dicam, nullam iam vrbem pergendo Septemtrionem & Orientem Borealem reperies tam auguſtam, quæ eius ſplendori & magnificentiæ conferri queat. Huius figuram alii teſtudini muſicali, alii aquilæ expanſarum alarum, quod eſt inſigne Regni, comparant, ad eum nempe modum, vt arx caput alitis referat, ſuburbia autem vtrinque adhærentia alias expanſis & caudæ diſcuneatæ, conferantur.

CZARNCKOVV 53. 11. 39. 11.
Antiquiſſimum & ſpectabile domicilium & ſedes quondam ducalis gentis *Czarnkouiorum*. Hi primi inter heroes Polonorum erant, qui Chriſto nomina ſua dederunt. Cuius rei inſigne vittam baptiſmalem hactenus gerunt. De qua re complura leguntur in hiſtoria noſtra. Vide & infra titulo *Oſtrorog*.

Camenum			55.	2.
Coſzelin	36.	4.	55.	2.
Cinteri	53.	6.	43.	6.
Creuesb	55.	7.	43.	9.
Curiſchafe	55.		45.	
Cornand	54.	5.	43.	

Locus nobilitatus pugna celebri quadam, in qua ita obſtinate a Polonis pugnatum eſt contra Cruciferos, vt feſſis ter ſpacium reſpirandi daretur, quod *frid* Germanice vocatur, & ter ad manus redirent, donec hoſtis armis oppreſſus victum ſe fateretur. Noſtri bellum illud Coronouienſe vocant. Vide D. *Cromerum* lib. 17.

Culſmer	54.	4.	42.	5.
Ciechanow	54.	2.	44.	5.
Cultri	54.	7.	49.	7.
Croue	55.	8.	50.	
Croſne	50.		44.	

CAMIENIEC 49. 6. 49. 4.
Arx munitiſſima Valachiam verſus, quæ ob id, quod natura loci mirabiliter ſit munita rupibus præaltis & flumine *Smetricz*, ſolius Dei manu ædificata eſſe ab incolis prædicatur. De hac tamen ita ſcriptum eſt:
Quamuis altis cincta eſt Camenecia muris,
Si tamen inſpicias huic multa deeſſe videbis.

CZIZOVV 51. 1. 44. 10.
Arx murata, elegans ſpectatæ proſapiæ *Czizouiorum*.

Chodecz	55.		40.	7.
Camiensko	52.	4.	41.	2.

Cameniec

Cameniec
Alia ars murata firma & pulchra medio milliari a *Crosno*.

CZESTOCHOVIA 53. 8. 41. 8.
Locus celebris frequenti hominum concurſu religionis ergo. Simile aliquid *Compoſtellæ* Italicæ.

Crasnik 51. 6. 45. 2.

Checiny 52. 9. 43. 6.
Præfectura nobilis & arx murata in arduo colle. Ibidem æris fodinæ vetuſtate neglectæ, lapis tamen *Aeſurides* vel color conficitur.

Curow 55. 5. 45. 2.

Czeſſin 50. 7. 41. 6.

Caczibei 48. 55.
Ars vetuſtate deſtructa, ad littus *Ouidii* lacus. Eratque Polonorum emporium celebre, vbi ſal deponebatur marinum. Veteres meminêre huius portus ad Euxinum. *Plinius* vocat *Cathizos* pomiliones. Vetuſtas enim credidit homunciones breui ſtatura eo loci belligerare cum gruibus, eaque ſcriptis mandarunt.

Chelma 54. 8. 42. 8.
In Pruſſia eſt ciuitas, creditur eſſe omnium antiquiſſima. Vnde Ius Chelmenſe ſeu Culmenſe. Laudatur dimenſio vrbis illius quod plateas fere ad perpendiculum gnomonis rectisſimas habeat & turres ita concinne diſpoſitas, vt turris turri, porta portæ fere diametraliter opponatur, vt è regione vir virum ex feneſtra vnius in feneſtra alterius proſpicere queat.

Caſſouia 49. 11. 46. 6.
Vrbs Vngariæ munitiſſima & paries fortiſſimus quo ſuſtinetur impetus & inundatio Turcorum. Sed apparet fuiſſe coloniam Slauorum. Quia ſita eſt inter montes qui ad Sarmatiam pertinebant & Sarmatici vocantur. Denique & nomen *Caſſouiæ*, Slauonicæ linguæ olet ſonum.

CALISZ 52. 8. 41. 3.
Ptolomæus expreſſe meminit eodem in loco *Calis*. Eſt ergo hæc vrbs numeranda inter antiquiſſima municipia Sarmatarum. Nam *Ptolomæus* vixit fere centum annis ab aduentu Chriſti domini poſt tempora *Traiani* Imperatoris.

Comarno	49.	11.	46.	6.
Cozibele	49.	5.	47.	7.
Czeruone	40.	5.	46.	6.
Cleuan	51.	10.	48.	5.
Chmielnik	51.	2.	50.	6.

Propugnaculum contra Scythas *Bohum* verſus. Adminiſtrat nunc præfecturam illam ſumma cum laude *Iacobus Strus*, robore animi & corporis cunctis iamdudum conſpicuus, patriſque & auorum memoria celebris.

Czartorysko 51. 9. 48. 5.
Ad oſtia *Styr* fluminis.

Czarnobilum 52. 53.
Significat nomen *czarno* & *bielo*, id eſt, album nigrum, albæ & nigræ Ruſſiæ confinium indicans. Sita eſt propemodum ad *Przypiecz Kiiouiam* verſus.

Craſylow 50. 50.
Ad fontem fluminis Horin.

Conſtantinow 50. 50.
Sunt ciuitates Ducis *Oſtrouecii*: *Conſtantinow*, *Baſylea*, *Kraſylow*, *Kuczmin* in finibus Volhiniæ, qua itur *Miedzibozum* verſus quaſi in tractu.

Czernyoſtrow 50. 50.

Cataracta 51. 55.
Quindecim milliaribus a *Caniow*, vide titulo *Probi* & *Boryſthenes*.

CAROWGAI 50. 49.
Eſt nobile nemus & puto illud eſſe quod *Ptolomæus* vocat *nemus Dianæ*. Non procul à *Sieniaua*, non remote hinc oritur flumen *Ikawa*.

Cerkiew 50. 46.
Milliaria ſeptem à *Leopoli*.

Comiencza fluu. 49. 56.
Flumen ex aduerſa ripa *Tebinia*, in *Tiram* illabitur.

Czernichow 49. 12. 48.
Non procul à *Tarnopole* ditionis Ducis Oſtrouienſis.

Czechowce 49. 12. 48. 12.
Non procul a fontibus fluminis *Zbrocz*. Fateor autem nonnihil anguſtiora hic ſpacia eſſe, quam vt illam amplitudinem camporum in latum capere queant.

COLOMIA 48. 2. 48. 1.
Colomiam dictam eſſe putant quaſi coloniam, quod credant olim Romanorum colonias eo deductas fuiſſe. De qua re conſule hiſtoriam noſtram libro 3. Niſi forte a *Colomano* Rege Halicienſium nuncupata ſit. Conficitur ibi ſal, cuius nidor ouorum odorem plus ſatis frixorum & aduſtorum ſuauiter redolet. Quod die Veneris ieiunantibus, diſputationis occaſionem de ciborum delectu præbere ſolet, dum veſperi ad lumen hilarius conuiuari ſolent.

Cudnikow 51. 4. 45. 12.

Crupa 51. 9. 50. 6.
Ibidem flumen *Crupa* ſynonimum illi, quod in Slauonia eſt, a quo *Lechus* in Poloniam veniſſe vna cum fratre *Czecho* dicitur. Et forſitan incolæ loci in Slauoniam penetrantes ex Ruſſia, patriæ dulcis memoria ducti, amni nomen in patria *Lechi* impoſuerunt.

Czerkaſy 51. 4. 54. 12.
Czirkaſy tradunt reliquias eſſe veterum *Cymbrorum*, quos *Homerus Cymerios* vocat. Nomen certe affine eſt. Religio apud eos magna ex parte *Machometana*. Mulieres fere ac viri belli munia apud eos obeunt. Diſtat a *Kiouia* iuxta *Guagninum* 27. milliaribus, iuxta vero regios luſtratores 15. tantum.

Cudniow 51. 12. 53. 1.
Ad leuam eundo *Kiouia*: a Leopoli 17. milliaribus.

CHOR-

CHORCYCA 50. 54.
Inſula eſt in alueo *Boryſtenis*, clara *Visniouecii* herois œconomia militari. Ibi enim ſedem & firmamentum ſui roboris ſtabiliuerat. Sita eſt a *Kiouia* 44. milliaribus, paulo infra oſtia fluminis *Tismienca*.

Czerniechow 51. 55.
Flumen cis Boryſtenem *Diſna* è regione *Kiouiæ*, ad quod ſita eſt arx Moſchorum firmata præſidio: 30. milliaribus a *Kiouia* vt *Guagninus* refert, luſtratores 24. ponunt.

CHOTIM 49. 8. 49. 8.
Arx fortiſſima in ipſo aditu Valachiæ, æmula *Camenecii*, quæ eſt ditionis Polonorum. Ideò *Petrum* Valachiæ Palatinum ferunt ſolitum dictitaſſe: *Aut tu Cameniec Chotimum noſtrum, aut Chotimum Cameneciam deglutiet.*

Czapczaklei 50. 2. 52.
Flumen eſt; notius habetur propter viua veſtigia munitiſſimæ arcis *Balaklei*, quæ ſi iuſto præſidio muniretur, firmiſſimum propugnaculum ad impediendos Præcopienſium tranſitus per *Hyppanim* eſſet. Et præſertim ſi viciſſim ad flumen Ruſſaua in loco illo excitandæ arci peridoneo & a multis celebrato propugnaculum nouum inædificaretur. Hæ, inquam, duæ arces non plus quam 20. milliaribus a ſe diſtantes, alia ad *Tiram* ex oppoſito *Thebinia*, alia, oſtia verſus *Hyppanis*, ſi bene munirentur, totum tractum illum triangularem ab *Oczakouia*, tanquam duo paraſtatæ, id eſt columnæ ex æquo a ſe diſtantes, mirificæ tutum redderent, vt conſilium luſtratorum adſcriptum prudentiſſime ſuadet. De qua re vide titulo *Ruſſaua, Balakli & Grodzisko.* Diſtat *Czapczaklei* ab *Oczakouia* octo milliaribus, aut nouem vt luſtratores idem annotarunt.

Czarnylas 49. 12. 50.
Alias ſylua *Pieczymegi* vocatur. Eſt etiam *Czarnylas* pagus *Kochanouii* Poëtæ eximii in Sędomirienſi prouincia.

Chorbop 51. 3. 48. 5.
Ad fontem fluminis *Wſtecz* non procul à *Lucko*.

D

DABROVICA 51. 12. 45. 3.
Domicilium natale Illuſtrium & Magnificorum *Firlegiorum*, Baronum à *Dąbrovica*. Ex ea gente complures Palatini, Præfecti copiarum, Campiductores, Caſtellani & prouinciarum dignitarii prodierunt, quorum fama vbique etiamnum coruſcat. Arma gentis ſunt *Leopardus*. Animal hoc ferunt eſſe robuſtiſſimum, vincit hunc tamen viribus Leo, ſed rurſus ingenio à Leopardo vincitur. Nam vt eum in diſcrimen adducat, ferunt cuniculum ſubterraneum parare ſolitum, quem quoniam in veſtibulo diductiorem latioremque, in exitu vero anguſtiorem præparare ſolet, ideò cum a Leone inuaditur ipſemet, vt qui minor, celeri curſu rapaces vngues Leonis elapſus euadit. Leo vero ira exagitatus cauernam latius oſtium habentem facile ingreditur, poſtea vero in exitu ſtrictiore, eluctando hæret & captiuus retinetur. Hanc ferunt eſſe naturam Leopardi. Hoc eodem ſtratagemate eius gentis homines, hoſtes patriæ debellare ſolebant, hoc eſt, viribus & ingenio. Nam fere omnes literati ſunt, ideo etiam literatis hominibus fauent & ſunt patroni Muſarum munificentiſſimi.

DZIALIN 53. 43.
Domicilium & colonia Magnificorum & ſpectatæ nobilitatis *Dzialiniorum*, quorum aliquot mea ætate in ſenatu Regio cum laude tuebantur ſuum locum.

Druzeck 55. 7. 44. 8.
Drezen 53. 8. 46. 10.
Dubrauica 52. 6. 50. 6.
Diſſa 58. 7. 10.
Driſmet 56. 11. 51. 1.
Grodecius in ſua tabula, in *Disna* & *Drisna* lapſus eſt & fluminis *Dunæ* ſitum ignorauit. Quare eo modo, vt hic vides, error hic eſt corrigendus.

Drusno 55. 1. 42. 1.
Lacus nobilis ad *Elbingam*.

Dubkacz 55. 5. 44.
Dranborg 54. 3. 39. 7.
Drzwiaca fluv. 54. 3. 42.
Dzialdow 54. 4. 43. 8.
Significat noſtra lingua *Dzialdow* diuiſorem. Nam Pruteni limitem hic eſſe volunt ſuum qui a Maſouiis eos ſeparet.

DABROWNO 54. 4. 43. 8.
Locus pernobilis pugna illa, quando Poloni de ſumma rerum duce *Maſcouio Vimbramo*, cuius ſol inſigne fuit cum cruce ſignatus, Marte iudice ferro decernebant, ante annos 150. Et tum de Cruciferis octoginta millia profligata ſunt. Locus pugnæ ad eam vsque diem ab accolis monſtratur. Vocatur hæc ab aliis pugna bellum *Grinualdenſe*. Sed pagus iam ille vaſtatus iacet. In prælio hoc aderat Rex ipſe *Iagello Vladislaus*, aderat & *Vitoudus* frater Regis. Ex cruceſignatis occubuit ipſe Magiſter ordinis in conflictu cum toto ſuo robore militiæ & multis commendatoribus. Duces Germaniæ aliquot capti & ad Regem perducti culpam deprecantes veniam impetrarunt. Signa cohortum cruciferarum deſcripta habes ſigillatim apud *Dlugoſſum* hiſtoricum.

Dzwich 52. 12. 51. 6.
Dlugoſſouice 51. 1. 42. 2.
Dunaiec fluu. 55. 43.
Hunc amnem alii *Danaſtrum*, alii *Viſclam* vocant cum *Procopio*. Nam ex iis locis demanat, id eſt *Scepuſio*, vbi Gepidæ veteres, *Gotthica* natio, ſedes ſuas habuere præcipuas, teſte eodem *Procopio*.

Ducla 50. 3. 43. 5.
Ptolomæus eo quoque loci ponit *Ducleotas* populos, voce neutiquam diſſona.

Dębica 50. 2. 44. 6.
Dinow 50. 5. 43. 2.
Dubiecko 50. 6. 43. 2.
Colonia vetuſtæ gentis ſpectatæ nobilitatis STADNICIORVM dominorum ab *Oſmigrod*. Horum inſigne eſt amnis *Sreniaua*. Nam ad hoc flumen ab eorum protauo fuſi fugatique erant hoſtes patriæ. Ideo recte a quodam erudito hæc victoria celebrata fuit hoc diſticho:

Strenuus immanes princeps qui vicerat hoſtes,
Præſens ad flumen talia ſigna tulit.

Dębno 50. 43.
Magnificus *Franciſcus Veſelinus* Camerarius Regius illa ditione potitur. Vir heroicis virtutibus conſpicuus & omnibus bonis merito charus. Eſt aliud *Dębno* in prouincia Sędomirienſi *Sienieniorum* colonia vetus. Eſt & tertium nouiter locatum oppidum à Magnifico Caſtellano Leopolienſi ad *Szidlow*.

DVBINKI 58. 4. 50. 5.
Domicilium natale Illuſtrium Ducum *Radiuiliorum*, quorum pater principem locum tenuit inter Senatores magni Ducatus Lituaniæ. Huius duo filii ambo Palatini. Nam & *Chriſtoferus* Caſtellanus Trocenſi ſucceſſit nunc, audio, in locum patris, effectusque eſt Palatinus Vilnenſis. Huius virtutis enituit ante biennium in expeditione *Pleſcouiana* contra Moſchouiæ ducem: vir eſt acer in armis.

Dobrouoda 50. 9. 40. 6.
Drohobicz 59. 8. 47. 8.
Dolina 49. 4. 47. 8.
Affine eſt vocabulum cognomini Podoliæ. Nam tractus hic ad illam vallem eſt ſitus a qua denominatur Podolia. Vites hic poſſent plantari & vinum proferrent quale *Caſſouia* profert. Eſt enim cum illa ex æquo meridionalis.

Dabliacz 45. 7. 45. 2.
Dobrzin 51. 7. 45. 2.
Durisko 51. 7. 48.
Drohobuſz 51. 8. 36. 6.
Dunaiow 50. 4. 48. 3.
Dwiekliczuiecz 49. 10. 49. 10.
Daſchow 49. 6. 34.
Dromus Achillis 54.
Hic ſe heros clarisſimus exercere ſolebat.

Dunaiow 49. 11. 47. 6.
Ad confluentem *Kropiecz* & fluminis *Lipal*.

Dzwan fluu. 49. 51.
In *Tiram* incidit. Eſt caſtellum deſertum *Dzwan*, Ducis Oſtrouienſis habitaculum.

Dubrouica 52. 51.
Supra confluentem *Slucza* & *Mochor* fluminum.

Dslna fluu. 50. 54.
Flumen cis Boryſtenem è regione Chorcycæ inſulæ.

Stanislai Sarnicii Deſcript. Poloniæ.

Dauidow 52. 50.
In ipſo confluente fluminum *Przypiecz* & *Slucza* oppidum.

Disna 51. 55.
Flumen e regione Kiouiæ, ad quod duæ arces Moſchorum: *Czernieiow* & *Patiuol*, tantummodo 24. milliaribus à *Kiiow* diſtant.

E

ELBINGA 52. 4. 42. 5.
Vrbs nobiliſſima in Pruſſia, commendatur quod ſit munita natura loci & altitudine murorum: ſed magis a fide & obſequiis, voluntate denique propenſa erga Reges Poloniæ, etiam in aduerſis caſibus. Ideo eis vt ſigillum aſſeruent Reipub. Pruthenicæ concreditum eſt, a *Gedano* ſex milliaribus in altera Iſtulæ aciali ripa.

ELCBERG 55. 10. 44. 10.
Sedes eſt Epiſcopalis cui nunc præeſt *Martinus Cromerus* ſcriptor hiſtoriæ Polonicæ, diligentia, eloquentia & elegantia latini ſermonis, cuiuis noſtræ ætatis ſcriptori comparandus & etiam multis præferendus Senatorque regni dignisſimus.

F

FVLSTINVM 59. 45.
Cognomen eſt Germanicum. Multa autem nomina Germanica non ſolum vrbium, ſed etiam præcipuorum nobilium in illa ſubmontana regione reperiuntur. Cuius rei cauſam alio in loco explicauimus. Eſt autem *Fulſtinum* domicilium natale antiquæ ſtirpis *Herbortonum*, ex quibus noſtra ætate tres in Senatu regni reſidebant. Arma gentis ſunt tres gladii pomo cuſpidibus infixi.

Fridland 55. 5. 43.
Falkenburg 54. 7. 46.
Ex media Germania huc nomina translata veteribus abolitis.

Filek 48. 48.
Arx Turcicæ ditionis: credo tantum ſex aut nouem milliaribus a *Scepuſio* finibus Polonicis diſtat. Tua res agitur, paries cum proximus ardet.

G

GEDANVM 55. 4. 41. 9.
Vrbs nominatiſſima & ornamentum non poſtremum regnorum Europæ ad oſtia Iſtulæ, quæ triginta hauſtis fluminibus miſcetur Baltico freto ſua amplitudine ſpeciem maris efficiens. Per hanc quicquid habet Polonia, Lituania, Maſouia, tanquam in æſophagum, Gedanum intrat & in transmarinas regiones auehitur. Et rurſus, quicquid affertur ex Germania, Anglia, Gallia, Hiſpania, Dania, Suecia, per vniuerſam Sarmatiam digitis Gedanenſium ciuium diſpenſatur. Laudatur in ea, quod bene munita ſit, popu-

loſa, diues, commemorantur horologia affabre facta : ſed me in eius admirationem magis rapit gubernatio eorum Reipub. qua prudentiſſimus Senatus tanquam habenis vniuerſam multitudinem regit & in officio retinet. Nec video vrbem in regionibus iſtis cuius gubernatio ſit ſimilior Venetorum Reipub. De nomine *Gedani* & eius etymo probatur doctioribus ſententia *Celtis*, quam hoc diſticho expreſſit :

Sed quondam Gedanum Gotthorum nomine dictum :
Hincque ſinus Codanus nomina clarus habet.

Golberga 55. 1. 38. 8.
Guthſtat 55. 3. 43. 6.
Germa
Grande Filz 45. 9. 43. 4.
Gwda fluuius 54. 39.
Grandcz 54. 6. 42. 4.
Locus celebris ob quandam victoriam Polonorum. *Grudziac* a noſtris vocatur.
Geſten 54. 10. 42. 5.
Goniadz 54. 7. 46. 11.
Venationes iſtic Regum præſtantiſſimæ.
GOSTOMIA 52. 42.
Ampliſſima & viris fortibus referta domus & locuples. Refert autem non obſcure ſuo cognomine veterum Gotthorum appellationem & ſonum, qui nequaquam remote olim abhinc habitabant. Sed de origine Gotthorum accuratam inueſtigationem habes lib. 3. Annalium noſtrorum.
Grimki 54. 5. 46. 4.
Grodno 54. 6. 58. 9.
Grodzisko 54. 4. 40. 9.
Gebica 53. 7. 41. 9.
Gliuice 51. 4. 45. 8.
Grodek 50. 2. 46. 10.
GORAI 51. 4. 45. 8.
Memorabilis facti *Demetrii de Goray* fit mentio in hiſtoria *Iagellonis*, à domino *Cromero* & aliis circa deſponſationem *Eduigis* Reginæ nuptæ *Iagelloni*.
Grabow 51. 5. 46. 10.
Gologuri 50. 2. 47. 4.
Oppidum inter montes, ſicut & ſitum nominis etymon indicat. Puto autem hos montes, qui a Leopoli Volhiniam vſque protenduntur, *Peucinos* vocari a *Ptolomæo*.
Gliniani 50. 3. 47. 1.
Quinque milliaribus a *Leopoli*.
Gnieuum 54. 6. 42. 6.
Præfectura eſt *Cemorum*. Eſt autem *Cemorum* familia genere & rebus geſtis admodum clara & ſpectabilis. Mea ætate quatuor ex ea gente in ſenatu Regio Palatini erant : *Achacius* Palatinus Pomeraniæ, *Fabianus* alter Palatinus Margenburgenſis. Tertius N. Quartus N. Seniorem *Cemam* ita amauit *Albertus* Marchio Brandeburgenſis Dux Pruſſiæ, vt cum renunciaret profeſſioni Crucifericæ, exueretque veſtem ritualem, qua ipſe Magiſter vtebatur, ipſi ſoli tanquam amico confœderato eam tradiderit, quam hactenus ſucceſſores mnimoſini loco aſſeruant.
Grodek aliud 49. 7. 48. 3.
Ad flumen *Hnieziola* & *Tiram* domicilium *Herbort de Dziedzilow* viri clariſſimi Succamerarii Kamenecenſis.
Grodek tertium 50. 49.
In ſummitate fluminis *Smetricz*, & vnum ex iſtis vocatur *Slony Grodek*.
GORKA 52. 6. 40. 6.
Illuſtrium Comitum a *Gorka* domicilium, quorum inſigne eſt nauis argonautica. Ex ea gente prodierunt complures Palatini, Campiductores, Epiſcopi, Caſtellani, Oratores ad exteras nationes. Viri toga pariter & armis illuſtres. Horum nomen in Germania & in aliis exteris nationibus ita clarum eſt, vt putes iſtic natos eſſe. Linea, vt vocant, iſtorum, quantum ego ſcire poſſum ex Senatoribus, hoc ordine poteſt recenſeri. *Lucas* primus *de Gorka* Palatinus Poſnanienſis 1340. *Lucas* ſecundus *de Gorka* Palatinus Poſnanienſis 1466. *Vriel* Epiſcopus Poſnanienſis & Cancellarius regni 1479. *Lucas de Gorka* & idem poſtea Epiſcopus Cuiauienſis, quem ego probe noueram. Nam fui tum alumnus & condiſcipulus nepotum huius, filiorum *Andreæ*. Vſique ſumus præceptore *Ioanne Coſmio* viro erudito, qui poſtea Theologus & a concionibus fuit apud *Sigismundum Auguſtum* Regem Poloniæ 1542. Tandem *Andreas de Gorka* Caſtellanus & Capitaneus Poſnanienſis generalis. Huius tres filii : *Lucas de Gorka* Palatinus Poſnanienſis. Frater denique eius *Andreas* Caſtellanus Miedricenſis, qui nunc fatis conceſſit. Et *Stanislaus* Palatinus Poſnanienſis, vir abſq; omni exceptione, omnium ordinum omniumque ſtatuum iudicio incomparabilis, amator Reipub. ardentiſſimus & delicium Polonorum.
GNESNA 53. 7. 41. 5.
Prima & antiquiſſima ſedes & Regia Poloniæ, olim *Lemiſaletum* dicta, vt placet doctioribus. Meo æuo ad eos honores euectus fuit *Iacobus Vchanius*, cui ſucceſſit STANISLAVS CARNCOVIVS, Præſul diuini pariter & humani iuris peritiſſimus. Idem locus nobilitatus eſt ſepulchro diui *Alberti* & aduentu *Otthonis* tertii Imperatoris Romanorum. Et quod maximum eſt : eo loci primo honores Regii cum diademate delati ſunt *Boleslao Chobri* ſacratæ memoriæ Regi Poloniæ & coronatio iſtic prima conſummata fuit. Quapropter hoc nomine viciſſim honos ſummus habitus fuit eidem Imperatori.

Gluſſininum 53. 42.
Tempore Regis *Locticonis* eo loci bellum acerrimum geſtum fuit cum Cruciferis, ductaque fuit iſtic foſſa ſeptem milliarium, cuius adminiculo aliquot millia Polonorum ſtrenue ſeſe aduerſus Cruciferos, *Iulii Cæſaris* aduerſus *Pompeium* exemplo durante Pharſalico bello, defenderunt. Hoc ergo opus merito inter antiquitates referri poteſt.

H

HALICZ 49. 5. 47. 6.
Halicios Galatas alii eſſe volunt, ad quos beatus Apoſtolus ſcripſit; ſed hoc non videtur veriſimile : niſi forte pars illorum auulſa in iis locis hæſerit. Sed videtur veriſimilius Gallorum reliquias loco nomen dediſſe. Neque enim procul ab illis oris *Scordiſci* conſederant, qui Gallica gens erant. *Balduinus* etiam Gallus ante ducentos annos Imperium orientale occupauerat. Et fieri poteſt vt aliqua portio exercitus illius ad eum locum, compendium calamitatum ſuarum quærendo confugerit. Sed *Haliciorum* nomen ante *Balduinum* inclaruerat, vt liquet ex ſerie hiſtoriæ Polonicæ. Reges *Haliciorum* coronati hoc ordine enumerantur : *Colomanus* nimirum, *Daniel*, deinde rurſus *Romani* filius, qui ad Zaichoſtum male pugnauit. *Leo* tandem *tertius*, conditor vrbis Leopolitanæ. Ad augendam vero celebritatem loci *Ludouicus*, quem noſtri *Loiſſum* vocant, Rex Poloniæ & Vngariæ, ſedem Archiepiſcopalem in eadem *Halicz* erexerat, quæ poſtea *Leopolim* prudentiſſimo conſilio translata fuit. Prælia etiam complura ad *Halicium* geſta locum celebriorem reddiderunt, maxime vero *Criuouſtii* Regis victorioſiſſimi clades memorabilis, cuius poſtea ignominiam *Cazimirus ſecundus* victoria de Ruſſis parta, aboleuit. Reperitur ibidem lapis Alabaſtrinus, pulcher admodum, ita vt nitore ſuo etiam Phrygium ſuperare videatur. Auehitur inde in Germaniam & alias remotas regiones.
Heiligaw 57. 5. 45. 4.
Heiland 55. 5. 41.
Heilſpurg 55. 4. 43. 7.
Hamoſtein 59. 10. 40. 5.
Humienno 49. 8. 44. 11.
Hypponis fluu. 50. 52.
Vide titulo *Boch*.
Hodorow 49. 44.
Lacus ibi laudatur.
Hniezola 49. 48.
Oritur ad *Bauorow* & ad *Cyrodek*, indicit in *Tiram*. *Trebowla* ad hoc flumen ſita.
Holownia villa.

I

IGniecz 50. 5. 44. 5.
Iaslyska 49. 6. 45. 6.
Emporium vini Vngarici. Differuntque *Iaslyska* & *Iasle*.

Iur fluu. 34. 38.
Iagiel 49. 5. 44.
IAZLOVIEC 49. 45.
Arx bene murata Valachiam verſus inter flumina *Stirpa* & *Hniezola*. Et eſt domicilium natale antiquæ ſtirpis *Iazloueciorum*, quorum pater noſtra ætate Palatinus Ruſſiæ fuit, Oratoremque egit ad Imperatorem Turcorum cum magna laude ſua & Reipub. Gentis ſuæ claritatem auxit *Iaslo[illegible]us* præfectus Sniatinenſis profligato & capto Palatino Valachiæ. Acciderunt hæc anno ſalutis 1582.
Iarmolnice villa 50. 50.
Iskaua fluu. 50. 48.
Vbi & *Dubno*.
Iskaua fluu. 50. 50.
Vbi *Sieniaua Sieniauiorum*.
Iugra fluu. 54. 43.
In Mazouia.

K

KINSBERG 55. 9. 43.
Regium montem latine vocare ſolent. Eſt vrbs laudatiſſima vel tres ſimul, ita vt tripolis dici poſſit. Scribit autem *Plinius* lib. 4. cap. 1. & meminit inſulæ *Balthiæ quam*, inquit, *Pytheas nominauit Baſyliam*. Et *Baſyliæ* nomen cum Regio monte quadrat. Tripolim autem ideo vocare placuit, quia ex tribus oppidis propriis, mœnibus & interlabentibus fluminibus diſtinctis conſtat & coaugmentatur, quibus arx impendet ampliſſima in editiore colle, domiciliũ haud dubie illuſtrium virorum indicans. Ibidem eſt maris portus minime ignobilis & Academia celebris, vbi quoq; ego tyrocinium ſtudiorum meorum ieci, ſumptus mihi & menſam in arce ſuppeditante illuſtriſſimo duce Pruſſiæ *Alberto* Marchione ſeniore. Nunc prouinciæ illius & dux & tutor ſcriptus eſt a Regno Poloniæ *Georgius ab Anſpach* ſoboles digniſſima Regum Polonicorum. Quod factum eſſe reor cum ob alias cauſas, tum vt teſtatum facerent Poloni quanti faciant amicitiam Principum Germaniæ.
Kielmi 56. 8. 47. 7.
Kapurn 53. 10. 43. 8.
Kuriſchferunk 56. 44.
Kaw 55. 5. 47. 10.
Klanſtein 54. 11. 41. 10.
Kyſſow 54. 11. 41. 10.
Lacus ibi commendatur.
Korsborg 54. 11. 43. 2.
Kniſzin 54. 47. 5.
Kolocz 53. 11. 40.
Koſcian 53. 2. 40. 2.
Krew 33. 11. 46. 11.
Koden 53. 7. 47. 8.
Klecko 53. 7. 50. 1.
Locus nobilis inſigni victoria de Tartaris parta.
Kolmi 53. 6. 51. 8.
Kazimiria 52. 11. 45. 8.
Kurow 52. 2. 45. 5.

KVRNIK 53. 6. 40. 7.
Domicilium Illustris Comitis *a Gorka Stanislai* Palatini Posnaniensis. Arx est murata ad elegantiam & ad sustinendum quemuis hostem, cui adhæret oppidum. Territorium illud omnibus præsidiis œconomicis refertum, horreis, granariis, piscinis, ferinariis, auiariis. Potestque de *Kurnicio* illud dici Tullianum: *Et dominus domum & domus dominum cohonestat.*

Kunczice 53. 45.
Locus natalis familiæ clarissimæ *Mniskonum*, qui patrum memoria ius ciuitatis in regno Poloniæ adepti sunt, sed ita feliciter, vt etiam omnibus patriciis adæquentur.

Krzeczow 53. 43.
Ad *Bochnam* milliari Italico. Præfecturam illam administrat Magnif. *Iacintus Młodzieiowski*, Thesaurarius aulæ Regiæ, quem virtus, ingenium, fidesque erga Reges Poloniæ ad eos honores euexit & extulit, cunctis ei bonis fauentibus.

Kozle 52. 6. 46. 3.
Kozleglowy 51. 2. 40. 8.
Krzepice 31. 6. 41. 9.
Kromolow 51. 11. 41. 4.
Klobucko 51. 9. 41. 7.
Kurzelow 51. 10. 42. 8.
Krasnistaw 51. 8. 56. 6.
Vbi *Kazimirus* œconomicissimus Rex piscinam ingentem condidit, a qua nomen ciuitati inditum est.

Kamienium 51. 12. 47. 2.
Karmiow 51. 12. 40. 6.
Kozobaba 30. 4. 42. 4.
Kety 50. 8. 42. 7.
Patria professoris Academiæ Cracouiensis, qui ob vitæ frugalitatem, modestiam, eleemosynas, inter diuos est relatus sanctus *Canti* vulgo vocatur.

Keschmerk 48. 7. 42. 8.
Kiermesch 48. 7. 45. 4.
Kropiwna fluu. 53. 51.
In hoc amne Moschi post cladem *Orszensem* demersi sunt.

Kopil, ciuitas in Ducatu Slucensi sedesque secundo genitorum.

Krzenieniec 50. 9. 54.
Arx murata quam *Ianusius* Episcopus Posnaniensis erexit firmissimo in loco.

Kuropatwniki 49. 12. 48. 12.
Kropiecz fluu. 49. 48.
Incidit in *Tiram* ad oppidum *Kropiecz.*

Kuczmania fluu. 50. 5. 50. 6.
Vide dictionem *Szlak.* Incidit in *Axiacum* seu *Buch* inter *Vinnica & Braclaw* ripa ab altera, 50. milliaribus a *Leopoli* & aliquot.

Korsun 51. 3. 53. 9.
Ciuitas nouiter locata a *Stephano primo*, Rege Poloniæ, cum munitione firma ad flumen *Ros* in ipso transitu Scytharum seu *Szlack Czarny*, vbi cernis literam *K.* Et pollicentur Regi præsides illius loci, quod non amplius Scythæ possunt transire impune per *Czarnyszlak.* Fuisse etiam olim ibi arcem nobile testantur ruinæ muri vetustate neglecti.

KRILOW 51. 10. 54. 11.
Arx murata in loco valde opportuno contra Scytharum irruptiones, optime munita ad morem Germanicarum vrbium. Huius hæres est Castellania Miedziricensis a *Theczin* domina, genetrix *Ostrorogorum.*

KIOVIA 51. 12. 54. 12.
Sedes antiqua Ducum Russiæ. Et quod olim Romani de septemtrionalibus & India de monstris & miraculis sparserunt, hoc Russi de prodigiis & heroibus suis, quos *Bohatiros*, id est, semideos vocant, aliis persuadere conantur. Contumulare autem illos solent in cauernis rupium, quas in immensum tanquam cuniculos subterraneos, vsque *Nouogrodiam* magnam fabulantur extendi. Illud tamen pro confesso est & instar miraculi habetur apud peregrinos, qui se eo conferunt, quod a monachis monstrantur istic corpora Principum incorrupta, quæ per longa spacia temporum, loci temperamentum quoddam absque vllo detrimento conseruat. Incolæ id ad religionem referunt & loci sanctitati acceptum tribuunt. In eadem vrbe Armeni sicuti *Leopoli* & *Camenecia* affatim habitant. Distat a *Vilna* nonaginta milliaribus, a *Leopoli* sex supra octoginta. De hac distychon adiiciam cuiusdam Poëtæ eruditi:

Nomen habet magnum spaciosa Kiouia quondam,
Cuncta breui imposito, tu milite prospice forti.

Korosczcicow 52. 53.
Ad ostia fluu. *Fekerow*, vbi in Borysthenem incidit. Ad idem flumen est *Sytomirz & Cuduniow.*

Koualia 51. 10. 42. 8.
Krasylow 50. 12. 49. 5.
Supra lacum pulcherrime bipartitum.

Kodoma fluu. 50. 6. 50. 6.
A *Kuczman* Scythiam versus decem milliaribus.

Kulikow 49. 6. 48. 12.
Kaniow 50. 8. 54. 10.
Munitio Kozakiis referta ad Borysthenem *Porohi* versus.

Kochanie 50. 9. 54. 11.
Est locus supra insulam dictam *Chorcyca* inter cataractas, seu *Porohi*, aliquot milliaribus, supra modum amœnus: in quo si aliqua manus militum disponeretur, commode posset semper impediri transitus Tartarorum, qui per vtrumque traiectum Borysthenis, *Kuczmanski* inquam & *Krzemienieczkie*, quoties non sentiunt esse in armis Nisouios Kozakos, libere traiicere solent & infestare nostras regiones. Distat hic locus a *Kiouia* 40. milliaribus. Hæc omnia ex sententia Magnificorum virorum adieci, qui lustrandis illis regionibus a R. M. delecti & destinati erant. Narrant insuper præter illas duas insulas *Thomakowka* inquam, & *Chorcyca*, esse & alias complures desertas in illo flumine, in quibus materies ampla & lignorum copia est, tam ad ædificandas arces, quam ad naues struendas. Cui testimonio suffragatur etiam historia de Principibus Kiouiensibus, qui ante quadringentos annos magnos exercitus & ingentes classes ex iis locis secundo flumine vsque *Constantinopolim* & vlterius deducere solebant ad oppugnandum orientale imperium. Et cauendo ne hoc amplius fieret, existimo Turcas Scythis eos portus repleuisse, quos etiam ideo suo patrocinio tuentur. Narrant præterea iidem D. lustratores in suo itinerario ad fluu. *Ros* & *Tysmienica*, & *Olszanica*, & in aliis fluuiis esse ibidem loca confragosa, &c. vbi arces possent excitari, nec haberet Turca ansam ita conquerendi, sicuti prætendere solet: cum ad *Tiram* aliquid nostri ædificare instituunt.

L

LVBLINVM 51. 10. 46. 10.
Vrbs spectabilis, partim ob loci opportunitatem, partim ob nundinarum celebritatem, quæ ter in anno ibi fieri solent & singulis vicibus spatio quatuor septimanarum durant. Confluunt eo negociatores ex Turcia, Moschouia, Germania, Armeni, Lithuani, Valachi. Eam celebritatem auxerunt iudicia tribunalicia, quæ istic quotannis exercerentur. Est autem horum iudiciorum in Polonia autoritas tanta, vt nec ad Regem, nec ad Comitia inde prouocare liceat. Distat *Lublinum Cracouia* 36. milliaribus, *a Sędomiria* 14. *Varssauia* 24. *Vilna* 70. *a Kazimiria* 7. Qui post me eadem recudet, propius in tabula admouebit *Kazimiriam Lublino.*

Leopardia 52. 2. 46. 9.
Domicilium Mag. Domini *Nicolai Firleii* ad flumen *Veprum*, a *Lublino* tribus milliaribus. Commendatur a politia, artificibus insignibus & schola. Est præterea locus ille refertus granariis, promptuariis, piscibus, pomariis, hortis delicatis ita exornatus, vt non modo ad necessitatem, sed etiam ad voluptaten comparatus esse videatur.

Lysobyki 52. 6. 46. 5.
Lukow 52. 9. 43. 11.
Leczna 52. 2. 46. 9.
Lubomi 52. 1. 47. 1.
Præfectura regni, cui præest vir spectatæ nobilitatis *D. Kransinski*, Metator castrorum Regiorum.

Lancud 50. 8. 45. 4.
Lezaisko 50. 11. 45. 4.
Lelow 51. 7. 42. 4.
Luczko 51. 3. 48. 5.
Duas arces habet. Demeationes nauium e *Slucko* ad *Luczko* commodæ. Et est sedes Episcopi Luceoriensis. Sita est ad confluentem fluminum *Styr & Wstecz.* Præfecturam illam nunc administrat summa cum laude *Alexander Prunski*, Dapifer magni Ducatus Lithwaniæ, vir magni nominis, ex claro stemmate primariorum Ducum suam originem ducens.

LEOPOLIS 52. 10. 50. 8.
Vrbs Russiæ primaria Metropolis, muris & vallis optime munita. Arces habet duas, quarum altera eminet in ipsa crepidine montis excelsi. Laudatur a politia, munitionum firmitate in locis opportunis & apparatu bellico. Est enim illa vrbs veluti propugnaculum, non modo Sarmatiæ ipsius, sed aliarum etiam prouinciarum christianitatis contra Turcorum, Scytharum & aliarum barbaricarum gentium insultus & irruptiones. Est præterea nutrix variarum religionum. Sedem ibi habet Archiepiscopus ecclesiæ Romanæ, ibidem antistes Armeniorum, qui instituta & ritus Antiochenæ ecclesiæ sequitur. Russorum etiam ecclesiæ complures, qui Constantinopolitanos ritus pro norma habent. Solis Euangelicis ab occulto sidere infesti sunt. Præest nunc sedi Archiepiscopali *Stanislaus Sulicouius*, siue morum integritatem, siue solidam eruditionem spectes, vir omni laude superior.

Lacuchow 51. 9. 46. 6.
Spectatæ nobilitatis domicilium *Orechouiorum* & locus natalis. Tres sunt fratres viri ad res magnas nati, eorum frater vterinus est *Ioannes Sienienius* Leopoliensis Castellanus

Lipowiec 50. 11. 42. 4.
Lipnica 50. 9. 45. 5.
Lesko 49. 9. 42. 11.
Leuocza 49. 4. 45. 5.
Luneburg 53. 5. 45. 5.
Labetauola 50. 5. 45. 5.
Lipsia Russiæ 51. 5. 45. 5.
Patria authoris libri & solum hæreditarium. Series autem progenitorum eius sic recensetur. Est in Mazouia in prouincia Plocensi colonia *Sarneciorum*, quibus commune est stemma nobiscum, quod *Coruinus* vocatur, ad eam vsque diem. Hi sunt gentiles nostri. Nam propemodum iam centum anni sunt, cum ex regione illa *Iacobus Sarnecius* aulicus Regius auus meus relictis penatibus in eas regiones delatus fuit. Fuit is tum Regi percharus, quod ministerio eius vtebatur in legationibus ad Scytharum principem. Nam linguæ Scythicæ noticiam sibi comparauerat. Et quia tunc bellum Bucouiense contra Valachos parabatur, etiam ille alacriter castra Regis sequebatur. Et cum ad *Zarnouecium*, ad flumen *Prutum*, præclare Regi operam suam probasset strenueque se gessisset, ferociam Valachorum, qui cum *Stephano* Palatino ripam insederant, non

non ſine graui diſcrimine reprimens, Rex pro donatiuo virtutis, pagum ei in Belzenſi Palatinatu *Slepcze* nuncupatum & Scultetiam *Krczonouienſem*, attribuit. Sed non diu ei conceſſum fuit præmio illo virtutis frui. Nam non ita multo poſt, ſiue vulneribus in bello Valachico debilitatus, ſiue peſtilenti aura, vt creditum eſt, afflatus, quæ bello illo durante inualuerat, fatis conceſsit, relictis in eadem poſſeſsione tribus filiis; *Andrea* nimirum, *Stanislao* & *Ioanne*, quos ex *Heduige Piatkouia* coniuge ſua nobili fœmina, ſuſceperat. Horum minimus natu Ioannes, quem iam moriturus baiulabat ſub axillis tenens, pater meus fuit; *Andreas* vero in finibus Podoliæ *Struſiis* commilitabat, vbi & filii eius duo ante viginti annos, in campis credo Tehinenſibus, pro patria fortiter dimicando aduerſa tela pectoribus exceperunt. Tertius vero in Moſchouia ad Neuel arcem, ſub ſignis *Ioannis Gorâii*, viri fortis militando, vna cum *Molicio*, periit. Cum igitur Rex accepiſſet auum meum vitam cum morte commutaſſe, *Ioanni Zamoſcio*, qui poſtea a ſupplicibus libellis, ſeu Referendarius fuit, tutelam pupillorum commiſit, quod munus ille tanto alacrius ſubiit, quo magis hominem dilexit, compluribusque in rebus, eius obſequiis familiarius vtebatur. Itaque vir eximius, & bona puerorum interuerſa a malignis tutoribus breui vindicauit, &, vbi ad ætatem iuſtam peruenere, vxores eis addixit. *Andreæ* cognatam ſuam *Tarimirska*, *Ioanni* vero agnatam *Helizabetam Gorzkowskæ*, quæ mater mea fuit. Hæc feſtinanti ſtylo attingere volui, ne dum aliorum res ad poſteritatem tranſmitto, meis prorſus deeſſe videar.

Lipa fluu. 49. 12. 47. 12.
Ad *Gologury* oritur & *Dunaiow* præterlabitur, tandem ad *Tira* iungitur, e regione *Halicz*.

Lindaua fluu. 49. 12. 49. 12.
In *Tiram* illabitur infra *Camenec* octo milliaribus.

Lyſſoua fluu. 50. 6. 47. 12.
Ad *Bereſteczko* flumini *Stir* vnitur.

Litowiſz 51. 5. 47. 8.
Ad *Bug* flumen.

Ludinia fluu. 53. 44.

M

MIELEC 55. 2. 44. 6.
Vetuſtæ gentis *Gryphiorum* domicilium natale, ex quo prodierunt plurimi ſenatores huius regni, Palatini, Caſtellani, Campiductores, puto & Duces Pomeraniæ veteres. Horum inſigne eſt *Gryphius*, noſtri *Swoboda* more vſitato vocant, id eſt liberum liberalemque animum, eo quod multas poſſeſsiones, vt quidam non inepte exponunt, eccleſiaſtico ordini contulerit, vt donationes *Iaxæ* militis Hieroſolymitani teſtantur.

Miechow 51. 3. 42. 8.
Situm huius oppidi ſimilimum eſſe ferunt Hieroſolymitano territorio. Et credibile eſt fundatorem oppidi *Gryphium Iaxam* quæſiuiſſe locum eius inſtituto aptum, qui ſimilitudine ſua memoriam referret pariter & loci celebris templi, & peregrinationis Hieroſolymitanæ, qua defunctus huic operi extremam manum imponere voluit. Nunc *Andreas Bathori*, nepos S. R. M. ibi rerum potitur, qui hoc anno in numerum ampliſſimi Senatus Cardinalium a Pontifice ſummo eſt adlectus. In hoc Illuſtriſsimo Principe aſpectus decorus, facies auguſta, mores amabiles pollicentur & fidem faciunt pro eo, nequaquam degeneraturum a patrui ſui moribus, Sereniſsimi, inquam, *Stephani* Regis Poloniæ.

Maruſſa 49. 10. 51.
Flumen Podoliæ. Et nota dialectum Cymbricæ linguæ vetuſtioris. Nam *Plinius* annotat Cymbros olim mare mortuum *Morimaruſſa* vocitaſſe.

Mſticzow 51. 5. 43. 12.
Natalis locus *Plazonum*. Gens hæc eſt nominatiſſima in Polonia. Suntque contribules & coarmes, vt vocant, *Tęcziniorum*.

Mrzyglod 51. 5. 43. 12.

Mſtow 51. 9. 42. 3.

Malogoſc 51. 8. 43. 3.

Mons crucis 51. 12. 44. 6.
Locus celebris ob peregrinationes, quæ voti cauſa ſuſcipiuntur religionis ergo. Cernitur templum illud & monaſterium fere decem milliaribus, vſque adeo mons in alta rupe eminet. Monſtratur ibi a monachis peregrinis peculiare atrium, quod vocant illi patria lingua *Rayski dwor*. Et ſi quis ex poſteritate *Debno*, qui illud monaſterium fundarunt, turriculam paulo altius monaſterio feneſtratam excitaret, in qua laterna vel lampas noctu iugiter arderet, certe loco illi maiorem admirationem & ſibi perennē nomē pararet. Cerneretur illud lumen exiſtimo per quindecim & amplius milliaria, poſſetque cum Olympo monte Græciæ conferri.

Mac'ieiow 52. 44.
Antiquæ & ſpectatæ nobilitatis domicilium *Mac'ieiouiorum*. Arma gentis ſunt Vitulus cornupeta. Deus huius gentis noſtro æuo floruit *Samuel Mac'ieiouius* Epiſcopus Craconienſis & Cancellarius regni.

Morouа fluu. 50. 9. 39. 6.
Ab eo flumine & regionem ipſam *Morauiam* inquam, dictam eſſe putant. Patrium ſolum fuit *Marobudi* illius Principis clariſſimi: ſed & illo æuo *Morauia* non valde abſimili voce dicebatur *Marcomania*. Fuit autem *Marobudus* ex ſtirpe *Squadorum* oriundus qui Sarmatæ erant. De hoc complura libro tertio hiſtoriæ noſtræ leguntur.

Mogila

Mogila 50. 6. 45. 8.
Monaſterium inſigne vnico tantum milliari a *Cracouia*, *Vandæ* Reginæ Poloniæ tumulo concelebratum. Aggeſtum illud cernitur e longinquo à prætereuntibus. Præeſt nunc illi loco Epiſcopus Camenecenſis *Martinus Bialobrzeski* Theologiæ catholicæ peritiſſimus, & ad obeunda munia Reip. vir peridoneus.

Manaſterziska 49. 47.
Fortalicium ſeu munitio pulchra & poſſeſſio ampla. Fuit quondam patrimonium ſpectabile Magnificorum, qui dicebantur *Manaſtirſczi*, quorum poſteritas dicuntur eſſe *Iazlouecii*. Huius munitionis ſuperioribus temporibus tantum quædam ruinæ eminebant, quæ tamen antiquitas indicabat iſtic alicuius magnatis domicilium fuiſſe. At nunc *Ioannes Sienienius* Caſtellanus Leopolienſis hæres illius ditionis ſuo ſumptu impenſisque omnia, quæ erant collapſa, inſtaurauit: partim muris ab integro in locis opportunis excitatis, partim materia quercus Iouis arbore munitiones firmando. Eaque omnia ad vtilitatem Reipub. & poſteritatis ſuæ peregit. Tempore enim incurſionum Tartaricarum commode tanquam ad aſylum quiuis indigus ope eo confugere poteſt.

Manaſterziska aliud 51. 6. 48. 6.
Ad *Styr* flumen *Tiram* verſus.

Maruſſa flumen *Marhaska* 49. 50.

Mochor fluu. 51. 51.
Ad *Polonne* in *Slucz* flumen incidit.

Morauica 51. 49.
Ad *Iskiew* fluu. Eſt & pagus ad *Cracouiam*.

Magila zborna 50. 4. 44. 8.
Vbi *Bozek* flumen oritur. Eſt promontorium nobile ad *Medziboſz*.

N

NIESVIES 53. 7. 50. 8.
Radiuilonum Illuſtrium domicilium natale, de quibus vide infra: titulo *Olika*. Diſtat *Nieſwiezum* à *Klecko* duobus milliaribus, a *Kopil* quinque, quod eſt ſitum in *Slucenſi* ducatu. Collegium iſtic Ieſuitarum inſtituitur. Arx murata bene firma.

Nieswieta fluu. 56. 4. 56. 1.

NIEPR 56. 4. 56. 1.
Vel *Boryſtenes*, magnitudine, *Rheno* & *Danubio* confertur. Hic enim quondam naves magnas & claſſes etiam ingentes ſuſtinere potuit, vt teſtantur hiſtoriæ de Kiouienſibus Ducibus *Olba* & aliis qui magno apparatu *Conſtantinopolim* oppugnare ſolebant. Oritur paulo vltra *Smolensko* & capit in ſe flumina ampliſſima, *Bereziny*, *Tur*, *Przypiecz*, *Stir*, *Sluez* & alia innumerabilia, ab orientali vero parte infra *Kiouiam Diſna*, *Trubieſz*, *Vday*, *Zula*, *Oſſa*, *Pſial*, *Somow*, & *Horol*. Hi eo ordine aggregati *Boryſteni*, in *Euxini* oſtia ita impetum faciunt, vt ſua dulcedine & ipſum mare inficiant, eiusque aquas dulces reddant teſte *Ouidio*. Vrbes ſua vnda ſitientes potat *Sklow*, *Mohilow*, *Kiow*, *Czyrcaſi*, *Kaniow*. Inſulas nobiliores circumfudit: *Chorcyca*, *Thomakowka* &c. Commemorantur duo eius nobiliores traiectus *Krzemieniecki*, inquam, & *Kuczmienski*, qua Scythæ illi *Batthones* & alii barbari tranſiuerunt & nunc tranſire ſolent. Sed *Niſouii Kozaki* (milites ſic vocantur) late littus illud complexi ſunt.

Narkie ad oſtia *Lipæ* ad *Tiram*.

Niemia fluu. 49. 51. 8.
Prope *Ruſſaua* ad *Tiram*.

Nigra ſylua 51. 52.
Vbi Scythæ latitare ſolent, inuaſuri in regiones noſtras.

Niemoiouice 55. 3. 48. 3.

Nogat fluu. 54. 9. 44. 8.
Vbi ſe *Iſtula* findit: & pars eius *Margemburgum* tendit, pars vero altera *Gedanum* defertur. Sed illa quæ *Margemburgum* tendit, *Nogat* proprie vocatur, ab amne quodam in cuius meatum detruſa *Iſtula* ſui propaginem eo cum *Nogato* tranſmittit.

Nica 54. 4. 40. 7.
Nakiel 54. 40.
Naiburg 54. 7. 42.
Notes fluu. 54. 7. 42. 7.
Nomogrod 55. 7. 45. 6.
Niemienczice 55. 11. 50. 5.
Narew flumen 57. 11. 44. 6.
Nouydwor 53. 12. 40. 10.
Namislow 52. 3. 40. 5.
Ner flumen 52. 1. 42. 8.
Nieſuchoicza 52. 1. 48. 7.
Niſſa 51. 5. 39. 5.
Nida flumen 50. 2. 42. 12.
Nouytarg 50. 2. 42. 12.
Niemen flumen.

Niepolomice 50. 10. 42. 9.
Vbi partem *Hercyniæ* ſylvæ veteres ſtatuebant. Nunc venationes iſtic Regum Poloniæ delectabiles.

NIESTR 49. 10. 45. 6.
Oritur ex montibus Sarmaticis, qui vocantur *Beskid*, & antequam amplo gurgite devoluitur in *Euxinum Pontum*, capit in ſe Podolica flumina nobiliora decem: *Lipa*, *Stripa*, *Sereth Podolicum*, *Zbrucz*, *Smotricz*, *Vſicza*, *Row*, *Ladaua*, *Dzwan*, *Ruſaua*. A meridionali vero parte, flumen *Halicenſe*, *Dolinenſe* & *Tarnauatkam*. Sed quod *Ouidius* tardum *Tyram* vocat, non poſſum demirari. Vel eum nunquam vidit, vel aliud certe *Tyram* vocat, quam nos hodie vocamus. Conſtat enim velocitate noſtrum *Neſtrum* multa flumina anteire. Niſi forte ex montibus decidens rapidior ſit, vbi vero *Euxini* vndis repercuſſus viſa maris amplitudine & collata ſua paruitate veluti rubore perculſus curſum ſuum inhibuerit. Nam credibilius eſt *Ouidium Tyram* vidiſſe ibi alicubi circa maritimos campos, quum ad lacum ſuum *Videuo Ięſioro* proficiſci volebat.

OLIKA

O

OLIKA 55. 5. 48. 7.
Illustrium principum *Radiuilonum* & Comitum in *Szidlow* patria & locus natalis a quo etiam Duces denominantur. Septem horum mea ætate simul in Senatu regni residebant. Tantam opinionem virtutis, prudentiæ & dexteritatis in rebus agendis Deus penes eam gentem reliquit. Eo anno quo hæc scripsimus, hoc est 1584. *Georgius Radiuilus* in numerum amplissimi Senatus Cardinalium est adlectus & inauguratus ipso Rege assistente & ceremonias quasdam, vt audio, circa inuestituram, vt vocant, per se adiuuante. Primus hic est Cardinalatus in Litwania. Antea vero Episcopus tantum Vilnensis & Liuoniæ administrator vocabatur idem *Georgius Radiuilus*.

Oliua 55. 48.
Monasterium celebre ad *Gedanum*.

Orsenuald 54. 5. 39. 1.

Osiek 54. 7. 42.
In Pomerania. Aliud est ad *Sędomiriam*. Tertium ad *Varsauiam Osiecko*.

OSSA fluu. 54. 5. 42. 7.
Erant vero populi Sarmatici *Morauiam* versus ad flumen quod dicitur *Olsa*. Et forsan ipsum ante vocabatur *Ossa*, sed successu temporis *s* litera in *l* mutata *Olsa* vocari cœpit. A quo etiam *Olstinek* oppidum est dictum. Nam *Cornelius Tacitus* dicit: *Ossi, Burii* terga *Marcomanorum* claudunt. Forsan ergo pars aliqua gentis illius in Prussia hæsit ad fluu. *Ossa*, vbi *Chobrius* Rex columnas iniecit. Vnde & pagus vicinus *Slupia*, id est columna dicitur ad *Rogozno*.

Olstinek 54. 8. 45. 6.

Orszlica fluu. 54. 4. 44. 2.

Ortesburg 54. 0. 44. 5.

Odzilsko 54. 11. 55. 7.

Orssa 55. 5. 55. 7.
Arx, vbi ingenti clade octoginta millia Moschorum à Polonis Lithwanisque fere deleta fuere, anno salutis 1508.

Olszno 55. 7. 38. 5.

Oborniki 53. 9. 40. 4.

Orcycel fluu. 54. 44.

OSTROG 51. 5. 50. 4.
Sedes & domicilium natale Ducum *Ostroveciorum*. Et credibile est istic olim consedisse colonias *Ostrogotthorum* gentis bellicosæ, cum & scriptores vetustissimi *Alaunos*, hoc est *Volhinios*, *Gotthos* affirment fuisse. Et *Bessaraborum* vadum, etiamnum vicinum istic traiectum per flumen *Slucz* vocatur. *Besarabes* autem in veteribus sedibus Gotthorum habitant inter *Tyram* & *Istrum* seu *Danubium*. Denique nomen *Ostrogotthorum* cum *Ostrog* valde est affine & homonymum. De *Constantino* Duce *Ostrogeos* viro nostræ ætatis in rebus bellicis nemini secundo sæpe mentio in hac nostra historia occurret. Fuit is pater *Constantini* huius *Basilii*, affinis nostri, qui ducta in vxorem filia Comitis *Ioannis à Tarnow* Polona, sua amabili sobole vtriusque herois, hoc est patris & soceri ita viuam memoriam expressit, vt, cum ambo fuerint præfecti summi copiarum & ambo iamdudum mortui sint, tamen intuitu solo Illustrium iuuenum ita perculsi, eorum admonemur, vt non ante triginta annos sed nudius tertius eos mortuos esse credamus. Sita est *Ostrog* ad confluentem fluminum *Horin* & *Vilgia*. Vrbes eorum ditionis sunt: *Ostrog* metropolis, *Ostrokol*, *Basilea*, *Krasylow*, *Kuczmin*, *Konstantynow*, *Ostrokol*, *Dubno*. In Polonia vero *Tarnow*, *Tarnopole*, *Czerniechow*, *Przeuorsko*. Cæterarum non bene recordor. Sed audiui quosdam eorum arces circiter quinquaginta numerare.

Orczik fluu. 54. 3. 44. 6.

Olkusium 51. 2. 42. 2.
Argentifodinæ & plumbaria milliaribus quinque *Cracouia* distat.

Ostrokol 51. 1. 50. 7.
Antiquis *Bassarabei* vadum vocatum.

Ostrow 51. 9. 46. 2.

Olesznica 52. 6. 40. 2.

Obra fluu. 53. 12. 40. 2.

Opoczno 53. 5. 43. 4.

Okrzeia 52. 7. 47. 4.

Orchow 52. 7. 43. 51.

Opole 51. 8. 44. 4.
Oppidum spectatæ nobilitatis *Slupeciorum*.

Ogrodzieniec 51. 2. 42. 6.
Arx *Bonerorum* murata miræ elegantiæ.

Opatow 51. 8. 43. 7.

Osiek 51. 4. 44. 6.

OSTROROG 53. 5. 50. 4.
Sedes & domicilium natale vetustæ gentis *Ostrorogorum*, ex quibus multi insignes Senatores, & etiam aliquando gubernatores totius regni extiterunt. Sed illud est peculiare, quod de illis & *Czarnkouiis*, *Sbasiniis*, *Samotuliis* prædicatur, eos nimirum primos fuisse inter Polonos ex viciniorib9 illi loco, vbi id accidit, qui Christiani sunt facti, seu nomina sua Christo dederunt, lauacroque baptismi initiati eam gloriam obtinuerunt. Cuius rei signum spectabile hactenus pariter & nobilitatis suæ gerunt: vittam nempe baptismalem vno saltem nexu contortam, qualem ii, qui baptismo initiabantur, caput redimiti gestare solebant. Habebant quidem antea illi aliud ducale signum auitum ad pompam & ostentationem magis comparatum (quo vitio fastus etiamnum nostra ætas plurimum laborat) sed abnegatio sui & humilitas christiana in eis effecit, vt hoc symbolum christianæ mansuetudinis omnibus titulis & signis quantumuis speciosis anteposuerint.

OSOLIN 51. 5. 44. 5.
Arx murata, domicilium natale generosæ & antiquæ stirpis optimeque meritæ de Repub. Polona *Osoliniorum*. Habent hi firmiter impressas notitias virtutum, quæ res facit, vt semper eodem modo agant & æquabilitatem retineant.

ODRY 50. 3. 45.
Ad hoc oppidum oritur flumen *Odra*, ideo & flumen ab eo denominatur. Fuit sedes olim *Gotthorum*. Ideo à *Plinio Guttallus* à *Gotthis* flumen illud appellatur. Iuxta vero *Strabonem* fines *Gotthorum* exporrigebantur vsque ad fines *Sueuorum* non longo admodum interuallo, quod etiam nomen fluminis *Sueuus* indicat.

Orlow 53. 4. 41. 7.
Oppidum a *Lecicio* quatuor milliaribus. Produxit hæc domus viros cordatos, nec consilii inopes: iuxta dictum Philosophi: *Militem oportet esse instructum legibus & armis*.

Opatouiec 50. 12. 43. 7.

Opaua 50. 9. 40. 7.
A veteribus Sydirorychiæ eo locorum statuebantur, temporibus nimirum *Traiani*. Ideo *Cornelius Tacitus* dicit *Gotthinos* illo æuo pependisse tributum Sarmatis tanquam possessoribus illarum regionum legitimis, vt eis liceret metalla in illo territorio fodere & præparare. Expresse hæc habentur in libello de situ Germaniæ, paragrapho: *Prob pudor*.

Oleszko 50. 9. 48. 12.
Sedes quondam ducalis fuit *Sienieniorum* donatiua, ad quam & *Zloczow* pertinebat, in monte editiori, ex quo flum. *Bug* & *Stir* oritur.

Oraua fluu. 48. 8. 42. 3.

Oczakow 49. 54.
Primarium oppidum Scytharum, sed nostrates *Iazlouecii* & *Sieniauii* patriam suam istic fuisse asseuerant. Distatque ab ostiis fluminis *Bub* aliquot milliaribus.

Ostr fluu. 51. 54.
Ab oriente, id est, è regione *Kiow* in *Borystenem* se infundens.

Ouidii lacus 54. 49.
Inter *Hypanim* & *Tyram*, sed vicinior ostiis *Tyræ*. Cernitur ibi murus quidam plumbo compactus, qui in mare medio milliari porrigitur. Dicuntque *Vitoudum* eousque in mare equo descendisse, dominium sibi maris Sarmatici vendicans.

Orol flumen ad ostia *Borystenis* a parte orientali a Taurica.

Olssenica flumen *Borystenis* hic ab ea parte.

Obertim 49. 5. 48. 7.
Non remote a *Chotim* villa, victoria gloriosissima de Valachis parta concelebrata. Ibi concidit *Dauid Sienienius* pro patria pugnando, pater huius *Ioannis Sienienii* Castellani Leopoliensis.

P

PIESKOVA SKALA 51. 2. 42. 3.
Domicilium natale peruetustæ gentis *Szafraneciorum*, ex qua multi Senatores, Palatini, Episcopi, præfecti copiarum, velut ex equo Troiano prodierunt, vt est in prouerbio. (Nam equus quoque est insigne *Szafraneciorum*.) Hic ergo equus edidit in lucem homines frugi & vtiles Reipub. quarum virtutum typum habes in hoc Palatino Sędomiriensi *Stanislao Szafranecio*, in quo peculiarius memoria Senatorum prioris ætatis videtur hæsisse, authoritatis, inquam, grauitatis cum pari animi probitate. Accessit corporis proceritas, facies decora, supercilium graue.

Prut flumen 55. 49.
A duce quodam eius nominis sic dictum. Hic amnis dislimitat Valachiam.

Poprut fluu. 49. 45.
Ad *Sadetiam* cum *Dunaiec* seu *Danastro* confluit.

Polaniec 51. 5. 44. 7.

Pokrziwnica 51. 5. 44. 8.

Paczanow 51. 5. 44. 7.

Piotrauin 51. 8. 44. 9.
Locus hic innotuit historia diui *Stanislai*. Monstratur ab accolis traiectum eius per Vistulam miraculosum. Monstratur quidem, sed tamen non cernitur, nisi ita credentibus.

Pczina 50. 9. 41. 9.
Quibusdam *Pczina* quasi latinum piscina sonat, quod ibi piscium & piscinarum supra quam credibile est, copia sit magna.

Preclaw, metropolis quondam Russiæ, & socia Kiouiæ.

Prochnica 50. 45.

Przemisl 50. 6. 45.

Potylicz 60. 45.

Pomorzany 50. 3. 47. 11.
Domicilium spectabile Magnifici domini *Ioannis de Sienno* Castellani Leopoliensis. Arx est eximia ad splendorem & ad propulsandum hostem patriæ instructissima, murata & quidem ex integro magna cum arte, opera & sumptibus eiusdem M. domini à Sienno. Fuitque hæc quondam possessio gentis clarissimæ *Swinkonum*, ex qua stirpe floruit olim Archiepiscopus Gnesnensis. Prodierunt & alii successores viri spectabiles & celebres ex eadem familia.

Plauiecz 47. 7. 43. 4.

Polock 57. 8. 52. 10.

Podhaice 49. 11. 48. 5.

Polonne 51. 53. 5.
In confluente fluminum *Slucz*.

PINCZOW 51. 5. 43. 7.
Domicilium clarissimæ gentis *Olesniciorum*, ex qua familia fuit *Zbigneus* Cardinalis ornamentum Poloniæ præclarissimum. Arx in monte altissimo ex lapide secto & magna ex parte polimito, arte exquisita fabrefacta, testatur istic virum magni nominis mansisse. Sunt ibi cellæ vinariæ eius proprietatis, vt vina

vina mediocria & etiam tenuissima, reddantur eximii saporis ad admirationem palati bibentium. Signum gentis est quod iam visitato more vocatur: Virgo violata. Hoc idem est signum *Sienieniorum*. Quia vnam gentem esse volunt. De quo plura vide in fine ex professo de insigni *Debno*.

Pianini 49. 53.
Locus iudicio senis *Bernhardi Pretuicii* peridoneus excitandæ arci cum propugnaculis contra Scytharum, immanissimæ gentis irruptiones, idque in ipso aditu regionum barbaricarum.

Pokucie 50. 5. 55. 5.
Significat autem nostra lingua *pokucie* pœnitentiam,eo quod in reatu detentos ad eas regiones Romani in exilium mittebant, eos nimirum ciues,qui turbulentiores videbantur, aut de proditione suspecti. Et hoc vocabant relegationem, aut deportationem. Porro exilium grauior erat mulcta, id quod nostri *bannitionem* vocant.

Pieczymegi sylua 49. 8. 53.
Hic sedes suas *Peucinos* veteres habuisse autor est *Bernhardus Vapouius*.

Porohi 49. 12. 34. 12.
Prog nostra lingua significat limen. Quia ibi sunt angustiæ *Borysthenis* ob rupes, quibus coarctatur aqua profluentis & veluti per limen ex alto decidit cum magno fragore. Vltra hoc limen cum milites Kozaki euadunt,iam se securos putant a Scythis. Veteres talia loca *Katadupa* a sonitu,qui e longinquo exauditur, vocare solebant. Inueniuntur tales cataractæ & in his magnis fluminibus *Istula* ad *Gnew*, *Narew*, *Rheno* ad *Baden*. Forsan Deus veluti frænum eo modo inijcere eis voluit,vt cursum eorum retardaret, ne abuterentur sua potentia, supra modum arando terram.

POSNANIA 53. 7. 40. 6.
Posna vrbs pulcherrima, riuis distincta ad voluptatem, veteribus *Stragona* dicta: sed nomen mutauit ab illo tempore quo Imperator *Ottho tertius* cum Rege Poloniæ *Chobri* notitiam iniit. Inde *Posnania* vocata. Aut verius, quod Poloni illo in loco primum notitiam christianæ religionis (quod *poznániem prawdy* vocant) consequuti sunt. Laudatur illa vrbs a politia, amœnitate loci & morum elegantia: sed verius laudari potest ab eo euentu, quod in illo territorio, vt iam dictum est, primum omnium ad cognitionem Christianæ religionis & abiectionem idololatricorum cultuum peruenere Posnanienses cum Rege & vicinioribus familiis, *Czarnkouiis*,inquam,*Ostrorogis* & *Zbasiniis*, *Samotuliisque*, qui signa conuersionis suæ vittam baptismalem hactenus pro armis circumferunt.

Pakosc 52. 12. 44. 8.
Ibi cruce limes signatur.

Plocko 53. 9. 45. 8.
Quondam Ducum Mazouiæ sedes. Arx murata & ciuitas.

Przedborz 52. 1. 42. 8.

Piotrkow 52. 8. 42. 7.
Vbi olim heroes Poloniæ causa comitiorum antiquo instituto conuentus agere solebant.

Plauiecz 54. 1. 42. 7.

Pabianice 52. 9. 49. 8.

Parcow 52. 4. 48. 6.

Przypiecz flu. 52. 4. 48. 6.
Peucinorum coloniæ.

Prossouice 51. 5. 45.
Solum fertile & supra modum pingue. Vnde iocus *Sigismundi primi* Regis Poloniæ desumptus. Cum enim *Ioannes à Lasko* Archiepiscopus Gnesnensis impensius coram eo gloriaretur, se in oppido suo *Lasko* non modo cathedralem vel collegiatam ecclesiam erexisse,sed etiam cæmiterium eius terra sacra Hierosolymis aduecta conseminasse. Ille subridendo inquit: *Quid terram sacram? Si fertiles illas arenas Masouiorum reddere voluisti, potius Prosouiensem terram tecum eo deportasses, agrosque illos conspersisses*. Tantum Rex solo Prosouiensi tribuebat.

Pascua Pomarzani 50. 48.
In summitate fluminis *Kropiecz* sita sunt.

Pascua Zloczouiensia 50. 6. 48. 4.
In summitate scaturiginis fluminis *Stripa*.

Pascua Oczakouiensia 49. 54.
Inter *Oczakouiam* & *Ouidii Lacum*.

Pikow 51. 2. 51. 9.
Oppidum.

Ploskirow 50. 3. 49. 8.

Probito flu. 50. 8. 52. 8.
Ad *Hypanim*.

Pisczambot fluu. 50. 9. 53.
Incidit in *Hypanim*. Ibi etiam est pons *Vitowdi*.

Poromil 51. 6. 48.
Ad *Styr* flumen.

Podkamienie 49. 47. 4.

Poltow flumen sub *Gliniany*.

Q

QWidzin 54. 10. 42. 7.
Vide supra in descriptione veteris Poloniæ paragrapho *Quadi*.

R

RADLOW 53. 40.
Locus amœnus & refertus omni genere elegantiarum,ita vt *Luculli* hortum putes. Domicilium & Magnifici *Opalenii*,supremi Marsalci regni Poloniæ & capitanei generalis maioris Poloniæ.

Ragneta 53. 8. 43. 8.

Rein 53. 2. 43. 7.

Rogozno 54. 6. 42. 6.

Rozemberg 54. 8. 42. 11.

Rozan 54. 1. 41.

Rastemberg 54. 12. 44.

Raigrod

Rozanka 54. 4. 49. 7.

Radomia 54. 11. 49. 5.
Est & flumen ad *Gedanum*.

Resizad 55. 5. 54. 5.

Rzepin 55. 5. 58. 6.

Raciasz 53. 11. 43. 6.

Radzimin 53. 7. 44. 7.

Raua fluu. 53. 5. 43. 6.

Radoszyce 52. 1. 43. 6.

Raciborz 50. 11. 40. 12.

Ribnik 50. 10. 41. 4.

Regius mons, vide *Kinsberg*.

Rimanow 50. 2. 44. 7.

Rab flu. *Rapo* 59. 2. 44. 3.

Ropa fluu. 50. 43.
Ad *Biecz* flu.

Rohatyn 49. 10. 47. 6.

Russaua fluu. 49. 51.
In *Tyram* labitur. Libenter hæc *Russica* & *Podolica* annotamus & curiose perquirimus, quia depopulationes Tartarorum sæpe cogunt nos talia perscrutari, vbi sint, quid agant, quo tendant.

Row fluu. 50. 51.
Incidit in *Hypanim*. Et ad eius scaturiginem in summitate *Bar* arx munitissima.

Rustauica fluu. 51. 52.
In *Hypanim* incidit, vbi insignis vir *Stanislaus Strus* occubuit, pater istorum, fortiter dimicando cum Scythis.

Racow 51. 6. 43. 12.
Erat quondam syluestris solitudo, dumeta & latibula ferarum, quæ ab agnatis suis *Gnoieniis* idem Mag. *Ioannes a Sienno* Castellanus Leopoliensis redemerat, & silvis extirpatis, molendinis institutis, agris excultis oppidum excitauit pulcherrimo nomine ei imposito Rakow,quod significat *Cancrum* ab insignibus vxoris suæ charissimæ. Ibidem oppidum ab insignibus suis locauit,vt sempiternum extaret memoriale felicis coniugii & amicitiæ inter *Sienienios* & *Gnoienios*. Ibidem & villas & piscinas complures & aulas amplas magno sumptu fabrefecit. Et tertium oppidum *Stephanow* a nomine Serenissimi Regis Poloniæ patroni sui clementissimi appellatum locauit.

S

SEDOMIRIA 51. 1. 44. 10.
Sedes secundogenitorum fuit, cum Reges hæreditabant, nascebantur non eligebantur. Est locus ille supra modum amœnus & delicatus. Vineæ istic coluntur. Pomaria vbique patent, ita vt putes vndique siluas circumstare. Tanta ibi est copia nobilissimarum frugum. Propterea *Casimirus Magnus* & alii reges eo ad capiendam auram animi causa progrediebantur. Auxit loci beneficium ciuium ipsorum vrbanitas coniuncta cum aliis oblectamentis. Inuenias ibi præstantissimos Medicos, Musicos, potus varia genera & hilarem clerum, piscium, mellis, salmonum, ferinarum, frumenti & aliarum libentia-

rum (vt *Gellii* verbo vtar) copiam incredibilem. Administrat præfecturam illam summa cum laude vir Magnificus *Andreas Firleius* dominus a *Dabrouica*, Castellanus Lublinensis.

Sequa 54. 44.

Suenta fluu. 56. 45.

Saikiemi 56. 6. 47. 4.

Swintraua 56. 4. 50. 8.

Smolenskò 56. 11. 56. 4.

Selbgorg 55. 1. 45. 9.

Sud 55. 44.
Sud Samogita,id est, Septemtrionales *Samogitæ*. Insula est retrò *Regium montem*. Vel sunt *Sudinorum* veterum populorum reliquiæ, quarum *Ptolomæus* subinde meminit.

Szepenpil 55. 3. 43.

Soka 55. 3. 44. 5.

Salauni 55. 46. 6.
Idem forsan quod *Sawlæ* vocant. Præfectura prædiues.

Seimi 55. 10. 47. 10.

SOMLO 48. 6. 46. 6.
Arx est murata in Hungaria, a *Sambor* 38. milliaribus, a *Kolozuar* 11. Estque locus natalis *Batororum*. Gens hæc Illustris & vetustissima, ex qua anno salutis 1576. *Stephanus primus*, Princeps & Palatinus Transyluaniæ, Rex Poloniæ & Mag. Dux Litwaniæ electus fuit. Hic adventu suo turbatas res Sarmatiæ pacauit, mœroremque incredibilem Poloniæ ob extinctos modo auitos Reges lætitia sui adventus exhilarauit. Chronologi annotant iam ante Cæsaris *Augusti* tempora *Batororum* stirpem in Pannonia floruisse. Ita enim *Strabo* inquit: *Pannoniorum gentes sunt: Breucii, Andixecii, Diascones, Pirostæ, Mazæi, Deficiatæ, quibus Bato imperabat*. Hæc si ita se habent, origine ergo hic Rex non tam Hungarus, quam nostras esset. Nam Hungari nondum pervenerant tum in Pannoniam. Pannones autem a nostris *Panis*, seu Polona nobilitate non ita multum dissident. Quin immo *Cechus* & *Lechus* ad nos venit cum suo comitatu & colonis ex Pannonia. Meminit etiam *Iouius Batororum* aliquoties, ex quibus Proreges Hungariæ patrum nostrorum memoria designati sunt.

SLVCKO 53. 52.
Sedes Illustrissimorum Ducum *Slucensium*. Principes isti prodierunt ex eadem stirpe, ex qua Reges Poloniæ Hungariæ & Boëmiæ originem suam deriuant. Adepti sunt autem maiores horum Ducum virtute belli pacisque artibus prærogatiuas tales & tantas, vt tempore pacis primum locum in Senatu, tempore belli dextram manum tenere, tutelaremque salutis Regiæ curam habere promeruerint. Potestque eorum stirpis series hoc ordine enumerari. *Olgerus* Mag. Dux Litwaniæ primam v-

xorem *Iuliam*, ſeu *Vlianam* duxit filiam *Ducis Vitepſcienſis* Ruſſam, religionis Græcæ, ex qua ſuſcepit ſex maſculos, quorum natu maior fuit *Vladimirus* Dux Kiouienſis, frater germanus *Iagellonis*, ſed alia matre natus. Ex quo *Vladimiro* prodiit *Alexander*, quem Ruſſi *Olelko* vocant. Hic fundauit ciuitatem *Slucenſem* triurbem ad flumen *Slucz* ante annos 150. Ex *Alexandro Simeon*, ex hoc rurſus *Georgius*, qui duxit *Theczinıam* Comitem fœminam lectiſſimam, ex qua tres ſuſcepit maſculos, qui nunc verſantur in luce hominum: *Georgium*, *Simeonem* & *Alexandrum* iuniorem, iuuenes heroicis virtutibus ſuffultos, de quibus vſurpari poteſt illud: *Spes altera Romæ.* Ducatus hic *Slucenſis* hactenus a Geographis & Chorographis ſuppreſſus eſt, quod ego co͠mittere nolui, cum ſit magnitudine ſua effatu dignus. Terminatur ab oriente *Boryſthene*, a ſeptemtrione flumine *Niemen*, a meridie *Pripecio*, ab occaſu parte Magni ducatus *Litwaniæ*. Vrbes eius ſunt *Sluck* metropolis. *Kopil* ſecundogenitorum, a *Slucko* quinque milliaribus diſtans. *Turecz 15. Petricouice 24. Voikukala 4. Mohilow 50.* ab eadem *Slucko* diſtat. Alias breuitatis cauſa omitto.

SPITKOVICE 50. 10. 41. 5.
Arx murata. Et eſt locus nobilis cum aliis rebus, tum captiuitate Ducis *Henrici Barbati*, quem *Conrardus* Mazouiorum Princeps ante ducentos annos in ea villa diuinæ rei vacantem ceperat & in Mazouiam aſportaverat. Eſtque domicilium natale vetuſtæ gentis *Miskouiorum*, ex qua multi Senatores præſtantiſſimi, Epiſcopi, Palatini, Caſtellani & etiam Campiductores prodierunt. Fulget nunc ſenectute viridi *Petrus Miſcovius* Antiſtes Cracouienſis columen familiæ. Fuit ex eadem gente aute decennium *Stanislaus Miſcouius de Mirow* Palatinus & Capitaneus Cracouienſis, Margenburgenſiſque, vir heroicus, mihi perfamiliaris. Dici non poteſt, quam egregiæ formæ & proceritatis, &, vt ex picturis liquet, *Scanderbergo* ipſi ſimillimus. Merito ergo illud ei competit: *Gratior eſt pulchro veniens de corpore virtus.*

Soldim 54. 2. 38. 9.
Starigard 54. 10. 37. 13.
SLETINVM 34. 10. 37. 11.
Strzelce 54. 10. 37. 11.
Stepelborg 54. 1. 39. 5.
Sluchow 54. 5. 41. 3.
Sloniny 54. 5. 41. 3.
Sloniny 54. 2. 49. 7.
Sklow 54. 4. 55. 7.
Sulewice 53. 6. 3. 8.
Swiebodzyn 53. 5. 39. 4.
Sueuus flu. *Sprea* nunc dicitur in Marchia. Alii illud flumen ad *Budiſſinum* apud *Vindas* Saxonicos eſſe volunt, & rectius.

SBASZIN 52. 3.
STENSZOW 53. 3. 39.
Szamotuly 53. 8. 40. 2.
Squidzinia 55. 8. 30. 7.
Solum hæ duæ appellationes *Quidzin* & *Sqwidzinum* aliquid commune habent, cum cognomine *Quadorum*.

SIENNO 51. 44.
Habet hæc gens peculiare chronicon rerum a ſuis maioribus geſtatum. Compluresque ex iis prodierunt digniſſimi Senatores, Archiepiſcopi vtriusque ſedis, Gneſnenſis inquam & Leopolienſis, Epiſcopi Cracouienſis cathedræ, Poſnanienſis & Cuiauienſis, viri liberales & largitores in opera pietatis, vt teſtantur etiam nunc inſignia illorum inſculpta templis, collegiis, & domui Hieroſolymitanæ. Quin & dignitas Cardinalatus eis nouus honos in Polonia attributus fuit, quod antea nemini contigerat. Erant item ex eis multi Palatini, Caſtellani, legati ad exteras nationes, ad Concilium Baſilienſe & ad Imperatorem Turcorum, viri conſulares &, quando opus erat, milites ſtrenui. Ideo nunquam a ſubſelliis ordinis Senatorii diſceſſere. Omnium horum nunc memoriam refert *Ioannes Sienienius*, Caſtellanus Leopolienſis, Senator regni digniſſimus & ſuæ familiæ hoc tempore *maior domo*, (permitte me ſic loqui.) De cuius meritis erga Rempub. lege in fine epilogum huius libri.

Slupia 51. 7. 44. 7.
Domicilium *Slupetiorum* natale a *Sędomiria* milliari vno. Domus iſthic eſt lignea admirandæ ſtructuræ, quæ declarat etiam antiqui ſeculi homines nequaquam ingenio deſtitutos fuiſſe.

Slupca 53. 8. 41. 5.
Stobnica 53. 8. 40. 2.
Sobien 49. 45.
Sniena 53. 4. 41. 7.
Srzoda 53. 4. 40. 8.
Eſt & aliud *Srzoda* vel *Srotka* in ſuburbio Poſnanienſi vetuſtum a quo ius *Sredenſe*. Vide D. *Cromerum*.

Sobota 53. 11. 41. 6.
Sobotiorum expreſſe meminit *Ptolomæus* eodem fere loco. *Srzoda* ergo & *Sobota* antiquiſſima ſunt oppida.

Sochaczow 53. 7. 43. 4.
Sremsko 53. 12. 43. 7.
Sbuczin 53. 12. 45. 7.
Sedeſzow 53. 7. 48.
Schoua 52. 12. 39. 4.
Strasborg 52. 8. 39. 4.
Germanice, *Brodnica* Polonice.
Strezcze 52. 6. 40. 9.
Sicow 52. 7. 40. 8.
Siradia 52. 6. 40. 6.
Ibi facinoroſi etiam ex nobilibus in turrim coniiciuntur.

Suleiow

Suleiow 52. 1. 44. 11.
Skrzinno 52. 1. 44. 11.
Sądecz 50. 6. 43.
Monaſterium iſtic virginum, nobilitatum reginarum Poloniæ viduarum cohabitatione. Huius conditionis & profeſſionis fœminas *Aſſiſterias* vocant Eccleſiaſtici.

SCZEKARKOW 50. 60.
Domicilium *Tarlonum*, qui iam diu ornamento erant aulæ Regiæ. Cum *Theciniis* ſunt coarmes & quondam etiam gentiles.

Solec 52. 1. 44. 6.
Stezica 52. 6. 44. 11.
Staniow 50. 7. 47. 11.
Slumniki 51. 1. 42. 12.
Stama
Skarmirz 51. 3. 43. 5.
Slawkow 51. 3. 42. 3.
Szidlow 51. 6. 43. 11.
Colonia veterum *Sidoniorum*. Vide ab initio diuiſionem veteris Poloniæ.

Strzelcze 51. 7. 40.
Skala 51. 1. 42. 6.
Skala locus inclaruit bello Mazouiorum Ducum.

Stir fluu. 51. 1. 42. 6.
Stirii populi vltra *Viennam* vna cum aliis Slauinis inde progreſſi eſſe creduntur. Creditum eſt antiquis flumen *Stir* a *Tyra* ſcaturiginem ſuam trahere; quod expreſſe pictum extat in tabula *Grodecii*. Sed errorem hunc detexerunt luſtratores Regii. Deriuant enim *Stir* ex montibus ad *Olesko*, vnde & *Bug* & alia complura flumina. Quia tamen ab illa regione decurrit, qua *Tyra* prætermeat, recte *Stir*, id eſt a *Tyra* demanans, literas addita, nuncupatur. Ad hoc flumen ſita ſunt oppida: *Czartorisko*, *Manaſter*, *Peremil*, *Bereſteczko*, *Strzemil*.

Sytomirz 51. 11. 50. 9.
Skala alia 50. 3. 48. 7.
Ad *Zbrocz* flumen.
Sbaraſz 50. 6. 48. 7.
Colonia ducum *Sbaraſiorum*. Floret nunc ex ea gente Palatinus Trocenſis.

Sienica 51. 9. 46. 9.
Vbi & pagus *Boncza*. Etenim pro ſigno militari hæc gens gerit monocerota, quod *Boncza* vocatur more patrio. Floruit ex ea gente noſtro æuo *Nicolaus Sienicius* vir conſularis & eloquens, deque Repub. Polona optime meritus, conſtantia admirabili. Commemorantur nunc frequenter eius conſilia & orationes habitæ ad Regem & Senatum.

Szatanow fere in via qua itur *Kamenecia* ex *Tarnopole*. Septem milliaribus inter vtramque vrbem ſita.

SIENIAVA 50. 12. 40. 9.
Clariſſima colonia *Sieniauiorum* ſedes ſuas hic habet. Cuius iuuentus veluti murus obiecta contra Tartarorum irruptiones ſemper ſeſe opponebat. Floruerunt nunc duo Palatini Ruſſiæ ex ea gente, Pater & filius ſucceſſiue.

Sczmielow 51. 5. 46. 2.
Sczebrzeſzin 51. 9. 46. 9.
Iurisdictionis Regiæ fuit quondam, ſed in donatiuum ceſſit *Demetrio de Goray*.

Stepan 50. 6. 50. 9.
Sokal 51. 3. 41. 8.
A quodam Duce *Sokal* fundata & denominata.

Strumien 50. 9. 41. 8.
Riuum ſignificat, eo quod *Iſtula* paulo vltra hoc oppidum oriens mediocri aluco iſtac pererrat.

Sola fluu. 50. 8. 42. 9.
Skauina 50. 8. 42. 9.
Eſt & oppidum *Skauina* ibidem.

Szorſtin 50. 2. 43. 3.
Sluzow 53. 42.
Smigrod 50. 5. 48. 8.
Stadniciorum clariſſima colonia & locus natalis, vide *Srzeniaua*.

Sedziſzow 50. 7. 44. 8.
Strzyzow 50. 7. 44. 8.
Sloczow 50. 4. 47. 8.
Ampliſſima hæreditas, ad *Olesko* quondam pertinebat.

Samaide 51. 12. 44. 4.
Scandia, deſcriptionem eius vide ab initio.
Sawran flu. 50. 4. 51. 12.
Swinigrod flu. 50. 4. 55. 6.
Sedes olim Ducum Ruſſiæ.

Sniatyn 40. 49.
Vltima præfectura in ipſo aditu Valachiæ.

Seret fluu. 40. 49.
Seret ciuits 49. 50.
Seret flu. Aliud *Seret* Podolicum, ad quod eſt *Zaloſce*, *Czerniechow* & *Hniecziola*. Flumini iungitur infra *Trebowla*.

Sarnie pole 50. 52.
Sunt campi: *Vloczysko* vocant.

SZLAK. Sunt itinera vſitata Scytharum, quibus infeſtare ſolent terras Ruſſiæ fertiliſſimas & etiam Podoliam. Et numerantur tres præcipui: vnus *Kuczmienski*, alter *Czarny ſzlak*, tertius *Valachicus*, quos non piget hic deſcribere. Et certe ſi quid laude dignum præſtitit Magnificus vir *Ioannes Sienienius* in hac luſtratione, iſtud ſane quod hæc itinera accurrate deſcripſit & depinxit numero milliariorum adiecto, non modo vtile, ſed etiam valde pium opus perfecit. Nam ſi imperator *Antoninus Pius* Pii nomen meruit, quod libellum confecit quendam, in quo vias deſcripſit, quæ ducunt *Roma* ad nationes barbaricas, vt captiui Romanorum illo æuo ſcirent & noſſe

 poſſent

possent, qua redeundum sit in patriam, si forte contingeret eis ex manibus hostium sese euoluere: certe non minus encomium meritus est noster *Ioannes Sienienius*, quod hosce *szlak* dictiōs in iis tabellis expressit. Audimus enim de multis captiuis qui apud Scythas aut Turcas detinebantur, quod cum possent se interdum ex catenis ipsorum euoluere, tamen ob solam ignorantiam itinerum reditus in patriam, maluerunt duriorem morte seruitutem perferre, quam profugientes ex ergastulis eorum in solitudinibus oberrare, aut a feris deuorari. Porro ex istis descriptionibus lustratorum quilibet potest sibi notitiam comparare illorum itinerum, vt si forte domino Deo permittente quidpiam tale ei contingat, scire possit quo est egressus loco, & quem portum tenere debeat, compendium quærendo suorum malorum.

Kuczmieński slák.

Primo *Leopoli* ad *Szárawka* nota sunt itinera. Ex *Szárawka* 20. milliaria ad vadum fluminis *Kuczmien*, a quo etiam hic *szlak* denominatur. A *Kuczmien* ad *Kodima* fluminis vadum 10. milliaria. A *Kodima* ad *Sawran* 4. milliaria. A *Sawran* ad *Czapczaki* 10. milliaria. Inde vero *Oczakouium* 8. sunt Russica multo maiora, quam Polonica. Inde vni gradui decem milliaria forsan respondebunt. Polonica vero 15. Ista via est compendiosior omnium.

Czarny slák.

Leopoli Sokalum 12. milliaria, *Sokalo Luskum* ad *Stir* 12. milliaria, *Lusko* ad flumen *Horin* 11. milliaria, ab *Horin* ad vadum *Slucz* per *Zaslaw* & *Pelonne* 10. A *Polonne* 40. *Kiouiam*. Eritque a sinistra oppidum *Cudniow*, a *Kiow Kanioum* 16. milliaria. A *Kaniow Czerkasium* 15. A *Czerkasy* ad *Poroby* 12. milliaria. A *Poroby Tomakowka* 11. Inde *Torhouistiam* 6. Hic iam Scythæ nauigiis dilabi solent per sinum *Borysthenis* vsque *Oczakouium* quo lubet.

Szlak Walachicum.

Per *Buczac*, *Skala*, *Zynkow*, & summitates fluminum *Vszyca*, *Dzwan*, *Ruszaua*, inde per Valachiam, aut per campestria littoris *Tyræ*: milliaria in tabula adscribentur.

De custode transitum seu sſlák.

Hisce transitibus vnus speculator vir nobilis expertæ virtutis præficitur, qui vocatur custos trium *szlák* seu viarum tritarum. Hic per se & per homines industrios & vitæ suæ minime prodigos vario ingenio nauiter motus & machinationes hostium inuestigat, & vbi resciuerit de hoste, præsidibus arcium & duci belli campestris renunciat, qui dato signo, recollectis copiis, confestim occurrit eosque adoritur. Atque ita Podolii noctes ac dies bello continuo vitam totam transigunt. O viros omni genere præmiorum dignos.

Sinavoda 49. 10. 54. 5.
Est restagnatio quædam maris ad ostia *Borysthenis*. Hac Scythæ nauigiis subuehere se solent & tandem in nigra sylua latitare, donec omnes conueniant. Inde a nigra sylva dicitur *Czarny szlak*. Mare illud est tranquillum & ab iniuriis procellarum tutum ita vt etiam in eo folia nimpheæ, sicuti fit in aliis lacubus paruis, excrescant & supernatent aquæ: Et differt *Sina voda* a mari mortuo, in quo sal veluti glacies tenuis supra aquam innatat, & est admodum subtile. Hoc situm est ad *Prekop*, vbi illa fossa a mari cernitur ad mare.

Sylua nigra 49. 12. 54. 1.

Stare Siolo 50. 12. 42.
Ad *Gologury*.

Stripa fluu. 50. 1. 48. 5.
Tyram versus tendit non procul a *Podhaice*.

Sotharab fluu. 52. 54.
Ad qnod *Sytomyrz*, in *Borysthenem* illabitur.

Smotricz fluu. 50. 49.
Ad hoc est *Grodek*, *Kamenec* & arx deserta *Smatricz*.

Szarawka 49. 8. 50. 8.
In summitate fluminis *Vszica*. Domicilium fuit *Bernhardi Pretuic* bellatoris illius clarissimi, qui filium reliquit dotibus animi eximiis ornatum.

Stolpien 50. 8. 47. 6.

Strzemyl 50. 8. 48. 6.
Lasczonum qui dicuntur *Strzemielecki*. Inclaruit iam diu rebus bellicis dominus loci illius *Stanislaus Lasc*.

Sczurouice 50. 47. 7.

Sluck fluu. 52. 50.
Oritur non procul a *Czarny ostrow*, *Zborna Mogila* versus.

Sula fluu. 49. 55.
E regione *Chorcyca* insulæ, in quod columnas iniecisse dicitur Rex *Chobry*, non procul a cataractis, sed *Zula* a *Cromero* vocatur.

Somar fluu. 49. 1. 54. 10.
Paulo inferius quam *Sula*. Vide infra in Topographia ostiorum *Borysthenis*.

T

TORVNIA 54. 1. 42. 8.
Vrbs celebris in ipso aditu Prussiæ. Situs *Gedani* & *Elbingæ Toruniæque* triquetram figuram efficit; sed *Torunia* salubritate aëris & decore, primo intuitu duas illas superare videtur. Vnde in prouerbium abiit apud Polonos maiores: *Rubes vt Torunia*. De eius origine vide historiam nostram.

Tang fluu. 56. 9. 45. 6.

Tapia 55. 7. 44. 8.

Ticzinum 54. 1. 42. 8.

Tur fluu. 53. 8. 53. 3.
Flumen insigniter piscosum.

Tustan 46. 49.
Oppidum in ipso limite Poloniæ & Hungariæ

gariæ. Propterea *Tustan* significanter, id est, hic siste gradum, appellatur. Exemplo noto a columnis & gadibus freti Herculei. Vnde symbolum affigitur: NON PLVS VLTRA.

Tyszowce 51. 1. 46. 10.

Tanew fluu. 51. 5. 43. 3.
Cum *Tanai* flumine nomen commune habet.

Twardoszin 50. 1. 41. 12.

Tur 51. 42.
Stagnum nobile, vbi *Przypiecz* flumen scaturit, ad pagum HOLOWNO. Ibidem *Turia* fluu. vbi *Ratno*.

Tismienica fluu. 48. 6. 52.
Ad *Torhouistiam* in *Borysthenem* sese infundens.

Torhouistia 48. 6. 52.
Significat nostra lingua nundinationes, eo quod ibi negociatorum emporium nobile admodum fuit, dum starent res Russorum & Græcorum. Est & in Valachia aliud *Torhouistia*.

Tarnauatka flu. 49. 52.

Tismien flumen 48. 6. 52.
Aliud quam *Tismienica*, nam hoc ad *Borysthenem* ad *Torhouistiam*, illud ad *Axiacum* vel *Hypanim*.

TECZIN 50. 12. 42. 12.
Domicilium natale Illustrium Comitum à *Theczin*. Produxit hæc domus viros excelso & regio animo præditos. Proinde hoc peculiare habet, quod à ducentis annis nunquam a subselliis Senatoriis recessit, sed aut Palatinorum, aut Castellanorum munere fungitur. *Ludouici* Regis temporibus *Topororum* trecenta vexilla in quadam bellica expeditione censa fuisse dicuntur. Signum gentis est bipennis, quod veteri & recepta consuetudine STARZA ideo vocatur, quod antiquissimum sit signum. Nam quidam eius originem ad tempora *Boleslai Kriuousty* referunt, quidam ad *Miecislaum* vsque, qui primus Christo nomen dedit, quidam autem aborigenem ipsorum vnum ex duodecim illis Palatinis primis fuisse tradunt. Autores habeo.

Trebowla 49. 12. 48. 7.

Tehinia 49. 6. 51. 6.
Arx ad *Bialogrodum*, quam hoc anno *Kozaki Nisouii* acerrime oppugnarunt.

Tubarcza 48. 6. 52.

Troki 55. 7. 40.
Sed istic fuit Lithwaniæ Ducum, ante conditam *Vilnam*.

TARNOW 50. 6. 44. 11.
Domicilium natale Illustrium Comitum à *Tarnow*. Multa autem memorabilia temporibus *Iagellonis* & *Vladislai tertii* gesserunt ataui *Tarnouiorum*. At *Ioannes à Tarnow* nostra memoria suæ famæ splendore prædecessorum suorum lucem superasse videtur. Hunc hominem *Sigismundus* Rex tanti fecit, vt post illam memorabilem victoriam de Valacho partam ad *Obertinum*, binorum grossorum in iugera contributionem publicam ei decreuerit, qui honos antea nemini, quod sciam, habitus fuit. Antiquitate quidem totum genus humanum adæquatum sibi est. Sed si tempus illud respicias, quando quis è tenebris emersit heroicis factis, *Tarnouii Teciniis* hac in parte pares habentur. Attamen *Tecinii* hoc nomine aliquid sibi deberi volunt, quod veluti aborigenes ex stirpe Polonorum prodierint, *Tarnouii* autem aliunde huc appulerint. Hanc differentiam quidam statuunt. Non ignoro tamen *Stanislaum Orichouium*, cui in hoc multa debentur, voluisse probatum facere, *Leliuam* signum *Tarnouiorum* hic quoque in Polonia & ex Polonis originem suam traxisse.

Tomakowka 49. 54.
Insula est in *Borysthene*, inter *Tesmien* flumen & *Fessinum*, quod ex Nigra sylua demanat, vbi *Nisouii Kozaki* tanquam in arce fortissima habitant confidenter. Etymon *Thomakowka à Thomos* videtur esse nacta. Nam *Thomitanis* forsan, vbi *Ouidius* exulabat, obnoxia fuit.

Throbies flu. ibidem è regione *Cerkasy* est sita.

Thlumacz 49. 49.

Tarnopole 50. 48.

Tohoro flu. 52. 54.
Ad quod *Sytomirz*, *Cudniow*.

Turobin 51. 5. 44. 6.

V

VILNA 55. 9. 49. 6.
Vrbs insignis & ampla, Litwaniæ metropolis, a *Gedimino* duce fundata anno domini 1321. ad confluentem fluminum pulcherrimorum *Vigiliæ* & *Vilnæ*, muro vero cincta ab *Alexandro* Poloniæ Rege 1505. Hæc nobis & Vngaris Boëmisque magnam seriem Regum edidit. Vbi nunc est *Vilna*, *Igliones* populi à *Ptolomæo* collocantur, qui ab *Ouidio Gelones picti* vocantur, eo quod variegata & polimita veste libenter vtebatur ea gens, sicuti nunc septemtrionaliores populi Moschi morem veterem retinent. Summæ nunc autoritatis est apud Vilnenses *Eustachius Volouicz*, non modo hoc nomine quod sit eorum Castellanus & Cancellarius, sed quod eum propter eximias virtutes & opinionem summæ prudentiæ instar patris patriæ amant & colunt. Non vidit ille Germaniam, nec vnquam aspexit Italiam Galliamue, sed tamen & Germani, & Itali, & qui modo veniunt in aulam Regiam, habent in eo quod mirentur & suspiciant.

Eustatius Volouicz Castellanus Vilnensis.

Varmia 55. 5. 42. 11.
Vide *Bransberg*.

Venedie 55. 5. 42. 11.

Vilka 53. 6. 47. 6.

Valrcz 54. 5. 39. 10.

Vscie 54. 40.

Viecborg 54. 2. 41. 3.

Vandeburg 54. 4. 46.

Vasosche

Vasosche 54. 9. 46. 2.
Volkomiria 54. 2. 46. 11.
Basiliski 54. 8. 39. 11.
Vilgia fluu. 51. 50.
Ad *Ostrog* decurrit.
Vlanow 51. 8. 51. 8.
Scytharum municipium quod *Sieniauii* fundarunt ad obsequia sua. Nam eis commilitant vbi datur signum.

VISTVLA flumen, quod & *Istula*, *Vistillus*, *Vandalus* à veteribus vocatur. Flumen est valde amœnum & multos populos iam ad hos, iam ad illos veluti eleemosynaria materfamilias consulto diuertens ditat sua opportunitate. Hæc mediam Sarmatiam peragrando lambit & oritur ex montibus Sarmaticis vltra oppidum *Skoczow* & *Bielsko* gradu 50, minuto tertio, 45. 9. & tandem septemtrionem tendit, arcus figuram efficiens. Antequam autem mari mergitur, capit in se quinquaginta flumina iustæ magnitudinis, quorum bona pars est nauigabilis, ex quibus duo nobiliora infra *Varszauiam* sese ei associant, *Narua*, inquam, & *Bug*. Et cum insimul veluti peregrinatura ad sinum maris Baltici iter arripiunt, rursus aliquot ante *Gedanum* milliaribus, non secus ac si lis quædam inter ea coorta esset, inuicem a se dirimuntur. Nam vnum illorum *Elbingam*, veluti inuento proprio meatu, quod ante deseruerat, aliud medium petit. *Vistula* vero ipsa artificiose deducta suo alueo, quem nostri *Leniwka* vocant *Gedanensium* vrbis muros alluens, in mare sese è conuerso demisso murmure exonerat. Hinc fabula nata est de dissidio trium Nympharum, quæ cum initio concorditer itineri sese commisissent, tandem ad *Gneuum* oppidum ira exitiali inter eas coorta (nam & *Gneuum* iram significat patria lingua) amicitiam soluunt, & alienatæ à se diuersum diuersæ petunt.

VARSAVIA 53. 8. 44. 4.
Sedes olim & colonia Auarinorum populorum creditur fuisse, quod & loci vicinitas, & sonus cognominis indicat. Pons per Istulæ vastitatem ab *Augusto* Rege, ante decennium præadmirando genere structuræ fabrefactus, vrbis admirationem auget. Consilium & institutum ædificandæ tantæ machinæ ex hoc epigrammate æri inciso & frontispicio portæ affixo facile patet.

Inscriptio pontis Warsauiensis.

NE PONTEM SVBLICIVM
SVPERBO SVMPTV ATQVE ARTE ADMIRABILI
A SIGISMVNDO AVGVSTO, REGE INCHOATVM
ET A SE POST EIVS MORTEM
CONSIMILI OPERE PERFECTVM,
REPENS VICINA SVBVRBANORVM
MALE CAVTORVM TECTOR FLAMMA
NEC OPINATE MERE CORRIPERET
CORREPTVMQVE IN FAVILLAM REDIGERET:
ANNA IAGELLONIA POLONIÆ REGINA
MAGNORVM REGUM CONIVNX, SOROR, FILIA,
HOC LATERITII PROPVGNACVLI SEPIMENTO TVTISS.
A FVNDAMENTIS EXCITATO
MVNIENDVM CVRAVIT.
A. CHRISTI DEI NOSTRI M D XXCII.

WRATISLAVIA 53. 5. 39. 6.
Vrbs præclara socia & soror *Cracouiæ* ob continuas negociationes, & quod colonia Polonorum fuit olim.
Vierus 52. 4. 40. 12.
Vielun 52. 2. 40.
Vniciow 52. 12. 40. 8.
Viazd 52. 9. 44. 4.
Volborz 52. 8. 42. 8.
Varka 52. 9. 44. 4.
Vbi situm est oppidum *Varka*, *Ptolomæus* *Burios* populos ponit. Et certe vox etiam ipsa declarat *Burios* & *Varenses*, *B* in *V* vsitato more verso, non multum a se distare. *Varka* igitur inter antiquissima municipia Poloniæ collocanda, sicuti & *Sroda* & *Sobota*.
Vrzędow 51. 5. 45. 5.
Visloka flumen 51. 1. 44. 2.
Vislok oppidum 50. 5. 44. 5.
Viar flumen 51. 4. 45. 7.
Cum *Vislok* confluit ad *Lancud*.
Visnia 50. 3. 64. 2.
Vbi comitia fiunt Russicæ nobilitatis.
Vag flumen 49. 9. 42. 2.
Vldoue iezioro 51. 6. 50. 6.
Russii *Ouidii lacum* hunc fuisse, dum exularet, asseuerant. Est quidem nominum non parua affinitas. At certum est *Ouidium* in vrbe *Thomitana* ad ostia *Danubii* exulasse: nisi forte reditus annui istius lacus a Romanis in solatium exilii ei attributi erant. Nam sal Scythicum ex aqua illius lacus conficitur. Vide lib. 3. Annalium nostrorum.
Vilbora 51. 6. 50. 6.
Visniouiec 51. 10. 46. 6.
In arduo monte. Et est colonia nataleque solum Ducum *Visnieueciorum*, quorum fama & decus bellicarum virtutum impleuit Europam, ita vt vbiuis etiam in Pagis agrestes cantilenis eos celebrent. Locus ibi monstratur pugnæ cum Tartaris & victoriæ Polonorum.
Vbrowsko 51. 9. 47. 5.
Reius in suo libello huius gentis stirpem à Ducibus priscis Russis deriuat. Quæ sententia comprobari potest priuilegiis *Vrgonis* aborigenis ipsorum qui fundauit *Wladicatum Chelmensem* & pleraque alia.
Vinnica 51. 1. 51. 11.
Præfectura in aditu Scythiæ.
VISNIC 50. 43.
Floruit hæc domus supra modum, regnante

Sigismundo primo sacratæ memoriæ Rege, postea mortuo *Ioanne Kmita* labascere cœpit; sed spes est iterum pristino nitori restituendam egregii & loco excelso nati iuuenis *I. N. Barzii* nepotis *Theciniorum* ex sorore, qui nunc est dominus arcis illius.
VCHANIE 50. 46.
Domicilium spectatæ nobilitatis. Ex hac gente nostra ætas habuit duos Senatores præstantissimos: *Arnolphum Vchanium* Palatinum Mazouiæ, & *Iacobum Vchanium* Archiepiscopum Gnesnensem regnique primatem, virum expediti ingenii acerrimumque prærogatiuarum ecclesiasticarum defensorem.
Vysokie 51. 5. 44. 6.
Petri Cassouii senis amœno ingenio præditi oppidum. Hic est nunc Iudex terræ Lublinensis.

X

Xiąsz 51. 5. 44. 4.
Kriuoustii Regis temporibus fuit istic Ducum sedes, quod & nomen oppidi *Xiąsz* indicat. Nam lingua nostra patria *Xiąze* Ducem vocamus. Hic captiuum illum Ducem Haliciensem in Poloniam deportauerat. Vnde tragœdia magna secuta fuit bellorum.

Z

ZAMOSTIA 51. 6. 46. 7.
Domicilium vetustæ gentis *Szariorum*, qui nunc *Zamoscii* dicuntur. Arx fuit vetus in firmissimo loco, & refugium ab incursionibus Tartarorum, patris Castellani & auorum memoria. Nunc demum à fundamento muris eductis, propugnaculis institutis, oppidoque nouo adiecto non minus ad elegantiã, quam ad sustinendos quosvis hostes ab integro excitata, opera & sumptibus Illustris & Magnifici domini *Ioannis de Zamoscie*. De hac re luculentius testatur inscriptio tabulæ marmoris nigri, frontispicio ædificii ibidem affixa, quam ego describendam curaui:

IOANNES DE ZAMOSCIE REGNI POLONIÆ CANCELLARIVS EXERCITVVMQVE DVX SVPREMVS ET CRACOVIENSIS, MARIEMBVRGENSIS, BELZENSIS, CNISSINENSIS, MEDIRICENSIS, CRESOVIENSISQVE PRÆFECTVS, DVM BELLO SERENISSIMI STEPHANI REGIS CVM IOANNE MAGNO DVCE MOSCHORVM, PRO DEBITA IN PATRIAM PIETATE, NEC SVMPTIBVS, NEC LABORIBVS, NEC VITÆ PARCIT, INNATI QVOQVE ERGA PATRIOS LARES AMORIS, HOC MONVMENTVM EXCITARI CVRAVIT.

ZDROHOIOW 50. 6. 45.
Thomæ de *Zdrohoiow* Capitanei Premisliensis maiorum domicilium natale, qui omnibus bellis *Stephani* Regis non modo interfuit, sed etiam magna ex parte præfuit, & Oratorem egit ad Christianissimum Regem Galliarum, & ad potentissimum Imperatorem Turcorum.
Zalesie 50. 4. 44. 4.
Zaslaw 51. 3. 49. 9.
Zukow 49. 2. 48. 1.
Zelechow 55. 45. 5.
Locus natalis spectatæ stirpis *Ciolkonum*.
Zarnow 51. 4. 42. 7.
Zinkow 50. 50.
Arx in Podolia sed neglecta.
ZBOROW 51. 4. 44. 4.
Zborow arx murata elegans, estque domicilium natale Magnificorum dominorum de *Zborow*. Produxit hæc domus Senatores magni nominis nostra ætate. *Martinum Zborouium* Castellanum Cracouiensem animi & corporis celsitudine virum conspicuum. *Petrum Zborouium* filium eius Palatinum Cracouiensem & Capitaneum, *Ioannem Zborouium* Castellanum Gnesnensem, qui Præfectus summus copiarum fuit in pugna Dersauiensi, *Andream* Marsalcum curiæ. In summa quotquot noui & quotquot ex sororibus eorum prognati sunt, omnes ad magnas res gerendas nati esse videntur, si bellum moueretur & classicum caneretur contra Christiani nominis hostem.
Zolkiew 51. 5. 44. 6.
Locus natalis amplissimæ stirpis *Zolkieuiorum*, quorum virtus bellica enituit in bellis Prutenicis & antea Tartaricis, Moschouiticis. Horum nunc columen *Stanislaus Zolkieuius* Palatinus Belzensis eodem æuo fuit.
Zydaczow 43. 47.
Zary 50. 10. 41. 7.
Zator 50. 10. 40. 5.
Zabno oppidũ 50. 12. 43. 10.
Zobad 49. 7. 44. 2.
Zula fluu. 50. 6. 50. 6.
Non *Sula* ad orientalem ripam *Borysthenis*, ad cuius ostia in confluentem Rex *Boleslaus Chobri* columnas ferreas pro gadibus finium Sarmaticorum post continuas victorias victor iniecit: ego quoque hic descriptionis huius finem facio.

SITVS ET AMBITVS LIVONIÆ PROVINCIARVMQVE AD FLVMEN DVNAM SITARVM, A TYRANNIDE ET METV TYRANNIDIS MOSCHI LIBERATARVM, STEPHANI REGIS POLONIÆ VIRTVTE, FELICITATE ET PERSEVERANTIA, EXERCITVSQVE EIVS.

Iuxta itinerarium exercitus Polonici redeuntis ex Moſchouia.

A

Latitudo. gradus minuta, Longitudo. gradus minuta.

AMoza flu. 59. 9. 54. 6.
A *Derpt* ex lacu *Virtſz* oritur & defertur ad Lacum *Peibus*, qui *Pleſcouiam* alluit.

Adſel 59. 6. 58. 12.
Altenturm 69. 8. 50. 6.
Adoba 60. 10. 52. 10.
Aſz 61. 4. 51. 6.
Ad flumen *Ambda*.

Ambot 61. 45.
Portus *Findlandiæ*. Ibidem & *Amboten*, ab eo loco non procul traiectum in *Sweciam* cuius maris eſt 81. milliarium diſtantia.

Aſcherat 57. 3. 49. 5.
Adensko lacus 62. 56.
Septemtrionalis admodum, vnde *Nothburg* vicina ei.

Arensborg 60. 43.
In inſula *Oſſilia*.

Aries 58. 11. 49. 2.
Agatyrſi. Hos populos, veteres prædiuites & beatos hoc potiſſimum nomine cenſebant, quod ſolis inter mortales diuitiis vti absque inuidia & æmulatione aliorum datum ſit. Hos eo fere loco ſtatuebant vbi eſt *Kokienhaus* & oppidum *Tyrſen*, quod appellationem priſcam adhuc videtur retinere. Sed & *Kokienhaus* audio locupletem eſſe præfecturam.

Ambde 61. 51.
Obſeruabis quod Germani Lubecenſes occupata Liuonia, nomina locis indiderunt petita a regione vicina. Lubecenſibus notum eſt nomen *Ambde* non procul *Lubeca*.

B

BErholm 61. 5. 51. 5.
Arx in *Haria*, quam Rex Suecorum intercepit, non procul à *Reuel*.

Bialy kamien 60. 8. 49. 10.
Germani *Vitenſtein* vocant.

Berle 58. 3. 49. 10.
Ad ſcaturiginem fluminis *Treidera*.

Berle 59. 6. 48. 10.
Ad *Sedwe* profluentem.

Berſon 57. 7. 49. 12.
Non procul à lacu *Ludan*.

Bawsko 56. 6. 47. 6.
In ſummitate flu. *Duldera*.

Blokaus 57. 12. 47. 5.
Blokaus propugnaculum ad *Rigam* nouiter excitatum, nam *Dinamont* ab altera eſt parte, remotius quam vt nauium curſum eiaculatione aſſequi posſit.

Berſari in *Curlandia*.

C

CVrlandia 56. 46.
Nobiliſſima prouincia & noſtra ætate magis dilatata finibus extentis & in formam prouinciæ a Regibus noſtris redacta. Habet mare proprium, quod *Curlandicum* dicitur, habet & inſulam, & portum, qui *Curisferunk* vocatur. Præerat huic Ducatui *Auguſti* regis temporibus *Gottardus Kiethler*, cuius opera in bellis Liuonicis vtebatur. Commendatur a Polonis a felicitate & quod in ea expeditione erga eos officioſus fuit. Huius filius etiam captiuitatem pertulit dum *Pieczary* animoſius cum noſtris oppugnat & pro honore Regis ſtrenue dimicat. Terminatur autem *Curlandia* a *meridie Samogitia*, a ſeptemtrione mari Liuonico, ſed ſi addas *Semigalliam*, quia vtrumque poſſidet, tum flumine *Duna* a *Bawsko* ad *Memel* ducta linea.

Coralia 62. 51.
Prouincia quædam diues admodum. Et ſignificat lingua Moſchica regiam terram. Nam *Korol* illi regem vocant. Eam enim ſibi Rex Sueciæ vendicat.

Cremon 59. 5. 48. 3.
Caſterhelm 61. 46.
Ibi eſt traiectum in Sueciam ex *Finlandia*: cuius diſtantia eſt 81. milliarium.

D

DVna flumen 57. 55.
Noſtri vocant *Dzwinam*, veteres *Rubonem* appellarunt. Præterlabitur *Vitepsko*, *Polocko*. Recentiores ſcribunt eum oriri ex *Seueria* prouincia Moſchorum, fere ex iiſdem paludibus ex quibus aſſurgit *Boryſthenes*, gradu 56. 57.

Duneburg 57. 4. 51. 11.
Ad *Dunam* flumen *Curlandiam* verſus.

Dunamund 58. 48. 2.
Arx in oſtiis fluminis *Duna* in ripa ſeptemtrionali *Oſſiliam* verſus, a *Riga* duobus milliaribus, propugnaculum fortiſſimum, cui præſidia Polonica imponuntur ob maiorem ſecuritatem negociatorum & ipſius vrbis *Rigenſis*. Lithwani *Diament* vocant.

Derbt 59. 7. 49. 10.
Torpatum latine vocamus. Epiſcopatus fuit ampliſſimus. Memini & ipſe in Concilio Tridentino poſtremo adfuiſſe Epiſcopum Torpatenſem. Capta hæc fuit vrbs a Moſcho 1558. ſed a noſtris 1582. de manu hoſtium meliore ſucceſſu vindicata, quam ſi illa vice, ante viginti annos, poſt expeditionem Poſuolenſem, a Cruciferis in manus noſtrorum deueniſſet. Nunc enim Imperium iure conqueri non poteſt, fines eorum eſſe attrectatos, cum ex faucibus ipſis hoſtium bolus hic ereptus ſit.

Driſſa, Druia, 57. 8. 52. 2.
Errauit toto cœlo author tabulæ, in qua depicta eſt Polonia. Nam ſitus fluminis *Dunæ*, iſtarumque duarum munitionum pugnat cum vera ſupputatione milliarium & experientia ipſa. Quare error hic corrigendus eſt eo modo vt iam vides.

Duldera flu. 57. 47.
In meditullio ipſius *Curlandiæ*, ſupra quod *Mittow* vrbs primaria Ducis.

Durben 57. 45.
Doblin 57. 3. 46.
Dageden 60. 7. 46.
Infra *Haſpaliam* inſula ſocia *Oſſiliæ*.

Dan 60. 7. 46.
Inter *Oſſiliam* & *Liuoniam* parua inſula.

E

EStlandia 59. 49.
Eſt prouincia in *Liuonia*, quæ inter ſex alias numeratur. In hac *Torpatum* eſt ſitum.

F

FElin 60. 1. 48. 11.
Germanice per *W* ſcribitur *Welin*. Arx eſt in *Eſtlandia* bene munita, in qua *Wilelmus Furſtembergius* a ſuis militibus Moſcho fraude proditus fuit & in Moſchouiam auectus. Vbi etiam in vinculis exſpirauit.

Falkenhaus 59. 11. 56. 5.
Fegfeur 60. 11. 49. 6.
Fenenburg 57. 6. 43. 6.
Fines *Samogitiæ*, vide *Samogitia*.
Fines *Curlandiæ*, vide *Curlandia*.

Fines *Liuoniæ Polonicæ* & *Suedorum* ditionis eſt fere parallelus ſexageſimus, & occupant fere totum Venedicum ſinum ab vtraque ripa.

G

GOtlandia 60. 45.
Molotius Geographus Venetorum exponit eſſe dictam non a *Gothis*, ſed ex Germanico, quaſi dicas optima terra.

Grobin 56. 9. 46.
Götlingen 57. 4. 45. 7.
Ditionis Curlandicæ ſicuti & *Grobin*.

Geruelandia. Regia hæc mari adiacet, ſeptem milliaribus in latum & longum.

H

HAſpalia 61. 47. 7.
Sedes fuit Epiſcopi Haſpalenſis. Inter hos motus *Magnus*, frater regis Daniæ eam ſibi vſurpauerat titulo Epiſcopatus, ſicuti & inſulam *Oſſiliæ*. Sed qui inſulis illis duabus dominatur, poteſt in arctum adducere omnes *Liuoniæ* portus. Ferunt autem *Danos* libenter inſidiari talibus locis,

ex quibus propter angustos transitus nauigantibus nocere possint. Qua etiam ratione sibi plurimum placent, quod veluti ianitores portuum esse volunt. Ferunt autem iam hoc anno illas duas insulas in potestatem nostrorum deuenisse.

Haria, prouincia vna ex sex ducatibus Liuoniæ. In ea sita est *Reuelia, Badis, Feguerg*.

Hochrosen 59. 3. 49. 1.

Helmet 56. 6. 43. 4.

Herschenfort in *Finlandiæ* ex opposito arcis *Kolek*.

Hochland 61. 53.
Insula e regione *Naruæ* in Venedico sinu.

Hassenpot 57. 45.
In *Curlandia*.

I

Ivanow horod 61. 10. 53. 6.
Arx munitissima ex lapide secto excitata & a nomine ipsius ducis Moschorum nuncupata, æmula *Naruæ*. Est enim ei opposita, ne qualibet occasione arrepta rebellare queat. Etenim est moris Monarchis, aliquas munitiones talibus vrbibus ob certos respectus adiicere, nimirum vt ingredientes & egredientes vrbe semper habeant, quod vereantur. Eodem consilio Moschus *Narua* potitus hanc arcem erexerat.

Iamna 61. 7. 54. 9.
Arx munitissima ad flumen *Plossa* aut *Iuga*, septemtrionalior inter omnes *Liuoniæ* arces. Distat ab *Iuanow horod* 12. milliaribus. Ab hac rursus *Polna* flumen 26. milliaribus extenditur, ad cuius ripam arx *Oressek* sita est, dislimitatque Sueciam a Moschouia. Nos hic ex altera pagina picturæ consignauimus.

Iuga flu. 61. 54.
A *Nouogrodia* tendit etiam *Naruam* versus & auget *Naruensium* diuitias.

Iurgenburg 58. 8. 48. 12.

K

Kokenhaus 57. 4. 49. 6.
Vide supra *Agatyrsi*.

Krissborg 57. 4. 50. 5.

Karkus 59. 9. 48. 3.

Kies 60. 48.
Arx, ad quam memorabili clade profligati sunt Moschi, duce exercitus N. *Sapieia* Lithwano, non procul a *Pernaua* in *Estlandia*. Alii *Kies* dicunt vocari *Wendin*. Huius *Sapiæ* frater Procancellarius est magni Ducatus. Vir supra ætatem, prudentia & eloquentia admirandus.

Sapia dux belli. Sapia procancellarius.

Koralia vide *Coralia* per C.

Kolck arx 61. 8. 50. 9.

Kirchholm 57. 8. 48. 6.

Klein Rop 59. 8. 48. 3.

Keremp 59. 6. 50. 10.

Krasnygrodek 59. 7. 52. 11.

Kawelicht 59. 10. 49. 7.
Significat: eme candelam. Et reuera candelis ibi opus est. Ibi enim dies iam hyeme noctescunt & noctes æstate diescunt, propter vicinitatem Arctici poli.

Konckul 59. 7. 49. 4.

Koporeia 61. 12. 55. 12.

L

Leuard 57. 4. 48. 5.
Arx ad flumen *Dunam* octo milliaribus a *Riga*.

Laiflandia 57. 47.
Liuoniæ veteris quinque erant præcipui Ducatus: *Estlandia, Curlandia* cum *Semigallia, Virlandia*, vbi est *Narua, Haria, Laiflandia* vbi est *Riga*. Istæ nunc, finito bello, anno superiore, in tres Palatinatus veluti tetrarchias a Serenissimo rege Poloniæ Stephano primo descriptæ & in ordinem redactæ sunt, legesque eis datæ, locus conuentuum designatus, vbi ius dicitur, deliberationes expediuntur, exemplo Prussiæ.

Lode vel *Lede* 61. 7. 48. 7.
Non procul a flumine *Leal*. Pertinebat ad *Ansalensem* Episcopatum. Hanc *Gottardus Kethler* Dux Curlandiæ Suetensibus eripuerat, simulque aliquot grandia tormenta ademerat.

Luki veliki 58. 5. 56.
Anno 1581. summa contentione & obstinata militum Polonorum pertinacia expugnata. Magna ibi strages & sanguinis effusio facta fuit, quæ nulla ratione vitari potuit, fatis sic irascentibus genti Moschorum, de qua re vide lib. 8. historiæ nostræ.

Louat flu. 58. 56.
Præterlabitur *Luki* & miscetur lacui *Ilmen* ad *Nouogrodiam*.

Luden 57. 7. 50. 2.
A stagno *Luden* dictum.

Luden lacus 57. 56.

Lande 57. 3. 49. 8.

Lutzen 57. 8. 51. 12.
Vbi *Marcus Sobieski* Signifer aulæ regiæ, miles strenuus, cum ad deditionem Moschos nomine Regis stando in equo sub mœnibus inuitaret, globo veneanto petitus ita enorme vulnus retulit, vt malignum contraxerit Erysipelata, seu ignem sacrum.

Lancel 59. 4. 47. 11.

Lais 61. 51. 5.

Lode 61. 5. 48.

Liba 56. 45. 3.
Libonis Nauarchi *Pompei* aduentu clara. Ibidem flumen *Liba*.

M

Mariemburg 58. 10. 51. 11.

Molan 59. 3. 48. 11.

Marienhaus 58. 3. 51. 9.

Mytow 57. 1. 46. 11.
Ad flumen *Duldera* metropolis *Curlandiæ*.

N

Nouogrod 60. 6. 53. 6.
Naugardum Germanis dictum. De situ & eleuatione harum regionum male sentiunt Cosmographi tam *Veneti*, quam *Margemburgenses*. Nam eam longe septemtrionaliorem faciunt, quam distantia locorum & supputatio milliarium exposcit. Inde fit vt & parallelorum & meridionalium circulorum ambitum eis longe diuersum tribuant. Ego experientiam sequutus sum, prout nobis retulerunt milites, qui exantlatis laboribus militaribus in Moschouia regiones illas peragrarunt. Habui etiam præ oculis picturam & itinerarium supremi ducis copiarum Magnifici Domini *Ioannis de Zamostia* quam mihi accomodauerat. Et puto me ad veritatem ipsam propius accessisse. Descriptiones *Nouogrodiæ* omitto, cum vbique apud autores occurrant. Alluit eam stagnum nobile *Ilmen*, quod excipit *Louatum* flumen. Sic & *Iuga* flumen.

Nitaw 58. 10. 48. 3.
Arx in *Laiflandia*.

Narua 61. 11. 52. 10.
Arx & ciuitas nominatissima ad flumen *Naruam*. Et est emporium celeberrimum, quo *Plescouienses* & *Nouogrodienses* deuehunt mercenarias & ditant vrbem & ipsi ditantur. Eodem, ex toto Venedico sinu deuehuntur merces. Huius ex aduerso arx *Iuanow horod*, *Narua* autem per mediam interfluit. Est illa nauigatio commoda, tamen duobus milliaribus ab vrbe rupes quædam impeditam reddunt nauigationem. Respicit *Narua* fere aduerso *Findlandiæ* vrbem *Wibur*. Debuitque portus hic *Naruensis* confecto bello Moschouitico cedere in brabium Regi Poloniæ. Sed rex *Suecorum* nolens sibi deesse, anteuertit. Obiiciebant nostri, id commissum esse contra æquitatem & contra pacta conventa, vrgebantque exemplum venatorum, apud quos flagitium est feram ab alio exagitatam & a canibus defatigatam intercipere. Sed *Suecus* quibusdam euasionibus transitiones illas eludebat. Contra quem rex modestissimus summo iure noluit vti. Dedit hoc affinitati, dedit tranquillitati Reipublicæ Christianæ. Res tamen ad Senatum relata in aliud tempus discutienda reiicitur.

Neuel arx 57. 53.

Newmul 50. 10. 48.

Naihaus 87. 48. 4.
Non remote a *Peczory*.

Neischlos 58. 8. 52. 8.

Nargen 61. 49.
Insula ad *Reuel*, quæ indicat suo nomine iter ad *Naruam*.

Nothburg 62. 56.
Valde septemtrionalis ad *Ladensko* lacum in *Curlandia*.

Nemelow 57. 46.

Neischlos 61. 5. 52. 11.
In ipsis angustiis lacus *Peibas*, ex quibus *Narua* flumen exoritur.

O

Ossilia 59. 49.
Insula pulcherrima in mari *Liuonico*. Eam curcesignati *Daniæ* regi prodiderunt. Qui potiuntur hac insula, de dominio maris illius præsumunt & impedire nauigationes *Liuoniæ* possunt.

Oresiko 63. 59.
Ad flumen *Pulno Koraliam* versus. Tentata hæc Suecorum armis statim post bellum finitum inter Moschum & Regem. Distat ab *Iamno* 26. milliaribus. *Polno* flumen dislimitat Sueciam & Moschouiam.

Olsen 59. 6. 50. 10.
Ad lacum qui manat *Peczury*.

Ostrow 59. 11. 52. 4.
Arx ad flumen *Velika*, vbi exercitus regius præludium felix & experimentum fecit virium suarum, antequam *Plescouiam* obsidione cingeret.

Opoczka 59. 1. 53. 5.

Operpal 60. 8. 50. 11.

P

P*Leskouia* 60. 8. 51. 8.
Deſcriptiones *Pleſcouiæ* vbique apud autores occurrunt. Quomodo autem oppugnata a noſtris & in anguſtum redacta lib. 8. hiſtoriæ noſtræ reperies. Diſtat a *Riga* 60. milliaribus & totidem a *Polocko*, quod & circino probare potes. A *Torpato* ſeu *Derpt* 21. a *Naruâ* 16.

Polock 57. 9. 52. 11.
Regia quondam principum Ruſſiæ.

Polno flu. 63. 56.
Ad hoc *Oreſſek* eſt ſitum.

Pskowka 60. 52.
Vrbem ipſam *Pskow* permeat. Caſtra regia ad eundem profluentem metata erant.

Parnaua noua 60. 9. 48. 2.
Ad littus fluminis *Vbra*. Cis vero flumen, *Haſpaliam* verſus, *Stara Parnaua* cernitur.

Pemburg 57. 10. 57. 10.
Pebalgen 58. 1. 49. 10.
Peczury 60. 3. 51. 9.
Monaſterium inſigne.

Porchow 60. 5. 53. 11.
Pirkul 69. 5. 48. 9.
Peibus lacus 61. 52.
Ex quo *Narua* demanat ſtatim poſt *Pleskouiam*.

Proclud 61. 49.
In iſthmo *Finlandiæ* e regione *Reuel*.

Pades 61. 8. 48. 11.
Pilten 57. 8. 45. 11.
Ad *Windæ* fluminis ripam a Danis adhuc poſſidetur, ſed liberatur.

Plen 55. 7. 46. 3.
Parnaua fluu. 60. 48.

R

R*Iga* 57. 5. 47. 7.
Vrbs ampliſſima opulentiſſimaque, metropolis *Liuoniæ*. Huius altitudinem fere eandem cum *Gedano* Geographus Venetorum facit, quem errorem correxi & littus Liuonicum paulo altius aſſurgere feci. Conſtat enim vrbem *Vilnenſem* cum *Gedano* eandem latitudinis rationem habere. At *Vilna Rigam* euntes via ſeptemtrionali quadraginta milliaria emetiuntur, quæ duos gradus efficiunt & paulo plus. Itaque duobus gradibus *Rigam* cum ſuo littore aſſurgere feci. Hæc vrbs per hos motus bellicos, viginti & aliquot annos varios caſus fortunæ experta eſt, & miris modis iam a Regibus inſularibus, iam a Moſchis petitus eſt, tandem liberata gratias agere debet Regi Poloniæ, quod eam reſpirare fecit & portum ei a *Witepsko* vsque per octoginta milliaria patefecit. Situs eius & reſtagnationes maris in maiore ſpacio, vt melius cerni queant, adiecimus.

Reuel 61. 8. 49. 8.
Vrbs ampliſſima, poſt *Rigam* ſecundo loco habita: a Suecorum Rege præcepta. Sed Venedicus ſinus (vt nomen ipſum indicat) non niſi *Venedos*, id eſt, Slauonicæ linguæ populos pro veris & legitimis habuit hæredibus.

Rum inſula 61. 8. 49. 8.
Rodenpas 58. 3. 48. 8.
Rop 58. 11. 48. 10.
Rozemberg 59. 2. 48. 10.
Ringen 59. 7. 48. 4.
Romiten 57. 8. 50. 11.
Ad lacum *Ludan*.

Randen 59. 9. 49. 4.
Ad lacum *Wirtſſer*.

Rexheim 62. 51.
Id eſt, domus regis, & Moſchi vocant ſtagnum illud *Coraliam*, quod idem ſignificat.

Rimach 64. 6. 58.

S

S*Emigallia* 56. 6. 49. 6.
Regio quæ *Lithwaniæ* a meridie, *Curlandiæ* vero a ſeptemtrione contigua eſt, non procul a *Vilna*: ſed duci *Curlandiæ* attributa eſt.

Samogitia 55. 45.
Terminatur ab ortu linea ducta a *Kauno* ad *Bansko*, ab occaſu littore maris ad *Memel* & *Libam*, a meridie flumine *Nemen*, & tandem mare verſus decurrit cum profluente *Tang*, a ſeptemtrione *Curlandiæ*. Malui more *Strabonis* circumſcribere fines harum regionum quam typum ipſum frequentibus lineis deformare.

Sauolocie 58. 8. 54. 12.
Munitio in firmiſſimo loco plaudibus & lacubus vndique ſepta, ſed a noſtris (duce Magnifico *Ioanne Zamoſcio*) Rodiorum militum artibus oppugnata & defatigata ægre ſalutem impetrauit.

Serben

Serben 58. 4. 49. 9.
Serborum nomen notum eſt, qui aut hic in vicinia ad Venedicum ſinum olim conſederant, aut cum Lubecenſibus illi *Venedi* & *Sorabi* tranſierant, qui in Saxonia hactenus habitant & nomen eorum in eo oppido hæſit.

Sacel 57. 7. 49. 7.
Segenuult 57. 12. 48. 9.
Suein 57. 12. 49. 5.
Sedue flu. 59. 48.
Sexuegen 58. 1. 50. 1.
Sangrac 59. 5. 49. 10.
Exiſtimo in fauorem *Gratiani* Pontificis oppido nomen impoſitum, qui aut fundauit aut auxit ordinem iſtum.

Siebieſz 55. 2. 53. 4.
Salas 59. 6. 47. 12.
Selgar 61. 4. 52. 12.
Inſula cum oppido in lacu *Peibas*: innatat veluti *Rodis*. Iam vides totam *Liuoniam* ſtagnis & fluminibus mariſque portubus ita refertam eſſe, vt putes *Venetiam* riuis diſtinctam.

S. Brigitta 61. 6. 50. 4.
Diuæ *Brigittæ* nomen celebre eſt.

Srunden 57. 1. 45.
Ad *Vinden*.

Sabel 57. 45.
Ad *Vinden*.

Senemborg 60. 46.
Ad *Oſſiliam* inſulam.

Sokol 57. 53.
Aliquot milliaribus à *Polocko* Duce belli *Meletio* expugnata. Ibi *Seremet* Moſchorum Dux nominatiſſimus captus, plurimi bellatores eius cæſi & trucidati, roburque Magni Ducis concidit. Miſſi erant iſti ad ferenda ſubſidia *Polocenſibus*.

T

T*Reiden* 58. 11. 48. 7.
Ciuitas ad flu. *Treidera*.

Tricaten 58. 11. 49. 10.
Treidera flu. 58. 49.
Tyrſen 58. 5. 50. 3.
Oppidum in quo veterum populorum *Agatyrſorum*, qui hic habitabant nomen hæſit, non remote à *Kokienhaus*.

Taurus 59. 10. 48. 10.
Arx firma.

Tolzborg 61. 8. 51. 4.
In Cherſoneſo quodam Venedici ſinus vrbs inter *Reuel* & *Naruam*.

Tuccum 57. 5. 46. 11.
Toropec 58. 56.
Vbi Signifer regius *Marcus Sobieski* denſa nube ſagittarum petitus, aliquot in lumbis, plura ex penula pendentia tela ad exercitum reportauit. Situs arcis eſt vltra *Luki veliki*.

V

V*Itepsko* 57. 4. 55. 1.
Si bene obſeruauit *D. Guagninus* diſtantiam eius ab *Orſſa*, nempe 18. milliarium, tunc appoſite ſic collocabitur. Eſt firmiſſimum municipium duas habens arces, nec ei par habetur in illa regione. Quondam Ducum Ruſſiæ fuit ſedes.

Vik 60. 46.
In inſula *Oſſilia* vrbs & territorium *Vikenlandia* dicebatur. Hæc vna cum *Haſpalia* Epiſcopi ditionis fuit.

Vendin 58. 11. 49. 2.
Noſtri *Kies* vocant.

Vanzel 59. 2. 48. 6.
Wolmirz 58. 12. 49. 11.
Walk 59. 6. 49. 3.
Velika flu. 59. 56.
Forſan ideo ſic vocata, quod ſit flumen magnum. Nam noſtra lingua *velika* ſignificat magnam. Aut quia non procul oritur à *Veliki Luki*.

Voroniecz 58. 55.
Welin ſeu *Felin* 60. 49. 9.
Wirtſcher 60. 40.
Lacus nobilis paulo ſupra *Derbt* vicinum arci *Taurus*.

Wiskiel 60. 9. 49. 3.
Sita eſt inter duo flumina, *Amoza*, & *Embde*.

Vireenbeg 60. 10. 51. 5.
Weyſenſtein 60. 9. 49. 9.
Noſtri vocant *Bialy kamien*.

Veiſen 60. 3. 50. 9.
Wranga 61. 50.
Inſula è regione arcis *Kolek*.

Wibor 62. 50.
E regione *Koropeiæ*.

Velikie luki 58. 5. 55.
Vide *Luki*.

Vindow flu. 57. 45.
Vide dictionem *Vendin*.

Venedicus ſinus 61.
Eſt mare mediterraneum inter *Liuoniam* & *Finlandiam*; ſed Geographorum pars magna errat, quod eum in ſeptemtrionem nimis oblique dirigunt, cum ſtatim ab *Haſpalia* inflexio eius ſit incipienda & iuxta parallelum ſexageſimum ſecundum orientem verſus debeat extendi. Quod niſi faciamus, milliarium veram diſtantiam amittemus & experientiæ repugnabimus. Ego itinerarium exercitus ſequutus ſum. Vocabatur

batur

batur autem *Ptolomæi* temporibus *ſinus Venedicus* totum mare *Pruſſiacum*. Totum autem mare inter *Pruſſiam*, *Liuoniam* & *Daniam*, *Oceanus Sarmaticus*, *à Ptolomæo* vocatur, vt liquet ex tabula 4 Germaniæ. Nunc tantum *Venedici* maris in illo ſinu paruo nomen hæſit. Probatur autem te- A ſtimonio linguæ totius Germaniæ *Venedos* vocari, non modo illos *Vinidas*, qui in Saxonia habitant, ſed etiam illos qui in *Slauonia*, adeoque omnes, qui lingua *Slauonica* vtuntur. Quod ſi ita eſt, conſtat ergo totum illud *Venedicum* mare antiquitus poſſeſſum fuiſſe à *Venedis*, hoc eſt Rusſis qui à *Venedis* ſeu *Henetis* originem ſuam & appellationem deriuant. Et ideo Moſchorum Ducem mortuum eo reſpectu bellum mouiſſe puto iſtis regionibus, quod plurimum mouebatur veterum Geographorum tam euidenti teſtimonio. Penes hunc *Venedicum* ſinum *Finonicus* ſinus maris proximè ſtatuitur gradu fere 70. Ibi eſt crux collocata lapidea, vltra quam ſub capitali pœna à rege Suecorum progredi peregrinantibus prohibitum eſt, niſi prius ſumant facultatem ab ipſo Rege.

Vide Olaum Gotthum.

Nos quoque hic ad iſtam crucem finem huic chorogaphiæ faciemus.

INDEX

INDEX
RERVM MEMORABILIVM
quæ hoc in Volumine continentur.

Numerus paginam, littera vero partem paginæ ſignificat.

A

B

Chrza-

D

 ditur

G.

Ilza

K

L

Ludoui-

M

 Mol-

O.

P

Oeconomiæ *Paulus*

Q.

R.

S.

INDEX RERVM MEMORABILIVM.

INDEX RERVM MEMORABILIVM.

T.

Vcha-

INDEX RERVM MEMORABILIVM.

de

X.

Z.

FINIS.

